

ئۇيغۇر تىلىنىڭ
سىزداھلىق لۇغىتى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل - يېزىق
خىزمىتى كومىتېتى لۇغەت بۆلۈمى تۈزگەن

د - ف

مىللەتلەر نەشرىياتى

1992

تۈزگۈچىلەر:

ئابلىز ياقۇب، غەنىزات غەيۇرانى، ئىسمائىل قادىر، ھەمدۇللا ئابدۇراخمان، پەرھات نۇر، ئابلىز ئەمەت، ئەستەر ئابدۇقادىر، ئابدۇزاھىر تاھىر، ئابلىكىم رېھىمجان

مەسئۇل مۇھەررىرلەر:

ئابلىز ياقۇب، غەنىزات غەيۇرانى

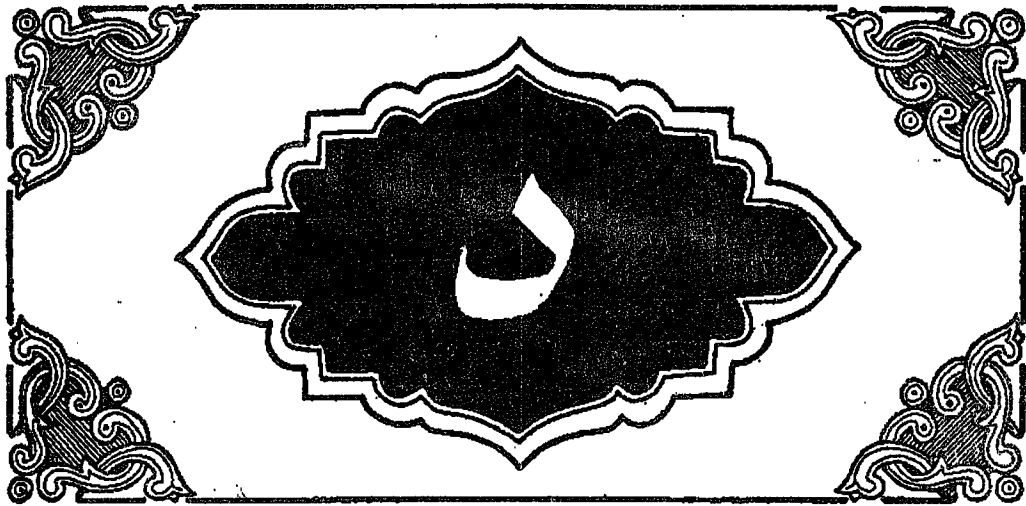
كوررېكتورلار:

ئابلىز ئەمەت، بۈۋەيشخان ئابدۇللا، ئەلانۇر

مۇندەرىجە

1	د
196	ر
282	ز
359	ژ
360	س
732	ش
861	غ
925	ف

« جاڭ جاڭگۇيدى » دەپ ئاتىلىدىغان دوڭ خوجاينغا تەڭگەندى. * داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەرلەردە يۈرىدىغان بۇ ئادەمگە ئەلچىلىك راسا خۇش ياقتى. داپنى باشقا سەنەمگە چالماق پەدە يۆتكىمەك، باشقىچە يول تۇتماق، بۆلەكچە ئۇسۇل قوللانماق: - ھىم، بۇ قېتىم، - دەپى دورغا ھۇشۇر ئىمامقا مەنلىك قاراپ، - ئەمدى داپنى باشقا سەنەمگە چالماق بولامدۇ، نېمە؟

داپ ئۇسۇلى <ئۇس> ئۇيغۇر خەلق ئۇسۇللىرىنىڭ بىرى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا كەڭ ئومۇملاشقان. كۆپىنچە ئاياللار يالغۇز ئوينىدايدۇ. باشقا سازلار ئارىلاشتۇرۇلماي، پەقەت داپلا تەڭگەش قىلىنىدۇ. ئۇسۇلچى داپ ئۇدارلىرىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۇسۇل ئارقىلىق تۈرلۈك قىياپەتلەرنى چىقىرىدۇ. ھەرىكەت چاققان ۋە سىلىق بولىدۇ.

داپ يارماق بىرەر ئىشنى ھەددىدىن

د ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ توققۇزىنچى ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە توققۇزىنچى كۆرسىتىدۇ.

داپ I نى (ئە) <مۇز> قول بىلەن ئۇرۇپ چېلىنىدىغان، ياغاچ قاسقانغا تېرە قاپلاپ ياسىلىدىغان چالغۇ ئەسۋابى: داپ چالماق. * كۇچا ناخشا-ئۇسۇللىرىدىكى 60 خىلدىن ئارتۇق داپ ئۇرۇش ئۇسۇلى كۆي ئالاھىدىلىكى جەھەتتە پۈتۈن غەربىي رايون سەنئىتىدە يېتەكچى ئورۇندا تۇراتتى. * ئۇلار يېڭىلىنىدىغان ساقلىق تىلەپ، شۇنداق چىرايلىق قىزنى شۇنداق دوڭقا نىكاھ قىلىشقا سەۋەبچى بولغانلارنى قازغىشىپتۇ. سازچىلار داپلىرىنى ئاھاڭغا تەڭگەش قىلىپ، ئولتۇرۇش-نى قىزىتىپتۇ.

داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەردە يۈرمەك ← باش قايغان، پۇت تايغان يەردە يۈرمەك: داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەردە يۈرۈپ بىزەك ئۆسكەن بۇ داپشاق «قىز» نى ئەر ئالىغاچ، ئاقىۋەت بىر كۆرۈنۈشنىڭ

داپەندىلىك نى ← **داپچىلىق**: مويىسىپت سۆز باشلىدى: - بالام روزخان، سەن ئىلگىرى تۇردىئاخۇنى كۆرگەنمۇ؟ - كۆرگەن، - يىگىت بېشىنى كەينىگە قىيا بۇردى-دە، كېسىپلا جاۋاب بەردى، - مەن تېخى ئۇنىڭغا داپەز-دىلىكىمۇ قىلغان دەپسە.

داپچى نى. داپ چالىدىغان، داپ چېلىشنى ياكى داپ ياساشنى كەسىپ قىلغان كىشى: نەق شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ ئۆيگە ئىمىر داپچى كىرىپ كەلدى. * ئويۇن ئاللىقا-چان باشلىنىپ كەتكەن بولۇپ، سەھنىدە قەددى-قامىتى كېلىشكەن بىر قىز خۇددى تال چۈشكەن ئېگىلگەن ھالدا، داپچى يىگىتنىڭ رىتىملىق چېلىۋاتقان دېپىغا تەڭكەش قىلىپ شوخ ۋە نەپىس ھەرىكەتلەر بىلەن «ئۈزۈم-چىلىك ئۇسسۇلى» نى ئىجرا قىلىۋاتاتتى.

داپچىلىق نى. داپ چېلىش، داپ ياساش ئىشى، كەسىپى.

داپخانا (توغرىسى: داپخۇن) ← **داپخۇن**. **داپخۇن نى** (پ) ئوتنىڭ ئوبدان كۆيۈشى ئۈچۈن تونۇرنىڭ ئاستى تەرىپىدىن قويۇلغان شامال تۆشۈكى: ئۇ ئالدىراشلىقتا داپخۇننى ئېچىۋېتىشنى ئۇنتۇپ تونۇرغا ئوت ياققانلىقىدىن يېرىم سائەتتىن ئارتۇق ھەپلەشسىمۇ لېكىن ئوت تازا تۇتاشماي تۈتەپ تۇرىۋالدى.

داپ-دۇمباق داپ، دۇمباق ۋە شۇ قاتارلىق ئۇرۇپ چېلىنىدىغان سازلار: ئۇنىڭغىچە جۈمە ئاخشى بولۇپ قېلىپتۇ. پادىشاھ ئوردا ئەھلىنى ئەگەشتۈرۈپ سارايفىغا بېرىپتۇ. ئويۇنمۇ باشلىنىپتۇ. ئالدىدا بىرپەس داپ-دۇمباق بىلەن نەغمە-ناۋا قىلىنىپ ساز ئۇسسۇل پەدىسىگە يۆتكىلىپتۇ.

داپشاق سۈپ. يۈزى قېلىن، ھاياسىز، بىزەڭ، بىشەم: ئېشەك ھاڭرىغان، داپ داراڭلىغان بەردە يۈرۈپ، بىزەڭ ئۆسكەن

ئاشۇرۇۋەتمەك: كىشىلەر «داڭ كۆتۈرۈش ئۈچۈن داپ پارىدىغان خوتۇن» دېگەندەك گەپلەرنى قىلىپ يۈرسىمۇ، بىر يەكشەنبە پاتىمە بىلەن رەھىبجان سوۋغاتلىق كۆتۈرۈپ، خۇشال ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە، ئايسخان بىردەم دومىسىۋالدى.

داپ يۈز ← **يۈزى قېلىن**: رەڭگىرىيى تاتىرىپ، غەزەپتىن تىترەپ كەتكەن بىر ئىشچى قولدا يوغان بىر قۇلۇپنى تۇتقان ھالدا، بەختىنىڭ ئالدىغا كىردى-دە: - ماۋۇ داپ يۈز قۇلۇپ سىزنىڭمۇ؟ - دەپ سورىدى. * خېنىم، دېدىم ئاستا نۇقۇپ بىقىنلاپ، باقتى ماڭا سۆيۈۋالدىم يېقىنلاپ، سۆيۈم شۇ ئان، دېدى: «تۇفى، داپ يۈز!» چىراغ ياقىتى بىرى، ئوسال بولدۇمەن.

دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىماق بىراۋنىڭ ئوي-پىكرى، مەيدانىغا مايىل بولماق، شۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئىش قىلماق: مۇشۇ يىللاردا سوپىلارنىڭ ھەرىكىتى ئەدەپ كەتتى. مەجىتكە ئوخشاش گول ئاغىنىلىرىمىزمۇ ھەدەپسلا ئۇلارنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىيدىغان بولۇۋالدى.

دېپىنى چالماق بىراۋنىڭ تەرىپىنى ئالماق، سۆز-ھەرىكىتىنى توغرا تاپماق، شۇ تەرەپ بولۇپ گەپ قىلماق: ئۇ بىرىنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن تەرسا نېمىكەنغۇ، يەنە كېلىپ، تەشۋىقات دۇيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنىڭ دېپىنى چالىدىكەن.

داپ II نى. تۆت بۇرجەك كەتمەن شەكىللىك، كەتمەندىن كەڭرەك، قىر-تىرگەن سېلىشتا ئىشلىتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايىمىنى.

داپەندە نى (ئە+پ) ← **داپچى**: بۈگۈنكى كەچكى ئولتۇرۇشقا زورخان سەتەك داپەندە-سى بىلەن قوشۇپ تەكلىپ قىلىنغاندى. يەنە ئىككى مېھمانمۇ بار ئىدى.

چۆنەك داپلىغىنى، ئۇرۇق سالغىنى ئۇنىڭغا راھەت بېغىشلايدىغان ئىش بولۇپ تۇيۇلىدۇ. ② كەتمەن، ئوتغۇچ قاتارلىق بىسلىق دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى بولغا بىلەن چىڭدىماق؛ بىس چىقارماق.

دات نى. تۆمۈر، مىس قاتارلىق مېتاللارنىڭ يۈزىدە نەم ھاۋانىڭ ئوكسىدلىشىدىن شەكىللەنگەن بىر قەۋەت ماددا؛ تۆمۈر دېتى. مىس دېتى. تۆمۈرنى دات يەيدۇ، ئۆمۈرنى دەرد يەيدۇ (ماقال). * بىز ئەمدى سۈكۈت قىلىپ تۇرالمايمىز، دات بېسىپ ياتقان بولقىلارنى قوللىمىزغا ئېلىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويۇشىمىز كېرەك. * بىز پىئونىر ئىز باسار، قەلبى قىزىل ئەۋلاد بىز. دات باسمايمىز مەڭگۈگە، قەتئىي سۇنماس پولات بىز.

دات باسماق ← **داتلاشماق**؛ مەخسۇت بەگ جاللاپ تىرەپ يەرگە قارىۋالدى، ئۇنىڭ تەلەتى دات باسقان مىختەك قارىداپ كەتتى.

دات كېسەللىكى زەمبۇرۇغى <بوت> بۇغداي، ئارپا، مېۋىلىك دەرەخ، كۆكتات ۋە باشقا خىلدىكى زىرائەتلەردە پارازىت ياشايدىغان زەمبۇرۇغ. ئۇ ئۆسۈملۈك تېنىدە سېرىق، قارا ياكى قىزغۇچ داغلار-نى، كۆپرەك داتلاشقان تۆمۈر رەڭگىدىكى پاراشوكسىمان سپورىلارنى ھاسىل قىلىدۇ. **دات كېسىلى** <بوت> زەمبۇرۇغلار پەيدا قىلىدىغان زىرائەت كېسىلى. كېسەللەنگەن زىرائەتلەرنىڭ يوپۇرماق، غوللىرىدا دات رەڭگىدە توچكىلار پەيدا بولىدۇ، مەھسۇلاتقىمۇ تەسىر يېتىدۇ.

داتاڭ نى (خەن) يامولنىڭ ئىچىدە ئەرز-شە-كايەت ۋە ھەر خىل ماجىرالارنى تەكشۈ-رۈپ بىر ياقلىق قىلىدىغان زال.

داتاڭ سوراققا تارتىلىماق ناھايىتى قاتتىق سوراققا، نەزەربەند ئاستىغا ئېلىنماق؛ ئىستەك-سورىقى ناھايىتى چىڭ

بۇ داپشاق «قىز» نى ئەر ئالمىغاچ، ئاقۋەت بىر گۆرۈخاننىڭ «جالڭ جاڭگۇيدى» دەپ ئاتىلىدىغان دوڭ خوجاينىغا تەگكەندى.

داپشاقلىق «داپشاق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ داپشاقلىق - قىز بالىنىڭ ئەڭ چوڭ ئەيىبى.

داپشايماق پ. بىزەڭلىك، قېلىنلىق، بىشەملىك قىلماق؛ داپشىپ تۇرۇۋېرەمسەن، كەتسەڭ بولمامدۇ؟

داپقۇر مىق. نۆۋەت، قېتىم؛ بىرىنچى داپقۇر مېھمانلار كېلىپ بولدى.

داپقۇر-داپقۇر قايتا-قايتا، بىرنەچچە قېتىم؛ ئۇ كانىيىغىچە قەرزگە بوغۇلغانىدى. قەرز ئىگىلىرى داپقۇر-داپقۇر قەرز سۈيىلەپ كېلىشكە باشلىدى.

داپكەش نى ← **داپچى**؛ مېنى رەھمەتلىك دادام «موللا بولسەن» دەپ بىر قىزىلكۆز باخشىغا تۇتۇپ بەردى. ئۇنىڭغا داپكەش بولۇپ يۈردۈم.

داپلاتماق «داپلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى؛ تېرىلغۇ ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى. كەتمەن-گۈرچەكلەرنى داپلىتىپ تەخ قىلىپ قويايلى.

داپلاشماق «داپلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

داپلانماق «داپلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ چۆنەكلەر تارتىلىپ، داپلىنىپ بولدى.

داپلىماق پ ① تارتىلغان قىر-تىرگەنلەرنى داپ، كەتمەن قاتارلىقلارنىڭ كەينى بىلەن چىڭدىماق، تەكشىلىمەك، سىلىقلە-ماق؛ مانا شۇنى ئويلىسا ئەتىيازدىن تارتىپ ھازىرغىچە ئېرىنىڭ تىل ۋە سىلكىلىرىگە چىداپ يۈرۈپ، تورغاي بىلەن تەڭ تۇرۇپ قاراڭغۇ چۈشكەچە كەتمەن چاپقىنى، زەمبىل كۆتۈرگىنى، يىلتىز تەرگىنى، تاماق سالغىنى،

مېگەم داتلىشىپ قېلىپتۇ، ئۇنتۇپتىمەن، ئەمدى ھوشۇمغا كەلگەندەك بولدۇم. * «تۆت» ئاپەت دەستىدىن قان بولۇپ دىلىم، ئەپسۇس-كى ياشلىقتىن كەتتى ئون يىلىم، ئەركىمگە، بەختىمگە سېلىنغان كىشەن، قەلىم داتلاشتى سۆزلىمەي تىلىم.

داچىماق «داچىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شىددەت بىلەن تۇرتۇپ كەلگەن سۇ سابىرنى بىرنەچچە مېتر كەينىگە داچىشۇۋەتتى.

داچىشماق «داچىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بالىلار قورقۇشۇپ كېتىپ، ئىتتىك كەينىگە داچىشپتۇ. * ئوتنى كۆرۈپ يىراقلاش-تى بۆرىلەر، ئاستا-ئاستا ئارقىسىغا داچىشىپ.

داچىماق پ. ئارقىغا چېكىنمەك، كەينىگە سۈرۈلمەك؛ سەل يىراقلاپ يانداپ ئۆتمەك: ئېشەك كۈل كۆرسە ئېغىنايدۇ، سۇ كۆرسە داچىدۇ (ماقال). * قىز ھەيران بولۇپ كەينىگە داچىدى، مەيداندا كۈلكە كۆتۈرۈلدى. * زەيتۇنە ماشىنا چاقىلىرى تىلغۇتەكەن پاتقاقىتىن داچىپ قۇرۇق بولغا چىقۇۋالدى. * تاڭ قۇياشى چىقتى ئاندىن، ھۆسنىدىن نۇر ياغدۇرۇپ، بىلدۈرۈپ ھۈرمەت ئۇلارغا، داچىدى سەييارىلەر.

داچىياڭ ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى بەزى دۆلەتلەردىكى يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسى.

داچا ئى (ر) شەھەر ئەتراپىغا ياكى مەنزىرىلىك جايلارغا دەم ئېلىش ئۈچۈن سېلىنغان باغ-ۋارانلىق تۇرالغۇ؛ قورۇ-جاي؛ بىرنەرسە بولغانىمكىن داچا ئىكلىرى ئىشكىن كىچىغا چىقىشتى. * دېڭىز بويى ئاق دولقۇنلۇق قىرغاققا، سالدۇرىمەن مېھمانخانا ۋە داچا.

داچەن ئى (خەن) ① بۇرۇنقى زاماندا ياسالغان، ئوتتۇرىسى تۆشۈك مىس پۇل؛

بىۋرۇشتۇرۇلمەك: پۈتۈن دادۇي كادىرلىرى داتاك سوراققا تارتىلدى، ئاسسىمۇ پارتىيە ئىچىدە سوراققا تارتىلىپتۇ.

داتىست ئى (ر) مىنىپرال ۋە خىمىيىۋى تەركىبى كۋارتىلىق دىئورىت ھەم گىرانىتلىق دىئورىتقا تەڭ كېلىدىغان ئېتىلىما جىنىس. ئادەتتە كۈل رەڭ، كۈل رەڭگە مايىل قىزىل قاتارلىق رەڭلەردە بولىدۇ. داغلىق تۈزۈلمىگە. ئىگە، فېنوگ-رىستلىرى كۆپىنچە ئوتتۇرا ھال پىلاگىئوكلاز-ما بولۇپ، ئىشقارلىق دالا شىپاتى ئازراق بولىدۇ. بەزىدە ئاز مىقداردا كۋارتىسۇ ئارىلاشقان بولىدۇ.

داتلاشتۇرماق ① «داتلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قىلىچىنى داتلاشتۇر-ماي دېسەڭ، دائىم بىلەپ تۇر.

داتلاشماق سۈپ «داتلاشماق» پېئىلىنىڭ بولۇشى سۈپەتتىكى: داتلاشماق پولات. **داتلاشماق پولات** <سانا> تەركىبىدىكى خرومنىڭ مىقدارى 13 پىرسەنتتىن ئارتۇق بولغان قېتىشما پولات. بەزىلىرىدە يەنە نىكېل، تىتان قاتارلىق باشقا ئېلېمېنتلار بولىدۇ. چىرىشكە چىداملىق ۋە داتلاش-مايدىغان ئالاھىدىلىكىگە ئىگە. كۆپرەك خىمىيە سانائىتىدە ماشىنا ئۈسكۈنىلىرى ۋە ئىسسىقلىققا چىداملىق مېخانىك سايمان-لارنى ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

داتلاشماق پ ① نەم ھاۋانىڭ ئوكسىدلىشى-دىن تۆمۈر، مىس قاتارلىق مېتاللارنىڭ يۈزىدە بىر قەۋەت ماددا پەيدا بولماق، دات باسماق: باغنىڭ شىمالىدىكى دالنى ئۆرۈلۈپ كېتىپ، يالغۇز قالغان بىر ئېغىز ئۆيگە كىرىپ قاراپ بېقىڭلار، ئوچاقتا داتلىشىپ كەتكەن كىچىكىگە بىر قازان ئېسىقلىق تۇرىدۇ. * پارتىزانلار كۈن چىققۇچە ئاۋارە بولۇپ، داتلاشقان يەتتە تال مىلىشقا تاپتى. ② كۆچمە. ئىقتىدارى بۇرۇنقىدىن ئاجىزلاشماق؛

بالا ئۈچ داچەنگە نان، ئىككى داچەنگە چىراغ يېغى، تۆت داچەنگە ھاراق ئېلىپ تۆيگە كېلىپتۇ. ② ئومۇمەن پۇل-پۇچەك؛ يېنىدا داچەن بولسا غېرىبلىق يامان ئىكەن. **داخان** ئى (ئە+پ) دۇئا ئوقۇش ئىسسىق ئۆتكۈزۈش يولى بىلەن كېسەل داۋالاشنى كەسىپ قىلغان كىشى؛ مەمتىلى چوقۇم ئۇستا داخان بولسا كېرەك، ئىسسىق قىلىپ، مەرھابانى ئۆزىگە رام قىلىۋالغان ئوخشايدۇ. * سەۋەب قىلسا سېۋەتتە سۇ توختايدۇ» دېگەن گەپ بار، داخانغا بىر ئوقۇتۇپ باقايلى. * مەدداھ بىلەن رەمچىلەر، گال باقار ئالدامچىلار. داخانمۇ، پېرىخۇنمۇ، ھەممىسى يالغانچىلار.

داخانلىق «داخان» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ مىرزاكېرىم داخان ئۆگەن-تىمۇ؟ خۇراپاتلىققا شۇلار باشلاۋاتامدۇ؟ مەنمۇ داخانلىق قىلىدىمۇ؟ ياق.

داخى ئى. دىئال. دارقا. **داخىلىق** ئى. دىئال. سىلىكىمەك، قېقىلىق. **داخىركالۋار** ئى (داخىل+كالۋار) ئەپسانىلاردىكى مال-دۇنيا، ئادەم قاتارلىقلارنى سالىسىمۇ تۇۋى يېپىلمايدىغان، كۆرۈنۈشى كىچىك خالتا؛ مۇختەر ھەييار؛ - ماڭا مۇشۇ كىچىككە-نە داخىركالۋارىمنى تولدۇرۇپ ئالتۇن بەرسەك، ساڭا ياشاشقا يەنە ئاز ۋاقىت بېرىمەن، - دەپتۇ.

داخىل ئى (ئە) ← **داخىل بولماق**. **داخىل بولماق** كىرمەك، قاتناشماق؛ جانابلىرىغا سالام بېرىش، دىدارلىرىنى كۆرۈپ سۆھبەتلىرىگە داخىل بولۇش ئارزۇيۇم كۈچلۈك بولغىنى ئۈچۈن، نەرسە-كېرەكلىرىمنى سارايغا تاشلاپلا ئالدىراپ كېلىشىم. * بېغىغا قوندى كاككۇكىمۇ، تۇيۇغىغا بولغىلى داخىل، يېنىدا ئاشىقى زەينەپ، بولۇپ جۈپ سۆيگۈ-يار

كەلدى.

داخىل قىلماق كىرگۈزمەك، قاتناشتۇرماق؛ نامان ئاكىنى چاقىرتىپ، بۇ سۆھبەتكە ئۇنىمۇ داخىل قىلساق قانداق؟

داد (پ) ① ئىم. جىسمانىي ۋە روھىي ئازاب دەستىدىن قاتتىق ۋارقىراپ قىلىنغان زار، نالە، پىغان؛ «شاھزادە غوجام» دېگىنى شامەخۇتنىڭ ئوغلى نەزەر ئىدى، ئۇ شامەخ-سۇتنىڭ بالىلىرى ئىچىدە بىر تاللا ئوغۇل بولۇپ، كىچىكىدىنلا شۇنداق ئەركە، بەغباش ئىدىكى، ئۇنىڭ دەردىدىن پۈتۈن قۇمۇل «داد» دەيتتى. * جاھان ھۈنەرلىرىدىن ئالغان لەززىتىم شۇ، كالتەك يەپ ئۆگەنگەن ھۈنەردىن دەيمەن «داد». ② ئىم. قورقۇپ ياكى خەۋپكە يولۇقۇپ ياردەمگە چاقىرىپ توۋلىغان قاتتىق ئاۋاز؛ بۇ قارىغۇلار ۋارقىرىشىپ؛ «ۋاي داد، ئوغرىنىڭ دەستىدىن داد» دېيىشىپتۇ. ③ ئى. دەرد-ئەلەم دەستىدىن قىلىنغان شىكايەت، ئەرز؛ ئادىل شاھ دىيارى بەكرىدە مەلىكىسى ۋە ئىككى پەرزەنتى بىلەن داد سوراپ ئالەمدىن ئۆتتى. * ئۇزۇندىن شۇ ئىدى مەقسەت-مۇرا-دىم، خۇدايىغا يېتىپتۇ ئەمدى دادىم. ④ ئىم. بىر ئىشنى مەلۇم قىلىش يۈزىسىدىن ئىجازەت سوراش سۆزى؛ - داد، پادىشاھى ئالەم، - دەپتۇ ئوڭ قول ۋەزىر، - بىچارە تۈلكە چارباغنىڭ ئارقىسىدىكى ئېرىقتا ياتىدۇ. **داد دېگۈزمەك** توپىدۇرماق، بولدى دېگۈزمەك؛ شىمالدىن جەنۇبقا، غەربتىن شەرقىچە، ھېچ يەردە قېرىلىق كۆرمىدىم ھەيران! نەگلا قارىسا شادلىق ۋە كۈلكە، ياشلىق قېرىلىقنى داد دېگۈزۈپتۇ. * ئۇ تازا ئېشىپ كەتكەندى. خوپ قىلىپتۇ، داد دېگۈزۈپتۇ. **داد دېمەك** زۇلۇم-كۈلپەت دەستىدىن نالە قىلماق، زارلىماق، ئەرز-شىكايەت

دادا بولماق ① پەرزەنت كۆرمەك: بالام سەن ئەمدى دادا بولۇپ قالدىڭ، بۇرۇنقىدەك بالىلارچە ئىش قىلساڭ بولمايدۇ. ② دادا ئورنىدا باشقىلارنىڭ بېشىنى سىلىماق، ياخشىلىق قىلماق: قاسم ئاكا، ئۆزلىرى ئىككى يىلدىن بۇيان بىز يېتىملەرگە دادا بولۇپ چىرايمىزغا تۇپا قوندۇرمىدىلا، بىزمۇ غەربىسىنىمىدۇق.

دادا بۆلەك بىر تۇغقان ئانىسى بىر، دادىسى باشقا بولغان بىر تۇغقان.

دادا جەمەت ← ئاتا جەمەت.

دادا يوللۇق ياش ۋە ھۈرمەت جەھەتتە دادىغا ئوخشاش، دادىدەك ھۈرمەت ۋە ئېتىبارغا ئىگە: ئۇكام ياسىن، سابىر ئاكام بولسا دادا يوللۇق بىر ئادەم، سەن ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىپ ئۆيىگە كىرىپ سۆزلىشىپ باققىن، ھەرگىز يېنىكلىك قىلما.

دادام ← دادام قوۋۇرغا.

دادام قوۋۇرغا چوڭ مالنىڭ قارا قوۋۇر-غىسىدىن كېيىنكى تۆت تال قوۋۇرغا، دەندانە.

دادەن مىق (خەن) ئون كۈرگە تەڭ كېلىدىغان، دانلىق ئاشلىقلارنى ئۆلچەشتە قوللىنىدىغان سىغىم بىرلىكى: جامانىڭ ئون مولۇق بۇغدىيىدىن، بولىغاندا، توققۇز-ئون دادەن بۇغداي چىقاتتى.

دادەنلىك سۈپ. دادەن ئۇرۇق كېتىدىغان، دادەن ئۇرۇق چېچىلىدىغان: بەش دادەنلىك يەر. * ئۆمەر شاگىيو ئۆتمۈشتە 50 دادەنلىك يەرنى ئىگىلىۋالغان چوڭ يەر ئىگىسى ئىدى.

داد-پەرياد داد ۋە پەرياد، نالە-زار: تەخمىنەن 15 مىنۇتتىن كېيىن، ئوق ئاۋازلىرى بىلەن داد-پەرياد ۋە قىيا-چىپالار توختاپ چىلىغىنىڭ ئىچى جىمجىت بولۇپ قالدى. * باش-كۆزلەر يېرىلىپ مىلىنەر قانغا، داد-پەر-

قىلماق: پومبىچىكلارنىڭ زۇلىغا داد دېمىگەن ئوغۇل بالا تۇرۇپ، بۇلارنىڭ يولسىزلىقىغا نېمانچە قاقشاپسەن!

داد سالماق قورققىنىدىن ياكى قايغۇ-ئال-زاب دەستىدىن نالە-پەرياد، قىيا-چىيا قىلماق: باتۇر جەڭچىلەر دۈشمەنگە قاراپ ئات سالدى، قاپسىلىپ قالغان دۈشمەنلەر ئاللا-توۋا كۆتۈرۈپ داد سالدى.

داد ئوقۇماق ← داد ئېيتماق: بۇنى كۆرگەن قارا باتۇر ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالمىدى. يۈزىگە مۇشتىلىغان بويى ئوردىغا بېرىپ: «داد، شاھىم، داد» دەپ شاھقا داد ئوقۇدى.

داد ئېيتماق ئازاب-ئوقۇبەت، ئادا-لەتسىزلىك، يولسىزلىق ئۈستىدىن شىكا-يەت قىلماق، نالە قىلماق: بىر كۈنى بۇنىڭدىن قورسىقى كۆپكەن ئىشچىلار داد ئېيتىپ، ھېلىقى باشلىقنىڭ ئالدىغا باردى. * پاتەمخان يىغلىغىنىچە مەھەللىگىچە كەلگەن ۋە رازاقنىڭ ئۆيىگە كېلىپ داد ئېيتىپ بولغانىدى.

دادىغا يەتمەك ھېسداشلىق قىلماق، خەيرخاھلىق قىلماق، ھالىغا يەتمەك، دەردىگە دەرمان بولماق: جانابى سۇلتان، دېھقانلار ۋەيران، سەرگەردان بولماقتا. بىز مەكت، مارالبېشى، ئاۋات دېھقانلىرىغا ۋەكىل بولۇپ كەلدۇق، سۇلتان ئالىيلىرىنىڭ ئەل دادىغا يېتىشىنى تەلەپ قىلىمىز. * ھويلىدىكى كارىۋاتنى بەش تاختايدا ئەتكەنمۇ؟ ئېلى يولى چۆللەردە، سەن دادىغا يەتكەنمۇ؟

دادا ئى ① پەرزەنتى بار ئەر، ئاتا: بۇ دادامدىن قالغان راۋابىنى، ئۆزۈمدىن ئايرىغۇم كەلمەيدۇ. ② ئۆزىدىن چوڭ، دادا يوللۇق كىشىلەرنى ھۈرمەتلىپ ئاتاش سۆزى: دادا، سىلە نەدىن كەلدىلە؟

قلاي، تۇغقانلار، دەردىگە دادخاھ ئىزلەپ مەن يەنە ئايلىنىپ يۈرۈپ، مۇشۇ قانۇن ئورنىغا كەلسەم، بۇلارمۇ قوغلاپ چىقاردى.

دادخور نى (پ) باشقىلار ئۈستىدىن داد-ئەرزىيەت ئېيتىپ، نالە قىلىپ، ئاغرىنىپ، رەنجىپ يۈرگۈچى؛ بۇ دادخور ئاغزى بېسلىماي ھەمىلا يەردە دادلاپ يۈرىدۇ. // دادخور ئادەم.

دادخورلۇق «دادخور» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ كەچتە ئوسمان ئىشتىن چۈشۈپ كەلگەندە، مەدەنىيەت ئېرىنى ئىچكىرىكى ئۆيگە ئەكىرىپ، تۇرىسا ئۈستىدىن دادخورلۇق قىلدى.

دادگاھ نى (پ) ئەرز-شىكايەت ۋە جىنايىتى ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىدىغان ئورۇن؛ سوت؛ دادلىسام دادگاھقا سۆزۈم ئۆتمەي، يۈرتۈمدە ساق قېلىشقا كۆزۈم يەتمەي، پاناھ تىلەپ كەلدىم يەنە قۇچقىغۇغا.

دادلىماق «دادلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ تۇراپ بەگ بۇ يۇرتنى زار قاقشاتقانىدى، دادلىتقانىدى.

دادلىماق «دادلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ يەتتە قەلەندەر ئوردىنىڭ ئالدىدا گۈلخان يېقىپ دادلىدى.

دادلىماق پ ① جىسمانىي، روھىي ئازاب دەستىدىن ياكى قورققىنىدىن قاتتىق ئاۋاز بىلەن نالە قىلىپ ۋارقىرىماق، پەرياد كۆتۈرمەك؛ ھويلىغا يېقىنلىشىپ دەرۋازىغا كەلگىچە دادلاپ ۋاي سېلىشقا باشلىدىم. * بىز كوچىدا قالدۇق، يىغلىسام يىغام، دادلىسام دادىم يەتمىدى. ② بىراۋ ئۈستىدىن رەنجىپ، ئاغرىنىپ نالە قىلماق؛ مەن ئايالىمنىڭ مۇنداق دادلاشلىرىغا پەرۋاسىز-لىق بىلەن كۈلۈپلا قويايتتىم. * تىل بىلەر سازەندە ئۇيغۇر قاشتېشى چالغۇ چېكىپ، تۇرىدۇ

ياد، چۇقانلار چىقار پەلەككە.

داد-پەرياد چەكمەك ← **داد-پەرياد قىلماق**؛ مەن ئۇنىڭ بىلەن ۋىدالاشقاندا، ئۇنىڭغا چىدىيالماستىن يۈگۈرگەن پېتىم تاشقىرىغا چىقىپ، سوغ شامالدا ئۇزۇنغىچە يىغلىغان ھەم كېچە قويندا داد-پەرياد چەككەندىم.

داد-پەرياد سالىماق ← **داد-پەرياد قىلماق**؛ بەختىيار بىر توپ ئىت ئىچىدە قېلىپ، «ئانا!» دەپ يىغلايمش داد-پەرياد سېلىپ.

داد-پەرياد قىلماق زۇلۇمدىن، قورقۇشتىن، ئادالەتسىزلىكتىن داد ۋە پەرياد بىلەن نالە قىلىپ تۇۋلىماق؛ ۋاقىت ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەن، ئۇ مەيلى قانچە ئازابلانسۇن، قانچە داد-پەرياد قىلسۇن، كەتكەن ئۆمۈر قايتا كەلمەيتتى. * ئانا-ئانا نېمە قىلارنى بىلمەي داد-پەرياد قىلغىنىچە ئۆزلىرىنى يەرگە ئۇرۇپ يىغلاپ يېتىپ قېلىپتۇ.

داد-پەرياد كۆتۈرمەك ← **داد-پەرياد قىلماق**؛ شۇ ھالدا سۇلتاننىڭ ئالدىغا مېڭىپتۇ، «ماڭا زۇلۇم قىلدى» دەپ داد-پەرياد كۆتۈرۈپتۇ. * قىزنىڭ ئەھۋالىنى كۆرگەن مەريەمخان داد-پەرياد كۆتۈردى.

داد-پەرياد ئوقۇماق ← **داد-پەرياد قىلماق**؛ دۈشمەن تىزلىنىپ داد-پەرياد ئوقۇدى.

دادخاھ نى (پ) ① ئەرز-داد ئېيتقۇچى، شىكايەت قىلغۇچى؛ دادخاھنىڭ دەردىگە دەرمان تېپىلماس ھېچقاچان، دادگاھ ئەھلى ئۆزى دەردنى چۈشەنگەن بولمىسا. ② ئەرز-داد ئىشتىكۈچى، سودىيە؛ ئۈرۈمچىدىن كەلگەنلەر ئىچىدە ئىبراھىم دادخاھمۇ بار ئىدى. ③ ئەرز-شىكايەت ئېيتىلىدىغان ئورۇن؛ سوت؛ بۇ دەردىگە مەن قانداق

تارىخىدىكى يېزا گۇڭشىلىرى بىلەن ئىشلەپچىقىرىش دۈيى ئارىلىقىدىكى تەشكىلى بىرلىك.

دادۇيچاڭ نى (خەن) ① دادۇي كوماندىرى.

② ئىشلەپچىقىرىش دادۇيىنىڭ باشلىقى؛ دادۇيچاڭ دېدى: «مەندىن ئالغىن قانى، قۇتقۇزۇش كېرەك چوقۇم ئورازقانى» .

دادۇيچاڭلىق نى. دادۇيچاڭغا يۈكلەنگەن

ۋەزىپە، ئەمەل: ئاسم ياپچىكا خىزمىتى ساڭا ئۆتكۈزىدۇ، ئۆزى دادۇيچاڭلىقنى ئاتقۇرىدۇ.

دادىغا (توغرىسى: دادىغاھ) ← دادىھاھ.

دادىكا نى. جان ت. دادىسى، تاغىسى

ياكى شۇ قاتارلىق ئەرلەرگە يېقىنچىلىق قىلىپ، ئۇلارنى ھۈرمەتلەپ ئېيتىلىدىغان مۇراجىئەت شەكلى.

دادىل سۈپ. قورقماس، يۈرەكلىك؛ شۇجى

دادىل جاۋاب بەردى. * ئوتقا سال، دەرياغا سال، مەيلى قاۋان، يىلپىزغا سال؛ ھەممىگە تەييار تۇرار كۆكرەك كېرىپ، دادىل كىشى. // دادىل سۆزلىمەك.

دادىل بولماق جۈرئەتلىك، يۈرەكلىك بولماق؛ چولپان دۈشمەن ئالدىدا، بولدى مەزمۇت ھەم دادىل.

دادىلاشتۇرماق «دادىلاشماق» يېتىلە-

نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دادىلاشماق پ. بارغانسېرى دادىل بولۇپ

بارماق؛ ئىككىلەن بىللە ماڭسا، كىشى خېلى دادىللىشىپ قالىدىكەن.

دادىللىق «دادىل» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى؛ ئانارگۈل بەگنىڭ ئامبۇردەك قوللىرىنى قايرىپ تۇرۇپ، دادىللىق بىلەن ئېيتتى. * مەرتىبىم يۈرىكىدە ئوتى بار، ئىشتا قىزغىن بولسۇم، دادىللىقى كەم ئىدى.

دادىلىق سۈپ ① دادىسى بار، دادىسى

ھايات؛ ئايىمخان نىياز ئاكامنىڭ قايتا ياتلىق

گەنجۇ ئۇسۇلى بىزنى شۇنچە جەلپ ئېتىپ، ھەزرىتىم ئىش چىققىدىن ئۆزلىرىگە دادلىماي، تىگىشماق ئەۋزەل بۇ سازنى ئۇيقۇلۇق تۈندىن كېچىپ.

داد-مۇئامىلە باردى-كەلدى، ئالاقە،

مۇناسىۋەت، ئېلىم-بېرىم، بېرىش-كېلىش؛ ئۇلار كىيىم-كېچەك، داد-مۇئامىلەدە خەلقنى ئۆزىنى قاتتىق ئاجرىتاتتى.

داد-مۇئامىلە قىلماق بېرىش-كېلىش،

ئالغۇ-بەرگۈ قىلماق؛ مۇناسىۋەتلەشمەك؛ مەن ئۇنىڭ بىلەن داد-مۇئامىلە قىلىپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈن، مېجەزىنى تازا چۈشەنمەيمەن.

دادۇر نى (خەن) <بوت> ① پۇرچاق

ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. گۈلى ئاق ياكى بىنەپشە رەڭدە كېلىدۇ، يىلتىز تۈگۈنىكى بولىدۇ، پۇرچاق دېنىدا تۈكچىلەر بولىدۇ، ئۇرۇقى ئادەتتە سېرىق بولۇپ، ئۇنى ئىستېمال قىلىش، ماي تارتىش ۋە خىمىيە سانائىتىدە خام ئەشيا قىلىشقا بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

دادۇر چېرىپاشكىسى <زوتول> پۇرچاق

چېرىپاشكىسىنىڭ بىرخىلى. تېنى قارا قوڭۇر رەڭدە بولۇپ، دادۇرنىڭ زىياندىشى ھېسابلىنىدۇ.

دادۇر-پۇرچاق ① دادۇر ۋە پۇرچاق،

دادۇر ۋە پۇرچاق تىپىدىكى زىرائەتلەر. ② دادۇر ۋە پۇرچاقنىڭ ياكى دادۇر-پۇرچاق تىپىدىكى زىرائەتلەرنىڭ دېنى.

دادۇي نى (خەن) ① بىرقانچە جۇڭدوي

ياكى شياۋدۇيدىن تەركىب تاپقان تەشكىلى بىرلىك؛ چوڭ ئەترەت؛ ئامانلىقنى قوغداش دادۇيى. پىئونېرلار دادۇيى. ② تارس. ئىشلەپچىقىرىش دادۇيى. مەملىكىتىمىز

بولغاندىن كېيىن قۇچقىدىكى بىر نارەسىدە دادىلىق بولۇپ يېتىمىسىرىمىدى. ② دادا بولغۇچى كىشى قىلىشقا ياكى ئۆتەشكە تېگىشلىك بولغان، دادىغا خاس؛ دادىلىق مۇھەببەت. * ئۇ بالىلىرىنى ئالىي مەكتەپ پۈتكۈزگىچە ئوقۇتۇپ، دادىلىق بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلدى. // دادا، دادا، نېمە دادا؟ داداڭ دادىلىقتىن تانغىنى يوق.

د - نى (پ) ① يامان ئات-ئۇلاغلارنى تاقلاش ۋاقتىدا ئېشىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. خان، ئىككى تۈۋرۈك ئۈستىگە كۆندىلەڭ بادرا مىخلاپ ياسالغان قۇرۇلما؛ مامۇت زور ئۇنىڭ ئېتىنى دارغا تارتقاچ سورىدى. ② ئۆلۈمگە بۇيرۇلغان كىشىنى ئېسىپ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ياسالغان قۇرۇلما؛ ئەي، ئاسىي قاتىل! مەلىكە گۈلنەسى نېنىشقا دارغا ئاستۇردۇڭ. * دوستۇم، ئۆمۈرۋايەت ۋىجدانغا يار بول، مەڭگۈ تىرىشچان جانانغا يار بول، رىزىقىنى ئىزلە ئىجاد مېھنەتتىن، ئارسىز نامەردكە سەن ئېگىز دار بول. ③ يەرگە تىك ئورنىتىلغان ئېگىز ياغاچقا ئارغامچا-ئارقان-لار چىڭ تارتىلىپ ياسالغان، دارۋازلار ماھارەت كۆرسىتىدىغان قۇرۇلما؛ كەڭ مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا دار باغلاندى.

دار بېشى دار ياغىچىغا تارتىلغان ئارغامچىلارنىڭ يەرگە باغلانغان ئۇچى، دارۋاز دارغا چىقىدىغان باش پەللە؛ دارۋاز قىزىل پويۇچىنى سېلىپ، دار بېشىدا تىك تۇردى ۋە ئىككى ئادەم ئەكىلىپ بەرگەن، ئوتتۇرىسىدىن ئۇلانغان ئۇزۇن بادىرنى قولغا ئېلىپ، بېشىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇزۇن، ئېگىز دارغا قاراپ تەييارلاندى.

داردىن قاچقان ① ئۆتۈپ كەتكەن ئۇششۇق، مۇتتەھەم، جېنىدىن تويغان (ئادەم ھەققىدە)؛ ئۆزۈڭمۇ بىلسەن، مەن

ئىلگىرى خەقنىڭ گېپىگە كىرىپ، نەدىكى داردىن قاچقان دابىستىخان يىغدى خوتۇنلارنى ئېلىپ، جېنىدىن باشقىسىنى دەسمايە سېلىپ بېرىۋەتكەندىم. ② كىشىلەر نەزىرىگە ئىلمايدىغان، كېرەكسىز، يارىماس، بۇزۇق (ئادەم ياكى نەرسە-كېرەك ھەققىدە)؛ - بىزگە نەدىكى داردىن قاچقان بىرىنى ئەۋەتىپتۇ، ئۇنى قۇبۇل قىلىمىدىم، - دېدى مۇدىر. * نەدىكى داردىن قاچقان نېسەلنى ئېلىپ كېلىدىكەنسىز.

دار ئويۇنى دارۋازلارنىڭ تاماشىبىنلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن دار ئۈستىدە كۆرسەتكەن ھەرخىل ماھارەتلىرى؛ دارۋازلارنىڭ دار ئويۇنى، سارغايىدى ئويۇنى، چېلىشچىلارنىڭ ماھارەت كۆرسىتىش ئويۇنلىرى، مەدداھلارنىڭ چوڭ سورۇن تۈزۈپ ئېيتقان ئاچايىپ جەلپ قىلغۇچى داستانلىرى، مۇقامچىلارنىڭ ماھارەت كۆرسىتىش نەغمىلىرى ئەنە شۇ سەيلىلەرنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى ئىدى.

دارا ئى. تىك چوققىلىق تاغ، تاغنىڭ تىك چوققىلىق جايلىرى؛ بارا؛ ئەخمەت قۇتاي قارا قۇرۇم (قاراڭغۇتاغ) تىزىملىرىنىڭ ئەڭ يىراق ئىچكى دارىلىرىدا 30 يىل تۇرۇپ، ئاۋامغا خىزمەت قىلىپ، تاغلارنىڭ سىرىنى ئۇقۇپ، ئەل ئارىسىدا «خىزىر»، «زېرەك تاغ باتۇرى»، «ئىقلىمپەرەس»، «تاغ موللىسى» لەقەملىرى بىلەن شۆھرەت قازانغان.

داراز سۈپ (پ) ئۇزۇن. داراز تارتماق ئۇزارماق، سوزۇلماق؛ ئالتە ئايلىق بالىسى چۈشۈپ كەتكەن سارىخان ھالىدىن خەۋەر ئالدىغان ئادەم چىقماي، قاراڭغۇ ئۆيدە بىرنەچچە كۈن خۇنغا مىلىنىپ داراز تارتىپ ياتتى. * شۇ كۈنى كەچتە بىرمۇنچە بۆرە جۈۋىلىق يوغان قورساقلار داراز تارتىپ، دەۋاگەر بولۇپ كېلىشتى.

دارازا نى (پ) بويى ئېگىز، قامە تىلىك،

ئۇزۇنتۇرا ئادەم: توپ ئىچىدىن بويى تېرەكتەك
بىر دارازا چىقىپ كەلدى. // دارازا ئادەم.

داراق تەق. قاتتىق نەرسىلەرنىڭ بىر-بىر-
رىگە ياكى باشقا قاتتىق نەرسىلەرگە

ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز: «داراق»
قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ چۆچۈپ ئويغاندىم.

داراقلىماق پ. داراق قىلماق، داراق
قىلغان ئاۋاز چىقارماق: كۆتەك ھارۋىنىڭ

داراقلىغان ئاۋازى خېلى يەرلەرگىچە ئاڭلىنىپ
تۇراتتى. * تاشلار داراقلاپ سۆھبەت تۈزىدۇ،

كۈمۈش بېلىقلار ئويىناپ ئۈزىدۇ.
داراڭ تەق. مېتال تاختا قاتارلىق قاتتىق

جىسىملارنىڭ ئۆز-ئۆزىگە ياكى باشقا
قاتتىق جىسىملارغا ئۇرۇلۇشىدىن چىققان

ئاۋاز.
داراڭ-داراڭ «داراڭ» سۆزىنىڭ

تەكرارلىنىشى.
داراڭ-دۇرۇڭ داراڭ قىلغان ۋە ياكى

شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: يەرگە چۈشۈپ
كەتكەن لېگەننىڭ داراڭ-دۇرۇڭ قىلغان

ئاۋازى تاتلىق ئۇخلاۋاتقان بالىنى چۆچۈتۈۋەتتى.
داراڭشىتماق «داراڭشىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەسقەر ئەسكى
داسنى ھەدەپ داراڭشىتقىلى تۇردى.

داراڭشىماق پ ← داراڭلىماق: مەن ئىزا
تارتقىنىدىن ھودۇقۇپ كەتتىم، قولۇمدىكى

قوڭغۇراقمۇ داراڭشىپ يەرگە چۈشتى.
داراڭشىدە رەۋ «داراڭ» قىلغان ئاۋاز

چىقىرىپ، «داراڭ» قىلغان ئاۋاز
چىقارغان ھالدا، «داراڭ» قىلغان ئاۋاز

چىقارغان پېتى: ئۇنىڭ قولتۇقىدىكى تەڭنە
داراڭشىدە چۈشۈپ كەتتى.

داراڭلىتماق «داراڭلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ چېلەكلىرىنى

داراڭلىتىپ سۇغا ماڭدى.

داراڭلىماق پ «داراڭ» قىلغان ئاۋاز

چىقارماق، «داراڭ» قىلماق: داپ
داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەردە يۈرۈپ-

تۇ(ماقال). * توساتتىن سىرتتا داپ داراڭلاپ،
نەغمە كۈيى ياڭرىدى.

دارامەت نى (پ) ① كىرىم، تاپاۋەت:

مەملىكىتىمىزنىڭ مىللىي دارامىتى يىلمۇپىل ئېشىپ
بارماقتا. * دېھقان-چارۋىچىلارنىڭ دارامىتى

كۆپەيدى. تۇرمۇشىمۇ كۆرۈنەرلىك ياخشىلاندى.
* ئەزالار بۇ يىل خۇشال بۆلەكچىلا، ئىش

يۈرۈپ، ئاشتى ئەمدى دارامەت دەپ. *
بۇ توپدا كۆرسىتىپ ھەشىمەت، دارامەت:

قىلىشتى خۇشلۇقتىن ئىزھار كارامەت. ②
بايلىق، مال-دۇنيا: چىرمۇپۇتۇ كۆڭۈللىرىنى

كەنجى ئېلىپ كەلگەن دارامەت. * دەۋرىم
گۈزەل، ئاچتى يېڭى تارىخ قىياپەت باشقىدىن،

گۈلشەن باھاردا ئىلىم-پەن بەردى دارامەت
باشقىدىن. ③ ھەق: دۈيگە ئۆتكۈزگەن

ئاشلىقلىرى ئۈچۈن سىلىگە يەنە دارامەت
بېرىدىغاندۇر، قۇربان ئاكا؟

دارامەتسىز سۈپ. دارامىتى يوق، دارامەت
تەگمە يىدىغان: دارامەتسىز ئىشتىن ئىتىمۇ

زېرىكىدۇ.
دارامەتلىك سۈپ. دارامىتى بار، دارامەت

كەلتۈرىدىغان: دارامەتلىك ئوقەت. *
ئەگەر ئۈچ مو يەردىن ئىككى قېتىم ھوسۇل

ئالغان بولسا، قانچىلىك كۆپ دارامەتلىك بولۇپ
كېتەر ئىدىكىن؟ * دانلىق-دانلىق بۇغداينى،

قوناق، تېرىق-ئاشلىقنى شېغىللىقتا ئۇندۇرگەن
دارامەتلىك ئاقمۇستەڭ.

دارايى نى (پ) ئۆرۈشى خام يىپەك،
ئارقىقى ئىشقارلانغان يىپەكتىن توقۇلغان

يوللۇق ئاق نېپىز رەخت: دارايى كۆڭلەك.
دارايى ياغلىق.

شاپاق دوپىلىق بىرتوپ بالىلار سىنىپىمىزغا پادا قويدەك دۈركىرىش كىرەتتى.

دارقا ① نى. قۇرۇپ، شاخ-شۇمبىلىرى

چۈشۈپ غۇللا قالغان دەرەخ. ② سۈپ.

ئورۇق، ئەتسىز؛ دارقا مال. // - ئاۋۇ

ئاقباش دارقاننى قانچىگە ساتسەن؟ - دەپ سورىدى بېدىك مالچىدىن.

دارقا مال ئورۇق، ئەتسىز، ئەبگار

قوي؛ - ئەرزان باھالىق ئوتۇن ھەل قىلىشنىڭ

ئامالى بولامدۇ ياكى ئورۇق دارقا مال بولامدۇ،

بىرئاز يولنى قىلساڭ بولامىكەن؟ - پەرىزات

ھىستىنىڭ كارىۋاتقا چىقىشىغا يول بېرىۋېتىپ

سۆزلىدى.

دارقراتما نى. لەگلەكنىڭ كەينى يىپلىرىغا

يەملەنگەن قاتتىق قەغەزدىن ياسالغان،

ھاۋاغا كۆتۈرۈلگەندە دارقراپ ئاۋاز

چىقىرىدىغان قىسمى؛ - ئۇلار كىملىرىمكەن؟

- دەيدى خان لەگلەك دارقراپتىمىدەك

دېرىلداپ تۇرغان دېرىزە پەردىسىدىن كۆزنى

ئالماي.

دارقراپماق «دارقراپماق» يېتىلىشنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ياسىنجان ئەنگەندىلا

لەگلەكلىرىنى دارقراپتىپ يەنە دادامغا ئارام

بەرمىدى. ② كۆچمە. تارتىپ، سۆرەپ،

دۆشكەلەپ ماڭدۇرماق؛ لەشكەرلەر

ھېلىقى تۇتقۇننى بىر چاقىرىم يەردىن يۇتىنى

يەرگە تەگكۈزمەي دارقراپتىپ ئېلىپ كەلدى.

* خۇپنەنگە ئەزان قىچقارغاندا، تەم-تۇتەم

شالدامباي بوسۇغىدا پەيدا بولۇپتۇ، ئۇ تەزنى

ئارغامچا بىلەن باغلاپ، ئىت يېتىلىگەندەك

دارقراپتىپ سۆرىۋالغانىكەن.

دارقراپماق پ. «دار-دار» قىلغان

ئاۋاز چىقارماق؛ پلانېر دارقراپ ئۈستۈمدىن

ئۆچۈپ ئۆتتى.

دارۋاز نى (پ) دار ئويۇنى ئوينىغۇچى،

دارچى نى ① دارۋاز؛ دارچى دار ئۈستىدە

تۈز مېڭىش ئۈچۈن قولغا تەڭشەك خادا

تۇتۇۋالىدۇ. ② ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنغان

كىشىلەرنى دارغا ئېسىش ۋەزىپىسىنى

ئىجرا قىلغۇچى.

دارچىن نى (پ) <بوت> كامفارا ئائىدە-

لىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ.

يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە ئېلىپس شەكىلدە،

ئۈچ قۇر يوپۇرماق تومۇرى بولىدۇ. گۈلى

كىچىك ۋە ئاق رەڭدە كېلىدۇ. قوۋزىقى

قوۋزاق دارچىن دېيىلىدۇ، دورا قىلىشقا

ياكى تەم كىرگۈزۈش ماتېرىيالى قىلىشقا

بولىدۇ. يوپۇرماق، شاخ ۋە قوۋزاقلىرىدىن

دارچىن مېيى ئېلىشقا بولىدۇ.

دار-دار تەق ① قاتتىق نەرسە-كېرەكلەر-

نىڭ يەرگە سۆرۈلۈشى ۋە شامالنىڭ

ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز. ②

تالاش-تارتىش، سۆرىشىش؛ بۇ ناھايىتى

جىق دار-دار بىلەن ھەل بولغان ئىش.

دارداڭ سۈپ. دېئال. كېرىلگەن، يېپىلغان؛

دارداڭ قۇلاق.

داردايتماق «داردايتماق» يېتىلىشنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئەنە، ئاۋۇ ئېتىزلاردا

بولسا، كوپىراتىپنىڭ مول ھوسۇللۇق بۇغدايلىرىمۇ

چاناقلىرىنى كېرىشىپ، بۇرۇتلىرىنى داردايتقان

ھالدا، باشلىرىنى كۆتۈرۈشەلمەي ئېگىلىپ

تۇرۇشىدۇ.

داردايتماق پ ① چوقچايتماق، دىڭگايماق؛

ئوت كېتىش بىلەن كۆيۈپ قارايدىغان ئۆيىنىڭ

تۇرخۇنلىرى داردايتىپ چىقىپ قالغانىدى. *

باغلاردا قېرى دەرەخلەرنىڭ قانچىلىغان ئەتىياز

شاماللىرىنى كۆرگەن يوغان پۇتاقلىرى ھاۋادا

داردايتىپ تۇراتتى. ② قۇرۇپ، قېتىپ قالماق؛

يەل-يېمىش شىرنىلىرىدىن گويا يامغۇردا قالغان

تېرىدەك داردايتىپ قالغان خام كۆڭلەكلىك،

دارىتما گەپ دېمەكچى بولغىنىنى توغرىدىن توغرا ئېيتماي، باشقا ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ياكى باشقا بىراۋغا دېگەندەك قىلىپ ئېيتىلغان گەپ؛ ياپتا گەپ؛ ئۇ ئۆزىنىڭ دارىتما گەپلىرىدە دەل لۇتپۇللانىڭ شېئىرلىرىنى سۆكۈۋاتقانىدى.

دارىتما گەپ قىلىق دېمەكچى بولغىنىنى توغرىدىن توغرا ئېيتماي، باشقا ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ياكى باشقا بىراۋغا دېگەندەك قىلىپ ئېيتماق؛ ياپتا گەپ قىلىق؛ ئۇلار نە دارىتما قىلىشمايتتى، نە بىرىنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئىككىنچىسىگە بەۋدە خۇشامەت قىلمايتتى.

دارىتماق پ ① «دارىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: گۆشكە مۇشۇكىنى دارىتىپ قويما! ② دارىتما گەپ قىلىق، ياپتا گەپ قىلىق، پۇرتىپ گەپ قىلىق؛ ئۇ مۇشۇ ئەسىرى بىلەن «كونا ھېكايىلەرنى ئېيتىش باھانىسىدا ھازىرقى زامانغا دارىتىپ ھۇجۇم قىلدى» دېگەن بەتنامغا قالدى. * سادىرنىڭ يۈزى ۋىللىدە قىزاردى، چارۋىپ ئىنژېنېر بۇ چاقچىقى بىلەن ئۇنىڭغا «سايەڭنى قاچان ئىككى قىلسەن؟» دېگەن مەنىنى دارىتىپ ئۆتكەندى.

دارىتمىلاشماق «دارىتمىلىق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دارىتمىلىق پ. دارىتىپ گەپ قىلىق

دارىتما قىلىق: كىم قانچە كۆپ ھوسۇل ئالسا، ھۆكۈمەت شۇنى ماختىدى، ئىمىلا ئاكتىغا ئوخشاشلارنى دارىتمىلاپ تەنقىد قىلدى. * ئۆيدىكىلەر مېنىڭ ۋەدىلىشىپ قويغان ئادىمىمنىڭ بارلىقىنى بىلىشتى، دادامنىڭ بۇ ئىشقا غەزىپى كېلىپ، ماڭا دارىتمىلاپ سىڭلىغا؛ — قىز بالا دېگەننى خۇدا ئىت-ئېشەككە بەرسۇن، نېمىشقا ھەرقايسىنى كىچىك چېشىڭدىلا

دار ئۈستىدە ماھارەت كۆرسەتكۈچى؛ كىشىلەر توپى ئىچىدىن بېشىغا كۆك سەللە ئورىغان، ئۈستىگە كۆك شىم-پەشمەت، پۇتقا پوپۇچ كىيگەن ئوتتۇرا ياشتىكى دارۋاز ئۇستى چاچسان مېڭىپ دار ئاستىغا كەلدى. * ئويۇننى تۈگىتىپ دارۋاز، ئارغامچىدا سىپىرىلدى پەسكە، بۇ خەتەرلىك ئويۇننى كۆرۈپ، بىر دوستۇمنى چۈشۈردۈم ئەسكە. **دارۋازلىق «دارۋاز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى:** مەن بالىلىرىمنى ئەگەش-تۈرۈپ دارۋازلىق قىلىپ يۈرگىنىمگە 30 يىلدىن ئاشتى.

دارۋىنىزم نى (ر)نىڭ <بئول> ئەنگىلىيە

بئولوگىيە ئالىمى دارۋىن (Charles Darwin) (Robert Darwin) كەشىپ قىلغان، جانلىقلار دۇنياسى تارىخىي تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدىكى پەن. ئۇ، جانلىقلارنىڭ ئۆزگىرىشچانلىقى ۋە ئىرسىيەتلىك خۇسۇسىيىتى، جانلىقلار تۈرىنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسى ۋە ياشاش ئۈچۈن قىلغان كۈرەشلىرى قاتارلىق ئاساسىي مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئۇ يەنە «ئېۋولۇتسىيە» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دارىتما سۈپ. توغرىدىن توغرا ئېيتىلماي

باشقا ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ئېيتىلغان؛ تەگكۈزۈپ دېيىلگەن: دارىتما گەپ. * ئۇنىڭ «چاققا ياماشقانلار مەجلىسلىدۇ» دېگىنى دارىتما، بۇ گەپ جەزمەن ئۆزىنىڭ قورسىقىدىن چىقىمىغان، ئۇنى بىراۋ ئۆگەتكەن.

دارىتما قىلىق ← دارىتمىلىق: دۇيچاڭ-

نىڭ ئىززەتخانىنى ئوسال ئەھۋالدىن قۇتقۇزماقچى بولۇپ ئېيتقان بۇ سۆزى گويا ئوتكەن ئىشنى دارىتما قىلىپ ئۇنىڭ يۈزىگە سېلىد-ۋاتقاندەك سېزىلدى.

خېلى زامانلار بولدى ئۇ بۇ تەرەپلەرگە دارىپ باقمىدى. * بىزنىڭ يارلار ئۆزى كىچىك، چىرايى كۈلگەچ، مەن شۇ ياقىن دارىپ ئۆتەي يارىنى كۆرگەچ. ② يولۇقماق: بۇۋىم ھەركۈنى ئەسكى لائىلارنى ئېرىغدايتتى ۋە «ئەزرائىل دارىغدى بۇ قاقباشقا» دەپ ئىچىدە غودۇڭشىيتتى. ③ كەلمەك، كىرمەك: نېمە بولدىڭ، بىزنىڭ ئۆيلەرگە دارىپمۇ قويمايسە نغۇ؟ * - ئەسسالامۇئەلەيكۇم، - دېدى چىلان تورۇق ئۈستىدىكى سالۋار تۇماقنى چۆكۈرۈپ كىيگەن، كىرىپنىڭ تىكىنىدەك قويۇق ساقلىغا ئانچە- مۇنچە ئاق دارىغان قارا مۇتۇق كىشى. ④ بارماق: مەن ئۇ سورۇنغا دارىمدىم. ⑤ تەگمەك، تەسىر قىلماق: - شامال بالىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىن دارىغان، - دەيتتى داخان، - مال سىلىنىڭ ئۆيىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى يەتتىنچى ئۆيدىن ئېلىپ كېلىنسە بولىدۇ. ⑥ يۇقماق، سىگمەك: نانغا كىرىسىن دارىپ قېلىپتۇ.

دارىپ نى (خەن) مەرتىۋىلىك ئەمەلدار: - ھۈرمەتلىك دارىپ جانابلىرى، ئەگەر مالال كەلمىسە، ئۆزلىرىدىن بىرەر نەرسىنى سورىۋالغۇم كېلىدۇ. * دارىپ ئۆيى زىننەتلىك، ئالتۇن-كۈمۈش تاملىرى، چاي ئورنىدا ئىچكىنى سۈرگۈنلەرنىڭ قانلىرى.

داس I نى (پ) ① قەلەيدىن ياسىلىدۇ. خان، كىر يۇيۇش ۋە يۇيۇنۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئائىلە سايمىنى: - بالغا بىر قۇر كىيىم سېتىۋالدىم، ئىسسىق سۇ، داس، سوپۇن، لۆڭگە تەييارلاڭ، يۇيۇنۇپ تازىلىنىپ بۇ كىيىملەرنى كىيىۋالسۇن، - دېدىم سىڭلىغا. ② داسسۆڭەك: داس تۈزەش ئوپىراتسىيىسى. داس بوشلۇقى. داس سۇنۇقى.

داس بوشلۇقى <ئانات> داسسۆڭەكنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى بوشلۇق. دوۋساق،

تىرىك كۆمۈپ تاشلىمىغاندىمەن! - دەپ ۋارقىردى.

دارىلئاجىز (توغرىسى: دارىلئاجىزىن) -
دارىلئاجىزىن.
دارىلئاجىزىن نى (ئە) ① ئاقساق-چولاق، مېيىپ-مەجرۇھلارنى يىغىپ كۈتۈش ئورنى: مەدەنىيەتنىڭ قالدۇقلىرى بولغان ساقايىماس كېسەللەر دارىلئاجىزىندە ساقلىنىپ قالغىنىغا ئوخشاش، بۇ يەردە قويغىلى ئورۇن چىقىمىغان، كۆيدۈرۈۋەتكىلى بولمايدىغان ئۆي جاھازىلىرى تولا ئىدى. ② ياشانغانلار ساناتورىيىسى، ئىگە-چاقسىز قېرىلارنى كۈتۈش ئورنى: - ئەمما سىز ياشىنىپ قالدىڭىز، بارىدىغان يېرىڭىز توخۇ فېرمىسى ئەمەس، بەلكى دارىلئاجىزىن، - دېدى شۇجى ئۇنىڭغا چاي تۇتۇپ بېرىۋېتىپ.

دارىلپۇنۇن نى (ئە) كونا. شۆيۈەن، ئىنىستىتۇت.

دارىلئىتام (توغرىسى: دارىلئىتتام) -
دارىلئىتتام.
دارىلمۇئەللىمىن نى (ئە) كونا. مەخسۇس ئوقۇتقۇچى تەربىيىلەيدىغان مەكتەپ. «سېفەن مەكتىپى»، «سېفەن تېخنىكومى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دارىلئۇلۇم نى (ئە) كونا. داشۆ، ئۇنىۋېرسىتېت.

دارىلئىتتام نى (ئە) كونا. 3-14 ياشتىكى يېتىم بالىلارنى يىغىپ تەربىيىلەشنى مەقسەت قىلغان دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورۇن. بالىلار بۇ يەردە تولۇقسىز مەلۇ-ماتقا ئىگە بولغاندىن كېيىن، تولۇق ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپلەرگە ھۆكۈمەت تەمىناتىدا ئوقۇشقا ئەۋەتىلىدۇ ۋە ياكى مۇۋاپىق خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. بۇ ئورۇنلار ھەرقايسى جايلاردىكى خەلق ئىشلىرى ئىدارىلىرىنىڭ تارمىقىدا بولىدۇ.

دارىماق پ ① دەسسەمەك، ئاياغ باسماق:

قىلماقتا. ② داستخان يېزىش پائالىيىتى: ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ يېرىك نامايەندىسى بولغان «قۇتادغۇبىلىك» داستانى ئايرىم تۆتلىكلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا، شەرق داستانىچلىقىنىڭ ئەنئەنىۋى ئۇسلۇبىدا، يەنە ئارۇز ۋەزنى بىلەن مەسنەۋىي شەكلىدە يېزىلغان بولۇپ، جەمئىي 82 باب، 13290 مىرادىن تەركىب تاپقان.

داستانلىق سۈپ. تەركىبىدە داستان بولغان، داستان خاراكتېرىدىكى: «ئون ئىككى مۇقام» ئەلنەغمىلەر، داستانلىق نەغمىلەر، مەشرەپ مۇزىكىلىرى ئاساسىدا تارىخىي يوسۇندا مەيدانغا كەلگەن بىرخىل مۇزىكىلىق ژانىر.

داستخان ئى (پ) ① رەختتىن تەبىيارلانغان، ئوتتۇرىغا يېپىلىپ، ئۈستىگە نازۇنپە-مەت تىزىلىدىغان ياكى غىزالانغاندا ئوتتۇرىغا سېلىنىدىغان ئۆي بۇيۇمى: گۈللۈك داستخان. * تاۋار داستخان، قۇرۇق ئۈستخان (ماقال). * ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ داستخان سېلىپتۇ. ② داستخانغا تېزىلغان نازۇنپەت ياكى ئومۇمەن غىزا-تاماق: - مۇئەللىم، ئاپام سىزنى داستخانغا چاقىرىۋاتىدۇ. * قىزىل بۇرۇن شۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەرنىڭ ئۆيىگە كۆپ بارمايدىغان، بارغاندىمۇ داستخانغا يولمايدىغان بولۇپ قېلىپتۇ.

داستخان ئاپارماق توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ قاتارلىق مەرىكىلەرگە سوۋغا-سالام قىلىدىغان نەرسىلەرنى ئاپارماق: ئايشەم دوستىڭىزگە تۇغۇت يوقلاپ داستخان ئاپاردى.

داستخان تەبىيارلىماق ① مېھمانلار ئۈچۈن داستخان سېلىپ، نازۇنپەت تىزىپ، غىزا-تاماق راسلىماق: نېرىقى ئۆيدە داستخان تەبىيارلاۋاتقاچ سۆزلىشۋاتقان

سۈيدۈك يولى قاتارلىق سۈيدۈك ئاجرىتىش ئەزالىرى ۋە ئاياللاردىكى بالىياتقۇ، تۇخۇمدان قاتارلىقلار بۇ بوشلۇق ئىچىدە بولىدۇ.

داس II ئى (پ) تۆمۈردىن ياسىلىدىغان، ئاشلانغان تېرىنىڭ تۈكىنى قىرىش، ۋاسا ئاقلاش قاتارلىقلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تۇتقۇچلۇق سايمان.

داستان ئى (پ) <ئەد> ① شېئىر بىلەن يېزىلغان چوڭ تىپتىكى ئەسەر؛ پوئېما: داستان يازماق. * كىشىلەر داڭقى داستان بۇ باتۇرنى ناھايىتى خۇشال قارشى ئېلىپتۇ. * ۋەتەننى باغرىڭدىكى بوستانىم گۈزەل، كۈرەشتىن رۇخسار ئاچقان گۈلخانم گۈزەل. مېنەتتىن شەرەپ تاپقان جانانم گۈزەل، ھەممىنى كۈيلەپ يازغان داستانم گۈزەل. ② خەلق قەھرىمانلىرى ھەققىدە-كى ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن ئېپىك ئەسەر: ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى.

داستان بولماق ئەل ئارىسىدا كۈيلەن-مەك، خەلق ئاغزىدا ئېيتىلىپ يۈرمەك: شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ تۆمۈر خەلپە 70 نەچچە يىلدىن بۇيان قۇمۇل خەلقىنىڭ ئاغزىدا داستان بولۇپ كەلمەكتە. * مەنمۇ ئىلھام كانى بىلدىم گۈلباھار ئەيىمانى، كۈپلىسە تەرىپىنى داستان بولۇر تىلدا چىچەك.

داستانچى ئى. داستان سۆزلىگۈچى، داستان ئېيتقۇچى: ناھىيىلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى يېقىندا دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى قوشاقچىلار، داستان-چىلار سۆھبەت يىغىنى ئاچتى.

داستانچىلىق ئى ① داستان ئېيتىش، داستان سۆزلەش ئىشى: تۈركىي مىللەت-لەرنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق قوشاقچىلىق، داستانچىلىق ئەنئەنىسى ھېلىمۇ كەڭ داۋام

داستىخان كۆرگەن كىشىلەر بىلەن باردى. كەلدىسى بار، قائىدە-يوسۇننى بىلىدىغان: «ئوبدان» دېگىنىمىز كېلىن بولغۇچىنىڭ خىزمەت ئورنىنىڭ بەلەنلىكى، ئاتا-ئانىسىنىڭمۇ داستىخان كۆرگەن ئادەملەر ئىكەنلىكى.

داستىخانغا ئولتۇرماق ① سېلىنغان داستىخاننىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرماق: ئىساق ھېچقانداق تارتىنمايلا جۇۋىسىنى سېلىپ داستىخانغا ئولتۇردى، جۇمان بوۋاي بىر پىيالە سۈتلۈك چاينى ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى. ② مېھمانلار ئۈچۈن راسلانغان نازۇنپەتلەرنى يېمەك: مېھمانلارنىڭ ھەممىسى داستىخانغا ئولتۇرۇپ بولدى.

داستىخان كىرگۈزمەك تۇغۇتلۇق، مۇسبەتلىك، توي-تۆكۈنلۈك ئۆيلەرگە ئاش-تاماق قىلىپ داستىخانغا يۆگەپ ئەۋەتمەك: قوشنىمىز داستىخان كىرگۈزۈپتەكەن، سېلىمۇ ئازراق ئېغىز تەگسە.

داستىخان يايماق ← داستىخان سالماق: ئامالنىڭ يوقىدىن داستىخان يېيشقا مەجبۇر بولدۇم.

داستىخنى چوڭ ← داستىخنى كەڭ: ئەگەر ئاچ كىرسە توق چىقىنى يالغاچ تونلۇق ھويلاڭدىن، جاھاندا بارمۇ سەندەك كەڭ قورساق، چوڭ داستىخان، يۇرتۇم.

داستىخنى كەڭ مېھماندوست، نازۇنپەتلەرى مول: ھازىر داستىخنىمىز كەڭ، سېۋەت-لىرىمىز چوڭ، مەمۇرچىلىق. * ئەلنىڭ داستىخنى كەڭ-دە، بولمىسا ئاللىقاچان ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالاتتىڭ.

داستىخنى يوق ئۆيىگە مېھمان چاقىرىش-نى خالىمايدىغان، ئۆيىگە كەلگەن مېھماننىمۇ ياخشى كۈتمەيدىغان، پىخسىق، بېخىل؛ نەپ بەرمەس: ئۇ كىيىمنى پۈزۈر

ئاياللارنىڭ سۆزلىرى قۇلقىغا كىرىپ قالدى. ② بىراۋنى يوقلاپ بارغاندا ئاپىرىش ئۈچۈن لازىملىق نەرسە-كېرەك ھازىرلا-ماق: ھەمراخان ئاچماننىڭ كېلىنى يەڭگىپتىكەن، كەچتە شۇنى يوقلاپ كېلەيلىكى دەپ داستىخان تەييارلاپ قويدۇم.

داستىخان چۈنى كىمنىڭ ئۆيىدە غىزا تەييار بولسا شۇ يەرگە ھازىر بولۇپ قورسىقىنى توقلاپ كۈن ئۆتكۈزىدىغان بىكار تەلەپ، داستىخان چۆڭلەپ نېرى بولمايدىغان ئاچكۆز: - ھەسەن دېگەن داستىخان چۈنى يەنە كېلىۋاتىدۇ، - دېدى قادىر ئۆيدىكىلەرگە دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ قوينۇپ.

داستىخان سالماق ① غىزالىنىش ئۈچۈن ئولتۇرما داستىخان يايماق: ماۋۇ ياشلارنىڭ ئالدىغىمۇ داستىخاندىن بىرنى سالايلى. ② بىراۋنى ئۆيىگە چاقىرىپ مېھمان قىلماق: ئۆيىمىزنىڭ يېنىدا بىر ئاي تۇرسىلىمۇ ئالدىلىرىغا داستىخان سالالمىسام قانداق بولغىنى.

داستىخان سالغۇچىلىكى يوق مېھمان كۈتكۈدەك ئىقتىسادى يوق، كەمبەغەل: ياق بالام، ناسىرتاخۇننىڭ جان سانى كۆپ، يۇرتقا داستىخان سالغۇچىلىكى يوق.

داستىخان قىلماق ① داستىخان قىلىشقا ئىشلەتمەك: كۆڭلەك كىيەي دەپ ئالغان ھېلىقى رەختنى داستىخان قىلدىم. ② سوۋغا-سالام قىلىدىغان نەرسىلەرنى داستىخانغا يۆگەپ تەييارلىماق: بۈگۈن ئاۋۇت ئاكاملارنىڭكىگە بىر كىيىملىك سارجا بىلەن ئىككى كىلوگرام ناۋاتنى داستىخان قىلىپ ئاپاردىم. ③ كۆچمە. بىر گەپنى ھەممە يەردە دەپ يۈرمەك ياكى گەپ توشۇ-ماق: مۇشۇ گەپنىمۇ داستىخان قىلىپ كۆتۈرۈپ كەلدىڭمۇ؟

باپپاراۋەر باقىدىغان بىرخىل تەقسىمات شەكلى: ھازىر داش قازانلار چىقىلىپ، بىكار تەلەپ، ھۇرۇنلارنىڭ كۈنى تەسلەشتى.

داش قازان تامىقى ① داش قازاندا ئېتىلگەن تاماق. ② كۆچمە. ئومۇمنىڭ قىلىۋېتىلگەن، ئىشلىگەن-ئىشلىمىگەن ھەممەيلەن تەڭ بەھرىمەن بولىدىغان مال-مۈلۈك: - داش قازاننىڭ تامىقى دەڭدا، - دەدى سادىق، - توغرا، راستلا داش قازاننىڭ تامىقى، - نۇراخۇن نېمىنىدۇر يادىغا ئېلىپ ئېيتتى، - ئاڭلىسام «چوڭ سەكرەش» دېگەن ھەرىكەت بولغان يىللىرى ھەممە ئادەم بىر مەزگىل داش قازاننىڭ تامىقىنى يەپتىكەن، جاپا چېكىپ ئەجر قىلغىنىمۇ، لاغايلاپ يۈرگىنىمۇ ئاچ قالمايدىكەن.

داش قازان تامىقىنى يېمەك ① داش قازاندا ئېتىلگەن تاماقنى يېمەك. ② كۆچمە. ئىشلىگەن-ئىشلىمىگەن قارىماي ھەممە ئادەم كولىكتىپنىڭ ياكى دۆلەت-نىڭ خىراجىتىدىن تەڭ بەھرىمەن بولماق: بىرمۇنچە ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى داش قازان تامىقىنى يەپ، ۋەزىپىنى ئورۇنلاشنى-لا تەكىتلەپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى تەكىتلىدى.

داش قازان ئېشىنى يېمەك ← داش قازان تامىقىنى يېمەك.

داش II ئى. تاغ-ئېدىرلاردا سۇ يىغىلىپ قېلىپ، ئۇزۇنغىچە سۈيى قۇرۇمايدىغان چوڭقۇر ئازگال؛ چۆل؛ ئىلەك.

داشقال ئى ① روددىن مېتال ئېرىتىپ ئېلىنغاندىن كېيىن قالغان ئەينەكسىمان ياكى تاشسىمان قاتتىق ماددا: پولات زاۋۇتىنىڭ بىر يېقىدا داشقاللار تاغدەك دۆۋىلىنىپ كېتىپتۇ. ② ئوچاق ۋە پار قازانلىرىدا كۆيدۈرۈلگەن كۆمۈرنىڭ

كېيىپ غادىيىپ يۈرگىنى بىلەن داستىخنى يوق بىر ئادەم.

داستىخانلىق ① سۈپ. داستىخنى بار، داستىخنى بولغان: ئاكام بىر گۈللۈك داستىخان ئالغاچ كېلىپتىكەن، بىرئوبدان داستىخانلىق بولۇپ قالدىم. ② ئى. داستىخان بولىدىغان، داستىخانغا لايىق رەخت: ماگىزىندىن داستىخانلىق سېتىۋالدىم.

داسسۆڭەك ئى (داس+سۆڭەك) ئادەم ۋە سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنىڭ دوۋسۇنى ئەتراپىدا بولىدىغان ھالقىسىمان سۆڭەك. ئادەمنىڭ داسسۆڭىكى تەگسىز تەلەڭگىگە ئوخشايدۇ، ئۇ توققۇزكۆز سۆڭىكى، تۇغۇر سۆڭىكى ۋە ئوڭ-سول يانپاش سۆڭەك-لىرىدىن تەركىب تاپىدۇ.

داسلانماق ① «داسلىماق» پېشلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ تېرە تولىمۇ پاكىز داسلىنىپتۇ. ② تېرە ۋە تېرە بويۇملارنىڭ سۈرۈكىلىش ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن تۈكى چۈشۈپ كەتمەك: بۇ جۇۋىنىڭ پېشى داسلىنىپ كېتىپتۇ.

داسلىماق پ. داس بىلەن قىرماق: ئاشلانغان تىرنى داسلىماق. تېرە ئۈستىدىكى تۈكلەرنى داسلاپ چىقارماق. ۋاسنى داسلىماق. **داش I** ئى (پ) چوڭ قازان: جادۇگەرنىڭ خادىملىرى بىر چوڭ داشتا ياغنى قىزىتىپ داغلىدى. * كەمىنە ئىشقى ئوتىدا كۆيگەن، بالا ۋە مېھنەت دېشىدا ئۆرتەنگەن.

داش قازان ① ئاممىۋى ئاشخانا، توي-تۈكۈن، نەزىر-چىراغلاردا جامائەتكە ئاش تەييارلاش ئۈچۈن ئېسىلىدىغان چوڭ قازان: بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادەمنىڭ بىر مىس داش قازىنى بار ئىكەن. ② كۆچمە. ھەممىنى ئومۇمنىڭ قىلىۋېتىپ، ئىشلە-گەن-ئىشلىمىگەن دەپ ئايرىماي، ھەممىنى

قالدۇقى، قالغان قىسمى؛ ئۇ ئاۋۋال كۆمۈر قويدىغان ھويلىغا كىرىپ، كېيىن ھاۋا ئالماشتۇرۇش تۇرۇبىسى ئىچىگە ئۆزىنى تاشلاپ، كۆيدۈرۈپ بولغان كۆمۈر داشقىلى تاشلايدىغان خەندەككە چۈشەتتى. ③ تونۇر ياكى ئوچاقتىن چىقىرىۋېتىلگەن قىزغۇچ قاتتىق شور ياكى سېغىز؛ تونۇرنىڭ داشقىلى. ④ كۆچە. كونا جەمئىيەتكە ياكى تەرەققىياتنىڭ ئالدىنقى باسقۇچىغا مەنسۇپ بولغان، ئەينى زاماننىڭ تەرەققىيات باسقۇچىغا ماس كەلمەيدىغان ۋە ياكى پارتىيە-گۇرۇھنىڭ قالدۇقى بولغان كىشى؛ كومىنىداڭ داشقىلى. * ئاپامدىن سورسام دادامنى داشقال دەپ سولاپ قويۇپتۇ. * ئىنسانىيەتنىڭ ھېلىقىدەك داشقاللىرى بۇ دۇنيادا ياشاشقا مۇناسىپ ئەمەس. ⑤ كۆچە. قېتىپ قالغان قاراش، بۇرۇندىن قالغان خانا قاراش؛ ماركس بىلەن ئېنگېلس فېيىھېر باخنىڭ ماتېرىيالىزمىدىن ئۇنىڭ «ئاسا-سىسى مېغىزى» نى ئېلىپ، ئۇنى يەنىمۇ راۋاجلاندۇرۇپ، ئىلمىي-پەلسەپىۋى ماتېرىيالىستىك نەزەرىيەگە ئايلاندۇردى. ئۇنىڭ ئىدىئالىستىك ۋە دىنىي - ئەخلاقىي داشقاللىرىنى بولسا تاشلىۋەتتى. * پىكىر قىلغىن يېڭىچە، داشقال قاراشنى تاشلىۋەت، پىكىر قىلماق كۈنچە، كونا ئەسىرگە مىراس ئۇ. ⑥ كۆچە. كېرەكسىز، ئەتىۋارى يوق، قىممىتى يوق نەرسە؛ ئۇ مىللەت پۈتۈنلەيلا داشقال بولۇپ، بۇ مىللەت كەم-كۈتسىز ئالتۇن ئەمەس؛ ئۇ مىللەت پەگاھتىكى پالاس بولۇپ، بۇ مىللەت تۆرگىلا خاس دۇردۇن ئەمەس. **داشقال بېتون** <بىن> داشقالنى سېمونت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قىلىنغان بېتون، ئۇ يېنىك ۋە چىداملىق بولغىنى ئۈچۈن قۇرۇلۇشتا كەڭ ئىشلىتىلىدۇ.

داشقال رەڭ ئاقۇچ قوڭۇر رەڭ؛ داشقال رەڭ سارجا. **داشقاللاشماق** پ. داشقال ھالىتىگە كەل-مەك، داشقالغا ئايلانماق؛ بۇ قېتىم ئەكەلگەن كۆمۈر بەك ناچار ئىكەن، داشقاللىشىۋېلىپ ئوبدان كۆيمەيدىكەن. **داشقاللىق** ئى. داشقال تۆكۈلگەن، داشقال بار يەر؛ بۇ يەر بۇرۇن ناھايىتى مۇنبەت ئىدى، زاۋۇتتىن چىققان داشقالنى تۆكۈۋېرىپ داشقاللىققا ئايلىنىپ كەتتى. **داشقايناق** (داش+قايناق) ① ئى. پارچە نان، گۆش-كۆكتات ۋە ھەرخىل نەرسىلەرنى داشقا سېلىپ قاينىتىپ تەييارلىنىدىغان تاماق تۈرى. ② سۈپ. كۆچە. چىگىش، ئارىلاش، مالماتاڭ؛ مەسىلىنى بىر-بىرلەپ ھەل قىلىدىغان نېمە، سەن بولساڭ ھەممىنى بىراقلا ئوتتۇرىغا قويۇپ داشقايناق قىلىۋەتتىڭ. **داشۇ** ئى (خەن) ئالىي مەكتەپ. ئالىي تەربىيە بېرىلىدىغان مەكتەپلەرنىڭ بىرخىلى، ئېلىمىزدە ئادەتتە ئۇنىۋېرسال ئالىي مەكتەپلەرنى كۆرسىتىدۇ؛ داشۆدە مەن تونۇمايدىغان ساۋاقداشلار ناھايىتى كۆپ. **داشياۋ** ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، بەزى دۆلەتلەردىكى ئوتتۇرا دەرىجىلىك ئوفىتسېرلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسى. **داغ** I ئى (پ) ① نەرسىلەرنىڭ يۈزىدە باشقا رەڭدە ئايرىلىپ تۇرىدىغان كىچىككىنە جاي؛ قۇياش دېغى. * كۆرمىدىڭىزمۇ، ئۆپكىسىدە داغ بار ئىكەن، ۋاقتىدا داۋالاتىسىڭىز بولمايدۇ. * بىلىمەن، ماختالغان ئايدىمۇ داغ بار، بولسۇمۇ كېچىنى يۇرۇتار نۇرلۇق. ② نەرسىلەرنىڭ باشقا ماددە-لار تېگىپ بۇلغانغان جايى؛ ياش دېغى. * يۈزدىكى داغنى ئەينەكتە كۆرگەن.

داغ بولماق دەرد-ئەلەم بولماق: كۆچەت تەكسەم شاخ ئايرىپ قاپقاراڭغۇ باغ بولدى، بىۋاپاننىڭ قىلغىنى يۈرىكىدە داغ بولدى.

داغ تەگمەك نامى بۇلغانماق، بەتنامغا قالماق: دادام ئۆلىگەن بولسا، ئۆلگەندىمۇ نامغا داغ تەگمەك بولسا، بىز بۇ كۈنلەرگە قالغان بولاتتۇق. * قەسىم شۇ: داغ تەگكۈزمەيمەن ۋەتەننىڭ ئېتىخارىغا.

داغ چۈشۈرمەك نامىنى بۇلغىماق، بەتنامغا قويماق: خىتابىغا قۇلاق سال، بېرىلمە ئەپس-ئىشەتكە، ئويلا كىمنىڭ ئوغل-سەن، داغ چۈشۈرمە مىللەتكە.

داغدا قالماق دەرد-ھەسرەتتە، ئەلەم-دە، نادامەتتە قالماق، ئارماندا قالماق: ئىككى بالىنى يېتىم قىلىپ، چوڭ تەمەدە ئېرىدىن ئاجراشقان ياش جۇۋان ئاخىر داغدا قالدى. * ئەجدادلارنىڭ خاتالىقى بەزىدە، مەڭگۈ داغدا قالدۇرىدۇ ئەۋلادى.

داغدا قويماق دەرد-ھەسرەتتە، نادامەتتە، ئەلەمدە قويماق، ئارماندا قويماق: بەختنى چاكانا كۆز قارىشىم تارازسىغا سالغانكەنەن. ئۇ مېنى داغدا قويدى. * قولىدىن كەلسە گەر سوقراتمۇ تاغدا، قويۇپ كەتسە ئىدى پەرھاتنى داغدا.

داغ سالماق داغلىماق، داغ پەيدا قىلماق: نېچۈك كۈن ئەردىكىم كىرىپكىلىرىڭ باغرىغا سالدى داغ، چىرايىم سارغىيىپ بولدى خازان ۋاقتىدىكى ياپراق.

داغ قالماق ئىز قالماق: ئايدىڭدا ئورغان ئورما ئېتىزلاردا باغ بولدى، ئاز كۈن ئويناپ ئايرىلدىق، يۈرەكلەردە داغ قالدى.

داغ قوندۇرماق ← داغ چۈشۈرمەك: ۋارىسلىق قىلىپ نوزۇگۇمنىڭ مەردلىكىگە، داغ قوندۇرماي ئەجدادلارنىڭ شۆھرىتىگە، جەڭ قىلدىڭىز قىساس پۈكۈپ دىل قېتىغا، ئەي،

دىن كېيىن، ئۇنى يۇيۇۋەتمەسە بولمايدۇ. * قولسىز ئاھۇزار ئىچىدىكى خەلقنىڭ قېنىغا مىلەنگەن، بىزنىڭ يەۋاتقان، كىيىۋاتقانلىرىمىز-نىڭ ھەممىسىدە ئاشۇ قاننىڭ داغلىرى بار.

③ يارا ئىزى، جاراھەت ئىزى: ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي ئايشەمنىڭ يارىسى پۈتۈنلەي ساقايدى. پەقەت پېشانىنىڭ سول تەرىپىدە بىلىنەر-بىلىنمەس داغ پەيدا بولدى. ④ كۆچمە. ئەيىب، نۇقسان، گۇناھ: ئۆزىدە قىلچە داغ يوق دەپ قارايدىغانلار، ئەمەلىيەتتە، ئەڭ پاسكنا ئادەملەر بولۇشى مۇمكىن. * ئېيتقىنا، قىلچىلىك داغ يوقىمىدى سەندە؟ ⑤ كۆچمە. ئۆتمۈشكە مەنسۇپ ئىللەتلەرنىڭ رېئاللىقتىكى قالدۇقى: كونا جەمئىيەتنىڭ داغلىرى. * سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتە كاپىتالىزمنىڭ نۇرغۇن داغلىرى بولۇشى مۇقەر-رەر. * كەلدى يۇيۇپ چاغلارنى تارىخ بېتىدىن، بىئەقىل داغلارنى تارىخ بېتىدىن. ⑥ كۆچمە. كىشىنى نومۇس-بەتنامغا قويدىغان، نامىنى بۇلغايدىغان ئىش-ھەرىكەت ۋە گەپ-سۆز: نومۇس دېغى. * ياخشىدىن باغ قالدۇ، ياماندىن داغ(ماقال). * بۇ خەت سېنىڭ ۋەتەنگە، خەلققە، پارتىيىگە سادىق-لىقىڭنى ئىسپاتلايدۇ، ساڭا قىلچە داغ تەگكۈ-زەلمەيدۇ. * داغ يولاتماس ۋىجدان-كۆڭلۈم، زەردىن قىمەت نومۇس-ئۆلۈم. ⑦ كۆچمە. ئېغىر مۇسبەت، قايغۇ-كۈلپەت، جۇدالىق-ھىج-ران، ئىش-مۇھەببەتتىن كۆڭۈلدە قالغان دەرد-ئەلەم؛ ھەسرەت، خانىۋەيران قىلسا قىلسۇن، داغى پەرزەنت قىلمىسۇن (ماقال).

* سىزنىڭ چەكسىز بەختكە تەلپۈنگەن قەلبىڭىزدە ئارمان ۋە مۇھەببەتنىڭ ئۆچمەس دېغىلا قالدۇ. * يۈرىكىم گويا ۋولقانلىق بىر تاغ، يازسام داغدا مەن، يازماممۇ داغ.

تەسراتنىڭ كەڭلىكى، ئۈنۈمنىڭ ياخشىلىقى جەھەتتە كۆپ يىلدىن بېرى ئاز كۆرۈلگەن. **داغدۇغىلىق** سۈپ. ھەيۋەتلىك، دەبدەبىلىك، قاينام-تاشقىنلىق: داغدۇغىلىق يىغىن. داغدۇغىلىق تەشۋىقات. داغدۇغىلىق ھەرىكەت. * بۇ ساراينى ياساشتا چوڭ يىغىنلار، داغدۇغىلىق زىياپەتلەر كۆزدە تۇتۇلدى. * ئېتىزدا توي، داغدۇغىلىق كونسېرتنى قوي، كۆكلەم ئىشقى ياش شائىرنىڭ ئىلھامچىسى.

داغسىز سۈپ. داغ چۈشمىگەن، كىرىسىز، غۇبارسىز، پاك، سۈزۈك: داغسىز دىلنىڭ چىن رىشتىلىرى بىر-بىرىگە باغلانمىسا راست دوستلۇق بولمايدۇ. * ئۆمرۈمنى قاشتېشىدەك داغسىز، نېلۇپەر گۈلدەك پاك ئۆتكۈزسەم، كەلگۈسىدە ھاياتىمنى ئەسلىگەندىمۇ پەيزى ئەمەسمۇ؟

داغلاتماق I «داغلىماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ مەزمۇر پارنى كۈندە بىر داغلىتىپ تۇرمىسام بولىغۇدەك.

داغلاتماق II «داغلىماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گۈلسماخان قىزغا قىزغان ماينى تۈز چاچتۇرۇپ داغلاتتى.

داغلاشماق I «داغلىماق I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇنىڭغۇچىلىك يايىلار مېنى بەرجەس باغلاشتى، تۆمۈر زىخنى قىزىتىپ تاپىنىمنى داغلاشتى.

داغلاشماق II «داغلىماق II» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: جادۇگەرلەر يوغان-يوغان داشلارغا توشقىچە ماي قۇيدى - دە، قىزىتىپ داغلاشتى.

داغلانماق I «داغلىماق I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: نۇزۇك بىلەك باغلاندى، ئۆلتۈرمەككە چاغلاندى، مېنى باققان ئانامنىڭ يۈرەك-باغرى داغلاندى. * ھىجرىڭ ئوتدا داغلاندىم قانچە، پىراق دەستىدىن دىۋانە

رىزۋانگۈل، سىزنى ھەرگىز ئۇنۇتمايمىز. **داغ قىلماق** ← **داغلىماق**: تاۋار كۆڭلەك كىيەيمەن ئېتىكىمنى لاي قىلىپ، قىمارۋازغا تەكەيمەن يۈرىكىمنى داغ قىلىپ.

داغ كەلتۈرمەك ← **داغ چۈشۈرمەك**: چوڭ بولغاندىن كېيىن كۆپ ئەسكىلىكلەرنى قىلىپ، شەنمىزگە داغ كەلتۈرگەن بولساڭمۇ، سەۋر-تاقەت قىلىپتەن.

داغ II سۈپ (پ) قاينىتىلغان، قاتتىق قىزدۇرۇلغان: ياخشىغا ياغ، يامانغا داغ (ماقال). * قازاندىكى ماينى داغ قىلىپ قويدۇم. **داغ بولماق** ← **داغلانماق**: ماي داغ بولدى.

داغ سۇ ① چاي سېلىنمىغان قايناق سۇ. **سوغۇق سۇ**: دۈم يېتىپ-دۈم قويۇپ، داغ سۇ ئىچىپ، زاغرا يەپ ئۆتكەن كۈنۈمۈ كۈن بولدىمۇ؟ * داغ سۇ ئىچىپ، قۇرۇق نان يەپ تاغنىڭ باغرىدا، قىلدى كۈرەش باش ئەگمەستىن جاپا ئالدىدا.

داغلىنى ← **دارقا**.

داغال سۈپ. يىرىك، قوپال: داغال قول. **داغدام** سۈپ. كەڭ، پارلاق، توسالغۇسىز، راۋان: داغدام يول. * شۇ كۈنى بىز كەلگەندە مەكتەپنىڭ چوڭ دەرۋازىسى داغدام ئوچۇق ئىدى.

داغدام يول كەڭ، راۋان، توسالغۇسىز يول: ئۇلار دەل مۇشۇ قىيىن يولنىڭ قۇتۇلۇش يولى، داغدام يول ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. * دۇنيادا ئىنسانىيەت ئەقلى ياراتقان مائارىپ ئىلمىنىڭ داغدام يولى بار.

داغداما (توغرىسى: داغدام) ← **داغدام. داغدۇغا ئى** (ئە) ھەيۋەتلىك، دەبدەبىلىك كۆرۈنۈش، كەيپىيات، ۋەزىيەت: داغدۇغا، چۇقان-سۈرەن يەر-جاھاننى لەرزىگە كەلتۈر-گەندى. * پائالىيەت داغدۇغىسىنىڭ چوڭلۇقى،

بولدۇم.

داغلاماق II « داغلاماق II » پېئىلىنىڭ

ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئۈستام، ماي داغلىنىپ

بولدى، گۆشىنى سالىق قانداق؟

داغلىق سۇپ ① دېنى بار، داغ چۈشكەن،

داغ سېلىنغان، داغ تەككەن: ئۇنىڭ

يۈزىدىكى قارا داغلىق سەپكۈنلەر ئۇنىڭ

تارتقان جەبىرلىرىنىڭ گۇۋاھى ئىدى. ②

يۈرىكى دەرد-ئەلەملىك، ھەسرەتلىك

دەردلىك: ساڭا زوقۇمنى ئارتتۇرغان قولغا

ياققان خېنەگدۇر، دىلى داغلىق شوخ ئەركىنى

خالغا ئوخشتاي يارىم. ③ كىشىنىڭ نامىنى

بۇلغايدىغان نۇمۇسلۇق: بىر تەرەپتىن

ۋىجدانسىزلار تاجاۋۇز قىلىپ، نومۇسۇڭغا

يىرگىنچلىك داغلىق ئىز سېلىپ.

داغلاماق I پ ① قىزىق نەرسىنى

تەككۈزۈپ، بېسىپ كۆيدۈرمەك: تىلىڭ

قاتتىق بولسا باغلىۋەت، يۇمشاق بولسا داغلىۋەت

(ماقال). * باھارخان كىچىككەنە قىزنىڭ ۋاي

سالىغىغا قارىماي، ئۇنىڭ يېرىلغان پۇتلىرىنى

چىراغ يېنى بىلەن داغلاۋاتقاندى. * گۈلخان

كەبى ياندىڭ جاھالەت باغرىنى داغلاپ،

يېتىش يولىدا ئىقبالغا جاسارەتتىن كەمەر

باغلاپ. ② دەرد-ئەلەمدە، ھەسرەت--

نادامەتتە قويماق، ئارماندا قويماق: ئۇ

ساڭا مەندىن سالاملار يوللىدى، ئوغلىنى

ھىجراندا قويدى داغلىدى.

داغلاماق II پ. تازا قىزىتىپ ئاچچىق

بۇسىنى چىقىرىۋەتمەك، چۈچۈتمەك،

قايناتماق: ئاشپەز شاگرىتلىرىنىڭ بىرىنى

سەۋزىنى قەلەمچە قىلىشقا، يەنە بىرىنى

ماينى داغلاشقا بۇيرۇدى.

داغمال ① ئى. كەپشەرلەش ۋاقتىدا

قىزدۇرۇپ، قەلەينى ئېرىتىپ كەپشەرلەش

ئۈچۈن ئىشلىتىلدىغان، مستىن ياسالغان

كىچىك پالتا شەكىللىك ئەسۋاب، تۇتىدۇ-

خان سېپى، ئۇچىدا بېسى بولىدۇ. ②

سۇپ. قېلىن، گەپ يېمەس: بەگ يۇرت

ئەھلىگە قاراپ: - بەزى قېلىن داغماللار

ئىشنى ياخشى قىلمايدۇ، بەزى قېلىن داغماللار

ھاشارغا ۋە مەجلىسلەرگە ۋاقتىدا كەلمەيدۇ،-

دەپتۇ.

داغمال جازاسى تۆمۈر قاتارلىق مېتاللار-

نى قىزىتىپ بەدەنگە يېقىپ جازالايدىغان

فاشىستىك جازالاش شەكلى: بۇ لاجېردا

داغمال جازاسى ئادەتتىكى جازالار قاتارىغا

كىرەتتى.

داغماللاتتورماق « داغماللىماق » پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

داغماللاتماق « داغماللىماق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

داغماللاشماق « داغماللىماق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

داغماللانماق « داغماللىماق » پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

داغماللىماق پ ① داغمال بىلەن كەپشەر-

لىمەك: بىز سېنى ئايروپىلان ياساپ بەر

دەۋاتمايمىز، زاپچاسىنى داغماللاپ بەرگىن

دەۋاتىمىز. ② قىيناش ئۈچۈن قىزىتىلغان

مېتالنى بەدەنگە ياقماق: ئۆيدىن سەل

نېرىقاتتا ئوت بىلەن داغماللاپ قىيناپ جازالاش

ئورنى كۆرۈنىدۇ.

داغۇر ئى. ئىرق. مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان

مىللەت ۋە شۇ مىللەتكە تەۋە كىشى.

داغۇر تىلى <تىل> داغۇرلار قوللىنىدۇ-

خان تىل. ئالتاي تىللىرى سىستېمىسى

موڭغۇل تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ.

ئاساسەن مەملىكىتىمىزنىڭ خېيلۇڭجياڭ

ئۆلكىسى ۋە شىنجاڭنىڭ تارباغاتاي

ۋىلايىتىدە ئىشلىتىلىدۇ.

* بىلسەن داق يەرنىڭ قاتتىقلىقىنى، يىقىلىپ چۈشكەندە ئېگىز راۋاقتىن. * غازاڭ يەپ داق يەردە ياتقان بىر قۇرت، بېرىدۇ ئاق مەشۇت مەسالى بۇلۇت.

داق II تەق. بىرەر قاتتىق نەرسىنىڭ باشقا بىرەر قاتتىق نەرسىگە ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز: ئىشك داق قىلىپ يېپىلدى. **داق-دۇمباق** ← **داپ-دۇمباق**: ئالقىشلار، ئامىنلار، ناخشا-ئاۋا، داقا-دۇمباق ئاۋازلىرى ۋە يىغا-زارىلەر قوشۇلۇپ، بۈگۈنكى ئۈرۈمچى مۇھىتىنى بىر ئاجايىپ جاسارەت سىمفونىسىنىڭ كەڭ سەھنىسىگە ئايلاندۇرغانىدى.

داقاق ئى. دوق، تاپا: ئېسىگە كەلدى شۇنەن بىر چاغلىرىم، كەتكىنىم تاغقا «ئوغرى» ئاتاق ئېلىپ، كىمدۇر بۈگۈن بىرى يەنە شۇ ئاتاقنى قوياقچى پېشانەمگە داقاق قېلىپ. **داقاق قىلماق** دوق، تاپا قىلماق؛ خاتالىق، سەۋەنلىكنى يۈزىگە سالماق: - مۇشۇنىڭ بىلەن ئۈچ قېتىم داقاق قىلدىڭ ئاداش بىر قېتىملىق سەۋەنلىكىمنى، - دېدى ئۇ سەل رەنجىپ.

داقاڭ تەق. قاتتىق نەرسىلەرنىڭ «داق» قىلىپ ئۇرۇلۇشى ۋە چايقىلىشىدىن چىققان ئاۋاز.

داقاڭ-داقاڭ «داقاڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

داقاڭشىماق «داقاڭشىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

داقاڭشىماق پ «داقاڭ-داقاڭ» قىلماق، «داقاڭ-داقاڭ» ئاۋاز چىقارماق: كۆتەك ھارۋا تېتىر يولىدا داقاڭشىپ كېلىۋاتاتتى.

داقال ئى. تۆۋەنكى كالىپك بىلەن ياڭماق ئوتتۇرىسىدىكى ئويمانچۇق يەردە ئۆسكەن بىرقانچە تال تۈك؛ ماقال: «بىنا مازنىڭ ساقلى، ئىت قوپرۇقى داقل، ئوتنى ئېلىپ

داغۇر كىرىشى <بوت> كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. گۈلى ئاق، مېۋىسى ئۇزۇن ۋە ئېللىپس شەكلىدە كېلىدۇ. يىلتىزى ناھايىتى توم بولۇپ كۈنۈس شەكلىدە بولىدۇ، خۇش بۇي پۇرايدۇ، تىبابەتچىلىكتە ئاغرىق پەسەي-تىش دورىسى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

داغۇرچە ① سۈپ. داغۇرلارغا خاس، داغۇرلارغا ئائىت: داغۇرچە كىيىم. داغۇرچە ئۆرپ-ئادەت. ② ئى. داغۇر تىلى، يېزىقى: ئۇ داغۇرچىنى ياخشى بىلىدۇ. ③ رەۋ. داغۇر تىلىنى ياكى يېزىقىنى ئىشلىتىپ، داغۇر تىلى بىلەن: داغۇرچە سۆزلىمەك. داغۇرچە ئوقۇماق.

داغۇرلار ئى <ئىرق> مەملىكىتىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇلار ئاساسەن خېيلوڭجياڭ، ئىچكى موڭغۇل ۋە شىنجاڭغا تارقالغان.

داغۇل سۈپ. قۇۋ، مۇغەمبەر، مەككەر، ھەييار، ئالدامچى: داغۇل ئادەم.

داغۇللۇق ئى. قۇۋلۇق، ھىيلىگەرلىك، مەككەرلىق: داغۇللۇق قىلماق.

داغۇۋاز سۈپ. ئالدامچى، ھىيلىگەر: ھالى بوغىناپ، بۇرنىنىڭ ئېگىرى ئېگىزەپ كېتىۋاتقان زامانقۇل ھېچكىمنى كۆزىگە ئىلمايتتى. ئۇنىڭ داغۇۋاز، مەنەنچىلىكى ئىشرەت كوچىسىدا تېخىمۇ نامايان ئىدى.

داق I سۈپ. قاتتىق، قۇرۇق، يالاڭ: داق سۇپا. * خۇددى داق سۆڭەككە ئوخشايدىغان ئاي ئورغىقى قاقاس ئېتىزلارغا نۇر سېپىپ تۇراتتى.

داق يەر قاتتىق يەر، ھېچنېمە سېلىن-مىغان قۇرۇق يەر: ئۆزى ئاق يەردە قېلىپتۇ، پېلىكى داق يەردە قېلىپتۇ(ماقال).

ياقلى، كۆيۈپ ئۆلسۇن بىناماز» دەپ 39 دەرىرە ئۇرىدىغان ئائىلارمۇ بۇ ئىشنى ھېچنە قىلمايتتى.

داقلىق سۇپ. داقلى بار، داقال قويغان. **داق-داق** «داق II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

داقداقچى نى ← **تاكتاچى**.

داقداقچىلىق نى ← **تاكتاچىلىق**.

داقداقچىلىق قىلماق خۇشامەت قىلماق، يالاقچىلىق قىلماق؛ ئاشۇ جۈمگە ئون يىل داقداقچىلىق قىلغىنىنى ئويلىسام، ئاچچىقىم كېلىدۇ.

داق-دۇق تەق «داق» قىلغان ياكى

شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: يېقىنلا بۇ يەردە

داق-دۇق قىلغان ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتتىم.

داققالچى نى. چاپانچى، تەخسىچى، يالاقچى؛

ئۆتمۈشتىكى كۆكېشى، داققالچىلار يوقالدى،

بىزمۇ قانغۇدەك سۇ ئىچىدىغان بولدۇق.

داققىدە رەۋ «داق» قىلغان ئاۋاز

چىقىرىپ، «داق» قىلىپ؛ مۇدىر شىرەگە

داققىدە مۇشتىلدى - دە، چاچراپ ئورنىدىن

تۇردى. * ئۇ پىيالىنى چاي ئۈستىلىگە داققىدە

قويۇپ، سىم كارىۋاتقا لوڭگىدە ئولتۇردى.

داكا نى. پاختا يېپىنا شالاڭ توقۇلغان رەخت؛

ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى بولمايدۇ، بىرتوپ

داكىنى بىرتىپ بىرمۇنچە ئادەمنىڭ بېلىگە باغلاپ

ئىسراپچىلىق قىلىشنىڭ زادىلا ھاجىتى يوق.

داكا رومال داكىدىن قىلىنغان رومال.

ياشانغان ئاياللار ياز كۈنلىرى بېشىغا

سالدۇ. ماتەم كۈنلىرىدە ئۆلگۈچىنىڭ

ئايال ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بېشىغا ئارتىدۇ؛

ئۆيدىن بېشىغا داكا رومال ئارتىۋالغان بىر

ئايال چىقتى.

داكا ياغلىق داكىدىن قىلىنغان كىچىك

رومال.

داگۇر نى. دېئال. ئىلمەك.

داڭ I تەق. ۋەھىمە ياكى ھەيرانلىقتىن

خۇددىنى يوقىتىپ تۇرۇپ قالغان ھالەت.

داڭ قاتماق قورقۇش ياكى ئەجەبلىنىش.

تىن ئېسىنى يوقىتىپ قاتقاندەك تۇرۇپ

قالماق؛ دادام ئارقىسىغا بۇرۇلدى - دە،

مېنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. *

ئوغرى قورققىنىدىن داڭ قېتىپ قالدى.

داڭ قالماق ھەيران قالماق، تەئەبجۇپ.

تە قالماق؛ ئاڭلىسام، مەجنۇن چىرايلىق

بولغىنى بىلەن، لەيلى زەڭگىدەك سەت

ئىشى، لېكىن ئۇنىڭ ساداقىتى، ۋاپادارلىقىغا

ئالەم داڭ قېلىپتىكەن.

داڭ قېتىپ قالماق ← **داڭ قاتماق**؛

بۇ باش - ئايغى يوق ھاقارەتتىن سالامەتنىڭ

بەدىنى تىكەنلىشىپ داڭ قېتىپ قالدى.

داڭ II نى. مېتالدىن ياسالغان، ئۇرسا

قاتتىق ئاۋاز چىقىرىدىغان، سىگنال-خەۋەر

بېرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان جىسىم

ياكى مېتال پارچىسى؛ ئىشىك ئالدىدىكى

دەرەخنىڭ شېخىغا ئېسىقلىق تۇرغان داڭنىڭ

ئۇنى پۈتۈن مەھەللىگە ئاڭلىناتتى.

داڭ چالماق ← **داڭ ئۇرماق**؛ مېنىڭ

بۇ مەكتەپتە داڭ چېلىپ 30 يىل ئۈمرۈم

ئۆتۈپتۇ.

داڭ ئۇرماق ① سىگنال بېرىش ئۈچۈن،

داڭنى بىرەر نەرسە بىلەن ئۇرۇپ

ئاۋازنى چىقارماق؛ ئۇ تاشنى ئىككى قوللاپ

تۈتۈپ، ئېسىقلىق تۇرغان داڭنى راسا ئۇردى.

② جاراڭلىماق (سائەت ھەققىدە)؛ دەل

شۇ پەيتتە خۇددى دادامنىڭ كۆرسىتىشىنى

كۈتۈپ تۇرغاندەك، ھېلىقى سائەت پۈتۈن

شەھەرگە ئاڭلانغۇدەك قىلىپ سائەت ئىككىگە

داڭ ئۇردى.

داڭ III تەق. داڭنى قاتتىق ئۇرغاندا

داڭدار سۇپ ← **داڭلىق**: داڭدار ناخشىچى. داڭدار كارىزچى، داڭدار قوشاقچى. * كى بىلمەسلەر سورار، بۇ يۇرت نېچۈن داڭدار ئاتالغان دەر، بىلەر كىم، ھەرگىياھ، ھەرچان ئۇسۇل-كۆيدىن يارالغان دەر.

داڭداڭ ئى. دىئال. قوۋۇرغا. **داڭقى** ئى. نام، ئاتاق، شۆھرەت، ئىناۋەت؛ مەشھۇرلۇق: قەمبەرنىسا 17 ياشقا كىرگەندە ھۆسنىگە تولۇپ ئېچىلدى، داڭقى-شۆھرەتى ئەتراپقا يېيىلدى. * تەلكىدىن چىقىپ كەلسەم، ئىلى باغلىرى بوستان، بۇلبۇللارغا قۇلاق سالسام، داڭقىنى قىلۇر داستان.

داڭقى پۇر كەتمەك شۆھرەتى تەرەپ-تەرەپكە تەرىپكە يېيىلماق، داڭقى ھەممە يەرگە مەلۇم بولماق: ھەممە يەن: - تۇرنا قاناتلىق ئەترەت كېلىۋاتىدۇ، تۇرنا قاناتلىق ئەترەت كېلىۋاتىدۇ! - دەپ ۋارقىراشتى، شۇنىڭدىن باشلاپ تۇرنا قاناتلىق ئەترەتنىڭ داڭقى، ئەتراپقا پۇر كەتتى.

داڭقى چىقماق نامى، شۆھرەتى ھەممىگە مەلۇم بولماق: ئۇ بىرقانچە يىللاردىن بۇيان چېلىشلاردا بىر مەزگىل باش ئېلىپ داڭقى چىققان.

داڭقان ئى. ئۈچ پۈتلۈك، ئىككى قۇلاقلىق، تۇۋاقلىق چويۇن ياكى باشقا مېتالدىن قويۇلغان قازان.

داڭقانىپۇتى سۇپ (داڭقان+پۇتى) قاملاشمىغان، رەتسىز، ئېگىز-پەس.

داڭقانىپۇتى گەپ قاملاشمىغان، رەتسىز، ئۇ يەر-بۇ يەردىن، ئېگىز-پەس قىلىنغان گەپ: «ئىش چاتاق، بايقاپ سۆزلىمەي، تۈگىشىپ كەتتىگە گاداي، بۇ خان تۇرسا، بۇ يەر سېنىڭ خامانلىق بولسا...» داڭقانىپۇتى گەپ قىلىۋېرىپ، تويە ئەمدى...» دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە.

چىققان ئاۋاز: داڭ! داڭ! داڭ! قىلىپ ئۇرۇلغان داڭ ئاۋازى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرىنچى سائەتلىك دەرىستىن چۈشۈش بەلگىسىنى بەردى. * تام سائىتى داڭ ئۇرماقتا.

داڭ IV ئى. داڭقى: يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، چېڭى چىقسۇ. دېڭى چىقماس (ماقال). * بۇ قىز ئۆزىماي ناخشىدا داڭ چىقاردى.

داڭ ئالىق ← **داڭ قازانماق**: لاجىن بولۇپ داڭ ئالدى مەھەللىمىزدە ئۈچ ئوغۇل.

داڭ چىقارماق ① نام، شۆھرەت قازانماق: خوتەن تارىختا پىلىچىلىك ۋە يىپەك توقۇمىچىلىقى بىلەن پۈتۈن دۇنياغا داڭ چىقارغان. ② بىرەر ئالاھىدىلىكى بىلەن نامىنى ئەلگە يايماق، ھەممىگە بىلدۈر-مەك: ئىسمايىل سوپۇم قانداقتۇر بىرەر ئۇنتۇل-ماس ياخشى ئىشى بىلەن ئەمەس، بەلكى پىخسىقلىقى، ھىيلىگەرلىكى، ئاچكۆزلۈكى ۋە ھۇرۇنلۇقى بىلەن داڭ چىقارغان.

داڭ قازانماق نام-شۆھرەتكە ئىگە بولماق، داڭ چىقارماق: بۇ ئاشپۇزول ئاشپەز ئۈستىنىڭ ھۈنەرگە كامىللىقى، مۇئامىلىسىنىڭ ياخشىلىقى بىلەن داڭ قازاندى.

داڭ كەتمەك ھەممە يەرگە ئاڭلىنىپ كەتمەك، ھەممىگە بىلىنىپ كەتمەك: شەھەرمۇشەھەرگە داڭ كەتكەن، گۈلنايم سەن چىرايلىق، مەن ساڭا كۆيۈپ قالسام، بىلىۋاپتۇ خالايق.

داڭ كۆتۈرمەك ← **داڭ قازانماق**: بارغۇچە باغ بىلەن باردىم، يانغۇچە تاشلىق بىلەن، ئەل ئىچىدە داڭلار كۆتۈردۈم قاپقارا قاشلىق بىلەن.

دېڭى چىقماق ← **داڭقى چىقماق**: يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، چېڭى چىقسۇ دېڭى چىقماس (ماقال).

داڭگال ئى ① قاتقان، قۇرۇغان لاي

پارچىسى، توپا ئۇيۇمى: توخۇ داڭگال چۈشەيدۇ، ئۆچكە جاڭگال (ماقال). * پالچىدا داڭگال تولا، شائىردا خيال (ماقال). * ھاشىم خەرىتىنىڭ تۆت بۇرجىكىنى داڭگاللار بىلەن ئاۋايلاپ باستۇردى. ② كۆچمە. يېزىلىق، سەھراللىق: سەن داڭگاللارنىڭ ئۆپكەسىنى ئىچىڭدىن قاقىسام قارايتۇر. ③ ئەرزىمەس، پەس، قىممىتى يوق نەرسە: مۇھەببەتنىڭ مۇھىم شەرتى ئەمەسمۇ تەڭ-باراۋەرلىك، مېنى نېچۈن ساناپ داڭگال، ئۆزۈڭنى بىناھا قىلدىڭ؟ * ئىدىك بىرتاغ، گويا داڭگال بىلەتنىڭ سەن رەقىبلىرىنى، جاسارەت-غەيرىتىڭ ھەر چاغ ياپراتقان قەلبلىرىنى.

داڭلىق تاق « داڭلىق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ ئېشىكىڭنى بۇ يەردە تۇتۇپ ئولتۇرغىچە، بېدىكىڭ داڭلىق، قىممىتى ئاشمامدۇ.

داڭلىق تاق « داڭلىق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: بۇ تەبىرىنى ئاڭلىشىپ، خاقانىنى راست داڭلىشىپ، ئەلچىلەر شاد كۈلۈپتۇ، « قۇللۇق » ئېيتىپ يۈرۈپتۇ.

داڭلىق تاق « داڭلىق » پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: داڭقىمىز رۇمغا ئاڭلاندى، مانىدى، يېپەك-شايمىز داڭلانغاندى.

داڭلىق سۈپ. داڭلىق بار، داڭلىق چىققان؛

مەشھۇر، شۆھرەتلىك: داڭلىق سودىگەر. داڭلىق ئەسەر. * سەن ئۇنىڭ شۆھرەتىنى جاھانغا تاراتتىڭ. مانا شۇنىڭ بىلەن سەن تۆرەلگەن بۇ تۇپراق داڭلىق ناخشا-ئۇسسۇل ماكانى بولۇپ قالدى. * ئۆتمۈشۈڭ بەك داڭلىق، يەر-كۆك تىترىگەن، ياۋلارنىڭ ئالدىدا تىزىك يۈكمىگەن.

داڭلىق پ ① ياخشى تەرىپىنى تىلغا

ئالماق، ماخىتلىق: ئاتا-بوۋىلىرىمىز داڭلايدى. خان ھېلىقى « قوينىڭ دۈمبىسىدە تورغاي ئۇۋىلايدىغان » زامانلارمۇ بۇنىڭدىن ئېسىل بولمىغىنىتى. * ئاتا-ئانا زوقلىنىپ، مۇزىكىنى ئاڭلايدۇ، ياخشى چالدىڭ دېيىشىپ، دوستلىرىمۇ داڭلايدۇ. ② كۆككە كۆتۈرمەك، ماختاپ ئۇچۇرماق: ئۇلار ئۆز مالىلىرىنى داڭلاپ ۋارقىراپ خېرىدار چاقىرىپ سودا قىلىشماقتا. * بىراۋنىڭ مېلىنى داڭلاپ ئۇنىڭغا تەلپۈرۈپ يۈرمەي، ئۆزۈڭمۇ يوقنى بار ئەيلەپ، ۋە تەنگە تۆھپىلەر قاتقن.

داڭلىق تاق « داڭلىق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: تېخى تاڭ يورۇماي تۇرۇپلا، دۇيچاڭ يەنە داڭنى داڭلىق تىلغا تۇردى.

داڭلىق تاق « داڭلىق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

داڭلىق پ « داڭ-داڭ » قىلىپ

ئاۋاز چىقارماق، « داڭ-داڭ » قىلماق: داڭ داڭلىدىدى، ئاۋۇت ئاندا-مۇندا كىيىنىپ سىرتقا يۈگۈردى.

دال I ئى (ئە) ئەرەب ئېلىپبەسىدىكى

« د » ھەرپىنىڭ نامى.

دال بولماق « د » دەك ئېگىلىك،

پۈكۈلمەك: قۇندۇزدەك باشىم چال بولدى، ئېلىپتەك قەدەم دال بولدى. * كىمكى داد دەپسە قەددى بولۇر دال، كۆتۈرسە باشىنى كىم بەختى پايىال.

دال II ئى. پاناھ ياكى مەدەت بولىدۇ.

خان نەرسە، ياردەم: دال بولماق. ② رەۋ. تاقابىل، تەڭ: دال تۇرماق.

دال بولماق ئەسقاتماق، كارغا يارىماق،

توغرا تۇرماق، ئورنىنى باسماق: سۇ ئاچلىققا دال بولالدى. * ئوغرىنىڭ چوڭى تامنىڭ ئىچىدە تۇرسا، ئۇنىڭغا ئېگىز تام دال

بوللامدۇ؟ * شۇنچە دەردىڭنى تارتسام، دال بولىدىك دەردىمگە .

دال تۇرماق تاقابىل تۇرماق، تەڭ كەلمەك: تۇغ يار ئېلىپ كەتسە، بىز ئۈچ-تۆتىمىز دال تۇرالمايمىز.

دالا ئى ① ئادەم ياشايدىغان جاينىڭ

سىرتىدىكى كەڭ كەتكەن ئېكىنزارلىق:

بۇ دالنىڭ نېرىراق تۆۋەن تەرىپىدە بىرنەچچە

يىگىت كەتمەن ئويىنىتىپ يەر سۇغارماقتا ئىدى.

* داللىرىدا دولقۇنلايتتى زىرائەت، ھەمدە

ئاپئاق ئىچىلاتتى كېۋەزىلەر. ② سەھرا،

يېزا-قىشلاق: دالنىڭ بېگى بولغىچە، شەھەر-

نىڭ ئىتى بول(ماقال). * مەشرەپلەر مۇقام-

لارنىڭ كەڭ يېزىلاردا، يىراق داللىرىدا

ساقلانغان ئاساسىي شەكلى بولۇپ قالدى.

③ ئادەم ياشايدىغان جاينىڭ سىرتىدىكى

تەكشى كەتكەن پايانسىز يەر: باغلارمۇ،

داللىرىمۇ ئاپئاق قارغا كۆمۈلگەن. * شېھىللىق

كەڭ دالا تۈگەپ، مايسىغا تولغان ئېتىزلىقلار

باشلاندى. * كەڭ دالدا ئەركىن ئويىناپ

ئۆسكەن كېيىكتەك، شوغۇلۇق بىلەن بىر

تەبەسسۇم قىلسەن ئايقىز.

دالا ئارمىيىسى <ھەرب> كەڭ رايونلاردا

جانلىق ئۇرۇش قىلىشقا ئۇيغۇنلاشقان

مۇنتىزىم ئارمىيە .

دالا چاشقانلىرى <زوتول> داللىرىدا

ياشايدىغان چاشقانلار. خىللىرى كۆپ.

مەسىلەن، سېرىق چاشقان، ئېتىز

چاشقىنى، قىسقا قۇيرۇق قارىغۇ چاشقان

قاتارلىقلار. تېرىسنىڭ رەڭگى قوڭۇر،

سېرىق قوڭۇر ياكى كۈل رەڭ كېلىدۇ.

زىرائەتلەرگە زىيان سالىدۇ. بەزىلىرى

چاشقان كېسىلى تارقىتىدۇ.

دالا زەمبىرىكى <ھەرب> دالا ئۇرۇشىدا

ئىشلىتىلىدىغان، كالىبرى 75 مىللىمېتىر

ئۆپچۈرىسىدە كېلىدىغان بىرخىل زەمبىرەك،

ئۇ 1- دۇنيا ئۇرۇشىدا كۆپ ئىشلىتىلگەن.

دالا شىپاتى <گېئول> يەر پوستىغا

ئەڭ كەڭ تارقالغان ماگما جىنس مېنېرالى.

ئاق، ئاچ سېرىق ياكى ئاچ قىزىل

رەڭلەردە بولىدۇ. خىمىيىلىك تەركىبى

ناترىي، كالىي، كالتسىيىنىڭ ئاليومىنوسىلىكاتى.

سرى بولۇپ، فارفۇرچىلىق سانائىتىنىڭ

خام ئەشياسى ۋە نۇرغۇنلىغان تاغ

جىنسلىرىنى تۈزگۈچى ئاساسلىق تەركىب

ھېسابلىنىدۇ.

دالا شىپاتىسىمانلار <گېئول> خىمىيىلىك

تەركىبى دالا شىپاتىغا ئوخشاش، لېكىن

سىلتىسى بىلەن ئۆكسىگېننىڭ مىقدارى

نەسبەتەن تۆۋەن بولغان بىر يۈرۈش

مېنېراللارنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇ ئىشقا-

لىق ماگما جىنسنىڭ ھاسىل قىلغۇچى

مېنېرالى بولۇپ، كۆپرەك ئۇچرايدىغانلىرى

ئاق ئانار تاش، نېفىلىن ۋە سودالىت

قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

دالا قارا چېكەتكىسى <زوتول> بىرخىل

ھاشارات. تەن شەكلى قارا چېكەتكىگە

ئوخشاپ كېتىدۇ، ئەمما قارا چېكەتكىدىن

چوڭ. رەڭگى قارا قوڭۇر بولۇپ، پارقراي-

دۇ، سەزگۈ مۈڭگۈزچىسى ۋە قورسىقى

چوڭ كېلىدۇ. بىر جۈپ قۇيرۇق قىلى

بولىدۇ، چىشىنىڭ قۇيرۇقىدا يەنە

قىزغۇچ قوڭۇر رەڭلىك تۇخۇم سېلىش

ئورگىنى بولىدۇ. ئەركىننىڭ قاناتلىرىنىڭ

سۈركۈلۈشىدىن ئاۋاز چىقىدۇ. كېچىدە

ھەرىكەت قىلىپ پۇرچاق، دانلىق

زىرائەتلەر ۋە قوغۇن-قاپاقلارغا زىيان

سالىدۇ.

دالا مەشقى <ھەرب> ئەسكەرلەرنىڭ

ئاھالە ياشايدىغان جاينىڭ سىرتىدا

ئۆتكۈزگەن ھەرخىل ھەربىي مەشقىلىرى؛
جىسمىز تاۋلىنار دالا مەشىقىدە، تاۋلىنار ئوت
بولۇپ يېنىپ قەلبىمىز.

دالا ناغرىسى <مۇز> ناغرىنىڭ بىرتۈ-
رى؛ تاڭ دەۋرىدە تۇرپان، كۇچا، قەشقەر
سازلىرى ئىچىدە دالا ناغرىسىمۇ بار ئىدى.
دالا ئۇرۇشى <ھەرب> قورغان ۋە
چوڭ شەھەرلەرنىڭ سىرتىدا ئېلىپ
بېرىلىدىغان ئۇرۇش.

دالا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى <تەن>
تەنھەرىكەت مەيدانىنىڭ سىرتىدا ئېلىپ
بېرىلىدىغان ئۇزۇن مۇساپىلىق يۈگۈرۈش
مۇسابىقىسى. ئادەتتە دالا ياكى تاشيول-
لاردا ئۆتكۈزۈلىدۇ.

دالا- تۈز دالا ۋە تۈزلەڭلىك: نەۋ باھار
قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرىدا دالا- تۈز كۆڭۈلنى
مەھلىيا قىلىپ، كۆز چېقىپ تاۋلىناتتى. *
باھار كەلدى، دالا- تۈزگە باھارنىڭ نۇرلىرى
كەلدى، گۈزەل ھېس قوزغىتىپ دىلدا يېڭى
كۈي قۇرلىرى كەلدى.

دالالەت نى (تە) ① بىرەر ئىشقا ئۈندەش
يۈزىسىدىن بېرىلگەن مەسلىھەت؛
كۆرسەتمە، تەشەببۇس؛ ئۇ ئۇزاق ۋە
مۇرەككەپ تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنىڭ دالالىتى
بىلەن بۇ ئىشتىن ئارتۇقچە بىئارام بولۇپ
كەتتى. * بۇلۇلى چىلايدۇ باغقا، ئاھۇلار
تاغلار تامان، پەن - بىلىم سىنگىلىدەك شېرىن
دالالەت قايدىدۇر. ② ئىشارە، بەلگە؛
دەلىل؛ يامغۇرنىڭ ۋاقتىدا يېغىپ بېرىشى مول
ھوسۇلدىن دالالەتتۇر. * بىلەرمىزكى،
پەرھاد بىلەن شېرىننىڭ ئۇزاق ئۆتمۈشىدىن
دالالەت ساڭا.

دالالەت بەرمەك دېرەك بەرمەك،
خەۋەر بەرمەك، كۆرسىتىپ تۇرماق؛
بىرىنچى قۇرئە مەلىكىنىڭ يەر يۈزىدە ئە-

مەس، چوڭقۇر بىر قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئىكەن-
لىكىدىن دالالەت بەردى.

دالالەت قىلماق دەۋەت قىلماق، تەۋسىيە
قىلماق، ئۈندىمەك؛ ياخشىلىق قولۇڭدىن
كەلمىسۇ، يامانلىق قىلما، خەلقنى ياخشىلىق
قىلىشقا دالالەت قىل، چۈنكى كىشىلەرنى
ياخشىلىق قىلىشقا دالالەت قىلىش ياخشىلىق
قىلغانغا ئوخشاش. * كەمىنلىرى سىلىدەك
ئادەمنى يامان ئىشقا دالالەت قىلماس ئىدى.
* ھەر قېتىم مۈشكۈلگە يولۇققان چاغدا،
تاقەتكە دالالەت قىلدى شۈكرىمىز.

دالالەتچى نى. دالالەت قىلغۇچى، ئۈندۈ-
گۈچى؛ دالالەتچىلەردىن ئىشلەمچىلەر كۆپ
بولغىنى ياخشى.

دالان نى (پ) ① دەرۋازىدىن كىرىپ
بىر- بىرىگە ئۆتۈشىدىغان بىرنەچچە ئېغىز
ئۆيگە كىرىشتىكى ئارىلىق ئۆي؛ ساۋۇتجان
ئاستا دالانغا، ئاندىن ئىچكىرىكى ئۆيگە كىردى.
* قېرى دوختۇر ئىچكىرىدىن دالانغا چىقتى.
② ئۆگزىگە سېلىنغان ئۆي ئالدى؛ ئۇلار
دالاندىن چۈشۈپ پەلەمپەيدە كېتىۋاتقاندا،
مەخسۇمنىڭ پەس ئاۋازدا دېگەن سۆزلىرى
ئاڭلاندى.

دالانچە نى ① كىچىك دالان. ② <ئانات>
ئىچكى قۇلاقنىڭ بىرقىسمى. يېرىم ئايلىنىپ
نەيچە بىلەن قۇلاق قۇلۇلىنى ئارىلىقىدا
بولدۇ. سىرتقى ۋە تۆۋەنكى تەرىپىدە
تۆشۈكلىرى، ئىچكى قىسمىدا ئىككى دانە
خالىتسىمان ماددا بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە ئاڭ-
لاش نېرۋىلىرى بولىدۇ. دالانچە بەدەننىڭ
تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاپ تۇرىدۇ.

دالانلىق سۇپ. دالانى بار، دالان ئورۇن-
لاشتۇرۇلغان؛ مەن ئۆستەڭ بويىدىن ئۆي
ئورنى ئالدىم، ئۇ يەرگە دالانلىق قىلىپ ئۆي
سالاي دەيمەن.

دەپ. ② دال بولماق، ئەسقاتماق، كېرەككە كەلمەك؛ داغ سۇ ئاچ قورساققا دالدا بولماپتۇ (ماقال). * قىلغان ياردىمىڭ قىيىنچىلىقىغا خېلى دالدا بولدى. * بۇ سوغۇققا يولۋاس تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋىلارمۇ دالدا بولالمايدۇ، ئابدۇللاننىڭ ئۈستىدىكى كونا يىرتىق كىيىملەر قانداقمۇ ئۇنىڭ ئورۇق بەدىنىگە دالدا بولسۇن؟

دالدا قىلماق بىرنەرسە بىلەن توسماق؛ مەسۇم ئاكام قولىنى دالدا قىلىپ، تاماكىسىنى تۇتاشتۇردى. * 30 قەدەمچە نېرىدا قارىياغاچلار-نى دالدا قىلىپ كېتىۋاتقان گۈلباھارنى كۆرۈپ قالدىم.

دالدىغا ئالماق مۆكەمەك، يوشۇرۇنماق؛ قۇياش ئۆزىنى كۆك ئاسماندا لەيلەپ يۈرگەن بىر پارچە ئاق بولۇت دالدىسىغا ئالدى.

دالداقماق پ. دىئال. دالدىلانماق.

دالدىلانماق پ. پاناھلانماق، يوشۇرۇنماق؛

بۇ يەر ھەقىقەتەنمۇ كىيىملىرى يېلىك يىگىتلەر-نىڭ شامالدىن دالدىلىنىشىغا ئەپلىك ئىدى.

دالۋاي I نى. ئوۋغا سېلىنغان قۇش

(بۈركۈت، قارچىغا، لاجىن، تۇرۇمتاي قاتارلىقلار) نى ئۈندەككە چاقىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان گۆش ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەر: قۇش دالۋايغا كەلدى.

دالۋاي II نى. يەرلىك يىپەك توقۇمىچىلىقىدا

تولامىچاقنىڭ نەقكە شىنى ھەرد-كەتلىنىدۇرىدىغان غالتەكلىك ياغاچ سايىمىنى.

دالۋايلىتماق «دالۋايلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دالۋايلاشماق «دالۋايلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دالۋايلىماق پ. دالۋايىنى چۆرۈپ، ئوۋغا

سېلىنغان قۇشنى ئۈندەككە چاقىرماق.

دالايماق پ. سۇنايلانماق، سوزۇلماق؛

مەھەممەتتىن قېلىن يېيىتىلغان ئوت-چۆپ ئۈستىگە سېلىنغان گۈللۈك كۆرپە ئۈستىدە قوللىرىنى بېشى ئاستىغا قويۇپ دالايىپ ياتاتتى.

دالپېرگىيە نى (لات) <بوت> ← **دالپېرگىيە دەرىخى.**

دالپېرگىيە دەرىخى <بوت> پۇرچاق

ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى سېرىق ۋە كۈنۈسىمان گۈل رېتىدە، يازدا ئېچىلىدۇ، مېۋىسى ئۇزۇن ۋە ئېلىپس شەكلىدە. ياغىچى قاتتىق بولۇپ، ئۆي جابدۇقلىرى، يېزا ئىگىلىك سايپانلىرى ۋە مۇزىكا ئەسۋابلىرىنى ياساشقا مۇۋاپىق.

دالتەك نى. دىئال. گەپ توشۇغۇچى،

ئاقساقال؛ گەپكە ئارىلىشىۋالدىغان ئادەم.

دالجماق پ. ← **داجىماق**؛ بۇ ئىككىسىگە

شۇنداق سادىق ئىدىكى، ھەممە بوسۇغىدىن دالجماي، ئۆيىنى ساقلاپ ياتاتتى. * بوسۇغىدىن دالجماس ئىتتەك، ماخا ئەھدۇۋاپا ياخشى.

دالچىن (توغرىسى: دارچىن) ← **دارچىن.**

دالدا ئى ① پىنھان، يوشۇرۇنىدىغان

جاي؛ باتۇرخان دەرھال ئۆزىنى دالدىغا ئالدى. * ئالدىراپ ئېچىلغان نايناق ھەپىرەك، كۆپ ئۆتمەي پۇرلىشىپ قالدى دالدىدا.

② توسقۇچى نەرسە، توسۇق؛ ئايمىدۇر، ئايلارمىدۇر، ئايغا بولۇت دالدامدۇر؟

دالدا بولماق ① توسۇق بولماق،

توسماق، ياپماق؛ ئەسكىلىك قىلاي دېسە، ئېشەك تېزىكى دالدا بولۇر (ماقال). * تام ئۈستىگە تام سالدىم، شامالغا دالدا بولسۇن

ياخشى (ماقال).

داماس نى (ر) بىرخىل رەخت نامى. **دامان** نى. بىر ئاز نېپىزلىتىپ، چەككۈچ سېلىنغان گىردە: پەشخوننىڭ ئالدىغا سىڭىپ پىشقان دامانلار تىزىلغانىدى.

دامان ساقال قىرغىپ دامانغا ئوخشاش يۇمىلاق شەكىلدە بېزەلگەن ساقال: قويۇق دامان ساقىلىنى توختىماي سىلاۋاتقان سىپىت ھاجى بۇ كۆرۈنۈشلەرنى كۆلۈمسىرگىنىچە كۆزىتىپ ئولتۇراتتى.

دام-تۇزاق دام ۋە تۇزاق: ھەممە يەردە دام-تۇزاق، كۆيزا-كەشەن، قانلىق قىلىچ، كەمبەغەللەر ئۈستىدىن باسقان زۇلۇم توپان بولۇپ.

دامجۇق سۈپ ① ئاشۇقلىق (تاماق ھەققىدە). ② كۆچمە. شەخسكە تەۋە بولمىغان، ھەرىكىم ئىشلىتىۋېرىدىغان: مېنىڭ ۋېلىسىپىتىم بۇ ئىدارىدا دامجۇق ۋېلىسىپىت بولۇپ قالدى، كىملا بولسا سورىمايلا مىنىپ كېتىۋېرىدۇ.

دامجۇق چاي ئەتىگەنلىك تاماق بىلەن چۈشلۈك تاماق ئارىلىقىدا ئىچىلىدىغان چاي، ئاشۇقلىق چاي.

دامچى نى ← دامخور.

دامخور نى. تولا داملاپ، لاپ ئۇرغۇچى، لاپچى، ماختانچۇق، يوغان گەپ قىلغۇچى: ئۇ دامخورنىڭ گېپىگە قانداقمۇ ئىشەنگىلى بولسۇن.

دامخورلۇق «دامخور» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: تولا دامخورلۇق قىلما، ھازىر نەگە كېلىپ قالدىڭ نەدە تۇرۇۋاتسەن، بىلەمسەن؟

دام-دام كۆز-كۆز: ئۇ (ئۇكام): - ئاكا، دام - دام، مېنىڭكىدەك دەپتىرىڭ بارمۇ؟ مۇكاپات ئالالىدىڭمۇ؟ مەكتەپكە بارماي

دام I نى (پ) ① قاپقان، تۇزاق، قىلتاق، سىرتماق: كۆككە باقسام، كۆكتە قاپلاق، يەردە قاپقان - دام ئىدى، شۇ ياۋۇزلار قانچە مىڭ ئوغلانۇ قىزنى خام يېدى؟! * قەدىرلە دوستلۇقنى، ھەتتا كەكلىك قۇتقۇز-ماق. ئىزدەيدۇ ھەمراھىنى دامدىن. ② كۆچمە. تۇتقۇنلۇق، ئەسىرلىك: بىرى ئاشق بولۇپ مەنەسەپ ئورۇنغا، بېرىلەر بىۋاپا دۇنيايى دامغا. ③ كۆچمە. ئالدام، ئالدام خالىتا: ئادەم ئالدايدىغان نەپىرەك پەقەت كىچىك بالىنىلا ئۆز دامغا چۈشۈرەلەيدۇ. * بەتنىيەت دۈشمەننىڭ چۈشمە دامغا، نازىنى كۆرۈپلا بەرمە ئاڭا دىل.

دامغا چۈشمەك ① تۇزىقىغا چۈشمەك، قىلتىقىغا ئىلىنماق: ھوشيار كىچىك ئاخىرى ئوۋچىنىڭ دامغا چۈشتى. ② كۆچمە. تۇتقۇن بولماق، ئەسىر بولماق: مۇھەببەت دامغا چۈشكەن بۇ قىز يىلاندىك تولغىنىپ، كېچىچە ئۇخلىيالمىدى. ③ ئالدىمىغا، ئالدام خالىتىمىغا چۈشمەك، ھىيلە-مىكىر تۇزىقىغا ئىلىنماق: سىپىت گولراق، ياغاچتەك تۇز كەتكەن ئادەم بولغاچقا، كىشىلەرنىڭ دامغا ئاسانلا چۈشەتتى. * زۆرەم ئاخىرى سابىرنىڭ دامغا چۈشتى. * پارخوردا يوق پەقەت چىنلىق، ئىچ-ئىچىدە قاينايدۇ چىنلىق، چۈشمە دوستلار دامغا ئۇنىڭ، بولساڭ ئەگەر زېرەك-ئەقىللىق.

دام II نى. لاپ، يۇغان گەپ، چوڭ سۆز، پو: يېغىنى يان باسدۇ، ئوغرىنى دام باسدۇ (ماقال).

دام قىلماق كۆز-كۆز قىلماق، داملىماق: بۇ ئەخمەق بىرەر يېڭى كىيىم كىيىپلا، ئۆيۈ ئۆي كىرىپ دام قىلىدۇ.

دام ئۇرماق لاپ ئۇرماق، پو ئاتماق، چوڭ گەپ قىلماق: دام ئۇرغىلى يات يەر

ئوينايىسەن،... ياخشى ئوقۇغان بولساڭ، ماڭا ئوخشاش مۇكاپاتلىناتتىڭ، دام-دام، - دەپ چىشىغا تېگىشكە باشلىدى.

دام-دام قىلماق كۆز-كۆز قىلماق: رەڭدار گىلەمگە تىكىلىپ قالدىم، گىلەم شۇنداق جۇللىنىپ كۆرۈنىدىكى، گويا كىمدۇر بىرتال مەرۋايىتىنى ئالغىنىغا قويۇپ، ماڭا دام-دام قىلۋاتقان دەك كۆرۈنىدى.

دامكا نى (ر) <تەن> ① 64 پارچە ئاق ۋە قارا كاتەكچىلىك تاختىدا، 12 دانە ئاق ئۇرۇق ۋە 12 دانە قارا ئۇرۇق بىلەن مەلۇم قائىدە بويىچە ئاينىلىدىغان ئويۇن: دامكا ئوينىماق. دامكا ئۇرۇقى. ② شۇ خىل ئويۇندا قارشى تەرەپنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رېتىگە چىقالىغان ۋە خالىغان تەرەپكە مېڭىش ھوقۇقىغا ئېرىشكەن ئۇرۇق: دامكىنى ماڭماق. دامكىنى يېمەك.

دامكرات نى (ر) <بىم> <ماشىن> ماشىنا، ۋاگون قاتارلىق ئېغىر نەرسىلەرنىڭ ئاستىغا قويۇپ، ئۇلارنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەخسۇس ئەسۋاب. ئادەتتە سۈيۈقلۈك بېسىملىق دامكرات ۋە بۇرمىلىق دامكرات دەپ ئىككى خىل بولىدۇ.

داملاتماق «داملىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى: سۆز ئاچاي سۆز چىقسا سازدىن، داملىتىپ ئالەم ئارا، نەغمىلەرنىڭ شاھى قالۇن جانلىرىڭدىن مەن دولان.

داملاشماق «داملىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ھارۋىكەشلەر ئېتىنى داملىشار، قويچىلار ئىتىنى داملىشار (ماقال).

داملانماق «داملىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئۇيغۇرلار قەدىمكى شانلىق مەدەنىيىتى بىلەن پۈتۈن دۇنيا ئالدىدا داملىنىشقا ھەقلىق.

داملىماق پ. كۆز-كۆز قىلماق، ماختىماق، تەرىپىنى قىلماق، داڭلىماق: - مانا بۇ مەزىخەت ياغلىق، - دېدى ئابلا ئۆرۈكلەرنى داملاپ، - ئۇنىڭ ئالدىدا كەمبۇت بىكار، ئاغزىڭغا ئالغان ھامان ئېرىپلا كېتىدۇ.

دامۇدام ← دام-دام. **دامۇدام ئەتەك** ← دام-دام قىلماق: دېگىن سەن ئەھلى مەنەپكە: «ئەمەل - گۈل ھۆسنىدەك چەكلىك، كۆرەڭلەپ ئىش - ئورۇنلاردىن ئەمەلنى دامۇدام ئەتەك».

داموللا نى (ئە) <دىن> ① چوڭ مەدرىس ۋە ئالىي دەرىجىلىك دىنىي مەكتەپلەرنىڭ مۇدەررىسى، ئوقۇتقۇچىسى. ② دىنىي ئىلمى مول ۋە چوڭقۇر كىشى: ئىشان داموللىغا ئوخشاشلار پۇل-مالنى كۆپەيتىۋالغان. دىن كېيىن ئۆزى بىلگىنىنى قىلاتتى.

دان نى (پ) ① بۇغداي، قوناق قاتارلىق باشاقلىق زىرائەتلەر ۋە پۇرچاق، ماش قاتارلىق چوكىلىق زىرائەتلەر ھوسۇلىنىڭ دانىسى: بۇغداي دېنى. ئارپا دېنى. * ئۇ بىرتال باشاقنى ئۈزۈۋېلىپ، ياللىراپ تۇرغان قىزىل دانلارنى ماڭا كۆرسەتتى. * باش تارتىپ بەرسە ئاخىر ئالتۇن دان، قانداقمۇ قاينىماس مول ھوسۇل تويى؟ ② ئاشلىق: ئامبارلار دانغا لىق تولدى. * ھەرخىل دان ۋە ئوزۇق-تۈلۈكلەر قاپلار بىلەن يۆلەپ قويۇلغان بىر ئۆيگە يەتتۇق. ③ ئۇچار قاناتلارغا بېرىلىدىغان ئوزۇق: توخۇ دېنى. كەكلىك دېنى. * كەپتىرىگە دان بەرمەي، ئاچتا ئۆلسۈن دېدىڭمۇ، ئايدا-يىلدا كەپ قويماي، دەردتە ئۆلسۈن دېدىڭمۇ؟

دان ئالماق ← دان تۇتماق: بۇغداي بەك قويۇق تېرىلسا، باشاقنىڭ توق ۋە تولۇق دان ئېلىشىغا پايدىسى بولمايدۇ.

قانمايتتۇق، بۇ دانە زاتنىڭ ئۆزىنى بىر كۆرۈشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتۇق. * سەن مەندىن ياخشىراق، داناراق كىشىنى تاپالمايسەن. * ساۋاقلاردىن ئاگاھ بول، ئاندا ئوقۇپ دانە بول، ئاچچىق ساۋاق ئىنساننىڭ گويا قورال - يارىغى. // دانە قەدرىنى نادان بىلمەس، ئاغرىق دەردىنى ساق (ماقال). * ۋاپانىڭ كۈنى دانانىڭ ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىغا قارىشىپ ئۆتكەنلىكتىن، كۈندە دانانى كۆرۈپ تۇرىدىكەن. ② ئەقىل - ئىدراك بىلەن ئېيتىلغان، ئەقىل - پاراسەتتىن دالالەت بېرىدىغان، ئاقىلانە: دانە تەدبىر. دانە مەسلەھەت.

دانا كىچا ئى. ناۋاتنىڭ كرىستال بولۇپ قاتقان شەكلى.

دانالىق «دانا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - ياخشى ئانام، ئاپئاق ئانام! - ئانىسىنى قۇچاقلدى سۇتۇق، - سىزنىڭ مۇشۇنداق دانالىقىڭىز ئون تۈمەن چېرىكتىن كۈچلۈك. * دانالىقنىڭ گۈلستانى - بوستانى، مەدەنىيەت يولباشچىسى مەكتىپىم.

دانە (پ) ① ئى. دان، ئۇرۇق قاتارلىق دانە - دانە قىلىپ ئايرىغىلى بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەربىر بۆلىكى: تۇخۇمنىڭ دانىسى. قارىقاتنىڭ دانىسى. ئانار دانىسى. * - ئۇستام، خاملىرى يۈزكەن،... ماگىزىننىڭ سېتىۋېلىش باھاسى بويىچە دانىسىغا بىر كوي 70 پۇڭدىن جەمئىي 170 كوي بېرىمىز. * سەنئەت ئانارنىڭ دانىسىدەك، مەنئە ئانارنىڭ دانىسىدەك. ② مىق. ساناق سانلارغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئاساسەن يۇمىلاق نەرسىلەرنىڭ مىقدارىنى بىلدۈرىدۇ: ئۆتكەن يىلى ئۈرۈمچىگە بارغاندا، ئىشچى-- خىزمەتچىلىرىمىزگە يەتتە دانە تېلېۋىزور ئالغىچ كەلدۇق. * قىشلىقى ئۈندۈردىلەر بىردانە بۇغداينى، سۇغارغىلى ئەر بارمىكىن

دان تۇتماق زىرائەتلەردىكى داننى تەشكىل قىلىدىغان سۈتسىمان سۇيۇقلۇق قېتىشىغا باشلىماق: ئاپتاپپەرەسلەر دان تۇتۇشقا باشلىدى.

دان سۈرمەك ← **دان تۇتماق**: بۇغداينىڭ دان سۈرۈش پەيتىدە مۇۋاپىق فوسفور ئوغۇتى بېرىش لازىم.

دان سۈيى دانلىق زىرائەتلەر دان تۇتۇشقا باشلىغاندا، داننىڭ تولۇق ۋە توق بولۇشى ئۈچۈن قۇيۇلىدىغان سۇ: دان سۈيى - جان سۈيى (ماقال). * بۇغدايلار دان سۈيى ئىچمىگەچكە ئۇششاق باش ئالغانىدى. * مايسا سۇغا تويىمۇ، بەختى دېھقان تويىدى، دان سۈيى بۇ زىيانسىز، جىق كىرسۈن دەپ ئويلىدى.

داننى ئۆيدە يەپ باشقا يەردە تۇخۇمە - **لىماق** بۇ تەرەپتىن مەنپەئەت ئېلىپ، ئۇ تەرەپنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئىشلىمەك؛ بۇ تەرەپتىن ياخشىلىق كۆرۈپ، ئۇ تەرەپ ئۈچۈن كۈچ چىقارماق: - ئاتا، جاپپار ئاكام ئۆي سېلىۋېتىپتەن، مەن كېسەك توشۇشۇپ بەردىم. - داننى ئۆيدە يەپ باشقا يەردە تۇخۇملاپسەن - دە!

داننى ئۆيدە يەپ تالادا تۇخۇملىماق ← **داننى ئۆيدە يەپ باشقا يەردە تۇخۇملىماق**: - سەن مۇشۇ كۈنلەردە داننى ئۆيدىن يەپ باشقا يەردە تۇخۇملاپ يۈرۈۋاتە - سەن بۇنداق قىلساڭ ياخشى ئەمەس، - دېدى دادىسى ئۇنىڭغا.

دانا (پ) سۈپ ① ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان، يىراقنى كۆرەر، ئەتراپلىق ئويلايدىغان، دانىشمەن، ئاقىل: دانە ئەر باب. دانا ئۇستاز. * دانا كىشى ئاز سۆزلەپ، كۆپ ئاڭلار (ماقال). * بىز ئەخمەتجان قاسىمنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ، سۈرىتىنى كۆرۈپ

قەپەستە بېقىلىدىغان ئۇچار قاناتلارغا دان بېرىلىدىغان كىچىك قاچا؛ شۇنداق قىلىپ ئادىلجان بىر تۈمۈچۈقلۈك بولۇپ قالدى... ھەركۈنى ئەنگەندە دانچۇققا دان لىقلاپ، سۇداندىكى سۈنى يەڭگۈشلەپ قويغاندىن كېيىن مەكتەپكە ماڭاتتى. ③ قىسماقنىڭ دان بېكىتىلگەن ئىلغۇچى؛ قىسماقنىڭ دانچۇقى.

دانخور ئى. ئۇچار قاناتلارنىڭ ئاساسەن دان يەپ ياشايدىغان بىرتۈرى؛ دانخورلار ئەترىتى.

دانسىز سۈپ ① دېنى يوق، دېنى ئاز؛ تەبىئىكى كۆرەلمەس كۈن ئۈمىدىسىز، مىسالى پەرقى يوق دانسىز ساماندىن. ② دېنى پۇچەك، ئاچ؛ دانسىز بۇغداي.

دانلاشماق «دانلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى؛ - نېمە قىلىۋاتسىز؟ - توخۇلىرىمنى دانلىتىپ يۈرىمەن.

دانلاشماق «دانلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ خاماندا بىر توپ كەپتەر دانلىشىپ يۈرەتتى.

دانلىق سۈپ ① دېنى بار، دان تۇتقان؛ ئۇنىڭ ھەممىسى پاخپاق ئەمەس، دانلىق باشاقلارمۇ بار. ئاز-تولا دان چىقىدۇ. ② دېنى يوغان، تولۇق دان ئالغان، سەردان؛ روزىمەت شىلدىرشاپتىكى ئاپپاق دانلىق ئۈجمىلەرنى بىر-بىرلەپ ئاغزىغا سالدى. ③ دان بېرىدىغان، دان چىقىدىغان، دان يېتىشتۈرۈلىدىغان؛ دانلىق زىرائەتلەر.

دانلىماق پ ① دان تېرىپ يېمەك؛ كۆۋرۈكنىڭ ئۇ تەرىپىدە توخۇلار دانلاپ يۈرەتتى. ② كۆچمە. سىرتلاردا تىرىكچىلىك قىلماق، ئوقەت قىلماق، كۈن ئالماق؛ يىراق-يىراقلارغا بېرىپ، تۆت-بەش زامان

شۇ دانه بۇغداينى، سۇغارغىلى ئەر بولسكەن شۇدانه بۇغداينى، كېچە-كۈندۈز ياد قىلۇرمىز ئۈستۈن خۇدانى. ③ ئى. بەزى ئايرىم-ئايرىم-رىم تۇرغان نەرسىلەرنىڭ ھەربىرى؛ بۇ دورىنى كۆرسىتىلگەن مىقداردا يەپ بەرسە، بۇۋاسىرنىڭ دانلىرىنى چۈشۈرىدۇ.

دانه-دانه ① بىردانە-بىرداندىن تۇرىدىغان؛ دانلىرى ئايرىلىپ تۇرىدىغان؛ خامانلار تېپىلىپ، ئالتۇندەك يالتىراپ تۇرغان دانه-دانه بۇغدايلار ئىككى بەرگە ئېگىز چەش قىلىپ دۆۋلەندى. * تامچە-تامچە سۇ يىغىلىپ كۆللەر تولۇر، دانه-دانه قۇم يىغىلىپ بارخان بولۇر. ② بىردىن-بىردىن، ئايرىم-ئايرىم، يەككە-يەككە؛ چىمىرلاپ تۇرغان ساناقسىز يۇلتۇزلار خۇددى ئۇنىڭ(ئاپخان-نىڭ) بويىغا ئېسىلغان مارجاندەك دانه-دانه چاقناپ تۇراتتى. ③ كۆچمە. ئوچۇق، روشەن، ئېنىق چۈشىنىشلىك؛ تۇردى ئاكا بۇ يىگىتكە بىرپەس تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، ھەربىر سۆزنى دانه-دانه قىلىپ ئەستايىدىل جاۋاب بەردى. * ناخشىمۇ ئېيتىدىغان بولۇپ قالدى. سۆزلىرى دانه-دانه، ساپ ئۈگۈتتەك.

دانچە ئى. كىچىك، ئۇششاق دان؛ گۆدەك قىز گۈرۈچ دانچىلىرى يېيىشىپ تۇرغان ئويماقتەك ئاغزىنى قېيىدىغاندەك سەل ئۈمچەيتتى. * ئادىل بىگىز قولىنىڭ ئۇچى بىلەن ئۇيۇقىدىكى قۇم دانچىلىرىنى ئاۋايلاپ ئالدى. ② كۆچمە. دانلىغىلى بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئۇششاق بۆلەكلىرى، تامچە؛ تۆمۈر خەلپە-نىڭ كىرىپكىلىرىدىكى ياش دانچىلىرى ئاي نۇرىدا خۇددى مەرۋايىتتەك پارقىراپ تۇراتتى.

دانچۇق ئى ① ئۇچار قاناتلارنىڭ پوكىنى، يەمتۈك؛ ھاجى ئەپەندى، سىزنىڭ قارىشىڭىز توخۇنىڭ دانچۇقىدەك بەكمۇ تار ئىكەن. ②

مەجبۇر بولۇپتۇ.

دانىكا نى <خم> ئانئورگانىك بىرىكمە .

مولېكۇلا فورمۇلىسى $Ha_2B_4O_7 \cdot 10H_2O$.

ئاق ياكى رەڭسىز كرىستال بولۇپ، سۇدا ئېرىيدۇ. ئادەتتە ئوپتىك ئەينەك، تىببىي دورا، كەپشەر دورىسى، رېئاكتىپ، ئېمال سىرى قاتارلىقلارنى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ.

دانلىق سۇپ. دانلاردىن تەشكىل تاپقان،

دانلاردىن تۈزۈلگەن؛ ئۇ پارىقراپ تۇرغان يوغان دانلىق ئۇزۇن تەسۋىسنى قولغا ئېلىپ ئۇنى سانغاچ، يادقا بىرىنمىلەرنى ئوقۇدى.

دانلىماق پ. بىردانە - بىردانە قىلماق،

دانە-دانە قىلماق؛ دانلاپ تېرىماق.

دانمۇدانە ① بىردانە-بىرداندىن،

بىر-بىرلەپ، بىردىن-بىردىن؛ سەرراپ تىللارنى دانمۇدانە ساناپ ھەمىيانغا سالىدى.

② روشەن، ئېنىق، ئوچۇق؛ ئەكبەر ئۆيىنىڭ ئىچىدە مېڭىپ يۈرۈپ، ھەربىر گەپنى دانمۇدانە قىلىپ، ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئاسمىغا چۈشەندۈردى.

داھىي نى (نە) دۆلەت، سىياسىي تەشكىلات، ئاممىۋى تەشكىلات قاتارلىقلارنىڭ

يولباشچىسى؛ يېرولېتارىيات داھىيسى. ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ داھىيسى. * باتۇر تەڭرىقۇت دۆلەت زېمىنىنى ئۆزىنىڭ ھەرقانداق راھەت - پاراغەتلىرى ۋە سەلتەنەتلىك دەۋرانلىرىدىن ئۈستۈن كۆرگەن ئالىي پەزىلەتلىك داھىي.

داھىيانە رەۋ (نەپ) داھىيلارغا ئوخشاش، داھىيلاردەك، داھىيلارغا خاس دانالىق بىلەن؛ داھىيانە يىراقنى كۆرەرلىك. //

داھىيانە كۆرسەتمە. داھىيانە تەدبىر. **داھىيانىلىك** «داھىيانە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ لېنىننىڭ تەدبىرلىرى ھەققە تەن داھىيانىلىك بىلەن كۆرۈلگەن تەدبىرلەر

دانلاپ كېلە يېمىگەن دەيمەن. ③ كۆچمە. سىرتتا بەزى نېرى-بېرى ئىشلارنى قىلىپ يۈرمەك؛ بۇ چوكاننىڭ ئۆزىگە قاراپ باشقىلار-نى باھالايدىغان ئادىتى بولغاچقا، ئېرىنى باشقا يەرلەردە دانلاپ يۈرىدۇ دەپ ئويلاپ، سەل كەچرەك كەلسۇ ئۇنىڭدىن كۇمانلىنىپ سوقۇشاتتى.

دانىش نى (پ) يېزىت ① ئىلىم، بىلىم،

مەلۇمات؛ تاغ ئېگىز، دەريا تېگى چوڭقۇر بولۇپ كەتسۇن ھامان، قىلدى ئەل جۇڭۇك قەدىرلەپ ئەھلى دانىشنى شۇئان. ②

بىلىملىك، مەلۇماتلىق كىشى؛ ئالىم، دانىشمەن؛ ئەي گۈزەل قەشقەر، سۇباتنىڭ نەزمىسى يۇلتۇز گويما، چۈنكى سەن دانىشقا،

شېرىيەزدانغا بۆشۈك. * شۇنچە دىۋەك، ئەخەق-نادانلار پەرۋاز. قىلىپ كۆكتە ئۇچماقتا، قانچە ئالىم، دانىش-دانالار چۆنەكلەردە نامىز ياتماقتا.

دانىشمەن نى (پ) چوڭقۇر بىلىملىك، كۆپ

نەرسىلەرنى بىلگۈچى دانا كىشى؛ ئالىم؛ دانىشمەن ھېكمەت. دانىشمەن بوۋاي. * قايسى بىردانىشمەن؛ «تۇرمۇش-قەبرە ئۈستىدە

ئۇسسۇل ئويناشتىن ئىبارەت» دەپتىكەن. * ئەي ئۇلۇغ دانىشمەن مەھمۇت قەشقىرى، سىز دېمەك چوڭ «دىۋان» ھەم تىلنىڭ

پىرى.

دانىشمەنلەشمەك پ. دانىشمەن بولماق،

دانىشمەنگە ئايلانماق، دانىشمەن مۇقامغا يەتمەك.

دانىشمەنلىك «دانىشمەن» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ - ئوھوي، مەرگەنلىك بىلەن بىللە دانىشمەنلىكىگۇ جايدانىكەن، - دەپ تۆمۈر خەلىپىمۇ كۆلۈپ كېتىپ، * پادىشاھ دېھقاننىڭ دانىشمەنلىكىگە

ھەيران قىلىپ، ئۆزىنىڭ نىيىتىنى ئۆزگەرتىشكە

ئىدى.

داھىيلارچە رەۋ — داھىيانە.

داھىيلىق « داھىي » سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئاممىۋى ھەرىكەت كۆتۈرۈلگەندە ئامما بىرەر دانا يولباشچىنى داھىيلىققا كۆتۈرىدۇ.

داۋا I ئى (ئە) ① كېسەلنى ساقايتىش

چارىسى، دورا-دەرمەك: ئاغرىقنىڭ سەۋەبىنى بىلىمگۈچە، داۋاسىنى تاپقىلى بولمايدۇ. ② پايدىلىق ۋاستە، شىپا: ساپ ھاۋا - تەنكە داۋا (ماقال). * بۇ چوكان كېسەل تارتىپ ياتقىلى خېلى بولدى، قىلمىغىنى قالمىدى، زادى داۋاسى بولمىدى. ③ كۆچمە. ئامال، ئىلاج، چارە: كۆيۈك داۋاسى. ئىشق داۋاسى. * گۈل ئىشقىدا بۇلبۇللا سايرىشۇر خۇش ناۋا، ئىشق دەردىگە مۇپتىلا بولسىڭىز يوق داۋا.

داۋا بولماق شىپا بولماق، پايدا قىلماق:

ئادراسمان زىققە كېسىلگە داۋا بولىدۇ.

داۋا تاپماق ① كېسەلنى داۋالاشنىڭ

ئۇسۇلىنى، چارىسىنى، ۋاستىسىنى تاپماق: سول بىقىنىم ئاغرىيدۇ دەۋاتاتتىڭ، داۋاسىنى تاپتىڭمۇ؟ ② سەللىمازا ساقايماق، كېسەل-دىن خالاس تاپماق: بەش يىل قەۋزىيەتنىڭ دەردىنى تارتتىم، بۇ مەينەت كېسەل يېقىندا داۋا تاپتى. ③ ئىلاج تاپماق، تەدبىر تاپماق، چارە تاپماق: ئىشق دەردىگە داۋا تاپتىم، داۋاسى - يار ئۆزى كەلدى.

داۋا II ئى. جازا، ئەدەب.

داۋىسىنى بەرمەك ئەدبىنى بەرمەك، جازاسىنى بەرمەك، تانابىنى تارتماق، ئەيىبلەمەك، سۆكەمەك: شۇنچە ئەزۋەلسە جىم تۇرسە نغۇ، تازا داۋىسىنى بېرىپ قويساڭ بولمامدۇ؟

داۋىسىنى ئىشىتمەك ← داۋىسىنى يېمەك: ئانداق قىلما دېسەم ئۇنىمىدى، ئاخىر

داۋىسىنى ئىشىتىپ جىم بولدى.

داۋىسىنى يېمەك ئەدبىنى يېمەك، جازاسىنى يېمەك، تۇمشۇققا يېمەك: ئۇ مۇشۇنداق قىلسۇۋەرسە ئاخىر بىر قاتتىق داۋىسىنى يەيدۇ.

داۋا III ئى. يەرلىك ئۇسۇلدا رەخت بويلاش

ماتېرىيالى قىلىنىدىغان يۇلغۇن چېچىكىنىڭ بىر خىلى.

داۋا IV ئى. دىئال ① گىرىژ؛ سېرىق

ئەتنىڭ يىرىلىپ كېتىشى بىلەن ئۇچەي خالتىسىغا چۈشۈپ قېلىپ، تاشاق يوغىناپ كېتىدىغان بىر خىل كېسەل؛ پورداق. ② كۆچمە. ھەرىكىتى چەكلىنىپ بولمىغان، يولنى تېز ماڭالمىدىغان كىشى، سۆرەلمە، قاشاڭ.

داۋاسىز سۈپ ① داۋاسى يوق، شىپاسىز،

ساقايماس: بۇ داۋاسىز كېسەل مېنىڭ جېنىغا تىكىلىپ كەلگەن ئوخشايدۇ. ② تەدبىرى يوق، ئىلاجىنى تاپقىلى بولمايدىغان، ئامالنى قىلغىلى بولمايدىغان: بۇ داۋاسىز دەرد-ئەلەمگە مۇپتىلا قىلدىڭ ئۆزۈڭ. * بىر سېكۇنت خىيالىم ئاجرىماس سەندىن، ئەجەبۇ داۋاسىز دەردكە يولۇقتۇم.

داۋالاتقۇزماق « داۋالماق » پېشىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

داۋالاتماق « داۋالماق » پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنى ئەترەتتىن كۆپ يەرلەرگە ئاپىرىپ داۋالاتقان بولسىمۇ ياخشىلىنىپ كېتەلمىدى. * كېيىنكى يىلى ساۋۇتنىڭ كېسلى ئېغىرلىشىپ قالدى، ئابدۇرەھىم ئۇنى دوختۇرخانىدا داۋاللىتىپ ئۆزى قارىدى.

داۋالاشماق « داۋالماق » پېشىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

داۋالانماق « داۋالماق » پېشىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: شۇ قېتىم ئۈرۈمچىدە

ئۇنىڭ تىنچسىز كۆڭلى تېخىمۇ داۋالغۇشقا باشلىدى. * جەڭچىلەرنىڭ قۇدرىتىدەك شۇ دەمدە ھېسسىياتىم داۋالغۇدى تاشقىلى. ⑤ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلغانلىقتىن ئىغاڭلىماق، دەلدەڭشىمەك: دادامنىڭ يۈز-كۆزى قانغا بويالدى، ھالسىزلىنىپ ئىككى تەرەپكە داۋال-غۇيتتى. * ئۇ ئىككى قولىنى سوزۇپ ئالدىغا بىر قەدەم باستى-دە، داۋالغۇپ يىقىلدى. ⑥ ئىجتىمائىي كەيپىيات تۇراقسىزلانماق، ئۆزگىرىپ تۇرماق، تىنچسىزلانماق، تەۋرەن-مەك: بۇ ئادەمنىڭ جياڭجۈنلىك تەختىگە مىنگەن كۈنلىرى شىنجاڭ ۋەزىيىتىنىڭ قاتتىق داۋالغۇپ تۇرغان پەيتىگە توغرا كەلدى. * قەشقەر - داۋالغۇپ تۇرغان چوڭ شەھەر، ئۇ يەرگە ئىچكى ئۆلكىلەرنىڭ خەۋەرلىرى تېزلا يېتىپ كېلىدۇ، ئىلغار پىكىرلىك ئادەملەر كۆپ. ⑦ لىغىرلىماق، مۆلدۈرلىمەك: ئۇ ناخشىنى ياخشى ئېيتتى، قايناق مۇھەببەت قەلبىدە جۇشقۇنلاپ، كۆز چاناقلىرىدا ئىسسىق ياش داۋالغۇدى. ⑧ كۆڭلى ئاينىپ، ھۆ بولغۇسى كەلمەك: كۆڭلۈم داۋالغۇپ تۇرىدۇ، ھېلى يېگەن تامىقىم يېنىپ كېتىدىغاندەك.

داۋاللىق سۇپ. داۋا بولىدىغان ئۈنۈمى، رولى، تەسىرى بار؛ مەنپەئەتلىك: ھەر خىل ھايۋان گۆشلىرىنىڭ ئادەم بەدىنىگە بولغان غىزالىق ۋە داۋاللىق تەسىرى ئوخشاش بولمايدۇ.

داۋالماق پ. كېسەلنى ياكى بىرەر كېسەللىكنى ۋە ياكى بىرەر كېسەل ئورگانىزىمنى ساقايتىش ئۈچۈن دورا بۇيرۇماق، دورا بەرمەك، ئەملىمەك: ئۇ يىغۇرلانىڭ ئۇلۇغ ئالىمى فارابى، كېيىنچە دۇنيا بويىچە ئاتاغلىق تاشقى كېسەللىكلەر مۇتەخەسسسىسى دەپ ئاتالغان ئىبنى سىنامۇ ئۆز ۋاقتىدا كىشىلەرنىڭ كېسەللىكىنى يىڭنە بىلەن داۋالىغان.

بىر ئايغا يېقىن داۋالاندىم. * نۇر بوۋايىمۇ داۋالنىپ بىر ئايدىن كېيىن، چىقتى ئاخىر ياخشىلىنىپ دوختۇرخانىدىن.

داۋالغۇتماق «داۋالغۇماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھېلىقى لەھەك سۈنى داۋالغۇتۇپ، سۇ ئۈستىگە لەيلەپ چىقىپتۇ.

داۋالغۇشماق «داۋالغۇماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

داۋالغۇلۇق سۇپ. داۋالغۇپ تۇرغان، تىنچ بولمىغان، تۇراقلىق بولمىغان: ئىلى مىللەتلەر گىمنازىيىسى بىنا بولغاندىن بېرى ئۆز بېشىدىن داۋالغۇلۇق يىللارنى ئۆتكۈزۈپ كەلمەكتە ئىدى.

داۋالغۇماق پ ① سۇ، دەل-دەرەخ قاتارلىقلار سىرتقى ياكى ئىچكى كۈچنىڭ تەسىرىدىن چايقالماق، ئىغاڭلىماق، لىڭشىماق، تەۋرەنمەك: نىجاتنىڭ قولىدا بىر رومكا قىزىل ھاراق داۋالغۇپ تۇراتتى. * دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە قولۋاق داۋالغۇپ كېتىپتۇ. * ئاينىڭ ئاپئاق شولىسى سۇدا پال-پال قىلىپ داۋالغۇشقا باشلىدى. * چەكسىز كەتكەن قومۇشلۇق يىراقتىن ئاقۇچ تۇمان ئىچىدە ئاستا داۋالغۇماقتا. ② ئادەملەر توپى تەۋرەنمەك: ئادەملەر خۇددى دېڭىز دولقۇنىدەك بىر ئۇيانغا - بىر ئۇيانغا داۋالغۇشقا باشلىدى. ③ مەلۇم نەرسىنىڭ ساداسى ھاۋادا ياڭرىماق، ھاۋانى تىترەتمەك: ھۇررا سادالىرى دولقۇنسىمان داۋالغۇپ پەلەكلەردە پەرۋاز قىلاتتى. ④ كۆچمە تەشۋىش، خۇشاللىق، ھايانجان ۋە باشقا پىسخىكىلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، ھېسسىيات، روھىي كەيپىياتلار تىنچسىزلانماق، دولقۇنلىماق، ئۇرغۇماق: چەننەتنىڭ سۆزىنىڭ تارتىملىق تەسىرىدىن

* كېسەلنى زۆرۈر ئېھتىياجلىق دورىلار بىلەن داۋالغان بولسۇ ئۈنۈمى بولمىدى.

داۋام ئى (ئە) بىرەر ۋەقە، ھادىسە، جەريان ۋە ئىش-ھەرىكەتنىڭ مەلۇم بىر جاي ياكى مەلۇم بىر ۋاقىتتىن كېيىنكى قىسمى؛ يولنىڭ داۋامى. چۆچەكنىڭ داۋامى. * بۇ يەنە ئۆتكەنكى خەتلەرنىڭ داۋامى ئىكەن. * ياز، ئاق چاچ ئانىلار بەختىنى يازغىن، مويىسىپت ئاتلار ئارامىنى ياز. سەككاكى، نىزارى تۈگىنەلمىگەن غەزەللەر تومنىڭ داۋامىنى ياز.

داۋام ئەتەك ← **داۋام قىلماق**؛

سويى چەندازا ھۇجرىسىدىن قايتقاندىن كېيىن، ئىريان يەنە ئوتلۇق خياللىرىنى داۋام ئەتتى. * سوراپ بارماق ئەجەب خورلۇق يىگىتكە خۇنىدىن ھاجەت، ئەگەر شۇ كۈنگە قالساڭ سەن ھاياتلىقنى داۋام ئەتە.

داۋام قىلماق ← **داۋاملاشماق**.

داۋامەت (ئە) ① رەۋ. دائىم، ھەمىشە، ھەر ۋاقىت، ھەر چاغ؛ كىمكى ئەگەر قورقسا جاپادىن، نامراتلىقتا ئۆتەر داۋامەت. * يوقلۇقىدىن ئادالەت، كۆڭلۈمدە كۆپ ئاداۋەت، قولدا قىساس قىلىچم، يالترايدۇ داۋامەت. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

داۋاملاشتۇرغۇزماق «داۋاملاشماق»

پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

داۋاملاشتۇرماق «داۋاملاشماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ ئۆز پىلانىدا پېئىسىگە چىققاندىن كېيىن، توختاپ قالغان ئىشنى داۋاملاشتۇرماقچى. * ئۇ بۇ ئىشنى ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىمۇ ئۈزمەي داۋام-لاشتۇرۇپتۇ.

داۋاملاشتۇرۇشماق «داۋاملاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار تېرەك سايسىدا قورسىقىنى ئاز-تولا ئەستەرلىۋالغاندىن

كېيىن سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇشتى.

داۋاملاشتۇرۇلماق «داۋاملاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئوسمان ئۈستىدىكى سوراق تولۇق بىر كېچە داۋام-لاشتۇرۇلدى.

داۋاملاشماق پ ① مەلۇم ۋەقە، ھادىسە،

جەريان ۋە ئىش-ھەرىكەت مەلۇم بىر ۋاقىتقىچە سوزۇلماق؛ شىنجاڭدا ئۇزۇندىن بېرى داۋاملاشقان ئىستىبات قارا سىياسەت غۇلجا ئىنقىلابى نەتىجىسىدە تامام بولدى. * شۇ كۈنى لۇتپۇللانىڭ كىچىك دادىسى بىلەن بولغان سۆھبىتى ئۇزۇن داۋاملاشتى. ② توختاپ قالغان ياكى توختىتىپ قويۇلغان بىرەر ۋەقە، ھادىسە، جەريان ۋە ئىش-ھەرىكەتنىڭ قالغان قىسمىنى ئۇلاپ ئېلىپ بارماق؛ يىغىن ئەتە يەنە داۋاملىشىدۇ.

داۋاملىق ① سۈپ. داۋام ئېتىپ تۇرغان،

دائىمىي، دائىملىق؛ داۋاملىق ھەرىكەتلەر. ② رەۋ. ھەمىشە، دائىم، داۋامەت؛ مەن بۇنىڭدىن كېيىن ئاممەنى داۋاملىق ئوقۇتىمەن. * «تىرىك دۇنياغا توپىماپتۇ» دېگەندەك، قاسىم ئاكام يەنە داۋاملىق پۇل تېپىشنىڭ كويىدا ئىدى.

داۋامدا تر. بىرەر ۋەقە، ھادىسە ياكى

ئىش-ھەرىكەت يۈز بېرىۋاتقان ۋاقىت ئىچىدە، يۈز بېرىش جەريانىدا؛ ئۇرۇش داۋامدا. ئەمەلىيەت داۋامدا. * بۇ ئېغىر مەسىلىلەر مالىيىنى تەرتىپكە سېلىش داۋامدا ھەل قىلىنىشى لازىم.

داۋان I ئى ① تاغ ۋە تۆپىلىكلەرنىڭ

يول ئېلىنغان، ئېشىپ ئۆتمىدىغان جايى؛ تەلەك داۋىنى. مۇزات داۋىنى. * ئاپتوموبىل داۋاندىن چۈشكۈچە ماي بەرمىدى. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا

داۋان ئورسى توقۇش دۈكىنىدىكى
داۋان تېشى چۈشۈپ تۇرىدىغان ئورەك.

داۋ-دەرەخ ← دەل-دەرەخ.

داۋراڭ ① داغدۇغىلىق خەۋەر، ئاتاق:

ئون يىل بولدى پالئائاخۇننىڭ ئوغۇل توپىنىڭ
داۋرىڭى چىققىلى، قانچىلىغان قېرىلار توي
ئېشىغا ئېغىز تەگمەي ئۆلۈپ كەتتى. *
ئۇنىڭدىنمۇ مىڭ تىللا مىراس قالدى، بۇ
داۋراڭ ھەممە يەرگە تارالدى. ② يوغان
گەپ، چوڭ سۆز، سۈرەن-چۇقان:
سادىقنىڭ تۆت ئايغا مۆلچەرلىگەن قىشلىق
قۇرۇلۇش پىلانلىرى تۈگمەس مەجلىس ۋە
قۇرۇق داۋراڭلار ئاستىدا بېسىپ قالدى. *
بولسا باغۋەننىڭ مېھنىتى ئەگەر، باققاننىڭ
داۋرىڭى چۈشەتتى تەسكە. ③ داغدۇغا،
دەبدەبە، ھەيۋەت: ئامانقۇل بىلەن
خوجىنىياز پالۋانلار ياقۇپ ياساۋۇلنى داۋراڭ
بىلەن ئەكىلىپ خانا قىلغانلىقىنى چۈشەنگەندەك
يەرگە قاراپ جىم تۇرۇشتى.

داۋراڭ سالىماق ① داۋرىڭى، دەبدەبە-
سى ۋە داغدۇغىسى بار گەپ-سۆزلەرنى
قىلىق؛ چۇقان-سۈرەن سالىماق: ھەرھالدا
ئېھتىياتچان بولۇڭلار، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە
ئارتۇقچە داۋراڭ سېلىشتىن ساقلىنىڭلار. *
ئۇ ھەدەپ مېنى «ئوغرى» دەپ داۋراڭ
سالىماقتا ئىدى. * - شۇنچىلىك ئىشقا داۋراڭ
سېلىشىڭىزنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى، ناھايىتى
تۇغقىنىڭىز تۇخۇمكە نغۇ؟ - دېدى ئانا ئۆردەك
مەنسىتىگەندەك چار مېكياغا. ② يوغان
گەپ قىلىق، پو ئاتماق: مەھەللىگە بىر
تېجىمەل كېلىپ، ھەرقانداق ساقايىمىس كېسەلنى
بىر ھەپتىدە ساقايىتىپ بولسەن دەپ داۋراڭ
سالىقى تۇردى.

داۋراڭ قىلىق ← داۋراڭ سالىماق:

غەيرەت داۋراڭ قىلماي ئاتنى ئاستا مىندى-دە،

توسالغۇ بولىدىغان توسۇق، توسقۇنلۇق،
قىيىنچىلىق، جاپا-مۇشەققەت: كەمبەغەل
بولغاندىكىن، نۇرۇم دېگەندەك چوڭ توي
دېگەن بىزگە چىققىلى بولمايدىغان داۋان-دە.
* يول ئۇزۇن، داۋان كۆپ، بۇ يولدا ھەر
خىل ھەمراھلار ئۇچرايدۇ، ئەمما مۇشكۈل
سەپەر ھەممىنى سىنايدۇ. * يۈرۈش باشلاپ
ئۇلۇغ يولدا، كۈزەش قىلدۇق ئاتلاپ داۋان.

داۋان ئاشماق ① داۋاندىن ئۆتمەك:
ئۇ مەھەللىگە بېرىش ئۈچۈن، داۋان ئېشىپ،
سۇ كېچىشكە توغرا كېلىدۇ. ② كۆچمە.
جاپا-مۇشەققەتلىرىنى يەگمەك، توسال-
غۇلاردىن ھالقىماق: باشلىدىڭ مەنزىلگە
بىزنى ئات سېلىپ ئاشتۇق داۋان، قالدى
مۇشكۈل ئاستىمىزدا، غەيرىتىڭدىن پارتىيەم.
* يادىمىدىدۇر باھار ئۈمىدى، ئۇ بېغىشلار
ماڭا كۈچ-دەرمان، شۇڭا ھامان تىرىشىپ
جەزمەن مەرىپەتتە ئاشىمەن داۋان.

داۋان تارتماق داۋانغا قاراپ ماڭماق:
كارۋان خېلى ئۇزۇن داۋان تارتىپ ماڭغاندىن
كېيىن بىر ئايلىمغا يېتىپ كەلدى.

داۋان II ئى. توقۇش دۈكىنىدىكى ئۆرۈش
يېپلارنىڭ ئايغ تەرىپىنى مەلۇم ئېگىزلىك-
تە كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان قۇرۇلما.

داۋان تارتماق توقۇش دۈكىنىدىكى
ئۆرۈش يېپلارنى داۋانغا ئالماق.

داۋان چېتىقى توقۇش دۈكىنىدىكى
داۋان شوتىسىنى تۇراقلىق تەڭلىكتە
تۇتۇپ تۇرىدىغان توغرا ياغاچ.

داۋان شوتىسى توقۇش دۈكىنىدىكى
داۋاننىڭ ئىككى يان ياغىچى.

داۋان غالىتىكى توقۇش دۈكىنىدىكى
ئۆرۈش يېپلارنى يۈرۈشتۈرۈپ بېرىش
ئۈچۈن داۋان شوتىسىغا بېكىتىلگەن
ئۇزۇنچاق غالىتەك.

بىر داۋلسىز بىرنېمە، بازىدى-كەلدى قىلىشقىمۇ ئەرزىمەيدۇ.

داۋلسىزلىق «داۋلسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئەمەت بۇ ئىشتا تولىمۇ داۋلسىزلىق قىلدى.

داۋىلاشماق پ. ئىككى ياكى بىرقانچە تەرەپ ئۆزئارا داۋلى قويۇشماق، داۋلى سۆزلەشمەك: مەن سەن بىلەن داۋلە-لىشالمايمەن ھەم داۋىلاشسامۇ ساڭا تەڭ كېلەلمەيمەن.

داۋىللىق سۈپ. داۋىلىسى بار، داۋلى ئۇقىدىغان: بۇ خېلى داۋىللىق گەپ بولدى.

داۋۇل ئى. ئوۋغا چىققاندا، ئوۋلارنى ئۈرۈكۈتۈپ بىر يەرگە يىغىش ۋە جەڭدە ئۆز لەشكەرلىرىگە روھ بېرىپ، قارشى تەرەپكە ۋەھىمە سېلىش ئۈچۈن چېلىنىدۇ-خان مەخسۇس ناغرا: قازى-بەگلەر بىرلەشكەر چىققىنىم، تۇلپارىمنى ھەريان-ھەريان چاپقىنىم، ئالغۇر قۇشلار سېلىپ، داۋۇل قاققىنىم، قاراڭغۇ تاغ، دەشتى چۆللەر تامانمۇ؟

داۋىخۇر سۈپ. داۋىسىنى بېرىپ ئەدەبلەپ تۇرمىسا ئۇنىمايدىغان: ئەزا دېگەن داۋىخۇر كېلىدۇ، ئۇنىڭ دورىسى تاياق بىلەن تىل. * بىزنىڭ يۇرتىنىڭ بېگى داۋىخۇر ئادەم ئىدى.

داۋىخۇرلۇق «داۋىخۇر» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سەن ئانداق داۋىخۇرلۇق قىلما.

داۋىشماق پ. دىئال. داۋان ئاشماق.

داۋىر تر (ئە) («-غا-قا، -گە، -كە» دىن كېيىن كېلىپ) مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار، ئائىت، دائىرىسىدىكى، ئالاقىسى بولغان: تارىخقا دائىر، سانائەتكە دائىر. * تېخنىكاغا دائىر كىتابلارنىمۇ ئەكىلەيلى.

داۋىرە ئى (ئە) ① ھالقا، ئايلىنما، چەمبەر: دائىرە سىزماق. * پۇقرالاردىن نۇرۇل بوۋا باشلىق 20-30 كىشى يېرىم دائىرە بولۇپ

كۈنچىقىش تەرەپكە ئۇچقاندا كىچىپ كەتتى. * ئورمان بەرپا قىلىشتا بىرمەھەل داۋراڭ قىلىش، كېيىن ھېچكىمنىڭ كارى بولماسلىق ئەھۋاللىرىدىن ساقلىنىش لازىم.

داۋراڭ كۆتۈرمەك ← **داۋراڭ سالماق**: ئەزالارنىڭ غەلۋىسى بارغانسېرى ئۇلغايدى، مەن داۋراڭ كۆتۈرۈۋاتقانلارنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ قويۇش نىيىتىگە كەلدىم-دە، ھەممىدىن بەك سۆزلەۋاتقان ھارۋىكەشكە ۋارقىرىدىم.

داۋراڭچى ئى. داۋراڭ سالغۇچى، داۋراڭ كۆتۈرگۈچى: ئۇ داۋراڭچىنىڭ ئاغزىنى بىرئاز تۇۋاقلاپ قويۇش كېرەك ئىدى.

داۋراڭچىلىق «داۋراڭچى» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: قۇرۇق داۋراڭچى-لىق بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ، ئەمەلىي روھ بولۇشى كېرەك.

داۋراڭسىز سۈپ. داۋرىڭى يوق، داۋراڭ قىلىنمىغان، جىم: ھەرھالدا بۇ ئىش داۋراڭسىز بېسىپ قېلىپتۇ.

داۋىزىچوپ ئى. مەشۈت چىقىرىۋاتقان قازان بېشىدىكى گىجەك بىلەن ناغرا ئورۇند-لاشتۇرۇلغان شوتسىمان كىچىك ياغاچ سايمان.

داۋغان ئى ← **سۇغۇر**.

داۋلى ئى (خەن) ئىشنىڭ ھەقىقىتى، قانۇنىيىتى، قائىدىسى، يولى، ھەق-ناھەق-لىق ئاساسى: ئوغلىنىڭ بۇنچىلىك چوڭ داۋىللىرىنى قويۇپ، ئاپىسىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويۇشنى كىم ئويلىغان دەيسىز.

داۋلى سۆزلىمەك ئىشنىڭ يولىنى سۆزلىمەك، قائىدە سۆزلىمەك: تەربىيىدە ھەم داۋلى سۆزلەش، ھەم پاكىت قويۇپ تەربىيە بېرىش لازىم.

داۋلىسىز سۈپ. داۋلىسى يوق، داۋلى سۆزلىمەيدىغان، قائىدە ئوقمايدىغان: ئۇ

ئومۇمىي چۈشەنچە بولۇپ، تىلىمىزدىكى كۆركەم، جانلىق ۋە كونكرېت سۆزلەرمۇ ئوبراز دائىرىسىگە كىرىدۇ. ⑧ خىل، تۈر: شەيئىلەرنىڭ دائىرىسى ئىنتايىن كەڭ ۋە تەرەققىياتى چەكسىز بولغانلىقى ئۈچۈن، بىر مۇئەييەن پەيتتە ئومۇمىيلىققا ئىگە بولغان نەرسە ئىككىنچى بىر مۇئەييەن پەيتتە ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان نەرسىگە ئۆزگىرىدۇ.

دائىرىلەنمەك «دائىرىلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئوتتۇرا دەرىجىلىك سىرتىدىكى ئايۋان سارايدا بىر پارچە يەر كۆك پەردە بىلەن دائىرىلىنىپ، گىرىمخانا قىلىندى.

دائىرىلىك سۈپ. دائىرىسى بار، دائىرىسى بولغان، دائىرە شەكلىدىكى: نۇقتىلىق ئوقۇش ۋە دائىرىلىك ئوقۇش. * شۇنداق قىلىپ، ئاۋۋالقى كىچىك دائىرىلىك قەشقەر ئورنىدا 15 يىل ئەتراپىدا بىرگۈزەل يېڭى ئاستانە قەد كۆتۈردى.

دائىرىلىمەك پ. دائىرە ئىچىگە ئالماق، پاسسىل ئىچىگە ئالماق، دائىرىسىنى بەلگىلىمەك: تاشقىرىغا تاقاپ ياسالغان كىچىك بىر قاش كۆلنىڭ مەلۇم بىر قىسمىنى دائىرىلەپ، كىچىك بىر كۆلچەك ھاسىل قىلغاندى.

دائىم رەۋ (ئە) ھەمىشە، ھەرچاغ، ھەمىمە ۋاقىت، ھەرقانداق ۋاقىت: دائىم ئەسلەپ تۇرماق. دائىم كېلىپ-كەتمەك. * كىشىلەر دائىم يىلنىڭ ئىشى باھاردىن، كۈننىڭ ئىشى سەھەردىن دەيدۇ. * گۈزەل خىسلەت بىلەن دائىم ياشاپ ئۆت ئەھلى ئىنساندەك.

دائىما رەۋ (ئە) دائىم: ھەمىمە ئادەمنىڭ ئىككى مۇرىسىدە پەرىشتە بار، ئۇلار بىزنىڭ ياخشى-يامان ئىشلىرىمىزنى دائىما خاتىرىلەپ ماڭىدۇ. * ياڭراپ تۇرار دائىما شاد مۇقامغا سازىمىز.

ئۆرە تۇراتتى. * ئولتۇردۇق بىز چازا قۇرۇپ بىر دائىرە، قىزىپ كەتتى بەس - بەس بىلەن مۇشائىرە. ② مۇئەييەن چېگرا، پاسسىل ئىچىدىكى زېمىن، يەر- جاي: ئۇلار دېۋىلەر دۆلىتى دائىرىسىگە كىرىپ ئارام ئالدى. * شاڭخەيدىن چىقىپ ئۈچ كېچە-كۈندۈز يۈرگەندىن كېيىن شىنجاڭ دائىرىسىگە كىردۇق. ③ مەلۇم ئىش-ھەرىكەت ۋە پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ياكى بۇ ئىش ھەرىكەت يۈز بېرىدىغان جاينىڭ مىقياسى، كۆلىمى: ھەرىكەت دائىرىسى. * بىزنىڭ بۇ قېتىمقى سودا-سېتىق دائىرىمىز ئەنە شۇ يەرلەر بىلەن چەكلەندى. * ئۇنىڭ مۇناسىۋەت دائىرىسى تولىمۇ كەڭ. ④ چەك، چېگرا، چەكلىمە، رامكا: يېزا-شەھەرلەردە ئەمگەكچىلەرنىڭ يەككە ئىگىلىكىنىڭ دۆلەت بەلگىلىگەن دائىرىدە... مۇۋاپىق راۋاج تېپىشىغا ئىلھام بېرىش كېرەك. * بىر ئىشچىغا رۇخسەت بېرىش كارخانا باشلىقىنىڭ ھوقۇق دائىرىسىدىكى ئىش. ⑤ (كۆپلۈك قوشۇمچىسى «-لار، -لەر» بىلەن كېلىپ) بىرەر كەسىپ، ساھە ياكى تەبىئىي مەنەسۇپ كىشىلەر توپىنى بىلدۈرىدۇ: ھۆكۈمران دائىرىلەر. شەرىئەت دائىرىلىرى. * سابىق ھۆكۈمەت ھەربىي دائىرىلەرنىڭ تۇتقان سىياسىتىنى دېگەندەك قاتتىق تەنقىد قىلغاندى. ⑥ (كۆپلۈك قوشۇمچىسى «-لار، -لەر» بىلەن) بىرەر دۆلەتنىڭ پايتەخت نامىنىڭ كەينىدە كېلىپ، شۇ دۆلەتنى كۆرسىتىدۇ: موسكۋا دائىرىلىرى. بېيجىڭ دائىرىلىرى. ⑦ جۈملىسى، ئىچى، تەركىبى: مۇتلەق كۆپچىلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەقلى ئادەتتىكى سەۋىيىدە بولۇپ، نورمال ھالەتتىكى بالىلار دائىرىسىگە كىرىدۇ. * ئوبراز - بىرخىل

شاخ ياكى قىغىيىپ قالغان تام قاتارلىقلار- نىڭ يېرىلىپ كەتمەسلىكى، يىقىلىپ چۈشمەسلىكى ئۈچۈن ترەپ قويۇلدىغان ياغاچ؛ ترەك.

دايماق پ. دىئال ① تەمىنلىمەك، قامدىماق، باقماق. ② تىرىمەك.

دە يۈك ① قوشما جۈملىنىڭ ئالدىنقى بۆلىكىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ، كېيىنكى بۆلەكتە ئىپادىلەنگەن ھەرىكەتنىڭ تېزدىن ئىشقا ئاشقانلىقى ياكى ئاش- دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ ھارۋىدىن چۈشتى - دە، ئۆيگە قاراپ چاپتى. ② جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىشنىڭ ماختاش، قايىل بولۇش، سۆيۈنۈش تەرزىدە ئېيتىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ ناخشا دېگەننى سويىدۇ - دە، بۇ قىز. * ئەجەب ۋاقتدا ئەسقاتتىڭ - دە. ③ جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىشنىڭ ئۆكۈنۈش، ئەپسۇسلىنىش تەرزىدە ئېيتىل- خانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ بۇ مال قولىدىن چىقىپ كېتىدىغان بولدى - دە، ④ جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىشنىڭ ئەيىبلەش، تاپا قىلىش تەرزىدە ئېيتىلغانلىقى- نى بىلدۈرىدۇ؛ ساقلىغۇ ئاق كىردى، تېخى ئادەم بولىدىك - دە. ⑤ گەپكە سوراخ تۈسىنى بېرىدۇ؛ بۇ ئاياغدىن سىزمۇ بىركىشلىك ئېلىپسىز - دە؟ ⑥ جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىشنىڭ ئارزۇ، ئىستەك تەرزىدە ئېيتىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ مۇزدەك سۇ بولغان بولسا قانغۇچە ئىچەتتى- دە كىشى. ⑦ جۈملىدە ئىپادىلەنگەن چۈشەنچىنىڭ يېڭى ھاسىل بولغانلىقىنى كۈچەيتىش رولىنى ئوينايدۇ؛ بۇ پىنتە- پاسات سۆزلەرنى سەن يېيىپ يۈرۈپتىكەنەن- دە. * كەينىمىزدە ماراپ يۈرۈپتىكەن- دە. ⑧ جۈملىدە ئىپا- دلەنگەن ئىشنىڭ ئەقىلگە مۇۋاپىق

دائىملاشتۇرماق «دائىملاشماق» يېتىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ پارتىيە ئەزالىرىنى تەربىيەلەش خىزمىتىنى دائىملاشتۇرۇش، تۈزۈملەشتۈرۈش كېرەك.

دائىملاشتۇرۇلماق «دائىملاشتۇرماق» يېتىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ مەكتىپىمىزدە «تۆت كۆزەل»، «بەش بولۇش» پائالىيىتى دائىملاشتۇرۇلدى.

دائىملاشماق پ. بىرەر ئىش- ھەرىكەت، پائالىيەت دائىملىق ھالەتكە كەلمەك؛ سىلەردە سىياسىي ئۆگىنىشنىڭ دائىملىشىشى تازا دېگەندەك ئەمەسكەن.

دائىملىق سۈپ. دائىمىي؛ ئۇ زامانلاردا نامراتلارنىڭ خۇشاللىقى بىردەملىك، قايغۇ- ھەسرەتتىكى دائىملىق ئىكەن. * جۇغراپىيەلىك مۇھىت، شۇبھىسىزكى، جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ دائىملىق ۋە زۆرۈر شەرتلىرىدىن بىرى.

دائىمىي سۈپ (ئە) دائىم بولۇپ تۇرىدىغان، ھەمە ۋاقت داۋام قىلىدىغان، ھەمىشە مەۋجۇت بولىدىغان؛ ئۇلار توقۇنۇش بولۇپ قالغان تەقدىردە تۇرمۇشنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن ھەتتا دائىمىي تەشكىلاتلارنى قۇرىدۇ.

دائىمىي كومىتېت پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا كۈندىلىك ئىشلارغا رىياسەتچى- لىك قىلغۇچى ئورگان؛ خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى، سىياسىي كېڭەش دائىمىي كومىتېتى.

دائىمىي ھەيئەت ← **دائىمىي كومىتېت**؛ ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئىتى، دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى.

دايى نى (خەن) كونا. ئامبالنىڭ خىزمەتچىسى؛ ئامبال ئالدىدا دايى كەينىدە، مەن قانداق قىلاي زۇلۇم دەستىدە.

دايپال نى. دىئال. ساڭگىلاپ كەتكەن

مۇناسىۋىتى بىلەن كاتتا، دەبدەبىلىك توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈۋاتاتتى. * قازى ئاخۇنۇم دەبدەبىلىك شايى تون كىيگەن ۋە قولدا يوغان كالامۇلانى تۇتقان ھالدا پەلەمپەينىڭ يۇقىرى باسقۇچىدا تۇرۇپ، خەلققە ۋەز ئوقۇ- ۋاتاتتى. ③ مەردلەرچە، ئىشەنچكە تولغان: قىز سۆزلەيتتى ھاياجان بىلەن، دەبدەبىلىك ئىدى سۆزلىرى.

دەپ ① «دەبەك» پېئىلىنىڭ رەۋىشداش شەكلى. ② كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شۇ كۆچۈرمىدىكى مەنىنى ئىزھار قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: - ھەي شۇم ئېغىز دىۋانە، ئۆيۈمدىن چىق، - دەپ ھەيدەپ چىقىرىپتۇ. * ئۇنداق دەپسەم، قولىدىن ئېش كەلمەيدىغان نېمىكەن دەپ قالماڭ. ② كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شەيئىنى شۇ كۆچۈرمىدىكى نام بىلەن ئاتاشنى بىلدۈرىدۇ: ئوغلۇمغا «تەمكىن» دەپ ئات قويدۇم. ③ كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شۇ كۆچۈرمىدىكى پىكىرنى باھانە قىلىشنى بىلدۈرىدۇ: يەرلەرنى زەي بېسىپ كەتتى دەپ مەھەللىدىن كۆچۈپ كەتسەك، ۋاقتلىق قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىمىز دەپ كۈلۈپكىتىپ ئىگىلىكىنى چۆرۈۋەتسەك، بىزدەك پارتىيە ئەزالىرى نېمىگە كېرەك؟ ④ كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شۇ كۆچۈرمىدىكى پىكىرنى مەقسەت قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ مەلەڭدىن بۇ مەلەڭگە كۆرەي دەپ كەلدىم، مەيلىڭ بارمۇ، مەيلىڭ يوقمۇ، سىناي دەپ كەلدىم. * باغقا كىردىم گۈل ئۆزەي دەپ، گۈل تۇرار شاخى بىلەن. ⑤ كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شۇ كۆچۈرمىدىكى ئىش - ھەرىكەتنى ئىشقا ئاشۇرماقچى ئىكەنلىكىم مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: شەھەر ئالىمەن دەپ شەرمەندە بولۇپتۇ(ماقال). * ئۈستىلىق

ئىكەنلىكىنى كۈچەيتىش تەرزىدە ئېيتىلىدۇ: ئۇمۇ جان بېقىشى ئۈچۈن ئوقەت قىلىشى لازىم - دە. * مەنمۇ خەق قىلغان ئىشنى قىلدىم - دە. ⑥ جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىشنىڭ بولغىنىچىلا ئورۇندىلىشىنى بىلدۈرىدۇ: تاغنى ئاتقۇزدۇق - دە، بىر ئامال قىلىپ. * جاۋاب بەردىم - دە، بىرىمىلەرنى دەپ. **دەبىي - دۇنيا** (توغرىسى: دەپنە - دۇنيا) ← دەپنە - دۇنيا.

دەبدەبە ئى (ئە) ① ھاياجاننى ئۇرغۇتىدۇ- ھان، لەرزىگە كەلتۈرىدىغان كەيپىيات، قىياپەت، مەنزىرە، ھەرىكەت: كەينىدە لەشكىرى - ئالدىدا ئەلەم، قايتىپتۇ شان-شە- رەپ دەبدەبە بىلەن. ② ھەددىدىن زىيادە سۆلەتۈۋاللىق، ھەشىمەت، تەنتەنە، داغدۇغا: ئۇ قازىنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە، ئارغىماقنى قامچىلاپ، بىرتال تۈكىدىن مىڭ تال تەر ئاققۇزۇپ، شەھەرگە دەبدەبە بىلەن كىرىپ كېلىپتۇ. * خەۋەرسىز ئىكەن شاھ يولۋاسنىڭ سەيلىسىدىن، دەبدەبەسى، تەنتەنەسى، ھەيۋىسىدىن. ③ پوپوزا، ھەيۋە: ئىمامنىياز سوپىنىڭ تاشۋايىنى ھېچ تارتىنماستىن ئالدىغا چاقىرىپ، ئۇنىڭغا خالىغانچە دەبدەبە قىلىشلىرىمۇ ئاساسسىز ئەمەس ئىدى.

دەبدەبىلىك سۈپ ① ھاياجاننى ئۇرغۇتىدۇ- ھان، لەرزىگە ياكى ۋەھىمىگە سالىدۇ- ھان: دەبدەبىلىك ھەرىكەت. دەبدەبىلىك ھەربىي يۈرۈش. * بۇيرۇق ۋە ئۇنىڭ شەرتلى- رى بەك قاتتىق، تەھدىتلىرى دەبدەبىلىك ئىدى. * نەچچە ئون مىڭ لەشكەر دەبدە- بىلىك ھالدا تاغۇدەشتلەرنى قاپلاپ يېتىپ كەلدى. ② ھەددىدىن زىيادە سۆلەت- لىك، ھەشىمەتلىك، داغدۇغىلىق: بۇ يەردە مۇختارىيەت ناھىيىسى قۇرۇلغانلىقى

قىلمەن دەپ چاندۇرۇپ قويدى. ⑥ كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شۇ كۆچۈرمىدىكى گەپ بىلەن ئەيىبلەش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ؛ كۈلدى دەپمۇ ئۇرساڭ، يىغلىدى دەپمۇ ئۇرساڭ، زادى قانداق قىلسا بولىدۇ. ⑦ كۆچۈرمە بىلەن بىرىكىپ، شۇ كۆچۈرمىدە ئىپادىلەنگەن نەرسىنى تەلەپ قىلىش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ؛ قانچە بۇلبۇللار مازاردا» سۆيگۈ-نۇم» دەپ سايىرىغان.

دەپ بەرمەك ئۆزىنىڭ بىلىدىغانلىرىنى باشقىلارغا ئېيتىپ بەرمەك، سۆزلەپ بەرمەك؛ ئۇ ئۆز قوشنىسى ھەققىدە بىلىدىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ماڭا دەپ بەردى. * مەن ئۆيگە كېلىپ ئاكام تۇردىغا چاھار كىتاب ئوقۇغانلىقىمنى ئەمما ئۇنىڭ مەنىسىنى بىلمىگەنلىكىمنى، مەن تۇرماق موللامۇ مەنىسىنى تۈزۈكرەك ئېيتىپ بېرەلىگەنلىكىمنى دەپ بەردىم. دەپ قويماق ① بىرەر خۇپىيانە گەپ ياكى ئىشنى ئاشكارىلىماق، ئېيتىپ قويماق؛ ئابلىز تۇنۇگۈن ھازاق ئىچكەنلىكىنى ئاتاڭغا دەپ قويدى. ② بىرەر گەپنى بىرىكىمگە ئېيتىپ قويۇشنى ھاۋالە قىلماق؛ جۇرئەت قاسسىم بوۋايغا ياردەملەشكىلى بارىدىغان بولدى، ئۇ كېتەر ۋاقتىدا ئەھۋالنى ئوقۇتقۇچىسىغا دەپ قويۇشنى ئۆتۈندى. ③ ئېيتىپ قويماق، خەۋەرلەندۈرمەك، ۋاقىپلاندىر-ماق؛ سەن خاتىرجەم كېتىۋەرگىن، مەن كەچقۇرۇن بېرىپ ئۇيۇڭدىكىلەرگە دەپ قويايمەن. ④ راستىنى ئېيتماي، قارشى تەرەپنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، باشقىچىرەك بىر گەپ قىلماق؛ گۈلناز يولىدىشى بىلەن گەپ تەرگىشىپ قېلىپ، ئانىسىنىڭكە كەتتى. - قىزىم، نېمىشقا مۇنچە كەچتە كەلدىڭ؟ - دەپ ئانىسى سورىغاندا، گۈلناز: - نېمە ئۈچۈندۇر بىلىنمەن كۆرگۈم

كېلىپ تۇرالماي كەلدىم، - دەپ قويدى. دەپ كەتمەك ① ئىشىنىش، ھاياجان، ئۆزىنى باسالماسلىق ياكى باشقا سەۋەب-لەر تۈپەيلىدىن، ئىچىدىكى گەپلەرنى ئايىماي سۆزلىمەك، دېمەك؛ ياش مەن، تەسىرلەندۈردى بۇنداق ۋەتەنپەرۋەرلىك، ياشا، ياشا، ياشا دەپ كەتتىم مىسىر ياشلىرى. ② تەكرار-تەكرار دەۋەرمەك: - بۇ گەپنى نېمىنچە دەپ كېتسەن؟ - دېدى ئۇ ئايالغا خاپا بولۇپ.

دەپ كەلسە گەپ تولا بىرەر ئىش، ۋەقە ياكى سەرگۈزەشت جەرياننىڭ ئۇزۇنلۇقىنى، ئۇنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئۇزۇن ۋاقىت لازىم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

دەپتەر ئى (كېرىك) ① خەت يېزىش ئۈچۈن تۈپلەپ تەييارلانغان قەغەز: مەشىق دەپتىرى. شالاڭ سىزىقلىق دەپتەر. * مەن ماگىزىندىن قاتتىق قارا تاشلىق ئىككى دەپتەر ئالدىم. ② تەسىرات، ھېسابات ياكى كۈندىلىك كىرىم - چىقىم خاتىرىلەشكە ئاتالغان تۈپلەپ تەييارلانغان قەغەز: ھېسابات دەپتىرى. كۈندىلىك خاتىرە دەپتەر، * بىزدە ئېلىشلىرى بارمۇ - بېرىشلىرى بارمۇ، غوجدارنىڭ دەپتىرىگە قارساقلا مانا مەن دەپ چىقىدۇ. ③ ئوقۇش ئۈچۈن خەت بېسىپ تەييارلانغان كىتاب؛ نوتا دەپتىرى. * قاناتتىن بىخەۋەر ئالدىن ئۇرۇنما ئايغا ئۇچماققا، ساۋات ئاچماققا قامۇستىن ئېلىپبە دەپتىرى ياخشى.

دەپتەرچە ئى. كىچىك دەپتەر: قىز پەرداز ئۈستىلىنىڭ تارتىمىدىن كۆمۈش رەڭلىك دەپتەرچە تاپتى.

دەپتەرچى ئى ① دەپتەر ياساش ۋە سېتىشنى كەسىپ قىلغۇچى كىشى. ②

دەپسەندە ئى. ئاياغ ئاستى؛ داۋانچىدىن ئۆتكەندە، بايانخۇغا يەتكەندە، چېرىكىگە مىڭ لەنەت، ئەجەب قىلدى دەپسەندە. دەپسەندە بولماق ئاياغ ئاستى بولماق، دەسسەلمەك؛ ئوقۇپ شۇ يەرگە كەلگەندە، خەت ئىختىيارسىز قولۇمدىن ئۇچۇپ چۈشتى... ساپ مۇھەببىتىنىڭ قاتتىق دەپسەندە بولغان-لىقىنى ھېس قىلدىم. * ئايرىلىپ سەندىن ئىست! ۋەيرانە بولدى خانۇمان، باغلىرىم دەپسەندە بولدى، چەيلىدى، بۇزدى قاۋان. دەپسەندە قىلماق ئاياغ ئاستى قىلماق، دەسسەلمەك؛ ئارىغا تىكەن ئۇندى، زالىم سۇلتان مامۇت پاك مۇھەببىتىنى دەپسەندە قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ.

دەپسەندىلىك «دەپسەندە» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ ئۇ ئۆلدى ھۈرلۈك دەپ چېچىپ قېنىنى، قوغداپ پاك ۋىجدانى دەپسەندىلىكتىن،

دەپسەنگە ئى. دىئال. ۋېلىسپىنتىڭ تەپكىسى، پېدال.

دەپسەلك پ. دەسسەپ، يانچىپ تاشلىماق، ئاياغ ئاستى قىلماق، دەسسەلمەك؛ بۇ يانغا ئۆت، دەپسەپ بېشىڭنى يانجىماي يەنە!

دەپشەلك پ. دىئال. ئات ياكى ئېشەكنى مىنگەندە تېز ماڭدۇرۇش ئۈچۈن ئىككى بىقىنىغا تەپمەك؛ دېۋىتەك.

دەپىن (توغرىسى: دەپنە) — دەپنە.

دەپنە I ئى (ئە) ئۆلۈكنى يەرلىككە قويۇش، كۆمۈش؛ نۇرىدىن ۋەسىيىتىنى تۈگىتىپلا جان ئۈزۈپتۇ. ھەممىنى غەم بېسىپتۇ، شاھمۇ، ئەمىرلەرمۇ قاينۇرۇپتۇ. دەپنە رەسىمىيەتلىرىنى ئوبدان ئۆتكۈزۈپ كۆمۈپ قويۇپتۇ.

دەپنە قىلماق ئۆلۈكنى يەرلىككە كۆممەك، قەبرىگە قويماق؛ بىز چوڭقۇر

دەپتەردار. **دەپتەرچىلىك** «دەپتەرچى» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى. **دەپتەردار** ئى. كونا. دۆلەتنىڭ مالىيە كىرىم - چىقىمىنى باشقۇرغۇچى كىشى - خەزىنىچى؛ دەپتەرچى.

دەپتەر - قەلەم دەپتەر، قەلەم ۋە شۇ قاتارلىق ئوقۇش قوراللىرى؛ مەكتەپ خىراجىتى. ۋە ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان دەپتەر - قەلەم خىراجەتلىرىنى ھىسامدىن زۇپەر ئۆز ئۈستىگە ئالغاندى.

دەپتىن ئى. يەرلىك توقۇمىچىلىقتا ئۆرۈش يىپلارغا موكا بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ئارقاق-لارنى چىڭىتىدىغان سۈزگۈچسىمان تىخ ئورنىتىلغان قوش تاختاي.

دەپتىن تىغى يەرلىك توقۇمىچىلىقتا دەپتىن تاختايلىرى ئارىسىغا سېلىپ، ئۆرۈش يىپلىرىنى بىر - بىرىدىن ئاجرىتىپ تۇرىدىغان ۋە ئۆتكۈزۈلگەن ئارقاق يىپلارنى چىڭىتىدىغان سۈزگۈچسىمان سايمان، كۆپىنچە قومۇشتىن ياسىلىدۇ.

دەپتىن شانسى يەرلىك توقۇمىچىلىقتا دەپتىننى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان ئىككى تال يىپ.

دەپسە ئى. دىئال. ئېگەرنىڭ بېلى (قوڭقىسى) ئۈستىگە سېلىنىدىغان، يۇمشاق كۆن ياكى قىرىمىدىن ئىشلەنگەن كۆرپە.

دەپسەتمەك «دەپسەلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئاتا بالىسىغا ئۆگەت-تى؛ - ئاۋۋال ئۆنچىلەرنى ئاياغ سېلىپ، ئانقا قۇرۇق دەپسەت، ئاندىن تۇلۇققا قوشۇپ ھەيدەپ يۇمشات.

دەپسەن I ئى. كالتە قونچلۇق پىيما.

دەپسەن II ئى. دىئال. دەپسەپ يانچىغان پاخال.

② <ئارخىئول> قەدىمكى زاماندا جەسەت بىلەن بىللە كۆمۈلگەن تۇرمۇش جابدۇقلىرى ۋە باشقا ئومۇمىي ئىقتىسادىي مۈلۈك.

دەپنە - دۇنيا كۆمۈلگەن - كۆمۈلگەن، يوشۇرۇن ياكى ئاشكارا ھەممە مال - مۈلۈك؛ بار-يوقى بايلىقنىڭ ھەممىسى؛ ئۇنىڭدىن دەپنە - دۇنيا قالدى دېگەندىمۇ ئۇلارنى ئۇ ئالەمگە ئېلىپ كەتكىلى بولارمىدى.

دەتالاش ئى. پىكىردە بىرلىك بولمىغانلىقى سەۋەبىدىن، بىر-بىرىگە يول قويماي، ۋارقىرىشىپ گەپ تاللىشىش؛ بۇرۇن بىر جاڭگالدا شىر، ئېيىق، مولۇن، توشقانلار ئارىسىدا «ئادەم قالىتسۇ، ھايۋانمۇ؟» دېگەن مەسىلە ئۈستىدە چوڭ بىر دەتالاش باشلىنىپ كېتىپتۇ. * بۇ دەتالاش ئۈستىگە كېلىپ قېلىپتۇ بىر كالا، قۇشقاچقا ئېلىپ شادلىق، پاقىۋايغا بىر بالا.

دەتالاش قىلماق ← دەتالاشماق: ئۇلار ئۇزۇن دەتالاش قىلدى. * مەن تاغام بىلەن خېلى دەتالاش قىلدىم، ئاچچىقلاپمۇ باقتىم، لېكىن ئۇ زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرۇۋالدى.

دەتالاشماق پ. پىكىردە بىرلىككە كېلەلمەي تالاشماق، تالاش-تارتىش قىلماق؛ سۈزۈك تاشنىڭمۇ نۇقسانى بولغىنىدەك، توي قىلغاندىن تارتىپ سەن-پەن دېيىشمەي ئۆتۈپ كەلگەن قۇددۇس بىلەن ئازادگۈل 200 كويىنى قانداق خەجەش ئۈستىدە دەتاللىشىپ قالدى.

دەتتىكام ① ئىم. قىمارۋاز تۆت ئوشۇقنى يەرگە ئاتقان چاغدا، مەيدىسىگە ياكى پاچىقىغا شاپىلاقلاپ تۇرۇپ ئېيتىدىغان سۆز: سىدىق ئاخىرى ھېلىقى ئاق تۇماققا بۇرۇلۇپ: - قاراپ تۇر، ئوشۇقنى مانا مۇنداق ئاتىدۇ، دەتتىكام، ياپىرىم جەمشت، - دەپ

قايغۇ بىلەن ئۈچ كىشىنىڭ جەستىنى دەپنە قىلدۇق. دۈشمەندىن ئولجا ئېلىنغان قوراللارنى ئالدۇق - تە، تاغ ئېچكىرىسىگە كىرىپ كەتتۇق. * قايغۇ ئىچىدە پامىرجان دەپنە قىلىپ يارىنى، قان - ياش تۆكۈپ يىغلاپتۇ ئېيتىپ ھەسرەت - زارىنى.

دەپنە مۇراسىمى ئۆلۈكنى ئۈزۈش ۋە يەرلىككە قويۇشنىڭ ئالدى - كەينىدە ئۆتكۈزۈلىدىغان بىرقاتار پائالىيەت ۋە مۇراسىملار: گومىنداڭچىلار قاچار ۋاقتىدا ئەل - يۇرتنى تالاپ، بىرقانچە ئائىلىنى قانغا بويسىغان، جۈملىسىدىن قاسىم بەختيارنىڭ ئائىلىسىنى پۈتۈنلەي قىرىپ تاشلىغان، بۇنى ئاڭلىغان قوماندانلار خەلقنى ۋەكىل ئارقىلىق ھال سوراپ، دەپنە مۇراسىمغا قاتنىشىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرغانىدى.

دەپنە II ئى <بوت> ← لاۋر.

دەپنە گاھ ئى (ئەپ) قەبرىستان، زاراتگاھ، زاراتلىق؛ بۇ ئايپاق خوجىنىڭكى دەپنەگاھى، ئۇنى ئەللەر قىلىشقان سەيرگاھى.

دەپنە - دۇنيا (توغرىسى: دەپنە - دۇنيا) ← **دەپنە - دۇنيا.**

دەپنى ئى (ئە) يېز. تۈگىتىش، يوقىتىش، قايتۇرۇش؛ بۇ مەرەز كېسەلنىڭ دەپنى ئۈچۈن قىلىنغان دورام قالدى.

دەپنى قىلماق يوقاتماق، تۈگەتمەك، قايتۇرماق؛ مەلىكىنىڭ ئاۋۋالقى ئېرىدىن بىر ئوغلى بار ئىكەن، ئىراق پادىشاھى ئۇ ئوغۇلنى يېنىدا تۇرغۇزۇپ، مەلىكىنى سېغىنغانلىقىنى شۇنىڭ بىلەن دەپنى قىلىدىكەن.

دەپنى - دۇنيا (توغرىسى: دەپنە - دۇنيا) ← **دەپنە - دۇنيا.**

دەپنە ئى (ئە) ① كۆمۈپ قويۇلغان بايلىق، خەزىنە؛ ئاغزىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ-غۇ، باي غوجامنىڭ دەپنىسى ئۇچرىدىمۇ نېمە ساڭا؟

دەخلى بولماق توسقۇن، توسالغۇ بولماق؛ كاشىلا قىلماق؛ لېكىن سۆگەت كۈن توسۇپ، دەخلى بولغاچ ئۆسۈشكە، قارار قىلىپتۇ كىشىلەر ئۇنى تۈپىدىن كېشىشكە.

دەخلى قىلماق توسقۇنلۇق قىلماق، يامان تەسىر يەتكۈزمەك؛ كۆزەينەكنىڭ سېپى ئۇنىڭ كۆرسىتىشىگە دەخلى قىلمايدۇ(ماقال). * ئۇنىڭغا پەسىللەرنىڭ قايسى تەرىقىدە كېلىشىنىڭ كارايتى چاغلىق، پەقەت ئۆزىنىڭ شۇغۇللىنىۋاتقان ئىشىغا دەخلى قىلىسلا بولغىنى، ھامان ئۆگەنگىنى ئۆگەنگەندى.

دەخلى يەتمەك يامان تەسىر يەتمەك، كاشىلىسى تەگمەك، توسالغۇ بولماق؛ بۇنىڭ بىلەن دادىسىنىڭ ئىشىغا بىرمۇنچە دەخلى يەتتى. * تارىخنى ئۇزۇپ قويغىلى بولمايدۇ، ئەگەر بىز ئۆتكەنكى مەسىللەرنى چۈشەنسەك، ھازىرقى مەسىللەرنى چۈشەنشىمىزگە دەخلى يېتىدۇ. * دېھقاننىڭ ئاكتىپلىقىغا، مەنپەئىتىگە ۋە ئىشەنچىگە دەخلى يەتكۈزۈشكە بولمايدۇ.

دەخلى - تەرۈز توسقۇنلۇق ۋە قارشىلىق، چېقىلىش ۋە تېگىش: بەزى جايلاردا... دەخلى - تەرۈزلەر قاتتىق چەكلەنمىگەنلىكى ئۈچۈن، بەزى دېھقانلار ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشقا پاسسىپ پوزىتسىيە تۇتماقتا ۋە ئەندىشەگە چۈشمەكتە.

دەخلىسىز سۇپ. توسقۇنلۇق ۋە دەخلى تەرۈزدىن خالىي، ھەر قانداق زەرەر ۋە خېيىم-خەتەرلەردىن قوغدىلىدىغان؛ ھىمايە قىلىنىدىغان: سوتسىيالىستىك قانۇنلاردا جامائەت مۈلكى مۇقەددەس ھەم دەخلىسىز دېگەن سوتسىيالىزم پرىنسىپى بەلگىلەنگەن بولىدۇ.

دەخلىسىزلىك «دەخلىسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: پۇقرالارنىڭ قانۇندا بەلگىلەن-

ئوشۇقنى ئېتىپتۇ. ② ئىم. قىمارۋازلارنىڭ دو چىققانلارغا نىسبەتەن دوغا قوشۇ- لىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان سۆزى. ③ ئى. كۆچمە. قىمار؛ ئوقەت قىلىشنى ئازغۇنلۇق دېدى، ھەممىنى تىكتى «دەتتىكام» غىلا؛ باشقا كىيىدى پۈتۈن مەھەللىنى، ھېچبىر يەرنى قويمىدى ئالا. ④ ئى. كۆچمە. تەۋەككۈل؛ - ھېچقىسى يوق، - پەرىزات ئويلىنىپ دېدى، - سىياسىي ئىش دېگەنگە ئازراق دەتتىكام قىلماي بولامدۇ؟ غەلبە قىلساق تامغا قولغا ئۆتىدۇ، نېمە قىلىمەن دېسەك بولۇۋېرىدۇ. دەتتىكام دېمەك تەۋەككۈل قىلماق؛ - دەتتىكام دېۋەتسىلە، زىيان تارتمايلا، - دېدى بىرى سالا قىلىپ.

دەججال ئى (ئە) ① <دىن> دىنىي ئەقە- دىلەرگە كۆرە قىيامەت يېقىنلاشقاندا تۇغۇلۇپ، كىشىلەرنى دىندىن ئازدۇرۇپ، ئۆز مەسلىكىگە كىرىشكە دەۋەت قىلىدىغان مەخلۇق. ② كۆچمە. ئىنتايىن ئەسكى، ئۆتۈپ كەتكەن يامان ئادەم، ئالدامچى؛ كۆيگىنىمنى قىلدى بۇرۇنۇمدىن بۇلاق، ۋاي ئىست، دەججالنى جانان دەپتىمەن. * كىمدەكىم چىقسا ئەگەر ئەل بەختكە دەججال بولۇپ، دەس تۇرۇپ قەھرىڭ بىلەن ھەم باغرىنى يارار ئەردىڭ.

دەخلى ئى (ئە) ① ئارىلىشىش، مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ پۇل ۋە مۇھەببەت - بۇ ئىككىسىنىڭ بىر-بىرىگە قىلچە دەخلىسى يوق. ② توسقۇن، ھالاقەت، كاشىلا، تەسىر؛ كۆچمە تىنى تىككەندىن كېيىن، ئۇنى دەخلىگە ئۇچراتماي، تۆۋىگە پات-پات سۇ قۇيۇپ ئاسراش لازىم. دەخلى بەرمەك تەسىر بەرمەك، ھالاقەت بەرمەك، توسقۇنلۇق قىلماق؛ قىيا-چىيا قىلساڭ، باشقىلارنىڭ ئارام ئېلىشىغا دەخلى بېرىپ قويمىسەن.

گەن ئىززەت - ھۈرمىتىنىڭ دەخلىسىزلىكى
 تولۇق ئېتىراپ قىلىنىشى كېرەك.
دەخمىزە نى (ئە) ئارتۇقچە باش ئاغرىقى،
 تەشۋىش، يۈك، ئېغىرچىلىق، پۇتلىكاشاڭ:
 رەشك-ئادەملەرنى بىر- بىرىدىن ئايرىپ
 تاشلايدىغان ۋە ئايرىپ تاشلىيالايدىغان بىرخىل
 دەخمىزە ۋە مەرمەزدۇر.
دەخمىزە بولماق ئارتۇقچە باش ئاغرىق،
 پۇتلىكاشاڭ، يۈك بولماق: ئايشەمنىڭ بۇ
 يەرگە كېلىشى تۇرغۇن ئۈچۈن تولىمۇ دەخمىزە
 بولدى.

دەرە (توغرىسى: دەررە) ← **دەررە**.
دەرەخ نى (پ) <بوت> غولى ئېگىز ۋە
 يوغان، ئاساسىي غولى بىلەن شاخلىرىنىڭ
 روشەن پەرقى بولغان، كۆپ يىللىق،
 ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئومۇمىي
 نامى.

دەرەخ ھەرىسى <زوتول> بىرخىل
 ھاشارات. تېنى يۇمىلاق كاناي شەكلىدە،
 سەزگۈ مۈڭگۈزچىسى يىپ شەكلىدە، باش
 كۆكرىكى قارا رەڭدە كېلىدۇ. كېيىنكى
 كۆكرىكىدە ئىككى دانە توغرا ئېرىقچىسى
 بولۇپ، چىشىنىڭ قورسىقى سېرىق،
 قۇيرۇق قىسمىدا شەمشەر شەكىللىك
 ئۆسۈكى ۋە كونۇس شەكىللىك تۇخۇم
 سېلىش ئورگىنى بولىدۇ. لېچىنكىسىنىڭ
 تېنى ئۇزۇن ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ
 سۈت رەڭگىدە كېلىدۇ. ئادەتتە ئۇ
 قارىغايىنىڭ زىياندىشى ھېسابلىنىدۇ.

دەرەخ يېلىسى <خىم> بەزى ئۆسۈملۈك-
 لەر (مەسلەن، شاپتۇل، ئۆرۈك، جىگدە
 قاتارلىقلار) ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان يېلىمىسى-
 مان ماددا.

دەرەخزار نى (پ) ← **دەرەخلىك**: دەرەخزار
 ئارىسىدا سايرار كاككۈك، تۇمۇچۇق ئۇن قاتىدۇ

ئاڭما تىنماي.

دەرەخزارلىق نى ← **دەرەخلىك**: قىز
 دەرەخزارلىقتىكى بىر ئۇرۇندۇقتا يالغۇز كىتاب
 كۆرۈپ ئولتۇردى.

دەرەخسىز سۈپ. دەرەخى يوق، دەرەخ
 ئۆسمىگەن: دەرەخسىز ھويلىغا كىرسەم
 بېشىمدىن ئاپتاپ ئۆتتى، بوپۇڭدىن ئۆرگىلەي
 يارىم، سېنىڭ قەدىرىڭ ماڭا ئۆتتى.

دەرەخسىمان سۈپ. دەرەخكە ئوخشايدىغان،
 دەرەخكە ئوخشاش شاخلانغان: ھۈجەيرە
 ئۆسۈكچىسى ھۈجەيرە تېنىنىڭ سىرتقى قىسمىدا
 بولۇپ، دەرەخسىمان ئۆسۈكچە ۋە ئوقسىمان
 ئۆسۈكچە دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

دەرەخلىك نى. نۇرغۇن دەرەخلەر توپ
 ياكى تۇتاش ئۆسكەن يەر: شۇ چاغدا
 يول بويىدىكى دەرەخلىكتىن بىر ئاچكۆز بۆرە
 ئېتىلىپ چىقىپتۇ.

دەرەش نى (پ) مۆلە، توقۇم، چوم قاتار-
 لىقلارنى تېكىش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان،
 يېپنى ئۇچىغا ئېلىپ قويۇپ تارتىدىغان
 چوڭ بىگىز.

دەرەڭگە نى ① كالتەك، تاياق، توقماق:
 كەچ قالغان قاراڭغۇدىن قورقماپتۇ، ئەركە
 تەگكەن دەرەڭگىدىن قورقماپتۇ (ماقال). *
 ئەزىڭ بولسا بەش پۇللۇق، قەرز ئېلىپ بار
 ئون تەڭگە، سورىمايدۇ بولمىسا، ئۆزۈڭ
 يەيسەن دەرەڭگە. ② كالا قاتارلىق
 ھايۋانلارنىڭ تېز يۈگۈرۈپ قېچىپ كەتمەس-
 لىكى ئۈچۈن تىزىغا تېگىپ تۇرغۇدەك
 قىلىپ، بوينىغا ئېسىپ قويۇلىدىغان كالتەك:
 نېرىراقتا دەرەڭگە ئېسىلغان بىر قاشقا كالا
 موزىيى بىلەن ئوتلاپ يۈرەتتى. ③ قولغا
 ئۆگىتىلىدىغان قۇشلارنىڭ ئۇچۇپ كەتمەس-
 لىكى ئۈچۈن باشىيىغا چىگىپ قويىدىغان
 ھەم قونداقلىق رولىنى ئوينايدىغان

قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن دەردنىڭ ئازابىدىن غەزىپىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىئارام بولۇپ يۈرەتتى. * ئاي ئالدىدا، كۈن كەينىدە، ھەسرەت ئىچىدە، چىقماستىن سېلىپ قويدۇڭ دەردىم ئىچىدە. ③ بىرەر ئېھتىياجلىق نەرسىنىڭ كەملىكى، يوقلۇقىدىن كېلىپ چىققان غەم-غۇسسە، باش قېتىمچىلىقى: سىلى ئەر، مەن خوتۇن، شۇنداق بولغانلىقتىن، ئۆيىدە نېمە يوق بولسا، شۇنىڭ دەردى سىلىگىمۇ، ماڭمۇ تەڭ ئەمەسمۇ؟

دەرد بولماق بىرەر ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە كىشىگە كۆڭۈل ئاغرىقى بولماق، روھى ئازاب بولماق.

دەرد تارتماق ① ئاغرىق ئازابىنى چەكمەك: بۇ مەزمۇ كېسەلنىڭ دەردىنى ئەجەبمۇ ئۇزۇن تارتتىم. ھېچ ئوڭلىنىپ كېتەلمىدىم. ② روھى جەھەتتىكى قايغۇ-ئەلەمنىڭ ئازابىنى بېشىدىن كەچۈرمەك، ئازابلانماق: دادام دائىم ئۆتۈشتە بىللە دەرد تارتقان ھەمراھلىرى بىلەن ئۆتۈش ۋە ھازىرقى كۈنلەر توغرىسىدا پاراك قىلىشتى.

دەردتە قالماق مەقسەتكە يېتەلمەي بارمىقىنى چىشلەپ قالماق، ئارماندا، ھەسرەتتە قالماق: بوز دۆڭنىڭ تەقدىرى بولىدۇ نېمە، سۇ ئەگەر كېچىكسە پەقەت بىر ھەپتە؟ ئالتاي ياز تەر تۆككەن جاپاكەش دېھقان سامانىنى قۇچاقلاپ قالامدۇ دەردتە؟! دەردتە كەتمەك ئارزۇ-ئارمان، مۇراد - مەقسىتىگە يېتەلمەي ئۆلۈپ كەتمەك.

دەرد تۆكۈمەك كۆڭلىدىكى دەرد-ئەلەملەردى، ئۇچرىغان ناھەقچىلىكلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلماق، شۇ ھەقتە باشقىلارغا سۆزلەپ بەرمەك: دەرد تۆكۈش يىغنى. * بۇ چوكان ئېرى ئۈستىدىن دەرد تۆكۈپ

كىچىكرەك كالتەك: - ئاغىنە، - دەپدى ئۇ نىيازغا، - ئۆي دېگەنمۇ خۇددى قۇشنىڭ بويىغا ئېسىپ قويغان دەرمەڭگىدەك بىرنېمە ئىكەن. ئۆيىنى تاشلاپ قەيەرگە كېتەلەي-مىز.

دەرەم (توغرىسى: دەرەم) ← **دەرەم**. **دەربەدەر** سۇپ (پ) يۇرت كېزىپ يۈرىدۇ-غان، سەرسان ۋە سەرگەردان بولغان، ساياق: دەرەدەر كىشىنىڭ بارمايدىغان يېرى، كىرمەيدىغان تۆشۈكى بولمايدۇ. // بۇ ئۆلۈم يالغۇز ئۆلۈم، بارچىگە كەلگەن ئۆلۈم، ھەزرىتى ئادەمئانانى دەربەدەر قىلغان ئۆلۈم.

دەربەست رەۋ (پ) تەڭ، بىللە، باراۋەر: بىر يىللىق تاغ سەپىرىنى كۆڭۈللۈك ئاياغلاشتۇ-رۇپ قايتىپ كەلگەن ئىريان بىلەن لۇتپۇللا مەغرۇر ۋە دەربەست قەدەم تاشلاپ، ھېيتگاھنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى بىر بوشلۇققا بېرىپ توختىدى.

دەربەردە ئى (پ) ئىشىك، دېرىزىلەرنىڭ پەردىسى ياكى ئۆيىنىڭ مەلۇم بۆلىكىنى ئايرىپ تۇرىدىغان پەردە: مەن ئۆيگە كىرىشىمگە، قىزغىپ قىلىپ دەربەردەنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى.

دەرد ئى (پ) ① كېسەللىك ئازابى، ئاغرىق: دەرد قىلماق، دەردكە چېلىنماق. * يۈز پىچاقنىڭ دەردىنى بىر پىچاقچە كۆرمىدىم، مىڭدىن بىرنى ئاشىق ئەتتىم، بىرسېنىڭدەك كۆرمىدىم. ② كۆچمە. روھى ئازاب، ئەلەم، غەم-ئەندىشە، ھەسرەت-نادا-مەت: چوڭقۇر دەرد. ئىشۇ دەردى. ھىجران دەردى. * دەردى يوققا ۋاي چىشىم دېمە (ماقال). * ھەركىمنىڭ دەردى ئۆزى ئۈچۈن تۆگىدىن يوغان (ماقال). * مانا ئۈچ كۈندىن بېرى ئۇنى ئىزلەپ تاپالمىغان گۈلجەمىلە

دەپ قارىغان بىركىم بىلەن سىردىشىپ، ئۇنىڭغا ئىچىدىكى غەم-غۇسسە، ئارزۇ-- ئارمان، سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بەرمەك: ھاتەم بېرىپ يىگىتكە سالام بەردى، ئەھۋال سورىدى. يىگىت «ياخشى كىشى بولسا كېرەك، ئۇنىڭغا دەردىنى ئېيتسام، ئېھتىمال ئىلاجىنى قىلالشى مۇمكىن» دەپ ئويلىدى.

دەردى بىداۋا ساقايمايدىغان، داۋاسى يوق، تۈزەلمەس دەرد.

دەردى چىقماق ① بىركىمگە دەيدىغانى دەۋالغانلىقى ۋە بىركىمدىن ئەنتىنى ئېلىۋالغانلىقى ئۈچۈن ئىچى بوشىماق: - ماڭ بالام، - دېدى ئۇ بالىسىغا، - بۇ نومۇسىزغا تازا دەۋالدىم، ئەمدى دەردىم چىقتى. ② تارتقان جاپا-مۇشەققىتى، قىلغان ئەمگىكىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرگەن-لىكىدىن رازى بولماق، ئارمىنى تۈگىمەك: - باللىرىم، - دېدى دادا، خۇددى قىرقىپ قويغاندەك تەكشى ئۆسۈۋاتقان كۆچەتلەرگە قاراپ، - بۇ قاقاسلىقنى باغ قىلىمىز دەپ بىرقانچە يىلدىن بېرى نۇرغۇن جاپا چەكتۈق، چىق تەر ئاقتۇزدۇق، كۆپ ئەجر قىلدۇق، كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا ئۇنىڭ مېۋىسىگە ئېغىز تەگسەم دەردىم چىقاتتى.

دەردىگە داۋا رەنجىگە شىپا بولماق ← دەردىگە دەرمان بولماق: ياخشى بىر-ئىككى تېۋىپىمىز بار ئىكەن، قولىدىن كېلىشىچە، خەقنىڭ دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپا بولۇپ يۈرىدۇ.

دەردىگە دەرمان بولماق ئاغىرىق، مۇشكۈلات باشقا ھەرخىل روھىي ئازابلار-نى يەڭگىللىتىشكە مەدەت ۋە ياردەمدە بولماق: زەيتۇنەم: - سەن دوختۇرغۇ، ئۇنداق بولغاندىكىن خەق بىلەن ئۇرۇشماستىن.

يىغلاپ، نەچچە قول ياغلىقنى ھۆل قىلىپ بولدى.

دەرد چەكمەك ← دەرد تارتماق:

ئۇلۇغۋار غايە كويىدا قانات قاق، يول بەلەن ھىسمەت، تەلەپ دەشتىدە قانچە دەرد چېكەرسەن نالە-زار قىلما.

دەرد قىلماق ئاغىرىق كىرگۈزمەك، ئاغىرىقنى كۈچەيتمەك: «كۆزۈڭ ئاغرىسا قولۇڭنى تارت» دېگەن گەپ بار، بۇ، قولنىڭ زەھىرى كۆزگە دەرد قىلدۇ دېگەنلىك بولىدۇ.

دەردكە دەرمان بولماق بېشىغا ئېغىرچى-لىق چۈشكەن ياكى موھتاجلىقتا قالغانلارغا ۋاقتىدا ياردەم قىلماق، ھەمدەمدە بولماق، ھاجىتىدىن چىقارماق: كەلدى ئۆلكەمگە كويا لوقمان بولۇپ، تەنگە قۇۋۋەت دەردكە دەرمان بولۇپ.

دەردكە قالماق بىرەر ئېغىرچىلىققا، باش قېتىمچىلىققا، روھىي ئازابقا، غەم-غۇسسەگە يولۇقماق: ئارقاڭدىن قاراپ تۇرسام قارا كۆزۈم تالغۇچە، ئوينىسام بولمامدۇ مۇنداق دەردكە قالغۇچە.

دەرد كەلمەك بېشىغا ئېغىرچىلىق، مۇشكۈللۈك چۈشمەك؛ بىرەر پالاکە تىچىلىككە يولۇقماق: دوستۇڭغا دەرد كەلسە، دۈشمىنىڭ-نىڭ تويى بولار (ماقال). * دەرد كەلگەندە دەرمان كېتەر (ماقال). * ئويناشتا، راھەتتە سەن بىللە بولۇپ، دوستۇڭغا دەرد كەلسە قاچساک زور گۇناھ.

دەرد ئېيتماق ① بىر دەرىجە يۇقىرى ئورۇنغا ياكى تەشكىلىي ئورۇنلارغا بىرەر ناھەقچىلىك توغرىسىدا ياكى بىركىم بىلەن بولغان ئىختىلاپ توغرىسىدا ئەرز ئېيتماق: شۇ ھالدا ئۇ شەھەرگە، ئاكىسىنىڭ ئىدارىسىغا دەرد ئېيتقىلى ماڭدى. ② ئۆزى ئىشەنچلىك

مۇناسىۋىتىگىنىمۇ بۇزدۇم، كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەت-
سەك. * ئۇنىڭ مائاشى بولغىنى بىلەن
يەتتە بالىسى بار، ئۇ ئۆز بالىلىرىنىڭ دەردىنى
تارتىمۇ چوڭ ئىش.

دەردىنى ئىچىدە بىلمەك تارتقان
دەرد-ئەلىمىنى، ئازابىنى ھېچكىمگە
ئېيتماستىن؛ مۇبارەك دەردىنى ئىچىدە بىلىپ
ئۆزىنى چىڭ تۇتۇۋالدى.

دەردىنى ئىچىگە يۇتماق مەلۇم سەۋەب-
لەر بىلەن ئۆز دەردىنى ھېچكىمگە
تىنماستىن ئۆزىلا بىلىپ ئۆتمەك: - شۇنىڭ
ئۈچۈن مەن دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ كەلدىم،
- دەپ ھېكايىسىنى تۈگەتتى ياسىن قادىر.
* بىر ئالايدى باشلىق شۇندا ۋە لېكىن،
زورغا يۇتتى ئىچىگە بۇ دەردىنى، تىلدىم
مەن ئەمدى باشلىق بىلىدى، شوپۇرلارنىڭ
ماشىنىنىڭ قەدرىنى.

دەردى ئۆتمەك دەرد-ئەلىمى، ئازاب-
ئوقۇبىتى يەتمەك: ئاتام ھايات، ئانام
ھايات، تىرىك يېتىم بولۇپ قالدىم. ئۆگەينىڭ
دەردى بەك ئۆتتى ئەزىز جاندىن تويۇپ
قالدىم.

دەردى ئىچىگە پاتماي تارتقان دەرد-ئە-
لىمى ئىزا-ئاھاننىڭ چىدىماي: مېنى
مەست بولۇپ قالدىمكىن دېيىشىمىلە، مەن
مەست ئەمەس، لېكىن دەردىم ئىچىگە
پاتماي يىغلاۋاتىمەن.

دەردى يامان مۇھەببىتى، سۆيگۈسى
قاتتىق: ياماننىڭ دەردى يامان. چىرايلىقنىڭ
دەردى يامان، سەتنىڭ ھالى يامان (ماقال).

* كېيىن ئۈستام شۇ يەردىكى بىر تۇغماس
خوتۇنغا بۇزۇلغانىكەن، ھەپتە ئۆتمەي توي
قىلىۋالدى. ھەممە نېپىدىنمۇ بالا دەردى يامان
ئىكەن.

دەرد يەتمەك ← دەرد كەلمەك.

قىڭ، يارىدارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشۇڭ
لازىم - دە! - دېدى مەلىكەمگە. * ئۇنىڭ
ئايالىمۇ ئىنتايىن ئىشلەمچان ئايال بولۇپ ئېرىنىڭ
دەردىگە دەرمان بولىدىكەن.

دەردىگە دەرمان قىلماق ھاجىتى ئۈچۈن
ئىشلەتمەك: - خوتۇن، بۇقنى بېقىش بىزگە
ئېغىر كېلىۋاتىدۇ... ۋاقتىدا سېتىپ دەردىمىزگە
دەرمان قىلايلى، - دەپتۇ چوقۇق ئوردۇققا.
دەردىگە يەتمەك بىركىم دەرد ئېيتسا،
ئۇنىڭ دەردىنى چۈشىنىپ ھېسداشلىق
قىلماق؛ ھالىغا يەتمەك: - ھەي ئانا،
سىلى مېنىڭ دەردىمگە يېتەلمەيلا، - دەپتۇ
ھەسەن. * لەيلىخان، ئوغلۇم مەردان،
زۆھرە خېنىم ۋاڭنىڭ قىزى بولسۇمۇ، يۇقرالارنىڭ
دەردىگە يېتىدۇ.

دەردىنى ئالماق ئۆزىنى دەردتە قويغان
بىركىمدىن ئەنت ئالماق، ئىنتىقام ئالماق:
- خىزمەت گۈرۈپپىسىنىڭ باشلىقى تۇرۇپ،
سىز ئۇنىڭدىن دەردىڭىزنى قانداق ئالماقچىسىز؟
- دەپ سورىدى. * بەزىلەر: «قويۇپ
بېرىڭلار، دەردىنى ئېلىۋالسۇن!» دېيىشتى.
دەردىنى باسماق دەرد-ئەلەم، قايغۇ-
ھەسرەتنى باشقا بىرەر ئىش بىلەن
مەلىكە بولۇش يولى ئارقىلىق ئۇنتۇماق،
ئۆزىنى ئۆزى بەزلىمەك: ئۆزغۇچا ئەمەت
بولسا ئۆز ئادىتى بويىچە غېجەكنى قولغا
ئېلىپ، كۆڭلىنى مۇقام بىلەن بەزلىيىتى. قاسىم
قىزىق بىلەن ئەسارى قوللىرىغا داپ ئالاتتى
- دە، ناخشا بىلەن دەردىنى باسماقچى
بولاتتى.

دەردىنى تارتماق ئېغىرچىلىقنى، جاپاسە-
نى كۆتۈرمەك: سېنىڭ ئۈستۈڭدىن بىرمۇنچە
گەپلەرنى دەپ سالدىم، «تەرەپ كېسىلى»
ئاشۇنداق قىلدۇردى. مېنىڭ كاساپتىمىنىڭ
دەردىنى تارتىۋالدىڭ، ئۈستام بىلەن بولغان

دەرد - ئەلەم دەرد، ئەلەم ۋە شۇ
 خىلدىكى روھىي ئازابلار: ئەمما دىلەپ
 بۇ تىل - ھاقارەتكە بىر ئېغىز مۇ جاۋاب
 قايتۇرمىدى. قىز گويىا ھەممە دەرد -
 ئەلەمنى كۆز ياشلىرى بىلەنلا چىقىرىۋەتمەكچى
 بولغاندەك ئېزىلىپ يىغلىماقتا. * تەبىئەتنىڭ
 يىغىنىنى جەم قىلىپ، ئۆلۈك سۇدەك ئاقاتتىڭ
 سەن يولۇڭدا. دەرد - ئەلەمدىن باغرى
 گويىا قان بولغان، كەمبەغەللەر ياش تۆكەتتى
 بويۇڭدا.

دەرد - ئەلەم يەتمەك خىلمۇخىل
 روھىي ئازابلارغا دۇچار بولماق، يولۇقماق:
 ئەي ئوغلۇم ئەدھەم، ساڭا نېمە بولدى؟
 ساڭا كىمدىن دەرد - ئەلەم يەتتى؟ نېمە
 ھاجىتىڭ بار؟

دەرد - ئەھۋال يولۇققان دەرد ۋە ھال
 - ئەھۋال: كەك خەلق ئاممىسىمۇ پەرزەنت
 ئەسكەرلەرنى چىن دىلىدىن ھۈرمەتلەيدىغان،
 ئىشىنىدىغان، دەرد - ئەھۋالىمىزغا يېتىدىغان
 بولدى.

دەرد - پىراق ئايرىلىش، ھىجراننىڭ
 روھىي ئازابلىرى، ئايرىلىش دەردى:
 كېتىمەن شول ئايگۈلۈمنىڭ قاشىغا، ئاپتاپ
 چاقسا سايە بولاي باشىغا. بولاي دەيمەن
 ئايگۈلۈمنىڭ ياغلىقى، دەرد - پىراقتا كۆزدىن
 ئاققان ياشىغا.

دەرد - پىغان خىلمۇخىل روھىي ئازاب
 ۋە بۇنىڭدىن ئىپادىلەنگەن داد-پەرياد،
 نالە، دەرد ۋە پىغان: چال دوستۇم،
 دۇتارىڭنى، چال مۇقامغا، ئاڭلىسۇن مەشرەپ،
 ناۋايى، ھۈۋەيدا، تىڭشام شۇ قىز تارتقان
 دەرد-پىغاننى، سەنەم، زۆھرە كۆز ئالدىدا
 بولۇر پەيدا.

دەردداش نى ① باشقىلارنىڭ دەردىگە
 يېتىپ ئۇنىڭ غېمىنى يېگۈچى، ھەمدەرد:

تالىپ ئاشۇ كۈنلەردە مېنى تاشلىماي، مۇڭ
 - زارىغا يەتكەن بىردىنبىر دەرددېشىم
 بولۇپ ئۆتكەندى. ② بىر كىسىم بىلەن
 دەردنى تەڭ تارتقان، ئۇنىڭ بىلەن
 دەردى ئوخشاش كىشى: - نېمە دېگىنلار
 بۇ؟ ئاڭلىساڭ بىلسەن دەردداش، - دەپتۇ
 بىرى ۋە بۇ نەزمىنى ئوقۇپتۇ. * جەم بولۇپتۇ
 مېھرىبان يۇرتداشلىرىم، ئاھ، ئەزىز يولداش-
 لىرىم، دەردداشلىرىم.

دەردلەشمەك پ ① ئۆزئارا بىر-بىرىنىڭ

دەردلىرىنى تۆكۈشمەك، ئېيتىشماق: قاسم
 ۋە مەن ئىككىمىز بىر كېچىنى شۇ يەردە ئۆت-
 كەن - كەچكە نلەرنى ئېيتىشىپ دەردلەشكەچ
 ئۆتكۈزدۇق. ② دەردلىك ھالەتكە كەل-
 مەك، دەردكە تولماق: بۇ پىتىنلەرنى
 ۋە بولمىغۇر سۆزلەرنى ئاڭلاپ يۈرىكىم تېخىمۇ
 دەردلىشىپ، ئۆرتىنىپ كۆزۈمدىن ئۇيقۇمۇ
 قاچتى.

دەردلىك سۈپ. ① دەردى بار، دەرد -

ئەلەم چەككەن: مېھرىبانىم ئانا! غەم -
 قاينۇلار ئىچىدە قالغان دەردلىك ئوغلۇڭ روزىدىن
 سالام. * بارچە يىغلار ئاھ ئۇرۇپ، دەردلىك
 كىشىدۇر بەلگىلىك، دىل كۆيۈپ كۆزدىن
 تۆكۈلگەن دەردلىك ياشى ئۆزگىدۇر. ②
 دەرد - ئەلەمنى ئىپادىلەيدىغان،
 مۇڭلۇق: ئىشىك ئالدىدا تۇرغانلارمۇ ئۆز
 تەقەززاسىنى تەقىب ئاستىغا ئېلىپ خانقىرنىڭ
 دەردلىك سۆزلىرىگە قۇلاق سالماقتا ئىدى.
 * ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇ دەردلىك كۆز يېشىنى يات
 ئادەملەر تۇرماق، يۈرەك - باغرىنى يېرىپ
 چىققان ئارزۇلۇق قىزى زەينەپنىمۇ يوشۇراتتى.
 // ئاھ دەپ ئويغىنىپ كەتتىم، دەردلىك
 تولغىنىپ كەتتىم. باغۋەن قىز، قاچان دەيمەن
 مۇرادىمغا مەن يەتتىم؟ ③ دەرد -
 ئەلەم چېكىپ، دەردكە تولۇپ ئۆتكەن:

كەچسەم نېمە بولىدۇ.

دەردىسەزلىك «دەردىسەز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: - بۇ ئىشنىڭ دەردىسەزلىكىنى دېمەيدىغان، - دېدى ئەكبەر ئاخىرقى جۈملىنى ئېغىزدىن چىقىرىۋېتىپ نەزىرىنى ئىشخانىدا ئولتۇرغان ھەممەيلەنگە ئاغدۇردى.

دەررە ئى. كونا. ئۈچ - تۆت قەۋەتلىك چەم ئارىسىغا قۇم ئېلىپ تىكىلگەن ياغاچ ساپلىق پالاق. ئۆتمۈشتىكى مەھكىمە شەرتىنىڭ ئەدەبلەش ۋە جازا قوراللىرىدىن بىرى: قازى ئەھۋالىنى ئۇقۇپ توقۇز ئوغۇلنى 40 تىن دەررە ئۇرغۇزۇپتۇ.

دەرىنگە باسماق جازالاش ئۈچۈن ياتقۇزۇپ، دەررە بىلەن ئۇرماق: دەررە، يىگىت جەستى دالدا قېلىپتۇ ناكەسلەر نۇزۇكتاينى تۇتۇپ باغلاپتۇ. ئەكىلىپتۇ كېچىلەپ ئۇنى دارىن ئالدىغا، باستۇرۇپتۇ بىچارىنى دەررە-تاياققا.

دەررۇ رەۋ (پ) كۆپ ۋاقىت ئۆتكۈزمەي، تېزلىك بىلەن، دەرھال: ھېلىقى ئىشچى كىيىمىدىكى ئادەم دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، قولتۇق تايىقىغا تايانغان ھالدا كابىنىكىنىڭ ئىشىكىگە قاراپ ماڭدى. * بوۋايغا ئېيتىشىپ رەھمەت، يىگىت - قىز دەررۇ تارقالدى، خورازمۇ چىللىدى شۇ چاغ دېگەندەك: «تاڭغا ئاز قالدى!»

دەرىلەنمەك «دەرىلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەھمەت بەگ قازىنىڭ يېنىغا بېرىپ ياقۇپنى دەرىلەتمەكچى بولدى. **دەرىلەنمەك** «دەرىلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بۇ ھاياسىزلىرىنىڭ ئەركەكلىرى 30، ئاياللىرى 20 دىن دەرىلەنسۇن!

دەرىلەنمەك پ. دەررە بىلەن ئۇرماق:

نەزەر سېلىپ ئۇزاققا ھېكايەمنى باشلىدىم. ئەسكە چۈشۈپ دەردلىك كۈن، كۆزلىرىمنى ياشلىدىم.

دەردمەن سۈپ (پ) دەردى بار، دەرد - ئەلەم چەككەن، دەردلىك: ئۇلار يەنە مەخسۇت بەگنىڭ تاڭ ئالدىدا دەردمەن خەلقنى ئۈچ ئېلىپ، توختىشاخۇننى قۇربانلىق قوي قىلىپ، ھە دەپ ئاچكۆزلۈك بىلەن بايلىق توپلاپ خەلق ئازادلىق ئىشىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. * دەردمەن قىزنىڭ بۇ بۇلاقتا پۈتكەچ ئارامى، شۇ قىسمەت-تىن «دەردمەن بۇلاق» بولغانىدى نامى. // دېدى نېچۈك داۋا بولمايدۇ دەردكە؟ نېچۈن دەردمەن داۋا كۈتمەيدۇ دەردكە؟

دەردمەنلىك «دەردمەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ساۋۇرئاكام ئۆتمۈشتىكى دەردمەنلىكىنى ئېچىنىشلىق قىلىپ سۆزلىدى. **دەرد - ھەسرەت** دەرد ۋە ھەسرەت: ئۇ دەرد- ھەسرەت ۋە نومۇس ئازابى ئىچىدە نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلىدى.

دەرددۇئەلەم دەرد ۋە ئەلەم. **دەرددۇبالا** دەرد ۋە بالا؛ خىلمۇخىل روھىي ئازاب ۋە جاپا - مۇشەققەت: مىڭلىغان- ئونمىڭلىغان دەردمەن يۈرەكلەر بۇ شېئىرلارنىڭ شېئالىق ۋەسىلىدىن دەرمان ئالاتتى. زامانىنىڭ دەرددۇ بالاسىدىن ساقايىماس كېسەللەرگە مۇپتىلا بولغان خەستە دىللار داۋالىنىپ ئەسلىگە كېلەتتى.

دەردىسەز ئى (پ) باش ئاغرىقى، باش ئاغرىيدىغان ئىش، ئارتۇقچە تەشۋىش: مۇنداق ئويىنى ئويلىماق بىردەردىسەز، ئەمما مەندە بۇنداق ئويىدىن يوق ئەسەر. شۇڭا قىممەتلىك ھاياتلىق مەن ئۈچۈن، ياشىماق بەختىم ئەمەسمۇ سەن ئۈچۈن. // مۇشۇ دەردىسەز قىچىنى يىغۇپلىشتىن مىڭ مەرتىۋە

شۇنداق قىلىپ قازى ھېلىقى زىناخورنى 40 نى دەرىلەشكە بۇيرۇپتۇ.

دەرس ئى (ئە) ① مەكتەپلەردىكى ئىلىم

- پەن ئۆگىنىش ياكى ئۆگىتىش مەقسىتىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان مەشغۇلات، پائالىيەت؛ قوغۇراق چېلىنىپ دەرس باشلاندى. ھەممە ئوقۇغۇچى دەرسكە تولۇق قاتناشتى. ② كۆچمە. مەكتەپلەردە ئوقۇتۇش ئۈچۈن تەسىس قىلىنغان پەن؛ بىرىنچى سائەتتىكى دەرىسىز ئالگېبرا، لېكىن دەرس ئوقۇتقۇچى كېسەل. * يىل ئاخىرىدا ھەممە دەرىستىن 90 دىن يۇقىرى نومۇر بىلەن ئۆتۈپتەن. ③ ئوقۇتۇش ماتېرىيالى. نىڭ بىر بۆلىكى: «ئەرەب تىلىدىن ئاساس» نىڭ بىرىنچى قىسمى 25 دەرىستىن تەركىب تاپقان بولۇپ، 1 - 6 - دەرىسكىچە نۇقتىلىق فونېتىكىلىق بىلىملەر تونۇشتۇرۇلغان. ④ كۆچمە. تەجرىبىلەر، ئوڭۇشسىزلىقلاردىن يەكۈنلەنگەن نەتىجە، ساۋاق، ئىبرەت؛ يۇقىرىقى ئېيتىلغان گەپلەر ئۇنىڭغا بىر قېتىملىق ئەمەلىي دەرس بولدى.

دەرس ئاڭلىماق <ماتار> مەلۇم بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرس ئۆتۈش مېتودىنى باھالاش، ئۆگىنىش مەقسىتىدە ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىللە سىنىپتىكى ئوقۇتۇش پائالىيەتلىرىگە قاتناشماق؛ ئىلمىي مۇدىر پاتەم مۇئەللىمنىڭ ئېلىپ بەرىدىغان ئاڭلىغاندىن كېيىن كۆرسەتمىلىك دەرس ئۆتۈشنىڭ ھەقىقەتەن ياخشى بولغانلىقىنى ھېس قىلدى.
دەرس ئالماق مۇئەللىم، ئۇستازدا ئوقۇماق، ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئۆگەنمەك؛ - قانچە كۆپ ئوقۇسا، شۇنچە ياخشى ئەمەسمۇ؟ - دېدى بۇۋى رابىيە كۈلۈپ تۇرۇپ، - سەنمۇ مەن بىلەن بىرگە موللامنىڭ ئالدىغا بېرىپ دەرس ئالغىن.

دەرس بەرمەك دەرس ئۆتمەك، ئۆگەنمەك؛ بىر ئېغىز گەپ ياندۇرۇپ قويۇپتەن، شۇنىڭ بىلەن «يۈر! ساڭا تەرتىپتىن دەرس بېرىش كېرەك ئىكەن» دەپ بۇ يەرگە ئەكەلدى.

دەرس پىلانى <ماتار> ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرىسكە كىرىشتىن بۇرۇن تۈزگەن دەرس ئۆتۈش پىلانى. بۇ خىل پىلان ئۆتۈلەنچى بولغان مەزمۇن ۋە ئۇنىڭ تەرتىپى، مەقسىتى، سەرپ قىلىنىدىغان ۋاقىت، سۆزلەش ۋە تەكشۈرۈش ئۇسۇللىرى قاتارلىق مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دەرس تەييارلاش <ماتار> ① ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرس ئۆتۈشتىن بۇرۇن سۆزلىنىدىغان مەزمۇن ئۈستىدە تەييارلىق قىلىشى. ② ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەرىستىن سىرتقى ۋاقىتلاردىكى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشى.

دەرس تىنچىماق ← **دەرس ئاڭلىماق**؛ قادىر ئوقۇغۇچىلارنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقاندا، ئەڭ ئاخىرقى پارتىدا - ئوقۇغۇچىلارنىڭ قاتارىدا ئولتۇرغان تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتۇش گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى ئالىم ئاكاغا كۆزى چۈشتى ۋە كاللىسىدىن «تۇيۇقسىز دەرس تىنچىغىلى كىرىپتۇ-دە» دېگەن پىكىرنى ئۆتكۈزۈۋالدى.

دەرس جەدۋىلى <ماتار> دەرس ئۆتۈش پىلانى كونكرېت ئورۇنلاشتۇرۇلغان جەدۋەل. ئۇ يەنە «دەرس سېتىكىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دەرس سائىتى <ماتار> دەرس ئۆتۈشتىكى ۋاقىت بىرلىكى. ئادەتتە 45 - 50 مىنۇت ئەتراپىدا بولىدۇ.

دەرس سېتىكىسى <ماتار> ← **دەرس**

- ئۆزۈڭ كىم بولسەن؟ - دەپ سوراپدۇ.
* - قولىڭدىن كەلگىنىنى قىل، بەرمەيمەن دەيدىم، بەرمەيمەن! - دەپ ئۆچكىگە تېخىمۇ مەھكەم يېپىشتى سادىرقۇل دەرغەزەپتە. **دەرغەزەپ بولماق** قاتتىق ئاچچىقلانماق، ئىنتايىن غەزەپلەنمەك: تەيچىنىڭ چوڭ ئوغلى ئاخۇنبەگ دەرغەزەپ بولۇپ ئاشپەزنى ئىستەيتتى، ئاخىرى ئۇنى ئوتۇنخانىدىن تېپىشتى.

دەرقەم رەۋ (پ+ئە) روبىرو، بىرىيەردە، كۆز ئالدىدا: يېرىلىك تېشىم - يېرىلىك تېشىم، مەن قىزىمنى كۆرۈۋالاي، يۈرەك باغرىغا تېڭىۋالاي. بىرقولۇمدا چاي ئەكەلدىم، بىرقولۇمدا بىردەستە نان، دەرقەم تۇرۇپ بېرىۋالاي.

دەرقەم قىلماق يۈزمۇيۈز، بىرىيەردە ئۇچراشتۇرماق: دىلبەر كېچە چاراقلايدۇ يۇلتۇزلار، يۇلتۇز تارتتى يۈرىكىمدە يىلتىزلار. دەرقەم قىلغان نىكارلارنى بىرىيەردە، ياشا يولتۇز ياشا نۇرلۇق قىرىمىزلا.

دەرقەمتە رەۋ. ئۆزئارا بىرىيەرگە جەم، تەخ بولۇپ، بىرلىكتە: ئەتىگەنلىك چاينى ئۇلار پېشايۋان سۈپىسىدا دەرقەمتە ئولتۇرۇپ ئىچىشتى. * تالڭ يۈرۈپتۇ بىردەمدە، سەپەرداش-لار دەرقەمتە، قىز ئالدىغا كېلىپتۇ، شاد چاۋاكلار چېلىپتۇ.

دەرقەمتە بولماق بىرىيەردە بولماق، جەم بولماق، يىغىلماق: - بۈگۈن بىرىيەرگە دەرقەمتە بولۇشىمىز ئولۇغلىرىمىزنىڭ سالىمىنى ھەربىرىڭلارغا يەتكۈزۈش، بىزىلەر بەجا كەلتۈرۈشكە تېگىشلىك بولغان خىزمەتلەر توغرىسىدا ئاز-تولا كېڭىشۋېلىش ئۈچۈن ئىدى، - دېدى ھاكىم ئۆزىگە مۇلايىم كۆرۈنۈش بېرىپ.

دەركار سۈپ (پ) كېرەك، لازىم: ئەلھال،

جە دۈلى.

دەرس ئۆتمەك <مانار> ئوقۇغۇچىلارغا مەلۇم پەننىڭ بىرەر مەزمۇنىنى يېشىپ چۈشەندۈرمەك: مۇئەللىم چۈشتىن بۇرۇن تۆت سائەت دەرس ئۆتتى.

دەرس ئېيتماق يېزىت. مەدرىس ياكى مەسچىتلەردە ئاڭلىغۇچىلارغا دىنىي كىتابلاردىن جۈملىمۇجۈملە ئوقۇتۇپ چۈشەندۈرۈپ بەرمەك، ۋەز - نەسەت قىلماق: سەدەنشا ئاخۇنۇم كەلسە نېمە بولۇپتۇ؟ ئۇ كىشى بۇ يەرگە دەرس ئېيتقىلى كەلمەس دەيمەن. مەدرىستىكى دەرسخانىدا ئولتۇرۇپ ئۇلۇغ كىتابلاردىن دەرس ئېيتىشغۇ خوش لەببەي» دەپ ئولتۇرار ئىدۇق.

دەرسخانا ئى (ئە+پ) دەرس ئۆتىدىغان

ئۆي، سىنىپ: باتۇر بىردەم مەدرىس ئىچىنى ئايلانغاندىن كېيىن، ئاستا دەرسخانىغا كىرىپ ئىشىك تۈۋىدە ئولتۇردى. * دەرسخانىدىكى يازما تاپشۇرۇقنىڭ مەزمۇنى شۇ پەننىڭ ئالاھىدىلىكىگە ۋە شۇ قېتىمقى تاپشۇرۇقنىڭ مەقسىتىگە قاراپ بەلگىلىنىدۇ.

دەرسلىك ① ئى <مانار> پەننىڭ بىرەر

ساھەسى بويىچە ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەرس ئۆگىنىشى ۋە دەرس تەكرارلىشى ئۈچۈن مەخسۇس تۈزۈلگەن كىتاب. ئادەتتە ئۇ ئوقۇتۇش پروگراممىسى بويىچە بىر تۇتاش تۈزۈلىدۇ: مەن بۇ ياش ئوقۇتقۇچىدىن كىتاب ئېلىپ ئوقۇيتتىم. باشلانغۇچ مەكتەپ دەرسلىكلىرىنى ئۆگىنىشكە قىزىقتىم. ② سۈپ. دەرس قىلىپ ئۆتۈشكە مۇۋاپىقلاشتۇرۇلغان، دەرس قىلىپ ئۆتۈلىدىغان: دەرسلىك كىتاب. دەرسلىك ماتېرىيال.

دەرغەزەپ رەۋ (پ+ئە) قاتتىق غەزىپى كەلگەن، غەزەپلەنگەن ھالدا: ئوسمان دەرغەزەپ بىلەن مەردانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

دەرگۇمان قىلماق گۇمان پەيدا قىلىپ قويماق، گۇمانلاندىرماق؛ ئولتۇرۇڭ، مەنسۇر- نىڭ ماتېرىيالىنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ چىقايلى، كىشىلەرنى دەرگۇمان قىلىپ قويدىغان جايلارنى بارمۇ - يوق، مۆلچەرلەپ باقايلى.

دەرگۇماندا رەۋ. ئىككىلەنگەن ھالدا، گۇمانلىنىپ: كەنجىنىڭ نەچچە كۈندىن بۇيان دەرگۇماندا تىت - تىت بولۇپ كېلىۋېتىشىمۇ يەنىلا شۇ ھاۋا رايىغا باغلىق ئىدى. * ئابابەكرى دەرگۇماندا بولغاندەك، سابىرغا قاراپ قويدى.

دەرگۇمانلىق ئى. ئىككىلەنگەن، گۇمان قىلىپ تۇرغان ھالەت: نەسرەم بىر ئاز سەكەكلەشتى، چۈنكى، ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغان بۇ نىقابلىق مەخلۇقنىڭ ئۇزۇنتۇرا گەۋدىسى، خىڭىلداپ گەپ قىلىشلىرى ئۇنىڭغا قانداقتۇر تونۇش بىركىمىنى ئەسلىتەتتى. نەسرەم دەرگۇمانلىقتا ۋارقىردى.

دەرمان ئى (پ) ① ماغدۇر، مادار، كۈچ؛ ھەسەن دولانمۇ ئۇلارنى كۆرۈپ، بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈرمەكچى بولدى - يۇ، دەرمانى يەتمىدى. * بولۇر بىر كۈن قارا باشنىڭ چېچەكلىك شاخ كەبى ئاپئاق، ئېگىلەر سەرۋىدەك قەددىڭ، قالدۇرسەن ھەممە دەرماندىن. ② كۆچمە. مەدەت، ياردەم؛ قىپقىزىل تاغنىڭ نۇرىغا چۆمگىنىدە ياشىرىپ، كۈچكە تولدۇم ياش يىگىتتەك ئاشۇ نۇر دەرمان بولۇپ. * ئولتۇرامسەن تام تۈۋىدە جەننىتىڭنى سېغىنىپ، جياڭ بوۋاڭنىڭ روھىدىن سەن جان تىلەپ، دەرمان سوراپ؟ ③ چارە، ئىلاج، داۋا؛ ئۇ ئەمدى مەنمۇ ئاپامنىڭ دەرمانىگە دەرمان بولۇشۇم كېرەك، يەنىلا قىغىسىر يولدا مېڭمۇەرسەم بولمايدۇ، دەپ ئويلايدۇ. * كەلدى ئۆلكەمگە گويلا لوقمان بولۇپ، تەنگە قۇۋۋەت دەرمانىگە ھەم دەرمان

جياڭجۈن جانابلىرى بىزدىن لەشكەر ۋە خىراج سورىغانىكەن، بىز ھېچ نەرسىمىزنى ئايمىماي، ئىلى كاپىرلىرىغا قارشى غازات باشلاپ، چىڭ گاڭ غوجام ھەزرەتلىرىنىڭ شانۇشەۋكەتلىرىنى ئاسمان-پەلەك كۆتۈرۈشىمىز دەركار. * بىرمۇ جاۋاب بەرمىدىڭ، ئەۋەتكەن شۇنچە خەتكە. ھېچ نەرسە دەركار ئەمەس، سەن ئۇچۇن تارتقان دەرماندەك.

دەرگاھ ئى (پ) ① تۇرار جاي؛ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتكەن ئارقار يولۋاسنىڭ دەرگاھىدىن چىقىپ كەتتى. * تۈمەنگە ياندىشىپ تۇرغان بۇ دەرگاھ، ئەجەب ھۆسنى بىلەن دىلغا ئارامگاھ. ② ئىشىك ئالدى؛ ھۇزۇر: - مېنى تونىدىڭىزمۇ؟ - سورىدى ئۇ ئادەم، ۋېلىنىپتەك يېقىنلاپ، - مەن يول- ۋاس، تېخىچە ھاياتمەن، مېنى سىزنىڭ ئىشىڭىز شامىلى يەنە دەرگاھىڭىزغا ئۇچۇرۇپ كەلدى. ئاڭلىسام ياتلىق بولۇپ، بىرنى تۇغۇپسىز، كېرەك يوق، مەيلى. ئەمما ئاجرىشىڭ. ③ براۋغا قاراشلىق ئائىلە، خانىدان؛ مەلىكە كېلىۋېتىپ، ئۆز ئۆيىنىڭ ئودۇلىغا كەلگەندە قاراپ، دەرۋازىسىغا قۇلۇپ سېلىنىپ، دەرۋازا ئالدىغا ئەخلەت دۆۋىلىنىپ كەتكەنلىكى- نى كۆردى. «ئاھ» دەپ كۆزلىرىنى ياشلىدى. ئاندىن پادىشاھنىڭ دەرگاھىغا كىردى. * - پادىشاھى ئالەم، دەرگاھىڭىزغا شۇنى ئېيتقىلى كەلدىم، ئېيتىدىغىنىمى ئېيتىپ بولدۇم، ئەمدى قۇلقىم سىزدە، - دەپتۇ.

دەرگۇمان رەۋ (پ) گۇمانلىنىپ، گۇمان، شۈبھە بىلەن؛ مەن بۇنىڭغا تازا ئىشەنمەن. مەي، دەرگۇمان تۇرۇۋاتمەن.

دەرگۇمان بولماق گۇمان بىلەن قارىماق، گۇمانلانماق؛ سەنئەتنى بىلىدىغان مۇتە- خەسسىلەر ئۇسسۇلنىڭ ئىجادچىسى كىملىكىگە، قانداق ئىجاد قىلغانلىقىغا دەرگۇمان بولدى.

لىكىنى ھېس قىلدى ۋە ئاستا - ئاستا كۆزى ئويغۇغا كەتتى.

دەرمانسىزلاندۇرۇلماق «دەرمانسىزلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دەرمانسىزلاندۇرۇشماق «دەرمانسىزلاندۇر-ماق» پېئىلىنىڭ ئۈمۈك دەرىجىسى.

دەرمانسىزلاندۇرۇلماق «دەرمانسىزلاندۇر-ماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

دەرمانسىزلاشماق پ. مادارى، كۈچ-قۇۋۋىتى كېتىپ ئاجىزلاشماق؛ ماغدۇرسىزلاشماق، كۈچسىزلىك نەمەك؛ ماھىرە يۈرىكىنى تۇتۇپلا قالدى. ئۇنىڭ بېشى قېيىپ، كۆزى قاراڭغۇلاشتى. پۈت - قوللىرى دەرمانسىزلاندى.

دەرمانسىزلىق «دەرمانسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ سادىقنىڭ بەدەنلىرىدىكى قان داغلىرى قېتىشىپ كەتكەن يارا ئىزلىرىنى ھەمدە ۋۇجۇدىدىكى مىسلىسىز دەرمانسىزلىقنى ياشلىق كۈچى ۋە ئۈمىدۋار ئىرادە ئاخىرى يەڭدى.

دەرمانلانماق پ. كۈچ-قۇۋۋەت يىغماق، روھى كۆتۈرۈلمەك، روھلانماق؛ مەدەت، مەسلىھەتلەردىن دەرمانلانغان قىز سەرگۈ-زەشتىسىنى سۆزلەشكە باشلىدى.

دەر مەھەل رەۋ (پ+ئە) قىسقا مۇددەت ئىچىدە، دەرھال؛ مەن ئۇنىڭ بۇنچە خۇش پېئىل مۇئامىلىسىدىن خىجىل بولۇپ، دەر مەھەل گەپ قىلالماي قالدىم. * بولدى ئۇ قەھرىمان كۆزۈمدىن غايىپ، قەبرىسى دەر مەھەل كەلدى ئەسلىگە. ئۇ قوللار ئۆيۈمگە كەلتۈردى مېنى، يەتتىم مەن جاناننىڭ گۈزەل ۋەسلىگە.

دەر مەھەللىككە رەۋ. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، دەرھاللا؛ شەۋكەت ئۇنىڭ زادى نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى دەر مەھەللىككە چۈشەنەلمىدى.

بولۇپ.

دەرمان بولماق مادار بولماق؛ كۈچ، قۇۋۋەت بەرمەك؛ قېنىق چاي بىلەن بىر پارچە پىشلاق قىزغا دەرمان بولدى.

دەرمان كىرمەك تېنىگە ماغدۇر، كۈچ - قۇۋۋەت پەيدا بولماق، تېنىگە شەمەك؛ دېھقان ئۇلارنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپتۇ. ئۇلارنىڭ تېنىگە دەرمان كىرگەندىن كېيىن دېھقان؛ - سىلەر كىم بولسىلەر؟ - دەپ سوراپتۇ.

دەرماندىن كەتمەك كۈچ - قۇۋۋەت، مادارىدىن قالماق، ماغدۇرى تۈگىمەك؛ كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن شامەخسۇتنىڭ پۈتىدىكى ئايىغى، ئۈستىدىكى كىيىملىرى يىرتىلىپ تۈگىدى. قورسىقى ئاچتى. دەرماندىن كەتتى. * جانچىگەر قېرىنداشلىرىنى كۆمۈپ قويۇپ جۇدالىق دەردىدە دەرماندىن كەتكەنلەر ئەمدى تەقدىرنىڭ ئىككىنچى پەتۋاسى ئاستىدا مىجىلىپ، ھايات-مامات سىزنى ئۈستىدە جان تالاشماقتا.

دەرمانى كەتمەك ← **دەرماندىن كەتمەك**؛ ئىسيانچىلار ئاق بوزغا يېتىپ قالدى، ئەمدى بەگنىڭ دەرمانى كېتىپ قالدى. * يېڭى بىر قاراپلا ئۇنىڭ ئاچلىق ۋە ھارغىنلىقتىن دەرمانى كەتكەنلىكىنى چۈشەندى.

دەرمانسىز سۈپ. ماجالى، ماغدۇرى، كۈچ - قۇۋۋىتى يوق، زەئىپ؛ سادىق ئادىلغا قاراپ قويۇپ، دەرمانسىز قوللىرى بىلەن كونۇپىرتىنى تۇتۇپ ئۇنىڭدىكى ئادىرېس ۋە ئىسىلارغا ئاستا قاراپ چىقتى. // ئۇ پەقەت مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈمسىرەيتتى ۋە بىر ئاز دۇدۇقلاپ دەرمانسىز جاۋاب بېرەتتى.

دەرمانسىزلاشماق پ. دەرمانى، كۈچ - قۇۋۋىتى كېتىپ بوشاشماق؛ زەئىپلەش - مەك؛ ئۇ ئۆز بەدىنىنىڭ بوشاپ، پۈت - قوللىرىنىڭ پۈتۈنلەي دەرمانسىزلىشىپ كەتكەن.

ناخشى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. * توختىگۈل قوللىرى بىلەن دەرۋازىنى ئاۋايلاپ سىلدى. ياغلىقنى بېشىۋېتىپ يۈزىنى دەرۋازىنىڭ ئۆڭگەن تاختىلىرىغا ياقىتى.

دەرۋازىلىق سۈپ ① دەرۋازىسى بار، دەرۋازا ئورنىتىلغان: ئارىدىن بىرنەچچە مېتىر ئۆتكەندىن كېيىن، تۆمۈر دەرۋازىلىق ھويلىدىن مەخسۇت بەگكە ئەگىشىپ، بىرنەچچە ئاتلىق لۈكچەك قۇيۇندەك چېپىپ چىقىپ كېتىشى. ② دەرۋازا قىلىشقا يېتەرلىك، دەرۋازا ياساشقا يەتكۈدەك: بىردەرۋازىلىق ياغاچ.

دەرۋازىۋەن ئى (پ) دەرۋازىغا قارىغۇچى كىشى، دەرۋازا ساقچىسى: شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدا بايراق كۆتۈرگەن دەرۋازىدە. ۋەن تۇراتتى. * ئۇلار كېلىپ بولغۇچە دەرۋازىۋەنلەر ھاتەمنى تۇتۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى.

دەرۋازىۋەنلىك ئى. دەرۋازىنى ساقلاش ۋە ئۇنىڭغا قاراش ئىشى: دەرۋازىۋەن ھېلىقى كەمپىرنى دەرۋازىدىن كىرگۈزۈۋەتكەندە. كى ئۇچۇن پادىشاھ ئۇنى دەرۋازىۋەنلىكتىن ئېلىپ تاشلىدى.

دەرۋەقە (پ+ئە) ① رەۋ. ھەقىقەتەن، راستتىنلا: دەرۋەقە چاپلاش مۇۋەپپەقىيەتلىك تامام بولدى. * سىلى بۇ گەپنى قىلغاندىن كېيىن ئويلاپ باقسام دەرۋەقە شۇنداق بولغان ئوخشايدۇ. ② يۈك «دېگەندەك، ئەلۋەتتە» دېگەن مەنىدە قىستۇرما سۆز رولىدا كېلىدۇ: دەرۋەقە، سېلىم ئاكا ئۇنچىۋالا ياش ئەمەس ئىدى. * دەرۋەقە، شۇ سائەتتىن باشلاپ قاسم ئەپەندى تەرجىمانلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەشكە باشلىدى.

دەرۋېش ئى (پ) ① <دىن> مال-دۇنيادىن كېچىپ خۇداگۈيلۈك بىلەن خانىقا ياكى مەلۇم بىر ئىبادەت ئورنىدا ئىستىقامەت

دەرھال رەۋ (پ+ئە) شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، كېچىكتۈرمەي، تېزدىن: - ئۇھ، - دېدى رەيھان. ئۇ ئاۋازنىڭ بۆلەكچە چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى ۋە دەرھال يەرگە قارىۋالدى. * ئۇيغۇرنىڭ ئادىتى: كەلسە بىرمېھمان، سېلىنار ئالدىغا دەرھال داستىخان.

دەرھەققەت (پ+ئە) ① رەۋ. ھەقىقەتەن، راستتىن: دەرھەققەت بۇ يىل بۇغداي بالدۇر پېشىپ، قوناقلار ۋاقتىدا تېرىلدى. * ھاياجانغا تولۇپ ھەممىمىز، باردۇق قىزنى كەلمەككە كۆرۈپ، دەرھەققەت ساقىيىپتۇ قىز، بەردى ئۇسسۇل ئويناپ شاد كۈلۈپ. ② يۈك «ھەقىقەتتە، راستتىن ئېيتقاندا» دېگەن مەنىدە قىستۇرما سۆز ۋەزىپىسىدە كېلىدۇ: دەرھەققەت، ئىككىسىنىڭ ئىسمى ئوخشاش بولغاندىن سىرت، بوي-تۇرقى، چىراي-شەكلى تازىمۇ ئوخشاپ كېتەتتى. * دەرھەققەت، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى جۇڭگودىكى ھەر مىللەت خەلقىگە رەھبەرلىك قىلىپ قىلىۋاتقان ئىشلارنى ئۆتكەنلىكلەر قىلىپ باقمىغان.

دەرھەم ئى (ئە) ① ئەرەبلەر بۇرۇن ئىشلەتكەن كۈمۈش پۇل بىرلىكى. ② ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ۋە ماراكەشنىڭ پۇل بىرلىكى. ③ چاغاتاي خانلىقىنىڭ 1318-يىلىدىن 1326-يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن خانى كېپەك خان تەرىپىدىن قۇيدۇرۇلغان كۈمۈش پۇل، ئالتە دەرھەم بىر دىنارغا تەڭ ئىدى. **دەرۋازا** ئى (پ) ھويلا، قورغان، قەلئە، زاۋۇت ۋە شۇ قاتارلىقلارغا ئورنىتىلدىغان سىرتقى چوڭ ئىشىك: ياغاچ دەرۋازا. تۆمۈر دەرۋازا. * ھويلىنىڭ دەرۋازىسى چىڭ ئېتىلگەن. ئۆي تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ مۇڭلۇق

خىرىستىئان دىنىمۇ خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىككە ، نىسكاھقا ، دۆلەتكە قاتتىق قارشى تۇرىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئورنىغا ساخاۋەت ۋە تىلەمچىلىكنى ، بويتاقلق ۋە تەركىدۇنياچىلىقنى ، دەرۋىشلىك ۋە ئىبادەتكۈيلۈك-نى قويۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئەمەسمۇ؟

دەرىجە نى (ئە) ① مەن سەپ ، مەرتەۋە ، ئورۇن : ئىككى تەرەپتە ئۆز دەرىجىلىرىگە قاراپ ئولتۇرۇشقان تالىپلارنىڭ كۆپچىلىكى بۇنى تەستىقلىغاندەك باشلىرىنى لىگىشىپ قويۇشاتتى. * مەن سەپنى بۇ دەرىجىگە كۆتۈرۈشۈمدىن مەقسەت باشقىچە ئىدى .

② شەيئىلەرنىڭ مەلۇم بىر جەھەتتە ئاز-كۆپلۈك . يۇقىرى-تۆۋەنلىك ياكى سۈپەت جەھەتتە تۇتقان ئورنى ، چېكى : دەرىجىگە بۆلمەك . * ئىشلەپچىقىرىش دۈپىدە ئىتتىپاق ئەزالىرىغا ھۆددىگە بېرىلگەن ئون كالىنىڭ توققۇزى سەمرىپ 1- دەرىجىگە يەتتى . * باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆۋەنكى سىنىپلىرىدىكى ئوقۇغۇچىلار ئىگىلىگەن ئۇقۇملىرى-نىڭ كۆپ قىسمى كونكرېت ، بىۋاسىتە سېزىپ ئىدراك قىلىشقا بولىدىغان ئۇقۇملار بولۇپ ، ئابستىراكتلىق دەرىجىسى تۆۋەن بولىدۇ . ③ تەرەققىي قىلىش ، راۋاجلىنىش پەللىسى ؛ سەۋىيە : مەلۇمات دەرىجىسى . * ئىشنىڭ مۇشۇ دەرىجىگە بېرىپ يېتىشىنى كىم بىلسۇن؟ * ھە ، مېنىڭ خاتالىقىم مۇشۇ دەرىجىگە يېتىپتۇ - دە ! ④ كادىرلار ۋە ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىش ھەققىدىكى مەلۇم تەرتىپتە ئۆرلەپ ماڭىدىغان ھەربىر باسقۇچ : ھە ، بۇ يىل ئۇنىڭ مائاشى بىر دەرىجە ئۆستى . * سېنىڭ تۈرمىدىن چىققىنىڭ ئوبدان بولدى . بولمىسا بۇ قېتىمقى مائاش ئۆستۈرۈشتە چوقۇم بىر دەرىجىدىن قۇرۇق قالاتتىڭ . ⑤ <تىل> بەلگە ، خۇسۇ-

بىلەن ياشىغۇچى كىشى ، سوپى : بۇ بوۋاي ھەقىقەتەنمۇ كىشى بىرقاراپلا ئەيمەنگۈ-دەك ئادەم بولۇپ ، بەستى پەۋقۇلئاددە زور ، چاچلىرى ئۆسۈپ ئۇزۇن ساقلى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن ، چوڭ كۆزلۈك ، قاشلىرى ئۆسۈك دەرۋىش سۈپەت ئادەم ئىدى . * مەسچىتنىڭ ئالدىدا ، سېدە تۈۋىدە ، بىر دەرۋىش قىزىشىپ غەزەل ئوقۇيتتى . نەغزەل ، پۈتۈن ئوي-خىيالى بىلەن ، قەلبىدىن سۆز تېرىپ داستان توقۇيتتى . ② كۆچمە . تەركىدۇنيا بولۇپ يۇرت كەزگۈچى ، جاھانگەشتى : شاھزادان قايىتىدىن دەرۋىش بولۇپ ، شاھلىقتىن ۋازكېچىپ ، چۆل-باياۋانغا چىقىپ كېتىپتۇ . * يىپەك يۇرتى ۋادىسىنى نەچچە كەزدى ، جاپاكەش خەلقنى ئەپاندا سەزدى . يۈرۈپ ھەرياقتا سەرسان ، بولدى دەرۋىش ، ھامان ئەل تەقدىرىدىن يېدى تەشۋىش .

دەرۋىشانە رەۋ (پ) ← دەرىۋىشلەرچە : ۋە ياكى شۇم پەلەك ياۋۇزلۇقىدىن ، ئەلەم يەتكەچ يەنە يالغۇزلۇقىدىن . تاپاي دەپ ئارامگاھتىن نشانە ، كېزەمدۇ كۆك يۈزىدە دەرۋىشانە .

دەرۋىشخانا نى (پ) دەرۋىشلەر ئىستىقامەت قىلىدىغان ئىبادەتخانا : ئۇ دەرۋىشخانلارنىڭ ھەممىسىگە بېرىپ ، ئۆزىنىڭ گۈزەل قىزىغا دۇئا-تەلەپ قىلىپ ناماز ئوقۇيتتى .

دەرۋىشلەرچە رەۋ . دەرۋىشلەرگە خاس بولغان ، دەرۋىشلەرگە ئوخشاش : ئەمما يېزىدا دەرۋىشلەرچە تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان بۇ پەيلاسوپ قانداقۇ ئىلىم-پەنگە تولۇق ئەھمىيەت بېرىپ ، بۇ كەشپىياتلارنى يېتەرلىك دەرىجىدە باھالىيالىسۇن؟

دەرۋىشلىك نى . دەرۋىشلەرگە خاس ، دەرۋىشلەرگە ئوخشاش ھەرىكەت ، ئىش :

دەرىجە (مەسىلەن: قىزىلغىنە) دەپ تۆتكە بۆلۈنىدۇ. پېئىلنىڭ دەرىجە كاتېگورىيىسى پېئىل ئىپادىلىگەن ھەرىكەتنىڭ گرامماتىكىلىق ئىگە بىلەن بولغان تۈرلۈك مۇناسىۋەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇيغۇر تىلىدىكى پېئىلنىڭ دەرىجە كاتېگورىيىسى ئەسلىي دەرىجە (مەسىلەن: ياسىماق)، مەجھۇل دەرىجە (مەسىلەن: ياسالماق)، ئۆزۈلۈك دەرىجە (مەسىلەن: ياسانماق)، مەجبۇرىي دەرىجە (مەسىلەن: ياساتماق) ۋە ئومۇمۈك دەرىجە (مەسىلەن: ياساش-ماق) دېگەن بەش دەرىجىدىن تەركىب تاپىدۇ.

دەرىجىگە كۆتۈرۈش <مات> بىر ساننى بىر قانچە قېتىم ئۆز-ئۆزىگە كۆپەيتىش ئەمىلى. مەسىلەن: A نى ئۈچىنچى دەرىجىگە كۆتۈرۈش (A^3 قىلىپ يېزىلىدۇ) A نى ئۆزىگە ئۈچ قېتىم كۆپەيتىش دېگەنلىكتۇر.

دەرىجىلىك سۈپ. مەلۇم دەرىجىگە ئىگە بولغان، ئېرىشكەن؛ مەلۇم دەرىجىگە توشىدىغان؛ بۇ ئالىي دەرىجىلىك چەينەكنى شاغخەيدىن ئالدۇرغانسىز - ھە؟ * سېنىڭ گۇڭشى ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا ئېيتقان چوڭقۇر مەنىلىك سۆزلىرىگە قاراپلا، سېنى جىگەرلىك، ئەقىللىق ئادەم ئىكەن دەپ ئويلىغانىدىم. * بۇ ئىككىنچى دەرىجىلىك مەسىلە.

دەرىجىلىك سوت تۈزۈمى <قا> دەۋا ئەنزىلىرىنى ئىككى دەرىجىلىك سوت ئارقىلىق ئاخىرلاشتۇرىدىغان بىرخىل تۈزۈم.

دەرىجىلىك مۇسابىقە <تەن> تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرىنىڭ بىرخىلى. ئۇ تېخنىكا سەۋىيىسى ياكى ياش قۇرامى

سىيەتلەرنىڭ ئارتۇق-كەملىكىنى، ھەرىكەتنىڭ گرامماتىكىلىق ئىگە بىلەن بولغان تۈرلۈك مۇناسىۋەتلىرىنى ئىپادىلىگۈ-چى گرامماتىكىلىق فورما، كاتېگورىيە: سۈپەت دەرىجىلىرى، پېئىل دەرىجىلىرى. ⑥ <مات> بىر ساننىڭ ئۆز-ئۆزىگە بىر قانچە قېتىم كۆپەيتىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان شەكىل. مەسىلەن، T نىڭ n نىنچى دەرىجىسى T^n بولىدۇ. ⑦ سۈپ. مەلۇم تەرتىپتە تىزىلغان: دەرىجە سان. ⑧ ھوقۇق دائىرىسى بويىچە چوڭ-كىچىكلىك تەرتىپىگە ئىگە جەمئەت-يەتتىكى ھەربىر ئورگان؛ دەرىجە ئاتلاپ ئەرز قىلماق. * - ئۇغۇ شۇنداق، - دەپدى چاڭ شۇجى ۋە شەمەرنىڭ يېنىدىكى كىرىلگۈغا ئولتۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، - لېكىن تۇرپا نېمىگە ئاساسلىنىپ شۇنداق قىلىۋاتىدۇ؟ يا ئۇنىڭغا بىرەر يەردىن دەرىجە ئاتلاپ يوليورۇق كېلىپ قالىدۇ؟!

دەرىجە سان <تىل> شەيئەلەرنىڭ رەت تەرتىپىنى بىلدۈرىدىغان «بىرىنچى، بەشىنچى، ئونىنچى» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر.

دەرىجە كاتېگورىيىسى <تىل> ئۇيغۇر تىلىدىكى سۈپەت ۋە پېئىللاردا كۆرۈلىدۇ-غان بىرخىل گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە. سۈپەتنىڭ دەرىجە كاتېگورىيىسى سۈپەت ئىپادىلىگەن بەلگىنىڭ دەرىجە جەھەتتە-كى پەرقىنى ياكى سۆزلىگۈچىنىڭ شۇ بەلگىگە قارىتا بولغان سۈبېيكتىپ ھېسسى-ياتىنى بىلدۈرىدۇ. سۈپەتنىڭ دەرىجە كاتېگورىيىسى ئەسلىي دەرىجە (مەسى-لەن: قىزىل)، كېمەيتىمە دەرىجە (مەسىلەن: قىزىلراق)، ئاشۇرما دەرى-جە (مەسىلەن: قىپقىزىل) ۋە ئەركىلەتمە

بىرقەدەر يېقىن كېلىدىغان تەنھە - رىكە تىچلەر (كوماندىلار) ئارا ئۆتكۈزۈلىدۇ. خان مۇسابىقە بولۇپ، ئۇنىڭغا بەلگىلەن-كەن دەرىجە ئۆلچىمىگە توغرا كېلىدىغان تەنھەرىكە تىچلەر (كوماندىلار) قاتنىشىشقا بولىدۇ. مەسىلەن: A , B دەرىجىلىك پۇتبول بىرلەشمە مۇسابىقىسى، ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ تىكتاك توپ مۇسابىقىسى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

دەرىجىلىك يەر ئىجارىسى <س ئىق> بىرقەدەر ياخشى يەرلەردىن كېلىدىغان ھەمدە يەر ئىگىسىنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا قايتىدىغان نورمىدىن ئارتۇق پايدا. بۇ خىل يەر ئىجارىسى يەرنىڭ دەرىجىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغاچقا، شۇنداق ئاتالغان.

دەرىجىمۇدەرىجە بىر دەرىجىدىن يەنە بىر دەرىجىگە، تەدرىجىي: ئۇ بىراقلا نازىر بولغان ئەمەس، بەلكى دەرىجىمۇدەرىجە كۆتۈرۈلۈپ نازىر بولغان.

دەرىخ ئىم (پ) ئەپسۇس، ئىست، پۇشايىمان: يانۋارنىڭ سەككىزى چۈشتى تولۇق، ھەرىپى كەلسە ئاشۇ كۈن، ئاھ دەرىخ! بىر ئۇلۇغ چىقمايدۇ ئەستىن، بىر بۇزۇق.

دەرىخا ئى (پ) ھەي ئىست، ئەپسۇس: دەرىخا، ئايرىلار بولدۇم مانا مەن ئەمدى يارىمىدىن، مۇھەببەت دەشتىدە يۈرگەن دەردىمەن يار زارىمىدىن.

دەرىزە (توغرىسى: دېرىزە) ← **دېرىزە**.

دەريا ئى (پ) ① ۋادا سىرغىمىسىدىن مەركەزلىشىپ قۇيۇلۇش جايىغا ئېقىپ تۇرىدىغان تەبىئىي چوڭ سۇ ئېقىنى: دەريا بويىغا چىقسام ئۇزۇن سايىنىڭ قاراسى، نەدىنىمۇ تېپىلاركىن، بۇ دەردىمىنىڭ داۋاسى. ② كۆچمە. كەڭ: ئۇنىڭ قورسىقى دەريا،

ئۇ بىرەر كىمگىمۇ يامانلىقنى ئويلىمايدۇ. **دەريا بولماق** كۆپىيىپ دەرياغا ئايلانماق: ئاھ ئۇرارمەن، ئاھ ئۇرارمەن، ئاھلىرىم تۇتقاي سېنى. كۆز يېشىم دەريا بولۇپ بېلىقلىرىم يۇتقاي سېنى.

دەريا بويىغا ئاپىرىپ ئاغزىنى سۇغا تەگكۈزمەي ياندۇرۇپ كەلمەك ← **دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ياندۇرۇپ كەلمەك**: ياكى جياڭجۈن شەيتاننىمۇ دەريا بويىغا ئاپىرىپ ئاغزىنى سۇغا تەگكۈزمەي ياندۇرۇپ كېلىدىغان قېرى تۈلكە.

دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ياندۇرۇپ كەلمەك مەنپەئەتنى كۆرسىتىپ قويۇپ، مەنپەئەتنى يەتكۈزمەسلىك: ياسىن، سەن ئۇنىڭ بىلەن ئېلىش-بېرىش قىلما، ئۇ سېنى دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ياندۇرۇپ كېلىدىغان ئادەم، سېنى ھامان پۇشايىماندا قالدۇرىدۇ. * بۇنداقلارنى دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ياندۇرۇپ كېلىشكە كۈچ كەتمەيدۇ ئەمەسمۇ؟ * - بۇ خۇددى دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ياندۇرۇپ كەلگەندەكلا بىر ئىش بولۇۋاتىدۇ، يولداش كوماندىر. - دەيدى ئۇ.

دەريا تاشپاقىسى <زوتول> سۆزۈلگۈچى ھايۋان. سۇدا ياشايدۇ، شەكلى تاشپا-قىغا ئوخشايدۇ. دۈمبە ساۋۇتنىڭ ئۈستىدە يۇمشاق تېرىسى بولىدۇ. «قاسراقلىق بېلىق ياكى دوغىلاق بېلىق» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دەريا چوشقىسى <زوتول> ← **دەريا دېلفىنى**.

دەريا دېلفىنى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. دەريالاردا ياشايدۇ. تەن شەكلى بېلىققا ئوخشايدۇ، دۈمبە پالاقچىسى بولمايدۇ. بېشى دۈڭمەك، كۆزى كىچىك،

پۈتۈن تېنى قارا، كىچىك بېلىق ۋە باشقا كىچىك سۇ ھايۋانلىرى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. ئادەتتە « دەريا چوشقىسى » دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دەريادىن بىر تامچە ساناقسىز كۆپ نەرسىنىڭ ئىنتايىن ئاز بىرقىسمى؛ ناھايىتى ئاز: - بۈگۈن يولداشلارنىڭ نەتىجىلىرىمىز ھەققىدە سۆزلىگەنلىرى دەريادىن بىر تامچە، يەنە بىر قانچە كۈن سۆزلىسە كىۈ تۈگىمەيدۇ. سۆزلەشنى كېيىن داۋاملاشتۇرمىز، - دېدى ھېلىقى دۇيچاڭ.

دەريادىن تامچە ← دەريادىن بىر تامچە: شائىرنىڭ قول يازمىلىرى پۈتۈنلەي دېگۈدەك يوقالغان. ھازىر كىشىلەر تەرىپىدىن يادقا ئېلىۋالغانلىرى رەتلىنىپ ئېلان قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ، ئۇلار پەقەت دەريادىن تامچە. دەريا قىسقىچىقىسى <زۈنۈل> قىسقىچىقىسىنىڭ بىرخىلى، باش كۆكرەك قىسمىدىكى قاسىراقلىرى سوقچاق ۋە قوڭۇر كۈل رەڭ، قورساق قىسمىنىڭ قاسىرىقى ياپ-لاق، رەڭگى ئاقۇچ، چىشىنىڭ يۇمىلاق، ئەركىكىنىڭ ئۇچلۇق بولىدۇ. پەنجىسىدە ھەرە چىشىغا ئوخشاش ئىنچىكە چىشلىرى بولىدۇ. گۆشى مەزىلىك. تاتلىق سۇدا ياشايدۇ. بەزىدە دەريا قىرغاقلىرىدىكى دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىگە زىيان سالىدۇ. دەريا قىنى <سۇ> دەريانىڭ ئىككى قىرغىقى ئوتتۇرىسىدىكى سۇ ئاقىدىغان قىسمى.

دەريا ۋادىسى <سۇ> دەريا قىرغىقىنى بويلاپ سوزۇلغان كەڭ تۈزلەڭلىك.

دەرياچە رەۋ. بەك كەڭ؛ ناھايىتى نۇرغۇن؛ ياخشى كۈننىڭ قەدرىگە يەتمەس، كىشىنىڭ قەلبىدە، تۆت مەرەزنىڭ دەۋرىگە دەرياچە نەپرەت بولسا.

دەريا - دەريا ناھايىتى كۆپ، ھەددى - ھېسابسىز: مۈشكۈل تارىخ بولدى ساڭا ئىشخانا، سېنى سوقتى زۇلۇم تارتقان بىرخەلق. سېنى سوقتى باسقۇنچىلار دەستىدىن، دەريا- دەريا قانغا پاتقان بىرخەلق.

دەريادەك ① رەۋ. ناھايىتى كۆپ، سۈدەك، سەلدەك: دەريادەك ئاقتى قان ئەمما چۈشمىدى، بۇ يېڭىش بايرىقى ئۇلار قولىدىن. ② سۇپ. كەڭ، چوڭ: ئۇ قورسىقى دەريادەك بىر ئادەم.

دەريالاپ رەۋ. دەريا ھاسىل قىلىپ، دەرياغا تولدۇرۇپ؛ ناھايىتى كۆپ: ئېلىنىڭ قانخور مەشۇقى، گىرېك قانلىرىنى تۆكتى دەريالاپ.

دەز (پ) ① سۇپ. يېرىلغان، چاڭ ھاسىل بولغان: دەز تام. دەز چىنە. ② ئى. يېرىلغان، چاڭ كەتكەن جاي، يېرىق سىزىق: بۇ تېگى زەي ئۆينىڭ تېمى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنلىكىدىنمۇ ياكى يەر تەۋرىگەنلىكىدىنمۇ، تامدا پەيدا بولغان دەز بارغانچە يوغىناپ كېتىۋاتىدۇ. * ئۇرۇقچا، ياڭاقنى چىش بىلەن چىقىش چىشنىڭ ئىمال ماددىسىغا دەز كەتكۈزۈپ چىشنىڭ بۇزۇلۇشىغا ئېلىپ بارىدۇ. ③ ئى <گېئول> تاغ جىنىسلىرىنىڭ قېتىشى ياكى سۇدىن ئاجراش ۋاقتىدا ھەجىمى كىچىكلەش نەتىجىسىدە شەكىللەنگەن ياكى تاغ جىنىسلىرى كۈچىنىشكە ئۇچراپ شەكىللەنگەن چاڭ.

دەز كەتمەك ① دەز، چاڭ، يېرىق پەيدا بولماق: ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئايالىغا بەھرىمەنلىك قىلىپ دەز كەتكەن پىيالىدا چاي قۇيغىنى ئاز كەلگەندەك، ياغسىز ھالدا بىلەن مېھمان قىلماقچى بولۇپتۇ. * لېكىن يېتىپ كېلىپ باھار شىددىتى، قاتقان دەريا مۇزلىرىغا دەز كەتتى. قار، سۇلىرى ئېرىپ چۈشۈپ ھەر

ياقتىن، تاشقىن ياساپ بۇ مۇزلارنى تەۋرەتتى. ② كۆچمە. ئاساسىغا يامان تەسىر يەت-مەك، بىرەر نەرسە ياكى ھادىسىنىڭ يامان تەسىرىگە يولۇقماق: ئۆز سەلتەنتىگە دەز كېتىدىغان بۇ ئىشلاردىن پادىشاھ خەۋەرسىز ئىدى. * ئاز ۋاقىتتىن كېيىن گۈلزارلىق ھويلىدىكى كىشلەرنىڭ گۈلگە بولغان ئىشتىياقىغا دەز كەتتىمۇ ياكى گۈل سەيلىسى قىلىشقا ھەپلىسى بولماي قالدىمۇ، ئىشقىلىپ، ئىشىك-دېرىزىلىرى ئالدىدىكى گۈللۈكلەرنى بىردىن، ئىككىدىن بۇزۇپ، تۈز-لەپ، ئورنىغا تام چۆرۈپ چاچانا، ئېگىز-پەس كىچىك يان ئۆيلەرنى سېلىشۋالدى. ③ كۆچمە. باشقىلارغا دېيىلگەن گەپنى ئۆزىگە ئېلىپ كەتمەك: تۇمشۇقلىرنىڭ سوزۇلۇپ كەتتىمۇ سېنىڭ، دەز كېتىپ قالدىمۇ نېمە، ھا، ھا-ھا! * خىيال شۇ يەرگە كەلگەندە گۈلسۈرۈخنىڭ يادىغا ئاپسىنىڭ ئاخشامقى «ئۇنى تىللىسام، ساڭا نېمە دەز كەتتى؟» دېگەن سۆزى چۈشۈپ قالدى - دە، ئۆزىچە كۈلۈپ قويدى.

دەزگىل ئى (پ) موزدۇزچىلىقتا تىكىلىدىغان كۆن - خۇرۇم قاتارلىقلارنى قويۇپ ئۈستىدىن باستۇرۇپ بىر خىل ھالەتتە تۇتۇپ تۇرىدىغان تاسما.

دەزمال ئى (پ) ① ئىچىگە چوغ سېلىپ ياكى توك بىلەن قىزىتىلىدىغان تۇتقۇچلۇق، كىيىم ۋە رەختلەرنىڭ پۈرلەشكەن جايلىرىنى سىلىقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ماشىنىچىلىق ئەسۋابى: نۇرسا دەرھال بۇرۇلدى - دە، دەزمالنىڭ ئاستىدىن چىقۇاتقان ئىسقا كۆزى چۈشتى. ② كىيىم-كېچەك، رەختلەرگە دەزمال سېلىپ تۈز، سىلىق قىلىنغان ھالەت: تۇرسۇننىڭ ئەتكەن دەزماللىغان كۆڭلىكىنىڭ چۈشكە قالماي دەزمىلى

كەتتى.

دەزمال باسماق ← دەزمال سالماق:

- مەنىمۇ شۇ ئادەم ئاق-قارىنى پەرق قىلارمىكەن دەپ ئويلىۋىدىم، ئۇ ئادەممۇ تۇرسۇننىڭ تىككەن چاپىنىغا دەزمال بېسىپ بېرىدىغاندەك قىلىدۇ-غۇ؟

دەزمال سالماق دەزمال بىلەن باسۇرۇپ پۈرلەشكەن جايلارنى سىلىقلىماق: ئايشەم ئەتىگەندىلا كىيىملەرگە دەزمال سېلىشقا باشلىدى.

دەزمالچى ئى. يۇيۇش، تىكىش ئورۇنلىرىدا دەزمال سېلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

دەزماللاتماق «دەزماللىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاسىم پۈتكەن كىيىملەرنى كىيىپ كۆرۈپ، شىمىنى قايتا دەزماللىتىپ قىرلىرىنى چىقارغۇزدى.

دەزماللاشماق ① «دەزماللىماق» پېئىلىنىڭ نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: قىزلار كىيىملىرىنى دەزماللىشىپ ئويۇن مەيدانىغا مېڭىش تەييارلىقىنى قىلىشۋاتاتتى. ② دەزمال سېلىشقا ياردەم-لەشمەك: قىز ئوقۇغۇچىلار مەكتەپنىڭ بايرام كىيىملىرىنى كىيىم باشقۇرغۇچىلارغا دەزماللىشىپ بەردى.

دەزماللانماق «دەزماللىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇنىڭ قولىدىكى تور سومكىدا دەزماللانغان ئاپئاق خالات بىلەن ئاق خەسە بۆك كۆزگە چۈشۈپ تۇراتتى.

دەزماللىماق پ. دەزمال بىلەن بېسىپ پۈرلەشكەن جايىنى سىلىقلىماق، دەزمال سالماق: نۇرسا بوۋاقتى ئاسراپ، كۆيۈنۈپ باقتى، ئۆيلەرنى پاك-پاكىز تۇتتى، كىيىم-كېچەكلەرنى ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر قېتىم يۇيۇپ دەزماللىدى.

دەس رەۋ (پ) كۈچ بىلەن، زور قىلىپ،

دىن تاشقىرى، نەي چېلىشى، ناخشا ئېيتىشى ئۆگىنىۋالدى.

دەستار ئى (پ) يېزىت ← **سەللە**: موللىنى نەدىن بىلۈرسىز، دەستاردا قەلىسى. بىۋاپاننىڭ دەردى يامان، تۈگىمەيدۇ ئەلىسى.

دەستارگۈل ئى (دەستار+گۈل) <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق پاكار ئۆسدىغان، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى قوشۇق ياكى تەتۈر تۇخۇم شەكلىدە بولىدۇ. گۈلى باش باھاردا ئېچىلىدۇ. باشسىمان گۈل رېتى گۈل شېخىنىڭ ئۇچىدا ئۆسىدۇ، تىلسىمان گۈللىرى ئاق، ئاچ قىزىل ياكى قىزىل رەڭلەردە، نەيچىسىمان گۈللىرى سېرىق رەڭدە بولىدۇ. ئەسلىي ماكانى ياۋروپا بولۇپ، ھازىر مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىمۇ مەنزىرە ئۆسۈملۈكى ئورنىدا ئومۇميۈزلۈك تېرىپ ئۆستۈرۈلۈۋاتىدۇ.

دەستە I ئى (پ) ① ھەرخىل ئەسۋابلار-نىڭ قول بىلەن تۇتىدىغان قىسمى؛ ساپ: كەتمەن دەستىسى. قامچا دەستىسى. پىچاق دەستىسى. * ئابلىكىم بۇگەپلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، ئىختىيارسىز قولدىكى قەلەمنىڭ دەستىسىنى بىرنەچچىنى چەكتى. * كىمكى قىلىچنىڭ قارا دەستىسىنى تۇتۇشنى خالىمسا، ئۇنىڭ ئۆتكۈر تىغىغا دىچ كېلىدۇ. ② دۇتار، راۋاب، ساتار قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلىرى-نىڭ تار ياكى سىم تارتىلغان، قولىنى ھەرىكەتلىنىدۇرۇپ پەدە باسىدىغان قىسمى؛ تەمبۇر-دۇتارلارنىڭ دەستىسى ئۇزۇن بولغانلىقتىن، نەملىك ھاۋانىڭ ياكى ئىسسىق ھاۋانىڭ قاتتىق تەسىر قىلىشى بىلەن كەينىگە، يان تەرەپلىرىگە قايدىغان ئەھۋاللار بولىدۇ. ③ قول-پۇت بىلەن ھەرىكەتلىنىدۇرۇلىدىغان يەرلىك توقۇمىچىلىق دۇكىنىنىڭ تىخ

تەڭكۈزمەي: ئۇزۇپ دەس كۆتۈرمەك. * سەھىيەگە چاچرىغان قان، بارلىق ئەلنى دەس ئويغاتتى. سېنى ھەردەم ئاقلاش ئۈچۈن، ئەل كۈرەشنى جېدەللەتتى.

دەس تۇرماق يەردىن بىر زور بىلەن، بىرنەمبەگە تايانماي ئۆرە، تىك تۇرماق، قوپماق: كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدىن يوغان گەۋدىلىك يىگىت دەس تۇردى. * قارارغا كەلدى، تۇردى ئورنىدىن دەس، ۋە لېكىن ئۇ چۆمۈلدى ئويغا بىر پەس.

دەس قوپماق ← **دەس تۇرماق**: يىگىت كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ دەس قوپتى، بېرىپ، يەردە ۋاي-ۋايلاپ ياتقان كالتەكچىنى ياقسى-دىن تۇتۇپ تۇرغۇزۇپ، قەھرى بىلەن يەنە بىر مۇشت سالدى. * ئۇ قەغەزدىكى قۇرلارغا قارىغانسېرى ھەيرانلىقى ئېشىپ، ئورنىدىن دەس قوپتى - دە، زورخانغا قاراپ، «چوڭ ئۆيگە چىراغ ياق» دېدى ۋە ئۆزى ئامانقۇلنى چاقىردى.

دەس كۆتۈرمەك بىرنەرسىنى يەردىن بىر زور بىلەن ئۇزۇپ كۆتۈرمەك: كېرىم چال بېرىپ، خالىنى دەس كۆتۈرۈپ مۇرىسىگە ئالدى. * سانىغان ئاچا شۇنداق دېگىنچە رەيھانىنى دەس كۆتۈرۈپ يەردىن ئالدى، باش-كۆزىنى سىلاپ چېكىسىگە سۆيۈپ قويدى.

دەست ئى (پ) قول، كىپت: - مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، زور ئۈمىد كۈتكەندىم. بىراق... يىگىت لېۋىنى چىشلەپ سەل جىم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، - بىراق ھېچ ئىشنى دەستىگە ئالالمىدىم. * قۇتلۇق پادىنىڭ كەينىدە يۈرۈپ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ، 18 ياشقا كىرگەن يىلى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ دەرسلىكىنى پۈتۈنلەي دەستىگە ئېلىپ بولغان.

بېغنىڭ شوخ بۇلبۇللىرى، تۆكەتتى زوق بىلەن دەستە-دەستە گۈل. كاككۇكلار سايرىسا گۈلشەن سەھنىدە، دەرئىدى ئۇ زامان، «سايرا، ئېچىل، كۈل...!» * ئاق بۇلۇتتەك ۋاگون-ۋاگون پاختىلار، زاۋۇتلارغا كېچە-كۈندۈز توشۇپ تۆتتى. گۈلدىن گۈزەل تاۋار-دۈردۈن رەڭدار چىتىنى، جاۋەنلەرگە دەستە-دەستە قوشۇپ تۆتتى.

دەستەك I نى (پ) ① تۇتقۇچ، ساپ، دەستە. ② كۆچمە. قولدا ئاساس بولىدىغان دەلىل، سەۋەب، ۋاسىتە؛ باھانە؛ بۇنىڭ ئۈچۈن بىرەر دەستۇردىن دەستەك تېپىش ھاجەت ئەمەس. ③ يېزىق. قولدا ئېلىپ يۈرىدىغان ياكى ئاساس قىلىپ ساقلايدىغان ھۆججەت، يارلىق، بۇيرۇق؛ ئىسمائىل 1273- يىلى خاننىڭ پەرمانى بويىچە تاپىدۇ. كى ئۇيغۇر زەمبىرىكىنى ياسايدىغان ئۈستىلارغا باشلىق بولغان، خان ئۇنىڭغا ئۆز قولى بىلەن ئەسكەر يۆتكەش دەستىكى تەقدىم قىلغان.

دەستەك بولماق ئاساس، باھانە، سەۋەب بولماق؛ «تۆگىنىڭ سول كۆزى قارىغۇ بولسا، دائىم ئوڭ تەرەپتىكى چۆپىنى يەيدۇ» دېگەندەك ئىلىم قارىغۇسى خۇماقز ئۈچۈن مەدەنىيەت ئىنقىلابى چوڭ دەستەك بولدى.

دەستەك قىلماق ئاساس، ۋاسىتە قىلماق؛ باھانە، سەۋەب قىلىۋالماق؛ ۋاھاپ ئۇنىڭ ئۆز قولى بىلەن يېزىپ بەرگەن خېتىنى دەستەك قىلىپ، ئوسمان دۇبىچاڭغا قارشى ھۇجۇم قىلغانلىقىنى ئىسپاتلىماقچى بولدى. * ئۇنىڭ مەقسىتى بۇنى دەستەك قىلىپ باشلىق بولۇش ئىدى.

دەستەك II نى (پ) ئاياغ كىيىمنىڭ پاشىنىسىغا چاپلانغان، باشلىققا ئۇلاپ تىكىلىدىغان قىسمى؛ دەستەك تىكەك.

ئۇرۇنلاشتۇرۇلغان قىسمى.

دەستگە ئالماق دەستە ئورناتماق، دەستە بېكىتمەك؛ دۇتارنى دەستگە ئالماق.

دەستە II نى (پ) ① بىر تۇتام قىلىپ تېرىلگەن ياكى تىزىلغان باغ؛ باغلام؛ بۇ تراكتورنى تراكتورچىلار ئالاھىدە زىننەتلىگەن؛ كابىنىغا قىزىل بايراق قارىغان، كابىنىنىڭ سىرتى ۋە تراكتورنىڭ تۇمشۇقىغا ئېتىز گۈللىرىدىن چىرايلىق دەستىلەر قىستۇرۇلغان. // ئانىسى ئوغلىنىڭ سۆزىنى چۈشەنمەي: «ئەي ئوغلۇم! سېنىڭ كېيىلىڭگە يەسەن گۈلى دورا بولىدىغان بولسا، بىر ئەمەس، بىر دەستە يەسەن ئېلىپ بېرەي!» دەپتۇ. * تاڭ سەھەردە مەكتەپكە ماڭدى سىڭلىم زەبىيانگۈل. خۇش بۇي پۇراق چاچاتتى قولىدىكى دەستە گۈل. ② ئۈستىمۇ ئۈست قىلىپ ئۇرۇنلاشتۇرۇلغان نەرسە؛ ئىككى ئايچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، يول بويىدا ئادەم بويى ئېگىزلىكىدە نەچچە ئون قەۋەت خىش-كېسەك دەستىسى پەيدا بولدى. // ئۇ ئۆيگە كىرىپ دەرھال ئارقا-ئارقىدىن ئىككى دەستە كىتابنى كۆتۈرۈپ چىقتى. * ئېگىلدى مېۋىگە كىرگەن ئەجىر-تەر ئالىمىز ھەرىپىل، خەلققە داستىخان راسلاپ، تىزىشقا دەستە نان تاپتىم.

دەستە قىلماق بىر تۇتام قىلىپ باغلىماق؛ بىركۈنى، پەرىدە مېنى تاغنىڭ ئىچىگە باشلاپ ئەكىردى. بىز شارقىراتىمىلارغا باردۇق. رەڭگارەڭ گۈللەرنى ئۈزۈپ دەستە قىلىپ ئوينىدۇق.

دەستە - دەستە بىرنەچچە باغ؛ بىرنەچچە دەستە، بىرنەچچە تىزىق؛ ۋاڭنىڭ ئالدىغا سېلىنغان داستىخاندا دەستە -- دەستە نان-توقاچلار تۇراتتى. * ئىلىم-پەننىڭ

دەستە كىچى نى ① يېزىت. دەستە كىچى

يە تىكۈزگۈچى كىشى. ② باشقىلارغا ھامىيلاشقۇچى، باشقىلارنىڭ كەتمىنى چايدىغان كىشى: ياسىن ئۆزى كىچىك بولغان بىلەن ئۆتكەنكى يىغىندا قاسم تۈگىنىڭ دەستە كىچىسى ئىكەنلىكىنى چاندۇرمىدى.

دەستە كىچىلىك «دەستە كىچى» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى: «خەققە دەستە كىچىلىك قىلىپ قانچىلىك نەپ ئالارسەن، بەربىر يامان نام چىقارغىنىڭ قالدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە تۇرمۇشتا قىينالساڭمۇ ھالال ياشاپ ئۆتسەڭ بولماسىدى» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

دەستگاھ نى (پ) توقۇش قول ھۈنەر-

ۋە نىلرنىڭ توقۇش دۈكىنى: ھۆرىگۈل ۋە ئۇنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش مەڭلىغان سەپداشلىرى بۇ قىسقىغىنە ۋاقتى ئىچىدە ياغاچ دەستگاھىدىن پايدىلىنىپ توقۇش سانائىتىنى ماشىنا بىلەن توقۇيدىغان زامانىۋى سانائەتكە كۆچۈرۈشتى. * دادام پەنجىنى دەستگاھنىڭ ئۈستىگە تاشلىغۇچە ھېھقايسىمىز كىرىپك يۇمايمىز.

دەستگاھلىق نى. دەستگاھ بىلەن توقۇش

كەسپى: ئاتىسىنىڭ بۇيرۇقى، قىزنىڭ شەرتىگە ئاساسەن، شاھزادىمۇ ئازلا كۈندە رەقەملەر-دىن جۈملە تۈزۈشتىن ئىبارەت مۇرەككەپ ئىلىم بىلەن دەستگاھلىق ھۈنرىنى تولۇق ئىگىلىدى.

دەستۇر نى (پ) ① ئىش-ھەرىكەت ئۈچۈن

قوللانما، نىزام، كىتاب؛ قائىدە-قانۇنلار توپلىمى: سىزمۇ ياشلىقىڭىزدا نۇرغۇن كىتابلارنى يازغان، قېرىغىچە سان-ساناقسىز دەستۇرلارنى ئوقۇغان، ھەددى-ھېسابسىز ماقالىلارنى يازغان بولسىڭىزمۇ، لېكىن قوللىغىزدىن ھېچ ئىش كەلمەي ئۆتتىڭىز. * مەن ئاچتىم كىتابىنى، دوستۇم ئەجرىدىن، پۈتۈلگەن دەستۇرنى ئاۋايلاپ ئاچتىم. ھەرقۇرى ئالتۇندەك چاچتى

يۈرىنى، ھەرقۇرغا ھۈرمەتتە تىكىلدىم-باقتىم.

② تىبابەت رېتسىپلىرى مەجمۇئەسى: سامساق مەن ئۆگەنگەن دەستۇرلاردا قورساق ساھىلىگە مۇناسىپ دورىلاردىن بىرى. * تىبابەت دەستۇرى، ئۆرنەك ئاتالغان، «دورىلار نۇسخىسى غەربىي دىيارنىڭ». تۇرپانلىق ياسىغان «ھايات شەرىپىتى»، شىپالىق دورىسى بولغان بىمارنىڭ.

دەستۇر قىلماق قىبلىنە ما، قوللانما سۈپىتىدە ئەمەل قىلماق: بىز ئىتتىپاقلىقنى ھەممە ساھەنىڭ، ھەممە تارماقنىڭ ھەربىر خىزمىتىنى ياخشى يولغا قويۇشنىڭ ياخشى دەستۇرى قىلىشىمىز لازىم.

دەستۇرخان (توغرىسى: داستىخان) ← **داستىخان**.

دەستىدە تىر. تۈپەيلى، سەۋەبىدىن (يە تىكۈزگەن ئېغىرچىلىقى، مۇشەققىتى، زىيىنى ھەققىدە): ئاتىڭىز بىلەن ئانىڭىز سىزنىڭ دەستىڭىزدە پۈتى كۆيگەن توغۇدەك تىنماي بىردەم دوختۇرلار ئىشخانىسىغا، بىردەم ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلار، كېسەللەر ئارىسىغا باراتتى. * ئامبال ئالدىدا دايبى كەينىدە، مەن قانداق قىلاي زۇلۇم دەستىدە.

دەستىدىن تىر. سەۋەبىدىن، تۈپەيلىدىن:

مەلىكە بىلەن ئىنىكئانا دەشتۇباياۋاندا دەھشەتلىك ئىسسىق دەستىدىن قىينالدى. * «خەپ تۆمۈر، مېنى ئەجەب ئانى تېپىپ كەتتىڭ، مېنىڭ بېشىغا ئەجەب ئېغىر كۈلپەتلەر-نى سالىدىڭ، سېنىڭ دەستىڭدىن مانا بۈگۈن مەن سەپتىن چۈشكەن بىر لالىمغا ئۆزۈمدىن باشقا ھېچكىم ئولتۇرۇپ باقمىغان تەختىراۋانىدىن ئورۇن بېرىدىغان ھالغا چۈشۈپ قىلىۋاتمەن» دەپ ئويلايتتى ئۇ. * ئەجەلنىڭ دەستىدىن، كىملىر قۇتۇلدى؟ دامىغا مەزلۇملار چۈشتى، تۇتۇلدى.

بولدىغان، دەستگە باپ: مەن ئورمانچىلىق دۇيىدىن تۆت دەستلىك ئۆرۈك ياغىچى ئەكەلدىم.

دەستلىمەك I پ. دەستە ئورناتماق،

ساپ بېكىتمەك: كەتەننى دەستلىمەك.

دەستلىمەك II پ ① دەستە-دەستە

قىلىپ باغلىماق، بىر تۇتام-بىر تۇتامدىن

تىزماق: بۈگۈن مەن سېنى ياد ئېتىپ

دوستۇم، سېغىنىپ ئەسلەپ كەلدىم قېشىغا،

كۆرۈپ قەبرەگىنى خاتىرەم شۇ دەپ، گۈلنى

دەستلەپ قويدۇم بېشىغا. ② ئۈستۈنۈست،

قەۋەت-قەۋەت قىلىپ تىزماق: ھەمراھ

ئىچىلىپ بولغان چىنىلەرنى دەستلەپ نېرىراق

ئىتتىرىپ قويدى-دە، مەتنىيازنىڭ قىچىسى

توغرىسىدا گەپ باشلىدى. * ئۆيلەردە

دەستلەپ تىزىلغان ئاق نان، ساھىبخانا

خۇش چىراي كۈتىدۇ مېھمان، مەررە گۆش

چاچىدۇ مەزىلىك پۇراق، داستىخان ئۈستىدە

لېگەندە شۇ نان.

دەسسەتكۈزمەك «دەسسەمەك» پېئىلىنىڭ

قوشى مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ۋاي،

قاياققا بارىسىز؟ بالىلار... قارىسىڭىزچۇ، بالىلار-

نى دەسسەتكۈزۈۋېتىپسىزغۇ! - دېدى بىر

ئايال جان ئاچچىقى بىلەن.

دەسسەتمەك «دەسسەمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ يېڭى ئەسكەرلەر-

گە قۇرۇق مىلىتىقلارنىلا كۆتۈرگۈزۈپ كەچكىچە

مەشققە دەسسەتتى. * ئۇ ئوغلىنىڭ ئالدىنى

ئۆزىگە قاراتتى - دە، تىزىغا دەسسەتتى،

ئۇنىڭ يۇمشاق، قېقىزىل مەڭزىگە ئاتىلىق

مېھرى بىلەن سۆيىدى.

دەسسەشمەك ① «دەسسەمەك»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ②

دەسسەشمەك ياردەم بەرمەك: ئادەم

بويى كۆتۈرۈلگەن تامنى يەنە بىر قاتار

دەستلەشمەك «دەستلىمەك I» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن كەتەننى

دەستلىتىپ تەييارلاندىم.

دەستلەشمەك I «دەستلىمەك I»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: دېھقانلار

كەتەن-چوتۇنلىرىنى دەستلىشىپ، ھارۋىلىرىنىڭ

جابدۇقلىرىنى تەييارلاپ سۇ قۇرۇلۇشىغا مېڭىشنىڭ

تەييارلىقىنى قىلىشۋاتاتتى.

دەستلەشمەك II «دەستلىمەك II»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: تونۇر بېشىدىكى

چوكانلار تونۇردىن پىشىپ چىققان كاكچىلارنى

ئوندىن - ئوندىن قىلىپ دەستلەشتى. * ئۇ

ئولتۇرۇپ، قىزچاقنى تىزىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ

گۈللىرىنى دەستلىشىپ بەردى.

دەستلەشمەك I سۈپ. دەستسى بار،

دەستە بېكىتىلگەن: تام تۈۋىدە دەستلەشمەك

چوتۇلار تۇراتتى.

دەستلەشمەك II سۈپ. دەستە-دەستە

قىلىپ باغلانغان، تىزىلغان: دەستلەشمەك

گۈللەر. * ئوقۇتقۇچى يېنىدا دەستلەشمەك

تۇرغان كىتابلاردىن بىرنى سۇغۇرۇپ ئالدى

-دە، لۇتپۇللاغا بىرنەچچە يەرلىرىنى ئوقۇتۇپ

ئاڭلىدى.

دەستلەشمەك I «دەستلىمەك I»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: دەستلەنگەن

كەتەن.

دەستلەشمەك II «دەستلىمەك II»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سادىق

كىتاب ئىشكاپىدىن كۆزىنى ئېلىپ، كارىۋاتتا

ئولتۇردى ۋە شۇ يەردە دەستلەنگەن ياستۇق

ئاستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قېلىن بىر كىتابقا

كۆزى چۈشتى.

دەستلىك سۈپ ① دەستسى بار، دەستە

ئورنىتىلغان: ئۆرە دەستلىك پىچاق. ئۇزۇن

مۈڭگۈز دەستلىك قامچا. ② دەستە قىلىشقا

قالدىم. ئۇ قوڭغۇرىقنى جىرىڭلىتىپ مايماق دەسسەپ ئالدىرىماي كېتىپ باراتتى. ④ كۆچمە. ئوينىماق، چۈشمەك (ئۇسسۇل، ساما قاتارلىقلار ھەققىدە): شىپاك ئاستىدە. كى كۋادرات شەكلىدىكى پەگاھتا بولسا، ئىككى ياش يىگىت بىر-بىرىگە شۇنداق يېقىملىق بېقىشىپ «تاك سەيلىسى» گە دەسسەۋاتاتتى. * باھارى كەلدى سەنئەتنىڭ، تۈزۈلدى كەڭتاشا سورۇن، قازا بۇلۇل غەزەل ئېيتىپ، ئۇسسۇلغا دەسسەدى قارلىغاچ. ⑤ كۆچمە. ئىگىلىمەك، ئالماق، باسماق: ئۇزۇن ئۆتمەي مەن باشقا بۆلۈمگە يۆتكىلىپ، ئورنۇمغا ئاقىل دەسسەدى.

دەسلەپ رەۋ. ئەڭ ئاۋۋال، ئالدى بىلەن، باشتا: ئۇ مېنى كۆرۈپ دەسلەپ سەل تېڭىرقىدى. كېيىن جالال مۇئەللىم بىلەن تەڭلا ئىللىق چىراي بىلەن مېنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. * زۇلا خەتنى ئوقۇپ بولۇپ دەسلەپ قاقاقلاپ كۈلدى، كېيىن خۇددى تۇتقاقلىقى تۇتقان ئادەمدەك خەتنى پىرقىرتىپ تاشلاپ چالۋاقدى.

دەسلەپ قىلماق ① بىرەر ئىشنى يېڭى-دىن باشلىماق: - قېنى ئوغلۇم، سەن دەسلەپ قىلىپ، ئايشەمگۈلدىن ئەيۇ سورىغىن. كېيىن ئۇ سەندىن ئەيۇ سورىيدىغان بولدى، - دېدى قادىر ئاكا ئوغلى خەمتىگە. ② بىر كۈنكى سودىدا تۇنجى قېتىم مال سېتىپ پۇلنى ئالماق: - بالام، مەن تېخى دەسلەپ قىلىمىدىم، يەنە ئىككى سائەتتىن كېيىن كەل. ئاندىن ئاپىرىپ بەرسەڭمۇ بولىدۇ، - دېدى دۇكاننى يېڭى ئاچقان دادىسى.

دەسلەپتە رەۋ. باشتا، ئالدىدا، ھەممىدىن بۇرۇن: دەسلەپتە ئۇ كەلدى، كېيىن باشقىلار كېلىشتى. * مەنۇ دەسلەپتە مارجان

كۆتۈرۈشكە تەييارلانغان لايىنى دادام گەنەن بىلەن ئاغدۇرۇپ دەسسەۋاتاتتى. مەن ئىنىم بىلەن ئاغدۇرۇلغان لايىنى دەسسەشىپ بېرىۋاتاتتۇق.

دەسسەلەك «دەسسەمەك» يېنىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇ ئاتلار، ئەسكەرلەر ۋە جاسۇسلار ئايغى ئاستىدا دەسسەلەكتە ئىدى. * قالايمىقاندا سەككىز ياشلىق ئوغلۇم جۇماتايىدىن ئايرىلىپ قالدىم. بىچارە قوزام مالنىڭ ئايغىدا دەسسەلىپ ئۆلۈپ قالغاندىمۇ، يا بارمىدۇ؟

دەسسەتلىمەك «دەسسەتەك» يېنىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇ دامكراتنى تەتۈر بۇراپ، تراكتورنىڭ چاقىنى ئۆز سالمىقى بويىچە ياغاچ ئۈستىگە ئاۋايلاپ چۈشۈرۈشكە باشلىدى. تراكتور ياغاچقا دەسسەتلىپ، ياغاچنىڭ ئەگرە-لىرى راۋرۇس تۈزلەندى.

دەسسەسدە رەۋ. زور بىلەن، بىر يەرگە تەگكۈزمەي، شاققىدە: ئۇ باياتىدىن بېرى پەرىزاتنىڭ نەشتەردەك ئاچچىق قازاشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئورنىدىن دەسسەسدە تۇردى.

دەسسەمەك پ ① ئۈستىگە ئايغىنى قويۇپ تۇرماق، پۇتى بىلەن باسماق: ئەسكەرلەر قىرغاققا دەسسەدى. * - مەيلى ئارلىقنى كۆرۈڭ دەپ، يۈرىكىمنى يېرىپ بەرسەم بولاتتىمۇ، نان دەسسەپ بېرەيمۇ؟ - دېدى غۈنچەم. ② ئاياغ ئاستىغا بېسىپ ئەزمەك، يانچىماق: ياش مېنىڭ ئوقتەك ئېتىلىپ يېرىپ، سۇلايماننىڭ ئاپتوماتقا سوزۇلغان قولىنىڭ ئۈستىگە «غاچ» قىلىپ دەسسەدى. * ئېرى ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، گۈلئايشەمنىڭ قولىغا قاتتىق دەسسەدى. ③ قەدەم ئالماق، ماڭماق: كەتكىن، ئىشىك بولمىسا بۇ يەرگە دەسسە. * مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ

② ئۈزۈل-كېسىل ئەمەس، يەنە بىر قېتىم قىلىشقا تېگىشلىك دەپ: ناھىيىلىك پارتكوم سىزنىڭ دوكلاتىڭىزنى دەسلەپكى قەدەمدە قاراپ چىقتى. * 1951 - يىلى 12- ئايغىچە بولغان بىر يېرىم يىل ئىچىدە « ئون ئىككى مۇقام » نىڭ ئاساسىي قىسىملىرىدىن 100دىن ئارتۇق خەلق ناخشىلىرىنى دەسلەپكى قەدەمدە ئۇنئالغۇ سىمغا بەردى.

دەسلەپكى لايىھە <بىن> بىناكارلىق قۇرۇلۇش لايىھىسىنىڭ بىرىنچى باسقۇچى، بۇنىڭدا، قۇرۇلۇشنىڭ ئومۇمىي لايىھىسى، چۈشەندۈرۈشى ۋە خام چوتى تۈزۈپ چىقىلىدۇ. تەستىق چۈشكەندىن كېيىن بۇ لايىھە، شۇ قۇرۇلۇشقا مەبلەغ ئاجرىتىش، ماتېرىيال، ئۈسكۈنىلەرنى زاكاز قىلىش ۋە قۇرۇلۇشنى سېلىشنىڭ باشقا تەييارلىقلىرىنى باشلاش قاتارلىقلارنىڭ ئاساسىي ھۆججىتى بولۇپ قالىدۇ.

دەسلەپكىدە رەۋ ← دەسلەپتە: نۇرغۇن ئۇلۇغ ھەقىقەتلەر ئەڭ دەسلەپتە شەرەپلىك دەپ تونۇلغانىدى.

دەسمال ئى (پ) نەرسىلەرنى بولۇپمۇ ئاشخانا سايمانلىرىنى سۈرتىدىغان پارچە رەخت، لۆڭگە: ئۇ مۇرىسىگە ئارتىۋالغان ئاق دەسمال بىلەن گۈللىرى يالتىراپ تۇرغان تاماق شىرەسىنى سۈرتىۋېتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى. * ئۆيىنىڭ بىر بۆلۈمىدىكى كونا ياغاچ كارىۋاتتا دەسمالدىك قارىداپ كەتكەن يوتقان-كۆرپە بار ئىدى.

دەسمالچى ئى. داستىخان يىغىش، قولغا سۇ بېرىش ئىشلىرىنى قىلغۇچى كىشى: توختى ئۇزۇن يىللاردىن بېرى قازى، ئاقساقاللار- نىڭ تاۋىقىنى كۆتۈرۈپ، دەسمالچى بولۇپ يۈرۈپ ئۇلاردىن مەنەپ تەمەسىدە يۈرگەندى.

بۇۋىنى ئېرىگە ئەجەب ئامراق ئىكەن دەپ ئويلىغانىدىم. * دەسلەپتە ئۇنىڭ قورسىقى سانجىپ ئاغرىغانىدى.

دەسلەپكى سۈپ ① باشلىنىشتىكى، ئالدىنقى، بىرىنچى، ئاۋۋالقى: شۇنداق قىلىپ، ئىنستىتۇت ھاياتى باشلاندى، دەسلەپكى ئايلا ساۋاقداشلار ئارا تونۇشۇش بىلەن ئۆتۈپ كەتتى. * ئۇلارنىڭ دەسلەپكى ئىككى پەرزەنتى ئانا قورسىقىدا تېخى ئالەمگە كۆز ئاچماي تۇرۇپ ئېغىر ۋە تىنىمسىز ئەمگەك تەسىرىدە تۇنجۇقۇپ ئۆلدى. * - قېنى، دەسلەپكى كۆپىيىشىنى ئوقۇپ باقىنا. - دېدى مۇئەللىم. ② بۇرۇنقى، كونا: بىز دەسلەپكى ئۆيىمىزدىن كۆچتۇق. * ياسىن دەسلەپكى خىزمەت ۋەزىپىسىنى قولغا ئالدى.

دەسلەپكى ئاساس <بئول> ھاياۋانلار- نىڭ دەسلەپكى تۆرەلمىسىدىكى كەلگۈسىدە تەن بولۇپ يېتىشىدىغان مەلۇم توقۇلما ياكى ئورگانلارنىڭ دائىرىسى.

دەسلەپكى تالا ئاقىلى <بئول> قان پلازمىسى تەركىبىدىكى بىر خىل خىمىيىۋى ماددا. ئۇ قان ئۇيۇتقۇچى فېرېمېنتنىڭ تەسىرىدە تالا ئاقىلىغا ئايلىنىدۇ.

دەسلەپكى تۇخۇم ھۈجەيرىسى <بئول> يىپىلىق بۆلۈنۈش ئارقىلىق تۇخۇم ئانا ھۈجەيرىسىنى ھاسىل قىلىدىغان ھۈجەيرىلەر.

دەسلەپكى سىپىرما ھۈجەيرىسى <بئول> ئەڭ ئاخىرقى ئەۋلادىدىن سىپىرما ھاسىل بولىدىغان دەسلەپكى ئائىلىق كۆپىيىش ھۈجەيرىسى.

دەسلەپكى قەدەمدە ① ھەممىنىڭ ئالدىدا، بىرىنچى قېتىم: بىزنىڭ دەسلەپكى قەدەمدە قىلىدىغان ئىشلىرىمىز ئورۇنلىشىش ۋە بۇ يەرنىڭ شارائىتى بىلەن تونۇشۇپ چىقىش.

* ھەقىقىي ئىلىم-پەننى قانداقمۇ چەت ئەلنىڭ، بىزنىڭ دەپ ئايرىش مۇمكىن، ئۇنى كىم ئىگىلىگەن بولسا، شۇنى قاناتلاندۇرىدىغان قورال بولىدۇ، شۇنىڭ دەسمايىسى بولىدۇ. ⑤ كۆچمە. تۆھپە، شان-شەرەپ: كونا دەسمايىنى يەپ يېتىۋەرمەي، يېڭى خىزمەت كۆرسىتىڭلار.

دەسمايە سالماق بىرەر ئىش ئۈچۈن مەبلەغ ئاجراتماق، قوشماق: بۈگۈن مەن 100 يۈەن دەسمايە سالدىم. ئالىي دەرىجىلىك ئاشخانا، باغ سەيلىسى، كىچىك ماشىنا ھەممىسىگە يېتىدۇ. * قۇمدەرۋازىدىكى بىر ئېغىز دۇكاننى دەسمايە سېلىپ، مەخسۇمنى 100 سەر تەڭگىگە سېتىۋالدىم دەيدىغان مۆھۈرلۈك تىلخەت پەيدا قىلالاملا؟

دەسمايە غالتەككە چىقماق ھەممە نەرسىسى، ھەممە دەسمايىسى تۈگىمەك: - قاسىم نېمىشقا كېتىدىكەن؟- نېمىشقا دەمسىز؟ دەسمايىسى غالتەككە چىققان - دە! ئەمدى كەتمەي بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىدۇ. * ناۋادا دەسمايىسى غالتەككە چىقىپ قالغان بولسا، بىرنەچچە جۈپ قېلىپ ۋە باشقا ئەسۋابلىرىنى سېتىپ يەپ كەتسە كەتتىكى، ھەرگىز ئۇنداق ئەپلەپ-سەپلەپ خەقنىڭ كۆزىنى بويايدىغان ھۈنەر قىلىمىدى.

دەسمايە قىلماق ① بىرەر ئىش قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەبلەغ قىلماق: شۇنىڭدىن كېيىن دادام ئاكىسىنىڭ بەرگەن پۇلىنى دەسمايە قىلىپ گىر بازىرىدا يەم-خە-شەك ساتىدىغان بىر تەنزە ئېچىپتۇ. ② كۆچمە. باھانە، سەۋەب، ۋاسىتە قىلماق: ئاۋازىمنىڭ سىزلىقىنى دەسمايە قىلىپ «تۈەن-جالغ» لىقنى دىكتورلۇققا تېگىشۋالدىم. * شەمەر نېمە ئۈچۈن ئىككى ياشنىڭ تەقدىرىنى ئۆز مۇددىئاسىغا يېتىشنىڭ دەسمايىسى قىلىدۇ؟

دەسمايلىق سۈپ. دەسماي قىلىشقا بولىدىغان: دەسمايلىق رەخت.

دەسمايلىق پ. دەسماي بىلەن سۈرتەك: ھېلىقى بالا جوزىنى دەسمايلاپ چاي ئەكەلدى.

دەسمايە ئى (پ+ئە) ① سودا-سېتىق، تىجارەت، ھۈنەر-كەسپ، قىمار قاتارلىقلار. دا سېلىنغان ئاساسىي مەبلەغ: قېنى ئېيتىڭا، سىزنىڭ سودىگەرچىلىك دەسمايىڭىز نەدىن كەلگەن، بۇنىڭ ھېسابى، پايدىسى توغرىسىدا قاچان ئېغىز ئاچسىز؟ * مۇشۇ ئىككى - ئۈچ يىلدىن بۇيان موزدۇزلۇق قىلىپ ئېشىپ بارىدىغان 3000 يۈەن پۇل ۋە قولىدىكى 1000 يۈەنلىك دەسمايە ئۇنىڭ كەلگەن ئامتىمكىن؟ * ئاخىرقى قېتىم ئۇ، جېدەل-ماجرأ بىلەن تولغان تاۋكادا ھەممە دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ بىر قولى ئۇرۇپ سۇندۇرۇلۇپ «ياڭاق پۇشتى ماكان» كەتتىگە قايتىپ كەلدى. * بۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئاز دەسمايە كېرەك - تە، «قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقمايدۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ ② قول ئىلكىدىكى بار نەرسىلەر: ئۇ دادىسىدىن قالغان دەسمايىنى يەپ تۈگەتكەنلىكى ئۈچۈن تاغار، خۇرچۇن، پالاسى دېگەندەك نەرسىلەرنىمۇ توقۇپ كۆردى. ③ كۆچمە. بىرەر ئىشنى ئېلىپ بېرىشتا پايدىلىنىدىغان قولايلىقلىق، ۋاسىتە: دەللىنىڭ دەسمايىسى يالغانچىلىق (ماقال). * ھىم، ماقۇل، مۇنداق دېگىن، ھاكىملىق دەسمايەڭنىڭ بارىدا ئوقەت قىلىۋالاي دەپسەن - دە، سەن ئىت ئۇۋىسىدا ياتقان كۈنلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالما. ④ كۆچمە. ئۇستۇنلۇك، ئارتۇقچىلىق، بىگىسى: ساڭچۇ، ھېچكىمۇ نەزەر سېلىپ قويمايدۇ، گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندىمۇ، بىر نەزەر سېلىپ قويغۇچىلىك دەسمايەك بولمىغاندىكىن كىمدىن ئاغرىنالايتتىڭ.

شۇ ماڭغىنىچە قاھىرىدىن چىقىپ دەشتۇباياۋانغا قاراپ مېڭىپتۇ.

دەشتۇسە ھرا دەشت ۋە سەھرا: جۈنۈن ئىشقى غالىبلىقتا نومۇس پەردىسىن يىرتار، يېتەكلەر دەشتۇسە ھرا تەرەپكە بىشختىيار تارتار.

دەشنەم ئى (پ) زەردە بىلەن قاتتىق كايىپ ئېيتىلغان سۆز؛ ئاھانەت: بۇ نەرسىلەر «ياش ئۇچقۇنلار» دۇچ كېلىشى مۇمكىن بولغان خەۋپ - خەتەرنىڭ مۇساپىسىنى قىسقارتىپ، ئەكسىچە ھېكم نۇرغا ساقچى ئورگىنىدىكى خوجايىنلىرىدىن ئالدىغان دەشنە-مىنى تۈگىتىپ بېرەتتى. * دېمىگىن دۈشمەننىڭ بەتتىسى ياخشى، ئۇنىڭدىن دوستۇڭنىڭ زاغىسى ياخشى. دۈشمەننىڭ «تاتلىق سۆز» ناز كۈلكىسىدىن، دوستۇڭنىڭ دەشنىمى، تەنىسى ياخشى.

دەشنەم ئاڭلىماق ← دەشنەم يېمەك:

شۇ تۈپەيلى ئۇلاردىن بەزىدە دەشنەم ئاڭلىسامۇ يەنىلا يۈزۈمنى قېلىنىشتى تۇرۇپ ئۇلارغا بولغان «سادىق» قەلبىمنى تاپشۇد راتتم. * ئۇمۇ پىل سۇلتانىنىڭ ئالدىدىن، تويۇپ - تويۇپ دەشنەم ئاڭلاپ يېنىپتۇ.

دەشنەم بەرمەك زەردە بىلەن قاتتىق كايماق، ئاھانەت قىلماق: مانا ئەمدى كىچىككىنە بىر ئىش بولسلا، قالايمىقان ئۇرۇپ، دەشنەم بېرىپ بالنى يۈرەكتالدى قىلىۋەتتى. * قىلۇر ئاقنى قارا، دەرمەھەل قىلۇر تۆھمەت، يامان بەتنام، ھەققەتتىن سۆز ئاچساق گەر، بېرۇر بىزگە يامان دەشنەم.

دەشنەم ئىشتىمەك ← دەشنەم يېمەك:

سېنىڭدىن باشقا ئادەم بولغان بولسا، ئۇنىڭدىن ھارغۇچە دەشنەم ئىشتىكەن بولاتتى. * ھېكايىمىزنى مۇشۇ يەرگىچە سەۋر قىلىپ ئاڭلاپ كەلگەن، بارغانسېرى كىتاببەرەس بولۇپ

* ئۇلار مەتيانك رەڭگىنىڭ قارىلىقىنى، چېچىنىڭ بۇدۇرلۇكىنى چاقچاققا دەسمايه قىلدى - دە. **دەسمايسىز** سۇپ. دەسمايه يوق، دەسمايه سېلىنىمىغان، دەسمايه كەتمەيدىغان: بەزىلەر بۇنى دەسمايسىز تىجارەتكە ئايلاند-دۇرۇۋېلىپ ھەددى-ھېسابسىز بېيىپ كېتىۋاتىدۇ. * دەسمايسىز قانداق ئوقەت قىلغىلى بولىدۇ؟ **دەشت ئى (پ)** ئۆسۈملۈك ئۇنىمىگەن، سۇسىز، قاقاس يەر؛ چۆل: مەختۇمۇسۇلا شۇ يۈرگىنىچە دەشتلەرنى كېزىپ، تاغلاردىن ئېشىپ، بىر گۈزەل يايلاققا يېتىپ كېلىپتۇ. * ئارام بەرمەس ئارزۇ بىلەن ئاتلىنىپ، مەن سەپەردە بولدۇم ئۇزاق ۋە مۇشكۈل. قانلىق ئاياغ ئىزىم قالدى دەشتلەردە، تاش قىزاردى، قىزارغاندەك تاڭدا گۈل. * ئېچىلغان چوغ رەڭلىك گۈلگە تىكىلگەن، ئانا بىر خىيالىنىڭ تۇتقىنى بولۇپ. قارايتتى گويا ئۇ ئوتتەك ئارزۇنىڭ، قايغۇ-غەم دەشتىدە ئۇچقۇنى بولۇپ.

دەشت - باياۋان چۆل ۋە باياۋانلار:

شۇنداق قىلىپ قۇمۇل بىلەن تۇرپان ئارىلىقىدىكى دەشت - باياۋانغا سوزۇلغان ئون نەچچە كۈنلۈك يولدا ھارۋا ۋە ئات - ئۇلار خۇددى ھېسپتەك تىقىلىپ كەتكەندى. * شاھ كېيىكىنىڭ بېشىنى سىلاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا كېيىك شاھنىڭ بېشىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ دەشت - باياۋانغا قاراپ قېچىپتۇ.

دەشت - چول قاقاسلىقلار ۋە چۆللۈكلەر:

بىر كۈنى كۆيۈپ تۇرغان كۈن ئىسسىقدا دەشت - چۆلنى كېزىپ، بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ كېتىپ بارسا، يىراقتىن بىر تۈپ چىنار كۆرۈنۈپتۇ. * دەشت - چۆللەرنى گۈل قىلدۇق، تەبىئەتنى قۇل قىلدۇق، يېڭىپ ئالغا چامىدىدۇق راست ئاشۇرۇپ غەيرەتتى.

دەشتۇباياۋان ← دەشت - باياۋان:

كېتۋاتقانلىقى ئۈچۈن خوتۇنلىرى ياكى ئەرلىرىدىن دەشەنەم ئىشىتىپ تۇرىدىغان كىتابخانلارمۇ بۇ كەم نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقسا كېرەك.

دەشەنەم يېمەك قاتتىق گەپ، ئىزا، ئاھانەت ئاڭلىماق؛ زەربىگە ئۇچرىماق؛ دەشەنەم يېگىنىم - بەش نان يېگىنىم (ماقال). * چاتقى تولا ئىشنى قىلمەن دەپ خەقتىن دەشەنەم يېگۈچە بىر كىشىلىك ئىشنى قىلىپ، باشقىلار بىلەن ئىناق ئۆتسەڭ بولمامدۇ، بالام؟! * بىلمەيتتىم مەن ئاۋۋال قورقۇش دېگەننى، ھازىرچۇ ئۈنچىلىك باتۇر ئەمەسمەن. ھەر كۈنى دەشەنەم يەپ تۇرسا بۇ يۈرەك، تولىمىدۇ جاراھەت، قانلىق داغ بىلەن ؟

دەشكۈشلىمەك پ ← دۆشكەلىمەك:

بىرنەچچە «ئىسيانچى»لار كىتابلارنى شوپىنغا چىكىپ تۇرسۇن ئەپەندىنىڭ بوپىنغا ئاستى ھەم ئۇنى ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئالدىغا دەشكۈش-لەپ ھەيدەپ چىقتى.

دەققە ئى (ئە) ① سائەتنىڭ 60 تىن

بىر بۆلىكى، مەنۇت: ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتكەندە، شەمش-نۇر توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەت توققۇز دەققە قورساق كۆتۈرۈپ بىر ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈپتۇ. * سەندە بۇ دۇنياغا كەلگەنلىك ئىلە مىڭ رازىمەن، ھەردەققەگمۇ تۈمەن يىل قەدرىدەك پۇرسەت ماڭا. ② كۆچمە. قىسقىغىنە ۋاقىت، پەيت: بۈگۈنكى مەشغۇلات ئېنىق بولسىمۇ، كېلىدىغان دوستلىرىم-نى كۈتۈپ تۇرغان مۇشۇ قىسقىغىنە دەققە ئىچىدە، نېمىشقىدۇر، قەلبىنىڭ تېكىدىن كۆتۈرۈ-لۈپ چىقىۋاتقان يۈكسەك بىر تۇيغۇنى يوشۇ-رالسىدىم. * زامانە ھەيدەرخان غوجىنىڭ تۇرسا، بىچارە كەمبەغەل كۈلەرمۇ قېنىپ؟! يالت قىلغان چاقىقتەك ئۇچتى شادلىقلار،

دەققە ئىچىدە غىل - پاللا يېنىپ. **دەققىلىك** سۈپ. دەققىدە يەنى قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە بولۇپ ئۆتىدىغان، دەققىدىن ئوشۇق ۋاقىت كەتمەيدىغان: شۇ تاپتا ئۇلارغا پۈتۈن ئۆمرىدە كۆرگەن راھەت - پاراغىتى مانا شۇ دەققىلىك جاپا - مۇشەققەت-كە تەڭ كەلمەيدىغاندەك بىلىندى. * ئۇنىڭ چىن يۈرىكىدىن چىققان مەدھىيىسىنى ئاڭلاپ بىر دەققىلىك مەمنۇنىيەتكە ئىگە بولغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ مەمنۇنىيەت خۇددى بىر مەيىن شامالدىك ئۆتۈپ كەتتى.

دەقىانۇس ئى (ئە>لات) قەدىمكى رىم ئىمپېراتورى دىئاكلاتىئون (245-313) نىڭ نامى.

دەقىانۇستىن بېرى ئىنتايىن قەدىمكى، ناھايىتى بۇرۇنقى ۋاقىتتىن بېرى: توي كۈنى قىز كۆچۈرگەندە يولنى توسۇپ ياكى ئوغۇلنىڭ ئىشىكىنى تاقىۋېلىپ توي ئىگىلىرىدىن بىرنەرسە تەلەپ قىلىش دەقىانۇستىن بېرى كېلىۋاتقان ئادەت.

دەقىانۇستىن قالغان ناھايىتى قەدىم-دىن، ئەلىمىساقىتىن قالغان، ناھايىتى كونا، بەك قەدىمكى: توختى ئىسپىلىكى توختىمىغان سۇغا بېسىش دەقىانۇستىن قالغان بىر ئىش.

دەقىانۇس زامانىدىن بېرى ← دەقىانۇستىن بېرى: بىزنىڭمۇ دەقىانۇسنىڭ زامانىسىدىن بېرى كېلىۋاتقان ئۆز يولىمىز، ئۆز ئادىتىمىز بار.

دەككە - دۈرۈم دىئال. دەككە - دۈككە. دەكچەك ئى (پ) دىئال. ئۈچ پۈتلۈك كىچىك قازان.

دەككە ئى (ھند) نامۇۋايىق ئىش، ھەرىكەت ئۈچۈن كايىپ ئېيتىلغان قاتتىق گەپ؛ تەنبە؛ زەربە: دەككە بەرمەك. دەككە

ھېيتگاھقا چقالماس تىلى قىسلار، يۈرىدۇ ئارقىدا، دەككە - دۈككەدە .

دەككە - دۈككە بولماق بىرەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەنسىرەپ تەشۋىشلەنمەك، ئەندىشە قىلماق؛ ئۇ دەككە - دۈككە بولغان ھالدا ئۇدۇلدا تۇرغان قۇدىسىنىڭ تويۇققا قانداق ئىنكاس بىلدۈرىدىغانلىقىنى كۆزىتىپ ئولتۇرىدۇ .

دەككە - دۈككەگە چۈشمەك ← **دەككە - دۈككە بولماق**؛ مەن يەنە دەككە - دۈككەگە چۈشۈپ قالدىم، چۈنكى مېنى خېلىدىن بېرى ئازابلاۋاتقان نەرسىمۇ دەل مۇشۇ ئىش ئىدى .
 ۋ كىشىلەر ئېقىپ يۈرگەن بۇ گەپلەرنىڭ قايسى بىرىگە ئىشىنىشنى بىلمەي، بىر تەرەپتىن تېڭىرقىسا، يەنە بىر تەرەپتىن دەككە - دۈككەگە چۈشۈشتى .

دەككە - دۈككەگە سالماق غەم - ئەندىشە - گە چۈشۈرمەك، تەشۋىشلەندۈرمەك؛ بۇ ھېسابنى ئۇنىڭدىن ئۈچ كۈن ئىلگىرى چىقىرىشقا كىرىشكەن، نەتىجىسى ئۇنى بىئارام قىلغانىدى . ھازىر يەنە بۇ ھېساب ئۇنى ئۆزىگە بەند قىلماقتا، قىيىنماقتا، دەككە - دۈككەگە سالماقتا ئىدى . * سەن تۇيۇلدۇڭ خۇددى ئايغا ئايلىنىپ كەتكەن كەبى، ئۇشبۇ ھال كۆڭلۈمگە سالدى دەككە - دۈككە ئاخشى .

دەككە - دۈككىلىك تەشۋىش، ئەندىشەگە چۈشكەن ھالەت؛ قورقۇنچلۇق كەيپىيات؛ سىيتقارنى تېۋىپنى كۆرۈپلا ئۇجۇقۇپ كەتتى، ئۇنىڭ كۆڭلىدە ھامان بىرخىل دەككە - دۈككىلىك، خۇدۇكسىرەش بولغاچقا، گەپ - سۆزلىرى قانچە قىلسۇ چاك باسمايتتى .

دەگدىمەك پ. دىئال . ئەندىشە ۋە ساراسىمىگە چۈشمەك، تەشۋىشلەنمەك .
دەگۈزە نى (پ) كۈن ئۆتكۈزۈش، تىرىكچىلىك؛ - ئۇخلاپ قالغانىمكىن دەپ ئەنسىرەپتىمەن،

يېمەك . * قۇندۇزنىڭ قارشى جاۋابى ۋە قەيسەرلىك بىلەن چىڭ تۇرۇشى ئۇلارغا دەككە بولدى .

دەككە بەرمەك نامۇۋاپىق ئىش، ھەرىكەت ئۈچۈن كايىپ قاتتىق گەپ قىلماق؛ تەنبە بەرمەك، زەربە بەرمەك؛ ئۇلار ئۆزلىرىنى ئاشكارىلىدى دەپلا بىر ئىككىسىنىڭ دەككىسىنى بېرىپ بولدى قىلماسلىق لازىم . * يۈرۈڭلار بارايلى ئالدىنقى سەپكە، ئاناكا قىلايلى دۈشمەننى قوغلاپ . ئېتىڭ پىلىموتنى، تاشلاڭ گرانات، دۈشمەنگە بېرىيلى ئەجەللىك دەككە .

دەككە يېمەك ئەدبىيىتى يېمەك، تېگىشلىك جازاسىنى تارتماق؛ لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ بۇ قەتئىي ھەم ۋەزىمىن جاۋابىنى ئاڭلىغان ھېكمىم، دەككە يېگەندەك بولدى - دە، لام - جىم دېيەلمىدى . * يەنە ئۇ ئالدىنقى يىلى قاراخانىيلار دۆلەت چېگرىسىغا ئۆتۈپ ئۇرۇنۇپ باققانىدى، دەككىسىنى يەپ قايتتى . * كېچە - كۈندۈز تۇرىمەن گاڭدا، ئاپتومانىم چۈشمەس قولۇمدىن . دەككە يەيدۇ چىقسا ياۋ ئەگەر، ئۇدۇلۇمدىن يا ئوڭ - سولۇمدىن .

دەككە - دەشەم دەككە ۋە دەشەم؛ بارا - بارامەنمۇ دەككە - دەشەم، ۋارقىراش، چىمداشلاردىن قورقۇپ ئۇنداق نەرسىلەرنى تالاشمايدىغان بولدۇم، * قىزىمۇ ھەر كۈنى دەككە - دەشەمدىن باش كۆتۈرەلمەيدىغان بولدى .

دەككە - دۈككە بىرەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن قىلىنغان تەشۋىش ۋە ئەندىشە؛ قورقۇنچ؛ ئىككىلىنىش؛ يۈرىكىم دەككە - دۈككەدە، كېسەلدىن يېڭى قوپقان ئادەمدەك دەلدەڭشىپ باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم . * قادىر ئاخۇننىڭ ئوغلىغا بولغان ئاچچىقى باياتىن بىر خىل دەككە - دۈككە بىلەن ئالماشقانىدى . *

بودىماق، قىياس قىلماق: مەن قوينىڭ دۈمبىسىنى قاماللاپ كۆردۈم. كۆتۈرۈپ دەڭسە-دىم. يەمىچە قويدىن 30 كىلوگرامچە گۆش، 12 كىلوگرام ئەتراپىدا ياغ چىقاتتى. * ئۇ سومكىدىكى گۆشنى ئۇ ياق - بۇ يېقىغا ئۆرۈپ كۆرگەندىن كېيىن قولغا ئېلىپ دەڭسەشكە باشلىغانىدى. ② بىرەر ئىش-ھەرىكەت، گەپ-سۆزنىڭ قانداق بولۇۋاتقانلىقىنى ياكى ئاقىۋىتىنى ئۆز كۆڭلىدە قىياس قىلماق، مۆلچەرلىمەك: ھازىر تېخى نېمىدە خاتا قىلغانلىقىم ئېنىق ئەمەس، ئېنىق بولۇۋاتقىنى مۇشۇ سۇ ئامبىرىنى قۇرۇشتىكى بىر تەرەپلىلىك، ياخشى دەڭسەپ كۆرمىد-كەنلىكىم، ھازىر ۋاقىت ئۆتتى، ئىلاج يوق. * زەينەپ دادىسىنىڭ گەپلىرىنى كۆڭلىدە دەڭسەپ كۆرۈپ، بۇنىڭ پاكىت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.

دەڭگىدۈگە نى <بوت> بىرخىل ياۋا ئوت - چۆپ. تال-تال ئۆسىدۇ، ئاق چېچەك-لەيدۇ، ئۇرۇقى ئۇششاق سېرىق كېلىدۇ. ئۇرۇقنىڭ ئىسى بىلەن چىش ئاغرىقىنى داۋالاشقا بولىدۇ.

دەڭگىرەك سۈپ. دىئال. چوڭ گەپ قىلىدىغان، پوچى.

دەڭگىرەكلىمەك پ. دىئال. پو ئاتماق، پوچىلىق قىلماق.

دەل رەۋ. ① نەق، تازا، توپتوغرا: مۇتەللىپ بۇ تەكلىپكە خۇشاللىق بىلەن رازى بولدى. ئۇ نېمىندۇر دېمەكچى بولۇپ تۇرۇۋىدى، دەل شۇ چاغدا، ئۇلارنىڭ قېشىغا تەمتىرەش بىلەن جۈرئەت ئارىلىشىپ كەتكەن بىرقىياپەتتە ساتتار يېتىپ كەلدى. * بۇ مەن ئىزدىگەن ئادەمنىڭ دەل ئۆزى. // مىڭلىغان - تۈمەنلىك گەن كىچىك يامغۇر تامچىلىرى باھار گۈلدۈر-ھامسىنىڭ چاقىرىشى بىلەن ئارقا-ئارقىدىن،

- دېدى قىسمەت چورۇق ئىشىكىنى ئېچىپ تالاغا چىققان مەسۇدىخاننى كۆرۈپ، - بەلەن بولدى، مانا ئۇن، ئۆزۈمنىڭ ئۇنى، ئاز بولسۇم مەختۇم قىز بىلەن دەڭۈزە قىلىپ تۇرسىلا.

دەڭ نى (خەن) يولۇچىلار چۈشىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ ئات - ئۇلاغلىرىنىمۇ تۇرالايدىغان مۇلازىمەت خاراكتېرىدىكى قونالغۇ جاي؛ ساراي: تۆمۈر خەلپە دۆڭكۈرۈكتىكى ھارۋىد-كەشلەر دېڭىگە قايتىپ كېلىۋاتقاندا، دوقمۇش - دوقمۇشتا توپلىنىپ، تۆت بۇرجەكلىك يوغان قىزىل تامغا بېسىلغان ئېلانلارنى ئوقۇۋاتقان كىشىلەرنى كۆرۈپ قالدى. * كۆز سالسا ساياغا قوينى كەڭ ئىكەن، كارۋانلار قونغان كونا دەڭ ئىكەن.

دەڭجا نى (خەن) دەڭنى باشقۇرغۇچى خوجايىن: قەرزگە بوغۇلۇپ قالدۇق، دەڭجالارغا پۇل لازىم. يېنىڭدا پۇل بولمىسا، دەڭجا بەگكە كىم لازىم.

دەڭجالىق «دەڭجا» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى.

دەڭسەتمەك «دەڭسەتمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن ھېلىقى قاسساپ-قا بۇ قوينى كۆتۈرگۈزۈپ دەڭسەتتىم.

دەڭسەشمەك «دەڭسەتمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: - قېنى، ھەممىڭلار نەق مەيداندا تۇرۇپسىلەر، ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆردۈڭلار، سەۋەنلىك، ئەيىب كىمىدىن ئۆتتى، ھەربىرىڭلار دەڭسىشىپ بىرنېمە دېمەمسىلەر؟!

دەڭسەيچى نى. كونا جەمئىيەتتە ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان مالاي؛ يالاقچى: يامۇلدىكى زالىمنى ئىدرىس لوزۇڭ دەيدىكەن. دەڭسەيچىسى كەينىدە يۇرتىنى بۇلاپ يەيدىكەن.

دەڭسىمەك پ ① بىرەر نەرسىنى قول بىلەن كۆتۈرۈپ مىقدارىنى پەرەز قىلماق،

كەلمەك؛ پاتماق؛ قىز ئۇزۇن چېچىنى ئىچىگە يۆكەپ تىققان چاغدا چوڭ ھەربىي شەپكە ئۇنىڭ بېشىغا دەل كەلگەندەك بولدى. **دەلتە** سۈپ. گومۇش، كالۋا، دۆت: - ھە، مەخمۇت دەلتىسۇسەن؟ تىلىڭ چىقىپ قېلىپتىغۇ؟ - دەيدى سەلەي. // بۇنداق سوئاللارنى ئۇ ئاۋۋال ئۆزىدىن سوراپ، جاۋابى ئۈستىدە ئاز باش قاتۇرغىنى يوق. ئۇنىڭ نەزىرىدىكى بىرمۇنچە دەلتىلەر ئېرىشكەن ھوقۇق ھەم مەرتىۋىگە ئۇمۇ ئېرىشەلگەن بولاتتى.

دەلتىلىك نى «دەلتە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - ئەخمەق، گالۋاك قاپاقباش! - دەيدى ئۇ، - دەلتىلىكىڭدىن ئاۋۇ بىرنېمە ئاشكارا زاھلىق قىلىۋاتسا، گۇپپاك ئېتىشىپ بېرىۋاتسىنا؟!

دەل-دەرەخ ھەرخىل دەرەخ: ئېرىقنىڭ قىرلىرىدىكى چۆپلەر ۋە دەل-دەرەخلەرلا يېشىل كۆرۈنەتتى. * بۈك-باراقسان دەل-دەرەخلەر بىلەن ئورالغان ئاشۇ گۈزەل يېزا - مەن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن جاي.

دەل-دەرەخلىك ① دەل-دەرەخلىرى كۆپ، ئەتراپى دەل-دەرەخلەر بىلەن ئورالغان؛ بۈككىدە دەل-دەرەخلىك گۈزەل يۇرتۇم، گۈبۈلدەپ گۈل پۇرايدۇ باغ-دالاسى. ئىش مېھنەت دولقۇنلىنىپ تاغ سۈپىدەك، ھەرىياتتىن ياڭراپ تۇرار شاد ناۋاسى. ② دەل-دەرەخ كۆپ ئۆسكەن جاي: دەل-دەرەخلىك ئىچىگە، كىرىپ كەتتى يۈسۈپجان. ئوقلار ئۇچار ۋىزىلداپ، پەرۋا قىلماس ئۇ ھامان.

دەلدەك سۈپ. ساڭگىلاپ، پۇلاڭلاپ تۈرد-دىغان: دەلدەك قۇلاق. **دەلدەك قۇلاق** قۇلقى يوغان، سالىپىپ تۇرىدىغان ئادەم.

دەلدەگشىمەك پ ← **دەلدەگشىمەك**: مەنسۇر ئۆزىگە كېلىپ، ئورنىدىن تۇردى -

دەل ۋاقتىدا ياغقان يامغۇر بولۇپ قۇيۇلۇپتۇ. ② ئارتۇق - كېمى يوق، توپتوغرا: ئۇنداق بولسا، دەل سائەت سەككىزدە بىزنىڭ ياناقنا ئۇچرىشايلى. * كېتە يلىمىكىن، سائەت دەل 11 بولۇپتۇ. * تاڭدا - ئېتىز بېشىدا، ئۇچراشتى دەل كۆرىمىز. «قوشماق ئاداش» دەپ شۇئان، تەڭلا چىقتى سۆزىمىز. ③ بەئەينى؛ تامامەن، پۈتۈنلەي: ھەمراھىمىڭ سۆزى دەل ئويلىغان يېرىدىن چىقتى. * مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، نىزامدىن توغرىسىدا بەزى گەپلەرنىڭ دەل مۇشۇ ئۆيدىن چىققانلىقىنى ھېس قىلدىم. ④ مۇۋاپىق، ئورۇنلۇق، يولىدا، لايىقىدا: شۇ ئارقىلىق جىنايەتچىلەرگە پۇختا، دەل، قاتتىق زەربە بەردى، زەربە بېرىشنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى گەۋدىلەندۈردى. ئۇ ھەربىر مىسرا بېيىتىمىڭ مەنىسىنى - مەنىسىگە، قاپىيىسىنى - قاپىيىسىگە دەل كەلتۈرۈپ، جاۋاب ئېيتالايدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنى تويۇقسىز قوبۇل قىلىمەن. * ئۇ، ئۇزۇن ئاق جۈۋىسىنىڭ ئۈستىدىن كەمەرنى چىڭ باغلىغان، بوز پېمىنىڭ قونچىنى قايرىۋالغان، بىر دانە ئاپتۇماتنى ئوڭ مۇرىسىگە تەتۈرسىچە ئېسىۋالغان بولۇپ، تازىمۇ دەل كەلگەن ئاق قۇلاقچىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغانىدى. ⑤ بەلگىلەنگەن جايغا؛ خاتاسىز، توغرا: ئۇ ھەممە ئوقنى قارىغا دەل تەگكۈز-دى. * چۈنكى يۇرت ئەھلى ئاجايىپ باتۇر، قورالغا ماھىر، ئوقنى دەل ئاتۇر. خاقان «ھايت!» دېسە بارى بولۇر جەم (ئەرلەرغۇ شۇنداق، ئاياللارمۇ ھەم!).

دەل جايدا راسا مۇۋاپىق، تازا لايىقىدا؛ سوتسىيالىستىك قانۇن - تۈزۈمنى كۈچەيتكەندىلا، ئاندىن خەلقنى ئۈنۈملۈك تۈردە قوغداپ، دۈشمەنگە دەل جايدا زەربە بەرگىلى بولىدۇ. **دەل كەلەك** مۇۋاپىق، مۇناسىپ، چىپ

بىلەن سانقۇچىنى كېلىشتۈرگۈچى، مالغا باھا قويۇپ پۈتۈشتۈرگۈچى: يېنىدا پۇل دىدارى قالمىغاندى. ھېلىقى ئالتۇن ئەسۋابىنى ئېلىپ بازارغا باردىم ۋە ئۇنى سېتىش ئۈچۈن دەللالغا بەردىم. // ئۇ ھازىر بېشىغا قارا شىلەپە، ئۈستىگە كالتە يەڭلىك ئاق كۆڭلەك ۋە ئۇزۇن قارا كۆك بۇرۇلكا كىيۋالغان. مۇنداق قارىماققا شۇ ۋاقىتتىكى گەزمال بازىرىدىكى دەللال بايۋەچچىلەرگە ئوخشاپ كېتەتتى.

② مۇستەملىكە، يېرىم مۇستەملىكە مەملىكەتلەردىكى، ئۆز دۆلىتىنىڭ بازىرىدا چەت ئەل كاپىتالىستلىرىنىڭ تاۋارلىرىنى سېتىپ بېرىش، بايلىق مەنبەسىنى تارتىۋېلىش، ئىقتىسادىي جەھەتتە تاجاۋۇز قىلىش پائالىيىتىنىڭ ۋەكالىتچىسى. ③ سەلب، خوتۇن - قىزلار ۋە ئاياللار بىلەن ئەرلەرنى ئۇچراشتۇرغۇ-چى، دەللە: بۇرۇنقى زامانلاردا توي ئىشى پۈتۈنلەي ئاتا-ئانىنىڭ ئىلكىدە بولۇپ، ئىككى ئوتتۇرىدا دەللاللار قاتنايدىكەنمىش. * - يولۋاسجان، - دەيدى دەللال تەسەللى بېرىپ، - سەۋر قىلسىلا، ھازىرغا قەدەر تۆت قىز ئالدىلا، ئۇلارنىڭ بىرىمۇ ئاسان قولغا كەلگىنى يوق. بۇمۇ قولىمىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

دەللال بۇرژۇئازىيە <پەلس>
مۇستەملىكە، يېرىم مۇستەملىكە ئەللەردىكى جاھانگىرلار بىلەن تىل بىرىكتۈرگەن ھەمدە جاھانگىرلىكنىڭ تاجاۋۇزچىلىق سىياسىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان چوڭ بۇرژۇئازىيە. دەللال بۇرژۇئازىيە بىر تەرەپتىن جاھانگىرلىككە بېقىنىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن فېئودال كۈچلەر بىلەن ئىنتايىن قويۇق مۇناسىۋەت-تە بولىدۇ. كونا جۇڭگودىكى دەللال

دە، سۇغا كىرىپ، مامۇتنىڭ ئۈستىدىكى ئەكبەرنى تارتىپ كېلىپ بىرمۇشت سالىدى. ئەكبەر دەلدەڭشىپ بېرىپ يىقىلدى. * شۇ ئارىدا ياقۇپ ياساۋۇل قانداقتۇر بىر ناخشىنى دىسقىدا ئېيتىپ، دەلدەڭشىگەن پېتى ئۇلارنىڭ ئۇدۇلغا كېلىپ قالدى.

دەلدەڭلەشمەك «دەلدەڭلىمەك»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىر-بىرىنى يۇلىشىپ، دەلدەڭلىشىپ ئاران دېگەندە تام تۈۋىگە بېرىۋالدى.

دەلدەڭلىمەك

پ. ئىرغاڭلاپ، سەنتۇرۇلۇپ، پۈتۈنى تەستە يۆتكەپ ماڭماق، دەلدەڭ-شىمەك: ئايپاشا دەلدەڭلەپ تالاغا چىققاندا قاراڭغۇلۇق قاپلىغان ئالەم گۆردەك سۈرلۈك ۋە جىمجىت ئىدى. * ئاڭغىچە، بىر لۈكچەك چويۇن مۇشت بىلەن ئالماسنىڭ بويۇن تومۇرىغا ئوردى، ئالماس دەلدەڭلەپ بېرىپ تامغا يۇلىنىپ قالدى.

دەلدۈش

سۈپ. دەلدەڭشىپ ماڭىدىغان؛ لەقۇا: باي بالىنىڭ مېڭىسى ئېغىر زەخىلەنگەچ-كە ئۈچ-تۆت ئايدىن كېيىن ئاران ساقىيىپتۇ، ساقايغاندىمۇ دەلدۈش بولۇپ ساقىيىپتۇ.

دەلدۈشلۈك «دەلدۈش»

سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: قاسسىم ئاكاملارنى بالىنىڭ دەلدۈشلۈكى كۆپ ئەنسىرەشكە سالىدى. دەلدۈگۈنمەك پ. سەنتۇرۇلمەك، دەلدەڭ-شىمەك: ئۇ شۇنداق دەپ كىردى - يۇ، بۆرىگە يولۇققان قويدەك چۆچۈپ ئارقىسىغا دەلدۈگۈندى. * جۈمە دەلدۈگۈنۈپ بېرىپ دەرەخكە يۇلىنىپ قالدى.

دەلدۈك

سۈپ. ئەقىلسىز، كالۋا، دۆت: دەلدۈك ئادەم.

دەلدۈڭلۈك «دەلدۈڭ»

سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

دەللال ئى (ئە) ① سودا - سېتىقتا ئالغۇچى

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دەللىمەك «دەللىمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

دەللىك «دەل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنداق ئەھۋال ئۇچرىسا، ئۇنى كونكرېت تەھلىل قىلىش، بۇ خىل ئەھۋالنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، دەللىكى بولغان ھالدا ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش لازىم.

دەللىك ئى. دەللىمەك خوتۇنلارنىڭ ئەر-

ئاياللارنى تېپىشتۈرۈش، ئوچراشتۇرۇش ئىشى ۋە مۇشۇنداق ئادەت: ئۇنىڭ ھويلىسىمۇ ھەربىي ئوفتسىبىلار بىلەن ساقچى ئەمەلدارلىرى پات - پات كىرىپ تۇردى. شۇنداق قىلىپ، تۇردىخان تېز دەللىك يولغا ئۆتۈۋالدى.

دەللىك ① رەۋ (خەن) توغرا، راۋۇرۇس،

دادىل: زامان زورنىڭ، تاماشا كۆرنىڭ دەپ ئۆتۈپ كېتىۋېرىمەن - يا! ئىتتەك تەلپۈرۈپ قۇيرۇق شىپاڭلىتىپ يۈز يىل ياشىغاندىن كۆرە، ئەل - جامائەتنىڭ ئىشى ئۈچۈن تۆت ئېغىز دەللىك گەپ قىلىپ بىركۈن ياشىساڭمۇ ئەۋزەل. * ئەمدى ئارقىغا قايتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. سادىق دەللىك قەدەم بېسىپ كارىدور- نىڭ ئىچىگە كىردى ۋە يان ئۆيگە قارىدى. * بىر جۈپ ئۆتكۈر كۆز ئۇنىڭغا دەللىك قارىلىپ تۇراتتى. ② ئۆز ئالدىغا، ئايرىم، مۇستە -

قىل: دەللىك ئىش قىلماق.

دەللىمەك پ ① مۇۋاپىق، ماس، باپ

ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ لايىقلاشتۇرماق؛ بىر يېڭى خۇرۇم پىدەي ئالدى-دە قىز، پاجىبىنىڭ ئۈچۈن دەرھال كەستى چەنلەپ. قىردى ھەم سىلىقلىدى پىدەينى ئۇ، ھەم ئۇنى ئۆز جايغا سالىدى دەللىپ. * يەتتە ياشلىق زۇلخۇمار، سۆزلىرىدىن بال تامار.

بۇرژۇئازىيە ھاكىمىيەتنى ئىگىلەپ، تەرەققىي قىلىش ئارقىلىق بىۋىروكرات بۇرژۇئازىيىگە ئايلانغان.

دەللاللىق ئى. دەللاللارغا خاس ئىش -

ھەرىكەت، خاراكىتىر: ئارتۇق بۇجاڭ ئۇزۇندىن بېرى قولىدىن چىقارماي كېلىۋاتقان ھوقۇقنىڭ ئۆز قولىدا داۋاملىق تۇرۇۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن دەللاللىقتىن كىرىۋاتقان دارامىتىدىن كۆپ خۇرسەن ئىدى. * ئايرىم سەتەڭ شەھەردىمۇ ئالدامچىلىق، دەللاللىق قىلىپ بىر قانچە قىز - چوكانلارنى يولىدىن چىقىرىپ، سېزىلگەندىن كېيىن، قولغا ئېلىنىش ئالدىدا يېزىمىزغا قېچىپ كېلىۋالغانىدى.

دەللى ئى (ئە) ① سەلب. ئەر-ئاياللارنى

تېپىشتۈرۈش، ئوچراشتۇرۇش بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال؛ دەللال: كەنتتە بىر قېرى دەللى بار ئىدى. مەنسۇربەگ ئۇنى ئالدىغا چاقىرتىپ: - قەمبەرنىڭ كۆڭلىنى ماڭا مايىل قىلغايەن، شۇندا مېنىڭ ئالدىدا ئىززەتكە سازاۋەر بولغايەن. يەنە كۆپلەپ ئىنىشام ئالغايەن، - دېدى. * ھاكىم خوتۇننىڭ قېشىغا كىرگەنكەن، ئۇ خوتۇن ئېرىگە دەللى ئۆگەتكەن سۆزلەرنى ئېيتىپ، ئېرىنى قېشىغا يېقىن يولاتماپتۇ. ② تىل ھا. قېرى ئەبلەخ، بۇزۇق: - مېنى ئاچتىن ئۆلتۈرۈشنى ئويلاۋاتامسەن! - ۋارقىردى موللام، - كىچىككەنە بىرنېمەگە ھەتتا چىشى چىقىمىغان بولمۇ توپىدايدۇ، ھوي دەللى! * چىق! قاقباش ئۆيدىن، يوقال كۆزۈمدىن، نېمە ئىشىڭ بار يېرىم كېچىدە. ياكى بۇ تۈندە ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ؟ ئېپلاس، پەس دەللى، دۇمبا ئىچىدە.

دەللىمەك «دەللىمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

دەللىمەك «دەللىمەك» پېئىلىنىڭ

تور كەڭلىكى 13° -، يەنى پېگاس يۇلتۇز تۈركۈمى بىلەن ھوت يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ جەنۇبىغا، جەنۇبىي بېلىق يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ.

دەلىۋەل دىۋانە نى (دەلۋە دىۋانە) <ئاستر> 24 مەۋسۈمنىڭ بىرى، مىلادىيە ھېسابىدا 5-، 6-، ياكى 7 - يانۋاردىن باشلىنىدۇ.

دەلىل نى (ئە) ① مەلۇم بىر ئىش، ۋەقە، ھادىسە ياكى ئوي-پىكىرنىڭ راست، توغرا ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

خان رېئال ئەھۋال ۋە ئەمەلىي نەرسە: بۇ بىچارىنىڭ روھى ۋە جىسمانى ھالىتى ئەنە شۇنداق پىتتە-پاساتلارغا ئېنىق دەلىل بولۇپ تۇرغاندەك قىلاتتى. * ئوقۇدۇم سۇجۇدا مەنۇ نەچچە يىل، كۆرگىنىم بولدى شۇ تەرىپكە دەلىل. شۇندا ئۆز يۇرتۇم ئېسىمگە كەلسىلا، بولىمەن بەكمۇ خىجىل، بەكمۇ خىجىل. ② توغرا خۇلاسى، يەكۈنگە ئېرىشىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئاساس، پاكىت، ئىسپات، ھۈججەت: شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئۇ ئۆزى ئۈستىدىكى ئەيىبلەشلەرنى رەت قىلغۇدەك، ئۆزىنىڭ پاك - پاكىزلىقىنى ئىسپاتلىيالىغۇدەك دەلىلگىمۇ ئىگە ئەمەس ئىدى. * سېنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭدىكى جاراھەت ئىزلىرى ئالدامغا چۈشكەنلىكىڭنىڭ دەلىلى ئەمەسمۇ؟ * ئۇ ئەكبەرنى بۈگۈن بويسۇندۇرالىشىغا ئىشەنەتتى. چۈنكى مەنسۇر توغرىسىدىكى ماتېرىيال پۇختا ۋە تولۇق دەلىللەر بىلەن يېزىلغان.

دەلىل خالىسى كارۋان يېتىلەپ ماڭىدۇ. خان ئەڭ ئالدىدىكى تۆگىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى چوم ياغاچقا ئېسىپ قويدىغان تورۋا.

دەلىل كەلتۈرمەك دەلىل، پاكىت

دوستلىرىغا گاھىدا، گەپنى دەللەپ جايدا. ② بەلگىلەنگەن جايدا ئۇدۇللىماق، نىشانلىماق؛ قارىغا ئالماق: دەل بىر ئويماق لېۋىگە يېقىنلاپ بارغاندا، كەنجى تۇيدۇرماي بىر- ئىككى قەدەمچە كەينىگە داچىدى - دە، يېنىدىكى تاپانچىسىنى ئوقلاپ، زامانقۇل ئەخمىدىنىڭ دۈمبىسىگە دەللەپ ئاتتى. * سېلىمۇ يەڭلىرىنى شىمايلىغىنچە ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىگە دەللەپ مۇشت ئاتتى.

دەلىۋەل ① ناھايىتى باپ، ناھايىتى

ماس: ئۇنىڭدىكى ۋاقىت ئاق سېرىق بالىنىڭ ئېيتقىنىغا دەلىۋەل توغرا كېلەتتى. * قېتىلدى ئەل قاتارىغا يېنىدىن ئالدى بىر كەڭ سول، بۇ ھالدا كۆڭلىمىز بىرلە ئىشىمىز دەلىۋەل كەلدى. ② كۆچمە. باپپاراۋەر، تەڭمۇتەڭ: كەلگۈسىدە يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھەرخىل ئوڭۇشسىزلىقلارغا دەلىۋەل تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن، خاتىرە دەپتەرنى چىڭ ساقلاپ، ھەرىكەتنىڭ ئاخىرىدا جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورگىنىغا تاپشۇرۇپ بېرىشكە كېلىشتى.

دەلۋە نى (ئە) <ئاستر> ← دەلۋە بۇرچى.

دەلۋە بۇرچى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 بۇرچنىڭ بىرى. بەلگىسى ، ئاسترو-نومىيىلىك ئۇزۇنلۇقى 300° دىن 330° غىچە. ئەسلىي ئورنى دەلۋە يۇلتۇز تۈركۈمىدە بولۇپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن جەدى بۇرچىغا يۆتكەلگەن. ھەرىپى 1- ئاينىڭ 20- كۈنىنىڭ ئالدى - كەينىدە قۇياش بۇ بۇرچىغا كېلىدۇ، بۇ ۋاقىتتىكى مەۋسۈم «قاپاقباردى» دېيىلىدۇ.

دەلۋە يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 22 سائەت 40 مىنۇت، ئېكۋا-

لەپ قاتارلىقلارنىڭ توغرىلىقىنى دەلىل، پاكىتلار ئارقىلىق ئىسپاتلىماق: تارىم ۋادىسىدىكى قەدىمكى خارابىلاردىن تېپىلغان ئەجدىھا نۇسخىلىق مەدەنىي يادىكارلىقلار بۇ نۇقتىنى دەلىللەيدۇ. * جاگۇتنىڭ ئۆلۈمى، ئوسماننىڭ قولغا ئېلىنىشى، بۇ ئەزىزلىرىنىڭ خېلىلا چوڭقۇر ئىقتىسادىي، سىياسىي ئارقا كۆرۈنۈشى بارلىقىنى دەلىللەيدۇ.

دەلىل-ئىسپات دەلىل ۋە ئىسپات: ھەرخىل پەرەزلەرنى ناھايىتى خۇش ياقىدىغان قىياسلار-نى قىلىپ بېقىشقا بولاتتى. لېكىن پەرەز دېگەن پەرەز، قىياس بەرىبىر قىياس. بۇ يەردە كېرەكلىكى لىرىكا ئەمەس، دەلىل - ئىسپات. لىرىكا دېگەن شېئىرلارغا يارىشىدۇ. * سىلەر دەلىل-ئىسپاتقا ئەھمىيەت بېرىشنى تەكىت-لەيسلەرغۇ، قېنى شۇ دەلىل-ئىسپاتىڭلارنى بىر چىقارساڭلار، كۆرۈپ باقسام.

دەلىل-ئىسپاتسىز دەلىل-ئىسپاتى يوق، دەلىل-ئىسپاتقا ئاساسلانمىغان: دەلىل-ئىسپاتسىز، يالغان-ياۋىداق گەپ. **دەلىل-ئىسپاتلىق** دەلىل-ئىسپاتى بار، دەلىل-ئىسپاتقا ئاساسلانغان: دەلىل-ئىسپات-

لىق ماتېرىيال.

دەم I ئى. ئىشكىنى تىرەپ قويدىغان ياغاچ: ساڭا قاراپ مەن، ئىشكىگە قاراپ دەم (ماقال). * ئىش پەم بىلەن، ئىشكى دەم بىلەن (ماقال). * توختىناخۇن ئىشكى كەينىدىن دەمنى ئېلىپ بايىز خالۋاپنى تۇتماقچى بولغان لۈكچەكنىڭ كاللىسىغا بىرنى سېلىپ دۈم چۈشۈردى. * - غەيرەت قىل ئەبلغازى، سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن، يەنە ئۈچ - تۆت يىل غەيرەت قىلساڭ بوسۇغاڭ ئالتۇن، دەملىرىڭ كۈمۈشتىن بولىدۇ، - دېدى ئۇ.

دەم II (پ) ① ئى. نەپەس، تىنىق:

ئارقىلىق ئىسپاتلىماق: زاۋۇت ماتېرىيال بۆلۈمى، مالىيە بۆلۈمى ۋە بەزى كادىرلار بىلەن قىسمەن ئىشچى - خىزمەتچىلەر بۇرۇنقى چىققان ۋەقە، ئىلگىرى «زىيان تارتقان» كىشىلەرنىڭ ساۋىقىنى دەلىل كەلتۈرۈپ رەيھانەنىڭمۇ ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەندىشە قىلىدىغانلىقىنى ئوچۇق ئېيتىشاتتى.

دەلىز (توغرىسى: دەھلىز) ← **دەھلىز**. **دەلىلچىلىك** نى <پەلىس> ← **پوزىتىۋىزم**. **دەلىلسىز** سۈپ. دەلىلى يوق، دەلىللەنمىگەن: پاكىتىسىز، دەلىلسىز گەپلەر قىلچە پۈت تىرەپ تۇرالمىدۇ.

دەلىللەتمەك «دەلىللەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دەلىللەشمەك «دەلىللەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يۇنان پەيلاسوپى ئەپلاتون ۋە ئارستوتېلىمۇ، رىم قانۇنشۇناسلىرىمۇ نەزەرىيە جەھەتتىن، قۇللار بىرخىل نەرسىدىن-لا ئىبارەت، قۇلدارلارنىڭ قۇل ئىگىلىشى ھوقۇقى ھېچقاچان چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغان ئادەتتىكى خۇسۇسىي مۈلۈك ھوقۇقىدۇر دەپ دەلىللىشىپ باققانىدى.

دەلىللەتمەك «دەلىللەمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: مۇزاكىرە قىلىپ سېلىش-تۇرۇشقا ئوڭاي بولسۇن ئۈچۈن، ھەم نەزەرىيە بىلىمى، ھەم ئەمەلىي تەجرىبىسى بار يولداشلارغا ئەستايىدىل دەلىللەنگەن بىر ياكى بىرنەچچە خىل يەكۈن ياكى لايىھە قويدۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ.

دەلىللىك سۈپ. دەلىلى بار، دەلىللەنگەن، دەلىلگە ئاساسلانغان: پىكىر بەرگۈچىلەر ئېيتقانلىرىنىڭ دەلىللىك بولۇشىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتە چىڭ تۇرۇشى لازىم.

دەلىللەمەك پ. پىكىر، مۇلاھىزە، دەۋا-تە-

جىم بولۇپ قالدى. * ئۇ بىر پىيالە ھاراقنى دەم ئالماستىنلا ئىچۈۋەتتى. ② ئارام ئالماق، ھاردۇق چىقارماق: ئوقۇتقۇچىلار ئون كۈن دەم ئېلىپ، يىغلىدىغان بولدى. * ئەكبەر ئەتىيازدىن بېرى بىرەر كۈنمۇ دەم ئالماي تىرىشىپ ئىشلەۋاتقان دېھقان يىگىتنىڭ قەلبىنى چۈشىنەتتى.

دەم بەرمەك ھاياجىنىنى، ئاچچىقنى بېسىپ كۆڭلىنى ئارام تاپتۇرماق؛ كۆڭلىنى كۆتۈرمەك: بىرپەستىن كېيىن، ئۇ يەنە ئۆزىگە دەم بېرىشكە باشلىدى: «نېشىقا شۇنچە ھودۇقمەن، ئالدىرىماسلىق كېرەك، چىداملىق بولغىنىم تۈزۈك» دەپ ئويلىدى. دەم تارتماق كۈچلۈك نەپەس بىلەن ئىچىگە تارتماق، يۇتماق: ئەجدىھا ھاتەمنى دەم تارتتى، ھاتەم ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالماي، ئەجدىھانىڭ ئالدىغا ئۇچۇپ كەلدى. * تىمساھ ئۇلارغا ئېتىلىپ كېلىپ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ كېسىنى ئادەملىرى بىلەن بىللە دەم تارتىپتۇ. * شۇ پەيتتە، زەرب بىلەن قىيپاش تۇرۇلۇپ كەلگەن يەنە بىر دولقۇن ئۇنى ھەش - پەش دېگۈچە دەم تارتىپ ئىچىگە يۇتۇپ كەتتى.

دەم تۇتماق بۇقۇلدىماق، سايىرماق (كەپتەر ھەققىدە).

دەم تۇرماق بالا ئۆرە تۇرۇشنى ئۆگەن-مەك.

دەم سالماق نان، سۇ قاتارلىق بىرەر نەرسىگە دۇئا، ئەپسۇن ئوقۇپ - سۈپ، «كۆچ» دەپ سۈپكۆچلىمەك؛ دەمىدە قىلماق: سام جادۇگەر سەرتەك جادۇگەر تەرىپىگە قاراپ دەم ئۇرۇۋىدى، سەرتەك جادۇگەرنىڭ ۋۇجۇدىنى ئوت قورشى-ۋالدى. ھاتەممۇ «ئىسىمىزەم» نى ئوقۇپ دەم سېلىۋىدى، ئوت غايىب بولدى. *

دېمى كېسىلمەك. * ئۇ سەل دېمىنى ئېلىۋېلىپ تۆۋەنگە قارىدى. دادىسى كۆرۈنمەيتتى. * مەن ئوت ئىچىدىن چىققانداك دېمىنى ئالالماي ئۇنىڭغا پىچىرىلدىم. ② ئى. ئارام، ھاردۇق: دەم ئالماق. * بۇلارنىڭ ئاتلىرى دەمگە موھتاج، ئۆزىنىڭ ئاتلىرىنىڭ قارىمۇ ئاچ. ③ ئى. بۇس، ھور: سەۋزىدىن خەۋەر يوق، گۈرۈچ دەم يەپتۇ (ماقال). * يولۇ بەك ئۇزۇن دەم يەپ كەتسە، سەل تەمدىن كېتىپ قالدۇ. ④ ئى. چاغ، ۋاقت، پەيت: ئۇ مۇھەببەتنىڭ خۇشاللىق پەيتلىرىمۇ، قايغۇلۇق دەملىرىمۇ بولدى، دېگەن چۈشەنچىلەرگە قوشۇلالمايتتى. * نومۇسنىڭ سانسىز چاپىنى كېلىپ، چاقار تېنىمنى مۇشكۈلدۈر چىداش. ئەي! ئەزىم دەريا قاينام شاۋقۇنى، ئاخىرقى دەمدە سەن بولغىن سىرداش. * سەھەر گۈللۈكتە بىر بۇلبۇل يولۇقتى، سۆزلىشىپ قالدۇق، دېدى: بۇلبۇلغا گۈلنىڭ ۋەسىلىدەك ئەڭ ياخشى دەم بولماس. ⑤ ئى. نان، سۇ قاتارلىق بىرەر نەرسىگە دۇئا، ئايەتلەرنى ئوقۇپ سۈپكۆچ قىلىش؛ دەمىدە: دەم سالماق.

⑥ رەۋ. تىك، ئۆرە (كىچىك بالىلار ھەققىدە): دەم تۇرماق. ⑦ باغل. بىردەم، بەزى، گاھى، تۇرۇپ: ئۇستىلار توقۇلۇپ بولغان گىلەمگە دەم يىراقتىن، دەم يېقىندىن زوق بىلەن تىكىلىپ قارىشاتتى. * ئادىل بىردە قەغەزگە ۋە بىردە شۇجىنىڭ چىرايىغا، دەم تۇرۇلۇپ، دەم تەكشىلىنىپ تۇرۇۋاتقان ماڭلاي قوشۇمىسىغا سەپىلىپ ئولتۇردى. * سۇ چېچىكى، سۇ چېچىكى، سۇنىڭ چېچىكى، دەم ئېچىلىپ دەم يۈمۈلغان يانماق چېچىكى.

دەم ئالماق ① تازا ھاۋانى ئىچىگە سۈمۈرۈپ، ئاندىن سىرتىغا چىقارماق، نەپەس ئالماق، تىنماق: باقى كۆكرىكىنى كۆتۈرۈپ قانغۇچە دەم ئالدى - دە، يەنە

دەم يەپتۇ» دېگەندەك، قۇندۇزنىڭ ئۇخلاپ چۈشكىمۇ كىرمىگەن نۇردۇن شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ دەرد-پىراقىدا كۆيۈپ-يۇچۇلىنىپ يۈردى.

دەپمى بوغۇلماق نەپەس ئېلىشى، ئاۋاز چىقىرىشى تەسەلەشمەك: - سەن شۇ ياشقا كەلگۈچە ماڭا نېمە قىلىپ بەردىڭ، تۇرغان- پۈتكۈنۈڭ زىيان، زىيان، - بوۋاي سۆزلىگەنچە دەپمى بوغۇلۇپ خىرقىراپ كەتتى.

دەپمى تۇتۇلماق ← **دەپمى سىقىلماق**: - دەپمى تۇتۇلۇپ كەتتى، بېشىمنى تاغاردىن چىقىرىپ قوي، بولمىسا ئۇلۇپ قالمەن، - ۋىلىخان بەگ يىغلامسراپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى.

* تۆت تامغا چۆچۈپ قارىدى. مورىغا كۆزى چۈشكەندە، چۆچۈپ كەتتى. يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغاندەك دەپمى تۇتۇلدى.

دەپمى سىقىلماق نەپەس ئېلىشى، سۆزلىشى قىيىنلاشماق، نەپەس سىقىلماق: خىياللىم مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، نېمىشقىدۇر ئۆپكەم ئاغزىغا تىقىلىپ، دەپمى سىقىلىپ كەتتى. دەررۇ ئورنۇمدىن تۇرۇپ تاماكا چەكتىم. * ئەپەندى تېۋىپلىق قىلىپ يۈرگەندە، ئۇنىڭ ئالدىغا سېھىزلىكتىن ماڭالماس بولۇپ قالغان بىر كىشى كېلىپ: - نەچچە ئالسىڭىز ئېلىڭ، مېنىڭ كېسىلىمنى بىر ساقايتىڭ، ئون قەدەم يول ماڭساملا يۈرىكىم ئاغزىغا تىقىلىپ، دەپمى سىقىلىپ كېتىدۇ، - دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

دەپمى قىسقا سۇغا شۇڭغۇش، يۈگۈرۈش قاتارلىقلاردا ئاسانلا نەپەس كېسىلىپ قالىدىغان، نەپەس يېتىشتۈرەلمەيدىغان: شۇڭغۇغان ئىككىسىدىن ياسىن ۋاقت تۇشۇپ بولغۇچە سۇدىن بېشىنى چىقاردى. ئۇنىڭ دەپمى قىسقا بولغاچقا ھاسىراپ كەتكەندى.

دەپمى كېسىلمەك دەپمى، نەپەس قىسىلىپ، بوغۇلۇپ گەپ - سۆز قىلالماي قالماق: قاسىمجان ئاكنىڭ خاپىلىقتىن دەپمى كېسىلىپ

ئىشائاللا، ئاللا ئىگەم شىپالىق بەرسە ياخشى بولۇپ قالىدۇ، ئۈلۈشكۈنمۇ بىر يەرگە چاقىرىپتە- كەن، بېرىپ ئوقۇپ «دەم» سېلىپ قويدۇم.

دەم سۈيى دۇئا، ئەپسۇن ئوقۇپ سۈپكۈچلەنگەن سۇ: ئۇ مازارلارنى يوقلاش، شەپخەلەرنىڭ دۇئاسىنى ئېلىش، دەم سۈيى ۋە شەكىل يازدۇرۇپ، ئېزىپ سۈيىنى ئىچۈرۈش ۋە باشقا ئىشلارنى تىنىمىز ئىشلەپ كۆرەتتى.

دەم ئۇرماق ← **دەم سالماق**: ھاتەم ئىسپاتىنى ئوقۇپ دەم ئۇردى. سام جادۇگەرەمۇ لەشكەرلىرىنى ئىشقا سالدى. ھاتەم رەت قىلدى.

دەم ئېلىش ① ئارام ئېلىش، ھاردۇق چىقىرىش. ② <بوت> مېۋىلىك دەرەخلەر- نىڭ ئالدىنقى يىلى راسا مول مېۋە بېرىپ، كېيىنكى يىلى ياكى كېيىنكى بىرقانچە يىل ئىچىدە ناھايىتى ئاز مېۋە لەش ھەتتا مېۋىلىمەسلىك ھادىسىسى.

دەم ئېلىش بەلگىسى <مۈز> ئاۋازنى توختىتىش بەلگىسى. ئۇ ئاددىي نوتىدا 0 بىلەن، خەلقئارا نوتىدا ئالاھىدە بەلگىلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

دەم ئېلىشقا چىقماق ← **پېنىسىيىگە چىقماق**: ئۆتكەن يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 1237 نەپەر كادىر خىزمەتتىن ئايرىلىپ دەم ئېلىشقا چىققاندى.

دەم ئېلىش كۈنى خىزمەت ۋە ئۆگىنىشنى توختىتىپ دەم ئېلىش بەلگىلەنگەن كۈن، يەكشەنبە ۋە بايرام كۈنلىرى: پائالىيەت باشلانغان كۈنى شىركەتنىڭ بېتۇن زاۋۇتىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ دەم ئېلىش كۈنى ئىدى.

دەم يېمەك ھورنى چىقارماي، ئۆزىنىڭ ھورى بىلەن پىشۇرماق: ئۆز ھورى بىلەن پىشماق: «سەۋىدىن خەۋەر يوق، گۈرۈچ

گۈلۈز بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسىگە چۈشىنەلمىسە - مۇ، خۇددى كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ يۈرەك تارلىرىنى چېكىۋاتقاندىكە، ھۆڭگۈر ئېيتىپ يىغلاپ تاشلىغۇسى كەلدى - يۇ، پۇجۇڭدىن قورقۇپ دېمىنى ئىچىگە يۇتقان پېتى يەرگە قاراپ جىم ئولتۇرۇۋالدى.

دېمى ئۆچمەك ئاۋازى چىقماي، ئاڭلانماي قالماق: بىردەم داۋاملاشقان گۇپپا-گۇپپاڭدىن كېيىن ۋاي-دادمۇ پەسەيدى، دادلىغۇچىنىڭ دېمىمۇ ئۆچتى.

دېمى ئۈزۈلمەك نەپىسى توختىماق، ئۆلمەك: دەرھال بېشىنى كۆتۈرگەندە، يەنە ئۆزىنىڭ چېچىنى كۆرۈپ قېلىپتۇ - دە، «بۇ ئالۋاستى بولسا كېرەك» دەپ قورققىنىچە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ قېچىپتۇ. قېچىۋېرىپ، ئۆيىگە بارغۇچە دېمى ئۈزۈلۈپ ئۆلۈپتۇ.

دېمى ئىچىدە قالماق دېمەكچى بولغان گېپىنى ئېيتالماي قالماق، گەپ قىلىشقا جورئەت قىلالماي قالماق: گەپ ئاشۇ «مۇھىم» غا بېرىپ قالغاندا، نېرسىنى تەسەۋۋۇر قىلىشتىن قورقاتتىم. «يامان - ياماندىن قورقار، كەتمەن ساماندىن» دېگەندەك، ھازىر ئەخمەت چاڭجاڭنىڭمۇ دېمى ئىچىدە قالدى. * باشلىقىنىڭ دېمى ئىچىدە قالدى. ئادەتتە تولىمۇ سۆزمەن بۇ ئادەمنىڭ ئۇنىڭ گېپىگە جاۋاب بېرەلمىگەنلىكىدىن، بۇ «ئاپاق-چاپاق» لارنىڭ ئۆتكەنكىگە ئوخشە - مايدىغان يېڭى مۇناسىۋىتىدىن ھەيران بولدۇم. دېمى ئىچىگە چۈشمەك — دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتمەك: مەستۈرە نېپە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. ئۇنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ، بەزىكى تۇتقان كىشىدەك تىترەپ بېرىپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى. * يۈسۈپ چوڭ يېزىلىق دېھقانلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بىلەن كەنت باشلىقىنى كۆرۈپ دېمى

نەپەس ئېلىشى ئېغىرلاشتى. ئۇ تاشقىرىقى ئۆيىگە چىقىپ، ئىككى پىيالە چاي قۇيۇپ كىرگەندە، رەشىدە خانىم ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلاۋاتاتتى.

دېمىنى باسماق ئارام ئېلىپ ھاسىراشتىن نورمال ھالەتكە كەلمەك: سەن بىردەم ئالدىراتما، مەن دېمىنى بېسۋالايمەن.

دېمىنى چىقارماسلىق گەپ قىلماي ئۈن-تىنسىز جىم تۇرماق: زۇۋان سۈرمەسلىك: مەن دېمىنى چىقارماي دەھشەت ئىچىدە ئۇنىڭ يۈزىگە قاراپ ئولتۇراتتىم. * بىز ھەممىسىز كۆزىمىزنى چەكچەيتىپ، دېمىمىزنىمۇ چىقارالماي، سېلىم يالغاننىڭ قولىدىكى ھېلىقى بىر تۇتام قىلغا تىكىلگىنىمىزچە تۇرۇپ قېلىشتۇق.

دېمىنى راسلىماق دەم ئېلىپ ئۆزىنى ئوڭشىماق: ئايىشەمخان چوڭ ئاپام دېمىنى راسلاپ، ياغلىقنى تۈزەشتۈردى. ئۇنىڭ چىرايى قايتىدىن مېھرىبان تۈس ئالدى.

دېمىنى سىرتقا چىقارماسلىق — دېمىنى چىقارماسلىق: قازاننىڭ ئىككىسى ئۆز ئىشىغا مىڭبىر پۇشايمان قىلىپ دېمىنى سىرتقا چىقارماي ئۆيىگە قايتىپ كېلىپتۇ.

دېمىنى ئىچىگە تارتماق كۈچلۈك نەپەس ئالماق: ئىپارگۈلۈ ئۆزىنى ئەينەكتىن كۆرۈپ «ئۇھ» دەپ دېمىنى ئىچىگە تارتتى، ئۆزىگە ئىشەنمەي ئەينەكتە ئۇ ياق - بۇ ياققا قارىدى. * ئادەملەر يىگىتنىڭ چىرايىدىكى ھەربىر ئۆزگىرىشى دەملىرىنى ئىچىگە تارتقىنىچە دېققەت بىلەن كۆزىتىشىپ تۇراتتى. يىگىتنىڭ چىرايى دەسلەپ تامدەك تاتىرىپ كەتتى.

دېمىنى ئىچىگە يۇتماق ئېيتىدىغىنىنى ئېيتىپ جىم بولماق: قادىر ھاكىمجاننىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ، دېمىنى ئىچىگە يۇتتى - دە، خورلۇق ئىچىدە ئېغىر چامداپ مەيداندىن چىقىپ كەتتى. *

ئىچىگە چۈشۈپ ئەيىمىنىپ جىم بولۇپ قالدى.
دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتمەك ①
 نەپسى قىسىلىپ سۆزلىيەلمەي قالماق:
 ئۇ سۆزلىگەن سېرى دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپ،
 كېيىنكى گەپلىرى گويا يەر ئاستىدىن چىقتى-
 ۋاتقان دەك ئېنىق ئاڭلانماي قالدى. * شۇ
 چاغدا ئېغىزىدىكى سېپىر مۆرەپ قالدى. ئانام
 چۆچۈپ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. كەلگەن
 كىشى ئېغىزغا قاراپ ماڭدى. ② كۆچمە. نېمە
 دېيىشنى بىلەلمەي، ئاغزىنى ئاچالماي
 قالماق؛ شۇك بولۇپ قالماق: ئەكبەر
 گە پىدان تاغىسىنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ
 كەتكىنىگە ھەيران بولمىدى. * - نېمانچە
 دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، - دېدىم
 مەن ئۇنىڭ سولغۇن چىرايىغا قاراپ.
دېمى يەتمەك شۇڭغۇش، نۇتۇق قاتارلىقلار.
 دا نەپسى يېتىشمەك: بۇ قىزنىڭ 20
 سېكۇنت سۇدا تۇرۇشقا دېمى يېتىپ بىرقانچە
 كۈنلۈك مەشقىنىڭ ئۈنۈمى كۆرۈلدى.

دەمال رەۋ (پ+ئە) جان ت ← **دەرمە ھەل**:
 قوش قاناتلىق ئىشك ئىككى تەرەپكە يوغان
 ئېچىۋېتىلدى. ئەسكەرلەر دەمال باستۇرۇپ
 كىرىشكە جۈرئەت قىلالىدى.

دەماللىققا رەۋ. جان ت ← **دەرمە ھەللىككە**:
 لەيلىگۈل بۇ ئادەمنى قەيەردىدۇر كۆرگەندەك
 قىلدى. لېكىن، دەماللىققا ئەسلىيەلمىدى. *
 ئۇلارنىڭ شەھەردە بۇ ئىشلارغا دەماللىققا
 ئارىلاشقۇدەك ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمۇ يوق ئىدى.

دەمبە دەم رەۋ (پ) يېز ت. ھەردەم، دائىم؛
 تېز - تېز، ئارقىمۇ ئارقا: نىم شېھت، ئۆتمۈش -
 نى قوي، سەن دەمبە دەم ئالدىڭغا باس،
 ماغدۇرۇڭ بار، ئالدىدا بول! كەينىدە قالما،
 خالاس، گەر ئېغىزلىق كەلسە ئىشتا دەۋردىن
 قىل ئىلتىماس، چۈنكى ھەردەم ئالغا باسماق
 خەلق ئۈمىدى بىرلە ماس، ياي خېرىدارلارغا

سەن رەختىڭنى بازار ئالدىدا.
دەمبەس رەۋ (پ) ① دېمىنى ئۇلاپ، دەم
 ئالماي، ئارقىمۇ ئارقا؛ ئۈزلۈكسىز: دەمبەس
 قەدەم. ② كۈچەپ: دەمبەس قىلماق.
دەمبەس قەدەم تاپ بېسىپ، ئارقىدىنلا:
 - مەنمۇ ئارقىڭىزدىن لەشكەر تارتىپ دەمبەس
 قەدەم يېتىپ بارىمەن، - دېدى لەشكەر
 بېشى. * شۇ كۈنلەردە گۇڭشى دوختۇرخانىسى -
 دىن قوشنا ئەترەتكە سەييارە داۋالغۇچى
 دوختۇرلار چىققانىكەن. دادۇيمىزنىڭ دوختۇرى
 مېنىڭ ئەھۋالىمنى ئۇقۇپ، دەمبەس قەدەم
 بىلەن بېرىپ باشلاپ كېلىپتۇ.

دەمبەس قىلماق يەنە بىر كۈچىمەك،
 ھەمەل قىلماق: كەنجە ئوغۇل بىرپەس
 ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن كاللىسىغا بىر ئەقىل
 كېلىپتۇ. پۇرسەتنىڭ بارىدا بىر دەمبەس قىلىپ
 باقماقچى بولۇپ يۆتۈلۈپ «ئەھە - ئەھە...»
 دەپتۇ. * توختا، «قانات» ياسايدۇ مەن،
 قىلىپ دەمبەس! مۇنداق تۇرسام بۇ مەقسەتكە
 يېتىشىم تەس.

دەمدان ئى (پ) زەرگەرلەر ئوتنى پۈۋلەش -
 تە ئىشلىتىدىغان ئۇزۇن مىس نوکەش.
دەمدەر ئى (پ) ئۆي كەپتىرىنىڭ بىرخىلى.
 ئۇ ناھايىتى يېقىملىق، مۇڭلۇق سايرايدۇ:
 پېشايۋاندىكى خىش كوۋۇكتا بىرچۈپ قىزىل
 توقۇلمۇق خوتەن دەمدىرى تىنىمىز ئۈنلەۋاتات -
 تى. * كوۋۇكتىكى چۈپ دەمدەر، ئۈنلىمىدى
 سەھەردە. گۈلباغ ئارا ئۇچالماس، بۇلبۇل
 تۆمۈر قەپەستە.

دەمدەك سۈپ. يوغان، توم، قېلىن: ئوسىنى
 دەمدەك قويۇپ، مەن - مەن دېگەن چوكانلە -
 نىڭ، پوتلىسىنى مەڭزىگە چاپلاشتۇرۇپ قويغان
 سوغۇق.

دەم-دەم بىردەم - بىردەم، پات - پات: شوپۇر
 دەم-دەم سائىتىگە قاراپ، كېتىشنىڭ تەرەددۇتىغا

چۈشۈشكە باشلىدى. * شۇ كۈن تا كەچكچە مىڭلارچە ئادەم، ئۇزۇلمەستىن كېلىپ بۇ ئۆيگە دەم-دەم، شېھت كەتكەن مۇئەللىمگە قىرائەت، ئوقۇپ چىن قەلبىدىن قىلدى تىلاۋەت.

دەم-دەم تۇرماق بالا يېڭىلا مېڭىشقا تەمشەلمەك، ئۆرە تۇرالايدىغان بولماق؛ دەم تۇرماق؛ ھەببۇل بىلەن نۇسرەت دەم-دەم تۇرۇشقا باشلىغان چاغلىرىدىن بۇيان ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ بالىلار يەسىلىسىدە بىللە ئويىناپ تۇستى، بىللە مەكتەپكە كىردى. دەم-دەم ماڭماق ئاستا-ئاستا قەدەم يۆتكەپ، قەدەملەپ ماڭماق (بالىلار ھەققىدە) : ئۆتۈشەز ئاي-كۈنلە... ئۇ بەلكىم، بىر كۈن، پەرۋاز قىلىپ جاي ئالار زۇمرەت ئاسماندىن. ئەمما، ئاسان چۈشەر مۇشكۈل ئىشلارمۇ، دەم-دەم مېڭىپ تۇنجى قەدەم باسقاندىن.

دەمساز ئى (پ) يىزىت. ھەمدەم، ئۆلپەت، ھەمسۆھبەت؛ كىم ئۇنىڭ بىلەن بىللە نەچچە كۈن بولۇر ھەمراھ، بولىڭىز ئاڭما دەمساز، بۇياپا ئۇيالغان قىز.

دەمسىقىما ئى (دەم+سىقىما) <تب> ← زىققە.

دەمسىقىش ئى (دەم+سىقىش) <تب> ← زىققە؛ كۆك لوبۇنى ئىنچىكە توغراپ قاينىتىپ، قارا شېكەر بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىچسە، زۇكام، دەمسىقىش، باشنىڭ يېرىمى ئاغرىش قاتارلىق كېسەللەرنى داۋالايدۇ.

دەملەتكۈزمەك I «دەملەنمەك I» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئىشكىنى دەملەتكۈزگەنمىدۇر؟

دەملەتكۈزمەك II «دەملەنمەك II» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ - ئاپا، ئات قېنىدەك قېنىق قىلىپ بىر چاي دەملەتكۈزۈپ بەرگىنە! - دەپدى جۈمە يان ئۆيدە كېلىن ۋە دەپدەكلىرىگە تەنبە بېرىۋاتقان

ئاپىسى خەدىچە خېنىغا قاراپ.

دەملەنمەك I «دەملەنمەك I» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئىشكىنى دەملەنمەك.

دەملەنمەك II «دەملەنمەك II» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ چاي دەملەنمەك.

چاي دەملەنمەك. * قاسىم بىزنى ئۆيگە

باشلاپ ئايالغا چاي دەملەنمەك ئالدى بىلەن

ئۇسۇلۇقنى باسماقچى بولدى.

دەملەنمەك I «دەملەنمەك I» پېئىلى-

نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئىشكىنى قوشنا

بىرھازا گەپلەشكەندىن كېيىن ئىشكىلىرىنى

دەملەنمەك كىرىپ كېتىشتى.

دەملەنمەك II «دەملەنمەك II» پېئىلى-

نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئەمدىلا ئاشتىغا

تارىغان ئەزالار چوڭ قازاندىن قاچىلىرىغا

قايناق سۇ ئېلىپ چايلىرىنى دەملەشتى.

دەملەنمەك III پ. ئالماشماق، نۆۋەتلەش-

مەك: - دوستۇم، چۆللەرنىڭ كەينىدە چۆللەر

تۇرۇپتۇ، يۈك ئېغىر، ئۇنى كۆتۈرۈپ ئاۋارە

بولغۇچە، بىرىمىزنىڭ ئوزۇقىنى يەۋەتەيلى-دە،

بىرىمىزنىڭ يۈكىنى دەملەنمەك كۆتۈرەيلى، -

دەپتۇ.

دەملەنمەك I «دەملەنمەك I» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى؛ ياسىن قارىسا ئىشك

دەملەنمەك چىراغ ئاللىقاچان ئۆچۈرۈلۈپتۇ.

ئەمدى ئۆزىگە چىقىپ تۈگۈكتىن چاقىرماقتىن

باشقا چارە يوق ئىدى.

دەملەنمەك II «دەملەنمەك II» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى؛ ئاشپەز چەينەكتىكى

دورا-دەرمان بىلەن دەملەنگەن قىزىق چاينى

مەسۇم ئوتۇنچىنىڭ ئالدىدىكى پىيالغا قۇيۇۋېتىپ

گەپ باشلىدى. * قاينىماس قازىنى سەنسز

ھېچقاچان، ئالىدەك قىزىرىپ پىشماق نېنىمۇ،

كۆيىمسەك ئۆزگىلەر يولىدا كۈل بولۇپ،

دەملەنمەك ھور چىقىپ تۇرماق چىپىمۇ.

دەمىدە ئى (پ) نان، سۇ قاتارلىق بىرەر نەرسىگە دۇئا، ئايەت، ئەپسۇنلارنى ئوقۇپ سۈپكۆچ قىلىش؛ دەم: دەمىدە سۈيى. دەمىدە سۈيى ← دەم سۈيى. دەمىدە قىلماق ← دەم سالماق: شۇنداق قىلىپ بىر ھەپتە دۇئا-تلاۋەت قىلىپ دەمىدە قىلغان كىچىك چەپنەكتىكى سۇنىڭمۇ ھېچ ئۈنۈمى كۆرۈلمىدى.

دەن (خەن) ① مىق. ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى. بىر دەن 50 كىلوگرام ياكى 100 جىڭغا تەڭ كېلىدۇ؛ ئۆتكەن يىلى پاختا مەھسۇلاتى 9700 دەنگە يېتىپ، ئالدىنقى يىلدىكىدىن 16 پىرسەنت ئاشتى. ② ئى. سېلىق، باج، تۆلەم: ئورمىچىلارغا تۆت خو بۇغداي بېرىش كېرەك. ئوندىن بىرىنى ئۆشەرگە ئايرىيمىز، ئاندىن چەشنىڭ ئالدىدىكى دانلىقراق يەردىن خاماندىلا ئۈگۈت ئېتىپ ھۆكۈمەتكە تاپشۇرىدىغان دەننى قاچىلاپ قويۇش كېرەك. ھەم دەن ھەم ئۆشەرە ئالسا دېھقانلارغا ئېغىر بولمامدۇ، بىرىنى ئالسىمۇ بولىدۇ-غۇ. * بولدى مسكىن ئەل خىجىل، دەن-سېلىقلار دەستىدە. ئەلنى يايى قورقۇتۇپ، پۇل تېپىشنىڭ قەستىدە.

دەند ئى (پ) <بوت> ① سۈتلۈك ئوت ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى كىچىك، غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ. ئۇرۇقنىڭ تەمى ئاچچىق بولۇپ، تەبىئىي ئىسسىق، زەھەرلىك كېلىدۇ. ئۇرۇقى تىبابەتچىلىكتە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ يىغىلىپ قالغان سوغۇقلۇقىنى سۈرۈش، بەلغەم بوشىتىش، سۈيۈقلۈقىنى ھەيدەش خۇسۇسىيەتلىرى بولىدۇ. ئادەتتە كۈچلۈك سۈرگە دورىسى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ يەنە «ھەببۇلىۈلۈك» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

دەملىك I سۈپ. دەم ياساشقا لايىق، دەم قىلىشقا باپ: ئوغلۇم دەرۋازىغا ئۇزۇن دەملىك ياغاچ كېسىپ كەلگەندى.

دەملىك II سۈپ ① نەپسى، دېمى بار، تىرىك، جانلىق: ئاللا يارىم سەن بۇ يەردە بارىكەندۇقسەن، دەملىكىڭ دەمسىزىمكىن بارىكەندۇقسەن. ② شۇ دەمدە، چاغدا قىلىپ كەتكىلى بولىدىغان؛ شۇ چاغدىلا بولىدىغان: بۇ دېگەن بىردەملىك ئىش. **دەملىمەك I** پ ① ئىشكىنى دەم بىلەن ئەتمەك: ھويلىنىڭ ئىشكىنى دەملىمەك. * ئەل قەم قورۇسىنىڭ دەرۋازىسىنى ئىچىدىن دەملەپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ② ئىشكىنى چىڭ، ھىم قىلىپ ئەتمەك؛ ئىشكىنى كىچىككىنىمۇ يوقۇق قويماي پۈتۈنلەي يېپىۋالماق: ئىشكىنى دەملىمەك.

دەملىمەك II پ ① ھورى، بۇسى چىقىپ كەتمەيدىغان قىلىپ بېكىتمەك، پەس ئوتتا تاۋىغا كەلتۈرمەك: - ھېچ ئىش بولغىنى يوق، شۇ ئۈچ پۈتلۈك بەندىڭ بولمىغان بولسا، چاپدان چىقىلماس ئىدى، - دېدىم-دە، چوڭ كۈرۈشكىغا چاي دەملىدىم، يولدىشىم چاي ئىچمەستىنلا ئىشقا كېتىپ قالدى. ② ئۆز ھورىدا، بۇسىدا پىشۇرماق: - ناھايىتى ياخشى، - دېدى ئۇستا، - ئەمما پېشىندىن كەچ قالماڭ، مەن ئاشنى دەملەپ سىزنى كۈتۈپ ئولتۇرىمەن.

دەمبۇدەم ئارقىمۇئارقا، ئۈزلۈكسىز؛ ئۈزۈلمەي، توختىماي: ھەممەيلەن چىلىق-چىلىق تەرگە چۆمگەن بولۇپ، ئاران نەپەس ئالاتتى. ئېشەكلەر ھاسىرايتتى، دەمبۇدەم خارتىلدايتتى، پۇشقىراتتى. * بۈگۈن ھەم تاڭ بىلەن ئوغلۇمنى ئېلىپ، قەبرىستان يولىغا تاشلىدىم قەدەم. بەزىلەر كېلەتتى دۆڭلۈكتىن يېنىپ، بەزىلەر ئۆتەتتى ياندىن دەمبۇدەم.

ئەھۋال، كۆرۈنۈش، ھادىسە : شۇ ئارىدا مەھەللە تەرەپتىن قاتتىق چۇقان كۆتۈرۈلدى. ئۆي-ئۆيلەردىن يۈگۈرۈپ چىققان ئۇيغۇلۇق ئادەملەر بۇ دەھشەتتىن ۋەھىمگە چۈشۈپ قالايمىقان چۇرقىشاتتى. * بۇ چۈشتە غەلىتە بىر دەھشەتنىڭ ئازابى ۋە سايىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * تۇغۇلسام سېنىڭدە، تۇرمۇشۇڭ ۋەيران، ھۆركىرەر زۇلۇمنىڭ دەھشەت توپىنى، تىرىكتاپ راھەتتە، مىليونلار سەرسان، «ئە...» دەپسە ياڭرايتتى قاينۇ چۇقىنى، ② ئى. قورقۇنچ، خەۋپ، ۋەھىمە : - سىلەر نېمە ئىش قىلىۋاتسىلەر؟ - دەپ توۋلىدى. ئىككىيلەن چۆچۈپ دېرىزىگە قارىدى ۋە رىشتىنىڭ چىرايدىكى دەھشەتنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. * ئۇ چاغدا زار ئىدىڭ پارچە نان ئۇچۇن، تەر تۆكۈپ ئىشلەيتتىڭ بەگ-غوجام ئۇچۇن، ھەممىگە ئاياندۇر ئۆتمۈش دەھشىتى، كۈن قىيىن ئۆتەتتى ھەر دېھقان ئۇچۇن . ③ سۈپ. يامان، قاتتىق، ئىنتا- يىن : يامان دەھشەت ئاغرىيدۇ، ئۇنىڭ قانداق چىداۋاتقانلىقىغا ھەيرانمەن. * ئېلىپ بارىدۇ مېنى بۇ نەپىس قەيەرگە، قوپاركىن قايسى دەھشەت چۆل ۋە يەرگە. * ئەتراپىنى قورشاپ قاتار چېرىك كېلىدۇ، قىزىل قانغا قامچىلار شېرىك كېلىدۇ. چېرىك بېشى بوغۇلۇپ چىرقىرار دەھشەت، قارا قولدا قانلىق قىلىچ پىرقىرار دەھشەت. ④ ئى. كۆچمە. قەھر، غەزەپ؛ شىددەت: مېنىڭ يالۋۇرۇشلىرىم دورغىنىڭ تاش باغرىنى ئېرىتەلمىدى. ئۇ، تېخىمۇ دەھشەت بىلەن ھۆركىرەشكە باشلىدى. * گاھ ئۇرار دەھشەت بىلەن بوران ئۇنى، ئۆزىگە قوپماي سۈرۈپ جەريان ئۇنى. دەھشەت باسماق قورقۇنچ، ۋەھىمە قاپلىماق؛ قاتتىق قورقماق: ئۇ پەقەت يۈيۈنۈۋېلىپلا، كېيىن ئورۇنغا كىرىپ يېتىپ

دەندان ئى (پ) پىل چىشى: دەندان ساپلىق پىچاق.

داندا ئە ئى (پ) كاللىنىڭ قوۋۇرغىسى.
دەندەتمەك «دەندىمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: «ئەھۋالدىن قارىغاندا، تۇراپ چوڭ-كىچىك ھەممىسىنى خېلىلا دەندىتىپ قويۇپتۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ «دېھقان دېگەننىڭ ئاغزى بىر مايلاندىمۇ بولدى، كۆكسى ئىككى ئىلىك كۆتۈرۈلدى، ئازراق نەپ بەرگەننى خىزىر دەپ بېشىغا ئالىدۇ، ھەي...»

دەندىمەك پ. كۆنۈپ قالماق، ئادەتلىنىپ قالماق: تۈز يالاپ خوپ دەندىگەن ئىت نەپسىنىڭ زەنجىرىدە، تاپىدۇ قوپۇرغا ئاستىدىن ھالاكەت ئاقىۋەت.

دەھەر ئى (ئە) يىز ت. زامان، دەۋر؛ ئالەم: دۈشمەننى بۇ دەھەر زەبەردەست قىلۇر، نەخۋەت مەيدىدىن بىرنەچچە كۈن مەست قىلۇر. غەم يېمەكى، يەتكۈزسە باشىنى كۆككە، ئاخىر يەنە يەر كەبى ئۇنى پەس قىلۇر.

دەھرىي ئى (ئە) خۇداغا ئىشەنمەيدىغان ئادەم، دىنىسىز كىشى: ئۇنى مۇقەددەس دىنىسىنىڭ دۈشمەنلىرى بولغان دەھرىيلەر ئۆلتۈردى. بىز ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالىساق ئاللا بىزنى كەچۈرمەيدۇ.

دەھرىيلىك ئى. خۇداغا ئىشەنمەسلىك، دىنىسىزلىق: ئەكسىيەتچى سويلار مەنۇرنى دارغا ئاستى. بۇ ۋەقە تۆت تەرەپكە تېز تارقىلىپ ئۇنىڭغا كۈچلۈك ھېسداشلار ۋە ھىساپچىلار پەيدا قىلدى. شۇنىڭدىن باشلاپ مەنۇر ھەللاجى دەھرىيلىك ئىدىيىسىنىڭ بىر نامايەندىسى بولۇپ قالدى.

دەھشەت (ئە) ① ئى. قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك ياكى ئەنسىزلىك ئىچىدە قالغان

* شۇ چاغ تۈگمىلىرى ئوچۇق يېڭى بىلىكىگە سىيرىلىپ چۈشتى. دە، بېغشدىن تا جەيندە-كىكىچە قاپلاپ كەتكەن چوڭقۇر ۋە دەھشەتلىك يارا ئىزلىرى كۆرۈنۈپ قالدى. * شۇڭلاشقا ھەرقانداق دەھشەتلىك بورانۇ بىزنى ھېچنەمە قىلالمايدۇ، شۇنى مەڭگۈ ئېسىڭدە چىڭ تۇتىڭىكى، كۈچ ئۆملۈكتە! * بىر يۈرەك ئىككىگە بۆلۈنەر ئەمدى، دەھشەتلىك ھىجراننىڭ پىچىقى كېسىپ، ئەمدىلا سەككىزگە كىرگەن قىزىنى، تۇرىدۇ ئاتىسى باغرىغا بېسىپ.

دەھلىز ئى (پ) <بىن> بىر يۈرۈش ئۆيىنىڭ سىرتقى ئىشىكى بىلەن باشقا ئۆي ئىشىكلىرى ئارىلىقىدىكى بوشلۇق، كارىدور؛ بالا دەھلىز ئارقىلىق مېھمانخانىغا كىرىپ، ئەدەب بىلەن سالام بەردى.

دەھلىزلىك سۈپ. دەھلىزى بار، دەھلىز ئورۇنلاشتۇرۇلغان؛ ئۇلار ھال-ئەھۋال سوراش-قاندىن كېيىن، ئۆتكەن-كەچكەنلەرنى ئەسلىشىپ ئىشىك ئالدىغا يېتىپ كەلدى. قەدىمىي ئۆي زېمونت قىلىنغان، بىر تەرىپىگە يانداپ دەھلىزلىك يېڭى ئۆيۈ سېلىنغاندى.

دەۋا ئى (ئە) ① ئۆز ئىگىلىكىدىكى مال-مۈلۈك، ھەق تەلەپنىڭ كاپالىتى ئۈچۈن قويۇلغان تەلەپ؛ ئەرز؛ ئوغرى-دەۋاننىڭ ئۇرۇقى، چېچەن-دەۋاننىڭ قۇيرۇقى (ماقال). * سىز بىردەملىك ئىشىڭىزنى قويۇپ تۇرۇپ، بىزنىڭ شۇ دەۋايىمىزنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىپ قويسىڭىز، ئۇ يەنە مەن يۇلۇۋەتكەن جىرىملارنى بىشەملىك قىلىپ جايىغا تىككىلى تۇردى. * قازى ئۇنىڭ ئۈستىدىكى دەۋانى بىرنەچچە قېتىم سورىغان، ھەر قېتىمدا دەۋانى ئۇنىڭ بەرگەن پۇلىنىڭ يۈزى بىلەنلا ھەل قىلغاندى. ② <قا> تەپتىش ئورگانلىرى، سوت مەھكىمىسى ۋە ھەق تەلەپ ئەزىزلىرىدىكى دەۋالاشقۇچىلار،

ئۇخلاشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئەمما ئۇ ئۆيگە كىرىشى بىلەن دەھشەت باستى. * بۇ خەۋەر-گەپلەرگە ھەيران قالدى قىز، كۆڭلىنى دەھشەت بېسىپ، قىينالدى قىز. باشقىچە كۆرۈندى دۇنيا كۆزىگە، ياش تۆكۈپ قويدى سوئال ئۆز-ئۆزىگە.

دەھشەت سالماق بالايىتاپەت، قورقۇنچ، ۋەھىيگە دۇچار قىلماق؛ قاتتىق قورقۇتماق؛ پۈتۈن قۇمۇل دىيارىغا 50 نەچچە يىل دەھشەت سېلىپ كەلگەن بۇ ئادەمنىڭ بېشىدا ئەمدىلىكتە ئەجەل شەرىپىتى قۇيۇلغان جامنى قولدا تۇتقان ئەزرائىلنىڭ قارا سايىسى ھەركۈنى دېگۈدەك نەچچە قېتىم ئەگىپ تۇراتتى. * دەھشەت سېلىپ كەلدى كەلكۈن يامراپ يېزىغا، توسۇپ ئۇنى سېلىش كېرەك دەريا ئىزىغا.

دەھشەتلىك سۈپ ① ۋەھىيە، غەم-ئەندە-شە، قورقۇنچ پەيدا قىلىدىغان؛ قورقۇنچ-لۇق، ۋەھىيىلىك؛ تاغلاردىن ئېشىپ، دەريالارنى كېچىپ يىرتقۇچ ھايۋانلار ياشايدىغان دەھشەتلىك بىر جاڭگالغا بېرىپ، شۇ جاڭگالدا تورمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. * جامالىدىن دەھشەتلىك چۈشتىن ئويغانغاندەك بېشىنى قاتتىق سىلكىدى. * ياسىنقارى، خېتىڭىزنى تاپشۇرۇپ ئالدىم، ئاكام بىلەن يەڭگەمنىڭ قازا تاپقانلىقىنى خەۋەر قىلىپسىز. بۇ دەھشەتلىك شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ، قايغۇ دېڭىزغا غەرق بولدۇم. * چىققاندا ئەۋجىگە يوقسۇللار زارى، تۆرەلىنىڭ شىددەتلىك بوران ئىچىدە، جاھالەت باغرىنى يېرىپ چاقماقتەك. تۆرەلىنىڭ دەھشەتلىك مۇدھىش كېچىدە. ② قاتتىق ئازاب سالە-دىغان، چىدىغىلى بولمايدىغان؛ كۈچلۈك، قاتتىق؛ قۇل ئىگىلەش تۈزۈمىدىكى قانۇنلاردا، قۇللارنىڭ قارشىلىقىنى باستۇرۇش ئۈچۈن ئىنتايىن دەھشەتلىك جازالار بەلگىلەنگەن.

باھالىغۇچى ۋە تەرجىمە خادىملىرىنى كۆرسىتىدۇ.

دەۋا قانۇنى <قا> دەۋا تەرتىپلىرى بەلگىلەنگەن قانۇنلارنىڭ ئومۇمىي نامى. دەۋا ئەزىزلىرىنىڭ خاراكتېرىغا قاراپ جىنايى ئىشلار دەۋا قانۇنى ۋە ھەق تەلەپ دەۋا قانۇنى دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئەمەلىي قانۇننىڭ توغرا ئىجرا قىلىنىشىغا ئەدلىيە تەرتىپى جەھەتتىن كاپالەتلىك قىلىشتىن ئىبارەت.

دەۋا قىلماق ① جىنايى ئىشلار ياكى ھەق تەلەپ توغرىسىدا سوت مەھكىمىلىرى ياكى قانۇنىي ئورۇنلارغا يازما ياكى ئاغزاكى تەلەپ، ئەرز سۇنماق؛ شىكا-يەت قىلماق؛ ئۆزلىرىنىڭ قېتىق ئىچكۈسى كېلىپ قالسا خەقنىڭ قېتىقىنى، ئالما يېگۈسى كېلىپ قالسا خەقنىڭ ئالسىنى بۇلاپ كېتىدىغان بازار باشقۇرۇش ئەمدى قالمىدى. نەگە دەۋا قىلغۇن كەلسە شۇ يەرگە دەۋا قىلىڭ. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنى راستقا چىقىرىشقا ئۇرۇنماق؛ سىز مېنىڭ ۋەزىرىمگە جاۋاب بېرىۋېتىپ، ئىمزا سىز ھىمايىچىنىڭ كىملىكىنى مېنى بىلىدۇ، دەپ دەۋا قىلدىڭىز. * ئۇ؛ - بوران ئۇزۇمنىڭ ساپاقلرىنىڭ بىر قىسمىنى ئۇچۇرۇپ كەتكەن بولسىمۇ، قېلىپ قالغان ئۇزۇم ساپاقلرىنىڭ سانى ئىلگىرىكىدىن ئازراق بولسىمۇ، ئۇزۇمنىڭ ساپىقى ئۇزۇن ھەم چوڭ، بۇنداق ئەھۋالدا ۋەزىپە ئورۇندالمايدۇ دەپ دەۋا قىلىش يارىمايدۇ، - دېدى. ③ ئورۇنسىز تەلەپ بىلەن باشقىلارنى ئەيىبلەپ شىكايەت قىلماق؛ جېدەل قىلماق؛ سودىگەر «بۇ ئىشتىن ئەجەب ئوبدان قۇتۇلدۇم، ئەمدى ياغاچچىنىڭ ئەۋلادلىرى دەۋا قىلىپ

جىنايى ئىشلار ئەزىزلىرىدىكى ئەرز قىلغۇچىلارنىڭ ئەزىزى بىر تەرەپ قىلىش جەريانىدا ئېلىپ بارغان پائالىيەتلىرى. ③ باشقىلارنى ئەيىبلەپ، قارىلاپ قىلىنغان شىكايەت، ئەرز؛ مانا بىر-ئىككى يىل بولدى، قۇلقغا زادى گەپ كىرمەس بولدى. كۈندە نەچچە ئادەمنىڭ دەۋا، تەنە-تاپلىرىنى ئاڭلايمەن. * «ئالدىڭلارغا بىر دەۋا بىلەن، كېلىپ قالدىم ئوغرىنى تۇتۇپ»، دېدى سايىپ ھوشۇر ئۇستىدىن، ئەرز قىلىپ، تۆھمەتلەر توقۇپ. ④ كۆچمە. ئۆزىنىڭكىنى توغرا قىلىش يولىدا ئېيتىلغان پىكىر، مۇلاھىزە؛ تالاش-تارتىش؛ چالا-بۇچۇق بىرنەچچە كىتابنى ۋاراقلاپ چىقىپلا ئالماق دەۋاسىنى قىلىدىغان ئادەملەرمۇ چىقىپ تۇرىدۇ. * بۇلار بىرنەچچە كۈن دەۋالاشىپ يۈرۈپتۇ، لېكىن دەۋا بىر تەرەپ بولماپتۇ.

دەۋا تەرتىپى <قا> ئەزىزى بىر تەرەپ قىلىشتىكى پائالىيەت جەريانى.

دەۋادىن كېچىش <قا> دەۋاگەر ئۆزىنىڭ سوت مەھكىمىسىگە قىلغان دەۋاسىنى بىكار قىلىشنى تەلەپ قىلىش. **دەۋاغا قاتناشقۇچى <قا>** رازۇبىدكا قىلغۇچى، تەپتىش قىلغۇچى، سوت قىلغۇچى خادىملاردىن باشقا دەۋاغا قاتناشقان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ. جىنايى ئىشلار ئەزىزلىرىدىكى دەۋاغا قاتناشقۇچىلار دەۋاگەر، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى، قانۇن ۋە كالا تېچىسى، ئاقلىغۇچى، گۇۋاھ-چى، باھالىغۇچى ۋە تەرجىماننى كۆرسىتىدۇ؛ ھەق تەلەپ ئەزىزلىرىدىكى دەۋاغا قاتناشقۇچىلار دەۋاگەر، 3-شەخس، دەۋا ۋە كالا تېچىسى گۇۋاھچى،

كەلسە، جامائەتكە ئىتتىرىپ قويۇپلا تۈگىشىدىن بولدۇم» دەپ خۇرسەن بولۇپتۇ.

دەۋا ھەققى <قا> قانۇننىڭ بەلگىلىمىسىدە ئاساسەن دەۋالاشقۇچى ئۈستىگە ئېلىشقا تېگىشلىك بولغان، دەۋالاشش يۈزىسىدىن تۆلىنىدىغان راسخوت.

دەۋا ھوقۇقى <قا> دەۋا سۈبىيىكىتى ۋە دەۋاغا قاتناشقۇچىلارنىڭ دەۋا جەريانىدا قانۇنغا بىنائەن بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ھوقۇقى.

دەۋا ھۆددىگىرى كونا جەمئىيەتتە باشقا بىر كىمىنى دەۋا قىلدۇرۇپ ئارىدىن ئۆزى مەنپەئەت ئالغۇچى كىشى.

دەۋا ۋەكالىتەتچىسى <قا> دەۋاگەرگە ياكى 3- شەخسكە ۋەكالىتەن سوت مەھكىمىسىدە دەۋالاشقۇچى كىشى. ئادەتتە ئۇ ھاۋالە قىلىنغان ۋەكالىتەتچى ۋە قانۇنىي ۋەكالىتەتچى دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.

دەۋا- دەستۇر ئىرىز - شىكايەت؛ دەۋا

ئىشلىرى: سالى 30 نەچچە يېشىدا دادىسىنىڭ ئورنىغا شوپۇلنىڭ دورغىسى بولغاندىن باشلاپ، دەۋا- دەستۇر ئىشلىرىدىكى توغرا كېسەللىكى، پۇقرالارنى بوزەك ئېتىدىغان بەزى ئۆكتەملەرگە قاتتىق قوللۇقلۇقى، ھەتتا ئوردا بەگلىرىدىنمۇ ئانچە تەپ تارتىپ كەتمەيدىغانلىقى بىلەن داغىق چىقىرىشقا باشلىغانىدى. * - مېنىڭ مۇنۇ ماڭقامۇ قەۋەت ھۇرۇن، - دېدى ئاپام، شۇنىڭغا ئوخشايدىغان بوغما قاپاقتىن بىرنى ماڭا تۇتقۇزۇپتېن، - سىلى ئىشقا بۇيرۇغاندا بۇرنىنى تارتسا پاچىقىنى چىقىۋەتسىلە، ھەر ئىككى دۇنيادا دەۋا- دەستۇرۇم يوق.

دەۋاگەر ئى (ئەپ) ① <قا> سوت مەھكىمىسىگە ئىرىز قىلغان كىشى، ئورگان ياكى كوللېكتىپ، يەنى «جاۋابكار» نىڭ

قارىشىدىكى كىشى ياكى ئورۇن؛ دەۋاگەر دەۋا قىلماس، دەۋا قىلسا قۇرۇق قالماي (ما- قال). * سوت تامام بولدى. بۈگۈنكى ئىش مۇشۇنداق پۈتۈپ، شەمشىدىن باشلىق دەۋاگەرلەر خۇشال قايىتى. ② كۆچمە. بىرەر نەرسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش ئۈچۈن ئۇرۇنغۇچى كىشى: كىنەز ساپىگانىڭ سۆزىگە قارىغاندا، مەنەپ دەۋاگەرلىرى بىر- بىرىنىڭ قورسىقىنى يېرىۋەتكۈدەك بولۇشۇپتۇ. * شۆھرەت ۋە ئۇلۇغلۇق دەۋاگەرلىرى، تۈندى- كى سايدەك يوقىلىپتۇ تۈگەل، مەن كۆردۈم تىكلەپتۇ پامىر بەستىدىن، بۇغراخان شەنگە بۈيۈك تاش ھەيكەل.

دەۋاگەرلىك «دەۋارگەر» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى: سېنىڭ دەۋا- گەرلىكىڭ قاچان قالار؟

دەۋالاشقۇچىلار <قا> دەۋاغا قاتناشقۇچى

بىر تەرەپنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، ھەق تەلەپ دەۋالارىدىكى دەۋاگەر ۋە جاۋابكار؛ جىنايىتى ئىشلار دەۋالارىدىكى ئىرىز قىلغۇچى ۋە جاۋابكار.

دەۋالاشماق پ. بىر- بىرىنىڭ ئۈستىدىن

ئىرىز قىلىشماق؛ دەۋا قىلىشماق؛ - كۈلەننى ھەمكارلىق كۆرۈۋېلىشىدىكىلەر بەرمەپتۇ. دەۋالاشپ ناھىيىگە بارغانىكەن، ھۆكۈمەتمۇ كۈلەنلەرنىڭ گېپىنى قىلىپ، كۈلەن بىلەن قۇۋاتقا توي قەغىزى بېرىپتۇ، - دېدى. * - مەن ئىشەنمەيمەن، - دېدىم ئايالىمغا كەسكىن قىلىپ، - ھەممىلا يەردە رەھبەرلىك بەنزە ئىسلاھاتى ئېلىپ بېرىلىپ بولغان مۇشۇنداق ياخشى شارائىتتا يەنە ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلەرنى ئورۇنلاشتۇرغىنىنى كۆرۈپ باقاي، يۇقىرىغىچە ئىرىز قىلىمەن، دەۋالاشمەن.

سىياسىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئەھۋاللار ئاساس قىلىنىپ بۆلۈنگەن مۇئەييەن مەزگىل. مەسلەن، تاش قورال دەۋرى، فېئوداللىق دەۋرى. ② كىشى ئۆمرىنىڭ مۇئەييەن مەزگىلى: ياشلىق دەۋرى. بالىلىق دەۋرى. ③ <گېئول> ئېرادىن كىچىك بولغان گېئولوگىيەلىك يىل بىرلىكى. بىر ئېرا بىرنەچچە دەۋرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، دەۋر ئىچىدە شەكىل-لەنگەن يەر قاتلاملىرى بىر سىستېما دېيىلىدۇ. ④ <س ئىق> شەيئىلەرنىڭ ھەرىكەتلىنىشى ۋە ئۆزگىرىشى جەريانىدا ئۇنىڭ مەلۇم بەلگىلىرى كۆپ قېتىم قايتا-قايتا كۆرۈلىدۇ. بۇ خىل بەلگىلەرنىڭ ئۈزلۈكسىز ئىككى قېتىم كۆرۈلۈشىگە كەتكەن ۋاقىت. ⑤ <فىز> جىسىملار تەكرار ھەرىكەت قىلغاندا ياكى فىزىكىلىق مىقدارلار دەۋرىي ھالدا ئۆزگىرىپ تۇرغاندا ئۇنىڭ بىر قېتىم تەكرارلىنىشى ئۈچۈن كەتكەن ۋاقىت بىر دەۋر ھېسابلىنىدۇ. ⑥ بىرەر ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە-ھادىسە بولۇپ ئۆتكەن، بېجىرىلىدىغان بەلگىلىك ۋاقىت؛ زامان: ئۇنىڭ ئىچىدە دەۋر يېتىپ كەلدى، ياشلىقىمىزنى خارلىمايلى. ئاھ... شەھەردىكى دوستلىرىم. * يىغىن ئاياغلاشقىچە تاغام بىلەن ئىككىمىز بىردەم ئايرىلىشىمىدۇق. دەۋر بىلەن تەڭ ئۆسۈپ، تەڭ ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىمىز ئۈچۈن خۇشال ئىدۇق. ⑦ كىشىنىڭ ئامىتى كەلگەن چاغ، پەيت، زامان: ئازادلىققا ئېرىشىپ بىز كەمبەغەللەرنىڭ دەۋرى كەلدى. * مېنىڭ دەۋرىمدە ئادەملەرنى بوغۇزلاپ دەرياغا تاشلاپتۇ.

دەۋر ئالمىشى <بئول> بەزى ئۆسۈم-لۈكلەر ۋە بەزى ئومۇرتقىسىز ھايۋانلارنىڭ ھايات تارىخىدىكى جىنسلىق كۆپىيىش

دەۋەت ئى (پ) بىرەر ئىش، ئەقىدە، يول، مەسلەك قاتارلىقلارغا جەلپ قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان تەكلىپ، چاقىرىق، ئۈندەش، تەشەببۇس: نۇرئاخۇن بايۇەچچە-نىڭ بۇ دەۋىتى ئابدۇسوپۇر ھاجىنىڭ ياشلىق تىلەكلىرى قايىناپ تۇرغان كۆڭلىگە تولىمۇ ياققاندى. * خوجىنىياز ھاجى بورتالادىن توقسۇنغا، ئاندىن قومۇلغا بېرىپ، قېرى ئانىسى بىلەن كۆرۈشۈۋالغاندىن كېيىن يۈسۈپ تەيجىنىڭ دەۋىتى بىلەن ۋاڭ ئوردىسىنىڭ «پالگانىشى» بولغانلىقىنى بەختكە يارىشا، شامەخسۇت ئېغىر كېسەل بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشمىغانلىقىنى ھېكايە قىلىپ بەردى.

دەۋەت قىلماق بىرەر ئىش، ئەقىدە، يول، مەسلەك قاتارلىقلارغا ئۈندىمەك؛ تەشەببۇس قىلماق؛ شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۈستازى ئەنۋەر ناسىرى ئۇنىڭ قەتئىي ئۈرۈمچىگە بېرىپ ئوقۇش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ خۇشال بولدى ۋە ئۇنى يولدىن قايتاسلىققا دەۋەت قىلدى. * تاشخان ۋە ھامۇتلارمۇ ئۇلارنى قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشكە دەۋەت قىلدى.

دەۋەتچى ئى. بىرەر ئىش، ئەقىدە، يول، مەسلەك قاتارلىقلارغا دەۋەت قىلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: ئۇ كۈن ئولتۇرغاندا ياتاققا كىردى، قارا قاغىدەك يامراپ كەتكەن ھېلىقى دەۋەتچىلەرنىڭ ئايىغى شۇ چاغدا ۋاقىتنىچە بېسىپ قالغاندى.

دەۋەتنامە ئى (ئە+پ) بىرەر ئىش، ئەقىدە، يول، مەسلەك قاتارلىقلارغا دەۋەت قىلىپ يېزىلغان خەت؛ تەكلىپنامە: شاھىتن كەلگەن ئەلچىلەر، يۇرت كاتتىلىرىدىن كەلگەن دەۋەتنامىلەر ئۇنىڭ قىزى تەرەپتە تۇرۇش ئىرادىسىنى تەۋرەتتى.

دەۋر I ئى (ئە) ① تارىختىكى ئىقتىسادىي،

«تاغ ئارقىسىدا بىرگەپ بار» ھەم «ئىچىمىزدە بىر خەپ بار»، ئەمدى يىغلاشنىڭ ئورنىغا ئەنە شۇ تاغ ئارقىسىدىكى بىر «گەپ» بىلەن ئىچىمىزدىكى «خەپ» نى بىرلەشتۈرۈش-مىز لازىم. مانا بۇ بىزنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولىمىز. «غوجامنىڭ غوجىسى بار، چامغۇرنىڭ ئورنى» تارىخ ھامان مۇشۇ قائىدىدە دەۋر قىلىپ تۇرىدۇ.

دەۋر قىلىش نەزەرىيىسى <پەلس> شەيئىلەردە پەقەت دەۋرىي ھالدىكى ئايلىنىم ھەرىكەت بولۇپ، تەرەققىيات ۋە ماھىيەتلىك ئۆزگىرىش بولمايدۇ دەپ قارايدىغان بىر خىل مېتافىزىكىلىق قاراش. **دەۋر II نى ①** ئاتنىڭ ئۈستىگە يېپىلىدىغان بېزەكلىك يىپەك ياكى يۈك يوپۇق. ② قارا ئۆيدىكى تەرمە بېشىدىن تۇڭلۇككە تۇتاشتۇرۇلغان ئۇزۇن ئوق ياغاچقا يېپىلىدۇ. خان كىگىز.

دەۋر تاسىمىسى ئېگەرگە سېلىنغان كۆرپە، خۇرجۇنلارنى تاڭدىغان تاسما. **دەۋران ئى (پ+ئە) ①** دەۋرلەر، زامان:

دەۋران ماڭا يېڭى قەلەم بەردى. ئەمدى يازماي قاچان يازغۇلۇق! * ئەمەسمۇ بىز ئاشۇ نامغا مۇناسىپ شائىرى ئەلنىڭ، ئۇلۇغلاپ ئۆتكۈنچى ناخشا ياراتقان ئەلنى، دەۋراننى. ② باياشات، يەختىيار زامان: پارتىيەم بەرگەن گۈزەل دەۋراندا سەن، دىلبىرىم، يەتتىڭ ئۇلۇغ ئارمانغا سەن. ھە، بۈگۈن باتۇر، كۈرەشچان جەڭچى بوپ ئۆزلىدىڭ لاچىن كەبى ئاسمانغا سەن. * تەر تۆكۈپ كۈلدۈم قاقاقلاپ كەلدى دەۋرانىم مېنىڭ، سۆيىمەن شۇ ھۈر زاماننىڭ قەدرىنى بىلگەننى مەن.

دەۋران سۈرمەك ← **دەۋر سۈرمەك**: ئۇ، يۇنۇسقا ئوخشاش ئادەملەر ئۈچۈن ھازىرمۇ قەدىرلىك ھەمراھ ئىكەن - دە، بۇ رودۇپاي

بىلەن جىنسىز كۆپىيىشنىڭ ئالمىشى. بۇ خىل ئالمىشىش پاپورتىنىكلار بىلەن گىدرادا كۆرۈلىدۇ.

دەۋر بۆلگۈچ يېڭى بىر دەۋرنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان، يېڭى بىر دەۋر باشلانغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان: ئۇنىڭ كۆرسەتكەن دەۋر بۆلگۈچ خىزمىتى مانا شۇ ۋەزىپىنى ئوتتۇرىغا قويغانلىقى بولدى. **دەۋر سۈرمەك ①** ھۈكۈمرانلىق قىلماق: ئەنجدە ۋەزىرلىك كۆرسىغا ئولتۇرۇپ، شۇ يەردە دەۋر سۈرۈپ تۇرسۇن، ئەمدى بىز گەپنى باشقا يەردىن ئاڭلايلى. ② راھەت-پاراغەتتە تۇرمۇش كەچۈرمەك، باياشات ياشىماق: ئاكا-ئۇكا ئىككىلەن باياتىن گېپنى قىلغان ھەيدەر ئۇلارنىڭ ئۇدۇل قوشنىسى بولۇپ، ئۇنىڭمۇ بىرچاغلاردا دەۋر سۈرگەن ۋاقتى بولغان. * قېرىمامدىغان، قېرىدى، ھۈنرىم قېرىمىغان بولسا، بازاردىن چاق ئېشىپ قالامتى؟ بىرچاغلاردا تازا دەۋر سۈرۈۋاپتىكەنمىز، ئەمدى شۇنى كۆشەپ يۈرسەك بولغۇدەك.

دەۋر قىلماق ① مەلۇم بىر نۇقتا، مەركەزنى مۇھىم نۇقتا قىلغان ھالدا-چۆرىدىمەك: بۇ رايوننىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىقتىسادىي تەرەققىياتىدا چارۋىچىلىق ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدۇ، چارۋىچىلىقنى دەۋر قىلغان ھالدا تېرىقچىلىقنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، تاغ، دەريا ۋادىلىرىدىكى ئورمانلارنى تىرىشىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈش كېرەك. * ئۇمۇمىيۈزلۈك نوپۇس تەكشۈرۈشتە ماتېرىياللارنىڭ توغرا بولۇشىدىن ئىبارەت مەركەزنى دەۋر قىلغان ھالدا ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك. ② ئۈزلۈكسىز تەكرارلىنىپ تۇرماق: قانداق قىلىپ قىسىم قۇرۇلۇشىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش ھەققىدىكى تەسەۋۋۇرلىرىم ئۈزۈلمەي دەۋر قىلىشقا باشلىدى. * ھېلى سىز دېگەندەك، ھازىر

ئاتوم يادورولىرىنىڭ مۇسبەت زەرەت مىقدارىنىڭ ئارتىشىغا ئەگىشىپ دەۋرىي ھالدا ئۆزگىرىدۇ. مەسىلەن، ئېلېمېنتلار- نىڭ ئوكسىگېن بىلەن بىرىككەندىكى ۋالىنتى دەۋرىي ھالدا تۆۋەندىن يۇقىرىلايدۇ، ھىدروگېن بىلەن بىرىككەندىكى ۋالىنتى دەۋرىي ھالدا يۇقىرىدىن تۆۋەنلەيدۇ. ئېلېمېنتلارنىڭ مېتاللىقى دەۋرىي ھالدا كۈچلۈكلۈكتىن ئاجىزلايدۇ. مېتال- لويىلىقى دەۋرىي ھالدا ئاجىزلىقتىن كۈچىيىدۇ دېگەندىن ئىبارەت. بۇ قانۇنى مېندېلىيەڭ كەشىپ قىلغان. دەۋرىي قانۇنىغا ئاساسەن، كەشىپ بولغان ئېلېمېنتلارنىڭ خۇسۇسىيىتىگىمۇ ھۆكۈم قىلغىلى بولىدۇ. دەۋرىي مۇئەللىم سىنىپ مەسئۇللۇق ۋەزىپىسىنى ئالماي قايىسى سىنىپقا توغرا كەلسە شۇ سىنىپقا دەرس بېرىدىغان مۇئەللىم: - بازار ئۈچىنچى مەكتەپكە بارىسىز، - دېدى ئۇ رەيھانغا غىل-پال قاراپ قويۇپ، خېلىغىچە پۇشۇلداپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، - تەلەي دېگەن غەلىتە نېمىكەن، ئويلىمىغان يەردىن سىزگە نېسىپ بولدى. بىر يىل دەۋرىي مۇئەللىم بولسىز، ئۇنىڭدىن كېيىن قاراپ باقىسىز.

دەۋرىي ئونلۇق كەسىر <مات> مەلۇم بىر خانىسىدىن باشلاپ بىر ياكى بىرنەچچە رەقىمى بەلگىلىك تەرتىپ بويىچە ئۈزلۈكسىز تەكرارلىنىدىغان ئونلۇق كەسىر. ئۇنىڭدا تەكرارلانغان بىر ياكى بىرنەچچە رەقىم دەۋرىيلىك ھالقىسى دېيىلىدۇ. دەۋرىيلىك ھالقىسى ئونلۇق كەسىر چېكىنىدىن كېيىنكى بىرىنچى خانىدىن باشلانغان ئونلۇق كەسىر ساپ دەۋرىي ئونلۇق كەسىر دېيىلىدۇ. مەسىلەن، ... 0.333 0. (بۇنى 0.3 قىلىپ يېزىشقا بولىدۇ)، ... 2.363636

ئۇنداق كىشىلەرنىڭ يەلكىسىدە يەنە قانچىلىك دەۋران سۈرەر. * تاشلاپ كېتەر بىللە دەۋران سۈرگەنلەر، يالغۇز قېلىش، شۇمۇ ساڭا يېتەرلىك. سۆز ئوينىتىپ، شېرىن سۆھبەت قىلغانلار، سەندىن قاچار سېنى بىلىپ خەتەرلىك.

دەۋرداش ← زامانداش: دېمەككى،

ياشىدى بولۇپ دەۋرداش، ياشىدى بىز بىلەن چىن يى تەقدىرداش. بىز بىلەن بىرلىكتە ئۆتتى ھاياتى، ئۇ بىزگە ئەڭ يېقىن سەمىيى سىرداش.

دەۋر-دەۋران بىرقانچە دەۋردىن ئىبارەت

مۇئەييەن تارىخىي مەزگىل، زامان؛ دەۋر ۋە زامانلار: دەۋر-دەۋران بولدى تەسلىم، قويدى قەشقەر ئىسمىنى، نەقىش-- سەنئەتكار بوۋامغا، نامىدارىمغا قاراپ.

دەۋرىمەك پ ① يامرىماق، تاشماق:

دەريا سۈيى دەۋرەپ كەتتى. ② ھەممە تەڭ ھەرىكەتلىنمەك، خۇددى دولقۇندەك يوپۇرۇلماق (ئادەملەر ھەققىدە): ئېھتىيات تومىسىنىڭ ئۈستىدە دەۋرەپ تۇرغان ئەزالار چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ئالدىراپ كېلىپ مۇسا دېھقاننى يۆلىمەكچى بولۇشتى. * بەگ پىلىككە ئوت يېقىش ئۈچۈن، قولغا سەرەڭگە ئالغاندا، بىردىن تۆمۈر دەرۋازا ئالدىدا كىشىلەر دەۋرەپ دەھشەتلىك قىيا-چىيا كۆتۈرۈلدى.

دەۋرىي سۈپ (ئە) ۋاقتى-ۋاقتىدا يۈز بېرىپ

تۇرىدىغان، تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان، تەكرارلىنىدىغان: بۇ يەردە، دەۋرىي خاراكتېرلىك ئايلىنىپ داۋامدا پۈتۈن بۇرژۇئازىيە جەمئىيىتىنىڭ ھاياتىغا بارغانسېرى خەۋپ سېلىۋاتقان سودا كرىزىسىنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كۇپايە قىلىدۇ.

دەۋرىي قانۇنى <خىم> ماددىلارنىڭ

ئاساسىي قانۇنلىرىنىڭ بىرى. مەزمۇنى: ئېلېمېنتلارنىڭ خۇسۇسىيىتى ئېلېمېنتلار

دەيزۇ تىلى <تىل> دەيزۇلار ئىشلىتىدۇ. خان تىل. بۇ تىل خەن-زاڭ تىللىرى سىستېمىسى جۇاڭ-دۇڭ تىللىرى تۈركۈمى، جۇاڭ-دەي تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ. مەملىكىتىمىزدە يۈننەن ئۆلكىسى شېش-ۋاڭبەننا دەيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستى، دېخۇاڭ دەيزۇ-جىڭبو مىللىي ئاپتونوم ئوبلاستى ۋە يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ باشقا بەزى ناھىيىلىرىدە ئىشلىتىلىدۇ.

دەيزۇلار ئى <ئىرىق> دەيزۇ مىللىتى ياكى شۇ مىللەتكە تەۋە كىشىلەر توپى، دەيزۇ خەلقى.

دەيزۇ (توغرىسى: دۆيۈز) ← دۆيۈز.

ددت ئى (ئىنگ) <خىم> دى خلوورو دى فېنىل - ترى خلوورو ئېتاندىن تەركىب تاپقان ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورا (دى خلوورو - دى فېنىل - ترى خلوورو ئېتاننىڭ قىسقارتىلمىسى)، مولېكۇلا فورمۇلا - $C_{14}H_{2}Cl_5$. ئۇ بىر خىل رەڭسىز كرىستال ماددا بولۇپ، ھاشارات ئۆلتۈرۈش ئۈنۈمى يۇقىرى كېلىدۇ ھەمدە بۇ ئۈنۈم ئۇزۇنغىچە يوقالمايدۇ. مەسىلەن، پاشا، چۈن، پىت، يېپىشقاق قۇرت، يوپۇرماق كېپىنىكى، قىزىل كۆسەك قۇرتى قاتارلىق زىيانداش ھاشاراتلارنى يوقىتىشتا ئۈنۈمى ئالاھىدە بولىدۇ.

ددۋ ئى (ئىنگ) دى مېتىل - دى خلوورو - ۋىنىل - فوسفاتتىن تەركىب تاپقان ئورگانىك فوسفورلۇق ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورا (دى مېتىل - دى خلوورو - ۋىنىل - فوسفاتنىڭ قىسقارتىلمىسى). مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{12}H_7O_4P$. ئۇ بىر خىل رەڭسىز مايسىمان سۇيۇقلۇق بولۇپ، ئۇچۇشچان كېلىدۇ. ئادەتتە كېۋەز پىتى قاتارلىق زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا

بۇنى 2.36 قىلىپ يېزىشقا بولىدۇ؛ ئونلۇق كەسىر چېكىتى بىلەن بىرىنچى دەۋرىيەلىك ھالقىسى ئارىسىدا دەۋرىيەلەنمەيدۇ. خان بىر ياكى بىرنەچچە رەقەم بولغان ئونلۇق كەسىر ئارىلاش دەرىي ئونلۇق كەسىر دېيىلىدۇ. مەسىلەن، 7,04981981981 (بۇنى 7,04981 - قىلىپ يېزىشقا بولىدۇ).

دەۋرىيەلەنمەك پ. دەۋرىي ھالەتكە كەلمەك، دەۋرىي قىلماق، تەكرارلانماق، قايتىلانماق: ئونلۇق كەسىر چېكىتى بىلەن بىرىنچى دەۋرىيەلىك ھالقىسى ئارىسىدا دەۋرىي-لەنمەيدىغان بىر ياكى بىرنەچچە رەقەم بولغان ئونلۇق كەسىر دەۋرىي ئونلۇق كەسىر دېيىلىدۇ.

دەۋرىيەلىك «دەۋرىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: دەۋرىيەلىك ھالقىسى.

دەيدەي ئى. كۈشكۈرتۈش، قۇتىرىتىش: دەيدەيگە سالماق.

دەيدەيگە سالماق كۈشكۈرتىمەك، قۇتىرىتماق: بۇنىڭغا نېرىدا تۇخۇم چېكىشتۈرۈۋاتقان ھەم ئەتراپتا قاراپ تۇرغانلارمۇ كېلىپ ئارىلىشىپ، ئىككى تەرەپ بولۇپ مۇشتىلىشىشقا باشلىدى. يەنە بەزىلىرى سىرتتىن ئۇلارنى دەيدەيگە سېلىپ جېدەلنى تېخىمۇ چوڭايتىۋەتتى. * - قېنى نوچى بولساڭ ئۇندەككە كەلتۈرۈپ باقىمامەن، - دەيدەيگە ھالدى ئۇنىڭ يېنىدىكى ماش كۆزلۈك، چاچلىرىنى پاخپايتىۋالغىنى.

دەيدەيچى ئى. دەيدەيگە سالغۇچى كىشى: شۇنداق قىلىپ ئەتراپتىكى دەيدەيچىلەرنىڭ ھە-ھۈسى بىلەن خورازنى تاشلىۋېتىپ قېلىشىمەن.

دەيدەيلىمەك پ. دەيدەيگە سالماق: ئۇلارنى دەيدەيلىپ سوقۇشتۇردى.

دەيزۇ ئى <ئىرىق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇلار يۈننەنگە ئولتۇراقلاشقان.

تاشلانغان پۇل ۋە پۇلغا يارايدىغان نەرسە: دو تىكمەك. ② نۆۋەت: دو كەلمەك.

دو تىكمەك ① قىماردا مەلۇم مىقداردىكى پۇل ياكى پۇلغا يارارلىق نەرسىنى قارشى تەرەپتىن ئۇتۇش مەقسىتىدە تاۋكاغا قويماق: ئۇلار ھەر قېتىمدا ئىككى-ئۈچ يۈز كويىدىن دو تىكىشىپ قىمار ئوينىيدىغان چوڭ قىمارۋازلارغا ئايلاندى. ② پايدا-زىيانغا تەۋەككۈل قىلماق: تۈگمەننى ۋە ئۈستەننى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن يۈسۈپ چوڭغا يەنە بىر قېتىم ئۆزىنىڭ ھەممە نېمىسىنى دو تىكىشكە توغرا كېلەتتى. * سىز گويا ھەممە مال-مۈلكىڭىزنى دو تىككەندەك تۇرىسىز، ئۇتۇپۇ چىقارسىز بەلكىم، لېكىن ئەقىللىق ئادەملەرنىڭ قايسىسى بۇنداق خەۋپلىك ئىشقا تەۋەككۈل قىلالايدۇ؟

دو چىقماق ← دو تىكمەك: نېرىقى جوزىدا بولسا ماڭا دو چىققان كىشى ئۇتۇۋالغان 50 سامسىنى بەش-ئالتە كىشى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ يەۋاتاتتى.

دو III ئى (ر>ئىتال) <مۇز> مۇزىكىدىكى بىرىنچى تاۋۇش ۋە شۇ تاۋۇشنى بىلدۈرىدىغان بەلگە.

دو برا ئى. سان-تومې ۋە پىرىنسىپى دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇل بىرلىكى. دوپپىگى ئى (دوپ+بە+ئى) تارس. ئوي-تۆكۈن ۋە نەزىر-چىراغ قاتارلىق ئاممىۋى پائالىيەتلەردە ئاممىغا بېرىلىدىغان ئاش-تائام، يېمەك-ئىچمەكلەرنى تەقسىم قىلىپ بەرگۈچى كىشى: مۇزەپپەر دوپپىگى ئۆز ھويلىسىدا كۈتۈپ ئولتۇرغانىدى.

دوپپا ئى. ئەر-ئاياللارنىڭ رەختىن گۈللۈك ياكى گۈلسىز قىلىپ تىكىلگەن يازلىق باش كىيىمى؛ بۆك: چىمەن دوپپا: بادام دوپپا. * بېدىك بالنىڭ قولىدىن ئەمدىلا

يەنە پاشا، چىۋىن قاتارلىقلارنى يوقە-تىشىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

دراپ ئى (ر>فران) كۆپىنچە ھەر خىل پەلتولارنى تىكىش ئۈچۈن ئىشلەنگەن قېلىن يۇڭ گەزلىمە، قېلىن موۋۇت: دراپ پەلتو. كۈل رەڭ دراپ.

دراگما ئى (گرېك) گرېتسىيە پۇل بىرلىكى.

دراپاتۇرگى ئى (ر) <ئەد> دراما ئاپتورى

يەنى سەھنە ئەسىرى يازغۇچى كىشى. دراپاتۇرگىيە ئى (ر) <ئەد> ① سەھنە ئەسەرلىرىنىڭ تۈزۈلۈش پىرىنسىپلىرى ۋە ئۇسۇللىرى ھەققىدىكى نەزەرىيە؛ تىياتىر سەنئىتى. ② بىرەر مىللەت، خەلق، دەۋر ياكى بىرەر يازغۇچىنىڭ دراما شەكلىدە يېزىلغان ئەسەرلىرىنىڭ يىغىندىسى.

دراپچىلىق ئى. دراما يېزىش، ئىجاد قىلىش ئىشى.

دراۋىد ئى <تىل> ← دراۋىد تىللىرى سىستېمىسى.

دراۋىد تىللىرى سىستېمىسى <تىل> تىللارنى قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتى جەھەتتىن كلاسسىفىكاتسىيە قىلىش ئۇسۇلى بويىچە ئايرىلغان بىر تىل سىستېمىسى. بۇ سىستېمىدىكى تىللار ھىندىستاننىڭ جەنۇبىي قىسمى، سىرى لانكىنىڭ شىمالىي قىسمى ھەم پاكىستان قاتارلىق مەملىكەت ۋە رايونلاردا ئىشلەتلىدۇ. نوپۇسى 100 مىليوندىن ئاشىدۇ.

دو I ئى (خەن) ← دو تۇتۇرماق.

دو تۇتۇرماق مەلىكە قىلماق، جەلپ قىلماق؛ قىزىقتۇرماق: بالنى دو تۇتۇرماق. * ساۋ ساۋ پالۋانلارغا «ياۋنى يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە دو تۇتۇرۇڭلار» دەپ بۇيرۇق بەردى.

دو II ئى (پ) قىمار ئويۇنىدا ئوتتۇرىغا

يەنە بىر قېتىم خەۋپتىن قۇتۇلدى، لېكىن نەگە قاراپ مېڭىشنى بىلەلمىدى. * ئۇ ئەھۋالنىڭ ناچارلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ دويپىسىغا جىگدە سالماقچى بولدى.

دويپىسىنى ئاسمانغا ئاتماق ئىنتايىن خۇرسەن بولماق، خۇشال بولۇپ كەتمەك: بۇنىڭدىن بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ بىرەر پارچە ماقالىسى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنىپ قالغۇدەك بولسا، خۇشاللىقتىن دويپىسىنى ئاسمانغا ئاتاتتى. * بالىلىرى داشۆگە ئەمەس بىرەر تېخنىكومغا قوبۇل قىلىنسۇ دويپىلىرىنى ئاسمانغا ئاتىسلا بولىدۇ.

دويپىسىنى ئال دېسە بېشىنى ئالدىغان بىرەر ئىشنى قىلىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىدىغان، ئىنتايىن سولدىن چىقىپ چىكىدىن ئاشۇرۇۋېتىدىغان: ئۇنىڭ ئوغلى دويپىسىنى ئال دېسە بېشىنى ئالدىغان، چاپىقىنى ئالمەن دەپ قارىغۇ قىلىپ قويىدىغان ھاماقەت بىرنېپە ئىدى. شۇڭا خاتىرجەم ئىش تاپشۇرغىلى بولمايتتى.

دويپىسىنى قىرلاپ يۈرمەك غەم ۋە تەشۋىشتىن خالىي، خاتىرجەم، غەمسىز قىلىپ كۆرسەتمەك، خۇشاللىنىپ يۈرمەك: ئۇ ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋېلىپلا يەنە دويپىسىنى قىرلاپ يۈرۈۋەردى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن ئايشەمنىڭ جۇدۇنى تۇتتى.

دويپىچان سۈپ. دويپىا كىيگەن: ئاقساق ماڭدىغان دويپىچان ئادەم چىرايدىكى تەبەسسۇمنى قىلچە ئۆچۈرمەستىن زىننەتكە قاراپ بېشىنى لىگىشتى.

دويپىچى ئى. دويپىا تىكىش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: پاتەمخان پۈتۈن يۇرتتا داڭ چىقارغان ئۇستا دويپىچى ئىدى. ئۆز كۆڭلىدىكىدەك بىرەر دويپىا كىيىش ئۈچۈن بۇ يەردىكىلەرلا ئەمەس، ھەتتا قوشنا

بۇلنى ئېلىشىغا، ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېشىغا چىرايلىق گۈللۈك دويپىا كىيگەن يۇمىلاققىنا بىر ئارا بوي كىشى قىسىلىپ كەلدى. * ئۇ چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈپ بېشىغا دويپىا، ئۇچىسىغا گۈللۈك چىت كۆڭلەك كىيۋالغانىدى. **دويپىسى چۈشسە خۇدانىڭ يېرىگە چۈشىدۇ ئۆي-جايى، يەر-زېمىنى يوق:** - دويپىام چۈشسە خۇدانىڭ يېرىگە چۈشىدۇ، - دېدى موللازەيدىن ۋاڭغا جاۋاب بېرىپ.

دويپىسى سۇغا چىلاشماق بىرەر ئىشتا ئوڭۇشسىزلىققا، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماق، قىلغان ئىشى نەتىجىسىز ئاياغلاشماق: بىرەر مەزگىل مارجانىۋىلاقنىڭ پۇل-مېلىدا ئۆزىنى سەمرىتىپ تېرىسگە سىغماي كەتكەن، لېكىن تېخى بۇنىڭدىن بىرەر ھەپتە ئىلگىرىلا، نازىمنىڭ ئالدىدىلا دويپىسى سۇغا چىلىشىپ يياغلىغان تاسمىدەك بوشاپ قالغان روزى ئەنە شۇ بىز چۈشەنگەن بارات مەزىن بىلەن ئايىمخان قۇشناچنىڭ ئوغلى ئىدى.

دويپىسىغا جىگدە تاشلىماق ← **دويپىسىغا جىگدە سالماق:** ئەمەت دۇيىنىڭ كەلدى -- كەتتى، يۈگۈر-يېتىم ئىشلىرىنى قىلىپ، كادىرلارنىڭ دويپىسىغا جىگدە تاشلاپ ئاپتاپ يۈزى كۆرمەي ئائىلىسىنى باياشات بېقىپ كەلگەنىدى. ئەمما، سىياسەت يېڭىلىنىپ يەرلەر كىشى بېشىغا ھۆددە بېرىلگەندە ئىشنى قانداق قىلىدىغانلىقىغا ئەقلى يەتمىدى. **دويپىسىغا جىگدە چۈشمەك** باشقىلارنىڭ ئالدام خالىتىسىغا چۈشمەك؛ باشقىلار تەرىپىدىن ئالدىنماق: بۇ قېتىمقى ئۆي مەسىلىسىدە دويپامغا يەنە بىر نۆۋەت جىگدە چۈشتى.

دويپىسىغا جىگدە سالماق باشقىلارنى ئالدىنماق، ئالدام خالىتىسىغا چۈشۈرمەك: كۈلچىمەن ئۇنىڭ دويپىسىغا جىگدە سېلىپ،

يەرلىك ئەمەل تۈزۈمىنى ئېلان قىلىپ، بىر ئۆلكىنى بىر نەچچە ۋىلايەتكە بۆلدى، ھەمدە ھەرقايسى ئۆلكىلەردىكى نازارەتچى ئەمەلدارلارنى دوتەيگە ئۆزگەرتىدۇ. دوتەيلەر ئۆز قارمىقىدىكى ناھىيىلەرنىڭ مەمورىي ئىشلىرىنى باشقۇرىدۇ ۋە ئۆلكە باشلىقىنىڭ باشقۇرۇشىغا بويسۇنىدۇ، بۇ ئەمەل كېيىن ئەمەلدىن قالدۇ.

دوتەيلىك ① ئى. دوتەيلەر يۈرگۈزىدىغان ئەمەل، ۋەزىپە: دوتەيلىك قىلماق. ② سۈپ. دوتەيلەرگە خاس؛ دوتەيلىك مەنەسەپ. دوتەيلىك ئىمتىياز.

دوتسېنت ئى (ر<لات) <ماتار> ئالىي مەكتەپلەردە بېرىلىدىغان ھەمدە دەرىجىسى پروفېسسوردىن تۆۋەن، لېكتۇردىن يۇقىرى تۇرىدىغان ئىلمىي ئۇنۋان ۋە شۇ ئۇنۋاننى ئالغان ئوقۇتقۇچى.

دوتسېنتلىق «دوتسېنت» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: يۇقىرىدا تەكرار ئېيتىشىمدا، سىلىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتىكى دىلىمىزغا بىلىم سېلىشلىرى ۋە قەلبىمىزدە بىلىم ھەۋسى قوزغاشلىرى بولمىغان بولسا، مېنىڭ ئەسەرلىرىم ۋە ئالىي مەكتەپتىكى دوتسېنتلىقىم يوق گەپ ئىدى.

دوختۇر ئى (ر<لات) <تېب> تېببىي بىلىملەر-نى ئىگىلىگەن ھەمدە كېسەل داۋالاشنى كەسىپ قىلغان كىشى.

دوختۇرخانا ئى <تېب> كېسەل كىشىلەرنى تەكشۈرىدىغان، داۋالايدىغان ۋە كۈتىدە-خان ئورۇن: ئۇ بىر ئاي دوختۇرخانىدا يېتىپ، راۋۇرۇس ساقىيىپ چىققانىدى.

دوختۇرلۇق «دوختۇر» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: دوختۇرلۇق قىلماق. * - ئاشۇ قېتىم سىلەرگە تاپشۇرۇپ بەرگەن خەت ئۈچۈن، مېنىڭ دوختۇرلۇقتىن ئايرىلىپ قىلىپ، ئۈچ

مەھەللىدىكى ھاجەتەنلەرمۇ ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ كېلىشەتتى. // دوپپىچى قىز. دوپپىچى چوكان. **دوپپىچىلىق** ئى. دوپپا تىكىش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسىپى: روزىخان ئاچا قىز ۋاقتىدا ئۆگەنگەن دوپپىچىلىقنى قولغا ئالدى، لېكىن دوپپىنىڭ تۈزۈككىنە بازىرى بولمىدى.

دوپپىسىمان سۈپ. شەكلى، كۆرۈنۈشى دوپپىغا ئوخشايدىغان؛ دوپپا شەكلىدىكى؛ دوپپىسىمان چاندىر.

دوپپىسىمان چاندىر <ئات> باشتىكى گەجگە مۇسكۇلى بىلەن پېشانە مۇسكۇلىنى تۇتاشتۇرغۇچى چاندىر.

دوپپىلىق سۈپ ① دوپپىسى بار، دوپپا كىيگەن: دوپپىلىق يىگىت. دوپپىلىق چوكان. * مەن يېقىنلاپ كەلدىم. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئاق بادام دوپپىلىق كىشى دەل ئايۇپ ئاكنىڭ ئۆزى ئىدى. ② دوپپا تىكىشكە بولىدىغان، دوپپا تىكىشكە لايىق: ئۇ بازاردىن ئىككى دوپپىلىق رەخت سېتىۋالدى.

دوپپىدوغىلاق سۈپ. ناھايىتى دوغىلاق: چىيەن دارىن دېگەن خۇددى بومزەككە ئوخشاش دوپپىدوغىلاق، قارا چوقۇر، يىلاندىكە ئاچچىقى يامان، يېشى 40 تىن ئاشقان ئادەم ئىدى. **دوپپىدومىلاق** سۈپ. ناھايىتى دومىلاق: ئۈستەلدە قارا سىياھ بىلەن قولدا قېلىن سىزىق تارتىپ سىزىلغان ۋە سىزىقلار ئارىلىقىدا كى دوپپىدومىلاق دۈگىلەكچىلەر ئىچىگە غەربىي سەپنىڭ ناملىرى يېزىلغان يوغان بىر پارچە پارقراق سۈت قەغەز تۇراتتى. * ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا 20 ياشلاردىن ئاشقان. يۈزى دوپپىدومىلاق بىر قىز تۇراتتى.

دوتەي ئى (خەن) بۇرۇنقى چاغلاردا قوللىنىلغان ۋالىي دەرىجىلىك مەمۇرىي ئەمەلدار. 1914-يىلى 5-ئايدا، يۈەن شىكەي ئۆلكە، ۋىلايەت، ناھىيە قاتارلىق

بېرىپ، ئىككى مەنۇت ئارىلىقتا سىڭلىمغا دورا ئىچۈرۈپ قويۇپ، ياتاققا قايتىپ كىردىم. ② كۆچمە. دەردكە دەرمان بولىدىغان، غەم-غۇسسەلەرنى يوقىتىدىغان نەرسە؛ داۋا: كەمبەغەلنىڭ چېپى چىشقا دورا (ماقال). * ئىتنىڭ چىش ئاغرىقىغا ئېشەك گۆشى دورا (ماقال). * ئۇنىڭ ماڭا قىلغان غەمخورلۇقى قەلبىگە دورا بولدى. ③ كۆچمە. ئۈزۈمدىن ئىشلەنگەن، مەست قىلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئىچىملىك، مۇسەل-لەس: ئاۋاتتا ئۈزۈمدىن دورا قايناتمايدىغان ئائىلە يوق دېيەرلىك. * ئۆز كېسىلىدىن قورققان شاھزادە ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ، ئىشتىدا دورىسى ئىزلەپ باشقا شەھەرلەرگە مېڭىپتۇ. ④ <ھەرب> پارتلاتقۇچ ماددا: مىلتىق دورىسى. ⑤ <خىم> زىيانلىق ھاشاراتلارنى يوقىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان خىمىيەۋى ماددا: چاشقان دورىسى.

دورا بولماق ياخشى تەسىر كۆرسەتمەك، پايدا قىلماق؛ مەنپەئەتتىكى بولماق: پۇل كېسەلگە دورا بولماس (ماقال). * - چىڭ كاڭ غوجامنىڭ بۇ كېسىلىگىمۇ ياش قىزلار دورا بولمامدىكەن، ھۆكۈمالار شۇ دورىنى ئەمدى بېرىپ باقسا بولۇپتىكەن، - دېدى پۇجۇڭ ئاغىچا ئايسە ئاپپاققا پىچىرلاپ.

دورا پۈركۈگۈچ <دېھ> شۈمۈرۈش رولىدىن پايدىلىنىپ سۇيۇقلاندۇرۇلغان دورىلارنى تۇمان ھالەتتىكى ئۇششاق سۇ دانىچىلىرىغا ئايلاندۇرۇپ نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە تەكشى پۈركۈپ چاچىدىغان ئۈسكۈنە.

دورا تاشمىسى <تې> دورىنىڭ ئەكس تەسىرىدىن پەيدا بولىدىغان قاپارتما. بۇ مەلۇم بىر خىل دورىنى ئۇزۇن مۇددەت كۆپ مىقداردا ئىشلىتىش ياكى بىمارغا مەلۇم دورا رېتاكسىيە بېرىش قاتارلىق

ئايىدىن بېرى قارا چاپان كىيىپ ئەمگەك قىلغانلىقىنى كۆرمىدىڭلارمۇ؟ - دېدى دوختۇر ئادىلغا قاراپ.

دودەن سۈپ (خەن) ئۆكتەم، زوراۋان؛ جاھىل، تەرسا، كاج؛ دودەن بالا. دودەن ئادەم. * گايىت كىچىكىدىنلا كەپسىز، دودەن بولغاچقا تەڭمۇشلىرى ئۇنىڭغا «گايىت مالىمان» دەپ لەقەم قويۇشقانىدى. * - لەڭگەرلىك ھېلىقى دودەن دۇيچاڭ ئۆزلىرى بىلەن بايا تېلېفوندا سۆزلەشكەن چېغى، دۇي ئىشخانىسىدىن رەڭگى ئۆچكەن ھالدا قايتىپ چىقتى، - دېدى بىرەيلەن ئۇنىڭغا.

دودەنلەشتۈرمەك «دودەنلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىلىنمەن ئوغلىنى زىيادە پەپىلەپ چوڭ قىلىپ بەكلا دودەنلەشتۈرۈپ قويدى.

دودەنلەشمەك پ. جاھىل، تەرسا، كاج ھالەتكە كەلمەك، ئۆكتەملەشمەك، زوراۋانلاشماق: ئەمەت مۇشۇ كۈنلەردە بەكلا دودەنلىشىپ كەتتى.

دودەنلىك «دودەن» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: دودەنلىك قىلماق. * تۈلكە چۈچە خورازنىڭ دودەنلىكىنى ئېغىر ئالماي يەنسۇ ماختاپ ئۇچۇرۇشقا باشلاپتۇ. * - چوڭ كەپ قىلغىنىم يوق، دودەنلىك قىلغىنىمۇ يوق، پەقەت سىلەرنىڭ ئادىل بولمىغىنىڭلارنى دەۋاتىمەن! - دېدى قادىر تېرىكىپ.

دور مىق (ئە) نۆۋەت، قېتىم، رەت: - ماڭا دېگەن مېڭىنى بەك چارچىتىدىغان نەرسە، سىزمۇ ئوخشىتىپ 12 دور ئويىناپسىز-دە، - دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ.

دورا ئى (پ) ① <تې> كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى داۋالاش ئۈچۈن پايدىلىنىدىغان ماددا: دورا ئىچىمەك. دورا قايناتماق. * مەن ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە، ئۈزۈمدىن باشقا ھېچ كىشىگە تىنماسلىققا ۋەدە

سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقىدۇ. دورا خالتىسى دورا سېلىنىدىغان، دورا قاچىلىنىدىغان خالتا. دورا سەپكۈچ <دې> دورا پۈركۈگۈچ. دورا سوپۇن <تې> ماي كىسلاتا تۈزلىرى، فېنول ۋە لىزول قاتارلىق خىمىيەۋى دورىلاردىن ئىشلەنگەن سوپۇن. ئۇ تۆۋەن دەرىجىدە دېزىنېفىكسىيە قىلىش رولىغا ئىگە.

دورا قەغىزى <تې> رېتسىپ. دورا قىلماق ① ساقايتىشنىڭ ئامالنى ئىزلىمەك، داۋالىماق؛ مەن ئۇنى تېۋىقا كۆرسىتىپ دورا قىلدىم. ئۇ ئاستا-ئاستا ساقىيىشقا باشلىدى. ② دورا سۈپىتىدە ئىشلەتمەك، پايدىلانماق؛ يۈرەك كېسىلگە ھاراقنى دورا قىلغاننى مەن پەقەت شۇ ئادەمدىنلا ئاڭلىدىم.

دورا ئۆسۈملۈك <پوت> — دورىلىق ئوت-چۆپ.

دوراتىماق «دورىماق» يېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئوقۇتقۇچى ياسىغا قۇشقاچنىڭ سايىرىشىنى دورىتىپ كۆردى. ياسىن دورىدى. ئوقۇتقۇچى رازى بولۇپ، دەپتىرىگە نېمىندۇر خاتىرىلىدى.

دورا-دەرمان ھەر خىل پىششىق ۋە خام دورىلار؛ ياز ۋە كۈز كۈنلىرى بۇ يەرلەردە بۈرگەن كىشى ئۆزىنى گوبياكى ئېسىل دورا-دەرمانلار دۈكىنىغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى.

دورا-دەرمەك سەي-تاماقلارغا تەم كىرگۈزۈشتە ئىشلىتىلىدىغان (ئاچچىقسۇ، جاڭيۇ، قارىمۇچ، كاۋاۋىچىن، زىرە ۋە زەنجۈل قاتارلىق) نەرسىلەر.

دوراشىماق «دورىماق» يېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئاياللارنىڭ كىيىملىرى يىرتىپ تاشلانغان، پوتىسى ئۈزۈۋېتىلگەن بولسىمۇ،

ئۇلار يەنە بىر-بىرىنى دورىشىپ، ئەرىچە كىيىنىشىنى توختاتماپتۇ.

دورام ئى. دوراش ئىشى، دوراش ھەرىكىتى. دورامچۇق ئى. — دورامچى: دورامچۇق قىز. دورامچۇق قۇشقاچ. * دورامچۇقنىڭ ئاغزى پۇچۇق (ماقال).

دورامچۇقلۇق — دورامچىلىق؛ — خوتۇن، مۇسا بىز بىلەن قوشنا، ئۇنىڭ ئۈستىگە باشلىقىمىز، ئۇنىڭ خوتۇن بالىسى نېمە كىيسە، بىزنىڭ بالىمىز ئۇلارنى دورىسا ئەپلەشمەيدۇ. قويۇڭلار ئۇنداق دورامچۇقلۇقنى، — دەيدىم مەن خوتۇنۇم كېيىنى تۈگەتكەندە.

دورامچى ئى. باشقىلارنى دورىغۇچى، دوراش بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم؛ راست ئەمەسمۇ؟ تۇغۇلغان كۈنى خاتىرىلەش دېگەن بۇ ئىش بەزى دورامچى ساۋاقداشلار كۆرگەن كىنولىرىدىكى پېرسوناژلارنى قارىسىغلا دوراپ تېپىپ قويغان ئىش بولمىسا ئەسلىدە مەكتىپىمىزدە ئۇنداق ئىش يوق ئىدىمۇ؟

دورامچىلىق ئى. دوراش بىلەن شۇغۇللىنىش ھەرىكىتى، قىلىقى، دورامچۇقلۇق؛ دورامچىلىق قىلماق. * دورامچىلىق — تۇتى قۇشنىڭ تۇپ خىسلىتى، خىسلەت ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نەس ئىللىتى. * مارت ئېيىنىڭ ئاخىرى، كۈن ئوبدانلا ئىسىسغان، توخۇلار قاقاقلاشقان، قانات قېقىشلىرى جانلانغان، موزاي، قوزىلارنىڭ قىيغىنتىلىرى، قارىغۇچىنىڭ دورامچىلىقى، قۇشقاچلارنىڭ سۆھبەتلىرى ئەۋجىگەن چاغ.

دورە ئى. يەرلىك توقۇمىچىلىقتا ئۆرۈش يېپىلىرىنى بىر لۆتتىن قىلىپ يۆگەيدىغان تۆت قاناتلىق چاقسىمان ياغاچ بايىمان. دورەم ئى. قېتىم، نۆۋەت، رەت؛ ھەر دورەم. كېلەر دورەم. * رەجەپنىڭ سۆزىگە ھەممىسى تېلىقۇدەك كۈلۈشتى. رەجەپ بىلەن پولاتنىڭ بەك كۆڭلى يېقىن بولسىمۇ، بۇ دورەم

③ بىرىنىڭ بىرەر ئىش ھەرىكىتىنى مازاق قىلىپ كۆرسىتىپ كەمسىتمەك، مەسخىرە قىلماق، زاڭلىق قىلماق: - مېيىپ ئادەمنى دورسا يامان بولىدۇ بالام، - دېدى ئانا ئوغلىنى جىسلەپ. * ئۇ ھېلىقى ئادەمنىڭ مېڭىشىنى زاڭلىق قىلىپ، دوراپ كۆرسىتىۋاتاتتى.

دوزاخ ئى (پ) ① دىنىي ئېتىقاد بويىچە گۇناھ ئۆتكۈزگەنلەر، يامان ئىشلارنى قىلغانلار ئۆلگەندىن كېيىن مەڭگۈ ئازاب چېكىدىغان جاي، جەھەننەم: دوست ئايرىغان دوزاخ تۋىدە (ماقال). * ئەپەندىم - دىن كىشىلەر: - ئەپەندىم، كىشىلەر قاچانغىچە تۇغۇلۇپ ئۆلۈۋېرىدۇ؟ دەپ سوراپتۇ. - جەننەت بىلەن دوزاخ تولغۇچە، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. ② كۆچمە. قاراڭغۇ ھەم ئېچىنىشلىق تۇرمۇش مۇھىتى: ئۇ: - ئاۋۋال بۇ دوزاختىن كېتىۋالايلى، يولدا ماڭغۇچە ھەممىنى دەپ بېرىمەن، - دېدى. * - بېگىم، بۈگۈن مېنى بۇ دوزاختىن قۇتقۇزۇپ ئالدىلا، مەن خۇددى يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەندەك بولدۇم، - دېدى قىز. **دوزاخ شوتىسى** بويى ناھايىتى ئېگىز، ئۇزۇنتۇرا، شادىپاچاق: نوچى بولساڭ، تاپانچاڭنى ئېتىپ باققىنە قېنى، دوزاخ شوتىسى!

دوزىخى سۈپ (پ) دوزاخقا لايىق، دوزاخقا كىرىشكە تېگىشلىك؛ ئەسكى، يامان: - جەننەتكە ھېيتباقى ھاجىم بىلەن بىللە كىرىپ قالسام، ھاجىم ئاتا-بوۋامنىڭ ھەققىگە بوغۇلغان دەپ دەۋا قىلىپ تۇرۇۋالسىمەن. دەۋايسىم ئېقىپ قالسا ھاجىم يەنە دوزىخى بولۇپ كېتىدۇ-دە، - دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ. * - مەن قەسەم ئىچەلمەيمەن، قەسسىمگە ئەمەل قىلالايمەن ھەم، دېگەنلىرىنى ئورۇندىمىسام دوزىخى بولۇپ كېتەي، - دېدى ھاشىم.

رى رودمېنتلاشقان. گۈلى سارغۇچ يېشىل بولۇپ، شەكلى قوڭغۇراققا ئوخشايدۇ، ئاتلىق-ئانلىقلىرى ئايرىم تۈپتە بولىدۇ. شىرنىلىك مېۋىسى قىزىل، ئۇرۇقى قارا كېلىدۇ. يۇمران غولىنى كۆكتات ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

دورلىق ئوت-چۆپ <بوت> دورا ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكلەر. **دورلىقماق** پ ① دورا سەپمەك، دورا پۈركۈمەك، دورا چاچماق: دېھقانچىلىقتا يەرگە ئىشلەش، ئۇرۇق تاللاش، دورىلاش، سېپاللىكلارنى تېرىشقا تەڭشەش، تەكشۈرۈش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى تېخنىكىلىق تەلەپكە لايىق ئىشلەش لازىم. ② دورا سۈرمەك، چاپلىماق؛ دورا بىلەن دېزىن-فېكسىيە قىلماق: سېسترا بالىنىڭ پۈتتىكى يارىنى دورىلاپ داكا بىلەن يەنە تېگىپ قويدى.

دورلىماق پ ① باشقىلار نېمە قىلسا شۇنى قىلىپ باقماق، تەقلىد قىلماق: تىلىڭ كەلمسە دورىما، خۇشۇڭ كەلمسە سورىما (ماقال). * سادىق روزىمۇ بايقى جۇۋىلىق خېرىدارنى دوراپ كۆكرىكىنى يۈكەيگە تىرىدى. * ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ھاۋازئاخۇنىڭ دادىسى نازىرئاخۇن جۇۋازچى تولىمۇ خۇش تەبىئەتلىك ئىشچان ئادەم بولۇپ قەيەردە بىر يېڭىلىق كۆرسە، دەرھال شۇنى دوراپ باقىدىكەن. ② بىرىنىڭ بىرەر ئىش ياكى مېجەز-خۇلقىنى ئۆزىگە سىڭدۈرمەك، شۇنىڭ ئىزىدىن ماڭماق: ئوغۇل ئاتىنى دورايدۇ، قىز ئانىنى (ماقال). * مەن 28 يىل مۇشۇ كەسىپنى ئىشلىدىم، راستىنى ئېيتقاندا قىلغانلىرىمنىڭ ھەممىسى ئالدىنقىلارنى دوراشلا بولدى. * ئۇ، باشقا جايلارنى دوراپ يەرنى ئائىلىلەرگە بۆلۈپ بېرىۋىدى، تراكتور بىلەن ھەيدەش، سۇغىرىش قاتارلىق ئىشلاردا چاتاق چىقتى.

دوژنا مق (ر) ① نەرسىلەرنىڭ 12 دىن

قىلىنغان ھەربىر تۈپى: بىر دوژنا قەلەم. بىر دوژنا پايپاق. ② توپ: بۇ يەرنىڭ ئۈستى ئالتۇن تاغ، ئاستى كۈمۈش باغ، يۇرتداش دېسەك ئەتراپىدا. پەۋەس، ئەل-ئا-غىنە دېسەگۈمۇ دوژنىسى بىلەن تېپىلىدۇ، - دېدى تۇراپ شەمەرنىڭ كۆڭلىنى ياساپ. **دوست** ئى (پ) ① ئۆزىگە نىسبەتەن كۆڭلى يېقىن، قېرىنداشلاردەك ئۆتىدىغان ئادەم؛ ئاغىنە، بۇرادەر: ھەقىقىي دوست. مېھرىبان دوست. * دوست باشقا قارار، دۈشمەن ئاياغقا (ماقال). * ئەخمەقنىڭ دوستى كۆپ (ماقال). * رۇستەم، دوستى لۇتپۇلانى قاق سەھەردە ئۆيىدىن تېپىۋالغىنىغا خۇشال بولۇپ كەتكەندى. ② تەرەپدار، ھامىي: دۈشمىنىمىزنىڭ دۈشمىنى بىزنىڭ دوستىمىز. ③ ئاشنا، يار: جان دوستۇم جېنىم دوستۇم، ئايمىخان مېنىڭ دوستۇم. ئايمىخان ئۆلۈپ كەتسە، كىم بولۇر مېنىڭ دوستۇم.

دوست بولماق ← **دوستلاشماق**:

شۇنداق قىلىپ بىز ئۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ ياخشى دوست بولۇپ كەتتۇق. بەزىدە بىز ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئىشلىرىغا ياردەملىشىدىغان بولدۇق. **دوست تارتماق** ① مەدداھ قاتارلىقلار-نىڭ ۋەز-نەسەتتىدە «دوست! - دوست!» دەپ ئوۋلاپ ماسلىشىپ بەرمەك: قۇربان قارىي ھازىر داڭلىق مەدداھ بولغىنى بىلەن كىچىكىدىن مەخۇد قارىيگە دوست تارتىپ مەدداھلىقنى ئۆگەن-گەندى. * ئوقۇلۇۋاتقان بۇ ئاجايىپ مۇقامنى ئاڭلاپ ئولتۇرغانلارنىڭ بەزىلىرى ئۇھ دېسە، بەزىلىرى بۇقۇلداپ يىغلايتتى ۋە يەنە بەزىلىرى دوست تارتاتتى. ② كۆچمە. ھەمدەم، تەرەپدار بولماق، بولۇشماق، يان باس-ماق، ياردەملەشمەك: - ھېلىقى نورۇز دېگەن نېسۇ ئۇنىڭغا دوست تارتىپ يۈرگۈدەك،

- دېدى ئۇ ۋەز ئېيتىپ. * پوپ كۈلۈپ تۇرۇپ، سۇفۇڭچىغا دوست تارتىشىپ، بىر قاتتىق، بىر يۇمشاق گەپ قىلىپ، سۈگۈنلەرنى توي قىلىشقا ئۈندىدى.

دوست تۇتماق ① دوست دەپ تونۇماق، دوستلۇق مۇناسىۋەتتە بولماق: ياخشى دوست تۇتساڭ ياخشىلىقى تېگەر، يامانى دوست تۇتساڭ يامىنى تېگەر (ماقال). ② ياخشى كۆرمەك، ئەۋزەل كۆرمەك: مولا پۇلنى دوست تۇتماس، قولغا كىرسە بوش تۇتماس (ماقال). * بىز قانداقتۇر ئۇمىدىنى دوست تۇتۇپ پىيادە كۈنەھەرگە قاراپ يول ئالدۇق.

دوستانە رەۋ (پ) دوستلارچە، دوستلاردەك، دوستلارغا ئوخشاش: دوستانە زىياپەت. دوستانە مەسلىھەت. * مەن خۇددى دوستانە نوقۇشتىن چۆچۈپ كەتكەندەك، ئىتىكلا رىزۋانغا قارىدىم، رىزۋان سۆزىنى داۋام قىلدى. * باراڭ ئاستى خۇش خۇي، جاراڭلىق كۈلكە، كۆڭۈللۈك، دوستانە چاقچاقلار بىلەن جانلاندى.

دوستانلىق ئى. دوستلارچە، دوستلارغا خاس مۇئامىلە: ئالدىنقى يىلى ئۇ تىل ئىلىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن بېيجىڭغا بارغاندا، بۇ ئادەم قىزغىن دوستانلىق كۆرسەتكەندى.

دوست-ئاغىنە دوست ۋە ئاغىنە: ئۇ مەكتەپكە كېلىپ بىر ھەپتىدىن كېيىن، ئاتا-ئانىسى ۋە دوست-ئاغىنلىرىگە ئۆز ئەھۋالى توغرىلۇق خەت يېزىۋەتتى.

دوست-بۇرادەر دوست ۋە بۇرادەر: ئىككى دوست قەشقەر شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان بۇرۇنقى دوست-بۇرادەرلەرى يۈرىكى يېرىلغۇدەك خۇشال بولۇشۇپ، كۆپ ئۆتمەيلا تاشۋاينى ئىزلەپ تېپىشتى.

دوست-دۈشمەن دوست ۋە دۈشمەن:

«دوست-دۈشمە نەلەر ئالدىدا ئوغلۇمنى چىرايلىق ياتقۇزۇۋالسام» دەپ ئويلىدى مەشۇر يەتتە ياشلىق ئوغلنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ. **دوستلارچە** رەۋ. دوستلارغا ئوخشاش، دوستلاردەك، دوستانە: دوستلارچە ياردەم، دوستلارچە كەيپىيات. * ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتۈپ ئۇلار ئوبلاستتا چاقىرىلغان چارۋىچىلىق يىغىنىدا ئۇچرىشىپ قالدى. ئىككىلەن دوستلار-چە كۆرۈشتى.

دوستلاشتۇرماق «دوستلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سوۋېت دىپلوماتلىرى دەرھال ئىشقا چۈشۈپ، شىك شىسەي بىلەن خوجىنىياز ھاجىنى دوستلاشتۇرۇپ قويدى.

دوستلاشتۇرۇلماق «دوستلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

دوستلاشماق پ. دوستانە مۇناسىۋەت ئورناتماق، دوست بولماق: بۇ قاڭشارلىق كەلگەن خۇش پېچىم يىگىتنى ھەيدەر ئەپەندى دەپ ئاتاشتى. ئۇلار بارا-بارا دوستلىشىپ كەتتى. * شۇنداق قىلىپ بىز شائىر مۇتەللىپ بىلەن دوستلىشىپ كەتتۇق. بىر جۈمە كۈنى ئۆي تامىقىغا تەكلىپ قىلىۋىدىم، ئۇ باردى.

دوستلۇق ئى «دوست» سۆزىنىڭ ئابىسترات ئىسىم شەكلى: گۈلنسا ئۆزىنىڭ ئاخىرقى خېتىدە ئۇزۇندىن بۇيان يۈرىكىدە ئورۇن ئېلىپ كېلىۋاتقان سەمىيە دوستلۇقىنى ئىپادىلىدى. * ئۇلار قۇمۇلۇق كىشىنىڭ بىلىمگە قايىل بولۇشتى ۋە مۇشۇ كۆرۈشۈشتىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن چوڭقۇر دوستلۇق ئورناتتى. * - بۇ دېگەنلىرى توغرا، موڭغۇللار دوستلۇققا يارايدىغان خەلق، - دەيدى خوجىنىياز ھاجى.

دوستلۇق مۇسابىقىسى <تەن> دوستلۇقنى كۈچەيتىش، تەجرىبىلەرنى ئالماشتۇرۇش ۋە تېخنىكا ماھارىتىنى ئۆستۈرۈش قاتارلىق مەقسەتلەردە

ئۆتكۈزۈلىدىغان تەنتەربىيە مۇسابىقىسى. **دوست-يار** ئەل-ئاغىنە، دوست-بۇرادەر: ئاڭغىچە كۈنمۇ يېتىپ، سۇپىتاينىڭ قولۇم-قوشنا، دوست-يار، بۇرادەرلىرى ئارقا-ئارقىدىن كېلىشكە باشلىدى.

دوست-ياران ← دوست-يار: سابىق جەڭچى يېڭى قوراللارنى ئۆزىگە يېقىن تونۇش ئەسرالىرى ۋە ئىشەنچلىك دوست-يارانلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن سۈرۈشتۈرۈپ ئەكىلىپ قويغانىدى. **دوسقان** (توغرىسى: داستىخان) ← داستىخان.

دوسكا ئى (ر) خەت يېزىشقا ماسلاشتۇرۇپ ياسالغان، قارا ۋە باشقا رەڭدە سىرلاندغان تاختا ئەينەك ياكى تامدىن چىقىرىلغان سىيلىق يۈزلۈك ئويۇقچە: قارا دوسكا. * ئايخان مۇئەللىم ئالدىنقى پارتىددىكى جۈرئەت ئىسىملىك ئوقۇغۇچىنى دوسكىغا چىقاردى.

دوشاپ I ئى. دىئال. تاۋۇز ئۇرۇقى. **دوشاپ II** ئى (پ) دىئال. تېرە ئاشلايدىغان ئاش.

دوغ ئى. جان ت. دوغاپ: - مۇزدەك دوغدىن بىر چىنىدىن ئىچمە يىلىمۇ، - دەيدى ئۇ دوغاپ-چىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە پېشىمدىن تارتىپ. **دوغا** ئى. خادىك ھارۋىنىڭ شوتتا بېشىغا ئورنىتىلىدىغان، تۆمۈر ياكى ياغاچتىن ياسىلىدىغان يايىسىمان جابدۇق: ئاتلار ھارۋىغا قوشۇلدى، دوغغا ئېسىلغان قوڭغۇراق ئاندا-مۇندا جىرىڭلاپ قويدى.

دوغاپ ئى (پ) ① بەلگىلىك مىقداردىكى مۇز بىلەن قېتىقنى ئارىلاشتۇرۇپ سۇدا ئېرىتىپ تەييارلىنىدىغان سوغۇق ئىچىملىك: دوغاپ قاچىسى. دوغاپ شىرەسى. * ھەش-پەش دېگۈچە ئوتتۇرىغا داستىخان سېلىنىپ، نان، توقاچ، مېۋە-چېۋە بىلەن ئۇسسۇزلۇق ئۈچۈن يېڭى قېتىقتا قېلىنغان

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دوغۇ (توغرىسى: دورغا) ← **دورغا**.
دوغلاق سۈپ. پاكار ھەم سېمىز، دىنماق:

مەن ياندىكى قورۇ ئالدىغا كەلگەندە ئاتتىن چۈشتۈم. دەرۋازىنى خېلى ئۇرغىنىدىن كېيىن 50 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان دوغلاق، قارامتۇل، سوزۇق يۈزلۈك بىر كىشى چىقتى. // شوھەرەت بىردىنلا ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان رەنانى كۆرۈپ قالىدۇ. ئۇ كۆزەينىكىنى ئېلىۋېتىپ كۆزلىرىنى چىچىقلانغان ھالدا دوغلاقتىن: - بۇ قىز كىم بولىدۇ؟ - دەپ سورايدۇ.

دوق I ئى. قورقۇتۇش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدىغان سۆز، قىلىنىدىغان ھەرىكەت؛

سىياسەت: دوق قىلماق. * ئەكبەر سۇلايماننىڭ قىلغان دوقلىرىنى ئاڭلاپ ئاچچىق كۈلۈمسىردى. * - تېرىكشىنىڭ ئورنى يوق، ھەممىمىز بىر يېپقا باغلىنىپ بولغان بۆرىبەگ، ئەگەر بۇ يېپنى ئۈزۈمەك بولغان كىشى... ھە، ئۇ يېپنى ئېيتىساممۇ ئۆزىڭز بىلىسىز، - دەپدى ھېلىقى كىشى دوق قىلىپ.

دوق قىلماق قورقۇتۇش خاراكتېرىدىكى گەپ ياكى ھەرىكەت قىلماق؛ ئارىدىن يېرىم سائەتمۇ ئۆتمەي، قاسم ئاكام قولتۇقىغا بىرقانچە كىتاب ۋە خاتىرىلەرنى قىستۇرۇپ كەلدى. دە، سەل دوق قىلغاندەك ئوقۇتقۇچىنىڭ ئالدىغا قويدى.

دوق II تەق. بىرنەرسىنىڭ يەنە بىرنەرسىگە ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز: قاراڭغۇدا «دوق» قىلىپ تامغا ئۇسسۇۋالغانلىقىنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى.

دوقا ① ئى. باشنىڭ ئارقا قىسمى ياكى پېشانە تەرىپىدىكى دۆڭ يېرى: چۆپ ئارىسىدا مەنسۇرنىڭ بېشى كۆرۈندى. ئۇنىڭ مەڭزى قىزىرىپ ئىشىغان، پېشانىسىنىڭ دوقىسى كۆكۈرۈپ كەتكەندى. ② سۈپ.

مۇزدەك دوغاپ ھەم ئەتكەندىن بېرى بۇلاققا چىلاپ قويۇلغان بىر يەشىك پېۋا كەلتۈرۈلدى. ② سۇيۇق لاي: ئۆمۈز ئېقىپ، ئېقىن سۈدەك كېتەر ھەرقاچان، بەزى سۈزۈك، بەزى دوغاپ، ھەتتا بەك قىيان.

دوغاچى ئى. دوغاپ ئېتىش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى: بازاردىكى باققاللار، كاۋاپچىلار، دوغاپچىلار ۋە باشقا تىجارەتچىلەر ئۇلارنىڭ ئۇنئالغۇلىرىدىن چىقۇۋاتقان ناخشا-مۇزىكىلار رادىئو خەۋەرلىرى قوشۇلۇپ بازارنى قاينام-تاش-قىس ھالەتكە كەلتۈرگەندى. // ئۇلارنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن دوغاپچى بالىنىڭ «دوغاپ، مۇزدەك دوغاپ» دېگەن ئاۋازى ئالاھىدە ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

دوغاچىچىلىق ئى. دوغاپ ئېتىش ۋە سېتىش ئىشى: دوغاپچىلىق قىلماق. دوغاپچىلىق دۈكىنى ئاچماق.

دوغداق ئى <زوتول> قۇشلارنىڭ بىر ئەترىتى. بۇ ئەترەتتىكى قۇشلارنىڭ بېشى كىچىك، بويىنى ئۇزۇن، دۈمبىسى تۈز، قۇيرۇقى قىسقا بولۇپ، ئۇچالمايدۇ؛ پەقەت سۇ كېچەلەيدۇ. ② سۈپ. ساڭگىلىماي تىك تۇرىدىغان دىنماق: دوغداق قۇيرۇق.

دوغداق قۇيرۇق ئانچە ساڭگىلاپ كەتمەي، دۈمبىسىدىراق لىغىلداپ تۇرىدغان قۇيرۇق.

دوغدايتماق «دوغدايماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دوغدايماق پ. دۈمبىسىنى چىقىرىپ، پۈت-قولنى يىغىپ تۈگۈلۈۋالماق، دۈگدەي-مەك: ئىشك ئېچىلماقچا دوغدىيىپ ساقلاپ تۇرۇش ئېغىر كەلدۈمۇ قانداق كېتىپ قالدۇم. * قەپەسىنىڭ ئىچىدە ئۈستىبېشى توپىغا مىلەنگەن ئىككى قىزچاق دوغدىيىپ ئولتۇراتتى. بۇلار تۆمۈر خەلپىنىڭ بالا-چاقىلىرى ئىدى.

دوغدىيىشماق «دوغدايماق» پېتىلىنىڭ

تۇرىدىغان تەبىئەت ھادىسىلىرى: جۇدۇنلۇق دوقالار سۇندۇرالىدى، بۇ گۈزەل بېغىنىڭ گۈل-چېچىكىنى. ئۆكتەبىر گۈللىرى-زە-پەر گۈللىرى، قاپلىدى زاۋۇت-كان، تاغ ئېتىكىنى. * ھەممىدىن يامان چۈشەر پەسلى باھارنىڭ دوقىلى، باغنى جۇتتىن ئاسرا، غەپلەت ئۇيقۇدىن بىدارە بول.

دوقال كەلمەك قىيىن ئۆتكەلگە دۇچ كەلمەك، توسالغۇغا ئۇچرىماق: بولدى بۈگۈن ئۇنۇملۇك شۇنچە، كامال كەچتە قىلغان ئۆگىنىش. لېكىن دوقال كەلدى ئالدىغا، بىر مەسىلە بولۇپ چوڭ چىكىش.

دوقچى ئى. دوق قىلىشنى ياخشى كۆرىدەن. خان، دوق قىلىدىغان كىشى: قويچى بولماس ئەر ئىدىم، قويچى قىلىدىغان سەن ئۆزۈڭ! دوقنى بىلمەس ئەر ئىدىم، دوقچى قىلىدىغان سەن ئۆزۈڭ! * بىرىنى ئاقچى سەن دەپ، بىرىنى كۆكچى، بىرىنى ئوغرىدۇر، بىرىنى دوقچى. دەپدى ئەلنى بۆلۈپ مېڭىر بۆلەككە بۆلۈنگەننى ئوڭاي تىزىپ يېمەككە.

دوق-دوق «دوق II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئاچچىقىغا پايلىمىغان قۇربان ئايالىنىڭ چېچىدىن تۇتتى-دە، تامغا «دوق-دوق» ئۈستۈرۈشكە باشلىدى.

دوققىدە رەۋ «دوق» قىلغان ئاۋاز چىقىرىپ، «دوق» قىلغان ھالدا: «بۈگۈن» سۆزى قىزنىڭ قەلبىگە دوققىدە تەگكەندەك بولدى. ئۇنىڭ ئويناك كۆزى ئابدۇراخمانغا قادىلىپلا قالدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ چاندۇرمىدى. * ئۇ بېشىنى چايقاپ قويۇپ پىيالىنى لېۋىگە ئاپاردى. ئاندىن، ھارنىق تۈگىمىگەن پىيالىنى شىرەنىڭ ئۈستىگە دوققىدە قويۇپ سۆز باشلىدى.

دوقمۇش ئى. يولنىڭ مەلۇم لىنىيە بويىچە ئېگىلگەن، بۇرالغان جايى؛ جەينەك: دوقمۇشقا كەلمەك. دوقمۇشتا تۇرماق. *

مەلۇم بىر قىسمى ئەسلى دائىرىدىن بىرئاز چىقىپ تۇرىدىغان: دوقا چاق. دوقا ماڭلاي.

دوقا باش ئارقا ياكى پېشانە تەرىپى دوقا كەلگەن باش: غولام ئاكا تىترەپ تۇرۇپ بىر يۇتۇم ئۈسسۈلۈك ئىچتى-دە، چېچى ئۆسۈپ كەتكەن دوقا بېشىنى تەكشىگە قويدى.

دوقا پېشانە ← **دوقا ماڭلاي**: سوقا باش، دوقا پېشانە، سىم ساقال، گەۋدىلىك، بوينىغا چىرايلىق قۇيما تۇچ زەنجىر سېلىنغان بۇ ئادەمنى قارانچۇق كاھ ئېھتىيات بىلەن يېتەكلەپ كەلمەكتە ئىدى.

دوقا چاق <ماشىن> ئوققا ئورنىتىلىدەن. خان چاق شەكلىدىكى زاپچاس. تۆشۈكى بىر تەرەپكە ئاغقان بولىدۇ. ئوق ئايلا-غاندا، چاقنىڭ گىرۋىكى باشقا بىر دېئالغا تېگىپ، ئۇنى تەكرار ھەرد-كەتلىنىدۇرىدۇ. بۇ خىل چاق كۆپرەك ماشىنىلارنىڭ ۋىكىلىۋچاتېلى ۋە كىلاپانلىرىنى ھەرىكەتلىنىدۇرۈشتە ئىشلىتىلىدۇ.

دوقا ماڭلاي پېشانىسى ئېگىز، ئالدىغا چىقىپ تۇرىدىغان: چاۋار ياغاق يۈز، دوقا ماڭلاي، ئورا كۆز، 45 ياشلاردىكى پاكار بويۇق ئادەم بولۇپ، لەقىسى «كىرپە» ئىدى.

دوقاق ئى (ئە) گۈرۈچ، ماش قاتارلىقلارنىڭ پوستى: ئېكەككە دوقاقنى كەلتۈرۈپتۇ (ماقال).

دوقال ئى ① قىيىن ئۆتكەل، قىيىن پەيت؛ توسالغۇ، خەتەر: - بىراق، بىر دوقالنى تازىلەۋەتمەي بۇ مەقسەتكە يەتكىلى بولمايدۇ، - دەپدى ئۆمەر باي چوڭقۇر ئويغا چۆككەن ھالدا. * ھەر دوقالغا دۇچ كەلسەك، بوغجۇماڭلار بوشامدۇ. كىم بىلىدۇ كۈزلۈككە، ئاش كېسىپەمدۇ-ئاشامدۇ. ② دائىم بولۇپ

بېشىنى كۆتۈردى. * ئۇلارنىڭ كۆزلىرى دوقۇرۇ-
 شۇپ قالدى. نۇردۇن تۇرسۇنغا دەۋاتقان
 سۆزىنى ئۇزۇپ قويۇپ، نورۇزغا قاراپ ماڭدى.
 ③ توقۇنۇشۇپ، تۇتۇشۇپ قالماق: مىللىي
 ئارمىيىدىن ئەجەللىك زەربىلەرنى يەپ، قان
 يۇتۇپ قاچقان قۇيرۇقچىلار نېرىقى تاغنىڭ نازا
 يامان بىر يېرىدە مىللىي ئارمىيىنىڭ رازۋېت
 ئىسكادىرونى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. *
 ئاخىرى شۇي خۇاڭ بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى،
 شۇي خۇاڭ شىن يېنى تىرىك تۇتۇۋېلىپ،
 باغلاپ شەھەردىن ئېلىپ چىقىۋاتقاندا، شىن
 پىي ئۇچراپ قالدى. ④ بىر ۋاقىتتا توغرا
 كېلىپ قالماق، بىرلا ۋاقىتتا يۈز بەرمەك:
 شۇڭا كامىللار ھەر ئىككىلا نەزىرنىڭ بىر
 كۈنگە دوقۇرۇشۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ،
 ئۆزلىرى زاكىرچاندىن بىر كۈن كېيىن ئۆتكۈزمەك-
 چى بولۇپ 600 كىشىلىك باغاق تارقاتتى.

دوقۇسلاتماق پ. دوققىدە تەڭكۈزۈپ
 سىلىكتىمەك، نوقىماق، نىقتىماق: باشلىق
 ئۇنىڭ نالىسىغا قۇلاق سالماق، ئەكسىچە،
 بىگىز قولى بىلەن ئۇنىڭ قۇلىقىغا دوقۇسلاتتى.
دوقۇلدا تىماق «دوقۇلدىماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى.
دوقۇلدا شىماق «دوقۇلدىماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

دوقۇلدىماق پ «دوق-دوق» قىلغان
 ئاۋاز چىقماق، «دوق-دوق» قىلماق.
دوك I سۈپ ① بېلىنىڭ يۇقىرىسى ئالدىغا
 ئېگىلىگەن، ساغرىسى ئارقىغا چىققان
 دۈمچەك: مەنمۇ ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئۈزەلمە-
 دىم. ئۇ ئارۇپ ئاكام ئىدى. قېرىپ كېتىپتۇ،
 مۈكچىيىپ، غوللىرى دوک ئادەمگە ئوخشاش
 ئۆسۈپ چىققانىدى. * ئۇ دادىسىنىڭ ئارقىسىدىن
 كەسىپى ئىشلار باشقارمىسىغا كىرىپ، 40
 ياشلاردىن ئاشقان، بۇرۇتلۇق ھەم دوک
 كەلگەن ئادەم بىلەن كۆرۈشتى. // دوک

قەيسەر ئوقۇتۇش بىناسىدىن چىقىپ كەلگەندە،
 كۈرەش قاتارلىق ساۋاقداشلارنىڭ ياتاق بىناسىغا
 بارىدىغان چوڭ يول دوقمۇشىدا ئۆزىنى ساقلاپ
 تۇرغانلىقىنى كۆردى.
دوقمۇش-دوقمۇش نۇرغۇن دوقمۇشۇش،
 ھەربىر دوقمۇش: ئەتىسى يوغان تۆت
 بۇرجەكلىك قىزىل تامغا بېسىلغان ئېلان
 قەغەزلىرى ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ دوقمۇش -
 دوقمۇشلىرىغا چاپلىنىپ كەتتى. * غۇلجىنىڭ
 ھارۋىكەشلىكى ئالاھىدە بىر ئىش ئىدى.
 ئادەتتىكى چاغلاردا بۇ كوچىلارنىڭ دوقمۇش -
 دوقمۇشلىرىدا ئون-يىگىرمەلىك ھارۋا قاتار
 تۇرۇشاتتى.

دوقۇرۇماق پ. تەرەپ-تەرەپكە چېپىپ
 ئىزدەپ بارماق: ئۈسمەك: زەپەرچان
 مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىغا، ئۆيىگە، ھەتتا مەكتەپ
 پارتكومى ۋە مەمۇرىيەتتىكى بارلىق ئىشخانىلارغا
 قانچە قېتىملاپ دوقۇرۇپمۇ ئۇنى زادى تاپالمىدى.
 * ئۇ يەنە قوپۇپ ماڭماقچى بولدى، لېكىن
 قايسى كوچىغا دوقۇرۇشىنى بىلمەيتتى. ②
 كۆچمە. تەرەپ-تەرەپتە تەمتىلىمەك،
 تەمتىرىمەك: ھاشىم ئاكام كەچكىچە دوقۇرۇپ
 يۈرۈپ بېلەت ئالالمىدى. بېلەت ئەتكەندىلا
 سېتىلىپ تۈگىگەنكەن.

دوقۇرۇشتۇرماق «دوقۇرۇشماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دوقۇرۇشماق پ ① «دوقۇرۇماق» پېئىلى-
 نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ھەممىسى
 مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىغا دوقۇرۇشتى. * ئوقۇغۇچىلار
 ئەتىدىن كەچكىچە پويىز ئىستانسىسىغا دوقۇرۇشۇپ-
 مۇ پويىز بېلىتى سېتىۋالماپتۇ. ② ئۇچرىشىپ،
 توغرا كېلىپ، دۇچ كېلىپ قالماق: مەزمە
 ۋىت-ۋىت رومىلىنى تۈزەپ يورغىلىغىنىچە
 نۇرئاخۇننىڭ ھويلىسى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى.
 ئۇ كىمىندۇر قارغاپ، ئاچچىق قىلىپ كېتىۋېتىپ،
 ئالدىدىكى كىشىگە دوقۇرۇشۇپ قالغاندىلا

دوكلات ئى (ر) ① بىرەر تېمىدا كۆپچىلىك

ئالدىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق، سۆز ۋە شۇ نۇتۇقنىڭ يازما تېكىستى: دوكلات بەرمەك. دوكلات قىلماق. دوكلات ئاڭلىماق. * سادىقنىڭ دوكلاتى ئاياغلاشقاندىن كېيىن، يېزىنىڭ غەربىي شىمال بۇرجىكىدىن كەلگەن چاچ-ساقلىنى ئاق ئارىلىغان پېشقەدەم دادۇبىجاڭ ئوتتۇرىدىن قوپۇپ، سادىقنىڭ قوللىرىنى ئالقانلىرىغا ئالدى. ② رەھبىرى ئورگانلارغا ياكى باشلىققا ئاغزاكى ۋە ياكى يازما ھالەتتە بېرىلگەن مەلۇمات، ئاخبارات: ئىلدام كەلگەن دىجورى كېنىرالغا دۇچ كېلىپ قېلىپ ئۇنىڭغا دوكلات قېلىشى باشلىغاندا ئەخمەتجان قاسىمى كېلىپ سالماق قول كۆتۈردى. * ئىدارە باشلىقنىڭ سۆزىگە ئۈلگۈرۈپلا سىرتقى ئۆيدە كۆتۈپ تۇرغان مەمەت ئەيسا ئىچكىرىكى بۆلۈمگە كىرىپ كەلدى-دە، ئوسماننىڭ گۈلباغدا قونۇپ قالغانلىقىنى دوكلات قىلدى.

دوكلات ئالماق ئۆزىدىن تۆۋەن دەرىجى-لىك ئورۇنلاردىن بىرەر ئىش توغرىسىدا مەلۇمات ياكى ئاخبارات ئىگىلىمەك: بۇ چاغدا ئىدارە باشلىقى ھېكىمدىن ئۇنىڭ بايغا قىلغان مەخپىي سەپىرىدىن دوكلات ئېلىۋاتتى. دوكلات تۈگىگىچە مەمەت ئەيسا رازۇۋېتكا بۆلۈمىنىڭ سىرتقى ئۆيدە كۆتۈپ تۇردى. **دوكلات بەرمەك** بىرەر ئىش توغرىسىدا كۆپچىلىك ئالدىدا نۇتۇق سۆزلىمەك، بايان قىلماق: خوتەنگەي پەيچۇسوسى ئۆز تەۋەسىدىكى ئامبىدىن 500 گە يېقىن كىشىگە پەيچۇسونىڭ بىر يىلدىن بۇيانقى خىزمىتىدىن دوكلات بەردى.

دوكلات قىلماق ① بىرەر ئىش-ھەرىكەت توغرىسىدا كۆپچىلىككە مەلۇمات يەتكۈز-مەك، مەلۇمات بەرمەك: يىغىندا ئالدى بىلەن گۇڭشى پارتكوم شۇجىسى مۆمىن مۇخپۇل

گۆرگە كىرگەندە تۈزىلەر(ماقال). * ئۇنىڭ ئادەتتىن سەل مۇكچىپ تۇرىدىغان گەۋدىسى ھازىر تېخىمۇ ئالدىغا ئېگىشىپ تەبىئىي دوكتا ئوخشاپ قالغانىدى. ② دوكتا ئوخشاش ئېگىلگەن، دوكتا ئوخشاش (نەزىسلەر ھەققىدە): دوكتا ئوق.

دوكتا ئوق <ماشىن> ماشىنىلارنىڭ تەكرار ھەرىكىتىنى ئايلانما ھەرىكەتكە ياكى ئايلانما ھەرىكىتىنى تەكرار ھەرىكەتكە ئايلاندۇرىدىغان ئوق. ئۇنىڭ بىر ياكى بىرنەچچە دانە ئەگرى دەستىسى بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ دىزېل ۋە بېنزىن دۈبىگا تېللىرىنىڭ مۇھىم دېتالى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

دوكتا II تىق. ئاياغنىڭ يەرگە ئۇرۇلۇشى ۋە قاتتىق نەرسىلەرنىڭ تېگىشىدىن چىققان بوغۇق ئاۋاز.

دوكتا سۇپ (پ) بىرەر ساھەدە چوڭ ھوقۇقنى ئىگىلىۋالغان؛ يۇلى بار، پۇلدار؛ باي: شۇ چاغدا قەشقەر بىلەن پاكىستان ئوتتۇرىسىدا سودىگەرچىلىك قىلىۋاتقان قەشقەر-نىڭ دوكتا سودىگەرلىرىدىن بىرى بولغان نۇرئاخۇن بايۋەچچى كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ يېڭىنى ئۆزى بىلەن بىللە تىجارەت قىلىشقا دەۋەت قىلدى. * سوئال-جاۋابلا خېلى ئۇزۇن داۋام قىلدى. شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى، بۇ ئىككىيلەن شەھەردىكى دوكتا قاسساپلار-دىن نەزەر بىلەن سالى ئىكەن.

دوكتاپە ئى. تۆمۈرچى، تاقچىلار ئىشلىتىدۇ-غان بىرخىل سەندەل. ئۇ «مىخ سەندەل» - دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دوكتور ئى (ر)لات ئىلمىي ئۇنۋاننىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسى ياكى شۇ دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋانغا ئېرىشكەن ئالىم. **دوكتىدە رەۋ «دوكتا»** قىلغان ھالدا، «دوكتا» قىلىپ.

75 - نومۇرلۇق ھۆججەتنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ئەھۋالىنى دوكلات قىلدى. ② بىرەر ئىش-ھە-رىكەت توغرىسىدا ئۆزىدىن يۇقىرى رەھبىرىي ئورگانلارغا ياكى رەھبەرگە ئاغزاكى ۋە ياكى يازما تەقدىدە مەلۇمات بەرمەك، ئاخبارات يەتكۈزمەك: مەكتەپ مۇدىرى جۇزۇڭلىغا لەيلىگۈلنى تونۇشتۇرۇپ، ئۆگىنىش نەتىجىسىنى دوكلات قىلدى. جۇزۇڭلى كۈلۈمسىرەپ قولىنى ئۇزىتىپ لەيلىگۈل بىلەن كۆرۈشتى. * ئۇ بۇ چاغدا قۇرباننى بىر بۇلۇڭغا تارتىپ، ئۇنىڭغا چاچ ئالدۇرغۇچىلار ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان گەپ-سۆزلەرنى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ، ھەر كۈنى كەچتە ئۆزىگە دوكلات قىلىپ تۇرۇشنى تاپىلاپتۇ.

دوكلاتچى نى. يىغىن ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردا بىرەر تېمىدا نۇتۇق سۆزلىگۈچى ۋە ياكى سورالغان سوئاللارغا جاۋاب بەرگۈچى كىشى: دوكلاتچى بۇنداق ئاددىي سوئاللارغىمۇ جاۋاب بېرەلمەي قالدۇ-دە، تۆۋەنگە چۈشۈپ كۆرۈپ باقمىغانلىقىنى ياۋاشلىق بىلەن ئىقرار قىلىدۇ.

دوگۇر نى <زوتول> خوراز ۋە قىرغاۋۇللارنىڭ پاقىقىدىكى مۇڭگۈزسىمان ئۆسۈك.

دوگۇلدا تىماق «دوگۇلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گۇلتايشەمنىڭ شوخ يۈرىكى كۆكرەك قەپسىنى دوگۇلدىتىپ يوشۇرۇن سىرلارنى ئاشكارىلاپ قويدىغاندەك تىنقى تېزلىشىپ، ئىچىگە پاتمايۋاتقان خۇشاللىقى بىلەن ھاياجانلىرىنى سىرتىغا چىقىرىپ قويۇۋاتقانداك بىلىنمەكتە.

دوگۇلدا شىماق «دوگۇلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: مەكتەپ قوڭغۇرۇقى يەنە رىتىملىق جىرىڭلىدى. ئۆسمۈرلەر قى-چۈ كۆتۈرۈشۈپ سىنىپلاردىن مەكتەپ مەيدانىغا دوگۇلدىشىپ چىقىشتى.

دوگۇلدىماق پ «دوگ-دوگ» قىلغان

ئاۋاز چىقارماق، «دوگ-دوگ» قىلماق: باھارخان نان ياققان جايدىن بىر-ئىككى ئىسسىق نان، توقاچ گامى چاغدا كىرى يۇغان جايدىن كوزىدا يا ھېجىردا تاماق كۆتۈرۈپ كېلىپ ئۆي تەرەپكە قايرىلىدىمۇ، باقى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ھېچ تەرەپكە قارىماي دوگۇلداپ كىرىپ كېتىدۇ.

دوگما نى <دوگمىك> كونكرېت شارائىتقا تەتبىق قىلماي، قارىغۇلارچە يولغا قويۇلغان ياكى قوبۇل قىلىنغان قانۇن-تۈزۈم، قائىدە؛ پىكىر، ئەقىدە: ئىنتېرناتسىئونالنىڭ تۈرلۈك نەزەرىيىۋى دوگمىلىرىنى ئاممىنىڭ ئىنقىلابىي كۈرەش ئوتىدا، جانلىق ئەمەلىيەت ئوتىدا سىناپ كۆرۈش يەنى نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنىڭ بۇزۇپ تاشلانغان بىرلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش كېرەك.

دوگماتىزم نى <د> دوگماتىزمغا ۋە دوگماتىك سۈپ <د> دوگماتىزمغا ۋە دوگما ئەقىدىلەرگە ئاساسلانغان.

دوگمىچى نى. دوگماتىزمغا ۋە دوگما ئەقىدىلەرگە ئاساسلىنىدىغان ۋە چوقۇ-ندىغان كىشى: كوممۇنىستىك پارتىيە ئىچىدە بەزى دوگمىچىلار يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ يېزىلاردىكى ئىنقىلابىي تايانچ بازلارغا ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى «تاغقا چىقىش مەسلىكى» دەپ مەسخىرە قىلىشقاندى. // جۇڭگودىكى دوگمىچى ۋە نەجىرىچى يولداشلار شۇنىڭ ئۈچۈن خاتالاشتىكى، ئۇلارنىڭ شەيخ-لەرگە قاراش ئۇسۇلى سۈبېيىكتىپ، بىر تەرەپلىمە ۋە يۈزە.

دوگمىچىلىق نى <پەلس> سۈبېيىكتىپچىلىقنىڭ بىرخىل ئىپادە شەكلى. ئۇ شەيخلەرنىڭ تەرەققىياتى ۋە ئۆزگىرىشىنى تەھلىل قىلماي ھەمدە شەيخلەر زىددىيىتىنىڭ خاسلىقىنى تەتقىق قىلماي، پەقەت تەييار تەرتىپ ۋە ئىبارىلەرنى ئۆلۈك

ئاستى كەينىگە ئېگىلگەن، دوغغايغان ياكى دوغغىيىپ ماڭدىغان: دوغغاق خوتۇن. * ھاشىم بوۋاي «يالت» قىلىپ ماڭا بىر قارىدى، ئاندىن نېمىگىدۇر ئېغىر تىنىپ، ئارقىسىدا كېلىۋاتقان دوغغاق خوتۇنىنى كۆرۈپ جىسىپ قالدى. * تۆكۈلگەن چىشى، ئاقارغان بېشى، دوغغاق بىر موماي ئالدىراش ئىدى. ئۇنىڭ قولىدا بىر تال قىزىلكۈل، خۇش پۇراق چېچىپ يالترار ئىدى. ② غولىنىڭ ئۈستىنىكى قىسى يەرگە قاراپ ئېگىلگەن، دوغغايغان: دوغغاق ئۈجمە.

دوغغاقلىماق «دوغغاقلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ كۆزى ھامان ئوغلىدا ئىدى. ئوغلى ئورنىدىن تۇردى-دە ۋېلىسىپىنى دوغغاقلىتىپ تالاغا ماڭدى.

دوغغاقلىماق پ ① دوغغىيىپ ئاقساق

ماڭماق: بۇۋى تالدىن كىرىپ دوغغاقلاپ ماڭغىنىچە بېلىگە مۇشتلايدۇ. * ئايزىمخان قىزىنىڭ كەينىدىن دوغغاقلاپ ئىشىك ئالدىغا چىققاندا ئاسىمە ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغانىدى. ② كۆچمە. خۇشامەت قىلماق: دادا، سىز قاسىم خالۋاڭقا نېمانچە دوغغاقلاپ-سىز، چوڭ بولسا بىر دۇبچاڭ-غۇ؟ ئۇنىڭ مېھىنىنى بىزنىڭ ئۆيدە ئۇزىتىدىغان قانداق قائىدىكەن ئۇ!

دوغغالىچاق سۈپ. ئېگىلىپ بىر تەرىپى

جەينەكسىمان چىقىپ قالغان: دوغغالىچاق جىگدە، دوغغالىچاق ئامۇت.

دوغغالىچاقلىماق پ. ئارقا ئىككى پۈتىنى

ئېگىز كۆتۈرۈپ تېپچە كلىمەك، سۆڭىگىچىنى ھەر تەرەپكە ئىرغاڭلاتماق، ئۇيان-بۇيان ئاغماق (ئات، كالا، ئېشەك قاتارلىق ھايۋانلار ھەققىدە): ھارۋىغا كۆندۈرۈلمىگەن ئات دوغغالىچاقلاپ ھارۋىغا زادىلا يېقىن كەلمىدى.

ھالدا قوبۇل قىلىش ئارقىلىق مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىدۇ.

دوگوۋور نى (ر) توختام: كەلگۈچىلەرنىڭ

ئىككىنچىسى ئوتتۇرا بويۇق، يۇمىلاق يۈزلۈك، ئاھۇ كۆزلۈك پىچىسى كېلىشكەن روھلۇق ياش ھېسامىدىن زۇپەر بولۇپ، ئۇ شۇ يىللاردا مەشھۇر باي زۇپەر ھاجىنىڭ ئىگىلىك ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان، سودا-سېتىق، توختام-دوگوۋور ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئورناتقان زىيالىي ئىدى.

دوگوۋورلاشماق پ. توختام تۈزۈشمەك،

توختاملاشماق: كاسسىت ئاخىرى قوشنا كوپىراتىپتا ئۆي قۇشلىرى باقىدىغان بىر بوۋاي بىلەن تونۇشۇپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن دوگوۋورلاشتى.

دوڭ I تەق. قاتتىق بىرنەرسە يەنە

بىرنەرسىگە ئۇرۇلغاندا ياكى تەگكەندە چىققان ئاۋاز: تۇيۇقسىز «دوڭ» قىلغان ئاۋاز ھەممىنى چۆچۈتۈۋەتتى.

دوڭ II نى. ۋېيتنام پۇل بىرلىكى.

دوڭ-دوڭ «دوڭ I» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: تالادىكى «دوڭ-دوڭ» قىلغان

ئاۋازنى ئاڭلاپ قالغان بالا دەرھال سىرتقا يۈگۈردى.

دوغغاس تەق. بىر پۈتى قىسقا ئادەمنىڭ

ماڭغان ۋاقتىدىكى پاچاقتىن يۇقىرى، بەلدىن تۆۋەن قىسمىنىڭ بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرۇش ھالىتى.

دوغغاسلىماق پ. بەدىنىنىڭ پاچاقتىن

يۇقىرى، بەلدىن تۆۋەن قىسمىنى بىر كۆتۈرۈپ، بىر پەسىيىپ ماڭماق: بىر ھازادا ئېسىنى يېغىپ قارىسا مەلىكە ئاللىقاچان ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتكەن، ئۇ بېشىنى ساڭگىلىتىپ، دوغغاسلاپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ.

دوغغاق سۈپ ① بېلىنىڭ ئۈستى ئالدىغا،

دوڭغايىتاق ① «دوڭغايىتاق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلار ئۇنسۇر دېگەندە-
لەرنى مەيدانغا ئېگىشتۈرگەندە سەيناغا
پاتماي قالدى. پاتمىخان بىرقانچىسىنى ئېرىقنىڭ
قېرىغا چىقىرىپ دوڭغايىتاقنى. ② ئۈست،
يۇقىرى تەرىپىنى تۆۋەنگە قاراتماق،
دۈملىمەك: ئۇ تۇڭنى دوڭغايىتاق ئاستىغا
قارىغاندى، يوغان بىر تۆشۈك كۆرۈندى. *
دوڭغايىتاقنىڭ «دوڭغايىتاق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: ئاكا-ئۇكا ئىككىلەن
چەلەكلەرنى دوڭغايىتاق بىزمۇبىر تەكشۈرۈشكە
باشلىدى.

دوڭغايىتاق «دوڭغايىتاق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى: باك دوڭغايىتاقنى
تەكشۈرۈلگەندىن كېيىن، تېشىلگەنلىكى مەلۇم
بولدى.

دوڭغايىتاق پ. پېئىلىنى ئېگىپ بېشىنى ئالدى

تەرىپىگە پەسلىمەك، ئېگىشمەك: ئولتۇرار،
چىرايىلار زاۋال مەزگىلى، پىلدىرلاپ غەم
چاچقان كۆزلەر ئارمانسىز... تۇرىدۇ ياش
شائىر كۆپىنىڭ ئالدىدا دوڭغايىتاق، تىترەپ
ماغدۇرسىز پۇتى.

دوڭغايىتاق «دوڭغايىتاق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دوڭگۈر تەق. بارابان قاتارلىقلارنى ئېگىز-پەس

ئۇرۇشتىن چىققان ئاۋاز.

دوڭگۈر-دوڭگۈر «دوڭگۈر» سۆزىنىڭ

تەكرارلىنىشى: - دوڭگۈر-دوڭگۈر قىلىۋاتقان
نېمە ئۇ، - دەپ سورىدى ۋاڭ يېرىم كېچە
بولغاندا يېنىدىكى تەيىجىسىدىن.

دوڭگۈدە رەۋ «دوڭ» قىلغان ھالدا،

«دوڭ» قىلىپ: مەن ئاچچىقىدا يان
ئىشكىنى «دوڭگۈدە» ياپتىم-دە، ئىشخانغا
كىرىپ كەتتىم.

دوڭغايىتاق «دوڭغايىتاق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: رېھىم پالۋان ھويلا

دوڭغايىتاق پ «دوڭ» قىلغان ئاۋاز

چىقماق، «دوڭ» قىلماق: بىرپەستىن
كېيىن ئىشك دوڭغايىتاقنى.

دولا ئى ① ئادەمنىڭ بىلىكىنىڭ يۇقىرىسىدە-

كىكى بويۇنغا تۇتاشقان ئىككى تەكشى
جايى: ئۇنىڭ دولسى سەل پەس ئىدى. *
كەتمەنى دولاغا سالماق. * بۇ گەپتىن يەنە بىر
قېتىم خۇشال بولغان ئابدۇكېرىم ئابباسوۋ قىلىچۇزلار
باتالىيونىنىڭ كوماندىرىنى ئۆز تەرىپىگە تارتىپ
دولسىغا يۇمشاق قېقىپ قويدى. ② ھايۋاننىڭ
ئالدى پۇتىنىڭ يۇقىرى قىسمىدىكى گۈرچەك
سۆڭەك بار قىسمى: تورپاق يەنە سەكرە-
دى، ئۈستىدىكى توقۇم ئۇنىڭ دولسىغا كېلىپ
قالدى. ③ كېيىمنىڭ ياقىغا تۇتاش ئىككى
پاندىكى قىسمى: بۇ كۆڭلەكنىڭ دولسى

بىرئاز كەك بولۇپ قېلىپتۇ.

دولا چىقارماق نارازى بولماق، قارشى
تۇرماق؛ ئېتىراز بىلدۈرمەك: ئۆز يۇرتىدا،
ئۆز ئۆيىدە كىچىككىنە بىر ئىشلار ئۈچۈن
دولسىنى چىقىرىپ قويدىغان، دادىسىنىڭ
نەچچە-نەچچە قېتىم قىلغان ئورۇنلۇق نەسە-
مەتلىرىگە قۇلاق سالغۇسىمۇ كەلمىگەن بۇ
يىگىت، مانا مۇشۇنداق ھالەتكە چۈشۈپ
قېلىشىنى ئويلاپتۇ باققانىدىكىنە؟ * - كىمدە
كىم ئۆستەك چىپش ئىشىمىزغا دولا چىقىرىپ،
قارشى تۇرىدىكەن، ئەسلىدىكى قائىدىمىز
بويىچە ئۇنىڭ جازاسى 40 غولدا ئۇرۇش
بولىدۇ، - دەپتى دورغا كۆرەڭلەپ.

دولا قورۇيدىغان چاغ ھاۋا سوۋۇغان،
سوغۇق باشلانغان مەزگىل: بۇلتۇر، دولا
قورۇيدىغان چاغلار كېلىش بىلەنلا مەيداندا
چارۋا-ماللارنى باھالاپ ئائىلىلەرگە ئۆتكۈزۈپ
بېرىش باشلىنىپ كەتتى.

دولسى ئاپتاپ كۆرمەك خاتىرجەم،
ئارامخۇدا ياشىماق؛ تۇرمۇشى ياخشىلىنىپ

نۇقتىسىنىڭ تەۋرىنىشىدۇر. دولقۇن پەقەت ھەرىكەتنىڭ بىر خىل تارقىلىش شەكلى بولۇپ، ماددىي نۇقتىنىڭ ئۆزى دولقۇنغا ئەگىشىپ ئىلگىرىلىمەيدۇ. مەسىلەن، ئاۋاز دولقۇنى. ③ كۆچمە. كەڭ كۆلەملىك ئېلىپ بېرىلغان ئاممىۋى ھەرىكەت: ئىنقىلاب دولقۇنى. ④ كۆچمە. ئىچكى كەچۈر-مىشنىڭ كۈچلۈك ھەرىكىتى: قەلب دولقۇنى. ⑤ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

دولقۇن ئامپلىتۇدىسى <ئىز> توغرا دولقۇندىكى دولقۇن چوققىسى ياكى دولقۇن ئازگىلىدىن توغرا ئوققىچە بولغان ئارىلىق.

دولقۇن بۆلىكى <ئىز> رادىئو ئاڭلىتىش-دا رادىئو دولقۇنلىرىنىڭ ئوخشاشلىقىغا قاراپ ئايرىلغان بۆلەك. مەسىلەن، ئۇزۇن دولقۇن، ئوتتۇرا دولقۇن، قىسقا دولقۇن، ئۇلترا قىسقا دولقۇن قاتارلىقلار.

دولقۇن تاسقاش <ئىز> رادىئو قوبۇل-لىغۇچتىكى يۇقىرى چاستوتىلىق تەۋرىنىشتىن تۆۋەن چاستوتىنى سىگنال ئارقىلىق ئايرىپ چىقىرىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. دولقۇن تاسقاش خىزمىتى ئېلېكترون لامپا ياكى كرىستال لامپا قاتارلىقلار بىلەن ئورۇندىلىدۇ. **دولقۇن چوققىسى** <ئىز> بىر دەۋر ئىچىدىكى توغرا دولقۇننىڭ توغرا ئوق ئۈستىدىكى ئەڭ يۇقىرى قىسمى.

دولقۇن سۈزۈش <ئىز> مەلۇم بىر قۇرۇلما ئارقىلىق چاستوتىسى ئوخشىمىغان ئېلېكتر ماگنىت تەۋرىنىشلىرىنى ئايرىۋېتىپ، پەقەت كېرەكلىك بولغان چاستوتىنىلا ئۆتكۈزۈش. بۇ خىل قۇرۇلما كاتۇشكا بىلەن كوندېنساتوردىن تەركىب تاپىدۇ. ئۇ دولقۇن سۈزگۈچ دەپ ئاتىلىپ، رادىئو تېخنىكىسىدا كەڭ قوللىنىلىدۇ.

دولقۇن سېپىكتىرى <ئىز> دولقۇن

قالماق: - شۇجى، پىرىنسىپ-پىرىنسىپ دەپ تېخىچە ئىككى بالىنىڭ دولىسى ئاپتاپ كۆرمە يۇرتىدۇ. بۇنىڭ تەمىنىمۇ تېتىدىڭىزمۇ؟ - دەپدى جىڭلى تېرىكىپ.

دولسدا پال باقماق ← **دۈمبىسىدە پال باقماق**: - تەشكىل ئۇقتۇرمىغان گەپنى دولىڭىزدا پال بېقىپ ئۇقتىڭىزمۇ؟ - دەپدى ئانار شەۋكەتكە چاقچاق قىلىپ.

دولسىغا ئاپتاپ تەگمەك ← **دولسى ئاپتاپ كۆرمەك**: - مېنىڭ دولامغا ئاپتاپ تېگىۋىدى، كۆزۈڭ قىزىرىۋاتامدۇ، پۈتكەن ئىشقا ئىگە تولا ئىكەن-دە، - دەپدى ئۇ خاپا بولۇپ.

دولسىنى قاقماق «يارايسەن» ، «قىلغان ئىشىڭ بولىدۇ» ، «مەن قوللايمەن» دېگەن ئىشارىنى بىلدۈر-مەك: مەن زاۋۇت باشلىقى ۋاقتىدا ئەترا-پىدا خۇشامەتلەر قىلىپ، دولامنى قېقىپ «پايدا» مېنى كۆرۈشكەنلەر قېنى ئەمدى؟ * ساقچى ھوقۇقدارى ئايىتلاغا خۇشال نەزىرى بىلەن قاراپ، ئۇنىڭ چېچىنى سىلاپ قويدى، شۇم نىبەت بىلەن دولسىنى بىرنەچچە قېتىم يۇمشاق-يۇمشاق قاتتى.

دولانا ئى (پ) <بوت> ① ئازغان ئائىلىسىدە-كى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى تۇخۇمغا ئوخشاشراق بولۇپ، ئۈچتىن بەشكەچە يېرىلىدۇ؛ گۈلى ئاق، مېۋىسى شار شەكلىدە، توق قىزىل كېلىدۇ؛ يۈزىدە ئۇششاق سەپكۈنلىرى بولىدۇ. تەمى چۈچۈمەل، ئىستېمال قىلىشقا ياكى دورىغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

دولقۇن ئى ① دېڭىز-ئوكيان، كۆل سۇلىرىدا پەيدا بولىدىغان كۈچلۈك چايقاق. ② <ئىز> تەۋرىنىشنىڭ جىسمىدە-كى تارقىلىشى. ئۇ جىسمىنىڭ ماددىي

ئۇزۇنلۇقىنىڭ ئۇزۇن-قىسقىلىق رەت تەرتىپى بويىچە تىزىپ چىقىلغان جەدۋەل. مەسى- لەن، ئېلېكتر ماگنىت دولقۇنىنىڭ دولقۇن سىپىكتىرى ئەڭ ئۇزۇن بولغان رادىئو دولقۇنىدىن ياكى ئەڭ قىسقا بولغان گامما نۇرىغىچە رەت تەرتىپ بىلەن تىزىپ چىقىلغان.

دولقۇن قىلماق ئاممىنى قوزغاپ بەلگە- لەنگەن نورمال ئىش ۋاقتىدىن ئاشۇرۇپ (دەم ئېلىش ۋاقتلىرىدىمۇ) ئىشلىمەك: - ئىش ئېغىرىمۇ دەمەن؟ دولقۇن قىلىمىز دەپ تۈن ئەڭ بولغاندا ئېتىزغا چىقۇالساق، مۇگدەپ يۈرۈپ ئىشلەيمىز ئاداش. يا ئۇيۇقنىڭ بەرىكىتى يوق، يا ئىشنىڭ، - دەيدى ئۇ كۆزلىرىنى سەل قىسىپ.

دولقۇن كۆرسەتكۈچ <فىز> ئۆزگىرىش- چان توك ياكى پۇلساتسىيلىك توك دولقۇنىنىڭ ھالىتىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب. ئۇ ئېلېكترون لامپىلىق كۈچەيت- كۈچ، تەسۋىر يايغۇچى تەۋرەتكۈچ ۋە كاتود نۇرى نەيچىسى قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن توكنىڭ دولقۇن ھالىتىنى كۆزەتكىلى بولۇپلا قالماي، يەنە چاستوتا ۋە ئېلېكتر بېسىمىنىڭ كۈچىنىشى قاتارلىقلارنى ئۆلچەپ بېكىتكىلى بولىدۇ.

دولقۇن كېزىش تەنھەرىكىتى <تەن> بىر خىل تەنھەرىكەت تۈرى، كۆپىنچە دېڭىز-ئوكيانلاردا ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇ خىل ھەرىكەتنى تەنھەرىكەتچى تېپىلىش تاختىسىدا ئۆرە تۇرۇپ، يېتىپ ياكى يۈكۈنۈپ تۇرۇپ ئۇزۇش ياكى بالون ۋە قېپىقلار بىلەن دېڭىز دولقۇنى ئۈستىدە ئۇزۇش ئارقىلىق ئورۇندايدۇ.

دولقۇن مەنبەسى <فىز> دولقۇن ھاسىل قىلغۇچى جىسىم ياكى ئورۇن.

مەسىلەن، ئاۋاز چىقارغان جىسىم ئاۋاز دولقۇنىنىڭ دولقۇن مەنبەسى بولىدۇ. دولقۇن ئويمانى <فىز> بىر دەۋر ئىچىدىكى توغرا دولقۇننىڭ توغرا ئوقنىڭ ئاستىدىكى ئەڭ تۆۋەن قىسمى.

دولقۇن ئۇزۇنلۇقى <فىز> ئۆزئارا قوشنا بولغان ئىككى دولقۇن چوققىسى ياكى ئىككى دولقۇن ئويمانى ئارىسىدىكى ئارىلىق.

دولقۇن ئۆتكۈزگۈچ <فىز> ئۇلترا يۇقىرى چاستوتىلىق ئېلېكتر ماگنىت دولقۇنىنى يەتكۈزۈپ بېرىدىغان مېتال قانال ياكى ئىچىگە مېتال ياللىتىلغان تۇرۇبا. سانتىمېتر- لىق ھەم مىللىمېترلىق دولقۇنغا ئىگە رادىئو ئالاقىلىشىش، رادار، يول باش- لاش قاتارلىق رادىئو ساھەلىرىدە ئىشلىتىلىدۇ.

دولقۇن ئىزى <گېئول> شامال ۋە سۇ دولقۇنلىرىنىڭ چۆكۈندىلەر يۈزىدە پەيدا قىلغان ئىزلىرىنىڭ كېيىنكى چۆكۈند- ىلەر تەرىپىدىن يېپىلىپ ۋە ساقلىنىپ قېلىشى بىلەن تاغ جىنس قاتلاملىرىدا ھاسىل بولغان بىر خىل تۈزۈلمە.

دولقۇنسىمان سۇپ. بىر ئۆرلەپ بىر پەسىيدىغان، ئۆرلەپ پەسىيىپ تۇرد- ىدىغان، دولقۇنغا ئوخشاش، دولقۇن شەكلىدە: شىمالدا، نېرىراقتا بولسا بىر-بىرد- ىدىن ئېگىز دولقۇنسىمان تاغ چوققىلىرى ئاي نۇرىدا تېخىمۇ ھەيۋەتلىك ۋە سۈرلۈك كۆرۈنۈپ، رىۋايەتلەردىكى تىلىمات تاغلىرىنى ئەسكە سالاتتى. // جەمئىيەت دولقۇنسىمان تەرەققىي قىلىدۇ.

دولقۇنسىمان قىزىتما <تېب> بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەل. ئۇنى برۇتسېلليوز باكتېرىيىسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئادەم- لەرگە كېسەل كالا، قوي ۋە چوشقا

قاتارلىق ئۆي ھايۋانلىرىدىن يۇقىدۇ. بۇنىڭدا: قىزىتما دولقۇنسىمان ھالەتتە ياكى ئارىلاپ-ئارىلاپ پەيدا بولىدۇ، پۈتۈن بەدەن تېلىپ ئاغرىيدۇ، بىمار ماغدۇرسىزلىنىدۇ ۋە كۆپ تەرلەيدۇ، جىگەر، تال ۋە لىمفا تۈگۈنى ئىشىيدۇ.

دولقۇنسىمان ئىلگىرىلەش <پەلس> شەيىنىڭ تۆۋەن دەرىجىدىن يۇقىرى دەرىجىگە، ئاددىيلىقتىن مۇرەككەپلىككە قاراپ ئىلگىرىلەش ھەرىكىتىنىڭ شەكلىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ شەيى تەرەققىياتىنىڭ ئۈزلۈكسىز ئىلگىرىلەش، ئۆرلەش ھەرىكىتى ئارقىلىق بولىدىغانلىقى، لېكىن ئۇنىڭ تۈز سىزىق بويىچە ئەمەس بەلكى دولقۇنسىمان، بۇرما شەكلىدىكى ئىلگىرىلەش، يۇقىرى ئۆرلەش ھەرىكىتى ئىكەنلىكىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

دولقۇنلاشماق «دولقۇنلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەتىيازنىڭ قاتتىق بورىنى دېڭىز سۈيىنى دولقۇنلاتتى. * ئاكامنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى دادامنىڭ بۇلاق سۈيىدەك ئېتىلىشقا تەييار تۇرغان ئارزۇ-ئارمانلىرىنى دولقۇنلىتىۋەتتى.

دولقۇنلاشماق «دولقۇنلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: دېڭىز ئوخشاش مايسىلار، دولقۇنلىشار يەلپۈنۈپ، ئورتاقچىلار ياراشقان، گويا قىزىل گۈل بولۇپ.

دولقۇنلاندىرماق «دولقۇنلانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يامغۇرلۇق ھاۋانى دولقۇنلاندىرۇپ، ياڭرايتتى ئېلىنىڭ ناخشىسى ھەريان. يېقىنلىق، مەردانە، جۇشقۇن غەزەلدىن، بىر ئىزگۈ جىملىققا چۆكتى ھەربىر جان.

دولقۇنلانماق پ ① دولقۇنلۇق ھەرىكەتكە كەلمەك، دولقۇنلىماق: دولقۇنلىنىپ ئاققان دەريا سۈيى ئۇنىڭ يولىنى توستى. ②

كۆچمە. ھاياجانلانماق؛ جۇش ئۇرماق: ئاسىيەنىڭ بۇ قىياپىتى نادىرنىڭ قەلبىدە قىزغا نىسبەتەن ھۆرمەت ۋە تىل بىلەن ئىبادە قىلىش قىيىن بولغان بىر سېزىم پەيدا قىلدى-دە، قەلبى ئاستا-ئاستا ياشلىق باھارىنىڭ خۇشاللىقى بىلەن دولقۇنلىنىشقا باشلىدى.

دولقۇنلۇق سۈپ ① دولقۇنى بار، دولقۇنلاپ تۇرىدىغان: دولقۇنلۇق دەريا. * ئىنساننىڭ تەقدىرى ھەقىقەتەن ئاجايىپ ۋە خىلمۇخىل بولىدىكەن؛ ئۇ بەزىدە لاي، بەزىدە سۈزۈك، بەزىدە دولقۇنلۇق، بەزىدە تىنچ ئاققان دەريا سۈيىدەك، بەزىدە خۇشال-خۇرام، بەزىدە قايغۇلۇق، دەردلىك ئۆتىدىكەن. ② دولقۇنلىنىپ تۇرىدىغان، جاراڭلىق، ياڭراق: ئۇنىڭ ئاۋازى دولقۇنلۇق ئىدى.

دولقۇنلىماق پ ① دولقۇن ھاسىل بولماق، تىنىمسىز ئۆركەشلىمەك، مەۋج ئۇرماق: دېڭىز سۈيى دولقۇنلىدى. ② كۆچمە. جۇش ئۇرماق، ئۇرغۇماق: ئۈچ رومكا ھاراقىتىن كېيىن باسىنىڭ قانلىرى دولقۇنلاپ، كۆزلىرى ئىلەشتى. * قازاق مۇتەپەككۈرى ئاباينىڭ بۇ ئەقلىيەسىنىڭ روھى ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ۋۇجۇدىدا دەريادەك دولقۇنلايتتى.

دوللار ئى. ئامېرىكىنىڭ پۇل بىرلىكى. **دولومىت ئى (ز) <مېئول>** بىر خىل مىنېرال. سىرتقى كۆرۈنۈشى يىرىك ياكى ئۇششاق شېغىللار ئارىلاش كەلگەن تاش پارچىلىرىغا ئوخشايدۇ. رەڭگى ئاساسەن كۈل رەڭ ياكى ئاق كېلىدۇ، يېنىك ۋە ئەينەك پارقراقلىقىدا بولىدۇ. مېتالورگىيە سانا-ئىتىدە ئوتقا چىداملىق ماتېرىيال ۋە دومناپېچنىڭ ئېزىتكۈچى رېئاكتىپى قىلىنىدۇ.

دولومىت جىنىس <مېئول> كاربوناتلىق چۆكۈندى جىنىسلارنىڭ بىرى. ئاساسلىق تەركىبى دولومىت بولۇپ، كۆپىنچە كالتست

جازالانغان مايماق كەشلەردىن بىرى ئىدى. پەرىزاتىمۇ تاسادىپىيلىقتىن دومىيىپ قالغان قورسىقىنى بىكار قىلىپ ھىمىتىنى تاپتى. **دومبىرا** نى <مۈز> قازاقلارنىڭ ئىككى تارلىق چالغۇ ئەسۋابى. قارنى يېرىم نەشپۈت شەكلىدە بولۇپ سېپى ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە كېلىدۇ. سېپىغا 9 دىن 12 گىچە پەدە باغلىنىدۇ، تۆت ياكى بەش گرادۇستا سازلنىدۇ.

دومبىرىچى نى. دومبىرا چالغۇچى: ئۇ ئۇستا دومبىرىچى. // بىرپەستىن كېيىن دومبىرىچى يىگىت جارقىن سەھنىگە چىقىپ كەلدى.

دوم-دوم ← **دوم-دوم قىلماق**.

دوم-دوم قىلماق كۆز-كۆز قىلماق: ئۇ قولدىكى ئوبۇنچۇق تاپانچىسىنى بالىلارغا دوم-دوم قىلىشقا باشلىدى.

دومساق سۇپ. دىئال. دومساق، يۇمىلاق، دۈگىلەك.

دومسايىتماق «دومسايماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئاغزىنى دومسايىتىپ، يەرنىڭ تېگىدىن قاراپ داۋۇتقا ھومايدى.

دومسايماق پ ① قاپقىنى تۇرۇپ تۇمشۇقنى

ئۇچلاپ بىرەر ئىش، نەرسىدىن نارازى ياكى خاپا بولغانلىقىنى ئىپادىلىمەك:

مۇھەممەتتىن قەستەن تەرىنى تۇرۇپ تاۋى نازۇك خوتۇندەك غەلتە دومسايىدى. ②

دومبايماق: ئۇ زەھەر تۇمشۇقلۇق، كۆزى قىپقىزىل، بېشى قاپتەك، قورسىقى دومساغان،

بويىنى ساپاقتەك بىر جادۇ ئالۋاستى ئىدى.

دومسەيشىماق «دومسايماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: تەشتەكنى ئاۋايلاپ تۇتۇپ دوستۇمنىڭ ئۆيىگە كىرسەم، چىنارگۈل

بىر چەتتە، ئاپىسى بىلەن دادىسى يەنە بىر چەتتە دومسەيشىپ تۇرۇپتۇ.

دولماتىماق «دولمىماق» پېئىلىنىڭ

ۋە گەجەلەر ئارىلىشىپ كېلىدۇ، رەڭگى ئاق، ئاچ سېرىق، ئاچ قىزىل ياكى ئاچ يېشىل، سىرتقى شەكلى ھاك تاشقا بەكمۇ ئوخشىغاچقا، كۆز بىلەن ئۇلارنى ئاسانلىقىچە پەرقلەندۈرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ ھاك تاشتىن پەرقلىنىدىغان يېرى شۇكى، قىزىق تۈز كىسلاتاسىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە تېپىشقاندا كۆيۈكلىنىدۇ. دولومىت جىنس كۆپىنچە مېتاللوگىيە سانائىتى، ماگنىي ئاۋلاش ۋە بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىدا كەڭ تۈردە ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئۇنى ئەينەك ماتېرىيالى ۋە ئوتقا چىداملىق ماتېرىيال قاتارىدىمۇ ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

دوما نى (ر) تار.س. چارروسىيىدىكى تۈرلۈك مەركىزىي ۋە مەھەللىۋى ئورگانلارنىڭ نامى.

دومبا نى. دىئال. قورسىقى كىچىك چۆگۈن. **دومباق** سۇپ. كۆيۈپ، كۆتۈرۈلۈپ، ئۆرلەپ چىققان، تومپايغان: ئۇ قارسا قىزىڭ يانچۇقى دومباق تۇرغۇدەك، قاراپ ئۇنىڭ بەھى ئىكەن. لىكىنى بىلىپتۇ.

دومباق-دومباق «دومباق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئېلىنماقتا تەخسىگە ئېرىپ كەتكەن مانتىلار، «دەريا ياغ!» دەپ سۆزلەيدۇ دومباق-دومباق سامىلار.

دومبايىتماق «دومبايماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ قورسىقىنى دومبايىتىپ ھەر ئىشقا ئۆزى يۈگۈرۈپ، ئالدىراپ يۈرەتتى. * كالا ئېشەكنىڭ مەسلەھەتى بويىچە ھېچنەمە يېمەي يېتىپتۇ. ئېشەك بولسا ئۆزىنىڭ ھەم كالىنىڭ ئوت-چۆپلىرىنى يەپ قورسىقىنى دومبايىتۋاپتۇ.

دومبايماق پ. كۆتۈرۈلۈپ، كۆيۈپ، ئۆرلەپ چىققان، تومپايماق؛ كۆپمەك: قورسىقى دومبايماق. * ھىمىت خىيانەت قىلىپ خىزمەتتە

شەكلى بوتۇلكىغا ئوخشايدۇ، ئېگىزلىكى 38.1 سانتىمېتر كېلىدۇ، توپ قاتتىق كاۋچۇك ياكى پىلاستىماسىدا ياسالغان بولۇپ، دىئامېترى 21.6 سانتىمېتر، ئېغىرلىقى 7.264 كىلوگرامدىن ئېشىپ كەتمەيدۇ. تەنھەرىكەتچى قوزۇق بىلەن بولغان ئارىلىقى 18.30 مېتر يىراقلىقتىكى سىزىقتا تۇرۇپ، توپنى دومىلىتىپ، ئۈچ بۇلۇڭ شەكىللىك دائىرە ئىچىگە تىك قويۇلغان قوزۇقلارنى ئۇرۇپ يىقىتىدۇ، قوزۇق جەمئىي ئون بولۇپ، بىر قوزۇقنى يىقىتسا بىر نومۇرغا ئېرىشىدۇ، ئېرىشكەن نومۇرى كۆپلىرى غەلبە قىلغان بولىدۇ. ② شۇ خىل تەنتەربىيە ھەرىكىتىدە ئىشلىتىلدىغان توپ.

دومىلاتماق ① «دومىلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇرغان تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى. ئىسمائىل ئاكا تۇيۇقسىز تېپىلىپ يىقىلىپ چۈشتى. قاتتىق شامال قىزچاقنى يۇلۇۋېلىپ، دومىلىتىپ ئېلىپ كەتتى. ② كۆچمە. تىجارەت ئارقىلىق ئايلاندۇرماق، ئوبوروت قىلماق: دەرۋەقە كۆچا سودىگەرلىرى بىر قىسىم يۇلنى دومىلىتىپ، بىر-بىرىنى ساختا قىلىپ پۇل تاپسا، يەنە بىر تەرەپتىن ھەممىسى توپلىشىپ كېلىپ دېھقانلارنى، ئۇششاق قول ھۈنەرۋەنلەرنى ئالداپ پايدا ئالاتتى.

دومىلاشماق «دومىلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: «ماغدۇرسىز» تۇرغان ئىمام يىقىلىپ كېتەي دېگەن بولۇپ بىر مۇدۈرلۈپلا باتۇرخانغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ باتۇرخاننى يىقىتۋالدى. ئۇلار دومىلىشىپ قاتتىق ئېلىشتى.

دومىلاق سۇپ. يۇمىلاق، دۈگىلەك؛ پومىلاق:

دومىلاق قاچا. دومىلاق قازان. * مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا، قانغا ئوخشاش قېپىزىل گرانىت تاشقا ئورنىتىلغان ۋە ئىگىسىنىڭ ئېغىرلىقىدىن

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دوملاشماق «دومىلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دومىلماق «دومىلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى.

دومىلىماق پ ① دوم-دوم قىلماق، كۆز-كۆز

قىلماق، ماختىماق: ئۆزىنى دومىلان بىرىنچى ئەخمەق، خوتۇنىنى دومىلان ئىككىنچى ئەخمەق (ماقال). * ئۇ ھەدەپ ئەركىنگە قولدىكى قەلىمىنى دومىلىغىلى تۇرغاندى، مەريەم كېلىپ قالدى. ② ئاستا، شۇنچىكى تەككۈزمەك: ئاپامنىڭ ئارىلاپ كېپەكنى قورسىقىغا دوملاپ، ئاللىنىپلەرنىدۇر ئوقۇپ ئاشلىغانلىقىنى، ئۆزۈمنىڭمۇ تىكلىمە ئەينەك ئالدىغا كېلىپ، چىرايلىقلىقىغا مەپتۇن بولۇپ يۈرگەنلىكىنى ھازىرمۇ ئۇنتۇپ قالغىنىم يوق!

دومىناپىچ ئى (ر) <سانا> روددىن چويۇن

ئېرىتىدىغان چوڭ ئوچاق. تۇرخۇن شەكىللىك بولۇپ، ئاستى بىلەن ئۈستى بىرئاز چوڭراق كېلىدۇ. ئىچى ئوتقا چىداملىق خىش بىلەن تۇرغۇزۇلىدۇ: بىز ئىشلىگەن جاي تاغ ئىچى بولۇپ، بىر قىسىمىز رودا قازدۇق، بىر قىسىمىز رودا توشىدۇق. يەنە بىر قىسىمىز تاغ باغرىدا دومىناپىچ ياساپ، تۆمۈر ئېرىتىدۇق.

دومىلاققۇزماق «دومىلىماق» پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: دەل شۇ پەيتتە ئابدۇنىياز بىر پاي ئوق بىلەن ئىككى چېرىكىنى دومىلاققۇزۇۋەتتى-دە، قالغان چېرىكلەر سەپداشلىرىنىڭ ئۆلۈكىنى تاشلاپ قاچتى.

دومىلاتما سۇپ. دومىلاپ تۇرىدىغان،

دومىلايدىغان: دومىلاتما توپ.

دومىلاتما توپ <تەن> ① توپنى

يەردە دومىلىتىپ، ياغاچ قوزۇقلارنى ئۇرۇپ يىقىتىدىغان بىر خىل ئۆي ئىچى تەنتەربىيە ھەرىكىتى. ياغاچ قوزۇقنىڭ

ئۇنىڭ ئالدىغا دومىلىنىپ كەلمەكتە. * بالىلار يېڭى ياغقان قار ئۈستىدە دومىلاندى. ② «دومىلماق» يېمىلىنىڭ مەجھۇل دەرد-جىسى؛ قار توپى دومىلاندى. * ئىچىگە يەل قاچىلانغان شار توپى دومىلاندى.

دومىلە (خەن) ① نى. كىشىلەرنىڭ ئىرا-دېسىدىن تاشقىرى، تۇيۇقسىز يۈز بېرىد-غان كۆڭۈلسىز ھادىسە؛ بەختسىزلىك؛ بالا-قازا، نەس؛ دومىلە باسماق. ② سۈپ. نەس باسقان، قارا باسقان، بەختسىزلىككە دۇچار بولغان؛ دومىلە ئادەم. * - ۋاي ئايا، تازىمۇ بىر دومىلە ئىشقا مەسئۇل بولۇپ قېلىپتىكەنمەن، - دەپدى ئۇ ئولتۇرغاچ.

دومىلە باسماق خېيىم-خەتەرگە، ئوڭۇشسىزلىققا يولۇقماق؛ پالاكتە، نەس باسماق؛ بەختسىزلىككە ئۇچرىماق؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ كىشىنى بۈگۈن تازا دومىلە باسقانىمۇ، قەلىمىدىن سىياھ چىقماي قالدى-دە، ئالدىرىغانلىقىدىن، ئۆزىنىڭ نېمە كەسىپ بىلەن ئولتۇرغىنىدىن بىخەۋەر، ئاچچىقىدا قەلەمنى بىر ئۇرۇپ سۇندۇرۇپ قويدى.

دومىلىما سۈپ. دومىلانغىلى بولىدىغان، دومىلايدىغان؛ دومىلىما پىچاق.

دومىلىما پىچاق <ماشىن> چىش چىقارغۇچ ستانوكتا ئىشلىتىلىدىغان پىچاق. ئۇ ئادەتتە ستانوكنىڭ ئوقىغا ئورنىتىلىدۇ ھەمدە دومىلاپ، ئايلىنىپ تۇرۇپ كېسىدۇ.

دومىلىماق پ ① يۇمىلىماق؛ ئۇنىڭ بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن مەرۋايىتتەك ياش تامچىلىرى دومىلىدى. * قۇياش دەل باش ئۈستىگە قالدانغان چۈش مەزگىلدە ھارۋا توقسۇننىڭ ئۈستىدىكى داۋاندىن گويا ئاسماندىن دومىلاپ چۈشۈۋاتقانداك توقسۇن-تۇرپان ئويماقلىقىغا كىرىپ بارماقتا ئىدى. ② ئاغماق؛ بۇ ئەھۋاللارغا ئاساسەن شۇنداق خۇلاسەگە

بېشىنى ئېگىپ تۇرغان، ھەيۋەتلىك ئات ئۈستىدە يەلكىلىرى ئېسىلىپ چۈشكەن، دومىلاق قالىقىنى قار باسقان پادىشاھ ئولتۇراتتى.

دومىلاق شېغل <كېۋىل> تاغ جىنىلىرىد-نىڭ تەبىئىي يېمىرىلىشى، ئېقىن سۇلارنىڭ زەربىسى ياكى يالىشى ئارقىلىق شەكىللەن-گەن توخۇمىسىمان، يۇمىلاق ياكى ئېللىپس شەكىلىدىكى ئۇششاق تاش. ئۈستى سىلىق بولۇپ، دىئامېترى 5 - 150 مىللىمېتر ئەتراپىدا بولىدۇ. بىناكارلىق قۇرۇلۇشىدا تەبىئىي ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ. ئادەتتە يولغا يېيىتىش ۋە بېتون قۇيۇش ئىشلىرىدا كۆپ ئىشلىتىلىدۇ.

دومىلاقلاتماق «دومىلاقلماق» يېمىلى

① نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ قوغلاپ كەلگەن ئىككى چېرىكنى مۇشت بىلەن ئۇرۇپ دومىلاقتىۋېتىپ، ئانقا سەكرەپ مىندى.

دومىلاقتاشماق «دومىلاقلماق» يېمىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى؛ گۈلئايشەم چۆچۈپ يەرگە چۈشتى. ئۇ ئۈنسز دومىلاقتىۋاتقان ئۇچ گەۋدىگە ئۆزىنى ئاتتى.

دومىلاقلماق پ ① دومىلاق ھالەتكە كەل-

مەك، دومىلماق، دومىلاقلانماق. ② دومىلاق ھالەتكە كەلتۈرمەك، دومىلاق قىلماق؛ خېمىرنى دومىلاقلماق. پاخالنى دومىلاقلماق.

دومىلانما سۈپ. دومىلايدىغان، دومىلانغان؛

دومىلانما سۈركىلىش.

دومىلانما سۈركىلىش <فىز> سۈركىلىش-نىڭ بىر خىلى، يەنى جىسىم دومىلانغاندا ھاسىل بولىدىغان سۈركىلىش، ئۇنىڭ كۈچى سىيرىلما سۈركىلىشتىن كىچىك بولىدۇ.

دومىلانماق ① «دومىلماق» يېمىلىنىڭ

ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ مانا، سېپىل دەرۋازىسىغا ئېسىلغان قانلىق باشلار قەپەستىن چىقىپ،

دونداق سۈپ. پاكار ھەم يۇمىلاق، دوغىلاق ھەم سېمىز؛ دونداق ئايال. // ئاتاققا ئىدى پاختىنى ھەدەپ، خوتۇنى دونداق كىردى ھۆمۈدەپ.

دوۋساق نى <ئانات> ئادەم ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋانلار تېنىدىكى سۈيدۈك ساقلىغۇچى ئورگان. شەكلى خالىغا ئوخشاش بولۇپ، داس بوشلۇقى ئىچىگە جايلاشقان. سىلىق مۇسكۇلدىن تۈزۈلگەن، ئۇزىراش ۋە قىسقىراش خۇسۇسىيىتى كۈچلۈك، سۈيدۈك بۆرەكتىن ئۆتۈپ، سۈيدۈك نەيچىسى ئارقىلىق ئۇنىڭغا قۇيۇلىدۇ.

دوۋساق ياللۇقى <تې> كۆپ ئۇچرايدىغان سۈيدۈك يولى يۇقۇملىنىش كېسىلى. كۆپرەك ئاياللاردا بولىدۇ. ئاساسەن چوڭ ئۈچەي تاياقچە باكتېرىيىسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا پات-پات سىيىش، سۈيدۈك يولى ئاغرىش، يىرىك ۋە قان ئارىلاش سىيىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

دوۋسۇن نى <ئانات> ئادەتتە دوۋسۇن سۆڭىكى دائىرىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

دوۋسۇن سۆڭىكى <ئانات> داس سۆڭەكنىڭ تۆۋەن قىسمىدىكى سىرتقى جىنسى ئەزاغا يېقىن تۇرغان سۆڭەك. شەكلى تەرتىپسىز بولۇپ، ئوڭ-سولدا بىر تالدىن بولىدۇ. دوۋسۇن سۆڭىكى، ئولتۇرغۇچ سۆڭەك ۋە يانپاش سۆڭەكلىرى بىلەن بىرلىشىپ يانپاشنى شەكىللەندۈرىدۇ. **دوۋۇسلىماق** پ. دۆشكەلىمەك، ئىتتىرمەك، سىلكىشىمەك؛ شۇ ئەسنادا مىلتىقلىق خەلق ئەسكەرلىرى ئۇنسۇرلارنى ھەيدەپ كېلىشتى. ئەك كەينىدە ئاقساق، مەيدىسىنى تۇتۇپ ئىنجىقلاپ نەمەت كېلەتتى. دۈمچەك خەلق ئەسكىرى ئۇنى ئىلدام مېڭىشقا ھەدەپ دوۋۇسلايتتى.

كېلىشكە ھەقلىقىمىزكى، ئىككىنچى ئىنتېرناتسىئونال-نىڭ مۇتلەق كۆپچىلىك رەسمىي ۋەكىللىرى تامامەن ئاغىچىلار تەرەپكە دومىلاپ كەتتى. ③ يىقىلماق، ئۆرۈلمەك؛ مەسىلىگە سۈبېيىك-تسې، بىر تەرەپلىمە ۋە يۈزە قارايدىغان كىشىلەرلا بىرەر جايدا بارغاندا، مۇھىتنىڭ قانداقلىقىنى سۈرۈشتۈرمەي، ئىشنىڭ ئومۇمىيىتىگە قارىماي، شۇنىڭدەك ئىشنىڭ ماھىيىتىگە بېرىپ يەتمەيلا، بىلەرمەنلىك بىلەن بۇيرۇق چۈشۈرۈپ كېتىدۇ، بۇنداق كىشىلەردىن دومىلاپ چۈشمەيدىغىنى يوق.

دومىنىئون نى <ر> (ئىنگ) <ت ئىش> ئەنگلىيە فېدېراتسىيىسىگە ئەزا دولەتلەرنىڭ بىر خىل تەشكىلى شەكلى. ئۇنىڭدا مۇستەقىل قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى ۋە مەمۇرىي ھوقۇق بولىدۇ، دىپلوماتىك ۋەكىل ئەۋەتەلەيدۇ، لېكىن ئەنگلىيە پادىشاھىنى دۆلەت باشلىقى دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ، ئۇنىڭ باشلىقى - باش ۋالىي ئەنگلىيە پادىشاھىنىڭ شۇ دومىنىئونغا ئەۋەتكەن ۋەكىلى بولىدۇ. مەسىلەن، يېڭى زېلاندىيە، كانادا قاتارلىق دۆلەتلەر ئەنگلىيە فېدېراتسىيىسىدىكى دومىنىئونلاردۇر.

دون نى <ر> <جۇغ> سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى شەرقىي ياۋروپا تۈزلەڭلىكىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى بىر دەريانىڭ نامى.

دون ئېتى <زوتول> مىنىلىدىغان ئاتلارنىڭ مەشھۇر سورتلىرىدىن بىرى. ئەسلىي ماكانى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى دون ۋە ۋولگا دەرياسىنىڭ تۆۋەن ئېقى-مىدىكى جايلاردۇر.

دوناي سۈپ. تۈز سىزىق بويلاپ يۆنەلمەگەن؛ قىغىر، ئەگرى، توقاي؛ دوناي قول. * ئەگرى قوزۇقتا دوناي توقماق (ماقال). // بارمىقىم ئاغرىپ يۈرۈپ ئاخىرى دوناي بولۇپ ساقايدى.

دۇئا نى (ئە) ① خۇداغا يېلىنىپ، ئۆزى

ۋە باشقىلار ئۈچۈن ياخشىلىق تىلەپ قىلىنغان ئىلتىجا: دۇئا ئالماق. دۇئا قىلماق. * دۇئادىن كېيىن مەن ئالدىراپ ئىشككە ماڭدىم. * شۇ ئارىدا چېرىك دۇئاسىنى تۈگەتتى ۋە ئۆلۈكلەرگە قاراپ يەنە بىرنەپەسلىرىنى دەپ پىچىرلىدى. ② ياخشى تىلەك، رازىلىق: تۆتىنچى كۈنى ھاكىمجان تۈن يېرىمىدىن ئاشقاندا گەمدىن چىقىپ، بۆۋاي بىلەن خوشلىشىپ، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئالدى. * بىرەر ئايدىن كېيىن خوجىنىياز بىر پەيتىنى تېپىپ، ۋېلىباينىڭ ئۆيىگە قېچىپ كەلدى ۋە بولغان ئەھۋالنى ئۇنىڭغا تەپسىلىي بايان قىلىپ: - خوشلاشماي كېتىشكە كۆڭلۈم قىيىندى، ماڭا دۇئالىرىنى بەرسىلە باي دادا، مەن بۇ يەردىن كېتىۋالاي، - دېدى. ③ پاتىھە قىلغاندا ئوقۇلىدىغان قۇرئان سۈرىسى: موللاننىياز پاتىھە دۇئاسىنى ئوقۇغاندىن كېيىن قويىدىن ھال-ئەھۋال سورىدى.

دۇئا ئالماق رازىلىق ئالماق، دۇئا قىلىشىغا ئېرىشمەك: ئاتا-ئانىسىدىن دۇئا ئالماق. * بالا بىر كىتابنى تاماملاپ باشقا بىر كىتابنى باشلىغان كۈنى پۇل، كىيىملىك ۋە تاماق ئەكىلىپ، موللامدىن دۇئا ئالاتتى. * شۇندىن كېيىن يۈز بەرگەن ئىشلارنى مۇبادا ئەرەب مەلىكىسى شەھىرىزات ئاڭلىغان ياكى كۆرگەن بولسا ئۆزىنىڭ ھېكايە بىلەن ئۆتكۈزگەن «مىڭ بىر كېچە» سىنى يۈز «مىڭ بىر كېچە» گە يەتكۈزۈپ، ھېكايىغا ئامراق پۈتۈن دۇنيا خەلقىدىن تېخىمۇ چوڭ دۇئا ئالغان بولاتتى.

دۇئا بەرمەك ① رازىلىق بىلدۈرمەك، رازىلىق بەرمەك: - بولدى تۇغقانلار! - دېدى مەتقولى ۋاراڭ-چۈرۈڭنى بېسىپ، -

ۋاقىتىنى كەينىگە تارتمايلى، يولغا چىقىپ كەتسۇن. قېنى ھەممىمىز دۇئا بېرەيلى. * دادىسى: «ئەمدى بار، قاۋۇل بىلەن كېلىشىڭلار، مەن دۇئايمىنى بېرەي...» دەپ ئىزا تارتقۇزارمىكىن دەپ ئويلىغانىدى، ئەمما مۇستاپا بوۋاي ئۇنىڭ ئەكسىنى دېدى. ② دۇئا قىلماق: قويلرىمىدىن بىرىنى ئاتىدىم، بالىلىرىمنىڭ تىنىچ-ئامانلىقى ئۈچۈن بىر دۇئا بەرسىلە باخشىم.

دۇئاغا كەتمەك بىكارغا كەتمەك، زايە بولماق: دۇيچاڭ، ئەمدىلا كۆكلەپ چىققان بۇغدايلىقىمىزنى بۇزۇپ يول ياسايمىز دېسە، ئۇنىڭغا سىڭگەن ئەجرىمىز دۇئاغا كېتەمدۇ؟ **دۇئا قىلماق** ① ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تۇرۇپ خۇدادىن ياخشى تىلەك-لەرنى تىلىمەك؛ دۇئا ئوقۇماق: جامائەت بارلىق قۇربانلارغا ئاتاپ، يەنە بىر قېتىم ئومۇميۈزلۈك دۇئا قىلدى. * سەپەر قۇل ئېلى پالۋان باشلىق بىرنەچچە يۈز كىشى تۆمۈر خەلىپىلەرنى كۆۋرۈككەچە ئۈزىتىپ كەلدى. جامائەت خوشلىشىپ بولغاندا، نۇرۇل بوۋا قول كۆتۈرۈپ «يولۇڭلار ئاق يول بولسۇن، كۆرۈشكە-چە ئامان بولۇڭلار!» دەپ دۇئا قىلدى.

② دۇئا بىلەن، دۇئا ئارقىلىق مەلۇم نەرسىنى تەلەپ قىلماق: - موللام، بالىلىرىڭنىڭ بەختى ئۈچۈن خۇدا يولىدا ئاشۇ قارا پاقلاڭلىرىغا دۇئا قىلدىم، - دەپ قول كۆتۈردى ياخشى.

دۇئا ياندۇرماق دۇئا ئوقۇماق، دۇئا قىلماق: گۈلۈڭىزدىن ھېچ سادا چىقىمىغانلىقتىن ئايسە ئاپئاق قاقتەك ئىككى پارچە ناننى تۈز سۈيىگە تەڭكۈزدى-دە، بىر پارچىسىنى گۈلۈڭىز-نىڭ ئاغزىغا تىقتى؛ ئىككىنچى پارچىسىنى چىنتەخسىگە سېلىپ، پەتئۇس بىلەن ئىچكىرى ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى. ئىمام دۇئا ياندۇرۇپ

دۇئا-تەكبىر — دۇب دەرىخى

دۇئالنىزم نى (ر)لات <پەلس> ← ئىككى مەنبەچلىك.

دۇئايىبەت نى (ئەپ) بىركىمگە يامانلىق تىلەپ قىلىدىغان دۇئا؛ قارغىش.

دۇئايىبەت قىلماق بىركىمگە يامانلىق تىلىمەك؛ قارغىساق؛ ئۇ ئۆلەر ۋاقتىدا؛ - يۈز مىڭ ئازاب-ئوقۇبەتلەر سېلىپ چېنىنى ئالغايىەن، - دەپ دۇئايىبەت قىلدى.

دۇئايىسالام نى (دۇئا+ئى+سالام) باشقا يەردە-كى كىشىلەرگە ياخشىلىق بىلەن، ئۇلارنىڭ سالامەتلىكىنى سوراپ ۋە ئۆزىنىڭ سالامەتلىكىنى بىلدۈرۈپ يوللانغان سالام، خەت-خەۋەر؛ - كېچە-كۈندۈز ۋە تەننى مەھەپەر بىرلىرىنى ياد ئېتىپ، سېغىنىپ تۇرغان چەت ئەلدىكى قېرىنداشلار كۆپىنچە-كۆپ دۇئايىسالام ئېيتتى.

دۇب نى (ر) <بوت> ← دۇب دەرىخى.

دۇب پىلە قۇرتى <زوتول> بىر خىل ھاشارات. تېنى ئۈجمە پىلە قۇرتىدىن چوڭراق كېلىدۇ، قورچاق بولۇپ يېتىلىش ئالدىدىكى لېچىنىكىسىنىڭ تېنىگە قوڭغۇر رەڭدىكى ئۇزۇن تۈكلەر ئۆسۈپ چىقىدۇ.

ئادەتتە ئۇ دۇب دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. بۇ خىل پىلە قۇرتى قۇسۇپ چىقارغان مەشۇتنى يىپەك توقۇلمىلارنىڭ خام ئەشياسى قىلغىلى بولىدۇ.

دۇب دەرىخى <بوت> دۇب دەرىخى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرىخ. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە ئېلىپس شەكلىدە، گۈلى سارغۇچ قوڭغۇر، ئاتىلىق گۈلى پوتلىسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ، قاتتىق پوستلۇق مېۋىسى شار شەكلىدە بولىدۇ، يوپۇرمىقى بىلەن دۇب پىلە قۇرتى بېقىلىدۇ، ياغىچىدىن شىپال ۋە ئۆي

دالاندىن چىقتى.

دۇئا-تەكبىر دۇئا ۋە تەكبىر: مويسىپىتلەر ئۆيىگە كىرىپ ئادەت بويىچە دۇئا-تەكبىر قىلىشتى. سىدىقتىن ھال سوراشتى. * ئالىم قەبرىنى زىيارەت قىلىپ، دۇئا-تەكبىر قىلغاندىن كېيىن، ئالماسقا قاراپ ئويلانغان ھالدا: - ھاۋا ئىللىغاندىن كېيىن، قەبرىنى يۇرت ئىچىگە يۆتكەپ كەتسە كىمكىن، - دېدى.

دۇئا-تەلەپ دۇئا ۋە تەلەپ: ساراينىڭ ئىچىگە بەتتە خىزىر، ئۈچ مۇئەككەلنىڭ سۈرىتى، ئۇلارنىڭ ئىككى تەرىپىگە 28 مالا ئىكە ۋە 12 تۈركۈم سەببىارە يۇلتۇزنىڭ بەلگىلىرى، دۇئا-تەلەپ يۇلتۇزلىرى ۋە مۇئەككەللەرنىڭ سۈرەتلىرى قويۇلدى.

دۇئا-تىلاۋەت قۇرئان ئايەتلىرىنى ئوقۇپ قىلغان دۇئا ۋە تىلەك: مەن كېچە-كۈندۈز خۇدادىن سىزنىڭ ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ، دۇئا-تىلاۋەت قىلىمەن، بۈگۈن سىزنىڭ كەلگۈسى ھاياتىڭىز توغرىسىدا بىر رەم سېلىپ بېقىش نىيىتىدە ھۇزۇرىڭىزغا كەلدىم.

دۇئاگۈي سۈپ (ئەپ) پات-پات دۇئا قىلىدىغان؛ دۇئا-تىلاۋەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان؛ دۇئاگۈي ئادەم. * مەن ئەسلىدە دۇئاگۈي ئەمەسمەن، ئەۋلىيامۇ ئەمەسمەن، مۇشۇنداق بىر جاھان كەزگۈچى. * نامازغا كەلگەنلەر ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكىمۇ مەدرىستە يېتىپ ئوقۇيدىغان بىرنەچچە تالىپ ئىلىملەر بىلەن مەھەللە-كويىدە-كى دائىلىق دۇئاگۈي مويسىپىتلار ئىدى.

دۇئاگۈيلۇق «دۇئاگۈي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇ: - ھۈنەر بىلىمىستىن خاس دىنىي ئوقۇش بىلەن قالساڭلار تەمەخۇر بولۇپ قالسىلەر، - دەپ تالىپلارغا تەربىيە بېرەتتى. ئۆزى دۇئاگۈيلۇق قىلمايتتى، سەدىقە-ئېھسانغا قىزىقمايتتى.

ئەسنادا سادىر بالا-چاقلىرىنى جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، قادىر بىلەن بىللە كۈنپىتىش دىيارلىق ئون نەچچە يىگىتنى ئېلىپ، قورال-ياراغلارنى تەخلەپ، دۇبۇلغا-قۇياقلىرىنى كىيىپ يولغا چىقتى.

دۇپىي نى (پ) موزدۇزلۇقتا ئاياغنى چەم-لەش، مىخلاش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان، شەكلى پۇتقا ئوخشايدىغان، بىر تەرىپىنى كۆتەك ياكى يەرگە قېقىپ قويىدىغان تۆمۈر ئەسۋاب؛ سەندەل.

دۇت نى (پ) ① ئىس، تۇتۇن؛ شۇنداق قىلساڭ كۆيدۈرۈلگەن تېرەمنىڭ دۇتى مەلىكىنىڭ قورسىقىدىكى يىلانغا تەسىر ئۆتكۈزىدۇ. شۇ ھامان يىلان سىرتقا چىقىپ مەلىكە شىپا تاپىدۇ. ② بۇس، پۇراق؛ ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، دۇنيا كۆزۈمگە قاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈندى. دىمىغىدىن ئاچچىق دۇت چىقىپ كەتتى.

دۇت ئالماق ئىس كۆتۈرۈلمەك، تۈتمەك؛ دۆۋىلەكلىك ئوتۇن دەسلەپ دۇت ئالدى. كېيىن بىردىنلا ئوت ئېلىپ لاۋۇلداپ كۆيۈپ كەتتى.

دۇت بەرمە سىلىك ئىس ماڭماسلىق، ئىس چىقىماسلىق؛ - شۇنداقمۇ، ھە، ئاخىرى پۈتكۈزۈپسەندە؟ - دەپدى رۇزىئاخۇن ۋە باش تەرىپى چۇۋۇلۇپ كەتكەنلىكتىن دۇت بەرمەي-ۋاتقان تاماكىسىنى تاشلىۋېتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

دۇت سالماق ئىسلىماق، ئىسرىق سالماق؛ شەيخ رەئىس ئىبىنسىنا يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر تارقالغان جايلارنى سەندەل ياغىچى، ئادراسمان قاتارلىق نەرسىلەرنى كۆيدۈرۈپ دۇت سېلىشنى تەشەببۇس قىلغان.

دۇتار نى (پ) <مۇز> ئۇيغۇرلارنىڭ تارلىق چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ بىرى. سېپى ئۇزۇن، بېشى چوڭ، سىرتقى كۆرۈنۈشى بويىغا

سايماڭلىرى ياسىلىدۇ، قوۋزىقى تەركىبىدە تانئات كىسلاتاسى بولۇپ، بويلاق قىلىنىدۇ. **دۇپ دىبىقى** <بوت> دىبىق ئائىلىسىدە-كى دائىم يېشىل تۇرىدىغان كىچىك چاتقال. غولى يۇمشاق ۋە بوغۇملۇق كېلىدۇ، يوپۇرمىقى تەتۈر تۆمۈنە شەكلىدە بولۇپ، ئۇدۇل ئۆسىدۇ، گۈلى ئاچ سېرىق، ئاتىلىق ۋە ئانىلىق ئايرىم تۈپلەردە بولىدۇ، شار شەكلىدە شىرنە-لىك مېۋە تۇتىدۇ. دۇپ دەرىخى، تېرەك، سۆگەت ۋە قارىياغاچ قاتارلىق دەرەخلەر-نىڭ شېخىدا پارازىت ياشايدۇ، تىبا-بە تىچلىكتە غول ۋە يوپۇرمىقى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. قان بېسىمىنى چۈشۈرۈش رولىغا ئىگە.

دۇبەن نى (خەن) كونا. شىڭ شىسەي شىنجاڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان دەۋردە ئۆزى ئۆزىگە بەرگەن «ئەڭ چوڭ ھۆكۈمران» دېگەن مەنىدىكى ئەمەل نامى.

دۇبەن يامۇل شىڭ شىسەي دەۋرىدىكى ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت.

دۇبىيور نى (ر) <تىبا> ئوخشاش بىر رولىنى ئېلىپ چىقىشقا تەييارلانغان ئىككىنچى بىر ياردەمچى ئارتىس.

دۇبۇلغا نى. كونا. تىخ ياكى ئوقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن تۆمۈردىن ياسالغان باش كىيىمى؛ قالپاق؛ چىنتۆمۈر باتۇر مەيدىسىگە يەتتە قات ساۋۇتنى تېگىپ، بېشىغا دۇبۇلغا كىيىپ، مىسران قىلىچىنى تۇتۇپ ئوردا مۆكۈنۈپ يېتىپتۇ. * چۆل تەرەپتىن ئۇرۇۋاتقان ئىزغىرىن شامال ئۇنىڭ قوش مۇڭگۈزلۈك دۇبۇلغىسى ئاستىدىن چىقىپ تۇرغان ساپسېرىق ئۇزۇن چاچلىرىنى ئۇچۇراتتى.

دۇبۇلغا-قۇياق دۇبۇلغا ۋە قۇياق؛ شۇ

دۇچار بولماق، دۇچار قىلماق. * ھازىر مېنىڭ سەندىن باشقا ھېچكىم قالىدى، ئەگەر سەنمۇ قانداقتۇر بىر كېسەلگە دۇچار بولۇپ قالساڭ، ئۇ چاغدا مەنمۇ تۈگىشمەن. * شۇم پەلەك، مۇدەھىش پەلەك نامەردكە يارقىلىدىك مېنى، يار ئەمەس بەلكى ئېغىر دەردكە دۇچار قىلدىك مېنى.

دۇچار ئەتمەك ← دۇچار قىلماق: كونا يار بىرلە تېپىشتىم، يېڭى يار ئەتتىم يەنە، كونا ھىجران دەردىگە ئۆزىنى دۇچار ئەتتىم يەنە.

دۇچار بولماق گىرىپتار بولماق، مۇپتىلا بولماق، يولۇقماق: قۇددۇس ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ بېشىغا كەلگەن قانلىق پاجىئە ئۇرۇش توختىغاندىن كېيىن ئاقسۇ ئاھالىسى دۇچار بولغان بىرقاتار ئېچىنىشلىق ۋە قەلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالدى. * ئۇ مەڭگۈ كەچۈرۈم قىلغىلى بولمايدىغان ھىيلىگەر، بىنومۇس، قاقباش دەللىنىڭ ئويۇنچۇق قىلىپ ئوينىشى ۋە مەسخىرە قىلىشىغا دۇچار بولماقتا.

دۇچار قىلماق گىرىپتار قىلماق، مۇپتىلا قىلماق، يولۇقتۇرماق: سىزگىمۇ مەلۇم، مېنىڭ سىزنى كۆڭۈلسىزلىككە دۇچار قىلىشىم شۇ چاغدىكى جاھالەتلىك سىياسەتنىڭ كاساپىتىدىن بولغان، بۇنى توغرا چۈشەنسىڭىز. * سۇنۇر تۇيۇقسىز چىققان ئىتتىن چۆچۈپ دەرۋازىغا يۆلىنىپ قالدى. ئۇ قانچىنىمۇ، ئۆزىنى مۇشۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرگە دۇچار قىلغان زەينىمۇ تىللىغىنىچە ئۆيىگە كىردى.

دۇخاۋا نى. يىپەك ۋە ئارىلاشما يىپلاردا ئوڭ يۈزىگە موي چىقىرىپ توقۇلىدىغان رەخت.

دۇخاۋا دوپپا دۇخاۋىدىن تىكىلىدىغان دوپپا. ئەرلەرنىڭ سىدام بولىدۇ، ئاياللارنىڭكىگە گۈل ئىشلىنىدۇ.

كېسىلگەن نەشپۈتنىڭ يېرىمىغا ئوخشايدۇ. ئىككى تال يىپەك تار ئىشلىتىلىدۇ. 13 يېرىدە پەدە بولۇپ، G C ياكى DG' گە سىزلىنىدۇ. ئاۋاز دائىرىسى ئىككى ئوكتىۋا، كۆپ ھاللاردا يالغۇز چېلىنىدۇ. تەڭكەش قىلىپ چېلىشقىمۇ بولىدۇ.

دۇتارچى نى ① دۇتار چالىدىغان كىشى: يەكەنلىك دۇتارچى يىگىت شاھابدىننىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ، لوتپۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ، تونۇشلۇق بېرىپ كۆرۈشۈشى كۆپچىلىكنىڭ كۈلكىسىنى ئۈزۈپ قويدى. ② دۇتار ياسىغۇ-چى ياكى ساتقۇچى كىشى.

دۇتخانا نى (پ) تونۇرنىڭ ئاستىدىكى ھاۋا ئۆتۈشىدىغان تۆشۈكى.

دۇتلاتماق «دۇتلىماق» يېتىلنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى.

دۇتلاشماق «دۇتلىماق» يېتىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دۇتلانماق «دۇتلىماق» يېتىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

دۇتلىماق پ ① ئىس چىقماق، ئىس يانماق. ② پۇراپ، سۈمۈرۈپ چىقارماق: دۆلەتنى كونا مەش بىلەن باي قىلالمايسىز، سالامەتلىك مۇھىم، بىلەمسىز، كېسەلچان ئادەممەن! ئىس دۇتلاپ ئۆلەيمۇ ئاخىر!

دۇچ ← دۇچ كەلمەك.

دۇچ كەلمەك ئۇچرىماق، يولۇقماق؛ ئۇدۇل، روبىرو كەلمەك: مەن ئاجايىپ ئىشلارغا دۇچ كەلدىم. نۇرغۇن ئىشلار تېپىشماق، بەزىلىرى سىرلىق. * يول ئۈستىدە دۈشمەن ئەسكەرلىرىنىڭ قارشىلىقىغا دۇچ كېلىپ قالسا، پارچە-پۇرات ئۇرۇشلارنىڭ بولۇپ قېلىشى مۇمكىنلىكىمۇ ئالدىنلا پەرەز قىلىپ قويۇلدى. **دۇچار نى (پ)** گىرىپتار، مۇپتىلا؛ يولۇقۇش:

دۇخوپكا ئى (ر) نان، سامسا، پېچنە-پىرە-نىك قاتارلىق ئۇن ۋە گۆشتىن قىلىنىدىغان يېمەكلىكلەرنى پىشۇرىدىغان، ئوت ياكى توك بىلەن قىزىتىلىدىغان قاڭغالتىر ساندۇق.

دۇخوۋوي ئى (ر) <مۇز> ← **دۇخوۋوي چالغۇ**.

دۇخوۋوي چالغۇ <مۇز> پۈۋلەپ چالدىغان يەللىك چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئورتاق نامى. بۇ خىل چالغۇلارنىڭ شەكلى بىر-بىرىگە ئوخشمايدۇ. ياغاچ، مېتال ۋە باشقا ماتېرىياللاردىن ياسىلىدۇ. ئوتتۇرىسى كاۋاك ۋە نەيسمان كېلىدۇ، ئوتتۇرىسىدىكى توسالغۇلار تىترىگەندە مۇزىكىلىق ئاۋاز چىقىدۇ، ئاۋاز دائىرىسى ئۇنىڭ ئۇزۇن-قىسقىلىقىغا قاراپ ئوخشاش بولمايدۇ. ئۆزى قانچە ئۇزۇن بولسا ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇقنىڭ تىترىشى شۇنچە ئاستا بولۇپ، چىققان ئاۋازمۇ شۇنچە بوم بولىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا، ئۇنىڭدىكى تىترەش سۈرئىتى شۇنچە تېز بولىدۇ-دە، ئاۋازمۇ شۇنچە ئىنچىكە چىقىدۇ.

دۇخوۋوي ئوركېستىر <مۇز> پۈۋلەپ چالدىغان مۇزىكا ئەسۋابلىرىدىن تەشكىل-لەنگەن ئوركېستىر.

دۇخۇلۇر ئى. دىئال ← **تۇغۇر**.

دۇد ئى <مۇز> ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ بىرخىلى. شەكلى گىتارغا ئوخشاپ كېتىدۇ. سەككىز تارى بولىدۇ: قالدۇن، دۇد، ساپال چۇرا، سېپت مورا، بالمان، تىلۋاز، ناغرا-سۇناي... 37 خىل چالغۇ ئەسۋابىنىڭ ھەممىسىنى ياسايدۇ، ھەممىسىنى چالىدۇ.

دۇدۇ ئى (خەن) تارس. تۇتۇق، ۋالىي.

دۇدۇق ① تەق. راۋان سۆزلىيەلمەي،

تۆتۈتلەپ سۆزلەش ھالىتى (ئادەم ھەققىدە). ② ئى. دۇدۇقلاپ سۆزلەيدىغان ئادەم، كېكەچ، تۆتۈت: دۇدۇق سۆزگە يارىماس، ئوغرى كۆزەتكە (ماقال).

دۇدۇق-بۇدۇق ئېنىق، ئوچۇق سۆزلىيەلمەي دۇدۇقلاش، تەمىترەش ھالىتى: ئۇ مېنى كۆرۈپلا «دۇدۇق-بۇدۇق» قىلىپ سۆزلىيەلمەي قالدى.

دۇدۇقلاتماق «دۇدۇقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئامىنەنىڭ بۇ سوئالى ئابلىمىتنى خېلى دۇدۇقلىتىپ قويدى.

دۇدۇقلاشماق «دۇدۇقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار گەپكە جاۋاب بېرەلمەي دۇدۇقلىشىپ قېلىشتى.

دۇدۇقلانماق «دۇدۇقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: بەزىدە ئىلىك تەتۈر «دەلىل»لەر بىلەن ئىپار گۈلنى ئالدىرىتىپ قوياتتى. بۇنداق ۋاقىتلاردا، ئىپارگۈل قىزىرىپ دۇدۇقلىناتتى * مانا ساڭا پۇرسەت! كۆڭۈلدە-كى سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىۋېلىش كېرەك. لېكىن ئۇنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ، دۇدۇقلىنىپ قالدى.

دۇدۇقلىماق پ. سۆزلىگەندە بەزى سۆز ۋە تاۋۇشلارنى ئېنىق، راۋان ئېيتالماي، تەمىترەپ سۆزلىمەك؛ كېكەچلىمەك: ئايىتىلا بولۇپ ئۆتكەن گەپ-سۆز ۋە ھەردە-كەتلەرنى يەنە بىرقېتىم تېز ئويلىۋالغاندىن كېيىن، بىر تۇرۇپ راۋان، بىر تۇرۇپ دۇدۇقلاپ سۆزلەشكە باشلىدى. * ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ تۇيۇقسىز سوئالى ئايۇپنى كاڭگىردە-تىپ قويدىمۇ نېمە، ئۇ دەماللىققا بىرنەرسە دېيەلمەي دۇدۇقلاپ قالدى.

دۇدۇقلانماق پ. بىرەر نەرسىدىن ئاغرىنىپ دومسايماق، باتىنماق، قېيىدىماق: يىراقتىنلا تاغاملارنى ئېنىق كۆردۈم. ئۇنىڭ ئايالى

دۇدۇلىنىپ تاغامغا تەنۇر قاراپ بىر چەتتە ئولتۇرۇپتۇ.

دۇدۇسى تۇتماق ئاچچىقى كەلمەك، خۇيلانماق، باتىنماق؛ تۇرسۇن مېنى كۆرۈپ، دەسلەپ ھاك - تاڭ بولۇپ قالدى. كېيىن بىردىنلا دۇدۇسى تۇتۇپ شېرىكلىرىگە ۋارقىردى: - نېمە تۇرۇشىسەن، باغلا بۇ قاچقۇنى!

دۇر ئى (ئە) ئۈنچە - مەرۋايىت؛ دېسە دۇر، دۇر ئەمەس قىممەتتە شۇنچە، دېسە بال، بال ئەمەس لەززەتتە ئۈنچە. * سېنىڭ دەردىڭ بىلەن قالدۇم، باشقىسى بىلمەيمەن، سەدەپتەك چىشلىرىڭنى ھەم دۇرغا ئوخشىتاي يارىم.

دۇربۇن ئى (پ) <ھەرب> يىراقتىكى نەرسىنى يېقىن قىلىپ، چوڭ كۆرسىتىدىغان ئوپتىك ئەسۋاب. ئەڭ ئاددىي بولغان نۇر سۇندۇرغۇچ دۇربۇن ئىككى گۈرۈپپا لىنىيىدىن تەركىب تاپىدۇ.

دۇردانە ئى (پ) ① ئېسىل، چوڭ ئۈنچە - مەرۋايىت. ② ئېسىل، بىباھا، قىممەتلىك نەرسىلەر؛ ئۇنىڭ ئىچىگە كىرگەن كىشى ئۇيغۇر مىللىي مېمارچىلىق سەنئىتىنىڭ ئاجايىپ دۇردانلىرىغا مەپتۇن بولۇپ قالاتتى. * قەدىمكى دانىشمەنلەر ئۆزىنىڭ ئەقىل - دانىشلىرىدىن كېيىنكىلەرگە ئاجايىپ ھېكمەت دۇردانلىرىنى مېراس قالدۇرغان.

دۇردۇن ئى. يىپەكتىن توقۇلغان ئېسىل رەخت؛ تاۋار - دۇردۇن ئاشار، لاي ئاشماس (ماقال). * يارىنىڭ كىيگەن كۆڭلىكى، قىزىل دۇردۇن تاۋاردۇر. يارىمنىڭ كۈلۈشلىرى يۈرىكىمگە داۋادۇر.

دۇرراڭ ئى (ر) قائىدە - يوسۇن، غەرەز ئوقمايدىغان، ساراڭدەك قىلىق قىلىدىغان ئادەم؛ ئالدىڭدا يەنە ئاللانى زادى يادىغا ئالمايدىغان، نەدىندۇر قاڭقىپ كېلىپ قالغان

بىر دۇرراڭمۇ تۇرۇپتۇ.

دۇررىمارجان ئى (دۇر+رى+مارجان)

ئۈنچە - مەرۋايىتتىن قىلىنغان مارجان تىزىق؛ بىزمۇ بەك قورقۇپ كەتكەنلىكىمىزدىن ئۈندىمەستىن ئۇلار بىلەن بىللە يۈرۈۋەردۇق. ئۇلار ماكانلىرىغا كېلىپ ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، ماڭا دىققەت بىلەن سەپىلىپ قاراپ، ئۈستۈمدىكى كىيىم ۋە دۇررىمارجانلارنى كۆرۈشتى.

دۇرۇت ئى (پ) پەيغەمبەرنى سېغىنىپ ۋە ئۇنىڭدىن ياخشىلىق تىلەپ ئوقۇلىدىغان ھەمدۇسانا، دۇئا؛ دۇرۇت ئوقۇماق. * كېۋىر ئاخۇن ناھىيىلىك دوختۇرخانا بالىسىنىڭ ئىككى كىشىلىك ياتاغانىدا كارىۋات بېشىغا دۈمبىسىنى تىرەپ كۆزلىرىنى يۇمغان ھالدا دۇرۇت ئوقۇپ ياتاتتى. * ئۆيدە يالغۇز قالغان بوۋاي سەندەلگە پۇتىنى تىقىپ ئولتۇرۇپ، پىچىرلاپ دۇرۇت ئوقۇيتتى.

دۇرۇت ئوقۇماق خۇدا ۋە پەيغەمبەرلەر - نى سېغىنىپ ۋە ئۇنىڭدىن ياخشىلىق تىلەپ ھەمدۇسانا، دۇئا ئوقۇماق؛ ئۇ قورقۇنچتىن لېۋى - لېۋىگە تەگمەي پىچىرلاپ دۇرۇت ئوقۇپ ئولتۇرغان موللا يىگىتنىڭ تويۇقسىز چاقىرىشىدىن چۆچۈپ كەتتى. * دۇرۇت ئوقۇپ ئۇنى ئۆتكۈزەلەيدىغان بىرەر بۇۋى خوتۇننى ئويىگە چاقىرىشقا قۇربى يەتمىگەن تاجىخان ئەلەمدىن كېسىلىپ تامغا يۆلەنگىنىچە ئۇخلاپ قالدى.

دۇرۇت - ئىستىغپار دۇرۇت ۋە ئىستىغپار؛ مەغلدىغان كىشىلەر دۇرۇت - ئىستىغپار ئوقۇپ مەسچىتكە كىرمەكتە ئىدى. * چوڭ يول بىلەن چىكىلىك ئارىسىدىكى ھويلىنىڭ ئارىلىقى ئانچە ئۇزۇن بولمىسۇن، ئەمما ھاجىم دەرۋازىغا يەتكۈچە دۇرۇت - ئىستىغپاردىن بىرمۇنچىسىنى ئوقۇۋەتتى.

دۇرۇس (پ) ① سۇپ. توغرا، خاتا ئەمەس؛

دۇريان ئى (لات) <بوت> ← دۇريان دەرىخى.

دۇريان دەرىخى <بوت> پاختا دەرىخى ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرىخ. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە ئېللىپس شەكىلدە، مېۋىسى شارسىمان، سىرتقى يۈزىدە نۇرغۇنلىغان قاتتىق تىكەنلىرى بولىدۇ، مېۋە گۆشى ئاق، يېڭىلى بولىدۇ، ئەسلىي ماكانى جەنۇبىي ئوكيان تاقىم ئاراللىرى بولۇپ، مەملىكىتىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىدىكى خەينەنداۋ ئارىلىدىنمۇ چىقىدۇ.

دۇش ئى (ر >فران) مۇنچىلاردا سۇنى يامغۇرغا ئوخشاش چۈشۈرۈپ بېرىدىغان قۇرۇلما.

دۇشالقا ئى. دىئال. شىراق.

دۇشقار سۈپ. قىيىن، مۇشكۈل؛ قەلەمقاشلىق ئىكەن، جاننىڭ پىراقى. ئەجەب دۇشقار ئىكەن، يولنىڭ پىراقى.

دۇشقارچىلىق ئى. قىيىنچىلىق، تەسلىك، مۇشكۈللۈك؛ «يىتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە، بېشى تاشقا تېگەر» دېگەندەك، بۇ ئايلاز قىزىمنىڭ كۆڭلى ئەمدى بىرتاز ئارام تاپقاندا، نېمىدېگەن دۇشقارچىلىق بۇ!

دۇغ (پ) ① ئى. سۇيۇقلۇقلارنىڭ ئاستىغا چۆككەن ماددا، چۆكۈندى؛ ماي دۇغى. ② سۈپ. تەركىبىدە ھەرخىل ئارىلاشمىلار بولغان، ساپ بولمىغان، سۈزۈك بولمىغان؛ دۇغ سۇ.

دۇغلاشماق پ. دۇغ ھالەتكە كەلمەك، دۇغ بولۇپ قالماق، دۇغلانماق؛ ئالدى بىلەن، سۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى رەڭسىز، دۇغلاشمىغان، سېسىق پۇراقىن خالىي بولۇشى لازىم.

دۇغلانماق پ ← دۇغلاشماق.

دۇرۇس قىلماق. * دوستۇڭ دوست بولسۇن، ھېسابىڭ دۇرۇس بولسۇن (ماقال). * - مۇئەللىملەرنىڭ بالىنى گەپكە كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئۇرۇپ - تىللىشى دۇرۇس ئەمەس. ② سۈپ. توغرا، ياخشى، ئوبدان؛ دۇرۇس ئادەم. * - ئالىمنىڭ دۇرۇسلىقى دۇرۇس، ئەمما ئۇنىڭدا ئازراق مەنەنچىلىك بار، شۇنى تۈزەتسە ياخشى بولاتتى، - دېدى سالى پىكىر بېرىپ. ③ سۈپ. ئەۋزەل، ئارتۇق؛ - قانۇن ئالدىدا جاۋابقا تارتقاندىن ۋەجدان ئالدىدا جاۋابقا تارتقىنىم دۇرۇس، - دېدى ھاشىر. ④ يۈكلىمە رولىدا كېلىپ، «توغرا، شۇنداق» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ؛ دۇرۇس، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى، ئەمەلىيەت ۋە ئىقتىسادىي بازىس ئومۇمەن ئاساسىي ۋە ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدۇ، بۇنى كىم ئېتىراپ قىلمايدىكەن، ئۇ ماتېرىيالست ئەمەس. * دۇرۇس، ئىنسانلار- نىڭ ھەممىسى مەيلى قانداق ئېھتىياج بىلەن بولسۇن، ئۆز شارائىتىنى، دۇنيانى ئۆزگەرتىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

دۇرۇسلانماق «دۇرۇسلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دۇرۇسلاشماق ① «دۇرۇسلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② دۇرۇس، توغرا ھالەتكە كەلمەك.

دۇرۇسلانماق «دۇرۇسلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى.

دۇرۇسلۇق «دۇرۇس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇنىڭ دۇرۇسلۇقىنى بىلمەپتەن. دۇرۇسلىماق پ. دۇرۇس قىلماق، تۈزىمەك، توغرا قىلماق، توغرىلىماق؛ سەپەرگە چىققان ئادەم يول ماڭىدىغان كۈنىنى تاللاپ، باش-كۆزىنى سۇغا سېلىپ، نىيىتىنى دۇرۇسلاپ ماڭدۇ.

دۇفۇ نى (خەن) بىرخىل قوشۇمچە يېمەكلىك، پۇرچاق سۈتىنى قايناتقاندىن كېيىن، گەج ياكى تۇز دۇغىنى قوشۇش ئارقىلىق ئۇيۇتۇپ، تەركىبىدىكى بىرقىسىم سۈنى بېسىم بىلەن چىقىرىۋېتىش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. ئادەتتە سەي قورۇشتا ۋە بەزى سۇيۇق تاماقلاردا ئىشلىتىلىدۇ. **دۇفۇ پىشلىقى** قاينىتىلغان پۇرچاق سۈتىنىڭ يۈزىدە ئۇيۇغان قايماقنى سۈيۈپلەپ قۇرۇتۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. خان يېمەكلىك.

دۇفۇ قېتىقى قاينىتىلغان پۇرچاق سۈتىنى گەج قوشۇپ ئۇيۇتۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان قېتىقسىمان يېمەكلىك.

دۇفۇ قېتىقى دۇفۇنى لاتغا ئوراپ، ئۇنىڭغا پۇراقلىق ماتېرىياللارنى قوشۇپ قۇرۇتۇلغان قاق.

دۇكات نى (پ) دوختۇر ۋە ساتىراشلار ئىشلىتىدىغان كىچىك قايچا.

دۇكان نى (ئە) ① ھەرخىل نەرسىلەرنى سېتىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ئۆي، ماگىزىن، جاي؛ بىركۈنى بىر كىشىدىن بىر «شاڭخەي» ماركىلىق قول سائەتنى 30 سومغا ئالدىم، ئەسلىدە ئۇ دۇكاندا 125 سوملۇق سائەت ئىدى. ② ھۈنەرۋەنلەرنىڭ ئىش قىلىدىغان ئۆيى؛ ياغاچچىلىق دۇكىنى. كىيىم تىكىش دۇكىنى. * مەن كەلگەندە ئۈستام دۇكاننىڭ ئىشىكىنى ئەمدىلا ئېچىپ تۇرغانىكەن. ③ گىلەمچىلىك، باپكارلىق قاتارلىقلاردا توقۇش مەشغۇلاتىنى ئېلىپ بارىدىغان جاھازىلىق ئۈسكۈنە ۋە پاختا، يۇڭ قاتارلىقلارنى ئاتىدىغان يا شەكىللىك ئەسۋاب.

دۇكان ئاچماق ① دۇكان تەييارلاپ، تىجارەت قىلىشنى يولغا قويماق؛ تىجارەت

باشلىماق؛ ئۇ تىجارەتدە كۆپ پايدا ئالغانلىقى ئۈچۈن كېيىنكى بازار كۈنى ئۈچ يەردە دۇكان ئېچىش نىيىتىدە ئايالى ۋە ئوغلىنىمۇ بىرگە ئېلىپ مېڭىپتۇ. ② مەخسۇس ئۆي تەييارلاپ ھۈنەرنى باشلىماق؛ ئۇ ئۆزىچە ئويلاپ، باش قاتۇرۇپ، ئاخىرى ياماقچىلىق قىلىپ جان بېقىشنى ئۆزىگە لايىق كۆرۈپتۇ. شۇ مەقسەت بىلەن، كىچىككىنە بىر دۇكان ئېچىپتۇ.

دۇكان ئاسقۇسى ئەتلەس دۇكىنىدا ئۆرۈشلەرگە ئاھا بەرگەندە پەركانى ئېسىپ قويىدىغان ئىلمەك ياغاچ.

دۇكان ئايرىماق ① شاگىرت مۇستەقىل ئىشلىيەلەيدىغان بولغاندا ئۈستىسىنىڭ دۇكىنىدىن ئايرىلىپ ئۆز ئالدىغا ھۈنەر قىلماق؛ - ئاشپەزلىكنى ئۆگىتىرىش، شاگىرتلىق ۋاقتىدىن كۈنلىرىگە كېتىپ بارىدۇ. دۇكان ئايرىغاندىن كېيىن، دەسمايگە پۇلۇڭ بارمۇ؟ - دەپدى كىرىمئاخۇن. ② كۆچمە.

بىر پۈتۈنلۈك تەركىبىدىن ئايرىلىپ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل بولماق؛ بوتانىكا، زوئولوگىيە قاتارلىق پەنلەر بىئولوگىيىدىن دۇكان ئايرىپ مۇستەقىل بىر پەن بولۇپ كەتتى.

دۇكان بېشى كىگىزچىلىك دۇكىنىدىكى غول ياغاچنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى كىرىچ تارتىپ يۆگىلىدىغان ئەگمەچ بېشى. **دۇكان ئورسى** ئەتلەس توقۇش دۇكىنىدىكى تەپكە ئورۇنلاشقان ئورەك.

دۇكانچە نى. كىچىك دۇكان؛ بوتكا.

دۇكانچى نى. دۇكاندا تۇرۇپ مال ساتقۇچى كىشى، پىرىكازچىك؛ دۇكاندار؛ - ھە، ئابدۇئېلى ئاكا، - دەپدى ئېزىز رېھىم سۆز باشلاپ، - شۇنداق قىلىپ، مۇسا دۇكانچىغا تۇخۇم ئەكىلىپ بەردىگىزمۇ؟

دۇكاندار نى (ئە+پ) شەخسى دۇكاندا

مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇلار ئاساسەن گەنسۇ ئۆلكىسىگە ئولتۇراقلاشقان.

دۇڭشياڭ تىلى <تىل> دۇڭشياڭ مىللىتى ئىشلىتىدىغان تىل. بۇ تىل ئالتاي تىللىرى سىستېمىسى مۇڭغۇل تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ. مەملىكىتىمىزنىڭ گەنسۇ ئۆلكىسى دۇڭشياڭ مىللىتى ئاپتونوم ناھىيىسىدە ئىشلىتىلىدۇ. موڭغۇل تىللىرى تۈركۈمى ئىچىدە دۇڭشياڭ تىلى خەنزۇ تىلىنىڭ تەسىرىگە بىرقەدەر چوڭقۇر ئۇچرىغان.

دۇڭشياڭلار نى <ئىرق> دۇڭشياڭ مىللىتى ۋە شۇ مىللەتكە تەۋە كىشىلەر توپى، دۇڭشياڭ خەلقى.

دۇڭغلاپ رەۋ. توپى بىلەن، ئۈلگۈچە: سىزچە، پۇلنى دۇڭغلاپ تېپىش ئۈچۈن ئوغرىلىق قىلىش كېرەكمۇ؟

دۈلدۈل نى (ئە) ① رىۋايەتلەردىكى ھەزرىتى ئەلى مىنگەن ئۇچار ئاتنىڭ نامى. ② كۆچمە. كېلىشكەن، ئىنتايىن تېز چاپىدىغان ئالاھىدە بىر خىل ئات؛ تاز قوتۇر ئاتنى يېتىلەپ ئۆيگە ئاپىرىپ، ھەركۈنى كۆمەچ نان بېرىپ راسا بېقىپتۇ. ئات سەمرىپ ئالامەت بىر دۈلدۈل بولۇپتۇ. * ئوخشاس ھېچ گۈل ئەگەردە سېنى بىر «گۈل» دەي دېسەم، قەدىمىڭ تېز دۈلدۈلۈمدىن، سېنى دۈلدۈل دەي دېسەم.

دۈلۈك نى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇلار يۈننەنگە ئولتۇراقلاشقان.

دۈلۈك تىلى <تىل> دۈلۈكلەر ئىشلىتىدۇ. خان تىل. بۇ تىل خەنزۇ-زاڭزۇ تىللىرى سىستېمىسى زاڭزۇ-بىرما تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ. مەملىكىتىمىزنىڭ يۈننەن ئۆلكىسى گۇڭشەن دۈلۈك-تۈزۈمىلى ئاپتونوم ناھىيىسىدە ئىشلىتىلىدۇ. چەت ئەلدە

مال ساتقۇچى سودىگەر: شاھزادە ئىچىدە «ئادىل پادىشاھ سورىغان شەھەر مۇشۇنداق مۇڭلۇق بولامدۇغاندۇ؟» دەپ ئويلاپ، بىر دۇكانداردىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. * دۇكاندار يىگىت مۇڭگۈزنى قولغا ئېلىپ ئوبدان قاراپ چىقتى.

دۇكانلىق سوپ ① دۇكىنى بار، دۇكانغا ئىگە بولغان: - ئەجەب قىزىق ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، قاسىماخۇن ئۇستام، - دەپ سۆز باشلىدى ئوسمان دۇيچاڭ، - مانا سېلىمۇ دۇكانلىق بولۇپ قېلىپتلا، بىزمۇ بوش كەلمىدۇق. ② دۇكان سېلىشقا باپ، دۇكانغا قۇرۇشقا يېتىدىغان: دادۇي دادامغا ئۈستەك بويدىن بىر دۇكانلىق يەر ئۆلچەپ بەردى. ③ دۇكان ياساشقا بولىدىغان، دۇكان ياساشتا يېتەرلىك: ئاتقۇچى ئۇستام، ئىككى دۇكانلىق ئۈچمە ياغىچى بار ئىدى ئالامدىلا؟ **دۈك** رەۋ (خەن) توپى بىلەن، ئۈلگۈچە: دۈك ساتماق، دۈك ئالماق، دۈك ئۆتكۈزمەك. * بىر ماشىنا ئالىمى پارچە سېتىپ تۈگىتىش ئاسان ئەمەستەك كۆرۈندى، شۇڭا ئەرزانراق بولسۇ دۇڭلا سېتىۋەتسىم.

دۇڭزۇ نى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇلار گۇيجۇ، خۇنەن ۋە گۇاڭشى ئۆلكىلىرىگە ئولتۇراقلاشقان.

دۇڭزۇ تىلى <تىل> دۇڭزۇلار ئىشلىتىدۇ. خان تىل. بۇ تىل خەنزۇ-زاڭزۇ تىللىرى سىستېمىسى جۇاڭزۇ-دۇڭزۇ تىللىرى تۈركۈمىمى دۇڭزۇ-شۈيىزۇ تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ. مەملىكىتىمىزنىڭ گۇيجۇ، خۇنەن، گۇاڭشى قاتارلىق جايلارىدا ئىشلىتىلىدۇ.

دۇڭزۇلار نى <ئىرق> دۇڭزۇ مىللىتى ۋە شۇ مىللەتكە تەۋە كىشىلەر توپى، دۇڭزۇ خەلقى.

دۇڭشياڭ نى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق

برما دائىرىسىدە ئىشلىتىلىدۇ.

دۇلۇڭلار نى <ئىرق> دۇلۇڭ مىللىتى ۋە شۇ مىللەتكە تەۋە كىشىلەر توپى، دۇلۇڭ خەلقى.

دۇمبا نى. تاياق، كالتەك: دادام سابىق خەلق كومىتېتىدا ماخو تازىلاپ، قورۇ سۇيۇرۇپ يۈرەتتى، لېكىن باشقىلارغا ئوخشاش تېخى قالپاق كىيىپ، دۇمبا ئاستىغا ئېلىنمىغانىدى. * - ھا...ھا...ھا...! - سۇلايمان كەينىگە ئۆزىنى تاشلاپ، يانپاشلىرىغا ئۇرۇپ قاقلاپ كۈلدى، - دادۇيچاڭ، ئەزالار دۇمبانى مەندىن باشلاپ، ئاچچىقىنى سىزدىن چىقىرىدۇ. **دۇمبا يېمەك** ئۇرۇلماق، تاياق يېمەك: - چاۋار، - دېدى ئۇستام ئاگاھلاندۇرۇپ، - ئۆزۈڭگە پەخەس بول، بۇ بالنىڭ ئاكىسى ئاڭلاپ قېلىپ جازاڭنى بېرىپ قويمىسۇن، قايسى كۈنى ئاڭلىساق تازا دۇمبا يەپسەنمۇ؟ * - ھوي، ماۋۇ تازىنى، گۈل ئەكىلىپسەنمۇ؟ سەن گۈلنى نېمە قىلسەن؟ ئەكەل، ماڭا بەر، بولمىسا دادامغا دەيەن، دۇمبا يەيسەن تاز، - دەپ ماڭا ئېسىلىپ گۈلنى تالاشقىلى تۇردى.

دۇمباق نى <مۇز> چوكا بىلەن چالدىغان چالغۇ ئەسۋابى. كۆپىنچە يۇمىلاق تۇڭ شەكلىدە بولىدۇ. ئىچى كاۋاك، بىر ياكى ئىككى تەرىپىگە تېرە كىيدۈرۈلىدۇ. **دۇمباق يېرىلماق** كۈتكەن ئىشنىڭ نەتىجىسى چىقماق: سايلام نەتىجىسى ئېلان قىلىندى. دۇمباق يېرىلدى.

دۇمباقنى چالماق باشقىلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلماق، تەرىپىنى ئالماق، چاپىنىنى كۆتۈرمەك، غالىچىلىق قىلماق: بالام نۇرۇمۇمۇ بىزگە ئوخشاش كەمبەغەل تۇرسا، نېمىدەپ شاڭيۇنىڭ دۇمباقنى چېلىپ ئۇنى چېقىپ يۈرسەن؟

دۇمباقچى نى ① دۇمباق چالدىغان ئادەم: - بۇ بىر مەيدان چوڭ جەڭ، - دەپتۇ يىلان پاقىغا، - سەندەك داڭلىق دۇمباقچىدىن بىرى بولمىسا بولمايدۇ. ② كۆچمە. باشقىلارنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرىدىغان، باشقىلارنىڭ كەتمىنى چايدىغان كىشى؛ يالاقچى، گۇماشتا، گۇپياڭچى: شىڭ شىسەي گومىنداڭنىڭ دۇمباقچىسى ئىدى.

دۇمباقچىلىق نى ① دۇمباق چېلىش ئىشى. ② باشقىلارنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرۈش، باشقىلارنىڭ كەتمىنى چېپىش؛ يالاقچىلىق، گۇپياڭچىلىق: شىڭ شىسەي سوتسىيالىزمىدىن يۈز ئۇرۇپ، گومىنداڭغا دۇمباقچىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن شىنجاڭدىن بۇلغان تونىلاپ ئالتۇنى ئېلىپ قېچىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغان.

دۇمبالاتماق «دۇمبالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: باي، ئاسىمنى راسا دۇمبالاتقاندىن كېيىن زىندانغا تاشلاشقا بۇيرۇدى.

دۇمبالاشماق «دۇمبالماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يەڭلىرىگە قىزىل لاتا باغلىۋالغان «قىزىل قوغدىغۇچى» لار ئەسەتنى راسا دۇمبالاشقاندىن كېيىن سېۋەتتىكى ئۆزۈكىنى مۇسادىرە قىلىپ ئۆزىنى ئامبارغا سولاپ قويدى. **دۇمبالانماق** «دۇمبالماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: تارىختا ئۇلۇغ قەھرىمانلار، ئىجادكار-ئالىملار ئۆتكەن، ئۇلارنىڭ نۇرغۇنلىرى بەزىلەر تەرىپىدىن خېلى ئۇزۇنغىچە كەمسەتلىگەن، مەسخىرە قىلىنغان، ھەتتا ھاقارەتلىنىپ دۇمبالانغان.

دۇمبالماق پ. مۇشت ۋە تاياق قاتارلىق نەرسە-لەر بىلەن قاتتىق ئۇرماق: - ھە «گادا-لار» چېكىدىن ئېشىپ كەتتىمۇ؟ - دېدى ئىلىك خاپا ھالدا، - ياكى سىزنىڭ بەگلىرىڭىز-نىڭ كالتەكلىرى كۆپىيىپ كەتتىمۇ؟ نامراتلارنى

ھايۋاندىك دۇمبالاپ ئىشلىتىشكە ، ئۇنى ئاز دەپ يەنە خالغانچە ئۆلتۈرۈشكە بولامدەكەن؟

دۇنيا نى (ئە) ① تەبئەت ۋە ئىنسانلار جەمئىيىتىدىكى بارلىق شەيئەلەرنىڭ جۇغلانمىسى؛ دۇنيا چەكسىز. ئۇنىڭدا ھەممە ئاجايىپ-غارايىپ نەرسىلەر بولغىنىدەك، ئاجايىپ-غارايىپ ئىشلارمۇ بولۇپ تۇرىدۇ. ② تەبئەتنىڭ ئايرىم بىر قىسمى؛ ھايۋانات دۇنياسى. يۇلتۇزلار دۇنياسى. ③ يەر شارىدىكى بارلىق جايلار؛ دۇنيانى ئايلانماق. دۇنيانى كەزمەك. * پۈتۈن دۇنيا خەلقى ئىتتىپاقلىشىڭلار! * - جۇڭگوغا بارىمەن! جۇڭگوغا بارىمەن! - دەيتتى دادىسىغا ماركوپولو ئىلتىماس ئاھاڭدا، - مەن ئەمدى كىچىك بالا ئەمەس، مېنى بىللە ئېلىپ بېرىڭ، مەنمۇ دۇنيادىن خەۋەردار بولاي! ④ ھايات، ياشاش، تىرىكچىلىك: مېنىڭمۇ يادىمدا، شۇ ئۇچرىشىشتىن، ئېچىلدى ئالدىمدا بىر دۇنيا. تەمتىرەپ يۈرگەندە قاراڭغۇ تۈندە، ئېرىشتىم يالقۇنلۇق مەشئەلگە گويما. ⑤ كىشىلەر ياشاۋاتقان ئالەم، جەمئىيەت؛ ئۆلگەندىن كېيىن بارىدىغان جاي؛ بۇ دۇنيا. ئۇ دۇنيا. دۇنيادىن ئۆتمەك. * بۇنداق چىرايلىق قىزنىڭ دۇنياغا كەلگىنىگە پادىشاھنىڭ ئۆزىمۇ ھەيران بولۇپ، ئاخىرى 40 كېچە-كۈندۈز توي قىلىپ، قىزنى ئوغلىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ⑥ جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ مەلۇم باسقۇچتە-كى ۋەزىيەت، تۈزۈم؛ كاپىتالىزم دۇنياسى. سوتسىيالىزم دۇنياسى. ⑦ كىشىلەرنىڭ مەلۇم پائالىيەت دائىرىسى؛ ئوبىيېكتىپ دۇنيا. ئىچكى دۇنيا. * ئەكسچە، ئابدۇۋايىتنىڭ سىياسىي مەيدانىدىن جىددىي گۇمانلىنىشقا باشلىدى: «روھىي دۇنياسى چىرىپ كەتكەن نەرسە ئىكەن-دە، بۇ!» دەپدى ئىچىدە، «تېخى شۇ ھالغا كوممۇنىست دېگەن چاپاننى

كىيىپ يۈرۈپتۇ» . ⑧ كۆچمە. بىر-بىرىگە مۇتلەق ئوخشىمايدىغان، پۈتۈنلەي پەرقلىق-ئىپ تۇرىدىغان نەرسە: ھەر كالا - بىر دۇنيا. * ئۇلارنىڭ ئىككىسى پۈتۈنلەي ئىككى دۇنيا ئىدى. * مەلىكىزات بىلەن بۇ ئىككىسى تامامەن باشقا-باشقا دۇنيا ئىدى. ⑨ ساھە، مۇنبەر: ئۇيغۇر خەلقىنىڭ جاھانئۇمۇل ئەدىبلىرى فارابى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، لۇتپى، ناۋايى ۋە سەككاكى قاتارلىقلار ئەدەبىيات دۇنياسىدا ئۆچمەس نادىر ئەسەر-لەرنى ياراتقانىدى. ⑩ كۆچمە. بايلىق، مال-مۈلۈك، دۆلەت؛ ئاناڭدىن دۇنيا قالغۇچە ھۈنەر قالسۇن (ماقال). * ئادەم ئۆلدى، دۇنيا قالدۇ (ماقال). * ئىران زېمىنىدا ئادەملىرى باي بىر چوڭ ۋىلايەت بار ئىدى. پادىشاھنىڭ ئىسمى كەردان بولۇپ، ئۇنىڭ خەزىنە دۇنياسى ھەددى-ھېسابسىز، ئەسكىرى ساناقسىز ئىدى.

دۇنيا بازىرى <سودا> دۆلەتلەر ئارىسىدا تاۋار ئالماشتۇرىدىغان بازارلارنىڭ ئورتاق نامى.

دۇنيا بىلەن خەيرلەشمەك ئۆلۈپ كەتمەك، ۋاپات بولماق، ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلماق.

دۇنيا بىلەن ۋاقىتسىز خوشلاشماق ئۆز ئەجلىدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتمەك؛ باقىنىڭ ئائىلىسىدەك مىليونلىغان ئائىلە كىشىلىرى مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان «ئالۋاستى كەپلىرى» - دە كۈن كەچۈرۈپ يۈرۈپ، ئاچچىق ھەسرەتتە دۇنيا بىلەن ۋاقىتسىز خوشلاشتى.

دۇنيا تىلى <تىل> 1887-يىلى پولىشلىق لۇدۋىگ لازارۇس زامەنخۇف ئىشلەپ چىققان بىر خىل خەلقئارالىق ياردەمچى تىلغا قارىتىلدى. ئۇنىڭ گرامماتىكىلىق قۇرۇلۇشى بىرقەدەر ئاددىي.

شوخ يىگىت ئەخمەت شۇ دېسۇن؟ بىلىمەن مەن بەلكى دۇنيا سارىغى، بىلىمەن جىسىم پاك، ئەقلىم ھەم پۈتۈن.

دۇنياغا پاتماي ناھايىتى بەك كۆرەڭلەپ ھېچكىم ۋە ھېچنېمىدىن تەپ تارتماي؛ ئۇ تېخى تۈنۈگۈنلا دۇنياغا پاتماي قېلىۋىدى، قارا، ئەمدى شۇمىشىپ كەتكىنىنى.

دۇنياغا كەلمەك تۇغۇلماق، ئالەمگە كۆز ئاچماق؛ پەيدا بولماق؛ تۇردىناخۇن ئاكا 1881-يىلى 5-ئايدا قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېڭىسار ناھىيىسىدىكى بىر مۇقامچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. * سىزگە مۇبارەك بولسۇن! سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدىن بىر ئوغۇل دۇنياغا كەلدى. * ماركس مۇنداق دېگەن: «ئۇزاق تولماق ئازابىنى تارتىپ كاپىتالىزم جەمئىيىتىدىن ئەمدىلا دۇنياغا كەلگەن كوممۇنىزم جەمئىيىتىنىڭ بىرىنچى باسقۇچىدا بەزى كەمچىلكلەردىن خالى بولغىلى بولمايدۇ».

دۇنياغا كۆز ئاچماق ← ئالەمگە كۆز ئاچماق؛ ئۆز نەسلىدىن بىر ئوغۇل پەرزەنتىنىڭ دۇنياغا كۆز ئاچقانلىقىغا چەكسىز سۆيۈنگەن شاھى ئىھرام پۈتۈن يۈرتتىكى ئولمالارنى ئوردىغا يىغىپتۇ. * بۇ ئىككى شا كىچىك ئازادلىقتىن كېيىن تىلى چىقىپ، يېڭى دۇنياغا كۆز ئاچقان بالىلار ئىدى.

دۇنيا قاراش <پەلس> كىشىلەرنىڭ دۇنيا توغرىسىدىكى ئومۇمىي، تۈپ قارىشى. سىنىپىي مەۋقەنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى بىلەن دۇنيا قاراشمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. ماتېرىيالىزملىق دۇنيا قاراش بىلەن ئىدىيالىزملىق دۇنيا قاراش، دىئالېكتىكىلىق دۇنيا قاراش بىلەن مېتافىزىكىلىق دۇنيا قاراش بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى بولىدۇ. دىئالېكتىكىلىق ماتېرىيالىزملىق دۇنيا قاراش — پرولېتارىيات

دۇنيادىن بىخەۋەر ۋەزىيەت بىلەن ھېسابلاشمايدىغان، ۋەزىيەتتىن خەۋەر-سىز؛ دۇنيادىن بىخەۋەر ئادەم.

دۇنيادىن توپىماق جەمئىيەتتىن، رېئاللىق-تىن بىزار بولماق، ياشاشتىن زېرىكمەك. دۇنيادىن تۈگەشمەك ئالەمدىن ئۆت-ئەمەك، ئۆلمەك؛ سېپىت ھاكىم بەگ كۇچا، ئاقسۇ خەلق قوزغىلىڭىنىڭ خائىنى بولۇپ، ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ قېنى بەدىلىگە ئەپش-ئىشرەت تۇرمۇش كەچۈرۈپ، ئاخىرى رەسۋايى ئېزىم بولۇپ دۇنيادىن تۈگەشكەندى.

دۇنيادىن خەۋەردار بولماق ۋەزىيەتتىن خەۋەر تاپماق، ۋەزىيەتنى چۈشىنىپ تۇرماق.

دۇنيادىن خوشلاشماق ← ئالەمدىن خوشلاشماق؛ كىم بىلسۇن، يولدا بۆرىلەرنىڭ ھۇجۇمغا ئۇچراپ قېلىشىنى! بەختىگە يارىشا، جانىپك يېتىپ كېلىپ قۇتقۇزۇپ ئالمىغان بولسا، ئاللىقاچان بۇ دۇنيادىن خوشلاشقان بولاتتى.

دۇنيادىن كەتمەك ← دۇنيادىن ئۆتمەك؛ توققۇزۇلماق قانغا بوپالدى، بۇ قان خەلقلەرنىڭ ئەركىنلىكى ۋە تەڭ باراۋەرلىكى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ ياش ھاياتىنى كۆرەشكە ئاتىغان، ئەمما ئۆزلىرىنىڭ بۇ ئۇلۇغۋار غايىلىرىنى تەلتۆكۈس ئەمەلگە ئاشۇرغۇچە ئارمان بىلەن دۇنيادىن كەتكەن ئۇچتۇرپان ياشلىرىنىڭ ساپ قانلىرى ئىدى.

دۇنيادىن ئۆتمەك ۋاپات بولماق، ئۆل-مەك؛ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ ئۇلۇغ رەھبىرى ئەخمەتجان قاسىمى 1949-يىلى دۇنيادىن ئۆتتى. * دۇتارنى ئېلىپ قويدۇم، چالاي دېسەم تارى يوق. ئۆتەرەنمۇ دۇنيادىن، ئۆزۈم يالغۇز، يارىم يوق.

دۇنيا سارىغى ← جاھان سارىغى؛ كىم بۈگۈن بۇ مېنىڭ ھالىمنى كۆرۈپ، بۇرۇنقى

ۋە ئۇنىڭ پارتىيىسىنىڭ دۇنيا قارىشىدۇر. دۇنيا قاراش «ئالەم قاراش» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دۇنيا كۆرگەن ① كۆپىنى كۆرگەن، تۇرمۇش تەجرىبىلىرىگە ئىگە، ھەممىدىن خەۋىرى بار؛ دادام يۇرت ئارىلاپ دۇنيا كۆرگەن كىشى بولغاچقا مېنىڭ كەچتە ساۋات چىقىرىش كۇرسىغا بېرىشىمنى توسمىدى. ② نۇرغۇن مال دۇنياغا ئېرىشكەن، يېتەرلىك ئىقتىسادى بار؛ مەخسۇت بېگىم، ئۆزلىرى قولىدا بار، دۇنيا كۆرگەن سېخى بىر كىشى، بۇنچىلىك ئىشنى نەزەردىن ساقىت قىلسا.

دۇنيانى ئاستىن-ئۈستۈن قىلماق

كونىنى بۇزۇپ، يېڭىنى تىكلەمەك، ئەسلىدىكىسىنى يوقىتىپ، يېڭىسىنى ئورناتماق؛ سەن دۇنيانى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتمەكچىمۇ؟ بۇ سېنىڭ ئۇخلاپ چۈشۈك. دۇنيانى سۇ باسسا ئوشۇققا كەلمەيدىغان ئۆتۈپ كەتكەن بىغەم، ھېچ نەرسىدىن غەم يېمەيدىغان، غەم يېمەس.

دۇنيانى سۇ ئېلىپ كەتسە قايتىلغا كەلمەيدىغان ← دۇنيانى سۇ باسسا ئوشۇققا كەلمەيدىغان.

دۇنيانى يەيدىغان ← بالانى يەيدىغان. دۇنيا ۋاقتى <ئاستر> نۆل گرادۇسلۇق مېردىئان سىزىقى ئورۇنلاشقان ۋاقت رايونى ئۆلچەم قىلىنغان ۋاقت. بۇ خىل ۋاقت ھەر قايسى دۆلەتلەر ئارىسىدىكى سىمسىز تېلېگراف ۋە ئىلمىي سانلىق مەلۇماتلارنى خاتىرىلەش ئىشلىرىنىڭ بىردەك بولۇشى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

دۇنيا يۈزىنى كۆرمەك تۇغۇلماق.

دۇنياپەرەس سۈپ (ئە+پ) دۇنيا، مال-مۈ-لۈك، بايلىق توپلاشقا ئامراق؛ ئاچكۆز؛

دۇنياپەرەس ئادەم.

دۇنياپەرەسلىك «دۇنياپەرەس»

سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ فارابى ئۇزۇن تۆمرىدە دۇنياپەرەسلىك قىلىنغان، ئۆپكە-ئوچاق-لىق بولمىغان، ئىنتايىن پېقىرلىق ۋە گەمبەغەل-لىك بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگەن.

دۇنياخور سۈپ (ئە+پ) مال-دۇنياغا ئامراق، دۇنياغا توپمايدىغان؛ دۇنياپەرەس.

دۇنياخورلۇق «دۇنياخور» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى؛ بىرلا كېسەل ئۇنىڭ ۋۇجۇ-دىدىكى ئاچكۆزلۈك، دۇنياخورلۇق ۋە سۆھبەتلىرىدە مۇ قۇرۇتۇپ تاشلىغاندەك، ئۇ ئەمدى ئەڭ سېخى ئەڭ كۆزى توق ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك ھەممىلا نېمىگە پەرۋاسىز قاراپ، جىمچىت ياتاتتى.

دۇنيادار ئى (ئە+پ) مال-مۈلكى كۆپ،

باي، دۆلەتمەن ئادەم.

دۇنيادەپىنە ئى (دۇنيا+دەپىنە) كۆمۈلگەن

ۋە كۆمۈلگەن ھەممە بايلىق، بارلىق خەزىنە؛ ئۇنىڭ چاچلىرى قۇندۇزدەك، كۆزلىرى يۇلتۇزدەك، مەڭزى قىزىل ئالمىدەك، لەۋلىرى ئانار دانچىسىدەك دىلنار ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىكەن. بۇ گۈزەل قىز 18 ياشقا كىرگەندە ئاتىسى ئالەمدىن ئۆتۈپ پۈتۈن دۇنيادەپىنە ئۇنىڭغا قېلىپتۇ. * خۇدا بەرگەن دۇنيادەپىنە ئەمدى رەھىمناخۇننىڭ بېشىدىكى قاپاق لەقىمىنى ئىرغىتىپ تاشلاپ، ئورنىغا «ئابدۇرەھىم ھاجىم» مەرتىۋىسىنى ئاتا قىلدى.

دۇنيالىق ① ئى. دۇنيادا لازىم بولىدىغان

نەرسە؛ مەن دۇنيالىقنى تاشلاپ، پەقەت ئاخىرەتنى دەپلا ئۆي-ماكانىدىن ئايرىلىپ، تەركىدۇنيا بولۇپ، چۆل-باياۋاندا ئىبادەت قىلىپ يۈرگەندىم. ② سۈپ. بۇ دۇنيادا ئېرىشكەن، ھاياتىدا، ئۆمرىدە تاپقان؛

يەككە تۈرلەر تەنتەربىيە بىرلەشمىسى بېكىتىدۇ ۋە ئېلان قىلىدۇ.

دۇۋۇس نى (ئە) ھاقارەتلەش، كەمسىتىش.

دۇۋۇس قىلماق ھاقارەتلىمەك، كەمسىتىمەك: ئەلقسىسە، غەرب بىچارە يىغلاپ ئولتۇراتتى. موللىسى كىرىپ «نېمە ئۈچۈن ساۋىقىڭنى ئوقۇماي يىغلاپ ئولتۇرسەن؟» دەپ غەربقا قاتتىق دۇۋۇس قىلدى.

دۇئېل نى (ر>فران) ئىلگىرى ياۋروپادا

ئەۋج ئالغان بىر خىل ئادەت. ئىككى كىشى ئوتتۇرىسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇنىڭدا ۋاقىت، ئورۇن بەلگىلىنىپ، گۇۋاھچى چاقىرىلىدۇ. ئىككى شەخس ياكى قىلىچ بىلەن يەككە ئېلىشىدۇ، ياكى تاپانچا بىلەن ئېتىشىدۇ: دۇئېلغا چاقىرماق. دۇئېلغا چىقماق. دۇئېلغا چۈشمەك.

دۇئېلغا چاقىرماق بىر تەرەپ (ھاقا-

رەتلەنگەن تەرەپ) يەنە بىر تەرەپتىن (ھاقارەتلىگەن تەرەپتىن) دۇئېلدا ئېلىشىنى تەلەپ قىلماق.

دۇئېلغا چۈشمەك دۇئېلدا ئېلىشماق: مەن ئەلۋەتتە سىز بىلەن دۇئېلغا چۈشمەكچى ئەمەسمەن، چۈنكى سىز بۇ خوتۇن ئۈچۈن ئىنتايىن زۆرۈر كىشى.

دۇئېلغا چىقماق ← **دۇئېلغا چۈشمەك.**

دۆ نى <زوتول> ئۆمۈچۈكنىڭ بىر خىلى.

تېنى قارا ۋە ياپىلاق كېلىدۇ. پۇتى ئۇزۇن بولۇپ ئاسانلا چۈشۈپ كېتىدۇ. دائىم تاملاردا ئاق رەڭلىك يۇمىلاق خالتا ھاسىل قىلىپ، شۇنىڭدا لېچىنكىسىنى تۇخۇمدىن چىقىرىدۇ.

دۆت سۈپ. ئەقلى تازا ئىشلىمەيدىغان،

ئۆتكۈر ئەمەس، ئەقىلىسىز، ھاماقەت: ئۇ ئادىلنىڭ تەلۋە، دۆت، كالا ئەمەسلىكىنى، باشقىلار ھەققىدە بەلگىلىك كۆز قارىشى بار

سەلمە ئۇنىڭ دۇنيالىق بىرلا بالىسى ئىدى.

③ سۈپ. دۇنيادىكى؛ دۇنيادا ئەسقاتىدە-غان، يار-يۆلەك بولىدىغان؛ شۇ ئاچقۇچنىڭ خاسىيىتىدىن ئۇنىڭ قولى ئۇزىراپ، ئەتراپىدا پەرۋانە بولىدىغان «ئىككى دۇنيالىق» دوستلىرى كۆپەيگەنىدى. * ئادەم ئۆز تەپەككۈرىنىڭ ھەقىقەتلىكىنى يەنى ئۆز تەپەككۈرىنىڭ رېئاللىقى، كۈچى، بۇ دۇنيالىق ئىكەنلىكىنى ئەمەلىيەت داۋامىدا ئىسپاتلىشى لازىم. ④ نى. ئورۇن كېلىش قوشۇمچىسى «تا» بىلەن كېلىپ «دۇنيادا، ئۆمرىدە، ھاياتىدا» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ، دۇنيالىقتا بىرلا جانچىگەر ئوغلى سۈتۈقتىن ئەندىشە قىلاتتى. * بۇ قىزغا نۇرغۇن پادىشاھلاردىن كېلىن قىلىۋېلىش ئۈچۈن ئەلچىلەر كېلىدىكەن. پادىشاھنىڭ دۇنيالىقتا بىرلا پەرزەنتى بولغاچقا «قىزىم كىچىك» دەپ جاۋاب بېرىدىكەن.

دۇنياۋى سۈپ (ئە) دۇنياغا مۇناسىۋەتلىك،

دۇنيا مىقياسىدىكى، دۇنيا ئېتىراپ قىلىدىغان: دۇنياۋى مەسىلە. دۇنياۋى رېكورت.

دۇنياۋى رېكورت <تەن> بەزى

تەنھەرىكەت تۈرلىرىنىڭ دۇنيا بويىچە ئەڭ ياخشى نەتىجىسى. بۇ خىل رېكورت ۋاقىت، مۇساپە، ئېغىرلىق قاتارلىق ئوبيېكتىنى ئۆلچەملىرى بىلەن نەتىجە بەلگىلىگىلى بولمايدىغان تەنھەرىكەت تۈرلىرى (مەسىلەن: گىمناستىكا، توپ تۈرلىرى، چېلىش قاتارلىقلار) ۋە ۋاقىت بىلەن نەتىجە بەلگىلىگىلى بولىدىغان، ئەمما مۇھىتى ۋە شارائىتى مۇقىم بولمىغان تەنھەرىكەت تۈرلىرىدە (مەسىلەن: كېمە ھەيدەش، تاشيول ۋېلىسىپىتى قاتارلىقلاردا) بولمايدۇ. ئۇنى خەلقئارالىق

چىقك بىز كۆرەيلى، بېشىڭىزدىن گۈل ئۇرۇيلى،
سىز ئۆلگۈچە بىز ئۆلەيلى، جانلارنى قۇربان
قىلايلى.

دۆشە ئى. ئۈستىدە گۆش ۋە سەي-كۆكتات
قاتارلىق نەرسىلەرنى قويۇپ توغراش
ئۈچۈن ياغاچتىن ياسالغان تۆشۈك سايىم-
نى: گۈلسۇمخان ئانا ئالدىغا دۆشنى قويۇپ،
سەۋزىنى قەلەمچىلەپ توغراشقا باشلىدى.
* - تەييار قىلىپ قويغان دۆشە ئىكەنغۇ بۇ،
ھەدىمىزگە كېرەك بولۇپ قالار، - دەيدى
تىلۋالدى.

دۆشە ئاياق كۆتەكتىن ئوتتۇرىسىغا
دۆشە چىقىرىپ ياسالغان ئاياق.

دۆشە ش ئى. ئامۇتنىڭ بىر تۈزى: قىشلىق
كۆك ئامۇت، دۆشەش قاتارلىقلار ئوبدان
قۇرۇتۇلغان قۇم بىلەن تىزىلسا، سۈپىتى ياخشى
تۇرىدۇ.

دۆشكە لەنمەك «دۆشكەلىمەك» پېئىل-
نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دۆشكە لەنمەك «دۆشكەلىمەك»
پېئىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇ يەردە
دۈمچەك بىرىنى بىرمۇنچىسى «پۈلۈك يوق
ئادەم نېمىشقا قارىغا ئوينايسەن؟» دەپ
دۆشكەلىشۋاتاتتى.

دۆشكە لەنمەك «دۆشكەلىمەك» پېئىل-
نىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ھەر جەھەتتىن
دۆشكەلىشۋاتقان لىۋبونكا نەگمۇ بارالسۇن؟
بارلىق قايغۇ-ھەسرەتلىرىنى ئۆز ئىچىگىلا
بوشۇرۇپ يۈرۈشكە مەجبۇر بولدى.

دۆشكەلىمەك پ. سىلېكپ، تۇرتۇپ، ئۇ
ياق-بۇ ياققا ئىتتەرمەك؛ سىلكىشلىمەك:
بالىنى دۆشكەلىمەك * ئوقۇتقۇچى پانتىگۈلىنى
بولۇشىچە دۆشكەلەپتۇ، مۇنداق قىلسا بالا
مەكتەپتە ئوقۇمدۇ؟ * - ھەۋزىخان، -
دەيدى ئۇ ئىنجىقلىق بىلەن، - ئادەمنى كۆرمەيلا

ئادەم ئىكەنلىكىنى بايقىدى. * - دۆت خوتۇن
سۇلتانغا كېلىشمەيدۇ، ئوتۇنچىنىڭ قىزى ئوردىغا
ياراشمايدۇ. ھا، ھا، ھا... - دەپ كۈلدى
يادىكار خېنىم زاغلىق قىلىپ. // - ئۆز
ئېرىڭنىڭ نېمە ئىش قىلىپ يۈرگىنىنىمۇ بىلمەيدى-
غان قانداق دۆتسەن! - ئۇلۇغ بېگىم بىردىن
جوزىنى مۇشتلاپ تىللىدى.

دۆت-كالۋا دۆت ۋە كالۋا: ئۇ «سىرنى
ئاشكارىلاپ قويدۇك ئەخمەق، سەن دۆت-كال-
ۋا، نېمە بۇ مەخپىيەتنى قالايمىقان چاپناپ
يۈرسەن؟!» دېگەندەك قىلىپ، قاسقان
شەپكىلىك ئەسكەرگە بىر گۆلەيدى-دە،
تۈكۈرۈكنى ئىچىگە يۇتتى.

دۆتلە شتۈرمەك «دۆتلەشمەك» پېئىلنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەددىدىن ئارتۇق
چىڭ تۇتۇش بالىلارنىڭ تەپەككۈرىنى بۇزۇپ
ئۇلارنى دۆتلەشتۈرۈپ قويدۇ.

دۆتلەشمەك پ. مېڭىسىنى تازا ئىشلە-
تەلمەيدىغان، دۆت ھالەتكە كەلمەك:
تۆمۈرنى ئىشلىتىپ تۇرمىسا، داتلىشىپ قالىدۇ؛
سۇ ئېقىپ تۇرمىسا، قۇرتلاپ كېتىدۇ؛ ئادەم
ئەقلىنى ئىشلىتىپ تۇرمىسا، دۆتلىشىپ قالىدۇ.
دۆتلۈك «دۆت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: -
دۆتلۈك قىلماق. * نېمىدېگەن دۆتلۈك بۇ؟
سۈپىنى چۇۋۇپ، مومنى قايتا تىكلەپ بولغىچە
بىر ھەپتە ئۆتمەمدۇ؟!

دۆرەسكەل ئى. دىئال. تاۋار، دۇخاۋىدىن
تىكىلگەن يۇمشاق، قېلىن كۆرپە.

دۆرۈلمە ئى. دىئال. ئۆيدىن ئۆيگە كېزىپ
يۈرۈپ كۈن ئۆتكۈزگۈچى، سايلاق ئادەم.

دۆش ئى. ئەتراپىدىكى يەرلەردىن ئېگىز
بولغان دۆڭ يەر، ئېگىزلىك: «ئەستىلىك
ئۈچۈن...»، سۈرەتمۇ يوق، ئاق جايىنى
ئېلىپتۇ، خۇددى مۇنبەت كەڭ ئېتىزدىكى،
شورلۇق دۆشتەك قاغىراپ قېلىپتۇ. * دۆشكە

ئىشى دۆڭ بولماق، ئۇسۇلنى دۆڭ كەلتۈرمەك،
* خۇدايىم بىزنىڭ رىزىقىمىزنى يەرگە چاچقان،
بىزمۇ يەردىن تېپىپ يەيمىز... ئىشقىلىپ،
ھالاللىق بىلەن ئىشلەپلا بەرسەك، ئىشىمىز
دۆڭ دەپسە!؟

**دۆڭ توۋلىماق ← دۆڭ ئېيتماق: «قىز
ئىل بۇرۇن» بولسا، ئەكسىچە، ناخشىنى
دۆڭ توۋلاپ، ئۇسۇلنى ئويىناپ، غەم-غۇسسۇز
يۈرۈۋېرەتتى.**

دۆڭ قاتۇرماق يۇقىرى پەللىگە كۆتۈر-
مەك، ئەۋجىگە چىقارماق: مىڭ تىلانى
يانچۇقىغا سالغان كەنجى ئوغۇل مال بازىرىدىن
ياراملىق ئىككى قېچىر سىتىۋاپتۇ. ئاشلىق
بازىرىدىن ئىككى تاغار بۇغداي، گۆش بازىرى-
دىن يېرىم سان گۆش ئېلىپتۇ. سودىلىقى
تۈگىگەندىن كېيىن ناخشىنى دۆڭ قاتۇرۇپ
مەھەللىسىگە قايتىپتۇ.

دۆڭ قوپۇرماق ئەۋجىگە چىقارماق،
بولۇشىچە، بەھۇزۇر ئېيتماق: ئۇنىڭمۇ
ناخشىنى دۆڭ قوپۇرۇپ، تۇمىقىنى قىرلاپ
كېيىپ، 85 سەر كەتمەنى دولسىغا سېلىۋېلىپ،
ھارماي-تالماي ئىشلىگەن چاغلىرى بولغان،
ئۇمۇ كۈلگەن.

دۆڭ كەلتۈرمەك ۋايىغا يەتكۈزمەك،
قاملاشتۇرۇپ ئوينىماق؛ تازا قاملاشتۇرماق:
مانا، يولداش سابىر ئۇسۇلنى دۆڭ كەلتۈرىدۇ،
شۇنداققۇ، يولداش سابىر؟

دۆڭگە چىقماق پاش بولماق، ئاشكارىلان-
ماق (يامان قىلمىشلار ھەققىدە): ئاچا-سە-
ئىل بولغان ۋەقەنى باشتىن ئاخىر سۆزلەپ
بېرىپتۇ، تۆت خوتۇننىڭ قىلمىشى دۆڭگە چىقىپتۇ،
بۇنى ئاڭلىغان خالايق «توۋا!» دېيىشىپ
ياقلىرىنى تۇتۇشۇپتۇ.

دۆڭگە يىقىنماق ئانچە دولى يوق بىرەر
ئورۇنغا ئۆستۈرگەندەك قىلىپ، ئەمەلىيەت-

دۆشكەلەۋەرمەك. ھېلىمۇ ئون چېنىمىڭ بىرى

قالدى، كۆيۈپ ئۆلسەم مەيلىمۇ؟

دۆشكۈشلىمەك پ ← دۆشكەلمەك:

ئۇلار سىدىقىنى دۆشكۈشلەپ قاراتاغ كەتتىگە
ئېلىپ بارىدىغان تاشلىق ساي بويىغا ئاچتى. *
باتۇر مۆمىن ئاكنىڭ كەينىدىن دۆشكۈشلەپ
ئىتتەردى.

دۆشلىك سۈپ. دۆشە ياساشقا بولىدىغان،

دۆشە قىلىشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان: -

باللارنىڭ ئاپىسى دۆشلىك ياغاچ دەپ بېشىنى
ئاغرىتقىلى ئۇزۇن بولدى. ماۋۇ قېيىنلاردىن
30 سانتىمېتر كېسۋالسام، ئۆيدىكىلەرمۇ خۇش
بولۇپ قالسا.

دۆڭ ① سۈپ. كۆتۈرۈلگەن، چوقچايغان،

دومبايغان، ئەتراپىدىكى يەرلەردىن

ئېگىز: دۆڭ يەر. * ئۇ بەزى ئازگالراق

جايلارغا يىغىلىپ قالغان سۇلارنى قىر تارتىپ

يۈرۈپ دۆڭ جايلارغا باشلىدى. * ئوي

مەھەللىدىن دۆڭ مەھەللىگە ئويناي دەپ

كەلدىم، ياخشى دەمەن يامان دەمەن،

سناي دەپ كەلدىم. ② ئى. كۆتۈرۈلگەن،

چوقچايغان، دومبايغان يەر، ئەتراپىدىكى

جايلاردىن ئېگىزرەك بولغان جاي: دۆڭگە

چىقماق. * دۆڭنى كۆرۈپ تاغ دېمە. گۈلنى

كۆرۈپ باغ دېمە (ماقال). * ئالدىرىغاندا

دۆڭگە مۆكۈپتۇ (ماقال). * ياردەم قولۇڭنى

سوزغىن ئانا، يېرىم كۈندىن بېرى سېنى

ئىزلەپ چىقىمىغان دۆڭ، كىرمىگەن تۆشۈك

قالدى. ③ ئى. دۆۋە: نىياز قۇربان ئەسلى-

دىنلا توغرا ئېيتقان، بۇ توپا دۆڭى ئەمەس،

تاغ-دە، تاغ! * بۇ يەردە قايىقىلا قارساڭ،

سارغۇچ قۇم تاغلىرى بىلەن يېرىم ئاي

شەكىللىك قۇم دۆڭلىرى كۆزگە چېلىقىدۇ. ④

سۈپ. كۆچمە. كۆڭۈلدىكىدەك، ئىنتايىن

ياخشى، بەھۇزۇر: ناخشىنى دۆڭ توۋلىماق.

تە ئەمەلىي ھوقۇقتىن يىراقلاشتۇرماق؛ غۇرۇرى بار يەرلىك رەھبەرلەرنى دۆڭگە يىقىتىش مۇستەملىكىچىلەرنىڭ مەھكۈم ئەللەرنى ئىدارە قىلىشىدىكى ئۈنۈملۈك ئۇسۇللىرىنىڭ بىرى بولۇپ كەلگەن.

دۆڭ مېڭە <ئانات> ئارىلىق مېڭىنىڭ بىر قىسمى. ئېللىپس شەكلىدە كېلىدۇ، ئوڭ ۋە سول تەرەپتە بىردىن بولۇپ، مېڭە ئۈچىنچى قېرىنچىسىنى ئوراپ تۇرىدۇ ھەمدە چوڭ مېڭە پوستلىقى بىلەن بىۋاسىتە تۇتىشىدۇ. سېسىق پۇراقتىن باشقا ئادەم تېنىدىكى ھەرقايسى قىسىملار سەزگەن ئىمپۇلسلار دۆڭ مېڭە ئارقىلىق چوڭ مېڭە پوستلىقىغا يەتكۈزۈلىدۇ.

دۆڭ ئېيتماق ۋايىغا يەتكۈزۈپ، بەھۇزۇر ئېيتماق؛ مەن خۇشاللىناتتىم، ئىچىگە پاتماي ناخشانى دۆڭ ئېيتىپ مىلتىقىنى تازىلايتتىم. * بوۋاي ھەممە نەرسىلىرىنى قايتۇرۇۋېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاۋۋالقى ئېشىكىگە مىنىپ، ناخشىنى دۆڭ ئېيتىپ يولغا راۋان بولۇپتۇ.

دۆڭگە ئى. كونا. پۇتقا سېلىنىدىغان قەدىمكى بىر خىل جازا قورالى. ئۇ ئادەتتە كۆتەكتىن ياسىلىدۇ. جىنايەتچىنىڭ پۇتى مەخسۇس ياسالغان ئىككى تال كۆتەكنىڭ ئارىسىغا ئېلىنىپ، ئىككى تال كۆتەك تۆمۈر ياكى مۇستەھكەم كالتەكلەر بىلەن چېتىلىپ قۇلۇپلىنىدۇ. ئۇنىڭ بىر كىشىلىكىرىمۇ، كۆپ كىشىلىكىرىمۇ بولىدۇ؛ — ئاچقىڭلار ئۇنى، پۇتىغا دۆڭگە، بوپىغا قوۋۇق سېلىپ سولاپ قويۇڭلار! — دەپ بۇيرۇق قىلدى سۇلتان مرغەزەپ.

دۆڭگە شىمەك «دۆڭگىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى؛ — مەن قىلىمىدىم، مەن قىلىمىدىم... — دەپدى ئىنىم كۆزىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، — نېمە ئىش بولسا ماڭا دۆڭگە.

شەدۇ. مەن قىلىسام. **دۆڭگە لىمەك** «دۆڭگىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ — مەنمۇ ھەيرانمەن ئۇكام، بۇ ئىشنىڭ ساڭا دۆڭگىلىپ قالغىنى قىزىق، سەۋر قىلىن، ئىشنىڭ ھەقىقىتى ھامان ئايدىك بولىدۇ، — دەپدى ئۇ مېنىڭ مۇرەمنى سىلاپ.

دۆڭگە يى ئى. دىئال. دۈمبە، ئۇچا. **دۆڭگۈرچەك** ئى. دىئال. يانتاق كۆتۈكى. **دۆڭگىمەك** پ. بىرەر ئىش ياكى مەسىلىنى، مەسئۇلىيەتنى باشقا بىرىگە ئارتىپ قويماق؛ يۈكلىمەك؛ ئۇمۇ بارلىق ئىچى تار ئادەملەرگە ئوخشاش ھېچقاچان بىرەر ئىشنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ كۆزىتىپ، ئۇنىڭ سەۋەبىنى سۈرۈشتۈرۈپ باقمايتتى. ئۆزىدىن ئۆتكەن سەۋەنلىكى باشقىلارغا دۆڭگەپ قويۇشنى ياخشى كۆرەتتى. * سۇلايمان ئۆز قىلمىشلىرىنى بىرنەچچە كىشىگە دۆڭگەپ قويۇشقا ئورۇندى.

دۆڭشىتمەك «دۆڭشىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **دۆڭشىمەك** پ ← **دۆڭلە شىمەك.** **دۆڭلە تىمەك** «دۆڭلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دۆڭلە شىمەك پ. دۆڭ ھالەتكە كەلمەك، دۆڭلىمەك؛ «ئېرىق» كەتتىدىكى مەھەممەت قۇربان ئېرىقى چوڭقۇر، ئېتىزلىرى دۆڭلىشىپ، سۇغرىشتا قىيىنچىلىقتا قالغان سەككىز ئۆيلۈك قوشنىسى ئۈچۈن، ئۆز چىقىمى بىلەن مەخسۇس توما ياساپ بېرىپ ئۇلارنىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشتى.

دۆڭلۈك ئى. ئۈستىگە نەرسىلەر بېسىلىپ دۆڭ بولۇپ قالغان، دومبايغان جاي؛ ئېگىزلىك، تۆپىلىك؛ قىز ئاتىسىنىڭ يولىغا قاراپ مەھەللىنىڭ چېتىدىكى دۆڭلۈككە نەچچە قېتىم باردى. * دۆڭلۈكنىڭ ئارقىسىدىن تۇيۇقسىز بىر ئايال چىقىپ موللا زەيدىنگە قاراپ

ۋە ئىشلىتىلىش ئۇسۇلى ئاساسىي قانۇندا ياكى مەخسۇس قانۇندا بېكىتىلىدۇ. جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ دۆلەت بايرىقى - بەش يۇلتۇزلۇق قىزىل بايراق تۇر.

دۆلەت تۈزۈلمىسى <پەلس> دۆلەتنىڭ تۈپ خاراكتېرىنى كۆرسىتىدىغان تۈزۈلمە. ئۇ جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى سىنىپلارنىڭ شۇ دۆلەتتە تۇتقان ئورنى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. ئېلىمىزنىڭ دۆلەت تۈزۈلمىسى ئىشچىلار سىنىپى (كومپارتىيە ئارقىلىق) رەھبەرلىك قىلىدىغان، ئىشچى-دېھقانلار ئىتتىپاقىنى ئاساس قىلغان خەلق دېموكراتىيىسى دىكتاتورىسىدىن ئىبارەت.

دۆلەت تىلى <تىل> بىر مەملىكەت خەلقى ئورتاق ئىشلىتىۋاتقان تىل.

دۆلەت جۇغلاپمىسى <س ئىق> سوتسىيالىستىك تۈزۈم شارائىتىدىكى دۆلەتكە مەركەزلەشكەن ساپ كىرىم-دىن كېڭەيتىلگەن تەكرار ئىشلەپچىقىرىش-قا، ئىشلەپچىقىرىش خاراكتېرىدە بولمىغان ئاساسىي قۇرۇلۇشقا ۋە زاپاس ساقلاشقا ئىشلىتىلگەن بىر قىسىم فوندى.

دۆلەت خەزىنىسى <س ئىق> دۆلەتنىڭ خام چوت مەبلىغىنى ساقلاش، تارقىتىش ۋە قوبۇل قىلىش ئىشلىرىنى بېجىرىدىغان ئورگان.

دۆلەت خېتى بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە باش ئەلچى ياكى ئەلچى ئەۋەتكەن ياكى ئۇنى چاقىرىۋالغاندا، دۆلەت باشلىقى ئەلچى تۇرۇشلۇق دۆلەتنىڭ باشلىقىغا ئەۋەتىدىغان خەت. باش ئەلچى ياكى ئەلچى ئۆزى تۇرىدۇ-غان دۆلەتكە دۆلەت خېتىنى تاپشۇرغان-دىن كېيىنلا خەلقئارا قانۇندا بەلگىلەن-

كۈلدى-دە، سورىدى: - بايۋەچچە، يالغۇز نەگە ماڭدىلا؟ * كېۋىر ھارۋىدىن چۈشۈپ ئىككى ئوقۇغۇچى بىلەن كىچىككەنە سايدىن ئۆتۈپ دۆڭلۈككە كۆتۈرۈلۈپ تۈگمەنگە كىردى.

دۆڭلىتىلمەك «دۆڭلەتمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ يەرلەر داۋاملىق لاي سۇدا سۇغىرىلىپ دۆڭلىتىۋېتىلدى، نەتىجىدە سۇ چىقماستىن بولۇپ قالدى.

دۆڭلىمەك پ. ئۈستىگە نەرسىلەر بېسىلىپ، دومبىسىپ، دۆڭ بولۇپ قالماق، دۆڭ ھالەتكە كەلمەك: بۇ ئېتىز بەك دۆڭلەپ كەتتى، سۇغىرىش تولمۇ تەس بولۇۋاتىدۇ. **دۆڭمۇدۆڭ** ئۇ دۆڭدىن بۇ دۆڭگە، دۆڭدىن دۆڭگە: ئۇلار ھېلىقى مويىسىپىتىنى ئىزلەپ، دۆڭمۇدۆڭ، چوڭقۇرمۇچوڭقۇر يۈگۈرۈشۈپتۇ.

دۆلەت I ئى (ئە) ① <پەلس> مۇئەييەن بىر سىنىپنىڭ ھۆكۈمرانلىق قورالى يەنى ھۆكۈمران سىنىپنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچى سىنىپ ئۈستىدىن دىكتاتۇرا يۈرگۈزۈشىدۇ-كى زوراۋانلىق تەشكىلى. ئاساسەن ئارمىيە، ساقچى، سوت، تۈرمە قاتارلىقلار-دىن تەشكىللىنىدۇ. ئۇ سىنىپى زىددە-يەتلەر مۇرەسسەسىزلىكىنىڭ مەھسۇلى ۋە ئىپادىسى بولۇپ، سىنىپنىڭ پەيدا بولۇشىغا ئەگىشىپ پەيدا بولغان، ئۇ يەنە سىنىپنىڭ يوقىلىشىغا ئەگىشىپ يوقىلىدۇ. ② بىر دۆلەتكە قاراشلىق پۈتكۈل زېمىن.

دۆلەت ئاپپاراتلىرى <پەلس> «دۆلەت ئورگانلىرى» نىڭ ئومۇمىي نامى.

دۆلەت باھاسى <سودا> تاۋارلارغا دۆلەت تەرىپىدىن بىر تۇتاش بەلگىلەنگەن باھا.

دۆلەت بايرىقى دۆلەتنىڭ سىمۋولى قىلىنغان بايراق. ئۇنىڭ شەكلى، ئۆرنىكى

قورال-ياراغ، قاتناش قوراللىرى، رازۋېتكا ۋاسىتىلىرى، ھەربىي ئالاقە ۋە قوماندان-لىق سىستېمىسى ئۈسكۈنىلىرى قاتارلىقلارنى ئىشلەپچىقىرىپ، بۇلار بىلەن قىسىملارنى بىۋاسىتە تەمىنلەيدىغان سانائەت.

دۆلەت نەقچوتى <س ئىق> دۆلەت خام چوتىنى ئىجرا قىلىش ئەھۋالىنىڭ يىللىق ئومۇملاشتۇرۇلۇشى.

دۆلەت ھاكىمىيىتى <پەلس> ھۆكۈمران سىنىپنىڭ سىنىپى ھۆكۈمرانلىقىنى يۈرگۈزۈشۈشدىكى ھوقۇقى. ئۇ ئارمىيە، ساقچى، سوت، تۈرمە قاتارلىق دۆلەت ماشىنىسى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ ھەمدە ئالاھىدە زورلاش خاراكتېرىگە ئىگە بولىدۇ.

دۆلەت ئورگانلىرى <پەلس> دۆلەت ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزۈش ۋە دۆلەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇش يۈزىدىن تەسىس قىلىنغان ئورگانلار. ئۇ دۆلەتنىڭ ھاكىمىيەت ئورگىنى، مەمۇرىي ئورگىنى، سوت ئورگىنى، تەپتىش ئورگىنى ۋە ئارمىيىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مەسىلەن، مەملىكىتىمىزدىكى مەملىكەتلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىسى، گومۇۋىيەن، يەرلىك ھەر دەرىجىلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىسى، خەلق ھۆكۈمەتلىرى، ھەر دەرىجىلىك خەلق سوت مەھكىمىلىرى، خەلق تەپتىش مەھكىمىلىرى ۋە جامائەت خەۋپسىزلىك ئورگانلىرى قاتارلىقلار.

دۆلەت II نى (ئە) ① مال-دۇنيا، بايلىق:

ئوشۇق دۆلەت باشنى يارماس (ماقال). * قېلىنلىق يېرىم دۆلەت (ماقال). * گۈلچىمەن ھېچ ئويلانماستىن جاۋاب بەردى؛ - دۆلەت، ئابروي ئۈچۈن ئەركە تەككەندىن كۆرە، يەرگە تەككەن ياخشى! ② كۆچمە.

گەن ئورۇنغا ئىگە بولالايدۇ.

دۆلەت شېئىرى بىر دۆلەتكە ۋەكىللىك قىلىدىغان ناخشا. ئۇنى شۇ دۆلەت ھۆكۈمىتى بەلگىلەيدۇ ۋە قوللىنىدۇ. ئادەتتە ئۇ تەنتەنلىك مۇراسىملار، خەلقئارا ئالاقىغا دائىر مۇراسىم قاتارلىق سورۇنلاردا ئورۇندىلىدۇ. جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ دۆلەت شېئىرى - «پىدا-ئىلار مارشى» دۇر.

دۆلەت گېربى دۆلەت رەسمىي يوسۇندا بېكىتكەن ھەمدە شۇ دۆلەتكە ۋەكىللىك قىلىدىغان بەلگە. مەملىكىتىمىزنىڭ دۆلەت گېربىنىڭ ئوتتۇرىسىغا نۇر چىچىۋاتقان تىيەنئەنمېننىڭ يۈزى، چۆرىسىگە بۇغداي باشقى ۋە چىشلىق چاقنىڭ تەسۋىرىي سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن.

دۆلەت ماشىنىسى <پەلس> ماركسىزم كلاسسىكلىرىنىڭ دۆلەتكە قويغان ئوبراز-لىق نامى. ئۇ سىنىپىي ھۆكۈمرانلىق ئورگىنى بولغان دۆلەتنىڭ خۇددى قۇرۇلمىسى مۇرەككەپ ماشىنىغا ئوخشاش، ناھايىتى مۇكەممەل ئۇيۇشقان بىر پۈتۈنلۈك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. دۆلەت ماشىنىسى ئاساسەن ھۆكۈمەت، ھەربىي قوشۇن، ساقچى، سوت، تۈرمە قاتارلىقلار-دىن تەركىب تاپىدۇ.

دۆلەت مونوپول كاپىتالىزمى <س ئىق> دۆلەت ھاكىمىيىتى بىلەن مونوپول تەشكىلاتلار بىرلەشكەن ھەمدە مونوپول تەشكىلاتقا بويسۇنىدىغان بىرخىل مونوپول كاپىتالىزم.

دۆلەت مۇداپىئە ئارمىيىسى <ھەرب> دۆلەتنى قوغدايدىغان مۇنتىزىم ئارمىيە.

دۆلەت مۇداپىئە سانائىتى <ھەرب> دۆلەت مۇداپىئەسىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن

زىيادە بولغاي، يوللىرىغا قاراپ تۇرغۇچى قەيسەر رۇمدىن « دەپ يېزىلغانىدى. **دۆلەتلىك سايسىدا** ← **دۆلەتلىرى سايسىدا**.

دۆلەتچىلىك نى <پەلس> سىنىپى ماھىيەت-نى يوققا چىقىرىپ، خەلقنى ئابستراكت دۆلەت ئۇقۇمى بىلەن ئالداپ، بۇرژۇئازىيە-نىڭ مەنپەئىتىگە بويسۇندۇرىدىغان ئەكسىيەتچىلىك ئىدىيە.

دۆلەتلىك I سۈپ ① دۆلەتكە ۋەكىللىك قىلىدىغان، دۆلەت دەرىجىلىك: دۆلەتلىك كوماندا. ② دۆلەتكە خاس، دۆلەتكە لايىق: ئەگەر سوتسىيالىستىك دېموكراتلار (ئوغلار ئۈستىدە سۆزلەۋاتىمەن) ھاكىمىيەتنى قولدا تۇتۇپ تۇرسا، ئۇ ھالدا ئىمپېراتور بۈركۈتى ئورنىغا دېموكرات توخۇسى ئولتۇرىدۇ ۋە گېرمانىيە بىرقانچە يىلغىچە بۈيۈك دۆلەتلىك رولىنى ئويناشتىن مەھرۇم بولىدۇ.

دۆلەتلىك رېپىرى <تەن> دۆلەت دەرىجىلىك رېپىرى. مەملىكىتىمىزدە دۆلەتلىك تەنتەربىيە تەشكىلاتىنىڭ تەستىقىدىن ئۆتكەن ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدىكى رېپىرىلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. **دۆلەتلىك ئىمتىھان** <مائارىپ> مەملىكىتىمىز-نىڭ ئەڭ ئالىي دەرىجىلىك ئىمتىھان تۈزۈمى. ئىختىساسلىق كىشىلەرنى تاللاش ۋە تەربىيەلەش ئۈچۈن مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش سوئال چىقىرىپ، بەلگىلەنگەن بىر ۋاقىت ئىچىدە ئىمتىھان ئېلىنىدۇ. مەسىلەن، ئالىي مەكتەپكە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن مۇشۇ خىل ئىمتىھان ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ.

دۆلەتلىك II سۈپ ① مال-دۇنياغا ئىگە، پۇل-مېلى كۆپ باي، پۇلدار: ئېرى قېرىسا، نامرات بولسا، بىزار، دۆلەتلىك يىگىتنى تېپىپ

بەخت-پاراغەت، راھەت، ھالاۋەت: تەن ساقلىق - دۆلەت ئىكەن. * گۈلسۈرۈخنىڭ شۇنداق ئولتۇرۇپ بېرىشلا، ئۇنىڭ ئۈچۈن چوڭ دۆلەت ئىدى. * ئۇلۇغلارغا قىلسا خىزمەت، ئول كىشىلەر تاپقاي دۆلەت. ئىنسان بەرگەي ئاڭغا ھۈرمەت، ئۆزىنى بىلگەن ياخشىدۇر. ③ ئەر-ئاياللارنىڭ ئىسمى. **دۆلەت قۇشى قونماق** ئاممى كەلمەك، بەخت-تەلىيى كەلمەك: دۆلەت قۇشى قونسا كېلىپ ساڭا ئوغلان، كۆرەڭلىمە، كۆزۈڭگە باق ياخشى ئويلا. ئۆز ئېلىڭگە چاچا ئەمەس، ۋاپا قىلساڭ، ئۆزۈڭ كەتسەڭ، روھىڭ كەت-مەس، يوقتۇر ئارمان.

دۆلەت كۆرمەك راھەت، بەخت-سانادەت-كە ئېرىشمەك؛ ھۇزۇر-ھالاۋەت تاپماق: ئاتىسىنىڭ دۆلىتىنى كۆرمەك. * مانا ئەمدى ئەمگەككە ئاشىق بولساڭ ياغ چاينا، ئۈزۈپ چىققىنىڭ دۆلەت كۆر.

دۆلەتنى كۆتۈرەلمەسلىك ئىززىتىنى بىلمەسلىك، ھۈرمەت قىلغانى بىلمەسلىك: رۇسۇلنىڭ يۈزسىزلىكىگە مەيلى دەپمەن، بۇزۇلغان يالغۇز ئۆلمۇ؟ خېلى-خېلى «مەن-مەن» دېگەنلەرمۇ دۆلەتنى كۆتۈرەلمەيدۇ-غۇ. **دۆلەت ئۇيقۇسى** دۆلەت ۋە ياكى بايلىقتىن بولغان ئۇيقۇ: ئۇ ھەر كۈنى خېلى بىر ۋاقىت دۆلەت ئۇيقۇسى ئۇخلاۋاتتى. **دۆلەتلىرى سايسىدا** سىلنىڭ ھىمايىلەرى، ياردەملىرى، غەمخورلۇقلىرى ئاستىدا: مەن نېمىلا بولسا، جامائەتنىڭ ئىمامى ئەمەسىم، دۆلەتلىرى سايسىدا، ھوشۇر ئىمام دېسە، مېنى 12 تاغدا بىلمەيدىغان كىشى يوق، ئەلەمدۇللا!

دۆلىتى زىيادە بولماق مال-مۈلكى، بايلىقى كۆپ، بەخت-ھالاۋىتى ئارتۇق بولماق: خەتنىڭ ئاخىرىدا: «دۆلەتلىرى

قلۇر يار. ② يۈز-ئابروپلۇق؛ ئامە تلىك، تەلە يلىك: سىز كەلگۈسى دۆلە تلىك، بەختلىك بولغىنىڭىزدا، سىزنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن سۆيگەن مەندەك بىر نامرات يېزا يىگىتىنى سۆيەلەرسىزمۇ؟

دۆلە تەمەن سۈپ (ئە+پ) ← دۆلە تلىك

II: ئۇ باشلىقنىڭ بۇنچۇلا دۆلە تەمەن ئادەم ئىكەنلىكىنى ئويلايمۇ باقمىغانىدى. * ئۇلار ھەمىشە دىلشاتنىڭ دۆلە تەمەن، كاتتا ئادەم بولۇپ چىقىشىنى تىلەيتتى.

دۆلە تەمەنلىك «دۆلە تەمەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

دۆلە تىنۇر (دۆلەت+نۇر) ① ئى. ئالىمنىڭ

ئامبىرىكىدا يېتىشتۈرۈلگەن قەدىمكى سورتى، كېيىن ئىلى رايونىدا ئۆزلەشتۈرۈلگەن. دەرىخى كۆكۈچ چىپارسىمان بولۇپ، مېۋىسى ياپىلاققا مايىل، يۇمىلاق، پوستى قېلىن، ئەسلىي زەڭگى كۆكۈچ، چېكىم-چېكىم بولۇپ، سۇس شەپەق رەڭلىك قىزىل سىزىقچىلىرى بولىدۇ. گۆشى (ئېتى) چىڭ، ئېغىر، چۈچۈمەل، سۇلۇقلۇقىمۇ ياخشى، مەلۇم مەزگىل تۇرغاندىن كېيىن تەمى ياخشىلىنىدۇ. مېۋە ساپىقى قىسقا، سۈپىتى ياخشى. 10-ئاينىڭ ئوتتۇرلىرىدا پىشىدۇ. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

دۆلىتىڭىزدە ← دۆلە تلىرى سايسىدا.

دۆمبەل (توغرىسى: دۈمبەل) ← دۈمبەل.

دۆمبەلچە (توغرىسى: دۈمبەلچە) ← دۈمبەلچە.

دۆمبۈل (توغرىسى: دۈمبەل) ← دۈمبەل.

دۆنەن ئى. ئۈچ ياشلىق، ئۈچ ياشقا تولغان (ئات ۋە كالا ھەققىدە): سېمىز دۆنەن ئۆكۈزنىڭ كېرىلگەن بۇرۇنلىرى قىزىرىپ كەتكىنىگە قارىغاندا، ئۇ خېلىلا ئىشلىگەندەك

كۆرۈنەتتى.

دۆندۈر رەۋ. جان ت. بىراقلا، توپى بىلەن، پۈتۈن يېتى، دۇڭ: - ھەئە، مېنىڭ، - دېدى ھېلىقى ئادەم سۈرلۈك ئورا كۆزلىرى بىلەن دېھقانغا قاراپ، - ئۇنداق بولسا دۆندۈرلا دېيىشەيلى، ماڭا ئازراق تاپان ھەققى چىقىرىپ بەرسەڭلار بولىدۇ.

دۆنەنچىن ئى. تۆت ياشلىق كالا.

دۆۋە ① ئى. بىر يەرگە توپلىنىپ، ئۈستى-- ئۈستىگە ئارتىلىشتىن ھاسىل بولغان ئېگىزلىك، دۈمبەل: ئەپەندىلەر! بۇ پەلسە- پە ئەمەس، بەلكى قىلچە باغلىنىشى بولمىغان سۆزلەرنىڭ دۆۋىسى. * ماشىنا پاختا دۆۋىسىنى ئايلىنىپ، ئۈچ قەۋەتلىك چېگىت ئايرىش بىناسى- نىڭ ئالدىدا توختىدى. ② مىق. ساناق سانلار بىلەن كېلىپ مىقدارنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ يېنىدا بىر دۆۋە كىر-قات تۇراتتى. * ئۇنىڭ يېنىدا بىر دۆۋە خەت-چەك تۇراتتى. ③ رەۋ. لىقۇملىق، گىرۋىكىدىن ئېگىزلىتىپ: ئالاھىدىن ئەڭ يوغان تاۋاقنى ئېلىپ، ئۇنىڭغا ئېسىل تاشتىن دۆۋە ئېلىپتۇ.

دۆۋە-دۆۋە بىرنەچچە دۆۋە، نۇرغۇن دۆۋە: - شۇنچە چوڭ ھويلاڭدا پۈت باسقۇدەك جايىمۇ قالمايتۇ، - دېدى كامىل دۆۋە-دۆۋە سەۋزە، چامغۇر، پىيازلاغا قاراپ.

دۆۋەزىن ئى. دىئال. جىرىس ئۇن.

دۆۋەسكەل ئى. دىئال. قېلىن كۆرپە، پايانداز.

دۆۋەل ئى ← دۆۋە.

دۆۋەل-دۆۋەل ← دۆۋە-دۆۋە: پۇقرالارنىڭ

جەستى دۆۋەل-دۆۋەل، بۇنداق يېغى بولغانمۇ زامان ئەۋۋەل؟! يەنە ئاڭلاڭ ئابدۇللا قىلىشىنى، چېرىكلەرمۇ كۆرەلمەس بۇ كىشىنى.

دۆۋىلە تەمەك «دۆۋىلىمەك» يېتىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىرتقى كۈچنىڭ تەسىرىدە، مەلۇم ۋاسىتىنىڭ يۆتكىشى بىلەن خالىغان شەكىلدە يېڭىدىن توپلىنىدىغان بىرخىل گېئولوگىيىلىك ھادىسە.

دۆيۈلۈشمەك «دۆيۈلۈمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دۆيۈلۈمەك پ ① سىلىكىنىپ، چاچراپ ئورنىدىن تۇرماق: بالا ئانىسىنىڭ قۇچقىدا دۆيۈلۈپ بېشىنى ئارقىسىغا سىلىكىتتى. ② چوڭ، چوڭ، تېز-تېز قەدەم ئالماق: ئۇ ئالدىمىزدا دۆيۈلۈپ ماڭغاچقا بىز كىچىكلەر يېتىشەلمىدۇق.

دۆيۈز سۈپ (دۆ+يۈز) تىل ھا. يۈزى قېلىن، پەسكەش، يۈزسىز، نومۇسىسىز: - ھۇ دۆيۈز مۇناپىق، - سۆزىنى داۋام قىلدۇردى كۆپىنى كۆرگەن بوۋاي، - تۇرقى ئادەمگە ئوخشىغان بىلەن يىرتقۇچ بۆرىنىڭ ئۇزى. * - ھە! شۇنداقمۇ تېخى، - دەيدى تۇغۇلبەگ غەزەپلىنىپ قوپۇپ كېتىپ، - بۇ دۆيۈزلەرنىڭ ئەدىنىنى ئۆزۈم بېرىمەن.

دۆيۈزلۈك «دۆيۈز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - دۆيۈزلۈك قىلما سەن! - دەيدى ئۇ ئالىغا ۋارقىراپ.

دۈپ تەق. يۈرەكنىڭ جىددىي سوقۇشىدىن پەيدا بولىدىغان ئاۋاز سېزىمى.

دۈپ-دۈپ «دۈپ» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: ئۇنىڭ يۈرىكى ئىمىنىڭ قەدىمگە تەڭكەش بولۇپ دۈپ-دۈپ سوقماقتا ئىدى.

دۇپدۇگىلەك سۈپ ① ناھايىتى دۈگىلەك، يۇمىلاق: يۈزى دۇپدۇگىلەك ۋە سېمىز، بالا مىجەز ئوفىتسىر ھارۋىكەشنى توختىتىپ تەكشۈرۈشكە باشلىدى. * ئۇنىڭ دۇپدۇگىلەك يوغان كۆزلىرىدىن، ئەندىكەن چىرايىدىن خۇش تەبەسسۇم ئۇرغۇپ تۇرىدۇ. ② پاكار ھەم سېمىز: - قېنى، ئەمدى سىز بىرنېمە

دۆۋىلە شىمەك ① «دۆۋىلىمەك» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: توپا دۆۋىلە شىمەك.

② توپلانماق، يىغىلماق: دىلشاتنىڭ خەۋەر بېرىشى بىلەن تەڭ دۆۋىلىشۋالغانلار ئىككى چەتكە سۈرۈلۈپ، تار بولسىمۇ، بىر ئادەم ئۆتكۈدەك يول چىقاردى.

دۆۋىلەكلىك سۈپ. دۆۋىلەپ قويۇلغان،

دۆۋىلەنگەن: ئۇ دۆۋىلەكلىك تاغلارنى

ئۇيان-بۇيان ئۆرۈپ، ساناشقا باشلىدى.

* دەستە-دەستە دۆۋىلەكلىك پەرمۇدە-گىردە،

مېۋە-كۆكتات بازىرىدىن ئۆتكىلى بولماس. //

ئابدۇكېرىم ئاغزىغا لىق كەلگەن خەپرۈكنى

مەشىنىڭ ئالدىدا دۆۋىلەكلىك تۇرغان كۈلگە

تۈكۈرۈۋېتىپ، سۆزىنى باشلىدى.

دۆۋىلەنمەك «دۆۋىلىمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: كونا ئېغىلدىكى خىشلار

بىر-بىرلەپ مورنىڭ يېنىغا دۆۋىلەندى. *

زورەم دۆۋىلەنگەن نەرسىلەرگە مەيۈس

ھالدا قاراپ قالدى.

دۆۋىلىك سۈپ. دۆۋىلىرى بار، دۆۋە ھاسىل

بولغان: ئۇلار مېنى قۇم دۆۋىلىك، يۇلغۇنلۇق

جاڭگالدا باغلىۋېلىپ تازا ئۇرۇشتى. //

جاڭگالنىڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر دۆۋىلىككە بېرىپ

يانتاق چاناشقا باشلىدۇق.

دۆۋىلىمەك پ. يىغىپ، توپلاپ دۆۋە

ھالىتىگە كەلتۈرمەك: توپلىماق، - بىر

يەرگە جەم قىلماق: ئۇلار تاپانچىلىرىنى

يەرگە كۆمۈشۈپ، ئۈستىگە توپا دۆۋىلەپ

بەلگە قىلىپ قويۇشتى. * يىلانلار ئۇنىڭ

ئالدىغا ھۆل ۋە قۇرۇق مېۋىلەرنى دۆۋىلەپ

تىزىپ قويۇپتۇ. * ئۇلار چوڭ-چوڭ تاشلارنى

دۈمبىسىدە كۆتۈرۈپ تەشمە يولغا دۆۋىلەۋاتتى.

دۆۋىلىنىش ① «دۆۋىلەنمەك» پېئىلىنىڭ

يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② <كېۋىل>

ئەسلىدە بار بولغان تاغ جىنىسلىرى

دەئا، - دەپى مۇدىر يېنىدا قالغان ئۆزىگە ئوخشاشلا دۈپۈدۈگىلەك كەلگەن چوقۇر يۈزلۈك كىشىگە .

دۈپۈر تەق. ئادەم ياكى ھايۋانلارنىڭ يۈگۈرۈشى ياكى ئىتتىك مېڭىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز؛ تار پەلەمپەيدىن ئەسكەرلەر- نىڭ ئاياغ دۈپۈرى، مىلتىقلارنىڭ تامغا ئۇرۇلۇپ جاراڭلىشى ئاڭلىناتتى. * ئىشىك ئارقىسىدىن قاراۋۇلنىڭ ئاياغ دۈپۈرى ئاڭلاندى.

دۈپۈر-دۈپۈر «دۈپۈر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ مەھەللىدىكى ئىشىكلەرنىڭ تارقالىشى، ئۇ ياقىدىن بۇ ياققا ئۆتۈشۈۋاتقان كىشىلەرنىڭ دۈپۈر-دۈپۈر ئاۋازىمۇ پەسىپ كەتتى. * دۈپۈر-دۈپۈر ئاتلىقلار، ئات بىشىنى بۇراڭلار. قوڭغۇز ئاغچا ئۆلدى دەپ، چاشقان- بايغا ئېيتىڭلار.

دۈپۈرلەتمەك «دۈپۈرلەتمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بىرچاغدا ھېلىقى ئوغرى ئاتلارنى دۈپۈرلىتىپ شۇ كوچا بىلەن ساراينىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپتۇ.

دۈپۈرلەشمەك «دۈپۈرلەشمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ جاللاتلار دۈپۈرلىشىپ كېلىپ ياقۇپنى تۇشمۇتۇشتىن جادىغا ياتقۇزۇشقا باشلاپتۇ.

دۈپۈرلەتمەك پ «دۈپۈر-دۈپۈر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دۈپۈر-دۈپۈر» قىلماق؛ كۆزنى يۈمۈپ ئاچقۇچە. ئاتلىقلار دۈپۈرلەپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يېتىپ كەلدى ۋە باستۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتى. * دۈپۈرلەپ كېلىۋاتقان باسىچىلار بىردىنلا تاغ كەينىگە قايرىلدى.

دۈپۈلدەتمەك «دۈپۈلدەتمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ قورقۇنچتىن ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى دۈپۈلدەشپ، نەپەسلىرى

قىيىنلاشماقتا ئىدى.

دۈپۈلدەتمەك پ «دۈپ-دۈپ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دۈپ-دۈپ» قىلماق؛ «ئاجرىشىپ كەتسەم...» دېگەن سۆزدىن كېيىنلا ماھىرىنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ مېڭىسىگە قان ئۆزلەپ كەتتى. * مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن دۈپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇرغان يۈرەكىنى كۆردۈم.

دۈت تەق. ماتورلۇق قاتناش قوراللىرى سىگنال بەرگەندە چىقىدىغان ئاۋاز؛ دۈت-دۈت - دۈت!... ئىلدام چەتكە ئۆت. **دۈت-دۈت** «دۈت» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

دۈتۈلدەتمەك «دۈتۈلدەتمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ ماشىنىسىنى دۈتۈلدەتتى، بىزنى يولنىڭ چېتىدە تۇرۇشقا ئۈندىدى.

دۈتۈلدەتمەك «دۈت-دۈت» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دۈت-دۈت» قىلماق.

دۈدۈت ① تەق. ماتورلۇق قاتناش قوراللىرى- نىڭ ئارقىمۇئارقا سىگنال بېرىشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز. ② ئى. بال س. ماشىنا، تراكتور قاتارلىق ماتورلۇق قاتناش ياكى ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى؛ - ماڭە بىلام ئۆيگە كىرىۋالايلى، دۈدۈت كەلسە بېسىۋالىدۇ، - دەپى شازادىخان نەۋرىسىنىڭ قولىدىن تارتىپ.

دۈدۈزە ئى (خەن) جۈپلەپ ئويىلىدىغان بىر خىل قارتا ئويۇنى.

دۈدۈك ئى ← **يۈشتەك I**؛ ياردەمچىم دۈدۈك چېلىپ بارلىق ئەسكەرلەرنى يىغدى.

دۈر تەق. ئادەم، ھايۋان ياكى قۇشلار توپىنىڭ بىر جايدىن يەنە بىر جايعا بىرلىكتە تېزلىك بىلەن يۆتكىلىشى ياكى مېڭىشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز؛

- دەيدۇ ئۆمەر باي، - بىراق قىزىمنىڭ مايللىقى قاتتىق، ئىككىسى گەپنى بىر قىلىپ دۈرۈككىدە قېچىپ كېتەمدىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

دۈرۈلدەتمەك «دۈرۈلدەتمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ يايلاقتىكى ئاتلارنى دۈرۈلدەتتىپ ھەيدەپ تاغ باغرىدىكى قوتانغا سولدى.

دۈرۈلدەشمەك «دۈرۈلدەشمەك» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: كىشىلەر دۈرۈلدەشىپ كەلگەن بويى كالىتەك-چوماقلار بىلەن ئىشك-دېرىزىلەرنى ئۇرۇۋاتقۇدە كىشى.

دۈرۈلدەشمەك پ «دۈر-دۈر» قىلغان

ئاۋاز چىقارماق، «دۈر-دۈر» قىلماق: ئوقۇغۇچىلار توپ-توپى بىلەن دۈرۈلدەپ كوچىغا يۈگۈردى.

دۈشەنبە نى (پ) ھەپتىنىڭ يەكشەنبىدىن

كېيىن سەيشەنبىدىن بۇرۇن كېلىدىغان، بىرىنچى كۈنى.

دۈشەنبە بازار ھەر ھەپتىنىڭ دۈشەن-

بە كۈنى بولىدىغان بازار ۋە شۇ كۈنى بازار قىلىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن چاي.

دۈشمەن نى (پ) ① «ھەرب»

ئۇرۇش-جەڭلەردە مەلۇم بىر تەرەپكە قارشى ئۇرۇش قىلغۇچى يەنە بىر تەرەپ؛ ياۋ: بىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىز دۈشمەن-

لەرنى زەربە بىلەن قارشى ئالدى. * ئۇ شەرقىي شىمال تەرەپتىن دۈشمەن ئۈستىگە

باستۇرۇپ كېلىۋاتقان ئاتلىق قوشۇننى كۆرۈپ تېخىمۇ جانلاندى. ② دۇنيا قاراش، غايە،

مەنپەئەت جەھەتتە ئۆزىگە قارىمۇقارشى بولغان كىشى ياكى گۇرۇھ؛ رەقىب:

دۈشمىنىمىزنىڭ دۈشمىنى بىزنىڭ دوستىمىز. // دۈشمەن كۈچلەرنىڭ ئاز بولۇشى ھەرقان-

داق گۇرۇھ، تەشكىلات ياكى پارتىيىلەر ئۈچۈن

كىشىلەر توپى دۈر قىلىپ، يىغىن زالغا ئېتىلدى، ھاكىمنىڭ كۆزلىرى چۆچەكتەك ئېچىلىپ، نەپسى تېزلىشىشكە باشلىدى. * قوتان ئىشكى ئېچىلىش بىلەن تەڭ قوتاندىكى ماللار دۈر قىلىپلا سىرتقا يۈگۈرۈشتى.

دۈر-دۈر «دۈز» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى:

كۆزلىرىدىن ئوت يانغان كىشىلەر كوچىلاردا چايقىلىپ، دۈر-دۈر قىلىپ ئۇيان بۇيان دولقۇنلايتتى.

دۈرۈرىدە رەۋ «دۈر» قىلغان ھالدا،

«دۈر» قىلىپ: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى كىمدۇر بىرىنىڭ باشلامچىلىق قىلىشى بىلەن دۈرۈرىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇشتى-دە، ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدى. * مەخسۇت بەگ چېدىرنىڭ سىرتىغا قاراپ ماڭدى، چېدىردىكىلەر دۈرۈرىدە ئورنىدىن قوزغالدى.

دۈركىرەشمەك «دۈركىرەشمەك» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى. **دۈركۈن** دىئال ① رەۋ. كەينى-كەينىدىن.

② سۈپ. توپ، نۇرغۇن.

دۈركىرەشمەك پ «دۈرۈلدەشمەك»: ئۇنىڭ

ئىسمى-زانى ئېغىزدىن چىقىش بىلەن تەڭلا، سىرتتىكى يايىلار دۈركىرەپ بۇتخانىغا كىرىشتى. * چالدى بىرى دۈدۈكنى، «تاماق ۋاقتى بولدى» دەپ. تاشلاپ قولدا تۇتقانى، ماڭدى ھەممە دۈركىرەپ.

دۈرۈك تەق. ئادەم ياكى ھايۋانلار يەرگە

قاتتىقراق دەسسەپ ماڭغاندا چىققان ئاۋاز: دۈرۈك قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ قادىر

قۇلىقىغا پىچىرلاپ: «ئۇ باغقا چۈشۈپ بولدى» دېدى.

دۈرۈك-دۈرۈك «دۈرۈك» سۆزىنىڭ

تەكرارلىنىشى.

دۈرۈككىدە رەۋ «دۈرۈك» قىلغان ھالدا،

«دۈرۈك» قىلىپ: - ئۇ بىر يېتىمئوغلاق،

لەرچە سۆز-ھەرىكەتلەرنى قوبۇل قىلالمايمىز. جۈملىدىن ھەيۋە خاراكتېرلىك سۆز-ھەرىكەتلەر-نى تېخىمۇ شۇنداق.

دۈشمەنلەشتۈرمەك «دۈشمەنلەشمەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: جاھانگىرلار ۋە مۇستەملىكىچىلەر دائىم مەھكۇم ئەل خەلقلەرنى ئۆزئارا دۈشمەنلەشتۈرۈپ، شۇ ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ شۇ ئەلدىكى ھۆكۈمرانلىقىنى مۇستەھكەملەشكە تىرىشىدۇ.

دۈشمەنلەشتۈرۈلمەك «دۈشمەنلەشتۈر-مەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ھىيلە-نەيرىڭى بىلەن دوست ئەللەر دۈشمەنلەشتۈرۈلدى.

دۈشمەنلەشمەك ئۆزئارا قارشىلاشماق؛

دۈشمەنلىك مەۋقەسىدە تۇرۇشماق: ئۇلار ئەمدى خۇددى ئىت بىلەن مۈشۈكتەك ئاشكارا دۈشمەنلىشىش ھالىتىگە يېتىپتۇ. * بەزى يالغان دوستلارنىڭ ھەقىقىي دوستقا ئايلانغانلىرى-مۇ بار. بەزىدە ئىككى ھەقىقىي دوستنىڭ ئارىسى بۇزۇلۇپ دۈشمەنلىشىپ كەتكەنلىرىمۇ بار.

دۈشمەنلىك ① «دۈشمەن» سۆزىنىڭ

تابىستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دۈشمەنلىك شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ئۇلار بىر-بىرىگە غەزەپلەنمەي قارىيالمايدىغان بولۇپ قالدى. * دۈشمەنلىكتىن ئەمەس، چاياننىڭ چېقىشى، شۇنداق تۇر تەبىئىي، پېئىلى-خاھىشى. ② سۈپ. دۈشمىنى بار، دۈشمىنى بولغان: دۈشمەنلىك ئادەم. دۈشمەنلىك بولماق. ③ سۈپ. دۈشمەنگە خاس، دۈشمەنلەرگە ئوخشاش، دۈشمەن-دەك: ئۇنتۇلار شۇ چاغدا تارتقان چاپالار، مەسخىرە، مازاقلار، دۈشمەنلىك قاراش. غورۇرۇم بۇلارنى ئوق ئۆتمەس قالغان، تەنلەر تاپالاس قەلبىدىن ئاراج.

ئىنتايىن مۇھىم. ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە دوستلار-نى كۆپەيتىش كېرەك. ③ زىيان سالىدىغان، يامانلىق قىلىدىغان كىشى، رەقىب: كېيىنكى پۇشايمان ئۆزىگە دۈشمەن (ماقال). * كۆرەلمىدى دۈشمەن ئۇنى، ئۆزىمەك بولدى قىزىل گۈلى. ④ كىشى ياكى نەرسىگە زىيان سالغۇچى نەرسە ياكى ھادىسە: چېكەتكە زىرائەتكە دۈشمەن.

دۈشمەن ئارىلىماق يامان نىيەتلىك

كىشىلەر ئارىلىشىپ ئىشنى بۇزماق، نىيىتى يامان كىشىلەر بۇزغۇنچىلىق قىلماق: كېيىن قالغان ئىشقا قار ياغىدۇ. تېزىرەك ھەرىكەت قىل، ئېسىل ئايال ئىكەن، دۈشمەن ئارىلاپ كەتمىسۇن يەنە.

دۈشمەن بولماق دۈشمەنگە ئايلانماق،

دۈشمەن تەرەپكە ئۆتۈپ كەتمەك: ئېيتىڭا قىزىم، مېنىڭ ئوغلۇم راستتىن خەلقنىڭ دۈشمىنى بولۇپ قالدىمۇ؟ * - بىزمۇ جەبىر-زۇ-لۇم چەككەن خەلقنىڭ بالىلىرى، - دېدى بىرى، - ئۆز خەلقىمىزگە دۈشمەن بولۇشنى خالىمايمىز.

دۈشمەن بىلەن ئۆز ئوتتۇرىسىدىكى

زىددىيەت <پەس> ← ئانتاگونىيىلىك زىددىيەت.

دۈشمەننىڭ سۆزى بىلەن دۈشمەننىڭ

چېقىمچىلىقى بىلەن: مەن شۇنداق بولۇرمەن-مۇ، گۈلخاندا ياتارمەنمۇ؟ دۈشمەننىڭ سۆزى بىلەن، باردىن ئايرىلارمەنمۇ؟

دۈشمەنسىز سۈپ. دۈشمەندىن خالىي،

ھېچقانداق دۈشمىنى بولمىغان: باتۇر دۈشمەنسىز بولماس (ماقال).

دۈشمەنلەرچە رەۋ. دۈشمەنلەرگە

ئوخشاش، دۈشمەنلەردەك: ئۇ ئەمدى ماڭا كۆزلىرىنى پارقىرتىپ دۈشمەنلەرچە ھومىشقا باشلىدى. // بىز ھەرقانداق دۈشمەن-

دۈشمە نلىك بولماق دۈشمە ندەك مۇئامىلە ۋە قارشىلىققا يولۇقۇپ تۇرماق، دۈشمە نلىك رى بار بولماق: ئەمدى بۇنداق ئىشنى كۆرسەم، كۆرمەسكە سالمەن، دۈشمە نلىك بولۇپ نېمە قىلاي. * سىزنىڭ ياخشى نىيىتىڭىز ئۇنىڭغا دۈشمە نلىك بولۇپ تۇيۇلدىكەن، ئۇ ھامان سىزنى يوقتىشىنلا ئويلايدىكەن.

دۈشمە نلىك سالماق ئاداۋەت سالماق، مۇناسىۋەتنى بۇزماق: سىزگە يامانلىق قىلغان، يا ئارىغا دۈشمە نلىك سالغان چاغلىرىم بولغانمۇ؟

دۈشمە نلىك قىلماق يامانلىق قىلماق، زىيان سالماق: ئاجايىپ سۆزلەپسەن-دە، ئېيتتىقىنا، ئەگەر ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە دۈشمە نلىك قىلساق نېمە پايدا چىقىدۇ؟ * ساقچى نازىرىنىڭ ئورنى مۇستەھكەم ئەمەس، ئۇنىڭغا دۈشمە نلىك قىلىدىغانلار بار.

دۈك تەق. نەرسىلەرنىڭ ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئۇ قولدىكى يوغان تاشنى يەرگە دۈك قىلىپ تاشلىدى-دە، تەرنىنى سۈرتۈپ ئىخلىمغان ئېلىپ كەلگەن سۈنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدى. * بۇ ئېچىنىشلىق ئاۋازدىن يۈرىكىم دۈك قىلىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمغا تىترەك ئولاشتى.

دۈك-دۈك «دۈك» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئۇنىڭ يۈرىكى دۈك-دۈك ئۇراتتى. ئۇ يەنە تاشقىرىغا قارىدى-يۇ، چىقىشتىن ئەيىمىنىپ قالدى. **دۈكۈر** تەق. ئىتتىك مېڭىش ياكى يۈگۈ-رۈشتىن پەيدا بولغان ئاۋاز.

دۈكۈر-دۈكۈر «دۈكۈر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: تاختاي يولدا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ دۈكۈر-دۈكۈرى بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا ئىدى.

دۈكۈرلە تمەك «دۈكۈرلەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دۈكۈرلە شىمەك «دۈكۈرلەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەر-ئايال دېھقانلار، ئەتراپتىكى ئۇششاق بالىلارنىڭ ھەممىسى دۈكۈرلەشپ مەكتەپكە كىرىشتى.

دۈكۈرلەمەك پ «دۈكۈر-دۈكۈر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دۈكۈر-دۈكۈر» قىلماق: بىردىنلا، ئات تۇياقلىرىنىڭ دۈكۈرلەگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. * رابى ۋىت-ۋىت دۈكۈرلەپ كېلىۋاتقان توپنىڭ ئالدىدا ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزۇپ ماشىنىنى كۆرسىتىۋاتتى.

دۈكۈلدەتمەك «دۈكۈلدەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنىڭ ھەربىر قارىشى بىچارە قىزنىڭ يۈرىكىنى قۇرقۇنۇپ ئىچىدە دۈكۈلدەتتىپ ئۆتەتتى.

دۈكۈلدەشمەك «دۈكۈلدەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دۈكۈلدەمەك پ «دۈك-دۈك» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دۈك-دۈك» قىلماق: بۇ ئابىدىم ئۈچۈن شۇنداق كۈتۈلمىگەن ئىش بولدىكى، بىردىن يۈرىكى ئەنسىز دۈكۈلدەپ، پۈتلىرى گىلدەڭلاپ قالدى.

دۈكرىمەك (توغرىسى: دۈركىرىمەك) ← **دۈركىرىمەك.**

دۈگجە يەك (توغرىسى: دۈگجۈمەك) ← **دۈگجۈمەك.**

دۈگجۈمەك پ. سەنتۇرۇلۇپ ياكى ئالدىغا مۇدۇرۇلۇپ كەتمەك: ئۇ گىرۋەككە ئېتىلىپ كېلىپ، قانداقتۇر قۇدرەتلىك بىر كۈچنىڭ تارتىشى بىلەن ئۆز تەڭپۇڭلۇقىنى يوقاتقان ھالدا دۈگجۈپ ئىختىيارسىز ئىزىدا توختاپ قالدى. * ئۇ بىرلا يۇلقۇنۇپ ئۇلارنىڭ قولىدىن ئاچراپ كەتتى ۋە ئالدىغا بىرنەچچە قەدەم دۈگجۈپ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىردى.

دۈگدەرەشمەك «دۈگدەرەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: نەيزىلىك مىلتىقلارنى

ئىنچىكە پولات چۆيىنى چەمبەر شەكلىدە ئېگىش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. دىئامېتىرى 50 سانتىمېتر ئەتراپىدا بولىدۇ. ئۇنىڭ يەنە مەخسۇس ياسالغان تۆمۈر ئىلمىكى بولۇپ، ئوينىغاندا ئىتتىرىش ۋە باشقۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ.

دۈگىلە تەك «دۈگىلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كەلكۈن تاشلارنى دۈگىلىتىپ قىرغاقلارغا تاشلايتتى. * بىز ئىككىمىز تۇلۇقنى دۈگىلىتىپ خامانغا ئەكىر-دۇق.

دۈگىلەك سۈپ. ئايلانما شەكىللىك، ئايلانما؛ يۇمىلاق؛ ئابدۇللا داۋۇت پەنجىرىنىڭ ئاستىدىكى تام تۈۋىدىن خوتەن قەغىزىگە ئورالغان بىر دۈگىلەك نەرسىنى قولغا ئالدى. * رازۇبىدچىكلار داق يەرگىلا داستىخان سېلىپ دۈگىلەك ھالەتتە ئولتۇرۇشتى. * ئۇنىڭ ئىنچىكە قاشلىرى ئاستىدىكى بىر چۈپ دۈگىلەك كۆزى شۇنچە نۇرلۇق، شۇنچە خىيالچان ئىدى. // تاغ ئۈستىدىن ياغاچ كۆتەك ۋە تاش دۈگىلەكلەر ئېتىلىپ چۈشۈشكە باشلىدى، ئۇ شۇئان توختىدى.

دۈگىلەك كېسەك كونۇسى <مات> كونۇسىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىنى ئاساسىغا پاراللېل بولغان تەكشىلىك بىلەن كېسە-ۋەتكەندە ئېشىپ قالغان قىسمى.

دۈگىلە نەك ① «دۈگىلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تۇيۇقسىز تۇلۇقنىڭ ئارغامچىسى ئۈزۈلۈپ كەتتى-دە، تۇلۇق پەسكە قاراپ دۈگىلىنىپ چۈشۈشكە باشلىدى. ② «دۈگىلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: بىز دائىم قۇم ئۈستىدە دۈگىلىنىپ ئوينايتتۇق.

دۈگىلىمەك پ. دومىلىماق، يۇمىلىماق؛ بۇ كەپ بىلەن ئۇنىڭ يۈزى قىزاردى، ئامۇت

قۇچاقلىغان قوغدىغۇچىلار دۈگدەرىشپ، چىشلىرىنى كارىلىدىتىشىپ يۈرەتتى.

دۈگدەرىمەك پ. دۈگدۈيۈپ يۈرمەك، دۈگدەيمەك؛ بۇ يۇرتنىڭ كۆپچىلىك كىشىلىرى ئاچچىق سوغۇقتىن دۈگدەرىپ، ئۆز ئۆيلىرىنىڭ ئىسسىقى قالمىغان بۇلۇڭلىرىغا كىرىۋېلىشقانىدى. **دۈگدەك** سۈپ. تىل ھا. ئىككى مۇرىسى يىغىلىپ، غولى قورۇلۇپ، دۈگدىيىپ قالغان؛ ئىسلامنىڭ ھېلىقى كىچىك دۈگدىكى بىزنىڭ بالىسىنى ئۇرۇپتۇ.

دۈگدەيتمەك «دۈگدەيمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئايۇپ ئاكىنىڭ زەھەرلىك قامچىسى ۋە يىغىلغان جامائەتنىڭ سوغۇق، نەپرەتلىك قاراشلىرى ھېلىقى ئىككىسىنى دۈگدەيتىۋەتكەنىدى.

دۈگدەيمەك پ. پۈت-قۇلى ۋە ئۈستىخانلىرىدىن يىغىپ، مۇرىسىنى چىقىرىپ تۈگۈلۈۋال-ماق، دوغدايماق؛ - نېمىشقا بۇ يەردە تۈگىمەنچىنىڭ سوغۇقتا قالغان ئېشىكىدەك دۈگدىيىپ تۇرسەن، سادىق؟ - سورىدى بىر يىگىت. * چولپان ئايالىنى باشلاپ بالخانغا چىققاندا شەمشىدىن نامىزىنى تۈگىتىپ يەنە شۇ رۇجەك تۈۋىدە دۈگدىيىپ ئولتۇراتتى.

دۈگدۈك (توغرىسى: دۈگدەك) ← دۈگدەك.

دۈگدۈيمەك (توغرىسى: دۈگدەيمەك) ← دۈگدەيمەك.

دۈگدىيىشمەك «دۈگدەيمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: دوقمۇش-دوقمۇشتا بۇ شەھەرگە پاناھلىق ئىزلەپ كەلگەن سەرگەردانلار دۈگدىيىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. * كىشىلەر شۇنچە دەستىدىن دۈگدىيىشەتتى.

دۈگۈلچەك ئى. بىرخىل ئويۇنچۇق، ئادەتتە

تاپقىلى بولامدۇ؟ كاۋا سېلىپ ئەتسىم، ئاقسۇنىڭ كاۋىسىغا دۈم چۈشمىسىلە، بۇرۇنراق يۈرتىمىزغا كېتىۋالغان بولاتتۇق. ③ كۆچمە. يېقىلماق، ۋەيران بولماق، تۈگەشمەك: ھەسەتخور بولدۇڭمۇ، تۈگەشتىڭ! چاپنىڭ تىزىڭدىن ئاشمايدۇ، ھەتتا سۇلايمان پەيغەمبەردەك ئامەت كەلسۇ، ئاخىر دۈم چۈشمەن!

دۈم قىلماق ئالدى (ئۈست، باش) تەرىپىنى يەر تەرەپكە، ئارقا (دۈمبە، قۇيرۇق) تەرىپىنى يۇقىرىغا قارىتىپ قويماق؛ ئاستىنى ئۈستى قىلىپ، ئۈستىنى ئاستى قىلىپ قويماق: پەرىزات قەغەزلىرىنى دۈم قىلىپ شىرە ئۈستىگە پالاقىدە تاشلىدى-دە، چىقىپ كەتتى.

دۈم كۆمۈرمەك ئاستىنى ئۈستىگە، ئۈستىنى ئاستىغا قارىتىپ قويماق؛ ئۆرۈپ قويماق: بېلىقلاردىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قىز ساپلىقىنى ئايلاندۇرۇپ دۈم كۆمۈرۈپتۇ-دە، ئۆزى غايىب بولۇپتۇ. * تەلىسىمىز ئوڭ ئىكەن، ئۈستىمىزدىن دۈم كۆمۈرۈلگەن قازان ئېلىد-ۋېتىلگەندەك، يورۇق دۇنياغا ئېرىشىپ، تەقدىر-رىمىز باشقىچە بولۇپ كەتتى. * ئۇ كۈپىنى دۈم كۆمۈرۈپ سىلكىپتۇ. * - ئەمدى كۆرۈڭ، سازلىقنى پۈتۈنلەي دۈم كۆمۈرۈپتۇمىز!

دۈم ياتماق قورسىقىنى يەرگە، دۈمبىسى-نى يۇقىرىغا قارىتىپ ياتماق: ھىكمەت قاسىمىنى باغرىغا بېسىپ دۈم يېتىۋالدى. * تاشنىڭ كەينىگە بوپۇندا قارىسام، ئاق چۇۋا كىيگەن بىر كىشى قار ئۈستىدە دۈم يېتىپتۇ.

دۈم يېتىپ دۈم قويماق يېشىنىمەي، كىيىم-كېچەكلەرنى سالىماي، قەيەر توغرا كەلسە شۇ يەردە يېتىپ قويماق: بىر باينىڭ مالايلىرى-قايىناق سۇغا چىرىس، ناننى بىللە چىلاپ، ھېچىلاردا چاي ئىچىپ،

تېزدىن دۈگىلەپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. * بىز بىرنەچچە يىلەن خامانلىقتا سامان ئۈستىدە دۈگىلەپ ئويىۋاتاتتۇق.

دۈم رەۋ ① تىز ۋە كۆكرىكى يەرگە ياكى يەر بىلەن ئوخشاش يۆلىنىشلىك تەكشىلىك-كە تېگىپ تۇرغان ھالدا، «ئوڭدا» نىڭ ئەكسىچە (ئادەملەر ھەققىدە): ئۇ ئۆرۈلۈپ دۈم بولۇۋالدى. * ئۇ ياستۇقنى قۇچاقلاپ دۈم ياتتى-دە، ئازاب بىلەن ئۇھ تارتتى. * كالتەكلەر تەگدى باشقا شىددەت بىلەن، يېقىلىپ يەرگە دۈملا، بولدۇم بېھوش. ② ئوڭ (ئالدى) تەرىپى، ئاغزى يەرگە، تەتۈر (كەينى) تەرىپى ئاسمانغا بولۇپ قالغان ھالەتتە: سۇ ئۈستىدە دۈم بولۇپ قالغان قولۋاق لەيلەپ كېتىپ باراقتى. * ئۇلار تاغار-قاپلىرىنى دۈم قىلىشىپ، ئالتۇن-كۈمۈشلەرنى تۆكۈشۈپتۇ.

دۈم بولماق دۈم ھالەتكە كەلمەك: ئاسمان گويىا زەڭگەر گۈمبەز ئۈستۈڭدە، ئۆز ئىلكىگە ئالغان سېنى دۈم بولۇپ.

دۈم پۈرمە <گېۋول> تاغ جىنىلىرىنىڭ ئوتتۇرىسى كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ، ئېگەرگە ئوخشاپ قالغان قاتلاملىرى. ئادەتتە نېفىتنى زاپاس ساقلىغۇچى ئەڭ ياخشى تۈزۈلمە ھېسابلىنىدۇ.

دۈم چۈشمەك ① دۈم ھالدا يەرگە-چۈشمەك، دۈم يېقىلماق: سارىخانمىدى؟ ھە، تەستىكىگە بىر شاپىلاق يەپلا دۈم چۈشتى، ئۆلىمىگەندۇر بۇ قېرى! * شۇم نىيەتلەر پەتكۈچە ئۆز قەستىگە، ئۆزلىرى دۈم چۈشتى ئاتەش ئۈستىگە. ② كۆچمە. قاتتىق بېرىلمەك ئۆزىنى ئاتماق: بىز كاپىتالىزمنىڭ نەپكە دۈم چۈشۈشتەك شەخس-يەتچىلىكىگە قەتئىي قارشى تۇرىمىز. * نەدىكى گۆش، مۇشۇ جۇدۇن كۈنلەردە گۆش

دولسىدىن ئىتتىرىۋېتىپ، ② دۈمبىسىدە بىرنەرسە كۆتۈرگۈسى، يۈتكۈسى كەلمەك: ھامالچىلىق مېنىڭ كونا كەسىم، بۇ ئىشقا كۆنۈپ قېلىپتىمەن، بىرەر كۈن يۈك كۆتۈرمىسەم دۈمبەم قىچىشىپ، كۆڭلۈمۈ بىئارام بولۇپ قالىدۇ.

دۈمبىسى يەرگە تەگمىگەن ← يېنى يەرگە تەگمىگەن.

دۈمبە II نى. دىئال. قۇيرۇق ماي، **دۈمبەش** سۈپ. يانتۇلۇقى نىسبەتەن ئېگىز بولغان؛ ماڭدۇ يوللار كېچىدۇ سۇلار. ئارقىدا قالىدۇ، دۈمبەش داۋانلار. * ئاشقاندا دۈمبەش داۋان ئېگىز بەلدىن، مەرىگەن قوي ئاۋازى كەلدى بىردىن.

دۈمبەل نى. تەكشى يەرگە نىسبەتەن سەل دومبىيىپ، كۆتۈرۈلۈپ قالغان يەر؛ تۆپە، ئېگىزلىك؛ يەرنىڭ دۈمبىلىنى ئالماق. كۈرەشنىڭ يەنە بىر چوڭ ئۆتكىلىگە، دۈچ كەلدى ئۈچ ۋىلايەت بانئورلىرى، بارئىدى بۇ ئۆتكەلنىڭ ھەر قەدەمدە، ناتونۇش دۈمبەللىرى، ئۆڭكۈرلىرى.

دۈمبەلچە نى. كىچىك دۈمبەل؛ سېلىم بىلەن ئايقىز گويا ئۇ يەردىن نىجاتلىق ئىزلىگەندەك، گىزىمەن ھاۋا بىلەن رەڭداش بولۇپ جىمىرلاپ تۇرغان دۈمبەلچىگە ئۇزاق قاراشتى ۋە يۇلغۇنلۇقنى ئارىلاپ شۇ تەرەپكە مېڭىشتى.

دۈمبەلچەك نى ← **دۈمبەلچە**؛ ئۇ ئۆزىگە ھەمراھ قىلىۋالغان «قۇلاق كەستى» بىلەن يول بويىدىكى پاكار دۈمبەلچەككە چىقىپ، تېزەك تەرگەن پىتچە ساتما تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتقان بىر كىشىنى كۆزىتىپ تۇردى.

دۈمبىجىگەر نى (دۈمبە+جىگەر) جىگەر ۋە قۇيرۇق يېغىنى يالپاقلاپ توغراپ، ئۇنى توخۇم، پۇرچاق ئۇنى، تۈز ۋە سۇ قۇيۇپ

ئەسكى پالاستا دۈم يېتىپ دۈم قوپۇپ بىللە دەرد تارتقانلارنىڭ ئارىسىدا قىلىشىمغان پاراڭلىرى قالىۋىمۇ؟... ئۇلار نۇرغۇن قېتىم سىرداشقانلار. * ئىشلىشىپ تور باغلاپ كەتكەن ئۆي ئىچىدە چويۇن قازان، توقۇم بولۇپ كەتكەن كىگىز، تىتىلىپ كەتكەن يوتقاندىن باشقا بىسات يوق ئىدى، ئۇ دۈم يېتىپ دۈم قوپاتتى ۋە ئەھلى جامائەتكە ئارىلاشمايتتى.

دۈمبە نى (پ) ① <ئانات> گەۋدىنىڭ بىر قىسمى، يەنى مەيدە بىلەن قورساق-نىڭ كەينى قىسمى. ② بەزى نەرسىلەر-نىڭ ئارقا تەرىپى، كەينى قىسمى. **دۈمبە پالاقچىسى** <زوتول> بېلىقلارنىڭ دۈمبە قىسمىدىكى پالاقچە.

دۈمبە قۇيرۇق ساڭگىلاپ تۇرمايدىغان، دۈمبىسىدە ئازراقلا بىلىنىپ تۇرىدىغان قۇيرۇق ۋە شۇنداق قۇيرۇقلۇق قوي.

دۈمبىسى ئاپتاپ كۆرمەك راھەت كۆر-مەك، بەخت-ھالاۋەتكە ئېرىشمەك؛ قوي باقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتىم. مانا ئەمدى تارتقۇ-لۇق! دۈمبىمىز ئاپتاپ كۆرمەمىكەن دېۋىدىم، يەنە يېغى كېلىپتۇ-دە!

دۈمبىسى قاتتىق ئۈستىخنى چىڭ، سۆڭىكى قاتتىق، چېنىققان، پىشقان؛ باي بالىسى دۈمبىسى قاتتىق دېھقان بالىسىغا مىنۋالغان بولۇپ، ئىككىسى دېھقان بالىسىنىڭ كەينىدىن ئورماقتا ئىدى.

دۈمبىسى قىچىشا، گەدىنى تاتلايدىغان قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلماي، ئەھمىيەت-سىز باشقا ئىشلار بىلەن ئاۋارە بولۇپ يۈرىدىغان؛ ھاڭۋاقتى؛ ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدىغان، ھاماقەت، دۆت.

دۈمبىسى قىچىشماق ① تاياق يېگۈسى كەلمەك؛ - دۈمبەك قىچىشۋاتىدۇ-ھە، بەتلىق! نېرى تۇرا، - دەيدى ئۇ ئىنسىنى

تەييارلانغان تۇخۇم شىرنىسىگە ئون مىنۇتتەك چىلاپ، ئاندىن ھەربىر زىخقا بىر تال جىگەر، بىرتال قۇيرۇق ياغ قىلىپ بەش-ئالتە تالدىن ئۆتكۈزۈپ، كاۋاپداغا قويۇپ پىشۇرۇلدىغان بىر خىل كاۋاپ: زورمۇزور بولماقتا ھەيات، «مەسلە- ھەت چىپى» دېگەن، لېمۇلپ مەزە توشۇپ، دۈمبىچىگەر، بال-قەنت بىلەن.

دۈمبىچىلەپ رەۋ. دۈمبىسىنى يەرگە قارىتىپ، ئۆڭدا ھالەتتە: دۈمبىچىلەپ ئۈزۈمەك. * دۈمبىچىلەپ ئېگىزگە سەكرەش تېخنىكىسى ياردەمچى بۈگۈرۈش، قاغقىش، بالداقتىن ئۆتۈش ۋە يەرگە چۈشۈشتىن ئىبارەت ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ.

دۈمبىلىك ئى. ھارۋىغا قوشۇلغان يانداق ئاتنىڭ ئارغامچىسى ئاتنىڭ پۇتىغا كىرىپ قالماستىن ئۈچۈن، ئۇنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان بەلباغ.

دۈمچە ئى. بەل ئومۇرتقىسى بىلەن قۇيرۇق ئومۇرتقىسىغىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئۈستىخان.

دۈمچە تۇماق چۆرىسىگە قاسقان تۇتۇپ تىكىلگەن تۇماق.

دۈمچەك ① سۈپ. قەددى ئالدىغا ئېگىلىپ قالغان ياكى ئېگىشىپ ماڭىدىغان، دۈمچەي-گەن: دۈمچەك ئادەم. * بۇ بوتكىنىڭ ئىگىسى ئاغزىدا چىشى قالغان، دۈمچەك بىر بوۋاي ئىدى. ② ئى <تې> ئادەملەردىكى ئومۇرتقا ئېگىلىپ، كەينى تەرەپكە كۆتۈرۈلۈپ چىقىدىغان بىرخىل كېسەللىك. بۇنى كۆپ ھاللاردا ياشنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئومۇرتقا شەكىلدە ئۆزگىرىش بولۇش، ئولتۇرۇش-قوپۇشنىڭ جايدا بولماسلىقى ياكى راخت كېسىلى ۋە ئومۇرتقا بوغۇم ياللۇغى قاتارلىق

كېسەللىكلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ③ ئى. شۇ خىل كېسەلگە گىرىپتار بولغان ئادەم: ھېلىقى دۈمچەك مېنى كۆرۈپلا غىيىپدە تىكۈۋەتتى.

دۈمچە يىتمەك «دۈمچە يىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يىللار ئۇلارنى دۈمچە يىتتى، ئۇلارنىڭ قەددىنىلا ئەمەس ئۇلارنىڭ كىشىلىك غۇرۇرىنى، ئەينى چاغلاردىكى ئىرادىسىنى پۈتۈنلەي دۈمچە يىتىپ، ئۇلارنى كاتەكتىن چىقىشىنى خالىمايدىغان ئورۇق قويغا ئايلاندۇرۇپ قويدى.

دۈمچە يىمەك ① بېلى ئېگىلىپ دۈمبىسى چىقىپ قالماق، قەددى پۈكۈلمەك: يولدا ئۇلارغا دۈمچىيىپ كەتكەن بىر موماي ئۇچراپتۇ. * قېرىپ ئۇ ھازىر مۈكچىيىپ قالغان، ئاقىرىپ چىچى، دۈمچىيىپ قالغان. ② قەددىنى ئالدىغا ئەگمەك، بېلىنى پۈكمەك، ئېگىشمەك: قۇللار بېشىنى يەرگە قويغىنىچە دۈمچىيىپ ئولتۇرۇشاتتى. * مەن دۈمچە يىگەن ھالدا بېشىمنى ئۇنىڭ قوچقىغا قويۇپ ئولتۇراتتىم.

دۈمچىيىشمەك «دۈمچە يىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دۈم-دۈم بىرخىل بالىلار ئويۇنى. ئۇنىڭدا بىرەيلەننىڭ كۆزىنى يۇمۇپ، ئەتراپتىكىلەر-دىن بىرى دۈمبىسىگە ئۇرىدۇ. كۆزى يۇمۇلغۇچى ئۇرغان كىشىنى تاپالسا، ئۇرغۇچى ئوتتۇرىغا چۈشۈپ كۆزىنى يۇمغۇچىنىڭ رولىنى ئالىدۇ؛ تاپالسا، كۆزى يۇمۇلغۇچى يەنە ئوتتۇرىغا چۈشىدۇ. ئويۇن شۇ تەرىزدە داۋاملىشىدۇ.

دۈملەتمەك «دۈملەتمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دۈملەشمەك «دۈملەتمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دۈملەنمەك «دۈملەتمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: بىز دائىم يولۇ دۈملەن-
گەن كۈنى خۇددى ھېيت بولغاندەك خۇشى
بولۇپ كېتەتتۇق.

دۈملىمە سۈپ ① دۈملەپ پشۇرۇلدىغان؛
دۈملىمە سامسا. دۈملىمە كاۋاپ. ② دۈملەپ
تەييارلىنىدىغان: دۈملىمە ئوغۇت.
دۈملىمە سامسا خۇددى ياقما سامسىدەك
تەييارلىنىپ قاسقاندا بۇسلاپ پشۇرۇلدى-
غان سامسا.

دۈملىمە كاۋاپ گۆشىنى چوڭ-چوڭ
يالپاقلاپ توغراپ، ھەر خىل دورا-دەرمەك-
لەر بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قاسقاندا ياكى
قازاندا دۈملەپ پشۇرۇلدىغان كاۋاپ.
دۈملىمە ھېسىپ قاسقاندا دۈملەپ
پشۇرۇلدىغان ھېسىپ.

دۈملىمە ئوغۇت ئوت-چۆپ، غازاڭ،
شاخ-شۇمبا، سۆڭەك، لاي، گەندە ۋە
سۈيدۈك قاتارلىقلارنى ئورغا تىقىپ ،
ئۈستىنى دۈملەپ چىرىتىش ئارقىلىق
تەييارلىنىدىغان ئورگانىك ئوغۇت. بۇ
خىل ئوغۇت كۈچىنى ئۈزۈنچە يوقاتمايدۇ.
كۆپىنچە ئاساسىي ئوغۇت قىلىنىدۇ.

دۈملىمەك پ ① قازان ، كورا قاتارلىق
نەرسىلەرنىڭ ئېغىزىنى ھور ياكى
ئىسسىقلىق چىقىپ كېتەلمەيدىغان دەرىجىدە
مەھكەم ئەتمەك: ئۇ ئوتنى ئۆچۈرۈپ
قازاننى دۈملىدى. * ئايال ھويلىدىكى ئوچاقتا
توخۇ گۆشى باسقان پولۇنى دۈملەپ قويۇپ،
ئېرىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. ② كۆچمە .
ئىشك-دېرىزە قاتارلىقلارنى ۋە باشقا
ئېغىز، يوچۇقلارنى مەھكەم، ھىم ئەت-
مەك، ياپماق: ئاكام ئىشك-دېرىزىلەرنى
دۈملەپ كەپتەر باچكىسىنى سۇپىغا قويدى-دە،
بىر لېگەن بىلەن بىر داسنى ئېلىپ كەلدى.
* ئۇ يوغان بىر تاش بىلەن غارنىڭ ئاغزىنى

دۈملەپ قويۇپتۇ. ③ كۆچمە. ئۈستىگە
يوتقان-كۆرپە ياكى جۇۋىغا ئوخشاش
نەرسىلەرنى يېپىپ، مەھكەم يۈگەپ
قويماق، يۈرگەپ قويماق: گۆش پشۇقچىلىك
ھاكىمىنى راسا دۈملەپ ياتقۇزۇپ قويدى. *
- خوتۇن، مېنى بىر ئاز دۈملەپ قويۇڭلار،
ئىدارىدىن ئادەم كېلىپ قالسا، « بويى قىزىپ
كەتتى» دەپ ياندۇرۇۋېتىڭلار، - دېدى
ھاكىم خوتۇنغا.

دۈۋەت ئى (ئە) ئىسىياھ قاچىلايدىغان
مەخسۇس كىچىك قۇتا، سىياھ قۇتىسى:
ئۇ يەنە گېزىتخانغا كىرىپ قومۇش قەلەم
بىلەن بىر دانە مىس دۈۋەتتە قارا سىياھ
ئاچقىتى. * ئۇ نەزىرنىڭ ئالدىغا قەغەز-قەلەم
ۋە بىر دۈۋەت سىياھ ئەكىلىپ بەردى.

دۈۋەت-قەلەم دۈۋەت ۋە قەلەم: مولانىياز
يېزىۋاتقان نەزمىسىنى تۈگىتىپ دۈۋەت-قەلەمنى
توخى بوۋايغا تۇتقۇزدى.

دۈي ئى (خەن) مەلۇم خاراكىتىرگە ئىگە
گۈرۈپپا ياكى ئەترەت: ئىشلەپچىقىرىش
دۈيى. قۇرۇلۇش دۈيى. * بۇ يىل 5-دۈي
ۋەزىپىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنداپ بولدى.

دۈيچاڭ ئى (خەن) دۈيىنىڭ (ئەترەتنىڭ)
باشلىقى.

دۈيچاڭلىق ئى. دۈيچاڭغا يۈكلەنگەن
ئەمەل، ۋەزىپە.

دۈيشياڭ ئى (خەن) ← ئويىپىكت.

دۈيلە شىمەك پ ① يۈزلەشمەك، دەرەم
تۇرۇپ ئېنىقلىماق: ئۇنداق بولسا ھازىر بېرىپ
دۈيلەشمەن. ② ئوخشاش چىقماق، بىردەك
چىقماق: ھېسابات ئەمدى دۈيلەشتى.

دۈيلە شتۈرمەك «دۈيلە شىمەك» يېشىلىق
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دۈيلە شتۈرۈلمەك «دۈيلە شتۈرمەك»
يېشىلىق مەجھۇل دەرىجىسى.

دۇنگاتېل نى (ر) باشقا ئېنېرگىيەلەرنى مېخانىكىلىق ئېنېرگىيەگە ئايلاندۇرۇپ بېرىدىغان ھەرىكەتلىك ئىندۇرگۇچ ماشىنا. باشقا ماشىنىلارنى ھەرىكەتلىك ئىندۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. مەسىلەن، ئېلېكتر دۇنگاتېلى، پار ماشىنىسى، تۇرپىنا، ئىچىدىن ياندىغان دۇنگاتېل، چاقپەلەك قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

دې «د» ھەرىپىنىڭ نامى. **دېبايا** رەم. دىئال. ئابايا، ھېلىراقتا، يېڭىلا، باياتىن.

دېبۇ ئال. دىئال. ئاۋۇ، ئاشۇ. **دېبۇت ئال.** دىئال. ئاۋۇ يەر.

دېبېت نى (ر>لات) ھېسابات دەپتىرىنىڭ سول تەرىپى. ئۇنىڭغا ئاشقان مەبلەغ، كېمە يىگەن قەرز ۋە كېمە يىگەن ساپ قىممەت قاتارلىقلار خاتىرىلىنىدۇ.

دېبۇتات نى (ر>لات) كونا. بىرەر كۈللېكتىپ تەرىپىدىن دۆلەت ئورگانلىرىغا ۋەكىل قىلىپ سايلىغان كىشى، رەسمىي ۋەكىل: دېبۇتات سايلىماق.

دېتال نى (ر>فران) ① <ماشىن> ماشىنا، مېخانىزم قاتارلىقلارنىڭ ھەربىر بۆلىكى، پارچە قىسمى. ② <ئەد> ئەدەبىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەن بىرەر ئىش، ۋەقە، ھادىسە قاتارلىقلارنىڭ تەركىبىي قىسمى، بۆلىكى: بۇ ھېكايىدە باقىنىڭ تۇرمۇش بىرلىكى ۋە پىسخىكا ئالا-ھىدىلىكىدىن ھالقىپ كەتكەن بىرەر بەدىئىي دېتالنى ياكى ئۇنىڭ تۇرمۇش مەنىسىگە ئۇيغۇن بولمىغان بىرەر ئالاھىدە ۋەقەنى تاپقىلى بولمايدۇ.

دېتسىپىل نى (ر>لات) <فىز> ئاۋازنىڭ كۈچلۈكلۈكىنى ياكى توك قۇۋۋىتىنىڭ نىسپىي چوڭ-كىچىكلىكىنى ھېسابلاش

بىرلىكى. دېتسىپىلنىڭ سانلىق قىممىتى ئاۋازنىڭ كۈچلۈكلۈكى ياكى قۇۋۋەتنىڭ نىسپىي قىممىتىنىڭ ئۇنلۇق لوگارىفىمىسىنى ئونغا كۆپەيتكەنگە تەڭ. ئۆلچەملىك ئاۋاز كۈچلۈكلۈكى ياكى قۇۋۋەتنى ئالغان چاغدا، دېتسىپىل سانى يەنە ئاۋاز كۈچلۈكلۈكى ياكى قۇۋۋەتنىڭ مۇتلەق چوڭ-كىچىكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

دېتسىگرام مىق (ر>لات+فران) ئوندىن بىر گرامغا تەڭ ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېتسىلىتر مىق (ر>لات+فران) ئوندىن بىر لىترغا تەڭ سۇيۇقلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېتسىمېتر مىق (ر>لات+گرېك) ئوندىن بىر مېترغا تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېتسىمېتر دولقۇن <فىز> دولقۇن ئۇزۇنلۇقى 10 سانتىمېتىردىن بىر مېترغىچە بولغان مىكرو دولقۇن.

دېتسىمېترلىق سۈپ. دېتسىمېتر كېلىدىغان، دېتسىمېتر چىقىدىغان.

دېتسىمېللىمېتر مىق (ر>لات+گرېك) ئون مىڭدىن بىر مېترغا تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېتېرمىنىزم نى (ر>لات) <پەلس> تەبىئەت ۋە جەمئىيەتتىكى ھەممە ھادىسىلەر قانۇنىيەتكە، مۇقەررەرلىككە ئىگە، ئۇلار بىر-بىرىگە باغلىنىشلىق بولۇپ، بىر-بىرىنى تەقەززا قىلىدۇ دەپ قارايدىغان ماتېرىيالىزىملىق تەلىمات. ئۇ كىشىلەرنىڭ ئىرادىسى مۇتلەق ئەركىن بولىدۇ دەيدىغان ئىدىئالىزىملىق قاراشقا قارشى تۇرىدۇ.

دېدەك نى (پ) ① ئايال ئۆي خىزمەتچىسى، ئايال چاكار: - سەن بۇرۇن قانداق ئادەمنىڭ ئۆيىدە دېدەك بولغانىدىك؟ - دەپ ئۇ يەنە دېدەك قىزنى تىللاپ. * ئېلىشا

ئادەتتە دېدۇكسىيلىك ئەقلى خۇلاسىە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. دېدۇكسىيلىك ئەقلى خۇلاسىە يىغما خۇلاسىگە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

دېدىقتۇرماق پ. دىئال. قىزىقتۇرماق، ئىنتىلدۇرمەك.

دېدىقماق پ. دىئال. قىزىقماق، ئىنتىلمەك.

دېدىل (توغرىسى: دادىل) ← **دادىل**.

دېرەپتا رەۋ. دىئال. تەك، تەپمۇتەك، بىردەك.

دېرەش (توغرىسى: دەرەش) ← **دەرەش**.

دېرەك ئى [ئە] ① بىرەر يەردىن بىركىم ياكى بىر نەرسە ھەققىدە ئېلىنغان خەۋەر؛ ئۇچۇر؛ ئىككى كۈنگىچە ھېچ يەردىن قىزىك دېرىكى چىقىمىدى. * ساۋۇت ئاكىدىن تاغامنىڭ دېرىكىنى سوراپ باقماقچى بولدۇم. ② بىرەر نەرسىدىن دالالەت بېرىدىغان ئالامەت، بەلگە، نىشانە؛ ئۇنىڭ ھۆل ئۆتۈكى ۋە لاي يۇققان شەپكىسى جاپالىق، جەڭگىۋار ئىشلىرىدىن دېرەك بېرەتتى. * قۇلاق ئاغرىقى بىلەن ئاغرىغان بۇ بالىنىڭ ئېنىق، چاقماقتەك گەپ قىلىشلىرى ئۇنىڭ زېرەك، ئەقىللىق ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى.

دېرەك بەرمەك بىرەر نەرسە ياكى ئىشتىن بېشارەت بەرمەك، بەلگە بەر-مەك؛ ھاۋانىڭ تۇتۇلۇشى، سوغۇق ۋە شامالنىڭ يۈزلەرنى چېقىپ ئۆتۈشى پامغۇر ياكى قاردىن دېرەك بېرەتتى. * قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى دائىم كۈلۈمسىرەپ تۇرىدىغان چوڭ-چوڭ قوي كۆزلىرى بىر قاراشقىلا بۇ كىشىنىڭ تولىۋ ساددا ۋە مۆمىن ئادەم ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى.

دېرىكى بولماق خەۋىرى، ئۇچۇرى بولماق؛ خەۋىرى ئاڭلانماق؛ - شۇنداق

ئۆزى بىلەن بىللە ئىشلەيدىغان، پۈتۈن گۈزەللىكىنى ئەسكى كىيىم يوشۇرۇپ تۇرغان بىر دېدەك قىزغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى. ② قۇل ئايال، قۇل قىز؛ لەئەل شاھنىڭ ئىككى ئانىسى - بىر ئانىسى خانىش بولسا، يەنە بىر ئانىسى خانىشنىڭ بۇرۇنقى ئەكە يېقىن دېدىكى ئىدى. * داموللا؛ - ئاللاتائالا ئەزىمەت بىلەن گۇناھكار دېدەكنى كوئىنلۇن غارلىرىدا بۆرىگە ئوزۇق، قاغا-قۇزغۇنغا يەم قىلىپ بېرىپ جازالىدى، - دېدى.

دېدەكلىك ① «دېدەك» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ بۇغراچاننىڭ دادىسى سىدىق ئاكا ۋارىسەگىنىڭ چاكىرى ئىدى. ئانىسى خېنىغا دېدەكلىك قىلاتتى. * ئۇ لەئەل شاھ دۇنياغا كەلگەندىن كېيىن خانىشنىڭ ۋەدىسى بويىچە دېدەكلىكتىن ئازاد بولۇپ لەئەل شاھنى تەربىيىلەگۈچى ئىنىكئانا بولدى. ② سۈپ. دېدەكلەرگە خاس، دېدەكلەر كېيىدىغان؛ - تونۇمايمىز دېمەڭلار، غېمىنىمۇ يېمەڭلار، مىسكىن ئىكەن تۇرمۇشى، ساقايىسۇن دېدىم بېشى، پاتمە كىيىسۇن دېدەكلىك كىيىمى، زۆھرە تاقسۇن كېنىزەكلىك گۈل-تاجى، - دەپتۇ شاھزادە.

دېدۇكسىيە ئى [ر] <لات> <لوگ> ئومۇمىي ھالەتتىن خۇسۇسىي ھالەتكە ئۆتۈپ مۇھاكىمە يۈرگۈزۈش؛ ئومۇمىي ھالەتتىن جۈزئىي نەتىجە چىقىرىش (يەنى ئىندۇكسىيەنىڭ ئەكسى).

دېدۇكسىيىلىك سۈپ <لوگ> دېدۇكسىيەگە ئائىت، دېدۇكسىيەگە ئاساسلانغان؛ دېدۇكسىيىلىك ئەقلى خۇلاسىە.

دېدۇكسىيىلىك ئەقلى خۇلاسىە <لوگ> خۇلاسىنىڭ بىر تۈرى. ئۇنىڭدا ئايرىملىق توغرىسىدىكى خۇلاسىە ئومۇمىي قائىدىگە ئاساسەن چىقىرىلىدۇ، «ئۈچ ھۆكۈملۈك»

قىلىپ ئىلياس ئەپەندىنىڭ ھېچ دېرىكى بولىدى-دە، - دېدى ئەنۋەر ئۇنىڭغا قاراپ. **دېرىكىنى ئالماق** خەۋىرىنى ئالماق، ئۇقۇشماق؛ كۆزەتچىلەر ئويغىنىپ قارىسا، ھاتەم يوق. ئۇلار ھەيران بولۇپ، ئالاقزادە بولۇشۇپ، ھەر تەرەپنى ئاخشۇرۇشتى، لېكىن دېرىكىنى ئالالمىدى.

دېرىكىنى قىلماق بار-يوقلۇقىنى سۈرۈش-تۈرمەك، خەۋىرىنى ئالماق، سورىقىنى قىلماق؛ - مەن ھەمىشە دېگۈدەك تاغلاردا، خىلۋەت جايلاردا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان دانىشمەنلەرنىڭ دېرىكىنى قىلدىم، - دېدى ئۇ.

دېرەكسىز زەۋ. ئىز-دېرىكى يوق، خەۋەر قىلىپ قويماي، خەۋەر بەرمەي؛ ئۇ ئادەم ئىككى ئايدىن كېيىن دېرەكسىز يوقاپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ھەتتا ھېلىقى تونۇشتۇرغانلارمۇ بىلمەيدىكەن. * - ئىش چاتاق بولدى، ھەر ئىككىمىزگە ئوق تېگىپ دېرەكسىز كەتمەيلى يەنە، ئەخمەت! - دېدى سۇپتاي تىرىك قالغان دوستىغا.

دېرەكلىمەك پ. دېرىكىنى ئالماق، خەۋىرىنى ئالماق، ئۇقۇشماق؛ سۈرۈشتە قىلماق، سۈرۈشتۈرمەك؛ - يۈتكەن ئاتلىرىڭ-نى دېرەكلىدۇق، ئۇچىنى تاپتۇق، يەنە ئىككىسى تېپىلمىدى، - دېدى ئۇ مالچى دوستىغا.

دېرىزە نى <بىن> قۇياش نۇرى ۋە ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرۇش ئۈچۈن ئۆينىڭ تېمىغا ئورنىتىلىدىغان ئەينەكلىك قۇرۇلما؛ رام، پەنجىرە؛ ساۋۇت يەنە يوتقانغا كىرىپ بىرئاز يېتىپ باقتى. لېكىن دېرىزدىن چۈشۈپ تۇرغان كۈن نۇرى ئۇنىڭ كۆزىنى چېقىپ بىزار قىلىۋەتتى.

دېرىزە پەردىسى كۈن نۇرىنى توسۇش ئۈچۈن دېرىزىنىڭ ئالدىغا تارتىلىدىغان

پەردە. ئادەتتە رەخت ياكى ھەر خىل تورلاردىن قىلىنىدۇ،

دېرىزىلىك سۈپ. دېرىزىسى بار، دېرىزە قويۇلغان؛ دېرىزىلىك ئۆي. دېرىزىلىك زال. * ئۇلار ئىككى دېرىزىلىك دورىخانغا كىردى.

دېرىزىنىڭىسىيە نى (ر<فران+لات) <بىئول> فىزىكىلىق ئۇسۇللار ياكى خىمىيىۋى دورىلار ئارقىلىق كېسەل پەيدا قىلىدىغان مىكرو ئورگانىزملارنى ئۆلتۈرۈش ئۇسۇلى؛ دېرىزىنىڭىسىيە قىلماق. * دېرىزىنىڭىسىيە ۋە باشقا تەلەپلەرگە سەل قارالسا، A تىپتىكى جىگەر ياللۇغى قان ئېلىش، ئوكۇل قويۇش جەريانىدىمۇ يۇقۇشى مۇمكىن.

دېرىزىنىڭىسىيە دورىسى <بىئول> مىكرو ئورگانىزملارنى يوقىتىدىغان خىمىيىۋى دورىلار. بۇ دورىلار بىخ سېپۇرىلىق باكتېرىيىلەرنى يوقىتالمايدۇ.

دېرىزىنىڭىسىيە قىلماق يۇقۇملۇق كېسەل-لىسكلەرنى تارقىتىدىغان مىكروبلارنى مەخسۇس ئۇسۇللار بىلەن يوقاتماق، يوق قىلماق؛ ئۇ، ھەدىسى گۈلەندەمدىن ئوكۇل سېلىش، دېرىزىنىڭىسىيە قىلىش قائىدىلىرىنى خېلى پۇختا بىلىۋالغانىدى.

دېرىزىنىڭىسىيە نەك «دېرىزىنىڭىسىيە نەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئوكۇل يىغىنىسى دېرىزىنىڭىسىيە نەك.

دېرىزىنىڭىسىيە نەك پ. دېرىزىنىڭىسىيە قىلماق، زەھەرسىزلىك نەك؛ داۋالاش ئۇسۇلىدىن نى دېرىزىنىڭىسىيە نەك. * بۇلار ھەر ئىككىلەن ئۆزىنى ھاك بىلەن دېرىزىنىڭىسىيە نەك كېيىن ئاندىن ئىشكىنى ئېچىپ ھويلىغا كىردى.

دېسەم-دېسەم ئېھتىمال، بەلكىم؛ ھەرقاچان؛ - قاراڭ خالىدەمنىڭ تولىغان قامىتىنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى داۋۇتنىڭ

يالغان گېپكە ئىشەنەرەمۇ، دېسەم-دېسەم قىزغا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ كۆڭلى بار، - دېدى ئۇ كىشى. * قىزلىرىنىڭ بېشىنى مۇشۇ يەردە بىر يىگىت ئايلاندۇرۇپ يۈرىدۇ. ئۆيگە كىرمەس-لىكىنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ، دېسەم-دېسەم ئانار بۇ يىگىت بىلەن بىر يەرگە كەتتىمۇ - دەيمەن.

دېفورماتسىيە نى (ر>لات) <فنز> قاتتىق جىسىملاردا سىرتقى كۈچنىڭ تەسىرى بىلەن ھاسىل بولغان شەكىل ياكى ھەجىم جەھەتتىكى ئۆزگىرىش. ئاساسلىق دېفورماتسىيەلەر: سوزۇلۇش دېفورماتسىيەسى، بۇرۇلۇش دېفورماتسىيەسى، ئېگىلىش دېفورماتسىيەسى ۋە سىلجىش دېفورماتسىيەسى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

دېفورماتسىيە چىكى <ىن> ئۆي-ئىمارەت-لەر گەۋدە قۇرۇلمىسىنىڭ تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن ئۇزىراپ-قىسقرايدىغان ئالاھىدىلىكلىرىگە ماسلىشىش ھەمدە ئۇلارنىڭ ئۇزىراپ يېرىلىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۇزۇنراق بىنا ياكى ئەسلىھەلەرنى بۆلەكلەرگە بۆلۈپ، ھەر ئىككى بۆلەك ئارىسىغا ئۇلنىڭ ئۈستىدىن تۆگىگىچە بولغان ئارىلىققا تىك قويۇلىدىغان چاك.

دېفورماتسىيەلىك ئېنېرگىيە <فنز> جىسىمنىڭ شەكلى ئۆزگەرگەندە، ئۇنىڭ ئىچكى قىسمىدا ھاسىل بولىدىغان ئېنېرگىيە.

دېففىس نى (ر>لات) <تىل> كونا ← سىز ئىچىدە.

دېكابىر نى (ر>لات) ① قەدىمكى رىم پادىشاھلىرىدىن (پاپالىرىدىن) بىرىنىڭ نامى. ئۇ مىلادىيە كالىندارىنى تۈزۈشكە قاتناشقانلىقى ئۈچۈن ئون ئىككىنچى ئايىنى

شۇنىڭ نامىدا ئاتىغان. ② مىلادىيە كالىندارىدا ئون ئىككىنچى ئاي.

دېكابىر ۋەقەسى <تارىخ> ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە، گومىنداڭنىڭ شەنشىدىكى مىلتارىستى يەن شىشەن ئىتتىپاقلىققا ۋە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇشقا بۇزغۇنچىلىق قىلىش غەرىزىدە قوزغىغان ۋەقە.

دېكاگرام مىق (ر>كربك+لات) ئون گرامغا تەڭ ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېكالىتر مىق (ر>كربك+فران) ئون لىترغا تەڭ سۇيۇقلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېكامېتر مىق (ر>كربك) ئون مېترغا تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېكىستىرن نى (ر>لات) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، كراخمالدىن پايدىلىنىپ ياسىلىدۇ. ئاق رەڭلىك ياكى سېرىق رەڭلىك پاراشوك بولۇپ، يېپىشقا قىيىن. سانائەتتە يېپىشتۈرغۈچ ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

دېكلاراتسىيە نى (ر>لات) پارتىيە ياكى ھۆكۈمەت بىرەر مۇھىم سىياسىي مەسىلە يۈزىسىدىن ئېلان قىلغان خىتابنامە، بايانات.

دېكلاماتسىيە نى (ر>لات) <ئەد> شېئىرىي ئەسەرلەرنى چىرايلىق، تەسىرلىك قىلىپ، ئۈنلۈك يادقا ئوقۇش سەنئىتى ۋە شۇنداق ئوقۇشنىڭ ئۆزى.

دېكلاماتسىيە قىلماق <ئەد> شېئىرىي ئەسەرلەرنى چىرايلىق ۋە تەسىرلىك قىلىپ، ئۈنلۈك يادقا ئوقۇماق: مەرھۇم مەيلى ئۆز شېئىرلىرى بولسۇن ياكى باشقا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى بولسۇن ئۇنى ناھايىتى تەسىرلىك قىلىپ دېكلاماتسىيە قىلاتتى.

سۆز-ئىبارلەرنى باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ؛ كۈنلاردا «سەۋر قىلساڭ، غورىدا ھالۋا پىشۇر» دېگەن گەپ بار. * بىزدە «ئىلىم - يىگنە بىلەن قۇدۇق قېزىش» دېگەن قەدىمدىن قالغان ماقال بار. دېگەن گەپ ... گە باراۋەر، ... دىن باشقا ئەمەس؛ ئىشنى بىر كۈن كېچىكتۈرۈش - يۈز كوي زىيان تارتىش دېگەن گەپ.

دېگەن يەردىن چىقماق بىرەر ئىش ياكى مەسىلىدە كوگۈلدىكىدەك بولۇپ چىقماق، كۈتكىنىدەك بولماق؛ يارايىەن، ئوغۇل بالا، دېگەن يېرىمدىن چىقىش. دېگىنىچە بار ئىكەن دېگىنى بىلەن ئوخشاش ئىكەن، دېگىنىدىن كەم ئەمەسكەن، دېگىنى راست ئىكەن، ھەممىسى راست.

دېگىنىدەك بولماق نېمە دېگەن بولسا شۇنداق بولماق، دېگىنى قانداق بولسا شۇنداق بولماق؛ - ئەمدى ياق دېسەڭ سەت ئەمەسسۇ! ياق دەپ بېقىڭ قېنى... سىزمۇ؛ خۇدايىم بۇيرۇسا، دېگىنىڭىزدەك بولار، دەپ ئېيتقان، - دەپدى ئۇ كىشى.

دېگىنى دېگەن «دېگىنىنى قىلماي قويمايدۇ»، «نېمىنى ئويلىسا شۇنى قىلىدۇ»، «گېپى گەپ» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ؛ - كاجلىق قىلساڭ قىلىۋەر! مېنىڭ دېگىنىم دېگەن! ھەددىڭ ئەمەس! - دەپدى ئۆمەرباي لەپىگۈلگە. دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان «نېمىنى دېگۈسى كەلسە شۇنى دەيدۇ، نېمىنى قىلغۇسى كەلسە شۇنى قىلىدۇ»، «دېگەن، قىلغانلىرىنىڭ ھەممىسى يوللۇق» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بوغۇندىن-بوغۇنغا ھەربىي

دېكلاماتسىيىچى ئى. دېكلاماتسىيە قىلىدىغان كىشى.

دېكلاماتسىيە ئى (ر) (فران) <تيا> سەھنىدە تەسۋىرلىنىۋاتقان ۋەقە-ھادىسىلەرنىڭ ئورنى ۋە شارائىتىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان رەسىم، ئارخېتېكتور ئىنشائاتلىرى، تۈرلۈك بېزەكلەر ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشى؛ ئۇنىڭغا بۇ مېھمانخانا گويىا سەھنە دېكلاماتسىيىسىگە ئوخشاش سىرلىق تۈسكە كىرگەندەك بېلىندى.

دېكلاماتسىيەلىك سۈپ. دېكلاماتسىيىسى بار، دېكلاماتسىيە ئورۇنلاشتۇرۇلغان، دېكلاماتسىيە سىزىلغان؛ ئۇنىڭ دالدىسىدىن ئاستا كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۈن رەڭدار نۇرلاردىن ئۈرۈمچى مەنزىرىسىگە ئاجايىپ سىۋىتلەرنى بېرىپ چوڭ ۋە ھەيۋەتلىك بۇ شەھەرنى خۇددى گۈزەل دېكلاماتسىيەلىك سەنئەت سەھنىسىدەك ھايات قاينىنىڭ بىر ئاجايىپ مۇنبىرىگە ئايلاندۇرماقتا ئىدى.

دېكلاماتور ئى (ر) <تيا> دېكلاماتسىيە سىزغۇچى رەسىم. دېكلاماتورىيە پ. دىئال. ئورنىدا تۇرۇپ ئاچچىقلاپ دېۋىنماق؛ بوينىنى ئۇشلاپ گەپ قىلماق.

دېگەن ① «دېمەك I» پېئىلىنىڭ سۈپەتلىشى؛ بۇ سۆزنى ئۇنىڭغا مەن دېگەن. * ساڭا بۇ ئىشنى كىم دېگەن؟ ② سۈپ. ئىسىملىك، ناملىق؛ ئىسمى، نامى بىلەن ئاتىلىدىغان؛ قارا تورۇققا مىنگىنى ئامانقۇل بولۇپ، جەدە قاشقىغا مىنگىنى رازى دېگەن يىگىت ئىدى. * بۇيلىق دېگەن ناھايىتى ياخشى جاي. * ئۇ تۇرپان دېگەن يەرگە بېرىپ باقىغانىدى. // لۇغەت دېگەننى تۈزۈش ھەممە ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋېرىدىغان ئىش ئەمەس. ③ كۆچۈرمە جۈملە ياكى

سەۋزە، پىياز، تۇز، ئوتۇن دېگەندەك نەرسە-
لەرنى يەتكۈزۈپ بەردۇق، ④ رەۋ. ۋايىغا
يەتكۈزۈپ، ئوبدان، ياخشى: مەن تەبىئىي
پەن، ئىجتىمائىي پەن دېگەنلەرنى بىلمەيمەن.
خەنزۇ تىلىنىمۇ تازا دېگەندەك بىلمەيمەن.

* ياسىن نېمە سەۋەبتىندۇر، يەر ھەيدەش
ۋەزىپىسىنى دېگەندەك ئورۇندىيالىدى. ⑤
رەۋ. تازا، ناھايىتى: ئالىجاننىڭ چىرايى
دېگەندەك كېلىشكەن بولمىسۇمۇ، گەپ-ئاغزى
جايدا، ئەدەبلىك يىگىت ئىدى. * خالمۇرات
ئۆزىنىڭ دېگەندەك ياخشى بىلىمگە ئىلكىدىن
ئەپسۇسلىنىپ، ئويناۋاتقانلارنىڭ پۇتلىرىغا كۆز
سالدى. ⑥ رەۋ. كۆڭۈلدە كەچكەندەك،
ئويلىغاندەك، كۈتكەندەك: ئۇ خاتالاشمىغان.

دى. دېگەندەك، خۇماخان يېرىم يولدىلا
كىچىك ئاخۇن تەرەپكە بۇرۇلدى. * ئۆيگە
بارسام ئۆيدە ئاپام يوق ئىكەن، بەلكىم
پاختىزارلىقتىدۇر دېگەن پەرەز بىلەن
پاختىزارلىققا بارسام دېگەندەك ئاپام شۇ
يەردە بىرنەچچە ئايال بىلەن بىرگە بىر
خىلدا پاختا تېرىۋېتىپتۇ. * ھەقىقەتەن ئۇ
بۇلارنى چېدىرىدا باغلاتقۇزۇپ، قول ئاستىدىكى
كىشىلىرىنى تۇتۇپ كېلىپ سورىغاندا، دېگەندەك
ساختا ئەل بولۇپ كەلگەنلىكى بىلىندى.

دېگۈچىلىك ئى. ئېغىزغا ئېلىش، سۆزلەش،

تەكىتلەپ ئېيتىش: دېگۈچىلىكى بار، دېگۈ-
چىلىكى يوق.

دېگۈچىلىكى بار ئېغىزغا ئېلىشقا، سۆزلەش-
كە، تەكىتلەشكە ئەرزىيدىغان؛ ئەرزىيدۇ
(بىرەر كىم، بىرەر نەرسە ياكى بىرەر
ئىش ھەققىدە): دادىسى، كۆڭۈلدىكىدەك
يەردىن كېلىن تاپتىم، كېلىنىم بار دېسەك
دېگۈچىلىكى بار، قاشلىرى قياقتەك.

دېگۈچىلىكى يوق ئېغىزغا ئېلىشقا، سۆزلەش-
كە، تەكىتلەپ ئېيتىشقا ئەرزىمەيدىغان؛

قوشۇن تۇتۇپ، فېئودال ھۆكۈمرانلىق مەۋقەسىدە
يۇرت سورايدىغان ئىمتىيازغا ئىگە بولۇپ
قالغانىدى. ئۇلارنىڭ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى
قىلغان بولۇپ، ھېچكىم ئۇلارنىڭ ھوقۇقىغا
دەخلى-تەرۇز قىلالمايتتى.

دېگە نېلەن باغل (دېگەن+بىلەن) ① دېيىش-

دىن قەتئىيەنەزەر، قانداقلا بولمىسۇن:
مېنىڭ بۇ بېشىمۇ بىكارغا ئاقىرىپ كەتمىدى.
ھەرنېمە دېگەن بىلەن سىز ئۆز ۋاقتىدا تۆمۈر
خەلىپىگە قوشۇلۇپ، ئوردىغا مۇشت كۆتۈرگەن
كىشى، چىڭگاڭ غوجام سىزنى كەچۈرگەن
بىلەن ئوردىغا كىرىپ پالۋان بېشى بولمىقىڭىز
ئاسانغا چۈشمىدى. ② ئەمما، لېكىن، ھەر
ھالدا: خېتىڭىنى تاپشۇرۇۋېلىپ، «سېرىق
ئاسلان» دېگەن بىلەن مېنى ئۇنتۇماپتۇ دەپ
خۇشال بولدۇم. * تانسا باشلاندى، دېگەن بىلەن
ئۇ تانىنى قاملاشتۇرۇپ ئوينايدىكەن. *
مەنمۇ كۆرەي ئويناپ باققىن بۆلەككە دېگەن-
بىلەن چىدىمايسەن كۆيۈككە. باينىڭ قىزى
تولا ئىچىك ئاغرىپتۇ، كېتەر ۋاقتا ئۈلگۈرمىگەن
كۆمەچتە.

دېگەندە رەۋ. ئۆتكەندە؛ بولغاندا: تۇغلۇق

كېچە-كۈندۈز يول مېڭىپ، ئىككى ھەپتە
دېگەندە خەتنى ئېلىپ ھۈسەن شاھنىڭ
ھۇزۇرىغا كىرىپ كېلىپتۇ.

دېگەندەك ① سۈپ. دېگەنگە ئوخشاش؛

دېگەن بويىچە: كۆتۈرەلمەسەك ساڭگىلىتىۋال
دېگەن شۇ، سىلى دېگەندەك بولسا، 300
مېتر يەرگە دامبا سوقۇشقا توغرا كېلىدۇ، بۇ
ئاسان گەپمۇ؟ ② رەۋ. دېگەن ھالدا،
دېگەن تەرزىدە: ئۇ «قانداق قىلىمىز»
دېگەندەك ماڭا قارايتتى. * ئالەي «ھە
ساڭا بۇ يەردە نېمە بار» دېگەندەك قىلىپ
ماڭا ئاللىپ قارىدى. ③ سۈپ. قاتارلىق،
شۇنىڭغا ئوخشاش: بىز ئۇلارغا پەقەت

ئەرزىمەس: دېگۈچىلىكى يوق ئىش. دېگۈ-چىلىكى يوق مەسلە.

دېگۈدەك يۈك ① كۆپىنچە جۈملىنىڭ

ئوتتۇرىسىدا كېلىپ، ئىگىنىڭ ئىش-ھەرىكەت-نى بېجىرىش دەرىجىسىنىڭ كۆزلىگەن چەككە يېقىن ياكى ئۇنىڭدىن سەل تۆۋەن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ، تۆمۈر خەلپىنىڭ ئائىلىسىگە ھەز ئىككى كۈندە دېگۈدەك بىر قېتىم كېلەتتى، تۆمۈر خەلپىنىڭ بالىلىرىغا قەنت-ناۋات بېرىپ ئۇلارنى ئەركە-لىتەتتى. * ئىككىمىزنىڭ ياش-قۇرامىمىزدا چوڭ پەرق بولۇشىغا قارىماي، ئۇ مېنى دائىم دېگۈدەك ئىزلەپ تۇراتتى. ② ئادەم ۋە نەرسە، ئىش-ھەرىكەت، مەسلە قاتارلىقلار مىقدارىنىڭ تولۇقلۇق دەرىجىسى كۆزلىگەن چەككە يېقىنلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: قىزىبەگ غوجا بىلەن سايىم ئۈچىيىگىدىن باشقا، چېرىكلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك باشلىرىنى تۆۋەن قىلىپ يەرگە قارىشىۋالدى. * ھەممە ئادەمدە دېگۈدەك چوقۇم بىرخىل يوشۇرۇن ئىقتىدار بولىدۇ. ئەمما ئۇ كۆپىنچە ھاللاردا تەبىئىي جارى قىلدۇرۇلمايدۇ، ئەكسىچە باشقىلار تەرىپىدىن ئويغىتىلىدۇ.

دېگۈزمەك «دېمەك I» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: بار - نېمىنى دېگۈزمەيدۇ، يوق - نېمىنى يېگۈزمەيدۇ (ماقال). * نامەت ئاكا بىلەن نازىخان ئەلىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ مىڭ تەسلىكتە رسالەتنىڭ ئانا-ئانىسىنى ماقۇل دېگۈزدى.

دېگۈلۈك ئى. دېيىش كېرەك، دېيىش لازىم:

بىر ناھىيىگە بىرقانچە يىل مۇئاۋىن ھاكىم بولغان بىر رەھبىرىي كادىر سەمىمىيەتلىك قىلىسا، ئۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك؟ * ھەشقىچەك

گۈل ھېسابلىنسا، قىزىل گۈلنى نېمە دېگۈلۈك؟ * ئەگەر چوڭلار بىرەر نەرسىنى «قىلما» دېسە «ماقۇل» دېگۈلۈك دەپتىتى دادام دائىم ماڭا.

دېڭىز ئى ① ئوكياننىڭ قۇرۇقلۇققا تۇتاشقان

ياكى قۇرۇقلۇققا ئىچكىرىلەپ كىرگەن بىر بۆلىكى. سۈيى تۈزلۈك بولىدۇ؛ بالىقى دېڭىزى. قارا دېڭىز. قىزىل دېڭىز. ② كۆچمە. بىرەر نەرسە بىلەن قاپلانغان كەڭ مەيدان: ئادەم دېڭىزى. پاختا دېڭىزى.

دېڭىز ئاپتاپپەرسى <زوتول> كاۋاك ئىچلىك ھايۋان. تېنى يۇمىلاق بولۇپ كانايغا ئوخشايدۇ، سۆڭىكى بولمايدۇ، ئۈستىدە چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشامايدىغان ئوچۇق رەڭدىكى نۇرغۇن سەزگۈ پۆپۈكلەرى بولىدۇ، دېڭىز تېڭىدىكى تاشلارغا چاپلىشىپ ياشايدۇ، بەزىلىرى پارازىت قىسقۇچقا ئورۇنلاشقان قۇلۇلە قېپىغا يېپىشىۋېلىپ، پارازىت قىسقۇچقا بىلەن بىللە ياشايدۇ، بېلىجان قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

دېڭىز ئادەمگىياھى <زوتول> تىكەن

تېرىلىك ھايۋانلارنىڭ بىر كلاسى، تېنى سەل يۇمىلاق بولۇپ تۈۋرۈككە ئوخشايدۇ، تەن دىۋارى مۇسكۇللۇق كېلىدۇ، ئېغىزى بىلەن مەقئەت، تۆشۈكى تېنىنىڭ ئىككى ئۇچىدا بولىدۇ، ئېغىزى ئەتراپىدا سەزگۈ پۆپۈكلىرى بار، تۈرى كۆپ، دېڭىز ئاستىدا ياشايدۇ، كىچىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، ئادەتتە ئەتۋارلىق يېمەكلىك ھېسابلىنىدۇ.

دېڭىز ئاستى تاغ تىزمىلىرى <كېئول>

دېڭىز ئاستىدىكى تار ۋە ئۇزۇنغا سوزۇلغان تاغ تىزمىلىرى. ئادەتتە دېڭىز

يۈزىدىن تۆۋەن تۇرىدۇ، بەزىلىرىنىڭ چوققىلىرى دېڭىز يۈزىگە چىقىپ، تاقىم ئاراللارنى ھاسىل قىلغان بولىدۇ، ئىككى تەرىپى تىكرەك كېلىدۇ، ئۇزۇنلۇقى نەچچە مىڭ كىلومېتىرغا يېتىدۇ.

دېڭىز ئاستى تەۋرىشى <كېئول>
دېڭىز تېڭىدە يۈز بېرىدىغان يەر تەۋرىشى. ئادەتتە دېڭىز تېڭىنىڭ قىياپىتىدە زور ئۆزگىرىشلەرنى ھاسىل قىلىدۇ. بەزىلىرى دېڭىز شاۋقۇنىنى پەيدا قىلىدۇ.

دېڭىز ئاستى كېرىلىشى <كېئول>
دېڭىز-ئوكيان يەر پوستىنىڭ شەكىللىنىش مېخانىزمىنى چۈشەندۈرىدىغان بىر خىل پەرەز، يەنى بۆلەكلىك قۇرۇلما نەزەرىيەسىنى تەشكىل قىلغۇچى ئاساسىي ئىدىيىلەردىن بىرى. بۇ خىل ئىدىيە: دېڭىز-ئوكيانلار ئاستىدىكى يەر پوستىدا يۆنىلىش بەلبىغى بولىدۇ. بۇ بەلباغ دېڭىز-ئوكيانلار ئاستىدىكى يەر پوستىنىڭ شەكىللىنىش مەنبەسىدۇر؛ ئارا قەۋەتتىكى ماددىلار بۇ جايدىن ئۈزلۈكسىز ئېتىلىپ چىقىپ، سوۋۇغاندىن كېيىن يېڭى دېڭىز ئاستى يەر پوستىنى شەكىللەندۈرىدۇ؛ ئەسلىدىكى دېڭىز ئاستى بولسا، يېڭى دېڭىز ئاستى يەر پوستىنىڭ شەكىللىنىشىگە ئەگىشىپ ئىككى تەرەپكە قاراپ كېرىلىدۇ، دەپ قارايدۇ.

دېڭىز بەسىيى <بوت> يېشىل يۈسۈن-لەرنىڭ بىر تۈرى. ئۆسۈملۈك تېنى ياپىلاق بولۇپ، يېشىل يوپۇرماققا ئوخشايدۇ. تۇراقلاشتۇرغۇچى ئەزاسى ئارقىلىق دېڭىز ئاستىدىكى تاشلارغا تۇراقلىشىپ ئۆسىدۇ، قۇرۇتۇلغاندىن كېيىن ئىستېمال

قىلىشقا بولىدۇ.

دېڭىز بوغۇزى <جۇغ> ئىككى قۇرۇقلۇق ئارىسىدىكى، ئىككى دېڭىزنى تۇتاشتۇرىدىغان تار سۇ يولى.

دېڭىز بۇلۇتى <زوتول> تۆۋەن دەرىجىلىك، كۆپ ھۈجەيرىلىك ھايۋان. تۈرى كۆپ، دېڭىز ئاستىدىكى تاش ئارىلىقلىرىدا يەككە ياكى توپ ھالەتتە باشقا نەرسىلەرگە يېپىشىپ ياشايدۇ. تاتلىق سۇدىمۇ بولىدۇ، سۇ تەركىبىدىكى ئورگانىك ماددىلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، بەزىلىرىنىڭ تېنىدە يۇمشاق سۆڭەك بولىدۇ.

دېڭىز پىلى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. تېنى چوڭ، رەڭگى قېنىق بېغىر رەڭ ياكى سېرىق كۈل رەڭ بولۇپ تۈكلىرى بولمايدۇ، كۆزى كىچىك، قۇلاق سۇپرىسى يوق، ئۈستۈنكى ئېڭىكىدە ئالاھىدە ئۇزۇن بولغان ئىككى تال چىشى بولىدۇ، دېڭىزدا ياشايدۇ، قۇرۇقلۇقتىمۇ ھەرىكەت قىلالايدۇ، ئۇزۇن چىشلىرى پىل چىشىنىڭ ئورنىدا خام ئەشيا قاتارىدا ئىشلىتىلىدۇ.

دېڭىز تاشپاقىسى <زوتول> سۆرەلگۈچى ھايۋان. ئادەتتىكى تاشپاقىلارغا ئوخشايدۇ، تېنى چوڭ ۋە قارا قوڭۇر كېلىدۇ. بېشىمۇ چوڭ، تۇمشۇقىدا ئىلمىكى بولىدۇ. دېڭىزدا ياشايدۇ، بېلىق، راك قاتارلىق ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

دېڭىز تەۋەلىكى بىر دۆلەتنىڭ دېڭىز قىرغىقى لىنىيىسىدىن مەلۇم كەڭلىككە بولغان ئارىلىقتىكى دېڭىز رايونى. ئۇ شۇ دۆلەت تېررىتورىيىسىنىڭ تەركىبىي قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

دېڭىز جانلىقلىرى <بئول> دېڭىز-ئوكيانلار-
دا ياشايدىغان ھاياۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەر.
دېڭىز چايكىسى <زوتول> بىرخىل قۇش.
بېشى بىلەن بويىنى قوڭۇر، قانتىنىڭ
سىرتقى جىپىكى ئاق، ئىچكى جىپىكى
كۈل رەڭ، گەۋدىسى ئاق، پەنجىسى
قارا كېلىدۇ. دېڭىز ياكى ئىچكى دەريا
ئېقىنلىرى بويلىرىدا توپ ھالەتتە ياشايدۇ.
دۇ. بېلىق، قۇلۇلە، ھاشارات ۋە ئۆسۈم-
لۈكلەرنىڭ بۇمران يوپۇرماقلىرى بىلەن
ئوزۇقلىنىدۇ.

دېڭىز چوشقىسى <زوتول> ← دېڭىز
دېلىنى.

دېڭىز چۆكىسى <جۇغ> دېڭىز ئابىتە-
دىكى چوڭقۇرلۇقى 6000 مېتىردىن
ئاشىدىغان تار ۋە ئۇزۇن ھالەتتىكى
ئويىمان جايلار. بۇنداق جايلارنىڭ ئىككى
يېنى ناھايىتى تىك بولۇپ، كۆپىنچە
ئوكيان ياقلىرىدا كۆپ ئۇچرايدۇ. مەسى-
لەن، تىنچ ئوكياندىكى فىلىپپىن دېڭىز
چۆكىسى، ئاتلانتىك ئوكياندىكى پۇئېر-
نو-رىكو دېڭىز چۆكىسى قاتارلىقلارغا
ئوخشاش.

دېڭىز دېلىنى <زوتول> سۈت ئەمگۈ-
چى ھاياۋان. تېنىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۈچ
مېتر ئەتراپىدا، بۇرۇن تۆشۈكى بېشىنىڭ
ئۈستىدە، دۈمبىسى قارا كۆك رەڭدە
بولۇپ، ئۈستىدە پالاقچىسى بولىدۇ.
قورسىقى ئاق، ئالدى پۈتى پالاقچىگە
ئۆزگەرگەن. دېڭىز-ئوكيانلاردا ياشايدۇ،
بېلىق، سىياھ بېلىق ۋە رال قاتارلىقلار
بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، ئادەتتە «دېڭىز
چوشقىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.
دېڭىز ساھىلى <جۇغ> دېڭىز بويىدىكى

بوشلۇق، قۇملۇق يەرلەر.
دېڭىز شىرى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى
ھاياۋان. تېنى سارغۇچ قوڭۇر، يۈزى
شىرنىڭ يۈزىگە سەل-پەل ئوخشاپ
كېتىدۇ، تۆت پۈتى پالاق شەكلىدە،
قۇيرۇقى ياپىلاق بولۇپ، بېلىقنىڭ قۇيرۇقىغا
ئوخشايدۇ. شىمالىي ئامېرىكا، جەنۇبىي
ئامېرىكا ۋە ياپونىيەنىڭ شىمالى قاتارلىق
جايلاردىكى دېڭىزلاردا ئۇچرايدۇ.

دېڭىز فاتسىيلىك چۆكۈندى <كېنول>
دېڭىز-ئوكيانلارغا چۆكۈپ كەتكەن
ماددىلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ
شەكىللىنىش سەۋەبلىرىگە قاراپ مېخا-
نىكىلىق چۆكۈندى، بىئولوگىيىلىك چۆكۈندى
ۋە خىمىيىلىك چۆكۈندى قاتارلىقلارغا؛ تاغ
جىنىسلىق خاراكتېرىگە قاراپ شېغىل تاش،
قۇم تاش، ئەشمە قۇم تاش، سېغىز
تاش، ھاك تاش، دولومىت جىنىس
قاتارلىقلارغا؛ چۆكۈش چوڭقۇرلۇقىغا قاراپ
لىتتورال چۆكۈندى، تېپىز دېڭىز چۆكۈندى-
سى ۋە چوڭقۇر دېڭىز چۆكۈندىسى
قاتارلىقلارغا بۆلۈنىدۇ. تەركىبىدىكى
ماددىلارنىڭ مىقدارى تەكشى بولۇپ،
دانچىلىرىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى ئانچە
پەرقلەنمەيدۇ.

دېڭىز فلوتى <ھەرب> دېڭىزدا
مۇئەييەن ۋەزىپە ئۆتەيدىغان ھەربىي
پاراخوتلار ئەترىتى.

دېڭىز قامىسى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى
ھاياۋان. تېنى يۇمىلاق ھەم ئۇزۇن،
ئالدىنقى ئايىغى ئارقا ئايىغىدىن قىسقا
كېلىدۇ، بارماقلىرىدا تىرناقلىرى بولىدۇ.
قۇيرۇقى قىسقا ھەم ياپىلاق، تۈكلىرى
قېنىق قوڭۇر، دېڭىز قىرغىقىغا يېقىن

جايلاردا ياشايدۇ، تېرىسى قىمەتلىك. دېڭىز قۇلۇلىسى <زوتول> دېڭىزدا ياشايدىغان قۇلۇللىرىنىڭ ئورتاق نامى. ئادەتتە ئۇ چوڭراق بولۇپ، قېپىدىن بۇرغا ياكى ھۈنەر-سەنئەت بۇيۇملىرىنى ئىشلىگىلى بولىدۇ.

دېڭىز قىرغىقى لىنىيىسى <جۇغ> قۇرۇقلۇق بىلەن دېڭىزنى ئايرىپ تۇرىدۇ. خان چېگرا.

دېڭىز قىسقىچىقاسى <زوتول> قىسقىچىقاسىنىڭ بىر خىلى. دەريا قىسقىچى-پاقىسىدىن چوڭ كېلىدۇ، دېڭىز ساھىللىرىدا ياشايدۇ، دائىم ئۇچرايدىغان بىر خىلنىڭ قاسىرىقى ياپىلاق، قىزىق ۋە بېغىر رەڭ بولۇپ، قورسىقى ئاق، پەنجە-سىدە ھەرىنىڭكىدەك چىشلىرى بولىدۇ، تۈكلىرى بولمايدۇ، ئاخىرقى بىر جۈپ ياپىلاق پۈتى سۇ ئۇزۇشكە ماسلاشقان.

دېڭىز كالىسى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. دېڭىز-ئوكيانلاردا ياشايدۇ، كىتكە سەل-پەل ئوخشايدۇ، ئالدىنقى پۈتى پالاققا ئوخشاپ قالغان، ئارقا پۈتلىرى بولسا رودىمېنتلاشقان، قۇيرۇقى كاناي شەكلىدە، پۈتۈن تېنى سىلىق بولۇپ، تۈكلىرى بولمايدۇ. تېرىسى قېلىن، قارا، ئۈستىدە چوڭقۇر قورۇق ئىزلىرى بار. دېڭىز يۈسۈنى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، تېرىسىدىن خۇرۇم ئىشلىگىلى، مېيىدىن كېرەكلىك ماي چەككەپ ئالغىلى بولىدۇ. دېڭىز كۆكتاتلىرى <بوت> دېڭىزدىن چىقىدىغان كۆكتات تىپىدىكى يېمەكلىكلەر. دېڭىز كىرىپىسى <زوتول> تىكەن تېرىلىك ھايۋان. تېنى يېرىم شار

شەكلىدە، پۈتۈن تېنىدە ھەرىكەت قىلالايدىغان ئۇزۇن تىكەنلىرى، تەن دىۋارىدا كالتسىلىق سۆڭەكلىرى بولىدۇ، دېڭىز ئاستىدا ياشايدۇ. ئاستىنقى قىسمىدىكى تىكەنلىرى ئارقىلىق ھەرىكەت قىلىدۇ، دېڭىز يۈسۈنى ۋە كىچىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

دېڭىز گۈلسامسقى <زوتول> تىكەن تېرىلىك ھايۋان. شەكلى گۈلسامساققا ئوخشاپ كېتىدۇ، تەن سىرتى كالتسىلىق قاسراقتىن ئىبارەت، ئۈستىدە شاخلانغان بەش تال ئېغىز بارماقچىسى، ئاستىدا بەش بۇرجەكلىك سېپى بولىدۇ، دېڭىز ئاستىدا تىك تۇرالايدۇ.

دېڭىز گىگانىت قۇشلىرى <زوتول> قۇشلارنىڭ بىر ئائىلىسى. تېنى چوڭ، تۈمۈقىنىڭ ئۈچىدا ئىلمىكى، بارماقلىرى ئارىسىدا پەنجىسى بولىدۇ، سۇدا ئۈزەلەيدۇ ھەم سۇغا چۆكەلەيدۇ. دېڭىز قىرغاقلىرىدا ياشايدۇ، يېلىق ۋە يۇمشاق تەنلىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

دېڭىز مۇداپىئەسى <ھەرب> دۈشمەننىڭ دېڭىز ئارقىلىق قىلىدىغان ھۇجۇمىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، دېڭىز ياقىسىدىكى رايونلار ۋە دېڭىز تەۋەلىكىنىڭ ئىچكى قىسمىدا ئورۇنلاشتۇرۇلغان مۇداپىئە ئىشلىرى.

دېڭىز مۇزى <جۇغ> دېڭىز ئۈستىدە بولىدىغان مۇزلار. ئۇ قۇرۇقلۇقتىن كەلگەن تۈزسىز سۇ مۇزى ۋە دېڭىز سۈيىنىڭ بىۋاسىتە قېتىشىدىن ھاسىل بولىدىغان مۇزلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئادەتتە دېيىلىدىغان دېڭىز مۇزى كۆپىنچە كېيىنكىسىنى كۆرسىتىدۇ.

ھايۋان. تېنى ياپىلاق، ئۈستىدە چېچىلغان نۇر ھالىتىدە ئورۇنلاشقان بەشىۈلتۈز شەكىلدىكى بەش تال ئېغىز بارماقچىسى بولىدۇ. ئۈستىنى بىر قەۋەت كالتسىيلىق كىچىك تىكەنلەر ئوراپ تۇرىدۇ. تېنى بىرقانچە بۆلەكلەرگە بۆلۈۋېتىلسە، بىرقانچە جانلىق تەنگە ئۆزگىرىدۇ. ئادەتتە تېپىز دېڭىزلاردىكى تاش ئاراچ-لىرىدا ياشايدۇ، سەدەپ قۇلۇلىسى، ئۈستىرتسا قاتارلىق يۇمشاق تەنلىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. دېڭىز ھايۋانلىرىنى بېقىشقا زىيان سالىدۇ.

دېڭىز يۈزى ① دېڭىزدىكى سۇ يۈزى. دېڭىزدىكى سۇ يۈزىنىڭ ئوتتۇرىچە ئېگىزلىكى ئۆلچەم قىلىنغان بىرخىل ئېگىزلىك: ئالتاي تېغى ئېرانىڭ ئاخىرىدا شەكىللەنگەن تاغ تىزمىسى بولۇپ، دېڭىز يۈزىدىن 3000 مېتىردىن كۆپرەك ئېگىز، ئەڭ ئېگىز چوققىسى 4374 مېتىر.

دېڭىز يۈسۈنى <بوت> دېڭىز-ئوكيانلار-دا ئۆسىدىغان يۈسۈنلەر. مەسىلەن، خەيدەي، زىسەي، تاش يۈسۈنى، جۇلان قاتارلىقلار. دېڭىز يۈسۈنلىرىنىڭ بەزىلىرى-نى ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ، بەزىلىرىدىن يود ياكى ئاگار يېلىمى ئاجرىتىپ ئېلىشقا بولىدۇ.

دېڭىز يىلپىزى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. مۆتىدىل ۋە سوغۇق بەلباغلاردى-كى چوڭ كۆل ۋە دېڭىزلاردا ياشايدۇ. تۆت پۈتى قىسقا ھەم ياپىلاق كېلىدۇ، بارماقلىرىدا ئوزۇش پەردىسى بولىدۇ. ئارقا پۈتى بىلەن قۇيرۇقى بىرلىشىپ كەتكەن، تۈكلىرى كۈل رەڭ سېرىق، قارا قوڭۇر ئالىسى بولىدۇ، قورسىقى ئاق

دېڭىز مىلى دېڭىز-ئوكيانلار ئۈستىدە ئارىلىقلارنى ئۆلچەشتە قوللىنىلىدىغان ئوزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى. بىر دېڭىز مىلى ئادەتتە 1852 مېتىرغا تەڭ.

دېڭىزنىڭ بېسىشى <كېئول> يەر يۈزى ئولتۇرۇشقاندا، دېڭىز سۇلىرىنىڭ قۇرۇقلۇق-نى بېسىپ كېتىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

دېڭىزنىڭ چېكىنىشى <زوتول> دېڭىز ئاستى كۆتۈرۈلگەندە دېڭىز سۇلىرىنىڭ چېكىنىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، بۇنداق ۋاقىتتا دېڭىز ئاستى دېڭىز يۈزىدىن ئېشىپ، قۇرۇقلۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ.

دېڭىز ئۇرۇشى <ھەرب> قارمۇقارشى دېڭىز ئارمىيىسى كۈچلىرىنىڭ دېڭىز-ئوكيانلار-دا قىلغان ئۇرۇشى.

دېڭىز ئىتى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. تۆت پۈتى قىسقا بولۇپ پالاققا ئوخشايدۇ، بارماقلىرى ئارىسىدا ئوزۇش پەردىسى بولىدۇ، قۇيرۇقى قىسقا، تۈكلىرى قىزغۇچ قوڭۇر ياكى توق قارا كېلىدۇ. چىشىنىڭ تۈكى ئاچراق بولىدۇ. دېڭىز-ئوكيانلاردا ياشايدۇ، قۇرۇقلۇقتىمۇ ھەرىكەت قىلىدۇ. تىبابەتچىلىكتە ئۇنىڭ زەكىرى بىلەن ئۇرۇقدىن ئۆزۈم-ئۆزۈم تەلەندۈ-رۈش دورىسى ياسىلىدۇ، تېرىسى ئەتە-ۋارلىق.

دېڭىز يالىشى <جۇغ> دېڭىز سۈيىنىڭ يىلاپ ئۇپرىتىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

دېڭىز يوتىسى <جۇغ> دېڭىز ئاستىدىكى تاغ تىزمىلىرىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ قۇرۇقلۇقتىكى تاغ تىزمىلىرىدىن ئېگىز ۋە ئۇزۇنران بولۇپ، ئىككى يېنى تىكرەك كېلىدۇ.

دېڭىز يۇلتۇزى <زوتول> تىكەن تېرىلىك

ھەرىكەت دېلىغۇلغا ئوخشاشقا شۇنداق ئاتالغان.

دېلو ئى (ر) <قا> بىرەر مەسىلە ياكى شەخسكە ئائىت ھۆججەت، ماتېرىياللار توپلىمى.

دېلو ئاچماق <قا> ← **دېلو تۇرغۇزماق**. **دېلو تۇرغۇزماق** <قا> بىرەر مەسىلە ياكى شەخس ئۈستىدىكى ھۆججەت، ماتېرىياللارنى يىغىپ ئارخىپلاشتۇرماق.

دېلىغۇل ① سۈپ. بىرەر مەسىلىگە، ئىشقا دۇچ كەلگەندە ئىككىلىنىدىغان، دەرھال بىر قارارغا كېلەلمىگەن؛ ئارىسالدى؛ دېلىغۇل ئادەم. // ئۈستەل ئۈستىدىكى نان ئۇۋاقلرى، مېۋە شۆبۈكلىرىنى يىغىشتۇرۇۋاتقان يالقۇن دېلىغۇل بولۇپ قالدى. * ئالماس سەل دېلىغۇل بولۇپ مايۇرغا قارىدى. ② ئى. تەشۋىش.

دېلىغۇل بولماق ① بىرەر مەسىلىگە، ئىشقا دۇچ كەلگەندە ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالماق؛ دەرھال بىر پىكىرگە كېلەلمەي ئارىسالدى بولماق؛ - دادا، بىز كانچىلىق-نىڭ ئەلى-تەلىنى ئاز-تولا بىلىمىزغۇ، شۇنداق ئىكەن، دېلىغۇل بولۇپ ئولتۇرماي، دەرھال ئىشقا تۇتۇنماق، تۆككەن تەرىپىنىڭ مېۋىسىنى كۆرۈشىمىز چوقۇم، - دېدى ئوغلى دادىسىغا. ② تەشۋىشلەنمەك، ئەنسىرد-مەك؛ راھىلە باشتا «بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن ۋاپا كەلمىگەن يەردە، بىر قارا تۈرۈك ئىشچىدىن ۋاپا كېلەرمۇ؟» دەپ سەل دېلىغۇل بولدى.

دېلىغۇلغا چۈشمەك تەشۋىشلەنمەك، تەشۋىشكە چۈشمەك، دېلىغۇل بولماق؛ سەككىز ئاتامان دەيزۇڭلارنى ئۇ يەردىن تاپالماي دېلىغۇلغا چۈشتى.

كېلىدۇ. مېيىدىن كېرەكلىك ماي چەكك-لەپ ئېلىنىدۇ.

دېڭىزچى ئى. دېڭىز-ئوكيانلاردا پاراخوت بىلەن يۈرگەندە پاراخوت ئىچىدە ئىشلەيدىغان خادىملارنىڭ ئومۇمىي نامى؛ ماتروس.

دېڭىز-ئوكيان <جۇغ> دېڭىز ۋە ئوكيان.

دېڭىز-ئوكيان كىلىماتى <مېتېئور> پۈتۈن بىر يىل ۋە بىر كۈن ئىچىدە-كى ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ ئۆزگىرىشى ئازراق، ھاۋا نەم، يامغۇر مىقدارى كۆپ ۋە تەكشىرەك بولىدىغان كىلىمات.

دېڭىز-ئوكيان مېتېئورولوگىيىسى <مېتېئور> ئاتموسفېرا ئىلىمىنىڭ بىر تارمىقى، شۇنىڭدەك دېڭىز-ئوكيان فىزىكىسىنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى. ئۇ، ئاساسەن دېڭىز-ئوكياندىكى ئاتموسفېرا ھادىسىلىرى-نى، بۇ خىل ھادىسىلەرنىڭ تېپىز ۋە چوڭقۇر دېڭىزلارغا كۆرسىتىدىغان تەسىرىنى ھەمدە دېڭىز يۈزىنىڭ ئاتموسفېرا ھادىسىلىرىگە كۆرسىتىدىغان تەسىرىنى تەتقىق قىلىدۇ.

دېلتا ئى (ر) <كېرىك> <جۇغ> دەريانىڭ تارماقلىنىپ، كۆل ياكى دېڭىزغا قۇيۇلىدىغان جايى. **دېلىقن** ئى (ر) <كېرىك> <زو-ئول> ← **دېڭىز دېلىقنى**.

دېلىقنچە ئۈزۈش <تەن> سۇ ئۈزۈش تەنھەرىكىتىنىڭ تۈرى. ئۇ كېيىنەكچىلەپ ئۈزۈشنىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى بولۇپ، ئىككى قولىنىڭ ھەرىكىتى كېيىنەكچىلەپ ئۈزۈشنىكى قول ھەرىكىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، ئىككى پۈت بىرلا ۋاقىتتا سۇنى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئۇرۇپ بېرىدۇ. بۇ

توپلاڭ ئەخمەتجان بىلەن بىر سىنىپتا ئوقۇغان تەڭ دېمە تلىك ساۋاقداشلاردىن ئىدى. // بىز قۇراملىق پېشقەدەم يولداشلارنىڭ ئوي-خى-يالى ئۆز دېمە تلىكلىرىمىز دائىرىسىدىلا ئايلىنىدۇ، كادىرلارنىڭ گېپى چىقىسا شۇ دائىرىدىن چىقىپ كېتەلمەيمىز.

دېمەك I پ ① ئاغزاكى ياكى يازما

رەۋىشتە بىرەر پىكىر بىلدۈرمەك، ئېيتماق، سۆزلىمەك: ئوقۇدۇم دېگىچە بىلىدىم دېگىن (ماقال). * كەل دېمەك بار، كەت دېمەك يوق (ماقال). * تاشۋاي تارتىنىپراق ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ: - مەنۇ ئانچە-مۇنچە چالمەن، - دەپتۇ. * «ئالما-ئاناغا كۆچ» دەيدۇ، بارار بېرىمىز قۇملۇق. راست گېپىنى ئېيتمايدۇ، كۆزى كۆك، بېشى يۇڭلۇق. ② دەپ ئاتالماق، دەپ ئېيتىلماق: بۇ، ئۇنىڭ «ئىجتىمائىي ئىنقىلاب» دېگەن كىتابچىسىدۇر. ③ ھېسابلىماق، سانىماق: بالىنى بالا دېمە، شىرنىڭ بالىسىۇ بالا (ماقال). * بالا ئانىسىنى يامان دېمەس، ئىت ئىگىسىنى گاداى دېمەس (ماقال). * ئايىنى ئاسماندا دېسەم، ئاي قاشىدا ئاي بار ئىكەن. يارىنى مەن يالغۇز دېسەم، يار قاشىدا يار بار ئىكەن. ④ ئويلىماق: پەرەز، مۇلاھىزە قىلماق: ماقۇل، شۇنداقمۇ دەيلى، ئەمما ئۇ بىز دېگەندەك ئۆزى يالغۇز كەلمەي تۆت-بەش ئادەم بىلەن كېلىپ قالسا قانداق قىلىمىز. * دولقۇنلاپ نېفىت ئاقسا، تارىمنىڭ سۈيى دەپسىز. شاۋقۇنى، ئاۋازىنى يۈرەكنىڭ كۈيى دەپسىز. ⑤ كۆزلە-مەك: بۇ يولدا مەن سىزنى دەپ كۆپ چاپا چەكتىم. * سېنى دەيمەن، سېنى دەيمەن، باشقىنى يار دېمەيمەن. بىرى مېنى يار دېگىن دەپ ھەسەل بەرسە يېمەيمەن. ⑥ (پېشلىنىڭ شەرت مەيلىدە كېلىپ)

دېلفن ئى (د <گىرەك> <زوتۇل> ← دېگىز دېلفىنى.

دېلفىنچە ئۇزۇش <تەن> سۇ ئۇزۇش تەنھەرىكىتىنىڭ تۈرى. ئۇ كېيىنە كىچىلەپ ئۇزۇشنىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى بولۇپ، ئىككى قولىنىڭ ھەرىكىتى كېيىنە كىچىلەپ ئۇزۇشتىكى قول ھەرىكىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، ئىككى پۇت بىرلا ۋاقىتتا سۈنى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئۇرۇپ بېرىدۇ. بۇ ھەرىكەت دېلفىننىڭ ئىككىگە ئوخشىغاچقا شۇنداق ئاتالغان.

دېلو ئى (د) <قا> بىرەر مەسىلە ياكى شەخسكە ئائىت ھۆججەت، ماتېرىياللار توپلىسى.

دېلو ئاچماق <قا> ← **دېلو تۇرغۇزماق.** **دېلو تۇرغۇزماق <قا>** بىرەر مەسىلە ياكى شەخس ئۈستىدىكى ھۆججەت، ماتېرىياللارنى يىغىپ ئارخىپلاشتۇرماق.

دېلىگە ئى. دىئال. كۆز-كۆز، كوزا-كوزاڭ. **دېلىگەي قىلماق** دىئال. كۆز-كۆز قىلماق، كوزا-كوزاڭ قىلماق، بازارغا سالماق.

دېمەت ئى (ئە) ياش قۇرامى تەڭ، تەڭتۇش كىشى: دائىم ئويۇن-چاقچاق بىلەن ئۆتىدىغان قاسىم قىزىقمۇ، ئۆز دېمەتى بولغان كەم سۆزلۈك ئەنسانىنىڭ يېنىدا، تورپاق ئۆز غوجا ئەمەتنىڭ ئاتلارغا قامچا ئۇرۇشىغا قاراپ جىم ئولتۇراتتى. // - نېمە گەپ؟ دەپ سورىدى مەڭلىك نىياز، ئۆز دېمەت بىر يىگىتتىن.

دېمە تلىك سۈپ. بىر دېمەتتىكى، تەڭ قۇراملىق، تەڭتۇش: تاغامنىڭ مېنىڭ بىلەن دېمەتلىك بىر ئوغلى بولۇپ، ئۇ بۇلتۇر كۈزدە كەچلىك سېنىدىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا، ياۋا ئوق تېگىپ ئۆلۈپ كەتكەنىدى. * ھوشۇر

مەلۇم بولدىكى «، «قىسقىسى» ، «يىغىپ ئېيتقاندا» دېگەن مەنلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ دېمەككى، ھازىرقى ئۇيغۇر تىبابىتىنى قەدىمكى يۇنان تىبابىتىنىڭ داۋامى دەپ خۇلاسە قىلىش تارىخىي ۋە رېئال پاكىتلارغا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

دېمەكلىك «دېمەك I» ئىسمىدىشىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ھامىت ئاخىر يەنە باشقا كەلگەننى كۆرەي دېمەكلىك بىلەن قاراملارچە يول تۇتۇپ، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن كەنتىگە-ئاتا-ئانىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىدۇ.

دېموكرات ئى (ر) <پەلس> ① دېموكراتىيە تەرەپدارى؛ دېموكراتىيە ئۈچۈن كۈرەش قىلغۇچى. ② دېموكراتلار پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى، خەلقپەرۋەر زات.

دېموكرات سوتسىيالىستلار پارتىيىسى <تارىخ> كونا جۇڭگودىكى پومپىشچىك ۋە دەللال سىنىپلارنىڭ مەنپەئەتتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان، بىرۋىكرات سىيا-سە تۈزلەر گۇرۇھىدىن تەشكىللەنگەن ئەكسىيەتچىل سىياسى پارتىيىلەردىن بىرى. ئۇنىڭ ئاساسىي - «دۆلەت سوتسىيالىستلار پارتىيىسى» بولۇپ، جاڭ جۇنلىنىڭ باشچىلىقىدا 1934-يىلى قۇرۇلغان. 1946-يىلىغا كەلگەندە، «دېموكرات ئاساسىي قانۇنچىلار پارتىيىسى» بىلەن بىرلىشىپ، نامىنى «دېموكرات سوتسىيالىستلار پارتىيىسى» گە ئۆزگەرتكەن. ئۇ دۆلەت سوتسىيالىزىمىنى تەرغىپ قىلىدۇ.

دېموكراتلار ئى <پەلس> دېموكراتىيە تەرەپدارلىرى، دېموكراتىيە ئۈچۈن كۈرەش قىلغۇچىلار.

دېموكراتلار پارتىيىسى <تارىخ> ①

بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى بېجىرمەك ياكى بېجىرىشكە ئۇرۇنماق: بىز باشقا ياققا بارالماي ئاچلىقتىن ئۆلەي دېدۇق. * پادىشاھ قاچىنى قولغا ئېلىپ، سۇنى ئىچەي دېيىشكە، ھېلىقى قۇش سول قانتىنى قېقىپ، قاچىنى ئۇرۇۋېتىپتۇ. سۇ تۆكۈلۈپ كېتىپتۇ. ⑦ ئىسىم-داش شەكلىدە جۈملىنىڭ خەۋىرى بولۇپ كېلىپ، «دېگەندىن ئىبارەت بولىدۇ»، «دېگەن بولىدۇ» دېگەن مەنلەردە قوللىنىلىدۇ؛ بىر ئادەمنى چۈشىنىش - ئۇنىڭ زىددىيەتلىك تەرەپلىرىنى كۆرۈش دېمەكتۇر. * پەن دېمەك ئالىم دېمەكتۇر. سانائەت بولسا ئالدى بىلەن ئاكتىپ بۇرۇنۇشلار، زاۋۇت ئىگىلىرى، سودىگەرلەر، بانكا ئىگىلىرى دېمەكتۇر.

دېمەك II يۈك. كۆپىنچە جۈملىنىڭ ئۆتۈرىلىرىدا، ئابزاسنىڭ بېشىدا قىستۇرما سۆز رولىدا كېلىپ، مەزكۇر سۆزنىڭ ئالدىدا ئېيتىلغان پىكىرنىڭ يەكۈنلەنگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: قىسقىسى، ئۇلار بىزدىن ئاقسۇدىكى گومىنداڭچىلار ئوردىسىنى پاچاقلاپ تاشلىشىمىزنى تەلەپ قىلماقتا. دېمەك، بىز ئەنە شۇ بۈيۈك مەقسەت يولىدا بىر يەرگە جەم بولۇپ، ئىنقىلابىي تەشكىلات قۇرۇپ چىقماقچى بولۇۋاتىمىز. * دېمەك، ئادەمنىڭ ھاياتى ئۈچۈن تۆت خىل ۋە ئۇنى تولۇقلىغۇچى بىر مۇنچە ئامىللارمۇ بولۇشى لازىم.

دېمەكچى يۈك. پىكىرنى تېخىمۇ ئېنىقراق قىلىپ، تەكىتلەپ ئېيتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مەن بۇ پاش قىلغۇچىنى تېخىمۇ تۆھمەتخور دەۋاتقىنىم يوق. شۇنداقلا ئۇنىڭ پاش قىلغانلىرىغا دەرھال ئىشىنىپمۇ كەتمەيمەن دېمەكچىمەن، ئاۋۋال تەكشۈرۈپ كۆرەيلى، خۇلاسىنى ئاندىن چىقىرايلى.

دېمەككى باغل «دېمەك»، «بۇنىڭدىن

لىكىنى قوبۇل قىلغان، خەلق دېموكراتىك بىرلىكىگە قاتناشقان باشقا سىياسىي پارتىيىلەرنىڭ ئورتاق نامى. مەسىلەن، جۇڭگو كومىنىداڭ ئىنقىلابىي كومىتېتى، جۇڭگو دېموكراتىك ئىتتىپاقى، جۇڭگو دېموكراتىك دۆلەت قۇرۇش جەمئىيىتى، جۇڭگو دېموكراتىيىنى ئىلگىرى سۈرۈش جەمئىيىتى، جۇڭگو ئىشچى-دېھقانلار دېموكراتىك پارتىيىسى، جۇڭگو ئادا-لەتپەرۋەرلەر پارتىيىسى، تەيۋەن دېموكراتىك ئاپتونومىيە ئىتتىپاقى ۋە «3-سىنىتە بر» ئىلمىي جەمئىيىتى قاتارلىقلار.

دېموكراتىك ئىنقىلاب <تارىخ> فرانسىيە بۇرژۇئا زور ئىنقىلابغا ئوخشاش، فېئوداللىق دۆلەت قارشى تۇرۇشنى مەقسەت قىلغان بۇرژۇئا خاراكتېرىدىكى ئىنقىلاب. ئۆكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن، مۇستەملىكە، يېرىم مۇستەملىكە ئەللەردىكى دېموكراتىك ئىنقىلابلار دۇنيادىكى پرولېتارىيات ئىنقىلابىنىڭ بىر قىسمىغا ئايلاندى. مەسىلەن، مەملىكىتىمىزنىڭ يېڭى دېموكراتىك ئىنقىلابغا ئوخشاش. دېموكراتىك ئىنقىلابنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى جاھانگىرلىككە، فېئودالىزىمغا قارشى تۇرۇشتىن ئىبارەت. بۇ ئىنقىلابقا پەقەت پرولېتارىياتلا رەھبەرلىك قىلىشى شەرت. شۇنداق بولغاندىلا ئاندىن ئۇ ھەقىقىي تۈردە ئۈزۈل-كېسىل غەلبىگە ئېرىشەلەيدۇ.

دېموكراتىيە ئى (ر) <كېرىك> <پەلس> خەلقنىڭ دۆلەت ئىشلىرىغا قاتنىشىش ياكى دۆلەت ئىشلىرىغا قارىتا ئەركىن پىكىر بايان قىلىش ھوقۇقى، كاپىتالىستىك تۈزۈم ئاستىدا پەقەت بۇرژۇئازىيىنىڭلا دېموكراتىيىسى بولۇپ، پرولېتارىياتنىڭ

مىنگونىڭ دەسلەپكى يىللىرىدىكى سىياسىي پارتىيە. ئۇ 1912-يىلى 10-ئايدا قۇرۇلغان. ② ئامېرىكىدىكى ئىككى چوڭ سىياسىي پارتىيىنىڭ بىرى. ئۇ 1928-يىلى قۇرۇلغان.

دېموكراتلاشتۇرماق «دېموكراتلاشماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **دېموكراتلاشتۇرۇلماق** «دېموكراتلاشتۇر-ماق» پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى. **دېموكراتلاشماق** پ. دېموكراتىك تۈزۈم يولغا قويۇلماق، دېموكراتىيە يۈرگۈزۈلمەك. **دېموكراتىزم** ئى (ر) <پەلس> دېموكراتىيىنى ئېتىراپ قىلىش ۋە ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش.

دېموكراتىزمچى ئى. دېموكراتىزم تەرەپدارى؛ دېموكراتىزمنى ھېمايە قىلىدىغان ۋە ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان كىشى؛ ئۇ «4-ماي» يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىگە ئىنقىلابىي دېموكراتىزمچى سۈپىتى بىلەن ئاكتىپ قاتناشتى. * فرانسىيىدىكى پرودۇنچىلار بىلەن كېرمانىيىدىكى لاسالچىلار ئۆزلىرىنى سوتسىيالىستىك دېموكراتىزمچىلار دەۋالغاندى. // دېموكراتىزمچى ئوخشاش بۇرژۇئازلار، كۆپ بولغاندا، يۇقىرىدا ئېيتىلغان تەلەپلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپلا ئىنقىلابنى تېزىدىن تۈگىتىشنى ئۈمىد قىلىدۇ.

دېموكراتىك سۈپ (ر) ① دېموكراتىيە پرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغان، دېموكراتىيىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان؛ دېموكراتىك ئىنقىلاب. دېموكراتىك تۈزۈم. ② دېموكراتىيە پرىنسىپلىرىنى ھېمايە قىلىدىغان؛ دېموكراتىك زات. دېموكراتىك يازغۇچى.

دېموكراتىك پارتىيە-گۇرۇھلار <پەلس>

جۇڭگو كومۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەر-مىنگونىڭ دەسلەپكى يىللىرىدىكى سىياسىي پارتىيە. ئۇ 1912-يىلى 10-ئايدا قۇرۇلغان. ② ئامېرىكىدىكى ئىككى چوڭ سىياسىي پارتىيىنىڭ بىرى. ئۇ 1928-يىلى قۇرۇلغان.

مى، ئاممىۋى لۇشىيە نىڭ پارتىيە ۋە دۆلەت تۇرمۇشىغا تەتبىق قىلىنىشىدۇر. **دېموكراتىيەلەشتۈرۈلمەك** «دېموكراتىيەلەش-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ مەملىكىتىمىزدە سوتسىيالىستىك تۆتنى زامانۇنۇلاشتۇرۇشىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، سوتسىيالىستىك دېموكراتىيەنى كۈچەيتىپ، سىياسىي جەھەتتە يۈكسەك دەرىجىدە دېموكراتىيەلەشتۈرۈشىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش لازىم.

دېموكراتىيەلەشتۈرۈلمەك «دېموكراتىيەلەشتۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ ھەرقانداق سىياسىي تۈزۈم ئۆز ھاياتى كۈچىنى ساقلاش ئۈچۈن جەزمەن تولۇق دېموكراتىيەلەشتۈرۈلۈشى كېرەك.

دېموكراتىيەلەشمەك پ. دېموكراتىيە يولغا قويۇلماق، دېموكراتىيە ئىجرا قىلىنماق، دېموكراتىيە ئاساسىغا قۇرۇلماق (دۆلەت، جەمئىيەت ۋە باشقىلار ھەققىدە).

دېمىدە ① رەۋ. ئاۋازىنى ئاغزىدىن تېشىغا چىقارماي، كىشىگە ئاڭلانماي؛ ئىچىدە؛ ئۇ ئۇقۇيىش قەسىدە، «سۈپكۆچ» دەپمىش دېمىدە. يالغان سۆزلەپ ئالماقچى، پۇل-مېلىنى لېۋىدە. ② ئى. خۇراپاتلىقتا، كېسەل كىشىگە ئىچۈرۈپ شىپا تاپتۇرۇش ئۈچۈن، ئايەت ئوقۇپ دەم سېلىپ ھازىرلانغان سۇ؛ دەم سۈيى؛ دېمىدە قىلماق. * پادىشاھ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھوشىنى يوقىتىپتۇ. كېنىزەكلەر چىكىسىنى ئۇۋىلاپ، دېمىدە ئىچۈرۈشۈپتۇ. // رەمچى موماي تاشلىرىنى يىغىشتۇرۇپ خالتىسىغا سالدى ۋە ئۇنى ئاۋۋالقى ئورنىغا ئېلىپ قويدى. ئاندىن دېمىدە سۈيى تەييارلاپ، سۇغا قاراپ ئىككى ئۈچ ئايەت ئوقۇپ، نەزىرەنىڭ قوقاق تەگكەن ئېغزىنى سۈپكۆچلىدى.

دېموكراتىيەسى بولمايدۇ، مەملىكىتىمىزدە بولسا دېموكراتىيە-مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمى يولغا قويۇلغان بولۇپ، خەلق ئەڭ كەڭ دېموكراتىيە ۋە ئەركىنلىكتىن بەھرىمەن بولىدۇ ھەمدە سوتسىيالىستىك ئىنتىزامغا شەرتسىز بويسۇنىدۇ.

دېموكراتىيە ھوقۇقى <قا> پۇقرالارنىڭ قانۇن بويىچە بەھرىمەن بولىدىغان دېموكراتىيە ۋە ئەركىنلىك ھوقۇقى. ئۇ سىياسىي ھوقۇق، كىشىلىك ھوقۇقى، دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى، خەت-ئالاقە ئەركىنلىكى، دۆلەت ئورگىنى ۋە دۆلەت خىزمەتچىلىرىگە قارىتا تەنقىد ۋە تەكلىپ بېرىش ھوقۇقى، دۆلەت ئورگىنى ۋە خىزمەتچىلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ ۋە ئۆز ۋەزىپىسىگە مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلىش ھەرىكەتلىرى ئۈچۈن ئالاقىدار دۆلەت ئورگانلىرىغا شىكايەت قىلىش، ئەرز قىلىش ياكى پاش قىلىش ھوقۇقى قاتار-لىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دېموكراتىيە-مەركەزلەشتۈرۈش <پەلس> دېموكراتىيە ۋە مەركەزلەشتۈرۈش يەنى دېموكراتىيە ئاساسىدىكى مەركەزلەشتۈرۈش بىلەن مەركەزلەشتۈرۈش يېتەكچىلىكىدىكى دېموكراتىيە.

دېموكراتىيە-مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمى <پەلس> دېموكراتىيە ئاساسىدىكى مەركەزلەشتۈرۈش بىلەن مەركەزلەشتۈرۈش يېتەكچىلىكىدىكى دېموكراتىيە بىرلەشتۈرۈلگەن تۈزۈم. ئۇ ماركسىزم-لېنىنىزىملىق پارتىيەنىڭ سوتسىيالىستىك دۆلەتتىكى دۆلەت ئورگانلىرى ۋە خەلق تەشكىلاتلىرىنىڭ تەشكىلىي پىرىنسىپى. جۇڭگودا، دېموكراتىيە-مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمى - پارتىيە دۆلەتنىڭ تۈپ تۈزۈ-

ئاتىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئېگىز تاغلاردىكى قورام تاشلاردا ياكى دەرەخ ئۈستىدە ئۆسىدۇ، غولى بوغۇملۇق بولۇپ، قوڭۇر يېشىل رەڭدە كېلىدۇ، يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكىلدە، گۈلى ئاق، گۈل تاجىسىنىڭ ئۈچى ئاچ سۆسۈن رەڭدە كېلىدۇ، غولى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ قىزىتمىنى قايتۇرۇش، ئاشقازان سۇيۇقلۇقىنىڭ ئاجرىلىپ چىقىشىنى تېزلىتىش قاتارلىق روللىرى بار.

دېھقانچىلىق نى (ئىنگ) ← دېھقانچىلىق قىزىتمىسى. **دېھقانچىلىق قىزىتمىسى** <تب> ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل. ئۇنى بىر خىل ۋىرۇس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، ئادەملەرگە قارا پاشا ئارقىلىق يۇقىدۇ. بۇنىڭدا: باش، دۈمبە ۋە بوغۇملار ئاغرىيدۇ، بىمار قىزىيدۇ، قىزىتما يانغاندىن كېيىن تېرە يۈزىگە قىزىل ئەسۋىگە ئوخشايدىغان تاشما چىقىدۇ.

دېھقانچىلىق نى (پ) ئۇزۇن مۇددەت يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن شۇغۇللانغان، زىرائەت تېرىش ئارقىلىق تۇرمۇش كەچۈرىدىغان كىشى؛ بەگىلەرنىڭ پارىقى راسا قىزىۋاتقاندا، شەھەردىن قايتقان بىر دېھقان كېلىپ قېلىپتۇ. * مەن بۇندىن بىر قانچە يىل ئىلگىرى بۇ چوڭ شەھەر تۈگۈل، ئۆز يۇرتۇم گۈلچىمەندىن ناھىيە بازىرىغىمۇ بېرىپ باقمىغان ئاددىي بىر دېھقان بالىسى ئىدىم.

دېھقانچىلىق ① «دېھقان» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ ئۇ پارتكوم شۇجىسىنىڭ «بىز كوممۇنىستلار، ئاكتىپلار ھەرقانداق شارائىتتا ئۇنى كۆزىتىپ تۇرۇشىمىز زۆرۈر، دېھقانچىلىقنىڭ ئويۇن ئەمەسلىكىنى بىلىمىز...»

دېھقانچىلىق سۇ ياكى باشقا يېمەك-ئىچمەككە ئايەت ئوقۇپ «سۇپ» قىلماق؛ دەم سالماق؛ تۆمۈر؛ - بۇ خوتۇن چىش ئاغرىقى كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇپ، قايسىبىر بۇۋىگە دېھقان قىلدۇرغىلى چىققانىكەن، يولدىن تېنەپ كېتىپتۇ، - دېدى. * سەيدىن قارىي تاشماقنىڭ ئالدىدىكى يېپىلگە يېڭىلاپ چاي قويۇپ دېھقان قىلىنغان ناۋاتتىن قاتنەك سالىدى. دە، چايىنى سۇنغاچ سورىدى.

دېھقانچىلىق يۈك. جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىپ، «سۆزلەپ ئولتۇرمىساقمۇ» «قايتا تەكىتلىمىسەكمۇ» دېگەن مەنىلەردە قىستۇرما رولىدا كېلىدۇ؛ دېھقانچىلىق، ئۇنىڭ گەپ سۆزلىرى يۈرۈش-تۇرۇشلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزگەرگەن. * دېھقانچىلىق ئۇنىڭ ئالدىدا ھەممە نەرسە ئايدىك، روشەن بولدى.

دېھقانچىلىق نى (دېھقانچىلىق+غىزا) دىئال. رەسمىي تاماق يېيىشنىڭ ئارىلىقىدا ئاز-ئاز يېيىلىدۇ. خان تاماق، غىزا.

دېھقانچىلىق قىلماق دىئال. قورساقنىڭ ئاچلىقىنى باسقۇدەك ئاز-تولا بىرنەرسە يېمەك، ئاز بولسىمۇ بىرنەرسە يەپ تۇرماق، ئېغىز تەگمەك.

دېھقانچىلىق نى (ئىنگ) ← دېھقانچىلىق ئۆلچىگۈچى.

دېھقانچىلىق ئۆلچىگۈچى <مېتېئور> شامال يۆنىلىشى ۋە سۈرئىتىنىڭ قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدىكى ئۈزلۈكسىز ئۆزگىرىشىنى ئاپتوماتىك ھالدا ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ئۇنى ئەنگىلىيەلىك ۋىليام ھېنرى دېھقان (William Henry Dines, 1855-1927) لايىھىلەپ ياساپ چىققانلىقى ئۈچۈن شۇنىڭ نامىدا ئاتالغان.

دېھقانچىلىق نى (ر) لات <گىربك> ← دېھقانچىلىق چاتقىلى.

دېھقانچىلىق چاتقىلى <بوت> تۈلكىمايىقى

تېرىش، ئوغۇتلاش، ئورۇش قاتارلىق ئىشلار.

دېھقانلار قوزغىلىڭى <تارىخ> دېھقانلار- نىڭ پومپىشچىكلار سىنىپىنىڭ سىياسىي زۇلۈمى ۋە ئىقتىسادىي ئېكسپلاتاتسىيىسىگە قارشى كۆتۈرگەن قوراللىق قوزغىلىڭى.

دېھقانلار كالىپندارى <ئاستر> قەمەرىيە-شەمسىيە كالىپندارىنىڭ بىرخەلىمى يەنى مەملىكىتىمىزدىكى ئەنئەنىۋىي كالىپندارلارنىڭ بىرى. بۇنىڭدا ئادەتتىكى ھەزىر يىل 12 ئايغا بۆلۈنۈپ، چوڭ ئاي 30 كۈن، كىچىك ئاي 29 كۈن، پۈتۈن بىر يىل 354 ياكى 355 كۈن بويىچە ھېسابلىنىدۇ (قايسى ئاينىڭ چوڭ، قايسى ئاينىڭ كىچىكلىكى بىر يىل بىلەن يەنە بىر يىلدا ئوخشامايدۇ). بۇنىڭدىكى ھەر يىللىق ئوتتۇرىچە كۈن سانى قۇياش يىلىنىڭكىدىن تەخمىنەن 11 كۈن كەم بولغاچقا، ھەر 19 يىلغا 7 كەبىسە ئېيى قوشۇلىدۇ. كەبىسە ئېيى قوشۇلغان يىللار 383 ياكى 384 كۈن بولىدۇ، دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا ئەپلىك بولسۇن ئۈچۈن، بۇ كالىپنداردا يەنە قۇياشنىڭ ئورنىغا ئاساسەن بىر قۇياش يىلى 24 مەۋسۈمگە بۆلۈنگەن، يىللارنى خاتىرىلەش ئۈچۈن 12 مۇچەل دەۋرىي بەلگىلەر بىلەن ماسلاشتۇرۇلغان. ھەربىر مۇچەل 60 يىلدا بىر قېتىم دەۋر قىلىپ تۇرىدۇ.

دېھقانلار جەمئىيىتى دېھقانلارغا ئالاقىدار ئىشلارنى، مەسئۇلىيەتنى بىر تەرەپ قىلىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىگە رەھبەرلىك قىلىدىغان بىر خىل ئىجتىمائىي تەشكىلات (بۇ خىل تەشكىلات ئازادلىقتىن كېيىنلا قۇرۇلۇپ

دېگەن سۆزلىرىنى تەكرارلاۋاتاتتى. ② يەرگە زىرائەت تېرىش ئىشى، تېرىقچىلىق؛ - پۈتۈن ئەر ئەمگەك كۈچلىرىنى زەپكەشكە سېلىپسەلەر، دېھقانچىلىق بۇلتۇرقىدىن بىر ھەسسە كۆپەيگەن، قانداق، قىيىنچىلىق چوڭ بولۇۋاتامدۇ؟ - دەيدىلى شۇجى مەنسۇرنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ، - كۈچۈڭلار يېتە- شۇۋاتامدۇ؟ * بۇ يىلقى دېھقانچىلىقىم ئون مودىن ئاشىدۇ.

دېھقانچىلىق بېجى دۆلەتنىڭ دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ۋە دېھقانچىلىقتىن كىرىم قىلىدىغان ئورۇن ياكى شەخسلەردىن ئالىدىغان بېجى. **دېھقانچىلىق دورىلىرى** ھاشارات، مىكروب، ئوت-چۆپ، زىيانلىق قۇشلار ۋە ھايۋانلار- نى يوقىتىپ، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان دورىلار. مەسىلەن: (666)، د د ت، سېرىسان قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

دېھقانچىلىق سايمانلىرى دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا ئىشلىتىلىدىغان سايمانلار. مەسىلەن، سوقا (ساپان)، تىرنا، تارماق ۋە سۆرەم قاتارلىقلار.

دېھقانچىلىق قىلماق دېھقانچىلىق ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانماق، تېرىقچىلىق قىلماق؛ ئۇ ئۆز ئالدىغا دېھقانچىلىق قىلماقچى بولغىنىدا، ئۆزىنىڭ ئۆزۈندىن بېرى ئويلاپ يۈرگەن ئارزۇلىرى يەنە قوزغىلىپ قېلىپتۇ.

دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان ماشىنىلار.

دېھقانچىلىق مەيدانى ماشىنىلار ئارقىلىق كەڭ كۆلەمدە دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كارخانا.

دېھقانچىلىق ئىشلىرى دېھقانچىلىق ئىشلەپ- چىقىرىشىدا قىلىنىدىغان يەر ھەيدەش،

زاكۇنى ئېتىمىز دەيمىز، ئۇلار ئەتمەيسلەر دەيدۇ. بىر-بىرىمىزگە دېۋەپلىشىپ تىكىلىشىپ قالدۇق.

دېۋەپلىمەك پ ① قارشى تەرەپكە

يېقىنلىشىپ، زورلۇق بىلەن ھەيۋە قىلماق: مەخسۇت بەگ ئىمام خاتىپنىڭ ئالدىغا كېلىپ دېۋەپلىدى. * ئۇلار خۇددى «قېرى كالا پىچاقتىن قورقمايتۇ» دېگەندەك ئەلپازدا شەمەرگە دېۋەپلەپ تۇراتتى. ② قولنى ياكى قولدا تۇتقان قامچا، تاياق قاتار-لىقلارنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۇرماقچى بولغان-دەك قىلىق قىلماق، ئۇرۇشقا تەييارلانماق: ئۇ مانا شۇنداق قىيىنچىلىق ئىچىدە تۇرغاندا، ئوردا ئادەملىرى كۈندە دېگۈدەك قامچىسىنى كۆتۈرۈپ دېۋەپلەپ كېلىپ ئاشلىقنى قىستاپ زۇلۇم سالىدۇ.

دېۋون نى (ئىن) ← دېۋون دەۋرى.

دېۋون دەۋرى <گېئول> قەدىمكى

ھايات ئېيراسىنىڭ تۆتىنچى دەۋرى. تەخمىنەن 50 مىليون يىل داۋام قىلغان. بۇ دەۋرنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە ھەرقايسى جايلىرىدىكى دېڭىز سۇلىرى چېكىنىپ، ناھايىتى قېلىن بولغان چۆكۈندۈر-لەر قاتلىمى ھاسىل بولغان. كېيىنكى مەزگىللەرگە كەلگەندە، دېڭىز سۇلىرى قۇرۇقلۇققا قايتىدىن بېسىپ كىرىپ، تەركە-بىدە كۆپ مىقداردا ئورگانىك ماددىلار بولغان چۆكۈندىلەرنى ھاسىل قىلغان. شۇڭا بۇ دەۋرگە خاس تاغ جىنىسلىرى كۆپىنچە قۇم تاش ۋە سىلانېتس قاتارلىقلار-دىن ئىبارەت بولىدۇ. بۇ دەۋردە ھايۋانلار-دىن ئامونىتېسلىر كۆرۈلۈشكە باشلىغان، جەينەك پۈتلۈقلەر بىلەن بېلىقلار كۆپ تەرەققىي قىلغان.

دېۋون سىستېمىسى <گېئول> دېۋون

گوگشېلىشىشقا قەدەر داۋاملاشقان): - نېمە ئەھۋاللار بولسا، كەنت دېھقانلار جەمئىيىتىگە ئېيتىڭلار، قىيىنچىلىق تارتىپ قالساڭلار دېھقانلار جەمئىيىتىنى تېپىڭلار، - دەپ قايتىتى ئۇ.

دېھقانلار ئۇرۇشى <تارىخ> فېئوداللىق جەمئىيەتتە دېھقانلارنىڭ پومېشچىكلار سىنىپىنىڭ ئەكسىيەتچىل ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى تۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ئىنقىلابىي ئۇرۇشى. ئۇ ئېنىق جەڭگىۋار شوئارغا ئىگە بولۇپ، ھەرىكەت دائىرىسى كەڭ كېلىدۇ. مەسىلەن، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى تەيپىڭ تىبەنگو ئىنقىلابىغا ئوخشاش.

دېۋەك سۈپ. كاللىسى تېز ئۇشلىپ كەتمەي-

دىغان، ئەقلى كەم، كالۋا؛ دۆت: دېۋەك ئادەم. * - نېمىدېگەن دېۋەك نېمە سەن، شۇنچە دەپ تۇرسا، يەنە چۈشەنمىگىنىڭ نېمىسى، - دېدى ئۇ بالغا كايىپ. // - سىلەر ئەزالارنى «ھارماڭ» دېسە «ئەشىم-دە قوندۇق» دەيدىغان دېۋەكلىرىدىن چاغلىماڭلار، بىزمۇ ئاق-قارنى تونۇيالايمىز، - دېدى ئۇ. * - ھۇ سەندەك دېۋەكلىرى، يۇرت مەھەللە نېمە دېيىشەر دەپ ئويلىماي-سەن، - دەپ كايىدى ئانا چېچىلغان ھالدا.

دېۋەكلىك «دېۋەك» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: مەن بۇ سۆزنى دېۋەكلىك قىلىپ دەپ سالىدۇم. * ئېلى: - ئامىنخان ئاچا، رەننىڭ ساۋاقدىشى بولغانلىقىمىنىڭ يۈز خاتىرىسىنى قىلىپ مېنىڭ دېۋەكلىكىمنى كەچۈ-رۈڭ، - دەپتۇ.

دېۋەكلىك شەك پ. دېۋەك ھالەتكە

كەلمەك، دېۋەك بولۇپ قالماق.

دېۋەپلىمەك «دېۋەپلىمەك» پېشلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: شۇنىڭ بىلەن بىز

پارقىراقلىققا ۋە سەدەپسىمان ئۈزۈلۈش يۈزىگە ئىگە كېلىدۇ.

دېيەرلىك سۈپ ① دېسىمۇ بولىدىغان،

دېيىشكە تېگىشلىك: قۇددۇس پەيزىنىڭ تەكشۈرۈلگەن قېنىدا بولسا، يېتىلمىگەن قان ھۈجەيرىلىرى يوق دېيەرلىك، تال چوڭىيىپ كەتمىگەن. * پايات سېخنىڭ ماتور سىناش جازىسى ياساشتا رولى يوق دېيەرلىك بولسۇ، ئۇلار بۇ پىكىرگە ئاۋاز قوشتى. ② تولۇق، دېگەندەك: ئامانساخان ئۆز تەخەللۇسى بىلەن «دېۋان نەپسى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى يازدى ۋە ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى دېيەرلىك دەرىجىدە ئۆگەنگەن ئۇستا مۇقامچى ئىدى. // ئۇ بۇنىڭدىن رېئاللىقنى دېيەرلىك چۈشىنىپ كېتەلمىدى.

دېيىپىرىنى ئى (ر) <گىرىك> <خىم> ھىدروگېننىڭ

ئىزوتوپلىرىدىن بىرى، بەلگىسى D (deuterium). ئاتوم يادروسىدا بىر دانە پروتون ۋە بىر دانە نېيترىن بولىدۇ. ئېغىر سۈنى ئېلېكترونلۇش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ، ئادەتتە ئىسسىق يادرو رېئاكسىيىسىدە قوللىنىلىدۇ، «ئېغىر ھىدروگېن» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دېيىشمەك ① «دېمەك I» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئىليار خوجا دائىم بىر كۆزنى قىسىپ يۈرگىنى ئۈچۈن كىشىلەر ئۇنى قارىغۇ خوجا دېيىشەتتى. * ئاسىم بىلەن ئەخەتجان جاڭزا قورۇسىنىڭ تېمىغا چىقىۋېلىپ قاۋانلىقنى كۆرسىتىپ بىرنەپەلەرنى دېيىشمەكتە ئىدى. ② ئۆزئارا كېلىشمەك، مەسلەھەتلىش-مەك: - ھەر ھالدا باشتا دېيىشىپ قويغان ياخشىراقىكىن، - دېدى كېرەم زاپخوز، - گەپ يۈزىدە ياخشى، ئۇسسۇل تۈزدە دەيدۇ، كېيىن يەنە كۆڭۈل ئاغرىقى بولۇپ قالمىسۇن. ③ خاپلاشماق، تاكاللاشماق، ئۇرۇشماق:

دەۋرىدە شەكىللەنگەن يەر قاتلاملىرى يەنى قەدىمكى ھايات گۇرۇپپىسىنىڭ تۆتىنچى سىستېمىسى.

دېۋىتئاق پ. ئات-ئېشەك قاتارلىق ئۇلاغلار-

نى مىنگەندە مىنگۈچى ئىتتىك ماڭدۇرۇش ئۈچۈن پۈتى بىلەن ئۇلاغنىڭ بېقىنىغا ئوقۇماق: قارا بوسۇق ئېتىنى دېۋىتئاق تۆمۈر خەلىپىنىڭ قېشىغا كېلىپ تۇردى. * ئابدۇللا ئويلاپ تۇرمايلا، ياۋىداق ئاتتىن بىرىنىڭ تىزگىنىنى قولغا ئېلىپ، سەكرەپ مىندى ۋە ئاتنى ئالدىغا دېۋىتئاق تۇرۇپ بايىز خالۋاپقا قارىدى.

دېۋىتئاق «دېۋىتئاق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

دېۋىتئاق «دېۋىتئاق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دېۋىرقاي ئى ① يىڭنە يوپۇرماقلىق

دەرمەخلەرنىڭ غولدىن سىرىغىپ چىقىدىغان يېلىمىسىمان ماددا. ② شۇ خىل ماددا دىستىللەنگەندىن كېيىنكى قالدۇق. ئادەتتە ئۇ قاتتىق، سۈزۈك ۋە چۈرۈك كېلىدۇ، رەڭگى ئاچ سېرىق ياكى قوڭۇر بولىدۇ، سانائەتتە سىر، سوپۇن، قەغەز ۋە سەرەڭگە قاتارلىقلارغا خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

دېۋىرقاي پارقىراقلىقى <گېئول> مېتالغا

يات بىر خىل پارقىراقلىق، يېرىم سۈزۈك مېتاللار يۈزىدىن قايتقان نۇر دېۋىرقايغا ئوخشاش پارقىراقچا شۇنداق ئاتالغان. مەسلەن، سىفالېرىتنىڭ پارقىراقلىقىغا ئوخشاش. **دېۋىرقاي جىنىس** <گېئول> كىسلاتالىق ئەينەك ماددىسىغا ئىگە ئېتىلىم جىنىس. تەركىبىدىكى سۇ مىقدارى سەككىز-ئون پىرسەنت بولىدۇ، ئادەتتە قوڭۇر ياكى ئاچ يېشىل رەڭلەردە بولۇپ، دېۋىرقاي

دىئاپىت نى <ر> <گىرېك> <تې> ← **شېكەر** سېيىش كېسەللىكى.

دىئاپازون نى <ر> <گىرېك> <مۇز> ← **ئاۋاز** دائىرىسى.

دىئاگنوز نى <ر> <گىرېك> <گېئول> سىلتىسىلىق يۈسۈن بىلەن ھايۋانلار قاسراقلرىدىن تۈزۈلگەن تاغ جىنىسى. ئاچ كۈل رەڭ ياكى سارغۇچ ئاق رەڭدە بولىدۇ، يەڭگىل ۋە تۆشۈكلىرى كۆپ بولىدۇ. سانائەتتە سۈزگۈچ، يېپىشتۇرغۇچ ۋە ئىسسىقلىقنى توسقۇچى ماتېرىيال قاتارلىقلار ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

دىئاگراگما نى <ر> <گىرېك> ① <ئانات> كۆكرەك قەپسىنى قورساق بوشلۇقىدىن ئاجرىتىپ تۇرىدىغان توسما پەردە. ② <كىنو> فوتو ئاپپارات ۋە باشقا ئوپتىكا ئەسۋابلىرىدىكى نۇرنىڭ ئۆتۈشىنى كېمەيتىدىغان ياكى كۆپەيتىدىغان پەردە.

دىئاگنوزنىڭ سۈپىتى <ر> ← **دىئاگنوزنىڭ** بەلگە.

دىئاگنوزنىڭ بەلگە ھەرپلەرنىڭ تەلەپ-پۈز بەلگىلىرى.

دىئاگراھما نى <ر> <گىرېك> تۈرلۈك مىقدارلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى تەسۋىرلەيدىغان سىزما كۆرسەتكۈچ ياكى گرافىك تەسۋىر.

دىئاگنوز نى <ر> <گىرېك> <تې> بىمار ھەر تەرەپلىمە تەكشۈرۈلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭدا پەيدا بولغان كېسەللىك ۋە بۇ كېسەللىكنىڭ شۇ مەزگىلدىكى تەرەققىي قىلىش ئەھۋالى ھەققىدە چىقىرىلغان خۇلاسە، يەكۈن.

دىئاگنوز قويماق <تې> بىمارنى ھەر تەرەپلىمە تەكشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن،

پۇل تاپتىم ياخشى بىلەن يېيىشكىلى، يامان بىلەن دېيىشكىلى (ماقال). * - ئەمما بۇ قېتىم ئۇنىڭ بىلەن دېيىشپ قالسىز-دە! - دېدى ئۇ چىرايلىق بۇرۇتنى قىمىرلىتىپ قويۇپ. * ئاشام، ئۈرۈمچىدىن كېتىدىغان ئاخشى، ئۇنىڭ بىلەن ئاشكارا دېيىشپ قالدۇق. ④ ئالاقلاشماق، سۆزلەشمەك: بۇ ئىشى توغرىلۇق كىم بىلەن دېيىشمەن؟

دېيىلمەك «دېمەك I» يېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: باشماقلىنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق دېيىلىدۇ. * بىرچاغلاردا قانچە نامرات بولسا شۇنچە شەرەپ دېيىلەتتى. * «نامى يوق ئەلەردىن ناملىق دۆڭ ياخشى» دېيىلگەن بىر ماقال ئەلگە تارالغان. ئەل ئۈچۈن جان پىدا قىلغان مەردلەرنىڭ، ناملىرى دىللاردا ئۆچمەي ساقلانغان.

دىئاپاز نى <ر> <فران> <گىرېك> <گېئول> توق يېشىل رەڭدىكى ماگما جىنىس. ئاساسىي تەركىبى ئادەتتىكى پروكسېن بىلەن پلاگىئوكلازدىن ئىبارەت. دانىچە ھالەتتە بولۇپ، قۇرۇلۇش ماتېرىيالى قىلىنىدۇ. **دىئاپاز تۈزۈلمىسى** <گېئول> تېپىزلىكتىكى ياكى ئېتىلىپ چىققان ئاساسلىق جىنىسلار تۈزۈلمىلىرىنىڭ بىرى. دانىچىلىرىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشىشىپ كېتىدىغان پلاگىئوكلاز بىلەن پروكسېندىن تۈزۈلىدۇ. لېكىن پلاگىئوكلاز كرىستاللىنىش شەكىل ھاسىل قىلىش دەرىجىسى پروكسېننىڭكىدىن روشەن ھالدا ئۈستۈن تۇرىدۇ. پلاگىئوكلازنىڭ ئۆزئارا گىرەلەشكەن تاختىسى-مان كرىستاللىدىكى كاۋاكچىلار ئىچىگە پروكسېننىڭ باشقا شەكىلدىكى دانىچىلەر رى تىنىپ قالغان بولىدۇ. **دىئاپاز** بۇ خىل تۈزۈلمىگە ئىگە بولغاچقا شۇنداق ئاتالغان.

دىئالېكتىك سوپ (ر) ← دىئالېكتىكىلىق:

دىئالېكتىك ماتېرىيالنىم.

دىئالېكتىكا نى (ر) <گربك> <پەلس> شەيئەلەر

زىددىيەتنىڭ ھەرىكىتى، نەزەرقىياتى

ۋە ئۆزگىرىشنىڭ ئومۇمىي قانۇنىيەتلىرى

توغرىسىدىكى پەلسەپىۋى تەلىمات. ئۇ

مېتافىزىكىغا تۈپتىن قارىمۇقارشى بولغان

دۇنيا قاراش ۋە مېتودولوگىيە بولۇپ،

شەيئەلەرنى ئۈزلۈكسىز ھەرىكەت قىلىپ،

ئۆزگىرىپ ۋە تەرەققىي قىلىپ تۇرىدۇ،

ئۇنى شەيئەلەرنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى

زىددىيەتلەر كۆرىشى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ

دەپ قارايدۇ. تارىختا ئۇ ستىخىيىلىك

دىئالېكتىكا، ئىدىئالىستىك دىئالېكتىكا ۋە

ماتېرىياللىستىك دىئالېكتىكىدىن ئىبارەت

ئۈچ باسقۇچنى باشتىن كەچۈردى.

ستىخىيىلىك دىئالېكتىكا ساددا ۋە ئۇدۇل

بولۇپ، پۈتكۈل دۇنيانى پەقەت ئاددىيلا

چۈشەندۈرەتتى. ئىدىئالىستىك دىئالېكتىكا

ئويىيىكتىپ دۇنيانىڭ دىئالېكتىك رېئاللىقىنى

ئېچىپ بەرگەن بولسىمۇ، بۇ مەسىلىنى

چۈشەندۈرگەندە ئۇ مىستىسىزلىق ۋە

ئىدىئالىستىك كۆز قاراشتا ئىدى. پەقەت

ئۇ ماركسىزىملىق دىئالېكتىكىغا تەرەققىي

قىلغاندىلا ئاندىن ھەقىقىي ئىلىمگە

ئايلاندى.

دىئالېكتىكىلىق سوپ. دىئالېكتىكىغا ئاساس-

لانغان، دىئالېكتىكىغا ئائىت: دىئالېكتىكىلىق

ماتېرىيالنىم. دىئالېكتىكىلىق نۇقتىئىنەزەر. *

بۇ يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ بەدىئىي

ئوبراز يارىتىشى بىلەن كىتابخانلارنىڭ بەدىئىي

ئوبرازدىن بەھرىمەن بولۇشى ئوتتۇرىسىدىكى

دىئالېكتىكىلىق مۇناسىۋەتتۇر.

دىئالېكتىكىلىق لوگىكا <لوك> ماركسىزم-

ئۇنىڭدا پەيدا بولغان كېسەللىك ۋە بۇ

كېسەللىكنىڭ شۇ مەزگىلدىكى تەرەققىي

قىلىش ئەھۋالى توغرىسىدا خۇلاسە

چىقارماق.

دىئاگنوستىكا نى (ر) <گربك> <تې> دىئاگنوز

قويۇش ئۇسۇللىرى ۋە پىرىنسىپلىرىنى

تەتقىق قىلىدىغان پەن.

دىئاگونال نى (ر) <لات> <مات> ① كۆپ

تەرەپلىكلىكى ئۆزئارا قوشنا بولمىغان

ئىككى چوققىنى تۇتاشتۇرغۇچى تۈز

سىزىق. ② كۆپ ياقلىقتىكى ئوخشاش

بولمىغان تەكشىلىكتە ياتقان ئىككى

چوققىنى تۇتاشتۇرغۇچى تۈز سىزىق.

دىئالوگ نى (ر) <گربك> <ئەد> ① ئەدەبىي

ئەسەرلەردىكى ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن

ئارتۇق پېرسوناژ ئوتتۇرىسىدا بولغان

سۆھبەت. ② ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن

ئارتۇق پېرسوناژ ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەت

شەكىلدە يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەر.

دىئالوگىز سوپ. دىئالوگى يوق، دىئالوگ

بېرىلمىگەن.

دىئالوگىلۇق سوپ. دىئالوگى بار، دىئالوگ

بېرىلگەن.

دىئالېكت نى (ر) <گربك> <تىل> بىر تىلنىڭ

مەلۇم دائىرىدىلا قوللىنىلىدىغان ۋە

ئەدەبىي تىلدىن پەرقلىنىدىغان ئىجتىمائىي

ۋارىيانتى. ئۇ يەنە بىرقانچە شېۋىلەرنى

ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دىئالېكتىشۇناسى نى (ر) <تىل> بىر

تىلنىڭ دىئالېكت ۋە شېۋىلىرىنى تەتقىق

قىلغۇچى ئالىم، مۇتەخەسسس.

دىئالېكتىشۇناسلىق نى <تىل> تىلشۇناسلىق-

نىڭ دىئالېكت ۋە شېۋىلەرنى تەتقىق

قىلىدىغان تارمىقى.

رات ئۆلتۈرگۈچى دورا، مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_4H_8O_4 d_3P$. ئۇ ئاق ياكى سۇس سېرىق رەڭلىك كرىستال ماددا بولۇپ، كۆكتات، مېۋىلىك دەرەخ، ئاشلىق زىرائەتلىرى، كېۋەز ۋە چاي قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ زىيانداش قۇرتلىرىنىڭ زىيان سېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا ئىشلىتىلىدۇ.

دېھق نى <بوت> دېھق ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان ئۆسۈملۈك. كۆپىنچە ئۈجمە ۋە ئەبنۇس دەرىخى ئۈستىدە پارازىت ياشايدۇ، يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى ئېلىپس شەكلىدە، گۈلى ئاچ يېشىل، گۈل تاجىسى كانايغا ئوخشايدۇ. مېۋىسى سېرىق بولۇپ ئېلىپس شەكلىدە كېلىدۇ، ئۈستىدە ئىنچىكە تۈكلىرى بولىدۇ. غول ۋە يوپۇرماقلىرى تىبابەتچىلىكتە قۇۋۋەت دورىسى قىلىنىدۇ.

دېپەي نى (خەن) جان ت. بەشلەڭ قەغەز-دىكى ئىككى خانلىق قەغەز.

دېپەيدەك رەۋ. تۈز، تىك، ئېگىلىمەي، مىدىرلىماي؛ ئۇ تېخىچە قول قوشتۇرۇپ ئۆرە تۇرغان ساۋۇت ئاڭگىغا قاراپ توڭلۇق بىلەن؛ - ئولتۇرۇڭ ساۋۇتتاخۇن، دېپەيدەك ئۆرە تۇرماي، - دېدى. * - نېمە دېپەيدەك تۇرسەن ھوي لەقۇا، مېھمانلارغا چاي قۇيماسەن! - دەپ ۋارقىرىدى ئابلز ھېلىقى يىگىتكە قاراپ.

دىپلومات نى (ر>فران) ① باشقا مەملىكەت-لەر بىلەن زەسمى ئالاقە ئورنىتىش ياكى مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىش مەقسەتلىرىدە ئۆز ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن دائىمىي ۋەكىل. ② گەپ-سۆز ۋە مۇئامىلىدە ماھىر كىشى؛ ياسىن قالىتس دىپلومات بولۇپ كەتتىغۇ!؟

لىق پەلسەپىنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى يەنى تەپەككۈر دىئالېكتىكىسىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئۇ كىشىلەردىن شەيئە-لەرنىڭ ئومۇمىيىتىنى ئىگىلەش ۋە تەتقىق قىلىشنى؛ شەيئەلەرنى ئۆز زىددىيىتىنىڭ تەرەققىياتى، ھەرىكىتى ۋە ئۆزگىرىش نۇقتىسىدىن كۆزىتىش ۋە ئىگىلەشنى تەلەپ قىلىدۇ ۋە شۇنداق قىلغاندىلا ئوبېيكتىپ دۇنيانىڭ ماھىيىتىنى بىلگىلى بولىدۇ دەپ قارايدۇ.

دىئالېكتىكىلىق ماتېرىيالنىزم <پەلس> ماركس بىلەن ئېنگىلىس بەرپا قىلغان، تەبىئەت دۇنياسى، ئىنسانلار جەمئىيىتى ۋە تەپەككۈر تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي قانۇنىيەتلىرىنى دىئالېكتىكىلىق ئۇسۇل بويىچە تەتقىق قىلىدىغان پەن، يەنى پرولېتارىياتلىق دۇنيا قاراش ۋە مېتودولوگىيە. ئۇ: دۇنيا ئۆز ماھىيىتىدىن ئېيتقاندا ماددىدۇر؛ ماددا ئۆزىدە بار بولغان قارىمۇقارشىلىقنىڭ بىرلىكى قانۇنىيىتى بويىچە ھەرىكەت قىلىدۇ، تەرەققىي قىلىدۇ؛ مەۋجۇدىيەت ئاڭنى بەلگىلەيدۇ، ئاڭ مەۋجۇدىيەتكە ئەكس تەسىر كۆرسىتىدۇ دەپ قارايدۇ. دىئالېكتىكىلىق ماتېرىيالنىزم بىلەن تارىخىي ماتېرىيالنىزم ئىلمىي سوتسىيالىزمنىڭ نەزەرىيەۋى ئاساسى ھەمدە پرولېتارىياتنىڭ دۇنيانى بىلىش ۋە ئۆزگەرتىشتىكى ئۆتكۈر قورالىدۇر.

دىئامېتر نى (ر>كربك) <مات> چەمبەر ياكى شارنىڭ مەركىزىدىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭ ئىككى نۇقتىسىنى تۇتاشتۇرغۇچى تۈز سىزىق.

دىبەن نى (خىم) ← نېگاتىپ. **دىبە يېچۈڭ** نى (خەن) <خىم> ئۈنۈمى يۇقىرى ۋە زەھىرى تۆۋەن بولغان ھاشا-

دېپلوماتلىق «دېپلومات» سۆزىنىڭ ئابستراكت

ئىسىم شەكلى: دېپلوماتلىق قىلماق.

دېپلوماتىك سۈپ (د) دېپلوماتىيە بىلەن

مۇناسىۋەتلىك؛ دېپلوماتىيەگە، دېپلوماتىيە ئىشلىرىغا ئالاقىدار بولغان؛ مەملىكىتىمىز 33 يىلدىن بۇيان دۇنيادىكى 125 دۆلەت بىلەن دېپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورناتتى. * ئۈرۈمچىدىكى رۇسچە سىياسىي-قانۇن تېخنىكومىنى ياكى زىڭشىن ئۆزىگە ياراملىق دېپلوماتىك خادىملارنى يېتىشتۈرۈش مەقسىتىدە ئۆز قولى بىلەن تەسىس قىلغانىكەن.

دېپلوماتىك ئەلچىلەر ئۆمىكى بىر

مەملىكەتتە تۇرۇشلۇق ھەرقايسى ئەل ئەلچىلىرىدىن تەشكىل تاپقان ئۆمەك. دېپلوماتىك ئەلچىلەر ئۆمىكىنىڭ پائالىيىتى تولۇق قائىدە بويىچە مۇراسىملارغا (مەسىلەن، تەبرىكلەش، تەزىيە بىلدۈرۈش قاتارلىقلارغا) قاتنىشىش بىلەن چەكلىنىدۇ.

دېپلوماتىك سۆز-ئىبارىلەر دېپلوماتىك

پائالىيەت سۈرۈنلىرىغا خاس گەپ-سۆزلەر. دېپلوماتىك مۇناسىۋەت دۆلەتلەر ئارا ئورنىتىلدىغان دائىمىي مۇناسىۋەت. بۇ خىل مۇناسىۋەت ئۆزئارا ئەلچى ئەۋەتمەش ۋە دېپلوماتىك ۋەكىللەر ئورگانلىرىنى تەسىس قىلىش شەكلى بىلەن ئىپادىلەندۈرۈش ۋە شۇ خىل ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ.

دېپلوماتىك ۋەكىل بىر دۆلەتنىڭ باشقا

دۆلەتكە دېپلوماتىيە ئىشلىرىنى بېجىرىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن رەسمىي ۋەكىلى. ئۇ دائىملىق ۋە ۋاقىتلىق دەپ ئىككى خىلغا ئايرىلىدۇ. دائىملىق دېپلوماتىك ۋەكىل دېگەندە، مەلۇم دۆلەتتە تۇرۇش-قالتۇرۇلغان ۋەكىلگەن، شۇ دۆلەت بىلەن

دائىملىق ئالاقىدا بولىدىغان ۋەكىل كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇلار باش ئەلچى، ئەلچى، ئىش بېجىرگۈچى دېگەن دەرىجىلەرگە ئايرىلىدۇ؛ ۋاقىتلىق دېپلوماتىك ۋەكىل دېگەندە، باشقا دۆلەتكە قىسقا مۇددەت-لىك مەلۇم ۋەزىپىنى ئورۇنداش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئەلچىلەر مەسىلەن، خەلقئارا يىغىنغا قاتنىشىدىغان ۋەكىللەر، دۆلەت بايرىمى ۋە باشقا مۇھىم مۇراسىملارغا قاتنىشىدىغان ئەلچى ۋە باشقىلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ يەنە «دېپلوماتىك ئەلچى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دېپلوماتىك ۋەكىللەر ئورگىنى بىر دۆلەتنىڭ باشقا دۆلەتتە تۇرۇشقا ئەۋەتكەن ھۆكۈمەت ئاپپاراتى، دېپلوماتىك ۋەكىللەر ئورگىنى باش ئەلچىغا، ئەلچىغا ۋە ۋەكىللىرىگە ئىش بېجىرىش ئورنى دەپ ئۈچ دەرىجىگە ئايرىلىدۇ، ئۇ باشلىق (باش ئەلچى، ئەلچى ياكى ۋەكىللىرى ئىش بېجىرگۈچى)، دېپلوماتىك ئەمەلدارلار (مەسىلەن تېخنىكوم، كاتىپ، بىللە بارغانلار) ۋە خىزمەتچى خادىملار (مەمۇرىي، تېخنىك خادىملار ۋە مۇلازىمەتكارلار) دىن تەشكىل تاپىدۇ.

دېپلوماتىك ئىمتىياز ساھىبىغا دۆلەت باشقا دۆلەت دېپلوماتىيە ۋەكىلىنىڭ ۋەزىپىسىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆزىگە ۋە ئالاقىدار خادىملارغا بەرگەن ئىمتىياز. مەسىلەن، جىسمانىي ۋە نۇرغۇن جايى جەھەتتىن دەخلى-تەرۈز-گە ئۇچرىماسلىق، مەمۇرىي باشقۇرۇش، ئەدلىيە جەھەتتىن ھۆكۈم قىلىنىشتىن خالىي بولۇش، چېگرا بېجى ۋە تاموژنا تەكشۈرۈشىدىن خالىي بولۇش، شۇنىڭدەك مەخپىي ئۇچۇر بېرىش ۋە دېپلوماتىك

خۇدا ئۇنىڭغا ئاز-تولا ئەقىل تەقسىم قىلىشىمۇ ئۈنتۈمىغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدىم.

④ ئەقىل، ھوش، پەم، ئىدراك: دىتى بار ئادەم، دىتى يوق، دىتى يەتمەك. *

ھەممىز نامان تاغنىڭ بۇ ياشىنىپ قالغان بوۋايىنىڭ دىتىغا قايىل بولۇپ، كۈلۈشۈپ كەتتۇق. * - ئۆتمۈش، كېلىن قىلىدىغان قىزنى گىلەم ئۈستىدە قاچا يۇغلى سېلىپ، ئۇنىڭ دىتىنى سىناپ كۆرۈشىدىكەن، - دېدى ئۇ. * بولسۇ رەڭگىڭ سېنىڭ، يوقكەن دىتىڭ، سېنى ئويغاتماپتۇ ئىبرىتىڭ. شۇنچىمۇ تەرسا بولامدۇ قىز دېگەن، ئۇ دىتىمۇ ئاچچىق. -- چۈچۈكىنى سەزمىگەن؟ * ئەقىلنىڭ قەدرىنى بىل، ئۇنى ئىشقا سال، ئەقىلدۇر كىشىنىڭ ئالىي بايلىقى. گادايلق دەھشىتى ھەممىدىن ئېغىر، ئۇنىڭدىن يامانراق دىت گادايلقى.

⑤ ھەۋەس، قىزىقىش، ياخشى كۆرۈش: خېرىدارنىڭ دىتى ھەر خىل، ھەر خىللىقتىن كىم رەنجۇ، بىرى ئىزدەر قارا ئەنجۈر، بىرى ئىزدەر ئاق ئەنجۈر.

دىتى بار ئەقىل-ھوشى، پەمى بولغان؛ پەم-پاراسەتكە ئىگە، دىتلىق: قاپقارا ئۇزۇن قاشلىرىنىڭ ئاستىدىكى چاقناپ تۇرغان ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ئەقىللىق ۋە خېلىلا دىتى بار يىگىت ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. * قىز مېڭىشتىن توختاپ: - سىزنىڭ خېلى دىتىڭىز بارغۇ ئالىجان ئاكا! راستتىن ئېيتىڭا، مەن ئارتىسكا بولالايمەنمۇ؟ - دەپ سورىدى. * سارىخان دەپ ئېيتى بار، تام گېزىتتە خېتى بار، ھەممە ئىشقا دىتى بار، غۇنچە بويلۇق سارىخان.

دىتىغا يارىماق ← دىتىغا ياقماق: ئۇ كۆپىنچە ئۆز دىتىغا يارىغان ئىش-ھەرىكەتلىرىنى خۇلاسىلەپ، ئۇنى «تامغا» قىلىپ، لىتىپنىڭ

ئەلچى ئەۋەتىش قاتارلىقلار.

دېلوماتىيە نى (ر) بىر دۆلەتنىڭ خەلقئارا مۇناسىۋەت جەھەتتىكى پائالىيىتى. مەسىلەن، خەلقئارا تەشكىلاتلار ۋە يېغىنلارغا قاتنىشىش، باشقا دۆلەتلەر بىلەن ئەلچى ئەۋەتىشىش، سۆھبەت ئۆتكۈزۈش، شەرتنامە ۋە كېلىشىملەرنى تۈزۈش قاتارلىقلار.

دېلوم نى (ر) <فران> <ماتار> ← شاھادەتنامە.

دىت نى (پ) ① كۈزەللىكىنى، نەپىسلىكىنى ھېس قىلىش ۋە ئۇنىڭدىن ئېستېتىك زوق ئېلىش قابىلىيىتى: زۇنۇن قادىر - ئۆز خەلقىنىڭ تارىخى، ئىجتىمائىي سەرگۈزەشتىلىرىدىن پىششىق بىلىدىغان، ئۇنىڭ تۇرمۇش ئادىتى، روھى-پىسخىك ھالىتى، ھېس-تۇيغۇ ۋە ئارزۇ -- ئارمانلىرىنى چوڭقۇر چۈشىنىدىغان يازغۇچى. ئۇ تۇرمۇشنى يازغۇچىلىق دىت بىلەن كۆزىتىش ئىقتىدارىغا ئىگە. * ئاشۇ رايوننىڭ ئادەملىرىگە كىم بەرگەندۇ بۇنچە بەدىئىي دىتنى؟ ئېسى بار ئادەمنىڭ بەرى توقۇيدۇ، ئاز دېگەندە، بىرەر بېيىتى. ② نىيەت، كۆڭۈل، راي: بۇ گەپلەر تاشماقنىڭ دىتىغا ياقىدى، كىمكى ئۇنىڭ دىتىغا ياقمايدىغان گەپنى قىلىپ قويسا، ئۇ خۇددى ئاقۋالداقتەك پاراسلاپ كېتەتتى. * قارىيەنىڭ بۇ گەپلىرى ئاغرىق كالغا پىچاق سۈرگەندەك غۇلامنىڭ دىتىغا راسا ياقى. * موللازەيدىن خەقنىڭ دىتىغا ياقمايدىغان كىشلەردىن ئەمەس ئىدى. * ۋەزىرنىڭ دىتىنى سىناپ كۆرمەكچى بولغان شاھ يېنىدىكى ياساۋۇللىرىدىن بىرىنى بۇيرۇپ، بېلىقچىنى ئوردا ئىشىكىدىن ياندۇرۇپ كىرىپتۇ. ③ كۈچ، كۈچ-قۇدرەت، قۇربەت، چام: مەن «بۆرىنى يارىتىشقا دىتى يەتكەن

ماڭلىغا بېسىپ قوياتتى.
دېتتاغا ياقماق كۆڭلىگە، رايىغا باپ
 كەلمەك؛ **كۆڭلىگە يارماق**؛ لايىقلارنىڭ
 ھېچبىرى مېنىڭ دېتتاغا ياقمايتتى. * ئۇنىڭ
 ئىشى باينىڭ دېتتاغا ياقتى. * مەن ئىچىمدە
 ئۇنى «يارايسەن» دېدىم، دېتتاغا ياقىدىغان
 يىگىت ئىكەن سەن دەپ ئويلىدىم. * ئەختەمنىڭ
 بىرمۇنچە ئىشلىرى سايىتوۋنىڭ دېتتاغا ياقىغىلى
 تۇردى.

دېتتى يەتمەك ئويلاپ، چۈشىنىنىپ
 يەتمەك؛ ئەقلى يەتمەك، چۈشەنمەك؛
 ئۇنىڭ قولىدا كىتاب بار ئىدى. ئوقۇتقۇچىنىڭ
 كۆزى كىتابقا چۈشۈشى بىلەن تەڭ، ئوقۇغۇچى-
 نىڭ يېشەلمىگەن بىرەر سوئالى بارلىقىغا دېتتى
 يەتتى.

دېتتى يوق ئەقلى-ھوشى، پەمى
 بولمىغان؛ پەم-پاراستى كەم، دېتتسىز؛
 پادشاھ ئاچكۆز بولۇپ، ۋەزىرى پىخسىق ئىكەن،
 پادشاھنىڭ دەيدىغىنى ھەدپسە ئالۋاڭ ئىكەن،
 پادشاھنىڭ ۋەزىرى دېتتى يوق كالۋاڭ ئىكەن.
 * تازىسۇ دېتتىڭ يوق نېمىكەن سەن! -
 دېدى «ئىكلىگەن كۆز» ئۇنىڭغا تىكلىپ.
دېتتسىز سۇپ، دېتتى، ئەقلى-ھوشى يوق؛
 پەم-پاراستى بولمىغان؛ دېتتىلىق ئەمەس؛
 يولۇچى بولسا ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك غەزەپ
 بىلەن: «ھوي دېتتسىز، مېنىڭ يۈرەك-قېنىمنى
 سەرپ قىلىپ يېزىپ چىققان ناخشامنى سەنمۇ
 نېمە ئۈچۈن بۇزۇپ ئوقۇيسەن؟» دەپ جاۋاب
 بېرىپتۇ. * ئۇ دېدى «دادىسى توختاپ
 تۇرسىلا، چاغلانما مېنى يە دېتتسىز خوتۇن
 دەپ. قانداقچە سۆز بېرەي، ئەرسىز-كېڭەش-
 سىز، ئەلۋەتتە ياندۇردۇم قىلىپ لايىق -
 كەپ» .

دېتتسىزلىق «دېتتسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: ياخشى يەنىلا كۆلۈۋاتاتتى. بۇ
 كۆلكە ئىپلاسلق، رەزىللىك ۋە شەرمەندىچە
 ئالدامچىلىقنىڭ، دېتتسىزلىق ۋە چۈشكۈنلۈك
 ئۈستىدىن ھاياسىزلاچە ھۇزۇرلىنىپ كۆلۈشى
 ئىدى. * - دېتتسىزلىقنى قارا سېنىڭ، سايىم،
 - دېدى ئەكبەر ئۇنى مەسخىرە قىلىپ.

دېتتاشماق «دېتلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك
 دەرىجىسى.

دېتلىق سۇپ، پەمى، تەدبىرى بار؛ دېتتى
 بولغان، دېتتسىز ئەمەس؛ دېتلىق يىگىت.
 دېتلىق ئايال، * - مۇشۇ ئىشلارنىڭ ئاقۋىتى
 نېمە بولار تاشماقچان؟ سەنمۇ بىر كونا
 كوممۇنىست، دېتلىق ئادەمسەن، - دېدى
 ئانارخان ھەيران بولغان ھالدا.

دېتلىماق پ ① كۆڭۈلدە ئويلىماق، كۆڭۈلدە
 كەچۈرمەك؛ ھەربىر ئائىلە كىشىلىرى تونۇر
 بېشىدا، ئوچاق ئالدىدا، داستىخان ئۈستىدە
 بۇ ئۆزگىرىشنىڭ ئۆزلىرىگە ئېلىپ كېلىدىغان
 پايدا-مەنپەئىتى، زىيان-تەسىرلىرى ھەققىدە
 ئەقىللىرى يەتكەن يېرىگىچە دېتلاپ كۆرۈشتى.
 * - سىزنىڭ بۇ ھەقتە بىرەر دېتلاپ قويغان
 يېرىڭىز بارمۇ؟ - دېدى. * ئەزىمەتنى
 رەئىس قىلىپ كۆرسىتىش توغرىسىدا ھەممەيلەن
 دېتلاپ تۇرۇشقانىكەن. شۇڭا ئۇنى بۈگۈن
 كەچقۇرۇن جەمئىيەت ئەزالىرى يىغىنىدا
 ئوتتۇرىغا قويۇشقا بىردەك قوشۇلدى. ②
 كۆڭلىگە پۈكمەك، ئويلىماق؛ ئۇ ئۈچ ئايدىن
 بېرى كۆڭلىدە ھېلىقى قىزنى دېتلاپ يۈرەتتى.
 ③ تەخمىن قىلماق، مۆلچەرلىمەك؛
 پاتەمخان ئالدىغان نەرسىلىرىنى دېتلاپ،
 بازار ئايلىنىپ ئېرىنىڭ قېشىغا - ئۇلاغ بازىرىغا
 كەلدى. * تۆمۈر ئاتا ناھايىتى تەمكىنلىك
 بىلەن ھەممىنى كۆزىتىپ دېتلاپ تۇرۇۋاتقاندەك
 ئىدى.

دەم غەنىيەت، دېدار غەنىيەت (ماقال).
* خەت - يېرىم دېدار (ماقال). * شۇندىن
شۇنغا كەلمىشىم سەن يار ئۇچۇندۇر.
جەبىر-جاپا چەكمىشىم دېدار ئۇچۇندۇر.

دېدار كۆرۈشمەك ئۇچراشماق، يۈز
كۆرۈشمەك: ئاللاتائالا نېسىپ قىلسا «غىلاپلىق
خەنجەر» بىلەن بۈگۈن بولمىسا ئەتە،
ئەلەق، دېدار كۆرۈشىلا. * - خوش، پاتەم
ھەدە، - دېدى ئامىنە بىر چۈپ ھالقىنى
پاتەم ھەدىگە سۇنۇپ، - سىز بىلەن

يەنە... يەنە دېدار كۆرۈشەلەيمىزمۇ؟
دېدارلاشماق پ. دېدار كۆرۈشمەك،
ئۇچراشماق، يۈز كۆرۈشمەك: ئاغلدىق،
ئالىم ئىكەنسىز، سىز بىلەن دېدارلاشماق
دېگۈچىلەر كۆپ، ئەسئەت ئەپەندىم. بىزنىڭ
ئادەملىرىمىزنىڭ سەۋىيىسى خېلى ئۆسۈپ
قالدى. * مەن يۈرتۈمغا ئاتپوسكىغا كېلىپ
ئون نەچچە كۈن بولغاندا، ئۇنىڭ بىلەن
دېدارلاشقىلى ئۆيىگە باردىم .

دېداكتىك ئى (د) ← دېداكتىكىلىق.
دېداكتىكا ئى (د-لات) <ماتار> پېداگوگىكە-
نىڭ بىر قىسمى. ئوقۇتۇش ئىشلىرىنىڭ
مەزمۇنى، مېتودى ۋە تەشكىلى شەكىل-
لىرىنى ئۆزىنىڭ تەتقىقات ئوبېيكتى
قىلىدۇ.

دېداكتىكىلىق سۈپ ① دېداكتىكىغا ئاساس-
لانغان، دېداكتىكىغا ئائىت: دېداكتىكىلىق
ئەسەر. ② پەندى-نەسىھەت خاراكتېر-
لىك: يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتاتقۇ
بىلىگ» ئەسىرى دېداكتىكىلىق ئەسەردۇر.
دېداك سۈپ. دىئال. تېتىك، تىمەن، چەب-
دەس، كۈچلۈك.

دىر I ئى. بىرەر سودا ياكى شۇنىڭغا
ئوخشاش پائالىيەتلەر ئۈچۈن سېلىنغان
مەبلەغ، پۇل؛ دەسمايە: - سەن

دېجورلۇق (توغرىسى: دېجورنىلىق) ←
دېجورنىلىق.

دېجورنى ئى (د) بىرەر ئىش خىزمەت ياكى
ۋەزىپىنى نۆۋەت بىلەن بېجىرگۈچى
كىشى، نۆۋەتچى: ئوقۇتقۇچى سىنىپقا كىرىپ:
«بۈگۈن دېجورنى كىم؟» دەپ سورىدى.
// دۇختۇرخانىدا دېجورنى دوختۇرۇمۇ
كۆرۈنمەيتتى.

دېجورنىلىق ئى. بىرەر ئىش، خىزمەت
ياكى ۋەزىپىنى نۆۋەت بىلەن بېجىرىش
ئىشى، نۆۋەتچىلىك: ئۇ بۇ خەتنى ئەتكەن
دېجورنىلىق قىلىۋېتىپ ئىشخانىدىن تېپىۋالغاندى.
دېچۆلياڭ ئى (خەن) تېرىلىنىدا توقۇلغان
بىرخىل رەخت. ئۇنىڭ پاختا ۋە يۇڭ
يىپ ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغانلىرىمۇ، ساپ
توقۇلغانلىرىمۇ بولىدۇ. بۇخىل رەختتە
تىكىلگەن كىيىملەر سۈركىلىشكە چىداملىق
بولۇپ، تۈسىنى ئۆزگەرتىمەيدۇ، ئاسان
يۇغىلى بولىدۇ، تېز قۇرۇيدۇ.

دېدار ئى (پ) ① كىشىنىڭ يۈزى، رۇخسارى،
نۇرقى؛ يۈز، رۇخسار، جامال: ئانامنى
قەبرىگە ئېلىپ كېتەر مەزگىلدە مېنى ئايرىپ
ئۇنىڭ دېدارىنى كۆرسەتتى، ئۇ ئۇخلىغاندەكلا
ياتاتتى. * دېدارىغا قانمىدىم يۇرتۇم،
باققانسىرى باققۇم كېلىدۇ. مېھرىڭ سىڭگەن
باغرىمنى ساڭا، ياققانسىرى باققۇم كېلىدۇ.
② كۆچمە. ئىز، سايە (قارا)، بەلگە:
قارىغۇدەك بولسا، شەھەردە ئادەم دېدارى
يوق، ھەممىلا ئادەم دېگۈدەك شەھەرنىڭ
سىرتىغا چىقىپ كەتكەنكىن. * ئۇچاق
ئەتراپىغا قارىسام ئوتۇن دېدارى يوق. *
كەسلەنچۈكلەر، لەغمەنئاقىقلار، بۇ سەھرا-
نىڭ ھايات دېدارى. شىۋاق، قوراي، يۇلغۇن،
پانتاقلار، جانۋارلارنىڭ نامراق دېدارى.
③ كۆچمە. يۈز كۆرۈشۈش، ئۇچرىشىش:

دېرېكتور ئى (ر>لات) <سودا> مەلۇم كارخانا ياكى شىركەتنىڭ مەسئۇلى. **دېرېكتورلۇق** «دېرېكتور» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

دېرېئابل ئى (ر>فران) بىرخىل ئۇچۇش ئۈسكۈنىسى. قاننى بولمايدۇ، پەقەت ھىدروگېن گازى ياكى گېلىي گازى قاچىلانغان ھاۋا خالىتىسى ھاسىل قىلغان لەيلىتىش كۈچى ئارقىلىقلا يۇقىرىغا كۆتۈرۈلۈپ، پىرقىرىغۇچىغا تايىنىپ ئالغا ئىلگە-رىلەيدۇ. ئۇچۇش سۈرئىتى ئايروپىلاننىڭكىدىن تۆۋەن بولىدۇ.

دېرېئور ئى (ر>فران) <مۇز> كولىپكتىپ ئورۇندىلىدىغان بىرەر مۇزىكا ئەسىرى ياكى خورغا يېتەكچىلىك قىلغۇچى كىشى.

دېرېئورلۇق ① «دېرېئور» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى. ② سۈپ. دېرېئورلارغا خاس، دېرېئورلار ئىشلىتىدىغان؛ دېرېئورلۇق سۈپىسى، دېرېئورلۇق ئايىقى.

دېرىڭ تەق. مېتاللارنىڭ تەۋرىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز؛ يولات چۇقىنىڭ دېرىڭ قىلغان ئاۋازى بىلەن تەڭ بولۇشقا ياتقان مۇشۇك قۇلاقلىرىنى دىڭگايىتىپ دېرىڭدىن يۈكۈرگەن يېتى چىقىپ كەتتى.

دېرىڭ-دېرىڭ «دېرىڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

دېرىڭدېرىڭ سۈپ. دىئال. جەبدەست، يەڭگىل

دېرىڭىدە رەۋ «دېرىڭ» قىلغان ھالدا، «دېرىڭ» قىلىپ؛ ئۇنىڭ قوللىرىدا ئېگىلىۋاتقان تۆمۈر تاياقچە تۇيۇقسىز قولدىن چىقىپ كەتتى-دە، دېرىڭىدە ئۆگزىگە ئۇچۇپ كەتتى.

دېرىڭلاتماق «دېرىڭلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

قانچىلىك دېر سالالايسەن؟ - دېدى ياندا ئولتۇرغان پاناق بۇرۇن، چوقۇر يۈز، ئۈستىغىنى تولىمۇ قوپال كەلگەن شاپ بۇرۇت كىشى ھەيۋە بىلەن قولىنى شىلتىپ.

دېر II تەق. نەرسىلەرنىڭ تەۋرىنىشىدىن ھاسىل بولغان ياكى تىترىگەندە ئادەمنىڭ سەزگۈسىدە پەيدا بولىدىغان بىرخىل ئاۋاز؛ ئارقىمۇئارقا ئۆتۈۋاتقان پويىزلارنىڭ زەربىسىدىن، يەرلەر دېر قىلىپ تىترەپ، يول بويىدىكى ئاھالىلارنىڭ ئەندىشىسىنى تېخىمۇ ئاشۇرماقتا ئىدى. * ھۆكۈمران سىنىپلار ئىنقىلاب ئالدىدا دېر تىترىسۇن!

دېراپ (توغرىسى: دىراپ) ← **دراپ**. **دېراپماق** پ. دىئال. تارتىشماق (بەدەن ھەققىدە).

دېرىپىپ قالماق دىئال. ھوشىدىن كېتىپ قالماق.

دېر-دېر «دېر II» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى؛ دېر-دېر قىلىپ تىترىمەك. * زەرب بىلەن ئۇرۇلۇۋاتقان خاك يەرنى دېر-دېر قىلىپ تىترىتەتتى.

دېر-دېر تىترىمەك ① قاتتىق تىترەپ سىلكىنىشتىن دېر-دېر ئاۋاز چىقارماق؛ ② كۆچمە. قاتتىق قورقماق؛ ھېلىقى يانچۇقى ساقچىنىڭ ئالدىدا دېر-دېر تىترەپ ئىقرار قىلىشقا باشلىدى.

دېرت ئىم. ھاربۇغا قوشقان ئاتنى ھەيدەش، ماڭدۇرۇش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان بۇيرۇق سۆز؛ ئابدۇراخمان ئاتنىڭ بېشىنى يولغا بۇراپ «دېرت - چۇھ!» دېگىنىچە مېڭىپ كەتتى.

دېرىدە رەۋ «دېر» قىلغان ھالدا، «دېر» قىلىپ؛ بۇ سۆز بىلەن تەڭ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى دېرىدە بىر تىترەپ، كۆزلىرى ئاچچىق ياش بىلەن پەردىلەندى.

قىلىنىدىغان ماي، دىزېل مېيى، دىزېلنى قىلىنىدىغان دىزېل دۋىڭاتېلى <ماشىن> دىزېلنى يېقىلغۇ قىلىدىغان، ئىچىدىن ياندىغان دۋىڭاتېل. بۇ خىل دۋىڭاتېلنىڭ قۇۋۋىتى بېنزىن ماتورىنىڭكىگە قارىغاندا زور ۋە ماي سەرىپىياتى تۆۋەن بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ يۈك ئاپتوموبىلى، پاراۋۇز، تراكتور، پاراخوت، ھەربىي كېمىلەر ۋە باشقا ماشىنا ئۈسكۈنىلەرگە ئورنىتىلىدۇ.

دىزېل نى (د>بىم) <ماشىن> نېفىنتى دىستىللەش ئارقىلىق ئېلىنىدىغان ۋە يېقىلغۇ ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان يېنىك ماي. ئۇچۇشچانلىقى سىلىقلاشتۇرۇش مېيىدىن يۇقىرى، كىرسىندىن تۆۋەن بولىدۇ.

دىزېنېتېرىيە نى (د>گىرىك) <تې> چوڭ تەرەت قان ئارىلاش كېلىدىغان، يېرىك ئارىلاشماق بىر خىل تولغاق.

دىسپىروزىي نى (د>گىرىك) <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى Dy (dysprosium). سىرەك يەر ئېلېمېنتلىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

دىستە نى. دىئال. ئاياغنىڭ پاشىنىسى. **دىستىللىمەك** پ <خىم> تەركىبىدە ئۇچۇشچانلىقى ئوخشىمايدىغان تۈرلۈك ماددىلار بولغان سۇيۇقلۇقنى پارلاندۇرۇش ئارقىلىق شۇخىل ماددىلارنى ئاچرىتىپ ئالماق. بۇخىل ئۇسۇل سانائەتتە كەڭ قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن، بېنزىن، كىرسىن قاتارلىقلارنى دىستىللەشكە ئوخشاش.

دىستىلياتسىيە نى (د>لات) <خىم> سۇيۇقلۇقنى قىزدۇرۇپ پارغا ئايلاندۇرۇپ، ئاندىن يەنە ئۇنى سوۋۇتۇپ سۇيۇقلۇققا ئايلاندۇرۇش ئارقىلىق تەركىبىدىكى كېرەكسىز ماددىلارنى تازىلاپ چىقىرىۋېتىش.

دېرىڭلاشماق «دېرىڭلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دېرىڭلىماق پ «دېرىڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دېرىڭ-دېرىڭ» قىلماق.

دېرىلداشماق «دېرىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دېرىلداشماق «دېرىلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دېرىلدىماق پ «دېرى-دېرى» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «دېرى-دېرى» قىلماق؛

ئۇنىڭ دېرىلداپ تىترەۋاتقان قوللىرى ھېچ ئەلەمگە كەلمەيتتى. * توپنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر چىپ ماشىنا دېرىلداپ تۇراتتى.

دېرىنارىيە نى (لات) <بوت> — دېرىنارىيە ئوتى.

دېرىنارىيە ئوتى <بوت> چىلپايە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يىلتىزسىمان غولى توم، يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى ئىككى خىل، ئوزۇقلۇق ئىشلەيدىغانلىرى كەڭ ھەم تۇخۇم شەكلىدە كېلىدۇ. بېغىر رەڭ، سېپى بولمايدۇ. ئۈستىدە تېپىز يېرىقلىرى بولىدۇ. بۇ خىل يوپۇرماقلار غولنى ئوراپ تۇرىدۇ؛ سېۋىرلىق يوپۇرماقلىرى سوقچاق، يېشىل كېلىدۇ، پەيسىمان يېرىلىدۇ. ئادەتتە قورام تاش، دەرەخ ياكى تام ئۈستىگە يېپىشىپ ئۆسىدۇ. يىلتىزسىمان غولى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ تەبىئىي ئىسسىق بولۇپ، تەمى ئاچچىق، قاننى جانلاندۇرۇش، مۇسكۇلنى كۈچەيتىش قاتارلىق رولى بار.

دىزا ← **زازا**.

دىزېل نى (د>بىم) <ماشىن> ① دىزېلنى يېقىلغۇ قىلىدىغان، ئىچىدىن ياندىغان دۋىڭاتېل. ② شۇ خىل دۋىڭاتېلغا يېقىلغۇ

دېسپوتىتاسىيە نى <ر>لات ① <خىم> مولېكۇلىلارنىڭ تەركىبىي قىسىملارغا ئاجرىلىشى. ② <پىخول> پىسخىكىلىق جەريانلاردىكى باغلىنىشنىڭ بۇزۇلۇشى.

دېسپوتىتاسىيە نى <ر>لات بىرەر ئىلمىي ئۇنۋاننى ئېلىش ئۈچۈن يېزىلىپ، ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ تەكشۈرۈشى، باھالىشى ئۈچۈن سۇنۇلغان ئىلمىي ماقالە: دوكتورلۇق دېسپوتىتاسىيىسى، ماگىستىرلىق دېسپوتىتاسىيىسى. **دېسپوتىتاسىيە ياقلىماق** بىرەر ئۇنۋاننى ئېلىش ئۈچۈن ئىلمىي ماقالە تەييارلىماق ياكى شۇ ماقالىنى ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ مۇنازىرىسى ۋە باھالىشىغا سۇنماق.

دېسپوتىتاسىيە نى <ر>لات ① <بىئول> جانلىقلارنىڭ مېتابولىزم داۋامىدا ئۆز تەركىبىدىكى ماددىلارنى پارچىلاش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئېنېرگىيە ئاجرىتىپ چىقىرىش جەريانى. ② <تل> بەزى تاۋۇشلار- نىڭ نۇتۇق ئېقىمىدا ئۆزىنىڭ كەينىدىكى تاۋۇشلارغا ئوخشاش تەلەپپۇز قىلىنىشى. مەسىلەن، «باغ»، «تاغ» سۆزلىرى يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىسى «قا» بىلەن تۈرلەنگەن ۋاقىتتا، تەركىبىدىكى «غ» تاۋۇشىنىڭ «ق» تاۋۇشىغا ئۆزگىرىپ كەتكىنىگە ئوخشاش.

دىسكا نى <ر>كېك ① <تەن> يېنىك ئاتلېنكا تەنھەرىكىتىدە قول بىلەن ئۇزاققا ئېتىلىدىغان ئەسۋابلارنىڭ بىرى. شەكلى لوپا ئەينەككە ئوخشايدۇ. گىرۋىكى بىلەن مەركىزىگە تۆمۈر ئورنىتىلىدۇ. قالغان قىسمى ياغاچ ياكى سۇلياۋدىن ئىشلىنىدۇ. ② ماشىنا، مېخانىزم، ئېتىش قوراللىرى ۋە شۇ قاتارلىق ئۈسكۈنىلەرنىڭ ياپىلاق، تەخسە شەكلىدىكى قىسمى، دېئالى: سېپالكنىڭ دىسكىسى، تېلېفوننىڭ

دىسكىسى، پىلىموتىننىڭ دىسكىسى. **دىسكا** ئېتىش <تەن> يېنىك ئاتلېنكا تەنھەرىكەت تۈرلىرىنىڭ بىرى. بۇنىڭدا، تەنھەرىكەتچى دىسكىنى بىر قولغا چاپلاپ تۇتۇپ، بەدىنىنى ئايلاندۇرۇش ئارقىلىق ئېتىپ چىقىرىدۇ.

دىسكىلىق سۈپ. دىسكىسى بار، دىسكا ئورنىتىلغان، دىسكا بېكىتىلگەن: دىسكىلىق پىلىموت. بەش دىسكىلىق سېپالكا.

دىسلىماق پ ① مەيدە ياكى كۆكرەك قىسمىنى تىز بىلەن باسماق، تىزلىماق: سىيىت غۇنچەمنى غازاڭ ئۈستىگە تاشلاپ، مەيدىسىگە بىر-ئىككىنى دىسلىۋېتىدۇ. غۇنچەم ھوشسىز بولۇپ يېتىپ قالىدۇ. * تەرتىپ مۇدىرى ئۇنىڭ مەيدىسىگە دىسلاپ، يەردە يۇمىلىتىپ تېپىشكە باشلىدى. ② بېسىپ چىگدىماق، چىگداپ پىشۇرۇپ، مۇكەممەل ھالەتكە كەلتۈرمەك: ھۆسنەرىخان خېمىرنى تەڭلىگە كۈچەپ دىسلاۋېتىپ، زەيتۇنەمگە يەنە بىر قېتىم يەر ئاستىدىن قارىۋالدى.

دىشۋار (پ) ① سۈپ. تەس، قىيىن، مۇشكۈل: دىشۋار ئىش. * ئەجەب دىشۋار ئىكەن ياردىن جۇدالىق، ماڭا كۈن يوق ئىكەن ئارامخۇدالىق. * قەلەم قاشلىق ئىكەن يارنىڭ سىياقى. ئەجەب دىشۋار ئىكەن ئىشقى پىراقى. مېنى ھاردۇردىغۇ يولنىڭ پىراقى. ② نى. مۇشكۈللۈك، قىيىنچىلىق، تەسلىك: سەندىن قورقۇنچ، دىشۋارىم يوق. ساڭا ئاتار پەشۋارىم يوق. بىرپەس ئارام ئالغىلى قوي، ئىككى پەدە چالغىلى قوي. * ئەجەبلەنمە بۇلار كۆكىسى بىلىم نۇرىدا نۇرلانغان، شۇنىڭ ئۈچۈن كۆكتە، سۇدا، تاغ-دېڭىزدا يۈرسە دىشۋار يوق.

دىشۋارچىلىق نى. مۇشكۈل ياكى قىيىن ئەھۋال، شۇنداق ھالەت؛ مۇشكۈللۈك،

ئادەتتە ئۇ $dy = y \cdot x$ بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. **دىففېرېنسىئال-ئىنتېگرال** <مات>

دىففېرېنسىئال بىلەن ئىنتېگرالنىڭ ئومۇمىي نامى، دىففېرېنسىئال جىسىم ھەرىكىتىنىڭ قىسمەن خۇسۇسىيىتىنى تەسۋىرلەيدۇ، ئىنتېگرال جىسىم ھەرىكىتىنىڭ پۈتۈن خۇسۇسىيىتىنى تەسۋىرلەيدۇ. مەسىلەن، ھەرىكەت قىلىۋاتقان جىسىمنىڭ مەلۇم بىر پەيتتىكى ھەرىكەت تېزلىكىنى تېپىش دىففېرېنسىئالغا دائىر مەسىلە؛ ھەرىكەت قىلىۋاتقان جىسىمنىڭ ھەرقايسى نۇقتىلاردىكى پەيتلىك تېزلىكىگە ئاساسەن جىسىم ھەرىكىتىنىڭ پۈتۈن مۇساپىسىنى تېپىش ئىنتېگرالغا دائىر مەسىلە. دىففېرېنسىئال-ئىنتېگرال تەبىئىي پەن ۋە قۇرۇلۇش تېخنىكىسىدا كەڭ قوللىنىلىدۇ.

دىففېرېنسىيە نى <ر>لات) ← دىففېرېنسىيەلىنىش، **دىففېرېنسىيەلەنمەك** ① «دىففېرېنسىيەلەنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى.

دىففېرېنسىيەلەنمەك پ ① بىر-بىرىدىن پەرقلىنىدىغان بۆلەكلەرگە، تەركىبلەرگە ئاجراتماق. ② <مات> دىففېرېنسىئال-نى تاپماق، دىففېرېنسىئالنى ھېسابلاپ چىقارماق.

دىففېرېنسىيەلىنىش ① «دىففېرېنسىيەلەنمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمى. ② <بئول> جانلىقلار يەككە تېنىنىڭ يېتىلىش جەريانىدا، ھۈجەيرىلەرنىڭ ئوخشاش بولمىغان يۆنىلىشلەرگە قاراپ تەرەققىي قىلىپ، تۈزۈلۈش ۋە فۇنكسىيە جەھەتتە ئاددىيلىقتىن ئالاھىدە ھالەتكە قاراپ ئۆزگىرىش ھادىسىسى. مەسىلەن، تۆرەلمە ۋاقتىدىكى مەلۇم

قىيىنچىلىق؛ ئانام ئۇزۇن مۇددەتلىك ئۇيقۇسىزلىق ۋە دىشۋارچىلىق ئىچىدە جۈدەپ بىر تېرە بىر سۆڭەك بولۇپ قالغانىدى. * جامائەت، سۇ پونكىتى قۇرۇمىز دەپ تىرىكلەرنىڭ بېشىغا كەلگەن دىشۋارچىلىقمۇ يېتەر، ئەمدى ئۆلۈكلەرنى جىم ياتقىلى قويايلى، ئۇلارنىڭمۇ روھى قوزغالمسۇن!

دىشۋارلىق نى ← **دىشۋارچىلىق**: جانابلىرىنى جاھاننى ئەنسىزلىككە سېلىۋاتقان دىشۋارلىقلار توغرىسىدا بىر-ئىككى ئېغىز سۆزلەپ بېرىشلىرىنى سورايمەن. * دالدا بولدى بورانغا گۈلمەرەم، شىۋىرغانغا شىپالىق گۈلمەرەم، مۇز داۋانغا بىرقاراپ گۈلمەرەم، باشقا چۈشتى دىشۋارلىق گۈلمەرەم.

دىغ سۈپ. دىئال. راسا سەمىرىگەن، سەمىرىپ تۇلۇم بولۇپ كەتكەن. **دىغبارلىماق** پ. دىئال. دۆشكەلىمەك. **دىغىر-دىغىر** دىئال ← غىچىر-غىچىر. **دىغىرماق** پ. دىئال. يايىرماق، يايىپ كەتمەك (ھايۋانلار ھەققىدە).

دىففېرېيە نى <ر>كربك) <تسب> ← بوغما. **دىففۇزىيە** نى <ر>لات) <فنز> بىرەر ماددا زەردىچىلىرىنىڭ باشقا ماددىلار ئارىسىغا تەدرىجىي ھالدا ئۆتۈش ھادىسىسى.

دىففېرېنسىئاتسىيە نى <ر>لات) <كېئول> تەركىبى تەكشى بولغان ماگما ئېرىتمىسىنىڭ ئۆز ھەرىكىتى داۋامىدا تەركىبى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان بىرقانچىلىغان شاخچە ماگمىلارغا پارچىلىنىش جەريانى.

دىففېرېنسىئال نى <ر>لات) <مات> فۇنكسىيە $y=f(x)$ نىڭ x نۇقتىدىكى ھاسىلىنى y دەپ پەرەز قىلساق، ئۇ ھالدا ئەركىن ئۆزگەرگۈچى مىقدار x بىلەن بۇ ھاسىلىنىڭ كۆپەيتىمىسى $y \cdot x$ شۇ فۇنكسىيەنىڭ x نۇقتىدىكى دىففېرېنسىئالى بولىدۇ.

زېھنىنى يىغقان، مەركەزلەشتۈرگەن ھالدا» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ پاتىگول تېخىمۇ دىققەت بىلەن سەپالدى. * ئوق ئاۋازى يەنە توختاپ قالدى، بىز ھەممىمىز دىققەتتە تۇرۇپ قۇلاق سالدۇق، راستتىنلا ئوق ئاۋازى ئاڭلانمىدى. ③ باشقىلارنى زېھنىنى مەركەزلەشتۈرۈشكە ئۈندەش يۈزىدىن قوللىنىپ «زېھنىڭ (لار) - نى يىغىپ، تىنچ تۇر (ۋاڭلار)!» دېگەنگە ئوخشاش مەنىنى ئىپادىلەيدۇ: - دىققەت، ھازىر دەرس باشلايمىز، - دېدى مۇئەللىم دەرس مۇنبىرىگە چىقىپ. ④ «ھەرب» ئەسكەرلەرنى قەددىنى رۇسلاپ زېھنىنى يىغىپ ھوشيار تۇرۇشقا ئۈندەش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان «قەددىڭنى رۇسلاپ، ئېسىڭنى يىغىپ ھوشيار تۇر» دېگەن مەنىدىكى كوماندا سۆزى: - دىققەت! - بەنجاڭ سەپكە تىزىلغان ئەسكەرلەرگە كوماندا بېرىپ يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىنى ئوقۇپ ئۆتۈشكە باشلىدى. ⑤ «پىخول» پىسخىكىلىق ھەرىكەتنىڭ مەلۇم بىر ئوبيېكتقا قارىتىلدى. شى ۋە مەركەزلەشتۈرۈلۈشى. دىققەت بولماق دىققىتىنى يىغىپ ھوشيار - تۇرماق؛ جىددىيە شەك: ئىشك قېقىلىش بىلەن تەڭ جاپپار بىلەن خەلچىخان دەرھال دىققەت بولۇشتى. دىققەت قىلماق زەن سالىماق؛ ئەھمىيەت بەرمەك، ئېتىبار بەرمەك؛ ئۇ كىشىلەرگە، بولۇپمۇ ئاياللارغا ئالاھىدە دىققەت قىلىپ سىنچىلاپ قارىدى. * بازارنىڭ تەڭشىگۈچلۈك رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا داۋاملىق دىققەت قىلىشىمىز كېرەك. * كىچىك بالا ئەمەسمۇ، كۆپرەك دىققەت قىلىشىمىز ئۇنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولار، - دېدىم ئويلىنىپ تۇرۇپ. دىققەتكە سازاۋەر ئېتىبار بېرىشكە

ھۈجەيرىلەرنىڭ دېفېرېنسىيىلىنىپ مۇسكۇل ھۈجەيرىلىرىگە ئۆزگىرىش ۋە باشقا بىر قىسىم ھۈجەيرىلەرنىڭ دېفېرېنسىيىلىنىپ، بىرىكتۈرگۈچى توقۇلمىغا ئۆزگىرىشكە ئوخشاش.

دېفېراكسىيە نى (د>لات) <فz> ئاۋاز دولقۇنى، يورۇقلۇق دولقۇنى قاتارلىق دولقۇنلار تارقالغاندا، ئەگەر چوڭ-كىچىكلىكى كىيىم دولقۇن ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ ياكى ئۇنىڭدىن كىچىك بولغان جىسىمنىڭ توسالغۇسىغا ئۇچرىسا، بۇ جىسىمنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، داۋاملىق ئىلگىرىلەيدۇ. ئەگەر چوڭ - كىچىكلىكى دولقۇن ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ ياكى ئۇنىڭدىن كىچىك بولغان تۈشۈكتىن ئۆتسە، تۈشۈكنى مەركەز قىلىپ، ھالقىسىمان دولقۇن شەكىللەندۈرۈپ ئالغا قاراپ تارقىلىدۇ. بۇ خىل ھادىسە دېفېراكسىيە دەپ ئاتىلىدۇ.

دىققەت نى (ئە) ① پىكىر، ئەس-ياد، ئوي-خىيال؛ ئېتىبار، زېھىن؛ سىز ئورۇنلاش-قان ياتاقمۇ ئاۋاتلىشىپ كەتتى، ئۇ يەردە دوختۇر-سېستىرالار، ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلار، ئاتا-ئانىڭىز بولۇپ، ھەممىسىنىڭلا دىققىتى سىزدە ئىدى. * ئۇ ئايالنىڭ مەككەلەرچە ھىجىيىپ تۇرغان چىرايى كىرگەن ئادەمنىڭ دىققىتىنى دەرھال ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى. * بىلەمسىز، ئولتۇرۇش جەريانىدا، مېنىڭ پۈتۈن دىققىتىم سىزدىلا بولدى، پەقەت سىزگىلا دىققەت قىلىپ ئولتۇردۇم. راست، سىز ھەقىقەتەن ياخشى!... سىزگە قاراپ كۆزلىرىم نەملەشتى. ② «بىلەن» باغلىغۇچىسى ۋە ئورۇن كېلىش قوشۇمچىسى «تە» بىلەن كېلىپ، «ئەستايىدىللىق بىلەن»، «ئېتىبار بىلەن»، «پۈتۈن

ماي، ھەدەپ مەرھۇم نادىر توغۇرلۇق سورايىتى، مەن بولسام، ئۆزۈمنى نادىردەك تۇتۇپ، ئۇنىڭ دېققىتىنى جەلپ قىلماقچى بولاتتىم.

دېققە تىنى چاچماق ← دېققە تىنى بۇزماق: توختىگۈل دەرس سۆزلەۋاتاتتى، توساتتىن دېرىزە تۈۋىدە توختىگۈلنى ئېلىپ كەلگەن ياش ھارۋىكەش پەيدا بولدى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ دېققىتى چىچىلىپ كەتتى.

دېققە تىنى قوزغىماق ← دېققە تىنى تارتماق: ھەپزەم توغرىسىدىكى بۇ ھېكايە ئۆمەكتىكى ئارتىسلارنىڭ دېققىتىنى قوزغىدى. * ئارىدىن ئىككى يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتتى. شۇ ئارىدا ئەنۋەر بىلەن مەستۇرە قايتىدىن مېنىڭ دېققىتىمنى قوزغىدى.

دېققە تىنى يىغماق پىكىر-خىيالىنى بىر نۇقتىغا مەركەزلەشتۈرمەك، پۈتۈن ئوي-خىيالىنى مەلۇم بىر نۇقتا ئۈستىگە قاراتماق: ئۇ ھەمىشە بىرنەرسىنى يوقىتىپ قويغاندەك، ھەممە ئىشتا ئۆزىنىڭ دېققىتىنى يىغالماس بولۇپ قالغانىدى.

دېققىتى چۈشمەك نەزىرى چۈشمەك، دېققەت-ئېتىبارى قوزغالماق، كۆزى چۈشمەك: ئۇنىڭ تۇتقۇچىنىڭ يېنىغا جايلاش-تۇرۇلغان ئەينەكلىك توساقتا دېققىتى چۈشۈپ: «بۇ نېمە؟» دەپ سورىدى.

دېققە تىچىلىك ئى. روھىي جەھەتتىكى جىددىيلىك، سىقىلىش، تىت-تىتلىق: - خوش، ئەمىسە مەن ماڭاي، - دەپدى سەمەت دېققەتچىلىك بىلەن، - ئەمدى بۇنىڭدىن ئارتۇق كېچىكسەم بولمايدۇ. * ئايىتلا ھەممىنى ئېيتىۋەتكەنلا بولسا، ھەممە خاپىلىق، ئىشخانىنى قاپلىغان مىسىلسىز قاتتىق دېققەتچىلىك ئوتتۇرىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن بولاتتى.

دېققە تىسىز رەۋ. دېققەت قىلماي؛ ئېتىبار بەرمەي، بىپەرۋا: بىز ئۇنىڭ دېققەتسىز

ئەرزىيدىغان، پىكىر-نەزىرىنى ئۆزىگە تارتىدىغان: بۇ ئىش جەزمەن ئاممىنىڭ دېققىتىگە سازاۋەر بولدى.

دېققە تىنى بۇرئماق دېققىتىنى باشقا ياققا قاراتماق: بۈگۈن دۈشمەنلەر غەرب تەرەپكە ھۇجۇم قىلغان بولۇپ، پارتىزانلارنىڭ دېققىتىنى شۇ ياققا بۇرئەتتى. * ئۇ ئاسمىنى خاتىرجەم قىلىپ، سېلىنىڭ دېققەتلىرىنى بۇرئماقچى بولغان.

دېققە تىنى بۇزماق ئوي-پىكىرنى قالايمىقانلاشتۇرماق: ماكانلىشىش ئۈچۈن ئوي-ئوي-چاقلىق بولماي بولمايدۇ. ئۇنداقتا كىم بەلەن؟... ئىشكىنىڭ ئېچىلىشى بىلەن دېققىتىم بۇزۇلدى.

دېققە تىنى بۆلەك ① زېھنىنى، پىكىر-خىيالىنى چاچماق: بوۋايىنىڭ دېققىتىنى بۆلۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن جىمجىت ئولتۇردۇم. ② (ئادەمنىڭ) پىكىر-خىيالىنى ئۆزى تەرەپكە تارتماق، ئۆزىگە قاراتماق؛ ئېتىبارىنى قوزغىماق: دادىسىنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرغان كىچىك بالىنىڭ بىچارىلەرچە كۆزىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرغان ھالىتى دېققىتىنى بۆلدى.

دېققە تىنى تارتماق باشقىلارنىڭ نەزەردىن، پىكىر-ئېتىبارىنى ئۆزىگە قاراتماق، قىزىقىشىنى قوزغىماق: جەڭچى مەرقەدەمنىڭ خۇددى قايىناۋاتقان قازانغا شوغۇق سۇ قۇيغاندەك بىردىنلا جىمىپ قېلىشى پولاتنىڭ دېققىتىنى تارتتى. * - مۇنەۋۋەر خانىمنى تونۇيمىز... - دەپدى كاتىپ ھىجىيىپ، - ھەممە ئادەمنىڭ دېققىتىنى تارتىدىغان ئىككى ئال چىچى بىلەن «مۇنەۋۋەر چاچ» دېسە كىم تونۇمايدۇ. ھى... ھى... ھى...

دېققە تىنى جەلپ قىلماق ← **دېققە تىنى تارتماق:** ئۇ قىز مېنىڭ ھالىغا ئانچە قىزىق-

تۇرغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئاستاغىنە قورۇ ئىچىگە كىرىۋالدۇق.

دېققەت- نەزەر ئوي-پىكىر، پۈتۈن دېققەت، ئوي-خىيال: بۇ كۈرەشنىڭ ئىستىقبالى قانداق بولىدۇ؟ بۇ - پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ دېققەت-نەزىرىدىكى چوڭ مەسىلە. * بۇ قىز بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان ئىشقا ئەتراپتىكىلەرنىڭ خېلىدىن بېرى دېققەت-- نەزىرى قوزغالغانىدى.

دېققەتسىزلىك ① «دېققەتسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بىزنىڭ كىچىككىنە دېققەت-سىزلىكىمىز سىلەرگە نۇرغۇن زىيانلارنى كەلتۈرۈپتۇ. ② ئى. ئىشقا بىپەرۋا قاراش، بىپەرۋالىق: ئۇ قىشنىڭ قەھرىتان سوغۇقىدا، دېققەتسىزلىكتىن دەرياغا چۈشۈپ كەتكەن پېشقەدەم ئىشچىنى قۇتقۇزۇۋالدى. * - رەنج-مىسلە، دېققەتسىزلىكىمىدىن بولدى، - دېدى رەخمەت ئەپۇ سوراپ.

دېققەت-ئېتىبار دېققەت ۋە ئېتىبار: بۇ ماقالە ھەر مىللەت تارىخشۇناسلىرىنىڭ دېققەت-ئېتىبارىنى قوزغىدى.

دېققەت سۈپ ① ھەم پاكاردراق ھەم سېھىز؛ قىسقا ئەمما توم، دوغىلاق؛ دېققەت ئادەم. * ئۈستامنىڭ يېشى 50 تىن سەل ھالقىغان بولۇپ، ساقاللىق، دېققەتقەنە كەلگەن كىشى ئىدى. * ئۇنىڭ دېققەت بويىدىن ياغ ئارىلاش تەر تەپچىدى. * - رەھمەت ئاكا، سىزنىڭ ياخشىلىقىڭىزنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن! - دېدىم ئۇنىڭ دېققەت قوللىرىنى مەھكەم سىقىپ. * ئۇنىڭ دېققەت ئارغىمى ئىمدى بۆرە مېڭىشىدىن تېز يورغىسىغا چۈشتى. ② ئېگىز ئەمەس، پاكارد ئەمما توم، گەۋدە-لىك (ئۆسۈملۈكلەر ھەققىدە): باشقا ئالما دەمەخلەرگە قارىغاندا پاكارد، دېققەت كەلگەن بۇ ئالما بىر قاراشتىلا ئۆزىنىڭ مۇستەھكەملىكى.

دىن دېرەك بېرەتتى. * ئۇ سايبان سالغان كۆن خۇرجۇنى بىلەن باشقا ئەسۋابلىرىنى دېققەت بىر تۈپ جىگدىنىڭ قۇرۇق شېخىغا ئېسىپ قويغانىكەن.

دىك تەقى. ئاياغنىڭ يەرگە تېز ھەم سىلىق تېگىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز. **دىكتاتۇرا** ئى (ر>لات) <پەلس> ھۆكۈمران ئورۇندا تۇرغان سىنىپنىڭ دۈشمەن سىنىپ ئۈستىدىن يۈرگۈزۈلدىغان ھۆكۈم-رانلىقى. دۇنيادىكى بارلىق دۆلەتلەر مۇئەييەن سىنىپلارنىڭ دىكتاتۇرىسى ھېسابلىنىدۇ.

دىكتاتورلىق «دىكتاتۇرا» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئېلىمىزنىڭ دۆلەت تۈزۈمى ئىشچىلار سىنىپى رەھبەرلىك قىلىدىغان، پۈتۈن ئەمگەكچى خەلق ئۆز ئىشقا ئۆزى خوجا بولغان پرولېتارىيات دىكتاتورلىقىدىكى دۆلەت تۈزۈمىدۇر. // دۆلىتىمىز قانۇنلىرىنىڭ زورلاش خاراكتېرى، سىنىپى دۈشمەنگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، دىكتاتورلىق خاراكتېرىگە ئىگە.

دىكتاتور ئى (ر>لات) رادىئو ياكى تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرىدا بېرىلىدىغان پروگراممىلارنى مىكروفون ۋە سۈرەتكە ئېلىش ئاپپاراتى ئالدىدا ئوقۇيدىغان خادىم.

دىكتاتورلۇق ئى. رادىئو-تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرىدا كۈندىلىك پروگراممىلارنى ئاڭلىتىش ئىشى، خىزمىتى: ئۇ شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىدا ئون يىلغا يېقىن دىكتاتورلۇق قىلغانىدى.

دىك-دىك «دىك» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: ئۇ دىك-دىك سەكرەپ يۈگۈرگىنىچە ئۇۋىسىغا كىرىۋاپتۇ.

دىككا-دىككاڭ «دىك-دىك» قىلغان ۋە شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: بەكمۇ تويغۇن

ئەزاسىنى باشقىلارنىڭ بىر يېرىگە تەگكۈزمەك.

دىگەر ئى (پ) ① كۈن ئولتۇرۇشتىن بىر ياكى ئىككى سائەتچە بۇرۇنقى ۋاقىت، ئەسەر: پېشىندىن كېيىن بولىدۇ دىگەر، يار ئىشىدا كۆيدۇ جىگەر. كۆرۈشتۈرگىن پەرۋەر-دىگار، يارىمنى كۆرسەم كاشكى. ② دىگەر ۋاقتىدا ئوقۇلىدىغان ناماز. **دىگەلىمەك** پ. دىئال. ھېسابلاپ، خۇلاسىلاپ چىقماق.

دىك ① تەق. تېز سەكرەش ھالىتى. ② رەۋ. تىك، تۈز، راۋۇرۇس: ھەمراجان شۇئان نىقابىنى يۈزىدىن ئېلىۋىدى، ئۇلار ھاك-تاك بولۇشۇپ، دىك قېتىپ قالدى. **دىك تۇرماق** تىك تۇرماق؛ دىققىتىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، ھوشيار ھالەتتە تەييار تۇرماق.

دىك قۇلاق ← **قۇلقى دىك**. **دىگخۇلۇ ئى (خەن)** ساپالدىن ياسالغان ياكى چويۇندىن قۇيۇلغان قاپاق شەكلى-دىكى قارا چىراغ.

دىك-دىك «دىك» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: كېيىنچە ئۆگۈنۈش ئىچىدە دىك-دىك سەكرەپ ئويناۋاتقانكەن.

دىگىزىيا ئى (تې) بىر خىل دورا. كېسەل كالىنىڭ ئۆت خالىتىدا تاش بولۇپ شەكىللىنىدۇ. رەڭگى سېرىق بولۇپ، دانىچە ياكى كالىلەك ھالىتىدە كېلىدۇ. ئۇ ناھايىتى قىممەتلىك دورا ماتېرىيالى بولۇپ، يۈرەكنى كۈچەيتىش، قىزىتمىنى كېسىش قاتارلىق روللارغا ئىگە.

دىگكايىتباق (توغرىسى: دىگكۈكلىماق) ← **دىگكۈكلىماق**.

دىگكايىتباق «دىگكايىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: توشقان ماشىنا

سەزگۈرسەن، ئۈزۈك قورقۇنچاق. دىككا-دىككاك ئاقلاپسەن، بۈگۈرۈشۈك چاقماق.

دىككىدە رەۋ ① «دىك» قىلغان ھالدا، «دىك» قىلىپ. ② كۆچمە. تېز، ئىتتىك، تېزلىك بىلەن: مەن بۈگۈن ئاخشام دىككىدە سىزگە بىر يولۇقاي دېۋىدىم، ھىكمەت دۈيىنىڭ ئىشىغا قول تىقتى دېمىسۇن دەپ قالدىم. * ئۇ يەر يېقىن، كۆڭلۈك ئۆي تامىقى تارتىپ قالسا، دىككىدە كېلىشكىمۇ ئەپلىك. * بوۋاي «دىككىدە ئېتىزغا بىر چىقىپ كىرەي» دېگەن نىيەت بىلەن كەتمىنى دولسىغا سالدى.

دىكىلە شىمەك «دىكىلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دىكىلدە تېمەك «دىكىلدەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دىكىلدە شىمەك «دىكىلدەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: «نېمە كۆردۈڭ؟»

دەڭلا، خۇددى ساراڭ تۆگىنىڭ ئۆزى! پەللەك-نى پەللەككە، مەيدىنى تۆشكە سوقۇشتۇرۇپ، پۈتى كۆپكەن توخۇدەك دىكىلدەشۈپتىنۇ.

دىكىلدەمەك پ «دىك-دىك» قىلىپ ماڭماق، «دىك-دىك» قەدەم ئالماق:

مەن سىزنى سۆيەتتىم، سىز چىت كۆڭلەك كىيىپ چاشقاننىڭ قۇيرۇقىدەك كالتە ئۆرۈمە چاچ قويۇپ، دىكىلدەپ يۈرگەن كىچىككىنە قىز ۋاقتلىرىڭىزدىن تارتىپلا سۆيەتتىم. ھازىرمۇ سۆيىمەن. * ئۇ دىكىلدەپ بېرىپ ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى، ئۆيدە ئاچسى كۆرۈنىدى.

دىكىلىك ئىم. بال س. بېرى كېلىك، مەيەرگە كېلىك: بىز «دىكىلىك بالام، دىكىلىك»

دەپ چاقىردۇق. بالا ئەتتىگەندىن بېرى مەن بەرگەن قاقنى يەپ ماڭا ئۆگىنىپ قالغاچقا، ئانىسىنىڭ يېنىغا بارماي، ئىتتىك ئۆملەپ مېنىڭ ئالدىغا كەلدى.

دىكىلىمەك پ. ئوغۇل بالىلار جىنسىي

چىرىغىنىڭ يولىدىن چەتلىشەلمەي، قىغىر-قىيىق تار يولدا ئۇزۇن قۇلاقلىرىنى دىڭگايىتىپ دىك-دىك سەكرەپ يۈگۈرەيتتى. * - بۇرۇتۇڭنى دىڭگايىتىپ، سەن نېمە دەيسەن ئەمدى، - ۋات-ۋات ئايال ئەمدى قىزنى قويۇپ يىگىتكە قاراپ ئېتىلدى.

دىڭگايىماق پ ① دىڭ، تىك ھالەتكە

كەلمەك، تىكلەشمەك؛ تىك بولماق؛ غەزەپتىن بۇرۇتلىرى دىڭگىيىپ كەتكەن ئەمەت ئۇستام گويما ھەممە ئاچچىقىنى تاماكدىن ئالماقچى بولغاندەك، موخوركىسىنى كۈچەپ-كۈ-چەپ شورايىتى. * ئۇ كۈلگەندە ئىككى جاۋغىيىدىكى شالاڭ، ئىنچىكە بۇرۇتلىرى ئاسلان قۇيرۇقىدەك دىڭگىيىپ كەتتى. ② پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ يۇقىرىغا تىك سوزۇلماق؛ قاسم تامدىن دىڭگىيىپ باغقا قارىدى.

دىڭگەك ئى. پۇتلىرىنى يىغىپ ياكى

كېڭەيتىپ يەرگە تىرەش ئارقىلىق ئېگىز-لە تىكلى ۋە پەسلە تىكلى بولىدىغان ئۇچ پۇتلۇق جازا؛ قاراپ تۇرسام بىر ياقىنىلا ئىشلەپ كەتتى ئۇ، دىڭگەكلەرنى شۇنچە چاققان تىكلەپ كەتتى ئۇ.

دىڭگۈس ← دىڭگۈك.

دىڭگۈسلاتىماق «دىڭگۈسلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ ئاقساق ئېتىنى دىڭگۈسلىتىپ، ئېغىر ياتقۇ مەھەلدە ئارانلا قونالغۇغا يېتىۋالدى.

دىڭگۈسلاشماق «دىڭگۈسلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى؛ - بالىلىرىڭنىڭ ھەممىسى چىقسۇنچۇ؟! ھەممىڭ ئاخىرى دىڭگۈسلىشىپ قايتىشىەن! - دەپ ئۇ دۆشتە ئولتۇرۇۋېلىپ موخوركىسىنى قاتتىق شورغاچ.

دىڭگۈسلۇق ئى ← دىڭگۈكلۇق؛ ئۇنىڭ

دىڭگۈسلۇقى بۇ قېتىمقى ۋەزىپىنى دەل ۋاقتىدا ئورۇنداشقا توسالغۇ بولدى.

دىڭگۈسلىماق پ. دىڭگۈس-دىڭگۈس قىلىپ

ئاقساق ماڭماق؛ ئاستىن-ئۈستۈن دەسسەپ ماڭماق؛ ساقى ئاچچىق بىلەن بۇلۇڭدىكى كەتمەن دەستىسىنى ئالدى-دە، دىڭگۈسلاپ ئېغىلنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلدى. * شەرەن ئارانلا ئاياغقا تۇرغان ئادەمدەك دىڭگۈسلاپ ئوچاق تەرەپكە ماڭدى.

دىڭگۈك سۈپ. بىر پۇتى ئۇزۇن، بىر پۇتى

قىسقا بولغانلىقىدىن بەك ئاقساق ماڭمىدى. خان؛ ئۇ دىڭگۈك بۇ يەرگە قاچان يېتىپ كېلەر.

دىڭگۈكلاتىماق «دىڭگۈكلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

دىڭگۈكلاشماق «دىڭگۈكلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

دىڭگۈكلۇق ئى. دىڭگۈكلاپ ماڭمىدىغان

ھالەت، ئاقساقلىق؛ ھېلىقى بالا يولنىڭ چېتىدە مېڭىۋاتقان كىشىنىڭ دىڭگۈكلۇقنى كۆرۈپ ئاستا ئېشەكتىن چۈشتى-دە؛ «ئىزدىمەكچى بولغىنىم شۇ بولۇپ قالسۇن يەنە» دەپ ئويلىدى.

دىڭگۈكلىماق پ. دىڭگۈك-دىڭگۈك قىلىپ

ئاقساق ماڭماق؛ بىر قارا ساقال كىشى دىڭگۈكلاپ كېلىپ «ھەي خالايق، ماڭا قاراڭلار!» دەپ ۋارقىردى. * نىياز دورغا ئۇنىڭ چۇۋۇلۇپ كەتكەن كىرىسى بىلەن پۇلاڭلاپ تۇرغان پەرىجىسىنىڭ پەشلىرىگە قاراپ، «قۇلاقلىرىنى سالپايتىپ ئۇچ پۇتى بىلەن دىڭگۈكلاپ كېلىۋاتقان ئېشەككە ئوخشايدۇ، خوتۇن تالاق» دەپ غودۇڭشىپ قويدى.

دىڭگىل سۈپ. تىك، تىك ھەم ئۇزۇن.

دىڭگىل قاش تىك قاش، ئۇچلىما قاش.

دىڭگىلدا تىماق پ. ئاستىن-ئۈستۈن

پۇلاڭلاتىماق؛ لىغىرلاتىماق؛ سىيىت خوجسۇ قورساقلىرىنى دىڭگىلدىتىپ خىرقىراپ كۆلدى.

بارما. * ھەر ئىشتا خۇدانى دىلىڭدا تۇت، كىشىگە يامانلىق قىلما، گۇناھتىن قاچ. دىل ئاغرىقى روھىي ئازاب، دەرد-ئە- لەم: مۇنداق قارماققا ھەيۋەتلىك باياشات كۆرۈلگەن ئائىلىدە كۆڭۈل غەشلىكى، دىل ئاغرىقى شۇنچىلىك تولكى، ئۇنى ساناپ چىقىشقا جۇۋاننىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ.

دىل بەرمەك ← كۆڭۈل بەرمەك: يالىڭاڭياغ يول يۈرسەڭ، ئايغىڭغا تاش پاتار، ئىككى يارغا دىل بەرسەڭ، ئاراملىق يوق باش قاتار.

دىلدا ساقلىماق كۆڭۈلدە ساقلىماق، ئەستە تۇتماق، ياد ئەتمەك، ئەستە ساقلىماق: ئەل-ۋەتەننىڭ كۈتكەن ئەھدىنى، پىداكارلىق بىلەن ئاقلاپسەن. خوشلاشقاندا قىلغان ۋەدىنى، تۇمار قىلىپ دىلدا ساقلاپسەن. **دىل رىشتى كۆڭۈلنىڭ يىپى يەنى كۆڭۈلنىڭ مايىللىقى،** مۇھەببەت: ئاشىق-مەشۇق بىر-بىرىگە دىل رىشتىسىنى بايان قىلىشىپ تاڭ ئاتقىنىنىمۇ بىلمەپتۇ. * ماڭا مەڭگۈ قەدىرلىك، سۆيۈملۈكتۈر ئىككىسى. ئاشۇ ئىككى ئانامغا چىكىلگەن دىل رىشتىسى. **دىلى ئاق ← ئاق كۆڭۈل:** دىلى ئاق. * كۆڭلى قارا كېتەمسەن يارىم دېمىدى. چىنىگە چاينى قويۇپ، ئىچەمسەن يارىم دېمىدى.

دىلى ئاغرىماق ← كۆڭلى ئاغرىماق. **دىلى باغلانماق كۆڭلى چۈشمەك،** ياخشى كۆرۈپ قالماق.

دىلى بىر كۆڭۈلدىكى نىيەت-مەقسىتى، ئارزۇ-غايىسى ئوخشاش، پىكىر-مەقسىتى بىر: ئۇ ئىككىسىنىڭ دىلىمۇ بىر، تىلىمۇ بىر ئىكەن.

دىلى تارتماق ← كۆڭلى تارتماق: جاھان ئوڭشالغاندىن كېيىن ئۇنىڭ خىزمىتى

دىگىدە رەۋ ① «دىك» قىلىپ، «دىك» قىلغان ھالدا: زېرەك توشقان دىگىدە سەكرەپ چۆپلۈككە چۈشتى-دە، كۆزدىن غايىب بولدى. ② كۆچمە. تېز، تېزلىك بىلەن، چاپسان، دەرھال: - كەتتى؟! - ئايال دىگىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ھويلىغا قاراپ چاپتى.

دىگمۇ ئى (خەن) كونا. ۋاڭ سىرتقا چىققاندا ۋاڭنىڭ ئىسمى بار قەغەزنى كۆتۈرۈپ يول ئاچىدىغان ئادەم.

دىگۇ ئى (خەن) ← دىگمۇ. **دىگىلدىماق «دىك-دىك» قىلىپ چاپماق؛** تېز يۈگۈرمەك: ئوغلۇم دىگىلداپ بېرىپ ياسىنى چاقىرىپ كېلە!

دىل ئى (پ) ① كۆڭۈل، قەلب، يۈرەك، ئىچكى، روھىي دۇنيا: دىلىمدا ئۇنىڭغا مۇھەببەت پەيدا بولدى. قىزنى نىكاھىغا ئالدىم. * بىرەر مەقسەتنى دىلىغا يۈككەنلەر، شۇ ئىش يولىدا غەيرەت قىلسلا، ئۇ ئۆز كۆزلىكىگە يەتمەي قالمايدۇ! ئەگەر ئۇ شۇ يولدا ئاجىزلىق قىلىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا كۆڭۈلسىز ھادىسىلەرگە ئۇچرىشى تۇرغان گەپ! * - ئىيتسام تىلىم ئاغرىيدۇ، ئىيتسام دىلىم... - دەپتۇ خوتۇنى. * ئۇ ئىككىسىدە تىل بولمىغان بىلەن دىل بار، ئۇلارنىڭمۇ كۆڭلى بار. ② كۆڭۈلدىكى نىيەت، مەقسەت، پىكىر، ئوي-خىيال قاتارلىق نەرسىلەر: يارىماس گەپنى تىلىڭدىن كۆرمە، دىلىڭدىن كۆر (ماقال). * چۈشەنمەي قالدىمۇ ئۇنىڭ تىلىنى، يا بىلمەي قالدىمۇ ياخشى دىلىنى. ③ كىشىنىڭ خاتىرىسى، ئەس، ياد: قولۇڭدا قارچىڭال بولسا، «قۇ» نىڭ نېمە ئىشى؛ دىلىڭدا ئاللا بولسا، «ھۇ» نىڭ نېمە ئىشى. * جېنىم ئۆزگە يەردىن مېنى ئاخشۇرما، دىلىڭدا ياشايمەن! ھېچ يەرگە

ئەكسىگە كېلىپتۇ. بۇ ئۇنىڭ ھەممە ئىشنى تۈگىتىپ، بالىسىنى ئويلاپ، مامۇت ئاكامنى ۋە كۆكياردىكىلەرنى « ئىزلىشىپ بېرەر » دەپ دىلى تارتىپ چىقىشى ئىكەن.

دىلى تاش ← **تاش يۈرەك**: نېمانداق دېلىڭىز تاش بولۇپ كەتتى-ھە؟ قۇلۇمنى كۆسەي، چېچىمنى سۈيۈرگە قىلىپ، ئاران پىشۇرۇپ كەلسەم.

دىلى تەسكىن تاپماق كۆڭلى ئارام تاپماق، ئەندىشىسى تۈگەپ غەمدىن قۇتۇلماق، غەم-ئەندىشىدىن خالاس بولماق؛ بۇ خەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن سارىخان ئاچىنىڭ كۆڭۈل ئاسىنىدىكى بۇلۇتلار تارقاپ، دىلى تەسكىن تېپىپ پۇت-قوللىرىغا ماغدۇر كىرگەندەك بولدى.

دىلى رەنجىمەك كۆڭلى ئاغرىماق، دىلى ئازار يېمەك، كۆڭلى يېرىم بولماق؛ - مەن بۇنى چۈشىنىمەن، - دېدى ھىكمەت يەرگە قاراپ، - كۆڭۈل ئەلا، كۆڭۈل نازۇك، ئۇكام، كۆڭۈلنى ئالتۇن بىلەن سېتىۋالغىلى بولمايدۇ. مەندىن مەنسۇرنىڭ دىلى رەنجىدى. * يۇرتتا دىلىم رەنجىپ بۇ شەھەرگە كەلدىم. ئەمدىلا ماشىنىدىن چۈشۈشۈم.

دىلى سوۋۇماق ← **كۆڭلى سوۋۇماق**: ئىشقا ئاشىمىدى مۇھەببەت ئىشقىم، سوۋۇدى ئەجەب نازۇك بۇ دىلىم؟

دىلى سۇنۇق ← **كۆڭلى سۇنۇق**: ئۇنىڭ ساددا لېكىن ئىسكەنجىگە ئېلىنغان ۋىجدانى ساپ ئىدى، ئارتۇق سۆزلىمەيتتى، دىلى سۇنۇق ئىدى. ھەرقانچە قاتتىق تىل-ئاھانەت ئاڭلىسىمۇ، خاپا بولۇپ كەتمەيتتى. * قاتمۇقات كەلگەن بۇنداق غەيرىي ھۇجۇم، ئەلۋەتتە، دىلى سۇنۇق مەسۇم بىر قىزغا نىسبەتەن چىدىغۇسىز ئەلەم ئىدى.

دىلى سۇ ئىچمەك كۆڭلى كۆتۈرۈلمەك،

روھىي ئازادلىك ھېس قىلماق، كۆڭلى ئارام تېپىپ سۆيۈنۈش ھېس قىلماق؛ ئەمدى قانداق قىلاي، بالا ئەمەسسۇ؟ بۇلارنىڭ دىلى بىزدىن سۇ ئىچىسە، كىمدىن خۇش بولاتتى دەيلا، قەيىۋىمۇئاخۇن. * بولغۇسى كېلىن قىزىنىڭ ئۆزىنى ئىززەت-ھۆرمەت قىلىشىدىن بوۋاينىڭ دىلى سۇ ئىچىپ خۇشال-لىققا چۆمەتتى. * خۇشالەن ھاياتىم ئۆتسە مەنلىك، ئۇستازنىڭ ئەجرىدىن سۇ ئىچىپ دىلىم.

دىلى سۆيۈنمەك كۆڭلى ئېچىلماق، خۇشاللىققا چۆمەك؛ كېلىدىن ئۆتكەن ھەرقانداق نەرسە يېنىپ، ئۇنى ئازابلىسىمۇ، كەلگۈسى پەرزەنتى كۆز ئالدىغا كەلسە، ئۇنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ كېتەتتى. * گۈلسۇمخان ئاچىنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ، ئىپتىخارلىق بىلەن ئورنىدىن قىمىرلاپ قويدى.

دىلى شىكەستە كۆڭلى يېرىم، قايغۇ-لۇق، غەمكىن، دىلى سۇنۇق.

دىلىغا ئازار بەرمەك كۆڭلىنى ئاغرىت-ماق، رەنجىتمەك، خاپا قىلماق؛ بۇ قوپىنىڭ قوزىسىدەك ياۋاش ئادەم ئىكەن، دىلىغا نېمانچە ئازار بېرىسىز؟ سىزگە قەسەم ئىچىپ بېرىۋاتىدۇغۇ، ئۇنىڭدىن ئارتۇق نېمە قىلىپ بەرسە بولاتتى، سىزگە؟ * يۈسۈپ دۇيچاڭ بۇ سۆزنى شۇنداق ھاياجان بىلەن ئېيتتىكى، بۇ ياۋاش ئىنساننىڭ دىلىغا ئازار بېرىپ قويغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى.

دىلىغا ئازار يەتكۈزمەك ← **دىلىغا ئازار بەرمەك**.

دىلىغا پۈكەك ← **كۆڭلىگە پۈكەك**: ئەقىل-ئىربان بىلەن ياقىنى خەلقنىڭ كۆڭلىگە ئوتتى، دىلىغا پۈكتى قوزغاشقا ئەمىرگە قارشى ئەل-يۇرتتى.

دىلىغا تەگمەك كۆڭلىگە تەگمەك،

خاپا قىلماق، رەنجىتمەك: كامال قاناڭغۇرراق كەلگەن يۈزىدە قېنى يوق، سوغ تەلەت ئادەم ئىدى. شاۋدۇن ئەپەندىنىڭ كېيى دىلغا تەگدى ئېھتىمالم، ئۆڭۈپ تۆمۈردەك كۆكرىپ كەتتى.

دىلغا سالماق كۆڭلىگە ئورۇنلاشتۇرماق، كۆڭلىگە سالماق: ئۇ ھېلىقى كۈنى يادلاش پۇرسىتى بولمىغان ئەڭ ئاخىرقى بىر فورمۇلىنى دىلغا سېلىۋالماقچى بولغانىدى. * ئۇچقىشىدۇ بىر ئۆڭكۈر، بۇ ئۆڭكۈرنى ئوبداق كۆر، بولغان ئىشنى كۆرۈپ ئال، تەسىراتنى دىلغا سال. **دىلغا ياقماق كۆڭلىگە ياقماق:** يارماق، ماختىشىغا، ياخشى كۆرۈشىگە مۇيەسسەر بولماق: بۇ گەپ ئۇنىڭ دىلغا ياقماقچا، ئۇ دەرھال سۇڭجىياڭغا ئەل بولدى. * ئۇ كىشى پادىشاھنىڭ دىلغا ياققان كىشىلەردىن ئىشى. **دىلى غەش بولماق كۆڭلى سەسكەن-سەكەك، خۇشاللىقى يوقالماق، روھىي كەيپىياتى تۆۋەنلىمەك.**

دىلى قاتتىق رەھىمسىز، شەپقەتسىز: تىببىي خادىملار بەك دىلى قاتتىق قەيسەرمۇ بولماسلىقى ھەمدە زىيادە كۈلىدىغان ۋە كىشىلەرنىڭ مېجەزىگە، ھېسسىياتىغا قاراپ ئىش كۆرىدىغانلاردىنمۇ بولماسلىقى لازىم.

دىلى قارا — كۆڭلى قارا.

دىلى نازۇك — كۆڭلى نازۇك.

دىلىنى چىگمەك كۆڭلىنى يېرىم قىلماق، خاپا قىلماق، خۇشاللىقنى يوقاتماق: ئۇلار بىرەر قېتىمۇ بىر-بىرىنىڭ دىلىنى چىگشىدى. رۇقىيەم مائاشىدىن بىر پۇڭنىمۇ ئېلىپ قالماي، ھەممىسىنى مەۋلاننىڭ قولىغا تۇتقۇزاتتى.

دىلىنى ياشلىماق يۈرىكىنى پارە قىلماق، كۆڭلىنى قاتتىق ئاغرىتماق، ئازابلماق: ئىچ تېشىمنى خۇن ئەيلەپ، كۆزۈمنى ياشلىدى، كەتتى. غېمى ھەسرەت ئوتى بىرلە دىلىمنى

ياشلىدى، كەتتى.

دىلى ئۈزۈك — كۆڭلى سۇنۇق.
دىلى ئۈزۈلمەك كۆڭلى قاينماق، ئۈمىدى ئۈزۈلمەك، رايى قالماق: مىللىي تىبابەتنىڭ ئۆز مەزمۇنىدا ئوبدان تەرەپلىرى بولغانلىقى ئۈچۈن خەلقىمىزنىڭ ئۇنىڭدىن دىلى ئۈزۈلمىدى ۋە بۈگۈنگە قەدەر ئۇنى ئەتۈرلەپ كەلمەكتە.

دىلى ئېرىمەك — كۆڭلى ئېرىمەك: ئۇنىڭ سۆزى ئىنتايىن مۇلايىم ھەم ئېچىنارلىق بولغاچقا، دىلىم بىر ئاز ئېرىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ سەت بەشىرىسىدىن ئەيىنىپ سۆزىگە قۇلاق سالماي مېڭىۋەردىم. * گۈلىنىڭ دىلى تالىقا ئوخشاشلارنىڭ خېتىگە ئېرىپ كەتمەيتتى. **دىلى ئېزىلمەك كۆڭلى قاتتىق يېرىم بولماق، ئىنتايىن مەيۈسلەنمەك؛ غەم-ئەز-دەشە بىلەن ئازابلانماق، كۆڭلى سۇنماق:** ئېزىلدى دىلىم، ئاچچىق ھەسرەت بىلەن، ئېچىندىم پىراقتا بىغايەت ساڭا.

دىلى يايىرماق بەك خۇش بولماق، شادلانماق، دىلى سۆيۈنمەك: ئاڭلىغاندا ئۈنۈڭنى، دىلىم يايىراپ كېتىدۇ. ھېسلىرىمغا يېڭىچە، ئىلھام بەخش ئېتىدۇ.

دىلى يورۇماق — كۆڭلى يورۇماق.

دىلى يۇمشاق — كۆڭلى يۇمشاق: بۇ ئادەم، كۆرۈنمەككە قوپالدىك قىلغىنى بىلەن دىلى يۇمشاق كىشى. * - شۇنداق، ھەقىقەتتە-مۇ دىلى يۇمشاق ئادەم، - دېدى مېھمان شەيخنىڭ باھاسىغا قوشۇلدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ. **دىلا ئى.** ئىشىك ئاخشىلىرىنىڭ (كۆزى كىلىرى-نىڭ) تۆت تەرىپىگە رەندىلەپ چىقىرىلغان يانتولۇق.

دىلئارام نى (پ) ① دىلىنىڭ ئارامى، كۆڭۈلىنىڭ ياكى دىلىنىڭ خۇشاللىقى: ناخشا-مۇزىكا مېنىڭ كۈچ-قۇدرىتىم، دىلئارامم،

گەن، ياخشى كۆرگەن كىشىسى: دىلبىرىم مەندىن يىراق، دىلبىرىمدىن مەن يىراق، دىلبىرىم قېشىغا كەلسە، ياندۇرىمەن شام چىراغ. * قايسى كۈن ئول كوچىدا كۆردۈم ئاجايىپ بىر پەرى، بىلىدىم ئول قايسى كۈن يا قايسى ئاينىڭ دىلبىرى. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

دىلبەند سۈپ (پ) يېزىق. قەلبىدىن ئورۇن ئالغۇچى؛ كۆڭلىنى دىلىنى ئۆزىگە تارتقۇچى: - بەس، - دېدى ئۇ، - شەرتلىرىمنى تولۇق ئورۇندىدىڭ، ماڭا كۆيۈغۇل، مەلىكىگە دىلبەند بولدۇڭ. * // مۇھىت دېگەن كەڭ جاھاننىڭ پەرزەنتىمەن، مىليون-مىليون يۇرتداشلارنىڭ دىلبەندىمەن. **دىلبارە** (پ) ① سۈپ. غەم-قاينغۇ ياكى ئازاب چېكىپ كۆڭلى غەش بولغان، دىلى پارە بولغان، كۆڭلى يېرىم: نېچكە سەۋرىڭ يېتەر دىلبارە دوستۇم، قېرىنداشتىن جۇدا، دىلبارە دوستۇم! // ئەي خۇدا، دەرد بىلەن كەتكەن ئانامغا جەننەت ئاتا قىل، مەن ۋە مەندەك بىغۇبار، ئاق كۆڭۈل دىلبارلەرگە بەخت يولنى كەڭ ئاچ! ② ئى. كۆچمە. سۆيۈملۈك كىشى: خۇددى شېرىن چۈش كەبى يىللار ئۆتۈشتى ئارادىن، كۆز يۇمۇپ چال... ئايرىلىپ قالدى ئۇلار دىلبارەدىن.

دىلتار نى (دىل+تار) ① دىل رىشتىسى، يۈرەك تومۇرى: ۋەتەننىڭ رىشتىنى چاتقان بۇ كەڭ دۇنيا بىلەن مەشۇت، نە مەشۇت، ئۇندا دوستلارنىڭ تۇتاش دىلتارنى كۆردۈم. ② <مۇز> يېڭىدىن ئىجاد قىلىنغان بىر خىل ئۇيغۇر مىللىي چالغۇ ئەسۋابى. ئۇ تارلىق چالغۇ بولۇپ، ساتار بىلەن تەمبۇرنىڭ ئالاھىدىلىكى مۇجەسسەملەنگەن، ھەم كامانچىلىق ھەم چەكمە

مەن ئۇنىڭدىن بىر كۈنمۇ ئايرىلالمايمەن. ② كۆڭۈلنى خۇشال قىلغۇچى، شادلاندىرغۇ-چى؛ مەن ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك دىلتارامى بولۇپ قالغۇدەك ۋە مەڭگۈ ئۇنىڭ ئېسىدىن چىقىمغۇدەك سۆزلەرنى ئېيتماقچى بولدۇم-يۇ، ئەمما مۇۋاپىق سۆز تاپالمىدىم. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

دىلتازار نى (پ) ① كىشىنىڭ دىلىغا ئازار بەرگۈچى، كىشىنى رەنجىتكۈچى: دىلتازار-دىن خۇدا بىزار (ماقال). ② كۆڭۈل غەشلىكى، كۆڭۈل ئاغرىقى، روھىي ئازاب: ھەقىقەت خارلىنىپ، يالغان بولۇپ يوللۇق، جېنىڭغا تۇشمۇتۇشتىن دىلتازار كەلدى. * ئىلىدىن كىمكى سۆز ئاچسا، ئاڭا كىيدۈردى چوڭ قالپاق، ئۇلارنىڭ ھەرنە قىلغانى مېنىڭ چوڭ دىلتازارىمدۇر. **دىلتازار بەرمەك** دىلىغا ئازار يەتكۈز-مەك، خاپا قىلماق، رەنجىتمەك.

دىلتازار قىلماق ← **دىلتازار بەرمەك**: - ھە، بايا مەترووزى ئاكامنى ئەجەبمۇ دىلتازار قىلىپتىمەن، - مېھرىبان خىجىللىق بىلەن لېۋىنى چىشلىدى. **دىلتازار يېمەك** دىلى ئازار يېمەك، كۆڭلى رەنجىمەك، كۆڭلى ئاغرىماق: - چۆرۈگىنىم يوق، كېۋىرئاك، بىرئاز دىلتازار يېدىم... - دېدى زىۋىرشا قىزىرىپراق.

دىلبەر (پ) ① سۈپ. كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان، دىلىنى ئۆزىگە تارتىدىغان؛ گۈزەل، نازىن: ئۇ شۇ قەدەر دىلبەر ئىدىكى، ئاق سۈزۈك رۇخسارىغا خوپ ياراشقان كۆز، بۇرۇن پىچىملىرى، كۈلۈمسىرىگەندە، ھاسىل بولغان غۇنچىدەك زىنخى بىلەن ھەممىنى ئۆزىگە تارتالايتتى. * كۆل يېزام كۆرمەككە ھۆسنۈك كەلدى زەپ سائەت ماڭا، نۇرلىنىپ دىلبەر يۈزۈڭدەك يۈزلىنىپ ئامەت ماڭا. ② ئى. گۈزەل مەھبۇبە، مەشۇقە، سۆي-

بېشىدىن كەچۈرگەن. * «ئامما پۇۋ دېسە بوران چىقىدۇ» دېگەن راست گەپ، سەۋر-تا- قىتى تۈگەپ، دېلخەستە بولغان دېھقانلار بۈگۈن ھەقىقەتەن ئۆز تەلەپلىرىنى ھەقدادىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىراقلا يوپۇرۇلۇپ كېلىشكە نىدى. **دېلخەستىلىك** «دېلخەستە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

دېلخەندە سۈپ (پ) يېزىت. دېلنى شادلاز- دۇرىدىغان، كۆڭۈلنى ئاچىدىغان، خۇشال قىلىدىغان، دىلغا ياقىدىغان: سەھەر، كەچتە راۋاب، تەمبۈر، دۇتار ئاۋازى دېلخەندە، يېقىملىق ناخشا-كۈيىنىڭ چارباغسەن، گۈزەل ھېيتگاھ.

دېلخۇمار (دىل+خۇمار) ① نى. كۆڭۈل تارتقان، كۆڭۈل سۆيگەن كىشى ياكى نەرسە: ئەللەي، ئەللەي... ئۇخلا قوزام زۇلپىقار، ئۇخلا قوزام، دېلخۇمارىم، تاتلىقىم. * كەلسە گەر بەرگىن خەۋەر، ئۇچۇپ چىقاي مەن ئالدىغا، ۋەسىلىنى كۆرسەتكىلى ئۇ دېلخۇمارىم كەلدىمۇ؟ * مۇبارەك ھەرسىقىم تۇپراق كۆزۈمگە تۇتىيارىمدۇر، ھاۋاسى ھەم سۈيى لەززەت، ھۇزۇرى دېلخۇمارىمدۇر. ② سۈپ. ئامراق، مەھلىيا، مەپتۇن: گۈلباغ بىزنىڭ يېزىمىز، بۇبۇل ئاڭا دېلخۇمار، كەتمەس ئۇنىڭ قوينىدىن، مىسلى گۈزەل نەۋباھار.

دېلخىراج نى (پ) ئۆزبېك خەلق مۇزىكىلىرىد- نىڭ ئىچىدىكى بىرىنىڭ نامى: ناخشا ئاخىرلىشىپ «دېلخىراج» مۇزىكىسى چېلىنغاندا ئۇسۇلچىلار ئىختىيارسىز ھالدا ئۇسۇل ئويناشقا باشلىدى.

دېلدار (پ) ① نى. گۈزەل يار، سۆيۈملۈك، ياخشى كۆرگەن كىشىسى، سۆيگىنى، مۇھەببىتى: توغرا ئۇنىڭ ئاشىقى بار، ئالەمنىڭ ئۇ چىتىدە بىر دېلدارى بار، قىزلار ئۆزىنىڭ ئاشىقىنى باشقىلارغا مەغرۇر ۋە

چالغۇلۇق خاراكتېر ئالغان. كاسسى بىر، دەستىسى چۈپ بولىدۇ.

دېلجەم سۈپ (دىل+جەم) خاتىرجەم، غەم-ئەند- دىشىسىز، كۆڭۈللۈك، خۇشال-خۇرام: ئەلەم دەشتى ئارا مەجنۇن بولۇپ ئۇ، دېدى غۇربەت ئارا مەھزۇن بولۇپ ئۇ: «شاقاۋۇل يوق ئىدى بۇرنا خوتەندە، ئاچايىپ دېلجەم ئەردۈك ئۆز ۋەتەندە.

دېلجەم بولماق خاتىرجەم بولماق، غەم-ئەندىشە، قايغۇدىن خالاس بولۇپ خۇشال-خۇرام بولماق: - شاھ ئادىلىنى، ئاغچىسىنى، ئىككى پەرزەنتىنى ئۆلتۈرسىڭىز دېلجەم بولۇرسىز، بولمىسا، ھەر شەھەرگە نامە ئىبەرتىپ، ئاخىرى سىزنى ۋە بىزنى پاراكەندە قىلۇر، - دېدى ئۇ مەسلەھەت بېرىپ. * شاھ دېلجەم بولالماي ئون مىڭ ئاتلىق لەشكەرنى بەھرامنى ئىزلەشكە ئاتلاندى.

دېلجەم قىلماق خاتىرجەم قىلماق. غەم-ئەندىشىدىن خالاس قىلىپ خۇشال- لاندۇرماق، خۇشال قىلماق.

دېلخاھ سۈپ (پ) يېزىت. دىل خالىغان، كۆڭۈل سۆيگەن، ئارزۇ قىلغان: ئېسىل، ياراملىق: دۇيچاڭمۇ قېشدا ئۈچ-تۆت بوۋاينىڭ، تاللىشار ئۇرۇقلۇق دېلخاھ قوناقنى، «بۇ ئۆزى كارامەت» دېمەكتە كىمدۇر، دەڭسە پلا بىلەكتەك بىر تال باشاقنى.

دېلخاھلىق «دېلخاھ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: خەلىپىنىڭ جاھان ئەھلىگە دېلخاھلىق قىلىپ، پېقىردەك نادانلارغا يول كۆرسىتىشىنى تۆۋەنچىلىك بىلەن تىلەيمەن.

دېلخەستە سۈپ (پ) دەردمەن، دىلى پارە بولغان، ئازاب تارتىۋاتقان، كۆڭلى سۇنۇق: ئۇمۇ بۇ يەردىكى دېلخەستە دېھقانلار بىلەن بىللە ئۈچ يىللىق غۇربەتچىلىكنى

بەختىيارلىق بىلەن، زوق-شوقى بىلەن ماختاپ بېرىشنى ياخشى كۆرىدۇ. * ئاي ئىكەن مېنىڭ يارىم، كۈن ئىكەن مېنىڭ يارىم. تاڭ سەھەردە ئېچىلغان، مىسلى چېچەك دېلدارىم. ② سۈپ. يېقىملىق، كۆڭۈلنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىدىغان، كۆڭۈلگە ياقىدىغان: ھۈر كەبى زۆھرە ماڭا دېلدار يار جانان بولۇر، ھەر كېچە يورۇتقىلى كۈلبەمگە ئۇ تابان بولۇر. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

دېلداش نى ① كۆڭلى، نىيەت-مەقسىتى، ئارزۇسى، غايىسى پىكىر-قارشى بىردەك ياكى ئوخشاش بولغان كىشى: يىراق، ناھايىتى يىراق بوشلۇقتىكى نۇرلۇق يۇلتۇزلارمۇ سۆيگۈ رىشتى تەبىئىي ھالدا بىر-بىرىگە چىرماسقان بۇ ئىككى دېلداشقا نېمىشقىدۇر مۇڭلىنىپ قارايتتى. * خەلقىمىز بىلەن دېلداش ئىدى ئۇ، مىسلى ئۆچمەس قۇياش ئىدى ئۇ. ② ھەمراھ، ياخشى كۆرىدىغان ياكى يېقىن ئۆتىدىغان كىشى، دوست: ئىشنىڭ جىددىي ھەم ئېغىرلىقىدىن بىر كۈن ئىشلەپ، بىر ھەپتە قوپالماي ياتتىم. ئايالىمدىن باشقا «ھالىڭ نېچكە؟» دەيدىغان دېلداشم يوق ئىدى. * خىسلىتىڭىز قوزغىدى ئىلھام غەزەلەن قەلبىدە، بۇندا دېلداشلار بىلەن سىز بولىدىڭىز ئىناق ئېجىل. * ئادىل شاھ بولۇپ ئالتۇنخان، يۇرتنى ئوبدان سورايتۇ، دېلداشلىرى بۇ قىزنى كۈل-چېچەككە ئورايتۇ.

دېلداشلىق «دېلداش» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: كەل قېنى ئىچەيلى دېلداشلىق ھەققى، دېللارنىڭ ھۆكۈمىنى سۆزلىسۇن بۇ جام، سۆيگۈدىن پۈتۈلسۇن ئالەمچە سەتەي، دوستلۇقنىڭ ئىلكىدە ئۆتسۇن ھەر ئەيىپام. * يايىرىدۇق دېلداشلىق-تىن، سىرداشلىقتىن، يۇلتۇزدۇر كۆزلىرىمىز، ئاي ئەپتىمىز. بىر چىقتى مۇچلىمىز، ئەجەب

قىزىق، بۇ يورۇق كەك دۇنياغا تەك كەپتىمىز. **دېلرەبا** (پ) ① سۈپ. كۆڭۈلنى مەپتۇن قىلىدىغان، ئۆزىگە تارتىدىغان؛ كىشىنى جەلپ قىلىدىغان، يېقىملىق؛ گۈزەل، ساھىبجامال، نازىنىن، چىرايلىق: - ھەئە، شۇنداق، - دېدى مۇتەللىپ جاۋابەن، - ناخشىنىڭ بۇ دېلرەبا ئاھاڭىنى زىكرى ئەلبەتتا ئىجاد قىلغان. * خىيال ئاسماندا كۈلگەندە چولپان، گۈزەل قەشقەرگە رىشتە باغلىدى جان، قاراپ ھۆسنىگە بىر بوستاننى كۆردۈم، نە بوستان، دېلرەبا جاناننى كۆردۈم. ② ئى. گۈزەل يار، سۆيگەن، ياخشى كۆرگەن كىشى، جانان؛ سۆيۈملۈكى: دېلرەبا سەندىن زامان ئايرىلماقنى دىشۋاردۇر، تا قىيامەت يىغلىسام، بەتكە يېۈ ئەفغانىم مېنىڭ. * ئەيىب ئېرۇر يار ئالدىدا نومۇسمۇ قىلماي قاچمىنىڭ، كەل قېشىغا دېلرەبا، بىچارە بولىدۇم سەن ئۈچۈن. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

دېلشاد (پ) ① سۈپ. دىلى شاد، كۆڭلى خۇشال، غەمسىز، ئەندىشىسىز: شۇندىن كېيىنلا دېلشاد كۈنلەر ئۇزۇنغا بارمىدى. // ياكى شېرىن تاپتى نەق پەرھاددىنى، مىڭ بالا-زەخمەت چېكىپ، دېلشادىنى. ② ئەرلەر-نىڭ ئىسمى.

دېلشادلىق «دېلشاد» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

دېلكەش (پ) ① سۈپ. كۆڭۈلنى تارتىدىغان، جەلپ قىلىدىغان؛ كىشىگە زوق بېرىدىغان، كۆڭۈلنى ئاچىدىغان: ھۈر ۋەتەندە ياڭرىغان دېلكەش مۇقامنىڭ ئەۋجىدە، شوخ تارىمىنىڭ ئەلگە مەشھۇر راۋابى-دىلتارى بار. * مۇھەببەتتەك ھەمىشە ياش شەھەر بۇ، ئۆزىمۇ خەلقىدەك بەرداش شەھەر بۇ. دۇتاردەك مۇڭلىرى دېلكەش شەھەر بۇ، غەزەلدەك ئاھلىرى ئاتەش شەھەر بۇ. ②

ئۇلار بىلەن دىلكەش بولۇپ، بەھرىگىنى تېخىمۇ ئايىماي تۆك!

دىلكەشلىك «دىلكەش» سۆزى ② ③ ④ نىڭ ئىسىم شەكلى: ئەزالارنىڭ ھەممىسى خەلىپە ئانىنى ئوبدان بىلەتتى، ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، ساددىلىقى، دىلكەشلىكى ئۈچۈن ھەممە ئۇنى ھۈرمەت قىلاتتى. **دىلكۆيەر** سۈپ (دىل+كۆيەر) دىلغا ياقىدىغان، ئامراقلىقىنى قوزغايدىغان، كىشىنى مەھەلە-يا قىلىدىغان، كۆڭۈلدىكىدەك.

دىلگىر سۈپ (پ) يېزىق. كۆڭلى قالغان، ئاچچىقلانغان؛ كۆڭلى غەش: بەرگەن ئاخباراتى ئون كۈنلۈك ھاۋادىن ئىلگىرى، توغرا بولۇپ چىققان ئۈچۈن ھېچكىمنى قىلماس دىلگىرى.

دىللىق سۈپ ① دىلى بار، دىلغا ئىگە: - ئەپەندىم بۇ ئىشتا ئىككى دىللىق قىلسىلا بولماس! ② سۈپەتلەر بىلەن كېلىپ، دىلدا ياكى كۆڭلىدە سۈپەت بىلدۈرگەن روھىي ھالەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ تۈز كۆڭۈل، ساپ دىللىق كىشى ئىدى. // كىملىرىگە كەلتۈرەر نەپ، كىمگە ئەپسۇس، «لۇق» ۋە «لىك» دېيىشىدىغان ئادەت. - قىلىق. ئەمەسمۇ بارچە ئىشچان باتۇر خەلق، نامى بىر، يۇرتىمۇ بىر، توغرا دىللىق.

دىلىستان (پ) ① ئى. كۆڭۈل، دىل، قەلب: ياشالماست ئايرىلىپ بۇلبۇل باھاردا گۈل-گۈلىستان. - دىن، ئورۇن ئالدى ۋە تەن ئىشقى بولۇپ ئۆچمەس دىلىستاندىن. * قاتمۇقات زەنجىر قەپەسلەر كۆيدى ئوتتا ئۆرتىنىپ، كۈلدى شادلىق ئىلكىدە ياپراپ دىلىستان باشقىچە. ② سۈپ. كۆڭۈلنى ئۆزىگە تارتىدىغان، دىلنى يايىتىدىغان، كۆڭۈلنى ئاچىدىغان: دىلىستان باھارىم سالقىن-ناھارىم، گىياھلار ئاينىدى سېنىڭ مېھرىڭدىن. // لاتاپەت بابدا

سۈپ. باشقىلارغا ھېسداشلىق ۋە غەمخور-لۇق قىلىدىغان، كىشىنىڭ دەردىگە دەرمەن بولىدىغان، مېھرىبان ئاق كۆڭۈل: دۇنيادا دىلكەش ئادەملەر ئاز ئەمەس، قولىنى سۇنۇشتى، بىر پارچە ناننى ئاياشمىدى. * ئۇ نامرات، قىسمىنى ئېغىر بالىلارغا ئالاھىدە دىلكەش، يېقىن ئىدى. ③ سۈپ. مۇڭدېشىدىغان، سىردېشىدىغان دەردىگە دەرمەن بولىدىغان، يېقىن، ئامراق: ئۇنىڭ كېلىشى بىلەن پەزىلەتنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ يۈزىگە باشقىدىن قان يۇگۈردى، ۋۇجۇدىغا دەرمەن كىردى. ئۇلار ئۇزۇندىن بېرى ھەقىقىي دىلكەش دوستلاردىن ئىدى. ④ سۈپ. مۇڭداشقا، چىقىشقا: سارىخان ئانا دىلكەش، سەۋرچان ئىدى. * بۇ يەرنىڭ كۆپچىلىك دېھقانلىرى دىلكەش. پۈتۈن-پۈتۈن كېچىلەرنى قىزىق پاراك بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىدىغانلار. مۇ ئاز ئەمەس. ⑤ ئى. مۇڭدېشىدىغان، سىردېشىدىغان دوست، ھەمراھ، يېقىن كىشى: تۇرمۇش شۇنداق قىلىشقا قىستىغانىكەن، بىزدە نېمە ئىلاج بار؟ ھامان تاھارەتلىرىگە سۇ بېرىدىغان بىر دىلكەشلىرى بولۇش كېرەك - دە! شۇنداق قىلسىلا ئانامۇ خۇش بولۇپ گۆرىدە خاتىرجەم ياتىدۇ. * ئىنساننىڭ دىلى بەھۋە ئازار يەپ، يۈرىكى ئازابلانغان چاغدا، كىشى بىرەر دىلكەشنى تېپىپ، ئۇنىڭغا ئىچ-قارنىنى تۆكۈپ كۆڭلى-كۆكسىنى بوشەتتۈپلىشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىدىكەن.

دىلكەش بولماق يېقىنچىلىق قىلماق، دوست بولماق، مېھرىبانلىق قىلماق، كۆيۈنمەك: ئابابەكرى تۇراخۇننىڭ مۇرىسىدىكى خۇرجۇننى ئۆز يەلكىسىگە ئالدى ۋە دىلكەش بولۇپ سورىدى: - تۇراخۇن ئاكا، سېنىڭ مەكت. تەرەپتىكى كۈنلىرىڭ تۈزۈكرەك بولىدۇمۇ؟ * پۈتكۈل جەمئىيەت ۋە خەلق ساڭا موھتاج،

كۆرسەتتى ئاكىسىغا پىلاننى. كىم بىلسۇن پىننە سورۇپ دىمىغدا، مەنستىمەي قويدى ھەسەن ئىنسىنى.

دىمىغدا كۈلمەك باشقىلارنى مەنستىمەس-لىك، كۆزگە ئىلماسلىق نەزىرى بىلەن دىمىغدىن بىرخىل يېقىمىز ئاۋاز چىقىرىپ كۈلمەك: دائىم «ئەنۋەر» دېسە، دىمىغدا كۈلىدىغان بۇ «ئوچى» مانا بۈگۈن ئەنۋەرنىڭ كىملىكىنى كۆردى. * مەتكېرەم دىمىغدا زەھەرلىك كۈلدى.

دىمىغدىن دۈت چىقارماق راسا ئەدەبىنى بەرمەك، توۋا قىلدۇرماق، قىلغان - ئەتكەنلىرىگە پۇشايىمان قىلدۇرماق: - ئەي ۋەزىرلىرىم، ئەي لەشكەرلىرىم، سىلەر بۇ باياۋاندا مېنى يالغۇز كۆرۈپ، ماڭا يېنى-ۋاتىسىلەر، ئىنشائاللا شەھەرگە بارغاندا دىمىغىڭلاردىن دۈت چىقىرىمەن! - دەپتۇ پادىشاھ ھەيۋە قىلىپ.

دىمىغىنى قاقماق مەنستىمەسلىك نەزىرى بىلەن «ھىم» دېمەك؛ نارازىلىق بىلدۈرمەك: قاسىم جۈرئەتنىڭ «جىنايى» پاكىتلىرىنى باشلىق ئولتۇرىدىغان شىرە ئۈستىگە يېيىپ قويۇپ، يېنىكىنە دىمىغىنى قاقتى-دە، «سەن ئەمدى تۈگەشتىڭ، جۈرئەت!» دەپ زەھەرلىك پىچىرىلدى. * «خانم» دىمىغىنى قېقىپ قويۇپ جىم ئولتۇرۇۋالدى. * - قوللىغىزنى تارتىڭ! - گۈلباھار خۇددى بىر نىجاسەتتىن ئۆزىنى قاقچۇرغاندەك ئورنىدىن چاچراپ تۇردى-دە، دىمىغىنى قېقىپ تاقىلداپ ماڭغىنىچە، ئالدى-ئارقىسىغا قارىماي چىقىپ كەتتى.

دىمىغى ئۆسمەك ھالى يوغىنىماق، ھاكاۋۇرلاشماق تەكەبۇرلاشماق: قوشلاپ كېلىۋاتقان ئامەتلەر بىلەن ئۇلارنىڭ دىمىغى ئۆستى، ئىشتىھاسى ئېچىلىپ، نەپسى يوغىنىدى.

يوق سەندەك جانان، جەننەتمۇ خىجىلكەن سېنىڭ چېرىڭدىن. // كۆرۈپ كەلگىن ئاشۇ بېيىچىڭ گۈلىستانى، زوقىمىزنى تارتىدىغان دىلىستانى. ③ ئى. كۆڭۈلنى ئەسىر قىلغۇچى، مەھلىيا قىلغۇچى سۆيۈملۈك يار، گۈزەل جانان، دىلبەر: كۆڭۈل شىكايىتىدىن يۈز رسالە يازمىشەن، كىم ئىلتىكەي بۇ رسالەتنى دىلىستانىگە.

دىماغ ئى (ئە) <ئانات> بۇرۇن بوشلۇقى بىلەن ئېغىز بوشلۇقىنىڭ تۇتاشقان جايى. **دىماغ تاۋۇشى <تىل>** ئۆپكىدىن چىقىرىلغان ھاۋا ئېقىمىنىڭ ئېغىز بوشلۇقىدا توسۇلۇپ قېلىپ، يۇمشاق تاڭلاينىڭ تۈۋەنگە چۈشۈشى بىلەن دىماغ بوشلۇقىدىن چىقىشى ئارقىلىق ھاسىل بولغان تاۋۇشلار. مەسىلەن، تىلىمىزدىكى «م» «ن» «ڭ» تاۋۇشلىرى.

دىماغقا ئۇرماق بۇرۇنغا پۇرىماق: دىماغقا ئۇرۇۋاتقان ئىسسىق نان پۇرىقى ئۇنىڭ قورسىقىنى تېخىمۇ ئاچۇراتتى... بىراق، بىچارىنىڭ يېنىدا نانغا يارىغۇدەك بەش تىيىنىمۇ يوق ئىدى. * كوزىدىكى ھاراقنىڭ سېسىق، ئاچچىق پۇرىقى دىماغقا ئۇرۇلاتتى.

دىماغ كاۋىكى ياللۇغى <تىپ> بۇرۇن ئەتراپى بىلەن بۇرۇن بوشلۇقىنى تۇتاش-تۇرۇپ تۇرىدىغان سۆڭەك بوشلۇقلىرىنىڭ ئىچكى شىللىق پەردىلىرىدە يۈز بېرىدىغان كېسەللىك. تولىراق زۇكامدىن كېيىن كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭدا، دۇغلۇق ياكى يىرىڭلىق ماڭقا ئېقىش، دىماغ پۈتۈپ قېلىش، باش قېيىش، باش ئاغرىش ۋە باسقاندا ئاغرىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

دىمىغدا پىننە سورۇماق ← دىمىغىنى قاقماق: تېرىمنى ئۆلچەپ پەننىڭ ئۆلچىمىدە،

دىمىقتا كۈنلەرنىڭ بىرىدە قورچاق ۋالىي پاسار قاتارلىق بىر تۈركۈم ۋىلايەت-ناھىيە ئامباللىرى-نىڭ سازايى قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر يېتىپ كەلدى. ③ كۆچمە. ئىچ-سىرىنى ياكى دەرد-ئازابلىرىنى باشقىلارغا سۆزلەپ بېرىشى خالىمايدىغان، سىر ساقلايدىغان؛ دىمىقتا ئادەم.

دىمىقتا بولماق ① ھاۋاسى بۇزۇلۇپ نەپەس ئالالمايدىغان دەرىجىگە يەتمەك دىمىق بولۇپ كەتمەك؛ ئۆيىنىڭ ئىچى بەك دىمىقتا بولۇپ كەتكەندى. ② كۆچمە. ئىچى سىقىلماق، زېرىكىش، ئازاب ھېس قىلماق، روھىي جەھەتتىن بوغۇلماق؛ كۆرۈپ قالدىڭ - دە! ھەر قىشتا بىر ئىككى قېتىم توشقان قوغلىۋالسام دىمىقتا بولۇپ يۈرەلمەيمەن.

دىمىقتۇرماق «دىمىقماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي. دەرىجىسى: ھاۋانى دىمىقتۇرىدىغان سېسىق ئىس ھەرىياقنى قاپلاپ كەتكەندى. * كىشىنى دىمىقتۇرىدىغان ئىسسىقتىن دىلبەرنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ، پېشانىسىدە مونچاقتەك تەرلەر پەيدا بولغاندى.

دىمىقتۇرۇلماق «دىمىقتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

دىمىقتىلىق «دىمىقتا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئالدىرىماك، مەن بولسام خۇددى شۇ مەنزىرىگە، قاراڭغۇلۇقتا، دىمىقتىلىقتا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك بولۇۋاتمەن.

دىمىقچىلىق ئى ← دىمىقلىق: ئۇلار دەل ياز پەسلىدە كەلگەچكە بەئەينى مانتا قازىنىغا سولنىپ قالغاندەك دىمىقچىلىق ئىچىدە قالدى.

دىمىقلىق «دىمىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ھاۋانىڭ ئىسسىق ۋە دىمىقلىقى سەۋەبىدىن شاھزادە ئەنجەد بىلەن ئەسەت-نىڭ تەشنىلىقى بەك قىستاپتۇ، ئەمما بۇ يەردە

بارا-بارا ئۆزلىرىنىڭ كۈندىن رازى بولمايدىغان بولۇشتى. * بۇ خىل مەدەتلەر بىلەن دىمىقى ئۆسكەن چالا مەست ئايگۈلگە يېقىنلىشىپ ئۆچكەنكە ھىجايىدى.

دىمىقى ئۆسۈپ قالماق ← دىمىقى ئۆسمەك.

دىمىقى ئۈستۈن تەكەببۇر، ھاكاۋۇر، چوڭچى، ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان؛ سىلەرنىڭ بۇ شۇجىيىڭلارنى مەن بۇرۇن خېلى تۈزۈك ئادەم چاغلايدىغان، لېكىن بەك دىمىقى ئۈستۈن ئادەم ئىكەن. * - دىمىقى ئۈستۈن؟! دىمىقى ئۈستۈن ئادەم ئاشۇنداق بولامدۇ؟ - ئۇ ئۆلگەن ھالدا ۋارقىرىدى.

دىم-دام دىئال. چالا ئۇيقۇلۇق ھالەت.

دىم-دام ئۇخلىماق دىئال. مۇگدىمەك، چالا ئۇيقۇ ھالەتتە ياتماق، ئۇخلىغان بىلەن ئۇخلىمىغاننىڭ ئارىسىدا بولۇپ كۆز يۇمماق.

دىمىق سۈپ ① شامالسىز ۋە نەپەسنى قىيىنلاشتۇرىدىغان دەرىجىدە ئىسسىق، ئىسسىق ھاۋا بىلەن زىچ قاپلانغان؛ دېرىزىلەرنىڭ ئوچۇق بولۇشىغا قارىماي، ئۆي ئىچى خېلىلا دىمىق ئىدى. * ئۆيىنىڭ دىمىق ھاۋاسى ئىچىنى پىشۇراتتى. ② ھاۋاسى يېتىشمەسلىك ياكى بەك بۇزۇلغانلىق سەۋەبىدىن نەپەسنى بوغىدىغان، نەپەسنى قىيىنلاشتۇرىدىغان؛ - سىلەرنىڭ بۇ قونالغۇ دىمىق ھەم تار ئىكەن، تازىلىقىمۇ ياخشى ئەمەس، - دېدى ئۇ چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ. // ئىس ۋە دىمىقتىن نەپەس بوغۇلۇپ باش ئايلىناتتى.

دىمىقتا سۈپ ① دىمىق، نەپەس ئېلىش قىيىن بولغان، ھاۋاسى بۇزۇلغان. ② كۆچمە. ئادەمنىڭ ئىچى سىقىلىدىغان، ئادەمنى ئازابلايدىغان، ئازابلىق؛ شۇنداق

ئۇلارنىڭ ھالىغا يېتىدىغان ئىنس-جىن يوق ئىكەن. **دىمىقماق پ ①** نەپەس ئېلىشى قىيىنلاش-

ماق، نەپەس ئېغىرلاشماق، نەپەس بوغۇلماق: ئۆيدە دىمىقىپ كەتكەن بالا ھويلىغا چىقىپلا يىغدىن توختىدى ۋە كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى. * ئۆيدە دىمىقىپ، يېشانلىرىدىن تەر تامچىلاشقا باشلىدى، ئاخىر بولالماي دېرىزىلەرنى ئېچىۋەتتىم. ② كۆچمە. ئىچى سىقىلماق، روھىي جەھەتتىن بوغۇلماق، دىمىقتا بولماق: دىمىقىپ ئولتۇرۇش ھېچقاچان بىزگە خۇشاللىق ئاتا قىلغان ئەمەس، ئەكسىچە دائىم ئازابلىرىمىزنى كۆپەيتىپ كەلدى. لېكىن بىز تېخى بۇنى چۈشەنمەيۋاتىمىز.

دىن ئى (ئە) <پەلس> بىر خىل ئىجتىمائىي ئىدىئولوگىيە. ئۇ ئىلاھىي كۈچكە ئىشىنىشكە ئاساسلانغان دۇنيا قاراش ۋە تەسەۋۋۇر-لار: ئىسلام دىنى. بۇددا دىنى.

دىنا ئى (ئىنگ) <فىز> كۈچ بىرلىكى. ماسسىسى بىر گرام بولغان ماددىنىڭ cm/s^2 لىق تېزلىنىش ھاسىل قىلىشى ئۈچۈن سەرپ قىلىنغان كۈچ بىر دىنا بولىدۇ. بىر دىنا $\frac{1}{981}$ گرام كۈچكە تەڭ. **دىنار ئى (ئە <لات>** ئالجرىيە، تۇنىس، ئىراق، يەمەن، كۇۋەيت، يۇگوسلاۋىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ پۇل بىرلىكى: بەش دىنار. ئون دىنار. * شاھ كابۇل كېيىملىرىنى كىيىپتۇ. كەمەرنى باغلاپتۇ. مىڭ دىنارنى ساغداققا سېلىپتۇ. ② چاغاتاي خانلىقىنىڭ 1318-يىلىدىن 1326-يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن خانى كېپەك خان تەرىپىدىن قۇيۇرۇلغان كۈمۈش پۇل.

دىنارلىق سۈپ ① دىنارى بار، دىنارغا ئىگە: ئۇ چاغلاردا نەچچە ئون مىڭ دىنارلىق بايلار تىجارەت قىلاتتى. ② كۆچمە. دىنارغا

يارايدىغان، دىنار قىممىتىدىكى: ئوبۇل ھەسەن ئىبنى تاھىر بۇ سوئالغا جاۋابەن «مەنە-دىن بىر نەچچە دىنارلىق مال قەرز ئالغان بىر سودىگەر كىشىنىڭ مۇئامىلىسى بىزنى بۇ مەزگىلسىز ۋاقىتتا يولغا چىقىشقا مەجبۇر قىلدى» دەپتۇ.

دىنام ئى (د) <ماشىن> ← **گېنېراتور. دىناموماشىنا ئى (د) <ماشىن>** ← **گېنېراتور.**

دىنامومېتر ئى (د) <گرېك> <فىز> كۈچنى ئۆلچەيدىغان بىر خىل ئەسۋاب.

دىنامىت ئى (د) <گرېك> <ھەرب> ئاساسلىق تەركىبى نىترولىتسىپرىندىن ئىبارەت بولغان كۈچلۈك پارتلىغۇچى ماددا. ھەربىي ۋە كانچىلىق ئىشلىرىدا ئىشلىتىلىدۇ.

دىنامىكا ئى (د) <گرېك> <فىز> مېخانىكىنىڭ بىر تارمىقى. نيوتوننىڭ ھەرىكەت قانۇنىنى ئاساسىي پىرىنسىپ قىلىپ، جىسىمنىڭ مېخانىكىلىق ھەرىكەت ھالىتىنىڭ ئۆزگىرىش قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدۇ. **دىنامىكىلىق سۈپ.** دىنامىكىغا ئائىت، دىنامىكىغا ئاساسلانغان: دىنامىكىلىق مېتامورفىزم. دىنامىكىلىق گېئولوگىيە. دىنامىكىلىق مېتېئورولوگىيە.

دىنامىكىلىق گېئولوگىيە <گېئول> يەر شارىنىڭ يۈزى ۋە ئىچكى قىسمىدا پەيدا بولىدىغان تۈرلۈك گېئولوگىيەلىك تەسىرلەر-نى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

دىنامىكىلىق مېتامورفىزم <گېئول> تېكتونىكىلىق كۈچىنىشى ئاساسلىق ئۆزگىرىش ئامىلى قىلىدىغان بىرخىل مېتامورفىزم.

دىنامىكىلىق مېتر <مېتېئور> دىنامىكىلىق ئېگىزلىك بىرلىكلىرىدىن بىرى. بىر

دنامىكىلىق مېتېئورولوگىيە — دىنىي

خۇداغا ئىشەنمەيدىغان؛ ئاتېست، دەھرىي؛ دىنىسز كىشى. * - ئۇ ئۇنداق دىنىسز كىشىلەردىن ئەمەس! - دەپدى گىلنا قاشلىرىنى سۈزۈپ تۈرۈپ. // تۈرگە نىجىدىن قوشۇنلىرىم كەلگەندە، ئات ئويىتىپ جەڭ مەيدانىغا يەتكەندە، يىگىتلىرىم سەن دىنىسزنى كۆرگەندە، ھاي-ھايلىتىپ قىرغاندا كۆرگىن تاماشا.

دىنىسزلىق «دىنىسز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ - مۇھەممەتنى يولدىن چىقارغانلار سەنلەر! - دەپدى ئۇ قولىنى شىلتىپ، - ئۆزۈڭلارغۇ دىنىسز، بالىنىمۇ دىنىسزلىققا باشلاشتىڭ.

دىنشۇناس نى (ئەپ) دىنىنى تەتقىق قىلىدىغان مۇتەخەسسس، ئالىم. **دىنشۇناسلىق** دىنىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم، پەن؛ خېلى بۇرۇنلا فولكلور بىلەن دىنشۇناسلىقنىڭ يانداش پەنلىك مۇناسىۋىتى شەكىللەنگەن.

دىنوزاۋر نى (لات) <زوتول> قەدىمكى سۆرەلگۈچى ھايۋان. ئوتتۇرا ھايات ئېراسىدا ئەڭ تەرەققىي قىلىپ، زور دەرىجىدە كۆپەيگەن، تۈرلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ بولغان، چوڭلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ھەتتا 30 مېترغا يەتكەن. ئوتتۇرا ھايات ئېراسىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە نەسلى قۇرۇپ كەتكەن.

دىنىي سۈپ (ئە) دىنىغا ئائىت، دىنىغا ئالاقىدار، دىنىغا تېگىشلىك؛ دىنىي ئەقىدە. دىنىي پائالىيەت. * سۇتۇق بۇغراخان ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغاندىن كېيىن، ئىسلام دىنىنى ئاشكارا تەرغىب قىلىشقا باشلىدى. ئۇ ھەر خىل چارىلەر بىلەن ئىماملار ۋە ئاساسىي دىنىي ساۋاتقا ئىگە بولغان موللارنى يېتىشتۈرۈشكە باشلىدى.

دنامىكىلىق مېتر 10/g گېئومېترىيىلىك مېترگە تەڭ كېلىدۇ. (بۇ يەردىكى g ئېغىرلىق كۈچ تېزلىنىشى بولۇپ، m/s^2 نى بىر بىرلىك قىلىدۇ). g نىڭ قىممىتى ئېگىزلىكىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئوخشاش بولمىغان ئېگىزلىكتىكى بىر دنامىكىلىق مېترگە ماس كېلىدىغان گېئومېترىيىلىك مېترغا ئىگە ئېگىزلىكمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. 45° لۇق جۇغراپىيىلىك كەڭلىكتىكى دېڭىز يۈزىدە $g \approx 9.8m/s^2$ بولسا، بىر دنامىكىلىق مېتر 1.02 گېئومېترىيىلىك مېترغا تەڭ بولىدۇ. دېمەك، ئېگىزلىك قانچە يۇقىرىلىغانسېرى، ئۇنىڭغا ماس كېلىدىغان گېئومېترىيىلىك مېترنىڭ قىممىتىمۇ شۇنچە چوڭ بولىدۇ.

دنامىكىلىق مېتېئورولوگىيە <مېتېئور> ئاتموسفېرا ئىلىمىنىڭ بىر تارمىقى. ئاتموسفېرا ھەرىكىتى، ئاتموسفېرادىكى تېرمودىنامىكىلىق جەريانلار ۋە ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ماتېماتىكىلىق ۋە فىزىكىلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق تەتقىق قىلىدۇ.

دىنىي نى ← دىندار.

دىندار سۈپ (ئەپ) دىنىغا ئەمەل قىلىدىغان؛ خۇداغا، دىنىغە ئىشىنىدىغان؛ دىندار كىشى.

دىندارلىق «دىندار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

دىنداڭ نى (ئەپ) بىر دىندىكى كىشىلەر؛ ماڭا سىز، ھەيدەرخان ئىككىڭلار ئوخشاش، مەن بىلەن بىر ئىسلام، بىر مىللەت، دىنداڭ... دىنداڭلار ئۆزئارا قالسا ئۇرۇشۇپ، ئۆرتىنەر يۈرىكىم مېنىڭ، قېرىنداڭ. **دىنىسز** سۈپ. دىنىغا ئېتىقاد قىلمايدىغان،

دېنىي ئەقىدە دىن نۇقتىسىدىن پەيدا بولغان ئىشەنچ، ئېتىقاد؛ مەكتەپنىڭ ئېگىز قورۇ تېمىنىڭ ئىچىدىكى كونىراپ-قارىيىپ كەتكەن، قىزىل خىش ۋە گرانىت تاش بىلەن سېلىنغان چېركاۋ، مەكتەپ بىناىرى مەكتەپنىڭ قاتتىق ئىنتىزامى، دېنىي ئەقىدە ۋە ئېغىر دەرسلەر ئازابىدىن چىرايلىرى تاتىرىپ نىمجان بولۇپ قالغان ئوقۇغۇچىلارنى مەند قىلىپ تۇرىدۇ.

دېنىي پائالىيەت <دىن> دېنىي مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان ئىبادەت ۋە باشقا تۈرلۈك پائالىيەتلەر.

دېنىي زات مەلۇم بىر دىنغا نىسبەتەن، يۇقىرى بىلىم ۋە ئابروىغا ئىگە بولغان كىشى.

دېنىي سىياسەت پارتىيىنىڭ دىنغا قاراتقان سىياسىتى.

دېنىي مەكتەپ <دىن> دېنىي تەربىيىنى ئاساسلىق ئوقۇتۇش مەزمۇنى قىلىدىغان مەكتەپلەر.

دېنىي ئېتىقاد <دىن> خۇداغا ياكى ئومۇمەن بىرەر غەيرىي تەبىئىي كۈچكە بولغان ئىشەنچ؛ دېنىي ئەقىدە.

دېنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى <قا> پۇقرالارنىڭ قانۇندا بەلگىلەنگەن ئاساسسى ھوقۇقلىرىدىن بىرى، يەنى دىنغا ئىشىنىش ۋە ئىشەنمەسلىك ئەركىنلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

دېئوپتېرىيە ئى (ر) <گرېك> <فىز> لىنىزىنىڭ نۇر سۇندۇرۇش كۈچلۈكلۈك بىرلىكى. دېئوپتېرىيە 1 نى فوكۇس ئارىلىقىغا (مېتر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ) بۆلگەنگە تەڭ. مەسىلەن، لىنىزىنىڭ فوكۇس ئارىلىقى 2 مېتر بولسا، ئۇنىڭ دېئوپتېرىيىسى $\frac{1}{2}$ بولىدۇ.

دېئورىت ئى (ر) <فران> <گرېك> <كېئول> ئوتتۇرا تىپتىكى بىر خىل چوڭقۇرلۇق جىنىسى. ئاساسلىق تەركىبى پىلاگىئوكلاز بىلەن ئامفىبول بولۇپ، كۈل رەڭ ياكى كۈل رەڭگە مايىل يېشىل كېلىدۇ. ئادەتتە قۇرۇلۇش ماتېرىيالى قىلىنىدۇ.

دېئورىتلىق پورفىر <كېئول> ئوتتۇرا ماگمىلىق جىنىسلارنىڭ تىپىزلىكتىكى جىنىسى تۈرى. تەركىبى دېئورىتنىڭ تەركىبىگە ئوخشايدۇ. ئۇ داغلىق تۈزۈلمىگە ئىگە بولۇپ، فېنوكرىستلىرى ئوتتۇرا تىپتىكى پىلاگىئوكلاز بىلەن قوشۇمچە ھالدا ئامفىبولدىن تەشكىل تاپىدۇ. ئۇلۇق ماددىسى ئۇششاق دانىچە ياكى مىكرو كرىستال ھالىتىدە بولۇپ، دالا شىپاتىدىن تۈزۈلىدۇ. مۇناسىۋەتلىك كان مەھسۇلاتلىرى تۆمۈر، مىس قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

دىۋار ئى (پ) ① ئۆي-ئىمارەتنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرىدىغان، خانىلارنى ئايرىپ تۇرىدىغان تام، توسۇق؛ ئۆي دىۋارى. ھويلا دىۋارى. * ھەر تەرەپ كەتمەك ئۆيىن تاشلاپ تۈپەيلى ئىدى نان، ئىگرىشىپ قالغان سەبىلەر تېنىدىن چىقماي بۇ جان، زۇلۇمنىڭ دەرياسىدا سۇ ئورنىغا گەر ئاقسا قان، بەرمىگەن شەپقەت يۈزىدىن ئەلگە بىر سائەت ئامان، كۈنگە قاقلاپ كۆكسىنى يىغلايتتى دىۋار ئالدىدا. ② بىرەر نەرسە-نىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان ياكى بۆلەكلەرگە ئايرىپ تۇرىدىغان قىسمى؛ ئاشقازان دىۋارى. سىلىندىر دىۋارى.

دىۋان I ئى (پ) <ئەد> شېئىرلار توپلىمى، توپلام.

دىۋان II ئى (ر) <پ> <بىن> ئولتۇرۇش ۋە يېتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ساڧا. ئاستى ۋە يۆلەنچۈكلىرىگە پۇرژىنا

قە سوراڭ ئىشى، قە لە نەدەرلىك؛
دېۋانلىق قىلماق. * ئۇلارنىڭ ھېچقانداق
تىرىكچىلىك يولى بولمىغىنى ئۈچۈن، ھەممىسى
دېگۈدەك دېۋانلىق قىلىدۇ.

دېۋە نى (پ) ① چۆچەك، رىۋايەتلەردە
تەسۋىرلىنىدىغان ناھايىتى زور كۈچ-قۇد-
رەتكە ئىگە غەيرىي تەبىئەتلىك خىيالىي
مەخلۇق؛ ۋەزىر ساندۇقنى ئۆيىگە ئېلىپ
بېرىپ شۇنداق ئاغزىنى ئېچىپ قارىسا ساندۇق
ئىچىدە بىر قارا دېۋە يېتىپتۇ. * بالا قارىسا،
دېۋە خۇشال كېلىۋاتقان؛ ئۇ كۈلگە نەدە بىر
كالپۇكى ئاسماندا، بىر كالپۇكى يەردە
سۆرۈلۈپ ماڭىدىكەن؛ قورققىنىدىن نېمە
قىلىشنى بىلمىگەن بولمۇ دېۋىننىڭ ئالدىغا
كۈلۈپ بېرىپتۇ. ② كۆچمە. ناھايىتى قۇدرەت-
لىك، باشقۇرغىلى بولمايدىغان، ئادەم
ئىرادىسىگە بويسۇنمايدىغان نەرسە؛
تۇرسۇن ئۆيىگە كىرىپ چۈشكۈن ھالدا
ۋارقىرىدى؛ - مانا قاسم يۇمشاق چارىمۇ،
قاتتىق چارىمۇ ئەسقاتمايدىغان ئوخشايدۇ. بىز
بىر دېۋىنى مىنۋالدۇق، يا چۈشەلمەيمىز،
يا ماڭالمايمىز، مانا باش قېتىنچىلىق دېگەن!

دېۋە-پەرى دېۋە ۋە دېۋە تائىپىسىدىكى
مەخلۇقلار؛ ئىككى شاھزادە قارىسا پۈتۈن
شەھەرنى دېۋە-پەرى قاپلاپ كەتكەن.
ئۇلار قورقۇپ كۆزىنى يۇمۇۋاپتۇ.

دېۋەز سۈپ ← **جىرىس**؛ دېۋەز نان. *
چۆرە ئۇنىڭغا ئەتكەندە بىر، ئاخشىمى بىر
دېۋەز نان، پېشىندا ۋە كەچقۇرۇن بىر تاۋاق
شور سۇ بېرىپتۇ.

دېۋىندۇرماق «دېۋىنماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ ھارۋىنىڭ ئۈستىگە
چىقىپ، قامچىنى ھاۋادا ئوينىتىپ، قاتتىق ئاۋاز
بىلەن ئاتلارنى چۆچۈتۈپ ئالدىغا دېۋىندۇردى.
دېۋىنماق پ. خىرىس قىلماق، ئېتىلىشقا
تەمشەلمەك، ھۈرىپە يىمەك؛ چېرىكلەر
دەرھال تاشۋايىنى باغلاشقا كىرىشىدۇ، بارات

ياكى بۇلۇتسىمان سۇلياۋ ئورنىتىلىپ
سىرتى ھەر خىل رەختلەر بىلەن
ئورنۇتىلىدۇ. ئادەتتە ئۇنىڭ بىر كىشىلىك،
ئۈچ كىشىلىك ۋە ئايلىما شەكىللىك
دېگەندەك نۇرغۇن خىللىرى بولىدۇ.

دېۋان III نى (پ) ① خان ۋە پادىشاھلىق
تۈزۈمىدىكى دۆلەتنىڭ باش مەھكىمىسى؛
ئوردا؛ خەلىپە ھارۋىن رەشىت دېۋانغا كىرىپ
تەختكە ئولتۇرغانىكەن، ئالاۋىدىن ئەبۇ
ئەششەمات دېۋانغا كىرىپ خەلىپىنى كۆرۈش
بىلەنلا شېئىر ئوقۇپتۇ. * موماينىڭ كىيگەن
كىيىمى شۇنچىلىك ئەسكى ئىكەنكى، ھەتتا
ئوردا دەۋرۋازسىنىڭ ئالدىدىكى ساقچىلارمۇ
ئۇ بىچارىنى دېۋانغا كىرگۈزگۈسى كەلمەپتۇ.
② خان، پادىشاھ تۇرىدىغان جاي؛
ئۆي، خانى؛ ئۇ دېۋانغا كىرىپ، ئەك چەتتىكى
بىراق بىر بۇلۇڭغا بېرىپ تۇرۇۋېلىپتۇ.

دېۋانە نى (پ) كىشىلەردىن سەدىقە
سوراپ، نەرسە-كېرەك تىلەپ تىرىكچىلىك
قىلىدىغان كىشى؛ تىلەمچى، قەلەندەر؛
يىقىلغان تام دېۋاننى بېسىپتۇ (ماقال). *
تولسراق ئۇلار دېۋانە بوۋايدىن يۈسۈپ
قادىرخان توغرىسىدا قىسىلەر ئاڭلايدۇ. *
تېپىن بەردى ھاممال ئاڭا باش ئېگىپ، ۋە
كۆزلىرى كەتتى جۇشقۇن پارقىراپ. تېپىنلارنى
سۆيۈپ ئالدى دېۋانە، ھەم ھاممالغا رەھمەت
ئېيتتى ۋارقىراپ.

دېۋانېگى نى (دېۋان+بە+گى) كونا. ۋاڭ
ئوردىسىنىڭ كاتىپى؛ ئوردىدا ئىككى
دېۋانېگى بولۇپ، بىرى ۋاڭنىڭ يېنىدا يەنە
بىرى ئوردىدا تۇراتتى.

دېۋانلەرچە رەۋ. دېۋانلەرگە ئوخشاش،
دېۋانلەردەك؛ - ئەي كىشى قاياقتىن
كەلدىڭىز، نەگە بارىسىز، مۇنداق دېۋانلەرچە
سەپەر قىلىشتىكى مەقسىتىڭىز نېمە؟ - دەپ
سورىدى پادىشاھ.

دېۋانلىق نى. تىلەمچىلىك قىلىش، سەدد-

باشلىق ياشلار چېرىكلەرگە دېۋىنىدۇ.
دېۋىنىشماق «دېۋىنىشماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

دېيار ئى (ئە) ① مەملىكەت، ۋەتەن،
يۇرت؛ سۆيۈملۈك دېيار، ئەزىز دېيار. * -
ئېلىسىزگە دۈشمەن كەلدى. ئەزىز دېيارىمىزنى
قوغداش كېرەك. بارلىق ئەزىمەتلەر جەڭگە
ئاتلىنىڭلار! * ئۈمىد بىلەن ئەل ئىشىغا قويدۇم
قەدەم، ئەجرىم بىلەن بۇ دېيارغا تۆكۈمەككە
زەر. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

دېيانەت ئى (ئە) ① كىشىلەردە بولۇشقا
تېگىشلىك ۋىجدان، ئىنساپ، ئىشەنچ،
پاكلىق؛ دېيانىتى بار ئادەم. دېيانەت ئىكسى.
* بالا جاكارچىلارغا ئەگىشىپ خېلى يۈرۈپتۇ.
بالا شەھەر خەلقىدىن مەلىكىنىڭ ئەخلاقى
دېيانەتلىرىنى، گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوقلۇقىنى
ئاڭلاپتۇ. * بۇ ئايال قايتا ياتلىق بولسا،
رەسمىي دېيانەتنى يوقاتقان بولىدۇ. ②
دىنىي قائىدىلەرگە قاتتىق رىئايە قىلىش،
دېندارلىق، تەقۋادارلىق؛ ئۇلار مېنى
«ئادەم توپلاپ، ئەلنەغمە قىلىپ كىشىلەردىن
دېيانەتنى كۆتۈردۈك» دەپ، مەسچىت ئالدىغا
بېسىپ 40 دەمرە ئۇردى.

دېيانەتسىز سۈپ ① ئىنساپسىز، ۋىجدانسىز.
② دىنىي ئەخلاق، قائىدە-نىزاملارغا
رىئايە قىلمايدىغان؛ دېيانەتسىز ئادەم. *
- شامەخسۇت زالىم، دېيانەتسىز بولۇپ،
دانا-دانىشمەن زاتلارنى كۆزىگە ئىلمىدى.
ھەممىمىز بىرلىكتە بۇنى يوقىتىشىمىز كېرەك.
ماڭا ئەگىشىشى خالىغانلار ئارقامدىن كېلىڭلار!
- دەپتى ئۇ.

دېيانەتسىزلىك «دېيانەتسىز» سۆزىنىڭ
ئىسىم شەكلى.

دېيانەتلىك سۈپ ① دېيانىتى بار،
ۋىجدانلىق، ئىنساپلىق؛ ئۇلار چوقۇم ھەر

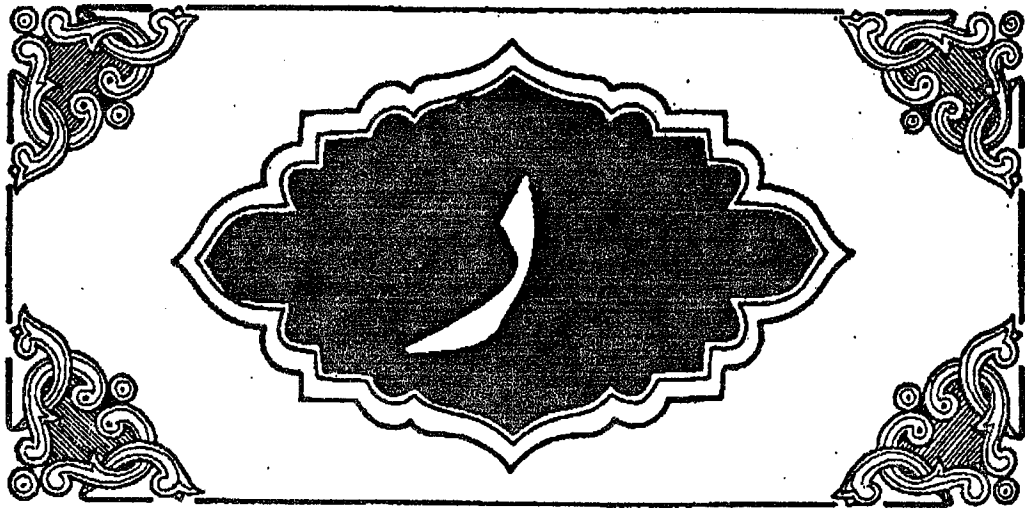
مىللەت خەلقى ئالدىدا جاۋابكار بولۇشى، ئۆز
خىزمىتىگە سادىق بولۇپ، ئومۇم ئۈچۈن
دېيانەتلىك بولۇشى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن
ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى
لازىم. * پادىشاھ ۋەزىردىن بۈگەننى ئاڭلاپ،
ئۇنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىك، دېيانەتلىك پەزىلىتىگە
بارىكالا ئوقۇپتۇ. ② دىنىي ئەخلاق،
قائىدە-نىزاملارغا رىئايە قىلىدىغان؛
تەقۋادار؛ بىزنىڭ ئەركىشى مىسجىت موللا
دېيانەتلىك ئادەم بولغىنى ئۈچۈن بۇ يېتىم
ئوغۇل بىلەن يېتىم قىزنى قازانقتا يوشۇرۇپ،
ھېچكىمگە تىنماي ساقلىدۇ. * - توختى،
سىز ئەمدىلا ھەج قىلىپ كەلدىڭىز، سىز
دېيانەتلىك ئادەم، مەن سىزگە ئېسىل بىر
نەرسە بېرىم، پەيلىڭىزدىن يېنىڭ، - دەپتۇ
يەنە قىز.

دېيەك ئى ① دىئال. شوشاڭنىڭ تىغىنى
قاچىلاشتۇرۇپ تۇتۇپ تۇرىدىغان قىسقا
ياغاچ. ② تىرەك.

دېيۇيىم ئى (ر<>كول) 25.4 مىللىمېتىرغا تەڭ
ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

دېيۇيىملىق سۈپ. دېيۇيىمغا ئىگە، دېيۇيىم
بىلەن ئۆلچەنگەن، دېيۇيىم چوڭلۇقىدىكى؛
14 دېيۇيىملىق تېلېۋىزور.

دېۋىگون ئى (ر<>مالايچە) <زوتول> سۈت
ئەمگۈچى ھايۋان. پۈتۈن تېنى قوڭۇر
كۈل رەڭ بولۇپ، قورسىقىنىڭ رەڭگى
ئاچراق، تۈكسىز، بېشى يۇمىلاق، كۆزى
كىچىك، قۇلاق قالقىنى بولمايدۇ. تۇمشۇق-
نىڭ ئۈچىدا قىلىچىقلىرى بولىدۇ، ئالدىنقى
پۇتى پالاق شەكلىدە، كېيىنكى پۇتلىرى
بولسا رودىمېنتلاشقان بولىدۇ، چىشلىرىدا
بىر جۈپ ئەمچەك توپچىسى بولىدۇ.
دېڭىزدا ياشايدۇ، دېڭىزدىكى ئوت-چۆپلەر
بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

يەنە بار دەمدۇ؟ - دەپ سوراپتىكەن،
 ۋايىت: - خوجا ئاكا، خېنىمىڭ رابىتىسى قازاقتا
 دەيدۇ، - دەپتۇ.

راپاۋەت نى (ئە) يېزىت. ياخشىلىق، خەيرخاھ-
 لىق، خەيرىيەت، ۋاپا: - تەپسە تاغنى
 ئۈرۈيدىغانلار ئىش تاپالماي يۈرىدۇ. ھەرھالدا
 ئۇششاق بالىلىرى بار، راپاۋەتسىز بولۇپ قالسۇن
 دەپ كۈنلۈكىگە يېرىم پۇت بۇغداي بەرگەننى
 بىلمەيدۇ، - دەيدى ئۇ خاماندا ئىشلەۋاتقان
 بىر دېھقانغا كايىپ. * ئورمىلىقنىڭ چېكى يوق،
 ئاي ئوردۇم، كۆزەلمەيمەن؛ ھېچكىمدىن راپاۋەت
 يوق، دەردىمنى ئېيتالمەيمەن.

راپاۋەتچىلىك نى. بىر كىشىگە قىلىنغان
 ياخشىلىق، خەيرخاھلىق، ئىلتىپات قىلىش
 ئىشى: - ھازىر 8-دۇي خەلقى قىيىنچىلىقتا
 قالدى، قولۇڭدىن كەلسە راپاۋەتچىلىكىڭنى
 ئايسا! * - راپاۋەتچىلىك دېگەن نىچۇ قارىسلا،
 بىلىدىغان، ياندۇرالايدىغان ئادەمگە قىلسا
 بولىدۇ، - دەيدى ئۇ قولنى قولتۇقىدىن ئېلىپ
 ئالدىغا چۈشۈرۈۋالغان بىر تال چېچىنى كەينىگە
 ئاچچىقى بىلەن تاشلاپ تۇرۇپ.

① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئونىنچى
 ھەرىپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە
 ئونىنچىنى كۆرسىتىدۇ.

رابات نى (ئە) يېزىت. مېھمانلار قونىدىغان
 جاي؛ مېھمانخانا، ساراي، چۈشكۈن،
 ئۆتەڭ، دەڭ: قارىسام كۆرۈنمەيدۇ، دۇنيانىڭ
 ئۈچى. دۇنيا دېگەن ئەسكى رابات، مەن
 يول ئۆتكۈنچى. * شۇڭا، مانا تەسەۋۋۇرنى
 قانات قىلىپ، ئاي، يۇلتۇزنى قونالغۇ دەڭ -
 رابات قىلىپ، ئىنتىلىشچان روھىمىزنىڭ مىسالى
 دەپ، غايىدىكى ئۇتۇق-شاننىڭ ۋىسالى
 دەپ، «پولات دۇلدۇل»، «جاھاننەما
 ياراتقۇچى، دورا» ياساپ ئۆلگەنلەرگە
 جان قانقۇچى.

رابىت (توغرىسى: رابىتە) ← **رابىتە**.
رابىتە نى (ئە) يېزىت ① بېرىش-كېلىش،
 ئالاقە، مۇناسىۋەت: مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن
 رابىتىم يوق. ② كۆچمە. ئويناش، ئاشنا:
 ۋايىت ھۆپۈپنى قاتتىق مېچىپتۇ. ھۆپۈپ
 «ھۆپۈپ، ھۆپۈپ، ھۆپۈپ» دەپ ۋارقىراپ
 كېتىپتۇ. باي ۋايىتىنى ئۇرۇشنى توختىتىپ: -

پۈتۈن تەڭلىمە بىلەن كەسىر ئىپادىلىك تەڭلىمىنىڭ ئومۇمىي نامى.

راتسىئونال سان <مات> مۇسبەت پۈتۈن سان، مەنپىي پۈتۈن سان، مۇسبەت كەسىر سان، مەنپىي كەسىر سان ۋە نۆللەرنىڭ ئومۇمىي نامى.

راتسىئونال فۇنكسىيە <مات> راتسىئونال ئىپادە بىلەن ئىپادىلىگىلى بولىدىغان فۇنكسىيە. مەسىلەن:

$$f(x) = ax^2 + bx + c, \quad f(x) = 3x^3 - \frac{1}{x}.$$

راتسىئونال كەسىر ئىپادە <مات>

ھەرپلىك ئىپادىنى مەخرەج قىلغان راتسىئونال ئىپادە. مەسىلەن، $\frac{1}{x}$ ، $\frac{a}{b} - c^2$ ، قىسقىچە «كەسىر ئىپادە» مۇدەپىلىدۇ. **راتسىئونال ئىپادە <مات>** رەقەم ۋە ھەرپلەرنى چەكلىك قېتىم قوشۇش، ئېلىش، كۆپەيتىش ۋە بۆلۈش ئارقىلىق ھاسىل بولغان ئىپادە. مەسىلەن، $a^2 + b$ ، $\frac{x}{y-z^2}$.

راتسىيە ئى (ر) رادىئو سىگناللىرىنى قوبۇل قىلغۇچى ۋە ئاڭلاتقۇچى كۆچمە رادىئو ئىستانسىسى.

راخاب ئى (پ) قېتىققا مۇز پارچىلىرىنى سېلىپ تەييارلىنىدىغان بىر خىل يەرلىك سوغۇق ئىچىملىك؛ دوغاپ؛ راخاب ئىچمەك. راخاب ئەتمەك.

راخابچى ئى. راخاب ئېتىپ ساتقۇچى كىشى؛ كاۋاپچى بالىلارنىڭ جاراڭلىق توۋلاشلىرى، ناۋاي، سامسىپەزلەرنىڭ ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي قىچقىرىشلىرى، راخابچى، دوغاپچى ۋە ماروۋنىچىلارنىڭ خېرىدارلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن، قولىدىكى چۆمۈچلىرىنى داسلىرىنىڭ قىرغاقلىرىغا ھەر خىل ئۇداردا كۆڭۈللۈك تاراڭلىتىپ ئۇرۇشلىرىنىڭ ئۆزىلا بىر سەنئەت.

راپاۋەتلىك سۈپ. راپاۋىتى بار، كىشىنى مەمنۇن قىلىدىغان؛ ياخشى؛ خۇش؛ خەيرلىك؛ بىز ھازىرچە بۇ يەردىن دەرھال يۆتكىلىشىمىز، راپاۋەتلىك خەۋەرنى ئۆز قوۋمىلارنىمىزغا ئۇقتۇرۇشىمىز كېرەك.

راپسودىيە ئى (ر <كېك>) <مۇز> مول تەسەۋۋۇرغا ئىگە ياكى بايان خاراكتېرى. لىك بىر خىل چالغۇ ئاھاڭى. ئۇ خەلق ناخشىسى ياكى خەلق ئۇسسۇل مۇزىكىلىرى. نىڭ تېمىسىنى ئۆزگەرتىش ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن.

راپىس ئى (لات) <بوت> ← راپىس پالمىسى. راپىس پالمىسى <بوت> پالما ئائىلىسىدە. كى دائىم يېشىل تۇرىدىغان ۋە توپلىشىپ ئۆسىدىغان چاتقال. غولىنىڭ سىرتىدا تورسىمان تالا غىلىپى بولىدۇ، يوپۇرمىقى ئالغانسىمان ھالەتتە سەككىز-ئونغىچە چوڭقۇر يېرىلىپ، غول ئۇچىدا توپلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئەتىياز ۋە ياز پەسىللىرىدە ئاچ سېرىق رەڭدە ئېچىلىدۇ. كۆپىنچە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ، سۈيىنى چىقىرىۋېتىشى ياخشى بولغان نەم تۇپراقلارغا ئوبدان ماسلىشالايدۇ. شاخلىرى ئىنچىكە ۋە قاتتىق بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھاسا ۋە كۈنلۈك سېپى قاتارلىقلار ياسىلىدۇ.

راتسىئونال سۈپ (ر <لات>) <مات> يىلتىز ئالامەتلىرىدىن خالى، رادىكال ئالامەتلىرى ئىچىگە ئېلىنمىغان، رادىكالىسىز؛ راتسىئونال كەسىر. راتسىئونال كەسىر ئىپادە. راتسىئونال سانلار. راتسىئونال فۇنكسىيە.

راتسىئونال پۈتۈن ئىپادە <مات> مەخرىجى نامەلۇم سان ياكى ھەرپ بولمىغان راتسىئونال ئىپادە. قىسقىچە «پۈتۈن ئىپادە» دېيىلىدۇ.

راتسىئونال تەڭلىمە <مات> راتسىئونال

كەلگەن رادىئو دولقۇنىنى قوبۇل قىلىپ، نىشاننىڭ يۆنىلىش ئارىلىقى، چوڭ-كىچىكلىكى قاتارلىقلارنى ئۆلچەپ بېكىتىدۇ. قوبۇل قىلغان ئېلېكتىر دولقۇنى كۆرسىتىش ئۈسكۈنىسىدە ئەكس ئېتىپ، تەكشۈرۈلىدۇ. خان نىشاننىڭ سۈرئىتى مەلۇم بولىدۇ. رادار ھاۋا رايى شارائىتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىمايدۇ. ئۇ ھەربىي ئىشلار، ئاستىرو-نومىيە، مېتېئورولوگىيە، دېڭىز قاتنىشى، ئاۋىئاتسىيە قاتارلىق جەھەتلەردە كەڭ قوللىنىلىدۇ.

رادون نى (ر>لات) <خىم> رادىئوئاكتىپلىق گاز ئېلېمېنت. بەلگىسى Rn (radon). رادىيىنىڭ يىمىرىلىشىدىن ھاسىل بولىدۇ، يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى 3.8 كۈن. دورىگەرلىكتە رادىيە كېسىلىنى داۋالاشتا ئىشلىتىلىدۇ.

رادىئاتسىيە نى (ر>لات) <فىز> ئىسسىقلىقنىڭ تارقىلىش ئۈسۈللىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، ئىسسىقلىق مەنبەسىدىن چىققان ئىسسىقلىق تۈز سىزىق بويىچە تۆت ئەتراپقا بۆلۈنىدۇ. قاتارلىق ئېلېكتىر ماگنىت دولقۇنىنىڭ تارقىلىشى «رادىئاتسىيە» دېيىلىدۇ.

رادىئاتسىيە ئېنېرگىيىسى <فىز> ئىسسىقلىق رادىئاتسىيىسىنىڭ ياكى ھەر خىل ئېلېكتىر ماگنىت دولقۇنلىرىنىڭ ئېنېرگىيىسى. ئادەتتە كۆرۈنىدىغان نۇر، ئىنفرار قىزىل نۇر ۋە ئۇلترا بىنەپشە نۇرنىڭ ئېنېرگىيىسىنى كۆرسىتىدۇ.

رادىئاتسىيەلىك سۈپ. رادىئاتسىيەگە ئىگە، رادىئاتسىيەگە ئائىت: رادىئاتسىيەلىك خىمىيە. * ئالىملار نۇرنىڭ تەسىرى ئاستىدا پەيدا بولغان رېئاكسىيەنى رادىئاتسىيەلىك خىمىيە دەپ رېئاكسىيە دەپ ئاتايدۇ. * ئامېرىكا، سابىق

راخاچچىلىق نى. راخاچ ئېتىپ سېتىش ئىشى، كەسپى: راخاچچىلىق قىلماق. راخاچ-چىلىق بىلەن شۇغۇللانماق.

راخمان (توغرىسى: رەھمان) ← رەھمان.

راختى نى (ر>گرېك) <تېب> ① بوۋاقلار ياكى كىچىك بالىلاردا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك. بۇنى كۆپىنچە ۋىتامىن D نىڭ يېتىشمەسلىكى، ئۇچەي يوللىرىنىڭ كالىسىي بىلەن فوسفورنى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارى تۆۋەنلەپ كېتىش قاتارلىق سەۋەبلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا، باش يوغىناپ كېتىش، كۆكرەك پۇلتىيىپ چىقىش، دۈمبەك بولۇپ قېلىش، ئىككى پۇت ئەگرى بولۇپ قېلىش، قورساق يوغىناش، يېتىلىش سۈرئىتى ئاستا بولۇش ياكى كېچىكىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. ② چوڭلاردا بولىدىغان بىر خىل ئۈستىخان بوشاش كېسىلى. بۇنى ۋىتامىن D نىڭ يېتىشمەسلىكى ياكى ئاشقازان ۋە ئۇچەيدىكى بەزى كېسەللىكلەرنىڭ كالىسىي بىلەن فوسفورنىڭ مېتابولىزىمغا توسالغۇ پەيدا قىلىشى قاتارلىق سەۋەبلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا، دۈمبە بىلەن تۆۋەنكى مۇچە قاتتىق ئاغرىيدۇ. ئېغىرلاشقاندا ئۇنىڭ شەكلى غەيرىي ھالەتكە ئۆزگىرىدۇ ياكى سۈنىدۇ.

رادار نى (ر>ئىنگ) ئىنتايىن قىسقا رادىئو دولقۇنىدىن پايدىلىنىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدىغان قۇرۇلما. رادىئو دولقۇنى تارقىتىلغاندا توسالغۇغا ئۇچرىسا قايتىپ كېلىدۇ. رادار مۇشۇ قائىدىگە ئاساسەن، رادىئو دولقۇنىنى قويۇپ بېرىپ، ئاندىن قوبۇل قىلىش قۇرۇلمىسى ئارقىلىق قايتىپ

قىلماق. * دادام سادىقتاخۇن ئۈچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە تۆت يىل رادىستلىق قىلغانىدى.

رادىكالى I سۈپ (ر>لات) بۇرژۇئا دۆلىتىنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلەپ تۇپ، قەتئىي ۋە كەسكىن ئۆزگىرىشلەرنى تەشەببۇس قىلىدىغان، قوللايدىغان ياكى ئۇنىڭغا ئالاقىدار بولغان؛ زالىڭ جېمما ئولتۇرغان تەرىپىگە رادىكالى ئېقىمىدىكى مۇخبىرلار ئارقا-ئارقىدىن ئېقىشقا باشلىدى. * ئوتتۇرا ئاسىيادىكى جۇنايدخان، ئىبراھىم گاللىلۇرامۇ بولشېۋىكلارغا قارشى سوقۇشتا رادىكالى تەشۋە-قات يۈرگۈزۈپ يېڭىلىگەندى.

رادىكالى II ئى (ر>لات) ① <مات> يىلتىز چىقىرىش ئەمىلىنىڭ بەلگىسى ② ۋە شۇ ئەمەلنىڭ نەتىجىسى، يىلتىزى؛ گۈزەل ئۇ سانلارنى رادىكالىدىن چىقىرىش ئۇ ياقىدا تۇرسۇن، ئەكسىچە ئۆزىمۇ رادىكالىغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ② <خىم> مولېكۇلە-دا، بىر خىمىيىلىك بىرىكمىدىن ئىككىنچى بىر خىمىيىلىك بىرىكمىگە ئۆزگەرمەي تۇرۇپ ئۆتىدىغان تۇرغۇن ئاتوملار گۇرۇپپىسى.

رادىكالىلار ئى <تارىخ> بۇرژۇئا ئىنقىلابى دەۋرىدىكى بۇرژۇئا ئازىيە ۋە ئۇششاق بۇرژۇئا ئازىيىنىڭ سول قانتىغا ۋە كەللىلىك قىلغان، ئىدىيىسى رادىكالى ۋە كەسكىن تەدبىرلەرنى قوللىنىش ئارقىلىق فېئودالىزم ۋە ئىستىبدات ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇپ تاشلاشنى تەشەببۇس قىلغان سىياسىي گۇرۇھ؛ - ئاڭلىشىغا قارىغاندا، - دەپى ئۇ، - رادىكالىلار گېزىتلىرىگە قىزىقىدىكەنسىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ گېزىتلەرگە دائىم ماقالە يېزىپ تۇرىدىكەنسىز. * شىۋېتسارىيەدە كوممۇنىستلار رادىكالىلارنى قوللايدۇ، بىراق بۇ پارتىيىنىڭ بىر-بىرىگە زىت ئۇسۇلاردىن تەركىب تاپقانلىقىغا، ئۇلارنىڭ بىر قىسمىنىڭ

سوۋېت ئىتتىپاقى، ياپونىيە قاتارلىق ئەللەردە ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، كەڭ كۆلەملىك رادى-ئانتىيىلىك خىمىيە تەتقىقاتى ئورگانلىرى قۇرۇلدى. **رادىئاتور** ئى (ر>لات) <ماشىن> رادىئاتسىيە، كۈنۋېكسىيە ۋە ئۆتكۈزۈش رولىدىن پايدىلىنىپ، ئىسسىقلىق مىقدارىنى ئەتراپىدىكى بوشلۇققا تارقىتىدىغان قۇرۇلما. ئىچىدىن ياندىغان دۆڭگاتېلدا، ماشىنا ھاسىل قىلغان ئىسسىقلىق مىقدارى سۇ ساندۇقىدىكى سوغۇق سۇنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن تارقىتىۋېتىلىدۇ. ئىسسىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پار ئۆسكۈنىلىرىمۇ رادىئاتور-نىڭ بىر خىلىدۇر.

رادىئان مىق (ر>لات) <مات> بۇلۇڭنى ئۆلچەشتىكى بىر خىل بىرلىك. مەركىزىي بۇلۇڭنىڭ قارشىسىدا ياتقان يايىنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىلەن رادىئۇسنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۆزئارا تەڭ بولغاندا، بۇ بۇلۇڭ بىر رادىئان بولىدۇ.

رادىپ ئى (ئە) <ئەد> شېئىر مىسرالىرىدا ئاساسىي قايىدىن كېيىن تەكرارلىنىپ كېلىدىغان بىر خىلدىكى سۆز ياكى سۆز بىرىكمىسى. مەسىلەن، «سۆز گۈلشەند-نىڭ بۇلبۇلگوياسى ناۋايى، مەنە سەدەپ-نىڭ دۇررى يەكتاسى ناۋايى» دىكى «ناۋايى» سۆزى رادىپ بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

رادىست ئى (ر) رادىئوئاپپاراتلىرىنى باشقۇرىدىغان مۇتەخەسسس؛ ئۇ ئىلىدىن كەلگەن ھەربىي خادىم بىلەن كۆرۈشۈشتىن ئىلگىرى يۈك رادىستنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا ئۈرۈمچىگە - ئۆلكىلىك ساقچى باشقارمىسىغا تېلېگرامما ئەۋەتىشنى بۇيرۇدى. **رادىستلىق** ئى. رادىئو ئاپپاراتلىرىنى باشقۇرۇش ئىشى، كەسپى؛ رادىستلىق

قىسقا رادىئو دولقۇنى ئارقىلىق ئالاقىلە-شش، كۆپ تۈر بويىچە رادىئو خەۋەرلە-شش، رادىئو ئارقىلىق تېلېگرامما بېرىش ۋە قوبۇل قىلىش قاتارلىق مەشغۇلاتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇلار ئارقىلىق رادىئو تېلېكترون ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرغىلى ۋە خەۋەرلىشىش ماھارىتىنى ئۆستۈرگىلى بولىدۇ.

رادىئو تىياتىرى <ئەد> رادىئو ئىستان-سىلىرى رادىئو ئارقىلىق ئاڭلىتىدىغان تىياتىر. ئۇ قىسقا رادىئو تىياتىرى ۋە كۆپ قىسىملىق رادىئو تىياتىرى دەپ ئايرىلىدۇ. بۇلاردا پېرسوناژ تىلى، مۇزىكا ساداسى، ناخشا قاتارلىق ۋاسى-تىلەرنى قوللىنىپ ئوبراز يارىتىدۇ ۋە دراما ۋە قەلىكىنى قانات يايدۇرىدۇ. بەزىدە زۆرۈر بولغان چۈشەندۈرۈش سۆزلىرىنى قىستۇرۇپ درامدىكى مەنزى-رىلەرنى ۋە پېرسوناژلار پائالىيىتىنى تولۇقلاپ، ئاڭلىغۇچىلارنىڭ چۈشەنچىسىنى چوڭقۇرلاشتۇرىدۇ. بۇنداق ئەسەرلەرنىڭ تېما دائىرىسى كەڭ، تىلى تىپىكىلىككە ئىگە، جانلىق، راۋان بولىدۇ، ئاممىۋى ئاساسى باشقا ژانىرلارنىڭكىدىن كۆپ بولىدۇ.

رادىئو دولقۇنى <فىز> تېلېكتر ماگنىت دولقۇنلىرىنىڭ ئىچىدىكى بىر قىسمى. دولقۇن ئۇزۇنلۇقى بىر مىللىمېتىردىن 3000 مىللىمېترغىچە بولىدۇ. ئۇ يەنە ئۇزۇن دولقۇن، ئوتتۇرا دولقۇن، ئوتتۇرا قىسقا دولقۇن، قىسقا دولقۇن، ئۇلترا قىسقا دولقۇنلارغا بۆلۈنىدۇ.

رادىئو قوبۇللىغۇچ <فىز> رادىئو ئاڭلىتىشنى قوبۇل قىلغۇچى ئاپپارات. ئۇ ھاۋادىكى رادىئو دولقۇنلىرىنى تۇۋەن

فرانسىيە دەپوكراتىك سوتسىيالىزمچىلار، بىر قىسىم رادىكالىق بۇرژۇئازلار ئىكەنلىكىگە سەل قارىمايدۇ.

رادىكالىق ئى <تارىخ> ① بۇرژۇئا

دۆلىتىنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلەپ، بۇرژۇئا دۆلىتىنىڭ دائىرىسىدىلا دەپوكراتىك ئىسلا-ھات ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدىغان بۇرژۇئا ياكى ئۇششاق بۇرژۇئا ئېقىمى. ② نەزەرىيىۋى ۋە ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا، تۈپ ۋە كەسكىن چارە كۆرۈشنى تەلەپ قىلىش.

رادىكالىزم ئى (د) ← رادىكالىق.

رادىئو ئى (د<لات) ① تېلېكتر دولقۇنلىرىنىڭ

نەۋرىنىشى ئارقىلىق سىگنال، ئاۋاز قاتارلىقلارنى يىراق مۇساپىلەرگە يوللايدىغان ۋە قوبۇل قىلىدىغان تېخنىكىلىق ئۈسكۈنىلەر. بۇلار ئادەتتە خەۋەرلىشىش، ئاڭلىتىش، تېلېۋىزىيە، يىراقتىن كونترول قىلىش، ئاپتوماتلاشتۇرۇش، ئۆلچەش-تەكشۈ-رۈش قاتارلىق جەھەتلەردە كەڭ ئىشلىتىلىدۇ. ② شۇ خىل ئۈسكۈنىلەر ئارقىلىق بېرىلگەن ئاڭلىتىش: رادىئو ئاڭلىماق. ③ رادىئو قوبۇللىغۇچ: رادىئودىن شوخ ئۇسۇل مۇزىكىسى بېرىلۋاتاتتى. مۇزىكا تازا ئەۋجىگە چىققاندا، رادىئو تۇيۇقسىز ئۆچۈپ قالدى.

رادىئو تارقاقچى ئاپپارات <فىز>

يۇقىرى چاستوتىلىق تېلېكتر ماگنىت دولقۇنى ھاسىل قىلىپ سىگنال تارقىتىدىغان رادىئو قۇرۇلمىسى.

رادىئو تەنھەرىكىتى <تەن> دۆلەت

مۇداپىئە تەنھەرىكەت تۈرلىرىنىڭ بىرى. ئۇ ئىشلىتىش سىرتقى ۋاقىتلاردا رادىئو ئۈسكۈنىلىرىنى ياساش، رادىئو دولقۇنىنىڭ يۆنىلىشىنى ئۆلچەش، قىسقا ۋە ئۇلترا

چىققان، تېشىپ ئۆتۈش ئىقتىدارىغا ئىگە زەرىچىلەر دەستىسى. ئادەتتە ئۇ ئالفا نۇرى (a)، بېتا نۇرى (β) ۋە گامما نۇرى (γ) دەپ ئايرىلىدۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدە گامما نۇرىنىڭ تېشىپ ئۆتۈش ئىقتىدارى ئەڭ كۈچلۈك.

رادىئوئاكتىپ ئېلېمېنت <خىم> نۇر چىقىرىش ئارقىلىق يىمىرىلىپ باشقا بىر خىل ئېلېمېنتقا ئايلىنىدىغان ئېلېمېنتلار. مەسىلەن، رادىي، ئۇران، پلۇتونىي ۋە فرانسىي قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

رادىئوئاكتىپ ئىزوتوپ <خىم> رادىئوئاكتىپلىققا ئىگە ئىزوتوپ. ھازىر مەلۇم بولغانلىرى مىڭ خىلدىن ئاشىدۇ. ئۇنىڭ تەبىئىي چىقىدىغانلىرى ۋە سۈنئىي ئۇسۇلدا ياسالغانلىرى بولىدۇ. رادىئوئاكتىپ ئىزوتوپلارنىڭ ئاتومى ئادەتتە ئاتوم-نى ئىپادىلەيدۇ. ئۇلار سانائەت، يېزا-ئىگىلىكى ۋە مېدىتسىنادا ئىنتايىن كەڭ قوللىنىلىدۇ.

رادىئوئاكتىپلىق نى <خىم> بەزى ئېلېمېنتلارنىڭ (مەسىلەن، رادىي، ئۇران قاتارلىق) ئاتوم يادروسىدىكى ماددىلارنى ئۆزلۈكىدىن رادىئاتسىيە قىلىپ ۋە شۇ ئارقىلىق يىمىرىلىپ، باشقا ئېلېمېنتلارغا ئايلىنىش خۇسۇسىيىتى.

رادىئوئاكتىپلىق بۇلغىنىش <ھەرب> يادرو قوراللىرى پارتلىغاندىن كېيىن، رادىئوئاكتىپ ماددىلار تۈپەيلىدىن ھاۋا، يەر ئۈستى ۋە كۆل-دەريالارنىڭ بۇلغىنىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئادەتتە قوغدىنىش ئەسۋابلىرىنى ئىشلىتىش ئارقىلىق ئۇنىڭ جانلىقلارغا يەتكۈزۈلدىغان زىيىنىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

رادىئوئاكتىپلىق ئۇرۇش دورىلىرى

چاستوتىلىق ئېلېكتر سىگنالغا ئايلاندۇرۇپ، چوڭايتقاندىن كېيىن يەنە ئاۋازغا ئايلاندۇرىدۇ.

رادىئو گىمناستىكىسى <تەن> رادىئوئاكتىپلىق قوماندا ئارقىلىق ئوينىلىدىغان چىنىقىش گىمناستىكىسى. ئادەتتە مۇزىكا تەڭكەش قىلىنىدۇ.

رادىئو ئېلېكترون ئىلمى <فىز> ئېلېكترون ئىلمى.

رادىئوئاكتىپ سۈپ (ر>لات) <خىم>

رادىئوئاكتىپلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە، رادىئوئاكتىپلىققا ئائىت: رادىئوئاكتىپ ئېلېمېنت. رادىئوئاكتىپ ماددىلار.

رادىئوئاكتىپ بىئولوگىيە <بىئول>

ئىئونلىشىشتىن ھاسىل بولغان رادىئاتسىيە بىلەن ھاياتلىق ماددىلىرى ئوتتۇرىسىدىكى تەسىرلەرنىڭ مېخانىزمى ۋە ئېففېكتىنى تەتقىق قىلىدىغان تارماق پەن.

رادىئوئاكتىپ كېسەللىكى <تېب> ھەر خىل رادىئوئاكتىپ نۇرلارنىڭ (مەسىلەن، ئاتوم بومبىسى ياكى ۋودورد بومبىسى پارتلىغاندا چىقارغان نۇرلارنىڭ) ئادەم بەدىنىدىكى توقۇلمىلارنى بۇزۇۋېتىشى نەتىجىسىدە پەيدا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك. بۇنىڭدا، بەدەن تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەپ كېتىش، كۆڭۈل ئېلىشىش، تېرە ۋە شىللىق پەردىدىن قان چىقىش، چاچ ۋە تۈكلەر چۈشۈپ كېتىش، ئاق قان دانچىلىرى ئازلاپ كېتىش قاتارلىق ئالا-مەتلەر كۆرۈلىدۇ.

رادىئوئاكتىپ مېتال ئېلېمېنت <خىم>

رادىئوئاكتىپ خۇسۇسىيەتكە ئىگە مېتال ئېلېمېنتلار.

رادىئوئاكتىپ نۇر <فىز> تۇراقسىز ئېلېمېنتلار يىمىرىلگەندە ئاتوم يادروسىدىن

توختىتىش توغرىسىدا بىرقۇر سۆزلەپ بولۇپ،
ئۆزلىرىنىڭ ئوقۇپ چىقىشى ئۈچۈن رادىئوگراممىنى
قوللىرىغا بەردى.

رادىئولاشتۇرماق «رادىئولاشماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇلار بىر
يىل جاپالىق ئىشلەش ئارقىلىق يېتىشەھەر
يېزىسىنى رادىئولاشتۇرۇپ بولدى.

رادىئولاشتۇرۇلماق «رادىئولاشتۇرماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ بىزنىڭ پۈتۈن
يېزىمىز رادىئولاشتۇرۇلدى. * شىمالىي شىنجاڭ-
نىڭ قىشلاقلىرى ئومۇميۈزلۈك رادىئولاشتۇرۇلدى.

رادىئولاشماق پ. رادىئو ۋە رادىئو

كانايلىرىدىن پايدىلىنىش ھەر بىر
ئائىلىلەرگىچە ئومۇملاشماق؛ شىمالىي
شىنجاڭنىڭ قىشلاقلىرىدا رادىئولاشقان ياخشى
ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى. * پىچاننىڭ چوققىسى
يېزىسى پۈتۈنلەي رادىئولاشىپ بولدى.

رادىئولىيە نى (ر>لات) <زۈنول> ئاددىي

ھايۋان. تېنى دۈڭلەك، سۆڭىكى كىرىمىنى
ئوكسىدسىدىن تەركىب تاپقان بولىدۇ.
تېنىنىڭ ئەتراپىدا يېپسىمان پۈتلىرى
بولۇپ، شولىغا ئوخشاش ئورۇنلاشقان.
ئادەتتە ئۇ دېڭىز يۈزىدە لەيلەپ
يۈرىدۇ.

رادىئوئۇزىل نى (ر) بىرەر رايون، يېزا-قىش-

لاق، مەھەللە ياكى زاۋۇت، كان،
كارخانا قاتارلىقلاردا ئاڭلىتىش بېرىش
ياكى رادىئوئىستانسىلىرىدىن بېرىلگەن
تۈرلۈك رادىئوپروگراممىلىرىنى ئۇلاپ
ئاڭلىتىش ئۈچۈن مەخسۇس تەسىس
قىلىنغان سىملىق رادىئو تارمىقى ۋە ئۇنىڭ
مەركىزى.

رادىئوئىستانسا نى (ر>لات+گرېك) رادىئو

دولقۇنلىرىدىن پايدىلىنىپ خەۋەر، ماقالە،
پەن-تېخنىكا بىلىملىرى ۋە سەنئەت

<ھەرب> ئاتوم يادروسى يىمىرىلگەندە
چىقىرىدىغان نۇردىن پايدىلىنىپ، ئاپەت
پەيدا قىلىدىغان سۇيۇق ياكى پاراشوك
ھالەتتىكى رادىئوئاكتىپ ماددىلار. ئادەتتە
ئالاھىدە ئىشلەنگەن ئوق ئىچىگە قاچىلىنىدۇ.

رادىئوپروگرامما نى (ر>لات+گرېك) رادىئودا

ئاڭلىتىلغان نومۇر ياكى پروگرامما.

رادىئوپروگراممىنىڭ نى (ر) <فنز> ←

رادىئو قوبۇللىغۇچ.

رادىئوتېلېفونىڭ نى (ر>لات+گرېك) <فنز>

تېلېفون ماگىنت دولقۇنلىرى ۋاسىتىسى بىلەن
رادىئو سىگناللىرىنى بېرىش، رادىئو ئاڭلىتىش
ۋە قوبۇل قىلىش ھەققىدىكى پەن.

رادىئوتېلېفون نى (ر>لات+گرېك) <فنز>

ئاۋازنى رادىئو دولقۇنلىرىدىن پايدىلىنىپ
يەتكۈزىدىغان تېلېفون. سۆزلەشكۈچى
تەرەپلەردە بىردىن رادىئو تارقاتقۇچى
ۋە قوبۇل قىلغۇچى ئۈسكۈنە بولىدۇ.

رادىئوتېلېگرافى نى (ر>لات+گرېك) تېلېگراف

شىفىرلىرىدىن پايدىلىنىپ رادىئو ئارقىلىق
خەۋەر بېرىدىغان ئالاقە سىستېمىسى.

رادىئوتېلېگرامما نى (ر>لات+گرېك) <فنز>

رادىئو دولقۇنىدىن پايدىلىنىپ ئەۋەتىلگەن
تېلېگرامما. تېلېگرامما ئەۋەتكۈچى ئورۇن
ئەۋەتىلىدىغان سىگنالنى رادىئو دولقۇنىغا
ئايلىنىدۇرۇپ تارقىتىدۇ، قوبۇل قىلغۇچى
ئورۇن سىگنالنى بىۋاسىتە ئاڭلايدۇ ياكى
سىگنالنى قوبۇل قىلغۇچى ئاپپارات بىلەن
خاتىرىلىۋالىدۇ.

رادىئوفوتوگرافىيە نى (ر>لات+گرېك) <فنز>

رادىئو دولقۇنلىرىدىن پايدىلىنىپ ئەۋەتىل-
گەن فوتو تېلېگرامما.

رادىئوگرامما نى (ر>لات+گرېك) رادىئوتېلېگرافى

ئارقىلىق بېرىلگەن خەۋەر: رادىئوگرامما
بەرمەك. * ئابدۇكېرىم ئابباسوۋ ئۇلارغا ئۇرۇش

قاتارلىق پروگراممىلارنى تارقىتىدىغان ئورۇن.

رادىئۇس نى (ر<لات) <مات> چەمبەر مەركىزى بىلەن چەمبەر ئۈستىدىكى خالغان بىر نۇقتىنى تۇتاشتۇرغۇچى كېسك چەمبەر رادىئۇسى، شار مەركىزى بىلەن شار سىرتىدىكى خالغان بىر نۇقتىنى تۇتاشتۇرغۇچى كېسك شار رادىئۇسى بولىدۇ.

رادىي نى (ر<لات) <غم> رادىئوئاكتىپ مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Ra (radium). كۈمۈش رەڭلىك كرىستال، پارقىرايدۇ. ئىنتايىن كۈچلۈك رادىئوئاكتىپلىققا ئىگە ھەمدە ئۈزلۈكسىز كۆپ مىقداردا ئىسسىقلىق چىقىرىدۇ. ئەڭ تۇراقلىق ئىزوتوپىنىڭ يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى 1622 يىل. يىمىرىلىش جەريانىدا رادىئوئاكتىپ گاز - رادوننى ھاسىل قىلىدۇ. رادىي نۇرلىرىنىڭ ئۆتۈش كۈچى ناھايىتى كۈچلۈك بولۇپ، ھايۋان تېنىدىكى توقۇلمىلارنى بۇزالايدۇ ۋە مىكروبلارنى ئۆلتۈرەلەيدۇ. ئادەتتە رادىي ۋە تېرە كېسەللىرىنى داۋالاشتا ئىشلىتىلىدۇ.

رازمېر نى (ر) ھەر خىل كېسىم-كېچەك ياكى كۈلۈچ قاتارلىق سايمان ۋە دېتال-لارنىڭ چوڭ-كىچىكلىك ئۆلچىمى، نومۇرى؛ ئاياغنىڭ رازمېرى. شەپكىنىڭ رازمېرى. كۈلۈچنىڭ رازمېرى. ئامبۇرنىڭ رازمېرى. **رازمېرلىق** سۈپ. رازمېرى بار، ئۆلچەملىك، نومۇرلۇق؛ چوڭ رازمېرلىق كۆڭلەك. چوڭ رازمېرلىق ئاياغ.

رازۇپىد (توغرىسى: رازۇپىدكا) ← رازۇپىدكا.

رازۇپىدچىك نى (ر) دۈشمەن ئەھۋالىنى ۋە قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى تەكشۈر-

رۇش ئۈچۈن ئەۋەتىلىدىغان خادىم؛ بىر كۈنى كەچلىكى، رازۇپىدچىلىرىمىزنىڭ مەلۇماتىغا ئاساسەن، ئالدىمىزدىكى داۋاندىن ئېشىپ، ھاردۇق يەتكەن باندىتلارنىڭ ئۈستىگە چۈشمەكچى بولدۇق.

رازۇپىدچىكلىك نى. رازۇپىدكا قىلىش خىزمىتى، كەسپى؛ يول ئۈستىدە «رازۇپىد-چىكلىك يالدامىسى ئۈچۈن بىرەر نەرسە ئېلىۋالمايمەنمۇ» دېگەن بىر ئوي كالىلامغا كەلدى-دە، دەرھال بۇزۇلۇپ ماناس شەھەرگە كىردىم.

رازۇپىدكا نى (ر) دۈشمەن ئەھۋالىنى ئىگىلەش ۋە قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان ھەرىكەت؛ رازۇپىدكا ئەترىتى. رازۇپىدكا ئايروپىلانى.

رازۇپىدكا ئايروپىلانى <ھەرب> ھاۋا بوشلۇقىدا رازۇپىدكا قىلىش ئۈچۈن مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان ئايروپىلان. بۇنىڭغا ھاۋادىن سۈرەتكە ئېلىش ئاپپاراتى ۋە باشقا ئالاھىدە تېخنىكىلىق ئۈسكۈنىلەر ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولىدۇ.

رازۇپىدكا قىلماق رازۇپىدچىكلارنى ئەۋەتىپ دۈشمەن ئەھۋالىنى ياكى قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى تەكشۈر-مەك؛ ئۇچ ۋىلايەتنىڭ رازۇپىدكا قىسىملىرى باي ناھىيىسىدىكى دۈشمەن ئىستېھكاملىرىنى رازۇپىدكا قىلدى. * باياتىن تېلېفوندا مۇنداق بىر ئەھۋالنى خەۋەر قىلدى: شەھەرلىك جامائەت خەۋەپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ بىرنەچچە كۈن رازۇپىدكا قىلىشى نەتىجىسىدە، قاتىللارنىڭ ناھىيىسىز تەۋەسىدە ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى.

رازۇپىدكىچى نى ← رازۇپىدچىك؛ ئۇلار قورغان تەرەپكە يېقىنلاشقاندا، بۇ ھەمراھىنى ئېتىپ ئۆلتۈرۈپ، مىللىي ئارمىيىنى تېپىۋېلىش

ئۈچۈن بۇ ياققا كېلىۋېتىپتەن. بىز ۋەقە بولغان جايغا بېرىپ، ھېلىقى ئېتىۋېتىلگەن رازۋېدكچىنىڭ جەستىنى ئۆز كۆزىمىز بىلەن كۆردۈق.

رازۋېدكشۇناس نى (ھەربى) رازۋېدكا ئىشلىرىنى تەتقىق قىلغۇچى مۇتەخەسسس. **رازۋېدكشۇناسلىق** نى <ھەرب> رازۋېدكا ئىشلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن: بۇ ئىلىم «رازۋېدكشۇناسلىق ئىلمى» نىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمىغا كىرەتتى.

رازى سۈپ (ئە) ① كۆپرەك خەۋەر ۋەزىپىسىدە كېلىپ، «مەنۇن، خۇرسەن، شاد، قايىل» دېگەن مەنلەرنى بىلدۈرىدۇ: مەن ئۆز تۇرمۇشۇمدىن رازى. * ئۇلار ئۇرۇشتىن كېيىن، كۈننىڭ نىسبىتىنى كۆرۈپ يۈرگىنىگە رازى. * ئىسلاميۇزى دېگەننىڭ ئاستىدا بار كەڭ سازى. كۆپ ئالدىدا سۆزلىدۇق: دوختۇرلاردىن بىز رازى. ② ماقۇل ۋە قايىل بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ پەقەت دۇنياغا تۇغۇلغىنى ئۈچۈنلا ئامالسىز ياشاشقا رازى. * گۈلچىمەن مامۇت ئاكام بىلەن پاتىمە ئانامنىڭ جېنى. گۈلچىمەن ئۈچۈن ئۇلار ئاسماندىكى ئايىنى ئۇزۇپ بېرىشكۈ رازى. **رازى بولماق** ① مەنۇن، خۇرسەن بولماق؛ شادلانماق: رەپىق ئاكا ئۇلاردىن ۋە ئۆزىنىڭ بۇ سۆزىدىن رازى بولغاندەك يېقىملىققىنە كۈلۈپ قوياتتى. ② قانائەت ھاسىل قىلماق، رازىلىق بەرمەك، ماقۇل كۆرمەك، ئۇنىماق، كۆنمەك: ئۇلار بىزنىڭ بۇ تەكلىپىمىزگە رازى بولدى. * دورلۇقتىكى جەڭدە، ھاشىم بەگ بىر ئوفتسېردىن ئايرىلغاندىن كېيىن ھېلىقى يامبۇلارنى چىيەن دارىغىغا قايتۇرۇپ بېرىشكە رازى بولدى. **رازى قىلماق** خۇرسەن قىلماق، قانائەت ھاسىل قىلدۇرماق، ئۇناتماق: ئاممىنى

رازى قىلماق. * ئۇنىڭ بەختى ئاتا-ئانىسىنى ئوبدان رازى قىلىپ، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئېلىش ئىدى. * - بالام، سەن خاپا قىلمىدىڭ، سەن مېنى ئوبدان رازى قىلدىڭ، مېنىڭ كېيىمىنى ئاڭلىدىڭ، - دېدى ئانام كۆز ياشلىرىنى قولنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ.

رازى-رىزا بىرەر ئىشقا، مەسىلىگە رازى بولۇش؛ رازى، رازىمەن.

رازى-رىزالىق ① بىرەر ئىشقا، مەسىلىگە ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن ئۇناتىش؛ رازىلىق، رازىمەنلىك: مەن توختىناخۇن ئاكامنىڭ بالىسىدۇرمەنكى ئۆز رازى-رىزالىقىم بىلەن ئۇشۇ مەيداندا قازىكالاننىڭ ئالدىغا قويۇلغان نەرسە بىلەن باراۋەر ئالتۇننىڭ ئېغىرلىقى قانچىلىك بولۇشىغا قارىماي موللا قۇتلۇق ھاجى ئوغلى مۇسا بايغا 300 تەڭگىگە ساتتىم.

② ئۆلۈم ياكى ۋىدالىشىش ئالدىدا بىز-بىرىدىن رازىلىق سوراش؛ رازىلىشىش: ۋەزىر ئۇلارنى باغرىغا بېسىپ، رازى-رىزالىق بېرىپتۇ، ئۆيدە يىغا-زارە كۆتۈرۈلۈپتۇ.

رازىلاشماق پ. بىر-بىرى بىلەن رازى-رىزالىق تىلىشىپ ۋىدالاشماق؛ رازى بولۇشماق: ئۇ كىشى كېيىننى قولتۇقىغا قىستۇرۇپتۇ-دە، خوتۇن، بالا-چاقىلىرى، قولۇم--قوشنىلىرى ۋە قوۋم-قېرىنداشلىرى بىلەن رازىلىشىپ خوشلىشىپتۇ.

رازىلىق نى ① مەنۇنلۇق، خۇرسەنلىك، شادلىق: سۇتۇق بۇغراخان قوشۇنىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ، خېلى رازىلىق بىلەن قايتتى. ② بىرەر ئىش ياكى مەسىلىگە ئۇنغانلىق، قوشۇلغانلىق، كۆنگەنلىك؛ رىزالىق: رازىلىق سورىماق، رازىلىق بەرمەك. رازىلىق بىلدۈر-مەك. * - ئانا، نېمە بولدىڭ؟ سېنى خاپا قىلىپ قويدۇمۇ يا! مەن ھەربىگە سېنىڭ

مەسىلىگە قارىتا قارشى تەرەپنىڭ رازى بولغانلىقى ئىپادىسىنى بىلدۈرۈشنى تەلەپ قىلماق؛ رازىلىق تىلىمەك؛ ئۈچىنچى كۈنى ۋەزىر ئايالىنى ھەم قىزىنى ئالدىغا چاقىرىپ، ئۇلارغا پادىشاھنىڭ ئۈچ سوئالغا جاۋاب بېرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، بۈگۈن ئۆلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ رازىلىق سورايتۇ.

رازىلىقسىز رەۋ. ئۆز رازىلىقىنى ئالمىغا، ئۆزى خالىمىغان ھالدا؛ مېنى ئۆيدىكىلەر مېنىڭ رازىلىقىمىزلا ئۆيلەپ قويۇشتى، ئايالىم مۇلايىم، ئەقىللىق، ۋىجدانلىق ئايال ئىدى، قانداقتۇر مەن ئۇنى تازا ياخشى كۆرمەيتتىم، سەۋەبى، بىز توي ئالدىدا ئۆزئارا چۈشەنمىگەن.

رازىمەن سۈپ (ئە+پ) بىرەر ئىش ياكى مەسىلىگە چىن كۆڭلىدىن رازىلىقى بولغان، قانائەت ھاسىل قىلغان؛ رازى، خۇرسەن؛ ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدە ئايۇپ ئاكنىڭ سۆزىدىن رازىمەن بولغانلىق ئالامەتلىرى جىلۋىلىنەتتى. * ئۇ ئۆزىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى-نى مۇشۇنىڭ بىلەن بەشىنچى قېتىم ئۆزگەر-تۈپلىش - ھەقىقەتەن ئۇنىڭ قىل ئۈستىدە قالغان ھالاكەتلىك تەقدىرىنى جىددىي قۇتقۇزۇپ قالدى ۋە بۇ سىنالغان ئۇسۇلدىن ئۇ چوڭقۇر رازىمەن ئىدى.

رازىمەنچىلىك (توغرىسى: رازىمەنلىك) ← رازىمەنلىك.

رازىمەنلىك «رازىمەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ كوماندىر ئالماستىڭ قوراللىق يىگىتلىرىنى كۆرۈپ، رازىمەنلىك بىلەن ئالماس-نىڭ قولىنى ئىككى قوللاپ تۇتتى. * ماھىرە رەسىمىنى قولغا ئېلىپ ئىنچىكە سەپىلىپ چىقتى. ئۇنىڭ چىرايىدا رازىمەنلىك ئالامەتلىرى پەيدا بولدى.

رازىيانە نى (پ) <بوت> ← ئارپىبە دىيان.

رازىلىق بىلەن كىرگەنغۇ؟ - دېدى بالا ئانىسىغا ھەيران بولغان ھالدا. * - سەن بىر ئەر، ئۇنى ساڭا بىز رازىلىق بىلەن بەردۇق. سەن ئۇنى توي قىلىپ ئالدىڭ، - دېدى قىزنىڭ ئانىسى يىگىتكە كايىپ.

رازىلىق ئالماق بىراۋنىڭ بىرەر ئىش، مەسىلە قاتارلىقلار ھەققىدىكى كۆڭلىنىڭ مايىللىقىنى، رازى بولغانلىقىنى قولغا كەلتۈرمەك؛ رازى بولۇشقا مۇيەسسەر بولماق، ئېرىشمەك؛ ئەزىمەتكە قىزىنىڭ رازىلىقىنى ئالالمىغان باسستاخۇن تويىنىڭ ۋاقتى ھەققىدىكى مەسىلەتكە بىرىنچە دېيەلمىدى. * ئانامدىن رازىلىق ئالدىم، دادامدىن رازىلىق ئالدىم. سېنىڭ ئىشى-پىراقىڭدا، گويا گۈلخان بولۇپ ياندىم.

رازىلىق بەرمەك بىرەر ئىش ياكى مەسىلە قاتارلىقلارغا قارىتا رازى بولغان-لىقىنى، ئەيۈ قىلغانلىقىنى بىلدۈرمەك؛ ئۇنىماق، كۆنمەك، قوشۇلماق؛ مەن توي تەييارلىقى بىلەن ئالدىراش ئىدىم. ئەخمەتنىڭ قايتا-قايتا تەلپى بىلەن مەن ئۇنىڭغا رازىلىق بەرگەندىم. بىز ئاددىيلا نىكاھ چېيىنى ئۆتكۈزۈمەكچى بولدۇق. * مۇبادا بۇ كىتاب ئۇيغۇر تىلىدا بولغىنىدا، شۇ تاپتا ئۇ، بۇ كىتابنى ئون قېتىم ئوقۇپ چىقىشىمۇ رازىلىق بەرگەن بولاتتى.

رازىلىق بىلدۈرمەك بىرەر ئىش ياكى مەسىلىگە قارىتا ئۆزىنىڭ رازى بولغانلىق پوزىتسىيىسىنى ئىپادىلىمەك؛ رازىلىق بەرمەك، ئۇنىماق، كۆنمەك؛ ھەسەن بۇ ئىشقا باش لىگىشتىپ رازىلىق بىلدۈردى. * بالا ئۆزىنىڭ مەقسەتلىرىنى ئېيتقاندىن كېيىن، ھۇرلىقاخان رازىلىق بىلدۈرۈپ بالا بىلەن مېڭىپتۇ.

رازىلىق سورىماق بىرەر ئىش ياكى

راسا رەۋ (پ) ① ناھايىتى، تازا، بەك، ئىنتايىن، كارامەت، قاتتىق، قالتىس، ئاجايىپ: - بۈگۈن تويىمىز راسا قىزىدىغان بولدى، - دەپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى ئەكبەر. * موماي ئوغلىنىڭ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتكەنلىكىنى ئاڭلاپ راسا خۇشال بولۇپ كەتتى. * قويلار كۈنجۈرە يەپ راسا سەمرىدى. * - ئۇلار مېنى راسا مېھمان قىلدى، بۇ نەرسىلەرنى شۇلار بەردى، مەن ئۇلارنى جۈمە كۈنىگە تەكلىپ قىلىپ كەلدىم، - دەپتۇ پادىشاھ ۋەزىرلىرىگە. ② پۈتۈنلەي، تولۇق، تەلۈكۈس: ئۇلار جەڭنىڭ باشلىنىشى ۋاقتىنى بېرىم كېچە، دۈشمەنلەر راسا ئۇيغۇغا كەتكەن ۋاقتتا باشلاشنى، تېز جەڭ قىلىپ تېز ئاخىرلاشتۇرۇشنى قازار قىلىشتى. * مىللىي ئارمىيە ئۈچ كۈنگىچە گومىنداڭچىلار-نىڭ راسا ئەدەبىنى بېرىپ، «ئەمدى غەلبە قىلىمىز» دەپ تۇرغاندا، تۇيۇقسىزلا چېكىنىپ ئىلىغا قايتىش ھەققىدە بۇيرۇق كېلىپ قالدى. ③ خۇماردىن چىققۇدەك دەرىجىدە، قانغۇچە، بېرىلىپ، تازا: بىر كۈنى ئەپەندىم بىر باققا چۈشۈپ مېۋىلەرنى راسا يەۋاتقىنىدا، باغنىڭ ئىگىسى كىرىپ قېلىپ: - ئەپەندىم، نېمىشقا باققا ئوغرىلىققا چۈشتىڭىز؟ - دەپ سوراپتۇ. * ئوينايدۇ راسا، تەرلەپ ھەم پىشىپ، قىزىپ ئويۇنغا، تازا كىرىشىپ. ④ توپتوغرا: مەن راسا بىر ئاي ئاتامغا ماتەم تۇتتۇم. * مەن ئۇنى راسا بىر يىل كۈتتۈم. **راست** (پ) ① سۈپ. يالغان، ساختا ئە-مەس؛ ھەقىقىي، توغرا، جىڭ: راست گەپ. * ئاخشىمى ئېيتقان سۆز خوتۇننىڭ راست، كۈندۈزى ئېيتقان سۆز ئانىنىڭ راست (ماقال). * راست ئېيتنىڭ قۇتۇلدۇڭ، يالغان ئېيتنىڭ تۇتۇلدۇڭ (ماقال). * 10، -11 ئەسەر-لەردە شىنجاڭغا ئىسلام دىنى ۋە ئىسلام

مەدەنىيىتى تارقالغاندىن كېيىن، شۇنىڭ بىلەن ئەرەب، پارس، ھىندى تىبابەتلىرىنىڭ پەيدىن-پەي تارقالغانلىقىمۇ راست. * - ھە، مانا ئەمدى راست گەپلىرىنى ئېيتتىلا، - دېدى تۆمۈر خەلىپە مەسخىرە بىلەن كۈلۈپ، - ئېشىڭ ھالال بولسا، تۆت كوچىدا ئولتۇرۇپ ئىچ، گېپىڭ ھەق بولسا، خاندىن قورقماي ئېيت دەپتىكەن. مەنمۇ راست گەپنى قىلاي. ② رەۋ. ھەقىقەتەن: مەن ئۇ ئىشنى راست بىلمەي-مەن. * ئۇ قىز راستلا گۈزەلپۇ؟ ③ ئى. ھەقىقەت: كۆزىمىزنى روشەنلەشتۈرۈپ راست ۋە يالغاننى ئاچرىتايلى. * شۇ، راستىنى ئېيتسام، بۇ ئىشنى مەن قىلمىدىم. * - راستىنى ئېيت، كىمگە سېتىۋەتتىڭ، يۈسۈپ چوڭغا ئەمەستۇ؟ - دېدى قىسمەت چورۇق ئەلەم بىلەن شىرمە ھەممەتنىڭ كۆزىگە قاراپ. ④ يۈك «توغرا، بەرھەق، دەرھەقىقەت» دېگەن مەنىدە قىستۇرما سۆز رولىدا كېلىدۇ: راست، كىم مەسئۇل بولىدۇ؟ * - ھە، راست، مەن قايتىشىمدا بازارغا بېرىپ، سادىق بىلەن ئۇچرىشىپ قال-دىم، - دېدى ئېلى بېشىنى مادىسەي تەرەپكە سوزۇپ. **راستىنى ئېيتقاندا** توغرىسى، ھەقىقەتەن: قىزلار يىگىتلەرگە باشقا قىزلاردىن خەت-خالتا كەلسە، ئىچى تارلىق قىلىدۇ، راستىنى ئېيتقاندا، چىدىمايدۇ. **راستتىن** رەۋ. كۆپىنچە «لا-» ئۇلانمىسى بىلەن تۇرلىنىپ كېلىپ، «ھەقىقەتەن، دەرھەقىقەت، ھەقىقىي، دەرۋەقە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: موللانىياز ھەقىقەتنى ئۇققاندىن كېيىن، بۇ ئىشنى ئۆزىمۇ شۇنداق ئويلاپ يۈرگىنى ئۈچۈن، راستتىنلا خۇشال بولدى. * سىز كىچىكىڭىزدە راستتىنلا ياخشى بالا ئىدىڭىز، كېيىن نېمە بولۇپ

كەتكەنلىكىڭىز ئۆزىڭىزگە مەلۇم. **راستچىل** سۈپ. راست سۆزلەشكە ئادەت-لەنگەن، راست سۆزلەشنى ياخشى كۆرىدىغان؛ راستگۈي؛ راستچىل ئادەم. * - بۇ بالا ناھايىتى راستچىل ۋە ئەقىل-پاراسەتلىك بالا ئىدى. * كىشى كەمبەغەل بولسىلا يالغانچى، تۆھمەتخور بولۇپ، باي بولسىلا راستچىل، ئادىل بولامدۇ؟ // قەدىمكى زاماندا ۋە ئۆتكەن دەۋردە، مىسردا شەمسىدىن ئىسىملىك بىر سودىگەر بار ئىكەن. ئۇ ئۆز زامانىسىدىكى سودىگەرلەرنىڭ ئەڭ ھوشيار ۋە ئەڭ راستچىلى ئىكەن.

راستچىللىق ئى. راست سۆزلەيدىغان خىسلەت ۋە ئادەت؛ ئۇ ئۆزىنىڭ راستچىللىقى، ئىشچانلىقى، كەمىنەر-ئىرىشچانلىقى بىلەن ھەممىنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قالدى. * - راستچىللىق ۋە ئىخلاسنىڭ ئەجرىسىدۇر تەر دېگەن. تەر تۆكۈشتىن قورققانغا ئىززەت-ھۆرمەت نەدىكەن؟

راستگۈي سۈپ (ب) ← **راستچىل**؛ راستگۈي بالا. * - ئۇ ھەقىقەتەن سەمىي، راستگۈي ئادەم ئىكەن، - دېدى بوۋاي تەسىرلىنىپ. * راستگۈي ۋە مېھرىبان ئاچچىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئايىتولۇننىڭ كۆڭلى شۇ ئان يېشىلدى. - دە، ئاچچىسىنىڭ مەڭزىگە يەنە ياندۇرۇشلاپ سۆيۈپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ يۇمران كۆكسىنى مۇجۇقلاپ ئوينىغىلى تۇردى.

راستگۈيلىك ئى ← **راستچىللىق**؛ بۇ جاۋاھىرىيۇرۇشلار پادىشاھنىڭ ئالدىدا راستگۈيلىك بىلەن تونۇلغان مەشھۇر ئادەملەر ئىكەن. * ئەپەندىم كەمبەغەل بىر كىشىنىڭ دەۋاسىغا گۇۋاھلىق بېرىش ئۈچۈن قازىخانغا كېلىپتۇ. قازى ئەپەندىنىڭ راستگۈيلىكىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئۇنى گۇۋاھلىقتىن ئۆتكۈزۈمەسلىكىگە ئامال ئىزلەپتۇ.

راستلىق «راست» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: راستلىقى ئاز كىشىنىڭ دوستلۇقى ئاز (ماقال). * نېمەت بۇ سۆزنىڭ توغرىلىقىنى ئانىسىدىن ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئاتىسىنىڭ سۆزىنىڭ راستلىقىغا ئىشىنىپتۇ. * سۇلايمان دەپ كەلگەن گەپلەرنىڭ راستلىقىدىن ئابىدەم قىلچە گۇمانلانمايتتى.

راستلىماق پ. راستقا چىقارماق، راست دەپ تونۇتماق؛ ئۇ ئۆز سۆزىنى راستلىدى. **راست-يالغان** راست ۋە يالغان؛ ئەمەلىيەت بۇ ئوبرازلارنى سىناپ كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ راست-يالغىنىنى ئايرىيدۇ. * باتۇر، قازىنىڭ سۆزىنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن، سۇلتان ھاجغا قارىدى.

راستچوت ئى (ر) كونا. ھېساب-كىتاب، ھېساب.

راستچوت قىلماق ھېساب-كىتاب قىلماق، ھېسابلىماق.

راستخوت ئى (ر) بىرەر ئىش ياكى نەرسىگە سەرپ قىلىش ئۈچۈن مەخسۇس ئاجرىد-تىلىدىغان پۇل، خىراجەت، چىقىم؛ يول راستخوتى، ئوقۇش راستخوتى. * ئۇلار توخۇلىرىنى بۇرۇنلا سويۇپ ئەزىزغا پىشۇرۇپ بەرگەن، ئەڭ ئاخىرقى قوينى داۋالاش راستخوتى ئۈچۈن سېتىۋەتكەنىدى. * جېلىيۈزلىك نادىر ئاكام، يۈز ھارۋىغا باش ئىكەن. راستخوتلىرى زىيادە، باسقان يۈكى ئاش ئىكەن.

راستخوت قىلماق خەجلىمەك؛ خىراجەت قىلماق. چىقىم قىلماق؛ دادام ئورۇققىنە قوللىرىنى تىترەتكەن ھالدا ماڭا: - ھە، بالام بۇ 200 كوي پۇلىنى ئالغىن، ئوقۇش راستخوتى قىلارسەن، - دېدى.

راستخوتسىز ① سۈپ. راستخوتى يوق، راستخوتقا ئىگە ئەمەس؛ راستخوتسىز ئىش. ② رەۋ. راستخوت بىلەن تەمىنلەنمەي،

كە كەلگەن؛ تەييارلانغان، جابدۇلغان؛ راسلاقلق ئاش، راسلاقلق نان، راسلاقلق ماتېرىيال، * ئۇستازى ئالدىغا مىڭلىغان كۆدەك كېلىدۇ ئۇگۈتتەك، تارتىلىدۇ ئۇن. ھاياتقا كۈچ بەرگەن ئەزىم تۈگمەنگە، قەلبىنىڭ تۆرىدە راسلاقلق ئورۇن. // مېھمانخانا قۇربان ئاقساقالنىڭ قىممەتلىك مېھمانلىرى ئۈچۈن دائىم راسلاقلق تۇراتتى ۋە ئۇنىڭدا ھېچكىم يېتىپ-قوپمايتتى.

راسلانماق «راسلماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: راسلانغان نان. * مېھمانلار كۈتۈلىدىغان ئورۇن بايقى مەجلىسلىرىغا زالغا راسلاندى. بۇ يەرگە كىرىپ-چىقىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. * داستىخان سېلىنىپ، ئابلىز ئېلىپ كەلگەن بېلىقلاردىن راسلانغان سەينىڭ خۇش بۇي پۇراقلىرى كىشىنىڭ دىمىغا كۆپۈلدەپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى.

راسلماق پ ① بىرەر ئېھتىياج ئۈچۈن تەييارلىماق، تەييار قىلماق، ھازىرلىماق؛ ياسىماق؛ تاماق راسلماق، نان راسلماق. بىز تۈمەن بويغا يېتىپ كېلىپ، بىر بوستانلىققا جاي راسلاپ ئالماستىڭ ئانىسىنى ئورۇنلاشتۇر-دۇق. * ھېلىم ئاشىق بۇ پۇللارنى لايدا ئارىلاشتۇرۇپ كومىلاچ قىلىپ بولغاندىن كېيىن، توقاچ ناندەك راسلاپ سېپىل تېمىغا چاپلاشقا باشلايتتى. ② سەرەمجانلاشتۇرماق، جابدۇماق (ئۆي ھەققىدە)؛ نىياز دورغا قېزىبەگ خوجىنى موم شامىلار بىلەن يورۇتۇلغان ئايرىم بىر ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ؛ - ھەزرەت-لىرىگە مۇشۇ ھۇجرىنى راسلاپ قويغاندىم، - دېدى. * - سەن بىزنىڭكىگە بېرىپ بىرئاز ئارام ئېلىۋالغىن، - دېدى ئەترەت باشلىقى بوۋاينىڭ ئۆيىنى راسلاۋاتقان كىشىلەر ئارىسىدىكى ئېگىز بويۇق يىگىتكە قاراپ.

③ ئوڭشىماق؛ تۈزىمەك، رۇسلىماق؛ ياسىن

راسخوت ئالماي: راسخوتسىز ئوقۇماق.

راسكار ئى (پ) راسلاش، تەييارلاش.

راسكارلىق ئى ① كىيىم-كېچەكنى پېچىپ

كېشىش ئىشى؛ ئۇستىكارلىق (ماشىنىچىلىق-تا).

② ئاياغ كىيىمنى تىكىپ بولغاندىن كېيىن پەرداز قىلىش، پەردازلاش ئىشى

(موزدۇزلۇقتا)؛ غۇلجا خۇرۇمىدىن تىكىلگەن

بۇ توپلەينىڭ راسكارلىقى 4-ئايدا پۈتۈپ

5-ئايدا قېلىپقا تارتىلغانىدى. ③ بىرەر ئىش

ئۈچۈن ئالدىن قىلىنغان ھازىرلىق، تەييارلىق؛ توي راسكارلىقى. * ئازغىنە

راسكارلىق بىلەن ئوغلىنى ئۆيلەپ، قىزىنى چىقىرىۋالغان سايماخۇننىڭ يۈزى خۇشاللىقتىن

خۇددى پۈتتىكى مەسىنىڭ قونچىدەك پۇرلىشىپ كەتتى. * سارىخان ئانا كەچلىك غىزانىڭ

راسكارلىقىنى قىلىپ بولۇپ، چىلەكنى كۆتۈرۈپ كۆل بويىغا سۇغا چىقتى.

راسكارلىق قىلماق ① كىيىمنى پېچىپ

كەسىمەك، ئۇستىكارلىق قىلماق (ماشىنىچىلىقتا).

② تىكىلىپ بولغان ئاياغ كىيىمگە پەرداز بەرمەك (موزدۇزلۇقتا)؛

ئۇ ھەممە ئۆتۈكلەرنىڭ راسكارلىقىنى تۈگەت-كەندى.

③ بىرەر ئىش ئۈچۈن ئالدىن ھازىرلىق قىلماق، تەييارلىق كۆرمەك،

تەييارلىماق؛ ئۇلار ھۇجرا ئىچىگە تۆمۈرچىلەرنى توپلاپ نەيزە-قىلچ سوقتۇرۇپ خۇپپانە راسكارلىق قىلدى.

راسلاتماق «راسلماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇرى دەرىجىسى: پادشاھ ئۆزى ئۈچۈن بىر ئۆي راسلىتىپ، ئۇنىڭغا «غەم ئۆيى» دەپ نام بېرىپتۇ.

راسلاشماق «راسلماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەتسى ئۇلار ئەتكەن تۇرۇپ، ئوچاقلارغا ئوت يېقىپ تاماق راسلاشتى.

راسلاقلق سۇپ. راسلانغان، تەييار ھالەت-

ئۆزىنى راسلىۋېلىپ يىقىلغان ئېشەكنى يۆلەشكە باشلىدى. * كۆزگە كۆز بېقىش، كۆزلەردە سوئال، نەپەسلەر ئۈستىدە شاھتۇر ئېھتىيات، تەقەززا قۇش، مىلى تاقەتتۇر قەپەس، قۇش ئۇچماق قەستىدە راسلايدۇ قانات.

راسلىنىشماق «راسلانماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

راك I نى (ر) <زونول> بوغۇم ئاياغلىق ھايۋان. تېنى ئۇزۇن بولۇپ باش، كۆكرەك ۋە قورساقنىڭ ئىبارەت ئۈچ قىسمىغا بۆلۈندۈ، تېنىنىڭ سىرتىدا قاسراق ماددىسىدىن تۈزۈلگەن يۇمشاق، نېپىز ھەم سۈزۈك قاپچۇقى بولىدۇ، قورساق قىسمى كۆپلىگەن بوغۇملاردىن قۇرۇلىدۇ. بېشىدا ئۇزۇن-قىسقا كەلگەن بىر جۈپ سەزگۈ مۈڭگۈزچىسى بولىدۇ. كۆكرەك قىسمىدىكى بىرىنچى جۈپ پۇتى ئەڭ چوڭ بولۇپ، ئاخىرقى ئۈچى ئامبۇرغا ئوخشايدۇ. ئادەتتە ئۇ سۇدا ياشايدۇ، سەكرىيەلەيدۇ، كىچىك قۇرتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. تۈرلىرى كۆپ. مەسىلەن، كۆل راکى، چوڭ راک قاتارلىق.

راك II نى (ر) <تب> ئۈستۈنكى تېرە ھۈجەيرىلىرىدىن شەكىللەنگەن يامان سۈپەتلىك ئۆسمە، يەنى سەرەتان كېسەللىكى. ئۇ بارچە يامان سۈپەتلىك ئۆسىملەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە تەڭكسىمان ھۈجەيرە راکى، نېگىز ھۈجەيرە راکى ۋە بەزى راکى كۆپرەك ئۇچرايدۇ ھەمدە بالياتقۇ، سۈت بېزى ۋە ئاشقازان-ئۈچەي يوللىرىدا كۆپ پەيدا بولىدۇ. كۆپىنچە لىمفا يوللىرى ئارقىلىق دەسلەپ لىمفا تۈگۈنلىرىگە، ئاخىرىدا چىگەر، ئۆپكە، مېڭە ۋە سۆڭەكلەرگە كۆچىدۇ.

راك III نى <مۈز> ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «12 مۇقام» نىڭ بىرىنچىسىنىڭ نامى: راک مۇقامى.

راك مۇقامى <مۈز> ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «12 مۇقام» نىڭ بىرىنچىسى. ئۇ جەمئىي 23 نەغمە، 205 مىسرا بولۇپ، 13 چوڭ نەغمە 113 مىسرادىن؛ تۆت داستان سەككىز نەغمە، 58 مىسرادىن؛ ئىككى مەشرەپ، ئىككى نەغمە، 34 مىسرادىن تەركىب تاپقان.

راكېتا نى (ر) <بىم> <ھەرب> ئارقىغا تېپىش كۈچىدىن پايدىلىنىپ ئالغا ئىلگىرىلەيدىغان بىر خىل ئۇچۇش ئۈسكۈنىسى. سۈرئىتى ناھايىتى تېز كېلىدۇ. نۆۋەتتە سۈنئىي ھەمراھ، سۈنئىي سەييارە، ئالەم كېمىسى قاتارلىقلارنى ئالەم بوشلۇقىغا توشۇشتا ئىشلىتىلىۋاتىدۇ. ئۇنى يەنە ئىچىگە ئوق قاچىلاش ئارقىلىق باشقۇرۇلىدىغان بومبىغا ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ. **راكېتا توپ** <ھەرب> راکېتانىڭ ئارقىغا تېپىش كۈچىدىن پايدىلىنىپ ئوقنى ئېتىپ چىقىرىدىغان بىر خىل توپ. ئۇ كۆپ ستوۋوللۇق راکېتا توپ ۋە رېلىسلىق راکېتا توپ قاتارلىقلارغا ئايرىلىدۇ.

راگانكا (توغرىسى: رەگە تەكە) ← رەگە تەكە.

راگازا نى. دىئال. ئۆتكەن-كەچكەن گەپ-سۆزنى تەگەش.

رالاشماق پ. ئۆزئارا پۈتۈشمەك، كېلىشمەك. **رالماق** پ دىئال ① بوزەك قىلماق، دەپسەندە قىلماق، ئاياغ ئاستى قىلماق. ② پاسكنا قىلىۋەتمەك.

رام I نى (ر) ① ئوتتۇرىسىغا ئەينەك قاتارلىقلار سېلىنىدىغان ھەمدە تۇتۇپ تۇرۇش، مۇھاپىزەت قىلىش رولىنى ئوينايدۇ.

ئاڭلىغان ئايپەرنىڭ ئىشقى ئوتى قايتىدىن ئۇلغايدى. شېرىن سۆز ۋە نازلار بىلەن كېچە - كۈندۈز زىياپەت قىلىپ، كۆڭۈل ئاچتى. ھاتمۇ ئۇنىڭغا ئىختىيارسىزلا رام بولۇپ قالدى. * كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەختۇمۇسۇلا پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ، دەريا بويىغا بېرىپ سەيلە قىلىپ كېلىشكە ئىجازەت سوراپتۇ. پادىشاھ ئۆز كۆڭلىدە: «ھە، ئەمدى ئىككى بالىلىق بولغاچقا بىزگە رام بولدى» دەپ ئويلاپ، رۇخسەت قىلىپتۇ.

رام قىلماق بىركىمنىڭ مەيلىنى، راينى، دىققىتىنى تارتماق؛ جەلپ قىلماق، ئۆگىتىشۋالماق؛ مەن ئۇنىڭ سىڭلىم رۇقىيەنى ئاللىقاچان ئۆزىگە رام قىلىۋالغانلىقىنى بىلىپ، سىڭلىمنىڭ راينى ياندۇرماقچى بولدۇم. * مەن شۇ تاپتا چاماداندىكى بۇ نەرسىلەرنىڭ گۈلىنىڭ سەبىي قەلبىنى ئۆزىگە رام قىلىۋېلىپ، ئۇنىڭ چەكسىز ھەۋىسىنى قوزغاۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئولتۇرىمەن. * ئۇنىڭ مەستكە ئوخشاش دەلدەڭشىپ، تىلىنى چاپناشلىرى كىشىلەرنى ئۆزىگە رام قىلىۋالغانىدى.

رامكا ئى (د) ① رەسىم ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى ئىچىگە ئېلىپ قويىدىغان تۆت بۇرجەكلىك جازا؛ رام: بۇ يۇرتتا كىشىلەر سۈرەتلەرنى ئەينەك رامكىلارغا ئېلىپ، تامغا ئېسىپ قويۇشقا ئامراق. * دىلبەر ئەتىسى ئىشتىن چۈشۈپ ۋاقىتلىق يېتىۋاتقان ياتىقىغا كېلىشى بىلەنلا چامادانى ئېچىپ، كىيىملىرىنىڭ ئارىسىدىكى كىچىك ئەينەك رامكىغا قىستۇرۇلغان بىر پارچە رەسىمگە ئۇزاققىچە قاراپ قالدى. ② شەكلى رامغا ئوخشىتىپ سىزىلغان كاتەكچە، رەسىم ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار: گېزىتكە بۇ مۇراسىم توغرىسىدا رامكا ئىچىگە ئېلىنغان خەۋەر بېسىلىپ، بۇ خەۋەردە مۇراسىمغا يەنە ئەخەت-

دىغان قۇرۇلما: دېرىزە رامى. گىرىم ئەينىكىنىڭ رامى. * ئۇ ئورۇندۇق يېنىدىكى دېرىزە ئالدىغا بېرىپ، دېرىزە تەكچىسىدە ئولتۇردى ۋە پەرۋاسىز ھالدا رامغا يۈلەندى. * ئۇ ھېلىدىن-ھېلىغا ئوغلنىڭ رامغا ئېلىنغان سۈرىتىنى ئېلىپ باغرىغا باستى ۋە تاراملاپ تۆكۈلۈۋاتقان كۆز ياشلىرى بىلەن رام ئەينىكىنى نەمدەيتتى. ② ئاپتوموبىل، ۋېلىسىپىت قاتارلىقلارنىڭ ئاساسىي گەۋدە قۇرۇلمەسى: ئۇلارنىڭ دېيىشىۋاتقىنى ئاپتوموبىل ماتورىنى رەسىمى رامغا ئېلىشتىن ئاۋۋال ئۈنۈمنى، كۈچنى سىناپ كۆرىدىغان ئۈسكۈنىنىڭ لايىھىسى بولۇپ، ئاپتوموبىل رېمونت قىلىشى، بولۇپمۇ ماتور رېمونت قىلىشى ۋە قۇراشتۇرۇشتا مۇھىم نەرسە ئىدى. * بۇ ۋېلىسىپىتنىڭ رام، قازان، رول ۋە چىشلىق چاقلىرى قاتتىق سۇلياۋ ۋە ئەينەك تالا بىرىكىمىدىن ياسالغانىدى.

رام قۇرۇلما <بىن> بىنالارنىڭ كۈچ كۆتۈرۈش قىسمى راملىق جازىلاردىن ئىبارەت بولغان گەۋدە قۇرۇلمىسى.

رام II سوپ (پ) ① جەلپ قىلغان، قارىتىلغان، مايىل: بايۋەچچە ئاخىرى بۇ خوتۇننى ئۆزىگە رام قىلىۋالغاندىن كېيىن، خوتۇننى نېمە قىل دېسە، شۇنى قىلىدىغان يەرگە يەتكۈزۈپتۇ. * سېپىت نوچى تولمۇ قارام ئىكەن، ئۇنىڭ خۇسۇسىدا بۆلەكچە ئويلاش ھارام ئىكەن، كۈچ تۇرقىدا كۆڭلى ئارام ئىكەن، كەمبەغەل پۇقرالار ئۇنىڭغا رام ئىكەن. ② سىڭگەن، ئۆزلەشكەن: بۇ سۆز ئۇنىڭ قۇلىقىغا رام ئىدى. * تىلىغا رام ئىدى، دىلىغا ئارام، ئوردۇكەنت - كاشغەر مۇقەددەس ماكان. رام بولماق كۆڭلى، دىلى مايىل بولماق؛ ئۆگىنىپ قالماق: ھاتەمنىڭ ھېكايىسىنى

رامزان ئېيتماق رامزان كۈنلىرى ئىپتار ۋاقتىدا ئۆيمۇئوي يۈرۈپ ئىپتارلىق ۋە سەدىقە تەلەپ قىلىنغان رامزان قوشىقى ئېيتماق.

راندى ئى. لسوتو، جەنۇبىي ئافرىقا، نامىبىيە دۆلەتلىرىنىڭ پۇل بىرلىكى.

راھەت ئى (ئە) ① ئىستېتىك زوق ياكى

ئارام بېرىدىغان نەرسىلەردىن ئېلىنىدۇ. خان لەززەت، ھۇزۇر؛ بۇ ئاددىي پرىنكازچىك-نىڭ جاپالىق ئەمگىكى يۈزلىگەن، مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشى ئۈچۈن ھېسابسىز راھەت بېغىشلاۋاتقانلىقىنى شۇندىلا ھېس قىلىدۇ. * ھەر ھالدا ئۆزۈڭنىڭ

ئەمگىكى سىڭگەن نەرسىنى ئۆز قولۇڭ بىلەن بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ باقساڭ قانداق راھەت ھە؟ ② ھۇزۇر-ھالاۋەت، پاراغەت، تىنچ ۋە پاراۋان ھايات، پاراۋان تۇرمۇش؛ راھەت كۆرمەك، راھەتتە ياشىماق. *

مېھنەتنىڭ تېگى راھەت (ماقال). * بىز ئۇنىڭ بىلەن كېچە-كۈندۈز بىللە ئىشلەپ، راھەتتىنمۇ، جاپانمۇ بىللە كۆرەتتۇق. * دوستلۇق - ئۆزئارا ئىشىنىش، ياردەم بېرىش، چاپادا، راھەتتە بىللە بولۇش ئاساسىدا قۇرۇلۇشى كېرەك. ③ ھەرىبىدە كوماندىر-نىڭ قاتارىدا تۇرغان جەڭچىلەرگە قارىتا «ئارام ئال!» دېگەن مەنىدىكى كوماندا بۇيرۇقى؛ بۇ چاغدا يېقىملىق كۈلۈمسىرىگەن ئەخمەتجان قاسىمى «را-ھەت» دەپ كوماندا بېرىپ قويۇۋىدى، ئەتراپتا كۈلكە كۆتۈرۈلدى، قىزارغان دىجورنىڭ ئۆزىمۇ كۈلۈۋەتتى. ④ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

راھەت كۆرمەك راھەتكە ئىگە بولماق، راھەتتە ياشىماق، راھەتلىنمەك؛ ئانام بىز بەش يېتىم بالىنى چوڭ قىلىپ، قاتارغا قوشۇمەن دەپ تارتىغان جاپاسى قالمىغان،

جان قاسىمى، ئابدۇكېرىم ئابباسۇپلار باشلىق بىر قىسىم مىللىي ئارمىيە رەھبەرلىرىنىڭ قاتناشقانلىقى بايان قىلىنغانىدى. ③ ئىش-ھەرىكەت، پائالىيەت، ۋەقە-ھادىسە ۋە شۇنىڭدەكلەرنىڭ دائىرىسى؛ چەك، چېگرا، دائىرە؛ بۇ جەريانلار ۋە تەپەككۈر ئۇسۇللىرىنىڭ ھېچبىرى مېتافىزىكىلىق تەپەككۈر رامكىسىغا سىغمايدۇ. ④ كۆچمە. ئاسارەت، چەكلىنىش؛ بىز ئىدىيىمىزنى ھەر خىل كونا رامكىلاردىن ئازاد قىلىشىمىز لازىم. * كومپارتىيىنىڭ تەدبىرى، بولغاچ يۈرۈش ئەڭگۈش-تىرى، رامكا-كىشىدىن قۇتۇلۇپ چىققۇق سالامەت باشقىدىن.

رامكىلىق سۆپ. رامكىسى بار، رامكىغا ئېلىنغان؛ مەن ئۆيگە كىرىشىم بىلەن دېرىزە ئالدىدىكى شىرە ئۈستىدە تۇرغان ئاللىقانداق بىر قىزنىڭ رامكىلىق رەسمى دىققىتىمى تارتتى.

راملىق سۆپ. رېمى بار، رام ئورنىتىلغان؛ ئالتۇن راملىق كۆزەينەك تاقىغان، يوغان باش، بېشىدا تۆت تال سارغۇچ چېچى قالغان دوكلاتچى سوئاللارغا جاۋاب قايتۇرماقتا ئىدى. * ئۇنىڭ ئىككى يېقىغا چىرايلىق فابرىكا بىنالىرى جايلاش-قان. ئۇنىڭ تۆمۈر راملىق يوغان دېرىزىلىرىدە باھار قۇياشنىڭ يېقىملىق نۇرلىرى يالىتىرىدۇ.

رامزان ئى (ئە) ① ھىجرىيىنىڭ 9-ئېيى، يەنى قەمەرىيە يىلى ھېسابىدىكى توققۇ-زىنچى ئاي. 30 كۈن بولىدۇ. بۇ ئايدا مۇسۇلمانلار ئاساسەن روزا تۇتىدۇ؛ رەناخان مانا بۇ يىلى رامزان كەلسە ساقمۇساق 30 غا كىرىدۇ. * رامزان ئېيى ئۆتۈپ، ئوچۇق ئېغىز كۈنلەر كەلسە، ئاقسۇ باغلىرىدا بولۇپ، سىلەر بىلەن بەزمە-مەشرەپ ئۆتكۈزۈمىز دېگەن شېرىن ئويلاردا بولۇۋاتىمىز. ② ئەزلەرنىڭ ئىسمى.

تۈزۈككەنە راھەت كۆرمىگەن مەزلۇم ئىدى. * - ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدىكى دۇنيانى ئۆمۈر بويى يېتىپ يېسىمۇ تۈگىمەيدۇ، ئەگەر سەن ئۇ ئائىلىگە كېلىن بولۇپ بارساڭ تازا راھەت كۆرەتتىڭ، - دېدى ھاشىخان سىڭلىسىغا.

راھە تېبەخش سۈپ (ئە+پ) كىشىگە راھەت بېغىشلايدىغان، كىشىنى ھۇزۇرلاندۇرىدىغان؛ ئارامبەخش؛ راھە تېبەخش جاي. * گەرچە يېزىنىڭ راھە تېبەخش ياز ئاخشىمى بولسىمۇ، مەردانىنىڭ باياتىن قىزىپ كەتكەن تېنى بىردىنلا مۇزلىغاندەك بولدى. * مۇتەللىپنىڭ كۆزىدە پەيدا بولغان بۇ ياش دەرد-ئەلەم ياكى قايغۇ يېشىدىن كەسكىن پەرقلىنىپ، يوشۇرۇپ قېلىش ئەسلا مۇمكىن بولمىغان مىسلىسىز زور خۇشاللىقنىڭ تۈرتكىسىدە پەيدا بولۇپ، ئەنە شۇنداق راھە تېبەخش تامچىلار ئارقىلىق باشقىلارغا ئەكس ئېتەتتى.

راھەت-پاراغەت راھەت ۋە پاراۋان تۇرمۇش، ھۇزۇر-ھالاۋەت؛ -ئەي ئائىنىپ، قېچىپ تەككەن ئېرىك ساڭا قانداق راھەت- پاراغەت كۆرسەتتى؟ - دېدى ئۇ سىڭلىسىغا ئاچچىقلىنىپ. * - سەن نېمىنى بىلسەن، ھوقۇق-ئامەت! ئابروي، پۇل، راھەت-پاراغەت دېگەنلەرمۇ ئاشۇ ھوقۇقنىڭ كارامىتى، - دېدى ھەلىسىخان يولدىشى كېرىگە چۈشەندۈرۈپ. * «كوممۇنىستلارنىڭ جاپاغا ئۆزىنى ئېتىشىمۇ باشقىلارنىڭ راھەت-پاراغەتى ئۈچۈن، دېمەك، بىزمۇ راھەت-پاراغەتنى يامان كۆرمەيمىز،» دەپ ئويلىدى ئۇ بەخت ئىچىدە مەست بولۇپ قالغاندەك.

راھە تېبەرس سۈپ (ئە+پ) راھەتنى، ھۇزۇر-ھالاۋەتنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدۇ-غان؛ راھەتكە، ھۇزۇر-ھالاۋەتكە بېرىلگەن، جاپادىن قاچىدىغان؛ راھە تېبەرس ئادەم. * ھېچقانداق جىسمانىي ئەمگەك ۋە

ھەرىكەتكە قاتناشماستىن داۋاملىق ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىش ياكى داۋاملىق ھېچقانداق ئىش قىلماي راھە تېبەرس بولۇپ يۈرۈش نۇرغۇن كېسەللىكلەر پەيدا بولۇشقا سەۋەب بولىدۇ.

راھە تېبەرسلىك «راھە تېبەرس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ راھە تېبەرسلىك قىلماق.

راھە تىسىز سۈپ. راھەتنى يوق، راھەت بېغىشلىمايدىغان؛ دۇنيادا ئىككى نەرسە بار؛ بىرى راھەت، بىرى مېھنەت. خەلق بۇ ئىككى نەرسىنىڭ بىرىدىن قاچىدۇ، بىرىنى ئىزلەيدۇ. ئەمما ھەر ئىككىسى ئادەم بىلەن بىللە مەۋجۇتدۇر، چۈنكى، مېھنەت-جاپاسىز راھەت بولمايدۇ، راھە تىسىز مېھنەت بولمايدۇ. بۇ نەرسىلەر بىر-بىرىگە تايىنىدۇ.

راھە تىسىزلىك «راھە تىسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

راھە تەندۈرمەك «راھە تەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ھاۋا تىنىق ۋە سۈزۈك، چۈشكە يېقىنلىشىپ قالغان قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرى ئۇنىڭ كىيىملىرىدىن ئۆتۈپ، بەدىنىنى راھە تەندۈرەتتى. * بالىلار دادىسىنىڭ ئۆزلىرىنى يۇيۇندۇرۇپ قويۇشىدىن تارتىنمايتتى. چۈنكى سادىق ئۇلارنى راھەت-لەندۈرۈپ يۇيۇپ قويۇش بىلەنلا قالماي، يۇيۇش جەريانىدا ئۇلار بىلەن ئوينىشىپ كۆلدۈرۈپ تېلىقتۇرۇۋېتەتتى.

راھە تەندۈرۈلمەك «راھە تەندۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

راھە تەنمەك پ. راھەت ھېس قىلماق، ھۇزۇر ئالماق، ھۇزۇرلانماق؛ كەنجى بۇ يەردە ئولتۇرۇپ راسا راھە تەندى. * ئۇ، ئانىسىنىڭ باغرىدا راھە تىلىنىپ ئۇخلاۋاتقان ئوغلىغا شادلىنىپ قارىدى. * ئادەم يۇمشاق

كۆرىدە راھەتلىنىپ ئولتۇرۇپ ئەتراپقا سەپسالدى. **راھەتلىك** سۈپ. راھەتنى بار، كىشىنى راھەتلىدى دەيدۇ. بارات ئاللىقاچان ناخشا-ئاھاڭلارنىڭ سېھىرلىك قۇچىغا يۆلىنىپ، خۇددى بوۋاقتەك تىنچ ۋە راھەتلىك ئۇيقۇغا كەتكەندى. * - سەن خىزمىتىڭنىڭ جاپالىق ئىكەنلىكىدىن زارىلىنىپسەن، ئۇنداق قىلغۇچى بولما، كىم راھەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشنى خالىمايدۇ، راھەتلىك تۇرمۇش جاپالىق ئەمگەك-تىن كېلىدۇ، - دەپ سۆزلىدى ئۇ ئۇكىسىغا. **راھەتلىنەرلىك** سۈپ. كىشىنى راھەت-لەندۈرىدىغان، راھەتلىگىلى بولىدىغان؛ ماركو ۋەزىردىن؛ - مەن خان سارىيى دېگەن ئومۇمەن مۇستەھكەم ۋە راھەتلىنەرلىك بولغىنى ياخشى دەپ قارايمەن. خاقان نېمىشقا قەستەنگە بامبۇك بىلەن ساراي ياسىتىدۇ؟ - دەپ سورىدى. **راھەتلىنىشمەك** «راھەتلىنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: تولا چارچىغانلىقنى ئۇچۇنمىكىن، ئۇلار گەرچە تاش ئۈستىدە يېتىشىپ، قاتمۇقات كۆرىپە ئۈستىدە ياتقاندىك راھەتلىنىشكە ئىدى. **راھمان** (توغرىسى: رەھمان) ← **رەھمان**. **راھىب** نى (ئە) <دىن> بۇددا ۋە خرىستىئان دىنىلىرىدا ئائىلىنى تەركىب ئېتىپ، تەركى-دۇنيا بولۇپ، ئۆمرىنى چېركاۋ ۋە ئىبا-دەتخانىلاردا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان كىشى. **راھىبە** نى (ئە) <دىن> ئايال راھىب. **راھىبلىق** ① «راھىب» سۆزىنىڭ ئابست-راكت ئىسىم شەكلى: راھىبلىق قىلماق. ② سۈپ. راھىبلارغا خاس: راھىبلىق تونى. راھىبلىق بەلگىسى. ③ نى <پەلس> ئېتىقادچىلىق. **راۋا** سۈپ (پ) ① بىرەر ئىشقا، مەسىلىگە

قارىتا يول قويۇلۇشى مۇمكىن بولغان؛ ئورۇنلۇق، توغرا؛ يارىنىڭ كىيگەن كۆڭلىكى قىزىل دۇردۇن تاۋاردۇر. شۇ يارىمدىن ئايرىلسام ئۆلمەك ماڭا راۋادۇر. * سۆزۈك ئاقتان تاغ سۈيى، تەنگە داۋا ئەمەسمۇ؟ بىرگە بولۇپ بىر ئۆلسەك، بىزگە راۋا ئەمەسمۇ؟ ② مۇناسىپ، لايىق، ماس؛ يىگىتلەر ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ قانداق «تۈز» لۈك-نى بىلىپ بولغاندى. شۇڭا يەنە تالىشىپ ئولتۇرۇشنى راۋا كۆرمەي ياتاقتىن چىقىپ كېتىشتى. * ئىنسانغىمۇ شۇ خىسلەت راۋا، جاي تاپمىسۇن دىلدا تۈگۈنچەك. دوستلار ئارا ئوچۇق-يورۇقلۇق، يۈكسىلىشكە ئەڭ ياخشى يۆلەك. ③ كۆچمە. تەئەللۇق، تەۋە، مەنسۇپ، خاس؛ - ئالدى بىلەن مۇنۇ ھۆكۈمنى ئاڭلا: مەيلى راستتىن، مەيلى يالغاندىن دېگىن، ئاغزىڭدىن «خوتۇنۇم ئۈچ تالاق» دېگەن سۆز چىققان ئىكەن، شەرد-ئەت ھۆكۈمى بويىچە خوتۇنۇڭ ئەمدى ساڭا راۋا ئەمەس! - دېدى ئۇ كىشى قوشنىسى تۆمۈرئاخۇنغا كايىپ تۇرۇپ. * ماڭا راۋا ئوزۇقسەن، بۇنى سەن ئاتا قىلغان. ئاقىل چاغلاپ ئۆزۈڭنى، باشتىلا خاتا قىلغان. **راۋا بولماق** ① ئورۇنلۇق، توغرا دەپ ھېسابلانماق؛ راۋا كۆرۈلمەك: قىسمەت چورۇق خېزىر بولۇۋېلىپ، خەقنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ تۇڭلۇكتىن سۆزلەپ، ياۋاش، مۇمىن خەقلەرنى بوزەك قىلسا راۋا بولامدۇ؟ * يەنە يول يۈرۈشكە قالماي تاقىتى، قۇزغۇنمۇ توختاپتۇ ئارقىغا داچىپ. بولمايدۇ ھېچ راۋا ئەلنىڭ ھاجىتى دەپ چۇقان سېلىپتۇ بۇ ئىككى شۇم نالىپ. ② لايىق، ماس كەلمەك؛ مۇناسىپ بولماق: شۇ ۋاقتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ: - ياق، خانالاشتىڭىز، ئۇنداق قىلسا، ئۇ ئىككىسى بىر

ئەۋەتسەم بەرمەپسەن جاۋاب،
راۋا بېچى ئى. راۋاب چېلىشنى كەسىپ قىلغان ياكى راۋاب چالدىغان كىشى؛ تاشۋاينىڭ شاگىرتلىرى، يىراق-يېقىن يېزا-قىشلاقلاردىن كەلگەن نەچچە ئونلىغان راۋا بېچى تاشۋاينىڭ جىنازىسى ئالدىدا راۋاب چېلىپ ماڭدى. * بۇ ئەتراپتا يەنە راۋا بېچىلار، ئوغلاقنى ئۇسسۇل ئويناتقۇچىلارمۇ بار ئىدى. * بۇ جەرياندا گۈندىغاندىكى پۈتۈن مەھبۇس-لارغا ئۇنىڭ قەشقەر شەھىرى ۋە يېزا-قىشلاقلار-دا شۆھرەت قازانغان ياش راۋا بېچى تاشۋاي ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى.

راۋات (توغرىسى: رابات) ← **رابات**.
راۋاج ئى (ئە) بىرەر ھالەتتىن ئىككىنچى بىر يۇقىرى ياكى يۈكسەلگەن ھالەتكە ئۆتۈش؛ تەرەققىيات، ئۇلغىيىش؛ راۋاج تاپماق. * ئۇنىڭ كىنۇنىڭ مېھرىدىن كېچىپ دەرس تەكرارلاشقا بېرىلىشىمۇ ئەنە شۇ ئىشلارنىڭ راۋاجى ئىدى. * يېشى 70 تىن ئاشقان بۇ پېشقەدەم پروفېسسور ئازادلىقتىن كېيىن، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسىدە ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك پەن-تېخنىكا ئىشلىرىنىڭ راۋاجى ئۈچۈن ھارغىنىنىمۇ بىلمەي، ھارماي-تالماي ئىشلەپ كەلدى.

راۋاج تاپماق ① بىرەر ھالەتتىن ئىككىنچى بىر يۇقىرى، يۈكسەلگەن ھالەتكە ئۆتمەك؛ تەرەققىي قىلماق، يۈكسەل-مەك، راۋاجلانماق؛ ئۇ بالا: «پەن-تېخنىكا ئىگىلىمەي تۇرۇپ، راۋاج تاپقىلى بولمايدۇ» دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي سۆزلەپ يۈرىدۇ. * بۇ نشان ئەمەلگە ئاشسا، دۆلىتىمىز يېزا-ئىگىلىك مەھسۇلاتىنىڭ مىقدارى جەھەتتە دۇنيانىڭ ئالدىنقى قاتارىغا ئۆتىدۇ، پۈتكۈل خەلق ئىگىلىكى زامانىۋىلاشتۇرۇش جەريانىدا زور دەرىجىدە راۋاج تاپىدۇ. ② مۇۋەپپەقىيەت

تۇغقان بولغانلىقى ئۈچۈن راۋا بولمايدۇ، - دەپتۇ ئۇنىڭغا. ③ تەۋە، تەئەللۇق بولماق؛ مەنسۇپ بولماق؛ «مېنى تالاق قىلىۋاتسا، يەنە بۇ ۋاپاسىز بىلەن ئۆي تۇتمەنمۇ، قانداقمۇ راۋا بولسۇن!» دەپ ئويلىدى ئۇ ئايال ئۆز ئىچىدە قايىناپ.
راۋا كۆرمەك ① ئورۇنلۇق، توغرا دەپ ھېسابلىماق؛ ئورۇنلۇق دەپ بىلمەك؛ ھەممە گۇناھ مەندە تۇرۇپ، قاپ كۆتۈرۈپ نەگە باراي دېگەندەك، بۇ خەق ئۆزىنى تاختىبېشىغا ئېلىپ قويۇپ، جازانىڭ ھەممىسىنى بىزگە راۋا كۆرىدۇ. * مويسېپىتلارنىڭ ئېيتىشىچە، چىن كۆڭلىدىن رازى بولۇپ قىلىنغان قۇربانلىقنى خۇدامۇ راۋا كۆرمەسىمىش. ② لايىق، مۇناسىپ، ماس دەپ قارىماق؛ مەن نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ دېھقان بولۇشىنى زادىلا راۋا كۆرمەيتتىم، دېھقان بولۇش بىز بىلەن كەتسۇن دېگەن چېغىم. * ئۇ ئەمدى 3-سىنىپنى پۈتكۈزگەن نۇرمۇھەممەتكە كادىرلىقنى راۋا كۆردى.

راۋاب ئى (ئە) ئۇيغۇرلارنىڭ زەخمەكتە چالدىغان چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ بىرى. بەش تال سىم تار ئىشلىتىلىدۇ، سىرتقى ئىككى تال تارى ئوخشاش ئاۋازدا سازلانپ، مېلودىيە ئورۇنداپ بېرىدۇ، ئۈچ تال ئىچ تارى تەڭكەشكە ئىشلىتىلىدۇ، ئاۋازى زىل، ياڭراق ۋە ناھايىتى يېقىملىق بولۇپ، يەككە چېلىشقىمۇ، باشقا سازلار بىلەن تەڭكەش قىلىپ چېلىشقىمۇ بولىدۇ؛ راۋاب چالماق. * ئىككى ياساۋۇل چۈجىگە ئېتىلغان ساردەك بېرىپ، تاشۋاينىڭ قولىدىكى راۋاب ۋە باراتنىڭ قولىدىكى داپنى يۇلۇۋېلىپ، يەرگە قاتتىق ئۇرۇپ، ئۇلارنى چۆل-چۆل قىلىۋەتتى. * ئۈرۈمچىدىن كارمۇن ئالدىم، قەشقەردىن راۋاب. مەن ئۆيۈڭگە ئەلچى

شەيئىلەرنىڭ كىچىكلىكتىن چوڭلۇققا، ئاددىيلىقتىن مۇرەككەپلىككە ۋە تۆۋەن دەرىجىدىن يۇقىرى دەرىجىگە قاراپ تەرەققىي قىلىشى، تەرەققىيات.

راۋاق ئى (ئە) كىشىلەرنىڭ ئارام ئېلىشى، ئەتراپىنى كۆزىتىشى، يامغۇر-يېشىن ۋە كۈن نۇرى قاتارلىقلاردىن دالدىلىنىشى ئۈچۈن باغ ياكى ئېگىزىرەك جايلارغا ياكى بىنانىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۈستىنى بىزەپ ياسالغان ئورۇن، پەشتاق. كۆپىنچە ئۇنىڭ تېمى بولمايدۇ، پەقەت تۈۋرۈك ئۈستىلا يېپىلىپ، كۆركەم نەقىشلەنگەن بولىدۇ.

راۋاقلق سۈپ. راۋىقى بار، راۋاق ئورۇن-لاشتۇرۇلغان؛ ئۇ، بۇتقا ئەگەشكەن راھىلارنىڭ يەتتە قات ئاسماندىكى قاتمۇقات راۋاقلق بىنارلار ئۈستىدە ئايلىنىپ ئۇچۇۋاتقان كۆرۈنۈشىگە زوق بىلەن قاراپ چىقتى.

راۋان (پ) ① رەۋ. ھېچقانداق توسالغۇغا ئۇچرىماي، بىرخىلدا، توختالغۇسىز؛ راۋان ھەرىكەت قىلماق. راۋان ماڭماق. * دىلشات كەچتە دەرىستىن چۈشكەندىن كېيىن ئۆيگە كىرىپ مەشىنىڭ كانىپىنى قېقىپ ئىس راۋان ماڭدىغان قىلىپ بەردى. * مەھەللىدىكى قېرى-ياش، ئەر-ئاياللار بىر مەقسەتتە ئۆملىشىپ ئىشلىگەنلىكتىن، ئىككىنچى كۈنى چۈشتە كارىزنىڭ تىلىسى ئېچىلىپ، سۇ مەھەللىگە قاراپ راۋان ئېقىشقا باشلىدى. ② رەۋ. چۈشىنىشلىك، ئوقۇملۇق؛ تېز، بىسالال (نۇتۇق ۋە يېزىق ھەققىدە) : بۇ ئەسەرنىڭ تىلى راۋان ئىكەن. * ئۇ توختاپ خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى، خەت ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ، ئەمما مەزمۇنى راۋان ئىدى. * چەت. ئەللىك دوستلار ئادىلنىڭ ئىنگلىز تىلىنى خېلىلا راۋان سۆزلەيدىغانلىقىغا قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ قولىنى چىڭ قىستى. ③

قازانماق، روناق تاپماق: مەن بىرچاغلاردا خەنزۇچە ئۆگىنەي دەپ، بىر ئوقۇتقۇچى تاپتىم. ئېيىغا بەش سەبەر كۈمۈش پۇل بېرىپ تەلىم ئېلىپ ئۆگىنىشكە باشلىدىم. تىلىم قاتقان چاغلار ئىكەن، ئۆگىنىشىم ئانچە راۋاج تاپماي قويدى.

راۋاجلاندىرۇماق «راۋاجلانماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلار پارتىيىنىڭ 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى ھىمايە قىلىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى تىرىشىپ راۋاجلاندىردى. * ئۇ، ئۇيغۇر مۇزىكا-مۇقاملىرىمىزنى ئامانئىسا خېنىم بىلەن بىللە رەتلەپ، سەپكە تۇرغۇزۇپ بېيىتىپ، راۋاجلاندىرۇپ بىزگە - ئەۋلادلىرىغا يەتكۈزۈپ بەرگەن.

راۋاجلاندىرۇلماق «راۋاجلاندىرۇماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاۋات ناھىيىسىدە ھەر يىلى كۆچەت تىكىپ ئورمان بەرپا قىلىنىپ، ئورمانچىلىق كۆرۈنەرلىك راۋاجلاندىرۇلدى. * ئەمەلىيەت ئارقىلىق ھەقىقەت تېپىلىدۇ، يەنە ئەمەلىيەت ئارقىلىق ھەقىقەت ئىسپاتلىنىدۇ ۋە راۋاجلاندىرۇلىدۇ.

راۋاجلانماق پ. بىرەر ھالەتتىن ئىككىنچى

بىر يۇقىرى يۈكسەلگەن ھالەتكە ئۆتمەك؛ تەرەققىي قىلماق، يۈكسەلمەك، راۋاج تاپماق: پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان بىر نەچچە يىللىق خىزمەتلەر ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپ-چىقىرىشى قايتا ئەسلىگە كەلدى ۋە راۋاجلاندى. * 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدا ئىشچى-خىزمەتچىلەر مائارىپ ئىشى تېزلىكتە راۋاجلاندى.

راۋاجلىنىش ① «راۋاجلانماق» پېئىلىنىڭ

يەنە بىر خىل ئىسپىدىشى. ② <پەلس>

ئۇ يەنە ھېرىپ-چارچىغانلىقىغا قارىماي، گۈرۈپپىدىكى ئىشچىلارنى باشلاپ، رېلىسنى كۆمۈۋەتكەن كۆمۈر-تاشلارنى 15 ۋاگۇنغا قاچىلاپ رېلىسنى ئېچىپ، كۆمۈر توشۇش يولىنى راۋانلاشتۇردى.

راۋانلاشتۇرۇلماق « راۋانلاشتۇرماق »

پېئىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ھازىرغىچە ناھىيە بويىچە 789 يېزا يولى ياسالدى، بۇنىڭدىن 564 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى 415 يېزا يولىغا تاش-شېھىل يانتۇزۇلۇپ، يوللار راۋان-لاشتۇرۇلدى.

راۋانلاشماق پ. توسالغۇسى يوق، راۋان

ھالەتكە كەلمەك؛ راۋان بولماق: تاغ بالىسى بوران توختاپ كەتسە يولىمىز راۋانلىشىپ كېتىدۇ دەپ ئويلاپ، قارا كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ ئولتۇراتتى. * ئەگەر ئۇ كۆڭۈلدىكىدەك يۈرۈشلەشتۈرۈلسە، زەپكەش ئېرىقلىرى راۋانلىشىپ، سۇ ئامبىرىدىن يەر ئاستى بىلەن ئاياغقا ئۆتۈۋاتقان زەي سۇنىڭ خېلى بىرقىسمىنى توسۇپ قالغىلى بولاتتى.

راۋانلىق « راۋان » سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: تىلنىڭ راۋانلىقى. * ھەرقايسى مۇقاملاردىكى چوڭ نەغمە ۋە ئۇنىڭ تەركىبىدەكى مۇزىكىلىق بۆلەكلەر باشقا مۇقاملارغا ئالماشتۇرۇلسا، ئاھاڭ شەكلىدىكى بىردەكلىك ۋە مۇزىكا راۋاجىدىكى راۋانلىق بۇزۇلىدۇ. * بۇ ئاھاڭ، سۆز ۋە ھەرىكەتلەرنىڭ ۋەزىمىن راۋانلىق ئۇلاردىكى قايغۇ-ئەلەمنىڭ بىردىنبىر ئالامىتى ئىدى.

راۋرۇس (توغرىسى: راۋۇرۇس) ←

راۋۇرۇس.

راۋولفيە ئى (ئىنگە لات) <بوت> سۆگە تىگۈل ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ئېللىپس شەكلىدە، گۈلى ئاچ قىزىل كېلىدۇ. تروپىك بەلباغ ۋە سۈبوتروپىك بەلباغدا ئۆسىدۇ. يىلتىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. يۇقىرى قان

سۈپ. توختىماي، ئۈزۈلۈپ قالماي؛ ئۈزلۈك-سىز؛ ئوڭۇشلۇق، يۈرۈشلۈك: سودىسى راۋان. * ھادى مەسئۇل بولۇۋاتقان تراكاتورلار ئوچاستىكىسىنىڭ ئىشلىرى نېمىشقىدۇر باشقا ئوچاستىكىلارغا قارىغاندا تازا راۋان بولمايۋاتاتتى. * بەك قورقۇنچاق كېلىدۇ نادان، ھېچبىر ئىشى بولمايدۇ راۋان. بىلىملىكنىڭ چۈشەنچىسى، قولىغا، قىيىن ئىشىمۇ بولىدۇ ئاسان. ④ سۈپ. ھېچبىر توسالغۇسىز، تۈز، تەكشى، ئەپ: ئۇ يەرنىڭ يوللىرى راۋان.

راۋان بولماق ① توسالغۇسىز، راۋان ھالەتكە كەلمەك، راۋانلاشماق: يوللار شۇنداق راۋان بولۇپ، يوقسۇللار خۇشال بولىدىغان كۈنلەرمۇ كېلەرمۇ؟ ② چىقماق، ئاقماق: بۇ سۆزنى ئىشپت دۈشمەنلەر يۈسۈپ بەگنىڭ بېشىغا قامچا بىلەن ئارقا-ئارقىدىن بىرقانچىنى ئۇردى. يۈسۈپ بەگنىڭ بېشى يېرىلىپ نەچچە يەردىن قان راۋان بولدى. ③ كۆچمە. كەتمەك، ماڭماق، يول ئالماق: قاسم ئۆيىدىن ئالدىراش چىقىپ، تۇياقلىرىغا بىرنەچچە قات كىگىز ئورالغان ئېتىغا مىنىپ، تاراتى تەرەپكە راۋان بولدى. * مەستان كەمبىر «خوپ» دەپ ئېتىكىنى توشىتىۋرۇپ ئالتۇن-يامبۇلارنى ئېلىپتۇ-دە، ئۆيگە بېرىپ بىر بۇلۇڭغا كۆمۈپتۇ، كېيىن تاغقا قاراپ راۋان بولۇپتۇ.

راۋان قىلماق توسالغۇسىز، راۋان ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ راۋانلاشتۇرماق: زامانىۋى دورىگەرلىكتە كاسىنىڭ سۈيدۈك ھەيدەش خۇسۇسىيىتى بولغانلىقتىن، سۈيدۈكنى راۋان قىلىش ئارقىلىق ھارارەتنى ۋە يۇقىرى قان بېسىمىنى چۈشۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ، دېيىلىدۇ.

راۋانلاشتۇرماق « راۋانلاشماق »

پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ ئىككىلەن بىر بولۇپ بىر سائەتتىن كۆپرەك ئېلىشىپ، ئاخىرى مۇزلارنى چىقىپ، سۇنى راۋانلاشتۇردى. *

بەردى. بۇ، لۇتپۇللانىڭ ئالتە ياش ۋاقتى ئىدى. ② <تل> پېئىلنىڭ خەۋەر شەكلى. لىرىدە كۆرۈلۈپ، جۈملىدىكى ئىشنىڭ قانداق تەرزىدە ئېيتىلغانلىقىنى بىلدۈرۈشى؛ مەيلى: راي كاتېگورىيىسى. پېئىل رايلىرى. **راي كاتېگورىيىسى <تل> ← مەيلى كاتېگورىيىسى.**

راي ئېيتماق قاتتىق خاپىلىق، ئىچ ئاغرىقى، ئىچ پۇشۇقى قاتارلىقلارنى پەسەيتىش، كۆڭۈلدىن چىقىرىۋېتىش يۈزىدىن تەسەللى بەرمەك، كۆڭلىنى ياسىماق؛ قوشنىلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئىشتا ئىسھاقنىڭ تەقدىرىگە تەن بېرىشتىن باشقا چارىنىڭ يوقلۇقى ھەققىدە ئۇنىڭغا راي ئېيتىشى.

رايى بارماق ئىدىيىسىدىن، كۆڭلىدىن ئۆتمەك؛ كۆڭلى تارتىماق، خالىماق؛ ئۇنىڭ ئەمدى گەپ ياندۇرۇشقا رايى بارمىدى. * ئۇ ئېغىر سومكىلارنى كۆتۈرۈپ، يەنە كوچا ئايلىنىۋېرىشكە رايى بارمىدى-دە، ئارام ئېلىش ئۈچۈن باغچىغا كىردى.

رايى تارتىماق رايى بارماق، كۆڭلى ئۇنىماق، ياقىتۇرماق؛ گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندا، مېنىڭ بۇ قىزغا چاچ ئالدۇرۇشقا رايىم تارتىمايتتى.

رايغا بارماق دېگىنىگە ماقۇل بولماق، كىرمەك؛ رايغا باقماق؛ تاجىنساخان موماينىڭ رايغا بېرىپ، لۇتپۇللا سۆزىنى ئەگىتىپ باشقا بىر نۇقتىغا يۆتكىمەكچى بولۇپ؛ - تاجىنساخان ئانا، مەن ھەممىنى چۈشەندىم. كەلگۈسىدىن خاتىرجەم بولسالا، - دېدى. * ئانا بالىنىڭ رايغا بېرىپ ئېرىنى ئىزدەپتۇ.

رايغا باقماق باشقىلارنىڭ ئارزۇسىغا، خاھىشىغا قارىماق؛ ئۇ ئاسىيەنى قەدىرلەيتتى، ھۈرمەتلىەيتتى، ئاسىيە مۇ نادىرنىڭ كۆڭلىنى ئاپىتتى، ھەر ئىشتا ئۇنىڭ رايغا باقاتتى. * ئەسلىدە دادام ماڭا تولمۇ ئامراق ئىدى، نېمە دېسەم رايىمغا باقاتتى.

بېسىم كېسىلىنى داۋالاش رولىغا ئىگە. **راۋۇرۇس** (پ) ① سۈپ. ياراملىق، ياخشى، تۈزۈك، بولىدىغان؛ راۋۇرۇس ھۈنەرۋەن. * يېزىمىزدا پارتىيە ياچېيكىسى قۇرۇلغاندىن تارتىپ، بىز كەمبەغەللەر تاغىدەك يۆلەنچۈككە، ئادىل، راۋۇرۇس باشلامچىغا ئىگە بولدۇق. * - سادىر ئاخۇن ئۆپكەننى بېسىۋېلىڭ! گۈلخانغۇ راۋۇرۇس خوتۇن، لېكىن ھازىرقى ئەر خەقلەر يامان، ئۇنىڭ ئۈستىگە گۈلخان سىزدىن خېلىلا ياش، - دېدى ئايخان قوشنىسى سادىر ئاخۇنغا كايىپ. ② رەۋ. تۈز، رۇس، توغرا؛ ئۇ ياش يىگىتتەك بېلىنى تىكلەپ، راۋۇرۇس ئولتۇراتتى. * ئۇ ئىككى-ئۈچ ئاي داۋالىنىپ ساقىيىپ، راۋۇرۇس ماڭالايدىغان بولدى. ③ رەۋ. كەم-كۈتسىز، پۈتۈنلەي، تولۇق؛ راسا؛ خۇمارقىز چاچلىرىنى راۋۇرۇس قارايتىپ، چېكىنىنى ئالدىغا تاراپ كىچىكىگە پۆپۈك چىقاردى. * شاننىيازنىڭ قارىشىچە، قانداق يەر ئىسلاھاتىدىن كېيىن راۋۇرۇس قەد كۆتۈرۈشكە بەل باغلىغان، غەيرىتى ئۇرغۇپ تۇرغان جىگەرلىك يىگىتلەردىن ئىدى. ④ رەۋ. قىينالماي، بىمالال؛ 2-مەۋسۈمگە كەلگەندە ئۇلار ئۆز كەسىپلىرىدىكى خەنزۇچە كىتابلاردىن پايدىلىنىش بىلەن قالماستىن گېزىتلەرنىمۇ راۋۇرۇس كۆزلەيدىغان بولدى. ⑤ رەۋ. پۇزۇر، قاملاشتۇرۇپ، چىرايلىق؛ ئۇ، «دوست بار، دۈشمەن بار» دەپ، راۋۇرۇس كىيىنگەن. شۇ تاپتا ئاۋۇ تۇرماق ئالتۇنخان كۆرسىمۇ تونىمغۇدەك بىر يىگىت سۆلىتىگە كىرگەن.

رايى (ئە) ① كىشى كۆڭلىنىڭ بىرەر ئىش ياكى مەسىلە ھەققىدىكى مايىللىقى؛ مەيلى، خاھىش؛ رايغا باقماق. رايغا قاراپ ئىش قىلماق. رايغا قويۇپ بەرمەك. * ئۇ، دوستىنىڭ رايىنى قايتۇرۇشنى خالىمىدى. * دادىسى لۇتپۇللانىڭ رايى بويىچە شۇ كۈنىلا دەپتەردىن بىرنى ياساپ، ھەرپلەرنى باشلاپ

داد-پەرياد كۆتۈردى. ئەتىسى ئۇنى ئۆيدىن چىقىرالمى، ئۆزۈم ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم. بۇ خوتۇندىن پۈتۈنلەي رايىم يېنىپ كەتتى.

رايالى (توغرىسى: رويال) ← رويال.

رايكا (توغرىسى: رېيكا) ← رېيكا.

رايكوم ئى (ر) «رايونلۇق پارتىيە كومم-تېتى» نىڭ قىسقارتىلغان نامى: رايكوم ئىشخانىسى.

رايون ئى (ر>فران) ① مەملىكىتىمىزدە

ئۆلكە دەرىجىلىك، ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ

ۋە شۇنىڭدەك چوڭ شەھەرلەرنىڭ

تەركىبىي قىسمىدىكى ناھىيە دەرىجىلىك

مەمۇرىي بۆلۈنمە: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم

رايونى. ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونى. *

سايبۇغ رايونى - ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى ئەڭ

چوڭ رايونلارنىڭ بىرى. ② ناھىيىدىن

تۆۋەن، دادۇيدىن يۇقىرى بولغان مەمۇرىي

بۆلۈنمە ۋە شۇ مەمۇرىي بۆلۈنمىنىڭ

مەركىزىي ئىدارىسى: رايونلارغا بۆلمەك.

* رايونىمىزنىڭ ئەھۋالىنى دوكلات قىلغىلى

ناھىيىگە ماڭغاندىم، سىلەرنىڭ كەلگىنىڭلار

ياخشى بولدى، - دېدى ئۇ. * ئېتىز بېشىغا

رايوننىڭ ئالاقچىسى يېتىپ كېلىپ، ھەنپە

بىلەن جاپپارۇپنىڭ رايوندا ئالپاسنى كۈتۈ-

ۋالغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. ③ مەلۇم بىر

خىل نەرسە كۆپرەك چىقىدىغان ھەم

شۇ خىل ئەۋزەللىكى بىلەن باشقا

يەرلەردىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدىغان

جاي، تېررىتورىيە: كانچىلىق رايونى.

پاختىچىلىق رايونى. ئۈزۈمچىلىك رايونى.

بېلىقچىلىق رايونى. چارۋىچىلىق رايونى.

دېھقانچىلىق رايونى. * ئۇ يەر مەملىكىتىمىزنىڭ

ئەڭ مۇھىم ئىقتىسادىي رايونلىرىنىڭ بىرى.

رايونلار ئارا مۇسابىقە <تەن>

ھەرقايسى رايونلارنىڭ ۋەكىل كوماندىلىرى

ئوتتۇرىسىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇسابىقە.

ئادەتتە توپ تۈرلىرى بويىچە ئۆتكۈزۈلىدۇ.

رايغا قارماق ← رايغا باقماق: بۇ

ئىشتا ئۇنىڭ رايغا قارماق بولمايدۇ.

رايغا قويماق ئارزۇسىغا، مەيلىگە،

ئىختىيارغا قويماق: بىزنىڭ ماۋۇ ئادەم

دوختۇر بولسۇن دەيدۇ، مەن ئۆزىنىڭ رايغا

قويماي دەيمەن. * ئاشخانىدىن زىۋىرشانىڭ

ئايالى چىقىپ ئىمىرنىڭ ئالدىغا كەلدى. دە:

- جېنىم ئۇكام، ئاكاڭنىڭ ئورنىغا مەن باراي،

بۈگۈنچە ئۇنىڭ رايغا قوي! - دېدى.

رايى قايتماق بىرەر ئىشتىن كۆڭلى

سوۋۇماق، رايى يانماق: بۇ قىزغا دەسلەپدە

پەرۋانە بولۇپ كەلگەن يىگىتلەر ئۇنىڭ

ئەيىبىنى كۆرۈپلا رايى قايتىپ، كۆڭلى سوۋۇپ

قاچاتتى. * يەرلىرىنىڭ پىتىرلىكى، قۇم-بوراننىڭ

كۆپلۈكى، ئادەملىرىنىڭ نامراتلىقىنى ئويلىساملا

يۇرتۇمدىن رايىم قايتىدۇ.

رايىنى ئالماق بىراۋنىڭ ماقۇللۇقىنى،

رازىلىقىنى قولغا كەلتۈرمەك: - بىز

شتابتىكىلەر ئۇرۇش توختىتىشقا ماقۇل بولمايۋاتقان

يەردە، جەڭچىلەرنىڭ بۇ جەھەتتىن رايىنى

ئېلىش تېخىمۇ تەس، - دېدى قاسىمجان

قەمبىرى ئەسكەرتىپ تۇرۇپ.

رايىنى سىنماق بىرەر ئىش ياكى

مەسىلىگە باشقىلارنىڭ قانداق پوزىتسىيە

تۇتىدىغانلىقىنى، قارىشىنىڭ قانداقلىقىنى

كۆڭلىنىڭ، خاھىشىنىڭ مايىل ياكى

ئەمەسلىكىنى كۆرۈپ باقماق: خەلقنىڭ

رايىنى سىنماق. ئاممىنىڭ رايىنى سىنماق.

* ھازىرچە 20 پارچىدەك ھېكايە يازدىم

ۋە كىتابخانلارنىڭ رايىنى سىناپ بېقىش

مەقسىتىدە ئۇنىڭ بىر قىسمىنى «تارىم»

ژۇرنىلىغا سۇندۇم. ئەگەر بۇ نەرسىلەر كەڭ

جامائەتچىلىكنىڭ ئالقىشىغا ئىگە بولالسا،

داۋاملىق يازمەن.

رايى يانماق كۆڭلى سوۋۇماق، رايى

قايتماق: بۇ ئىشتىن خەلقنىڭ رايى ياندى.

* ئۇ جان ئاچچىقىدا پىچاقنى تامغا ئېتىۋېتىپ،

ئۇنىڭ مەقسىتى رايونلار ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا دوستلۇق ئورنىتىپ ۋە ئۇنى كۈچەيتىپ، مەشىق تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق تەنھەرىكەت تېخنىكا سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت.

رايونداش نى. بىر رايوندا بىرگە ياشىغۇ-چى، تۇرمۇش كەچۈرگۈچى كىشى.

رايونداشلىق نى. بىر رايوندا ياشاش ھالىتى، جەريانى: قەبلە ئىپتىدائىي جەمئىيەت بىلەن باغلىنىشلىق، مىللەت بولسا دۆلەتكە ئوخشاش سىنىپىي جەمئىيەت بىلەن باغلىنىشلىق، قەبلە ئاساسەن قانداشلىقنىڭ بىرلەشمىسى، مىللەت بولسا رايونداشلىقنىڭ بىرلەشمىسى.

رايونلاشتۇرماق «رايونلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يېزا ئىگىلىك بايلىق مەنبەلىرىنى تەكشۈرۈش ۋە رايونلاشتۇرۇش خىزمىتىنى تېخىمۇ ياخشى ئىشلەپ، جايلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرۇپ، يېزا ئىگىلىكىنى تېخىمۇ ئالغا سۈرەيلى. * ئۇرۇقچىلىق شىركىتى بۇ يىل تەكرار سىناق قىلىش ئارقىلىق پۈتۈن ناھىيىدىكى ئۇرۇق سورتلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىنى تەدرىجىي رايونلاشتۇرۇشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشماقتا.

رايونلاشتۇرۇلماق «رايونلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى. رايونلاشماق پ. رايونلارغا ئاجرىتىلماق، رايونلارغا بۆلۈنمەك.

رايونلۇق سۈپ ① رايونغا تەۋە، رايون دەرىجىلىك، رايون خاراكتېرىدىكى، رايونغا ۋەكىللىك قىلىدىغان: يولداش ئىسما ئىمەت 4-ئاينىڭ 10-كۈنى ئاپتونوم رايونلۇق سانائەت-قاتناش يىغىنىدا مۇھىم

يولبۇرۇقلارنى بەرگەندى. * يىغىن باشلىنىپ بىرەر سائەتتىن كېيىن مەدەنىيەت ئۆيىگە ئالماس، شانىياز، لەيلىگۈللەر كىرىپ كەلدى. ئۇلار ھازىرلا رايونلۇق پارتكوم يىغىنىدىن چىقىپ بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەندى. ② رايونغا قارايدىغان، قاراشلىق: باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئايىغىدا بۇ يىل ئەتىياز ئوقۇش باشلىغان رايونلۇق ئوتتۇرا مەكتەپ، ئۇنىڭ قارشى تەرىپىدە رايونلۇق تېببىي پونكىت، دۇكان، ماگىزىنلار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

رايونلۇق ئاينىش <كېئول> ← **رايونلۇق مېتامورفوزم**.

رايونلۇق مېتامورفوزم <كېئول> ھەر خىل مېتامورفىلىق ئامىللار (مەسىلەن، تېمپېراتۇرا، كۈچىنىش، ستاتىك بېسىم ۋە قىزىق ئېرىتمىلەر) نىڭ ئومۇمىي تەسىرىدە ھاسىل بولىدىغان بىر خىل كۆلىمى كەڭ مېتامورفوزم. بۇ خىل مېتامورفوزمنىڭ نەتىجىسىدە، كۆپىنچە چوڭ رايون خاراكتېرىدىكى مېتامورفىلىق جىنسلىر (مەسىلەن، تارىشا جىنس ۋە گىنېيسى قاتارلىقلار) شەكىللىنىدۇ.

رايونلۇق ھۆكۈمەت چوڭ شەھەرلەردە شەھەرگە بىۋاسىتە قارايدىغان ناھىيە دەرىجىلىك ھۆكۈمەتنى كۆرسىتىدۇ.

رايش سۈپ (پ) گەپ-سۆزگە كىرىدىغان، قۇللىق يۇمشاق، ياۋاش، مۇلايىم، مۆمىن، ئىتائەتچان: رايش بالا. رايش ئادەم. * ئايشەنىڭ ئاپسى خېلىلا رايش ئايال، ئۇ مېنىڭ ئاپام بىلەن ياخشى ئۆتىدۇ.

رايشلىق «رايش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: رايشلىق قىلماق. * ئۇ پۈتۈنلەي رايشلىق بىلەن: - ئەلۋەتتە بەجا كەلتۈردىمەن، - دېدى.

رەب (رەببى) نى (ئە) ① پەرۋىش قىلغۇچى ئاللا، خۇدا، پەرۋەردىگار: يا، رەببىم. * - ئەرشى ئەزىم ۋە روھى زېمىننىڭ رەببى بولغان ئاللاننىڭ ئىرادىسىگە، تەقدىرنىڭ قىسمىتىگە كىممۇ بويۇن تولغىيالا- سۇن؟! - دېدى ھەممەيلەن. * شۇنداق قىلىپ، ئۇستىقۇل جاھاننىڭ نېرىسىغا، ئالتە شەھەرنىڭ بېرىسىگە، بېرىسىگە بولغاندىمۇ يوغنىغا، ھەممىگە داغلىق بولغىنىغا رەببىم دەپ راۋان بولۇپتۇ. ② غوجىدار، خوجايىن، ئىگە .

رەببىنا نى (ئە) <دىن> رەببىمىز، پەرۋەر- دىنگارىمىز: نۇرغۇن كىشىلەر ياقلىرىنى تۇتۇشۇپ: - يا، رەببىنا، نېمىدىگەن قورقۇنچ- لۇق مەنزىرە بۇ، - دېيىشتى.

رەببىيە سىنانى نى (ئە) ← رەببىيە لئاخىر. **رەببىيە لئاخىر نى (ئە)** ھىجرىيە يىل ھېسابىدا 4- ئاينىڭ ئەرەبچە نامى. **رەببىيە لئەۋۋەل نى (ئە)** ھىجرىيە يىل ھېسابىدا 3- ئاينىڭ ئەرەبچە نامى.

رەپتار نى (پ) ۋەزىيەت، ئەھۋال، ھالەت؛ پەيىل، ئەلپاز: - ھەي تاغەي، بۇ جاھاننىڭ رەپتارىنى بىلىپ بولمايدۇ...، - دېدى ئۇ. * ئۇ، بۇ شېئىرلارنىڭ زامانىنىڭ رەپتارىغا بېقىپ، خۇشامەتگۈيلىق بىلەن يېزىلمىغان، ئىنقىلابىي چاقىرىقلاردىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى دەرىۋۇ ئەسلىگە ئىدى. * قىيا باقىپ ۋۇجۇد دۇتارىنىڭ دىلتارىنى چەكتىڭ، تەبەسسۇم بىرلە شاد ئەيلەپ، كۆڭۈل رەپتارىنى چەكتىڭ، چۈشۈمدە ئۇشۇ مەڭزىم- گە لېۋىڭ ئانارنى چەكتىڭ، قىلىپ جادو دىماغىغا خوتەن ئىپارىنى چەكتىڭ.

رەپتارغا باقماق ئەھۋالغا، ۋەزىيەتكە، پەيلىگە، ئەلپازغا قارىماق: جاھاننىڭ رەپتارىغا بېقىپ ئىش قىلماق. * ئۇ، كىشىلەر-

نىڭ رەپتارىغا بېقىپ ئىش قىلىدىغان ئادەم. **رەپتاي** (توغرىسى: رەپتار) ← **رەپتار**. **رەپرەپ سۇپ ①** بۇزۇق، پاسكىنا، ئەسكى: - كاتولىك رەپرەپ خوتۇنلارغا ۋە ئۇلارنىڭ ھارامدىن بولغان بالىلىرىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولىدىغانلىقىنى ئاللىقاچان ئېيتقاندىمۇ سىزگە! - دېدى ئۇ ئاچچىقلىنىپ. ② **جانسىز، ئۆلەرەمەن، ئاۋاق، ئورۇق:** - ئۇ چاغلاردا بىر ئادەم بىرەر- بىرەر رەپرەپ مېكىيانى قولىتۇققا قىستۇرۇپ ئۆتسىمۇ، «كاپە- تالىزم يولغا ماڭدى» دەپ دادۇي، شياۋدۇيگە مەلۇم قىلماي بولمايتتى- دە! ھەي ئۇ كۈنلەر، - دەپ سۆزلەپ كەتتى ئۇ ئاغزى- ئاغزىغا تەگمەي.

رەپىتىس (توغرىسى: رەپىتىسىيە) ← رەپىتىسىيە .

رەپىق نى (ئە) ① يېزىت. يېقىن دوست، ھەمراھ، يولداش: پەشتاقنى قاپلاپ كەتتى، كۆكتىن بۇلۇت - ئاسمان، مۇرادلارغا يەتكۈزدى، رەپىق بولۇپ شۇ زامان. ئىززەت- ھۆرمىتىم چەكسىز، باھار كۈتىمەن خاقان، مەۋلۇت ئوقۇتۇپ ھەر چاغ، قىلمەن خەير- ئېھ- سان. ② **ئەرلەرنىڭ ئىسمى.**

رەپىقە نى (ئە) خوتۇن، (ئايالغا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ): ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ رەپىقىسى ئايىمخاننىڭ جىنازا نامىزىغا پۈتۈن يۇرت، پۈتۈن ئۇرۇق- تۇغقانلار، يارۇبۇرادەرلەر بولۇپ ناھايىتى كۆپ ئادەم توپلانغانىدى. * - بىز بارغان مەملىكەتتە بىر ئايال پادىشاھ بار ئىكەن، ئۇ پەخرىد دۆلەتنىڭ رەپىقىسى ئىكەن، - دېدى ئۇ.

رەت I نى (ئە) ئىنكار، رەددىيە؛ قوبۇل قىلمايلىق، باش تارتىش.

رەت قىلماق ① ئىنكار قىلماق، رەددىيە بەرمەك، يوققا چىقارماق: - يالغان! ئۇلار

ئىشلار رەتى بويىچە خاتىرىلەنگەن «ياڭاقلىق يېزىسىنىڭ تەزكىرىسى» ئىكەنلىكىنى يۈزبېشىلار بىر قاراپلا بايقىدى. ③ مىق، قېتىم، مەرتەم: مەن ھەدەپ ئۈستەل سائىتىنى قولۇمغا ئېلىپ قاراپ قويايتتىم، بىرنەچچە رەت قولۇمغا تۇتۇپ تىڭشاپمۇ باقتىم. ④ ئى <گېئول> بوشلۇق كاتەكچىسىدىكى بىر تۈز سىزىق ئۈستىدە بىر-بىرىگە ئۇلىنىش ئارقىلىق تىزىلغان تۈگۈنلەردىن ھاسىل بولغان گېئولوگىيەلىك شەكىل.

رەت قىلماق رەتكە تىزىلغان ھالەتكە كەلتۈرمەك، رەتكە تىزماق، قاتار قىلماق: قارىغۇدەك بولسا، شەھەرنىڭ ھەممە يېرىنى پادىشاھنىڭ ياساۋۇللىرى قاپلىغان، ئۇلار ئۇچرىغانلىكى كىشىنى بىر رەت قىلىپ تىزىلدۈرۈپ ئېلىپ كېتىۋاتقۇدەك.

رەتكە تۇرغۇزماق رەتكە تىزماق، سەپكە تۇرغۇزماق: پات ئارىدا گۇمانلىق ئۇنسۇرلارنى يېڭىباشتىن رەتكە تۇرغۇزۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سۇ قۇرۇلۇشى ئورنىغا ئاپىرىپ، تاكى كېلەر يىل ئەتىيازغىچە قاتتىق نازارەت ئاستىدا ئىشلىتىدۇ.

رەتكە تىزماق رەتكە تۇرغۇزماق، سەپكە تىزماق.

رەتكە چۈشمەك قالايمىقان، چۆۋالچاق ھالەتتىن رەتلىك، تەرتىپلىك ھالەتكە كەلمەك، نورماللاشماق، ئىزغا چۈشمەك: ئۇنىڭ تۇرمۇشى رەتكە چۈشتى. * ئۇ چاغدا مېنىڭ ئۆي ئىشلىرىم تېخى تولۇق رەتكە چۈشۈپ بولمىغانىدى.

رەتكە سالماق تۈزىمەك، ئوڭشىماق، رەتلىمەك: - مۇۋاپىق پەيتتە، ھاپىز يىڭچاڭ بىلەن نىياز يىڭچاڭنىڭ چېرىكلىرىنى رەتكە سېلىپ، ئۈچ ئاتلىق باتالىون ئەۋەتمەن، - دېدى ياك جاڭجۈن ئۇنىڭغا. * دۆلەت ھەر

بىر قوي ئۈچۈن بىر بىگۇناھ دېھقاننى ئۆلتۈردى! - دەپ رەت قىلدى پولات. * دىئالېكتىكىلىق ماتېرىيالزىمچە بىلىش نەزەرىيىسى ئەمەلىيەتنى بىرىنچى ئورۇنغا قويدۇ، بىلىشنى ئەمەلىيەتتىن ئايرىۋېتىدىغان بارلىق خاتا نەزەرىيەلەرنى رەت قىلدۇ. ② قوبۇل قىلماي قايتماسلىق، ياندۇرماق: سوۋغىسىنى رەت قىلماق. * ئادىلەتنىڭ قايتىش توغرىسىدىكى تەكلىپىنى رەقپ قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى. * بەتەش-رە قېرىغا ئويۇنچۇق بولۇشنى خالىمىغان ۋىجدان-لىق قىز باينىڭ تەلپىنى رەت قىلدۇ. ③ <قا> سوت مەھكىمىسى دەۋالاشقۇچى ۋە ئۇنىڭ قانۇنىي ۋەكالى تېجىسى ياكى تەپتىش ئورگىنى ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپ-لىرىنى ئورۇنسىز ياكى قانۇنىي ئاساسى يوق دەپ قاراپ ئىنكار قىلىۋەتمەك، قوبۇل قىلماسلىق.

رەت قىلىش <قا> سوت مەھكىمىسى دەۋالاشقۇچى ۋە ئۇنىڭ قانۇنىي ۋەكالى تېجىسى ياكى تەپتىش ئورگىنى ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپلەرنى ئورۇنسىز ياكى قانۇنىي ئاساسى يوق دەپ قاراپ بىر تەرەپ قىلماسلىق.

رەت II (ر) ① ئى. رەتلىك تىزىلغان قۇر، قاتار، سەپ: كىشىلەر خۇددى قايتىدىن ناماز ئوقۇلىدىغاندەك، رەتلىرىنى بۇزۇشماي، ئالدىغا قاراپ دىققەت بىلەن تۇرۇشاتتى. * چۈمۈلە پادىشاھى بىلەن بارلىق چۈمۈلەلەر خۇشاللىقى ئىچىگە پاتماي قېلىپ رەت بولۇپ بۇ خەۋەرچى چۈمۈلنىڭ ئالدىغا چىقىپ، سالام بېرىپ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاشنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ② ئى. تەرتىپ، نۆۋەت: نەسەت ئاخىرلاشقاندىن كېيىن كىشىلەر رەت بويىچە پەردىشەپ ئاستىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى. * بۇنىڭ زەمەن پىشان بويلىرىدىكى ياخشى-يامان

يىلى شەھەر يوللىرىنى رەتكە سېلىش ئۈچۈن مىڭ سوملاپ پۇل ئاجرىتىپ، يوللارنى راۋان-لاشتۇرۇپ، خەلقنىڭ ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرماقتا.

رەتكە ئۆتمەك ئۆلچەمگە توشۇپ قوبۇل قىلىنماق؛ يارىماق؛ پىچاننىڭ بۇ يىلقى يېشىل قۇرۇق ئۈزۈملىرى 1-دەرىجىلىك ئۈزۈم سۈپىتىدە رەتكە ئۆتتى.

رەتكە يارىماق ← **رەتكە ئۆتمەك.**

رەت-رەت بىرنەچچە رەت، قاتار-قاتار؛ قەشقەردىن غەربكە قاراپ سوزۇلغان ئۇزۇن تاشيول بىلەن 75 كىلومېتر يول باسقاندىن كېيىن، تۆت كوچا ياقلاپ رەت-رەت ئىمارەتلەر سېلىنغان، كوچىلىرىغا ئېگىز ۋە تەكشى ئۆسكەن تاغ تېرەكلىرى زىننەت بېرىپ تۇرغان كىچىككىنە بىر يېزا بازىرىغا بارىسىز. * ئۇ مەيداننىڭ چەكسىز كەتكەن تېرىلغۇلۇقىغا، مەيداننى ئوتتۇرىدىن يېرىپ ئۆتكەن يېڭى ئۆستىڭگە ۋە ئۇنىڭ جەنۇبىي تەرىپىگە رەت-رەت سېلىنغان، ئاپئاق ئاقارتىلغان ئۆيلىرىگە قاراپ تويمايتتى. * ئۇلار رەت-رەت بىلەن ھويلىغا كىرىشتى.

رەتسىز سۈپ ① رەتسىز يوق، رەتلىك ئەمەس، تەرتىپسىز، قالايمىقان، چۇۋالچاق؛ ئۇ قىزارغان ھالدا، رەتسىز سېرىق چىشلىرىنى چىقىرىپ مەيدىسىگە ئۇرغىنىچە ۋازقىراپ بىرىنمىلەر دەۋاتاتتى. * ئۆي ئىچى سوغۇق، رەتسىز ۋە پاسكىنا ئىدى. ② تەرتىپى، ئورۇنلىشىشى بىر-بىرىگە ماس كەلمىگەن، ئۆز يۈرۈشىنى تاپمىغان (كىيىم-كېچەك ھەققىدە)؛ بۇ مۇھاپىزەتچى ياقا يۇرتلۇق بولۇپ، ئوتتۇرا بويۇق بىر كىشى ئىدى، ئۇنىڭ كىيىملىرى رەتسىز بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىنى تولسۇ تەكەببۇر تۇتاتتى. * گەرچە ئۇ ھەرىكەتنى توغرا ئويىناۋاتقان بولسىمۇ، ئاشۇ رەتسىز

كىيىملىرى بىلەن پۈتۈن كۆرۈنۈشىنى بۇزماقتا ئىدى.

رەتسىز شەكىل <مات> كۆرۈنۈشى بەلگىلىك قانۇنىيەت بويىچە بولمىغان شەكىل.

رەتلە تىكۈزمەك «رەتلىمەك» پېشىلنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ مەن ئۆزۈمگە بۆلۈپ بېرىلگەن لۇغەتنىڭ جۈملە كارتىلىرىنى بالىلىرىغا رەتلە تىكۈزدۈم.

رەتلە تىمەك «رەتلىمەك» پېشىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ھاشىم بۆلۈم خادىملىرىغا ئەنئەنە ماتېرىياللىرىنى رەتلەتتى.

رەتلە شىمەك «رەتلىمەك» پېشىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلارنىڭ ھەممىسى «ئۇيغۇر تېلى ئىزاھلىق لۇغىتى» نىڭ جۈملە كارتىلىرىنى رەتلەشتى. * - بىرنەچچە ئەنئەنە ماتېرىياللىرى بار، شۇلارنى رەتلىشىپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ، - دېدى ئۇ خۇشاللىنىپ بىزگە.

رەتلە نىمەك «رەتلىمەك» پېشىلنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ تارىخى يازما ماتېرىياللاردىن قارىغاندا، مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 780-يىلدىن ھازىرغا قەدەر سەييارىلەرنىڭ رەتلىنىشى ھادىسىسى 15 - 16 قېتىم يۈز بەرگەن، لېكىن بۇ چاغلاردا بەر تەۋرەش بولغان ئەمەس، بۇنداق مەزگىللەردە سەييارىلەر يەر شارىغا يېقىنراق جايلىشىدۇ. ② «رەتلىمەك» پېشىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ شۇ چاغدا مېنىڭ ماتېرىياللىرىمۇ رەتلەنگەندى. * مەن يېڭى سېلىنغان مەكتەپ، ئاقارتىلغان ئۆي-ئىمارەت، رەتلەنگەن كوچا ۋە ئاۋاتلىشىپ قالغان يېزا كۆزىرىگە ھەۋەس بىلەن قاراپ كېلەتتىم.

رەتلىك ① سۈپ، رەتسىز، تەرتىپى بار؛ چېچىلاڭغۇ ياكى قالايمىقان ئەمەس؛ مۇنتىزىم ھالەتتىكى؛ ئاسىيە ئەتكەن بۇ

دەرسنى يورۇق، رەتلىك پارتىلار قويۇلغان ئازادە سىنىپتا سۆزلەپ چىققاندى. * كۈچلە- رىك تۈز ۋە كەك، ئاسمان كەبى تىنىق، كۆك، ئېگىز كۆككە بوي تارتقان بىنالىرىك رەتلىك كۆپ. // ئايىگۈل جۈزىدىكى رەتلىك تىزىلغان كىتاب-ئۇرنال ۋە گېزىتلەرگە كۆز يۈگۈرتتى. ② سۈپ. رىتىملىق، تەكشى: ئۇلار پاكىز كىيىنىپ، رەتلىك قەدەم تاشلاپ روھلۇق كېتىۋاتقاندا يول چېتىدە كېتىۋاتقان كىشىلەر ئۇلارنى ماختاش تەلەپپۇزى بىلەن: - بۇلار قايسى مەكتەپنىڭ، - دەپ سوراپتۇ. ③ سۈپ. نەرسە-كېرەكلەر جاي-جايغا قويۇلغان، ئورۇنلاشتۇرۇلغان؛ سەرەمجان: ئىشخانا ئىچى ئادەتتىكىدەك رەتلىك بولۇپ، ۋاللىداپ تۇراتتى. * توختىگۈل ئاچقۇچلارنى ئېلىپ ئوتتۇرىدىكى ئۆيىنى ئاچتى. ئۆي ئىچى پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى. // نۇرئاخۇن سىرلانغان كارىۋاتقا كېلىپ، رەتلىك يىغىپ قويۇلغان ئورۇن-كۆرپىلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇردى ۋە تاماكا ئوراشقا باشلىدى. ④ سۈپ. مەلۇم رەت ۋە تەرتىپ بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلغان تەرتىپلىك: رەتلىك بايان. // ئالىم رەتلىك، مەردانە سۆزلىدى. * نىلقا ناھىيىلىك خەلق ئىشلار بۆلۈمىنىڭ بۆلۈم باشلىقى 1979-يىلىدىن بۇيان كۈندىلىك خىزمىتىدە كۈندىلىك ئىشلارنى خاتىرىلەش چارسىنى قوللىنىپ، خىزمەتنى رەتلىك ئىشلەپ، ئىش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرگەن. * ئۇنىڭ ئالدىدا ئاددىي، پاكىز، رەتلىك كىيىنگەن ئوقۇتقۇچى سادىق ئوچۇق چىراي بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

رەتلىك بايان <ئەد> شەيئىلەر تەرەققىياتىنى (ۋەقەنىڭ پەيدا بولۇش، راۋاجلىنىش، ئاياغلىشىش جەريانىنى) ۋاقىتنىڭ ئىلگىرى-كېيىنلىك تەرتىپى

بويىچە مۇئەييەن ماكان ئىچىدە بايان قىلىش.

رەتلىمەك پ ① رەتلىك ھالەتكە كەلتۈر- مەك، رەتكە تۇرغۇزماق، تۈزەشتۈرمەك؛ تەرتىپكە سالماق: شەۋكەت تاشلانغان قەغەزلىرىنى ئوبدان رەتلەپ قويدى. * مەن پىششىقلاپ ئىشلەش سېخىدىكى ھامۇت ئۇستا ئىشلەيدىغان چاقلاش ستانوكىنىڭ يېنىغا كەلگىنىدە، ئۇنىڭ شاگىرتى دىلمۇرات چاقلاشقا تەييارلانغان دېتاللارنى رەتلەپ تىزىۋاتاتتى. ② رەت-رەت قىلماق، تۈزىمەك: بۇ يىل يەنە قىر سېلىپ، يەرلەرنى رەتلەپ جىرىم تىكىش تەييارلىقىغا كىرىشپ كەتتى. * ③ يىغىپ، توپلاپ، مۇكەممەللەشتۈرمەك: توختىئاخۇن ناخشىچى سادىر پالۋان ناخشىلىرى- نى رەتلەپ، خەلق ئىچىدە تارقىتىشتا تۆھپە قوشقان.

رەتلەپ كېسىش <ئورم> تەدرىجىي كېسىشنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىش ھالقىسى. كۆپ ھاللاردا يورۇق چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان كېسىش مەشغۇلاتىدىن 3 - 5 يىل كېيىن، ياش ئورمانلار يېتىلىپ، ئۈستىدىكى ئانا دەرەخنىڭ ھامىلىقىغا موھتاج بولمىغان ۋاقىتتا ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئۇنى كېچىكتۈرگىلى بولمايدۇ، يورۇقپەرەس دەرەخلەرنى رەتلەپ كېسىش سايىپەرەس دەرەخلەرنىڭكىدىن بۇرۇن بولىدۇ.

رەتمۇرەت رەت-رېتى بىلەن، رەتلىك ھالدا: باغنىڭ ئىچىدە ياغماق، ئەنجۈر، شاپتۇل، ئالما قاتارلىق مېۋىلەر رەتمۇرەت ئۆستۈرۈلگەندى. * تەييارلىق سېخ، ئېگىرىش، توقۇش سېخى رەتمۇرەت. كۆرۈپ ئۇنى ئىشچىغا، تاشتى دىلدىن مۇھەببەت!

ئوتتۇرىغا قويۇلغان كۆز قاراش ياكى پىكىرلەرنى خاتاغا چىقارماق، رەت قىلماق: - بۇ ئىشتا لىلا سۆزلىسەك بولىدۇ، - دېدى ھېلىقى دېھقان بارات موللغا رەددىيە بېرىپ. * - سىلەر جالالىدىننى نېمىشقا ئەيىبلەيسىلەر؟ ئۇنىڭ خاتا سۆزلەرگە رەددىيە بەرگىنى يامانمۇ؟ - دېدى مېھرىبان نارازى بولۇپ.

رەدنامە ئى (ئە+پ) <دىن> خۇراپىي ئادەت بويىچە كىشىگە روھىي ئازاب سالغان بىرەر ئاپەتنى، كېسەل ياكى قەستنى قايتۇرۇش، رەت قىلىش ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئا: يەنە بىرى دەرھال قوشۇمچە قىلىپ: - رەدنامە ئوقۇتۇپ، بويىغا تۇمار ئېسىپ قويمايلى! - دېدى. * «ئىشان» ئېشىكىگە ئارتىپ كەلگەن يېرىم تاغار بۇغداينى گۈمبەز ئىچىدىكى ئاش بىلەن لىق تولۇۋاتقان تاغارلار- نىڭ بىرىگە قويدى ۋە كۈندىكى ئادىتى بويىچە، قايسىبىر مەزلۇملارنىڭكىگە بېرىپ رەدنامە ئوقۇپ قەست ياندۇرماقچى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى-دە، ئېشىكىنى-يېتىلەپ ئۇدۇل مەھەللە تەرەپكە مېڭىپ كەتتى.

رەدنامىچى ئى. رەدنامە ئوقۇيدىغان ئادەم: يەر ئىسلاھاتىدىن كېيىن خۇراپىي ئادەملەر خېلىلا جىمىققان بولسۇمۇ، لېكىن بەزى ئاغرىپ-تارتىپ قالغان قېرىنداشلار يەنىلا نە-نەلەردىن قاڭقىپ كەلگەن داخان، باخشى، رەدنامىچىلارنىڭ قولىدا قېلىۋاتىدۇ.

رەزبا (توغرىسى: رېزبا) ← **رېزبا**. **رەزگى** I سۈپ ① بۇزۇلغان، چىرىگەن؛ كېرەكسىز، تاشلاندىق، ئەسكى-تۈسكى: ئەگەر سەن بەكمۇ يېنىك بولساڭ، ھايات دەرياسىنىڭ شىددەتلىك ئېقىمى سېنى خۇددى رەزگى يوپۇرماقلاردەك ئېقىتىپ كېتىۋېرىدۇ. * قىز رەقبىگە دۆشە، قىغراق، داس ئاتار، ياۋ پىسەنتسىز قىز تەرەپكە تاشلىنار. ئاتتى

رەج سۈپ. دىئال. ئۇششۇق، بىشەم. **رەجەپ** ئى (ئە) ① ھىجرىيىنىڭ 7-ئېيى، يەنى قەمەرىيە يىلى ھېسابىدا 7-ئاي. 30 كۈن بولىدۇ. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

رەخ (توغرىسى: رەخت) ← **رەخت**. **رەخت** ئى (پ) ① پاختا، يۇڭ، كەندىر قاتارلىقلاردىن توقۇلىدىغان، كىيىم-كېچەك ۋە باشقا نەرسىلەرنى تىكىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇم، توقۇلما: رەخت سېتىۋالماق. * رەختى بارنىڭ بەختى يوق، بەختى بارنىڭ رەختى يوق (ماقال). * نىجات بازارغا رەخت سېتىۋالغىلى كەتتى. ② كۆن-خۇرۇم، قىرىم، شاۋرۇن قاتارلىق پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ھەر خىل تېرە بۇيۇملارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى: بۇ ئۆتۈكنىڭ رەختى ياخشى ئىكەن.

رەخمە (توغرىسى: رەھىم) ← **رەھىم**. **رەخمەت** (توغرىسى: رەھىمەت) ← **رەھىمەت**.

رەددىيە ئى (ئە) ① بىرەر خەۋەر، مەلۇمات ۋە شۇنىڭدەكلەرنى رەت قىلىدىغان، ئىنكار قىلىدىغان، ئۇلارنىڭ ناتوغرىلىقىنى ياكى ئاساسسىزلىقىنى ئىسپاتلايدىغان جاۋاب: رەددىيە بەرمەك. * بۇ، باشلىقنىڭ كۈن بويى كۆمۈرگە مىلىنىپ، چاي قاينىتىپ يۈرىدىغان ئىتائەتمەن چاكىرىدىن 1-قېتىم رەددىيە ئاڭلىشى ئىدى. * - شۇنداق قىلىپ، مانا قارا، ياخشى نىيەت ئۈچۈن ئىككى قېتىم رەددىيەگە ئۇچرىدىم، - دېدى ئۇ دوستىغا. ② <لۈك> تەپەككۈر شەكىل-لىرىنىڭ بىرى بولۇپ، ئىسپاتقا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ، ئۇ مەلۇم بىر ھۆكۈمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىقىشتىن ئىبارەت پىكىر قىلىش جەريانى. **رەددىيە بەرمەك** باشقىلار تەرىپىدىن

باشقا تەڭنە، ئەلگەك، تاختىنى، ساۋىدى نوغۇچتا رەزگى پاختىنى. ② پەس، ئىپلاس، رەزىل: رەزگى دۈشمەنلەر شۇئان قانلار يۇتۇپ ئەجەل تاپتى. // ئۇلار بىلەن ھەر كۈنى ئۆتكۈزۈپتۇ بەزىلەر. ھاراق-نەشە، قىمارغا بېرىلىپ ئۇ رەزگىلەر. * رەزگىلەر ئايلىنىپ ئېسىل، تاۋارغا، ئېلىشقان چېغىدا سەھنىلەردىن جاي. سەھنىنى قوغداپ ئۇ كۆزەتتە تۇرۇپ، «نەيزىنى ئارقىغا قارىتىپ تۇرۇپ». ③ ئىسكەتسىز، كۆرۈمىسىز، سەت، پەس: مېنىڭ ئۇنىڭ رەزگى چىرايىغا زادى قارىغۇم كەلمىدى. * - ماڭا قارىسلا، موللىنىڭ بىسىللاسىدىن بەلگىلىك دەپ، ئۇ رەزگى جوھۇتنىڭ ئاغزى ئېچىلىش بىلەنلا نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى تۇيغانىدىم، - دېدى ھۆسنارىخان. ④ كۈچسىز، زەئىپ، ئاجىز؛ جۈدەك، ئورۇق: رەزگى ئادەم. * ئۇنىڭ رەزگى تېنىدىن جۇدا قىلىنغان مەرەز كاللىسى 12 شوئار بېكىتىلگەن كېلەڭسىز قاسقان شەپكىسى بىلەن بىللە ئالماسنىڭ ئېتىنىڭ ئايغىدا تىنىمىز خارتىلداپ سەكرەشكە باشلىدى. * نۇردىن دالدا رەزگى، چولاق پۇتىنى سۆرەپ مال بېقىپ يۈردى. * مانا ئاخىردا مەن ئەخمەق، مېنىڭدەك رەزگى ئىنسان يوق، جامائەت نەپرىتى تۇتتى، تىرىكەن، ئەمما دەرمان يوق.

رەزگى II ئى. دىئال. بۇغداي، شال، تېرىق قاتارلىقلارنىڭ ئىلغىنىپ قالغان دېنى. **رەزگىلەشمەك** پ. رەزگى ھالەتكە كەلمەك: قىزغۇچ بۇلغار بىلەن تاشلانغان بۇ كىتاب قولىدىن-قولغا ئۆتۈۋېرىپ چۆرىلىرى رەزگىلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ پارقراق قاپقارا خەتلىرى تېخى ھېچقانچە ئۆگىمگەندى.

رەزگىلىك «رەزگى I» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

رەزىمىر (توغرىسى: رازمېر) ← رازمېر. **رەزىل** سۈپ (ئە) ① كىشىنى يىرگەندۈرىدۇ-خان، پەسكەش، ئىپلاس، رەسۋا: ئۇ مېنىڭ نەزىرىمدە رەزىل بىر شەخسكە ئايلىنىپ قالدى. * ئۇ ئۇزاق ئويلىنىش ئارقىسىدا، زەينۇرەمنىڭ يولدىشى ئەركىن بىلەن دوست بولۇش ۋە بۇ دوستلۇق ئارقىلىق رەزىل مەقسىتىگە يېتىش قارارىغا كەلدى. ② رەھىمسىز، قەيە، ئەشەددىي، ۋەھشى: رەزىل دۈشمەن. * ئۇرۇمچىدىن تارتىپ ئاقسۇغچە بولغان چوڭ-كىچىك گومىنداڭچىلارنىڭ كۆڭلىگە يۈككەن ئوي-پىكىرلىرى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتقان ئىشلىرى ئەنە شۇنداق ۋەھشى ۋە بىر-بىرىدىن رەزىل ئىدى. * ئۇ تۇرمۇش شۇنچە زۈلمەتلىك، ئۇ تۇرمۇش تار قەپەس زىندان، نە كويغا سالمىغان ئەلنى، جاھالەتلىك رەزىل دەۋران. * ئۇلارنىڭ تارىخ سەھنىسىدە ئون يىلدىن ئارتۇق ئويىنغان رەزىل تراگېدىيىسى ئاخىرلىشىپ، تارىخنىڭ ئىنسانلار يىرگىنىدىغان ئەخەت دۆۋىسىگە سۈپۈرۈۋېتىلدى.

رەزىللەشتۈرمەك «رەزىللەشمەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **رەزىللەشمەك** ئى. رەزىللىكنى ئۆزىگە ئادەت قىلماق، قىلمىشى رەزىل بولماق: ئۇلار تولىمۇ رەزىللەشتى.

رەزىللىك ئى. رەزىل ئىش-ھەرىكەت، رەزىل قىلىق، رەزىل قىلمىش: مەن ئىنسانلار ئارىسىدا مۇشۇنداق رەزىللىكلەرنىڭ بارلىقىنى كۆرۈپ ھەم ھەيران بولدۇم ھەم چۆچۈدۈم. * زورلۇق ۋە رەزىللىك ئەۋج ئالماقتا، ھەقىقەت، نۇرۇڭنى يوشۇردۇڭ قاين؟

ئۇ - بايىقى ئايال پۇل بوقاقتان رەستە كوچىدا قولغا چۈشتى.

رەسىمى ئى (ئە) رەسىم سىزىشقا ماھىر ۋە شۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان سەنئەتكار: ياش رەسىم مۇھەممەت ھېيت سىزغان ماي بوياق رەسىم - « بالدۇر كەلگەن كۈز » مەملىكەت بويىچە ياش رەسىملار ئىجادىيەت كۆرگەزمىسىگە قويۇلۇپ، 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. * ئەڭ ياخشى، شۇ تاپتا مەن ئۇستا رەسىم بولۇپ قالسام ئىدىم، ئۇنىڭ سۈرىتىنى شۇ پېتى سىزىشۇپ، كىتابخانلارغا تەقدىم قىلسام، ۋىسال قۇشۇم كۆكتە پەرۋاز ئەيلىگەن بولار ئىدى.

رەسىمچىلىق ئى ← رەسىملىق: پاراخوتنى كەشىپ قىلغان فولتون رەسىمچىلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگەن بولۇپ، ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان.

رەسىملىق ئى <كەسەن> رەسىم سىزىش سەنئىتىنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا رەڭ، سىزىق قاتارلىقلار ئارقىلىق رېئاللىقتىكى ياكى تەسەۋۋۇردىكى شەيئەلەرنىڭ ئوبرازى قەغەز، رەخت ياكى باشقا نەرسىلەر يۈزىگە سىزىپ چۈشۈرۈلىدۇ. ئۇنىڭغا ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋابلار ۋە ماتېرىياللارنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ بۆلگەندە، ئۇ ماي بوياق رەسىملىق، سۇ بوياق رەسىملىق ۋە سىياھ بوياق رەسىملىق دېگەندەك تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ.

رەسكار (توغرىسى: راسكار) ← راسكار. **رەسىمى** سۈپ (ئە) ھۆكۈمەت، دۆلەت ياكى بىرەر تەشكىلگە ئائىت ۋە شۇلار تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن، ئېلان قىلىنغان، چىقىرىلغان، تارقىتىلغان: رەسىمى كادىر.

ئاسماننى قاپلىدى قارا بۇلۇتلار، ئەي قۇياش چىقماڭچۇ، چىقماڭچۇ چاپسان!

رەزىنكە (توغرىسى: رېزىنكە) ← رېزىنكە.

رەسەت ئى (ئە) يېزىق <ئاستر> ئاسمان جىسىملىرىنى كۆزىتىش، ئاسترونومىيەلىك كۆزىتىشلەر.

رەسەتچىلىك ئى <ئاستر> ئاسمان

جىسىملىرىنى كۆزىتىش ئىشى، ئاسترونومىيە ئىلمى: جانابلىرىنىڭ خىزمەتلىرى ئۈچۈن بىر زاتنى تونۇشتۇرماقچىمەن. بۇ ئادەم رەسەتچى-لىك، جۇغراپىيە ئىلىملىرىنى مۇكەممەل بىلىدۇ. **رەسەتخانا** ئى (ئەپ) <ئاستر> مەخسۇس ئەسۋابلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئاسمان جىسىملىرى، يەر تەۋرەش ۋە ھاۋا رايى قاتارلىق ھەر خىل ھادىسىلەرنى كۆزدى-تىدىغان ئورۇن، ئىستانسا. ئۇ ۋەزىپىسىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئاسمان جىسىملىرى رەسەتخانىسى، ھاۋا رايى ئىستانسىسى، يەر ماگىنتى ئىستانسىسى ۋە يەر تەۋرەش-نى كۆزىتىش ئىستانسىسى قاتارلىقلارغا ئايرىلغان.

رەستە ئى (پ) شەھەر ياكى بازارنىڭ ئىككى ياقىسىغا ھەر خىل سودا دۇكانلىرى قاتار ئورۇنلاشقان ئاۋات كوچىسى: ئالماس بىلەن لەيلىگۈل ھېيتگاھنى كېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن ئۇدۇل كەتكەن بىر چوڭ رەستىگە بۇرۇلدى. ئالماس ماڭغاچ، ئۆزىنىڭ قەشقەردە بولغان كۈنلىرى ۋە پاختەكلى تەسىراتلىرىنى سۆزلەپ بەردى. * ئۇ يۈك بېسىلغان ماشىنىنى ھەيدەپ، شەھەرنىڭ ئاۋات رەستىلىرىدىن ئۆتۈپ، چوڭ تاشيولغا بۇرۇلىدىغان دوقمۇشقا كېلىپ توختىدى.

رەستە كوچا رەستە، ئاۋات كوچا: مەن ئۇنى ھېلىقى رەستە كوچىدا ئۇچراتتىم. *

تەرىپىدىن بېجىرىلگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدىغان خەت، تونۇشتۇرۇش ۋە ئالاقە قاتارلىقلار: - نېمىشقا تۈزۈمگە خىلاپلىق قىلىسىز؟ قېنى، بۇ يەرگە كىرىشتىكى رەسىم-يېتىلگىزنى چىقىرىڭ! - دېدى ئۇ سېپىت ئاڭغا خاپا بولۇپ. ③ ئۇزۇندىن بېرى خەلق تۇرمۇشىغا ئۆزلىشىپ كەتكەن ئادەت، يوسۇن: ئۇ جاپپارنى كۆرۈپ ئۆزىنى سەل تۇتۇۋالدى-دە، رەسمىيەت يۈزسىدىنلا: - چاچاڭچاڭ، ئاغرىپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟ - دەپ سوراپ قويدى. * جاپپارۇپ ئىشكىنى چېكىپ رۇخسەت سوراپ ئۆيگە كىرىدىغان ئىشى ئارتۇقچە رەسمىيەت دەپ بىلىدىغان ئادىتى بويىچە كۈلۈمسىرەپ: - كىرىڭ، كىرىۋىرىڭ، تەكەللۇپ قىلماڭ، ئىشك ئوچۇق، - دېدى. ④ باشقىلارغا كۆرسىتىش مەقسىتىدە قىلىنغان شەكلەن ئىش: ئۇ ئانىسىنىڭ زورلىشى بىلەن ياتلىق بولدى، لېكىن ئۇ پەقەت رەسمىيەتنى ئادا قىلىشلا بولدى، خالاس. سادەت ئۆزىنى ياخشى كۆرگەن بۇ يىگىتكە كۆڭۈل بېرىلمىدى.

رەسمىيەتچى ئى. ھەر بىر ئىشنى، مەسىلەن بېجىرىلگەن دە قۇرۇق رەسمىيەتكە ئەمەل قىلىدىغان، ئېسىلۋالدىغان قاتمال، بېرۇكرات ئادەم: - ئىلىم ئەھلى مۇشۇنداق رەسمىيەتچى كېلىس، نېمىلا قىلساق ئاۋۋال ئۇنىڭغا ماۋزۇ قويۇۋېلىشى ياخشى كۆرىمىز، - دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ. // رەسمىيەتچى رەھبىرىي كادىرلار ھەرقانداق ئىش قىلسا رەسمىيەتنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ.

رەسمىيە تېچلىك ئى ① ھەر بىر ئىشنى، مەسىلەن بېجىرىلگەن دە قۇرۇق رەسمىيەتكە ئېسىلۋېلىش، شەكىللەندۈرۈش قىلىش، شەكلەن ئىش قىلىش: رەسمىيە تېچلىك قىلماق. * ئىقتىسادىي سەپتىكى ئورۇنلار بۇ

رەسمىي ۋەكىل. رەسمىي ئاخبارات. * قەشقەر تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىر يىل جىددىي تۇتۇش قىلىش ئارقىلىق، ئۆتكەن يىل 12-ئاينىڭ ئاخىرىدا پۈتۈپ رەسمىي خەۋەر-نومۇرلارنى تارقىتىشقا باشلىدى. * مۇتەللىپكە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ ھېچبىر سۈرۈشتۈرگۈچىلىكى يوق ئىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇتەللىپ تېخى ئۇنىڭ سىنىپىدىكى رەسمىي ئوقۇتقۇچىمۇ ئەمەس. // 1985-يىل مەركىزىي سەھىيە مىنىستىرلىقى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى خوتەن شەھىرىدە «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر تىبابىتى ئالىي تېخنىكومى» قۇرۇشنى رەسمىي تەستىقلىدى. ② رەسمىيەت يۈزسىدىن ئەمەس، راستتىنلا، ئەمەلىي، ھەقىقىي: نىياز پالۋان ئىشلىرىنى تاقاپ كىرگەندىن كېيىن ئۇلار رەسمىي گەپكە چۈشتى. * لۇتپۇللا ئاشۇ خىياللار بىلەن رەسمىي تالڭ سۈزۈلگەن چاغدا كۆزى ئىختىيارسىز ئۇيقۇغا كەتتى-دە، ئىزىدىلا ئۇخلاپ قالدى. ③ قانۇنىي نەسىتقە-تىن ئۆتكەن، رەسمىيەتلەشتۈرۈلگەن: رەسمىي ھۆججەت. رەسمىي ئەزا. * مەن 1983-يىل جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەسمىي ئەزالىقىغا تەستىقلاندىم.

رەسمىيەت ئى (ئە) ① بىرەر ئىشنىڭ ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ياكى بىرەر تەشكىل - تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن بېجىرىلىش تەرتىپى، بېجىرىلىش رەسىم-قائىدىسى: رەسمىيەت ئۆتمەك. * ئۇلار مەلۇم ئىش باشقۇرغۇچى خادىمنىڭ «رەسمىيەتلىك پۈتمىدى، يەنە كۈتۈڭلار» دېگەن جاۋابىنى ئاڭلاپ، ئەر-خوتۇن ئىككىسى قاتتىق خاپا بولغان. * ئۇ تېخى ئايروپىلانغا چىقىش رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىپ بولمىدى. ② بىرەر ئىشنىڭ ھۆكۈ-مەت ئورگانلىرى ياكى بىرەر تەشكىل

ئارىسىدا بولىدىغان رەسمىيە تىلىك ئىشلارنىڭ ئەڭ تۆۋەن شەكىللىرىدىنمۇ ئۆزىمىزنى تارتقان بولساقمۇ، بىز ئۆمۈرلۈك ئەر-خوتۇن،

رەسمىيە ئىتۈرمەك «رەسمىيە شىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - رەيھان، بىز سىزنى يېرىم يىلغا قالماي رەسمىيە شىتۈرد-مىز، - دېدى ئۇ رەيھاننى ئۇزىتىپ تۇرۇپ، * ئۇلار، مەكتەپ ئۈچ ئايچە داۋام قىلغاندىن كېيىن، ئىمتىھان مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ خەلققە دوكلات قىلماقچى، بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق مەكتەپنى رەسمىيە شىتۈرمەكچى بولۇشتى.

رەسمىيە ئىتۈرۈلمەك «رەسمىيە شىتۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: ئۇ ئىمتىھاندا ئەلا نەتىجىگە ئېرىشىپ، مۇددەتتىن ئىككى يىل بۇرۇن شاگىرت ئىشچىلىقتىن رەسمىيە شىتۈرۈلۈپ، 2-دەرىجىلىك ئىشچىلىققا كۆتۈرۈلدى.

رەسمىيە شىمەك پ ① رەسمىي يول بىلەن تەستىقلانماق، رەسمىي تۇس ئالماق، رەسمىي بولماق: ھۈججەتلەر رەسمىيە شىتى، ② ئادەتكە، قائىدە-يوسۇنغا ئايلىنىپ قالماق: شائىر «ئەل» دېگەندە، ئۇنى كىشىلەر ئاغزىدا رەسمىيلىشىپ قالغان رەسمىيەت بويىچە ئېيتىدۇ. ③ بىرەر ئورۇن، تەشكىلاتنىڭ رەسمىي ئەزالىقىغا ياكى خادىملىقىغا ئۆتمەك: ھەلىمە پارتىيە ئەزالىقىغا رەسمىيە شىتى. * تەشكىل ئوغلۇمنى شۇ گۇڭخېنىڭ تراكتورچىلار ئەترىتىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. دەسلەپتە بىر تراكتورچى ئۇستىغا شاگىرت بولۇپ تۇردى، رەسمىيە شىكەندىن كېيىن مۇستەقىل بىر تراكتورنى تۇتتى.

رەسۇم نى (ئە) يېزىت. رەسىم-يوسۇنلار، رەسىم-قائىدىلەر، رەسىملەر: ئەگەر ئۇيغۇرلار تارىخى كۆرۈلسە، ئۇنىڭ رەسمى، رەسۇمى تەكشۈرۈلسە، ئاپان بولىدۇ ناھايەت

كۆرەشنى ھەرگىز رەسمىيە تىچىلىك قىلماي، ئاخىرغىچە قەتئىي ئېلىپ بېرىشى لازىم. * ئۇلارنىڭ قول سىقىشلىرىدا رەسمىيە تىچىلىك، تەسەللى بېرىشى، ھەسەتخورلۇقتىن قىلچە ئەسەر يوق ئىدى. ② باشقىلارغا كۆرسە-تىش مەقسىتىدە ساختىلىق بىلەن ئىش قىلىش؛ شەكىلۋازلىق: ئۆز-ئۆزىنى تەنقىد قىلىش ھەرگىزمۇ رەسمىيە تىچىلىك ياكى ئۆزىنى كۆرسىتىش بولماستىن، بەلكى كەمچىلىك-خاتالىق-نى تۈگىتىشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى. ③ كىشىلىك تۇرمۇشتا رەسىم-قائىدىگە قاتتىق ئەمەل قىلىش، رەسىم-قائىدىنى، ئۆرپ-ئادەتنى قوغلىشىش: توينىڭ چوڭ چېپى، كىچىك چېپى دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى بىر رەسىم-يە تىچىلىكتۇر.

رەسمىيە تىسىز سۈپ ① رەسمىيەت ئۆتمەي، رەسمىيەت بېجىرمەي: سىز يازغان ئىقرار-نامىڭىزدا، ماتېرىياللارنىڭ بىر يىلدىن بۇيان بىر-بىرلەپ چىقىم قىلىنىپ كەتكەنلىكىنى، رەسمىيە تىسىز چىقىم قىلىنغانلىقىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا ئويلىنىپ جاۋاب بېرىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتقاندىڭىز. ② قائىدىنى بۇزۇپلا، ئۇسۇپلا، ئۇدۇل: دەل شۇ پەيتتە، كۈتۈلمىگەندە تاشقىرىقى ئىشكىتىن لاۋچاڭ ھېچقانداق رەسىم-يە تىسىزلا كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

رەسمىيە تىسىزلىك «رەسمىيە تىسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: رەسمىيە تىسىزلىك قىلماق.

رەسمىيە تىلىك سۈپ. رەسمىيەتتى بار، رەسمىيەت بېجىرىشكە تېگىشلىك، رەسمىيەت ئۆتۈلىدىغان: مەن ۋىجدان ئالدىدا دوستلىرىم-غا شۇنى جاكارلايمەن: - سىز مېنىڭ سۆيگەنسىم، سىز مېنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھىم، گەرچە بىز قانۇنىي ئەر-خوتۇن بولمىغان، ئەر-خوتۇنلار

ياخشىلىقلار، كىشىگە بەخت بەرگۈچى ئۆز قىلىقلار.

رەسۋا (رەسۋاسى) سۈپ (پ) ①

ئەدەپ-ئەخلاققا زىت، يامان ئىش-ھە-رىكىتى، يۈرۈش-تۇرۇشى بىلەن كىشىلەر نەزىرىدىن چۈشۈپ قالغان؛ پەس، پەسكەش، رەزىل؛ ھەزرىتىم مېنى ئۇچىغا چىققان رەسۋا ئادەم دەپ ھېسابلايدۇ. // ۋاھاپ ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ: - مەن ئەمدى ئۇ رەسۋانى ئالمايمەن، - دېدى. ② كىشىنى بىزار قىلىدىغان، يىرگەندۈرىدىغان؛ ناھايىتى سەت، تېتىقسىز: رەسۋا گەپ. * بۇ خەتكە مۇنەۋۋەرنىڭ نەچچە قېتىم ئەمەتنىڭ ياتقىدا قونۇپ قالغانلىقى ۋە يەنە ئېغىزغا ئالغىلى بولمايدىغان رەسۋا ئىبارىلەر يېزىلغان. ③ ئەدەپ-ئەخلاققا توغرا كەلمەيدىغان؛ يامان، ناچار، بۇزۇق، شەرمەندە: - ئۆزلىرىگىمۇ مەلۇم بولسا كېرەك، بەزى ئەڭ رەسۋا ئىشنى قىلىدىغان موللىلارمۇ بار. بۇ توغرىدا خەلق ئىچىدە نۇرغۇن نەزىملەر بار ئىدى. ئېيتىپ بېرەي، - دېدى ئۇ قازى ئاخۇنۇمغا

رەسۋا بولماق ① يامان، ناچار ئىش-ھە-رىكىتى خەلق ئالدىدا پاش بولماق، خەلق نەزىرىدىن چۈشمەك، خەلقئالەم ئالدىدا لەت بولماق، چاۋسى چىققان يېنىلماق؛ - مەن كىشىلەر ئاغزىدا يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك سۆز-چۆچەك بىلەن رەسۋا بولۇشنى خالىمايمەن، - دەپتۇ ئەلى ئىبنى بەككار. * كىچىك كاتتىباش قانغا بويالغان كۆزنى قولى بىلەن ئېتىپ، چېرىكلىرىنى باشلاپ رەسۋا بولۇپ قېچىپ كەتتى. ② ئىشتىن چىققان، بۇزۇلماق؛ پاتقاق يولدا ئىتتىك كېلىۋاتقان ماشىنىنىڭ تاپىنىدىن چاچراپ چىققان لاي بىلەن ئۇنىڭ يېڭى كىيىمى پۈتۈنلەي رەسۋا بولغانىدى.

رەسۋاسى چىققاق ① كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن چۈشمەك، باشقىلارنىڭ كۈلكىسىگە قالماق، رەسۋا، شەرمەندە بولماق؛ قىز ئەنە شۇنداق قىلىپ ئاتا-ئانىسى-نىڭ سىرىنى پاش قىلىۋېتىپتۇ. پادىشاھ ئەلنىڭ ئالدىدا رەسۋاسى چىقىپ، گەپ قىلالماي قېلىپتۇ. ② ئىشتىن چىققاق، بۇزۇلماق؛ ئورۇندۇقلارنىڭ كونىراپ رەسۋاسى چىقتى. * سافالارنىڭ رەسۋاسى چىقتى.

رەسۋا قىلماق ① يامان، ناچار ئىش-ھە-رىكىتىنى خەلقئالەم ئالدىدا پاش قىلىپ كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈرمەك، كىشىنىڭ كۈلكىسىگە قويماق، شەرمەندە قىلماق، چاۋسىنى چىققا يايماق؛ ئۇ كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا مېنى رەسۋا قىلدى. * باي ئۇلارغا: - توختاپ تۇرۇش، سەنلەرنى بىر رەسۋا قىلىسام، - دەپتۇ. * ئەتىسى ئەپەندىم باينىڭ بەش قوپىنى ھەيدەپ كېلىپ سولۇۋاپتۇ. باي سوراپ كەلسە، ئەپەندىم باينى تازا يامان تىللار بىلەن تىللاپ، رەسۋا قىلىپتۇ. * - سەنلەر مېنىڭ دۈشمەن-لىرىم ئالدىدا مېنى رەسۋا قىلماقچىمۇ؟! - دەپتۇ ئۇ ھېلىقى خوتۇنلارغا. ② بۇلغىماق، مەينەت قىلماق؛ - قوپۇش بەگباشلار! - دەپ بالىلارنى تارتتى لەتىپە، - يېتىرقاشنى بىلمەيدۇ، ئېلى شۇنداق ئۆگىتىپ قويدى. قوپۇڭلار، ھەدەڭلارنىڭ ئىگىنى رەسۋا قىلىدىڭلار. * شۇ قىزىقچىلىقتا ئەڭ يامىنى توشقاننى قوغلاپ شور بېسىپ كەتكەن شورلۇققا كەلگەندە يىقىلىپ چۈشۈپ، ئۈستىبېشە-نى رەسۋا قىلىۋالدىم. ③ ئىشتىن چىقارماق، بۇزۇماق؛ بىر توپ بالىلار بىزنىڭ دادۇيىنىڭ زىرائەتلىرىنى دەسسەپ-چەيلەپ رەسۋا قىلدى.

رەسۋاچىلىق ئى ① كىشىلەرنىڭ كۈلكىسىگە

تىل بىرىكتۈرگەنكەن. * ھولۇقماڭ بىرلىشتىن نۇر يېغىپ سىزگە سەھەر بولغاي، ئۇنىڭسىز ئىش جاھان رەسۋالىقىدىن بەك بەتتەر بولغاي. **رەسۋا يىئالەم** سۈپ (رەسۋا يىئالەم) رەسۋالىقى پۈتۈن ئالەمگە پۈركەتكەن، رەسۋالىقىنى ھەممە ئادەم بىلىدىغان: - ۋاي يەر يۇتقۇر، تېخچە ئولتۇرۇپسەنغۇ؟ مېنى رەسۋا يىئالەم قىلىدىغان بولدۇڭ، ئەمدى غوجامغا نېمە دەيمەن؟ - دەپ ۋارقىرىدى ئۇ.

رەسۋا يىجىھان سۈپ (رەسۋا يىجىھان) ← **رەسۋا يىئالەم**: ھەسەن رەسۋا يىجىھان بولۇشتىن قورقۇپ شاھزادە تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەنلىكىنى تولۇق سۆزلەپ بېرىپتۇ. * ئۇ ئاچچىقى بىلەن: - ئەي خىيانەتكار! ئەگەر مەن رەسۋا يىجىھان بولۇشتىن قورقمىسام زۇبەيدىنىڭ قەسىرىنىڭ تېمىنى سېنىڭ بېشىڭغا ئاغدۇراتتىم، - دېدى.

رەسىدە سۈپ (ب) بويىغا، بالاغەتكە يەتكەن؛ يېتىلگەن (قىز بالا ھەققىدە). **رەسىدە بولماق** بويىغا، بالاغەتكە يەتمەك؛ ۋايىغا يەتمەك، يېتىلمەك (قىز بالىلار ھەققىدە): بۇ ئائىلىدە يېزا ئاقساقلىرىنىڭ رەسىدە بولۇپ قالغان بىر يالغۇز قىزى بار ئىدى. * - قىز بالا دېگەن 13 ياشتا رەسىدە بولىدۇ، كىچىك بولسا، ئۆيگە كەلگەن. دىن كېيىن ئۆزۈڭ چوڭ قىلىپ ئالارسەن، - دېدى ھاشىم ئۇنىڭغا.

رەسىم I ئى (ئە) كىشىلەر ئارىسىدا ئومۇملاشقان تەرتىپ-قائىدە؛ ئۆرپ-ئادەت: رەسىم بولۇپ قالماق. * ھازىر بۇ يەردە ئېتەكلىرى تار كۆڭلەك كىيىش رەسىم بولۇپ قېلىپتۇ. ھەممە يىلەن شىڭ كىيىم كىيىدىكەن. * قىلمىساڭ گەر بۇنى رەت، قوي بىركىمگە مۇھەببەت، يۇرتىمىزنىڭ رەسىمى شۇ، كەتكۈڭ كەلسە شۇ چاغ كەت.

قېلىش؛ رەسۋا بولۇش ھالىتى، رەسۋا ئىش-ھەرىكەت، قىلىق؛ شەرمەندىلىك، سەتچىلىك: بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ: «ئاھ، بۇ نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق» دەپ پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپتۇ. * پادىشاھ قايتىپ كەلگەندە چوڭ خوتۇنى مۇشۇك بالىسىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ: - مانا، سېنىڭ توقالڭ ئەمدى مۇشۇك تۇغدى. يۇرت ئىچىدە يۈزىمىزنى يەر قىلۋەتتى، بۇ نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق، - دەپ يالغاندىن يىغلاپ ئوردىنى بېشىغا كىيىپتۇ. * «توشقاننى قومۇش ئولتۇرەر، ئادەمنى نومۇس» دېگەن-دەك، خوجاھاپىز بەگ ھەرقانچە نومۇسىسىز، قېلىن ئادەم بولسىمۇ، بۇ قېتىقى رەسۋاچىلىقى تەسىر كۆرسەتمەي قالدى. ② شەرم-ھايانى يوقىتىش، يولدىن چىقىش، بۇزۇقلۇق: ئۇنىڭ ئايال خىزمەتكار بىلەن ئوينىشى كىشىلەر ئارىسىدا ئىنتايىن چوڭ رەسۋاچىلىق ھېسابلىناتتى.

رەسۋالارچە رەۋ. رەسۋالارغا ئوخشاش، رەسۋالاردەك: ئىشپون ياش ئۇچقۇنلارنىڭ ئىچىدىن رەسۋالارچە قوغلاپ چىقىرىلىشتىن ئازراقمۇ خىجىللىق تارتىپ قالمايتتى.

رەسۋالاشتۇرماق «رەسۋالاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رەسۋالاشتۇرۇلماق «رەسۋالاشتۇرۇلماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

رەسۋالاشتۇرماق پ ① رەسۋا ھالغا كەلمەك،

رەسۋا بولماق: - نېمە؟ ئەمدى بىزنى

يۇرت ئىچىدە تۇرالمىسۇن، رەسۋالاشىپ ھەممە-

سىنىڭ مەسخىرىسىگە قالسۇن دېمەكچىمۇ

سەن؟ ۋاي ئىست، - دېدى خالىق ھېلىقى

ئايالغا.

رەسۋالىق ئى. رەسۋا ئىش، رەسۋا قىلىق:

رەسۋالىق قىلماق. * ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىشقا

ئاشىمىغان رەسۋالىقلىرىنى يوشۇرۇپ قېلىشقا

رەسىم II نى (ئە) سىزىلغان، بېسىلغان ياكى فوتو ئاپپاراتى ئارقىلىق تارتىلغان ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ تەسۋىرى؛ سۈرەت؛ رەسىم سىزماق. قىستۇرما رەسىم. * ئەرەب يېزىقىدىكى رەسىملىك ژۇرنالدا ماراكەش سەھنىسىدىكى پاتەمنىڭ رەسىمى تۇراتتى.

رەسىمگە تارتماق ئادەم ۋە نەرسىلەر- نىڭ كۆرۈنۈشىنى فوتو ئاپپاراتى ئارقىلىق دېيەن يۈزىگە چۈشۈرمەك؛ - تېخنىك ئاكا! مېنى ئاشۇ ئانارنىڭ تۈۋىدە بىر رەسىمگە تارتىپ قويغان بولسلا! - دېدى قىزچاق ئەنۋەرگە.

رەسىمگە چۈشمەك فوتو ئاپپاراتىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق تەسۋىرى، قىياپىتى دېيەن يۈزىگە ئېلىنماق؛ - مەن رەسىمگە چۈشۈپ ساڭا ئەۋەتمەن، - دېدى قىزچاق ئانىسىغا كۈلۈپ تۇرۇپ.

رەسىمچى نى. رەسىم سىزغۇچى ياكى مەخسۇس فوتو ئاپپاراتى بىلەن رەسىمگە تارتقۇچى.

رەسىمچىلىك نى. رەسىم سىزىش ۋە فوتو ئاپپاراتى بىلەن رەسىمگە تارتىش ئىشى، كەسپى؛ رەسىمچىلىك بىلەن شۇغۇللانماق. * ماھىرە، شەھەرگە كىرىپ رەسىمچىلىككە دائىر بىرمۇنچە كىتاب سېتىۋالدى. ئاخشىمى بىر ياقىن ئوقۇپ، بىر ياقىن رەسىم سىزىشنى ئۆگەندى.

رەسىمخانا نى (ئەپ) ① رەسىم سىزىش ئۆيى؛ ئابدۇسەمەت بۇ بىر كۈنى سەنئەت مەكتەپنىڭ رەسىمخانىسىدا رەسىم سىزىش بىلەن ئۆتكۈزدى. ② فوتو ئاپپاراتى ئارقىلىق مەخسۇس رەسىمگە تارتىپ تىجارەت قىلىدىغان ئورۇن ۋە شۇ ئورۇننىڭ فوتو ئاپپاراتى قاتارلىق ئۈسكۈنىلىرى

ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۆي؛ رەسىمخانا بارماق. * ئوقۇغۇچىلار رەسىمگە چۈشۈش ئۈچۈن رەسىمخاناغا كېتىشتى.

رەسىم-قائىدە قائىدە-يوسۇن؛ ئادەتلەنگەن تەرتىپ-تۈزۈم؛ مەن رەسىم-قائىدە بويىچە ئۇ كىشى بىلەن كۆرۈشكىلى يېنىغا كىردىم. * - ئانا، مەن بىر مۇساپىرمەن، شەھەرگە يېڭلا كەلدىم. رەسىم-قائىدىلەرنى بىلمەيمەن ھەم ھېچكىنى تونۇمايمەن، - دېتۇ شاھزادە مومايغا.

رەسىملەشتۈرمەك پ. رەسىملەر ئارقىلىق تەسۋىرلەپ كۆرسەتمەك، رەسىم ۋاسىتىسى ئارقىلىق بايان قىلىپ بەرمەك. **رەسىملەشتۈرۈلمەك** «رەسىملەشتۈرمەك» يېتىلىشنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ چاتما رەسىمدە ئەدەبىي ئەسەر، ھېكايە ياكى رېئال تۇرمۇشتىن ماتېرىيال ئېلىنىپ، ئىخچام خەتلەر بىلەن سېنارىيەلەشتۈرۈلۈپ، ئاندىن رەسىملەشتۈرۈلىدۇ.

رەسىملىك سۈپ. رەسىمى بار، يۈزىگە، بېتىغا رەسىم چۈشۈرۈلگەن ياكى سىزىلغان؛ رەسىملىك خىش. رەسىملىك ژۇرنال. * مۇختەر رەنالىرنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە ئۇ بىر رەسىملىك كىتابچىنى كۆرۈپ ئولتۇراتتى. * ئۇ ھەر كۈنى مەكتەپ قىرائەتخانىسىدىن ئارىيەت ئالغان رەسىملىك ژۇرناللارنى ئادىلغا بېرىپ كېتەتتى.

رەسىملىك خىش <ئارخېئول> قەدىمكى زامانلاردا يۈزىگە تۈرلۈك رەسىملەر ۋە ھەر خىل-ھەرياڭزا نەقىشلەر چۈشۈرۈلگەن خىش-كاھىشلار.

رەسىملىك ژۇرنال بەتلىرىگە ئادەم، نەرسە ۋە باشقا ھەر خىل كۆرۈنۈشلەر- نىڭ رەسىملىرى بېرىلىپ، شۇ رەسىم ئىپادىلىمەكچى بولغان مەزمۇنلار تېكىست

ئارقىلىق چۈشەندۈرۈلدىغان قەرەللىك ژۇرنال.

رەسىملىك يېزىق <تل> ئوي-پىكىرنى رەسىم ئارقىلىق ئىپادىلەيدىغان يېزىق. بۇ خىل يېزىقتا پۈتۈن بىر رەسىم مەنە ئىپادىلەيدۇ، ئۇنى يەنە ھەرپلەرگە بۆلگىلى بولمايدۇ، ئوقۇلۇشىمۇ مۇقىم بولمايدۇ.

رەسىم-يوسۇن ← رەسىم-قائىدە: ئۇ يۈرتىنىڭ رەسىم-يوسۇنى ئۆزگىچە ئىكەن. * بىز تېخى ئۇ خەلقنىڭ رەسىم-يوسۇنلىرىنى تولۇق بىلىپ بولمىدۇق.

رەشەتكە (توغرىسى: رېشاتكا) ← رېشاتكا.

رەشتە (توغرىسى: رىشته) ← رىشته.

رەشىق (توغرىسى: رەشك) ← رەشك.

رەشك نى (پ) ① ياخشى كۆرگەن كىشىنى بىراۋدىن كۈنلەش، قىزغىنىش؛ كۈنداش-لىق: ئايشەم ئۇلارنىڭ بىللە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ كۆڭلىدە رەشك قوزغالدى ۋە دېرىزىنى يېپىۋەتتى. * ھېلىلا پەيدا بولغان رەشك تۇيغۇلىرى قەلبىدىن ئاللىقاچان سۈپۈرۈپ تاشلانغانىدى. ② كۆرەلمەسلىك، ھەسەت، ئىچى تارلىق: - قالتىس ئوينىدىڭمۇ ئۇسسۇل-نى. - قانداق، رەشكىڭ كېلىۋاتامدۇ؟ - دېدى ئۇ دەرھال جاۋاب قايتۇرۇپ.

رەشك ئەيلىمەك ← رەشك قىلماق: رەشك ئەيلىپ تۇرىدۇ تىكەن ھامان، گۈل بىلەن دىل ئارىسىنى بۇزغىلى.

رەشك قىلماق ھەسەت قىلماق، كۈنداش-لىق قىلماق، ئىچى تارلىق قىلماق، قىزغانماق: ئۇنىڭ بۇرادەرلىرى رەشك قىلىپ مەلىكىنى بىر باياۋانغا ئېلىپ بېرىپ تاشلىۋەتتى. * بۇ ئىشقا بەزىلىرى كۆرەلمەسلىكتىن رەشك

قىلسا، بەزىلىرى ھەقلىق ھالدا نارازى ئىكەن.

رەشكىچى نى. رەشك، كۈنداشلىق قىلغۇچى؛ ھەسەتخور: ئۆزىگىنى ياراتماس ئۆزىدىن باشقا، تەڭ كۆرمەس ياقۇتنى ئۆزىدىكى تاشقا. ۋە بەلكىم سالغاندۇر رەبىم ئەخەقلىق - دەردىنى ئەڭ ئەخەق رەشكىچى باشقا.

رەشىلىيە (توغرىسى: رېشلىيە) ← رېشلىيە.

رەغد (رەغدى) نى (ئە) راي، مەيلى؛ كۆڭۈل، خۇش: رەغدى بارماسلىق. رەغدى بار. رەغدى يوق.

رەغدى بار رايى، مەيلى بار؛ كۆڭلى تارتقان، خۇشى كەلگەن.

رەغدى بارماسلىق كۆڭلى تارتماسلىق، خۇشى كەلمەسلىك: شۇ ياتقىنىچە بىرنەچچە كۈن سىرتقىمۇ چىقىدىم. بىرەر ئاغىنەم بىلەن كۆرۈشۈشكۈم رەغدىم بارمىدى. 3-كۈنى ئەتىگەندە دادام كىرىپ كەلدى-دە، ئاتلارچە مېھرى بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى.

رەغدى يوق رايى، مەيلى يوق؛ كۆڭلى تارتىمىغان، خۇشى كەلمىگەن: ياسىمىن ئۇنىڭغا: - ھەرقانداق ئېغىر ئازاب ۋە ھەرقانداق ئېغىر كۈلپەتكە رازىمەن، ئەمما ئوغلۇڭنىڭ تەرىنى كۆرۈشكە رەغدىم يوق! - دەپ قاتتىق رەددىيە بېرىپتۇ.

رەقەم نى (ئە) يېزىقتا ساننى ئىپادىلەيدىغان بەلگە: ئەرەب رەقىمى. رىم رەقىمى.

رەقەملىك سۈپ ① سانلار، رەقەملەر بىلەن ئىپادىلەنگەن؛ رەقەملەر بىلەن يېزىلغان: رەقەملىك ئىپادە. ② سانلار، رەقەملەر ئارقىلىق كونترول قىلىنىدىغان؛ سانلار، رەقەملەرنىڭ ياردىمى بىلەن

باشقۇرۇلىدىغان: رەقەملىك باشقۇرۇلىدىغان ستانوك.

رەقس ئى (ئە) يېزىت. ئۇسسۇل: ئالدىرايمەن خۇش كۆڭۈل ئاتا-ئانىنى كۆرگىلى، قىز-يىگىتلەر ئوينىغان رەقس، سامانى كۆرگىلى.

رەققاس ئى (ئە) يېزىت. ئۇسسۇل ئوينىغۇچى كىشى، ئۇسسۇلچى: ئەنە تەسۋىرىي سۈرەتتە چېلىپتۇ مۇتەربىگ ھەر ساز، ئۇسسۇل رەققاسلىرى قىلىپتۇ پەرىدەك كۆكتە. مىڭ پەرۋاز. // ئۇ رەققاس قىزلاردەك كۈلكە يېغىپ تۇرغان چىرايىنى بىر پەستىلا قەرز ئىگىسىنىڭ قاپقى سېلىنغان، تەرى تۈرۈلگەن قىياپىتىگە ئۆزگەرتەلەيتتى.

رەقىب ئى (ئە) ① رىقابەتلىشىش خاراكتېرىنى ئالغان مۇسابىقە ئويۇنلىرى، تالاش-تارتىش، بەس-مۇنازىرە ۋە شۇ قاتارلىقلاردىكى قارىمۇقارشى تەرەپ، ئۆزئارا رىقابەتلىشىشكۈچى (بىر-بىرىگە نىسبەتەن): كىشىلەر توپى «بارىكالا» دەپ چوقان سالىدۇ. باتۇر چېلىشچى ئۆز رەقىبىنى يەنە يىقىتىدۇ. نۇر بۇۋى چېلىش مەيدانىغا نەزەر سالىدۇ. * شاھماتقا ماھىر بولسۇ گەر ئۇ، ئۆز رەقىبىنى يېڭىش كەلدى تەس، نەچچە رەت تەدبىر قوللانسىمۇ ئۇ، ئىشقا ئاشمىدى تەدبىرلىرى بەس. ② دۈشمەن، ياۋ: شامەخمۇت ئۆز رەقىبىنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادلىرىدىن مۇقىسس ئالىدۇ. * زۆھرە جانىم ۋەسىلىك ئىزدەپ، رەقىب قولىغا چۈشتۈم ئەمدى. كېچە-كۈندۈز دىدار ئىزدەپ، ئوتتەك يېنىپ ئۆچتۈم ئەمدى. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

رەقىبلىك «رەقىب» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: قىزغا نۇر مەن كۆزۈدىلىدىن ھەم رەقىبلىك قىلىمىغاي، كەلسە گەر ھالىم سوراپ يېنىمغا ئۇل دىلچۇ يىگىت.

رەكەت ئى (ئە) <دىن> نامازنىڭ بىر قېتىم رۇكۇ قىلىدىغان بىرقىسمى، بۆلىكى: بالا ئەتىسى ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ ئىككى رەكەت نامازنى ئوقۇپ ئالتۇن شەمشەرىگە ئەمىر قىلغانىكەن. * ئۇ 40 رەكەت ناماز ئوقۇپ تىلەك تىلەش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىپ جاپناماز ئۈستىگە بارغانىكەن.

رەگەتكە ئى (ر) ئۇششاق تاش، داڭگال ۋە شۇنىڭدەك نەرسىلەرنى ئېتىش ئۈچۈن ئاچىماق ياغاچقا رېزىنكە بېكىتىپ ياسالغان ئاتقۇچ: ئۇ يانچۇقدىن كىچىككەنە يۇلغۇن ئاچسىدىن ياسالغان رەگەتكىسىنى ئېلىپ كۆزى يەتكۈدەك يەردە كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاق تاش ياكى قارا تاشنى بەلگە قىلىپ چەنلەپ تاش ئېتىپ ئويناشقا باشلىدى.

رەڭ ئى (پ) ① نەرسىلەرنى بوياش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ماددا، بوياق. تۈرلىرى كۆپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە تۆمۈر ئوكسىد، سىنىك ئېقى قاتارلىق ئانئورگانىك بىرىكمىلەر ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدۇ. ② جىسىملاردىن چىققان، قايتقان ياكى ئۆتكەن نۇر دولقۇنلىرىنىڭ كۆرۈش سەزگۈ ئەزالىرىمىزدا قالدۇرغان تەسىرى، شۇنىڭدەك ئاق، قارا، قىزىل، سېرىق، يېشىل... قاتارلىقلارنىڭ ئورتاق نامى: قىزىل رەڭ. قارا رەڭ. ③ ھىيلە-مىكىر؛ ساختىلىق، نەيرەڭ: ئۇرۇشنىڭ بىرى جەڭ، توققۇزى رەڭ (ماقال).

رەڭ ئالماق شۇ خىل رەڭ تۈسىگە كىرمەك، بويالماق: تامچىلايتتى ئىسسىق قان، يالقۇنجاننىڭ تېنىدىن. شېخىل قىزىل ياقۇتتەك، رەڭ ئالماقتا قېنىدىن. **رەڭ بەرمەك** رەڭ بىلەن بويىماق، رەڭ ئالدۇرماق: ئارمىنىم بار ئىدى مۇنارە

رەڭ سۈزگۈچ ئەينەك <فز> برخل رەڭلىك سۈزۈك ئەينەك. ئۇنىڭدىن پەقەت مەلۇم خىلدىكى رەڭلىك نۇرلا تۆتەلەيدۇ، قالغان نۇرلار سۈمۈرۈۋېلىنىدۇ. فوتو سۈرەت تارتىشتا ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ بىر قىسىم نۇرلار سۈمۈرۈۋېلىنىپ، تارتىلغان سۈرەتنىڭ رەڭگى ئۆزگەرتىلىدۇ. ئەڭ كۆپ ئىشلىتىلدىغانلىرى سېرىق ۋە سارغۇچ يېشىل رەڭلىك ئەينەك بولۇپ، كۆپىنچە ئەينەك ياكى سۇلياۋدىن ئىشلىنىدۇ.

رەڭ سېزىمى <ك سەن> ھەر خىل نۇرلارنىڭ كۆرۈش تور پەردىسىدە ئەكس ئېتىشىدىن ھاسىل بولغان سېزىم.

رەڭ قارىغۇسى <نې> كۆزنىڭ كۆرۈش تور پەردىسىدىكى بىگىزسىمان ھۈجەيرىلەر ئىچىدە بەزى تەركىبلەرنىڭ يېتىش-مەسلىكى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدىغان رەڭنى پەرق ئېتەلمەسلىك كېسىلى. دائىم ئۇچرايدىغانلىرى قىزىل، يېشىل رەڭ قارىغۇسى بولۇپ، كېسەل كىشى قىزىل، يېشىل ئىككى خىل نۇرنى پەرق ئېتەلمەيدۇ، يەنە قارا رەڭنىلا كۆرۈپ، باشقا رەڭلەرنى پەرق قىلالمايدىغان تولۇق رەڭ قارىغۇسىمۇ بولىدۇ. رەڭ قارىغۇلۇقى ئەلەردە كۆپرەك ئۇچرايدۇ، تولاراق تۇغما بولىدۇ.

رەڭلەرگە ئاجرىلىش <فز> مۇرەككەپ رەڭلىك نۇرنىڭ پېرىزىمىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، تاق رەڭلىك نۇرلارغا ئاجرىلىش ھادىسىسى.

رەڭ ئۆلچىگۈچ <كىنو> رادىئاتسىيە ئېنېرگىيىسى تەركىبىدىكى سېپىكتىر مىقداردىن ئۆلچەيدىغان برخل ئەسۋاب.

قۇرۇپ، كۆزەتسەم ئانامنى تەرەپ-تەرەپتىن. ئارمىنىم سۈمۈرگەك ئايلىنىپ يۈرۈپ، رەڭ بەرسەم ھۆسنىگە شانۇشەرەپتىن. رەڭ تۈزمەك رەڭ ئالماق، رەڭگە كىرمەك، رەڭدار بولماق: دەرەخلەر ئارىسىدىن رەڭ تۈزۈپ پىشقان تۇرۇكلەر كىشىگە ئۆزىنى كۆرسەتكەندەك ساپىرىق پارقراپ تۇراتتى. * نامنە، ئەمەتلەرنىڭ بويۇن، ئېگەك، لەۋلىرىدىكى ئاقلار يوقىلىپ، چىرايلىرى بارغانسېرى ئانارنىڭ دانىسىدەك رەڭ تۈزۈشكە باشلىدى.

رەڭ تۈسى <ك سەن> رەسىمدە ئىدىيە ۋە ھېسسىياتنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن رەڭ ۋە رەڭنىڭ ئاچ-توقلۇق دەرىجىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئادەتتە ھەر خىل قىزىل ياكى سېرىق رەڭلەردىن تەشكىل تاپقان رەڭ تۈسلىرى ئىسسىق رەڭ تۈسىگە مەنسۇپ بولۇپ، خۇشال، قىزغىن كەيپىياتنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ؛ تۈرلۈك كۆك ياكى يېشىل رەڭلەردىن تەشكىل تاپقان رەڭ تۈسلىرى سوغۇق رەڭ تۈسىگە مەنسۇپ بولۇپ، غەمكىن ۋە قايغۇلۇق ھېسسىياتلارنى ئىپادىلەشتە قوللىنىلىدۇ.

رەڭ خىلى <ك سەن> رەڭلەرنىڭ كۆرۈنۈشى بويىچە ئايرىلغان ھەربىر تۈرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەسىلەن، قۇياش نۇرى ئۈچ قىرلىق پېرىزىمىدىن ئۆتكەندە قىزىل، قىزغۇچ سېرىق، سېرىق، يېشىل، زەڭگەر، سۆسۈندىن ئىبارەت ئالتە خىل نۇرغا ئاجرىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەربىرى بىردىن رەڭ خىلى بولىدۇ.

رەڭ دەرىجىسى <ك سەن> جىسىملار رەڭگىنىڭ ئاچ-توقلۇق دەرىجىسى.

رەڭ ئىلمى <سەن> ← رەڭشۇناسلىق. رەڭ-بوياق رەڭ ۋە بوياق: تەرەققىيات

مەنزىرىسىنى رەڭ-بوياق بىلەن سىزىپ كۆرسىتىش ئاسان، ئاددىي ئىش، ھىم، لېكىن، بىلىمىكى، ئۇنى تۇرمۇش ھەقىقىتىگە ئايلاندۇرۇش ئۇنچۇلا ئاسان ئەمەس.

رەڭدار سۈپ (پ) ① بىرەر رەڭدە بويالغان؛ رەڭلىك: رەڭدار قەغەز، رەڭدار كىگىز. * توي-تۆكۈن، مەشرەپ-ئولتۇرۇش دېگەنلەرنىڭ باغقى رەڭدار بولۇشى لازىم ئىكەن. * ئەزىز قەشقەر سېغىنغاچقا سېنى مەن كۆرگىلى كەلدىم، گويا جىنەستىدەك رەڭدار لېۋىڭنى سۆيگىلى كەلدىم. ② كۆچمە. گۈزەل، چىرايلىق: ئارتىسلار بولسا، سۇ بويلىرىدا يۈگۈرۈپ يۈرۈپ رەڭدار گۈللەردىن تۇتام-تۇتام دەستىلەر تىزماقتا. * سېنىڭ رەڭدار جامالىڭنى ئەگەر زۇمرەتكە ئوخشاتسام، كىشىلەر كالتە پەممىگە كۈلۈپ ھەيران قالار، نىلقا.

رەڭدار پەردە <بئول> كۆز ئالمىسىنىڭ ئالدىنقى قىسمىدىكى تەركىبىدە پىگمېنت بولغان ھالقىسىمان نېپىز پەردە. ئۇ بىرىكتۈرگۈچى توقۇلمىلىق ھۈجەيرە ۋە مۇسكۇل تاللىرىدىن تۈزۈلدى. ئوتتۇرىسىدا كۆز قارىچۇقى بولىدۇ. كۆز ئالمىسى رەڭگىنىڭ قانداق بولۇشى رەڭدار پەردە تەركىبىدىكى پىگمېنت مىقدارىنىڭ ئاز-كۆپ-لۈكى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ.

رەڭدار توخۇ ئى (رەڭدار+توخۇ) <زوتول> بىر خىل قۇش. شەكلى قىرغاۋۇلغا ئوخشايدۇ. ئەركىكىنىڭ بېشىدا ئالتۇن رەڭلىك تاجى بولىدۇ، بويىنى سارغۇچ، دۈمبىسى قېنىق يېشىل ۋە سۆسۈن ئاردا-لاش كېلىدۇ، قۇيرۇقى ئۇزۇن بولىدۇ.

چىشىنىڭ پەيلىرى توق قوڭۇر كېلىدۇ. كۆپىنچە كۆرگەزمە قىلىش ئۈچۈن بېقىلىدۇ.

رەڭدار شېشە بويۇملار ئەينەك ياسە-لىدىغان خام ماتېرىياللارغا ھەر خىل بويىقلارنى قوشۇش ئارقىلىق ئىشلەنگەن ھۈنەر-سەنئەت مەھسۇلاتلىرى.

رەڭدارلىق «رەڭدار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئەگەر بۇ يەرنىڭ ئالمىسىنى چىشلەر بولساڭ سۈت ياكى كەمبۇت تېتىدۇ. بۇنداق ئالمىلارنىڭ تۈرلىرىنىڭ توللىقى، رەڭدارلىقى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ.

رەڭداش سۈپ. رەڭگى بىر-بىرىگە ئوخشايدىغان، رەڭگى بىر خىل.

رەڭداشلىق ① «رەڭداش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② ئى <زوتول> بەزى ھايۋانلارنىڭ مورفولوگىيىسى، رەڭگى ۋە تېنىدىكى ئالمىسى باشقا خىلدىكى ھايۋانلار، ئۆسۈملۈكلەر ياكى ئەتراپىدىكى باشقا جىسىملارغا ئوخشاپ قالغان ھايۋانلار-نىڭ ئۆزلىرىنىڭ شۇ خىل ئارتۇقچىلىقلىرىدىن پايدىلىنىپ دۈشمەندىن قوغدىنىش ھادىسىسى. بۇ خىل ئەھۋال ھاشاراتلاردا كۆپ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن، يوپۇرماقسىمان كېپىنەكنىڭ سىرتى يوپۇرماققا ئوخشايدۇ؛ بامبۇكسىمان قۇرتنىڭ تېنى بامبۇك بوغۇمىغا ئوخشايدۇ.

رەڭسىز سۈپ ① رېڭى يوق، بىرەر رەڭگە ئىگە بولمىغان؛ تۈسسىز: رەڭسىز سۇيۇقلۇق. * سۇ رەڭسىز بولىدۇ، * خۇددى فىزىكا سۈنى رەڭسىز، سوغۇق جىسىم دەپ ماھىيىتى بىلەن چۈشەندۈرگىنىگە ئوخشاش، بىزمۇ ھاياتنى بەزىبىر گۈزەل، ياش ۋە جەلپ قىلىدىغان يېتى چۈشىنىمىز. ② رەڭ بېرىلمە-

سۆزنى ئاڭلىغان شاھزادىنىڭ رەڭگىدە قان دىدارى قالماپتۇ.
رەڭگى ئاقارماق ← رەڭگى تاتارماق:
 ئالباسنىڭ رەڭگى ئاقىرىپ كەتتى-دە، ئورنىدىن تۇردى.

رەڭگى تاتارماق ① چىرايدىن قان قاقچاق، چىرايى ئاقارماق: غوپۇر ئۆيگە كىرگەندە رەڭگى تاتىرىپ كەتكەن ئايالى ئەمدى ئىگراشقىمۇ ھالى قالماي، تۈگۈلۈپ ياتاتتى. ② كۆچمە. قاتتىق قورقماق: «سوقۇش» دېگەن گەپنى ئاڭلىسا ئۇنىڭ رەڭگى تاتىراتتى. * مەن نېمە قىلارىمنى بىلمەي بۆلۈم باشلىقىغا قارىدىم. ئۇنىڭ رەڭگى تاتىرىپ كەتكەندى.

رەڭگىنى ئاچماسلىق چىرايدا خۇش خۇيلۇق تەبەسسۇم پەيدا بولماسلىق؛ چىرايىنى ئاچماسلىق: - گەپنى ئاز قىلىڭ، بېشىم ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، ئۆيدە يالغۇز قېلىپ ئارام ئېلىۋالاي، - دېدى قەمەرنىسا رەڭگىنى ئاچماي.

رەڭگى ئۆچمەك رەڭگى ئۆزگەرمەك، چىرايى تۈتۈلماق، چىرايدىن خاپا ياكى نارازىلىقى بىلىنمەك: تاشۋاي رەڭگى ئۆچكەن ھالدا بىر پىيالە چاي ئەكىلىپ، بوۋايغا سۈندۈ. * رەڭگى ئۆچكەن پەزىلەت بىر ئۆھ تارتىۋېتىپ جاۋاب بەردى.

رەڭگى ئۆڭمەك ← رەڭگى ئۆچمەك:
 ئىسمائىل سوپۇمنىڭ ئۇشتۇمتۈت رەڭگى ئۆڭۈپ، نېمىنىدۇر دېمەكچى بولغاندەك، بىردە تۇرسۇننىڭ كۆزىگە، بىردە خالىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى.
رەڭگارەڭ سۈپ (پ) ھەر خىل رەڭدىكى، رەڭمۇرەڭ: شەرىپە چوڭقۇر ئۆھ تارتىپ بېشىنى كۆتۈردى ۋە يولىنىڭ نېرىقى قېتىدىكى گۈللۈكتە پورەكلەپ ئېچىلغان رەڭگارەڭ گۈللەرگە

گەن، رەڭلىك ئەمەس: رەڭسىز كىلەم. ③ كۆچمە. رەڭگى ئۆچكەن، كۆرۈمىسىز، يېقىمىسىز، سەت: گۈلباھار بېشىنى غەزەپ بىلەن بۇراپ ھاياسزلىق بىلەن ھىجىيىپ تۇرغان بۇ قەلبى زەئىپلەرگە شۇنچىلىك قاتتىق ھومايدىكى، ئۇلارنىڭ رەڭسىز يۈزلىرىگە تۈكۈرۈپ تاشلاشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇۋالدى. * ئۇنىڭ رەڭسىز يۈزى بىردىنلا غەزەپكە تولۇپ كەسكىنلەشتى.

رەڭسىز فىلىم <كىنو> رەڭسىز كىنو لېنتىسىغا ئېلىنغان فىلىم.

رەڭسىزلەنمەك پ. ئۆزىدىكى رەڭنى يوقاتماق، رەڭسىز ھالەتكە كەلمەك؛ سەتلەشمەك: بۇ خىل سۇيۇقلۇق خىمىيىلىك ئۇسۇلدا رەڭسىزلىنىدۇ. * رەڭسىزلىنىپ خۇنۇك-لەشتى دۇنيادا، غالىجىرلاشقان غالىبانە سۆلىتى. ئۇرۇش ئوتى ئۆزلىرىگە تۇتىشىپ، مۇئەللەقتە قالدى ياۋۇز جۇرئىتى.

رەڭشۇناسى ئى <ك سەن> مەخسۇس رەڭ تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى، مۇتەخەسسەس.

رەڭشۇناسلىق ئى <ك سەن> رەڭنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم: قەدىمكى ئىبارەتلەرگە دائىر قۇرۇلمىشۇناسلىق، مېخانىكا، ئېستېتىكا، رەڭشۇناسلىق، بىناكارلىق ۋە ھۈنەر-سەنئەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىنتايىن پىششىق بىلىۋېلىش لازىم.

رەڭگى ئى (پ) ① بىرەر نەرسىنىڭ يۈزىدىكى بويلاق، رەڭ: ئۈستەلىنىڭ رەڭگى. قاننىڭ رەڭگى. ② يۈز، چىراي، تەلەت: رەڭگى تاتارماق. رەڭگى ئۆچمەك. رەڭگىنى ئاچماسلىق. * خەلىپىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ۋەزىر جەپەرنىڭ ھەممە ئەزاسى تىترەپتۇ، رەڭگىدىن قان قېچىپتۇ. * دىۋىنىڭ بالىلىرىدىن بۇ

رەڭلىك سۇپا ① رېڭى بار، رەڭ بېرىلگەن، رەڭ بىلەن بويالغان، رەڭدار: رەڭلىك رەسىم. * ياتاق ئىچىدە بولغان چوڭراق ئۆزگىرىش - بىر كارىۋاتنى ئارتۇق جۈپلەش، ئۆيىنىڭ تۆرىگە سادىق بىلەن رەيھاننىڭ بىر جۈپ ئۆلچەملىك رەڭلىك سۈرىتىنى يانمۇيان قىلىپ ئېسىلا بولدى، خالاس. * كۈن پاتقان، شەھەر ئۈستىنى ئالتۇن رەڭلىك چاڭ قاپلىغان. دى. * ھامان ئايرىلىغان سىركۈل، قەلەم، رەڭلىك قېرىنداشتىن. ساناقسىز تۈنى ئۆتكۈز-گەن، سىزىق-چېرتىۋىز سىزىپ باشتىن. ② چىرايلىق، ئۇز: ئالىمدىن رەڭلىك ئىدىم، رەڭگىمنى سارغايىتى پىراق. ئۇندىسەڭ يېنىڭدا مەن، ئۇندىسەڭ كەتتىم پىراق.

رەڭلىك باسما <مەت> رەڭلىك سۈرەت-لەرنى بېسىپ چىقىرىدىغان باسما. بۇنىڭدا تەكشى بەت بىلەن كۆپۈنكى بەت نۆۋەتلەشتۈرۈلۈپ، ھەر بىر قېتىمدا بىردىن رەڭ خىلى بېسىپ چىقىلىدۇ. ئۇنىڭدا يەنە قىزىل، سېرىق ۋە كۆكتىن ئىبارەت ئۈچ خىل ئاساسىي رەڭنى ئۈستى-ئۈستە-لەپ بېسىش ئارقىلىقىمۇ ھەر خىل رەڭلەر-نى ھاسىل قىلىشقا بولىدۇ.

رەڭلىك تېلېۋىزور يالتىراق ئېكراندا رەڭلىك كۆرۈنۈشلەرنى ھاسىل قىلالايدىغان تېلېۋىزور. تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرىدا، جىسىملارنىڭ سۈرىتى رەڭ ئايرىش ئەينىكى ئارقىلىق قىزىل، يېشىل، سېرىقتىن ئىبارەت ئاساسىي رەڭلەردىكى ئۈچ كۆرۈنۈشكە ئاجرىتىلىپ، سۈرەتكە ئېلىش لامپىسى ئارقىلىق ئۈچ گۇرۇپپا ئېلېكتىر سىگنالغا ئايلاندۇرۇلغاندىن كېيىن سىرتقا تارقىتىلىدۇ. رەڭلىك تېلېۋىزور قوبۇل قىلىۋالغان بۇ ئېلېكتىر سىگناللىرىنى قايتىدىن سۈرەتكە

كۆز تاشلىدى. * خوتۇن-قىزلارنىڭ رەڭگارەڭ كىيىملىرى بىلەن ئۇششاق بالىلارنىڭ ۋاراڭ-چۈرۈڭلىرى ھەقىقەتەنمۇ بىر مەرىكە مەنزىرىسى-نى ئەسكە سالاتتى.

رەڭگ-رۇخسار ← **رەڭگىروپى**: ئۇزاق مەزگىل كۈن نۇرى كۆرمەي قاراڭغۇ ئۆيدە ياتقان ئادەمنىڭ رەڭگى-رۇخسارى شۇنداق بولۇپ قالىدۇ. * ئۇ كۆڭلى ئىنتىلىپ تۇرغان بىر يىگىتنىڭ رەڭگى-رۇخسارىغا قاراپ تويۇۋېلىشتەك ئامەتكە ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈن ۋۇجۇدىدا ئاجايىپ بىر بەختىيارلىق سېزەتتى.

رەڭگى-روھى (توغرىسى: رەڭگىروپى) ← **رەڭگىروپى**.

رەڭگىروپى ئى (رەڭگى+روپى) ئادەمنىڭ چىرايى، يۈز-كۆزى: ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگىروپۇڭ سامان بولماس (ماقال). * ھوشۇر مىرانبىڭ رەڭگىروپى تامدەك تاتىرىپ، ئاقىرىپ كەتكەن قوبۇق ساقاللىرى تىترەپ كەتتى. * «كۈن سەل كەچ كىرگەندىن كېيىن بىر-بىرىمىزنىڭ رەڭگىروپىمىزنى پەرق قىلالماي قالسىمۇ تېخى» دەپ ئويلىدى ئۇلار.

رەڭلەنمەك رەڭ بىلەن بويالماق، رەڭگە كىرمەك: ئۇدۇلدىكى ئىشكاپ ئۈستىگە نۇرغۇن كىتابلار تىزىلغانىدى. ئىشكاپ تاقالغان تامغا ھەر خىل قول سىزما رەسىملەر ئېسىلغان بولۇپ، چىمەنگۈلنىڭ ئالاھىدە رەڭلىنىپ سىزىلغان رەسىمى مەنزىرىلەر ئارىسىدا كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * داۋۇتنىڭ كۆز ئالدىدا بويىغا يەتكەن، ساغلام، يۈزلىرى ئالىمدەك رەڭلىنىپ تولغان بىر قىز تەبەسسۇم بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. * زەپتۈنەم قىزاردى، خۇددى قىزىرىپ پىشقان ئالىمدەك رەڭلىنىپ قىزاردى.

ئايلىنىدۇرۇپ يالتىراق ئېكراندا كۆرسىتىدۇ، شۇنىڭدەك ئاساسىي رەڭلەردىكى بۇ ئۈچ كۆرۈنۈشنى قايتىدىن بىرلەشتۈرۈپ، بىرلا كۆرۈنۈش قىلىپ شەكىللەندۈرىدۇ.

رەڭلىك ساپال <ئارخېئول> يېڭى تاش قورال دەۋرىدىكى بىر خىل ساپال بۇيۇملار. ئۈستىگە ھەر خىل رەڭدە گۈل ۋە نەقىشلەر سىزىلغان، دەسلەپ بويىق بېرىلىپ، ئاندىن خۇمداندا پىشۇ-رۇلغان. رەڭ-بويىقلىرى ئۆچمەيدۇ.

رەڭلىك سىنئالغۇ تېلېۋىزىيە سۈرەتلىرىنى ئەسلىي رەڭگى بويىچە خاتىرىلىيەلەيدىغان ۋە تېلېۋىزور ئېكراندا قايتا كۆرسەتەلەيدىغان سىنئالغۇ.

رەڭلىك فوتوگرافىيە <كسەن> نەرسىلەرنىڭ سۈرىتىنى ئەسلىي رەڭگى بويىچە تەسۋىرلەپ بېرەلەيدىغان بىرخىل فوتوگرافىيە.

رەڭلىك فىلىم <كىنو> رەڭلىك كىنو لېنتىسىغا ئېلىنغان، يەنى نەرسىلەرنى ئەسلىي رەڭگى بويىچە ئېكراندا كۆرسەتەلەيدىغان فىلىم.

رەڭلىك مېتال <مېتال> تۆمۈر، مانگان ۋە خرومىدىن ئىبارەت قارا مېتاللاردىن باشقا بارلىق مېتاللارنىڭ ئورتاق نامى، مەسىلەن، ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، قەلەي، سىماب، سىنىك، سۈرمە قاتارلىقلار.

رەڭلىك نۇر <فىز> رەڭگى بار نۇر. ئاق رەڭلىك نۇر پېرىزىمىدىن ئۆتكەندىن كېيىن يەتتە خىل رەڭلىك نۇرغا ئاجرىلىدۇ.

رەڭمۇرەڭ ① تۈرلۈك رەڭلەردىكى، ھەر خىل رەڭدىكى، رەڭگى ھەر خىل: رەڭمۇرەڭ گۈللەر. * پارتىيەمنىڭ يولى

كەڭ، ھەممىسىدە ھوقۇق تەڭ، ئېچىلدى گۈل رەڭمۇرەڭ، بەختى كۈلگەن زامان بۇ. ② تۈرلۈك-تۈمەن، خىلمۇخىل، ھەر خىل: رەڭمۇرەڭ بولاي دەيمەن، ھېچنەم رەڭ بولالمايمەن (ماقال). * ئۇ يەر رەڭمۇرەڭ كىلەملەر بىلەن ئالاھىدە زىننەتلەنگەن جاي ئىكەن. * ئۇيغۇر خەلقى مۇشۇ ئاساسىي كۈي قانۇنىيىتى ئاساسىدا ئۆزلىرىنىڭ رەڭمۇرەڭ مىللىي ئەلنەغمىلىرىنى راۋاجلاندۇرۇپ كەلگەن.

رەڭگۈز نى (پ) كۆز بويىمىچى، ئالدامچى، ساختىپەز ئادەم: كىمكى بولسا رەڭگۈز گەر شېكەر تىللىق، قارا دىللىق، قىلار رەسۋايى-مات ئالەم ئېچىپ ئەسلىي قىياپەتنى. * مەيلى كۈلسۇن، يىغلسۇن ۋە مەيلى تەھدىت سالىم-سۇن، بۇلغىنىپ ئىچمە قېتىق پەرى نىقاب رەڭگۈز بىلەن.

رەڭگۈزلىق ① «رەڭگۈز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: زۆرۈر تېپىلسا ئۇ ئۆز رەقەبلىرىدىن قان چىقارماي جان ئالىد-خان ئاجايىپ رەڭگۈزلىق سەۋەبلىك پۈتۈن ۋىلايەتكە مەشھۇر ئىدى. * ئۇ بىزنى قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن رەڭگۈزلىق قىلىۋاتىدۇ.

رەڭگۈزلىق قىلماق كۆز بويىمىچىلىق، ئالدامچىلىق قىلماق؛ ساختىپەزلىك قىلماق: بۇنى كۆرۈپ ئۆز كۆڭلۈمدە مېھىر-شەپقەتلىك دېگەن چىرايلىق نامنى قازىنىش ئۈچۈن شۇنداق رەڭگۈزلىق قىلغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالغاندىم.

رەللە نى. ئىچى تىت-تىت بولۇش، تاقەت-سىزلىنىش؛ ئاچچىقلىنىش: ئۇ نېمە قىلارنى بىلمەي رەللە بولۇشقا باشلىدى. * بۇنى كۈتمىگەن ئوفتسىر تېخىمۇ رەللە بولۇپ سەپرا-لىشىپ كەتتى، بىر كۈندىلا ئۇنىڭ كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەندى. * خەنزۇچە ئۆگىنىش ھازىر مېنىڭ بىرىنچى ۋەزىپەم، قاچانسۇ خەنزۇ

تەلىدىكى رومانلارنى ئوقۇغۇدەك بولارمەن دېسەملا رەللە بولىمەن.

رەللە بولماق ئىچى تىت-تىت بولماق، تاقەتسىزلەنمەك، ئاچچىقلانماق؛ ئۇ سەيناننىڭ ئىچىدە ئۇ ياندىن بۇ يانغا مېڭىشقا باشلىدى ۋە ئىچ-ئىچىدىن رەللە بولۇپ، زادى نېمە قىلىشنى بىلمەي قالغانىدى. * مەزىن رەللە بولدى، مەيدىسىدە خۇددى بېدىدەك يەلپۈنۈپ تۇرغان ئۇزۇن ساقلىنى چاڭگاللاپ بېشىنى چايقىدى.

رەللە قىلماق ئىچىنى تىت-تىت قىلماق، تاقەتسىزلەندۈرمەك، ئاچچىقنى كەلتۈر-مەك؛ ئۇلارنىڭ بۇ بەتبەختىنى يەنە بىر قېتىم كۆككە كۆتۈرۈپ كېتىشى كىشىنى ھەقىقەتەن رەللە قىلدۇ. * بۇ ئىش چوڭ ئاپامنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلغىنى بىلەن داۋۇت ئاكامنى مۇشۇنداق رەللە قىلدۇ.

رەم ئى (ئە) خۇراپاتلىقتا بىراۋنىڭ ئۆتمۈشى ۋە كېلەچىكى، تەلىيى، تەقدىرى قاتار-لىقلار ھەققىدە گويا «ئالدىن خەۋەر بېرىدىغان» پائالىيەت؛ پال؛ رەم ئاچماق. رەم سالماق. رەم باقماق. * ئۇ قېلىن كىتابنى ئېچىپ قويۇپ، رەم ئاچقۇزغۇچىلارغا خالىغانچە بىرنېمىلەرنى سۆزلەپ قويۇپلا، ئۇلاردىن جىرىڭلاپ تۇرغان تەڭگىلەرنى ئېلىۋاتقۇدەك.

رەم ئاچماق خۇراپىي كۆز قاراش بويىچە بىراۋنىڭ ئۆتمۈشى ۋە كېلەچىكى، تەلىيى، تەقدىرى قاتارلىقلار ھەققىدە گويا ئالدىن ئېيتىپ بەرمەك؛ پال سالماق، پال ئاچماق؛ - تۇغ باغلايمەن، كىتابىي رەم ئاچمەن، قەستنى ياندۇرىمەن، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ كىشى. * بىركۈنى ئۇ شۇ چىراغنىڭ يەر ئاستىدا بار-يوقلۇقىنى بىلىپ باققۇسى كېلىپتۇ ھەم قۇمنىڭ ئۈستىگە چىقىپ

رەم ئېچىپتۇ.

رەم باقماق ← **رەم ئاچماق**؛ ئۇ بىر كۆمۈكلۈك خەزىنىنىڭ بارلىقىنى، ئۇ خەزىنىنى ئېلىش ئۈچۈن پەقەت ھەسەن ماشىنىچىنىڭ ئوغلى ئالاھىدىن ئاتلىق بالىنىڭ قولىدىن كېلىدىغانلىقىنى رەم بېقىپ بىلگەنكەن.

رەم سالماق ← **رەم ئاچماق**؛ داغلى تۈۋرا ئەييارىدىن ئالا-بۇلماچ تاشلىرىنى ئېلىپ رەم سېلىپ كۆرۈپتۇ.

رەمەتلىك (توغرىسى: رەھىمەتلىك) ← **رەھىمەتلىك**.

رەمبال (توغرىسى: رەمال) ← **رەمال**. **رەمچى ئى**. رەم ئاچىدىغان، رەم سالىدىغان كىشى؛ پالچى؛ رەمچىنىڭ رېمىدىن ئۇزۇڭنىڭ خىيالى دۇرۇس (ماقال). * رەمچى سالىدۇ رەمنى، كۆڭۈلگە سالىدۇ غەمنى (ماقال). * پالچى، باخشى، رەمچىلەر، گال باقار ئالدامچى-لار. داخان بىلەن پېرىخۇنلار، ھەممىسى يالغانچىلار.

رەمچىلىك ئى. رەم بېقىش ئىشى، پالچىلىق؛ رەمچىلىك قىلماق. * ئاسترونومىيە ۋە باشقا ئىلىم، سەنئەت ئۇنۋانلىرى دەپنە قىلىندى، ئۇنىڭ ئورنىنى رەمچىلىك، داخان، پېرىخۇنلۇق ئىگىلىدى.

رەمال ئى (ئە) ← **رەمچى**؛ ئۇ دىنىي مەكتەپتە ئاز-تولا ئوقۇغان بولسىمۇ، ئەمما يېڭى مەكتەپ ساۋاتىدىن ئوتتۇرا مەلۇماتلىق بولغاچقا «داخان»، «باخشى»، «رەمال» دېگەن بىرنېمىلەرگە ئەسلا ئىشەنمەيتتى.

رەماللىق ئى ← **رەمچىلىك**؛ رەماللىق قىلماق. * ئۇ رەماللىقتىن خەۋەردار بولغاچقا بىر پال ئېچىپ، چۆچۈگەن ھالدا: - بۇ چوڭ شۇملۇقنىڭ ئالامىتى، - دەپتۇ.

رەنج تارتماق. * ئۇ، كېسەلمەنلەرنىڭ دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپا بولۇش قاتارلىق خىسلەتلىرى بىلەن باشقا قىزلاردىن ئالاھىدە پەرقلەنىپ تۇراتتى. * رەھىم قولىدىن كېلىش-چە، خەقنىڭ دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپا بولىدىغان ئادەم. ② ئازاب، جاپا، مۇشەققەت: تىكەننىڭ رەنجىدىن قورققان كىرەلمەس بۇ چىمەن ئىچرە، جاپانى جانغا راھەت بىل، ساڭا دىدار كېرەك بولسا.

رەنج تارتماق كۆڭۈلسىزلىككە يولۇقماق، خاپىلىق تارتماق: بىز ئۆمرىدە رەنج تارتىمىغان بۇ ئەر-خوتۇنلارنىڭ چىرايىدىكى سولغۇنلۇق، كۆزلىرىدىكى دەرد-ئەلەم ئىپادىسىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدە بىرەر بەختسىزلىك سادىر بولغان ئوخشايدۇ دېگەن تونۇشقا كەلدۇق.

رەنج-بالا دەرد-ئەلەم، بالا-قازا: مەن ھاياتلىقىمىدىكى ھەممە رەنج-بالاغا سەۋر قىلىمەن. * دۇنياغا كېلىپ رەنج-بالانى كۆرۈپ ئۆتتۈم، ئول رەنج-بالا دەشتىدىن ئۆرگىلىپ ئۆتتۈم.

رەنجداش نى. يېزىت. بىر كىشى، نەرسە ياكى ئىشتىن ئۆزى بىلەن تەڭ رەنجىگەن كىشى: بىشەقىل قولىدا قانغا بويالغان، گۆھەرسىز كۆزۈمدە ئاقار ياشىم بار؟ ئىشتىكىل خۇنۇم بار ئۇنىڭدا مېنىڭ، شۇ كەبى نامەردكە رەنجداشسىم بار.

رەنج-مۇشەققەت رەنج ۋە مۇشەققەت: ھاتەم پەرىلەر غايىب بولغان يەرگە قاراپ ماڭدى. كۆپ رەنج-مۇشەققەتلەر تارتىپ، ئۇ يەرگە يېتىپ باردى.

رەنجىتمەك «رەنجىتمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كىشىنى رەنجىتمەك. * دۇكاندىن چىقىپ كېتىۋېتىپ، ئۆتكەن قېتىم ئۇنى رەنجىتىپ قويغانلىقىم ئۈچۈن ئەبۇ سورىدىم. * - مەن ئۆزۈمگە باقماي تولىمۇ

رەھىمىتى (توغرىسى: رەھىمىتى) ← رەھىمىتى.

رەنا (ئە) سۈپ ① كېلىشكەن، گۈزەل، چىرايلىق: بۇ قىز بۇرۇنقى ئىككى قىزغا قارىغاندا تېخىمۇ كېلىشكەن ۋە يەنىمۇ رەناراق ئىكەن. * ۋەتىنىم مېھرىگ قۇياش، ئىشقىڭ ھامان ئەلا ماڭا. مېھرىڭدىن بۆلەك لازىم ئەمەس ھېچىر رەنا ماڭا. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

رەناگۈل نى (رەنا+گۈل) ① <بوت> ئېيىقتاپان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. 10-20 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ. يوپۇرماقلىرى تۈۋى ۋە غولىدا بولىدۇ. تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى ئىككى قايتىلىنىپ، پەيسىمان تولۇق يېرىلىدۇ. گۈلى ئاق كېلىدۇ. تىيانشان تاغلىرىنىڭ دېڭىز يۈزىدىن 2600 - 3000 مېتر ئېگىز كېلىدىغان ئوتلاقلىرىدا ئۆسىدۇ. ② قىزلارنىڭ ئىسمى.

رەنالىق نى. گۈزەللىك، چىرايلىقلىق: دىلبىرىم سەندەك جاھاندا، ھېچلا كىم رەنا ئەمەس. شۇ سېنىڭ رەنالىقىغا، مەندەك ساڭا شەيدا ئەمەس.

رەنە نى (ئە) ← **گۆرۈ:** رەنگە قويماق. * ئۈچ-تۆت يىلغا بارماي يېرىمىزنىڭ مۇقىم پارنىقى رەنە ۋە باشقا ئالۋانلارنى بېرەلمەستىن يەرنى سېتىپ بېرىپ ئۇنىڭدىنمۇ ئادا تاپتۇق.

رەنەگە قويماق ← **گۆرۈگە قويماق:** نەق پۇلى بارلار نەق پۇل تۆلىدى، نەق پۇلى يوقلار پۇلغا يارىغۇدەك سەرەمجانلىرىنى ئېلىشقا ساتتى ياكى رەنەگە قويدى. * ئۇ مېنىڭ غىزا ئەسۋابلىرىمنى تۆتتە ئېلىپ رەنەگە قويۇشنى ئويلاپتۇ.

رەنج نى (ئە) يېزىت ① كۆڭلىگە، دىلىغا يەتكەن ئازار، خاپىلىق، دەرد، ئەلەم:

قوپال، ئاسانلا كىشىلەرنى رەنجىتىپ قويىمەن،
- دەدى ئۇ.

رەنجىتىلمەك «رەنجىتمەك» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى.

رەنجىش «رەنجىمەك» پېئىلىنىڭ يەنە
بىر خىل ئىسمىدىشى؛ قانچە قېتىملاپ گۈلى
تەرەپتىن رەنجىشكە ئۇچرىغان بۇ كىشىنىڭ
كۆزى ئاۋۋالقىدەكلا پاك مۇھەببەت ۋە سەمىي
ئەقىدە بىلەن گۈلنىڭ ئالدىدا تۇراتتى.

رەنجىشلىك سۈپ. رەنجىش، ئاغرىنىش
تۈسىنى ئالغان؛ رەنجىشكە تېگىشلىك؛
بۇ بىر رەنجىشلىك ئىش بولۇپتۇ. // - تولا
يىغلاپ، كۆزىنىڭ يېشىمۇ قۇرۇپ كېتەي دەدى،
بىزنىڭ ئەرز خەتلىرىمىز ئوردا بەگلىرىنىڭ
يانچۇقىدىلا تىنلىپ تۈگەيدۇ، - دەدى تورپاق
موللا راجى رەنجىشلىك بىلەن.

رەنجىشمەك «رەنجىمەك» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار ئۆي ئىگىسىنىڭ
يامان گېيىدىن قاتتىق رەنجىشتى. * بوۋاي
ئۇلارنىڭ ھەرىكىتىدىن رەنجىشىپ قالغانلىقىنىڭ
ئالامىتىنى كۆرگەندىن كېيىنلا سۆز ئاچتى.

رەنجىمەك پ. دىلى ئازار يېمەك، خاپا
بولماق، نارازى بولماق؛ خەمت كىچىكىدىن
بىر مەھەللىدە بىللە چوڭ بولغان، مەكتەپ
پۈتتۈرگەن كوماندىسىدا ئۆزىگە ئوخشاش ھۇجۇمچى
بولۇپ ئوينايدىغان دوستى دىلشاتتىن رەنجىدى.
* رەنجىدىمەن سېنىڭدىن، ئەقىدەمنى بىلىدىك.
سېلىپ قويۇپ پىراققا، تاشلاپ كەتتىڭ، كەلمىدىڭ.
رەندە ئى (پ) ياغاچ ماتېرىياللىرىنى قىرىپ
سىلىقلىتىشقا ئىشلىتىلىدىغان، ئوتتۇرىسىغا
پولات تىخ ئورنىتىلغان دەستىلىك ئەسۋاب.
رەندىلەتكۈزمەك «رەندىلىمەك» پېئىلى.

نىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.
رەندىلەتمەك «رەندىلىمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ياغاچنى رەندىلەتمەك،

شالنى رەندىلەتمەك.
رەندىلەش «رەندىلىمەك» پېئىلىنىڭ
يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى؛ رەندىلەش
پېچقى، رەندىلەش ستانوكى.

رەندىلەش پېچقى <ماشىن> رەندىلەش
ستانوكىغا ئورنىتىلىدىغان ۋە دېتاللارنى
شىلىپ سىلىقلايدىغان پېچاق. ئادەتتە
ئۇ ستانوكىنىڭ پېچاق قوندىقىغا مەھكەم
ئورنىتىلىپ، دېتاللار بىلەن نىسپىي
قارىمۇقارشى ھالەتتە ھەرىكەت قىلىش
ئارقىلىق ماتېرىياللارنى رەندىلەيدۇ.

رەندىلەش ستانوكى <ماشىن> ستانوك-
نىڭ بىر خىلى. مېتال ماتېرىياللار يۈزىنى
رەندىلەش ۋە ئۇلارنىڭ يۈزىگە تۈز
سىزىقلىق ئېرىقچىلارنى چىقىرىش قاتارلىق
مەقسەتلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

رەندىلەش ئىشچىسى <ماشىن> مەخسۇس
ياغاچ ياكى مېتال ماتېرىياللىرىنى
رەندىلەش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان
ئىشچى.

رەندىلەش ئىشى ياغاچ ياكى مېتال
ماتېرىياللىرىنى رەندىلەپ سىلىقلايدىغان
بىر خىل ئىش تۈرى.

رەندىلەنمەك «رەندىلىمەك» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى؛ تاختاي رەندىلەندى.
ياغاچ رەندىلەندى.

رەندىلىتىلمەك «رەندىلەتمەك» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى؛ ياغاچ رەندىلىتىلدى.

رەندىلىمەك پ. ياغاچ ياكى مېتال ماتې-
رىياللىرىنى رەندە ياكى رەندىلەش
ستانوكى ئارقىلىق سىلىقلىماق؛ قېيۇم ئۇستا
ئون دانە دېرىزىنى يۈتكۈزۈپ ئۆتكۈزۈپ
بېرىپ، يەنە ئون دانە جۈزىنىڭ ماتېرىياللىرىنى
رەندىلەپ بولۇپ، چىتىق ۋە تۆشۈكلەرنى
ئۆلچەپ سىزىقاتتى.

رەھبەر ئى (پ) ① يولباشچى، باشلىق؛

يېغىغا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ پارتىيە-ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى قاتناشتى. * قىزىق گەپلەر بىلەن غىزا يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، باشقىلار تارقاپ كەتتى. ئۆيدە قوزغىلاڭ رەھبەرلىرى بىلەن ھېلىقى ئىككى كىشى قالدى. ② تەلىم-تەربىيە بەرگۈچى، يوليورۇق كۆرسەتكۈچى؛ ئۇستاز؛ بۇ ئەسلىمىلەر جانىقانىڭ كۆز ئالدىدىن بۈگۈن يەنە بىر نۆۋەت ئۆتكىنىدە، ئۇ يېقىملىق پىچىرلىدى: «ئەخمەتجان ئەپەندىم بىزگە رەھبەر ھەم بىزنىڭ ئۆز ئاتىمىز».

رەھبەرلىك ① «رەھبەر» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى، سىياسىي رەھبەرلىك، * پارتىيە قۇرۇلۇشىنى ياخشى ئېلىپ بېرىپ، پارتىيە رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش لازىم. ② سۈپ. باشقۇرۇش ئىشىنى ياكى مەلۇم ۋەزىپىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان؛ رەھبەرلىك بەنزە. * مۇئاۋىن يىڭچاڭ ئابباس ئۆز شاگىرتى سىدىقنىڭ رەھبەرلىك ئورۇنغا كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىدىيىسىدىن ئۆتكۈزەلمىدى. * بۇ زاۋۇت ئىشچى قوبۇل قىلىشتىن ئىلگىرى، رەھبەرلىك گۇرۇپپا تەشكىللەپ پۇختا تاييارلىق قىلدى. ③ ئى. بىرەر ئىدارە ياكى كوللېكتىپنى باشقۇرىدىغان رەھبىرىي ئورگان، تەشكىل؛ مەكتەپ رەھبەرلىكى بىلەن ئوقۇتقۇچىلار ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىشلىرى كېرەك. * بەلكىم مېنىڭ ئەھۋالىمنى باشقىلار رەھبەرلىككە يەتكۈزۈشنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندۇ.

رەھبەرلىك قىلماق باشقۇرۇش خىزمىتىنى ئىشلىمەك، باشقۇرماق؛ ئالدى تەرەپتىكى تەشەببۇس تېخنىكا ئىشلىرىغا كونا كارىزچى بارات ئاكام رەھبەرلىك قىلسا، ئارقا تەرەپتىكى

تەشەببۇس تېخنىكا ئىشلىرىنى باسقۇچ ئاكام ئۆز ئۈستىگە ئالغانىدى. * - سىلەرگە شۇ يەردە بىر يولداش رەھبەرلىك قىلىدۇ، - دېدى ئۇ پارتىزانلارغا.

رەھبىرىي سۈپ (پ+ئە) رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان، رەھبەرلىك خىزمىتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك، رەھبەرلىك خىزمىتى-گە ئائىت؛ بىزگە مەلۇمكى، رەھبىرىي كادىرلارنىڭ بولۇپمۇ يۇقىرى دەرىجىلىك كادىر-لارنىڭ ئالدىغان ئىش ھەققى كۆپرەك بولىدۇ. * يېغىغا ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىكى ۋە ئۈرۈمچى قىسىملىرىدىكى رەھبىرىي يولداشلار قاتناشتى.

رەھمان ئى (ئە) يېزىق. شەپقەت قىلغۇچى، شەپقەتلىك ئاللا؛ يا رەھمان، يا رەھىم. * ئۆمرى ئىچرە تاشقىرىغا بىر بار چىقسا، دوست-دۈشمەننىڭ كۆز ئالدىدىن توغرا ئۆتسە، قالماس ئىدى شۇ دۇنيادا بىزدە ئارمان، نېسىپ ئەتسۇن بۇ تىلەكنى ئىگەم رەھمان.

رەھمانلىق ئى. شەپقەتلىك خىسلەت، مېھرىبانلىق؛ مېھرىلىق - رەھمانلىق، يېنىكلىك - شەپقانلىق (ماقال).

رەھىمە (توغرىسى؛ رەھىم) ← **رەھىم**. **رەھىمەت** ئى (ئە) ① بىر كىمگە بىلدۈرگەن تەشەببۇس ۋە مەنئەتدارلىقنى ئىپادىلەيدۇ؛ رەھىمەت ئېيتماق، رەھىمەت ئوقۇماق. * ئاسىم بېشىنى ئېگىپ رەھىمەت ئېيتتى. * دەپسەن ئۈكۈم خېتىگە، رەھىمەت سادىق قەلبىگە. ناۋات سالغان بولاتتىم، يېقىن بولساڭ لېۋىڭگە. ② مەرھەمەت، شەپقەت، ياخشىلىق؛ - خۇدا رەھىمەت قىلسۇن بېگىم، - دېدى بوۋاي خۇشال بولغان ھالدا.

رەھىمەت ئوقۇماق ← رەھىمەت ئېيتماق؛ شاھزادە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، بوۋاينىڭ ئالدىغا

رەھىمىتى بىزنىڭ يۆلەنچۈكىمىز، بېشىمىزنى سىيلايدىغان ئاتىمىز ئىدى،

رەھنە ما ئى (پ) يېزىت. يول كۆرسەتكۈچى، باشچىلىق قىلغۇچى، يېتەكچى: ئۇنىڭ خىيالچە، ئۇستازى ياڭ زىڭشىننىڭ ئاقلانلىق بىلەن يۇرت سوراش تەدبىرلىرى ئۆزى ئۈچۈن بىردىنبىر رەھنە ما بولۇشى لازىم ئىدى. * يىل دېگەن ئالەمنىڭ ۋاقت ھېسابى، ئىنسانلار بېرىدۇ ئۇنىڭغا مەنە. يىللار مەزمۇندار كېلىدۇ چوقۇم، چۈنكى بار رەھنە ما پارتىيە مانا.

رەھنە مالىق ئى. يېزىت. باشلامچىلىق، يېتەكچىلىك: دىلى قەست بىرلە تولغانلار، بىلەلمەس رەھنە مالىقنى، يېقىننى يات بىلىپ تۇتقاي يىراقتىن تاشنالىقنى.

رەھنىما (توغرىسى: رەھنە ما) ← رەھنە ما.

رەھىم ئى (نە) ① قىيىن، مۈشكۈل ئەھۋال-دا قالغان بىركىمگە، نەرسىگە نىسبەتەن ئېچىنىش تۇيغۇسى ۋە شۇنداق تۇيغۇ تەسىرىدە كۆرسىتىلگەن شەپقەت، مېھىر-شەپقەت، مەرھەمەت، كۆيۈنۈش، مېھرىبانلىق: رەھىم قىلماق. رەھىمى كەلمەك. * - ماڭا ھەقىقەتەن رەھىمىڭىز كېلىپ، دەرد-ئەھۋالىغا يەتمەكچى بولسىڭىز، رەھىمەر-لىككە ئېيتىپ، ئائىلەمگە يولغا سېلىپ قويۇڭ! - دېدى ئۇ قەتئىي نىيەتكە كەلگەندەك قىلىپ. * ئەرلەر كېتىپ ئالۋانغا، خوتۇنلار قالدى خاماندا، بۇلاپ كەتتى ئاشلىقنى، رەھىم يوقكەن زاماندا. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

رەھىم ئەيلىمەك ← رەھىم قىلماق: بىر كەم ئوتتۇز يېشىدا، قىسبەت يەتتى بېشىغا، دۇئا بېرىڭ جان دادا، رەھىم ئەيلىپ ئىشىغا.

رەھىم قىلماق قىيىن، مۈشكۈل ئەھۋالدا قالغان بىركىمگە، نەرسىگە نىسبەتەن

ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاپ، بوۋاينىڭ پۇتىنى سۆيۈپ، رەھمەت ئوقۇتۇ. * شاھزادە بوۋايغا يۈزىمىڭ رەھمەت ئوقۇپ، ئاتنىڭ قىلىنى كۆيدۈرۈپتۇ.

رەھمەت ئېيتماق بىركىمگە بولغان تەشەككۈرى ۋە مەنەتدارلىقىنى بىلدۈر-مەك، رازىمە نلىكىنى ئىپادىلىمەك: شىرمۇھەممەت رەھمەت ئېيتتى ۋە نېمىندۇر دېسەكچى بولۇپ يەرگە قارىدى. * بۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەن قىسىم رەھبەرلىك ئورگىنى ۋە بارلىق كوماندىر-جەڭچىلەر نامىدىن بارىكولدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىگە ۋە ھەر مىللەت خەلقىگە سەممىي رەھمەت ئېيتىمەن.

رەھمەت-تەزىم رەھمەت ۋە تەزىم: رەۋىخان موماي رەھمەت-تەزىمىدىن كېيىن، دەرمال قەتئىي چىقىپ، بىر پارچىسىنى ئايقىزغا بەردى. * سوپۇم ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ قەمبەرخان ئاچقا رەھمەت-تەزىم قىلىۋېتىپ، خالىسىنى كۆتۈرۈپ ماڭدى.

رەھىمەتلىك سۈپ <دىن> خۇدانىڭ رەھىمىتىگە لايىق، مەرھۇم (ۋاپات بولغان كىشى ھەققىدە): رەھىمەتلىك ئاتام ماڭا شۇنچىلىك ئامراق ئىدىكى، ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە ئۆيدە مەن بولسام خاتىرجەمگىنە ئولتۇرۇپ تاماق يېيەلمەيتتى. * - رەھىمەتلىك تۆۋر خەلىپىنىڭ جەسىتى ئۈرۈمچىدە قالغان بىلەن ئۇنىڭ روھى بىز بىلەن بىللە. بىز ئۇ كۈنلەرنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمىز، - دېدى قوزغىلاڭچى ياشلارنىڭ بىرى. // يىگىت ئىدىڭ غەيىرەتلىك، ئەل ئىچىدە ھۈرمەتلىك. نامىڭ قالدى ئۇنتۇلماس، بولۇپ كەتتىڭ رەھىمەتلىك. **رەھىمىتى** ← رەھىمەتلىك: ئاناڭلار رەھىمىتى ئۇ يامۇنىڭ نەگە كۆمۈلگىنىنى ئېيتىمىغاندى. * ئۇ ئادەم مەھەللىبىزنىڭ شۇڭقارى ئىدى،

ئېچىنىش تۇيغۇسى تەسىرىدە شەپقەت كۆرسەتمەك، شەپقەت قىلماق، كۆيۈن-مەك: ئۇلار زار-زار يىغلاپ «ھەي ئاكا بىزلەرگە رەھىم قىلىڭ، سىزگە خۇدا رەھىم قىلسۇن» دەپ يالۋۇرۇشۇپتۇ. * ئۇچى پال-پال تېرىكىم، تۇۋى تال-تال تېرىكىم. رەھىم قىلساڭ ئوتتى ئال، كۆيۈپ كەتتى يۈرىكىم. **رەھىمى كەلمەك** ئىچى ئاغرىماق؛ مېھىر-شەپقەت كۆرسەتمەك، كۆيۈنمەك؛ قىزنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا رەھىم كەلدى. * ئۇ ئىپلاس ۋە ئېغىر ئىشنى ياخشى كۆرۈپ قىلىدىغان، كېسەل ۋە يارىدارلارغا رەھىم كېلىدىغان بولدى.

رەھىمدىل سۈپ (رەھىم+دىل) بىركىمگە ئازار بەرمەيدىغان، كىشىگە رەھىم-شەپقەت قىلىشنىلا ئويلايدىغان، كۆڭلى يۇمشاق، شەپقەتلىك؛ رەھىمدىل ئادەم. رەھىمدىل كىشى. * مېھنەتخانىنىڭ بىر رەھىمدىل خانىمى مېنى ياتاققا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. * خوجايىنىڭ بۇنداق رەھىمدىل بولۇپ قالغانلىقىدىن ھەيران قېلىشقان ئورمىچىلار بىر-بىرىگە قاراشقىنچە تۇرۇپ قېلىشتى.

رەھىمدىللىك «رەھىمدىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ رەھىمدىللىك قىلماق. * - رەھىمدىللىكنىڭ ھەممىسىنى خۇدايىم ساڭلا بەرگەنمۇ تۆمۈر ئاكا؟ - دەپدى ئامانقۇل ئۆزىنىڭ تېڭىقلىق يارىسىنى سىلاپ. * - ئۆزلىرىنىڭ پۇقرالارغا مۇنچە رەھىمدىللىك قىلىشتىكى مۇددىئالىرىنى چۈشىنىۋالدىم! - دەپدى تەيچى.

رەھىمسىز ① سۈپ. رەھىمى يوق، كىشىگە رەھىم قىلمايدىغان، رەھىم شەپقەتنى بىلمەيدىغان، شەپقەتسىز؛ رەھىمسىز ئادەم. * ئېغىر تۇرمۇش، رەھىمسىز ئىجتىمائىي شارائىت ئۇلارنى قاتتىق قوللۇق، بىر سۆزلۈك،

ئىرادىلىك قىلىپ چىنىقتۇرماقتا. * ئەپسۇسكى، رەھىمسىز ئەجەل ئۇنى بۇنىڭدىن بەش يىل بۇرۇن بۇ دۇنيادىن ئېلىپ كەتتى. // رەھىمسىز-نىڭ قولى قان (ماقال). ② رەۋ. رەھىم قىلماي، رەھىم قىلمىغان ھالدا، رەھىم-سىزلىرىچە: مۇستەقىل پرولېتارىيات ھەرد-كەتلىرىنىڭ ھەممىسى رەھىمسىز باستۇرۇشقا ئۇچرىدى. * سېغىنىش ۋە ئۈمىد قامچىسى مېنى زەھىمسىز قامچىلىقتا ئىدى.

رەھىمسىزلەرچە رەۋ. رەھىمسىز كىشىلەرگە ئوخشاش، رەھىمسىزلىك بىلەن، ۋەھشىيلەر-چە: ئۇنىڭ كۆزىگە غەزەپ-نەپەسلىك بىر جۈپ كۆز رەھىمسىزلەرچە تىكىلگەندى. * گومىنداڭ ئەسكەرلىرى ئېتىنى بۇلماقچى بولۇپ، زورلۇق ئىشلەتكەندە، جانبازلىق بىلەن قارشىلىق كۆرسەتكىنى ئۈچۈن، ئاقسۇ 5-ئاتلىقلار پولىكىنىڭ كوماندىرى ئۇنى رەھىمسىزلەرچە ئېتىپ ئۆلتۈرگەن.

رەھىمسىزلىك «رەھىمسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ شاھزادىنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن غەزەپلەنگەن باتۇر ۋارقىراپ خىزمەتچىلەرنى چاقىردى. * گومىنداڭ جاللاتلىرى ئاقسۇدا لۇتپۇللا مۇتەللىپ ۋە ئۇنىڭ يېقىن سەپداشلىرى مۇنىرىدىن خوجا، بىلال ئەزىزى قاتارلىق ئونلىغان جەڭگىۋار ياشلارنى رەھىمسىزلىك بىلەن قولغا ئېلىپ، كەچۈرگۈسىز جىنايەت سادىر قىلدى.

رەھىم-شەپقەت رەھىم ۋە شەپقەت؛ بىركىمگە ياكى نەرسىگە كۆرسىتىلگەن مېھرىبانلىق ۋە مەرھەمەت؛ ئۇنىڭ كۆڭلىدە نېپە بارلىقىنى ئۇقمايمەن، ئەمما مەن رەھىم-شەپقەت قىلدى دېگەن ئوي بىلەن ناھايىتى خۇش بولدۇم-دە، يېنىڭ خۇجۇنۇمنى ماشىنىغا تاشلاپ چىقىپ، ئارقىدىكى بوش جايدا ئولتۇردۇم.

رەھىم-شەپقەتسىز بىركىمگە ياكى نەرسىگە رەھىم-شەپقەت قىلمايدىغان؛ كىشى ياكى نەرسىگە رەھىم قىلىشنى بىلمەيدىغان، مېھرىبان ئەمەس؛ رەھىم-شەپقەتسىز ئادەم. * بىز ياش-ئۆس-مۈرلەرنىڭ رەھىم-شەپقەتسىز چوڭ بولۇپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا قاتتىق دىققەت قىلىشىمىز كېرەك.

رەھىم-شەپقەتلىك بىركىمگە ياكى نەرسىگە رەھىم-شەپقەت قىلىدىغان، رەھىمدىل، مېھرىبان، شەپقەتلىك؛ رەھىم-شەپقەتلىك ئادەم. * بىز ئۆسمۈرلەرنى ھەرقانداق شارائىتتا رەھىم-شەپقەتلىك قىلىپ تەربىيلىشىمىز لازىم.

رەھىملىك سۇپ. بىراۋغا رەھىم قىلىدىغان، كۆڭلى يۇمشاق، رەھىمدىل، مېھرىبان؛ رەھىملىك كىشى. * بىز ئەكسىيەتچىلەرگە ۋە ئۇلارنىڭ ئەكسىيەتچىل ھەرىكەتلىرىگە ھەرگىز رەھىملىك سىياسەت قوللانمايمىز. بىز رەھىملىك سىياسەتنى پەقەت خەلق ئىچىدىلا قوللىنىمىز.

رەۋەت ئى. جان ت. تاقەت، چىدام؛ رەغد، خاھىش؛ قەمەرنى ئىككىلىنىپ قالدى، باراي دېسە، ئانىنى يەنە كۆرۈشكە رەۋىتى يوق. بارسىلا، ئانىسى ئۇنى: «سەن مەن يوق چاغدا ئۆيىنى تاشلاپ كېتىپسەن» دەپ ئەيىبلىشى تۇرغان گەپ ئىدى.

رەۋەن ئى (پ) <بوت> ← تۆڭتۇلاق. رەۋەندە ئى (پ) كونا جەمئىيەتتە دېھقانلار-دىن ئەرزان باھادا ئاشلىق سېتىۋېلىپ، باشقىلارغا يۇقىرى باھادا ساتىدىغان كىشى؛ ئاشلىق سودىگىرى؛ ئاتىسى ئۇ يان ئويلاپ-بۇ يان ئويلاپ، ئۇنى رەۋەندىگە ئېشەك ھەيدىگىلى چاكار قىلىپ بېرىپتۇ. * ياسىن پۇلىنى سىقىلىغىنچە ئۆيدىن چىقىپ،

ئۇن سېتىۋېلىش ئۈچۈن رەۋەندىنىڭ دۈكىنىغا كېتىۋاتسا، بىر ئادەم پۈتۈن ئەزاسىنى قوتۇر باسقان ئورۇق بىر ئىتتى يوغان بىر يېرىندى ئوتۇن بىلەن ھەدەپ ئۇرۇپ كېتىۋاتقۇدەك.

رەۋەندىچىلىك ئى. كونا جەمئىيەتتىكى دېھقانلاردىن ئەرزان باھادا ئاشلىق سېتىۋېلىپ، يۇقىرى باھادا سېتىش ئىشى؛ ئۇنىڭ سېتىپ بەرگىنى رەۋەندىچىلىك قىلىپ تاپقان پايدىسىنىڭ ئوندىن بىرىگە توغرا كەلمەپتۇ. * يۈسۈپ چوڭ تۈگمەننى قولغا ئالدى، دەسلەپ غەللە يىغىپ پوستەكچىلىك قىلدى، كېيىن، ھەرقايسى بازار، يېزىلارغا قاتناپ رەۋەندىچىلىك قىلدى. رەۋەندىچىلىك ئاسان ۋە بەرىكەتلىك بولۇپ چىقتى.

رەۋىش ئى (پ) ① ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە-ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ يۈرۈشىدىكى ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتى، ھالىتى؛ ئۇسۇل، تەرز، يوسۇن. ② <تىل> شەيئىلەر ھەرىكىتىنىڭ ۋاقتى، ئورنى، ئۇسۇلى، ھالىتى، سۈپىتى ۋە شەيئىلەر بەلگىسىنىڭ دەرىجىسى قاتار-لىقلارنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى؛ ۋاقىت رەۋىشى، ھالەت رەۋىشى.

رەۋىشتە رەۋ. ئۇسۇلدا، تەرزىدە، ھالەتتە، تەرىقىدە، ئەھۋالدا، ھالدا؛ بۇلار ئىختىيار-سىز رەۋىشتە بىر-بىرىدىن ئۇزاقچە كۆزلىرىنى ئېلىشالمايدى. * شەيئىلەر ھامان ئۈزلۈكسىز رەۋىشتە بىرىنچى ھالەتتىن ئىككىنچى ھالەتكە ئايلىنىپ تۇرىدۇ.

رەۋىشداش ئى (پ) <تىل> رەۋىش رولىنى ئوينايدىغان يېتىل شەكلى.

رەۋىشلەشتۈرمەك «رەۋىشلەشمەك» يېتىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بۇ قوشۇمچە سان ۋە مىقدارلارنى رەۋىشلەشتۈرگەندىن تاشقىرى، بەزى سۈپەتلەرگە قوشۇلۇپ،

لاشتۇرۇلۇپ، سەپداشلارنىڭ ھەممىسى بىر ئېغىزدىن ل. مۇتەللىپنى تەشكىلات رەئىسلىكىگە، مۇنرىدىن خوجىنى مۇئاۋىن رەئىسلىك بىلەن باش كاتىپلىقنى قوشۇپ ئۆتەشكە كۆرسەتتى. ② نى. بىرەر مەجلىس، يىغىلىش، سوت قاتارلىقلارنى باشقۇرۇش ۋە ئۇلارغا رىياسەتچىلىك قىلىش ئىشى، خىزمىتى: سوتقا رەئىسلىك قىلغۇچى كىشى ئورۇق ئىدى. ئاپئاق بۇرۇتلۇق بۇ قېرىنىڭ ئۇرۇنچاق ۋە مەيۈس يۈزىنى قورۇق باسقاندى. ③ سۈپ. رەئىسكە خاس، رەئىسكە تەئەللۇق: ئەتىسى كۈن تۇغۇشى بىلەن ئالاۋىدىن ئەبۇ ئەششەمات دىۋانغا كىرىپ، رەئىسلىك كۇرسىغا ئولتۇرۇپتۇ.

رەئىشە ئى (ئە) <تب> ھەربىر سېكۇنتتا 3 - 8 قېتىم تىترەيدىغان كلىنىكىلىق كېسەل ئالامىتى. كېسەل قوزغاتقۇچىسى ئوخشاش ئەمەس، كۆپ ھاللاردا چوڭ مېڭە ياللۇغى، قان تومۇرلار قېتىشىش ۋە قېرىلىق كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا، مۇسكۇللار قېتىپ تارتىشىدۇ، ھەرىكەت توسالغۇغا ئۇچرايدۇ ياكى ئازلايدۇ، ئۆزلۈكىدىن بولىدىغان ياكى ئاڭلىق قىلىنىدىغان ھەرىكەتلەرمۇ ئازلاپ كېتىدۇ. بۇ خىل كېسەللىك بىمار يۈزىدە خۇددى يالغان يۈزلۈك تاقىۋالغانغا ئوخشاش بىر خىل چىرايىنى پەيدا قىلىپ، بىمارنىڭ قىياپىتى، يۈرۈش-تۇرۇشى، تەڭپۇڭلۇقى، گەپ-سۆزى، نەرسىلەرنى يۈتۈشى ۋە مۇسكۇلنىڭ تەرەڭلىك كۈچى قاتارلىق جەھەتلەردە قالايمىقانچىلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

رەئىيەت ئى (ئە) يىز ت. پۇقرا، خەلق: - بۇ ساڭا رەئىيەتنى ئاسارەت ئىچىدە تۇتۇشقا ئۆگىتىدۇ، - دېدى ئۇ سۆزىنى خۇلاسىلاپ.

ئۇلارنىمۇ رەۋىشلەشتۈرىدۇ. **رەۋىشلەشمەك پ.** رەۋىش ھالىتىگە كەلمەك، رەۋىش رولىدا كەلمەك، رەۋىشلىك رولىنى ئوينىماق: رەۋىشلەشكەن سۆز-ئىبارىلەر. پېئىللارنىڭ رەۋىشلىشى. * ئۇيغۇر تىلىدا رەۋىشتىن باشقا سۆز تۈركۈمىدىكى سۆزلەرنىڭ بولۇپمۇ ئىسىملارنىڭ بەزى گرامماتىك شەكىللىرىنىڭ ياكى بەزى سىنتاكتىكلىق بىرىكىلەرنىڭ رەۋىشلىشى ئەھۋالى ناھايىتى كۆپ ئۇچرايدۇ.

رەئىس ئى (ئە) ① بەزى دۆلەت، دۆلەت ئورگانلىرى، پارتىيە-گۇرۇھ ياكى بەزى ئىدارە، تەشكىلاتلار رەھبىرىنىڭ ۋەزىپە نامى ۋە شۇ ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەن كىشى: دۆلەت رەئىسى. ئۆلكە رەئىسى. دېھقانلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى. * ئۇيۇشما رەئىسى بىزنىڭ قولىمىزدىن كىتابنى ئېلىۋالدى. * يىغىن مەزگىلىدە ئەزالار مۇئاۋىن رەئىس ئابلىز مۇھەممىدىنىڭ دائىمىي كومىتېت نامىدىن بەرگەن خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلىدى. ② مەجلىسنى باشقۇرغۇچى شەخس، يىغىن رىياسەتچىسى: مەجلىس رەئىسى. رەئىس سەھنىسى. * يىغىن رەئىسى بوشىر قوڭغۇراقنى چېلىۋىدى، زال ئاستا-ئاستا تىنچلاندى. ③ كونا. دىنىي مۇراسىم ۋە ئۆرپ-ئادەتلەرنىڭ بېجىرىلىشىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى كىشى ۋە شۇنىڭدەك، ئۆلچەيدىغان نەرسىلەرنىڭ، چىڭ تېشى، تارازا قاتارلىقلارنىڭ توغرىلىقىنى تەكشۈرۈپ تۇرىدىغان مەنەسپدار كىشى: دەل شۇ چاغدا ئشان داموللا بىننى قۇددۇس مەۋلىۋى بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىدا يۈرگۈچىسى بەردى رەئىس ساقاق تەرەپتىن كېلىپ قالدى. **رەئىسلىك ①** نى. رەئىسلەر قىلىشقا، ئۆتەشكە تېگىشلىك خىزمەت، ئىش: سايلام داۋام.

* شاھ تىلەر بولسا شاھلىق قىلماق، رەئىيەتتىن كېرەك ئەمەس ئايرىلماق.

رەئىيەتلىك ئى. ئاددىي پۇقرالىق:

رەئىيەتلىككە قايتقان ئاز ساندىكى لامالار ئۆز ئىختىيارى بىلەن يەنە بۇتخانغا قايتىپ كېلىمەن دەپسە، ئۇلارغا ماقۇل دېيىش ۋە زۆرۈر بولغان ياردەملەرنى بېرىش كېرەك.

رەيھان ئى (ئە) ① <بوت> رەيھانگۈل:

گۈل-چىمەننىڭ تولىسى رەيھان ئىكەن، قوينى كەك، ئازادە ھەم پىنھان ئىكەن. * زوقىنى تارتىپ كۆڭۈلنىڭ، خۇش پۇراق رەيھان بولۇپ، تاڭ بىلەن كۈلدۈك ئېلىم نۇر چاقىغان چولپان بولۇپ. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

رەيھانگۈل ئى (رەيھان+گۈل) ① <بوت>

كالىپۇكىسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ، سەل-پەل سۆسۈن كېلىدۇ. گۈلى ئاق ياكى قوڭۇر ئارىلاش ئاق كېلىدۇ. غول ۋە يوپۇرماقلىرى خۇش بۇي بولۇپ، پۇراقلىق ماتېرىياللار ئىشلىنىدۇ، ئۇنىڭدىن يەنە دورا تەييارلاشقىمۇ بولىدۇ. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

رو ئى (پ) <خىم> جان ت. ئالىيۇمىن: بۇ چۆگۈن رودىن ئىشلەنگەن. // رو قازان. رو چۆگۈن. رو ساپلىق.

روبۇرو (توغرىسى: روبىرو) ← روبىرو.

روبىرو (پ) ① ئى. مەلۇم بىرنەرسە ياكى سۆزلىگۈچىگە قارىمۇقارشى بولغان تەرەپ؛

ئالدى، ئۇدۇلى: ساپىر بىلەن سەلىمە بىر-بىرىگە مەنلىك قارىشىپ قويۇپ، گەمىنىڭ روبىروسىغا كېلىپ توختىدى. * نامان تۈلكە يېڭىيەر يېزىسىنى كېسىپ ئۆتكەن چوڭ يولنىڭ روبىروسىغا چىقتى. ② رەۋ. يۈز تۇرانە، يۈزمۇيۈز، ئۇدۇلمۇئۇدۇل: ئۇلار شىرىلداپ

سۇ ئېقىۋاتقان ئېرىق بويىغا كېلىپ روبىرو ئولتۇرۇشتى. * مۇشۇ مىنۇتتا بىر-بىرىگە روبىرو قارىشىپ ئولتۇرغان ئىككى كىشىنىڭ قايسىسىغا رەھمەت ئېيتىش كېرەك.

روبىرو بولماق ① ئۇدۇل تۇرماق، ئۇدۇل بولماق، روبىرولاشماق: رەيھان شىرەنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ئۆتۈپ ئادىلغا روبىرو بولۇپ ئولتۇردى. * گۈندىپاي شۇ سۆزنى ئېيتىپ، تاشۋايىنى چوڭ-چوڭ ئېلىشقا قىستاپ، ئۆزىمۇ ئۇنىڭغا روبىرو بولۇپ كاتتىڭ لېۋىگە ئولتۇردى.

② كۆچمە. باراۋەر كەلمەك، ئەڭ كەلمەك:

قاسىمجاننىڭ گۈلنىساغا روبىرو بولالمايدىغان بىرلا يېرى بار، ئۇ بولسىمۇ بۇرۇن بىر قېتىم توي قىلىپ قالغانلىقى، بۇنى ئەيىب دېگىلىمۇ بولمايدۇ. ③ دەلمۇدەل، بىرگە بىر بولماق: مامۇت روبىرو بولۇپ ئېلىشماقچى بولۇۋېدى، كەنجىنىڭ ئاللىقاچان سالغان بىر قىلىچ زەربىسى بىلەن ئات ئاستىغا يېقىلدى.

روبىرو قىلماق ئۇدۇللاشتۇرماق، توغرىلە-

ماق: ئۇ قىزنىڭ مەڭزىلىرىنى ئالدىنى ئارىسىغا ئېلىپ كۆزلىرىنى ئۆز كۆزىگە روبىرو قىلدى.

روبىرولاشماق پ. روبىرۇ بولماق؛ دەلمۇدەل

ئېلىشماق، كۈچ سىناشماق، رىقابەتلەش-

مەك، ئېلىشماق: بىر ئاي ئون كۈندەك ۋاقىتتىن بۇيان بۇ قان ئىچەر يالماۋۇزلار بىلەن نۇرغۇن قېتىم جەڭ مەيدانلىرىدا روبىرولاشتۇق، ھەربىر ئۇرۇشنى ئۆز غەلبىمىز ھېسابىغا ئاخىرلاشتۇردۇق.

روبىرى (توغرىسى: روبىرو) ← روبىرو.

روپ ئى ← روپ بولماق.

روپ بولماق دىئال. ئادەتكە ئايلىنىپ قالماق، ئادەتلەنمەك.

روپاش سۇپ (پ) شەرئەتتە يات ئەرلەرگە

كۆرۈنمەيدىغان، تالا-تۈزگە چىققاندا يۈزىگە چۈمپەردە تارتىۋالدىغان (ئاياللار

ھەققىدە) : ئۇ يەردە پەرىنچە ئارتۇپلىشقان روپاش ئاياللار، ھاسا تايىنىۋېلىشقان مويسپىتلار- مۇ ناھايىتى كۆپ ئىدى. // ئېشەك يوقالسا روپاشتىن سورايتۇ (ماقال). * ئۇ، شۇ ۋەجىدىن ئېرىنىڭ قانچە توسقىنىغا قارىماي يالغۇز قىزى خېلىچەمنى ئەرزىمەس بىر سەۋەب بىلەن تۇنجى ئېرىدىن ئاجراشتۇرۇپ، ئۆيدە روپاش قىلىپ ئولتۇرغۇزۇۋالدى.

روپاش قىلماق يۈزى ئوچۇق ھالدا ئەرلەرگە كۆرۈنمەسلىككە، يۈزىگە چۈمپەردە تارتماي سىرتقا چىقماستىن لىققائادەتلەندۈرمەك: بۇ كىشى مېنى نىكاھقا ئېلىۋېلىپ روپاش قىلىپ قويدى.

روپاشلىق «روپاش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

روپچىك ئى. موزدۇزلۇقتا ئىچ چەم بىلەن باشلىقنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تىكىلىدىغان تاسما.

روپىرا (توغرىسى: روبىرو) ← روبىرو. **روئا** ئى (د) <ھەرب> ← لىەن. **روتور** ئى (د) <لات> <فوز> ئېلىپكىتر ماشىنىلىرى، تۇرېنا ياكى پومپىنىڭ ئايلىنىش قىسمى.

روتېپىل ئى (د) <لات> <گېئول> بىر خىل مىنېرال. تەركىبى TiO_2 . دانىچە ياكى كالىك ھالەتتە بولۇپ، كۆپىنچە بېغىر رەڭ كېلىدۇ، پارقىرايدۇ. ئادەتتە ئۇ تىتان تاۋلاشتا خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

روجەك ئى. دېرىزىنىڭ كۆزىگە ئورنىتىلغان جازىسى؛ پەنجىرە: كېمە تاملرىغا سۈرەت ئېسىلغان، ئىككى تەرىپىدىكى روجەكلەرگە گۈل ئويۇلغانىدى. روجەكنى ئېچىۋەتكەندە، پۈتۈن مەنزىرىلەر كۆزگە ئېنىق چېلىقاتتى. * ھەيۋەتلىك سارايمۇ ئوخشايدۇ گۆرگە، چۈشمەسە كۈن نۇرى يورۇق روجەكتىن. ھۇجرامدا گۈزەل نۇر قىلغاندا جىلۋە، چىن

مېھرىم روجەككە ياغار يۈرەكتىن. **روجەكلىك** سۈپ ① روجىكى بار، روجەك ئورنىتىلغان: روجەكلىك ئۆي. ② روجەك قىلىشقا بولىدىغان، روجەك قىلىشقا يېتە- دىغان: بىر روجەكلىك ياغاچ.

روچىۋىن ئى. قاناتلىرى پارقىرايدىغان، ئادەتتىكى چىۋىنىلەردىن چوڭ بىر خىل چىۋىن: روچىۋىن بولسا كىشى، قانات تاقاپ ئۇچسا كىشى. دۇنيانى بىر چۆرۈلۈپ، ئۆز خىلىنى تاپسا كىشى. * ئىشتىياقنىڭ دەردىدە ھېچ ماددىم قالمىدى، روچىۋىندەك سارغىيىپ ئۇچارغا ھالىم قالمىدى.

روداز ئى. جۇۋا تىكىدىغان تېرىنىڭ تېشىل- گەن ياكى يىرتىلغان يېرىگە سېلىنغان ياپراق شەكىللىك ياماق.

رودۇ سۈپ (پ) ① تېنى ناھايىتى ئورۇق، جىۋەك، كۈچسىز، ئەبگاھ؛ ئاجىز: رودۇ ئادەم. ② ھېچ نەرسىسى يوق، تۇرمۇشى قىيىن؛ گاداي، نامرات: - مۇشۇنداق بىر رودۇ دېھقان توخۇمدەك گۆھەرنى ئېلىپ كېتىۋاتسا، يولدا ئۇچرىغان ئامەتكە قول تىقىمىزمۇ، - دېدى ئۇلار. // - ئەمەس، نېمىگە يوغان سۆزلەيدىكەن ئۇ، رودۇ! - دېدى شاڭيۇ.

رودۇپاي (پ) ① ئى. ئەپسانىلەردە ئېيتىلىشچە، پۇتى ئۈچەيگە ئوخشايدىغان، كىشىلەرگە ھاپاش بولۇۋالسا ئاجراتقىلى بولمايدىغان سۆڭەكسىز بىر مەخلۇق: رودۇپاي كالتەكتىن قورقىدۇ (ماقال). * - ئۇ خۇددى رىۋايەتتىكى رودۇپاينىڭ ئۆزى دېيىلسە، يا نومۇسنى بىلمەيدىغان، يا مېنى خاتىرجەم يول ماڭغىلى قويمايدىغان دەردۇ بالاغا ئۇچرىغان ئوخشايمەن، - دېدى ئايشەم قوشنىسىغا دەردىنى تۆكۈپ، ② سۈپ. كۆچمە. ئاسان قۇتۇلغىلى بولمايدىغان، چېكىدىن

ئاشقان ئۇششۇق، توخۇ پوقى: - نېمانچە رودۇپاي نېمە سىز؟! ئادەممۇ شۇنداق بىزەك بولامدۇ؟! - دەيدى ئۇ غەزەپ بىلەن. * - سەن تازىمۇ رودۇپاي نېمەكەنەن... مەن سېنى ئىشخانىدىن چىق دەۋاتىمەن، - دەيدى يۈەنجاك غەزەپلىنىپ.

رودۇپايلىق «رودۇپاي» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: مۇنداق رودۇپايلىق قىلىپ تۇرۇۋالساڭ مېنىڭ ئىشىغا كاشىلا قىلسەن، تېزراق چىقامسەن بۇ يەردىن.

رودۇخروزىنت نى (لات) <كېئول> ← رومبا مانگان تاش.

رودۇلاشتۇرماق «رودۇلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رودۇلاشتۇرۇلماق «رودۇلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

رودۇلاشماق پ. رودۇ ھالەتكە كەلمەك، نامراتلاشماق: - ھېلى ئون يىلنىڭ ئىچىدە گەپ چوڭ، نەپ ئاز بولدى، تۇرمۇشىمىز بارغانسېرى رودۇلىشىپ ئۈچ ئادەم بىر ئىشتان كېيىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدۇق، - دەپىشتى كىشىلەر ئۆتكەن كۈنگە ئېچىنىپ. * تەر تۆكۈپ، ئۈنچە-مارجان ئارزۇلىشىپ، تۈگەشنى ئۆزىمىزمۇ رودۇلىشىپ.

رودىمېنت نى (ر>لات) <بئول> جانلىقلار تېنىنىڭ مەلۇم قىسىملىرى تەدرىجىي تەرەققىيات جەريانىدا كىچىكلەپ كېتىدىغان، تۈزۈلۈشى ئاددىيلىشىدىغان، رولى ئاجىزلاپ ھەتتا پۈتۈنلەي يوقىلىپ كېتىدىغان بىر خىل ھادىسە. مەسىلەن، كىت، دېلفىن قاتارلىقلارنىڭ تۆت پۈتى پالاققا ئايلىنىپ كەتكىنىگە، كاكىتۇسنىڭ يوپۇرمىقى تىكەنگە ئايلانغىنىغا، پىتنىڭ قانىتى پۈتۈنلەي يوقىلىپ كەتكىنىگە

ئوخشاش.

رودىمېنتلاشماق پ <بئول> تەدرىجىي

تەرەققىيات جەريانىدا بەزى جانلىقلار تېنىنىڭ مەلۇم قىسمى كىچىكلەپ، بەزى-لىرىنىڭ تۈزۈلۈشى ئاددىيلىشىپ، بەزى-لىرىنىڭ رولى ئاجىزلىماق ياكى پۈتۈنلەي يوقالماق: ئۇنىڭ تۇمشۇقىنىڭ ئۇچىدا قىلچىقلىرى بولىدۇ، ئالدىنقى پۈتى پالاق شەكلىدە، كېيىنكى پۈتلىرى بولسا رودىمېنتلاشقان بولىدۇ.

رودىي نى (ر>لات. <گرېك> <خىم> مېتال

ئېلېمېنت. بەلگىسى Rh (rhodium). كۈمۈش رەڭدە ياكى كۈل رەڭ ئارىلاش كۆك رەڭدە بولىدۇ، پارقىرايدۇ، قاتتىق كېلىدۇ. ئادەتتە كۆزەت چىرىغىنىڭ نۇر قايتۇرغۇچ ئەينىكىنىڭ يۈزىگە يالىتىلىدۇ، قېتىشمىلىرى خىمىيىۋى ئەسۋابلار ۋە يۇقىرى تېمپېراتۇرىنى ئۆلچىگۈچى ئەسۋاب-لارنى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ.

روزا نى (پ) ① <دىن> رامزان ئېيى داۋامىدا، سۈبھىدىن كۈن پاتقۇچە پۈتۈن كۈن يېيىش-ئىچىشتىن ئۆزىنى تۇتۇش ئادىتى: روزا تۇتماق. روزىنى بۇزماق. ② رامزان ئېيى.

روزا ئاي <ئاستىر> ← رامزان. روزا بۇزۇلماق روزا تۇتقان مەزگىلدە روزىنى بوزىدىغان بىرەر ئىش (يېيىش-ئىچىش، جىنسىي ئالاقە) سادىر بولماق: - خەلىپىتىم، جىم ئولتۇرمىەن، تاياق يېسەم، روزام بۇزۇلۇپ كېتىپ، خۇدا ئالدىدا گۇناھكار بولۇپ قالمىمەن، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

روزا تۇتماق ① رامزان ئېيى ئىچىدە سۈبھىدىن كۈن پاتقۇچە روزىنى بۇزىدىغان ئىشلاردىن (يېيىش-ئىچىش، جىنسىي ئالاقە) دىن ئۆزىنى تۇتماق: مۇشۇكىنىڭ

ھەسسە كۆپ، بۇ غازاڭلىرىڭ ئۇلارغا قانچىلىك روزغار بولىدۇ، دەيسەن! — دەپ جاۋاب بېرەتتى ئۇ. ② ئۆي-جاي، ماكان؛ مال-مۈ-لۈك، تەئەللۇقات، ئۆي، بىسات؛ جىمجىت يېزا ھاياتىغا كۆنۈپ قالغان بۇ ئايال ئۇزۇن ئۆتمەي چوڭ نەۋرىسى روشەنگۈلىنى ئېلىپ قەدىمىي روزغارغا قايتىپ كەلگەندى. * مەن ئۇنىڭ پۈتۈن روزغارنى ئۆتكۈزۈۋېلىش بىلەن بىللە ئىككىسىنى بىر ئۆمۈر قۇلدەك ئىشلىتەلەيدىغان قىلىپ قەرزگە بوغۇشۇم كېرەك. ③ تۇرمۇش، تىرىكچىلىك؛ — زاۋۇت-فابرىكىلاردا ئۈنىمگلاپ ھۈنەرۋەن-كاسپىلار-نىڭ ئىش قىلىدىغانلىقى بىزگە سىر ئەمەس. ئۇلارغا ئەلۋەتتە روزغار كېرەك، — دېدى ئىمام خاتىپ تۇزلا جاۋاب بېرىپ.

روزغارسىز سۈپ. ئوزۇق-تۈلۈك، ئۆي-ماكان، تۇرمۇشقا كېرەكلىك نەرسىلىرى يوق؛ بىر قېتىم چارۋىلار قار كۆچكۈنى ئاستىدا قېلىپ، پادىچىلار روزغارسىز قالغاندا بىز دادام بىلەن ئىككىمىز ئۇلارغا ئوزۇق-تۈلۈك ئاپىرىپ بەرگەندۇق.

روزگار نى (پ) ۋاقت، چاغ؛ قۇياش بىر غۇلاچ ئۆرلىگىچە بولغان روزگاردا ھارۋا ئۈستىنى پۈتۈنلەي جىمجىتلىق بېسىپ كەتتى، لېكىن ئوت يۈرەك شائىر ئارتۇقچە سۈكۈت قىلىشقا چىدىماي، يەنە سۆز ئېچىشقا مەجبۇر بولدى. * ئىككىيلەن ھەۋەس-زوقى بىلەن رەسىمگە تىكىلىپ تەتقىق قىلىۋاتقان روزگاردا ئاسماندا قاناتلىرىنى كېرىپ يوغان بىر بۈركۈت پەيدا بولدى.

روزنامە نى (پ) كۈندىلىك ۋەقە، ئىش ۋە خاتىرىنى ياكى كۈنلۈك چىقىمىنى خاتىرىلەپ تۇرىدىغان مەخسۇس دەپتەر؛ كالىندار.

روزېتكا نى (د) <فز> ئېلىپكتر يولىنى تۇتاشتۇرغۇچى بىر خىل دېتال. كۆپىنچە

كۆشكە بويى يەتمەسە، روزا تۇتتۇم دەر (ماقال). * — تەقسىر، يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان روزىنى تۇتۇپ نېمە قىلىمىز، ئەركىن-ئازادە ئوينىۋالسۇن! — دەپتۇ ئەپەندىم. * روزىنى كىم تۇتسا، ھېيت بولدى شۇنىڭ، شان-شەرەپلىك ھەممە پەيت بولدى شۇنىڭ. **روزا ھېيت** روزا ئېيىنىڭ تۈگىشى مۇنا-سىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇسۇلمانلار-نىڭ ئەنئەنىۋى بايرىمى؛ — ھەرقايسىلار بىلەن نۇرغۇن قېتىم ئاممىۋى يىغىنلاردا بىللە بولىمىز، بەلكى ئالدىمىزدا يېتىپ كېلىدىغان روزا ھېيت كۈنلىرىدە ئۆي-ئۆيلەرگە پەتلەپ بېرىشىمىز مۇمكىن، — دېدى قاسىمجان قەمبىرى كۆپچىلىككە قاراپ.

روزا-رامىزان روزا تۇتۇلىدىغان ئاي-كۈنلەر، رامىزان مەزگىلى.

روزانە نى (پ) تىرىكچىلىك ۋە ئۇنىڭغا لازىملىق ئىقتىساد ۋە باشقا نەرسە-كېرەك-لەر؛ — مەنىمۇ شۇنىڭدىن تارتىپ لايىق تېپىشتۈرۈپ تاپىدىغان بىرەر كىيىملىك رەخت، بىرنەچچە كويچەن پۇل ياكى باشقا روزانلار-دىن مەھرۇم بولدۇم، ئۆزلىرىمۇ نىكاھ ھەققى ئۈچۈن كۆپرەك ئالالمايدىغان بولۇپ قالدىلا، — دېدى مەرىيەم ۋىت-ۋىت كۆزىنى چىمىلىدىتىپ. * — 40 ئۆيلۈك ئەزانىڭ روزانىسى نەدىكى قىمارۋاز لۈكچەكنىڭ قولغا قالغىنىنى كۆرمەمسە ئايخان، — دېدى نۇرنىساخان ئاچا پاراڭ قىلىپ.

روزغار نى (پ) ① كۈن كەچۈرۈش ئۈچۈن ئىستېمال قىلىنىدىغان ئوزۇق-تۈلۈك، يېمەك-ئىچمەك، ئاشلىق ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەر؛ ئوزۇقلۇق؛ ھەببۇللا ھاجى روزغار تەييارلاپ تەڭ كېچە مەھەل بىلەن ئاقىول تىلەپ ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويدى. * — كۈزلۈك پىلىلەر يازلىق پىلىلەردىن ئىككى

توك مەنبەسىگە ئۇلىنىدۇ، ئۈستىدە ئىككى ياكى ئۈچ دانە تۆشۈكى بولىدۇ. ئېلېكتر ئەسۋابلىرىنىڭ شېتىپىلى ئۇنىڭ بىلەن جۈپلەشكەندە ئېلېكتر ئەسۋابلىرىغا توك ئۆتىدۇ.

روژدېستوو نى (ر) ← روژدېستوو بايرىمى.
روژدېستوو بايرىمى <دىن> خرىستىئانلارنىڭ ھەر يىلى 12-ئاينىڭ 25-كۈنى ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن ئۆتكۈزىدىغان دىنىي بايرىمى.
روسۇل نى (ئە) <دىن> ئەلچى، پەيغەم-بەر. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.
روسۇللا نى (ئە) <دىن> ئاللاننىڭ رۇسۇلى (ئەلچىسى)، ئاللا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر.

روشەن (پ) ① سۈپ. يوپۇيارقىن، پارلاق؛ رابىيەنىڭ قىزىللىق يۈگۈرگەن يۈزىدە، قاراشلىرىدا مۇزەپپەرگە قارىتا چەكسىز ھۆرمەت، تۈگمەس تەشەككۈر خۇددى بىپايان، گۈزەل چاقما يايلىقىغا تەبەسسۇم بىلەن باققان كۈندەك روشەن جىلۋە قىلاتتى.
* ئويغىناقتا مۇز باسقان تاغلار، قايتالارنى ئېرىتىشى ئاپتاپ. روشەن بولۇپ يۈكسەك چوققىلار، كۆك ئاسماندا كۆرۈندى چاقناپ، ② رەۋ. ئېنىق، ئوچۇق، ئاشكارا: كىچىككەن ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدىمۇ گويا پۈتۈن بىر جەمئىيەت ئەھۋالى ئەكس ئېتىپ تۇرۇپتۇ، قالايمىقانچىلىق-تەك بولۇپ كۆرۈنگەن بۇ يەردىمۇ يەنە ئەدەب-ئەخلاق روشەن كۆزگە چېلىقاتتى.
* كۆزى ئوچۇق قارىغۇ دېمەس ئەمدى كىشىلەر. ئۆيدە تۇرۇپ قارىسام ھەممە روشەن كۆرۈنەر. ③ سۈپ. ياخشى كۆرىدىغان، ئۆتكۈر (كۆز ھەققىدە): كۆزى روشەن.
* ئۇنىڭ كۆزى، بۇ مويىسىپت كىشىنىڭ خاتىر-جەم ۋە روشەن كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ

قالدى. * ئاممىنىڭ كۆزى روشەن، مۇنداق كۆزلەردىن ھېچكىم بوياقچىلىق قىلىپ ئۆتۈپ كېتەلمەس. ④ سۈپ. كۆچمە. تولۇق، تەلئۆكۈس؛ ئېنىق: جىللى بوۋاي تۇرمۇشنىڭ ھەقىقىتىنى بارغانچە روشەن چۈشەندى. * دېھقانلارنىڭ چوڭقۇر مەنلىك ناخشا-قوشاقلارىدا ئۇلارنىڭ ئالغا بېسىش، تەبىئەت بىلەن كۈرەش قىلىش روھى روشەن ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ⑤ رەۋ. پەرقلىنىپ تۇرىدىغان، پەرقلق، كەسكىن: مېھمانخانىدا ئىككى ئادەمنىڭ چىرايى باشقا كۆپ سانلىق تۇرىدىغان مېھمانلار ۋە تاماق يەيدىغان مېھمانلارنىڭكى بىلەن روشەن پەرقلەنتى. // يولداش سادىقنىڭ ئىدىيىسى بىلەن ھەرد-كىتى ئوتتۇرىسىدا روشەن پەرق بار. // پېرسوناژلار خاراكتېرىنىڭ روشەن مىللىي ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولۇشى زۇنۇن قادىر ھېكايىلىرىنىڭ يەنە بىر مۇھىم خۇسۇسىيىتىدۇر. ⑥ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

روشەن گۈل نى (روشەن+گۈل) ① <بوت>
مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ، يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى ئېللىپسىسىمان تۆمۈنە شەكىلدە كېلىدۇ؛ بىر رەت ئالتۇن رەڭلىك تىلىسىمان گۈللىرى بولۇپ، باشسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ؛ غولى، يوپۇرمىقى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، كۆز يارىسى، چىقان قاتارلىقلارنى داۋالاش رولىغا ئىگە. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

روشەنلەشتۈرمەك «روشەنلەشمەك» يېنىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەسىلىنى روشەنلەشتۈرمەك. كۆزنى روشەنلەشتۈرمەك. * ھوشيارلىقىمىزنى ئۆستۈرۈپ، كۆزىمىزنى روشەنلەشتۈرۈپ، بۇزۇق ئادەم ۋە يامان

شە ھلا كۆزۈڭ، مىسلى ئون تۆت كۈنلۈك ئايدەك نۇر ياغدۇرار تولغان يۈزۈڭ.

روشەدى سۈپ (ئە) كونا. يېشىغا يەتكەن؛ ئالىي، يۇقىرى؛ ل. مۇتەللىپ مۇنەرىدىن خوجانىڭ سۆزىگە جاۋابەن، ئۆزىنىڭ كىچىكىدە، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ روشەدى سىنىپىدا ئوقۇشقا باشلىغان چېغىدا شېئىر يېزىشقا كىرىشكە ئىلگىرى ئېيتتى.

روگۇر ئى (ئىنك) <خىم> ھاسارات ئۆلتۈرگۈچى ئورگانىك فوسفورلۇق دورا. سۇيۇق ۋە سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ، ئادەتتە ئېمولىسىيە ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ئىشلىتىلىدۇ. ئاساسلىقى كۆك پىت، قىزىل ئۆمۈچۈك، سالجا قاتارلىق زىيانداش ھاساراتلارنىڭ پەيدا بولۇشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. ئادەم ۋە چارۋىلارغا قارىتا زىيىنى ئازراق بولغاچقا، مېۋىلىك دەرەخ ۋە كۆكتاتلارغىمۇ ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

روڭ-روڭ ← **روڭ-روڭ قىلماق**.

روڭ-روڭ قىلماق توسالغۇ بولماق، قارشىلىق قىلماق؛ نوچىلىق قىلماق، كورۇڭ-كورۇڭ قىلماق؛ روزىئاخۇن بولسا دەسلەپتە تېڭىرقاپ يۈردى. «سۇلتان» دەيتتى ئۇ كۆڭلىدە، «پېنىسىيەگە چىقىپ كەتتى، ئەمدى، «روڭ-روڭ» قىلالايدۇ».

رول ئى (ر) ① <قاتن> قاتناش قوراللىرىنىڭ يۆنىلىشىنى باشقۇرۇپ، كونترول قىلىپ تۇرىدىغان قۇرۇلمىسى؛ ماشىنىنىڭ رولى. ② ۋېلىسپىتنىڭ رولى. ③ <تىيا> سەھنە ئەسىرى ياكى كىنولاردا ئارتىسلار ئويناپ چىققان پېرسوناژلار ئوبرازى. ④ بىرەر شەيئىنىڭ باشقا شەيئىلەر تەرەققىياتىدىكى ئەھمىيىتى، تۇتقان ئورنى، خىزمىتى ياكى كۆرسىتىدىغان تەسىرى قاتارلىقلار؛ «يېزا قازىسى» دېگەن بۇ كونا دىنىي

ئىشلارغا قارشى ئاڭلىق كۈرەش قىلىشىمىز لازىم. * - سىلنى چاقىرىشتىن مەقسەت، - دەيدى سادىر، - خىزمەتتىكى بەزى ئوقۇشۇلماسلىقلار- نى روشە نلە شتۇرۇپ، خىزمەت، ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت.

روشە نلە شتۇرۇش ① «روشە نلە شتۇر- مەك» پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى. ② <كىنو> نۇر ئۆتكۈزۈلگەن نېگاتىپ ياكى سۈرەت قەغەزىنى دورا سۇيۇقلۇقى (فېنول، ئامىن قاتارلىقلار) ئارقىلىق بىر تەرەپ قىلىپ سۈرەتنى روشە نلە شتۇرۇش جەريانى. بۇ خىل مەشغۇلات ئادەتتە قاراڭغۇ ئۆيدە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

روشە نلە شتۇرۇلمەك «روشە نلە شتۇر- مەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ نىشانىمىز روشە نلە شتۇرۇلدى. مەسلە روشە ن- لە شتۇرۇلدى.

روشە نلە شىمەك پ ① بارغانسېرى روشەن بولماق؛ يورۇق، ئېنىق بولماق، ئايدىڭ بولماق؛ بۇ ئايالنىڭ كېيىنكى سۆزلىرىدىن ئۇلارنىڭ مۇئامىلىسىدىكى بۇنداق كەسكىن ئۆزگىرىشنىڭ سەۋەبى گويى بۇلۇتلار ئارىسىدىن سۈزۈلۈپ چىققان 15 كۈنلۈك تولۇن ئايدەك روشە نلە شتى. * ئالەم يورۇپ ھەممە روشە نلىشىدۇ. ② ياخشى كۆزەلەيدىغان بولماق، ئېچىلماق (كۆز ھەققىدە)؛ ئۇنىڭ كۆزى روشە نلە شتى. * خەلق ئاممىسىنىڭ كۆزى روشە نلە شتى، سەزگۈرلۈكى ئۆستى. * ئۇنىڭ مەڭزىلىرى قىزىرىپ، كۆزلىرى روشە نلىشىپ، تەنلىرى ئەت ئېلىپ قالغانىدى.

روشە نلىك «روشەن» سۆزى ① ② ③ ④ ⑤ لارنىڭ ئىسمىم شەكلى؛ - خوش، خۇدا سۆزۈمگە روشە نلىك ئاتا قىلسۇن، ئېيتسام ئېيتاي، - دەپ سۆزىنى باشلىدى. * روشە نلىكتە چولپان كەبى يانار سېنىڭ

ھەر خىل ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىش ئارقىلىق ئەسەرنىڭ مەزمۇنى ۋە تەلپىگە ئۇيغۇن ھالدا يارىتىپ چىقىشى.

رولچى ئى ① قاتناش قوراللىرىنىڭ رولىنى تۇتىدىغان، باشقۇرىدىغان ئادەم؛ شوپۇر؛ ئىلياز شوپۇر دوستلىرىدىن ئەپ تاپسا رول تاللىشىپ يۈرۈپ ماشىنا ھەيدەشنى ئۆگىنىۋالدى، ئۆزىنى خېلى رولچىلاردىن كەم ئەمەس دەپ سانغۇسى كېلەتتى. // تۇرىدۇ كۆكرەك كېرىپ رولچى يىگىت، بوراندا تۇغۇلغاچقا مەرد ۋە مەغرۇر. ② كۆچمە. باشلاپ ماڭغۇچى، يول كۆرسەتكۈچى، يېتەكلىگۈچى؛ ئۇلۇغۋار پارتىيە رولچى، مىسلى تەندە جان بىزگە، ئۇنى جان بىرلە قوغداشقا ئېگىلمەس گاڭ شىجائەت بار. ③ كىنو ياكى ھەر خىل سەھنە ئوبۇنلىرىدا رول ئېلىپ چىققۇچى ئارتىس؛ ئۇ ئۇيغۇر سانايىنەپسە تارىخىدا دراما تەنقىدچىلىكىنىڭ باش رولچىسى بولغانىدى.

روللۇق سۈپ. رولى بار، رول ئورنىتىلغان؛ دېڭىز بويىدىكى بۇ كېمىلەر بىر ماچتىلىق، بىر يەلكەنلىك، بىر روللۇق بولۇپ، كېمە گەۋدىسى كوكۇس شاخلىرىنى جۈپلەش ئارقىلىق ياسالغان.

روللېر ئى (ر>ئى) ① تولۇق. ② توقۇمىچىلىق. تا يېپىنى كېرىپ چىڭتىدىغان ئەسۋاب.

رومال ئى (پ>ئە) ئاياللار بېشىغا سالىدىغان چوڭراق ياغلىق؛ داكا رومال. * ئابىدەم كۆز چاناقلىرىدىن ئۆمىلەپ چىققان ياشنى رومالنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتەتتى. * ئۇ چاچلىرىنى ئۆرنىگەن، ئۈستىگە ھاۋا رەڭ كىيىم كىيگەن، بېشىغا ئالتۇن گۈللۈك رومال، بېلىگە ئېسىل تاشلار ئورنىتىلغان كەمەر باغلىغانىكەن.

روماللىق سۈپ ① رومىلى بار، بېشىغا رومال

مەرتىۋە قاچانقى گەپ، ھازىر ئۇنىڭ رولى يوق. * «4-ماي» دىن ئىلگىرى، جۇڭگونىڭ يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىگە، جۇڭگونىڭ مەدەنىيەت ئىنقىلابىغا بۇرژۇئازىيە رەھبەرلىك قىلغانىدى، ئۇ رەھبەرلىك رولغا ئىگە ئىدى. * قىممەت قانۇنىنىڭ تاۋار ئىشلەپچىقىرىشىدىكى تەڭشەش رولىدىن پايدىلىنىشىمىز كېرەك.

رول ئالماق <تيا> مەلۇم پېرسوناژ قىياپىتىدە ئويۇن ياكى كىنوغا قاتناشماق؛ ھېيتەم «غېرىب-سەنەم» ئوپېراسىدا غېرىبىنىڭ رولىنى ئالدى.

رولغا چۆكۈش <تيا> دراما ياكى كىنو ئارتىسلىرىنىڭ ئۆزى رولغا چىققان پېرسوناژ ئوبرازىنى ھەقىقىي يوسۇندا ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن، شۇ پېرسوناژ-نىڭ تۇرمۇشىنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسى، خاراك-تىرىستىكىسى ۋە پىسخىكىسى قاتارلىقلار بىلەن تونۇشۇش جەريانى.

رولغا چىققاق ① قاتناش قوراللىرىنىڭ رولىنى تۇتۇپ ھەيدەشكە كىرىشمەك؛ بۇ - تورغاي چۈچۈلماستا رولغا چىققان شوپۇر يول ئۈستىدە 15 - 16 سائەتلەپ پۈتۈن زېھنى قۇۋۋىتى بىلەن رولدا قانداق ئولتۇرۇش دېگەن سۆز؛ ② كىنو-تېياتىرلاردا مەلۇم پېرسوناژلارنىڭ رولىنى ئالماق.

رول ئوينىماق ئۆز تەسىرىنى، خىزمىتىنى نامايان قىلماق؛ تەسىر كۆرسەتمەك، خىزمەت قىلماق؛ خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ ئۈرۈمچىدە تۇرۇشلۇق قىسىملىرى بۇ جەھەتتە باشلامچىلىق رول ئوينىدى. * ئەخلاق چۈشەن-چىسىنى ئىگىلەش، ئەخلاقىي بىلىشنىڭ شەكىل-لىنىشىدە ناھايىتى مۇھىم رول ئوينىدى.

رول ئىجادىيىتى <تيا> ئارتىسنىڭ ئۆزى رولىنى ئالغان پېرسوناژ ئوبرازىنى

تەگكەش قىلىندۇ.

رومانچى ئى. رومان يازىدىغان كىشى:

رومانچىنىڭ غايىۋى چەھەتتىن يېتىلگەنلىكى ۋە تارىخىنى چوڭقۇرراق چۈشىنىشكە باشلانغانلىقى. نى بىز ئۇنىڭ ئەسەر باش قەھرىمانىنى تاللىشىدىنمۇ كۆرىمىز.

رومانچىلىق ئى. ئەدەبىي ئىجادىيەتتە رومان يېزىش كەسپى؛ رومان يېزىقچىلىقى: ھازىر ئۇيغۇر رومانچىلىقى خېلى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا راۋاجلانماقتا.

رومانس ئى (د<فران) ① <مۇز> بىرەر شېئىرغا قارىتا ئىشلەنگەن كىچىك تىپتىكى مۇزىكا ئەسىرى. ② <ئەد> ھەجىمى ئانچە چوڭ بولمىغان لىرىك شېئىر.

رومانست ئى (د<فران) رومانستىزم روھىغا ئىگە، رومانستىزم روھى بىلەن سۇغىرىلغان كىشى.

رومبا I ئى (د<كربك) <مات> قوشنا تەرەپلىرى تەڭ بولغان پاراللېل تۆت تەرەپلىك. ئۇنىڭ ئىككى دىئاگونالى تىك بولۇپ، بۇلۇڭلىرىنى تەڭ ئىككىگە بۆلىدۇ. رومبا تۆمۈر تاش <كېئول> بىر خىل مىنېرال. تەركىبى تۆمۈر (II) كاربونات ($FeCO_3$) بولۇپ، ئەينەك پارچىلىقىغا ئىگە؛ ئاقۇچ كۈل رەڭ كېلىدۇ، ئادەتتە كالىك ياكى پۇرچاق ھالىتىدە ئۇچرايدۇ، تۆمۈر تاۋلاشقا ئىشلىتىلىدۇ.

رومبا سنك تاش <كېئول> بىر خىل مىنېرال. تەركىبى سنك كاربونات ($ZnCO_3$) بولۇپ، ئاق رەڭدە ياكى يېشىل، كۈل رەڭ، قوڭۇر رەڭلەر ئارىلاش-قان ھالەتتە ئۇچرايدۇ، يېرىم سۈزۈك كېلىدۇ، پارچىرايدۇ. ئادەتتە سنك تاۋلاشتىكى مۇھىم خام ئەشيا ھېسابلىنىدۇ، يەنە دورىغىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

ئورمان: روماللىق ئايال. روماللىق قىز. ② رومال قىلىشقا بولىدىغان، رومال قىلىشقا لايىق ياكى يېتىدىغان: بىر روماللىق داكا. **رومان** ئى (د<فران) <ئەد> ھەجىمى چوڭ، مۇرەككەپ سۆزىتىلىش، ئادەتتە پروزا شەكلى بىلەن يېزىلىدىغان ئەدەبىي ئەسەر: قىيىم تۈردىنىڭ «كۈرەشچان يىللار» رومانى، زوردۇن سابىرنىڭ «ئابىرال شاماللىرى» رومانى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ دەسلەپكى مېۋىلىرى ھېسابلىنىدۇ.

رومانتىزم ئى (د<فران) <ئەد> ئەدەبىيات-سەنئەتتىكى بىر خىل ئىجادىيەت ئۇسۇلى. بۇ ئۇسۇل ئوپتىمىزم روھى بىلەن سۇغىرىلغان بولۇپ، بۇنىڭدا مول تەسەۋۋۇرغا تايىنىپ ئوبراز يارىتىش ئارقىلىق رېئال تۇرمۇش ئەكس ئەتتۈرۈلىدۇ. **رومانتىزم** سۆپ. رومانتىزم روھىغا ئىگە؛ رومانتىزم سىڭدۈرۈلگەن: ئۇلار ئۆز سەنئەتتىگە بارغانسېرى لىرىكىلىق، رومانتىزملىق ۋە ئۇسۇلچىلىق كۈل-چىچەكلىرىنى تاقىدى. * رومانتىزملىق ئىجادىيەت مېتودىدا رېئاللىقتا بولمىغان، لېكىن بولۇشقا تېگىشلىك ۋە بولۇش ئېھتىمالى بولغان تۇرمۇش كارتىنىسى، غايىۋى دۇنياغا بولغان قىزغىن ئىنتىلىش تەسۋىرلىنىدۇ. **رومانتىكا** ئى (د) كۆتۈرەڭگۈ روھ، يۈكسەك غايە ۋە ھېس-تۇيغۇلار بىلەن سۇغىرىلغان قاراش.

رومانتىكىلىق سۆپ. رومانتىكىغا ئائىت، رومانتىكا روھى بىلەن سۇغىرىلغان. **رومانتىكىلىق ئاھاڭ** <مۇز> يالغۇز ئورۇندىلىدىغان لىرىكىلىق مۇزىكىلارغا قارىتىلىدۇ. 18-ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ ناخشا تۈسىنى ئالغان. ھېسسىياتى نەپىس، ناخشا تېكىستى بىلەن زىچ باغلانغان بولىدۇ. كۆپ ھاللاردا پىئانودا

قەدەھ: رومكا سوقۇشتۇرماق. * - قېنى، كېلىك ئىككىمىز ئەمدى ئىچەيلى، - دېدى ساقىي قولىدىكى رومكىنى كۆتۈرگەن پېتى ل. مۇتەللىپنىڭ ئالدىغا كېلىپ. * كىشلەر رومكىلارنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئىچىدىكى ھاراقنى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋېتىشكە ئىدى.

روناق نى (پ) گۈللەپ ياشناش، تەرەققىيات، راۋاج: دۆلىتىمىز روناق تاپتى. خەلقىمىز روناق تاپتى. * تۆتتى زامانىۋىلاشتۇرۇشنى تىرىشىپ ئىشقا ئاشۇرۇش - ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق روناق تېپىشىدىكى تۈپ يول ئىكەنلىكىنى تەشۋىق قىلىشىمىز لازىم. * ئەي دوستۇم، ئەلنى سۆي، ياشا ئەل بىلەن، ئەل بىلەن ئەر بولۇپ تاپسەن روناق. ئەل قوينى ئۆمۈرنىڭ ئىللىق باھارى، ئەل مېھرى قۇرۇماس مەڭگۈلۈك بۇلاق.

روناق تاپماق گۈللەپ ياشنىماق، تەرەققىي قىلماق، راۋاجلانماق: مەن بىپايان جۇڭغار ۋادىسىدا يېڭىدىن بىنا بولۇپ تېزلا روناق تاپقان ئاۋات، گۈزەل، كۆركەم نېفىت شەھىرىدىن ئالدىنقى سەپكە قاراپ يولغا چىقتىم. * ھازىرقى باسقۇچتا ئالدى بىلەن بىر تۈركۈم ئائىلەلەرنىڭ روناق تېپىپ بېيىشىنى رىغبەتلەندۈرۈش، شۇ ئاساستا قالغانلارنى يېتەكلەش لازىم.

روندو نى (ر) ئىتال <مۇز> ئاساسىي تېما كۆپ قېتىم تەكرارلىنىدىغان بىر خىل مۇزىكا ئەسىرى.

روھ نى (ئە) ① دىنىي چۈشەنچىلەرگە كۆرە كىشى ھايات ۋاقتىدا تەندە بولمىدىغان، ۋاپات بولغاندىن كېيىن، تەندىن چىقىپ مەڭگۈ ياشايدىغان بىر خىل غەيرىي تەبىئىي ئامىل: روھىغا ئاتىماق. روھنى ياد ئەتەك. * - ئاتاڭنىڭ روھى ئۈچۈن بولسۇ، مەن ئۈچۈن بولسۇ شۇنداق

رومبا مانگان تاش <گېئول> بىر خىل مېنېرال. تەركىبى مانگان كاربونات ($MnCO_3$) بولۇپ، قىزىل گۈل رەڭگىدە كېلىدۇ. ئوڭايلا ئوكسىدلىنىدىغان بولغاچقا، رەڭگىمۇ توق قوڭغۇرغا ئۆزگىرىدۇ. دانىچە، كالىلەك ۋە بۆرەك شەكىللىك بىرىكمە ھالىتىدە ئۇچرايدۇ. ئەينەك پارقراقلىقىغا ئىگە، ئادەتتە مانگان تاۋلاشنىڭ مۇھىم ماتېرىيالى ھېسابلىنىدۇ.

رومبا II نى (ر) ئىسپان <ئۇس> ① تانسىنىڭ بىر خىلى، ئەسلىدە كۇبادىكى نېگىرلارنىڭ مىنللىي ئۇسسۇلى بولۇپ، كېيىن تانسا ئۇسسۇلى سۈپىتىدە دۇنيانىڭ ھەممە جايلىرىغا تارالغان. رىتىمى $\frac{2}{4}$ تاكتتا بولىدۇ. ② شۇ خىل تانسا مۇزىكىسى.

رومبىسىمان سۈپ. شەكلى رومبىغا ئوخشاي-دىغان، رومبا شەكىللىك: رومبىسىمان تاش. رومبىسىمان رەسىم جازىسى.

رومبىلىق سۈپ. شەكلى، كۆرۈنۈشى رومبىغا ئوخشايدىغان، رومبا شەكىللىك.

رومبىلىق كرىستال سىستېمىسى <گېئول>

يەتتە كرىستال سىستېمىسىنىڭ بىرى. تۆۋەن دەرىجىلىك كرىستال گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ. سىمېترىيە تىپىدە پەقەت سىمېترىيە يۈزى (p) ۋە (ياكى) ئىككىنچى دەرىجىلىك سىمېترىيە ئوقى (L^2) لا بولىدۇ. لېكىن سىمېترىيە يۈزى بىلەن ئىككىنچى دەرىجىلىك سىمېترىيە ئوقىنىڭ ئومۇمىي سانى ئۈچتىن كەم بولماسلىقى لازىم. كرىستال-لىرىنىڭ گېئومېترىيەلىك تۇراقلىق سان بەلگىسى $\alpha=\beta=\gamma=90^\circ$ $a=b=c$ بولىدۇ.

رومكا نى (ر) كۆل مەخسۇس ھاراق-شاراب ئىچىلىدىغان بىر خىل كىچىك قاچا؛

لاڭچىلىرى ئارىسىدا ئۇيغۇرچە سۆز بىلىدىغان تۇڭگانلارمۇ كۆپ ئىكەن. * بىر كۈنى كەچتە، دادام ناھايىتى روھى چۈشكەن ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

روھى سۇنماق ← روھى چۈشمەك:

- مەمەتنىڭ روھى ناھايىتى سۇنۇق تۇرىدۇ. * ھازىر ئاۋۋال سۇ جېڭى قىلىپ، يۇقىرى تەرەپتىكى لەشكەرنىڭ روھىنى سۇندۇرۇپ، ئاندىن باشقا ياخشى چارىلەر بىلەن ئۇلارنى تارمار قىلىشىمىز لازىم، - دېدى لەشكەر باشلىقى ئۇلارغا قاراپ.

روھى كۆتۈرۈلمەك روھلانماق، غەيرىتى ئاشماق، كەيپىياتى ياخشىلانماق: كېسەلنىڭ روھىنى كۆتۈرمەك. * سۇ بويىدىكى دەل-دە-رەخلىك، چىمەنزار، ھاۋالىق جايلار كىشىنىڭ روھىنى كۆتۈرىدۇ. * گويا بۇ خۇشاللىقنى ئالغىلىغاندەك لەپىلدەپ چۈشۈۋاتقان ئاپئاق قار كىشىلەرنىڭ روھىنى تېخىمۇ كۆتۈرۈۋەتكەندى.

روھانىي ئى (ئە) <دىن> مۇئەييەن بىر دىنغا چوڭقۇر ئېتىقاد قىلغۇچى كىشى، دىنىي يېتەكچى، دىننىڭ پېشۋاسى.

روھانىيەت ئى (ئە) يېزىت. روھانىيلىق، روھقا مەنسۇپلۇق: ئۇ يەنە، ئۆز چۈشەنچىسىنى ئەينى زاماندا بۇخارا، سەمەرقەنتتە ئۈستۈنلۈك ئالغان روھانىيەتكە قارشى مەندىسۇ كۆرسەتكەندى. * ئىنسان ھاياتىدا بولىدىغان مۇراسىملارغا ئەگىشىپ ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىنكى روھقا سېغىنىشنى مەقسەت قىلغان ھەر خىل مۇراسىم شەكىللىرىنىڭ پەيدا بولۇشى ئەنە شۇ دىنىي روھانىيەت ئەقىدىسىنىڭ تەسىرىدىن ئىبارەت.

روھانىيلىق «روھانىي» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: مەن جۇڭگوغا روھانىيلىق قىلىشقا بىللە بارغان بىرنەچچە روھانىي بىلەن ئۇچرىشىۋالدىم.

قىلغىن، بالام، مەن بولسام قېرىدىم، - دەپ يېلىندى ئانا ئوغلىغا. ② كۆچمە. ئىدىيە، ئوي-پىكىر: لېي فىڭ روھى. * مۇدىر بىلەن ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قاراشتۇق. ئۇنىڭ بۇ خىل ئالىپجاناب روھى بىزدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى. * ئۇنىڭ كۆڭۈل تۆرىدە بولسا بىر ئالىپجاناب روھ لاۋۇلدىماقتا ئىدى. ③ كىشىنىڭ ئىچكى ھالىتىنى، پىسخىكىسىنى، ھېس-تۇي-غۇلىرىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان كەيپىيات: كۆتۈرەڭگۈ روھ. روھى چۈشمەك. روھىنى كۆتۈرمەك. * ئىنقىلاب قىلىمەن دەيدىغان كىشىدە ئارقىغا ئەمەس، ھەمىشە ئالدىغا قارايدىغان روھ بولۇشى زۆرۈر. ④ كۆچمە. جانلىقلىق، جانلىنىش؛ پەيز: شۇنىڭدىن كېيىن ئولتۇرۇشقا روھ كىردى. ھەممەيلەن دېگۈدەك مەرىئەلىنىڭ ئاشۇ سۆزىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك بىردىن جانلاندى، تاشۋاي، راۋابىنى سازلىدى. ⑤ ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە-ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ خاراكتېرلىك خۇسۇسىيىتى: دەۋر روھى. ⑥ كۆچمە. بىرەر يىغىن، قۇرۇلتاي، ھۇججەت، يوليورىق ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى ياكى ئىدىيىسى: قۇرۇلتاي روھى، يىغىن روھى. * پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى يېزا خىزمەت يىغىنىنىڭ روھىنى ئالدىن يەتكۈزدى. * ئاپتونوم رايونلۇق سودا نازارىتى دۆلەت باش باھا ئىدارىسى بىلەن سودا مىنىستىرلىقىنىڭ يوليورىقىنىڭ روھىغا ئاساسەن بەزى بەلگە-لىمىلەرنى بەلگىلىگەن.

روھى چۈشمەك قىزغىنلىقى، ئىشەنچ ۋە ئىرادىسى بوشاپ كەتمەك، كەيپىياتى سۇسلاشماق؛ چۈشكۈنلەشمەك: ئادەمنىڭ روھى چۈشمەك، ئۇنىڭ ئېتىمۇ يۈگۈرەلمەيدۇ (ماقال). * شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ روھى چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىلى قوزغى-

گە روھسىزلىنىپ يېتىپ قالدى. * - ئۇنى ئۇرماڭ، روھسىزلانغان ئوقۇغۇچى ئالغا باسالماي-دۇ. ئۇنى مەن پات ئارىدا يېتىشتۈرۈپ كېتىمەن، - دېدى ماھىرە مۇئەللىم ئائىلە باشلىقىغا.

روھسىزلىق « روھسىز » سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ روھسىزلىق، ئۈمىدسىزلىك، چۈشكۈن-لۈك، ھۇرۇنلۇق ئىنساننى داۋاملىق پالاكەتچىلىك ۋە بەختسىزلىك، كېسەللىك، كەمبەغەلچىلىككە ئېلىپ بارىدۇ. * ئۇ كۆزىنى مېنىڭدىن قاپلىغان ھالدا يەرگە قارىغىنىچە روھسىزلىق بىلەن: - جۈرئىن، « ئارپا چامدا پۇل، كۆمۈر كاندا » دېگەندەك بىرنېمىلەرنى دېدى، - دېدى.

روھلاندىرۇماق « روھلانماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ پىكىرلەر ئورمىچى يىگىتلەرگە بەكمۇ ياقاتتى، ئۇلارنى روھلاندىراتتى. * تاھىر بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا نەسەت قىلدى، بىر تەرەپتىن ئۇنى روھلاندىردى.

روھلاندىرۇلماق « روھلاندىرۇماق » پېئىلى-نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

روھلانماق پ. روھىي كەيپىياتى يۇقىرى بولماق؛ روھلۇق، جۇشقۇن ھالەتكە كەلمەك؛ ئىلھاملانماق، رىغبەتلەنمەك؛ باتۇر بىلەن كامال روھلىنىپ، مەنىلىك ھالدا بىر-بىرىگە قاراشتى. * بۇ غەلبىدىن روھلانغان تۇرپان، پىچان، توقسۇن دېھقانلىرىمۇ ئارقا-ئارقىدىن قوزغىلىپ، ياراملىق يىگىتلەرنى ئاستانىگە ئەۋەتتى. * بۇ تەسىرلىك ئۇچرىشىش-تىن مەن ھەددىدىن تاشقىرى مەنۇن بولدۇم، ھەددىدىن تاشقىرى روھلاندىم.

روھلۇق سۈپ. روھى كۆتۈرەڭگۈ، جانلىق، جۇشقۇن؛ روھلۇق ئادەم. * ئەخەتجان قاسىمى بولسا ناھايىتى روھلۇق ئىدى. ئۇ ھەر كۈنى سەھەردە تار كامېرنىڭ ئۈستى تەرىپىدىكى كىچىككىنە پەنجىرىدىن چۈشكەن كۈننىڭ سارغۇچ نۇرلىرىغا قاراپ تەنھەرىكەت

روھەن رەۋ (ئە) روھىي جەھەتتىن، روھىي؛ خىيالەن؛ شائىرنىڭ ناخشىسى ئاڭلىنىپ كويا ئەجدادلار چۈشىنى كۆرسەتتى ماڭا. شائىرنىڭ چۈشىنى ناخشىغا قېتىپ، مەن روھەن ئەگەشتىم شائىرغا يەنە.

روھچىلىق ئى <پەلس> روھ تەبىئەت دۇنياسىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ دەپ قارايدىغان ئىدىئالىستىك تەلىمات. روھچى-لىق تەرەپدارلىرى روھنى بىردىنبىر ئەسلىي زات دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ، تەننى بولسا روھنىڭ مەھسۇلى دەپ قارايدۇ.

روھسىز سۈپ ① روھتىن جۇدا بولغان، جېنى يوق؛ قىلۇر كەلگۈسى بايلار بۇنى روشەن، نېچۈك چىقتى بۇ ياردىن روھسىز تەن. ② روھىي كەيپىياتى تۆۋەن؛ جانلىق، جۇشقۇن ئەمەس؛ جانسىز؛ بوش، بوشاڭ؛ ئۇنىڭ تېنى ئاجىز بولغاچقىمۇ ئۆزى روھسىز، ئۆگىنىشتىمۇ ياخشى ئەمەس ئىدى. * ناخشىچىلارنىڭ چىرايلىرى شۇنچە روھسىز، ئۇلارنىڭ قاتتىق چارچاپ كەتكەنلىكى مانا مەن دەپلا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. * باشلىق ئۇنىڭ ساقال باسقان روھسىز چىرايىغا قاراپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى. // بۇ يىگىت نېمە ئۈچۈندۇر بەكمۇ مەيۈس، روھسىز كۆرۈنەتتى.

روھسىزلاندىرۇماق « روھسىزلانماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىر ھەپتىگە سوزۇلغان ئارقىدا قېلىش گۈرۈپپىدىكى ئىشچىلارنىڭ بەزىلىرىنى روھسىزلاندىردى، بەزىلىرىنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

روھسىزلاندىرۇلماق « روھسىزلاندىرۇماق » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

روھسىزلانماق پ. روھى چۈشۈپ، كەيپىياتى تۆۋەنلەپ ئۈمىدسىزلەنمەك؛ جۇشقۇنلۇق، جانلىقلىقنى يوقاتماق؛ ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇنىڭ بالىسى چۈشۈپ كەتتى. ئۇ كۈندىن-كۈن-

روھىي پائالىيەتلەر دەخلىگە ئۇچراش، سېزىم، تەپەككۈر، ھېسسىيات ۋە ئىرادە پائالىيەتلىرىنىڭ تەرتىپسىزلىنىشى بىلەن ئىپادىلىنىپ، كېسەل كىشىلەر رېئال تۇرمۇشقا ماسلىشىش قابىلىيىتىنى يوقىتىدۇ؛ ساراڭ بولىدۇ.

روھىي كىشەن روھىي جەھەتتىكى ئېغىر توسالغۇ، پۇتلىكاشالڭ: ئابدۇرىشت بىلەن ئامنەمۇ روھىي كىشەندىن قۇتۇلۇپ، خۇشاللىق ئىچىدە دىدار كۆرۈشتى. * نۆۋەتتە، گۆڭشىمىز ئۈچۈن ئەڭ جىددىي ئىش، كەڭ دېھقان قېرىنداشلارنى روھلاندىرۇش، ئىدىيىسىنى ئازاد قىلىپ، ھەر خىل روھىي كىشەنلەرنى پاچاقلاپ تاشلاش ئىدى.

روھىي ھالەت تەسۋىرى <ستى>
← **پىسخىكا تەسۋىرى.**

روھىي ئۇزۇق كىشىلەرنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدىغان، كىشىلەرگە ئېستېتىكىلىق ھېس-تۇيغۇ بېغىشلايدىغان ۋە ئىلھام بېرىدىغان نەرسىلەر: ئۇلارنى چىراي جەھەتتە جازالىغان تەبىئەت، يەنە ئۇلارنى كىچىك پېشىل، تارتىنچاق، كەم سۆز مېجەز بىلەن مۇكاپاتلايدۇ. دۇنيادا ياشاش ئۈچۈن يېمەك-ئىچمەكلا كېرەكمۇ؟ روھىي ئۇزۇقمۇ كېرەك! * كىمكى ياشلىقنىڭ قەدرىنى بىلسە، ئۆز نۆۋىتىدە چارچىماس ئەسلا. پۇشايىمان قىلماس ئۆتكەن ئۆمرىگە، بىلىمىدىن روھىي ئۇزۇق ئالغاچقا.

روھىيەت ئى (ئە) روھىي ھالەت، مەنىۋى كەيپىيات: تاڭ دەۋرىدىكى شىنجاڭ ئۇسسۇل سەنئىتى، ئەينى زامان سەنئەت مۇۋاپ-پەقىيەتلىرىنىڭ گۈزەل ئوبرازلىق بىر تەركىبىي قىسمى ئىدى. ئۇ مۇزىكىلىق رېتىم، شېئىرىي تەپەككۈر ۋە ئۇسسۇللۇق ھەرىكەتلەر ئارقىلىق ئەينى زامان ھاياتى ۋە روھىيىتىنى قايتا ئىپادىلىگەن.

ئوينايتتى. * بىزنىڭ ئوقۇغۇچىلارمۇ ناھايىتى روھلۇق، تەكشى قەدەملەر بىلەن مەيدانغا كىرىپ كەلدى.

روھنات ئى (ئە) جان ت. روھ، ئەرواھ:

- ئوغلۇم، - دېدى بىركۈنى ھېكمەت قاسىمغا، - ئېغىلغا يانداشتۇرۇپ يەنە بىر ئېغىز ئۆي ۋە قازناق سېلىپ قويساق، سەنمۇ چوڭ بولۇۋات-سەن، ئاناڭنىڭ روھناتى قورۇنمىسۇن.

روھىي سۈپ (ئە) كىشىنىڭ روھىغا، پىسخىكىلىق كەيپىياتىغا، ئىچكى دۇنياسىغا ئائىت ھەم شۇلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان: روھىي ئازاب. روھىي كېسەللىك. روھىي كىشەن. * قەدىرلىك ۋە تەننىڭ تۇپرىقىغا قەدەم قويۇشۇم بىلەنلا تارتقان بارلىق روھىي ۋە جىسمانىي ئازابلىرىم كۆتۈرۈلۈپ، ئۆزۈمنى يېڭىباشتىن تۇغۇلغاندەك ھېس قىلدىم.

روھىي ئازاب بىرەر كۆڭۈلسىز ئىش، ۋەقە، ھادىسە، مەسىلە ۋە شۇ قاتار-لىقلارنىڭ يۈز بېرىشى سەۋەبلىك پەيدا بولغان دىل ئازارى؛ دەرد-ئەلەم: روھىي ئازاب چەكەك. * مەرھابا ئۇنى تېخىمۇ ئېغىر روھىي ئازابقا سالماسلىق ئۈچۈن. يۈزىنى بىر چەتكە بۇرىدى. * بىچارە بالا نەچچە يىللاردىن بۇيان نۇرغۇنلىغان روھىي ئازابلارنى بېشىدىن كەچۈردى.

روھىي دۇنيا ئادەمنىڭ كۆڭلىدىكى ھېس-تۇيغۇ، پىكىر-خىيال، ئارزۇ-ئارمانلەر، ئىچكى دۇنياسى: ئۇنىڭ نەپەس ئېلىشىنىڭ تېزلىشىپ، كۆزىنىڭ غەلتە چاقناپ كەتكەنلىكىدىنلا روھىي دۇنياسىدا قانداقتۇر بىر خىل ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىنى سەزگىلى بولاتتى. * بۇنداق ناتوغرا ئىستىللار پارتىيە ئىستىلىنى، خەلق ئىستىلىنى بۇزىدۇ، خەلقنىڭ روھىي دۇنياسىنى چىرتىدۇ.

روھىي كېسەللىك <تب> چوڭ مېڭە پائالىيەتلىرىنىڭ بۇزۇلۇشى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقىدىغان كېسەللىك ھالىتى. ئۇ

روي ئى (پ) يېزىت. بىرەر نەرسىنىڭ سىرتقى تەرىپى، يۈزى.

روي بەرمەك سادىر بولماق، كېلىپ چىقماق، يۈز بەرمەك: زىندان چاكارچى ئوقۇپ پەرماننى شۇندا، كېلىنىپ سالىدى نەزەر ئۆتكۈزۈلگەن. دېدى: «...خالايق بۇ ئىشتىن ئالسون ئىبرەت، يېنىشلاپ روي بەرمىسۇن بۇ خىل جىنايەت!».

رويپ ئى (پ) ← رويپا چىقماق.

رويپا چىقماق ئەمەلگە ئاشماق، ئەمەلدە كۆرۈلمەك، ۋۇجۇدقا كەلمەك، ۋۇجۇدقا چىقماق؛ ھەل بولماق: ئۇلار ئۆلۈم مەرىكىسىنى ئۇزىتىش ئۈچۈن ماڭا نۇرغۇن قەرزگە بوغۇلدى. خۇدا خالسا بۇ ئىش ئۇڭۇشلۇق رويپا چىقىدۇ. * سادىقنىڭ نەزىرىدە ھاياتنىڭ بۇ گۈزەل كۈنلىرى ھامان رويپا چىقاتتى، رېئاللىققا ئايلىناتتى.

رويال ئى (ر) <فران> <مۇز> ← پىئاننو؛

رويال چالماق. * مەن ئۇنىڭ بۇ يىل مۇزىكا شۆيۈەنسگە كىرگەنلىكىنى، ھازىر رويال كەسپىدە، قوشۇمچە ناخشىنى ئوقۇيدىغانلىقىنى ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلىدىم. * گويا رويال چالغاندەك، بارماقلىرى تىنماسكەن. قاراپ شۇڭا ئۇلارغا يۈرىكىڭىز قانماسكەن.

رويالچى ئى ← پىئاننوچى؛ — سىز دېگەن ناخشىچى، گارمونىچى، رويالچى، بىز سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ھېچنېمە ئەمەس، — دەپ ئادىلەگە چاقچاق قىلدىم.

رويان ئى (پ) <بوت> رويان ئائىلىسىدىكى

كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولىدا تەتۈر ئۆسكەن تىكەنلىرى بولىدۇ، يىلتىزى سارغۇچ قىزىل بولۇپ، كۈنۈس شەكلىدە، يوپۇرمىقى يۈرەك ياكى ئۇزۇن توخۇم شەكلىدە بولىدۇ، ئايلىنىپ ئۆسىدۇ. گۈل تاجىسى سېرىق،

مېۋىسى شارغا ئوخشايدۇ، رەڭگى قىزىل ياكى قارا كېلىدۇ. يىلتىزىنى قىزىل بوياققا ماتېرىيال قىلىشقا ياكى دورىغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئۇ قاننى جانلاندۇرۇش ۋە توختىتىش، زەھەر قايتۇرۇش رولىغا ئىگە. **رويان ئائىلىسى** <بوت> قوش پەللىلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇ ئائىلىدىكى ئۆسۈملۈكلەر چاتقال ياكى سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، تىك ياكى يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى تولۇق گىرۋەكلىك، گۈلى قوش جىنسلىق كېلىدۇ. مەسىلەن، رويان، خېنىن دەرىخى قاتارلىقلار مۇشۇ ئائىلىگە كىرىدۇ.

رويخەت ئى (پ+ئە) نەرسىلەر ياكى

ئادەملەرنى مەلۇم تەرتىپتە يېزىپ چىقىش ۋە شۇنداق يېزىپ چىقىشتىن كېلىپ چىققان تىزىملىك، ھۆججەت: بوۋاينىڭ نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىنى ھېچكىم ئېنىق بىلمەيدۇ. بۇ يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ رويخەتتە 65 ياش دەپ يېزىلغان. * ئۇ ئەمدى قانداق قىلىپ ھازىرقى ئورنىنى ساقلاپ قېلىشنىڭ، پارتكوم ئىچىدىن چىقىرىۋېتىلگەندىمۇ، ھېچ بولمىغاندا، ئىدارە باشلىقلىرى رويخەتتىن چۈشۈپ قالماستىنلا غېمىنى ئويلىمىسا بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندى.

رۇباشكا ئى (ر) ئاياللارنىڭ ئىچ كۆڭلىكى.

رۇباشكىسىز سۆپ. رۇباشكىسى يوق، رۇباشكا كىيىمگەن: رۇباشكىسىز ئايال.

رۇباشكىلىق سۆپ. رۇباشكىسى بار، رۇباشكا كىيىمگەن: رۇباشكىلىق ئايال. رۇباشكىلىق قىز.

رۇبائى ئى (ئە) <ئەد> تۆت مىسرادىن

تەركىب تاپقان، تولۇق بىر مەنە ئىپادىلەيدىغان ۋە بىرىنچى، ئىككىنچى، تۆتىنچى ياكى تۆتلا مىسراسى قاپىيداش

بولغان مۇستەقىل بىر شېئىر.
رۇبائىيات نى (پ >ئە) <ئەد> بىرەر شائىرنىڭ رۇبائىيلىرى توپلىمى: ئۆمەر ھەبىي رۇبائىياتى.

رۇبائىيچى نى. مەخسۇس رۇبائىي يازىدىغان شائىر.

رۇبائىيچىلىق نى. رۇبائىي يېزىش ئىشى. **رۇبىلى** سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پۇل بىرلىكى.

رۇبىدىي نى (ر >لات) <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Rb (robidium). كۈمۈش رەڭگىدە كېلىدۇ، خىمىيەۋى خۇسۇسىيىتى ئاكتىپ بولۇپ، سۇ بىلەن رېئاكسىيەلىشىپ پارتلاشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ فوتو ئېلېكتىرلىق خۇسۇسىيىتى كۈچلۈك، شۇڭا ئادەتتە فوتو ئېلېكتر لامپىلىرىغا ماتېرىيال قىلىنىدۇ.

رۇپىيە نى. ھىندىستان، پاكىستان، نېپال، سىرىلانكا قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ پۇل بىرلىكى.

رۇتا نى (لات) <بوت> ← **سۇزاپ**. **رۇتا ئائىلىسى** <بوت> ← **سۇزاپ** ئائىلىسى.

رۇتېنىي نى (ر >لات) <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Ru (ruthenium). ئاقۇچ كۈل رەڭ، چۈرۈك بولۇپ، بەزىدە بۇلۇت شەكلىدە ياكى ئۇۋاق ھالەتتە ئۇچرايدۇ. پلاتىنا كانلىرىدىن تېپىلىدۇ، مىقدارى ئىنتايىن ئاز. ئادەتتە ئۇنىڭدىن زىننەت بۇيۇملىرى ۋە قېتىشما تەييارلاشقا بولىدۇ.

رۇچكا نى (ر) سىياھ ئىچۈرۈلمەيدىغان، پەقەت سىياھقا چىلاپلا خەت يازىدىغان بىر خىل قەلەم: خەتنى يازدىم رۇچكىدا، ھەربىر سۆزۈم توچكىدا. سەندىن جاۋاب كەلگۈچە، كۆز-قۇلقىم پوچكىدا.

رۇخسار نى (پ) ① چىراي، يۈز: بوۋاي مەلىكىنىڭ رۇخسارنى كۆرۈپلا ئۇنىڭغا ئاشىق بىقارار بولۇپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. * قىزلارغا ھەربىي فورما شۇ قەدەر ياراشقانىدىكى، ئۇلارنىڭ گۈزەل رۇخسارى كۆزلەرنى مەپتۇن -- مەھلىيا قىلىپ تۇراتتى. ② 1939-يىلى زىكرىئەلپە تىتتا تەرىپىدىن ئىجاد قىلىنغان ئۇيغۇر يېڭى مۇقامىنىڭ نامى.

رۇخسارگۈل نى (رۇخسار+گۈل) ① <بوت> كرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئىككى ياكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى يۇمىلاق ياكى تەتۈر تۆمۈنە شەكلىدە بولىدۇ. گۈلى بېغىر رەڭ، ئاچ قىزىل، ئاچ سېرىق ياكى ئاق بولۇپ، ئومۇمىي گۈل رېتىدە كېلىدۇ. مېۋىسى ئۇزۇن، ئىنچىكە بولىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. ② <بوت> شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى. ③ قىزلارنىڭ ئىسمى.

رۇخسەت نى (ئە) ① قارشى تەرەپنىڭ مەلۇم بىر ئىشنى بېجىرىشىگە بېرىلگەن ئىجازەت، رازىلىق، جاۋاب: رۇخسەت ئالماق. رۇخسەت سورىماق. * - نېمە ئۈچۈن مەكتەپ-كە بارسەن؟ تېخى سېنىڭ پۇتۇڭ ساقايغىنى يوقتۇ. دوختۇرنىڭ رۇخسەتى بويىچە يەنە بىر ھەپتە دەم ئېلىش كېرەك، - دېدى ئاسىيە. ② «مەرھەممەت، كىرىڭ» دېگەن مەنىلەرنى بېرىدۇ: ئامىنە ئىشكىنى چەكتى. ئۆي ئىچىدىن «رۇخسەت» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

رۇخسەت ئالماق مەلۇم بىر ئىشنى ئورۇنداش ئۈچۈن قارشى تەرەپنىڭ ئىجازىتىنى، رازىلىقىنى ئالماق: ماھىرە دەرھال كىتاب-دەپتەرلىرىنى ئۈستەلگە قويدى-دە، نساخان مۇدىرىدىن رۇخسەت ئېلىپ

سېدىقنى باشلاپ دوختۇرخانىغا كەتتى. رۇخسەت بەرمەك بىراۋنىڭ مەلۇم بىر ئىشنى ئورۇندىشى ئۈچۈن ئىجازەت بەرمەك، رازىلىق بەرمەك: پادىشاھ بەھرام مەجۇسېدىن نېمەت بىلەن نەئىمە- نىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاشقا قىزىقىپ، ئۇنىڭغا ھېكايىسىنى سۆزلەشكە رۇخسەت بېرىپتۇ. رۇخسەت سورىماق بىرەر ئىشنى بېجە- رىش ئۈچۈن قارشى تەرەپنىڭ ماقۇللۇقى- نى ئېلىشقا تۇتۇنمەك، ئىلتىماس قىلماق: نادەم باتالىون كوماندىرى ئەنۋەر ئەپەندىنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ كېلىشىگە رۇخسەت سورىدى.

رۇخسەت قىلماق ← رۇخسەت بەر- مەك: پادىشاھ ماڭا بىر گۆھەرنى كۆرسەتتى ۋە بۇ گۆھەرنىڭ قانداقلىقىنى سورىدى، مەن جاۋاب بېرىشكە ئاجىز كەلدىم. پادىشاھ مېنىڭ قايتىشىغا رۇخسەت قىلدى.

رۇخسەتسىز رەۋ. رۇخسەتتى يوق، رۇخسەت ئالماي: رۇخسەتسىز كىرمەك. رۇخسەتسىز بارماق. * ئۇ خەلىپە بىلەنمۇ بەك يېقىن بولۇپ، خەلىپىنىڭ ئالدىغا ھەرقانداق ۋاقتتا رۇخسەتسىز كىرىپ-چىقالايدىكەن.

رۇخسەتلىك رەۋ. رۇخسەتتى بار، رۇخسەت ئېلىپ: رۇخسەتلىك ماڭماق.

رۇدا ئى (ر) ① <گېئول> تەركىبىدە كېرەكلىك مېنېراللار بولغان ھەمدە قې- زىش قىممىتىگە ئىگە تاغ جىنىسلىرى. ② <فېز> سېمىز رادىئو قوبۇللىغۇچتىكى دولقۇن تاسقىغۇچىنى ياسىغىلى بولىدىغان چاسا قوغۇشۇن تاش، سېرىق تۆمۈر تاش قاتارلىقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رۇدا تۈزۈلمىسى <گېئول> رۇدىنى تەشكىل قىلغۇچى مېنېراللارنىڭ شەكلى، چوڭ-كىچىكلىكى ۋە ئۆزئارا مۇناسىۋىتى

كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رۇدا سورتى <گېئول> رۇدا تەركىبىدە- كى پايدىلىق تەركىبلەر ياكى پايدىلىق مېنېراللارنىڭ بىرلىك مىقدارى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رۇدا قۇرۇلمىسى <گېئول> رۇدىنى تەشكىل قىلغۇچى ئوخشىمىغان تەركىبىتىكى مېنېرال ئاگرېگاتلىرىنىڭ شەكلى، چوڭ-كە- چىكلىكى ۋە ئۆزئارا مۇناسىۋىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رۇدا مېنېرال <گېئول> رۇدىسىدىن سانائەتتە بىر ياكى بىرنەچچە خىل پايدىلىق مېتال ئېلىپىنتلارنى چەككەپ ئالغىلى بولىدىغان مېنېراللار. مەسىلەن، قوغۇشۇن ئالىدىغان چاسا قوغۇشۇن تاش. مىس ئالىدىغان سېرىق مىس تاش قاتارلىقلار.

رۇدىلىق سۈپ. رۇدىسى بار، رۇدا ئار- لاشقان: رۇدىلىق بىرىكمە. رۇدىلىق قاتلام.

رۇدىلىق رادىئو قوبۇللىغۇچ <فېز> بىر خىل ئەڭ ئاددىي رادىئو قوبۇللىغۇچ. ئۇنىڭ دولقۇن تاسقىغۇچى بىر يۆنىلىشلىك توك ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە رۇدىلاردىن ياسىلىدۇ.

رۇداۋ ئى (خەن <ياپون> <تەن> ← رۇداۋ چېلىشى.

رۇداۋ چېلىشى <تەن> ياپونلارنىڭ چېلىشىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل چامباشچىلىقى. بۇنىڭدا ھەر ئىككى تەرەپ قۇرۇق قول ئېلىشىدۇ.

رۇس I سۈپ (پ) تۈز، دۇرۇس، راۋۇرۇس: رۇس ياغاچ. // كىتاب ماتېرىيال كۆرگەندە، بەك دوغىيىپ ئولتۇرماسلىق ياكى كىتابنى كۆزگە يېقىن تۇتماسلىق، ئورۇندۇقتا رۇس ئولتۇرۇپ يېزىش ۋە ئوقۇش كېرەك.

رۇس II نى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە شۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى.

رۇس تىلى <تىل> رۇسلار ئىشلىتىدىغان تىل. ئۇ سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئاساسلىق تىل، شۇنداقلا خەلقئارادا كەڭ قوللىنىلىدىغان تىللارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. ھىندى-ياۋروپا تىللىرى سىستېمىسى سىلاۋيان تىللىرى تۈركۈمىنىڭ شەرقىي سىلاۋيان تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ. سىلاۋيان يېزىقىنى قوللىنىدۇ، مىلادىيە 9-ئەسىردىن باشلانغان يازما يادىكارلىقلىرى بار.

رۇستەك نى (د) <ماشىن> سىلېسارىلىق ۋە شۇ خىلدىكى ئىشلاردا ئىشلىتىلىدىغان دەستىگاھ. ئۈستىدە دېتاللارنى تۇراقلاشتۇرىدىغان قىسقۇچ ئەسۋابلار بولىدۇ، كۆپىنچە توك ياكى قول ئارقىلىق مېخانىكلىق ئۇسۇلدا ھەرىكەتلىنىدىغان سايمانلار بىلەن جاھازلىنىدۇ.

رۇسچە ① سۆپ. رۇسلارغا، رۇس خەلقىگە، رۇس تىلى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت؛ رۇس خەلقىگە خاس بولغان؛ رۇسچە كىيىم. رۇسچە ئۇسۇل. ② نى. رۇس تىلى ياكى يېزىقى؛ رۇسچە ئۆگەنمەك. * ئۇ رۇسچىنى خېلى چوڭ بولغاندا ئۆگەنگەن.

رۇسلاتماق <رۇسلىماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رۇسلار نى <ئىرق> رۇس مىللىتى، رۇس خەلقى. رۇسلارنىڭ ئاساسىي قىسمى روسسىيگە، ئاز قىسمى باشقا دۆلەتلەردە ئولتۇراقلاشقان. مەملىكىتىمىزدە، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىلى، ئالتاي، چۆچەك، ئۈرۈمچى قاتارلىق جايلىرى ۋە خېيلۇڭجياڭ ئۆلكىسىدىمۇ ئاز بىر قىسىم

رۇسلار ياشايدۇ.

رۇسلاشتۇرماق <رۇسلاشماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رۇسلاشماق <رۇسلىماق> پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

رۇسلانماق <رۇسلىماق> پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ قازى دىۋانغا كېلىپ رۇسلىنىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن تىنچ-ئامانلىق سورىدى.

رۇسلىماق پ. رۇس، تۈز ھالەتكە كەلتۈر-مەك؛ تۈزەشتۈرمەك، تۈزىمەك؛ ئەگرى ياغاچنى رۇسلىماق. ئۆزىنى رۇسلىماق. * رەبھانەم ئېگىكىنى تىرەپ تۇرغان ئالىقنىنى چۈشۈرۈپ قەددىنى رۇسلىدى. * ئارسلان ئۆزىنى رۇسلاپ قەدەملىرىنى تېزلەتتى ۋە ئالدىدا كۈلۈپ كېلىۋاتقان خانغا يېقىنلاشتى.

رۇشكا (توغرىسى: رۇچكا) ← رۇچكا. رۇقتە نى (ئە) ئۇيغۇر خەتتاتلىقىنىڭ بىر تۈرى. بۇ ئۈنچە تىزىقىدەك كەلگەن كالتە، دىقماقراق، مەزمۇت، ئېنىق تىك سىزىقلىق نۇسخا بولۇپ، تېز يېزىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭ چېكىتلىرى دانە-دا-نە قويۇلماستىن، ئاچماق، يانتۇ سىزىقچە ھالىتىدە قويۇلىدۇ. بەزى ھەرپلەرنىڭ مەسىلەن، «ش، ن، ق» ھەرپلىرىنىڭ چېكىتلىرى قۇيرۇقىغا ئۇلاپلا تارتىپ قويۇلىدۇ.

رۇقتە چە سۆپ. رۇقتە شەكىلدە يېزىلغان؛ رۇقتە چە خەت.

رۇك-رۇك كۈركە توخۇ ئاۋازى. رۇكوياتكا نى (د) ① ئاپتوموبىللارنى ئوت ئالدۇرۇش ئۈچۈن قول بىلەن ئايلاندۇرىدۇ. ② ماشىنىلارنىڭ چاقلىرىنى قول بىلەن ئايلاندۇرۇپ ھەرىكەتلەندۈرىدۇ. خان تۇتقىسى، دەستىسى.

خەلقى. ئۇلار ئاساسەن رۇمىنىيگە ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، پۈتۈن رۇمىنىيە ئاھالىسىنىڭ 88.3 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدۇ. ياۋروپا ئىرقىغا كىرىدۇ. چەت ئەللەردىن مولداۋىيە، يۇگوسلاۋىيە، ۋېنگرىيە، ئامېرىكا، كانادا ۋە ئارگېنتىنا قاتارلىقلاردىمۇ رۇمىنلار ياشايدۇ. رۇمىنلارنىڭ پ. دىئال. رودۇلاشماق، نامرات، گاداي بولۇپ كەتمەك.

رې رې «ر» ھەرپىنىڭ نامى.
رېئاكتىۋ (ر>لات) ① ئى <خىم> باشقا ماددىلار بىلەن بىرىكىپ مەلۇم خىمىيەلىك رېئاكسىيە پەيدا قىلىدىغان ۋە شۇ خىل رېئاكسىيىدە ئىزدىلىۋاتقان ماددىنىڭ بار-يوقلۇقىنى ئېنىقلاپ بېرىدىغان ماددا. ② سۈپ <خىم> خىمىيەلىك ئانالىزدا شۇ خىل ماددا ئورنىدا خىزمەت قىلىدىغان: رېئاكتىۋ ماددىلار. ③ سۈپ <فىز> پار، گاز ۋە شۇ قاتارلىقلار ئېقىمىنىڭ تېپىش كۈچى نەتىجىسىدە ھەرىكەت قىلىدىغان: رېئاكتىۋ ماتور. رېئاكتىۋ ئايروپىلان. رېئاكتىۋ ئايروپىلان <ماشىن> رېئاكتىۋ ماتور ھەرىكەتلىنىدىغان كۈچ قىلىنىدۇ. بۇ خىل ئايروپىلانلار يېقىلغۇ يانغاندا پەيدا بولىدىغان گازنىڭ كەينىگە پۈركۈلۈپ تېپىشىدىن ھاسىل بولىدىغان رېئاكتىۋ كۈچ ئارقىلىق ئىلگە-رىلەيدۇ. سۈرئىتى ناھايىتى تېز بولىدۇ. ئاۋازدىن تېز ئۇچىدىغان ئايروپىلانلار مۇشۇ تىپتىكى ئايروپىلانلاردۇر. رېئاكتىۋ قارشىلىق <فىز> ئىندۇكتىپلىق ياكى ئېلېكتر سىغىمىنىڭ ئۆزگىرىشىچان توكقا بولغان توسقۇنلۇق رولى. رېئاكتىۋ كۈچ <فىز> زەربە كۈچى بىلەن يۆنىلىشى قارىمۇقارشى بولغان

رۈكۈ ئى (ئە) <دىن> ناماز ئوقۇغاندا بەلنى ئېگىش؛ ئېگىشش: رۈكۈ قىلماق. رۈكۈغا بارماق. * ئەرگىن مەسچىتتىكى رۈكۈغا تۇرغان كىشىلەرنى كۆرۈپ سۆزىنى توختىتىپ جىم تۇردى. **رۈكۈغا بارماق** ← **رۈكۈ قىلماق.** **رۈكۈ قىلماق** ناماز ئوقۇغاندا ئىككى تىزىنى تۇتۇپ ئېگىلمەك، ئېگىشمەك. **رۈكۈلدىماق** پ «رۈك-رۈك» قىلغان ئاۋازنى چىقارماق، «رۈك-رۈك» قىلماق: ھويلا ئىچىدىن توخۇلارنىڭ رۈكۈلدىغان ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى.

رۇم ئى ← **رۇمچە** ئى ← **لاتىنچە**: ئۇ، ئالىم كىشى بولۇپ يۇنانچە، پارىسچە، رۇمچە، ئەرەبچە تىللارنى بىلىدىكەن.

رۇمىن ئى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى.

رۇمىن تىلى <تىل> رۇمىنلار ئىشلىتىدىغان تىل. بۇ تىل ھىندى-ياۋروپا تىل سىستېمىسىنىڭ رۇمىن تىلى تۈركۈمىگە كىرىدۇ. رۇمىنىيە ئورتاق قوللىنىلىشتىن سىرت، بۇلغارىيە، مولداۋىيە ۋە يۇگوس-لاۋىيىنىڭ مەلۇم جايلىرىدىمۇ قوللىنىلىدۇ. بۇ تىلدا سۆزلىشىدىغانلار تەخمىنەن 20 مىليونغا يېتىدۇ. لاتىن يېزىقىنى ئىشلىتىدۇ. 16-ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يېرىمىدىن باشلانغان يازما يادىكارلىقلىرى بار.

رۇمىنچە ① سۈپ. رۇمىنلارغا، رۇمىن خەلقىگە، رۇمىن تىلى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت؛ رۇمىن خەلقىگە خاس: رۇمىنچە ئۇسسۇل. رۇمىنچە ناخشا. ② ئى. رۇمىن تىلى ياكى يېزىقى: رۇمىنچىنى بىلمەك. **رۇمىنلار ئى <ئىرق>** رۇمىن مىللىتى، رۇمىن

رېئاكسىيە بەرمەك <تب> سېلىنغان ئوكۇل ياكى ئىچىلگەن دورا ئادەم ئورگانىزىمغا ئەكس تەسىر كۆرسەتمەك: دورا رېئاكسىيە بەردى.

رېئال سۈپ (ر) ① ھەقىقىي مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان، ئەمەلىيەتتە بار، ھەقىقىي، ئەمەلىي، چىن: رېئال ئەھۋال. رېئال شەيئى. * ئۇ رېئال تۇرمۇش قاينىمىغا چۈشۈپ تاۋلىنىشىنى ئېسىگە كەلتۈرمىدى. * بىزنىڭ ئەتراپىمىزدىكى دۇنيا توغرىسىدىكى پىكىرلىرىمىز-نىڭ بۇ دۇنيانىڭ ئۆزىگە بولغان مۇناسىۋىتى قانداق؟ بىزنىڭ تەپەككۈرىمىز رېئال دۇنيانى بىلەلمىدۇ؟ ② رېئاللىققا، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان؛ ئەمەلگە ئاشىدىغان، بېجىرىلىشى مۇمكىن بولغان: رېئال پىلان. رېئال مەسىلە. رېئال ئىش. * بۇ ئەدەبىيات تارىخىنى يېزىپ چىقىشتا ئىنتايىن مۇھىم ۋە رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە.

رېئال ھۆكۈم <لو> ئوبىيكتقا نىسبەتەن ھەقىقىي، نەق بىر شەيئى تەستىقلانغان ياكى ئىنكار قىلىنغان ھۆكۈم.

رېئاللاشتۇرماق «رېئاللاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رېئاللاشتۇرۇلماق «رېئاللاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

رېئاللاشماق پ. رېئال ھالەتكە كەلمەك، رېئاللىققا قاراپ يۈزلەنمەك، رېئاللىققا ئۇيغۇن كەلمەك، رېئال بولماق.

رېئاللىق ① «رېئال» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② <پەلس> ئوبىيكتىپ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بارلىق شەيئىلەر، ئوبىيكت-تىپ مەۋجۇدىيەت.

رېئالزم نى (ر>>لات) ① <پەلس> ئوتتۇرا ئەسىر پەلسەپىسىدىكى بىر مەزھەپ. ئۇ نامچىلىقنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، ئادەتتە-

تەسىر كۈچ، يەنى كەينىگە تېپىش كۈچى. مىلتىق ئوقى ياكى زەمبىرەك ئوقى ئېتىلغان چاغدىكى كۈچ رېئاكتىۋ كۈچ بولىدۇ.

رېئاكتىۋ ماتور <ماشىن> يېقىلغۇلارنىڭ يېنىشىدىن ھاسىل بولغان گازنىڭ تېز سۈرئەتتە پۈركۈلۈشى نەتىجىسىدە ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ پەيدا قىلىدىغان ماتور. تېز سۈرئەتلىك ئايروپىلان ۋە راكېتا قاتارلىقلاردا بۇ خىل ماتور بولىدۇ.

رېئاكسىئون نى (ر) بىرەر ئەكسىيەتچىل پائالىيەت ياكى مەقسەت، كونا، فېئو-داللىق دەۋرى ئۆتۈپ، يوقىلىپ كېتىۋاتقان تەرتىپلەرنى ساقلاپ قېلىش ياكى تىك-لەش ئۈچۈن كۆرەشكۈچى، ئۇرۇنغۇچى؛ ئەكسىيەتچى: جۇڭگو خەلقى جۇڭگو كومپار-تىيىسىنىڭ يولباشچىلىقىدا، ئۇزۇن زامان جاپالىق كۈرەش قىلىش ئارقىلىق، جۇڭگودىكى رېئاكسىئون ھۆكۈمرانلىقنى ئۈزۈل-كېسىل ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، خەلق ئىنقىلابىنىڭ ئۇلۇغ غەلبىسىنى قولغا كەلتۈردى.

رېئاكسىيە نى (ر>>لات) ① <خىم> ئىككى ياكى بىرنەچچە خىل ماددا ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىدىغان ئۆزئارا تەسىر، يەنى ماددىلارنىڭ بىرىكىشى، ئاچرىلىشى ۋە شۇ قاتارلىقلار: خىمىيىلىك رېئاكسىيە.

رېئاكسىيەگە كىرمەك. ② <خىم> ئاتوم يادروسىنىڭ سىرتقى كۈچ تەسىرىدە ئۆزگىرىش پەيدا قىلىشى: ئىسسىق يادرو رېئاكسىيىسى. ③ ئورگانىزىملارنىڭ تەن ئىچى ياكى سىرتىدىكى غىدىقلاشقا جاۋابەن كۆرسىتىدىغان ئەكس تەسىرى. ④

<تب> ئادەم بەدىنىگە سېلىنغان ئوكۇل ياكى يېگەن دورىنىڭ ئادەم ئورگانىزىمغا بولغان ئەكس تەسىرى.

رېپىرلىق «رېپىرى» سۆزىنىڭ كەسپى

نامى: رېپىرلىق قىلماق. * مۇئەللىم ئىككى سىنىپ ئوتتۇرىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن پۈتۈل مۇسابىقىسىدا رېپىرلىق قىلىپ بەردى.

رېپىرلىق دەرىجە تۈزۈمى <تەن>

رېپىرلىق دەرىجە تۈزۈمى ۋە كەسپى سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشكە ئىلھام بېرىش ئۈچۈن قوللىنىلدىغان بىر خىل تەدبىر. 1956-يىلى ئېلان قىلىنغان «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى رېپىرلىق دەرىجە تۈزۈمى نىزامى» دا، رېپىرلىق دەرىجە تۈزۈمى 1-دەرىجە، 2-دەرىجە ۋە 3-دەرىجەدىن ئىبارەت تۆت دەرىجەگە ئايرىش بەلگىلەنگەن. رېپىرلىق يۇقىرىقى دەرىجىلەرگە ئېرىشىش ئۈچۈن مەلۇم شەرتلەرنى ھازىرلىغان بولۇشى شەرت.

رېتسىپ ئى (ر>لات) <تې> ① دوختۇر

كېسەل كىشىگە يېزىپ بەرگەن دورا قەغىزى. ② مەلۇم كېسەلنى داۋالاش ئۈچۈن تەييارلىنىدىغان دورىلارنىڭ نامى، قوشۇلۇش مىقدارى ۋە ئىشلىتىش ئۇسۇللىرى ياكى ئۇلارنىڭ خاتىرىسى.

رېتسىپتور ئى (ر>لات) <پىخول> نېرۋا

سىستېمىدىكى نېرۋا ئۇچى توقۇلمىلىرى كۆزدە تۇتۇلدى. ئۇ توقۇلمىلار سىرتقى مۇھىتنىڭ تەسىرىنى سېزىۋالغاندىن كېيىن، شۇ تەسىرنى دەسلەپ قوزغىلىشقا (غىدىققا) ئايلاندۇرۇۋېلىپ، ئاندىن مەركىزىي نېرۋىغا يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. مەسىلەن، ئىپىدېرما ئاستىدىكى تېگە-شش، ئاغرىق ۋە ھارارەت رېتسىپتورلىرىغا ئوخشاش.

رېتورتا ئى (ر>لات) <خىم> ماددىلارنى

پارلاندۇرۇش ياكى پارچىلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل قاچا. كۆپرەك

كى چۈشەنچىلەر (ئورتاقلىق) ئايرىم شەيئىلەردىن بۇرۇن، ھەقىقىي تۈردە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ؛ مەڭگۈلۈك بولىدۇ دېگەنلەرنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ② <ئەد> ئەدەبىيات-سەنئەتتىكى بىر خىل ئىجادىيەت ئۇسۇلى. بۇنىڭدا، تىپىك پېرسوناژ ۋە تىپىك مۇھىت تەسۋىرى ئارقىلىق رېئال تۇرمۇشنىڭ ماھىيىتى ئېچىپ بېرىلىدۇ.

رېئالست ئى (ر) <ئەد> رېئالزم تەرەپدا-

رى، رېئالزمغا ئەمەل قىلغۇچى، ئۆز پائالىيىتىدە رېئال ۋەقەلىكنى، شەرت-شا-رائىتلارنى، مەۋجۇت ئىمكانىيەتلەرنى ھېسابقا ئېلىپ ئىش كۆرگۈچى كىشى.

رېپېتسى (توغرىسى: رېپېتسىيە) ←

رېپېتسىيە.

رېپېتسىيە ئى (ر>لات) <تې> بىرەر

ئويۇننى قويۇش ئالدىدا، رېژىسسورنىڭ يېتەكلىشى بىلەن قىلىنىدىغان مەشىق، تەييارلىق.

رېپېتسىيە قىلماق <تې> بىرەر ئويۇن-

نى قويۇش ئالدىدا، رېژىسسورنىڭ يېتەكلىشى بىلەن بىر-بىرلەپ مەشىق قىلماق.

رېپىدە ئى ← گەزىنە: مانا بۈگۈن پاتەمخان

قوشنىسىنىڭكىگە رېپىدە سوراپ كىرگەندە، شەرىخان بۇ ئىش توغرىلۇق ئۆزىلا گەپ ئېچىۋەتتى. پاتەمخان ئالدىراش بولسىمۇ بۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرگۈسى كەلمىدى.

رېپىرى ئى (ر>ئىن) <تەن> تەنتەربىيە

مۇسابىقىلىرىنىڭ قائىدىلىرىگە ئاساسەن تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ مۇسابىقىە نەتىجىسىنى باھالايدىغان ۋە مۇسابىقىە جەريانىدا سادىر بولغان مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىدىغان كىشى.

ئىككى قوشنا چىشى ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىق.

رېزىبىلىك سۈپ. رېزىبىسى بار، رېزىبا چىقىرىپ ياسالغان؛ - ھە، توغرا، ئەڭ ياخشى ئالدى بىلەن تۈنىكىنى ئېغىر نەرسىدە باستۇرۇپ تۈزلەش كېرەك، ئاندىن رېزىبىلىك مىخ بىلەن چۈپلەش، چىگىتىش لازىم، - دېدى سۇلايمان ئۇستا شاگىرتلىرىغا.

رېزىونانس نى (ر>فران) <نر> ① تەۋرىنىش چاستوتىسى ئوخشاش بولغان ئىككى جىسىمنىڭ بىرى تەۋرىنىپ، يەنە بىرىنىڭ-مۇ تەۋرىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ھادىسە. ② رادىئو سىگناللىرىنى قوبۇل قىلىدىغان ئاپپاراتتىكى رېزىونانس زەنجىرى-نىڭ تەۋرىنىش چاستوتىسى بىلەن رادىئو سىگناللىرىنى تارقىتىش ئىستانسىسى-نىڭ تەۋرىنىش چاستوتىسى ئوخشاش بولغاندا، قوبۇل قىلىدىغان ئاپپارات تارقىتىش ئىستانسىسىنىڭ رادىئو دولقۇنلىرى-نى قوبۇل قىلالايدۇ. بۇ خىل ھادىسىمۇ «رېزىونانس» دەپ ئاتىلىدۇ.

رېزىنكە (ر) ① نى. كاۋچۇك دەرىخى، كۆكسېغىز قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر سۈتىنى پىششىقلاپ ئىشلەش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. خان بىر خىل ماتېرىيال. ئېلاستىكىلىق ۋە ئىزولياتسىيەلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە، سۇ ۋە ھاۋا ئۆتكۈزۈمەيدۇ. ئادەتتە ئۇ سانائەت ۋە تۇرمۇشنىڭ تۈرلۈك ساھە-لىرىدە كەڭ تۈردە ئىشلىتىلىدۇ. ② سۈپ. مۇشۇنداق ماتېرىيالدىن ئىشلەنگەن: رېزىنكە توپ، رېزىنكە چاق، رېزىنكە ئاياغ.

رېزىنكىلىك سۈپ. رېزىنكىسى بار، رېزىنكا ئورنىتىلغان.

رېزىسور نى (ر>فران) <تيا> سەھنە ياكى كىنو ئەسەرلىرىنى تەييارلاش،

ئەينەكتىن ياسىلىدۇ، شەكلى نەشپۈتكە سەل ئوخشايدۇ، بويۇن قىسمى بىر تەرەپكە ئېگىلگەن بولىدۇ.

رېجىم نى (ر>فران) <قا> مەملىكىتىمىزدىكى جىنايى جازالارنىڭ بىر تۈرى. ئۇ جىنا-يەتچىلەرنى قامماي، ھەرىكەت ئەركىن-لىكىنى مەلۇم دەرىجىدە چەكلەيدۇ. ئۇنىڭ چىكى ئۈچ ئايدىن يۇقىرى، ئىككى يىلدىن تۆۋەن بولىدۇ؛ ئەمما بىرنەچچە خىل جىنايەتنى قوشۇپ جازالانغاندا ئۈچ يىلغا ئۇزارتىشقا بولىدۇ.

رېجىمغا ئالماق جىنايەتچىلەرنى قامماي، پائالىيەت (ھەرىكەت) ئەركىنلىكىنى مەلۇم دەرىجىدە، مەلۇم ۋاقىت چەكلىمەك. **رېجىم قىلماق** ← **رېجىمغا ئالماق**.

رېچىتاتىۋ نى (ر>ئىتال) <مۇز> بەزىبىر مۇزىكىلىق سەھنە ئەسەرلىرىنىڭ دېكلاماتسىيە خاراكتېرىگە ئىگە بىر خىل مېلودىيىسى. رېتىسى ئەركىن، تەڭكەش قىلىشىمۇ بىرقەدەر ئاددىي بولىدۇ. مەزمۇنى كۆپىنچە تىياتىر ۋە قەلىكىنى بايان قىلىشنى ئاساس قىلىدۇ. ئادەتتە ئوپېرا، ئوراتورىيە قاتارلىقلاردا بولىدۇ.

رېداكسىيە نى (ر>فران) <مەت> ← **تەھرىر ھەيئىتى**.

رېزەندە نى. چىغانغا يۇڭ سېلىش ئۈچۈن ياغاچتىن ياسالغان يەتتە ئىلىكلىك سايمان؛ كىگىزچى ئارىسى.

رېزىبا نى (ر) <ماشىن> دېتاللارنىڭ سىرتقى ياكى ئىچكى يۈزىگە ئايلاندۇرۇپ چىقىرىلغان چىشلىق ئېرىقچە. ئايلىنىش يۆنىلىشىگە قاراپ ئوڭ رېزىبا ۋە سول رېزىبا دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. ئادەتتە ئوڭ رېزىبا كۆپرەك ئىشلىتىلىدۇ.

رېزىبا ئارىلىقى <ماشىن> رېزىبىنىڭ

رېشاتكىسىمان توقۇلما <بوت> يوپۇرماقنى تەشكىل قىلغۇچى بىر خىل ئۆزلەشتۈرگۈ-چى توقۇلما. ھۈجەيرىلىرى تۈۋرۈك شەكىلدە بولۇپ، تىزىلىشى رېشاتكىغا ئوخشايدۇ. تەركىبىدىكى خىلوروپلاستنىڭ سانى كۆپرەك بولىدۇ، ئادەتتە ئۇ يوپۇرماقنىڭ ئۈستۈنكى يۈزى تەرەپكە جايلىشىدۇ، شۇ سەۋەبتىن يوپۇرماقنىڭ ئۈستى تەرىپىنىڭ رەڭگى تۇق يېشىل، كەينى تەرىپىنىڭ بولسا سۇس يېشىل بولىدۇ.

رېشاتكىلانماق پ. رېشاتكا بېكىتىلمەك، رېشاتكا بىلەن ئېتىلمەك؛ ئۇلارنىڭ كىچىك پەنجىرىلىرى بوي يەتمەس ئېگىزلىككە ياسىلىپ، ئۈچ قەۋەت كېسەك بىلەن چاپلۇۋېتىلگەندىن تاشقىرى، سىرت تەرىپى بەش قولىدەك زىچ پولات چۇنقلار بىلەن رېشاتكىلانغانىدى.

رېشاتكىلىق سۈپ. رېشاتكىسى بار، رېشاتكا ئورنىتىلغان؛ رېشاتكىلىق پەنجىرە. رېشاتكىلىق ئىشك. * مۇتەللىپنىڭ يېشىل سىرلىق، تۆمۈر رېشاتكىلىق يوغان دەرۋازىسى چوڭ كوچىغا ئۇدۇلۇۋۇتۇلدى. * ئۇلارنىڭ كۆك سىرلانغان يوغان ۋە ئېگىز دەرۋازىسى، قېنىق قارا قىلىنىپ بويالغان ئۇزۇن ياغاچ رېشاتكىلىق تاملىرى بار، قورۇسى باشقىلارنىڭ ئۆيلىرى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇراتتى.

رېشلىيە نى. رەخت يۈزىگە كەشتىلەنگەن ھەر خىل شەكىللەر، گۈل نۇسخىلىرى؛ قولى ئەپچىل شەرىھان ئاپسىدىن قالغان كونا قول ماشىنىسىدا قولۇم-قوشنىلىرىنىڭ كېيىم-كېچەكلىرىنى تىكەتتى، رېشلىيە ئىشلەپ ساتاتتى. * تامدىكى ئوتقاشتەك خوتەن گىلەملىرى كۆزنى قاماشتۇرسا، كارىۋات ۋە دېرىزىگە تۇتۇلغان سۇس ھاۋا رەڭ گۈللۈك رېشلىيە كىمىڭدۇر ئاجايىپ نەپىس گۈزەل

سەھنىلەشتۈرۈش جەريانىدىكى ئىجادىي ئىشلارنىڭ تەشكىلاتچىسى، بەدىئىي رەھبەر: ئۇ 20 يىلدىن ئارتۇق جاپالىق ئەمگەك قىلىپ، بۈگۈنگە كەلگەندە تالانتلىق رېژىسسور بولۇپ يېتىشتى.

رېژىسسورلۇق «رېژىسسور» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ ئۇلار ھېيىزەمنىڭ رېژىسسورلۇق قىلىشى بىلەن ئارمىيە قۇرۇلغانلىقىنىڭ 55 يىللىقىغا بېغىشلانغان «ئۈزۈلمەس رىشتە» ناملىق ئۇسسۇللۇق ئوپېرانى تەييارلاشقا جىددىي كىرىشىپ كەتتى.

رېسپۇبلىكا نى (ر>لات) ← جۇمھۇرىيەت. **رېستوران** نى (ر>فران) ياتاق ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئورنى بار چوڭ تىپتىكى ئاشپۇزۇل؛ ئۈرۈمچىدىكى يېڭىسار رېستورانى تېتىملىق ئۇيغۇر تائاملىرى بىلەن خېرىدارلارغا قىزغىن مۇلازىمەت قىلىپ بارغانسېرى نۇرغۇن كىشىلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلماقتا.

رېسىدە (توغرىسى: رەسىدە) ← رەسىدە.

رېشاتكا نى (ر) كۆۋرۈكنىڭ ئىككى يېنى، بالكون، كۆرۈش سۇپىسى، گۈللۈك ۋە يول ياقىلىرىغا تۆمۈر، ياغاچ، سىمۇنت قاتارلىقلاردىن تەكشى بالداقچە چىقىرىپ تام ئورنىدا ياسالغان توسۇق؛ ھېيىزەم كۈلۈبىنى قورشاپ تۇرغان كونا رېشاتكىغا يۆلەندى-دە، كۈلۈپ تەرەپتىن ئاڭلىنىۋاتقان مۇزىكىغا قۇلاق سالدى. * قىزىل سىر بىلەن سىرلانغان ئىككى قاناتلىق چوڭ دەرۋازىلىق، ئالدى تەرىپى ياغاچ رېشاتكىلار بىلەن توسۇلغان دادۇيىنىڭ چوڭ كۈلۈبى يىراقتىن ئاپئاق بولۇپ كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

رېشاتكىسىمان سۈپ. شەكلى رېشاتكىغا ئوخشايدىغان، رېشاتكا شەكىللىك؛ رېشاتكىسىمان توقۇلما.

قول سەنئىتىدىن دالالەت بېرىپ تۇراتتى.
رېفلىكسىيە چى نى. رېفلىكسىيە ئىشلەيدىغان كىشى.

رېفراكتور نى (ر>لات) <ئاستر> لىنىلار ۋاسىتىسى بىلەن ئاسمان جىسىملىرىنىڭ تەسۋىرىنى ھاسىل قىلىدىغان تېلېسكوپ.
رېفراكتورمېتر نى (ر>لات) <فنز> نۇرنىڭ تۈرلۈك جىسىملاردىكى سۇنۇش دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

رېفراكسىيە نى (ر>لات) <فنز> يورۇقلۇق ۋە ئاۋاز دولقۇنى قاتارلىقلار بىر خىل مۇھىتتىن ئىككىنچى خىل مۇھىتقا يانتۇ چۈشكەندە، ئەسلىدىكى تارقىلىش يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىش ھادىسىسى.

رېفلىككتور نى (ر>لات) ① <فنز> يورۇقلۇق مەنبەسىدىن كەلگەن نۇرنى قايتۇرۇش رولىنى ئوينايدىغان پېتىنقى يۈزلۈك ئەسۋاب، نۇر قايتۇرغۇچ. ② شۇ خىل ئەسۋاب بىلەن ئېلېكتر لامپىسىدىن تەركىب تاپقان ياكى كۈن نۇرىدىن پايدىلىنىپ ئىسسىقلىق ھاسىل قىلىدىغان بىر خىل قۇرۇلما. ③ <ئاستر> پېتىنقى ئەينەك ۋاسىتىسى بىلەن ئاسمان جىسىملىرىنىڭ تەسۋىرىنى ھاسىل قىلىدۇ. خان تېلېسكوپ.

رېفلىكسىيە نى (ر>لات) <بئول> جانلىق ئورگانىزملارنىڭ ئىچكى-تاشقى غىدىقلاشلارغا نىسبەتەن نېرۋا سىستېمىسى ئارقىلىق قايتۇرىدىغان ئىنكاسى. مەسىلەن، كۆز قارىچۇقىنىڭ نۇرنىڭ غىدىقلىشىنىڭ كۈچلۈك-- ئاجىز بولۇشىغا ئەگىشىپ چوڭ-كىچىكلىكىنى ئۆزگەرتىشى، بىرەر نەرسە يېگەندە شۆلگەينىڭ ئاجرىلىپ چىقىشى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

رېفلىكسىيە يايى <بئول> ئورگانىزىمدا

رېفلىكسىيە پائالىيىتى ئۆتىدىغان يول. ئۇ سېزىم قوبۇل قىلىش ئورگىنى، ئېلىپ كىرگۈچى نېرۋا، نېرۋا مەركىزى، ئېلىپ چىققۇچى نېرۋا، مۇسكۇل ۋە بەزلەردىن تەركىب تاپىدۇ.

رېفلىكسىيەلىق سۈپ. رېفلىكسىيە ئارقىلىق، رېفلىكسىيە ياردىمى بىلەن بولغان: رېفلىكسىيەلىق تەڭشەش.

رېفلىكسىيەلىق تەڭشەش <بئول> كۆرۈش قۇۋۋىتى مەلۇم ئارىلىقتىن بەلگىلىك ماددىغا مەركەزلەشتۈرۈلگەندە، كۆزنىڭ ئىچكى قىسمىدا يۈز بېرىدىغان بىرقاتار ئۆزگىرىشلەر. بۇلار كۆز قارىچۇقىنىڭ تارىيىشى، كۆز گۆھىرىنىڭ تومپىيىشى ۋە كۆزنىڭ يىغىلىشى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

رېفلىكسىيە نى (ر>لات) ① <پسخول> پىكىر يۈرگۈزۈش، ئويلىنىش. ② <پەلس> بۇرژۇئا پەلسەپىسىنىڭ بىلىش نەزەرىيەسىدىن كى ئاتالغۇسى. لوك بىلىش بىر تەرەپتىن تاشقى دۇنيادىكى شەيئەلەرنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىمىزغا تەسىر كۆرسىتىشىدىن كېلىپ چىققان تۇيغۇدىن شەكىللىنىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن روھىي پائالىيىتىمىز ئۈستىدىن كۆزىتىشتىن شەكىللىنىدۇ دەپ ھېسابلايدۇ. لوك «كۆڭلىمىزنىڭ ئىچكى پائالىيىتى» ئۈستىدىكى بۇنداق سەزگۈ-نى رېفلىكسىيە دەپ ئاتايدۇ. ئۇ رېفلىكسىيە سېپىنى ماددىي تەجرىبە بىلەن تەڭ تۇرىدىغان، بەلكى ماددىي تەجرىبىگە بېقىنمايدىغان بىر خىل مۇستەقىل بىلىش دەپ قارايدۇ. بۇ ئۇنىڭ ئىدىئالىزمغا يول قويغانلىقى، گېگېل رېفلىكسىيەنى ۋاسىتىلىك بىلىش، يەنى ھادىسىلەر ماھىيىتىنىڭ ئىنكاسى دەپ چۈشىنىدۇ.

رېكورت نى (ر>ئىن) ئىشلەپچىقىرىش پىلانى ياكى بىرەر تاپشۇرۇقنى بېجىرىشتە ۋە ياكى تەنھەرىكەت تۈرلىرىدە ئېرىشلىگەن ئەڭ ياخشى نەتىجە، بەلگىلەنگەن ئەڭ يۇقىرى ئۆلچەم. ئادەتتە ئۇ ئۆلكىلىك (ئاپتونوم رايونلۇق) رېكورت، دۆلەتلىك رېكورت ۋە دۇنيا رېكورتى دېگەنلەرگە ئايرىلىدۇ.

رېكورتنى بۇزماق ئېرىشلىگەن ياكى بەلگىلەنگەن ئەڭ يۇقىرى چەككىن ھالقىپ كەتمەك: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تەنھەرىكەتچىسى سۇلتانخان مۇسابقىدە ياش ئاياللارنىڭ 500 مېتىرلىق مۇز تېپىلىشى بويىچە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ رېكورتىنى بۇزۇپ تاشلىدى.

رېكورت ياراتماق ئىلگىرى ئېرىشلىگەن ياكى بەلگىلەنگەن ئەڭ يۇقىرى چەككىن - ھالقىپ، يېڭى بىر چەككى بارلىققا كەلتۈرمەك، پەيدا قىلماق: بازىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈشۈپ بارغانلار توققۇز تال ئوقنىڭ زىچ تەگكەنلىكىنى كۆرگەندە، بۇ بىر جۈپ مۇسابىقىداشقا ئىچىدىن قايىل بولۇشتى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىشتا رېكورت ياراتقانلىقىنى تەبرىكلەشتى. * 1981-يىلى تۇرپان ۋىلايىتىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 1980-يىلىدىكىدىن 21.37 پىرسەنت ئاشتى، مەھسۇلات قىممىتى، پايدا بويىچە يېڭى رېكورت يارىتىلدى. * ئىشچى ھەدە، تاغلار تېخنىكىدا ماھىرەكەن، ھەربىر كۈنى رېكورتلار يارىتىشقا قادىرەكەن.

رېكورت يېڭىلىماق ← رېكورت ياراتماق.

رېگىرېسسىيە نى (ر>لات) <مات> ستاتىستىكىلىق باغلىنىشقا ئىگە ئىككى تاسادىپىي ئۆزگەرگۈچى مىقدار بېرىلگەندە، رېگىرېسسىيە فۇنكسىيە مىقدارى ئىچىدىكى بىرى يەنە بىرىگە نىسبەتەن ئوتتۇرىچە

قىممەت بولىدۇ. بۇ ئوتتۇرىچە قىممەت «رېگىرېسسىيە» دەپ ئاتىلىدۇ.

رېل نى. كامبودژانىڭ پۇل بىرلىكى. **رېلې** نى (ر>زان) <ئېل> ئېلېكتر ماگنىت، پۇرژىنا ۋە تېگىشىش نۇقتىسى قاتارلىقلار. دىن تەشكىل تاپقان ئېلېكتر زەنجىر قۇرۇلمىسى. ئېلېكتر ماگنىت كارتوشكىسىغا توك ئۇلانغاندا ياكى ئۇنىڭدىكى توك ئۈزۈلگەندە، تۆمۈر ئۈزەكتىمۇ مۇناسىپ ھالدا ئۆزگىرىش بولۇپ، نەتىجىدە ئۇنىڭغا ئۇلانغان ئېلېكتر زەنجىرىنىڭ ئەھۋالىمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ. ئۇ ئاساسەن ئاجىز توك ئارقىلىق كۈچلۈك توكنى كونترول قىلىدىغان زەنجىرلەردە ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئاپتوماتلاشتۇرۇش، يېراقتىن تۇرۇپ كونترول قىلىش ۋە تېلېگراف ئىشلىرىدىمۇ كەڭ تۈردە قوللىنىلىدۇ.

رېلىس نى (ر>ئىن) <قاتن> پويىز، ترامۋاي، كران قاتارلىقلارنىڭ مېڭىشى ئۈچۈن تۆمۈريولغا ياتقۇزۇلىدىغان بولات ماتېرىيالى. كاربونلۇق پولاتنى يېسىسلاش ئارقىلىق ياسىلىدۇ، توغرا كەسىمە يۈزى «I» شەكىلدە بولىدۇ.

رېلىس مىخى <قاتن> شىپالغا ئورنىتىلغان رېلىسنى چىڭىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مىخ.

رېلىسسۇز سۈپ. رېلىسنى يوق، رېلىس ياتقۇزۇلمىغان.

رېلىسلىق سۈپ. رېلىسنى بار، رېلىس ياتقۇزۇلغان: يىراقتا، كىچىك تۆپىلىكنىڭ ئېتىكىدىن، خىشتىن قۇرۇلغان تۇرخۇنلار ئاسمانغا دىڭگىيىپ تۇرغان جايدىن تاق رېلىسلىق تۆمۈريول باشلىناتتى. * مۇنداق بىر تاغنى تېشىپ ئۆتۈش ئۈچۈن، تاغ تېشىدىغان

يالىمدۇق، - دېيىشتى ئۇلار. * ئۇ شېرىن خىياللار بىلەن رېمونت زاۋۇتىغا قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى تۇپماي قالدى.

رېمونت قىلماق بۇزۇلغان، ئىشتىن چىققان، سۇنغان ياكى كونىرىغان نەرسىلەرنى تۈزىمەك، ئوگىشماق: ئۇ چاغلاردا مەن دەم ئېلىش ۋاقتلىرىمدىن پايدىلىنىپ، سىنىپلارنى ئارىلاپ، سۇنغان پارتا-ئورۇندۇقلارنى رېمونت قىلاتتىم. * بىز بۇ يەردە ئاساسلىقى چالغۇ ئەسۋابلىرىنى ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ رېمونت قىلىش ھەققىدە توختىلىمىز.

رېمونتچى ئى. رېمونت قىلىش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم، رېمونت قىلغۇچى: مەن ماشىنىنىڭ چاقى پىرقىراپلا بەرسە بولغىنى، رېمونتچى بولمىساممۇ بولۇۋېرىدۇ، دەپ ئويلاپ ماشىنا رېمونت قىلىۋاتقانلارغا يولاپمۇ قويىدىم.

رېمونتچىلىق ئى. رېمونت قىلىش ئىشى، كەسپى: رېمونتچىلىق قىلماق. * ئۈرۈمچى ئاپتوموبىل رېمونت زاۋۇتى بازارنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئاساسەن كەسپىنى بازىرى ئىتتىك مەھسۇلاتلار-نى ئىشلەپچىقىرىشقا ئۆزگەرتىپ، رېمونتچىلىقنى ياخشىلاپ، خېلى ياخشى ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشتى.

رېمونتخانا ئى. رېمونت ئىشلىرىنى ئېلىپ بارىدىغان مەخسۇس ئىشخانا، ئۆي: - تېزىرەك ماڭ! دەريادىن ئۆتسەڭلا بىر كىچىك رېمونتخانا بار. ماشىناڭنى ئوڭلاپلا چاپسان ماڭ، - دېدى ئۇ ناتونۇش بالغا. * شوپۇر ماشىنىسىنى ئۆتتۈر بىر رېمونتخاناغا ھەيدەپ كىردى.

رېمونتسىز سۈپ. رېمونت قىلىنمىغان، رېمونتقا چۈشمىگەن: رېمونتسىز سىپالكا. // مېيىتخانا بىر چوڭ بۇتخانىنىڭ ئىچىدە ئىدى. بۇ بۇتخانا ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان رېمونتسىز قالغىنى ئۈچۈن

ماشىنا، يەنە رېپىلىق ۋاگون، ئاز بولغاندا بىرنەچچە توننا پارىلتىش دورىسى بولۇشى كېرەك.

رېماتىزم ئى (د>گرېك) <تب> يۈرەك، ئۈگە ۋە نېرۋا سىستېمىسىدا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك. كۆپرەك سوغۇق ۋە نەم جايلاردا كۆرۈلىدۇ. بۇ كېسەل يۈرەككە ئۆتكەندە، يۈرەك مۇسكۇللىرى ياللۇغلىنىپ، كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە غەيرىي تاۋۇش پەيدا بولۇش، ئالاقزادە بولۇش، يۈرەكنىڭ سوقۇشى ھەددىدىن زىيادە تېز بولۇش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. ئۈگىلەرگە ئۆتكەندە بولسا، ئۈگىنىڭ مەلۇم قىسمى قىزىرىپ ئىششىش، قاتتىق ئاغرىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

رېماتىزم قىزىتمىسى <تب> رېماتىزمغا قىزىتما، بوغۇم ئاغرىقى قاتارلىقلار ياندىشىپ كېلىدىغان جىددىي قوزغىلىش باسقۇچىنىڭ ئىپادىلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رېماتىزملىق سۈپ. رېماتىزم تەسىرى ئۆتكەن، رېماتىزم سەۋەبى بىلەن ئاغرىغان: رېماتىزملىق يۈرەك كېسەللىكى.

رېماتىزملىق يۈرەك كېسەللىكى <تب> ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان بىر خىل يۈرەك كېسەلى. بۇنىڭدا، يۈرەك مۇسكۇلى، يۈرەك ئىچكى پەردىسى ۋە يۈرەك قېپى رېماتىزم تۈپەيلىدىن ياللۇغلىنىپ، ئومۇمىي يۈرەك ياللۇغىنى شەكىللەندۈرىدۇ.

رېمونت ئى (د>فران) بۇزۇلغان، ئىشتىن چىققان، سۇنغان، كونىرىغان نەرسىلەرنى تۈزەش، ئوگىشاش، ياساش: ئۆيى رېمونت قىلماق. رېمونت ئىشچىسى. * - بۇ بولسا يۇقىرىنىڭ رېمونت ئۇچۇن بەرگەن پۇلى، ئەمما رېمونتقا سىرتتىن ئەمگەك كۈچى

كسنىڭ قىلى، راكېتا ۋە سۈنئىي ھەمراھ-
لارنىڭ قېيى، ئاتوم قازانلىرىنىڭ مۇھاپىزى-
زەت تاختىسى، يۇقىرى تېمپېراتۇرىنى
ئۆلچەيدىغان تېرموئېلېمېنت قاتارلىقلارنى
ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ قېتىشىملىرىدىن
قەلەم ئۇچى ئىشلىتىلىدۇ.

رېپېل نى (ئە) كونا. كىتاب قويدىغان كىچىك
قاتلىما شىرە: تۆۋەندە - گۈللۈك، قېلىن،
يىپ پالاس ئۈستىدە ئوقۇغۇچىلار قاتار تىزىلىپ
باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇشاتتى. ھەر قاتاردا
سەككىزدىن بالا، ھەممىسىنىڭ ئالدىدا رېپېل،
ئۇنىڭغا كىچىكرەك كىتابلار قويۇلغانىدى.

رېئوستات نى (ر) كىرىك <فنز> قارشىلىقنىڭ
چوڭ-كىچىكلىكىنى تەڭشەيدىغان قۇرۇلما.
ئۇنى ئېلېكتر زەنجىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا
ئۇلاپ توك ئېقىمىنىڭ ئاز-كۆپلۈكىنى
تەڭشەشكە بولىدۇ. ئادەتتىكى رېئوستات
ئېلېكتر قارشىلىقى چوڭراق بولغان ئۆتكۈز-
گۈچ سىم ۋە تېگىشىش نۇقتىسىنى ئۆزگەرت-
تىش ئارقىلىق قارشىلىق سىمىنىڭ ئۈنۈملۈك
ئۇزۇنلۇقىنى تەڭشەشكە بولىدىغان قۇرۇل-
مىلاردىن تەركىب تاپىدۇ.

رېئومېئوزا نى (فران) <فنز> ← رېئومېئوزا
تېرمومېتر.

رېئومېئوزا تېرمومېتر <فنز> تېرمومېترنىڭ
بىر خىلى. بۇ خىل تېرمومېتردا، سۇنىڭ
مۇزلانۇش نۇقتىسى 0 گرادۇس، قايناش
نۇقتىسى 80 گرادۇس بولۇپ، « R »
بەلگىسى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇ
تېرمومېترنىڭ شىكالا ئۇسۇلىنى فرانسىيە
فىزىكا ئالىمى رېئومور (Rene-Antoine
Ferchault de Reaumur) بېكىتكەنلىكى
ئۈچۈن، ئۇنىڭ نامىغا بېرىلگەن.

رېيكا نى (ر) دەرىجىلەرگە بۆلۈنگەن ۋە
يەر، سۇ قاتارلىقلارنىڭ ئېگىز-پەسلىكىنى

ناھايىتى بەك خارابلىشىپ كەتكەندى.
رېمېن نى (ر) ① بەلگە باغلايدىغان
تاسما، كۆن بەلباغ: بۇلار يىگىت بار
دۇكاننىڭ ئالدىغا يېتىپ بارغاندا، بۇلارنىڭ
كېلىشىدىن خېلى بۇرۇنلا خەۋەر تاپقان يىگىتمۇ
سارچا شىم-گىمناستىيوركىسىنى كىيىپ، بەلگە
رېمېنى باغلاپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقتى. ②
<فنز> ئۇزارتقۇچ تاسما ياكى ھەرىكەت
ئۇزارتقۇچ تاسما.

رېنتگېن نى (ر) نېم ① <فنز> X نۇرى
(رېنتگېن نۇرى)، گامما نۇرى قاتارلىقلار-
نىڭ كۈچ بىرلىكى. بىر رېنتگېن تەخمىنەن
بىر كىيۇرى رادىئوئاكتىپ نۇرنىڭ بىر
سائەت ئىچىدە چىقارغان مىقدارىغا تەڭ
كېلىدۇ. بۇ نام گېرمانىيە فىزىكا ئالىمى
رېنتگېن (Wilhelm Konrad Rontgen) نى
خاتىرىلەش يۈزىسىدىن بېرىلگەن. ②
X نۇرى ئارقىلىق بەدەن تەكشۈرىدىغان
ئاپپارات: رېنتگېنگە چۈشمەك.

رېنتگېنگە چۈشمەك <تپ> X نۇرى
ئاپپاراتى ئارقىلىق بەدەننى تەكشۈر-
مەك.

رېنتگېنگە چۈشۈرۈش <تپ> X نۇرىنى
ئادەم بەدەنىگە چۈشۈرۈپ، يالتىراق
ئېكراندا ھاسىل بولغان تەسۋىرگە
ئاساسەن ئادەم بەدەننىڭ ئىچكى
قىسمىنى تەكشۈرىدىغان بىر خىل ئۇسۇل.
رېنتگېن نۇرى <فنز> ← ئېكس
نۇرى.

رېنىي نى (ر) لات <خم> مېتال ئېلېمېنت.
بەلگىسى Re (rhenium). ئۇ ئەڭ شالاڭ
تارقالغان، كەم ئۇچرايدىغان مېتاللارنىڭ
بىرى بولۇپ، مېخانىكىلىق كۈچىنىشچانلىقى
يۇقىرى، يۇقىرى تېمپېراتۇرا ۋە چىرىتىشكە
چىداملىق كېلىدۇ. ئادەتتە ئېلېكتر لامپۇچ-

ئىككى كۆرگەن تۇغقان دەپتىكەن. رىپاۋەت قىلىشىپ تۇرايلى، - دېدى.

رىتورىكا نى (د<گرېك) رىتورىكىغا (ئاتىقلىق سەنئىتىگە) ئائىت، رىتورىكا قائىدىلىرىگە ئاساسلانغان.

رىتورىكا خىتاب <ئەد> ستىلىستىكىلىق ۋاسىتىلەردىن بىرى، ئاپتورنىڭ ئەسەردىكى پېرسوناژ، نەرسە ياكى ئۆز خىيالىدىكى تىگىشىغۇچىسى بىلەن قىلغان سۆھبىتى ياكى شۇلارغا قىلغان خىتابى.

رىتورىكا سوئال <ئەد> ستىلىستىكىلىق ۋاسىتىلەردىن بىرى، ئۇ پوئېتىك نۇتۇقتا ئىپادىلەنگەن پىكىرنى سوراق شەكلىدە تەستىقلاشتىن ئىبارەت بولۇپ، ئىنتوناتسىيەنى كۈچەيتكۈچى ۋاسىتە بولۇپمۇ خىزمەت قىلىدۇ. مەسىلەن، «سېنىڭ جانىڭ، مېنىڭ جانىم بىر جان ئەمەسمۇ؟ سېنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ جانىم قۇربان ئەمەسمۇ» دېگەن قوشاقتا ھەم سوئال، ھەم جاۋاب بار بولۇپ، ئاڭلىغۇچىنى چوڭقۇر تەسىرگە ئىگە قىلىدۇ.

رىتورىكا مۇراجىئەت <ستى> ستىلىستىكىلىق ۋاسىتىلەردىن بىرى، ئاپتورنىڭ ئۆز ئەسىرىدە تەسۋىرلىنىۋاتقان پېرسوناژ ياكى نەرسە بىلەن سۆزلىشىپ شۇلارغا قىلغان مۇراجىئىتى. ئۇ، ئادەمگە مۇراجەت ۋە نەرسىگە مۇراجىئەت دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.

رىتورىكا نى (د<گرېك) ئاتىقلىق نەزەرىيىسى، نۇتۇق سۆزلەش سەنئىتى توغرىسىدىكى مەخسۇس پەن.

رىتىم نى (د<گرېك) ① بىرەر ئىش ياكى ھەرىكەتنىڭ مەلۇم ۋاقىت ئارىلىقىدا مەلۇم تەرتىپ ۋە ئۆلچەم بىلەن بىر خىل تەكرارلىنىپ تۇرۇشى؛ كېچە جىمجىت-

ئۆلچەشتە ئىشلىتىلدىغان بىر خىل كالتەك.

رئايە نى (ئە) ① ھۈرمەت ياكى ئېتىبارغا ئېلىش يۈزىسىدىن قىلىنغان مۇئامىلە، يول قويۇش؛ ھۈرمەت؛ - دوستۇم، رئايە قىلغاننى بىلىشك كېرەك، ئەگەر مەنۇ سەن قىلغاننى قىلسام، ئېغىر ئەھۋال يۈز بېرىدۇ، - دېدى ئۇ ئۆزىنى قاتتىق بېسىپ. ② بويسۇنۇش، ئەمەل قىلىش، ساقلاش؛ تەرتىپكە رئايە قىلماق. قانۇنغا رئايە قىلماق. * ئۇ تازىلىققا رئايە قىلىش توغرىسىدا پىكىر بەردى. * - يولداشلار بىز ئاڭلىق ھالدا قانۇنغا رئايە قىلايلى! - دېدى بىرنەچچە ياش يىگىت ھاپىجانلىق بىلەن.

رئايە قىلماق ① ھۈرمەت قىلماق؛ يول قويماق؛ چوڭ دەپ رئايە قىلدىم، بولمىسا ماڭمۇ ئانام گەپ ئۆگەتكەن. ② بويسۇنماق، ئەمەل قىلماق، ساقلىماق؛ - ماقۇل ئاپا، مەن بۇنىڭدىن كېيىن چوقۇم تازىلىققا رئايە قىلىمەن، - دېدى تۇرسۇن. * ئوقۇغۇچىلارغا ئىنتىزامغا رئايە قىلىش تەربىيىسىنى بەرگەندە ئىنتىزامغا رئايە قىلىشنىڭ داۋىلىسى، قائىدىسى بىلەن ئەھمىيىتىنى سۆزلەشتىن باشقا يەنە ئۆز سىنىپى ۋە ئۆز مەكتىپىدىن مىسال كەلتۈرۈش لازىم.

رىبوزا نى (لات) <بىئول> ← يادرو قەنتى.

رىبوفلاۋىن نى (د<لات) <خىم> ← **ۋىتامىن B2**.

رىپاقەت نى (ئە) يېزىت. ھەمراھلىق؛ ئۇلار يەڭگىل قوراللانغان ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ رىپاقىتىدە ماڭدى.

رىپاۋەت نى (ئە) باردى-كەلدى، ئالاقە، مۇناسىۋەت، ئۆلپەتچىلىك؛ ئۇ كىشى بىلەن رىپاۋىتىمىز بار ئىدى. * بارات ئاكام كۈلۈم-سىرىگەن ھالدا: - بىر كۆرگەن تونۇش،

بۆلەكچىلا بولۇپ كەتتى. يۈرىكى رىتىمسىز سوقۇپ، يۈزى لايىپدە ئۆت ئالدى. * ئۆي ئىچى قايتىدىن ئېغىر جىمجىتلىققا چۆكتى، يۈرەكلەر رىتىمسىز سوقۇشقا باشلىدى.

رىتىمسىزلاشتۇرماق «رىتىمسىزلاشماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رىتىمسىزلاشتۇرۇلماق «رىتىمسىزلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

رىتىمسىزلاشماق پ. رىتىمسىز ھالەتكە

كەلمەك، رىتىمسىز بولماق، قالايمىقانلاش.

ماق: كۆكرەك پەردە ياللۇغى كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان ماللاردا، ئارامسىزلىنىش، ئىشتىھاسى تۈتۈلۈش ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ. دەسلەپكى مەزگىلدە تومۇر سوقۇشى تېز ھەم كۈچلۈك بولىدۇ، كېيىن تەدرىجىي ئاجىزلىشىپ رىتىمسىزلىشىدۇ.

رىتىمسىزلىق «رىتىمسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

رىتىملىق سۈپ. رىتىمى، تەرتىپى بار؛

رىتىمغا چۈشكەن، قالايمىقان ئەمەس؛

تەرتىپلىك؛ رىتىملىق ئاھاڭ. رىتىملىق قەدەم.

* كېچە جىمجىتلىقى ئىچىدە ئاتلارنىڭ تەكشى

رىتىملىق ئاياغ تاۋۇشى ئوچۇق ئاڭلىنىشقا

باشلىدى. * مۇقام تۈگىگەندىن كېيىن ئۇ

ئالدىرىماي ئۇسسۇل باشلىدى، ئۇنىڭ قىسقا

پۇتلىرى رىتىملىق ئاۋاز بىلەن يەرگە ئەپچىل

تېگەتتى. // بىردەمدىن كېيىن، مەكتەپ

قوغغۇرىقى يەنە رىتىملىق جىرىڭلىدى.

رىتىملىق گىمناستىكا <تەن> ←

بەدىئىي گىمناستىكا.

رىتىملىق ئۇدار <مۇز> مۇزىكىنىڭ

ھەربىر بۆلىكىدە مەلۇم ۋاقىت تەكرارلىنىدۇ.

خان ۋە كۈچلۈك-ئاجىزلىقى بەلگىلىك

دەرىجىدە پەرقلىنىدىغان بىر يۈرۈش

ئۇدارلار. ئادەتتە ئۇ رىتىمنى ئۆلچەيدىغان

لىقىدا تام سائىتىنىڭ بىر خىل رىتىمدا چىكىلىدىشى

ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ② <مۇز> ناخشا ياكى

مۇزىكا تاۋۇشلىرىنىڭ قانۇنىيەتلىك ھالدا

نۆۋەت بىلەن بىر كۈچىيىپ، بىر ئاجىزلاش

ياكى بىر ئۇزىرىپ، بىر قىسقىرىشى. ③

<ئەد> شېئىرىي نۇتۇقتىكى بىر خىل

مىقداردىكى سۆز بۆلەكلىرىنىڭ ئىزچىل

ۋە بىر ئۆلچەمدە تەكرارلىنىپ كېلىشى.

رىتىم تىپى <مۇز> تاۋۇشلارنىڭ

يۇقىرى-تۆۋەنلىك مۇناسىۋىتى ھېسابقا

ئېلىنىغان ھالدىكى ۋاقىت تەرتىپى.

رىتىم سېزىمى <تىيا> ئارتىسىنىڭ

سەھنىدىكى تۈرلۈك ھەرىكەتلىرىنى

رىتىمغا چۈشۈرۈشىدىكى سېزىمچانلىقى.

رىتىمچان سۈپ ← رىتىمدار.

رىتىمچانلىق ئى ← رىتىمدارلىق: شىنجاڭ

مۇزىكىلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى داپ رىتىم.

چانلىققا باي بولغان ئۇسسۇللۇق مۇزىكىلار

ئىدى.

رىتىمدار سۈپ. رىتىمغا چۈشىدىغان،

رىتىمچانلىقى كۈچلۈك، رىتىملىق.

رىتىمدارلىق «رىتىمدار» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇيغۇر ئۇسسۇل.

لىرى پۈتۈن بەدەن رىتىمى ئاساسىدىكى

ئومۇمىيۈزلۈك ئۇسسۇللۇق سەنئەت بولۇپ،

مۇزىكىلىق رىتىمدارلىقى ۋە ئۇسسۇللۇق ئوبراز

پارىتىش ئىمكانىيىتى ئەڭ كەڭ بولغان ئۇسسۇل

سەنئىتىدۇر. * بىر مىللەت تىلىنىڭ پۈتۈن

ئاۋاز ۋە رىتىمدارلىق سىستېمىسى شۇ مىللەتنىڭ

مۇزىكىسىدا - مېلودىيىسى، گارمونىيىسى ھەتتا

مۇزىكىلىق ئاۋاز ئالاھىدىلىكلىرىدە ئىپادىلىنىدۇ.

رىتىمسىز سۈپ. رىتىمى، تەرتىپى يوق؛

رىتىملىق ۋە تەرتىپلىك ئەمەس، قالايمى-

قان: رىتىمسىز ھەرىكەت. // ئۇ بۇ سۆزنى

مەخسۇمنىڭ ئاغزىدىن رەسمىي ئاڭلىغاندا

رىدكۈل نى (ر) ئاياللارنىڭ كوچىغا چىققاندا ئىچىگە يۈل سېلىۋالدىغان كىچىك سومكا شەكىللىك، بېغى بار يۈل قاپچۇقى؛ ئۇ، بۈگۈن ئۈستىگە قىزىل يوپايىكا، يېشىل تار يوپىكا كىيگەن بولۇپ، ئىككى تال چېچىنى قويۇۋەتكەن، بىلىكىگە كىچىككەنە خۇرۇم رىدكۈل ئۆتكۈزۈۋالغانىدى.

رىزا نى (ئە) يېزىت. رازىلىق جاۋابى، رازىلىق؛ رازى؛ رىزا ئەتمەك. رىزا بولماق. رىزا قىلماق. * قازاغا رىزا، بالاغا سەۋرى (ماقال). * پىراقىڭ ئوتلىرى ئاۋات قىلسا گەر جەھەننەمنى، رىزا مەن سەن بىلەن ئۇندا ئادا قىلماققا ھەردەمنى.

رىزا ئەتمەك ← **رىزا قىلماق**: شۇ يولغا مەھلىيا كۆڭلۈك ئەھدىڭنى بەجا ئەتسۇن، يۈرەك فونتانلىرىڭ ياڭراپ خەلقىڭنى رىزا ئەتسۇن.

رىزا بولماق رازىلىق بىلدۈرمەك، ماقۇل بولماق، ئۇنىماق: «خۇدانىڭ قىسمىتىگە رىزا بولساڭ، ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراقى كېلىدۇ. قانداق قىلىمىز ئەمدى» دەپ ئويلىدى ئۇ. * كەلسە قازا ھەزرەتلەرگە قالمىغاي يول، تەقدىرنىڭ ئويۇنىغا سەن رىزا بول!

رىزا قىلماق رازى قىلماق، ماقۇل قىلماق، ئۇناتماق: ئۇ چۈمۈلە قوۋمىگە بولدى غىزا، بۇ زىياپەت ئەھلىنى قىلدى رىزا. * ئاقلاش ئۈچۈن ئەجرىڭنى، ئۆگىنىمەن تىرىشىپ. سېنى رىزا قىلىمەن، ئالىم بولۇپ يېتىلىپ.

رىزالاشماق پ. رازى، رىزا بولۇشماق؛ رازىلاشماق: ئاكا-ئىنى كېلىشىپ، شۇ قارارغا كېلىشىپ، مىراسنى تەك ئارىشىپ، رىزالاشىپ، خوشلىشىپ، ئاتلىنىپتۇ سەپەرگە، باشقا-باشقا شەھەرگە.

رىزالەت نى (ئە) يېزىت ① رەزىلىلىك، ئىپلاسلىق، پەسكە شىلىك: ئەجەبۇ بىر رىزالەتكە يېتەكلەر شەخسى دۈشمەنلىك،

بىرلىك ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن، $\frac{2}{4}$ ، $\frac{3}{4}$ ، $\frac{3}{8}$ ، $\frac{4}{8}$ قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

رىجە نى (پ) ① بىرەر نەرسە ئۈستىدىن تارتىلغان يىپ، سىم ياكى سىزىق.

② ناۋات قاتۇرۇلغان قازانغا تارتىلغان يىپ: قازانغا رىجە باغلىماق. ③ بۇغرىسىغا كىرگەن تۆگىنىڭ ئادەم چىشلۇالماسلىقى ئۈچۈن ئاغزىغا تارتىپ قويىدىغان بىر خىل تور. ④ بىرەر ئىشنى تەرتىپى بىلەن ۋە ئۆز ۋاقتىدا بېجىرىشى ئۈچۈن ئالدىنئىلا بەلگىلەپ ئېلىنغان ئېنىق ياكى تەخمىنىي مۆلچەر؛ پىلان؛ باتۇر

تاغا تەنتەنلىك ئاۋاز بىلەن جاكار قىلدى؛ - قارايۇز ئوغۇلچاق ئۇزاقتىن بۇيان خان ئوغۇلغا سۈيىقەست قىلىش رىجىسىنى تۈزۈپ كەلگەن. ئۇنىڭ رىجىسى بىتچىت قىلىندى.

* يەتكۈزۈپ تۇردى ئەمىر مەخپىي ئۇلارغا ئاش-ئوزۇق، تاغدا ئىسيان كۆتۈرۈشكە بىرلىشىپ رىجە تۈزۈپ.

رىچاڭ نى (ر) ① <فىز> بىرەر تايانچ نۇقتا ئەتراپىدا ئايلىنىدىغان ۋە ئاز كۈچ بىلەن كۆپ كۈچنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدىغان خادا؛ پىشاڭ: - سەل

چېكىنىپمەك تۇرۇڭلار، رىچاڭ، كۈنۈپىكىلارغا چېقىلماڭلار، - دېدى ئادىل يېقىن كېلىۋاتقان ۋە قول ئۇزىتىۋاتقانلارغا، - ھازىر باشلايمىز. قېنى قادىر، ۋېكلىۋچاتېلىنى باس! ② باشقۇرۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان دەستىلىك پىشاڭ: سونۇر كۈلۈمسىردى، ئۇ بىر قولىنى رىچاڭدىن بوشتىپ قىزنىڭ دولقۇنلۇق چاچلىرىنى سىلىدى. * سونۇر بولسا شۇ كېچىلىك سېمىندا مۇنۇ رىچاڭلارنى قانچە ۋاقىت كىرىپك قاقماي تۇتالايدىغانلىقىنى سىناش پەيتى كەلگەنلىكىگە خۇشال بولۇپ غىشىپ ناخشا ئېيتىپ بارىدۇ.

— سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن كۈن مېنىڭ بېشىمغا كەلمىدى دەمسەن قىزىم، يۇرتىمىزغا قارا كېزىك تارقىلىپ، كىچىك ئاپاڭ ۋە ئۈچ بالامنى ئېلىپ كەتتى. رىزىقىم پۈتمىگەنكەن، مەن ھايات قالدىم، — دېدى ئۇ قىزچاققا.

رىزىقى تۈگىمەك ① يەيدىغان، ئىچىدە—غان نەرسىسى، نېسۋىسى ئاخىرلاشماق، تۈگىمەك: بەندە ئۆلمەس، رىزىقى تۈگىمەس (ماقال). ② كۆچمە. بۇ دۇنيادىن كەت-مەك، ئۆلمەك: — مەن ھاشارغا بارىمەن، رىزىقىم تۈگىگەن بولسا، مەيلى قەبرەم سۇ ئىچىدە بولسۇن، — دەپ كېتىپ قالدى ئۇ. * قۇربانئاخۇن ئاققوناق جان ئۇزۇش ئالدىدا چوڭ ئوغلى ئوسمان ئاققوناققا ۋەسىيەت قالدۇرۇپ مۇنداق دېدى: — بالام، مېنىڭ بۇ دۇنيادا يەيدىغان رىزىقىم تۈگىگەندەك قىلىدۇ... ساڭا تاپلاپ قويىدىغان بىر گېيىم بار، بۇنى قۇلىقىڭدا مەھكەم ساقلا.

رىزىقى چۈشمەك شۇ نەرسىنى يېيىشكە، شۇ نەرسىدىن بەھرىمەن بولۇشقا نېسىپ بولماق: — قېنى ئۇكا، تاماققا بېقىڭ، قارا قوزنىڭ گۆشىگە سىزنىڭمۇ رىزىقىڭز چۈشكەنكەن، — دەپ قويىچى مېھماننى گۆشكە تەكلىپ قىلدى. * — پادىشاھ ئالىيلىرى، سىلنىڭ شەھەرلىرىگە رىزىقىم چۈشۈپ كېلىپ قالدىم، — دەپتۇ ئاشىق.

رىزىقىغا توپا چاچماق ← **رىزىقىغا ئولتۇرماق**: — ياق، مېنىڭ ئۇنداق ئۆزىنىڭ رىزىقىغا توپا چاچىدىغان ئىشنى قىلىشقا رايىم يوق! — دېدى ئۇ كەسكىنلىك بىلەن.

رىزىقىغا ئولتۇرماق مەنپەئەتتىكى زىيانكەشلىك قىلماق، مەنپەئەتتىكى زىيانغا ئۇچراتماق: سىزدە ئىمان بولسا، ئاشۇ بىچارە دېھقاننىڭ رىزىقىغا ئولتۇرىمەن دېمەك. ماڭا قويۇپ بەرسە سىزگە ئوخشاش ئالدامچىنى

مەگەر كىم باغرى دۈشمەنلىك قۇرۇلغاندۇر قارا تاشتىن. ② چاپا-مۇشەققەت، جەبىر-زۇلۇم، مۇشەققەت: ئۇ زامانلار كەلتۈردى ياخشىلارغا رىزىلەت، يامانلارغا «ھۈر زامان» ئەيش-ئىشرەت، پاراغەت.

رىزىلىق ئى. رازىلىق؛ ماقۇللۇق: سەيدىن قارىي ئۆز قولىمىزدىكى ئادەم، دادىسى رىزىلىق بەرسە، بارماق قولىدىن ئايرىلىپ نەگە باراتتى! * بەختىم شۇ مېنىڭ، ياشىسام ھامان، ئانا ئالدىدا بولماي گۇناھلىق. ئۆلۈمۈمۈ ھەم تويۇم بولىدۇ، ئاللىسام مەن ئۇندىن رىزىلىق.

رىزە سۈپ. دىئال ① نازۇك، نېپىز (نەرسە ھەققىدە). ② چاپاغا چىدىمايدىغان، چىدىماس: رىزە بالا.

رىزىق (رىزىقى) ئى (ئە) ① <دىن> دىنىي چۈشەنچىلەرگە ئاساسلانغاندا، خۇدا ھەربىر كىشى، ھەربىر جان ئۈچۈن ئاتىغان نېسۋە: ئادەم ئۆلمەس، رىزىقى تۈگىمەس (ماقال). * تۇغۇلغاننىڭ رىزىقى بىللە تۇغۇلار (ماقال). * — ۋاي جېنىم ئايىمخان ئاچا، ئاللا ئىكەم ياراتقان بەندىسىگە بىر كىشىلىك رىزىقى بېرىدۇ، مانا، كۈنۈم ئۆتۈپ كېتىۋاتمامدۇ! سىلنىڭ ياخشى كۆڭۈللىرىگە رەھمەت، — دېدى ئۇ. ② ھايات كەچۈ-رۈش، تىرىكچىلىك ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ئوزۇق، ئوزۇق-تۈلۈك؛ ئوقەت: — مېنىڭ قورسىقىم تازا ئاچ ئىدى، يەيدىغان رىزىق ئۇچرىغانلىقىغا خۇشال بولۇپ كۈلدۈم، — دەپتۇ دىۋە. * مېركېرەم: — زاغرا گاداينىڭ رىزىقى، گاداى رىزىقىغا زار ئەمەسمىز، ئۇسسۇزلۇققا قول چايقاش كەتمەيدۇ، — دېدى. * كادىر يېسە بادامنى، باشلىق بەيدۇ پىستىنى. ئەنجۈر، ئانار دېھقاننىڭ قىرغۇۋەتتى رىزىقىنى. **رىزىقى پۈتمەك** ← **رىزىقى تۈگىمەك**:

ئورۇق ئۆكۈزنىڭ ئورنىدا جۇۋازغا قوشاتتىم،
* ئۆمەرباي: - ۋۇي، كىشىنىڭ رىزىقىغا ئولتۇر-
غان تۈزكۈر مۇناپىق! ھوي دۇز كېپەن
يېتىمئوغلاق! نېمە قىلماقچىسەن؟ - دەپ
كايدى ئۇ قىزنى.

رىزىق-نېسۋە ھايات كەچۈرۈش ئۈچۈن
يېيىشكە-ئىچىشكە بولىدىغان نەرسىلەر؛
رىزىق ۋە نېسۋە: بۇ دۇنيادا يەيدىغان
رىزىق-نېسۋىسى بار ئىكەن، موماي ئاخىر
ھوشغا كەلدى. چىرايلاردىكى ئەنسىزلىك
ئورنىنى خاتىرجەملىك ئىگىلىدى.

رىزۋان نى (ئە) يىز ت ① جە نەت:
ۋەتەننىڭ قوينى بىر رىزۋان، ئاشماقتا يېڭى
داۋان، كۈيلە بارگاھىنى، ئەرشى ساداسەن
دۇتارىم. * ئەگەرچە بولسىمۇ بۇ جاي باياۋان،
بۇلارغا بولدى گويا رىزۋان. ② ئاياللار-
نىڭ ئىسمى.

رىسالە نى (ئە) بىرەر ساھە، بىرەر كەسىپ
ۋە ئۇنىڭ تەرتىپ، قائىدە-قانۇنلىرىغا
ئائىت كىتابچە، بىر شۇرا: تۆمۈرچىلىك
رىسالىسى. مىسكەرلىك رىسالىسى.

رىشالا (توغرىسى: رىشالە) ← **رىشالە**.
رىشالە نى. شېكەر بىلەن تۇخۇم ئېقىنىڭ
ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان رەڭگى ئاق
بىر خىل قويۇق يېمەكلىك: ئارقىدىن
داستىخانغا ھالۋا، قايماق، رىشالە، ئۇنىڭ
ئارقىسىدىن ئۈگرە، قورداق-كاۋاپ، قويۇقئاشلار
تارتىلىپتۇ. * خىلمۇخىل مۇراببا، رىشالە،
ھەسەل قويۇلغان، تەخسىدە ئۈزۈم ۋە ئالما.
تۇرىدۇ تىزىلىپ قات-قات سامبۇسا، خىلمۇخىل
يېپىنە، توقاچ، قاتلىما...

رىشتاپ نى (پ) كىچىك ياغاچ تۇتقىغا
بېكىتىلگەن ئىلمەك سىم. بۇ، ئالتۇن،
كۈمۈش، تۇچ، مىستىن تارتىلغان ئىنچىكە
سىملىرىنى ئېشىشتە قوللىنىلىدۇ.

رىشتە نى (پ) ① يىپ، شوپنا، تاناپ: -
سەن ئۇنى يوغان مۇشتلىرىڭ بىلەن باستۇر-
دۇڭ، شۇنىڭ بىلەن رىشتە ئۈزۈلدى، لېكىن
سەن ئويلىغانىدىڭ، قىزىڭ ئىككىڭلارنىڭ
ئوتتۇرىسىدىكى بۇ رىشتىگە ئۆتكۈزۈلگەن مارجان
ئىدى، يىپ ئۈزۈلۈپ مارجانىمۇ يەرگە تۆكۈلدى،
- دەيدى ھەلىمخان ئاچا ئۇ كىشىگە. ②
كۆچمە نەرسىلەر، كىشىلەر ۋە ھادىسە
قاتارلىقلارنى ئۆزئارا مەھكەم باغلايدىغان
ۋاسىتە؛ باغلىنىش، مۇناسىۋەت: دوستلۇق
رىشتىسى. كۆڭۈل رىشتىسى ئۈزۈلمەك. مۇھەببەت
رىشتىسى. * ئالماس بىلەن لەيلىگۈل ئۆزلىرىنى
بىر-بىرىگە باغلاپ تۇرغان رىشتىنىڭ سىرىنى
ئوبدان بىلەتتى.

رىشتە باغلىماق بىرەر نەرسىگە، ئىشقا
ياكى كىشىگە مەيلى، ئىشتىياقى چۈش-
مەك: ئۇ كۆپكىنە دوست-ياران تاپقان،
رىشتى باغلانغان بۇ سۆيۈملۈك قىزىلتاغ ئېتىكىنى
تاشلاپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس
قىلاتتى. * قەھرىمان ئەجدادلىرىنىڭ روھىغا
ۋارىس بولۇپ، باغلىغان رىشتىنى مەھكەم
بارچە قىز-ئوغلان ساخا.

رىشتىگە نى <بىن> ① خىش چاكلېرىنىڭ
باستۇرمىسى. ② خىش چاكلېرىنىڭ
ئارىسىغا لاي، سېمونت بىلەن باستۇرما
بېرىدىغان ئەسۋاب.

رىغبەت نى (ئە) ① بىرەر ئىشقا، مەسىلىگە
بولغان خاھىش، ئىستەك، مەيلى، راي:
بۇنداق ئەھۋالدا ئىشتىيا ئېچىلىدۇ، ياغلىق
ۋە كۈچلۈك تاماقلارنى يېيىشكە رىغبەت پەيدا
بولدۇ، يېگەن نەرسە ئوبدان ھەزىم بولىدۇ.
* شۇ قولۇڭنى ھازىرمۇ مېنىڭ، قولۇم بىلەن
بىللە بىلىمەن. ئىلھام بەرگەچ رىغبىتىڭ
سېنىڭ، يالقۇنغۇم دادىل كىرىمەن. ②
ئىلھام، مەدەت: ئۆزۈمنىڭ ھېچقانداق ئىش

قىلالىغانلىقىنى ھېس قىلىمەن. سېنىڭ ھەردە-
كىتتىڭ ماڭا نىشان، ئەينەك ۋە ھەققانىي
رىغبەت بولدى. * گۈلباھار، گۈل مەشۇقۇم،
يازغان خېتىڭدىن رازىمەن، جانغا ئارام،
دىلغا شادلىق رىغبىتىڭدىن رازىمەن.

رىغبە تەلە ندىۋر مەك «رىغبە تەلە نەمەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ،
ئاپتونوم رايونىمىزدىكى تەنتەربىيە ئەزىمەتلىرى-
نى تېخىمۇ ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش
ئۈچۈن تىرىششقا رىغبە تەلە ندىۋر مەك. * ئۇنىڭ
يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە گۈلپەرگە بولغان
سەمىي مۇھەببىتى خۇددى ئالتۇن قۇمغۇراقنى
جىرىڭلاتقانداك ئۇنى سۆزلەشكە رىغبە تەلە ندىۋر مەك.

رىغبە تەلە ندىۋر مەك «رىغبە تەلە ندىۋر مەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەرقانداق
كىشىدىن خالغانچە گۇمانلىنىشقا رىغبە تەلە ندىۋر مەك-
گەن، ئىسيانچىلىق ئەۋج ئالغان يىللاردىمۇ، ئۇ
بۇنداق ئىغۋا، پىتنە-پاسانلارنى ئىشتىمىگەندى.
رىغبە تەلە نەمەك پ. رىغبە تەكە ئىگە بولماق؛
رىغبە تەكە، مەدە تەكە ئېرىشمەك؛ مەدەت
ئالماق؛ ئايىشە خېنىم ئۇلارنىڭ كۆيۈمچانلىقىدىن
رىغبە تەلە ندىۋر مەك، يەنە گەپ باشلىدى.

رىغبە تەلە ندىۋر مەك «رىغبە تەلە ندىۋر مەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەرقانداق
كىشىدىن خالغانچە گۇمانلىنىشقا رىغبە تەلە ندىۋر مەك-
گەن، ئىسيانچىلىق ئەۋج ئالغان يىللاردىمۇ، ئۇ
بۇنداق ئىغۋا، پىتنە-پاسانلارنى ئىشتىمىگەندى.

رىغبە تەلە نەمەك پ. رىغبە تەكە ئىگە بولماق؛

رىغبە تەكە، مەدە تەكە ئېرىشمەك؛ مەدەت
ئالماق؛ ئايىشە خېنىم ئۇلارنىڭ كۆيۈمچانلىقىدىن
رىغبە تەلە ندىۋر مەك، يەنە گەپ باشلىدى.
رىقابەت نى (ئە) <سودا> ئىككى ياكى
بىرقانچە تەرەپ ئوتتۇرىسىدا بولىدىغان
پايدا-مەنپەئەت، بازار ۋە ئۈستۈنلۈك
تالىشىش كۈرىشى؛ بەسلىشىش؛ مۇسابىقە؛
سودا رىقابىتى. * شىنجاڭ بويىچە داڭلىق
«ئىلى داچۇي» ۋە «تېيەنجى» ئالاھىدە
ھارنىق قاتارلىقلار بىرقەدەر يۇقىرى رىقابەت
كۈچىنى ساقلاپ كەلمەكتە. * جان تالىشىپ
بەسلىشەتتى خالايتىق، بىر-بىرىگە قىلىشاتتى
رىقابەت، ئادەت ئىدى، ھەشەمەت ۋە
چوڭچىلىق، قوغلىشاتتى ئاتاق، ئابروي، ئىناۋەت.

رىقابە تىچان سۈپ. رىقابە تىلىشىشنى ياخشى

كۆرىدىغان؛ رىقابەت روھىغا ئىگە.

رىقابە تىچانلىق «رىقابە تىچان» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى؛ كارخانىلار ئاسانلا ھازىرقى
ھالەت بىلەن قانائەتلىنىدىغان بولۇپ قالدى،
ئۇلاردا رىقابە تىچانلىق كەم بولۇۋاتىدۇ.

رىقابە تىچى نى. رىقابە تەلە شىكۈچى كىشى

ياكى تەرپ: دېھقانلار بېيىشقا باشلىغان
بىر-ئىككى يىلدىن بۇيان قايماق بازىرىدا
سېتىلىدىغان قېتىق بىلەن قايماققا بېيى
رىقابە تىچىلەر كېلىپ قوشۇلدى. // دەسلەپتە
ئاساسىي رىقابە تىچى دۆلەتلەر ئەنگلىيە بىلەن
گوللاندىيە ئىدى، كېيىن ھەل قىلغۇچ كۈرەش
ئەنگلىيە بىلەن فرانسىيە ئوتتۇرىسىدا بولغان.

رىقابە تەلە شىتۈر مەك «رىقابە تەلە شىمەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رىقابە تەلە شىتۈرۈلمەك «رىقابە تەلە شىتۈر-

مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

رىقابە تەلە شىمەك پ. پايدا-مەنپەئەت

تالاشماق، باشقىلارنى ئۇتۇپ چىقىش
ئۈچۈن كۈرەشمەك، بەسلىشمەك؛ مەن
كېتىنچە باشقا تىجارەتچىلەر بىلەن تەك
رىقابە تىلىشىپ، شاڭخەي، بېيجىڭ قاتارلىق چوڭ
شەھەرلەرگە بېرىپ، بىمالال مال ئېلىپ
كېلەلەيدىغان بولىدۇ. * ئىشلەپچىقىرىش
ۋاسىتىلىرىگە بولغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىك
ئاساس قىلىنغان كاپىتالىستىك تاۋار ئىقتىسادى
پۈتۈنلەي قارىغۇلارچە رىقابە تىلىشىش ئاستىدا
ئېلىپ بېرىلىدۇ.

رىكشا نى (ر)ياپون) ئادەم ياكى مال توشۇش

ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئىككى چاقلىق
ھارۋا. ئۇنى ئاساسەن ئادەم سۆرەيدۇ.
بەزىلىرى ئۈچ چاقلىق ۋېلىسپىت شەكلىدە
بولىدۇ؛ 1946-يىلى ئىچكى ئۆلكىلەرگە
ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن بىرگە بارغانلارنىڭ

بىرى ماڭا مۇنداق دېگەندى: - بىز لەنجۇدا نۇرغۇن رىكشىلارنى كۆردۇق.

رىكشىچى نى. رىكشا بىلەن ئادەم ياكى مال توشۇپ، شۇ ئارقىلىق تىرىكچىلىك قىلىدىغان كىشى: بىز قەيەرگەلا بېرىپ چۈشسەك، ياكى ئىشىكتىن چىقساق، بۇ رىكشىچىلار ئىككى چاقلىق ھارۋىلىرىنى سۆرەپ يۈگۈرۈشۈپ كېلىدۇ-دە، ھارۋىغا ئولتۇرۇشمىزنى تەكلىپ قىلىدۇ.

رىكشىچىلىك نى. رىكشا بىلەن ئادەم ياكى مال توشۇش ئىشى، كەسپى: رىكشىچىلىك ئىچكى ئۆلكىلەردە تۇرمۇش كەچۈرۈشنىڭ مۇھىم بىر يولى.

رىككىتسىيە نى <تب> باكتېرىيە بىلەن ۋىرۇس ئارىلىقىدىكى بىر خىل مىكرو ئورگانىزم. باكتېرىيەلەردىن كىچىك بولۇپ، ئادەتتىكى مىكروسكوپلاردا كۆرگىلى بولىدۇ، پەقەت تىرىك توقۇلما ھۈجەيرىلەردىلا كۆپىيەلەيدۇ. ئۇنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپ، كۆپىنچە پىت، بۈرگە، سالجا قاتارلىق بوغۇم ئاياغلىقلار ۋاسىتىسى بىلەن ئادەم بەدىنىگە ئۆتىدۇ. ئەسۋىلىك كېزىك بۇنىڭ تىپىك مىسالدۇر. بۇ نام ئامېرىكا پاتالوگىيە ئالىمى رىككىتسى (Howard Taylor Ricketts) نىڭ ئىسمىغا ئاساسەن قويۇلغان.

رىككىتسىيە كېسەللىكى <تب> رىككىتسىيە يە كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان كېسەللىكلەرنىڭ خالىغان بىرى. كۆپرەك ئۇچرايدىغانلىرى تارقىلىشچان قارا كېزىك، يەرلىك قارا كېزىك، چۆل-ئورمان سالجىسى چىقىشتىن بولىدىغان ئەسۋىلىك كېزىك، Q قىزىتىمى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

رىنگلان نى <فران> ← رىنگلان پەلتو. رىنگلان پەلتو <كى> ئالدى ۋە ئارقا

پېشىنىڭ مۇرە قىسمى يەڭ بىلەن بىرگە كېسىلىدىغان پەلتو.

رىم نى ① <تارىخ> ئىتالىيەنىڭ قەدىمكى شەھەر دۆلەتلىرىدىن بىرى. رىم مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 509-يىلى قۇللۇق تۈزۈمىدىكى جۇمھۇرىيەتكە ئايلانغان بولۇپ، ئاقسۆڭەكلەر دىكتاتورىا يۈرگۈزۈپ، ئاندىن دۆلەت ئىدى، ئۇ ئۈزلۈكسىز كېڭەيىپ، مېچىلىك قىلىپ، مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى ۷ ئەسىردىن مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى ۳ ئەسىرنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىگە قەدەر ئىتالىيە يېرىم ئارىلىنى بىرلىككە كەلتۈردى. ئارقىدىنلا يەنە تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى قىلىپ، مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى ۲ ئەسىرگە كەلگەندە سىتسىلىيە، كورسىكا، ساردىنىيە قاتارلىق ئاراللارنى، پودەريا ۋادىلىرىنى، ئىسپانىيەنىڭ كۆپ قىسمىنى، بالقان يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىي قىسمى ۋە غەربىي شىمال بويلىرىنى، كىچىك ئاسىيانىڭ غەربىي قىسمىنى، شىمالىي ئافرىقىنىڭ بىر قىسمىنى ئىشغال قىلىۋېلىپ، ئوتتۇرا دېڭىزغا خوجايىنلىق قىلىش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇۋالدى. بۇ تا مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 27-يىلىغىچە داۋاملاشتى. ② ئىتالىيەنىڭ ھازىرقى پايتەختى. ئۇ پۈتۈن مەملىكەتنىڭ سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت ۋە قاتناش مەركىزى بولۇپ، 2 مىليون 884 مىڭ نوپۇسقا ئىگە (1976-يىلقى مەلۇمات). رىم ئىمپېرىيىسى ئەنە شۇ جايدىن باشلانغان.

رىم پاپاسى <تارىخ> ← **پاپا**. **رىم دىنى** <دىن> ← **كاتولىك** دىنى.

رىم رەقەملىرى <مات> قەدىمكى

مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_8H_7OH_3$. ئاق رەڭلىك يىڭىنسىمان كرىستال بولۇپ، تەمى دەسلەپ تاتلىق، كېيىن ئاچچىق بولىدۇ. زەھەرلىك خۇسۇسىيىتى ئاجىز. سىلىنى داۋالاش ئۈنۈمى يۇقىرى.

رېنگىت نى. مالايشيانىڭ پۇل بىرلىكى.

رېلەت نى (ئە) يېزىق. كۆچۈش، يۆتكىلىش،

سەپەر: رېلەت قىلماق.

رېلەت قىلماق كۆچمەك، يۆتكەلمەك،

سەپەر قىلماق؛ قەمەرشاھنىڭ ئانىسى بۇ

ئوغلىنى كۆرۈپلا بەھوش بولۇپ، شۇ ياتقانچە

ھوشغا كېلەلمەي ئۇ ئالەمگە رېلەت قىلدى.

رېۋايەت نى (ئە) مەلۇم كىشى، نەرسە،

ئىش ياكى مەلۇم ۋەقە توغرىسىدا خەلق

ئارىسىدا قەدىمدىن تارتىپ، ئېغىزدىن

ئېغىزغا كۆچۈپ كەڭ تارقىلىپ كېلىۋاتقان

ئاغزاكى ھېكايە؛ ئەپسانە: رېۋايەت

قىلماق. * ھەممىز ئوخشاش ئادەم، قېرىلىرىمىز

ئېيتىدىغان رېۋايەتلەرگە قارىغاندا، بىز

موڭغۇللار بىلەن ئۇيغۇرلار قەدىمدىن تارتىپلا

قېرىنداشلاردەك ئىناق ئۆتۈپتىكەنمىز. چىڭگىز-

خاننىڭ ئوردىسىدا بىرمۇنچە ئۇيغۇر ئەمەلدارلار

بولغانىكەن. * رېۋايەتلەرگە قارىغاندا،

بۇرۇنقى زاماندا بىر قېرى دەپقان ياشىغانىكەن،

ئۇنىڭ مايسىغان دېگەن ئەمگەكچان ھەم

چىرايلىق بىر قىزى بار ئىكەن.

رېۋايەت قىلماق (بىرەر ئىش، ۋەقە

ھادىسە، خەۋەر ۋە باشقىلار ھەققىدە)

رېۋايەت تەرىقىسىدە سۆزلىمەك ياكى

يازماق؛ رېۋايەتنى بايان قىلماق؛ بۇ

ئەسەردە سۇلايمان، داۋۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ

ئوغلى بولۇپ، يېڭى ئىرادىن ئاۋۋالقى 11-ئەسىر-

دە ياشىغانلىقى رېۋايەت قىلىنىدۇ. *

«موتىيە نى تەزكىرىسى» دېگەن كىتابتا،

جۇمۇۋاڭنىڭ غەربكە ساياھەت قىلىپ كۆتۈرۈلۈش

رېملىقلار سانلارنى خاتىرىلەشتە ئىشلەت-
كەن I، II، III، IV، V قاتارلىق بەلگىلەر.

رېم ئىمپېرىيىسى <تارىخ> رېمدا
مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 476- يىلىغىچە
داۋاملاشقان قۇللۇق تۈزۈمىدىكى دۆلەت.

مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 27- يىلى ئوكتا-
ۋىئاننىڭ رېمغا پادىشاھ بولۇشى بىلەن
رېم قۇللۇق تۈزۈمىدىكى ھەربىي ئىمپېرىيە
دەۋرىگە قەدەم قويدى. ئۇ 200 يىلدەك

گۈللىنىش دەۋرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.
تازا گۈللەنگەن دەۋرىدە، ئۇنىڭ تېررى-
تورىيىسى شەرقتە ئىفرات دەرياسىنىڭ
يۇقىرى ئېقىمىدىن باشلىنىپ، جەنۇبتا

ئافرىقىنىڭ سەھرايىكە بىر چۆلىگىچە،
غەربتە ئاتلانتىك ئوكيانغىچە، شىمالدا
برىتانىيە، رېيىن دەرياسى، دوناي
دەرياسى ۋە ئۇنىڭ تۆۋەن ئېقىمىنىڭ

شىمالىدىكى رايونلارغىچە يېتىپ باردى.
نەتىجىدە يېرى ياۋروپا، ئاسىيا ۋە
ئافرىقىدىن ئىبارەت ئۈچ قىتئەدىن

ھالقىغان چوڭ ئىمپېرىيە بولۇپ قالدى.
مىلادىيە III ئەسىردە رېم ئىمپېرىيىسى
ئومۇميۈزلۈك كىرىزىسقا يولۇقتى، مىلادىيە

395- يىلى ئىمپېرىيە شەرق ۋە غەرب
دەپ ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتتى؛ مىلادىيە
476- يىلى غەربىي رېم ئىمپېرىيىسىنىڭ

ئەڭ ئاخىرقى پادىشاھى گېرمانلار
تەرىپىدىن ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى.
ئىمپېرىيە بولسا خەلق قوزغىلىڭى ۋە يات
مىللەتلەرنىڭ تاجاۋۇز قىلىشى نەتىجىسىدە
مۇنقەرز بولدى. شەرقىي رېم ئىمپېرىيىسى

مىلادىيە 1953- يىلىغىچە ساقلىنىپ
تۇردى.

رېمفون نى (ئىك) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە.

لىك يىللاردا، بۇ ئەر-خوتۇن كۆپ رىيازەت چەككەندى. * - ھاجىم يۇرتىمىزغا مەرىپەت ئۇرۇقىنى ئەكەلدى، مانا بۇ كەمدە ئۇنى تېرىيمەن، چېچەكلىتمەن دەپ رىيازەت چېكۋاتىدۇ، - دېدى ئابلىز قارىي. * ئۆتمۈشىنى ئۇنتۇسا ھەركىم، شۇمۇقتىن ئۆزىگىنى بىلمەس، ئۆزىچۈن رىيازەت چەككەن، بەختنىڭ مەنىسىن بىلمەس.

رىيازەتسىز سۈپ. رىيازىتى يوق، رىيازەت كۆرمەي: رىيازەتسىز سائادەت يوق؛ كېلەر ھۈرلۈك، ۋىسال جەڭدە، رەقىب مىلى پاخال، تەرمەچ، خەلق يالقۇن ۋە دومنا بېچ!

رىيازەتلىك سۈپ. جەبىر-جاپاسى، دەرد-ئە-

لىمى بار؛ جاپالىق، ئازابلىق؛ دەستۇر

ۋەزىر باشچىلىقىدىكى قوشۇن نۇرغۇن مەنزىلەر-

نى ئارقىسىغا تاشلاپ، تالاي رىيازەتلىك

سەپەرنى تۈگىتىپ، خېلى ئۇزۇن زاماندا چىن

مەملىكىتىگە يېتىپ كەلدى. * پەيلاسوپ

فارابى باغدادتىن سۈرىيگە بېرىپ، ئۇ يەردىن

ئىنتايىن رىيازەتلىك ھايات كەچۈرگەن ھەم

پەلسەپە تەتقىقات ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ

مۇھىم ئەسەرلىرىنى شۇ تەرەپتە يازغان.

رىيازىيات ئى (ئە) كونا. ماتېماتىكا: بۇ زات

خارەزىم شەھىرىدە تۇغۇلغان ۋە باغدادتىكى

پەلسەپە ھېكمەت ئىدارىسىغا باشلىق بولغان،

رىيازىياتتا ئىختىساس ھاسىل قىلغان بولۇپ،

ئۇنىڭ پۈتۈن ئەسەرلىرىنى روبىرت شىتر

دېگەن ياۋروپالىق كىشى ئىنگلىزچىغا تەرجىمە

قىلغان.

رىياسەت ئى (ئە) مەجلىس، يىغىن

قاتارلىقلارغا باشچىلىق قىلىش: شىرەدىن

ئىككى چامدا مېچە ئارقىدا يېرىم ئاي شەكلىدە

چۆرىدەپ بۈگۈنكى يىغىنغا قاتناشقان رىياسەت

كىشىلىرى ئولتۇرۇشقانىدى. * بۇ پىكىر، رىياسەت

سەھنىسىدە ئولتۇرغانلارنىڭ پەرىزات تەرد-

تېغىغا بارغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.

رېۋايەتچى ئى. رىۋايەت قىلغۇچى، رىۋايەت

ئېيتقۇچى ئادەم: ئىشىتم، باشلىدى داستاننى

مۇنداق، رىۋايەتچى: نىكاھ باشلىنىدىغان

چاغ.

رېۋايەتلىك شتۈرمەك « رىۋايەتلىك شەك »

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قەدىمكى

ئۇيغۇرلار ئۆزىنىڭ مۇزىكا-ئۇسسۇلچىلىقى، رەسىم

ۋە ئەدەبىياتى ئارقىلىق بۇددىزم دۇنيا

مەدەنىيىتىگە نۇرغۇن بەدىئىي تۆھپىلەر

قوشقان، ئۇنى مۇزىكىلاشتۇرغان، ئوبرازلاشتۇرغان

ۋە شېئىرىي رىۋايەتلىك شتۈرگەن.

رېۋايەتلىك شتۈرۈلمەك « رىۋايەتلىك شتۈر-

مەك » پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى:

دۇنياۋى ھادىسە بولغان بۇددىزم شىنجاڭ

خەلقى تەرىپىدىن تېخىمۇ مۇزىكىلاشتۇرۇلغان،

ئوبرازلاشتۇرۇلغان ۋە شېئىرىي رىۋايەتلىك شتۈرۈل-

گەن.

رېۋايەتلىك شەك پ. رىۋايەتلىك خۇسۇ-

سىيىتىگە ئىگە بولماق، رىۋايەت تۈسىنى

ئالماق، رىۋايەتتە ئايلانماق.

رېۋايەتلىك سۈپ. رىۋايەت تۈسىنى ئالغان:

بىركۈنى كېچىسى مەخسۇت بەگ شەھەردىن

ئاتلىق قايتىپ چىقىۋېتىپ، ئېلىشانىڭ گۈزەل قىز

توغرىسىدىكى رىۋايەتلىك ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ

قالدى.

رىيا ئى (ئە) يىز ت. ئۆزىنى يالغاندىن ياخشى

قىلىپ كۆرسىتىش، ئىككى يۈزلىمىلىك:

بىرى شەخسىيە رەس زالىم، بىرى قاشقىر

مىجەز ھاكىم، بىرى گال بەندىسى « ئا-

لىم » ... ساداقەتتە رىيا كۆردۈم.

رىيازەت ئى (ئە) جاپا-مۇشەققەت، قىيىنچە-

لىق؛ ئازاب، ئازاب-ئوقۇبەت.

رىيازەت چەكەك جاپا-مۇشەققەت

تارتماق، قىينالماق؛ ئازابلانماق؛ بالايىتاپەت-

پىدىكىلەرگە يېقىپ كەتتى. پەرىزات ھەممىدىن بەك باش لىگىشىپ ماقۇللۇقىنى بىلدۈردى. **ريياسە تېجى** نى. باشقۇرغۇچى، باشچىلىق قىلغۇچى: مەجلىس ريباسە تېجىسى.

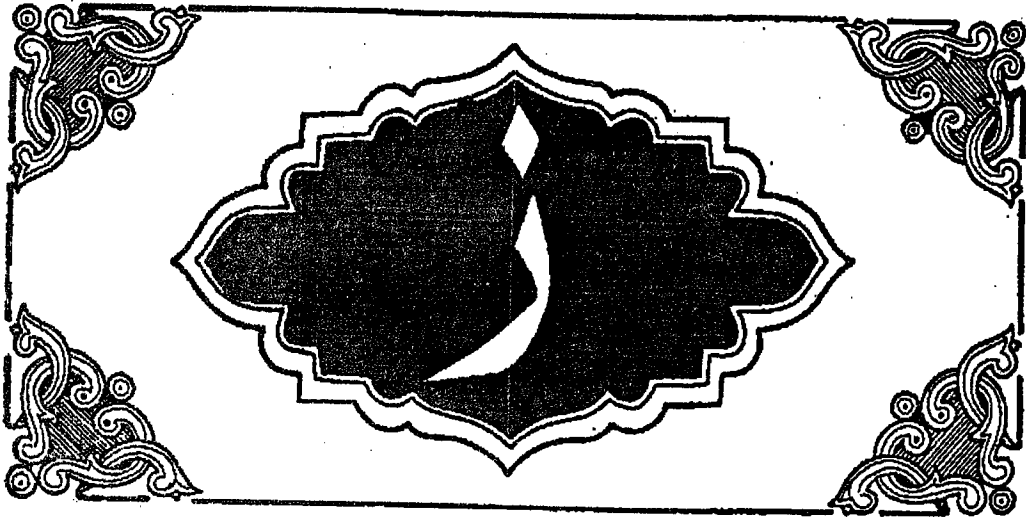
ريياسە تېجلىك نى. باشقۇرۇش، باشقۇرۇش پائالىيىتى؛ باشچىلىق قىلىش: يىغىنغا ريباسە تېجلىك قىلماق. * ئۇ ئەنگلىيە ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرىنىڭ بىرىنچى قۇرۇلتىيىغا ريباسە تېجلىك قىلدى. * ئوقۇغۇچىلار سىنىپ مۇدىرىنىڭ ريباسە تېجلىكىدە سىنىپ ھەيئەتلىرىنى سايلاشقا ئۆتتى.

ريياسە تېجلىك قىلماق باشقۇرماق، باشچىلىق قىلماق: مەجلىسكە قاسىمجان قەمبىرى ريباسە تېجلىك قىلدى. * دائىمىي كومىتېتنىڭ بۇ يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابلىز مۇھەممىدى ريباسە تېجلىك قىلدى.

ريبىكار سۈپ (ئە+پ) ساختىپەز؛ ئىككى يۈزلىمىچى، مۇناپىق: - قاراڭ، بۇ ناھەق. چىلىكىنى! ئاتاڭنى ئۆلتۈر، بالىنى ئۇر، قاما، زىندانغا سال! ھەي، ريبىكار ئالەم! مانا كۆرگەن كۈن، شۇم تارىخ، - دەپ غەزەپلىنىپ سۆزلىگىلى تۇردى ئۇ.

ريبىكارانە رەۋ (ئە+پ) يېزىت. ريبىكارلىق بىلەن، مۇناپىقلارچە: ريبىكارانە ئىش تۇتماق. // ريبىكارانە ئىش. ريبىكارانە قىلىق. **ريبىكارلىق** «ريبىكار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: داشقال ھېچقاچان ئالتۇن بولالماس، سىرتىغا بەرگەن يالغان ھەل بىلەن. يەيسەن پۇشايمان، پەرق ئېتەلمىسەڭ. ريبىكارلىقنى راست ئەمەل بىلەن.

ريبال نى. سەئۇدى ئەرەبىستان، ئىران ۋە يەمەن قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ پۇل بىرلىكى.

مۇسادىرە قىلىنغان بۇغا-بۆكەن مۇڭگۈزلىرى، تۈلكە-بۆرە تېرىلىرى قاتارلىق نەرسىلەر شۇ ئۆيدە تۇراتتى. ② قېزىلما بايلىقلىرىنىڭ يەر ئاستىدىكى تەبىئىي مىقدارى؛ ئالتۇن زاپىسى، نېفىت زاپىسى. * ئۈرۈمچى مىليارد توننىلىق كۆمۈر زاپىسىغا ئىگە رايون.

زاپاس ئارمىيە <ھەرب> بەلگىلىك ھەربىي تەلىم-تەربىيە ئالغان، لېكىن ھازىر ھەربىي سەپتە ئەمەس، ئۇرۇش مەزگىلىدە ئەسكەرلىككە چاقىرىلىپ ھەربىي خىزمەت ئۆتەيدىغان زاپاس ھالەتتىكى كىشىلەر.

زاپاس ھېسابلاش <گېئول> مەلۇم كان ياتىمىسىنى چارلاش ئارقىلىق مەلۇم بولغان سانلىق قىممەتلەرگە ئاساسەن شۇ كان ياتىمىسىدىكى مىنېراللار ياكى مېتاللار-نىڭ زاپاس مىقدارىنى ھېسابلاپ چىقىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. نەتىجە ئادەتتە شۇ مىنېرال ياكى مېتاللارنىڭ ئېغىرلىق ئۆلچىمى (توننا) ياكى ھەجمى (كۇب مېتىر) ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

ز ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئون بىرىنچى ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە ئون بىرىنچىنى كۆرسىتىدۇ.

زاپوي نى (ر) ① <تەن> ۋالىبول ئويۇنىدا سىزىقنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ، قارشى تەرەپنىڭ مەيدانىغا ئۇرۇلغان توپ؛ زاپوي ئۇرماق. ② كۆچمە. دائىم ھاراق ئىچىپ مەست يۈرىدىغان كىشى، ھاراق-كەش؛ زاپوي ئادەم، زاپوي بولماق.

زاپوي بولماق ھاراق ئىچمەسە تۇرال-مايدىغان، دائىم مەست يۈرىدىغان ھالەتكە بېرىپ يەتمەك؛ كۈندە ئىچۈەر-گەن ھاراقنىڭ تەسىرىدىن ئەمەت ئاخىرى زاپوي بولۇپ كەتتى.

زاپاس نى (ر) ① كەلگۈسىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن تەييارلاپ، غەملەپ قويۇلغان ياكى ئاجرىتىلغان نەرسە؛ ئاشلىق زاپىسى. // قوزغىلاڭچى قوشۇننىڭ بەزى زاپاس بايلىقلىرى، مەسىلەن، ئۇ يەر-بۇ يەردىن كەلگەن سوۋغاتلار، قوزغىلاڭ ۋاقتىدا شەھەرگە قېچىپ كەتكەن دورغىلاردىن

زاپاس ياقا كۆڭلەكتىن ئايرىم تىكلە-
گەن، ئالماشتۇرغىلى بولىدىغان، تۈگمە
ئارقىلىق كۆڭلەككە ئورنىتىلىدىغان بىر
خىل ياقا.

زاپچاس ئى (ر) <ماشىن> ھەر خىل
ماتورلۇق، ماتورسىز قاتناش ۋاسىتىلىرىنىڭ
مەلۇم بىر سايىمىنى، ماتېرىيالى، دېتالى:
زاپچاس ئالماق. زاپچاس سالماق. * ئۇ
ماشىنىنىڭ زاپچاسلىرىنى قايتا تەكشۈرۈپ
چىقىپ، باشقىلارنىڭ تالاش-تارتىش، ۋاراك -
چۈرۈڭلىرىغا پەرۋا قىلماي يولغا چىقتى.

زاپخوز ئى (ر) ئىدارە، ئورگان، مەكتەپ
قاتارلىقلاردا خوجىلىق ئىشلىرىنى باشقۇ-
رىدىغان؛ لىيەندۈيلەردە قورال-ياراغ،
ماددىي ئەشيا، يېمەك-ئىچمەك قاتارلىق
ئارقا سەپ تەمىنات خىزمىتىنى ئىشلەيدى-
غان كادىر: مەن بىلىندۈرمەي كېرەم
زاپخوزنى نوقۇپ قويدۇم.

زاپخوزلۇق ئى. خوجىلىق خىزمىتى: زاپخوزلۇق
قىلماق. * - بولداش سەمەت، سىز زاپخوز-
لۇقنى ھامۇنقا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، يېڭى خىزمەت
كۈتۈپ تۇرۇڭ، - دېدى كومىسسار تەبەسسۇم
بىلەن.

زاپونكا ئى (ر) ئەر-ئاياللار كۆڭلىكىنىڭ
ياقىسىغا ياكى يېڭىگە تاقىلىدىغان مەخسۇس -
تۈگمە.

زات ئى (ئە) ① بىر ئۇرۇق-ئەجدادتىن
تارالغان نەسىل، ئەۋلاد؛ ياخشىدىن زات
قالدۇ، ياماندىن داد (ماقال). ② كېلىپ
چىقىش: «خوش مېنىڭ ئاپئاق قىزىم،
بەختىڭ گۈلدەك ئېچىلىپ، بېشىڭ ئاسمانغا
يەتسۇ، ئەسلىي زاتىڭنىڭ دېھقان ئىكەنلىكىنى
ئۇنتۇما» دەپ ئاستا پىچىرلىدى مەسۇم
ئىشككە قاراپ. * روزىناخۇن زاتىدىن ئىشچى
بولغانلىقتىن، مۇئامىلىدە ھەممىگە ئوخشاش،

خىزمەتتە تەلەپچاندى. ③ بىرەر ئىش-ھە-
رىكىتى ۋە خۇسۇسىيىتى بىلەن باشقىلار-
دىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ئادەم؛
شەخس: مەشھۇر زات، ئالىي زات. * بۇ
دوختۇرخانا قەشقەرنىڭ داغلىق دوختۇرى
تۇرغۇن ھېكم قاتارلىق ئىلغار زاتلارنىڭ كۈچى
بىلەن بىنا قىلىنغاندى. ④ جىنس: مەخلۇق
بىرەھىم چۈشۈرۈپ پەرمان، ئەركەك زاتىنى
قويىدى ئامان.

زاتى پەس ئەسلىسى، كېلىپ چىقىشى
ياخشى ئەمەس؛ تېگى پەس، تېگى
ناچار: زاتى پەسنىڭ تېگى پەس (ماقال).
* پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنى دەرىۋ بىر
خىزمەتكارنى چاقىرىپ، ئۇنى: «پادىشاھنىڭ
زاتى پەس، گاداي توقىلى كۈچۈك تۇغدى،
دەرىۋ پادىشاھنىڭ ئوۋ قىلىپ يۈرگەن يېرىگە
ئات چاپتۇرۇپ بېرىپ خەۋەر قىل» دەپ
بۇيرۇپتۇ.

زاتى يامان كېلىپ چىقىشى ناچار،
خۇي-پەيلى بۇزۇق: سەيپۈك توختى
ناھايىتى ئاچكۆز، جېنىغا جۇت كىرگەن، ئىچى
تار، ھەسەتخور، زاتى يامان ئادەم ئىكەن.
زاتەن رەۋ (ئە) ئەسلىنى سۈرۈشتۈرگەندە،
ئەسلىدە، ئەمەلىيەتتە: ئاپئىلا جاۋخەنچى.
نىڭ ئېتىنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغان بولسىمۇ،
ئەمما ئۇنى زاتەن كۆرۈشى بىرىنچى قېتىم
ئىدى.

زاتىل ئى (ئە) كونا <تېب> ئۆپكە ياللۇغى:
قىش كۈنلىرى ئۆپكە كېسەللىكلىرى، كېزىك،
زاتىل، ئۆپكە ھاۋالىق ئىششىقى، پۈت-قول
بوغۇم ئاغرىقلىرى كۆپ ئۇچرايدۇ.

زاخا ئى. دىئال. تېگىش، چىقىلىش.
زادى ① رەۋ. ھەرگىز، قەتئىي، پەقەت؛
بۇ ئىش قىزنىڭ يادىدىن زادى چىقمايتتى. *
شانىياز ئۇ قىزنى قەيەردە كۆرگەنلىكىنى

بولدۇم، غەرب ھالىنى تىڭلاشقا بۇ ئالەمدە راۋا سەنمۇ؟

زار قاقشماق بىرەر نەرسىدىن نالە قىلماق، پەرياد چەكمەك؛ قاتتىق يىغلا-
ماق: - كىۋىرئاخۇن ئاكا، ئۇقۇشمىزچە مەنسۇر بىكار تەلەپ، قىمارۋاز، ئادەم ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى قېتىم ئۆيلەنگەن بولۇپ، ھەر ئىككى خوتۇنى زار قاقشاپ ئاجرىشىپ كەتكەن ئىكەن، - دېدى ۋاھاپ سۆزى مەنسۇر ئۈستىگە يۆتكەپ. * غەمخورۇڭ دائىم سېنىڭ غېمىڭنى بەپ قاقشسا، ئاڭلىماس گاستەك بولۇپ، تاماشا قىلماقلىق خاتا.

زار قىلماق قاتتىق موھتاجلىق، تەشۋالىق ھالەتنى پەيدا قىلماق؛ قەسەم ئىچەي بولسا پەقەت تەندە شېرىن جان، خار قىلمايمەن، زار قىلمايمەن سىزنى ھېچقاچان.

زاراتگاھ نى (ئەپ) <دىن> ← **زاراتلىق**: شۇ بوۋاينىڭ رەپىقىسى، خېلى بۇرۇن، كېسەل چېقىپ زاراتگاھتىن ئالدى ئورۇن. شۇندىمۇ ئۇ ئۆچۈرمەي ئۆي چىرىغىنى، لايپلاتماستىن ھاياتىنىڭ ئېرىقىنى.

زاراتگاھلىق نى ← **زاراتلىق**: ئەتسى شەھەر دەرۋازىلىرى ئېچىلغاندا، تۆشۈك دەرۋازىدىن بىرىنچى بولۇپ چىققان تاشۋاي ۋە ئۇنىڭ بۇرادەرلىرى ئۇدۇل «ئارسلانخان غوجام مازىرى» زاراتگاھلىقىغا يېتىپ كەلدى.

زاراتلىق نى. ئۆلگەن كىشىلەرنى كۆمدىغان قەبرىلەر كۆپ جاي؛ قەبرىستان: زاراتلىققا چىققا. * كەڭ زاراتلىق غۇۋا ئايدىڭدا كىشى ئەيىبە نىگۈدەك جىمجىتلىققا چۆمگەندى.

زاراخەتمە نى (ئە) <دىن> كونا ئادەت بويىچە يېزىلاردا ئەتىيازلىق تېرىلغۇ باشلىنىشتىن بۇرۇن ئاممىۋى نەزىر ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق خۇدادىن مول ھوسۇل تىلەش پائالىيىتى.

زادى يادىغا ئالالماپتۇ. ② يۈك. سوئال جۈملىلەرنىڭ بېشىدا ياكى ئاخىرىدا كېلىپ جاۋابنىڭ ئېنىق بولۇشى تەلەپ قىلىندى. خانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: زادى كېلەمسەن؟ زادى نەگە بارىمەن؟ * ئالىم دېگەن بۇ كىشى زادى كىم؟ * قابىسم زادى نېمىنى ئويلاپ يۈرىدىكەن؟

زار نى (پ) ① ھەسرەتلىك يىغا؛ نالە - پەرياد، پىغان: زار يىغلىماق. زار قاقشماق. * قازاننىڭ ھورى يامان، يېتىمنىڭ زارى (ماقال). * دەردىم تولا يارىم مېنىڭ، يەتسۇن ساڭا زارىم مېنىڭ. * قۇلاق سالىساڭ مۇھەببەت ئەھلىنىڭ پەرياد ۋە ئاھىغا، يۇتۇپ زەرداب پىراقتىن داد دېمەكتىن باشقىچە زار يوق. ② تەلەپ، ئىلتىماس، ئىلتىجا: ئۇنتۇدۇڭ راھەتنى، قاچتىڭ جاپادىن، ئېيت سېنىڭ قانچىلىك ئەتۋارىڭ بار؟ ئاڭلىدىم يىغلاڭغۇ غەمكىن ناخشاڭدا، بىز بىلەن بىللە كەت، دېگەن زارىڭ بار. ③ موھتاج، ھاجەت، تەشۋا: ھۈنەرلىك ئەمىر خار بول-ماس، دوست-دۈشمەنگە زار بولماس (ماقال). * كەمبەغەل بىر نانغا زار بولۇپ تۇرغاندا، بايلارنىڭ مۇشۇنداق بۇزۇپ-چېچىپ، ئەيش-ئىش-رەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشىنى خۇدا راۋا كۆرەمدىغاندۇر؟

زار ئەيلىمەك قاتتىق يىغلىماق، نالە قىلماق: نۇردۇن يىغلىبان ھەردەم، سەھەر-لەردە زار ئەيلىەيدۇ. بۇ باشقا چۈشسە مۇنداق دەرد، يىغلىماي بەلكى نە ئەيلىەيدۇ. **زار بولماق** قاتتىق، موھتاج، تەشۋا بولماق: - يۇل بولسۇ بازاردىن يېمەكلىك سېتىۋالغىلى بولمىسا، بىر ئورام تاماكاغىمۇ زار بولۇۋاتسىزغۇ؟! - دېدى زەينەپ ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا دومىسىپ ئولتۇرۇپ كامىلغا. * قىيا بىر باقىشىغا مىڭ تۈمەن تەشۋا ۋە زار

زاراڭزا نى <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرماق تۆمۈنە شەكىلدىكى تىكەنلىك يوپۇرماق بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى سارغۇچ قىزىل، كاناي شەكىلدە ئېچىلىدۇ. گۈلى تىبابەتچىلىكتە دورغا ئىشلىتىلىدۇ، قاننى جانلاندۇرۇش، ھەيزنى راۋان قىلىش، ئاغرىق توختىتىش رولىغا ئىگە.

زاراڭزىلىق نى. زاراڭزا تېرىلغان يەر: زاراڭزىلىققا بارماق. زاراڭزىلىقتا ئىشلىمەك. * مەنۇتسىرى ئالدىرايدۇ ئۇ، يامغۇر بىلەن تېزلىك تالىشىپ، ئاخىر يامغۇر ئاستىدا قالدى، زاراڭزىلىق ئېدىردىن ئېشىپ.

زار-زار «زار» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: زار-زار قاقشىماق. زار-زار يىغلىماق. * ئانا كېتىپ، يېتىم قالغان، سىلەردەك زار-زار بارمۇ؟ جۇدالىق دەردىدە يىغلاپ، سىلەردەك خار-زار بارمۇ؟!

زارلاتماق «زارلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - خوجا ھاپىز بەگ ئۆمۈر بويى خەلققە زۇلۇم سالدى، خانىۋەيران قىلدى، قاقشاتتى، زارلاتتى، ئاخىرى ئۆز بېشىنى يېدى، - دەدى ئەۋلىيا كۆپچىلىككە قاراپ.

زارلاشماق «زارلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئاچچىققا پايلىماي: «شەمەر بىلەن سايىم بىزنىڭ بەختىمىزگە ئولتۇردى، دېھقاننىڭ ھالىغا يەتسەن باشلىقنىڭ خۇدايىم جازىسىنى بېرەر» دەپ زارلاشتى.

زارلانماق «زارلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: بوۋاي ئۆزىدىن بەش قەدەم ئالدىدا - يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىغىنىچە زارلىنىپ ئولتۇرغان ئوغرىنى كۆرۈپ، ئېشىكىدىن ئىرغىپ چۈشتى.

زارلىق ① «زار» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بارغانچە مۇڭلۇق، بارغانچە زارلىق ئېيتىلغان قوشاق بارىتقا ئەگىشىپ بارغانچە ئەۋجىگە كۆتۈرۈلەتتى. ② ماددىي جەھەتتىن قىيىنلىش، تەڭلىك، موھتاجلىق: ئەرەبلەرنىڭ يېرى تۇرۇپ سۈرىيە، ماكان ۋە يەر زارلىقىنى تارتقان بىز. ئاش ۋە ناننىڭ ئېلى تۇرۇپ سۈرىيە، يېمەك-ئىچمەك خارلىقىنى تارتقان بىز.

زارلىماق پ. بىرەر نەرسىدىن نالە قىلماق، شىكايەت قىلماق، ھەسرەت چەكمەك، ئېچىنماق: زارلىغانغا كەلمەيدۇ، قارىغانغا بەرمەيدۇ (ماقال). * يىراقتىن بوراننىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتىدىغان زارلىغان غەزەپلىك ۋە ئېچىنشىلىق ئاۋازلارنىڭ بوغۇق ساداسى قۇلاققا سۇسراق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. * ئۇنىڭ ئالدىدا بىردىنلا ھېلىقى قىز پەيدا بولۇپ، يىگىتتىن يىغلاشنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. يىگىت قىزغا پالتىسىنىڭ سۇغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ زارلاپتۇ.

زارلىنىشماق «زارلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بۇگەپنى ئاڭلاپ ئۇلار زارلىنىشقان ھالدا كېتىپ قېلىشتى.

زارۇزار ← زار-زار. **زارىقتۇرماق** «زارنىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆزىنىڭ كېچىك ئۇنى زارىقتۇرۇپ قويغىنى ئۈچۈن بۇنچىلىك قېيىدىغان بۇ گۈزەلنىڭ كۈندەش ئۈچۈن قانداق ھالغا چۈشۈشى مەلۇم ئىدى.

زارنىماق پ ① بىرەر نەرسىگە قاتتىق موھتاج، تەشنا بولماق: زار بولماق: نانغا زارنىماق. * - ئەمدى مەن كېتەي، بالام بىچارە يولدىن قورسىقى ئېچىپ كېلىپ بىر قوشۇق ئىسسىق زارىقىپ ئولتۇرغاندۇر، - دەدى موماي ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ. ② ئىستىزار

بولماق، تەقەززا بولماق؛ تەلمۈرمەك؛ تۈن ھەرقانچە ئۇزۇن بولسۇمۇ ئاخىرى تاڭ ئاتىدۇ، ئايشەم ھەدىنىڭ زارىقىپ كۈتكەن كۈنلىرى ئاخىرى يېتىپ كەلدى. * گۈلچىمەن بۇ كۈنلەردە گاھى ئۈچىنىڭ ئۆگۈپىدىكى قويۇق شاخلىرى ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، تاشۋاينى زارىقىپ كۈتىدىغان بولۇپ قالدى. **زارىقىشماق** «زارىقىماق» يېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

زازا ئى (خەن) تىكەندىن يەرگە چۈشۈپ كەتكەن ئۇۋاق، ئارىلاشما ئۈزۈملەرنىڭ ئاپتاپتا قۇرۇتۇلغىنى. بۇنداق ئۈزۈمنىڭ رەڭگى قارا بولىدۇ.

زاستاۋ ئى (ر) كونا <ھەرب> ← چازا؛ ئابلىمىت بەرگەچ خەۋەر چېگرا قىسمىغا تېز شۇ چاغ، كەلدى زاستاۋدىن جاۋاب؛ ئەمدى ئامان قالمايدۇ زاغ.

زاسۋى ئى (خەن) تازىلاپ پىشۇرۇلغان كالا-پاقالچاق، ئۆپكە-قېرىن قاتارلىقلار؛ ئاخىرى ئۇلار ئۇتقان پۇلنى ئوتتۇرىدا خەجلەپ، ئائىلە ئەزالىرى بىلەن جەم ئولتۇرۇپ، سامسا، كاۋاپ، زاسۋى ياكى تونۇر كاۋىپى بېيىشەتتى.

زاسۋىيەز ئى ← **زاسۋىچى**؛ ئايشەمنىڭ ئاپىسى زاسۋىيەز ئىدى. * ئۇنىڭ ئۈندەككە كەلتۈرگەنلىرى ئاخشاملىرى زاسۋىيەزلەرنىڭ غالىتىكى ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرىدىغان قورساق باقتىلار بولۇپ، بەزىلىرى ھەتتا باقىغا ئاچا دېمەتلىك ئىگە-چاقسىز ئاياللار ئىدى.

زاسۋىيەزلىك ئى ← **زاسۋىچىلىك**؛ زاسۋىيەزلىك قىلماق. زاسۋىيەزلىك بىلەن جان باقماق.

زاسۋىچى ئى. زاسۋى پىشۇرۇپ ساتقۇچى كىشى؛ ئۇنىڭ چوڭ ئاپىسى ئەسلىي زاسۋىچى بولۇپ، ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن بۇ ئىش

ئايزىمخانا قالغانىدى. **زاسۋىچىلىك** ئى. زاسۋى پىشۇرۇپ، سېتىش ئىشى؛ زاسۋىچىلىك بىلەن شۇغۇللانماق. زاسۋىچىلىك قىلماق.

زاسۋىخانا ئى. زاسۋى پىشۇرۇپ ساتىدىغان ئۆي، دۇكان؛ زاسۋىخانىدا ئىشلىمەك. زاسۋىخانىغا بارماق. * خۇيزۇلار ئاچقان زاسۋىخانا مېنىڭ كىتاب ئوقۇپ ۋاقت ئۆتكۈزىدەن-غان يېرىم بولۇپ قالدى.

زاسپىداتېل ئى (ر) <قا> سوتقا ياندىن قاتنىشىپ، ئەننىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىغا مەسلىھەت بېرىدىغان خادىم؛ مەسلىھەتچى.

زاسپىداتېللىق «زاسپىداتېل» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ زاسپىداتېللىق تۈزۈمى.

زاسپىداتېللىق تۈزۈمى <قا> پۇقرالار سوت مەھكىمىسىنىڭ ئەننىلەرنى سوت قىلىشىغا قاتنىشىدىغان تۈزۈم.

زاغ ئى (پ) يېزىت. قاغا؛ مېنى پالار قولۇم باغلاپ، يۈرىكىمنى ئوتتا داغلاپ، سەنەم جانىم قالدى زارلاپ، مۇندا ھۇقۇش-زاغلار قالدى.

زاغرا ئى. قوناق، تېرىق قاتارلىق قارا ئاشلىق ئۇنىدىن يېقىلغان نان؛ ئەپەندىم بىر باينىڭ ئۆيىگە بارسا باي ئۇنىڭغا زاغرا بىلەن ئەتكەنچاي بېرىپتۇ. * ئەتراپتىن نامازشامنىڭ ئەزىنى ئاڭلىنىشقا باشلىغاندا، كىملىرىدۇر ئالدىغا قويۇپ قويغان يېرىم زاغرىنى قولغا ئالغان بالا شەھەر ئىچىگە قاراپ يول ئالدى.

زاغرا تىل يەرلىك خەلقلەر ئۆزئارا چۈشىنىدىغان ئاددىي تىل؛ خەلق تىلى؛ زاغرا تىلدا سۆزلىمەك. زاغرا تىلدا ئېيتماق.

زاغرا نان ← **زاغرا**؛ زاغرا نان ياقماق. زاغرا نان ساتماق. * دەرۋازىنىڭ يان

تەرىپىدە جۈل-جۈل كېسىلەك بىر بالا سېپىلغا يۆلىنىپ ئالدىغا بىر سېۋەت زاغرا نان قويۇۋالغان ھالدا خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇراتتى.

زاغرىچى نى. ئىقتىسادىي شارائىتى يار بەرمىگەنلىكتىن زاغرىنى كۆپرەك يېيشكە مەجبۇر بولغان ئادەم؛ كەمبەغەل، يوقسۇل: - زاغرىچىنىڭ مۇشتۇمى زاغرىدەك قاتتىق بولىدۇ، - دېدى شاكىر.

زاغزاق نى <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى توم، ئىچى كاۋاك، كۆپ شاخلايدۇ. يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى ئۇزۇن چاسا شەكىلدە، تۈۋىدە قۇلقى بولىدۇ، سېپى بولمايدۇ. گۈلى سېرىق ياكى سۆسۈن قىزىل كېلىدۇ، باشسىمان گۈل رېتى غولىنىڭ ئۇچىغا جايلىشىدۇ. مېۋىسى سىلىندىر شەكىلدە بولىدۇ. چۆل، قۇم دۆۋىسى ۋە شورلۇقلاردا كۆپ ئۇچرايدۇ.

زاغزاقلىق نى. زاغزاق كۆپ ئۆسكەن جاي: زاغزاقلىققا بارماق. زاغزاقلىقتا ئېشىلمەك.

زاغ-زۇغۇن قاغا ۋە قۇزغۇن: - يېڭى ئاساسىي قانۇننىڭ ھېمايىسى بىلەن ھاياتىمىز، ئەرك ۋە مال-مۈلكىمىز زاغ-زۇغۇنلارنىڭ ئېلىسى چاڭگىلىدىن خالىي بولۇپ كەلمەكتە، - دېدى توختىناخۇنۇم.

زاغۇن نى () <بوت> ① كرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. گۈلى سېرىق، مېۋىسى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن، ئۇرۇقى سېرىق بولۇپ، تەمى ئاچچىق، ئۇرۇقىدىن ماي تارتىپ ياكى ھاۋانچىدا سوقۇپ، تاماققا ئارىلاشتۇرسا، تاماققا تەم كىرگۈزدۈ. زاغۇننىڭ ئۆزگەرگەن تۈرلىرى كۆپ، بەزىلىرىنىڭ يوپۇرمىقى، بەزىلىرىنىڭ غولى، يەنە بەزىلىرىنىڭ يىلتىزى كۆكتات

قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

زاغۇن باش ئەقلى تازا جايدا ئە - مەس: - تازىمۇ بىر زاغۇن باش نېمە ئوخشىمادۇ بۇ، - دېدى قاسىم ئاكام قاتتىق خاپا بولۇپ.

زاغۇنلۇق نى. زاغۇن تېرىلغان ياكى ئۆسكەن يەر: ھېلىقى بىر توپ كىشىلەر زاغۇنلۇقنى ئارىلاپ چىقىپ چوڭ يولدىكى ماشىنا يېنىدا توختىدى.

زاقا نى. دىئال. ئازار، دەشنىم.

زاك نى (ب) <خىم> تۆمۈر سۇلفات، تۆمۈر سۇلفات كىسلاتا تۈزى ۋە سۇدا ئاسان ئېرىمەيدىغان ئاچ يېشىل كرىستاللىق ماددا: - ئىشەنمە يۇئاتامدىلا؟ كەلگىلى ئىككى ئاي بولدى، ئۈچ ئادەم ھاك بىلەن زاك يېمىدۇق، ئاش بىلەن نان يېدۇق، - دېدى خۇرشىدىخان كالىپۇكلىرىنى پۇرۇپ تۇرۇپ.

زاكا نى. بوۋاقلارنى يۆگەيدىغان ياكى ئاستىغا سالىدىغان لاتا؛ يۆگەك: زاكسىنى يەڭگۈشلىمەك. زاكىغا ئالماق. * قۇتلۇقشاھنىڭ ئوغلى پادىشاھى مارۇتنىڭ قىزى بىلەن بىر كۈن، بىر سائەتتە تۇغۇلغانلىقىنى بىلگەن پەرىلەر بوۋاقتى زاكىسى بىلەن كۆتۈرۈپلا ئېلىپ كېتىپتۇ.

زاكا قېرىسى بەك كىچىك تۇرۇپ، ھەممىنى بىلىمەن دەيدىغان، قاقباش: ھوي زاكا قېرىسى، قۇرۇق گەپنى قوي، ساڭا بۇنداق قىلىشنى كىم قويۇپتۇ.

زاكىدىن چىقماق چوڭ بولۇپ قالماق: ئىككى پەرزەنت تەڭ زاكىدىن چىقتى، تىلى دەسلەپتە ئاتىدىن چىقتى.

زاكسىدا تەگكەن كېسەل تۇغما ئادەت، قىلىق (مىجەز، خۇلق ھەققىدە): كەپدانلىق ئۇنىڭغا زاكسىدا تەگكەن كېسەل.

بىلەن پوچتىغا تىزىملىتىلغان ۋە ئادرېستىكى كىشىنىڭ قولىغا تېگىش شەرت قىلىنغان (خەت، پوسۇلكا ھەققىدە) : زاكاز خەت. * ئەكرەم پەۋقۇلئاددە ئىش يۈز بەرمىسە، بۇنداق زاكاز خەتلەرنى يازماس ئىدى.

زاكاز قىلماق ① بىرەر نەرسە ياساپ بېرىش ياكى ئىشلەپ بېرىشنى بىر كىمگە بۇيرۇماق : مال زاكاز قىلماق. تاماق زاكاز قىلماق. * - ئۆيگە بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق. مە، دادام-ئانام ساڭا ئالاھىدە زاكاز قىلىپ ماۋۇ توپنى ياسىتىپ قويۇپتۇ، - دېدى ئۇ ئىككى مۇشتىنى چىڭ تۇگۇپ ماڭا تەڭلەپ. ② ئەۋەتىلىدىغان نەرسىنى ئادرېستىكى كىشىنىڭ قولىغا تېگىش شەرتى ۋە مەخسۇس نومۇر بىلەن پوچتىغا تىزىملىتىپ ئەۋەتمەك : خەت زاكاز قىلماق. خالتا زاكاز قىلماق.

زاكازچى ئى. زاكاز بەرگۈچى، زاكاز قىلغۇچى كىشى : ئوزۇن ئۆتمەي بۇ زاۋۇتقا زاكازچىلار ئايغى ئۈزۈلمەي كېلىشكە باشلىدى. **زاكالىت ئى (ر)** زاكاز قىلىنىدىغان ياكى سېتىۋېلىنىدىغان نەرسە ئۈچۈن ئالدىن تۆلىنىدىغان ھەق : زاكالىت ئالماق. زاكالىت بەرمەك. * ئۇلار خېلى تەيىجى باشلىق بىرنەچچە كىشىنى تۇرمىدىن چىقىرىپ، 1941-يىلى 5-ئايدا ئالتايغا «قورال يىغىش» ئۈچۈن ئەۋەتىپ، باشقىلارنى زاكالىت ئورنىدا تۇتۇپ تۇرىدۇ.

زاكون ئى (ر) جان ت. قائىدە-قانۇن، مىزان، داۋلى : - چوقۇم بويسۇنۇش كېرەك، زاكون دېگەن زاكون ! - دېدى بىرەيلەن ۋارقىراپ.

زاكونچى سۈپ. جان ت. قائىدە-قانۇنلۇق، داۋلىلىق، پاكىتلىق سۆزلەيدىغان، ئۆز سۆزى بىلەن كىشىلەرنى قايىل قىلىدۇ.

زاكسدا تۇنجۇقتۇرماق ← **بۆشۈكىدە ئۇجۇقتۇرماق** : ئۇلار بۇ ئىشنى زاكسدىلا تۇنجۇقتۇرۇش مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

زاكسدا قېرىپ قالغان ئۆزى كىچىك بولسۇمۇ، ھەممە ئىشنى بىلىدىغان، قاقباش (بالىلار ھەققىدە) : زاكسدا قېرىپ قالغان بالا. * - ئاغزىمنى غېرىچلاۋەرمەي ئوبۇنۇڭنى ئويىنا، زاكسدا قېرىپ قالغان ! - دەپ كاپىدى تۇنىياز ئاكا ئوغلغا.

زاكسدا يۇققان كېسەل ← **زاكسدا تەگكەن كېسەل :** ھۇرۇنلۇق ئۇنىڭغا زاكسدا يۇققان كېسەل ئىدى.

زاكات ئى (ئە) ① <دىن> ئىسلام دىنىدا مال، پۇلغا ئىگە بولغانلارنىڭ ھەر يىلى بىر قېتىم پۇل ۋە مال-مۈلكىنىڭ 40 تىن بىرىنى غېرىپ-غۇرۇۋالارغا، كەمبە-غەل-مۇساپىرلارغا بېرىدىغان خەير-سە-دىققىسى : زاكات بەرمەك. زاكات ئالماق. **زاكات بەرمەك** ئىسلام دىنىدا مال ۋە پۇلغا ئىگە بولغانلار، ھەر يىلى بىر قېتىم ئۆزىگە قاراشلىق مال ۋە پۇلنىڭ 40 تىن بىرىنى غېرىپ-غۇرۇۋالارغا، كەمبە-غەل-مۇساپىرلارغا خەير-سەدىقە قىلماق : زاكات بېرىشتىن باش تارتماق.

زاكاتچى ئى. زاكات ئالىدىغان، زاكات يىغىشقا بەلگىلەنگەن ئادەم : توي ئاخىر-لاشقاندىن كېيىن موللازەيدىن باجگىر بىلەن زاكاتچىنى باغلاپ ئېلىپ ماڭدى.

زاكاز (ر) ① ئى. بۇيرۇتما : زاكاز ئالماق. زاكاز قوبۇل قىلماق. * شۇنىڭدىن كېيىن مەتقۇربانىنىڭ ئەينەكلىك دۇكاندىكى تىجارىتى كۈندىن-كۈنگە خېرىدارلىق بولۇپ يۈرۈشۈپ كەتتى، ھەتتا ئۇنىڭ گىلەملىرىگە ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىمۇ خېرىدار بولۇپ، كاپالەتلىك زاكاز بىلەن كېلىشتى. ② سۈپ. مەخسۇس نومۇر

زاكىلاشماق «زاكىسماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سېستىرالار بوۋاقلارنى زاكىلاشتى.

زاكىلاقلق سۈپ. زاكىلانغان، زاكىلاپ قويۇلغان؛ زاكىلاقلق بالا. * شاھزادە تەزىم قىلىپ، مەلىكىدىن ھال سوراي دەۋاتسا، پاتىمە يوتقانىنى شاپىدە قايرىپ، تەتىللا-كىمخاپتا زاكىلاقلق بوۋاقنى ئالدىغا ئېلىپ كېلىتتۇ. * مەن ھېچ نەرسە چۈشەنمىدىم. ھاڭ-تالڭ بولغىنىچە موماي سۇنغان زاكىلاقلق بالىنى قولۇمغا ئالدىم.

زاكىلانماق «زاكىسماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بالا زاكىلاندى. * مەندەك بىر ئاددىي دېھقان ئايالنىڭ بوۋىقى ئاپئاق داكىغا زاكىلانغاندى.

زاكىلىق سۈپ. زاكا قىلىشقا ئىشلىتىلدىغان، زاكا قىلىشقا بولىدىغان؛ زاكىلىق رەخت. // ئەركىن خۇشاللىقىدىن بازارغا چىقىپ بوۋىقى ئۈچۈن زاكىلىق ئالدى.

زاكىسماق پ ① زاكىغا يۆگىمەك، زاكا بىلەن ئوراپ تاڭماق؛ بالىنى زاكىسماق. * پاتىمە بالىنى ئەپلىك زاكىلاپ، سىڭلىسىنىڭ بىقىنىغا بىر چىرايلىق ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. ② كۆچمە. مىدىرلىيالىمايدىغان، ئاغزىنى ئاچالمايدىغان قىلىپ قويماق، ئاغزىنى ئەتمەك؛ ئۇ ئۆز ۋاقتىدا جامالىنىڭ ئالدىدا «تۇراپنى ئىككى ئېغز گەپ بىلەنلا زاكىلاپ قويالايمەن!» دەپ مەيدىسىگە ئۇرغاندى.

زاڭ I نى. قوناق ئۇنىدىن قويۇق قىلىپ چېلىنغان ئۇماچ؛ ئۇ پىشقاندىن كېيىن ئۈستىگە قورۇلغان سەي سېلىنىپ يېيىلىدۇ؛ ھالۋىنى كۆپ يېسە زاڭ تېتىدۇ (ماقال). * جۈمە شىرە ئۈستىدىكى تېخى يېيىلىپ بولمىغان زاڭغا نەزەر تاشلىدى.

زېڭدا زاڭ كۆرمىگەن تۇرمۇشى ئىنتايىن

غان؛ سۆزمەن: - ئۇنىڭ ئۈستىگە شەھەر-لىكلەر تولمۇ زاكونچى كېلىدۇ، يېزىدىكىلەردەك مۇلايىم ئەمەس، ئىشقا بوش، گەپكە چىڭ، - دېدى باياتىدىن بېرى ئۇنچىقماي ئولتۇرغان رەجەپ.

زاكونلاشماق پ. جان ت. داۋىلاشماق، گەپ بىلەن ئۆز پىكرىنى ئىسپاتلاشماق؛ ئۇنىڭ قىلمىشىدىن خەۋەر تاپقان ئىمتىناخۇن ئەتىسى ئۇنىڭغا ئاغرىتىپ نەسەت قىلدى. لېكىن ئوغۇل تەرسالىق قىلىپ دادىسىغا يېنىپ زاكونلاشتى. * شەمەر نېمە دېيىشنى بىلمەي ئەسەبىيلەرچە گۈلىيىپ تۇرۇپ قالدى. راستىنى ئېيتقاندا، شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن زاكونلاشقۇدەك ماجالى يوق ئىدى.

زاكۇنى (خەن) قاپقىنى ئېچىش ئارقىلىق سۇ ئۆتكۈزۈلىدىغان سېمونت ياكى ياغاچ تاقاق، توما؛ زاكۇ سالىماق.

زاكۇسكا نى (ر) ھاراق-شاراب ئىچكەندە يېيىلىدىغان قوشۇمچە يېمەكلىك؛ زاكۇسكا تەييارلىماق. زاكۇسكا سېتىۋالماق. * موماي بىر پەتۈستە سوغۇق زاكۇسكىلار بىلەن ھاراق كۆتۈرۈپ كىرگەندە، ئاخۇنبەگ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇراتتى.

زاكۇسكا قىلماق قوشۇمچە يېمەكلىك قىلماق، زاكۇسكا ئورنىدا ئىشلەتمەك؛ رايوندا كاتىپ بولۇپ ئىشلەپ تۇرغىنىغا قارىماي، تاپقىنىم يېرىم بوتۇلكا ھاراق بولۇپ، ئۈنىمۇ سارغىيىپ كەتكەن چىم ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تاماكنى زاكۇسكا قىلىپ، قۇرۇق ئىچشكە نىدۇق.

زاكىلاتماق «زاكىسماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: بالىنى زاكىلاتماق. * ئايىنۇر ئۆزىنى جابدۇپ بولغاندىن كېيىن، ئاپسىغا بوۋاقنى زاكىلىتىپ ئۆز ئۆيىگە قاراپ يولغا چىقتى.

مۇشكۈلچىلىكتە ئۆتكەن، چوڭراق بىرەر ئىش قىلىپ باقمىغان: - زېڭىدا زاڭ كۆرمىگەن نېمىلەرنىڭ، ئەمدى كېلىپ يوغانچىلىق قىلىشىپ كەتكىنىنى قارا - دېدى ھېلىقى باي.

زاڭ II ئى (خەن) <قا> ← **زاڭ مال**. **زاڭ مال** <قا> خىيانەت قىلىش، پارا ئېلىش ياكى ئوغرىلىق قىلىش قاتارلىق قانۇنسىز ۋاسىتىلەر ئارقىلىق قولغا كەلگەن مال-مۈلۈك.

زاڭ يوشۇرۇش جىنايىتى <قا> جىنايەت ئارقىلىق قولغا كەلگەن مال ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە ئۇنى ۋەكالىتەن ساقلاپ بېرىش، يۆتكەپ بېرىش ياكى جىنايەتچىنىڭ قېچىشىغا ياردەم بېرىش جىنايىتى.

زاڭ III سۈپ. گەپ-سۆز، قىلىقلىرى باشقىلارغا ياقمايدىغان؛ تېتىقسىز، ماز؛ **زاڭ ئادەم**. زاڭ بالا. * - ئەنۋەر تازىمۇ زاڭ بىرىنچىگەن، - دېدى مەلىكە كۈلشەنگە ئەنۋەرنى ئىشارەت قىلىپ.

زاڭاق (توغرىسى: ياڭاق) ← **ياڭاق**. **زاڭزۇ** ئى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى. **زاڭزۇ تىلى** <تىل> زاڭزۇلار ئىشلىتىدۇ. مان تىل. بۇ تىل خەنزۇ-زاڭزۇ تىللىرى سىستېمىسى خەنزۇ-زاڭزۇ-بىرما تىللىرى تۈركۈمىنىڭ زاڭزۇ تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ. ئاساسەن مەملىكىتىمىزنىڭ شىزاڭ زاڭزۇ ئاپتونوم رايونى، چىڭخەي، سىچۈەن، گەنسۇ، يۈننەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدە ھەمدە چەت دۆلەتلەردىن بۇتان، سېككىم، نېپال قاتارلىقلاردىكى زاڭزۇلار ئارىسىدا ئىشلىتىلىدۇ. مىلادىيە 7-ئەسىردە يارىتىلغان بىر خىل ئېلىپبە-لىك يېزىقىنى قوللىنىدۇ.

زاڭزۇچە ① سۈپ. زاڭزۇ خەلقىگە، زاڭزۇ تىلى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت؛ زاڭزۇ خەلقىگە خاس بولغان؛ زاڭزۇچە كىيىم. زاڭزۇچە ئۇسسۇل. زاڭزۇچە ئادەت. ② ئى. زاڭزۇ تىلى ياكى يېزىقى؛ زاڭزۇچە ئۆگەنمەك. * بۇ چەت ئەللىك پروفېسسورنىڭ زاڭزۇچىنى تەتقىق قىلىشىغا 30 يىلدىن ئاشقان.

زاڭزۇلار ئى <ئىرق> زاڭزۇ مىللىتى، زاڭزۇ خەلقى. ئۇلار ئاساسەن مەملىكىتىمىزنىڭ شىزاڭ زاڭزۇ ئاپتونوم رايونىغا مەركەز-لەشكەن بولۇپ، بىر قىسمى چىڭخەي، سىچۈەن، گەنسۇ، يۈننەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىگە، يەنە بىر قىسمى چەت ئەللەردىن بۇتان، سېككىم، نېپال قاتارلىق دۆلەتلەرگە تارقاق ئولتۇراقلاشقان.

زاڭكار سۈپ. دىئال. پاسكىنا-مەينەت، كىر. **زاڭكا** ئى. دىئال. بەدىنىگە چىققان جارا-ھەتلەرنىڭ قاقچى.

زاڭگۈل-زۇڭگۈل دىئال. ئۇششاق-چۈششەك. **زاڭلاشتۇرماق** «زاڭلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ تۈنۈگۈنكى سورۇننى مۇختەر زاڭلاشتۇرمىغان بولسا، خېلى ئۇزۇن داۋام قىلغان بولاتتى.

زاڭلاشتۇرۇلماق «زاڭلاشتۇرماق» پېئىلى-نىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

زاڭلاشماق پ. گەپ-سۆز، قىلىقلىرى كىشىلەرگە ياقمايدىغان بولۇپ قالماق، تېتىقسىزلاشماق؛ ئۇ تولىمۇ زاڭلاشتى. * - بەللى، مانا زاڭلىشىش، يولنى قانداق قىسقارتقىلى بولىدۇ؟! - دەپ خاپا بولغاندەك قىلىپتۇ زېرىككەك.

زاڭلىق ئى. باشقىلارنى كەمسىتىش؛ مەسخىرە؛ زاڭلىق ئەتمەك. زاڭلىق قىلماق. * بايا پاتىگۈلگە ئىچ ئاغرىتىپ ھېسداشلىق

ئوقۇغانىبىرى ئۇنىڭمۇ رەڭگى ئۆڭدى. بۇ خەتتە تەيىجنىڭ زالىملىقى ھەققىدىمۇ يېزىلغاندى.

زامات (توغرىسى: زامان) ← **زامان**.

زاماسكا نى (ر) ① گەج، ئەلپىماي، يېلىم قاتارلىقلارنى قوشۇپ تەييارلايدىغان، يېرىق، چاك ۋە شۇ قاتارلىقلارنى چاپلاش، يەملەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خېمىرسىمان قېتىشما: - ئۇنداق بولسا مەن بېرەي. بازارغا بېرىپ گەج، يېلىم ئىزدەيمەن دەپمۇ يۈرمەك، ئۇنى يۇغۇرماقمۇ تەس. مانا ماۋۇ زاماسكىنىمۇ ئېلىڭ، - دېدى ئايال كازىمغا. ② چىشىنىڭ چىرىگەن جايلىرىنى تولدۇرۇش، ياماش ئۈچۈش ئىشلىتىلىدىغان قېتىشما.

زاماسكىلاتتۇزماق «زاماسكىلىماق» يېتىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەمەت دېرىزىلەرنى زاماسكىلاتتۇزدى.

زاماسكىلاتماق «زاماسكىلىماق» يېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: پارتىلارنى زاماسكىلات-ماق. * چىرىگەن چىشلارنى ۋاقتىدا زاماسكىل-تىش، چىش مىدىرلاپ قالغاندا، تۈزلۈك سۇدا چايقاپ تۇرۇش پايدىلىق.

زاماسكىلاشماق «زاماسكىلىماق» يېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ئىككى سائەت ئىچىدە پۈتۈن ئىشكاپلارنى زاماسكىلىشىپ بولدى.

زاماسكىلانماق «زاماسكىلىماق» يېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بىر سائەتكە قالماي ئون نەچچە ئورۇندۇق زاماسكىلىنىپ بولدى.

زاماسكىلىماق پ. تۆشۈك ۋە يېرىقلارنى زاماسكا بىلەن يەملىمەك، ئەتمەك: ئۈستەلنى زاماسكىلىماق. ئىشك-دېرىزىنى زاماسكىلىماق. * چىشىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، زاماسكىلايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

زامان نى (ئە) ① تارىخنىڭ سىياسىي، ئىقتىساد ۋە مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەت-لەردىكى ئەھۋاللارغا ئاساسەن بۆلۈن-

قىلىۋاتقان بالىلار ئەمدى ئۇنىڭغا زاغلىق نەزىرى بىلەن قاراپ، ئۆزئارا گۇدۇڭلىشىشقا باشلىدى. * ئەركىن بۇيرۇقنى ئۇنىڭ قولىدىن تارتىۋېلىپ مەنىستەملىك بىلەن ئۈستەلگە تاشلىۋېتىپ، زاغلىق ئارىلاش ھىجىپ قويدى.

زاغلىق ئەتمەك ← **زاغلىق قىلماق**: بۇ چاغدا قىزلار بارماقلىرى بىلەن مەڭزىلىرىنى بېسىپ زاغلىق ئېتىپ كۈلۈشۈپتۇ.

زاغلىق قىلماق مەسخىرە قىلماق، شاڭخو قىلماق، كەمىستەمەك: شەۋكەت كىم بىلەن ئۇچراشمىسۇن، ھەممىسى ئۇنى زاغلىق قىلىپ كۈلۈۋاتقاندەك، ئەيىبلەۋاتقاندەك تۈيۈلاتتى.

زال I نى (ر>نېم) يىغىن، مۇراسىم، كۆڭۈل ئېچىش، توي-تۆكۈن، مېھمان كۈتۈش قاتارلىق تۈرلۈك ئاممىۋى مەشغۇلاتلار ئېلىپ بېرىلىدىغان چوڭ تىپتىكى ئۆي.

زال II سۈپ (پ) دىئال. قۇۋ، تادان.

زالىم (ئە) سۈپ. كىشىلەرگە جەبىر-زۇلۇم سالىدىغان، كىشىلەرنى ئېزىدىغان، رەھىمسىز: زالىم ۋەزىر. زالىم بەگ. * بۇرۇنقى زاماندا بىر زالىم پادىشاھ ئۆتكەنكەن، ئۇنىڭ گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق، بويىغا يەتكەن بىرلا قىزى بار ئىكەن. // زالىمنىڭ زۇلمىدىن ساقلا، پادىشاھنىڭ ھۆكىمىدىن (ماقال). * - ھەي زالىم! - دەپ توۋلاپتۇ قىزنىڭ دادىسى توختىئاخۇن بىلەن پادىچى توختى، - بىز توختىلار پاك، گۇناھسىز، قەرز بولسا سېنىڭ ئۈستۈڭدە، سەن چاياننى سۇغا بېشى كېرەك!

زالىملىق «زالىم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: زالىملىق قىلماق. * خوجاھاپىز بەگ 20 يىلدىن بۇيان يېڭىساردا بەگلىك قىلىپ، يىلتىز تارتقان، زالىملىقتا ئۇچىغا چىققان، قارا كۆڭۈل، بەتنىيەت، رەڭگۈز ئادەم ئىدى. * باش تەيىجى ئەرزىنى ئېلىپ ئوقۇشقا كىرىشتى.

زامان ئاخىر ← ئاخىر زامان: زامان ئاخىر بولماق. * بۇ جاي دىمىقتى، ھەر بىر ئىشكىتىن ئەجەل چىقىپ كېلىۋاتقاندا كۆرۈنىدۇ. ئاھ، خۇدايىم، قاچان زامان ئاخىر بولىدۇ؟ توختاپ قۇلاق سېلىپ كۆرەيچۇ؟...
زامان تار ۋەزىيەت يامان، ئەھۋال ئېغىر: ئۆزىمىز گاداى بولغان بىلەن كۆڭلىمىز باي، زامان تار بولغان بىلەن قوينىمىز كەڭ.
زامانغا باقماق ← زامانغا بېقىپ ئىش قىلماق: زامان ساغما باقمىسا، سەن زامانغا باق (ماقال). * ئۆتكەن بىرنەچچە يىل ئىلگىرىكى «جۇڭگو ئىلمىنى ئاساس قىلىش، غەرب ئىلمىدىن پايدىلىنىش» دېگەن گەپلەر مۇشۇ يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان «زامانغا بېقىپ مادارا قىلىش» دېيىلىدىغان بولدى.

زامانغا بېقىپ ئىش قىلماق زامان ۋە ۋەزىيەتنىڭ يۈزلىنىشى، خائىشقا قاراپ ئىش قىلماق: ئۇ ئۇيان ئويلىنىپ-بۇيان ئويلىنىپ ئاخىرى زامانغا بېقىپ ئىش قىلىش يولىنى تاللىۋالدى.

زامانغا يارىشا پەيت، ئەھۋال، ۋەزىيەت-كە مۇۋاپىق: بىر ئۆينىڭ كىگىز-كېچىكىنى يىغىپ تاشلاپ، زامانغا يارىشا قىلىپ، ئۈستەل ئورۇندۇق، ئىشكاپ دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن ياساپ قويدۇم.

زامان كاتېگورىيىسى <تىل> يېمىللاردا كۆرۈلىدىغان بىر خىل گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە. بۇ كاتېگورىيە يېمىل ئىپادىلەنگەن ھەرىكەتنىڭ ياكى ھەرىكەت ھالىتىنىڭ ھەر خىل زامانغا تەئەللۇقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

زامان كۆتۈرمە يدۇ ۋەزىيەتكە، شارائىتقا ماس كەلمەيدۇ: - سېنىڭ بۇنداق قىلىشىڭنى ھازىر زامان كۆتۈرمەيدۇ، - دېدى دادام

گەن، شۇنىڭدەك بىرەر تارىخىي ۋەقە، ھادىسە يۈز بەرگەن ياكى بىرەر شەخس، سىنىپ، تەبىقە قاتارلىقلار ھۆكۈمرانلىق قىلغان مۇئەييەن بۆلىكى، دەۋر: بۇرۇنقى زامان، ھازىرقى زامان. * يەر ئاستى تۈرمىسى مەخسۇت بەگنىڭ بوۋىسى سۇلايمان توپېشىنىڭ زامانىدىن تارتىپ بار ئىدى. * كۆردۈڭلارمۇ قەشقەرنى، ئەنجۈر ھەم ئانارى بار. پارتىيە زامانىدا، ياشىغان باھارى بار. ② مەزگىل، مەھەل، مۇددەت؛ ۋاقىت، پەيت، چاغ: يىگىت تۈكىنى كۆيدۈرگەنكەن، ئاغىخان شۇ زامان پەيدا بولۇپتۇ. * كۆرگىلى كەلگەن بولساڭ، ئولتۇر قېشىدا بىر زامان، بىر زامان ئولتۇرما-ساڭ، پۇشايمان قىلۇرسەن ھەر زامان. * ئالما بەردىم قولۇڭغا، كۆيۈپ قالدىم بويۇڭغا. بىرنەچچە زامان بولدى، قاراپ قالدىم يولۇڭغا. ③ <پەلس> ماددا مەۋجۇتلۇقنىڭ بىر خىل ئوبيېكتىپ شەكلى، يەنى ماددىي مەۋجۇدىيەتنىڭ بۇرۇن، ھازىر ۋە كەلگۈسىدىن تەركىب تاپقان بىرتۇتاش سىستېمىسى، شۇنىڭدەك ماددا ھەرىكىتى ۋە ئۆزگىرىشىنىڭ داۋاملىشىدىغانلىقىنىڭ ئىپادىسى. ④ <تىل> يېمىل ئىپادىلەنگەن ئىش-ھەرىكەتنىڭ نۇتۇق مومېنتى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئىپادىلىگۈچى فورما. ئادەتتە ئۇ ئۆتكەن زامان، كېلەر زامان ۋە ھازىرقى زاماندىن ئىبارەت چوڭ ئۈچ تۈرگە بۆلۈنىدۇ. ⑤ كۆچمە. ۋەزىيەت: زامان تۈزەلسە، يامانمۇ تۈزۈلەر (ماقال). * قوي ئاتا، سەن ماختاپ يۈرگەن بەختى ئاكام، زاماننىڭ كەينىدە قالغان كىشىكەن. بىلەيدۇ بۈگۈنكى سىياسەت قانداق، كاللىسى تاش كەبى قاتقان كىشىكەن. ⑥ ئەرلەر ئىسمى.

ماڭا جاۋابەن.

زاماننىڭ كۆزى تەڭداشسىز گۈزەل، چىرايلىق، ئىنتايىن لاتاپەتلىك؛ ۋەزىرنىڭ ئىككى قىزى بولۇپ، ھەر ئىككىسى ھۆسن-جا-مالدا زاماننىڭ كۆزى ئىكەن.

زامان ۋە ماكان <پەلس> ماددىنىڭ مەۋجۇدىيەت شەكلى. زامان ماددا ھەرىكىتىنىڭ تەرتىپلىكلىكى ۋە ئىزچىللىقىنى، ماكان ماددىنىڭ سوزۇلۇشچانلىقىنى يەنى شەيئىنىڭ ئورنى، ھەجىمى ۋە شەكلى جەھەتتىكى خۇسۇسىيەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

زامان ۋە ماكان قارشى <پەلس> زامان ۋە ماكان توغرىسىدىكى تۈپ قاراش. ئىدىئالزم ماددىنىڭ ئوبيېكتىپ مەۋجۇتلۇقىنى ئىنكار قىلىپ زامان ۋە ماكاننى ئاڭنىڭ، ئىدىيىنىڭ مەھسۇلى دەپ قارايدۇ؛ مېتافىزىكىلىق ماتېرىيالزم زامان ۋە ماكاننىڭ ئوبيېكتىپ چىنىللىقىنى ئېتىراپ قىلىش، لېكىن زامان ۋە ماكاننىڭ ماددا ھەرىكىتىدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى چۈشەنمەيدۇ. دىئالېكتىكىلىق ماتېرىيالزم زامان ۋە ماكاننىڭ ئوبيېكتىپ چىنىللىقىنى ئىنكار قىلىدىغان ئىدىئالزملىق نۇقتىئىنەزەرگە مۇ، زامان ۋە ماكاننى ماددا ھەرىكىتىدىن ئايرىۋېتىدىغان مېتافىزىكىلىق نۇقتىئىنەزەرگە مۇ قارشى تۇرۇپ، زامان ۋە ماكان ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدىغان ماددىنىڭ مەۋجۇتلۇق شەكلى، ئۇلار كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە باغلىق بولمىغان ھالدا مەۋجۇت - بولۇپ تۇرىدىغان ئوبيېكتىپ چىنىللىق، كىشىلەرنىڭ زامان ۋە ماكان توغرىسىدىكى ئۇقۇمى ئوبيېكتىپ زامان ۋە ماكاننىڭ ئىنكاسى دەپ قارايدۇ. زامان ۋە ماكان ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدىغان ماددا بىلەن

ئايرىلماس ئالاقىدە بولىدۇ. ھازىرقى زامان فىزىكىسى، بولۇپمۇ نىسپىيلىك نەزەرىيىسىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى ۋە دەلىللىنىشى بۇ كۆز قاراشنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىدى.

زامان ۋە ماكان نەزەرىيىسى <پەلس> ← زامان ۋە ماكان قارشى.

زامانداش ئى. بىرەر كىشى بىلەن بىر زاماندا، بىر دەۋردە ياشىغان ياكى ياشاۋاتقان ئادەم: مىلادىيە 1366-يىلى تۇغۇلۇپ، 1465-يىلى ۋاپات بولغان تالانتلىق، ئۇيغۇر شائىرى لۇتقى (ئەسلى ئىسمى ئەبەيدۇللا) زامانداشلىرىدىن بولغان يۈسۈپ سەككاكى قاتارلىق شائىرلار بىلەن ئۇيغۇر تىلىدا شېئىر يازغان. * شائىرنىڭ سۆزلىرى، زامانداش تەرەققىيپەرۋەر دوستلىرىنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ۋە ھىمايىسىگە ئىگە بولدى.

زامانداشلىق «زامانداش» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: مەن ئاچچىقىمنى بېسىۋېلىپ، ساڭا زامانداشلىق دەۋىتىمنى يوللايمەن. ئۇنتۇغان نەرسىنى سەمگە سېلىپ قويۇش، ئالتۇننى خەزىنىگە سېلىپ قويۇش بىلەن باراۋەر دېيىشىدۇ.

زامان-زامان ئۇزۇن زامان.

زامان-زامانلاردىن بېرى ئۆتكەن ئىنتايىن ئۇزاق يىللاردىن بېرى، ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىتتىن بېرى: زامان-زامانلاردىن بېرى بۇ يەرگە ئادەمزات ئاياغ باسىغانىدى.

زامانىۋى سۈپ (ئە) ھازىرقى زامانغا خاس، ھازىرقى زامان پەن-تېخنىكا تەلپىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ۋە جاۋاب بېرەلەيدىغان: زامانىۋى قۇرۇلۇش. زامانىۋى ئۈسكۈنە. * كارخانىمىز ئەسلىدە ياغاچچىلارنىڭ بىرلەشمە كوئوپىراتىپى ئاساسىدا كېڭىيىپ، ھازىرقى كارخانا ھالىتىگە كەلگەن. كېيىنكى چاغلاردا

كارخانىنىڭ كېڭىيشىگە ئەگىشىپ، زامانۋى ماشىنا-ئۈسكۈنىلەشتۈرۈشنى يولغا قويۇش قارار قىلىنغان. ② كۆچمە. ھازىرقى زامان سانائەت تېخنىكىسى قوللىنىلغان: يەرلىك ئۈسۈل بىلەن زامانۋى ئۈسۈلنى بىرلەشتۈرۈش لازىم.

زامانۋى بەش تۈر بويىچە تەنھەرىكەت <تەن> چەۋەندازلىق، قىلىچۇزلىق، قارىغا ئېتىش، سۇ ئۇزۇش ۋە دالدا يۈگۈرۈشتىن ئىبارەت بەش تۈردىن تەركىب تاپقان ئۇنىۋېرسال مۇسابىقە تۈرى. بۇلار قاتناشقۇچىلاردىن كۆپ تۈرلۈك تەنھەرىكەت تېخنىكا ئىقتىدارىنىڭ ۋە قەيسەر ئىرادىنىڭ بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ.

زامانۋى ھۈنەر-سەنئەت ماشىنا بىلەن رەختكە گۈل بېسىش، سۇلياۋ ھۈنەر - سەنئىتى، مەلۇم خىلدىكى مېتالچىلىق ھۈنەر-سەنئىتى، سىمسىز رادىئو ئاپپا-راتلىرىنىڭ مۇدېلىنى لايىھىلەش قاتارلىق پۈتۈنلەي قول ھۈنەرگە تايانمايدىغان، بەلكى قول ھۈنەرى بىلەن ھازىرقى زامان سانائەت تېخنىكىسىنى ئۆزئارا بىرىكتۈرگەن ھۈنەر-سەنئەت.

زامانۋىلاشتۇرماق «زامانۋىلاشماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھازىرقى ئاساسىي قانۇندا تۆتىنچى زامانۋىلاشتۇرۇشتەك ئۇلۇغۋار نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش تۈپ چوڭ قانۇن شەكلى ئارقىلىق مۇقىملاشتۇرۇلغان ۋە سۆز بېشىغا كىرگۈزۈلگەن.

زامانۋىلاشتۇرۇلماق «زامانۋىلاشتۇرۇلماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ھازىر كونا دورا نۇسخىلىرى ۋە مۇرەككەپ دورا ياساش ئۈسۈللىرىمۇ پەيدىنپەي ئىسلاھ قىلىنىۋاتىدۇ ۋە زامانۋىلاشتۇرۇلۇۋاتىدۇ.

زامانۋىلاشماق پ. ھازىرقى زامان پەن تېخنىكا تەرەققىيات تەلپىگە ئۇيغۇنلاشماق، ماسلاشماق: زامانۋىلاشقان زاۋۇت. زامانۋىلاش-قان قورال. * زامانۋىلىشىش ئىشقىنى دوستۇم سەن كۆكسۈڭگە تاڭ، غەلبىمىزنىڭ سۈرئىتىدىن دۈشمەن قالسۇن تاڭ.

زاموك ئى (ر) <ھەرب> ئېتىش قوراللىرىنىڭ قۇلۇپى: - ماۋزۇرىمغا نېمە بولغانلىقىنى ئۇقىدىم، زادىلا ئېتىلمىدى؛ قايتىپ كېلىپ قارىسام چوڭ زاموك ئوچۇق، كىچىك زاموك ئېتىكلىك تۇرۇپتۇ، - دەيدى داشۇي خىجىللىق بىلەن.

زامىن ئى. يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىز گەپ - سۆز ياكى ئۇڭۇشسىز ئىش-ھەرىكەت ئۈچۈن سەۋەبچى ياكى ئەيىبار؛ جاۋابكار: زامىن بولماق. * يەرلىك بەگىلەر ئارىسى غۇل-غۇل بولۇپ، كى چەرچەنلىك ئوسمانبەگ مەسئۇل بولۇپ، تاللىۋالدى يۈز نەپەر خائىن قوشۇن، پۇقرالارنىڭ جېنىغا زامىن قوشۇن.

زامىن بولماق يامان، كۆڭۈلسىز گەپ-سۆز، - ئۇڭۇشسىز ئىش-ھەرىكەتنىڭ يۈز بېرىشىگە سەۋەبچى؛ ئەيىبار، جاۋابكار بولماق: شۇنداق قىلىپ بىر تەڭگە پۇل ئۈچۈن ئىككى بېخىل بىر-بىرىنى ئاياشماي جېنىغا زامىن بولغانىكەن. * تاڭ سەھەردىكى تىنىمسىز ۋاراڭ-چۈرۈڭ شېرىن ئۇيقۇمغا زامىن بولدى.

زانانە ئى. دىئال. نازۇك، نەپىس.

زاھىت ئى (ئە) ① <دىن> تەركىدۇنيا بولۇپ، دۇنيانىڭ زاھەت-پاراغەتلىرىدىن ۋاز كەچكەن، تائەت-ئىبادەتكە بېرىلگەن ئادەم: بۇ قىزلار دۇنيادىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچكەن زاھىتلارنىمۇ بىر كۆرۈنۈشتە ئۆزلىرىگە رام قىلىۋالدىغان دەرىجىدە گۈزەللەردىن ئىدى. * ئۇ ئەلچىلىككە تەكلىپ قىلىنغان چاغدا،

ياڭ جياڭجۈن ئۇلارنىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ.
زاھىرەن سىزنىش <كەسەن> شەيئىلەر-
 نىڭ كۆرۈنۈشىنى چىن ۋە ھەقىقىي
 يوسۇندا ئەسلى قىياپىتى بويىچە سىزنى
 چىقىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

زاھىرىي سۈپ (ئە) سىرتقى، تاشقى:
 ئىنساننىڭ زاھىرىي دۇنيادا خاتالىقلارنى سادىر
 قىلىشى ھېسسىياتقا بېرىلىپ كېتىشى، ھەر خىل
 بەختسىزلىكلەرگە ئۇچرىشىنىڭ ئەسلى مەنبەسى-
 نى بەزىلەر «پەقەت شۇ ئادەمنىڭ ئويىنىپ
 دۇنيا ۋە ھادىسىلەرنى توغرا چۈشىنەلمىگەنلىكى-
 نىڭ نەتىجىسى» دەپ قارايدۇ. بۇنداق قاراش
 ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

زاۋال ئى (ئە) ① كۈن پاتقاندىن قاراڭغۇ
 چۈشكۈچە بولغان ۋاقىت: لۇتپۇللا تاجىناخان
 موماي بىلەن خوشلىشىپ سىرتقا چىققاندا،
 ئاللىقاچان زاۋال بولۇپ قالغانىدى. * ھاۋا
 ئوچۇق، ئەمما ئوخشىماي شامال چىقىپ تۇرغان
 بىركۈنى زاۋال ۋاقتى بولغاندا، ھاۋا بۇزۇلۇپ
 يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. ② كۆچمە گۇمران
 بولۇش، يوقىلىش؛ ھالاكەت: زاۋال تاپماق.
 * كىمىنىڭ زۇلىمى كۆپ بولسا، زاۋالى يېقىن
 بولۇر (ماقال). * - غەم يېمىسىلە قىزىم!
 تاڭ ئاتىدايدىغان كېچە يوق، ھېلىقى ئوكۇرداي
 بىلەن نىياز دورغىغا ئوخشىغانلارنىڭ زاۋالى
 يېقىنلاپ قالدى، - دەيدى مېھمان ئايىقىنىڭ
 بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ. * بەزىلەر بەخت
 دەپ زاۋال كۈچىغا، بىر «كۈلۈش» ئۇچۇنلا
 كەتتى ئىرغاڭلاپ. زالىمنى «خىزىر» دەپ
 زۇلمەتنى «قۇياش»، شۇلارنىڭ بەختىنى
 ئۆتۈشتى داڭلاپ.

زاۋال تاپماق يوقالماق، ھالاك بولماق:
 - ھەرقانداق بىر شاھ قانچىلىك سەلتەنەتلىك
 ۋە قۇدرەتلىك بولسۇن، ئۆز ھۆكۈمىنى خەلققە
 زۇلۇم قىلىش بىلەن باشلاپ، جاھالەت پاتقىققا

ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىنى، ئۇنداق بولمى-
 غاندىمۇ سىياسەتكە ئارىلاشمايدىغان زاھىت
 سۈپەت كىشى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ ئۆزى
 سورىغانلىقى راست ئىدى. ② ئەزلەرنىڭ
 ئىسمى.

زاھىتلىق ئى. زاھىتلارغا خاس ئىش-ھەرىد-
 كەت: ئۇ زاھىتلىق تونغا ئورنىتىلغان بىر
 بۇزۇق ئىدى.

زاھىر (ئە) ① ئى. سىرتى، سىرتقى
 كۆرۈنۈشى. ② سۈپ، ئوچۇق-ئاشكارا،
 روشەن؛ ئېنىق: زاھىر بولماق. زاھىر
 ئەتمەك. * ئۇنىڭ سۈزۈك يۈزىدە، (يېشىل
 قاشتاش كۆزىدە) پۈتۈن ئالەم زاھىر ئىكەن،
 (ئەسۋاب ئاگا قادىر ئىكەن!) ③ ئەزلەر-
 نىڭ ئىسمى.

زاھىر ئەتمەك ← زاھىر قىلماق:
 جامالىك شولسى قەلبىم ئۆيىنى زاھىر ئەتكەچ-
 كە، يۈدۈشكە سەن ئۇچۇن تاغنى، ھامان
 تەيياردۇر كۆڭلۈم.

زاھىر بولماق ئوچۇق-ئاشكارا كۆرۈنمەك؛
 نامايان بولماق، روشەنلەشمەك: دەرۋەقە،
 ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا سۈرلۈك، ھەيۋەتلىك سوت
 زالى، ئارقا-ئارقىدىن شىكايەتكە چىققان
 ئاياللار زاھىر بولغاندەك بولدى. * ئويلاپ
 شۇ يەرگە كەلگەندە، سەلەيخۇن ئۇستامنىڭ
 كۆز ئالدىدا، تۈنۈگۈن ئۇ بازاردىن يېنىپ كەلگەن-
 دىن كېيىنكى بىر ئىش قايتا زاھىر بولدى.

زاھىر قىلماق ئاشكارىلىماق، نامايان
قىلماق؛ كۆرسەتمەك، ئىپادىلىمەك:
 غەزەپلەندى، تېرىكتى بەكمۇ جابىر، ئۆزىنىڭ
 ئاچچىقىنى قىلدى زاھىر.

زاھىرەن رەۋ (ئە) سىرتتىن، يۈزە قارىغاندا،
 تاشقى كۆرۈنۈشتىن: - سىلەرنىڭ مۇشۇنداق
 دەيدىغىنىڭلارنى بىلىپ تۇراتتىم. زاھىرەن
 قارىغاندا، سىلەرنىڭ پىكىرلىرىڭلار توغرا، - دەيدى

زاۋاللىق تاپماق تالاپەت كۆرمەك، گۇمران بولماق، يوقالماق: بىرمەھەل يۈرگەندە قىغىر كۈچىدا، كۈڭزىغا ئوت ئېچىپ بولدۇق بىئەدەب. ئىلىم-پەن ھېكمەتلەر تاپتى زاۋاللىق، نارىخىي مراسىنى دەسسەدۇق چەيلەپ.

زاۋاللىققا يۈز تۇتماق يوقىلىش، ھالاك بولۇشقا قاراپ ماڭماق؛ ھالاكەتكە يېقىنلاشماق: ھازىرقى شارائىت، ئاساسىي جەھەتتەن ئېيتقاندا، كاپىتالىزم بىلەن سوتسىيالىزم كۈرەش قىلىۋاتقان شارائىت، كاپىتالىزم زاۋاللىققا يۈز تۇتقان، سوتسىيالىزم يۇقىرى ئۆرلەۋاتقان شارائىت.

زاۋاللىققا يۈزلەنمەك ← زاۋاللىققا يۈز تۇتماق: - ئۇلارنىڭ كۈنى زاۋاللىققا يۈزلەندى، - تەنتەنە بىلەن ۋارقىردى ئابدېغېنى كۆپچىلىككە قاراپ.

زاۋاللىق يەتمەك يوقىلىش، ھالاكەت پەيتى يېتىپ كەلمەك: ئاخىرى ساڭمۇ زاۋاللىق يېتەر، ئاققۇسى شۇ چاغدا كۆزلىرىڭ. دىن قان، چاقنار چېكىمىزدە ئۈمىد چېچكى، سۈزۈك تاڭ يۈز ئاچار، كېتىپ شەبىستان.

زاۋۇت ئى (د) سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى ياكى قول ھۈنرى بىلەن بىۋاسىتە شۇغۇللىنىدىغان ئورۇن: پولات زاۋۇتى، پاختا زاۋۇتى، سېمونت زاۋۇتى، ئۇن زاۋۇتى.

زاۋېن ئى (خەن) <ئەد> ھازىرقى نەسىرى ئەسەرلەرنىڭ بىر تۈرى. مۇقىم شەكلى بولمايدۇ، ئۇنىڭدا مۇنازىرە بولۇشىمۇ، بايان بولۇشىمۇ مۇمكىن.

زايا رەۋ (ئە) پايدىسىز، بىھۇدە، بىكار، زىيادە؛ ئىسراپ، ئارتۇق: زايا بولماق. زايا كەتمەك. * - ئاخشام كۈچىدا بىرى مەست بولۇپ يېتىپ قېلىپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەردىن بىرى ئۇنىڭغا: - سەندەك

پاتسا، شۇ شاھنىڭ زاۋال تېپىش ۋاقتى تېز بولىدۇ، - دەپ بايان قىلىپتۇ نۇسرەت. * 100 يىلغا يېقىن ۋاقت ئىچىدە داۋاملىشىپ كەلگەن قاراخانىيلار خاندانلىقى ئەمدى ئۇنىڭ قولىدا روناق تاپامدۇ ياكى زاۋال تاپامدۇ؟

زاۋالغا يۈز تۇتماق ← زاۋاللىققا يۈز تۇتماق: بۇ ئەرباب پىل سۆڭىكىدىن قىلىنغان پىچاقنى ھاۋادا سىلكىپ قويۇپ، ئائىلىنىڭ زاۋالغا يۈز تۇتقانلىقى، ئەخلاقىنىڭ بۇزۇلغانلىقى، خوتۇن ۋە ئانىنىڭ مۇقەددەس ھەم ئۇنتۇلغان بۇرچى توغرىسىدا سۆزلەپ كەتتى.

زاۋالغا يۈزلەنمەك ← زاۋاللىققا يۈز تۇتماق: بۇ جەمەت زاۋالغا يۈزلەنگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇلارنىڭ ئۆيىدىكى قوڭغۇ-راقتى بىرى ئوغرىلاپ قاچماقچى بولۇپتۇ.

زاۋال يەتمەك ← زاۋاللىق يەتمەك: دوتەي بىلەن تالاي ئامبال، ياك تۈڭ خانغا بولۇپ ھاممال، ئەل بەختىگە يەتتى زاۋال، مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

زاۋالسىز سۈپ. ھالاكەتكە يولۇقمىغان، (يولۇقمايدىغان) تالاپەتكە ئۇچرىمىغان، يوقالمايدىغان (يوقالمايدىغان): بىلىمدۇر ئەڭگۈشتەر - سائادەت مۇھرى، ھەقىقىي بىلىمدۇر زاۋالسىز ئىقبال. بىلىمدىن ھەر كىمنىڭ يورۇسا باغرى، بىلىمسىز ھەر دىلكى-قاراڭغۇ جاڭگال.

زاۋاللىق ئى. ھالاكەت، تالاپەت، يوقىلىش: - ئاڭلىسام، جانابىي ئالىيلىرىنىڭ مۇبارەك پەرزەنتلىرىگە ئالىپ دېگەن بەتئىيەت زاۋاللىق يەتكۈزۈپتۇ. مەن بۇنىڭغا بەكمۇ ئېچىنىمەن، - دېدى ئەلچى. * سەن بولغاچ تۈگىدى ئەلدە زاۋاللىق، سەن بولغاچ ۋەتەندە ئاتتى قىزىل تاڭ. سەن بولغاچ تۈگىدى ئاچلىق، ۋەيرانلىق، سەن بولغاچ خەلقىمىدە ئۆستى يېڭى تاڭ.

ئازغان پەس ئادەمگە تون زايە دەپتۇ. *
 ئۇچتىن-ئۇچتىن تۈگە تۈگدۈم، ئالتە ئەمەسسۇ.
 ئالتە ئاي ياز ئەگەشكىنم، زايە ئەمەسسۇ.
زايە ئەيلىمەك ← زايە قىلماق:
 ئەيلىدىك ئەجرىمنى زايە، بۇ ئەمەسىدۇر
 گۇناھ؟ شۇ سەۋەبتىن سېنى تۇتقۇن ئەيلىمەك
 بولدى راۋا.

زايە بولماق ئىسراپ بولماق، زايە
 كەتمەك، بىكار بولماق: تاغ ئوغلى ئوقياس-
 نى پادشاھ لەشكەرلىرىنىڭ ئۈستىگە يامغۇردەك
 ياغدۇرۇپتۇ ھەم ئۇنىڭ ئاتقان ئوقلىرى زايە
 بولماي تېكىتتۇ. * بۇ كۈلكە سادالىرى تاكى
 كۆچەتلەر بوي تارتىپ، شاخ ئۇزارتىپ، ياپراق
 كۆرسىتىپ، چېچەك جۇلا قىلدۇرغىچە ئۆكسىدى،
 تۆككەن تەر زايە بولمىدى.

زايە قىلماق ئىسراپ قىلماق، بىكارغا
 كەتكۈزمەك: كىتاب ئوقۇغاندا كېرەكلىك
 كىتابنى تېپىپ ئوقۇغان كىشى ۋاقتىنى زايە
 قىلمايدۇ. * ئوغلۇم، ئۆمرۈڭنى تەربىيىسىز
 ئۆتكۈزمە، شۇ چاغدىلا دوست-دۈشمىنىڭگە
 ھەيۋەتلىك كۆرۈنسەن. قىممەتلىك ئۆمرۈڭنى
 ھاۋايى-ھەۋەس بىلەن زايە قىلما.

زايە كەتمەك ئىسراپ بولۇپ كەتمەك،
 بىكار كەتمەك، ئارتۇق كەتمەك: مەرۈپ
 بوۋاي مەھەللە بويىچە پېشقەدەم ئوۋچى،
 داڭدار مەرگەندى. ئاتقان ئوقى پەقەت
 زايە كەتمەيتتى. * - ئەرزىمگەن ئالتە
 چىلىگە بىر تاۋاق ئالتۇن زايە كەتتى،
 ياندۇرۇۋالايلى، - دەپتۇ ۋەزىر پادشاھقا.

زايوم ئى (ر) <س ئىق> ① دۆلەتنىڭ ئۆز
 پۇقرالىرى ياكى سىرتقى مەملىكەتلەردىن
 ئالغان قەرزى. ② زايوم چېكى: زايوم
 ئالماق. زايوم سېتىۋالماق.
زايوم بېلىتى <س ئىق> ← زايوم
 چېكى.

زايوم چېكى <س ئىق> دۆلەت تەرىپىدىن
 پىدىن قەرز بەرگۈچىلەرگە تارقىتىلىدىغان
 ھەمدە قەرز بەرگۈچىلەرنىڭ بەرگەن
 قەرزى بىلەن ئۆسۈمنى ئېلىش ئۈچۈن
 ئىشلىتىلىدىغان چەك، بېلەت.

زايور ئى. زايورنىڭ پۇل بىرلىكى.

زەبەردەس (پ) ① سۈپ. جىسمانىي

جەھەتتىن بەقۇۋۋەت؛ كۈچلۈك، چىڭ:
 زەبەردەس يىگىت. زەبەردەس بالا. * ئايىتلا
 ل. مۇتەللىپنىڭ ئەنە شۇ ئۆچمەس خۇسۇ-
 سىيەتلىرىگە ئامراق ئىدى. بۇ ئامراقلىق
 ئۇنى بۇ زەبەردەس يىگىت بىلەن بىر جان،
 بىر تەن بولۇپ، بىرلىكتە ئۆمۈر كەچۈرۈشكە
 دەۋەت قىلىپ تۇراتتى. ② رەۋ. مۇستەھ-

كەم، مەغرۇر، تىك: خىياللىرىم دېڭىز
 دولقۇنىدەك توختىماي ئۆركەشلىمەكتە ئىدى.

گويى بىرى قارا دېگەندەك بېشىنى كۆتۈرۈپ
 يىراقتا زەبەردەس قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان
 بوغدىغا قارىدىم. * بىر يىگىت ھېچنېمىگە
 پەرۋا قىلمىغاندەك زەبەردەس دەسسەپ
 ھېيتگاھقا كېلىپ توختىدى. دە، ئەتراپقا نەزەر،
 تاشلاشقا باشلىدى. ③ رەۋ. خەۋپ-خەتەر،

قىيىنچىلىقلاردىن قورقمايدىغان؛ يۈرەكلىك،
 باتۇر، پالۋان، جەسۇر: ماركونى ھەيران
 قالدۇرغىنى شۇ بولدىكى، بۇ يەردىكى بۇلاتنىڭ
 بەزىلىرى كۈلۈمسىرەپ تۇرىدىكەن، بەزىسى
 زەبەردەس، ياۋۇز ھالەتتە ئىكەن، بۇ
 خىلمۇخىل ھالەتتىكى بۇلاتقا، كىشى قارىسا
 يەنە قارىغۇسى كېلىدىكەن. // دەلىللەر

ئالدىدا پىتنە-يالانىڭ بارى يالغاندۇر، بۇ
 تارىخ ئويغىتار بىرلىك ئۈچۈن كۈرمىڭ زەبەر-
 دەسنى.

زەبۇر ئى (ئە) <دىن> «ئاللا تەرىپىدىن

داۋۇت پەيغەمبەرگە ئەۋەتىلگەن»
 دەپ تونۇلغان مۇقەددەس كىتاب.

شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى.
زەپەر ئى (ئە) ① قولغا كەلگەن نەتىجە، غەلبە، مۇۋەپپەقىيەت؛ زەپەر قازانماق. زەپەر قۇچماق. * يۈسۈپجان ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم بۇ زەپەر قوشۇنغا ئەگىشىپ، خوتەننىڭ چاڭ باسقان كوچىلىرىنى بويلاپ قىن-قىنغا پاتىي يۈگۈردى. * تەكەبۇر بولمىدىن ئەسلا، شەھەر-قەلئەنى ئالساڭمۇ، سېلىپ لەرزىگە دۇنياىى زەپەر سازىنى چالساڭمۇ. ② ئەرلەر ئىسمى.

زەپەر قازانماق ← **زەپەر قۇچماق**؛
 - بۈگۈن يۈز تۈمەن باتۇر لەشكەر، ھەرقايسى سىڭلارنىڭ جانىدىلىق ياردىمىغا ئىگەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق زەپەر قازىنالايسىز قالسەنمۇ؟ - دېدى جۈگىلىياڭ.

زەپەر قۇچماق نەتىجە، مۇۋەپپەقىيەت-كە ئېرىشمەك؛ غەلبە قازانماق؛ كۈرەش قىلماق سائادەتتۇر، زەپەر قۇچماق تېخى ئاندىن، كۈتەر شۇنى يېڭى دەۋران، تۈمەن مىڭ كاك بىلەكلەردىن.

زەپەرنامە ئى (ئەپ) قولغا كەلگەن نەتىجە، غەلبىلەر يېزىلغان قىسسە؛ ئەنە كۆردۈڭمۇ يازماقتا ئازاد يوقسۇل زەپەر-نامە، بىراق بايلار ئۈچۈن بۇ ئىش، سۇغۇرغان-دەك گويىكى چىش.

زەپىت ئى (ئە) بىرەر نەرسىگە قاتتىق ئۇرۇلۇش؛ كۈچ؛ شىددەت؛ نەپىزە، قىلچ زەپىتىدىن مىڭلاپ چېرىك يىقىلدى. تىزىكلىرى توغ تۇتۇپ، تەسلىم بولۇپ قېتىلدى.

زەپىتى بار زەردىسى بار، ئاچچىقى يامان، قەھرىلىك؛ - يىگىتتىشى راست ئېيتىدۇ، مەن قارىسام، ماۋۇ ھۆسنارىخان ئەر كىشىدەك زەپىتى بار، ئاچچىقى بىلەن قەھرى بار جۇۋان ئىكەن، - دېدى نەزەر سۆز قوشۇپ.

زەبۇن (پ) ① سۈپ. خاراب، ۋەيران؛ زەئىپ، نىمجان؛ يېتىپ مۇندا ھەسرەت... نادامەتتىن، ئېرسالنامە ئەۋەتتىم خىجا-لەتتىمەن، پىراقىڭدا بولدى ھالىم زەبۇن، ئۆزۈم غەمناك، مالاھەتتىمەن. * ② ئى. خېيىم-خەتەر، زىيان-زەخمەت؛ ئېغىرچە-لىق، مۇشكۈللۈك؛ تاغۇ يايلاقلار ئومۇمىنىڭ پايدىسىغا ئۆزگىرىپ، ئۆستى تەڭ كۆزدە قارالغۇچ چارۋىلار كۆرمەي زەبۇن.

زەبۇن بولماق زاۋاللىققا يۈز تۇتماق، ۋەيران بولماق، خارابلاشماق؛ قانچىلار ياتسا بۇلۇڭدا ئارسىز ئەيۈن شوراپ! قانچىلار شوپاڭدا ئىچسە مەست بولۇپ خۇمرا شاراپ؟ ئەي چىراغۇ ئەي ھاراق بارمۇ نومۇس بەر جاۋاب! سەن بىلەن بولمامدىكەن بۇ ھالىمىز زەبۇن-خاراب؟

زەبۇنلۇق ئى. زەئىپلىك، نىمجانلىق؛ ۋەيرانچىلىق، مۇشكۈللۈك؛ تاغام بۇ يىل 60 ياشقا كىردى. شۇ كەمگىچە ئۇ تالاي شادلىققا چۆمدى، ئى-ئى زەبۇنلۇققىمۇ يولۇقتى.

زەپ سۈپ. جان ت. ناھايىتى، ئاچايىپ، بەك، ئىنتايىن؛ - «ئېسىلدا خاتا يوق، بىئېسىلدا ۋاپا» دېگەن گەپ زەپ جايدا ئېيتىلغان-دە، - دېدى مەمەت تۆرەمنىڭ گەپلىرىگە زوقلىنىپ. * شاھى ئابباس مەن بىلىدىم، ئەھۋال نېچۈك مەن سورىدىم، ئىشقا كۈچنى زەپ سەزمىدىم، ئۆز بېشىغا كەلمىگۈچە.

زەپەر (زەپەر) ئى (ئە) <بوت> ① چىغرىتماقگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. تەڭگىچە غولى بولىدۇ، يوپۇرمىقى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن كېلىدۇ. گۈلى ئاچ قوڭۇر بولۇپ دورغا ئىشلىتىلىدۇ، ھەيزنى راۋان قىلىش، ئاشقازاننى كۈچەيتىش رولىغا ئىگە. ②

زەخمەت يەتمىگىدى، ئۇنىڭ مېيىپ بولغىنىدىن مېنىڭ يوق بولغىنىم ياخشى» دەپ ئويلاپتۇ.
زەخمەك نى (پ) <مۇز> راۋاب، ماندالىن قاتارلىق تارلىق سازلارنى چېلىشتا ئىشلە- تىلىدىغان تىللىمان ئەسۋاب. ئۇ ئادەتتە ياغاچ، پىل چىشى، مۇڭگۈز، مېتال ياكى سۇلياۋ قاتارلىقلاردىن ياسىلىدۇ.
زەخمە يلىمەك (توغرىسى: زەخمى ئەيلىمەك) ← **زەخمى ئەيلىمەك.**

زەخمى نى (پ) ① تىخ، نەيزە قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇلۇشى تەسىرىدىن بەدەندە پەيدا بولىدىغان جاراھەت، يارا: زەخمى بولماق. زەخمى قىلماق. * ناكار قىلدى ئورغاق يىگىتنىڭ بارمىقىنى ئۇشتۇمتۇت شىلىپ. ئۆتۈپ كەتتى ئالدىغا قىزچاق، بولغۇچە ئەر زەخمىنى تېگىپ. ② كۆچمە. مەنئى جەھەتتىكى دەرد-ئە- لەم، ئازاب-ئوقۇبەت؛ قاينۇ: ئەركىننىڭ خېتىدىن ئارزىگۈلنىڭ قەلبى زەخمى يېدى. ③ ۋەيران بولۇش، بۇزۇلۇش، كاردىن چىقىش: ئاشۇ يىللاردا كۇچا قەلئە-قەسىرلىرى ۋە مەدەنىيىتى ئېغىر زەخمىگە ئۇچرىسىمۇ، بەنە بىر تەرەپتىن شىنجاڭ ناخشا-ئۇسسۇل، ئويما-رەسىمچىلىك، بۇددا ئىلىم-مەدەنىيىتىنىڭ مول بۇلىقى بولغان كۇچا سەنئىتى تەدرىجىي ھالدا ئىچكى ئۆلكىلەرگە كۆپلەپ كىرىشكە باشلىدى.

زەخمى ئەيلىمەك زەخمى قىلماق، جارا- ھەتلەندۈرمەك: تىل بىلەن زەخمى ئەيلىگەن دىل، بىداۋادۇر بىر ئۆمۈر، بار بىر داڭگال تۇرۇر تارىخ ئۇچۇن ئاقساق تۆمۈر.
زەخمى ئۇرماق ← **زەخمىلەندۈرمەك:** ئۇنىڭغا شىر زەخمى ئۇرغانىكەن، بېشىنى قۇچىقىمغا ئېلىپ يۈرىكىنى تىڭشاپ كۆرۈپ ساقىيىش ئېھتىمالى بارلىقىنى بىلىدىم.
زەخمى يەتمەك زىيان-زەخمەت، خېيىم -

زەپلىمەك پ. زور بىلەن كۈچىمەك: زەپلەپ يېگەن دورىنىڭ سەل مەنپەئىتى بولغانلىقى ئۈچۈنمىكەن، تاشۋاي، تۆت-بەش كۈندىن بۇيان سەل ھاللىنىپ قالغاندەك بولدى.

زەپىران (ئە) ① نى <بوت> زەپەر: سىزنى يەنە كۆرگۈچە، كۆزلىرىم يولدا بولار. زەپىران نەدە بولار؛ سۇدىن تۆۋەن لايدا بولار. * باھار ۋاقتىدا سارغايغان چىرايمىدىن ئەجەبلەن- مە! تېۋىپ ئالدىدا زەپىراننىڭ سېرىقلىقتىن باھاسى بار. ② سۈپ. ساپسېرىق: مېھمانخانا دېرىزىسىدىن كۆچىدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان خالايق - ھېسابسىز نۇرغۇن باش، قۇلاقچا، بۆك، ياغلىق، زەپىران يۈزلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * چىرايىم زەپىران بولدى، كىشى سورىمايدۇ ھالىنى. ئارىدا ئادالەت يوق، كۆرسىتىشمەيدۇ يارىمىنى.

زەخمەت نى (ئە) ئازاب، كۈلپەت، مۇشەق- قەت؛ ئازار، ئەلەم: زەخمەت چەكمەك. زەخمەت يەتمەك. * ئەگەر كىشىگە خىيانەت قىلىپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتساڭ سېنىڭ كۆڭلۈڭگىمۇ شۇنداق زەخمەت-ئاغرىنىش كېلىدۇ. بەلكى سەن يەتكۈزگەن ئازار-زەخمەتتىن ساڭا ئېغىرراق يېتىدۇ. * ئۆز يېنىدا تۇرغىنىڭ مەن ئۇچۇن ئۇلۇغ نېمەت، ئەگەر كەتسەڭ ئۇزاققا كېلۈر ماڭا كۆپ زەخمەت.

زەخمەت چەكمەك ئازابلانماق، ئازار يېمەك، ئەلەم تارتماق؛ جاپا تارتماق: سېنىڭ بەختىڭ ئۇچۇن جانىم پىدا دوست، قىلاي، يۈر، خىزمىتىڭنى مەن ئادا، دوست. كېرىم ئېيتتى: ساڭا مىڭلارچە رەھمەت، يېتەر ئەمدى، مېنىڭچۈن چەكمە زەخمەت.

زەخمەت يەتمەك ئازاب، دەرد-ئەلەم ياكى كۈلپەتكە ئۇچرىماق، دۇچار بولماق؛ خېيىم-خەتەرگە يولۇقماق: مەختۇمسۇلا بۇ ھالنى كۆرۈپ ئەندىشكە چۈشۈپتۇ: «ئاكامغا

ئۇ مېنى دوختۇرخانىدا ياتقۇزۇۋالمىغان بولسا،
ئۇرۇپ زەخمىلەندۈرۈلگەن بېلىمنى ساقايتىۋېلىش
تۈگۈل، كۈرەش-پەندە ئۆلۈپ كەتسە سىمدىم؟
- دېدى مەمەتتىن.

زەخمىلەنمەك پ ① يارىلانماق، جارا-
ھەتلەنمەك؛ زېدە بولماق؛ تاماشاغا
كەتكەن يەتتە پەرى قايتىپ كېلىپ، قارىسا
بىرنەچچە دىۋىلەر ئۆلۈپتۇ. بىرى زەخمىلىنىپ
يېتىپتۇ. * - مەن ئادەتتىكى ئادەم نەسلىدىن،
يار ھىجرانى بىلەن يۈرىكىم زەخمىلەنگەن
كىشى، - دەپتۇ يىگىت كېيىككە قاراپ. ②
زىيانغا ئۇچرىماق، زەرەر تارتماق؛ ۋەيران
بولماق؛ - مەن بۇ قۇرۇلۇشتا سىزنىڭ پۈتۈن
گۈڭشىنىڭ مەنپەئىتىنى نەزەردە تۇتۇۋاتقانلىقىڭىز-
نى بىلىدىم. شۇڭا مۇنداق ئىشتا ئانچە-مۇنچە
زەخمىلەنسەك ھېچنەمە بولمايدۇ، - دېدى
ھاشىم سادىققا قاراپ قوپۇپ.

زەخمىلىك سۈپ. زەخمىلەنگەن. يارىلانغان،
جاراھەتلەنگەن؛ زېدە بولغان؛ ئەمەت
زەخمىلىك پۈتتىنى ئاستا يۆتكەپ كېتىپ باراتتى.
* ياق ئانا، بۇ سۆزنى سىز ھەرگىز دېمەك،
زەخمىلىك كۆڭلۈمنى زەرداپ ئەيلىمەك. راست
ئىشەنمەيمەن بۇ شۇم ئىغۋاغا مەن، ئۇنى
ئاقلايمەن بېرىپ دەۋاغا مەن.

زەخمىناك سۈپ (پ) ← **زەخمىلىك**؛ سول
پۈتىدىن ئازار يەپ، قەلبى زەخمىناك بولغان
گۈلجامال ئىلاجسىز دەردىنى ئىچكە يۈتۈپ،
ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى. * بۇ جەڭگە
نوزۇگۇمۇ ئىشتىراك قىلدى، قانچىلاپ رەقەبىنى
ھەم زەخمىناك قىلدى. ئەۋج ئالدى ئۆرلەپ
بۇ غازات كۈنسىرى، ئېشىپ دىللاردا زور
ئىجتىھات كۈنسىرى.

زەدەك نى (پ) <بوت> ← **سەۋزە**.
زەدىۋال نى (پ) ئۆي تېمىنىڭ تۆۋەن
تەرىپىگە تۇتۇلىدىغان گۈللۈك رەخت؛

خەتەرگە يولۇقماق؛ ئۇچرىماق؛ بەختىگە
يارشا پادىلارغا زەخمى يەتمىگەنلىكى ئۈچۈن
كۆڭلى جايغا چۈشنى بولماي، يەنە ئاۋۋالقىدەك
كەشتە ئىشقا كىرىشىپ كەتتى.

زەخمىم يېمەك جاراھەتلەنمەك، يارد-
لانماق، زەخمىلەنمەك؛ - مېنىڭ مۇرەم
زەخمىم يېگەندى، ھەي نېمىسىنى ئېيتاي،
بۇ بالا بىزنى ئاسرىمىغاچقا بىز ئاسانلا كاردىن
چىقىپ كېتىۋاتىمىز، - دېدى ئۇ ئېغىر خۇرسە-
نىپ. * ئۇنىڭمۇ بىر چاغلاردىكى زەخمىم يېگەن
قەلبى ئوتقا تۇتقان شامدەك ئېرىشكە باشلىدى.
زەخمىدار سۈپ (پ) جاراھەتلەنگەن،
يارىلانغان، زەخمىلەنگەن؛ ئۇ ئاغا بەگ
بىلەن قىلىچۈزلىق قىلىپ، ئۇنى زەخمىدار
قىلدى.

زەخمىدار بولماق جاراھەتلەنمەك،
يارىلانماق، زەخمىلەنمەك؛ مېھرىنىڭ ئاتىسى
سودىگەرچىلىككە چىققان جايدا قاراقچىغا
ئۇچراپ، زەخمىدار بولۇپ ھەممە ماللىرىنى
ئالدىرۇپ قايتىپتۇ.

زەخمىدار قىلماق جاراھەتلەندۈرمەك،
زەخمىلەندۈرمەك، يارىلاندىرۇماق؛ -
بەللى! سەن بۇ يەردە خاتىرجەم ئولتۇرۇپ-
سەن، بىراۋنى زەخمىدار قىلىپ قويۇپ شۇنداق
كارى بولماي ئولتۇرامدىكەن؟! - دېدى
كامىل ياسىنغا قاراپ.

زەخمىلەندۈرمەك «زەخمىلەنمەك»
يېتىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ شۇ
ئەسنادا دۈشمەنلەر ھوشۇر بەگ سەردارىنى
ئارىغا ئېلىۋېلىپ بىرنەچچە يېرىنى زەخمىلەندۈر-
دى. * سۇ تومىنىڭ تېگىنى زەخمىلەندۈرگەن
بولسا، تومىنى تۇيۇقسىز ۋەيران قىلىۋېتىش
ئېھتىمالمۇ يوق ئەمەس.

زەخمىلەندۈرۈلمەك «زەخمىلەندۈرمەك»
يېتىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ - ئەگەر

تاجىك يېزىسىنىڭ نامى. ③ يەكەن دەرياسىنىڭ نامى.

زەرەت ئى (ر) <فنز> جىسىمدا ياكى جىسىمنى ھاسىل قىلغان ماددىي نۇقتىدا بار بولغان مۇسبەت ياكى مەنپىي ئېلېكتىر. قارىمۇقارشى زەرەتلىك جىسىملار ئۆزئارا تارتىشىدۇ، ئوخشاش زەرەتلىك جىسىملار ئۆزئارا تېپىشىدۇ. زەرەتلەرنىڭ يۆتكىلىشى توكنى ھاسىل قىلىدۇ.

زەرەت توشۇغۇچى <فنز> ئۆتكۈزگۈچ ياكى يېرىم ئۆتكۈزگۈچنىڭ توك ئۆتكۈزۈش رولى زەرەتلىك زەررىچىلەرنىڭ ھەرىكىتى ئارقىلىق ئىشقا ئاشىدۇ. بۇ خىل توكنى توشۇغۇچى جىسىم زەرەت توشۇغۇچى دېيىلىدۇ.

زەرەت مىقدارى <فنز> جىسىمدا بولغان زەرەتنىڭ ئاز-كۆپلۈكى.

زەرەتسىز سۈپ. زەرەتكە ئىگە بولمىغان، زەرەتلەنمىگەن.

زەرەتسىزلەنمەك پ. زەرەتنى يوقاتماق.

زەرەتسىزلىنىش ① «زەرەتسىزلەنمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

② <فنز> قارىمۇقارشى زەرەتلىك ئىككى قۇتۇپ يېقىنلاشقاندا، ئۇچقۇن پەيدا بولۇش ھەم ئاۋاز چىقىرىش ئارقىلىق بۇ قۇتۇپلاردا يۈز بېرىدىغان نېپىتراللىشىش ھادىسىسى. چاقماق چېقىش تەبىئەت دۇنياسىدىكى زەرەتسىزلىنىشتۇر.

زەرەتلەنمەك «زەرەتلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

زەرەتلىك سۈپ <فنز> ئۆتكۈزگۈچتە ئېلېكتىر پوتېنسىئالى بولغان ياكى زەرەتلەرنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن بىر جىسىم ئىككىنچى بىر جىسىمنى ئۆزىگە تارتىدىغان؛ زەرەت-لەنگەن؛ زەرەتلىك مېزون.

ئىشان داموللامنىڭ رەستىدىكى ئۆيى بۈگۈن ئالاھىدە يىغىشتۇرۇلۇپ، تاملارغا زىلچا-كىلەم، پەردە، زەدىۋاللار تارتىلغانىدى.

زەدىۋاللىق سۈپ ① زەدىۋال تارتىلغان، زەدىۋال تۇتۇلغان؛ بۈگۈن زەدىۋاللىق تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ چېكىسىدىن تەر، كۆزىدىن ياش چىقارماي ناۋاتقاننىڭ قولىدىن مەزىلىك تاماقنى يېيىش ئۇنىڭغا بەكمۇ ھۇزۇر تۇيۇلدى. ② زەدىۋال تىكىش ئۈچۈن لايىق، باپ؛ زەدىۋاللىق رەخت. // ئايشەم ئۆيىگە زەدىۋاللىق ئىزلەپ بازارغا چىققانىدى.

زەر (پ) ① ئى. ئالتۇن؛ - ئۆزىڭىزنى قاچۇرماڭ جېنىم، ماڭا خوتۇن بولسىڭىز پۇشايمان قىلمايسىز. ئۈستىبېشىڭىزنى ئۈنچە-مارجان، زەرلەرگە كۆمۈۋېتىمەن، - دېدى نەزەر قىزغا ئېسىلىپ. * زەر، كۆمۈشتۈر تۇپرىقنىڭ، گىياھلىرىنىڭ لالىدۇر. تاغ-داۋان يايلاقلىرىنىڭ ھۈر ھاياتىنىڭ كانىدۇر. ② سۈپ. ئالتۇن بىلەن ھەل بېرىلگەن، ئالتۇن سۈيى بىلەن سۇغىرىلغان، ئالتۇن رەڭگىدىكى؛ زەر يىپ. * پادىشاھ ئۇنى ھېلىقى زەر يۆكەك بىلەن مەرۋايىتىنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. // ئاسىگۈل ئادەتتە ئۈستىگە كۆكرەك پۈرمە ئەتلەس كۆڭلەك، پۇتغا ئەت رەك يىپ پايپاق، بەتىگە، بېشىغا ئاندا-ساندا زەر باسقان يېشىل دۇخاۋا دوپپا كىيىپ يۈرەتتى. **زەر باسماق** زەر يىپ بىلەن دوپپىنىڭ گۈللىرىنى كەشتىلىمەك؛ دوپپىغا زەر باسماق.

زەرەپشان (پ) ① سۈپ. زەر چاچىدىغان؛ ئالتۇن بىلەن تاۋلانغان؛ نۇرلۇق، پارقۇ-راق؛ كى بۇ تۇپراقنىڭ زەرەپشان كۈنىمۇ، ئاي كۈلۈپ، يۇلتۇز ئېچىلغان تۇنىمۇ. ② يە - كەن ناھىيىسىگە قاراشلىق زەرەپشان

زەرەتلىك مېزون <خىم> مۇسبەت ياكى مەنپىي زەرەتكە ئىگە مېزونلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

زەرەتلىمەك (پ) <فىز> تۇراقلىق توك مەنبەسىنى ئاكتىۋمۇلياتورنىڭ ئىككى قۇتۇپىغا ئۇلاش ئارقىلىق ئاكتىۋمۇلياتورنى توك بېرىش ئىقتىدارىغا ئىگە قىلىماق.

زەرەرى ئى (ئە) ← **زىيان**: ئۇنىڭ سودىسى ئاقماي بىر قېتىمىدىلا 1000 يۈەن زەرەر تارتتى. * زانى بولماي قالسا مۆتىۋەر، مەيلى، ئۇندا يوقتۇر چوڭ زەرەر.

زەرەر بولماق ← **زىيان بولماق**.

زەرەر تارتماق ← **زىيان تارتماق**: ياسىن گەرچە بۇ سودىدا ئازراق زەرەر تارتقان بولسىمۇ، لېكىن باشقىلار ئالدىدا ئۆزىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىگە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن خۇشال ئىدى.

زەرەر سالماق ← **زىيان سالماق**: قارا بوران، مۇدەھىش تۇمان ھەرگىز زەرەر سالالمايدۇ، شۇم پەيلىك نىجىس چاپان باغدا مەۋجۇد بولالمايدۇ.

زەرەر قىلماق ← **زىيان قىلماق**: باھاسى ھەر تىلىمىنىڭ گويا تىللاغا ئېرىزاندۇر، دېھقان، باققالغا قىلمايسەن تىجارەتتە زەرەر قوغۇن. **زەرەر يەتمەك** ← **زىيان يەتمەك**: مۇنداق ئىشلەۋەرسىڭىز سالامەتلىكىڭىزگە زەرەر يېتەرمىكىن دەپ قورقىمەن، - دېدى سۇلتان مېھرىبانغا قاراپ.

زەرەرسىز سۇپ ← **زىيانسىز**: زەرەرسىز دورا. * ئەركىننىڭ كاللىسىنىمۇ نۇرغۇن چىگش خىياللار چىرمۇۋالدى، ئۇمۇ ئۆزىگە زەرەرسىز گەپ-سۆزلەرنىڭ چىقىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. * - ھەرھالدا بۇ پاچىشە بىزگە زەرەرسىز بولۇپ تۇتتى، بۇنىڭ ئۈچۈن خۇدايىتائالغا قانچىلىك

شۈكۈر قىلساق ئەرزىيدۇ، - دېدى ئاپتاپتايم. **زەرەرسىزلەندۈرمەك** «زەرەرسىزلەند-مەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **زەرەرسىزلەندۈرۈلمەك** «زەرەرسىزلەندۈر-مەك» پېشلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى. **زەرەرسىزلەنمەك** پ. زەرەر قىلمايدىغان ھالەتكە كەلمەك.

زەرەرلىك سۇپ ← **زىيانلىق**: بىلمەسلىك ئانچە قورقۇنچلۇق ۋە زەرەرلىك ئەمەس، ئەمما بىلمەي تۇرۇپ بىلىدىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىش قورقۇنچلۇق ۋە ئىنتايىن زەرەرلىك.

زەرەڭ ئى ← **زەرەڭ دەرىخى**.

زەرەڭ دەرىخى <بوت> زەرەڭ ئائىلىسىدەكى يوپۇرماق تاشلايدىغان كىچىك دەرىخ. شېخىنىڭ غولى سىلىق، يوپۇرمىقى ئال-قانسىمان يېرىلىپ، كۈز پەسلىدە قىزىل ياكى سېرىق رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. گۈلى سارغۇچ يېشىل، مېۋىسى قاناتلىق مېۋە، ياغىچى قاتتىق. ياغىچىدىن ھەر خىل سايمانلار ياسىلىدۇ.

زەرب ئى (ئە) قاتتىق، شىددەت؛ زەربە: زەرب بىلەن تەپمەك. زەرب بىلەن ئۇرماق. * ئۇ ئىنسىنىڭ سۆزىگە ئىشەنمىدى. شەمش-رىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئىنسىنىڭ بېشىغا زەرب بىلەن ئۇردى. * ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق سادا چىقىمغانلىقىدىن تېخىمۇ غەزەپلەنگەن قۇددۇس بار كۈچىنى ئوڭ پۇتىغا يىغىپ، ئىشكىنى زەرب بىلەن تەپتى.

زەرباپ ئى (پ) زەر يىپ قوشۇپ توقۇلغان ياكى ئالتۇن ھەل بېرىلگەنگە ئوخشاش كۆرۈنىدىغان يىپەكتىن توقۇلغان رەخت: زەرباپ تون. * ئۇ ئاشۇ زەرباپ پەردە ئالدىدا، بېزەكلەر ۋە چىراغلار ئارىسىدا، خۇددى ھايات نەپىسى تەگكەن ھەيكەلدەك،

كېرەك. * ئۇ ھېكايىنى ئوقۇغانلار جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرىگە قەتئىي زەربە بېرىشنىڭ مۇھىملىقى ھەققىدە ئوبدان بىر تەربىيىگە ئىگە بولۇپ قالاتتى.

زەربە دولقۇنى <فوز> ① يادرو پارتلىغاندا، پارتلاش مەركىزىدىكى بېسىم ناھايىتى تېز ئۆرلەپ، ئەتراپتىكى بوشلۇقنى شىددەت بىلەن تىترىتىش ئارقىلىق شەكىللەندۈرىدىغان بىر خىل دولقۇن. ئۇ پارتلاش مەركىزىدىن ئۇلترا ئاۋاز تېزلىكىدە ئەتراپقا قاراپ تارقىلىپ، غايەت زور دەرىجىدىكى ۋەيران قىلىش كۈچىنى ھاسىل قىلىدۇ. ئادەتتە ئۇ يادرو پارتلىتىشنىڭ قىرغىن ۋە خاراب قىلىش خاراكتېرىدىكى مۇھىم بىر ئامىلى ھېسابلىنىدۇ. ② ئۇلترا ئاۋاز تېزلىكىدىكى ھەرىكەتلەر ئارقىلىق كۈچلۈك دەرىجىدە قىلىنغان ھاۋا ئېقىمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

زەربە يېپەك ① كەسكىن ھەرىكەت ياكى ھۇجۇمدىن زىيان ۋە تالاپەتكە ئۇچرىماق؛ پارتىزانلاردىن تېگىشلىك زەربىنى يېگەن دۈشمەنلەر تاڭ ئاتمايلا تىرىپىرەن بولۇشتى. ② چەكلىمىگە، توسالغۇغا ئۇچرىماق؛ جازالانماق، چەتكە قېقىلماق؛ - سىز كونا جەمئىيەتتە ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىمەن دەپ شۇنچە ئازاب چەككەن، زەربە يېگەن ئىكەنسىز-دە؟ نېشىفا بۇنى ئېغىزغىمۇ ئېلىپ قويمايسىز؟ - دەپى چولپان. * بۇ كۈرەشتە مېنىڭ تاغامۇ، زەربە يېدى، قېقىلدى چەتكە، قارچىغىنى باققىنى ئۇچۇن، قالدى كۈرمىڭ ئاھانەت گەپكە.

زەربىدار (ئەپ) ① ئى. جەڭگىۋارلىق ۋە ماھىرلىق بىلەن ۋەزىپىلەرنى ئاشۇرۇپ ئورۇندايدىغان ۋە ھەممە جەھەتتىن

ئۇزۇن ئاق لىباستا ئولتۇراتتى. زەرباپ دوپپا گىرۋىكىگە زەرباپ ياكى كالىۋتون تۇتۇلغان دوپپا.

زەربە ئى (ئە) ① يوقىتىش رولىنى ئوينايدى-غان كەسكىن ھەرىكەت؛ بۇ قېتىمى زەربە داۋۇت موللامغا ئالەمدىكى بارلىق زەربىلەردىن نەچچە ھەسسە ئېغىر بولدى. * - سۇلايمان، ئىشىغى بىرئاز توختىتىپ تۇر، تەكشۈرىمىز، يەنە ساڭا ئىككىنچى قېتىملىق تۇيۇقسىز زەربە، - دەپى بىزگە مەلۇم بولغان گۇرۇپپا باشلىقى. ② ئېغىر شىكەست، قاتتىق زىيان-زەخ-مەت؛ يىگىتنىڭ كالتەك زەربىسى بىلەن ئىككىسى ئىككى ياققا يىقىلدى. * «بالا كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك 1974-يىلى كۈزدە ھېكىمنىڭ 14 ياشلىق قىزى ھېمىدەم تۇيۇقسىز مېڭىسىگە قان چۈشۈپ قازا قىلدى. بۇ مائەم قاينۇسى ئۇنىڭغا ئىككىنچى چوڭ زەربە بولدى.

زەربە بەرمەك ① كەسكىن ھەرىكەت ۋە ھۇجۇم بىلەن ئېغىر زىيانغا ئۇچراتماق؛ باندىنلار كۆزلىگەن نىشانغا يېتىپ بارغۇچە ساقچىلار چىقىرىپ يول بىلەن ئالدىغا چىقىپ توسۇپ زەربە بەردى. * ئۇلار ئالدى بىلەن دۈشمەن قايسى تاغقا كەلسە، نەدە مۆكۈپ تۇرىدىغانلىقىنى، نەدىن چىقىپ ئۇلارغا زەربە بېرىدىغانلىقىنى پىلانلىدى. * - دېمەك، مەن سىزگە زەربە بېرىپ، ئۆچ ئېلىپ، يەتتە قات ئاسماننىڭ قەھرىگە ئېتىۋەتمەكچى ئىكەنمەن - دە! - دەپى ئۇ ئازاب بىلەن ئوسمانغا.

② كۆچمە. مەنى قىلماق، چەكلىمەك، توسماق؛ جازالماق، يوقاتماق؛ سوتسىيالىستىك تۈزۈمنى ئاغدۇرۇش مەقسىتىدىكى ئەكسىل-ئىنقىلابىي جىنايى ھەرىكەتلەرگە كەسكىن تەدبىر قوللىنىپ، قەتئىي زەربە بېرىشىمىز

ھەمدە زۆرۈر بولغان ئالاھىدە قورال-ياراغ-لار بىلەن قوراللانغان بىر خىل ئەترەت، ② ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرىدا، ئىلغار كۈچلەردىن تەشكىللەنگەن ھەمدە مەلۇم ۋەزىپىنى تېز ۋە قىسقا مۇددەت ئىچىدە ئورۇنداش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان ئەترەت كۆزدە تۇتۇلىدۇ؛ زەربىدار ئەترەت سەپ تارتىپ تاغقا قاراپ ماڭدى. بۇ قوشۇن ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى بىلەن تولۇق قوراللانغانىدى. * يېرىم يولغا كەلگەندە سادىرنىڭ «مال يۆتكەش زەربىدار ئەترەت-تى» دىكى يىگىتلەردىن ئىككىسى ئۇنىڭ ئالدىغا، نەسىردىن ئاكنىڭ ئاۋارە بولغانلىقىغا ئالاھىدە ئۆزىغاھلىق ئېيتىپ، تولمۇ كېچىكىپ كەتكەن سادىرنى سوراشتى.

زەربىدارلىق «زەربىدار» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بىز بۇنداق شەرەپلىك، ئەمما جاپالىق ۋەزىپىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا، ياشلارنىڭ زەربىدارلىق، ئاۋانگارت-لىق رولىنى جارى قىلدۇرۇشىمىز كېرەك. * ئانام ھەر كۈنى ئەتكەن ئىككى ئاكام ھەم چوڭ ئاچامنى زەربىدارلىق بىلەن ئىشلەشكە بىللە ئېلىپ چىقاتتى.

زەربىلىك سۈپ. زەربە بېرىدىغان، زەربىسى بار، زەربىگە ئىگە؛ زەربىدار: زامانىنىڭ پالئىسى چۈشتى زەربىلىك، ھاياتىي نوتىلار كۆتۈرگەندە باش. يەنىلا پالئىلار زەربىدە قالدى، بۇ قەدىم دەرىخىنىڭ ياشىغان شېخى؛ * يانترايدۇ شۇنداق چۈشسە ئاي نۇرى، ئاي دالدا ئوچۇق ياتقان سۆڭەككە. مەشئۇم - پالتا كېلىپ تەگدى زەربىلىك، ياش كۆكرەكتە ئۇرۇپ تۇرغان يۈرەككە.

زەربىلىك دولقۇن <فz> ← زەربە دولقۇنى.

باشقىلارغا نەمۇنە بولالايدىغان ئىلغار شەخس؛ ئىشلەپچىقىرىش زەربىدارى. ئۇزۇن سەپەر زەربىدارى. * مول ھوسۇللۇق بۇغداي ئېتىزلىرىدا ئىشلەۋاتقان زەربىدارلار ئەترىتىنىڭ خەلق ئەسكەرلىرى تاڭ سۈزۈلگەندىلا ئىشقا كېلىپ، چاپ-چاپ بىلەن ئىشلەپ، بىر كۈنلۈك ۋەزىپىنى ئورۇنداپ قويغانىدى. ② سۈپ. كەسكىن زەربە بېرىش ئۈچۈن بەلگىلەن-گەن: زەربىدار پولك. * 300 كىشىلىك چارلىغۇچىلار ئەترىتى ئاتلىرىنى قارا تەرگە چۆمدۈرۈپ قايتىپ كەلدى ۋە زۇلقەرنەينىنىڭ زەربىدار قىسمى يېقىنلاپ قالغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى. * ئەسلىمۇلا بەگ قوزغىلاڭچىلار ئىچىدىكى ياش، قاۋۇل يىگىتلەردىن تاللاپ بىر زەربىدار بۆلەك ئۇيۇشتۇرۇپ، شەھەرنىڭ شەرقىي دەرۋازىسىغا ھۇجۇم قىلىپ چىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ دىققىتىنى شەرقىي دەرۋازىغا بۇرماقچى بولدى.

زەربىدار ئايروپىلان <ھەرب> نىشانغا تۆۋەن ھاۋا بوشلۇقىدا تۇرۇپ شىددەت بىلەن ئوت ئاچىدىغان بىر خىل ئايروپىلان. ئادەتتە ئۇ تۆۋەن ھاۋا بوشلۇقىدا ياخشى ئۇچالايدۇ. ئەجەللىك يەرلىرى برونېلار بىلەن قاپلانغان. ئۇنىڭغا يەنە پىلسوت، راکېتا، بومبا قاتارلىقلار ئورۇند-لاشتۇرۇلغان بولۇپ، يەر ئۈستىدىكى قىسىملارنىڭ ئۇرۇش قىلىشىغا بىۋاسىتە ياردەم بېرەلەيدۇ.

زەربىدار ئەترەت ① <ھەرب> جەڭگىۋارلىقى يۇقىرى ئەسكىرىي كۈچلەر-دىن تەشكىللەنگەن، دۈشمەننىڭ مۇداپىئە ئىستېكاملىرىغا تېز ۋە شىددەت-لىك زەربە بېرىش، بۆسۈپ ئۆتۈش قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۈستىگە ئالغان

زەرىپۇرۇش نى (پ) ئالتۇن-كۈمۈش قاتارلىق قىممەت باھالىق زىبۇزىننەت بۇيۇملىرىنى ئېلىپ-ساتقۇچى كىشى: «قىزنىڭ كۆزى قىزىدا» دېگەندەك، ئۇ، زەرىپۇرۇشنىڭ دۈككىنىدىن زىنھار كۆزىنى ئۈزمەيتتى.

زەرىپۇرۇشلۇق «زەرىپۇرۇش» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: زەرىپۇرۇشلۇق قىلماق.

زەرىپۇرۇش نى (پ) <بوت> زەنجىۋىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈم-لۈك. يوپۇرمىقى چوڭ، گۈلى سېرىق كېلىدۇ. يىلتىزسىمان غولى سوقچاق ۋە سۇس سۆسۈن، دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. تەبىئىي ئىسسىققا مايىل بولۇپ، ئۇيۇغان قاننى تارقىتىش، يەل ھەيدەش رولىغا ئىگە. يەنە سېرىق بوياققا خام ئەشيا-مۇ قىلىنىدۇ.

زەرداب نى (پ) ① كۆڭۈل ئىلىشقاندا ياكى قەي قىلغاندا ئېغىزدىن ياندىغان ئاچچىق سېرىق سۇ: ئايىمخان موشىدىن كەتكەندى. ئاغزىدىن يانغان زەرداب سول تەرەپ جاۋىغىيىدىن ئېقىپ قالغانىدى. ② جاراھەتلەنگەن، يارىلانغان ئورگاندىن ئاجرىلىپ چىقىدىغان ياكى ئۇنىڭدا يىغىلىپ قالدىغان سۇيۇقلۇق: ئۇلار ماڭا نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالغاندىن كېيىن مەن ئۇچۇن ھەممە ۋاقت قىش بولۇپ كەلمەكتە. كېيىن، مەن زەرداب سۈيىنى ئىچ دېسىمۇ ئىچمەن! // ئەجەب بىر زامان بولدى، ئالەم چۆرگىلەي دەيدۇ. يۈرەكتىكى زەرداب سۇ، قانغا ئۆرۈلەي دەيدۇ. ③ كۆچمە. دەرد-ئەلەم، ئازاب--ئوقۇبەت، خاپىلىق: - ياق، ئاغىنە، كۆڭۈلگە ئورنىغان زەرداب ئوڭاي تۈگمەيدۇ، - دېدى شوپۇر ماڭا قاراپ. ④ قېتىق ياكى سۈتتىن ئاجرىلىپ چىققان سېرىق

سۇيۇقلۇق: سۈزمە خالتىسى ئاستىدىكى داسقا قېتىقنىڭ زەردابلىرى تامچىلاۋاتاتتى.

زەرداب بولماق روھىي جەھەتتىن ئېغىر ئازاب-ئوقۇبەتكە، ھەسرەتكە، قاتتىق خاپىلىققا دۇچار بولماق؛ قەلبى قاتتىق دەرد-ئەلەمگە تولماق: تولۇن ئايدەك ھۆسنى جانان جۇۋانلار، شاھ ھۈسەن دەپ ئاتام مۇندا بارمىدۇر؟ پەرزەنت ئۈچۈن باغرى زەرداب بولغانلار، ئاتا-ئانام مۇندا تامان بارمىدۇر؟

زەرداب قىلماق قەلبىنى قاتتىق دەرد-ئەلەمگە تولدۇرماق، ئېغىر ئازاب-ئوقۇبەتكە دۇچار قىلماق: ئۆكتەبىر تېڭىدا ئېتىلغان ۋولقان. زالىملار قەلبىنى قىلدى زەرداب-قان. شۇ چاغ جۇڭگومۇ قوزغالدى بىردىن، كۈچ-قۇۋ-ۋەت ئالدى پارلىغان نۇردىن.

زەرداب يۇتماق ئېغىر دەرد-ئەلەم، ھەسرەت چەكمەك؛ روھىي جەھەتتىن قاتتىق ئازابلانماق: ئاشىق بولۇپ ئاھۇ ئەپخان چېكەرسەن، كۆيۈپ-يېنىپ قانۇ زەرداب يۇتارسەن. سەۋر ئەيلىگىن مۇرادىڭغا يېتەرسەن، ھەممەلا زامان مۇنداق تار بولماس. * قۇلاق سالساڭ مۇھەببەت ئەھلىنىڭ پەريادۇئاھىغا، يۈتۈپ زەرداب، پىراقتىن داد دېمەكتىن باشقىچە زار يوق.

زەردابلىق سۈپ. دەرد-ئەلەم چەككەن، دەرد-ئەلەمگە تولغان؛ دەردلىك: باربىتنىڭ مۇڭغا قۇلاق سالغايىسىز، زەردابلىق يۈرەكتىن قىلىدۇ بايان. قۇللارنىڭ جاپالىق كەچمىش كۈنلىرى، باربىتنىڭ تىلىدىن بولىدۇ ئايان.

زەردار سۈپ (پ) قول ئىلىكىدە بار، باي؛ پۇلدار؛ دۆلەتمەن: ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ. ئوۋچى بوۋاي زەردار باي بولۇپ كېتىپتۇ. * شۇ يېلىك-نامرات ئاتا زەردار

سەئىدنىڭ مالىيى، ئۆتتى دەرد-ئەپغان بىلەن، ئوڭ كەلىدى ھېچ تەلىيى.

زەردە ئى (پ) ① ئاشقازاندىكى ئۆت سۇيۇقلۇقى، سەپرا پېتىر ناننى كۆپرەك يەپ قويىسام، زەردەمنى قاينىتىپ قويدۇ. ② كۆچمە. كۈچلۈك غەزەپ، نەپرەت، ئاچچىق: زەردىسى ئۆرلىمەك. * بىركۈنى يېرىم كېچىدە، ئابدۇشۈكۈر مەست كەلگەن پېتىچە ئىچ كىيىملىرى بىلەن ئۇخلاۋاتقان شەرىپىنى ۋارقىراپ ئويغىتىپ زەردە بىلەن سۆزلىدى. زەردە قىلماق ئاچچىقلانماق، غەزەپلەن-مەك: ئۇ سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى-دە، ئادىلغا زەردە قىلدى. * مەستۈرە ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن قانداقتۇر بىر خاپىلىقى بارلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن زەردە قىلىۋاتقانلىقىنى سەزدى. زەردىسى بار قەھر-غەزەپلىك: ئۇ خېلى زەردىسى بار يىگىت.

زەردىسى قاينىماق ① ئاشقازىنى، مەيدىسى ئېچىشىپ، ئاغزىغا ئاچچىق سېرىق سۇ كەلمەك: سېنىڭ زاغرا يېسەك زەردەك قاينامدۇ؟ ② كۆچمە. ئاچچىقى، غەزىپى كەلمەك: كېيىك بىلەن بۇغا، توشقاننىڭ ئىككى يېقىدىن كۆتۈرۈپ ماڭماقچى بولۇۋىدى، سۆسەرنىڭ زەردىسى قايناپ كەتتى. * بۇ چاغدا زەردىسى قايناپ تۇرغان دىلبەر يۈگۈرۈپ بېرىپ ئابلىنىڭ يۈزىگە بىرنەچچە قېتىم تۈكۈرۈپ تاشلىدى. زەردىسى كۈچلۈك ئاچچىقى يامان، قېنى قىزىق؛ ناھەقلىققە چىدىمايدىغان: زەردىسى كۈچلۈك ئادەم. * دادامنىڭ زەردىسى كۈچلۈك، غۇرۇرى ئۈستۈن كىشى بولغاچقا، يېڭى كۈيۈغۈل-نى توي كۈنى كېچىسى بوغۇپ قويۇپ ئاپام بىلەن قېچىپ كەتكەن. زەردىسىگە تەگمەك زىتىغا، يېغىرىغا تەگمەك؛ ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك: نادىرنىڭ

ئۆتكۈر سۆزلىرى تاھىر ئاكامنىڭ زەردىسىگە نازا تەگكەن بولسا كېرەك، ئېھتىمال، ئۇ كۆكۈيۈن چىقۇلغان ئاتتەك چىچاڭشىپ كەتتى. زەردىسى ئۆرلىمەك ئاچچىقى كەلمەك، خاپا بولماق، رەنجىمەك: - چىچىلماك، يالغان بولسا ئوسمان شەھەردىن قايتىپ كەلگەندە كۆرۈرسىز. ئۇمۇ ھەرھالدا قۇرۇق كەلمەس، - دېدىم مەن زەردەم ئۆرلەپ. زەردىسى يامان ← زەردىسى كۈچلۈك: بۇندىن بۇرۇنمۇ ئىكرامنىڭ دادىسىنىڭ ياكى ئاپىسىنىڭ يانچۇقىدىن چەككە-چۈككە پۇل «ئېلىپ» خەجلىگەنلىكى سېزىلىپ قىلىپ، زەردىسى يامان دادىسىدىن تەنبە ئالغان، دەشنىم ۋە شاپلاق يېگەن ئىشلارمۇ بولمىغان ئەمەس.

زەردۇشت ئى <دىن> زەردۇشت دىنىنىڭ ئاساسچىسى. مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 6-، 7-ئەسىر ئارىلىقىدا ياشىغان. ئۇنىڭ تۇغۇلغان جايى ھەققىدىكى قاراشلار ئوخشاش ئەمەس. بەزى ماتېرىياللاردا ئۇنى قەدىمكى پېرسىيەنىڭ غەربىي شىمالىدىكى مىدىيە رايونىنىڭ راگېس دېگەن يېرىدە (ھازىرقى تېھراننىڭ شەھەر ئەتراپى رايونىغا توغرا كېلىدۇ) سېنتاما ئىسىملىك چەۋەنداز ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن دېيىلسە، بەزى ماتېرىياللاردا ئۇ ئەسلى ئەزەربەيجانلىق بولۇپ، ئىران شاھى مانۇ چېر ئەۋلادىدىن بولغان كاھىن سەفىد تۇمان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان دېيىلىدۇ.

زەردۇشت دىنى <دىن> قەدىمكى پېرسىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا قاتارلىق جايلارغا كەڭ تارالغان بىر خىل دىن. ئۇ مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 6-ئەسىردە زەردۇشت تەرىپىدىن پېرسىيە (قەدىمكى

ئىران) نىڭ شەرقىي قىسمىدا يارىتىلىپ، كېيىن تەرەققىي قىلىپ پېرسىيەنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا تارالغان. قۇلدارلىق ۋە دەسلەپكى فېئودالىزم دەۋرىدە ئوتتۇرا ئاسىيا، ئىران ۋە ئەزەربەيجاندا ئاسا-سىسى دىن بولغان. ئۇنىڭ ماھىيىتى دۇئالىزىمدۇر. ئۇنىڭدا بىر-بىرىگە قارشى تىنىمسىز كۈرەش قىلىدىغان ئىككى خۇدا يەنى مەرھەمەتلىك، ياخشى خۇدا ئاھۇرامازدا بىلەن شەپقەتسىز، يامان خۇدا ئەنخراخمانىئۇ (ئارخمان) ۋە ئۇلار باشقۇرغۇچى يورۇقلۇق ئالىمى بىلەن قاراڭغۇلۇق ئالىمى ھەققىدىكى تەلىمات ئالغا سۈرۈلىدۇ؛ ئۇنىڭدا ئوت گۇناھلارنى تازىلىغۇچى سېھىرلىك كۈچ دەپ قارالغاچقا، بۇ دىن ئاتەشپەرەسلىك دىنى؛ مۇخلىس-لىسىرى بولسا «ئاتەشپەرەسلىك» دەپىلىدۇ. بۇ دىندا مۇردىنى يەرگە كۆمۈش ياكى كۆيدۈرۈش مەنىسى قىلىنىدۇ. جاننىڭ ئۆلمەسلىكى ۋە ئۇنىڭ ئەبەدىيلىكى تەكىتلىنىپ، جەننەت ۋە دوزاخ ئېتىراپ قىلىنىدۇ.

زەردىگۆش سۈپ (پ) يېزىق. غەزەپتىن،

ئۆرتەنگەن، ئېزىلگەن؛ ياندى چولپانى ئۆمىدىنىڭ زەردىگۆش دىللار ئارا، ياسىدى تاشقىن-قىيان دەريا-ئېقىن، جىلغا-جىرا. زەردىگۆش بولماق غەزەپتىن ئۆرتەنمەك، ئېزىلمەك، زەخمىلەنمەك؛ قەدىمدىن تارتىپ دەرد-ئەلەمدە زەردىگۆش بولۇپ ئۆلگەن ئادەملەر ئاز ئەمەس.

زەردىگۆش قىلماق غەزەپتىن ئۆرتەندۈ-رۈپ زىدە قىلماق؛ ئەزمەك؛ ئۇ، قىزنىڭ يۈرەكىنى زەردىگۆش قىلىدىغان غەلىتە گەپ-سۆز-لىرىدىن بىراقلا خالاس بولۇش ئۈچۈن، كۈننىڭ پاتراق چىقىشىنى كۈتۈپ، ھويلىنى ئاستا

ئايلاندى. * باياتىنى خورلۇقلارغا خوتۇننىڭ بەگباشلىقى قوشۇلۇپ غوجىنى زەردىگۆش قىلدى. **زەردىلىك سۈپ ①** غەزىپى كۈچلۈك، ئاچچىقى يامان، مەجەزى ئىتتىك، ئاسان ئاچچىقلىنىدىغان؛ ئابلىكىم ئۇستىخانلىق، بەرجەس بولۇپ، تېخى ئۆيلەنمىگەن زەردىلىك يىگىت ئىدى. ② زەردە ئارىلاش، غەزەپ-لىك، غەزەپنى ئىپادىلەيدىغان؛ زەردىلىك گەپ. // - قېنى، نېمە ئادەملىكىڭنى سەن دەپ باققىن، مۇنكىر-نەكىر ئالدىغا بارغاندا ھېساب بېرەلمەي قالماي، - دەپدى سۈگۈنلەن ئالتۇن چىشقا زەردىلىك قاراپ. * - بولدى، ئۇنداقتا، 15 سەر تەڭگە تەييارلا، ئورۇنۇڭغا ئەنە شۇ تەڭگەك بارىدۇ، - دەپدى زەردىلىك ھىجىيىپ يۈز بېشى.

زەررە (ئە) ① ئى <خىم> ماددىلارنىڭ

كۆزگە كۆرۈنەر-كۆرۈنمەس ئەڭ كىچىك بىرلىكى: 103 خىل ئېلېمېنت سان-سۈپەت جەھەتلەردىن ھەرگىز بىر-بىرىگە ئوخشىمىسۇ، ئەمما ئۇنىڭ ئەسلىي زەررىلىرى بىر خىل ماددا بولغان ئاتوملاردىن ئىبارەت. * قۇياش ئۇپۇقتىن بىر غېرىچچە كۆتۈرۈلۈپ، كائىناتتىكى ھەربىر ئۇششاق زەررىلەرمۇ نۇرغا تويۇنغان مەزگىلدە كۆرسەتكۈچ بارماق كۈنۈپىكىنى ئارقا-ئارقىدىن بىرنەچچە قېتىم بېسىشنى ئۈنۈمدى. ② سۈپ. ئىنتايىن ئاز، بەك كىچىك، كىچىككىنە زەردىچە: ياساۋۇللار بوۋايغا ئوغلىنى، مومايغا قىزىنى يېتىلتىپ، پۈتمىنى يەرگە تەگكۈزمەي، زەررە ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەي شاھنىڭ ئالدىغا ھەيدەپ كېلىپتۇ.

زەردىچە ① ئى <فىز> ئەڭ كىچىك زەررە،

ئەڭ كىچىك بۆلەكچە: ھاۋا تەركىبىدىكى زەردىچىلەرنى بەزىدە كۆز بىلەن كۆرۈش مۇمكىن. ② سۈپ. ئازراق، ئازغىنە؛ كىچىككىنە: بۈگۈن تۇرپان باشقىچە بولۇپ،

ھاۋادا زەررىچە بۆلۈنۈپ يوق ئىدى.
زەررىچىلىك سۈپ. زەررىچە چوڭلۇقتىكى،
 زەررىدەك؛ قىلچىلىك؛ قورغان ئۈچۈن بولغان
 بۇ جەڭ بىرنەچچە يۈز چاقىرىغا سوزۇلغان
 فرونت بويلاپ باشلانغان چوڭ جەڭنىڭ
 زەررىچىلىك قىسمى ئىدى. // بەلىنىڭ دوكلۇقى
 كۆڭۈلنىڭ قىغىرىلىقىدىن زەررىچىلىك ياخشى
 ئەمەسلىكىنى ئۆزىمىزمۇ ئېتىراپ قىلىمىز.

زەرقۇن نى (پ) <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر
 ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق،
 سامان غوللۇق مەنزىرە ئۆسۈملۈكى.
 غولى تىك، يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكىلدە
 بولۇپ نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى قىزىل،
 سېرىق ياكى ئاق رەڭلەردە، باشسىمان
 گۈل رېتىدە كېلىدۇ، سىرتىدا كۆپ ساندا
 تەڭگە شەكىلىدىكى ئورنىغۇچى ياپراقچىلىرى
 بولىدۇ. ئادەتتە تېرىپ كۆپەيتىلىدۇ.
 ئەسلىي ماكانى ئاۋستىرالىيە بولۇپ،
 ھازىر مەملىكىتىمىزدىمۇ ئۆستۈرۈلمەكتە.

زەرگەر نى (پ) ئالتۇن، كۈمۈش قاتارلىق
 قىممەت باھالىق مېتاللاردىن ھەر خىل
 زىننەت بۇيۇملىرى ياسايدىغان ئۇستا؛
 ئالتۇن قەدرىنى زەرگەر بىلەر (ماقال). *
 بۇرۇننىڭ بۇرۇنسىدا، بىر ياش زەرگەر
 ئۆتكەنكەن، زىبۇننەت بۇيۇملىرىنى ياساشتا
 ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان ھۈنەرۋەن يوق ئىكەن.
زەرگەرچىلىك (توغرىسى: زەرگەرلىك)
 ← **زەرگەرلىك.**

زەرگەرلىك «زەرگەر» سۆزىنىڭ كەسىپ
 نامى: زەرگەرلىك قىلماق. * ئوبۇل ھەسەن
 ئىبنى تاھىرنىڭ زەرگەرلىك قىلىدىغان بىر
 دوستى بار ئىكەن. ئۇ كىشى بۇ ئىشلاردىن
 خەۋەردار ئىكەن.

زەرلىك سۈپ. زەرى بار، زەر باسقان،
 زەر گۈللۈك؛ زەرلىك تاۋار. زەرلىك كۆڭلەك.

* ئاسىيە گۈللۈك نىلوندىن كۆڭلەك كىيگەن،
 چېچىنى ئېگىز قىلىپ تۇرۇپ، زەرلىك گاز
 ياغلىقىنى بويىغا سېلىۋالغانىدى. * ۋادىلىرىڭ
 زەپ گۈزەل زەرلىك كەشتە باسقاندەك، مول
 ھوسۇلنىڭ كانسەن كەڭ يېيىلغان داستىخانىدەك.
زەرنەپ نى (پ) <بوت> ← **زەرنەپ**
دەرىخى.

زەرنەپ دەرىخى <بوت> زەرنەپ
 دەرىخى ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل
 تۇرىدىغان دەرەخ. قوۋزىقى جىگەر رەڭ،
 يوپۇرمىقى يېپسىمان بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ
 ئۆسىدۇ. ئاتىلىق گۈلى يېشىل قوڭۇر،
 ئانىلىق گۈلى يېشىل، مېۋىسى تۇخۇم
 شەكىلدە بولىدۇ. ياغىچى قاتتىق، ئوتتۇرد-
 سى جىگەر رەڭ بولۇپ، ئۇنىڭدىن نازۇك
 ئەسۋابلار ۋە قەلەم قاتارلىقلار ياسىلىدۇ.

زەرنىخ نى (پ) <گېئول> بىر خىل مىنېرال.
 ئاساسلىق تەركىبى ئارسىن سۇلىفىد.
 ئۇ كاۋا چېچكى رەڭدە بولۇپ، پارقرايدۇ.
 ئادەتتە رەڭلىك ئەينەك، دېھقانچىلىق
 دورىسى، بويلاق ماتېرىيالى قاتارلىقلارنى
 ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ، ئۇنىڭدىن يەنە زەھەر-
 نى ياندۇرىدىغان دورىمۇ تەييارلىنىدۇ.

زەقۇم نى (ئە) يېزىت. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىدۇ-
 خان دوزاختىكى ناھايىتى ئاچچىق مېۋە؛
 باتىنى زەقۇم بىلەن تولغان بىلاندنىمۇ بەتتەر،
 شەپشەكى جادۇ كەبى شۇملۇقتا شەپتاندىن
 ئۆتەر. * ئاچچىق دەپ بۇشايماندىن قاچىغۇ-
 لۇق، بىلسەن بال قەدرىنى، يېسەك زەقۇم.

زەكەر نى (ئە) <ئانات> ئەرلەر ۋە بەزى
 سۈت ئەمگۈچى ئەركەك ھايۋانلارنىڭ
 كۆپىيىش ئەزاسىنىڭ بىر قىسمى. ئىچىدە
 تۈۋرۈك ھالىتىدىكى ئۈچ تال بۆلۈتسىمان
 نەپچە، ئوتتۇرىسىدا سۈيدۈك يولى بولىدۇ.
زەككى سۈپ (ئە) ئۆتكۈر، زېرەك، ئەقىللىق؛

ھوشيار: ئەخمەتجان قاسىمى ھەققە تەن چىچەن، زەكىي ئادەم ئىدى.

زەگۈندە ئى (پ) تام ئۇلى ياكى سۇپا قىرغاقلىرىغا ئورنىتىلغان ياغاچ. ئادەتتە ئۇ تام ئۇلىنىڭ زەيلىشىشى ياكى سۇپا قىرغاقلىرىنىڭ بۇزۇلۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش رولىنى ئوينايدۇ: ھاۋا ئاخۇن بىلەن مەزىمەت پىشايۋاننىڭ زەگۈندىسىدە ئولتۇرۇپ، دادىسىنىڭ باغدىن قايتىپ چىقىشىنى كۈتمەكتە ئىدى. * يۈسۈپ چوڭ سۇپىنىڭ زەگۈندىسىدە ئولتۇراتتى.

زەگۈندىلىك ① سۈپ. زەگۈندىسى بار، زەگۈندە ئورنىتىلغان: ئۇ سەيدىنقارىيىنىڭ خېتىنى ھويلىدىكى زەگۈندىلىك سۇپىدا تۇرۇپلا ئوقۇدى. ② ئى. بىناكارلىقتا زەگۈندە ئورنىتىدىغان جاي. ③ ئى. زەگۈندە بولىدىغان ھەم زەگۈندىلىك رولىنى ئوينايدىغان نەرسىلەر.

زەڭ I ئى (پ) داغ، دات، كىر: زەڭ باسماق. زەڭ قاپلىماق. * يېشىل مەخەل لىباس كىيىدى دالا گويىكى ئۈستىگە، كۆتۈردى دىلىدىكى زەڭنى چىرايلىق باغۇبۇستانلار. **زەڭ باسماق** داتلاشماق، كىرلەشمەك، داغ چۈشمەك: مەن جاۋاب ئورنىغا، ئۇنىڭ پۇللىرىنى ساناپ چىقىم، بىر تال ئالتە پۇللۇق تەڭگىدىن باشقىسى، بىر پۇللۇق، بەش پۇللۇق زەڭ باسقان چاقىلار بولۇپ، كۆپتىن بېرى يىغىلىپ كەلگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * باسمىۈن دىلىنى نىپاقنىڭ زەڭلىرى، باشلا كۆپنىڭ تىلىكىدۇر ئىتتىپاق.

زەڭ II (توغرىسى: زەن) ← **زەن. زەڭگەر** سۈپ (پ) يېشىل بىلەن كۆك ئوتتۇرىسىدىكى، ئاچ ھاۋا رەڭ، ماۋى: زەڭگەر ئامغىبول. زەڭگەر ياقۇت. * زەڭگەر ئاسماندا بۇلۇتلار ئۈزۈمەكتە ئىدى. * كۆپكۆك

تىنىق ئاسماندىكى پىلىداپ يېنىۋاتقان كۆكۈچ يۇلتۇزلار سەھەر قۇياشنىڭ تەڭرىتاغ ئۈستىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان زەڭگەر نۇرلىرى ئارىسىدا ئاستا-ئاستا ئۆچۈپ بارماقتا ئىدى.

زەڭگەر رەڭ ① كۆك رەڭ بىلەن يېشىل رەڭنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان بىر خىل رەڭ. ئۇنىڭ دولقۇن ئۇزۇنلۇقى 470-500 مىللىمىكرون كېلىدۇ. ② شۇ خىل رەڭگە ئىگە ياكى شۇ خىل رەڭدە بويالغان: زەڭگەر رەڭ ياغلىق، زەڭگەر رەڭ كۆڭلەك.

زەڭگەر شىپات <كېۋىل> بىر خىل مىنېرال، خىمىيىلىك تەركىبى $AI_2(SiO_4)O$. كرىستاللىرى ياپىلاق تۈۋرۈك شەكىلدە بولۇپ، زەڭگەر ياكى كۈل رەڭ كېلىدۇ، ئەينەك پارقراقلىقىغا ئىگە. ئادەتتە ئالىي دەرىجىدىكى ئوتقا چىداملىق ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ.

زەڭگەر ياقۇت <كېۋىل> ← **كۆك يا-قۇت**.

زەڭگى ئى (پ) ئافرىقىنىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنى تەشكىل قىلغۇچى قارا تەنلىك-لەر ئىرقىغا مەنسۇپ كىشى؛ نېگىر.

زەللە ئى (ئە) مېھماندارچىلىق، توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغلاردا كەلگەن مېھمانلارنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە ياكى كېلەلمىگەن مېھمانلارغا ئاتاپ بېرىلىدىغان يېمەكلىك: زەللە ئالماق. زەللە قىلماق. * تۆرنى ئالغان ھېساب ئەمەس، زەللە ئالغان ھېساب (ماقال). * ئۇ زامانلاردىكى تويلاردا ئەرلەر پۇلۇدىن كېيىنلا دۇئاغا قول ئېچىشسا، ئاياللار زەللە تالىشىپ يەنە بىرتالاي ۋاقىتنى ئالاتتى.

زەللە قىلماق زەللە تەييارلىماق، زەللە بەرمەك: سايىم ئاكام شۇنداق ئادەمكى، ھەر قېتىم چىققىنىمىزدا بىر پاقاننىڭ بېشىنى

زەمبۇرۇغلار ئۈچەككە كىرگەندە، ئۇلارنىڭ نۇرغۇنلىغان يىپىچىلىرىدىن شار ياكى كالىلەك ھالەتتە شەكىللىنىدىغان ماددا كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇنىڭ يۈزى قاتتىق بولۇپ، قارا كېلىدۇ، ئادەتتە ئۇ يېتىلىپ يېڭى ئۆسۈملۈك تېنىگە ئايلىنالايدۇ.

زەمبۇرۇغ خىلىدىكى ئۆسۈملۈكلەر <بوت> تەركىبىدە خلوروفىل بولمايدىغان، چەتتىن ئوزۇقلىنىدىغان تۆۋەن دەرىجىدىكى بىر خىل ئۆسۈملۈك تۈركۈمى. باكتېرىيە، يېپىشقا باكتېرىيە، ئاكتىنومىتسىن ۋە زەمبۇرۇغ قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلاردا خلوروفىل بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزى ئوزۇقلۇق ئىشلەپچىقىرالمىدا، شۇڭا تەييار ئوزۇقلۇقلارغا تايىنىپ پارازىت ياكى چىرىتىش ئۇسۇلى ئارقىلىق ياشايدۇ.

زەمبۇرۇغ يىپىچىسى <بىئول> زەمبۇرۇغ تېنىنى تەشكىل قىلغۇچى يىپىسىمان توقۇلما. ئوزۇقلۇقلارنى سۈمۈرەلەيدۇ. ئۇ يەنە جىنسىز كۆپىيىش رولىنىمۇ ئۆتەيدۇ.

زەمبۇرۇغلۇق سۈپ. تەركىبىدە زەمبۇرۇغ بولغان، زەمبۇرۇغ ئارىلاشقان: زەمبۇرۇغلۇق يىلتىز.

زەمبۇرۇغلۇق يىلتىز <بوت> بەزى زەمبۇرۇغلار بىلەن يۇقىرى دەرىجىلىك ئۆسۈملۈك يىلتىزلىرىنىڭ بىرلەشمە تەنچىسى. ئۇ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ: بىرى، سىرتقى زەمبۇرۇغلۇق يىلتىز بولۇپ، زەمبۇرۇغ يىپىچىلىرى يىلتىز قىسمىنىڭ ھۈجەيرە ئارىلىقىدىكى يوشلۇققا جايلىشىدۇ ھەمدە يىلتىز سىرتىنى غىلاپقا ئوخشاش ئورنىتىدۇ؛ يەنە بىرى، ئىچكى زەمبۇرۇغ-لۇق يىلتىز بولۇپ، زەمبۇرۇغ يىپىچىلىرى يىلتىز قىسمىنىڭ ھۈجەيرىسى ئىچىگە

كېسىدۇ. قايتىشىمىزدا بولسا، ھەربىرىمىزگە بىر سېۋەتتىن مېۋە، بىر كىلوگرام كەلگۈدەك پىششىق گۆش زەللە قىلىشنى ئۈنتۈمايدۇ.

زەللىچى ئى. زەللە ئېلىشنى ياخشى كۆرىدىغان، زەللىگە ئامراق ئادەم: زەللىچى موللام.

زەللىل سۈپ (ئە) خار، تۆۋەن، پەس: سەن بىزنىڭ مۇشۇ تۇرقىمىزغا قاراپلا بىزنى زەللىل كۆرەمسەن؟

زەمباقى ئى. دىئال. كۆك بىلەن يېشىل ئارىلىقىدىكى رەڭ.

زەمبۇرۇغ ئى <بىئول> تۆۋەن دەرىجىلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر تىپى. خلوروفىل بولمايدۇ، يېپىچە تېنىدە روشەن ھالدا ھۈجەيرە يادروسى بولۇپ، جىنسىلىق ياكى جىنسىز سېپورىلار ئارقىلىق كۆپىيىدۇ. ئاساسلىقى يېپىچە تېنىگە تايىنىپ سىرتقى مۇھىتتىكى تەييار ئوزۇقلۇق ماددىلارنى سۈمۈرۈش ئارقىلىق ھايات كەچۈرىدۇ. ئادەتتە باشقا ماددىلار ئۈستىدە پارازىت ياشايدۇ، تەبىئەت دۇنياسىغا كەڭ تارقالغان. مەسىلەن، ئېچىنقۇ زەمبۇرۇغى، پېنىتسىللىن ياساشقا ئىشلىتىلىدىغان پېنىتسىللىئوم زەمبۇرۇغى، يېمەكلىكلەردىن موگۇ ۋە قارىغاي موگۇسى، كىيىم-كېچەك-لەر چىرىگەندە پەيدا بولىدىغان تىۋىتقا ئوخشاش نەرسىلەر، بەزى كېسەل قوزغاتقۇچى مىكروبلار ۋە باشقىلار.

زەمبۇرۇغ توپلىمى <بىئول> يەككە ھالىدىكى زەمبۇرۇغ تەنچىسى ياكى سېپورىلار قاتتىق ئۆستۈرگۈچلەردە يېتىلىپ كۆپەيگەندىن كېيىن شەكىللەنگەن مىكرو ئورگانىزملارنىڭ كۆز بىلەن كۆرۈلگىلى بولىدىغان توپى.

زەمبۇرۇغ تۈگۈنچىسى <بىئول> بەزى

ئورۇنلىشىدۇ. زەمبۇرۇغلۇق يىلتىزدىكى زەمبۇرۇغلار سۇ ۋە ئوزۇقلۇقلارنى سۈمۈرۈپ يىلتىزنى تەمىنلەيدۇ ھەمدە يىلتىزدىن ئورگانىك ماددىلارنى ئالىدۇ. ئۇلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت ئورتاق ياشاش مۇناسىۋىتىدۇر.

زەمبىرەك نى (پ) <ھەرب> دۈشمەننىڭ جانلىق كۈچلىرىگە تالاپەت يەتكۈزۈش ھەمدە مۇداپىئە ئىنشائاتلىرىنى بۇزۇش ئۈچۈن مەخسۇس ياسالغان ئېغىر تىپتىكى بىر خىل قورال، توپ. **زەمبىرەك ئوقى** <ھەرب> ← توپ ئوقى.

زەمبىرەكچى نى. زەمبىرەك ئاتقۇچى، توپچى. **زەمبىل** نى (پ) ئىككى پاراللېل دەستىنىڭ ئوتتۇرىسىغا دەرەخ نوتىسىدىن چوڭقۇرراق قىلىپ توقۇلىدىغان ياكى تاختا بېكىتىلىدىغان، توپا، قىغ، تاش قاتارلىقلارنى توشۇش ئۈچۈن تەييارلانغان ئەمگەك قورالى؛ زەمبىل توقۇماق. زەمبىل كۆتۈرمەك. * - ئۆلگەن بولسا مەيلى، زەمبىلگە سېلىپ ئۈستىنى يېپىپ قويۇش! قايتقاندا ئالغاچ كېتىمىز، - دېدى ئوفتسىر بۆرىدەك ھۇۋلاپ. **زەمبىل غالتەك** ئۈستى زەمبىلگە ئوخشايدىغان، ئاستىغا چاق بېكىتىلگەن غالتەك. **زەمبىلگە چۈشمەك** قىماردا ئۇتتۇرۇپ، ياكى تىجارەتتە زىيان تارتىپ چىق قەرزدار بولۇپ قالغاندا، شۇ ئىشنى ئىككىنچى قىلماسلىققا ئامما ئالدىدا قە- سەم قىلىپ قەرزنى تۆلىمەي يېتىۋالماق؛ ئۆلۈكىنى ئارتماق؛ قاسىم نۇرغۇن پۇل ئۇتتۇرۇپ قويۇپتىكەن، ئاڭلىساق زەمبىلگە چۈشۈپ يېتىۋاپتۇ ئىشى، ئەمدى ئوينىمىغۇدەك.

زەمبىلچى نى ① زەمبىل توقۇش، ياساش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى؛

- ھوي، سىز ئۇستا زەمبىلچى ئىكەنسىزغۇ؟ - دېدى ئۇ مېنىڭ زەمبىل توقۇغىنىغا ھەيران بولۇپ. ② زەمبىل بىلەن بىرنەرسە توشۇغۇچى كىشى؛ كەتمەنچىلەر بىر تەرەپتە، زەمبىلچىلەر بىر تەرەپتە ئەترەت باشلىقىنى كۈتۈپ تۇراتتى.

زەمبىلچىلىك «زەمبىلچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ زەمبىلچىلىك بىلەن شۇغۇللانماق.

زەمچە نى (پ) <خىم> ① بەزى مېتال سۇلفاتلىرىنىڭ سۇلۇق كرىستاللىرى، مەسىلەن، كۆكتاش، تۆمۈر (II) سۇلفات قاتارلىقلارغا ئوخشاش. ② بىر خىل ئانتورگانىك بىرىكمە يەنى كالىي سۇلفات بىلەن ئاليۇمىن سۇلفاتىنىڭ سۇلۇق مۇرەككەپ تۇزى. ئۇ رەڭسىز، سۈزۈك كرىستال بولۇپ، خىمىيىۋى تەركىبى $KAl(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$. سۇلۇق ئېرىتمىسىنىڭ تەمى قىرتاق. ئادەتتە ئۇ سۇنى سۈزۈلدۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنى يەنە خۇرۇمچىلىق، قەغەزچىلىك، بۇياقچىلىق قاتارلىق كەسىپلەردە ئىشلىتىشكە، ئۇنىڭدىن تىزىپ ۋە قورغۇچى دورىلارنى ياساشقا بولىدۇ.

زەمزەم نى (ئە) مەككە شەھىرىدىكى كەبىنىڭ يېنىغا جايلاشقان مەشھۇر قۇدۇق. مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ سۈيىنى تەۋەبەتلىك ھېسابلاپ ئىچىدۇ ۋە ئۆز يۇرتلىرىغا ئېلىپ كېتىدۇ.

زەمزەم سۈيى مەككىدىكى مۇقەددەس ھېسابلانغان زەمزەم قۇدۇقىنىڭ سۈيى؛ زەمزەم سۈيى ئىچمەك. * ھېچكىمۇ قولنى تەڭكۈزمىگەن زەمزەم سۈيى قۇيۇلغان كونا چۆڭكۈن كۈمۈش يالىتىلغان داسقا چىلاقلىق تۇراتتى.

زەن نى (ئە) ئوي، پىكىر؛ خىيال، زېھىن؛

نەزەر، دىققەت: زەن سالماق.

زەن سالماق دىققەت بىلەن قارىماق، نەزەر تاشلىماق، كۆزەتمەك: ل. مۇتەللىپ بىلال ئەزىزىگە بوزا قۇيۇش بىلەن بولۇپ كېتىپ، كىرگەن كىشىگە زەن سالدى. *

سابىر تۆمۈر ئاتىنىڭ سۆزلىرىنى زەن سېلىپ ئاڭلىدى ۋە بەزى نەرسىلەرنى يېزىۋالدى.

زەن قويماق ← زەن سالماق: زەن قويۇپ قارىماق. * باتۇر تاغا بىرەر ھەرىكەتنى ئۆگەتكەندە سۇتۇق تازا زەن قويۇپ كۆرۈپ تۇرغاندىن باشقا ئۆزى قايتا-قايتا مەشق قىلاتتى. * لۇتپۇللا بۇ ئايالنىڭ سۆزىدىن بارغانسېرى تەسىرلىنىشكە باشلىدى. باشتىكى پەسەنت قىلماسلىق كۆز قارىشىدىن يېنىپ، ئەمدى جىددىي زەن قويۇپ ئاڭلاپ ئولتۇردى.

زەنجىر ئى (پ) ① مېتال ھالقىلارنىڭ رەتلىك ھالدا بىر-بىرىگە ئۆتكۈزۈلگەن تىزمىسى: تۆمۈر زەنجىر. سائەت زەنجىرى. * تەلۋە تەپسە زەنجىر ئۆزى (ماقال). ② ئىشىك ياكى دەرۋازىلارنى تاقاشتا ئىشلىتىلىدىغان ئىلگەك: ئانلىق ئەسكەر قىلچىنىڭ سېپىنى تاشلاپ، ئېگەردىن ئېگىشتى-دە، ئىشىكنىڭ زەنجىرىنى ئاچتى. ③ مەھبۇسلارنىڭ قولى، پۇتى ياكى بويىغا سېلىنىدىغان تۆمۈر ھالقا؛ كىشەن: گالىتۇكۆك لېنىنىڭ بايرىقىدىن بىر پارچە، بۇ سەن ئۈچۈن ئىپتىخار، بۇ ئەڭ ئۇلۇغ شەرەپ-شان. ئۇ چاغلاردا كىيەتتۇق ياقىسى يوق كۆڭلەكنى، بويىنىمىزغا بايلارنىڭ زەنجىرلىرى سېلىنغان. ④ <ماشىن> ۋېلىسپېت، مۇتسىكىلت ۋە تۇرلۇك مېخا-نىزمىلاردىكى ھەرىكەت ئۇزارتقۇچى قۇرۇلما. ئادەتتە كىچىك-كىچىك بۆلەكلەر-نىڭ بىر-بىرىگە تەرتىپ بويىچە چېتىلىشى ئارقىلىق تۈزۈلىدۇ: ۋېلىسپېت زەنجىرى. زەنجىر تاپان تراكتور. ⑤ <فىز> ئۈزلۈكسىز

سىستېما ياكى لىنىيە ھاسىل قىلغۇچى ئېلېكتىر ئەسۋابلىرى بىرىكمىسى: ئېلېكتىر زەنجىرى. ⑥ <خىم> خىمىيىۋى بىرىكمىلەردە-كى ئېلېمېنت ئاتوملىرى بىلەن باغدىن تۈزۈلگەن ھەمدە ئۇلارنىڭ بىرىكىشى ھالىتىنى كۆرسىتىدىغان سىخېما. ⑦ كۆچمە. ئاسارەت، قۇللۇق: شۇ كۈنلەردە ئەركىن خاھىشنى چىرماپ تۇرغان جاھالەت زەنجىرى بىر-بىرىنى چىن يۈرەكتىن ياخشى كۆرۈشكەن يىگىت ۋە قىزنىڭ خالىغانچە ئۇچرىشىغا توسالغۇ بولاتتى.

زەنجىر تاپان <سانا> تراكتور، تانكا قاتارلىقلارنىڭ چاقىغا ئورالغان زەنجىر شەكىللىك مېتال قۇرۇلما. قاتناش قورال-لىرىغا بۇ خىل قۇرۇلما ئورنىتىلغاندا، بىرلىك يۈزگە چۈشىدىغان بېسىمنى ئازايتىپ تارتىش كۈچىنى ئاشۇرغىلى ھەمدە ئوي-دوڭغۇل، ئويما-دۆڭ ۋە لاي-پاتقاقلاردىكى مېڭىش سۈرئىتىنى تېزلەتكىلى بولىدۇ.

زەنجىر توپ <تەن> بىر خىل تەنتەربىيە ئەسۋابى. تۆمۈر ياكى مىستىن ياسىلىدۇ، ئۈستىگە زەنجىر ياكى تۇتقۇچ ئورنىتىلىدۇ.

زەنجىرسىز سۈپ. زەنجىرى يوق، زەنجىر بېكىتىلمىگەن: زەنجىرسىز سائەت. زەنجىرسىز ئىشىك.

زەنجىرسىمان سۈپ. زەنجىرگە ئوخشايدىغان، بىر-بىرىگە ئۇلىنىپ كەتكەن: زەنجىرسىمان مۇناسىۋەت. زەنجىرسىمان ئۆي. * كىشى ھەرىكەت قىلىشتىن ئىلگىرى مېڭىسدە نېمە ئۈچۈن ۋە قانداق ھەرىكەت قىلىشى ئۈستىدە ئويلىنىدۇ، بۇ بىر زەنجىرسىمان مۇرەككەپ پىسخىكىلىق ھەرىكەت. * <ئوتقا چىققان خوتۇننىڭ ئوتتۇز ئېغىز سۆزى بار> دېگەندەك،

نەزەر، دىققەت: زەن سالماق.

زەن سالماق دىققەت بىلەن قارىماق، نەزەر تاشلىماق، كۆزەتمەك: ل. مۇتەللىپ بىلال ئەزىزىگە بوزا قۇيۇش بىلەن بولۇپ كېتىپ، كىرگەن كىشىگە زەن سالدى. *

سابىر تۆمۈر ئاتىنىڭ سۆزلىرىنى زەن سېلىپ ئاڭلىدى ۋە بەزى نەرسىلەرنى يېزىۋالدى.

زەن قويماق ← زەن سالماق: زەن قويۇپ قارىماق. * باتۇر تاغا بىرەر ھەرىكەتنى ئۆگەتكەندە سۇتۇق تازا زەن قويۇپ كۆرۈپ تۇرغاندىن باشقا ئۆزى قايتا-قايتا مەشق قىلاتتى. * لۇتپۇللا بۇ ئايالنىڭ سۆزىدىن بارغانسېرى تەسىرلىنىشكە باشلىدى. باشتىكى پەسەنت قىلماسلىق كۆز قارىشىدىن يېنىپ، ئەمدى جىددىي زەن قويۇپ ئاڭلاپ ئولتۇردى.

زەنجىر ئى (پ) ① مېتال ھالقىلارنىڭ رەتلىك ھالدا بىر-بىرىگە ئۆتكۈزۈلگەن تىزمىسى: تۆمۈر زەنجىر. سائەت زەنجىرى. * تەلۋە تەپسە زەنجىر ئۆزى (ماقال). ② ئىشىك ياكى دەرۋازىلارنى تاقاشتا ئىشلىتىلىدىغان ئىلگەك: ئانلىق ئەسكەر قىلچىنىڭ سېپىنى تاشلاپ، ئېگەردىن ئېگىشتى-دە، ئىشىكنىڭ زەنجىرىنى ئاچتى. ③ مەھبۇسلارنىڭ قولى، پۇتى ياكى بويىغا سېلىنىدىغان تۆمۈر ھالقا؛ كىشەن: گالىتۇكۆك لېنىنىڭ بايرىقىدىن بىر پارچە، بۇ سەن ئۈچۈن ئىپتىخار، بۇ ئەڭ ئۇلۇغ شەرەپ-شان. ئۇ چاغلاردا كىيەتتۇق ياقىسى يوق كۆڭلەكنى، بويىنىمىزغا بايلارنىڭ زەنجىرلىرى سېلىنغان. ④ <ماشىن> ۋېلىسپېت، مۇتسىكىلت ۋە تۇرلۇك مېخا-نىزمىلاردىكى ھەرىكەت ئۇزارتقۇچى قۇرۇلما. ئادەتتە كىچىك-كىچىك بۆلەكلەر-نىڭ بىر-بىرىگە تەرتىپ بويىچە چېتىلىشى ئارقىلىق تۈزۈلىدۇ: ۋېلىسپېت زەنجىرى. زەنجىر تاپان تراكتور. ⑤ <فىز> ئۈزلۈكسىز

مولېكۇلىسىدىكى كاربون ئاتوملىرى زەنجىر شەكلىدە جايلاشقان كاربون گىدرىتلار. مەسىلەن، پروپاننىڭ مولېكۇلىسىدىكى ئۈچ دانە كاربون ئاتومى زەنجىرسىمان جايلاشقان.

زەنجىر-كشەن زەنجىر ۋە كشەن: يۈسۈپ بەگ ئەھمەد بەگنى تولا تەڭلىككە سالغاندىن كېيىن ئاكسىنىڭ يۈزىگە كېلەلمەي، بۇ ئىككىلەرنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈپ، نادىرخان بىلەن ئايخاننىڭ پۇت-قوللىرىدىن زەنجىر-كشەنلەر-نى ئېلىپ تاشلاپ، ئازاد قىلىپ قويۇپ بەردى.

زەنجىرلەتكۈزمەك «زەنجىرلىمەك» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: قەيسەر پاتىسىگە ئىشكىنى ئىچىدىن زەنجىرلەتكۈ-زۇپ بولۇپ، ئاندىن ئۆزى يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كېتىپ قالدى.

زەنجىرلەتمەك «زەنجىرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەنۋەر ئاپىسىغا ئېيتىپ، ئىشكىنى سىرتتىن زەنجىرلىتىپ قويدى.

زەنجىرلەشمەك «زەنجىرلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار دەرۋازىلىرىنى زەنجىرلىشىپ بولۇپ ئوك تەرەپتىكى خالتا كۆچىغا كىرىپ كېتىشى.

زەنجىرلەكسىز سۈپ. زەنجىرلەپ قويۇلمىغان، زەنجىرلەنمىگەن: «جالاق» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ زەنجىرلەكسىز ئىشك ئېچىلىپ كەتتى.

زەنجىرلەكلىك سۈپ. زەنجىرلەپ قويۇلغان، زەنجىرلەنگەن، زەنجىر بىلەن ئېتىلگەن: ئۇ جەننەت ئاچىنىڭ «ئىشك زەنجىرلەكلىك» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، راھەتلىنىپ تىن ئالدى ۋە دېرىزە يېنىغا يۈكۈندى.

زەنجىرلەنمەك «زەنجىرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: پالنىپ، پۇت-قولى زەنجىرلەنگەن بۇ كىشى ئۆز ھاياتىنىڭ ئەڭ

خۇرىشىدە نىڭ زەنجىرسىمان سۆزلىرىنىڭ ھېچ ئاخىرى چىقمايۋاتاتتى.

زەنجىرسىمان ئەقلى خۇلاسى <لوگ> بىرىككەن خۇلاسىنىڭ قىسقارتىلغان شەكلى. - بۇنىڭدا ھەربىر باشلام شەكلىنىڭ يەكۈنى چۈشۈرۈپ قويۇلۇپ، ئاخىرىدا يەكۈن خۇلاسىلەپ چىقىلىدۇ.

زەنجىرسىمان باكتېرىيە <بئول> ← **زەنجىرسىمان شارچە باكتېرىيە.**

زەنجىرسىمان رېئاكسىيە <فنز> ① ئۇران، پلۇتونىي قاتارلىق ئېغىر ئېلېمېنتلار-نىڭ ئاتوم يادروسى نېپتون ئارقىلىق بوساردىمان قىلىنغاندا يىمىرىلىپ بىرنەچچە ئۇششاق پارچىلارغا بۆلۈنىدۇ ھەمدە ئىككىدىن ئۈچكىچە نېپتون قويۇپ بېرىدۇ. بۇ نېپتونلار قايتىدىن ئۇران ۋە پلۇتونىيلار-نىڭ ئاتوم يادروسىغا ئۇرۇلۇپ كىرىپ يەنە يىمىرىلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇ خىل ئۆزلۈكسىز داۋاملىشىدىغان يادرو رېئاكسىيىسى «زەنجىرسىمان رېئاكسىيە» دەپ ئاتىلىدۇ. زەنجىرسىمان رېئاكسىيە ئىنتايىن زور دەرىجىدە ئېنېرگىيە ھاسىل قىلىدۇ. ② بىر دانە يەككە مولېكۇلىنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن بىرقاتار مولېكۇلىلارمۇ تەڭ ئۆزگىرىدىغان خىمىيىلىك رېئاكسىيە، مەسىلەن، كۆيۈش جەريانى، پارتلاش جەريانى. ③ ئاز ساندىكى فوتوننىڭ نۇرغۇنلىغان ئاتوم رادىئاتسىيىسىنى كەلتۈ-رۈپ چىقىرىش جەريانى.

زەنجىرسىمان شارچە باكتېرىيە <بئول> سىكارلاتىنا، يىرىڭلىق كېسەللىك ۋە نۇرغۇنلىغان ياللۇغلىنىشلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان زەنجىر شەكلىدە تۇتاشقان باكتېرىيىلەر.

زەنجىرسىمان كاربون گىدرىتلار <خىم>

ئېچىنىشلىق كۈنلىرىنى باشتىن كەچۈرمەكتە ئىدى.

زەنجىرلىك سۈپ ① زەنجىرى بار، زەنجىر بېكىتىلگەن؛ زەنجىرلىك ئىشك. زەنجىرلىك قۇلۇپ. * ئىلياز خوجا مەيدە يانچۇقىدىن زەنجىرلىك ئالتۇن سائىتىنى ئېلىپ قاراپ قويغاندىن كېيىن يەنە يانچۇقىغا سېلىپ قويدى. ② زەنجىر ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، زەنجىر قىلىنىدىغان؛ زەنجىرلىك تۆمۈر.

زەنجىرلىك قىسقىچ <ماشىن> تۇرۇبا ۋە يۇمىلاق خادا قاتارلىق سىلىندىر شەكلىدىكى دېتاللارنى بۇراش ياكى قىسشتا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب. ئادەتتە ئۇ تەڭشەلگۈچ زەنجىر، چىشلىق ئامبۇر ۋە ئۇزۇن ساپتىن تەركىب تاپىدۇ. **زەنجىرلىك پ** ① زەنجىرنى ئېلىپ قويماق، زەنجىر بىلەن بېكىتمەك؛ بالا باققۇچى ئايالنىڭ پاتلا قايتىپ كېلىشىگە ئىشەنگەن ئەزىزەم ئۆي، ھويلىنىڭ ئىشكلىرىنى زەنجىرلەپ قويۇپلا شوپۇرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ② كۆچمە. زەنجىر بىلەن باغلىماق، قاماللىماق؛ ئاڭما ئاجىز تەلمۈرەتتى سارىيە، ئوتقا چۈشكەن ھۆل چىۋىقتەك تولغىنىپ، ئېغىر ھېسلا ئالغان ئۇنى زەنجىرلەپ، يىغلار ئىدى كۆز ياشلىرى قۇيۇلۇپ. **زەنجىر ئۆزەر** سۈپ (زەنجىر+ئۆزەر) خالىغىنىنى قىلىدىغان، باشباشتاق، تۈرتۈمچى.

زەنجىۋىل ئى (ئە) <بوت> ① زەنجىۋىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يىلتىزسىمان غولى سارغۇچ قوڭۇر، يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكلىدە كېلىدۇ. گۈلى باشسىمان گۈل رېتىدە، گۈل تاجى سارغۇچ يېشىل، ئادەتتە گۈلى ئېچىلمايدۇ. يىلتىزسىمان غولنىڭ تەمى ئاچچىق بولۇپ، تەم تەڭشەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن يەنە

دورسىمۇ تەييارلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسىمان غولى. **زەھەر** (پ) ① ئى <بىئول> ئورگانىزىملىرىنىڭ ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن ئۇلاردا خىمىيىۋى ئۆزگىرىش پەيدا قىلىپ، بەدەن ئىچىدىكى توقۇلما ۋە ئۇلارنىڭ فىزىئولوگىيە-لىك فۇنكسىيىسىنى بۇزۇش رولىنى ئوينايدۇ. خان ماددا؛ ئوغا؛ يىلاننىڭ زەھىرى. * سۈت - زەھەر بولسۇمۇ يۈت (ماقال). * جانىمقان قۇزغىلاڭ رەھبەرلىرىدىن قېلىپ قالغان ئېرسقاننى «مېنىڭ يېقىنىم، كېسلىنى ئۆزۈم داۋالاشىم» دېگەن باھانە بىلەن زەھەر بېرىپ ئۆلتۈرىدۇ. ② ئى. كۆچمە. بىرەر ئىش ياكى شەيئىدىن قېلىپ قالغان ھەمدە كىشى ئىدىئولوگىيىسىگە بىۋاسىتە زىيان يەتكۈزىدىغان نەرسە؛ يامان تەسىر؛ فېئودالىزىمنىڭ زەھىرى. زەھىرىنى تازىلىماق. ③ سۈپ. ناھايىتى ئاچچىق؛ ئۇ ئاشتىن ئازراق ئوتلاپ چىرايىنى شۇنداق غەلىتە پۈرۈشتۈردى-دە، - نېمىدېگەن زەھەر بۇ، مە، ئۆزۈڭ ئىچ! - دەپ چىنىنى دوققىدە شىرە ئۈستىگە قويدى. ④ سۈپ. كۆچمە. كىشىگە نەشتەردەك تېگىدىغان، دىلىغا ئازار بېرىدىغان؛ سەن زەھەر تىلغىنى يىغساڭ بۇلارمىكىن؟! ⑤ ئى. ئاچچىق، دەرد-ئەلەم، غەزەپ-نەپرەت؛ ئۇزۇندىن بۇيان ئۇ زەھىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۈرەتتى. ⑥ سۈپ. يامان نىيەتلىك؛ نىيىتى بۇزۇق؛ - يالغان ئېيتماڭ. مېنى سانائەت ئىدارىسىگە يۆتكەپ، ئامال قىلىپ ئەدبىيىنى بەرمەكچى بولۇۋاتقىنىڭىزنى كىم بىلمەيدۇ، سىزنىڭ نەرىڭىز ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى، سىزدەك زەھەر ئادەمنى ئەزەلدىن كۆرگىنىم يوق!... ⑦ ئى. كۆچمە. كىچىك تەرەت؛ زەھەر قىلماق.

كۆرگۈزۈلۈشىنى كۆرۈسەن، - دەيدى قۇبدۇن
ۋارقىراپ تىلىۋالدىغا.

زەھەر خالىتىسى ئاچچىقى يامان، جىلخور؛
ئە نۆۋەر تازىمۇ زەھەر خالىتىسى بالا بولۇپتۇ.

زەھەر قايتۇرماق <تسب> ① ئورگانىزم
ئىچىدىكى زىيانلىق ماددىلارنى نىپىتراللا-
ماق. ② قىزىتما ئۆزلەش ۋە ئىسسىقلىقى
ئېشىپ كېتىش قاتارلىق كېسەللىك ئالا-
مە تىلىرىنى ياندۇرماق.

زەھەر قىلماق ① زەھەرگە، ئوغىغا
ئايلىنىدۇرماق؛ پەقەت تېشىمايدىغان ھالەت-
كە كەلتۈرمەك: ئۇ بۈگۈنكى كۆڭۈللۈك
ئولتۇرۇشنى زەھەر قىلدى. ② كۆچمە. كىچىك
تەرەت قىلماق، سىيىمەك: پۈنى كۆپ
ئىچىۋالغان ئابلىكىم بىردەمدىن كېيىن ئولتۇرالمىي
قالدى-دە، زەھەر قىلىپ كىرىشكە مەجبۇر بولدى.
زەھەرنى زەھەر بىلەن قايتۇرماق ←
زەھەرنى زەھەر بىلەن ياندۇرماق:
مۇشۇ ئىش تۈپەيلىدىن ئۇ زەھەرنى زەھەر
بىلەن قايتۇرۇش نىيىتىگە كەلدى.

زەھەرنى زەھەر بىلەن ياندۇرماق
يامانغا ياماننى قويماق؛ يامان شەيئىنىڭ
ئۆزىدىكى زىددىيەت بىلەن يامان
شەيئىگە قارشى تۇرماق: بۇ ئارقىلىق
جاھالەت قۇلۇپلىرىنى ئۆز ئاچقۇچى بىلەن
ئاچقاندىك بولدۇم. زەھەرنى زەھەر بىلەن
ياندۇرۇش دېگەن بەلكىم مۇشۇ بولسا كېرەك.
زەھەر يۇتماق ئاچچىق يۇتماق، ئەلەم
يۇتماق، ئەلەم تارتماق: ئەمدى مەن
سېنىڭسىز قانداق ئۆتمەن، پۇشايماندىن
ئە بەدكە زەھەر يۇتمەن.

زەھىرىنى تازىلىماق بىرەر نەرسە ياكى
ئىش-ھەرىكەت ۋە گەپ-سۆزلەرنىڭ
يامان، زىيانلىق تەسىرىنى تۈگەتمەك،
يوقاتماق: كاپىتالىزىمنىڭ زەھىرىنى تازىلىماق.

زەھەر بولماق زەھەرگە، ئوغىغا ئايلان-
ماق؛ تېنىقسىزلاشماق: پادىشاھ ئوغلىنىڭ
پەرىزاتى بىرگە ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ،
«نەچچە ۋاقىتتىن بېرى پەرىزاتنىڭ ئىشى»-
پىراقدا يېگەن-ئىچكىنىم زەھەر بولغانىدى،
ئەمدى پەرىزات قولىغا كېلىدىغان بولدى»
دەپ ئىنتايىن خۇشال بولۇپتۇ. * بۇرادەرلەر،
سىلەرگە ئەرزىم، ئايلاندى بۇ مېنىڭ بېشىم.
گىرىپتارى غەمى پەرزەنت، زەھەر بولدى
ئىچەر ئېشىم.

زەھەر بېزى <ئانات> ھايۋانلارنىڭ
تېنى ئىچىدىكى توكسىن (زەھەر) ئاجرد-
تىپ چىقىرىدىغان بەز تەنچىسى.

زەھەر تارقىتىماق سىياسەت ۋە ۋەزىيەت-
كە زىيانلىق گەپ-سۆزلەرنى باشقىلارغا
دەپ يۈرمەك، تەسىرى يامان گەپلەرنى
قىلماق: - سىز بۈگۈن سىنىپتا يەنە «ئىنتى-
زام»، «ئىلىم-پەن» دېگەن نېمىلەر
ئۈستىدە ھارغىچە گەپ سېتىپ، ئوقۇغۇچىلارغا
زەھەر تارقىتىپسىز، - دەيدى مۇدىر ۋارقىراپ
تۇرۇپ رەيھان مۇئەللىپكە.

زەھەر چاچماق ① زەھەر پۈركۈمەك،
سەپمەك: يېتىپ بىرچاغدا، گۈلزار لېۋىگە.
زەھەرلەر چاچتى، ئۇنىڭ ئىچىگە. ② كۆچمە.
غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق؛ غەزەپنى
ئىپادىلىمەك: مەخسۇت بەگ يەڭدەك قامسى
بار تۇمىقىنى قېشىنىڭ ئۈستىگە سۈرۈپ قولىنى
كەينىگە قوشتۇرۇپ، كۆزلىرىدىن زەھەر
چاچقان ھالدا ئاسىمنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ
كەلدى. * ئەپلەپ ئۆتۈپ كېتەرەن دەپ
چىشىنى چىشقا بېسىپ ئولتۇرغان ئارۇپ بارغانى-
رى ئىشنىڭ ئۆزىگە سۈرۈلۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى
ھېس قىلدى-دە، مۇتتەھەملىك قىلىپ زەھەر
چىچۋالدى. ③ زەھەر تارقىتىماق: - سەن
نېمىدەپ زەھەر چاچتىڭ؟ تېز ئېيت، بولمىسا

تۇرسۇن، «ئەمدى مەنسۇرنىڭ ئېغىزىدىن زەھەردەك گەپلەر تۆكۈلىدۇ».

زەھەر-زەقۇم زەھەر ۋە زەقۇم؛ ئىنتايىن ئاچچىق؛ قانلىق جەڭدە تېشىلگەندەك بولات قالغان، گويا بىردىن ئېتىلغاندەك يېڭى ۋولقان، قارا بۇلۇت بەختسىزلىك توشۇپ كەلدى، توي ئىشىغا زەھەر-زەقۇم قوشۇپ كەلدى.

زەھەرسىز سۈپ. زەھىرى يوق، زەھەر ئارىلاشمىغان؛ زەھەرسىز دورا. زەھەرسىز سۈيۈقلۈك.

زەھەرسىزلەندۈرمەك «زەھەرسىزلەند-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ 1908-يىلى خوتەندە ۋابا تارقىلىپ ئالتە يىل داۋام قىلغاندىمۇ پەقەت ئۇيغۇر تېۋىپلىرى كېسەلگە قارشى ئالدىنقى سەپتە تۇرۇپ، ھەر خىل دورا ئەشپاللىرى بىلەن كېسەللەرنى زەھەرسىزلەندۈرگەندى.

زەھەرسىزلەندۈرۈلمەك «زەھەرسىزلەندۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ بەزى كېسەللەرگە زەھەرسىزلەندۈرۈلگەن سىباب بېرىلسە، ئۈنۈمى ياخشى بولىدۇ.

زەھەرسىزلەنمەك پ. زەھەرسىز ھالەتكە كەلمەك؛ زەھىرى قايتماق، يانماق.

زەھەرلەندۈرمەك «زەھەرلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

زەھەرلەندۈرۈلمەك «زەھەرلەندۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

زەھەرلەنمەك «زەھەرلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ 18-ئەسىرنىڭ ئاخىر-

لىرىدىن باشلاپ بىرنەچچە ئون يىل داۋامدا ئەنگلىيە جۇڭگوغا بارغانسېرى كۆپلەپ ئەپيۇن كىرگۈزدى. ئەپيۇننىڭ كىرگۈزۈلۈشى بىلەن جۇڭگو خەلقى قاتتىق زەھەرلەندى. * بۇ كىتابنى ئوقۇغانسېرى زەھەردەم قايناپ كەتتى، ئاخىرى تاقەت قىلالماي بۇ نېپىز كىتابنى

سولچىلىقنىڭ زەھىرىنى تازىلىماق. **زەھىرىنى سانجىماق** بىراۋغا ئىنتايىن ئاچچىق، ئېغىر گەپ قىلماق؛ سانجىسا زەھىرىنى يۈزەك-باغرىغا، تويىسەن كەلگەنگە يورۇق ئالەمگە! «سۈت بىلەن كىرگەن خۇي چىقار جان بىلەن»، ئايلانماس يىلانلار ئاق دىل ئادەمگە.

زەھەرخەندە نى (پ) غەزەپ ۋە ئاچچىق ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان كۈلكە ۋە ئاشۇنداق كۈلىدىغان ئادەم؛ نۇزۇك دەپى؛ «بارچە شۇملۇق تۇرسا ئۇزۇڭدە!...» جاكارچى دەپى؛ «بەس، ئەي، زەھەرخەندە! بىلەمسەن، ئالماقچىمىز كالاڭنى ھازىر، قۇتۇلماقتا جېنىڭ ئەمدى ئەمەس قادىر!».

زەھەرخەندىلىك نى. ئاچچىق ۋە غەزەپ بىلەن كۈلۈش ھالىتى؛ ئۆچمەنلىك؛ بۈگۈن چۈشتە سەلەي، نىجاتلارنىڭ سۆزلىرى تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشقاندى. ئادىل بۇلاردىن ھازىرغىچە زەھەرخەندىلىكنى سەزگەن بولمىمۇ، بىرەر مەقسەت ياكى غەرەز ئۈچۈن بىۋاسىتە خىزمەت قىلىدىغان قەستلىكنى بايقىمىغاندى. * ئوسمان زەھەرخەندىلىك بىلەن ھىجىيىپ، ئۇنىڭغا قادىلىپ قاراپ تۇراتتى. **زەھەرخەندىلىك قىلماق** ئۆچمەنلىك، قارا نىيەتلىك قىلماق؛ - ھەي، - دەپى تۇردى ئاكام خورسىنىپ، - بۇ ئىشلارنىڭ ئوڭايلىقىنى قارا، قاسىم شۇجىنىڭ بۇنچۇۋالا زەھەرخەندىلىك قىلىشىنى ئويلىمىغانىكەنمەن، ھىجايىق يولۋاس ھەممىدىن يامان دېگەن راست گەپ ئىكەن.

زەھەردەك سۈپ. ئاچچىق، بەك ئاچچىق؛ قاتتىق شۇبىرىغاننىڭ زەھەردەك سوغۇقى غالىپنىڭ مەڭزىنى تېخىمۇ قىزارتىپ، قاش-كىر-پىكىلىرىدە بىر قەۋەت مۇز پەردىسى ھاسىل قىلغاندى. * «باشلىدى» دەپ ئويلىدى

ئېللىپس شەكلىدە، گۈلى سارغۇچ ئاق ۋە يېشىل ئارىلاش كېلىدۇ. مېۋىسى سەككىز بۇرجەك شەكلىدە بولىدۇ. قوۋزىقى بويلاق ماتېرىيالى قىلىنىدۇ، يوپۇرمىقى بىلەن مېۋىسى زەھەرلىك بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورا ئىشلىگىلى بولىدۇ.

زەھەرلىك كاككۇگۈل <بوت> كاككۇك-گۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال. يوپۇرمىقى ئۇزۇن بولۇپ ئېللىپس ياكى تەتۈر تۆمۈنە شەكلىدە كېلىدۇ، دۈمبە تەرىپىدە كۈل رەڭ تىنۋىنلىرى بولىدۇ. گۈل تاجى قوغغۇرراق شەكلىدە، گۈلى سېرىق، ئىنتايىن خۇش بۇي پۇرايدۇ. ئۇ بىر خىل زەھەرلىك ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورا ئىشلىنىدۇ.

زەھەرلىك گاز <خىم> ① تەركىبىدە زەھەرلىك ماددىلار بولغان گاز. ② گاز ھالەتتىكى زەھەرلىك دورا.

زەھەرلىك ئېشەكتۇرتى <زوتول> بىر خىل بوغۇم پۇتلۇق ھايۋان. شەكلى سەكسەنپۇتقا ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭدىن كىچىكرەك بولىدۇ، رەڭگى سارغۇچ قوڭۇر، سەزگۈ مۇڭگۈزچىسى ۋە پۇتلىرى ناھايىتى ئىنىچىكە، قاراڭغۇ ۋە نەم جايلاردا ياشايدۇ.

زەھەرلىك يەم بۇغداي كېپىكى ياكى باشقا يېمەكلىكلەرگە مەرگىمۇش ياكى گېگساخلوران (666) قاتارلىق دورىلارنى ئارىلاشتۇرۇش بىلەن تەييارلىنىدىغان بىر خىل يەم. ئادەتتە يەرگە چېچىش ئارقىلىق مۇزا يېپىشى، قىزىلباش، چاشقان ۋە زىيانداش قۇش قاتارلىقلارنى يوقاتقىلى بولىدۇ.

يىرتىپ تاشلىدىم. چۈنكى «بىرنى يىرتسام، بىرنەچچە ئادەم كەم زەھەرلىنەر» دەپ ئويلىغاندىم.

زەھەرلىك سۇپ ① زەھىرى بار، تەركىبىدە زەھەر بولغان؛ زەھەرلەيدىغان؛ زەھەرلىك ئېلېمېنت. زەھەرلىك سۇيۇقلۇق. * قانۇن دوختۇرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى خۇلاسىسى شۇ بولدىكى، زىيانلانغۇچى ھاراق ئىچىپ ئۆلگەن بولۇپ، ئىچكەن ھاراققا بىر خىل زەھەرلىك دورا قوشۇپ بېرىلگەن. ② زەھەر سۈرتۈل-گەن، زەھەر يالتىلغان؛ زەھەرلىك قىلىچ. زەھەرلىك ئوق. ③ كۆپچە. كىشىگە نەشتە-دەك سانجىلىدىغان، ئالا كۆڭۈللۈك ھەم قارا نىيەتلىك يوشۇرۇنغان؛ ئىنتايىن ئاچچىق؛ زەھەرلىك گەپ. * - يۈەن داخۇا قۇمۇلغا بارغاندا، دېھقانلار ھەرىكىتىگە زەھەر-لىك قولىنى سېلىشتىن باش تارتىمىدى، - دېدى تىجارەتچى مۇنىرىدىنغا جاۋاب بېرىپ، // زەھەرلىك قارىماق. * ئۇ غالىبلارچە كېرىلگەن ھالدا سادەتنىڭ ئالدىغا كېلىپ زەھەرلىك كۈلۈمىرىدى. * ئۇ، ئىزا-ئاھانەتتىن كىرىدىغان تۆشۈك تاپالماي تۇرغان شاگىرت بالىنىڭ ئالدىغا مەست كېلىپ زەھەرلىك تەزىم قىلدى-دە، ئاندىن غالىبلارچە ھىجايىدى.

زەھەرلىك سىكانلار <زوتول> بېلىقلارنىڭ بىر ئۇرۇقىدىشى. تېنى ياپىلاق بولۇپ تۆت چاسا ياكى يۇمىلاق، قۇيرۇقى قامچا شەكلىدە كېلىدۇ، زەھەرلىك تىكىنى بولىدۇ، دۆلىتىمىزنىڭ دېڭىز ياقىلىرىدا ياشايدۇ، كىچىك بېلىقلار ۋە ئومۇرتقىسىز ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

زەھەرلىك شاكال بەدىيان <بوت> ماگنولىيە ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان كىچىك دەرەخ ياكى چاتقال. قوۋزىقى قىزغۇچ قوڭۇر، يوپۇرمىقى ئۇزۇن

زەھەرلىمەك پ ① زەھەر بىلەن ئورگا-
 نىزمنى ئېغىر زەخىمىلەندۈرمەك: گرادۇسى
 يۇقىرى ئىسپىرت ئادەمنى زەھەرلەيدۇ. ②
 زەھەر قوشماق، زەھەر سالماق: تاماقنى
 زەھەرلىمەك. ③ كۆچمە. يامان تەسىر
 كۆرسەتمەك، يامان تەسىر بەرمەك،
 روھىي ئازاب بەرمەك: ئۆتۈشتە چەت
 ئەل تاجاۋۇزچىلىرى مەكتەپ ئاچتۇق دەپ
 ئەۋلادلارنى زەھەرلىگەندى.

زەھەرلىنىش ① «زەھەرلەنمەك»
 پېئىلنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.
 ② <تېب> بەزى ماددىلارنىڭ ئادەم
 ۋە ھايۋانلار تېنىدە خىمىيىۋى ئۆزگىرىش
 پەيدا قىلىشى نەتىجىسىدە يۈز بېرىدىغان
 توقۇلمىلارنىڭ بۇزۇلۇشى، فىزىئولوگىيەلىك
 فۇنكسىيىسىنىڭ توسقۇنلۇققا ئۇچرىشى ياكى
 ئۆلۈشىگە ئوخشاش ھادىسىلەر. ئادەم
 ياكى ھايۋانلار زەھەرلەنگەندە كۆڭۈل
 ئىلىشىش، قۇسۇش، ئىچ سۈرۈش، باش
 ئاغرىش، باش قېيىش، نەپەس جىددىي-
 لىشىش، كۆز قارىچۇقى نورمالسىزلىشىش
 قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

زەھەر ئى (پ) ئەرەب يېزىقىدا ھەرپلەرنىڭ
 ئۈستىگە قويۇلدىغان بەلگە، ئۇ يېزىقتا
 « _ » بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. سوزۇق
 تاۋۇش « ئە » گە ۋەكىللىك قىلىدۇ.
 زەھەرەك ئى (ئە) <بوت> باشقا قىلىقلار
 ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان
 غوللۇق ئۆسۈملۈك. يەر ئاستىدا يىلتىز-
 مان غولى بولىدۇ، يوپۇرمىقى تۆمۈنە
 شەكىلدە، گۈلى كۈز ۋە ياز پەسلىدە
 ئېچىلىدۇ. گۈللىرى توپلىشىپ ئۆسۈپ،
 كۈل رەڭگە مايىل يېشىل رەڭدىكى
 كۈنۈسىمان گۈل رېتىنى ھاسىل قىلىدۇ.
 ئەسلىي ماكانى ياۋروپانىڭ تروپىك

قۇرۇقلۇقى، مەملىكىتىمىزنىڭ بەزى
 ئۆلكىلىرىدىمۇ ئۆستۈرۈلىدۇ.

زەۋۇق (توغرىسى: زوق) ← زوق.
 زەئىپ سۈپ (ئە) ① جىسمانىي قۇۋۋىتى
 كەم، قۇۋۋەتسىز، ئاجىز، كۈچسىز:
 مەختۇمۇلا قاراچىلارغا: - بۇ قانداق ئۇيات-
 سىزلىق؟ مەندەك يالغۇز زەئىپ بىر قىزغا
 شۇنچە لەشكەر تارتىپ كەلگىنىڭلار نامەردلىك
 ئەمەسمۇ؟ - دەپ باش ئەگمەپتۇ-دە،
 لەشكەرلەر بىلەن جەڭ قىلىشقا باشلاپتۇ.
 * بۇ زەئىپ بەدەننىڭ ھاياتىنى ساقلاپ
 قېلىش ئۈچۈن، جاپالىق ئەجر سىڭدۈرۈشكە
 توغرا كېلەتتى. ② سىياسىي، ئىقتىسادىي،
 ھەربىي ۋە باشقا جەھەتتىن كۈچى
 ئاجىز؛ كۈچسىز: جۇڭگو ئازادلىقتىن كېيىن
 مەدەنىيەتتە قالاق، ئىقتىسادىي ئەھۋالى
 زەئىپ بىر دۆلەتتىن زامانىۋىلاشقان، پۈتۈن
 دۇنيانىڭ دىققەت-ئىنتىبارىنى كۈندىن-كۈنگە
 كۆپرەك جەلپ قىلىۋاتقان كۈچلۈك بىر دۆلەتكە
 ئايلاندى. ③ پەس، بوش، سۇس،
 كۈچسىز، ئاجىز (ئاۋاز ھەققىدە):
 قۇشلارنىڭ ھەرىكىتىنى جىمغىنا كۆزىتىپ
 ئولتۇرغان ئانا ئۆزىنى خۇددى چۈش كۆرۈ-
 ۋاتقاندەك ھېس قىلدى-دە، چۆچۈپ ئورنىدىن
 تۈرۈپ كەتتى ۋە ئىككى قولىنى غەرب تەرەپكە
 سوزۇپ، زەئىپ ئاۋازدا ئۇن قاتتى.

زەئىپلەشتۈرمەك «زەئىپلەشمەك»
 پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كېسەل
 مۇمىن ئاكنىڭ قاۋۇل بەستىنى كۈندىن-كۈنگە
 زەئىپلەشتۈردى.

زەئىپلەشتۈرۈلمەك «زەئىپلەشتۈرمەك»
 پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: شۇنداق
 قىلىپ دۈشمەننىڭ كۈچى كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە
 زەئىپلەشتۈرۈلدى.

زەئىپلەشمەك پ ① جىسمانىي ۋە روھىي

زەي تارتماق زەيلەشمەك: بىرنەچچە كۈندىن بېرىقى يامغۇردا زەي تارتىپ بوشاپ قالغان توپا شېھىلىنى ساي تەرەپكە سىيرىلدۇ. رۇش ئانچە قىيىن بولدى.

زەي قاچۇرماق يەر ئاستىدىكى زەينى زەيكەش ئارقىلىق سىزدۇرماق ياكى قۇدۇق ئارقىلىق تارتىپ چىقىرىۋەتمەك. زەي يەر نەم قاپلاپ كەتكەن يەر: سۆيگۈنىڭ دەرياسىدا ئېقىپۇ باقتىم. يۈرىكىنى زەي يەرگە يېقىپۇ باقتىم.

زەي II نى ① ئۆچكە تېرىسىدىن ئىشلەندى. گەن شوينا، تاسما: دادام غېرىبىسىنى قالغانلىقىمنى تۇيغان چېغى، شۇ ئاخشىلا باشالماق توملۇقىدىكى بىر تال ئانار شېخنى قوقاسقا پۇچىلاپ ئېگىپ، قوشنىمىزدىن ئىككى غېرىچ زەي تىلەپ، قىسماق ياساپ بەردى. * تاش ئۈستىدە پادىچى، قولدا زەي قامچىسى. ② ئوقيا ياكى پاختا ئېتىش دۇكىنىنىڭ كىرىچى: زەينى چىك تارتماق. زەي سالماي پاختا ئاتماق. ③ قوينىڭ ئاچچىق ئۈچىيىدىن ياسالغان تار: تۇيۇقسىزلا ساراينى ياڭرىتىپ ساز ئاۋازى كۆتۈرۈلدى. سازچىلار ئىككى ياقىتىكى بالخاندا - ئوڭ ياقىتا ناغرا، داپ، سۇنايچىلار؛ سول ياقىتا ھەر خىل زەي ۋە سىم تارلىق چالغۇلۇق سازچىلار بىر-بىرىگە تەڭكەش قىلىپ ساز چالاتتى.

زەي سالماق ئوقياغا ياكى پاختا ئاتىدۇ. خان دۇكانغا زەي ئورناتماق، بېكىتمەك. زەي سالماي ئاتماق ← زەي سالماي پاختا ئاتماق: چۈش كۆرۈپ يېتىۋەرسىلە، زەي سالماي ئېتىۋەرسىلە. قارا ئۈجمە سايىسغا، يول ئوچۇق، كېتىۋەرسىلە.

زەي سالماي پاختا ئاتماق باشقىلارنىڭ ئالدىدا بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى كۆپتۈرۈپ سۆزلىمەك؛ چوڭ گەپ قىلماق، پو ئاتماق:

جەھەتتىن ئاجىزلاشماق؛ كۈچى، قۇۋۋىتى، ماغدۇرى ئازايماق؛ ھالسىزلىنىش؛ شاھ سەنەم غېرىبىتىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئەھۋالى كۈندىن-كۈنگە زەئىپلىشىپ، چىرايى زەپىراندەك سارغايىدى. * جىسمانى جەھەتتىن ئاجىزلاپ، روھىي جەھەتتىن زەئىپلەشكەن بۇ قېرى بەڭگىگە ئارقا-ئارقىدىن چەككەن نەشە ئۆز تەسىرىنى تېزلا كۆرسەتكەندى. ② ئىقتىدارى تۆۋەنلىمەك، ناچارلاشماق (كۆز ۋە ئاۋاز قاتارلىقلار ھەققىدە): ئۇنىڭ قاراغۇلۇق ئىچىدە زەئىپلەشكەن خۇنىسىز كۆزلىرى ھازىر ئەنە شۇ ئازابىنى تارتىۋاتاتتى. ③ سىياسىي، ئىقتىسادىي، ھەربىي ۋە باشقا جەھەتلەردىن كۈچسىزلەنمەك، ئاجىزلاشماق؛ - خاندان-لىقىمىزنىڭ زەئىپلىشىپ ۋەيران بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئەسلىپ چەكسىز ئېچىنىۋاتىمەن، - دېدى جۇگېلياڭ لېۋبىيغا.

زەئىپلىك ① «زەئىپ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ شۇنچىلىك زەئىپلىكىنى كۆرۈپ تۇرغان ھەرقانداق كىشىنىڭ رەھىمى كەلمەمدۇ؟ ② <تې> مىللىي تىبابەتتە، تېنى ئاجىز كىشىلەرنىڭ پۈتۈن تېنى ماغدۇرسىزلىنىش، بەدىنىدىن ئوغرى تەر ۋە سوغۇق تەر چىقىش قاتارلىق كېسەللىك ئالامەتلىرىگە قارىتا ئېيتىلىدۇ.

زەي I نى. سۇ ئورنىنىڭ يۇقىرى، ھۆل-يېغىنىنىڭ كۆپ بولۇشى بىلەن تۇپراقتىكى ئېشىپ كەتكەن كۆپ مىقداردىكى سۇ، نەملىك: زەي تارتماق. زەي قاچۇرماق. * ئورمان - زەي قاپلىغان يەردە يەر ئاستى سۇلىرىنى تارتىۋالدىغان ناسۇس. ئۇزەي قاچۇرۇش، تۇپراقنى ياخشىلاش، مۇھىتنى گۈزەللەشتۈرۈش رولىغا ئىگە بولۇپلا قالماي، يەنە ئالاھىدە ئىقتىسادىي قىممەتكىمۇ ئىگە.

لىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرىخ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى ئۇزۇن ھەم ئېللىپس شەكىلدە، گۈلى ئاق، مېۋىسىمۇ ئۇزۇن ۋە ئېللىپس شەكىلدە كېلىدۇ، مېۋىسىنىڭ ئىككى ئۇچى سەل ئۇچلۇق بولۇپ، رەڭگى يېشىل، يېڭىلى بولىدۇ ۋە دورا ياسىلىدۇ. ئۇ يۇتقۇنچاق ۋە كېكرەك ئىششىقنىڭ شىپالىق دورىسى ھېسابلىنىدۇ. ② ئى. شۇ خىل ئۆسۈملۈك-نىڭ مېۋىسى. ③ سۈپ. كۆچمە. دېڭىز كۆكى رەڭگىدىكى: زەيتۇن يېپەكتىن يېڭى تون كىيىپ، ساما جىلۋە قىلدى يەرگە قاراپ. يىراقتىن قارىساڭ كۈمۈش رەڭ ئۇيۇق، ئاستا چۈشۈپتۇ يەرگە ساڭگىلاپ. ④ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

زەيتۇن تاش <گېئول> بىر خىل مىنېرال. تەركىبى تۆمۈر ۋە ماگنېنىيىنىڭ سىلىكاتلىرى $(Mg, Fe)_2SiO_4$ بولۇپ، يېشىل، سارغۇچ يېشىل ياكى سارغۇچ قوڭۇر كېلىدۇ، پارقراق ۋە سەل-پەل سۈزۈك بولىدۇ. ئادەتتە پروكسېن ۋە ئامفىبول بىلەن بىرگە ماگما جىنسلىرى تەركىبىدە ئۇچرايدۇ، سۈزۈك ۋە يېشىل رەڭدىكىلىرى زىننەت بۇيۇمى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

زەيتۇن توپ <تەن> ① توپ تۈرلىرى تەنھەرىكىتىنىڭ بىرى. ئەنگلىيە، ئامېرىكا، ئاۋسترالىيە، ياپونىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە ئەۋج ئالغان. ئۇ ئەنگلىيە-ئاۋسترالىيەچە زەيتۇن توپ ۋە ئامېرىكىچە زەيتۇن توپ دەپ ئىككى خىلغا ئايرىلىدۇ، ئويناش ئۇسۇلىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. توپنىڭ شەكلى زەيتۇنغا ئوخشاشقا زەيتۇن توپ دەپ ئاتالغان.

مەن سەندەك زەي سالماي پاختا ئاتىدىغان قاپاق نوچىنى تاپالماي يۈرەتتىم، ئەكەل قولۇڭنى، - دەدى سادىق مۇزەپپەرگە قولىنى ئۈزىستۈپتە. * ئادەم يوق يەردە زەي سالماي پاختا ئاتسەن، مانا ئەمدى بىنەپ، ئوخايسىز دەۋاتقىنىنى ئاۋۇ لامزەللىنىڭ!

زەي III نى (پ) ① ئۆي جاھازىلىرى ياكى پىچاق تىغى قاتارلىقلارنىڭ ئۈستىگە ئويۇپ چىقىرىلىدىغان ئېرىقچە: ئىشكاپنىڭ زېمى، پىچاقنىڭ زېمى. ② دوپپا، شەپكە قاتار-لىقلارنىڭ چۆرسىگە تۇتۇلىدىغان جىيەك. ③ جۇۋا، كۆرپە، ئۆتۈك قونچى، دىۋان قېپى قاتارلىقلارنىڭ تىكچى ئارىلىقىغا ئېلىنغان زىغىزىق. ④ سىر بىلەن ئىشلەنگەن زەدىۋال ئۈستىگە سىر ياكى باشقا نەرسىنى چاپلاش ئارقىلىق چىقىرىلغان سىزىقچە، يول.

زەي رەندە زەي چىقىرىشقا ئىشلىتىلىدىغان رەندە.

زەيپانە سۈپ. (ئە+پ) ① ئاياللارغا خاس، ئاياللار كىيىدىغان، ئايالچە: زەيپانە كۆڭلەك. زەيپانە ئۆتۈك. * شۇ چاغ، ئۇچسىغا ئالىپتە ئۈستىباش، پۇتقا قىزىل سەندەل كىيگەن، يېشىل تاۋارغا ئالايىش گۈل تىكىلگەن زەيپانە نۇسخا دوپپىسىنى قېشىنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ كىيۈۋالغان بىر ئادەم ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى. ② مەجەز-خۇلقى ئاياللارغا ئوخشايدىغان، ئايال مەجەز: زەيپانە يىگىت. // - ما زەيپاننى قارا، - دەدى قۇددۇس يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كەتكەن، يەلكىسىگە چاچ قويۇۋالغان بىر يىگىتنى كۆرسىتىپ.

زەيپانلىك ئى. زەيپانلىك رەڭگە خاس ھەرىكەت، قىلىق: زەيپانلىك قىلماق.

زەيتۇن (ئە) ① نى <بوت> زەيتۇن ئائىدە.

نىڭ ئۇ تەرىپى يەنىلا پاكار-پاكار قومۇشلۇق بولۇپ، چېگرىغا تۇتۇش كېتەتتى. * ئەبلغازى توقۇم بىلەنلا مېنىۋالغان ئېشىكى ئۈستىدە سىڭايان ئولتۇرۇپ: - سەن بۈگۈنلا قاۋانلىققا ماڭ، تۆت چوڭ زەيكەش ئېرىقنىڭ چۆرىسىگە تىكىلگەن تېرەك، جىگدىلەرنى ئاسراش سېنىڭ ۋەزىپەڭ، - دېدى. ③ ئى. زەي سۇنى چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن قېزىلغان سۇ يولى، ئېرىق ياكى ئۆستەڭ: مانا ئەمدى قېيىن ئانا بىلەن كېلىن نۆۋەتلىشىپ ھارۋا ھەيدەپ، قىغ ۋە توپا توشۇپتتى، ئېرىق-ئۆستەڭ چاپاتتى، زەيكەشتىن لاي تارتاتتى. * زەيتۇنمە كەتمەن كۆتۈرەلگۈدەك بولغاندىن بۇيان، ھەر يىلى قىشتا مۇشۇ زەيكەشكە تەر تۆكۈۋاتىدۇ.

زەيكەش سىستېمىسى <سۇ> زەي سۇنى چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن قېزىلغان چوڭ-كىچىك زەيكەشلەردىن تەشكىل تاپقان بىر يۈرۈش سىستېما.

زەيكەشلىك نى ① زەيكەش ئېلىنغان، زەيكەش چېپىلغان يەر: كۆپچىلىك جۇشقۇن روھ بىلەن زەيكەشلىككە قاراپ مېڭىشى. ② زەي ئۆرلەپ تۇرىدىغان، زەي قاپلاپ كەتكەن يەر: - قارا تاغ كەنتىنىڭ يەرلىرى بۇغداي تېرىش ئۈچۈنلا يارالغاندەك، بەكمۇ مۇنبەت ئىدى. كاساپەت سۇ ئامبىرى ئۇنى زەيكەشلىككە ئايلاندۇرۇپ قويدى، - دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ سايمىغا بىر ئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، **زەيلەتمەك** «زەيلەتمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ئەنە ئاۋۇ يەرگە ھاجەتخانا ياساپ قويدۇم، شۇ يەرگە بارغىن، تام تۈۋىنى زەيلەتمە، - دېدى ئېلىقۇل شىرمەمەتكە ئۇدۇلنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

زەيلەشتۈرمەك «زەيلەشمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **زەيلەشتۈرۈلمەك** «زەيلەشتۈرمەك»

توپ مەيدانى پوتبول مەيدانىغا ئوخشاپ-دۇ، تەنھەرىكەتچىلەر مۇسابىقە جەريانىدا ئىككى كوماندىغا بۆلۈنىدۇ، ھەربىر كوماندىدا 11 ئادەم بولىدۇ. توپنى تېپىشكە، قول بىلەن پاس بېرىشكە ياكى قۇچاقلۇپ يۈگۈرۈشكە بولىدۇ. ئامېرىكا-چە زەيتۇن توپتا تەنھەرىكەتچىلەر ئۈستىبېشىغا قوغدىنىش كىيىملىرىنى كىيە-ۋالىدۇ؛ ئەنگلىيە-ئاۋسترالىيىچە زەيتۇن توپتا پەقەت بېشىغا قاپاق كىيىۋالىدۇ.

② شۇ خىل مۇسابىقىدە ئىشلىتىلىدىغان توپ. **زەيتۇن جىنىس** <گېئول> بىر خىل ئۇلترا ئاساسلىق جىنىس. ئاساسلىق تەركىبى زەيتۇن تاش بولۇپ، خېلى كۆپ دەرىجىدە پروكسىمۇ ئارىلاشقان بولىدۇ، توق يېشىل ياكى قارا يېشىل كېلىدۇ.

زەيتۇن رەڭ ① <سەن> كۆك بىلەن ئاز مىقداردىكى يېشىلنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولىدىغان بىر خىل مۇرەككەپ رەڭ، يەنى دېڭىز كۆكى رەڭ. ② شۇ خىل رەڭگە ئىگە ياكى شۇ خىل رەڭدە بويالغان: زەيتۇن رەڭ ياغلىق. زەيتۇن رەڭ سارچا.

زەيتۇن يېغى زەيتۇن دەرىخىنىڭ مېۋىسىدىن تارتىلغان بىر خىل ياغ. كۆكۈچ سېرىق بولۇپ، خۇش بۇي پۇرايدۇ. ئىستېمال قىلغىلى بولىدۇ. يەنە سوپۇن، گىرىم بۇيۇملىرى ۋە سىلىقلاش مېيى قاتارلىقلارنى ئىشلەشتە خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

زەيكەش ① سۈپ. زەي ۋە نەم ئۆرلەپ تۇرىدىغان: زەيكەش يەر. زەيكەش تام. ② سۈپ. زەي سۇ ئاقىدىغان ياكى زەي سۇنى چىقىرىۋېتىدىغان: زەيكەش ئۆستەڭ.

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. **زەيلەشمەك** پ. زەي ۋە نەم ھالەتكە كەلمەك؛ زەي، نەم تارتماق؛ نەملەش-مەك؛ ئۇ سېپلاپ قۇدۇقنىڭ زەيلەشكەن تاملىرىغا يۆلىنىپ، سىرتقا قۇلاق سېلىپتۇ. * جېرىم تىكىپ ئورمان بىنا قىلىپ زەينى قاچۇ-رۇش - زەيلىشىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى تۈگىتىش ھەم ئۇنى ئومۇملاشتۇرۇپ تىزگىنلەش-نىڭ مۇھىم تەدبىرى، شۇنىڭدەك يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭمۇ مۇھىم تەدبىرى.

زەيلىك ① ئى. زەي ۋە نەم ئۆرلەپ تۇرىدىغان يەر؛ قەدىمكى ھۆكۈمالار تۇرار جايلار ئۈچۈن ھاۋالىق، ئاستى قۇرۇق، ئېگىز-رەك، سۇ مەنبەلىرىگە يېقىنراق، ئەمما قەبرىستان، سازلىق ۋە زەيلىكتىن يىراقراق بولۇش لازىملىقىنى تەۋسىيە قىلغان. ② سۇپ. زەي قاپلاپ كەتكەن، زەي ئۆرلەپ تۇرىدىغان؛ ئۆتۈشتە بوۋاي-مومايلا زەيلىك گەمسەردە مۇڭلۇق مۇقاملارنى كۈيلەپ ھەسرەتلىك چۆچەكلەر ئېيتاتتى.

زەيلىمەك پ. زەي ۋە نەم ئۆرلەپ كەتمەك، زەي قاپلىماق، زەيلەشمەك؛ - ھەممە يەر زەيلەپتۇ، شور كۆتۈرۈلۈپتۇ. قارا چىلان تۇپراق ئالتۇندەك يەر ئىدى، - دېدى قاۋۇل ھەسرەتلىنىپ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ.

زەينەپ ئى (ئە) ① رىۋايەتلەردە كاككۇك-نىڭ مەشۇقى سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىدىغان ئەپسانىۋى قۇشنىڭ نامى؛ تاڭ سەھەر ئېرىقتا، مۇز توغلاپتۇ ئەينەكتەك. قاچانغىچە يۈرمىز، كاككۇك بىلەن زەينەپتەك. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

زو ئى (ئە) روزا كۈنلىرى سۈبھىدىن ئىلگىرى تاماق يېيىش ئىشى؛ زوغا قويماق. زو ۋاقتى.

زوتا سۈپ (خەن) ئۆكتەم، بىشەم؛ زوتا بولۇپ كەتمەك.

زوتالىق ئى. جان ت. ئۆكتەملىك، چوڭچىلىق، نوپچىلىق، بىشەملىك؛ «قاراپ تۇرۇپ تۇل خوتۇننىڭ ئۆيىگە ئۈسۈپ كىرىپ كىگىز-كۆرپىسىنى يۇلۇپ كەل، چاپنىڭ تۆت پۇتغا ئۇششۇقلۇق قىلىپ تۈلۈم تاڭدۇر، نېمىدېگەن زوتالىق، ئاناڭنى...» دەپ ئويلىدى مەشرەپ. * - نېمە قىلىدىم ھوي ساڭا، - ھاسان توڭ ئالدىغا بىر قەدەم چامدىغاندىن كېيىن، ئەتراپتا تۇرغانلارغا قارىۋېتىپ تېخىمۇ بەكرەك ۋارقىرىدى، - ۋاھ، مۇنۇنى قاراڭلار، زوتالىقنى. **زوتالىق قىلماق** ئۆكتەملىك، نوپچىلىق، چوڭچىلىق قىلماق؛ ئانى تاپماق؛ - كىشىنىڭ چېچىنى شۇنداقمۇ ئالغان بارمۇ؟ بۇ كىشىگە قاراپ تۇرۇپ زوتالىق قىلغانلىق ئەمەس-مۇ؟ - دېدى سەمەت غەزەپتىن تىت-تىت بولۇپ. * - تېخى قايسى كۈنى قوشنا لۈيدىكى ئەسكەرلەر زوتالىق قىلىشتىكەن، راسا بىرقە-پەس ئېلىشتۇق، - دېدى جاك تۈەنجاڭ مەخسۇت بەگكە قاراپ.

زوخچۇماق پ. چاپچىماق، سىلىكىنمەك؛ ئۇنىڭ ئەتراپىدا خۇددى پەرۋاندىدەك ئايلىنىپ يۈرگەن جىرەن قاشقا بىردەم سۇغا كىرىپ، بىردەم قاشقا چىقىپ، تاشىقايغا ئەركىلىگەندەك زوخچۇپ تۇراتتى. * ماشىنا زوخچۇپ كەينىگە يانغاندا، سادىق دۆۋىلەنگەن تاشنى قول ۋە پۇتى بىلەن چاقنىڭ ئالدىغا ئىتتەردى.

زودىئاك ئى (ر) <گىربك> <ئاستر> ئېكلىپتىكىنىڭ ئىككى يېنىدىكى سەككىز گرادۇسلۇق كەڭلىكلەر ئوتتۇرىسىدىكى دائىرە. ئادەتتە قۇياش، ئاي ۋە سەييارىلەر مۇشۇ دائىرە ئىچىدە ئايلىنىدۇ.

زور (ب) ① سۈپ. چوڭ، ناھايىتى چوڭ، يوغان، كاتتا، ئۇلۇغ، بۈيۈك؛ زور تاغ.

مۇنۇ تاشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇڭلار! - دېدى دۇنياڭ ئۇنلۇك ئاۋازدا.

زور چىقماق يەڭمەك، غالىب كەلمەك. زور قىلماق مەجبۇرلىماق، قىستىماق، زورلىماق؛ - شۇنداق، چاچ-ساقلىنى قىردۇرۇپ تازىلانغان يىگىتلەرگە ئوخشاستاقمۇ بولىدۇ، - دېدى ئايىمخان كۈلكىسىگە زور قىلىپ.

زور كەلمەك كۈچ، قۇۋۋەت جەھەتتە ئېشىپ چۈشمەك، زور چىقماق؛ ئۇ ھەقىقەتتە مەندىن زور كەلدى، ھەرقانچە قىلساممۇ ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىدىم.

زور كرىستاللىق تۈزۈلمە <گېئول> دانىچىلىرى زور ۋە ناھايىتى يېرىك بولغان ماگما جىنىسلاردا بولىدىغان بىر خىل تۈزۈلمە. بۇ خىل تۈزۈلمە ئادەتتە پېگماتىتلاردا گەۋدىلىك بولىدۇ.

زوراۋان (پ) ① سۈپ. كۈچىگە تايىنىپ، ھېچقانداق نەرسىگە بويسۇنماي باشقىلارغا زورلۇق قىلىدىغان؛ زۇلۇم سالدىغان؛ تارىخ ھۆكىمى شۇ ئەزەلدىن، تاڭ يورۇتار زۇلمەتنى، قۇل قىلالىس زوراۋان كۈچ، ھۈرلۈك سۆيەر مىللەتنى. ② ئى. كۈچىگە تايىنىپ، ھېچقانداق قانۇن-تۈزۈمگە بويسۇنماي باشقىلارغا زورلۇق قىلغۇچى، زۇلۇم سالغۇ-چى كىشى؛ زالىم؛ شۇ پىتى ئۇ قار كېچىپ، داۋان ئېشىپ، دەۋرىگە ئۆچمەنلىكى قايناپ-تېشىپ، زوراۋانلاردىن قىساس ئالغانىدى، كۆيدۈرۈپ يامۇلنى ھەم سېپىل تېشىپ.

زوراۋانلىق ئى. زوراۋانلارغا خاس ئىش، ھەرىكەت، قىلمىش؛ زوراۋانلىق قىلماق. * كېيىنكى كۈنلەردە ھۆكۈمەت يامۇللىرىنىڭ شوپۇل خەلقىگە سېلىۋاتقان ئالۋان-ياساقلارنى ئازايتىش، چېرىكلەرنىڭ زوراۋانلىقىنى چەكلەش توغرىسىدا يۇقىرىغا بىرنەچچە قېتىم ئەرر تۇتقانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەل ئىچىدىكى ئابرويى

زور ئۇمىد. * بۇ چاغدا چاپارمەنلەر ساۋساۋ-نىڭ زور قوشۇن بىلەن قوغلاپ كەلگەنلىكىنى مەلۇم قىلدى. * ئەتىسى بوران پەسەيگەندە، پادىشاھ ئەۋەتكەن ئادەملەر ھېلىقى شەھەر-نىڭ ئورنىدا ئىنتايىن زور، ئاسمان-پەلەك قۇم دۆۋىلىرىنىڭ قەد كۆتۈرگەنلىكىنى، ئەتراپىدا نە دەرمەخ، نە ئۆستەك، نە ئۆيدىن قىلچە ئەسەر قالغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ كېلىپتۇ. ② سۈپ. ناھايىتى جىق، نۇرغۇن؛ بۇ قېتىمقى ئۇرۇشتا دۈشمەنلەر زور چىقىم تارتتى. * ئۆتۈك، كىگىز ئىشلەپچىقىرىش ئاپتونوم رايونىمىزدا بۇ يىل 1980-يىلغا قارىغاندا زور مىقداردا ئاشتى. ③ سۈپ. كۈچى بار، كۈچلۈك، قۇدرەتلىك؛ زور ئىرادە. زور تىرىشچانلىق. // زامانە زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ (ماقال). * - ئېيتىڭا ئايخان، بىزنىمە گۇناھ قىلدۇق؟ بىر-بىرىمىزگە بولغان ساپ مۇھەببەتتىمىز بۈگۈنكى كۈندە جىنايەتكە ئايلاندىغۇ! ھازىر راستتىنلا زامان زورنىڭ بولۇپ كېتىپتۇ، - دېدى رۇستەم ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ. ④ رەۋ. كۈچ-قۇۋۋەتنى يۇقىرى، قۇدرەتلىك، زەبەردەست؛ چۈنكى جادۇ بەك يامان، ھەر چېلىشتا ئۇ ھامان - غالىب كېلىپ - زور كېلىپ، يىگىتلەرگە دەرد سېلىپ، ئايلاندۇرۇپ مەخلۇققا، ھەيدىۋەتنى قۇملۇققا. ⑤ ئى. بېسىم، مەجبۇرىيەت، مەجبۇر؛ خەلق ئۆز بېشىغا چۈشكەن تاغدىن ئېغىر، تاشتىن قاتتىق زۇلۇمنىڭ زورىدىن مۈكچەيگەن گەۋدىلىرىنى تەسلىكتە سۆرەپ ئۆي-ئۆيلىرىگە تارقىلىشتى. * ئۇ چىرايىغا زور بىلەن كۈلكە يۈگۈرتۈپ گەپكە كىرىشتى.

زور بەرمەك كۈچىنىڭ بارىچە كۈچەپ باقماق، كۈچىنى مەركەزلەشتۈرمەك؛ - قېنى يىگىتلەر يەنە بىر قېتىم زور بېرىپ كۆتۈرەيلى! سىلەر-قىزلار چاقنىڭ ئاستىغا

كۆپەيمەك: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بۇ يەردە ئىشلەيدىغانلارنىڭ سانى زورايدى. * كىشىنىڭ روھى قىزغىنلىقى تولۇپ-تېشىپ تۇرغان چاغدا مېگە ئارتۇغى (گېپوفىز) ئىچكى ئاجرىتىپ چىقىرىش سىستېمىسىغا تەسىر قىلىدۇ. قاندا يۈرەك ئۈستى بېزىنىڭ گورمونىنىڭ نىسبىتى زورايىدۇ. نومۇرلىرى كېڭىيىدۇ. ③ تەرەققىي قىلماق، كېڭەيمەك، راۋاجلاند-ماق: يېقىنقى يىللاردىن بېرى يېڭى ئىلغارلار كۆپلەپ يېتىشىپ چىقتى، ئىلغارلار قوشۇنى ئۈزلۈكسىز زورايدى. * ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش 5- يىلىغا قەدەم قويغاندا، كوممۇنىستىك پارتىيە ۋە ئۇ رەھبەرلىك قىلغان 8-ئارمىيە، يېڭى 4-ئارمىيە كۈندىن-كۈنگە زورايدى. ④ كۈچەيمەك، ئاشماق: غەلبىگە بولغان ئىشەنچىمىز بارغانچە زورايمىقتا. * ئەزىزەم ئۆيىدىن چىققاندا شامال بوش ئىدى، ئامانەتنى شوپۇرغا يەتكۈزۈپ بېرىپ ئوتتۇرا يولغا كەلگەندە ئۇنىڭ كۈچى زورايىپ كەتتى.

زوردىن زورغا مەجبۇرىي ھالدا، زورمۇزور، زورلۇق بىلەن: ئۇ مېنى زوردىن زورغا ئىقرار قىلدۇردى.

زورغا رەۋ. مەجبۇر ھالدا، ئىلاجسىزلىقتىن، زورمۇزور، زورلاپ: مېنى تونۇۋالغان بۇ ئادەم ئالدىدىكى خىجىللىقىمنى يوشۇرماقچى بولۇپ زورغا كۈلۈمسىرىدىم. * مەن ماشىنىنى زورغا توختىتىپ، شوپۇرنى ئاۋارە قىلغىنىغا خىجىل بولۇپ، ھاڭۋېقىپ تۇرغىنىمدا، شوپۇر كاپىنىڭدىن بېشىنى چىقىرىپ سورىدى.

زورلاتماق «زورلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - يازدا بۇ ھويلا بەئەينى باغنىڭ ئۆزى بولىدۇ، دەڭما؟ ئۇ چاغلاردا ئۆگىنىپ كېتىسىز، بۈگۈنكىدەك ئالدىڭىزغا بارغۇزۇپ، زورلىتىپ يۈرمەيلا كېلىدىغان بولسىز، - دېدى پەرىزات ئادىلغا چاقچاق قىلىپ.

تېخىمۇ ئۆسمەكتە ئىدى. * بۆرە تۈلكىدىن بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ زوراۋانلىقىدىن راسا مەززە قىلىپتۇ. **زوراۋانلىق قىلماق** كۈچىگە تايىنىپ، ھېچقانداق قانۇن-تۈزۈمگە بويسۇنماي باشقىلارغا زورلۇق-زومبۇلۇق قىلماق؛ زۇلۇم سالماق؛ بىركۈنى كۆكۈم چۈشۈشتىن ئاۋۋال قاچاق باندىتلار كىچىكرەك بىر ئاۋۇلدا ئىككى سائەتتىن جىقراق زوراۋانلىق قىلىپ، بىزنىڭ كېلىۋاتقانلىقىمىزنى ئاڭلاپ، نۇرغۇن مال-مۈلۈك ۋە ئۈچ نەپەر قىزنى بۇلاپ قاچقانكەن.

زورايتماق «زورايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ يەردە قوشۇن زورايتىش-نىڭ ئىستىقبالى ئىنتايىن كەڭ بولۇپ، باتالىيون شىتابىغا كېلىپ جەڭچى بولۇشنى تەلەپ قىلىۋاتقان ياشلارنىڭ ئايغى ئۈزۈلمەيتتى.

زورايتىشماق «زورايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

زورايتىلماق «زورايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

زورايتماق پ ① يوغىنىماق، ئۆسمەك، يېتىلمەك، چوڭايماق؛ ئاينىماق: بالىلارنىڭ يېشى زورايدىغانى بېقىن كېلەچەك چېگرىسىنى يىراقلاشتۇرۇپ بېرىش لازىم. * يېڭىشە ھەر بازىرى ئەتراپىنى يېرىم چەمبەر شەكلىدە ئوراپ ئاقىدىغان دولان دەرياسى بويلىرىدا تەبىئىي ئۆسۈپ زورايدىغان سۇۋادان تېرەكلەر كۆپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا شوتا ياساشقا باپ كېلىدىغانلىرىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. * - مېنىڭچە بۇ بۇرۇنلا قىلىشىمىزغا تېگىشلىك ئىش ئىدى، ئۇچاغدا ئىنقىلاب ئىشىغا يېتىۋاتقان خەتەر مۇنچىۋالا زورايىپ كەتمەس ئىدى، - دېدى مۇنىرىدىن خوجا ئۆز سەپىدىنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ. ② جىقلىماق، ئاۋۇماق،

زورلاشماق «زورلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: - ھە، ھەمرا ئاكا، ئاخشام ئولتۇرۇشۇڭ قىزىدىمۇ، ناھىيىدىن رازىيېۋ مۇدىر كەلگەنكەن، بارالىمىدىم قانداق، ئۇلار سىزنى ئىچىشكە زورلاشتىمۇ؟ - دېدى ئاۋۋت ئولتۇر-رېۋېتېپ.

زورلانماق «زورلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل

دەرىجىسى: يېقىن بىرپەس سۇ سەپكەندەك جىمجىت بولۇپ كەتتى. قول-ئىلكىدە يوق دېھقانلار بىر-بىرىگە قارىشىپ قويدى. كىمدۇر زورلىنىپراتى يۆتەلدى.

زورلۇق ① «زور» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: ئۇ بىلىمنىڭ چوڭقۇرلۇقى ۋە ئەمەلگە قوشقان تۆھپىسىنىڭ زورلۇقى بىلەن ئالاھىدە شۆھرەت قازانغانىدى. ② زوراۋانلىق: ئاۋۋال ئىززەت، ئاندىن زورلۇق (ماقال). * سادىق ئىبراھىم دورغىنىڭ تاغ خەلقىگە قىلىۋاتقان زۇلۇمى، زورلۇقى ھەققىدە خېلى ئۇزۇنغىچە شىكايەت قىلدى. * سالى دورغا توپقا قاراپ: - بىزنىڭ مەقسىتىمىز ئادەم ئۆلتۈرۈپ بۇلاڭچىلىق قىلىش ئەمەس، قېرىنداشلار! بىز زورلۇق، ھاقارەتكە چىدىماي كۆتۈرۈلدىق، پىچاق سۆڭەككە يەتتى ئەمەسمۇ! سەۋرىنىڭمۇ چېكى بولىدۇ... - دېدى. * كۆرمىدىم ئۇندىن پەقەت خۇپلۇقنى مەن، دائىما تارتتىم زۇلۇم - زورلۇقنى مەن. ③ قىستاش، مەجبۇرلاش، زورلاش: ئۇ بۇ كۈنلەردە سالى دورغا «قارا چېچەك» كە قوشۇپ قويغان ھېلىقى ئايالىنى زورلۇق بىلەن ئېلىپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆز ئۆمرىدىكى ئەڭ شېرىن مېنىۋىلارنى ئۆتكۈزۈۋاتاتتى. * بۇ جاۋابىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئىككى ۋەزىر قانداقلا ئادەم ئۇچىرسا زورلۇق بىلەن پادىشاھ-نىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشقا قارار قىلىشىپتۇ. ④ كۆچمە. ئاياغ ئاستى قىلىنىش، خورل-

نىش: دېمەك، ئازاتكۈل ئۈچىنچى بىر شەخس تەرىپىدىن زورلۇققا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئۆلتۈرۈلگەن.

زورلۇق قىلماق ① زوراۋانلىق قىلماق؛ قىستىماق: ئەخمەتجان قاسىمى پاراڭلىشىش ئارقىلىق ئۇنىڭ يېرىگە سۇ بەرمەي زورلۇق قىلغان باينى ئۇرۇپ قويۇپ، قورقۇپ ئىلىغا قېچىپ چىققانلىقىنى، يۇرتىدا يەنە بىر قېرى ئانىسىنىڭ قالغانلىقىنى بىلدى. * مەن ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن: «كېسەل ئادەمگە مۇنچىلىك زورلۇق قىلىپ كەتسەكمۇ بولماس» دېدىم. * كىشىلەر قىلمىسا زورلۇق بىكاردىنلا كىشىلەرگە، بوزەكلەر بىرلىشىپ مەھكەم، كىشەنلەردىن خالاس تاپسا. ② مەجبۇرل-ماق، قىستىماق، زورلىماق: ئۇلارنىڭ بەزىلىرى كوپراتسىيىگە قوشقان ئات-ئۇلاغلىرىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن مەھەممەت ئاكنىڭ ئالدىنى توسۇپ زورلۇق قىلىۋېتىپتۇ. ③ ئىپپەت-نومۇسىغا تەگمەك، ئاياغ ئاستى قىلماق: بىرئازدىن كېيىن ئىمىن سوزۇق «بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ، ئازراق ئارام ئېلىۋالاي» دەپ ياتاق ئۆيگە كىرىپتۇ-دە، قىزغا زورلۇق قىلىشقا ئۇرۇنۇپتۇ.

زورلۇق كۈچ <پەلس> ئۆز سىنىپىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن دۈشمەن سىنىپقا قارىتا قوللىنىلىدىغان بىر خىل مەجبۇرلاش كۈچى. مەسىلەن، ئارمىيە، ساقچى، سوت قاتارلىقلارغا ئوخشاش. **زورلۇق ئىشلەتمەك** ← زورلۇق قىلماق: ھە بىلىدىم، نىغمەتنىڭ ئاۋازى قاتتىق، قىزچاققا زورلۇقمۇ ئىشلىتەر بەلكىم. دوستلۇقنى سىناشنىڭ كەسكىن پەيتى بۇ، مەيلىلا، كەلگەننى كۆرەپچۇ دېدىم. **زورلۇق-زومبۇلۇق** زورلاش، مەجبۇرلاش، قىستاشقا ئوخشاش زوراۋانلىق، ۋەھشىيلىك،

ياۋۇزلۇق ھەرىكەتلىرى: زورلۇق-زومبۇلۇق قىلماق. * شەرۇللا مېرىخاننى ئۆيگە بېرىپ نەرسە-كېرەكلىرىنى جايلاشتۇرۇپ تۇرۇشقا بۇيرۇپ، ئۆزى باقى قوپچى بىلەن ئاستا ماڭدى ۋە ئىبراھىم دورغىنىڭ يايلاققا بېرىپ زورلۇق-زومبۇلۇق قىلغانلىقى ھەققىدە بىر ۋەقەنى سۆزلەپ بەردى. * دېمەك، كۆپچىلىك بىرلەشسە ھەرقانداق زورلۇق-زومبۇلۇقنى چەكلىگىلى بولىدىغانلىقى ئىسپاتلاندى.

زورلىماق پ. ھەر خىل ۋاسىتىلەر بىلەن بىرەر ئىشقا مەجبۇر قىلماق، ئىختىيارىدىن تاشقىرى ئىش قىلىشقا قىستىماق: تاماققا زورلىماق. زورلىغاننىڭ زورى بار، ئىسسىق ناننىڭ ھورى (ماقال). * مۇھەببەت ئىنسان ھاياتىدىكى ئىنتايىن نازۇك ھەم تەبىئىي تۇيغۇ. ئۇنى بىر كىمگە زورلاپ تېگىش مۇمكىن ئەمەس. * گۆھەربۇۋى ئۆيگە كەلگىچە يول بويى «سەن بۇقنى كۆڭلى تارتىدىغان ئىنسان بالىسى بولماس، زورلاپ ئالدىغان چاغلىرىڭ ئۆتۈپ كەتكەن» دەپ ئويلاپ كەلدى.

زورمۇزور مەجبۇرىي ھالدا، قىستاپ، زورلاپ؛ سەۋەبسىزلا: زورمۇزور كۈلۈمسىرىمەك. زورمۇزور ئېلىشماق. * ئانا سۇتۇقنىڭ دادىسىدىن قېلىپ ئىككى يىل تۇل ئولتۇردى، كېيىن شۇ ۋاقىتتىكى ئادەتكە خىلاپ بولمىغانلىقتىن، ئۇنىڭ ئاكىسى ئوغۇلچاق بۇغراغا زورمۇزور تەگدى. * قەمبەر بىزنىڭ ئالدىراۋاتقانلىقىمىزنى سەزدى بولغاي، زورمۇزور ئاشخانىغا باشلاپ كىرىپ ئالدىمىزغا پېتىر مانتا كەلتۈردى.

زورۇقتۇرماق «زورۇقماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ھازىرچە قولۇڭدىن كەلمەيدىغان خىياللارغا بېرىلىپ، كېسىلىڭنى زورۇقتۇرۇۋالما، - دېدى ئانا ئوغلىغا، - ئاۋۋال سەللىمازا ساقىيۋال قوزام، شۇ چاغدىمۇ كېچىكمەيسەن.

زورۇقماق پ ① كۈچىمەك: تاشۋاي ۋە باراتلار شۇنچە زورۇقۇپمۇ كىشىلەر توپى ئارىسىغا قىسىلىپ كىرەلمىدى. * پاتەم رازى بولدى. باشلىق ياتاققا كىرىپ زورۇقۇپ يۆتىلىپ بىرەر مەنۇتچە پۇشۇلداپ ئولتۇردى. ② ئېغىر ئىش-ھەرىكەت قىلىش ياكى باشقا سىرتقى تەسىردىن ئېغىرلاشماق (كۆپىنچە جاراھەت، يارا قاتارلىقلار ھەققىدە): ئەسەرگە تىببىي ياردەم كۆرسىتىلمىگەنلىكتىن، ئۇنىڭ يارىسى زورۇقۇپ، قاماقخانىدىكى تىنچىقتا تېزلا سېسىشقا باشلىدى. * - سىز يەر دەسسەڭىز بولمايدۇ، پۈتتىڭىز شۇنچە ئۇششۇك تۇرسا، زورۇقۇپ قالمامدۇ، - دېدى ئامىنە ئەكبەرنى يۆلگەچ.

زورۇقۇشماق «زورۇقماق» پېئىلى ① نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بۈگۈنكى ئەمگەكتە بەك زورۇقۇشۇپ كەتكەنلىكتىن ھالى قالماي، ياتاققا كىرىپلا ئۆزلىرىنى كارىۋاتقا تاشلاشتى.

زوپا نى (پ) <بوت> كالىپۇكىسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تۇۋىدىن شاخلىنىپ يانتۇ ئۆسىدۇ. غولىنىڭ ئاستى قىسمى ياغاچلاشقان، پۈتۈن تېنىدىن خۇش پۇراق چېچىپ تۇرىدۇ. يوپۇرماقلىرى تار ۋە يېپسىمان بولۇپ ئۇدۇل ئۆسىدۇ، ئۇچىدا يېڭىسىمان تىكىنى بولىدۇ. گۈلى ھاۋا رەڭ، غولىنىڭ ئۇچىدا ئۆسىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ، يۆتەلنى توختىتىپ، دەم سىقىلىشنى باسىدۇ، ئادەتتە زىققىنىڭ ياخشى دورىسى ھېسابلىنىدۇ. تىيانشان، ئالتاي تاغلىرىدىن تېپىلىدۇ.

زوق I نى (ئە) ① ئېستېتىكىلىق لەززەت بېغىشلايدىغان نەرسىلەر تەسىرىدىن كىشىدە پەيدا بولىدىغان ياخشى كەيپىيات؛

زەخىلىنىش سەۋەبىدىن بىر كېڭىيىپ،
بىر تارىيىش ھالىتى.

زوق-زوق «زوق II» سۆزىنىڭ
تەكرارلىنىشى.

زوق-زوق قىلماق ← **زوقۇلدىماق**؛
مېڭەم زوق-زوق قىلىپ ئاغرىپ كەتتى.

زوق-شوق زور ئىشتىياق، زور ھەۋەس؛
زوق-شوق بىلەن ناخشا ئېيتماق. زوق-شوق

بىلەن ئۇسسۇل ئوينىماق. * ئۇ بولغان ئىشلارنى
زوق-شوق بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى.

زوقلاندىرۇماق «زوقلانماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: تاشۋايىمۇ بارات

بىلەن تۆمۈرنىڭ رايىغا باقاتتى. ئۇ بەزىدە
ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا شۇنداق چالانتىكى،

ئۇلارنى ئۆز راۋابىغا باشقىچە زوقلاندىراتتى.
زوقلاندىرۇشماق «زوقلاندىرۇماق»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.
زوقلاندىرۇلماق «زوقلاندىرۇماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى.
زوقلانماق پ. زوققا تولماق، خۇشاللانماق؛

لەززەتلەنمەك؛ ھۇزۇرلانماق؛ دادام
شەھەرنىڭ تىنچ، ئازادە ۋە ئېلېكتىر نۇرلىرىغا

چۆمۈلگەن يوپپورۇق ئاسفالت يوللىرىغا، يول
چېتىدىكى گۈلزارلىقلارغا زوقلىنىپ، توپماستىن

قاراپ كېلىۋاتاتتى.
زوقلىنارلىق سۈپ. لەززەتلىنىشكە ئەرزىيدىر-

غان، ھۇزۇرلانغۇدەك، ھەۋەسلەنگۈدەك؛
زوقلىنارلىق كىنو، زوقلىنارلىق چۆچەك. *

مەكتەپ زوقلىنارلىق دەرىجىدە جۇشقۇن
كەيپىياتقا چۆمگەندى.

زوقلىنىشماق «زوقلانماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى؛ بالىلار ئۆگزىلەردە تۇرۇپ

يىپلىرىنى بولۇشىغا قويۇپ بېرىپ، ئۇچۇۋاتقان
لەڭگەكلىرىدىن زوقلىنىشاتتى.

زوقمەن سۈپ (ئە+پ) زوقى بار، ئىشتىياق

ھۇزۇر، شەۋق؛ زوق ئالماق. * مەن
گۈزەلئايىنىڭ چالغان ساز ۋە ئاۋازىنى كۆزلىرىم-

نى يېرىم يۇمۇپ زوق بىلەن ئاڭلايمەن،
ئەمما غۇرۇرۇم قىزنىڭ ياتقىغا كىرىشكە يول

قويمايدۇ. * ھايات خۇددى يېقىملىق ناخشىغا
ئوخشاش، ئۇنى ئېيتقانسىرى شۇنچە زوق بىلەن

ئېيتقۇسى كېلىدۇ كىشىنىڭ! ② ئىشتىياق،
ھەۋەس، قىزىقىش؛ - ئالتۇندەك يەرلەر

ئىكەن-دە، - دەۋەتتى زوقنى باسالماي
قالغان رەپىق ئاكا ئېتىزغا قاراپ. * زوقۇم

تېشىپ قارايمەن، يايلاققا دەم كۆككە دەم؛ ئاق
بۇلۇتلار ئۇزىدۇ، ئاسماندا ھەم، پەستە ھەم.

زوقى كەتمەك ھەۋەس، ئىشتىياق
يوقالماق، قىزىقىشى پەسەيمەك؛ ئولتۇرۇش-

تىن زوقى كەتمەك. ئەمگەكتىن زوقى
كەتمەك.

زوقى كەلمەك ھەۋەس، ئىشتىياق
قوزغالماق؛ قىزىقىشى ئاشماق؛ زوقلانماق؛

كۈن دېسە كۆزى، ئاي دېسە ئاغزى بار
دەيدىغان ھېكايە، چۆچەكلەردىكىدەك بۇ

چىرايلىق چوكانغا قانداق كۆڭۈلنىڭ زوقى
كەلمەيدۇ دەيسىز؟ * بالىلىرىنىڭ قىن-قىنىغا

سىغمايۋاتقانلىقىغا زوقى كەلگەن مۇھەممەت
بىلەن ئايگۈل بىر-بىرىگە قاراپ كۈلۈشۈپ

قوياتتى.
زوقنى تارتماق ھەۋەسنى، ئىشتىياقنى

قوزغىماق؛ قىزىقىشىنى ئاشۇرماق؛ ئۆزىگە
جەلپ قىلماق؛ چۈشكۈچە گۈلئايىشەم ياغ،

ھويلا-ئاراملارنى يەنە ئارىلىدى، ياغ ئۇنىڭ
زوقنى تارتتى. * ئۇنىڭ ئوغلى باتۇر ئىدى،

كۈچتۈڭگۈر، بېشىدا دەس كۆتۈرەتتى بۇقىنى.
ئۇ ۋارقىراپ چۈشكەن چاغدا چېلىشقا تارتار

ئىدى كۆرگەن كىشى زوقنى.

زوق II تەق. ئادەم ئورگانىزمىدىكى
مەلۇم بىر يەرنىڭ بىرەر كېسەللىك ياكى

سالمىقى جامبۇلىنى لوككىدە زوگزايتىپ قويدى. **زوگزايتىشماق** «زوگزايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

زوگزايتماق پ. تىزىنى پۈكۈپ ساغرىسىنى يەرگە تەگكۈزمەي دۈمچىيىپ ئولتۇرماق؛ زوڭ ئولتۇرماق: توختى شۇجى خەتنى كۆرۈپ ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇشقا ئازلا قالدى. تىك داۋانغا دۇچ كەلگەن ھارغىن يولۇچىدەك پۈت-قوللىرى تىترەشكە باشلىدى. دە، بېشىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ جايدىلا لاسسىدە زوگزايدى.

زوگزايتىشماق «زوگزايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار باغدىكى شاتۇت دەرىخىنىڭ ئاستىدا زوگزايتىشتى.

زولقا ئى (ئە) <بوت> كالىپۇكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تۆت چاسا، يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى كىچىك ۋە ئاق كېلىدۇ، يۇمران يوپۇرمىقىنى ئىستېمال قىلغىلى بولىدۇ، ئۇرۇقىدىن ماي تارتىلىدۇ. **زولۇق** ئى <دىن> روزا كۈنلىرى باش سۈبھىدىن ئىلگىرى يېيىلىدىغان تاماق؛ زولۇق يېمەك. زولۇق تەييارلىماق. * - ئارىلىقى خېلى بار ئىكەن، ئەتىگەن زولۇقىنى يەپلا مېڭىۋىدۇق، ئەمدى كەلدۇق، - دېدىم مەن ئاكامنىڭ «ئۆيدىن قاچان چىققان؟» دېگەن سوئالىغا جاۋابەن.

زومچەك ئى. بىر يەرگە يىغىلغان، توپلانغان؛ غۇزمەك: گۈچۈك شەھىرى پاكار سېپىل بىلەن ئورالغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە سوقما تاملىق سانسىزلىغان زومچەك ئۆيىلەر مۇڭلىنىپ تۇراتتى.

زومچەك-زومچەك توپ-توپ، غۇزمەك-غۇزمەك-مەك: يېڭى كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش زومچەك-زومچەك-چەك قەبرىلەر بىلەن تولغان قەبرىستانلىقنى

باغلىغان، قىزىقىدىغان؛ زوقمەن ئادەم. * بۇ قىز كىچىكىدىن تارتىپلا كىتاب ئوقۇشقا، مەسىلىلەرگە يولۇقسا پىكىر يۈرگۈزۈشكە زوقمەن بولۇپ ئۆسكەنىدى. // سونۇر بۇ زوقمەنلەرگە بىلگەنلىرىنى چۈشەندۈردى ۋە: - قارا سېنى، مەن ئۈچ ئايدا تۆگەنگەن-نى بىر ئاش پىشىدىلا ئۆگىنىۋالسىمەن دەمىسنا! - دەپ قويدى.

زوقمەنلىك «زوقمەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ راۋاب ۋە ناخشىنىڭ مۇڭلۇق سادالىرى ئىچىدە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ئىلھام ۋە زوقمەنلىكنىڭ ئوتى يېقىلدى. * قىز پەرەنجىسى-نى قايرىپ، پەشخۇندىكى نانلارغا زوقمەنلىك بىلەن قاراۋاتقاندا، ئابدۇلىنىڭ كۆزى چۈشۈپ قېلىپتۇ.

زوقۇلدىماق پ «زوق-زوق» قىلماق؛ بۇنى كۆرۈپ ئىككى چىكەم زوقۇلداپ ئاغرىغان. دەك بولدى.

زوك رەۋ (پ) « زوك ئولتۇرماق.

زوك ئولتۇرماق ① تىزىنى پۈكۈپ ساغرىسىنى يەرگە تەگكۈزمەي ئولتۇر-ماق، زوگزايتماق؛ بۇ ۋەقە ئانىنىڭ كۆڭلىگە شۇنداق ئېغىر كەلدىكى، نېمە قىلارنى بىلمەي، ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى تۇتقاچە زوك ئولتۇرۇپ، كىچىك بالدەك كۆزىنى تۇۋۇلاپ يىغلاپ كەتتى. ② كۆچمە. بىرەر ئىشتا، جۈملىدىن سودىدا زىيان تارتماق؛ ئۇ بۇ قېتىمقى سودىدا خېلى جق زوك ئولتۇرۇپتۇ. ③ ۋەدىسىدىن يېنىۋالماق؛ بېلى بوشاپ كەتمەك؛ ۋەزىپىنىڭ ئېغىرلىقىنى سەزگەن ئادىل ئەتىسلا زوك ئولتۇرۇۋالدى.

زوگزايتماق «زوگزايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ساقىنىڭ ئېگىز كۆتۈرۈلگەن ئوڭ مۇشتۇمى جامبۇلىنىڭ ئۈستىگە گۈسسەدە چۈشتى. قولىنىڭ كۆتەكتەك ئېغىر

نۇرغا پۈركىمەكتە ئىدى. * كەڭ كەتكەن دالدا زومچەك-زومچەك ئاق نېفىت قۇدۇق ئۆيلىرى ۋە قۇدۇق بېشىدىكى كاجالكلار ئۈزۈل-مەي كۆزگە چېلىشقا باشلىدى.

زومچە يېمەك پ. توپلانماق، جۇغلانماق، غۇژمەكلەشمەك: ئۇيۇقتا زومچە يېگەن تاغدەك بۇلۇتلار، ئاستىدا، قىمىرلار كارۋان قارىسى. ئۇ قاتتا شەھەرلەر، بۇ قاتتا بوستان، يېشىللىق دۇنياسى يەر-كۆك ئارىسى.

زومىگەر ئى (پ) زورلۇق كۈچىگە تايىنىپ بىرەر جاي ياكى ساھەنى چاڭگىلىغا ئېلىۋالغان، خەلقنى بوزەك قىلىدىغان ھەمدە باشقىلارنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش بەدىلىگە ھايات كەچۈرىدىغان ئەكسىيەت-چى ئۇنسۇرلار: پۇل زومىگىرى. يەر زومىگىرى. * يەر ئىسلاھاتى خىزمەت ئەترىتىنىڭ كادىرلىرى يېزا ياكى كەنت بويىچە يىغىن ئېچىپ، بىرەر زومىگەر ياكى پومبېشچىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ قالدۇدەك بولسا، ئۇ قاچان ئۆزىگە نۆۋەت كېلىشىنى كۈتۈپ، ۋۇجۇدىدا جان قالمايتتى. // ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قانۇن بويىچە ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن زومىگەر پومبېشچىك قاسم چاياننىڭ ئوغلى بەكرى كەلدى.

زومىگەرلىك ① «زومىگەر» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: زومىگەرلىك سىياسىتى. * «ئارۇپ، سېنىڭ بىلىم زومىگەرلىكىڭنى كۆزۈڭگە كۆرسەتمەيدىغان بولسام!» دەپ ئۆز-ئۆزىگە ۋەدە بەردى ئۇ. **②** زومىگەرلەرگە خاس ئىش-ھەرىكەت، قىلمىش: قورچاق ھۆكۈمەتتە ئىشلەۋاتقان ئادەملەردىن ئېلىنغان مەلۇماتلارغا قارىغاندا، قورچاق ئەسكەرلەر كىچىك ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئالىغاي جۇ ناھايىتى زومىگەرلىك قىلىۋېتىپتۇ. * سەن مېنى زومىگەرلىك قىلىپ بېيىدى دەپ ئويلاپ قالغانسەن؟ لېكىن ياق،

ئۆيدە بەك ئىشلەيمەن. ③ ئى. چوڭ ۋە كۈچلۈك دۆلەتلەرنىڭ ھەربىي ۋە ئىقتىسادىي ئەمەلىي كۈچىگە تايىنىپ كىچىك، ئاجىز دۆلەتلەرنى بوزەك قىلىش، ئېزىش ۋە ئۇلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىش يولىدىكى ھەرىكەتلىرى ۋە بۇ جەھەتتىكى سىياسىتى: زومىگەرلىككە قارشى تۇرۇش يولىدىكى كۈرەشنى ئىزچىل تۈردە دۆلىتىمىزنىڭ ۋە پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ بىر جىددىي ۋەزىپىسى سۈپىتىدە كۈنتەرتىپكە قويۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

زومىگەرلىك ھوقۇقى چوڭ ۋە كۈچلۈك دۆلەتلەرنىڭ خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردىكى ئەمەلىي كۈچىگە تايىنىپ باشقۇرۇش ۋە كونترول قىلىش ھوقۇقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

زونا ئى (ر) مەلۇم بىر بەلگىسى بىلەن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ھەم مۇئەييەن چېگرىلەر بىلەن قورشالغان يەر: رايون.

زوتۇپخىنىك ئى (ر) ← **زوتۇلوگ.** **زوتۇلوگ ئى (ر)** زوتۇلوگىيە ئالىمى، زوتۇلوگىيە مۇتەخەسسسى.

زوتۇلوگىيە ئى (ر) (كېرىك) <بئول> ھاياتلار-نىڭ مورفولوگىيىسى، فېزىئولوگىيىسى، ئېكولوگىيىسى، تۈرلەرگە بۆلۈنۈشى، تارقىلىشى ۋە ئۇلارنى كونترول قىلىش قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

زويىزا ئى (لات) <بوت> ← **زويىزئوتى.**

زويىزئوتى ئى (زويىزا+ئوت+ئى) <بوت> باشقاقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى يېپسىمان بولۇپ، ئېگىلمەيدۇ. گۈلى كىچىك ۋە يېشىل، غولى تەرەققىي قىلغان يىلتىزسىدۇ. مان غول بولۇپ، يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ، ھەربىر بوغۇمىدىن يىلتىزلار ئۈنۈپ چىقىدۇ. غولنىڭ ئېلاستىكىلىقى ياخشى، دەسسلىشكە

زۇختۇك نى (خەن) بەزى جۇمھۇرىيەتلەردە جۇمھۇرىيەت باشلىقىنىڭ نامى.

زۇغۇي نى (خەن) ① دۆلىتىمىزدىكى گۇۋاي-ۋەننىڭ رەھبىرىي خادىمىنىڭ نامى. ② بەزى دۆلەتلەردىكى ھۆكۈمەت باشلىقىلىرىنىڭ نامى. ③ بەزى سىياسىي پارتىيە رەھبەرلىرىنىڭ نامى.

زۇلال سۈپ (ئە) يېزىق. ئىنتايىن سۈزۈك، تىنچ، ساپ؛ تۇغما زىلۋا بويلىرىغا تەلپۈرۈپ-مەن ھەر زامان، چەشمە زۇلال سۈلۈرىنىڭ جامى بولسام مەيلىمۇ. * زۇلال ئاسماندا بوز تورغاي، قىلار جەۋلان تىنىم تاپماي.

زۇلپ نى (پ) يېزىق. ئاياللارنىڭ ئىككى چېكىسىدىكى چاچ، كوكۇلا؛ ئېتىپ زۇلپى، چېچىن ھەيران، خالايقىنى قىلىپ ۋەيران، بىلەككە ئېشىپ زەنجىر بويىنۇمغا سالار كەلدى.

زۇلپكەش نى. ئاياللارنىڭ چېچىنى تارىغۇ-چى، چاچ سالغۇچى ئايال؛ زۇلپكەش، زۇلپكەش، كەل خېنىم زۇلپىنى يەش. ئىككى دەردمەن بىر بولۇپ، ئىچىدىكى رەنجىمنى يەش. **زۇلپىقار** نى (ئە) ① رىۋايەتلەردىكى ھەزرىتى ئەلنىڭ ئىشلەتكەن قىلچى. ② كۆچمە. ناھايىتى ئۆتكۈر قىلچى؛ بۈگۈنكى جەڭدە دۈشمەنلەر بۇ قارا تۇلپارلىققا خېلى قاتتىق قارشىلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ زۇلپىقارى ئالدىدا باشلىرىنىڭ ئۆزۈلۈكىسى ئۈزۈلۈشىگە بەرداشلىق بېرەلمەي، چېكىنىشكە مەجبۇر بولۇپتۇ. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

زۇلقەدە نى (ئە) <ئاستر> ھىجرىيىنىڭ 5-ئېيى، يەنى قەمەرىيە يىلى ھېسابىدىكى 11-ئاي، 30 كۈن بولىدۇ.

زۇلمەت نى (ئە) ① ھېچ نەرسىنى كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىدىكى قاراڭغۇلۇق؛ زۇلمەت قاپلىماق. * ئانا ئاللىقاچان جان

چىداملىق كېلىدۇ، تېرىپ چىملىق ھاسىل قىلىشقا مۇۋاپىق.

زۇغۇي ① سۈپ. يوق يەردىن گەپ تاپىدىغان، پىتنە-پاسات پەيدا قىلىدۇ. خان، پىتنىخور؛ - قايسى تۆشۈكتىن ئىغۋا چىقارغىن دەپ پۇراپ يۈرىدىغان زۇغۇي دەلە، كۆرگىنىڭ يالغان، - دەپدى ئاسىدە غەزەپ بىلەن مەنسۇرگە. ② نى. پىتنە-پاسات، ئويدۇرما؛ بىزگە ياغدى ھىدايەت، تۇغۇلدى لاتاپەت. ئوينايسىز، ئەتە شادلىق توي، چۈنكى، يوقالغۇسى شۇم زۇغۇي.

زۇغۇيلىق نى. پىتنە-پاسات تېرىيدىغان، يالغاننى ئويدۇرۇپ چىقىرىدىغان قىلىق؛ زۇغۇيلىق قىلماق. * - ئۇيات ئەمەسمۇ، ئاغىنىلەر! كىم سىلەرنى قاراقچىلىق قىلغىلار دەپدى، رازاقۇ؟ ئۇ مۇتتەھەم نېمىشقا ئۆزى كەلمىدى! سەن ھىسام ئاكا قاچانغىچە زۇغۇيلىق قىلسەن؟ - دەپدى ئاتلىقلاردىن بىرى قامچىسىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ.

زۇكام نى (ئە) <تب> بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەل. ئۇنى ۋىرۇس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بەدەن ھەددىدىن زىيادە چارچە-خان، شامالدىغان ۋە كېسەلگە قارشى كۈچ ئاجىزلاشقاندا، ئوڭاي پەيدا بولىدۇ ۋە يۇقىدۇ. بۇنىڭدا، گال قۇرۇش، دىماغ پۈتۈش، يۆتىلىش، چۈشكۈرۈش، باش ئاغرىش ۋە قىزىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

زۇكامدىماق پ. زۇكام بولماق، زۇكام بىلەن يۇقۇملانماق، ئاغرىماق؛ مەتنىياز مۇدىر خام سېمىز، دائىم زۇكامداپ، بۇرنىغا ماسكا تاقاپ يۈرىدىغان ئادەم بولۇپ، كۆپىنچە ۋاقىتنى دوختۇرخانىدا ئۆتكۈزگەچكە، ئىشخانىسى دائىم دېگۈدەك بوش تۇراتتى.

مۇشەققەت: زۇلۇم بولماق. كۈنداشلىق زۇلمى. * بۇ پوتەيدە تۇرۇش بىزگىمۇ زۇلۇم، سېنىڭچە بۇ يەردە ئۆلگۈچە تۇرساق بولامتى؟ * ھېرىپ ھالى قالمىغان ئەخمەتجان قار ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ: - تېخى يېرىم يولغا كەلسىدۇق ئاداش، نېمە زۇلۇم بۇ! - دېدى.

زۇلۇم بولماق جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئازاب-ئوقۇبەت، جەبىر-جاپا پەيدا بولماق: - ياق، ئانداق قىلساق ساڭا ئېغىر زۇلۇم بولىدۇ-غۇ بۇ، - دېدى تاغنىم ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ.

زۇلۇم تارتماق ← **زۇلۇم چەكمەك**: بالىلارنىڭ ئاتىسى بىلەن ئاكىسى گومىنداڭ تۇرمىسىدە - ئازاب زىنداندا يېتىۋاتىدۇ، بىگۇناھ زۇلۇم تارتىۋاتىدۇ.

زۇلۇم چەكمەك جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئازاب، مۇشەققەت، قىيىنچىلىق تارتماق، ئازابلانماق؛ جاپا چەكمەك؛ ئېزىلمەك: - «يەرگە بىر نۆۋەت، ئەرگە بىر نۆۋەت» دەپ، ئەمدى نۆۋەت زۇلۇم چەككەن كەمبەغەل پۇقرالارغا كېلىدىغان ئوخشايدۇ، - دېدى ئۇ.

زۇلۇم سالماق ← **زۇلۇم قىلىماق**: پۇقرالارنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىگەن، پۇقرالارغا زۇلۇم سالغان ھەرقانداق ھاكىمىيەت بەرىبىر غۇلايدۇ.

زۇلۇم قىلىماق جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئازاب-ئوقۇبەت، جەبىر-جاپاغا دۇچار قىلماق؛ ئەزمەك: ئوڭاي غەزەپلىنىش. كە ئادەتلەنگەن ئادەملەر ئۆزىگە ۋە يېقىن كىشىلىرىگە ئورۇنسىز زۇلۇم قىلىدۇ. * - بىر تامچە سۇ بەگگە دەريا كۆرۈنۈپتۇ، دېگەن شۇ دە! مانا مەن ھېلىراققا خاڭدىن چىقتىم، كۆلچەكلەردە ئانچە كۆپ سۇ يوققۇ؟ بۇ پەقەت بىزگە قىلىنىۋاتقان زۇلۇم! - دېدى

ئۈزگەندى. دەھشەتلىك زۈلمەت جان ئۇزۇش ئالدىدا يالغۇز بىچارە قىزنىڭ دىدارىنى كۆرۈۋېلىشىمۇ ئاندىن يۇلۇۋالغانىدى. * بۇ چاغدا تاجىخان زەھەرلىك قامچا زەرىسىدىن ھوشىدىن كەتكەن بولۇپ، ئۆي ئىچىنى قاراڭغۇ زۈلمەت قاپلىغانىدى. // زۈلمەت كېچە. ② كۆچمە. نادانلىق، جاھالەت: زۈلمەت باسقان بۇ زېمىننى گومىنداڭ ئاسارىتىدىن ئازاد قىلىش ئۈچۈن مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرى كونا شەھەر كوچىلىرىدا بىرىنچى پاي ئوقنى ئاتتى.

زۈلمە تىلىك سۈپ ① ھېچ نەرسىنى كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىدىكى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان، قاپقاراڭغۇ: زېھنىدىن قۇيۇلغان ئالتۇن مىسرالار، سۆزلىدى: «خەلقىمنىڭ كەلگۈسى پارلاق!» كۈرەشكە چاقىردى مېھنەتكە شەلەرنى، زۈلمەتلىك تۈنلەردە سەن يازغان قوشاق. ② كۆچمە. زۈلمەتكە تولغان، جاھالەت قاپلىغان؛ قالات: مىليونلىغان كىشىلەرنىڭ قەلبىگە مەڭگۈ ئۆچمەس ئەلەم تامغىنىنى بېسىپ كەتكەن زۈلمەتلىك دۇنيانىڭ قاراڭغۇ بىر بۇرجىكى ئاستا-ئاستا مېنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنىشكە باشلىدى.

زۈلمە ججە ئى (ئە) <ئاستر> ھىجرىيىنىڭ 12-ئېيى، يەنى قەمەرىيە يىلى ھېسابىدە-كى 12-ئاي، 29 كۈن بولىدۇ.

زۇلۇم ئى (ئە) ① كۈچلۈكلەرنىڭ ئاجىزلارغا، زالىملارنىڭ مەزلۇملارغا، ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچىلارنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچىلارغا سالىدىغان جەبىر-جاپاسى؛ شەپقەتسىز ئېزىش؛ ئىستىباداتلىق: مىللىي زۇلۇم. سىنىپىي زۇلۇم. * زۇلۇم زىنداندىن يامان (ماقال). * زۇلۇم بار يەردە ئۆلۈم بار (ماقال). * دەرد نەدىن كېلىدۇ؟ زۇلۇمدىن، قان شىوراش-تىن كېلىدۇ! ② ئومۇمەن جەبىر-جاپا،

قولدىكى بارىنىنى زوق بىلەن چالماقتا. ئۇنىڭ سېكەلەكلىرى تىتىرىمەكتە، بوينىغا ئاسقان زۇۋاننىڭ ياقۇت كۆزى ۋالدىماقتا.

زۇۋان ئى (پ) ① تىل، گەپ-سۆز: زۇۋان سۈرمەك. * پالتىدىن زۇۋان كەپتۇ، قاتلىدىن ئىمان كەپتۇ (ماقال). * - بۇنىڭ زۇۋانىنى مەن چۈشىنىمەن، مەن ساڭا دەپ بېرىمى، - دەپتۇ پاشا بىلەن بىللە يېتىپ كەلگەن قارىلغاج. * ئۆلۈمدىن ۋەھىمە يوق، قورقۇنچۇم ئىمانىدىن، مېنى قەستلىگەن ئەبلەخ چۆچۈدى زۇۋاندىن. ② ئۇن، ئاۋاز، تاۋۇش: مەن ئەنە شۇنداق ئارزۇلار بىلەن يەنە يېرىم ئاينىمۇ ئۆتكۈزۈۋەتتىم. لېكىن ھاكىمدىن بىرەر تىنىق زۇۋانمۇ بولمىدى. * - ھىم زۇۋاننى چىقارما، ئادەم، ئادەم... كېلىۋاتىدۇ، - دەپتۇ شىر.

زۇۋان چىقارماق گەپ-سۆز قىلماق؛ ئاۋاز، ئۇن، تاۋۇش چىقارماق: ئادەم خىزمەت قىلغان چىقىدا، سىرتقى كۆرۈنۈشتە زۇۋان چىقارماي ئولتۇرغاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن ئەمەلىيەتتە ئىچكى تىلىنى ئىشقا سېلىش ئارقىلىق دىققىتىنى ئويلىغان مەسىلىسى ياكى قىلىۋاتقان ئىشقا مەركەزلەشتۈرۈپ ئولتۇرۇشتىن بىر مۇنۇت توختىمايدۇ. * ئۇ بىلىدىكى قاپقىدىن سۇ ئېلىپ، تاشنى چايقاپ چاشقانغا ئىچۈرگەندە، كەن، ئۆلەر ھالدا ياتقان چاشقان شۇ ھامان سىلىكىنى قوپۇپ، بىر ئايلىنىپتۇ ۋە زۇۋان چىقىرىپ ئەھۋالنى بايان قىلىپتۇ.

زۇۋاندىن قالماق سۆزلەش، گەپ قىلىش قابىلىيىتىنى يوقاتماق؛ سۆزلىيەلمەي قالماق: دەھشەتلىك بىر جۈپ قول گېلىمنى بوغۇۋالغاندەك زۇۋاندىن قېلىپ، ياش تامچىلىرىم سەل بولۇپ ئېقىشقا باشلىدى. * ھەيرانە-ھەسلىك-تە زۇۋاندىن قالغان ئاياللار ئەمدى ئۇھ تارتىشىپ بىر-بىرىگە سۆزلەشكە باشلىدى.

باتۇر زەردە بىلەن.

زۇلۇمخور سۈپ. ئازاب-ئوقۇبەت، جەبرى-زۇلۇم قىلىدىغان: زۇلۇمخور پادىشاھ. زۇلۇمخور بەگ. * ئۆتمۈش، زۇلۇمخور بايدا پۇل، كۆرگەنتى خوپلۇق قايسى قۇل، بايلارغا ئىشلەپ تاپىدىك تىرناقچە ئىززەت-ئېتىبار.

زۇلۇم-سىتەم تۈرلۈك زۇلۇم ۋە تىل-ھاقارەت-لەر؛ ئازاب-ئوقۇبەت، كۈلپەت، شۇنىڭدەك قىيىنچىلىقلار: شاھ مەھمۇرخان ئەلنى ئادىللىق بىلەن سورىماي، پۇقرالارغا تولا زۇلۇم-سىتەم قىلغان ئوخشايدۇ.

زۇلۇمكار ئى (ئەپ) زۇلۇم سالغۇچى، زۇلۇم قىلغۇچى، زالىم: شۇنىڭ ئۈچۈن بۇيرۇيمەن، ئېشەكتە ئىز قانچە ئىكەن، تولۇق ساناپ كۆرۈلسۇن! بۇ زۇلۇمكار بەتتەختكە، شۇنچە كالتەك ئۇرۇلسۇن!

زۇمرەت (پ) ئى ① <گېئول> تەركىبىدە خروم بولغانلىقى ئۈچۈن يايېشىل كۆرۈنىدۇ. ② غان بىر خىل قىممەت باھا تاش. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

زۇمرەت تاش <گېئول> بىر خىل مىنېرال. ئاساسلىق تەركىبى سىلىتسىي، ئاليۇمىن ۋە بېرىللىي بولۇپ، يېشىل كۆك، سېرىق، ئاچ قىزىل ۋە رەڭسىز. ئادەتتە ئالتە ياقلىق پىرىزما شەكىلدە بولىدۇ، ئەينەك پارقراقلىقىغا ئىگە، سۈزۈك ياكى سەل سۈزۈك كېلىدۇ. قاتتىقلىقى يۇقىرى، كۆپىنچە گرانىت تاش، چىرىمتال قاتارلىقلاردىن چىقىدۇ. ئۇنىڭدىن بېرىللىي ۋە باشقا خىمىيىۋى بىرىكمىلەرنى چەككەپ ئېلىشقا بولىدۇ.

زۇنار ئى (ئە) ① زىننەتلىك بەلباغ، كەمەر. ② كۆچمە. ئاياللار بوينىغا ئاسە-دىغان قىممەت باھالىق بۇيۇملارنىڭ بىرى: قىزلار بىر-بىرىدىن ئوماق ۋە كېلىشكەن. بىرى

زۇۋان سۈرمەك گەپ قىلماق، سۆزلە-
مەك: مۇشۇ خەۋپلىك ھايات ئىچىدە زۇۋان
سۈرۈشكە باشلىغان زامانقۇل ئەھمىدىنىڭ
تىلى ئۇلار ئۈچۈن ھەممىدىن قىممەتلىك ئىدى.
* مېھرىبانى نۇرغۇن شەرتلەرنى ئوتتۇرىغا
قويدى. جاپپار زۇۋان سۈرۈشكە پىتىنالمىغاندەك
جىم ئولتۇراتتى.

زۇۋانغا كەلمەك گەپ-سۆز قىلىشقا
باشلىماق، تىلى چىقماق، تىلغا كىرمەك،
زۇۋان سۈرمەك: ئۇ تۇرسۇننىڭ ئۆزىگە
سوئال نەزىرى بىلەن قاراپ تۇرغانلىقىنى
سەزگەندىن كېيىن، تەستە زۇۋانغا كەلدى؛
* ئانار مۇشۇنداق دېلىغۇللۇق ئىچىدە تۇرغاندا،
شەۋكەت زۇۋانغا كەلدى.

زۇۋانغا كىرمەك سۆزلەشكە، گەپ
قىلىشقا باشلىماق؛ تىل پەيدا بولماق،
تىلى چىقماق؛ نامان بىردىن زۇۋانغا كىرىپ،
ھىڭگىل چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، سۇلايمانغا
دېۋەيلدى. * شۇ چاغدا كېيىك توساتتىن
زۇۋانغا كىرىپ ئادەمدەك سۆزلەشكە باشلاپتۇ.
زۇۋان كىرمەك تىلى چىقماق، سۆزلە-
يەلەيدىغان، گەپ قىلالايدىغان بولماق؛
ئاۋاز چىقارماق: تارتىش-تاقلىدىتىش ۋە
بىرمۇنچە گەپلەردىن كېيىن ئۇلارغا زۇۋان
كىرگەن بولسىمۇ، ئەمما ئۇلارمۇ ھەدپكەندە
مەمەتنىڭ ئايالىغا ئوخشاش «ئەرۋاھ ئۇزد-
تىش» سۆزلىرىنى قىلىشتى. * زۇۋان كىرىپ
تۇيۇقسىز، سۈنۈپ ياتقان پارتىغا، دېدى: -
دوستلار يېتىڭلار، مەن پارتىنىڭ ھالىغا.

زۇۋاننى تۇتۇلماق ① سۆزلەش ئىقتىدارى-
نى يوقاتماق؛ سۆزلەشتىن، گەپ قىلىشتىن
قالماق: ئۆتكەن يىلى بىر كېچىدە مۇشۇ
مازاردا دادامنىڭ كۆزىگە بىر ئوت كۆرۈنۈپتە-
كەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئۈچ كۈن زۇۋانى
تۇتۇلۇپ قالدى. ② كۆچمە. گەپ قىلىشقا

جۈرئەت قىلالماي قالماق، گەپ قىلىشتىن
توختىماق: باي پاراسەتلىك كەمبەغەلنىڭ
بۇ جاۋابىنى ئاڭلاپ رەسۋالىق ۋە شەرمەندىلىك-
تە نېمە دېيىشىنى بىلمەي زۇۋانى تۇتۇلۇپتۇ.
* قاراڭغۇ چۈشتى، سۇمۇ تۈگىدى، مولۇننىڭمۇ
زۇۋانى تۇتۇلدى، ئەبەدىي تۇتۇلدى.

زۇۋاننى گەپكە كەلمەك گەپ-سۆز
قىلىشقا باشلىماق، زۇۋانغا كەلمەك،
زۇۋان چىقارماق؛ ئېنىق سۆزلەشكە
باشلىماق: باست بىردىنلا «سەنلەپ»
ۋارقىردى. ئۇ ئەمدى ئەسە بېلىشىپ خۇدبىنى
يوقاتقاندى، تىلىمۇ دۇدۇقلاپ، زۇۋانى گەپكە
كەلدى.

زۇۋاننى دارغا تارتماق قاتتىق ئەدە-
بىنى، دەككىسىنى بەرمەك؛ زەربە
بەرمەك: - بىز ساڭا كېلىشتۈرۈپ ئەن
سىلىپ قويايلى. زۇۋاننىڭ دارغا تارتىلغاندىن
كېيىن، ئاندىن سېنىڭ نوچلىقىڭنى كۆرىمىز،
- دەپ سەت ۋارقىردى شۇڭگەن.

زۇۋاننى ئۆچمەك گەپ-سۆز قىلىشتىن،
ئاۋاز چىقىرىشتىن توختىماق؛ زۇۋاننى،
ئۇنى ئۆچمەك؛ ئاۋازى بېسىلماق؛ لام-جىم
دېيەلمەي قالماق: دېگەن بىلەن، تاغ
شامىلى ئۇلارنىڭ زۇۋاننى ئۆچۈردى. ماشىنا
تېزلىكەنسېرى، شامال ئەدىگىلى تۇردى.

زۇۋاننى ئىچىگە چۈشۈشكە نېمە دېيىشىنى
بىلەلمەي، ئاغزىنى ئاچالماي قالماق؛
سۆزلىيەلمەي قالماق: باستى تىترەك،
بوغۇلۇپ چۈشتى زۇۋاننى ئىچىگە، ئۇنىڭغىچە
قاتىل يىراقلاپ كەتتى، سىڭدى كېچىگە.

زۇۋانداراز سۈپ (پ) يىز ت. گەپكە ئۇستا؛
جەلپ قىلارلىق، چىرايلىق، يېقىملىق
سۆز قىلىدىغان؛ سۆزمەن، ناتىق؛
مەرھۇم ئابدۇقادىر ھەممە جەھەتتىن يېتىش-
كەن، ئالىم، كۆپچىلىكنى ئۆزىگە ئەگەش-

ئۈستەل-ئورۇندۇقلارنى سۈرتۈش، قىيما ھازىر-لاش، خېمىر زۇۋۇلا قىلىشقا ئوخشاش تەييارلىقلارنى پۈتكۈزۈۋالغان بىرنەچچە كىچىك ئاشخانا شويۇرلارغا ئەتكەنلىك تاماق بېرىپ بولغاندىن كېيىن، خېرىدارسىز قېلىپ جىمىپ كەتتى.

زۇۋۇلىسى چوڭ تەلىيى، ئامىتى، بەختى بار؛ پېشانىسى ئوڭ: - ھوي مەلەكەم! خۇدا تەلەپلىرىنى ئوڭ، زۇۋۇلىلىرىنى بەك چوڭ قىلىپ ياراتقانمەن، - دېدى كەمپىر بىركۈنى ناھايىتى ئۈستىلىق بىلەن ھىيلە-مىكرىسنى ئىشقا سېلىپ.

زۇۋۇلىسى چوڭ ئۇزۇلگەن تۇغۇلۇشىدىنلا تەلىيى بار، ئامەتلىك، بەختلىك، پېشانىسى ئوڭ: - تۆرەم، ئۆزلىرى زۇۋۇلىلىرى چوڭ ئۇزۇلگەن ئادەم ئىكەنلا، تەقدىر-تەلەپلىرى ئەزەلدىن ئوڭ كەلگەنمەن، - دېدى ساھىبخان سۆز باشلاپ.

زۇۋۇلىسى كىچىك تەلىيى، ئامىتى يوق، بەختى كاج، تەتۈر پېشانە: - خۇدا، نېھىشقا زۇۋۇلامنى كىچىك ياراتقان بولغىنىڭ! ئاھ، خۇدا... - دەپ نالە قىلاتتى ئۇ.

زۇۋۇلىسى كىچىك ئۇزۇلگەن تۇغۇلۇشىدىنلا بىتەلەي، ئامەتسىز، بەختى كاج، پېشانىسى تەتۈر بولغان: - سىز بىلمەيسىز، ئۆيىمىزنىڭ زادىلا تاپاۋىتى يوق، زۇۋۇلىمىز كىچىك ئۇزۇلگەن چېغى، مانا، بۈگۈن سىز بېرىدىغان پۇلغا پۈتۈن ئۆيىدىكىلەر قاراپ تۇرۇپتۇ، - دېدى بالا چۈشەندۈرۈپ.

زۇۋۇلىسى يوغان ئۇزۇلگەن ← زۇۋۇلىسى چوڭ ئۇزۇلگەن: بىز بۇرۇن بايلارنىڭ زۇۋۇلىسى يوغان ئۇزۇلگەن، كەمبەغەللەرنىڭ بولسا، كىچىك دېگەن ۋەز-نەسبەتلەرگە ئالدىغانىدۇق.

تۈرەلەيدىغان زۇۋانداراز ئادەم ئىدى. // شۇنداقتىمۇ نۇردۇن ھاكىم چاققانلىق بىلەن ئەيىبىنى كاتتىقا ئارتىپ، ئارتىسى دېگەن بۇ مازاقچى، زۇۋاندارازلارنىڭ كۈلكىسىنى ھەرھالدا ۋاقتلىق بولسىمۇ بېسىپ قالدى.

زۇۋاندارزلىق نى. سۆزگە ئۈستىلىق، سۆزمەنلىك، ناتىقلىق: نورۇز داموللا قەشقەر مەدرىسلىرىدە ئۆگەنگەن زۇۋاندارازلىقنى بىلەن شاھزادە غوجامنىڭ بېشىنى قايدۇرۇپ، ئۇنى ئۆزىگە رام قىلۋالسا، قانداق قىلىۋالۇق؟ * ئىريانىڭ چېچەنلىكى، چاقماقتەك زۇۋاندارزلىقىدىن ھەيران قالغان مېھمان يىگىت قاتتىق ھاياجانلاندى. دە، زوقمەنلىك بىلەن يەنە سورىدى.

زۇۋانسىز سۈپ ① زۇۋانى يوق، تىلسىز: ماڭا ئوخشاش بوزەككە، ئەي پادىشاھ زادى سەن، ئىشىنەمسەن ئادەمگە، يا زۇۋانسىز ئېشەككە. ② گەپ-سۆز قىلمايدىغان، زۇۋان سۈرمەيدىغان، ئاۋازسىز: - ئەگەر ئاتامغا چۈشۈمدە كۆرگەن، مەن ئاشىق بىقارار بولغان بۇ ساھىبجامال قىزنى ماڭا ئېلىپ بەرسۇن دېسەم ئاتامنى قىيناپ قويىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن شۇندىن بېرى زۇۋانسىز بولۇۋالدىم، - دەپتۇ شاھزادە. // ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىدىن كېيىن تاقىتىم تاق بولدى. دە، ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىغا باردىم ۋە تىزلىنىپ قولىنى تۇتقىنىمچە چىرايىغا قاراپ بىر ھازا زۇۋانسىز تۇرۇپ قالدىم.

زۇۋانسىزلىق «زۇۋانسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

زۇۋۇلا نى. نان يېقىش ۋە چۆپ يېيىش ئۈچۈن تەييارلانغان يۇمىلاق خېمىر: زۇۋۇلا قىلماق. زۇۋۇلا تۇتماق. * ئەتكەنلىكى باش توخۇدا ئىشىكلىرىنى ئېچىپ، ئوت يېقىش؛

زۆرۈر سۈپ (ئە) ① بىرەر ئىش ياكى

ئېھتىياج ئۈچۈن كېرەك بولغان لازىملىق؛ كېرەكلىك: مۇشۇ تاپتا ئەك زۆرۈر نەرسە تېخى يۇل ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ تاپىنىدىن يوتسىغىچە سۈركەش ئۈچۈن قىزىتىدىغان قىچا مېپى دورىسى. * - بىز بۇ ئەزىنى چوقۇم ئېنىقلاپ چىقىمىز. سىزمۇ بىزگە زۆرۈر چاغلاردا ياردەمدە بولۇشىڭىز كېرەك، قانداق؟ - دېدى شۇجى ئايالغا قاراپ. ② تېز قىلىنىشى لازىم بولغان، مۇھىم: ئابدەم تۇتۇپ چىقىپ كېتىلگەن ئۈچ كۈندىن بۇيان، ئۇنىڭ تەقدىرى توغرىسىدا ھېچقانداق خەۋەر بولمىدى، بۇ ھەقتە رەھبەتجان بىلەن مۇڭدېشىشىمۇ زۆرۈر ئىدى. * ئەدەبىياتچى بولمىدى دېگەن كىشى ئۆزىنىڭ ئانا تىلىنى پىششىق بىلگەننىڭ تاشايىنىدا، يەنە بۆلەك خەلقلەردىن ئاز دېگەندە بىر-ئىككىسىنىڭ تىلىنى بىلىش بەك زۆرۈر ئىكەن.

زۆرۈر ئامنىو كىسلاتا <خىم> ئادەملەر ئۈچۈن ئېھتىياجلىق بولغان ئەمما ئادەم تېنىدە بىرىكتۈرۈلمەي پەقەت ئوزۇقلۇق ئارقىلىق تەمىنلىنىپ تۇرىدىغان ئامنىو كىسلاتالىرى. مەسىلەن، مېتېئونىن، ۋالىن، لېئوتىسىن ئىزولېئوتىسىن، لىسىن كىسلاتاسى، تىرېئونىن، تىرېتوفان ۋە فېنىل ئالانىن قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

زۆرۈر ئەمگەك <س ئىق> ئەمگەكچى-لەر ئۆزى ۋە ئائىلىسىنىڭ تۇرمۇشىنى قامدىشى ئۈچۈن سەرپ قىلىشى زۆرۈر بولغان بىرقىسىم ئەمگەك، يەنى «قوشۇمچە ئەمگەك» نىڭ ئەكسى. **زۆرۈر بولماق** مۇھىم ھېسابلانماق؛ لازىم دەپ قارالماق: بۇ ھەرگىزمۇ درامدا پېرسوناژ ناخشا ئېيتماستىكى كېرەك دېگەنلىك ئەمەس. زۆرۈر بولغان جايلاردا ئەلۋەتتە

ئېيتىش كېرەك.

زۆرۈر بولمىغان ئامنىو كىسلاتا <خىم> ئادەم تېنىدە بىرىكەلەيدىغان ئامنىو كىسلاتالىرى. مەسىلەن، گلىتسىن، ئالانىن، ئاسپاراتات كىسلاتاسى، گلوتامىن كىسلاتا-سى، پرولىن، گىدروكسى پرولىن، ئارگى-نىن، سىستىن ۋە سىستېپىن قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

زۆرۈر تاپماق مۇھىم دەپ ھېسابلىماق، لازىم تاپماق؛ ھازىرقى ۋەزىيەت ۋە بۇندىن كېيىنكى ۋەزىپىلەر توغرىسىدا سۆزلەۋاتقان ئىدارە باشلىقى مۇسا يەنە بەزى مەسىلىلەرنى جىددىي كۆرسىتىپ ئۆتۈشنى زۆرۈر تاپتى. **زۆرۈر دەرس <ماتار>** ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپ بەلگىلىمىسى بويىچە ئوقۇشى شەرت بولغان دەرىجىلەر.

زۆرۈر شەرت <لوگ> مەلۇم بىر نەتىجىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، مەلۇم بىرى بولمىسا، نەتىجە جەزمەن بولمايدۇ. خان، شۇ شەرت بولسا، شۇ نەتىجىنىڭ بولۇشىمۇ ناتايىن بولىدىغان بىر خىل شەرت. ئادەتتە «يېتەرلىك شەرت» كە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

زۆرۈرلۈك <زۆرۈر> سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سەمەت ھەمراھلىرىنى ئاۋۋال قېچىشقا تەشكىللەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېسابقا ئېلىپ، ئۆزىنىڭ قېچىش ۋاقتىنى ئاتاين ئارقىغا سۈردى. * جالالىدىن شورىپنى ئىچىپ ئولتۇرۇپ، ئاشلىق سېتىپ بېرىشنىڭ زۆرۈرلۈكى توغرىسىدا سۆزلىدى.

زۆرۈرىي سۈپ (ئە) زۆرۈر، كېرەكلىك بولغان، ئىنتايىن مۇھىم: ئىجتىمائىي زۆرۈرىي ئەمگەك. **زۆرۈرىيەت ئى (ئە)** بىرەر ئىش ياكى نەرسىگە بولغان ئېھتىياج؛ **زۆرۈرلۈك**، ھاجەت: زۆرۈرىيەت ئالىمى. * مۇنىرىدىن

چەينەك ئېغىزنىڭ زېدىسى. زېدىسى يوق ئالما، // زېدە قوغۇن. ② كۆچە. دەرد-ئە- لەم، ھەسرەت: گالۋاك ئېگىزنىڭ بېشى ھەمىشە زېدە (ماقال). * - ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئوڭشاپ قويساڭلار بولغۇدەك، چۈشىنىشمەسلىك بولۇۋېرىپ ھەسرەتلىك ئاقىۋەت چىقىمىسۇن يەنە، ياش يۈرەككە چۈشكەن زېدە ئۆمۈرۋايەتلىك بولۇپ قالىدۇ، - دەيدى ئابابەكرى كەينىگە بۇرۇلۇپ قاراپ.

زېدە بولماق ① زېدىلەنمەك، زەخمىلەن- مەك: سېۋەتتىكى ئالمىلارنىڭ ھەممىسى زېدە بولۇپ كېتىپتۇ. * توپنى يېرىپ ئوتتۇرىغا كىرگەن ئەركىن ساقچىلارنىڭ توسۇشلىرىغا پەرۋا قىلماستىن، ئۇدۇللا ھېلىقى ھەربىي-- ئەجنەبىنىڭ ئالدىغا باردى. كۆردىكى ماشىنىنىڭ ئالدى تەرىپىنىڭ ئالقاندەك يېرى زېدە بولغان، ھەربىي شۇنىڭغا قاينىماقتا ئىدى. ② كۆچە. دەرد، ئەلەمگە تولماق، ئازابلانماق: شۇ سۆزدىن كېيىن، تاشۋاي راۋابقا زەخمەك ئۇردى. راۋاب، زېدە بولغان يۈرەك يارىلانغان كۆڭۈلدىن چەكسىز مۇڭلۇق سادا چىقاردى.

زېدە قىلماق ← زېدىلىمەك: ئايال ئېغىر يارىدار ئىدى، ئۇنىڭ ئوڭ مۇرىسىدىن تېشىپ ئۆتكەن ئوق كۆكرىكىنىڭ سەل ئۈستى تەرىپىدىن پىيالىدەك يەرنى زېدە قىلىپ چىقىپ كېتىپتۇ. * بەگباشلىقىنىڭ ئاخىرىدا ماڭا ئاتا قىلغان يۈرىكىمنى زېدە قىلغۇچى ھەدىيەلەرنى كۆرۈپ، ئۆتكەن ھاياتىغا ئۆكۈنۈشكە باشلىدىم. **زېدىلەندۈرمەك** «زېدىلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ساقالنى قىرغاندا بەك قىرماسلىق ۋە تېرىنى زېدىلەندۈ- رۈپ قويماسلىق لازىم.

زېدىلەنمەك «زېدىلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كېسەللەرنىڭ بەدىنى

لۇتپۇللانىڭ قەيسەرلىكىگە ئەزەلدىن قايىل ئىدى، لېكىن ئۇنى ئاسراپ قېلىش زۆرۈرىيىتىدىن قانچە قىلىپ باقسۇ، ئۇنى ھازىر يۇمشىتالمىدى. * بۇنىڭدىن بەش يىل بۇرۇن ئابلىز قارىي قانداقتۇر زۆرۈرىيەت بىلەن كېرىيلىك بىر بەگنىڭ ساراڭ قىزىنى كىچىك خوتۇنلۇققا ئالغان كۈنىلا بۇ قەسىردە قىيامەت قايىم بولغانىدى.

زۆھرە ئى (ئە) ① <ئاستر> ۋېنېرا، چولپان. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

زۆھرە يۇلتۇزى <ئاستر> ← ۋېنېرا. **زۇلۇك ئى** ① <زۈنۇل> بوغۇم تەنلىك ھايۋان. تېنى ئۇزۇنچاق ۋە سەل ياپىلاق، قارا يېشىل رەڭدە كېلىدۇ. قۇيرۇقىنىڭ ئۇچىدا شورغۇچى تەخسىسى بولىدۇ، قوش جىنسلىق. سازلىق ۋە ئېتىز سۇلىرىدا پارازىت ياشايدۇ، ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ قېنىنى شورايىدۇ. ② كۆچە. باشقىلارنىڭ ئەمگىكى ھېسابغا ياشايدىغان، تىرىكتاپ ئادەم.

زۇلۇك تاش <كېئۇل> بىر خىل مىنېرال. ئاساسلىق تەركىبى ماگنىي، ئاليۇمىن، سىلىتسىي، تۆمۈر قاتارلىقلار بولۇپ، كۆپىنچە قوڭۇر كېلىدۇ. شەكلى چىرىمتالغا ئوخشاپ كەتسىمۇ، لېكىن ئېلاستىكىلىقى بولمايدۇ. ئىسسىقلىققا يولۇققاندا كۆپىدۇ، ئاۋاز توسۇش ۋە ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈمەسلىك خۇسۇسىيىتى ياخشى. ئادەتتە بىناكارلىق قۇرۇلۇشى ۋە مېتاللوگى- يە سانائىتى قاتارلىق ساھەلەردە كەڭ ئىشلىتىلىدۇ.

زۇھەل ئى (ئە) <ئاستر> ساتۇرن يۇلتۇزى. **زى** «ز» ھەرپىنىڭ نامى.

زېدە ئى (پ) ① زەخمىلەنگەن ياكى سېسىغان جاي، ئىز؛ يارا، جاراھەت:

ئاجىز، ئاشقازان-ئۈچەي يوللىرىدا زېدىلىنىش ۋە ياللۇغلىنىش بارلارغا كۈچلۈك سۈرگە بېرىشتىن قاتتىق ئېھتىيات قىلىش لازىم. * ئۇلار دېرىزىلە-رى چىقىلغان ۋە زېدىلەنگەن تاملارغا رەڭگارەڭ چوڭ خەتلىك كېزىتلەر چاپلانغان ئىككى قەۋەتلىك ئىمارەتنىڭ سېمونت پەلەمپەيلىرىدىن تۈرلەپ ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى.

زېدىلىمەك پ ① زېدە قىلماق، زەخمە-لەندۈرمەك، جاراھەتلەندۈرمەك، سېستىماق، يارا قىلماق: بۇرۇن ئېچىنى يۇيغاندا بەك سوغۇق ياكى قىزىق سۇ ئىشلەتمەسلىك؛ بەتبۇي پۇراق ۋە ئۆتكۈر پۇراقلاردىن ساقلاش ۋە قول بىلەن كولاپ بۇرۇن شىللىق پەردىلىرىنى زېدىلىمەسلىك لازىم. ② كۆچمە. دەرد-ئەلەمگە تولدۇر-ماق، ئازابلانماق: زېدىلەيتتى يۈرىكىنى خىياللار، يەنە كونا تاتۇقلارغا سېلىپ ئىز. كۆرۈنەتتى كۆزلىرىگە تىرىكتەك، مەڭگۈ ئارام بىلەن تىنىچ ياتقان قىز.

زېدىماق پ. دىئال. زېرىكەك، يالچىماق. **زېرەك سۈپ (پ)** تېز ئويلىيالايدىغان، زېھنى ئۆتكۈر، كاللىسى ئىشلەيدىغان؛ سەزگۈر، ئەقىللىق، ھوشيار، چېچەن: زېرەك ئايال. زېرەك قىز. * بۈگۈنكى دوستلىرىدىن ئەتىكى دۈشمەنلىرىڭ زېرەك (ماقال). * نادان گۈلكە يۈگۈرەيدۇ، زېرەك مېۋىگە (ماقال). * ئەي ئىنسان، ئەگەر زېرەك ئادەملەر جۈملى-سىدىن بولاي دېسەڭ، ئۆزۈڭنى باشقىلارنىڭ ئەينىكىدە كۆرۈپ باق، يەنى بىراۋنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ ياخشى-يامانلىقىنى كۆرۈپ، يامان ئىش بولسا، ئۇنى قىلىشتىن ساقلان، ئۆزۈڭدە بولسا، دەرھال تۈزەت.

زېرەكلەشتۈرمەك «زېرەكلەشمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **زېرەكلەشمەك پ.** زېرەك، ھوشيار ھالەت-

كە كەلمەك؛ سەزگۈرلۈكى، چېچەنلىكى ئاشماق: ئۇ چوڭ بولغانسېرى زېرەكلىشىپ چاشقان كۆشىگەننى تۈپىدىغان، تېز پىكىر قىلىدىغان بولۇپ كېتىۋاتىدۇ.

زېرەكلىك «زېرەك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئالماقلىق - زېرەكلىك، بەرمەكلىك - نادانلىق (ماقال). * چولپان كۆرسەتكەن بۇ چارە بىلەن ئادىل خېلى يېنىكلىشىپ قالغاندەك بولدى ۋە چولپاننىڭ زېرەكلىك بىلەن چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ زوقلاندى. * سۇتۇق 12 يېشىدا زېرەكلىكى بىلەن بالىلارنى، ئوقۇتقۇچىلارنى ھەيران قالدۇردى. **زېرىكە رلىك سۈپ** ← **زېرىكشلىك:** باشلىقنىڭ سۆزى تۈگەيدىغاندەك ئەمەس، قارىغاندا، ئۇنىڭ ھازىرچە قىلىدىغان ئىشى يوقتەك قىلاتتى. مەن بۇ زېرىكە رلىك «يوليو-رۇق» نىڭ تېزراق تۈگىشىنى بىتاقەت بولۇپ كۈتتۈم.

زېرىكتۈرمەك «زېرىكەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: خوتۇننى زېرىكتۈرەي دېسەڭ، ھۆل ئوتۇن ئېلىپ بەر (ماقال). * ئىسىن كۇلا ئالدىراپ تۇراتتى، سايىمنىڭ گەپنى ئەگىتىپ ئەزىملىك قىلىشى ئۇنى زېرىكتۈرۈپ قويدى.

زېرىككەك سۈپ. ئاسان زېرىكىدىغان، كۆپ زېرىكىدىغان: زېرىككەك بولماڭ، تېرىككەك بولماڭ، كۆڭۈلچەك بولماڭ، ئېرىنچەك بولماڭ (ماقال). * ئۇ مىجەزدە تېرىككەك، ئىشتىن زېرىككەك، روھى سۇنۇق، كەپپى خۇنۇك بولۇپ قالغانىدى.

زېرىككەكلىك ئى. ئاسانلا زېرىكىپ قالىدۇ-غان مىجەز، خاراكىتېر: ئېرىنچەكلىك، زېرىككەكلىك، تېرىككەكلىكلەرگە قارىغاندا، ھەر ھالدا، كۆڭۈلچەكلىك ياخشى.

زېرىكەك پ. ئىچى پۇشماق، بىزار بولماق،

ئەتىيازدا ئېچىلىدۇ. مېۋىسى قاتتىق ۋە سۇغا چىداملىق بولىدۇ.

زېمىن نى (پ) ① يەر شارى، يەر يۈزى،

تۇپراق: كەڭ زېمىن. * كۈن زېمىنى

يورۇتار، بىلىم مېڭىنى (ماقال). * بۇ

ئەر-خوتۇن ئىككىلەن شۇ چاغدىلا تۈن

پەردىسىنىڭ كەڭ زېمىنى قاپلىغانلىقىنى

بىلدى. ② تېرىقچىلىق قىلىشقا بولىدىغان

يەر؛ ئېكىنزارلىق: قاراڭلار ئەنە، يالقۇنتاغ

قىزىل ئالتۇندەك تاۋلىنىپ يالقۇنچىماقتا. چۆل

تەرەپچۇ، چەكسىز مۇنبەت زېمىن، پۈتمەس -

تۈگمەس بايلىق. * بۇزلارغا سۇ باشلاپ،

زېمىن كۆكەرتىپ، ياشىغان ئاق كۆڭۈل،

چاپا كەش دېھقان. كۆكەرگەن زېمىندا ياتقان

ئاخىرى، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ بېرىپ يەرگە

جان. ③ ئولتۇراق جاي؛ ئىگىدارچىلىقىدىكى

يەر: بۇ ھويلا تۆمۈر خەلپىلەرنىڭ ئۆز

زېمىنى ئىدى. ④ كۆچمە. قولايلىق شەرت-شا-

رائىت، ئىمكانىيەت: زېمىن ھازىرلىماق. *

ئالدىنقىلار بىزگە زېمىن ھازىرلاپ بەردى.

زېمىن تەييارلىماق ← زېمىن ھازىرلە-

ماق: خەلققە دۈشمەن كۈچلەر ئۆز قىلىشلىرى

بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ھالاكىتى ئۈچۈن زېمىن

تەييارلىماقتا، ئۆزلىرى كۆمۈلىدىغان گۆر

تەييارلىماقتا.

زېمىن سىرتى ھوقۇقى دۆلەتلەر ئارا

بىر-بىرىنىڭ دىپلوماتىك ئەمەلدارىغا

بېرىلىدىغان بىر خىل ئالاھىدە ئىمتىياز.

ئۇ جىسمانىي زىيان-زەخمەتكە، تۇرار

جايى دەخلى-تەرۈزگە ئۇچرىماسلىق؛

يەرلىك ئورۇنلارنىڭ ئەدلىيە ۋە مەمۇرىي

جەھەتتىكى باشقۇرۇشى بىلەن چەكلەن-

مەسلىك؛ باج-سېلىق، ئالۋان-ياساقتىن

خالىي بولۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە

ئالىدۇ. زىيارەت قىلىش ئۈچۈن چەتكە

بەزمەك: دۇنيادا ئەخمەق بولمىسا، ئەقىل

ئىگىلىرى زېرىكىپ قالىدۇ. * لىتىپ بىلەن

ماھىرە يېڭى توي قىلغانىدى. بىراق كۆپ

ئۆتمەيلا ماھىرە يېڭى تۇرمۇشىدىن زېرىكىشكە

باشلىدى.

زېرىكمە ي- تېرىكمە ي پەقەت ئىچ پۇشۇقى

ھېس قىلماي ۋە ئاچچىقلانماي، قەتئىي

باش تارتماي، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن:

ئۇ ئاشۇنداق زېرىكمە ي- تېرىكمە ي ئارىلىشىپ

يۈرۈپ ئاخىرى كارخانىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىدىن

بىرقەدەر خەۋەردار بولىدى. * ئېزىز خاتالاش-

قان ياشلاردىن ئون نەچچە يىلگە زېرىك-

مە ي- تېرىكمە ي ئاشۇنداق خىزمەت ئىشلەپ

يۈرۈپ ئۇلارنى توغرا يولغا يېتە كلىدى.

زېرىكىشلىك سۈپ. ئىچى پۇشىدىغان،

زېرىكىش ھېس قىلىدىغان: رەيھان ئۈچۈن

ۋارىسجان ئارتۇقچە ۋە زېرىكىشلىك بىر ئادەم

بولۇپ قالدى. // راۋابىنى كۆرۈپ ئىرپاننىڭ

زېرىكىشلىكى ۋە بايا سايمىدىن تارتقان

ئەلەم-خاپىلىقى بىردەمنىڭ ئارىلىقىدا ئاللىقاچانلار-

غا ئۇچۇپ كەتتى.

زېرىكىشمەك «زېرىكمەك» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: زېرىكىشىپ ئولتۇرۇشقان

ئەدەبىياتچىلار ئۇنىڭ كەلگەنلىكى ئېلان

قىلىنىشى بىلەن جانلىنىپ كەتتى.

زېلىكوۋا نى (لات) <بوت> ← زېلىكوۋا

دەرىخى.

زېلىكوۋا دەرىخى <بوت> قارىياغاچ

ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان

دەرىخ. كىچىك شاخلىرى ئىنچىكە،

يوپۇرمىقى ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ،

نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ ۋە ئىككى قاتار

تىزىلىدۇ. گىرۋىكىدە ھەرىنىڭكىدەك

چىشلىرى بولىدۇ. گۈلى تاق جىنىسلىق،

ئاتىلىق، ئانىلىقى بىر تۈپتە بولۇپ،

مۇداپىئە كۆرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلدىغان بىر خىل زەمبىرەك. ئاساسەن ئايروپىلان، پاراشوتچى ئەسكەر ۋە ھاۋادىكى باشقا نىشانلارنى ئوققا تۇتۇشتا ئىشلىتىلىدۇ.

زېنىت توپچى <ھەرب> زېنىت توپى ئاتىدىغان ئەسكەر.

زېنىت توپچى قىسىم <ھەرب> ئاسا-سەن زېنىت توپى بىلەن قوراللانغان ھەمدە ئوق كۈچى ئارقىلىق دۈشمەن ئايروپىلانى ۋە پاراشوتتىن سەكرىگەن ئەسكەرلەرگە قارشى جەڭ قىلىدىغان ئەسكەرىي قىسىم.

زېنىت تېلېسكوپى <ئاستر> ئاسترونومىيە-لىك كەڭلىكىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ئىشلەتلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب.

زېھىن ئى (ئە) ئىنساننىڭ بىلىش، پىكىر قىلىش قابىلىيىتى؛ ئەس-ھوش، ئەقىل، ئىدراك؛ دەپتەر قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى. زېھنىم چاقماق تېزلىكىدە خۇلاسىچى قىلماقتا ئىدى. * ئۇ ھوشۇر ئاكىمنىڭ سۆزلىرىنى ناھايىتى قىزىق چۆچەك ئاڭلاۋاتقاندەك پۈتۈن زېھنى بىلەن بېرىلىپ تىڭشاۋاتتى.

زېھنى چېچىلماق پىكىر-خىيالى، زېھنى قالايمىقانلىشىپ كەتمەك؛ پىكىرنى يىغالمىي قالماق؛ ئۇ ئۆزىنى قانچە خاتىرجەم تۇتۇشقا تىرىشىسۇ، زېھنى چېچىلىپ، ئىشى يۈرۈشمەي قالدى.

زېھنىگە ئالماق ئېسىگە، يادىغا، خىيالغا كەلتۈرمەك؛ ئويلاپ يەتمەك، زېھنىگە چۈشۈرمەك؛ - ئى بۇرادەر مېنىڭ سەرگۈ-زەشتىمنى ئىشتىكىلى سەن ئاجىز كېلۈرسەن، ئەگەر قەدىرنى بىلسەڭ، زېھنىڭگە ئالساڭ، ئەسلا تاقەت قىلالماسسەن، - دېدى غولامزادە.

زېھنىگە سالماق يادىغا، خىيالغا سال-

چىققان دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت باشلىقلىرىمۇ ئادەتتە زېمىن سىرتى ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولىدۇ.

زېمىن قالدۇرماق ئىمكانىيەت، ئورۇن قالدۇرماق؛ قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ جىنايەت ئۆتكۈزگۈچىلەرنىڭ ھەرىكەت قىلىشىغا زېمىن قالدۇرماسلىقىمىز لازىم.

زېمىن ھازىرلىماق قولايلىق شەرت-شا-رائىت، ئىمكانىيەت ياراتماق؛ ئورۇن تەييارلىماق؛ ئۆكەر كۆتۈرۈلۈشتىن بۇرۇن نېمىلا بولمىسۇن تاتىلاشنى ئاخىرلاشتۇرۇش، ئىككى قۇلاق تاۋۇز مايسىلىرىنىڭ تۆت قۇلاق بولۇشى، ئۈچ تارتىپ، چېچەكلەپ خەمەكلىشى ئۈچۈن زېمىن ھازىرلاش كېرەك.

زېمىندار ئى (پ) نۇرغۇن يەر-زېمىن ئىگىلىگەن ئادەم، كۆپ يەر-زېمىن ئىگىسى؛ تۇنىياز ئاكىلار ئىجارىگە ئېلىپ تېرىلغان يەر ئۈچۈن كۈزلۈكى زېمىندار مۇھەممەد بايغا تاغار-تاغارلاپ ئاشلىق تۆلسە، قالغىنىنى غەللە-پاراق، باج-سېلىق ئۈچۈن ھۆكۈمەتكە تاپشۇرۇشقا مەجبۇر بولاتتى.

زېنىت ① ئى (ر) <فران> (ئە) <ئاستر> كۆزىتىش نۇقتىسىنىڭ ۋېرتىكال سىزىقىنى ئۇزارتقاندا، ئاسمان شارى بىلەن ئۆزئارا كېسىشكەن نۇقتا. ② سۈپ <ھەرب> قىتە ئاسماندىكى ئۇچۇش ئۈسكۈنىلىرىنى ئوققا تۇتۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان؛ زېنىت توپ، زېنىت پىلموت.

زېنىت پىلموت <ھەرب> ئالاھىدە جازا ۋە قارىغا ئېلىش ئەسۋابى ئورنىتىلغان بىر خىل پىلموت. ئاساسەن تۆۋەن ھاۋا بوشلۇقىدىكى ئايروپىلان ۋە پاراشوت-چى ئەسكەرلەرنى يوقىتىشتا ئىشلىتىلىدۇ. **زېنىت توپ** <ھەرب> يەر ئۈستىدە ياكى پاراخوتلاردا ھاۋا ھۇجۇمىدىن

كۈنى. زېھنى قويۇپ ئاڭلايمەن تەشئالقتا مەن ئۇنى.

زېھنى سۈپ (ئە) زېھنى ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلىدىغان، پىكىر يۈرگۈزۈشكە ئائىت: زېھنى قابىلىيەت. زېھنى مەشغۇلات. * پەن كىشىنىڭ پۈتۈن زېھنى كۈچىنى تەقدىم قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ھەربىر ئاڭغا ھاياتلىق ئىككى قېتىم كېلىدىغان بولسۇمۇ، سىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا يەنىلا ئازلىق قىلىدۇ.

زېھنى قابىلىيەت <ماتار> ← **ئەقلى قابىلىيەت**.

زېھنىلىك سۈپ. زېھنى ئۆتكۈر، ھوشيار، زېرەك: زېھنىلىك جەمىلە باشلانغۇچ مەكتەپنى ئەلاچىلار قاتارىدا تاماملىدى.

زىبا سۈپ (ئە) يېزىق ① قەددى-قامىتى كېلىشكەن، چىرايلىق، گۈزەل، بەرنا: زىبا قىز، * سېنىڭ قاپنىڭ دائىم تۈرۈكلۈك، يەنە مېھمانخاندىكى چوڭ ئەينەكتە چاچ مېپى بىلەن قېنىق پارقىرىتىلغان بۇدۇر چاچلىرىڭ، پەرداز بىلەن ئاقارتىلغان چىرايىڭ، يېڭى پاسوندا پۈزۈر كېيىنگەن زىبا تۈرۈكلۈك ئۆز ئەكسىنى تاپىدۇ. * - بەللى، بەللى، 19 ياش ھاياتىڭ زىبا چېنى. بۇ ھەقتە قانچىلىغان شائىرلار تالاي گۈزەل شېئىرلارنى يېزىشقان، - دەيدى باسىت كۆرۈمسىز ھېچىيىپ. ② كۆركەم: قىلغان بۇ جانجان ھاياتىنى شېرىن، ياشلىقىنىڭ مېھرىدۇر يالقۇنچاپ تۇرغان، ئۆچمىدى، ئۆچمەيدۇ زىبا نەقىشلەر - ئۇ پەرھات مىڭئۆيگە - تاش تامغا ئويغان.

زىبالىق «زىبا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - خېرىدارنىڭ بولمىسا، زىبالىق نەئەتتۇر (ماقال).

زېرە ئى (ر<فران> <بوت> پاپورتىنىڭ بىر تۈرى، يەنى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. شاخلىرى ئاچماق

ماق؛ ئەسلى تەمەك، خەۋەرلەندۈرمەك، بىلدۈرمەك: - ئاڭلاپ تۇرغىن بالام لۇتپۇللا، زەينە پىخان ئاچاڭنىڭ قېشىدا بىر ئىشنى زېھنىڭگە سېلىپ قوياي، - دەيدى تاجىنىساخان موماي. **زېھنى يېغماق** پىكىر-خىيالىنى، ئەس-ھوشنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرمەك، توپلىماق: ئۇ بارلىق زېھنىنى يېغىپ، ئەنجان-باينىڭ قىياپىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتى.

زېھنى ئوچۇق ئەقىل-پاراسەتلىك، ئەس-ھوشى جايدا، ئىدراكلىق: تۆمۈر خەلپە پۇتقا چورۇق تارتىپ، تېرە شالۋۇر كىيىپ يۈرىدىغان بۇ ئادەملەر ئىچىدىن ئاچايپ زېھنى ئوچۇق، غەيرەتلىك، ئالىجاناب كىشىلەر-نى تېپىپ ئۇلار بىلەن دوستلاشتى.

زېھنى ئېچىلماق يېڭى تەسىرات، يېڭى بىلىمگە ئېرىشمەك؛ پىكىر قىلىش، ئويلاش دائىرىسى كېڭەيمەك: نادان ئىدىم-بىلىمسىز ئىدىم، كىتاب بىلەن زېھنىم ئېچىلدى. قەلبىگە ھەر ئالتۇن قۇرىدىن، مەرىپەتنىڭ نۇرى چېچىلدى.

زېھنى قويماق ① دىققەت بىلەن كۆزەتمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك، سەپسال-ماق؛ مەتنىياز ھەر نەرسىگە زېھنى قويۇپ يۈرگەندىن باشقا ھەممە نەرسىلەرنى دېھقانلارنىڭ ھاجەت بولۇشىغا قاراپ تەجرىبىدە ئۆز-ئۆزىدىن ئۆگىنىۋالغانىدى. ② زېھنى-قۇۋۋىتىنى ئىشقا سالماق، ئەقلىنى، كالىلىنى ئىشلەتمەك؛ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن بېرىلمەك، كۆڭۈل قويماق: ياغلىقنىڭ ئىگىسى تېخى ئۆزى كۆرمىگەن، كەلگۈسىدە ئۆمۈرلۈكى بولىدىغان نامەلۇم كىشىگە ئاتاپ، بۇ ياغلىققا پۈتۈن ئىشى-مۇھەببىتىنى بېرىپ، زېھنىنى قويۇپ گۈل چەككەن بولغىدى. * دەرس بىرەر مۇئەللىم مېھرى بىلەن ھەر

كېلىدۇ. تېنى يېشىل ياپىلاق، يوپۇرماقلىرىد-
نىڭ سېپى بولمايدۇ. ئۇ قۇرغاقچىلىققا
چىداملىق ئۆسۈملۈك بولۇپ، قۇرغاقچىلىق
يۈز بەرگەندە، يوپۇرمىقى قورۇلۇۋالىدۇ،
ھاۋا نەملەشكەندە، قايتا يېيىلىدۇ.
پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ،
قورۇش، قان توختىتىش رولى بار. ئادەتتە
سوڭى چىقىپ قېلىش، قان قۇسۇش، ئاق
خۇن كۆپ كېلىش كېسەللىرىنى داۋالاشقا
ئىشلىتىلىدۇ.

زىب-زىب دىئال. بىر جايدا تۇرالمىدىغان
(باللار ھەققىدە).

زىبۇزىننەت ئاياللارنىڭ ھەر خىل زىننەت
بۇيۇملىرى؛ بېزەك؛ ئوت ئوتۇنغا، دېڭىز
سۇغا تويىمىغاندەك، خۇمارقىز كىيىم-كېچەك،
زىبۇزىننەتكە تويمايتتى ۋە قەرز ئېلىپ
بولسۇ، سېتىۋېلىپ ساندۇققا قاچىلايتتى.

زىبىز يۈك دىئال. پەقەت، زادىلا.
زىبىلدىماق پ. دىئال. بىر جايدا جىم
تۇرماي، سەكرەپ يۈرمەك.

زىپچىك نى (ر) دوختۇرخانا، مەتبەئەچىلىك
قاتارلىقلاردا، پاختا، قوغۇشۇن ھەرىپ
ۋە ئۇششاق نەرسىلەرنى قىسىپ تۇتۇشتا
ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل قىسقىچ. ئادەتتە
مېتالدىن ياسىلىدۇ.

زىت سۈپ (ئە) بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى،
خىلاپ بولغان؛ ئۆزئارا كېلىشتۈرگىلى
بولمايدىغان؛ بىر-بىرىگە دۈشمەن بول-
غان؛ زىت پىكىر. زىت ھېسسىيات. * ئاخىرى
ئۇ گۇناھكارنى مرغەزەپنىڭ ئارزۇسىغا زىت
ھالدا ئۆزى دېگىنى بويىچە بىر تەرەپ
قىلاتتى. * ئەمما ئايىتلا ئارزۇ-ئۈمىدكە زىت
يارىلىنىشنىڭ زەربىسى بىلەن داق يەرگە
يىقىلىپ، بەھوش بولۇپ ياتتى.

زىت بولماق بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى،

زىت ھالەتكە كەلمەك؛ زىت بولغان ئىككى
تەرەپنىڭ بىر تەرىپى ئاساسىي تەرەپ،
يەنە بىر تەرىپى ئىككىنچى ئورۇندىكى تەرەپ
بولدۇ. * ئايرىم زاۋۇتلاردىكى ئىجتىمائىيلاشقان
تەشكىلاتلار بىلەن يۈتكۈل ئىشلەپچىقىرىشتىكى
ئىجتىمائىي ھۆكۈمەتسىزلىك ھالىتى بىر-بىرىگە
زىت بولدۇ.

زىت پىكىر <لوگ> زىت مۇناسىۋەتتىكى
پىكىر.

زىت كەلمەك بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى،
زىت بولۇپ قالماق؛ بەزىدە بىرەر مەسىلىگە
قارىتا، ئۇلارنىڭ قارشى بىرىنچى قول باشلىقىنىڭ
پىكىرىگە زىت كېلىپ قالغاندا، ئۆزلىرىنىڭ
نۇقتىئىنەزىرى توغرا بولغان تەقدىردىمۇ،
كۆپىنچە ئۈنچىماسلىقنى ئەۋزەل كۆرىدۇ.

زىتىغا تەگمەك ئاچچىقنى كەلتۈرمەك،
چىشىنى قېرىشتۇرماق، چىشىغا تەگمەك؛
تېرىكتۈرمەك؛ مەن بولسام ئۆزۈمنىڭ ھەق
ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن ھالدا نۇرغۇن ئىشلاردا
ئۇنىڭغا يۈزمۇيۈز پىكىر بېرىپ زىتىغا تېگەتتىم،
لېكىن مەن گۈدەكلىك قىلغانىكەنمەن. * -
ھەي ئولتۇرسەنغۇ، خۇددى سويۇنچىنىڭ
ئورنىدەك، مەن كەتكەندىن كېيىن قىزىلكۈز-
لۈك قىلاي دەمسەن يا؟ - دېدى سەمەت
ئەتەي ئۇنىڭ زىتىغا تېگىپ.

زىت مۇناسىۋەت <لوگ> تەستىقى
ئۇقۇم بىلەن ئىنكار ئۇقۇم ئوتتۇرىسىدىكى،
A ھۆكۈم بىلەن O ھۆكۈم ئوتتۇرىسىدىكى،
E ھۆكۈم بىلەن I ھۆكۈم ئوتتۇرىسىدىكى
مۇناسىۋەت.

زىت ئۇقۇم <لوگ> تەستىقى ئۇقۇمغا
نەسبەتەن ئىنكار ئۇقۇم، ئىنكار ئۇقۇمغا
نەسبەتەن تەستىقى ئۇقۇم زىت ئۇقۇم
بولدۇ.

زىنلاشتۇرماق «زىنلاشماق» پېشلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.
زىتلاشتۇرۇلماق «زىتلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

زىتلاشماق پ ① ئۆزئارا زىت ھالەت پەيدا بولماق ياكى شۇنداق ھالەتنى پەيدا قىلماق؛ ئۇلار تۇيغۇنى مۇشۇ ئويىپكىتىپ چىلىقىنىڭ توغرا سۈرئىتى دەپ قارىمايدۇ، شۇنداق قىلىپ تەبئىي پەن بىلەن بىۋاسىتە زىتلىشىپ، ئېتىقادچىلىققا ئىشكىنى چوڭ ئېچىپ بېرىدۇ. ② قارشىلاشماق، ئاداۋەتلەش-مەك، دۈشمەنلىك پوزىتسىيىدە بولماق، ئۆچەكەشمەك، ئېيتىشماق؛ دۇنيادا ئەجەب ئىنساپسىز ئادەملەر بار-دە، ئۇلاپ قويغان كۆچەتلەرنى ئوغرىلىشىپ ياكى زىتلىشىپ يۇلۇپ تاشلىۋېتىپ، شۇ رەھمەتلىكىنى قاقشاتتى. * - بۇ ئەرزىنى چوقۇم مەن بىلەن زىتلىشىدىغان قادىر يازغان، - دەيدى ئۇ ئەلەم بىلەن.
زىتلىق «زىت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ - ھازىر ئەلدە زىتلىق چوڭ، بايلار-گادايلىر ئىككى تەرەپ، چىكى يوق، - دەيدى قىلىچ. * كېلىپ نورۇز، زىمىستان قىش ۋە تەندىن مەڭگۈ قوغلاندى، ئاداۋەت مۇزلىرى ئېرىپ، ئاراش، زىتلىق تاماملاندى.
زىتمەن ئى. قارشىلاشقۇچى، زىتلاشقۇچى، ئاداۋەتلەشكۈچى.

زىتمەنلىك «زىتمەن» سۆزىنىڭ ئابىست-راكت ئىسىم شەكلى؛ بۇ ئالەمگە مېھمان ئادەملەر، تۇيماي شەبنەم مېھمانلىقىنى؛ پەر يولىدا پەرىدىن كېچىپ، قىلسا ھەردەم زىتمەنلىكىنى.
زىتمەنلىك قىلماق زىتلاشماق، ئۆچەكەش-مەك، دۈشمەنلەشمەك؛ - ئۇلار قەمبەر-ئىنسانى تالىشىپ زىتمەنلىك قىلىشۋاتىدۇ، مېنىڭچە، چاياننى چايانغا سېلىش كېرەك، - دەيدى شاكىر.

زىچ سۈپ ① بىر-بىرىگە ئىنتايىن يېقىن جايلاشقان، قېلىن، قويۇق؛ تاغ كەينىگە ئېگىلگەن قۇياش، ھاۋا ئوچۇق، سۈپسۈزۈك ئاسمان. تۈپتۈز كەتكەن يېزىنىڭ يولى، ئەتراپى زىچ باراقسان ئورمان. * ئېگىز ۋە بۈيۈك، جەننەتتەك بۇ باغ، تۇرىدۇ كۆككە بوي سوزۇپ مەغرۇر. يېشىل مايسىدەك زىچ يوبۇرماقلار، ئالەمگە كۈندەك تۆكۈپ تۇرار نۇر. // زىچ ئولتۇراقلاشقان شەھەر ئاھالىسى بۇ ۋالڭ-چۈڭنى ئاڭلاپ داموللامنىڭ ھويلىسىغا توپلىنىشقا باشلىدى. ② مۇناسىۋىتى يېقىن، قويۇق؛ مۇستەھكەم، چىڭ؛ ئۇلار يەنە يەكشەنبە كۈنلىرى بىرلىكتە خەلق مائارىپى يۇرتىغا بېرىپ بىليارت ئوينىشاتتى. قىسقىسى، ئاقسۇ ۋەزىيىتى جىددىيلىشىشتىن بۇرۇن، بۇ ئىككى ئەمەلدارنىڭ ئالاقىسى زىچ، باردى-كەلدى-سى قويۇق ئىدى. // ئۇنىڭ كەينىدىن زەيتونەم، تۆمۈر بوۋا، نىياز قۇربان، سادىق، ئابابەكرى، ئايمىگۈل، ئازادلار زىچ ئەگەشكەندى. ③ كۈچمە. قىس، جىددىي؛ ئالدىراش؛ ھاكىمنىڭ خوتۇنى يەنە نېمىلەرنىدور دېمەكچى بولدى-يۇ، بىراق ۋاقتى زىچ بولغاچ، گەپنىڭ كۈندىسى دەپ خالىقنى قايتۇرۇۋەتمەكچى بولدى. **زىچ كەلمەك** بوش جاي قالمىدى دېگۈدەك كەلمەك، لىق توشماق؛ جابدۇقلار ئۆيگە زىچ كەلدى.

زىچچىدە رەۋ. زىچلاشقان ھالدا، زىچلىشىپ؛ بىز ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا ئادەملەر زىچچىدە ئولاشقان بىر توپقا كېلىپ يەتتۇق.
زىچلاشتۇرماق «زىچلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
زىچلاشتۇرۇلماق «زىچلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.
زىچلاشماق پ ① زىچ ئورۇنلاشماق، قويۇقلاشماق؛ خەلق توپى تېخىمۇ زىچلىشىپ،

ئابدۇكېرىم ئابباسۇپنىڭ ئۈمىد ۋە غەلبە ئىشەنچى بىلەن تولۇپ تاشقان سۆزلىرىنى قايناق ھېسسىيات بىلەن ئاڭلاۋاتتى. ② يېقىنلاشماق، مۇستەھكەملەنمەك، چىگە-ماق؛ شائىر خۇش پېشىل بوۋاينىڭ ساتىراشلىق دۈكىنىغا ئەمەس، ئۆيگىمۇ پات-پات كېلىپ تۇراتتى. كېلىش قانچە قۇيۇقلاشقانسېرى، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت شۇنچە زىچلىشىپ باراتتى.

زىچلىق ① «زىچ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② ئى. بىرلىك كۆلەمدە ئۆسكەن دەرەخ ماتېرىيال زاپىسىنىڭ ئاز-كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدىغان كۆرسەتكۈچ. ئۇنى ھېسابلاش-تا بىر گېكتار يەردىكى ئورمان بۆلىكىنىڭ ئومۇمىي كەسىمى ئىگىلىگەن كۆلەم بىلەن دەرەخ خىللىرى مۇكەممەل بولغان گېكتار يەردىكى ئورمان بۆلىكىنىڭ ئومۇمىي كەسىمى ئىگىلىگەن كۆلەم سېلىشتۇرۇلۇپ، ئونلۇق كەسىر سانى بويىچە ئىپادىلىنىدۇ، يەنى 0.1 دىن 1.0 گىچە جەمئىي ئون دەرىجىگە بۆلۈنىدۇ. ③ ئى <فىز> ماددىنىڭ ماسسىسى بىلەن ئۇنىڭ ھەجىمىنىڭ نىسبىتى. ماددا ئۆز ئىچىگە ئالغان ماسسا كۈپ سانىمىتر گرام بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ④ <كىنو> نۇرسەزگۈرلۈك-نىڭ ئۆلچەنگەن مىقدارى.

زىخ ئى ① كاۋاپ پىشۇرۇش ياكى بىرنەر-سىنى تېشىش قاتارلىقلاردا ئىشلىتىلىدىغان، مېتال ياكى ياغاچتىن بىر ئۇچى ئۇچلۇق قىلىپ ياسالغان سايمان؛ زىخقا كۆش ئۆتكۈزمەك. كاۋاپقا زىخ تەييارلىماق. * گەپ ۋاقتىدا ياخشى، كاۋاپ زىخدا (ماقال). * تالڭ ئېتىش بىلەن تەڭ مال سويۇش، قازان ئېشىش، چاي قاينىتىش، يۇلغۇن-تېۋىلغا ئوتلىرىد-دىن زىخ تەييارلاش، گۈرۈچ يۇيۇش، سەۋزە

توغراش قاتارلىق ئىشلار قىزىپ كەتتى. ② تونۇردىن نان قومۇرۇشى ۋە ئائىلىلەردە ئوچاقنىڭ ئاستىنى كولاش ئۈچۈن ئىشلە-تىلىدىغان ئۇچى ئىلمەك تۆمۈر سايمان. ③ ھارۋا جابدۇقلىرىنى ياساشتا بوغىنىڭ ئىچىگە پاخال تىقىشتا ئىشلىتىلىدىغان ئۇچى ئاچا سايمان.

زىخ كاۋىپى كاۋاپنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا كۆش قاق تىچوڭلۇقىدا توغرىلىپ، تۆمۈر زىخقا ئۆتكۈزۈلىدۇ ۋە ئۈستىگە زىرە، تۇز، لازا قاتارلىقلار سېپىلىپ، كاۋاپداندان ئوتقا قاقلاپ پىشۇرۇلىدۇ.

زىخۇ كۆيىمەيدىغان، كاۋاپمۇ كۆيىمەيدىغان ھەر ئىككى تەرەپكە زىيان يەتمەيدىغان، ھەر ئىككى تەرەپ رازى بولىدىغان؛ ئەگەر ئۇ بۇ جەدەلنى زىخۇ كۆيىمەيدىغان، كاۋاپمۇ كۆيىمەيدىغان چارە بىلەن بېسىقتۇرۇمسا، خوتۇنغا بىر نەۋرە تۇققان كېلىدىغان نادىرخان بازاربېگى ئادەملىرىنى باشلاپ كېلىپ، مىجىقنى چىقىرىۋېتىشى تامامەن مۇمكىن ئىدى.

زىخى قوشماق قىلغان-ئەتكەنلىرىدىن ھېساب بېرىدىغان ۋاقىت يېتىپ كەلمەك، شۇ ئورۇندىكى ۋاقتى ئاخىرلاشماق؛ ئەجلى يېقىنلاشماق، كۈنى تۈگىمەك؛ ئۇ ئارىلاپ؛ «مەيلى نېمە كۆرسەم كۆردۈم. بىر باشتىمۇ بىر ئۆلۈم، مىڭ باشتىمۇ بىر ئۆلۈم زامانقۇلنىڭ زىخى توشۇپ، ئاللىقاچان ئېشىپ كەتتى» دەپ ئويلايتتى.

زىخچە ① ئى. كىچىك ھەم قىسقىراق زىخ ياكى شۇ شەكىلدىكى نەرسە؛ - سۇۋاركا زىخچىلىرى تۈگەپ قېلىپتۇ. توختام بويىچە تۈنۈگۈن ئاخشام تاپشۇرۇشقا تېگىشك بىر رام ئاشۇ سەۋەبتىن ھېلىغىچە تالادا ياتىدۇ، - دېدى ئۇ شىرە ئالدىغا كېلىۋېتىپ. ② سۈپ. زىخ شەكىلدىكى، ئۇزۇنچاق؛

زىددىيەت بار. ② قارىمۇقارشىلىق، دۈشمەن-لىك، ئاداۋەت؛ سىنىپىي زىددىيەت. زىددىيەت يەت سالماق. * - راست، ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىشتۈرگىلى بولمايدىغان جىددىي زىددىيەت بار ئىدى، - دېدى ئوسمان كەسكىن قىلىپ. ③ <پەلس> ئويىپىكتىپ شەيئىلەر ۋە ئىنسان تەپەك-كۈرنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى قارىمۇقارشى تەرەپلەرنىڭ بىر-بىرىگە بېقىنىش ۋە بىر-بىرىنى چەتكە قېقىش مۇناسىۋىتى. ④ <لوگ> فورمال لوگىكىدا، ئىككى ئۇقۇمنىڭ بىر-بىرىنى چەتكە قېقىش ياكى ئىككى ھۆكۈمنىڭ ئوخشاش بىر ۋاقىت ئىچىدە راست ياكى يالغان بولالماسلىق مۇناسىۋىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

زىددىيەت قانۇنىيىتى ① <پەلس> قارىمۇقارشىلىقنىڭ بىرلىكى قانۇنىيىتى.

② <لوگ> فورمال لوگىكىنىڭ ئاساسىي قانۇنىيەتلىرىدىن بىرى. ئۇنىڭ مەزمۇنى: ئوخشاش بىر تەپەككۈر جەرياندا ئوخشاش بىر ئويىپىكت توغرىسىدا بىر-بىرىگە زىت ئىككى پىكىردە ياكى بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى ئىككى پىكىردە بولماسلىق كېرەك دېگەندىن ئىبارەت، ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، شۇ ئىككى پىكىرنىڭ بىرى جەزمەن خاتا بولىدۇ، زىددىيەت قانۇنىيىتى پىكىرنىڭ باش-ئايىغىنىڭ ئىزچىل بولۇشىنى، ئۆز-ئۆزىگە زىت ياكى قارىمۇقارشى بولۇپ قالماسلىقىنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ قانۇنىيەتنىڭ فورمۇلىسى «A نى غەيرىي A دېمەسلىك» يەنى پىكىردە «A ھەم A، ھەم غەيرىي A بولۇپ قالمىسۇن» دېگەندىن ئىبارەت. زىددىيەتنىڭ ئاساسلىق بولمىغان تەرىپى <پەلس> زىددىيەتلىك ئىككى تەرەپ

زىخچە ئالتۇن.

زىخچە ئالتۇن زىخ شەكلىگە كەلتۈرۈلگەن ئالتۇن؛ نۆكچە ئالتۇن، چوكا ئالتۇن؛ قاسىم بولاقنى يەشكەندە، كېگىز ئىچىدىكى قات-قات ماي لاتا ۋە سامان قەغەزلەر ئىچىدىن پارقىراپ تۇرغان تۆت تال زىخچە ئالتۇن چىقتى.

زىخچە بېلىق <زوئول> ← لانست بېلىقى.

زىخلانماق «زىخلىماق» پېشلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

زىخلىق سۈپ ① زىخى بار، زىخ ئىشلىتىلگەن. ② زىخ قىلىشقا لايىق، زىخقا ئىشلىتىلىدىغان؛ ئون زىخلىق سىم.

زىخلىماق پ ① زىخ سانجىماق، زىخ تىقماق؛ ياسىن قېلىپقا سېلىنغان شېغىللىق سېمونت لايىنى زىخلاپ چېگىتۋەتتى. * ئاختۇرغۇچىلار كۆمۈلگەن ئالتۇنلارنى تاپماقچى بولۇپ يەرنى زىخلاپ كۆردى. ② ئۇلاغلارنىڭ بىر يېرىگە زىخ سانجىپ، ئىتتىك مېڭىشقا مەجبۇرلىماق؛ - تۇكام، ئېشەكنى زىخلىماقچۇ، ئالدىرىمىساق كەچ قالمىز، - دېدى ئاكىسى ئىسە تەك. ③ كۆچمە. ئالدىراتماق، جىددىيە-لەتمەك؛ - بولىدۇ، بۇ ئەترەت كادىرلىرىنى پات-پات زىخلاپ تۇرمىسا، قۇشقۇنغا ئولتۇرۇۋالىدۇ، - دېدى جاپپار قۇۋۋەتلەپ.

زىددىيەت ئى (ئە) ① ئومۇمەن قارىمۇقارشى شەيئىلەرنىڭ بىر-بىرىنى چەتكە قېقىش مۇناسىۋىتى، بىر-بىرىگە زىتلىق، خىلاپلىق؛ كېسەل مەھبۇس ئوسماننىڭ خىيالىدىكى زىددىيەتنى ھەل قىلىش يولىدا كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىدى. * - پوزىتسىيەمدە زىددىيەت بارلىقىغا ئىقرارمەن، - دېدى ئۇ سەل ئىككىلىنىپ دۇدۇقلاپ، - بۇنىڭ سەۋەبى، ئىدىيەمدە، ھېسسىياتىمدا

ئىچىدىكى ئاساسلىق بولمىغان، ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ھەمدە ئاساسىي تەرەپنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگەرىدىغان تەرەپ.

زىددىيە تىنىڭ ئاساسىي تەرىپى <پەلس> زىددىيە تىلىك ئىككى تەرەپ ئىچىدىكى يېتەكچى رول ئوينايدىغان، ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدىغان ھەمدە شەيئىلەرنىڭ خاراكتېرىنى بەلگىلەيدىغان تەرەپ.

زىددىيە تىنىڭ ئالاھىدىلىكى <پەلس> زىددىيە تىنىڭ خاسلىقى، بۇنىڭدا تۈرلۈك شەيئىلەردىكى زىددىيە تىلەرنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ - دۇنيادىكى تۈرلۈك شەيئىلەر ئارىسىدا نۇرغۇن پەرقلەرنىڭ بولۇشىدىكى تۈپ سەۋەبىدۇر. زىددىيە تىنىڭ ئالاھىدىلىكى تۈرلۈك شەكىلدە ئىپادىلىنىدۇ. ماددىنىڭ تۈرلۈك ھەرىكەت شەكىللىرى، ھەرقايسى تەرەققىيات جەريانلىرى، ھەرقايسى تارىخىي باسقۇچتىكى زىددىيە تىلەر، شۇنىڭدەك ھەرقايسى جەريانلار، باسقۇچ-لاردىكى زىددىيە تىلەرنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىمۇ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولىدۇ. زىددىيە تىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى بەلگىلەندە، بىر شەيئىنىڭ باشقا شەيئىلەردىن پەرقلىنىدىغان ئالاھىدە ماھىيىتىنى مۇئەييەنلەشتۈرگىلى، شەيئىلەرنىڭ ھەرىكىتى، تەرەققىياتىنىڭ ئالاھىدە سەۋەبىنى تاپقىلى، زىددىيە تىلەر-نى كونكرېت ھەل قىلىشنىڭ توغرا ئۇسۇلىنى تېپىپ چىقىلى بولىدۇ.

زىددىيە تىنىڭ ئومۇمىيلىقى <پەلس> زىددىيە تىنىڭ ئورتاقلىقى. ئۇنىڭ ئىككى تەرەپلىمە مەنىسى بار: بىرى، زىددىيەت بارلىق شەيئىلەرنىڭ تەرەققىيات جەريا-

نىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ؛ يەنە بىرى، ھەربىر شەيئىنىڭ تەرەققىيات جەريانىدا باشتىن-ئاخىر زىددىيە تىلەر ھەرىكىتى مەۋجۇت بولىدۇ، دېگەندىن ئىبارەت.

زىددىيە تىنى سۈپ. زىتلىق يوق، زىددىيەت مەۋجۇت بولمىغان؛ زىت ئەمەس؛ يالغۇز بىزلا شۇ ماتېرىياللارغا ئاساسەن ئۆز پائالىيىتىمىزنى قىلچە زىددىيە تىنىنى ئۇيۇشتۇرۇپ قالماي، بەلكى باشقىلارنىڭمۇ زىددىيە تىنىنى يېتىپ قالماستىن ئۇچۇن، شۇ ماتېرىياللارغا ئاساسلىنىشى كېرەكلىكىگە چوڭقۇر ئىشىنىمىز. **زىددىيە تىلىك** سۈپ. زىتلىق بار، زىددىيەت مەۋجۇت بولغان، زىت؛ پۈتۈن ئالەم قاراڭغۇ، قالايمىقان، زىددىيە تىلىك بولۇپ، ئۇنىڭ بەختىگە دۈشمەن ئىدى. * نەزىرە بۇ كېچە زادىلا ئۇخلىيالمىدى. خىلمۇخىل زىددىيە تىلىك پىكىرلەر ئۇنىڭ بېشىنى قوچماقتا ئىدى.

زىر I تەق. لەرزىگە كەلگەن، تىترىگەن نەرسىلەرنىڭ ھەرىكىتى ياكى تاۋۇشى؛ زىر قىلىپ قالماق. * تارىم بويى كەنتىدە يۈزبېشىنى غۇلىتىپ، كەنت باشلىقى سايلاش يىغىنىدا، دېھقانلار غەزەپلىنىپ كېتىپ ئىككى يۈزبېشىنى تۇيۇقسىز سۆرەپ ئوتتۇرىغا چىقىرىپتۇ - دە، كۈرەش قىلىپ، زىر چىقىرىشۇپتۇ. **زىر ئەتمەك** زىر قىلغان ھەرىكەت ياكى تاۋۇش پەيدا بولماق؛ زىر قىلىپ تىترىمەك؛ «خۇدايىم سالامەت قىلسۇن جان ئاكا!...» دەيتتى ھەم ياش قىزمۇ مۆلدۈرلەپ قاراپ. يىگىتنىڭ ۋۇجۇدى زىر ئېتىپ كەتتى، قىلاركن ئەمدى ئۇ نېمىدەپ جاۋاب.

زىر II نى (ئە) ئەرەب يېزىقىدا ھەرپلەر-نىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان بەلگە. ئۇ

ئۇرۇقى دورا ياكى تەم تەڭشىگۈچى ماتېرىيال ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

زىرە II نى (ئە) ئاياللار قۇلىقىغا تاقايدىغان بىر خىل زىننەت بۇيۇمى. ئادەتتە ئالتۇن، كۈمۈش ۋە مىس قاتارلىق مېتاللاردىن ياسىلىدۇ.

زىر-زەۋەر زىر ۋە زەۋەر؛ - قۇرئان ساۋاتىنى چىقىرىش دېگىنى بىزنى زىر-زەۋەرنىڭ سىرتىغا چىققىلى قويمايدىغان بىر ئوقۇشكەن، - دېدى ئايىمخان شائىرغا.

زىر-زەۋەرنى قالدۇرماي ←

زىر-زەۋەرنى قويماي: كاتىپلار بولسا گەپنىڭ زىر-زەۋەرنىمۇ قالدۇرماي يېزىپ، قەلەملىرىنى كىتىراتماقتا ئىدى.

زىر-زەۋەرنى قويماي ھەممىسىنى، پۈتۈنلەي، تەلتۈكۈس، بىرنى قالدۇرماي، تولۇقى بىلەن: شەمسىدىن ئەتسى خوتۇنغا كەچۈرمىشلىرىنىڭ زىر-زەۋەرنى قويماي سۆزلەپ بەردى. * ئۇ يۇڭ قەلىمىنى دەرھال توختاتتى. كۆزلىرى چەكچىشىكە باشلىدى. ئەمەت بولسا زىر-زەۋەرنى قويماي يېزىپ، قەلىمىنى كىتىراتماقتا ئىدى.

زىرپ (ئە) ① سۈپ. ئەقىللىق، زېرەك.

② نى. يىڭنىدە قىلىنىدىغان ئىنچىكە ئىش: زىرپ قىلىق.

زىرپىچى نى. يىڭنىدە ئىنچىكە ئىش قىلغۇ-چى، تىككۈچى: - ئۆزۈڭ ئەپلەشتۈرەلمىگەن. دىن كېيىن، ئازراق پۇل كەتسىمۇ زىرپىچىغا قىلدۇرساڭ بولمايدۇ؟ - دېدى ئېرى ئايالىغا. // زىرپىچى قىزلار ھەدەپ چىرايلىق كەشتىلەر-نى تىككەنە ئىدى.

زىرپىچىلىق «زىرپىچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: ئۇ مەھەللىمۇمەھەللە يۈرۈپ كىشىلەر-نىڭ زىرپىچىلىقىنى قىلىپ بېرىپ بىرئاز پۇل

يېزىقتا «-» بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. سوزۇق تاۋۇش «نى» غا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

زىرائەت نى (ئە) يېزا ئىگىلىكىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدىغان ئۆسۈملۈكلەر. بۇ ئاشلىق زىرائەتلىرى، ياغلىق دان، كۆكتات، مېۋىلىك دەرەخ ۋە سانائەت خام ئەشيا-سى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كېۋەز، تاماكا قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

زىراپە نى (ئە) <زۈنۈل> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. ئۇ قۇرۇقلۇقتىكى ئەڭ ئېگىز ھايۋان بولۇپ بويىنى ناھايىتى ئۇزۇن، ئاۋاز چىقارمايدۇ، ئەركەك-چىشىنىڭ ئوخشاشلا مۇڭگۈزى، تەن سىرتىدا گۈللۈك داغلىرى بولىدۇ، تېز چاپىدۇ، ئۆسۈملۈك يوپۇرماقلىرى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، ئافرىقىنىڭ ئورمانلىقلىرىدىن تېپىلىدۇ.

زىراۋەندە نى (پ) <بوت> زىراۋەندە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق، ئۆسۈملۈك. يۆگىمەچكە ئوخشايدۇ. غولى، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ھەم يۈرەك شەكلىدە كېلىدۇ. يازدا چېچەكلەيدۇ، گۈلى كاناي شەكلىدە بولۇپ، سۆسۈن يېشىل كېلىدۇ. مېۋىسى تۇخۇم شەكلىدە، رەڭگى قوڭۇر، پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى سېسىق يۇرايدۇ، مېۋىسى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئىسسىقلىقنى ياندۇرۇش، يۆتەل توختىتىش رولىغا ئىگە.

زىرە I نى (پ) <بوت> ① كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئۆسۈملۈك تېنىدىن كۈچلۈك پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ. غولى تىك، ئۈستى شاخلىنىدۇ. يوپۇرمىقى ئۈچ-تۆت قېتىم قايتىلىنىپ، پەيسىمان يېرىلىدۇ، گۈلى مۇرەككەپ كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، رەڭگى سېرىق.

توپلاپتۇ-دە، ياغاچ-تاش ئېلىپ بىر ئېغىز ئۆي سېلىپتۇ.

زىرىق ئى (پ) <بوت> زىرىق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان تىكەنلىك چاتقال. يوپۇرمىقى تەتۈر تۇخۇمىسىمان بولۇپ، قىسقا شاخلىرىدا توپلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى سېرىق، سىرتى قىزىل ئارىلاش كېلىدۇ، باش ياز پەسلىدە تاق ياكى توپلاشقان ھالەتتە ئۆسىدۇ. شىرنىلىك مېۋىسى قىزىل كېلىدۇ. ئەسلىي ماكانى ياپونىيە بولۇپ، مەملىكىتىمىزدىمۇ مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قاتارىدا ئۆستۈرۈلگەن كەتە. ئۇنىڭدىن يەنە زىرىق ئىشقارى ئالغىلى، شاخ ۋە يىلتىزلىرىنى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھۆل ئىسسىقنى قايتۇرۇشى، قىزىتىشى پەسەيتىش رولى بار.

زىرىلدا تىماق «زىرىلدا تىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: دۇتار كۆڭۈلنىڭ ئاللىقانداق بىر ئىنچىكە يېرىنى غەدىقلەتسا، گۈلسۈمقىزنىڭ بورغىلىشى پۈتۈن بەدەننى زىرىلدىتىدۇ.

زىرىلدىماق پ. زىرى قىلماق، زەر قىلغان ھەرىكەت ياكى ئاۋاز پەيدا بولماق، تىتىمەك: بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى زىرىلداپ كەتتى.

زىرىلىك ئى. زىرە ئۆسكەن يەر، ئېتىز. **زىرىلىمەك پ.** دىئال. ئەركىلىمەك.

زىسەي ئى (خەن) <بوت> قىزىل يۈسۈنلەر خىلىدىكى بىر خىل ئۆسۈملۈك. دېڭىز بويلىرىدا ئۆسىدۇ، رەڭگى جىگەر رەك، شەكلى ياپىلاق بولۇپ، ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ.

زىغىز ئى. جۇۋا، كۆرپە، دىۋان قېپى، ئۆتۈك قونچى قاتارلىقلارنىڭ تىكچى ئارد-لىقىغا ئېلىنىدىغان رەخت، زەي: كۆرپىنىڭ

زىغىزى. زىغىزىق چىقارماق. **زىغىزىق چىقارماق ①** نەپ ئۇندۇرمەك پايدا ئالماق: سەن ئۇنىڭدىن ئازراق زىغىزىق چىقاردىڭغۇ دەيمەن، بولمىسا بىكار بىر قەدەم ماڭدىغان ئادەم ئەمەسەن. **②** قەستەن نۇقسان، پۇتاق، چاتاق، قۇسۇر تاپماق، ئىۋەن قويماق: جىنايەتچى ئۆز جىنايىتىنى بويىغا ئېلىۋاتسا، بىز يەنە تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ تەكشۈرۈپ زىغىزىق چىقىرىمىز دەپ داۋراڭ سېلىپ قويۇپ، ئاخىرىدا باشقا نەتىجىگە ئېرىشەلمىسەك، ئۆزىمىزنىڭ خەلق ئارىسىدىكى ئىناۋىتىمىزنى تۆكۈپ قويىمىز.

زىغىزىق كۆرپە زىغىزىق تۇتۇلغان كۆرپە: ئۇ ياندىكى ئۆيدىن زىغىزىق كۆرپىدىن بىرنى كۆتىرىپ چىقتى.

زىغىزىقلىق سۇپ ① زىغىزىقى بار، زىغىزىق تۇتۇلغان: ھويلىغا سۇ سېپىلىپ پېشايۋان ئارىسىدىكى سۇپىغا يېڭى تەڭلىمات، زىغىزىقلىق يېكەندازلار سېلىنغاندى. **②** زىغىزىق قىلىشقا تەييارلانغان، زىغىزىق قىلىشقا باپ: زىغىزىقلىق رەخت.

زىغىر ئى ① <بوت> زىغىر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، يوپۇرمىقى يىپ ياكى تۆمۈنە شەكىلدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئاچ كۆك، غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ، مېۋىسى شارسىمان بولىدۇ. تالا ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان زىغىرنىڭ غولىدا تالا كۆپ بولۇپ، توقۇ-مىچىلىق سانائىتى ئۈچۈن خام ئەشيا قىلىنىدۇ. ماي ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغانلىرى-نىڭ ئۇرۇقىدىن ماي تارتىلىدۇ. **②** شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ دېنى.

زىغىر رەك ① <سەن> قوڭۇر بىلەن ئاز مىقداردىكى سېرىقنىڭ قوشۇلۇشىدىن

ھاسىل بولغان بىر خىل مۇرەككەپ رەڭ، يەنى قېنىق پور رەڭ. ② شۇ خىل رەڭگە ئىگە ياكى شۇ خىل رەڭدە بويالغان: زىغىر رەڭ بىللۇر. زىغىر رەڭ كرىستال.

زىغىر رەڭ بىللۇر <كېئول> زىغىر رەڭلىك بىر خىل بىللۇر. ئادەتتە كۆزەي-نەكنىڭ ئەينىكىنى ياساشتا خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

زىغىڭ رەڭ كرىستال <كېئول> ← زىغىر رەڭ بىللۇر.

زىغىرچى ئى. بىر ئىشنى يېپىدىن يىڭىسىگە چە سۈرۈشتۈرۈپ، زىغىرلاپ كېتىدىغان ئادەم.

زىغىرچىلىك سۈپ ← زىغىردەك: ئۇنىڭدەپ زىغىرچىلىك شەپە بولمىسا، كىچىك ئاخۇنمۇ يۈرەكلىك ھالدا ئۇنى-بۇنى ئويلاشقا چۈرەت قىلغان، ھېسسىياتى ئويغانمىغان بولار ئىدى.

زىغىردەك ① سۈپ. كىچىككىنە، ئۇششاق: زىغىردەك گەپ. زىغىردەك ئىش. ② رەۋ. بىرئاز، ئازغىنا، بىزە: ئۇنىڭ ئۆيى بازارنىڭ چېتىدىكى بىر سارايدىكەن، «سلى زىغىردەك ئولتۇرۇپ تۇرسىلا، مەن بازاردىن ئاش ئەكەرمەي» دەپ جاۋۇرنى كۆتۈرۈپ بالنى ماڭا تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

زىغىرلاتماق <زىغىرلىماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

زىغىرلاشماق <زىغىرلىماق> پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ئەھۋالنى زىغىرلەشپ كېتىشتى، ئەمما ھېچقانداق نەتىجىگە ئېرىشەلمىدى.

زىغىرلىق ① سۈپ. زىغىرى بار، زىغىر تېرىلغان: زىغىرلىق ئېتىز. ② ئى. زىغىر تېرىلغان يەر: گۈلنار قاھارنى ئىزدەپ ئۆيگە كەلسە، ئۇ ئاللىقاچان زىغىرلىققا

كەتكەنكەن.

زىغىرلىماق پ. تېگى-تەكتىنى، يېپى-

دىن-يىڭىسىگىچە قويماي سۈرۈشتۈرمەك، كوچىلىماق؛ ئىنچىكىلىمەك، ئۇششاقلىماق: ئۇ ئادەم ئۇ يان-بۇ ياندىن زىغىرلاپ سورا-ۋەرگەچ ئاقۋەت ئەھۋالىمنى دەيدىم. * ئىلگىرىكى مەسىلىلەرنى بەك زىغىرلاپ كەتمەي، چوڭ-چوڭ تەرەپلىرىدىن ھەل قىلىشىمىز لازىم. * ئۇ گەرچە بوۋايغا ئوخشاش بۇ ئۆيىنىڭ كەلگۈسى، پايدا-زىيىنى بىلەن ئۇنچىلىك زىغىرلاپ ھېسابلىشىپ كەتمىسۇ، ئەمما ئۆيىنىڭ ئىچكى-تاشقى گۈزەللىكى، كەم-كۈتسى، بار-يوقىغا ئېتىبار بېرىدۇ.

زىق/1 سۈپ (ئە) قىس، جىددىي؛ ئالدىراش (ۋاقت ھەققىدە): - ياق، يولداش كوماندىر، پىلىموتچىلىك مېنىڭ، كوماندىرلىق سىزنىڭ، ئىزۋوتتى باشقۇرۇۋېرىڭ، ھازىر ۋاقت زىق، - دەپدى كېرەم قولىنى ھەرىكەتتىن توختاتماي تۇرۇپ.

زىققا ئى (ئە) <تې> نەپەس قىيىنلىشىش، كانايىدىن خىرىلىدىغان ئاۋاز كېلىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بىر خىل دەم سىقىلىش كېسىلى. بۇ كېسەل شامالنىڭ سىرتتىن تەسىر قىلىپ، سىرتقا تارقىلالماي ئۆپكىگە يىغىلىشى ياكى ئىسسىق ئۆتۈپ، ئارقىدىن يەنە سوغۇق ئۆتۈپ، ئىسسىقلىق ئىچكى ئەزالاردا باغلىنىپ قېلىشتىن پەيدا بولىدۇ. ئۇ ئىسسىقتىن بولغان زىققا ۋە سوغۇقتىن بولغان زىققا دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

زىققىنەپەس ئى (ئە) <تې> ← زىققا. **زىقلىق <زىق>** سۆزنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ ئۇلارنى ناھايىتى ئاق كۆڭۈل قىزىق ئادەملەر دەپ ھېسابلايتتى. ئەمما ۋاقتنىڭ زىقلىقىدىن ئۇلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىشلىرىغا قاتنىشالمايتتى. **زىكىر ئى (ئە) يېزىت <دىن>** ① ئەسلىش،

زەربىسىدىن ياقۇپنىڭ بېشى «زىڭ» قىلىپ ئاغرىشقا باشلىغانىدى.

زىڭ-زىڭ «زىڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىدۇ.

شى: ئىلگىرى بىر قېتىم مۇدۇرگەن يەردىن، ئۆركۈيسەن ئۆتكەندە، بولسىمۇ بىگىڭ. بىز يېتىپ كەلگەندە شۇ بىر چىلغىغا، قىلغاندەك سېزىلدى باشلىرىم زىڭ-زىڭ.

زىڭىدە رەۋ «زىڭ» قىلىپ، «زىڭ»

قىلغان ھالدا: شۇ ئارىدا ئالىمنىڭ ئوڭ پۇتى «زىڭىدە» قىلىپ قالدى ۋە ناھايىتىمۇ قاتتىق بىر ئاغرىق ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى بويلاپ تاراشقا باشلىدى.

زىڭلى ئى (خەن) بىرەر ئىشقا قاتتىق بېرىلىش

نەتىجىسىدە ئۆزىنى ئالدۇرۇپ قويۇش، كۈچ ئېلىپ كېتىش.

زىڭلى بولماق بىرەر ئىشقا ھەددىدىن

زىيادە بېرىلىپ كېتىش سەۋەبى بىلەن ئۆزىنى ئالدۇرۇپ قويماق، كۈچ ئېلىپ كەتمەك: كېسەل توشۇيىچەن دەپ بېلىم زىڭلى بولۇپ قالدى.

زىڭلى قىلماق بىراۋنى بىرەر ئىشقا

ھەددىدىن ئارتۇق زورلاش ئارقىلىق كۈچ ئالدۇرغۇزۇپ قويماق: ئۇ مېنى ھەردە-كەت قىلىشقا مەجبۇرلاپ زىڭلى قىلىپ قويدى.

زىڭلىداتماق «زىڭلىدىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: دادامنىڭ ئېچىنىشلىق داد-پەريادى يەرنى تىرتىتىپ، قۇلاق-مېڭەمنى زىڭلىدىتىۋەتتى.

زىڭلىداشماق «زىڭلىدىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

زىڭلىدىتىشماق «زىڭلىداتماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

زىڭلىدىماق پ ① بىرەر نەرسىنى سانجىدە-

خاندىدەك، تىققاندىدەك زىڭ قىلغان تۇيغۇ پەيدا بولماق: ئۇنىڭ ئەلەمدىن چېكىسى

خاتىرىلەش، سۆزلەش، تىلغا ئېلىش: زىكىر قىلماق. زىكىر ئېيتماق. * ھالغا بېقىپ زىكىر، دايقا بېقىپ سەنەم (ماقال). * پىغان چەكسەم زارىمغا كىمۇ قارايدۇ، خىيال-پىكىرنىڭ سىنەمگە قاندىك تارايدۇ. قەلەندەر بوپ ئالدىڭدا سۇلتان ئولتۇرار، بۇلبۇل كەبى زىكىرىڭدا تىنماي سايرايدۇ. ② مۇسۇلمانلار-نىڭ بىرەر باشلامچىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ھالقا شەكىللىك يۇمىلاق بولۇپ ئولتۇرۇپ، خۇدانىڭ ياكى تۆتكەن ئەۋلىيالارنىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ، تەسۋى سىيرىپ دۇئا تەكبىر ئوقۇپ ئۆتكۈزىدىغان مۇرا-سىمى.

زىكىر قىلماق ئەسلىمەك، خاتىرىلىمەك، تىلغا ئالماق: ئۇ ئۆز كىتابىدا، ۋە تەنپەرۋەرلىك-نىڭ ھەرقانداق ۋاقىتتا كىتابلاردا زىكىر قىلىنىپ تىللاردا داستان بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. * باشتا بىز زىكىر قىلغان ھېلىقى ئادەت يەنە بىرمۇنچە كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلىدا يەنىلا ھۆكۈم سۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ.

زىكىر-تەلقىن زىكىر ۋە تەلقىن:

«زىكىر-تەلقىن» گە دېھقانلار جەمئىيىتى ئەزالىرىدىن قاتناشقانلار ئانچە كۆپ ئەمەس ئىكەن ۋە ئۇلارمۇ بۇ سىردىشىش يىغىنىغا كەلمىگەندى.

زىكىر-سۆھبەت زىكىر ۋە سۆھبەت: بۇ

كېچە تاڭ ئاتقۇچە يەپ-ئىچش، زىكىر-سۆھبەت-لەر بولدى.

زىكىر-سۈلۈك زىكىر ۋە سۈلۈك: شۇنداق

قىلىپ مازارنى ھەيۋەتلىك تۈسكە كەلتۈردى--دە، ئارىلاپ-ئارىلاپ زىكىر-سۈلۈك، نەزىر ۋە خەتىمىلەرنىمۇ ئۇيۇشتۇرۇپ تۇردى.

زىڭ تەق. باش ۋە بەدەننىڭ ئاغرىشى

نەتىجىسىدە پەيدا بولىدىغان بىر خىل سېزىم: بۇ چاغدا باياتىن يېگەن تاياقنىڭ

زىل ئاۋاز چىقىرىدۇ؛ غايىب بولدى تىلىم مۇھىت-تىلىم سۆز، جاراڭلايدۇ ھېكمەت ئەمما زىل تاردەك. دېرىزەمدە تۇرار بەر دەپ دىل ھەم كۆز، ئاق ئالىمنىڭ ئاق چېچىكى ئاق قاردەك.

زىلال (توغرىسى: زۇلال) ← **زۇلال.**

زىلتار نى. ئۇيغۇر چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ بىرى. ئۇنى ساتار، راۋاب، قالۇن، گېتاردىن ئىبارەت تۆت خىل چالغۇ ئەسۋاب ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. 35 تال سىم سېلىنىدۇ، ئاۋازى زىل ۋە ياڭراق، گارمونىيىلىك فۇنكسىيىسى تەبىئىي بولۇپ، ئوركىستېرغا قوشۇپ چېلىشقىمۇ، يالغۇز چېلىشقىمۇ بولىدۇ.

زىلتاش نى (زىل+تاش) خوتەننىڭ يورۇڭقاش دەرياسى ئېقىنىدىن تېپىلىدىغان ئەلا سوزتلۇق ئاق قاشتېشى.

زىلچا نى (پ) يۇڭ ياكى يىپەكتىن ھەر خىل رەڭدە تىۋىتىلىق توقۇلۇپ، يەرگە سېلىنىدىغان ياكى تامغا ئېسىپ قويۇلىدىغان ئائىلە بۇيۇمى؛ گىلەم: ناۋاتخان نىمكەش زىلچا سېلىنغان سۇپا ئۈستىدە يېڭى تىكىلگەن دوپپىغا جىيەك تارتىپ ئولتۇراتتى، ئۇ غوجىنى كۆرۈش بىلەن پەۋاز قاپاقلارنى سۈزۈپ دومايدى.

زىلچا-گىلەم زىلچا، گىلەم ھەم شۇ خىلدىكى نەرسىلەر: يىگىت بىلەن كېلىن بوۋايىنى قولتۇقلاپ زىلچا-گىلەملەر بىلەن ئورالغان بىر ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. ئېسىل تائاملار بىلەن مېھمان قىلىپتۇ.

زىلزىلە نى (ئە) ① تىترەش، تەۋرەش؛ يەر تېگىدىن كەلگەندەك ئاڭلىنىشقا باشلىغان ئاۋاز بارغانسېرى كۈچىيىپ، زېمىندا زىلزىلە، تەنلەردە تىترەك پەيدا قىلىش تۇردى. ② كۆچمە. قاتتىق غۇلغۇلا: گومىنداڭچىلارنىڭ

زىڭىلداپ، بېشى قاينىدەك بولدى. * پۈتۈن ئەزاسى زىڭىلداپ ئاغرىۋاتقان شوپۇر دېھقان يىگىتنىڭ يۆلىشى بىلەن تەستە ئورنىدىن تۇردى ۋە دەلدەڭشىپ ئوفتسېرنىڭ يېنىغا باردى. ② «زىڭ» قىلىپ سىلىكىنىمەك، تىترىمەك، تەۋرىمەك؛ «زىڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق؛ سادىقنىڭ قولىدا زىڭىلدايدۇ لوم، گويىكى سالغاندەك نالە-پىغاننى. مۇبادا زەرىچە تۇرساڭ بېخەستە، لوم تۇتقان قول سۇنۇپ بولىدۇ چۈل-چۈل.

زىگوتا نى (ر<گرېك) <بىئول> جانلىقلار جىنسلىق كۆپەيگەندە ئەركەك ۋە چىشى جىنسى ھۈجەيرىلەرنىڭ ئۆزئارا قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولىدىغان يېڭى بىر ھۈجەيرە. ئۇ نەدرىجىي يېنىلىپ، يېڭى بىر جانلىق تەنگە ئايلىنىدۇ.

زىل سۈپ (پ) ① بوم ياكى توم ئەمەس، ئىنچىكە، يېقىملىق (ئاۋاز ھەققىدە): زىل ئاۋاز. * قىزنىڭ ئاۋازى تۇرغايىڭكىدەك زىل، تەمبۈر ئاۋازىدەك جاراڭلىق ئىدى. * دىلبەر گەرچە ئۇنىڭدىن يىراق يۈرسىمۇ، ئۇ ھەدىسىلا قىزنىڭ قېشىغا كېلىۋېلىپ، نېمىلەرنىدۇر قىزىرىپ سۆزلەيتتى، بالىلاردەك زىل ئاۋازى بىلەن قاقاقلاپ كۈلەتتى. ② قوپال گەپ-سۆز ۋە قوپال مۇئامىلىنى كۆتۈرەلمەيدىغان، نازۇك: زىل ئادەم. زىل كۆڭۈل. * ئۇ ناھايىتى زىل ئادەم، ئۇنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا گەپ-سۆزگە كۆپرەك دىققەت قىلىش كېرەك. ③ سىلىق، چىرايلىق ياكى قوپال ئەمەس؛ قېيۇم ئۇستا ئارتۇق گەپ قىلمايدىغان، خەت ئۇقىغان بىلەن زىل ئىش قىلىدىغان تەجرىبىلىك ئۇستا ئىدى.

زىل قار <مۈز> دۇتارنىڭ قول بىلەن پەدىنىڭ ئۈستىگە باسقاندا ھەر خىل ئاۋاز چىقىرىدىغان تارى. ئۇ يېقىملىق

چاقىپ ئاكنىڭ كاللىسى توغرىسىدا چاپلىغان ئېلانغا قارشى ياشى ئۇچقۇنلار تەرىپىدىن يېزىپ چاپلىنىپ، خەلقئە زىلزىلە پەيدا قىلغان سۈرەتلىك ۋە رەقەلەرگە خېلى كۈن بولۇپ قالغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ مىسلىسىز زور تەسىرى ھېچكىمنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمىدى.

زىلزىلىگە سالماق ① زىلزىلە ۋە دولقۇن پەيدا قىلماق، لەرزىگە كەلتۈر-مەك؛ نەچچە يۈزلىگەن ئاۋازنىڭ گۈلدۈرى دېرىزە كۆزنەكلىرىنى دىرىلدەتتىپ، زال ئىچىنى زىلزىلىگە سالدى. ② كۆچمە. غۇلغۇلا پەيدا قىلماق؛ مېنىڭ كۆز ئالدىم يورۇدى، ۋە تەن مۇھەببىتى مېنىڭ قەلبىمنى زىلزىلىگە سالدى. **زىلزىلىگە كەلمەك ①** زىلزىلە ۋە دولقۇن پەيدا بولماق، لەرزىگە كەلمەك؛ غەزەپلىك قىياس-چۇقان سادالىرى، ئاتلارنىڭ كىشىلەر مىللىتى ئاۋازلىرىغا قوشۇلۇپ، ئاقچۇق سېپىنى زىلزىلىگە كەلتۈردى. ② غۇلغۇلا پەيدا قىلماق؛ ئۇزاق ئۆتمەي ئۇچتۇرپان خەلقىنىڭ ئارزۇسى ئەمەلگە ئېشىپ يانۋارنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنىڭ بىرىدە يېڭى ھاكىم يېتىپ كېلىپ، ئىش تاپشۇرۇۋالدى-دە، يامۇلنىڭ ئىچى ئۆزىچىلا زىلزىلىگە كېلىشكە باشلىدى.

زىللاشماق پ. زىل ھالەتكە كەلمەك، زىل بولۇپ قالماق؛ ئۇ مۇشۇ كۈنلەردە تولىمۇ زىللىشىپ كەتتى.

زىللىق «زىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ناھايىتى يۈز قەدەم يېقىنلاشقان چاغدىلا ئاۋازنىڭ زىللىقىدىن «ھە، ئۇلار قىزلار ئىكەنمۇ» دېدۇق. * ئاۋازىڭنىڭ زىللىقى، ئاشۇ قىزغا ئوخشايتتى. سايە تاشلاپ كىرىپكەڭ، ساڭا ھۆسن قوشاتتى.

زىللىق دەرىجىسى <ماشىن> پىششىقلاپ

ئىشلىنىدىغان دېتاللار ئۆلچىمىنىڭ توغرىلىق دەرىجىسى، يەنى يول قويۇشقا بولىدىغان پەرقنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى. بۇنىڭدا پەرق چوڭ بولسا، زىللىق دەرىجىسىنىڭ تۆۋەن بولۇشىغا؛ پەرق كىچىك بولسا، زىللىق دەرىجىسىنىڭ يۇقىرى بولۇشىغا يول قويۇلىدۇ.

زىلوتى ئى. پولشنىڭ پۇل بىرلىكى.

زىلۋا سۈپ ① نازۇك، ئىنچىكە، ئەۋرىشىم؛ شۇ ئارىلىقتا 20 ياشلاردىكى ئاق يۈزلۈك، زىلۋا بوي، تار يوپىكىسى ئۆزىگە ياراشقان بىر قىز كىرىپ كەلدى. * مەن قىزنىڭ چىرايىنى خىلى ئېنىق كۆردۈم. ئۇ يۇمىلاق، ئاق يۈزلۈك، بويى زىلۋا، ئوماقنى قىز بولۇپ 18 - 19 ياشلاردا كۆرۈنەتتى. ② كۆچمە. گۈزەل، چىرايلىق؛ ياشلىق ئادەمنىڭ زىلۋا بىر چىغى، تولىمۇ قىسقا ئۇنىڭ ئۆمرى بىراق، يىرتىلسا كالىندارنىڭ بىر ۋارىقى، ياشلىق گۈلدىن تۆكۈلىدۇ بىر يوپۇرماق.

زىلۋالىق «زىلۋا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئاشۇ ئىللىق ياشلىق چاغلار زىلۋالىقنى ئۆزگەرتىمەي، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتكەندۇ.

زىمىمە ئى (ئە) ئۈست، بويۇن (ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت، بۇرچ قاتارلىقلارغا نىسبەتەن)؛ زىمىسىگە ئالماق. زىمىسىگە چۈش-مەك. * قاچان بىپەرۋالىق قىلىپ، زىمىمەڭ-دىكى ۋەزىپىنىڭ مۇھىملىقىنى ئۇنتۇپ كەتسەن، شۇ ھامان سولتۇپتىمەن، - دېدى ۋۇشۇبىڭ ھېكم نۇرغا. * ئۆي تۇتۇپ، بالا كۆرۈپ، بالىنى چوڭ قىلىپ، قاتارغا قوشۇپ، ئۆي-ئو-چاقلىق قىلىپ قويۇش - ئاتا-ئانىنىڭ زىمىسىدە-كى بىر پەرز.

زىمىسىگە ئالماق (بىرەر ۋەزىپە ۋە بۇرچنىڭ مەسئۇلىيىتىنى، جاۋابكارلىقىنى)

دەرد بۇلبۇل، بوغۇلغاچ ئەركى تۇتقۇندا، ھوقۇش تۈنگە بولۇپ ھەمراھ زىمىستانغا قوشاق قاتتى. زىمىستان قىش قىشنىڭ قاتتىق سوغۇق بولغان، سوغۇق ناھايىتى كۈچە يىگەن ۋاقتى؛ قارا قىش؛ ۋاقتنىڭ ئۇزىرىشى بىلەن يېغۇناتقان يامغۇرنىڭ بارا-بارا قارغا ئايلىنىپ قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ چۈشۈشى، كىشىگە زىمىستان قىشنى ئەسلىتەتتى.

زىمىستانسىز سۈپ. زىمىستان (قىش) بولمايدىغان؛ پەخرىدۇر ھەرتال گىياھنىڭ شۇ زىمىندا ئۆستى ئۇ، قىش-زىمىستانسىز گۈزەل مەڭگۈلۈك كۆركەم باھار.

زىنا ئى (پ) ئەر-ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى قانۇنسىز جىنسىي ئالاقە؛ بۇزۇقچىلىق، پايھىشە؛ زىنا قىلماق. * نىكاھنىڭ ئۆزىمۇ ئىلگىرىكىگە ئوخشاشلا ئىپپەت-نومۇسىنى سېتىشنىڭ قانۇن ئېتىراپ قىلغان شەكلى، رەسمىي پۈركەنجىسى بولۇپ قېلىۋەردى ھەمدە يەنە ھەددى-ھېسابسىز زىنانى قوشۇمچە قىلدى.

زىنا قىلماق ناتوغرا جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق، پايھىشە قىلماق؛ زىنا قىلىش ئەخلاقىي، قانۇنىي نىزاملارغا ھاقارەت كەلتۈر-گەنلىك بولۇپلا قالماي، شۇنىڭدەك ئىنساننىڭ سالامەتلىكىگە ئىنتايىن زىيانلىق.

زىناخور ئى. جىنسىي مۇناسىۋەتكە ئامراق ئادەم، پايھىشۋاز؛ - ئۇ زىناخور ئاخىرى بىركۈنى ئەدبىنى يېمەي قالمايدۇ، - دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن. // پەقەت زىناخور، شەھۋەتپەرەس ئەركەكلەردىلا بولىدىغان بۇ ھالىنى ئەڭ بۇرۇن سېزىپ قالغان ھەنىپە خېنىم بىركۈنى ئېرىگە باشقىچە بىر تەكلىپ بەردى.

زىناخورلۇق «زىناخور» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ ئۇنىڭ ئايالى،

ئۈستىگە، بويىغا ئالماق؛ دادۇي ئوتتۇرا مەلۇمات ئالغان ئەقىللىق ياشلارغا بەكمۇ ئېھتىياجلىق ئىدى. ئايدىڭگۈل يېزىسىدا زەيتۈنەم-دەك زىيالىي ياشلار ئۆز زىمىسىگە ئېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ناھايىتى كۆپ ئىدى. * ناۋايخاننا خوجايىنى ئابدۇلنىڭ شاھزادە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ، ھەم پەخىرلىنىپتۇ ھەم خىجىل بولۇپتۇ. تويغا كېتەرلىك ناننى يە تىكۈزۈپ بېرىشنى زىمىسىگە ئېلىپتۇ.

زىمىسىگە چۈشمەك (بىرەر ۋەزىپە ۋە بۇرچنىڭ مەسئۇلىيىتى، جاۋابكارلىقى) ئۈستىگە، بويىغا ئارتىلماق، يۈكلەنمەك؛ ئۇ شۇ تاپتا رەھىم بوۋاينىڭ ئارزۇسى بويىچە مەكتەپكە باراي دېسە، دۇكاننىڭ نۇرغۇن ئىشلىرى، كۆپ چاغلاردا بوۋاينىڭ زىمىسىگە چۈشۈپ قالىدىغانلىقىدىن خاتىرجەم بولالمايتتى.

زىمىسىگە يۈكلەنمەك (بىرەر ۋەزىپە ۋە بۇرچنىڭ مەسئۇلىيىتىنى، جاۋابكارلىقى-نى) ئۈستىگە ئارتىماق؛ خەلق ۋەكىللىرى تارقىلىپ كەتمەي ئۆز زىمىسىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپىلەر توغرىسىدا كونكرېت يوليۇرۇق ئالغان-دىن كېيىن، خىزمەت ئورۇنلىرىغا قاراپ كېتىشتى.

زىمىستان ئى (پ) ① قىش پەسلى، قىش؛

زىمىستان كۆرمىگەن بۇلبۇل باھارنىڭ قەدرىنى نەدىن بىلسۇن؟! * ئەمدىلىكتە خامانلىرىغا باندىتلار ئوت قويۇپ بېرىپ ئاشلىقنى پۈتۈنلەي كۆيدۈرۈۋەتكەن بۇ كىچىككىنە شەھەرگە، قاتناش يوللىرىنى قات-قات قار كۆمگەن بۇ زىمىستاندا شۇنچە كۆپ ئەسكەرنىڭ كېلىشى ھەقىقەتەنمۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋال ئىدى. ② كۆچمە. مۇدھىش قاراڭغۇ، زۇلمەت؛ ئەتە ياز كېلىدۇ، زىمىستان چوقۇم كېتىدۇ. غايىلىك ئادەمگە ئىقبال چىرىغى يېنىپ تۇرىدۇ-كى، ھەرگىز ئۆچمەيدۇ. * قەپەستە چەكتى

نە قىزلىرى بولغانمۇ ئەمەس، زىناخورلۇق قىلىشى نەتىجىسىدە ئۇ بىر قۇرتقا، ئادەم سىياقىدىكى ھايۋانغا ئايلانغانىدى.

زىناق (توغرىسى: زىنىخ) ← **زىنىخ**.

زىندان ئى (پ) ① يەر ئاستىدىكى زەي ۋە قاراڭغۇ قاماقخانا؛ سولاقخانا؛ تۈرمە؛ زىندانغا تاشلىماق. زىنداندا ياتماق. * ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ناسىر گۈل دەستىنى ۋاڭنىڭ نوم زىندانغا ئەۋەتىپ بەرگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. ② ئادەمنى ئازاب-ئوقۇبەتكە دۇچار قىلىدىغان جاي؛ دەپى شەرۋانخان: «زۈلمەت زامان بولدى، تامامى كەمبەغەل ھالى يامان بولدى. قاين كەتتىڭ قىزىم رەنا، ئاتاڭ ئۆلسە؟ ئاناڭغا خۇددى زىندانداك جاھان بولدى».

زىندانچى ئى. زىندانغا قارىغۇچى، زىندان باققۇچى، گۈندىپاي؛ بىرۋاقىتتا زىندانچى ئاچقۇچلارنى شاراقلىتىپ يان ئىشكىتىن چىقىپ كەلدى.

زىننەت ئى (ئە) ① گۈزەللىك ۋە ھۆسن بېرىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بۇيۇم؛ بېزەك، ھۆسن؛ ئاتنىڭ زىننىتى ئېكەر-توقۇم (ماقال). * ئادەم زىننىتى - كىيىم، يەر زىننىتى - دەرەخ، دەرەخ زىننىتى - يوپۇرماق (ماقال). * يېڭىشە ھەردىكى مەكتەپ ئىككىنچى يىلغا قەدەم. باسقاندا، ئوقۇغۇچىلار تەڭشىلىپ خېلىلا كۆزگە كۆرۈنۈپ قالغانىدى. ئەتراپتىكى ناھىيىلەردىن، يېزا-شەھەرلەردىن كەلگەن چوڭ ياشلىق ئوقۇغۇچىلار مەكتەپنىڭ ئالاھىدە زىننىتى ئىدى. * ئۇ كىيگەن كىيىملەر، ئاسقان زىننەت جابدۇقلىرىنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئاران يۈرەتتى. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

زىننەت بۇيۇمى ئادەم ۋە نەرسىلەرنى گۈزەل، كۆركەم كۆرسىتىش ياكى ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش ئۈچۈن

مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇم. **زىننەتسىز** سۈپ. زىننەتلىك نىمگەن؛ كۆرۈم-سىز، سەت: زىننەتسىز ئۆي.

زىننەتلىك نىمەك «زىننەتلىمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: شەھرىمان شاھ ئوغلى قەمەرزىماننىڭ ئەھۋالى ياخشىلىنىپ ھامامغا بارغانلىقىنى ئاڭلاپ، دىلى سۆيۈنۈپ، كۆڭلى ئارام تېپىپتۇ. شەھەرنى يېڭىباشتىن زىننەتلىتىپتۇ.

زىننەتلىك نىمەك «زىننەتلىمەك» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: بۇ ئۇزىتىش ئولتۇرۇشىنى جانلىق، روھلۇق ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ھەممە قىزلار ئۆزلىرىنىڭ ئەڭ ئېسىل، ئەڭ نەپىس كىيىملىرىنى كىيىشىپ، ھەددىدىن تاشقىرى ياسىنىشىپ، ھۆسن ئالىمىنى يەنە بىر قېتىم، يەنە بىر يېنىشلاپ زىننەتلىشىپتۇ.

زىننەتلىك نىمەك ① «زىننەتلىمەك»

پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: تۈز كەبى رەڭدار ياسانغان قىز ۋە ئوغۇل زىننەتلىنىپ، توشىمىغا شەرتىگە ئادەم، شەرمى-ھاياسى بولسا. ② «زىننەتلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: قاۋۇلئاخۇن بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى موماي يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ چىقىپ ئەتىسى مومايدىن ھال سوراپ كەلگەندە، بۇ ئۆي چىرايلىق زىننەتلىمەك ئىدى. * شاھ ئالتۇن-كۈمۈش، ھەر تۈرلۈك قىممەتلىك تاشلار ۋە دۇرلار بىلەن زىننەتلىمەك تەختتە ئولتۇراتتى.

زىننەتلىك سۈپ. زىننىتى بار، زىننەتلىك-گەن، چىرايلىق، گۈزەل؛ ئۇ بىر دەرياغا دۇچ كېلىپ، ئۇنىڭ بويىدا تاماشا قىلىپ كېتىۋاتاتتى، يېقىنلا يەردە بىر قورغاننى كۆردى. ئۇ قورغاننىڭ ئىچىگە كىرىۋىدى، ناھايىتى زىننەتلىك ئىشلەنگەن چوڭ دەۋازىغا بولۇقتى.

زىننە تىلىمەك پ. ھەر خىل چىرايلىق، زىننە تىلىك نەرسىلەر بىلەن بېزىمەك، ھۆسن كىرگۈزمەك، كۆركەملەشتۈرمەك؛ ئۇلار ئالدى بىلەن ئوردىنىڭ ئىچى ۋە تېشىنى زىننە تىلىمەكچى بولدى. * مەرىپەت ئىزلە، ئېرىنىمە، سەرپ ئەتكىن كۈچۈڭنى. بويلاق بىلەن بويىغىچە تېشىڭنى، بىلىم بىلەن زىننە تىلىگىن ئىچىڭنى.

زىنھار رەۋ (پ) بولۇشىز پېشىلار بىلەن كېلىپ «ئەسلا، پەقەت، ھېچقاچان، قىلچە، مۇتلەق» دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلىدۇ؛ ھەلىساڭ ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپارماقچى بولدى. ئەمما مەزىن زىنھار ئۇنىمىدى. * ئاخىرقى نەپەسلىرىنى توپلاپ، نالە-پەرياد ئىچىدە دۇئا-تەلەپ قىلىۋاتقان تەشنىلارنىڭ يېلىنىپ، يالۋۇرۇشلىرىمۇ ياكى تەڭرىگە ياكى تەبىئەتكە زىنھار تەسىر قىلمايتتى.

زىنىخ ئى. ئادەم كۈلگەن چاغدا مەڭزىدە پەيدا بولىدىغان ئويمانچە: قىز كۈلۈپ، لەۋلىرىنى تەۋرەتكەندە، ھەرقاچانقىدەك مەڭزىدە زىنىخ پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ ھۆسن-جامالىغا يېڭى گۈزەللىك قوشۇلغاندەك بولۇپ كەتتى. * ئۇ، يىگىتنىڭ قاپقارا كۆزلىرىدىكى ھېسسىياتلىق ئۇچقۇنى، تاتارغان ۋە ماي داغلىرى قېپقالغان يۇمىلاق يۈزىنى، پەقەت كۈلگەندىلا پەيدا بولۇشى مۇمكىن بولىدىغان زىنىخلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقتى.

زىنىخلىق سۈپ. زىنىخى بار، زىنىخ پەيدا بولغان: بەختىگۈلنىڭ ئادەتتە ھەمىشە كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان زىنىخلىق يۈزى ۋە بۇلاقتەك ئوپىناق كۆزىدە نازلىق تەبەسسۇم جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. * يۈپيۈمىسلىق، زىنىخلىق يۈزى ئۈيىلىشتىن ئوتقاشتەك قىزىرىپ كەتكەن قۇدرەت يەردىن كۆز ئۈزمەي ئەدەب بىلەن

ئولتۇراتتى.

زىيائى (ئە) يىزات ① يورۇقلۇق، نۇر؛ شولا: قۇلۇپ زەنجىرىنى مەردلەر چېقىشتى تۈرمە-زىنداننىڭ، خېتىپ ۋە گۈلبېرۋى كۆردى زىيا-نۇرىنى دەۋراننىڭ. * ئۆزگىلەر نىگاھى جىلۋە ئەيلىدى، قۇياشنىڭ زىيائى پارلىغان يۈزىدە. قايغۇم يوق بۇ ھالدىن، چۈنكى ھېچبىرى، كۆرەلمەس ھۆسنىڭنى مەن كۆرگەن كۆزدە. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

زىياپەت ئى (ئە) تەنتەنىلىك، كاتتا ئولتۇرۇش؛ مېھماندارچىلىق؛ زىياپەت بەر-مەك. زىياپەت ئۆتكۈزمەك. * زىياپەت ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، موللازەيدىن خەلق بىلەن خوشلىشىپ، دەرھال پايتەختكە ماڭماقچى بولدى. * نەزەر ئىنتايىن كېرىلىپ كەتكەندى، چۈنكى مۇندىن بېرىم يىل بۇرۇن دادىسى شامەخسۇت پۈتۈن ئوردا ئەھلىگە كاتتا زىياپەت بېرىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ مىراسخورى دەپ جاكارلىغانىدى.

زىياپەتخانا ئى (ئە+پ) زىياپەت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن تەييارلانغان ئۆي؛ ئورۇن؛ زىياپەتخانىغا باشلىماق. * ئوتتۇرىدىكى كىچىك دالانىڭ كۈن چىقىش تەرىپىگە جايلاشتۇرۇلغان بۇ زىياپەتخانا خۇددى كىچىكرەك بىر تانىسخانىغا ئوخشايتتى.

زىيادە (ئە) بەلگىلىك مىقداردىن، ساندىن ئوشۇق؛ ئېھتىياجىدىن، نورمىدىن ئارتۇق؛ كۆپ: - ياق، ھەرگىز ئۇنداق دېمىسلى ئۇكام. ئاش ئوبدان ئوخشىمايتكەن، ئۆزۈمۈ چۆچۈرگە ئامراق بولغاچ، بىر چىنە زىيادە ئىچىۋەتتىم، - دېدى ئۇ رابىيەمگە. * ئۇنىڭغە-چە شاھ قىزىنىڭ ۋەزىر ئوغلىغا مەيلى - مۇھەببىتى زىيادە بولۇپتۇ، يىگىتتىن ئەزىز جېنىنىمۇ ئايىسىغۇدەك ھالغا يېتىپتۇ. * خېۋىرنىڭ ھەددىدىن زىيادە خۇشاللىنىپ كەتكەنلىكى

بىزگە: - پات-يېقىندا جۇڭگوغا زىيارەتكە بارىمەن، - دېگەندى. راست دېگەندەك، شۇ يىلى 9-ئاينىڭ كېيىنكى يېرىمىدا، ئۇ ئېلىمىزدە ئىككى ھەپتە زىيارەتتە بولدى.

② ھۈرمەت ياكى رەسمىيەت يۈزىسىدىن بىرەر شەخس بىلەن كۆرۈشۈش، ئەھۋال-لىشىش ياكى بۇ ھەقتە قىلىنغان پائىدە: سىز سۇن جۇڭشەن ئەپەندىنى ئۇيغۇرلار ئىچىدىن تۇنجى قېتىم زىيارەت قىلغان كىشى، سۇن جۇڭشەن ئەپەندىنىڭ ئۇيغۇرلار ئىچىدىن تۇنجى قېتىم كۆرگەن كىشىسى سىز بولسىڭىز كېرەك. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ * جۇيۇي ئەمدى دەم ئالاي دەپ تۇرۇشىغا بىر چاپارمەن كىرىپ: - جاڭ جاۋ، گۇيۇڭ، جاڭ خۇڭ، بۇجىر تۆتەيلەن زىيارەتلىرىگە كېلىپتۇ، - دەپ مەلۇم قىلدى. ③ <ئەد> خەۋەر-ماقالىلەر-گە ماتېرىيال تەييارلاش يۈزىسىدىن مۇخبىرلار بىلەن ئالاقىدار كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن سۆھبەت؛ ئۇچرىشىش: مۇخبىرلىق زىيارىتى.

زىيارەت خاتىرىسى <ئەد> بىرەر زىيارەتچىنىڭ كەزگەن يەرلىرى، كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان ئىشلىرى ھەققىدە يازغان ئەسىرى، خاتىرىسى.

زىيارەت قىلماق ① مۇقەددەس جايلار، چەت دۆلەتلەر، داڭلىق شەخسلەر ياكى يېقىن كىشىلىرىنىڭ قەبرىسى قاتار-لىقلارنى يوقلىماق، ئېكسكۇرسىيە قىلماق: ئۆتكەن يىلى روزا ھېيت مەزگىلىدە ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىدىن بىر گۇرۇپپا ئادەم بېرىپ ھېيتگاھ جامەسىنى زىيارەت قىلدۇق. * پەيشەنبە كۈنى ئىدى، ناماز بامداتىنى ئوقۇپ بولۇپ ئانامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن «سىيىت ئارىسلانخان» يېنىدىكى قەبرىستانلىققا قاراپ يول ئالدىم.

ئۇنىڭ تەبەسسۇمىدىن نۇرلانغان يۈزىدىن مەلۇم ئىدى. * بۇنىڭدىن زىيادە ئادەمنىڭ كېرىكى يوق، مۇشۇ ئادەملەرمۇ يېتىدۇ.

زىيادە بولماق ئېھتىياجىدىن، نورمىدىن ئاشماق؛ ئارتىماق، كۆپەيمەك: «ئەقىللىق ئوغلۇم ئەنۋەر جان، سىلەرگە رەھمەت. بۇ ياخشىلىقنىڭلارنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن، خۇدايىم، ئۆمرۈڭلار ئۇزۇن، دۆلىتىڭلار زىيادە بولسۇن» دېيىلگەندى ئۇ خەتتە.

زىيادە قىلماق ئېھتىياجىدىن، نورمىدىن ئاشۇرماق، ئارتتۇرماق، كۆپەيتىمەك: ئۇ چاغدا بەگلىك ئۆز ئىختىيارىچە ئالۋان-ياساقنى زىيادە قىلىپ، لەھەك كەبى يالماپ يۇتۇپ، يىلان كەبى نەشتەر ئۇرۇپ، ئەلنى زار-زار قاقشىتاتتى. * - رەھمەت ئاكا، خۇدايىم ئۆزلىرىنى بالا-قازادىن ساقلاپ، ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن، دۆلەتلىرىنى زىيادە قىلغاي، - دېيىشتى ئۇلار تەڭلا ئاۋازدا.

زىيادىلەشمەك پ. ئاشماق، ئارتماق، كۈچەيمەك: كەردان شاھ ئۆز قەدرىگە لايىق ئىنئام، زىياپەتلەر بەردى. بارغانسېرى كۆڭلىنىڭ باغلىنىشى زىيادىلەشتى، دۆلىتىنى گۇۋاھ قىلىپ ئاتا-بالا بولۇشقا ئەھدە قىلدى.

زىيادىلىك «زىيادە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ بەدەندە قان كۆپىيىپ كېتىش ياكى سەيرانىڭ زىيادىلىكى تۈپەيلىدىن بەدەندە ھارارەت پەيدا بولىدۇ.

زىيارەت ئى (ئە) ① مۇقەددەس جاي، چەت دۆلەتكە ياكى يىراق، چەت جايلارنىڭ مەنزىرىسى، داڭلىق شەخس ياكى يېقىن كىشىلىرىنىڭ قەبرىسى قاتار-لىقلارغا قارىتا قىلىنىدىغان ساياھەت، ئېكسكۇرسىيە: ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مەھمۇد قەشقىرى مازىرىغا بېرىپ زىيارەت قىلىش ئارزۇلىرىنى بىلدۈرۈشتى. * شۇ چاغدا ئېرفان

دەنئەت سەۋىيىسىگە ئىگە، ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشىلەر، مەسىلەن، پەن-تېخنىكا خادىملىرى، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى، ئوقۇت-قۇچىلار، دوختۇرلار، مۇخبىرلار ۋە ئىنژېنېر قاتارلىقلار: نەن بىر زىيالىي تۇرۇپ، ئوقۇمىغان، نادان كىشىلەردەك كەپ قىلساڭ ئۇزۇڭگە ياراشمايدۇ.

زىيالىي ياش بەلگىلىك بىلىم سەۋىيىسى-گە ئىگە، ئىش كۈتۈپ تۇرغان ياش: زىيالىي ياشلار ماگىزىنى، زىيالىي ياشلار ئانسامبلى. * زىيالىي ياشلارنى ئىشچىلىققا قوبۇل قىلىدىكەن، يۇقىرىدىن پىلانۇ چۈشۈپتۇ، دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ، مەن ئەمگەك ئىدارىسىغا باردىم.

زىيالىيلىق «زىيالىي» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى.

زىيان ئى (پ) ① سودا-سېتىق ۋە ئېلىم -

بېرىم ئىشلىرىدا ئورنى يوق، كەتكەن پۇل-مال، دەسماينىڭ كېمە يىگەن قىسمى: زىيان تارتماق. زىياننى تۆلىمەك. * تىجارەتچى بولسەن دېگەن كىشى زىياندىن قورقماستىكى كېرەك، چۈنكى تىجارەتتە پايدا بىلەن زىيان خۇددى كېچە-كۈندۈزدەك ئالمىشىپ تۇرىدۇ. * نامازغا ئالدىراپ كېلىۋاتقان كىشىلەر توختاپ، بەزىلىرى ئۇنىڭ ئېچىنىپتۇ، بەزىسى كۆڭلىدە: «چىق پايدا كۆزلەپ قىممەت ساتقاننىڭ، كىشىگە زىيان كۆزلىگەننىڭ ئاقىۋىتى شۇ...» دېيىشىپتۇ ② ئومۇمەن ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى يوقىتىش، زەرەر؛ چىقىم: ئەگەر بۇ قېتىم يازلىق پىلىدىن ناچار ھوسۇل ئېلىنىدىغان ۋە ئاپەت تېگىش بىلەن تۈگىشىپ كېتىدىغان بولسا، بۇ زىياننىڭ ئورنىنى شۇ تاپتا ھېچنېمە بىلەن تولدۇرغىلى بولمايتتى. * ئويلاپ بېقىڭا،

② ھۈرمەت ياكى رەسمىيەت ۋە ياكى خەۋەر ماقالىلەرگە ماتېرىيال ئېلىش يۈزىسىدىن بىرەر كىشىنى ۋە ياكى بىرەر ئورگاننى يوقلىماق، سۆھبەتلىشمەك: بىرىنچى كۈنى ئامىنە ۋە ئەمەتلەرنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كىرىۋاتقان دوختۇر، سېسترا ۋە كېسەللەرنىڭ ئايغى ئۈزۈلىدى. * مەن مەملىكەتلىك ئەمگەك قەھرىمانى قادىر ئاكىنىڭ ئىلغار ئىش ئىزلىرىنى گېزىتتە تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن 9-ئاينىڭ 18-كۈنى ئۇنى زىيارەت قىلدىم.

زىيارەتچى ئى. بىرەر جاينى ياكى بىرەر شەخسنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن كىشى: بىز كىرىپ كېتىۋاتقان بۇ گۆر، گەرچە زىيارەتچىلەرگە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، ئېلېكتىرلەشتۈرۈلگەن بولسۇ، بىراق، ئۇنىڭ قەدىمكى گۆر ئىكەنلىكىنى ئويلىغىنىدا، تەنلىرىم جۇغۇلداپ كەتتى.

زىيارەتخانا ئى (ئە+پ) ← **زىيارەتگاھ**: بايقۇشلار ئۇۋىسى بولغان ئىككى تۈپ چىنارنىڭ ئۈدۈلىدا گۈمبەزگە قارىمۇقارشى قىلىپ سېلىنغان ئايۋان - زىيارەتخانا بار، ئەمما ئاي تىك كۆتۈرۈلگىنىدىن زىيارەتخانا ئىچى قاپقاراڭغۇ ئىدى.

زىيارەتگاھ ئى (ئە+پ) كىشىلەر زىيارەت قىلىدىغان جاي؛ ئورۇن: مەن رەگمۇرەڭ كۈللەرگە تولغان باغچىنى ئارىلاپ باغنىڭ غەربىدىكى زىيارەتگاھقا يەتتىم.

زىيارەتگاھلىق ئى ← **زىيارەتگاھ**. **زىياسىز** سۈپ. نۇرسىز، قاراڭغۇ: بۇ ھايات بىزدە مەنسىز، كۈنلەر ئۆتمەكتە، ئۇپۇق زىياسىز، بىلمەيمەن، نېچۈن زامان ۋاپاسىز، خەلقىم بارىدۇ، ھەنۇز داۋاسىز، بۇ ۋەتەن بولمىش خەستە ئوچىقى.

زىيالىي ① ئى. بىرقەدەر يۇقىرى پەن-مە-

سوتسىيالىزم تۈزۈمى ياشلار ئۈچۈن ئۆز ئىستىق-
بالغا يېتىشتە قانچىلىك ياخشى شارائىت يارىتىپ
بەردى-ھە؟ پارتىيە كۆرسەتكەن يولغا
ماگىسىگىز، زىيان ئۆزۈڭىزگە بولىدۇ. ③
كۆچمە. يامان تەسىر، زەرەر: تاماكنىڭ
زىيىنى، ھاراقنىڭ زىيىنى.

زىيان بولماق زىيان كۆرۈلمەك، مەلۇم
دەسمايە كېمە يەمەك: مەيلى 100 يۈەن
بولسىمۇ بولسۇن، ئالسلا ئاكا، بازار نەرخى
بويىچە بولغاندىمۇ ماڭا ئازراق زىيان بولىدۇ.
شۇنداق بولسىمۇ مەيلى.

زىيان تارتماق بىرەر نەرسىدە زىيانغا
ئۇچرىماق؛ بەلگىلىك دەسمايىدىن ئايرىل-
ماق: دېمىسىمۇ ئۇلار مەن بىلەن بولغان
سودىدا زىيان تارتتى. * بارىكۆلدىكى
چېرىكلەر شا مەخسۇت بىلەن شىبە تەي
يامۇلنىڭ چېرىكلىرىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇلار ئۇزاق
زامان مەشىق قىلغان، قوراللىرى خىل، ھەممىسى
ئاتلىق، شۇنىڭغا قاراپ ئىش قىلماساق، زىيان
تارتىمىز.

زىيان سالماق بىرەر ئىش ۋە نەرسىدە
زىيانغا ئۇچراتماق، زىيان تارتقۇزماق؛
زىيان يەتكۈزۈمەك: تەقسىر قەۋزەت تەيىجى
يۇرت ئىشىنى ئىلىشتۈرۈپلا قالماستىن، ئوردىنىڭ
ئىچىدىكى ئىشلارنىمۇ ئىلىشتۈرۈپ، تاغدىكى
بادىرلارنى كېسىپ ۋاڭغا زىيان سالدى.

زىيانغا ئۇچرىماق ← **زىيان تارتماق**؛
- جېنىم بالام، قاراپ تۇرۇپ بىز مۇنداق
زىيانغا ئۇچرىساق بولماس، ھېلىمۇ يېقىندىن
بېرى پۇل بۇزدى بولۇپ كەتتىڭ، - دېدى
ئانام. * بۇ دادۇينىڭ چوڭ-كىچىك چارۋىسى
20 مىڭغا يېقىن بولسىمۇ، بۇرۇن چارۋا دوختۇرى
بولمىغاچقا، يىلىغا نۇرغۇن چارۋا كېسەللىكتىن
زىيانغا ئۇچرايتتى.

زىيان قىلماق ① بىرەر ئىش ۋە نەرسىدە

زىيان كۆرۈلمەك: «تىنچىقنا ئارام ئېلىپ
ياتقاندىم، ئارتۇق گېپىم ئۆزۈمگە زىيان
قىلدى» دەپ ئويلاپتۇ ئېشەك. ② سەلبىي
تەسىر كۆرسەتمەك، ئەكس تەسىر
بەرمەك: - كېسىلىگە زىيان قىلامدىكىن دەپ
بالامنىڭ پۇتىنى يۇيۇپ قويالمىغاندۇق، - دەپ
خىجىل بولغان ھالدا ئىزاھات بەردى ئانا.

زىيان كەلتۈرمەك ← **زىيان سالماق**؛
ھەرقانداق يېمەك-ئىچمەك، ھەرقانداق
دورنىڭ تەسىر كۆرسىتىشى ئۈچۈن بەلگىلىك
ۋاقىت لازىملىقى ئېتىبارغا ئېلىنمىسا، ئۇلار پايدا
ئورنىغا زىيان كەلتۈرىدۇ.

زىيان ئۇرماق ← **زىيان سالماق**؛
راۋا كۆرمە ئۆزۈڭىگە كۆرمىگەننى يەنە
بىركىمگە، ئۆزۈڭنىڭ نەپسىنى كۆزلەپ، زىيان
ئۇرماق شوئار قىلما.

زىيان يەتمەك ← **زىيان بولماق**؛
شەھەر ۋە يېزا خەلقىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى-
نى، ئىشلەپچىقىرىشنى تىرىشىپ راۋاجلاندۇرۇش
يولى بىلەنلا ئۆستۈرۈشكە بولىدۇ، بولمىسا،
خەلقنىڭ تۈپ مەنپەئىتىگە ۋە كەلگۈسى
مەنپەئىتىگە زىيان يېتىدۇ.

زىيانداش سۈپ. زىيان سالدىغان، زىيان-
لىق؛ زىيىنى بار: زىيانداش قۇشلار.
زىيانداش ھاشارات. * ئەي ۋەتەن، بىرچاغ-
لاردا سېنىڭ قوينۇڭدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن
بىر ئۇچۇم زىيانداش قۇرتلار، جىن-شاياتۇنلارمۇ
جاھانگىرلارغا ماسلىشىپ خەلقنىڭ قېنىنى
شورماقتا.

زىيانداش قۇشلار <زوتول> پاختەك،
سېغىزخانغا ئوخشاش دېھقانچىلىق زىرائەتلى-
رى ۋە مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ مېۋىسى
ۋە ئورۇقنى ئاساسىي ئوزۇقلۇق قىلىدۇ-
غان، كۆك تارغاق قاتارلىق بېلىجانلارنى
يەپ كېتىدىغان قۇشلار.

ئەمەس، ئىشەنمەنمەنلار زاۋۇتقا بېرىپ سوراپ باقماسلەر؟ - دېدى ئادىلمۇ غەزەپ ۋە ئاچچىق بىلەن. * - سەركەردە جانابلىرى! سىلنىڭ بۇ كۆرسەتكەن ئۇلۇغ خىزمەتلىرىگە، ئېلىمىزدىن چوڭ بىر زىيانكەشنى يوقاتقانلىقىغا خۇرسەنمەن، - دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ.

زىيانكەشلىك ئى. باشقىلارغا زىيان

سالدىغان، باشقىلارنى قەستلەيدىغان قىلىق، ھەرىكەت؛ بۇلارنىڭ ئىچىدە ھەتتا سابىرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئېلىپ كېلىنكەن سوۋغىلارمۇ بار ئىدى.

زىيانكەشلىك قىلماق باشقىلارغا زىيان سالماق، قەست قىلماق، قەستلىمەك؛ ئادەمنىڭ ياخشى - خەلققە پايدا يەتكۈزگۈچى، يامىنى بولسا زىيانكەشلىك قىلغۇچى ئىكەن. * شۇ يىلى ئەتىيازدا جاللات شىك شىمەي غۇلجىدا ئىشلەۋاتقان 8-ئارمىيە كادىرلىرىنى ئۈرۈمچىگە چاقىرىپ قولغا ئالغاندىن كېيىن، تەرەققىيپەرۋەر ياشلارغىمۇ زىيانكەشلىك قىلدى.

زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى <قا> ھەق تەلەپ ۋە جىنايى ئىشلار ئەزىزلىرىدىكى جىنايى قىلمىش سادىر قىلغۇچىنىڭ زىيان-كەشلىكىگە ئۇچرىغان كىشى.

زىيانلانماق پ. زىيان يەتمەك، زىيانكەشلىك-كە ئۇچرىماق؛ قانۇن دوختۇرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى خۇلاسسى شۇ بولدىكى، زىيانلانغۇچى ھاراق ئىچىپ ئۆلگەن بولۇپ، ئىچكەن ھارىقىغا بىر خىل زەھەرلىك دورا قوشۇپ بېرىلگەن.

زىيانلىق سۈپ. زىيىنى بار، پايدا، مەنپە -

ئەت قىلمايدىغان؛ پايدىسىز؛ بۇنىڭ ئۆزۈڭگە زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، شۇنى قىلساڭ، سېنى قانداق ساق دېگىلى بولىدۇ. * قانداق نەرسە خەلققە پايدىلىق بولسا، ساڭا ھەم پايدىلىق، خەلققە زىيانلىق نەرسە ساڭا ھەم زىيانلىق.

زىيانداش ھايۋانلار <زوتول> چاشقان، بۆرسۈك، بۆرە، ياۋا توڭگۇز، ئىت ئېيىقىغا ئوخشاش زىرائەتلەرگە زىيان يەتكۈزىدۇ. خان، ئورمان، يايلاقلارغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ۋە ئۆي ھايۋانلىرى، ئۆي قۇشلىرىغا زىيان سالدىغان ھەمدە كېسەل تارقىتىدىغان ھايۋانلار.

زىيانداشلىق <زىيانداش> سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: ساقچى باشلىقى كىچىككەنە ساقىنىڭ تىنچ ھاياتىغا زىيانداشلىق قىلغان خۇنپەرنىڭ نەقەدەر ھىيلىگەر، قۇۋ نەرسە ئىكەنلىكىنى سەزدى. * دادۇي بويىچە ئاساسىي زىرائەت تېرىلىدىغان تەخمىنەن 40 پىرسەنت ئەتراپىدىكى يەر زەي زىيانداشلىقىغا ئۇچرىماقتا.

زىيان-زەخمەت زىيان ۋە زەخمەت: ئۇلار

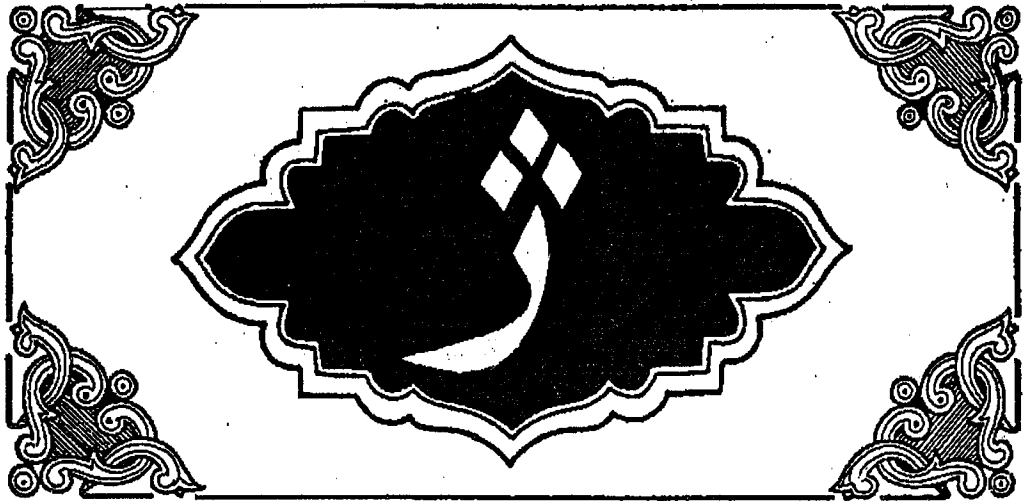
تىزلىنىپ قول كۆتۈرگىنى ئۈچۈن مىللىي ئارمىيە ئىنتىزام قوللانمىسىدىكى باش ئەگكەنلەرگە زىيان-زەخمەت يەتكۈزمەسلىك دېگەن ماددا بويىچە ئۇلارنى يەنە ئېلىپ كېلىپ ئۆز قاتارلىرىغا قوشتۇق. * جامائەت مۈلكىنى زىيان-زەخمەتتىن ساقلاش ئۈچۈن، دۆلىتىمىزنىڭ قانۇنلىرىدا جامائەت مۈلكىگە بۇزغۇنچىلىق قىلغان ئەكسىيەتچىلەرگە ھەرىكەتلەرگە قارىتا قانۇن بويىچە قاتتىق جازا بېرىش بەلگىلەنگەن.

زىيانسىز سۈپ. زىيىنى يوق، زىيان قىلماي -

دىغان، زىيان يەتكۈزمەيدىغان؛ ئۇ دېۋە بىلەن ئېلىشىپ كەتتى، بىر-بىرىگە ئوت چېچىشتى، بىزگىمۇ ئوت چاچرىدى، مەلىكىدىن چاچرىغان ئوت بىزگە زىيانسىز ئىدى. * ئاھالە ئىچىشكە ئىشلىتىدىغان سۇلار تازىلىق تەلپىگە ئۇيغۇن كەلگەندىلا، ئاندىن خەلقنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇن ۋە سالامەتلىكىگە زىيانسىز بولالايدۇ.

زىيانكەش ئى. باشقىلارغا زىيان يەتكۈزگۈ -

چى، قەست قىلغۇچى كىشى؛ - ھەممىسى ئىغۋا، مەن ھېچقانداق زىيانكەش، بۇزۇق

ژارگون نى (فران) بەلگىلىك بىر ئىجتىمائىي گۇرۇپپا كىشىلىرىلا چۈشىنىدىغان، باشقىلار ئانچە چۈشىنىپ كەتمەيدىغان تىل. **ژاندارما** نى (د>فران) ← **ساقچى**: «ئالتۇنچىلار» نى نازارەت قىلىپ كېتىۋاتقان قوراللىق ژاندارمىلار كۆزلىرىنى ئالايىتىپ، قامچىلىرىنى ئويىنىتىپ، پات-پاتلا ئات چاپتۇرۇپ ھەيۋە كۆرسىتىش بىلەن ھەريان ئۆتۈشۈپ تۇراتتى.

ژانىر نى (د>فران) <ئەد> بەدئىي ئەسەرلەرنىڭ سىۋىژىت ۋە ئۇسلۇب جەھەتلەردە ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەت-كە ئىگە بولغان ھەر بىر تۈرى.

ژورنال نى (د>فران) ① كىتابچە ياكى مەجمۇئە شەكلىدە بەلگىلىك ۋاقىتتا چىقىرىلىدىغان ھەمدە پەن ۋە مەخسۇس ساھە بويىچە خەۋەر، ئىجادىيەت، تەتقىقات ۋە باشقا ئىلمىي ئەمگەك

نەتىجىلىرىنى ئېلان قىلىدىغان، تارقىتىدۇ. خان قەرەللىك نەشىر بۇيۇمى: ئەدەبىي ژۇرنال. «تىل ۋە تەرجىمە» ژۇرنىلى. ② <مار> كۈندىلىك ئىش، ۋەقە-ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلار خاتىرىلىنىدىغان دەپتەر، خاتىرە: سىنىپ ژۇرنىلى. ③ ژۇرنال فىلىم. **ژۇرنال فىلىم** <كىنو> ھەرقايسى سەپلەردىكى ئەھۋاللار، پەن-تەتقىقات ۋە ئىشلەپچىقىرىش، قۇرۇلۇش نەتىجىلىرى قاتارلىقلارنى ھەقىقىي يوسۇندا كۆرسىتىدىغان، خەۋەر قىلىدىغان فىلىم.

ژۇرنالست نى (د>مەت) كېزىت-ژۇرناللارغا ھەر خىل تېمىدا ماقالىلەر يېزىپ، تۈرىدىغان ۋە ئۇنى چىقىرىشقا قاتنىشىدىغان كىشى، ئەدەب: ئەنۋەر ناسىرى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئالدىنقى ۋەكىل-لىرىدىن بىرى، تالانتلىق شائىر ھەم ژۇرنالست ئىدى.

خۇشال بولۇپ، - ئۇ كىشىنىڭ دۇئاسىنى ئالساڭ،
ئىككىلا دۇنيادا سائادەت مەن بولسەن.
سائادەت مەنلىك «سائادەت مەن»
سۆزىنىڭ ئىسمى شەكلى.

سائەت نى (ئە) ① بىر سوتكىنىڭ 24
دىن بىرىگە يەنى 60 مىنۇتقا تەڭ
بولغان ۋاقىت بىرلىكى: موللازەيدىن كىرمىدى،
ئارىدىن يېرىم سائەت، بىر سائەت ئۆتتى،
* مەن بىر سائەتتىن كېيىن ئورنۇمدىن
تۇردۇم. ② ۋاقىتنى سائەت، مىنۇت،
سېكۇنت بويىچە ھېسابلاپ كۆرسىتىپ
بېرىدىغان ئەسۋاب. ئۇنىڭ تام سائىتى،
جوزا سائىتى، يانچۇق سائىتى، قول
سائىتى قاتارلىق تۈرلىرى بار: ئالتۇن
سائەت. * ياسىن پات-پات سائىتىگە قاراپ
قوياتتى. ③ <مائار> ئوقۇتۇشتىكى ھەر بىر
قېتىملىق دەرس ۋاقتى، ئادەتتە 45 مىنۇت
بولىدۇ: بىزگە ھەر ھەپتىدە تۆت سائەت
خەنزۇ تىلى دەرسى بار. ④ پۇرسەت،
پەيت: شاھ بۇ شەرتنى قوبۇل قىلدى.
مەلىكىمۇ رازى بولدى. ياخشى سائەتتە توي

س ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئون ئۈچىنچى
ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە
ئون ئۈچىنچىنى كۆرسىتىدۇ.
سا ئىم. ھارۋىغا قوشۇلغان ئات، ئېشەك
قاتارلىقلارنى كەينىگە ياندۇرۇش ئىماسى-
نى بىلدۈرىدۇ.

سائادەت نى (ئە) ① زور بەخت، پارلاق
ئىستىقبال: - ناھايىتى ئوبدان بولۇپتۇ، -
دېدى شاھ رازىلىق بېرىپ، - ھاتەمنىڭ
بىزگە نېسىپ بولۇشى زور سائادەتتۇر. *
قايتىدىن گۈللىدى ئالەم چىرايلىق، كېچىكى
سۈيىقەستنىڭ سىرى ئېچىلىپ، گۈللىدى
كۆڭۈللەر تولۇپ شادلىققا، قايتىدىن سائادەت
نۇرى چېچىلىپ، ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.
سائادەتلىك سۈپ. زور بەخت، سائادەتكە
ئېرىشكەن؛ بەختلىك: كۆڭۈل يايىرىدۇ
شادلىقتىن، ئەجەب ئوبدان زامان بولدى،
ۋەتەن باغرى سائادەتلىك، قۇياشلىق ھۈر
ماكان بولدى.

سائادەت مەن سۈپ (ئە+پ) ← سائادەتلىك:
- بولىدۇ قىزىم، - دېدى كەردان شاھ

ئۇشتۇمتۇت جۇدۇنى ئۆرلەيدىغان بولۇپ قالغاندى.

سائەتلىك سۈپ ① سائىتى بار، سائەت

ئورنىتىلغان: دادام قولى بىلەن شەرق تەرەپتىكى ئاسان-پەلەك بىنالارنىڭ ئارىسىدا ھەممىدىن ئېگىز كۆرۈنۈپ تۇرغان سائەتلىك مۇنارنى كۆرسەتتى. ② مەلۇم سائەت داۋام قىلغان ياكى داۋام قىلىدىغان: سەككىز سائەتلىك ئىش تۈزۈمى. * ئىككى يىلدىن بۇيان ئۇ پەقەت بىر سائەتلىكلا رۇخسەت سورىغاندىن باشقا، زادى دەرسىن قالمىدى. * ناھىيە بازىرى بىلەن يېزىدىكى چوڭ ئۆيىمىزنىڭ ئارىلىقى ۋېلىسپىت بىلەن بىر سائەتلىك يول ئىدى. ③ سائەت ئۆلچىمى بويىچە رەتكە تۇرغۇزۇلغان: سائەتلىك دەرس پىلانى. * مەخۇت مۇئەللىم ئاخىرقى سائەتلىك دەرسنى ئۆتۈپ بولۇپ ئىشخانىسىغا كىردى. * ئەتىسى بىرىنچى سائەتلىك دەرس مۇئەللىم ماڭا يېپىڭى بىر قەلەم بەردى.

سابا I ئى (ئە) تاڭ سەھەردىكى

سالقىن شامال: سەھەرلەر شوق سابا ئىلھام گۈلۈمنى ھەر سۆيۈپ ئۆتسە، تەپەككۈر پەرسى قەلبىم بېغىغا گۈل قىسىپ كەلدى. * قۇياشلىق تاڭ ساباسىدىن ئېلىپ نۇر ياشنىدى ئىلچى، خوتەن ئالتۇن ئۈزۈك بولسا، بولۇپ كۆزى چاقنىدى ئىلچى.

سابا II ئى ← ساناچ: بىر سابا قىمىز.

ساباھەت ئى (ئە) يېزىت ① گۈزەللىك، ھۆسن. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

ساباھەتلىك سۈپ. ئاق يۈزلۈك، چىرايلىق،

گۈزەل: ساباھەتلىك ئايال.

سابىق سۈپ (ئە) بۇرۇن بولغان، بۇرۇنقى،

ئىلگىرىكى: ئۇنىڭ سابىق ئوقۇتقۇچىلىرى ۋە قوشنىلىرى بىرمۇنچە ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بەردى. * - سابىق ھاكىم بىلەن كۆرۈشۈپ،

قىلىپ، مەلىكىنى ھاتەمگە نىكاھلاپ بەردى. * يۇقىرىدا بايان قىلىنىمىدەك تەقدىر-قازاننىڭ سائىتى يېتىپ، چىڭگاڭ غوجام ئەجەل شەرىپ-تىنى ئېچىپ قالسا، شاھزادە غوجام ئەلۋەتتە، ۋاھلىق تەختىگە ئولتۇرىدۇ. ⑤ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

سائەتچى ئى. سائەت سېتىش ياكى

ئۇنى رېمۇنت قىلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: بازارنىڭ دوقمۇشىدا بىر سائەتچى بار ئىدى. بىز «كاككۈك-كاككۈك» دەپ سايىرايدىغان سائەتنى ئەنە شۇ كىشىنىڭ دۇكىنىدا كۆردۈك.

سائەتچىلىك «سائەتچى» سۆزىنىڭ

كەسىپ نامى: غوپۇر ئاكا كىچىكىدىن سائەتچىلىك بىلەن شۇغۇللانغان كىشى ئىدى.

سائەت-سائەت تەلەپ ئۇدا بىرقانچە

سائەت: بۇنداق چاغلاردا ئۇ كۆپىنچە دادىسى بىلەن سائەت-سائەت تەلەپ پاراڭلىشىدۇ، تالىشىدۇ ۋە ئۆز دېگىنىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ دادىسىنى رەنجىتىپۈ قويدۇ.

سائەتساز ئى (ئە+پ) سائەت ۋە سائەت

زاپچاسلىرىنى ياساش ۋە قۇراشتۇرۇش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

سائەتسازلىق ئى. سائەت ياساش

كەسىپى.

سائەت تەلەپ رەۋ. بىرنەچچە سائەت

سەرپ قىلىپ، بىرنەچچە سائەت داۋا-مىدا: بەزى يولداشلار بوشۇرۇنۇپ پەيت كۈتۈش جەريانىدا بىرنەچچە سائەت تەلەپ يېتىپ، پۈت-قوللىرى ئۇششۇپ كەتسۇ چىشىنى چىشلەپ بەرداشلىق بېرىپ، ۋەتەن خەلقىمىزنىڭ ئۈمىدىنى ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق ئاقلدى. * ئۇ بىر يىلدىن بېرى كەم سۆز، كىشىلەرگە ئارىلاشمايدىغان، ئولتۇرغان جايدا پېشانىسى تۈتۈپ سائەت تەلەپ ئولتۇرۇپ قالىدىغان ھەمدە

دەرد-ئەھۋاللىرىنى ئېيتىپ باقىدىلمۇ؟ - دەپ سورىدى ئىسىن ئوبۇل ئەپەندىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

ساپ I ئى. ئەسۋابلارنىڭ قول بىلەن تۇتىدىغان قىسمى، تۇتقۇچ، دەستە: ھوت-كەتمەن سېپىنى تۇت (ماقال). * شاگىۋ چىقىپ: - ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلىشىڭىز، ئېتىمنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپسىزغۇ، ھېچ بولمىسا، پالتىنىڭ سېپى بىلەن ئۇرسىڭىز بولمامدۇ! - دەپتۇ. * ئۇلار بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قوللىرىنى قىلىچىنىڭ سېپىغا يۈگۈرتۈپتۇ.

سېپى ئۆزىدىن كەم-كۈتسىز، كەم زىيادىسى يوق؛ دەل، نەق؛ دەل ئۆزى؛ يەر ئىسلاھاتى ۋاقتىدا لاۋچىن بىر يېزا خىزمەت دۈپىنىڭ باشلىقى، ئادىلجان ئۇنىڭ مۇئاۋىنى ئىدى. لاۋچىن ئادىلجاننى: «سېپى ئۆزىدىن يەرلىك ماتېرىيال» دەپ ماختايتتى.

ساپ II (ئە) ① سۈپ. چاڭ-توزاندىن خالىي، سۈزۈك، پاكىز؛ ھاۋا شۇ قەدەر ساپ ئىدى، ئاسماندا تولۇن ئاي كۈلەتتى.

يازنىڭ مەيىن شامىلى دەل-دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىنى يېنىك لىڭشىتاتتى. * چۆپلەر ئارا كۈن شولسى ئوينايتتى، ئاسمان روشەن ئىدى شۇنچە سۈزۈك، ساپ. ئەركىن قانات ئۈرۈپ ئوتلاق قۇشلىرى، ھەر قاياقتا سايرىشاتتى چاڭىلداپ. ② سۈپ. باشقا ئارىلاشمىسى بولمىغان، تازا: ساپ ئالتۇن. * ئۇنىڭ ئاۋازى جاراڭلىق، مۇڭلۇق ھەم ساپ ئىدى. * شۇ ئارىدا ياش بىر چېرىك: - ئاتاڭلار ئاغىنىلەر، مېنى ئاتاڭلار. مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاش مۇسۇلمان بالىسى، - دېدى ساپ غۇلجا ئۇيغۇرلىرى تەلەپپۇزىدا. * تۈرىلىپ، ئۆسۈپ، راھەتلىنىپ مەن، گۈزەل جايىدا، كۆردۈم جىق ئۆمۈر. مەندەك دەرەخنى، ئۇچراتقانمۇ سەن؟ كۆردۈڭمۇ مانا، جىسىم

ساپ تۆمۈر. ③ سۈپ. كۆچمە. داغ تەگمە-گەن؛ يامانلىق، ئەيب-نۇقسان، ئىللەتتىن خالىي؛ پاك: ساپ ئەخلاق. ساپ ئىش. * سىزنىڭ مەن بار مەكتەپكە خىزمەتكە كېلىشىڭىز گۇيا، گۈل-غۇنچىلار ئارىسىدىن چىققان بۇلاق سۈيى ئۇسىسغان ئادەمنىڭ يۈرىكىنى سەگىتكەندەك مېنىڭ سىزگە بولغان ساپ مۇھەببىتىمنى كۈچەيتتى. * ئەزىز ئانا ۋەتىنىمنىڭ غەمگۈزارى، نۇرلۇق تاڭنىڭ ساپ ۋىجدانلىق پىداكارى، ئەل-مىللەتنىڭ شان-شە-رىپى، ئىپتىخارى، ئەي رىزۋانگۈل، سىزنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمىز. ④ سۈپ. باشقا بىرىنىڭ ئەجرى ئارىلاشمىغان، ھالال: مېھنىت-ئەج-رىڭ بىلەن چۆللەرنى بوستان ئەيلىدىڭ، ساپ تەرىك مەھسۇلىدىن كۈلگەن چىمەن تارىمدا بار. * ياڭرىدى كۆكتە، ساپ مېھنەت سازى، دېھقانلار بۇندىن بولۇشتى رازى. ⑤ رەۋ. پۈتۈنلەي، تامامەن: - سىز تۇغرا تىجارەت قىلماي ساپ قانۇن تېشىدىكى ئىشلارنى قىلىپ يۈرسىڭىز. مەن سىزگە قانداقمۇ ئەقىل كۆرسىتىمەن؟ - دېدى زاكىر. * سەتەڭ چوكان، گۈزەل قىزلار... لاپاكۇ دەمسىلەر. مە، شۇنى كىيىۋالغان نېمىلەر... ئولتۇرۇش، مەشرەپ، ئويۇن-تاماشا، ساپ بەتقىلىق ئىش!

ساپ ئاۋاز <فز> ئادەتتىكى ئاۋاز بىرنەچچە خىل تەۋرىنىش چاستوتىسىغا ئىگە دولقۇنلاردىن تەشكىل تاپىدۇ. پەقەت بىرلا خىل تەۋرىنىش چاستوتىسىغا ئىگە ئاۋازلار ساپ ئاۋاز بولىدۇ. مەسىلەن، كامېرتون چىقارغان ئاۋازغا ئوخشاش، ساپ پاختا ← چىگىتىز پاختا: شۇ يىلى ناھىيىلىك پارتكومنىڭ پەن-تېخنىكا خىزمىتىگە مەسئۇل رەھبىرى پەن-تېخنىكا خادىملىرىغا يېتەكچىلىك قىلىپ، 10 مىڭ مو يەردىن 10 مىڭ دەن ساپ پاختا ئالدى،

ساپ پاختىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى 100 جىڭغا يەتكۈزدى.

ساپ پايدا <س ئىق> ئومۇمىي كىرىم-دىن ئەسلىي دىرى ۋە بارلىق خىراجەت سوممىلىرىنى چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ئېشىپ قالغان پايدا.

ساپ دىل كۆڭلىدە باشقىلارغا يامانلىقى يوق، كۆڭلى تازا، سەمىي، ۋىجدانلىق؛ مەن نېمىمۇ دېيەلەيتتىم، بۇ يەرنىڭ مەنزىرىسى، ساپ دىل يۇرتداشلار مېنى ئۆزىگە رام قىلىۋالغان تۇرسا! * ئەدەب-ئەخلاق ئادەمنىڭ، چىن ھەقىقىي زىننىتى. كەمتەر، ساپ دىل بولغاندا، ئاشار ئۇنىڭ ئىززىتى. ساپ زىڭوتا <بئول> ئىرسىيەت تىپى ئوخشاش ئىككى گامبىتنىڭ بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان زىڭوتا.

ساپ قەلب ← ساپ دىل: كىشىلەرنىڭ چىرايىغا قاراپلا قىلغان مۇئامىلىسى مېنىڭ گۈدەك، ساپ قەلبىدە «ئادەم ئۈچۈن چىراي ئەڭ مۇھىم نەرسە» دېگەن تۇيغۇنى ئۈندۈرگەندى. * رەھمەت ئېيتىمىز پارتىيىگە، مىننەتدارمىز ھۇر دەۋرىمىزدىن. ئالغىش ئازادلىق ئارمىيىمىزگە، جاندىن - يۈرەكتىن، ساپ قەلبىمىزدىن.

ساپ كۆڭۈل ← ساپ دىل: شۇنى ساپ كۆڭۈل بىلەن ئېيتىمەنكى، سىز مېنىڭ قەلبىمنىڭ يېرىمىنىمۇ چۈشەنمەيسىز. * سارىخان ئانا ھاياجانلىنىپ بايز خالۋاپنى «ئوبدان ئەقىل، ساپ كۆڭۈل ئىگىسى سىلى، قوللىرىغا دەرد بەرمىسۇن» دەپ ماختىدى.

ساپ كىرىم ھەممە چىقىم ۋە خىراجەتلەر-رى چىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىن قالغان پۇل: كۆزدە سەمى بىلەن دۇيچالغ بوۋاينىڭ بۇغداي ۋە مايلىق زىرائەتلىرىدىن كىرگەن ساپ كىرىمىنى ھېسابلاپ، ئۇنىڭ قولغا بىر

يېرىم مىڭ يۈەن پۇلنى تاپشۇردى. ساپ نەسىل <بئول> گېن تىپى ئوخشاش بولغان ئەجدادلارنىڭ چېتىلىشىدىن ھاسىل بولغان نەسىل.

ساپ نەسىلداشلىق كۆپەيتىش <بئول> ئۆي ھايۋانلىرىنى كۆپەيتىش ئۇسۇللىرىدىن بىرى، يەنى ئوخشاش سورتتىكى ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ يەككە تەنلىرىنى چېتىشتۈرۈپ كۆپەيتىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ساپ نەسىللىشىش <بئول> ئۆسۈملۈك گۈللىرى بىرنەچچە دەۋر ئۆزلۈكىدىن چاڭلانغاندىن كېيىن، ئىرسىيەت تىپى ساپ بولغان نەسىللەرنى ھاسىل قىلىش جەريانى.

ساپ نىيەت نىيەتدە ئىللەت، يامانلىق بولمىغان؛ نىيەتتى ياخشى: بۇ يەرنىڭ كىشىلىرىمۇ يۇرتۇمدىكى كىشىلەرگە ئوخشاش ساپ نىيەت، ئاق كۆڭۈل، مېھرىبانىكەن.

ساپ ئونلۇق كەسىر <مات> پۈتۈن سان قىسمى 0 بولغان ئونلۇق كەسىر. مەسىلەن، 0.43، 0.1072 قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

ساپا ئى (ئە) ① ساپلىق، پاكلىق: دىل ئەينىكىگە چۈشسە ئەگەر ئىشقا جۇلاسى، بولغۇسى پۈتۈن بارلىق ئۇنىڭ مەھلىياسى. چاچقاندا ۋۇجۇد ئاسماندا شولسىن ئۇ، غايىب بولىدۇ ئۇندا ئەقىل، پىكىر ساپاسى. ② سۈپەت، ئۈنۈم قەدىر-قىممەت: بىلىملىكنىڭ باھاسى يوق، بىلىمىزنىڭ ساپاسى يوق (ماقال). * سەن قاراپتۇر، ئانچە ئۇزۇنغا قالمايلا يېزىمۇ شەھەردە كلا ئاۋاتلىشىپ كېتىدۇ. ئىشنىڭ ساپاسى ئاشىدۇ. * غىزانىڭ تۈز، ساپاسىدىن، قويار ئاشپەز خېرىدارنى - تەئەججۇپ ئىلكىدە، ھۇزۇر-ھالاۋەت ئىچىرە يەكشەنبە. ③ مەنپەئەت، ھۇزۇر،

ساپاق-ساپاق نۇرغۇن ساپاق: مېھمانلار مەرۋايىتتەك پارقراپ پىشقان ئۈزۈملەرنىڭ ساپاق-ساپاق ساڭگىلاپ تۇرۇشلىرىغا ھەيران بولۇشتى.

ساپاقسىز سۈپ. ساپىقى يوق، ساپاق ئورۇنلاشمىغان: ساپاقسىز يوپۇرماق. **ساپاقسىز يوپۇرماق** <بوت> غولدا بىۋاسىتە ئۆسىدىغان، سېپى يوق ياكى روشەن بولمايدىغان يوپۇرماق. مەسىلەن، بەسەي، تۇرۇپ قاتارلىقلارنىڭ يوپۇرماقلىرى. نىڭ گۈل شېخى ئۈستىدە ئۆسكىنىگە ئوخشاش.

ساپاقلىق سۈپ. ساپىقى بار، ساپاققا ئورۇنلاشقان: ئامېرىكىدىكى بوستون رەسىملەر مۇزېيىدا كۇچانىڭ ئەگرى ساپاقلىق پىپاسىنى چېلىپ تۇرغان قىزنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن ئويما سۆرەتلىك تاش ساقلانماقتا.

ساپال (پ) ① سۈپ. سېغىز لايدىن ياساپ مەخسۇس خۇمداندا پىشۇرۇلغان: ساپال قاچا. ساپال تاۋاق. // مۇخپۇل ئاكنىڭ قولىدا سىرتى يېشىل سىرلانغان ساپال بار ئىدى. ② ئى. سېغىز لېيىدىن ياساپ مەخسۇس خۇمداندا پىشۇرۇلغان ھەر خىل بۇيۇم: ئوتتۇرا ئاسىيا ئارا تامدىن تېپىلغان ئۈچ مۇزىكانت ئايال تەسۋىرى ئىشلەنگەن ساپالدا، ئۇلارنىڭ كىيىملىرى، قىياپىتى بىلەن بىللە بارىت، قوبۇز ۋە غوڭقىغا ئوخشايدىغان چالغۇلار سۈرىتى بېرىلگەن.

ساپال بۇيۇملار سېغىز لېيىدىن ياسىلىپ، خۇمداندا پىشۇرۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بۇيۇملار. فارفور بۇيۇملارغا قارىغاندا يۇمشاقراق بولۇپ، سۇ سۈمۈرۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە كېلىدۇ. ھازىر ئىشلىتىلىۋاتقان ساپال بۇيۇملار سىرتىغا بىر قەۋەت يىرىك ئېمال سۈرتۈلگەن بولىدۇ.

ھالاۋەت: شۇنچە سۆز-چۆچەكلەرگە قارىماي ئۇلارنىڭ كەيپ-ساپاسى ئۇزۇن مۇددەت داۋام قىلدى. * جاھالەت سەمەرىدىن بىزگە بىر كۈن كۆپ خاتا باردۇر، ئېيتىڭىزچۇ، بۈگۈنكى ھالىمىزنىڭ قايسى بىرىدە ساپا باردۇر.

ساپاسىز سۈپ. مەنپەئەت ۋە ئۈنۈمى يوق، سۈپەتسىز، ناچار: ناھىيىلىك ئۇرۇقچىلىق مەيدانى قوشنا ناھىيىلەردىن بىرقىسىم سۈپەتلىك ئۇرۇقلار يۆتكەپ كېلىپ، ئۇزاق يىللار مابەينىدە ئارىلىشىپ-قاتمىللىشىپ كەتكەن ساپاسىز ئۇرۇقلارنى يېڭىلىدى.

ساپاق ئى ① ئەسۋابلارنىڭ قول بىلەن تۇتىدىغان قىسمى؛ دەستە، ساپ: كەتمەننىڭ ساپىقى. * ئىلىدىن چىققان پىچاقنىڭ ساپىقى دانە-دانە. ئۆزلىرىنىڭ كويلىرىدا بولدۇم تەلۋە-دېۋانە. ② ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمىقى، گۈلى، مېۋىسىنى شاخ ياكى پېلىكىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان قىسمى؛ باغ: قوغۇن پىشا، ساپىقىدا تۇرماس (ماقال). * ئۈزۈلگەن بەرگىدىن ياپراق ساپىقى، تۈرۈلگەن غەشلىكتە ئاسمان قاپىقى. ③ ئۈزۈم بەرگىدە غۇزمەك ئورۇنلاشقان ئۈزۈم دانىلىرى توپى؛ ساپ: ئۈزۈمنى يەك، ساپىقىنى سورىماڭ (ماقال). * نۇرلۇق كۆزلىرىڭىز ھەممىلا ئۈزۈمنى يارىتىدۇ، قايسى ساپاقنى ئۈزۈسىز، كۆڭلىڭىز تاللاپ بىر يەرگە توختىماي قالدۇ. // خىزمەتچى بىر بوتۇلكا شامپان ھارنىقى، بىر تەخسىدە ئالما ۋە بىر ساپاق ئۈزۈم ئەكەلدى.

ساپاققا ئېسىلماق ← ساقالغا ئېسىلماق. ساپىقىدا يىڭىلەپ قالغان ۋايىغا يەتمەي قالغان، ئۆسمەي قالغان: ئۇ ئۆزىنى كىچىك دەيدۇ، ئەمەلىيەتتە ساپىقىدا يىڭىلەپ قالغان ئادەم.

تىلىدىغان ساپال قازان پلاتىنا، نىكېل ياكى باشقا ماتېرىياللاردىن ياسىلىدۇ.

ساپال كاھىش <بىن> قۇم، فارفور توپىسى قاتارلىقلارنى ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق ئىشلىتىدىغان بىر خىل ماتېرىيال. **ساپال نورگەش** <ئارخبۇل> قەدىمدە ساپال نورلارنىڭ تۇمشۇقى ساپال نور-كەش دەپ ئاتالغان. ئۇلار كۆپىنچە يۇمىلاق ياكى يېرىم يۇمىلاق بولۇپ، سىرتىغا تۈرلۈك رەسىم ياكى خەتلەر نەقىشلەنگەن.

ساپاللىق سۇپ ① ساپاسى بار، ياخشى، ئۈنۈملۈك: ساپاللىق ئىش. ② ھۇزۇر بېرىدىغان، ھۇزۇرلۇق: گۈللەر ئارا قىزىلگۈل، بارچىسىدىن ساپاللىق، ھۈرمەتلىك شۇ، بىر گۈلسەن، بۇلبۇلۇڭغا ۋاپالىق.

ساپان ئى. يەر ئاغدۇرۇش ئۈچۈن ئىشلە-تىلىدىغان بىر خىل دېھقانچىلىق سايىمىنى. ئۇنىڭ خىللىرى كۆپ بولىدۇ، بەزىلىرى ئۇلاغلارغا، بەزىلىرى تراكتور قاتارلىقلارغا سۆرتىلىپ، يەر ئاغدۇرۇلىدۇ.

ساپان سالماق ساپان بىلەن يەرنى ھەيدىمەك: ئالتىنچى كۈن بولغانىتى، يەرگە ساپان سالغىلى. تۇنجى قېتىم يۈز بەردى، ئەر-خوتۇننىڭ جاڭجىلى.

ساپايى ئى (ئە) ئۇيغۇرلارنىڭ ياغاچ ياكى مۇڭگۈز دەستىگە بىرنەچچە چوڭ مېتال ھالقا ۋە ھەربىر چوڭ ھالقىغا كۆپلىگەن مېتال ئۇششاق ھالقىلار ئورۇنلاشتۇرۇلغان، قول بىلەن سىلكىپ شاقلىدىتىپ چالىدىغان بىر خىل مىللىي چالغۇ ئەسۋابى: قېرىشقاندەك چاقمىقىم ئوت ئالماي، دىۋاننىڭ ساپايىسىدەك شاقلىدىغىنى-شاقلىدىغانىدى، ئاچچىقىدا ئۇنى كۈچەپ بىرنەچچە سىلكىپ، يەنە شاقلىدىتىۋاتقىنىدا قانداقتۇر بىر قول

ساپال تۇرۇبا <بىن> سېغىز لايدىن ياسىلىپ، ئىچ-تېشىغا ئېمال سۈرتۈلگەن-دىن كېيىن $1250^{\circ}\text{C} - 1300^{\circ}\text{C}$ قىچە بولغان تېمپېراتۇرىدا كۆيدۈرۈش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان تۇرۇبا. ئادەتتە كېرەكسىز سۇلارنى چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. **ساپال خىش** <بىن> فارفور توپىسىدىن ياسىلىپ، يۇقىرى تېمپېراتۇرىدا كۆيدۈرۈش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر خىل خىش. رەڭگى سېرىق ياكى قىزغۇچ قوڭۇر بولۇپ، ئادەتتە ئۇ يۇقىرى تېمپېراتۇرا، سۈرۈكىلىش ۋە چىرىتىشكە چىداملىق قۇرۇلۇش ماتېرىيالى ھېسابلىنىدۇ.

ساپال سىرى <خىم> ئاليۇمىن ۋە ناترىيىنىڭ سىلىكات كىسلاتالىق بىرىكمىلىرىدىن كۆيدۈرۈش ئارقىلىق ئېلىنىدىغان ئېمال ماتېرىيالى. ئادەتتە يېشىل ياكى سېرىق ئىككى خىل رەڭدە بولىدۇ. كۆپىنچە ئىدىش، تەشتەك ۋە كاھىش قاتارلىقلارنى پىشۇرۇشتىن بۇرۇن، ئۇلار-نىڭ سىرتىغا سۈرۈكىلىدۇ.

ساپال شېغىل <بىن> بىر خىل قۇرۇلۇش ماتېرىيالى. دانچە ھالىتىدە كېلىدۇ، سىرتى قاتتىق، ئىچىدە نۇرغۇن كاۋاكچىلار بولىدۇ. يەڭگىل بولۇپ، سۇدا لەيلەيدۇ. ئادەتتە تەركىبىدە تۆمۈر ئوكسىد ۋە ئورگانىك ماددىلار بولغان سېغىز توپىنى كۆيدۈرۈش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. بۇ خىل شېغىل ئارىلاشتۇرۇلغان بېتونلار ئادەتتىكى بېتونلاردىن يېنىك بولىدۇ.

ساپال قازان مېتال ياكى باشقا ماددىلارنى ئېرىتىشتە ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب. ئادەتتە سېغىز توپا، گرافىت قاتارلىق ئوتقا چىداملىق ماتېرىياللاردىن ياسىلىدۇ. خىمىيەۋى تەركىبلەرگە ئىشلە-

(ماقال). * چقمسا ئەگەر بىر ئەقىللىق باشچى، بازارنى ئىگىلەپ ساپايىچى، كۆپىيىپ بۇزۇقلۇق، يامان ئىللەتلەر، ئەنسىزلىك ئىلكىدە قالار يۇرت ئىچى.

ساپساق سۈپ ① ھېچقانداق كېسىلى يوق، ناھايىتى ساغلام: ساپساقلا بالا ئۇشتۇمتۇت ئاغرىپ قالسا، قايسى ئاتا-ئانىنىڭ كۆڭلى پاراكەندە بولمىسۇن؟ * ئاق قوزام، ئاپئاق قوزام، تەنلىرى ساپساق قوزام. ياپىرتاي يۈر مەن بىلەن، قانغۇچە ئامراق قوزام. ② ھېچقانداق يېرى بۇزۇلمىغان، ھەممىسى ياخشى ۋە ياراملىق: ئۇ گۆھەر مونچاق ئەسلىدە ساپساق ئىدى، مانا ئەمدى ئوت تۇتىشىپ گۈرۈلدەپ كۆيۈشكە باشلىدى. * نېمە دەۋاتىدىلا سويۇم؟ سىلىنىڭچە قاراپ تۇرۇپ مۇشۇ بۇزۇلغان سېسىق نەرسىنى ساپساق قوناقلىرىغا ئارىلاشتۇرۇۋېتىمىزمۇ؟ // «ماتور ساپساق ئىشلەۋاتىدىغۇ» دەپ ئويلىدىم مەن، ئۆزىنى مۇنداق دالدىغا ئالغۇچە، رېھىم ئاكتىغا بىر ئىككى ئېغىز ياخشى سۆز قىلىپ، مېنى تەڭلىكتىن قۇتۇلدۇرسا بولماسمىدى. ③ كەم-كۈتسى يوق، تولۇق: ئولتۇر، ئوغلۇم، بۇرۇنقىدەك باراڭ ئاستىدا، پۇت-قولۇڭنى سوزۇپ، قېنى، ئارام ئال بىردەم. «نېمە گۇناھ ئۈزۈمدە؟!» دەپ قويغان گېپىڭگە، زەي تۈرمىدە ساپساق ئون يىل چەكتىڭ دەرد-ئەلەم.

ساپسېرىق سۈپ. ناھايىتى، ئىنتايىن سېرىق: دېھقان پېشانىسىنى سىلاپ، ساپسېرىق چىشىنى كۆرسىتىپ، چىگىش ساقلىنى تىرتىتىپ كۈلدى. * تارىمنىڭ بويىدا يالغۇز سەبدە گۈل، ئېچىلدى ساپسېرىق ھۆسنى تولۇنئاي. قارايدۇ زوقلىنىپ سۇنىڭ تېگىدىن، بېلىقلار ئۇ گۈلگە كۆزلىرى توپماي.

ساپقان نى. دىئال. سالغا.

دولامنى تۇتتى. * شۇڭلاشقا بۈگۈن ئىسىمىڭ چىققاندا، پۈتۈن شەرقتە ياڭراز: بارىكاللا! سەن قىزىتىدىغان توي چىقار ئەۋجىگە، قوللاردا ئويىناپ ساپايى، داپلار.

ساپايى چالماق ① ساپايىنى قول بىلەن سىلىكىپ ياكى مۈرىگە ئۇرۇپ مەلۇم رېتىمدە ئاۋاز چىقارماق: قارىسام، بېشىغا تۈكى چۈشۈپ كەتكەن ئەسكى تۇماق، ئۇچىسىغا يوللۇق، ئاقىرىپ كەتكەن ئونچە چاپان، پۇتىغا كونا پېيما كىيۋالغان، يۈزى قارىداپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن 40 ياشلار چامىسىدىكى بىر ئۇيغۇر مۇزدەك يەردە ساپايى چېلىپ ھەدەپ ئاللاغا نالە قىلىپ ئولتۇراتتى. ② كۆچمە. قاتتىق توڭغۇپ تىرىمەك: - ئەگەر بۇ يەرگە يېتىشىۋالغان بولساق ئايغىربۇلاقنىڭ سېپىدا ساپايى چېلىپ چىقاتتۇق، - دېدى ئەركىن ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋابەن.

ساپايى سوقماق ← **ساپايى چالماق**: بۈگۈن ئۇنىڭ ئۆيىگە كېلىدىغانلار ناھايىتى ئاز بولدى. بېشىغا قارا كۇلاھ كىيىپ، مۈرىسىگە قۇتاز مۇڭگۈزى ئېسىپ، ساپايى سوقۇپ كېلىدىغانلارمۇ كۆرۈلمىدى. * مايلشىپ كەتكەن ئەسكى تۇمىقنى كۆزىگىچە باستۇرۇپ كىيگەن ھېلىقى كىشى ئون قەدەمچە دائىرىنى ئايلىنىپ تىنماي ساپايى سوقۇپ يۈرەتتى.

ساپايىچى نى. ساپايى چالغۇچى كىشى. **ساپتۇرماق** «ساپماق» پېشلىنىڭ مەجبۇ-رېي دەرىجىسى: موماي قىزىنى چاقىرىپ يېڭىگە يىپ ساپتۇرغاندىن كېيىن يەنە چىراغ تۈۋىگە بېرىپ تىكشەك كىرىشتى.

ساپسايىچى نى. ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلەپ ئەپلەپ-سەپلەپ باشقىلارنى ئالدايدۇ-غان، ساختىپەز، قىزىلكۆز ئادەم: پاسار ئوتىنىڭ كۈلى چوڭ، ساپسايىچىنىڭ كېپى چوڭ

كەلمەك؛ پاكلانماق؛ بۇنىڭ بىلەن ئۈمىد-سىزلەنمەيەن. ئەمدى ساپلانغان قەلبىم داۋالسىنىپ روشەنلەشكەن كۆزۈم بىلەن ئەتىكى بەختكە، نۇرلۇق داغدام يولغا دادىل كۆز تىكىمەن. * ئالەم تولىدى باھارى نەشئەلەرگە، ھاۋا ساپلاندى ئوخشاپ شېشەلەرگە.

ساپلىق I ئى ① تۈرلۈك مېتاللاردىن

ياسالغان ساپ بېكىتىلگەن چۆمۈچ؛ دەل مۇشۇ چاغدا ئەھۋالنى كۆزىتىپ تۇرغان ئاشپەز ئۇستام قولىدىكى ساپلىقنى ئوچاق بېشىدا قويۇپ، ئۇدۇللا، ھېلىقى كىشىنىڭ ئالدىغا باردى. * ھۈر تەپەككۈر كەپكۈرىدە كەشىپتىن - گۆھەر قېزىپ، ئىش-ئەمەل مىزانىدا ساپلىقنى ئىسپات ئەيلەگىل. ② سېپى بار كىچىك قازان؛ ئاشپەز بېلىقلارنى يۇيۇپ-تازىلاپ، ساپلىققا سېلىپ، ئوت يېقىپ قورۇشقا باشلاپتۇ.

ساپلىق II ① سۈپ. سېپى بار، ساپ

بېكىتىلگەن؛ ئېلىقۇل كالتە ساپلىق بىر ئاپتوماتى مۇرىسكە ئاسقان بولۇپ، جەڭچى بېگىتنى قولتۇقلىۋالغان ۋە ناھايىتى خۇشال ئىدى. * توختىخاۋون بىلەن بايىز خالۋاپ ئۆزلىرىنىڭ مۇڭگۈز ساپلىق پىچاقلىرىنى ئېلىپ ئالماسقا ئۇزاتتى. ② ئى. ساپ قىلىشقا لايىق ياغاچ؛ مەن ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ بىكار تۇرغۇچە ساپلىق تېپىپ، پالتامنى دەستلىۋېلىش ئويىغا كەلدىم-دە، قويۇق ئورمانلىق ئىچىگە كىرىپ كەتتىم. * - ئىككى تال قامچا ساپلىقى كېسىشكىمۇ بولمايدۇ، مەسئۇلىيەت تۈزۈمى بويىچە بۇ ئورماننى ماڭا كۆتۈرە بەرگەن، - دېدى بوۋاي.

ساپلىق III «ساپ II» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: - ئوكۇلنى تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزمەي بولمايدۇ، - دېدى ئارمان ئۆزىنى تۇتۇپ، - چۈنكى ئوكۇلنىڭ تەركىبى ھەم ساپلىق

ساپقۇچ ئى. ساپان، بوقۇسانىڭ تۇتقۇچى. **ساپلا** سۈپ. پۈتۈنلەي، تامامەن: - ۋۇي قارىغۇ، سەن چۆپ ئوردۇم، دەپ ساپلا بۇغداينى ئورۇۋاپسە نغۇ. * بالا چاي ۋاقتىغىچە ئىشلىگەچكە، قورسىقى ئېچىپ ئۆيگە ئارانلا ئۈلگۈرۈپتۇ، قارىسا داستىخاندا ساپلا زاغرا نان تۇرۇپتۇ.

ساپلاتماق «ساپلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاسم ئاكام ئەمدىلا ساپلاتقان كەكسىنى بېلىگە قىستۇرۇپ يەنە خامانغا ماڭدى.

ساپلاشتۇرماق «ساپلاشماق II»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئورمان يەنە يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ھاۋانى ساپلاشتۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ. **ساپلاشتۇرۇلماق «ساپلاشتۇرماق»** پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ساپلاشتۇرۇلغان ئۇرۇق.

ساپلاشماق I «ساپلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ئالدى بىلەن جوتۇلىرىنى ساپلاشتى.

ساپلاشماق II پ. خىلمۇخىل ئارىلاشمىلار-

دىن تازىلىنىپ ساپ، تازا ھالەتكە كەلمەك؛ ماشىنا ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن چاڭ-توزان بېسىق ھاۋا ساپلاشتى.

ساپلانماق I «ساپلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: قاساپ مۇڭگۈز بىلەن ساپلانغان پىچقى بىلەن گۆشنى پارچىلىۋاتاتتى. * سابىر يېڭى ساپلانغان بازغاننى قولغا ئالدى، باشقىلارمۇ ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. * چۈنكى ئۇنىڭ قوش قۇلقى ساپلانغان، شاخلىرىمىدىن كېسۋالغان ساپ بىلەن. ئۆز شېخىمىدىن ساپ بولمىسا ھەرىدە، بولمىسا ئىدىم بوزمە مەن ھەر باپ بىلەن.

ساپلانماق II پ. تازا، پاك ھالەتكە

يۈزىدە بىر قەۋەت ئاق موم ماددىسى بولۇپ، ئۇنىڭدىن شام ياسىلىدۇ. يوپۇرمە-قى قارا بوياققا ماتېرىيال قىلىنىدۇ. قوۋزاق ۋە يوپۇرماقلىرى دورا قىلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ زەھەر كېسىش، سۇيدۈكنى ھەيدەش رولى بار.

ساتار ئى (پ) <مۇز> ئۇيغۇرلارنىڭ كامانچە بىلەن چالدىغان بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى. شەكلى تەمبۇرغا ئوخشاپ كېتىدۇ. 7 دىن 13 كىچە تارى بولۇپ، بىرى ئاساسلىق مېلودىيىلىك تار، قالغانلىرى رىزونانس تار ھېسابلىنىدۇ. 18 پەدىسى بولىدۇ. چالغاندا ئوڭ قول كامانچە تۇتسا، سول قول پەدە بېسىپ بېرىدۇ، يەككە چېلىشقىمۇ، باشقا سازلار بىلەن تەڭكەش قىلىپ چېلىشقىمۇ بولىدۇ. ئاۋازى ناھايىتى يېقىملىق بولۇپ، مۇقام ئاھاڭلىرىغا ناھايىتى ماس كېلىدۇ.

ساتارچى ئى. ساتار چالغۇچى كىشى؛ جىم بولار چايخانا ئىچىمۇ، ساتارچى مۇقامنى باشلىسا. جان-جېنى ئېرەركەن سىمابىتەك، مەلىكە پىنھاندا ئاڭلىسا.

ساتارمەن ① «ساتماق» پېشىلىنىڭ كەلگۈسى زامان I - شەخس بىرلىك ساندا تۈرلەنگەن شەكلى. ② ئى. مال ياكى نەرسە-كېرەك ساتقۇچى كىشى؛ ئالارمەن بىلەن ساتارمەن، بەزىدە سېتىقچى بىلەن ئابلەق ئوتتۇرىسىدا مۇشتىلىشىشلارمۇ بولۇپ تۇراتتى. * ئالارمەن ھەم ساتارمەنلەر قازاندىن غەم يېمەس قىلچە، ئاسايىشلىققا يۈزلەنگەچ، ئادالەت ئىچرە يەكشەنبە.

ساتا-ساتقۇ سېتىشنى ئويلىغان ۋە سېتىشقا لايىق بولغان، پۇلغا يارايدىغان: تەك كەلمەيمەن باي قىزىغا، پۇلۇم يوق، ساتاي دېسەم ساتا-ساتقۇ قويۇم يوق. مەن ئاچاڭنىڭ

دەرىجىسىنى بىلىش بىز ئۈچۈن بەكمۇ مۇھىم. **ساپلىماق** پ. ساپ ئورناتماق، دەستلىمەك: مېنىڭچە يەرلىك خەلقنى كۆپرەك ئەسكەر ئېلىپ، يەنە تاغقا چىقارساق دەيمەن. تېرەك كېسىدىغان پالتىنىمۇ ياغاچتىن ساپلايمىز ئەمەسمۇ. **ساپپا** سۈپ. سېپىۋالدىغان، سېپىپ كىيە-ۋالدىغان: ساپپا كەش.

ساپپا كەش يالاڭ سېپىۋالدىغان، ئايقۇتسىز بىر خىل كەش؛ سۆرىمە كەش: دائىم تۇرىدىغان مېھمانلار ساپپا كەشنى سۆرەپ تۆۋەنكى قەۋەتكە چۈشۈپ، تاماق بەرەتقان مېھمانلارنىڭ كىيىم-كېچىكى، يۈرۈش-تۈرۈشى، كېچىسى يۈز بەرگەن ۋەقەلەر ئۈستىدە قىلچە ئەيمەنمەي پاراڭلىشاتتى.

ساپماق پ ① تۆشۈك ئىچىدىن ئۆتكۈزمەك: يېڭىگە يىپ ساپماق. * بوزەكنى تاپسام، بۇرنىغا يىپ ساپسام (ماقال). ② كىيىمەك: مەن كالىچىمنى ساپتىم، ئۇتتۇرلاپ بۇ ياققا ماڭدىم. * چاپنىمنىڭ يېڭىنى، تاپالمىدىم، ساپالمىدىم. سەن ئۇ يەردە، مەن بۇ يەردە، تولغىنىپ ياتالمىدىم.

ساپمۇساق ← **ساپساق**: تېخى تۈنۈكۈنلا ساپمۇساق تۇرغان كىشىنىڭ بىر كېچىدىلا ئۆلۈپ قېلىشى كىشىلەرگە غەلىتە تۇيۇلدى. * 12-كۈنى پۇل تۈگەپ بىر ئاغىنەمدىن 100 سوم قەرز ئالدىم، شۇنداق قىلىپ ئۇلار ساپمۇساق 15 كۈن تۇرۇپ 16-كۈنى قوزغىلىشتى. **ساپىئۇم** نى (لات) <بوت> ← **ساپىئۇم** دەرىخى.

ساپىئۇم دەرىخى <بوت> سۈتلۈك ئوت ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرىخ. يوپۇرمىقى رومبا شەكلىدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، كۈزدە قىزىرىدۇ. گۈلى تاق جىنسلىق، ئاتىلىق-ئانىلىقى بىر تۈپتە بولىدۇ. ئۇرۇقىنىڭ سىرتقى

سېتىپ ئالغان قۇلى مەن، جايمم جاڭگال،
 ياناي دېسەم تۆيۈم يوق.
ساتا- ساتقۇلۇق ← ساتا- ساتقۇ: دوختۇر
 ياكى تېۋىپقا كۆرسىتەي دېسەم يانچۇقتا پۇلنىڭ
 تايىنى يوق، ساتا- ساتقۇلۇق نەرسىلەرنىڭ
 ھەممىسىنى سېتىپ بولدۇم.

ساتقۇزماق «ساتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ-
 رىي دەرىجىسى: ئۇ دوپپىلارنى سىڭلىسى
 جەملە ئارقىلىق ساتقۇزۇپ، ئۇنىڭ خەج-خە-
 راجىتىنى قامدايتتى. * قوينغۇ سويغۇزدى،
 ئەمدى بۇ كۆشىنى كىمگە ساتقۇزۇش مەس-
 لىسىدە ئەمەتجاننىڭ بېشى قاتتى.

ساتقۇزۇشماق «ساتقۇزماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

ساتقۇزۇلماق «ساتقۇزماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇل دەرىجىسى.

ساتقۇن نى. ۋىجداننى، ئۆز كىشىلىرىنى
 سېتىپ، قارشى تەرەپكە ئۆتكەن،
 سېتىلغان كىشى؛ خائىن: ھازىرقى پارتكوم
 سېكرىتارى ئۇنىڭ دوستى، گەپنىڭ بولار يېرى
 ئۇ ساتقۇن، پارتكوم سېكرىتارى ئاقنىيازنىڭ
 قوينى يەپ سەمرىگەن، ھازىرقى ئىچىپ
 ئايىنغان، شۇڭا ئۇ ئاق نىيازنى قوللايدۇ. *
 نومۇسىز ئەل ساتقۇنلىرى تۈپەيلى، ئانا
 زېمىن سەسكىندۇ، قاقشايدۇ. سادىق ئەرلەر
 سۆيەر ئانا ئېلىنى، ئانا ئەل ھەم سادىق
 ئەرنى ئاسرايدۇ.

ساتقۇنلۇق «ساتقۇن» سۆزىنىڭ ئابست-
 راکت ئىسىم شەكلى: مەن ئۆز قوشۇنىمىزغا
 ساتقۇنلۇق قىلىپ، مۇناپىقلارچە ياشاشتىن
 ئۈمىد كۈتكۈچە ساپ ۋىجدان ۋە مەردلىك
 بىلەن ئۆلۈشىنى باشقا ھەممە نەرسىدىن
 ئەلا كۆرىمەن! * تالڭ ئاتتى نۇر بىلەن
 بۇيۇلدى زېمىن، بولار كەن بۇلۇتلار تاڭدىمۇ
 لېكىن. ساتقۇنلۇق قۇبۇنى كۆمۈپتۇ قۇمغا، مەن

يوقلاپ بارغاندا ئۇنى بىر قېتىم.
ساتقىن (توغرىسى: ساتقۇن) ← ساتقۇن.
ساتما نى. قوغۇن ۋە باشقا زىرائەتلەرنى
 ساقلاش ياكى ۋاقىتلىق تۇرالغۇ قىلىش
 ئۈچۈن دەرەخ شاخلىرى، قومۇش قاتارلىقلار-
 دىن ياسالغان ۋاقىتلىق ئۆي، كولبا:
 تۇرسۇن ئۆز ھاياتىدىن ئەنسىرەپ قالدى-دە،
 ئاران دېگەندە، ۋەيران قىلىنغان بېغىنىڭ
 ئورنىغا قۇغۇنلۇقنىڭ ساتمىسىدەك كىچىككىنە
 ئۆيىنى قويۇرۇۋالدى. * ساتما قۇرۇپ ئۆي
 قىلدۇق، بۇ ئۆيلەردە توي قىلدۇق، مەرىكەمدە
 ئۈچ تويىنى بىر قېتىمدا توي قىلدۇق.

ساتماق پ ① پۇلغا ئالماشتۇرماق، مەلۇم
 باھادا پۇل ئېلىپ بەرمەك: ئەركىن
 قورقۇنچ بىلەن ئارقىسىغا قارىدى. بوۋاي
 ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز، ئالدىراش ئالما
 ساتماقتا ئىدى. * بۇ ياققا ماڭار چاغدا يول
 خىراجىتى ئۈچۈن ئۈچكىنى 70 كويغا ساتتىم.
 ② كۆچمە. ئۆز مەنپەئىتىنى دەپ ۋەتەنگە،
 باشقىلارغا ساتقۇنلۇق، خائىنلىق قىلماق:
 يامان ئات ئىگىسىنى ئاتار، يامان دوست
 دوستىنى دۈشمەنگە ساتار (ماقال). *
 مۇناپىقلار بازار تالىشىپ، بەس-بەستە ساتتى
 ۋەتەننى. نەدىن بىلسۇن ئۇ شەرمەندىلەر،
 مىللەت، ۋەتەن دەيدىغان غەمنى. ③ كۆچمە.
 نەپىس ۋە پۇل ئۈچۈن ئېسىل خىسلەتنى
 يوق قىلماق: ئابرويىنى ساتماق. ئىناۋىتىنى
 ساتماق. * بەزىلەر ياشايدۇ ھالال ئەجرىدە،
 ئەقىلدىن-زېھنىدىن تېپىپ يەپ ئاق نان.
 بەزىلەر ئىتلارنىڭ كۈنىدە ئۆتەر، ئار-نومۇس،
 ۋىجداننى سېتىپ ساقلاپ جان. ④ كۆچمە.
 بىمەنلەشتۈرمەك: تاراتماق: گەپ
 ساتماق.

ساتقۇن نى (ر<>لات). <ئاستر> قۇياش
 سىستېمىسىدىكى قۇياشقا نېقىن 6-پلانىتا.

جەھەتتىن ھەقىقىي تەسۋىرلەپ بەرگەن ئەسەرلەرنى ياراتتى.
ساتىرنىك سۈپ (ر) ساترا خاراكتېرىدىكى؛ ئۆتكۈر ھەجۋى؛ ساتىرنىك ئەسەر. ساتىرنىك داستان.

ساتىرنىك ئەسەر <ئەد> ئىجتىمائىي ھاياتنىڭ مەلۇم تەرىپى ياكى ئايرىم گۇرۇھ ۋە شەخسلەرنىڭ يارىماس، سەلبىي خۇسۇسىيەتلىرىدىن ئاچچىق كۆلۈپ ۋە ئۇنى تەنقىدىي تەسۋىرلەپ يېزىلغان ھەجۋى ئەسەر. ساتىرنىك ئەسەرلەر تۈرلۈك ژانىرلاردا (رومان، پوۋېست، ھېكايە، شېئىر ۋە باشقا ژانىرلاردا) يېزىلىشى مۇمكىن.

ساخا سۈپ (ئە) يېزىت. مەرد، ساخاۋەتلىك؛ غېرىبلارغا يېقىن بولسام، يېتىملارغا رەھىم قىلسام، پېشىرلارغا ساخا بولسام، ئىجابەتكە يېتەر كۆڭلۈم.

ساخاروزا ئى (ر) <گېرك> <خىم> ① ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{12}H_{22}O_{11}$. ئۇ ئاق رەڭلىك كرىستال بولۇپ، تاتلىق تەمگە ئىگە، شېكەر قومۇشى ياكى قىزىلچىدىن ئېلىنىدۇ. كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ئاق ۋە قارا شېكەرنىڭ ئاساسلىق تەركىبىي ساخاروزىدۇر. ② شېكەر قومۇشىنىڭ سىقىپ چىقىرىلغان سۈيىنى قاينىتىش ئارقىلىق ئېلىنىدىغان قەنت.

ساخارين ئى (ر) <گېرك> <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. ئاساسىي خام ئەشياسى مېتىل بېنىزول. ئۇ رەڭسىز كرىستال بولۇپ، ئادەتتە ئۇنى شېكەر ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ، تەمى ساخاروزا تەمىدىن 300 - 500 ھەسسە ئارتۇق بولۇپ، شېرىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوزۇقلۇق

چوڭلۇق جەھەتتە قۇياش سىستېمىسىدىكى توققۇز چوڭ پلانىتا ئىچىدە ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۇنىڭ قۇياشنى ئايلىنىپ چىقىشتىكى ئومۇمىي دەۋرى 29.46 يىل، ئۆز ئوقىدا ئايلىنىش دەۋرى 10 سائەت 14 مىنۇت؛ يۈزىنىڭ تېمپېراتۇرىسى $150^{\circ}C$ ، ھەجىمى يۇپىتېردىن سەل كىچىك بولۇپ، يەر شارىنىڭ تەخمىنەن 750 ھەسسسىگە باراۋەر كېلىدۇ. ئۇنىڭ بىر دانە نۇر ھالقىسى ۋە 17 ھەمراھى بار.

ساترا ئى (ر) <لات> <ئەد> تۇرمۇشتىكى ناچار ھادىسىلەرنى، كەمچىلىك ۋە نۇقسانلارنى قاتتىق مەسخىرە ۋە پاش قىلىدىغان ئۆتكۈر ھەجۋى ئەسەر.

ساتراش ئى (پ) چاچ-ساقالنى ئېلىش ۋە ئۇنى تۈزەشتۈرۈش بىلەن شۇغۇللانغۇ-چى كىشى؛ ئۇ ئولتۇرماقچى بولغانىدى، ئارىسىدا ئولتۇرغان ساتراشنى كۆرۈپ قاپتىپ چىقىپ كەتمەكچى بولدى.

ساتراشخانا ئى (پ) ساتراشلار چاچ-سا-قالنى ئېلىش، تۈزەشتۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئۆي، دۇكان؛ بۈگۈن شەنبە بولغاچقا، لۇتپۇللا بىلەن ئابدۇللا داۋۇت ئالدى بىلەن ساتراشخانىغا كىرىپ چىقىنى ئالدۇردى.

ساتراشلىق «ساتراش» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ قۇربان دەرۋازا ئېچىلىش بىلەنلا شەھەرگە كىرىپ كېتىپ، تاكى كۆز باغلانغۇچە ئۈستىنىڭ دۈكىنىدا ساتراشلىق قىلىدىكەن.

ساتىرىچى ئى. ساتىرنىك ئەسەرلەر يازغۇچى كىشى؛ تالانتلىق رومانچى، ساتىرىچى ئابدۇللا قادىرى ئۆزبېك خەلقىنىڭ ئۆتمۈشتىكى ۋە سوۋېت دەۋرىدىكى ھاياتىنى نۇرغۇن

چىقىۋېلىشنىڭ غەم-غۇسسسىغا چۆككەن كىشىلەردە پۈتۈنلەي باشقىچە ئوي-پىكىر، ھەسرەتلىك خىياللار بار ئىدى.

ساخاۋەتلىك سۈپ ① باشقىلارغا ساخاۋەت

قىلىدىغان، ساخاۋەتتىنى ئايمىمايدىغان؛ قۇرباننىياز خوجا ئۇلارنى نارەسىدە يېتىملەرنىڭ بېشىنى سىلىغۇچى ساخاۋەتلىك كىشى سۈپىتىدە ھەرقايسى يۇرت-مەھەللىلەردىن يىغدۇرۇپ ئەكەلدۈرەتتى. * — ئەي بەختلىك شاھ، — دەپتۇ شەھرىزاد سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ — بۇ ھېكايە شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشتى، ئالەمدە قولى ئوچۇق، ساخاۋەتلىك مەردلەردىن ناھايىتى كۆپ كىشى تۆتكەن. ② خەير-ئېھسان، ئىنئاملار بار؛ ھىمىمەت ۋە ئىنئامغا باي؛ مىندۈرۈپتۇ بوۋاي ئوغلىنى، يورغا تايغا ئېگەرنى توقۇپ، تىلەپتۇ ھەم ساخاۋەتلىك يول، پىچىرلاپ ئايەتلەر ئوقۇپ. * كۆك بۇغداينى كۆكەتكەن، كارامەتلىك ئاقئۆستەك، ئىلى ئالەم خەلىگە ساخاۋەتلىك ئاقئۆستەك.

ساختا سۈپ (ب) ① ئالداش مەقسىتىدە

ئەسلىگە ئوخشىتىپ ئىشلەنگەن، ياسىما، يالغان؛ ساختا پۇل، ساختا ھۆججەت. * گەرچە سىز مۇدىر بولسىڭىزمۇ ئۇلار بىلىپ ئىشلىتىۋاتىدۇ. بۇرۇنقى سىناش جازىسىغا ئېلىنغان ماتېرىياللارنىڭ تىزىمى ساختا دېيىشۋاتىدۇ. * ئەي گۈزەل قەدرىڭنى بىل، باش ئەگمە ئالتۇن ئالدىدا، خارلىما ئالتۇن بويۇڭنى، ساختا دۇردۇن ئالدىدا. ② چىن كۆڭۈلدىن بولمىغان، ياسىما، سۈنئىي؛ ساختا كۈلكە. ساختا مۇھەببەت. * ۋاپادار يۈرەكنىڭ ساپ قېنى بىلەن، مۇھەببەت چېچىكى كۈلەر چوغلنىپ. كىرەر ھەم تىل يارغۇچى شېرىن مېۋىگە، ساختا كۆز ياشلىرى يىراق قوغلنىپ. ③ ھەقىقىي بولمىغان، ئاساسسىز، يالغان؛ ساختا كۆرۈنۈش. * ئەخمەتجاننىڭ بۇ

قىممىتىمۇ يوق.

ساخال ئى. دىئال. لاي نامنىڭ ئۈستىگە

قويۇلغان تىكەنلىك شاخ توسۇق؛ گەپ

ماقۇلدىن ئاشماس، تام ساخالدىن (ماقال).

ساخاۋەت ئى (ئە) ① مەردانلىق، سېخىلىك؛

خوش-خوش، ساخاۋەتتە تەڭداشسىز ئەزىز مەلىكەم، نېمە ئىش ئىدىكىن، بىز تەييار. * سەندىكى ساخاۋەت كەڭ كۆڭۈللۈككە، ئوخشاشقۇم كېلىدۇ چەكسىز ئاسماننى، ئۆزۈڭنى نەقەدەر سۆيسەڭ قەدىرلەپ، سۆيسەن چىن دىلىڭدىن يۈتكۈل ئىنساننى. ② باشقىلارغا خالىس قىلغان ياردەم، ئىنئام؛ — سېخىيلار قىلغان ساخاۋەتتىنى ھېچقاچان قايتۇرۇپ ئالمايدۇ، ھەتتا تىلغىمۇ ئالمايدۇ، — دەپ قوشۇمچە قىلىپتۇ خەلىپە. * بۇ يولسىز تەلەپ جاھانگىرلارنىڭ ساخاۋەتتىگە موھتاج بولۇۋاتقان يۈەن شىكەينى ئاسانلا تىز يۈكتۈردى.

ساخاۋەت قىلماق سېخىيلىك بىلەن

باشقىلارغا ياردەم قىلماق، ياردەم قولى سۇنماق؛ ئېلى نۇرىدىن شۇ سېخىيلىقنى قويماپتۇ، بەلكى قولىنى يەنىمۇ ئېچىپراق ساخاۋەت قىلىپ، بەزمە-ئولتۇرۇشنى كۆپەيتىپتۇ. * ئىلاجىمىز بولمىدى قىلىڭ بىزگە ساخاۋەت، قادىر خۇدا-ئىگەمدىن سىزگە بولۇر شاپائەت. **ساخاۋەتچى** ئى. باشقىلارغا خەير-ئېھسان، ساخاۋەت قىلغۇچى؛ قەدرۇقىمەت ئالىسىدە سەن مېنىڭ قىممەتلىكىم، ھەم ۋاپادارىم، ساخاۋەتچىم، يەنە ھىمىمەتلىكىم.

ساخاۋەتخانا ئى. يېنىم-يېسىرلارنىڭ تۇرمۇ-

شى ئۈچۈن خەير-ئېھسان سۈپىتىدە تەييارلانغان ئۆي؛ يېزىنىڭ بۈلۈك-يۇچاقلىرىدا، تۈكۈلۈپ تۇرغان كەپلەردە، يىللىقچىلارنىڭ ئۆيلىرىدە، ساخاۋەتخانىنىڭ پاخال سېلىنغان قاراغۇ ھۇجرىلىرىدا، قەھرىتان قىشتىن قانداق

يۇلۇن ياللۇغى بىلەن ئاغرىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

ساختا قەۋەتلىنىش <كېئول> قېلىن قاتلاملار ياكى قەۋەتلىنىشى بولمىغان تاغ جىنس قاتلاملىرىنىڭ كېيىنكى مەزگىل-لەردىكى تېكتونىكىلىق بېسىم ياكى ئېرىتمىلەر تەسىرىدە، قەۋەت يۈزى بىلەن بۇلۇڭ ياساپ خۇددى قەۋەتلىنىش-كە ئوخشاش بىر خىل ھادىسىنى پەيدا قىلىشقا قارىتا ئېيتىلىدۇ.

ساختا قىلماق يالغان سۆز ۋە ساختا ھەرىكەت بىلەن ئالدىماق: ساختا قىلسا دوستلىرىنى دەيدۇ «غالب مەن بۈگۈن»، كويىدا شەخسى غەزەننىڭ تىنچىماس كۈن-ئاخ-شىمى. بولمىغاچ ۋىجدان ئۇنىڭدا، ئار-نومۇستىن يوق ئەسەر، تونمايدۇ نامۇشۇھرەت ھەمدە پۇلدىن باشقىنى.

ساختا كۆرۈنۈش <پەلس> شەيئى ماھىيىتىنىڭ بىر خىل بۇرمىلانغان ئىپادىسى. تەبىئەت ۋە جەمئىيەتتىكى ساختا كۆرۈنۈشلەر ماھىيەتنى بۇرمىلاپ ھەتتا ئەكس تەرەپتىن ئىپادىلەپ، كىشىنى ئاسانلا ئالداپ قويدۇ، كىشىگە بىر خىل ساختا ھەتتا پۈتۈنلەي ئەكسىچە تەسىرات بېرىدۇ. مەسىلەن، بىر تال تۈپتۈز تاياقنىڭ بىر ئۇچىنى سۇغا سالساق، ئۇ تاياقنىڭ ئەگرى كۆرۈنگىنىگە ئوخشاش.

ساختا ھۆكۈم <لوگ> ئەمەلىيەتكە ماس بولمىغان ھۆكۈم.

ساختىپەز ئى. يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق بىلەن ئىش قىلىدىغان، باشقىلارنى ساختا قىلىدىغان كىشى؛ ساختىپەز نادانى تاپىدۇ، بىلىملىكتىن قاچىدۇ (ماقال). * ساختىپەزلەر كۈلكىگە ئالدىنىپ كەتمە پەقەت، مېھرى دەريا ئىچ كۆيەر، دوست

مەردانە خىتابى بىلەن دۈشمەنلەرنىڭ رەسۋاسى چىقىپ ساختا قىياپىتى ئاشكارىلاندى. * كۆرمىدىم پەش قىلىپ ساختا ئىشنى، ئابرويى بىر غەرىپ ئۆسكەن كىشى. كۆرمىدىم ئەل يۇرتنىڭ بەختىنى كۆزلەپ، كۆڭۈللەر تۆرىدىن چۈشكەن كىشىنى.

ساختا پۇت <زوتول> ئامبۇبا قاتارلىق ئاددىي ھايۋانلارنىڭ ھەرىكەت قىلىش ۋە ئوزۇقلۇق تۇتۇش ئورگىنى. تېنىنىڭ ھەرقانداق بىر يېرىدىن بۆرتۈپ چىقىۋېرىدۇ، ئۆسۈپ چىققاندىن كېيىن يەنە قايتا قىسقىراپ كېتىدۇ.

ساختا دەستىلىنىش <كېئول> يۇقىرى-تۆۋەن ئىككى يۈرۈش يەر قاتلىمىنىڭ ئىلگىرىلەش يۆنىلىشى ۋە يانتۇلۇقى ئاساسەن ئوخشاش بولمىسىمۇ، ئۇلار ئارىسىدا كەڭ دائىرىدە يالانما يۈز مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان بىر خىل تېكىشىش مۇناسىۋىتى.

ساختا رەڭ <كېئول> مېنېراللارنىڭ ئىچكى قىسمىدا يورۇقلۇقنىڭ قايتىشى ۋە سۇنۇشى قاتارلىق سەۋەبلەر بىلەن پەيدا بولىدىغان رەڭ. بەزىدە مېنېراللارنىڭ سىرتقى يۈزىدە ئوكسىدلىنىش تۈپەيلىدىن ھاسىل بولىدىغان بىر قەۋەت رەڭلىك پەردىنىڭ كۆرۈنۈشىمۇ «ساختا رەڭ» دەپ ئاتىلىدۇ.

ساختا شەكىل <كېئول> بىر خىل مېنېرال ئېلىپ قالغان باشقا بىر خىل مېنېرالنىڭ سىرتقى شەكلى.

ساختا غالىجىر كېسىلى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلاردا بولىدىغان ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل. بۇنى بىر خىل ۋىروس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا قىزىتىش، مەلۇم ئورۇننىڭ تېرىسى قىچىشى، مېڭە

نۇرغۇنلىغان ئاق كۆڭۈل، سەمىي ئادەملەرنى ئىشەندۈرەلەيمەن دەپ ئويلاپتۇ. ياق ساختىلىقنى بالدۇر سەمىي ئادەملەر سېزىدۇ. * ياق، ئاينى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولمايدۇ، دەريانى كۈل بىلەن ئەتكىلى بولمايدۇ، دۇنيانى ساختىلىق بىلەن ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ، بوراننى پۈۈلەپ توختاتقىلى بولمايدۇ.

ساختىيان ئى (پ) ئۆچكە خۇرۇمى.
ساخۇ سۈپ. دىئال. ئېلىشاڭغۇ، ساراڭ قېتىش، ھاماقەت.

سادا ئى (ئە) ① تاۋۇش، ئاۋاز؛ ئۇن: لوتۇننىڭ كېيىنكى جاۋابىدىن سىنىپتا يەنە كۈلكە ياڭراپ كەتتى. لوتۇن بولسا غېمىدە يوق مۇئەللىمەنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى. * قېنى سايرا چىمەندە بۇلبۇلى شاد، گۈزەل سايراپ چىمەننى قىلغىن ئاباد. سېنىڭسىز بۇ چىمەن تىلسىز ماكاندۇر، سادا- يىڭدىن جاھان قىلغاي ئۇنى ياد. ② كۆچمە. جاۋاب، ئىنكاس؛ بۇ تەلەپ كىشىلەر ئارىسىدا قاتتىق سادا پەيدا قىلدى. * باشقىلارغۇ بوسۇغىمىزنى ئاتلاپ كىرىپ باقىدى، قىزىمىزدىمۇ بۇ ھەقتە تېخىمۇ سادا يوق ئىدى.

سادا چىقىماسلىق ئۇن، ئاۋاز پەيدا بولماسلىق، ئۇندىمە سىلك، شەپسىمۇ بولماسلىق؛ ئۇ ئانىسىنىڭ بىلەكلىرىنى كۈچ بىلەن تارتىپ ۋارقىرايتتى، لېكىن ئەمدى ئۇنىڭدىن ھېچقانداق سادا چىقمايتتى. * ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق سادا چىقىغانلىقتىن، غەزەپلەنگەن قۇددۇس ئىشكىنى كۈچ بىلەن يەنە بىر تەپتى.

سادا قىلماق كۈچلۈك ئاۋاز چىقارماق، ياڭرىماق؛ ئۇنىڭ ئاۋازى جىلغا ئىچىدە ئۇزاق سادا قىلدى. * كېيىن سادىنىڭ قۇلقىدا بايقى رادىئو دولقۇنلىرى بىردىنلا قايتا سادا قىلغاندەك، سۈپسۈزۈك كۆڭۈل ئاسمىندا ئۇمىد

ھەم قېرىنداش ئۆزگىدۇر. // ئېست! مەن سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە، دىلىڭىزنىڭ پاكىزلىقىغا بىكار ئىشىنىپ يۈرۈپتىمەن. ھازىر ماڭا روشەن بولدىكى، ئەسلىدە سىز ئۆتۈپ كەتكەن ساختىپەز ئادەم ئىكەنسىز.

ساختىپەزلىك ئى. باشقىلارنى ئالداپ، ساختا قىلىدىغان قىلىق، ھەرىكەت؛ بىلىم مەسىلىسى - پەن مەسىلىسى، ئۇ قىلچىلىكمۇ ساختىپەزلىكنى ۋە مەغرۇرلۇقنى كۆتۈرمەيدۇ. * لۈتپۇللا مۇتەللىپ شۇلارنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى، مۇنەربىدىن خوجا، ئوسمان مۇھەم- مەتلەرمۇ ئەنە شۇ ئاچچىق كۆڭۈلسىز ئوي-پە- كىرلەر ئىچىدە بىئارام بولدى. بۇ ساختىپەزلىكنى ھايالسىز پاش قىلىپ تاشلاش زۆرۈر بولۇپ قالدى.

ساختىلاشتۇرماق «ساختىلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ قىياپىتىنى قانچە ساختىلاشتۇرغان بولسىمۇ، ھەقىقىي ئۆچمەنلىك يەنە كۆزىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ساختىلاشتۇرۇلماق «ساختىلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ساختىلاشتۇرۇل- غان كۆرۈنۈش.

ساختىلاشماق پ ① ئەسلىي ھالىتىدىن ئۆزگەرمەك، يالغان، ياسىما ھالەتنى پەيدا قىلماق؛ ياسىنىڭ قولىمۇ بۇلغىنىپتۇ، ئەتكەن كاۋاپلىرىمۇ ساختىلىشىپتۇ. ② ھەقىقەتتىن، ئەمەلىيەتتىن يىراقلاشماق؛ بۇ قوشنىمىزنىڭ ھازىرقى گېپى باشقىچىرەك، ئۇنىڭ دەيدىغانلىرىمۇ ساختىلاشقىلى تۇردى.

ساختىلىق ① «ساختا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ شۇنداق قىلىپ ئون يىلدىن كېيىن بۇ كىشىلەرنىڭ ساختىلىقى تەلتۈكۈس ئاشكا- رىلاندى. ② ئى. ساختا ئىش- ھەرىكەت، قىلمىش؛ ئۇ مۇشۇنداق سۆزلەر بىلەن

ساداقە تىلىك ① سۈپ. ساداقىتى بار،

سەممىي، سادىق، ۋاپادار؛ - مۇھەببەت دېمەك ساداقەت دېمەك بولىدۇ. ساداقە تىلىك كىشى ئىشەنچنى يوقاتمايدۇ، - ئايشەم شۇ سۆزنى ئېيتتى. دە، ئىللىققىنا كۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى. * بۇ ئاددىي سۆزلەر بولسىمۇ، ساداقە تىلىك يۈرەكنىڭ ساداسى ئىدى. ② ئى. سەممىي سادىق بولۇش، سادىقلىق، ۋاپادارلىق؛ ساداقە تىلىكنىڭ قانچىلىك ياخشى ئىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا بىرقانچە چۆچەكلەر-نى ئوبدان بىلىمەن.

ساداقە تىمەن سۈپ. ساداقە تىلىك، سەمە-

مىي، ۋاپادار، سادىق؛ ئۇ بىر تۈركۈم ساداقە تىمەن ۋە تەنپەرۋەرلەر ھەمدە خەلقنىڭ بەخت سائادىتى يولىدا كۈرەش قىلىدىغان جەڭچىلەرنىڭ ئوبرازىنى يارىتىش جەريانىدا، مول تەجرىبىلەرنى توپلىغانىدى. * مەن جانا بىگىزنىڭ ساداقە تىمەن ۋە مەرد ئادەم ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلىمەن.

ساداقە تىمەنلىك «ساداقە تىمەن»

سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇنىڭدا خاتالىق بولغان تەقدىردىمۇ، نەسبەت قىلىشىمىز، ساداقە تىمەنلىك بىلەن يار-يۆلەك بولۇشىمىز لازىم.

ساداقە تىمامە ئى. سەممىيەت، ساداقەت

ئىپادىلەنگەن خەت؛ مەن گويا كۆردۈم زامانەم شېرىنى-پەرھادىنى، يادىكار قىلدىم ئۇلارغا بۇ ساداقە تىمامىنى.

سادالىق سۈپ. ساداسى بار، ياڭىراق؛

ئۇ يېزىشقا ۋە كۈيلەشكە باشلىدى، ياش ئاۋازى جاراڭلىدى. سادالىق، قوشاقلارغا قاتتى ئەركىن ھاياتىنى، قوشاقلرى بولۇپ چىقتى ناۋالىق.

ساددا سۈپ (ئە) ① مۇرەككەپ ئەمەس،

ئاددىي؛ ھوشۇر ئاكام ئىككىمىز ئۇنىڭ ساددا

چىراغلىرى پارلاپ يانغاندەك بولدى.

ساداسز سۈپ. ساداسى يوق، سادا

بەرمەيدىغان، سادا چىقارمايدىغان؛ ئۇنى ئۆچتى مۇقاملارنىڭ، ساداسز قالدى داپ، ساتار، خەلقنى ئايرىدى ئۇندىن قۇرۇلغان غەيرىي چەك-سېپىل.

ساداق ئى. ئوقيانىڭ ئوقىنى سالىدىغان

ئوقدان؛ ساپا بەگ ھەم ۋاپا بەگ ھەم قۇندۇزخان، ئالتۇن ساداق ئېسىپ، ئېتىن قوغلىغان، ئەسقەر تاغدا چېدىرلارنى تىكتۈر-گەن، قۇززات ئوغلى سابۇرخاندىن ئۆگەندىم. * كۈن دېگەردىن ئاشقاندا، شاھ يېڭىلىپ قاچقاندا، ئوق تۈگەپتۇ ساداققا، سۇ تۈگەپتۇ قاپاقتا.

ساداقەت ئى (ئە) چىن كۆڭۈلدىن ئىپا-

دىلەنگەن سەممىيلىك، ۋاپادارلىق، سادىقلىق؛ ئىشىنىمەنكى، مېنىڭ سىزگە بولغان چەكسىز ساداقىتىم ھامان بىركۈنى قەلبىمىزگە مۇھەببەت ئۇرۇقىنى چاچماي قالمايدۇ. * بۇلۇلغا گۈل كېرەك پەرۋانغا نۇر، ئاۋۋالدىن بۇ خىسلەت ئۇلارغا مېراس. ئالەمچە ساداقەت، سۆيگۈ بار دىلدا، ۋەتىنىم بارلىقى بىر ئۆزۈڭگە خاس.

ساداقە تىسىز سۈپ. ساداقىتى يوق،

ساداقەتتىن يىراق، بىۋاپا؛ سىز بۇ ئىشنى خۇدايتائالانىڭ بۇيرۇقى دەيسىز، تازا ئاتا كۆرمىگەن ساداقە تىسىز، ۋاپاسىز كىشى ئوخشايسىز! بەس ئەمدى، سىزگە دەيدىغان كېيىم يوق!

ساداقە تىسىزلىك «ساداقە تىسىز» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى؛ ئۇنىڭ بۇ سۆزى ماڭا بىر خىل ساداقە تىسىزلىك ئالامىتى بولۇپ بىلىنگەندە. * ئىككى يىلدىن بۇيانقى ئۇنىڭ قىلغان ساداقە تىسىزلىكلىرى قاسىمنىڭ كۆز ئالدىدىن بىرمۇبىر ئۆتتى.

قالدۇ. دىئالېكتلىق ماتېرىيالىزم ماتېرىيالىستىك دۇنيا قاراشنى ئىلمىي نەتىجىلەرنى ئاساس قىلغان، ئەڭ ئۇزۇل-كېسىل بولغان پەلسەپە تەلىماتى سەۋەبىسىگە كۆتۈردى.

ساددا دىئالېكتىكا <پەلس> قەدىمكى زاماندىكى ئىپتىدائىي دىئالېكتىكا. ئۇ بارلىق شەيئىلەرنىڭ ھەرىكەت قىلىپ، ئۆزگىرىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىۋاسىتە كۆزىتىش ئاساسىدا بىلگەن، قارىمۇقارشى تەرەپلەرنىڭ بىرلىكى ۋە كۈرىشىنى پەرەز قىلغان. قەدىمكى دىئالېكتىكا سىنىپىي ۋە تارىخىي چەكلىمە تۈپەيلىدىن، يۈتكۈل دۇنيانىڭ مەنزىرىسىنى پەقەت بىۋاسىتە كۆزىتىش ئاساسىدىلا تەسۋىرلىيەلگەن، دۇنيانىڭ ھەرقايسى بۆلەكلىرىنىڭ باغلىنىشىنى كۆنكرېت چۈشەندۈرۈپ بېرەلمىگەن. شۇڭا كېيىن ئۇنىڭ ئورنىنى مېتافىزىكا ئىگىلىدى.

ساددا دىل قۇۋۋىتى - شۇمۇلۇقنى بىلمەيدىغان، كۆڭلى-كۆكىسى پاك: ئۇ شۇ زامان بۇ ساددا دىل قىزى ئۆزىنىڭ قارا نىيىتىنىڭ قۇربانى قىلىش خىيالىغا كەلدى.

ساددا رېئالىزم <پەلس> ← **ساددا چىنلىق نەزەرىيىسى**.

ساددا كۆڭۈل ← **ساددا دىل**.

ساددا ماتېرىيالىزم <پەلس> ماتېرىيالىزم. لىق پەلسەپىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى باسقۇچى. ئېنگېلس «تەبىئەت دىئالېكتىكىسى» دېگەن كىتابىدا «ساددا ماتېرىيالىزمىنىڭ ئالاھىدىلىكى مۇئەييەن جىسىملاردىن، بەزى ئالاھىدە نەرسىلەر. دىن چەكسىز كۆپ خىل تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ بىرلىكىنى تېپىشقا ئۇرۇنۇش. تىن ئىبارەت» دەپ كۆرسەتكەن. ئۇ

سوئالدىن كۆلۈپ كەتتۇق. * مانا ئەمدى كېسەل بولۇپ ياتقان تۇنجى كۈنىدىكى خىياللىرىم، بىرئامال قىلىپ كېتىش توغرىسىدىكى ئويلىرىم بالىلارچە ساددا ھېسسىياتتەك تۇيۇلماقتا. ② ئانچە پۇزۇر، ئالاھىدە ئەمەس، ئادەتتىكىدەك: ئۇنىڭ كىيىملىرى ناھايىتى ساددا ئىدى. // قىزنىڭ كارىۋىتىنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئولتۇرغان ساددا، لېكىن پاكىز ۋە رەتلىك كىيىنگەن، 30 ياشلاردىن ھالقىغان بىر ئايال مېنى قىزنىڭ خىزمەتدەشى دەپ قارىدىمۇ، ئىشقىلىپ، مېنى ناھايىتى قىزغىن قارشى ئالدى. ③ ئارتۇقچە تەكەللۇپ ياكى قۇۋۋىتىنى بىلمەيدىغان، ئاددىي، تۈز، كەمتەر: كاتىپ ساددا بوۋايىنىڭ گېپىدىن كۆلۈپ كۆلۈشكە قارىدى. // - ھاجى ئاكام تولىمۇ ئاجايىپ ئادەم ئىكەن. ئادەتتە ئۆمۈر بويى شەھەر يۈزىنى كۆرۈپ باقمىغان سەھرا كىشىسىگە، ھەتتا كىچىك بالغا ئوخشاش ئاق كۆڭۈل، ساددا كۆرۈنىدۇ.

ساددا چىنلىق نەزەرىيىسى <پەلس>

ھەربىر ئادەمدە ئەسلىدىن بار بولغان، ستىخىيلىك ماتېرىيالىزملىق دۇنيا قاراش. نورمال تەپەككۈر قىلالايدىغان ھەربىر كىشى بارلىق شەيئىلەرنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئېڭىغا باغلىق بولمىغان ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى سېزىدۇ. شۇڭلاشقا ساددا چىنلىق نەزەرىيىسى كۆپ ھاللاردا دۇنيا ماھىيەت جەھەتتىن ئالغاندا ماددا بولىدۇ دېگەننى نەزىرىيە جەھەتتىن بىلمەستىن، بەلكى ئۇنىڭغا ستىخىيلىك ھالدا ئىشىنىدۇ. ۋە ھالەنكى، ساددا چىنلىق نەزەرىيىسى تېخى ئىلمىي ماتېرىيالىزملىق دۇنيا قاراش ئەمەس. ستىخىيلىك ساددا ماتېرىيالىستلار ناھايىتى ئوڭايلا ئىدىيالىزم تەرىپىدىن قايىۇقۇپ

ئالىمنىڭ يەنە شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئەھۋالنى سادىر قىلغىنى ئۈچۈن سىنىپتىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەنلىكىنى ئېيتتى. **سادىغا** ئى. قۇربان، قۇربانلىق.

سادىغاڭ كېتەي قۇرباننىڭ بولاي، ئۆزىگەلەي: سادىغاڭ كېتەي پروفېسسور ئۆكۈم، ياردىمىڭنى مەندىن ئايمى، سەن بولساڭ مەن قېرىنىڭ قىلغان ئىشى نېمىگە دال بولالايتتى؟ * ئاسىم ئۇلارغا شۇئىرىلدى: - سادىغاڭ كېتەي، ئادىلجان ئەمدىلا ئارام ئېلىشقا ياتتى. ئۇتۇنۇپ قالاي، بىر ئاش پىشىم ئويغاتماي تۇرساڭلاركەن! - ئۇ غۇلچىنى كەڭ ئېچىپ ئۇلارنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلدى.

سادىق (ئە) ① سۈپ. چىن كۆڭۈلدىن بېرىلگەن، سەممىي، ساداقەتلىك: شۇڭا نىغمەت شەھەرگە يۆتكىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا بۇ سادىق چاكارىنىمۇ يۆتكەپ كېلىۋالغانىدى. * تىلەيمەن بىر ئۆمۈر سادىق ۋاپا ئەھلى نىگار بولسا، نىگارنى، قەلبى ئاپتاپتەك نۇرانە-بىغۇبار بولسا. ② ئەرلەر-نىڭ ئىسمى.

سادىق بولماق چىن كۆڭۈلدىن بېرىلمەك، سەممىيىتى ۋە ساداقىتى بىلەن ئىش كۆرمەك، مۇئامىلە قىلماق: مەن دوستۇم ئۈچۈن سادىق بولۇشقا قەسەمىياد قىلدىم. كېيىنچە مەن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشتىن ۋە جامالىنى كۆرۈپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىلىدىغان بولدۇم. * سۆيگۈگە سادىق بولۇپ بەتمەك ئۈچۈن يار ۋەسلىگە، كۆپ مۇشەققەتلەرنى پەرھاد چەكتى بىستۇن تاغدا.

سادىقلىق «سادىق» سۆزى ① نىڭ ئىسىم شەكلى: مەن ئەلگە سادىقلىق بىلەن ئىشلەپ، ئوقۇغۇچىلارغا پاك ۋەجدانم بىلەن ئىلىم-مەرىپەت ئۆگىتىپ كېلىۋاتقان ئادەم.

يەنە «ستىخىيىلىك ماتېرىيالزم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ساددىلاشتۇرماق «ساددىلاشماق» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ساددىلاشتۇرۇلماق «ساددىلاشتۇرماق» پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ساددىلاشماق پ. كىيىنىش، يۈرۈش-تۈرۈش، مۇئامىلە جەھەتتە ئاددىي-ساددا بولۇپ قالماق: ئامىنەم يېزىغا قەدەم باسقاندىن كېيىنلا، تەدرىجىي ساددىلىشىپ يېزىدىكى قىزلارغا سىڭىپلا كەتكەندى.

ساددىلىق «ساددا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بايز خالۋاپ ساددىلىق بىلەن ئۇنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىۋەردى، لېكىن قاسىم جىڭسا ھەدەپ لەيلىگۈلگە قارايتتى. * ئۇنىڭ چىرايىدىن ھارغىنلىق ۋە سەھرا ئاياللىرىغا خاس بىر خىل ساددىلىق چىقىپ تۇراتتى.

سادىر (ئە) ① سۈپ. يۈز بەرگەن، پەيدا بولغان: قانىسا دىل يازغىنىدىن بۇ دەۋردىن مەن خىجىل، يانىسا شېئىرىمدا ھېكمەت ئەيىبىم سادىر ئەمەس. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

سادىر بولماق يۈز بەرمەك، پەيدا بولماق: مېنىڭ قانداق كەمچىلىك-خاتالىقلىرىم بولسا، بۇ سىلەرنىڭ ئوتتۇراڭلاردا خىزمەت قىلىش جەريانىدا سادىر بولدى. * ئۇ: «ھەممە ئەيىب ئۆزۈمدە، مەن ئايىغى ئۈزۈلگەن مېھماندارچىلىق بىلەن بولۇپ كەتسەن بولسام، بۇ خىل ئەھۋالىمۇ سادىر بولمىغان بولاتتى-دە» دەپ ئويلىدى.

سادىر قىلماق پەيدا قىلماق، مەيدانغا كەلتۈرمەك: ئۆتكۈزمەك: ھېلىقى كىشىدىن ئەۋەتكەن خېتىڭنى تاپشۇرۇۋالدىم ۋە سېنىڭ سادىر قىلغان خاتالىقلىرىڭ ھەققىدە ئۇ كىشىدىن تولۇق ئاڭلىدىم. * تۈنۈگۈنلا تىل ئوقۇتقۇچىسىمۇ

سار ئى (پ) <زوتول> بىر خىل يىرتقۇچ قۇش. تۇمشۇقى قارا كۆك، ئۈستۈنكى تۇمشۇقى ئىلمەك، پۇتى كۈچلۈك، پەنجە-لىرىدە ئۆتكۈر تىرناقلىرى بار. قاننى چوڭ ۋە ئۇچۇشقا ماھىر كېلىدۇ. يىلان، چاشقان، چۈجە قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

سارا I ئى. ئاچ سېرىق تۈكلۈك ئات. سارا II (پ) ① سۈپ. ئەڭ ياخشى، تاللانغان، سەرخىل؛ سارا بۇغداي. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

ساراپان ئى (ر) خوتۇن-قىزلارنىڭ يەڭسىز كۆڭلىكى. يوپكىسى بىلەن كەنجىرى تۇتاشتۇرۇلغان ھالەتتە بولۇپ، ئادەتتە كوپتا ئۈستىگە كىيىلىدۇ.

ساراسىم (توغرىسى: ساراسىمە) ← ساراسىمە.

ساراسىمە ئى (پ) نېمە قىلىشنى بىلمەي ھودۇققان، تەمتىرىگەن، گاڭگىرىغان ھالەت: ئۇ يەنىلا ئادەتتىكى سىناق ۋە سىناق جەريانىدىكى مۇۋەپپەقىيەت بىلەن مۇۋەپپەقىيەتسىزلىك ئوتتۇرىسىدىكى نورمال ئىشنىڭ بۇ قەدەر داغدۇغا ۋە ساراسىمە پەيدا قىلىۋېتىشىدىن ئەجەبلىنىۋاتقانلىقىنى ئېيتىشتىن تارتىنمايتتى. * ئىستېكامغا يېقىنلاپ، قول بومبىلار تاشلاندى. دۈشمەنلەرنىڭ ئىچىدە ساراسىمە باشلاندى.

ساراسىمە بولماق نېمە قىلىشنى بىلمەي ھودۇققۇپ قالماق، تەمتىرىمەك، گاڭگىرىماق: بەزىلەر ھەر تەرەپتىن باستۇرۇپ كەلگەچكە، خەۋەرسىز تۇرغان دېۋىلەر ساراسىمە بولۇپ تەڭ كېلەلمىدى. ساراسىمىگە چۈشمەك نېمە قىلىشنى بىلمەي تەمتىرەپ كەتمەك، ھودۇققۇپ كەتمەك، گاڭگىراپ قالماق: ئەكبەر

قايتا خىتاب قىلىپ بولۇپلا، دەرھال مەنسۇرنىڭ ئادەملىرى ئالدىغا شىردەك ئېتىلدى، ئۇلار گويا ئاسماندىن بالا-قازا كەلگەندەك سارا-سىمىگە چۈشۈپ، ئۆزلىرىنى ھەر تەرەپكە ئاتتى. * ئالماس ئىككى تەرىپىدىكى سارا-سىمىگە چۈشكەن چېرىكلەرنى سۈرۈپ توقاي قىلىپ، سەپنىڭ ئاخىرىغا يەتتى.

ساراسىمىگە سالماق كىشىنى ھودۇقتۇر-ماق، تەمتىرەتمەك، گاڭگىراتماق، ئەنسى-رەتمەك: ئۇ ئىناق، خاتىرجەم، بەختلىك ئائىلىسىنى ساراسىمىگە سالغان ھېلىقى مەخلۇق-نى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە غەزەپتىن چىشلىرى كاراسلاپ كەتتى. * ئەمدى موماينى سارا-سىمىگە سالغان تۆشۈكۈمۇ ئېتىلىپ بولغانىدى. ساراسىمىچىلىك ئى. ساراسىمىگە چۈشكەن ھالەت: مەردان بايىقى ساراسىمىچىلىكتە ئۇنىڭغا سەپسالماپتۇ.

ساراسىمىلىك ① سۈپ. كىشىنى ساراسىمىگە سالدىغان، ساراسىمە پەيدا قىلىدىغان: مەن ئاشۇنداق ساراسىمىلىك خىياللار ئىچىدە ئۆزۈمنى قويدىغان جاي تاپالماي قالدىم. * باتۇرجان ئۇ يەردە ئىدارە باشلىقىنىڭ ئوغلى بولۇشقا مۇناسىپ ھالدا كۆكسىنى كېرىپ گىدىيىپ تۇراتتى، چىرايىدا قىلچىمۇ ساراسىمىلىك ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى. ② ئى. ساراسىمە ئىچىدىكى ھالەت، ساراسىمە: شەمەر ئورنىدىن تۇردى، ئەمدى ئۇ ئۆزىنى بايىقى ساراسىمىلىكتىن قۇتۇلۇپ، بىردىنلا يەڭگىللەپ قالغاندەك ئازادە ھېس قىلدى. * تۇيۇقسىز قارا بوران چىقىپ ئوچۇق - سۈزۈك ھاۋانى چاڭ-توزان بىلەن بۇلغىغاندەك، جۈمە نامىزىدا خۇداغا سېغىنىپ ياخشى ئارزۇلار بىلەن كۆڭلى يورۇپ تۇرغان شەھەر ئاھالىسى ساراسىمىلىككە چۆمدى. ئۇلار سادىرنى ئۆز ئوغلىدەك ياخشى كۆرەتتى.

كۈنلارنى يەنىلا بۇرۇنقىدەك سۆيۈپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن، ئۇ غەزەزلىك ھالدا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى چەتكە ئالدىغان بولۇۋالدى. ھېسسىياتىمۇ ساراڭ قېتىشراق بولۇپ قالدى.

ساراڭ قىلماق ئەقلىدىن ئازدۇرماق، ساراڭ، مەجنۇن ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ بىرى دەپدى؛ «ئاتا دەردى ساراڭ قىلدى»، بىرى دەپدى؛ «قىزنىڭ ئىشقى ۋەيران قىلدى». * جۇدالىقتىن دەرد چەككەن، ۋاپادارمى ياخشى قال. ئەقلىنى ساراڭ قىلغان، ئوماق يارىم ياخشى قال.

ساراڭ كۆڭۈل تۇتۇرۇقسىز، بىمەنە خىياللارغا بېرىلگەن، كۆرگەنلا كىشىگە مەپتۇن بولىدىغان كۆڭۈل؛ بۇ ساراڭ كۆڭلۈم ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدىمىكەن؟! * - نېمە كۆڭۈل ئىكەن ئۇ؟ - دەپدى جامى خاپا بولۇپ، - يۈل تاپىغان ئادەمگە چۈشىدەن. غان قانداق ساراڭ كۆڭۈل ئىكەن؟

ساراڭلىق ① «ساراڭ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ دېھقاننى دارغا ئاسار چاغدا چاپارمەن پادىشاھقا؛ - پادىشاھى ئالەم! بۇ بىر ساراڭ، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ئەرزىمەيدۇ، - دەپ ئۇنىڭ ساراڭلىقىغا دەلىل قىلىپ دېھقاننىڭ ئۆزىدىن سورىغانلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ② ساراڭ كىشىلەردە بولىدىغان قىلىق، ھەرىكەت؛ بالىلارنىڭ ئىزدەپرىكىنى ئالالمىغان ئاتا-ئانىلار گويا قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ساراڭلىق يېپىشقاندەك مەھەللىمۇمەھەللە سۈرۈشتە قىلىپ، ئاخىرى ساقچى ھەتتا خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئالدىغا بېرىشتى. * يىگىتلىك ۋاقتىدا ئادەمدە بىر خىل ساراڭلىق بولىدۇ. * بۇ كىمدۇر؟ يېقىنلاپ كەلگەندە مودەن كۆردىكى، ئەقلىدىن ئازغان غېنىنى! تۇتۇپتۇ شۇنىمۇ زالىم چىرىكلەر، ساراڭلىقى ئۇلارغا زادى نېمە ئىدى! **ساراڭلىق قىلماق** ساراڭ كىشىلەرگە

ساراڭ سۆپ. ئەقلىدىن ئازغان، كاللىسى نورمال ئىشلىمەيدىغان؛ مەجنۇن؛ ساراڭ خوتۇن. ساراڭ بالا. * - ئۇنداقتا تۈرمىگە بارغىن دېمەكچىمۇ سىز، - دەپدى ئۇ ئالىپ، - نەق مەيداندا تۇتۇۋالالمىغاندىن. كىن، ئۆزۈمنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگىلى ساراڭمۇ مەن. * ناخشىنى تولا ئېيتسام، خەق مېنى «ساراڭ» دەيدۇ. مېھرىبان ئانام بولسا، «بىچارە بالام» دەيدۇ. // ئۇلار موڭغۇل يىگىتىنى زىنداندىكى ۋاقتىدا سۆزلىمەسلىكى ۋە سوئال-سوراقلارغا جاۋاب بەرمەسلىكىگە قاراپ ساراڭغا چىقارغاندىن باشقا، بەزىدە ئۇنى خەنزۇچە ياكى ئۇيغۇرچە بىلمەسلىكىدىنمۇ جىم تۇرۇۋېلىۋاتقان بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ ۋە ئۇنىڭ مىللىتىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلمىدى.

ساراڭ بولماق ئەقلىدىن ئازماق، كاللىسى نورمال ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالماق؛ - پاتىمە، يۈرۈڭ بىز باشقا ياققا كېتەيلى، - دەپدى نىغمەت قىزنىڭ قولىدىن تارتىپ، - بۇ قىز ساراڭ بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ. * ئەپەندىنىڭ ئايالى؛ - ساراڭ بولىدىمۇ، ئەپەندىم؟ باغلاقلىق ئوغلاقنى نېمىشقا ئۇرسىز؟ - دەپتۇ. * كۆڭلۈم چۈشتى كۆڭلۈڭگە، كىردىم سېنىڭ كەينىڭگە. ساق بېشىم ساراڭ بولدى، يارىم سېنىڭ دەردىڭدە.

ساراڭ تاپماق ساراڭغا چىقارماق، ئەخەق قىلماق؛ - ئادەمنى ساراڭ تاپقان سېنىڭ ساقلىغىنى يۇلسام، شەرت ئادا بولۇۋېرىدۇ، - دەپدى غۇلام ۋە پالچىنىڭ ساقلىغا ئېسىلدى.

ساراڭ دوغ قېتىق، قىيام، مۇز ۋە سۇنىڭ ئارىلاشمىسى.

ساراڭ قېتىش بەزىدە ساراڭلىقىمۇ قىلىدىغان، بىرتاز ساراڭلىقىمۇ بار؛ ئازاد

ئوخشاش گەپ-سۆز، ھەرىكەتلەردە بولماق؛ ھويلىغا قاپاق تېرىپ، قاپاق باراڭلىق قىلىدىلا. يار ئۈستىگە يار تۇتۇپ، ئەجەب ساراڭلىق قىلىدىلا.

ساراي ئى (پ) ① خان، پادىشاھ ۋە

ئۇلارنىڭ ۋەزىر-ۋۇزراڭلىرى، ئائىلە-جەمە-تى تۇرغان ھەمدە تۈرلۈك مەقسەتلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ھەر خىل خانىلار، زاللار ۋە ھويلىلاردىن تەشكىل تاپقان ھەشەمەتلىك جاي، ئۆي؛ ئوردا؛ يازلىق ساراي. قىشلىق ساراي. * جەپەر بىلەن مەسرۇر ساندۇقنى كۆتۈرۈپ، خەلىپە بىلەن سارايدا قايتىپتۇ. * ئوغلان باتۇر دىۋىلەر پادىشاھنىڭ سارىيىغا كىرگۈچە ئون نەچچە ئەجدىھاغا يۇلۇقۇپ، ئۇلارنى قىرىپ تاشلاپتۇ، قارىسا، ساراينىڭ ئىچىدە كۆز يەتكۈسىز چوڭ بىر دەريا ئېقىپ تۇرغۇدەك. ② ئىجتىمائىي مەقسەتلەر ئۈچۈن سېلىنىدىغان ۋە جاھازلانغان ياكى تەنتەربىيە ۋە ياكى ھەر خىل مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى، سودا ئىشلىرى بولۇپ تۇرىدىغان جاي، زال، بىنا؛ خەلق سارىيى. مەدەنىيەت سارىيى. ئوردىنىڭ رەسمىيەت سارىيى، * ساراي سالاپەتلىك ياسالغان، تام-تۈۋرۈكلەرگە مىللىي نەقىشلەر ئويۇلغان ۋە ھەر خىل سۈرەتلەر سىزىلغان. * مەسچىت ئىچكىرى-تاشقىرى بولۇپ ئىككىگە بۆلۈنگەن، ھازىر قىش پەسلى بولغانلىقتىن، ناماز ئىچكى قىسمىدا - چوڭ تۈۋرۈكلۈك ئىسسىق سارايدا ئوقۇلاتتى. ③ يولۇچى ۋە سودا-گەرلەر قوندىغان ھەمدە مېھمانخانىسى، ھويلىسى ۋە ئېغىلى بولغان مېھمانخانا، دەڭ: بىركۈنى ئەپەندىم بازارغا كىرىپ ئاغىنىسى بىلەن بىر سارايدا قونۇپ قېلىپتۇ. * مۇتىللاقارىي بۇ چوڭ شەھەرنىڭ كۆچمىلىرىنى

ئايلىنىپۇ بولالماي ۋە ھەزرەتنىڭ سەيلىسى دېگەننىمۇ چۈشىنەلمەي، ئۆزى چۈشكەن ساراي ئالدىدا بازارغا قاراپ تاماشا قىلىپ ئولتۇردى. ④ مەخسۇس مېھمانلار ئۈچۈن سېلىنغان ياكى تەييارلانغان چوڭراق ئۆي، مېھمانخانا؛ ئۇ سائەت سەككىزلەردە ئورنىدىن تۇردى. چوڭ سارايلىرى بار بۇ قورۇدا يالغۇز ئۆزىلا قالغىنىنى شۇ چاغدىلا بىلدى. * يىگىتلەر بولسا، سالىنىڭ ئايرىم ياسىغان سارىيىنى ئىگىلىگەندى. ⑤ ئامبار، ئىسكلات؛ سوغۇق ساراي. ياڭاق سارىيى. * تۇڭچى ئۇنى «تۇرپان ناھىيىلىك يەم-خە-شەك پونكىتى» دەپ تاختا ئېسىلغان بىر سارايدا باشلاپ باردى. * ياشلىقنىڭ چىرىشى ئۈمىد-غايىدۇر، غايىسىز ياش گويا دەرەختۈر قاقشال. كۆڭۈل ھۈر ياشلىقنىڭ گۈل سارىيىدۇر، پاتىماس تار كۆڭۈلگە بەخت ئىستىقبال.

سارايلىق سۈپ. سارىيى بار، سارايدا

ئىگە: يوقالسۇن بۇ تەڭسىزلىك، زۇلۇم-كۈلپەت، بىز ئۈچۈن ئاش-نان كېرەك، ئەرك كېرەك! يوقالسۇن ئاق سارايلىق خوجايىنلار! بىزگە چىن ھوقۇق كېرەك، بەخت كېرەك!

سارايۋەن ئى (پ) يولۇچىلار ۋە سودىگەر،

تىجارەتچىلەر چۈشىدىغان ساراينىڭ ئىگىسى: سەپەرگە چىققان بىر مۇساپىر سودىگەر شەھەر سارايلىرىدىن بىرىدە قونۇپتۇ. سارايۋەن ئۇنىڭغا بىر توخۇ ۋە ئىككى توخۇم پىشۇرۇپ بېرىپتۇ. * بۇلار ئەھۋال سورىشىپ، بىرمۇنچە مۇڭداشقاندىن كېيىن، مۇتىللاقارىي چۈشكەن قۇم دەرۋازىسى سىرتىدىكى سارايدا كەلدى، ئاتنى سارايۋەنگە تاپشۇرۇپ قويۇپ، غۇلامنىڭ تۆپىگە باردى.

سارايۋەنلىك ئى. ياتاق ئۈسكۈنىلىرى ۋە

مۇلازىمەت خاراكتېرىدىكى ئەمگەك بىلەن مەخسۇس يولۇچىلارغا خىزمەت قىلىدىغان

كەسىپ.

سارت ئى. كونا ① كۆچمە نلىكتىن ئولتۇراقلاش-
قان تۇرمۇشقا ئۆتكەن تۈرك قەبىلىلىرىنىڭ
نامى. ② سودىگەر، تىجارەتچى.

سارچا ئى (ر>فران) توقۇلۇشى نىسبەتەن
زىچ بولغان، ئارقاق ۋە ئۇرۇشى قىيىق
توقۇلغان يۇڭ رەخت؛ ئەمگەك بىلەن بۆسۈپ
چىقىپ بولغاندا باي، دېھقان ئاكام سارچا
كەيسە بەك ياراشقاي.

سارچان ئى (ر) ئۈچ گەزگە تەڭ ئۇزۇنلۇق
ئۆلچىمى ۋە مۇشۇنداق مىقداردىكى
ئۇزۇنلۇق ئۆلچەش ئەسۋابى؛ يەرگە
سارچان سالماق. * تۇرپ شۇجى ئۆتكەن
ئايدا ئىككى دادۇيدە ئۆزى باش بولۇپ،
قولغا سارچاننى ئېلىپ ئۇزۇقلۇق ئېتىزى دېگەن
نام بىلەن كوللېكتىپنىڭ يەرلىرىنى دېھقانلارغا
بۆلۈپ بەرگەندى.

سارچە ئى <بوت> غولقات ئائىلىسىدىكى
كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك.
ئوتلاقلاردا ئۆسىدۇ. يىلتىزسىمان غولى
ئۇزۇن بولۇپ، يەر ئاستىدا توغرىسىغا
ئۆسىدۇ. يوپۇرمتى مۇرەككەپ يوپۇرماق،
پەيسىمان يېرىلىدۇ، ئاستىدا كۆپىيىش
ئورگىنى بولىدۇ. سېپورلىق كۆپىيىدۇ.
يۇمران يوپۇرمتىنى ئىستېمال قىلغىلى،
يىلتىزسىمان غولىدىن كراخمال ئىشلىگىلى
بولىدۇ. ئادەتتە پۈتۈن تېنى دورىغا
ئىشلىتىلىدۇ، ئىسسىقنى قايىتۇرۇش، سۈيدۈك
راۋان قىلىش روللىرىغا ئىگە.

سارسازان ئى <بوت> ← شاپ.
سارسىلماق پ. دىئال. خارلانماق، سەرسان
بولماق.

سارسىماق پ. دىئال. ۋارقىراپ دۆشكەل-
مەك، سىلكىلىمەك؛ ۋارقىراپ ئازار
بەرمەك.

سارغايماق «سارغايماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەڭزى قىزىل
ئايالىنى كۈنچىلىك سارغايىتى، ساغلام، تىمەن
ئايالىنى يەنە شۇ كۈنچىلىك ھالىدىن كەتكۈز-
دى. * كېچە ۋە كۈندۈز قان يىغلىغىنىم،
سېنى كۆرەلمەي جان قىيىنىغىنىم، يىغلىغان
بىلەن ساقايماس بېشىم، سارغايىتما مېنى
ئاقسۇن بېشىم.

سارغايىدى ئى <تەن> ئۇيغۇرلارنىڭ

ئەنئەنىۋى ئويۇنلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا
ئون مېتر ئېگىزلىكتىكى خادىغا بىر دانە
چاقپەلەك ئايلىنىدىغان قىلىپ ئورنىتىلىدۇ.
چاقپەلەك گىرۋەكلىرىدىن مەلۇم ئارىلىق
قالدۇرۇلۇپ ئىككى ياكى ئۈچتىن ئارتۇق
ئىلەڭگۈچ بېكىتىلىدۇ، ئويۇن جەريانىدا
ئىلەڭگۈچكە ئادەم ئولتۇرىدۇ. چاقپەلەكنى
پىرقىرىتىدىغان توغرا ياغاچنى بىر ياكى
بىرقانچە ئادەم ئايلىنىدۇرىدۇ. چاقپەلەك-
نىڭ پەيدىنپەي ئايلىنىشىغا ئەگىشىپ
ئادەممۇ تەڭ ئېگىزگە كۆتۈرۈلىدۇ؛
ھەممىسىنىڭ دېگۈدەك چىرايلىرى ساپىرىق
بولۇپ كەتكەن. بەزىلىرىنى بولسا دوستلىرى
قولتۇقلاپ چەتكە ئېلىپ كېتەتى. ئاشۇنداق بولسا
نى بولسا دوستلىرى قولتۇقلاپ چەتكە ئېلىپ
كېتەتى. ئاشۇنداق بولۇشىغا قارىسا،
ئادەملەر ئولتۇرغان سارغايىدى يەنە ئايلىناتتى.

سارغايماق پ ① سېرىق تۇس ئالماق،

رەڭگى سېرىقلاشماق؛ بىر تەرەپتە چىرايى
تېخىمۇ سارغىيىپ كەتكەن مامۇت زۇڭزىيىپ
ئولتۇرۇپ ھەدەپ يۆتلىۋاتاتتى. * تالدا
سارغايغان ئۇزۇمنىڭ ھەسەل ئوخشاش سۈيى
بار. مەن يېتىم بىچارىنىڭ سەندىن ئۆزگە
كىمى بار؟! ② كۆچمە. قاتتىق دەرد ۋە
ئازاب چەكمەك؛ يار مېنى يار ئەتىگەنگە
يارسىز قالدىمۇ مەن، ئۆرۈلۈپ بىر باقىمىغانغا

سارغىيىپ قالدىمۇ مەن. * ئىشى ئوتۇڭدا سارغىيىپ، تۇرغا ھالىم قالدى. سېغىندۇردۇڭ مېنى شۇنچە، چىنارغا ھالىم قالدى. ③ كۆچمە. موھتاجلىقتىن باشقىلارغا يېلىنماق؛ قوش، ئات-ھارۋا، ھەتتا ئۇرۇقلۇققا بىر خۇ بۇغداي ئۈچۈن باشقىلارغا سارغىيدىغان بولۇپ قالدىم. * ئاتام بىلمەس، ئانام بىلمەس مېنىڭ ھالىمنى. ئىگەم ئاللا ئۆزى بىلۈر سارغايغىنىنى. **سارغۇچ** سۈپ. سېرىققا مايىل، سېرىققا يېقىن رەڭدىكى؛ باغلاردىكى مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن شەھەر كوچىلىرىنىڭ ئىككى ياقىسىدىكى تاللارنىڭ تۆكۈلگەن سارغۇچ يوپۇرماقلىرى كىشىلەرنىڭ ئايغىدا ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى.

سارغىيىشماق «سارغايماق» يېلىنىش ئۆملۈك دەرىجىسى.

سارقىت ئى. توي ۋە زىياپەتتىن ئالغىچ كەلگەن تاماق، يېمەكلىك، زەللە؛ قىز يۆتكەندە يولغا مەلۇم ئارىلىق تاشلاپ كۆلخان يېقىلىدۇ ۋە مەھەللىگە كىرگەندە شۇ مەھەللىنىڭ ياشلىرى توي توسىدۇ، توي سارقىتلىرىنى ئۇلارغا تەقدىم قىلغاندىن كېيىنلا يول بېرىدۇ. **سارقىتقۇزماق** «سارقىماق» يېلىنىش قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سارقىتماق ① «سارقىماق» يېلىنىش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي، نادەم ساماننى يۇيۇپ ئەكىردى ۋە ئۇنى تامغا تىكلەپ سارقىتىپ قويدى. ② سىرغىتىپ قويماق؛ چەينەكتىن چاينى سارقىتىپ قويماق. **سارقىتىشماق** «سارقىتماق» يېلىنىش ئۆملۈك دەرىجىسى؛ تورۇسنىڭ ھەممە يېرىدىن دېگۈدەك يامغۇر تامچىلىرى سارقىشىپ تۇراتتى. **سارقىتىلماق** «سارقىتماق» يېلىنىش مەجھۇل دەرىجىسى؛ قايناپ يېرىم قالغان دورا قۇم چۆگۈندىن بىر پىيالگە سارقىتىلدى.

سارقىشماق «سارقىماق» يېلىنىش ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ھاراق ئۆيدىن تېپىلدى، ئالدىنقى ئاشامدىن ئاشقان بىرنەچچە بوتۇلكىنى سارقىتىشۋىدى، 200 گرامچە ھاراق چىقتى.

سارقىما سۈپ. تامچىلاپ سارقىيدىغان؛ توختىماي سارقىپ تۇرىدىغان؛ تەشىمىدىكى سۇ توختىتىلغان بولۇپ، سارقىما لاي سۇ ئازراق سىرغىپ تۇراتتى.

سارقىماق پ ① سىرغىپ چۈشمەك؛ بەزىدە ئاچچىق تەر تامچىلىرى پېشانەمدىن سارقىپ چۈشۈپ كۆزۈمگىمۇ كىرىپ كېتەتتى. * تونۇرغا ياققان گۆش گىردىلەردىن ئىككىسى سارقىپ كەتتى. * يۈزلىرىدىن تەرى چىپ-چىپ ئاقاتتى ئۇنىڭ، مەڭزى بويلاپ كۆز ياشلىرى سارقىتتى ئۇنىڭ. ② نۇر چاقىنىتىپ كۆچمەك، يۆتكەلمەك؛ تۈندە كەڭ ئاسماندا مەغرۇر سارقىغان يۇلتۇز كەبى، «لاپ» قىلىپ ئۆچسەمۇ سەندە، بىر يورۇپ چاقناپ ئۆتەي. ③ كۆچمە. مەلۇم بىر تەرەپكە مايىل بولماق، قىيسايماق؛ - مەن ھازىرچە قىياس قىلىماسلىقنى تەكلىپ قىلىمەن. قىياس قىلغاندا، تەكشۈرۈش ھەرقانچە توغرا يول بىلەن باردى دېگەندىمۇ، قىياس تەرەپكەرەك سارقىپ كېتىپ قالىدۇ، - دېدى رەببىھانەم مۇلاھىزە بىلەن.

سارقىندى ئى ① سارقىپ چۈشكەن ئەڭ ئاخىرقى قىسمى، قالدۇقى؛ ئۇ قارلىق تاغ ئۈستىدە دۆۋىلىشىپ ياتقان قار سۈيىنىڭ سارقىندىسى بولسا ئەجەب ئەمەس. * مانا بۈگۈن ساڭا بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن، ئاشخامقى ياشلارنىڭ سارقىندىسى تېخىچىلا كۆزلىرىمدىن تۆكۈلمەكتە. ② كۆچمە. قالدۇق؛ بارلىق ئەبجىچى چىققان نەزەردىن چۈشكەن كونا نەرسىلەرنى، كونىلىقنىڭ سارقىندىلىرىنى

ساز I ئى (پ) ① ئۇيغۇر مىللىي چالغۇ ئەسۋابلىرى يەنى دۇتار، تەمبۇر، ساتار، راۋاب قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى؛ ئۇنىڭغا ئۆيلنىشنى ئارزۇ قىلىپ يۈرگەن يىگىتلەر ئاخشاملىرى ئىشك ئالدىدىن ناخشا ئېيتىپ، ساز چېلىپ ئۆتەتتى. * گۈزەل قەشقەر جاراڭلاتتىڭ مۇقامغا زەپۇ سازىڭنى، كۆڭۈل يايىپ شۇ ئان ئىچتىم ئېلىپ گۈلكۈن شارابىڭنى. ② مۇزىكا، غەزەلخانلارنىڭ ساداسى، كۈيى: بىرىنچى مەھبۇس: - ئۇ راۋاب چېلىشتا پۈتۈن قەشقەردە داڭ چىقارغان يىگىت، ئۇنىڭ « تاشۋاي » دېگەن سازىنى ئاڭلىغان بولمىدىڭ؟ - دېدى. * قارىلغاج كەبى ئوينىدىم ئۇسسۇل بايرام شەنىگە، شان-زەپەرلەر سازلىرى سالىدى يەرنى لەرزىگە.

ساز II سۈپ (پ) ① ياخشى، ساق، جايدا: ئاز بولسۇن ساز بولسۇن (ماقال). * ئىش قورالنىڭ ساز بولسا، مۇشەققەتنىڭ ئاز بولار (ماقال). * شۇنچە ئىشچان قوللارنىڭ شاراپتىدىن، ھەر يىلى مول ھوسۇل، تۇرمۇش شۇنچە ساز. * قىزىل گۈلۈم ئوتۇڭدا، تارتقان دەردىم ئازمىكىن؟ باغرىمنى يېرىپ باققىن يارىمىكىن، سازمىكىن؟ // ئۆتتى كۈنلەر ياز كەلدى، كەلگەندىمۇ ساز كەلدى. بەختاخۇنغا بۇ يازدا، بىرمۇ خامان ئاز كەلدى. ② يېقىملىق، مۇڭلۇق؛ جاراڭلىق: ئۇ نەپىس ۋە ساز ئاۋازى بىلەن پاتھە ئوقۇغاندىن كېيىن، چوڭ چىنىدىكى شورپىنى ئوتلاپ قويدى. * خەت ساۋادىم چىققاندا، تېپۋالدىم دوست، ئۇستاز. بىلىمى كۆپ ئۇنىڭكى، كېيى ئېنىق، شېرىن ساز. ③ تەڭكەش قىلىنغان، سازلانغان: دۇتار ئىككى تارلىق ساز بولۇپ ئۆگىنىشكە ئەپلىك، ئامما ئارىسىدا ئومۇملاشقان ساز. بۇنى ساز قىلىش ئۇسۇلى ئاددىي بولۇپ

تەڭرىنىڭ دەركاھىغا يوللاپ، ئىنسانىيەتنىڭ بەختىيار ئەتىسى ئۈچۈن ھارماي-تالماي كۈرەش قىلىشىمىز لازىم. * بىر تەرەپتىن كونا مەنەسەپ-دارلار ھاكىمىيەتنى تارتىۋالدى، كونا دەۋردىن سارقىندى بولۇپ قالغان قېرىلارمۇ دەردكە چىدىماي قامچىسىغا تۈكۈرۈشكە ھازىرلاندى. // ئاقسۇ زاپاس پولكى بۇنىڭدىن ئىلگىرىرەك بايغا يۆتكىلىپ، بار-يوقى 150 - 160 چە سارقىندى ئەسكەر بىلەن شۇ جايدا كىچىك كارىزىون قىسىم بولۇپ تۇراتتى.

سارکوما ئى (ر) <گىرىك> <تېب> ئۇستىخان، لىمغا توقۇلمىسى ۋە قان ئىشلىگۈچى توقۇلما قاتارلىقلاردا پەيدا بولىدىغان بىر خىل يامان سۈپەتلىك ئۆسە.

سارگاس ئى (ر) <لات> <بوت> قوڭۇر يۈسۈنلەرنىڭ بىر ئۇرۇقىدىشى. ئۆسۈملۈك تېنى ناھايىتى يۇمشاق، غولى ئۈچ قىرلىق، يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكىلدە كېلىدۇ. كۆپىنچە دېڭىزنىڭ قىرغاققا يېقىن جايلىرىدا ئۆسىدۇ. ئۇنى يەم-خەشەك قىلىشقا ياكى ئۇنىڭدىن قوڭۇر يۈسۈن يېلىمى ئېلىشقا ۋە يېشىل ئوغۇت ئىشلەشكە بولىدۇ. **سارۇچكا** ئى (ر) كىيىمنىڭ سۈپەتلىك ۋە كۆركەم كۆرۈنۈشى ئۈچۈن، مۈرە ۋە كۆركەك قىسىمىدىكى ئەستەر بىلەن تاش ئىچىگە ئېلىنىدىغان، مەخسۇس توقۇلغان بىر خىل رەخت.

سارۋا ئى. غۇنان تاي: زېدە كۆركەكلەر تاپاتتى غەمخور غىچىرىلغاندا « يارىبار » ھارۋا. ئېغىر يۈكلەرنى تارتىشقا مەجبۇر، بولمىسا ھەمراھ، بىرغىنا سارۋا.

سارۋان ئى (پ) كارۋان بېشى: مەن كەلدىم كارۋان بولۇپ، كارۋانغا سارۋان بولۇپ. كارۋان شۇندا قالۇر، مەن كەلدىم ھەيران بولۇپ.

ئوخشايدىغان، سازاڭ شەكىللىك: سازاڭسىمان مەدەدە. سازاڭسىمان ئۆسۈكچە. سازاڭسىمان مەدەدە <زوتول> بىر خىل پارازىت قۇرت. يېتىلگەنلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 12 - 24 سانتىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. ئەركىكى چوڭراق بولۇپ، سازاڭغا ئوخشايدۇ، رەڭگى ئاق ياكى ئاچ سېرىق، ئالدىنقى ئۇچىدا ئېغىزى بولىدۇ. ئادەتتە ئادەملەرنىڭ ئۇچەي دىۋارىغا چاپلىنىۋالىدۇ. ئادەملەردىن باشقا يەنە ئىت، مۈشۈك، چوشقا قاتارلىق ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ تېنىدىمۇ بولىدۇ. تۇخۇمى گەندە ئارقىلىق سىرتقا چىقىپ، سەي-كۆكتات ۋە ئىچىدىغان سۇغا ئارىلىنىۋالىدۇ. ئادەم ئۇنى يۇتۇپ، سالسا، ئۇچەي ئىچىدە لېچىنكىغا ئايلىنىپ، ئاندىن يېتىلىدۇ ۋە ئادەم بەدىنىدىكى ئوزۇقلۇق ماددىلارنى شۈمۈرۈپلا قالماي، يەنە زەھەر چىقىرىپ، ئادەمنى روھى چۈشكۈنلىشىش، ئوزۇقلىنىش ناچارلىشىش، رەڭگى سارغىيىش، قورساق ئاغرىش ھەمدە ئۇچەي توسۇلۇپ قېلىش، سازاڭ-سىمان ئۆسۈكچە ياللۇغى، ئۇچەي تېشىلىش قاتارلىق كېسەللىكلەرگە گىرىپتار قىلىدۇ. جىگەر، ئۆت يوللىرىغا كىرىۋالسا، باشقا كېسەللەرنىمۇ پەيدا قىلىدۇ.

سازاڭسىمان ئۆسۈكچە <ئانات> سوقۇر ئۇچەينىڭ تۆۋەنكى ئۇچىدىكى شەكلى سازاڭغا ئوخشايدىغان ئۆسۈكچە. ئۇزۇنلۇقى ئادەتتە 7 - 9 سانتىمېتر، ئايرىملىرىنىڭ 20 سانتىمېتر ئەتراپىدا بولىدۇ. ئىچى تار ۋە خالىغا ئوخشايدۇ. كېسەل مىكروبلرى بۇنىڭ ئىچىدە ئاسانلا كۆپىيىپ، ياللۇغلىنىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. سازاڭسىمان ئۆسۈكچە ياللۇغى <تېب>

ئۈچ خىل ساز قىلىنىدۇ. * ساز ئىدى راۋابىم ئۇ بىلەن، ياز ئىدى ھاياتىم ئۇ بىلەن. ياشارغان باھارىم ئۇ بىلەن، مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

ساز قىلماق بىر مۇزىكىنىڭ ياكى بىرقانچە مۇزىكىنىڭ سىم تارلىرىنى ئۆزئارا ماسلاشتۇرماق، تەڭشەشكە: ئاندىن سازەندىلەر دۇتار، تەمبۈر، داپ، راۋاب، نەيلىرىنى ئاھاڭدار، شوخ مۇقام مەشرەپلىرىگە ساز قىلدى.

ساز III نى. قومۇش، يېكەن قاتارلىقلار ئۆسكەن زەپكەش يەر: تازىنى ئەر بولمايدۇ دېمە، سازنى يەر بولمايدۇ دېمە (ماقال). * ۋەتىنىم گۈزەلدۇر، مەيلى قۇملۇق، ساز، ھاۋاسى يېقىملىق ھۆسنى ئەجەب ساز. مۇزىكانت ئەمەسمەن شۇندىمۇ يەنە، بىر ئۆمۈر كۈيلەيمەن ئۇنى چېلىپ ساز.

سازا ئى (پ) تىلەش، تىلەم.

سازا قىلماق باشقىلاردىن ھەقسىز بىرنەرسە تەلەپ قىلماق، تىلىمەك: ئۇلار تەكەللۇپ تالىشىدا تۇرغاندا ئېگىز بويۇق، جەندە چاپانلىق بىر كىشى كېلىپ سازا قىلدى. لېتىپجان قويۇن يانچۇقىدىن بىر تۇتام يۇلىنى ئالدى-دە، ئارىسىدىن ئىلغاپ يېڭى بىر تىيىزنى دىۋانغا بەردى. * بىر كىشى كوچىدا كېتىۋاتسا بىر قەلەندەر قولىنى ئۇزىتىپ سازا قىلىپتۇ.

سازاڭ نى ① <زوتول> بوغۇم تەنلىك ھايۋان. تېنى يۇمشاق، يۇمىلاق ۋە ئۇزۇن كېلىدۇ. بوغۇملىرىدا قىلچىقلىرى بولىدۇ، تۇپراق ئاستىدا ياشايدۇ، تۇپراقنى يۇمشىتىش رولىغا ئىگە، گەندىسى تۇپراق-نىڭ ئۈنۈمىنى ئاشۇرىدۇ، ئادەتتە پايدىر-لىق قۇرت ھېسابلىنىدۇ. ② گۆشنىڭ ئورۇق، ئەت تۇتمىغان يېرى.

سازاڭسىمان سۈپ. شەكلى سازاڭغا

«جەڭگۈر قورالىم، ئۆتكەندە ئۆز ئىگەڭنى يەرگە قاراتىدىنك، بەلكى ليەن ئالدىدا ماختاشقا سازاۋەر قىلدىڭ» دەپ ئويلىدى. سازايى ئى (پ) ① ئىبىرەت ئۈچۈن خەلق-ئالەمگە كۆرسىتىش، ئاشكارىلاش، كوچا ئايلاندۇرۇش؛ ئالسا بازىرى، ئالمىسا سازايى (ماقال). * شۇ كۈندىن باشلاندى كۈرەش، سازايى، شۇ كۈندىن باشلاندى يۈتەس دەرد-ئازاب. ھېسابىز تاتۇقلار قالدى بەدەندە، ھېيتىمۇ ئۆتتى ئۇ زارۇزار قاقشاپ. * كۈچنى يىغىپ قاسىمجان تۇردى مەردان، غەزەپ ئىچرە تېنىدىن چىقتى ھەم جان. كېسك باشلار سازايى تاڭ سەھەردە، كۆك يۈزىگە بۇلۇتلار ياپتى پەردە. ② ئاقمۇت؛ جازا: - ئوقۇش! قانداق ئوقۇشكەن ئۇ؟ ئوقۇغاننىڭ سازايىسىنى ئاز كۆرمىدىم. * مانا پۇل خەجلەپ كۆلەڭگۈ كۆرگەننىڭ سازايىسى، قانداق جاۋاب قىلاتتىڭىز، تاغلى ئۆكۈزىمىزدەك يوغان ئۆكۈزدىن بىرنى ئېلىپ جاۋاب قىلىسىز!

سازايى بولماق قىلمىشلىرىدىن باشقىلار-نىڭ ئىبىرەت ئېلىشى ئۈچۈن كوچا ئايلاندۇرۇلماق، ئەل ئارىسىدا چاۋىسى چىتقا يېپىلماق؛ يۈرىكىم سوقۇشىنى ئاڭلامدىكىن دەپ، رەسىمىنى ساقلىدىم تېڭىپ كۆكۈمۈدە، ئايرىلدىم رەسىمدىن بولدۇم سازايى، ئىككىنچى يوقىتىش بولدى ئۆمرۈمدە.

سازايى قىلماق قىلمىشلىرىدىن باشقىلارنىڭ ئىبىرەت ئېلىشى ئۈچۈن كوچا ئايلاندۇرۇلماق، ئەل ئارىسىدا چاۋىسىنى چىتقا يايماق؛ جاللار ئەل-يۇرتقا سازايى قىلىش ئۈچۈن ياقۇپنىڭ كاللىسىنى قەپەسكە ئالغاندىن كېيىن تېنىنى بىرقانچە قېتىم ۋەھشىيلەپچە دەسسەپ - چەيلەپ، ناھىيىلىك ئەدلىيە مەھكىمىسىنىڭ قاقاخانىسىغا سۆرەپ ئەكەتتى. * غەزىپىمىزنى باسالماي مەسۇم ئاكىمنىڭ ئەدىبىنى بەرمەكچى

بىر خىل كېسەللىك. بۇ كېسەللىك كۆپىنچە كېسەللىك مىكرووبى، پارازىت قۇرت ياكى باشقا غەيرىي ماددىلارنىڭ سازاڭسىمان ئۆسۈكچە ئىچىگە كىرىۋېلىشى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭدا ئاساسەن قورساق-نىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ تۆۋىنى ئاغرىش، كۆڭۈل ئېلىشىش ۋە قۇسۇش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

سازاڭسىمانلار ئى <زوتول> ئومۇرتقىسىز ھايۋانلارنىڭ چوڭ بىر تۈركۈمى. تۈزۈلۈشى كاۋاك ئىچلىكلەرگە قارىغاندا مۇرەككەپ، تېنى ئۇزۇن، ئوڭ-سولى تەڭ ۋە يۇمشاق كېلىدۇ. ئۈستىنى ۋە پۈتى بولمايدۇ. مەسىلەن، تاسما قۇرت، سازاڭ مەدەدە قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سازاۋەر سوپ (پ) قىلغىنى ۋە خىزمىتىگە يارىشا مەلۇم بىر ياخشى باھا ۋە مۇئامىلەگە لايىق، مۇناسىپ؛ مۇيەسسەر؛ قۇندۇز چىرايىنىڭ گۈزەللىكى بىلەنلا ئەمەس، يەنە چوڭلارنى كۆرگەندە مۇلايىملىق بىلەن ئېچىلىپ-يېپىلىپ سۆزلەشلىرى، سەمىي-ساداقەتلىكى، دىلى ئاق، قولىنىڭ چىۋەرلىكى بىلەنمۇ ھۈرمەتكە سازاۋەر ئىدى. * مىننەتدارمەن سېنىڭدىن، ئاڭلا باغۋەن بۇرادەر. سېنىڭ قىلغان ئىشلىرىڭ، مەدھىيەلەشكە سازاۋەر.

سازاۋەر بولماق لايىق بولماق، مۇيەسسەر بولماق، ئېرىشمەك؛ سارىخان ئانا قىسمەت چورۇق ھەمكارلىق گۈرۈپپىسىدا ئېتىز ئۈستى پەسلىسى تەشكىل قىلىپ، ھەمكارلىق گۈرۈپپا ئەزالىرىنىڭ قىزغىن ماختىشىغا سازاۋەر بولغانىدى. * مانا بىز ۋە تەنگە كېلىشكە مۇيەسسەر بولۇپ جەننەتنىڭ مېۋىسى - تۇرپاننىڭ شەربەتلىك ئۈزۈمىنى يېيىشكە سازاۋەر بولدۇق.

سازاۋەر قىلماق لايىق قىلماق، ئېرىشتۈر-مەك؛ ئابدۇۋايىت ئاپتوماتىغا قاراپ ئىچىدە:

ئۆملۈك دەرىجىسى: سازەندىلەر سازلىرىنى سازلىشىپ، داينىڭ چېكىلىشى بىلەن سازنى باشلىدى.

سازلانماق « سازلىماق » پېشىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: ساتار، تەمبۈر بىردەك سازلىنىپ، داپەندىنىڭ بارماقلىرى داينى زۇۋانغا كىرگۈزگەندە، ھويلا بىر-ئىككىدىن كىرىپ كەلگەن يالاڭتۇش، يالڭايغ بوۋايلار، ئوتتۇرا ياشلىقلار بىلەن تولۇپ كەتتى.

سازلىق I « ساز II » سۆزىنىڭ ئىسمى

شەكلى: داۋۇت ئىرۇسالىم شەھىرىنى ياساپ ئۆزىگە پايتەخت قىلغان. ئۇنىڭ شېئىر يازىدىغانلىقى، نەغمە قىلىدىغانلىقى ۋە ئوقۇشتا ئاۋازنىڭ سازلىقى دىنىي قىسىلەردە يېزىلىدۇ.

سازلىق II نى <جۇڭ> سۈيى ۋە ئوت-چۆپ-

لىرى بولغان پاتقاق جاي. ئۇ كۆل-دەريا-لار ئىچىدىكى نەرسىلەرنىڭ ئۇزۇن مۇددەت سۇنىڭ ئىچىدە بېسىلىپ تۇرۇشى، كۆل سۇلىرىنىڭ ئازلىشى، ئاستىدا مۇخ ۋە قومۇش قاتارلىقلارنىڭ ئۆسۈپ كېتىشى قاتارلىق سەۋەبلەر بىلەن شەكىللەنگەن.

سازلىق قىلىيورغىسى <زوتول> ←

قىلىيورغا.

سازلىماق پ. مۇزىكا ئەسۋابلىرىنىڭ تار،

سىملىرىنى ئۆزئارا ماس قىلىپ توغرىلىماق، تەڭگەش قىلماق؛ ساز قىلماق؛ ئايال رۇسلىنىپ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ بارىتىنى قولغا ئالدى ۋە ئۇنى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن سازلىدى. * سەبۇرى چەككەندە دۇتار تارىنى، سەككاكى قالۋىنى سازلىدى بەلەن، غېرىبى قىلغاندا راۋابىنى تەڭگەش، سازلارنىڭ تىلىدىن تۆكۈلدى چىمەن.

سازىكە پ سۇپ، دىئال. نېزىقماق، قېپىدىنماق.

ساس (توغرىسى: ساز III) ← ساز III.

ساسۇڭ نى (خەن) جۈسەي تىپىدىكى بىر

بولدۇق، بىز ئۇنى تۇتۇپ كېلىپ، بوينىغا تاختاي ئېسىپ، مەھەللىدىن مەھەللىگە سۆرەپ يۈرۈپ سازايى قىلدۇق.

سازەندە نى (پ) بىر ياكى بىرقانچە

سازنى مۇكەممەل چېلىشنى بىلىدىغان كىشى، سازچى، مۇزىكانت: زىكرى ئەلپەتتا ئۇستا سازەندە بولۇپ، غولجىدا توغۇلغان. ئۇ بىرقاتار شوخ ۋە يېقىملىق ناخشا ئاھاڭلىرىنى ئىشلەپ چىقتى. مۇقەددىمە، داپ، نەغمە، داستان، مەرغۇللىرى بىلەن قوشۇلۇپ بىر يۈرۈش قىلىپ ئېيتىلىدىغان «رۇخسارى مۇقامى» ئۇنىڭ كەڭ تارقالغان ۋە كۆپ ئېيتىلىدىغان مەشھۇر ئىجادىي ئەمگەكلىرىدىن بىرى. * باغ ئارا سازەندە بۇلبۇل سايرىسا چاڭ كەلتۈرۈپ، باشقا ئەلدىن بىر كېلىپ قۇشلارمۇ مېھمان بولغۇدەك.

سازەندىلىك نى. ساز چېلىش كەسپى:

شۇنى ئەستە ساقلىغىنكى ئوغلۇم، سېنىڭ سازەندىلىكىڭمۇ بىر ھۈنەر ئىلىمدۇر. ئىلىم دېگەن كۆمۈكلۈك خەزىنە ئەمەس، بەلكى كۆكلەيدىغان دەرەخ، ئۇ ئۆسۈشى، زورىيىشى، چېچەكلىشى، مېۋە بېرىشى كېرەك.

سازچى نى. ساز چالغۇچى كىشى، سازەند-

دە: تېلېۋىزوردىن بىرنى ئالدۇق، ھەر ئاخشى تېلېۋىزور كۆرىدىلا، يەنە بىر خۇش خەۋەر، ئۆزلىرىنىمۇ پېشقەدەم سازچى دەپ ئىشتىن سىرتقى سەنئەت گۇرۇپپىمىزغا تىزىملىدۇق.

سازچىلىق نى. ساز چېلىش كەسپى: 12

يېشىغا يەتكەندە دادام ماڭا بارىت ئۆگەتتى. بىللە سازچىلىق، قوشاقچىلىق قىلىدىغان بولدۇق.

سازلاتماق « سازلىماق » پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئۆزى ياخشى دۇتارچى بولسىمۇ، كۆپرەك دۇتارنى ماڭا سازلىتاتتى.

سازلاشماق « سازلىماق » پېشىلىنىڭ

نېمىشقا قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن،
 - ئات قىلامدۇ، ئېشەك قىلامدۇ، سېنىڭ نېمە
 كارىڭ؟ كۆزۈم قارىغۇ، قۇلقىم ساغرىۇ دەپ
 يۈرۈۋەرسەك بولماسىدى. * كۆزۈم ئوچۇق
 قارىغۇ ئىدىم، قۇلقىم پۈتۈك ساغرىۇ ئىدىم.
 چۆل-باياۋاندا تەمتىرەپ، قان يىغلىغان ئاھۇ
 ئىدىم.

ساغرىۇغى سۈپ. دىئال. ساغرىۇ، پاك.

ساغرىۇلىق ① سۈپ. ساغرىسى سېمىز،
 چوڭ: ساغرىلىق بۇ قارامتۇل چوكانىڭ مېڭىشى
 ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى كۆلدۈرۈۋەتتى. ② ئى.
 كىيىمنىڭ ساغرىنى يېپىپ تۇرىدىغان
 قىسمى.

ساغلام سۈپ ① ئاغرىقتىن، كېسەلدىن
 خالى؛ ساق، تەندۇرۇس: شۇنىڭدىن
 كېيىن ئېلى قەتئىي ئىرادىگە كېلىپ غىزا
 ئىلغايدىغان يامان ئادىتىنى تۈزىتىپتۇ. تەنتە-
 بىيە ئويناپ بەدىنىنى چىنىقتۇرۇشقا باشلاپتۇ.
 ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەيلا باشقا ساۋاقداشلىرىغا
 ئوخشاش ساغلام، كۈچلۈك بالا بولۇپتۇ. *
 ئاياللار تولغان ۋە ساغلام چىغدا شوخ، كۈزەل
 بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار كۈچلۈك ئەرلەرنى تاللايدۇ،
 ئاستىدا مەجلىپ كېتىشكۈ رازى بولىدۇ. ②
 گاراڭ-گۈرۈڭ ياكى غىز-غىزدىن خالى،
 بوغۇلمىغان، ساز: بۇ ساغلام، جەلپ قىلغۇچى،
 بېجىرىم ئاۋازنىڭ قانداقتۇر بىر يەرلىرى
 سادىققا تونۇشتەك بىلىندى. * سادىق
 مەكتەپ قورۇسىنى ئاستا مېڭىپ ئايلىنىپ
 تۇرۇپ، بىر سىنىپنىڭ ئىچىدىن جانان چىندەك
 جاراڭلىغان ساغلام ئاۋازدا دەرس ئۆتۈۋاتقان
 ئايال كىشىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ③ كۆچمە.
 زىيانلىق، ناچار ئىللەتلەردىن خالى؛
 پاك، ساپ: ياش نابورچىك لۇتپۇللا مۇتەللىپ
 بىلەن بىر يېرىم يىل ئاقسۇ گېزىتخانىسىدا
 بىللە ئىشلەش، بىرلىكتە تۇرمۇش كەچۈرۈش

خىل ياۋا ئوت، ئۇنى سەي ئورنىدا
 ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

ساغ (توغرىسى: ساق) ← ساق.
ساغاداۋا ئى ← ساغاداۋا بايرىمى.

ساغاداۋا بايرىمى <تارىخ> زاڭزۇلارنىڭ
 زاڭزۇ كالىبىندارى بويىچە ھەر يىلى
 4-ئاينىڭ 15-كۈنى ساكيامونىنىڭ
 تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن
 ئۆتكۈزۈلىدىغان بىر خىل ئەنئەنىۋى
 بايرىمى.

ساغان ئى ① قاپقان: ئۇلار قومۇش تۈۋىدىن
 «پارت» لاقىلىپ قېچىپ چىققان كۈل رەڭ
 توشقاننى قورشاپمۇ، قوغلاپمۇ، كالتەك ئېتىپمۇ
 تۇتالىدى، يۇلغۇن شېخىنى ئېگىپ، قۇرۇپ
 قويغان ساغانمۇ ھېچ نەرسە چۈشىگەنلىكىنى
 كۆردى. ② يېڭىسار ناھىيىسىدىكى بىر
 يېزىنىڭ ۋە كەلپىن ناھىيىسىدىكى بىر
 جايىنىڭ نامى.

ساغداق (توغرىسى: ساداق) ←
ساداق.

ساغدۇرماق «ساغماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھاشىم ئاكاملار
 كالا، ئۆچكىلىرىنى ساغدۇرۇپ ئورمىچىلارغا
 تاۋاق-تاۋاق قېتىق ئۇيۇتۇپ قويغانىدى.
ساغدۇرۇشماق «ساغدۇرماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

ساغدۇرۇلماق «ساغدۇرماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇل دەرىجىسى.

ساغرا ئى <ئانات> ئادەم يوتىسى ۋە
 يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋانلار كەينى
 پۇتىنىڭ يۇقىرى قىسمى بىلەن بەلنىڭ
 تۇتىشىدىغان جايى.

ساغرىۇ سۈپ. گەپ ئاڭلىماس، پاك: ساغرىۇ
 قۇلاق. * - ھەي، سېنى قارا، - دەپ
 كايىشقا باشلىدى بوسۇق دورغا، ئوغلنىڭ

دېگەن مەنە چىقمايدۇ. * ھەر دەرىجىلىك پارتىيە ياچىيىكىلىرى ساغلاملاشتى. **ساغلاملىق** «ساغلام» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سوغۇق نەرسىلەرنى ئېغىزغا ئالغاندىن كېيىنلا قىزىق نەرسىلەرنى ئىچىش ياكى قىزىق نەرسىلەردىن كېيىنلا سوغۇق نەرسىلەرنى ئىچىش چىشىنىڭ ساغلاملىقىغا زىيانلىق. * ئۇنىڭ كۈچ-قۇۋۋەت تۇرغۇپ تۇرىدىغان، كېلىشكەن، قاۋۇل قەددى-قامىتى ساغلاملىقى نامايان قىلسا، كەڭ ماڭلاي، قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى ئوتلۇق كۆزلىرى پەم-پاراسەتلىك يىگىت ئىكەنلىكىدىن بېشارەت بېرەتتى.

ساغلاملىق گىمناستىكىسى <تەن> مەملىكىتىمىز تىبابەتچىلىكىدىكى ئەمەلىي پەللە بويىچە ئۇۋۇلاش قاتارلىق ئۇسۇللارنى ئومۇملاشتۇرۇپ تەتبىقلاش ئاساسىدا تۈزۈلگەن بىر خىل چېنىقىش گىمناستىكىسى. مەسىلەن، كۆزنىڭ ساغلاملىق گىمناستىكىسى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

ساغلاملىق-گۈزەللىك <تەن> ساغلاملىق ۋە گۈزەللىك، يەنى ئادەم بەدىنىنىڭ ساغلام ھالدا سىرتقا مەلۇم بولۇپ تۇرغان تاشقى گۈزەللىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئادەتتە ئۇ رەڭگىرىيى، ھۆسن، فىگۇرا قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ساغلاملىق-گۈزەللىك تەنھەرىكىتى <تەن> ئادەم بەدىنىنىڭ سىرتقى گۈزەللىكىنى ئاشۇرۇشقا ياردەم بېرىدىغان ھەر خىل چېنىقىش ئۇسۇللىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ خىل تەنھەرىكەت شىتانكا، گانتېل، تارتما پۇرژىنا ۋە مەخسۇس ياسالغان ئۈسكۈنىلەر ئارقىلىق ئورۇندىلىدۇ.

ساغلىق نى. ئىككى چىشلىقتىن ئاشقان چىشى قوي: ناھىيە بويىچە 33 مىڭدىن ئارتۇق ساغلىق ۋە 10 مىڭدىن ئارتۇق تۆلىنىڭ

جەريانىدا، ئۇنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە تونۇلغان، ئالدىنقى ۋەكىللىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىنىلا ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ ساغلام كۆز قاراشقا ئىگە قەيسەر يىگىت ئىكەنلىكىنىمۇ چۈشىنىپ يەتكەندى. // پارتىيە مۇشۇنداق قىلىش نەتىجىسىدە، ھەم ھەق-ناھەقنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، ھەم ئىستىپاقلق-نى كۈچەيتىپ، ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇش ئىشلىرىنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىغا تۈپتىن كاپالەتلىك قىلدى. ④ كۆچمە. روھىي جەھەتتىن زەخمىلەنمەگەن، ساق: سالامەت تەندە ساغلام ئەقىل (ماقال). * يېڭى كۈچكە تولۇپ بىز، ساغلام ئەقىل بولىمىز. كۈزۈلكى يەنە كېلىپ، مەكتەپ-مەدرە ئوقۇيمىز.

ساغلاملاشتۇرماق «ساغلاملاشماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەر خىل شەكىلدىكى ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى ساغلاملاشتۇرۇپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئۇنى ئۇزاق مۇددەتكىچە ئۆزگەرتىمەسلىك-تە چىڭ تۇرۇشىمىز لازىم.

ساغلاملاشتۇرۇلماق «ساغلاملاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مالىيە تۈزۈملىرىنى ئورنىتىش ۋە مالىيە خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش ئارقىلىق مەكتەپ مالىيە خىزمىتى تېخىمۇ ساغلاملاشتۇرۇلدى.

ساغلاملاشماق پ ① ئاغرىق، كېسەلدىن

خالىي، ساق، ساغلام ھالەتكە كەلمەك، ساقايماق: بۇ چاغدا بالىلارنىڭ بەدەن ھالىتىمۇ كۈندىن-كۈنگە ساغلاملاشىپ ۋە تولۇپ بارىدۇ. دېمەك ئۆسۈرلۈك مەزگىلى بەدەننىڭ دەل ئۆسۈپ يېتىلىشىدىكى ھالقىلىق مەزگىل. ② زىيانلىق، ناچار ئىللەتلەردىن خالىي بولماق؛ پاك، ساپ، ساغلام بولماق: بۇ سۆزلەردىن «شۇ ۋاقىتتىكى ھۆكۈمەت تولۇق ساغلاملاشتى، ھېچقانداق خاتالىق يوق»

تىن خالىي؛ پاك، ساپ؛ تازى تاز دېسە ئۆلگۈسى كېلەر، ساقنى تاز دېسە كۈلگۈسى كېلەر (ماقال). * ئۇيقۇ كۆرپە تاللايدۇ، مۇھەببەت چىراي، كۆڭلى چۈشۈپ قالغان بولسا ئالغاي كۆزى ساق كۆرىنىدىغاندۇ. * - ئەھۋالدىن قارىغاندا، ھەممىمىز ئوغرى ئىكەنمىز، ساق، تىنچ ئادەم مۇنداق كېچىدە كوچىدا يۈرمەيدۇ. ئانداق بولسا ھەرقايسىمىز ئۆزىمىزنىڭ ھۈنرىنى تونۇشتۇرايلى. ④ كۆچمە. تىرىك، ھايات: - كىم بولماقچى، يەنە شۇ ياك جياڭجۈن! - ھارۋىكەش سەل-پەل ئويلىنىۋېلىپ داۋاملاشتۇردى، - ياك جياڭجۈننىڭ قىلغان ئىشى ئاز ئەمەس. ئۆز ئىچىدە خەنزۇلارنىمۇ جىق ئۆلتۈرۈۋەتتى، ئىلى تەرەپتە قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن باشلىقلاردىن بىرىنىمۇ ساق قويىمىغان گەپ. * - مېنىڭ بالام نېمە گۇناھى ئۈچۈن قاپچىدۇ؟ بالامنى يوقىتىۋېتىپ ئەمدى-زە، مانا دۆڭگىمە كېچىمۇ، بالامنىڭ ئۆلۈكىمۇ، تىرىكىمۇ سىلى ئىگە، مەن ئۇنى ساق تاپشۇرغان. ⑤ كەم-زىيادىر. سى يوق، دەل، تولۇق: كىچىكئاخۇننىڭ تەقسىماتىنى ئېنىقلاش كەچكە يېقىن تۈگىدى، دەسلەپكى كاسسىرنىڭ ھېسابى ساق چىقتى. * شۇ گەپ بىلەن مېنى ساق بىر ئاي كېسەك قۇيدۇردى؛

ساق بولماق ساق، ساغلام ھالەتكە كەلمەك؛ ساقايماق: سىز قىلغان ئەجىردىن دوختۇر ئەپەندىم، ئاغرىقىم ساقايدى، ساق بولدۇم مانا. ئويلاڭچۇ، ياتسۇنمۇ بۇندا كۆپ ئۇزاق، پەرزەندى-باغرىدىن ئايرىلغان ئانا؟ **ساق قالماق** ① زەخىملىنىش ۋە خەۋپ-خەتەردىن خالىي قالماق: مېنىڭ بولسا، ئۇ چاغدا سۇندۇرۇلۇشى مۇمكىن بولغان جايلرىمە-نىڭ ھەممىسى سۇندۇرۇلغان، پەقەت بوينۇملا ساق قالغاندى. * جاۋيۇن ئادۇنىڭ شاراپىتى

بىرىمۇ زىيانغا ئۇچرىمىدى. **ساغماق** پ. ئەمچەكنى بارماقلار بىلەن سىيرىپ تارتىپ ياكى سېغىش ماشىنىسى ياردىمى بىلەن سۈت چىقارماق: كىگىز ۋە تام ئۆيلەر ئالدىدا ئاياللار سۈت ساغماقتا، ئۆيلەردىن كۈمۈش رەڭ تۇتۇن ئېگىزگە كۆتۈرۈلمەكتە. * بىراق، رەھىمخان ئادەتتىكىدەك ئېتىزلىققا بېرىشقا ئالدىرىمىدى، ئۆچكىنى سېغىپ سۈت ئىچىشتى.

ساقا ئى (ئىنك) پۇرژىنا ياكى بۇلۇتسىمان سۇلياۋ ئورۇنلاشتۇرۇلغان، يۆلەنچۈكلۈك يۇمشاق ئورۇندۇق، ئىككى يان تەرىپىدە قولىنى قويدىغان تۇتقۇچى بولىدۇ.

ساقا كارىۋات پۇرژىنا ياكى بۇلۇتسىمان سۇلياۋ ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ ياسالغان، يايىسا كارىۋات ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدىغان ساقا.

ساق I سۇپ ① كېسەلدىن، زەخىملىنىشتىن خالىي؛ ساغلام: - تەن ساقلىق دۆلەت، دۆلەت قۇشى باشتىن كەتكەندىمۇ تەننىڭ ساق بولۇشى ئەۋزەل، مانا سىز ئوبدان تۇرۇپسىز، مەن بولسام... - ۋالڭ كېيىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالمىي بېشىنى چايقاپ قويدى. * بىركۈنى ئەتگەندە قارىسا خۇددى، بىرنەر-سە چىشلۇالغاندەك كۆكرىكىنىڭ ساق يېرى يوق، // - ئوغلۇم، ئاق يول بولسۇن، ساق بېرىپ، سالامەت قايت، - دېدى سارىخان ئانا ئالماقتا. ② تەركىبىدە زىيان-زەخمەت يەتكەن، بۇزۇلغان جايى بولمىغان؛ بۇزۇلمىغان: يىگىت، سىلەرنىڭ تېخنىك بۆلۈمىدە مۇشۇنداق ساق نەرسىنى بۇزىدىغان ئىش بارمۇ؟ * - سەن مانا يالغان ئېيتىپسەن، كۆۋرۈك ساق تۇرۇپتۇ؟ ياغاچ تۇنۇۋاتقان بىرىمۇ ئادەم يوقتۇ؟ - دېدى جىسا موللازەيدىننى كۆرۈپ. ③ ئەيىب، نۇقسان، يامان ئىللەت-

ياكى يانجىشى نە تىجىسدە ماتېرىياللار ئېزىلىدۇ ياكى ئۇۋىتىلىدۇ. كۆپىنچە ئۇ رودىلارنى ئېزىشتە ئىشلىتىلىدۇ.

ساقا ئويۇنى <تەن> بىر خىل ئويۇن. ئۇنىڭ ئويناش ئۇسۇللىرى كۆپ، كۆپىنچە ئىككى ئادەمنىڭ بىرى ئۆز ساقىسىنى مەلۇم ئارىلىقتىن بارماقلار بىلەن ئىتتىرىپ قارشى تەرەپنىڭ ساقىسىغا تەگكۈزۈش ئارقىلىق ئۇتىدۇ: ساقا ئويۇنى.

ساقىسى ئالچۇ چۈشمەك ← ئوشۇقى ئالچۇ چۈشمەك: - نومۇردىنمۇ كۆرە بۇلنىڭ ھەممىسىنى تراكتۇر ئېلىشقا سەرپ قىلسا، سونۇرنىڭ ساقىسى ئالچۇ چۈشكەن بولاتتى، - دېدى سۇنۇر ئۇلارنىڭ يېنىغا زۇڭزىيىپ ئولتۇرۇۋېتىپ.

ساقاق ئى <زوتول> بېلىق قاتارلىق بەزى سۇ ھايۋانلىرىنىڭ نەپەس ئېلىش ئورگىنى. كۆپىنچە پەي، پەن ۋە يىپ شەكىللىرىدە بولىدۇ. ئادەتتە سۇمۇرۇل-گەن سۇ تەركىبىدىكى ئوكسىگېننى ئېرىتىش رولىنى ئوينايدۇ.

ساقاق ئەتراپى بوشلۇقى <زوتول> ئاسسىدىيە ۋە لانسىت بېلىقى قاتارلىق ئىپتىدائىي خوردىلىقلارنىڭ تەن دىۋارى ئىچىدىكى يۇتقۇنچاقنى ئوراپ تۇرىدىغان بوشلۇق. سىرت بىلەن تۇتىشىدۇ، ئادەتتە نەپەسلىنىش ۋە كېرەكسىز ماددىلارنى چىقىرىۋېتىش رولىنى ئوينايدۇ.

ساقال ئى ① بالاغەتكە يەتكەن ئەرلەر-نىڭ ئېڭىكىگە چىققان تۈكلەر: چاڭكا ساقال. ئاق ساقال. * ساقالدىكى ئاشقا قورساق تويىماس (ماقال). * - قاۋۇل ئاكامۇ ئاپئاق ساقىلى بىلەن يالغان ئېيتىغاندۇ؟ ② بەزى ھايۋانلار-نىڭ ئېڭىكى ئاستىدىكى ئۇزۇن تۈكلەر: ئۆچكە ساقىلى.

بىلەن بۇ بالايبەتتەردىن ساق قالدى. ② ئۆلۈمدىن ئامان، تىرىك قالماق، قۇتۇلماق: راست، دەرھال قاچسا ئۆلگۈرىدۇ. ئىككى ئاتلاپ دۆڭگە چىقىرىۋالدى-دە، ئۆزىنى تاشلىۋەتسە ھەر ھالدا ساق قالىدۇ. * ئات شىددەتلىك ئېقىمدا، مۆڭكۈپ-مۆڭكۈپ توختاپتۇ. كېتىپ باشتىن شۇم ئەجەل، ئەختەر قىزمۇ ساق قېلىپتۇ.

ساق II سۈپ. ھوشيار، سەگەك:

سېغىزغاندىن ساق ئادەم ئۇ.

ساقا ئى ① چوڭ ئوشۇق: ساقىسى ئالچۇ

چۈشمەك. ② كۆچمە. ناننىڭ گىرۋىكى؛ ناننىڭ پارچىسى: ساقا يىغماق. ناننىڭ ساقىسى كۆيمەك. ③ <ماشىن> پولاتتىن شار شەكىلدە ياسالغان دېتال، شارىك. ④ بىليارت ۋە بالىلار ئويۇنلىرىدا ئىشلىتىلىدىغان يۇمىلاق شارچە. ئادەتتە ئەينەك، فارفور ماتېرىيالى ياكى مېتال، تاش قاتارلىقلاردىن ئىشلىنىدۇ: بوۋاي ئەينەك ساقىدەك كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ، مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى. * كۈنلەرنىڭ بىرىدە غېرىب يالغۇزلۇقتىن زېرىكىپ، ئاتىسىدىن قالغان ئالتۇن ساقىسىنى ئېلىپ سەيلگە چىقتى.

ساقا تاش <مېئول> ئوتولتىلىق جىسم-لارنىڭ يېپىشىشىدىن شەكىللەنگەن تاغ جىنىسى.

ساقا تۈگمەن ھەر خىل ماتېرىياللارنى ئېزىدىغان ياكى پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان بىر خىل ماشىنا. ئادەتتە ئۇ گورىزونتال ئوق ئارقىلىق ئايلىنىدىغان يۇمىلاق كاناي ياكى سىلىندىر شەكىللىك كانايدىن قۇرۇلغان بولۇپ، ئىچىگە پولات ساقا ياكى شېغىل قاتارلىقلار قاچىلانغان بولىدۇ. ئىشلىگەندە پولات ساقىلارنىڭ ئورۇلۇشى

كەتكۈلۈكمۇ؟ * بىز توخۇلارنى ياۋىلىتىش،
قاقتى-سوقتى قىلىش بىلەن باي بولىمىز دەيمىز،
لېكىن بۇ بىر ساقالدىكى ئاش.

ساقالغا بېقىپ ئىش تۇتماق چوڭ ئادەم-
لەرگە لايىق ئىش كۆرمەك: نىزام: -
ساقالغا بېقىپ ئىش تۇتسلا، ياش خوتۇنغا قىرى
ئادەم بالا بولامدىكەن؟ سىلىدىن ياشراقمۇ
باردۇ؟

ساقالغا تۈكۈرمەك ئۆزىنى باشقۇرالمىدىر-
غان دەرىجىگە بېرىپ قالماق، قېرىماق:
سېپىتتاخۇن يەنە ئىچىشكە باشلاپ ساقلىغا
تۈكۈرىدىغان بولۇپتۇ. * - ياشلىقتىكى كۈچىمىز
قالدى ئۇكام، ساقالغا تۈكۈرۈپ ئولتۇردۇق
دېگەن ئەمدى، قېرىمايدىغان كىم دەيسەن،
- دېدى بوۋاي بىرئاز مەيۈسلەنگەن ھالدا.

ساقالغا ئېسىلماق ئۆزىدىن چوڭلارنىڭ
ئىشىغا، ئۆزىگە مۇناسىپ بولمىغان ئىشلارغا
ئارىلىشىۋالماق؛ ئاتىكاچىلىق قىلماق: -
دېمەكچىمەنكى ياشلار ئەخلاقىي پېرىنسىپلارغا
ئەمەل قىلمايۋاتىدۇ، - دەپ سۆزىنى داۋام
قىلدى ۋاپىت ئەپەندى، - ھەدەپسە ساقالغا
ئېسىلىدۇ، غەلىتە كىيىملەرنى كىيىشىپ چاچلىرىنى
بۇدۇر قىلىشىدۇ.

ساقالغا ياماشماق ← ساقالغا ئېسىلماق:
پېشقەدەم ھاكىم بۇ جۈمەنى يۆلەپ ئۆزىگە
قانات قىلماقچىدى، لېكىن مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا
جۈمە ھەممىدىن بۇرۇن ئاشۇ پېشقەدەم
ھاكىمنىڭ ساقلىغا ياماشتى. * - قارىمامدىلا،
ئاۋۇ كۈنى ھېلىقى بىر مەسىلىنى مۇزاكىرە
قىلغاندا، سىلە بىر لايىھىنى، يەنە كېلىپ،
شۇنداق بىر ياخشى لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويسىلا،
مەمەت ساقاللىرىغا يامىشىپ سەكرەپ قوپتى،
- دېدى سادىق دادلاپ.

ساقلىنى قىرغىماق قاتتىق تەنقىدلىمەك،
تانابنى تارتماق، ئەدەبلىمەك: بۈگۈنكى

ساقال ئالغۇچ بىرىتىۋا بېكىتىلىدىغان
ھەمدە ئۇ ئارقىلىق ساقال-بۇرۇتلارنى
چۈشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل
ئەسۋاب.

ساقال ئەرلۇباغا يەتمەك بالاغەتكە
يېتىپ ئۆتۈپ كەتمەك: ھەي ساقىلىڭ
ئەرلۇباغا يەتكەندە بۇنداق گەپلەرنى قىلساڭ
نېمە بولىشى، بىرئاز ئەدەبلىكرەك بول.

ساقال تارغىقى ① ساقال تارايدىغان
كېچىكىگە تارغاق. ② كۆچمە. كىچىك تۇرۇپ
چوڭلارنىڭ ئىشىغا، گەپ-سۆزىگە ئارد-
لىشىۋالىدىغان، ئاتىكاچى: - بۇ ساقال
تارغىقى نەدىن بولدى ئەمدى، - دېدى
دادام ئاغىنەمنىڭ تولا سۆزلىگىنىنى ياقىتۇرماي.

ساقال تارغىقىلىق قىلماق ← ساقالغا
ئېسىلماق: - مۇئەللىمنىڭ سورىغان سوئاللىرىغا
جاۋاب بەرگۈدەك قۇدرىتىڭ بولمىسا بىلەرمەنلىك
قىلىپ ساقال تارغىقىلىق قىلما، بىلىدىغىنىڭنى
بىلىمەن-دە، بىلىمەيدىغىنىڭنى بىلىمەن دەپ
سالما، - دەپ مېنى ئاگاھلاندۇردى دادام.
ساقال تاشلىماق باشقا ئاياللارغا پەش
تارتىپ ئەگىپ يۈرمەك؛ قانات سۆرىمەك:
- ئۆزۈڭ تازا قورچاقتەك ياسىنىۋاپسەن،
يېگىتلەر ساڭا ساقال تاشلاپ يۈرىدىغاندۇ،
بىلىمەن-بىلىمەن، - مارجان بۇۋى تۇمشۇقنى
پۇرۇپ قېيىدىغاندەك كەينىگە قارىۋالدى.

ساقال چىقىماق ① ئېگەككە ساقال
پەيدا بولماق. ② كۆچمە. بالاغەتكە
يەتمەك، چوڭ بولماق: ئەنىستا-پاختا،
نوغۇچ-تاختا، ساقىلىم چىقسۇن، خەپ توختا!
ساقالدىكى ئاش ئېھتىياجى قاندۇرالمىدىر-
غان، نەزەرگە ئېلىنمايدىغان، ئاددىي،
كىچىكىگە نەرسە: ئۇنىڭ خىزمىتى ئالدىدا
سېنىڭ ئىشىڭنى ساقالدىكى ئاش دەپسۇ
بولغۇدەك، شۇنىڭغىمۇ ئۆپلەنمە يەن دەپ قېرىپ

چىقىمغان؛ ساقلىنى قىردۇرغان؛ ئۇ سېنى ساقالسز كۆرۈشىنى ئىستەيدۇ. ئازراق سەۋر قىل! ② ئى. كۆچمە. ئايال كىشى؛ بىز؛ » ساقالسزلا پىچاق سۈرسەك ھارام بولۇپ قالارمۇ» دەپ جىم تۇرۇشتۇق.

ساقال-سۇمبات ساقال-بۇرۇت قاتارلىقلار:

شۇنچە ساقال-سۇمبات بىلەن يا ئىشىقلارنى تېپىپ قىلالىساڭلار، يا خەلقئالەمدىن نومۇس قىلىشى بىلمىسەڭلار، بۇ قانداق بولغىنى.

ساقاللىق ① سۈپ. ساقىلى بار، ساقال چىققان؛ شۇ چاغدا ئاپئاق ساقاللىق بىر قېرى كىشى پەيدا بولۇپتۇ. * ئۇنىڭ كەكە-ساقاللىق، ئورۇق كەلگەن چىرايىدا نېمە ئۈچۈندۇر بۇنىڭغا نىسبەتەن بىر خىل ئەجەب-لىنىش ۋە نارازىلىق ئالامىتى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. // بۇ گەپنى ساقاللىقلار ئايرىۋېتىلەر. ② سۈپ. ساقىلى كۆپ، جىق؛ ساقاللىق ئەر. ساقاللىق بوۋاي. // يېڭى ئۆگەنچە بۇ ساتراشنى ساقاللىقلار تەرگە چۆمدۈرۈۋەتتى. ③ ئى. كۆچمە. ئەر كىشى؛ - ياق، ئاراڭلاردا ساقاللىق بىرى يوقمۇ، - دەپتۇ ئۇ سۆزىنى ئىزاھلاپ.

ساقاللىق بۇرگۈت <زوتول> تاپ قۇشلىرىنىڭ بىرى تېنى چوڭ، بېشى كىچىكرەك، بېشى ۋە بوينىدىكى پەي-تۈك-لىرى شالاڭ، قاننى چوڭ ۋە كۆرۈش سېزىمى ئۆتكۈر كېلىدۇ، ئېگىز جاي ۋە تاغ ئېتەكلىرىدە ياشايدۇ، ھايۋان تاپلىرىنى ئاساسلىق ئوزۇق قىلىدۇ.

ساقاللىق شورغۇچى بېلىق <زوتول> بېلىقلارنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇ خىل بېلىق-لارنىڭ تېنىدە تەڭگىچىسى بولمايدۇ، بېشى ياپىلاق كېلىدۇ. بەزى تۈرلىرىنىڭ كۆكرەك قىسمىنىڭ ئالدى تەرىپىدە شورغۇچى تەخسىسى بولىدۇ، ئادەتتە

يىغىندا گۆڭشېدىن ساقلىمىزنى قىرقىدىغان بولدى. چۈنكى 5-شېۋادۋىدە بىرقانچە ئېتىزنىڭ باشقى چالا تېرىلىپتۇ ئەمەسمۇ؟

ساقلىنىڭ ئاستىغا كىرىۋالماق بىراۋنىڭ ئىشەنچىگە ئىگە بولۇۋالماق، يېقىن ئادىسىگە ئايلىنىۋالماق؛ «ساقلىمىنىڭ ئاستىغا كىرىۋېلىپ پۈتكۈل سىرىمنى بىلۋاپسەن ئەبلەخ، ئەمدى بۇ دۇنيادا يا سەن تۇرد-سەن، يا مەن تۇرىمەن» سىيىت ھاجى كۆڭلىدىن ئاشۇلارنى ئۆتكۈزدى.

ساقال-بۇرۇت ساقال ۋە بۇرۇت: - نېمە گەپ ئۆزى؟ - دەپ تەكرارلىدى نۇرئاخۇن

ساقال-بۇرۇتلىرىنى ئېيتىش ئۈچۈن ئاپارغان قولىنى چۈشۈرمەيلا، - گەپ قىلمايمسەن، نېمە بولدى؟

ساقال-بۇرۇتتىن ئايرىلىپ قالماق

ئەدەبلەشكە ئۇچرىماق، ئەدەبىنى يېمەك؛ - مۇئاۋىن شۇجى ئۆز بۇيرۇقىنىڭ ئورۇنلانمىسىلىق-نى يامان كۆرىدۇ. ساقال-بۇرۇتتىن ئايرىلىپ قالمايلى يەنە، - دەپ قوشۇمچە قىلدى ئۇ.

ساقال-بۇرۇتى خەت تارتماق ساقال ۋە بۇرۇت ئورنىغا چىققان سېرىق تۈكلەر قارىداپ ئاشكارا مەلۇم بولماق؛ خەت تارتقۇدەكمىش ساقال-بۇرۇتى، سۇغا چۈشۈپتۇ ئاشۇ سۈرىتى.

ساقال-بۇرۇتلۇق ① ساقال-بۇرۇتى بار،

ساقال-بۇرۇتى چىققان. ② ساقال-بۇرۇتى كۆپ؛ ئۇلار ساقال-بۇرۇتلۇق، بويلىرى ئېگىز كەلگەن، قوللىرى كەينىگە قىلىپ باغلانغان، قاپاقلىرى سېنىپ كەتكەن ئونچە ساقىچىنى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كېلەتتى.

ساقالدىرۇق ئى. يۈگەننىڭ ئۇلاغ بېشىدىن چىقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئېگەكنىڭ ئاستىغا بېكىتىلگەن تاسما.

ساقالسز ① سۈپ. ساقىلى يوق، ساقال

مەن قوللىنىشۇ چوقۇم ساقايتىپ، سىزنىڭ قايتىدىن سەھنىگە چىقىشىغا ياردەم بېرىمەن. ② كۆچمە. بىرتەرەپ قىلماق، ھەل قىلماق: شۇغىنىسى، تويدا ناغرا-سۇناي چالغانلارنىڭ ئەجرىنى ئۆزلىرى ساقايتىۋەتمەي بىزگە سۈلھى-سالاقلىغىنى سەل-پەل دىلىمىز-نى رەنجىتى.

ساقايتىلماق « ساقايتماق » پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: يېقىندىن بۇيان خوتەن ئۇيغۇر تىبابەت دوختۇرخانىسى تەرىپىدىن نۇرغۇنلىغان ئاڭسىپەرلەر داۋالاپ ساقايتىلدى.

ساقايتماق پ ① ئاغرىق ياكى كېسلى

تۈزۈلۈپ ياخشىلانماق، ساق بولۇپ قالماق:

- بۇنى بىر چېكىم ناسۋالدەك يەپ بەرسەڭ

مەيدە ئاغرىقىڭ ساقىيدۇ، - دېدى ئۇ

خالىتىنى ماڭا بېرىۋېتىپ، - شۇ دورىنى يەپ

يۈرۈپ ئاشقازىنىمۇ ساقىيىپ كەتتى. *

«گېلىم ئاغرىدى» دەپ كەلگەن چاغلىرىمىدۇ

پىرىزخان موماي: - تامىقىڭ چۈشۈپ قېلىپتۇ،

بالام، - دەيتتى-دە، ئىككى بارمىقىنى قازانىڭ

كۈيىسىگە سۇۋاپ تامىقىمنى كۆتۈرۈپ قوياتتى،

شۇنىڭ بىلەن گېلىم ساقىيىپ قالاتتى. ②

كۆچمە. بۇزۇلغان جايى تۈزەلمەك، چاتقى

ئوڭلانماق: ماشىنىڭ ساقايدى، بۇزۇلغان

سايماڭلارنىڭ ھەممىنى يەڭگۈشلىۋەتتىم. ③

كۆچمە. بىرتەرەپ بولماق، ھەل بولماق:

شۇنداق، ئاخىرى بۇ ماجىرامۇ ساقايدى.

ساقچى ئى <قا> ① دۆلەتنىڭ ئامانلىقى

ۋە جەمئىيەت تەرتىپىنى قوغداش ۋەزد-

پىسىنى ئۈستىگە ئالغان قوراللىق كۈچ ۋە

ئۇنىڭ تەركىبىدىكى ھەربىر خادىم،

جامائەت خەۋپسىزلىكى خادىمى: ساقچى

داىرلىرى. ساقچى ئىدارىسى. * ئۇ پوسنا

تۇرغان ساقچىنىڭ ئالدىغا كېلىپلا ئۆزىنى

تاشلىۋەتتى. بىرنەچچە كىشى ئۇنى قولتۇقىدىن

كىچىك ئېقىنلاردا ياشايدۇ.

ساقاۋ ئى <زوتول> ئات، قېچىر، ئېشەك

قاتارلىقلاردا بولىدىغان بىر خىل يۇقۇملۇق

كېسەل. ئۇنى زەنجىرسىمان شارچە

باكتېرىيە كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، ئۆزئارا

يېقىنلىشىشتىن يۇقىدۇ. ئادەتتە ئېشەك

ئاستى لىمفا تۈگۈنچىلىرى يىرىڭلىق

يالغۇغلىنىش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

ساقايتقۇچى « ساقايتماق » پېئىلىنىڭ

سۈپەتتىشى: ساقايتقۇچى توقۇلما.

ساقايتقۇچى توقۇلما <بوت> جاراھەتلەن-

گەن ئۆسۈملۈكنىڭ جاراھەت يۈزىدە

پەيدا بولىدىغان ياكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ

بەزى ئورگانلىرىنى، توقۇلمىلىرىنى ۋە

ھۈجەيرىلىرىنى ئورگانىزىمدىن ئايرىپ

تۇرۇپ ئۆستۈرگەن ۋاقىتتا يېڭىدىن ئۆ-

سۈپ چىقىدىغان بىر خىل توقۇلما.

ئۆسۈملۈك تېنىدىكى خالىغان بىر ئەزا

ئىچىدىكى تىرىك ھۈجەيرىلەردىن

تۈزۈلىدۇ. ئادەتتە ئۇ جاراھەت ئېغىزىنى

پۈتتۈرىدۇ ۋە سىرتقى قەۋىتىدىكى

ھۈجەيرىلەر پۈرۈلۈۋېلىپ، ئۇنى قوغداش

رولىنى ئوينايدۇ. ئۆسۈملۈكلەرنى ئۇلغاندا

بولسا، ئۇلاق تېگى بىلەن قىپچىنىڭ

تۇتۇشىنى تېزلىتىدۇ.

ساقايتقۇزماق « ساقايتماق » پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: جۇدالىقنىڭ

ئەلىسىنى سالىدى بىزگە، ساقايتقۇزغىن

كېرەملىك يارىمىزنى.

ساقايتماق ① « ساقايتماق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەگەر بوۋاقنىڭ

ئىچى قاتتىق سۈرۈپ كەتسە، قوي يېغى بىلەن

بولماق ئېتىپ بېرىش ئارقىلىق ساقايتاتتى. *

- مەن ھەممىنى چۈشەندىم، - دېدى

دىلبەر كامىلىغا تەسەللى بېرىپ، - قاينۇرماڭ،

يارىم سەن. چۈشۈمگە كىرىپ قاپسەن، ساق-سالامەت بارمۇ سەن؟ ③ كەم-زىيادىسى يوق، تولۇق: ئۇنىڭدىكى نەرسىلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆيۈڭگە ساق-سالامەت يەتكۈزۈپ قويدۇم.

ساقسىز سۇپ. ساق ئەمەس، مەلۇم بىر كېسەلنىڭ تەسىرى بار، كېسەلچان: ئۇ ئويلىغانىھرى ئۆزىنى ساقسىزدەك ھېس قىلىپ قالدى. * ئاڭلىساق دادىڭىز ساقسىز ئىكەن، كۆپ يىغلاپ پەرىشان بولۇپ كېتىپسىز، بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا نىسبەتەن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش زۆرۈرغۇ دەيمەن!

ساقسىز بولماق مەلۇم كېسەللىك ئالامىتى كۆرۈلمەك، كېسەل يەتمەك: خەلىپە ئانا ساقسىز بولۇپ قالغاندىن كېيىن، ھەجەر بۇۋى دەرھال ئۇنىڭ قېشىدا پەيدا بولدى.

ساقسىزلىق «ساقسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: شۇنداق قىلىپ، ھەسەن بوۋاي تاڭ سەھەردىلا ئورنىدىن تۇرۇپ ئېتىزغا ماڭغان بولسىمۇ، غەيرەتتىن ساقسىزلىق ئۈستۈن كېلىپ يېقىلغانىدى.

ساقلاقتۇرماق (توغرىسى: ساقلاقتۇرماق) ← **ساقلاقتۇرماق.**

ساقلاقتۇرماق «ساقلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: تۇرغۇن كۆپ ساقلاقتۇرماي كونىراق ئىككى سېرىق جۇۋا تېپىپ كېلىپ، بىرىنى مەخمۇتجانغا، يەنە بىرىنى ئىسمائىل ئاكاغا تاشلاپ بەردى. * ئۇنىڭ بالىسىنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىگە ئاشۇ چوكان سەۋەبچى. ئاشۇ چوكان يولسىزلىق قىلىپ، ئۇنى يېرىم كۈن ساقلاقتۇردى.

ساقلاتماق «ساقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ئەپەندىم نېشىقا ۋاقتىدا كەلمىدىڭىز؟ ئادەمنى شۇنچىمۇ ساقلا-تامسىز؟ - دەپ ئاچچىقلاپتۇ قازى.

يۈلەپ ئۆرە قىلدى. ② قوراللىق مۇھاپىزەت-چى: بۇ مەسىلىدە دىۋىگە ماقۇل كەلدى ۋە ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن ھاتەمنى بىر ئۆيگە باشلاپ ساقچى قويدى. ③ جامائەت خەۋپسىزلىك ئورگىنى: ئۇ ئاچچىقىدا ساقچىغا بېرىپ مەلۇم قىلماقچى بولدى. * ئالدار باي - موڭغۇلكۈرە ناھىيىلىك ساقچىنىڭ كوچاڭى ئوق تېگىشى بىلەن كەينىگە بىر سىلكىنىپ ئاتتىن سېرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

ساقچىلىق ① «ساقچى» سۆزىنىڭ

كەسىپ نامى: - لېكىن، - دەيدى بىلال ئەزىزى ئالاھىدە ئىزاھات بېرىپ، - بىز ئۆزىمىزنى ساقلاشنى بىلىشىمىز كېرەك. ساقچىلىق قانۇنىيەت بويىچە ئېيتقاندا، ئۆز ھەرىكىتىمىز، ئۆز سۆزىمىزگە ئىگە بولۇشىمىز لازىم. ② سۇپ. ساقچىلارغا خاس، ساقچىلار ئۈچۈن ئىشلەنگەن: شۇندىن كېيىن، ئۇ سەپداشلار-نىڭ قىلماقچى بولۇۋاتقان ئىشىدىن خەۋەر تېپىپ، ساقچىلىق شەپكىسىنى ئىرغىتىپ تاشلاپ ئوفىتسىيەلىك كىيىمنى سېلىۋەتتى-دە، تام ۋەرەقىسى يېزىش ئىشىغا ياردەملىشىشكە باشلىدى.

ساق-سالامەت ① كېسەل، زەخىملىنىشتىن،

ئوڭۇشىسىزلىققا ئۇچراشتىن خالىي؛ ئامان--ئېسەن: - شۇنداق قىلىڭ - دەيدى ئەلانۇر مېنىڭ بىلەن خوشلىشىۋېتىپ، - دېگىنىڭىزنى قىلىمەن. دىلتارا ئۈچۈن غۇلجىغا بارىمەن، قىزىڭىزنى ساق-سالامەت كىچىك ئاپىڭىزغا تاپشۇرىمەن! * رەجەپ ساق-سالامەت دەرياغا چۈشتى ۋە ئارقىچىلاپ مېڭىپ، قوغلاپ كېلىۋاتقانلارغا قارىتىپ ئوق ئۇزدى. ② تىرىك، ھايات: - ئالدى بىلەن ئۆز تېنىڭ بىلەن جېنىڭنى بۇ يەردىن ساق-سالامەت ئېلىپ كېتىشىڭ كويىدا بولماي تېخى مۇنداق گەپلەرنى قىلىۋاتسىنا! - دېيىشتى-دە، ھاتەمگە ئېتىلدى. * ئاي مەسالى يارىم سەن، كۈن مەسالى

ھۈججەتلەرنىمۇ خانويغا يۆتكەپ كەتكەن.

ساقلاشماق ① «ساقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: دادام سوتسىيالىستىك تەربىيە خىزمەت ئۆمىكى تەركىبىدە يېزىدا ئىشلەۋاتقان بولغاچقا بۇ قېتىمقى بالا-قازادىن ساقلىنىپ قالغاندى، بىراق ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىمۇ قايتۇرۇپ كېلىشتى. * كىشىلەر كەينىگە قايتىشقا مەجبۇر بولدى. ئەمدى زەمبىرەك ئوقىدىن ساقلىنىشنىڭ باشقا ئامالى قالمىغاندى.

② «ساقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بوۋاي ئاق بوز يەكتىكىنىڭ پېشىدە ساڭگىلاپ تۇرغان يانچۇققا قولىنى سالدى-دە، ساقلىنىپ قالغان بىر تەڭگە پۇلنى چىقىرىپ خۇجايىغا ئۇزاتتى. * گۈل ئەمەس ئۇنىڭغا تۇتۇم قەلبىنى، ئاشۇ كۈن تائەبەت ساقلىنار ئەستە. ③ كۆچمە. ئېھتىيات قىلماق، ئاگاھ بولماق، ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلماق: ئەتراپتا ماڭغانلار بىرەر نەرسىنى ئۇچراتساڭلار، ئالدىراپ ئوق چىقىرىپ قويۇپ، دۈشمەنگە نىشانىمىزنى بىلدۈرۈپ قويۇشتىن ساقلىنىڭلار. * كىبىر تەمەننادىن ساقلان ئەي كۆڭۈل، ماختىنىش تەمەدىن ئاسران ئەي كۆڭۈل. داشقال ئەمەس، پولات بولمەن دېسەك، كەمتەرلىك تەپتىدە تاۋلان ئەي كۆڭۈل. ④ داۋاملىشىپ كەلمەك، مەۋجۇت بولۇپ تۇرماق: بۇ قېتىمقى سايلام خىزمىتىدە ناھايىتى زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن بەزى مەسلىھەتمۇ ساقلاندى. * ئازادلىقتىن بۇرۇن، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى 13 مىللەتنىڭ يەتتىسى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلغاندىن باشقا، قالغان ئالتە مىللەت ئارىسىدا بۇددا دىنى، خىرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلىش ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە ساقلىنىپ كەلگەن.

ساقلاپ قېلىش سىستېمىسى <بئول> ئاتىلىقى يېتىلمەسلىك سىستېمىسى چاڭلىشىپ

ساقلاش «ساقلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: ساقلاش ۋاسىتىسى. ساقلاش ۋاسىتىسى <س ئىق> پۇلنىڭ ۋەزىپىلىرىدىن بىرى، يەنى پۇلنىڭ مۇئامىلە جەريانىدىن چېكىنىپ چىقىپ مال-مۈلۈكنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە، كىشىلەر تەرىپىدىن ساقلىنىشى كۆزدە تۇتۇلدى.

ساقلاشماق «ساقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: - مېھمانلار ساقلىشىپ قالدى، ئۆزلىرىنى چاپان كەلسۇن دەيدۇ، - دەپدى شاگىرت بالا چاقماقتەك سۆزلەپ. * مەن ئۇنىڭ بىلەن پاتلا چىقىشىپ قالدىم، كېيىنچە ئىشقا ماڭغاندا مەن ئۇنى ئۆيىدىن چاقىرىۋالدىغان، ئىشتىن چۈشكەندە بىر-بىرىمىزنى ساقلىشىپ بىللە قايتىدىغان دەرىجىگە يەتتۇق.

ساقلاشماق سۈپ. ساقلاپ قويۇلغان، ساقلانغان: يۈرىكىڭ مۇشۇ كېلەڭسىز قامىنىڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتماي ساندۇقتا ساقلاشماق قونسا، گالۋال تۆگە بېشىغا بەخت قۇشى قونسا، ھۇقۇش قوندى دەپ سەكرەپ يۈرمىگەن يەنە!

ساقلانما سۈپ. تىل ما. باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان، ئاسراندى، يېتىمئوغلاق: ئەگەر تەڭگۈسى كەلمىسە، باش-كۆزلىرىنى تاراپ، ياسىنىشىنى كىم قويۇپتۇ بۇ سەت ساقلاندىغا! * دۈشمىنىڭگە يول قويۇشتى، ساڭا ئۆگەي ساقلاندىلار، ئەينەككە داغ ئورنىتىشتى، ۋەھشىلەرچە شۇ ئاندىلا.

ساقلانما ئى. نەرسىلەرنىڭ ساقلىنىپ قالغان، ساقلانغان قىسمى، بۆلىكى: 1901-يىلى 2-ئايدا ئۇ يەنە بېيجىڭغا ئەۋەتىلگەن، بۇ قېتىم ئۇ يەنە برونزا قوراللار، ساپال بۇيۇملار، سۈرەتلەردىن باشقا يەنە، نۇرغۇن مىقداردىكى قەدىمكى خەنزۇچە ساقلانمىلارنىلا ئەمەس، زاڭزۇچە، موڭغۇلچە

بولغاندىن كېيىن، ئەۋلادنىڭ ئاتلىقى يېتىلەسلىكىنى ساقلاپ قالدۇغان سېورتداش-لار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ساقلىق «ساق I» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: گۇڭشى شىپاخانىسىغا يېقىن، كېسەل كۆرسىتىشكە قۇلايلىق دادۇيلەر داۋالاش ئورنى قۇرماي، ئالدىنى ئېلىش، ئاياللار، بالىلار ساقلىقنى ساقلاش خىزمىتى ئىشلەشكە دادۇيدىن مەخسۇس ئادەم ئاجراتتى. * پارقرايدۇ تۇمان چۆككەن كۆزلىرى، گۆر ئازابى چىقىپ تۇرار رەڭگىدىن، تىلەر ئۇلار، ئۇچرىغانلا كىشىگە بەخت بىلەن ساقلىق تىلەپ تەڭرىدىن.

ساقلىقنى ساقلاش <تب> شەخسىلەر ۋە كوللېكتىپنىڭ داۋالاش، تازىلىق ۋە يۇقۇملۇق كېسەللىكلەردىن مۇداپىئەلىنىش ئىشلىرىنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈش ئاساسىدا قوللانغان ئۇنىۋېرسال تەدبىرى. ئادەتتە ئۇ مۇلازىمەت ئوبيېكتىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئاياللارنىڭ ساقلىقنى ساقلاش ياش-ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ساقلىقنى ساقلاش، ئەمگە كىچىلەرنىڭ ساقلىقنى ساقلاش ۋە ياشانغانلارنىڭ ساقلىقنى ساقلاش دېگەنلەرگە بۆلۈنىدۇ.

ساقلىماق پ ① ئۆز يېنىدىن، ئۆز دائى-

رىسىدىن ئورۇن بېرىپ تۇرغۇزماق: بوۋاي بالىنىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ، ئادىلىنىڭ سومكە-لىرىنى ساقلاپ بېرىشكە دەرھال ماقۇل بولدى. * قىسقىسى، بولماقچىلىق شۇنچىۋالا ئاچكۆزلۈك بىلەن ئېلىپ بېرىلاتتىكى، ئۇلار بىچارە ئاھا-لىلەرنىڭ ئاتا-بوۋىسىدىن تارتىپ تەۋەررۈك ئورنىدا ئەتىۋارلاپ ساقلاپ كەلگەن ھالقا-زىرد-گە ئوخشاش پارچە-پۇرات زىننەت بۇيۇملىرىدىن تارتىپ، گىلەم-كىگىز، توخۇ-ئۆردەك، ئات-كالا، بۇغداي-قوناققىچە بولغان بارلىق

نەرسىلىرىنى تارتىۋېلىشاتتى. ② بىرەر مەقسەت ياكى بىرەر كىشى ئۈچۈن ئېلىپ قويماق، ئېتىبار بىلەن قالدۇرماق: سەگىش ئۈچۈن ئۆستەڭ بويى ياقىلىدۇق، جاندىن ئەزىز بالىمىزنى ئۆزلىرىگە ساقلىدۇق. * بىر چەينەكتە چاي ئەۋەتتىم، ئۇسىغاندا ئىچسۇن دەپ. كۆكچى قوغۇن ساقلاپ قويدۇم، ئۆزى كېلىپ پىچسۇن دەپ. ③ بىرەر ھالەت، خۇسۇسىيەت، كۆرۈنۈشىنى ئۆزگەرتىمەي ئۆز پېتى قالدۇرماق، داۋاملاشتۇرماق: بۇنىڭ رولى ئالاھىدە زور بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىشقا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتەتتى. ھاۋا تەڭشەش كانايلىرى سېخنىڭ تېمپېراتۇرىسىدىكى نەملىكنى بىز خىل ساقلاپ تۇراتتى. * بىراق، كەلگۈسىدە دادامنىڭ قاتلىرىدىن ئىنتىقام ئېلىش نىيىتى مېنى يەنە ساقلاپ قالدى. ④ مۇھاپىزەت قىلماق، قوغدىماق، ئاسرىماق: قىزىنى ئانىسى ساقلىسۇن، ئوغۇلنى ئانىسى ساقلىسۇن (ماقال). * شۇنداق قىلىپ بۇ يەرگە خىزمەت بىلەن چىقىپلا-دە، مەن مۇشۇ خاڭدا ماتېرىيال ساقلايمەن، ئەسلىدە رەھبەرلىكتىن دەم ئالغىن دېگەندى، قانداقمۇ بىكار ئولتۇرالايمەن، دېسە. * ئىسمائىل سوپۇم تۇرۇپلا خاھان ساقلاشنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى. ⑤ قۇتقۇزماق، خالاس قىلماق: «توۋا، مېنى بۇ ئۆلۈمدىن قايسى كۈچ، نېمە تەقدىر ساقلاپ كېلىۋاتىدىكەن!» سادىق ئۆز خىيالىنى ئۆزى مەسخىرە قىلغاندەك، مېنىڭدا كۈلۈپ قويدى. * سەككىز يىل قالدى كۆز يېشى كۈلكىسى قالدى شۇ تەكرارلاپ ئوقۇغان شېئىرى. سەككىز يىل، ئۆتتى ئاشۇنداق، ساقلىدى بالادىن دىلبەرنى پىرى. ⑥ تىرىك قالدۇر-ماق: - بۇرۇنقى جەڭنامىلىرىدە يېزىلىشىچە، - دېدى ئۇ، - خۇددى مۇشۇنداق قورقماس قىزلىرى، دۈشمەنگە باش ئېگىشىنى بىلمىگەن

دائىم، غۇرۇرنى ساقلىدى خەلقى-ئېلىگە مېھرىبان قىزلار. ⑪ رىئايە قىلماق، ئەمەل قىلماق: يىغىن تەرتىپىنى ساقلىماق. دەرس ئىنتىزامىنى ساقلىماق. * يۈرىكىمگە ئوت كەتتى يارىم كەپتۇ دەپ ئاڭلاپ، كىشىگە گەپ قىلىدىم يارغا ۋەدەمنى ساقلاپ. ⑫ بىرەر نەرسە ياكى مەلۇم بىر كىشىنىڭ پەيدا بولۇشى، كېلىشى ياكى ئۇچرىشىنى ئۈمىد قىلىپ مەلۇم جايدا كۈتۈپ تۇرماق: تىللاخان ئۇنى ئۇزاق ساقلىدى. شاپ بۇرۇت تونۇشىنىمۇ ئۇزاتتى. ئەمما، نېلۇپەر يەنىلا كۆرۈنمىدى، ئۇ شەھەرلىك ھۆكۈمەت دەرۋازىسىغا قاراپ-قاراپ قوياتتى. * ئەخمەتقۇ سىزگە «مۇھەببەت خېتى» يېزىپ قويۇپ سىزنى شۇنچە يىل ساقلاپتۇ. ⑬ ئامان-ئېسەن قىلماق، ساق-سالامەت قىلماق: يوقلاپ كەلگەنلەر ئۇنىڭغا كۆڭۈل ئېيتىشى: - شۇنداق، ھەرنېمە بولسا خۇدايىم ساقلاپتۇ، نىيەتلىرىنىڭ دۇرۇسلىقىدىن يامان قول تەگمەپتۇ! * بىز سېپىلغا چىققاندا خۇدايىم ساقلىسۇن ئوقتىن. ئەجەبمۇ قۇتۇلمىدۇق، زۇلۇم بىلەن زورلۇقتىن.

ساقلىنىش «ساقلىماق» يېمىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: ساقلىنىش نىسبىتى. ساقلىنىش نىسبىتى <ئورم> يېڭىدىن قىلىنغان ئورماننىڭ ئومۇمىي كۆچمە سانى بىلەن بىرقانچە يىل ياكى تېخىمۇ ئۇزۇن يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئورمال ئۆسۈپ قالغان دەرەخ سانىنىڭ نىسبىتى.

ساقلىنىشچانلىق ئى. بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە ياكى باشقا بىر تۈسكە ئاسان ئۆزگىرىپ كەتمەيدىغان خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك: سەنئەت خەلقىنىڭ ئادەتلىرىدىن، ھېسسىياتلىرىدىن، ھەتتا تىلىدىن ئايرىلالمايدۇ، مىللەتنىڭ تارىخى تەرەققىياتىدىن ئايرىلالمايدۇ، سەنئەتتە مىللىي ئەنئەنىلىك

ئۆلۈمگە پىسەنت قىلماس كىشىلەرنى باشقا قۇرۇنچاق تەسلىمچىلەردىن پەرقلەندۈرۈپ، ئۆلتۈرمەي ساقلاپ قېلىش ھەتتا ئۇلاردىن كېيىنكى كۈنلەردە پايدىلىنىش بار ئىكەن.

⑦ پەرۋىش قىلماق، باقماق: تازىلىق ھەيئىتى قەۋەتلىك بىنالاردا ئىت ۋە كەپتەر ساقلىماسلىقىنى ئوقۇتۇردى. * سەن دېگەن مۇشۇ يۇرتنىڭ پادىشاھىنىڭ كونا دوستى، نېمىشقا ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ بىرەر ئەمەل سورىماي مۇشۇنداق ئەسكى بىر گەمىدە ئولتۇرۇپ بىچارە ھالدا جان ساقلايسەن. ⑧ ئۇنتۇما داۋاملىق ياد ئېتىپ تۇرماق، ياد ئەتمەك: - مەن خاتا قىلىپتىمەن، - قاسىمجان ئاخىرى بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاشىم ئاكاغا قارىدى، - مەن ئەمدى ياخشى چۈشەندىم، سىزنىڭ سۆزلىرىڭىزنى مەڭگۈ ئېسىمدە ساقلايمەن. * بىر سىقىم تۇپراققا قارىسام ھەر دەم زۇڭلىنى كۆرگەندەك بولۇمەن گويا، ئۇ ھايات دىللاردا ياشايدۇ مەڭگۈ، ساقلايدۇ مۇبارەك نامىنى دۇنيا! ⑨ يوشۇر-ماق: بىگىزنى قايتا ساقلىغىلى بولمىغىنىدەك، ئابدۇرېھىم دورغىنىڭ قاسىم پالۋان پاجىئەسىدىكى جىنايىتى تېزلا ئاشكارىلىنىپ قالدى. * مەتۋاقى مەتروزغا ساقلىغان ئاداۋىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوغلىدىن ئۆچ ئالغان، ئەمدى مەتروزمۇ مەتۋاقىغا بولغان ئاداۋىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوغلىدىن ئۆچ ئېلىپ ئۆتىگە لاپقۇن قىلسۇنمۇ؟ ⑩ مەلۇم بىر خىسلەت ۋە تەسىرىنى زىيانغا ئۇچراتماي، بۇلغىماي، يوقاتماي مۇھاپىزەت قىلىپ كەلمەك: ئابرويوڭنى ياشلىقىدىن ساقلا (ماقال). * ۋىجدانلىق قىزلار ئۈچۈن ھاياتىدىكى ھەرقانداق مۇۋەپپەقىيەت تەلەرمۇ ئىپپەت-نومۇسىنى ساقلاشتىن ئارتۇق خۇشاللىق بېغىشلىمىسا كېرەك. * قىلىپ دەستۇر كۆزەل ئەخلاق، ھايا-ئىززەتنى ھەر

ساقلىنىشچانلىق كۈچلۈكرەك بولىدۇ، ھەتتا بىرقانچە مىڭ يىل داۋام قىلىشى مۇمكىن. **ساقمۇساق** ① كېسەلدىن خالىي، ساغلام؛

مەن سېنى ئاللىقاچان مېچىلىپ كەتتى دەپمەن ساقمۇساق ئىكەنمەنغۇ. ② بۇزۇلماي، زىيان-زەخمەت يەتمەي؛ سەۋزىنىڭ ئورەكتە 10 ئاي ساقمۇساق تۇرغانلىقىنى كۆرگەن ئەمەت ھەيران قالدى. ③ كەم-زىيادىسى يوق، تولۇق؛ دەل؛ - كېيىنكى مۇشۇنداق ئەگىتىپ يۈرگىنىڭىزگە ساقمۇساق بەش يىل بولدى. * رەبھان ھوشىنى گاھ بېلىپ گاھ بىلمەي قالايمىقان خىياللار ئىچىدە خامۇش ياتقىنىغا ساقمۇساق ئۈچ سائەت بولدى.

ساقىت سۈپ (ئە) ئېلىپ تاشلانغان، بىكار قىلىنغان، بىكار؛ ساقىت بولماق. ساقىت قىلماق. * بۈگۈن مانا مۇشۇنداق ئىشلەپ ئىشنى تۈگەتتۇق. شۇنداق قىلىپ، بۈگۈنكى ۋەزىپە گەدەندىن ساقىت.

ساقىت بولماق ① ئېلىپ تاشلانماق، بىكار قىلىنماق؛ ھەلىمىغان؛ - ئەمەس مېنىڭ ۋەزىپەم ساقىت بولدى، ھەرھالدا جىددىيەرەك بولارلا، - دەيدى. ② خالىي بولماق، پاك بولماق؛ - تولىمۇ پۇختا بولدى، - دەيدى ھاجى ئىشان، - شىرمۇھەمەت بۈگۈن يېرىم ھاجىم، بارلىق گۇناھىدىن ساقىت بولدى.

ساقىت قىلماق ئېلىپ تاشلىماق، خالىي قىلماق؛ گۇناھىنى ساقىت قىلماق. * پادىشاھ ئۆزىنىڭ بېشىدىكى مۇشۇ بىر غەملىك ئىشنى ساقىت قىلىپ خاتىرجەملىككە ئېرىشىشنى ئويلاپ بەك باش قاتۇرۇپ يۈرۈپمۇ ياخشى چارە تاپالمايتۇ.

ساقىلىق سۈپ. ساقىلىرى بار، ساقا ئورۇنلاشتۇرۇلغان؛ ساقىلىق قازان.

ساقىلىق قازان <ماشىن> قازاننىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا شارىك ياكى چوكا ساقىلارنىڭ دومىلىما ھەرىكىتى سىيرىلىما ھەرىكەت ئورنىنى ئىگىلەيدۇ. بۇنداق

بولغاندا سۈركىلىش كۈچى ئازراق بولىمۇ، لېكىن يۈكنىڭ زەربىسىگە بەزداش-لىق بېرىشى جەھەتتە كۆزەككە يەتمەيدۇ. تۈزۈلۈشىگە قاراپ يۇمىلاق ساقىلىق قازان. چوكا ساقىلىق قازان ۋە يىڭنە ساقىلىق قازان دەپ ئۈچ خىلغا ئايرىلىدۇ.

ساقىي ئى (ئە) ھاراق-شاراب قۇيغۇچى؛ ساقىي بولساك ساق بول (ماقال). * تولدۇرۇپ جامنى ئىچەيلى ساقىي دوستۇم قۇي شاراب ئەل ئامان دوستلار ئامان بولسۇن تىلەك شۇ دەيدىغان. * كەلتۈر ساقىي پىيالەڭنى، ھارارەتلىك بولغاي نەزمەم. باغرى قانلىق غېرىب دىلكەش، پىغانغا بولغاي ھەمدەم. **ساقىي بولماق** زىياپەت، ئولتۇرۇش قاتارلىقلاردا ھاراق-شاراب قۇيۇش ئىشىنى ئۆز ئۈستىگە ئالماق؛ مەلىكە ئۆزى ساقىي بولۇپ گۆر ئوغلىغا بىرنەچچە نۆۋەت شاراب تۇتتى.

ساقىي قۇش ئى (ساقىي+قۇش) <زوتول> بىر خىل سۇ قۇشى. تېنىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئىككى مېتىرغا يېتىدۇ، قاننى چوڭ، تۇمشۇقى ئۇزۇن ۋە ئۇچى ئىلمەك كېلىدۇ. تۇمشۇقى ئاستىدا تېرە خالىتىسى بولۇپ، يېمەكلىكلەرنى ساقلايدۇ. پەي-تۈكلىرى ئاق، قاننىدا ئازراق قارامتۇل پەيلىرى بولىدۇ، سۇ ئۇزۇش ۋە بېلىق تۇتۇشقا ماھىر كېلىدۇ، توپلىشىپ ياشايدۇ.

ساقىيلىق ئى. زىياپەت، ئولتۇرۇشلاردا ھاراق-شاراب قۇيۇپ بېرىش ئىشى؛ مەن خىيالىدىن ئېسىگە كەلگەندە تۇرقىدىن ئوقۇتقۇ-چى ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرغان، ساقىيلىق قىلىۋاتقان مېھمان دېكىلماتسىيە قىلىشقا باشلىغانىكەن.

ساقىيىشماق «ساقايماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار بىر-ئىككى كۈن دەم ئالغاندىن كېيىن خېلىلا ساقىيىشىپ قالدى.

ساكسوفون نى <مۇز> دۇخوۋوي چالغۇ. بېلگىيلىك ساكس (Adolphe Sax) كەشپ قىلغان. مستىن ياسىلىدۇ، تۈرى كۆپ، ئاۋاز تۆشۈكلىرىدە كىلاپانلىرى ۋە كۇنۇپكىسى، ئۇچىدا پۈۋلەيدىغان مۇشتىكى بولىدۇ. ئادەتتە دۇخوۋوي ئوركېستىرى ۋە سىمفونىيە ئوركېستىرلىرىدە ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنى يەنە يەككە چېلىشقىمۇ بولىدۇ.

ساكسىگورنى نى <مۇز> دۇخوۋوي چالغۇ، يەنى ساكسوفوننىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى - بولۇپ، كانىيى ساكسوفوننىڭكىدىن چوڭراق كېلىدۇ. بېلگىيلىك ساكس (Adolphe Sax) كەشپ قىلغان، مستىن ياسىلىدۇ. ئوتتۇرا، ئوتتۇرىق، يۇقىرىق، تۆۋەن ئاۋازلىق دەپ تۆت خىلغا ئايرىلىدۇ، ئادەتتە دۇخوۋوي ئوركېستىرى ۋە سىمفونىيە ئوركېستىرلىرىدە كۆپ ئىشلىتىلىدۇ.

ساكالار نى <ئىرق> مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 3-ئەسىردە ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشىغان چارۋىچى خەلقلەرنىڭ بىرى. ئۇلار كېيىنچە ھون، تۈرك قەبىلىلىرى بىلەن ئارىلىشىپ كېتىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئېتىنىك مەنبەلىرىدىن بىرى بولۇپ قالغان.

ساكيامۇنى نى <دىن> بۇددا دىنىنى بەرپا قىلغۇچى كىشى؛ xakyamuni - ساكياىلارنىڭ ئەۋلىياسى دېگەن مەنىدە، ساكيامۇننىڭ ئەسلى ئىسمى سەدىقارت (Sidhartha) بولۇپ، شىمالىي ھىندىستاندىكى كاپىلۋاستۇ (Kapilvastu) پادىشاھلىقىنىڭ پادىشاھى سۇددۇدانا (Xuddhodana) نىڭ شاھزادىسى. تەخمىنەن مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 5-ئەسىرلەردە ياشىغان.

ساڭا نى (خەن) ئاشلىق ئامبىرى: ھاجىنىڭ قوشۇنى تەسلىم بولغان جىمسار چېرىكلىرىنىڭ ھەممە ئات-ئۇلاغ ۋە چېدىرلىرىنى، ساڭلاردىكى ھەممە ئاشلىق ۋە يەم-بوغۇزنى بىراقلا تارتىۋېلىپ تاغ تەرەپكە چۆندى. * تولۇپتۇ ساڭلىرىڭ ئاشقا، بېشىڭدا خىلمۇخىل مېۋە، باياشات، ھۈر دىيارىڭنىڭ سېخى بازارىنى كۆردۈم.

ساڭا بېگى كونا جەمئىيەتتە ھۆكۈمەت-نىڭ ئاشلىق ئامبارلىرىنى باشقۇرغۇچى ئەمەلدار.

ساڭا ئال (سەن+گە) ئىككىنچى شەخس بىرلىك ساندىكى كىشىلىك ئالماشنىڭ يۆنىلىش كېلىشتە تۈرلەنگەن شەكلى: ساڭا گەپ يوق، مۇشۇككە بەز يوق (ماقال). * تىڭشىن كۈنەس، تېكەس، قاشنىڭ سۈيى، يۈرىكىم مۇھەببىتى ساڭا ئاقتان.

ساڭچى نى. ئاشلىق ئامبارلىرىغا قارىغۇچى ياكى ئۇنى باشقۇرغۇچى كىشى: سېتىۋالدى ياقاڭ ياللاپ كەلگەن ئات. ئۇلاغلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ساڭغا كەلگەندە، ساڭچىلار ھۈججەت تەلەپ قىلدى.

ساڭرام نى <دىن> بۇددا ئىبادەتخانىسى، بۇتخانا.

ساڭزا نى (خەن) بىر خىل يېمەكلىك. خېمىرى پىياز ۋە كاۋاۋىچىن قوشۇلغان سۇدا يۇغۇرۇلۇپ، ئېشىلگەندىن كېيىن ياغدا پشۇرۇلىدۇ. كۆپىنچە ھېيت-بايراملاردا سېلىنىدۇ.

ساڭ-ساڭلاپ بىرقانچە ساڭ توشقۇزۇلغان ھالدا، بىرقانچە ساڭنى لىق توشقۇزۇپ: بۇ ئېدىر، بۇ تۈزلەر شۇنداق خەزىنىدىكى، ھەر يىلى ساڭ-ساڭلاپ ئېلىنىدۇ ئاش. ئاھ، ئاشۇ بايلىقىنى ياراتقان دېھقان، دائىما ئاچۇزار، كۆزلىرىدە ياش.

قالايمقان ھالدا ساڭگىلىشىپ تۇرىدىغان: قاراڭ، ئۇنىڭ ئۇچىغا ئارتىۋالغان ساڭگىل-سۇڭ-كۈل لاتا-پۇتلىرى ئارىسىدىن سوغۇقتا توخۇنىڭ ئېتىدەك بۇدۇر-بۇدۇر چىققان ئەتلىرى كۆرۈنۈپ قالغانىدى.

ساڭگىلىماق پ ① ئېگىزدىكى نەرسىلەرنىڭ

بىر قىسمى پەسكە قاراپ ئېسىلىپ تۇر-ماق: مۇمىن تارتىپ يىرتىۋەتكەن كۆڭلىكىنىڭ ياقىسى ھەم يېڭىمۇ تېزىمغىچە ساڭگىلاپ تۇراتتى. * ھويلا ئىچىدىكى قەدىمىي ئۈجمە بۇ ئائىلىنىڭ بايلىقىنى نامايان قىلماقچى بولغاندەك مەغرۇر قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ باراخسان شاخلىرى پەسكە ساڭگىلاپ ھويلىغا سايە تاشلىدى. * سۈت بەرگەن كۆكسۈڭنىڭ چوققىلىرىغا مەن قويماي بېشىمنى ئوخشاپ دەرياغا. قەلبىمنىڭ نۇرىنى گۈلنى چاچاي، نەيزە مۇز ساڭگىلاپ تۇرغان قىياغا.

ساڭگىلىماق ② تۆۋەنگە ئېگىلەك، سېلىنماق، سوزۇل-ماق: - سىزنى ئۈزۈكسىز قويدۇم، - ئاشۇ

ئىشلارنى ئەسلىگەن قەدىردىننىڭ بېشى ئىختىيارسىز مەيدىسىگە ساڭگىلىدى. * تېز ھەرىكەت قىلغىنىدىن يىلاننىڭ تىللىرى ساڭگىلاپ قالغانىدى. * بىركۈنى مەۋلان قاپقى ساڭگىلىغان ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

ساڭلىق ① سۈپ، سېڭى بار، ساڭغا ئىگە

بولغان: دادۇيمىز بۇ يىل ياز ئازراق قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىپ ئىشخانلارنى يېڭىلىدى ۋە ساڭلىق بولۇپ قالدى. ② ئى. جۇۋازخاندىكى مايلىق دان قۇيۇلىدىغان جاي.

سال نى ① <قاتن> كۆل، دەريالاردا

يۈرۈش ياكى ئۇنىڭدىن ئۆتۈش ئۈچۈن، ياغاچ، تاختايلىرىنى بىر-بىرىگە چېتىش ئارقىلىق ياسالغان قاتناش قورالى؛ ئۇلار يول يۈرۈپ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بىر

ساڭقا نى. قۇش مايىقى.

ساڭقار نى. دىئال. سار.

ساڭقارا نى. دىئال. سار.

ساڭقىماق « ساڭقىماق I » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

ساڭقىماق I پ. مایاقلماق، تېزەكلىمەك:

قۇش ساڭقىدى. * ئاخشىمى ياتاردا بوۋاي تۈگمەنچىگە: - ئېشىكىمگە ئالتۇن-كۈمۈش ساڭقاڭ دېمەي، ئوبدان قاراپ قويسىلا، - دەپ ئۇخلاپ قېلىپتۇ.

ساڭقىماق II پ. دىئال. ئەھمىيەت بەر-

مەك، ئېتىبار بەرمەك.

ساڭگاپ نى (پ) كۆن قىلىنىدىغان تېرىنى

ئاشلاش ئۈچۈن چىلايدىغان ھاك سۈيى.

ساڭگىلاتقۇزماق « ساڭگىلىماق » پېئىلىنىڭ

قۇش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ساڭگىلاتماق « ساڭگىلىماق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: مۇرات ئۈنچىقماي بېشىنى ساڭگىلاتتى. ئەخمەت بۇ ھالنى كۆرۈپ ئۆزىنىڭ خاتا قىلىپ قويغانلىقىنى تۇيدى، لېكىن تەن بەرگۈسى كەلمىدى. * - چېچىلىش كىچىك گەپ، يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدىم، - سۇتۇق كېلىپ سۈيىغا ئولتۇرۇپ پۇتلىرىنى ساڭگىلاتتى.

ساڭگىلاتشماق « ساڭگىلىماق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: شىپاڭنىڭ تۆت تەرىپى پۈتۈنلەي ئۈزۈملۈك بولۇپ، بېدىشلەردە مەرۋايىتتەك ئۈزۈملەر ساڭگىلىشىپ تۇراتتى. * تۈگمەننىڭ نورى ئۈستىدە ساڭگىلىشىپ تۇرغان مۇزلار ئادەتتىكى ئېقىمىنى ئۆزگەرتىپ، ئەتراپقا مەرۋايىتتەك يالتىراق تامچىلىرىنى سېپىپ تۇراتتى.

ساڭگىلاقلق سۈپ. ساڭگىلاپ تۇرغان،

ساڭگىلاپ چۈشكەن: ئۇ چاغدا كادىرلارنىڭ ھالى چاغلىق، كۆپنىڭ بېشى تۇۋەن ساڭگىلاقلق ئىدى.

ساڭگىل-سۈڭگۈل ئۇزۇن-قىسقا، رەتسىز،

بار: - ئۇندىن باشقا، - دەدى نياز قۇربان نېمىدىندۇر ئىچى پۇشقاندەك سەل تىت-تىت بولۇپ، - مەن ئۆزۈم، ئۇكا، يېنىدىن چىقىرىپ بىرنەچچە شېشە ھاراق، بىر پاقلان تەييارلاپ قويدۇم، قاسىم بۇ يەرگە كەلسە، ھەممەم قۇرۇق قايتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ تەرەپلەرگە ئۆتمەس بولۇپ كەتتى. «قۇرۇق قوشۇق ئېغىز يىرتىدۇ» دېگەن گەپلەر بار ئەمەسمۇ، ناھايىتى سالادا بار ئىشنى قىلىپ، ئازراق كۆڭلىنى ئېلىپ قويمىز، بولمىسا، ئۆزۈڭ ئويلاپ باق، نېمە چارە بار؟

سالغا بوش باشقىلارنىڭ سالاسى، مەسلەھەتكە ئاسانلا ماقۇل دەيدىغان: شوپۇر شۇ گەپنى ئېيتىپ نېمىدىندۇر ئېھتىيات قىلغاندەك «لىپ» قىلىپ سادىققا قاراپ قويۇپ: - ئۆزۈم سالغا بوش ئادەم، - دەدى ئۇ سادىقتىن كۆزىنى ئېلىپ، - ئېغىز تاتە-لىغاندىكىن دەپ سالمەن.

سالغا كەتمەك باشقىلارنىڭ سالاسىغا كىرىپ زىيان تارتماق، بىرەر نەرسىنى قولدىن بەرمەك: قۇناخۇننىڭ بادام دوپپىسى-نى چېكىسگە كىيىپ، راۋابىنى بولۇشقا چېلىپ، ناخشىنى دۆڭكە چىقىرىپ ئېيتىپ، 30 ئوغۇلغا يىگىت بېشى بولۇپ مەشرەپ ئوينىغان چاغلىرى نەلەردە قالدىكىن-تاك. مانا بۇ يىل 32 دىن ئاشتى. بېلى مۇكچىيىپ بوۋاي بولۇپ قالدى. دادىسىدىن قالغان ئۈچ چارەكلىك ئۆرۈك-شاپتۇللۇق باغ سالغا كەتتى. * ھېلىقى سالغا كەتكەن ئۆرۈكنىڭ چىڭ ئۇچىغا چىقىپ سارغىيىپ پىشقان مانتىدەك بىر تال خۇۋەينى ئۆرۈكنى ئېلىپ شۇنداق بىر چىشلىشىگە ئۆرۈكنىڭ ئىچىدىن گۆھەردەك نۇر چىچىپ ئۆزىنىڭ قورسىقىدىن يېرىپ ئالغان تاش، ھە، ھېلىقى شار چىقتى.

سال قىلماق كېلىشتۈرۈش، ياراشتۇرۇش،

دەريا لېۋىگە يېتىپ بېرىپتۇ ۋە سال باغلاپ، دەرياغا چۈشۈپتۇ. * يىگىت ياغاچلارنى چېتىپ سال ياساپ دەريادىن ئارالغا ئۆتۈپتۇ. ② <ئورم> سۇدا ئېقىتىپ يۆتكەش ئۈچۈن، بىر-بىرىگە چېتىلغان ياغاچلار: ھەپتە-ھەپتە كۈن-تۈن سۇ ئىچىدە يۈرۈپ، سال ياساپ ئىلغا ياغاچ يۆتكەپتۇ.

سال يولى <ئورم> ياغاچلارنى سال قىلىپ، ئېقىتىپ توشۇيدىغان سۇ يولى.

سال (سالاسى) (پ) ① نى. قول بارماق-لىرىنىڭ ئارىسى، ئارىلىق. ② سۈپ. مەلۇم يۆنىلىشتە يول-يول قىلىپ تەكشۈرۈلگەن، تۇپتۇز، تەكشى قىلىنغان: سال ئېتىز. * ئۇ بالا جاۋاب بېرىپ: «بۇ مېنىڭ يېرىم» دەدى ۋە سول تەرەپتىكى بىر سال يەرنى كۆرسىتىپ: «بۇ، ۋاڭنىڭ يېرى» دەدى. // نەزەردىن تاشلىماي ھەر قىر-ئېتىز-نى، بۈگۈنمۇ ئارىلاپ ماڭدى يەنە ئۇ. جامالار كۆتۈرۈپ ئالغان سالانىڭ، چېتىگە يېتىپمۇ كەلدى ئەنە ئۇ.

سال ئېتىز ئۈستى بىر خىل قىلىپ تەكشۈرۈلگەن ئۇزۇن، كەڭ تاختا يەر؛ چوڭ ئېتىز: ئەختەم ئۇزۇن سال ئېتىزنى بويلاپ چالغا بىلەن بۇغداي ئورۇپ كېتىۋېتىپ زىلەينى ئەسەپ قالدى، ئۇنىڭ زىلەينى كۆرمىگىنىگە خېلى بولغانىدى.

سال (سالاسى) نى (ئە) كېلىشتۈرۈش ياكى ئۆز رايىدىن قايتۇرۇش ئۈچۈن قىلىنغان دەۋەت، بېرىلگەن تەكلىپ، مەسلەھەت؛ سۈلھ: مانا قىسمەتتاخۇن تۇرۇپتۇ، ئۆزى ھەممە سالادا بار، شۇنداق ئەمەسمۇ قىسمەتتاخۇن؟ * گۈل قىستىم قۇلاقىغا، كىرىمىڭ سالايىغا. سەن قىلساڭ يامانلىقى، مەن قويدۇم خۇدايىغا.

سالادا بار كىشىلەر قىلىۋاتقان، تۇرمۇشتا

ۋاقتى بولغانلىقىنى ئىپادىلەپ «سالات»، سالات» دەپ ئۈنلۈك ئىپتىماق؛ مەزىنىنىڭ توۋلىغان سالاتلىرىنى ئاڭلىغان كىشىلەر نامازگاھتا سەپراس بولۇپ تۇرۇشتى.

سالات II نى (ر) ھەر خىل ياش كۆكتات، تۇخۇم، گۆش قاتارلىقلاردىن تەييارلانغان بىر خىل سوغۇق سەي؛ دوختۇر بىر قېتىم يۈلپەنى ئاشپەز بىر شېشە ئاچچىقسۇ قۇيۇۋەت-كەن سالاتقا ئوخشاتقاندى.

سالاجى نى. باشقىلارغا ساللا قىلغۇچى، كېلىشتۈرگۈچى؛ چوكان ھۆڭگىرەپ يىغلاشقا باشلىدى. ئەيىبلگۈچى، سالاجى، سۈرۈشتە قىلغۇچىلارمۇ كۆپەيدى. * سالاجىلارنىڭ ھە-ھۈسى ۋە شېرىنكەنسى بىلەن بىر چاپان 36 يېرىم دۈبەنگە توختىغان بولدى.

سالاجىلىق نى. ساللا قىلىش ئىشى ۋە پائالىيىتى؛ ئالغۇچى بىلەن ساتقۇچى شۇنچە مەخپىي سودىلىشىۋاتسىمۇ ئۇ ئاسماندىن چۈشكەندەك ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەيدا بولاتتى-دە، سالاجىلىق قىلىپ يۈرۈپ ئۇلاردىنمۇ بىر-ئىككى كوپىنى يۇلۇۋالاتتى. * ناھىيە بويىچە ھەرقانداق سالاجىلىق ئىشلىرىدا ئاتقى چىققان ئابدۇراخمان بۇ ئىشقا جىددىي ئارىلىشىپ، قارارنى ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ.

سالار نى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە شۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى.

سالار قىلى <تىل> سالارلار ئىشلىتىدۇ-غان تىل. بۇ تىل ئالتاي تىللىرى سىستېمىسىنىڭ تۈركىي تىللار ئائىلىسىدىكى ئوغۇز-قىپچاق تۈركۈمىنىڭ ئوغۇز تىلى گۇرۇپپىسىغا كىرىدۇ. تۈركىي تىللار ئىچىدە، بۇ تىل خەنزۇ تىلىنىڭ تەسىرىگە بىرقەدەر چوڭقۇر ئۇچرىغان.

سالارچە ① سۈپ. سالار. خەلقىگە، ئۇنىڭ

رايىدىن قايتۇرۇشقا ئۈندىمەك، سۈلھ قىلماق؛ شۇ ئەسنادا، شاھزادە ئابدۇللا ئوتتۇرىغا چۈشۈپ ساللا قىلىپتۇ. * ئەختەمنى پۇچۇناتىنىڭ كەينىدە يۈرىدۇ، دېگەن گەپ ۋە ئۇنىڭ گۈلچەمخان چوڭ ئانام يارىشىۋېلىشىنى ساللا قىلغاندا ئوچۇق بىرنەپمە دېمىگەنلىكى سەۋەبىز ئەمەس ئىكەن. * - مەن ياخشى تەربىيە قىلاي، ئەتە ئەتكەن دوختۇرخانىغا بېرىپ مېھرىباندىن ئە پۇ سورايلى، سەۋەنلىك بىزدە، - دەپ ساللا قىلىپ ئۇلارنى جىمىتى.

سالاپەت نى (ئە) ھەيۋەتلىك، مەغرۇر تاشقى كۆرۈنۈش؛ سۆلەت؛ يىراقتىن ماشىنىنىڭ گۈرۈلدەگەن ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتقاندا، ھېلىلا ئىشىك ئالدىدا توختاپ، ھاكىملىق سالاپىتىگە توشقان ئوغلى كۈلۈمسىرەپ چىقىپ كېلىدىغاندا تۇيۇلاتتى. * مەن ئۇزۇندىن ساقلاپ كەلگەن جۇۋامنى ساڭا بېرەي، ئۇنى كىيۋال، ئۇ سالاپىتىڭنى ئۆزگەرتىۋەتسىمۇ كېرەك يوق، قىش كۆزى قارىغۇ، تېنىڭ ئىسسىق تۇرسىلا بولدى. * يائاللا كەرەملىك شاھى ئالەم، بىز مۇشۇ سالاپىتىمىز بىلەن ئوغرىلىق قىلساق خۇدا راۋا كۆرەرمۇ؟

سالاپەتلىك سۈپ. سالاپىتى بار، ھەيۋەت-لىك، مەغرۇر كۆرۈنىدىغان؛ شۇنىڭدىن ئۈچ كۈن كېيىن قەشقەر بازىرى راسا قىزىغان پەيشەنبە كۈنى چۈش مەزگىلىدە، سامۇق دۈكىنىنىڭ پوكىيىدە سالاپەتلىك بىرنەچچە كىشى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. * شۇڭا، يۈز-كۆزى، كىيىم-كېچىكى كۆمۈر كۆيۈندىسى بىلەن بۇلغانغان ئىشچىلارمۇ بۇ سالاپەتلىك مۇئەللىمدىن ئانچە قورقۇش ھېس قىلىشمايتتى.

سالات I نى (ئە) <دىن> ① ناماز؛ سالات توۋلىماق. ② خۇدا ۋە پەيغەمبەرگە ئاتاپ قىلىنغان ھەمدۇسانا.

سالات توۋلىماق پەرز نامىزى ئوقۇش

ئاستانە تۈگۈل، پۈتكۈل ئەتراپ، يېزا-كەنت، تاغ-ئېدىر، چۆل-قۇملۇقلارنى ئوچۇق كۆرگىلى بولاتتى. * ئۆستەننىڭ ئىككى قاسنىقىدا يېزا-كەنت مەھەللىلىرى، سالاسۇنلۇق، يېشاۋانلىق ئۆي-ئىمارەتلەر، سوقما تاملار، مەسچىت كۈنگۈرلىرى ۋە تاغقا تۇتىشىپ تۇرىدىغان تېرىلغۇ ئېتىزلىرى، دۆڭلۈكلەر كۆزگە چۈشۈپ تۇرىدۇ.

سالال-سۈلە ← **سۈلە-سالال**: نېمە دەۋاتىدىلا ئېلىئاخۇن ئۇستام؟ بۇ ئۆتۈكنى مېنىڭ ئالدىدا بىرەيلەنگە 18 كويغا بەرمەپتىكەن، مەن جىق سالال-سۈلەلەر بىلەن 15 كويغا تەستە ئۈنىتىپ ئالدىم. * «ياخشى سۆز تاشنى ئېرىتىدۇ» دېگەن توغرا ئېيتىلغانىكەن، دوستلارنىڭ سالال-سۈلەلىرى بىلەن ماقۇل دەۋەتتىم، خەير، بالا دېھقان بۇ ياخشىلىقىمىز-نى ئۈنۈپ قالماي.

سالال-سۈلە قىلماق ← **سۈلە-سالال قىلماق**: بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېتىۋاتقان مۇنازىرىنىڭ تېگىگە تازا چۈشەنەلمىگەن ئامانلىق قوغداش خادىمى بىرئاز ھەيران بولۇپ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ سالال-سۈلە قىلىشقا باشلا-ۋاتقاندا، ھاشىم شۇجىنىڭ ئالدىدىكى تېلېفون قاتتىق جىرىڭلىدى. * شۇ نۆۋەت مېنىڭ سالال-سۈلە قىلىشىم بىلەن ئاشۇ دارازا كىشى تۈردى ساقچىنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇپ قالدى، جۈمۇ.

سالاشماق پ. دىئال. ئارقىسىغا كىرىۋالماق؛ سوڭداشماق.

سالاكەش نى ← **سالاجى**.

سالاكەشلىك نى ← **سالاجىلىق**؛ -

ئانچە-مۇنچە قىلغان ئىشلىرىمۇ باردۇ، - دېدى ئۇ سالاكەشلىك قىلىپ، - لېكىن تالىپلار يوغان سەللىنى ئورنىۋالغان بىلەنلا ئىشانلىق كامالغا يەتتى دېگىلى بولمايدۇ.

تىلى، ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت: سالارچە ئۇسسۇل. سالارچە ئادەت. ② نى. سالار تىلى: سالارلار ئارىسىدا چوڭ بولغان بۇ يىگىت سالارچىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ. ③ رەۋ. سالار تىلىنى ئىشلىتىپ، سالار تىلى بىلەن: سالارچە سۆزلىمەك. **سالارلار** نى <ئىرق> سالار مىللىتى، سالار خەلقى. بۇلار ئاساسەن ئېلىمىزنىڭ چىڭخەي ئۆلكىسىنىڭ شۇنخۇا سالار مىللىي ئاپتونوم ناھىيىسى ۋە گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ لىنشىيا قاتارلىق جايلىرىغا توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان. ئۇنىڭدىن باشقا شىنجاڭ-دىمۇ بىر قىسىم سالارلار بار.

سالال-سالال ① تال-تال، ساپاق-ساپاق؛ باشاقلرى سالال-سالال، چوڭلۇقى دېنى ئۇنىڭ دەل جىگىدەك. «شۇنچىلا بولامدۇ؟!» دەپ تاڭ قالمىغىن، بولىدىكەن سوتسىيالىزم ئاتقان چېچەك. * قايتۇ ئۈزۈمۈ پىشىپ سالال-سالال، مەي تۇتۇپ شەربەت تۆكۈپ تەك ئاستىدا. خۇددى كۆردۈم ئاندا مەن بار كۆزىنى، ئەنە، مۆلدۈرلەپ تۇرار ياپراق ئارا. ② تۇتاش كەتكەن بىرقانچە سالال: ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئالتۇندەك تاۋلىنىپ، دېڭىزدەك چايقىلىپ تۇرغان سالال-سالال بۇغداي ئېتىزلىرى، قىزغىن داۋام قىلىۋاتقان ئورما ۋە ئېتىزنى تەڭگىدەك جاراخلىتىپ تۇرغان جۇشقۇن، شادىيانە ئەمگەك شاۋقۇنى گەۋدىلەندى.

سالاسۇن نى. ياغاچ، مېتال، تاش ۋە سېمونت قاتارلىقلاردىن ياسالغان رېشات-كىنىڭ تاللىرى: ئۇ چاپاننى ۋېلىسىپىتنىڭ گەينىگە قىستۇرۇپ قويدى-دە، ئۆزى كۆۈرۈكنىڭ سېمونت سالاسۇنىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ تاماكا چەكتى.

سالاسۇنلۇق سۈپ. سالاسۇنى بار، سالاسۇن ئورنىتىلغان؛ تاش سالاسۇنلۇق بۇ جايدىن

سالاگەر نى ← سالاجى: يەكشەنبە كۈنى ئىدى. مال بازىرىدىكى ئادەم باشقا كۈنلەرگە قارىغاندا ئادەتتىن تاشقىرى كۆپ بولۇپ، مال ساتقۇچىلار، خېرىدارلار، كېلىشتۈرگۈچى، بېدىك، سالام بەرلەر ۋە بازار ئايلىنىۋاتقانلار بولۇپ، ھەممىسى ئۆزىگە خاس ھەرىكەت بىلەن مەشغۇل ئىدى.

سالاگەرچىلىك (توغرىسى: سالام بەرلىك) ← سالام بەرلىك.

سالاگەرلىك نى ← سالام بەرلىك: ئەگەر ھەر ئىككى قۇدا تەرەپ بىر-بىرىگە ياقسا، شۇ يەردىلا يۈتۈشىدىكەن، ناۋادا كېلىشەلمەي قالسا، دەللال ئوتتۇرىغا چۈشۈپ سالام بەرلىك قىلىدىكەن.

سالالاشتۇرماق «سالالاشماق» يېتىلىشنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ دۇي تۆت يىلدىن بۇيان نىياز تۇردىنىڭ يېتەكچىلىكىدە 600 مو يەرنى سالالاشتۇردى، ھەممە ئائىلىلەر يېڭى ئۆي سېلىۋالدى. * ئابدۇقادىر مېنى ھەرقايسى دۆيلەرگە باشلاپ بېرىپ بۇ يىل قىش پەسلىدىكى ئېتىزلارنى سالالاشتۇرۇش ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى.

سالالاشتۇرۇلماق «سالالاشتۇرماق» يېتىلىشنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇنىڭ بىلەن كوئىشېننىڭ 20 مىڭ مو ئېتىزى سالالاشتۇرۇلدى. * ئەينەكتەك تۈزلىنىپ سالالاشتۇرۇلغان ھەربىر سالالاشتۇرۇشنىڭ قىرلىرىغا ئۈچ قۇردىن كۆچەت تىكىلگەن.

سالالاشماق پ. سالالاشماقكە كەلمەك: قاتتىق سوغۇقنىڭ ئالدى-كەينىدە ئېرىق-ئۆستەڭ-لەر رەتلەندى، ئېگىز-پەسلىكلەر تۈزلىنىپ، ھەرقايسى ئىشلەپچىقىرىش دۆيلىرى ئۆزلىرىنىڭ بىر تۈركۈم سالالاشقان ئېتىزلىرىنى بارلىققا كەلتۈردى. * يەرلىرىمىز سالالاشتى تەكشۈلەندى، بۇرۇنقىدەك كاندۇك ئېتىز نەدە ئەمدى!

ئۆستەڭ چاپتۇق زاكولرى سېمونت، تاشتىن، يار پېچمايدۇ بۇرۇنقىدەك توغان قاشتىن.

سالام نى (ئە) ① لۇغەت مەنىسى: «تىنچلىق، ئامانلىق». تىلىمىزدا قاراتما سۆزلەرنىڭ ئالدىدا كېلىپ، «تىنچ-ئامان-مۇ سىز (سىلەر)؟» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سالام ئادىلە، قانداق ئەھۋالنىڭ؟ يازلىق تەتىلىنى ياخشى ئۆتكۈزدۈڭمۇ؟ * - سالام، يولداش سادىق، سالام يىگىتلەر، ماشىنىدىن ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى ئابدۇللا چىقىپ كەلدى ۋە بۇ يەردە ھازىر بولۇپ تۇرغان كىشىلەر بىلەن بىر-بىرلەپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ② يېنىدا بولمىغان كىشىگە ئۆزىنىڭ ئامان-ئېسەنلىكىنى ئىزھار قىلغان ۋە ئۇنىڭمۇ ئامان-ئېسەن بولۇشى ئۈمىد قىلىنغان تىلەك: ئەتسى ئىنىكئانا ئاچلاپ، دەرھال يېتىپ كېلىپ، مەلىكىنىڭ سالامىنى يەتكۈزۈپ، ئۇلارنى مېھمانخانىغا تەكلىپ قىلدى. * ئاپتوموبىل ئۇيياغ دېھقانلىرىنىڭ قاشتېشى ئويىچىلىق زاۋۇتى بىلەن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى زاۋۇتى ئىشچىلىرىغا بولغان سالامىنى ئېلىپ، ئاستا ئورنىدىن قوزغالدى. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

سالام بەرگە كەلتۈرمەك ← سالام بەرمەك: ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپ سالام بەرگە كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئۆز دەردىنى مەلۇم قىلدى.

سالام بەرمەك ① بىرىكىم بىلەن ئۇچراشقاندا ياكى بىرىكىمىنى ئىزدەپ بارغاندا قارشى تەرەپتىكىگە ئېگىلىپ، قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ ھۈرمەت ئىشارىتىنى قىلماق؛ «ئەسسالامۇ ئەلەيكمۇ» دەپ تىنچ-ئامانلىق سورىماق؛ ئەبلىغازى ئاتتىن ئالدىرىماي چۈشۈپ، ئاسسىغا سالام بېرىپ قول ئۇزاتتى. * شۇ چاغدا، ئامانقۇلنىڭ چارلىغۇچى

سالامغا بارماق سالامغا كەلمەك.
 سالامغا كەلمەك ① توي كۈنىنىڭ ئەتىسى قىز بىلەن يىگىت يىگىتنىڭ قېيىن ئاتا-قېيىن ئاپىسىنىڭ يېنىغا ھۈرمەت يۈزىسىدىن يۈز كۆرۈشۈش ئۈچۈن كەل-مەك. ② ياش ۋە مەرتىۋە جەھەتتە چوڭراق كىشىلەرنىڭ يېنىغا ھۈرمەت يۈزىسىدىن تىنچ-ئامانلىق سوراپ كەلمەك؛ بىر ئاغىنەمنىڭ ئېيتىپ بېرىشچە كازىم مەكتەپ پۈتكۈزۈپ قايتىپ كەلگەن كۈنى ئۆيىگىمۇ بارماستىن، بىرمۇنچە سوۋغىلارنى كۆتۈرۈپ، سابىر شەنجاڭنىڭ ئۆيىگە سالامغا كېلىپتۇ.

سالام قايتۇرماق باشقىلارنىڭ قىلغان سالامىغا جاۋابەن سالام بەرمەك؛ ئەخمەت دەررۇ سالام قايتۇرۇپ، ئۆزىنى ئوڭشاپلا تىنچلىق سوراشقا باشلىدى.

سالام قىلماق بېشىنى، قەددىنى ئېگىپ ۋە مەلۇم فورمىدا قولنى كۆتۈرۈپ باشقىلارغا ھۈرمەت ۋە ئېھتىرامنى ئىپادىلىمەك؛ ئەتىسى نازىر ئاخۇن بامداتتىن يېنىپ، ئوغۇللىرىدىن كېيىنرەك ئويىگە كىردى. بىرىنچى بولۇپ ئۇنى كۆرگەن ھۆسنارىخان ئوچاق ئالدىدىن قويۇپ، ھۈرمەت بىلەن ئېگىلىپ سالام قىلدى. * بالا باشلىقنىڭ بېشىنى كۆتۈر-كەنلىكىنى كۆرۈپ پىتونىرلارچە سالام قىلدى.

سالام ئېيتماق ← سالام دېمەك؛ مەن ئىشىنى توختىتىپ: - بۇرادەر! ئۇستازىڭىزغا بىزنىڭ ھەممىمىزدىن سالام ئېيتىپ قويۇڭ! - دېدىم. * - ھە، پەرھاد، ياخشىمۇ سىز؟ ئاتا-ئانىڭىز سىزگە سالام ئېيتتى، - دېدى قىزمۇ ئامانلىق سوراپ.

سالام يوللىماق ← سالام دېمەك؛ - پۈتۈن ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر سۇ قۇرۇلۇشىنىڭ بىرىنچى سېپىدە ئىشلەۋاتقان

يىگىتلىرىدىن تورپاق ئۆز غوجا ئەخمەت ئات يېتىلگەن بىر كىشىنى باشلاپ كەلدى ۋە سالام بېرىپ «بۇ ئادەم بارىكۆلدىن كېلىپتۇ، خەلپەمگە بېرىدىغان مۇھىم خەت بار» دەيدۇ. «دۇ» دەيدى. ② قولنى مەلۇم فورمىدا يۇقىرى كۆتۈرۈپ ياكى چېكىسىگە تەگكۈزۈپ ھۈرمەت بىلدۈرمەك (پىتونىر ۋە ھەربىي-لەر ھەققىدە)؛ شۇندىن كېيىن جەنۇبىي يۆنىلىش قوشۇنىنىڭ كوماندىرى، پولكوۋنىك سوپاخۇن سوۋۇروۋ ئوتتۇرىغا كېلىپ، قەبرىستانلىق-قا توپلانغان كىشىلەرگە ئايلىنىپ تۇرۇپ بىر تۇتاش ھەربىيچە سالام بەردى. * بالا ماڭا قاراپ پىتونىرلارچە سالام بەردى. ③ «دىن» نامازدىن پارىخ بولۇش ئالدىدا قەدىدە ئولتۇرۇپ باشنى ئوڭ ۋە سول تەرەپكە چۆرىمەك؛ ئەخمەت سوپۇم ئىككى تەرەپكە سالام بېرىپ دۇئاغا قول كۆتۈردى. ئاندىن نامازدىن پارىخ بولۇپ جايىنامازدىن چۈشتى. سالام خەت سالام يوللاپ، تىنچ-ئامانلىق تىلەپ يېزىلغان خەت، سالامنامە: - بولىدۇ جامال ئاكا! - دېدىم مەن ھاياجانلىق-نىپ، - سىزنىڭ كۆڭلۈڭىزنى چۈشەندىم، بۈگۈن مېنى بۇنچە مېھمان قىلىسىڭىزمۇ سىز دېگەن سالام خەتنى يېزىپ بېرىتىم. * باغۋەنگە يازدىم چىن سالام، ئالدىدا قەلىم دەپتىرى، چىشلەپ سالام خەتنى سەھەر ئۇچماقچى شادلىق كەپتىرى.

سالام دېمەك يېنىدا بولمىغان بىركىمگە يەنە بىرىنىڭ ئامان-ئېسەنلىك ئەھۋالى ۋە ياخشى تىلىكىنى يەتكۈزمەك؛ سىلەر يېزا-كەنتلەرگە بارىسىلەر، شەھەرلەرگە بارىسىلەر، مەندىن ئانامغا سالام دەڭلا! مەن دادامنىڭ مىلتىقىنى تاپشۇرۇۋالدىم. * مېڭىمۇ يېتەلمىدىم، ئېقىپ تۇرغان تارىمغا. كۆرسەڭلار سالام دەڭلار، باغرى تاش شۇ يارىمغا.

سەپداشلاردىن ھال سورايدۇ ۋە قىزغىن سالام يوللايدۇ، - دېگىنىدە گۈلدۇراس ئالغىش ياغرىدى.

سالاماندار نى (د<كربك) <زوتول> قوش ماكانلىق ھايۋان. شەكلى كەسلە نىچۈككە ئوخشايدۇ. بېشى ياپىلاق، تېرىسى قوپال، دۈمبىسى قارا، قورسىقى قىزغۇچ سېرىق، تۆت پۇتى قىسقا، قۇيرۇقى ياپىلاق كېلىدۇ. سۇدا ياشايدۇ، تۇخۇم تۇغۇپ كۆپىيىدۇ. بالىلىرىنىڭ شەكلى قۇمچاققا ئوخشايدۇ. ئادەتتە كىچىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

سالامەت سۈپ (ئە) ① تېنى، بەدىنى كېسەل ۋە ئەيىبتىن خالىي؛ ساق؛ سالامەت تەندە ساغلام ئەقىل (ماقال). * ئەجەب ئىكەن سەن ئوغلۇم، ھېرىپ كەلگىنىدە سېنى ئىشقا سالغىلى بولامدۇ، خۇدا ئاناڭنىڭ تېنىنى سالامەت قىلسا بۇنىچىلىك ئىشنى ئۆزى قىلىپتۇ تۈگىتەلەيدۇ. * ئويناپ-كۈلۈپ تۇر قىزىم ئادالەت، ۋاقتىڭ خۇش بولسۇن، تېنىڭ سالامەت. ② بۇزۇلمىغان، زىيان-زەخمەت تەگمىگەن؛ شۈكۈركى، شۇ كىتاب پۈتمەستىن تېخى، شۇ كېچە ئىلكىگە ئۆتتى سالامەت. باغرىغا ئاۋايلاپ باستىم مەن ئۇنى، دوستۇمغا دىلىمدىن تاشتى مۇھەببەت. * ئوغۇت كۈچلۈك كەپقالسا، بولار شۇنداق ئالامەت. قايتا بىر سۇ باشلىسا، بۇغداي قالار سالامەت. ③ خەۋپ-خەتەردىن خالىي، تىنىچ-ئامان، ئامان-ئېسەن؛ قاسىم شۇجى ئۇنىڭغا تېخىمۇ يىقىنراق سۈرۈلۈپ مۇنداق دېدى: - خاتىرجەم بول ئۇكا، ھەممە ئىشنى تۈگەتتۇق، مانا ھىمىتىمۇ سالامەت يېنىڭدا تۇرۇپتۇ. قېنى ئۇكام كۆزۈڭنى بىر ئاچقىنا. * كېچە-كۈندۈز تىلەيمەن، يارىم بولسۇن سالامەت. چۆلگە كەتسۇن خۇدايىم، يارغا كەلگەن پالاكەت. ④ تىرىك، ھايات؛ - ئۇستازىم، بۇيرۇغان

خىزمەتلىرىنى ئورۇنداپ، خاسىيەتلىك قازانى ئېلىپ كەلدىم، - دەپتۇ. موللا تاباننىڭ ئۆلمەي سالامەت كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ئىنتايىن ئاچچىقى كېلىپ، تابانغا سوغۇققىنە قاراپتۇ. * سالامەت قايتىپ كەلسەم، بالىمىزنى بىرلىكتە تەربىيەلەيمىز، ئەگەر قۇربان بولۇپ كەتسەم، سەن ياخشى تەربىيىلىگىن. ⑤ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

سالامەتچىلىك نى. ساق-سالامەت، ئامان-ئېسەن تۇرمۇش؛ يامان ئەمەس ئىكەنمەن، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىمەن، تىل، تارىخ تەتقىقاتىمۇ بار، ھەي ئەمدى ماڭا زۆرۈرى سالامەتچىلىك.

سالامەتلىك «سالامەت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ قىز كەسكىن ھالدا؛ - ئېلىيار، مەن خىزمىتىمنى قىلىۋېرەي، كۆرۈپ تۇرۇپسىز، ئانامنىڭ سالامەتلىكىمۇ ئانچە ياخشى ئەمەس - دېدى. * ھاكىم، - دېدى رابىيە رازى بولمىغان ھالدا، - كەچكىچە ئىچىڭىز سالامەتلىكىڭىزگە زىيان قىلمايدۇ؟ * شوپۇرنىڭ ۋەزىپىسى يالغۇز بۇ ئايالنى دېگەن يېرىگە يەتكۈزۈشلا ئەمەسقۇ، ئۇنىڭ بىسخەتەرلىكى، سالامەتلىكىگە ھەم مەن مەسئۇل بولۇشۇم كېرەك-تە!

سالام-تەزىم سالام ۋە تەزىم؛ لەشكەر باشلىقىغا «شاهزادە كېلىدىكەن» دېگەن خەۋەر يېتىپتۇ-دە، دەرھال ئالدىغا چىقىپتۇ. سالام-تەزىم رەسمىيەتلىرىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ.

سالام-سەھەت ئۆزئارا سالاملىشىش ۋە ئامان-ئېسەنلىك سۆزلىشىش؛ سالام-سەھەت-تىن كېيىن، مەن شائىرغا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ رەئىسى يولداش ئىسمائىل ئەمەتنىڭ يوللىغان سالىمىنى يەتكۈزگەندىم. سالام-سەھەت قىلىشماق ئۆزئارا سالام-لىشىپ، ئامان-ئېسەنلىك سوراشماق؛ ئانا ئۇلارغا زوقلىنىپ بىردەملىككە ئۆز خاپىلىقىنى

تۇرسۇنئاخۇن! خۇي چىقىرىۋالسىلا، ئەتىگەندە خۇدانىڭ سالىمىنى قىلسام سالام-ئىلىك ئالماي بويۇنلىرىنى تولغاپ كېتىدىلا، ئىككىمىز خۇدا قوشقان قوشنا ئەمەسمۇ؟!

سالاهىيەت ئى (ئە) ① مەلۇم بىر ئىش ياكى پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانغاندا بولۇشقا تېگىشلىك لايىقەت، ئىقتىدار، شەرت؛ ئابلا تېخى ئىككى يىل بۇرۇنلا ئالى مەكتەپنى پۈتكۈزگەچكە، بۇ قېتىمقى ئىستېھناغا قاتنىشىش «سالاهىيەت» توشماي گۇۋاھنامە ئالالمىدى. * - بولدى! سىز مېنى مەجبۇر قىلغان بولسىڭىز مەن سۆزلەي، - دېدى ئۇ چىشلىرىنى چىڭ قىسىپ سۆزلەپ، - سىز ئالى مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى، ئەمما سىزدە ئەنە شۇ نامغا لايىق سالاهىيەت يوق ئىكەن. ② كىشىنىڭ جەمئىيەتتىكى قانۇنىي ئورنى؛ نوپۇز، ئابروى، ئىناۋەت، مەرتىۋە؛ سالاهىيەت گۇۋاھنامىسى. * شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ مۇشۇ بەگلىكتىكى گومىنداڭ شۆبە پىرقىسىنىڭ شۇجىسى سالاهىيەت بىلەن مەخسۇت بەگنىڭ خىزمىتىگە ياردەملىشەتتى. * بىز ئۇلارنى توسۇپ قويدۇق، سالاهىيەتكە قاراپ ئىشقا قويدىغان ئادەت كۈچلىرى بۇ ياشلارنى باش كۆتۈرەلمەيدىغان قىلىپ قويدى. * خەير بولۇپتۇ، مەن تېخى ئۆز سالاهىيەتىمنى تولۇق ئاشكارىلىغىنىم يوق.

سالاهىيەت گۇۋاھنامىسى پۇقرالارنىڭ جەمئىيەتتىكى قانۇنىي ئورنىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىلىرىدىن تارقىتىپ بېرىلگەن گۇۋاھنامە. **سالاهىيەتسىز** سۈپ. سالاهىيەتتىن يوق، سالاهىيەتتىن يوقاتقان؛ بۇرادەر، سىز بۇ ئىشقا ئارىلىشىشقا سالاهىيەتسىز، شۇڭا چىرايلىقچە ئۆيىڭىزگە كېتىۋېلىڭ. **سالاهىيەتسىزلىك** «سالاهىيەتسىز»

ئۇنتۇدى، ھەممىسى بىلەن قىزغىن سالام-سە-ھەت قىلىشتى. * «ئۇنسۇر» دېگەن سۆز گويا كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندەك، كىشىلەر مېنى كۆرسە كۆسۈرلاشمايدىغان، سالام-سەھەت قىلىشىدىغان ۋە قاچمايدىغان بولدى.

سالاملاشماق پ. بىر-بىرىگە سالام بېرىشپ كۆرۈشمەك، تىنىچ-ئامانلىق سورايشماق؛ ئەتىسى ھېيتگاھدا تازا ئالدىراش سودا قىلىۋاتسام، ئاشۇ يىگىت ئۇيان-بۇيانغا سەپسىلىپ، مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ قالدى-دە، سالاملاشتى. * كېۋىرئاخۇن دەرھال قوتان ئالدىدىن كېلىپ مەنسۇر بىلەن قىزغىن سالاملاشتى.

سالاملىق ئى سالام ئىزھار قىلىش يۈزىسىدىن قىلىنغان سوۋغا؛ - بۇ، ئۆزلىرىگە ئەرزىمىگەن سالاملىق، - دېدى «توختى تاۋار» نېرىراقتا ئۈستى يېپىق تۇرغان پەتنۈسىنى ئېلىپ سېپىت خوجىنىڭ ئالدىغا ئېچىپ قويدى.

سالامنامە ئى (ئە+پ) سالام يوللاپ، تىنىچ-ئامانلىقنى تىلەپ يېزىلغان خەت؛ سالام خەت؛ لۇتپۇللا ئارقىدىن ئىككىنچى قەغەزدىكى سالامنامىنى ئوقۇدى. * ئاندىن، تۆمۈر خەلپە تۇرپان قوزغىلاڭچىلىرىغا سالامنامە يازدۇرماقچى بولۇپ، ئاخۇن قارىيىنى چاقىردى.

سالامۇئەلەيكۇم ← ئەسالامۇئەلەيكۇم؛ قاسىمئاخۇن بىلەن ئون يىل قوشنا بولۇپ ئولتۇرۇپتىمىز، مانا كېسەل بولۇپ ياتقاندا «سالامۇئەلەيكۇم» دەپ بىر كىرىپ قويۇشقا يارىمىغىنىنى دېمەمدىلا!

سالام-ئىلىك بىر-بىرىگە سالام بېرىپ كۆرۈشۈش، سالاملىشىش؛ سالام-ئىلىك ئالماق.

سالام-ئىلىك ئالماق باشقىلارنىڭ قىلغان سالامىنى قوبۇل قىلىپ قايتۇرماق؛ -

ئىككى ھەپتىدىن بۇيان بۇ تەرەپكە ئۆتمىگەن بىر جۈپ ياش دوست خالتا كوچىنىڭ دوقۇشىدا. كى مەسچىتنىڭ يېنىدىكى كىچىككىنە سالىپا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئازادە بوتكىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشقانىدى.

سالىپا-سايپا ① ماكانسىز، ئۇ يەر-بۇ

يەردە سالىپىپ يۈرىدىغان: سەن تېپىپ كەلگەن ھېلىقى سالىپا-سايپا يۇلتۇز تۇشلۇق ئىشلىمەي يەنە قاچتى. * زەھەرلىك چېكىمە-لىكتىن ئۈمىدىنى ئۈزەلمىگەن بەزىبىر سالىپا-سايپا بەگىلەر بىر ئاي-يېرىم ئايلىق ئوزۇق-تۈلۈكلىرىنى غەملەپ، << پەرىزات خېنىم >> مازىرىنى سەيلە قىلىمىز >> دېگەن باھانە بىلەن بۇ يەرگە كېلىۋالغان ۋە ئاشۇ يەردە يېتىپ نەشە چېكىشكە ئادەتلىنىۋالغان. ② قالايمىقان، رەتسىز، نامۇۋاپىق جايغا سېلىنغان: ئاستانە ۋە قەشقەردە تەييارلىق قىلىپ كەتتى: شەھەر ئىچى-تېشىنى پاكىز-لەش، سالىپا-سايپا كوچا ئۆيلەرنى تەرتىپكە سېلىش، دەرەخ، گۈلزارلىقنى كۆپەيتىش، بولۇپمۇ ئوردا، مەسچىت، مەدرىسەلەرنى سىرلاپ گۈللەش ئالاھىدە ئىش قىلىپ تۇتۇلدى.

سالىپا-سايپا ① ئۇ يەر-بۇ يەردە

سالىپىپ يۈرىدىغان توسالغۇسىز ھالەت: گۈدەكلىك ۋە سالىپا-سايپا قىزغىن جەڭلەردە كۆيۈپ تۈگەپ كەتتى. بولۇپمۇ خەلق ئازادلىق ئارمىيە سېپىگە ئۆتكەندىن كېيىن لۈكچەكلىك ئىنتايىن بالىسى ئۈچۈن نە قاتارلىق ئوسال ئادەت ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ، قالايمىقانلىق، رەتسىزلىك.

سالىپا-سۇلپاڭ كىيىم-كېچىكى رەتسىز،

يۈرۈش-تۇرۇشى روھسىز، غەمكىن، سۆرەم: ئىلگىرىكى سالىپا-سۇلپاڭ تۇرقىنى تۈزەپ، خېلى تۈزۈك كىيىنگەن پاساردا ھەققەتەن ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەر بولۇۋاتاتتى.

سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

سالاھىيە تىلىك سۈپ. سالاھىيىتى بار،

سالاھىيە تىكە ئىگە بولغان: - ئادىل، - دەپ ھۈرپەيدى پەرىزات قول شىلىتىپ، - سەن تېشى ئۆزۈڭنى پىكىر قىلىشقا سالاھىيە تىلىك ئادەم، ھوقۇقىم بار دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ سەن ئۆزۈڭنىڭ كىملىكىنى بىلمەسەن-يوق؟ * بۇ سالاھىيە تىلىك ئىشپونلارنى گومىنداڭ ھەربىيلىرى بىلەن ساقچىلىرى بۇندىن 30 نەچچە كۈن ئىلگىرى كۈنئەھەردىن چېكىنىپ چىقىش ۋاقتىدا، مىللىي ئارمىيىنىڭ بۇ يەردە ئېلىپ بارىدىغان ئىچكى پائالىيەتلىرىدىن مەخپىي ھالدا مەلۇمات يەتكۈزۈپ تۇرۇش ئۈچۈن ئاناين قالدۇرۇپ قويغانىدى.

سالاۋات تر (ئە) يۈنلىش كېلىشتە كەلگەن

بەزى ئىسىملارغا تىركىلىپ << ھېچقىسى يوق، مەيلى، سۈرۈشتە قىلماسلىق كېرەك >> دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ: - مەيلى مېنىڭ ئۈستۈمدىن قىلىنغان گەپلەرگە سالاۋات، - دېدى ئەكبەر. * ئەگەر ئۇ، گۈلسۈرۈخنى كۆرگىنىدە، ئۇنىڭ بىلەن سىرداش-قىنىدا، بىللە ئولتۇرۇپ دۇتار چالغىنىدا، ناخشا ئېيتقىنىدا ئىدى، شۇ يېشىغىچە بېشىغا كەلگەن ھەممە كۈلپەتلەرگە سالاۋات دەپ ھاردۇقنى چىقارغان بولاتتى.

سالاۋاتقا كەتمەك سۈرۈشتە قىلىنماي،

ئۆز پېتىچە قالماق، بىكار كەتمەك: - سۇلايمان، دۇيىنىڭ تارقالغىنىغا خاپا بولۇپ ئىچەمسەن، ياكى يېڭى جايىنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈنمۇ؟ - ئەلۋەتتە، خۇشاللىقى ئۈچۈن-دە، دۇيىنى تارقاتسا، بۇنىڭ يېڭىنى يېگەن، چاچقىنى چاچقان بولۇپ ھەممىسى سالاۋاتقا كېتىدۇ.

سالىپا ① سۈپ. ساڭگىلاپ تۇرىدىغان،

سالىپاڭ: سالىپاڭ قۇلاق. ② ئى. يانتۇلۇق:

سالىپا-سۇلىپى ← **سالىپا-سۇلىپاڭ**: ئۇ بىر كۈن ئىچىدىلا ئۆزگىرىپ باشقا ئادەم بولۇپ قالغاندەك بىلىندى. دېيىسۇ شاللاق، زەئىپلەش-كەن، رەزىل، ئۆز ئالدىغا قاراشلىرى بار، قويۇق ساقال-بۇرۇتقا ئىگە، سالىپا-سۇلىپى بىر ئادەم ئۆز كۆز ئالدىلىرىدا تۇرۇپتۇ.

سالىپاڭ ① سۈپ. سالىپايغان، ساڭگىلاپ تۇرغان؛ سالىپاڭ قۇلاق. * يۈزى يايپاڭ، قۇلقى سالىپاڭ، ئۆزى ئۆتۈپ كەتكەن ھۇرۇن ھەم گالۋاڭ ئىكەن. * بۇ بازاردا كۆرۈنۈشى ئىستىيىن غەلىتە بىر خىل كالا بار ئىدى. ئۇنىڭ جۇغى بەكمۇ چوڭ بولۇپ، قاردەك ئاپئاق تۈك بىلەن قاپلانغان، يۈزى تار ھەم ئۇزۇن، قۇلقى سالىپاڭ ئىدى. ② نى. قۇلقى سالىپايغان ئادەم ياكى ھايۋان: ئېھتىمال، كۈچىدا كۆرۈنمىدىمۇ، ئىزدىگەن نېمىسى، ياندى كەينىگە، گۈلەمخان تېز بېرىپ توستى ئالدىنى، قارىماي سالىپاڭنىڭ ياۋۇز پەيلىگە. * ئۇنىڭ يورۇق ئالەمدە، بىرلا ئېشىكى بار ئىكەن. جاپاكەشكە سالىپاڭمۇ، ھەرمەھەل ھەمكار ئىكەن.

سالىپاڭ تۇماق بالىلارنىڭ باش كېيىمى. كۆپىنچە كۆرپىدىن تىكىلىدۇ، ئىككى تەرىپىدە قۇلاقنى يېپىپ تۇرىدىغان لەپلىمىسى بولىدۇ.

سالىپاڭ قۇلاق قۇلقى ئۇزۇن، يايپاڭ ۋە سولىشىپ ساڭگىلاپ تۇرغان؛ ئۇ سالىپاڭ قۇلاق ئېشىكىگە مىندى-دە، قۇم-جەزىرلەردىن ئېشىپ، شەھەرگە يېتىپ كەلدى. * ئۇ شۇنداق بىر مەخلۇقكى، كۆزلىرى قىسقى.

سالىپاڭلىق «سالىپاڭلىق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سالىپاڭلىق «سالىپاڭلىق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سالىپاڭلىق پ. ساڭگىلىق، سالىپايلاق:

سالىپاڭلاپ قالغان قۇلقى تۇمىغا پاتىمغاندەك، تۇماقنىڭ سىرتىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. **سالىپايتماق** «سالىپايماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گەرچە ئۇ قانچە تىرىشقان بولسۇمۇ، ئۇزۇنكى زادى تاپالماپتۇ. ئاخىرى قۇلاقلىرىنى سالىپايتىپ چىقىپتۇ ۋە مۈشۈك بىلەن ئۆيگە راۋان بولۇپتۇ. * سەھەرنىڭ سۈرەنچى سازەندىلىرى، مۆكۈشكەن قاراڭغۇ باغلارغا نەكەم، تۇرىدۇ سالىپايتىپ قاناتلىرىنى، ئۈگىدىشىپ دەرەخلەر شېخىدا بۇ دەم.

سالىپايماق پ ① بوشىشىپ ساڭگىلاپ قالماق، ساڭگىلىماق: تۈگۈلگەن مۇشتلار بوشاشتى، كىرىشكەن چىشلار چاقىلداشتىن توختىدى، تارتىشىپ سوزۇلغان يۈز، ئېگەك مۇسكۈللىرى سالىپايدى. * ئۇ ئوغلىنىڭ سالىپايغان قاپاقلىرىغا قاراپ: - نېمە بولدۇڭ بالام، تەقسىماتىڭدىن چاتاق چىقتىمۇ؟ - دەپ ئالدىراپ سورىدى. ② كۆچمە. بوشاشماق؛ مادارسىزلانماق، كۈچسىزلەنمەك: مەكتەپتىكى بالىلار ئۇنىڭ سېرىق قۇچقىچىنى كۆرۈشكە ئىشتىدا ساقلاپ يۈرگەندى. لېكىن ئۇنىڭ روھى چۈشكەن ھالدا سالىپىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ھېچنېمە دېمىدى. * تەكەببۇرلۇق كەمىرنى باغلىما بەلگە، كەمتەر بولۇپ بېشىلىغىن ئەجرىڭنى ئەلگە. ئۈزگىن ھىمەت كېيىسىدە دەريا، دېڭىزدا، مىننەت قىلىپ قاراپ قالما سالىپىيىپ يەرگە.

سالىپىرماق پ. ساڭگىلىماق، سېلىنماق: ئۇنىڭ يۈزى پوكاندەك قىزارغان، شاپ بۇرۇنلىرى سالىپراپ كەتكەن، قاڭشارلىق بۇرۇننىڭ ئۇچىدا شەبنەم چۈشكەندەك، تەر تەپچىپ تۇرغان ھالىتى رابىيەم ھەدەمنىڭ كۈلكىسىنى قىستىدى.

سالىپى-سايپاق (توغرىسى: سالىپا-سايپاق) ← **سالىپا-سايپاق**.

سالپيشماق «سالپايماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: باش-كۆزى يېرىلىپ، توپغا ملەنگەن سەككىز چېرىك ئۇتتۇرۇۋەتكەن قىمارۋازلاردەك سالپيشىپ خەلق توپىنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكىلىرى ئاستىدا مېڭىشتى. * لۈكچەكلەر بىردىنلا سۇغا چۈشكەن مۈشۈكتەك سالپيشتى-دە ناھايىتى تېزلا كۆزدىن غايىب بولدى.

سالتاڭ سۈپ ① ئائىلىسى بولمىغان، تەنھا، يالغۇز: گۆش داڭقانغا تۇشلۇق، خېنىم سالتاڭغا تۇشلۇق (ماقال). * ئاتنىڭ سالتىقى يورغا بولۇر، ئادەمنىڭ سالتىقى موللا بولۇر (ماقال). * بىر ھەپتە ئۆتكەندە دەل يېرىم كېچە بىلەن ئوسمان ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇق، ئۆزى سالتاڭ ئىدى. * تال-تال كۈمۈش چاچلىرىمدەك بولار سېنىڭ چاچلىرىڭمۇ، ئۆتەر چىراغ ھەم، يەككە-سالتاڭ كۈنلىرىڭمۇ. ② ئۈستىدە يۈكى ياكى ئۈچىلىقى بولمىغان، ياۋىداق: ئورۇقلاپ ھالىدىن كەتكەن ئېشەكلەر يۈكسىز، سالتاڭ كېلىۋاتقان بولسىمۇ پۇتىنى ئاران يۆتكەپ ماڭاتتى. * مۆمىن ئاكا ئىسكەندەرگە يولغا ئۈزۈك ۋە ياخشى ئىككى ئاتنى توقۇپ تەييارلاپ بېرىپتۇ. ئاخشى ئىسكەندەر بىر ئاتنى مېنىپ بىر ئاتنى سالتاڭ يېتىلەپ ساراينىڭ ئالدىغا كەلسە، ئۆيدە تېخى چىراغ ئۆچمىگەنكەن. ③ قورسىقىدا بالىسى يوق، ئېغىر ئاياغ ئەمەس: سالتاڭ خوتۇن، سالتاڭ ئېشەك. ④ قۇرۇق: - ماقۇل، ئەمما ئېشىكىڭنىڭ بېشىنى ئۈزۈك تۇت، مەن تۇتسام بويىنى ئۈزۈلۈپ كېتىپ، سالتاڭ قالسەن، مەن قۇيرۇقىدىن يۈلەي، - دەپتۇ ۋەلى باپكار.

سالجا نى <زوتول> بوغۇم پۇتلۇق ھايۋان. تېنى ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ، باش، كۆكرەك ۋە قورساق قىسمى بىرلىشىپ

كەتكەن، تۆت جۈپ پۇتى بار، تۈرلىرى كۆپ، بەزىلىرى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ شىرنە-سىنى شوراپ دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىگە ئېغىر زىيانلارنى سالسا، بەزىلىرى ئادەم ۋە چارۋىلارنىڭ قېنىنى شوراپ مېڭە ياللۇغى، قايتىلىما كېزىك قاتارلىق كېسەل-لىكلەرنى تارقىتىدۇ.

سالجىماق پ. دىئال. يۇرتتىن چىقىپ كەتمەك.

سالچى ئى. سال ھەيدىگۈچى: بۇ مەنزىرىلەر ئۆزىگە بەش قولىدەك تونۇش بولغان پېشقەدەم سالچى پالىقىنى مەھكەم تۇتقان ھالدا، ئەتراپقا ھەيرانلىقتا قارايتتى. * قران بۈركۈت ئۇچار كۆكتە يېرىپ قات-قات تۇمانلار-نى، جەسۇر سالچى يۈرەر ئالغا يېرىپ دولقۇن، قىيالارنى.

سالچىلىق ئى. سال ھەيدەش ئىشى: بەختىنىڭ سالچى بولۇپ قېلىشىغا مېنىڭ دەۋىتىمۇ، ئۆزىنىڭ قىزغىنلىقىمۇ سەۋەب بولدى، ھازىر ئۇ ئىككى گەپنىڭ بىرىدە سالچىلىقنى تىلدىن چۈشۈرمەيدۇ.

سالدات (توغرىسى: سولدات) ← سولدات.

سالدار I سۈپ (پ) قېرى، يېشى توشقان: ماڭغىلى ھېچ قويايدۇ، كۆزلىرىگە ياش تولۇپ. ھەمراھىدىن ئايرىلدى، زالىم سالدار باش بولۇپ.

سالدار II ئى. دىئال. ئانىسىدىن ئايرىپ باققان قوزا.

سالدۇ سۈپ. ئېشىنچا، قالدۇق: سالدۇ ئاشلىق. * مالىيە تەڭپۇڭلۇقىنى ئوبدان يولغا قويۇش ئۈچۈن، كىرىمگە قاراپ چىقىم قىلىش، خامچوت كىرىم-چىقىمىنى تەڭپۇڭ قىلىش، ئاز-تولا سالدۇ قالدۇرۇش پىرىنسىپىنى ئىزچىلاشتۇرۇش لازىم.

ئايلىنىدۇرۇپ قويۇپ بېرىدۇ، تاش يىراققا ئېتىلىدۇ؛ توپ ئاتار غوجام بۇ داغۇللارنىڭ ئايدىڭكۆل بويلىرىدا قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ-دە، سالقىنى ئېلىپ قازاندەك چوڭ چويۇن تاشلارنى ئېتىپ ھە يىارلارنىڭ پاخانلىرىدىن چىقىپ تاشلايدۇ. * ۋىزىلداپ ئۇچۇۋاتقان ئېلىس ئوقلىرى بىلەن مەنچاناق ۋە سالقىلار-دىن ئېتىلغان تاش بوشلۇقتىكى يېرىم يولىدا بىر-بىرىنى خوراماققا ئىدى.

سالغۇي (توغرىسى: سالغا) ← سالغا، **سالغىچى** نى. سالغا بىلەن تاش ئاتقۇچى. **سالقىن** ① سۈپ. ئىسسىققا نىسبەتەن سوغۇق، سوغۇققا مايىل، مۆتىدىل، سۆرۈن: سالقىن ھاۋا. سالقىن شامال. * بېشىڭنى سالقىن، قورسىقىڭنى توق، پۈتۈڭنى ئىسسىق تۇت (ماقال). * ھاۋا ئوچۇق، سالقىن ئىدى. ئۇلار ئائىلىلىكلەر بىنالىرىنىڭ تار ئارىلىقلىرىدىن مېڭىپ ئاسفالت يولغا چىقتى. * شىپاڭ سالقىن ئىدى، داستىخانلارنىڭ چەتلىرىنى ۋە ئاياللارنىڭ شارپىلىرىنى شامال يەلپۈپ ئۆتۈپ تۇراتتى. // ئاسمان گۈمبىزىدە سان-ساناقسىز يۇلتۇزلار جىمىرىلشاتتى. تاغ تەرەپتىن، جانغا زاھەت سالقىن شامال ئۇرۇپ تۇراتتى. ② نى. كىشىگە ھۇزۇر بېغىشلايدىغان، سوغۇققا مايىل مۆتىدىل ھاۋا ۋە مۇشۇنداق ھاۋالىق چاي: سالقىندا ئولتۇرماق. * پايانسىز ئېتىزلار قويىندىن ياڭرىغان قىقاس-سۈرەلەرگە قوشۇلۇپ، باھار سالقىنىدا دولقۇنلىنىۋاتقان ئەمگەك ئەھلىنىڭ غەزەللىرى، گويا پۈتۈن ھايات دۇنياسىنى تەۋرىتىۋاتقانداك تۈيۈلاتتى. * سەھەر سالقىنىدا دالا تەرەپتىن، گۈللەرنىڭ پۇرىقى ئۇردى دىماغقا، شۇ پەيتتە ياڭرىدى تۆمۈر يول بويلاپ - ئەمگەكنىڭ ناخشىسى، كەتتى يىراققا. ③ سۈپ. كۆچمە. خۇش ياقاماستىن،

سالدۇرماق II «سالماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ئىككىنچى تەكرار-لىنىپ قالسا، ئۆيلىرىگە ئوت قويۇپ، ئىككىنچى زىندانغا سالدۇرىمەن ئۇقتۇڭمۇ؟ - دەيدى ئۆمەر باي. * زاپىت ئەركىنى تىڭشاپ كۆرۈپ رەخەتنىڭ قۇلىقىغا پىچىرىلدى، ئىككىسى بىرلىشىپ ئەركىننىڭ كىيىملىرىنى سالدۇردى. * ئۇ، مانا شۇنداق كىرىم بىلەن قالىتىس بېيىپ كەتتى. 20 نەچچە ئېغىز ئۆي، قوش قەۋەتلىك باغ-ھويلا، باغ ئىچىگە كاتتا مەشرەپخانا سالدۇردى. * يىراق-يىراقلاردا ئىتلارنىڭ ھاۋشىغان ئاۋازلىرى ۋە يېقىن ئەتراپلاردا ئاچ بۆرىلەرنىڭ دەھشەتلىك ھوۋۇلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇلار ئاتلىرىنى سالدۇرۇپ تېز ئەشرەپ مەھەللىسىدىن يانداپ ئۆتۈپ بەشىڭگە يېتىپ كەلدى.

سالدۇرۇشماق «سالدۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: پەيشەنبە كۈنى خوتەن ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدىكىلەر مۇداپىئە ئوكۇللىرىنى سالدۇرۇشۇپ چەتكە چىقىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىشتى.

سالدۇرۇلماق «سالدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇنىڭ ئىچىدە باتۇرمۇ بار ئىدى. قوپال مېڭىپ، تەختىراۋاننى چايقاپ قويماسلىق ئۈچۈن قۇللارنىڭ پۈتىدىكى چورۇقلار سالدۇرۇلۇپ، ئاق لاتا پايپاق كېيدۈرۈلدى. * يۈز-كۆزى بويلىپ قارا كۈيىدە، كىيىمى تېنىدىن سالدۇرۇلدى ھەم. ئېشەككە مىندۈردى تەتۈر، پۈت-قولى باغلىنىپ شۈمپەنىڭ، چىگىدە مەھكەم.

سالغا نى. ئۇيغۇرلارنىڭ بۇرۇنقى تاش ئېتىش قوراللىرىدىن بىرى. ئالىقاندەك رەخت ياكى تېرە، كۆننىڭ ئىككى بېشىغا ئۇزۇن يىپ چىكىلىدۇ، يېپنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپ يەنە بىر ئۇچىدىكى تاشنى باشتىن

ياقتۇرمىغان ھالدا ، سۇس : خاتىرجەم بول ، زۇلخۇمار ساڭا خەت يازدۇ ، بىلەمسەن ، قىزلار بىر يىگىت بىلەن دوستلاشقاندا ناھايىتى يېقىن بولىدۇ . قاچانكى ئۇنىڭ دوستلۇقى مۇھەببەتكە ئۆزگىرىدىكەن يىگىتكە ئۇ سالقىن مۇئامىلە قىلىشقا باشلايدۇ . * ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆستەڭ بويىغا بۇرۇلۇپ ، ئەتراپقا سالقىن بىر كۆز تاشلىدى-دە ، غىگىشپ ھېلىقى ناخشىنى ئېيتتى .

سالقىن قارىماق خۇش ياقمىغان ، ياقتۇرمىغان ھالدا سوغۇق ، سۇس مۇئامىلە قىلماق : شۇ ئادىلجانلار قاۋانلىقىنى ئۆزلەشتۈرۈشنى قەتئىي قوللىماقتا ، پۈتۈن كۈچى بىلەن خەلقنى يۆلىمەكتە ، قوللىماقتا ، لېكىن تۇرسۇن بۇ ئىشقا سالقىن قارىماقتا .

سالقىن قان ← سوغۇق قان .
سالقىن قانلىق ← سوغۇق قانلىق : بولداشلارنىڭ ھەممىسى بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قايناشقا باشلىدى . قارىۋاي لاۋسەي كۆپچىلىكىنى سالقىن قانلىق بىلەن چارە ئىزلەشكە ئۈندىدى .

سالقىن قىلماق تېمپىراتۇرىسىنى سالقىن ھالەتكە كەلتۈرمەك : يارىم ماڭغان كوچىلارنى سۈيۈرەي ساچمى بىلەن . سۇ سېپىپ سالقىن قىلاي ، كۆزۈمدىكى ياشىم بىلەن .

سالقىندىماق پ . ئۆزىنى سالقىنغا سالماق ، سالقىن ، سوغۇق جايدا دەم ئالماق : - كۈلجەمىلە ! - دەيدى نىغمەت ئۇنىڭغا مۇراجە-ئەت قىلىپ ، - باغچىغا كىرىپ ئازراق سالقىندى-داپ ، ئاندىن ماڭايلى . // پىشاۋاندا سالقىنداپ ئولتۇراتتىم ، تۇيۇقسىز دەرۋازا ئالدىدا بىركىمنىڭ قارىسى پەيدا بولدى .

سالقىنلىتماق « سالقىنلىماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى : ئۇ ئۆزىنى كەچكى ھاۋا بىلەن بىرئاز سالقىنلىتىۋېلىپ ياتاقخانىسىغا كىرىپ كەتتى .

سالقىنلاشتۇرماق « سالقىنلاشماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى : سەھەردە ياغقان سىم-سىم يامغۇر كەچقۇرۇنقى ھاۋانى خېلىلا سالقىنلاشتۇرۇۋەتتى .

سالقىنلاشتۇرۇلماق « سالقىنلاشتۇرماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى : ئەتىگەندە سۇ سېپىپ سالقىنلاشتۇرۇلغان ئايۋاندا ئولتۇرۇپ دەم ئالدۇق .

سالقىنلاشماق پ . ھاۋاسى ، تېمپىراتۇرىسى سالقىن ھالەتكە كەلمەك ، سۆرۈنلەشمەك :

10-ئاي كىرىپ ھاۋا بىرئاز سالقىنلىشىپ قالدى .
سالقىنلىق « سالقىن » سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى : كىرىپلا ئۆيىنىڭ سالقىنلىقىنى ھېس قىلدىم-دە ، ئىنتايىن خۇشاللاندىم . * ئابلىكە-نىڭ چىرايىدىكى سالقىنلىقنى سەزگەن ئوسمانجان « قوينى مېنىڭ ئاپىرىپ بېرىشتە ھەسسەمنىڭ چوڭ ئىكەنلىكىنى بىلسە كېرەك » دەپ ئويلاپ ، ئالدى بىلەن گەپ باشلىدى . * ئېگىز ئاسماندا ئېسىلىپ تۇرغان ، يېڭى ئاي سۇ ئۈستىگە كۈمۈش رەڭ نۇر چېچىپ ، سۇ ئۈستىدىكى سالقىنلىقنى كۈچەيتىپ تۇراتتى .

سالقىنلىماق پ ① ھاۋانىڭ تېمپىراتۇرىسى ئىسسىققا نىسبەتەن سوغۇقراق ، مۆتىدىل ھالەتكە كەلمەك ، سەگىمەك : ئاۋغۇستنىڭ ئاخىرلىرىدا ، قارا شەھەرنىڭ ھاۋاسى سالقىنلاشقا باشلاپ ، تىرىك قالغان يىگىتلەرنىڭ سالامەتلىكى ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى . * شوپۇرلار لۇتپۇللا مۇتەللىپ ، مۇنىرىدىن خوجىلار-نى ئۇنىمىغىنىغا قويماي ، ساراي دەرۋازىسىغىچە ئۈزىتىپ چىقتى . سىرت تىنچ ، ئەمما شامال غۇيۇلداپ ، كېچىنىڭ ھاۋاسى خېلى سالقىنلاپ قالغانىدى . ② ئۆزىنى سالقىن ھاۋاغا سالماق ، سالقىن يەردە تۇرماق : بۇنى ئاڭلىغان ئېشەك « مەنمۇ سۇ ئىچىپ سالقىنلاپ راھەتلىنەيچۇ » دەپ ئويلاپ ، ئازگالغا چۈشۈپ-تۈ . * ئاخىرى چىدىمىدىم ، ھويلىغا چىقىپ بىرئاز سالقىنلاپ كىرمەكچى بولىدۇم-دە ، بوۋايىنى

ناخشا، مۇزىكىلىرىمىزنىڭ يەككە ئاھاڭ بىلەن ئورۇنلىنىۋاتقانلىرى يەنىلا ئاساسىي سالمىقنى ئىگىلەيدۇ. * ئۆلچەنمەيدۇ ئادەم سالمىقى، كىتاب بېتىدە قانداق تىزىشقا، گەپ، مىليونلىغان خەلقىمىز ئارا، كۆڭۈللەر مۇندەرىجىسىدە ئورۇن ئېلىشتا. ③ سۆپ. ئاساسلىق، مۇھىم: تاش ئۈستەك قۇرۇلۇشى - جىلغا ئىچىدىكى تەبىئىي سۇ ئېقىنىنى راۋاجلاندۇرۇش قۇرۇلۇشى بولۇپ، «تەرەققىيات خەرىتىسى» دە سالمىق ئورۇنى ئىگىلىگەن مۇھىم ئاساسىي قۇرۇلۇش ئىدى. ④ سۆپ. ئۆزىنى تۇتۇۋالغان، ئېغىر-بېسىق، پۇختا، تەمكىن: سابىر سالمىق ۋە خاتىرجەم-لىك بىلەن ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى. * ئۇنىڭ پەرىزىچە، ئابابە كرىنىڭ ئوي-پىكرى ئۆزىنىڭ گەپىنىلاپ قالغانىدى. بۇنى يەنە، ئۇنىڭ بارغانسېرى سىلغىيىپ بېرىۋاتقان تەلەپپۇزى، سالمىق پوزىتسىيىسى ئىسپاتلاۋاتقاندىكى قىلاتتى. * يىگىت ناخشىسىنى يېقىملىق ئاھاڭ بىلەن سالمىق ھالدا ئوقۇپ بولۇپ: «قانداق، يارامدۇ؟» دېدى.

سالمىق بولماق ئېغىر-بېسىق، تەمكىن بولماق: - بىز ئۇلارنى ھەرگىز توغراقلىققا يەتكۈزمەسلىكىمىز لازىم، - سابىر مىنىڭلارغا تەكشى كۆز يۈگۈرتۈپ، قوشۇپ قويدى، - گەپ شۇ، قەتئىي ھەم سالمىق بولايلى. **سالمىق دامبا** <سۇ> ئۆزىنىڭ ئېغىرلىق-مىقدارىغا تايىنىپ تۇراقلىقنى ساقلايدىغان دامبا. ئادەتتە بېتون ياكى تاش پارچە-لىرىدىن ياسىلىدۇ.

سالمىق قەدەم ئالدىرىماستىن، پۇختا، تەمكىن بېسىلغان قەدەم: سەركەردە ئەسىمۇتۇللا بەگ سالمىق قەدەم بىلەن قاراگاھىدىن چىقتى. * ئابابەكرى گۈلدۈراس ئالغىش ئىچىدە سالمىق قەدەم تاشلاپ 60 تەك يالتىراپ تۇرغان لېنتىغا قايچا تەڭلىدى.

ئويغىتىپ قويماي دەپ پۈتۈمنىڭ ئۈچىدە دەسسەپ ئىشىكىنى ئاستا ئاچتىم.

سالمى I نى ← **سالمىچۇق**: قۇلاق سالمىسى. * بۇ يەردە ھەرگىز ئۇخلاپ بولمايدۇ، بۇرادەر! قۇلاق سالمىسى قۇلاققا كىرىپ كەتسە، ئادەم ساراڭ بولىدۇ.

سالمى II نى. ھايۋانلارنى قوغلاپ تۇتۇشتا ئىشلىتىلىدىغان بىر ئۇچى سىرتماقلىق چەمبىرەك شەكلىدە يۆگەلگەن ئۇزۇن ئارقان، ئارغامچا: نەسردىن ئاكا ئۇن-تىن-سىز كېلىپلا ئاللىقاچان تەييارلىۋالغان سالمىسىنى تاشلاپ كالىنىڭ مۇڭگۈزىدىن ئىلدى-دە، ئارقان ئۇچىنى تېقىمغا بېسىپ ئۆي تەرەپكە تارتقاچ شالىنى چېچىپ سۆزلەپ كەتتى. * مۇكۈنۈپ ياتقان قوشۇننىڭ بىر قىسمى سالمى تاشلاپ نۇرغۇن چېرىكىنى ئاتقا سۆرەتتى.

سالمى تاشلىماق سالمىنىڭ سىرتىمىقىنى بوينىغا تاشلىماق، تاشلاپ كىرگۈزمەك: بەگ سېزىپ قېلىپ يالاقچىلىرى بىلەن ئاتلىق قوغلاپتۇ. ھەم بىر ئېگىز دۆڭدىن ئۆزىنى پەسكە تاشلاي دەۋاتقاندا بوينىغا سالمى تاشلاپ تۇتۇۋېلىپتۇ.

سالمىق I ① نى. ئېغىرلىق، ۋەزىن: مەن ياغاچنى كۆرسەتكەن ئورۇنغا باستىم. ئۇ دامكراتنى تەتۈر بۇراپ، تراكتورنىڭ چاقىنى ئۆز سالمىقى بويىچە ياغاچ ئۈستىگە ئاۋايلاپ چۈشۈرۈشكە باشلىدى. تراكتور ياغاچقا دەسسەنلىپ راۋۇرۇس تۈزلەندى. * ئۆزىنىڭ سالمىقىغا تاشنىڭ سالمىقى قوشۇلۇپ، زەرب بىلەن چۈشكەندە، تۇرۇپنىڭ قىرغىقى ئوسماننىڭ بېشىغا ئاز زەربە بەرمىگەندى، شۇڭا ئۇ كۆزىنى ئاچالماي قالغانىدى. ② نى. سانى، ھەجىمى، قىممىتى، ئەھمىيىتى جەھەتتىن تۇتقان ئورنى: خىزمەتنىڭ سالمىقى. گەپنىڭ سالمىقى. * بىزنىڭ ھازىرقى سەھنىلىرىمىز، رادىئو، تېلېۋىزورلىرىمىزدا ئورۇندىلىۋاتقان

سالماق II پ ① بىرەر نەرسىنىڭ ئىچىگە، دائىرىسىگە ياكى ئۈستىگە ئورۇنلاشتۇر-
 ماق، جايلاشتۇرماق، قويماق، تاشلىماق؛
 قىلىچى قېپىغا سالماق. يانچۇققا سالماق،
 قوينغا سالماق. ئاغزىغا سالماق. خورجۇنغا
 سالماق. دەپتەرنى سومكىغا سالماق. ماۋزۇرغا
 ئوق سالماق. كەتەننى دولسىغا سالماق.
 يۈرەككە ئوت سالماق. بالىنى بۆشۈككە
 سالماق. پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا
 سالماق. * شۇ بىر رومكىدىن كېيىن، ئابباس
 بوتۇلكا بىلەن رومكىلارنى ئۆز قولى بىلەن
 ئىشكاپقا سېلىۋەتتى. * ئۇ تامغىنى ئاغزىغا
 يېقىن ئەكىلىپ راسا ھورداپ، ئاۋايلاپ
 باستى. مەخسۇس كونۇپرتقا سالدى ۋە
 تېزلىك بىلەن ئىشخانىدىن چىقتى. * بىز
 پەنجىرىنى ئورنىغا سېلىپ قويۇپ مەھەللىگە
 يۈگۈرۈپ كەتتۇق. ② بىرنەرسىگە ئېسىپ،
 ئۆتكۈزۈپ، تارتىپ ياكى تىكلەپ ئورنات-
 ماق، ئورۇنلاشتۇرماق؛ چاچ سالماق.
 ھالقا سالماق. ئۆزۈككە كۆز سالماق. چىش
 سالماق. رامغا ئەينەك سالماق. دۇتارغا
 تار سالماق. * شۇنداق قىلىپ، مەغرىبتىن
 كەلگەن كىشى ئالاھىدىنىڭ چېچىلاق قولىغا
 پارقراپ تۇرغان كىچىككەنە ئۈزۈكنى سېلىپ
 قويۇپتۇ. * ئالتۇن بولسا، كۈمۈش بولسا،
 سالسام بىلەككە، يىراقتىكى يارنىڭ ئوتى
 تەگدى يۈرەككە. ③ بىرنەرسە ئۈستىگە
 دەل قىلىپ چۈشۈرمەك؛ سايە سالماق.
 تامغا سالماق. * ئالاھىدى ئۇلارغا كۆزنىڭ
 قىرىنى سالىپتۇ. * قانچە مۇردا قالدى
 كۆمۈلمەي، تاش-تۇپراققا ئىز سالدى قېنى،
 ئاھ...! سېتىلىدىغان قالماق بېيىغا، «چوڭ
 يۇلتۇز» غا كەلتۈردى مېنى. ④ سانجىپ،
 تىقىپ ياكى قىستۇرۇپ كىرگۈزمەك؛ ئوكۇل
 سالماق. ئاچقۇچ سالماق. * بىردەمدىن

كېيىن ئايىمگۈلنىڭ بىلەك تومۇرىدىن گلۇكوزا
 سالدى. * ئابابەكرى ئۇزۇن لوم تۆمۈر بىلەن
 سەمەت تىرەپ تۇرغان بىر قورام تاشنىڭ
 ئاستىغا پىشاڭنى سېلىۋاتاتتى. ⑤ قەيت
 قىلماق، يازماق؛ - ماقۇل دادا، ئۇنىڭدىن
 تېخى تۈنۈگۈنلا خەت كېلىۋىدى. كەچتە خەت
 يازمەن. دېگەنلىرىنى خەتكە سېلىپ قويماي.
 * ئۇ خەتنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى
 بىرقۇر ئوقۇپ چىقىپ، ئاي-كۈنىنى سالدى.
 ⑥ تاشلاپ بەرمەك؛ قويغا ئوت سالماق.
 ئېشەككە سامان سالماق. * ئىشىك ئالدى
 توپ سېدە، ئاتقا مەن سالايمەن، زالىملارنىڭ
 زۇلىمىدا، بولدى يۈرەكلەر زېدە. ⑦ ئەۋەت-
 مەك، يوللىماق؛ خالتا سالماق. * خەتنى
 ئەتسى ئەتىگەندە پوچتىدىن سالدۇم. *
 پوچتىدىن ئۈچ مەتەم پۇل سالدى، بىراق -
 بولمىدى ھېچ ئۇچۇر، بۇنىڭدا سىر بار.
 خەت-خالتا ئەۋەتتى، جاۋاب يوق-تىمىناس،
 بارمىدۇ قىز، ئوغلى، مەھبۇبى دىلدار؟ ⑧
 چاپلاپ ياكى چېتىپ تىكلەمەك؛ ياماق
 سالماق. ئاياغقا چەم سالماق. ئۆتۈككە
 باشلىق سالماق. پىدەيگە ئۇلاق سالماق. ⑨
 مەلۇم قاچا ئىچىدە پىشۇرماق؛ مەيزاپ
 سالماق. گۈلچەن سالماق. سىركە سالماق.
 قازانغا گۆش سالماق. ساغزا سالماق. باقالى
 سالماق. * بۈگۈن كەچتە پىرىزىخان موماينىڭ
 ئۆيى خۇشاللىققا چۆمدى، موماي ياغ پۇرتىپ
 يىت ۋە تۇخۇم پۈشكىلى سالدى. * ئىككىنچى
 كۈنى تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەنلا ئۇ قىز دادىسى
 ئۈچۈن ئەتىگەنلىك ئىچىدىغان سۈتنى سېغىپ
 ناشتىلىق قازان نېنىنى سېلىپ بولۇپ، چۈشلۈك
 غىزاسى ئۈچۈن كاۋاپقا تۇنۇش قىلىپتۇ. * -
 بۇ ھاراق ئەمەس، ئۆز قولۇم بىلەن سالغان
 مۇسەللەس، - دېدى راخمان. ⑩ بىرەر
 قاتناش قورالىغا ئولتۇرماق، چىقارماق؛

مەن ئاپامنى بۈگۈننىڭ بويىغا سېلىپ قويۇپ كىردىم. * بالىلارنى ھارۋىغا سېلىپ، بىز پىيادە ماغدۇق. ⑪ بىرەر نەرسىنىڭ ئۈستىگە يايماق، ئاچماق، ياتقۇزماق؛ كۆرپە سالماق. ئۆيگە گىلەم سالماق. * داستان. خان سالماق. پايانداز سالماق. * شۇ ئارىلىقتا ئوچاققا ئېسىلغان چۆگۈندىكى سۇ قاينىغانىكەن، ئايال چەينەككە چاي دەملەپ، مېھرىباننىڭ ئالدىغا داستىخان سالدى. * قىزلار ئىككى رەت قىلىپ ئورۇن سېلىپ، ئوغۇللارغا قارا كىگىز يېپىپ قويۇپتۇ، ئۆزلىرى كىگىز يېپىپ يېتىپتۇ. * پىيالىغا بارغاندا بالام، تاشلار تەكشۈرۈلۈپ بولدىمۇ بالام، ئاستىڭىزغا سېلىنغاندا بالام، يانتاق كۆرپە بولدىمۇ، بالام؟ ⑫ ھازىرلىماق، تەييارلىماق؛ تاماكا سالماق. چىلىم سالماق. * نەدە كۆردۈم مەن سېنى، تاماكا سال دەيسەن مېنى. مەن سېنىڭ قۇلۇڭمىدىم، مەن سېلىپ، سەن چەككىلى. ⑬ ياقماق، تۇتاشتۇرماق؛ گۈلخان سالماق. ئىسرىق سالماق. تونۇرغا ئوت سالماق. ⑭ يېشىپ ئۈستىدىن ئېلىپ تاشلىماق؛ سۈنى كۆرمەي تۆتۈك سالما (ماقال). * پاتىمە يېنىكلا ئورنىدىن تۇردى ۋە كالىچىنى سېلىپ قويۇپ ئىچكىرىگە كىردى. * باشقىلارمۇ كېيىمنى سېلىپ كالتە ئىشتان بىلەن سۇغا سەكرەشتى. ⑮ پەسكە قارىتىپ ئەگمەك، ساڭگىلات. ماق؛ سالپايتماق؛ سوراق ئۆيى بويۇرۇق بولۇپ، دېرىزىلىرىگە گۈللەر قويۇلغانىدى. ئابدۇنىياز بۇلۇڭدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، بېشىنى تۆۋەن سالدى. * لېۋىڭنى يالدىن دەرلەر، چىشىڭنى ئۇنچىدىن دەرلەر. قول سېلىپ چىقىپ كەلسەك، بۇ كىمنىڭ دىلىرى دەرلەر. ⑯ بىنا قىلماق، بەرپا قىلماق، قۇرماق، ياسىماق، ئورناتماق؛ ئوگا سالماق. تونۇر سالماق. ئوچاق سالماق. مەكتەپ

سالماق. تام سالماق. * - ياق، ھازىر تېخى ئەتكەن، ئىچىڭلار پۇشۇپ كەتكەن بولسا ياغاچ كېسىپ كېلىپ ئۆي سېلىڭلار. ئادىسىز كۆپىيىپ ئۆي يېتىشمەۋاتىدۇ، - دېدى تۆمۈر خەلىپە. * مانا ھازىر ئۆز قولىمىز بىلەن يەرلەرنى پىلانلىدۇق. كونا ئاملارنى چىقىپ يېڭى رەتلىك ئىمارەتلەرنى سالدۇق. * ئاستا-ئاستا ماڭسەن، دەرياغا كۆۋرۈك سالسەن. قاراپ، ئىككى كۈلۈپ، ئىچىمگە ئوتنى سالسەن. * يېڭى ئۆستەك ياسىدۇق، توغان سالدۇق تاش بىلەن. مول ھوسۇلنى كۆپ ئېلىپ، تاغ ياسايمىز ئاش بىلەن. ⑰ قايتىنىق تەگكۈزۈمەك، ئۇرماق؛ مۇشت سالماق. نەستەك سالماق. كاچات سالماق. تاياق سالماق. * مامۇت دۇيچاڭ ئايشەمگۈلنىڭ يۈزىگە «قارس-قارس» ئىككى شاپىلاق سالدى-دە، ئوقتەك ئېتىلىپ ئىشكىتىن چىقىپ كەتتى. * نوزۇگۇم ئاتقان ئوقتەك ئۇچتى ئالغا، چېرىكلەر سالدى قامچا ئاتلىرىغا... چېچەن قىز ئارقىسىغا يېنىپ قاچقانچە، يول بويى يىقىلىپ قويۇپ قانچە-قانچە. ⑱ كەسمەك؛ دەرەخقە پالتا سالماق. ئورمىغا ئورغاق سالماق. ياغاچقا ھەرە سالماق. ساقالغا ئۈستىرا سالماق. * پىچاقنى ئاۋۋال ئۇزۇڭگە سال، ئاغرىمىسا كىشىگە سال (ماقال). * - كارىڭلار بولمىسۇن! - دېدى سادىق قەتئىلىك بىلەن؛ - چېپىڭلار، قېنى كەتمەننى، بۇ يەرگە سېلىڭلار، سۈنى باشلىۋالسا قلا بولدى، قالغان يولنى سۇ ئۆزى كېڭەيتىدۇ. * ئىش كۈتىدۇ. تېخى ئايدىڭ كېچىلەر، زوقۇم بىلەن ئورغاق سېلىپ قاينايمەن. باشلانماقتا قىزغىن ئورما چاغللىرى، دوستلار بىلەن بەس-بەسلىشىپ قالمايمەن. ⑲ مەلۇم نەرسە بىلەن ئۆلچەمەك؛ يەرگە مېتر سالماق. ئۈزۈمنى جىڭغا سالماق. * ئەمەس،

قورسقىڭنىڭ ئاغرىشى بولمىسا، يېرىمگە قايتا گۈلگە سېلىپ بەر! * ئەتىسى بېرىپ سارجان سالدۇق، كۈندۈزدىكىسى بىلەن جەملىسە توپتوغرا تۆت مو چىقتى. ① ئوراپ، چېڭتىپ ئاجرىمايدىغان قىلماق، ئەتەك؛ بېكىتمەك، بەند قىلماق؛ ئىشككە تاقاق سالماق. زەي سالماق. بوينغا گىرە سالماق. كىشەن سالماق. يۈگەن سالماق. سىرتماق سالماق. * ئۆمەرباي لەيلىگۈلنى ھۇجرىسىغا كىرگۈزۈۋېتىپ ئىشككە قولۇپ سالىدى. * مېنى باشقىلا شەپتانغا نوختا سالالايدۇ دېيىشىدۇ، بۇ گەپمۇ بىكار ئەمەس. ② سوقماق، ئۇرماق (يۈرەك، تومۇر ھەققىدە)؛ ئادىلنىڭ يۈرىكى سېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ باياتىنى ئەنسىرىشىمۇ مۇشۇ پۇل تۈپەيلىدىن بولۇپ، سانى ئېيتسا زاۋۇت پېنىۋالارمىكىن دەپ غەم قىلاتتى. ③ مەلۇم بىر تەرەپكە يۈزلەندۈرۈپ قويۇپ بەر-مەك، ئىلگىرىلەتمەك، ماڭدۇرماق؛ قويلارنى يايلاققا سالماق. * ئەكەبەر بىلەن ۋاھاپ مەنسۇرنى قوغلاپ ئورمانلىق ئىچىگە ئات سالىدى. * قارچىغامنى قۇشلاي دېسەم، سالغىلى ھېچ نەرسە يوق. بارچە ئالەمنى كېزىپ يۈرسەم، بىر سېنىڭدەك ياخشى يوق. * مەن قۇشۇمنى غازغا سالسام، كىم سېلىپتۇ قاغىغا، ئالتە قاغا بىر بولۇپ، ئالدى قۇشۇمنى ئارىغا. ④ بىر-بىرى بىلەن ئۇرۇشتۇرماق؛ ئەمدى ساۋساۋنىڭ جۈيۈنى نەنجۈننىڭ ھاكىملىقىغا تەيىن قىلىشى، بىز بىلەن ئۇنى بىر-بىرىمىزگە سېلىپ، ئوتتۇرىدىن پايدىلىنىپ بىزنى يوقاتماق بولغانلىقى. * 3-قېتىم بىر قىزىل چار خوراز بىلەن قارا خورازنى سالىدى. قارا خوراز يەنە بىرىنى چوقۇپ ئاستىغا باستى. ⑤ بىرەر ئىشقا، ھەرىكەتكە، پائالىيەتكە چۈشۈرمەك؛ ئىشتىراك قىلدۇر-ماق؛ بەيگىگە سالماق. مەسلىھەتكە سالماق.

جەڭگە سالماق. گەپكە سالماق. ئويۇنغا سالماق. ئۇسسۇلغا سالماق. ئۇرۇشقا سالماق. پاراڭغا سالماق. ئەمگەككە سالماق. * - ياق، بۇ ئۇنداق گەپ ئەمەس ئۇكام، ھېلىمۇ دۈكىنىم ئىككى، ئون بولغاندىمۇ سېنى نېمكارلىققا سېلىشقا يۈزۈم قانداق چىدايدۇ، - دېدى تۆلەندىئاخۇن. * شۇ كۈندىن تارتىپ سەمەت ئابدۇۋەلىنى ھەر قېتىم كۆرگەندە تورۇقنى قاچان ئوغلاققا سېلىش ھەققىدە سورايتتى. ⑥ بىرەر ھالەتكە كەلتۈرمەك، چۈشۈر-مەك؛ دۇچار قىلماق؛ ئالەمنى لەرزىگە سالماق. ئەندىشگە سالماق. قەلبىنى زىلزىلىگە سالماق. دەردكە سالماق. * بۇ ئاددىي ۋە قىسقىغىنا يېزىلغان خەت، بولۇپمۇ ئۇنىڭدىكى ئىككى خۇش خەۋەر قەلبىنى ھايانغا سالىدى. * قونغىنىم ئۈچۈن گۈل شاخىغا - بۇ قەپەستۈر جاي ماڭا، سەن مېنى بۇ كۈنگە سالىدىك، نېمە كۈن بولغاي ساڭا. ⑦ بىرەر ئەھۋال، ھالەت ياكى تۇيغۇنى پەيدا قىلماق؛ تەھدىت سالماق. زىيان سالماق. سوغۇقچىلىق سالماق. ئازاب سالماق. پاراكەنچىلىك سالماق، گۇمان سالماق. * بۇ يىل قىش ئۆتمەكتە ئاچچىقى بىلەن، جاھاننى گويىكى بېشىغا كىيىپ. باھارغا نۆۋەتنى بەرمەيدىغاندەك، يۈرەكلەر قېتىغا ۋەھىمە سېلىپ. * ئۆزۈڭنى ئۇرما ھەرگىز ئىچكىۈلۈككە. جاھانغا بىرلا كەلدىك يەنە يوق سەن، بىرەر تۆھپەڭنى قالدۇر كۆپچىلىككە. ⑧ پىكىرلىشىشكە، بىر تەرەپ قىلىشقا سۇنماق، ھاۋالە قىلماق؛ دەل مۇشۇ ۋاقىتتا توي مەسلىسىنى ناھىيىلىك كومىتېت مەجلىسىگە سالىدى، يولداشلارنىڭ ھەممىسى بۇنى قوبۇل كۆرۈپ، «بۇلار بالدۇر-راق توي قىلىشى كېرەك ئىدى» دېيىشتى. * بۇ ئىشقا ئازراق پۇل كەلمەيدىكەن، ئۇنى ئابدۇسېلىم بىر مەجلىستىلا ھەل قىلدى. بۇنى

تۇرغان قامتى كۆز ئالدىدا نېرى كەتمەي ئۆتكەن كۈنلەرنى قايتىدىن ئېسىمگە سالدى. * تاغلى تاغار كۆڭلۈمگە، سالار شۇنى ھەر زامان: ئۆتمۈش بىلەن بۈگۈننىڭ، پەرقى گويا يەر-ئاسمان! ②۹ تۇغماق (قۇشلار ھەققىدە): - توغرا ئاشۇ قارلىغاچ، سۈندۈك، ھۆپۈپ، سوپسوپپالكا، كاككۈك، ياۋا غاز، ياۋا ئۆردەك قاتارلىق قۇشلار قىشلىقى ئىسسىق جايلاردا تۇرمۇش كەچۈرۈپ، ئەتىياز كېلىشى بىلەن تەڭ كەينى-كەينىدىن يۇرتىمىزغا كېلىپ تۇخۇم سېلىپ، بالا چىقىرىپ كۆپىيدۇ. ③۰-يۆنىلىش كېلىشى بىلەن تۈرلەنگەن بەزى سەزگۈ ئەزا ناملىرىغا قوشۇلۇپ، شۇ ئەزا ۋاسىتىسى ئارقىلىق مەلۇم قىلغانلىقىنى، ئەسلى تەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگىنىنى قايتا يۈزىگە سالمىدى. * سىيىت ئاكاملارنىڭكىگە ئەرتە ھاكىملار بېرىپ قالىدىغانلىقىنى كەچتىلا ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا سېلىپ قويايلى. * تەقدىر نساخاننىڭ دىلىغا سالغانمۇ قانداق شۇ كېچىسى ئۆيدە ياتماي ئاپسىنىڭكىگە كېتىپ بۇ خەتەردىن قۇتۇلۇپ قېلىتۇ. ③۱ ئايرىم ئىسىملارغا قوشۇلۇپ كېلىپ ئۇلارنى پېتىلاشتۇرىدۇ: قۇلاق سالماق، يول سالماق، شاۋقۇن سالماق، پاراڭ سالماق، چۇقان سالماق، ئۇن سېلىپ يىغلىماق، سۈرەن سالماق، پەرياد سالماق، داد سالماق، چاڭ سالماق، پوپالكا سالماق، مەسلىھەت سالماق، قوش سالماق، تىرنا سالماق، تاماق سالماق. ③۲ «-پ، -پ، -پ، -پ، -پ» لەر بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار بىلەن كېلىپ، رەۋىشداش ئىپادىلىگەن ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئورۇن-دىلىشىنىڭ تاسادىپىي بولغانلىقى تۈسىنى بىلدۈرىدۇ: يىغلاپ سالماق، كۈلۈپ سالماق، ئېيتىپ سالماق. * بۇ ئىشقا چىدىماي ئەزالار

كۆپچىلىككە سېلىۋېدى، كۆپىنىڭ كۈچى كۆپ ئىكەن، بانكىدا بارلىرى بانكىدىن، يېنىدا بارلىرى يانچۇقىدىن بېرىپ بىر كۈندىلا پۇل پۈتتى. ③۳ چۈشكەن جايدا تۇرغۇزۇپ ياكى ئوتقا تەڭلەپ ئىسسىق ئۆتكۈزۈمەك، قاقلىماق: قاق سالماق، كاۋاپ سالماق. * ئەتىيازنىڭ ئاپتېپىغا كېلىشىنى سال، كۈزنىڭ ئاپتېپىغا قىزىقىنى سال (ماقال). * ئۇ ھەر كۈنى چۈش ۋاقتىدا بەدىنىنىڭ يېرىمىنى سۈدىن چىقىرىپ، ئاپتېپقا سالىدىكەن. ③۴ مەلۇم تەرتىپ شەكىلگە ماس قىلماق، ماسلاشتۇرماق، ماس ھالدا بىرلەشتۈر-مەك: ئىشنى ئىزىغا سالماق، ناخشا تېكىستىنى ئاھاڭغا سالماق، قاتناشنى تەرتىپكە سالماق. * ئۇ چاغلاردا بارغانسېرى كۆپىيىۋاتقان ناخشا-كۈيلەرنى پەقەت تېكىستلەرگە سېلىپ ئېغىزدا ناخشا قىلىپ ئېيتىش ئارقىلىقلا ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ساقلاش مۇمكىن بولغان. * ھەدەم ماڭا ئۆگەتتى بېشى-چېلىشىنى. ھەم زېرىكەي كۆرسەتتى، نوتغىمۇ سېلىشىنى. ③۵ مەلۇم مەجبۇرىيەتنى يۈكلىمەك، ئارتماق: سېلىق سالماق. ئالۋان سالماق. * پاششاپ بەگ ئۇلارنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى سالدۇرۇپ ئالاتتى-دە، ئەتسى ھەربىرىگە بەش شىڭدىن بۇغداي جەربىمانە سېلىپ، ئاندىن قايتۇرۇپ بېرەتتى. ③۶ تەكلىپ قىلىپ، ياللاپ ئىشلەتمەك: ياغاچچى سالماق. ئۆيگە خىزمەتچى سالماق. ③۷ مەلۇم بىر تەرىپىگە يېقىن كەلتۈرۈپ ماڭدۇرماق: بىز قاشقىر باينى ئالدىمىزغا سېلىپ يولغا چىقتۇق. * راۋابىنى ئالساڭچۇ، مېنى ئارقاڭغا سالساڭچۇ، مەن مۇساپىر، سەن غېرىپ، بېرىپ چۆللەردە چالساڭچۇ. ③۸ چۈشۈرمەك، كەلتۈرمەك، ئەسلى تەمەك: ياڭاق دەرىخى ئاللىقاچان يىراقتا قالغان بولسىمۇ ئۇنىڭ شامالدا ئىغاڭلاپ

ئارىسىدا ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ سېلىپتىمەن،
 * - يوقسۇ، يوقسۇ، قەشقەردىن مېنى ھېچكىم
 ئىزلىمەيتتى، - دېدى ئابدۇللا داموللا بىرئاز
 تاقەتسىزلىنىپ، - سىلى مەن توغرىلۇق
 بىرنەرسە دەپ سالماغانلا... * ئۇ چوغقا
 دەسسەپ سالغان ئادەمدەك ھويلىسى ئىچىدە
 چۆگىلەشكە باشلىدى. ⑧ يۆنىلىش كېلىشتە
 كەلگەن بەزى ئىسىم ياكى سۈپەتداشلار
 بىلەن كېلىپ سۈبېيېكتىپنىڭ شۇ ئىسىم
 ياكى سۈپەتداش بىلدۈرگەن ئىش-ھە-
 رىكەتنى ئورۇندىغان ھالەتكە كىرىۋېلىش-
 نى بىلدۈرىدۇ؛ كۈلگىگە سالماق. ھەيرانلىققا
 سالماق. بىلمەسكە سالماق. ئاڭلىماسقا سالماق.
 كۆرمىگەنگە سالماق. * مۇستاپا ھېچقانداق
 رەددىيە ۋە سوئاللارنى ئاڭلىمايدىغانلىقىنى
 بىلدۈرۈپ، تەتۈر ئۆرۈلۈپ يېتىۋالغىنىچە ئۇخلى-
 غانغا سالدى. * رۇقىيەم بۇنى سېزىپ تۇرسىمۇ
 سەزمەسلىككە، كۆرۈپ تۇرسىمۇ كۆرمەسلىككە
 سالاتتى.

سالماقلاشماق پ. سالماق، تەمكىن

ھالەتكە كەلمەك: چىسەنگۈل ئەمدى
 سالماقلىشىپ كەتكەندى، چۈنكى ئۇ ھازىر
 ئۆزى ئۈستىدە ئەمەس، بەلكى باشقا بىرى
 ئۈستىدە چوڭقۇر مۇلاھىزە يۈرگۈزۈۋاتقاندا
 ئىدى.

سالماقلاشماق پ. سالماق، تەمكىن بولۇپ

قالماق؛ سالماقلاشماق؛ ياتمىسۇن زىنداندا
 قۇربان بىگۇناھ، بولسلا، تەقىسىر، گۇناھسىزغا
 پاناھ! قازى ئاڭلاپ بېشىنى بىر قاشلىدى،
 ئارقىدىن سالماقلىنىپ سۆز باشلىدى.

سالماقلىق نى. ئېغىر-بېسىقلىق، تەمكىنلىك،

پۇختىلىق: - يوقسۇ ئوغلۇم، ھەر بىر ئىشتا
 سەۋر ۋە سالماقلىق كېرەك، - دېدى مەنئانى
 مەيدىسىدىكى ئالتۇن زەنجىرلىك سائىتىنى
 قولغا ئېلىپ، - توپتوغرا بىر سوتكىدىن كېيىن

باشلىغىنىڭىز ياخشى. * مەتياقۇپنىڭ بۇ يىغىندى-
 كى سالماقلىقى يىغىن ئەھلىنىڭ كۆز قارىشىنى
 ئۆزگەرتىۋەتتى.

سالماقلىق بىلەن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ،
 ئالدىرىماي: سارىمباي ھاكىم ئۆز خىيالىنىڭ
 غالىب كەلگەنلىكىگە مەمنۇن بولغان قىياپەتتە
 سالماقلىق بىلەن ئورنىدىن تۇردى. * -
 شۇنداق! - دېدى ئەكبەر ئەمدى ئاياپ
 ئولتۇرغۇدەك گەپنىڭ قالماقلىقىنى بىلىپ،
 سالماقلىق بىلەن، - كىمىڭ قارا پاتقاققا
 پاتقانلىقىنى ئامما ئوبدان بىلىدۇ.

سالماقلىق قىلماق تەسىرلىك، ۋەزمىنلىك
 قىلماق: - توغرا ئېيتىشىڭىز، ياشلىقنىڭ،
 مۇھەببەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈشىڭىز كېرەك، -
 دېدى ئۆتكۈر سالماقلىق قىلىپ، - لېكىن
 ياشلىقنىڭ پەيزى پەقەت ئويۇن-كۈلكىدىلا
 ئەمەس، بەلكى ئەڭ مۇھىمى ئىلىم-بىلىم
 ئىگىلەشتە. * ئۇ «مال بازىرىغا» دېگەن
 گەپنى سالماقلىقراق قىلدى.

سالماقلىماق پ. مۆلچەرلىمەك، دەڭسىمەك:

توغرىسى پارىكوم سېكرېتارى ئۆزى بارىدۇ.
 كۆزى بىلەن كۆرۈپ، قۇلقى بىلەن ئاڭلاپ
 ئوبدان سالماقلاپ كۆرىدۇ.

سالمو نى (لات) <زوتول> ← سالمو بېلىقى.

سالمو بېلىقى <زوتول> بىر خىل بېلىق.
 دۈمبىسى كۈل رەڭ ئارىلاش ئاچ يېشىل،
 يان سىزىقىنىڭ ئاستى قىسمى كۈمۈش
 رەڭدە كېلىدۇ، پۈتۈن تېنىدە قارا سەپكۈن-
 لىرى بولىدۇ.

سالمونىللا نى. ئامېرىكا پاتولوگىيە ئالىمى.

سالمونىللا باكتېرىيىسى <بئول> ناياقچە
 باكتېرىيىنىڭ بىر ئۇرۇقىدېشى. تۈرلىرى
 كۆپ، بىخ سېپورسى بولمايدۇ، ئۇچەي
 كېزىكى، ئۆرە كېزىك، ئوزۇقتىن زەھەر-
 لىنىش قاتارلىقلارنىڭ كېسەل قوزغاتقۇچى

بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەنلىكىنى ئۇلارنىڭ يېشىقە دەم سالنامىچىلىرى ۋە دانا ئادەملىرىدىن سوراپ بىلىپ ماڭا ئۇچۇر بېرىڭلار» دەپ يارلىق قىلغانىكەن.

سالون ئى (ر>فران) <ئەد> فرانسۇز تىلىدا «مېھمانخانا، كۈتۈش زالى» دېگەندەك مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. كېيىن پەنى 17-ئەسىردىن باشلاپ غەربىي ياۋروپادا-كى ئاقسۆڭەك، بۇرژۇئازلار تەبىقىسىدىكى ئەدىب ۋە سەنئەتكارلارنىڭ ھەمىشە چوڭ-چوڭ سارايلارغا يىغىلىپ ئەدەبىيات-سەنئەت ياكى سىياسىي مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلغان سورۇنلىرىمۇ «سالون» دەپ ئاتالغان.

سالۋار سۇپ ① مويلىرى ئۇزۇن ئۆسكەن، ساڭگىلاپ تۇرىدىغان؛ سالۋار تەلپەك. سالۋار تۇماق. ② پاخپاق، چۈپۈرچەك؛ قىش-ياز كۆل ئەتراپلىرىدا قورا يىچىلار-ئوتونچىلار پەيدا بولۇشۇپ، سالۋار توغراقلارنىڭ ئاستىلىرىدا ئات-ئۇلاغلىرىنى قويۇۋېتىپ، ئۆزلىرى ھاردۇق چىقىراتتى.

سالۋار تەلپەك ← **سالۋار تۇماق**: ئۈستىگە قىزىل پەشمەت-شالۋۇر كىيىپ بېشىغا قارا سالۋار تەلپەك، پۇتقا چورۇق كىيگەن قارىمۇتۇق، پاكاردراق 16 ياشلاردىكى بالا كۈمۈش زەنجىرلىك چۈلۈۋىنى تۈتۈپ، تۆگىنى يېتىلەپ ماڭماقتا. * ماڭا ئوخشاش سالۋار تەلپەك، ئۇزۇن چاپانلىرى ئۈستىدىن پوتا باغلىۋالغانلار بالدۇرراق كېلىشىپتۇ.

سالۋار تۇماق ئۆسۈك مويلىق تېرىلەردىن چوڭ كېزەكلىك قىلىپ تېكىلگەن تۇماق؛ ئاتلىق ئادەمنىڭ ئۈستىدە نىمەش مەللە چەكمەن چاپان، بېشىدا تۈلكە تېرىسىدىن ئىشلەنگەن سالۋار تۇماق، پۇتىدا ئۆڭگەن خۇرۇم ئۆتۈك بار ئىدى. * كۈننىڭ شۇنچىلا

باكتېرىيىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ خىل باكتېرىيىلەرنى ئەڭ ئاۋۋال ئامېرىكا پاتولوگىيە ئالىمى سالمون (Daniel Elmer Salmon) بايقىغانچا، ئۇنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن ئۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. **سالماچۇق** نى <زوتۇل> سۆرەلگۈچىلەرنىڭ بىر كلاسى، كەسلەنچۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر خىل ھايۋان. ئۇزۇنلۇقى 12 سانتىمېتر ئەتراپىدا بولۇپ دۈمبىسى تۇتۇق، سۇس قوڭۇر رەڭدە كېلىدۇ؛ ئۈستى ۋە تۆت پۇتىدا سەككىز-ئون قاتار سارغۇچ كەلگەن دۈڭلەك ئالىسى بار، قورسىقىدا يوللىرى بولمايدۇ، كۆزىنىڭ ئارقا ئۇچىدا كەينى تەرەپكە كەتكەن ئاق رەڭلىك يوللىرى بولىدۇ. قۇملۇق ئېتىزلاردا ياشايدۇ، شىنجاڭدا كۆپ.

سالنامە نى (پ) يىل تەرتىپى بويىچە يېزىلغان ۋەقە، ھادىسىلەر تارىخى؛ يىلنامە: شىنجاڭنىڭ ناخشا-ئۇسسۇل، مۇزىكا-كىچىلىقى ھەققىدە ئېلىمىزنىڭ تارىخىي سالنامە ۋە تارىخ كىتابلىرىدا خېلى كەڭ توختالغان. * ئۆزىنى يىللارغا بېغىشلاپ ئۆتتى، ۋەتەندە ئەزەلدىن ۋەجدانلىق ئوغلان. قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ سالنامە ئىچرە، تالايلاپ ئابدە-ئۆلمەس قەھرىمان.

سالنامە شەكلى <ئەد> مەملىكىتىمىز-نىڭ ئەنئەنىۋى تارىخ كىتابلىرىدىكى بىر خىل ژانىر. بۇنىڭدا تارىخىي ۋەقەلەر يىل، ئاي كۈن تەرتىپى بويىچە خاتىرىلىنىدۇ.

سالنامىچى نى. سالنامە يازغۇچى مۇئەللىپ: بۇ پەيتتە شەھەرنى تۇنجى قېتىم ئىگىلىگەن چاغدا خان ئىلتىپات بىلەن: «مۇسۇلمان پۇقرالار قەدىمىدىن بۇيان قانداق قائىدە-رەسمىيەتلەرنى تۇتۇپ، قانداق ئىشلار

مۇراسىملاردا، بايرام ياكى بىرەر تارىخىي ۋەقەنى تەبرىكلەش ۋاقىتلىرىدا بىرنەچچە توپ ياكى بىرنەچچە مىلتىقتىن بىريولى ئېتىلىدىغان بىرقانچە تال ئوق؛ ئازاد قۇتلاپ ئۆتكۈزدى گۈزەل ئون ئۈچ باھارنى، ئۆكتە بىرنىڭ سالىۋىتى ئېتىلغاندا تۇغۇلغان. تۇغۇلغان ئاشۇ كۈن سائادەتنىڭ بۆشۈكى، ئېلىپ ئۇنى باغرىغا، ئەركىلىتىپ چوڭ قىلغان. * مانا سالىۋىت بېرىلدى، ياڭرىدى دۇمباق پەرۋاز قىلغىن شارلىرىم، ئاسمانغا تېزراق.

ساما I ئى (ئە) ئاسمان، كۆك: رابى

ۋىت-ۋىت توپا-چاڭ قاپلىغان سامادا قاناتلىرىنى كەڭ كېرىپ ئەگىپ يۈرگەن بىر سارنى تۇيۇقسىز كۆرۈپ قالدى. * قاناتلان ئەي خىيال، ئۆزلە ساماغا، جاھاننى كەڭرى قىل مەن بىناۋاغا. قېنى باشلا مېنى گۈلشەنگە پاتراق، بۇ گۈلشەن زىننىتى تۈمەنگە پاتراق. * يۈزىدە قىلچە سېزىلمەس غەشلىك، مەيلى يولۇقسۇن مېڭىر بالاغا. ئەقىل-پەم بىلەن يېڭەر مۈشكۈلنى، نالە قىلمايدۇ قاراپ ساماغا.

ساما II ئى (ئە) ① ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىدە-

ۋى مىللىي ناغرا ئۇسسۇللىرىدىن بىرى. $\frac{4}{4}$ تاكت ئۆلچىمىدە ئىجرا قىلىنىدۇ. كۆپىنچە ھېيت-بايراملاردا ئويچا ئوينىلىدۇ؛ جامەنىڭ ھەشەمەتلىك دەرۋازىسىنىڭ ئالدى تېخىمۇ ھەيۋەتلىك تۈس ئالغان. يۈزلىگەن ياشلار، بالىلار، مويىسىپانلار بۇ يەرگە ئۆزلۈ-كىدىن يىغىلغان بولۇپ، بەزىلىرى ناغرا، سۇنايغا تەڭكەش قىلىپ، ئاچايىپ ماھارەت بىلەن ساما سالماقتا؛ بەزىلىرى ئۇلارنى چۆرىدەپ ساما كۆرمەكتە. ② سوپى-ئۇشانلار-نىڭ دىنىي پائالىيەتلەردە، زىكىر، تەلىقنىڭ ماسلاشتۇرۇپ ئېلىپ بارىدىغان

ئىسىپ كەتكىنىگە قارىماي ئۇلار ئۇچلىرىغا سالما ياقلىق قېلىن جەندە چاپان، باشلىرىغا كونىراپ كەتكەن سالىۋار تۇماقلارنى كىيىپ ۋالغاندى.

سالىۋارتماق «سالىۋارتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سالىۋارتماق پ. چۇۋۇلۇپ ساڭگىلىماق، پاختا پاختا؛ ئۇ يەردە شەپكىسىنىڭ ئاستىدىن رەتسىز چاچلىرى سالىۋاراپ چىقىپ تۇرغان، كۆڭلەكلىرىنىڭ ئالدى ئوچۇق مەستلىكتە ئەلەسلەشكەن ياشقۇن ئىككى يېزا يىگىتى ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە گۆشىيىپ قارىشىپ تۇراتتى. * 20 مىنۇتتىن كېيىن ئىككى كىگىز ئۆي، ئۇنىڭ ئەتراپىدا چاچلىرى سالىۋاراپ كەتكەن ئاياللار، ئۆز بېشىغا ماسلاشمىغان تۈلكە، بۆرە تېرىلىرىدىن تىكىلگەن قۇلاقچىلارنى كۆزىگە چۆكۈرۈپ كىيۋالغان بالىلار كۆرۈندى.

سالىۋاسلىماق پ. قەدەمنى چوڭ ئېلىپ تېز ماڭماق؛ ھارۋىكەشنىڭ قامچىسى، سىلكىنىدۇ تاراسلاپ. ئاتلار سالىماق ماڭىدۇ، تىزگىن سىيرىپ سالىۋاسلاپ.

سالىۋاڭ سوپ. دىئال. پاختا، سالىۋار.

سالىستىلات ئى (د) <لات> <خىم> ← سالىستىلات كىسلاتا.

سالىستىلات كىسلاتا <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_7H_6O_3$.

ئاق رەڭلىك يېڭىسىمان كرىستال بولۇپ، سۇدىكى ئېرىتمىسى كىسلاتالىق خۇسۇسىيەتتە. كە ئىگە. سۇبلىماتسىيىلىنىدۇ، چىرىتىشتىن مۇداپىئە قىلىش رولى ئىنتايىن كۈچلۈك. تىببىي دورىگەرلىكتە مىكروپ ئۆلتۈرگۈچى دېزىنفىكسىيە دورىسى قىلىنىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بوياقچىلىق سانائىتىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

سالىۋىت ئى (د) <فران> تەنتەنلىك ۋەقە،

بىر خىل ھەرىكىتى. كۆپىنچە ئىككى قول ئالدى-كەينىگە تاشلىنىپ، بەل ئېگىگەن ھالدا پىرقىراپ ئوينىلىدۇ. **ساما سالماق** ① ناغرا ۋە سۇنايغا تەڭكەش قىلىپ ساما ئۇسسۇلىنى ئوينىماق؛ بولۇپ توپ-توپ، ئىچىشىپ قەنت سېلىپ چاي، ساما سېلىپ، دېيىشىپ ئۇلار ھاي-ھاي. ② ئىشان ۋە ئۇنىڭ سوپىلىرى ئوقۇلغان زىكر ۋە ھۆكەمەتكە تەڭكەش قىلىپ، رېتىملىق ھالدا باش قولىنى سېلىپ يەنە تۈزلىنىپ، پىرقىراپ ھەرىكەت قىلماق؛ - ئاپلا، ھېلىقى ئىشانم بولغان بولسا، بوسۇق ئاكىمىڭ تويىدا ساما سېلىپ پىلدىرلىغۇچىگە پىرقىراپ بېرەتتى، - دەيدى قاسىم قىزىق.

ساماغا چۈشمەك ① ناغرا-سۇنايغا تەڭكەش قىلىپ ساما ئۇسسۇلى ئويناشقا كىرىشمەك، ساما ئۇسسۇلى ئوينىماق؛ نامازدىن كېيىن، ياشلارنىڭ مەسچىت پەشتاق-لىرى ئالدىدا ناغرا-سۇناي مۇقاملىرىغا تەڭكەش قىلىپ، ساماغا چۈشۈپ كېتىدىغان چاغلىرىمۇ بولۇپ تۇرىدۇ. * شاد ناغرىچى ناغرا چالغان ئۆگزىدە، پەدە يۆتكەپ تۇرلۇك-تۈمەن ناۋاغا. سۇناي ئۇنى ياغرىغاندا، جامائەت - ھېيت كۈنىدەك چۈشكەندى ساماغا. ② ئىشان ۋە سوپىلار ساما باشلىماق، ساماغا كىرىشمەك.

ساما ئۇسسۇلى <ئۇس> ← **ساما. سامارىي** ئى [ر] [لات] <خىم> رادىئو ئاكتىپ مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Sm (Samarium). كۆكۈچ رەڭلىك كرىستال بولۇپ، قاتتىق كېلىدۇ. ھاۋادا ئوكسىدلىنىپ تۇتۇقلىشىدۇ، يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى ناھايىتى ئۇزۇن. X نۇرىنى چىقىرىپ،

نېئودىمىيگە ئۆزگىرىدۇ. **سامان** ① ئى. بۇغداي، ئارپا قاتارلىقلار غوللىرىنىڭ يانچىلىشىدىن ھاسىل بولىدىغان مەھسۇلات؛ مالغا سامان بەرمەك. پوستىغا سامان تىقماق. * بىركۈنى سامان دېگەن، بىركۈنى قوناق دېگەن، ئالۋان-ياساقنىڭ كۆپلۈكىدە ئېشەكلەر يېشىر بولۇپ كاردىن چىقتى. ② سۈپ. كۆچمە. سېرىق، سارغاي-غان؛ ئانا يۇرتۇك ئامان بولسا، زەڭگىر يۈك سامان بولماس (ماقال). * قالغان جياڭجۈن قوماندان. چىرايى بولۇپ سامان، كەلگەندە شاھ قېشىغا، قىلىچ يەپتۇ بېشىغا.

سامان غول <بوت> ياغاچلىق قىسمى تەرەققىي قىلمايدىغان ۋە بىرقەدەر يۇمشاق بولىدىغان غول. مەسىلەن، بۇغداي، شال قاتارلىقلارنىڭ غولىغا ئوخشاش.

سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكلەر <بوت> سامان غولغا ئىگە ئۆسۈملۈكلەر. ئۇلار ئادەتتە بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئىككى يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ۋە كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك دەپ ئايرىلىدۇ.

سامان قەغەز ئۈجمە قوۋزىقى، شال پاخىلى قاتارلىقلارنى خام ئەشيا قىلىپ ئىشلەنگەن رەڭگى سەل سېرىق ۋە يېرىكەك قەغەز؛ شاتۇر دورغا ئالدى-ئارقىسىغا بىر قارىۋېلىپ، بەلبېشىڭ قېتىدىن سامان قەغەزگە قومۇش قەلەم بىلەن يېزىلغان بىر پارچا خەتنى ئېلىپ، ئالماسقا سۈندى. * تەشۋىقات ئىشلىرى خادىمى خوتەننىڭ سامان قەغەزىدىن 15 ۋاراقلىق قىلىپ، ئالغانچىلىك چوڭلۇقتا تىكۋالغان دەپتىرىنى ئالدىغا قويۇۋالغانىدى.

سامان قورساق ① قورسقى سېلىنغان، قورسقى چوڭ؛ ئىلغىماستىن كۆپ يەيدى-غان؛ ئامبالنىڭ يارلقى بىلەن ھەممە يۇرتنىڭ بەگ، يۈزبېشىلىرى يىغىپ كېلىندى، قاتتىق سوراق قىلىندى، ئاتچىنىڭ سامان قورساق بېگى ئامبال ئالدىدا قۇيرۇق شىپاڭلىتىپ سۆز باشلىدى. ② قورسقىدا ئىلپىنىڭ سۇنۇقى بولمىغان، دۆت، كالۋا؛ ئوڭتېپ مەنسۇر شاڭيىنى «سامان قورساق» دەپ تىللىدى. * سەن سامان قورساقتىن بۈگۈن تۈزۈكرەك بىرنەرسە شۇلۇۋالماسم، قاسم چىڭما بولماي كېتەي!

سامان نەرخى ناھايىتى كۆپ ۋە ئېتىبارسىز، ئەرزان؛ سىلى ماڭا ئەركىنلىك بەردىم دەيدىلە، قانداق ئەركىنلىككەن ئۇ؟ ئوردىلىرىدا چۆرە قىز دېگەن سامان نەرخى، چىرايلىق كېنىزەكلەر شۇنچە كۆپ تۇرسا، مۇشۇ بىر چۆرە قىزنى مەندىن ئاياۋاتدىلا. ساماننىڭ ئاستىدىن سۇ يۇڭگۈرتەك

← ساماننىڭ تېڭىدىن سۇ قويماق؛ ئۇ مەدرىستىكى ياش تالىپلارنىڭ ئېشىنى قايدۇرۇپ، بۇرۇندىن كېلىۋاتقان كونا قائىدە-يوسۇنلارغا خىلاپ ئىشلارنى قىلماقتا، ساماننىڭ ئاستىدىن سۇ يۇڭگۈرتەكتە ئىدى. * - بۇ بەردىمۇ ھېسابتىن خاتالاشقان ئىكەنلا، - دەيدى روزى جىرتاق مېڭىشتىن توختاپ، بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭغا تەڭ كېلىپ بولامدۇ، سۇنى ساماننىڭ ئاستىدىن يۇڭگۈرتۈش كېرەك.

ساماننىڭ تېڭىدىن سۇ قويماق تۇيدۇر-ماي، يوشۇرۇنچە ئىش قىلماق؛ ئۈستىلىق بىلەن ھىيلە-مىكىر ئىشلەتمەك؛ پىكىر بەرسە قارايدۇ تەتۈر، ئۆچ ئېلىشقا شۇنچە ماھىر ئۇ. سۇ قويىدۇ سامان تېڭىدىن، «ھۈنرى» كۆپ، «ئۇستا» كادىر ئۇ.

ساماننىڭ تېڭىدىن سۇ يۇڭگۈرتەك ← ساماننىڭ تېڭىدىن سۇ قويماق؛ روناق تېپىپ بېيىش يوللۇق ئىكەنغۇ. قىلتاق-پىلتاق دېگەن گەپنىڭ بۇ يەردە ئورنى يوق، ئۇنداق ساماننىڭ ئاستىدىن سۇ يۇڭگۈرتەپلى.

سامانچى I نى ① سامان توشۇغۇچى ياكى ساتقۇچى؛ ئۇلار شۇ يەردە ماراپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ سامان بېسىلغان ھارۋىسى بىلەن سامانچى تۇردىئاخۇن بوۋايىنى، قوراي بېسىپ ماڭغان ھاپىزئاخۇننى تۇتۇۋېلىشتى. ② كۆچمە. گەپ توشۇغۇچى؛ ئەمدى بىزنىڭ ئىچىمىزدىنمۇ بىر سامانچى چىقىپ قالمىغىدى دەپ قورقىمەن. مۇبادا شۇنداق بولۇپ قالسا، ئىشىمىزنىڭ تۈگىگىنى شۇ!

سامانچى II نى. دىئال. تالا مۇشۇكى، ئوغرى مۇشۇك.

سامانخانا نى. سامان ساقلايدىغان ئۆي، جاي؛ سامانلىق؛ شۇ كۈنى كەچتە ئۆزۈمگە تونۇش بولغان باينىڭ سامانخانىسىغا مۆكۈنۈپ، باينىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم.

ساماندەك ① سۈپ. رەڭگى ساماننىڭ رەڭگىگە ئوخشايدىغان، سامانغا ئوخشاش؛ بىچارە قىزنىڭ چىرايى ساماندەك سارغىيىپ كېتىپتۇ. ② رەۋ. كۆچمە. ناھايىتى كۆپ، نۇرغۇن، تولا؛ سەن قانچىلىك بىرنېمە ئىدىك، خىيالىڭدا مېنى ياراتقۇڭ كەلمەيۋاتىدۇ - ھە؟! بىلىپ قوي، سەندەك قىزلار جەمئىيەتتە ساماندەك تۇرۇپتۇ. مەن بىلەن ئۆي تۇتۇشنى خالىمىساڭ مەرھەمەت. * بۇنداق نەرسىلەر بىزگە ساماندەك ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئەگەر بىز يازايلى دېسەك ھەش-پەش دېگۈچە بىر-ئىككىنى يېزىۋېتىمىز.

ساماندەك سارغايماق ① ناھايىتى سارغىيىپ سولماق؛ بىرۋاقىتتىن كېيىن

ساڭا سامانلىقنىڭ ئاچقۇچى تېگىپ قالدىغان بولسا، قانچىلىك نوچلىق قىلار ئىدىك ئەخمەق! - دېدى ئۇلار رەھمەتكە ھومىيىپ،
سامانلىقنىڭ ئاچقۇچىنى تۇتماق بىرەر ئەمەل، مەنەسەپنى ئىگىلەپ تۇرماق:
 - مۇشۇنداق قوللىغىزدىكى سامانلىقنىڭ ئاچقۇچى-نى قانچە ئۇزۇن تۇتالايسىزكىن تاڭ! - ئۇ شۇنداق دەپلا ئىشكىنى زەردە بىلەن جالاقلىتىپ يېپىپ چىقىپ كەتتى.

سامانىيلار نى <تارىخ> ئوتتۇرا ئاسىيادىكى فېئودال سۇلالە. مىلادىيە 819 - 999-يىللىرىغىچە داۋام قىلغان. بەلىخ (شىمالىي ئافغانىستان) يېنىدىكى سامان قىشلىقىغا ئاساس سالغۇچى يىرىك يەر ئىگىسى سامانخۇدانىڭ ئىسمىغا ئاساسەن ئاتالغان. رافىي ئىبنى لايىس قوزغىلىڭىنى باستۇرۇشقا ياردەم بەرگەنلىكى ئۈچۈن، سامانخۇدانىڭ ئوغۇللىرى ۋە نەۋرىلىرى 819-يىلى ماۋەرائۇننەھرنىڭ ئەڭ مۇھىم ئوبلاستلىرىنى ئىدارە قىلىش ھوقۇقىغا ئېرىشكەن. دەسلەپتە خۇراسان ناھىيىلىرى تارىخىيلارغا ئىتائەت قىلغان، تارىخىيلار تەختتىن چۈشكەندىن كېيىن، تولۇق مۇستەقىللىككە ئېرىشىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىپ، سەفارىيلار ئۈستىدىن غەلبە قىلغاندىن كېيىن، ھاكىمىيەتنى تەلتۆكۈس ئۆز قولىغا ئېلىشقا. 900 - 908-يىللىرى ئىسمائىل (ماۋەرائۇننەھر ئەمىرى) ئەمىر ئىبنى لايىس سەفارىي قوشۇنلىرىنى مەغلۇپ قىلىپ، پۈتۈن خۇراسان، شەرقىي، - شىمالىي ئىران ۋە ماۋەرائۇننەھرنى ئۆز ھاكىمىيىتى ئاستىغا ئالغان.

سامانىيلار خانلىقى <تارىخ> ئوتتۇرا ئاسىيادىكى فېئودال دۆلەت. مىلادىيە

چاچلىرى ئۆسۈپ، چىرايى ساماندىك سارغىيىپ كەتكەن بىر خوتۇننى ئىككى كۆزەتچى ھەيدەپ كېلىپتۇ. * ساماندىك سارغىيىپ بولماس، بۇلۇتتەك ئاقىرىپ بولماس، قىمەتلىك، ئەزىز جاننى، يامانغا خار قىلىپ بولماس. ② كۆچمە. موھتاجلىقتىن قاتتىق قىينالماق، مادارىدىن كەتمەك: ئەگەر خۇدا ئۇرۇپ بىرەر گاداغا تەگكەن بولسام، بۈگۈن-ئەتنىڭ غېمىنى يەپ، ساماندىك سارغىيىپ قانداقۇ قىلاتتىم.

سامانلىق ① سۈپ. سامىنى بار، سامان ئارىلاشتۇرۇلغان: سامانلىق لاي. ② نى. سامان ساقلايدىغان جاي، سامانخانا: موزايىنىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە (ماقال). * مەن پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئاشۇ مىللىتىنى سامانلىققا كۆمۈپ قويغاندىم. * ياتاتتى ئۇلار سامانلىقتا، كەچ كېلىپ، ئېتىزغا چىقىپ ئاق تاڭدا، ئىشلىدى كەچ كۈزدە بېرىپ ھەتتاكى، پۈتۈن قىش چاپچالدا-قاراڭغۇ خاڭدا.

سامانلىقتا يىڭنە ئاختۇرغاندەك ھېچ يېرىنى چالا قويماي، ئىنتايىن دىققەت بىلەن، بىر مۇبىر سەپسىلىپ: - ھېلىمۇ سامانلىقتا يىڭنە ئاختۇرغاندەك ئاختۇردۇم. - ئۇنداق بولسا ئۇ يۇلنى بازاردا يۈتتۈرۈپ چىققان ئوخشايسەن.

سامانلىق لاي ئارىسىغا سامان ئارىلاشتۇرۇپ ئېتىلگەن لاي، كاكىل: سونۇر بۇ چوڭ قورۇدا تەنھا ئۆزى تۇراتتى، ئۇ بۇ يىل ئۆيلىنىش نىيىتى بىلەن ئۆگزىگە لاي سالدى، ھەتتا تاملىرىنىمۇ سامانلىق لاي بىلەن سۇۋاپ چىقتى.

سامانلىقنىڭ ئاچقۇچى تەگمەك بىرەر مەنەسەپ، ئەمەلگە ئېرىشمەك: - خۇدا ئېشەككە بىلىپ مۇڭگۈز بەرمىگەنكەن، مۇبادا

875 - 999-يىللىرىغا قەدەر مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان، پايتەختى بۇخارا بولغان. روناق تاپقان دەۋرىدە (10-ئەسىرنىڭ 1-يېرىمى)، تېررىتورىيىسى ماۋەرائۇننەھر، خۇراسان، شەرقىي ۋە شىمالىي ئىراننى ئۆز ئىچىگە ئالغان. 999-يىلىغا كەلگەندە، قاراخانىيلار تۈركلىرىنىڭ بۇخارانى ئىستېلا قىلىشى نەتىجىسىدە يوقىتىلغان.

سامانيولى نى (سامان+يولى) <ئاستر> ھاۋا ئوچۇق كېچىلەردە، ئاددىي كۆزگە يورۇق يولغا ئوخشاش كۆرۈنىدىغان يۇلتۇزلار تۈركۈمى. ئۇ نۇرغۇنلىغان تۇرغۇن يۇلتۇز-لاردىن تەركىب تاپىدۇ.

سامانيولى سىستېمىسى <ئاستر> ئالەم بوشلۇقىدىكى تۇرغۇن يۇلتۇزلارنىڭ زور بىر سىستېمىسى. 100 مىلياردتىن ئارتۇق چوڭ-كىچىك تۇرغۇن يۇلتۇز، سان-ساناق-سىز يۇلتۇز تۇمانلىرى ۋە يۇلتۇز توپلىرىدىن تەشكىللەنگەن بولۇپ، شەكلى يانچۇق سائىتىگە ئوخشايدۇ. مەركىزى قېلىن. دىئامېتىرى 100 مىڭ يورۇقلۇق يىلىغا تەڭ. قۇياش سامانيولىدىكى نۇرغۇنلىغان تۇرغۇن يۇلتۇزلاردىن بىرى بولۇپ، سامانيولى مەركىزىدىن 30 مىڭ يورۇقلۇق يىلى يىراقلىقتا تۇرىدۇ. ھەمىشە كېچىلەر-دە كۆرۈنىدىغان سامانيولى ئەنە شۇ سامانيولى سىستېمىسى زىچ قىسىملىرىنىڭ ئاسمان شارىدىكى پروپېكسىيىسىدۇر.

سامانيولى ئۇزۇنلۇقى <ئاستر> تۇرغۇن يۇلتۇزلارنىڭ 94.4° لۇق سائەت بۇلۇڭىنىڭ شەرقىدىن سامانيولى ئېكۋاتورىدىكى نى بويلاپ ئۆلچەنگەن بۇلۇڭ ئارىلىقى.

ساماۋار نى (ر) مەخسۇس چاي قاينىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ئوتتۇرىسىدا

كانايىسىمان ئوتلۇقى بار مىس ياكى قەلەيدىن ياسالغان جۈمەكلىك ئائىلە بۇيۇمى. ئۇنىڭ ئوتۇن ۋە كۆمۈرنى يېقىلغۇ قىلىدىغانلىرىدا ئوتلۇقنىڭ ئەتراپىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان سۇ قاچىسى بولىدۇ. توك ئىشلىتىلىدىغان ساماۋارنىڭ مۇنداق ئوتلۇقى بولمايدۇ؛ دۇكاننىڭ ئىشىكى يېنىدا ساماۋار قايناپ تۇراتتى، ئۇسساپ قالغان خېرىدارلار چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى. ② ساماۋاردا چاي قاينىتىپ ساتىدىغان دۇكان، چايخانا؛ قىزىپ كەتكەن دۇكان، ئاشخانا، ساماۋارلار كەتكەن جاراڭلاپ. قۇمدەرۋازا رەستىسى بويلاپ، پۇزار خۇش بۇي ئاشمانتا، كاۋاپ.

ساماۋار قويماق ساماۋارغا ئوت يېقىپ ياكى ئوت سېلىپ چاي قايناتماق؛ بۇ چاغدا باتۇر ساماۋار قويغىلى چىقىپ كەتكەندى.

ساماۋارچى نى. ساماۋار بىلەن چايخانا ئاچقان كىشى، چايخانىچى؛ - ئۇستام، بىزگە ئاچچىق قىلىپ بىر چەينەك چاي دەملەپ بەرسىلە!، - مۇراجىئەت قىلدى ساۋۇت ئاكا، نەچچە ئونلىغان چەينەك قويۇلغان قوقاس ئەتراپىدا مەشغۇل بولۇۋاتقان ساماۋارچىگە. * ھال-ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن ساماۋارچى بىر چەينەك چاي كەلتۈردى.

ساماۋارخانا نى (ر+پ) مەخسۇس ساماۋار بىلەن چاي تەييارلاپ سېتىش تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇن؛ چايخانا؛ شۇ يىلى، قەشقەرگە بارغىنىدا بىر ساما-ۋارخانىدا مويىسپىت بىر ئادەم بىلەن مۇڭدىشىپ قالدىم.

ساماۋى سۈپ (ئە) ① ئاسمانغا، ئىلاھقا،

ئەرۋاھقا مۇناسىۋەتلىك، ئائىت؛ فانتازىيە-لىك؛ ساماۋى چۆچەك. * ساماۋى خياللار بىلەن ئۆزىنى ئاللىقاچان چوڭ شەھەرلەر قۇچقىدا، بىر دۆۋە بەش-ئون يۈەنلىك پۇللار ئارىسىدا كۆرگەن مېھنەتقا بۇ گەپ ياغدەك ياقىتى بولماي. * ئۇنىڭ پۈتكۈل پىكىر-خىيالى بۇۋى مەرىپەت مائانا، ئېلزاۋىتا، جەننەت ۋە پەرىشتىلەر، دوزاخ ۋە دىۋە-مەلئۇنلار توغرىسىدىكى ساماۋى كۆرۈنۈشلەر بىلەن باغلانغانىدى. ② كۆك، ھاۋا رەڭ؛ باھار كەلدى، ياشاردى چۆل، ياشاردى ھەم ساماۋى كۆل، بۇقۇلداپ قىردا كەكلىكلەر كېزەر ھەر يانە-ھەر يانە.

سامبا نى. دىئال. پىلە قۇرتىنى ئالدىغان قاچا.

سامبۇسا نى. بىر خىل قىيىلىق يېمەكلىك. قىيىمى دەسلەپ قۇرۇۋېلىنىپ، ئۇچ بۇرجەك شەكلىدە تۈگۈلىدۇ. چۆرىسى قىيىقچە بىلەن كېسىلگەندىن كېيىن مايدا پىشۇرۇلىدۇ.

سامتۇر نى (ر) <مۇز> قەدىمكى تارلىق چالغۇ ئەسۋابى. ياغاچتىن ئۇزۇن قىلىپ ياسىلىدۇ. دەسلەپتە 13 تار بېكىتىلگەن بولۇپ، كېيىن 16 گە كۆپەيتىلگەن؛ ھازىر يەنىمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇلۇپ 25 تار ئورنىتىلىدىغان بولدى.

سامدىماق پ. دىئال. بىر تەرەپكە بېسىپ كەتمەك، يەڭدەپ كەتمەك؛ يۈك سامدىماق.

سامسا نى. بىر خىل يېمەكلىك. ئادەتتە گۆش، پىياز قاتارلىقلاردىن قىلىنغان قىيىمى خېمىر جىلت ئىچىگە تۈگۈپ، تونۇردا پىشۇرۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ؛ گۆش سامسا. سامسا ياقماق. * ئاچامغا

سامسا ئېلىپ بەرگەن دېسەم ئېلىپ بەرمىدى. **سامساق** نى <بوت> ① گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. گۈلى ئاققا مايىل سۆسۈن. يوپۇرمىقى بىلەن گۈل ئوقى يۇمران ۋاقتىدا كۆكتات قىلىنىدۇ، يەر ئاستى تەڭگىچە غولى ئاچچىق بولۇپ، قوزغاتقۇچى پۇراققا ئىگە، كۆپىنچە ئۇ تاماق تەمىنى تەڭشىگۈچى ماتېرىيال ۋە دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ، مىكرۇب ئۆلتۈرۈش ۋە باكتېر-رىبىلەرنى تېزگىنلەش رولىغا ئىگە. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ بېشى: سامساق - ئۇنى يېگەننىڭ تېنى ساق (ماقال).

سامساق بېشى <بوت> سامساقنىڭ تەڭگىچە غولى. سەل-پەل شار شەكلىدە كېلىدۇ. ئادەتتە كۆپلىگەن تىلىملاردىن تەركىب تاپىدۇ.

سامساق تىلىمى <بوت> سامساقنىڭ تەڭگىچە غولىنى تەشكىل قىلغۇچى تەركىبلەردىن بىرى. شەكلى قوغۇن تىلىمغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

سامساقلىق نى. سامساق كۆچۈرۈلگەن، سامساق ئۆستۈرۈلگەن يەر، سامساق ئېتىزى؛ سەي دۈيىنىڭ سامساقلىقىدا بىر توپ قىزلار ئوتغۇچىلىرى بىلەن يەرنى يۇمشىتىۋاتاتتى.

سامسپەز نى. سامسا يېقىپ ساتقۇچى كىشى؛ ئەپەندىم؛ - پاھ، پاھ، نېمىدېگەن ياخشى شەھەر بۇ! سامسپەزلىرى سامسنى ئۇرۇپ تۇرۇپ يېگۈزىدىكەن، - دەپ كېتىپ قېلىتۇ. * بىر سامسپەز ئالدىغا بېرىپ قالدىم بىركۈنى. ئىلغاپ بەردى قولۇمغا سامسدىن ئىككىنى.

سامسپەزلىك «سامسپەز» سۆزىنىڭ

كەسىپ نامى؛ توختى ئاخۇن ئاكام قەشقەر-دىن كېلىپ بۇ بازارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر دۇكاندا 20 يىل سامسپەزلىك قىلدى.

سامسوخانا ئى. سامسا يېقىپ ساتىدىغان دۇكان؛ شائىر ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىدىن تۇغقىنىنىڭ كېسىلگە قاراۋاتقان ئۇستازى ئابدۇللا داۋۇتى باشلاپ تاشقىرىقى بازاردىكى بىر سامسوخانىدا تاماق يېيىشتى.

سام-ھام <ئىرق> سام ۋە ھام مىللەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ساملار-غەربىي ئاسىيا، شىمالىي ئافرىقا ۋە ئافرىقا تۇمشۇقىنىڭ بىر قىسىم جايلىرىدىكى سام تىلىدا سۆزلىشىدىغان مىللەتلەرنىڭ ئورتاق نامى. ھاملار-شىمالىي ئافرىقا، ئافرىقا تۇمشۇقى ۋە شەرقىي ئافرىقىنىڭ بىر قىسىم جايلىرىدىكى ھام تىلىدا سۆزلىشىدىغان مىللەتلەرنىڭ ئورتاق نامى.

سام-ھام تىللىرى سىستېمىسى <تىل> تىللىرىنى قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتى جەھەتتىن كلاسسىفىكاتسىيە قىلىش ئۇسۇلى بويىچە ئايرىلغان بىر خىل تىل سىستېمىسى. بۇ ئادەتتە سام تىلى تۈركۈمى ۋە ھام تىلى تۈركۈمى دەپ ئىككى تىل تۈركۈمىگە ئايرىلىدۇ. بۇ سىستېمىدىكى تىللار ئەرەب يېرىم ئارىلى، ئافرىقىنىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي قىسىملىرىدا خا كەڭ تارقالغان. سام تىلى تۈركۈمىگە قەدىمكى ئىبرىي تىلى، ئەرەب تىلى قاتارلىق تىللار؛ ھام تىلى تۈركۈمىگە قەدىمكى مىسىر تىلى، خائۇس تىلى قاتارلىق تىللار كىرىدۇ.

سامۇ ئى (خەن) <بوت> ← سامۇ دەرىخى. سامۇ دەرىخى <بوت> كامقارا ئائىدە-لىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرمەخ.

يوپۇرمىقى چوڭ بولۇپ، ئالقانغا ئوخشايدۇ، گۈلى ئومۇم گۈل رېتىدە، مېۋىسى شار شەكلىدە كېلىدۇ. ياغىچى قاتتىق، بىناكارلىق قۇرۇلۇشى، كېمىسازلىق ۋە ئۆي جابدۇقلىرىنى ياساش قاتارلىقلاردا كەڭ ئىشلىتىلىدۇ.

ساموراي ئى (ر>ياپون) ياپونىيىدىكى ئىمتىيازلىق فېئودال ھەربىيلەر تەبىقىسىدىن بولغان كىشى؛ پادىشاھ سامورايلرى، ياپونىيە سامورايلرى.

سامورايلىق ① «ساموراي» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى. ② ئى <تارىخ> ياپونىيىنىڭ مىلتازسىزلىق تۈزۈمى دەۋرىدىكى ياساۋۇللىرىنىڭ رىئايە قىلىدىغان بىر خىل فېئودال ئەخلاقى. ئۇنىڭ مەزمۇنى فېئودال ھۆكۈمرانلارغا مۇتلەق سادىق بولۇش، ھەتتا ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلىرىنىمۇ ھالاكەت قىلىشتىن باش تارتىماسلىقتىن ئىبارەت.

سامى ئى (ئە) ئىشتىكۇچى، ئاڭلىغۇچى؛ سامى بولماق. سامى ئوقۇغۇچى. سامى بولماق قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، ئىشتىمەك؛ كۆڭۈل دەردىنى ئىزھار قىلغىنىدا سەن بولۇپ سامى، دەپنىڭ دەردىگە ئى رەھبەر، يېتۈر كىم چارە، دەرمانى. * ئۆزىنى بىلمەكنىڭ ئۆزى بىر بىلىم، بىلىم ئۈچۈن مەيلى ئېگىلە بېلىم؛ «نادانلىق نومۇس!» بۇ زامان سۆزىدۇر، سامى بول بۇ سۆزگە ئەي ئۇيغۇر ئېلىم.

سامى ئوقۇغۇچى رەسمىيەتلەر بويىچە قوبۇل قىلىنمىغان، سىرتتىن قاتناشقۇچى بولۇپ دەرس ئاڭلاۋاتقان ئوقۇغۇچى؛ ئۇ داشۆنىڭ خەنزۇ تىلى فاكۇلتېتىدا ئىككى يىل سامى ئوقۇغۇچى بولۇپ ئوقۇدى.

سان يەيدا بولغاندى. ⑧ <پەلس> شەيئەلەر مەۋجۇتلۇقىنىڭ كۆلىمى، شەيئەلەر تەرەققىياتىنىڭ دەرىجىسى، شۇنىڭدەك شەيئەلەرنىڭ سان ئارقىلىق ئىپادىلەشكە بولىدىغان مۇئەييەنلىكى. مەسىلەن، شەيئەلەرنىڭ ئاز-كۆپلۈكى، چوڭ-كىچىكلىكى، ئېگىز-پەسلىكى، ئۇزۇن-قىسقىلىقى، ئېغىر-يېنىكلىكى ۋە تېز-ئاستىلىقى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سان بىلەن سۈپەتنىڭ ئۆزئارا ئۆزگىرىشى قانۇنىيىتى <پەلس> ماتېرىيالىستىك دىئالېكتىنىڭ ئاساسىي قانۇنىيەتلىرىدىن بىرى، يەنى تەبىئەت دۇنياسى، جەمئىيەت ۋە تەبىئەتتە تەرەققىياتنىڭ ئومۇمىي قانۇنىيىتى. ئۇ شەيئەلەر ۋە ھادىسەلەرنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى زىددىيەتلەر تۈپەيلى پەيدا بولىدىغان تەرەققىياتنىڭ سان ئۆزگىرىشى بىلەن سۈپەت ئۆزگىرىشىنىڭ بىر-بىرىگە ئايلىنىشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىنى ئېچىپ بېرىدۇ.

سان تەڭمەك بەلگىلەنگەن سان (شەتات) يەتمەك، بېرىلمەك: غۇۋا يورۇتۇلغان ھەيۋەتلىك زالدا كۆزلىرىم بىرىكىمى ئىزدەيدۇ: «كەلگەنمىدۇ؟ ساپلا ئىلغار ئىتتىپاق ئەزالىرى، ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى كەلگەن سۈرۈنغا كېلىشكە، بەلكى ئۇ قىزغا سان تەڭمەك ندۇ».

ساندا بار ھەمدەمدە يوق ساندا ھېسابلانمىمۇ، قىلغان ئىشنىڭ تايىنى يوق: سىز ئۇنى يامان دەي دېسىڭىز، ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ كىشىلەر بىلەن جېدەل-ماجىرا قىلىشتەك يامان ئىللەتلەر ئۇنىڭدا يوق ئىدى. ئىشتىن بىر كۈنمۇ قالماي تولۇق چىقاتتى. ياخشى دەي دېسىڭىز ساندا بار ھەمدەمدە يوق ئىدى.

سان I ئى ① شەيئەلەرنىڭ ئاز-كۆپلۈكى،

مىقدارى، سانى: قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە بۇ يىل ئەتىياز تىكىلگەن كۆچەتلەرنىڭ سانى ئالدىنقى يىلدىكىدىن كۆپ بولۇپ قالماستىن، بەلكى سۈپىتىمۇ ياخشى بولدى. ② <مات> شەيئەلەرنىڭ مىقدارىنى ئىپادىلەيدىغان ئاساسىي ماتېماتىكىلىق ئۇقۇم. مەسىلەن، تەبىئىي سان، پۈتۈن سان، راتسىئونال سان، ئىرراتسىئونال سان، ھەقىقىي سان، كومپلېكس سان ۋە تۈپ سان قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

③ <مات> رەقەم: كىتابلارنىڭ خەتلىرى ناھايىتى تۇتۇق بولۇپ، ئۇنىڭدىكى سانلارنى، بولۇپمۇ تۆت-بەش خانلىق سانلارنى زادىلا پەرق قىلىشى بولمايتتى. ④ گېزىت-ژۇرناللارنىڭ قەرەل بويىچە چىققان نۇسخىلىرى: بۈگۈن «تىل ۋە تەرجىمە» ژۇرنىلىنىڭ يېڭى سانى نەشىردىن چىقتى. * گېزىتنىڭ بۇ ئىككى ساندىكى مۇھىم ماقالە ۋە خەۋەرلەر ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلار باشقا بىر ساننى كۆرۈشكە باشلىدى. ⑤ <تىل> شەيئەلەرنىڭ ھېسابىنى، رەت تەرتىپىنى ياكى نومۇرلۇق بەلگىسىنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى، مەسىلەن، بىر، ئىككى، بىرىنچى، ئىككىدىن بىر، ئۈچەيلەن، قىرىقچە دېگەنلەرگە ئوخشاش. ⑥ كۆچمە. يۇقىرىدىن پىلان بويىچە چۈشۈرۈلگەن نورما، شەتات: ئۈچ كۈندىن بېرى ئىشچىلارنىڭ مائاش تەڭشەش مەسىلىسىدە كېلىشەلمەي قالغان بىر سان ھاشىمئاخۇنغا بېرىلپتۇ. * ماڭا قاراڭ، بىر ئامال قىلىپ بىر سان ھەل قىلىپ بەرگەن بولسىڭىز بولاتتى. ⑦ كۆچمە. كۆڭلىگە پۈككەن پىلان: رەخمەتجان يەڭگىل تىن ئالدى. ئۇنىڭ كۆڭلىدە مەلۇم

ساندىن چىقماق ① ھېسابتىن، قاتاردىن قالماق؛ ئايىخان، چاقىرغان يەرگە بارايلى، يۇرتلۇقلار بىلەن ئارىلاشماي ساندىن چىقىپ كەتمەيلى يەنە! ② ياراقسىز بولۇپ ئىشتىن قالماق؛ قاسسىم ئاكام ساندىن چىقىرىلغان بەش سېپالكنى قايتا رېپونت قىلىپ يەنە ئىشقا چۈشۈردى.

سانغا كىرمەك ھېساب، قاتارنىڭ ئىچىدىن ئورۇن ئالماق؛ ھېسابقا كىرمەك: مانا قارا، پۇل دېگەننى مۇشۇنداق تاپسىز، بۈگۈنچە تۆت ساندۇق سايۇمۇ ساق 100 كوي بولدى. يېگەن-ئىچكەن، ئاغىنىلەرنىڭ قولغا تۇتقۇزۇپ قويغانلىرىم بۇ سانغا كىرگىنى يوق. * ياسىن سىنىپ سانغا كىرمىسىمۇ ئائىلىدىن بىر ئورۇندۇق ئېلىپ كېلىپ سىنىپنىڭ بىر بۇرچىكىدە دەرس ئاڭلاۋەردى.

سان كاتېگورىيىسى <تىل> ئىسىملاردا كۆرۈلىدىغان، شۇنىڭدەك ئىسىم ئىپادىلەنگەن شەيئىنىڭ سان بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى بىلدۈرىدىغان بىر خىل گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە. ئۇيغۇر تىلىدىكى ئىسىملارنىڭ سان كاتېگورىيىسى ئىسىملارغا «لار، لەر» قوشۇمچىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى، لۇش-قوشۇلماسلىقى بىلەن ئىپادىلىنىپ، كۆپلۈك-بىرلىك مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

سان كەلمەك يۇقىرىدىن تەقسىم قىلىنغان سان تېگىشلىك ئورگانغا چۈشۈرۈلمەك، ئۇقتۇرۇلماق؛ 1975-يىلى بېيجىڭ مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا، خەنزۇچە ئوقۇغان بىر مىللىي بالغا سان كەلدى. * ئۇلار ئوقۇش پۈتكۈزۈپ بىر دېھقانچىلىق مەيدانىدا چىپىقتى. مۇزات سان كېلىش بىلەن ئىشچىلىققا يېزىلدى.

سان كېمە يىتىپ بۆلۈنۈش <بئول> ھۈجە يىرىلەرنىڭ بىر خىل كۆپىيىش شەكلى. بۇنىڭدا، ھۈجە يىرە يادروسى

ئۇدا ئىككى قېتىم بۆلۈنگەندە خروموسوما پەقەت بىر قېتىملا نۇسخىلىنىدۇ. بۇنداق شەكىللەنگەن تۆت دانە بالا ھۈجەيرە خروموسوملىرىنىڭ سانى ئانا ھۈجەيرە رىنىڭكىدىن يېرىم ھەسسە كەملەپ كېتىدۇ. يۇقىرى دەرىجىلىك ھاياۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ جىنسىي ھۈجەيرىلىرى يېتىلگەندە، ھەممىشە سان كېمە يىتىپ بۆلۈنىدۇ.

سانلار ئارقىمۇئارقىلىقى <مات> مەلۇم قائىدە بويىچە تىزىلغان بىر قاتار سانلار. مەسىلەن، 1، 3، 5، 7...؛ 2، 4، 6، 8... سانلار ئارقىمۇئارقىلىقى چەكلىك سانلار ئارقىمۇئارقىلىقى ۋە چەكسىز سانلار ئارقىمۇئارقىلىقى دەپ ئىككى خىلغا ئايرىلىدۇ.

سانلار نەزەرىيىسى <مات> ماتېماتىكىنىڭ بىر تارمىقى. ئاساسەن مۇسبەت پۈتۈن سانلارنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك قانۇنىيەتلەرنى تەتقىق قىلىدۇ.

سان مۇئەييەنلىكى <پەلس> ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى ئۇلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش كۆلىمى ۋە تەرەققىيات دەرىجىسى جەھەتتىن كۆرسىتىدىغان بىر خىل ئالاھىدىلىك.

سان ئوقى <مات> باشلىنىش نۇقتىسى، ئوڭ يۆنىلىشى ۋە بىرلىك ئۇزۇنلۇقى بەلگىلەنگەن تۈز سىزىق.

سان ئۆزگىرىشى <پەلس> شەيئىلەر-نىڭ سان ۋە دەرىجە جەھەتتىكى ئۆزگىرىشى. ئۇ بىر خىل ئاستا-ئاستا، تەدرىجىي ۋە بىلىنەر-بىلىنمەس بولىدۇ. خان ئۆزگىرىش بولۇپ، سۈپەت ئۆزگىرىشىنىڭ تەييارلىق باسقۇچى ھېسابلىنىدۇ.

سان قىسمىدىكى گۆش: ئۇ مال بازىرىدىن ياراملىق ئىككى تاغار قېچىر سېتىۋېلىپتۇ، ئاشلىق بازىرىدىن ئىككى تاغار بۇغداي، گۆش بازىرىدىن يېرىم سان گۆش ئېلىپتۇ.

سانا I نى (ئە) <بوت> ① پۇرچاق

ئائىلىسىدىكى كىچىك چاتقال. كەڭ يوپۇرماقلىق سانا ۋە تار يوپۇرماقلىق سانا دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. كەڭ يوپۇرماقلىق سانانىڭ يوپۇرمىقى كەڭ، گۈلى سېرىق كېلىدۇ. تار يوپۇرماقلىق سانانىڭ يوپۇرمىقى ئىنچىكە، گۈلى ھاۋا رەڭ بولىدۇ. ئافرىقىنىڭ چۆللۈك ۋە يېرىم چۆللۈك جايلىرى ھەمدە مەملىكىتىمىزنىڭ جەنۇبى، ھىندىستان، ئۆزبېكىستان ۋە تۈركمەنىستان قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ. دورىغا ھەر ئىككى خىلنىڭ يېشىل ھالەتتىكى يوپۇرمىقى ئىشلىتىلىدۇ. بەلغەم، سەپرا، سەۋدا، كۆيگەن خىلىتلارنى چىقىرىش، دىماغنى پاكىزلاش، بەدەنگە جۇلاپ بېرىش، شەققە، جۈنۈن، باش ئاغرىقى، بىقىن ئاغرىقى قاتارلىقلارغا قارىتا شىپالىق رولى بار. ئۇ يەنە سۈرگە دورىسى ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. ② پۇنۇسنىڭ پىشقان ئۇرۇقى. شەكلى تاقىغا ئازراق ئوخشايدۇ. تىبابەتچىلىكتە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. تەمى تۈزلۈك بولۇپ، تەبىئىتى مۆتىدىل. جىگەردىكى ئوتنى ھەيدەش، ئىسسىق يەلنى ھەيدەش، كۆزنى روشەنلەشتۈرۈش، ئىششىقنى ياندۇرۇش، ئۈچەينى سىلىقلاش ۋە ئاغرىق توختىتىش خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە.

سانا II نى (ئە) يېز. ماختاش، مەدھىيە. سانائەت نى (ئە) خەلق ئىگىلىكىنىڭ تەبىئىي بايلىق مەنبەلىرىنى ئاچىدىغان

سانى بار ساپاسى يوق ساناقتا، ھېسابتا بولسۇ سۈپىتى ناچار بولغانلىقتىن ھېچقانداق رولى، ئەھمىيىتى بولمىغان: ئاشۇ كۈنلەردە ھەر يىلى بىرى باشلىق بولۇپ، ھەربىرى بىر ئۆستەڭ چاپتۇرۇپ، سانى بار ساپاسى يوق ئىشلار كۆپ بولغاچ ئىشلەپچىقىرىش يۈكسەلمىدى.

سانىماي سەككىز دېمەك ئاقمۇنتىنى ئويلىماي، خىيالغا كەلگەننى سۆزلىمەك: - شۇنداق، ساتتار يۈز كېلەلمەيۋاتقان چىنى، - ئەمەت ئۇستا نېمىندۇر ئەسكە ئېلىپ، تۇيۇقسىز غەزەپلىنىپ قالدى، - خوپ بولۇپتۇ. ئاغزىغا كەلگەننى جۆپلىگەن، سانىماي سەككىز دېمەك نىدىكىن خوپ بولۇپتۇ. * - ئۆزۈڭمۇ تازا بىر ئاتىكاچى ئىكەنسەن، - دەدى بايمە سەمەتكە بۇرۇلۇپ، - سانىماي سەككىز دېمەك، ئۆزۈڭ كۈز ۋاقتىدىكى ئۆردەك-تەك سېپىز بولغىنىڭ بىلەن مۇشۇ ئېتىڭ جىنازىلا ئوخشاپ قېلىپتۇ، ئوغلاققا چۈشكەندە بىرىڭلار پىخىلداپ، بىرىڭلار شالاقلاپ قالماڭلار يەنە.

سانى يوق ساناپ بولغىلى بولمايدىغان، ساناقسىز؛ ناھايىتى، نۇرغۇن: دەرۋازىنىڭ ئىچى-تېشىدا ماڭا ئوخشاش يول تالىشىپ تۇرغان ئات ھارۋا، ئۆكۈز ھارۋا، ئاتلىق، ئېشەكلىك، پىيادە كىشىلەرنىڭ سانى يوق. سان II نى <ئانات> ئادەم ۋە ھايۋان پۈتۈنىنىڭ تىز بىلەن ساغرا ئوتتۇرىسىدىكى قىسمى، يوتا: سان سۆڭىكى. * قاسساپ كېلەرمىش ساننى كۆتۈرۈپ، ناۋاي كېلەرمىش ناننى كۆتۈرۈپ (ماقال).

سان تەگمەك ھوقۇق، مەنپەئەت تەگمەك: ئۇنىڭغا كىچىككەنە سان تېگىپ قېلىپتىكەن، ئالچاڭلاپ كەتتى. سان گۆش ھايۋانلارنىڭ ئارقا پۈتۈنىنىڭ

تىك تۈزۈم ئاستىدا، سانائەت ۋە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا سېلىنىدىغان كاپىتال.

سانائەت كرىزىسى <س ئىق>
كاپىتالىستىك سانائەت تارماقلىرىدا مەھسۇلاتنى ئېھتىياجىدىن ئوشۇق ئىشلەپ-چىقىرىۋېتىش نەتىجىسىدە كۆرۈلىدىغان كرىزىس.

سانائەت ئىشچىلىرى <س ئىق> ھازىر-قى زاماندىكى سانائەت ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرىدا ئەمگەك قىلىدىغان ئىشچىلار. مەسىلەن، كان ئىشچىلىرى، پولات-تۆمۈر ئىشچىلىرى، توقۇمىچىلىق ئىشچىلىرى ۋە تۆمۈريول ئىشچىلىرىغا ئوخشاش. ئۇلار ئىلغار ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ ۋەكىلى بولۇپ، ئىشچىلار سىنىپىنىڭ ئاساسى ۋە تايانچى ھېسابلىنىدۇ.

سانائەت ئىنقىلابى <س ئىق> قول ھۈنەرنىڭ ئورنىنى ماشىنا ئىگىلەيدىغان، كاپىتالىستىك قول سانائەت دۇكانلىرىنىڭ ئورنىنى كاپىتالىستىك زاۋۇتلار ئىگىلەيدىغان ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكا ئىنقىلابى، يەنى كاپىتالىستىك سانائەتلىشىش. سانائەت ئىنقىلابى 19-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئالدى بىلەن ئەنگىلىيەدە باشلىنىپ، 19-ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغا كەلگەندە فرانسىيە، گېرمانىيە، ئامېرىكا قاتارلىق دۆلەتلەردە كەينى-كەينىدىن تاماملاندى. ئۇ كاپىتالىستىك تۈزۈمنىڭ ئورنىتىلىشى، سانائەت پىرولېتارىياتى بىلەن سانائەت بۇرژۇئازىيىسىنىڭ ۋۇجۇدقا چىقىشى ۋە كاپىتالىزمدىكى ئاساسىي زىددىيەتنىڭ چوڭقۇرلىشىشى بىلەن نەتىجىلەندى.

سانائەت يۇندىسى <بىن> زاۋۇت-فابرى-

ھەمدە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇش ۋاسىتىلىرىنى ياسايدىغان ياكى يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى ۋە يېرىم تەييار مەھسۇلاتلارنى پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان ماددىي ئىشلەپچىقىرىش تارمىقى ھەم ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بولغان كارخانا ۋە زاۋۇت-فابرىكىلار يېغىندىسى؛ سوتسىيالىستىك سانائەت، كاپىتالىستىك سانائەت، قول سانائەت، يېرىك سانائەت.

سانائەت پەنلىرى قۇرۇلۇشقا ئائىت پەنلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

سانائەت زاپاس ئارمىيىسى <س ئىق>
كاپىتالىستىك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلى شەكىللەندۈرگەن ئىشسىزلار قوشۇنى. ئۇ كاپىتالىستلارنىڭ ئەمگەك كۈچلىرىنى ئەرزان باھادا سېتىۋېلىپ، كاپىتالىستىك يېرىك سانائەتنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ مۇھىم شەرتى ھېسابلىنىدۇ.

سانائەت سىستېمىسى <س ئىق> بىرەر دۆلەتنىڭ زامانىۋى سانائەتنى مۇستەقىل تەرەققىي قىلدۇرۇشى ئۈچۈن ھازىرلىشى زۆرۈر بولغان ئۆزئارا ئالاقىدار بىر پۈتۈن سانائەت گەۋدىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ ئاساسەن مېتاللوگىيە، ئېلېكتر كۈچى، يېقىملىغۇ خام ئەشياسى، ئېلېكترون، خىمىيە سانائىتى، ماشىنىسازلىق، دۆلەت مۇداپىئەسى، توقۇمىچىلىق، يېمەك-ئىچمەك قاتارلىق مۇكەممەل سانائەت تارماقلىرى بىلەن ئۇنىڭغا ماس ھالدىكى قاتناش-تەرانسپورت ئىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سانائەت قۇرۇلۇشى <بىن> سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن سېلىنىدىغان قۇرۇلۇش.

سانائەت كاپىتالى <س ئىق> كاپىتالىس-

دەرىجىسى: نەۋرەمگە 50 كىچە ساناسام ئىلشماي راۋان ساندى.

ساناتورىيە نى (ر>لات) بىمارلار ياكى

تېنى ئاجىز كىشىلەر دەم ئالغۇچ داۋا-لىنىدىغان بىر خىل ئالاھىدە داۋالىنىش ئورنى: ئۆپكە كېسەللىرى ساناتورىيىسى، ياشانغانلار ساناتورىيىسى. * بۇ فاكۇلتېتتا ئۈچ مۇدىر بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى بۇنىڭدىن سەككىز-ئون كۈن بۇرۇن ئائىلە يوقلاپ ئۆز يۇرتىغا كەتكەن، يەنە بىرى كېسەل سەۋەبىدىن ئۈچ ئاي بۇرۇن 70 - 80 كىلومېتىر يىراق بىر تاغ رايونىدىكى ساناتورىيىگە دەم ئېلىشقا كەتكەن ئىدى. * شارائىتى بىرقەدەر ياخشى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلەر دەم ئېلىشقا چىققان كادىرلار ئۈچۈن ساناتورىيە قۇرۇپ بەردى.

ساناچ (توغرىسى: چاناچ) ← چاناچ.

ساناشماق «سانماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ساناق نى ① شەيئىلەرنى بىر مۇبىر، دانىمۇدانە قىلىپ ساناش ۋە ساناشتىن كېلىپ چىققان نەتىجە: بېرىشتە سانىقى توققۇز، ئېلىشتا سانىقى ئوتتۇز (ماقال). * ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى تەخمىنەن بولسۇمۇ پەرەز قىلىش نىيىتىدە، ئىچىدە پىچىرلاپ: «بىر، ئىككى، ئۈچ...» دەپ سانايىتى. سانغانىبىرى ساناققا ئېزىپ، بىر سانىنى بىرنەچچە قېتىم تەكرارلايتتى. * ساناق بىلەن يىللار ئۆتتى، جۇدا بولىدۇ ھەممىدىن. يۈرەكلەر خۇن بولۇپ ئاقتى، ۋاڭ غوجاملار دەستىدىن. ② ھېساب-كىتاب، ھېسابات: ساناق باشلاندى. دەپتەردىكى تىزىم بويىچە ئالدى بىلەن يىللىقچىلارنىڭ ئىسمى چاقىرىلىشقا باشلىدى. * زاھىر تەبىجى بىر پۇتى ئاقسىغان ھالدا ھاسا تايىنىپ كىرىپ

كا ۋە كان-كارخانا قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا چىقىرىۋەتكەن پاسكىنا سۇلىرى.

سانائە تېجى نى. سانائەت كارخانىلىرىگە

ئىگە بولغان شەخس: بۇ ھالنى كۆرۈپ ياتالىدى جىم، سانائەتچىلەر چەتتە قالماستىن، تۈرلۈك ھۈنەرۋەن، سودىگەرلەرمۇ، تۇرالماي قالدى، قەدەم قويماستىن.

سانائەت-قاتناش سانائەت ۋە قاتناش

ساھەلىرى: ئۇنى تېلېفونغا چاقىرىۋاتقىنى، تېلېفون سانائەت-قاتناش ئىدارىسىدىن كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىپ پەرىزات كەلگەن ئىدى. **سانائەت تەلەشتۈرمەك** «سانائەت تەلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يەر ئىسلاھاتى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى راۋاج-لاندىرۇشنىڭ ۋە دۆلەتنى سانائەت تەلەشتۈرۈشنىڭ زۆرۈر شەرتى.

سانائەت تەلەشتۈرۈلمەك «سانائەت تەلەشتۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى:

دۆلەتنىڭ ئۆتكۈنچى دەۋردىكى باش ۋەزىپىسى دۆلەتنىڭ سوتسىيالىستىك سانائەت تەلەشتۈرۈشىنى پەيدىنپەي ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن، يېزا ئىگىلىكىدە، قول سانائەتتە ۋە كاپىتالىستىك سودا-سانائەتتە سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىشنى پەيدىنپەي ئورۇنلاشتىن ئىبارەت.

سانائەت تەلەشمەك پ. سانائىتى راۋاجلىنىپ

زامانىۋىلاشقان سانائەت خەلق ئىگىلىكىدە ئاساسىي ئورۇننى ئىگىلىمەك: ئالغا باسىمىز، تاغلار ئاشىمىز، سانائەت تەلەشكەن دۆلەت قۇرىمىز.

ساناقتۇزماق «سانماق» پېئىلىنىڭ قوش

مەجبۇرىي دەرىجىسى: پۇلنى بەش قېتىم ساناقتۇزۇپ باقسۇمۇ، يەنە بەش كوي كەم چىقتى.

ساناتماق «سانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي

كەلدى. ئۇ تاغدا ئېلىپ بېرىلغان تۆمۈر چارۋا سانقىدا سۇنغان پۈتتىنك دەردىنى تارتىۋاتتى. ③ سان، رەقەم: شۇ چاغلاردا سەندەكتىم، يېڭى كىرگەن مەكتەپكە. كۈندۈرگە نىتىم قولۇمنى، ساناق بىلەن ھەرىپكە. * ئاڭلىتىمچە مەن بۈگۈن ئاچسام كالېنداردىن ۋاراق، كۆزلىرىمگە چۈشتى يانۋار توققۇزى دېگەن ساناق.

ساناق سان ① <مات> 1، 2، 3، 100، 3000 دېگەنلەرگە ئوخشاش ئادەتتىكى پۈتۈن سانلار. ② <مات> ھېسابلاش ئۆلچىمى قىلىنىدىغان سانلار. ③ <تىل> شەيئەلەرنىڭ پۈتۈن سانىنى ئىپادىلەيدىغان «قانچە؟ نەچچە» دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولىدىغان سۆزلەر، مەسىلەن، 1، 5، 10، 100، 1000 غا ئوخشاش.

ساناقچى ئى. كونا. ۋاڭنىڭ ماللىرىنى بېقىۋاتقان چارۋىچىلاردىن چارۋىنىڭ ھېسابىنى ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ۋاڭ ئوردىسىنىڭ كىشىسى: - ھەي بالام، ھەر باشتا مىڭ خىيال، سەن بىلمەيۋاتامسەن، ۋاڭنىڭ تۆمۈر چارۋا سانىنى ئېلىپ بارىدىغان ساناقچىلىرى يولغا چىقىپتۇدەك. * ياساۋۇل چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، بۇ يىل مەخسۇتنىڭ چارۋا سانىنى 15 كۈن بۇرۇن ئۆتكۈزۈشكە يارلىق چۈشۈرگەنلىكىنى، ساناقچى بەگلەرنىڭ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئۇ يەرگە يېتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ساناقسىز سۈپ ① سانالمىغان، سانى نامەلۇم: تۈنۈگۈن پەقەت ھاشىم ئاكامنىڭ قويللا ساناقسىز قالغانىدى. ② كۆپچە. ھېساب-سىز، نۇرغۇن: كېچە، سۈزۈك ئاسماندا ساناقسىز يۇلتۇزلار چاقنايتتى. * قولنى سوزۇشۇپ ئىنتىلمەكتە ئىدى، ئالدىغا قىستىشىپ

ساناقسىز ئادەم. بۇ كوچا ئۆمرىدە مۇنچە ئىنساننى كۆرمىگەن بولغىدى يارىلىپ ئالەم.

ساناقلىق سۈپ ① سانالمىغان، سانى مەلۇم: يانچۇقۇمدىكى يۇللارنىڭ ھەممىسى ساناقلىق. * كېتەرسەن، مەن قالارمەن بۇ ماكاندا، نېمە خورلۇق بولار ئەمدى جاھاندا؟ ئىزا ھەم تەنە-دەشنىم، دوقۇ چاغلىق، ئۆتەر ئۆمرۈمۈ بىر-بىر ساناقلىق. ② كۆپچە. بىرنەچچىلا، ئازلا: دۇنيا بويىچە ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان ئالىملىرىمىز تېخى ساناقلىق؛ ئىلىم-پەننىڭ مۇھىم، ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان ساھەلىرىدە ئىشلەۋاتقان مۇنەۋۋەر كىشىلىرىمىز ھەقىقەتەن تولىمۇ ئاز. * ئارىدىن ساناقلىق كۈنلەر ئۆتۈپ، زەي-شور-غا قارشى ھەرىكەت دادۇي مىسقىاسىدا باشلىنىپ كەتتى.

ساناقلىق كۈن ئازلا، قىسقا ۋاقىت: ئاپا! بىزنىڭ دىدار كۆرۈشىمىزگە ساناقلىق كۈنلەر قالدى.

ساناقلىق كۈنى قالماق ئۆمرى ئاز قالماق، ھاياتى ئاخىرلاشماق: ئانام شەھەردە يالغۇز، قارايدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭ ئۈستىگە قېرىپ ساناقلىق كۈنلىرىلا قالدى. * ئالسىمۇ كەتمەيتتى كۆزلىرىم ئوچۇق، تۇتۇپ بىر ياخشىنىڭ پېشىنى دىلبەر! ساناقلىق كۈنلىرىم قالدى ئاھ، مېنىڭ، ئەزرائىل كېلىدۇ بۈگۈن يا، سەھەر...

سانالماق «سانماق» يېتىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش سانىلىپ كەلگەن يېڭى كېلىنلەرمۇ نۆۋىتىنى كەلتۈرۈپ ئۆز لايىقىدا گەپ قىلىشتى. * پەسىللەر ئۆتمەي كەلگەن ئەمەس كۈز. سانلار سانالمى تولىماي، ئەللىك ھېچقاچان بولغان ئەمەس يۈز.

سانايپنە پىسە ئى (ئە) كونا ① بەدىئىي

ئۆلچەم بىرلىكى.

سانجىق ① نى. تارس. بايراق، تۇغ. ②

سۈپ. مىخ-مىخ، زىچ: بىردىن بىرىم كېچىدە، چىقىتى بوران شىددەتتە. دەھشەت سالىدى باغدىكى سانجىق مېۋە، كۆچەتكە. * يوللىرى ئازادە-كەڭرى، ئىككى يان سانجىق دەرەخ، قىلىمىدىم ھېس قىلچە ھارغىنلىقىنى ئۆيگە يانفۇچە. // بوغالتىر بۆلۈمنىڭ ئىچى خاڭچىلارغا سانجىق تولغانىدى. سانجىق-سانجىق ① مىخ-مىخ، ناھايىتى زىچ، قويۇق قاتارلاشقان: ئۆرلەپ چىقۇتقان كۈننىڭ نۇرلىرى قېلىن بۇلۇتلارنى خۇددى نەيزىدەك تېشىپ، تاغ باشلىرىغا سانجىق-سانجىق جاق ئەلەملەرنى سانجىۋاتقاندا كۆرۈنەتتى. * ئۇلار تۆڭىدىن چۈشۈرۈلگەن چاغدا سانجىق - سانجىق نەيزىلەرنىڭ ئارىسىدا تۇراتتى. * جەستىمىز ئايلىنار گىياھلارغا. قېنىمىز ئايلىنار سىياھلارغا. سېپىل ئىچى ئادەملەر سانجىق-سانجىق، تىزىلغاندەك گويىكى يېپقا مۇنچاق. ② غۇژمەك-غۇژمەك: ئۇ، قىيا بۇرىلىپ، سانجىق-سانجىق ئۈزۈملەر ساڭگىلىشىپ تۇرغان ھويلىغا تىكىلدى. * - ئەنە، - بوۋاي كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن سانجىق-سانجىق يۇلغۇنلار ئارىسىدىن غولى يوغان، شاخلىرى قويۇق ئىككى تۈپ يۇلغۇننى كۆرسەتتى، - ئەنە شۇ يۇلغۇنلارغا باغلىغانىدى.

سانجىقماق «سانجىقماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن يىڭنە بىلەن داۋالاش بۆلۈمىگە بېرىپ ھەر كۈنى ھېلىقى تېۋىپقا يىڭنە سانجىق تۇراتتىم.

سانجىقماق «سانجىقماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەكبەر بىلەن ھاتەم ئات چاپتۇرۇپ بېرىپ قاچقان ياۋا توڭگۇزنى قوغلاپ يېتىپ ئۇزۇن نەيزىلىرنى سانجىقتى.

سانجىق نى. بېلىقنى سانجىپ تۇتۇشتا

سەنئەت؛ بەدىئىي سەنئەت ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان بۆلۈم: ئۇ چاغدا ئۇيۇشمىنىڭ سانائىنەپسە بۆلۈمى يورۇق بولۇپ ئۇنىڭ ئېچىپ قويۇلغان دېرىزىسىدىن گازۋاي چىراغنىڭ نۇرى قاراڭغۇلۇقنى كېسىپ سىرتقا يورۇق شولا چېچىپ تۇراتتى. * 1937-يىلىغا كەلگەندە قەشقەردىكى ۋە قەشقەرنىڭ باشقا ناھىيىلىرىدىكى ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشى-مىلىرىغا قاراشلىق سانائىنەپسەلەردە يېڭى-يېڭى ناخشىچىلار ۋە ئارتىسلار، يېڭى-يېڭى مۇزىكانتلار پەيدا بولۇشقا باشلىدى.

سانتونىن نى (ئىنگە<فران> ① <بوت>

مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈپ، بەيسمان يېرىلىدۇ، ئالاھىدە خۇش پۇراققا ئىگە؛ گۈلى باشسىمان گۈل رېتىدە. ② <تېب> ئورگانىك بىرىكمىدىن ئىبارەت بولغان بىر خىل دورا. مولېكۇلا فورمۇلاسى $C_{15}H_{18}O_3$. يۇقىرىقى ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلىدىن تەييارلىنىدۇ. رەڭسىز ياكى ئاق رەڭلىك كرىستال ھالىتىدە كېلىدۇ، مەدەدە چۈشۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ.

سانتېگرام مىق (<فران>) بىر گرامنىڭ يۈزدىن بىرىگە تەڭ ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.

سانتېلتر مىق (<لات>) بىر لىترنىڭ يۈزدىن بىرىگە تەڭ سىغىم ئۆلچەم بىرلىكى.

سانتېمېتر مىق (<فران>) بىر مېترنىڭ يۈزدىن بىرىگە تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

سانتېمېتر دولقۇن <فىز> دولقۇن ئۇزۇنلۇقى 10 سانتېمېتردىن 1 سانتېمېترغىچە بولغان مىكرو دولقۇن.

سانتېمېللىمېتر مىق (<لات+گرېك>) بىر مېترنىڭ 100 مىڭدىن بىرىگە تەڭ ئۇزۇنلۇق

سانجىلغان: سانجىما ئۇلاق.

سانجىما ئۇلاق <نورم> ئۇلاق شەكىل-لىرىدىن بىرى. ئادەتتە ئۇلاق تۇۋىنىڭ كېسىلگەن جايىنى يېرىپ، قەلەمچىلەرنى شۇ جايغا سانجىش ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ.

سانجىماق پ ① ئۇچلۇق، ئۆتكۈر نەرسە-

لەرنى كۈچ بىلەن كىرگۈزمەك، تىقىماق: بىگىز سانجىماق. * ھەركىم قىلار ئۆزىگە، يىگنە سانجىر كۆزىگە (ماقال). * شۇ چاغدا شادىپاچاق غىياس تەككىدەك بىر كۆكچى قوغۇنىنى ئىككى كاسا قىلىپ تىلىپ، بىر كاسىنى ئابباسنىڭ ئالدىغا، بىر كاسىنى سادىقنىڭ ئالدىغا قويۇپ، ئۈستىگە پىچاق سانجىپ چىقىپ كەتتى. * ئاسمانغا چىقسام ئېگىز، بۇلۇتقا سالاي كىگىز. زالىملارنىڭ كۆكسىگە سانجىمەن تۆمۈر بېگىز. * - ئەكىلىڭ، قوزۇقنى ماڭا بېرىڭ! - دېدى-دە، سىدىقچان سۇنۇپ بەرگەن قوزۇقلارنى ئېلىپ قىرنىڭ بۇزۇلغان جايغا پەملەپ تۇرۇپ سانجىدى. ② كۆچمە. ئۇچلۇق بىرنەرسە تىقىلغاندەك ئاغرىماق: تۇرسۇننىڭ قورسىقى سانجىپ ئاغرىشقا باشلىدى. ③ كۆچمە. گەپ بىلەن چىقىۋالماق: - ۋاي پۇلنى دەپ ئۆلۈپ بەرمە يەنە، - ئۇ ئەمدى چاقچاق قىلغان بولۇپ رەسمىي سانجىۋالدى.

سانداش سۈپ. سانى ئوخشاش، سانى تەڭ: ئاھ ئەجەب ئۆتتى ئەسىرلەر چۆلىنى چۈمكەپ قەبرىلەر، قۇم بىلەن سانداشمىكىن بۇ يۇرتقا كەلگەن جەبرىلەر.

ساندۇق (ئە) ① ئى. ئىچىگە كىيىم-كېچەك قاتارلىق نەرسىلەرنى سېلىپ ساقلاشقا بولىدىغان، ياغاچ ياكى تۆمۈردىن چاسا قىلىپ ياسالغان، ئېچىپ-يېپىشقا بولىدىغان ئائىلە بۇيۇمى: ياغاچ ساندۇق. تۆمۈر

ئىشلىتىلىدىغان، ئارىسىمان نەيزىسى بار ئۇزۇن ساپلىق سايىمان: كونا قورال دەۋرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدىن باشلاپ تاشنى يۇنۇپ سىلىقلاش ئارقىلىق سانجىماق قاتارلىق بېلىق تۇتۇشقا ئىشلىتىدىغان ئىپتىدائى قوراللار كەشپ قىلىندى.

سانجىق ئى <تې> ئىچكى ئەزالارغا

ئۆتكۈر نەرسە سانجىلغاندەك بولۇپ تۇبۇلىدىغان قاتتىق ئاغرىق: يۈرەك سانجىقى. سانجىق تۇرۇپ قالماق. * تولۇق يېرىم كۈنلۈك يولنىڭ ناچارلىقى، توپا-چاڭلىقى، كۈننىڭ ئىسسىقلىقى ۋە ھارۋىنىڭ تىنىمسىز چاچىلىشىدىن بىقىنلىرىغا سانجىق تۇرۇپ، ھېچ ھالىم قالمىغاندى. * تۇنۇگۈندىن بېرى تۇتۇۋاتقان بۇ سانجىق بۈگۈن باشقىچىلا ئەدەپ، ئۇنىڭ جېنىغا پاتماقتا ئىدى.

سانجىقتوت ئى (سانجىق+توت) <توت> ئېپىقتاپان

ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك، كۆپ شاخلىنىدۇ. يوپۇرمىقى ئۈچ-تۆت قايتىلانغان پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى سۇس سۆسۈن ياكى سېرىق، كۈنۈسىمان گۈل رېتىدە بولىدۇ. دەريا ۋادىلىرى، ئورمان ياقىلىرى ۋە چاتقاللىقلاردا ئۆسىدۇ. يىلتىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ھۆل ئىسسىقنى قايتۇرۇش، قاننى سوۋۇتۇش ۋە زەھەر قايتۇرۇش رولىغا ئىگە.

سانجىلماق «سانجىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەسلىدە ئۇزۇلارنىڭ قۇلاق تۇۋىنى مۇلچەرلەپ ئۇرغان، لېكىن پىچاق ئۇنىڭ مۇرىسىگە سانجىلدى. * تۆمەر باينىڭ بۇ ھىيلە-مىكىرلىك سۆزى تاشۋاينىڭ يۈرىكىگە نەشتەردەك سانجىلدى.

سانجىما سۈپ. سانجىش ئارقىلىق بولىدىغان،

ساندۇقسىمان سۈپ. شەكلى ساندۇققا ئوخشايدىغان، ساندۇق شەكىللىك؛ مۇسا كېرەم يەنە ئېنېرگىيە مەسىلىسىنى ھەل قىلىشتىكى يەنە بىر مۇھىم مەنبە - قۇياش ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىش ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ تۇنجى قېتىم بىر قۇياش نۇرى مۇنچىسىنى لايىھىلەپ ياساپ چىقتى، ئارقىدىن يەنە ساندۇقسىمان قۇياش ئوچىقىدىن ئالتىنى ياسىدى.

ساندۇقلاپ رەۋ. ساندۇققا قاچىلاپ، ساندۇققا توشقۇزۇپ؛ چاكارلار يەنە ساندۇقلاپ تىللا ئېلىپ كېلىپتۇ.

ساندۇقلۇق سۈپ ① ساندۇقى بار، ساندۇق ئورۇنلاشتۇرۇلغان، ساندۇق شەكىللىك؛ ساندۇقلۇق ئىشكاپ. ساندۇقلۇق كارىۋات. * شۇ ئەسنادا كوزۇپى ساندۇقلۇق، قىزىل سىرلانغان ئىككى ماشىنا چىقىرىپ كېلىپ توختىدى. پۇقراچە كېيىنكى بىرى ماشىنىنىڭ كەينىدىكى ئىشكىنى شاراقتىپ ئاچتى. ② ساندۇق ياساشقا يېتىدىغان، ساندۇق ياساشقا لايىق؛ ئۈستام بىر ساندۇقلۇق ياغىچىم بار، پۇختا قىلىپ بىر ساندۇق ياساپ بېرەلەملا.

سان-ساپا ← سان-سۈپەت: ئۇلار ئىشلەپچىقىرىشنىڭ سان-ساپاسىغا بىردەك ئەھمىيەت بەرمەكتە.

سان-سالماق سان ۋە ئۇنىڭ سالماقى، مىقدار ۋە ئۇنىڭ ئېغىرلىقى؛ بۇ كېچىدىكى خالسانە ئىشتا ئابدۇرۇسۇللانىڭ قىلغان ئىشنىڭ خېلى سان-سالماقى بار.

سانسان ① ئى. يۇڭى تەخمىنەن بەش سانتىمېتر ئەتراپىدا ئۆسكەن قوزا تېرى-سى. ② سۈپ. مۇشۇنداق تېرىدىن تىكىلگەن؛ ئۇنىڭ ھەمراھى بولغان يىگىت ئەمدىلا 22 - 23 ياشلارغا كىرگەن، ئورۇق، ئېگىز

ساندۇق. بىخەتەر ساندۇق. * ئۇ بىر كىچىك ساندۇق ياساپ، ئۈستىدىن تەڭگە پاتقۇدەك تۆشۈك تېشىپ، دادىسى بەرگەن تەڭگىلەرنى شۇ تۆشۈكتىن ساندۇققا سېلىۋېرىپتۇ. * چاپسام ساندۇق ئاچىلۇر، بېشىغا گۈل ساچىلۇر. يارىمىدىن خەۋەر كەلسە، خەستە كۆڭلۈم ئاچىلۇر. ② مىق. ساناق سانلار بىلەن كېلىپ، توشقۇچە قاچىلانغان نەرسىنىڭ مىقدارىنى بىلدۈرىدۇ؛ مەلۇم بولدىكى، جەمئىي 1500 تال مىلتىق، 200 ساندۇق ئوق ئېلىپ كېتىلگەن.

ساندۇقچاق ئى ← ساندۇقچە.

ساندۇقچە ئى. كىچىك، كۆتۈرۈپ يۈرۈشكىمۇ بولىدىغان ساندۇق؛ - سىزنىڭمۇ بەزى چاغلاردا مېنى ئەسلەپ قويۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، - ئۇ ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈپ قويدى، - ھە، مانا، بۇ مېنىڭ پەلەي سالىدىغان ساندۇقچەم. * ئەپەندىنىڭ يۈل سېلىپ يۈرگەن ساندۇقچىسىنى ئوغرى ئېلىپ كېتىدۇ. بۇ ئەھۋالدىن ئەپەندىم پەرىشان بولۇپ يۈرسە قوشنىسى كىرىپ؛ - ساندۇقچىڭىزغا قۇرئاندىن بىرەر ئايەت يازدۇرۇپ قويسىڭىز، ئوغرىنىڭ قولى تىترەپ ئالمايتتى، - دەپتۇ.

ساندۇقچى ئى. ساندۇق ياسىغۇچى، ساتقۇچى؛ - ھەئە، - دېدىم مەن، - ساندۇقچىلارغۇ ئاز ئەمەسكەن، ئىككى ئۈستىنى كەڭرەك زىيارەت قىلدىم.

ساندۇقچىلىق ئى. ساندۇق ياساش، سېتىش ئىشى، كەسپى؛ تۇردىتاخۇن ئاكا ساندۇقچىلىق دۇكانلىرىنىڭ بىرىنىڭ ئالدىغا قويۇلغان ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. * - ئۇكا، ساندۇقچىلىقنى تونۇشتۇرۇپ يازغان ماقالىڭىز مۇشۇنداق چىقىپتۇ جۈمۈك، - دېدى ئۇ باشالتىقىنى كۆرسىتىپ، كۆزۈمگە تىكىلگىنىچە. يۈرىكىم جىغلا قىلىپ قالدى.

سانسىزلاپ رەۋ. ساناپ بولغىلى بولمايدىغان مىقداردا، كۆپلەپ: ئىلغا پالىنىپ چىققان سۈرگۈنلەر، قالدۇم يۈز يىلدا تارتىمىغان جەبىر؟! قالدى داغ تىرىكىنىڭ يۈرەكلىرىدە، قالدى ئاي دالدا سانسىزلاپ قەبرە.

سانسىزلىغان سۈپ. ساناپ بولغىلى بولمايدىغان مىقداردىكى، سانى نۇرغۇن: تەكلىماكان چۆلىدە سانسىزلىغان شەھەر، بازارلار قۇم ئاستىدا قالغان. * بىپايان جۇڭغارىيە ۋە تارىم ئويمانلىقلىرى، ھەيۋەتلىك تەڭرى، ئالتاي، قاراقۇرۇم تاغلىرى ئۇلۇغۋار قامىتى پۈتمەس-تۈگمەس خىسلەتلىرى ۋە مول نازۇنپەتلىرى بىلەن زامان-زامانلاردىن بۇيان بىزگە ھامىي بولۇپ كەلدى. ئۇ ئۆز باغرىدا سانسىزلىغان ئاقىل-دانىشمەنلەرنى، باتۇر-پالۋانلارنى، ئادالەتپەرۋەر، خەلقپەرۋەر ئوغلانلارنى ئۆستۈردى.

سان-سىفىر سان، مىقدار ۋە ئۇنى ئىپادىلىگەن رەقەملەر: جۈمە سىزغان خەرىتە، ئۇ چىقارغان سان-سىفىرلار شۇنچىلىك كۆپكى، قارىسىڭىز بېشىڭىز قىيىپ، ئىچىڭىز ئىلىشىدۇ. * قەغەزدىكى يېزىقلار ۋە سان-سە-فىرلار ئېنىق كۆرۈنمەيتتى.

سان-سىفىرلىق سان-سىفىرلار بىلەن ئىپادىلەنگەن، سان-سىفىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان: گەپ قىلغاندا پاكىتلىق، سان-سىفىرلىق گەپ قىلىش كېرەك. * ھەممە ئەرلەرنى تۇتاش چىرىتكەن دېسەك، پاكىتنى نەدىن تاپمىز؟ زاۋۇتنى 15 يىل كەينىگە سۈرۈۋەتتى دېسەك، قېنى سان-سىفىرلىق مەلۇماتلار.

سانسكرىت ئى. قەدىمكى ھىندىستان: سانسكرىت تىلى.

سانسكرىت تىلى <تىل> ھىندى ياۋروپا تىللىرى سىستېمىسى ھىندى تىللىرى

بوي، كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان، خۇش خۇي، چاقچاق خۇمار ياشلاردىن بولۇپ، بېشىدا يېڭى سانسان قۇلاقچا، ئۈستىدە كۆك خاداندا تاشلانغان ئەلتىرە جۇۋا، پۇتىدا قارا پىيما بار ئىدى.

سان-ساناق سان، مىقدارى ۋە ئۇنىڭ ھېسابى: ئوق تېگىپ، نەيزە سانجىلىپ يارىدار بولغانلارنىڭ، ئەللىرى خوتۇنلىرىدىن، خوتۇنلىرى ئەللىرىدىن ئايرىلغانلارنىڭ سان-سانىقى يوق ئىدى. * - كىمنىڭ قانچە توخۇسى بار؟ قانچىسى ساق؟ - ساپىت سان-سانىقىنى قانداقمۇ بىلىپ بولغان دەپ ئەجەبلەنمەك ۋە ھەيرانمۇ قالماك.

سان-ساناقسىز سان-سانىقى يوق، ھېسابسىز كۆپ: ھېلىلا سان-ساناقسىز يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرغان كۆك يۈزىنى قارا بۇلۇت قاپلاپ كەتكەندى. * سان-ساناقسىز ئادەملەرنىڭ باش-ئايمىقى يوق شاۋ-شۇۋى كەڭ دالاغا ئورۇنلاشقان بۇ بويىز ئىستانسىنى ھايات قاينىغا كۆمۈپ تاشلىغانىدى.

سان-سۈپەت سان ۋە سۈپەت: ئوتتۇرا ۋە ياش تېخنىكىلىرىمىز سان-سۈپەت جەھەتتە دۆلىتىمىزنىڭ ھازىرقى ۋە كەلگۈسى ئېھتىياجىدىن قارىغاندا ناھايىتى كۆپ ئارقىدا. * قىزلار قاراپ گېزىتىشكى سۈرەتكە، دەيدۇ: «بۇ يىل ئىشلەپ يەنە غەيرەتتە، دادۇيمىز ئاشلىقتا سان-سۈپەت-تە، ئىلغار ئورۇن قاتارىدىن ئېلىپتۇ نام».

سانسىز سۈپ. ساناپ بولغىلى بولمايدىغان، بېھساب، نۇرغۇن: بويۇرماقلار ئارىسىدىن قېقىزىل چاقناپ تۇرغان سانسىز يۇلتۇزلار يۇپقا بۇلۇتلار كۆكسىدىن تېشىپ ئۆتۈپ، نۇرلۇق شولا چاچاتتى. * مەن سۆيىمەن ئانا دەريا تۈمەننى، ئېقىنىدا ئەجدادلارنىڭ ئىزى بار. كۆكرەك كېرىپ دولقۇن يېرىپ كاراپتەك، ئۆزىگەن سانسىز باتۇر ئوغۇل-قىزى بار.

قىلىش، ھېسابلاش، ئىلمىي تەتقىقات ياكى تېخنىكىلىق لايىھەلەشلەردە ئاساسلىنىدىغان سانلىق قىممەت.

سانلىق مىقدار <مات> بىر سانلىق قىممەت بىلەن ئېنىق ئىپادىلەشكە بولىدىغان مىقدار.

سانلىق ھاۋا رايى مەلۇماتى <مېتېئور> ئوبىيېكتىپ ھاۋا رايى مەلۇماتىنى ھېسابلاش ئۇسۇللىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا ئاقار جىسىملار مېخانىكىسى ۋە تېرمودىنامىكا تەڭلىمىلىرى تەڭلىمىلەر گۇرۇپپىسى قىلىنىپ، مۇئەييەن شەيئىلەر بويىچە ئاددىيلاشتۇرۇلىدۇ ۋە سانلىق قىممەتلەر بويىچە ھېسابلىنىپ، مۇناسىۋەتلىك تەڭلىمىلەر ئارقىلىق يېشىلىدۇ. بۇ ئارقىلىق كەلگۈسى مەلۇم ۋاقىت ئىچىدىكى كەڭ دائىرىلىك ھاۋا رايى ۋەزىيىتى ياكى ھاۋا رايىغا مۇناسىۋەتلىك ئامىللار تېپىپ چىقىلغاندىن كېيىن، شۇنىڭغا ئاساسەن مەلۇمات بېرىلىدۇ. ھېسابلاش كۆپىنچە ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ.

سانلىق ئىرسىيەت <بئول> سانلىق ئالامەتلىك ئىرسىيەت. مەسىلەن، ئېغىر-يېنىكلىك، ئېگىز-پەسلىك ۋە تۇغۇ-لۇش مىقدارى قاتارلىق ئالامەتلەر ماس ھالدىكى ئالامەتلەردىن پەرقلىنمەي، پەقەت سان ياكى سۈپەت ئارقىلىقلا ئىپادىلىنىدۇ. بۇنى كۆپ مىقدارلىق گېنلارنىڭ توپلىنىش رولى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سانئار نى [ر] <تب> داۋالاش ئورۇنلىرى ۋە ھەربىي قىسىملاردا خىزمەت قىلىدىغان تۆۋەن دەرىجىلىك مېدىتسىنا خادىمى؛ دوختۇرلار، سانئارلار يېتىپ كېلىپ دەرھال

تۈركۈمنىڭ بىر تازىمىقى. ئادەتتە مىلا-دېيىدىن ئىلگىرىكى 4-ئەسىردىكى قەدىمكى ھىندى يېزىق تىلىنى كۆرسىتىدۇ؛ قەدىمكى ھىندىستاندا سانسكرىت تىلىدا يازما ئەسەرلەر بارلىققا كەلگەن. سانسكرىت تىلى دەل ئارىيانلارنىڭ تىلى بولۇپ، ئارىيانلار بۇنىڭدىن 5000 يىل بۇرۇن ھىندىستانغا بارغان.

سانلىق سۈپ ① سان بىلەن ئىپادىلەنگەن، مىقدارى سان بىلەن كۆرسىتىلگەن؛ سانلىق مەلۇمات. * ئۇنىڭ ئاغزىدىن سانلىق رەقەملەر، مەيدان، دۈي ۋە دۇپچاڭ-لارنىڭ ئىسىملىرى ۋە ئاي-كۈنلىرى شۇنچىلىك تولۇق ۋە توغرا چىقاتتىكى، ئاۋام شۇجى بەزىدە بۇ ئايال دەپتىرىدىن ئوقۇۋاتامدىكەن، دەپمۇ قالاتتى. * سادىقنىڭ بىر قاتار سانلىق ئاساسلار ۋە پاكىتلار بىلەن سۆزلىگەن ۋە ئىشەنچى بىلەن تولغان دوكلاتى كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىنى ئىنتايىن جەلپ قىلدى. ② قېتىملىق، نۆۋەتلىك؛ بەشىنچى سانلىق بېغىن. ③ مىقدارى، سانى مەلۇم نىسبەتنى ئىگەلىگەن؛ ئاز سانلىق مىللەتلەر. * شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئىشقا كۆپرەك نەپ كۆرۈش، يەنى ئەڭ كۆپ سانلىق ئادەملەرگە كۆپرەك پايدا يەتكۈزۈش نۇقتىسىنەزىرىدىن قاراشقا توغرا كېلىدۇ. // بەزىدە ھەقىقەت ئاز سانلىقنىڭ قولىدا بولىدۇ.

سانلىق ئالامەت <بئول> ← سانلىق ئىرسىيەت.

سانلىق قىممەت <مات> بىر مىقدارنىڭ سان ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن قىسمى. مەسىلەن، 3 گرامدىكى «3»، 4 سېكونتتىكى «4» قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سانلىق مەلۇمات <مات> ستاتىستىكا

يىگىتلەردىن كەم سانايىدۇ؟ - دەيدى پاتىمە .
* ئاق ئالما، قىزىل ئالما، باغدا قالغان
ئەمەسىمۇ؟ سېنى مەن يارىم ساناپ، داغدا
قالغان ئەمەسىمۇ؟ * نوزۇكئاي ماڭماي تېخى
ئانچە ئۇزاق، چېرىكلەر سالدى يەنە يولغا
توسۇق. چېرىكلەر ئۆزلىرىنى شىر ساناپتتى،
جاھاندا بەلكى بىردىنبىر ساناپتتى .

ساناپ تۈگە تىكۈسىز ساناپ تۈگە تىكلى
بولمايدىغان، ناھايىتى كۆپ: بۇرۇن ئازىيىنىڭ
مۇنەپەككۈرلىرى ۋە ئالىملىرىنىڭ قانۇنغا بەرگەن
تەبىرى تېخىمۇ رەڭگارەڭ بولدىكى، ساناپ
تۈگە تىكۈسىز دەرىجىگە يەتتى .

ساناپ دەسسەمەك ① يەرنى بىر-بىر
دەسسەپ ماڭماق، بەك ئاستا ماڭماق:
- دوستۇم، ساناپ دەسسەمەي، تېزراق
ماڭايلىچۇ، - دەيدى ئۇ. ② ياخشى-يامان
تەرىپى، ئاقسۋىتنى ھېسابلاپ ئىش
كۆرمەك: ساناپ دەسسەمەك ئىش مانا
مۇشۇنداق بولىدۇ! تونۇمغان خېرىدارغا نېسىگە
مال بەرگەن نەدە بار ئىكەن؟ توپتوغرا
1000 كوي قولىدىن كەتتى دېگەن گەپ!

سانىيەن رەۋ (ئە) يىزىت. ئىككىنچى بىر،
يەنە بىر، سۆڭرە: دۇئايى سالامدىن كېيىن
سانىيەن سۆزىمىز شۇلكى، ھەربىرلىرىنىڭ
خەت-سالاملىرىنى تاپشۇرۇپ ئالدۇق .

ساھابە ئى (ئە) <دىن> مۇھەممەت
پەيغەمبەرنى كۆرگەن ۋە ئىسلام دىنىنى
قوبۇل قىلىپ ئۇنىڭ سۆھبىتىدە بولغان
كىشى .

ساھە (ساھەسى) ئى (ئە) ئىلىم-پەن،
ئىدىيە ياكى ئىجتىمائىي پائالىيەت
قاتارلىقلارنىڭ ھەربىر تارمىقى: قىسقىسى،
جەمئىيەتنىڭ ھەممە ساھەلىرى ئورمانچىلىقتىن
ئايىرلاپلايدۇ. * ئەمەلىيەتتە بولسا، ئىلىم-پەن-
نىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىگە ئوخشاشلا،

تەكشۈرۈپ كۆرگەن بولسىمۇ، ھېچقانداق كېسەل
تاپالمايدى .

سانتاركا ئى (د) <تب> ئايال سانتار،
ھەمشىرە: بۇ تەكلىپكە بەزىلەر ئۇنىغان
بولسىمۇ، بەزى سانتاركىلار ئۇنىماي قالدى .
رىزۋان ئۆزىنىڭ سۆزىدە مەھكەم تۇردى. *
- بولىدۇ سىڭلىم، بىزگە ھەربىي سانتاركىلار
كېرەك، سىزنى شۇ يەرگە ئەۋەتەيلى، قانداق
دەيسىز؟ - دەيدى ئۇ رەبھانغا قاراپ .

سانغۇچ ئى. رەقەملەرنى ئاپتوماتىك
ھالدا خاتىرىلەيدىغان ئەسۋاب. تۈرلىرى
كۆپ بولۇپ مېخانىكىلىق، ئوپتىكىلىق ۋە
ماگنىتلىق قانۇنىيەت قاتارلىق ئوخشىمىغان
قانۇنىيەتلەرگە ئاساسەن ياسىلىدۇ .
ئادەتتە ئىلمىي تەتقىقات ۋە ئىشلەپچىقىرىش
تېخنىكىلىرىدا كەڭ ئىشلىتىلىدۇ .

سانىماق پ ① بىر-بىرىدىن، دانىمۇدانە
ئۆتكۈزۈپ سانىنى ئېلىپ چىقماق، سان-مىق-
دارىنى ھېسابلىماق: يېنىدا بىر پۇلى يوق
تۆگىنىڭ چىشىنى ساناپتۇ (ماقال). * سەن
تاش سانىساڭ، خەق قۇم سانايىدۇ (ماقال).
* ئېلىسجان مېھمانخانا ئۆيگە كىرگەندە،
سەلەيئاخۇن ئۇستام تۆردە باداشقانىنى قۇرۇپ
ئولتۇرۇپ باشماقتىن ئۆزىنى پات-پات تىلى
بىلەن ھۆلدەپ قويۇپ، ھەدەپ پۇل ساناۋاتات-
تى. * - ئاپىڭنىڭ قالغان كۈنىنى ساناپ
نېمە قىلاتتىڭىز، قوي ئۆلەمدۇ، قوزىمۇ، خۇدا
ئۆزى بىلىدۇ. ② بىر-بىرلەپ تىلغا ئالماق،
ئېيتىپ ئۆتمەك: ھەرقايسى دادۇيلەر
ئۆزلىرىنىڭ نەتىجە-مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ساناپ
كۆرسىتىپ، گوڭشى قىزىل بايرىقىنى تالاشماقتا
ئىدى. * ئالۋان-سېلىقى سانسىز، سانىساڭ
يېتىشمەس سۆز. باھانە، سەۋەبى تولا، بايلار
تويىمغۇر، ئاچكۆز. ③ كۆچمە. ھېسابلىماق،
دەپ بىلمەك: - ئېيتىننا، كىم ئارزۇگۈلنى

ئاي مىسال. قۇياشمۇ، يا ئايۇ، ھۇرمۇ يا پەرى؟ تىكىلگەن چۈپ كۆزلەر بېرەتتى سوتال. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

ساھىبجاماللىق «ساھىبجامال» سۆزى ① نىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇلارنىڭ ساھىب-جاماللىقى ئالدىدا ئايۇ خىجالەتتە قالدىكەن دەپ ئاڭلاپتۇ.

ساھىبخان (توغرىسى: ساھىبخانا) ← ساھىبخانا.

ساھىبخانا ئى (ئە+پ) ① ئۆي ئىگىسى، سورۇننى ئۇيۇشتۇرغۇچى؛ لېگەن-لېگەنلەر-دە گۆش بېسىلغان پولۇ داستىخان ئۈستىگە ھازىر بولدى. ساھىبخانا مېھمانلارنى ئاشقا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن ھەممەيلەن تاماق يېيىش بىلەن بولۇپ كېتىشتى. * ئاش ۋاقتى بولغان مەزگىلدە ساھىبخاننىڭ تەكلىپى بىلەن مېھمانلار قوزغالدى-دە، شەھەر رەستىسىگە بېرىپ تاماق يېيىشتى. // ساھىبخانا يىگىت كەيپىياتنىڭ سەل جىددىيلەشكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ توپچىسىنى باستى. ② مەلۇم بىر پائالىيەتكە تەكلىپ قىلىپ ئۇيۇشتۇرغۇچى تەرەپ ياكى شەخس؛ ساھىبخانا كوماندا.

ساھىبخانا كوماندا <تەن> تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرىدىكى مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلدىغان شۇ ئورۇن، رايون ياكى شۇ دۆلەتنىڭ ۋەكىل كوماندىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ساھىبخانلىق «ساھىبخانا» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ مەنۇر ساھىب-خانلىق قىلغۇچى ئەكبەردىن ئاڭلىغانلىرىنى كۆپچىلىككە ئېيتىپ بەردى. * ئۇ مۇشۇ تېخنىكومنىڭ باش مۇپەتتىشى بولۇش سۈپىتى بىلەن ساھىبخانلىق ۋەزىپىسىنىمۇ ئۆتەپ تۇراتتى.

ساھىبىدەۋران سۈپ (ساھىب+دەۋران)

سەنئەتتىكىمۇ ئۆزىگە خاس ئىلمى قانۇنىيىتى ۋە غايەت زور ئىجتىمائىي ئەھمىيىتى بار. **ساھىب** ئى (ئە) ① بىرەر نەرسىگە ئىگە بولغۇچى، ئىگە: «لۇغەتتە تۈرك» ساھىبى مەھۇد ئاتالدى كاشىغەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلەن ئىپتىخاردۇر كاشىغەر. ② بىرەر ئىشتا ياردەملەشكۈچى خىزمەت-چى، مۇلازىم: شاگىرت بولاي مەن ساڭا. ھەيران بىلەن ساھىبىنى. تاپشۇرۇمەن قولۇڭغا، ئەمدى بەش يۈز تالپىنى.

ساھىبپەرمان ئى (ساھىب+پەرمان) پەرمان چۈشۈرگۈچى، پەرمان قىلغۇچى؛ ماڭا ئەمىر قىلار بولساڭ قەلەمدە باغ بىنا قىل دەپ، قىلاي ئىجرا بۇ ئەمىرنى ئۆزۈڭ ساھىبپەرمان بول.

ساھىبئەدبىر سۈپ (ساھىب+ئەدبىر) پەم-پاراسەتلىك، تەدبىرلىك؛ ئۇ ناھايىتى ساھىبئەدبىر كىشى. // بۇ كىشى شۇ مەھەل-لىنىڭ ئىمامى. بالا ئوقۇتىدىغان موللىسى ۋە بارلىق ھۈنەرۋەن-كاسىپلارنىڭ ساھىبئەدبىرى ئىكەن.

ساھىبئەدبىرلىك «ساھىبئەدبىر» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ شۇنىڭدىن كېيىن ئىمامنىياز سۈپى ئىماملىقنى قانداق چىڭ تۇتسا، ساھىبئەدبىرلىكىنىمۇ شۇنداق تۇتتى.

ساھىبجامال (ئە) ① سۈپ. گۈزەل ھۆسن-جا-مالغا ئىگە، چىرايلىق، زىبا؛ - ئاڭلىسام خوتۇنغىز بىلەن ئايرىلىشىدىغان ئوخشاپسىز، - دېدى زۇلىيار، - مۇبادا شۇنداق بولۇپ قالسا، سىزگە ئەقلى-ھوشى جايدا ۋە ساھىبجامال بىر قىزنى لايىق كۆرۈۋاتمەن. // تەبىئەتمۇ ياراتقان ياكى قۇدرەتمۇ ئىلاھى بىر، نە ماھىر ئۇستا سەنئەتكار سېنى ساھىبجامال ئەتتى. // ئۆتتى چوڭ كۈچىدىن بىر ساھىبجامال، چاچتى نۇر كۈچىغا تولۇن

ئىشلىتىشنى كۆرۈپ باقساڭ بولىدۇ. سامساق مەن ئۆگەنگەن دەستۇرلاردا قۇرساق ساھىبلىككە مۇناسىپ دورىلاردىن.

ساۋا (توغرىسى: ساۋاغ) ← **ساۋاغ**.

ساۋاب (ئە) ① نى <دىن> دىنىي ئەقىدە

بويىچە خۇدانىڭ مەرھىمىتىگە لايىق

ئىش-ئەمەل: بۇنىڭ خۇدا يولىدا ساۋاب

ئىزلەپ ئەرگە چىقىشى يەنىلا ناتايىن، ئۈچ

ناتايىننى بىر-بىرىگە قوشسا، بىر ناتايىن

چىقىدۇ دەپ قايسى ئالىم ئېيتىپتۇ؟! * مەن

چىقارسام توغرىنى ناتوغرىغا، بەزمىم دەرهال

جازا نەق ئوغرىغا، بىر ئۆمۈر تاپقان ساۋابىم

نە بولۇر، تاڭلا مەھشەردە جاۋابىم نە بولۇر.

② نى. كۆچمە. ياخشى ئىش، ياخشىلىق:

ساۋابنىڭ كۆتى تۆشۈك (ماقال). * - ھازىر

تۇنسا ئاچاڭ ساۋابىنى مەجلىستىن تاپىدۇ،

ئۆزى، - دېدى ھاشىم. * - يالغان! -

دېيىشى ئەزالار غەزەپلىنىپ، - سەن قايسى

كۈنى كەچتۇرۇن ئۆيۈڭنى يۈرۈپ «مىدىرلىغۇ-

دەك جان تۈرۈپ ئاچلىقتىن قىيلىنىش كۇناھ،

تەلەپ يېگەن ساۋاب» دېگەن ئەمەسىدىك.

③ سۈپ. ئارتۇق، ئەۋزەل، ياخشى: -

يوقسۇ، ئوڭ قولمىزدا دېھقانچىلىق، سول قولمىز-

دە ھۈنەر. دادام رەھىمىتىمۇ «يەر كۆكەرتكەن-

دىن ساۋاب ئىش يوق، شۇڭا، دېھقانغا

جەننەتنىڭ ئىشىكى ئوچۇق» دەيدىغان، -

دېدى روزىمەت شاپاق دوپپىلىق ياش يىگىتكە.

* - زالىم شاھ بولغىنىدىن يوقى ساۋاب،

جىنايەت ئۆتكۈزۈشتىن ئۇيقۇ ساۋاب، - دەپتۇ

ئەپەندىم.

ساۋاب ئالماق قىلغان ياخشىلىق بەدىلىگە

باشقىلارنىڭ مەرھىمىتى ۋە ئىنتىمىغا

ئېرىشمەك: - مىركېرەم ئەسلىدە ماڭا

قەرزدار، مەن سىلنىڭ ئات قەرزلىرى ۋە

نەزىر-چىراغ چىقىملىرىنىڭ ھەممىسىنى شۇ

راھەت-پاراغەتتە ياشىغۇچى، دەۋر سۈرگۈچى: ئەي يىگىتلەر ئارسىلانى قىلىڭىز تەشرىپ قەدەم، ساھىبەۋران بولۇڭ ھۇرى غىلمان ئىچىدە.

ساھىبقران نى (ئە) بەختلىك تۇغۇلغان،

بەخت يۇلتۇزى پارلىغان ئوغلان: بۇلۇتلار

ئارىلاپ چاقماقلار چاقار، يىراقتا شاۋقۇنلۇق

مۇزات قىيالى. تاغلاردىن تاغلارغا تەلمۈرۈپ

قاپار، تىيانشان باغرىنىڭ ساھىبقرانى. *

مېنى دەپ كەلگەندۇر، كۆڭلىم بىلمىدىم،

دۈشمەن بولسا بۇ ئىشلارنى قىلمىدىم. بۇ

قۇلنى ئۆلتۈرۈپ نامەرد بولمىدىم، مېنىڭدەك

ساھىبقران يەنە بولۇرمۇ؟

ساھىبقرانلىق «ساھىبقران» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئىلىم باشقا،

تالانت باشقا، غورۇر-ۋىجدان يەنە باشقا،

بولۇر ساھىبقرانلىق ئۈچ پەزىلەت كەلسە

بىر باشقا، بۇنىڭ بىرلەن بەخت پۈتمەس،

ئۇنىڭسىز نامەتلەر كۆپ. بەخت بابدا قۇر

ئاچساڭ يېزىلىش قىسمىنىڭ باشقا.

ساھىبكامال سۈپ (ئە) يېزىت. كامالەتكە

يەتكەن.

ساھىل نى (ئە) ① دېڭىز، دەريا، كۆللەر-

نىڭ قىرغىقى، بويى: ئۇ تەلەككىدىن تارتىپ،

تاكى سايرام ساھىلىگىچە بولغان بۇ كۆزەل

ۋادىنى شائىرانە تەسۋىرلەپ قەلەم قۇردى-

تىنىڭ يېتىشىچە يازماقتا ئىدى. * ئۇنتارمەنبۇ

سېنى، تارىم دولقۇنى، ساھىلىڭ ئەبەدىي

مېھرىبان ئانام، مەن بارسام شاتلىنار دادام

كەپسى، تۇغقانلار قۇچقى بېرىدۇ ئارام. *

پاراخوت ئۆزگەنسېرى دولقۇن يېرىپ، ئارقىدا

قالدى يېشىل قىرغاق-ساھىل. ئوقتەك تېز

ئاققان سۇلار ئۆركىشىدىن، دېڭىزدا ئاق

بۇغۇنلار بولدى ھاسىل. ② كۆچمە. ئەتراپ،

دائىرە: يەنە بىرى، سامساقنى ئارىلاشتۇرۇپ

ھېسابات ئىچىگە تىقىپ تۈگىتىۋېتەي دەۋاتىمەن. بايىنى پەيلىدىن ياندۇراي، ساۋاب ئالاي، - دېدى نىزام. * باشلىۋەتتى نەزىمنىڭ جاۋابىنى، ئالار بولدى يېتىمنىڭ ساۋابىنى.

ساۋابلىق ① سۇپ. قىلسا ساۋاب بولىدىغان، ساۋاب دەپ قارىلىدىغان، مەرھەمەتكە لايىق: شامان دىنىدا ئادەم ئۆلتۈرۈش ۋە ھايۋانلارنى ئۆلتۈرۈش، ئوۋ قىلىش، ئۇلارنىڭ گۆشىنى خام يېيىش، قېنىنى ئېچىش ۋە ھايۋان تېرىلىرىدىن كىيىم-كېچەك كىيىش «ياخشى ئادەت، ساۋابلىق ئىش» دەپ قارىلىدۇ. * ئەي بۇرادەر رەھىمە قىلغىن بۇ نۆۋەتمۇ سەن ماڭا، بۇ ساۋابلىق ئىشقا ياغقاي تەڭرىدىن رەھىمەت ساڭا. ② ئى. ساۋاب دەپ قارالغان ئىش، ئەمەل: - مۇھتەرەم مەزىن ئاخۇنۇم، ئانچە ياخشى ئىش قىلىمغانلىقىمىزنى ئۆزىمىزمۇ بىلىمىز، لېكىن نېمە ئامال؟ بىز رازى، خۇدا سىلگە ساۋابلىقنى كۆپرەك ئاتا قىلسۇن، - دەپ قىزىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىدۇ ئەزىمەت. * مەنكى نورۇز بەگ ئىككى دۇنيالىق ساۋاب-لىقنى نەزەردە تۇتۇپ 1000 سەر كۈمۈشنى نەق تۆلەپ، بەدرىدىن مەخسۇمنى سېتىۋېلىپ خارلىقتىن قۇتقۇزدۇم. ③ سۇپ. خەيرلىك، ياخشى: دۇنيادا ئەڭ ساۋابلىق، ئەڭ شەرەپلىك بىر بەخت بار، ئۇ بولسۇمۇ، يېتىم-يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلاش. * - ئىت باققان مۈشۈك باققاندىن ساۋاب دېدىڭىزمۇ؟ - دەپ سورىدىم مەن بوۋامدىن.

ساۋات ئى (ئە) ① ئوقۇش-يېزىشتىن خەۋەردارلىق، ئوقۇش-يېزىشنى بىلىش، خەت-ساۋات: ساۋات چىقارماق. * ئۇيغانغان خەلق ئاممىسى كەچلىك كۇرسىلاردا، ساۋات چىقىرىش سىنىپلىرىدا ئۈچ ۋىلايەت ھەققىدىكى گېزىت-ژۇرناللارنى ئوقۇپ تۇراتتى، ئىنقىلابىي زىيالىيلار تەشۋىقات ئېلىپ باراتتى. * ئۇ

يېتىملەر مەكتىپىدە ئوقۇغان، ئۇزاقلاردا قالغان بالىلىق دەۋرىدە، ئەقلى ئۆسۈپ يېتىلگەندە ساۋادى، يورۇق ئارزۇ پەيدا بولغان قەلبىدە. ② بىرەر ساھىگە مۇناسىۋەتلىك زۆرۈر مەلۇمات، بىلىم: سىياسىي ساۋات. ھەربىي ساۋات. * بىزگە فىزىكا، خىمىيە، ئاناتومىيە، زوئولوگىيە پەنلىرى كېرەك. بىلىشكە تېگىشلىك ساۋاتلارنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەردار بولۇشىمىز لازىم. * ۋە لېكىن ئاۋۋال ساڭا ئالماق زۆرۈر پەيدىن ساۋات، پۈتمەسە گاڭدەك قانات، بولماس ئۇچۇشقا زورلىنىپ. ③ تەلىم-تەربىيە، چۈشەندۈرۈش: - ئۇنداقتا نېمىشقا پورشىنىلار سىلىندىرغا چاپلىشىپ قالىدۇ؟ - سېكرېتارىنىڭمۇ ئاچچىقى كەلگىنىدىن بۇرۇن چاناقلىرى كېڭىيىپ كەتتى، - سىلەر ماڭا ساۋات سۆزلەپ بەرمەي چىققان ھادىسىنىڭ سەۋىيىنى ئېيتىپ بېرىڭلار!

ساۋات چىقارماق ئوقۇش-يېزىشنى بىل-مەك، ئوقۇش-يېزىشنى ئۈگەنمەك: ئۇنىڭ تېزلا ساۋادى چىقتى.

ساۋاتسىز سۇپ ① خەت-ساۋادى يوق، ئوقۇش-يېزىشنى بىلمەيدىغان: بۇ خانىم كۈندۈزى مەكتەپتە بالا ئوقۇتسا، كەچقۇرۇنلىرى بۇ كەنتتىكى ياش، ئوتتۇرا ياشلىق ساۋاتسىزلار-نى، مەندەك ساقال-بۇرۇتغا ئاق سانجىغان مويىسىپىتلەرنىمۇ يىغىپ خالىسانە ئوقۇتىدۇ، خەت ئۈگىتىدۇ. * ئېيتقىنا، ئەي ئانا، چېكىپ سەن پەرياد، نېمىشقا ئوقالماي ساۋاتسىز قالغان؟! نېمىشقا يۈزۈڭدە چۈمپەردە قات-قات، جاھالەت ئەركىڭگە كىشەنلەر سالغان؟ ② يېتەرلىك بىلىمى، مەلۇماتى بولمىغان: - بىلىمىمەن، - پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بەدىنىنى كۆتۈرۈپ قويدى پەرىزات، - مەن بۇ ساھەدە ساۋات-سىز. ماتېرىيال، زاپچاس دېگەنلەرنى ئوقماي-مەن. * باتۇرجان، شېئىردىن سەنغۇ ساۋات-

سىز، ئارتۇقچە قىينالما، ئىشنى ماڭا قوي. بۇ كەبى سورۇننى كۆپ كۆرگەن ئاكاڭ، مەن يازاي كۆڭۈلگە ياقۇدەك ئوقۇي.

ساۋاتسىزلىق «ساۋاتسىز» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: - بالام! - دەيتتى ئۇ ماڭا گۈلدەستىنى سۇنۇپ تۇرۇپ، - مەن ئۆتمۈشتە ساۋاتسىزلىقنىڭ دەردىنى كۆپ تارتقان. سەن بۈگۈن پارتىيىنىڭ دەۋرىدە ئوقۇش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇڭ.

ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش <مانار>

ساۋاتسىز ياكى چالا ساۋات كىشىلەرگە خەت تونۇتۇش ئارقىلىق پۈتكۈل جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ ساۋاتلىق بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش.

ساۋاتسىزلىقنى يۇيۇش ← ساۋاتسىزلىقنى

تۈگىتىش: بۇ كۈنلەردە ئومۇميۈزلۈك ساۋاتسىزلىقنى يۇيۇش ھەرىكىتى باشلاندى. كۈندۈزى بالا ئوقۇتۇپ، كەچتە يەنە ئىككى سىنىپ چوغلارغا دەرس ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى.

ساۋاتلىق سۈپ. خەت-ساۋاتى بار،

ئوقۇش-يېزىشنى بىلىدىغان: - بۇ شېئىرنى ساۋاتلىق ئادەملەرنىڭ كۆپچىلىكى يېزىۋالغان، - ئەسكەرتتى مۇنىدىن خوجا، - مەكتەپ-مەدرىسنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى يېزىۋېلىپ، يېنىدا ساقلاپ يۈرۈپتۇ. * - مەن ئاشلىق ئىدارىسىدە ئىشلەيمەن، ئىسىم جالالىدىن، ئۆزۈم ساۋاتلىق، - دەپ ئۆزىنى تونۇشتۇردى چېچەك يۈزلۈك كىشى.

ساۋاتلىق بولماق ئوقۇيالايدىغان، يازا-

لايدىغان ئىقتىدارغا ئىگە بولماق، ساۋاتى چىقماق: ئۇ ئۆزىمۇ ئۆسمۈر بولغان، مىڭلاپ ئۆسمۈرلەر بىلەن ئوقۇغان، لېكىن مەكتەپكە كىرىشتىن ئىلگىرى مۇنداق تېز ساۋاتلىق بولغان بالىنى ئاز ئاڭلىغان، ئاز ئۇچراتقان. * ئىككى-ئۈچ يىلدىن بېرى جىق ئادەم ساۋاتلىق

بولۇپ كەتتى.

ساۋاتلىق قىلماق ئوقۇش-يېزىش ئىقتىدارىغا ئىگە قىلماق، ساۋاتىنى چىقارماق: توختىگۈل ياش ھارۋىگە شىكە ئېچىندى ۋە ئۇنى ساۋاتلىق قىلىش مېنىڭ ۋەزىپەم دەپ ئويلىدى.

ساۋاتماق «ساۋاتماق» يېشىلنىڭ مەجبۇ-

رىي دەرىجىسى: موللام خەلپەتكە كەلمىگەن بالىلارنى بىردىن ساۋاتقىلى باشلىدى.

ساۋاتشماق «ساۋاتماق» يېشىلنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: بالىلار قاتار ئولتۇرۇپ ئالدىلىرىدىكى يۇڭلارنى ساۋاتشماقتا ئىدى.

ساۋاغ ئى. كىگىزچىلىكتە يۇڭنى ساۋاپ

تتىدىغان چىۋىق تايماقچە.

ساۋاق ئى (ئە) ① ئوقۇتۇش پائالىيىتى

داۋامدا دەرسلىك ياكى ماتېرىياللارنىڭ بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئۆتۈلىدىغان بۆلىكى، دەرس: ياسايەن ئاۋارە بولما، ئۇنداق نەرسىنى مەن ماگىزىندىن ئېلىپ بېرىي، سەن موللامنىڭكىگە بېرىپ ساۋاتقىنى يادلاۋەرگىن. * نىجات ھەر كۈنىدىكىدەك ئىشكى مەھكەم تاقاپ بۈگۈن ئېنىڭلىز تىلىدىن ئەنۋەر مۇئەللىم ئۆتكەن ساۋاتلىرىنى تەكرار-لاۋاتاتتى. ② كۆچمە. ئوڭۇشسىزلىقلاردىن يەكۈنلەنگەن، ئىبرەت ئۈچۈن پايدىلىنىدۇ-غان سەلبىي تەجرىبە؛ ئىبرەت: قادىرلار-نىڭ ئائىلىسىنىڭ نىكاھ تۈپەيلىدىن ۋەيران بولغانلىقى پاجىئەسى بۇنىڭغا بىر جانلىق ساۋاق. * غوجىدىن ئىنتىقام ئالغىلى بولماس، دەھشەتلىك يامۇلغا ياقمىغۇچە ئوت! ئاتاڭنىڭ ساۋىقى، مېنىڭچە شۇنداق، بۇ سىرنى بىلمەيدۇ تېخى ئەزىز يۇرت!

ساۋاق ئالماق ① ئۈستاز ياكى

ئۆگەنگۈچىدىن مەلۇم بىر ئوقۇتۇش

مەزمۇنىنى ئۆگەنمەك: ئادىل يەنە

يېقىن ئاغىنىسى ئىدى.

ساۋاقداشلىق «ساۋاقداش» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: كۆڭلۈمدە ئەنئەنەگە نىسبەتەن ساۋاقداشلىق ھۈرمىتىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى.

ساۋالماق «ساۋالماق» يېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئويۇندا مەخۇت تولىمۇ كېلىشكەن ۋە شوخ بىر قازاق قىزىدىن گەپتە يېڭىلىپ قىلىپ، قايتىشىدا راسا ساۋىلىپ كەلگىنىدە، مەيدانىنى قاقاقلانغان سەممىي، خۇش چاقچاق كۆلكىلەر قاپلىدى.

ساۋام ماق. پاختا، يۇڭ قاتارلىقلارنىڭ بىر قېتىم ساۋاشقا بولىدىغان بۆلىكى: بىر ساۋام يۇڭ.

ساۋۇت ئى <مەرب> قەدىمكى زامانلاردا بەدەننى نەيزە-قىلىچ ۋە ئوق زەربىسىدىن ساقلاش ئۈچۈن جەڭدە كىيىلگەن، تۆمۈر پارچىلىرىنى بىر-بىرىگە ئۇلاش ياكى پولات سىمىدىن توقۇش ئارقىلىق تەييارلانغان ئۇرۇش كىيىمى: شۇنداق قىلىپ چىنئۆمۈر باتۇر مەيدىسىگە يەتتە قات ساۋۇتنى تېگىپ، بېشىغا دۇبۇلغا كىيىپ، مىسران قىلىچىنى تۇتۇپ ئورغا مۆكۈنۈپ تەييار تۇرۇپتۇ. * جاراڭلىق مۇزىكا ساداسى ئىچىدە ئوڭ ياقىتىن ساۋۇت كىيگەن، قالغان، قىلىچلىق ساقچىلار كىرىپ، ئورۇندۇق ئارقىسىغا ۋە ئۆي ياقىلىرىغا ئورۇنلىشىدۇ.

ساۋۇتچى ئى. ساۋۇت ياسىغۇچى كىشى: شاھ شەھىرىدىكى داڭلىق تۆمۈرچى ۋە ساۋۇتچىلارنى يىغىپتۇ.

ساۋۇتلۇق سۈپ. ساۋۇتى بار، ئۈستىگە ساۋۇت كىيگەن: ئوڭ ياقىتىن ساۋۇتلۇق، قالغان - قىلىچلىق لەشكەرلەر كېلىپ قورشىدى.

كەچلەردە مۇتەللىپنىڭ ئۆيىدە ساۋاق ئېلىپ ئۆگىنىشكە كىرىشتى. * ساۋاق ئېلىپ ئۇستاز-دىن، كۈچ-ئەقىلغا تولمەن، ۋەتەن ئۈچۈن، خەلق ئۈچۈن، ئىقتىدارلىق بولمەن. ② ئوڭۇشسىزلىقلاردىن ئىبرەت ئالماق: ئۇلار ئايرىم ياشلارنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈش يولىغا مېڭىپ كېتىشىنىڭ سەۋەبلىرىنى تەھلىل قىلىپ ئۇنىڭدىن ساۋاق ئېلىشقا ئۇيۇشتۇردى. * يەنە سەن ئۆستۈرسەن نېمىگە گۈل، شۇ خورلۇق، نادانلىقتىن ئالماي ساۋاق؟! سايرىساڭ مەيلىدىغۇ بولۇپ بۇلبۇل، سۆيگۈڭنىڭ شېخى ئۆزۈرە قېتىپ قوشاق.

ساۋاق بەرمەك دەرس بەرمەك، ئۆگەتمەك، بىلدۈرمەك: - بۇ يەردە مەكتەپ بولمىسا ئوقۇشنى قانداق ئۆگىنىمەن؟! - ئۇ ئاسان، مەن ساۋاق بېرىمەن. سەن ئۆيىدە مېنىڭ بەرگەن ساۋاقلارنىم بويىچە يېزىپ ئۆگەنسەڭمۇ بولىدۇ. * بىلىملىك ئاتىسى بەردى كۆپ ساۋاق، كىمىيا، تىبابەت، تارىخ دەرىسىدىن. ئەۋەتتى ئوغلىنى «خانلىق مەدرىس» كە، پۇل-پۇچەك قەرز ئېلىپ يېقىن بىرىدىن.

ساۋاق بولماق سەلبىي دەرس، ئىبرەت بولماق: - ئۇ چاغدا، - دەيدى ئابباسوۋ، - تۆمۈر خەلىپىنىڭ سۈرىتىنىلا ئەمەس، بېسىپ ئۆتكەن ئىزلىرىنىمۇ ئەبەدىي كۆمۈلمەس قىلىپ، ئەۋلادلارغا قالدۇرغىلى بولىدۇ. بۇ كېيىنكىلەر ئۈچۈن چوڭقۇر تارىخىي ساۋاق بولاتتى.

ساۋاقداش ئى. بىرگە ساۋاق ئالغان، بىللە ئۆگەنگەن كىشى: بۇلارنىڭ بىر قىسمى ئاقسۇ ۋە بايلىق جەڭچىلەر بولۇپ، قالغانلىرى لۇتپۇللا مۇتەللىپ بىلەن نىلقا ياكى غۇلجىدا بىللە ئوقۇغان تەڭقۇر ساۋاقداشلار ئىدى. * كەلگەن يىگىت مەردانىنىڭ ساۋاقدىشى ۋە

ناھايتى نۇرغۇن: ئۇلار تېرىغان قوغۇن-تاۋۇز قۇرۇپ كەتكەن پېلەكلىرىدىن ئاچراپ، ساينىڭ تېشىدەك ساپىرىق دوملاپ ياتاتتى. * خەلقلەر توقماقنىڭ ئارقىسىدىن يۈگرەپتۇ. لەشكەرلەر ساينىڭ تېشىدەك قىرىلىپتۇ.

سايا رەۋ. دىئال. بايا، ھېلى. **ساياتىن** رەۋ. دىئال. باياتىن، ھېلىلا. **ساياز** سۈپ. ئانچە چوڭقۇر بولمىغان، **دۆڭ**: ساياز كۆل.

سايازلىق ئى. سۇنىڭ ئانچە چوڭقۇر بولمىغان، **دۆڭ** جايى: تۇنىنىڭ قۇياش نۇرى يېتەرلىك، دېڭىز سۈيى پاكىز، كىشىنى جەلپ قىلىدىغان سايازلىقلىرى بار. * سالىنى سايازلىقتىن چىقىرىپ تېز ئېقىنغا سېلىۋالغاندىن كېيىن، ئەخمەتجان ئەپەندىمىنى سال توختايدىغان يەرگىچە ئات بىلەن ئېلىپ كەلدۇق.

ساياق سۈپ ① ھەر يەردە ئۆز بېشىمچە يۈرىدىغان، ئىگە-چاقسىز، سەرگەردان: ساياق بالا. ساياق ئىت. // ساياق يۈرگەن تاياق يەر (ماقال). * شۇ ئانىنىڭ شورلۇق پەرزەنتى، رەنجۇئەلەم چەككەن بىر ساياق؛ رۇجىكىنى چەكسە كېچىسى، قوللىرىغا تايىنىپ تاياق. * يەر تېرىپ يەيدىغىنىڭ تېرىق ئىدى، قورساق ئاچ، رەڭگىڭ سامان سېرىق ئىدى. ئاش-نېنىڭ ئۇ چاغ تەمسىز قېرىق ئىدى، دېيىشكەن سېنى ساياق ئورما چېغى. ② توپقا قوشۇلماي يۈرىدىغان، بىباش: ساياق كالا.

ساياق باش بويىسۇنمايدىغان، بىباش: غورۇرۇم شەۋكىتىنىڭ تاجىسى سەن، ساياق باش ئەمەسمىزكى، پاكىتى سەن. چايقايسەن مەڭگۈ دۇنيا ئاسمىنىدا، ئىلىمنىڭ چولپىنى سەن، شۆھرىتى سەن. * بەند بولۇپ قەسىرگە كىيگەندىن گۈل تاج، ئەركىمدە

ساۋدىماق پ ← **ساۋىماق**: ئۇ يېزىغا بېرىشىنىمۇ خالىمايدىغان، غەمگە چۆكۈپ يۈرىدىغان، ئاتىسىدىن قالغان قامچا بىلەن پات-پات خىزمەتچىنى ساۋىدايدىغان بولۇپ قالدى.

ساۋىلىماق پ ← **ساۋىماق**: ئۇ، قىزنى تەسۋى بىلەن پات-پات ساۋىلاپ «سۈپ، سۈپ» لەيتتى.

ساۋىماق پ ① يۈك، پاختا قاتارلىقلارنى ساۋاغ بىلەن ئۇرۇپ، تىتىپ، توپا-چاڭلار-دىن ئاچراتماق: پاختا ساۋىماق. ② قامچا، چىۋىق قاتارلىقلار بىلەن ئورماق: يامۇلىنىڭ قارا چاپانلىق يايلىرى بىلەن ۋاڭنىڭ شاپ بۇرۇت ياساۋۇللىرى يېزىلارغا ئات چاپتۇرۇپ كېلەتتى-دە، بىرى ۋارقىراپ «سامان بەر» دەيتتى، بىرى «ئالۋان كەلدى ماڭ» دەيتتى. بەرمىگەننى ساۋايتتى، ماڭمىغاننى باغلايتتى. * چېرىكلەر تەلۋىلىنىپ تەرەپ-تەرەپتە، كۆرۈنگەننى ساۋاپ-قوغلاپ سۈردى چەتكە. يەنە باشلاندى ئەل ئىچىدە قىيامەت، ياداڭغۇ چىرايلاردا غەمكىن قىياپەت.

سائىل ئى (ئە) ئارىلاپ يۈرۈپ تىلەمچىلىك قىلىنۇچى، تىلەمچى: سەھرا-دالىلاردا، شەھەر-رەستىلەردە ئاچ-يالڭاچلىق، ئاھۇ نادامەت ئەۋج ئېلىپ كەتتى. ھەممە يەر تىلەمچى، سائىللار بىلەن تولۇپ كەتتى. **ساي** ئى. ئىككى ئېدىر ياكى يار ئارىلىقىدىكى ئۇششاق تاشلىق جاي: باي بايغا ئاقار، سۇ ساياغا ئاقار (ماقال). * يۇرۇڭقاش دەرياسىدىكى كەڭ سايدا بەيگە باشلىنىپتۇ. * سايدا ئۇنگەن ساي تېرەكنىڭ سايسى ساياغا چۈشەر، شۇ جۇۋاننىڭ بەختى بولسا، بىركۈنى قولغا چۈشەر. **ساينىڭ تېشىدەك** ھېسابسىز كۆپ،

سايپاق باش يۈرگىنىم ئەلا، بولسا گەر
 جەننەتنىڭ شەرتى خۇشامەت. بىمىنەت
 دوزاخقا كىرگىنىم ئەلا.

سايپاقدىماق پ. توپقا قوشۇلماي يۈرمەك:
 بىز كالىلار سايپاقدىغاندا پىڭلىداپ يۈگۈرۈپ
 بېرىپ كالىلارنى قايرىپ كېلەتتۇق.

سايپاقلىق «سايپاق» سۆزىنىڭ ئىسىم
 شەكلى: ئاخىرى «بىرەر يەردىن ئىش
 تېپىلىپ قالار» دېگەن تەۋەككۈل بىلەن ھەر
 يەرنى كېزىپ سايپاقلىق قىلىشقا كىرىشتىم.

سايپاغۇ ئى. دەريا سۈيىنىڭ تېپىز جايى:
 ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن يىراق
 دەريا سايپاغۇسىدىن ئەكرەمنىڭ كۆپۈپ
 كۆكۈرۈپ كەتكەن جەستى تېپىلدى.

سايپان ئى. تەرەپ، تامان، ياق: قار بىلەن
 مۆلدۈر يېغىپتۇ، تولىسى تاغلار سايپان. ئالتە
 ئاي توشمىغۇچە، قاراتىدىك ئۆيلەر سايپان.
 * نى ئەجداد كۆزىنىڭ ئاققان قارىسى،
 چاڭلىداپ، تەلۈرۈپ چوققىلار سايپان. سارغايغان
 يوللارغا چېچىلغان سۆڭەك، يىللار قەدىمىدىن
 ئاڭلاندى پىغان.

سايپاھەت ئى (ئە) دەم ئېلىش، كۆرۈش،
 سەيلە قىلىش ئۈچۈن باشقا جايلارغا
 قىلىنغان زىيارەت، سەپەر: شۇ كۈنى
 پادىشاھنىڭ سايپاھەتكە چىقىدىغان كۈنى
 ئىكەن. * يۈگەنلىگەن دەريالىرىڭ چۆللەر
 بېلىنى باغلىسا، نە كېرەك بوستان ساڭا،
 ئۇنداق سايپاھەت قايدىدۇر.

سايپاھەت قىلماق دەم ئېلىش، كۆرۈش،
 سەيلە قىلىش ئۈچۈن باشقا جايلارغا
 بارماق، ئۇ يەرلەرنى كەزمەك: شۇنداق
 قىلىپ، باغقا بىللە چىقىمىز، 40 كۈن بىللە
 سايپاھەت قىلىمىز، سايپاھەت داۋامىدا سېنى
 قىزغا قوشۇپ قويىمەن. * مەن بۇ ۋەقەدىن
 خەۋەرسىز، يەپ-ئىچىپ، سايپاھەت قىلىپ

كېلىشىنى ئويلاپ ماڭدىم.

سايپاھەتچى ئى. سايپاھەت قىلغۇچى كىشى:
 923-يىلى ئەرەب سايپاھەتچىسى ئىبن مۇھەننى
 ئىدىقۇتقا كەلدى. * ئادەت بولدى ئاڭا كىتاب
 ئوقۇماق، ئېچىپ بەردى ھەربىر كىتاب بىر
 دۇنيا. كىتاب بىلەن يەر شارىنى ئايلاندى.
 بولۇپ ئەركىن سايپاھەتچى ئۇگوييا.

سايپاھەتچىلىك ئى. سايپاھەت قىلىش ئىشى
 ۋە مۇشۇ ئىشنى ئۇيۇشتۇرۇش مۇلازىمىتى:
 يېقىنى يىللاردىن بېرى ئاخبارات، نەشرىيات،
 مەدەنىيەت، سەنئەت، تەنتەربىيە، سايپا-
 ھاتچىلىك ئىشلىرى يەنىمۇ راۋاجلاندى.

سايپاھەتنامە ئى (ئەپ) <ئەد> بىرەر
 سايپاھەتچىنىڭ سايپاھەت جەريانىدا
 كۆرگەنلىرىنى يېزىپ بارلىققا كەلتۈرگەن
 ئەسىرى.

سايپە ئى (پ) ① كۈن نۇرى چۈشمىگەن
 سالقىن جاي: تۈگمەنچىنىڭ ئوغلى ئىسمائىل
 بوغان بىر پارچە قارا كىگىز ئېلىپ سايپا
 سالدى ۋە مېھمانلارنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ
 قىلدى. * ۋىزىلداپ كۆيدۈرۈپ كېتىپتۇ ئاپتاپ،
 يا بىرەر سايپىمۇ يوق ئىكەن شۇ تاپ. //
 بىرئازدىن كېيىن ھوشغا كېلىپ تالاغا چىقىپتۇ.
 قەسىرنىڭ سىرتىدا سايپە ۋە سالقىن بىر
 جايى كۆرۈپتۇ. ② يورۇقلۇقنى، كۈن
 نۇرىنى توسقان نەرسىنىڭ كۆلەڭگۈسى:
 ئەگرىنىڭ سايپىمۇ ئەگرى (ماقال). * ئۇلار
 كۈن تازا قىزىغان چاغدا ئارام ئېلىپ قوغۇن-تا-
 ۋۇز يېيىش ئۈچۈن ئۈجمە سايپى ۋە باراڭلارغا
 كېلىۋالدى. * ئاي كۆرۈنگەندە تاللىرىنىڭ
 سايپىسى يول ئۈستىدە بىلىنەر-بىلىنمەس پەيدا
 بولۇپ، كېچە قاراڭغۇلۇقى بىلەن قوشۇلۇپ
 كېتەتتى. ③ كۆچمە. شەپە، ئەسەر،
 ئالامەت: نەزىرىمدە، كېسەلنىڭ خەۋپلىك
 پەيتى ئۆتۈپ كەتتى: ئەمدى بەزمىگە

قاچانغىچە يۈرسەن سايە بولۇپ، ئۇخلاپ قالسام چۈشۈمدە پەيدا بولۇپ. بۇ كەمگىچە مەن سېنى بىلمەپتىمەن، سېنىڭ ئۆزۈڭ ھۇر قىزلاردىن تۇغۇلۇپ.

سايە تاشلىماق ← سايە چۈشۈرمەك: شارقىراتما قاينىمغا سايە تاشلاپ تۇرغان قارىغايىنىڭ ھۆل غوللىرى يېشىل مەخمەلدەك يالىتىراپ تۇراتتى. * بولسا پەيدا مىسلى جەننەت باغ-ۋاران، سايە تاشلاپ يولمۇيول سەرۋى راۋان.

سايە چۈشۈرمەك ① سايە، كۆلەڭگە ھاسىل قىلماق، سايە بېرىپ تۇرماق: ئۇ بولغان ئەمەسمۇ باھارغا زىننەت؟ چۈشۈر-گەن ئىدىغۇ باشلارغا سايە؟ كۈز كېلىپ نېمىشقا ئۇنى تەبىئەت، ھاياتتىن ئايرىيدۇ قىلماق ھىمايە؟ ② كۆچمە. پايدا-مەنپەئەت يەتكۈزۈمەك، پايدىلىق ئىش قىلماق: قالىس ياخشى يەرگە ئورۇنلاشتىڭ جۇمۇ، ئەمدى ئىشنى ئېپى بىلەن قىلىشنى بىلىۋال، كىشىلەرگە سايەك چۈشكەندەكلا بولسا سايە چۈشۈر. ③ كۆچمە. غەشلىك سالىماق، گۇمان پەيدا قىلماق: ئۇلار ئەسلىي مۇددىئادىن گەپ ئېچىپ ئوچۇق سۆزلەشكەنلىكتىن خۇشال ئىدى، لېكىن «قىزى بارنىڭ نازى بار» دېگەندەك، چولپانخان «ھە» دېگەندە گەپنى ئوچۇق قىلىۋەتمىگەنلىكى كۆڭلىگە ئازراق سايە چۈشۈرۈپ قويدى.

سايە سالىماق ← سايە چۈشۈرمەك: ئەمگەك تېرىم، مېھرىمدىن سايە سالىدىم خەلقىگە. يانار دائىم شۇ ئارزۇ مېنىڭ بۇ ياش قەلبىدە.

سايە قىلماق ① مەلۇم بىرنەرسە بىلەن يورۇقلۇق ياكى كۈن نۇرىنى توسۇپ سايە چۈشۈرمەك: ساۋۇت قولىنى كۆزىگە سايە قىلىپ، ئۇ ياق-بۇ ياققا كۆز تاشلايتتى.

كەلگەن ئەجەل سايىسىگە ئانچە ئوخشىماي قالدىڭىز. * ناماز شام مەزگىلى قازانغا قاراپ ئولتۇرار بالىلار پالاس ئۈستىدە. ئەلەمنىڭ سايىسى مانتا ئوچاققا سامان قالاۋاتقان ئانا ھۆسنىدە. ④ كۆچمە. غۇۋا كۆرۈنۈش: يادىڭىدۇ ئامرىقىم ئۇ چاغ، باشقا چۈشتى كۈلپەت سايىسى. تېخنىكلارنىڭ يۈرىكىدە داغ، گويا بولدى پارلاق غايىسى. * تىكىلگەنچە كۈمۈش بۇلاققا، ئېيتىپ بەردى موماي ھېكايە. خىيالىلىرىم كەتتى ئۇزاققا، كۆز ئالدىمدا دەھشەتلىك سايە. ⑤ كۆچمە. ھىمايە، پاناھ؛ مەدەت، ياردەم: - جېنىم ئۇكام، - دەپتۇ ئۇلار، - بىزگە شۇ يەرنى كۆرسىتىپ قويغان بولساڭ، سېنىڭ سايەڭدە بىزمۇ مال-چارۋىلىق بولۇپ قالغان بولساق؟ * ھە، بۈگۈن مەن يەنە ئەنجۈر تۇۋىدە، ئەجدادىم ئەجرىنىڭ سايىسىدە مەن. ئويلايمەن قانداقچە بولمىن ۋارىس، ئۇلارنىڭ ئۇلۇغۋار غايىسىگە مەن.

سايە بولماق ① سايە ھاسىل قىلماق، سايە بەرمەك: سېرىق سۆگەت سايە بولار. سېرىق ئادەم ئوغا بولار (ماقال). * كېتەرمەن قىزىل گۈلۈم قاشىغا، ئايتاپ چىقسا سايە بولاي باشىغا. ئارزۇيۇم شۇ بولسام يارىنىڭ ياغلىقى، دەرد-پىراقتا كۆزدىن ئاقتان باشىغا. ② كۆچمە. ھىمايىچى، پاناھ، ياردەمچى بولماق: ئانامۇ: «بالام، سەنمۇ چوڭ بولسەن، ئەلگە سايە بولسەن، ياخشى ئۆگەنگىن» دەپ نەسەت قىلاتتى. * دەردلىرىڭگە بولالماي سايە، كۆزۈڭدىكى پۇشايىمەن يېشى. ③ ئارقىسىدىن يۈرمەك، ئەگەشمەك: ئەگىشىپ باردى بۇلتۇر مەكتەپ-كە ئۇ، گويماكى ئاكىسىغا بولۇپ سايە. كېچىكىپسەن دېگەن گەپكە ئۇنامدۇ ئۇ، قەلبىدە يانغان تۇرسا يۈكسەك غايە. *

② كۆچمە. ئەۋسىيە قىلماق، ئۇندىمەك: زۇلىيار بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۆڭلى لاسسىدە بولۇپ، ھېلىراق ئەخىدىگە سايە قىلماقچى بولغان قىز توغرىسىدا قايتا ئېغىز ئېچىشقا ئارىسالدى بولۇپ قالدى. * ئۇ گەرچە ناكار بولسىمۇ، لېكىن ئىشتا خېلى-خېلى يىگىتلەردىن قېلىشمايتتى، بەزى ياشانغان ئادەملەر ئۇنى يىگىتلەرگە سايە قىلىپمۇ باققاندى. * شۇنداق تەقىر، مەن ئۇزاقى يىللا ئۆزلىرىگە بۇ ئىشنى سايە قىلغاندىم، ئۆزلىرى ئانچە قىزىقمىغان ئىدىلە. * داۋۇت موللام بىركۈنى كەچ قۇربانئاخۇن قارىملارنىڭكىگە بارغانىدى. قارىم ئۇنى كىنوغا بېرىشقا سايە قىلدى. **سايە ئىزدىمەك** جاپادىن چاقماق، راھەت ئىزدىمەك: بۇ ئەۋلادنىڭ ماڭغان يولى ئۇزۇن يول، ھاردىم دېمەس ھەم ئىزدىمەس سايىنى. «ئوقۇتقۇچى بولۇش مەڭگۈ شەرەپلىك» دېگەن ئارزۇ چىرتىپ يۈرەك تارىنى.

سايىسىدىن **قاچماق** ھەممە نەرسىدىن قورقۇپ يۈرمەك، تولا قورقۇنچاق بولۇپ كەتمەك: بۇ ئىشنى ھەسەنبايدەك سايىسىدىن قېچىپ قوناقلققا شۇڭغۇيدىغانلار بىلەن قىلغىلى بولمايدۇ. قورقماي يۈرىكىگە مۇشتلايدىغان ئوغۇل بالا بولسا شېرىكلەشسۇن.

سايىسىدىن **قورقماق** ← سايىسىدىن **قاچماق**: كۇس-كۇس گەپكە قۇلاق سالماسلىق كېرەك، كۇس-كۇس گەپ دېگەننى ئايدىڭدا سايىسىدىن قورقىدىغان ئادەملەر قىلىدۇ. سايىسىدىن **ئۈركىمەك** ← سايىسىدىن **قاچماق**.

سايىسىمۇ **كۆرۈنمە سىلىك** ئەل كۆزىدىن يىراقلىشىپ، كۆرۈنمەي يۈرمەك: ھاشىم ئاكام بۈگۈن ئېتىزغا ئەمگەككە چىقماق تۈگۈل، سايىسىمۇ كۆرۈنمەيدۇ. نەگە كەتتىكىن تاڭ.

سايىسىنى **كۆرسەتمە سىلىك** پۈتۈنلەي كۆرۈنمەي، ئۇچراشماي پىنھان يۈرمەك: قانداق ئىش بولدى؟ چوپچوڭ بىر يىگىت ئىككى كۈندىن بېرى سايىسىنىمۇ كۆرسەتمەي يوقاپ كەتتىغۇ؟ بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بولمىغاندۇ؟ **سايە بان** (توغرىسى: سايىۋەن) ← سايىۋەن.

سايىدۇرماق «سايماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سايىراتقۇزماق «سايىرماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سايىراتماق ① «سايىرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇلۇننى سايىرتىپ

پەرۋازۇ جەۋلان قىلدۇرۇپ، قايغۇغا بەرھەم بېرىپ، خۇشلۇقنى بەرپا قىلدى گۈل. * مەن ساڭا ئاشىق بولۇپ، سۆيۈم يۈرەكتىن بىر ئۆمۈر. ئىشقىۋاز بۇلۇل كەبى ئىشقىدا سايىراتنىڭ مېنى. ② ماھارەت بىلەن خۇش كۈيلەر چالماق (ساز-مۇزىكا ھەققىدە): سايىرتىمەن دۇتارىمنى چىمەن باغدا-يارى يار، كۆرەلمەسلەر يىغلاشسۇن ھەسرەت-داغدا، يارى يار. ③ «تا-تا-تات» ئاۋاز چىقىرىپ كېلىشتۈرۈپ ئاتماق: رەيھان ئىسھاقنىڭ قولىدىكى پىلىسوتىنى ئالدى-دە، ئۇ تېخى يېتىپ بېرىشقا ئۈلگۈرەلمىگەن چولاق تامنىڭ ئۈستىگە قويۇپ سايىرتىۋەتتى.

سايىراشماق «سايىرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بىرىڭ بۇلۇل بىرىڭ تۇتى، سايىرىشئىلار يارى يار، بىرىڭ ئايدەك، بىرىڭ كۈندەك، بەخت بولسۇن يارى يار.

سايىرماق پ ① يېقىملىق، خۇش ئاھاڭدا ئاۋاز چىقارماق (قۇشلار ھەققىدە): - بىزنىڭ سىنىپتىكى جاپپارنىڭ ئىككى سېرىق قۇشقىچى بار ئىكەن، بەك سايىرايدىكەن. * كاككۇك سايىرار باغلاردا، باھار ۋاقتى تاڭلاردا.

سايغاقداپ قاچتى، ئاشلىقلارغا كىرسە ئىگىلىدۇ. دىن تاياق يېدى.

سايغاقلىق «سايغاق II» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: - ساغىمۇ رەھمەت، - دېدى ئايال كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكى بىلەن بۇرنىنى چىمدىپ ئېرتىپ، - كۈيۈغۈللۈققا يارىدىڭ، چوڭ داداڭ سايغاقلىق قىلىپ قېچىۋىدى، بېشىم قېتىپ گاڭگىراپ تۇرغاندا ھېيت ئاكامدىن 100 سوم كىرگۈزۈپسەن، ئەجەب ئەسقاقتى.

سايلاقتۇزماق «سايلىماق» پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى. **سايلاتماق** «سايلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سايلاش «سايلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە

بىر خىل ئىسمىدىشى: سايلاش ھوقۇقى. **سايلاش ھوقۇقى** <قا> ① پۇقرالارنىڭ قانۇن بويىچە دۆلەتنىڭ ھاكىمىيەت ئورگانلىرىدا ۋەكىل سايلاش ھوقۇقى. ② ھەر خىل تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ ئۆز تەشكىلىنىڭ رەھبىرىي خادىملىرى ياكى ۋەكىللىرىنى سايلاش ھوقۇقى.

سايلاشماق «سايلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: بالىلار لۇتپۇللاننىڭ سىزغان رەسىملىرىنى كۆرۈپ، ياقۇرۇپ قېلىشتى ۋە ئۇنى بىر ئېغىزدىن تام گېزىتكە رەسىم قىلىپ سايلاشتى.

سايلام ئى ① بېلەت تاشلاش ياكى قول

كۆتۈرۈش قاتارلىق ئاۋاز بېرىش يولى بىلەن ۋەكىل ياكى مەسئۇل خادىملارنى سايلاش ئىشى: راست دېگەندەك، بىركۈنى زاۋۇتقا سايلام كومىسسېيىسى كەلدى ۋە مەخپىي ئاۋاز بېرىش يولى بىلەن سايلام ئېلىپ بېرىلدى. * ئەگەر سايلام ئۆتكۈزسەك، ئامما جەزمەن ئەزىمەتنى يېزا باشلىقى قىلىپ سايلايدۇ. ② مۇشۇنداق سايلاش ئىشى

كۆڭۈل خۇشال يايمايدۇ، بۇ بەختىيار چاغلاردا. ② مۇڭلۇق كۆيدە ئاۋاز چىقارماق: قولۇمدا يەنە سايىرىدى راۋاب، ناخشامنى ئېيتتىم، بۇلۇلدەك سايىراپ. * كەل، قېنى، بەرگىن قولۇڭنى جان تىكىپ ئىشلەيلى بىز، سايىرسۇن كۈزلۈككە قوش، تويدا دۇتارىم باشقىچە. ③ كۆچمە. چاڭ كەلتۈرمەك، ياڭراتماق: جەڭگىۋار سىگنال خەلق ئەسكەرلىرىنى تېز يىغلىشقا چاقىرىپ، جەڭ مارشىغا سايىرىماقتا ئىدى. * - سايىرايمىز ئەمدى، ھېچكىم بىزنىڭ ئاغىزىمىزنى تىكىپ قويالمايدۇ، - دېدى تۇنسا. ④ كۆچمە. سەلب. بىر خىل ئاھاڭدا توختىماي سۆزلىمەك؛ ۋاتلىدىماق: - بىر ئېغىز گەپ قىلىپ قويسام، سايىراپلا كەتتىڭمۇ؟ نازا تىتاك ئومۇرۇڭغا تېگىتۈ-دە، - دېدى ئۇ ئەمەتكە كۈلۈپ تۇرۇپ.

سايغاق I ئى <زەئول> بىر خىل ھاشا-

رات. شەكلى ھەرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، تېنىنىڭ سىرتىدا قارامتۇل سېرىق رەڭدە يۇمشاق تۈكلىرى بولىدۇ، ئېغىز ئورگىنى رودمېنتلاشقان، چىشى كالا تۈكلىرى ئارىسىغا تۇخۇم سالىدۇ، لېچىنىكىسى كالا تېنىدە پارازىت ياشاپ، يېتىلگەندىن كېيىن كالا دۈمبىسىدىن تېشىپ چىقىدۇ، يەرگە چۈشكەندە بولسا قورچاققا ئايلىنىدۇ.

سايغاق II سۆپ. توپقا قوشۇلماي يۈرد-

دىغان، بېباش، ساياق: سەنۇ كوپراتسىيە، خەلق گوڭشىسى قۇرۇشتا ئالدىدا ماڭغانلارنىڭ بىرى ئىدىڭ، بىز سېنى دۇيىنىڭ ئىگىسى، بارماق بىلەن سانلىدىغانلاردىن ھېسابلايمىزۇ سەنە سايغاق كالىدەك ئۆزۈڭنى قاچۇرسەن.

سايغاق III ئى. دىئال. سانجىغاق.

سايغاقدىماق پ. توپتىن ئايرىلماق:

پەسىللەرنىڭ قايسى بىرى نادەمگە كۈلۈپ قارىدى، يازنىڭ قىزىق ئاپتاپلىرىدا كالىلىرى

پەقەت بىرلا ئاۋاز بېرىش ھوقۇقى بولىدىغانلىقى بەلگىلەنگەن.

سايلىق ئى. تاش ۋە شېغىل بىلەن قاپلانغان، كەڭ كەتكەن قاقاس جاي؛ ساي؛ دەرۋەقە ئايدىڭكۆلگە يېقىن يەردىكى سايلىقتا تاۋۇز ياكى چاققانراق قازان چوڭلۇقىدا نۇرغۇن يۇمىلاق تاشلار چۈيۈندەك يالتىراپ تۇراتتى. * ئاپتۇبۇس ئىككى سائەتتىن كۆپرەك يول يۈرگەن بولسىمۇ، سايلىقتىن چىقىپ بولالمىدۇق.

سايلىماق پ ① قول كۆتۈرۈش ياكى بېلەت تاشلاش ئارقىلىق ۋەكىل ياكى مەسئۇل خادىملىككە كۆرسەتمەك، تەيىنلىمەك؛ بۇ يەردە ياش ئۇچقۇنلار قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، ئۆز خاھىشلىرى بىلەن لۇتپۇللا مۇتەللىپنى ئۇچقۇنلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسلىكىگە، مۇنبەدىن خوجىنى مۇئاۋىن رەئىسلىككە بىر ئېغىزدا سايلىغانىدى. * يېقىنقى يىللاردىن بۇيان خەلق سامساق ئاكىنى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى قىلىپ سايلىدى. ② باھالاش، سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئىلغاپ چىقماق، تاللىماق؛ ئاكتىپ قىلىپ سايلىدى مېنى ئانا يۇرت، ئەۋەتتى ئۇنتۇلماس مۇشۇ يىغىنغا. يەنىمۇ ئەڭ نۇرلۇق گۆھەر سۈزۈشكە، ئاتىمەن ئۆزۈمنى ئۇلۇغ ئېقىنغا. * - ئانا، - دېدى قىز كۈلۈپ، ئانا كۈلۈپ قارىدى، - بۈگۈن مېنى سىنىپتا، «ئۈچتە ياخشى» سايلىدى.

سايلىنىش «سايلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى؛ سايلىنىش ھوقۇقى. سايلىنىش ھوقۇقى <قا> ① پۇقرالارنىڭ قانۇن بويىچە دۆلەتنىڭ ھاكىمىيەت ئورگانلىرىغا ۋەكىل بولۇپ سايلىنىش ياكى مەلۇم ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىش ھوقۇقى. ② ھەر خىل تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ

ئېلىپ بېرىلىدىغان يىغىن، مۇراسىم؛ ھاجى توختى بۇ سايلامدا كىمنى قوللاش كېرەكلىكى توغرىسىدا سۆزلىدى. * سايلامغا قاتناشقانلار سايلام نەتىجىسىنىڭ ئېلان قىلىنىشى كۈتۈپ جىم بولۇشتى.

سايلام تۈزۈمى <قا> دۆلەتنىڭ قانۇن تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن ۋەكىللىك ئورگانلىرىنى سايلاش تۈزۈمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ سايلاش ھوقۇقىنىڭ بەلگىلىنىشى، بۇ خىل ھوقۇقنى يۈرگۈزۈشنىڭ ئۇسۇللىرى، سايلامنى تەشكىللەشنىڭ يوللىرى ۋە سايلىغۇچىلارنىڭ مۇناسىۋىتى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سايلام رايونى <قا> سايلام ئۈچۈن نوپۇسقا قاراپ ئايرىلغان رايون. **سايلام رىقابىتى** <پەلس> كاپىتالىستىك دۆلەتلەردىكى ئوخشاش بولمىغان پارتىيە-گۇرۇھلار نامزاتلىرىنىڭ سايلام ئالدىدا سايلىنىشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئېلىپ بارىدىغان تۈرلۈك پائالىيەتلىرى. **سايلام قانۇنى** <قا> دۆلەتنىڭ ۋەكىللىك ئورگانلىرىنى سايلاپ چىقىشنىڭ پىرىنسىپلىرى، تەرتىپلىرى ۋە ئۇسۇللىرى بەلگىلەنگەن قانۇن.

سايلام ھەيئىتى <قا> دۆلەتنىڭ ۋەكىللىك ئورگانلىرىنى سايلاش ئىشىنى ئۇيۇشتۇرىدىغان ۋە بېجىرىدىغان ئاپپارات، ھەيئەت.

سايلىماق «سايلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بۇغراخان بۇ يىلنىڭ بېشىدا زاۋۇت پارتكومنىڭ ھەيئەت ئەزالىقىغا سايلىغانىدى.

سايلىغۇچى ئى. سايلاش ھوقۇقىغا ئىگە پۇقرا؛ سايلامدىكى باراۋەرلىك جەھەتتە، ھەربىر سايلىغۇچىنىڭ بىر قېتىملىق سايلامدا

ئۇنىڭ مېۋىسى ئۇزۇنچاق، سوقا شەكلىدە، چۈرۈك ۋە تەملىك كېلىدۇ. ئىچىدە ئۈچ-تۆت دانە ئۇرۇقى بار، ئۇنىڭ بىجاقى سايۋا، قىزىل سايۋا قاتارلىق تۈرلىرى بار.

سايۋا ئۇزۇم <بوت> ← **سايۋا**.
سايىپ (توغرىسى: ساھىپ) ← **ساھىپ**.
سايىپەرەس سۈپ (پ) سايدا ئۆسۈشكە مۇۋاپىقلاشقان، سايدا ماسلاشقان: سايسپەرەس ئۆسۈملۈك. * يورۇقىرەس دەرەخلەرنى رەتلەپ كېشى سايسپەرەس دەرەخلەرنىڭكىدىن بۇرۇن بولىدۇ.

سايداتماق «سايدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: رەبھانەم باشاق تېرىۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنى سايدىتىدىغان ۋە بىرئاز كۆڭۈل ئېچىشىمۇ باپ چوڭراق دەرەخ تۈۋىگە كۆز تاشلىدى.

سايداشماق «سايدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئورمىچىلار كۈن تىكلەنگەندە ئۆستەك بويغا بېرىپ سايدىشتى.
سايدىماق پ. سايدە جايدا ئارام ئالماق، سالقىندىماق: ھەر باھاردا بۇ دەرەخلەرگە قۇشلار ئۇۋا سالىدۇ؛ يازنىڭ تونۇردەك ئىسسىقىدا بىز بۇ دەرەخ ئاستىدا سايدىپ كىتاب كۆرىمىز. * باغۇبوستان ياسىدىم، سايدىپ ئۆتەڭچۈ يار. گۈل ھاراقى تۈتمەن، مەست بولۇپ ئۆتەڭچۈ يار.

سايىزار سۈپ. سايدە چۈشۈرۈپ تۇرىدىغان، سايدىلىق: سالام دەپ ئىشك ئېچىپ كۆكتە قۇياش، ئالەمگە جىلۋىلىنىپ باقتىدا؛ سايزار مەھەللىلەردە ئويناق ئېقىن، يالىتراپ ئالتۇن بولۇپ ئاقتىدا.

سايىسىدا تر. ئارقىلىق، ئارقىسىدا؛ تۈپەيلى، تۈپەيلىدىن: تۈزلىرىنىڭ ئاتە-دارچىلىق بىلەن قىلغان ئىلتىپاتلىرى سايسىدا،

شۇ تەشكىلنىڭ ۋەكىللىرى ياكى رەھبەر-لىكىگە سايلىنىش ھوقۇقى.

سايلىنىشماق «سايلىنماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇ چاغدا مال-دۇنيانى كۆزلەپ، يۇقىرىغا خۇشامەت قىلىپ، ئەمەل--پەمەلگە سايلىنىشىۋالغانلار، ئەمدى ئاستا ھېساب بېرىدىغان بولدى.

سايماق I پ ① سانجىماق: بېلىق سايماق. ② ئۇچلۇق نەرسىنى دېۋەيلىمەك: ئۇ قوللىرىنى كۆزۈمگە سېپىپ تۇرۇپ تىللىدى.
سايماق II پ. دىئال. سانماق، ھېسابلىماق، كۆرمەك.

سايىمان ئى. ئىشلەپچىقىرىش ۋە كۈندىلىك تۇرمۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب، ئۈسكۈنە: جۈمەنىڭ ئەتراپىدا قولدا ھەر خىل ئۆلچەش-سىزىش سايىمانلىرىنى تۇتقان تۆت-بەش ياش كىشىلەرمۇ بار ئىدى. * تەجرىبە شىرەسى ئۈستىگە تۈرلۈك سايىمانلار، بىرقانچە شېشە-بوتۇلكىلار، پارتلاتقۇچ دورا ياسىلىدىغان كالىي نىترات، گۈڭگۈرت، كاربون ۋە باشقا نىتراتلار قويۇلغانىدى.

سايىمان شۇلۇش ستانوكى <ماشىن> سايىمانلارنى يونۇش ئۈچۈن مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان ستانوك.

سايىمانلىق سۈپ. سايىمان قىلىشقا، سايىمان ياساشقا بولىدىغان، سايىمان ياساشقا لايىق: سايىمانلىق پولات.

سايىمانلىق پولات <ماشىن> ھەر خىل كېسىش، شىلىش، ئۆلچەش، قۇيۇش سايىمانلىرىنى ياساشقا ئىشلىتىلىدىغان پولات.

سايىناخ (توغرىسى: سەيىناق) ← سەيىناق.

سايىوز ئى (ر) سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى. **سايۋا** ئى (پ>ئە) ئۈزۈمنىڭ بىر تۈرى.

چۈشۈپ تۇرىدىغان: سايلىق باغ. * بېيجىڭ كۈچلىرىنىڭ ئىككى تەرىپىگە سايلىق دەزەخلەر تىكلەن. ② نى. سايە يەر: بىز سايلىقتا ئولتۇردۇق. ③ نى. سايە چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئورنىتىلغان قۇرۇلما، سايىۋەن: دادام بۇ سۆڭەكتى ھويلىمىزغا بىر سايلىق بولارمىكىن دەپ تىككەنمەن.

سايىن تر. ۋاقىت مەنىسىدىكى سۆزلەر بىلەن كېلىپ ئىش-ھەرىكەتنىڭ ۋاقىت ئۆتكەنسىرى تەدرىجىي كۈچەيگەنلىكى ياكى تەكرارلانغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: فابرىكىمىز ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ يىل سايىن ئېشىپ بېرىشىغا ئەگىشىپ، ئۇنىڭ دائىرىسى كېڭىيىشكە، ئىشچى، خىزمەتچىلىرى كۆپىيىشكە باشلىدى. * ئۆتكۈزۈپ ۋاقىتنى كۈزەل مەنىلىك، ھۈرمەتكە سازاۋەر بولۇپتۇ كۈن سايىن. شۇڭلاشقا ئالاقىلاپ يازدىم مەنۇ شېئىر، شۇ جەسۇر ياشقا مەن ئوقۇپ ئايرىن!

سايىۋەن نى (پ) ① كۈن نۇرى ياكى يامغۇردىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئۈستىگە كۈنلۈكسىمان رەخت تۇتۇلغان قۇرۇلما: ئاكا-ئۇكىلار كوچا-رەستىلەر ئارىلاپ، قېقە-لىپ-سوقۇلۇپ يۈرگەنلىرىدە ئۇلارغا شەپقەت قولىنى سۇنغان تۇنجى كىشى مانا سايىۋەن ئاستىدا يايىمىنى يېمىپ ئولتۇرغان ياماقچى موزدۇز بولدى. * مەن چوڭ سايىۋەن ئاستىغا جايلاشتۇرۇلغان دوغا پېچلىق دۈكىنىنىڭ ئۇزۇن ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان كىشىلەرنىڭ قاقا قىلغان كۈلكە ساداسىغا مەپتۇن بولۇپ تۇرۇپ قالدىم. ② كۆچمە. باشپاناھ، ھامىي، خەيرخاھ: ئىشك ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئاخشام، ئازىنخان ئېيتتى يۈرەك سىرنى: ئارمىيە بىزگە سايىۋەن بولغاچ، تۆكتى كۆرۈڭلار

بىرتاز پۇللۇق بولۇپ قالدۇق. بۇ بىزگە زور مەدەت بولدى. سايىسدا يۈرمەك تەڭلىشەلمەي ئارقە-سىدىن ئىز بېسىپ ماڭماق، ئارقىسىدا قالماق: - «ئۈچتە ياخشى» بولسا دولقۇن بولۇشى كېرەك، مەن دولقۇننىڭ سايىسدا يۈرسەم قانداقمۇ «ئۈچتە ياخشى» بولاي، - دېدىم.

سايىسىز سۈپ ① سايىسى يوق، سايە چۈشۈرمەيدىغان: سايىسىز دەرەخ. ② سايە چۈشمەيدىغان، قاقاس: سېنتەبىر ئايلىرى كۈزدىن بېشارەت، قۇياشمۇ ئۇنچۇالا كەتمەس قىزدۇرۇپ. سايىسىز دۆڭلەردە ئۆسكەن چۆپ-گىياھ، قارا رەڭ تۇپراقتا ئۇخلار باش قويۇپ.

سايىقى سۈپ. دىئال. ھېلىقى، بايقى. **سايىك** نى (پ) دىئال. كۆك كىشىش ئۈزۈم. **سايىل** (توغرىسى: سائىل) ← **سائىل**. **سايىلاندىرماق** پ <تېب> نۇر ئارقىلىق سايىسىنى، تەسۋىرنى چۈشۈرمەك.

سايىلاندىرۇش ① «سايىلاندىرماق» پېئىلنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

② <تېب> بىمارغا ئىچكى ئەزالارنى روشەنلەشتۈرۈپ بېرىدىغان نۇر ئۆتكۈز-مەس دورىلارنى يېڭۈزۈپ ياكى ئوكۇل قىلىپ، ئەزالارنى رېنتگېن ئاپپاراتىدا روشەنلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنىڭدىكى كېسەللىك ئەھۋاللىرىنى تەكشۈرۈش ۋە ئېنىقلاش.

سايىلاندىرۇش دورىسى <تېب> ئىچكى ئەزالارنى رېنتگېن نۇرىدا تەكشۈرۈش ۋە رەسىمگە ئېلىشتا، ئىچكى ئەزالارنى روشەنلەشتۈرۈپ بېرىدىغان نۇر ئۆتكۈز-مەس دورىلار.

سايىلىق ① سۈپ. سايىسى بار، سايە

تۆمۈنە شەكلىدە، گۆشى قېلىن، ئوتتۇرا دېڭىز بويلىرى ۋە تروپىك بەلباغ رايونى-لىرىدىن چىقىدۇ. مەملىكىتىمىزنىڭ جەنۇبىي قىسمىدىمۇ بار. ئۆسۈملۈك تېنى تەركىبىدىكى شىرنىسىنى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ، تەرەتنى راۋان قىلىش، ئاشقازاننى كۈچەيتىش ۋە ھەيز ماڭدۇرۇش روللىرىغا ئىگە. «ئالوي» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

سەبۋە (توغرىسى: سەۋزە) ← سەۋزە.

سەبىي سۈپ (ئە) ① ۋايىغا يەتمىگەن، گۆدەك، كىچىك؛ كۆز شامىلىدا يەلپۈنۈۋاتقان گۈل-گىياھلار كويا ئۇسۇل ئويناۋاتقان سەبىي قىزلىرىنى ئەسلىتەتتى. * خىيالىم خۇددى تەلپۈنۈپ تۇرغان بىر سەبىي بالا، ئېمىش ئۈچۈن قەدىردان ئاندىكى قوش ئەمچەكلەر-نى. // شۇڭا سەن بۇ ھايات ئىچرە تېرىڭدىن لالزار باغ ئەت، كى قانداق ياخشى، شاد يايىپ، سەبىيلەر كۈلسە بەھرىڭدىن. ② تۇرمۇش تەجرىبىسى كەم، كۆپ ئىش كۆرمىگەن، نادان؛ قىسقىغىنا بىرنەچچە يىل ئىچىدە، ئۇنىڭ بىر سەبىي بالىدىن ئۆزگىرىپ ئوغرىلىق، سوقۇشۇش، مۇشتلىشىش قاتارلىقلارنىڭ ھېچقايسىسىدا كەم ئەمەس بىر يامان ئادەمگە ئايلانغانلىقى كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى. * ئەمەلىي تۇرمۇش تەجرىبىسى يوق، خىيالپەرەس، سەبىي كەلگەن نۇرغۇن قىزلارنىڭ مۇشۇ ھاڭغا چۈشۈپ كېتىپ ھالەك بولىدىغانلىقى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. // كۆزۈڭدىن ئاقىنى ياش ئەمەس، قانغۇ، تۇراتتىم ئالدىڭدا گۇناھكار كەبى. شۇ ئىللىق يۈزۈڭنى مەڭزىگە يېقىپ، ئېيتاتتىڭ «جان قىزىم سەن تېخى سەبىي». ③ كۆچمە. ھىيلە-مىكىردىن يىراق، پاك، ساپ:

مېھنەت تېرىنى. * بارمۇ دۇنيادا ئاندىك مېھرىبان؟ بارمۇ پەرزەنتىگە سەندەك سايۋەن. **سايۋەن بولماق ①** كۈن نۇرىنى توسۇپ سايە چۈشۈرمەك، ئۆز سايىسىگە ئالماق؛ بېرىپ قارىسام بىر قىز شۇ باياۋاندا ناماز ئوقۇۋېتىپتۇ. بىر تۆگە ئۇنىڭغا سايۋەن بولۇپ تۇرۇپتۇ. ② كۆچمە. ئۆز ھىمايىسىدە ساقلىماق، قوغدىماق؛ گەرچە ئۇ بۇ يەردىن ئايرىلغان بولسىمۇ، ئەڭ ئېغىر كۈنلەردە ئۆزىگە سايۋەن بولغان ئاشۇ ئاق كۆڭۈل ئەمگەكچان كىشىلەرنى زادىلا ئېسىدىن چىقارمىغانىدى.

سايۋەنلىك سۈپ. ئۈستىدە سايۋەننى بار، سايۋەن ئورۇنلاشتۇرۇلغان؛ كىچىك خانىش دائىم يىپەك سايۋەنلىك كۆركەم سەيلە كېمىسىگە ئولتۇرۇپ كۆلدە ئوينايتتى. **سەبەرى ئى ← سەبەرى گۈل:** تىيانشان تۆپەڭدە ئايلاندىق تىنماي، چوغلۇقلار، سەبەرى-لەر ئېچىلغان تەكشى. ئاپىرىن ئاسماننى تىرىگەن قارىغاي، سۇغا سۇ قوشۇلغان، شوق شارقىرىشى. * سېرىق سەبەرى، گۈل سەبەرى، موللاق ئاتىدۇ كەپتەر. ئانەنەم دەپ يىغلايمەن، قولۇمدا قەلەم-دەپتەر.

سەبەرى گۈل <بوت> كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن، گۈلى سېرىق ياكى بىنەپشە رەڭدە ئېچىلىدۇ. ئادەتتە ھويلا ۋە باغچىلاردا مەنزىرە ئۈچۈن ئۆستۈرۈل-دۇ؛ بىزنىڭ يارنىڭ باغلىرىدا، سەبەرىگۈلى بىر قۇچاق. ئوڭ يېنىغا ئوق تېگىپتۇ، سول يېنىغا يۈز پىچاق.

سەبىر (توغرىسى: سەۋر) ← سەۋر. سەبىر ئى (پ) (ئە) <بوت> گۈلساماساق ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى چوڭ ۋە

مۇشۇ بىر سەپكە ئويۇشتۇرغان. * - كۇچاغا بارمايۇ چوڭ جەڭ قىلغىلى بولىدۇ، - چۈشەن- دۈردى ئابدۇكېرىم ئابباسوپ، - غەربىي سەپتە قىلىدىغان ئۇرۇشىمىزۇمۇ ئەلۋەتتە چوڭ بولىدۇ. * ئالدىنقى سەپتە ۋە نەپەسكە، بىزنىڭ بۇ كۈرەشچان سېپىمىز. تەۋرىدى ئويغىنىپ كەڭ تۈلكە، بىز چوقۇم مەقسەتكە يېتىمىز.

سەپ ئەتمەك دىئال. تېرىلىپ بولغان ئېتىز قىرلىرىنى تارتقۇ ياكى كەتمەن بىلەن توپا سىيرىپ قايتا ياسىماق، تۈزمەك.

سەپ بولماق سەپكە تىزىلماق، قاتار بولماق: سەپ بولۇپ كېتىۋاتقان ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىلىرى كىشىلەرگە ھۈرمەت بىلدۈرۈپ باراتتى. * بال ئاققان دەريانىڭ بويىدا مەكتەپ، ئول مەھمۇد قەشقىرى ئۇندا دەرس ئۆتەر. ئەزىمەت يىگىتلەر بىلەن بولۇپ سەپ، نازىنن جۇۋان قىز جىرلاپ سۆيۈنەر. سەپ بىلەن سەپنى، قاتارنى بۇزماي، سەپنىڭ ئىچىدە، رەتلىك: ئوقۇغۇچىلار مەكتەپتىن قايتقاندىمۇ سەپ بىلەن مەھەللىگە چە كېلەتتى.

سەپ تارتماق مەلۇم سەپ، قاتارنى بويلاپ تىزىلماق: سەپ بىلەن مەلۇم يۆنىلىشكە قاراپ ماڭماق: باشقا سىنىپلارمۇ سەپ تارتىشى. ھەربىر سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالدىدا بىردىن مۇئەللىم بالىلارغا قاراپ تۇراتتى. * نەپەزە-قىلىچلىرىنى باشلىرىدىن ئېگىز كۆتۈرۈۋالغان چېرىكلەر سەپ تارتىپ چوڭ قەدەملەر بىلەن كەتتە قاراپ كەلمەكتە.

سەپ تۈزمەك سەپ بولۇپ ئويۇشماق، تەشكىللەنمەك: سەپكە تىزىلماق: ئۈچ باتۇر ئوغلىنى قوشۇپ ئۇزغۇنغا، ئۇزىتىپ

ئۇنىڭ ساددا، سەبىي قەلبىنى، ناتىۋان، ھىمايىسىز تۇرمۇشىنى ئەسلىسىم، ئۇنىڭغا بولغان ھېسداشلىقىم، ئەقىدەم شۇنچە كۈچ- يەتتى. * سەبىي دىللارغا ئەجدادنىڭ پىغان، مۇڭ دادى ئىز سالىدى، ئۇ چاغ يانغان ئىدى قەھرۇغەزەپ گۈلخاننى سەنئەتنىڭ.

سەبىلىك «سەبىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: لۇتۇننىڭ كەڭ پېشانىسى ئۇنىڭ دۈڭلەك ئاق يۈزىنى تېخىمۇ ئېچىپ تۇراتتى. جەرەن كۆزى، سۈزۈك لەۋلىرىدىن بولسا ئۇنىڭ سەبىلىكى روشەن ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. * بۇ كۆزلەردىن بىر خىل سەبىلىك، ساددا ھەيرانلىق، ھەتتا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كىرىپ قالغانلىقىنى چۈشىنەلمەي قالغان- دەك تەئەججۈپلۈك چىقىپ تۇراتتى.

سەپ I نى (ئە) ① كىشىلەرنىڭ مەلۇم تەرتىپتە تىزىلغان قاتارى: سەپكە تىزىلماق. سەپ بولماق. * مەسچىتكە بىرەر يۈزدەك جامائەت بىغلىغانىدى. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى سەپكە ئاق كىگىز جايىنامازلار، ئۈچىنچى سەپتىن باشلاپ تېرە ۋە بەزى يەرلىرىگە بورا سېلىنغانىدى. * ئىككىلەن تۇراتتى قول-قول تۇتۇشۇپ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان سەپنىڭ بېشىدا. ھىجايغان كۆزىدە ئالەمچە مازاق، زەھەرلىك مىڭ ئوق بار ھەر قارىشىدا. ② مەلۇم مەقسەتتە ئويۇشقان كىشىلەر توپى، تارماق، ساھە: ۋاھاپ قۇلقىغىچە قىزىرىپ كەتتى-دە، تايىنىپ تۇرغان كەتمىنى مۇرىسىگە تاشلاپ، ياشلار سېپىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ③ جەڭ ياكى كۈرەشتە بىر رەھبەرلىك ئاستىدا تەشكىللەنگەن قوشۇن ۋە مۇشۇنداق قوشۇن ئورۇنلاشقان جاي: ئالدىنقى سەپ. * گومىنداڭ ھاكىمىيىتى- گە قارشى يانغان قەھر-غەزەپ ئۇلارنى

چىقىپتۇ: «يولدىن يانما!» دەپ، ئەگىشىپ كەلگەن يار-دوستلىرى شۇندا، ئاتلىنىپ مېڭىپتۇ، رەت-رەت تۈزۈپ سەپ.

سەپتىن چۈشۈپ قالماق ① <مەرب> مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن قوشۇندىن، توپتىن، قاتاردىن ئايرىلىپ قالماق: قوشۇن مېڭىپ كېتىپ، كەچ كىرەي دەپ قالغان چاغ ئىدى. چوڭ يولدا سەپتىن چۈشۈپ قالغان دۈشمەن ئەسكەرلىرى تۆپە ۋە قۇلاقچىلىرىنى كۆزلىرىگە چۆكۈرۈپ كىيىشۋالغان يېتى بەزىلىرى ئاقساق ماڭسا، بەزىلىرى يىقىلىپ-قوپۇپ دېگەندەك ئاران-ئاران كېتىۋاتاتتى. * دوستلار چۈشۈپ بەيگىگە بەس-بەس بىلەن چاپقاندا، چاپتۇرالمى تۇلپارنى سەپتىن چۈشۈپ قالغانمۇ؟ ② كۆچمە. دەۋر، ۋەزىيەت تەرەق-قىياتغا يېتىشەلمەي ئارقىدا قالماق: لامپۇچكىنىڭ كەشىپ قىلىنىشى بىلەن كىرىسەن چىراغلار سەپتىن چۈشۈپ قالدى.

سەپتىن چىقىماق ① قاتاردىن، رەتتىن چىقىماق: ئوقۇتقۇچى كوماندا بېرىش بىلەن بەش ئوقۇغۇچى سەپتىن بىر قەدەم ئالدىغا چىقتى. ② كۆچمە. يارىماس بولۇپ قالماق، تۈگەشمەك: دۈشمەنلەر بىر بومبىنىڭ پارتىلىشى بىلەن تىرىپىرەن بولۇپ سەپتىن چىقتى. * رادىئوگراممىدا مۇنۇلار بايان قىلىنغانىدى: «سىلەرنىڭ ئاز چىقىم بەدىلىگە يۈزلىگەن دۈشمەن ئەسكىرىنى ئۆلتۈرۈپ ۋە يارىدار قىلىپ سەپتىن چىقىرىپ، باي ناھىيىسىنى ئازاد قىلغانلىقىڭلارنى چوڭ خۇشاللىق بىلەن تەبرىكلەيمىز.»

سەپتىن قالماق قاتاردىن، توپتىن ئايرىلماق: بۇ نۆۋەت ئادىل كېرىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ: - ئېلىڭ، سىزمۇ چەكتىن بىرنى، سەپتىن قالماي! - دېدى.

سەپكە ئاتلانماق ① تەشكىللىنىپ ھازىرلانماق، تەييارلانماق: پوسكام گۈلباغ گۇڭشىسىدا 4300 دىن ئارتۇق كىشى سەپكە ئاتلىنىپ، كۆچەت تىكىپ ئورمان بىنا قىلىش بويىچە دولقۇن قوزغىۋەتتى. ② كۆرەشكە، جەڭگە كىرمەك: خەلق ئازادلىقى ئۈچۈن ھەممىز قەسەمىياد قىلىپ، سەپكە ئاتلىنايلى. **سەپكە تۇرغۇزماق** ئالاھىدىلىكى بويىچە تۈرگە ئايرىماق، رەتلىمەك: ئۇلار تەكشۈ-دۈلگەن ئوردۇنلارنى قىزىل بايراقدار ئىلغار كولىكتىپ، تەقدىرلەشكە تېگىشلىك ئورۇن، ئوتتۇراھال ئورۇن، ئارقىدا قالغان ئورۇن دەپ سەپكە تۇرغۇزدى.

سەپكە تىزماق ← **سەپكە تۇرغۇزماق**: بۆلۈم باشلىقى مۇنداق دېدى: - ھاكىم، سىزنى چاقىرغانلىقىمىزنىڭ نەۋەبى، يېقىندا پارتكوم ھەيئەتلەر يىغىنىدا پېنسىيىگە چىقىدۇ-غان، خىزمەتتىن ئايرىلىدىغان پېشقەدەم رەھبىرىي كادىرلارنى سەپكە تىزىپ كۆرۈپتە-كەن.

سەپكە قوشۇلماق ① سەپنىڭ، قاتارنىڭ ئىچىدىن جاي ئالماق: ھاشىم يۈگۈرۈپ بېرىپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ سەپكە قوشۇلدى. ② كۆچمە. توپ، كولىكتىپ، قوشۇننىڭ تەركىبىگە ئۆتمەك، قاتارىغا كىرمەك: ئۇلارنىڭ ئورنىغا 12 تاغ ۋە شەھەر-يېزىلاردىن نەچچە ھەسسە كۆپ كۈچلەر كېلىپ، سەپكە قوشۇلدى.

سەپكە قېتىلماق ← **سەپكە قوشۇلماق**: باغدىن ۋە ئېتىزلاردىن تۇغقانلىرىم، كېلىشتى مېنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى، كىچىكلەر چوڭ بولۇپتۇ، بىرمۇنچلەر، تۇغۇلۇپ قېتىلپتۇ سەپكە يېڭى.

سەپكە كىرمەك ← **سەپكە قوشۇلماق**:

تاغلار ئارا بولدى ئۇزاق سەپەردە. ئورمان بىلەن، تاغلار بىلەن خوشلاشتى. ئوۋ ئوۋلىغاچ توختاپ ئۆتتى ھەر يەردە. ② كۆچمە. مەلۇم بىر كۈرەش نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن يۈرۈش قىلىش: بىر ئازدىن كېيىن، كىشىلەرنى يېڭى سەپەرگە چىللاپ، رادىئو كانايلىرىدىن جەڭگىۋار ناخشىلار، دادۇي ئىشخانىسىنىڭ ئۆگزىسىدىن ناغرا-سۇناي ئاۋازى سايراشقا باشلىدى. * ئۇلار كۆزلەپ چوققىنى، كۆردى نۇرلۇق ئەتىنى. يېڭى ئۇزۇن سەپەردە كۈلگەن ۋە تەن بەختىنى. ③ قېتىم، نۆۋەت: رومكا ئايلىنىپ يەنە ئۇنىڭ ئالدىدا توختىدى. يىگىت بۇ سەپەر ئالدىرىماي ئاستا قولغا ئالدى. * زىننەتخانىنىڭ گەپ-سۆزى ئېچىشقان يەرگە تۈز سەپكە ئىدەك سېزىلسىمۇ، سادىق سەپرا بۇ سەپەر ئۆزىنى بېسۋالدى.

سەپەر ئوقچى يول ئوزۇقلۇقى ئۈچۈن كىچىك قىلىپ يېقىلغان توقاچ: مىگىر پۇشايىمان بىلەن سۈيى قېچىپ كەتكەن سەپەر توقىچىدىن يېرىمىنى ئاران تۈگىتىپ، ئاشخانىدىن چىقتىم.

سەپەر قىلماق ① مەلۇم بىر يەرگە قاراپ يول ئالماق، ماڭماق: سەپەر قىلغان يول بىلەر، كۆپىنى كۆرگەن مول بىلەر (ماقال). * ئەتىسى تاڭ سەھەردە ھېسزەم ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغان ماشىنىغا ئولتۇرۇپ، ھاكىم بىلەن بىرگە ئۈرۈمچىگە سەپەر قىلدى. ② كۆچمە. كۆز يۇمماق، ئۆلمەك: ئول ئاتام بىرلە ئانام ئۆز ۋاقتىدا قىلدى سەپەر، بۇ كۆڭۈلنى ئىزلىگەن شېرىن زۇۋاندىن ئەلۋىدا. **سەپەرگە چىقماق** بىرەر تەرەپكە قاراپ يول ئالماق، ماڭماق: نېمەت ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتىنى، مېھرىبان ئاتا-ئانىسىنى تاشلاپ، كېنىزىكىنى كۆرۈش ئارزۇسىدا

ھەربىي سەپكە كىرمەك.

سەپكە ئۆتمەك ← **سەپكە قوشۇلماق**: ئۇ ئۆز قىلمىشلىرىنى تونۇپ، كەچۈرۈم سوراپ ئاخىرى خەلق سېپىگە ئۆتتى.

سەپنى يارماق بەلگىلىك دائىرىدە قارشىلىق كۆرسەتكەن، توسقان مەلۇم قوشۇننى، توپنى بۆسۈپ ئۆتمەك: ئاسم بۇ چاغدا، ئېلىقۇل، شانىياز، مەشرەپ، ئانا، بايزخالۋاپ، جۇما، سالمان باشلىق يۈزلىگەن قېرىنداشلارنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا بولغانلىقتىن، دورغىلار قانچە قىلسىمۇ، سەپنى يېرىپ ئاسمغا يېقىنلاشالمايدى.

سەپ II ئى. پەم: ھەيدەر، راست سەن تۇجۇپىلەپ ئىشلەپ سەپ بىلەن پۇل خەجلەپ بېيىغان ئادەمسەن. * خوتۇنى بولسا پەملىك، ھەممە ئىشقا ئەپلىك ئىكەن. ئېرىنىڭ تاپقىنىنى سەپ بىلەن ئىشلىتىپ، تېرىپ-تۆشەپ يېڭىسىنى ئاسراپ كونسىنى ياماپ، يوقنى بار قىلىپ ئۆتىدىكەن.

سەپ III ئى. دىئال. بولغۇسى قىز ئۈچۈن تەبىئارلانغان ئۆي جاھازىلىرى.

سەپەر I ئى (ئە) ① سەپەر ئاي. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

سەپەر ئاي <ئاستر> ھىجرىيىنىڭ

2-ئېيى، يەنى قەمەرىيە يىلى ھېسابىدە-كى 2-ئاي. ئۇ 29 كۈن بولىدۇ.

سەپەر II ئى (ئە) ① مەلۇم بىر ئىش ياكى زىيارەت ئۈچۈن بىر جايدىن يەنە بىر جاىغا بېرىش؛ يول: ھاتەم ئۆتكەن ئىشلارنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بەردى ۋە بۇ قېتىمقى سەپىرىنىڭ مەقسىتىنى دەيدى. * - بۇ ناخشىنى تاشۋاي ئاكام ئەنجانغا بارغۇچە سەپەر ئۈستىدە ئىشلىگەنمىش، - دەيدى داۋۇت. * باتۇر باھار كۈنلىرىدە يول ئېلىپ،

بېشىدا چۆگىلىدى خەۋپ-خەتەر. ئىرادىدىن ياساپ تانكا خەلقىمۇ، يول توسۇشقا كەلدى بىردەك سەپەرۋەر.

سەپەرۋەر قىلماق ① مەلۇم بىر ئىش ياكى پائالىيەتكە ئاكتىپ، جەڭگىۋار ھالەتتە قاتنىشىشقا ئۈندىمەك؛ تەييار، تەخ ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ شۇڭا ھەممە كىشىنى شور ئاپتىگە قارشى كۈرەش قىلىشقا سەپەرۋەر قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. * ئەتسى كەچلىكى زاۋۇتتا ئىشلەپچىقىرىشنى يۈكسەلدۈرۈش-كە سەپەرۋەر قىلىش بويىچە چوڭ يىغىن ئېچىلدى. ② ئارمىيە سېپىگە چاقىرماق؛ ئامېرىكىغا قارشى تۇرۇپ، چاۋشىيەنگە ياردەم بېرىش ھەرىكىتىدىمۇ، شىنجاڭدىكى يەرلىك مىللەتلەردىن نۇرغۇن كىشى سەپەرۋەر قىلىنغانىدى.

سەپەرۋەرچى ئى. بىرەر ئىش، پائالىيەتكە باشقىلارنى سەپەرۋەر قىلغۇچى، جەلپ قىلىپ ئويۇشتۇرغۇچى؛ شۇ يەردىكى يەرلىك ئاھالىلەر قىسىمنىڭ ئات-ئۇلاغلىرى ئۈچۈن ئوت-سامان، يەم-بوغۇز، جەڭچىلەر ئۈچۈن ئوزۇق توپلاشتى. لەيلىگۈل بۇ ئىشلارنىڭ سەپەرۋەرچىسى ئىدى.

سەپەرۋەرلىك ئى. مەلۇم بىر ئىش ياكى پائالىيەتنى ئورۇنداش يولىدىكى جەڭگى-ۋار، قىزغىن تەييارلىق ھالىتى ۋە شۇنداق - ھالەتكە يۈزلەندۈرۈش، دەۋەت؛ سەپەرۋەرلىك يىغىنى. سەپەرۋەرلىك دوكلاتى. * ئابدۇغېنى ئىشنىڭ تېكى-پېيىنى ئوچۇق بىلدۈرمىگەن بولسۇ، رەسىمىي سەپەرۋەرلىككە ئۆتكەندى. * ئۇرۇق چاچقاندا ئەمەت دۇبىجاننىڭ سەپەرۋەرلىكى بويىچە بىرنەچچە ئەزالار ياردەمگە كەلگەندى. * سېپىل ئۈستىدە سەپەرۋەرلىك باشلاندى. شەھەر

مۇشۇ مۇشەققەتلىك سەپەرگە چىقىپتۇ. * بالا خوتۇنغا 18 يىللىق خىراجەت بېرىپ، سودىگەرلەر بىلەن سەپەرگە چىقىپتۇ.

سەپەرچى ئى. سەپەرگە چىققان ياكى سەپەردە بولغان كىشى؛ ئايىقى قەيەردە بىلمەيمىز ئۇنىڭ، ئايىقى ئۈزۈلمەس بوستانلارنىڭ ھەم. بارىدۇ سەپەرچى بەخت قوينىدا، جەننەتتىن-جەننەتكە قويغاندەك قەدەم.

سەپەرداش ئى. سەپەردە بىرگە بولغان كىشى، سەپەردىكى ھەمراھ؛ ئالىمجان مەن بىلەن سەپەرداش بولغاندىن بېرى ھېچقاچان شۇ تاپتىكىدەك بىرنەرسىگە ھەيران بولغان ئەمەس ئىدى. * سەپەرداشلار روھلىنىپ شۇنچە، يېڭى جەڭدىن ئاچار سەھىپە. ئايان بولۇر ئورتاق ئىرادە، جەڭدىن ئالغان ئېغىر ۋەزىپە.

سەپەرداشلىق ئى. سەپەردە بىرگە بولۇش، سەپەردە بىرگە يۈرۈش، سەپەردىكى ھەمراھلىق؛ بىزنىڭ سەپەر-داشلىقىمىزمۇ شۇ يەردە تاماملانغانىدى. * سالى ئەپەندى سەپەرداشلىق مۇناسىۋىتىدىن پايدىلىنىپ سوراپ باقماقچى بولدى.

سەپەرسىز سۈپ. سەپەرگە چىقمىغان، سەپەر قىلمىغان؛ ھاتەم خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئويلاپ كۆردى. ئۇنىڭغا بۇ سوئالنىڭمۇ سەپەرسىز ھەل بولمايدىغانلىقى ئايان بولدى.

سەپەرۋەر سۈپ (ئەپ) جەڭگىۋار ھالەتكە كەلتۈرۈلگەن، تەييارلانغان؛ سەپەرۋەر قىلماق. * يۇرتنىڭ خەلقى بولۇپ تامام سەپەرۋەر، ئۆلۈك قىزنى باشئەگمگە يۆتكەش-تى. كوچىلاردىن ئاقتى سەلدەك ئادەملەر، تاغقا ئۆرلەپ بەللەر ئاشتى، سۇ كەچتى. * ئوپۇر-توپۇر قىلىپ يۇرتنى بۇ خەۋەر، ئەل

- قۇربان ئاقساقال كېكىردىكىنى قىرىپ يۆتلىپ قويدى، - « ھەممىنى قېتىپ بىر ئائىلە قەلىشى» دېگەن گەپنى ھەممە يەرگە سەپپەن ئېيتىپ تارقىتىۋەتمەي دېگەندىم. **سەپتۈرمەك** «سەپمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ساپت ئاكام قىز-ئوغللىرىغا ئۆستەندىن سۇ ئەكەلدۈرۈپ خامانغا سەپتۈرۈپ، خامان تەييارلىقىنى قىلىشقا باشلىدى.

سەپتۈرۈلمەك «سەپتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ شال مايسىلىرىغا قۇرۇق دورا سەپتۈرۈلگەنلىكتىن، تەدرىجىي قارىداشقا باشلىدى.

سەپچى I ئى. دىئال. قىرنىڭ ئېگىز-پەس، ئوي-دوڭغۇللىرىنى ئېلىپ تۈزلىگۈچى.

سەپچى II ئى. قوغۇننىڭ بىر تۈرى.

سەپداش ئى (ئەپ) ① «مەرب» ھەربىي خىزمەتتە بىرگە، بىر سەپتە بولغان كىشىلەر (بىر-بىرىگە نىسبەتەن)؛ ئۇلار چاۋشىيەن ئۇرۇشى مەيدانلىرىدا بىر ئاكوپتا جەڭ قىلغان يېقىن سەپداشلاردىن ئىدى. ② كۆچمە. بىر ساھە، بىر تەشكىلات ياكى بىر ئورۇندا بىللە ئىشلىگەن كۈرەش قىلغان كىشىلەر (بىر-بىرىگە نىسبەتەن)؛ بىلال ئەزىزى لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ يېقىن سەپدىشى ئىدى.

سەپداشلىق «سەپداش» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ شۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئاقسۇ گېزىتخانىسىدىكى ئىختىساسلىق نابورچىكلاردىن تۇردى ھۈسەينوپ، قادىر ئېللار بىلەن بولغان ئادەتتىكى كەسپداشلىق مۇناسىۋىتىمۇ بارا-بازا راۋاجلىنىپ، ئىنقىلابىي سەپداشلىق مۇناسىۋىتى دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلدى.

ئىچىدە 5-ئاتلىقلار پولى شتابىدىن ھايالسىز ھۇجۇمغا ئۆتۈش سىگنالى چېلىنىۋاتقانلىقى ئاڭلاندى.

سەپەرۋەرلىككە كەلمەك بىرەر ئىش، پائالىيەتنى ئورۇنداش ئۈچۈن قىزغىن، جەڭگىۋار ھالەتتە تۇرماق، تەييارلانماق؛ چايدىن كېيىن ئازادلىق ئارمىيە جەڭچى--ئوفتسېرلىرى ئەر-ئايال ئومۇمىي سەپەرۋەرلىككە كېلىپ، سېۋەت-سايماڭلىرىنى ئېلىپ ئەتراپى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ھويلا-ئاراملىرىنى تازىلاش ئۈچۈن كوچىلارغا يۈرۈپ كەتتى. * كەلتۈردى ئۇ سەپەرۋەرلىككە، قىزلىرىنى، ئوغۇللىرىنى. يىغىشتۇردى بىر كۈن ئىچىدە قالدۇق يەرنىڭ ھوسۇللىرىنى.

سەپپەن رەۋ (ئە) سەپراس، سەپ-سەپ.

سەپپەن توۋلىماق ← **سەپپەن ئېيتماق**؛ ئابدۇللا داموللا شۇ تاپتا ئىككى قولغا قىلىچ ئېلىپ ئالماس، جاپپاروپ، دوڭ تېخەن ۋە شۇلارغا ئوخشاشلارنى قويماي چاناشنى؛ مەسچىت-مەدرىسەلەرگە قاتراپ، ۋەھىمىلىك دوق-پوپوزا بىلەن توختىماي سەپپەن توۋلاشنى، مىڭلىغان خالايقىنى كەينىگە سېلىپ، ئۆز كارامىتىنى بىر كۆرسىتىش-نى قانداق خالايتتى ھە! * جامەنىڭ ئىچىدىكى ئىككى مۇنبەر ئۈستىدە تۇرغان ئونلىغان سەپپەن توۋلىغۇچى مەزىنلەرگە، سىرتتىكى مەزىنلەر ئاۋاز ئۇلاپ ئەگىشىپ، بار ئۇنى بىلەن؛ «سەپپەن-سەپپەن» دەپ قايتا-قايتا تەكرارلاشتى.

سەپپەن ئېيتماق ئون سېلىپ، ۋارقىراپ كىشىلەرنى ناماز ياكى ۋەز نەسەت ئاڭلاش ئۈچۈن سەپراس بولۇشقا، جەم بولۇشقا چاقىرماق؛ - شۈكرى تەقىسىر، بەركاتى بىلەن جىمى مۆمىنلەر تىنچ-ئامان،

سەپرا (ئە) ① ئى <س> سارغۇچ رەڭلىك، تەمى ئاچچىق، ئۆتكۈر سۇيۇقلۇق. ئۇ جىگەردە ئىشلىنىپ ئۆت خالتىسىغا چۈشۈپ قويۇقلىشىدۇ. ئۇ مايلىرىنى پارچىلاپ ھەزىم قىلىشقا ياردەم بېرىدۇ. سەپرا خىلتى ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگەن كىشىلەر روھىي جەھەتتە ئىتتىك، ئاسان ئاچچىقلىنىدىغان، كۆز ئېقى ۋە تىلى سارغۇچ، ئۇيقۇسى كەم بولىدۇ؛ قېتىق سۈزمىدىن ئايرىلىپ چىققان كۆك سۇ قان تەركىبىدىكى ياغ ماددىسىنى ئازايتىش، سەپرانى پەسەيتىش، قانىنى ئازىلاش خۇسۇسىيەتلىرىگە ئىگە. ② ئى. قەي، قۇسۇق؛ سەپرا قىلىق. ③ سۈپ. كۆچمە. ئاسانلا ئاچچىقلاپ قالىدىغان، چېچىلغاق، تېرىككەك: قاتتىق يىللارمۇ ئۆتتى. قاپىل دېھقان جامى سەپرا بوۋايغا ئايلىنىدى، ئېغىر-بېسىق ئەمگەكچان يىگىت سالىمۇ سېرىق بۇرۇتلۇق، 40 نەچچە ياشلىق دېھقانغا ئايلىنىدى. * دادىسى سەپرا دەسلەپ نەدىكى بىر خەقلەرنىڭ گېپىگە كىرىپ ئادىلىنى ئوقۇشقا بەرمىدى، چىڭ تۇتمىدى. // - ھاشىم دېگەن سەپرانى بۇ ئىشقا تارتىشتىن قورقىمىغان بولسام، يالغۇز كېلىپ قالمايتتىم-دە، - دېدى تۇردى ساقىلىنى سىقىمداپ.

سەپرا بولماق ① قۇسۇسى، قەي قىلغۇسى كەلمەك، كۆڭلى ئېلىشماق، بىئارام بولماق؛ - ئەگەر بىر كىشىنىڭ بېشى قېپىپ، قۇرۇق سەپرا بولۇپ ياندۇرۇۋېتىش ئېھتىمالى بولسا، دەرھال دېرىزىگە قارىۋالسا بولىدۇ، - دېدى ئۇ يەنە يولۇچىغا قاراپ. ② تېرىككەك، سەپرا ئادەمگە ئايلىنماق؛ جۇدۇنى تۇتماق، ئاچچىقلانماق؛ - ئۇلار ئەمدى كەلمەيدۇ، - دەپ بوۋاي

يىغلاپ سۆزلەپ كەتتى، - ئۆلىدىغان بۇلدۇم، خاپچىلىقتىن سەپرا بولۇپ ئۆلىدىغان بولدۇم! سەپرايىم ئۆرلەۋاتىدۇ! ئەمدى مەن ئۆلۈمنى ئېنىق كۆرۈۋاتىمەن.

سەپرا خالتىسى ← سەپرا مەجەز: بىزنىڭ دۇپچاڭ تازا بىر سەپرا خالتىسى ئادەم. ھازىر ئۆيگە كىرمەيلى، كېيىن كەيىنى كۆرۈپراق ئاندىن سۆزلەشمەمدىمىز؟

سەپراسى تۇتماق ← سەپراسى ئۆرلىمەك: نەبىنىڭ تازا سەپراسى تۇتقان ۋاقىتتىكى بۇ ئاۋازلىرىنىڭ قاتتىق چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئۆزىمۇ تۇيماي قالدى. * بۇنى ئاڭلاپ شۇم ئەمىرنىڭ تۇتتى سەپراسى، جۇدۇنى، دەسسىدى چەيلەپ تېپىپ، كالتەك بىلەن ئۇردى ئۇنى.

سەپراسىغا تەگمەك ئاچچىقنى كەلتۈر-مەك، زەردىسىنى قايناتماق: - سەپرايىمغا تېكىپ مەن بىلەن تولا تاكالا شىمسالك بولام-دىكىن، ماڭ، ئوت ئەكىلىپ، كالىنى ئوبدانراق باقە! - دېدى ھاشىم. * بۇ كۈتۈلمىگەن ھادىسە بەزىلەرنىڭ سەپراسىغا تەگدى.

سەپراسى قاينىماق ← سەپراسى ئۆرلىمەك: باياتىن بىرى سەپراسى قايناۋاتقان دۇپچاڭ، ئەمدى بوۋاينىڭ سۆزىدىن ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قالدى.

سەپراسى قوزغالمىق ← سەپراسى ئۆرلىمەك: ھەسەن توڭ جاۋابىمىنىمۇ كۈتمەس-تىن، ماشىنىنىڭ كوزۇپىغا ئېسىلدى. سەپرايىم قوزغالدى-دە، كابىنىنىڭ ئىشىكىنى جالاقىدە ئېچىپ، بىر پۇتىنى كوزۇپقا ئېلىۋاتقان ھەسەن توڭنى تارتىپ چۈشۈرۈۋەتتىم.

سەپراسى قىرىق گەز ئۆرلىمەك ← سەپراسى ئۆرلىمەك: كاتىپنىڭ سەپراسى قىرىق گەز ئۆرلەپ: - گەپ بىر، قۇلاق ئىككى، ھازىرچە ھەل قىلىش ئەسلا مۇمكىن

دورغا ئىشلىتىلىدۇ. يەل ھەيدەش، ھۆللۈكنى يوقىتىش، زەھەرنى كېشىش ۋە قىچىشقا قىيىن بېشىش روللىرىغا ئىگە. **سەپراس** رەم. ئۆز رېتى، قاتارى بىلەن، قاتار-قاتار؛ ئەتراپتىكى لەشكەرلەر تولۇق جابدۇنۇپ قوللىرىغا قورال-ياراغ ئالغان ھالدا سەپراس تۇراتتى. * بۇ ھال خۇسۇسەن ئەتىگەن-كەچتە ئوقۇغۇچىلارنى مەكتەپ مەيدانىغا سەپراس تىزىپ مومغا بايراق چىقىرىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈۋاتقاندا، تېخىمۇ روشەن كۆزگە چۈشەتتى.

سەپراس بولماق ئۆز رېتى، قاتارى بويىچە سەپ بولۇپ تىزىلماق؛ تەبىئىي ۋاقتى توشىتى، ئۇلار چىقىش نۇقتىسىغا كېلىپ سەپراس بولۇپ تىزىلدى. * تۆت ئەتراپى ئىس، ئوت قاپلاپ كەتتى. تاغنىڭ ئاغزىدا بىر قوشۇن سەپ تارتىپ سەپراس بولۇپ تۇردى.

سەپراس قىلماق ئۆز رېتى، قاتارى بويىچە سەپ قىلىپ تىزماق؛ شۇنىڭ بىلەن ساۋساۋ ئۈچ قوشۇننى سەپراس قىلىپ ئىتتىك يولغا چىقتى ۋە تاغ-دالىلارنى بىراقلا بېسىپ ئۆتۈپ قارارگاھ قۇردى.

سەپراللىق ئى. ئاچچىقلىنىدىغان، چېچىلىدىغان بولۇپ قالماق؛ سەپرا بولماق، ئاچچىقلىنىماق؛ مەھبۇبە ئېلىنىڭ سەپراللىق چىرايىغا قاراپ ئازاپلىنىشى. * يازىچە يايلاقتا ۋارقىراشقان ئاياللار ھازىر سەپراللىق نېمىلەرنىدۇر تىللايتتى.

سەپراللىق ① ئى. ئاسانلا ئاچچىقلاپ قالىدىغان مەجەز، سەپرا خاراكتېر؛ ئۇ ئەركىننىڭ بېلىگە ئوقداننى باغلاپ، چوڭ دەۋازا ئالدىدا پوستتا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، سەپراللىق تۇتتى-دە، زەردە بىلەن ۋارقىرىدى. * - نېپانچە سەپراللىق بۇ؟ جان ئاغرىغان-

ئەمەن دەيدىغۇ؟ - دېدى.

سەپراسى ئۆرلىمەك بەك ئاچچىقى كەلمەك، جۇدۇنى تۇتماق، قاتتىق ئاچچىقلىنىماق؛ ھېكم سۆزلىگەن سېرى ئابدۇللا داۋۇتنىڭ سەپراسى ئۆرلىگىلى، ۋۇجۇدى تىترىگىلى تۇردى. * ساقان دولماغا شاپلاقلاپ تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ كۈلكىسى چىشىغا مۇشت ئۇرغاندەك تېگىپ، سەپرايىمنى تېخىمۇ ئۆرلىتىۋەتتى.

سەپرا قىلماق قەي قىلماق، ياندۇرماق، قۇسماق؛ ئىگەم بىرھازادىن كېيىن ھويلىغا دەلدەڭشىپ ئارانلا كىرىپ سەپرا قىلىپ يېگەن تاماقلارنى قويماي ياندۇرۇۋەتتى. * ئانام قاتتىق يۆتەلگەندىن كېيىن بەلغەم ئارىلاش سەپرا قىلغاندىن كېيىنلا ئازراق ئارام ئالدى.

سەپرا مەجەز ① ئاسانلا ئاچچىقلاپ قالىدىغان خاراكتېر، ئادەت؛ پاتەمخان بولسا، سۆزمەن قوشنىسى شەرىخانىنىڭ پات-پاتلا ئۆرلەپ قالىدىغان سەپرا مەجەزنى ياخشى بىلەتتى. ② ئاسانلا ئاچچىقلاپ قالىدىغان، چېچىلماق، تېرىككەك، مەجەزى چۇس؛ ئايسىخان ئوتتۇرا بوي، يۈزلىرىنى تورغاي تۇخۇمنىڭ رەڭگىدەك سەپكۈن دېغى قاپلىغان، سەپرا مەجەز ئايال ئىدى. * مەن شۇندىن كېيىن سەپرا مەجەز پوقاق موللامنى، بولۇپمۇ ھېلى ئۇزۇن ساپلىق چوماقنى ئۆلگۈدەك يامان كۆرۈپ قالدىم.

سەپرا ئوت <بوت> سوزاپ ئائىلىسىدە-كى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈم-لۈك. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى ئاق ياكى سۇس بېغىر رەڭلىك كېلىدۇ. يىلتىزى ئاق ۋە پوستى قېلىن. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى ئالاھىدە خۇش بۇي بۇرايدۇ. ئادەتتە يىلتىز پوستى

قىلىش جەريانىدا راۋاجلىنىدۇ. ② تېگى يوق، ئاساسسىز، قۇرۇق گەپ: سە پەتە ساتماق.

سە پەتە ساتماق ئاساسسىز، بىمەنە گەپلەرنى قىلماق، قۇرۇق گەپ ساتماق: - سەن ئەمدى ھاكاۋۇرلۇقتىن سە پەتە سېتىشقا ئۆتتۈڭمۇ؟! - دەپ ئاچچىق بىلەن نادانلىقنىڭ غارىغا، تاشلاش ئۈچۈن «تۆت مېتە»؛ ئۆسمۈرلەرنى ئازدۇرۇپ، ساتتى نۇرغۇن سە پەتە.

سە پەتە تېچى ئى. ئاساسسىز، بىمەنە گەپ قىلغۇچى، قۇرۇق گەپ، سە پەتە ساتقۇچى: سە پەتە تېچى كۆنمەس ئىشتا مۇشەققەتكە، يوقنى بار دەپ كۆز يۇمغۇسى ھەققەتكە.

سە پەتە تېچىلىك ئى. يالغان نەزەربىلەرنى توقۇش، ئاساسسىز، بىمەنە گەپ قىلىش، قۇرۇق گەپ سېتىش ۋە مۇشۇنداق ئادەت: شۇنداق ياخشى، ئالىم ئادەمنىڭ ئائىلىسىدىن سە پەتە تېچىلىك بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن بىر بالىنىڭ كېلىپ چىقىشى بىر ئەپسۇسلىق ئىش.

سە پەتە تىۋاز ئى ← سە پەتە تېچى.

سە پەتە تىۋازلىق ئى ← سە پەتە تېچىلىك.

سە پەتە تېچىلىك «سە پەتە ساتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ئابدۇۋاپىتنىڭ بېشىدىن ئايغىغىچە بىر قۇر سە پەتە تېچىلىك.

سە پەتە تېچى ئى. كىڭزچىلىكتە چىغانغا سېلىنغان يۇڭغا سۇ سېپىدىغان چىغ سۇپۇرگە.

سە پەتە تېچى ئى. سۇ قاتارلىق سۇيۇقلۇقلارنى ئۇششاق تامچە قىلىپ چاچرىتىپ چۈشۈرۈپ بېرىدىغان تورسىمان جورغىسى بار ئاپتۇۋا شەكلىدىكى قاچا.

سە پەتە تېچى ئى <تې> ① بىر خىل تېرە

دىن كېيىن دادلىسامدۇ. ئۆزلىرىمۇ تاڭ ئاتقۇچە غىشىپ، يۆتلىپ ئۇخلىماي چىقتىلىغۇ؟ - دەپى باھارخان باققا تىكىلىپ. ② سۇپ. بەدەندە - كى سە پرانى كۆپەيتىدىغان، سە پرانى قوزغايدىغان: بەك سېمىز گۆش-ياغ، تۇخۇم قاتارلىقلارمۇ جىگەرگە ئانچە مۇۋاپىق ئەمەس، سە پرالىق نەرسىلەرمۇ جىگەرگە زىيانلىق.

سە پرانى (توغرىسى: سە پران) ← سە پران.

سە پەتە ساتماق «سە پەتە ساتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - قېنى ئېلىش، سەن بۇ رەسىمنى ياسىنىڭ ئالدىدا قويۇپ سە پەتە ساتماق باق، بىر يىپ ئۇچى چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، - دەپى ئاسىم.

سە پەتە ساتماق. دىققەت بىلەن سىنىچىلاپ قارىماق، تەپسىلىي قاراپ چىقماق: ئۇ قايتىدىن يوتقان ئىچىگە شۇڭغۇپ، خىجالىتىنى تولۇق يوشۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئەتراپقا سە پەتە ساتماق. * ئالىمخاننىڭ بېنى بار، گۈل تۈۋىدە چېڭى بار، ئالىمخانغا سە پەتە ساتماق، ئوڭ قېشىدا مېڭى بار.

سە پەتە رەتلىك بىر قانچە سە پەتە، قاتار-قاتار: شەھەر خەلقى كوچىلارنى سۇيۇرۇپ سۇ چىقىپ، گۆر ئوغلى ئىبراھىمنىڭ ئىستىقبالىغا سە پەتە بولۇپ چىقىشى. * مەپە ئۆتەر كەڭ سېپىلىنىڭ ئۈستىدىن، چاقناپ تۇرار قەسىرلەر ۋە مۇنارلار، سە پەتە - سە پەتە بولۇپ چىقىپ كېلەر قەلئەدىن، ئۈكە تاقاپ ئالغان چەبدەس سۇۋارلار.

سە پەتە ئى ① <پەلس> توغرا پىكىر قىلىش قائىدىسىگە خىلاپ پىكىر. ئۇ كىشىلەرنىڭ ئوبيېكتى شەيئىلەر ۋە ئۇلارنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى خاتا ئەكس ئەتتۈرۈشىدۇر: ھەقىقەت سە پەتەنىڭ ئەكسى. ھەقىقەت سە پەتە بىلەن كۈرەش

سە پىلك سۈپ. سە پىكە تىزىلغان، سە پ تۈزگەن؛ رە تىلك: ئاتلىق قىسىملار ھەر قاتىرى ئۈچ ئاتتىن تۈزۈلگەن ئۇزۇن سە پىلك تاقىملار بويىچە ئاستا مېڭىش ۋە يورغىلىتىپ مېڭىش ھەرىكەتلىرىنىلا كۆرسەتتى.

سە پىلمە سۈپ. سە پىلەش، تولۇقلاشقا ئىشلىتىلىدىغان: سە پىلمە بۇيۇم. * بۇ سائەتلەر ئىچىدە دۆلەت سىرتىدىن ئوغرىلىقچە كىرگۈزۈلگەن قانۇنسىز، تېشى يوق ساختا سائەتلەرمۇ، ئە پىلەپ-سە پىلەپ قۇراشتۇرۇپ، يالغان ماركا چاپلانغان، سە پىلمە زاپچاسلىق، ئىشەنچسىز سائەتلەرمۇ بار ئىدى. * ئارىدىن تۆت-بەش يىل ئۆتكەندىن كېيىن مېنىڭ ئۇ بىر نەۋرە ھەدەم بىر باي ئائىلىسىنىڭ سە پىلمە كېلىن ئاچىسى بولۇپ قالدى. // بىرلەشمە شىركەت قۇرۇلغاندىن كېيىن، يېزا ئىگىلىك ماشىنا-سايماڭلىرى ۋە ئاپتوموبىل سە پىلمىلىرى بىلەن تەمىنلەش-سېتىش كەسپى بىر تۇتاش باشقۇرۇلدى.

سە پىلمەك پ ① ئېھتىياجغا ئاساسەن بوش، كەم قالغان ئورۇننى ئادەم ياكى ماددىي نەرسىلەر ئارقىلىق تولۇقلىماق: ئۇ ۋاقىتتا، پۈتۈن شىنجاڭدا شوپۇر بىلەن ئاپتوموبىل غايەت ئاز، خۇددى تۇتياغا ئوخشاش بولۇپ ئۇلاردىن قايسىبىرى كېمەيسە يەنە بىرىنى سە پىلەشكە ئىمكان يوق ئىدى. * «نەزەم» ۋە «چارە» دە يەنە ئوقۇتۇش خىزمىتى، ئوقۇتقۇچى سە پىلەش، مەكتەپ راسخوتى قاتارلىق مەسىلىلەر ھەققىدە كونكرېت بەلگىلىمىلەر بەلگىلەندى. ② ئالماشتۇرماق: ھەببە دېگەن ھېلىقى قىز ئىمتىھاندىن ئۆتكەن ئىكەن. لېكىن ئۇنى قالدۇرۇۋېتىپ، ئورنىغا سىزنى سە پىلدىم-دە، ئىشنى تامام قىلدىم. * 1979-يىلى 6-ئايدا پېسۇلۋانىيە مەركىزىي داۋالاش ئورنى يېڭى ياسىغان سۇنئىي يۈرەكنى

كېسىلى. بۇنىڭدا يۈزدە، بەزىدە بەدەندە سارغۇچ قوڭۇر ياكى قارا قوڭۇر رەڭدىكى ئۇششاق داغلار پەيدا بولىدۇ، ئاغرىمايدۇ ۋە قىچىشمايدۇ. ② يۈزدە بولىدىغان شۇ خىل داغ: رۇقىيەنى ئۇنىڭ ئېلىپتەك بۇرنىنىڭ ئەتراپىدىكى شالاڭ سە پىكۈنلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا، چىرايلىق قىز دېيىشكە بولاتتى. * «توختا» دېگەن بۇ سۆزگە ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى پەسەنت قىلىدى. لېكىن، ئۇلار ئارىسىدىن يۈزدە سە پىكۈنى بار بىرى تاماكىسىنى قىغىر چىشلىگەن ھالدا ئوتتۇرىغا چىقتى.

سە پىكۈنلۈك سۈپ. سە پىكۈنى بار، سە پىكۈن قاپلىغان: توختى شۇجىنىڭ قاشلىرى ھىمىرىلىپ، كۆزى باسىنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكە ئولاشقان سە پىكۈنلۈك يۈزىگە تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. * شەمەرنىڭ سە پىكۈنلۈك يۈزى ئېسىلىپ، لەۋلىرى تىترىدى.

سە پىكىل (توغرىسى: سە پىكۈن) ← سە پىكۈن.

سە پىكىن (توغرىسى: سە پىكۈن) ← سە پىكۈن.

سە پىلە تىكۈمەك «سە پىلمەك» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سە پىلە تىمەك «سە پىلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سە پىلە تىمەك «سە پىلمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سە پىلە تىمەك «سە پىلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مۇتلەق زور كۆپچىلىك

ئورۇنلاردا ئاپپاراتلارغۇ قۇرۇلۇپ بولدى، لېكىن بەزىلىرىدە كادىرلار تېخى سە پىلىنىپ بولغىنى يوق. * كېيىنكىگە لازىملىق ئادەملەرنىڭ ھەممىسى سە پىلەنگەچكە، بۇ يەردە كېمە بىلەن بىللە ماڭىدىغان ياغاچچىمۇ تەخ ئىدى.

سەت سۈپ ① كۆرۈنۈشى كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلمايدىغان، چىرايلىق ئەمەس، كۆرۈمىز: ياشنىڭ سەتى يوق، قېرىنىڭ چىرايلىقى يوق (ماقال). * ئۇ خانىم - ئەينەك تېپىلمىغاندەك، ئەجەب بىر سەت كۆرسىتىدىغان ئەينەك ئېلىپسىز، قوبۇل، بۇنداق ئەينەكنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى ياخشى، - دەپ ئەينەكنى يەرگە بىر ئۇرۇپ چىقىۋېتىپتۇ. * بىرى سەتتۇر، لېكىن ئەخلاقى ياخشى، گۈزەلدۈر بىرىنىڭ ھۆسنى-جامالى. * بايلا شۇنچىلىك گۈزەل كۆرۈنگەن، تەبىئەت كۆزۈڭگە كۆرۈنىدۇ سەت. گۈل-گىياھ، مەجنۇنتال... ھەممە-ھەممىسى، كۆرۈنەر گويىكى بولۇپ قايغۇ-دەرد. ② ئەيىب دەپ قارىلىدىغان، ئۇياتلىق: يىگىت ئادەمگە «ئالمەن دېگەن قىزنى تارتتۇرۇپ قويۇپتۇ» دېگەندىن سەت ئىش يوق. * ئۇ چېكىدىن ئاشقان سەت قىلىقلاردىن كۆزنى قاچۇرۇپ، ۋاڭنىڭ يېنىدا ئەيىۋان شوراۋاتقان ئايال ئالمىغانغا سەپالدى. ③ كۆچمە. قۇلاققا ياقمايدىغان، يېقىمىز ئىشلىتىدىغان، قوپال: ئۇلار سەت ئاۋازدا ۋارقىرىشىپ-چارقىرىشىپ كەينىگە يېنىشى. * بىر-بىرىنى ناھايىتى سەت تىللار بىلەن تىللايتتى ۋە تاش-چالبا، لايلىرى بىر-بىرىگە ئاتاتتى. بۇلارنىڭ بۇ قىلىقىدىن ئائىلە تەرىپ-يېنىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى سېزىلىپ تۇراتتى. // ئەسلىمۇ تۇللا بەگ غەزەپ بىلەن دۈشمەن سەركەردىسىگە قىلىچ ئۇردى. دۈشمەن سەركەردىسى سەت چىرقىردى-دە، كاللىسى ئىككى پارچە بولۇپ ئات ئۈستىدىن موللاق ئاتتى. ④ «ياخشى ئەمەس، يامان، ئۇيات» دېگەن مەنىسىدە كېسىم رولىدا كېلىدۇ: مېنىڭچە بۇنداق مۇھىم سايمانلارنى بۇزۇۋېتىش ياخشى بولماس، مېنى بۇ ئورنىغا سۆرەپ كىرىپ يامان قىلىپلا، جازالىنىپ قالسام

بىر موزايىنىڭ يۈرىكىنى ئېلىۋېتىپ، سەپلەپ سىناق قىلغاندا، ئۇ موزايى سۈنئىي يۈرەك بىلەن 140 كۈن ياشىغان. ③ قاتماق، قوشماق: دادىمىز ئۆلگەندە، ئۇنىڭ قولىدىكى ماتا-چوتالىرى قەرزىگە يەتمەي، ئۆيدىكى جابدۇقلارمۇ سەپلەپ بېرىلدى. * ئۇلار بولغان گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى رەتلىدى. ئوچۇق قىلىپ ئاخىرىغا مۇنۇ گەپنى سەپلىدى.

سەپمەك پ ① سۇيۇقلۇقنى توزان ياكى تامچە قىلىپ باشقا نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە پۈركمەك، چاچماق: ھېلىقى بېيىت ئېيتقۇچى قولىدىكى ھاراقىنى ئايالنىڭ يۈزىگە سەپتى، ئۆيىنى كۈلكە ئاۋازى قاپلىدى. * سۈنى سەپتىم سۇپىغا، قەنتنى ئالدىم قۇتىغا، يارىم كەتتى يۇرتىغا، مېنى سالىدى ئوتىغا. ② تالقان ياكى ئۇن ھالىتىدىكى نەرسىلەرنى باشقا نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە توزۇتماق، چاچماق: يارىنىڭ ئۈستىگە تۈز سېپىپتۇ (ماقال). * ئۇنىڭ كېسىلگە قارشى ئىچىدىغان، سۈركەيدىغان، سېپىلىدىغان دورىلاردىن ھەممىنى ئىشلىتىپتۇ. * ئەزان ئۇنى چىقىشى، قارا ئاتلىق بىر كىشى، كېلىپ مېنىڭ قېشىغا، توپا سەپتى ئېشىغا. ③ بىر تەكشى تارقىتىپ چۈشۈرمەك، سالماق: بىر پارچە ئاق يەرنى كۆرسىلا ئۆزىگە قىلچە لازىمى بولمىسۇمۇ، ھەر خىل ئۇرۇقلارنى سېپىپ قويۇپ كېتىدىغان خالىس يولۇچىلارنىڭ ماڭا قىلغان بۇ ئىلتىپاتىدىن كېيىن، قانداق روھى ئەلەم ۋە ۋىجدانى جازالارنى كۆرگەنلىكىم خالايققا ئەلۋەتتە مەلۇم ئەمەس. ④ كۆچمە. تارات-ماق، يايماق، چاچماق: بۇ دەل تاڭ سەھەر ۋاقتى بولۇپ قۇياش شەرقتىن كۆتۈرۈلۈپ، ئالتۇن نۇرىنى كائىناتقا سەپمەكتە ئىدى. * ئويغىنىمەن ئاۋازىڭ قۇلقىغا يەتكەندە، تاڭ چولپىنى نۇرىنى يۈزلىرىمگە سەپمەكتە.

ئۇۋال بولىدۇ، سىلىگمۇ سەت. * ئەھۋال مۇشۇنداق بولۇۋەرسە ئاخىرى بېرىپ زاۋۇتنى تاقاپ ئەسنەپ ئولتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ ھالغا چۈشۈپ قىلىش ھەقىقەتەن سەت. **سەت بولىدۇ** بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى قىلماسلىققا ئۈندەپ ئېيتىلىدۇ: - بولدى قىلسلا، دادىسى، گەپ بولسا چىرايلىق قىلسلا، بۇنداق ۋارقىراۋەرسىلە، قولۇم-قوشنىلار ئاڭلىسا سەت بولىدۇ، - دەپدى ئايىزىخان. * - سەت بولىدۇ، سىڭىللىرىم سەت بولىدۇ! - دەپدى روزىناخۇن بوۋاي ئۇلارغا يېلىنىپ، - راستتىنلا يوق بولسا بىزنىڭكىگە بېرىپ يېتىڭلار! مېنىڭدە بىرەر ئاي يېگۈدەك ئاشلىق بار.

سەتەك ① ئى. چىرايلىق كىيىنىپ، پەرداز

قىلىپ يۈرىدىغان ئايال: سەن تونۇمسەن ئۇ سەتەڭنى؟ قالتىس ياسىنىپتۇ جۇمۇ! قېشىغا قاشلىق ئېتىپ، لېۋىنى بوياپ، ئەتىر پۇرتىپ مېڭىپتۇ كاساپەت. * مەن جاھان چولپانى دەپ تۇرغان سەتەڭمۇ بىر كۆرۈپ، مەيلىنى، جېنىنى بەرگەن ئاشىقى دىلدارى پۇل. ② سۇپ. گۈزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن: «بە چارە ئايال ياش ۋاقتىدا خېلى سەتەك، ئەپچىل بولغىتىتى؟ ھازىر ئەپيۇننىڭ كاساپىتى-دىن قۇرۇق سۆڭەككە ئايلىنىپ قېلىپتۇ» دەپ ئويلىدى موللازەيدىن. * سەن-سەن يۈرەككە ئوتلارنى سالغان، ئەقلى-ھوشۇمنى ناز بىلەن ئالغان، مۇھەببەت سازىدىن خۇش ئاۋاز چالغان، قىيا باقامسەن، ئەي سەتەك بالخان.

سەتەكلىك ئى. چىرايلىق كىيىنىپ،

پەرداز قىلىپ ئۆزىنى باشقىلارغا چىرايلىق، گۈزەل كۆرسىتىشكە ئۇرۇنۇش ئادىتى؛ چىرايلىقلىق، ساھىبجاماللىق: ئۇ بىر زامانلاردا ئاقسۆڭەكلەر جەمەتى ئارىسىدا قۇبۇندەك پىرقىراپ يۈرىدىغان سەتەكلىكى بىلەن ئى-نى يىگىتلەرنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالغانىدى.

سەتچىلىك ئى. كىشىلەر ئالدىدا ئۇيات

ۋە خىجىللىقتا قالىدىغان ئىش-ھەرىكەت، قىلىق: ھايال بولماي تېزىرەك كەلگىن. ئۇ كىشىنى يالغۇز تاشلاپ قويۇشۇمۇ سەتچىلىك. بۇ يەردە تۇرۇۋەرمىگىن. * بەزىلەر ھەتتا چەت ئەللىكلەردىنمۇ سوۋغا تەلەپ قىلغان ۋە پارا ئالغان، بۇ نېمىدېگەن سەتچىلىك-ھە!

سەتچىلىك بولماق ئۇياتتا ۋە خىجىللىقتا قالىدىغان ئىش تۇغۇلماق، يۈز بەرمەك:

- ھە، مانا! - گەپنىڭ راستىنى ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالماي يانچۇقلىرىمنى كولىغان بولدۇم. يۈزۈم ئوت ئېلىپ كەتتى، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق سەتچىلىك بولارمۇ؟ * بۇۋى ھەجەرنىڭ قۇلقىنى سوزۇپ قويىساق، كېيىن سەتچىلىك بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە!

سەتچىلىكتە قالماق ئۇيات بولىدىغان،

خىجالەتلىك ئىشقا يولۇقماق، گىرىپتار بولماق: مانا شۇ ئەخمەقلىقىدىن بۇ سەتچى-لىكتە قالدىم. * پاشا غوجا ۋالىينىڭ ئالدىدا ئېگىلىپ تۇرۇپ: - خەۋەرلىرى بولسا كېرەك، خەلققە بېلەت سېتىپ قويغان، بۈگۈن بولسىمۇ بىر ئاخشام قويىساق، يۈزىمىز چۈشۈپ سەتچى-لىكتە قالىمىز، ئۇيۇشمىنىڭ نامىمىز ياخشى بولمايدۇ، - دەپدى.

سەتقۇ ئى (ئە) يېز ت ① باسما ياكى يازما

ماتېرىياللارنىڭ ھەرىس يولى، قۇر: ئارتۇر قەغەز ئۈستىدىكى سەتەرگە كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ، ئۆزىنىڭ ئېتىنى كۆرۈپ قالدى. * دېڭىز ھاسىل بولۇر قەتەرلەردىن، بولۇر دىۋانلار ھاسىل سەتەرلەردىن. ② سىزىق: ئېھ! ئەجەب چاغ ياشلىق باھارى، قايدا كەتتىڭ ئەمدى سەن قېچىپ. قىچقارمىغان مېھماندەك سۆرۈن، سەتەرلەرنى ئەپتىمگە چېتىپ.

سەتلەشتۈرمەك «سەتلەشمەك»

پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بالىنىڭ

ئەرۋاھى ئۆرۈكۈپ، تەلەتنى زىيادە سە تە ش-

تۇردى-دە، تىلىنى چىقىرىپ، ئىسقىرتىپ، قولىد-

كى سۇيۇق لاپىنى ئانغا چاچتى. * كۆڭلەكسىز

تېنىگە كىيۋالغان ياماق ۋە چىرىپ كەتكەن

پەشمىتى، مايلاشقان شاپاق بۆكى، ئۇنىڭ

چىرايىنى تېخىمۇ سە تە شتۇرۇپ كۆرسىتەتتى.

سە تە شتۇرۇلمەك « سە تە شتۇرۇلمەك »

پېشلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: قول ياغلىق

سېتىۋېلىشنى ئارتۇق چىقىم ھېسابلايدىغان بۇ

ئادەم قولنىڭ كەينى بىلەن ئاغزى-بۇرنىنى

سۈرتكەندە، سە تە شتۇرۇلگەن يۈزىدە غەلىتە

داغلار پەيدا بولىدى.

سە تە شمەك ① « سە تە شمەك » پېشلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: - ئۇلارنىڭ ھەممىسى

مېنى سە تە شتۇراتدۇ، - دەيدى بالا يىغلاپ

تۈرۈپ. ② سە ت، كۆرۈمىسىز. بولۇپ قالماق:

سە تەرگە تونۇش بولغان ھېلىقى « ئالۋاستى

كەپسى » بۇرۇنقىدىن نەچچە ھەسسە

سە تە شىپ كېتىپتۇ. * لايىلار چاپلىشىپ، كەتتىم

سە تە شىپ، قېچىشتى ئۇلار تېخى سە كرەشىپ.

③ باشقىلار ئالدىدا سە ت، يېقىمىسىز،

ئۇياتلىق قىلىقلارنى قىلماق: - ياق، سىزگە

ئوت ئېلىشىپ بېرى دەپ كەلدىم. - سىزگە

بىر كىم ئوت ئېلىشىپ بەر دەيدىمۇ؟ يولىڭىزغا

مېڭۇپىڭىز سە تە شمەي! * - مەن ئەمدى،

مۇنداقچىسىگە، دوست بولايلى دەپ، - باقى

شۇنداق دېگىنچە قولنى ئاققىزنىڭ دولىسىغا

ئۇزاتتى، ئاققىز شۈركىنىپ كەتتى-دە، زەردە

بىلەن: - سە تە شمەك-ھە! كېيىڭىز شۇمىدى؟

- دەيدى.

سە تەك « سە ت » سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: ۋايىچان، ئۇنىڭ سە تلىكىنى دېمە-

دىغان، قارىسا قورققۇسى كېلىدۇ. * سىرلىق

دۇنيا سىرلىرىغا يېتەلمىدىم، يا بىرىولى

سە ندىن كېچىپ كېتەلمىدىم، گاھى گۈزەل

كۆرۈنسىن، گاھى بەك سە ت، سە تلىكىڭنى

ھاياتتىن يوق ئېتەلمىدىم.

سە تلىمەك پ. تىللىماق، ئە يىبلىمەك،

ھاقارەتلىمەك: چولپاننىڭ ئىسمىنى ئۇنىڭ

قېشىدا، كىم تىلغا ئالسا، زەردىسى قايناپ؛

سۆكەتتى بەيا، نومۇسىز قىزى، سۆكەتتى،

سە تە يىتتى قانمايتتى قارغاپ. * شۇمتەكلىرىڭ

خورلسا، باش ئۇرغىن، دەپ زورلسا، سە نۇ

بىللە سە تلىدىڭ، قېنى ئەمدى سە كرەڭكىن؟!

سە قە (سە قەي) ئى (ئە) يېزىت.

نەرسىلەرنىڭ ئۈستۈنكى تەرىپى، يۈزى:

قېنى كۆل سە تىگە پاتىمغان ئۆركەش،

مۇھەببەت سىرىنى يوشۇرغان ئورمان؟

ئېدىرنىڭ، ۋادىنىڭ كۆك بۇلۇتلىرى، ئەكەتتىڭ

شادلىقىنى قە يەرگە، قاچان؟! * ئە، گۈزەل-

لىك! گۈزەللىكىمۇ شۇنداق بولار كەن، چوغدەك

قەلب تۈن قوينغا زىننەت قوشار كەن، يەردە

يۇلتۇز، يۇلتۇز ئەمەس نۇرلۇق چىراغ ئۇ، كۆك

سە تەدە ئۆكەرنىمۇ نۇرسىز قىلار كەن!

سە قىن ئى (د>فران) يىپەككە ئوخشاش

پارقىراق، تولىما يوللۇق يىپ رەخت.

سە جئە ئى (ئە) <ئەد> قاپىيلىك نەسىر.

بۇ كۆپرەك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدا

ئۇچرايدىغان ئالاھىدە بىر شەكلىدۇر.

تارىختا بەزى كلاسسىك ئەسەرلەر

مۇشۇ يول بىلەن يېزىلغان. خەلق

چۆچەكلىرى ۋە داستانلارنىڭ نەسىرى

يول بىلەن يېزىلغان جايلارمۇ « سە ج-

ئە » دېيىلىدۇ.

سە جدە ئى (ئە) <دىن> ناماز ئوقۇغان،

ئىبادەت قىلغان ياكى تەزىم بەجا

كەلتۈرگەنلەرنىڭ تىزىلىنىپ ئولتۇرۇپ،

بېشىنى ئېگىپ، ئىككى قولنى يەرگە

تىرەپ، پېشانىسىنى يەرگە تەككۈزۈشى:

بۇنى كۆرگەن ھاتەم خۇشاللىقىدىن خۇداغا

سەدەپ ئى (ئە) ① بەزى يۇمشاق تەنلىكلەرنىڭ قاتتىق قاسرىقىدىن تەييار-لىنىدىغان خىلمۇخىل رەڭدىكى پارقىراق ماددا: جىلتىكىسى ئۆزى قاتار سەدەپلەر، كۆز چاقتى كۈن نۇرىدا يالتىراپ، گۈللۈك پوپۇچ كىيگەن كىچىك پۈتلىرى، تۇرار ئىدى شۇ دەم بەكمۇ ئالدىراپ. // ئابلىكىم قولى چەمبەرچاس باغلانغان مەخسۇت بەگى قورالسىزلىنىدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئوك قول بارمىقىدىن سەدەپ كۆزلۈك كۈمۈش ئۈزۈكىنى سۇغۇرۇۋالدى. * ئاي پەرسى بالىقى چىقتى ساماغا، بۇلۇتلارغا چېكىپ ئېنىق ئاق ئىزلار. جىلتىكىگە تاقىغان سەدەپ تۈگىمىدەك، تۈن كۆكىدە چاقناپ كەتتى يۇلتۇزلار. ② مۇشۇنداق قاسراقلىق قېپى بار، يۇمشاق تەنلىك سۇ ھايۋىنى؛ سەدەپ قۇلۇلىسى: سۇ تەكتىگە كۆز تىكەرمىشەن، كۆرۈنەرمىش بارچە مەۋجۇدات. بىر سەدەپنى كۆرۈپتىمىشەن، ئېچىلغانمىش نۇر چېچىلىپ يالت.

سەدەپ چىش ① سەدەپتىن تەييارلاز-غان چىش: ئاغرىماستا چىشنى ئاسراش سىزدە يوق، ئاغرىغاندا باشقا چارە بىزدە يوق. چىش كېرەك بولسا سەدەپ چىش سالدۇرۇڭ، ئۆمرىڭىز شۇ چىش بىلەن قىلغاي داۋام. ② كۆچمە. پارقىراپ تۇرىدىغان ئاپئاق چىش: ئۇنىڭ كۈلگەن چاغدا سېھىرلىك كۆرۈنىدىغان سەدەپ چىشلىرىنىڭ جۇلاسىغا قاراپ بەزىلەر ھەۋەس باغلىسىمۇ، سىنچى يىگىتلەر ئۇ قىزغا شەيتىنى غالىب كۈلگەك قىز ئىكەن دەپ ئات قويايتتى.

سەدەپ قۇلۇلىسى <زوتول> بىر خىل يۇمشاق تەنلىك ھايۋان. تېنىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۈچ سانتىمېترچە كېلىدۇ، قاپچۇقى تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ سۇس قوڭۇر، جىيەكلىرى سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ. تېپىز

شۈكۈرلەر قىلىپ سەجدىگە باش قويدى. كېيىن سەجدىدىن باش كۆتۈرۈپ، ئاستا كېلىپ ئىشىكىنى قاقتى. * ئۇلارنىڭ قۇلقىنى سوزۇپ «سەجدە ئۈچۈن كىشىگە ئۆزى تۇغۇلغان تۇپراقتىن ئۇلۇغى بارمۇ، ئەخمەقلەر؟!» دېگۈم كەلدى.

سەجدە قىلماق ① <دىن> ناماز ئوقۇ-غان ياكى ئىبادەت قىلغاندا تىز چۆكۈپ، ئىككى قول بىلەن يەرنى تىرەپ، پېشانىنى يەرگە تەگكۈزمەك، باش قويماق: ئۇ تېخى تۇنۇگۇنلا خۇدا دەپ سەجدە قىلغان، ئەمدىلىكتە پاچاقلىنىپ ھەيۋەت-سەلتەنتى يەرگە ئۇرۇلغان بۇت-سەنەملەر توغرىسىدا قىلچە ئويلىمىغاندەك، بۇلار توغرىسىدىمۇ قىلچە ئويلىمىدى. * بۇلار ئەسلىدە ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا يېقىلغان ئوتنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشىپ تۇرغانىكەن. ② كۆچمە. باش ئەگمەك، بويسۇنماق، تىز چۆكمەك: يىگىت كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىسا، ئالامەت يوغان بەتھەيۋەت 77 دىۋە يىگىتكە سەجدە قىلىپ، يەر سۆيۈپ يانتۇدەك. * مىرزا ئەھمەد: - مەن بېرىپ لات-مىناتقا سەجدە قىلسام، ماڭا ئىشىنىپ خەزىنىسىنى تاپشۇرىدۇ، ۋاقتىنى غەنىيەت بىلىپ ئېلىپ كېلىمەن، سىز ئەسقىر تېغىغا چىقىپ شىكار قىلىپ تۇرۇڭ، - دېدى.

سەجدىگاھ ئى (ئەپ) ① سەجدە قىلىدۇ-غان جاي: سەجدىگاھقا باش قويماق. ② كۆچمە. مۇقەددەس، ئەزىز، ئۇلۇغ جاي: بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ كاللىسىدا داستىخاندىن باشقا ھېچقانداق مۇقەددەس نەرسە، ھېچقانداق ئۇلۇغ سەجدىگاھ بولمايتتى. * سۇ دېسەك، ئالدىدا كەۋسەردەك ئاقاي، گۈل دېسەك تۇپراقتىن بىخ ئۇرۇپ چىقاي، مېھرىگىنى ئۆزۈمگە قىلىپ سەجدىگاھ، سېنىڭ ھەق سۆيگۈڭنى كۆڭلۈمدە ساقلاي.

دېڭىزلاردا ياشايدۇ.

سەدەپ يوپۇرماقلىق ئېپىقتۇزۇمى <بوت> كاككۇكگۈل ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. ئېگىزلىكى ئون نەچچە مېتر كېلىدۇ. غولدا ئايلانما سىزىقلىرى بولىدۇ. يوپۇرمىقى چوڭ بولۇپ، ئالقانسىمان پەي شەكلىدە يېرىلىدۇ. گۈلى ئاق ئارىلاش سۇس يېشىل رەڭدە كېلىدۇ. گۈلى پەقەت بىرلا قېتىم ئېچىلىپ، مېۋىلىگە نىدىن كېيىن ئۆلۈپ قالىدۇ. يوپۇرمىقىدىن يەلپۈگۈچ ياسىغىلى ياكى ئۇنىڭغا قەغەز ئورنىدا خەت يازغىلى بولىدۇ.

سەدەپتەك سۈپ. ئاپئاق پارقىراق، دانە-دانە: تۇرسۇن خالتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ قارىغانىدى، ھەقىقەتەن سەدەپتەك گۈرۈچ ئىكەن.

سەدەپسىمان سۈپ. سەدەپ قۇلۇلىسى قېپىنىڭ قاسرىقىدەك: دېۋىرقاي جىنى ئادەتتە ئاچ يېشىل رەڭلەردە بولۇپ، دېۋىرقاي پارقىراقلىققا ۋە سەدەپسىمان ئۈزۈلۈش يۈزىگە ئىكە.

سەدەپگۈل نى (سەدەپ+گۈل) ← **جەزبۇزار.**
سەدەپارە سۈپ (پ) ① يۈز پارە، پارە-پارە: سەدەپارە يۈرىكى چېكىدۇ پىغان، تىلىدا: «قوزامنى ساقلىغىن خۇدا». تەڭدىشى بارمىدۇ ئانا قەلبىنىڭ، تىلەيدۇ تىنماستىن قىلىدۇ دۇئا. // يۈرىكىم سەدەپارسى، باسما كۆڭلەكلىك جۇۋان. ئەجەب يامان دەردى بار، شايبە كۆڭلەكلىك جۇۋان. ② كۆچمە. پەرىشان، ۋەيران: - ۋاي قوياڭلار، - دەپى زىۋىرشانىڭ ئايالى يالۋۇرۇپ، - يۈلمىزنى بەرسە بىزگىمۇ خۇش ياقاتتى، زىۋىرشا بىچارە سىلەردىنمۇ بەتتەرەك سەدەپارە! * پادىشاھقا بەھساب ئالتۇن-كۈمۈش،

خەزىنە-دەپنىلەر يارىمىدى، ئۇنىڭ بىرمۇ پەرزەنتى بولمىغاچقا كۆڭلى سەدەپارە ئىدى. * كۆڭلى سۇنۇق سەدەپارلەر، قان يىغلىشار بىچارىلەر، بىر نانغا زار ئاۋارىلەر، مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن.

سەدەپارە بولماق بىئارام، پەرىشان، پاراكەندە بولماق، تەشۋىشلەنمەك: ئۇنى دېمىسۇ، نادەم بىردەم يوقاپ كېتىدىغان بولسا قىز سەدەپارە بولۇپ ئۇنى ئىزدەپ كېتەتتى، كىرىمگەن بۆلۈم، ياتاقلىرى قالمايتتى. * - ۋاھ، مەن بۇ ئىشقا نېمانچە سەدەپارە بولىمەن؟ - دەپى ھېكىم قولىنى ئېگىدىن ئاجرىتىپ، - ماڭلا كېرەكمۇ بۇ ئۆستەك؟! **سەدەپارە قىلماق** بىئارام قىلماق، پەرد-شان، پاراكەندە قىلماق، تەشۋىشلەندۈر-مەك: - شۇنداق، بالا ئاغرىپ قالدى، بۆشۈكتە ياتىدۇ، ئورنىدىن تۇرالمايدۇ، خوتۇنۇم-نى سەدەپارە قىلىۋەتتى، - دەپى دوختۇرغا. * ۋە لېكىن ھاياتنىڭ يولى تۈز ئەمەس، قىسمىم سەدەپارە قىلدى قەلبىمنى. قوينۇڭغا كەلگەندە بىمار-خەستە جان، ئۇلغايىتتى سوغ شامال دەردۇ رەنجىمنى.

سەدەپارىچىلىق نى. پاراكەندىچىلىك، پەرىشانلىق، بىئاراملىق: شۇ سەدەپارىچىلىقتا بىرىڭلار «مەلىكىگە گۆھەرنى چايقاپ سۈيىنى ئىچۈرسەڭ ساقىيىپ كېتەتتى، گۆھەر ئەكىلىڭ-لار» دەپ چوقان سالىسلەر، شۇنداق قىلىپ، مېھماننىڭ كۆڭلىنى ئاچمىز.

سەددىچىن نى (ئە+پ) سۆز مەنىسى «جۇڭگو سېپىلى» بولۇپ، سەددىچىن سېپىلىنى كۆرسىتىدۇ.

سەددىچىن سېپىلى <جۇغ> مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 3-ئەسىردە چىن شىخۇاڭ دۆلەتنى بىرلىككە كەلتۈرگەندىن كېيىن، شىمالدىكى ھونلارنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلى-

نىش ئۈچۈن ھەرقايسى بەگلىكلەر قورغان سېپىلارنى تۇتاشتۇرۇش ئاساسىدا سالدۇرغان ئۇزۇن سېپىل. غەربتە جىيايۈگۈەندىن باشلىنىپ، شەرقتىكى شەنخە يۈگۈەندە ئاياغلىشىدۇ. ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن 6700 كىلومېتىر كېلىدۇ.

سەدرە نى (ئە) يېزىت. مۇقەددىمە، باشلىنىش: «راك مۇقامىنىڭ باشلىنىش مۇزىكىسى» نى تۇردىئاخۇن ئاكا بىرىنچى تېكىستىدە مۇنداق سەدرە بىلەن باشلايدۇ. **سەدىرى** نى (ئە) ۋاڭلىق تۈزۈمىدە كەتۋال-نىڭ يېتەكچىلىكىدە ئاش يىغىدىغان ۋە ساڭغا قارايدىغان كىشى.

سەدىقە نى (ئە) <دىن> ① تىلەمچى ياكى موھتاجلارغا بېرىلىدىغان ئىنئام، خەير-ئېھسان: ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر تىلەمچى ئوغۇل بالا پەيدا بولۇپ، كىچىككە ئالغانلىرىنى ئۇلارغا سۇنۇپ: - ئالتۇن بويلىرىنىڭ سەدى-قىسى ئاكتىلار، خۇدايىم بالا-قازادىن ساقلى-ماي...، - دەيدى. * قەشقەر شەھىرىنىڭ مۆتىۋەرلىرىدىن بولغان ياسىن ھاجى ئىبنى مۇھەممەد ھاجى ئوغلى مەخسۇت بەگ بۈگۈنكىدەك ئايەم كۈنىدە، ئاجىز-ئورۇق يېتىم-يېسىرلارنى ئېسىدىن چىقارماي 30 مىڭ داچەن سەدىقە تارقىتى. ② نىجات ئىزدەپ، ئەزىز ئەۋلىيا-ئەنبىيالارنىڭ روھىغا ئاتاپ خۇدا يولىدا بېرىلىدىغان ئېھسان: مەسچىت، بۇتخانا، چېرگاۋلارنىڭ سەدىقە كىرىمىنى ھۆكۈمەتنىڭ مەسئۇل تارماقلىرى ۋە دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ يېتەك-چىلىكىدە، ئاساسلىقى مۇشۇ جەھەتلەرگە ئىشلىتىش كېرەك.

سەدىقە بەرمەك ← **سەدىقە قىلماق**: دۇكاندا ئولتۇرغانلار يانچۇقلىرىنى ئاخشۇرۇپ

ئازدۇر-كۆپتۇر پۇل چىقىرىپ موھايا بېرىشتى. موھايا ئىنتايىن رازى بولۇپ سەدىقە بەرگۈ-چىلەرگە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلدى.

سەدىقە قىلمەك موھتاجلىقتىن سەدىقە ھېسابىدا باشقىلاردىن ماددىي نەرسىلەر بېرىشنى، ئېھسان قىلىشنى تەلەپ قىلماق: ئۇلار ئەمدىلا دەرۋازا سىرتىغا چىقىۋېدى، بىر قېرى دىۋانە ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ سەدىقە تىلەپ تۇرۇۋالدى. * بىزنىڭمۇ ئەمگەك قىلىدىغان ئىككى قولىمىز تۇرۇپ ھەر

يىلى سەدىقە تىلەش نومۇس ئەمەسمۇ؟ **سەدىقە قىلماق** <دىن> خۇدا يولىدا ئۆز مال-مۈلكىدىن مەلۇم نەرسە ئاچىر-تىپ ئاجىزلار ۋە يېتىم-يېسىرلار، موھتاجلار-غا بەرمەك، ئىنئام قىلماق: - ئېھ قېرىندى-شىم، بۇ گۆھەرنى ئالغاچ كېتىڭ، بېشىڭىزغا قازا يەتسە، خۇدا يولىدا سەدىقە قىلىڭ، - دەپ خەزىسىدىن ئالغاچ كەلگەن بىر گۆھەرنى ھەمراجانغا سۇندى. * لۇتپۇللا ھەممىنىڭ ئالدىدا يېنىدىن پۇل چىقىرىپ تىلەمچى بالغا بەردى، ئارقىدىن قالغانلارمۇ ئازدۇر-كۆپتۇر ئاتىغانلىرىنى سەدىقە قىلىشتى.

سەدىقە-پىتىر <دىن> روزا ئاخىرلىشىپ ئېغىز ئېچىلغاندا قىلىنىدىغان سەدىقە ۋە سەدىقە قىلىنىدىغان نەرسە: ھەتتا بۇلاڭچىلار يانچۇقىدىن سۇغۇرۇۋالغان ئالتۇن سائەت بىلەن ھەميانى ئاشۇ ئۆشۈر-زاكاتنىڭ سەدىقە-پىتىرىغا چىقىرىۋېتىپ «سەپەر ئىبى» ئۆتۈپ كەتكۈچە شىرمەمەتنى ئۆيدە ئېلىپ قالسامىكىن، دېگەن خىيالىنى كەلدى.

سەدىقچى نى. سەدىقە تىلگۈچى. **سەدىقخانا** نى. خەلقنى سەدىقە يىغىپ يېتىم-يېسىر، مۇساپىرلار ئۈچۈن سەرىپ قىلىدىغان ئورۇن: يەنە سەدىقخانىلار قۇرۇلغانىدى. سەدىقخانىلار ئىچىگە يېمەك-ئىچ-

سەرەتان ئى (ئە) <ئاستر> ① سەرەتان

بۇرچى. ② 24 مەۋسۈمنىڭ سەككىزىنچى-سى. مىلادىيە 5-ئاينىڭ 20، 21 ياكى 22-كۈنلىرىگە توغرا كېلىدۇ؛ سۈمبۇلدا سۇ سال، مىزاندا تەر، سەرەتاندا ئور (ماقال). ③ راک: ھازىر ئۇيغۇر تىبابىتى شىپاخانىلىرى سەرەتان (راك)، جوزام، بەرەس (ئاق كېسەل) يۈرەك قان تومۇز كېسەللىكلىرى، ئۆت، بۆرەك ۋە سۈيدۈك يول تاش كېسەللىكلەردىن ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، بۇنىڭغا دورا ۋە چارىلار تېپىۋاتىدۇ.

سەرەتان بۇرچى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدە-

كى 12 بۇرچنىڭ تۆتىنچىسى. بەلگىسى 69. ئاسترونومىيىلىك ئۇزۇنلۇقى 90° تىن 120° قىچە. ئەسلى ئورنى سەرەتان يۇلتۇز تۈركۈمىدە بولۇپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن جەۋزا يۇلتۇز تۈركۈمىگە يۆتكەلگەن. ھەر يىلى 6-ئاينىڭ 22-كۈنىنىڭ ئالدى-كەينىدە قۇياش بۇ بۇرچقا كېلىدۇ، بۇ ۋاقىتتىكى مەۋسۈم يازلىق كۈن توختىشى بولىدۇ. سەرەتان كېسەللىكى <تب> ← راک.

سەرەتان يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر>

ئېكلىپتىكىدىكى 12 يۇلتۇز تۈركۈمىدىن بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 8 سائەت 40 مىنۇت؛ ئېكۋاتور كەڭلىكى 20°، يەنى جەۋزا يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شەرقىگە، ئەسەد يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ غەربىگە توغرا كېلىدۇ.

سەرەڭگە ئى. ئوت ھاسىل قىلغۇچى بىر

خىل بۇيۇم. قېپى قۇتا شەكلىدە، ئىچىدە ئىنچىكە ياغاچ پارچىلىرىدىن قىلىنغان ئۇششاق تاللىرى بولىدۇ. تاللىرىنىڭ بىر بېشى فوسفور ياكى گۈڭگۈرت بىرىكمىلىرىدە كە چىلانغان، قېپىنىڭ يان تەرىپىگە

مەك، ئاشلىق، يېقىلغۇ، گۆش قاتارلىق نەرسە-لەر تەييارلاپ قويۇلاتتى، يولۇچىلار، مۇساپىرلار قانچىلىك يېمەلسە، شۇنچىلىك ئېلىپ يەيتتى.

سەر I مىق (پ) ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى،

بىر جىگىنىڭ ئوندىن بىرى: بىر سەر ئالتۇن. بىر سەر كۈمۈش. * - مانا مۇشۇندەك چىلىك ئالتۇن قانچە سەر كېلىدۇ؟ - ھەمراجان قوش مۇشتىنى سەل يوغانراق قىلىپ كۆرسىتىپتۇ. // مىڭ سەرنى يوقاتقان بىر سەر (ماقال).

* دورغا بەگىنىڭ تەڭگىسىدىن بەش سەرنى پەتئۇسقا سېلىپ، تۇردىئاخۇننىڭ ئالدىغا قويدى.

سەر II (پ) يېزىق ① ئى. باش، كاللا.

② سۈپ. ئالدىنقى قاتاردىكى، خىللانغان، باشلامچى: سەر لەشكەر. * جەڭ ۋاقتىدا قارا بۆرسۈق سول قاناتتا، ئېلى پالۋان ئوڭ قاناتتا، نىياز پالۋان ئوتتۇرىدا، خەلىپىمۇ سەر قوشۇن سۈپىتىدە نىياز پالۋان بىلەن بىر جايدا تۇرىدىغان بولدى.

سەرا (توغرىسى: سەھرا) ← سەھرا.

سەراپ I ئى (پ) مۇنچا، ھاممام:

سەراپقا چۈشمەك.

سەراپ II ئى (پ) ← ئېزىقتۇ: گويا

تونۇردەك قىزىپ كەتكەن پىزغىرىم چۆلدىكى قۇم بارخانلار نېفىت چارلاش-قىدىرىش ئەترە-تىمىزنىڭ يولىنى توسۇپ قالالمىدى. يىراقتا بىر كۆرۈنۈپ، بىر كۆرۈنمەي غايىب بولۇپ كېت-ۋاتقان سەراپ بىزنى ئېزىقتۇرالمىدى. * تاڭدا بار جامالىڭ، گۈڭۈمدا سايەڭ، كەچمىشك ئىزىغا تولغان ھەر تەرەپ. ئۆمرۈڭدىن ھەم كۆرگەن دەۋرىڭدىن گويا، مەنزىرە كۆرسىتىر چۆللەردە سەراپ.

سەراسىم (توغرىسى: ساراسىمە) ←

ساراسىمە.

سەراسىمە (توغرىسى: ساراسىمە) ←

ساراسىمە.

فوسفور سۈركەلگەن. تېلىنى قېپىغا سۈركىگەن ھامان ئوت ھاسىل بولىدۇ. **سەرەمەس ئى <تب> تىلىما كېسىلى.**

سەرەمجان (پ) ① ئى. ئۆي، زال قاتارلىقلارنىڭ ئىچىگە قويۇلغان بىسات، جاھاز، جابدۇق قاتارلىق نەرسە-كېرەك: ئۆي بىسەرەمجانلىرى، * ئاخىرى ئۇلارنىڭ كۆزى بولسۇ بولىدىغان، بولمىسۇ بولىدىغان ئۆي سەرەمجانلىرىغا تىكىلدى. * - ئەمدى كىلەم، جاۋەن دەمسىز ھەممىسى تەخ بولدى. بىزنىڭ سەرەمجانلىرىمىز ئون مېھانخاننى تولدۇرالايدۇ، - دېدى ئۇ. ② سۈپ. ھەممە نەرسىلەر خىلى-خىلى بىلەن ئۆز جايى-جايغا رەتلىك تىزىپ قويۇلغان؛ تەرتىپلىك، رەتلىك: ياش مۇئەللىمەنىڭ سەرەمجان ياتىقى ھازىرچە ئۆي قىلىپ راسلاندى. * ھويلا ئىچى شۇنچە پاكىز، سەرەمجان، گۈللۈكلەردىكى گۈللەر كىشىنىڭ زوقىنى قوزغاپ تۇراتتى. * يورۇق، كەڭرى ئۆي ئىچى، ھەممە نەرسە سەرەمجان، قەلەم تۇتۇپ خىيالدا ئولتۇراتتى ھەسەنجان. ③ سۈپ. ئىشنى جايى-جايدا، تەرتىپلىك، رەتلىك بېجىرىدىغان؛ ئىنچىكە ۋە پۇختا ئىش قىلىدىغان: سەرەمجان ئادەم. سەرەمجان ئايال.

سەرەمجان قىلىماق ① ئۆي. سەرەمجانغا ئىگە بولماق: - ئازغىنە پۇل خەجلەپ، شۇنچىۋالا كۆپ سەرەمجان قىلىۋاپسىز، سىزنىڭ پۇلىڭىزنىڭ كۇرسى بەك ئۈستۈنمۇ-نېمە؟ - دەپ سورىدى ئۇ. ② سەرەمجان ھالەتكە كەلتۈرمەك، سەرەمجانلاشتۇرماق: ئىدى مېھانخانا ئوبدان بېزەلگەن، سەرەمجان قىلىنىپ رەتلەپ تۈزۈلگەن.

سەرەمجانلاشتۇرماق «سەرەمجانلاش-ماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى:

ئاباقتىڭ جېنى تۆمۈرمىكىن-تاك؟ شۇنچە ھېرىپ-چارچىغىنىغا قارىماي، گەمە ئىچىنى بىر ئوبدان سەرەمجانلاشتۇردى. * ئۇنىڭ بۇ كىچىككىنە خانىسىنى قايسى قىز كېلىپ شۇنچە چىرايلىق سەرەمجانلاشتۇرۇپ بەردى؟ **سەرەمجانلاشتۇرۇلماق** «سەرەمجانلاشتۇر-ماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: پىشايۋان ئوتقاشتەك گىلەملەر بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇلدى. * ئەكبەرنى ھاشىم ئاكنىڭ پاكىز، لايىقىدا سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ئازادە ئۆيىدىن كۆرە، داستىخاننىڭ موللۇقى ھەيران قالدۇردى.

سەرەمجانلاشماق پ ① سەرەمجاننى بار بولماق: بىرى كىگىز، يەنە بىرى بىر كۆرپە، يەنە بىرى ئاپتۇۋا-چىلاپچا دېگەندەك نەرسىلەرنى ئالغاچ كېلىپ، بۇلارنىڭ ئۆيلىرى ئوبدانلا سەرەمجانلىشىپ قالدى. ② سەرەمجانلىرى رەتلىك، جاي جايغا قويۇلماق، سەرەمجان ھالەتكە كەلمەك، سەرەمجان بولماق: شوپۇر بىلەن ئىككىمىز ئەتىدىن بېرى ھەپلىشىپ ئاران باسقان ياغاچلار ئىشچىلارنىڭ قىزغىن ھەرىكەتلىنىشى بىلەن بىردەمدىلا سەرەمجانلاشتى.

سەرەمجانلانماق پ ← سەرەمجانلاشماق: ھەيدەر ئەپەندى ئۆزىنىڭ ئاددىي سەرەمجانلانغان پاكىز ئۆيىدە تۆمۈر خەلىپىنى مېھان قىلىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ غەمكىن چىرايىغا پات-پات قاراپ قوپاتتى. * ئۇ پايىپتەك بولۇپ چاي راسلاۋاتاتتى، شۇ پۇرسەتتە ئاددىي سەرەمجانلانغان ئۆيگە سەپ سېلىپ چىقتىم.

سەرەمجانلىق ئى. سەرەمجان بولغان ھالەت: تەكشۈرگۈچىلەر گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرى ئەتراپتىكى ئادەتتىن تاشقىرى تازىلىق ۋە سەرەمجانلىقتىن ھەيران بولغانلىقىنى يوشۇرالماتتى. * - مەن ئۇنىڭ پەزىلەتلىرىنى

مىڭ ئادەمنىڭ كۈچى سەرىپ بولدى.
سەرىپ قىلماق بىرەر مەقسەت ئۈچۈن پۇل ياكى كۈچ-قۇۋۋەت، زېھنى قاتارلىقلارنى ئىشلەتمەك: كۈچنى سەرىپ قىلماق. * يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، بۇ ئىشقا ناھايىتى كۆپ پۇل سەرىپ قىلدۇق. * - سىز بارلىق زېھنىڭىزنى دەرس تەكرارلاشقا سەرىپ قىلىڭ، - دېدى ئۇ. * ياسىن بۇ غول ئۈستىگىنى تەكشۈرۈش، ئۆلچەش-سىزىش ۋە پىلانلاش ئۈچۈن ئۈچ ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت سەرىپ قىلدى.

سەرىپ II نى (ئە) كونا. مورفولوگىيە.
سەرىپاي نى (پ) كونا. كىسىم-كېچەك، ئۈستىباش: پادىشاھ «بەختيارنى خەزىنىچى قىلدىم» دەپ يارلىق چۈشۈرۈپتۇ ۋە خەزىنىنىڭ قۇلۇپ، ئاچقۇچلىرىنى بەختيارغا تاپشۇرۇپتۇ. بىر بوغچا شاھانە سەرىپايلىرىنى ئەكىلىپ كىيىدۈرۈپتۇ. * مەسۇدىخان ئېرىنىڭ يىغىغا يېڭى سەرىپاي كىيىپ بارىدىغان ئادىتى يوقلۇقىنى بىلىسۇ، لېكىن ئۇنىڭ تەلەپلىرىنى شەرتسىز ئورۇنداپ ئۆگەنگەن ئايال يېڭى سەرىپايلىرىنى ساندۇقتىن ئېلىپ بەردى.
سەرىپلەنمەك «سەرىپلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: باھاردا ئۈزۈم تېلى يىلتىزلىرى ئارقىلىق تۇپراقتىكى مېنېرال ماددىلىق سۇلارنى سۈمۈرۈۋېلىپ، ئۇلارنى ئۆز بەدىنى ئارقىلىق ناھايىتى زور كۈچ بىلەن يۇقىرىغا ئېلىپ چىقىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تېخى تال يوپۇرماقلىرى چىقىمغانلىقى ئۈچۈن يەردىن سۈمۈرۈۋېلىنغان ھېلىقى سۇلار سەرىپلەنمەيدۇ-دە، تالنىڭ زەرەرلەنگەن جايىدىن بىرنەچچە كۈنگىچە ئېقىپ تۇرىدۇ.

سەرىپلىمەك پ. خىراجەت، چىقىم قىلماق؛ سەرىپ قىلماق، ئىشلەتمەك: پۇل سەرىپلىمەك.

ئېيتىپ كەلسەم تۈگىمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۆي تۇتۇشىنى بىلىشى، سەرەمجانلىقى، ھەر ئىشنىڭ گۈلىنى گۈلىگە كەلتۈرۈشلىرىنى دەپمۇ، قايسىبىرىنى دەي، - دېدى ئۇ ئىچىدە.

سەرىپەست سۈپ (پ) يېزىت. ئۆزىنى ئەركىن ھېس قىلىدىغان؛ ئەركىن، مۇستەقىل: ئىچىپ سۇنغان شارابىڭنى بولۇپ مەست، ئېلىپ بىردەم نەپەس، ئازاد - سەرىپەست.

سەرىپىزنى (پ) <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈك-لەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى سۆڭەك يوپۇرمىقىغا ئوخشاش بولۇپ، گىرۋىكىدە ھەرىنىڭكىدەك چىشلىرى بولىدۇ. گۈلىنىڭ چۆرىسى ئاق، ئوتتۇرىسى سېرىق، كۈزدە ئېچىلىدۇ.

سەرىپ I نى (ئە) ئومۇمەن بىرەر مەقسەت ئۈچۈن پۇلنى ياكى كۈچنى، زېھنىنى ئىشلىتىش؛ خىراجەت؛ چىقىم: پۇل سەرىپ قىلماق. كۈچ سەرىپ قىلماق. زېھنىنى سەرىپ قىلماق.

سەرىپ ئەتمەك ← سەرىپ قىلماق: ئۇ ئۇلارغا ئىلىم-پەلسەپە، ئەخلاق ئۆگەتكەن. ئۆمۈر بويى ئۆيلەنمىگەن، پۈتۈن زېھنىنى ئىلىم-مەرىپەت ئۈچۈن سەرىپ ئەتكەن. * ھەر خىل جىسمانىي ئەمگەك ۋە ھەرىكەتلەر سەۋەبى بىلەن ئادەمنىڭ بەدىنى ھەر سېكۇنت ۋە ھەر مىنۇت ئىچىدە قۇۋۋەت (ئېنېرگىيە) سەرىپ ئېتىپ تۇرىدۇ.

سەرىپ بولماق بىرەر مەقسەت ئۈچۈن پۇل ياكى كۈچ-قۇۋۋەت، زېھنى قاتارلىقلار ئىشلىتىلمەك؛ سەرىپ قىلىنماق: پۇل سەرىپ بولماق. زېھنى كۈچى سەرىپ بولماق. * - بۇ قۇرۇلۇشقا قانچىلىك پۇل سەرىپ بولدى؟ - دەپ سورىدى ئۇ. * بۇنىڭغا ئومۇمەن ئون

سەرىپۇش نى (پ) تۆپىسى تۆرۈك ھەم ئېگىزەك، چۆرسىگە قاما ياكى كۆرىپىدىن نىسبەتەن تارراق جىيەك تۇتۇلدىغان بىر خىل تۇماق، سەللە تۇمىقى: بوۋاي تومۇز كۈنلىرىنىڭ ئىسسىقغا قارىماي، بېشىغا نېپىز سەرىپۇش، ئۇچىسىغا سالما ياقىلىق چەكمەن چاپان، چاپاننىڭ ئىچىگە سالما ياقىلىق كۆڭلەك كىيۈلگەندى. // سەرىپۇش تۇماق.

سەرىپۇش تۇماق ← **سەرىپۇش**: ئۇنىڭ بېشىدا تۈكى چۈشۈپ كەتكەن سەرىپۇش تۇماقنىڭ ئۈستىدىن ئوربۇلغان كىر سەللە بولۇپ، سەللەنىڭ قۇلقىنىڭ كەينىدىن چۈشۈ-رۈلگەن ئۇزۇن پەتتىسى ئۇنىڭ ئوچۇق، تۈكلۈك مەيدىسىنى يېپىپ تۇراتتى.

سەرىپىيات نى (ئە) خىراجەتلەر، چىقىمىلار: ماي سەرىپىياتى، ئېنېرگىيە سەرىپىياتى. توك سەرىپىياتى. * - بۇ ئۇسۇل بىلەن بىرمۇنچە ئەمگەك سەرىپىياتى ئىقتىساد قىلىندۇ، - دەيدى ئۇ. * ئۇلار بىرلىك كۆمۈر سەرىپىياتى يۇقىرى بۇ ئاجىز ھالقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئېنېرگىيە تېجەش جەھەتتە يوشۇرۇن كۈچلەرنى كۆپلەپ ئىشقا سالدى.

سەرتال نى (سەرتال) باراقسانلاپ، كۆركەم ئۆسكەن تال: ئىشىك ئالدى سەرتاللار، شاخ-شاخدا مارجانلار، بىزنى دېگەن يارانلار، ھەر كوچىدا ۋەيرانلار.

سەرجان نى (ر) ① ئۈچ گەزگە تەڭ ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى. ② يەرنى ئۆلچەش ئۈچۈن مەخسۇس ياسىلىدىغان ئۈچ گەزگە تەڭ ياغاچ ئۆلچىگۈچ: ئۇلار قايسى كۈنى بۇ يەرلەرنى ئۆلچىگەن، ياشلار بەزى يەرلەردە بەلگىچە سۇ كېچىپ يۈرۈپ سەرجان سالغان، تېخى بۇرناكۇنلا 1 - دۈيىنىڭ ئەزالىرى سابىق ياچېيكا شۇجىسى مەنسۇرنىڭ

يېتەكچىلىكىدە ئاشۇ چېگرىنىڭ قومۇشىنى ئورۇشقا چىققانىدى. ③ ئۇزۇنلۇقى ئۈچ گەز، قېلىنلىقى بىر يېرىم گەز قىلىپ كەسلەپ تىزىلغان ئوتۇن.

سەرجانلىماق پ ① سەرجان بىلەن ئۆلچىمەك. ② ئوتۇننى سەرجانغا توشقى-دەك قىلىپ تىزماق: ئۇلار بەس-بەس بىلەن بۇغداي-قوناقلارنى ئۇن قىلىپ، زىغىر-زاغۇنلىرىنى ياغ قىلىپ، سەۋزە-چامغۇرلىرىنى ئورغا كۆمۈپ، ئوتۇنلىرىنى سەرجانلاپ ئۇزۇن قىشنىڭ غېمىنى تۈگەتتى.

سەرخۇش I سۈپ (پ) كەيپ قىلغان، كەيپى بار، بىرئاز مەست، شىركەيپ. **سەرخۇش** II سۈپ. دىئال. ئىلىشاڭغۇ، ساراڭ قېتىش، تەلۋە.

سەرخىس نى (پ) <بوت> سەرخىس ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى ئورغاققا ئوخشايدۇ، سېپورا خالىتىسى توپ ھالەتتىكى تەڭگە شەكىلدە بولۇپ، يوپۇرماقنىڭ دۈمبە تەرىپىگە تىزىلىدۇ، يىلتىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئادەتتە قان توختىتىش ۋە مەددە چۈشۈرۈش دورىسى قىلىنىدۇ.

سەرخىل سۈپ (پ+ئە) ئالدىنقى قاتاردىكى، خىللانغان، تاللانغان: سەرخىل قوغۇن. * گۈلنىڭ سەرخىلى گۈل ئارىسىدا، ئەرنىڭ سەرخىلى ئەل ئارىسىدا (ماقال). * ئۇلار مۇتەللىپنىڭ ئىشىك-دېرىزىلىرى ئەتراپىغا قىشچە ئۆيدە ئۆستۈرگەن سەرخىل گۈللەردىن 30 - 40 تەشتەك گۈلنى يۆتكەپ، قاتار تىزىۋەتكەندى. // ئالما يەمسەن، شاپتۇلۇ، تېپىلىدۇ ھەرخىلى. پىشتى راسا مەي بولۇپ، مېۋىلەرنىڭ سەرخىلى.

سەرخىل كوماندا <تەن> كوماندىلار

چى، رەھبەر: ئەل-يۇرتقا سەردار بولغان ئادەم ئەنە شۇ سەركىدەك يول باشلاشقا لايىقەتلىك بولۇشى، قېرىنداشلىرى ئۈچۈن ئاشۇ ئايغىردەك ئۆز جېنىنى پىدا قىلالىشى لازىم. * ئۇ ئۆينىڭ تۈرىگە توغرا قويۇلغان بەندىگە، ياشلارنىڭ سەردارى سۈپىتىدە ھەممىنىڭ كۆزىگە ئوچۇق تاشلىنىپ ئولتۇراتتى. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

سەردان سۈپ (پ) توق، تولۇق دان ئالغان، ئوخشىغان (دان ۋە مېۋە-چېۋىلەر ھەققىدە): سەردان ئۈزۈم، سەردان ئۆرۈك. * ئۇنىڭ تېخى مۇنبەت تېرىلغۇ يېرىنىڭ 125 مىڭ موسىنى ئەلگە داڭلىق ئاق ۋە سەردان گۈرۈچ چىقىدىغان شال ئېتىزلىرى تەشكىل قىلاتتى. * جامال دورغا يەرنىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغا ئېتىنى چاپتۇرۇپ يۈرۈپ قويۇق ئۆسكەن، سەردان باش تارتقان بۇغداي ئېتىزلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى.

سەروا ئى (پ+ئە) يېزىت. قاتتىق سوغۇق شامال، بوران، جۇدۇن: ياراتقان ئىككى ئۆمۈرلۈك بەخشەندە قىلىپ بەرگەن تەمكىنلىك ئۇنىڭ سەراغا دۇچ كەلگەن دېڭىزدەك داۋالغۇۋاتقان كەيپىياتنى تېزدىنلا ئۆز ئىزىغا قايتۇردى. * گۈركىرەپ سەروا چىقىپ، تاشلايدىكەن ئىزنى كۆمۈپ، يېتىشەلمەي قېرى ئامبال، قاپتۇ شۇ چۆلدە تۇلۇپ.

سەروا-بوران يېزىت. قاتتىق بوران، قاتتىق شامال: ئۇرۇلار قىرغاققا تۇرمۇش دولقۇنى بىلەك ھامان، كېيىن ئاسمان-پەلەك-كە ئىرغىتار سەروا-بوران.

سەرواپ ئى (ئە) كونا. پۇلنى پارچىلاپ بېرىش ياكى باشقا مەملىكەت پۇلىغا ئالماشتۇرۇپ بېرىش ئىشى بىلەن شۇغۇل-لانغۇچى ۋە ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق نەپ ئېلىپ تىرىكچىلىك قىلغۇچى كىشى؛ پۇل،

بىرلىك قىلىنىپ ئېلىپ بېرىلغان شاللاش مۇسابىقىلىرىدىكى ھەرقايسى گۇرۇپپىلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۈچلۈك كوماندىلار. **سەرخىل ماھىر** <تەن> گۇرۇپپىلارغا بۆلۈنۈپ ئېلىپ بېرىلغان شاللاش مۇسابىقىلىرىدىكى ھەرقايسى گۇرۇپپىلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۈچلۈك ماھىرلار.

سەرخىللاشتۇرماق پ. تاللانغان، خىلانغان

ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ ئەڭ ئالدىنقى قاتارغا ئۆتكۈزۈمەك، خىللاشتۇرماق: ھازىرقى كەسىپلەرنى ئۆزگەرتىش، ئۈنۈمنى ئۆستۈرۈش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، ئىچكى-تاشقى بازارلارنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن، بايلىق مەنبەسىنى پائال ئېچىپ، كەسىپ قۇرۇلمىسىنى سەرخىللاشتۇرۇپ، ياخشى ئايلىنىش-نى ئەمەلگە ئاشۇرۇش كېرەك.

سەرخىللىق «سەرخىل» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: دادۇيدىن داۋالاش ئورنى قىلىپ ئاجرىتىپ بېرىلگەن بۇ باغ ھەققە تەنۇ مېۋىلەرنىڭ سەرخىللىقى، موللۇقى بىلەن كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئالاھىدە تارتاتتى. * قەسىردىكىلەر ئادىمىنىڭ ۋە ئەسلىلەرنىڭ سەرخىللىقىغا ئىشىنىپ يۇرت بويىچە تىمىتىش ئېلىپ بېرىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى.

سەردار ئى (پ) ① <ھەرب> قوشۇن

باشلىقى، لەشكەر بېشى، قوماندان: خىسراۋ: - چارچىدىم، ئوردىغا بېرىپ ئارام ئالىمەن، مېنىڭ ئورنىمغا قوشۇنغا سەردار بولسەن. ھازىردىن باشلاپ قەلئەنى ئېلىشقا تەييار بول! - دېدى. * ئەتسى ناماز بامداتنى ئوقۇپ بولۇپ تۇرۇشىغا يەنە يىراقتىن نۇرغۇن لەشكەرلەرنىڭ كېلىۋاتقانلىقى كۆرۈندى. ھوشۇر بەگ سەردارىنى ئەۋەتىپ خەۋەر ئالغۇدەك بولسا، 31 لەك ئافغان لەشكىرى يېتىپ كېلىپتۇ. ② كۆچمە. باشچى، يولباش-

ھەر ئىشكە دوڧۇرۇپ يۈرىدۇ سەرسان يىگىت. // تاڭ جوپاڭ كۆرۈ قويغىلى نەرسە ئېلىپ كەلگەن ھاجەتمەنلەرگە سىلىق مۇئامىلە قىلاتتى، بولۇپمۇ يالڭايغ، يالڭاچ، سەرسانلارنى كۆرسە ئىچى ئاغرىيتتى.

سەرسان بولماق ئۆز يۇرت-ماكاندىن ئايرىلىپ ئۇ يەر-بۇ يەردە يۈرمەك؛ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن سەرسان بولۇپ يۈرگەن كۈنلىرى بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. * ئۇلار ئۆي-ماكاندىن ئايرىلىپ، سەرسان بولۇپ سارغىيىپ، ئاچ-يالڭاچ نالە قىلىپ راھەتنى زادى كۆرمىگەندى.

سەرسان قىلماق سەرسان بولغان ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويماق؛ - مېنى بىراۋ بىرىپكە تارتىپ، سەرسان قىلاي دەۋاتقىنى يوق، نېمىگە مۇنچۇالا ئۆزۈمنى قىينايمەن، - دەپ ئويلىدى يىگىت ئىچىدە.

سەرسانە رەۋ (پ) سەرسانلىق ئىچىدە، سەرسان بولۇپ: تېپىرلاپ قەپەستىكى قۇشتەك، كۆرگىنىم يامان چۈشتەك، بولۇپ يۈرگەندە سەرسانە، ئاڭا يەنە ئەلەم قاتتى، // قەيەرلىكسەن، قەلەندەر، دىۋانمۇ سەن. يا بېشىڭغا كۈن چۈشكەن، سەرسانمۇ سەن؟ **سەرسانچىلىق** ئى ← **سەرسانلىق**: موللازەيدىننىڭ ھاياتى نامراتچىلىق، سەرسان-چىلىقتا ئۆتكەندى. * ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بۇ گاچا بالىنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ بالا دەردىدە تارتىۋاتقان سەرسانچىلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ، ئۇنىڭ گېلىنى سىقاتتى. * ئۇ يەنە سەرسان-چىلىق تۇرمۇشىنى يەنە قانچىلىك داۋام-لاشتۇرماقچىدىكىن تاڭ؟

سەرسان-سەرگەردان ھەددىدىن ئارتۇق سەرسان ۋە سەرگەردان؛ ئۇ قۇرۇغان كۆڭلەك ۋە باشقا كىيىملىرىنى كىيىپتۇ، نەگە قاراپ مېڭىشنى بىلمەي سەرسان-سەرگەر-

ئالتۇن سودىگىرى: سەراپ بازىرى. * بۇ يەرگە سەراپ ۋە دەللار چۈش ۋاقتىدا پۇل ئېلىپ كېلىدۇ. * قوللىرىدا زىخچە ئالتۇن ۋە تىللارنى جىرىڭلىتىپ، ئۆتكەن-كەچكەنلەر-گە كۆز-كۆز قىلىپ يۈرۈشكەن بىرمۇنچە مەككەر سەراپلار گېدىيىپ ۋە ھىجىيىپ، تاپان تۇزاقلىرىغا جاي ۋە جان كۆزلەپ باراتتى.

سەراپخانا ئى. كونا. سەراپلارنىڭ ئىش بېجىرىش ئورنى: كونا جەمئىيەتتە مەن شاڭخەيدە تۇرغان، سەراپخانلار، بانكىلار پۇل قەرز بېرىشتە نۇرغۇن تەكشۈرۈشلەرنى ئېلىپ بېرىپ، ھەققە تەن قايتۇرغۇدەك چامىسى بولسا، ئاندىن قەرز بېرەتتى.

سەراپلىق «سەراپ» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: سەراپلىق قىلماق. **سەراپ** ئى (ئە) ئېگەر-جابدۇق ياسايدىغان ئۇستا.

سەراپچىلىق «سەراپ» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: سەراپچىلىق قىلماق.

سەرسام ئى (پ) <تس> مېڭە پەردە ياللۇغى؛ مېنىڭكىت: سۇ يېغى خۇسۇسەن زاغۇن، قىچا ياغلىرى كېسەل كىشىنىڭ قوققىغا تېگىدۇ، شۇڭا، كېزىك، زاتىل، سەرسام، زۇكام، زىققە، كېكەردەك، كاناي كېسەللىكلىرى ۋە ئىسسىق قاتارلىق كېسەللەرگە ئۇنداق ياغلارنى بېرىش قەتئىي چەكلىنىدۇ.

سەرسان سۈپ (پ) ئۆز يۇرت-ماكاندىن ئايرىلىپ ھەر يەر، ھەر جايدا يۈرد-دىغان؛ سەرگەردان: سەرسان ئادەم، سەرسان بولماق. * خالىدىن ئەپەندىم، ئۇزۇن يىللار سەرسان بولۇپ ئىزلىگەن قىزىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىنى ۋە ئۆزىگە يېقىنلا بىر يەردە تۇرىدىغانلىقىنى بىلگەندى. * ئۆتىدۇ ئۆزى بىكارغا تەمتىرەپ توي-بەزمىدە،

دان بولۇپ پۇتى تايغان، بېشى قايغان تەرەپكە يۈرۈپتۇ. * بۇ پەرلەر يۈرتۈيۈرت سەرسان -- سەرگەردان بولۇپ يۈرۈشۈپتۇ.

سەرسانلىق «سەرسان» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: ئۇ: «مەن نېمىشقا ئىككى يىل سەرسان بولۇپ يۈردۈم، بۇ سەرسانلىقنىڭ نەتىجىسى نېمە بولار؟» دەپ ئويلايتتى. * ئۇمۇ قېرى، ئاغرىقچان دادىسىنى، ئىنىسىنى ئويلاۋاتىدۇ: «دادام، ئىنىم قالدى، ئەمدى ئۇلار قانداق كۈنگە قالار؟ قانداق سەرسانلىق كۆرەر؟» // -- ئېھ خۇدا! مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان شەخسىيەتچى ئىكەنمەن! مېنىڭ بېشىغا كەلگەن جۇدالىق، سەرسانلىق مەنۇتلارنى ئۆزۈملا تارتتىم دەپ ئويلايتىمەن، -- دەپ ئويلىدى گۈزەلئاي ئىچىدە.

سەرسانلىق-سەرگەردانلىق سەرسانلىق

ۋە سەرگەردانلىق: مەن بولسام، ئەلەم بىلەن ئۆز ۋەتىنىمنى تاشلاپ چەت ئەللەردە سەرسانلىق-سەرگەردانلىقتا ھېچ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالماي يۈرۈپتىمەن. * سەككىز يىلنى سەرسانلىق-سەرگەردانلىقتا ئۆتكۈزگەن بۇ ئادەم يېڭى باھارنىڭ شاراپىتىدىن ئۆز يۇرتى، ئۆز ماكانىغا قايتىپ، خوتۇنى ۋە پەرزەنتلىرى بىلەن جەم بولۇپتۇ.

سەرسۆك سۈپ. دىئال. بېشى قايغان، ھوشىنى يوقاتقان.

سەرقەلەم ئى (پ+ئە) <ىن> ئۆي تېمىنىڭ

كۆركەم ھەم چىرايلىق كۆرۈنۈشى ئۈچۈن، ئۆيىنىڭ ئالدى ۋە يان تېمىنىڭ ئۈستى قىسمىغا چىقىرىلىدىغان گىرۋەك.

سەركاتىپ ئى (پ+ئە) كونا. كاتىپلارنىڭ

باشلىقى، باش كاتىپ؛ كاتىپ: يامۇلىنىڭ داتىڭى، يېزىلماقتىدى، ھەيدەرخان نامىدىن بىر پارچە تىلخەت. ئۆي ئىچى جىملىققا چۆككەن شۇ قەدەر، سەركاتىپ قەلىمى

يورغىلار پەقەت.

سەرگار ئى (پ) يېزىت. مەلۇم ساھە ياكى

ئىشنى باشقۇرغۇچى، ئىش بېشى، رەھبەر: ئىش بىلگۈچى ئاقلار بولدىلەر خار، ئىش بىلمىگەن نادانلار بولدى سەرگار.

سەرگە ئى ① پىچىلغان ئەركەك ئۆچكە:

قوينى سەرگە باشلايدۇ، ئوبۇننى ئەركە (ماقال). * مۇڭگۈزلىرى بىلەن كەتكەن يوغان ئاق سەرگە بىرىنچى بولۇپ يولغا چۈشتى. قالغانلىرى ئۇنىڭغا ئەگەشتى. * شارقراپ ئېقىۋاتقان ئېقىن بويىدىكى قېلىن تېرەكلەر ئىچىدە بولسا، قوللىرىغا يوغان پىچاقلارنى تۇتقان كىشىلەر بۈگۈنكى نەزىرگە ئاتالغان توققۇز تورپاق، توققۇز تاي، توققۇز ئىرىك، توققۇز سەركىنى سويۇشقا كىرىشتى. ② جەرەننىڭ ئەركىكى، ئەركەك جەرەن: جەرەنلەرنىڭ ھېرىپ قالغانلىرى بىر-بىرلەپ ئۆز توپىنىڭ ئارقىسىدا قېلىشقا باشلىدى، توپ ئالدىدا چېپىپ كېتىۋاتقان جەرەن سەركىسى ئۇدۇلدىكى ئانچە ئېگىز بولىغان تاغ تەرەپكە يول ئالدى. ③ كۆچمە بىرەر ئىشتا، پائالىيەتتە ئالدىدا مېڭىپ، باشقىلارنى يېتەكلىگۈچى؛ يولباش-چى: - جەمئىيىتىمىز ھازىر ئاجايىپ بىر تارىخىي بۇرۇلۇش دەۋرىدە تۇرۇۋاتىدۇ. يېڭى ئاتلىقلار بۇ بۇرۇلۇش دەۋرىنىڭ ئالدىدا مېڭىپتۇ، تۇراپ شۇجى ئۇنىڭ سەركىسى ئىكەن، بىز ئۇنى قوللىشىمىز كېرەك، - دېيىشتى كۆپچىلىك. * بار، قېنى ئاتلان يېڭى كۈرەشكە، كوممۇنىست ھەرقاچان توپنىڭ سەركىسى. راھەتنى ئۆتەن، جاپادىن قاچما، ئەلگە چاكار بول، بولما ئەركىسى.

سەرگە بولماق بىرەر ئىشتا، پائالىيەتتە

باشقىلارنى يېتەكلىمەك، باشلىماق؛ باشچىلىق قىلماق: بۇ ئىشتا نېغمەتنىڭ ھىممىتى چوڭ، ئۇ پۈتۈن كەنتىكىلەرگە

سەرگە بولدى. * بۇ ئادەملەر بېيىش سەپىرنىڭ دەسلەپىدىلا ئۆزلىرىگە سەرگە بولغان كىشىنىڭ گېپىنى يېرىشقا پېتىنالمى، دەرھال يۈك-تاقلىرىنى يېغىشتۇرۇشقا تۇتۇش قىلىشتى.

سەرگەردە نى (پ) كونا ① لەشكەر بېشى، قوماندان؛ ئۇ، مەھمۇد مۇھىتىنى «تۇرپان پىدائىيلىرىنىڭ سەرگەردىسى، مېنىڭ ئەڭ يېقىن ياردەمچىم» دەپ تونۇشتۇردى. * سوپىناخۇن قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن ۋە ئىنتايىن غەلبىلىك جەڭ قىلىۋاتقان خەلقنىڭ مەشھۇر سەرگەردىلىرىدىن بولۇپ يېتىشكەندى. ② كۆچمە يولباشچى، باشلىق؛ - جانابلىرى دانىشمەن سەرگەردىمىز ياكى جاڭجۈننىڭ-شىنجاڭ-نى قانداق قىلىپ 17 يىل سورىغانلىقىنى خاتىرە شەرىپلىرىدىن چىقىرىپ قويمىغانلا، - دەپدى ئۇ سىياپىلىق بىلەن.

سەرگەردىلىك «سەرگەردە» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ - مەن جانابى پاسپاننىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن، قوشۇنغا سەرگەردىلىك قىلىپ ساۋ ساۋنى تارمار قىلىمەن، يەنە ئەل بولۇش ھەققىدە سۆزلىگۈچىلەر بولىدىكەن ئۆلۈمگە بۇيرۇلىدۇ، - دېگەندىم.

سەرگەچۆپ نى (سەرگە+چۆپ) <بوت> باشاقلقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. باھار پەسلىدە دەسلەپ گۈلى ئېچىلىپ، كېيىن يوپۇرماق چىقىرىدۇ. گۈل باشقى ئۈستىدە قويۇق ئۆسكەن ئاق رەڭدىكى تۈكلەرى بولىدۇ. يىلتىزسىمان غولنى ئىستېمال قىلغىلى ياكى دورىغا ئىشلەتكىلى، يوپۇرماقتىن يامغۇر-لۇق كىيىملەرنى توقۇغىلى بولىدۇ.

سەرگەردان سۈپ (پ) ئۆز يۇرت-ماكانىدىن ئايرىلىپ، توغرا كەلگەن يەردە يېتىپ قوپۇپ ھايات كەچۈرىدىغان؛ سەرسان؛

سەرگەردان كىشى. سەرگەردان بولماق. * تاشۋاي شۇنىڭدىن باشلاپ ھەر كۈنى كېچىسى مۇشۇ گۈلەخنى ماكان قىلدى ۋە ئۆزىگە ئوخشاش سەرگەردان بالىلارنىڭ توپىغا قوشۇلۇپ ھايات كەچۈرۈشكە باشلىدى. * - ئىسمىڭنى شانباغا ئۆزگەرتىپ ئۈرۈمچى-گە بارىسىز، سالاھىيىتىڭىز تىرىكچىلىك يولىدا ئىش ئىزلەپ يۈرگەن سەرگەردان دېھقان بولىدۇ، - دەپدى ئېلىيۇپ مانغا ۋەزىپە تاپشۇرۇپ.

سەرگەردان بولماق ئۆز يۇرت، ماكانىدىن ئايرىلىپ، توغرا كەلگەن يەردە يېتىپ-قوپۇپ ھايات كەچۈرمەك؛ سەرسان بولماق؛ ياقا يۇرتتا سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن مەھربانۇ پۇجۇڭ ئىككى قىزنى ئەگەشتۈرۈپ قۇمۇلغا قايتىپ كەلدى. * موللىنىياز خېلى يىللاردىن بۇيان سەرسان، سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن بولسۇمۇ، تېتىك، جاسارەتلىك، ئۈمىدلىك كۆرۈنەتتى.

سەرگەردانلىق «سەرگەردان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ سەرگەردانلىقتا تۇرمۇش كەچۈرمەك. * 200 كۈنلۈك سەرگەردانلىق ھېچ نەرسە بىلمەيدىغان دېھقانغا قورساق بېقىش ئۈچۈن راست گەپ قىلىش زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇردى. * - ئۇزاق يىللاردىن بۇيان سەرگەردانلىقنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئانا-بالىلارنىڭ تېپىشىنىڭ ئۆزى بىر توي، - دەپدى ئۇ. // ئۇلار مانا شۇ كۈندىن باشلاپ سەرگەردانلىق كۈچىسىغا كىردى.

سەرگەز نى (پ) گۈللۈك ماتا؛ ئازادلىقتىن بۇرۇن ئۇيغۇر دېھقان ئاياللىرى ئاساسەن سەرگەزدىن كۆڭلەك، ماتادىن ئىشتان كىيەتتى.

سەرگۈزەشت نى (پ) باشتىن ئۆتكەن ۋەقەلەر، باشتىن ئۆتكەن ئىشلار،

كەچۈرمىش: گۈلۈمخان ئۆز سەرگۈزەشتىلىرى-نى سۆزلەشكە باشلىغاندا گۈلشەن بىلەن گۈلدەستىمۇ ئوقۇۋاتقان كىتابلىرىنى تاشلاپ ئاڭلاپ ئولتۇرغانىدى. * «تۆمۈر خەلپە يېغلىقى» دا ھايات قالغان بۇ ئىككى سەپداش ئۆزلىرىنىڭ 20 يىللىق سەرگۈزەشتىلىرىنى ھېكايە قىلىشپ ئولتۇراتتى.

سەرلەپ-مىسقاللاپ ناھايىتى ئاز، ئاز-ئازدىن؛ ناھايىتى تېجەپ؛ - يولداش ساىر ئامبارنىڭ سۈيىنى سەرلەپ-مىسقاللاپ تەقسىم قىلىدىمۇ، بىزنىڭ تېرىلغۇ كۆلىمىنى كېڭەيتىش - ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ئېھتىياجىمىزنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالامدۇ؟ - دەيدى ئۇ كۆپچىلىككە قاراپ.

سەرلەشكەر ئى (پ) كونا. لەشكەر بېشى، قوماندان: - شىيەتەي بىلەن قەزىبەگ غوجا سەرلەشكەر بولىدۇ؛ پۈتۈن تەييارلىق ۋە مەشىق ئىشلىرى قەتئىي مەخپىي ئېلىپ بېرىلىدۇ. قوشۇن يۈرۈش باشلىغاندا، كېچىسى مېڭىپ، كۈندۈزى ئۆزىنى پىنھان تۇتىدۇ، - دەپ بۇيرۇق قىلىندى.

سەرلەۋھە ئى (پ+ئە) <ئەد> كىتاب، ئەسەر، ماقالە ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ نامى؛ ماۋزۇ: ئۇنىڭ سەرلەۋھىسى «كوممۇ-نىستىك پارتىيە خىتابنامىسى» ئىدى. * قىدىرخان، ئاماننىساخانلار «ئون ئىككى مۇقام» نى رەتلەنگەندە، يەنىلا شۇ چاغدا قوللىنىلىپ تۇرغان ئادەت ۋە مودا بويىچە، مۇقام قىسىملىرىنىڭ سەرلەۋھە ۋە ئاتالغۇلىرىنى ئەرەبچە ۋە پارىسچە نامدا قوللانغان.

سەرلەۋھىسىز سۈپ. سەرلەۋھىسى يوق، سەرلەۋھە قويۇلمىغان، ماۋزۇسىز: ھازىر بىر-ئىككى كۆپلىتىلىپ، سەرلەۋھىسىز شېئىرلار خېلى كۆپ يېزىلىدىغان بولدى.

سەرلەۋھىلىك سۈپ. سەرلەۋھىسى بار،

سەرلەۋھە قويۇلغان، ماۋزۇلۇق: غۇلجىدا چىقىدىغان چوڭ گېزىتلەرنىڭ بىرىدە «قاتىللارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلدى» سەرلەۋھىلىك بىر خەۋەر ئېلان قىلىندى. * بولۇنۇۋاتقان سۆزلەرنىڭ ئاساسەن ئۆز چۈشەنچىسىگە ئوخشاش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان شائىر بىردىنلا ئۆزىنىڭ «قاملاشمىدى» سەرلەۋھە-لىك شېئىرىنى ئەسلىپ كۆپچىلىككە ئوقۇپ ئاڭلىتىشنى توغرا تاپتى.

سەرلىك سۈپ ① سەرنى ئۆلچەم بىرلىكى قىلغان، سەرلەپ تارتىدىغان نەرسىلەر-نى ئۆلچەيدىغان: سەرلىك تارازا. سەرلىك جىڭ. ② مەلۇم سەر ئېغىرلىقىدىكى؛ مەلۇم سەر قىممىتىگە ئىگە: ئۇ ئالدىراپ يېرىم سەرلىك تەڭگىدىن ئىككىنى چىقاردى-- دە، ھېلىقى بالىنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكەن قولغا تۇتقۇزدى.

سەرلىمەك پ. سەرلىك تارازىدا تارتماق، سەرنى ئۆلچەم بىرلىكى قىلغان ئاساستا ئۆلچىمەك: ئالتۇننى سەرلىمەك. كۈمۈشنى سەرلەپ ساتماق. * ئۇ قېرى ئاچقۇچلىرىنى بولسا بېلىگە ئېسىپ يۈرەتتى. ھەتتا سېلىپ ئىچىدىغان چېينىمۇ سەرلەپ ئېلىپ، كىچىك بىر خالىغا ئۇۋىتىپ سېلىپ، پوتسىغا تۈگۈۋالاتتى. * ئاسماندىكى ئايىنى كۆرۈڭ، تاش ئاخۇنۇم بايىنى كۆرۈڭ، ئىشلەپ ھارغان مەدد-كارغا، سەرلەپ بەرگەن ناننى كۆرۈڭ.

سەرمايە ئى (پ) تىجارەت ياكى كەسىپكە سېلىنغان مەبلەغ، كاپىتال، پۇل: سەرمايە توپلىماق. * بىز قوشۇمچە ئىشلەپ-چىقىرىشتىن خېلى سەرمايە توپلىۋالدۇق. * ئۇ ئوغلىغا: - ھەرنەرسە ئالساڭ پايدىلىقمۇ، زىيانلىقمۇ، ئۆز سەرمايەڭگە قاراپ بەلگىلە، يەنى ئاز نەرسىدىن كۆپ پايدىنى ئۈمىد قىلما، - دەپ نەسىھەت قىلدى.

سەرمايدار نى (پ) كونا. تىجارەت ياكى كەسىپكە سېلىنغان پۇل، مەبلەغ، مال-دۇنيا ئىگىسى؛ كاپىتالىست؛ كاتتا زېمىندارلار ۋە سەرمايدار ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئۆز مەنپەئىتى، ئۆز پايدىسىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نەرسە يوق. * سەرمايدارلار ئىنتايىن شەخسىيەتچى بولۇپ، ئۇلار مال-دۇنيا ئۈچۈن جېنىنى تىكىدۇ.

سەرمايسىز سۈپ. سەرمايسى يوق، ھېچقانداق سەرمايىگە ئىگە بولمىغان؛ سەرمايسىز كىشى.

سەرمايىلىك سۈپ. سەرمايسى بار، سەرمايىگە ئىگە بولغان.

سەرمەك (توغرىسى: سىيرىماق) ← سىيرىماق.

سەرەمۇنشى نى (پ+ئە) يېزىت. ئەمىر ياكى خاننىڭ سارىيىدا ئىشلىگۈچى باش كاتىپ؛ سەركاتىپ؛ كوئېنلۇن - ھاياتلىق ئاتا قىلغۇچى ئانا تاغ، بىزنىڭ دىيانەتلىك سەرەمۇنشىمىز.

سەرۋاز نى (پ) كونا. يېزىت. ئاددىي ئەسكەر، لەشكەر؛ ئۇنىڭ داستىخانغا داخىل بولغىنىزدىن كېيىن، ئەسكەرلىرىڭىزنى كۆرۈپ باقساق دەپ تەلەپ قىلدۇق، شۇنىڭ بىلەن قوراللىق 70 سەرۋاز ناھايىتى تېزلا سەپكە تىزىلىپ تەييار بولدى. * كېيىنكى ئىككى قاسنىقىدا ئولتۇرغان سۇ سەرۋازلىرى بىردەك ناخشا ئېيتىشتى.

سەرۋازلىق «سەرۋاز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

سەرۋەر نى (پ) ① يول باشلىغۇچى، يولباشچى؛ بەختىيار، شاد ناخشا چىقتى ئەۋجىگە، ياڭرىدى ئۇ، پارتىيە سەرۋەر ۋە داھىي شەنگە. * شان بىلەن قايتىپ كېلىشتى پالۋانلار چېگرىدىن، كۆردى ئەجرىگە مۇناسىپ بەختنى سەرۋەر مېھرىدىن. ②

ئاياللار ئىسمى.

سەرۋى (پ) ① نى. ئارچا. ② سۈپ. كۆچمە. قەددى-قامىتى كېلىشكەن، چىرايلىق (ئاياللار ھەققىدە)؛ ئورما ۋاقتىدا كۆردۈم سەرۋى بويۇق جانان قىز، ھۆسنى بېغدا بىردەم قىلدى مېنى مېھمان قىز. * قامىتىڭ سەرۋى ئىدى. مۇكچەيدى خۇددى يا بولۇپ، شۇ يوسۇن تۇرقۇڭ بەتتەر رەپتارە بولدۇڭ مەن ئۈچۈن.

سەرىچ نى. دىئال. سەرىپۇش، سەرىپۇش تۇماق.

سەرىمەس سۈپ. دىئال. غەم يېمەس، بىغەم.

سەرىمەك پ. دىئال. غەم قىلماق، غەم يېمەك.

سەزدۈرمەك «سەزمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ، ئىمام-مەزىنلەرگە بۇ ئەھۋاللارنى زادى سەزدۈرمىدى. * بىر قارىغان كىشىگە ئۇ ئۆزىنىڭ شوپۇر ئىكەنلىكىنى سەزدۈرۈپ تۇراتتى. * ئەزىزەمنىڭ باش ئاغرىقى قوزغالغانغا ئۈچ ئايدىن ئاشقان بولسۇ، ئۇ چىدام، غەيرەت بىلەن دەردىنى ئىچىگە يۈتۈپ ئابدۇللاغا سەزدۈرمىگەندى.

سەزدۈرۈشمەك «سەزدۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سەزدۈرۈلمەك «سەزدۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ «قوزغال، ئېزىلىشنى خالىمىغان ئىنسان!» ۋە رەقسىنىڭ بارلىق جايلارغا تەكشى تارقىلىشى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ساقچى ئورگانلىرى بىلەن 5-ئاتلىقلار يولكىغىچە سەزدۈرۈلمەي ئەپچىللىك بىلەن ئەكىرىلىشى مۇستەبىت ئەمەلدارلارغا زەربە بىلەن ئۇرۇلغان تۆمۈر مۇشت بولدى.

سەزگۈ نى ① ئوبىيكتىپ شەيئىلەرنىڭ ئادەم مېڭىسىدە پەيدا قىلغان ئىنكاسى،

ئەزا ياكى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەيدا بولغان قوزغىلىشلارنى مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان نېرۋا. **سەزگۈچى** «سەزمەك» پېئىلىنىڭ

سۈپەتلىشى: سەزگۈچى كالىپۇك. // بىلىم - بىلگۈچىدە، ئەقىل - سەزگۈچىدە (ماقال).

سەزگۈچى كالىپۇك <زوتول> يۇمشاق تەنلىك ھايۋانلار تىپى، كىلاپان ساقالىقى. لار سىنىپىدىكى ھايۋانلارنىڭ ئېغىز ئورگىنىنىڭ ئىككى يېنىدا بولىدىغان كىلاپان شەكىللىك تۈزۈلۈش. ئۇ گۆشلۈك، تەكشى ياپىلاق كېلىدۇ. ھەر بىر تەرەپتە بىر چۈشتىن بولىدۇ. ئۈستىدە قويۇق ھالەتتە كىرىپكىسىمان ئۆسكەن تۈكچىلىرى بولۇپ ھەم سېزىش رولىنى، ھەم ئوزۇقلىنىش رولىنى ئوينايدۇ.

سەزگۈر سۈپ ① سېزىش ئىقتىدارى، سېزىمچانلىقى كۈچلۈك؛ تاشقى تەسىرنى تېز سېزىدىغان، سېزىمچان: سەزگۈر ئىت. * يۈرەك ئىنتايىن سەزگۈر ۋە مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسى بىلەن بەك يېقىن ئالاقىدار ئەزا بولغاچقا، ئىچكى ۋە تاشقى تەسىراتنى ناھايىتى تېز قوبۇل قىلىدۇ. * جەننەتنىڭ سەزگۈر يۈرىكى بۇنى ئاللىقاچان تۇيۇپ بولغانىدى. // ئادەمنىڭ قۇلقى، بۇرنى، تىلى، كۆزى ۋە تېرىسى ناھايىتى سەزگۈر كېلىدۇ. ② بىرەر نەرسىنى ناھايىتى ئاسان سېزىۋالالايدىغان، بايقىيالايدىغان، زېرەك، ھوشيار: ئۇ، ناھايىتى سەزگۈر، چېچەن، ئەقىللىق قىز ئىكەن. * خەمىتنىڭ دادىسى قادىر ئاكا ياشىنىپ قالغان بولسىمۇ ناھايىتى سەزگۈر ئادەم بولغاچقا، ئوغلى بىلەن كېلىنىنىڭ تاسادىپىي قېيىدىشىپ قالغانلىقىنى دەرىۋ پەملىدى. * // ئۈچ ۋىلايەت ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەكىللىرىگە ھەر قېتىملىق تالاش-تارتىش ۋە

سېزىم، تەسىر، تۇيغۇ: نۇر كۆزگە چۈشسە كۆرۈش سەزگۈسى ھاسىل بولىدۇ، ئاۋاز قۇلاققا تەسىر قىلسا، ئاڭلاش سەزگۈسى ھاسىل بولىدۇ. * ئەستە قالدۇرۇشتا كۆرۈش، ئاڭلاش، تەككەننى ۋە ھەرىكەتنى سېزىش قاتارلىق كۆپ خىلدىكى سەزگۈ يوللىرىدىن پايدىلىنىش لازىم. ② جانلىقلارنىڭ تاشقى تەسىرنى سېزىش، ھېس قىلىش قابىلىيىتى: سەزگۈسىنى يوقاتماق. سەزگۈ پەيدا بولماق. * «نەدىسەن ئەي دوستۇم نەدىسەن» دەيتتىم، يامغۇردەك ياش تۈكۈپ توۋلايتتىم بۇ دەم. جاڭگالنىڭ ھېچ يېرى بەرمەيتتى سادا، يوق ئەپسۇس يۇلتۇزنىڭ سەزگۈ، تىلى ھەم. ③ كۆچمە. روھىي كەچۈرمىش، ئىچكى ھېسسىيات، تەسىرات؛ پىكىر: ئەنۋەر ئۆز ئەتراپىنى دەۋر قىلىپ بولۇۋاتقان بۇنداق قىزغىن ھايات خۇشاللىقىدىن مەمنۇن بولسىمۇ، يەنە تولىمۇ نازۇك بىر سەزگۈ ئۇنى ئازابلانغىنى. * ئۇنىڭ پىشانىسىنى چوڭقۇر قورۇقلار باسقان، يۈرىكى كەلگۈسىنىڭ دەھشەتلىك سەزگۈلىرى بىلەن تولغان ئىدى.

سەزگۈ ئەزالىرى <پسخول> ئوبېيكتىپ شەيئىلەرنىڭ تەسىرىنى سېزەلەيدىغان تېرە، كۆز، قۇلاق، تىل، بۇرۇن قاتارلىق ئەزالار: يەنئەندە ئۇچرىغان بۇ ئايرىم-ئايرىم شەيئىلەر كۆزىتىش ئۆمىكىدىكى ئەپەندىلەرنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىغا تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇلاردا سەزگۈ پەيدا قىلىدۇ.

سەزگۈ پۈپۈكى <زوتول> گىدرا قاتارلىق تۆۋەن دەرىجىلىك ھايۋانلارنىڭ سەزگۈ ئەزاسى. كۆپىنچە ئېغىز ئەتراپىدا ئۆسۈدۇ. شەكلى پۈپۈك ياكى قول بارماقلىرىغا ئوخشايدۇ. ئۇ يەنە ئوزۇقلۇق تۇتۇش رولىنىمۇ ئوينايدۇ.

سەزگۈ نېرۋىسى <نېرۋول> ھەرقايسى

بەس-مۇنازىرىدە، ھەتتا ھەربىر ئېغىز سۆزىدىمۇ ناھايىتى سەزگۈر بولۇشقا توغرا كەلدى.

سەزگۈرلەشتۈرمەك «سەزگۈرلەش-

مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سەزگۈرلەشتۈرۈلمەك «سەزگۈرلەشتۈر-

مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سەزگۈرلەشمەك پ. سەزگۈر ھالەتكە

كەلمەك، سەزگۈر بولماق، سەزگۈرلۈكى

ئاشماق؛ جەڭچىلەر تېخىمۇ سەزگۈرلەشتى،

باندىتلار بەخىرامان ھالدا يېقىنلىشىپ كەلمەكتە

ئىدى. * مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ بورىنى

يېتىپ كەلگەندە، سىياسىي ھەرىكەتلەردىن

نەپ ئېلىشنىڭ ئېيىنى بىلىۋالغان سابىر تېخىمۇ

سەزگۈرلىشىپ كەتتى-دە، «ئىنقىلاب» نىڭ

دەسلەپكى يېتەكچىلىرىدىن بىرى بولۇپ

ئوتتۇرىغا چىقتى.

سەزگۈرلۈك ① «سەزگۈر» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى؛ مۇنبىدىن بىلەن زەۋقى

سەزگۈرلۈك قىلىپ، ئىككەيلەننىڭ پاراڭلىشىشىغا

ئىمكانىيەت بېرىش ئۈچۈن، كوچا بويىدىكى

بىر موزدۇزنىڭ دۈكىنى ئالدىغا بېرىپ تۇردى.

* ئەنئەنە مۇخبىرلارغا خاس سەزگۈرلۈك بىلەن

سىيەت ئاكتىنىڭ كەيپىياتىنىڭ ئانچە نورمال

ئەمەسلىكىنى سېزىۋېلىشقا ئۈلگۈردى. ② ئى

<پىسخول> شەيئىلەرنىڭ تاشقىي

تەسىرىنى سېزىش ياكى ئۇنى قوبۇل

قىلىش ئىقتىدارى؛ قېنى مەندىكى ئەقىل

ۋە سەزگۈرلۈك. * بۇ ئېھتىمال باشلاردا

بولدىغان سەزگۈرلۈك بولسا كېرەك.

سەزگۈرلۈك دەرىجىسى ① <پىسخول>

جانلىقلارنىڭ تاشقى تەسىرىنى قوبۇل

قىلىش ئىقتىدارىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكى.

② <ئىز> رادىئو قوبۇللىغۇچىنىڭ سىگناللار-

نى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىنىڭ كۈچلۈك--

ئاجىزلىقى. بۇنى رادىئو قوبۇللىغۇچىنىڭ سۈپىتىنى ئۆلچەشتىكى ئۆلچەم قىلغىلى بولىدۇ. ③ <ئىز> بەزى ئەسۋابلارنىڭ ئېنىقلىق دەرىجىسى. مەسىلەن، ئىنتايىن ئاجىز بولغان توكنى سەزگۈرلۈك دەرىجىسى يۇقىرى بولغان گالۋانومېتر ئارقىلىقلا ئۆلچىگىلى بولىدۇ.

سەزگۈرلۈك ئېشىپ كېتىش <تېب> ئورگانىزملارنىڭ بەزى دورىلار ياكى تاشقى تەسىرگە بولغان سېزىمچانلىقىنىڭ نورمالسىز ھالەتتە ئېشىپ كېتىشى.

سەزگۈرلۈك ئېشىپ كېتىش رېئاكسىيىسى <تېب> ئورگانىزملاردىكى سەزگۈرلۈك ئېشىپ كېتىش سەۋەبىدىن يۈز بېرىدىغان بىر خىل نورمالسىز رېئاكسىيە. كۆپىنچە شۈك، يەل تاشما ۋە تېرە ياللۇغى قاتارلىقلار ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

سەزگۈزمەك (توغرىسى: سەزدۈرمەك) ← سەزدۈرمەك.

سەزمەك پ ① سەزگۈ ئەزالىرى ۋە نېرۋىلىرى ئارقىلىق ھېس قىلماق؛ تۇيماق، بىلمەك؛ تۇرسا ئۇنىڭ بەدىنىدىن گۈۈلدەپ تارقىلىۋاتقان ئەتىر پۇرىقىنى سەزدى. * گۈلى بۇ قوللاردىن ئۆز بەدىنىگە تۈكتەك ئۆتۈۋاتقان ئىسسىق ھارارەتنى سەزدى. ② ئوبىيېكتىپ ياكى سۇبىيېكتىپ ھالەت، ھادىسە ۋە ئىش، مەسىلە قاتارلىقلارنى ئىچكى تۇيغۇ ياكى ئەقىل-ئىدراك، تەجرىبە ئارقىلىق ھېس قىلماق، بايقىماق؛ بىز بارا-بارا قارا كۈچكە تايىنىپلا مەھسۇلاتنى ئاشۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى سەزدۇق. * نىياز دورغا بولسا، ئەمەت كۈرۈكىنى بورە يەپ كەتكەنلىكى بىلەن خامۇش ماڭقىنى بورە تالۋەتكەنلىكى ئارىسىدا قانداقتۇر بىر باغلىنىش بارلىقىنى سېزىپ، خامۇشنى دەرھال

ئالدىغا چاقىرتقۇزدى.

سەس نى. يىز ت. ئاۋاز، تاۋۇش، ئۇن؛ سادا: نە كېلۇر نەي سەسلەرى ئاستا يېقىنلاپ. يېقىنلاشقانسېرى ئاھى يېلىنچاپ، كۆرۈنگەچ مانا تامدا بىر كۆلەڭگە، يۈگۈردى لەيلى، سىغماي جانى تەنگە. * جىلدى لەيلىمۇ شۇ نەينى ئاڭلاپ، يۈرەك تىنماس ئىدى لېكىن، تېپىلاپ. بېرىپ شۇ ئان يۆلەندى بىر تېرەككە، ياقار ئوت نەي سەسى دەردلىك يۈرەككە.

سەسكە ندۈرمەك «سەسكە نەمەك»

پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بۇ يېقىمسىز ئاۋاز كىشىلەرنى تولىمۇ سەسكە ندۈردى. * «مەن مەست ئەمەس» دەپ تەكرارلاۋاتقان ئەزىزنىڭ ھازىرقى بىچارە ئەپتى-بەشىرسى ۋە ئۇنىڭ قولىدىكى ھاراق بىلەن تۇخۇملار قۇددۇسىنى قاتتىق سەسكە ندۈردى.

سەسكە ندۈرۈشمەك «سەسكە ندۈر-مەك»

پېشلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ يېغى ياغقان سوغۇق قار بالىلارنى سەسكە ندۈرۈشتى.

سەسكە نەمەك پ ① بىرەر تاشقى ئامىلىنىڭ

تەسىرىدىن بىردىنلا چۆچۈمەك، تىترىمەك، سىلكىنمەك؛ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، شەرۋانەم بېشىدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيغاندەك سەسكىنىپ كەتتى. * جالال بېشىدا چاقماق چېقىلغاندەك سەسكىنىپ كەتتى. ھەممە بىردىن ئۇنىڭغا قارىدى. * ئۇنىڭ يۈزلىرىگە سۆيىمەكچى بولۇپ تۇرغان بۇۋى ھەجەرنىڭ يۈرىكى بۇ ھالەتتىن ئىختىيارسىز سەسكىنىپ كەتتى. ② كۆچمە. بىزارلىق ۋە يىرگىنىشلىك ھېس قىلماق؛ بىزار بولماق، يىرگىنمەك؛ مەن ئۇنىڭ كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ بە ئەينى سۇغا چۈشكەن ئىتتەك سالپايغان قىياپىتىنى كۆرگەندە ئىختىيارسىز سەسكىنىپ كەتتىم.

* - يېنىڭىزدا بىرگە يۈرۈشكىمۇ ئادەم سەسكىنىدىكەن، سىزدىن سەيىۇ پۇراپ تۇرىدۇ. ئەگەر، مەندىن باشقا قىزلار بولغان بولسا، سىزنى ئاللىقاچان تاشلاپ، باشقىنى تېپىپ ئالغان بولاتتى، - دېدى ئامىنە يىگىتىگە.

سەسكىنىشمەك «سەسكىنمەك»

پېشلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار يولدا دوق كېلىپ قېلىپ، ھېزىم ئاخۇنكاملارنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بولسۇ، بالىنى ئەركىلىتىپ قويماقچى بولۇشاتتى-يۇ، لېكىن سوغۇق، يىرگىنىشلىك چىرايلارغا كۆزى چۈشۈپ سەسكىنىشەتتى-دە، سوغۇقلا قىلىپ بىرنەپەلەرنى دەپ قويۇپلا يولغا راۋان بولۇشاتتى.

سەغىرە ئى (ئە) يىز ت ① بالاغەتكە

يەتىمگەن-نارەسىدە بالا، سەبىي بالا. ② يېتىم بالا، يېتىم؛ سەغرىلەر ھەققى.

سەقەققۇر ئى (ئە) <زوتول> بىر خىل

بېلىق. بېشى ئاتقا، تېنى راكفا ئوخشايدۇ ۋە ياپىلاق كېلىدۇ. پۈتۈن تېنى سۆڭەك ھالقىلاردىن تۈزۈلگەن قاتتىق قاسراق ئىچىدە تۇرىدۇ. رەڭگى ئاق، سېرىق ياكى قوڭۇر رەڭلەردە بولىدۇ. قۇيرۇقى ئېگىلىدۇ، قاسراقلىق كىچىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. ئەركىكىنىڭ قورسىقىدا بالا يېتىلدۈرۈش خالىتىسى بولۇپ، چىشىسى ئۆزىنىڭ تۇخۇمىنى ئۇنىڭغا سالغاندىن كېيىن ئۇزۇقلىنىدۇ ۋە كىچىك بېلىجانلارنى چىقىرىدۇ. چوڭلىرى ئادەتتە قىممەتلىك جۇڭگىي دورىسى ھېسابلىنىدۇ.

سەقىمە ئى (ئە) جان ت. ماقال-تەمسىل:

- يولۇچىلارنىڭ رەسىمدە ياز يول يۈر - ئاتىاس تاڭدا، قىش يول يۈر - كۈن چىققاندا دەيدىغان سەقىمىسى بار، شۇڭا كۈن چىقىشتىن بۇرۇن يۈرۈپ كېتەيلى، بولمىسا ئالدىمىزدىكى ئىككى دەريادىن ئۆتۈپ بولغۇچىلىك كەچ قالمىز. دەريا

سەكراتتا ياتماق جان بېرىش ئالدىدا تۇرماق، ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىدا نى ئۆتكۈزۈمەك: ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان ئېچىنىشلىق گەپلەر سەكراتتا ياتقان ئادەمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى خىرىلىدىشىدەك ئاتا-ئانىسى كۆڭلىنىڭ ئامانلىقىدىن ئازاب ۋە ئۈمىدىسىزلىك گىردابىدا قىيىنچىلىقنى ئىپادىلەيتتى. * قولۇم-خوشنىلار سەھىرانت خېنىمنىڭ سەكراتتا ياتقانلىقىغا قارىماي، گىلانىنىڭ ناخشا ئېيتىپ چاڭ كەلتۈرۈپ تۇرغانلىقىدىن ئەجەبلىنىپ ياقىنىنى تۇتۇشاتتى.

سەكراتقا چۈشمەك ① ھاياتى ئاخىرلىدى. شىپ جېنى چىقىش پەيتىگە كېلىپ قالماق؛ جان تالىشىپ قالماق، سەكراتقا يەتمەك: پادىشاھ ئۆلەر ھالغا كېلىپتۇ. جۈمە ناخشى ئۇ سەكراتقا چۈشۈپ قېلىپتۇ. * مەن شىپالىق تاپالماي ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ سەكراتقا چۈشكەندە رەھىمسىز تۆلۈمگە ئاخىرقى نەپەسكىچە قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرگەن ئىدىم. ② كۆچمە. ھۆكۈمرانلىقى، دەۋرانى ئاخىرلىشىپ مەغلۇپ بولۇش پوقىلىش مەزگىلى يېتىپ كەلمەك: ھازىر جاھانگىرلىك سەكراتقا چۈشۈپ قالغان دەۋر، ئۇ پات ئارىدا ھالاك بولىدۇ. * بارلىق ئىچكى-تاشقى قارا كۈچلەرنىڭ قۇتۇشى مىللەتكە ئاپەت ئېلىپ كەلدى، ئەمما بۇنداق قۇتۇش قارا كۈچلەرنىڭ تېخى كۈچى بارلىقىنى كۆرسىتىپلا قالماي، ئۇلارنىڭ سەكراتقا چۈشۈپ قالغانلىقىنىمۇ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ پەيدىنپەي غەلبىگە يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنىمۇ كۆرسىتىدۇ.

سەكراتقا يەتمەك سەكراتقا چۈشمەك. سەكرەپ «سەكرىمەك» پېتىلىنىڭ

رەۋىشىدىشى: سەكرەپ ئۆتۈش. سەكرەپ ئۆتۈش <فەز> ئاتوم، مولېكۇلا قاتارلىق مىكرو زەررىچىلەرنىڭ مەلۇم

سۈيى ئۇلغىيىپ كەتسە، خەتەر تۇغۇلىدۇ. سەكە (توغرىسى: سەركە) ← سەركە. سەكپارە (توغرىسى: سەدپارە) ← سەدپارە.

سەكتە نى (ئە) <تە> بىر خىل كېسەل-لىك. بۇنىڭدا مېڭە قان ئايلىنىشنىڭ قاتتىق توسالغۇغا ئۇچرىشى (مېڭىگە قان چۈشۈش، مېڭە قان تومۇرلىرى توسۇلۇش) سەۋەبىدىن تۇيۇقسىز ھوشسىزلىنىپ، بەدەننىڭ يېرىمى ۋە ئايرىم قىسىملىرى پالەچلىنىدۇ. ئېغىر بولغانلىرىدا، بىمار تېزلا ئۆلۈپ كېتىدۇ. بۇ كۆپىنچە يۇقىرى قان بېسىمى، مېڭە قىزىل قان تومۇرلىرىنىڭ قېتىشى ۋە مېڭە قان تومۇرلىرىنىڭ تۇغما غەيرىيلىكلىرى ئاساسىدا پەيدا بولىدۇ. ئادەتتە پەيدا بولۇش ئورنىغا قاراپ ئاتىلىشىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. باش قېيىش سەكتە كېسىلىگە گىرىپتار بولغانلىقىغا بېرىلگەن ئالدىنقى ئالامەتتۇر.

سەكرات نى (ئە) جان تالىشىۋاتقان، جان ئۇزۇۋاتقان چاغ، ھالەت: سەكراتقا چۈشۈپ قالماق. * سادىق بىلەن ئېمىنجان قېرى ھامىنىڭ ياتىقىغا كىرگەندە، تۆت-بەش دوختۇر قېرى ھامىنىڭ بېشىدا ئىدى... قېرى ھامما كۆزلىرى ئەلەڭ-سەلەڭ ئېچىپ كۆردى: - سادىق، بالام، - دېدى ئۇ پەس تىترەك ئاۋازدا، - مەن مەھەللىمىزدە نۇرغۇن خوتۇنلارنىڭ سەكراتى ئۈستىدە بولغان، ئۆز قولۇم بىلەن ئېگىنى چاتقان، بىر، ئىككى كۈنلۈكۈم قالغانلىقى ئۆزۈمگە ئايان. * 1964-يىلىنىڭ دەسلەپكى ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، سەكراتتا ياتقان رايىخان ئانا ئاران-- ئاران نەپەس ئېلىپ، ئابدۇللا، نۇرىسا، دەپ ئاران-ئاران پىچىرلايتتى.

بىر خىل ھالەتتىن يەنە بىر خىل ھالەتكە ئۆتۈشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەسىلەن، ئېنېرگىيە دەرىجىسى يۇقىرىراق بولغان بىر ئاتومنىڭ بىر دانە فوتون قويۇپ بېرىش ئارقىلىق ئېنېرگىيە دەرىجىسى تۆۋەنرەك بولغان يەنە بىر خىل ئاتومغا سەكرەپ ئۆتكىنىگە ئوخشاش.

سەكرەپ-سەكرەپ «سەكرەپ»

سۆزنىڭ تەكرارلىنىشى: سەكرەپ-سەكرەپ ئورنىغا چۈشمەك.

سەكرەپ-سەكرەپ ئورنىغا چۈشمەك بىرەر ئىش ياكى مەسىلە ھەققىدە دەسلەپتە تەتۈرلۈك، جاھىللىق قىلىپ قاتتىق تۇرۇۋېلىپ، ئاخىرى يەنە ئۆز ئىزىغا چۈشمەك.

سەكرەتمە ① سۈپ. سەكرىتىپ چىقىرىلغان،

سەكرىتىلگەن: شەھەرنىڭ ئاساسىي كوچىلىرى سەكرەتمە كۆرۈنۈش ئارقىلىق كۆرسىتىلىدۇ ۋە كۆرۈنۈشتە رېژىسور، كومپوزىتور، ئوپېراتور، ئارتىست ۋە باشقىلارنىڭ ئىسمى-فامىلىسى كۆرۈنىدۇ. * ئېكراندا سەكرەت-مەخەت بىلەن فىلىمنىڭ نامى، ئاپتورى ۋە رېژىسورنىڭ ئىسمىدىن كېيىن تۆۋەندىكى كۆرۈنۈشلەر نامايان بولىدۇ. ② ئى <سۇ> سۇ ئىنشائاتلىرى ئىچىدىكى سۇنى سەكرىتىپ چۈشۈرىدىغان پەلەمپەي شەكىللىك قۇرۇلما: دوختۇرخانا، سودا دۇكىنى، يەسلى، كىنوخانىلىرى بولغان ئاۋات، ئاپئاق يېڭى مەھەللىلەر، تاغ سەكرەتمىسىگە قۇرۇلغان ئېلېكتر ئىستانسىدىن تارتىلىۋاتقان قىزىل نۇرلار ۋە مول ھوسۇل خۇشاللىققا تەنتەنە قىلىۋاتقان ئەزالارنىڭ خۇشال-خۇراملىقى... روشەن گەۋدىلەندى. ③ ئى. كىچىك تاشنى سۇ يۈزىنى بويلىتىپ سۇغا ئاتقاندا، تاشنىڭ سۇ يۈزىدە ھاسىل بولىدىغان سەكرەش ھالىتى: سەكرەتمە

چىقارماق.

سەكرەتمەك «سەكرىمەك» يېنىلىنىش

مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن تەلەپخانىنى ئاتقا مىنگەشتۈرۈپ، ئاتنى ئۈستىمگەدىن سەكرەتتىم. * ئاڭغىچە ئاتنى سەكرىتىپلا چىرا ئاغزىدىكى دۆڭگە چىققان ئابدۇراخمان پەستىكىلەرگە قاراپ تۇرۇپ جاراڭلىق سۆزلىدى.

سەكرەش ① «سەكرىمەك» يېنىلىنىش

يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: سەكرەش ئايغى. سەكرەش سۇپىسى. ② ئى <پەلس> شەيئىلەرنىڭ كونا سۈپەتتىن يېڭى سۈپەتكە ئۆتۈشى. شەيئىلەرنىڭ خاراك-تېرى ئوخشاش بولمىغاچقا، سەكرەشنىڭ شەكىلمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. بەزىدە ئۇ پارتلاش شەكىلدە ئەمەلگە ئاشسا، يەنە بەزىدە يېڭى سۈپەت ئامىللىرىنىڭ تەدرىجىي توپلىنىشى ۋە كونا سۈپەت ئامىللىرىنىڭ تەدرىجىي يوقىلىشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئوخشاش بولمىغان شەكىلدىكى سەكرەشنىڭ ھەممىسىلا سۈپەت ئۆزگىرىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. * سىنىپ كولىكتىپى ئۈچۈن گېزىتكە يېزىلىپ قويغان. باشقىلارنىڭ نەرسىنى ئوغزلاشتىن باشقىلارغا نەرسە تەقدىم قىلىدىغان بولۇش، مانا بۇ ئىدىيە جەھەتتىكى بىر سەكرەشتۈر.

سەكرەش ئايغى <تەن> مىخلىق

ئايغىنىڭ بىر خىلى. ئادەتتە تەنھەرىكەتچىلەر ئېگىز ياكى يىراققا سەكرىگەندە كىيىۋالىدۇ. يېنىك بولۇپ، شەكلى يۈگۈ-رۈش ئايغىغا ئوخشايدۇ. ئالدى ھەم كەينىگە مىخ ئورنىتىلغان بولىدۇ.

سەكرەش بوغۇمى <زوتول> ھايۋانلاردىن

كى يانپاش سۆڭىكىنىڭ شىراققا تۇتاش جايى.

ماشىنا ئۈستىدە ئولتۇرغان ئەسكەرمۇ ئالاقىزادە-
لىك بىلەن يەرگە سەكرىدى. * ئۇ،
چېكە تىكەدەك ھەر تەرەپكە سەكرەپ ئويناشتى.
② كۆچمە. زور كۈچ بىلەن راۋاجلانماق،
يۈكسەلمەك، ئۆرلىمەك: ئۇلار 1980-يىلى
4 مىليون 740 مىڭ يۈەن زىيان تارتقان بولسا،
ئۆتكەن يىلى بىر سەكرەپلا 7 مىليون 130
مىڭ يۈەندىن كۆپرەك پايدا ئېلىپ، سانجى
خۇيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستى بويىچە ئەڭ كۆپ
پايدا ئالغان دېھقانچىلىق مەيدانى بولۇپ
قالدى.

سەكسەن سان. ئوننىڭ سەككىز قېتىم
قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان سان:
سەكسەن چىڭ ئۇن. سەكسەن ئادەم. *
سەككىز كەرە ئون سەكسەن بولىدۇ. *
ئەگەر نەپسىڭ مۇرادىن ئۆزلىسەڭ سەن،
ئەگەر سەكسەنگە ئۆمرۈڭ يەتسە سەكسەن.
سەكسەن ياماق نۇرغۇن يېرىگە ياماق
چۈشكەن، كۆپ يامىلىپ كەتكەن (كىيىم -
كېچەك ھەققىدە): سەكسەن ياماق بولۇپ
كەتكەن چاپان. سەكسەن ياماق كىيىم.

سەكسەن ئاياغ ئى (سەكسەن+ئاياغ) ←

سەكسەن نپۇت I.

سەكسەن نپاچاق ئى (سەكسەن+نپاچاق) دىئال.
سەكسەن نپۇت.

سەكسەن نپۇت I ئى (سەكسەن+نپۇت) <زۈنۈل>
بۇغۇم ئاياغلىق ھايۋان. تېنى ئۇزۇن
ھەم ياپىلاق، دۈمبىسى قارا يېشىل،
قورسىقى سارغۇچ قوڭۇر، بېشىدا قامچىسى-
مان سەزگۈ مۇڭگۈزچىسى بولىدۇ. گەۋدە-
سى نۇرغۇن بوغۇملاردىن تۈزۈلىدۇ.
ھەر بىر بوغۇمدا بىر جۈپتىن پۇتلىرى
بولۇپ، بىرىنچى جۈپ پۇتى ئىلمەك
كېلىدۇ. ئۇنىڭدا يەنە زەھەر بېزى
بولۇپ، زەھەر سۇيۇقلۇقى ئاجرىتىپ

سەكرەش ساندۇقى <تەن> ①
گىمناستىكا ئەسۋابلىرىدىن بىرى.
ئادەتتە ياغاچتىن تراپېتسىيە شەكلىدە
ياسىلىدۇ. قارىماققا ساندۇققا ئوخشاپ
قالدۇ. ئەھۋالغا قاراپ ئېگىز-پەسلىكىنى
تەڭشىگىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئەسۋاب-
تىن سەكرەپ ئۆتۈش ئارقىلىق ئىشلىنىدۇ-
غان بىر خىل گىمناستىكا تۈرى.

سەكرەش سۇپىسى <تەن> سۇغا
سەكرەش كۆللىرىنىڭ بىر تەرەپىگە
ئورنىتىلىدىغان سۇپا شەكىللىك قۇرۇلما.
ئېگىزلىكى ئادەتتە بەش مېتىر، يەتتە
يېرىم مېتىر ۋە ئون مېتىر قىلىپ لايىھىلەن-
دۇ. ئۈستىدە قاڭقىش تاختىسى بولىدۇ.

سەكرەشمەك <سەكرىمەك> پېئىلنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: كۆلدە شوخ بېلىقلار
چولتوك-چولتوك قىلىپ سەكرىشىدۇ، مەي
بولۇپ پىشقان ئۇچىمىلەر ئۈستىدە بالىلار
چۈرۈكلىشىدۇ. * ئۇلار چۈشكىچە يول مېڭىپ
دەريادىن ئۆتىدىغان چاغدا كىيىم بىلەنلا سۇغا
سەكرەشتى. * سىناق غەلبىلىك بولغاندى،
ھەممە يەن سىناق نەتىجىسىدىن شادلىنىپ
سەرىشىپ، بىر-بىرىنى تەبرىكلەشتى.

سەكرىگۈچ ① ئى. بالىلار ئويۇنلىرى ۋە
شۇنىڭدەك تەنتەربىيە تۈرلىرىدە سەكرەش -
ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ
ئومۇمىي نامى. ② سۈپ. سەكرەيدىغان،
سەكرىيەلەيدىغان: سەكرىگۈچ مېنا.
سەكرىگۈچ مېنا <مەرب> يەر يۈزى-
دىن سەكرەپ پارتلايدىغان مېنا.

سەكرىمەك پ ① ئېگىزدىن پەسكە،
پەستىن ئېگىزگە ياكى بىر ياندىن
يەنە بىر يانغا كۈچ بىلەن گەۋدىنى
ئېتىپ تاقلىماق، ئۆتمەك: سەكرەپ چىققا.
سەكرەپ چۈشمەك. سەكرەپ كەتمەك. *

سەككىز پارچە تالا كەسمىدىن تەركىب تاپقان بىر خىل شەپكە . سەككىز تەپكىلىك ئەتلەس ئادەتتە سەككىز تەپكىلىك دەستگاھتا توقۇلغان ئەتلەس؛ خانئەتلەس .

سەككىز دۆلەت بىرلەشمە قوشۇنى <تارىخ> 1900-يىلى ئەنگلىيە ، ئامېرىكا ، گېرمانىيە ، فرانسىيە ، روسىيە ، ياپونىيە ، ئىتالىيە ۋە ئاۋستىرىيىدىن ئىبارەت سەككىز دۆلەت ئېلىمىزدىكى جاھانگىرلىككە قارشى قوزغالغان يىخىتۈەن ھەرىكىتىنى باستۇرۇش مەقسىتىدە تەشكىللىگەن تاجاۋۇزچى قوشۇن . ئەينى ۋاقىتتا ، بۇ قوشۇن بېيجىڭ ، تىيەنجىن قاتارلىق جايلارنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن (1901-يىلى) ، چىڭ ھۆكۈمىتىنى « شىنچۇ شەرتنامىسى » نى ئىمزالاشقا مەجبۇرلىغان .

سەككىز سانجاق تۈزۈمى <تارىخ> چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى مانجۇلارنىڭ قوشۇن تەشكىللىشى ھەم نوپۇس-بەلگىلەشتىكى بىر خىل تۈزۈمى . بۇنىڭدا تۇغ بەلگە قىلىنىپ ، قىزىل ، سېرىق ، ئاق ، كۆك ۋە قىزىل جىيەكلىك ، سېرىق جىيەكلىك ، ئاق جىيەكلىك ۋە كۆك جىيەكلىك دەپ سەككىز سانجاق (قوشۇن) - قا ئايرىلغان . كېيىن موڭغۇللار ۋە خەنزۇ-لارنىڭ سەككىز سانجاق تۈزۈمى قوشۇپ قوللىنىلغان . ئەمەلدارلىرى ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا خەلق ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ ، ئۇرۇش مەزگىللىرىدە گېنېراللىق ۋەزىپىلىرىنى ئۈستىگە ئالغان ؛ پۇقرالىرى ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ئەسكەر بولغان .

سەككىزە يەن سان . سەككىز كىشى ، سەككىز ئادەم ؛ ئۇلار سەككىزە يەن بىر

چىقىرىدۇ . كىچىك ھاشاراتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ . تىبابەتچىلىكتە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ .

سەكسە نپۇت II نى (سەكسەن+پۇت) ① خامان ياكى ئېتىز ئىشلىرىدا ئىشلىتىلىدىغان نۇرغۇن پۇتلۇق ياغاچ تولۇق ؛ سەكسەن-ئاياغ . ② كەلكۈننى توسۇش ئۈچۈن ياسالغان نۇرغۇن پۇتلۇق ياغاچ جازا . سەكسە نخالتا نى (سەكسەن+خالتا) ھەربىر دورىنى بىردىن خالتىغا سېلىپ ، ھەر خىل دورا-دەرمەكلەرنى ساتىدىغان كىشى ، دورىگەر ، دورىپۇرۇش ؛ ئۇلار بازار ئارىلاپ مېڭىپ ، يېڭىدىن ئېچىلغان سەكسە نخالتا دۇكىنى ئالدىغا كەلدى ۋە دۇكان يېنىدا دورىگەر بىلەن بىللە پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان ئابدۇللا داۋۇتنىڭ تونۇشى سەيدۇللا بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى .

سەككىز سان . يەتتىدىن كېيىن كەلگەن نوقتۇزدىن بۇرۇن كەلگەن سان ياكى مىقدار ؛ يەتتىگە بىرنى قوشساق سەككىز بولىدۇ . * سەككىز كەررە سەككىز ئاتىش تۆت . * كەتتى دەپ كۆڭلۈڭنى بۇزما ، كۆڭلى سەككىز يارىغا . نېمىدەپ بەردىڭ كۆڭلۈڭنى ۋەدىسى يالغانغا .

سەككىز ئاياغلىق سىياھ بېلىق <زۈنۈل> بىر خىل يۇمشاق تەنلىك ھايۋان . جەينەكسىمان كەلگەن سەككىز تال ئۇزۇن پۇتى بولۇپ ، پۇتىنىڭ ئىچىدە نۇرغۇنلىغان شورغۇچ تەخسىلىرى بولىدۇ . بەزىلىرىنىڭ تېنىدە سىياھ خالتىسى بولىدۇ . دېڭىز ئاستىدا ياشايدۇ ، بېلىق ۋە قاسراقلىق ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ . بەزىلىرى باشقا چوڭراق ھايۋانلارغا-مۇ ھۇجۇم قىلىدۇ .

سەككىز تاللىق شەپكە تۆپىلىكى

كۈرۈپيا بولدى. * بىز سەككىزەيلەن بىللە تاغقا چىقتۇق.

سەككىزلىك نى. يۈزىگە سەككىز رەقىمى بىلەن سەككىز دانە شەرتلىك بەلگە بېسىلغان قارتا: تاپاننىڭ سەككىزلىكى. چىللىكنىڭ سەككىزلىكى.

سەككىزىنچى سان. ئورۇن تەرتىپى سەككىز رەقىمى بىلەن بەلگىلەنگەن؛ يەتتىنچىدىن كېيىن، توققۇزىنچىدىن ئىلگىرى، 8- نومۇرلۇق: سەككىزىنچى ئۆي. سەككىزىنچى ياتاق. سەككىزىنچى بەت. سەككىزىنچى ئارمىيە. سەككىزىنچى ئاي.

سەككىزىنچى ئارمىيە <ھەرب> ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى رەھبەرلىك قىلغان ئىنقىلابىي قوراللىق كۈچ. ئەسلىدە جۇڭگو ئىشچى-دېھقان قىزىل ئارمىيىسىنىڭ ئاساسلىق قىسمى ئىدى. 1937-يىلى ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش باشلانغاندىن كېيىن، مىللىي ئىنقىلابىي ئارمىيىنىڭ 8- يول قوشۇنىغا ئۆزگەرتىلىپ، شىمالىي جۇڭگودىكى ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇشنىڭ ئاساسلىق كۈچى بولغان، ئۇچىنچى قېتىملىق ئىچكى ئىنقىلاب-بى ئۇرۇش مەزگىلىگە كەلگەندە، يېڭى 4- ئارمىيە ۋە باشقا خەلق قوراللىق كۈچلىرى بىلەن بىرلىكتە جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى قىلىپ قايتا ئۆزگەرتىلگەن.

سەككىزىنچى ئاي <ئاستر> ← ئاۋغۇست.

سەككىزىنچى مارت ئايالار بايرىمى <تارىخ> ← خەلقئارا ئايالار بايرىمى.

سەككىز شەك پ. دىئال. ئەركەك ئىت بىلەن قانچىق بىر-بىرى بىلەن جۈپلەش-

مەك؛ چاقلاشماق.

سەگەك نى (پ) دىئال. ئىت.

سەگەك نى ← سەگىتىرەك.

سەگەك سۈپ ① تاشقى مۇھىتتىن بېرىلگەن بىرەر شەپە، بەلگە قاتارلىقلارنى ناھايىتى ئاسان ۋە دەرھال سېزەلەيدىغان؛ سەزگۈر، تۇيغۇن (ھايۋانلار ۋە جانىۋارلار ھەققىدە)؛ سەگەك ئىتلارنىڭ ئاندا-ساندا قاۋاپ قويۇشلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، كېچە جىمجىت، ھەممە ئۇيقۇغا كەتكەن. * دوختۇرخانىنىڭ كىچىك ماشىنىسى رەيھاننى ئۆيىگە يەتكۈزۈپ قويغاندا، ئۇيقۇسى سەگەك خورازلار ئاللىقاچان بوغۇق ئاۋازلىرى بىلەن سوزۇپ-سوزۇپ قىچقىرىشقا باشلىغانىدى. ② قاتتىق ئۇخلاپ كەتمەيدىغان، تېز سېزىۋالىدىغان، ھوشيار، سەزگۈر؛ بىركۈنى گۆھەرخان چوڭ ئانام سەۋزە قەلەم قىلىپ ئولتۇرۇپ تىراكتوردىن ئاشخانغا كۆمۈر چۈشۈرۈۋاتقان تۆلەككە بۇ كېچە سەگەك يېتىشى ئېيتتى. * ھازىرقى كۈنلەردە ناھايىتى سەگەك، ئېھتىياتچان بولمىساق بولمايدۇ. * كۈن ۋە تۈن ئوخشاشلا سەگەك، زېرەكسەن، شىر سۈپەت مەردانە باتۇر يۈرەكسەن. ھەرىكىتىڭ چاقماقتەك، تېزلىكىڭ ئوقتەك، كۆزلىرىڭ دۈربۇندۇر، ئەلگە بۆلەكسەن.

سەگەك بولماق ھوشيار، تۇيغۇن ھالەتتە تۇرماق، سەگەكلەشمەك؛ - سەپەر قۇل ئاكا! تازىمۇ ئوبدان دېدىڭ، بۈگۈندىن باشلاپ، بۇ تۈلكىنى ساڭا تاپشۇر-دۇق. سەگەك بول. قالغان گەپنى كېيىن قىلىمىز. * سابىر ئاكام: - ھازىر ئىنتايىن، ئىنتايىن جىددىي پەيت، ھەممىڭلار سەگەك بولۇڭلار، - دېدى.

سەگەكلەشتۈرمەك «سەگەكلەشمەك» يېتىلىشنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇ تاپتا

ئۇ بارلىق ھوش-كالىسىنى يىغىپ، ئۆزىنى تېخىمۇ سەگەكلەشتۈردى. * كېچە جىمجىتلىقىدا يىرتقۇچلارنىڭ ۋەھشىيلەرچە خىرقراشلىرى خۇددى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدىلا ئاڭلانغاندەك بولۇپ، ئۇنى سەگەكلەشتۈرىدۇ.

سەگەكلەشتۈرۈلمەك «سەگەكلەشتۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. **سەگەكلەشمەك** پ. سەگەك ھالەتكە كەلمەك، سەگەكلىكى ئاشماق، سەگەك بولماق؛ ئەپپۇن خۇمارىدىن كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان بەشىر دەرھال سەگەكلىشىپ، يولۇسقا قارىدى. * ئۇ شۇ خىلدا مېڭىۋېرىپ، خېلى ئېگىز بىر دۆڭدىن ئاشقان چاغدىلا ئالدىدا كېتىۋاتقان يالغۇز ئاتلىقنى كۆرۈپ، بىردىنلا ئۇيقۇسى ئېچىلىپ كەتكەندەك سەگەكلىشىپ قالدى.

سەگەكلىك «سەگەك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇ تۇيۇقسىز، ئۆزىنىڭ سەگەكلىك، ئاقىلانلىك بىلەن ئىش كۆرەلەيدىغانلىقىنى پەننىڭ مەنبەئىتى، ئۆزىنىڭ نىشانىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا ئىش كۆرەلمەيدىغانلىقىنى سەزدى. * ياش قاراۋۇل سەگەكلىك بىلەن ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى. **سەگەنچۈك** نى. بالنى بۆلەيدىغان يېنىڭ ئاسما بۆشۈك؛ سەگەنچۈكتە ياتماق. سەگەنچۈككە بۆلمەك. * مەن خۇددى سەگەنچۈكتىكى بوۋاقلاردەك لەرزە تەۋرىنىپ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇرىمەن. * بىرچاغلاردا كىچىكناخۇن بوينىغا مىندۈرۈپ يۈرگەن قىزلارنىڭمۇ تولىسى ھازىر بوۋاقلارنى سەگەنچۈككە سېلىپ يۈرۈۋاتىدۇ.

سەگەنچۈكلۈك سۈپ. سەگەنچۈكى بار، سەگەنچۈككە ئوخشىتىپ ياسالغان؛ ئۆي ئىچى ئىنتايىن سۈرلۈك بولۇپ، تورۇسلارنى ئۆتمۈچۈك تورلىرى قاپلاپ كەتكەن. ئوتتۇرا

ياشلىق كىشى سەگەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرىدۇ. ئاياغ تىۋىشى بىلەن ئۇ كۆزلىرىنى ئاچىدۇ.

سەگۈنچەك نى. چاچقا ئېسىلىدىغان بىر خىل زىننەت بۇيۇمى؛ قارا قاش باشتا بولۇر، سەگۈنچىكى چاچتا بولۇر. مەن يارىمنى كەچتە كۆرسەم، ئەتىلىك ناشتا بولۇر.

سەگىتېرەك نى (سەگە+تېرەك) تال تېرەكلەر ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان بىر خىل دەرەخ. قوۋزىقى توق كۈل رەڭ، يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە ياكى ئۈچ بۇرجەك. يوپۇرمىقىنىڭ گىرۋەكلىرىدە ھەرە چىشىگە ئوخشاش چىشلىرى بولىدۇ. تۈز ھەم ناھايىتى ئېگىز ئۆسىدۇ. كۆپ شاخلىمايدۇ. ياغىچى بەك چىڭ. ئەڭ ياخشى قۇرۇلۇش ماتېرىيالى ھېسابلىنىدۇ.

سەگىتىشمەك «سەگىتمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سەگىتىلمەك «سەگىتمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سەگىتمەك ① «سەگىتمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇرى دەرىجىسى؛ ئىچىپ ئۆزلىرىمۇ قاپاقتىن سوغ سۇ، سەگىتى چاڭقىغان يۈرەكلىرىنى، يېيىپ قوللىرىنى قىستى كۆكسەگە، گۈلبۇۋى ياش غۇنچە-پورەكلىرىنى، ② كۆچمە، ھوشيارلىقنى، سەگەكلىكىنى ئاشۇرۇپ قويماق؛ دىققىتىنى مەركەزلەشتۈرمەك؛ بىرھازادىن كېيىن شاۋكەت دۇدۇقلىغان ھالدا؛ - رەھمەت، دىلخۇمار، بۈگۈن مېنى ھەقىقەتەن ئوبدان سەگىتىپ قويدىڭىز. سىزدىن يەنە بىر قېتىم ئەپۇ سورايىمەن، - دېدى. * پەقەت ماشىنىغا چىقىپ بولغان باسنىڭ ئاۋازىلا خىيالىدىن سەگىتى.

سەگىدەتمەك «سەگىدىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇرى دەرىجىسى؛ بالنى دەرەخ

ئۆرۈش يىپلارغا ئۆتكۈزۈلگەن شادىلارنى دەپتىندىن يىراقلاشتۇرۇپ تۇرىدىغان شانا.

سەگىقىز تېشى ئەتلەس دۈكىنىدىكى سەگىقىز شانسىنىڭ ئاستىنقى ئۇچىغا چىكىلگەن تاش.

سەگىقىز ئىلمىكى ئەتلەس دۈكىنىنىڭ سەگىقىز تەركىبىدىكى تاش چىكىلگەن شانىنى ئىلىپ تۇرىدىغان ئىلمەك.

سەل I نى (ئە) <سۇ> قاتتىق ياغقان يامغۇر ياكى قار سۇلىرىنىڭ توپلىنىشىدىن ھاسىل بولىدىغان كۈچلۈك سۇ ئېقىمى، كەلكۈن: تاغدىن يامراپ كەلگەن شىددەتلىك سەل چوڭ ئۆستەڭنى ۋەيران قىلىپ تاشلىدى. * سەل ئەمەستۇر ئاقلانلار، بىزنىڭ تۆككەن يېشىمىز. قانلىق قىلىچ قەھرىدىن كېسىلمەكتە بېشىمىز.

سەل بولماق سەلگە ئايلىنماق، خۇددى سەلگە ئوخشاپ قالماق: دەريا سۇلىرى سەل بولۇپ ئاقتى. * ئەلنىڭ نالە-زارى پەلەككە يەتكەن، كۆز ياشلار سەل بولۇپ ئاقماقتا ئىدى. * ئەمگەك قىلدۇق تەر تۆكۈپ، يەرنى گۈلگە كۆمگىلى. بەخت ئاقسۇن سەل بولۇپ، غۇلاچ ئېتىپ چۆمگىلى.

سەل II رەۋ. بىرئاز، ئازراق، ئازغىنا: سەل چوڭ. سەل تۇرۇپ تۇرماق. سەل چاغلىماق. سەل قارىماق. * قوزغىلاڭچىلار، ئېھتىمال، شامەخسۇت ھۇجۇم قىلىشتىن قورققان بولسا كېرەك دېگەن خىيال بىلەن سەل بوشىشىپ قالغانىدى. * باراتنىڭ مەكتەپكە كەلگىنىگە بىر ئايدىن سەل ئاشقاندى. * ياغلىقىڭىز رەڭمۇرەك، سەل سىلىقراق گەپنى دەك. لەۋلىرى سۈزۈك جانان، ئالما بېرەي يېرىپ يەك.

سەل چاغلىماق بوش كۆرمەك؛ ئاددىي

ساپسىدا سەگىدەتمەك. * مەن سوغۇق سۇدا بېشىمنى يۇيۇپ، مېڭەمنى بىرئاز سەگىدەتتىم. **سەگىدەشمەك** «سەگىدەمەك» يېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سەگىدەمەك پ. ئۆزىنى سالقىنغا سالماق، سالقىنلىماق: نامازدېگەر ۋاقتى ئىدى. مەن سەگىدەپ كېلىش ئۈچۈن، قارىياغاچلىققا باردىم. * ئۇلار باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈۋاتقان سالقىن سۇدا باش-كۆزلىرىنى يۇيۇپ سەگىدەپ ئولتۇردى.

سەگىشمەك «سەگىمەك» يېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سەگىمەك پ ① سالقىنلىماق، سەگىدە-مەك: مايسىكۈل ئىككىمىز ناھىيە دوختۇرخانىسىدىن چىققىنىمىزدا كۈن قايرىلىپ، ھاۋا خېلى سەگىگەن. مەنمۇ خېلى سەگىپ قالغانىدىم. * ناچۇق ئۆستەك بويىدا تەلەي قۇشى ئەگىدى. باھار بىلەن، ياز بىلەن تەشنا يۈرەك سەگىدى. ② سەگەكلەشمەك، ھوشىنى يىغماق: كاللىسى سەگىمەك. * مەن شۇ چاغدىلا خىيالىدىن سەگىپ، ئېسىمنى يىغدىم. * كامىل ھاكىم خىيالىدىن سەگىپ كارىۋاتتىن چۈشتى.

سەگىمەك پ. دىئال. پەرق قىلماق، ئاڭقارماق.

سەگىگەرمەك پ ① زەن سالماق، سەپسالماق، دىققەت قىلماق: قىز گويا يېقىن بىر قېرىندىشىنى يوقىتىپ قويغاندەك كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا ئەتراپىغا سەگىرىپ قاراشقا باشلىدى. * ھاجى ئىشكىنى يەنە چىڭ يېپىپ تۇرۇپ، ئەتراپقا سەگىرىپ بىر قارىدى. ② ئاڭقارماق، پەرقىنى ئايرىماق؛ چۈشەنمەك: مەن بۇ نەرسىلەرنى تازا سەگىگەرلىدىم.

سەگىقىز نى. ئەتلەس دۈكىنىدىكى

بولغان پېرسوناژلار: ئاپتور روماننىڭ سەلبىي پېرسوناژلىرىنى يارىتىشقا ئەستايىدىل كۈچ سەرپ قىلغان، لېكىن ئىجابىي پېرسوناژلارغا سەل قارىغان.

سەلبىي رول <كىنو> كىنو ياكى سەھنە ئەسەرلەردىكى پاش قىلىش ۋە تەنقىدلەش ئوبيېكتى قىلىنغان پېرسوناژلار رولى، يەنى ئىجابىي رولنىڭ ئەكسى.

سەلبىي شەخس <ئەد> ← سەلبىي پېرسوناژ.

سەلبىي مەنە <تىل> بەزى سۆز ياكى جۈملىلەردە ئىپادىلىنىدىغان پەس كۆرۈش، ئەيىبلەش قاتارلىق مەنەلەر.

سەلبىي ئوبراز <ئەد> ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى پاش قىلىش ۋە تەنقىدلەش ئوبيېكتى قىلىنغان پېرسوناژلارنىڭ ئوبرازى. ئۇ خىل ئوبراز ئۆز دۇنيا قارىشى ۋە ئىش-ھەرىكىتىدە ئەينى دەۋردىكى قالاق، ئەكسىيەتچى كىشىلەر ياكى گۇرۇھلارغا ۋەكىللىك قىلىدىغان بولغاچقا، بىر تەرەپتىن كىشىلەرنى رېئاللىقنى چوڭقۇر چۈشىنىش ۋە سەلبىي نەرسىلەردىن نەپرەتلىنىشكە يېتەكلىسە، يەنە بىر تەرەپتىن ئىجابىي ئوبرازنىڭ سېلىشتۇرمىسى سۈپىتىدە، كىشىلەرنىڭ ئىجابىي نەرسىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببەتتىن ئۇرغۇتىدۇ.

سەلبىيلىك «سەلبىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

سەل-پەل بىر ئاز، ئازغىنا، سەل: ئۇ سەل-پەل كۈلۈمىسىگەن ھالدا رەھمەت دېگەندەك كالىپۇكلىرىنى مىدىراتتى. * ئۇ ئۆزىنى سەل-پەل كۆرسىتىپلا كېتىپ قالدى. * جۈمە قوشۇمىسىنى سەل-پەل تۈرۈۋېلىپ

چاغلىماق، پىسەنت قىلماسلىق، كۆزگە ئىلماسلىق: ئۇلارنىڭ لەشكەرلىرى بەكمۇ خىل ئىكەن، سەل چاغلىغىلى بولمىغۇدەك. * ئۇ بىر ئاز ئۆزىنى تۇتۇۋالغاندىن كېيىن بوش ئاۋاز بىلەن: - مەن خاتا ئويلاپتىمەن، كىشىلەرنىڭ ئاكتىپلىقىنى سەل چاغلىغىلى بولمايدىكەن، - دېدى.

سەل قارىماق ← سەل چاغلىماق: ئۇ ئۆز ۋاقتىدا بىزنىڭ بۇ مەسىلىگە سەل قارىغانلىقىمىزدىن قاتتىق رەنجىپ كەتتى. * ئەدەبىيات دەرسلىكىمۇ ئاساسلىق پەنلەرنىڭ بىرى. بۇنىڭغا ھەرگىز سەل قاراشقا بولمايدۇ. سەلەب ئى (ئە+پ) يېزىق. سەل، كەلكۈن: قەھرىمانلارنى ئۇزاتتى بارچە ئەل ئاقىپ تىلەپ، كەلدى يايلاق لەرزىگە، ئاقتى گويىا كەلكۈن-سەلەب. // ھوشسىز بولۇپ يېقىلدىك، كۆز ئالدىمىزدا ئامىنەم. سەلەب سۇدا ئاقىنىك، بار يادىدا ئامىنەم.

سەلبىي سۈپ (ئە) ئىجابىي ئەمەس؛ يامان، تەلەپكە زىت: سەلبىي ئوبراز. سەلبىي پېرسوناژ. سەلبىي كۆز قاراش. سەلبىي ماتېرىيال. سەلبىي ئوقۇتقۇچى. * ئۇنىڭدا ئەتراپتىكى شەيئىلەرگە قارىتا ھېچقانداق قىزىقىشنىڭ بولماسلىقى سەلبىي رول ئوينىدى. * ئۈچ ۋىلايەت ۋاقتلىق ئىنقىلابىي ھۆكۈمىتى بىلەن مىللىي ئارمىيە باش شتابىنىڭ قارشىچە، ئاقسۇ ۋىلايىتىنىڭ باشقا ناھىيىلىرىگە قوراللىق كۈچ ئەۋەتكەندە، ئۇرۇش سېپى كېڭىيىپ، مەركەزلەشتۈرۈپ قوماندانلىق قىلىشقا سەلبىي تەسىر بېرىپ قوياتتى.

سەلبىي پېرسوناژ <ئەد> ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى ئاپتورنىڭ پاش قىلىش ۋە تەنقىدلەش ئوبيېكتى قىلىنغان ھەمدە ئىجابىي پېرسوناژلارغا قارىمۇقارشى

گۈرۈلدەپ مېڭىۋاتقان ماشىنىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، يوغان دېرىزىلىرىدىن چۈشۈۋاتقان قۇياش نۇرىدا ئاجايىپ سەلتەنەتلىك كۆرۈنەتتى. * مېنىڭ كۆز ئالدىمدا يېڭى يىلدا يارالغۇسى يېڭى سەلتەنەتلىك گۈزەل مەنزىرە ئايان بولدى.

سەلكنى ئى. ئاستا چىققان شامال، غۇر-غۇر، مەيىن شامال: تاغ ئالدى سوزۇلۇپ ياتقان چىمەن باغ، ئۈستىدە شايىسى كەچكى تۇماننىڭ. باش يازنىڭ سەلكنى ئۇچسا ئارىلاپ، قوينىنى بۇ گۈزەل خىلۋەت ماكاننىڭ. * ئارپا-بۇغداي سامانىنى سەلكنى ئايرىيدۇ، ئۇرۇق-تۇغقان قېرىنداشنى ئۆلۈم ئايرىيدۇ. قان-تەر بىلەن تەييارلانغان ئالتۇن، ئاشلىقنى قولمىزدىن قامچا بىلەن زۇلۇم ئايرىيدۇ. // غۇرقراپ ئۇچقان سەلكنى شامال ئۇنىڭ مەڭزىنى سۆيۈپ، خۇش پۇراقلىرىنى يىراققا ئېلىپ كېتەتتى.

سەللە I (ئە) ئى. ناماز ئوقۇيدىغان، دىندار ئەركىشلەر بېشىغا يۆگەيدىغان ئۇزۇن ئاق رەخت: ئاق سەللە. سەللە يۆگمەك. * سەللە دېگەن يۈك، ساقال دېگەك تۈك (ماقال). * سەللىسى مۇسۇلمان، ئۆزى كاپىر (ماقال). * سەللىسى يوغان ئىمان يوق، خورجۇنى يوغان، بىر نان يوق (ماقال). * بىز قەبرىستانلىق يېنىدىكى كىچىككىنە مەسچىت ئالدىدا، بېشىغا سەللە ئورنىغان بىر بوۋايىنى ئۇچراتتۇق، ئۇ كۆرۈنۈش-دىن شۇ مەسچىتنىڭ ئىمامى ئىدى. * بىر كۈنى ئەپەندىم يوغان سەللە ئوراپ مەسچىتتىن قايتىپ كېلىۋاتقىنىدا، يولدا ئۇچرىغان بىرى ئەپەندىمگە بىر خەتنى سۈنۈپ ئوقۇپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىپتۇ.

سەللە II (ئە) دىئال. قىيىقچە: سەللە سالماق. سەللە پىشۇرماق.

ئېسىنىدۇر يادىغا كەلتۈرگەندەك سادىققا قارىدى.

سەلتەنەت ئى (ئە) ① خان، ئىمىر، پادىشاھلارنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ۋە شۇنداق ھۆكۈمرانلارنىڭ قول ئاستىدىكى دۆلەت ياكى ئۇلار يۈرگۈزگەن ھاكىمىيەت: خاقان: - ئوغلۇم! سەن كۆزۈمنىڭ نۇرى ئىدىڭ، گۈل بېغىدا سايىرىغان بۇلبۇلۇم ئىدىڭ، شاھلىق سەلتىنىمنىڭ تاجىدارى ئىدىڭ، ئەپسۇسىكى، سېنى بۇ ھالدا كۆردۈم، ھېلىمۇ سەن شاھلىق سەلتىنىمنىڭ ۋارىسى، - دېدى. * بۇ شەھەرنىڭ بىر پادىشاھى باردۇر، ئۇنىڭ ئىسمى شاھى ئابباستۇر، دۆلىتى، سەلتەنەتنى ئۆزىگە خاستۇر. ② ھەيۋەت، سۈر، داغدۇغا، تەنتەنە، ھەشىمەت: سەلتەنەتنى ئاشۇرماق. * گۈر ئوغلى نىشاپورغا كېلىپ سەلتەنەت بىلەن ئولتۇرغاندىن كېيىن، 444 بەگنى ھىندىستان ئېلىگە ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى. * ئۇلار ئەسلىي ماكانغا ھەقدارلىق بىلەن گىرگەن مىراسخورلاردەك ئوق ئىتىلىمىغان، تىنچ، خاتىرجەم مۇھىت ئىچىدە بۇ يەرگە سەلتەنەت بىلەن كىرىپ كەلدى. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

سەلتەنەتلىك سۈپ ① تولۇق ھۆكۈمرانلىققا ئىگە بولغان، تەسىر كۈچى زور؛ كاتتا، ھەيۋەتلىك، داغدۇغىلىق، سۈرلۈك: سەلتەنەتلىك شاھ. * بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا ناھايىتى سەلتەنەتلىك بىر شاھ ئۆتكەنىكەن. * ئۇ ئۇزۇن پەلتۇكىيەتتى، گالىتۈك تاقايىتى، تۇرقىدىن سەلتەنەتلىك دۆلەت ئەربابى ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. ② ھەشىمەتلىك، كۆركەم، چىرايلىق: سەلتەنەتلىك پايىتەخت. سەلتەنەتلىك ئىمارەت. * ئۇلار مۇزېيىدىكى سەلتەنەتلىك مەدەنىي يادىكارلىقلارنى كۆردى. * كەڭ ۋە ھەيۋەتلىك سېخ ئۆزىنىڭ تىنىمىز

سەللەمنا ئىم. (ئە) بىرەر نەرسىدىن قاتتىق چۆچۈگەنلىكىنى ياكى تولىمۇ ھەيران بولۇۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ كەلكۈن ۋاقتىدا دەريا سۈيىنىڭ جىقلىقىغا قاراپ «سەللەمنا» دەپ پىشانەڭگە ئۇرسەن، راسا كەلكۈن ۋاقتىدا ئۇچار قانات جانئۇارلارمۇ دەريادىن ئۇچۇپ ئۆتەلمەيدۇ. * قەمبەرنىسا كوزىسىنى يەرگە قويۇپ، ئەتراپىنى كۆز لېنتىسىدىن ئۆتكۈزدى-دە، ئالدى تەرىپىدە - قېلىن چاتقاللار ئارىسىدا غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان شەمسىدىننى كۆردى. سەللەمنا!... ئۇنىڭ ئىشقى شارابى بىلەن مەست بولغان يۈرىكى گۈبۈلدەپ ئۇرغىلى تۇردى... ئۇ نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى.

سەللىگۈل نى (سەللە+گۈل) <بوت> ←
ئاق چوغلۇق.

سەللىلىك ① سۈپ. سەللىسى بار، سەللە ئورنىغان؛ سەللىلىك بوۋاي. * ئالدى تەرەپ-تىن خادىك ھارۋىغا چۈشكەن يوغان سەللىلىك، چارساقال بىر ئادەم كۆرۈندى. * ئۇنىڭ چۆرىسىدە بىرقانچە ئەر-ئاياللار ئۆزىنى ئۇرۇپ يىغلاۋاتتى، بىرقانچە سەللىلىك ئادەملەر شاپاشلاپ يۈرەتتى. ② نى. سەللە قىلسا بولىدىغان ۋە سەللە قىلىشقا يارايدىغان ياكى سەللىگە باپ كېلىدىغان رەخت؛ سەللىلىك شايى. سەللىلىك سېتىۋالماق.

سەللىمازا رەۋ (ئە) ئۈزۈل-كېسىل، پۈتۈنلەي، تولۇق (كېسەل كىشى ھەققىدە)؛ زەبىرنىڭ قوللىرى سەللىمازا ساقىيىپ بۇرۇنقى ھالىغا كەلدى. * سېلىم ئاكا ناھىيىدىن قايتىپ كەلگەندە، خەلچە ئانا سەللىمازا ساقايغان، قەدەملىرى تېتىكلىشىپ، گەپلىرىمۇ مېھرىبان، يېقىملىق بولۇپ قالغانىدى.

سەللىيىپ نى (سەللە+يىپ) سەللە شەكلىدە يۇمىلاق قىلىپ يۆگەلگەن يىپ؛ سەللىيىپ

سېتىۋالماق.

سەللىقە نى (ئە) ① قابىلىيەت؛ تەرز، ئۇسلۇب. ② <مۇز> ئون ئىككى مۇقام-نىڭ چوڭ نەغمىلىرى تەركىبىدىكى ئاساسلىق مۇزىكىلاردىن بىرى. سەللىقىسىز بىرمۇ مۇقام بولمايدۇ. مۇقاملاردا كۆپىنچە چوڭ سەللىقە ۋە كىچىك سەللىقە دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. چوڭ سەللىقە بىلەن كىچىك سەللىقەنىڭ مۇزىكا رىتىمى پەرقلىق بولۇپلا قالماستىن، يەنە ئۇلارنىڭ شېئىرىي ۋەزنىمۇ بىر-بىرىدىن پەرقلىنىدۇ. چوڭ سەللىقىلەر تولاراق يەتتە بوغۇملۇق خەلق قوشاقلىرى ئاساسىدا تامامەن بىردەك $\frac{5}{8}$ تاكت بىلەن، كىچىك سەللىقىلەر تولاراق غەزەللىيات ئاساسىدا تامامەن بىردەك $\frac{4}{4}$ تاكت بىلەن ئورۇندىلىدۇ؛ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مومغا ئوخشاش چوقچىيىپ ئولتۇرغان تاشۋاي مۇشاۋرەك مۇقامىنىڭ كىچىك سەللىقىسىنى ئالدى بىلەن دەسلەپ قالۇن بىلەن ئورۇنداپ، كېيىن تەمبۇر بىلەن پەدە بېشى تەرتىپى ۋە ناخول چېكىش قائىدىلىرى بويىچە نەمۇنە كۆرسىتىشكە باشلىدى. **سەللىقىسى يوق** دىئال. ئىش قاملاش-تۇرالمىدايدىغان، پەمىسىز، لەقۇۋا.

سەللىقىلىغ سۈپ. دىئال. ئۇستا، ماھىر. **سەم (سەمى)** نى. ئەس، ياد، خاتىرە، كۆڭۈل؛ سەمگە سالماق. سەمگە چۈشمەك. سەمىدىن ئۆتكۈزمەك.

سەمگە چۈشمەك ئېسىغا، يادىغا كەلمەك؛ يادىغا كىرمەك؛ بۇ ئىش ئۇنىڭ سەمىگە چۈشتى.

سەمگە سالماق ئەسلىتەك، ئەسكەرت-مەك؛ قۇلىقىغا يەتكۈزمەك؛ مەن شۇنى سىزنىڭ سەمىڭىزگە سېلىپ قويايىكى، قاراتاغ سۇ ئامبىرىنى قۇرۇش پىلانى مۇنداقلا مەيدانغا

نە تىجىلىك: ئۇنىڭغا « دوستلۇق » دەپ نام بېرىلىشى ئەۋلادلىرىمىزنىڭ، بىزنىڭ مىللەت-لەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ۋە يېتىلدۈرۈشتە تۆككەن سەمەرىلىك ئەجرىمىزنى مەڭگۈ ئەستە ساقلىشى ئۈچۈن بولغان.

سەمەرىئەك (پ) ① رىۋايەتلىرىدىكى

ئوتتا ياشايدىغان ئەپسانىۋى مەخلۇق، ئوت چاشقىنى: ئوت ئىچىدە ياشايدىكەن سەمەندەر، ئۇنىڭ جىسمى ئالتۇن ئىكەن چىداملىق. ئامان قېلىش ئوت ئىچىدە مۇمكىنمۇ؟ سەمەندەرلا بېرىدىكەن بەرداشلىق. * بىر سەمەندەر ئەيلىدىك ئىشقى-پىراقىدا مېنى، يوق ماڭا دوزاخ ئوتى ئۇچقۇنچە نازىڭ بولمىسا، ② <زۈنۇل> قوش ماكانلىق ھايۋان. چوڭ سەمەندەر ۋە كىچىك سەمەندەر دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. چوڭنىڭ تېنى ئۇزۇن ھەم ياپىلاق، كۆزى كىچىك، ئېغىزى چوڭ، تۆت پۈتى قىسقا بولىدۇ. تاغ جىلغىلىرىدىكى ئېرىق سۇلىرىدا ياشايدۇ. گۆشى ئە تىۋارلىق يېمەكلىك ھېسابلىنىدۇ، ئاۋازى بوۋاق بالىلارنىڭ يىغلىغان ۋاقتىدىكى ئاۋازغا ئوخشاپ كېتىدۇ. كىچىكىنىڭ تېنى چوڭ-نىڭكىگە ئوخشاش، لېكىن كىچىكرەك. قۇيرۇقى ياپىلاق، تۆت پۈتى قىسقا، چىشلىرى «k» شەكلىدە كېلىدۇ. ئادەتتە سۇ بويىدىكى ئوتلاقلاردا ياشايدۇ.

سەمرىئەك «سەمرىئەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆمرى مۇشۇ جاڭزىدا ئۆتكەن بوۋاي ئەختەمنىڭ سىرىنى ئوبدان بىلەتتى، تۇل خوتۇننىڭ ئوغلى جامالىدىننىڭ قانچىلىك جاپا ۋە قانچىلىك ئۈمىد بىلەن بېقىپ سەمرىئەك ئۆكۈزۈنى ئۇنىڭ ئېلىپ كەتكەن-لىكىنىڭ سەۋەبىنىمۇ ياخشى بىلەتتى. * - يۇرت دېگەن پامان، بىرى بىر چىشلەمدىن

كەلگەن ئەمەس. * ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ ساراڭدەك ئۆز-ئۆزىگە سۆزلەيتتى: بۇ ئىشنى دۇبچاڭنىڭ سەمىگە سېلىپ دوڭوۋور تۈزۈپ ئاندىن قىلىدىغان گەپتى.

سەمەر (توغرىسى: سەمەرە) ← سەمەرە.

سەمەرە ئى (ئە) يېزىق. نەتىجە، مېۋە، مەھسۇل: كىشىلەر بۇ ئادەمنى «ھېلىم كىتاب» دەپ ئاتايدۇ. بۇنداق ئاتاش ھېلىمغا-خۇن ئاكامغا بولغان ھۆرمەتنىڭ سەمەرىسى. ھەرقانداق بىر قەشقەرلىق كىتابقا بولغان ھاجەتلىرىنى مۇشۇ ئادەم ئارقىلىق ھەل قىلىدۇ. * ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى ھەرقايسى تەرەپلەردىن ئۆزىگە خاس بەدىئىي يۈكسەكلىكتە يورۇتۇپ بەرگەن بىر قاتار ئەسەرلىرى خەلقىمىزنىڭ بېسىپ ئۆتكەن جەڭگىۋار مۇساپىسىنىڭ ئەڭ ياخشى بەدىئىي خاتىرىسى، مىللىي مەدەنىيەتتىمىزنىڭ يەنە بىر پارلاق سەمەرىسى بولۇپ قالدى.

سەمەرقەنت ئى. ئۆزبېكىستاننىڭ غەربىي جەنۇبغا جايلاشقان بىر قەدىمىي شەھەر-نىڭ نامى.

سەمەرقەنت تەكلىپى چىن كۆڭلىدىن ئەمەس، مۇنداقلا قىلىپ قويغان تەكلىپ: - راست كەپ قىل، تەكلىپىڭ ئەگەر سەمەرقەنت تەكلىپى بولسا، يولمىزغا ماڭ-ۋېرەيلى، راستلا يۈرۈڭلا دېسەڭ كىرىپ بىردەم ئولتۇرايلى، - دېدى غەيرەت كۆڭلىدىكىنى يوشۇرماي.

سەمەرىسىز سۈپ. سەمەرىسى يوق، قۇرۇق: ئىلاھا، ماڭا ھەم ئۈمىدىنى يارقىل، يورۇت كۆڭلۈمنى دائىم ئۈمىدۋار قىل. ئەگەرچە بىر قۇرۇق شاخ مەن، سەمەرىسىز. قويما مېنى ھېچ ئەلنىڭ نەزەرىسىز.

سەمەرىلىك سۈپ. سەمەرىسى بار،

لازىم. // - بىزنىڭ قوي-قوتازلىرىمىز يېتىپ كەلگۈچە ، سېنىڭكىنى يەپ تۇرايلى ، - دەپ سە مەمىيە كۈلدى ھاجى. ② كۆڭلىدە پامانلىق يوق ، ئاق كۆڭۈل ، ساپ دىل ؛ سە مەمىيە ئادەم. * ئۇ بىزنىڭ سە مەمىيە ، ياخشى ساۋاقداشمىز ئىدى. * كۈنلەرنىڭ بىرىدىن پادىشاھ دۆلىتىمىزدىكى سە مەمىيە بالىلاردىن بىرنى تاللاپ ئۆزۈمگە بالا قىلىۋالسام دەپ ئويلاپتۇ. * مەن نۇرغۇنلىغان ئاق كۆڭۈل ، سە مەمىيە كىشىلەرنى ئۇچراتتىم. ③ مۇلايىم ، يېقىملىق ؛ - ئىلگىرىكى ئىشلىرىمغا پۇشايمان قىلمەن ، كۆپ قاپۇققان ئىكەنمەن ، - دەپ دۇيچاڭ سە مەمىيە ئاۋازدا. * - ئەلۋەتتە ، ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقىنى بەلەن كىتابلار ، - دەپ مۇتەللىپ يۇمشاق ۋە سە مەمىيە ئاھاڭ بىلەن .

سە مەمىيە - سادىق سە مەمىيە ۋە سادىق : ئۇلار ئىككىسىگە ئۈچىنچى بالا كېلىپ قوشۇلۇپ قە تىپىلىك بىلەن دەپدى ؛ - ياق ، ياق ئۇنداق قىلىشقا زادى بولمايدۇ . خاسىيەت دېگەن 5-سىنىپتا ئوقۇيدىغان پىئونىر ، پىئونىر دېگەن سە مەمىيە - سادىق بولۇشى كېرەك .

سە مەمىيە ت ئى (ئە) سە مەمىيەلىك ، سادىق - لىق ، ساداقە تىلىك ، ساداقەت : ئۆز سە مەمىيەنى بىلدۈرمەك . * ئالىجان قىلغان ئەسكى ئىشلىرىدىن ئۆكۈنۈپ ، ساۋاقداشلىرىنىڭ سە مەمىيەتىدىن تەسەرلەندى . * ئەمەت شۇجى كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى ، ئۇنىڭ قارامتۇل چىرايىدا سە مەمىيەت ۋە مېھرىبانلىق ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى .

سە مەمىيە تىسىز سۈپ . سە مەمىيەتى يوق ، سە مەمىيە ئەمەس ؛ سە مەمىيە تىسىز ئادەم . **سە مەمىيە تىسىزلىك** « سە مەمىيە تىسىز » سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى ؛ ئۇ ئۆتكەن ئىشلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ بىردىنلا ئۆزىگە نە پەرەتلەندى ؛ « رىشت ، سەن

بەرسىمۇ ، ھەرقانداق ئادەمنى سە مەرىتتۇتىدۇ ! - دەپدى ئۇ .

سە مەرىتتىمەك « سە مەرىتتەك » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى .

سە مەرىتلىمەك « سە مەرىتتەك » پېئىلىنىڭ مە جەۋل دەرىجىسى .

سە مەرىشەك « سە مەرىشەك » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى .

سە مەرىمەك پ ① ئەت ئېلىپ يوغىنىماق ، تولماق ، ئەتەنمەك ؛ ئېشەك سە مەرسە ، ئوقۇرغا چىقار (ماقال) . * مال سە مەرسە ياغ بولىدۇ ، يەر سە مەرسە ياغ بولىدۇ (ماقال) . * مەخان بۇرۇنقىدەك زىلۋا ئەمەس ، ئوبدانلا سە مەرىپ قېلىپتۇ . * ئالا ئېتىم سە مەرىمە يىدۇ ، ئېگىز ئوتدا ، يۈرەك باغرىم پايلىمايدۇ . يارنىڭ ئوتدا . ② كۆپمەك ، يوغىنىماق ؛ مېنىڭ تىلىم سە مەرىپ بوغۇزۇمغا تىقىلىپ قالغاندەك بولدى . بۇرۇنمىڭ ئۇچى قىچشقاندەك بولۇپ تامقىم قۇرۇپ كەتتى . * قارنىڭ ئاستىدا ياتقان يوپۇرماقلار سە مەرىپ ، ئالمىق باغلاردىن خۇشى پۇراقلار قوزغالماقتا . ③ كۆچمە . پايدا - مەنپە ئەتەك ئېرىشمەك ، باي بولماق ؛ ئاز ساندىكى كىشىلەر ھەتتا ئومۇمىي زىيانغا ئۇچرىتىش ھېسابغا ئۆزى سە مەرىمە كتە . **سە مەرىمەك** (توغرىسى : سە مەرىمەك)

← سە مەرىمەك .

سە مەمىيە سۈپ (ئە) ① چىن يۈرەك ، چىن كۆڭۈل ، چىن دىلىدىن قىلىنغان ، ئېيتىلغان ؛ ساختا ، يالغان ئەمەس ، راست ؛ ھەقىقىي ؛ سە مەمىيە دوستلۇق . سە مەمىيە سالام . سە مەمىيە مۇئامىلە . سە مەمىيە گەپ . * پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سە مەمىيە غەمخورلۇقى ئاستىدا ، ئاپتونوم رايونىمىزدا ھەرقايسى تەرەپلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا كۈچەيدى . * بىز ئۇلارغا سە مەمىيە ياردەم بېرىشىمىز

كۆرمىدىڭ بىز ھېچقانداق ئىشقا شاھىت (گۇۋاھچى) ئەمەس، بىز ھېچ نەرسىنى بىلمەيمىز؛ ئارىدا ھېچبىر ئىش بولمىدى؛ قېنى ئەمەس، ماڭ سېنى مەن كۆرمىدىم، مېنى سەن كۆرمىدىڭ.

سەنئەت ئى (ئە) ① ئوبراز يارىتىش ئارقىلىق رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان، رېئاللىققا قارىغاندا تىپىك خۇسۇسىيەتلەر-گە ئىگە بولغان بىر خىل ئىجتىمائىي ئىدىئولوگىيە. ئۇ ئەدەبىيات، رەسساملىق، نەققاشلىق، بىناكارلىق، مۇزىكا، ئۇسسۇل، تىياتىر، كىنو ۋە ئەلنەغمە قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ سەنئەت سارىيى. ئۇيغۇر سەنئىتى. * تاڭ دەۋرىدە شىنجاڭ ناخشا-ئۇسسۇل سەنئىتى زور شۆھرەتكە ئىگە ئىدى. * سەنئەت ئۈچۈن بەك تىرىشىپ غەيرەت بىلەن مەقسەتكە يەت! سەنئەت ئۈچۈن بەك تىرىشىپ خەلقنىڭ ئۈچۈن خىزمەت كۆرسەت. ② ئەمەلىي پەنلەرنىڭ ئۆزىگە خاس ئىش ئۇسلۇبى، سىستېمىسى؛ ھەربىي سەنئەت. رەھبەرلىك سەنئىتى. * بۇ ئۇيغۇر مۇزىكىسىنىڭ ئورۇنلاش سەنئىتىدە ئۇزۇندىن بۇيان ھەل بولماي كېلىۋاتقان مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى. ③ كۆچمە. يۈكسەك ماھارەت، ئۇستىلىق؛ ھۆپىگەرلەرنىڭ خېرىدار قىچقىرىپ توۋلاشلىرى، ئاشپەز-ئاۋايىلار-نىڭ مانتا ساناشلىرى، نانلىرىنى ماختاشلىرىمۇ بىر سەنئەت ئىدى. ④ ناخشا-ئۇسسۇل؛ ناخشا-ئۇسسۇل ساھەسى ياكى تۆمىكى؛ مەن؛ - دوختۇر، سىزنىڭ سەنئەتتىنمۇ ئانچە-مۇنچە خەۋىرىڭىز بارمۇ-نېمە؟ بۇ نېمىدېگەن مۇزىكا، - دەپ سورىسام، ئۇ: - بۇ «شىنجاڭنىڭ باھارى» دېگەن مۇزىكا، مېنىڭ سەنئەتتىن خەۋىرىم بولمىسۇ، بۇرۇن بۇ مۇزىكىنى نېمە ئۈچۈندۇر ياخشى كۆرەتتىم،

بەختلىك ئائىلەڭنى ۋەيران قىلماقچى بولۇپ بەختىڭىزگە قارا چاپلىدىڭ، سەمىيە تىزلىك قىلىپ چېرىڭىزگە ئەلەم-ھەسرەت قالدۇر-دۇڭ». * ئۇ ئوقۇتقۇچىغا قىلغان سەمىيە تىزلىكىنى ۋە قوپاللىقىنى ئەسلىپ، ئىختىيارسىز ئازابلىنىپ كەتتى.

سەمىيە تىلىك «سەمىيەت» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ سەمىيە تىلىك قىلماق. * بۇ چاغدا سابىر چوڭقۇر سەمىيەت-لىك بىلەن قاسىمغا قاراپ مۇنداق دېدى. * - سىزنىڭ بۇ ياخشىلىقىڭىز ئۈچۈن، ئايمىخان ئۇ دۇنيادىمۇ سىزدىن مىننەتدار بولىدۇ، - دېدى سەمىيە تىلىك بىلەن.

سەمىيلىك «سەمىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ تۆمۈر خەلىپە ئابدۇللا تاراننىڭ سەمىيلىكىدىن رازى بولۇپ مۇنداق دېدى. * ئۇنىڭ بىرچۇپ كۆزىدە سەمىيلىك، مېھرىبانلىق چاقناپ تۇراتتى.

سەن ئال. كىشىلىك ئالماش II شەخس ئاددىي تۈرنىڭ بىرلىكى؛ سەن سالا، مەن سالا، ئاتقا چۆپىنى كىم سالا (ماقال). * سەن تاز دېگۈچە مەن تاز دەۋالاي (ماقال). * سەن تارت-مەن تارت، بوش تۇتۇپ چىڭ تارت (ماقال). * سەن قىلساڭ ياخشىلىق ئىشەنمەپتىمەن، كۆرسەتكەن ئەقلىڭنى چۈشەنمەپتىمەن.

سېنىڭ مېنىڭ دېيىشمەك ئۆزىنىڭكى بىلەن ئۆزىگە (باشقا) نىڭكىنى قاتتىق ئايرىماق؛ - ماڭمۇ خۇدايىم بېرىپ قالار موما، بۇ قوشنىمىزنىڭ ئات ھارۋىسى، قوشنام بىلەن سېنىڭ مېنىڭ دېيىشمەيمىز، - دېدى ئۇ. * ئۇ چاغلاردا سېنىڭ مېنىڭ دېيىشىدىغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىك قارشى تېخى شەكىل-لەنمىگەندى.

سېنى مەن كۆرمىدىم، مېنى سەن

سەنئەتخۇمار ئادەم. * سەنئەتخۇمار يېڭىيەر قىز-يېڭىلىرىنىڭ ياڭراق، شوخ ناخشىلىرى ئەمدى ئېلېكتر نۇرى چاقنىغان قەدىمىي مەھەللىلەردىلا ئەمەس، بەلكى، يېڭى ھايات، يېڭى تۇرمۇش زوق-ئىشتىياقى بىلەن جانلىنىۋاتقان، قىزغىن ئەمگەك سەھنىسى بولۇپ قالغان چەكسىز بوز ئىچىنىمۇ جۇشقۇنلىتىپ، جاراڭلاپ ئاڭلىناتتى.

سەنئەتسىز سۇپ. ھېچبىر سەنئەت پۇرىقى يوق، ئۆزىگە خاس سەنئەت ئۇسلۇبى ئىپادىلەنمەيدىغان: ئۇ: - شېئىرنىڭ ھەممىسى روشەن، ئېنىق بولۇشى كېرەك. شېئىرنى ھەركىم ئوقۇشقا رىغبەتلەنسۇن. شېئىر ھامان ۋەزىن، قاپپىلا ئەمەس، پىكىرسىز، تەرتىپسىز ۋە سەنئەتسىز شېئىر ئېيتما، - دېدى.

سەنئەتكار ئى (ئە+پ) سەنئەتنىڭ بىرەر ساھەسىنى ئىگىلىگەن ۋە شۇ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى. ئادەتتە رەسسام، نەققاش قاتارلىق شەكىل يارىتىش سەنئىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشىلەر كۆپرەك كۆزدە تۇتۇلىدۇ؛ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئېلىيار بىركۈنى راتىلە بىلەن سەنئەت ھەققىدە سۆزلىشىۋېتىپ: - قاراڭ راتىلە، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى سەنئەتكار، چوڭ ھەدەم كىنو ستودىيىسىدە كومپوزىتور، ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئارتىس، - دېدى. * - بۇ شىرلارنى قايسى سەنئەتكار ئويغان؟ - سورىدى ماركو سەپداشلىرىدىن.

سەنئەتكارلىق ئى. سەنئەتكارلار قىلىدىغان ئىش-ھەرىكەت، سەنئەتچىلىك. **سەنئەتلىك شتۇرۇلمەك** «سەنئەتلىك شەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **سەنئەتلىك شتۇرۇلمەك** «سەنئەتلىك شتۇر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

- دەپ جاۋاب بەردى. * ئۇ: - ھە، مەن ناخشا ئېيتىشىغا قاراپ سەنئەتتە ئىشلىسە كېرەك دەپ ئويلاپتەن، - دېدى.

سەنئەت ئاناتومىيىسى <ك سەن> ئادەم ياكى ھايۋان تېنىدىكى سۆڭەك، مۇسكۇللارنىڭ توقۇلمىسى، ئورنى، نىسبىتى-تۇرمىسى ۋە ئۇلارنىڭ ھەرىكەت قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر خىل پەن. ئۇنى شەكىل يارىتىش سەنئىتىگە تەتبىقلىغاندا، سىرتقى شەكىللەرنىڭ ھەرىكىتى ۋە چىراي ئىپادىلىرىنىڭ ئۆزگىرىشلىرىنى توغرا ئىگىلىگىلى بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ گۈزەل سەنئەت نەزەرىيىسىنىڭ ئاساسلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ.

سەنئەت كىيىمى ناخشا-ئۇسسۇل، كىنو-تېياتر قاتارلىقلاردىكى ھەر خىل ئېھتىياجىغا ئاساسەن تىكلەنگەن كىيىم--كېچەكلەر.

سەنئەتچى ئى. سەنئەتنىڭ بىرەر ساھەسىنى ئىگىلىگەن ۋە شۇ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى، ئادەتتە ناخشا - ئۇسسۇل سەنئىتى بىلەن شۇغۇللانغان ئارتىس ۋە مۇزىكانتلار كۆپرەك كۆزدە تۇتۇلىدۇ؛ ئاڭلىسام خوتۇننىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قالغىنى بىر سەنئەتچى، ياق، سەنئەتچىدىن ئېشىپ چۈشىدىغان سەنئەتچى ئىكەن. * ئۈچ يىل بۇرۇن ۋىلايەتنىڭ سەنئەتچىلىرى بوستانغا ئويۇن-قويغىلى بارغاندا، ئۇ نازارەت ئاستىدا ئىشلەۋاتقانلىقتىن ئويۇننى كۆرەلمىگەندى.

سەنئەتچىلىك «سەنئەتچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ سەنئەتچىلىك قىلماق. سەنئەتچىلىك ستازى. * سەنئەتچىلىك ئۇنىڭ ئاتا كەسىپى.

سەنئەتخۇمار سۇپ (ئە+پ) سەنئەتنى ياخشى كۆرىدىغان، سەنئەتكە ئامراق:

ئۇرغۇسى ۋە نەغمە رىتىمى شوخ ئۇسسۇللۇق «سىيرىلما» (ئۇدارلىق) شەكلىدە بولۇپ، قويۇق ئۇسسۇللۇق مۇزىكا پۇرىقىغا ئىگە. ④ كۆچمە يول؛ پەدە؛ ئۇ، ئېرىدىن خەت-خەۋەر ئالالغاندىن كېيىن ئۆزى بىلگەن سەنئەت دەسسەپ يۈردى. * ئايىمخان «ماقۇل» دەيتتى-يۇ، بىراق يەنىلا كونا سەنئەت تەكرارلايتتى. * ھەركىم بىلگەن سەنئەت دەسسەپ تۇرسا، كۆلەپكىتىنىڭ كۈچىنى كۆرسەتمەسە بۇ قانداق بولغىنى؟ - دەيدى ئۇ.

سەنئەت ئۇسسۇلى <ئۇس> ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىۋى مىللىي ئۇسسۇلى. ئادەتتە ھېيت-بايرام ياكى ئەمگەكتىن كېيىن كۆلەپكىتىپ ئوينىلىدۇ. شەكلى بىرقەدەر ئەركىن، ھەرىكەتلىرى جانلىق كېلىدۇ. شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئوخشاش بولىغان ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە تۈرلىرى بولۇپ، ئۇسلۇب جەھەتتە ئاساسەن ئوخشايدۇ.

سەنئەتچى ئى. سەنئەتچى ئۇسسۇل ئوينىغۇچى: سىگاھ سەلىقىسى بىرلەن قوشۇلسا مەزە قىلار ئاشىق، ئىراق-چۇلا، سەنئەتچى قىز-يىگىتلەرنى بايان ئەيلەي. **سەنئەتچى ئى (خەن) <مات> ← چوت I .**

سەن-پەن ← سەن-پەن دېيىشمەك. تاكالىشىپ، تىللىشىپ قالماق: كىشىلەر ئۇلارنىڭ بىرەر قېتىمى سەن-پەن دېيىشىپ قالغىنىنى ياكى قىزىرىشقانلىقىنى بىلمەيتتى. * «ئايغىنى ئالماي كېتەي دەسەم ئايالىم بىلەن سەن-پەن دېيىشىپ قالسەن» دەپ ئويلىدى ئۇ.

سەن-پەن ئېيتىشماق ← سەن-پەن دېيىشمەك: - بېرىپ سوراپ باق، بەرسە ئېلىپ كەل، بەرمىسە قايتىپ كەل، ئەمما ئۇنىڭ بىلەن سەن-پەن ئېيتىشما، - دەپ

سەنئەت تەلەشمەك پ. سەنئەت خاراكتېرىغا ئىگە بولماق، سەنئەت تۈسىنى، خاراكتېرىنى ئالماق؛ سەنئەت بىلەن سۇغە-رىلماق: ئومۇمەن ئېيتقاندا، مانا مۇنداق چىرايلىق ئامىللار بىلەن تولغان تۇرمۇش سەنئەت تەلەشمەك تۇرمۇشتۇر، يەنى راھەت تۇرمۇشتۇر.

سەنئەتلىك سۈپ. سەنئەت ئەكس ئېتىپ تۇرىدىغان، سەنئەت تەلەشمەك؛ گۈزەل: ئۇنىڭ تەتۈرىنى ئېيتقاندا، ئەگەر تۇرمۇش پاسسىۋلىق، چېچىلاڭغۇلۇق، يالغانچىلىق، ئىسراپچىلىق، قوپاللىق، پەسلىككە ئوخشاش تۈرلۈك يامان ئامىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالسا، ئۇ تۇرمۇش ئەسلا سەنئەتلىك تۇرمۇش بولمايدۇ. **سەنئەتچى ئى (ئە)** ئۇيغۇر ئۇسسۇللىرىنىڭ بىر خىلى: ئۇ - چېكىتىنى بىر ھەپتە، سەنئەتچى بىر ھەپتە، سەنئەتچى بىر ھەپتە، ھەپتە، سىيرىلىمىنى ئون كۈن ئۆگىتىمەن، بىر ئايدىن كېيىن تولۇق ئۇسسۇلچى بولۇپ چىقسەن، - دەيدى ئۇسسۇل ئۆگەنگۈچىگە قاراپ. * - ئۇقىز مېنىڭ ئۇلۇم بىلەن سەنئەتچى كە بېقىشىپ ئوينىدى، - دەيدى ئۇ.

سەنئەتچى ئى (ئە) ① تاشتىن، ياغاچتىن ياكى مېتالدىن ئىنسان قىياپىتىدە (كۆپىنچە چە گۈزەل ئايال ئوبرازىدا) ياسالغان ۋە زىننەت تەلەشمەك بۇت. ② كۆچمە گۈزەل، چىرايلىق ئايال، نازىنىن: - ئىلى ئوغرىلىرىنىڭ قۇيرۇقى، تەپرىقچى ئەكبەرنى قۇتۇلدۇرىمەن دەپ نېمانچە ئاۋارە بولسىز، سىزدەك ئاي يۈزلۈك سەنئەتچى... - مەغپۇل گەيچاڭ شۇنداق دېگىنىچە ھىچايدى. ③ ئۇيغۇر نەغمىلىرىنىڭ بىرىنىڭ نامى. مۇقاملاردا ئۇسسۇللۇق قىياپەت (ئوبراز) يارىتىدىغان مۇزىكىنى كۆرسەتتىدۇ. سەنئەت نەغمىسى داڭلىق قىزغىن ۋە شوخ ئۇرغۇسىغا ئەگىشىپ بارغانسېرى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلىدۇ. سەنئەتچى داپ

سۆڭەكلىرىدىن بىرى. شەكلى تۆمۈرچە-نىڭ سەندىلىگە ئوخشايدۇ. سىرتقى ئۇچى بولغا سۆڭەككە، ئىچكى ئۇچى ئۈزەڭگە سۆڭەككە تۇتىشىدۇ.

سەندەل II نى (پ>ھىند) <بوت> ① سەندەل ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ ئۇدۇل ئۆسىدۇ. گۈلى كونۇسسيمان گۈل رېتىدە، گۈل تاجى ياپراقچىلىرى بولمايدۇ، ئۇچكىلىك مېۋىسى شار شەكلىدە كېلىدۇ. ھىندىستان، مالايسىيەم ئارىلى قاتارلىق ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن چىقىدۇ. ياغىچى چىڭ ۋە خۇش پۇراق، ئۇنىڭدىن قورال-جابدۇق ياسىغىلى، مېۋىلەرنى ئىسلىغىلى ياكى دورا ۋە پۇراقلىق ماتېرىياللارنى چەككە-لەپ ئالغىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل دەرەخنىڭ ياغىچى.

سەندەل دەرىخى <بوت> ← سەندەل II.

سەندەل III نى. قىشنىڭ كۈنلىرى سوغۇقتا پۇت-قوللارنى ئىسسىتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان، ئىچىگە چوغ سېلىپ قويۇلىدۇ. خان، تەلەڭگە شەكىللىك بىر خىل سايمان؛ چوغلان: بۇ ئۆيىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا سەندەل قويۇلغان بولۇپ، ئابىدەملەر بۇ يەرگە كۆچۈپ كەلگەندىن بۇيان، كۈن بويى پۇتلىرىنى سەندەلگە تىقىپ ئولتۇراتتى. سەندەلدە گەرچە پۇت ئىسسىق تۇرسىمۇ، بەلىنىڭ يۇقىرىسىغا ھامان سوغۇق تېگىپ تۇراتتى.

سەندەل IV نى (ر>كېرك) چەمى يۇپقا، پاشىنىسىز ۋە يەڭگىل قىلىپ تىكىلىدىغان بىر خىل يازلىق ئاياغ كىيىمى، شىۋەك: ئۇ پۇتقا قىزىل سەندەل كىيگەن پېتى تالاغا

جېكىلەپ ماغدۇرغاندى دادام مېنى. **سەن-پەنلەشمەك ← سەن-پەن**

دېيىشمەك: ئەمەت بىلەن ھاجى سەن-پەن-لىشىپ قېلىپتۇ ئەمەسمۇ؟

سەنتاغرىۇ نى (خەن) قايناۋاتقان سۇغا نېپىز توغراغان گۆش، سامساق، تۇز، لازا، ئاچچىقسۇ ۋە تېتىنقۇ قاتارلىقلارنى سېلىپ، تەمىنى ئاچچىق-چۈچۈك قىلىپ تەڭشەش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر خىل سۇيۇق يېمەكلىك.

سەنتۈرۈلمەك پ. كېتۋاتقاندا بىرنەرسىگە پۈتلىشىپ ياكى باشقا بىرەر سەۋەبتىن بىردىنلا قەدىمى قالايمىغانلىشىپ ۋە تەڭپۇڭلۇقنى يوقىتىپ، خۇددى يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك بولۇپ ماڭماق، مۇدۈرۈل-مەك: سەنتۈرۈلۈپ ماڭماق. سەنتۈرۈلۈپ يىقىلماق. * كامىل گويا كېسەل كىشىدەك سەنتۈرۈلۈپ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئالدى. * سەنتۈرۈلۈپ ماشىنىغا چىققان موماي يىقىلىپ كەتسەلىك ئۈچۈن ئىشك ئالدىدىكى تۆمۈرنى تۇتۇۋېلىشقا ئارانلا ئۇلگۈردى. * تۆت كوچا دوقمۇشىغا كەلگەندە، ئاپتوبۇس قاتتىق تورمۇزلاندى، كىشىلەر ئالدىغا سەنتۈرۈلۈپ، ئويۇر-ئويۇر بولۇشۇپ كەتتى.

سەندەل I نى (پ) تۆمۈرچى، زەرگەر، مىسكەرلەرنىڭ تۆمۈر قاتارلىق مېتاللارنى ئۈستىدە قويۇپ، بولغا ياكى بازغان بىلەن ئۇرۇپ بىرنەرسە ياسايدىغان قۇيما ئەسۋابى: ئامەتنىڭ شېشىسى تۆمۈرچىنىڭ سەندىلىنى سۇندۇرار (ماقال). * بىردىنلا كۆز ئالدىم سەندەلدىن چاچرىغان ئوت ئۇچقۇنلىرىدەك يورۇپ كەتتى. * بىز ئۆلچەشنى قىزىق تۆمۈر سەندەل ئۈستىدىكى چاغدا ئېلىپ بارىمىز.

سەندەل سۆڭەك <ئانات> ئاڭلاش

چىقتى. * ئاسىم پۇتغا كالا تېرىسىدىن تىكىلگەن سەندەل ۋە بېشىغا چىمەن دوپپا كىيىپ، پاكىز، رەتلىك كىيىنىپ يۈرىدىغان يېزا مۇئەللىسى ئىدى.

سەندەل ۷ نى (پ) يىغسا يىغقىلى بولىدىغان، كىچىك ھەم ئەپچىل قىلىپ ياسىلىدىغان بىر خىل ئورۇندۇق؛ ھاتەمنىڭ سۆزى تۈگىمەستىنلا، خىزمەتچىلەر ئۇنى ھەيدەپ مەلىكىنىڭ دەرىگاھىغا ئېلىپ باردى. ھاتەم كىرىپلا سالام قىلدى، مەلىكە ھاتەمگە سەندەل قويۇپ بەردى.

سەندۇرۇلمەك (توغرىسى: سەنتۇرۇلمەك) ← سەنتۇرۇلمەك.

سەندى نى. دىئال «ئەسكى» «پەس» دېگەن مەنىلەردىكى سەتلەش سۆزى.

سەندىرەكلىمەك پ. دەلدەگىشىمەك، سەنتۇرۇلمەك: ئەتىگىنى ھېلىقى يىگىتپېشى قاتتىق ئاغرىغان ھالدا ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، سەندىرەكلەپ ماڭغىنىچە ئۆي ئىچىنى ئايلىنىشقا باشلىدى. * ئۇ خۇددى يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك سەندىرەكلەشكە باشلىدى.

سەنسەن نى. يۇڭى سەل ئۆسكەن ھەم چېچىلىپ تۇرىدىغان پاققان تېرىسى؛ كىچىككىنە يىغىن زالى چېبەر قۇت پاختىلىق چاپان ۋە سەنسەن جۇۋا كىيگەن كىشىلەر پۇرقىرىتىپ چەككەن تاماكنىڭ ئاچچىق ئىلىرىغا توشۇپ كەتتى.

سەنكىيا نى (پ) <گېئول> بىر خىل مىنېرال. مولېكۇلا فورمۇلىسى Fe. AsS. كۈمۈش تەركىبىدە تەخمىنەن 46 پىرسەنت ئارىسىن بولىدۇ. ئۇنى ئوتتا كۆيدۈرگەن ياكى بولغا بىلەن سوققان چاغدا سامساق پۇرىقىغا ئوخشاش بىر خىل پۇراق چىقىرىدۇ. ئادەتتە ئۇ ئارىسىن ئېلىشتىكى ئاساسلىق رۇدا ھېسابلىنىدۇ.

سەنگىسپال نى (پ) قۇم، سېغىز ئارىلاش لايىدىن ياسىلىپ خۇمداندا پىشۇرۇلىدىغان بىر خىل مۇستەھكەم ئاياق، قاچا: ھەجەر قىز چۇۋۇلغان چاچلىرىنى يۈزىگە چۈمبەل قىلىپ، قولىدا يوغان بىر سەنگىسپالنى كۆتۈرۈپ، سورۇنغا كىرىپتۇ.

سەنگۈن نى. تارس. قوماندان، سەركەردە؛ جياڭجۈن.

سەنلەر ئال. كىشىلىك ئالماشنىڭ II شەخس كۆپلۈكىنىڭ سەتلىمە تۈرى. ئۇ، ئىككىدىن ئارتۇق ساندىكى ئاڭلىغۇچى-نى ياكى ئاڭلىغۇچىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر تۈركۈم ئادەمنى سەتلەپ ئاتاشتا قوللىنىلىدۇ: - مەن بىر يىپىنى تارتسا سەكرەپ، قويۇۋەتسە موللاق ئاتىدىغان قورچاق ئەمەس، سەنلەرنىڭ سىياسىي ئېھتىياجىڭلارغا ئاساسەن ئۆزۈمنى تەكشۈرۈپ بەرمەيمەن، - دېدى شۇجى غەزەپلىنىپ.

سەنلەشمەك ① «سەنلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② ئۆزئارا بىر-بىرىنى «سەن» دەپ ئاتاشماق؛ «سەن» دېيىشمەك: - كەچۈرگىن، مەن ئەمدى سېنى «سەن» دەيمەن ئاداش، 21 يىلىنىڭ ئالدىدا قانداق تونۇشقاندۇق؟ سەنلىشىپ تونۇشقاندىمىز؟ - دېدى ئۇ ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن. * «خۇبجاڭ» بولغۇچە بولغان ۋاقىتتىن بۇرۇن «سەن» دېيىشەتتى. ھازىرمۇ ئادەم يوق يەردە سەنلىشىپ، ئادەم بار يەردە «خۇبجاڭ» دېيىشىپ مۇئامىلە قىلىشاتتى.

سەنلۇر نى (خەن) ئادەم ياكى ماتور كۈچى بىلەن ماڭدىغان، ئوچ ئاچلىق ۋېلىسپىت ياكى كىچىك تىپتىكى كىرا ھارۋىسى.

سەنلۇرچى نى. سەنلۇرنى باشقۇرغۇچى كىشى، سەنلۇرنى ھەيدىگۈچى.

سەنلىمەك پ «سەن» دەپ ئاتىماق
ياكى چاقىرماق: مېھرىبانمۇ ئىختىيارسىز
ھالدا ئۇنى «سەن» لەشتىن «سىز» لەش-
كە ئۆزگەردى. * ئادەتتە ياشلارغا سەنلەپ
گەپ قىلىدىغان ھاجى ئىختىيارسىز ھالدا
«ئۆزلىرىنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىل-
مەن-غۇ؟» دەپ تاشلىدى. * مېلىكىخان
ئاچىسىنىڭ سەنلەپ سۆزلىگىنىدىن سۆيۈنگەن
ئادىل داستىخاندىكى كۈنجۈت سېپىپ،
قىزارتىپ پشۇرۇلغان كاكاچا نانغا قول ئۇزار-
تىشىمۇ ئۇنتۇدى.

سەنمۇ ئى (خەن) <ھەرب> ئارمىيىدىكى
قىسىملارنىڭ ھەرىكىتىگە قوماندانلىق
قىلىش ۋە ئۇرۇش پىلانىنى تۈزۈش
ئىشىغا قاتنىشىدىغان كادىر.

سەنۇبەر (ئە) يېزىت ① ئى. قارىغاي
تىپىدىكى بىر خىل چىرايلىق دەرەخ.
② سۈپ. كۆچمە. قەددى-قامىتى كېلىش-
كەن، خۇش قامەت، چىرايلىق (ئاياللار
ھەققىدە).

سەھەت ئى (ئە) يېزىت. ساقلىق، ساللا-
مە تىلىك، ساغلاملىق: سەھەت تاپماق.
* خەتنىڭ ئاخىرىدا مەرھۇم كۆكەننىڭ
شانلىق نامىنى ئۇنىڭغا بېرىلگەن قەھرىمانلىق
ئۇنۋانى بىلەن سەمىي تەبرىكلەيدىغانلىقى،
قەھرىماننىڭ ئانىسىغا سەھەت - سالامەتلىك
ۋە خۇشال تۇرمۇش تىلەيدىغانلىقى ئېيتىلغانىدى.
سەھەت تاپماق كېسەلدىن ساقايماق،
تۈزەلمەك: دېگەندەك ئازغىنا ۋاقىت ئۆتۈۋ-
دى، كېسەل تۈلكە سەھەت تاپتى.

سەھەتلىك «سەھەت» سۆزىنىڭ
ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: بارچە
كېسەلنىڭ ئاناسىدۇر زۇكام، تەن سەھەتلىك-
نىڭ بالاسىدۇر زۇكام. * ئاغرىق بولسىمۇ
ياكى كەمبەغەل، قەدىرلىكتۇر ئۆز ئاناڭ

يەنە. ئۇنىڭسىز نەدە ساڭا سەھەتلىك،
ئۇنىڭسىز نەدە شادلىق - تەنتەنە.
سەھەر رەۋ (ئە) تاڭ يورۇشقا باشلىغاندىن
تارتىپ كۈن چىققۇچە بولغان ئارىلىقتىكى
ۋاقىت، سۈبھى: سەھەردە بوۋاي مېنى
شەھەرگە قوغۇن بېسىپ ماڭغان ھارۋىلارنىڭ
بىرىگە ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. * بۇلبۇل سايرار
سەھەردە، گۈلنىڭ ئىشىدا باغدا، بىز ئېيتارمىز
ناخشىنى، يارنىڭ ئىشىدا داغدا.

سەھەرلەپ رەۋ. سەھەر پەيتىدە،
ئەتىگەندىلا، تاڭ ۋاقتىدا، ئەزىندە:
سەھەرلەپ يولغا چىققا. سەھەرلەپ تۇرماق.
* 1975-يىلىنىڭ 17-دېكابىرى، ئابدۇۋاپىت
ھېيت داستىخاننى ئۈچۈن ئاز-تولا قەنت-گېزەك
سېتىۋېلىش نىيىتىدە سەھەرلەپ بازارغا چىقتى.
* موماي ئوغلىنى ئۇزىتىش ئۈچۈن سەھەرلەپ
يولغا چىقتى.

سەھەرلىك سۈپ. سەھەر ئۈچۈن
تەييارلانغان، سەھەرگە ئاتالغان؛
سەھەرگە تەۋە، سەھەرگە تەئەللۇق،
سەھەرگە مەنسۇپ: سەھەرلىك تاماق.
سەھەرلىك مەشىق. * غالىب، ئاخشام چاپپار
شۇجىنىڭ خېلى ئۇزۇنغىچە رېمونت قىلىپ
مەشىنىڭ ئالدىغا قوبۇپ قويغان ئەپكەش
سېۋەتلەرنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ، ئۆي ئىگىلىرىنىڭ
ئەزالار بىلەن بىرگە سەھەرلىك ئوغۇت
توشۇشقا چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى. *
سەھەرلىك چاي ئۈچۈن داستىخان شاھانە،
تېپىپ ھەرلوقمىدا سۆزگە باھانە، روبرت
شېئىر ۋەزىيەتنى قىلدى تەھلىل، قوشۇپ ھەر
نۇقتىغا بىر-ئىككى تەمسىل.

سەھرا ئى (ئە) ① ئۆسۈملۈك، دەل-دەرەخ
ئۆسۈمگەن ياكى ئاندا-ساندا ئۆسكەن؛
سۈسۈز، بىپايان يەر؛ دەشت-باياۋان،
چۆل: ئافرىقا سەھراسى. ئەرەبىستان سەھرا-

سى. تەكلىماكان سەھراسى. * ئۇ بىردەمدىن كېيىن ھوشىغا كەلسە، ھەممە نەرسە غايىب بولۇپتۇ. ئۆزى پايانسىز سەھرادا تۇرغۇدەك، ھەيران بولۇپ تۇرسا ئۇ سەھرايى باياۋاندا بىر باغۇبوسقان كۆرۈنۈپتۇ. * ئۇ ماڭا-ماڭا قاقاس سەھراغا كېلىپ توختاپ، بۇلاق بېشىدا دەم ئالغىچ غزالىنىپتۇ. ② پېزا: سەھرا ئادىمى. سەھرا قىزى. * سەھرادىن كەلگەن بۇ دېھقانلار لۇتپۇللانىڭ پۈتىدىن تا بېشىغىچە قارىشاتتى. * بۇ بالىلار سەھرانىڭ ساپ ھاۋاسىدا ساغلام، بەك چىرايلىق ھەم كۈچلۈك بولۇپ ئۆسۈپتۇ.

سەھراچە سۈپ. سەھراغا خاس، سەھرا-غا ماس كېلىدىغان، سەھرا پاسونىدىكى: سەھراچە ئادەت. سەھراچە تۇرمۇش. * نېرى تەرەپتىكى دوقۇشتا سەھراچە كېيىنگەن بىر ئايال سېۋەتتە تۇخۇم تۇتۇپ ئولتۇراتتى. **سەھراچىلىق** ئى. سەھراغا تۇشلۇق تۇرمۇش، ھالەت: سېيىمىز ئوخشماي قېلىپتۇ. سەھراچىلىق-دە، ئەيپكە بۇيرۇمايسىلەر. **سەھراللىق** سۈپ ① سەھرادا تۇغۇلغان، سەھرادا ئۆسكەن، سەھرادا ئولتۇراقلاش-قان: - سەھراللىق بالىلار بىلەن شەھەرلىك بالىلارنى ئارىلاشتۇرۇپ ئولتۇرغۇزۇڭلار، - دېدى مەكتەپ مۇدىرى. ② كۆچمە. تىل ھا. مەدەنىيەتسىز، قوپال: - ماۋۇ سەھراللىقنى كۆزۈمدىن يوقات، - دېدى خېنىم نەپرەت بىلەن. * سەھراللىق دەيدۇ بىزنى، ئۆزىنى بىلمەي شەھەرلىك، ئاشنى بىز ئىشلىسەك، نېمە يەركى شەھەرلىك.

سەھرايى سۈپ (ئە) سەھرادا ياشايدىغان، سەھرادا ئۆسكەن، سەھراللىق: ئۇنىڭغا مۇنداقلا قارىغاندا سەھرايى، قوپال قىزدەك كۆرۈنىمۇ، ئەمما شۇ ئېغىر-بېسىق مەجەزى، تەمكىن تەبىئىتى ئاستىغا جۇڭگو قىزلىرىغا خاس

بىر زىللىق، ئەپچىللىك يوشۇرۇنغانىدى. **سەھرايىقىيامەت** ئى (سەھرا + يى + قىيامەت) قىيامەتتەك سەھرا، ئىنتايىن ئىسسىق ھەم ھېچ نەرسە تېپىلمايدىغان چۆل-جە-زىرە، سەھرا: ئۇ سەل كاپىغاندەك ئوغلغا دومسايدى، شەھەردىكى بېشى ياقۇتتىن، ئايغى مارجاندىن پۈتكەن قىزلارنى قويۇپ بۇ سەھرايىقىيامەتتىن كېلىن چۈشۈرمەن دەپ چىققانلىقىغا پۇشايمان قىلدى. * شىرمەمەت بۇ سودا بىلەن ئۆزىنىڭ «سەھرايىقىيامەت-تىن» ئۇزۇنغىچە ئايرىلغانلىقىغا، يۈسۈپچوڭ بولسا، ئۆي پۇلىنىڭ ئىچىدىن شىرمەمەتنىڭ گەدىنىدىكى قەرز پۇلىنى ئاسانلا ئۇندۇرۇۋالغانلىقىغا مەمنۇن بولۇشۇپ ئايرىلىشتى.

سەھنە ئى (ئە) ① زال، كۈلۈپ، مەيدان قاتارلىق ئاممىۋى سورۇنلارنىڭ سۆزلىگۈچى-لەر ياكى ئويۇن قويغۇچىلار ئۈچۈن ئالاھىدە لايىھىلىنىپ، يەردىن ئېگىز قىلىپ قۇرۇلغان سۈپىسى: رەئىس سەھنىسى. يىغىن سەھنىسى. * ناخشا تۈگەش بىلەن سەھنە قاراڭغۇلاشتى. * پەردە ئېچىلىپ، سەھنىنى لىق تولدۇرۇپ ئولتۇرغان مۇزىكانتلار كۆرۈندى. ② كۆچمە. پائالىيەت مەيدانى، مۇنبەر: تارىخ سەھنىسى. سىياسىي سەھنە. دىپلوماتى-يە سەھنىسى. * ئۇ دۇنيا ئىلىم سەھنىسىدە «ئۈچىنچى ئۇستاز»، «ئىككىنچى فارابى»، «شەيخۇلرەئىس» ۋە «شاھى تىبابەت» دەپ نام ئالغان.

سەھنە ئەسىرى <ئەد> ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىچىدىكى ئارتىسلار ئارقىلىق سەھنىدە ئوينىلىدىغان بىر خىل ژانىر. ئۇ تىياتىر سەنئىتى ئىجادىيىتىنىڭ ئاساسى بولۇپ، پېرسوناژلار دىئالوگى (ياكى ناخشا تېكىستى) ۋە سەھنە كۆرسەتمىلىرىدە ئى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئادەتتە رېژىسسور-

نىڭ بىر تەرەپ قىلىشى ئارقىلىق سەھنە-
گە لايىقلاشتۇرۇلدى.

سەھنە جابدۇقى <تيا> ئويۇن
قويغان ياكى كىنو ئىشلىگەن ۋاقتلاردا
كېرەك بولىدىغان جابدۇقلار، مەسىلەن،
شېرە، ئۈستەل، تاماكا ۋە ئىستاكان
قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سەھنە چىرىغى <تيا> سەھنە
ياكى كىنوغا ئېلىش زالىدىكى يورۇتۇش
ئۈسكۈنىلىرى.

سەھنە سەنئىتى <تيا> تىياتىر
سەنئىتىنىڭ ئومۇمىي نامى. ئادەتتە
كۆپرەك تىياتىرنىڭ سەھنىدە ئوينىلىشى
كۆزدە تۇتۇلدى.

سەھنە سۆزى <تيا> تىياتىر پېرسو-
ناژلىرى سۆزلەيدىغان سۆز. ئادەتتە
ئۇ دىئالوگ، مونولوگ ۋە ياندىما سۆزى
ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سەھنە سۈرەتچىلىكى <تيا> ←
سەھنە فوتوگرافىيىسى.

سەھنە فوتوگرافىيىسى <ك سەن>
فوتوگرافىيە سەنئىتىنىڭ بىر تۈرى.
ئومۇمەن سەھنىدە ئورۇندالغان تىياتىر،
ئۇسسۇل، مۇزىكا، ئەلنەغمە، سېرىك
قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ سۈرەتكە
ئېلىش ئوبيېكتى بولىدۇ.

سەھنە كىتابى <تيا> تىياتىر،
ئەلنەغمە قاتارلىقلارنى ئورۇنلىغان ياكى
كىنو ئىشلىگەندە ئاساسلىنىدىغان ماتې-
رىيال. ئۇنىڭدا سەھنە سۆزى ۋە ھېكايە
ۋەقەلىكى خاتىرىلەنگەن بولىدۇ.

سەھنە گۈزەل سەنئىتى <تيا>
تىياتىر ۋە باشقا سەھنە ئويۇنلىرىنىڭ
بىر تەركىبىي قىسمى. ئادەتتە دېكوراتىس-
يە، چىراغ، گىرىم، كىيىم-كېچەك،

ئۈنۈم ۋە سەھنە جابدۇقى قاتارلىقلارنى
ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى
سەھنە ئەسىرىنىڭ مەزمۇنى ۋە ئويۇن
قويۇش تەلپىگە ئاساسەن، ئورتاق
بەدىئىي پىكىر ئاساسىدا، شەكىل
يارىتىش سەنئىتىنىڭ كۆپ خىل ۋاسىتىلىرى-
نى قوللىنىپ تىياتىردىكى مۇھىت ۋە
پېرسوناژلار تاشقى قىياپىتىنى يارىتىش
ئارقىلىق سەھنە كەيپىياتىغا رەڭ
بېرىشتىن ئىبارەت.

سەھنە لايىھىلەش <تيا> سەھنە
ئەسەرلىرىنى ئويىناپ چىقىش ئالدىدا
ئىشلىنىدىغان تەييارلىق خىزمىتى، يەنى
دېكوراتورنىڭ سەھنە كۆرسەتمىلىرىنىڭ
تەلپى بويىچە پېرسوناژلار ئۈچۈن
بەلگىلەنگەن مۇھىت كۆرۈنۈشلىرىنى
لايىھىلەش خىزمىتى كۆزدە تۇتۇلدى.

سەھنە لايىھىلىگۈچى <تيا> سەھنە
ئەسەرلىرىنى ئويىناپ چىقىش ئالدىدا
سەھنە لايىھىلەش خىزمىتىنى ئىشلەيدى-
غان گۈزەل سەنئەت خادىمى،
دېكوراتور.

سەھنە نازارەتچىسى <تيا> ئويۇن
قويۇش داۋامىدا ئارقا سەھنىنى تەشكىل-
لەش ۋە سەنئەت مەمۇرىيىتى قاتارلىق
ئىشلارغا مەسئۇل بولغۇچى خادىم.

سەھنە ئېكرانى <تيا> سەھنە
ئارقىسىغا تارتىلىدىغان ئاسمان كۆكى
رەڭلىك چوڭ پەردە. ئويۇن قويغاندا،
چىراغ نۇرىغا ماسلاشتۇرۇپ ھاۋا بوشلۇ-
قىدىكى تۈرلۈك مەنزىرىلەرنى ئىپادىلەش
ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سەھنىدىن چۈشمەك ئورنىنى ئۆتۈنۈپ
بەرمەك، چېكىنمەك، ئاغدۇرۇلماق،
يوقالماق: دىن ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ

تەرەققىياتى داۋامدا ئۇزاق مۇددەتلىك، چوڭقۇر تەسىرگە ئىگە. سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە قەدەم بېسىلغاندىن كېيىنمۇ، دىننىڭ تەسىرى تارىخ سەھنىسىدىن ناھايىتى تېزلا چۈشۈپ كەتمەيدۇ.

سەھنلەشتۈرمەك پ. سەھنىدە ئويناشقا لايىقلاشتۇرماق، سەھنىدە ئويناپ چىقماق؛ - «ئۆگەي ئانا» دراممىسى، - دەپى ئابدۇللا روزى، - درالىمۇئەللىمىن راسخوتى بىلەن سەھنلەشتۈرىمىز. * لۇتپۇللا مۇتەللىپ چوڭ ئوپېرا ۋە دراممىلارنى سەھنلەشتۈرۈش ئۈچۈن سەھنە ۋە مەيدان ئىمكانىيىتىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلغاندىن كېيىن، ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، نېمىشەت بىلەن بىرگە قايتىپ ياتىقىغا كەلدى.

سەھنلەشتۈرۈلمەك «سەھنلەشتۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بۇ ئىش ھەسەن تەمبۇرنىڭ قىزغىن قوللىشىغا ۋە ياردىمىگە ئېرىشتى. بۇ داستانلار ئەينى زاماندا سەھنلەشتۈرۈلگەن «غېرىب-سە-نەم» ئوپېراسىغا سېلىنغانىدى.

سەھىيە ئى (ئە) ① كىتاب، گېزىت، ژۇرنال ۋاراقلىرىنىڭ ھەر بىر يۈزى؛ بېتى؛ گېزىت سەھىيىسى. باش سەھىيە. * مىنگونىڭ 8-يىلى يانۋاردا بىر بۇرادىرىمنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، شاڭخەيدىكى قايسىبىر گېزىتنىڭ يەكشەنبىلىك قوشۇمچە سەھىيىسىدىكى ھەجۋى رەسىملەرنى كۆرۈپ قالدىم. * مەن كېتۈپتەپ قولىمدىكى گېزىتنىڭ ھېلىقى سەھىيە-پىسىگە قايتا قارىدىم. ② كۆچمە. ئۇزۇن داۋاملاشقان ياكى داۋاملىشىدىغان ھادىسە، ھايات قاتارلىقلارنىڭ ئايرىم دەۋرى، قىسمى؛ سەھىيە ئاچماق. شانلىق سەھىيە. * تارىخنىڭ يېڭى سەھىيىسى ئېچىلدى، پارتىيە ۋە خەلق بىزگە يېڭى

تەلەپلىرىنى قويدى.

سەھىيە ئاچماق يېڭى بىر دەۋرگە، زامانغا قەدەم قويماق، يۈرۈش قىلماق، ئاتلانماق؛ شىمالىي سۇڭ، لياۋ، چىڭ سۇلا-لىلىرى دەۋرلىرى (مىلادىيە 906 — 1279-يىل-لار) فارابى ياشىغان ۋە قاراخانىيلار، قارا-كىدانلارغىچە توغرا كېلىدىغان دەۋر بولۇپ، بۇ چاغلاردا ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە شىنجاڭ ئارقا-ئارقىدىن ئىسلامغا كىرگەندى. بۇ ئۇيغۇرلار مەدەنىيىتى تارىخىدا يېڭى سەھىيە ئاچقان مۇھىم دەۋر ھېسابلىناتتى. * تەڭگەش قىلىپ غەزىلىگە شوخ سازلارنى چالماقتىمىز؛ تارىخ قاراپ، تۇنى يېرىپ، ئالتۇن سەھىيە ئاچماق-تىمىز، نىشان ئۇلۇغ، شۇنىڭغا قاراپ دائىم ئالغا باسماقتىمىز.

سەھىيە ئى (ئە) ساقلىقنى ساقلاش؛ تازىلىق؛ سەھىيە ئىشلىرى، سەھىيە ساھە-سى. * مائارىپ، ئىلىم-پەن، سەھىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. * ئۇ ئازادلىق ئۇرۇش مەزگىلىدە جەنۇبقا يۈرۈش قىلىش ئارمىيىسى بىلەن بىللە كۈنىڭغا بارغان، كېيىن، بېيجىڭغا قايتىپ كېلىپ، سەھىيە مىنىستىرلىقىدا باشقارما باشلىقى بولغان.

سەۋەب (ئە) ① ئى. بىرەر ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە، ھادىسە قاتارلىقلارنىڭ بارلىققا كېلىشى، سادىر بولۇشى ۋە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئاساس ۋە ئامىل بولىدىغان باشقا بىر ۋەقە-ھادىسە، نەرسە، ھال-ئەھۋال ياكى شەرت-شا-رائىت؛ مامۇتئاخۇن ئاخىرى بۇ يەردە گەپ قىلىپ تۇرۇشنىڭ يەنىمۇ ئېغىرراق كۆڭۈلسىزلىكنىڭ پەيدا بولۇشىغا سەۋەب بولىدىغانلىقىنى چۈشەندى-دە، خاپا بولغان ھالدا كۆچەتخاندەن كېتىپ قالدى. * تاشۋايۇ گۈندىخاننىڭ

ئېغىر كۈنلىرىگە ئۆگىنىپ قالدى. بۇنداق بولۇشىدا دەرۋىش بوۋاي بىلەن قايتا ئۇچرىشىپ قالغانلىقىمۇ مۇھىم بىر سەۋەب بولغانىدى.

② ئى. ۋەج، باھانە: ساۋۇتجان دەرھال سەۋەب تاپتى: - مۇشۇ باشنىڭ قارىسى، دەسلەپتىلا چۈشەنمەپتىكەن، - دېدى ئۇ يالغاندىنلا، - ئۇستام بىر بەندىنىڭ ياساپ باقايۇ؟ * كۆپچىلىك بۈگۈنكى مۇسابىقىدە ئوتتۇرۇپ قويۇشنىڭ سەۋەبلىرىنى كۆرسىتىشتى، بەزىلەر مەسىلىنى خەمىتىدىن كۆرۈشتى. ③ باغ، باش جۈملە بىلەن ئەگەشمە جۈملىنىڭ ئوتتۇرىسىدا باغلىغۇچىلىق رولىدا كېلىپ «چۈنكى» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: گۈلچىمەن ئۈزۈلۈپ قالغان گەپنى داۋام قىلدى: - ئەمما مەن پەشۋا بەرمىدىم، قاتتىق تىللىدىم. سەۋەب، ئۇ چاغدا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، بىزنىڭ ئۆلۈپ-تىرىلىشىمىز بىلەن كارىڭىز بولمايدىغان بولۇپ قالغان، ئىككى تەڭگە تېپىپ ئادەمچە ياشىشىمىزنى كۆرەلمەيدىغان بولۇپ كەتكەندىگىز. سەۋەب بولماق بىرەر ئىش-ھەرىكەتنىڭ يۈز بېرىشىگە ئاساس، تۈرتكە، زامان بولماق: بۇ ھال تانىسچىلارنىڭ زالىنى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك قاقاقلىشىپ كۈلۈشىگە سەۋەب بولدى. بۇ ئەخمەقلىك «ئۈچ مەسلەك» ئۆمكىدىكى كىشىلەردىن يەتتىسىنىڭ ئۆلۈمى ۋە يارىدار بولۇشىغا سەۋەب بولدى.

سەۋەب قىلماق ئويلىغان ياكى پىلانلىغان بىرەر ئىشنى بەجا كەلتۈرۈش، ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن چارە تاپماق، ئامال قىلماق؛ تەدبىر كۆرمەك: ئۆلگەندە يىغلىغۇ-چە، ئۆلمەستە سەۋەب قىل (ماقال). * سەۋەب قىلساڭ، سېۋەتتە سۇ توختار (ماقال). * خاسىيەت بالىسىنىڭ بېشىنى سىلاپ ئولتۇرۇپ ئاغرىنىشلىق ھالدا: - قىزىم ئۆزۈڭگە ۋاقتىدا

سەۋەب قىل، - دېدى.

سەۋەبچى ئى ① بىرەر ئىش، ۋەقە، ھادىسە ياكى ھالەتنىڭ يۈز بېرىشىگە، سادىر بولۇشىغا سەۋەب بولغان شەخس، نەرسە؛ سەۋەبكار: سەۋەبچى بولماق. * ئۆزىنى ئەكبەرگە كەلگەن ھەممە ئازاب-ئوقۇبەتنىڭ سەۋەبچىسى دەپ ھېس قىلدى. * رەنجىش-ئازابتا ھەسەتخور ھەريان، سەۋەبچى شەرت ئەمەس ئاڭغا ھېچقاچان. ھەسەت بىلەن تولغاچ قەلبىنىڭ جامى، سىغماس ئۇنىڭغا خۇشاللىق ھامان. ② تەبىئىي ھادىسىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقارغۇچى، پەيدا قىلغۇچى ئامىل: كېسەل سەۋەبچىسى. سەۋەبچى ماددا. * بۇنىڭدا ئالدى بىلەن كېسەل كېلىپ چىقىشتىكى ئاساسىي سەۋەبچى ماددىنى پەرق ئېتىش (قان، بەلغەم، سەۋدا، سەيرامۇ؟ ياكى باشقا يات ماددا زەھەرلىك نەرسىمۇ؟ ياكى بىر خىل جىراسىمۇ بۇنى ئېنىقلاش) لازىم.

سەۋەبچى بولماق بىرەر ئىش-ھەرىكەتنىڭ، ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشىگە ئاساس، زامان بولماق: شۇ كۈنى ئادەملەرنىڭ ئۆتۈشەلمەي كۆپرەك تۇرۇپ قېلىشىغا بىر دېھقان سەۋەبچى بولدى. * رەنانىڭ كۆڭلىدىكى سۆز: بىزنىڭ چوڭقۇر مۇھەببىتىمىزگە ئېھتىمال ئۇنىڭ بىغۇبار ساپ قەلبى ۋە ئالىيجاناب ئەخلاق-پەزىلىتى سەۋەبچى بولغاندۇر.

سەۋەبسىز سۈپ. سەۋەبى يوق، سەۋەبى بولمىغان، ئاساسسىز: سەۋەبسىز ئىش بولماس (ماقال). * كىشىلەرنىڭ مۇنۇپ بېدىكىگە بولغان قارىشىنىڭ بۇنداق بولۇشىمۇ سەۋەبسىز ئەمەس ئىدى.

سەۋەبكار ئى (ئە+پ) ← **سەۋەبچى**: ئوغرى ئالغان مالغا ئىگىسى سەۋەبكار (ماقال). * پىلىنىڭ ئۆمرىگە چىشىنىڭ قىممەتلىكى

ۋەت. سەۋەب نەتجىنى تۇغدۇرىدۇ، نەتجە سەۋەبتىن تۇغۇلىدۇ. شۇڭا سەۋەب جەزمەن ئالدىدا، نەتجە جەزمەن كېيىن تۇرىدۇ. ئەمما ئىلگىرى-كېيىن بىر-بىرىگە ئۇلىنىپ كەلگەنلىكى ھادىسىلەرنىڭ ھەممىسى سەۋەب-نەتجە مۇناسىۋىتىدە بولۇشى ناتايىن. سەۋەب بىلەن نەتجىنىڭ پەرقى نىسپىي بولىدۇ، ئۇلار بىر-بىرىگە ئۆزگىرىشى مۇمكىن، بىر ھادىسىنىڭ ئۆزى مەلۇم بىر مۇناسىۋەت ئۈچۈن سەۋەب بولغان بولسا، ئىككىنچى بىر مۇناسىۋەت ئۈچۈن نەتجە بولۇشى مۇمكىن. بىر سەۋەب يەنە بىرقانچە نەتجىنى تۇغدۇرۇشى مۇمكىن. بىر نەتجە كۆپىنچە بىرنەچچە سەۋەب-تىن تۇغۇلىدۇ.

سەۋەب-نەتجىلىك باغلىنىش <لوگ>
 بىرى يەنە بىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. خان، بىرى يەنە بىرىدىن كېلىپ چىقىدۇ. خان ئىككى خىل ھادىسە ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش.

سەۋەبىيات ئى (ئە) <پەلس> ئوبېيكتىپ دۇنيادىكى ھادىسىلەرنىڭ بىر-بىرىنى تەقەززا قىلىش ئاساسىدا ئۆزئارا باغلىنىش فورمىسى.

سەۋەن (ئە) ① ئى. يول قويۇلغان خاتا، يېڭىلىش: سەۋەن ئۆتمەك. * ئۆتسە سەۋەن سېنىڭدىن، رەنجىسە سەن مېنىڭدىن؟... شاھى ئاقىل كۆنۈپتۇ، شاھى جانان كۈلۈپتۇ. ② رەۋ. خاتا ھالدا، پەرۋاسىزلىق بىلەن: ئۇنىڭ خەتنى ئاڭلىغان قۇلاقلىرى سەۋەن ئاڭلىغاندەك بولاتتى.

سەۋەنلەشمەك پ. سەۋەنلىك ئۆتكۈزمەك، سەۋەنلىك سادىر قىلماق؛ يېڭىلىشماق، خاتالاشماق: ئابابەكرى بۇ سۆزلەرنى

سەۋەبكار (ماقال). * - بىزنىڭ ئۆلۈشىمىز ئېنىق. شۇنداق بولغاندىن كېيىن بىزنىڭ ئۆلۈشىمىزگە سەۋەبكار بولغان بۇ قۇل بىزدىن بۇرۇن ئۆلۈشى كېرەك! - دەپتۇ ئۇ.

سەۋەبكارلىق <سەۋەبكار> سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: - مېنىڭ بۈگۈن ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىشىم، ئانامنىڭ سەۋەبكارلىقىدىن بولغان، مەن ئاۋۋال باشلاپ ئۆرۈك ئوغرىلاپ ئەكىردىم، نان ئوغرىلاپ ئەكىردىم، كېيىن پۇل ئوغرىلاپ ئەكىردىم، ئانام مېنى ئوغرىلىق قىلىشتىن توسمىدى، - دېدى بالا.

سەۋەبلىك ① سۈپ. بىرەر سەۋەبى بولغان، بىرەر سەۋەب بىلەن ئىسپاتلانغان؛ ئاساسلىق، ئورۇنلۇق؛ ئۇ ئويلا-ئويلا ئۆزىدە. كى بۇ تىنچىسىزلىققا چۈشتە قولغا تېگىپ كەتكەن پاسارنىڭ بارماقلىرى سەۋەبلىك ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشكە باشلىدى. * ئۇنىڭ بۈگۈن ئىشقا كەلمىگەنلىكىنى «سەۋەبلىك» دەپ يېزىپ قويۇڭ. ② تىر. سەۋەبى بىلەن، تۈپەيلى، ئۈچۈن: شۇ چاغدا قاتار ئولتۇرغانلاردىن يەنە بىرى زەرگەرگە: «سەن ئارىلاشقان بۇ ئىش سەۋەبلىك بېشىڭغا كەلگەن ھادىسىلەرنى ھېچبىر يالغان سۆز ئارىلاشتۇرماي، ئۆز ئەينى بىلەن ئېيتقىن!» دەپتۇ. * ئەگەر بۇ گۇناھىمىز سەۋەبلىك بىزنى شەپقەت-سىز، رەھىمسىز ھۆكۈمراننىڭ ئالدىغا ئەۋەتسەك، ئۇ قانداق جازا ئىجرا قىلاتتى.

سەۋەب-نەتجە <پەلس> سەۋەب ۋە نەتجە، يەنى تۇغدۇرغۇچى ۋە تۇغۇدۇرۇلغۇچى مۇناسىۋىتىگە ئىگە بولغان ھادىسىلەر.

سەۋەب-نەتجە مۇناسىۋىتى <پەلس> سەۋەب (تۇغدۇرغۇچى) بىلەن نەتجە (تۇغۇدۇرۇلغۇچى) ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت.

بۇ گۈزەل قىزنىڭ يۈرىكىگە سىرلىق بىر سەۋدا
 - ئىشقى ئوتى تۇيۇقسىز تۇتاشتى-دە، ئۇنىڭ
 ۋۇجۇدى ئۆرتىنىشكە باشلىدى. * پەقەت
 بېشىغا مۇھەببەت سەۋداسى چۈشكەن
 بەزىبىر ئاشىقلارلا مەشۇقنىڭ ۋەسلىگە
 يېتەلمىگەندە بۇ يەرگە كېلىپ، كۆز يېشىنى
 تۆكۈپ، تاۋاپ قىلىپ قايتىدىكەن. ③
 تىبابەتچىلىكتە ئادەم بەدىنىدىكى تۆت
 خىلنىڭ بىرى؛ قارامتۇل، قاڭسىق ۋە
 چۈچۈمەل سۇيۇقلۇق بۇلۇپ ئورنى تالدا.
 ئۇ ئەزالارنىڭ شەكىل ۋە سۈپىتىنى
 ساقلاپ، سەپرا ۋە بەلغەمنىڭ كۆپىيىشىنى
 چەكلەيدۇ. سەۋدا خىلىتى ئۈستۈنلۈكىنى
 ئىگىلىگەن كىشىلەرنىڭ كۆز ئېقى، تىلى
 قارامتۇل ياكى سۇس كۆك، ئۇيقۇسى
 كەم، ئاچچىقى تېز، تەپەككۈرى ئۆتكۈر
 كېلىدۇ؛ سەۋدا ئۆرلىمەك. * سەۋدانىڭ
 غەيرى تەبىئىي ئۆزگىرىشى بەدەن ھارارىتىنىڭ
 پەيدا بولۇشى بىلەن سەۋدا سان-سۈپەت
 جەھەتتىن ئۆزگىرىپ كېتىدۇ.

سەۋدايى سۈپ (ئە) ① ئەقىلدىن ئازغان،
 تەلۋە؛ سەۋدايى بولماق. سەۋدايى قىلماق.
 * قاشنى قاشقا ئۇلسا، بۇغدايغا باغلىق
 بولغۇدەك. يېڭى يار تۇتقان كىشى، سەۋدايى
 ئاغرىق بولغۇدەك. * ئۆزىگە زاماندىن تەگسە
 يۈز قامچا، بىر قېتىم ئاھ ئۇردى ئۇلۇغ ناۋايى.
 بىر قامچا تەگكەندە ئەلگە، يۈز قاقشاپ بولدى
 غەم دەشتىدە مەجنۇن-سەۋدايى. ② بىرەر
 ئادەم ياكى نەرسە دەردىدە، كويىدا
 ئەس-ھوشىنى يوقاتقان، تەلۋىلىك
 دەرىجىسىگە يەتكەن، مەجنۇن؛ چىقىماي-
 سەن ئەي گۈزەل، پىنھان بولۇپ رەستىگە
 سەن، ياكى پەيۋەنبۇ ئۆزۈڭ سەۋدايى ئىش
 دەستىگە سەن؟ شۇنچە رەڭگىڭدىن جاھان

سەۋەنلىشىپ ئېيتىپ تاشلىغاندەك، دەرھال
 ئالدىراپ چۈشەنچىسىنى سۆزلەشكە باشلىدى.
 * - مەن تۈنۈگۈن مەستلىكىمدىن سەۋەنلىشىپ
 ئاتىڭىزنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپتەن، ئەمدى پۇشايمان
 قىلۋاتىمەن، - دەپدى يىغلاپ تۇرۇپ.

سەۋەنلىك نى ① بىلىپ-بىلمەي، بىخەس-
 تەلىك قىلىپ ئۆتكۈزگەن ياكى يول
 قويغان خاتالىق، كەمچىلىك؛ ئۆگەي ئانا
 رەھىمسىز ۋە تەلۋە بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭ
 بالىلارغا قارايدىغان كۆزى يوق ۋە ئۆچ ئىدى،
 كىچىككەن بىر سەۋەنلىك ئۇچۇنمۇ ھەرىدەك
 چىقىپ، چايدەك نەشتىرىنى سانجىپ تۇراتتى.
 * ھاجى ئشان ئۆزىنىڭ نېمىدە سەۋەنلىك
 ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئاڭقىرالماي، كەينىچە مېڭىپ،
 كالىچىنى شالاقىشىپ سۆرەپ ئۆيدىن چىقىپ
 كەتتى. * - ئەپۇ قىلسىلا ئاتا. مەندىن
 ئۆتكەن بەزى سەۋەنلىك بولسۇ، - دەپدى
 قاسىمجان ئورنىدىن تۇرۇپ قېيىنا ۋە قېيىنا
 ئالدىدا قول قوشتۇرۇپ. ② <قا> بىرەر
 قىلمىشنىڭ جەمئىيەتكە زىيانلىق ئاقىۋەت
 كەلتۈرىدىغانلىقىنى ئالدىن مۆلچەرلەشكە
 مۇمكىن بولسۇ، بىخەستەلىك قىلىپ
 مۆلچەرلىمەسلىك ياكى مۆلچەرلىگەن
 تەقدىردىمۇ ساقلىنالايدىغانلىقىغا يېنىكلىك
 بىلەن ئىشىنىپ كېتىپ، زىيانلىق ئاقىۋەتنىڭ
 كېلىپ چىقىشىغا يول قويۇش.

سەۋدا نى (ئە) ① خىيال؛ ھەۋەس،
 ئارزۇ؛ پەرزەنت سەۋداسى. تۇرمۇش
 سەۋداسى. دۇنيا سەۋداسى. * بېشىغا،
 بەس، پۈتۈن سەۋداسى چۈشتى، ئۇنىڭغا
 سۆيگۈ ئاشكارا يېپىشتى. ② بىرەر ئادەم
 ياكى نەرسە دەردىدىكى جۇنۇنلۇق؛
 شەيدالىق؛ مۇھەببەت سەۋداسى. ئىش
 سەۋداسى. * ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي،

پىشقانلىقىنى، 20 يىل قىلغان سەۋرەمدىن كۆردۈم.

سەۋر قاچىسى تاشماق تاقىتىنى باسال-مايدىغان، چىداشلىق بېرەلمەيدىغان ھالەتكە كەلمەك، تاقىتى چىكىگە يەتمەك، تاقىتى تاق بولماق؛ ئۇ: - مانا ئون پۇك، تېزدىن بەش پۇگنى ياندۇرۇۋەت! - دېگىنچە پۇلنى باققانلىك يۈزىگە قارىتىپ ئاتتى، بۇ ئىشتىن دەرغەزەپكە كەلگەن باققانلىك سەۋر قاچىسى تاشتى.

سەۋر قاچىسى توشماق ← سەۋر قاچىسى تاشماق: ئۇ يالۋۇردى، يىغلاپىۋ باقتى. چىققان چىقىملارنى ساناپ مېنى بۇ تەرەپتىنمۇ قىسشقا ئۇرۇنۇپ كۆردى. ئاخىرى سەۋر قاچىسى توشۇپ تىلاشقا باشلىدى.

سەۋر قاچىسى تولماق ← سەۋر قاچىسى تاشماق: ھازىر ھەممىلا كىشىنىڭ غەزىپى قايناپ سەۋر قاچىسى تولۇپ قالدى. سەۋر قاچىسى چىقىلماق ← سەۋر قاچىسى تاشماق: ساجىدەمنىڭ مىسكىن ھالىنى كۆرگەن ئانىنىڭ سەۋر قاچىسى چىقىلدى.

سەۋر قاچىسى يېرىلماق ← سەۋر قاچىسى تاشماق: خەلپە ئانا سېلىم ئاكنىڭ «قورقايىەن»، «مەيلى»، «رەھمەت» دېگەن سۆزىدىن كېيىنلا سەۋر قاچىسى يېرىلىپ، مەجلىس ئورنىغا ئېتىلىپ كىرىشكە تەمشەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ «بىر شەرتىم بار» دېگەن سۆزىدىن نېسىندۇر ئۈمىد قىلىپ، بىرپەسكە ئۆزىنى باسقاندى.

سەۋر قىلماق دۇچ كەلگەن، يولۇققان ئېغىرچىلىق، مۇشكۈللۈككە بەرداشلىق بەرمەك، تاقەت قىلماق، چىدىماق: ئەتە كېلىك، ئۆگۈن كېلىك، ھەل بولسا

لەززەت ئالالاس بىۋاپا، ياكى چۈشكەنمۇ بولۇپ بەند جادۇنىڭ قەستىگە سەن. سەۋدايى بولماق ئەقلىدىن ئازماق، تەلۋىگە ئايلانماق، ئېلىشىپ قالماق: غوجىدار ئۇنىڭغا: - ھەي، نەدىكى يوقلاڭ نەرسىلەرنى ئەكىلىپ بالا تېرىغۇچى قەلەندەر، مېنى ھالاك قىلغىلى تاس قالدىڭ، ئەمدى ئوغلۇم سەۋدايى بولۇپ قالدى، - دېدى. * يارىم سېنىڭ كۆيۈڭدا سەۋدايى بولۇپ قالدىم. تولۇن ئايدەك يۈزۈڭگە شەيداىى بولۇپ قالدىم.

سەۋدايى قىلماق ئەقلىدىن ئازدۇرماق؛ ساراڭ، مەجنۇن قىلماق: كىتاب بەزى كىشىلەرنى مول مەلۇماتقا ئىگە قىلىدۇ. ھەزىم قىلالمايدىغان يەنە بەزى كىشىلەرنى بولسا سەۋدايى قىلىپ قويدۇ.

سەۋدايىلىق ئى. ئېلىشىپ قالغانلىق، ساراڭلىق: - ئەتىياز كېلىشى بىلەن ئاكام بىچارىنىڭ سەۋدايىلىقى ئەۋجىگە چىقتى، دەپتىم-دە، ئەپچىل كىشەندىن بىرنى تېپىپ پۈتتىڭىزغا سېلىپ قوياتتىم، - دېدى مەتلۇبە ئاكسىغا.

سەۋر I نى (ئە) دۇچ كەلگەن، يولۇققان ئېغىرچىلىق، مۇشكۈللۈككە بەرداشلىق بېرىش قابىلىيىتى؛ چىدام، تاقەت، غەيرەت، قانائەت: سەۋر قىلماق. * قازاغا رىزا، بالاغا سەۋر (ماقال). * سەۋر - ئەقلىنىڭ بەلگىسى (ماقال). * ئۇ ئەمدى پەقەت بارات بىلەنلا قالغان بولۇپ، كېلىپ يوقلاپ تەسەللى بېرىپ ئۇنى سەۋرگە دالالەت قىلىپ تۇرىدىغان يېقىن-يورۇق، ئاغىنە-بۇرادەرلىرىنىڭ ئايغىمۇ ئۈزۈلدى. * چوغلارغا ھۈرمەت، كىچىككە ئىززەت، ئۆسۈۋاتقان مايسا نەۋرەمدە كۆردۈم. غورىدىن ھالۋا

سەۋر قىلىك (ماقال). * يولداش مەھەممەت، سەۋر قىلىك، يەنە بىر ئىككى يىل تاقەت قىلىك، يەنە بىر بىنا پۈتكەندە سىزنى ئولتۇرغۇزماي كىمنى ئولتۇرغۇزىمىز.

سەۋر كاسسى تولماق ← سەۋر قاچىسى تاشماق.

سەۋر كاسسى سۇنماق ← سەۋر قاچىسى تاشماق.

سەۋر II نى (ئە) <ئاستر> ← سەۋر بۇرچى.

سەۋر بۇرچى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 بۇرچنىڭ ئىككىنچىسى. بەلگىسى .

ئاسترونومىيەلىك ئۇزۇنلۇقى 30° - 60°، ئەسلىي ئورنى سەۋر يۇلتۇز تۈركۈمىدە بولۇپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەمەل يۇلتۇز تۈركۈمىگە يۆتكەلگەن. ھەر يىلى 4-ئاينىڭ 20-كۈنىنىڭ ئالدى-كەينىدە قۇياش بۇ بۇرچقا كېلىدۇ. بۇ ۋاقىتتىكى مەسۇم «قىزىلكوس» دەپىلىدۇ.

سەۋر يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 يۇلتۇز تۈركۈمىدىن بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 4 سائەت 20 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 17°؛ يەنى يېرىسى يۇلتۇز تۈركۈمى بىلەن ھارۋىكەش يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ جەنۇبىغا، ئوربىئون يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ.

سەۋر-تاقەت سەۋر ھەم تاقەت، چىدام ۋە بەرداش: سەۋر-تاقەت قىلماق. * مەنسۇرنىڭ ئۈمىد ۋە ئىشەنچ بىلەن يۇغۇرۇلغان مۇنۇ سۆزلىرى ئەبلەغزىغا سەۋر-تاقەت ۋە غەيرەت بېغىشلىدى. * ئەقىللىق كىشىلەر باشقىلارنىڭ سۆزىنى ئاخىرغىچە سەۋر-تاقەت

بىلەن ئاڭلىيالايدۇ.

سەۋر-تاقەتسىز سەۋرى-تاقىتى يوق،

سەۋر-تاقەت قىلالايدىغان، چىدامسىز.

سەۋر-تاقەتلىك سەۋر-تاقىتى بار،

سەۋر-تاقەت قىلالايدىغان؛ چىداملىق،

تاقەتلىك، سەۋرلىك؛ ئەگەر ئانىڭىز

ئۇنچىۋالا مۇلايم ۋە سەۋر-تاقەتلىك بولمىغان

بولسا، ئۇنىڭ ھالى كۆپ ياخشى بولغان

بولاتتى.

سەۋرچان سۈپ. ھەرقانداق دەرد-ئەلەم،

ئېغىرچىلىققا، مۈشكۈللۈككە بەرداشلىق

بېرىدىغان، تاقەت قىلىدىغان؛ قانائەتچان؛

سەۋرچان ئادەم. * ئادەم ئاش-تاماققا

كەلگەندە سەۋرچان بولۇشى لازىم.

سەۋرچانلىق «سەۋرچان» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: سەۋرچانلىق قىلماق. *

مۇناسىۋەتلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرى ئۇلارغا

ئايىرىم-ئايىرىم ھالدا سەۋرچانلىق بىلەن

ئىنچىكە تەربىيە بېرىشى كېرەك.

سەۋرسىز سۈپ. سەۋر قىلالايدىغان؛

چىدامسىز، تاقەتسىز؛ سەۋرسىز ئادەم. *

بۇ ئادەم بەكمۇ سەۋرسىز ئىكەن. * پەقەت

پەستە تۆمەن دەرياسى ئويغاق، ئاقار

شارقىراپ تاشقىن ۋە قايناق، ئاقار ئۇ تولغىنىپ،

كۆۋۈكلىنىپ تېز، نېمە ئىزدەيدىكىن مۇنچە

سەۋرسىز.

سەۋرسىزلەنمەك پ. چىدام، تاقىتىنى

يوقاتماق، جىددىيلەشمەك: - نېمە؟ نېمە

دەۋاتسەن؟ - ھاشىم شۇجى سەۋرسىزلىنىپ

ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

سەۋرسىزلىك «سەۋرسىز» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: ئۇ بىزدىن بەكرەك ئالدى-

رماقتا، ئۇنىڭ سەۋرسىزلىكى بەررىبىر ئۇنىڭ

ئۆزىنى تۇتۇپ بېرىدۇ. * قاچقۇن بوۋاينىڭ

ئولتۇرسام سەۋزىلىكتە ماراپ، قالمدى ھالىم، ئىتىلىك تالاپ.

سەۋزىنازۇك ① نى (سەۋزە+نازۇك) قوغۇننىڭ بىر تۈرى. ② سۈپ. كۆچمە. گەپ كۆتۈر-رەلمەيدىغان، بەك زىل: - قارا بۇ سەۋزىنازۇكنى، بىر ئېغىز گەپنى قىلا-قىلمايلا سەكرەپ كېتىۋاتىدۇ-غۇ، - دەيدى ئۇ. * - سەن تازىمۇ سەۋزىنازۇك، قوناق ئۇنى بايۇەچچە بولۇپ كېتىۋاتسەن جۇمۇ، - دەيدى ئارىدىن بىرەيلەن.

سەۋىيە نى (ئە) ① ئادەم ياكى نەرسە، ھادىسىلەرنىڭ سۈپەت، تەرەققىيات دەرىجىسى: ئىلمىي سەۋىيە. ماددىي سەۋىيە. * ئىپتىدائىي جامائە جەمئىيىتىدە ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىيات سەۋىيىسى ناھايىتى تۆۋەن ئىدى، كىشىلەر ئىنتايىن ئاددىي تاش قوراللارنى ئىشلىتەتتى. * ئالتاي ناھىيىسىدە 1981-يىلى ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى ۋە چارۋا سانى تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىدىن ئېشىپ كەتتى. ② كۆچمە. بىلىم، مەلۇمات؛ قابىلىيەت: سەۋىيىسى يۇقىرى ئادەم. * ئەگەر ئۇ ھەر ئىككى تەرەپتىن ئوخشاشلا يۇقىرى سەۋىيىگە يېتەلسە، ئاندىن ئۇ ھەقىقىي ئارتىس بولالايدۇ.

سەۋىيىسى يوق بىلىمى، مەلۇماتى، قابىلىيىتى يوق: سەۋىيىسى يوق ئادەم. * ئۇ تازا بىر سەۋىيىسى يوق جۈرىن ئىكەن، پوقنى ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلەلمەي يۈرىدۇ.

سەۋىيىسىز سۈپ. سەۋىيىسى يوق، سەۋىيىگە ئىگە ئەمەس: سەۋىيىسىز ئادەم. * بۇ كىشىنىڭ بارلىق ماتېرىياللىرىنىڭ قىلچە سەۋىيىسىز، ساختا ماتېرىيال ئىكەنلىكىگە ھەمدە بۇلاردا ئۆزىنىڭ ئىپلاس مۇددىئاسىغا يېتىش مەقسەت قىلىنغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشىنىش

كېيىنكى تۈگىشىنى سەۋرىلىك بىلەن كۈتمەك-تە، پات-پات تۈگۈلۈكتىن ئاسمانغا قارىماقتا. **سەۋر-قانائەت** سەۋر ھەم قانائەت، تاقەت ۋە چىدام: سەۋر-قانائەت قىلماق. * ئۇ: - ئەي ئەدەم، ئوغلۇڭنىڭ پېشانىسىدىن پادىشاھلىق، ئەۋلىيالىق نىشانىنى مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ، - دەپ ئەدەمگە سەۋر-قانائەت ھەققىدە كۆپ نەسەتلەر قىلىپ كۆزدىن غايىب بولدى.

سەۋرلىك سۈپ. سەۋر قىلالايدىغان؛ چىداملىق، تاقەتلىك: سەۋرلىك ئادەم. * كۆزلىرى يۇمۇلغان مۇقامچىنىڭ ھەربىر تىنىقتا مۇڭىر ھەسرەت ئىپادىلىنىپ، مۇقامنىڭ سۆزلىرى كىشىلەرنى چىداملىق، سەۋرلىك بولۇشقا ئۈندەيتتى. * بىرنەرسە ئالساڭ، يارىمىسا قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن ئال. تىجارەتتە ئېغىر-سالماق، سەۋرلىك بول، ئالدىراپ ئالما، ئالدىراپ ساتما.

سەۋزە نى (پ) <بوت> ① كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، گۈلى ئاق، مېۋىسى ئۇزۇن ھەم يۇمىلاق. يىلتىزى ئۇزۇن ھەم كۈنۈس شەكلىدە بولۇپ، گۆشلۈك، قىزغۇچ ياكى سېرىق كېلىدۇ. تۈرلىرى كۆپ. ئادەتتە كۆكتات قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى.

سەۋزە مۇرابباسى سەۋزىنى تۇغراپ، شېكەر بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ، قاينىتىش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر خىل مۇراببا.

سەۋزىلىك ① سۈپ. سەۋزىسى كۆپ: سەۋزىلىك پولۇ. ② نى. سەۋزە تېرىلغان، سەۋزە ئۆسكەن يەر، ئېتىز: مەن

كېرەك.

سەۋىيىلىك سۈپ. سەۋىيىسى بار، سەۋد-
يىگە ئىگە بولغان: سەۋىيىلىك ئادەم. *
ئۇنىڭ تەلەپپۇزى ۋە تەمكىنلىكىگە قارىغاندا،
خېلى سەۋىيىلىك ئىدى.

سەي ئى (خەن) ① تاماققا ئىشلىتىلدىغان
ئوتياش، كۆكتات، كۆك: سەي تېرىماق،
سەي چىلىماق، سەي كاۋىسى. ② گۆش،
تۇخۇم، كۆكتات قاتارلىقلارنى قازاندا
قورۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر
خىل يېمەكلىك؛ قورۇما: سەي قورۇماق،
گۆشلۈك سەي. * شەرىپە يېمىشلەرنى
ئۈستەلگە چىرايلىق تىزىپ بەردى. ئاندىن
پىشۇرۇلغان گۆشلەرنى ئىنچىكە توغراپ خام
سەي ياسىدى، ئاخىرىدا قورۇلدىغان سەيلەر-
گە تەييارلىق قىلدى.

سەي بولماسلىق نىسبەت قىلغاندا،
ھېچنەمگە ئەرزىمەسلىك: سېنىڭ بۇ
نېمىلىرىڭ ئۇنىڭ ئەكەلگەنلىرى ئالدىدا سەي
بولمايدۇ.

سەي پۇرچاق <بوت> ① پۇرچاق
ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق
ئۆسۈملۈك. غولى يېلەك تارتىپ ئۆسىدۇ،
كىچىك يوپۇرماقلىرى كەڭ ھەم تۇخۇم
شەكلىدە، گۈلى ئاق، سېرىق ياكى
سۆسۈن ئارىلاش، چوكا مېۋىسى ئۇزۇنراق،
ئۇرۇقى شار شەكلىدە بولۇپ، ئاق،
قوڭۇر، قارا كۆك ياكى قىزىل كېلىدۇ،
ئۈستىدە گۈللۈك داغلىرى بولىدۇ. پۇمران
ھالەتتىكى چوكا مېۋىسى كۆكتات قىلىنىدۇ.
ئۇرۇقىنى ئاشلىق ئورنىدا ئىستېمال قىلىشقا
ياكى دورىغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئۇنىڭ
سۈيىدۈكىنى راۋان قىلىش، ئىششىقنى
ياندۇرۇش قاتارلىق روللىرى بار. ②

شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ چوكا مېۋىسى
ياكى ئۇرۇقى.

سەي چىلىماق سەۋزە، بەسەي،
تەرخەمەك قاتارلىق كۆكتاتلارنى يۇيۇپ
تازىلاپ، تۇز سۈيىگە ياكى ئاچچىقسۇ،
جاڭيۇلارغا چىلاپ قويماق.

سەي ساپلىقى سەي قورۇيدىغان
ساپلىق.

سەي قاپىقى <بوت> ① كاۋا ئائى-
لىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق
ئۆسۈملۈك. غولى يېلەك تارتىپ ئۆسىدۇ،
گۈلى ئاق، مېۋىسى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن
بولۇپ، كاناي شەكلىدە. پوستى ئاچ
يېشىل، مېۋىسىنىڭ گۆشى ئاق. ئادەتتە
كۆكتات قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈك-
نىڭ مېۋىسى.

سەي قايناق قورۇلغان سەينى قاينىۋات-
قان سۇغا سېلىپ، ئۇنىڭغا قاتتىق-قۇرۇق
نانلارنى چىلاش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان
بىر خىل يېمەكلىك.

سەي كاۋىسى <بوت> ① كاۋا
ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق
ئۆسۈملۈك. غولى يېلەك تارتىپ ئۆسىدۇ،
يوپۇرماقلىرى يۈرەك شەكلىدە، گۈلى سېرىق
كېلىدۇ. مېۋىسى ئۇزۇنچاق ياكى ئېللىپس
شەكلىدە بولۇپ، پوستى ئاقۇچ يېشىل.
ئادەتتە كۆكتات قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل
ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

سەي-پەي ① سەي ۋە سەي دائىرىسىگە
كىرىدىغان ھەر خىل ئوتياش؛ كۆكتاتلار:
مەن ئاز-تولا سەي-پەي ئىزدەپ كۈچىغا
چىققاندىم، بۈگۈن يەكشەنبە بولۇشىغا قارىماي
تۈزۈكرەك سەي مېۋىسى تېپىلدى. ② ھەر خىل
قورۇما ۋە شۇ قورۇما دائىرىسىگە كىرىدۇ.

سەيخانا I ئى. مەخسۇس كۆكتات سېتىلىدىغان ئورۇن؛ كۆكتات دۈكىنى.

سەيخانا II ئى (پ) چىلىمنىڭ بېشىدىكى تاماكا سالدىغان جاي؛ ئوتلۇق، چوغدان؛ مەيلىك بولسا مەيخانا، چىلىم بولسا سەيخانا (ماقال). * شىرمە مەت بەلپىنىڭ قېتىدىن ئامۇتچىلىك چىلىم قاپقىنى ئېلىپ سەيخانسىغا كۆك تاماكنى تولدۇردى-دە، سەرەڭگە يېقىپ، قاپاق چىلىمنى پورۇقلىتىپ شورا شاقا باشلىدى.

سەيخانا مەجلىسى تاماكا چەككۈچىلەر-نىڭ يىغىلىشى. بەگىلەرنىڭ سورۇنى؛ تۈنۈگۈن ئۇ يەنە بازار بېگى نادىرخان بايۋەچچىنىڭ ھوزۇرىغا كەلگەن ۋە سەيخانا مەجلىسى قۇرۇپ، تاڭ ئاتقۇزغانىدى.

سەيخانسىغا ئوت كەتمەك بىرەر نەرسىگە تەلپۈنۈپ ئۆزىنى باسالماي قالماق، نەپسىگە ئالدىراپ كەتمەك، نەپسى تاقىلداپ كەتمەك؛ بۇ گۈزەل قىزنى كۆرگەن ئابلز قارىيىنىڭ سەيخانسىغا ئوت كەتتى.

سەيدى ئى (ئە) يىز. ت. ئوۋ، شىكار؛ ئوۋلانغان نەرسە؛ سەيد قىلماق.

سەيد بولماق ① ئوۋلانماق. ② كۆچمە. مەپتۇن بولماق؛ ساڭا جانىم پىدا قىلغانلىقىم-نى بىلگىنىڭدىنمۇ، ۋە يا سەيد بولغىنىڭغا ئەمدىلا بولدۇڭمۇ سەن ئىقرار.

سەيد قىلماق ① ئوۋلىماق. ② كۆچمە. مەپتۇن قىلماق؛ ئىككى شەھلا كۆزلىرى كۆڭلۈم قۇشنى قىلدى سەيد، مۇپتىلا ئەيلەپ مېنى يارى نىگارى ئۆزگىچە.

سەيدۇ ئى (خەن) دىئال. تېرە كېسىدىغان ياي شەكىللىك پىچاق.

سەير ئى (ئە) يىز. ت. ھاردۇق چىقىرىش،

خان يېمەكلىكلەر؛ ئۇ كۆپچىلىككە قاراپ؛

- قېنى مېھمانلار داستىخانغا قاراڭلار!

سەي-پەي، مەزەگە بېقىڭلار! - دېدى.

سەيپۇڭ ئى (خەن) كىيىم تىكىش ۋە پىچىش

ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى؛ تىككۈچى،

ماشىنىچى؛ ئايال سەيپۇڭ.

سەيپۇڭچىلىك (توغرىسى: سەيپۇڭلۇق)

← **سەيپۇڭلۇق.**

سەيپۇڭلۇق «سەيپۇڭ» سۆزىنىڭ

كەسپ نامى؛ سوپىيە ئىلاجىسىزلىقتىن

سەيپۇڭلۇق قىلىش پىكرىگە كەلدى.

سەيپى ئى ① سەي-كۆكتات ئىشلەپچىقىرىدۇ-

خان دېھقان، كۆكتات تېرىغۇچى؛

ھال-ئەھۋالى خېلى ياخشىلانغان سەيچىلەر

تېرىغان سەيلىرىنى بۇرۇن ئېشەك ھارۋىلىرىدا

شەھەرگە توشۇپ ساتقان بولسا، ئەمدىلىكتە

تراكتور ھەتتا ماشىنىلار بىلەن ئەكىرىپ

ساتىدىغان بولدى. ② سەي-كۆكتات

ئېلىپ-ساتىدىغان تىجارەتچى، كۆكتاتچى؛

كىشىلەر ياش بىر سەيچىنى ئورنىۋېلىشقا

بولۇپ، ئۇنىڭ ھارۋىسىنى ھەش-پەش دېگۈچە

قۇرۇقداپ قويۇشتى.

سەيچىلىك ئى. كۆكتات تېرىش ۋە سېتىش

كەسپى؛ سەيچىلىك گۇرۇپپىسى. سەيچىلىك

تېخنىكىسى. * ئۈچ كۈن ئىلگىرى شەھەر

سەيچىلىك دادۇپىنىڭ شۇجىسى ساۋۇر ئاكىغا

بەرگەن تېلېفوندا، ھەجىمى چوڭراق بولغان

پارنىك قۇرۇلۇشىنىڭ جازىلىرىنى قۇراشتۇرۇش

ئۈچۈن بىر تېخنىك بېرىشنى ئېيتقاندى.

سەيخال ئى. دىئال. ماي ۋە چاق قۇمى

بىلەن ئەسۋابنىڭ پارقىرىتىلىشى؛

سەيخال قىلماق.

سەيخال قىلماق پارقىراتماق، پەردازلە-

ماق، سىلىقلىماق.

كۆڭۈل ئېچىش، تاماشا قىلىش ئۈچۈن بىرەر جايدا ئايلىنىش، كېزىش؛ سەيلە، ساياھەت؛ سەير ئەتمەك. سەير قىلماق. * كۈنچىقىشتىن ئۇرۇلۇۋاتقان سەلكن شامال خۇش بۇي دالا گۈللىرىنى سىلاپ ئۆتۈپ دەريا بويىدىكى بۇ گۈزەل چىمەنلىكنى سەير قىلماقتا. * دەم ئېلىش پەيتىدە سەير ئېتەر رەھبەر، شۇ باغچا ئىچىدە چىمەنزار بويلاپ. كەلگەن مېھمانلارنى كۈتىدۇ كەمتەر، بىر ياقىتىنى ئىشنى ئۆلگۈرەر ئويلاپ.

سەير ئەتمەك ← **سەير قىلماق**: كۆردۈم ھەيۋەت «ھاي-ھاي تېرەك»، «مۇلام تېغى» نى، قەد كۆتۈرۈپ تۇرار كۆككە تاقىشىپ مەغرۇر. سەير ئەتتىم، ئوي چولپاننى-گۈزەل ئازىخنى. ساپ ھاۋاسى تەنگە راھەت بېغىشلار ھۇزۇر.

سەير ئەيلەمەك ← **سەير قىلماق**: بۇ كەڭ دۇنيانى سەير ئەيلەپ، ئېلىم ھالىنى تاماشا قىل! رەقىبەلەر بار يەرگە نىسبەتتە مەنۇت چاغىنى پادىشاھ بىل! **سەير قىلماق** ھاردۇق چىقىرىش، كۆڭۈل ئېچىش، تاماشا قىلىش ئۈچۈن بىرەر جايىنى ئايلىنماق، كەزمەك، سەيلە، ساياھەت قىلماق: سەير قىل باغچىنى دوستلار، سائادەت لالىزارى بۇ، جاھانغا نامى پۇر كەتكەن يۈسۈپ، مەھمۇت دىيارى بۇ. كىشىلەر كۆڭلىنى ئۇتقان شىپالىق دىل خۇمارى بۇ، ئەنە لەيلى، ئەنە ئەترە، مەسالى گۈل بازارى بۇ، گۈزەللىكتە تېغى يوق باغ، بېھىشنىڭ ئىنتىزارى بۇ.

سەيسى نى (خەن) ← **ئالۋان**: سەيسگە بارماق. سەيسگە تۇتماق. سەيسگە تۇتۇلماق. * ھارۋىلارغا قوشۇلغان ئۇلاغلار ئىسسىق ئازابىدىن ئورۇقلاپ ۋە كۆپلەپ ئۆلمەكتە

ئىدى. سەيسگە تۇتۇلغان ھارۋا ئىگىلىرى ئىچىگە سىغمايۋاتقان دەرد-ئەلەملىرىنى ناخشا ئارقىلىق ئىزھار قىلىشاتتى. * بىز سەيسگە تۇتۇلۇپ، ئىشلىدۇق كۆمۈر خاڭدا. تىنىم تاپماي ئىشلەپمۇ، قورساق تويىمىدى نانغا.

سەيسگە شى ئى ← **ئالۋانچى**: ئۇ؛ - ئالدىغا چۈشۈپ ماڭ، - دېدى-دە، ماڭا ئوخشاش پايىتىسىنى تەتۈر ئورغان سەيسگەش بىر ئادەم بىلەن ئىككىمىزنى چۈشكىچە بېدە توغرىغىلى سالىدى.

سەيشەنبە نى (پ) <ئاستر> ھەپتىنىڭ دۈشەنبىدىن كېيىن، چارشەنبىدىن ئىلگىرىكى ئىككىنچى كۈنى؛ ئۇلار سەيشەنبەدە يولغا چىقتى. * «ئۈرۈمچى كەچلىك كېزىتى» نىڭ سەيشەنبە كۈنىدىكى سانغا «قاراقۇرۇمدىكى تاغ مەشرىپى» سەرلەۋەد-لىك بىر پارچە ماقالە بېسىلدى.

سەيشەنبە بازار ھەپتىنىڭ ئىككىنچى كۈنى يەنى سەيشەنبە كۈنى بولىدىغان بازار ۋە شۇ بازار بولىدىغان جاي؛ ئۇ چاربازارچىلىق قىلىپ، سەيشەنبە بازاردىن ئەمدىلا كەلگەندى.

سەيلان نى (ئە) يېزىت. ئېقىش؛ ئېقىپ يۈرۈش، كېزىش، تاماشا؛ سەيلان قىلماق. * ئايا ساقىي، تۇتقىل بەھوش بولاي، يار ۋىسالن كۆرگىلى بىر قۇش بولاي. سەيلان قىلسۇن ئەرشىدە جانىم مېنىڭ، قىزىل گۈلگە رەڭ بەرسۇن قانىم مېنىڭ.

سەيلان قىلماق ئاقماق؛ ئېقىپ يۈرمەك؛ تاماشا قىلماق، كەزمەك؛ كۆكتە چولپاندىكە يۈرۈپ جەۋلان قىلىپ كەل، مەرھابا، ھەممىنى شاد ئەيلىبان سەيلان قىلىپ كەل، مەرھابا.

سەيلافە نى (ئە) يېزىت ← **سەيلان**: ئۇرۇپ خەندىن باھارىمدا ئەجەب خۇش

يەنە بىر دوستى ئالتشەھەر مەھەللىسىنىڭ رەتلىك كوچا، باغۇبوستانلىرىنى سەيلە-سايپا-ھەت قىلدۇراتتى.

سەيلەكچى ئى. سەيلە، تاماشا قىلغۇچى؛ سەيلەكلەر «نورۇز بۇلاق» نىڭ مەرۋايىتىدە سۈيىدىن ئىچشەتتى ۋە قاپاق، ئۇرىقلىرىغا تولدۇرۇپ ئېلىشتى. * باغ، باغنىڭ ھۆسنىدە رەڭدار گۈل-چېچەك، ھەر ياقتا سەيلەكچى تۇتقان ئورۇن-جاي. نەق بۇندا ئولتۇرار گۈلشەن يىگانە، بىر توچكا ئۈستىدىن ئەنە كۆز ئالماي.

سەيلەك ① ئى. سەي تېرىلغان ياكى سەي ئۆستۈرۈلگەن ئېتىز، كۆكتاتلىق؛ بىز بۇرۇن دۈي تەرىپىدىن ئەمگەككە ئورۇنلاشتۇرۇلغانلىرىمىزدا دۈيىنىڭ سەيلەكلىرى، باغلىرى، دەل-دەرەخلىرىگە قاراشتەك يەڭگىل ئىشلىرىغا تەقسىم قىلىناتتۇق. ② سۈپ. سەيلەرى بار، قورۇغان سەي بىلەن قوشۇپ يېيىلىدىغان؛ سەيلەك تاماق. سەيلەك غىزا. * ئۇيغۇرلارنىڭ ھازىرقى يېمەك-ئىچمەك ئادىتىگە قورۇلغان سەيلەك تاماقلارمۇ خېلى كەڭ سىڭىپ كىرىشكە باشلىدى.

سەيلەكچى ئى (ئەپ) كىشىلەر ھاردۇق چىقىرىدىغان، كۆڭۈل ئاچىدىغان، سەيلە--تاماشا قىلىدىغان جاي؛ لۇتپۇللا ۋە ئۇنىڭ ئۈچ دوستى دەريا ياقلاپ مېڭىپ، ئېگەرچى يېزىسىدىكى مەسۇم بەگنىڭ ئاتاقلىق سەيلەكچىغا يېتىپ باردى. * چىرايلىق باھار كۈنلىرىنىڭ بىرىدە «ئىجادىيەت» خېنىم بىلەن بەگزادە «ئىلھامجان» تەڭلا سەيلەكچىگە چىقىپتۇ. ئۇلار سەيلەكچىغا ئۇچرىشىپ، بىر-بىرىنىڭ جامالىنى كۆرۈپ ئاشىق بىقارار بولۇپتۇ.

سەيلەكچى پ. تەرتىپكە سالماق، رەتلە-

سايىرىدىك كاككۇك، قىلىپ باغىنى سەيلەنە، كۆڭۈللۈك يايىرىدىك كاككۇك. * رۇخسەت بەر باغقا كىرەي، گۈلى رەنادىن تىزاي. قەددى قامىنىڭ كۆرەي، يۈر سەيلەنە، يۈر ئەمدى.

سەيلەك ئى (ئە) ئايلىنىپ يۈرۈپ كۆڭۈل ئېچىش، تاماشا: باغ سەيلەسى. سەيلە قىلماق. * ھەر يىلى 5، 6-ئايلاردا ئېلىپ بېرىلىدىغان كەڭ كۆلەملىك ھەزرەت سەيلەسى داۋام قىلماقتا. * شۇ كۈنى بىز كەچلىك سەيلە ئۈچۈن كوچىغا چىققاندىق.

سەيلە قىلماق بىرەر جاينى ئايلىنىپ كۆڭۈل ئاچماق، تاماشا قىلماق؛ ماركو ياشانغان بىر يىپەك سودىگىرى بىلەن دوست بولۇپ، كۈنى ئالدىن سۆزلىشىۋېلىپ، ئىككىيلەن بىللە شىخۇ كۆلىنى سەيلە قىلدى. * خۇمار كۆزلۈك يار سېنى، كۆرگۈم كېلىدۇ. باغدا بىللە سەيلە قىلىپ، يۈرگۈم كېلىدۇ.

سەيلە-تاماشا سەيلە ھەم تاماشا، سەيلە ۋە شۇ خىلدىكى كۆڭۈل ئېچىش ھەرىكەتلىرى؛ ئۇ بوش قالغان بۇ كۈنلەرنى سەيلە-تاماشا ۋە ئۈرۈمچىدىكى ساۋاقداش، دوستلىرى، ئانا مەكتىپىدىكى ئۇستازلىرى بىلەن كۆرۈشۈش ئارقىلىق تولدۇرماقچى بولدى. * غەيۇر شاھ قىزى مەلىكە بۇدۇرنىڭ قېشىغا كىرىپ، ئۇنى ناھايىتى كۆپ سېغىنغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ھەممەيلەن ئابنۇس شەھىرىدە راسا بىر ئاي تۇرۇپ، سەيلە-تاماشا قىلىپتۇ.

سەيلە تەك «سەيلەك» يېمىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سەيلە-سايپاھەت سەيلە ھەم سايپاھەت؛ بىركۈنى مۇرات ئۇنى نوۋبىگورتنىڭ سالقىن سايىلىك گۈزەل كوچىلىرىنى ئارىلىتىپ، ئالىلىق باغ-ھويلىلاردا تاتارنىڭ مەدەنىي قىز-يىگىتلىرى بىلەن تونۇشتۇرۇپ، تانىلارغا ئاپارسا، ئەتىسى

مەك: ئارىدىن بىرھازا ئۇتتى، ئۇ باھار ياپرىقىدەك تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن يۇللارنى سە يىلدى. * ئۇ ئاشقان يۇللارنى ھېلىقى چەت ئەللىكنىڭ كۆزىچە دىققەت بىلەن رەتلەپ، بىر-بىرلەپ سە يىلەپ، يۇللارنىڭ يۈكۈلگەن بۇرچەكلىرىنى تۈزلەپ چىقتى ۋە ئۇنى چىرايلىق قاتلاپ، ھېلىقى چەت ئەللىككە قايتۇرۇپ بەردى.

سە يىلۋاز سۈپ. سە يىلگە ئامراق، سە يىلە قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان، سە يىلگە خۇشتار: سە يىلۋاز ئادەم. * سۇلك جىياڭ، سەي جىنلەر سە يىلۋاز سىپاھ تۇرقىدا، دەي زۇلك دورغا تۇرقىدا، يەن چىڭ كەمىتىرىن سە يىلۋاز تۇرقىدا ياساندى، پەقەت لى كۇيلا ئۆيگە قاراپ قالدى.

سە يىنا نى (پ) مەلۇم دائىرىدە قورشالغان ئۆي-ئىمارەتلەر ئەتراپىدىكى بوشلۇق؛ ھويلا، قورۇ؛ ئالەملىق سە يىنا. شىپاڭلىق سە يىنا. * تۆمۈر خەلپە خاتىرجەم ھالدا مەسچىت سە يىناسىغا چىققاندا، بىر مۇنچە كىشلەر ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈشكە ئالدىرايتتى. * ئاشلىق پونكىتىنىڭ يان دەۋازىسىنى ئېچىۋىدىم، كەڭرى سە يىنانى بىر ئالغان ئاپتوموبىل، تراكتور، ھارۋىلارغا كۆزۈم چۈشتى.

سە يىناق نى. بۇزۇلغان پىلە غوزىسى، كېرەكسىز مەشۇت: سە يىناق يىپ.

سە يىنالىق سۈپ ① سە يىناسى بار: سە يىنالىق ئىمارەت. سە يىنالىق جاي. * ماگىزىنىنىڭ بىر چېتىدىكى كىچىك ئىشىك ئېچىلاتتى. ئۇنىڭ بىلەن سە يىنالىق ئات ماخوسىغا چىققىلى بولاتتى. ② سە يىنا قىلىنىدىغان: ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ سە يىناسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن يەر ئىدارىسى بەش يۇلك

سە يىنالىق يەر بۆلۈپ بەردى. **سە يىنەك I** نى. پىسچىۋېتىلگەن بىر ياشلىق ئۆچكە؛ سەرگە.

سە يىنەك II نى <ئىب> قول ياكى پۇت تىرناقلىرى زەخمىلىنىپ، ياللۇغلىنىپ يېرىگە دايدىغان بىر خىل كېسەللىك. بۇنىڭدا، بارماق ئۇچىنىڭ مەلۇم جايى قىزىرىپ ئىششىپ، قاتتىق ئاغرىتىدۇ، بەزىدە قىزىتىدۇ.

سە يىنىگە نى. دىئال ← **سە يىنەك II**. **سە يۈەن** نى (خەن) تارس. كونا جەمئىيەتتە بەگ، ھاكىملارنىڭ ئائىلە ۋە ھۆكۈمەت ئىشىنى قىلىدىغان، ئۆشەر-زاكات، سېلىق ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان ھوقۇقلۇق خىزمەتچى؛ بەگ سە يۈەنلىرى ئالماسنى كۆز قىرىدىن كەتكۈزمەي، قوشتىن چىقىرىپ سۆرمەگە سېلىپ ھېچىر ئارام تاپتۇرمايتتى.

سە يىپىد نى (ئە) ① <دىن> مۇھەممەد پەيغەمبەر ئەۋلادلىرىغا مەنسۇپ كىشى. ② ئەرلەر ئىسمى.

سە يىيات نى (ئە) يېزىت. شىكار قىلغۇچى، ئوۋچى: ئۇ سە يىدلارنى ئۆشۈشىگە ئارتىپ كېتىپ باراتتى، قومۇشلۇق ئىچىدىن بىرنەچچە سە يىيات چىقىپ ئۇنى كۆرۈپ قېشىغا كەلدى. * كۆيۈپ چوغ ئۈستىدە سەندەل تېنىم، دەۋراننى ئۆتكەزدىم، كى سە يىيات ئالدىدا بولغاچ ئىپارىم دەشتىچۆل كەزدىم.

سە يىياتلىق نى. ئوۋچىلىق: سە يىياتلىق قىلماق. * گۆر ئوغلى ئاتىسىدىن ئۆگەنگەن ھەر خىل سە يىياتلىق ھۈنەرلىرىنى كۆرسىتىپ، ناھايىتى كۆپ بۇغا-ماراللارنى ئوۋلاپ كېلىپ، شاھنىڭ ئالدىغا تاشلىدى. * ھۈنەر-كەسپ، تىجارىتىمىز ھەم يوق. كۈنىمىزنىڭ قاتتىقلىقىدىن سە يىياتلىق قىلىپ ھايات كەچۈرەتتۇق.

دېلولىرىنى قوبۇل قىلىپ، مۇرەسسە ھەيئىتىنىڭ خىزمىتىگە ياردەملىشىپ ھەم ئۇنىڭغا يېتەكچىلىك قىلىپ، ئاممىغا قانۇن-ئىستىزام تەربىيىلىرىنى ئېلىپ بارغان. 1954-يىلىغا كەلگەندە، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى خەلق سوت مەھكىمىلىرىنىڭ تەشكىلى قانۇنى» دىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن خەلق سوتىغا ئۆزگەرتىلگەن.

سەييارە مەكتەپ <مائارىپ> مۇقىم ئورنى بولمىغان ھەمدە ئوقۇتقۇچىلىرى يېقىن بولغان جايلارغا نۆۋەت بىلەن قاتناپ يۈرۈپ دەرس ئۆتىدىغان بىر خىل مەكتەپ. 18-ئەسىرنىڭ 30-50-يىللىرى ئەنگلىيىدىكى ئوئېلىستا ئەڭ بالدۇر بارلىققا كەلگەن. مەملىكىتىمىزنىڭ ئازادلىقتىن بۇرۇنقى يېزا ئىنقىلابىي بازىلىرىدىمۇ نۇرغۇنلىغان سەييارە مەكتەپ-لەر ئېچىلغان.

سەييارە مۇسابىقى <تەن> تەنتەربىيە مۇسابىقى شەكىللىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، مەلۇم تۈردىكى كوماندا باشقا جايلارنى كېزىپ يۈرۈپ، بارغان جايدىكى كوماندىلار بىلەن ئايرىم-ئايرىم مۇسابىقى ئۆتكۈزىدۇ.

سەيياھ ئى (ئە) يۇرت كېزىپ يۈرگۈچى، ساياھەت قىلغۇچى، ساياھەتچى: قەدىمكى زامانلاردا بۇ يەرگە كەلگەن سەيياھلار بۇ تاغنىڭ خۇددى خۇمداندىن يېڭىلا چىققان خىشقا ئوخشاش قىزغۇچلىقىغا ۋە جەزىرىمە ئاپتاپتا ئوتتەك يېلىنچاپ تۇرغانلىقىغا قاراپ، ئۇنى «يالقۇنتاغ» دەپ ئاتاشقان. * مەن سەيياھلار ۋە مىسىرلىقلاردىن مىسىرنىڭ تەرىپىنى كۆپ ئاڭلىغانىدىم.

سەييارە (ئە) ① سۈپ. مۇقىم تۇرار جايى يوق ياكى بىر جايدىن باشقا جايغا كۆچۈپ يۈرۈپ ئىش ئېلىپ بارىدىغان، خىزمەت قىلىدىغان، ئۆتكۈزۈلىدىغان ياكى كېزىپ يۈرىدىغان: سەييارە مەكتەپ. سەييارە سوت. سەييارە مۇسابىقى. سەييارە مۇخبىر. * كوچىدىن سەييارە سېرىك ئۆمىكى ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىرنەرسە ئۆتۈۋاتقاندا كە قىلىدۇ. * ئۇ سادەتخان ئانىدىن دىلبەرنىڭ سەييارە داۋالاش گۇرۇپپىسى بىلەن بىر چەت ناھىيىگە كەتكەنلىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا، دىلبەردىن ئورۇنسىز رەنجىگەنلىكىنى چۈشەندى. ② ئى <ئاستر> چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان ئېللىپس شەكىلدىكى ئوربىتىلاردا قۇياشنى ئايلىنىپ ھەرىكەت قىلىدىغان ئاسمان جىسىملىرى. ئۇلار ئۆزلىرى نۇر چىقارماي، پەقەت كۈن نۇرىنى قايتۇرىدۇ. قۇياش سىستېمىسىدا مېركۇرىي، ۋېنېرا، يەر شارى، مارس، يۇپىتېر، ساتۇرن، ئۇران، نېپتون ۋە پلۇتوندىن ئىبارەت توققۇز چوڭ سەييارىدىن باشقا يەنە نۇرغۇنلىغان ئۇششاق سەييارىلەر بولىدۇ. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

سەييارە سوت <قا> جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزگىلدە، خەلقنىڭ دەۋا ئىشلىرىغا قولايلىق تۇغدۇرۇپ بېرىش، دېلوالارنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش، شۇنىڭدەك يېزا-بازارلارغا يۆتكىلىپ يۈرۈپ نەق مەيداننىڭ ئۆزىدىلا دېلوالارنى تەرگەۋ قىلىش قاتارلىق مەقسەتلەر ئۈچۈن قۇرۇلغان ئەدلىيە ئورگىنى. ئۇ ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ رەھبەرلىكىدە جىنايى ئىشلار دېلولىرى ۋە ھەق تەلەپ

سپارتاك نى <تارىخ> قەدىمكى رىمدا

مىلادىيىدىن ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن قۇللار قوزغىلىڭىنىڭ رەھبىرى. فراكىيلار قەبىلىسىدىن. قۇل بولۇپ سېتىلغان ۋە كاپۇيە شەھىرىدىكى گىلادىئاتورلار مەكتىپىگە ئېلىنغان. كېيىن ئۇ گىلادىئاتور-لار بىلەن ۋېزوۋىيگە قېچىپ، قۇللارنىڭ زور قوزغىلىڭى - سپارتاك قوزغىلىڭىغا رەھبەرلىك قىلغان. مىلادىيىدىن ئىلگىرى-كى 71-يىلى رىم ئارمىيىسىگە قارشى جەڭدە قۇربان بولغان.

سپارتاك قوزغىلىڭى <تارىخ> قەدىمكى رىمدا يۈز بەرگەن ۋە كۆلىمى ئەڭ زور بولغان بىر قېتىملىق قۇللار قوزغىلىڭى. بۇنىڭغا سپارتاك رەھبەرلىك قىلغان. ئۇ مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 73-يىلى گىلادىئاتور قۇللاردىن 70 كىشىنى باشلاپ قوزغىلاڭ كۆتۈرىدۇ. قوزغىلاڭچىلار قوشۇنى تەدرىجىي كېڭىيىپ 100 مىڭدىن ئاشىدۇ ھەمدە ئۇرۇش ئوتى پۈتكۈل ئىتالىيە چېگرىسىنى قاپلايدۇ. رىم ھۆكۈمرانلىرى نەچچە رەت قوشۇن ئەۋەتىپ باستۇرغان بولسىمۇ، مەقسەتكە يېتەلمەيدۇ. ئاخىرى (يەنى مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 71-يىلى) ئاپولىيدا قىلغان شىددەتلىك جەڭ ئارقىلىق قوزغىلاڭچىلار-نى ئاران باستۇرىدۇ. بۇ قوزغىلاڭغا سپارتاك باشچىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

سپازما نى <گرېك> <تېب> مەركىزىي

نېرۋا سىستېمىسىنىڭ غىدىقلىنىشى تۈپەيلىدىن، مۇسكۇللار جىددىيلىشىپ غەيرىي تەبىئىي ھالدا قىسقرايدىغان بىر خىل ھادىسە.

سپورا نى <گرېك> <بئول> بەزى تۆۋەن

دەرىجىلىك ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەر ھاسىل قىلىدىغان، كۆپىيىش رولى ياكى ئۇخلىتىش رولى بولىدىغان بىر خىل ھۈجەيرە. ئانىلىق تەندىن ئايرىلغاندىن كېيىن يېڭى بىر يەككە تەنىنى شەكىل-لەندۈرىدۇ.

سپورا تەختى <بئول> بازىدىيلىك زەمبۇرۇغلارنىڭ تەختلىك سپورا ھاسىل قىلىدىغان تۈزۈلمىسى. ئادەتتە ئۇ كۆپ ھۈجەيرە ياكى بىر ھۈجەيرىدىن تۈزۈلىدۇ.

سپورا تېنى <بوت> ئۆسۈملۈكلەردىكى ئەۋلاد نۆۋەتلىشىش داۋامىدا سپورا ھاسىل قىلىدىغان ياكى ئۆزىدە جۈپ ھەسسىلىك خروموسومغا ئىگە ئەۋلاد بولىدىغان ئۆسۈملۈك تېنى.

سپورا خالتىسى <بئول> ① بەزى ئۆسۈملۈك تېنىنىڭ ئىچىدە سپورا ساقلىنىدىغان ئورگىنى. ② خالتىلىق سپورىلىق زەمبۇرۇغلارنىڭ سپورا ھاسىل قىلىدىغان خالتىسى. ھەربىر خالتىدا كۆپىنچە سەككىز تال سپورا ھاسىل بولىدۇ.

سپورا غوزىكى <بوت> مۇخ تېپىدىكى ئۆسۈملۈكلەر سپورا تېنىنىڭ ئۈچ تەرىپىدىكى سپورا ھاسىل قىلىدىغان چوڭراق قىسمى. ئادەتتە شار، تۇخۇم ياكى تۈۋرۈك شەكىللىرىدە بولىدۇ. پېشقاندا يېرىلىپ، ئىچىدىن سپورا چىقىرىدۇ.

سپورا ھاسىل بولماق <زوتول> سپورىلىقلارنىڭ تەكرار بۆلۈنۈشى ئارقىلىق سپورا شەكىللەنمەك.

سپورت نى <گرېك> ← ئەنئەنىۋىيە. **سپورتچى** ← ئەنئەنىۋىيچى.

سپورسىز رەۋ <بئول> سپورا ھاسىل قىلىنغان ياكى سپورا دەۋرىنى بېشىدىن

بامبېسىيە قۇرتى ۋە نوسېما قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سىپېرما ئى (ر<كربك> <بئول> ← مەنى.

سىپېرما ئانا ھۈجەيرىسى <بئول> بۆلۈنۈپ سىپېرما ھاسىل قىلىدىغان ئەڭ ئاخىرقى بىر ئەۋلاد ھۈجەيرە ياكى ئاخىرىدىن سانغاندا ئىككىنچى ئەۋلاد بولىدىغان ئەركىن جىنسى ھۈجەيرىسى.

سىپېرما خالتىسى <بئول> ئەركىن ياكى ئەركەك ھايۋانلارنىڭ جىنسى ئەزاسىنىڭ بىر قىسمى. شەكلى خالتىغا ئوخشاش بولۇپ، ئوڭ ۋە سولدا بىردىن بولىدۇ. ئۇنىڭدىن چىقىدىغان ئاجراتما ئادەتتە سىپېرمىنىڭ بىر قىسمى ھېسابلىنىدۇ.

سىپېرما كەملىك كېسىلى <تب> ئاجراپ چىققان سىپېرما سۇيۇقلۇقى ئىچىدە ھەرىكەتچان سىپېرىملارنىڭ كەمچىل بولۇشىدىن ئىبارەت بىر خىل كېسەللىك. بۇ ئەۋلاد قالدۇرالماسلىقىنىڭ بىر سەۋەبىدۇر. xxy جىنسىلىق ئەزلەردە بۇ خىل كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ.

سىپېرما ھۈجەيرىسى <بئول> ئەڭ ئاخىرقى تىپىك ھالىتىگە ئۆتەي دەپ قالغان ئەركىن جىنسى ھۈجەيرە.

سىپېرمىدان ئى <بوت> يۈسۈنلەر، زەمبۇرۇغلار، مۇخلار ۋە پاپورتىنىكلارنىڭ سىپېرما ھاسىل قىلىدىغان كۆپ ھۈجەيرەلىك تۈزۈلمىسى.

سىپىكتىر ئى (ر<لات> <فنز> مۇرەككەپ رەڭلىك يورۇقلۇق ئۈچ قىرلىق پىرىزما ياكى يورۇقلۇق سېتىكىسىدىن ئۆتكەندە پارچىلىنىپ ھاسىل بولغان ئاددىي نۇرلارنىڭ تىزىلىشىدىن شەكىللىنىدىغان يورۇقلۇق بەلبېغى.

سىپىكتىر ئانالىزى <خىم> ماددىلار

ئۆتكۈزۈلمىگەن: سىپورسىز كۆپىيىش.

سىپورسىز كۆپىيىش <بئول> كاناللار باغلىمى ئايرىلغان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ كۆپىيىش تارىخىدىكى پەۋقۇلئاددە تىپلار. دىن بىرى. بۇنىڭدا گامېتىلىق تەن تاق ھەسسىلىك سىپورا دەۋرىنى بېسىپ ئۆت-مەي، سىپورا تېنىدىكى ئوزۇقلىنىش ھۈجەيلىرىدىن بىۋاسىتەلا شەكىللىنىدۇ، گامېتىنىڭ خروموسوملىرى چۈپ ھەسسەلىك بولىدۇ.

سىپورلىق سۈپ <بوت> سىپورسى بار، سىپورا ھاسىل قىلىدىغان: سىپورلىق ئۆسۈملۈك. سىپورلىق يوپۇرماق.

سىپورلىق ئۆسۈملۈكلەر <بوت> خەيدەي، سىپروگىرا قاتارلىقلارغا ئوخشاش سىپورا ئارقىلىق كۆپىيىدىغان ئۆسۈملۈكلەر. ئادەتتە باكتېرىيىلەر، يۈسۈنلەر، مۇخلار ۋە پاپورتىنىك قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سىپورلىق يوپۇرماق <بوت> سىپورا خالتىسى ئۆسىدىغان يوپۇرماق.

سىپورلىقلار ئى <زوتول> پارازىت ياشايدىغان ئاددىي ھايۋانلار. ئۇلار دەسلەپكى مەزگىللەردە پارازىت ئىگىسى بولغان ھۈجەيرىلەر ئىچىدە ياشاپ، پارازىت ئىگىسىدىن ئوزۇقلۇقلارنى قوبۇل قىلىش بەدەلىگە ھايات كەچۈرىدۇ. شۇنداق بولغاچقا، پارازىت ئىگىسىدە بەزى ئېغىر كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلىدۇ. يېتىلگەنلىرىنىڭ يالغان پۇتى ۋە قامچا تۈكى بولمىغاچقا، كۆپ ھەرىكەت قىلالمايدۇ. ئۇلارنىڭ ھايات تارىخىدا جىنسىلىق كۆپىيىش بىلەن جىنسىز كۆپىيىشنىڭ ئالمىشىش ھادىسىسى ئېنىق ئىپادىلىنىپ تۇرىدۇ. مەسىلەن، بەزىگەك پلازمودىيىسى،

يېسىمان قۇرت. تېنى كىچىك، ئۇزۇنچاق، ئالدىنقى ئۇچى ئۇچلۇق ھەم ئىنچىكە كېلىدۇ. كۆپىنچە ئادەم ۋە سۈت ئەمگۈ-چى ھايۋانلارنىڭ كىچىك ئۇچىدە بارزىت ياشايدۇ. كىچىك ئۇچەيدىن مۇسكۇل توقۇلمىلىرىغا ئۆتكەندە قاتتىق ئاغرىق پەيدا قىلىدۇ.

سېپىروگىرا نى (ر<>لات) <بوت> بۇسۇنلەرنىڭ بىرى. تاتلىق سۇدا ئۆسۈدۇ، شەكلى يېپىقا ئوخشايدۇ، سىرتى سىلىق كېلىدۇ. ئادەتتە توپلىشىپ ئۆسۈپ، سۇ ئۈستىگە لەيلەپ چىقىدۇ. يېسىمان تەن ھۈجەيە-رىلىرى ئىچىدە خىلوروپلاست بولۇپ، ھەمىشە ھۈجەيرىلىرىنى قوشۇش شەكلى ئارقىلىق كۆپىيىدۇ.

سېپىلىت نى (د) <مېئول> تەركىبىدە ناترىي ماددىسى مول بولغان نېگىزلىك ئېتىلىما جىنس. يېرىمدىن كۆپرەكى نېگىزلىك لاۋا جىنسلارنىڭ دېڭىز ئاستىدىن ئېتىلىپ چىقىشى ئارقىلىق شەكىللىنىدۇ. بۇ خىل جىنسلار ئالېنتلاشقان پلاگىئوكلازنىڭ مىكرو كرىستاللىرى ۋە ئاجرالغان ئەينەك ماددىلىرىدىن تۈزۈلىدۇ. رەڭگى ئاچ يېشىل بولۇپ، يوشۇرۇن كرىستاللىق ئۇششاق دانچىلىرى بولغان زىچ ھالەتتە-كى تۈزۈلمىگە ئىگە.

ستاتانا نى (ر<>لات) بىرەر تېكىست، ئەسەردىن ئەينەن، سۆزمۇسۆز كۆچۈرۈپ ئېلىنغان پارچە، نەقىل: ستاتانا ئالماق. ستاتانا كەلتۈرمەك.

ستاتور نى (ر<>لات) <ماشىن> ئېلېكتىر دۋىگاتېلى ۋە گېنېراتورنىڭ روتورغا ماسلاشتۇرۇلغان ھەم سىرتقى قاپقا مەھكەم ئورنىتىلغان قىسمى: مەن ستاتورنى باسسىم، ماشىنا خۇددى قاناتلانغان تۇلپاردەك

يانغاندا ياكى ئېلېكتىر يايىدىن نۇر تارقالغاندا شەكىللىنىدىغان سېپىكتىر ئارقىلىق ماددىلارنىڭ خىمىيەلىك تەركىبىنى ئېنىقلاش.

سېپىكتىر تەھلىلى <خىم> ← **سېپىكتىر ئانالىزى**.

سېپىكتىر سىزىقى <فىز> سېپىكتىردىكى روشەن ياكى تۇتۇق بولغان تىك سىزىق. - ھەر خىل ئېلېمېنتلار ھورنىڭ سېپىكتىر سىزىقىنىڭ سانى، ئورنى ۋە كۈچلۈكلۈك دەرىجىسى ئوخشاش بولمايدۇ.

سېپىكتىروسكوپ نى (ر<>لات+گرېك) <فىز> سېپىكتىرنى بىۋاسىتە كۆزىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب. پاراللېل نۇر تۇرۇبىسى، تېلېسكوپ ۋە پىرىزمىدىن تۈزۈلىدۇ.

سېپىكتروگراف نى (ر<>لات+گرېك) <فىز> تەركىبى مۇرەككەپ بولغان مۇرەككەپ نۇرنى سېپىكتىر سىزىقلىرىغا ئاجرىتىدىغان ئەسۋاب. پىرىزما ياكى دىففراكسىيەلىك نۇر سېتىكىسى قاتارلىقلاردىن تۈزۈلىدۇ.

سېپىكترومېتر نى (ر<>لات+گرېك) <فىز> مۇرەككەپ نۇرنى پىرىزمىدىن ئۆتكۈزۈپ ۋە دولقۇن ئۇزۇنلۇقى بويىچە تارقىتىپ، ئوپتىكىلىق ئۆلچەشلەر ئۈچۈن شارائىت ھازىرلاپ بېرىدىغان بىر خىل ئۈسكۈنە. ئادەتتە بىر تەكشىلىككە ئورنىتىلغان تۈز نەيچە، پىرىزما سۈپىسى ۋە تېلېسكوپتىن ئىبارەت ئۈچ ئاساسىي دېئالدىن تەركىب تاپىدۇ.

سېپىرال نى (ر<>لات) ① <مات> بۇرما سىزىق. ② <زوتول> بۇرما قىل، تۈك. **سېپىراللىق سۈپ**. سېپىرالى بار، سېپىرالغا ئىگە: سېپىراللىق تىرىخىبىلا قۇرتى. **سېپىراللىق تىرىخىبىلا قۇرتى** <زوتول>

ئۇسۇل. ستاتستىكىلىق مەلۇمات. ② ستاتستىكا مېتودلىرى ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان ياكى ستاتستىكا مېتودلىرى ئارقىلىق توپلانغان مەلۇماتلارغا تايىنىدىغان: ستاتستىكىلىق جەدۋەل.

ستاتىك سۈپ (ر) <فزز> ھەرىكەتسىز، تۇرغۇن، تۇرغۇن ھالەتتىكى: ستاتىك ئېلېكتىر.

ستاتىك ئېلېكتىر <فزز> سۈركىلىشتىن ھاسىل بولىدىغان، ئېلېكتىرگە ئوخشاش ھەرىكەت قىلمايدىغان تۇرغۇن ھالەتتىكى ئېلېكتىر.

ستاتىك ئېلېكتىر ئىندۇكسىيىسى <فزز> ئۆتكۈزگۈچ زەرەتلەنگەن جىسىمغا يېقىنلاشقاندا، ئۆتكۈزگۈچتە ئېلېكتىر پەيدا بولىدىغان بىر خىل ھادىسە. بۇنداق ۋاقىتتا، ئۆتكۈزگۈچنىڭ ئىككى ئۇچىدىكى زەرەت مىقدارى ئۆزئارا تەڭ ۋە قارىمۇقارشى بولۇپ، زەرەتلەنگەن جىسىمغا يېقىنلاشقان ئۇچتىكى زەرەت زەرەتلەنگەن جىسىمدىكى زەرەت بىلەن قارىمۇقارشى؛ يىراق تۇرغان يەنە بىر ئۇچتىكى زەرەت زەرەتلەنگەن جىسىمدىكى زەرەت بىلەن ئوخشاش بولىدۇ.

ستارشىيى سۈپ (ر) <ھەرب> بەزى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىي ئۇنۋان نامى تەركىبىدە كېلىپ، «مىلادىيى» دىن يۇقىرى، «چوڭ» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرۈپ كېلىدىغان سۆز: ستارشىيى پولكوۋنىك. ستارشىيى سېرژانت. ستارشىيى لېيىتېنات.

ستارشىيى پولكوۋنىك <ھەرب> ← داشياۋ.

ستارشىيى سېرژانت <ھەرب> ← شاڭشى.

ئالغا چاپچىدى.

ستاتستىكا نى (ر>لات) ① جەمئىيەت

تەرەققىياتىدىكى تۈرلۈك مىقدار ئۆزگىرىشلىرى ھەم ئۇلارنى ھېسابلاش ئۇسۇللىرى ھەققىدىكى پەن. ② ئىجتىمائىي ھايات ۋە خەلق ئىگىلىكى تارماقلىرىدىكى مىقدار ئۆزگىرىشلىرى يۈزىسىدىن، شۇ پەن مېتودى ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلغان ئومۇمىي ھېسابات ياكى مەلۇم ھادىسەلەرگە ئالاقىدار بولغان سانلىق مەلۇماتلارنى توپلاش، رەتلەش، ھېسابلاش ھەم ئۇلار ئۈستىدە تەھلىل يۈرگۈزۈش: سانائەت ستاتستىكىسى. يېزا ئىگىلىك ستاتستىكىسى.

ستاتستىكا قىلماق. * بىرمۇنچە ئەللەرنىڭ ستاتستىكا مەلۇماتىغا قارىغاندا، ئاياللار ئەرلەردىن ساغلام، ئوغۇل بالىلارنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى قىز بالىلارنىڭ ئۆلۈش نىسبىتىدىن يۇقىرى بولىدىكەن. * بۇنىڭ ئۈچۈن كۆپلىگەن مەلۇمات جەدۋەللىرىنى تولدۇرۇشقا توغرا كېلەتتى. شۇڭا يىللىق مەلۇماتنى تېز يىغىۋېلىش ئۈچۈن، ھەرقايسى يېزا، مەيدانلارغا بېرىپ، ستاتستىكا خادىملىرىغا ياردەملىشىش قارار قىلىندى. ③ بىر قاتار پەنلەردە قوللىنىلىدۇ. خان مەخسۇس تەكشۈرۈش ئۇسۇللىرى، مېتودلىرى: ماتېماتىكىلىق ستاتستىكا. * ئۇلار ئىلگىرى-ئاخىر «تېببىي ئىرسىيەت ئىلمى»، «ئىمپۇنتىت ئىلمى» ۋە «سەھىيە ستاتستىكىسى» قاتارلىق تەخمىنەن 300 مىڭ خەتلىك دەرسلىك ماتېرىيالنى تۈزۈپ چىقىپ، 12 مىڭ نۇسخىدىن كۆپرەك بېسىپ تارقىتى.

ستاتستىكىچى نى. ستاتستىكا مۇتەخەسسسىسى ياكى ستاتستىكا بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

ستاتستىكىلىق سۈپ ① ستاتستىكىغا ئائىت، ستاتستىكىغا ئالاقىدار بولغان: ستاتستىكىلىق

ستارشى لېيېنات <ھەرب> ←
شاڭ ۋېي.

ستاژنى (د>فران) خىزمەت قىلغان ياكى بىرەر تەشكىلاتقا قاتناشقان يىل سانى، مۇددەت: خىزمەت ستاژى. پارتىيىۋىلىك ستاژى. ستاژى ئۇزۇن. * كادىرلارنىڭ سىياسىي ئاڭ سەۋىيىسى، قىسىملارغا قوماندانلىق قىلىش قابىلىيىتى، مەدەنىيەت سەۋىيىسى ۋە ھەربىي ستاژىدا خېلى ئوخشاشماسلىقلار بار ئىدى. * ئاپام 30 يىللىق ستاژغا ئىگە پارتىيە ئەزاسى.

ستاندارتنى (د>ئىنگ) مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپەت ئۆلچىمى. مەسىلەن، مەھسۇلاتلارنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى، ئېغىر-يېنىكلىكى، زىللىق دەرىجىسى ۋە ئىقتىدارى قاتارلىقلار.

ستاندارتلىق سۈپەت مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپەت تەلپىگە مۇۋاپىق بولغان، ئۆلچەملىك: ستاندارتلىق دېتال.

ستاندارتلىق دېتال دۆلەت بىر تۇتاش بەلگىلىگەن سۈپەت ئۆلچەملىرىگە ئاساسەن ۋە مۇۋاپىق ئىشلەنگەن دېتال.

ستانوڭنى (د>ماشىن) مېتال ياكى باشقا ماتېرىياللارنى مېخانىكىلىق ئاساستا پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان بىر خىل ماشىنا. ئادەتتە مېتاللارنى قىرىدىغان ستانوكلار كۆپرەك كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەسىلەن، قىرىش ستانوڭى، رەندىلەش ستانوڭى ۋە شىلىش ستانوڭى قاتارلىقلارغا ئوخشاش: ئىتتىپاق ياچېيكىمىزنىڭ پىلانى بويىچە بۈگۈن كەچتە قىلىدىغان ئىشىمىز بۇزۇلغان بىر ستانوڭنى رېمونت قىلىش ئىدى.

ستانوڭچىنى (د>ماشىن) ستانوڭنى ئىشلەيدىغان ئىشچى: ھەسەن، ھۈسەنلەرنىڭ

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ ئىشچىلىققا قەدەم تاشلىغانلىقى ئۈچۈن خۇشال بولدۇم. بىراق، ھۈسەننىڭ ستانوڭچى بولغىنىغا راست كېيىمنى قىلسام، ئانچە خۇش بولىدىم. // بۇ ئىشقا ستانوڭچى قىز گۈلىنسا قىزىقىپ قالدى. ئۇ مۇراتتىن كۈنىگە نەچچە نۆۋەت سوراپتتى. **ستانسلاۋسكىنى** ئى <تيا> سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى دراماتورگى، يەنى موسكۋا سەنئەت ئۆمىكىنىڭ قۇرغۇچىلىرىدىن بىرى. 1863-يىلى تۇغۇلۇپ، 1938-يىلى ۋاپات بولغان. رول ئالغان ھەم رېژىسسورلۇق قىلغان تىياتىر، ئوپېراللىرى 120 دىن ئاشىدۇ. ئۇ يەنە رېژىسسورلۇق سەنئىتىدە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ، تىياتىر ئوبۇنلىرىنىڭ نەزەرىيىۋى پرىنسىپى - ستانسلاۋسكى سىستېمىسىنى بەرپا قىلغان.

ستانسلاۋسكى سىستېمىسى <تيا> ستانسلاۋسكىنىڭ تىياتىر سەنئىتى ئىجادىيىتى جەريانىدا يەكۈنلەپ چىققان تەجرىبىسى. ئۇ سەنئەتچىلەرنىڭ سەنئەت - ئىجادىيىتى ۋە سەنئەت تەلىم-تەربىيىسى قاتارلىق جەھەتلەردىكى نەزەرىيىۋى تەلىماتلىرى ھەم ئەمەلىي ئۇسۇللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ستراوسفېرا ئى (<لات+گىرىك> مېتېئور) ئاتموسفېرا قاتلىمىدىكى بىر قەۋەت. كۈنۋېكسىيە قاتلىمىنىڭ چوققىسىدىن يەر يۈزىگە 80 كىلومېتىر قالغۇچە ئارىلىققا جايلىشىدۇ. ئۇنىڭ ئاستىدىن 30 - 35 كىلومېتىر كېلىدىغان جايغىچە بولغان ئېگىزلىكتە ھاۋا تېمپېراتۇرىسىدا كۆپ ئۆزگىرىش بولمايدۇ. 35 دىن 55 كىلو-مېترغىچە بولغان قاتلام ئۇزۇن بولغاچقا، بۇ قاتلامدا تېمپېراتۇرا ئېگىزلىكنىڭ ئارتىشىغا ئەگىشىپ يۇقىرى ئۆزلەيدۇ؛ 55 كىلومېتىر-

ئۈنۈمنى چىڭ تۇتۇش - ئۇزاق مۇددەتلىك، ستراتېگىيەلىك فاڭجېن، شۇنداقلا نۆۋەتتە خەلق ئىگىلىكىنى تەڭشەشنىڭ ئاچقۇچى. * شىنجاڭنىڭ يېرى كەڭ، بايلىقى مول، يوشۇرۇن كۈچ كۆپ، تەرەققىيات ئىستىقبالى زور. شىنجاڭ مۇھىم ستراتېگىيەلىك جاي، كۆپ مىللەتلىك رايون.

ستراخۇۋانىيە نى (ر) تارقاق ھالەتتىكى ئىجتىمائىي مەبلەغ مەركەزلەشتۈرۈلۈپ تەبىئىي ئاپەت، كۈتۈلمىگەن ۋەقە ياكى ئۆلۈش-يارىلىنىش قاتارلىق ھادىسىلەر كەلتۈرۈپ چىقارغان زىيانلار تۆلىنىدىغان بىر خىل چارە. بۇنىڭدا، قاتناشقۇچى كىشى ياكى ئورۇن ستراتېگىيە ئورگان-لىرىغا قەرەللىك ھالدا مەلۇم ساندا راسخوت تۆلەپ تۇرىدۇ. زىيان كۆرۈلگەندە، ستراتېگىيە ئورگانلىرىمۇ ئۆز مەسئۇلىيەت دائىرىسى ئىچىدە ئۇنى تۆلەپ بېرىدۇ.

سترونتسىيە نى (ر) لات) <خم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Sr (strontium). كۈمۈش زەڭلىك كرىستال بولۇپ، سوزۇ-لۇشچانلىققا ئىگە. ئۇنىڭ بىرىكمىلىرى يانغاندا قىزىل رەڭلىك يالقۇن پەيدا قىلىدۇ. شۇڭا ئۇ رەڭلىك پوجاڭزىلار ئۈچۈن خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

سترونتسىيە نى (لات) <تب> ئانتىبىيوتىكلار-نىڭ بىرى. ئاق رەڭلىك پاراشوك ھالىتىدە بولۇپ، ئاچچىق كېلىدۇ. ئۇنىڭ سىل-تاياقچە باكتېرىيىسى، چۇما تاياقچە باكتېرىيىسى، چوڭ ئۇچەي تاياقچە باكتېرىيىسى قاتارلىقلارغا قارىتا قارشىلىق رولى بولىدۇ.

سترېلكا نى (ر) ① سائەت ۋە تۈرلۈك ئۆلچەش ئەسۋابلىرىنىڭ ئۆز ئوقى

دىن ئېشىپ كەتكەن قاتلامدا بولسا، تېمپېراتۇرا ئېگىزلىكىنىڭ ئارتىشىغا ئەگىشىپ تۆۋەنلەيدۇ.

ستراتون نى (ر) لات) <فز> گادرونى تەشكىل قىلىدىغان ۋە گادرونىغا قارىغاندا تېخىمۇ كىچىك بولغان ئوبېيكتىپ ماددا.

ستراتېگىيە نى (ر) گېرېك) ① <ھەرب>

ئۇرۇش قىلىش سەنئىتى؛ ئۇرۇش ستراتېگىيەسى، * <مەشرىق> ناملىق كېمىنىڭ كاپىتانى ماركوپولو گەرچە تۇنجى قېتىم كېمىگە ئولتۇرۇپ دېڭىز ئۇرۇشىغا قاتناشقان بولسىمۇ، ئەمما شەرقتە 20 نەچچە يىل ساياھەتتە بولغاچقا، خىلمۇخىل ستراتېگىيە ۋە تاكتىكا جەھەتتە بىلىدىغىنى كۆپ ئىدى. ② كۆچمە. ئىجتىمائىي، سىياسىي كۈرەشكە رەھبەرلىك قىلىش سەنئىتى؛ ئىنقىلابىي ھەرىكەت ستراتېگىيىسى.

ستراتېگىيەلىك سۈپ ① <ھەرب> ئۇرۇشنىڭ

ئومۇمىي مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغان ياكى ئۇرۇشنىڭ ئومۇمىي ۋەزىپىسىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان؛ پۈتۈن ئارمىيەگە ئائىت؛ ستراتېگىيەلىك ئورۇن. ستراتېگىيەلىك قۇرۇلۇشلار. ستراتېگىيەلىك ماددىي ئەشيا. * بۇ ئىككى خىل مەقسەت - نېمىس ۋە رۇس شىجاڭلىرى ئۈچۈن ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بولۇپ، ئۇلارنىڭ باھار ئۇرۇشى توغرىسىدىكى ستراتېگىيەلىك پىلانلىرىغا كىرەتتى. * ئېگىز دۆڭلۈكتە كۆرۈنۈپ تۇرغان قەلئەنىڭ يەر تۈزۈلۈشىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ستراتېگىيەلىك ئورنىنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ② كۆچمە. ئومۇمىي ياكى ئاساسىي مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش جەھەتتە ئەھمىيىتى زور، مۇھىم بولغان، ئەھمىيەتلىك؛ ھەل قىلغۇچ؛ ئىقتىسادىي

خىمىيىۋى خۇسۇسىيەتلىرىنى نەتىقى قىلىدىغان بىر تارمىقى.
ستودېنت نى (ر>لات) ← ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

ستۇدىيە نى (ر>ئىتال) كىنو، تېلېۋىزىيە تىياتىرى قاتارلىقلارنى ئىشلەش ياكى ئۇلارغا ئاۋاز بېرىش مەشغۇلاتلىرى ئۈچۈن مەخسۇس تەسىس قىلىنغان ئورۇن: تەڭرىتاغ كىنو ستۇدىيىسى. لوندون شەھىرىدە تېلېۋىزىيە ستۇدىيىسى. شاڭخەي كىنو تەرجىمە ستۇدىيىسى.

ستۋول نى (ر) <ھەرب> مىللىتى، توپ قاتارلىق ئېتىش قوراللىرىنىڭ ئوق ئېتىلىپ چىقىدىغان نەپىسمان قىسمى: مىللىتى ستۋولى. * ئۇ پىلىموت ستۋولىنى بۇرىدى، بايقى كىشى تىز چۆكۈپ، يەرگە يىقىلدى.
ستۋوللۇق سۈپ. ستۋولى بار، ستۋول ئورنىتىلغان: ئۇ قولتۇقىدىن پارچىلانغان ئىككى ستۋوللۇق ئوۋ مىللىتى بىلەن ئوقداننى ئالدى.

ستېئارىن نى (ر>گرېك) <خىم> ماي تەركىبىدىكى قاتتىق جىسىم، يەنى گلىتسىرىن بىلەن ستېئارىن كىسلاتاسىنىڭ بىرىكمىسى. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{37}H_{75}(C_{17}H_{35}CO_2)_3$. ئاساسەن ھايۋانات مېيى تەركىبىدە ساقلاندى. سانائەتتە سوپۇن، شام ۋە گلىتسىرىنلار ئۈچۈن خام ئەشيا قىلىندۇ.

ستېئارىن كىسلاتا <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{18}H_{36}O_2$. ئۇ يۇمشاق ھەم ئاق رەڭدىكى ياپراقسىمان ماددا بولۇپ، سوپۇن، شام ۋە گىرىم بۇيۇملىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

ستېرېكۆل نى (ر>لات) <بوت> ← ستېرېكۆل دەرىخى.

ستېرېكۆل دەرىخى <بوت> جۇڭگو

ئەتراپىدا ئايلىنىپ تۇلچىنىۋاتقان نەرسە-لەرنىڭ سان-مىقدارىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ۋە ئۇچى نەيزىگە ئوخشايدىغان يىڭنىسىمان سايىمىنى: سائەت ستېرېلكىسى. ۋولتېتر ستېرېلكىسى. كومپاس ستېرېلكىسى. * سائەت ستېرېلكىسى ۋاقىتنىڭ كېچە سائەت 12 بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. ② شۇ خىل شەكىلدىكى سىزىق ياكى بەلگە: يول كۆرسەتكۈچى ستېرېلكا. * خەرىتىنىڭ ھەر خىل جايلىرىغا رەڭلىك قەلەملەر بىلەن تۈرلۈك بەلگىلەر، ستېرېلكىلار ۋە رەقەملەر قويۇلغانىدى.

ستېرېلكىلىق سۈپ. ستېرېلكىسى بار، ستېرېلكا ئورنىتىلغان: ئۇ يوغان كۆزلىرىنى ئۈستەل ئۈستىدىكى قىزىل ستېرېلكىلىق سائەتكە تىكىتى-دە، ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ماڭا قارىدى.

ستوپىلازما نى (ر>گرېك) <بئول> ھۈجەيرەنىڭ تەركىبىي قىسىملىرىدىن بىرى. ئۇ بىر خىل رەڭسىز، سۈزۈك، يېلىمىسىمان ماددا بولۇپ، ھۈجەيرە يادروسى بىلەن ھۈجەيرە پەردىسى ئارىسىغا جايلىشىدۇ. **ستوپىلازما گېنى** <بئول> ستوپىلازما مىنىڭ ئىرسىيەتلىك بىر خىل گېنى.

ستوپىلازما ئىرسىيىتى <بئول> ستوپىلازما گېنىنى ماددىي ئاساس قىلغان ئىرسە-يەت، يەنى ستوپىلازما مىنىڭ ھەر خىل ھۈجەيرە ئاپپاراتلىرىدا بولىدىغان ئىرسە-يەت بۆلەكلىرىنىڭ ئىرسىيەت پەرقىنى كونترول قىلىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ستولبا نى (ر) ← سىم تاناپ تۇۋرۇكى. **ستولوگىيە** نى (ر>گرېك) <بئول> بئولوگىيەنىڭ ھۈجەيرىلەرنىڭ تۈزۈلۈشى، ھەردىكى، يېتىلىشى، كۆپىيىشى ۋە ھۈجەيرە تەركىبىي قىسىملىرىنىڭ رولى ھەم

قويۇش زالىنىڭ تۆت بۇرجىكىگە نۇرغۇنلە-
 خان كانايىلارنى ئورنىتىپ، ئوخشاش
 بولمىغان ئورۇنلاردىكى بۇ كانايىلاردىن
 چىقىۋاتقان ئاۋازلارنى كۆرۈنۈشتىكى
 شەيئىلەرنىڭ ھەرىكىتىگە ماسلاشتۇرغان-
 دا، بوشلۇقتا ئاۋاز ئۆزگىرىش پەيدا
 قىلىپ، كىشىدە ئاۋازغا نىسبەتەن چىنلىق
 تۇيغۇسى ھاسىل قىلىشقا بولىدۇ.

ستېرېئولۇق فوتوگرافىيە <كىنو>
 فوتوگرافىيىنىڭ مەنزىرىلەرنى ئۈچ
 دەرىجىلىك بوشلۇق ئارقىلىق ئىپادىلەيدى-
 خان بىر تۈرى. ئادەتتىكى فوتو سۈرەتلەر
 ئىككى دەرىجىلىك بوشلۇق ئارقىلىق
 ئىپادىلەنگەچكە، خۇددى تاق كۆز بىلەن
 قارىغاندەك كۆرۈنىدۇ. ستېرېئولۇق فوتوگ-
 رافىيىدە بولسا، چۈپ كۆز بىلەن قارىغانا
 ئوخشاش ستېرېئولۇق ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى
 بولىدۇ.

ستېرېئولۇق قۇرۇلما <بىن> جىسىملارنىڭ
 بىر تەكشىلىكتە ياتىغان گەۋدە قۇرۇلمى-
 سى. مەسىلەن، كۆۋرۈك، مۇنار جاھازى-
 سى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

ستېرېئومېترىيە ئى (د <گرېك> <مات>
 باشلانغۇچ گېئومېترىيىنىڭ بىر تارمىقى.
 بوشلۇقتىكى شەكىللەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى-
 نى تەتقىق قىلىدۇ.

ستېمونا ئى (لات) <بوت> ستېمونا ئائىلىسىدە-
 كى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈم-
 لۈك. بەزىلىرى يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ.
 تۈگۈنەك يىلتىزى تىبابەتچىلىكتە بەلغەمنى
 تۈگىتىپ، يۆتەلنى توختاتقۇچى دورا
 ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇ يەنە ھاشارات
 ئۆلتۈرگۈچى دورا ئورنىدىمۇ ئىشلەيدۇ.
ستىخىيە ئى (د <گرېك> ① كىشىلەرنىڭ
 ئىرادىسىدىن، خاھىشىدىن تاشقىرى

چىنارى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدى-
 خان دەرەخ، يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكىلدە
 بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈل رېتى
 كۈنۈسىسىمان. مېۋىسى قىيىق شەكىلدە،
 پىشىشتىن بۇرۇن يېرىلىدۇ، ئۇرۇقى
 ئۇرچۇققا ئوخشايدۇ، قۇرۇغانلىرىنىڭ پوستى
 توق قوڭۇر كېلىدۇ. ئۈستىدە قورۇقلىرى
 بولىدۇ، سۇغا چىلانسا، كۆپۈپ، دېڭىز
 بۇلۇتى شەكىلگە كىرىدۇ. ئۇرۇقى كۆپىن-
 چە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. كېكىردەك ئاغ-
 رىش، ئاۋاز پۈتۈش ۋە يۆتەل قاتارلىقلار-
 نى داۋالاشقا ئىشلىتىلىدۇ.

ستېرېئو ئى (د <گرېك>) مەلۇم بوشلۇقتا
 تۇرغان جىسىملارنىڭ ئۈزۈنلۈقى، كەڭلىكى
 ۋە قېلىنلىقى بويىچە ياكى بىر پۈتۈن
 گەۋدىسى، قۇرۇلمىسى بويىچە كۆرۈنۈشى؛
 بوشلۇق.

ستېرېئوكىنو ئى (د) كۆرۈنۈشلىرى تاما-
 شىبىنلاردا بوشلۇق تۇيغۇسى پەيدا
 قىلىدىغان بىر خىل كىنو.

ستېرېئولۇق سۈپ ① بىر تەكشىلىكتە
 ياتىغان، بوشلۇقتىكى: ستېرېئولۇق قۇرۇلما.
 ستېرېئولۇق شەكىل. ② بۆرتمە تەسۋىر
 ھاسىل قىلىپ، بىر پۈتۈن گەۋدە ياكى
 ئومۇمىي قۇرۇلما بويىچە كۆرۈنىدىغان؛
 ستېرېئولۇق فوتوگرافىيە. ستېرېئولۇق سۈرەت.
 ③ كىشىدە بوشلۇق تۇيغۇسى پەيدا
 قىلىدىغان: ستېرېئولۇق ئاۋاز. ستېرېئولۇق
 ئۇنئالغۇ. * ئۇلار ستېرېئولۇق تۇيغۇ ھاسىل
 قىلىش قۇدرىتىگە ئىگە بولغان ئېلېكترونلۇق
 مۇزىكىلارنى مىللىي مۇزىكىلارغا تەڭكەش قىلىش
 ئارقىلىق يېڭى سەۋىيە ياراتقان.

ستېرېئولۇق ئاۋاز <فز> كىشىدە
 بوشلۇق تۇيغۇسى پەيدا قىلىدىغان
 ئاۋاز. مەسىلەن، كەڭ ئېكرانلىق كىنو

رىيالنىزم دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمەيدىغان بولسا، ئىزچىل بولالمايدۇ، ھەتتا چاكنى تەجرىبىچىلىككە ياكى دەلىلچىلىككە ئەسىر بولۇپ كېتىشى مۇمكىن.

ستىرول ئى (د > لات) < خىم > ئورگانىك

بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_6H_5CH=CH_2$. ئۇ رەڭسىز ھەم پۇراقلىق سۇيۇقلۇق بولۇپ، سىنتېتىك كاۋچۇك ۋە سۇلياۋ قاتارلىقلارنى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

ستىلىستىكا ئى (ر) < تىل > تىلشۇناسلىقنىڭ

بىر تارمىقى. تىلدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، پىكىر ۋە ھېسسىياتنى ياخشى ئىپادىلەش-نىڭ ئۇسۇللىرىنى تەتقىق قىلىدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ستىلىستىكىلىق قائىدە-قانۇنىيەتلەرنى، ئۇسۇللارنى، تىل ۋاسىتىلىرىنى ئۆزىنىڭ تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىدۇ.

ستىلىستىكىلىق سۆپ. ستىلىستىكىغا خاس،

ستىلىستىكىغا دائىر: ستىلىستىكىلىق تۈس.

ستىلىستىكىلىق ۋاسىتە. ستىلىستىكىلىق ئۇسۇل.

ستىلىستىكىلىق ۋاسىتە < تىل > كەڭ

مەنىدىن ئېيتقاندا، ئومۇمەن تىلنىڭ ئىپادىلەش ئۈنۈمىنى ئاشۇرۇپ بېرىدىغان، تار مەنىدىن ئېيتقاندا، تىلنى ئوبرازلىق، جانلىق، كۈنكۈرەپ قىلىپ بېرىدىغان ۋاسىتىلەر. مەسىلەن، ئوخشىتىش، جانلاندىرۇش، مۇبالىغە قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

ستىمۇلىن ئى (د > لات) < بوت >

ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە غىدىقلاش رولىنى ئوينايدىغان بىر خىل دورا. مەسىلەن، گىبېرېللىن قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سخولاستىكا ئى (د > گرىك) < پەلس > ①

مەدرىس پەلسەپىسى. ② يۈزەكى

تەبىئىي ھالدا مەيدانغا كېلىدىغان، ئىدارە قىلىپ، ئۇيۇشتۇرۇپ ياكى يولغا سېلىپ بولمايدىغان ئىجتىمائىي كۈچ ياكى ھادىسە: ئىشلەپچىقىرىش ستىخىيىسى. كاپە-تالىستىك رىقابەت ستىخىيىسى. ② < پەلس > كىشىلەرنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتلەرنى بىلىگەن، ئىگىلىگەن چاغدىكى پائالىيەتتى. بۇنداق پائالىيەت جەريانىدا، كىشىلەردە يىراق كەلگۈسى نىشان بولمايدۇ، كىشىلەر ئوبيېكتىپ مۇقەررەر جەريانىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا بولۇپ، ئۆز پائالىيەتنىڭ ئاقىۋىتىنى ئالدىن كۆرەلمەيدۇ.

ستىخىيىلىك سۆپ. كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىدىن،

خاھىشىدىن تاشقىرى تەبىئىي يوسۇندا بارلىققا كېلىدىغان، يۈز بېرىدىغان؛ نىشانسىز، ئاڭسىز: ستىخىيىلىك ھەرىكەت. ستىخىيىلىك تىرىشچانلىق. * خەلق ئىچىدىكى تەجرىبىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ستىخىيىلىك پەرمەز-دىن كېلىپ چىقىپ، مۇبالىغىلاشتۇرۇلغان بولىدۇ. * ئىشلەپچىقىرىش ھۆكۈمەتسىزلىك ھالىتىدە بولۇپ، قىممەت قانۇنىنىڭ ستىخىيىلىك تەسىرى ئاستىدا مۇقەررەر ھالدا ئۇششاق ئىشلەپ-چىقارغۇچىلارنىڭ ئىككى قۇتۇپقا بۆلۈنۈشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

ستىخىيىلىك ماتېرىيالنىزم < پەلس >

ئادەتتىكى كىشىلەر، بولۇپمۇ تەبىئىي پەن ئالىملىرى كۈندىلىك تۇرمۇشتا ياكى پەن ئەمەلىيىتىدە، ئوبيېكتىپ ماددىي دۇنيانىڭ سۇبېيېكتىپ ئاڭدىن تاشقىرى مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى ستىخىيىلىك ھالدا ئېتىراپ قىلىدىغان ماتېرىيالنىزملىق نۇقتىئىنەزەر. بۇ نۇقتىئىنەزەر ماھىيەت جەھەتتىن توغرا. ئەمما ئۇ شۇنىڭ بىلەنلا چەكلىنىپ قىلىپ، ئاڭلىق ماتې-

ھادىسىلەرنى تىزىۋېلىپ، تۇتۇرۇقسىز نەرسىلەرنى قۇراشتۇرۇپ چىقىپ، كىشە-لەرنى گەپنىڭ مېغىزىنى بىلىۋېلىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم قىلىدىغان بىر خىل ناچار ئىستىل.

سخېما نى (د<گرېك) ① بىنا، ئىنشائات، ماشىنا قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي تۈزۈلۈشى ۋە ھەرقايسى قىسىملار ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىشلارنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئاددىي رەسىم: ستانوك سخېمىسى. يورۇتۇش سىستېمىسىنىڭ سخېمىسى. ② نەرسىلەرنىڭ تۈزۈلۈشى ياكى جايلىشىشىنى كۆرسىتىدۇ. خان ئاددىي تەسۋىرى، سىزما لايىھە: سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇش سخېمىسى. سۈنئىي ھەمراھنىڭ ئايلىنىش سخېمىسى.

سفالېرېت نى (د<گرېك) <كېۋىل> بىر خىل مىنېرال. تەركىبى ZnS. سۇس سېرىق، قارا قوڭۇر رەڭلەردە بولۇپ پارقىرايدۇ، سۈزۈك ۋە يېرىم سۈزۈك كېلىدۇ. ئادەتتە سىنىك تاۋلاشتىكى مۇھىم رۇدا ھېسابلىنىدۇ.

سېفېرا نى (د<گرېك) <مات> شارنىڭ سىرتقى يۈزى، يەنى يېرىم چەمبەرنىڭ دىئامېترىنى ئوق قىلىپ ئايلىنىشتىن ھاسىل بولغان يۈز.

سېفېرا بەلبېغى <مات> سېفېرنىڭ ئىككى پاراللېل تەكشىلىك ئارقىلىق كېسىۋېلىنغان ھەمدە بۇ ئىككى تەكشىلىك ئارىسىدا تۇرغان قىسمى.

سېفېرا سېگمېنتى <مات> سېفېرنىڭ بىر تەكشىلىك ئارقىلىق كېسىۋېلىنغان بۆلىكى.

سېفېرلىق سۈپ <مات> ① سېفېرىغا ئىگە ياكى سېفېرا شەكلىدىكى: سېفېرلىق ئەينەك. ② سېفېرىغا ئائىت، سېفېرىغا ئالاقىدار بولغان: سېفېرلىق ترىگونومېترىيە.

سېفېرلىق گېئومېترىيە .
سېفېرلىق ئەينەك <فىز> قايتۇرۇش يۈزى سېفېردىن ئىبارەت بولغان ئەينەك. قايتۇرۇش يۈزىنىڭ پېتىنى ياكى كۆپۈنكى بولۇشىغا ئاساسەن «پېتىنى ئەينەك» ۋە «كۆپۈنكى ئەينەك» دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

سېفېرلىق بۆلۈك <مات> سېفېردىكى ئىككى چوڭ چەمبەر ئارقىلىق قىسىلغان بۆلۈك.

سېفېرلىق ترىگونومېترىيە <مات> سېفېرلىق ئۈچ بۆلۈكنىڭ تەرەپلىرى بىلەن بۆلۈكلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىنى تەتقىق قىلىدۇ. خان پەن.

سېفېرلىق گېئومېترىيە <مات> گېئومېترىيەنىڭ سېفېردىكى شەكىللەرنى تەتقىق قىلىدىغان بىر تارمىقى.

سېفېرلىق ئۈچ بۆلۈك <مات> سېفېردىكى ئۈچ دانە چوڭ چەمبەرنىڭ يايلىرى ئارقىلىق قورشالغان ئۈچ بۆلۈك.

سكارلاتىنا نى (د<ئىتالىيە> <تېب> ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل. قان ئېرىتىشچى زەنجىر-سىمان شارچە باكتېرىيەلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. كۆپىنچە ئۈچ ياشتىن يەتتە ياشقىچە بولغان بالىلاردا بولىدۇ. بۇنىڭدا قىزىتىش، تىل سىرتى بۆلجۈرگەنگە ئوخشاپ قېلىش ۋە پۈتۈن بەدەنگە چېكىت شەكلىدە قىزىل ئەسۋە پەيدا بولۇش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلۈپ، قىزىل ئەسۋە يوقالغاندىن كېيىن تېرە چۈشىدۇ.

سكالپار نى (د<لات> ① <مات> سانلىق مىقدار. ② <فىز> چوڭ-كىچىكلىكى بار، ئەمما نىشانى بولمىغان فىزىكىلىق مىقدار. مەسىلەن، ھەجىم، تېمپېراتۇرا قاتارلىقلار. غا ئوخشاش.

سكاندىي نى (ر) <لات> <خم> مېنتال ئېلېمېنت. بەلگىسى (Sc) (scandium). ئاق ۋە يۇمشاق بولۇپ، ئالاھىدە ئەينەك ۋە يۇقىرى تېمپېراتۇرىغا چىداملىق قېتىش-مىلارنى ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

سكۇتېرۇدنت نى (ئىنگ) <كېئول> ← **جۇلالىق كوبالت.**

سكىپىدار نى (ر) <خم> دېۋىرقاينى دىستىللاش ئارقىلىق ئېلىنىدىغان ئۇچۇش-چان ماي. رەڭسىز ياكى توق قوڭۇر بولۇپ، ئالاھىدە پۇراققا ئىگە. سىرچىلىق سانائىتىدە خام ئەشيا قىلىنىشتىن سىرت، دورىگەرلىكتىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

سلانېتسى نى (ر) قەۋەت-قەۋەت ھالەتتىكى نېپىز تاختىسىمان مېنېراللاردىن تۈزۈلگەن تاغ جىنىسى. ئادەتتە گىدروپېتلازغا تەۋە بولىدۇ. مەسىلەن، مايلىق سلانېتسىغا ئوخشاش.

سلىۋدا نى (ر) <كېئول> ← **چىرىمتال. سمول** <خم> ئىسسىقلىققا يولۇقسا يۇمشايدىغان، ئەۋرىشىملىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە. يۇقىرى مولېكۇلىلىق بېرىكىمىلەرنىڭ ئورتاق نامى. ئادەتتە مۇقىم شەكلى بولمىغان قاتتىق ياكى يېرىم قاتتىق ماددىلار كۆزدە تۇتۇلۇپ، تەبىئىي سمول ۋە سىنتېتىك سمول دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. دېۋىرقاي، بېنزوين قاتارلىقلار تەبىئىي سمول؛ فېئول-ئالدىگىد سمولسى، پولى ۋىنىل خلورىد سمولسى قاتارلىقلار سىنتېتىك سمول تىپىگە كىرىدۇ. سمول سۇلياۋ ئىشلەشتىكى مۇھىم خام ئەشيا بولۇپ، ئۇنىڭدىن يەنە سىر، شىلىم ۋە ئىزولياتور ماتېرىياللىرىنى ياسىغىلى بولىدۇ.

سمول كانىلى <بوت> بەزى ئۆسۈم-

لۈكلەرنىڭ بىر قاتار ھۈجەيرىلىرى ئارىسىدىكى كانايىسىمان بوشلۇق. ئىچىگە سمول ياكى سكىپىدار ئاجرىتىپ چىقىرىدۇ. خان ھۈجەيرىلەر چاپلاشقان بولۇپ، ئۇلار ئاجرىتىپ چىقارغان سمول بوشلۇققا كىرىدۇ. بۇ خىل كانال يالڭاچ ئۇرۇقلۇق ئۆسۈملۈكلەردە ئومۇميۈزلۈك بولىدۇ.

سېپنا نى (ر) ① ئورۇن ئالمىشىپ ئىشلەيدىغان، ئوقۇيدىغان، دەم ئالىدىغان كىشىلەر گۇرۇپپىسىنىڭ باشقا گۇرۇپپا بىلەن ئالماشقانغا قەدەر داۋاملىشىدىغان ۋاقىت بۆلىكى: ئەزىز سېپنا ئالمىشىشقا ماڭغان ئىشچىلار بىلەن بىرلىكتە 358-قۇدۇق بېشىغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. * بىركۈنى ساۋۇت باداڭ بىلەن ئىككىمىز تۆتلىك سېپىدا ئىشلىگەندىق، كېيىنكى كېچىلىك سېپىنىڭ ئىشچىلىرى كەلدى، ئۇ چاغلاردا ئىشلىگەنلەر ئىشلەپ، ئىشلىمىگەنلەر قۇرۇق پاراڭ سېلىشىپ چىقىپ كېتەتتى. ② شۇ ۋاقىت داۋامىدا بىرگە ئىشلەپ، بىرگە دەم ئالىدىغان كىشىلەر گۇرۇپپىسى: ئۇلار سېخلارنى ئارىلاپ قايتىپ كېلىۋېتىپ، ئادىل ئىشلەيدىغان بۆلۈمنىڭ يېنىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ سېپىسىدىكىلەرمۇ ئىشتىن چۈشتى.

سېپىنتال نى. شىۋېتسارىيىدىكى ئالپىس تاغلىرىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى بىر جاي.

سېپىنتال كالىسى <زوئول> كالىنىڭ سۈت، گۆش ۋە ئىش ئۈچۈن يېتىشتۈرۈلىدۇ. خان بىر خىل سورتى. بۇ سورت ئالدى بىلەن شىۋېتسارىيىدىكى ئالپىس تاغلىرىدىن غەربىي شىمالىدىكى سېپىنتال دېگەن يەردە يېتىشتۈرۈلگەن. دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا كەڭ تارقالغان. بۇقىلىرى 800 - 1250 كىلوگرام، سىيىرلىرى 600 - 650 كىلوگرام كېلىدۇ. 55 - 60

لىلەر: سوئال چىقارماق. سوئالنى يەشمەك.
* ئېلىپ كەچتە كىتابنى، ئىشلىدى ئۇ
ھېسابنى. بىر سوئالغا كەلگەندە، تاپالمىدى
جاۋابىنى.

سوئال ئالماش <تل> سوئال مەنىسىنى
ئىپادىلىگۈچى ئالماشلار. مەسىلەن،
كىم، نېمە، قانداق، قاچان، قانچە،
قايسى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سوئال بەرمەك ← سوئال سورىماق:

ئەمىرخالدى ياسىمىنگە يەنە سوئال بەردى.
* يېپىپ كىتابنى، ئۆزۈمگە سوئال بېرىمەن،
ناۋايى قانداق بىر ئۇلۇغ ئادەمدۇر دەيمەن.
قېنىدۇر شۇ ناۋايى، قېنى، بىر كۆرسەم،
مۇبارەك قوللىرىدىن ئۇنىڭ بىر سۆيىسەم.

سوئال بەلگىسى <تل> تىنىش بەلگە-
لىرىدىن بىرى. «؟» بەلگىسى بىلەن
ئىپادىلىنىدۇ. ئادەتتە ھەر خىل سوئال
جۈملىلەردىن كېيىن قويۇلۇپ، ئوي-پىكىر-
نىڭ سوراق تەرزىدە ئاياغلاشقانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

سوئال تاشلىماق ← سوئال سورىماق:

- قايسىلار بۇ كىشىنىڭ ئوغلى؟ - نۇسرەت
شۇنداق تاشلاپتۇ سوئال. ئىككى بالا تەڭلا
ۋارقىراپ: - مەن! - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ
دەرھال.

سوئال جۈملە <تل> جاۋاب تەلەپ
قىلىنىپ ئېيتىلغان جۈملە. مەسىلەن،
كىم كەلدى؟ بارامسىز؟ بارامسىز؟
پويىزغا ئولتۇرۇپ بارامسىز؟ يېزىۋاتقىنىڭىز
نېمە؟ دېگەنلەرگە ئوخشاش. يېزىق
تىلىدا بۇ خىل جۈملىلەرنىڭ ئاخىرىغا
سوئال بەلگىسى (؟) قويۇلىدۇ.

سوئال سورىماق بىرەر مەسىلە ھەققىدە
جاۋاب بېرىشنى تەلەپ قىلماق، سوئال
قويماق، سوئال تاشلىماق، سوئال

پىرسەنت گۆش بېرىدۇ. سېغىن مەزگىل-
دە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 3000-4500
كىلوگرام سۈت بېرىدۇ. سۈتى تەركىبىدە
تۆت پىرسەنت ماي بولىدۇ.

سىپىنلىق سۈپ. سىپىنلىرى بولغان،
سىپىنلارغا بۆلۈنگەن: ئۈچ سىپىنلىق سېغ.
* قەشقەر پاختا توقۇمىچىلىق زاۋۇتى يۇقىرىنىڭ
ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە، ئۈچ گۇرۇپپا، تۆت
سىپىنلىق ئىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش ئۈچۈن،
يېقىندا قەشقەر شەھىرى تەۋەسىدە ئىش
كۈتۈپ تۇرغان ھەر مىللەت ياشلىرىدىن 950
نەپەر يېڭى ئىشچى قوبۇل قىلدى.

سوئال ئى (ئە) ① جاۋاب تەلەپ قىلىنغان

گەپ، جۈملە، ئىبارە؛ سوراق: سوئال
بەرمەك. سوئال تاشلىماق. سوئال سورىماق.
سوئال قويماق. * ئۇلارنىڭ ھەرقايسىسى
مەندىن ھەر خىل سوئاللارنى سورايتتى.
لېكىن مەن ئۇ سوئاللارنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ
يەرگە قارىغىنىمچە يىغلاپ تۇرۇۋەردىم. *

- مېنىڭ 41 سوئالىم بار، كىمكى مېنىڭ
سوئاللىرىمغا توغرا جاۋاب بېرىپ، مېنى قانائەت
قىلدۇرالىسا، ئۇ مەيلى گاداي بولسۇن، مەيلى
شاھزادە، مەن ئۇنىڭ ئەمرىدە بولىمەن،
شاھلىقىمنى بېرىپ خىزمىتىنى قىلىمەن، ئەگەر
جاۋاب بېرەلمەسە، ئۆزىنى دار ئاستىدا كۆرىدۇ،
- دەپتۇ مەلىكە. ② يېشىلىشى لازىم

بولغان مەسىلە: بىرەر ئايدىن بۇيان،
ئۇنىڭ كاللىسىدا تۈرلۈك سوئاللار پەيدا بولۇشقا
باشلىغانىدى. * بەزى ئالىملار ئاسمان
جىسىملىرى ھەققىدىكى سوئاللارغا جاۋاب تېپىش

يولىدا ئۆمۈر بويى كۈرەش قىلدى. ③
<مائار> مەشىق قىلغان ياكى ئىنتىھان
ئالغان ۋاقىتلاردا، ئوقۇغۇچىلارنىڭ جاۋاب
بېرىشى ۋە يېشىشى ئۈچۈن ئوقۇتقۇچى
تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلىدىغان مەسىلە-

بەرمەك: قاسم ئۇنىڭ چىرايىغا كۆز قىرىدا قارىدى، پاتەم گويىا ھېچقانداق سوئال سورالمىغاندەك، باشقا بىر نېمىلەرنى خىيال قىلىۋاتقانداك ماڭاتتى.

سوئال قويماق ← سوئال سورىماق: - مۇسادىرە قىلىمامسىلەر؟ - بۇ ئۆزىمۇ سەزمەي سوئال قويدى. * سوئال قويدى ھەسەنجان ھەيران بولۇپ بۇنىڭغا: «نېمە بولدى رىزۋانگۈل، ئوق تەگدىمۇ ئۇنىڭغا؟»

سوئال-جاۋاب بىر-بىرىگە سوئال بېرىپ، ئاندىن جاۋاب بېرىش شەكلىدە بولىدىغان سۆھبەت: بۇنداق سوئال-جاۋاب بىر پەس داۋام قىلغاندىن كېيىن، ئابدەم «ئۇھ-ھ-ھ...» دەپ سوزۇپ بىر تىنىۋېلىپ شەۋكەتنىڭ كارىۋىتىنىڭ ئاياغ تەرىپىگە ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ پۇتلىرىنى سېلاشقا باشلىدى.

سوئال-سوراق سوئال بېرىش، سۈرۈشتۈرۈش، ئېنىقلاش، قىستاپ سوراش قاتار-لىقلار: سەلەي ئامبارچىلىقتىن، نىجات بولسا ماتور رېمونت قىلىش، قۇراشتۇرۇش سېخنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرلىقىدىن قالدۇرۇلۇپ، زۆرۈر تېپىلسا، تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ سوئال-سوراقلىرىغا كۈنكۈرەپ، تەپسىلىي جاۋاب بېرىپ، بولمىسا، كېيىنچە بىر تەرەپ قىلىنغاندىن كېيىن نېمە قىلىشى كېرەكلىكىنى كۈتۈپ سېلىسارلىق سېخىدا ئىشلىمەكتە ئىدى.

سوپەك ئى. جان ت. قول تراكاتور: ئۇ بۇ يىل كۈزدە سوپەكتىن بىرنى ئالىمەن دەپ كۆكسىنى كىرىپ يۈرىدۇ.

سوپۇن ئى (ئە) كىر يۇيۇش ۋە يۇيۇنۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خىمىيىۋى بۇيۇم. ماي ۋە ناترىي گىدروكسىددىن ھەر خىل شەكىلدە ياكى پاراشوك ھالىتىدە ياسىلىدۇ. سانائەتتە، ئېغىر مېتاللار ياكى ئىشقارىي يەر مېتاللىرىنىڭ تۈزلىرىد-

دىن ياسالغان سوپۇنلار سىلىقلانقۇچى دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ: قارا قىز سوپۇنغا ئامراق (ماقال). * ئۇنىڭدىن سوپۇن پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى.

سوپۇندىن باشقىنى يەيدىغان قورسىقىغا ئامراق، يەيدىغان نەرسىنى تاللىمايدىغان، يېيىش مۇمكىن بولغان نەرسىنىڭ ھەممىسىنى يەيدىغان: بۇ بالا سوپۇندىن باشقىسىنى يەيدىغان بولۇپتۇ.

سوپۇنچى ئى. سوپۇن ئىشلەپچىقارغۇچى ياكى ساتقۇچى كىشى: قۇربانئاخۇننىڭ يۈرىكى ئېشىپ، كۆڭلىگە كەلمىگەن ئىشلار كېلىپ، ئاخىرى قۇتلۇق سوپۇنچىنىڭ چوڭ پالتىسىنى ئەكىلىپ، قار-يامغۇر يىغلاپ تۇرۇپ، ئۆزۈكىنىڭ شېخىنى كەسلەپ يېرىپ، تەمىنلەشكە ئاپىرىپ ساتتى.

سوپۇنچىلىق ئى «سوپۇنچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: سوپۇنچىلىق قىلماق. سوپۇنچىلىق بىلەن شۇغۇللانماق.

سوپۇندان ئى (ئە+پ) سوپۇن قويدىغان قۇتا، سوپۇن قۇتىسى: ئۇ يۈزىنى يۇيۇۋېتىپ سوپۇندىغا قولىنى ئۇزاتقاندى، سوپۇندىدا سوپۇن ئەمەس، ساقال ئېلىش ماشىنىسى تۇرغانلىقىنى سەزدى.

سوپۇندەرخى ئى (سوپۇن+دەرخ+ى) <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان خان دەرخ. شاخلىرىدا تىككىنى بولىدۇ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى ئاچ سېرىق ۋە ئومۇم گۈل رېتىدە بولىدۇ، چوكا مېۋە تۇتىدۇ. تىككىنى، مېۋىسى ۋە قوۋزىقى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بەلغەم بوشتىش رولىغا ئىگە. ئۇنىڭدىن باشقا چوكا مېۋىسىدە كىر يۇغلى بولىدۇ. **سوپۇندىماق** پ ← سوپۇنلىماق: ھەجەر

ناھايىتى ئېگىز ئۇچىدۇ، ھەر خىل ئاۋازلاردا سايرىيالايدۇ. ئادەتتە زىيانداش ھاشارلار بىلەن ئوزۇقلانغاچقا، پايدىلىق قۇش دەپ قارىلىدۇ.

سوپىچىلىق ئى. سوپىلارغا خاس ئىش-ھەرىكەت: - ئىشانلىق، سوپىچىلىق بارغانسېرى كۈچەيىپ كەتتە. «دىنغا قارشى»، «دەھىرىي»، «شەرىئەتكە خىلاپ» دېگەن ئاتالغۇ جىنايەتلەر بىلەن بىگۇناھ كىشىلەر جازاغا تارتىلماقتا، - دەيدى قىدىرخان.

سوپى-دەرۋىش سوپى ۋە دەرۋىش: سوپى-دەرۋىشلەرنى بەزى ئادەملەر «دىندار» ۋە «زاھىت» لار دەپ چۈشىنىدۇ.

سوپىزىم ئى <دىن> ئىسلام دىنىدىكى 7-ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا شەكىللەنگەن مىستىكىلىق - تەركىدۇنياچىلىق ئېقىمى.

سوپىسوپىياڭ ئى (سوپى+سوپىياڭ) <زوتول> بىر خىل قۇش. تېنى سېرىق، كۆزىدىن باشلاپ بېشىنىڭ ئارقا قىسمىغىچە قارا، تۇمشۇقى ئاچ قىزىل كېلىدۇ. يېقىملىق سايرايدۇ. ئورمانلاردىكى زىيانداش ھاشارلار بىلەن ئوزۇقلىنىدىغان بولغاچقا، پايدىلىق قۇش دەپ قارىلىدۇ: باھار كېلىپتۇ، سوپىسوپىياڭ كېچە-كۈندۈز توختىماي بەكمۇ چىرايلىق ۋە يېقىملىق سايراشقا باشلاپتۇ.

سوپىلىق «سوپى» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: سوپىلىق قىلماق. * بۇ گاداي سالامنى كىم يەتكۈزەر ئەل شاھىغا؟ مەن غەربىنىڭ ھالىنى كىمىلەر دېگەن دەرگاھىغا! سوپىلىقنىڭ ۋاقتى ئۆتتى، زاھىدا كەتكەن شۇ دەم، سەن يولۇڭنى توغرىلا! بولما شېرىك گۇناھىغا.

سوپى-ئىشان سوپى ۋە ئىشان: تىرىلدى سوپى-ئىشان جاھالەت، تۇماندەك قاپلىدى زۇلمەت.

يۈزىنى سوپۇنداپ پاكىز يۇيۇۋالدى، ئامىنە مۇئەللىم ئۇنى يەنە ئەينەكنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى.

سوپۇنلانماق «سوپۇنلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاپىسى ئۇنىڭ يۈزىنى سوپۇنلىتىپ يۇدۇرغاندىن كېيىن، ئاندىن ئالدىغا تاماق ئەكەلدى.

سوپۇنلاشماق ① «سوپۇنلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بىز كەلگەندە خاگچىلار ئىشتىن چۈشكەن بولۇپ، تازىلىق ئۆپىدە يۈز-كۆزلىرىنى سوپۇنلىشىپ يۇيۇشۇۋاتاتتى.

② <خىم> ماي بىلەن ئاساس تەسىرلىشىپ سوپۇن بىلەن گىلىتسىرىننى ياكى ئېستېر بىلەن ئاساس تەسىرلىشىپ كىسلاتا (ياكى تۇز) بىلەن ئىسپىرتنى ھاسىل قىلماق.

سوپۇنلىماق پ. سوپۇن سۈرتۈپ يۇماق؛ سوپۇن سۈرتىمەك: تاماق يېيىش ئالدىدا ۋە تاماقتىن كېيىن قولىنى سوپۇنلاپ يۇيۇپ، ئوبدان قۇرۇتۇش لازىم.

سوپى (ئە) <دىن> ① ئى. ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ۋە سوپىزىم يولىنى تۇتقان كىشى: سوپى ئادەم. * ئوغرى قېرىسا سوپى بولار، جالاپ قېرىسا بۇۋى (ماقال). * سوپى سوۋۇغاننى يەر، تاپسا يوغاننى (ماقال). ② سۈپ. ياخشى-يامان ئىشلاردىن قول ئۈزگەن، گۇناھ بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشنى توختاتقان: كەمپىردىن بۇ ياغلىما سۆزلەرنى ئاڭلىغان نەئىبە كەمپىرنى «ناھايتى ياخشى نىيەتلىك، پاك، سوپى خوتۇن ئىكەن» دەپ ئويلاپتۇ.

سوپىتورغاي ئى (سوپى+تورغاي) <زوتول> بىر خىل قۇش. تېنى ئاق قۇشقاچتىن چوڭراق، پەي-تۈكلىرى قوڭۇر ھەم ئۈستىدە ئۇششاق ئاق داغلىرى بولىدۇ.

سوپياڭ نى <زوتول> ← سوپوسوپياڭ.

سوت نى (د) <قا> ① دەۋا ئەزىلىرىنى

قاراپ چىقىپ، تېگىشلىك ھۆكۈم چىقىرىدىغان

دۆلەت ئورگانى؛ ئالىي سوت. خەلق سوتى.

سوت ئورگانلىرى. * ئارمىيە، ساقچى ۋە

سوت قاتارلىقلاردىن ئىبارەت دۆلەت ماشىنىسى

— سىنىپنىڭ سىنىپنى ئېزىش قورالى. ②

شۇنداق ئورگان جايلاشقان ئورۇن؛ ئۆي،

بىنا؛ سوتقا بارماق. سوتقا كىرمەك. ③

شۇنداق ئورگان خادىملىرى ياكى سودا.

يەلەر ھەيئىتى؛ سوت مەجلىسى. سوتنىڭ

سوتلىغا جاۋاب بەرمەك. ④ دەۋا ئەزىلىرى

لىرىنىڭ شۇنداق ئورگاندا كۆرۈلۈشى،

سوت يىغىنى؛ سوت قىلماق. سوت باشلىماق.

سوتتا ئۆتۈپ چىقماق. سوتنى كېچىكتۈرمەك.

* سەيشەنبە كۈنى ئەتكەندە ھەربىي سوت

بولدى. سوت ئانچە سوزۇلمىدى، ناھايىتى

ئاددىيلا ئۆتتى. * ئىدارە باشلىقى ھامۇت

ئوچۇق سوت زالىدا خۇددى مىخ ئۈستىدە

ئولتۇرغاندەك تولىنىپ، بىئارام بولاتتى. چۈنكى،

بۈگۈنكى ئوچۇق سوتتا ئۇنىڭ ئوغلى باتۇرجاننىڭ

بۇنىڭدىن كېيىنكى تەقدىرى بەلگىلىنىشى كېرەك

ئىدى.

سوت باشلىماق <قا> ① سوت خادىمى.

لىرى سوت ئۈستىدە دەۋالاشقۇچىلار ھەم

باشقا ئالاقىدار كىشىلەرنى سوراق قىلماق

ۋە ئۇلاردىن سوئال سورىماق. ② سوت

يىغىنىنى ئاچماق؛ سوت باشلىنىپ 15 مىنۇت

ئۆتەر-ئۆتمەي ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەندى.

سوت تەۋەلىكى <قا> بىرىنچى سوتتا

قارىلىدىغان ئەزىلىنىڭ قايسى دەرىجىلىك

قايسى سوت مەھكىمىسى تەرىپىدىن قاراپ

چىقىلىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇنىڭدا،

ئاساسەن دەرىجە تەۋەلىكى ۋە رايون

تەۋەلىكى بولىدۇ.

سوتقا قاتنىشىش <قا> دەۋا ئەزىلىرىدە.

كە مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر (دەۋاگەر،

جاۋابكار، ئاقلىغۇچى، ۋە كالى تېچى ۋە

ئادۋوكات قاتارلىقلار) نىڭ سوتقا بېرىپ،

سوراق-سوئاللارنى قوبۇل قىلىشى كۆزدە

تۇتۇلىدۇ.

سوت قىلىش <قا> سوت مەھكىمىسىنىڭ

ئەزىلىرىنى قاراپ چىقىشى ۋە ئەزىلىرى

ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بۇ دەۋا جەرياننىڭ مەركىزىي باسقۇچى

بولۇپ، قاراپ چىقىش — دەلىل-ئىسپات

توپلاش، دەلىل-ئىسپاتلارنى تەكشۈرۈش،

دەۋالاشقۇچىلارنى سوراق قىلىش، گۇۋاھ-

چىلاردىن سۇرۇشتۇرۇش قاتارلىق ئۇسۇللار

بىلەن ئەزىلىنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى

ئېنىقلاش، ئەزىلىنىڭ خاراكتېرىنى مۇقىم-

لاشتۇرۇشنى كۆرسىتىدۇ؛ ھۆكۈم چىقىرىش

— ئەزىلىنىڭ پاكىتلىرى ۋە خاراكتېرىگە

ئاساسەن، مۇناسىۋەتلىك قانۇننى

تەتبىق قىلىپ، بىر تەرەپ قىلىش قارارد.

نى چىقىرىشنى كۆرسىتىدۇ.

سوت كوللېگيىسى <قا> دۆلىتىمىزنىڭ

ھەر دەرىجىلىك خەلق سوت مەھكىمىلىرىدە.

نىڭ دەۋا ئەزىلىرىنى قاراپ چىققۇچى

تەشكىلى ئاپپاراتى. «جۇڭخۇا خەلق

جۇمھۇرىيىتى خەلق سوت مەھكىمىلىرىنىڭ

تەشكىلى قانۇنى» نىڭ بەلگىلىمىسىگە

ئاساسەن، دۆلىتىمىزدە جىنايى ئىشلار

سوت كوللېگيىسى، ھەق تەلەپ ئىشلىرى

سوت كوللېگيىسى، ئىقتىسادىي ئىشلار

سوت كوللېگيىسى ۋە زۆرۈرىيەتكە قاراپ

تەسىس قىلىنغان باشقا سوت كوللېگيىلىرى

بولىدۇ. ئۇ بىر نەپەر كوللېگىيە باشلىقى،

بىر نەپەر مۇئاۋىن باشلىق ۋە بىرنەچچە

سوتچىلاردىن تەركىب تاپىدۇ.

توپارەك يىغناغۇچنىڭ ھالىسىز ئاۋازىدىن باشقا ھېچنە ئاڭلانمايتتى. ② نى. تاياق، كالتەك.

سوتا بېلىق <زوتول> بىر خىل بېلىق. تېنى ئۇزۇنچاق كېلىدۇ، تەن سىرتىدا يېپىشاق سۇيۇقلۇقلار كۆپ بولىدۇ. تېنىنىڭ ئۈستۈنكى تەرىپى قارا كۈل رەڭ، ئاستىنقى تەرىپى ئاق، ئالدىنقى قىسمى كاناي شەكلىدە، ئارقا قىسمى ياپىلاق كېلىدۇ. تەڭگىچىلىرى كىچىك بولۇپ، تېرىسى ئاستىغا يوشۇرۇنغان. بېشى ئۇچلۇق، دۈمبىسى، ساغرىسى ۋە قۇيرۇقى بىرلىشىپ كەتكەن، قورساق پالاقچىسى بولمايدۇ. تاتلىق سۇدا ياشايدۇ، يېتىلگەندىن كېيىن، دېڭىز-ئوكيانلارغا بېرىپ تۇخۇم سالىدۇ. كىچىك ھايۋانلارنى تۇتۇپ يەيدۇ.

سوتچى نى <قا> ئومۇمەن سوت ئورگانىلىرىدىكى سوتقا چۈشكەن ئەزىلەرنى قاراپ چىقىپ، شۇ ئىشلار بويىچە ھۆكۈم چىقىرىدىغان ۋە سوراق قىلىش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان خىزمەتچى خادىم: بايقى بۇلاڭچىمۇ ئۆزلىرى، ھازىرقى سوتچىمۇ ئۆزلىرى تۇرسىلا، مەن قايسى قاراقچىنى تۇتۇپ، قايسى سوتچىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئەرز قىلىمەن.

سوتخانا نى <قا> سوت مەھكىمىلىرىدىكى ئەزىلەرنى قاراپ چىقىپ بىر ياقلىق قىلىش ئۈچۈن مەخسۇس تەسىس قىلىنغان ئورۇن، ئاپپارات ياكى ئۆي: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ يېرى كەڭ، قاتناش ئىشلىرى قۇلايسىز بولۇشى جايلىرىدىكى سوت مەھكىمىلىرىنىڭ ئەزە بېجىرىش خىراجىتى، قاتناش قورالى، سوتخانىلىرى، ئۈسكۈنىلىرى ۋە باشقا ماددىي جەھەتتىكى قىيىنچىلىقلىرىنىڭ كۆپ بولۇشىمۇ،

سوت مەھكىمىسى <قا> سوت ھوقۇقىنى يۈرگۈزىدىغان دۆلەت ئورگىنى. ئۇ دۆلەت ماشىنىسىنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى بولۇپ، دىكتاتورىنىڭ مۇھىم قوراللىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى - ھەق تەلەپ ئەزىلىرىنى ۋە جىنايىتى ئىشلار ئەزىلىرىنى سوت قىلىش ئارقىلىق، دۈشمەنلەرنىڭ قارشىلىقىنى باستۇرۇپ، ھۆكۈمران سىنىپنىڭ دىكتاتورىسىنى، سىنىپىي مەنپەئىتىنى قوغداش ۋە مۇستەھكەملەشتىن ئىبارەت.

سوت نازارەتچىلىكى <قا> مەملىكىتىمىزدە، خەلق سوت مەھكىمىسى مەھكىمە باشلىقىنىڭ ئۆز مەھكىمىسىنىڭ سوت قىلىش خىزمىتىگە نازارەت قىلىشى، يۇقىرى دەرىجىلىك خەلق سوت مەھكىمىلىرىنىڭ تۆۋەن دەرىجىلىك خەلق سوت مەھكىمىلىرىنىڭ سوت قىلىش خىزمىتىگە نازارەت قىلىشى ۋە خەلق تەپتىش مەھكىمىلىرىنىڭ خەلق سوت مەھكىمىلىرىنىڭ سوت قىلىش خىزمىتىگە نازارەت قىلىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. **سوت ھوقۇقى <قا>** سوت مەھكىمىسىنىڭ قانۇنغا ئاساسەن ئەزىلەرنى سوت قىلىش ھوقۇقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ دۆلەت ھوقۇقىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىدۇر.

سوت يوق ئەيىبلەنمەيدۇ، جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ، سوتال-سوراق، جاۋابكارلىق، ئەيىبلەش يوق: ساراڭغا سوت يوق (ماقال).

* نېمە قىلساڭ قىلىۋەر، ساڭا سوت يوق.

سوتا ① سۆپ. شاخسىز، پۇتاقسىز: بوزلۇقنىڭ ئىچى شۇنچىلىك جىمجىتلىكى، ئۇ يەردىن چىچىكى تۆكۈلۈپ سوتا بولۇپ قالغان شالاڭ يۇلغۇنلارنىڭ ئاستىدا ئىسسىق پاناھ ئىزلەپ كىشى يۈرگەن كۆكۈچ چۆل چۈنى بىلەن

ئىشلەش، ئىشلىگىنىگە قازاپ تەقسىم قىلىشتىن ئىبارەت.

سوتسىيالىزمچى ئى. سوتسىيالىزم تەرەپدا-رى، يەنى سوتسىيالىستىك تۈزۈم ۋە ئۇنىڭ سىياسەتلىرىنى ھىمايە قىلغۇچى، سوتسىيالىزمىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش كۈرىشىگە قاتناشقۇچى كىشى؛ ئۇلار ئىككى گەپنىڭ بىرى بولسا ئىدىيە-مەدەنىيەت ساھەسىگە «ئومۇمىيۈزلۈك دىكتاتورىا» يۈرگۈزۈش توغرىسىدا ۋاقلانغاندى، لېكىن بىز سوتسىيالىزمچىلار بۇنى ھەرگىز راۋا كۆرمەيمىز ھەم ئەقىلگە سىغدۇرالمىيمىز.

سوتسىيالىست ئى (ر) — سوتسىيالىزمچى.

سوتسىيالىستىك سۈپ (ر) <پەلس> ① سوتسىيالىزمغا ئائىد؛ سوتسىيالىستىك سىستېما. سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب. سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش. ② سوتسىيالىزم پىرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغان؛ سوتسىيالىزمغا خاس؛ سوتسىيالىستىك تۈزۈم. سوتسىيالىستىك قانۇن. سوتسىيالىستىك ئەخلاق. سوتسىيالىستىك دۆلەت. سوتسىيالىستىك جەمئىيەت. * پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ بىر نىيەت، بىر مەقسەتتە زامانۇنلاش-قان سوتسىيالىستىك ۋەتەن قۇرۇپ چىقىشتىكى ئاكتىپلىقى بارغانسېرى يۇقىرى بولماقتا. * كاپىتالىزم جەمئىيەتدە بۇرژۇئازىيىنىڭ قانۇنى بولىدۇ، سوتسىيالىزم جەمئىيەتدە سوتسىيالىستىك قانۇن بولىدۇ. * باشلاندى ۋەتەندە بۈيۈك قۇرۇلۇش، باشلاندى تېخىمۇ شىددەتلىك چېلىش. چېلىندى سىگنال يېڭى ھۇجۇمغا، قىزدى ھەر ياقتا سوتسىيالىستىك ئىش. ③ سوتسىيالىزم ئىدىيىسى بىلەن سۇغۇرۇلغان، سوتسىيالىزم پىرىنسىپلىرىغا جاۋاب بېرىدىغان؛ سوتسىيالىستىك ئاڭ.

سوتسىيالىستىك ئەمگەك <س ئىق> سوتسىيالىستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك

سوت قىلىش كەسپىنىڭ قانات يايدۇرۇلۇشىغا، ئەنئەنە بېجىرىش ئۇنۈمىنى ئۆستۈرۈشكە تەسىر يەتكۈزۈشنىڭ بىر سەۋەبى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. **سوتسىيالىستىك سۈپ (ر) <پەلس> ①** كىشىلىك جەمئىيەتكە، ئۇنىڭ قانۇنىيىتىگە ئائىت؛ ئىجتىمائىي؛ جەمئىيەتنىڭ سىنىپلارغا، تەبىقىلەرگە، گۇرۇھلارغا بۆلۈنۈشى بىلەن باغلىق بولغان ۋە شۇ سەۋەبتىن مەيدانغا كېلىدىغان؛ سوتسىيالىستىك تەڭسىزلىك. سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە. سوتسىيالىستىك دېموكراتلار پارتىيىسى. ② ئىجتىمائىي ۋە ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرىنى ئۆزگەرتىشكە قارىتىلغان؛ بىراق، سوتسىيالىستىك ئىنقىلابچىلار يالغۇز دېھقانلارغا تايانماقچى بولغان تۇرسا، دۈشمەن كۈچىنىڭ ئاساسىي مەنبەسى بولغان شەھەرلەردە ئاجىزلىق قىلغان تۇرسا، ئۇلار قانچىلىك بىر ئىش قىلالايتتى؟ ③ ئېغىزدىلا سوتسىيالىزمىنى كۆتۈرۈپ چىقىدىغان ياكى ناملا سوتسىيالىزم بولغان؛ سوتسىيالىستىك جاھانگىرلىك. سوتسىيالىستىك سوتسىيالىزم.

سوتسىيالىستىك جاھانگىرلىك <پەلس> ئېغىزدىلا سوتسىيالىزم، ئەمەلىيەتتە جاھانگىرلىك. **سوتسىيالىستىك شوۋىنىزم <پەلس>** ئېغىزدىلا سوتسىيالىزم، ئەمەلىيەتتە شوۋىنىزم، يەنى تاجاۋۇزچىلىق خاراكتېرىدىكى بۇرژۇئا مىللەتچىلىكى.

سوتسىيالىستىك ئى (ر) <فران> <پەلس> سوتسىيالىستىك تۈزۈم، يەنى كوممۇنىستىك تۈزۈم تۈۋەن باسقۇچى. ئۇنىڭدا دۆلەت ھاك-مىيىتىنى پرولېتارىيات ئىگىلىگەن بولىدۇ، مۈلۈكچىلىك شەكلى جەھەتتە ئاساسلىقى، ئومۇمىي خەلق مۈلۈكچىلىكى بىلەن ئەمگەكچىلەر ئاممىسىنىڭ كولىكتىپ مۈلۈكچىلىكى بولىدۇ. ئۇنىڭ تەقسىمات پىرىنسىپى - ھەرگىم قابىلىيىتىگە يارىشا

باسقۇچىدۇر .

سوتسىيالىستىك جۇغلانما <س ئىق>
سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتە كېڭەيتىلگەن
تەكرار ئىشلەپچىقىرىش، ماددىي زاپاس
تەييارلاش ۋە غەيرىي ئىشلەپچىقىرىش
خاراكتېرىدىكى ئاساسىي قۇرۇلۇشلارنى
ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر
قىسىم مىللىي دارامەت .

سوتسىيالىستىك دۆلەت <پەلس>
پرولېتارىيات دىكتاتورلۇقىدىكى، سوتسىيالىستىك
تىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك تۈزۈمى ئورنى-
تىلغان دۆلەت .

سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە <پەلس>
سوتسىيالىزمنىڭ سىياسىي تۈزۈم شارائىتى-
ئىتىدىكى، پرولېتارىيات ۋە كەڭ ئەمگەك-
چى خەلق ئەڭ تولۇق بەھرىمەن
بولدىغان، مۇتلەق كۆپ ساندىكى
كىشىلەرنىڭ دېموكراتىيىسى .

سوتسىيالىستىك رېئاللىزم <ئەد>
پرولېتارىيات ئىنقىلابى ۋە سوتسىيالىزىم
غەلبە قىلغان يېڭى شارائىت ئاستىدا
مەيدانغا چىققان، يازغۇچى-سەنئەتكارلار-
دىن دىئالېكتىكىلىق ماتېرىيالىزىم ۋە تارىخىي
ماتېرىيالىزىملىق نۇقتىئىنەزەرنى
يېتتەكچى قىلىپ، رېئاللىقنى ھەقىقىي،
تارىخىي ۋە كونكرېت تەسۋىرلەش
تەلەپ قىلىنىدىغان بىر خىل يېڭى
ئىجادىيەت مېتودى .

سوتسىيالىستىك سودا <س ئىق>
سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتە تاۋار ئالماش-
تۇرۇشىنى يۈرگۈزىدىغان ئىقتىسادىي
تارماق . ئۇ ئىشلەپچىقىرىش بىلەن
ئىستېمالنىڭ كۆۋرۈكى .

سوتسىيالىستىك قانۇنچىلىق <قا>
سوتسىيالىستىك دۆلەتنىڭ قانۇنچىلىقى،

ئاساسىدا بىرلەشكەن، ئېكسپلاتاتسىيە
قىلىنمايدىغان ئەمگەكچىلەرنىڭ ئۆزى
ئۈچۈن ۋە جەمئىيەت ئۈچۈن پىلانلىق
ئېلىپ بارغان ماددىي ئىشلەپچىقىرىش،
مەنئىي ئىشلەپچىقىرىش ۋە باشقا ئىجتى-
مائىي ئەمگەك .

سوتسىيالىستىك ئەمگەك مۇسابىقىسى
<س ئىق> سوتسىيالىزىم شارائىتىدا
ئەمگەكچى ئاممىنىڭ ئاكتىپچانلىقى ۋە
ئىجادكارلىق روھىنى تولۇق جارىي
قىلدۇرۇپ، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنى
تېزلىتىش مەقسىتىدە قانات يايدۇرۇلىدىغان
مۇسابىقە .

سوتسىيالىستىك تەربىيە <پەلس>
سوتسىيالىزىم ھەققىدىكى تەربىيە .
سوتسىيالىستىك تەربىيە ھەرىكىتى
<تارىخ> جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى
1963-يىلىدىن 1966-يىلىغا قەدەر پۈتۈن
مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى شەھەر يېزى-
لىرىدا قانات يايدۇرۇلغان تۆتى ئېنىقلاش
يەنى سىياسىنى، ئىقتىسادنى، تەشكىلنى
ۋە ئىدىيىنى ئېنىقلاش ھەرىكىتى .

سوتسىيالىستىك تۈزۈم <پەلس>
ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىغا بولغان
ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك ئاساسىدىكى سوتسى-
يالىستىك ئىگىلىك تۈزۈمى ۋە سىياسىي
تۈزۈمنىڭ ئورتاق نامى .

سوتسىيالىستىك جەمئىيەت <س ئىق>
ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىغا بولغان
ئومۇمىي مۈلۈكچىلىكنى ئاساس قىلغان،
ماركسىزم-لېنىنىزمنى يېتتەكچى ئىدىيە
قىلغان ۋە خەلق دېموكراتىك دىكتاتورىسى
يۈرگۈزۈلىدىغان جەمئىيەت . ئۇ كاپىتالىزىم
جەمئىيىتىدىن كوممۇنىزىم جەمئىيىتىگە
ئۆتۈشنىڭ دەسلەپكى ياكى بىرىنچى

ئىنسانلار مەدەنىيىتىنىڭ ھەممە قىممەتلىك مەنئىي نەتىجىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىش ۋە قوبۇل قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە ئىجادچانلىق كۆرسىتىش ئارقىسىدا ھاسىل قىلغان ئەڭ يۇقىرى ۋە ئەڭ يېڭى مەنئىي مەدەنىيىتى.

سوتسىيالىستىك ئومۇمىي خەلق مۈلۈكچىلىكى <س ئىق> سوتسىيالىستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىكنىڭ بىر خىل شەكلى، يەنى ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى ئومۇمىي خەلققە ۋەكىللىك قىلىدىغان دۆلەت ئىلىكىدە بولغان، دۆلەت تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىغان ۋە ئىشلىتىلىدىغان مۈلۈك-چىلىك. ئۇ كوللېكتىپ مۈلۈكچىلىككە قارىغاندا، يېرىك سانائەت ئىشلەپچىقىرىش-غا خاس ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى سەۋد-يىسىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان، ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىنى ئۆزلەشتۈرۈش مۇناسىۋىتى جەھەتتىكى تەڭ-باراۋەرلىكى پۈتۈن خەلق دائىرىسىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان سوتسىيالىستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىكنىڭ ئالىي شەكلى.

سوتسىيالىستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك <س ئىق> ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى ئومۇمىي خەلققە ياكى ئەمگەكچىلەر كوللېكتىپىغا تەۋە بولىدىغان مۈلۈكچىلىك شەكلى. ئۇ پرولېتارىيات ھاكىمىيەتنى تارتىۋالغاندىن كېيىن، سوتسىيالىستىك دۆلەت ئىختىيارىغا ئېلىش، سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئارقىلىق بارلىققا كېلىدۇ ۋە راۋاجلىنىدۇ. بۇنىڭدا سوتسىيالىستىك ئومۇمىي خەلق مۈلۈكچىلىكى ۋە سوتسىيالىستىك كوللېكتىپ مۈلۈكچىلىك دېگەن شەكىللەر بار.

يەنى پرولېتارىيات كەڭ خەلققە رەھبەر-لىك قىلىپ، دۆلەت ھاكىمىيىتى ئارقىلىق بەرپا قىلغان قانۇن-تۈزۈم ۋە شۇ ئاساستا ۋۇجۇدقا چىقارغان جەمئىيەت تەرتىپى.

سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش <س ئىق> خەلق ئىگىلىكىنى پىلانلىق ۋە نىسبەت بويىچە راۋاجلاندۇرۇپ، زامانىۋىلاشقان، يۈكسەك مەدەنىيەتكە، يۈكسەك دېموكراتىيىگە ئىگە كۈچلۈك سوتسىيالىستىك مەملىكەت قۇرۇش جەريانى. ئۇ پرولېتارىيات دىكتاتورىسىنىڭ تۈپ ۋەزىپىلىرىدىن بىرى. ئادەتتە ئۇ سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە سوتسىيالىستىك مەنئىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بەزىدە مەخسۇس ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىلا كۆرسىدۇ.

سوتسىيالىستىك كوللېكتىپ مۈلۈكچىلىك <س ئىق> سوتسىيالىستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىكنىڭ بىر خىل شەكلى، يەنى ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى ئەمگەكچىلەر ئاممىسىنىڭ كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقىدا بولىدىغان مۈلۈكچىلىك.

سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت <پەلس> ئىنسانىيەتنىڭ سوتسىيالىستىك ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى ئاساسىدا، تەبىئەتنى ئۆزگەرتىش يولىدىكى بارلىق ماددىي مۇۋەپپەقىيەتلىرى.

سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت <پەلس> سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت بىلەن سوتسىيالىستىك مەنئىي مەدەنىيەتنىڭ ئورتاق نامى.

سوتسىيالىستىك مەنئىي مەدەنىيەت <پەلس> ئىنسانىيەتنىڭ سوتسىيالىستىك ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى ئاساسىدا،

تىك ئۆزگەرتىش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كېلىدۇ ھەمدە سوتسيالستىك ئۆزگەرتىش ۋە سوتسيالستىك قۇرۇلۇشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ تەرەققىي قىلىدۇ. ئۇ سوتسيالستىك دۆلەت ئىگىلىكى ۋە كوللېكتىپ شەكىللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سوتسيالستىك ئىنقىلاب <پەلس> پرولېتارىيات ۋە ئۇنىڭ ئاۋانگارتى - كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىك قىلغان، كاپىتالىستىك تۈزۈمنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، سوتسيالستىك تۈزۈمنى ئورنىتىش ۋە كوممۇنىزمىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئاساسىي نىشان قىلىنغان ئىنقىلاب.

سوتكا مىق (ر) بىر كېچە - كۈندۈزگە، يەنى 24 سائەتكە تەڭ ۋاقىت ئۆلچەم بىرلىكى ۋە شۇ ئۆلچەمدىكى ۋاقىت: دەسلەپتە بىر قانچە كىشىلەرگىلا مەلۇم بولغان بۇ خەۋەر رەسمىي ھۆججەت قىلىپ تارقىتىلغاندىن كېيىن، بىر سوتكا ئۆتمەيلا يېقىن-يىراققا تېزلا تارقالدى. * ئادىل: - بىزدەك مەشغۇلات ئېلىپ بارىدىغان بولسا، ئاپتوموبىل زاۋۇتلىرى قانداق قىلىپ سوتكىسىغا نەچچە ئون ئاپتوموبىل ئىشلەپچىقىراالايدۇ-دەيسەن؟ - دەيدى.

سوتكىلىق سۈپ ① بەلگىلىك سوتكا ئىچىدە داۋام قىلىدىغان، مەلۇم سوتكىغا توغرا كېلىدىغان ياكى سوتكا بىلەن ئۆلچىنىدۇر. خان: ئۈچ سوتكىلىق دەم ئېلىش. * ياش ئادەملەرنىڭ بىر سوتكىلىق ئوزۇنلۇقى تەركىبىدە 14 گرامدىن 20 گرامغىچە ئاش تۈزى بولۇشى لازىم. ② بىر سوتكا داۋاملىشىدىغان، بىر سوتكىغا توغرا كېلىدىغان: قۇياشنىڭ سوتكىلىق ھەرىكىتى. سوتكىلىق ئىش ھەققى.

سوتكىلىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرا. **سوتلاتماق** «سوتلىماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئايشەم ئەرز قىلىپ يۈرۈپ ئابلىمىتنى سوتلاتتى.

سوتسيالستىك ئۆزگەرتىش <پەلس> پرولېتارىيات دىكتاتورىسى شارائىتىدا، ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىگە بولغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىكنى سوتسيالستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىككە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن قىلىنغان ئىنقىلاب. ئۇ يېزا ئىگىلىكىنى سوتسيالستىك ئۆزگەرتىش، قول سانا - ئىتتىنى سوتسيالستىك ئۆزگەرتىش ۋە كاپىتالىستىك سودا - سانائەتنى ئۆزگەرتىش تىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سوتسيالستىك ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋىتى <س ئىق> سوتسيالستىك جەمئىيەتنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈمى، يەنى ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىگە بولغان سوتسيالستىك ئومۇمىي خەلق مۈلۈكچىلىكى تۈزۈمى بىلەن ئەمگەكچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ماددىي ۋاسىتىلەرنى ئىشلەپچىقىرىش، تەقسىم قىلىش، ئالماشتۇرۇش ۋە ئىستېمال قىلىش جەريانىدا بارلىققا كەلگەن ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت.

سوتسيالستىك ئىش ھەققى <س ئىق> سوتسيالستىك دۆلەتنىڭ «قابىلىيىتىگە يارىشا ئىشلەش، ئەمگىكىگە قاراپ نەقسىم قىلىش» پرىنسىپى بويىچە، ئەمگەكچىلەر ئارىسىدا ئىستېمال بۇيۇملىرىنى تەقسىم قىلىشنىڭ بىر خىل شەكلى.

سوتسيالستىك ئىقتىساد <س ئىق> ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىگە بولغان سوتسيالستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىكنى ئاساس قىلىدىغان ئىقتىساد.

سوتسيالستىك ئىگىلىك <س ئىق> سوتسيالستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك ئاساسىدىكى ئىگىلىك. ئۇ پرولېتارىيات دىكتاتورىسى شارائىتىدا، سوتسيالستىك دۆلەت ئىختىيارىغا ئېلىش ۋە سوتسيالستىك

سوتلاشماق ① «سوتلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار مەردانى ئاخىرقى قېتىم سوتلاشتى، لېكىن ھېچقانداق نەتىجىگە ئېرىشەلمىدى. ② دەۋالاشماق، بىر-بىرى ئۈستىدىن ئەرز قىلىشماق: ئۇلار سوتلىشىپ تاكى ۋىلايەتلىك سوتقىچە بېرىشقا بولۇشىمىمۇ، لېكىن ھېچقانداق پايدىغا ئېرىشەلمەي قالدى.

سوتلانماق «سوتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مانا ئەمدى ئۇنىڭ «بېشىمدا قويسام شامالداپ قالارمىكىن، ئاغزىمدا ساقلىسام ئېرىپ كېتەرمىكىن» دەپ ئەنسىرەپ، تەسلىكتە چوڭ قىلغان ئارزۇلۇق ئوغلى سوتلانماقتا.

سوتلىماق پ. جىنايەتچىنى بەلگىلەنگەن تەرتىپ-قائىدىلەر بويىچە جاۋابكارلىققا تارتماق، سوت قىلماق؛ سوراق قىلماق: تېخى بۇندىن ئىككى كۈن بۇرۇن سوتلاپ باھالاش يىغىنىنى ئېچىلغاندا، بىرنەچچە گۇناھكار كۆزەت قىلىپ تۇرغان ساقچىلارغا قارىماي قاقا قلاپ كۆلۈپ، يىغىننى بۇزۇۋەتتى. * «باشقا ئوقۇتقۇچى مېنى سوتلىغىلى كەلدى» دەپ ئويلىغان ئەكبەر ئامىنەنىڭ كېيى شۇ يەرگە كەلگەندە تاقىتى تۈگەپ يىغلاشقا باشلىدى.

سوتۇق ئى. ئاھاڭ، كۇي، ئۇن، ئاۋاز. **سوچى ئى.** دىئال. ۋاستىچى، ئەلچى. **سوخرۇن سۈپ.** دىئال. ئىلگىرى كەلمەس، روناق تاپماس.

سودا I نى (ئىنگىلات) <خىم> ئانتۇرگانىك بىرىكمە، تەركىبى ناترى كاربونات (Na_2CO_3) . ئاق رەڭلىك پاراشوك ياكى دانچە ھالىتىدە بولۇپ، سۇدىكى ئېرىتمىسى كۈچلۈك بولۇشتەك ئاساسىي خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ئادەتتە ئەينەك-

چىلىك، قەغەزچىلىك، سوپۇن ۋە كىرىم يۇيۇش سۇيۇقلۇقى، توقۇمىچىلىق ھەم كۆن-خۇرۇم سانائىتى قاتارلىقلارغا خام ئەشيا قىلىندۇ. ئۇنىڭدىن باشقا قاتتىق سۇنى يۇمشىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سودا II نى (پ) ① سېتىش-سېتىۋېلىش شەكلىدە تاۋار ئالماشتۇرۇلىدىغان ئىقتىسادىي پائالىيەت، يەنى مال ئالماشتۇرۇش، ئېلىش-سېتىشقا مۇناسىۋەتلىك بولغان مۇئامىلە؛ ئالدى-ساتتى، سودا-سېتىق، تىجارەت: سودا ئىشلىرى. سودا ئىدارىسى. سودا بازىرى. سودا خىزمىتى. سودا خادىمى. تاشقى سودا. سودا تارماقلىرى. * سودا ساقال سېپىغۇچە (ماقال). * كەنجەم ئانىسىنىڭ ئالدىغا بىر پىيالە چاي قۇيۇۋېتىپ گەپكە ئارىلاشتى ۋە بۈگۈنكى سودىنى بىر باشتىن سوزلەپ بەردى. * بىر ئازدىن كېيىن كىشىلەر ئارىسىدا «بۈگۈن ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى بازارنى ئايلىنىپ كۆرۈپتۇدەك، دېھقانلارنىڭ سودىسى ئۈچۈن يەنە ئىككى مەيدان بازار ئورنى ئېچىشنى تەستىقلاپتۇ» دېگەن گەپ پەيدا بولدى. ② ئالدى-ساتتى مۇئامىلىسىدە، مالنىڭ نەرخى ھەققىدىكى تالاش-تارتىش: ماھىرە خېلىغىچە ئۇلارنىڭ سودىسىغا قاراپ تۇردى.

سودا بازىرى <سودا> بازار: نۇقتىلىق ھالدا ئاۋات سورۇنلار، ساياھەت ئورۇنلىرى، ئىستانسا، بېكەتلەر، تىياتىرخانىلار، ناھالىلەر قورۇلىرى، يېزا سودا بازىرى قاتارلىق جامائەت سورۇنلىرىنىڭ پاكىز، رەتلىك، چىرايلىق بولۇشىنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش لازىم.

سودا پورتى <سودا> سودا كېمىلىرى توختايدىغان پورت.

ۋە پۇل تىجارەت كاپىتالى دېگەن ئىككى شەكلى بار. ئادەتتە ئېيتىلىپ كېلىۋاتقان سودا كاپىتالى ئومۇمەن تاۋار ئېلىپ سېتىش ئىشىغا خاس تاۋار تىجارەت كاپىتالىنى كۆرسىتىدۇ.

سودا كوپىراتىپى <سودا> ← تەبىئەت-سودا كوپىراتىپى: سادىق بىلەن گۈلۈمئاي باراڭ ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن، مۇسا سادىققا قاراپ دېدى: - ئۇكام، ئاق ئوغۇتنىڭ ئىشى ئەپلەشمىدى. سودا كوپىراتىپىدىكىلەر سۇ ئامبىرىغا كېتىپتۇ، ئاق ئوغۇتنىڭ ئۆزىمۇ يوق ئىكەن.

سودا كېپىسى <سودا> مال ۋە يولۇچى توشۇيدىغان كېمە.

سودا ماركىسى <سودا> بىر خىل تاۋارنىڭ تېشى ياكى قېپى ئۈستىگە ئويۇلغان ياكى بېسىلغان بەلگە (رەسىم، نەقىش شەكلىنى ئالغان يېزىق قاتارلىق-لار). ئۇ بىر خىل تاۋارنى ئوخشاش تۈردىكى باشقا تاۋارلاردىن پەرقلىنىدۇ. رۇش رولىنى ئوينايدۇ.

سودا ئىقتىسادى <س ئىق> سېتىۋېلىش-سېتىش شەكلىدىكى ئىقتىساد. **سودىسى ئاقماق** سودىسى يۈرۈشمەك، راۋاج تاپماق، ئىلگىرى باسماق: راست، دادىسى بۇرۇنمۇ سودىسى ئاقتان كۈنلىرى ئېلىجانغا پۇل بېرەتتى، ئەمما، بەك جىق بېرىۋەتتى دېگەندىمۇ، ئىككى كۈندىن ئاشمايتتى. **سودىسى پىشماق** ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى باھادا كېلىشمەك، باھاسى توختىلىپ ئالدىغان، ساتىدىغان بولۇپ پۈتۈشمەك: - ھەيدەر ئاكا، تۈرۈك، بايتالنىڭ سودىسى پىشپ قالدى! - دېدى بىرى ئۇنى نوقۇپ.

سودا-تىجارەت سودا ۋە تىجارەت: پۇل

سودا تورى <سودا> تاۋار ئوبوروتى كەسىپى پائالىيەتلىرى بىلەن بىۋاسىتە شۇغۇللىنىدىغان تۈرلۈك سودا ئورگانلىرى. نىڭ پۈتۈن مەملىكەتكە ياكى مەلۇم بىر رايونغا تارقالغان، كەسىپى باشقۇرۇش جەھەتتە گىرەلىشىپ كەتكەن ۋە ئورتاق تەشكىللەنگەن سودا-تىجارەت سىستېمىسى. **سودا رەسپىچىلىكى <سەن>** ئوخشاش بولمىغان شەكىل ۋە ئۇسۇللار ئارقىلىق تاۋارلارنىڭ خۇسۇسىيىتى، ئالاھىدىلىكى ۋە ئىشلىتىلىشىنى كەڭ ئىستېمالچىلارغا تونۇشتۇرۇش مەقسەت قىلىنغان بىر خىل لايىھىلەش سەنئىتى. ئادەتتە ئۇ ھەر خىل تاۋار شەكىللىرىنىڭ تۈزۈلۈشى، بېزىلىشى، ئېلانى، ئەۋرىشكە تەكچىلىرىگە تىزىلىشى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بولغان تەشۋىقات بۇيۇملىرىنىڭ لايىھىلىنىشى قاتارلىق تۈرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. **سودا سارىيى <سودا>** ھەجىمى چوڭ ۋە تاۋارلار تولۇقراق بولغان ئۈنۈمۈرسال ماگىزىن.

سودا شەكلى <سودا> تاشقى سودىنى باشقۇرۇش شەكلى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ يەنە ئىمپورت-ئېكسپورت سودىسىدىكى كونكرېت شەكىل ياكى ئادەتتە قوللىنىلىدىغان ئوخشاش بولمىغان ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە تۈرلۈك سودا ئۇسۇللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سودا قىلماق سودا-سېتىق، تىجارەت بىلەن شۇغۇللانماق، ئوقەت قىلماق: ئاغىنەم مېنى ئىلى تەرەپلەرگە بېرىپ سودا قىلىپ بۈرگەن بىر كىشىگە قوشۇپ قويدى. **سودا كاپىتالى <س ئىق>** ئوبوروت ساھەسىدە رول ئوينايدىغان فۇنكسىيەلىك كاپىتال. ئۇنىڭ تاۋار تىجارەت كاپىتالى

ئۇ چاغلاردا سودا-تىجارەت يولى بىلەن قولغا كېلەتتى.

سودا-سانائەت سودا ۋە سانائەت:

سودا-سانائەت بېجى، * ئومۇمىي پروگراممىدا يەنە يېزا ئىگىلىكىنى، قول سانائەتى ۋە كاپىتالىستىك سودا-سانائەتنى سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىشنىڭ فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىمۇ ئېنىق بەلگىلەنگەن.

سودا-سانائەت بېجى <س ئىق> باج ئېلىشقا تېگىشلىك بولغان مەھسۇلات ياكى تاۋارلاردىن، ئۆزىنىڭ ئوبوروت سوممىسى ياكى سېتىلىش سوممىسى بويىچە ھەم قاتناش-ترانسپورت، مۇلازىمەت خاراكتېرىدە-كى كەسىپى ئورۇنلاردىن ئۆزىنىڭ تەمىنلىگەن ئەمگەك كىرىمى بويىچە ئېلىنىدىغان باج.

سودا-سانائەتچى سودا ۋە سانائەت

ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى: خەلق ۋەكىللىرى ئىچىدە دېموكراتىك پارتىيە-گۇرۇھلار، پارتىيە-گۇرۇھسىز زاتلار، ۋە تەنپەرۋەر زاتلار، سودا-سانائەتچىلەر، دىنىي زاتلار، ۋە تەنگە قايتقان مۇھاجىرلار، گومىنداڭدىن ھەققەتكە قايتقان كىشىلەر 7.36 پىرسەنتتىن تەشكىل قىلىدۇ.

سودا-سېتىق ئېلىپ-سېتىش ئىشى؛ تىجارەت،

ئالدى-ساتتى؛ ئوسمان بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇن يېرىم كېچە بىلەن شەھەردىن قايتىپ چىقىپتۇ. ئۇ «ئازنا بازار»دا قىلغان سودا-سېتىق نەپ بەرمەي، ئاخىرى ۋېلسپىتتىنمۇ ئايرىلىپتۇ. * ھەر ئۈچىلىسى كۆرۈشۈپ، سودا-سېتىق ئىشلىرىنىڭ تۈگىگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئۇلار بىر-بىرىنىڭ ئالغان نەرسىلىرىنى كۆرۈشۈپ، ھەيران قېلىشىپتۇ.

سودا-سېتىق قىلماق سودا-سېتىق، تىجارەت بىلەن شۇغۇللانماق؛ ئېلىپ-سات-

ماق؛ بوۋاي؛ «ئوغلۇم چوڭ بولۇپ قالدى، مەنمۇ قېرىپ قالدىم، ئوغلۇمغا ئاز-تولا پۇل بېرىپ سودىگەرلەرگە قوشۇپ قويسام، سودا-سېتىق قىلىشنىڭ يولىنى بىلىۋالسا، بىزدىن كېيىن قالسا يامان كۈندە قالماستىن» دەپ ئويلاپتۇ.

سودا ئېتى (لات) <كېئول> بىر خىل

مىنېرال، يەنى دالا شىپاتىسىمانلاردىن بىرى. تەركىبى Na_2SiO_3 ، $CaCl_2$ ، Na_2CO_3 ، تەڭ ئوقلۇق كرىستال سىستېمىسىدا بولۇپ، كۆپىنچە دانىچە ياكى كالىك ھالىتىدە ئۇچرايدۇ، رەڭسىز ياكى ئاققۇچ كۈل رەڭ كېلىدۇ، بەزىدە سەل-پەل كۆك ئاردا-لاشقانمۇ بولىدۇ. ئەينەك پارقىراقلىقىدا قاتتىقلىقى 5.5 - 6؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 2.14 - 2.30. ئاساسەن ئىشقارلىق ئېتىلما جىنسلىرى ئارىسىدا بولىدۇ.

سودىگەر ئى (پ) سودا-سېتىق بىلەن

شۇغۇللىنىدىغان، سودا-سېتىقنى كەسىپ قىلغان كىشى؛ تىجارەتچى؛ چوڭ سودىگەر. ئۇششاق سودىگەر، سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسى، سودىگەرلەر كاپىتالى. * تۆگە تالغا توپىماس، سودىگەر مالغا توپىماس (ماقال). * ئۇ بىركۈنى مومايغا مەسلىمەت سېلىپ، ئۇزۇن يىلدىن بېرى يىققان 30 تىللادىن ئون تىللانى ئوغلىغا بېرىپ، ئۇنى سودا-سېتىقنى تۆگىنىپ كېلىش ئۈچۈن بىر تونۇش سودىگەرگە قوشۇپ قويۇپتۇ.

سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسى <سودا> سودىگەرلەرنىڭ ئۆز مەنپەئەتلىرىنى قوغداش يۈزىسىدىن ئۇيۇشتۇرغان تەشكىلاتى.

سودىگەرچە رەۋ. سودىگەردەك، سودا-

گەرگە ئوخشاش؛ بىركۈنى بۇ سارايدا چوڭ بىر كارۋان كېلىپ چۈشۈپتۇ. بۇ كارۋان

بىرەر مەسىلە ئۈستىدە ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش مۇددىئاسى بىلەن كېلىشىۋالماق، يۇتۇشۇۋالماق؛ ئۇ چاغلاردا بەزەن خەتلەرگە مۆھۈر بېسىش ئالدىدا دەۋاگەر بىلەن قازى ئوتتۇرىسىدا سودىلىشىدىغان ئەھۋاللارمۇ بولۇپ تۇراتتى. * ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈش - سودىلاشقىلى بولمايدىغان چوڭ پىرىنسىپ.

سودىلىق ئى. ئېلىپ-سېتىش، ئالدى-ساتتى ئىشى؛ ئۇ قوينى ئېغىلدىكى بىر جۈپ ساغلىققا قوشۇۋېتىپ ئۆيىگە كىردى. بالىلىرىغا ئالغاچ كەلگەن سامسا، تاتلىق-تۇرۇملارنى بېرىۋەتكەن-دىن كېيىن، سۇپىدا ئولتۇرۇپ سودىلىقتىن ئاشقان پۇلنى ساناپ كۆردى. * - سودىلىقىم تۆگىسىلا قايتىمەن، بىردەم ساقلاپ تۇر، - دېدى ئۇ ھەمراھىغا.

سودىيە ئى (ر) <قا> سوت ئورگانلىرىدىكى سوتنى باشقۇرىدىغان، سوتلانغۇچى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدىغان كىشى؛ سوتچى؛ بۇنداق چاغلاردا بىر قەدەم ئارقىسىدا تۇرغان ساقچىلار دەرىۋ ئىشقا كىرىشىپ، ئۇنىڭ قولىنى چۈشۈرۈۋېتەتتى، سودىيەمۇ سۆز قىستۇرۇشنى چەكلەپ تۇراتتى. * سودىيە رەددىيىگە گەپ تاپالماي، بىردەم دۇدۇقلاپ تۇرۇپ قالدى. ئاندىن ئۇ بۇ ئوڭايىز ئەھۋالدىن قۇتۇلۇۋېلىش مەقسىتىدە گېپنى يۆتكەپ، ئايالغا ۋارقىراشقا باشلىدى.

سوراتقۇزماق «سورماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ - بۇ قۇرئان كەرىمنى جياڭجۈن جانابلىرى بۇلتۇر ھەرەمدىن كەلگەن ھاجىلاردىن سوراتقۇزۇۋېلىپ، ئۆزلىرىگە سوۋغات قىلدى، - دېدى لى شۇفۇ.

سوراتماق «سورماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئارىدىن بىرمەزگىل ئۆتكەن-دىن كېيىن شامەخسۇتنىڭ يېقىنلىرىدىن ئىبراھىم-بەگ جىنەستخاننى ئۆزىگە سوراتتى. شامەخسۇت

سودىگەرچە ياسىنىپ پەزىلەتخانىنى ئىزلەپ يۈرگەن پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئىكەن. **سودىگەرچىلىك** ئى ← **سودىگەرلىك**؛

موللازەيدىن سودىگەرچىلىكتە بىر يانچۇقتا پۇل، بىر يانچۇقتا يالغان، يەنە بىر يانچۇقتا قەسەم بولسا بولۇۋېرىدۇ، دەپ چۈشىنەتتى. * ياسىن دادىسىدىن قالغان پۇل-مال بىلەن سودىگەرچىلىك قىلىپ، بىر بايلىق ئۈستىگە ئون باراۋەر بايلىق توپلاشنى ئويلاپ، يۇرتىمۇ-يۇرت سودا-سېتىق ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللاندى. **سودىگەرزادە** ئى. سودىگەرنىڭ بالىسى، سودىگەر نەسلى؛ - مەن سودىگەرزادە ئىدىم، - دەپتۇ خوجاۋاپا، - بىر توپ سودىگەرلەر بىلەن كېمىگە ئولتۇرغانىدۇق، كېمە غەرق بولدى. مەن بىر پارچە تاختاي ئۈستىدە قالدىم. بىرنەچچە كۈن دەريادا يۈرۈپ ئەمدى بۇ يەرگە چىقتىم.

سودىگەرلىك «سودىگەر» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ ئۇكىسى ئاكىسىدىن ئايرىلغان-دىن كېيىن، چوڭ بىر شەھەرگە كېلىپ سودىگەرلىك قىلىپ، ياخشى تۇرمۇش ئۆتكۈزۈش-كە باشلاپتۇ.

سودىلاشتۇرماق «سودىلاشماق» پېئىلى-نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ھاشىم ئۇلارنى سودىلاشتۇرۇپ قويدى.

سودىلاشماق پ ① ئېلىپ، سېتىلىدىغان نەرسىنىڭ نەرخى ئۈستىدە تالاش-تارتىش قىلماق، كېلىشمەك؛ ئەپەندىم چۈشىدە خورىزىنى ساتماقچى بولۇپ، ئۇنى 15 تەڭگە دېسە، خېرىدار بەش تەڭگىگە سورايتۇ، شۇ تەرىقىدە سودىلىشىپ، خورازنىڭ نەرخى توقۇز تەڭگىگە چىققاندا، ئەپەندىم ئويغىنىپ كېتىپتۇ. * مەن باھانى تۆۋەنلىتىشى ئۈچۈن سودىلاشتىم. لېكىن خېلىلا يول قويساممۇ ئۇ ئۆزىنىڭ دېگىنىدە چىڭ تۇرۇۋالدى. ② كۆچمە.

رازى بولۇپ، ئۇنىڭغا نىكاھ قىلدۇرۇپ قويدى.
سوراشتۇرماق پ. ھەر تەرەپلىمە سورىماق؛ سۈرۈشتۈرمەك: بۇجاڭ كىچىك يېتىل، مۇلايىم ئادەم بولغانلىقتىن، ھە دېگەن-دىلا دېمەكچى بولغان گەپلىرىنى ئېيتماستىن، ناھىيىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، خىزمەت ئەھۋاللىرىدىكى، شەخسەن ھاكىمىنىڭ ئەھۋالىنى سوراش-تۇرۇپ بىرھازاغچە پاراڭلاشتى.

سوراشتۇرۇلماق «سوراشتۇرماق» يېتىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سوراشماق «سورىماق» يېتىلنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: ئاغىنىلەرنىڭ ھەممىسى سېنى سوراشتى. * بىز سۆز ئارىسىدا بىر-بىرىمىزنى نېرى-نېرى ئىتتىرىپ قويۇپ بوي تۇرقىمىزنىمۇ كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتۇق. ئىسىملىرى يادىمىز-دىن چىقىپ كەتكەن بەزى ئۇرۇق-تۇغقان، تونۇش-بىلىش، ئاغىنە-بۇرادەرلەرنىڭ ئىسىملىرىنى ئەسلىشىپ سوراشتۇق.

سوراق ئى ① سوئال: مەن ھودۇققان ھالدا سالاملاشتىم، ئۇنىڭ چىرايىدا سوراق ئالامىتى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. * بوۋاينىڭ كۆز نۇرلىرى بىر چوڭ سوراق بەلگىسىگە ئايلىنىپ، مېنىڭ كانىيىمى قىسشقا باشلىدى. ② <قا> جامائەت خەۋپسىزلىكى، تەپتىش ئورگانلىرى ياكى سوت مەھكىمىلىرىنىڭ ھەق تەلەپ ئەزىلىرىدىكى دەۋالاشقۇچىلاردىن ۋە ياكى جىنايىتى ئىشلار ئەزىلىرىدىكى دەۋاگەر ۋە جاۋابكارلاردىن سوئال سوراش ئارقىلىق ئەزىگە مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى ئېنىقلاش، سۈرۈشتۈرۈش جەريانى: سوراق قىلماق. سوراققا تارتىلماق. * سوراق ئۈستىلى ئالدىدا ئولتۇرغان كېرەم بويىتاق ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشىپ، سوراققا بىخارامان جاۋاب بېرىۋاتاتتى. * ئۇزاق ئۆتمەي، ئامبارنىڭ قۇلۇپى شاراقلاپ

ئېچىلدى. ئابدەم ئىشككە تىكىلدى. ئۇ ئەمدى كېچىلىك سوراققا ئېلىپ چىقىلىشىنى كۈتۈۋاتاتتى. **سوراق قىلماق** ① قىستاپ سورىماق، سوئال-سوراق ئاستىغا ئالماق؛ روزىئاخۇن بوۋاي بىلەن كېۋىر يېتىپ كەلگەندە ئادەملەر 200 ئەتراپىغا يېتىپ بارغان، ھەم دادۇپىنى قورشىۋالغان بولۇپ، ئەكبەر بىلەن ئەخمەتجان-نى تارتىشتۇرۇپ سوراق قىلماقتا ئىدى. * شۇ كۈنى كەچتە مەسىلە تاپشۇرتۇش ئۈچۈن ئەھدەمنىڭ باش بىرىمىدىن تورۇسقا ئېسىپ، بىرىمىنى ئۇزۇلۇپ كېتەي دېگۈچە سوراق قىلغانلارنىڭ ئىچىدە يەنە شۇ ھەيدەر بار ئىدى. * ھۆسنارىخان: - تاتلىق بالام، <ماقۇل> دەپ گېپىگە كىر. بىر-ئىككى يۈدە يانتاقنى كەم ئەكەلگىنىگە دۇبىجاڭمۇ سوراق قىلىپ كەتمەس، - دېدى. ② <قا> جامائەت خەۋپسىزلىك ئورۇنلىرى، تەپتىش ئورگانلىرى ۋە سوت مەھكىمىلىرى ھەق تەلەپ ئەزىلىرىدىكى دەۋالاشقۇچىلاردىن ياكى جىنايىتى ئىشلار ئەزىلىرىدىكى ئەزىگە مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى سورىماق، سۈرۈشتە قىلماق: مەن ئالدىنقى كۈنى بىر جىنايەتچىنى سوراق قىلدىم. * ئىسھاق بىلەن باتىرغازى تۈرمىگە كىرگەندىن كېيىن، بىرنەچچە قېتىم سوراق قىلىندى.

سوراققا ئالماق ← **سوراق قىلماق**: ئۇلار تۇرسۇننى سوراققا ئالدى، لېكىن تۇرسۇن ھېچنەمە دېگىلى ئۇنىمىدى.

سوراققا تارتماق ← **سوراق قىلماق**: مەن توختىشاخۇننى بىر كۈن كۆرمىسەم چىددە-مايدىغان بولۇپ قالدىم. كۈندىلا باراي دېسەم دادامنىڭ: «نەگە يوقالدىڭ؟» دەپ سوراققا تارتىشىدىن قورقاتتىم، شۇڭا كۈن ئارىلاپ ياكى ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر بېرىپ

قىلماقچىدىك؟ - دەپ سوراقلاپ ئاخىرى لۈكچەكنى بۇ يەردىن تىكۈپتەشكە مەجبۇر قىلدى.

سورالماق «سورماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شۇنداق بولسىمۇ، ئادىلنىڭ مەسىلىسى ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ، مائور سىناش جازىسى مەغلۇبىيىتى ۋە قەسنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدا سورالدى.

سورت ئى (ر) ① <بئول> سۇنئىي ئۇسۇلدا تاللانغان ۋە يېتىشتۈرۈلگەن، بەلگىلىك ئىقتىسادىي قىممەت ۋە ئورتاق ئىرسىي ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولغان بىر تۈركۈم جانلىق ئورگانىزم (ئادەتتە ئۆستۈرۈلدىغان ئۆسۈملۈكلەر، مال-چارۋىلار ۋە ئۆي قۇشلىرى كۆزدە تۇتۇلدى)؛ كۈچنى توپلاپ دەرەخ سورتلىرىنى ياخشىلاش، قانداق جايغا قانداق دەرەخ تىكىش، جىرىم تىكىپ قۇمنى تىزگىنلەش، كېسەللىك ۋە زىيانداش ھاشارلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئۇنى يوقىتىش، ئورمانچىلىق ئىقتىسادىي ۋە تېخنىكىسىغا دائىر سىياسەتلەر ۋە باشقىلارنى تەتقىق قىلىش لازىم. * كېيىنكى ۋاقىتلاردا كادىرلىرىمىز «ئۇنداق يېڭى سورت، بۇنداق يېڭى ئۇرۇق» دەپ ئالدىغا كەلگەننى تېرىشقا مەجبۇرلاۋەردى. ② مالنىڭ، مەھسۇلاتلارنىڭ قىممەت جەھەتتىكى تۈرى، خىلى: پولاتنىڭ يېڭى سورتى.

سورتلارنى رايونلاشتۇرۇش سورتلارنىڭ رايونلاردىكى سىناق نەتىجىسىگە ئاساسەن، مەلۇم خىلدىكى ئەلا سۈپەتلىك زىرائەت سورتىنى مۇۋاپىق كېلىدىغان رايونلارغا (ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەت قاتارلىقلارغا) مۇقەملاشتۇرۇپ، بۇ جايلاردا كېڭەيتىش كۆزدە تۇتۇلدى. بۇنداق بولغاندا، سورتلارنىڭ

تۇراتتىم.

سورقى بار جاۋابكارلىقى، مەسئۇلىيىتى بار: ئانىنى ئانى تاپسىلاڭ، قىيامەتتە سورقى بار (ماقال). * قۇرۇلۇشقا بۇزغۇنچىلىق قىلغاننىڭ ئەلۋەتتە سورقى بار.

سورقى يوق جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ، ئەيىبلەنمەيدۇ؛ سىنىي يات ئۇسۇر، ئۇنىڭ ئۈستىگە قالىشى بار، ئۇنى قانداق قىلساقمۇ سورقى يوق.

سوراقچى ئى. سوراق قىلغۇچى كىشى:

ئىشخانىدا جۇبجاڭ باشلىق ئىككى سوراقچى ئولتۇراتتى. * دەۋاگەرلەر ئىشكىتىن كىرىپلا سوراقچى بەگلەرگە تىز پۈكۈپ تەزىم قىلدى. **سوراقچىلىق ئى.** سوراق قىلىش ئىشى: - يېتىمغا يۆتەلنىڭ نېمە ئىشى، دەپتىكەن، ئوشۇق گەپنى قويۇپ ئېشىڭنى ئەتمەسەن، بىرى سېنى سوراقچىلىققا قويغىنى يوق، - دەپتى روزى ئايالغا زەردە بىلەن.

سوراقخانا ئى. جىنايى جاۋابكارلىققا

تارتىلغۇچىلارنى سوراق قىلىدىغان جاي: ۋاڭ ئورنىدىن تۇرۇپ، قالغانلىرىنى مرغەزەپكە تاپشۇرۇپ سوراقخانىدىن چىقىپ كەتتى. * سوراقخانا ئىشكىتىڭ ئىككى ياقىسىدا ئاپتومات تۇتقان ئىككىدىن تۆت ساقچى، ئۆيىنىڭ ئىچىدە يەنە تۆت ساقچى قوراللىق پوستا تۇرغۇزۇلغانىدى.

سوراقسىز ① سۈپ. سورىماي، سوراق

قىلماي، سوراققا تارتماي؛ سوراقسىز دەۋاغا قالدىم. // بىراۋلار خالسا، ئاسار سوراقسىز، ۋە ھەتتا جادۇغا باسار سوراقسىز. ② رەۋ. رۇخسەت ئالماي، رۇخسەتسىز: مىسالى ئىككىسىز بىر قوي تېپىلماس، سوراقسىز سويغۇچى دەۋادىن قۇتۇلماس.

سوراقلىماق پ. سوراق قىلماق، سورىماق:

ئۇ: - ھەي كازاپ ئوغرى، سەن ئاپئاق ساقال ئادەمنى شۇنچە ھاقارەتلەيسىنا؟ نېمە

سورۇتماق «سورۇماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ بۇغدىيىنى ئەمەتكە سورتۇتى.

سورۇشماق «سورۇماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بىز بارغاندا ئۇلار خامان سورۇشۇۋاتقانكەن.

سورۇق ئى. تېپىلگەن بۇغدايىنى خاماندا سورۇپ تازىلاش ئىشى: ئۇ ئەتىسى مېنى ئاشلىققا مەسئۇل بولۇشتىن ئېلىپ تاشلاپ، سورۇققا سېلىپ قويدى.

سورۇقچى ئى. خامان سورۇغۇچى، خامان سورۇشىنى بىلىدىغان كىشى: دۇيچاڭ ئەمدى ئىشنىڭ ئانچە ئۈنۈمى بولمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، سورۇقچىلارنى ئۇخلاشقا ئۈندىدى.

سورۇقچىلىق ئى. دىشۋارچىلىق، خانىۋەيران بولۇش، ۋەيرانچىلىق: چولپان ھازىرغىچە ھېچكىمگە بېشىدىن ئۆتكۈزگەن سورۇقچىلىقلار ھەققىدە سۆزلەپ باقمىغانىدى. * مەن بال فىرمىسىدا ناھەق ئازاپ چېكىۋاتقان كۈنلەردە ئائىلەمگىمۇ سورۇقچىلىق كۈنلەر كەلگەندى.

سورۇقچىلىق تارتماق دىشۋارچىلىققا، ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىماق، يولۇقماق: ئايدىن ئەپەندى خىزمەتتىن ھەيدىلىپ نۇرغۇن سورۇقچىلىق تارتقاندىن كېيىن، 1977-يىلى باھاردا ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ يەنە شۇ مەكتەپكە قايتىپ كەلگەندى. * نەچچە يىللاردىن بۇيان سورۇقچىلىق تارتىپ قۇرۇغدىلىپ قالغان دېھقانلار، باي بولۇپ قولى پۇل، ئۇچىسى ئىگىن، قورسىقى تويغۇدەك تاماق كۆردى.

سورۇلماق «سورۇماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇ كۈنلا، توختىنىڭ 12 مو يەردىكى بۇغدىيى يىغىلىپ، كېچىنىڭ بىر خىل چىقۇۋاتقان تاغ شامىلىدا سورۇلۇپ، چەشلىگىدەك ھالەتكە كەلتۈرۈلۈپ قويۇلدى.

سورۇماق پ ① ئۇۋاق ياكى دانە-دانە

ماسلىشىش دائىرىسىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، قارىغۇلارچە تېرىشتىن كېلىدىغان زىيانلار-نىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ.

سورت ياشارتش <بوت> سورتلارنىڭ سۈپىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ئۇسۇللار. ئاساسەن ئەلالىرىنى تاللاش، شالغۇتلە-شىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ساپلىق دەرىجىسىنى ساقلاپ قىلىش، ياخشى ئۆسۈش شارائىتلىرىنى يارىتىش قاتارلىقلار-نى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سورتداش سۈپ. سورتى بىر، بىر سورتتىن يېتىلگەن: سورتداش ئۇرۇق. // ساقلاپ قېلىش سىستېمىسى دېگىنىمىز ئاتىلىقى يېتىلمەس-لىك سىستېمىسى چاڭلىشىپ بولغاندىن كېيىن ئەۋلادنىڭ ئاتىلىقى يېتىلمەسلىكىنى ساقلاپ قالىدىغان سورتداشلارنى كۆرسىتىدۇ.

سورتلاتماق «سورتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سورتلاشماق «سورتلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سورتلانماق «سورتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سورتلۇق سۈپ ① سورتى، سۈپىتى يۇقىرى: سورتلۇق ئالما. * ئۇنىڭ دادىسى سورتلۇق ئۇرۇقلۇق يېتىشتۈرۈش ئىدارىسىنىڭ پېشقەدەم تېخنىكى بولۇپ، يېشى 50 دىن ھالقىغان چارساقال، خۇش چاقچاق ئادەم ئىدى. ② مەلۇم سورتقا مەنسۇپ بولغان: ئەلا سورتلۇق پاختا.

سورتلىماق پ. دەرىجىگە، تۈرگە ئايرىماق، بۆلمەك: بائىمخان گىلەم توقۇش، سورتلاش تېخنىكىسىنى مۇكەممەل ئىگىلىۋالغانلىقى ئۈچۈن 1979-يىلىدىن باشلاپ گوگشېلارغا بېرىپ گىلەم سورتلاش تېخنىكىلىغا بەلگىلەندى.

نەرسىلەرنى يۇقىرىغا قارىتىپ ئاتماق، چاچماق؛ ئوت كۆيدۈرۈپ قورۇيدۇ، شامال چېچىپ سورۇيدۇ (ماقال). * بىراق بىردىنلا يېقىن بىر يەردە، ئۇلار تۇرغان لەمپىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن قارا ئىس كۆتۈرۈلۈپ، پارتلاش دولقۇنى لاۋۇلداپ كۆيۈشكە باشلىغان پاخاللارنى ئاسمانغا سورۇۋەتتى. * ئەنە ئاۋۇ خاماندا ھەمرا گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرى بۇغداي سورۇۋاتىدۇ. ② كۆچمە. بۇزۇپ چاچماق، ۋەيران قىلماق؛ يوقاتماق؛ ئۇ يە بىراۋنى ئالداشنى، يە قاقتى-سوقتى قىلىشنى بىلمەيتتى. پېشانە تەرى بىلەن تاپقان يۇللىرىنى بالىلىرى سورۇۋەتكەن بولسىمۇ، ئۇلارنى ئاياپ يەنلا گەپ قىلماستىن، ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولاتتى.

سورۇن ئى. كىشىلەر توپلىنىپ بىرەر ئىش بىلەن شۇغۇللانغان ئورۇن، جاي؛ سورۇن تۈزمەك. سورۇن قۇرماق. * ئەلەم چەككەن قادىر باشقىلارنىڭ تەسەللى بېرىشى بىلەن يىغىن سورۇنىدىن چىقىپ، خىيال بىلەن ئۆز ئۆيىگە قانداق كېلىپ قالغىنىنىمۇ تۇيماي قالدى. * ئەتسى قاسىم پالۋان، سوپى مەرگەن ۋە قوراللانغان يىگىتلەردىن مەڭلىك نىياز باشلىق ئۈندەك ئادەم چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا، سالى دورغا ئۇلارغا خوجىنىياز ھاجىنىڭ خېتىنى ئوقۇپ بەردى. سورۇندىكىلەر ھاياجانلانغىنىدىن بىر-بىرىنى قۇچاقلىشىپ كەتتى.

سورۇن تۈزمەك بىرەر پائالىيەت ئۇچۇن جاي ھازىرلىماق ۋە شۇ جايغا يىغىلماق؛ تا ئام يېپىلىپ بولۇپ، داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن، چۆپۈك ئۈستىدە كەڭ سورۇن تۈزۈلۈپ، بەزمە-مەشرەپ باشلىنىپ كەتتى. * بىر توپ ياشلار ئايرىم-ئايرىم سورۇن تۈزۈپ شاھمات، كورت ئويناشقا باشلىدى، بىر قىسىم قىز-يىگىتلەر بولسا دۇتار چېلىپ ئۇسسۇلغا

چۈشتى. **سورۇن كۆرگەن** نۇرغۇن مەشرەپ، ئولتۇرۇش ۋە باشقا يىغىلىشلاردا بولغان؛ خېلى ئىش كۆرگەن؛ ئۇ كىشى سورۇن كۆرگەن، ياخشى-ياماننى بىلىدىغان كىشى ئىدى.

سورۇنلۇق سۈپ. سورۇنغا ماس كېلىدىغان، سورۇندا چانمايدىغان؛ سورۇندا ئولتۇر-رالايدىغان، سورۇن قائىدىلىرىدىن خەۋەردار؛ ئۇ خېلى سورۇنلۇق ئادەم. **سورۇنلۇقى بار** سورۇندا چانمايدىغان؛ سورۇندا ئولتۇرغۇچىلىكى بار، سورۇن قائىدىلىرىنى بىلىدىغان؛ ئۇنى تولا چەتكە قاقماڭلار، ئۇنىڭ خېلى سورۇنلۇقى بار جۇمۇ. **سورىتىلماق** «سوراتماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئوغۇل ئۇچۇن بىرنەچچە جايلىرىدىن قىز سورىتىلماقچى بولغان بولسىمۇ، ئوغۇلنىڭ ئۆيلىنىشكە بولغان قارشىلىقىدىن بۇ چاغقىچە تويى بولماي كەلدى.

سورىماق پ ① ئەھۋال ئىگىلەش، بىلىش مەقسىتىدە سوئال بىلەن مۇراجىئەت قىلماق؛ سوئال بەرمەك؛ ئادىرىسىنى سورىماق. ئەھۋالنى سورىماق. * پەرىزادنىڭ سەلەيدىن بۇ ھەقتە سورىغۇسى بولسىمۇ سورىمىدى. * - بۇ يىگىت كىم بولىدۇ؟ - دەپ سورىدى لى شۇفۇ تۆمۈر خەلپىدىن. * ئوقۇتقۇچى ئەركىندىن ئالدىنقى قېتىم ئۆتۈلگەن دەرسنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى سورىۋىدى، ئۇ تىرنىقىنى كۆچىلىغىنىچە قاراپ تۇردى. ② مەسلىھەتنى ياكى پىكىرنى ئالماق، پىكىرلەشمەك؛ ئۇ ھېچكىمدىن سوراپ ئولتۇرماي، ئۆزى يالغۇز يولغا چىقتى. ③ بىرەر ئىلتىماس ياكى تەلەپ بىلەن مۇراجىئەت قىلماق؛ ئۆتۈنمەك؛ تەلەپ قىلماق؛ رۇخسەت سورىماق. ئەيۇ سورىماق. * خەتتىن

مەلۇم بولدىكى، شامەخسۇت بارىكۆلدىكى مانجۇ خانلىق لەشكەرلىرىنىڭ باشلىقى يى شىڭفۇغا يوشۇرۇن ئەلچى ئەۋەتىپ، ئۇنىڭدىن قوزغىلاڭنى باستۇرۇپ بېرىشنى سورايدىغان ۋە ئۇنىڭغا 200 سەر ئالتۇن ۋە 2000 سەر كۈمۈش ئەۋەتكەن. * بۇ قاراردىن يانغانلىقىم ئۈچۈن كەچۈرۈشۈڭلارنى سورايمەن. * ھاكىم بۇ قېتىم دۇبىجانىڭ قىزىنى ئوغلىغا سوراپ كىرگەندى. ④ سودا-سېتىقتا مالنىڭ نەرخىگە باھا قويماق: - بازاردا گىلەمنى قانچىغا سورىدى؟ ⑤ ھاكىملىق، ھۆكۈمرانلىق قىلماق، ئىدارە قىلماق، باشقۇرماق: لىۋىجىننىڭ دېگەن جياڭجۈن چىقىپ ئۈرۈمچىدە شۇنۇ بولدى. ئۇ كىشى بىرقانچە يىل يۇرت سورىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىغا رويىڭچى دېگەن كىشى چىقىپ شۇنۇ بولدى. ئۇ خېلى ئۇزاق يىل يۇرت سورىدى.

سوزا ئى. ناچا.

سوزدۇرماق «سوزماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سوزدۇرۇلماق «سوزدۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

سوزماق I پ ① تارتىپ، ئۇرۇپ، بېسىپ،

مىجىپ، قىزدۇرۇپ ياكى باشقا بىرەر يول

بىلەن ئۇزۇن ھالەتكە كەلتۈرمەك،

ئۇزۇن قىلماق، ئۇزارتماق: خېمىرنى سوزماق.

تۆمۈرنى سوزماق. رېزىنكىنى سوزماق. * -

ۋايەي، مەن نەدىكى گۇمانلارنى قىلىپ

يۈرۈپتىمەن، - دەپ ھۈيىدە قىزاردى خوتۇن،

- قورسىقىڭز ئېچىپۇ قالغاندۇ؟ چاچتەك سوزۇپ

لەڭمەن قىلىپ بىرەي. * جالالىدىن دوختۇر

بولسا، ماڭا بىر قاراپ قويۇپ، قىسقىچ بىلەن

كېسەلنىڭ قۇلقىنى سوزۇپ تۇرۇپ تەكشۈرۈشكە

باشلىدى. ② ئاچماق، يايماق، كەرمەك،

ئۇزارتماق: ھېرىپ-چارچاپ پۇت-قوللاردا

ماغدۇر قالمىغاندا، تامغا يۆلىنىپ بىرپەس ئارام ئېلىۋېلىش نېمىدېگەن راھەت - ھە!؟ بولسا، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، پۇت-قوللىرىنى سوزۇپ يېتىۋالسا، ھېچكىم كاشلا قىلمىسا، چۈشمۇ كۆرمەي، ئۇزاقلاغىچە ئۇخلىسا! * ئېغىنلىقلاپ ياتتى كىرىپ كاتەككە، قانات سوزۇپ، راھەتلىنىپ كېرىلدى. شۇ چاغ كىچىك ئاق مېكىياننى بىردىنلا، تولغاق تۇتۇپ، ھەر تەرەپكە يۈگۈردى. ③ ئۆسمەك، ئېگىزلىك-مەك: كۆككە بوي سوزغان كۆركەم تاغلىرىڭ، مەيلىنى تارتتى گۈزەل باغلىرىڭ. * ياشايدۇ جاپانىڭ بېشىغا دەسسەپ، قاينار تومۇرىدا جەسۇرانە قان. ئۇ قەيسەر بىر قارىغاي، چۇدۇن-چاپقۇندا، يەنىلا پەلەككە مەغرۇر بوي سوزغان. ④ كۆچمە. ئارقىغا سۈرمەك، كېچىكتۈرمەك، كەينىگە تارتماق: قەرزنى سوزماق. توي ۋاقتىنى سوزماق. * 3-ئوتتۇرا مەكتەپ كوماندىسىدىكىلەر غەلبىسىنى ساقلاپ قالماقچى بولغاندەك، كەلگەن توپنى مەيدان سىرتىغا تېپىۋېتىپ، ۋاقتىنى سوزغىلى تۇردى. * ئەمدى بۇ ئىشنى دەرھال بىر تەرەپ قىلىشىمىز لازىم، يەنە ئارقىغا سوزۇشقا، يول قويۇشقا بولمايدۇ. ⑤ بوغۇملارنى ئادەتتىكىدىن ئۇزۇنراق تەلەپپۇز قىلماق (تاۋۇش ھەققىدە): شۇ ئەسنادا، مەھەللىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىن قۇربان پادىچىنىڭ ئۇنىنى سوزۇپ «ھەيدە!» دەپ تۈۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. * ساز شوخ پەدىگە يۆتكەلدى. سوزۇپ ئوقۇلغان ناخشىلار شوخ ناخشىلارغا ئۆزگەردى. ⑥ كۆچمە. دەۋەرمەك، ئۇزارتماق، كۆپەيت-مەك (گەپ-سۆز ھەققىدە): ئاتام گەپنى سوزغانىدى. «بۇ گەپلەرنى قويساڭچۇ ئاتا، يۈرىكىم ئېزىلىپ كەتتى!» دەپسىم. * مېنىڭ بۇ يەردە گەپنى سوزۇپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ ھاجىتى يوق.

سوزۇلغاق سۈپ. سوزۇلۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ، سوزۇلىدىغان : سوزۇلغاق پايپاق . سوزۇلغاق رەخت .

سوزۇلما سۈپ ① سوزۇلۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان ، سوزۇلىدىغان : سوزۇلما بۇيۇم . سوزۇلما ماتېرىيال . ② ۋاقتى ئۇزۇن ، قوزغىلىشى ئاستا بولىدىغان ، ئۇزۇنغا سوزۇلىدىغان : سوزۇلما كېسەل . ③ سوزۇلۇپ تەلەپپۇز قىلىنىدىغان : سوزۇلما سوزۇق تاۋۇش .

سوزۇلما سوزۇق تاۋۇش <تىل> ئادەتتىكى سوزۇق تاۋۇشلارغا قارىغاندا تەلەپپۇز قىلىنىدىغان ۋاقتى ئۇزۇن ھەم سوزۇلۇپراق چىقىدىغان سوزۇق تاۋۇش .

سوزۇلما كېسەل <تېب> كېسەللىك جەريانىنىڭ ئۆزگىرىشى ئاستا بولىدىغان ، قىسقا ۋاقت ئىچىدە داۋالاپ ساقايتقىلى بولمايدىغان كېسەللەر . مەسىلەن ، تۈبېركۇلىوز ، يۈرەك كېسىلى قاتارلىقلارغا ئوخشاش .

سوزۇلماق ① « سوزماق I » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى : تۆمۈر خەلىپىنىڭ يېتىپ قېلىشى بىلەن قوزغىلاڭچىلار خۇددى سەركىسىز قالغان پادىغا ئوخشاپ قېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ يارىسى سوزۇلغانسېرى ، بۇ ئەھۋال تېخىمۇ ئەۋج ئېلىشقا باشلىدى . * گومىنداڭ ئەسكەر-لىرىنىڭ شەھەر ئىچىگە كىرىۋېلىپ قارشىلىق كۆرسىتىشى بىلەن ، ئۇرۇشنىڭ ئۇزاققا سوزۇ-لىدىغانلىقىنى مۆلچەرلەپ بىلىۋېلىش تەس ئەمەس ئىدى .

سوزۇلمىلىق « سوزۇلما » سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى : مەلۇمكى ، مۇزىكا-ۋاقت خاراكتېرلىك سەنئەت . سوزۇلمىلىق - ۋاقتنىڭ تۈپ خۇسۇسىيىتى .

سوزۇلۇش « سوزۇلماق » پېئىلىنىڭ يەنە

سوزماق II ئى. دىئال . رەگە تەكە .

سوزۇش ① « سوزماق I » پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى . ② <ماشىن> ماتېرىياللارنى پىششىقلاپ ئىشلەشتىكى بىر خىل ئۇسۇل . بۇنىڭدا ، ئۇزۇنچاق ياكى تۇرۇبا شەكلىدىكى ماتېرىياللار قېلىپ تۆشۈكلىرىدىن ئۆتكۈزۈلگەندىن كېيىن ئۇزىراپ ، ئىنچىكە ياكى توغرا كەسمە يۈزى ئەسلىسىدىكىگە ئوخشىمايدىغان ماتېرىياللارغا ئۆزگىرىدۇ .

سوزۇشماق « سوزماق I » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى : قويلارمۇ مۇڭلۇق مۇزىكىنى ياخشى كۆرسە كېرەك ، قۇلاقلىرىنى سوزۇشۇپ ، پات-پات مەن تەرەپكە قاراپ قويۇپ يايلىشاتتى . سوزۇق سۈپ . سوزۇلغان : سوزۇق تاۋۇش .

* « نامازشام خىزىرى » بىر پىيالە چاي ئوتلاپ ، داستىخانغا چېچىلغان بىرنەچچە تال نان ئۇۋاقلىرىنى تېرىپ ئاغزىغا سالغاندىن كېيىن ، گويا قىرائەت قىلىۋاتقاندا سوزۇق تاۋاز بىلەن گەپ باشلىدى .

سوزۇق تاۋۇش <تىل> ئۇيغۇر تىلىدىكى « ئا ، ئە ، ئو... » تاۋۇشلىرىغا ئوخشاش تەلەپپۇز قىلىنغاندا تاۋۇش پەردىسى تىترەيدىغان ، ھاۋا ئېقىمى ئېغىز بوشلۇقىدا توسالغۇغا ئۇچرىماي چىقىشتىن ھاسىل بولىدىغان تاۋۇشلار : سوزۇق تاۋۇشلار تەلەپپۇز قىلىنغاندا دىماغ بوشلۇقى ئېتىك ھالەتتە تۇرىدۇ . ئەگەر ھاۋا ئېقىمى دىماغ بوشلۇقىدىنمۇ چىقسا ، بۇنداق سوزۇق تاۋۇش دىماغلاشقان سوزۇق تاۋۇش بولىدۇ .

سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئاھاڭداشلىقى <تىل> سۆزدە ياكى سۆزگە قوشۇمچىلار ئۇلانغاندا ، سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ تىل ئورنى ، لەۋ ھالىتى جەھەتلەردىن ئۆزئارا ماسلىشىپ كېلىشى .

ھېلىندەك قورۇلۇپ، قېرىنداش تۇتقان ئىنچىكە بارماقلىرى تىترەۋاتقاندا كۆرۈنەتتى. * ئوردا دەرۋازىسى ئالدىدىكى سوزۇنچاق مەيدان ۋە ئەگرى-توقاي كويچىلارنىڭ ھەممىسى ئادەم بىلەن تولغانىدى.

سوستاۋ ئى (ر) مەلۇم بىر پۈتۈنلۈكنى تەشكىل قىلغان تەركىبىي قىسىملار ياكى گۇرۇپپىلار يىغىندىسى، توپى: تىلنىڭ لۇغەت سوستاۋى. * تامام ھەربىي سوستاۋ ئىدى بۇ پويىز، پارتلاشلار ئەۋج ئالدى جىرادا. يانغىنلىرى مەشەل بولۇپ تۈندىكى، يورۇق بەردى جىلغىلاردا، تاغلاردا.

سوسكا ئى (ر) ← ئېمىزگە. **سوغا** ئى. ياغاچتىن ياسالغان چېلەك، تۈك: تۇرسۇن ياماقچى يىغلاپ-قاقشاپ ئۆيگە كېلىپ ئىككى سوغىسىنى ئېلىپ، بىر ئاشپۇزۇلغا سۈ توشۇپ، توققۇز داچەن تېپىتۇ. * قۇدۇق سۈلىرىنى بۇلغىنىشتىن ساقلاش ئۈچۈن جامائەت ئورتاق ئىشلىتىدىغان چېلەك، سوغا ئورنىتىپ، قۇدۇق ئاغزىغا ئارقان بىلەن باغلاپ قويۇش لازىم.

سوغات ئى. دىئال. پىشلاق. **سوغان** ئى <تب> ← يەل تاشما. **سوغتانماق** پ. دىئال. توڭلىماق، توڭماق، ئۇششۇمەك.

سوغدى ئى <ئىرق> مىلادىيىدىن بۇرۇنقى مىڭ يىللىق دەۋرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ ئوتتۇرا ئاسىيا (ئاساسەن زەرەپشان ۋادىلىرى)دا ياشىغان ھەم بۇ جايدا يۈكسەك مەدەنىيەت ياراتقان قەدىمكى پارس قەبىلىسى. ئۇلارنىڭ ئاساسى ساكلاردۇر. ئۇلار مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 6-ئەسىردە شۇ جايدا دۆلەت قۇرغان.

سوغدى تىلى <تىل> قەدىمكى سوغدىلار

بىر خىل ئىسمىدىشى.

سوزۇلۇش دېفورماتسىيىسى <فىز> ماتېرىياللار تارتىش كۈچىگە ئۇچرىغاندىن كېيىن ھاسىل بولىدىغان شەكىل ئۆزگىرىشى.

سوزۇلۇشقا تاقابلىچانلىق <فىز> ماتېرىياللارنىڭ تارتىش كۈچىگە بولغان قارشىلىق كۆرسىتىش ئىقتىدارى. ئادەتتە ئۇ ماتېرىياللار تارتىپ ئۈزۈۋېتىلگەن چاغدىكى بىرلىك توغرا كەسمە يۈز ئۇچرىغان كۈچ ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. **سوزۇلۇشچان** سۈپ. ئاسان سوزۇلىدىغان، سوزۇلۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە: ئەگەر كېسەللەنگەن ئەزانىڭ ئەسلى تۈزۈلۈشى يۇمشاق ۋە بۇلۇتسىمان بولسا، مەسىلەن، ئۆپكەدەك ياكى سوزۇلۇشچان كانال ئەزا بولسا، تەسىر قىلىش كەيپىياتى يەڭگىل، سان جەھەتتىن ئازراق دورا ئىشلىتىش كېرەك.

سوزۇلۇشچانلىق ئى ① <فىز> جىسىملارنىڭ سوزۇلىدىغان خۇسۇسىيىتى. مەسىلەن، مېتاللار كۆپىنچە سوزۇلۇشچانلىققا ئىگە كېلىدۇ. ② <بىن> ماتېرىياللارنىڭ ئۈزۈلۈپ كەتكەنگە قەدەر سوزۇلغان چاغدىكى ئۇزارغان قىسمىنىڭ ئەسلىدىكى ئۈزۈلۈشكە بولغان نىسبىتى.

سوزۇلۇشماق «سوزۇلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ساپىر ئۆي ۋە قوتانلارنى قاراشتۇرۇپ چىقتى. باشقىلار بىرئاز دەم ئېلىۋېلىش ئۈچۈن، يامغۇر يالىغان پاكىز، يۇمشاق شېغىل ئۈستىگە سوزۇلۇشتى.

سوزۇنچاق سۈپ. سوزۇق ياكى سوزۇلغان ھالەتتىكى، ئۇزۇنراق سوزۇلغان؛ ئۇ، يالغۇز ئۆزى بىر ئۆيدە ناھايىتى خاپا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ سوزۇنچاق كەلگەن قانسىز يۈزى

ئىشلەتكەن تىل. بۇ تىل ھىندى-ياۋروپا تىل سىستېمىسى ئىران تىل تۈركۈمىنىڭ شەرقىي تارمىقىغا كىرىدۇ. ئاساسەن جۇڭگونىڭ غەربىي شىمالى ۋە ئوتتۇرا ئاسىياغا تارقالغان بولۇپ، ھازىرقى تاجىكىستان جۇمھۇرىيىتىدىكى ياڭنوب تىلى دەل قەدىمكى سوغدى تىلىنىڭ بىۋاسىتە ۋارىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ تىلدا يېزىلغان ۋە 4-ئەسىردىن 10-ئەسىرگە چە بولغان دەۋرگە تەۋە يازما يادىكارلىقلار بار.

سوغدى يېزىقى <تىل> سوغدىلار ئىشلەتكەن يېزىق. ئۇ مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 1000 يىللىق دەۋرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئارامىي يېزىقىدىن بۆلۈنۈپ چىققان، ئەرەب يېزىقىغا ئوخشاش ئوڭدىن سولغا يېزىلغان ۋە ئوقۇلغان. قەدىمكى مەنبەلەردە، ئۇنىڭدا 25 ھەرپ بارلىقى قەيت قىلىندۇ. بىراق، تۈرلۈك جايلاردىن تېپىلغان يادىكارلىقلارغا قارىغاندا، ئۇنىڭ ھەرپ سانى 20 دىن 25 گىچە بولغانلىقى سېزىلدى.

سوغداق ئى <ئىرق> ← سوغدى.

سوغۇق ① سۈپ. ھارارىتى، تېمپېراتۇرىسى بەلگىلىك گرادۇستىن تۆۋەن بولغان؛ سوغۇق سۇ. سوغۇق ھاۋا. * يېڭى كوزىنىڭ سۈيى سوغۇق (ماقال). * تاغا، بىزگە يۇل بەرمىدى، ئۆي سوغۇق، مەكتەپكە باراي دېسەم دەپتەر-قەلەم يوق، - دېدى ئوغۇل بالا چاقماقتەك سۆزلەپ. ② ئى. ھارارىتى، تېمپېراتۇرىسى تۆۋەن ھاۋا؛ ئاياز؛ سوغۇق ھەم ھۆللۈكنىڭ بىرلىكتە تەسىر قىلىشى بىلەن پەيدا بولغان مۇنداق نورمالسىز ھالەتتىن بەك ئەنسىرەپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق. * بىز قارلىق تاغقا بېرىپ چېنىقىشىمىز، سوغۇقتىن

قورقماستىقىمىز كېرەك. ③ ئى. سوغۇقلۇققا تەۋە يېمەكلىكلەرنى كۆپ ئىستېمال قىلىش نەتىجىسىدە ئورگانىزم پائالىيىتىنىڭ سۈسلىنىشى؛ سوغۇق ئاشماق. سوغۇق كەلمەك. ④ سۈپ. كۆچمە. ئۆزىگە جەلپ قىلمايدىغان، كۆڭۈلگە ياقمايدىغان، يېقىمىز، قوپال؛ سوغۇق مۇئامىلە. سوغۇق جاۋاب. * ئۆزى سوغۇقنىڭ قىلقى سوغۇق (ماقال). * ئابدۇسەمى باي سوغۇق كۈلكىسى بىلەن ئۆي ئىچىنى يەنە بىر دەرىجە مۇزلىتىپ ئاندىن بېسىلدى. * بوغالتېر 50 ياشلاردىن ھالقىغان، سوغۇق چىراي، ياپما قاپاق، سېمىز ئادەم ئىدى.

سوغۇق ئادۋېكسىيە <مېتېئور> سوغۇق ھاۋا ئېقىمىنىڭ ئىسسىقراق بولغان رايونغا گورىزونتال يۆنىلىشتە ئېقىش ھادىسىسى. ئۇ ھەمىشە ئىسسىق رايوننىڭ تېمپېراتۇرىسىنى كەڭ كۆلەمدە تۆۋەنلىتىدۇ.

سوغۇق بەلباغ <جۇغ> جەنۇبىي قۇتۇپ چەمبىرى ۋە شىمالىي قۇتۇپ چەمبىرى ئىچىدىكى جايلار. بۇ جايلارنىڭ كىلىماتى ناھايىتى سوغۇق بولۇپ، ئەڭ ئىسسىق ئايلىرىدىكى ئوتتۇرىچە ھاۋا تېمپېراتۇرىسىمۇ 10°C تىن تۆۋەن بولىدۇ. ئىككى قۇتۇپقا يېقىن جايلرىدا بولسا، يېرىم يىل كۈندۈز، يېرىم يىل كېچە بولىدۇ.

سوغۇق بۇلاق <جۇغ> سۈيىنىڭ تېمپېراتۇرىسى شۇ جاينىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە ھاۋا تېمپېراتۇرىسىدىن تۆۋەن بولىدىغان بۇلاق.

سوغۇق پەرىچىنلەش <ماشىن> پەرىچىن مېخنى قىزدۇرماي تۇرۇپ ئېلىپ بېرىلغان پەرىچىنلەش.

سوغۇق تەگمەك ① سوغۇقنىڭ قاتتىق تەسىر قىلىشى بىلەن بىرەر ئورگانىزمدا كېسەللىك ئالامىتى كۆرۈلمەك؛ ئۇنىڭ

يادىغا ئاينۇر كەلدى. ئاينۇرنىڭ ئۆپكەسىگە
سوغۇق تەگكەن بولۇپ، ھازىر دوختۇرخانىدا
ئىدى. ② كۆچمە. قوپاللىق قىلماق، قوپال
پوزىتسىيە تۇتماق؛ - چوڭام، سىلى بىلەن
مەن ئوخشاش. بىر-بىرىمىزگە ئۇنچىلا سوغۇق
تەگمەسكەمۇ بولىدۇ، - دېدى قۇربان ئاقساقال
يۈسۈپ چوڭنىڭ ئاچچىقى يانغانلىقىنى كۆرۈپ،
* - بولدى سەن ئارىلاشما! - نىياز قۇربان
ئاچچىق بىلەن ئايالغا سوغۇق تەگدى-دە،
زەردە بىلەن تاماكا ئوراشقا كىرىشتى.

سوغۇق تەلەت ← مۇز چىراي: ئۇ
ئىشكىتىن كىرىپلا ماڭا شۇنداق بىر قارىدى-دە،
مېنىڭ سوغۇق تەلەتمىنى كۆرۈپ، ئىشكىنىڭ
بوسۇغىسىدىن بىر قەدەم مېڭىپلا توختاپ قالدى.
* - سىزنى كىمىڭ كاساپىتىدىن نەس باستى
ئاكا؟ - دەپ سورىدى ئۇ ئۇكىسىنىڭ سوغۇق
تەلەتكە قاراپ.

سوغۇق قىترەك بەدەننى سىلكىندۈرگۈ-
دەك، تەۋرەتكىدەك دەرىجىدىكى قىترەك:
كۆپچىلىك توختىغا تىكىلگەندى. كېرىمنىڭ يۈتۈن
ۋۇجۇدىنى مۇزدەك بىر سوغۇق قىترەك بېسىپ،
يۈرىكى «قارتىدە» قىلىپ كەتتى. توختى
بولسا گېلىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك،
بىردەم جىم بولۇپ قالدى.

سوغۇق چىراي ← مۇز چىراي: مانا،
بۇ كۆرۈمىسىز، سوغۇق چىراي بىلەن كېلەڭسىز،
دېۋەك گەۋدە گۈللىرىنى بارغانسېرى قىستاپ
كەلدى، گۈللىرى زۇۋان سۈرەلمەي، دەھشەتكە
چۈشتى.

سوغۇق دولقۇن <مېتېئور> شىمالدىكى
سوغۇق جايلاردىن جەنۇبقا قاراپ ئېقىپ
كىرگەن سوغۇق ھاۋا ئېقىمى.

سوغۇق سەي ① سوۋۇپ قالغان
سەي. ② سوغۇق پىتى يېيىش ئۈچۈن
تەييارلانغان سەي خام؛ سەيدىن

قىلىنغان سەي.

سوغۇق سۇ ① ھارارىتى، تېمپېراتۇرىسى
تۆۋەن سۇ. ② قاينىتىلمىغان سۇ:
سوغۇق سۇ ئىچمەك. سوغۇق سۇ قۇيماق. *
ئۇ كوزىدىكى سوغۇق سۇدىن بىر چۆمۈچ
ئېلىپ كۆيۈلدىتىپ ئىچشكە باشلىدى.

سوغۇق سۇ چاچماق ← سوغۇق سۇ
سەپمەك: دادام سۆزلەپ بولۇپ دورىنى
كاپ ئەتتى-دە، ئىتتىك بىر قوشۇق شورپا
ئىچتى. دادامنىڭ گېپى مېنىڭ خۇشاللىقىغا
سوغۇق سۇ چاچتى.

سوغۇق سۇ سەپمەك بىراۋنىڭ ئاكتىپ-
لىقىغا، قىزغىنلىقىغا زەربە بەرمەك،
توسقۇنلۇق قىلماق؛ - خوتۇن، بالىنىڭ بۇ
قىزغىنلىقىغا سوغۇق سۇ سەپمەيلى، ئۇ تېخى
ساۋاقىدىشىنىڭ ئۆيىدە بىر سائەتنى ياساپ
بېرىپتۇ، - دېدى قاسىم ئاكام. * - دادام
بىزنى زادىلا قوللىمايدۇ، ھەممىشە زاڭلىق
قىلىپ سوغۇق سۇ سېپىدۇ، - دېدى شېرىنگۈلۈ
بوش كەلمەي.

سوغۇق شەبنەم <تاستر> 24 مەۋسۈم-
نىڭ 17-سى، مىلادىيە 8-ياكى 9-ئۆكتەبىر-
دىن باشلىنىدۇ.

سوغۇق فرونت <مېتېئور> سوغۇق ھاۋا
ماسسىسى ئىللىق ھاۋا ماسسىسىنىڭ تۆۋەن
قىسمىغا قىسىلىپ كىرىپ، ئۇنى سۈرگەن
چاغدىكى بۇ ئىككى ھاۋا ماسسىلىرىنىڭ
ئۇچراشقان جايى.

سوغۇق قادا قلاش <ماشىن> ←
سوغۇق پەرىچىلەش.

سوغۇق قول يامان نىيەتلىك، ئەسكى،
بۇزۇق؛ كىشىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى
ئوغۇرلاشقا ئادەتلەنگەن؛ بوۋاينىڭ قارا
ساقلى تىترەپ كالىپۇكلىرى لېپىلداپ كەتتى؛
«مانا، سوغۇق قولنىڭ كاساپىتى؛ مانا

سوغۇققا مايىل، سوغۇقچان: سوغۇق مەجەز قىز. ② كۆچمە. مەجەزى قوپال، تولغ، كىشىنىڭ كۆڭلىگە ئاسان ئازار بېرىدىغان: قىزنىڭ رەقپىگە يازغان خېتىدە مېنى ئۈچ يەردە چېقىپ ئۆتكىنى، سوغۇق مەجەز دېگىنى ماڭا ئەلەم قىلدى.

سوغۇق نەزەر كىشىلەرگە مەنسىتمەس-لىك، ياقىنۇرمانلىق، قىزىقماسلىق پوزىتسىيەسى بىلەن قاراش: «ئابدۇكېرىمنىڭ ئارقىغا كىرىدۇ» دەپ، موللام ماڭمۇ سوغۇق نەزەردە قاراشقا باشلىدى. * ئۇ بەزىلەرنىڭ كۆزىنىڭ ئۆزلىرىگە قانداقتۇر سوغۇق نەزەر بىلەن تىكىلگەنلىكىنى كۆردى-دە، سەل ھەيران بولدى ۋە توپقا يېقىنلاشتى.

سوغۇق ھاۋا ماسسىسى <مېتېئور> تېمپېراتۇرىسى يېتىپ بارغان رايوننىڭ يەر يۈزى تېمپېراتۇرىسىدىن تۆۋەن بولىدىغان بىر خىل ھاۋا ماسسىسى.

سوغۇق ئۇرماق سوغۇقنىڭ تەسىر قىلىشىدىن زىيان-زەخمەتكە ئۇچرىماق، سوغۇق تەگمەك (دەل-دەرەخ، ئۆسۈم-لۈكلەر ھەققىدە): يەر توڭلاشتىن ئىلگىرى بىر-ئىككى قېتىم سۇغىرىلسا، يەردە نەملىك يېتەرلىك ساقلىنىدۇ. دەرەخنىڭ ئوزۇقلۇقلىرىنى ئېلىش ۋە توسۇش ھەرىكىتى كۈچلېنىپ، سوغۇق ئۇرۇشتىن ساقلىنالايدۇ، زىيانداش ھاشارلارمۇ ئۆلىدۇ.

سوغۇق ئۇرۇش خەلقئارادىكى قورال كۈچى ئىشلىتىلمەي قىلىنىدىغان كۈرەش. سوغۇق ئۆتكۈزۈش <تې> مۇز سېلىنىدىغان خالتا ياكى سوغۇق سۇدا نەمدەل-گەن لۆڭگە قاتارلىقلارنى بەدەننىڭ مەلۇم جايىغا تەگكۈزۈپ شۇ جايىنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى تۆۋەنلىتىش ئارقىلىق تاغرىق توختىتىدىغان ياكى كېسەللىك

بەتنى تەننىڭ زىيىنى!»

سوغۇق قول تەگمەك ئوغرىلانماق، ئوغرى تەگمەك: سادىق سەپرا دۇيىنىڭ بىر ئال قىلى ئۈچۈن تىك تۇرىدىغان ئادەم بولغاچقا، قوغۇننىڭ باش بۇرىغا سوغۇق قول تەگكەنلىكىنى سەزگەن ئاخشىمى گېلىدىن ھېچنېمە ئۆتمەي، كاۋا بارىڭنىڭ ئاستىدىكى سۇپىدا زەردىگۆش بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى.

سوغۇق كەپشەرلەش <ماشىن> قىزدۇرۇلماستىن، يالغۇز مېخانىكىلىق بېسىم كۈچى تەسىرىدىلا ئېلىپ بېرىلىدىغان بىر خىل كەپشەرلەش ئۇسۇلى.

سوغۇق كۈلكە كىشىلەرنى مەنسىتمەيدىغان، يېقىمسىز كۈلكە: مەن ئەمەسمۇ لۇتۇننى دوراپ، قىزىل نۇرغا تەلپۈنۈپ ماڭغان، پەرۋا قىلماي سوغۇق كۈلكىگە، شېئىرىيەت ئىشىدا يانغان.

سوغۇق كۈلمەك كىشىلەرنى كۆزگە ئېلىماسلىق، مەنسىتمەسلىك بىلەن ھىجاي-ماق: ئۇلارنىڭ مېنى يەنىلا ئەخمەق قىلماقچى بولغىنىدىن چەكسىز نەپرەتلەنمەيمۇ، چاندۇر-ماستىن سوغۇق كۈلۈپ قويايتتىم. * - ھەركەم-نىڭ قورسىقى بار-دە، چاشقانمۇ ئۆز ئوزۇقىنىڭ غېمىنى قىلىدۇ. سەن تېخى بۇنى بىلمەمسەن ئۇكا، - دېدى لەڭ ئالغۇچى سوغۇق كۈلۈپ.

سوغۇق گەپ ھۈرمەتسىزلىك ياكى قوپاللىق بىلەن دېيىلگەن، كۆڭۈلگە ياقمايدىغان، دىلنى رەنجىتىدىغان يېقىمسىز، بولمىغۇر گەپ: باشلىقنىڭ سوغۇق گەپلىرى ھېلىمۇ ئۇنىڭ قورسىقىنى كۆپتۈرەتتى. * ئۇنىڭ ئۆزىچە كۆرەڭلەپ ئېيتقان سوغۇق گەپلىرى قىزنىڭ قاتتىق كۆڭلىگە تەگكەندى.

سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشى <ھەرب> ← سوغۇق ئۇرۇش.

سوغۇق مەجەز ① <تې> مەجەزى

ھۆكۈمەتكە ساتىمىز دېيىشمەك بىكارغا بۇنچىلىك سوغۇق يېمە يېتتۇق، - دېدى يەنە بىر دېھقان دومىسىپ.

سوغۇق يېمە كىلىك بىگگۈر، ماروژنى قاتارلىق سوغۇق پىتى يېيىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان يېمە كىلىك. كۆپىنچىلىرى تاتلىق كېلىدۇ.

سوغۇقچان سۇپ. مەجەزى سوغۇققا مايىل؛ سوغۇقچان بالا. سوغۇقچان قىز.

سوغۇقچىلىق نى. ئۆزئارا رەنجىش، ئۆزئارا ئاداۋەت، نىزا ۋە شۇ قاتارلىقلار تۈپەيلىدىن شەكىللەنگەن كۆڭۈلسىز ھالەت، سوغۇق مۇناسىۋەتلەر؛ يىرىكچىلىك؛ سوغۇقچىلىق چۈشمەك. سوغۇقچىلىق سالماق. * ئالماس باياتىن بېرى شانىياز بىلەن قادىر ئوتتۇرىسىدا كۆزگە غىل-پال چېلىقىپ تۇرغان سوغۇقچىلىقنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەنگەن دەك بولدى. * بۇ ئىككى ئائىلە ئارىسىدا يېقىنقى بىرقانچە مەزگىللەردىن بۇيان نېمەش-قىدۇر بىر سوغۇقچىلىق ئالامەتلىرى سېزىلىدىغان بولۇپ قالدى.

سوغۇقچىلىق چۈشمەك ئۆزئارا رەنجىش، ئاداۋەت، يىرىكلىشىش تۈپەيلى ئارىغا كۆڭۈلسىزلىك تۇغۇلماق؛ يىرىكچىلىك، سوغۇقچىلىق پەيدا بولماق؛ مەنكى ئىشان داموللا بىننى قۇددۇس مەۋلىۋىدۇرمەن. خوتۇنۇم روزىخان بىننى ئەھە تقارىي قىزى بىلەن ئارىمىزغا سوغۇقچىلىق چۈشۈپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۈچ تالاققا تايىن قىلدىم.

سوغۇقچىلىق سالماق. سوغۇقچىلىق پەيدا قىلماق، سوغۇقچىلىق تۇغدۇرماق؛ ئاراز-لاشتۇرماق؛ ئۇشتۇمتۇت يۈز بەرگەن بىر ھادىسە ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا سوغۇقچىلىق سالىدى. * قاسىجان يولدىشى بىلەن ياخشى ئىدى، ئوتتۇرىغا سوغۇقچىلىق سالغان پەقەت

يەڭگىللىتىلدىغان بىر خىل ئۇسۇل. سوغۇق ئۆتمەك سوغۇقنىڭ قاتتىق تەسىر قىلىشى تۈپەيلىدىن بەدىنى مۇزلىغانلىقىنى ھېس قىلماق، توڭلىماق؛ ئۈرۈمچىدە قىشنىڭ كۈنلىرى قېلىن كېيىنمە، ئاسانلا سوغۇق ئۆتۈپ كېتىدۇ.

سوغۇق ئېقىم ① <جۇغ> يۇقىرى كەڭلىكتىن تۆۋەن كەڭلىككە قاراپ ئاقىدىغان ئوكيان ئېقىمى. ئۇنىڭ سۈيىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئېقىپ بارغان جايدىكى سۇ تېمپېراتۇرىسىدىن تۆۋەن بولۇپ، ئېقىش داۋامىدا بارغانلا يەرنىڭ ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدۇ، يامغۇر-يېشىل ئاز بولىدۇ. ② <مېتېئور> سوغۇق دولقۇن. سوغۇقى ئاشماق سوغۇق يېمە كىلىكلەرنى كۆپ يېيىش تۈپەيلى مەجەزى سۇسلىشىپ، بوشىشىپ كەتمەك؛ - مۇنداق دەك، ئايلىغىزنىڭ سوغۇقى ئېشىپ كېتىپ بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈرەلمەي قېلىپتۇ-دە، - دېدىم خۇش خۇپلۇق بىلەن كۈلۈپ.

سوغۇق ئىچىملىك گاز سۈيى، گىلاس شىرنىسى، دوغاپ قاتارلىق سوغۇق پىتى ئىچىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ئىچىملىك.

سوغۇق يەل سوغۇقلۇق يېمە كىلىكلەرنى كۆپ ئىستېمال قىلىشنىڭ تەسىرى بىلەن ئورگانىزىمدا پەيدا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سوغۇق يورۇقلۇق <فز> يالتىراق نۇر بىلەن فوسفور نۇرىنىڭ ئومۇمىي نامى. بۇ خىل نۇرلارنىڭ ئىسسىقلىق مىقدارى ناھايىتى تۆۋەن بولغاچقا، شۇنداق ئاتالغان.

سوغۇق يېمەك بەدىنىگە سوغۇق ئۆتمەك، سوغۇقتا قالماق؛ - سەنلەر

ئەلۋەتتە سوغۇقلۇق قىلىش كېرەك. ③ كۆچمە .
 قوپاللىق، قاتتىقلىق، يېقىمىزلىق؛ ئۇنىڭ
 كۆز ئالدىغا رەيھاننىڭ نادەمگە قىلىدىغان
 يېقىنلىقلىرى ۋە ئۆزىگە قىلىدىغان سوغۇقلۇقلىرى
 بىرمۇبىر كەلدى-دە، چىشلىرى كىرىشتى.
 سوغۇقلۇق قىلماق ئىسسىقنى قايتۇرۇش
 ئۈچۈن، تەبىئىي سوغۇق نەرسىلەرنى
 ئىستېمال قىلدۇرماق؛ - بۇ بالىنىڭ ئىسسىق
 ئېشىپ كېتىپتۇ، سوغۇقلۇق قىلىشىز بولغۇدەك،
 - دېدى ئۇ ماڭا كۆڭۈل بۆلۈپ.

سوغۇقنە پەس سۈپ (سوغۇق+نەپەس) گېپى
 قوپال، توك؛ قىلىقى. سەت؛ سوغۇقنە پەس
 يىگىت.

سوغۇقنە پەسلىك « سوغۇقنە پەس »
 سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ - ئەگەرچە نە
 يەنە بىرى كېلىپ ھەرقايسىنىڭ شۇ تۇغقانلىرىڭ-
 ھا مۇشۇنداق سوغۇقنە پەسلىك قىلسا، چىداپ
 تۇرۇشالامسەن ئۆزۈڭ؟ - دېدى بوۋاي زەردە
 بىلەن.

سوغۇلدۇرماق « سوغۇلماق » پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سوغۇلماق پ. ئازلىماق، قۇرۇماق، كېمەي-
 مەك؛ تۆۋەنلىمەك؛ بەزىلەر سۇنىڭ بىرئاز
 سوغۇلۇشىنى كۈتۈشنى تەكلىپ قىلسا؛ بەزىلەر
 نېمە بولسۇ كېمىنى سېلىۋېرىسز ياكى مەيدى-
 مىزگە تۇلۇم تېگىپ مۇھاپىزەت قىلىپ ئۆتمىز،
 دەپ چىڭ تۇرۇۋېلىشى. * - خۇدايىم ئۆمرۈڭنى
 ئۇزۇن قىلسۇن، قوزام، دەرھال ئېشىڭنى ئىچىۋال.
 مانا قارا، ئاشنىڭ سۈيى نەچچە قايناپ
 سوغۇلۇپ كەتتى، - دېدى ئانام مېھرىبانلىق
 بىلەن.

سوغۇن ئى. دىئال. ئىشىك-قوۋۇق ياكى
 دەرۋازىلارغا، دېرىزىنىڭ كۆزىنىكىگە
 ئوخشاش ئېچىپ قويۇلىدىغان تۆشۈك.

قېيىن ئانىسى بولدى.

سوغۇققان سۈپ (سوغۇق+قان) ئۆزىنى تۇتۇ-
 ۋالغان، ئېغىر-بېسىق، تەمكىن؛ سوغۇققان
 ئادەم. * ئىنسان ئۆزىنىڭ سالامەتلىكىنى
 ساقلاش، روھىي، ئەقلىي ۋە جىسمانىي
 كۈچ-قۇۋۋەتلىرىنى ئاسراش ئۈچۈن نورمال
 تۇرمۇش كەچۈرۈشى، ھەرقانداق ئىشتا مۆتىدىل،
 ئېغىر-بېسىق ۋە سوغۇققان كەيپىيات ئىچىدە
 ئىش ئېلىپ بېرىش لازىم.

سوغۇققان بولماق ئۆزىنى تۇتۇۋالالايدى-
 غان، ئېغىر-بېسىق، تەمكىن كەيپىياتنى
 يېتىشتۈرمەك؛ - ئۆزىڭنى سەل بېسىۋېلىڭ،
 ئۇكا، سوغۇققان بولغان ياخشى، - ئابدۇللا
 ئاكا سۆزلىگىنىچە قان دىندارى قالغان يۈزىنى
 كۈچەپ شاپلاقلىغىلى تۇرغان قۇددۇسىنىڭ
 قولدىن كاپ قىلىپ تۇتۇۋالدى.

سوغۇققانلىق ئى. ئۆزىنى تۇتۇۋالالايدىغان،
 ئېغىر-بېسىق، تەمكىن كەيپىيات؛ - بولدى،
 بۇ گەپلەرنى ئارتۇقچە يۈزىڭىزگە سېلىۋەرمەي،
 قالغىنىنى ئۆزىڭىز سوغۇققانلىق بىلەن ئويلاپ
 كۆرەرسىز، - دېدى ئادىل. * ھەشىمەت
 بىلەن ئاق كىيىم كىيىپ ماتەم مۇراسىمغا
 چىققان ۋاڭنى چەن دارىن سوغۇققانلىق بىلەن
 كۈتۈۋالدى.

سوغۇققانلىق سۈپ. سوغۇق ھالەت پەيدا
 بولماق، سوغۇق كەيپىياتقا كەلمەك؛
 ئەكرەم مېنىڭ كۆزۈمگە تىكىلدى، ئۇنىڭ ئىللىق
 كۆز نۇرى بارغانسېرى سوغۇقلاشتى.

سوغۇقلۇق ئى ① سوغۇق ھالەت؛ سۇنىڭ
 سوغۇقلۇقى بەك تۆۋەن بولسا، يۇيۇنۇشقا تەس
 بولىدۇ. ② ئىسسىقنى قايتۇرىدىغان ئامال؛
 سوغۇقلۇق قىلماق. * ئەگەر ئەزانىڭ مىزاجى
 ئەسلى ئىسسىق بولۇپ، كېسەل ئىسسىق ئېشىپ
 كەتكەنلىكتىن پەيدا بولغان بولسا، ئۇنىڭغا

سوغىچى ئى. سوقا بىلەن سۇ توشۇيدىغان ئادەم: **سوغىچى بوۋاي**. * دادام **سوغىچى ئىدى**. ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندە ماڭا بىر جۈپ سوقا مىراس بولۇپ قالغانىدى. ھازىر شۇ سوقا بىلەن سۇ توشۇپ تىرىكچىلىك قىلىۋاتىمەن.

سوغىچىلىق «سوغىچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: ئۇ بۇ يىللاردا چوڭ مەسچىتنىڭ يېنىدىكى ھامامنىڭ دالىنىدا يېتىپ-قوپۇپ سۇ توشۇدى ۋە بىر جۈپ سوقا ئىگە بولۇپ، سۇ سېتىپ **سوغىچىلىق** قىلدى.

سوغىگۈل ئى (سوغا+گۈل) <بوت> گۈلساماق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى يىپ ياكى تۆمۈنە شەكىلدە كېلىدۇ. گۈل يېپىنچىسى سارغۇچ يېشىل بولۇپ، قوڭغۇراق شەكىلدە تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. تەڭگىچە غولى دورا قىلىنىدۇ، بەلغەم بوشتىش ۋە يۆتەل توختىتىش رولىغا ئىگە.

سوغىلىق سۈپ ① **سوغىسى بار**، سوقىغا ئىگە: ئاخىرى ئۇمۇ بىر جۈپ **سوغىلىق** بولۇپ قالدى. ② **سوغا بولىدىغان**، سوقىغا لايىق: بىزنىڭ ئۆيدە تەييارلانغان ئىككى **سوغىلىق** ياغاچ بار.

سوفىزم ئى (ر<گرېك) <پەلس> بۈزەكى قارىغاندا توغرا بولغان ئەقلىي خۇلاسە چىقىرىش ۋاسىتىسىنى قوللانغاندەك كۆرۈنىدىغان، ئەمەلىيەتتە بولسا لوگىكىلىق قانۇنىيەتلەرگە خىلاپ كېلىدۇ. مانا ساختا خۇلاسە، نەتىجە، يەكۈن.

سوفىستىكا ئى (ر<گرېك) <پەلس> **سوفىزمغا**، ساختا خۇلاسەلەرگە ئاساسلىنىش.

سوق ئى. دىئال. قىزىقى، ھەزىلكەش. **سوقا I** سۈپ. بەك يۇمىلاقمۇ، ئۇزۇنمۇ ئەمەس، تۇخۇم شەكىلىدىكى: سوقا

چىلان. سوقا تاش. * ئۇ كەكە ساقال، ئۇزۇن بوي، سوقا باش 50 ياشلارغا كىرگەن ئادەم ئىدى. * ئۇ يەردە يەنە بىرنەچچە تۈپ تۇغراق، چىلان دەرىخى بولۇپ، بىر باراڭ سوقا ئۇزۇم ھەمىشە مەي باغلاپ پىشىپ تۇرىدىكەن.

سوقا چىلان <بوت> ① چىلاننىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسى تۇخۇم شەكىلدە. رەڭگى قىزىل، تەمى تاتلىق: مەن بازارغا بېرىپ سوقا چىلاندىن بەش كىلوگرام سېتىۋالدىم.

سوقا نەشپۈت <بوت> ① نەشپۈتنىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسى تۇخۇم شەكىلدە، دە، پوستى نېپىز، پارقىراق، ئاچ سېرىق رەڭدە، ئۈستىدە قوڭۇر داغلىرى بولىدۇ، تەمى تاتلىق ھەم سۇلۇق. ② شۇ خىل نەشپۈت مېۋىسى.

سوقا يەل تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت تۇرۇپ قالىدىغان يەل: - كېرەك يوق، سوقا يەل تۇرۇپ قالغان گەپ، بىرەر سائەت ياتسا، ئەڭ ياخشى ئىككى رومكا قېقۇۋەتسە ئوڭشىلىپ كېتىدۇ، - دېدى كامىلجان دوستلىرىنى ئىچكىرىدىكى ئۆيگە باشلىۋېتىپ.

سوقا II ئى. سۇ، قول، پۇت ياكى توك ئارقىلىق ھەرىكەتلەندۈرۈلۈپ، شالنى ئاقلايدىغان ھاۋانچا شەكىللىك قۇرۇلما. **سوقا چۈشتى** نۆۋەت بىلەن، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى، ئارقىمۇئارقا، دەمىۋەتتە: دىئامېترى 25 سانتىمېتر كېلىدىغان قوزۇققا توقماقلار سوقا چۈشتى ھالدا ئۇرۇلاتتى. قوزۇق توقماق زەربىدىن «لىڭىدە» تەۋرەپ لايغا بىر غېرىچ ئولتۇراتتى. * ئۇنىڭغا شەھەردە ئائىلە ئايالى بولۇپ ئولتۇرىدىغان قىزلىرىدىنمۇ سوقا چۈشتى ھالدا شەھەرنىڭ يېڭى ماللىرى كېلىپ تۇراتتى.

مەتقاسسىمئاخۇندەك بىر تەمبەل يىگىتىنىڭ، يىگەن-ئىچكە ندەك، سوقا-سەندەلدەك بىر ئەر كە كىنىڭ كۆز يېشى قىلىۋاتقىنىغا ھەيران قىلىۋاتامسىلەر؟ - دېدى روسۇل ئىمام.

سوقان ئى. دىئال ← لەيلەك.

سوقتۇرۇماق «سوقماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: پىچاق سوقتۇرماق. كەتمەن سوقتۇرماق. * - بالام بىر ئالتۇن بىلەن زۇك قىلىۋالماق ئاسان ئىش ئەمەس، ئۇنى دادام رەھبەتلىك داداڭغا ياتلىق بولغان چېغىمدا سوقتۇرۇپ بەرگەندى، - دېدى ئانام. * ئۇ دەرھال ئون ئادەم ئاجرىتىپ مۇئەللىگە تام سوقتۇرۇپ بەردى.

سوقتۇرۇشماق «سوقتۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: دېھقانلار بەس-بەس بىلەن كەتمەن سوقتۇرۇشماقتا ئىدى.

سوقتۇرۇلماق «سوقتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سوققا ئى. زەربە، دەككە؛ قاتتىق دەشنىم: سوققا بەرمەك. سوققا يېمەك.

سوققا بەرمەك زەربىسىنى، دەككىسىنى بەرمەك: شۇ پورۇقلىغان كۈرەش، مەيدان ئىچىدە، كۆكرەكلەر كېرىپ بارماقتا بىزنىڭ پارتىزانلار. سوققىلار بېرىپ، ھەر قەدەمدە فاشىستلارغا، قانلار كېچىشىپ ئىنتىقام ئالماقتا ئارىسلانلار.

سوققا يېمەك زەربە يېمەك، دەككە يېمەك: پەنجەڭنى راست ئۇر، قۇچ شەرەپ دۈشمەن ئۇجۇقسۇن سوققا يەپ، ئوغلۇڭ دىلىدا تا ئەبەد شانغىنى كۈيلەش ئەھدى بار.

سوقما ① سۆپ. جازىغا ئېلىنغان نەم توپىنىڭ ئۈستىگە خاڭ قاتارلىق ئېغىر نەرسىلەرنى قاتتىق ئۇرۇپ چىڭداش يولى بىلەن سېلىنغان؛ ئۇلار پاراڭلاشقاچ سوقما تام ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشۈشتى. *

سوقا سۆھبەت ئۆزئارا قىلىشقان ھەر خىل پاراك: سىرتتا بولۇۋاتقان سوقا سۆھبەت. لەر ئۆي ئىچىگە ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ياقۇپجان پۇتى كۆيگەن توخۇدەك تۇرالماي قالدى. * ئۆيدە بولۇۋاتقان سوقا-سۆھبەت، جەڭگى-جېدەلنى مەشرەپنىڭ كىچىك قىزى بۇۋى مەريەم ئاڭلاپ قالغانىكەن، ئاچىسىغا خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ.

سوقا III ئى ← ساپان: مەھەللە ئىچىدە ھەممە ئادەم ئالدىراش، بىرى سوقىسىنى تۈزەشتۈرسە، بەزى بىرلىرى ھارۋا-تراكتورلار بىلەن ئېتىزلىققا ئوغۇت توشۇماقتا. * نازىم تاماقتىن كېيىن، تراكتورنىڭ كوزۇپىنى سوققا ئالماشتۇرۇپ، ئاقبوللىنىڭ ئېگىزلىقىغا يۈرۈپ كەتتى.

سوقا ھەيدىمەك سوقا بىلەن يەر ئاغدۇرماق، يەرگە سوقا سالماق: - ئەنە، قورۇقنىڭ تېشىدا زىغىر ئاختارمىسىغا بېرىك، دىلەيسەم شۇ يەردە ئوتتۇرا قولدەك ئۈچ ئاتنى قوشۇپ سوقا ھەيدەۋاتىدۇ، - دېدى ئۇ تۇرسۇن شېجاڭغا.

سوقا IV ئى. دىئال ← كۇرۇشكا.

سوقا-سايمان سوقا ۋە سوقا قاتارلىق يېزا ئىگىلىك سايمانلىرى: ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا ئاز قالدى، سوقا-سايمانلارنى بالدۇرراق كۆزدىن كەچۈرۈپ، رېمونت ئىشلىرىنى باشلىمىساق بولمايدۇ.

سوقا-سەندەل سوقا ۋە سەندەل.

سوقا-سەندەلدەك قاۋۇل، بەستلىك، تەمبەل، بېجىرىم: - نېمانداق قارايدىغانسە- لەر، كۆزۈمنىڭ ئېقىنى كىرلەشتۈرۈپ! ماڭا قارىساڭلار مانا شۇنداق، يىگەن-ئىچكە ندەك، سوقا-سەندەلدەك ئولتۇرۇپتىمەن! - دېدى خېتىرە خېنىم ئېگىكىنى ئۇچلاپ تۇرۇپ. * - ئەي جامائەت، ئەي مۇمىن مۇسۇلمانلار،

ئىنسان قەدىمى يېتىپ باقمىغان خىلۋەت جىرالار، سانجاق-سانجاق قېلىن قارىغايىلار ئارىسىدا قانچە-قانچە يوشۇرۇن سوقماقلار بارلىقىنى كىم بىلىپ بولالسىۇن! * ئۇ مەكتەپكە قەدەم قويغاندا، جۇڭگونى قاپلىغاندا چوغدەك قىزىل بايراقلار، ئۇنىڭ ھايات يوللىرىدا بولمىدى، ئېگىز-پەسلىك، توسالغۇ ۋە سوقماقلار.

سوقماق يول ئايرىم كىشىلەر بىلىدىغان، يالغۇز ئاياغ يول؛ چىغىر يول؛ مەخسۇت مۇھىتى خوجىنىياز ھاجىنى باشلاپ كېلىش ئۈچۈن بىر توپ كىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا سوقماق يوللار بىلەن قۇمۇل تەرەپكە ئاتلاندى.

سوقماق III پ ① بىرنەرسىنى ئىككىنچى

بىرنەرسىگە ئۇرماق: تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق (ماقال). * ئوتقا قاراپ تۆمۈرنى سوق (ماقال). * ئۇلاردىن باشقا يەنە ئىككى ئىشچى پەرىزات تەرەپكە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرۇپ، يۆتكەپ ئىشلىتىلىدىغان سەندەلدە بىرنەرسىنى سوقۇۋاتاتتى. * ھارۋىكەشلەر ئاتلارنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئۆتۈۋېلىپ، ئۇلارغا ھەدەپ قامچا سوقۇپ تاغ ئىچىنى جاراڭلىتىۋەتتى. ② بىرەر شەكىلگە، ھالەتكە كەلتۈرمەك، ياسىماق، سالماق: پىچاق سوقماق. زىرە سوقماق. قىر سوقماق. * ئۇلار چاي قاينىغۇچە ئىككى تام سوقتى. شۇنداق قىلىپ، ئۈچ كۈندىن كېيىن جامى بىلەن سالنىڭ پاسىل تېمى سوقۇلۇپ بولدى. ③ يانجىماق، ئۇۋىماق: سىز زىرىنى سوقۇۋېتىڭ. ④ چالماق: چاۋاك سوقماق. جاك سوقماق. * بۇ چاغدا كىمدۇر بىرى ساپايى سوقۇۋاتقان كىشىدىن قانداق قىلىپ بۇ شەھەرگە مۇساپىر بولۇپ كېلىپ قالغانلىقىنى سورىدى. * بوۋاي ناغرىخانغا چىقىپ ناغرىنى سوقۇپتۇ. جىمكى يۇرت خەلقى ناغرا ئاۋازىنى ئاڭلاپ توپلىشىپتۇ. ⑤ ئۈزۈلمەي، توختاۋسىز ھەرىكەت

ئۆينىڭ ئەتراپى سوقما تاملار بىلەن قورشالغان. ② ئى. سوقما تام: - پاراك مۇشۇ يەردە توختىسۇن، ئاۋۇ كۆرۈنگەن سوقمىدىن ئۆتسەكلا چىغلىققا كىرىمىز. ئۇ يەردە يول ئەسكى، پەخەس بولۇپ ھەيدىمەي بولمايدۇ، - دېدى ھارۋىكەش ئالدىدىكى چىغلىققا قاراپ. * ھەشەتلىك ۋاك ئوردىسى سېغىز توپىنى تۆت چاسا شەكىلدە سوقما قىلىپ سوقۇپ چىقىپ 20 مېتىرنىڭ ئۈستىگە ئۆي سېلىنغان. ئىگىلىگەن ئورنى 100 مو كېلىدۇ. ③ سۈپ. سوقۇلغان: سوقما كاۋاپ.

سوقما تام <پىن> جازىغا ئېلىنغان نەم توپىنى خاڭداش ئارقىلىق تۇرغۇزۇلغان تام: مەھەللىنىڭ تار، ئەگرى-توقاي كۆچلىرى، ھەر تەرەپكە كەتكەن، رەتسىز سېلىنغان، ئاقارتىلىغان سوقما تاملىق ئۆيلەر كۆڭۈلسىز كۆرۈنىدۇ. * ئەنسى كەچقۇرۇن قورغاندا سوقما تام سوقۇپ تىرىكچىلىك قىلىپ كېلىۋاتقان بارانمۇ چاقىرتىپ كېلىنىپ، ئۇمۇ ئەھۋالدىن تولۇق خەۋەردار قىلىندى.

سوقما چالغۇ ئەسۋابلىرى قول، تاياق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن ئۇرۇپ چېلىنىدىغان چالغۇ ئەسۋابلار. بۇنىڭغا ناغرا، دۇمباق، دايقا ئوخشاشلار كىرىدۇ.

سوقما كاۋاپ گۆش چوڭ-چوڭ قىلىپ پارچىلىنىپ ۋە كالتەك بىلەن بوش سوقۇلۇپ، يۇمشىغاندىن كېيىن، تاۋا ياكى تونۇردا پىشۇرۇلىدىغان بىر خىل كاۋاپ.

سوقماق I ئى. ئۇرۇقسىز قىزىل ئۈزۈم بىلەن ياڭاق مېغىزىنى سوقۇپ، ئارىلاشتۇرۇپ ياسىلىدىغان بىر خىل تاتلىق يېمەكلىك.

سوقماق II ئى. توسالغۇ، پۈتلىكاشاڭ، توسقۇنلۇق: دېمىسۇ مۇنداق قاتمۇقات تاغلار،

قاندىن قانداقتۇر يەنە بىر يەرلەرگە جىددىي تېلېفون سوقتى. * ئۇ ئالدى بىلەن ئۈرۈمچىگە تېلېگرامما سوقۇپ ئەھۋال ئىگىلىمە كىچى بولدى. ⑩ كۆچمە. ئوغرىلىماق، ئېلىۋالماق؛ باپلىماق، جايلىماق؛ ئوغرىنى قاراقچى سوقۇپتۇ (ماقال). * سەمەت ئاكام ئامانەت قەرز كوپىراتىپىدىن 1500 يۈەننى ئېلىپ، پايدىسى چىققۇدەك بىر ئوقەت قىلىش نىيىتىدە شەھەرگە كىرگەنكەن، بۇ ساددا بىچارىنى بىر ياۋۇز ئەبلەخ سوقۇپ كېتىپتۇ. * قېنى يۈرۈك، سىرتقا چىقىپ قاراپ باقايلى، ئەگەر ئۇ سىرتتا بولمىسا، سومكىڭىزنى چوقۇم شۇ سوقۇۋېلىپ قاچقان بولۇشى مۇمكىن! - دېدى يىگىت. ⑪ كۆچمە. يېمەك، يەۋال-ماق؛ دېرىزىنىڭ پەردىسى چۈشۈرۈۋېتىلگەچكە، ئۆي ئىچى غۇۋا ئىدى. شۇڭا ئايىمخان گۈلسۈم-نىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى بايقىماي، يالغۇز قالغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، يولۇنىڭ گۆشلىرىنى خىللاپ سوققىلى تۇردى.

سوقۇر سۈپ. كۆزى كۆرمەيدىغان، قارىغۇ؛ سوقۇرنىڭ ھىيلىسى شەيتانغا دەرس (ماقال). * ساق كۆز يىغلىسا، سوقۇر كۆزدىن ياش چىقار (ماقال). * يۇرتقا قاتتىق جىنايەتچى، ئىككى يۈزلۈك، سوقۇر كۆزلۈك، ئىككى تىللىق، ئىككى سۆزلۈك.

سوقۇر ئۈچەي ئى (سوقۇر+ئۈچەي) ① <ئانات> چوڭ ئۈچەينىڭ بىر قىسمى. ئۈستى يانپاش ئۈچەي بىلەن، ئاستى بوغماق ئۈچەي بىلەن تۇتىشىدۇ. تۆۋەنكى ئۈچەيدا سازاڭسىمان ئۆسۈكچە بولىدۇ. ② <تب> سازاڭسىمان ئۆسۈكچە ياللۇغى؛ تۈنۈگۈن ئىشتىن چۈشۈپ ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغا، بىر كېسەل كىشىنى ئېلىپ كېلىشتى. تەكشۈرۈپ قارىساق، جىددىي خاراكتېرلىك سوقۇر ئۈچەي ئىكەن. * خەۋەرلەرگە قارىغاندا، ئاكۇپۇنچۇر ئۈسۈلى بىلەن سوقۇر ئۈچەي ۋە باشقا خەتەرلىك

قىلماق، ئۇرماق؛ تېپچەكلىمەك: گۈلباھار يەرگە قارىدى ئايرىلىش مەنىسىدا ئۇ مەردانىنى قانداق سۆزلەر بىلەن ئۇزىتىپ قويۇشنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى شىددەت بىلەن سوقاتتى. * قىزنىڭ يۈزى شەپەردەك قىزىرىپ يۈرىكى ئادەتتىن تاشقىرى تېز-تېز سوقۇشقا باشلىدى. ③ كۆچمە. تارتماق، خالىماق؛ بۇنداق تالاش-تارتىشلار بىزنىڭ ئۆيدە تولا بولىدىغان بولۇپ قالدى، كۆڭۈل دېگەن نەرسە بىرمەنەك سوقمىسا بىكار ئىكەن. ئاپامنىڭ تاپقانلىرىمۇ بولىدىغان قىزلار ئىدى، بىراق ئۇ چاغلاردا مېنىڭ كۆڭلۈم پاتىگۈلگە بەكرەك سوقاتتى. ④ چىقماق، ئۇرماق (شامال)، بوران ھەققىدە)؛ شىمالدىن سوققان شۇبىرغان ئازادە ئاسفالتلىق كوچىلاردا سىم تاناپلىرىنى يەڭگىل ئۇشقۇرتۇپ، غازاڭسىز يۇمران سېدە شاخلىرىنى بىر ياققا قىسايلىقنىچە يان كوچىلارغا، بۇلۇڭ-پۇچقاقلارغا شۇڭغۇيتتى. * ئىككى قىرغىقى پىچاقتا كەسكەندەك تىك يارلىق چوڭقۇر سايدىن تومۇزنىڭ ئىسسىقلىقىنى بېسىپ، ساپ، سالقىن شامال سوقۇپ تۇراتتى. ⑤ تەپمەك، ئۇرماق (توك ھەققىدە)؛ كېرەم توك سوقۇۋەتكەندەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى-يۇ، شۇ زامانلا يەنە يېلى چىقىپ كەتكەن توپتەك «لاسسىدە» ئورۇندۇققا چاپلىشىپ قالدى. * مۇھەببەتلىك كۆزلەر بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا قاراسلاپ چاقماق چاققاندىك، يۈرەكلىرىنى توك سوققاندىك بولۇپ ھەر ئىككىسى كارىدورنىڭ ئىشىكىدە ئۆزىنى يوقاتقاندىك تۇرۇپ قالدى. ⑥ يوللە-ماق، ئەۋەتمەك، بەرمەك (تېلېفون، تېلېگرامما ھەققىدە)؛ ئۇ، بوغزىغا تونۇرنىڭ تەپتىدەك گۈپۈلدەپ تۇرۇپ تۇرغان نەپسىنى ئىچىگە يۈتۈپ تۇرۇپ، ئالدى بىلەن ئىدارە دوختۇرخانىسىغا، ئاندىن ماشىنا كالىنىغا،

كېسەللىكلەرنى داۋالاشقا بولىدىكەن.

سوقۇرئۇچەي ياللۇغى <تب> ① بىر خىل كېسەللىك. كۆپىنچە سازاڭسىمان ئۆسۈكچە ياللۇغى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا، سازاڭسىمان ئۆسۈكچە ياللۇغ-لانغاندىن كېيىن، ئاستا-ئاستا پۈتۈن سوقۇرئۇچە يىگە كېڭىيىدۇ. ② بۇ خىل كېسەللىك بىلەن سازاڭسىمان ئۆسۈكچە ياللۇغنىڭ ئورتاق نامى.

سوقۇش ① نى «سوقماق III» پېئىلىنىڭ يەنە بىرخىل ئىسپىدىشى. ② ئۇرۇش، جەڭ، كۈرەش؛ جېدەل-ماجرىا؛ سوقۇش قىلماق. سوقۇش بولماق. * مىلتىق ئاۋازلىرى توختاپ، ئۇلار ئوردىغا قايتىپ تۇرۇشىغا، دورلۇق تەرەپتە يەنە ئېتىشۋازلىق باشلىنىپ كەتتى. ئەمدى چيەن دارىنىڭ چېرىكلىرى بىلەن دورلۇقتىكى جويۇلۇ چېرىكلىرى ئارىسىدا سوقۇش بولۇۋاتاتتى.

سوقۇشتۇرماق ① «سوقۇشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. ② بىر-بىرىگە ئۇرۇشتۇرماق؛ ھەممە يەن ئورنىدىن تۇرۇپ رومكلىرىنى سوقۇشتۇردى. ئەينەك رومكىلار بىر-بىرىگە تەگكەندە جارايغان ئاۋازلار چىقتى.

سوقۇشتۇرۇشماق «سوقۇشتۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار ئامان قالغانلارنىڭ سالامەتلىكى، ئىنقىلابى قۇربانلارنىڭ روھى ۋە ئىنقىلاب غەلبىسىنىڭ تەنتەنسى ئۈچۈن رومكلىرىنى جارايلىتىپ سوقۇشتۇرۇشتى.

سوقۇشتۇرۇلماق «سوقۇشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ باۋۇدۇن بىلەن شاۋۇدۇننىڭ قەدەھلىرى ئۈچىنچى قېتىم سوقۇشتۇرۇلغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان قېرىن-باغرىدىكى سىرلىق «پاراسەت» ئامبىرىغا قامىلىپ كېلىۋاتقان ھېسسىيات دولقۇنلىرى

تېشىغا تېپىشكە باشلىدى.

سوقۇشماق سۆز. ئاسان ۋە تېز سوقۇشۇپ قالدىغان؛ جېدەلخور؛ سوقۇشماق خوراز سەرمەس (ماقال). * جېدەل دېسە، بېلىنى نەچچە يەردىن باغلاپ چىقىدىغان بۇ سوقۇشماق يىگىت ئىشنىڭ تېگى-تەكتىنى سورىمايلا نىجاتقا دېۋەيلەپ كەلدى. * ئاتا-بالا يەنە سوقۇشماق خورازلاردا بىر-بىرىگە ئېتىلىشقا تەييارلىنىشتى.

سوقۇشماقلىق تولا سوقۇشىدىغان، سوقۇ-شۇشتىن قاچمايدىغان مەجەز، قىلىق، ئادەت؛ رەيھان كۆز ئالدىدا تۇرغان ئادەمنى ياخشى بىلىدۇ. ئۇ، بىرچاغلاردا مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇغان، ئۆزىنىڭ دەرسكە كۆڭۈل بۆلمەسلىكى، سوقۇشماقلىقى بىلەن ھەممىنى بىزار قىلىپ، «مەخمۇت دودەن» دەپ نام ئالغان.

سوقۇشماق ب ① «سوقماق III» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇنىڭ سۆزىنى بىر، ئىككى مويىسىپ باش لىغىشىپ تەستىقلىغان بولدى، ئەمما باشقىلار ھەر خىل پاراڭلارنى سوقۇشۇپ، ئۇنىڭ سۆزىگە ئېتىبار قىلمىدى. * يەتتە-سەككىز ئادەم ئۇنىڭغا ئۈچ كۈن سوقما تام سوقۇشۇپ بەردى. ② جەڭ، كۈرەش قىلماق؛ - مەن ئېيتسام، يەنە سوقۇش بولۇپ قالسا، پىلان بىلەن سوقۇشماق بولىدۇ، - دېدى پېشقەدەم پەيچاڭ. ③ جېدەل پەيدا قىلماق، ئۇرۇش-تالاش قىلماق، جېدەللەشمەك، ماجىرالاشماق، غوۋغا چىقارماق؛ ئاۋۋال سوقۇشۇپ، ئاندىن دوست بول (ماقال). * شۇ پەيتتە سوقۇ-شۇۋاتقان ئىككى دېھقاننىڭ قايسىسىغا ئەپ كەلسە شۇ كىشى كەتمەن بىلەن ھەسەننى ئۇرۇپ يېقىتىدۇ. ئىش كېرەم بەگنىڭ ئويلىغىنىدەك باشلىنىدۇ. * مەن ئويلىنىۋېلىپ ئۆز گۇمانىمنىڭ توغرىلىقىغا قاتتىق ئىشەندىم، ئاچچىقىم كەلگەن-سېرى، تالاغا يۈگۈرۈپ چىقىپ ئۇنىڭ بىلەن سوقۇشۇم كەلدى.

سوقچى ئى. سوقا ھەيدەيدىغان ئادەم: سوقچى قىز. سوقچى يىگىت.

سوك تەق. ئات ۋە ئېشەك قاتارلىق ئۇلغلارنىڭ سىلكىنىپ، قاتراپ، قوپال مېڭىش ھالىتى.

سوكال سۆپ. كالتە، چولاق: سوكال قۇيرۇق. * رۇستەم بىلەن ئايخان بۇ يوچۇن كىشىنىڭ كىملىكىنى ئويلاپ بولغۇچە، چىلىق-چىلىق تەرگە چۆمگەن سوكال قۇيرۇق ئايغىرمۇ ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ بولدى. * ماييۇن بىرىنچە دېيىشكە تەمشىلۇتقاندا، سوكال قاناتلىق قاپقارا بىرنەرسە سۆز ئالدى.

سوكسوك سۆپ. سىلكىنىپ، قاتراپ، قوپال ماڭىدىغان: بۇ ماشىنا جۈمە سىلىڭغا ئون يىلدەك چاپانچىلىق قىلدى، قاچان قارىساڭ ئۇنىڭ كەينىدە سوكسوك ئاتتەك قاتىرىغان. **سوك-سوك** «سوك» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: ھارۋىغا قوشۇلغان ئاتنىڭ «سوك-سوك» قىلىپ مېڭىشى مېنى بەكمۇ بشارام قىلماقتا ئىدى.

سوكنا ئى (ر) يۈك يىپتىن قېلىن ھەم زىچ قىلىپ توقۇلغان بىر خىل رەخت. كۆپىنچە پەلتۇ ھەم قىشلىق كىيىملەر تىكىلىدۇ: سوكنا پەلتۇ. * سانائەت تارماقلىرىنىڭ ھەر ۋاقت، ھەر جايدا دېھقانلارنى ئويلىشىنى، خىزمەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى يېزىلارغا قارىتىپ، سۈپەتلىك تاۋارلار، مەسىلەن، سافا، سىم كارىۋات، تېلېۋىزور، سوكنا قاتارلىق نەرسىلەر-نى يېزىلارغا ئېلىپ كېلىپ سېتىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

سوكۇلداشماق «سوكۇلداشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىز ئەمدىلا مەكتەپ دەرىۋازىسىدىن چىقىپ تۇراتتۇق، ئالدىمىزدىن ئېشىكىنى سوكۇلدىتىپ دادام چىقىپ كەلدى. **سوكۇلداشماق** «سوكۇلداشماق» پېئىلىنىڭ

سوقۇلما ئى «ماشىن» سوقۇپ ياسالغان دېتال.

سوقۇلماق «سوقماق III» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئوتياشلىق كۆرۈندى. ئوتياشلىقنىڭ ئالدىدا بىر-بىرىدىن ئانچە پەرق قىلمايدىغان بىرنەچچە ئىبارەت چۆرىسكە تام سوقۇلغان، ھويلىسىدا ئال-بېدىشلىرى بار، سالاسۇنلۇق، پېشايۋانلىق ئازادە ئۆيلەر كۆزگە چۈشۈپ تۇراتتى. * مەنسۇر كەينىگە سەنتۈ-رۈلۈپ بېرىپ، دەلدەڭشىپ قىرغاققا قاراپ ماڭغان مامۇتقا سوقۇلۇپ كەتتى.

سوقۇم ئى. قىشلىق ئوزۇق ئۈچۈن تەييارلانغان گۆش: - ئەندىشە قىلما، خوتۇن، - دەپتۇ ئەپەندىم، - ئاتنى ئۈچ-تۆت يىل ئىشلىتىۋالسىز-دە، ئاندىن سەمرىتىپ سوقۇم قىلىمىز.

سوقۇم قىلماق قىشتا يېيىش ئۈچۈن بىرەر سېمىز، چوڭراق مال سويماق. **سوقۇندى** سۆپ. ئىتتىرىلگەن، سوقۇلغان، خارلانغان: سوقۇندى بولماق.

سوقۇندى بولماق ئىتتىرىلمەك، ئۇرۇ-لۇپ-سوقۇلۇپ يۈرمەك، خارلانماق.

سوقچاق سۆپ. شەكلى تۇخۇمغا ئوخشايدىغان، بىرئاز سوقا، ئۇزۇنچاق: ئۇ خەتنى يېزىپ بولۇپ، بىر نۆۋەت ئوقۇپ چىقتى. سوقچاق تامغىسىنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ ئىسمى ئاستىغا باستى. خەتنى لېپايقا سالدى-دە، بىر پۇقراغا بېرىپ ئۇنى يولغا سالدى. * بۇ گەپنى ئاڭلاپ جۈمەنىڭ سوقچاق يۈزلىرىنىڭ تېرىلىرى تارتىشىپ، ئىشىغان قاپاقلرى لېپىلاپ، بىر مىنۇتچە قېتىپ قالدى.

سوقچاق شال «بوت» شالنىڭ بىر خىلى. غولى بىرقەدەر ئېگىز ۋە يۇمشاق، يوپۇرمىقى سارغۇچ يېشىل، دانلىرى شالاڭ، گۈرۈچى ئۇزۇنچاق ھەم ئىنچىكە كېلىدۇ.

مەزگىللىك قەۋزىيەت، ئىچ سۈرۈش ۋە بوۋاسىر قاتارلىق سەۋەبلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سوگۈغا كىرمەك ← ئارقىسىغا كىرمەك: ئۇ، بۇ ئايالىنى قولغا چۈشۈرگەندىن كېيىنلا ئۆزىنىڭ ئىلگىرى جىنسىي تەلپىنلا دەپ ئۇ ئايالنىڭ سوگۈغا كىرىپ يۈرگەنلىكىنى سەزدى. **سوگۈباغ** نى (سوگ+باغ) ئاتقۇچىلىق دۈككىنىدا ئېگەك ئاستىنى غول ياغاچقا چېتىپ تۇرىدىغان كىرىچ.

سوگۈداش سۈپ. بىر-بىرىگە ئارقىسىنى قىلىپ تۇرغان، يانمۇيان، يانداش: ياندىكى سوقما تام سوگۈداش باغلاردا، تۆكۈلۈپ چۈشمەكتە ئاخىرقى غازاك.

سوگۈداشتۇرماق «سوگۈداشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سوگۈداشماق پ. ئارقىسىدىن، كەينىدىن ماڭماق، ئەگەشمەك: ئۇلارغا سوگۈدىشىپ كېلىۋاتقان بىر توپ ئاتلىق چىرىكنىڭ ئوتتۇرىسىدا ناس رەك پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى قايرىپ، قاسقانلىق شەپكىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان شىڭ شىسەي يوغان تورۇق ئات ئۈستىدە غادىيىپ ئولتۇراتتى. * قاسمىجان يولدىشى بىلەن ئۇلارنىڭ كەينىدىرەك سوگۈدىشىپ باراتتى.

سوگۈدىماق پ. دىئال. پۈتتىكى سوگۈ بىلەن دەسسەمەك، چەيلىمەك، چىڭدىماق.

سوگۈرە رەۋ. كېيىن، كەينىدىن: مەنۇپ مەزىن توۋا-ئىستىغپاردىن سوگۈرە تەسۋىنى قولغا ئېلىپ دۇرۇت ئوقۇشقا تۇتۇندى. * ئەسسالامۇئەلەيكۇم شاھلارنىڭ شاھى، شەھىرى شەبىستاندىكى ئەلنىڭ پاناھى، سالامدىن سوگۈرە، كەمىنلىرى ئۆزلىرى بىلەن دوستلۇق ئالاقىسى ئورنىتىشنى، خەلقلەرىمىزنىڭ بېرىپ-كېلىش ئىشلىرىنى يولغا قويۇشنى ئارزۇ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ئەتىدىن كەچكىچە مالنىڭ كەينىدە سوگۈلدىشىپ يۈرۈشەتتى. **سوگۈلدىماق** پ. يۈگۈرگەندىن ئاستىراق، ئادەتتىكى مېڭىشتىن ئىتتىكرەك بىرخىلدا قاتراپ ماڭماق: مەن ئۇنىڭ كەينىدىن، خۇش ياقىغاندەك، سوگۈلداپ كېتىپ بارىمەن. ئاخىرى، كۆزلىگەن يەرگىمۇ يېتىپ كەلدۇق. * ئوغرى گويا زەنجىرگە باغلانغان ئىتتەك ئېشەكنىڭ ئارقىسىدىن بىر قەدەممۇ قالماي سوگۈلداپ كېلەتتى.

سوگۈ ① نى. ئارقا، كەينى: - مېڭۈەر، كۆڭلۈك تارتىشىپ تۇرغاندۇ. كۆڭلۈك نېمىنى تارتسا، شۇنىڭ سوگۈدىن قالما دېگەن مۇشۇ، - دېدى بىيەنشۈن. ② نى. پۇت، ئاياغ قاتارلىقلارنىڭ ئارقا قىسمى: پۈتتىكى سوگۈ. خەينىڭ سوگۈ. كەشنىڭ سوگۈغا دەسسەمەك. * ئۇ ئىنجىقلاپ قويغىنىچە بۇلغانغان لاتا ئاياغنىڭ سوگۈغا دەسسەپ، ئۆردەكتەك تاپتاڭلاپ يولغا راۋان بولدى. ③ رەۋ. كېيىن: بۇندىن سوگۈ. شۇندىن سوگۈ. ④ <ئانات> توغرا ئۈچەينىڭ ئاخىرقى ئۈچىدىكى ئېغىزى، مەقەت. چوڭ نەرەت بۇ ئېغىز ئارقىلىق تەننىڭ سىرتىغا چىقىدۇ: سوگۈ چىقماق. سوگۈ ئاقىسى.

سوگۈ ئاقىسى <تې> بىر خىل كېسەللىك. بۇنىڭدا توغرا ئۈچەينىڭ سوگۈغا يېقىن جايلىرىدا يىرىڭلىق ئىششىق پەيدا بولۇپ، ئاقما يارىنى شەكىللەندۈردى. دۇ. بەزىلىرىدە، سوگۈنىڭ يېنىدا يېرىق پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭدىن يىرىڭلىق قان ئاقىدۇ.

سوگۈ چىقىش <تې> توغرا ئۈچەي ياكى «S» شەكىللىك ئۈچەي ئۈچى سوگۈنىڭ سىرتىغا چىقىپ قالىدىغان بىر خىل كېسەللىك. بۇنى كۆپىنچە ئۇزۇن

قىلار ئىدىم.

سوڭسوك ئى (سوك+سوك) سوڭى چىقىپ

كەتكەن ئادەم: قادىر سوڭسوك.

سوڭسىز سۈپ. سوڭى، ئاپقۇتى يوق،

سوڭى بولمىغان: بىردىن كوچا تەرەپتىكى

ئىشكىنىڭ قوغغۇرىقى جىرىڭلاپ، ئۆينىڭ جىملىقىنى

بۇزدى. خىزمەتكار موماي سوڭسىز كەشنى

سۆرەپ چىقىپ كەلدى.

سوڭغاق سۈپ. ئاپقۇتى، سوڭى تولا

دەسسلىپ مەجلىپ كەتكەن، يەنجىلىپ

كەتكەن: سوڭغاق كەشنى پۇتغا سېپىپ

مەشنىڭ ئالدىدا تۇرغان مۆمىن ياۋاش سەل

ھودۇقۇپراق سۆزلەشكە باشلىدى.

سوڭغى سۈپ. يىز ت. كېيىنكى: پەن-بىلىم

گۈلزارىدا قۇچتى كۇشادلىق دىل بۇگۈن،

سوڭغى پۇشايان نە كېرەك كۆڭلىدە ھېساب

بولسا.

سول I ئى. ئورمىچىلارنىڭ مەلۇم كەڭلىك-

تە ئورۇپ ماڭغان يولى: سول ئالماق.

سول ئاچماق. * ھەدەپ ئورما ئورۇۋاتىمىز،

يېنىمىزدىكى سولغا چۈشكەن ئىككى قىز ھەممە

كەشنىڭ ئالدىدا ئورۇپ ئۆتۈپ كەتتى. *

سولنى ئېلىپ ئېتىزنىڭ چىقىم نېرى چىتىگە،

كۆزۈم چۈشتى شۇ چاغدا قوشنا ئېتىز ئىچىگە.

سول ئاچماق ← سول يارماق: بۇگۈن

ئانار، ئايشەم قاتارلىقلار ئالدىن سول ئېچىپ

ماڭدى.

سول ئالماق بەلگىلىك كەڭلىكتىكى

جايىنى ئورۇپ ماڭماق، سول تارتماق:

بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن قەدىمىنى ئىختىيارسىز

ئاستىلىتىپ كېلىپ توختاپ قالدىم. ناخشا

ئېتىۋاتقان يىگىت كەڭ بىر سول ئېلىپ يالغۇز

ئورما ئورۇۋاتاتتى. * ئىشقا چۈشتى بىر جۈپ

قىز-يىگىت بىر-بىرىگە يانداش سول ئېلىپ.

بەسلىشىشتى ئۇلار ئۆزئارا، چىقماق ئۇچۇن

ئورۇشتا يېڭىپ.

سول تارتماق ئۆزى چۈشكەن سولنى

ئورۇپ ماڭماق: دەسسەگەن مۇز ئويۇلۇپ

كەتكەندە پېمىسى بىلەن سۇغا چۈشۈپ

كەتكەن يىگىتنىڭ كۆلكىسى، بىر پۇتى چۈشۈپ

كەتكەن چاننىڭ ئوق ياغچىدىن تارتىۋاتقان

ياشلارنىڭ قىقاسلىرى، قومۇشلۇقنىڭ ئىچكىرىسىگە

سول تارتىپ كىرىپ كەتكەن زەربىدار قىزلارنىڭ

ناخشىلىرى پۈتۈن ئەتراپنى قاپلىغانىدى.

سول يارماق ← سول تارتماق: ئۇلار

سۇ بېشىغا چىقتى-يۇ، ئارامۇ ئالماي يەنە

سول يېرىپ كەتتى. چۈنكى ۋالى بۇغداينى

ئورۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۆيىگە قايتىشى كېرەك

ئىدى. * بۇغدايغا گۈل شېخى كىرەلەشكەندەك،

سول يېرىپ بارماقتا گۈل چىراي بىر قىز.

سول II سۈپ ① گەۋدىنىڭ يۈرەك

جايلاشقان تەرىپىدىكى، ئۇنىڭ ئەكسى

تەرىپىدىكى: سول قول. سول يان. *

ئەقلىم ئېلىپ قولۇمغا، باقىم ئوڭ ۋە سولۇمغا،

چىراغ ياقماي دىلىمغا تەۋەككۈلغا باقماسمەن.

* ئانا ماڭار خۇرسىنىپ ئاستا بۇ پىغانلىق

شەھەر يولىدا. ئەنە «بۇلاقبېشى» كوچىسى.

دەرەخ، ئۆيلەر ئوڭ ۋە سولدا. ② كۆچمە.

سىياسەتتە ئالدىراقسانلىق بىلەن تېز

ۋە تۈپ ئۆزگىرىش قىلىشنى خالايدىغان:

كورلا ناھىيىسىدە سەككىز ئامانەت-قەرز

كوپىراتىپى بار بولۇپ، ئۆتكەندە «سول»

لۇشىەننىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن پايدا ئېلىش

بۇياقتا تۇرسۇن، ئۇزۇن ۋاقىت ھەر يىلى

زىيان تارتىپ «داش قازان» نىڭ تامىقىنى

يەپ كەلگەندى.

سول قانات ① ئۇچار قۇش، ئايروپىلان،

ئىشك-دېرىزە قاتارلىقلارنىڭ سول تەرەپ-

تىكى قاننى. ② «ھەرب» ئۇرۇش ۋاقتىدا

سول تەرەپتە تۇرغان قىسىم ياكى

تېرىدىك ۋە دېگەن باھانە بىلەن تۈرمىگە سولاشتى.

سولاشماق II پ ① <بوت> ئۆسۈملۈكلەر-

نىڭ غولى، يوپۇرمىقى، گۈلى ۋە مېۋىسى قېرىش ياكى ئوزۇقلۇق ھەم سۇ كەمچىل بولۇش سەۋەبىدىن قورۇلماق، پۈرلەش-مەك؛ سولماق؛ ئۇزۇن ئۆتمەي ئېتىزلاردىكى مايسىلار ئۆسەلمەي سارغىيىپ كېتىپتۇ. تاغلاردىكى دەل-دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىمۇ سارغىيىپ، سولشىپ، ساڭگىلاپ كېتىپتۇ. * كەك تاختىلاردىكى كى سولشىپ، شۇمىشىشكە باشلىغان چىلگىلەر جامائەتنىڭ سۇلايماننىڭ قىلمىشىغا بولغان غەزەپ-نەپرەتنى قوزغىدى. ② كۆچمە. تېنىك، جۇشقۇن ھالىتىنى يوقاتماق، ھالسىز، روھسىزلىنىش، چۈشكۈنلەشمەك؛ بوشاش-ماق، سوۋۇماق، سۇسلاشماق؛ بۇ مەنىلەردىكى كۆرگەن ياشلار قولىدىكى نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇپ، سولاشقان ھالدا چىقىپ كېتىشى. * ئۇ ھازىرقى ھالىتى بىلەن ئېرىگە قانداق كۆرۈنۈشنى بىلەلمەي قالدى. سولشىپ كەت-كەن، تەرلەپ كەتكەن مۇشۇ ھالىنى كۆرگەن ئېرى ئۇنىڭدىن نېمە بولغانلىقىنى سورىغىنىدا، قانداق جاۋاب بېرىشنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمەيدى. * ئەمما بۇ ئايالنىڭ ئەزىزىغا بولغان ياخشىلىقى ۋە ئىشەنچىسى ناھايىتى تېزلا سولشىپ قالدى.

سولاق ① سۈپ. قۇلۇپ سېلىنغان، قۇلۇپلان-

غان، زەنجىرلەنگەن، ئېتىلگەن؛ سولاق ئۆي. سولاق زال. * مەن كەلگەندە ئۆي سولاق ئىدى. ② ئى. مەھبۇسلارنى سولايىدىغان جاي، تۈرمە؛ سولاقنا ياتماق. سولاقنى چىقماق. * ئەنۋەرنىڭ سولاقنى قېچىشىدا دەسلەپتە ئويلىغىنى ھېزىم بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭ تەرىپىدىن توقۇلغان بۇ شەرمەندە ئىغۋاننىڭ ھەقىقىي سەۋەبىنى تېپىپ

ئىستىھكام. ③ بەزى سىنىپ، گۇرۇھ ياكى سىياسىي پارتىيە ئىچىدىكى ئىدىيە جەھەتتە ئىلغار ياكى ئىنقىلابغا مايىل بولغان تەرەپ، ئېقىم، مەزھەپ؛ سول قانات ئەدىب. * 1917-يىلى 12-ئايدا ئۇنىڭ سول قاناتى مۇستەقىل سولچىل سوتسىيالىستىك ئىنقىلابچىلار پارتىيىسىنى تەشكىل قىلدى.

سول قول ۋەزىر رەت تەرتىپى جەھەتتە ئوڭ قول ۋەزىردىن كېيىن تۇرىدىغان، ئورۇن جەھەتتە پادىشاھنىڭ سول تەرىپىدا ئولتۇرىدىغان ۋەزىر؛ - سول قول ۋەزىرلىرى ئۇلارغا لاي، كېسەك يەتكۈزۈپ بەرسە، مەن ئۇستىلارنىڭ قېشىدا تۇرۇپ تەختنىڭ قانداق ياسىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرى، - دېدى پادىشاھقا.

سول III ئى. پېرۇنىڭ پۇل بىرلىكى.

سولاقماق «سولماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي

دەرىجىسى؛ ئۇ ئۈچ يىلنىڭ ئالدىدا مېنىڭ ئاكامنى بېدە-سامان ئالۋىنى بەرمىدىڭ دېگەن گەپ بىلەن يولك كوماندىرىغا چىقىپ، يامۇلغا سولتۇۋەتتى.

سولاش سۈپ ① قورۇلغان، پورۇلشكان،

سولغان؛ سولاش سەۋەب. ② كۆچمە. جۇشقۇنلۇقى يوقالغان، بوش؛ قاۋۇل ئاكامنىڭ چوڭ ئوغلى سولاش بىر بالا بولۇپتۇ. * ئەمما ئۇ سەت، سولاش قېرىنىڭ يېنىدىن كېچە-كۈندۈز كەتمەي ئاجايىپ چىرايلىق بىر چوكان خۇددى چىراغنى چۆرگىلىگەن پەرۋا-ئىدەك پىرقىراپ يۈرەتتى.

سولاشتۇرماق «سولاشماق II» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ يار ۋاپاسى بارمىكن دەپ بەردىم كۆڭلۈمنى، كۆڭلى يوقكەن سولاشتۇردى غۇنچە كۆڭلۈمنى.

سولاشماق I «سولماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار قاسىنى «جېدەل

بىلەن ئاياللارنى تونۇشتۇرۇپ، سولامچىلىق قىلغانلىقىنى كىم بىلمەيدۇ؟

سولانماق ① «سولماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: - ۋاي خۇدايىمەي، ساڭا نېمە بولدى، ئەمدى؟ ئالتە كۈن قىرائەتخانىدا ئولتۇرۇپ تويماي، بۈگۈن يەنە كۈتۈپخانغا سولنىۋېلىپ نېمە كەپتىكەن؟ - دېدى پاكىر دوغىلاق كەلگەن بىرى قەيسەرگە تاماكا ئۇزۇتۇپ تۇرۇپ. ② «سولماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ياشلار تەشكىلاتى ئەزالىرى كامېرلارغا يەككە-يەككەدىن سولاندى. ھىلال ئاۋۋالى كامېردا تەنھا قالدى.

سولتايماق پ. بوشاشماق، سولاشماق، سولنىشىپ كەتمەك: باقى ھەر كۈنى مەسچىت ئالدىدا يانپاشلاپ ياتىدۇ. باھارخان مەھەللە بېشىدىن ياكى ئايغىدىن كۈلۈمسىرەپ، بولمىسا سولتىيىپ كېلىدۇ.

سولتەك ① سۈپ. قىسقا، كالتە، سوكال، چولاق: مەن ئاشۇ كۈنلەردە ياش بالىلار نەرە تارتىپ، دۈمباق چېلىپ كۈنلىكى ئىزدە-ۋېتىپتۇ، قېرىلارنىڭ ساقلىنى، خوتۇنلارنىڭ چېچىنى قايچىلاپ، ئۇزۇن كۆڭلەكلەرنىڭ پەشلىرىنى قىرقىپ، خەقلەرنى سولتەك قىلىپ قويۇپتۇ، دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىدىم. * جەڭدە سەن ياۋ كۆكسىگە خەنجەر ئىدىڭ، ھېچقاچان باش ئەگمىگەن قەيسەر ئىدىڭ؛ ياۋ سېنىڭدىن ھەر قەدەمدە زەربە يەپ، زارلىنىپ، سولتەك خورازدەك بازغىغان. ② ئى. كۆچمە. تىل-ھاقارەت سۆزى ئورنىدا ئىشلىتىلىپ، «ئەقلى يوق، ئەقلى قىسقا، ئەقىلسىز؛ يوقسۇل، گاداي» دېگەندەك مەنىلەردە كېلىدۇ: - پاه، قاراڭلار ماۋۇ سولتەكلەرنى، قەلەندەر ئات مىننە چىقىمىغان دۆڭ قالماپتۇ، دېگەندەك،

چىقىشى ئىدى. * ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە، سولاقنىڭ بەش كىشى بىلەن سالى دورغىنىڭ ئوغلى قايتىپ كەلدى.

سولاق خادىمى <قا> سولاقنىڭ مەھبۇسلارنى نازارەت قىلىش ۋە باشقۇرۇشقا مەسئۇل خىزمەتچى خادىم؛ كۈندىپاي.

سولاقخانا نى <قا> مەھبۇسلار سولاق قويۇلىدىغان ئورۇن؛ قاماق، تۈرمە: - ئۇنداق دەپ كەتمىسە، - دېدى بايقى دۇكامەت دېگەن كىشى، - بۇ ئامبال قۇمۇلغا كېلىپ، ئۈچىنچى كۈنلا شەن يامۇلىنىڭ سولاقخانىسىدىكى گۇناھكارلاردىن گەپ سوراپ-تىمىش، ئۇۋال بولۇپتۇ دەپ تۆت كىشىنى چىقىرىۋېتىپتىمىش. * ئۆلۈم دېگەن نەرسە خىيالىمدىمۇ يوق. بىرچاغدا قارىسام، ئابلىز قارىنىڭ سولاقخانىسىدا يېتىپتەن.

سولاقلىق سۈپ ① قۇلۇپ سېلىنغان، قۇلۇپلانغان، زەنجىرلەنگەن: ياسىن ئۆيگە كەلگەندە ئۆي سولاقلىق بولۇپ، ھېچقانداق تاۋۇش ئاڭلانماپتۇ. ② تۈرمىگە ئېلىنغان، سولاق قويۇلغان: بۇ ۋاقىتتا ئابدەم تېخىچىلا ماخونىڭ يەم-بوغۇز قويىدىغان ئۆيىدە سولاقلىق ئىدى.

سولامچى ئى. ئىككى جىنىسنىڭ غەيرى-نور-مال مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشىگە شارائىت يارىتىپ بەرگۈچى، ئۇلارنى ئورۇن، جاي بىلەن تەمىنلىگۈچى ئادەم: - ئۆتكەندە مەمەت ئەيسا دېگەن سولامچى خوتۇننى بۈگۈرگە يولغا سالىدىغان چاغدا مەندىن 80 سوم سورىغانىدى، - دېدى ئۇ.

سولامچىلىق ئى. سولامچىلارغا خاس ئىش-ھەرىكەت: ئۆتكەن يىلى مىڭ دىڭچاۋ دېگەن جۇپجاڭغا مۇشۇ يەردىكى لوخور، ھېكىم، مەمەت ئەيسا ۋە باشقىلار بەس-بەس

ئاچسىنىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشىپ، ئەمدى ئېشىپ--
تاشقۇدەك يەپ-ئىچكىلى تۇرۇپتۇ، - دېدى
ئۇ مەسخىرىلىك ئاۋاز بىلەن. * بىر ئورام
تاماكىنى ئوراپ ئەمدى تۇتاشتۇرۇپ تۇرۇشۇمغا،
بۆيۈكلۈك نەيزىلەرنى كۆتۈرگەن، يەك بەلگىسى
تاققان تۆت سولتەك تاپنىمنىڭ ئاستىدىن
ئۈنگەندەكلا پەيدا بولۇپ قالدى.

سولچى I ئى. سول ئالغۇچى، سول
يارغۇچى: سولچىلار قىر بېشىغا كېلىشتى.

سولچى II ئى <پەلس> ① بىرەر سىنىپ
پارتىيە تەشكىلاتى ئىچىدىكى سىياسىي
جەھەتتىن ئىنقىلابقا مايىل، ئىلگىرىلەش
روھىغا ئىگە بولغان كىشىلەر. ②
شەيئىلەر تەرەققىياتىنىڭ ئوخشىمىغان
باسقۇچىنى پەرق ئېتەلمەي، ئىنقىلابىي
كۈرەش داۋامىدا ئالدىراقسىزلىق قىلغان
كىشىلەر.

سولچىل سۈپ. شەيئىلەر تەرەققىياتىنىڭ
ئوخشىمىغان باسقۇچىنى پەرق قىلالماي،
ئىنقىلاب داۋامىدا ئالدىراقسىزلىق قىلىدۇ.
خان: سولچىل ئاغىچىلىق.

سولچىل ئاغىچىلىق <پەلس> ئاغىچىلىق-
نىڭ ئىپادىلىنىش شەكىللىرىدىن بىرى.
ئۇنىڭ بەلگىلىرى: ئىدىيە جەھەتتە
ئوبىيېكتىپ جەرياننىڭ مۇئەييەن باسقۇچ-
دىن ھالقىپ كېتىپ، ئەينى ۋاقىتتىكى
كۆپ سانلىق كىشىلەرنىڭ ئەمەلىيىتى
ۋە ئوبىيېكتىپ رېئاللىقتىن ئايرىلىپ قېلىپ،
قۇرۇق خىيالغا بېرىلىش ۋە قارغۇلارچە
ھەرىكەت قىلىشتىن ئىبارەت. ئۇ سىنىپىي
كۈرەش مەسىلىسىدە، كەڭ دائىرىدە
زەربە بېرىش، كۆلىمى زور بولغان
كۈرەشلەرنى ئېلىپ بېرىش، تەۋەككۈلچىلىك
ۋە قاراملىق قىلىش ئارقىلىق؛ تەشكىلىي
جەھەتتە بولسا، مەزھەپچىلىك ۋە
بېكىتمىچىلىكنى يولغا قويۇش ئارقىلىق

ئىپادىلىنىدۇ.

سولچىلىق «سولچىل» سۆزىنىڭ ئىسىم
شەكلى: ئەمەلىيەت «ئېچىلىش-سايىش»
پىرىنسىپىنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا ئىككى سەپ
كۈرىشىنى ئېلىپ بېرىش كېرەكلىكىنى، ئۇنىڭدا
سولچىلىق بولسا، سولچىلىققا قارشى تۇرۇشنىڭ،
ئوڭچىلىق بولسا، ئوڭچىلىققا قارشى تۇرۇشنىڭ
لازىملىقىنى ئىسپاتلىدى.

سولچىلىق «سولچى» سۆزىنىڭ ئابست-
راكت ئىسىم شەكلى: ئاتالمىش «مەدەنە-
يەت ئىنقىلابى» داۋامىدا سولچىلىقنىڭ
كاساپىتىدىن ۋەيران بولغان كىشىلەر ئازمۇ؟

سولخاي سۈپ ① سول، چەپ: ئاشۇ
سولخەي كەش بىرلە «ئەرش» كە
سەكرىگەن يىللار، بەھر بەرمەي بىكار
ئاقتىڭ كۆمۈلگەچ قىمىتىڭ، تىزناپ. ②
چوكا تۇتۇش، خەت يېزىش، كەتمەن
چىپىش قاتارلىق ئىشلارنى سول قولى
بىلەن قىلىدىغان: سولخاي كىشى. سولخاي
بالا. * - قارى ئاخۇنۇم سولخاي ئىكەن،
ھە، - دېدى قارا بوسۇق ئۇنىڭ خەتنى
سول قولى بىلەن قىيىلىپ يېزىۋاتقىنىنى ۋە
قۇرلارنىڭ قىغىر-سىغىر چىقۇۋاتقىنىنى كۆرۈپ.

سولخەي (توغرىسى: سولخاي) ←
سولخاي.

سولداش ئى (ر) ① ئەسكەر، جەڭچى.
② قارتا ئويۇندىكى ئونلۇقتىن يۇقىرى،
ماتكىدىن تۆۋەن تۇرىدىغان، ئۈستىگە
ئەسكەرنىڭ سۈرىتى ۋە «J» بەلگە-
سى چۈشۈرۈلگەن كارتا.

سولداش ئى. ئورمىدا يانمۇيان سولدا
ئورما ئورنىدىغانلار: شۇ قايناتا ئېتىزدا بىر
جۈپ قىز-يىگىت، بەس-بەستە ئۈزۈشەر،
ئىككىسى سولداش. كەتمىنى چاقنايدۇ بىر
جۈپ ئاي كەبى، ئۈزۈشەر سەپداشلار ئارا
بولۇپ باش.

سولۇرۇشماق «سولماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سۇسزلىق مەشرەپ ۋە باراۋەت ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدىغان باغ-ۋارانلار-نى سولۇردى، تېرىلغۇلارنى ۋەيران قىلدى. * گۈل باقساڭ ئوبدان باق، سولۇرما ھەرگىز، بۇلبۇلنىڭ كۆڭلىنى سۇندۇرما ھەرگىز.

سولۇرۇشماق «سولۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سولغۇن سۇپ ① سولغان، سولاشقان: سولغۇن ياپراق. سولغۇن چېچەك. * ئەگەر سەن ۋاپا گۈلىنى سولغۇن ياكى توزىغان ھالەتتە كۆرسەڭ، مېنىڭ ۋاپاسىزلىق يولغا كىرگەنلىكىمدىن بېشارەتتۇر. * باغقا كىرسەم تۇرىدۇ ئاپتاپپەرەس، شۇنچە گۈللەر ئالدىدا يەرگە قاراپ. بېشى چۈشكەن ئېگىلىپ كۆكسىگىچە، ياپرىقى سولغۇن ئۇنىڭ ھالى خاراب. ② كۆچمە. چىرايى سارغايغان، رەڭگىدىن كەتكەن، بوشاشقان، روھى چۈشكەن: سولغۇن چېپەرە. سولغۇن چىراي. سولغۇن يۈز. * بىركۈنى شاھزادە، ۋەدە بويىچە ئورمانلىققا كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا قىزنىڭ چىرايى سولغۇن، دىلى سونۇق غەمگىن ھالەتتە تۇرغۇدەك. * ئۇ، ئىنتايىن روھسىز ۋە سولغۇن ھالدا دۇكاندىن چىققاندا، ئالدىنقى كۈنلەردە ئۆزى چاپقان ئېرىقى بىلەن ئۆزى يۇمشىتىپ قويغان شېغىل توپىلار كۆز ئالدىغا كەلدى. * ئۇ، پۈتۈنلەي ھالسىزلانغانىدى، سولغۇن گەۋدىسى كەچكۈز-نىڭ ئۇششۇك تەككەن غازىگىدەك دىرىلدەپتتى. **سولغۇنلاشماق** پ. سولغۇن ھالەتكە كەلمەك، سۇسلاشماق: مەن بىر قاراپلا قەمبەرخاننىڭ نېمىدىندۇر ئالاقزادە بولۇپ، تېنەپ-تەنتىرەپ يۈرگەنلىكىنى، چىرايىنىڭمۇ باشقىچە سولغۇنلىشىپ قالغانلىقىنى كۆردۈم.

سولغۇنلۇق نى. سولغۇن ھالەت، سولغۇن كەيپىيات: بىر ئۆمرىدە رەنج تارتىمىغان بۇ ئەر-خوتۇنلارنىڭ چىرايىدىكى سولغۇنلۇق، كۆزلىرىدىكى دەرد-ئەلەم ئىپادىسىنى كۆرۈپ «ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدە بىرەر بەختسىزلىك سادىر بولغان ئوخشايدۇ» دېگەن تونۇشقا كەلدۇق.

سولۇق نى. سولچىل سىياسەت: ئۇلۇغ بۇرۇلۇش سائادەتلىك يول، بۈيۈك قۇرۇلۇش ئەتىسىگە ئۇل. سوللۇققا تولۇق بەردىك خاتىمە، كۈلدى بەختسىز سەن تۇتقاچقا رول.

سولماق پ ① ئۆسۈۋاتقان ياكى يېڭى ئۈزۈلگەن ۋاقىتتىكى ياش ھالىتىنى يوقاتماق، سالىپىماق، قورۇلماق، سولاشماق (ئۆسۈملۈك ھەققىدە): شەرىپەنىڭ بېشى تۆۋەن چۈشكەندى. گۈلدەك چىرايى سولغان ياپراققىلا ئوخشايتتى. كۆزلىرىدىن ئاچچىق ھەسرەتنىڭ ئوتلىرى پىلدىرلاپتتى. * ئۇ بىر گۈلكى، قىش-زىمىستاندا، بەرگ ئۇرار، چېنىقار سولماس. تاغ گۈلىنىڭ ئاشۇ سەۋەبتىن، گۈزەللىكى تەرىپكە سىغماس. ② كۆچمە. روھلۇق، جۇشقۇن ھالىتىنى يوقاتماق، سارغىيىپ رەڭگىدىن كەتمەك، بوشاشماق: گەرچە ئۇنىڭ ئايالى ياش چاغلىرىدا تەڭداشسىز گۈزەل مەلىكىلەردىن بولسىمۇ، يىللار ئۆتكەنسېرى رەڭگى سولۇپ ئايدەك يۈزلىرىگە قورۇق چۈشۈپ، ۋەزىرىنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدىغان بولۇپ قېلىپتۇ. * سىزنى كۆرۈپ ئوتىڭىزغا دۇچار بولدۇم، ۋەسىلىڭىزگە يېتەلمەس-تىن قۇرۇپ سولدۇم.

سولۇق نى. خاتالىق: ئۇ ئۆزىنىڭ سولۇقىنى چۈشەندى.

سولۇن نى <ئىرق> ① چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىن باشلاپ ئازادلىقنىڭ دەسلەپكى-چە نېنجياڭ دەياسى ۋادىلىرى ۋە خولۇن بوئىر (ھازىرقى ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم

ھەسەننى تۇتۇپ قەپەزگە سولدى. ھەسەن شەنگەننىڭ ئوڭ يېنىدا تۇرغان كېرىم بەگكە قاراپ ۋارقىردى.

سوم I نى (د) 1917-يىلدىن بۇرۇنقى روسىيەدە ۋە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئىشلىتىلگەن يۈز تىيىنغا تەڭ پۇل بىرلىكى؛ ئازادلىقتىن بۇرۇن ۋە ئازادلىقتىن كېيىنمۇ ئۇيغۇرلاردا «يۈەن» (كوي) نى «سوم» دەپ ئاتاش ئادىتى بار ئىدى؛ بۇلتۇر نۆدەر ئۈچۈن ئۇنتۇلماس بىر يىل بولدى. ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ گۇرۇپپىسىنىڭ تەقسىماتى بىر گۇڭغا ئىككى سوم 70 تىيىندىن ئايلىنىپ ئەر-خوتۇن ئىككىسى 1000 سومدىن ئوشۇق پۇل ئالغانىدى.

سوم II نى (د) <زوتول> ← سوم بېلىقى. سوم بېلىقى <زوتول> بىر خىل بېلىق. تېنىنىڭ سىرتىدا يېپىشقاق سۇيۇقلۇقلار كۆپ بولىدۇ، تەڭگىچىسى يوق، دۈمبىسى سۈر رەڭدە، قورسىقى ئاق، بېشى ياپىلاق، ئېغىزى كەڭ كېلىدۇ. ئاستى-ئۈستى جاغلىرىدا تۆت تال تۈكى بولىدۇ. قۇيرۇقى يۇمىلاق ھەم قىسقا بولۇپ ئاچا ئەمەس. دۈمبە پالاقچىسى كىچىك، ساغرا پالاقچىسى بىلەن قۇيرۇق پالاقچىسى تۇتاش بولىدۇ. ئادەتتە كۆل-دەريا ۋە سازلىقلاردا ياشايدۇ. كۈندۈزى سۇ ئاستىدىكى پاتقاقلار ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ، كېچىسى چىقىپ ھەرىكەت قىلىدۇ. كىچىك بېلىق، يېشىل پاقا ۋە يۇمشاق تەنلىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

سومكا نى (د) كۆن، خروم، رەختلەردىن ئىچىگە نەرسە سېلىپ كۆتۈرۈپ يۈرۈشكە ئەپلىك قىلىپ ياسالغان بۇيۇم؛ ئۆمەر

رايونىدىكى ئېۋېنكى مىللىي ئاپتونوم خوشۇنى، بۇتغاچ خوشۇنى، ئاروڭ خوشۇنى، ئېلېنچۇن ئاپتونوم خوشۇنى ۋە خېيلوڭجياڭ ئۆلكىسىنىڭ ناخې ناھىيە-سى قاتارلىق جايلارغا ئولتۇراقلاشقان ئېۋېنكى مىللىتى «سولۇن» دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. 1957-يىلىغا كەلگەندە، بۇ مىللەت خەلقلەرنىڭ ئارزۇسى بويىچە ئەسلىدىكى «ئېۋېنكى» دېگەن ئىسمى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. ② چىڭ سۇلا-لىسى مەزگىلىدە شىنجاڭغا كۆچۈپ، چۆچەكتە ئولتۇراقلىشىپ قالغان داغۇرلار «سولۇن» دەپ ئاتالغان. ئازادلىقتىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئارزۇسى بويىچە، ئەسلىدىكى «داغۇر» دېگەن ئىسمى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى.

سولپونۇمىد نى (د) <كربك> <فنز> ئۆتكۈزگۈچ سىمىنى سىلىندىرنىڭ سىرتقى يۈزىنى بويلاپ ئوراش ئارقىلىق ياسالغان ۋىنتا شەكىللىك كاتۇشكا.

سولماق پ ① ئوچۇق تۇرغان نەرسىلەر-نىڭ ئىشىكىنى ياكى ئاغزىنى ياپماق؛ ئەتمەك، تاقىماق؛ بېكىتمەك؛ قۇلۇپنى سولماق. ئىشىكىنى سولماق. * ئۇ ھويلىنىڭ دەرۋازىسىنى ئىچىدىن سولاپ ئەمدىلا ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا سىرتتىن بوش چاقىرىلغان ئايال كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ② قاماپ قويماق، سولاپ قويماق؛ قوينى ئېغىلغا سولماق. قۇشنى قەپەزگە سولماق. * شۇ ۋاقىتتىكى مۇناپىق جاللات لى يىنچىنىڭ قول ئاستىدىكى مەخسۇس ساقچىلار شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى يېرىدىن «خائىن» دەپ تۇتۇپ كېلىنگەن نەچچە يۈزلىگەن زىيالىي ۋە نامدار كىشىلەرنى تۈرمىلەرگە سولاپ، مەخپىي ئۆلتۈرۈشكە باشلىغانىدى. * يايىلار يوپۇرۇلۇپ كېلىپ

ئەجەبلەنمەك.

سوۋىت ئى (ر<ئىتال) <ئەد> ياۋروپانىڭ لېرىك شېئىر تۈرلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا بىر كۇپلېت 14. مسرا بولۇپ، ۋەزىن جەھەتتە يەنە بىرنەچچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

سوۋغا ئى. ھۈرمىتىنى ئىپادىلەش، كۆڭلىنى ئېلىش، تەبرىكلەش قاتارلىق تۈرلۈك مەقسەتلەر بىلەن بېرىلىدىغان نەرسە، ھەدىيە: سوۋغا بەرمەك. سوۋغا قىلماق. * سادىق سومكىسىدىن پەرىھاتنىڭ سوۋغىلىرىنى ئېلىپ، قابىلغا تاپشۇردى. قابىلغا سوۋغىلار يارىدى، بولۇپمۇ رەسىملىك كىتابچىلار ئۇنىڭغا بەك ياقتى. * بوۋاينىڭ بالىلىرى ساندۇقتىكى بايلىقلارغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، بىر-بىرىدىن يوشۇرۇپ دادىسىغا سوۋغا تەييارلاپتۇ.

سوۋغا قىلماق براۋنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش، تەبرىكلەش قاتارلىق مەقسەتلەر بىلەن بىرەر نەرسە ھەدىيە قىلماق، بەرمەك: دىلپەر ئادەتتە ياسىنىپ يۈرۈشىنى خالىمىسىمۇ، لېكىن كامىل سوۋغا قىلىپ ئەۋەتكەن كىيىملەر. نى مۇھەببەتنىڭ ھۈرمىتى سۈپىتىدە ياخشى كۆرۈپ كىيىمەتتى. * بۇ ياغلىقنى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ، ئەندىشلىك كېچىلەرنىڭ بىرىدە بىر قىز سوۋغا قىلغانىدى.

سوۋغات ئى ← سوۋغا: تۈنۈگۈن كۈن ئولتۇرغاندا ئۇنىڭ ئۆيىگە بىر پارچە گىلەم كەلدى. ئۇنىڭ سوۋغات ئۈچۈن ئېلىپ كېلىنگىنى ئېنىق ئىدى. * ئۇلار ئۆزلىرى ئېلىپ كەلگەن لۆڭگە، سويۇن، يىپ-يىڭنە قاتارلىق سوۋغات-لارنى ئۇلارغا تەقدىم قىلدى، ئاندىن كېيىن ئوغۇللار بوۋاينىڭ چاچ-ساقىلىنى ئېلىپ قويدى.

سوۋغات قىلماق ← سوۋغا قىلماق: شائىر يانچۇقدىن ئۈرۈمچىدە سۆيگۈنى سوۋغات قىلغان ھېلىقى گۈل بىلەن كەشتلەنگەن

ئائىلىسىگە يولدىن ئالغاچ كەلگەن بىر سومكا ئالىمىدىن بىرنەچچە دانىسىنىلا قالدۇرۇپ، قالغىنىنى ئالدى-دە، دوختۇرخانىغا يۈرۈپ كەتتى.

سوملۇق سۈپ. سوم قىممىتىگە ئىگە بولغان، سومغا يارايدىغان: ئون سوملۇق سەي. ئىككى سوملۇق تاماكا. * - مېنىڭ ھېسابىمچە، پۇلدىن 17 مىڭ سوم زىيان تارتىمىز، لېكىن بۇ زىيان ھېسابىغا كەلگۈسىدە بولىدىغان بىرنەچچە 100 مىڭ سوملۇق زىياندىن ساقلىنالايمىز، - دەيدى بىر ئىشچى يىگىت.

سوملىماق پ. دىئال. قىرلىماق، ئوخشاش چوڭلۇقتا رەندىلىمەك.

سومما ئى. پۇل، جەمئىي پۇل: ئۇستام شۇنداق قىلىپ سوممىسى قانچە بولدى.

سومۇن ئى. دىئال. تىزىم، ئىسىملىك، رويخەت.

سون سۈپ. دىئال. غەلىتە، يوچۇن، ئۆمە. **سوناتا** ئى (ر<ئىتال>لات) <مۇز> بىر خىل مۇزىكا ئاھاڭى. ئادەتتە خاراكىتېرى ئوخشاش بولمىغان ئۈچ ياكى تۆت بايتىن تەركىب تاپىدۇ، بىر ياكى ئىككى دانە چالغۇ ئەسۋابى ئارقىلىق ئورۇنلىنىدۇ.

سونار ئى (ئىنگ) <فىز> ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنىنىڭ سۇدىكى تارقىلىشى ۋە قايتىشىدىن پايدىلىنىپ يول باشلايدىغان ۋە ئارىلىقنى ئۆلچەيدىغان تېخنىكا ياكى شۇنداق ئەسۋاب. ھەربىي ئىشلاردا رازۋېتكا قىلىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا دېڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچەش ۋە بېلىق توپلىرىنى ئىزلەش ئىشلىرىدىمۇ قوللىنىلىدۇ.

سونجاق ئى. دىئال. پۇتنىڭ سوڭى.

سونۇر ئى. دىئال. سەھەر.

سونۇرقىلماق پ. دىئال. ھەيران قالماق،

سۇيۇقلۇق. كۆپ ئىشلىتىلىدىغانلىرى ئېمۇلسىيەلەش مېيى، گۈڭگۈرتلۈك ماي، مېنېرال مېيى ۋە ھاياۋانات، ئۆسۈملۈك مايلىرىدىن ئىبارەت.

سوۋۇتقۇچ نى. سوۋۇتۇش ئۈچۈن پايدىلىنىدۇ. خان ئەسۋاب، قۇرۇلما.

سوۋۇتماق «سوۋۇماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شىمالدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان تىيانشان تاغلىرىدىن ئۇرۇپ تۇرغان كەچكى سالقىن شامال، غىڭ سايلىق-تاشلىققا جايلاشقان، كۈندۈزدىكى ئىسسىقتا تونۇردەك قىزىپ كەتكەن داخىيەن ۋوگزالىنىڭ ئىقلىمىنى سوۋۇتماقتا ئىدى. * سۇ بېشىدا ئولتۇرۇپ، سۇنى لىيىتقان ئۆزىڭىز. باشقىلارغا غىلجىلاپ، كۆڭۈل سوۋۇتقان ئۆزىڭىز.

سوۋۇتۇش «سوۋۇماق» پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى. سوۋۇتۇش ئۆسكۈنىسى شامالدۇرغۇچ، ھاۋا تەڭشىگۈچ قاتارلىق ئۆي-ئىمارەت، قاتناش قوراللىرى ۋە شۇ خىل جايلاردىكى ھاۋانى سوۋۇتۇپ، تېمپېراتۇرىنى تۆۋەنلەتتىرىش رولىنى ئوينايدىغان ئۆسكۈنىلەر.

سوۋۇتۇلماق «سوۋۇتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: - ئۇسسۇدىڭمۇ؟ مانا سوۋۇتۇلغان قايناق سۇ، ئۆزۈم ئىچۈرمەن ساڭا، دېدى چولپان.

سوۋۇشماق «سوۋۇماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىتتا قايناق سۇنى سوۋۇتۇشتى. **سوۋۇق** نى. تاغ ۋە يارلاردا ئادەم ئولتۇرۇش ئۈچۈن كولانغان سۈنئىي ئۆڭكۈر.

سوۋۇماق پ ① ئىسسىقلىق دەرىجىسى، ھارارىتى تۆۋەنلىمەك، سوغۇق ھالەتكە كەلمەك: بۇ كەچكۈز پەسلى بولۇپ، كۈننىڭ قىسقىرىشىغا ئەگىشىپ ھاۋامۇ بارغانسېرى

ئاق يېپەك ياغلىقنى ئېلىپ ئاچتى.

سوۋۇغاتلىق نى ← سوۋۇغلىق: ئۇ يەنە تولغىنىپ ياتالماي قالدى-دە، ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈزىدىكى ياش تامچىلىرىنى قول ياغلىقىدا ئېرتتى. ئارقىدىن لۇتپۇللاغا سوۋۇغاتلىق ئۈچۈن يېزىپ تەييارلىغان قوشىقنى كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتى.

سوۋۇغا-سالام سوۋۇغا ۋە سالام: خالىق ئۆزىنىڭ ھاكىم توغرىسىدا ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەپ، ئۇنى سوۋۇغا-سالاملار بىلەن قولغا كەلتۈرۈش ئەسلا مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، ھەتتا بەزىلەرنىڭ مۇشۇنداق قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن بۇرۇنغا يېگەنلىكى ھەققىدە خېلىلا سۆزلىدى.

سوۋۇغا-سالامسىز سوۋۇغا-سالامى يوق، سوۋۇغا-سالام قىلمىغان: سېكىرىتارىنىڭ سوئالىغا ئۇلار: «تويىنى يېمەك-ئىچمەك، سوۋۇغا-سالامسىز خۇشال-خۇرام قىزىتىپ تۈگەتتىمىز» دەپ جاۋاب بەردى.

سوۋۇغا-سالاملىق سوۋۇغا-سالام قىلىنىدىغان، سوۋۇغا-سالام بولىدىغان، سوۋۇغا-سالامغا لايىق: ئۇنىڭ پۇلغا سوۋۇغا-سالاملىق نەرسە-لەرنى ئېلىپتۇ. ئالغان ماللىرىنى قېرىنداش-ئۇ-رۇق، يار-بۇرادەرلىرى ئۈچۈن ئالغان تارتۇقلىرىغا قوشۇپتۇ.

سوۋۇغلىق نى. سوۋۇغا قىلىنىدىغان نەرسە: كەت ئېلىپ قار لەيلىسىدىن سەن تولۇق، ئاندىكى مەردلەرگە مەندىن سوۋۇغلىق.

سوۋۇتقۇ سۈپ. سوۋۇتۇش رولىنى ئوينايدۇ. خان: سوۋۇتقۇ سۇيۇقلۇق. // ياخشى گەپ - ئىسسىتقۇ، يامان گەپ - سوۋۇتقۇ (ماقال).

سوۋۇتقۇ سۇيۇقلۇق <ماشىن> مېتاللارنى قىرغاندا، دېتال بىلەن تىغىنى سوۋۇتۇش، سىلىقلىتىش ۋە ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى سۈركىلىشنى ئازايتىش رولىنى ئوينايدىغان

سوۋۇماقتا ئىدى. مانا ھازىرمۇ كەچكى شەپەق ئاجىزلىشىپ ئاخىرقى نۇرىنى سەپنەكتە، سوغۇق شامال چىقماقتا ئىدى. * زاۋۇتتا بويناقتا ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئۈچۈن ئېچىلغان كوللېكتىپ ئاشخانا بار ئىدى. ئەمما، ئۇ نېمىلا بولمىسۇن كوللېكتىپ ئاشخانا ئىدى. تاماقلارنى بەزىدە سوۋۇپ قالاتتى. ② كۆچمە. مېھىر-مۇھەببىتىنى، مەيلىنى، ئىخلاسىنى يوقاتماق؛ كۆڭلى قالماق؛ ئوقۇشتىن سوۋۇماق. ھۈنەردىن سوۋۇماق. * كامىل بىلەن زەينەپنىڭ تۇرمۇشى كەچ كۈزنىڭ ئاپتېپىدەك ئەنە شۇنداق قىسقا بولدى ۋە پاتلا سوۋۇپ كەتتى. * ئۇ تىببىي ئىلىمدىن، بولۇپمۇ تۈگىنىپ چىقىپ دوختۇرلۇق قىلىشتىن سوۋۇپ قالدى.

سوۋېت (ر) ① ئى. ئىشچىلار سىنىپىنىڭ دىكتاتۇرىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان ۋە سوتسىيالىستىك جەمئىيەتنىڭ سىياسىي تەشكىلات فورمىسى بولغان دۆلەت ئورگىنى. ② ئى. سايلاش ياكى تەيىنلەش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كېلىدىغان، باشقۇرۇش، رەھبەرلىك قىلىش ۋە زىيىسىنى ئۈستىگە ئالغان دۆلەت ياكى جامائەت ئورگىنى. ③ سۇپ. سوۋېت تۈزۈمىگە ئائىت، سوۋېت تۈزۈمىگە ئاساسلانغان؛ سوۋېت ھاكىمىيىتى. سوۋېت ھۆكۈمىتى. ④ ئى. دۆلىتىمىزنىڭ 2-قېتىملىق ئىچكى ئىنقىلابىي ئۇرۇش دەۋرىدىكى ئىشچى-دېھقان دېموكراتىك ھاكىمىيىتى ۋە بۇ ھاكىمىيەت رەھبەرلىكىدە-كى جايلار؛ سوۋېت رايونى.

سويا ئى. قومۇش ۋە يېكەننىڭ يېڭى چىققان بىخى؛ تۈمەنجان ئاشىقنىڭ تولا، ئۈجۈل پۇراپ چىقتى سويا. ئايرىلىشمايلى يارىم، بۇ كۆڭلۈم قاچان قانا. **سويا پۇرچاق** يېڭىدىن يېتىلگەن تۈكلۈك

پۇرچاق. **سويا م.** باش بارماقنىڭ ئۈچى بىلەن بىگىز بارماقنىڭ ئۈچىچە بولغان ئارىلىق-نى بىرلىك قىلغان ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى؛ چارەك؛ بىر سويا م يەر.

سویدۇرماق « سويا م » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ قوينىڭ سویدۇردى، ئەمدى بۇ گۆشنى كىمگە ساتقۇزۇش مەسئەلىسىدە ئەمەتجاننىڭ بېشى قاتتى.

سویدۇرۇشماق « سویدۇرماق » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سویدۇرۇلماق « سویدۇرماق » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سويفان « سويا م » پېئىلىنىڭ سۈپەتتە-شى؛ سويفان پىيازىدەك قالماق.

سويفان پىيازىدەك يالىڭاچ، ئۈستىبېشىدا ھېچنېمە يوق؛ ھېچنېمىسى يوق، ئىنتايىن نامرات؛ ئۇنىڭ باشقا تاپسا پۇتقا يوق، ئەتىگەنگە تاپسا كەچكە يوق، سويفان پىيازىدەك يالىڭاچلىنىپ قالغىنى بىلەن كارى يوق. * ئۆتكەننىم ئۆتمۈشتە سويفان پىيازىدەك، يېشىپ رودۇپاي كەبى نامراتلىق. بەختكە تەلپۈندىم بولۇپ ئىنتىزار، زىمىستان يوقىلىپ پارلىدى باھار.

سويفا سۇپ. شاخسىز، پۇناقسىز تايلاق، چىۋىق؛ سويفا تايلاق. * خوجايىن قولغا يوغان سويلنى ئېلىپ ھەدەپ ئۇنى ئۇرۇشقا باشلىدى.

سويفاتماق « سويفاتماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ شاھ ئېتىنى ئوينىتىپ، قامچىسىنى سويلنىتىپ، دەپتۇ؛ - كەلدىم ئۈزۈمنى، قوياق ئۈچۈن تونۇتۇپ؟!

سويفاتماق پ. چىۋىقتەك تولغانماق؛ ئۇ كۆكۈچ پارقراپ تۇرغان خەنجىرىنى ئۆتۈكنىڭ قونجىغا جايلاشتۇردى-دە، ئېرىق ئىچىدە

يىلاندىك سوۋېلاپ قەسىر تېمىنىڭ تۇۋىدىكى سۇڭگۈچ يېنىغا كېلىپ، غايىب بولدى. * قارا بۈگۈن ئىككى يېنىدا، سىم چىراغنىڭ نۇرى ئويىنىدۇ. كەڭ بېتىدە شادلىق كارۋىنى شوخ بېلىقتەك كېمە سوۋېلايدۇ.

سوۋېما ئى ① يېڭىدىن چۈشكەن، پىشىغان خام قوغۇن: سوۋېما ئالماق. سوۋېما چۈشمەك. * ئۇششاق بالىلار نەچچە قېتىملاپ پاساڭ قىلىنغان قوغۇنلۇقتىن تۇخۇمدەك سوۋېما بولسۇمۇ تېپىۋېلىش ئۈچۈن چۆنەك ئاتلاپ چېپىپ يۈرىشىدۇ. * ئۇنىڭغا دوقا دېگەن لەقىمى بولغاچقا دوقا بولۇپ قالغانمۇ ياكى دوقا بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ لەقەم سىڭىپ قالغانمۇ، ئىشقىلىپ، مەتقاسە-نىڭ پىشانىسى بىر سوۋېما چاپلاپ قويغاندەكلا بۇرتۇپ چىققاندى. ② كۆچمە. تېخى يېشىغا توشمىغان، بېشىدىن جىق ئىش ئۆتمىگەن، ھېچ ئىشنى بىلمەيدىغان كىچىك بالا: ئويىلىقتىن چىقىپ، قومۇشلۇققا كىرىشىمىزگىلا «ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك ماۋۇلارنىڭ جاڭجاللىشىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى دېمەمسەن، بىز بۇ سوۋېملارنى ئالداپ خۇمدانغا يېقىنلاشتۇردۇق-دە، قورالسزلاندۇرۇپ ئېلىپ كەلدۇق. * مانا، بېشىدىن نۇرغۇن ئىشلارنى ئۆتكۈزگەن، خېلى-خېلى ئىشلارنى ئەپلەپ كەلگەن مەندەك كىشىمۇ مۇشۇنچىلىك بىر سوۋېمغا نەڭ كېلەلمەيۋاتىدۇ.

سوۋېما قوڭ ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان، بېشىدىن ھېچقانچە ئىسسىق-سوغۇق ئۆتمىگەن، گۆدەك، نادان، ياش: بۇ قۇرۇلۇشقا چوڭ ئىنژېنېرلار كېرەك، مۇراتتەك سوۋېما قوڭلار نېمە قىلالايتتى «دېيىشۋاتسا، ئاڭلىماس-بىلمەسكە سېلىپ يۈرۈۋېرىدىكەنسىز.

سوۋېماق پ ① بوغۇزغا تىخ ئۇرۇپ ئۆلتۈرمەك، بوغۇزلىماق: قۇشقاچ بولسۇمۇ قاسساپ سوۋېسۇن (ماقال). * شۇ كۈنى

ساھىبخانە ئۆز ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، قەرز ئېلىپ بولسۇمۇ، بىرەر پاقىلان سوۋىياتتى. * ساھىبخانە پادىدىن ئايرىپ باققان ئىككى تۇياق سېمىز قويىنى بەزمىگە ئاتاپ سوۋېپ، مېھمانلارنى شورپا، كۆش ۋە تونۇر كاۋىپى بىلەن كۈتۈۋالدى.

② سىرتقى پوستىنى ئاجراتماق: تۇخۇم سوۋېماق. پىياز سوۋېماق. * مۇنۇنى كۆرسە ئۇلار سېنىڭ تېرەڭنى تەتۈر سوۋېارمىكىن، ئاۋۋال بۇ خەتلەرنى ئوقۇپ چىق، - دېدى سايمى يانچۇقدىن قاتلانغان قەغەزنى چىقىرىپ ئالدىغا قويۇپ. ③ قومۇرماق: مەن ئاپامنىڭ قېشىغا ئۇچقاندىك يۈگۈرۈپ باردىم. ئاپام تونۇر بېشىدا بايا ياققان نانلارنى سوۋېۋاتقاندىكەن. ④ كۆچمە. ئۇچۇر-بۇجۇرگىچە ئۇقماق، مۇكەممەل بىلمەك: - ئىسىم مەردان، شوپۇرمەن. ئۇنداق دېسەم، بىر ماي چاپانكەن-خۇ، دەپ قالماڭ. ئۆزىمىز شوپۇر بولغان بىلەن خېلى مەدەنىيەتلىك يىگىتلەردىنمىز، گېتار دەمسىز، تانسا دەمسىز، سوۋېۋىتىمىز دەمغا، - دېدى ئۇ كالىۋىكىنى يالاپ قويۇپ.

سوۋېمىچاق ئى كىچىك سوۋېما: ئادەم - بىر پىلەك، سوۋېمىچاقلىرى بالىلار، ۋە يا بىر كۆچمە، نوتىچاقلىرى بالىلار.

سوۋېۋىشماق «سوۋېماق» پېشىلىنىڭ ئۆمۈك دەرىجىسى: بۇ يەردە ئادەملەر ماللارنى ئەمەس، بىر-بىرىنى سوۋېۋىشتى، سوۋېغاندىمۇ، قورساق تويدۇرۇش ئېھتىياجى بىلەن ئەمەس، بىر-بىرىگە بولغان غەزەپ، ئۆچلۈك، ئاداۋەت ۋە قىساس ھېرىسى بىلەن سوۋېۋىشتى.

سوۋېۋىقلۇق سۈپ. سوۋېۋىپ قويۇلغان، سوۋېۋىلغان: قانداق ھاراقنى ئادىلغا ئوخشاش بىرلا كۆتۈرۈشتە ئىچمەي، ئالدىرماي، ئاستا سۈمۈرۈپ ئىچىپ تۈگەتتى. چىرايىنى تۈرۈپ چايدىن بىر ئوتلىدى، سوۋېۋىقلۇق تۇخۇمدىن بىر چىشلىدى.

نەملىك؛ شىرنە؛ مېۋە سۈيى. سۈيى قاچقان نان، * دىققەتسىزلىكتىن ئۇنىڭ قولىدىكى ئىچى سۈيۈپ كەتكەن تاۋۇز گۈپپىدە يەرگە چۈشتى-دە، سۈلىرى گىلەمنى بۇلغىۋەتتى. ④ جانلىق ئورگانىزم ۋە ئورگانىلاردىن ئاجرىلىپ چىقىدىغان سۈيۈقلۈك؛ ئېغىزغا سېرىق سۇ كەلمەك. يارىنىڭ سۈيىنى چىقىرىۋەتمەك.

سۇ ئاچماق سۇنى بىر جايدىن يەنە بىر جاىغا ياكى ئېتىزغا باشلىماق؛ - مەن بۇيرۇغاننى قىلغىلار، ئەزالار كەلسە ئۆزۈم جاۋاب بېرىمەن!

سۇ ئاستى بومبىسى <ھەرب> سۇنىڭ ئالدىن بەلگىلەنگەن چوڭقۇرلۇقىغا يېتىپ بارغاندا پارتلايدىغان بىر خىل بومبا. پاراخوت ياكى ئايروپىلان ئارقىلىق تاشلىنىدۇ. كۆپىنچە دۈشمەننىڭ سۇ ئاستى كېمىلىرىنى پارتىلتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سۇ ئاستىدا ئۇزۇش تەنھەرىكىتى <تەن> ھەربىي تەنھەرىيە تۈرلىرى-دىن بىرى. ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋابلىرىغا قاراپ ئېغىر ئۇزۇش ۋە يېنىك ئۇزۇش دەپ ئىككىگە؛ مۇسابىقە بويىچە تېز ئۇزۇش، سۇ ئاستىدا يۆنىلىشنى بەلگە-لەش، سۇ ئاستى مەشغۇلاتى ۋە سۇدا تۇرۇپ قارىغا ئېتىش قاتارلىق تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ.

سۇ ئاستى كېمىسى <ھەرب> سۇ ئاستىدا مەشغۇلات ئېلىپ بارىدىغان ھەربىي كېمە. ئاساسەن يۈلپى ياكى باشقۇرۇلىدىغان بومبا ئارقىلىق دۈشمەن پاراخوتى ۋە قىرغاقتىكى نىشانلارغا زەربە بېرىش ھەمدە ئۇرۇش داۋامىدا رازۋېتكا قىلىش ۋە زىپىلىرىنى ئۆتەيدۇ.

سوئۇلماق «سوئۇلماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بۇ ئاشام خۇددى ئاسماندىكى قۇياش پارچىلىنىپ كېتىپ زېمىنغا چېچىلىپ كەتكەندەك، پۈتۈن دالنى لاۋۇلداپ تۇرغان گۈلخانلار قاپلاپ كەتتى. قوي-قوتازلار سوئۇلۇپ، نەچچە ئونلىغان مىس قازانلار قايناشقا، ئۇزۇن-ئۇزۇن زىخلاردا كاۋاپلار پىژىلداشقا باشلىدى.

سوئۇم سۈپ. سوئۇلىدىغان، سوئۇشقا ئاتالغان؛ سوئۇم مال.

سوئۇم مال دىئال. سوئۇش ئۈچۈن بېقىلغان مال.

سۇ ئى ① ئىككى ھىدروگېن ئاتومى بىلەن بىر دانە ئوكسىگېن ئاتومىنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن، ئەڭ ئاددىي بولغان گىدروك-سىدلىق بىرىكمە، يەنى رەڭسىز، تەمسىز، پۇراقسىز سۈيۈقلۈك. ئۇ ئۆلچەملىك ئاتموسفېرا بېسىمى ئاستىدا، نۆل سېلسىيە گرادۇستا مۇز بولۇپ قاتىدۇ؛ 100 سېلسىيە گرادۇستا قاينايدۇ؛ تۆت سېلسىيە گرادۇس-تا زىچلىق دەرىجىسى ئەڭ يۇقىرى بولىدۇ. سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى بىر (1)؛ سۇ ئىچمەك. سۇ قۇيماق. * سۇ كېتىدۇ، تاش قالىدۇ، ئوسما كېتىدۇ قاش قالىدۇ (ماقال). * بىرنەچچە كۈندىن بېرى قاسىم ئاكام «ئەترەت باشلىقى بۇيرۇدى» دەپ، دۈيىنىڭ ئاشخانىسىغا ئەكەل-گەن سۇدىن ھەر كۈنى ئەتكەندە بىر چېلەك ئەكىرىپ بېرىپ تۇردى. * بېشىڭدا گۈلۈك بولسام، بۇلبۇلدەك تىلىك بولسام، باغقا سۇغا كىرگەندە، سوغاڭدا سۇيۈك بولسام. ② كۆل، دەريا، ئېرىق، ئۆستەڭ قاتار-لىقلار؛ سۇ بويى. سۇ ياقىسى. * ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق، سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق (ماقال). ③ يېمەك-ئىچمەك، يەل-يې-مىش، مېۋە-چېۋە قاتارلىقلار تەركىبىدىكى

سۇ ئاستى ئوۋچى كېمىسى <مەرب> دۈشمەننىڭ سۇ ئاستى كېمىلىرىنى ئىزدەش ۋە يوقىتىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ. خان كىچىك تىپتىكى پاراخوت. ئۇنىڭغا سونار، رادار قاتارلىق ئىزدەش ئەسۋابى، سۇ ئاستى بومبىسى ۋە كىچىك كالىبىرلىق زەمبىرەك قاتارلىق قوراللار ئورنىتىلىدۇ.

سۇ ئامبىرى <سۇ> كەلكۈن سۈيىنى قاچىلاش ھەم سۇ ئېقىمىنى تەكشۈش رولىنى ئوينايدىغان سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى. ئۇنىڭدىن يەر سۇغىرىش، توك ھاسىل قىلىش ۋە بېلىق بېقىش مەقسەتلىرى ئۈچۈن پايدىلىنىلىدۇ.

سۇ ئەھۋالى <سۇ> سۇنىڭ ئورنى، ئېقىم مىقدارى قاتارلىقلارغا ئائىت ئەھۋاللار. سۇ باشتىن لاي «يامان ئىش، يامان ئىللەتلەر يۇقىرىدىن، چوڭلاردىن باشلىنىپ تۆۋەنگە، كىچىكلەرگە تارقىلىدۇ» دېگەن مەنىدىكى ئىبارە: — راست دەپسەز، بىكەچ، — دەپ قوشۇلدى باتۇر تاغا ئېتىنى دېۋىتىپ ئالدىغىراق كېلىپ — «سۇ كۆتۈرگەن خار، كوزا چاققان ئەزىز» دېگەندەك بىر زامانلار بولۇۋاتىدۇ، سۇ باشتىن لاي-دە! بۇلارنى تازىلاش كېرەك ئىدى. بۇ ئىشنى ھەممەيلەن سىزدىن كۈتمەكتە!

سۇ باشلىماق ← سۇ ئاچماق: غۇنچەم سەن گۈللەرنىڭ تۇۋىنى بوشتىپ تۇر، نۇرۇم كېلىپ قالسا سۇ باشلىتىپ كېلىمىز.

سۇ بايلىقى <سۇ> كۆل-دەريا، بۇلاق، قۇدۇق سۇلىرى ۋە يەر ئاستى سۈيى قاتارلىق خەلق ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم تەبىئىي بايلىق.

سۇ بەرمەك ئوي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ،

مەرىكە سورۇنلىرىدا زىياپەتتىن بۇرۇن ۋە كېيىن مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ قۇيماق: شۇ ئارىدا خىزمەتچى بالا ئاپتۇۋا-چىلاپچا ئەكېرىپ، نورۇز داموللا بىلەن نوشىرۋان تەيچىنىڭ قولىغا سۇ بەردى، شىرەگە داستىخان سېلىپ چىقىپ كەتتى.

سۇ بولۇپ كەتمەك ① تەرلەپ ھۆل بولۇپ كەتمەك، تەرگە چۆمەك: بالىنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ، ئورۇن-كۆرىپ سۇ بولۇپ كەتتى. ② كۆچمە. يۈرەكزادە بولماق، يۈرەكتالدى بولماق، قورقماق: دېمەك، شۇنچە چۈشەندۈرگەن بولساممۇ، ئامما يەنىلا سۇ بولۇپ كەتكەن يۈرىكىدىن «قۇربان پاكىنەك ئۆچ ئالدى» دېگەن ئەندىشىنى چىقىرىۋېتەلمەپتۇ-دە!

سۇ بويىق <سەن> سۇ بىلەن ئارىلاشتۇرۇلۇپ رەسىم سىزىلىدىغان بىر خىل بويىق.

سۇ بويىق رەسىم <سەن> سۇ بويىق ئارقىلىق سىزىلغان رەسىم.

سۇ بويىغا ئاپىرىپ، سۇغارماي كەلمەك ← دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ياندۇرۇپ كەلمەك: — سەن بۇ قېتىمى تىجارەتتىن نەپ ئالالمايسەن، ئۇ ئۆتۈپ كەتكەن قاقباش، سېنى سۇ بويىغا ئاپىرىپ، سۇغارماي كېلىدۇ، — دېدى ئۇ قاسىمغا.

سۇ بۇغىسى <زورۇل> بۇغىنىڭ بىر خىلى، تېنى، قۇلقى چوڭ، بويىنى ئۇزۇن، قۇيرۇقى قىسقا، تۆت يۈتى ئۇزۇن. پۈتۈن تېنى كۈل رەڭ ئارىلاش توق قوڭۇر، بەزىلىرىنىڭ سارغۇچ قوڭۇر بولىدۇ. ساغرى-سى كۈل رەڭگە مايىل ئاق كېلىدۇ. ئەركىك-نىڭ مۇڭگۈزى بولىدۇ ھەم توم، ئۇزۇن ھەم ئاچماق كېلىدۇ. تېرىسىدىن خۇرۇم ئىشلىنىدۇ، يۇمران مۇڭگۈزى دورا قىلىنىدۇ.

مەيداننى بىر قېتىم سۇغىرىشقا يېتەرلىك بولغان ئېقىم مىقدارى. بىرلىكى مو m^3/s .
سۇ بېرىش نۆمىسى <سۇ> زىرائەتلەر-نى ھەربىر قېتىم سۇغىرىشتا، ھەر موسغا بېرىلىدىغان سۇ مىقدارى. بىرلىكى مو m^3 .

سۇ بېرىش يولى <سۇ> تۇرمۇشتا تەمىنلىنىدىغان، ئوت ئۆچۈرۈش ياكى سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىدا ئىشلىتىلىدىغان پاكىز سۇلار ماگىدىغان تۇرۇبا.

سۇ بېسىمى <سۇ> سۇنىڭ ئىچى ۋە سۇ بىلەن قاتتىق جىسىم تۇتاشقان پاسىل يۈزىگە تارالغان ھەمدە پاسىل يۈزىنىڭ نورمال يۆنىلىشى بويىچە تەسىر قىلىدىغان كۈچ. تېخنىكىدا، بىرلىك يۈزىگە چۈشكەن ئېغىرلىق ئۆلچىمى بويىچە ئېلىنىدۇ.

سۇ بېشى <سۇ> ① بۇلاق، قار-مۇز، سازلىق كۆل ۋە دەريا قاتارلىقلارنىڭ دەريا سۇلىرى باشلىنىدىغان مەنبە.

② كۈندىلىك تۇرمۇش، سانائەت ئىشلەپ-چىقىرىشى ۋە يەر سۇغىرىش قاتارلىقلاردا ئىشلىتىلىدىغان سۇلارنىڭ كېلىش مەنبەسى. سۇ بىلەن داۋالاش <تې> فىزىكىلىق داۋالاش ئۇسۇللىرىدىن بىرى. ئادەتتە

سۈيىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئوخشاش بولمىغان دۇش ياكى ۋاننىغا بىمارنى چۈشۈرۈش ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ. چۈنكى، سوغۇق سۇ مەركىزىي نېرۋىنى غىدىقلاش، يۈرەك ۋە قان تومۇرنىڭ فۇنكسىيىسىنى ئاشۇرۇش ھەم قىزىتمىنى قايتۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ.

دۇ؛ ئىلىمان سۇ نېرۋا ياللۇغى ۋە بوغۇم ئاغرىقلىرىنى داۋالايدۇ؛ ئىسسىق سۇ قاننىڭ ئايلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە تەرلىتىش رولىنى ئوينايدۇ.

سۇ بۇلغۇنى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. تېنى ئۇزۇن، تۆت پۈتى قىسقا. پەنجىلىرى ئارىسىدا ئۇزۇش پەردىسى بولىدۇ. تۈكلىرى قويۇق، يۇمشاق ھەم توق قوڭۇر كېلىدۇ، پارقىرايدۇ. سۇغا شۇڭغۇشقا ماھىر. بېلىق، پاقا قاتارلىقلار-نى تۇتۇپ يەيدۇ. تېرىسى ئەتۋارلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن قىممەتلىك باش كىيىملىرى تىكىلىدۇ.

سۇ بۆلجۈرگىنى <بوت> ① ئازغان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئېگىزلىكى 50 - 90 سانتىمېتر ئەتراپىدا، تۈكلۈك، كۆپ شاخلىنىدۇ. تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى توپلاشقان ھالەتتە بولۇپ، تۇخۇم شەكلىدە كېلىدۇ. غولدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىش-دۇ. گۈلى يەككە ھالدا غولنىڭ ئۈچىدا ئۆسىدۇ، رەڭگى سېرىق. مېۋىسى ئۇرۇق مېۋە، سىرتىدا ئىلمەك تىكىنى ۋە تۈكچە-لىرى بولىدۇ، شەكلى شارغا ئوخشايدۇ. ئۇ ئىستېبال قىلىنىدۇ ۋە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئىسسىقنى ۋە ئىششىقنى ياندۇرۇش، زەھەرنى قايتۇرۇش، ئاغرىق پەسەيتىش رولىغا ئىگە. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

سۇ بۆلگۈچ چوققا <جۇغ> ئىككى ئېقىن-نى ئايرىپ تۇرىدىغان دۈمبەلچەك ياكى ئېگىزلىك.

سۇ بۇرگىسى <زوتول> بوغۇم پۇتلۇق ھايۋان. تېنى كىچىك، سۈزۈك، ئېلىپس شەكلىدە كېلىدۇ، قېپى بولىدۇ. ئېرىق--ئۆستەك ۋە كۆلچەكلەردە توپلىشىپ ياشايدۇ. ئادەتتە ئالتۇن بېلىق قاتارلىقلار-نىڭ ياخشى ئوزۇقلۇقى ھېسابلىنىدۇ.

سۇ بېرىش مودېلى <سۇ> بىرلىك

سۇ پىتى <زوتول> بوغۇم پۇتلۇق ھايۋان. تېنى تار ھەم ئۇزۇن، بېشى بىلەن كۆزى ناھايىتى كىچىك، سەزگۈ مۇڭگۈزچىسى ئۇزۇن، ئەڭ ئاخىرقى ئۈچ جۈپ پۇتى سەكرەشكە ناھايىتى باپ. كۆل، دەريا بويلىرىدا ياكى نەم جايلاردا ياشايدۇ.

سۇ پىيىزى <بوت> ← چوڭ پىيىزەك. سۇ توپى <تەن> ① توپ تۈرلىرى تەنھەرىكىتىدىن بىرى. مەيدانى تىك تۆت بۇلۇڭ شەكلىدە بولۇپ، كۆپىنچە سۇ ئۈزۈش كۆللىرىدە ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇنىڭدا، تەنھەرىكەتلىچىلەر سۇ ئىچىدە تۇرۇپ، توپنى قولى بىلەن پاسلىشىپ، قارشى تەرەپنىڭ ۋاراتاسىغا ئېتىپ كىرگۈزىدۇ. ② شۇ خىل تەنھەرىكەت تۈرىدە ئىشلىتىلىدىغان توپ. خۇرۇم ياكى زىرىنكە قاتارلىقلاردىن ياسىلىدۇ.

سۇ توخۇسى <زوتول> سۇ قۇشلىرىدىن بىرى. رەڭگى بوزغا مايىل، پۇت بارماقلىرى كەڭ. بارماقلىرى ئارىسىدا ئۈزۈش پەردىسى بولمايدۇ. شۇڭا چوڭقۇر سۇغا كىرەلمەيدۇ، سۈيى تېپىز ۋە قومۇش ئۆسكەن جايلاردا ياشايدۇ.

سۇ قۇتماق ئېتىزغا سۇ باشلىماق: مەتنىيازنىڭ دېھقانچىلىقتا يازىچە قىلغان ئىشى قىچىغا ئۈچ قېتىم سۇ تۇتۇش بولدى. * شۇ چاغدا نادەم باغدا سۇ تۇتۇپ يۈرەتتى.

سۇ تۈرىنىسى <سۇ> سۇ ئېقىمىنىڭ پالاقلىرىغا زەربە بىلەن ئۇرۇلۇشى نەتىجىسىدە ئايلىنىدىغان بىر خىل دۇنياغا تېل. ئۇ سۇ كۈچى ئارقىلىق توك ھاسىل قىلىشتىكى ئاساسلىق ھەرىكەتلەندۈرگۈچى قۇرۇلما ھېسابلىنىدۇ. ئۇنى يەنە شال ئاقلاش ماشىنىسى ۋە ئۇن تارتىش

ماشىنىسى قاتارلىقلارغا بىۋاسىتە چېتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ھەرىكەتلەندۈرگىلى بولىدۇ.

سۇ تۇرۇبىسى <سۇ> ① پولاتتىن ئىچى كاۋاك ۋە سۇ ئاقىدىغان قىلىپ قۇيۇلغان نور. ② ئۆي-ئىمارەت ياكى سۇ ئىشلىتىلىدىغان ئورۇنلاردىكى شۇ خىل نورغا جۈمەك ئورنىتىلغان قۇرۇلما.

سۇ تۇلۇقى <سۇ> سۇ كۈچى ئارقىلىق ئايلىنىدىغان تۇلۇق. كۆپىنچە شال ئاقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سۇ تۇۋرۇكى <سۇ> بىرلىك يۈزگە تەسىر قىلىدىغان سۇنىڭ ھەجىمى.

سۇ تېپىلىش تەنھەرىكىتى <تەن> سۇ ئۈستى تەنھەرىكەت تۈرلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، تەنھەرىكەتچى ماتورلۇق قېيىقنىڭ سۆرىشى بىلەن، بىر پارچە تاختاينى دەسسەپ تۇرۇپ، دولقۇن ئىچىدە تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىغان ھالدا يۇقىرى سۈرئەتتە تېپىلىپ ماڭىدۇ.

سۇ جۇغراپىيىسى <جۇغ> سۇ رايونى بىر خىل جۇغراپىيىلىك ئامىل دەپ قاراپ، جۇغراپىيىلىك ئومۇملاشتۇرۇش ئۇسۇلى بويىچە مەلۇم بىر رايوننىڭ سۇلىرى (دېڭىز-ئوكيانلىرى، كۆل-دەريالىرى، يەر ئاستى سۇلىرى، سازلىقلىرى ۋە مۈزلۈقلىرى) نىڭ تارقىلىشى ۋە تۈرلۈك سۇ رايونىغا مۇناسىۋەتلىك ھادىسىلەرنىڭ ۋاقت ھەم بوشلۇق جەھەتتىكى تارقىلىش ۋە ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.

سۇ چاقماق <دې> ئېتىزغا سۇ كۆپ كىرىپ كېتىپ، زىرائەتنى نابۇت قىلماق ياكى ئۇلۇغ سۇ قىرلارنى بۇزۇۋېتىپ، زىرائەتلەرنى ئېقىتىپ كەتمەك.

سۇ چاغىسى <تەن> سۇ تېپىلىشتا ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب. شەكلى قار چاغىسىغا ئوخشايدۇ.

سۇ چاغىسى تەنھەرىكىتى <تەن> ماتورلۇق قېيىقنىڭ سۆرىشى بىلەن سۇ چاغىسىنى دەسسەپ تۇرۇپ سۇ تېپىلىدۇ. خان بىر خىل تەنھەرىكەت تۈرى. سۇ تېپىلىش تەنھەرىكىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. سۇ چەپچەك چۆگۈن تۈۋلۈكى گەۋدىسى بىلەن بىر ئورنىتىلغان، سۇ تېگىگىچە بارىدىغان مىس چۆگۈن.

سۇ چىچەك <تەب> ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل. بىر خىل ۋىرۇس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. كۆپىنچە بالىلاردا بولىدۇ. بۇنىڭدا بەدەن تېمپېراتۇرىسى سەل-پەل ئۆرلەيدۇ ۋە تېرىگە ئۇششاق نەرسىلەر چىقىپ، سۇلۇق قاپارتمغا ئايلىنىدۇ، ساقايغاندىن كېيىن ئىز قالمايدۇ. سۇ چىغرىقى <سۇ> ئادەم ياكى ئۇلاغ كۈچى ئارقىلىق سۇ تارتىدىغان بىر خىل مېخانىزم.

سۇ چىگىسى <بوت> كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى ئىككى قايتىلانغان پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ، سېپى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن كېلىدۇ. گۈلى ئاق ھەم يازدا ئېچىلىدۇ. نەم ئىسسىق جايىنى ياخشى كۆرىدۇ. يۇمران غولى ۋە يوپۇرماق سېپى كۆكتات قىلىنىدۇ.

سۇ خىمىيىسى <سۇ> تەبىئىي سۇلار (كۆل-دەريا، دېڭىز-ئوكيان، يەر ئاستى سۇلىرى) نىڭ خىمىيىۋى تەركىبى ۋە ئۇلارنىڭ ۋاقىت ھەم بوشلۇقتىكى ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى تەتقىق قىلىدۇ.

خان پەن.

سۇدەك بىلمەك مۇكەممەل، پۇختا، پىششىق ۋە تولۇق بىلمەك؛ ئۇ خەنزۇ تىلىنى سۇدەك بىلىدۇ. * سەيلخان نىكاھ ئىشلىرىدىكى كەسىپى دەللال بولغانلىقتىن، پۈتۈن شەھەردىكى قىزلارنىڭ نام-ئەھۋالى، تەقى-تۇرقى ۋە ئۇرۇق-ئەۋلادىنى سۇدەك بىلەتتى.

سۇدەك ئوقۇماق خەت، كىتاب قاتارلىقلار-نى تېز، راۋان ئوقۇماق؛ ئۇ ئەرەب يېزىقىنى سۇدەك ئوقۇيدۇ.

سۇ رايى <سۇ> تەبىئەت دۇنياسىدىكى سۇلارنىڭ ھەر خىل ئۆزگىرىش ۋە ھەرىكەت قىلىش ھادىسىلىرى.

سۇ رايى پونكىتى <سۇ> سۇ رايىغا دائىر خىزمەتلەرنى ئىشلەيدىغان پونكىت.

سۇ رايى يىلى <سۇ> سۇ رايىنىڭ ئەھۋالىغا ماس ھالدا مەخسۇس قوللىنىلىدىغان بىر خىل يىل. ئادەتتە 12 ئاي بىر بىرلىك قىلىنىدۇ.

سۇ رەيپىنى <بوت> ① كالىپۇكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى قىزغۇچ قوڭۇر كېلىدۇ. يەر ئاستىدا مۇنار شەكىللىك تۈگۈنەك غولى بولىدۇ. ئۇنى تۇزلاپ يېگىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ تۈگۈنەك غولى.

سۇ رېپىكىسى <سۇ> كۆل-دەريا ۋە ئېرىق-ئۆستەڭلەردىكى سۇ يۈزىنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى ئۆلچەپ تۇرۇش ئۈچۈن، سۇ ئىچىدىكى مۇقىم جايغا ئورنىتىپ قويۇلىدىغان بىر خىل رېپىكا. سۇ سائىتى <سۇ> تۇرۇبا سۈيىنىڭ

ئىشلىتىلىش مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان سائەت، تۇرۇبا ئۈستىگە ئورنىتىلىدۇ. سۇ ئىشلەتكۈچىلەر تۇرۇبىنى ئاچقاندا، ئۇنىڭ سىرتىلىكى ئايلىنىپ، سۇنىڭ قانچىلىك ئۆتكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

سۇ سەپسە سىگمە يىدىغان، يىگنە تىقسا ئۆتمەيدىغان قاتتىق قامال قىلىنغان؛ بۇ ھال زاۋۇت ئىچىدە روزىناخۇنىڭ سۇ سەپسە سىگمە يىدىغان، يىگنە تىقسا ئۆتمەيدىغان مۇستەقىل پادىشاھلىق يۈرگۈزۈپ، كۆپچىلىكنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇۋالغانلىقىنى سۇ ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

سۇ سەپسە پىكۇچ ← سۇ پۈركۈگۈچ.

سۇ سەپسە پىكۇچ ① سۇ چاچماق؛ تاپسىغا سۇ سەپسە پىكۇچ، گۈلگە سۇ سەپسە پىكۇچ * يارىمىنى كەپتۈرۈپ، يۈگۈرۈپ چىقاي باشىم بىلەن، ئالدىدا خىزمەت قىلىپ، سۇ سەپسە پىكۇچ ياشىم بىلەن. ② كۆچمە. بىراۋنىڭ ئاكتىپ-لىقىغا، قىزغىنلىقىغا زەربە بەرمەك، راينى ياندۇرماق؛ ئۇلارنىڭ قىزغىنلىقىنى قوللاش لازىمكى، ھەرگىز ئۇنىڭغا سۇ سەپسە پىكۇچ بولمايدۇ، كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن، ئۇ ئاممىنىڭ قارشىلىقىغا جەزمەن ئۇچرايدۇ.

سۇ سىزىقى <سۇ> ① سۇغا پاتۇرۇل-غان جىسىمنىڭ چۆككەن قىسمى بىلەن چۆكمىگەن قىسمىنى ئايرىپ تۇرىدىغان پاسىل سىزىقى. ئۇ يەنە «چۆكۈش سىزىقى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ② چېرتىۋۇز ياكى سىزىملاردىكى سۇ ئورنىنى ئىپادىلەيدىغان سىزىقى.

سۇ سىستېمىسى <سۇ> دەريالارنىڭ غول، تارماق ئېقىملىرى ۋە كۆللەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر پۈتۈن گەۋدىسى.

مەسىلەن، تارىم سۇ سىستېمىسىنى ئاقسۇ دەرياسى ھەم ئۇنىڭ تارماقلىرى، قاراشەھەر دەرياسى ھەم ئۇنىڭ تارماقلىرى، ئۇلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان تارىم دەرياسى ۋە لوپنۇر كۆلى قاتارلىقلارنى شەكىللەندۈرگەن.

سۇغا چۈشكەن چالمدەك ئۈن-تىنسىز، جىمجىت؛ ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، خېلى ئوبدان چارىلارنى تاپقاندا قىلاتتى-يۇ، ئەتىسى ھېچقانداق ئىش ئېسىگە كەلمەي، سۇغا چۈشكەن چالمدەك يوقاپ كېتەتتى.

سۇغا چۈشكەن مۈشۈكتەك تىترەپ، شۈمشىنىپ، بىچارە ئەھۋالغا قالغانلىققا ئىشارە: بۇ تاشقىن ۋالىي مەھكىمىسى، 5-ئائىلىقلار پولىكى، ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىسىدىن ئىبارەت بۇ زۇلۇم ئوردىلىرىغا بېسىپ كىرگەندە، گومىنداڭ ئەمەلدارلىرى سۇغا چۈشكەن مۈشۈكتەك بولۇشۇپ كەتتى.

سۇغا چىلاشماق مەلۇم سەۋەب بىلەن ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىماق، مەغلۇپ بولماق؛ بۇزۇلماق؛ زىننەت بۇ ئۈمىدىڭمۇ سۇغا چىلىشىپ قالىدىغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن؟ * بۇ يەردە جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتۈرۈشكە ۋاقىت يوق، جىددىي تۇتۇشمىسا ۋاقىت ئۆتىدۇ، ئەزالارنىڭ يېڭىدىن قوزغالغان ئاكتىپچانلىقى سۇغا چىلىشىدۇ، ئەتىيازلىققا ھېچ ئىشنى ھەل قىلالمايسەن!

سۇغا سەكرەش <تەن> تەنھەرىكەت تۈرلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، تەنھەرىكەت-چى قاڭقىش تاختىسىدىن سۇغا سەكرەۋېتىپ، بوشلۇقتا تۈرلۈك نەپىس ھەرىكەتلەرنى ئورۇنلايدۇ.

سۇغا كىرسە سۇغا، ئوتقا كىرسە ئوتقا كىرمەك قەتئىي ئەگىشىپ ماڭماق،

سۇ قىلماق نەرسە-كېرەكلەرنى سېتىپ تۈگەتمەك: - يارايدۇ، يارايدۇ، مۇشۇندىقى بولسا بىر-ئىككى توننا بولسىمۇ، سۇ قىلىپ ئۆلگۈرلەيمەن، - سابىر مىسكەر زىغىرلىقتىكى سېرىق ئوتتەك ھەم قىزغۇچ سېرىق ھەم چىرىمىشپ كەتكەن ساقلىنى لىكىلدىتىپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى. * - ھەيدەپ كەلگەن قوپىلىرنى بازاردا سۇ قىلىپ بولغان ئوخشىمىلا، - دېدى ئۇ رازى بولغانلىق قىياپىتى بىلەن.

سۇ كالىسى <زوتول> كالىنىڭ بىر خىلى. مۇڭگۈزى چوڭ ھەم يېڭى ئاي شەكلىدە بولۇپ، بەزىلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىر مېتىردىن ئاشىدۇ. تۈكلىرى قارا كۈل رەڭ كېلىدۇ. تومۇز كۈنلىرى سۇغا چۆمۈلۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئوت-چۆپلەر بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. سۇلۇق ئېتىزلاردىكى تېرىقچىلىق ئىشلىرىغا مۇۋاپىق كېلىدۇ.

سۇ كەلگىچە تۇغان تۇتماق بىرەر ئىش-ھەرىكەتكە ئالدىن تەييارلىق قىلماق، ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئالدىنى ئالماق: ئايە ئاپتاق - قارىسلاچۇ ئۆزلەنى، سۇ كەلگىچە تۇغان تۇتۇپ، بۇ ئىشقا شۇنچە بۇرۇنلا كۆيۈش قىلىپتلا، - دېدى.

سۇ كۆتۈرمەك قول ۋە بەدەندە سۇلۇق قاپارتما پەيدا بولماق، قاپارماق: كەتمەن دېگەننى ئۆمرۈمگە كېلىپ تۇتۇپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈنسىكىن، بىر-ئىككى سائەت چاپا-چاپمايلا، ئالىقانىلىرىم سۇ كۆتۈرۈپ، بىلەكلىرىمنىڭ كۆيۈشۈپ ئاغرىشى جېنىمنى ئالدى.

سۇ كۆكۈرىك زەمبۇرۇغى <بوت> يۈسۈنسىمان زەمبۇرۇغلارنىڭ بىر تۈرى. سۇدىكى ھايۋانات، ئۆسۈملۈك ۋە ئۇلارنىڭ ئۆلۈكلىرىدە ياشايدۇ. يېپىچىلىرى شاخلاند-مايدۇ ۋە توغرا پوستى بولمايدۇ. جىنسىسز كۆپىيىشتە، ئىككى تال قامچا تۈكلۈك

نېمە قىلسا، شۇنى قىلماق: مەن مۇشۇلار سۇغا كىرسە سۇغا، ئوتقا كىرسە ئوتقا كىرىمەن.

سۇ قاتنىشى <قانت> دەريا، كۆل ۋە دېڭىز-ئوكيانلاردا پاراخوت، كېمە، سال قاتارلىقلار ئارقىلىق بولىدىغان قاتناش ئىشلىرى.

سۇ قامچىئوتى <بوت> قامچىئوت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى بېغىر رەڭ ياكى قىزىل، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، شەكلى تۆمۈنگە ئوخشايدۇ، يۈزىدە قارا دېغى بولىدۇ. غولى بىلەن يوپۇرمىقنىڭ لازىغا ئوخشاش تەمى بار. گۈل رېتى باشاقسى-جان بولۇپ، گۈللىرى كىچىك، شالاڭ ئۆسىدۇ. ئورۇق مېۋىسى ئۈچ بۇرجەك ياكى ئىككى تەرىپى ئۇچلانغان بولىدۇ. ئېرىق-ئۆستەڭ، كۆل بويلىرى ۋە سازلىق-لاردا ئۆسىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. زەھەر قايتۇرۇش، ئىششە-نى ياندۇرۇش، ئاغرىق توختىتىش ۋە قىچىشىنى پەسەيتىش روللىرىغا ئىگە. سۇ قوڭغۇزى <زوتول> بىر خىل ھاشارات. يېتىلگىنىنىڭ تېنى ئېللىپس شەكلىدە، قارا ياكى قوڭۇر كېلىدۇ؛ لېچىنىكىسىنىڭ تېنى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن بولىدۇ. يېتىلگىنى بىلەن لېچىنىكىسىنىڭ ھەر ئىككىسى سۇدا ياشايدۇ.

سۇ قۇرۇلۇشى <سۇ> سۇ ئىنشائاتى، سۇ قۇشى <زوتول> سۇ يۈزى ۋە سۇ ساھىللىرىدا دەم ئالىدىغان ياكى سۇدىن ئوزۇقلۇق تېپىپ يەپ ھايات كەچۈرىدىغان قۇشلار. مەسىلەن، ئاق قوتان، ياۋا ئۆردەك، دېڭىز چايكىسى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

لىنىدۇ، سانائەتتە يېقىلغۇ ۋە خىمىيە سانائىتىنىڭ خام ئەشياسى قىلىنىدۇ. سۇ لەيلىسى <بوت> نېلۇپەر ئائىلىسىدە. كى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. سۇ كۆلچەكلىرىدە ئۆسىدۇ. پۈتۈن تۈپىدە تىكەنلىرى بولىدۇ. يوپۇرمىقى يۇمىلاق بولۇپ، نېلۇپەر يوپۇرمىقىغا ئوخشايدۇ ۋە سۇ يۈزىدە تۇرىدۇ. گۈلى تاق ھالەتتە ئۆسىدۇ، گۈل تاجى ياپراقچىسى سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ، گۈل تەڭلىكى توخۇنىڭ بېشىغا ئوخشايدۇ. ئۇرۇقى ئىستېمال قىلىنىدۇ.

سۇ مەنبەسى <سۇ> ← سۇ بېشى. سۇ مەھسۇلاتى <سۇ> دېڭىز-ئوكيان، كۆل، دەريالاردىن ئېلىنغان بېلىق، راک، قىسقىچ پاقا، قۇلۇلە، خەيدەي ۋە تاش يۈسۈنى قاتارلىق ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە مەھسۇلاتلار.

سۇ مۇنارى <سۇ> تۇرۇبا سۈيى ئۆسكۈنىلىرى ئىچىدىكى سۇنىڭ بېسىمىنى يۇقىرىلىتىش رولىنى ئوينايدىغان مۇنار شەكىللىك قۇرۇلۇش. ئۈستۈنكى قىسمىدا ھەجمى چوڭ بولغان سۇ ساقلاش ساندۇقى بولىدۇ. مۇنار قانچە ئېگىز بولغانسېرى سۇنىڭ بېسىمى شۇنچە كۈچىيىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ تېخىمۇ ئېگىز بولغان بىنالارغا سۇ چىقارغىلى بولىدۇ.

سۇ مېلوراتسىيىسى <سۇ> سۇغىرىش، سۈيىنى چىقىرىۋېتىش، شورلۇق يەرلەرنى ئۆزگەرتىش ۋە سۇ، تۇپراقنى ساقلاپ قېلىش، تەركىبىدىكى سۇ ھەم شور مىقدارىنى تەڭشەپ ۋە كۈچىنى ئاشۇرۇپ، تۇپراقنى ياخشىلاش مەقسىتىدە قوللىنىلىدۇ. خان سۇ ئىنشائات تەدبىرلىرى.

سېپورلارنى ھاسىل قىلىدۇ؛ جنسلىق كۆپىيىشتە، تۇخۇم ۋە سېپىرما ھاسىل قىلىدۇ. بەزىلىرى بېلىق ۋە بېلىق تۇخۇم-لىرىدا ياشاپ، ئېغىر ئاپەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؛ بەزىلىرى يېڭى تېرىغان شال ئۇرۇقلىرىنى چىرىتىپ تاشلايدۇ. سۇ كۈچى <سۇ> كۆل، دەريا، دېڭىز-ئوكيان قاتارلىقلاردىكى سۇنىڭ ئىشلەش قابىلىيىتى. ئۇ تەبىئىي ئېنېر-گىيەلەرنىڭ بىر خىلى بولۇپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ توك ھاسىل قىلغىلى ياكى ماشىنىلارنى ھەرىكەتلەندۈرگىلى بولىدۇ.

سۇ كۈچى ئىستانسىسى <سۇ> سۇ كۈچى بىلەن ئىشلەيدىغان ئۆسكۈنىلەر-دىن تەركىب تاپقان قۇرۇلمىلارنىڭ ئورتاق نامى. كۆلىمى كىچىكرەك بولغان سۇ كۈچى ئىستانسىسى دامبا، سۇ باش-لاش ئۆستىڭى، زاۋۇت بىناسى، چاقپەلەك ۋە ئۇنىڭغا ئۇلانغان مېخانىزمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سۇ كۈدىسى <بوت> سۇ كۈدىسى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تۈگۈنەك كېلىدۇ، چاچما يىلىتىرى بولىدۇ. يوپۇرمىقى توپىلىشىپ ئۆسىدۇ. شەكلى كۈدىنىڭكىگە ئوخشايدۇ. جىرا ياكى كۆل بويلىرىدىكى پاتقاق جايلاردا ئۆسىدۇ.

سۇ كېچەر ئېلىك <ئانات> قارا ئېلىك-نىڭ ئۈستىدىكى يوغان ئېلىك.

سۇ گازى <فنز> ① سۇ پارى. ② سۇ پارى چوغلانغان كوكستىن ئۆتكەندە ھاسىل بولىدىغان گاز. ئاساسلىق تەركىبى كاربون (II) ئوكسىدى ۋە ھىدروگېن بولۇپ، زەھەرلىك گاز ھېساب-

سۇ مىقدارى <سۇ> سۇنىڭ ئېقىش ۋە ئىشلىتىلىش مىقدارى، سانى. سۇ مىللىتى ① سۇ كۈچىدىن پايدىلىنىپ كۆمۈر قېزىشتا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب. بىر ئۇچىدا پۈركۈش ئېغىزى بولۇپ، يەنە بىر ئۇچى يۇقىرى بېسىملىق سۇ مەنبەسىگە ئۇلىنىدۇ. كۆمۈر قازغاندا، سۇ ئۇنىڭدىن ئېتىلىپ چىقىپ، كۆمۈر قاتلاملىرىنى بوشتىتىش ئارقىلىق كۆمۈر چۈشۈرىدۇ. ② بىر خىل ئوت تۆچۈرۈش ئەسۋابى. مىس نەيچە ۋە سىلىندىردىن تەركىب تاپىدۇ. ئېغىزى كىچىك بولغاچقا، سۇنى خېلى ئېگىز ۋە يىراق يەرگە پۈركۈپ چىقىرالايدۇ. سۇ مىناسى <مەرب> سۇدا پارتلايدىغان بىر خىل مىنا.

سۇنى كۆرمەي ئۆتۈك سالماق بىرەر ئىشقا ھېچنەمدىن ھېچنەمە يوق ئۇرۇنماق، تۇتۇش قىلماق؛ سۇنى كۆرمەي ئۆزلىرى ئۆتۈك سېلىپ، ھەم قويدىلا ئولجىنى تەقسىم قىلىپ.

سۇنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ۋە پەسسىشى <جۇغ> ئاي ۋە قۇياشنىڭ تارتىش كۈچى نەتىجىسىدە پەيدا بولىدىغان سۇ ئورنىنىڭ دەۋرىي ھالدا يۇقىرى ئۆرلەپ ھەم پەسكە چۈشۈپ تۇرۇش ھادىسىسى.

سۇنىڭ ئېقىشىغا باقماق ← سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلماق.

سۇنىڭ ئېقىشىغا بېقىپ ئىش قىلماق ← سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلماق.

سۇنىڭ ئېقىشىغا، تۈكنىڭ يېتىشىغا قاراپ ئىش تۇتماق ← سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلماق؛ ئۇ سۇنىڭ ئېقىشىغا، تۈكنىڭ يېتىشىغا قاراپ ئىش تۇتۇش قارارىغا كەلگەندى.

سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلماق ۋەزىيەتكە قاراپ، زامانغا لايىق ئىش ئېلىپ بارماق؛ ھازىرقى زامان ئىنجىكە، سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلىساق بولمايدۇ. سۇنى لېيىتماق ① سۇ تەركىبىدە لاي ۋە دۇغنى كۆپەيتىپ سۈزۈكلۈكىنى يوقاتماق؛ مەن سۇ ئىچۋالاي، سۇنى لېيىتماي تۇرغىنا. ② كۆچمە، ۋەزىيەتنى قالايمىقانلاشتۇرماق، ئىشنى جىددىيلەشتۈرمەك، مۇقىملىقنى بۇزماق؛ - ھازىر ھېچنەمدىن ھېچنەمە يوق شاۋقۇن چىقارماي، چاتاقنىڭ نەدىلىكىنى تېپىپ، ئاندىن سۆزلەشسە كۈمۈ بولىدۇ-غۇ؟ سىز پەرىزات، - ئۇ پەرىزاتقا بۇرۇلدى، - ماتور سىناش جازىسىنى باھانە قىلىپمۇ سۇنى لېيىتۈپتەلمەيسىز.

سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتماق قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرۇپ، ئارىدىن نەپ ئالماق؛ توپىلاڭدىن توقاچ ئوغرىلىق. ماق؛ ئۇ ناھىيە بازىرىدا ئويناپ زېرىكىپ «بۇرادەر» لىرىگە ئەگىشىپ، ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، گۇاڭدۇڭ، خۇنەن، گۇاڭشى قاتارلىق جايلاردا قاتراپ يۈرۈپ، جەمئىيەت تەرتىپىنىڭ قالايمىقان بولغان پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتۇپ، يۈرىكى بارغانسېرى چوڭىيىپ كەتتى.

سۇ ئوتلىرى <بوت> جامكا، بېلىق لېشى قاتارلىقلارغا ئوخشاش سۇدا ئۆسىدۇ-غان ئۆسۈملۈكلەر.

سۇ ئورنى <سۇ> ① دېڭىز-ئوكيان، كېۋل، دەريا، ئېرىق-ئۆستەڭ ۋە سۇ ئامبىرى قاتارلىقلاردىكى سۇ يۈزىنىڭ ئېگىزلىكى. ئادەتتە مەلۇم تەكشىلىك ئۆلچەم قىلىنىدۇ. ② يەر ئاستى سۈيى بىلەن يەر ئۈستى سۈيىنىڭ ئارىلىقى. سۇ ئۆتكۈزۈشچانلىق <كېۋل> توپا

تۇرىدىغان مەيدانلار بولىدۇ؛ قۇرۇقلۇق رايونىدا ئايروپىلان سۇغا چۈشىدىغان ۋە قىرغاققا چىقىدىغان چاغدا سىيرىلىدىغان يول، پىرىستان، توختاش مەيدانى، رېمونتخانا ۋە ئىسكىلاتلار بولىدۇ.

سۇ ئۈستى تەنھەرىكىتى <تەن> تەنھەرىكىتى ھەرىكىتىنىڭ سۇ ئۈزۈش، سۇغا سەكرەش، قېپىق ھەيدەش ۋە يەلكەنلىك قېپىق ھەيدەش قاتارلىق سۇ ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان چوڭ بىر تۈرى.

سۇ ئېتى <زۈئول> ← بېگېوت. سۇ ئېكۋىئالېنتى <سۇ> بىرلىك سۇدا يارىتىلغان مەھسۇلات قىممىتى ياكى بىرلىك مەھسۇلات قىممىتىنى يارىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىنغان سۇ مىقدارى. سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى سۇ كۈچىدىن پايدىلىنىپ توك ھاسىل قىلىدىغان ئېلېكتر ئىستانسىسى.

سۇ ئېنېرگىيىسى <سۇ> سۇنىڭ ئىش-لەش قابىلىيىتى. ئۇ پەقەت سۇ ئېگىزدىن پەسكە قاراپ ئاققاندىلا پەيدا بولىدۇ. سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى مانا مۇشۇ ئېنېرگىيىدىن پايدىلىنىپ توك ھاسىل قىلىدۇ.

سۇ ئېپىقتاپىنى <بوت> ئېپىقتاپان ئائىلىسىدىكى سۇغا چۆكۈپ ئۆسىدىغان، كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تال-تال ۋە تال-تال يېرىلىدۇ. يازدا گۈل شېخى سۇ يۈزىگە چىقىپ، ئاق رەڭدە ئېچىلىدۇ.

سۇ ئىچسە كېكىردىكىدىن كۆرۈنىدىغان ← سۇ ئىچسە گېلىدىن كۆرۈنىدىغان.

سۇ ئىچسە گېلىدىن كۆرۈنىدىغان ئىنتايىن چىرايلىق، گۈزەل، ئۆڭى بەك

ياكى تاغ جىنسلىرىنىڭ سۇنى ئۆزىدىن ئۆتكۈزۈش ياكى سىڭدۈرۈش قابىلىيىتى. سۇ ئۆلچەش <سۇ> ئۆلچەش سايمان-لىرى ئارقىلىق سۇنىڭ ئېقىش سۈرئىتى، ئېقىم مىقدارى، بېسىمى، تېمپېراتۇرىسى، تەركىبى، قاتتىق-يۇمشاقلىقى ۋە زىچلىق دەرىجىسى قاتارلىقلارنى مىقدار جەھەتتىن ئۆلچەش.

سۇ ئۆلچەش نۇقتىسى <سۇ> سۇنى مەلۇم جەھەتتىن ئۆلچەش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن جاي.

سۇ ئۆزىمەك سۇدا پۇت-قولى ھەرد-كەتلىنىدۇرۇپ ئالغا ئىلگىرىلىمەك: ئۇ سۆيۈملۈكى بىلەن خوشلىشىپ كېلىۋاتقانكەن. جان دېگەن شۇنداق تاتلىق، مەن سۇ ئۈزۈشنى بىلەتتىم، خېلى يەرگە بارغۇچە سۇ ئۈزۈپ باردىم. * بېيىدەيخې بويلىرىدا سۇ ئۈزۈپ گاھ، گۈزەل خاڭجۇ بېغىدىن گۈل ئۈزۈپ گاھ. كېزىپ نەنجىڭنى، خەينەنداۋ بېھشى، ۋە يۈننەندە تېتىپ شېرىن يېشىنى.

سۇ ئۈستى ئايروپىلانى <ھەرب> سۇ يۈزىگە قونالايدىغان ياكى سۇ يۈزىدىن كۆتۈرۈلەلەيدىغان ئايروپىلان. ئىككى قاننى ئاستىغا لەيلىتىش ئەسۋابى ئورنىتىلغان بولىدۇ. ئادەتتە قاتناش-ترانسپورت ۋە دېڭىز ئۈستىدىكى قۇتقۇزۇش ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنى يەنە رازۋېد-كا ۋە سۇ مىناللىرىنى قويۇپ بېرىشكە ئىشلەتكىلىمۇ بولىدۇ.

سۇ ئۈستى ئايروپىلانى <ھەرب> سۇ ئۈستى ئايروپىلانى قونىدىغان ۋە ئۇچىدىغان ئورۇن. ئادەتتە سۇ رايونى ۋە قۇرۇقلۇق رايونى دەپ ئىككى قىسىمىدىن تەركىب تاپىدۇ. سۇ رايونىدا ئايروپىلان ئۇچىدىغان، قونىدىغان ۋە

سۇ يولى ① <سۇ> سۇ ئېقىمىنىڭ لىنىيىسى. ئادەتتە ئۇ جىلغا، ئېرىق، ئۆستەڭ ۋە دەريا قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ② <قان> سۇ ئۈستى قاتناش-ترانسپورت لىنىيىسى: شاڭخەيدىن تىيەنجىگە سۇ يولى بىلەن ئىككى كۈندە يېتىپ بارغىلى بولىدۇ. ③ <تەن> سۇ ئۈزۈش كۆللىرىدىكى ئارغامچا بىلەن ئايرىلغان سۇ ئۈزۈش يولى.

سۇ يۇقىمايدىغان ھېچقانداق نەرسىنى ئۆزىگە ئالمايدىغان، نەسبەت، تەرىپىيە تەسىر قىلمايدىغان، ئىلىم، ھۈنەر ئۆگىنەلمەيدىغان: بەش يىل ئوقۇپ تېرىقچە، سۇ يۇقىماپتۇ بېلىقچە. ئۇندىن ساۋاق ئېلىڭلار، گەپكە قۇلاق سېلىڭلار.

سۇ يۈزى <سۇ> سۇنىڭ ئەركىن، تەكشى يۈزى.

سۇ يۈسۈنى <بوت> سۇدا ياشايدىغان يۈسۈنلەرنىڭ ئومۇمىي نامى. مەسىلەن، سپىروگىرا، قوڭۇر سۆسۈن قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سۇ يىلى <سۇ> سۇ ئىشلىرى مەشىغۇ-لاتى ياكى سۇ ئىگىلىك ھېساباتى باشلانغاندىن تارتىپ، ئاخىرلاشقانغا قەدەر ئۆتكەن ۋاقىت بىرلىك قىلىنغان يىل. ئادەتتە ئالدىنقى يىلنىڭ بېشىدىن كېيىنكى يىلنىڭ 9-ئېيىنىڭ ئاخىرىغىچە بولغان ۋاقىت بىر سۇ يىلى قىلىنىدۇ.

سۇ يىلىنى <زوتول> سۇ بويىدا ياشايدىغان يىلانلارنىڭ ئورتاق نامى. سۈيىنى ياندۇرماق مېتال ئەسۋاپلارنى مەلۇم ۋاقىت ھەم مەلۇم تېمپېراتۇرىغىچە قىزدۇرۇپ، ئاستا-ئاستا سوۋۇتۇش ئارقىلىق، ئۇنىڭ قاتتىقلىق ۋە چۈرۈكلۈك دەرىجىسىنى تۆۋەنلىتىپ، ئەۋرىشىملىك خۇسۇسىيىتىنى ئاشۇرماق.

سۈزۈك: ئۇلار بەزەن كۈنلىرى پالانچى قارىغۇنىڭ زەپمۇ چىرايلىق قىزى بار دەپ، بەزەن كۈنلىرى سۇ ئىچسە گېلىدىن كۆرۈنىدۇ-غان چوكان بار دەپ كېلەتتى.

سۇ ئىشلىرى <سۇ> سۇ ۋە سۇ كۈچى بايلىقلىرىدىن پايدىلىنىش، سۇ ئاپتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قاتارلىق سۇ ئىنشائاتىغا دائىر بارلىق ئىشلار.

سۇ ئىگىلىكى <سۇ> ← سۇ ئىشلىرى. سۇ ئىنشائاتى <سۇ> سۇ ۋە سۇ كۈچى بايلىقلىرىدىن پايدىلىنىش، سۇ ئاپتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قاتارلىقلار ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان قۇرۇلۇشلار.

سۇ ياقىلىماق ئېتىزغا سۇ باشلىغاندا سۇنىڭ ئېرىق قىرلىرىنى يۈزۈپ، ئېلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئېرىق بويلاپ يۈرۈپ، سۇنىڭ ئېقىشىنى تەكشۈرمەك: تاغاملار كېچىلەپ كەتتكە ھەيدەپ كېلىنكەندە، ھەسەن بىلەن ھۈسەن دادۇي قورۇسىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئون نەچچە ئادەم قاتارىدا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇراتتى، ئۇلار سۇ ياقىلاپ يۈرگەندە تۇتۇۋېلىنغانىدى.

سۇ يالپۇزى <بوت> چوقا ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى ئۇدۇل ئۆسىدۇ، سېپى بولمايدۇ، شەكلى تۇخۇم ياكى تۆمۈنگە ئوخشايدۇ. ئومۇمىي گۈل رېتى قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ. گۈلنىڭ رەڭگى سۇس سۆسۈن ياكى ئاق، غوزا مېۋىسى دۈڭىلەك بولۇپ، ئۇچى سەل ئويىمان كېلىدۇ، ئىچىدە كۆپىنچە ئۇششاق قۇرتلار پەيدا بولۇپ، قۇرت بۆرتىمىسىنى ھاسىل قىلىنىدۇ. ئادەتتە مېۋىسى دورا قىلىنىدۇ. ئىسسىقنى ياندۇرۇش، سۇيدۈكنى راۋان قىلىش، قان توختىتىش ۋە ئىشقىنى ياندۇرۇش رولىغا ئىگە.

مۆتىدىل بەلباغ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆتكۈنچى بەلباغ. ئۇنىڭدا تروپىك بەلباغقا قارىغاندا پەسىل ئۆزگىرىشى روشەن، مۆتىدىل بەلباغقا قارىغاندا ھاۋا تېمپېراتۇرىسى يۇقىرى بولىدۇ؛ قىش پەسىلىدەمۇ ئۆسۈم-لۈكلەر ئاستا ئۆسەلەيدۇ.

سۇبېتروپىك كىلىمات <مېتېئور> بىر يىلىنىڭ كۆپۈرەك ۋەسىددا سۇبېتروپىك بەلباغدىكى يۇقىرى ھاۋا بېسىمى تەرىپىدىن كونترول قىلىندىغان ياكى شۇ خىل ھاۋا بېسىمى ھەرىكەت قىلىدىغان رايونلارنىڭ كىلىماتى. بۇ رايونلارنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى ئوخشاش بولمىغاچقا، بۇ كىلىمات ئاساسەن چوڭ قۇرۇقلۇقنىڭ شەرقى ۋە غەربى بويىچە ئىككى خىل تىپقا ئايرىلىدۇ.

سۇبېستانسىيە ئى <لات> <يەلس> ① مەڭگۈ ھەرىكەتلىنىپ ۋە تەرەققىي قىلىپ تۇرىدىغان ماددا. ② مەلۇم بەلگىگە ئىگە بولغان ئوبېيكتىپ شەيئى. **سۇبېستانسىيە قانۇنى** <قا> ئەمەلىي مۇناسىۋەتتە ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتلەرنى، يەنى جىنايىتى ئىشلار قانۇنى، ھەق تەلەپ قانۇنى قاتارلىقلارنى بەلگىلەيدىغان قانۇن.

سۇبېلىماتسىيە ئى <ر> <لات> <فز> كامفورا، يود، نامتالىن قاتارلىق قاتتىق ھالەتتىكى ماددىلارنىڭ بىۋاسىتە گازغا ئايلىنىشى.

سۇبېلىماتسىيە نەمەك پ <خم> قاتتىق ماددىلار بىۋاسىتە گازغا ئايلىنماق.

سۇبھاناللا نىم «يائاللا، خۇدايا توۋا، خۇدا ئۆزۈڭ ساغلا» دېگەندەك مەنلەر-دە كېلىپ قورقۇش، ئەجەبلىنىش، ھەيران قېلىشنى ئىپادىلەيدۇ: - سۇبھاناللا، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈش بۇ،

سۇبات ئى (ئە) قەتئىيلىك، ئىرادە، چىدام، شىجائەت: دەھشەت ئىچىدە ئۆتكۈزدۈم ھايات، ۋەھشەت ئىچىدە ساقلىدىم سۇبات. * ئابدۇخالىق قىل سۇبات، ئىزلە سىرا- تىلمۇستەقىم، كېلىدۇ بىر كۈن چوقۇم شۇندا بولارسەن بەختىيار. // جاللاتلار كۆتۈردى قانلىق قىلىچىنى، بانۇرلار باشلىدى ناخشىنى سۇبات. تىيانشان، مىڭ يىللاپ قېنىڭدا يازغان ناخشاڭدا بار ئىدى جەڭ، سۆيگۈ ھايات. **سۇباتلىق** سۈپ. قەيسەر، چىداملىق، ئىرادىلىك، شىجائەتلىك: ئۇ خېتىدە «ھۈرمەتلىك مۇئەللىم! كېچە-كۈندۈز سىزگە بەخت ۋە سالامەتلىك تىلەيمەن، ئۆزۈمنىڭ ئۆسۈپ-يېتىلىش جەريانىمنى ئەسلىسەم، سىز ئۆزۈڭىزنىڭ سۇباتلىق قامتىڭىز ۋە ئىللىق چىرايىڭىز بىلەن كۆز ئالدىمدا گەۋدىلىنىسىز، مەن بىر يېتىم قىز ئەمەسمىدىم؟» دەپ يازغانىدى. * خوجايىن كىمنىڭ نېمە دېيىشىگە قارىماي، ئۈنچىقىمىستىن، ئۆز پىكرىدە قاتتىق تۇرۇپ، رۇس سودىگەرلىرىگە خاس كەمتەر سۇباتلىق بىلەن ئۆز پىكرى بويىچە بىمالال ئىش كۆرۈۋەردى.

سۇبېتروپىك (د) <جۇغ> ① ئى. يەر شارىدىكى تروپىكقا يانداش بولغان ھەمدە قىشى ئىللىق بولۇپ، ھەمىشە ئۆسۈملۈك كۆكرىپ تۇرىدىغان جايلار: سۇبېتروپىك زىرائەتلىرى. ② سۈپ. شۇنداق جايلارغا خاس، ئائىت ياكى شۇنداق يەرلەرگە جايلاشقان ۋە شۇنداق جايلاردا ئۇچرايدىغان: سۇبېتروپىك بەلباغ. سۇبېتروپىك كىلىمات.

سۇبېتروپىك بەلباغ <جۇغ> كىلىمات جەھەتتىن بۆلۈنگەن جۇغراپىيىلىك رايون، يەنى تروپىك بەلباغ بىلەن

- دېدى مەقسۇم ياقىسىنى تۇتۇپ.
سۇبېكت نى (د) لات ① <پەلس> مەلۇم خۇسۇسىيەت ياكى بەلگىلەر تەۋە بولغان ئەمەلىي نەرسە: ئادەم تىل ۋە تەپەككۈر-نىڭ سۇبېكتى. ② <پەلس> ئەقىل-ئىدراك-قا، دۇنيانى (مەۋجۇداتنى) بىلىشكە ۋە ئۇنى ئۆزگەرتىشكە قادىر كىشى.
 ③ <قا> ھەق تەلەپ قانۇنىدا، ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتتىن بەھرىمەن بولىدىغان كىشىلەر (پۇقرا ۋە قانۇنىي شەخس)؛ جىنايىتى ئىشلار قانۇنىدا، جىنايەت ئۆتكۈز-گەنلىكى ئۈچۈن جىنايىتى جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغان كىشىلەر؛ خەلقئارا قانۇنىدا، دۆلەت ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتىنى ئۈستىگە ئالغۇچى تەرەپ (ياكى دۆلەت) كۆزدە تۇتۇلىدۇ؛ ھوقۇق سۇبېكتى. جىنايەتنىڭ سۇبېكتى.

سۇبېكتىپ نى (د) <پەلس> ① بىرەر كىشىنىڭ، شەخسنىڭ ياكى سۇبېكتىپنىڭ ئۆزىگىلا خاس، ئۆزىگىلا تەئەللۇق بولغان؛ شەخسىي: لوگىكا قانۇنلىرى ئوبېيكتىپ شەيئە-لەرنىڭ كىشى سۇبېكتىپ ئېغىدا ئەكس ئېتىشىدۇر. ② ئەمەلىي ئەھۋالنى ئاساس قىلماي، پەقەت ئۆزىنىڭ ياكى بىرەر شەخسنىڭ بىر تەرەپلىمە، شەخسىي پىكىرىگىلا ئاساسلانغان، ئاساسلىنىدىغان بىر تەرەپلىمە: مېنىڭچە، يېزا ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ 40 ماددىلىق پروگراممىسى جۇڭگونىڭ دۆلەت ئەھۋالىغا بىرقەدەر ئۇيغۇن كېلىدۇ، سۇبېكتىپ نەرسە ئەمەس.

سۇبېكتىپ پائالىيەتچانلىق <پەلس> ئادەمنىڭ سۇبېكتىپ ئېڭى ۋە پائالىيىتىنىڭ ئوبېيكتىپ دۇنياغا بولغان ئەكس تەسىرى. **سۇبېكتىپ دۇنيا** <پەلس> تەپەككۈر پائالىيىتىنىڭ ئومۇمىي دائىرىسى.

سۇبېكتىپ دىئالېكتىكا <پەلس> ئىنسان تەپەككۈرىنىڭ دىئالېكتىكىلىق ھەرىكەت قانۇنىيىتى. ئۇ ئوبېيكتىپ دىئالېكتىكىنىڭ ئادەم مېڭىسىدىكى ئىنكاسى بولۇپ، كىشىلەرنىڭ دىئالېكتىكىلىق ھەرىكەت قانۇنىيەتلىرىنى تەپەككۈر پائالىيىتىگە ئاڭلىق ھالدا تەدبىقلىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

سۇبېكتىپ ئىدېئالزم <پەلس> ئىدېئالزملىق پەلسەپىدىكى بىر مەزھەپ. دۇنيانىڭ ماددىيلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ، مەۋجۇدىيەت پەقەت «مەن» نىڭ تۇيغۇسى؛ ماددىي دۇنيا پەقەت ئادەم-نىڭ سۇبېكتىپ ئېڭىنىڭ ئىپادىلىنىشى ياكى مەھسۇلى دەپ قارايدۇ.

سۇبېكتىپچىلىق نى <پەلس> ① پەنگە، ماركسىزم-لېنىنىزمغا قارشى بىر خىل ئىدىيە ئىستىل. ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى: سۇبېكتىپ بىلەن ئوبېيكتىپنى، بىلىش بىلەن ئەمەلىيەتنى بىر-بىرىدىن ئايرىۋېتىپ، بەزىدە دوگمىچىلىق؛ بەزىدە تەجرىبىچىلىك بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ② سۇبېكتىپ ئىدېئالزم.

سۇبېكتىپچىلىق ① «سۇبېكتىپ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئىدېئالزمىنىڭ تۈپ خاتالىقى شۇ يەردىكى، ئۇ ئوبېيكتىپلىق ۋە سۇبېكتىپلىق مەسىلىسىنى، دۇنيانىڭ رېئاللىقى ياكى رېئال ئەمەسلىكى مەسىلىسىنى پەقەت نەزەرىيە نۇقتىسىدىنلا ئوتتۇرىغا قويدۇ ۋە ھەل قىلىدۇ. ② ئى. سۇبېكتىپچىلىق: مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىشتا سۇبېكتىپلىق، بىر تەرەپلىمىلىك ۋە يۈزەللىككە ھەرگىز يول قويماسلىق كېرەك.

سۇبېكتىپچىلىق نى (د) لات <پەلس> ← **سۇبېكتىپچىلىق**. **سۇپا** نى (ئە) ① ئولتۇرۇش ياكى يېتىپ-قۇ-

سۇپا ياسىلىدۇ. تەنھەرىكەتچى پۇتغا مەخسۇس ياسالغان چاڭغىنى بېكىتىپ، چاڭغا ھاسسى ئىشلەتمەي ۋە ھېچقانداق كۈچكە تايانماي، تېپىلىش پەللىسىدىن چىقىپ، ياردەمچى تېپىلىش يولىدا بىرقە-دەر يۇقىرى سۈرئەتكە ئېرىشكەندىن كېيىن، سۇپىدىن چىقىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا بەدەن بىلەن چاڭغا ئوتتۇرىسىدا ئۆتكۈر بۇلۇڭ ھاسىل بولۇپ، تەنھەرىكەت-چى بوشلۇقتا ئۇچىدۇ. يەرگە چۈشكەندىن كېيىن، تېپىلىشنى تاكى توختاش رايونىغا بارغىچە داۋاملاشتۇرىدۇ.

سۇپىدىن سۇغا سەكرەش <تەن>
سۇغا سەكرەش ھەرىكىتىنىڭ بىر خىلى، بەش مېتىرلىق ئېگىزلىكتىن سەكرەش ۋە ئون مېتىرلىق ئېگىزلىكتىن سەكرەش دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. ھەرىكەت تۈرى بەشكە بۆلۈنۈپ، ھەربىر ھەرىكەت تۈرىدە بەلگىلەنگەن ۋە ئۆزى تاللىۋالغان ھەرىكەتلەر بولىدۇ. ئادەتتە ئىككى خىل ھەرىكەتتە ئېرىشكەن نومۇرنىڭ يىغىندىسىغا ئاساسەن نام تەرتىبى بەلگىلىنىدۇ.

سۇپرا ئى (ئە) خېمىر ئېيىش، نان راسلاش
ئۈچۈن رەخت ياكى ئاشلانغان تېرىدىن داستىخان شەكىلدە مەخسۇس ياسالغان تۆشۈك سايىمىنى: ئېتى ئۇلۇغ، سۇپىرىسى قۇرۇق (ماقال). * سارىخان ئانا ئۇلارنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، ئاشتاختا ئۈستىدىكى سۇپرا قېتىدىن بىر-ئىككى زاغرا ۋە ئىككى-ئۈچ جىرىس توقاچ ئېلىپ قويدى.

سۇپسۇر سۇپ. ناھايىتى، بەك سۇر: - ئۇكام نېمە بولىدىغىز، بىرنېمىدىن قورقۇپ كەتتىڭىزمۇ نېمە؟ چىرايىڭىز سۇپسۇر بولۇپ كېتىپتۇ-غۇ، - دەپ سورىدى ئۇ ئەختەمدىن.

پۇش مەقسەدلىرى ئۈچۈن ئۆي ئىچى، پېشايۋان، ھويلا، باغ-ئارام ۋە شۇ قاتارلىقلارغا خىش ياكى كېسەك ۋە توپا بىلەن يەردىن 50 - 60 سانتىمېتر كۆتۈرۈپ سېلىنغان قۇرۇلما، ئورۇن: ئايۋان سۇپىسى. سۇپا باغلىماق. * پۇتلىرىغا خۇددى تۈگمەن نېشى باغلاپ قويغاندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن ئابلا گۇگۇم بىلەن تەك ئۆيگە كىرىپ كەلدى-دە، يوغان گەۋدىسىنى <گۇس> قىلىپ سۇپىغا تاشلىدى. * ئۇ پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ مېڭىپ ھوجرىسىغا كىرىپ كەتمەكچى بولۇۋېدى، ئۈزۈم بارىقى ئاستىدىكى سۇپىدا ياتقان ئاتا-ئانىسى تۇيۇپ قالدى. ② ئاممىۋى سورۇنلاردىكى ئۈستى تەكشى ھەم يەردىن ئېگىزرەك بولغان جاي ياكى قۇرۇلما: ھەيكەل سۇپىسى. ۋوگزال سۇپىسى. * كۆكۈيۈن بالىنى قولغا ئالدى-دە، كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ، كەك تاش سۇپىغا قويدى. * ئابدۇرىشىت ئۈستى ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدى. ئىستانسىنىڭ ئۇزۇن، كەك سۇپىسىدا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان كۆڭۈللۈك ئادەم قاينىمى شاۋقۇن سېلىپ ئۆركەشلىمەكتە ئىدى. ③ ئىشلەپچىقىرىش، قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىدىكى ئۈستىدە مەشغۇلات ئېلىپ بېرىلىدىغان ھەمدە ئېگىزلەتكىلى، تۆۋەنلەتكىلى ياكى بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جاىغا يۆتكىلىشى بولىدىغان رۇستەك: ئىش سۇپىسى. * ئۇلار تەجرىبە سۇپىسىدا پىخىلداپ كۆلگىنىچە، سېختىكىلەرنىڭ ئىشلىشىگە قاراپ تۇرۇشاتتى.

سۇپىدىن سەكرەپ چاڭغا تېپىلىش <تەن>
چاڭغا تېپىلىش تەنھەرىكىتىنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا، تاغنىڭ ئېگىزلىكى 70 - 90 مېتر ئەتراپىدا كېلىدىغان تەبىئىي شەكىللەردىن پايدىلىنىپ

لىق سىگناللار مەلۇم خىلدىكى تۇراقلىق، ئوتتۇرا چاستوتىلىق سىگنالغا ئايلاندۇرۇلغان. دىن كېيىن، كۈچەيتىلىدۇ ۋە تاسقىلىدۇ. بۇ خىل رادىئو قوبۇللىغۇچىنىڭ سەزگۈرلۈكى ۋە تاللاشچانلىقى يۇقىرىراق كېلىدۇ.

سۇپىلىق سۇپى سۇپى بار، سۇپا قىلىنغان؛ تال باراڭ، كاۋا باراڭ ساپە سالغان، ھويلىلار كەڭ سۇپىلىق، پېشايۋانلىق. ئېچىلار رەڭمۇرەڭدە تامازشامگۈل، رەيھانگۈل شىلدىرلايدۇ خۇش پۇراقلىق.

سۇپىلىق ئاپتوموبىل <قان> كوزۇپنىڭ يېنى بولمايدىغان چوڭ تىپتىكى يۈك ئاپتوموبىلى.

سۇتخور نى (ر) <س ئىق> قىممەتكە ئىگە بېلەت ۋە قەرز بېرىش ئارقىلىق ئېرىشكەن كىرىمىگە تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىغان كىشى؛ - قىزىق گەپ، - دەپتۇ، سۇتخور، - تاغارنىڭ تۇغقىنى نەدە بار؟ * خەلقپىللىق (دېموكراتىزم) ئوتتۇرا ئەسىرلەردە كەڭ ئەمگە كىچى خەلقنىڭ، ئالدى بىلەن نامرات دېھقانلارنىڭ، كەمبەغەل ھۈنەرۋەنلەرنىڭ فېئودال، ئاقسۆڭەك، زېمىندار، سۇتخور ۋە باشقا مۇتەئەسسەپ كۈچلەرگە قارشى ئىسيان تۇغى بولغانىدى.

سۇتقرا نى <دىن> بۇددا نوملىرىنىڭ بىرىنچى قىسمى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇنىڭدا ساكياموننىڭ ئۆزى ئېيتقان گەپ-سۆزلىرى مەزمۇن قىلىنىدىكەن. **سۇچەك** نى. پىلە غوزىكىنىڭ قالدۇق قېپى؛ قىلىپ كۆڭلۈمنى ھەر خىل كەشتە شەيدا، سۇچەكلەر كۆز ئوڭۇمدا بولدى پەيدا. چۈشۈپ ئەسكە بوۋام ئېيتقان ھېكايەت، يىپەكنىڭ قىسسىسى - نادىر رىۋايەت.

سۇچى نى ① يېزىلاردىكى سۇ تۇتۇش يەنى تېرىلغۇ يەرلەرنى، زىرائەتلەرنى

سۇ-پۇ سۇ ھەم شۇ خىلدىكى سۇيۇقلۇق؛ ئاۋۋۇت قاسىمىنىڭ يېنىغا كېلىپ: «يۇرتداشلار بىزدىن ھال سوراشقا كەلگەن ئوخشايدۇ، سېنىڭ ئەترىتىڭ ئاۋۋال بېرىپ نان-پان يەپ، سۇ-پۇ ئىچىپ ئارام ئېلىپ تۇرسۇن. قالغانلىرىمىز بۇ يەردە قاراپ تۇرايلى!» دېدى.

سۇيۇپ (ئە) <تې> ① نى. قۇرۇق ھەم يۇمشاق، پاراشوك ياكى تالقان ھالىتىدىكى دورىلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ② سۇپ. قۇرۇق ھەم يۇمشاق، تالقان ھالىتىدىكى سۇيۇپ دورىلار.

سۇيۇپ فوسفات نى (ر) <لات+گىربك> <خىم> بىر خىل خىمىيىۋى ئوغۇت. تەركىبى كالىتسىي سۇلفات ($CaSO_4$) بىلەن كالىتسىي دىھىدرو فوسفات ($Ca(H_2PO_4)_2$) نىڭ تەركىبىدىكى فوسفور مىقدارى 16 - 20 پىرسەنت بولىدۇ. ئۇ بىر خىل كۈل رەڭ پاراشوك بولۇپ، شال، بۇغداي ۋە پۇرچاق ئائىلىسىدىكى زىرائەتلەرگە مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئۇنى ئىشلەتكەندە زىرائەتنىڭ پىشش سۈرئىتىنى تېزەتكىلى ۋە مەھسۇلاتنى ئاشۇرغىلى بولىدۇ.

سۇيۇپ گېتېرودېن نى (ر) <لات> <فىز> چاستوتتا پەرقى مۇقىم ھالەتتىكى ئوتتۇرا چاستوتىدىن ئىبارەت بولغان ھەمدە ئەسلىدىكى سىگناللار ئوتتۇرا چاستوتىدىن تاسقىلىپ چىقىدىغان بىر خىل قوبۇل قىلىش ئۇسۇلى.

سۇيۇپ گېتېرودېنلىق سۇپى سۇيۇپ گېتېرودېن ئۇسۇلىغا ئاساسلانغان؛ سۇيۇپ گېتېرودېنلىق رادىئو قوبۇللىغۇچى.

سۇيۇپ گېتېرودېنلىق رادىئو قوبۇللىغۇچى <فىز> رادىئو قوبۇللىغۇچىنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا، قوبۇل قىلىنغان يۇقىرى چاستوتە-

سۇغرىشقا مەسئۇل دېھقان: يۇچقاقلرى تۈرۈلگەن، مۇرىسىگە كەتمەن سالغان قاۋۇل ئۈچ نەپەر يىگىت ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. ئۇلار پاراڭنى ئاڭلاپ كەلگەن سۇچى يىگىتلەر ئىدى. * گۈزەل ئاشام، ئۇنتۇلماس كېچە، لۆمىشپ ئاقار ئۆستەڭنىڭ سۈيى. ئاڭلىنىدۇ يىراق - يېقىندىن، سۇچىلارنىڭ يېقىملىق كۈيى. ② سۇ سېتىپ تىرىكچىلىك قىلىدۇ - خان كىشى: بىرچاغدا قارسا، كىيىملىرى جۇل-جۇل سۇچى ئىككى سوغدا سۇنى كۆتۈرۈپ، دەلدەڭشىپ كىرىۋاتقۇدەك، ئايال دەرھال يۈزىنى يۈگەپ ئىچكىرىكى ئۆيگە قاچقانكەن، سۇچى: - خېنىم، قاچمىسلا، ئۆز كىشى، - دەپ كېلىۋېرىپتۇ.

سۇچىلىق ① «سۇچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: تۆشۈك سوغامنى ياماپ، سۇچىلىق قىلىدىم بۈگۈن. ئادالەتسىز پادىشاھنى، قوشاققا قاتتىم بۈگۈن. ② ئى. سۇ ۋە سۇ كۈچى بايلىقلىرىدىن پايدىلىنىش، سۇ بايلىقىنى ئېچىش، سۇ ئارقىلىق دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىنى ئىلمىي ئۇسۇلدا سۇغىرىش ۋە سۇ ئاپىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن: سۇچىلىق قىلماق. سۇچىلىق فاكۇلتېتى. * ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن تۈگەتكەندىن كېيىن، يېزا ئىگىلىك تېخنىكومىنىڭ سۇچىلىق كەسىپىگە تەقسىم قىلىندى.

سۇخارى نى (ر) يالپاقلاپ توغراپ قۇرۇتۇلغان نان؛ بولكا: سۇخارى بىلەن چاي ئىچمەك. **سۇخانا** نى. ئاھالىلەرنى سۇ بىلەن تەمىنلەيدىغان مەخسۇس ئۆي: ھەسەن بەدرىدىن دىۋە بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغاندا دوڭ ئۆيىدىن چىقىپ سۇخانىغا قاراپ مېڭىپتۇ. * سۇخانىنىڭ ئەتراپى توڭلاپ كەتكەن مۇز قېتىپ، قىيىنلاشقا كىشىلەر، سۇ

ئالغاندا يىقىلىپ. **سۇخەن** نى (پ) گەپ-سۆز، سۆھبەت، نۇتۇق: شېرىن سۇخەن. * «ئېيتاي، ئەي تالىپ ساڭا چەندەن سۇخەن، مەرەپەتسىز جىسىمدۇر جانسىز بەدەن.»

سۇخەنچى نى. بىراۋنىڭ گېپىنى باشقىلارغا يامان غەرەزدە يەتكۈزىدىغان، ئىككى ئوتتۇرىدا گەپ توشۇيدىغان ئادەم؛ گەپچى؛ چېقىمچى: ئاق كۆڭۈل باشلىق ئۈچۈن ياغلىما تىل، ئويۇچۇق كەلگەن رەقبتىن كۆپ يامان. مىڭ چايان چاقسا چىداشقا ھەم بولۇر، بىر سۇخەنچى چاقسا قالمايسەن ئامان. * بۇ ئەدەبىي خوپ ئۆگەندىم سۇخەنچىدىن، سۇخەنچىلەر تاپۇر لەززەت زەر خۇنچىدىن. **سۇخەنچىلىك** نى. بىراۋنىڭ گېپىنى باشقىلارغا يامان غەرەزدە يەتكۈزۈش، ئىككى ئوتتۇرىدا گەپ توشۇش ئادىتى؛ چېقىمچىلىق: سۇخەنچىلىك قىلماق. * پىنتە - پاسات، سۇخەنچىلىك، كۆرەلمەسلىك، ئالدى ئورۇن كەسىپ بولۇپ يۇرت ئىچىدە.

سۇخەنچىلىك قىلماق گەپ توشۇماق، چېقىمچىلىق قىلماق: - ھەممىمىز ئىچىپ باققانغۇ بۇ ھاراقىنى، ئاداش مەردان، - دېدى يەنە بىرى يالغاندىن ھىجىيىپ سۇخەنچىلىك قىلىپ، - چاقچاق ئەمەسمۇ.

سۇخەندەن نى (پ) گەپكە ئۇستا گەپدان، سۆزمەن؛ ناتىق.

سۇخەندەنلىق «سۇخەندەن» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسمى شەكلى: نەمەت يېزىپ ئەشئار، سۇخەندەنلىق قىلىپ قويدى، كەچۈرگەي مېنى دوست - يارلار، بۇرۇن بىلمەيتىمىز بارەب.

سۇدان نى ① مېتالدىن ياندا ئېلىپ يۈرۈشكە لايىق قىلىپ ئىشلەنگەن سۇ قاچىسى: ئۇ كارىز سۈيىدىن راھەتلىنىپ ئىچتۈۋالدى ۋە ئېتىنىمۇ سۇغىرىۋالدى. ئاندىن

سۇرغۇچ. ② شۇنداق رەڭدار يېلىمىسمان موم قېتىشىمىسىدىن پايدىلىنىپ بېسىلغان باسما: سۇرغۇچ تامغا.

سۇرقى سۇپ. دىئال. ئورۇق، ياداڭغۇ، جۇدەك.

سۇرقىدىماق پ. دىئال. ئورۇقلىماق، يادىماق، جۇدىمەك.

سۇرۇپ ئى. پاختىدىن پات بېرىپ، يەرلىك ئۇسۇلدا سىلىق قىلىپ توقۇلغان بىر خىل ئاق رەخت: سۇرۇپ كۆڭلەك. سۇرۇپ تامبال.

سۇرۇخ ئى (پ) <خىم> ① ئانئورگانىك

بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى Pb_3O_4 . قىزىل رەڭلىك پاراشوك بولۇپ، ئاڭكۆ-مۇلياتور، ئەينەك ۋە فارفور بۇيۇملىرىنى ياساشقا، بوياق ماتېرىيالى ۋە دېزىن-فېكسىيىلىگۈچى دورا ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ② تامغا باسقاندا ئىشلىتىلدىغان

بىر خىل قىزىل بوياق. كىنوۋار، ئەمەن تالاسى ۋە ماي قاتارلىقلاردىن تەييارلىنىدۇ.

سۇزاپ ئى (ئە) <تې> سۇزاپ ئائىلىسىدىكى

كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈپ، يوپۇرمىقى پەيسىمان يېرىلىدۇ، يېرىلغان ياپراقچىلىرى سوقىچاق كېلىدۇ. گۈلى سېرىق، غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ. پۈتۈن تېنى خۇش بۇي پۇرايدۇ. ئادەتتە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. مەددىنى چۈشۈرۈش، ھەيزنى راۋان قىلىش رولىغا ئىگە.

سۇزاپ ئائىلىسى <بوت> قوش پەللىلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇ ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يوپۇرمىقى

كۆپىنچە نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، تەڭ يوپۇرمىقى بولمايدۇ. گۈلى قوش جىنسلىق، گۈل كاسسىسى بىرلەشكەن ۋە ئاتىلىقلىرى گۈل تەخسىسىگە يېپىشىپ ئۆسىدۇ.

كېيىن، بىر سۇدان سۇ قاچىلاپ، ماركونىڭ ئالدىغا ئۇچقاندەك چېپىپ كەتتى. * مالىك، ئىسھاقنى ئولتۇرغۇزۇپ، يېنىدىن سودانى چىقىرىپ ئۇنىڭ ئاغزىنى ئاچتى-دە، ئىسھاققا سۇندى. ② قۇشلارغا سۇ بېرىلىدىغان قاچا: ئادىلجان بۈگۈن ئولتۇرۇپ ئويلىنىپ قالدى: ئىچەي دېسە سۇداندا سۈيى، يەي دېسە دانچۇققا دېنى تەييار تۇرۇقلۇق ئۇ زادى نېمىشقا شوخ سايىرمايدۇ؟

سۇر سۇپ (پ) پاختەك تۈكىگە، كۈلگە ئوخشايدىغان: سۇر ئات، سۇر ئېشەك. * سۇر رەڭدە تۇس ئالدى ئاسمان گۈمبىزى، قۇياشنى كەينىدە قالدى تۇماننىڭ. گۈلدۈرلەپ بەر-ئاسمان سالى ۋەھىمە، تىپتىنچ كۆڭلىگە تىرىكنىڭ - جاننىڭ.

سۇر تۇرنا <زوتول> تۇرنىنىڭ بىر خىلى. تېنى كۈل رەڭ، بېشى ۋە پۈتى قارا. بېشىنىڭ چوققىسىدا قىزغۇچ داغلىرى بولىدۇ. قومۇشلۇق ياكى دەريا بويلىرىدا ياشايدۇ. ئۆسۈملۈكلەرنىڭ شىرنىلىك مېۋىسى ۋە ھاشاراتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. **سۇر چىۋىن <زوتول>** چىۋىننىڭ بىر خىلى. تېنى چوڭراق ۋە كۈل رەڭ كېلىدۇ. دۈمبىسىدە ئۈچ تال قارا يولى، قورسىقىدا ئاق-قارا كاتەكچىلەر شەكلىدىكى گۈللۈك يولچىلىرى بولىدۇ. گەندە ۋە ئېچىغان نەرسىلەرگە ئامراق كېلىدۇ.

سۇر لەيلەك <زوتول> لەيلەكلەرنىڭ بىر تۈرى. دۈمبە تەرىپى كۈل رەڭ، بېشىنىڭ كەينى تەرىپىنىڭ ئىككى يېنىدا قارا تۈكلىرى بولىدۇ. كىچىك بېلىق، ھاشارات ۋە پاقا قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

سۇرغۇچ ئى ① تېز ئېرىپ، تېز قاتىدىغان رەڭدار يېلىمىسمان موم قېتىشىمىسى: قىزىل

سۇزىت ئى (د>فران) <ئەد> ئېپىك، لىرىك ياكى دراماتىك ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى تەشكىل قىلغان، ئۆزئارا باغلانغان ۋە راۋاجلىنىپ بارىدىغان ۋەقەلەر سىستېمىسى. **سۇزىتلىق** سۇپ <ئەد> كوناكرېت ئادەم ۋە كوناكرېت ۋەقەنى ئاساس قىلىپ، بەلگىلىك ئوبيېكتىنى رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان؛ سۇزىتى بار؛ ۋەقەلىك؛ سۇزىتلىق شېئىر.

سۇزىتلىق شېئىر <ئەد> كوناكرېت ئادەم ۋە كوناكرېت ۋەقەنى ئاساس قىلىپ، بەلگىلىك ئوبيېكتىنى رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان شېئىر.

سۇس سۇپ ① قېنىق، توق ئەمەس؛ ئاچ (رەڭ ھەققىدە) : سۇس سېرىق. سۇس قىزىل. سۇس كۆك، سۇس يېشىل. * غۇرقراپ ئۇچماقتا غولنىڭ شاملى، گويىكى يىڭىندەك سانجىلار سوغۇق. شۇنچە سۇس ھال بويىق بېرىلگەن غەربىي ئۇيۇقتا تۇرىدۇ يېڭى ئاي - ئورغاق. ② كۆچسىز، زەئىپ، خىرە، ئاستا، بىلىنەر-بىلىنمەس، ئانچىكى، بوش: سۇس يورۇق. * نامازدىگەر ۋاقتىغا يېقىنلاشقاندا ھاۋا تۇتۇلۇپ ئېدىرلىق ئۈستىنى سۇس تۇمان قاپلاپ كەتتى. * نەملەشكەن مېۋىلىك ياغاچلارنىڭ پۇراقلىرى كوچىدىكى ئاق تېرەك-لەرنىڭ سۇس پۇراقلىرى بىلەن ئارىلىشىپ، يېزىنىڭ ھاۋاسىدا ئەجەب يېقىملىق پۇرايىتى. * نۇرئاخۇن سۇس يېنىپ تۇرغان جىن چىراغ يورۇقىدا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇراتتى. ③ جىددىي، قىزغىن ئەمەس؛ سولغۇن، بوش: سۇس قارىماق. سۇس ھەرىكەت. * بۈگۈن ئۇنىڭ مېجەزى خېلىلا سۇس. * بۇ كۆرۈشۈش قىسقىلا ۋاقت ئىچىدە شۇنچىلىك ئاددىي ۋە سۇس ئۆتتىكى، بۇنىڭدىن بولۇپلا سۇسنىڭ كۆڭلى تۈنۈگۈنكىدىنمۇ بەكرەك

غەش بولدى. * يۈك يېنىتا توقۇلغان يوللۇق روملىنىڭ ئۈچىنى ئويناپتاتقان پەلەي ئىچىدىكى بارماقلىرىنىڭ سۇس تىترىشىگە قاراپ، ئۇنىڭ جىددىيلىكىگە چۈشۈپ ھاياجانلىنىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى.

سۇس تۇمان <مېتېئور> يەر قاتلىمىغا يېقىن بولغان ھاۋا رايىدىكى كۆرۈنۈش ئارىلىقى 1 - 10 كىلومېتر دائىرە ئىچىدە بولغان ئۇششاق سۇ تامچىلىرى ۋە مۇز كرىستاللىرىنىڭ توپى.

سۇس سېرىق قېنىق ئەمەس، ئاچ سېرىق: دادام ئالدىغا ئېچىپ قويغان ئاتلاستىكى سۇس سېرىق بويىلىپ، ئۈستىگە چۈمۈلە ئىزلىرىدەك ئىنچىكە سىزىقلار سىزىلغان جايلارنى ماڭا كۆرسەتتى.

سۇس قارىماق جىددىي، ئەستايىدىل ئەمەس، يۈزە مۇئامىلە قىلماق؛ سەل، ئاددىي قارىماق؛ ئەھمىيەت بەرمەسلىك؛ ئۇ ئاستا - ئاستا بۇ يەرنىڭ ئىشىغا سۇس قارايدىغان، ئىشتا كۈچ چىقارمايدىغان، قولنىڭ ئۈچىدا ئىشلەيدىغان بولۇپ قالدى.

سۇس قىزىل قېنىق ئەمەس، ئاچ قىزىل: ئۇ بىر ئاز تېنىك كۆرۈنەتتى. ئاپئاق يۈزىگە سۇس قىزىللىق يۈرگۈرگەندەك قىلاتتى. **سۇس كۆك قېنىق ئەمەس، ئاچ كۆك**: ئۇ تېلېفوندا سۆزلەشكەندە، كۈلسە ئالتۇن چىشلىرى پارقىراپ، سۇس كۆك كۆزلىرى پۈرۈ-شۈپ كېتەتتى.

سۇس يامغۇر <مېتېئور> بىر سوتكا ئىچىدىكى مىقدارى 0.2 مىللىمېتر ياكى ئۇنىڭدىن تۆۋەن بولغان يامغۇر.

سۇس يېشىل قېنىق ئەمەس، ئاچ يېشىل: مۇرات سۇس يېشىل نۇر يورۇپ تۇرغان دېرىزىدىن كېلىۋاتقان ئاۋازلارغا قۇلاق سالغاندىن كېيىن، دېرىزە پەردىسىنىڭ يوچۇقىدىن

ياشلىق خوتۇننىڭ ھەۋىسىنى تېخىمۇ قوزغىدى. * بۇ قىزدا غەلتە نەرسىلەر كۆپ ئىدى: ئۇنىڭ جۇشقۇن چىرايىدىن روھسىزلىق، سۇسۇلۇق-مۇ چىقىپ تۇراتتى. * زاۋۇتلاردا ئىشچىلار ئىشلەيدىكەن تىرىشچان، بىلمەيدىكەن سۇسۇلۇق-نى دېھقانلىرى بەك ئىشچان.

سۇسۇلۇق قىلماق سەل قارىماق، بىپەر-ۋالىق، بوشاڭلىق، پاسسىپلىق قىلماق؛ ئېرىنىچە كىلىك قىلماق: ئۇلار داۋاملىق جىدەل-ماجرا چىقاردى، بەزىلىرى ئىش ئورنىغا قايتىپ كەلمەي ئۆيىدە يېتىۋالدى، شەھەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بەزى ياشلىرىمىز مەيداندا ماكانلىشىشقا قىزىقماي، ئىشتا سۇسۇلۇق قىلدى. * رەھبەر بولغاندىن كېيىن ئىشقا سۇسۇلۇق قىلغانلارنى سۈيلىەيدۇ، تەنقىد بېرىدۇ. ھازىر ئۇنى، كەلگۈسىدە ھېچكىمگە گەپ قىلما، دەپ ۋەدە بېرىشكە قىستىماسلىقىمىز كېرەك.

سۇسۇلماق پ ← **سۇسۇلاشماق**: شامال ئەتىگە نىكىدىن سەل سۇسۇلاپ قالغاندى.

سۇسۇراتماق «سۇسۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۇسۇراشماق «سۇسۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۇسۇرماق پ. ئۆزىدىكى سۇ ياكى نەملىك كېمىيىپ كەتمەك، سۇغا ئىنتايىن تەشنا بولماق، قاتتىق سۇ ئىچكۈنىسى كەلمەك، سۇسۇزلىقتىن قاغجىرماق: سەپەر قۇل قارىسا، ئانارنىڭ ياشىرىپ تۇرغان بايقى شېخىدىن ئەسەرمۇ يوق، ھەممە شاخ ئوخشاشلا قاقشال ھالەتتە سۇسۇراپ تۇرغۇدەك. * سۇسۇراپ قاقشال بولۇپ سۇنغاندا بەرگى ياپرىقنىڭ، ياغىمىدى شەپقەت سۈيى يا ئۈنىگدەك بىر تال گىياھ.

سۇسۇز سۈپ. سۈيى يوق، سۇ بولمىغان: «بىچارىنىڭ ئازراقلا سۈيى قالغان. ئەگەر

ئۆي ئىچىگە! قارىدى.

سۇسۇسايماق پ. سۇسۇلاشماق، پەسەيمەك، ئاستىلىماق: ئۇ دادىسى دېگەن ھېلىقى يارلىققا كەلگەندە بوران سۇسىيىپ، ئەتراپ خېلىلا سۈزۈلۈپ قالدى.

سۇسۇنپىنۇزىيە نى (ر<>لات) <فz> قاتتىق جىسىملارنىڭ ئۇششاق دانچىلىرىنىڭ سۇيۇقلۇق ئىچىدە ئېرىمەي ياكى چۆكۈپ كەتمەي ھەرىكەتلىنىش ھادىسىسى.

سۇسۇلاتماق «سۇسۇلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سىپىتتاخۇننىڭ بۇنى قىلىشتىكى مەقسىتى بولسا مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن ھەيرانىڭ گۇرۇپپا ئەزالىرىنىڭ ئىچىدە كۈچىيىپ بېرىۋاتقان ئابروينىڭ تەسىرىنى سۇسۇلىتىش. چۈنكى ھەيرانىڭ ئادىللىقى سىپىتتاخۇنغا ئانچە ياقمايتتى.

سۇسۇلاشتۇرماق «سۇسۇلاشماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۈستەل-ئورۇندۇقلار-

نىڭ ھەدەپ غىچىرلاشلىرى، يۆتكىلىشلىرى يىغىن

كە يىپىياتىنى تېخىمۇ سۇسۇلاشتۇرۇۋەتتى. *

بۈگۈنكى ناچار ھاۋا ئۇنىڭ جۇشقۇن ۋە شوخ

كە يىپىياتىنى سۇسۇلاشتۇرۇپ قويدى.

سۇسۇلاشتۇرۇلماق «سۇسۇلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سۇسۇلاشماق پ. پەسەيمەك، بوشاشماق،

كۈچسىزلەنمەك، سۇسۇ ھالەتكە كەلمەك،

سۇسۇلماق: كۈن ئاستا-ئاستا تاغنىڭ كەينىگە

مۆكۈشكە باشلىدى. دۇكان دېرىزىسىنىڭ

يۇقىرىقى كۆزىنىڭدىن چۈشۈپ تۇرغان كەچكى

شەپقەت شولىسى بارغانسېرى سۇسۇلاشماقتا

ئىدى. * كېسەلنىڭ مېجەزى كۈندىن-كۈنگە

سۇسۇلاشتى.

سۇسۇلۇق «سۇسۇ» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: ئۇنىڭ بۇ سۇسۇلۇقى، ئۇياتچان

تارتىنچاقلىقى، يەرگە قاراپلا تۇرۇشلىرى 40

ئۇ سۇ تۈگىسە، قاتتىق ناننى سۇسز قانداق يەر» دەپ غەم قىلىشقا باشلىدى.

سۇسز مىرابىلىت <گېئول> بىر خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى Na_2SO_4 . يانتۇ ياقلىق كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ. كرىستاللىرى قوش كۈنۈس ياكى تاختا شەكلىدە بولىدۇ، رەڭسىز ھەم سۈزۈك كېلىدۇ. ئەينەك پارقىراقلىقىغا ئىگە. قاتتىقلىقى 2 - 3، سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 2.66.

سۇسز ئۆستەڭگە مىراب بولماق ← قۇرۇق ئۆستەڭگە مىراب بولماق: ھېچقانداق ئاساسىي يوق بىر مۇھىتتا ئوتتۇرا مەكتەپ ئېچىشى «سۇسز ئۆستەڭگە مىراب بولغان» غا ئوخشاش بىر ئىش.

سۇسز لاندۇرغۇچى سۇپ. سۇسز لاندۇرۇش رولىنى ئوينايدىغان: سۇسز لاندۇرغۇچى رېئاكتىۋ.

سۇسز لاندۇرغۇچى رېئاكتىۋ <خىم> ① مەلۇم ماتېرىيال تەركىبىدىكى نەملىك (سۇ مىقدارى) نى چىقىرىۋېتەلەيدىغان ماددىلار. مەسىلەن، سۇلفات كىسلاتا قاتارلىقلارغا ئوخشاش. ② ماددىلار تەركىبىدىكى ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېن ئاتوملىرىنىڭ 1:2 لىك نىسبىتىنى بۇزۇش ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان ماددىلار.

سۇسز لاندۇرماق «سۇسز لاندۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كىرنالغۇدا كىرنى سۇسز لاندۇرغان ۋاقىت ئانچە ئۇزۇن بولۇپ كەتمەسلىكى كېرەك.

سۇسز لاندۇرۇلماق «سۇسز لاندۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: بۇ شەھەر-لەر 1991-يىلغا قەدەر، 34 مىڭ 208 توننا قايمىقى ئايرىۋېلىنغان سۈت پاراشوكى، 13 مىڭ 115 توننا سۇسز لاندۇرۇلغان سېرىق ماي

ئاپشۇرۇۋالدى.

سۇسز لاندۇرماق پ. سۈيى تارتىلماق، سۈيى ئايرىۋېتىلمەك، تەركىبىدىكى سۇ ماددىسى قۇرۇماق.

سۇسزلىق «سۇسز» سۇزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بارلىق دەل-دەرەخلەر سۇسزلىقتىن قۇرۇپ كەتتى. سەن بايا يېگەن ئانارمۇ ماۋۇ قاقشال بولۇپ قالغان ئانار دەرىخىنىڭ مېۋىسى ئەمەس. ئۇنى بۇ يەرگە يۇرت ئىچىدىن ساڭا جان كۆيدۈرگەن رەھىمدىل كىشىلەر ئېلىپ كەلگەن. * جەڭنىڭ ئىككىنچى كۈنى يېڭىلەرنىڭ ئوقدانلىرى قۇرۇپ قېلىشقا، ئاچلىق ۋە سۇسزلىقتىن لەۋلىرى يېرىلىشقا باشلىدى.

سۇسزلىنىش ① «سۇسز لاندۇرماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى <تې> ئادەم بەدىنىدىكى سۇيۇقلۇقلار كۆپ مىقداردا ئازىيىپ كېتىدىغان بىر خىل ھادىسە. كۆپىنچە ئېغىر ھالەتتىكى قۇسۇش، ئىچ سۈرۈش ياكى قاتتىق تەرلەش ۋە قاناشلار تۈپەيلىدىن ھاسىل بولىدۇ. بۇ چاغدا بەدەن ئۆزىدىكى سۈنى يوقىتىپلا قالماي، يەنە بەدەندىكى مىنېرال ماددىلار ۋە ئورگانىك تۈزلەرمۇ چىقىپ كېتىپ، بەدەندىكى ئېلېكترولىت ماددىلار تەڭپۇڭلۇقىمۇ بۇزۇلىدۇ. بۇنىڭدا ئۇسساش، تېرە قۇرغاقلىشىش، كۆز ئولتۇرۇشۇپ كېتىش، سۈيدۈك ئازىيىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. ③ ئى <خىم> خىمىيەۋى ماددىلار تەركىبىدىكى سۇنىڭ، مەسىلەن، كرىستال سۈيىنىڭ يوقىلىشى، بىرىكمىلەر مولېكۇلىسىدىكى سۇغا تەڭ بولغان ھىدروگېن، ئوكسىگېنلارنىڭ يوقىلىشى.

سۇغار ئى. دىئال. ياغاچ تۇڭ، سوغا.

سۇغارتقۇزماق «سۇغارماق» پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۇغارتماق «سۇغارماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۇغارماق پ ① سۇ يولىنى ئېچىپ،

زىرائەت ئۆسۈملۈكلەرگە سۇ قۇيماق:

يەر سۇغارماق. گۈل سۇغارماق. * بۈگۈن

ئالىم كەچلىك تاماققىچە كۆكتاتلارنىڭ يېرىمىنى

سۇغاردى. * ھېيتتاخۇن باغنى جۈمەگىچە

سۇغىرىپ بولۇپ مەسچىتكە باردى. ② سۇ

بەرمەك، سۇ ئىچۈرمەك: ماللارنى

سۇغارماق. دەريا بويىغا ئايرىپ سۇغارماي

ئەكەلمەك. * ئىشى يوق ئىت سۇغىرار

(ماقال). * ئاق ئات مىنگەن بىر ياپون

ئوفىستېرى كېلىپ، ھېلىقى ئادەملەرنى پۇتى

بىلەن تېپىپ نېرى ھەيدىگەندىن كېيىن،

چېلەكتىكى سۇ بىلەن ئېتىنى سۇغاردى.

③ مېتال سايمانلارنى مۇئەييەن تېمپې-

راتۇرىغىچە قىزدۇرۇپ، ماي، سۇ قاتارلىق

سۈۋۇتقۇچقا چىلاش ئارقىلىق قاتتىقلىق

دەرىجىسىنى ئاشۇرماق؛ تاۋلىماق: پىچاق

سۇغارماق. پالتا سۇغارماق. * بىسى ئۆتكۈر

گويا ئالماس، پولاتقا ئىز سالار ئۇرسا،

سۇغارغان قان-تەرى بىرلە، ماھارەتلىك

چېۋەر قولدا.

سۇغۇر ئى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى

ھايۋان، پۈتۈن تېنى پور كۈل رەڭ ياكى

سەل-پەل قارامتۇل سېرىق رەڭدە

كېلىدۇ. ئالدىنقى پۇتىنىڭ تىرناقلىرى

تەرەققىي قىلغان بولۇپ، توپا كولاشقا

ماھىر. توپلىشىپ ئۇۋىدا ياشايدۇ. قىشلىق

ئۆچكە كىرىدۇ. تېرىسىدىن ياش

كىيىملىرى ۋە جۇۋا تىكىلىدۇ. ئادەتتە

ئۇ چۇما تايماقچە باكتېرىيىسىنىڭ ئاساسلىق

تارقاققۇچىسى ھېسابلىنىدۇ.

سۇغۇرتا ئى <س ئىق> ئەمگە كىچىلەرنىڭ

بىخەتەرلىكى ۋە سالامەتلىكىنى مۇھاپىزەت

قىلىش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان تۈرلۈك

ئىقتىسادىي تەدبىرلەر: ئەمگەك

سۇغۇرتىسى.

سۇغۇرتىما ئى. دىئال. تارتما، سىپىرتىما.

سۇغۇرتىماق «سۇغۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۇغۇرماق پ. بىرەر نەرسە ئارىسىدىن،

ئىچىدىن باشقا بىرنەرسىنى سىپىرىپ

چىقارماق، تارتىپ ئالماق، يۇلماق: قىلىچ

سۇغۇرماق. قىل سۇغۇرماق. يىپ سۇغۇرماق.

* بۇ ھاقارەت ۋە ئەلەمدىن تاقىتى تاق

بولغان «مىنۇپ سولتەك» قونچىدىن پىچاقنى

شارتتىدە سۇغۇرۇپ، ئۇلارغا دېۋەيلە پتۇ. *

ئۇ تۈرمىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۇزۇن

يوللۇق ئاپتوبۇس بېكىتىنىڭ بېلەت ساتىدىغان

يېرىدە بىر قىزنىڭ بارمىقىدىن ئالتۇن ئۇزۇكىنى

سۇغۇرۇۋالدى. * بەختى ئاكام چېبىرگە

كۈلكە ئولاشتى، تا ئامغا ئىشتى كەلدى

باشقىسىدىن. زورىخان سۆزىنى قىلدۇردى

داۋام، نېمىدىندۇ سۇغۇردى يۇتقان ئاستىدىن.

سۇغۇرۇشماق «سۇغۇرماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار قىلىشچىلىرىنى

سۇغۇرۇشۇپ، دۈشمەنگە ئېتىلىشقا تەييار

تۇراتتى.

سۇغۇرۇلماق «سۇغۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: ئەپەندىم تۇرمۇشتا

قىسىلىپ، توخۇ پەيلەردىن يەلپۈگۈچ بوغۇپ

سېتىپتۇ. خېرىدارلار يەلپۈگۈچنى يەلپۈپ

كۆرسە، پەيلەر بىر-بىرىدىن سۇغۇرۇلۇپ

چىقىشقا باشلاپتۇ. * قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن بىر

قارا گەۋدە سۇغۇرۇلۇپ چىقتى ۋە ئالدىرىماستىن

كېلىپ قىزنىڭ ئالدىدا توختىدى.

سۇغىرىش «سۇغارماق» پېئىلىنىڭ

ئىسىمدىشى: سۇغىرىش تۈزۈمى. سۇغىرىش رايونى.

سۇغىرىش تۈزۈمى <سۇ> زىرائەتتىن يۇقىرى ھوسۇل ئېلىشقا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئۆسۈپ يېتىلىش ۋاقتىنىڭ ھەربىر باسقۇچلىرىدا ئېدىتلىق سۇغىرىپ تۇرۇش مەقسىتىدە تۈزۈپ چىقىلغان بىر يۈرۈش تۈزۈم. ئادەتتە ئۇ سۇغىرىش نورمىسى، سۇ بېرىش نورمىسى، سۇ بېرىش قېتىم سانى ۋە سۇ بېرىش ۋاقتى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سۇغىرىش رايونى <سۇ> مەلۇم سۇ ئىنشائاتلىرىدىن پايدىلىنىپ سۇغىرىلدىغان دائىرە.

سۇغىرىش سىستېمىسى <سۇ> سۇغىرىش ئىنشائاتلىرىنىڭ بىر يۈرۈش ئەسلىھىلىرى. ئادەتتە ئۇ سۇ مەنبەسى، سۇ بېرىش ۋە تەقسىملەش سىستېمىسى ھەم ئېنىزلاردىكى ۋاقتلىق سۇ يوللىرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سۇغىرىش كۆلىمى <سۇ> سۇ باشلاپ سۇغىرىلدىغان يەر مەيدانى.

سۇغىرىش نورمىسى <سۇ> زىرائەتلەر-نىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدىن ئىبارەت بىر پۈتۈن جەريان ئىچىدە، بىرلىك ھەجىمدە-كى يەرنى ھەربىر قېتىم سۇغارىغاندا كەتكەن سۇ مىقدارى ۋە ئۇلارنىڭ يىغىندىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بىرلىكى m^3 .

سۇغىرىش ئۈنۈمى <سۇ> سۇغىرىشقا ئىشلىتىلگەن سۇ ھاسىل قىلغان ئۈنۈم. ئادەتتە ئۇ سۇنىڭ ئېكۋىۋالېنتى ياكى $1m^3/s$ سۇ بىلەن بىر سوتكا ئىچىدە سۇغىرىلغان يەرنىڭ مو سانىنى ھېسابلاش ئارقىلىق بىلىنىدۇ.

سۇغىرىشماق «سۇغارىماق» يېتىلىشنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: باغ سۇغىرىشماق. بۇغداي سۇغىرىشماق.

سۇغىرىلماق «سۇغارىماق» يېتىلىشنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: 630 مودىن كۆپرەك ئاق يەر، ئورمان بەلبېغى سۇغىرىلدى. * ئەسىرلەپ زۇلۇم-ئوقۇبەت چاڭگىلىدا قالغان، قان ۋە كۆز ياشلىرى بىلەن سۇغىرىلغان بۇ يۇرتنىڭ قوزغىلاڭچى خەلقىنىڭ ئۆز قولىغا ئۆتۈشى، تۆت-بەش يىل بالدۇرراق ئازاد بولۇشى كۆزگە كۆرۈنۈپلا قالغان نەتىجە ئىدى.

سۇفلىپ نى <ر> <فران> <تيا> تىياتىردا رولغا چىققان ئارتىسلارغا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئېيىتىپ بېرىپ، ئەسلىنىپ تۇرىدىغان خادىم.

سۇفلىپلىق نى. سۇفلىپلار قىلىدىغان ئىش، خىزمەت: ئەيسا ھەسەن ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە بەش يىلدىن ئارتۇق سۇفلىپلىق قىلغانىدى. // تۇرسۇن سەمەتوۋ قاتارلىق كىشىلەر شۇ چاغدا سۇفلىپلىق خىزمىتىنى باشلاپ ئىشلىگەن تۇنجى سۇفلىپلاردۇر.

سۇقسۇر نى <زۈنۈل> بىر خىل قۇش. ياۋا ئۆردەككە ئوخشايدۇ، لېكىن تېنى ئۆردەك-نىڭكىدىن كىچىكرەك بولىدۇ. تۇمشۇقى ياپىلاق، بويىنى ئۇزۇن كېلىدۇ، بارماقلىرى ئارىسىدا ئۇزۇش پەردىسى بولۇپ، سۇ ئۇزۇشكە ماھىر كېلىدۇ. قانتى ئۇزۇن ۋە ئۇچلايدۇ. ئەركەكلىرىنىڭ پەي-تۈكلەرى رەڭدار بولۇپ، بېشىنىڭ ئارقا تەردە پىدە قىزغۇچ، سۆسۈن يېشىل رەڭلەردە تاج تۈكلىرى بولىدۇ. تۇمشۇقى قىزىل كېلىدۇ؛ چىشىنىڭ پەي-تۈكلىرى سۇر قوڭۇر، تۇمشۇقى توق كۆل رەڭ كېلىدۇ. سۇ بويلىرىدا ئەركەك-چىشى جۈپ

كېتىدۇ. ئۇزۇنسىغا كېسىلگەن يۈزىدە بوغۇم بوشلۇقى بولۇپ، ئالاھىدە كۈچلۈك پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ. ئېرىق-ئۆستەڭ بويلىرىدا ئۆسىدۇ. تەمى ئاچچىق، تەبىئىتى ئىسسىققا مايىل ۋە زەھەرلىك. قۇرت-قوڭغۇزلارنى ئۆلتۈرەلەيدۇ. ئادەم ۋە ھايۋانلار يەپ قوپسا، زەھەرلەپ قويدۇ.

سۇكرېنى (لات) ئېكۋاتور جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇل بىرلىكى.

سۇكېزەك نى <تب> ھامىلىدار مەزگىلىدە قورسىقى چوڭىيىپ كەتكەن ئاياللارنىڭ سۇ كېلىپ قورسىقى كىچىكلىگەندىن كېيىن تۇغۇشى.

سۇڭ I مىق (خەن) ئېلىمىزدە قوللىنىلىدىغان ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى. بىر سۇڭ ئوندىن بىر چى. يەنى 3.3 سانتىمېتر بولىدۇ؛ بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا ۋېي رېن ئىسىملىك بىر بېلىقچى بوۋاي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ئائىلىسى كەمبەغەل، تېرىپ يېڭىلى بىر سۇڭمۇ يېرى يوق ئىكەن.

سۇڭ II نى (خەن) <تارىخ> ① جۇۋ سۇلالىسىنىڭ دۆلەت نامى. ھازىرقى خېنەننىڭ شاڭجېيۇ دېگەن يېرىدە ئۆت-كەن. ② سۇڭ سۇلالىسى.

سۇڭ سۇلالىسى <تارىخ> ① جەنۇبىي سۇلالىلەردىن بىرى. مىلادىيە 420 - 479 يىللىرىغىچە داۋاملاشقان، ليۇيۇ قۇرغان. ② مىلادىيە 960 - 1279 يىلغىچە جۇڭگودا ئۆتكەن سۇلالە. جاۋكۋاڭخېن قۇرغان. شىمالىي سۇڭ سۇلالىسى ۋە جەنۇبىي سۇڭ سۇلالىسى دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

سۇڭپىياز نى (سۇڭ+پىياز) <بوت> گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق

بولۇپ ياشايدۇ.

سۇقماق پ. باشقىلارغا كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن بىرىەرگە تىقىپ قويماق، يوشۇر-ماق؛ نەرسە-كېرەكلەرنى سۇقماق. * ئۇ، سۇ چۆمۈۋاتقان بالىلارنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى كېۋەزلىكنىڭ ئىچىگە سۇقۇپ قويدى.

سۇقۇنۇشماق «سۇقماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۇقۇلماق «سۇقماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سۇقۇنماق «سۇقماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ پارتىيە ئىچىگە سۇقۇنۇپ كىرد-ۋالماق. * كېرەم ئۇ يەردىن قېچىپ چىقىپ قوناقلقنىڭ ئىچىگە سۇقۇندى. * ئەگەردە قىستىشىپ كەلسە، ئۆتۈرمەن سۇقۇنۇپ ياندىن، سېزىلسەم سۇغا بىر سەكرەپ، كېچەرمەن بىر يولى جاندىن. * چاڭجياڭ! چېتىڭگە كۆز يەتمەيدۇ، كىت ئويناقتىشىپ، لەھەڭ سۇ پۈركۈيدۇ. يوشۇرۇنماق، سۇقۇنماق بولۇشۇپ ئۇلار، سۇيلاپ تەكىتىگە ئىچكىرىلەيدۇ.

سۇقۇنۇشماق «سۇقۇنماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار ئورمانلىققا سۇقۇ-نۇشۇپ، ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىشتى.

سۇكات نى (لات) <بوت> كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك، ئىچى كاۋاك بولۇپ، ئېگىزلىكى 50 - 100 سانتىمېتر كېلىدۇ. پۈتۈن تېنى تۈكسىز. سىلىق بولىدۇ. يوپۇرمىقى ئىككى-ئۈچ قايتىلانغان پەيسىمان مۇرەك-كەپ يوپۇرماق، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئاق ۋە مۇرەككەپ پۆپۈكسىمان گۈل رېتىدە، جۈپ ھالەتتىكى ئاسماق مېۋىسى تۇخۇم شەكلىدە بولىدۇ، يىلتىزى سەۋزىگە ئوخشايدۇ، بەزىدە بۆلۈنۈپ

تسكىگەن پادىشاھنىڭ (بىر ئەۋلاد ياكى بىرقانچە ئەۋلاد) ھۆكۈمرانلىق قىلغان پۈتكۈل دەۋرى: سامانىيلار سۇلالىسى. قارىخانىيلار سۇلالىسى. خەن سۇلالىسى. چىڭ سۇلالىسى. تاڭ سۇلالىسى. **سۇلايمان** (ئە) ئادەم ئىسمى.

سۇلايمان قالپىقى رىۋايەتلەردە كىشىلەر باشقا كىيىۋالسا غايىب بولۇپ، باشقىلارغا كۆرۈنمەيدۇ، دەپ قارىلىدىغان بىر خىل خاسىيەتلىك قالپاق: بۈگۈن كېچە بىلىپ چىقاي، ئەتە جاۋابىنى ئاڭلارسىز... - دەپتۇ قىز ئۇنىڭغا، - ئوغلان باتۇر سۇلايمان قالپىقىنى كىيىپ كۆزدىن غايىب بولۇپتۇ.

سۇلتان ئى (ئە) ① ئىسلام دۆلەتلىرىدىكى ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى ئەڭ يۇقىرى ۋالى، ئەمىرنىڭ نامى؛ پادىشاھ: ئۆزىنى سورىغان شەھەرگە سۇلتان، ئۆزىنى سورىمىغان ئۆتۈككە ئۇلتاڭ (ماقال). * سۇلتان كۈندۈزىنى كېچە دەپ، كۈنى ئاي دېگۈلۈك (ماقال). * قىز ۋاقتىم - سۇلتان ۋاقتىم، خوتۇن ۋاقتىم - شەيتان ۋاقتىم (ماقال). * كىمدۇر بىرى: « بەلكىم بۇ كىيىم-كېچەك ۋە ئىنئاملار سۇلتانىمىزنىڭ ئورنىغا يېڭىدىن سۇلتان بولغان ئېلى نۇرىدىننىڭ بولسا كېرەك » دەپتۇ. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

سۇلتانلىق ① ئى. سۇلتانغا يۈكلەنگەن ۋەزىپە؛ ئورۇن، ئەمەل، مەنەپ: سەئىدىخان 1533-يىلى (مىڭ سۇلالىسى) شى زۇڭ پادىشاھى جياڭنىڭ 12-يىلى) ئۆلۈپ، سۇلتانلىق چوڭ ئوغلى ئابدۇرىشتخانغا قالغانىدى. ② ئى. سۇلتاننىڭ ھۆكۈمرانلىقىدە-كى ھاكىمىيەت: ئومىمان سۇلتانلىقى. * پاكىستان تارىخچىسى قۇرۇشى يازغان « پاكىستاننىڭ قىسقىچە تارىخى » ناملىق كىتابىنىڭ 151، 153-بەتلەردە كۆرسىتىلىشىچە، دېھلى

تۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى يۇمىلاق، كاناي شەكلىدە بولۇپ ئوتتۇرىسى كاۋاك كېلىدۇ. ئەڭگىچە غولى يۇمىلاق ھەم تۈۋرۈك شەكلىدە بولىدۇ، گۈلى كىچىك ئېچىلىدۇ، ئۇرۇقى قارا، ئادەتتە كۆكتات قىلىنىدۇ. **سۇڭ جياڭ** ئى (خەن) <تارىخ> شىمالىي سۇڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى (تەخمىنەن مىلادىيە 1110-يىلى) كۆتۈرۈلگەن دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ رەھبىرى.

سۇڭ جياڭ قوزغىلىڭى <تارىخ> شىمالىي سۇڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى تەخمىنەن (مىلادىيە 1110-يىلى) سۇڭ جياڭ باشچىلىقىدا كۆتۈرۈلگەن دېھقانلار قوزغىلىڭى. قوزغىلاڭچىلار ھازىر-قى شەندۇڭ، خېبېي قاتارلىق جايلاردا ھەرىكەت قىلغان. مىلادىيە 1121-يىلى شىمالىي سۇڭ خاندانلىقى تەرىپىدىن باستۇرۇلغان.

سۇڭلۇق سۈپ. سۇڭ بىلەن ئۆلچەنگەن، سۇڭ ئۈزۈنلۈقىدىكى: بەش سۇڭلۇق تاختاي. ئىككى سۇڭلۇق رەسىم. * بۇ كارخانا ئۆتكەن يىلى 9-ئايدىن باشلاپ، بۇ يىل 1-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە كىچىك تىپتىكى بەش سۇڭلۇق ساپاندىن 1800 نى، كەتمەندىن 2000 دىن كۆپرەكىنى ياساپ، ئەتىيازلىق تېرىلغۇ ئۈچۈن تەييارلىدى.

سۇلتانلىق «سۇلتانلىق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **سۇلتانلىق** «سۇلتانلىق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۇلتان ئى. قىش پەسلى، دەريا ئۆستەڭلەر مۇز تۇتقاندا، سۇ ئېلىش ئۈچۈن مۇزنى تېشىپ ئاچقان تۆشۈك: سۇلتان سۇ ئالماق. **سۇلالە** ئى (ئە) <تارىخ> دۆلەت نامىنى

فورمىلىسى $C_9H_8O_2N_3S_2$ ئاق ياكى سۇس سېرىق رەڭلىك كرىستال ھالىتىدە بولۇپ، قۇياش نۇرىدا رەڭگى قېنىقلىشىدۇ. ياللۇغنى قايتۇرۇش رولىغا ئىگە.

سۇلفىد نى (ر)لات <خىم> ← سۇلفىدلار. **سۇلفىدلار** نى <خىم> گۇڭگۇرتنىڭ بىرىك-مىلىرى، ئۇنى مېتاللار بىلەن گۇڭگۇرتنى بىئاسىتە بىرىكتۈرۈش ئارقىلىق ئېلىش مۇمكىن.

سۇلۇ نى <بوت> ① باشاقلار ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى ئىنچىكە، ئۇزۇن ھەم ئۇچلۇق؛ گۈلى يېشىل كېلىدۇ. كىچىك باشاقلارنىڭ ئۇزۇن قىلىتىرىقچىلىرى بولىدۇ. دېنىنى يېڭىلى ياكى يەم-خەشەك قىلغىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ دېنى.

سۇلۇق I سۈپ ① سۈيى بار، سۈيى كۆپ؛ سۇلۇق يەر، سۇلۇق ئېتىز. * بوۋاي ھاسسى بىلەن دوڭغا قلاپ كېلىپ، ئەتراپقا شۇنداق قارىسا، مال-چارۋا دېگەن مۇغلاپ يايلىغان، قويلارنىڭ ئۈستىدە تورغايلار ئۇۋىلىدەن، سۇلۇق، ئوتلۇق. شۇنداق چىرايلىق بىر جاڭگال. * ئات تېپىز. سۇلۇق جىلغىدىن چېپىپ ئۆتكەندە، سۇ تامچىلىرى تەرەپ تەرەپكە چاچراپ كۈن نۇرىدا پارقراپ كېتىدۇ. ② تەركىبىدە سۈيى، شىرنىسى كۆپ، شىرنىگە تولغان؛ سۇلۇق شاپتۇل. سۇلۇق نەشپۈت. * چوڭ لېگەندىن كەم ئەمەس، ئاپتاپپەرەسنىڭ باشلىرى، تاختىدا قوغۇن ساناقسىز، شاپتۇلى سۇلۇق ئىكەن.

سۇلۇق ئاق چىرىمتال <كېۋىل> بىر خىل مېنېرال، يەنى ئاق چىرىمتالنىڭ يىمىرىلىشىدىن كېيىنكى ھاسىلات. خىمىيەۋى تەركىبى $K < 1 Al_2 (AlSi_3 O_{10}) (OH)_2 \cdot nH_2 O$

سۇلتانلىقى دەۋرىدىكى مەشھۇر شائىر خىسراۋ دېھلەۋى ھىندىستان مۇزىكىسىنى يېڭى نەغمە كۈيلىرى بىلەن بېيىشقان. ③ سۈپ. سۇلتانلارغا خاس؛ سۇلتانلىق تەخت. سۇلتانلىق تۈزۈم.

سۇلتانلىق تۈزۈم <تارىخ> بەزى ئىسلام ئەللىرىدىكى سۇلتان دۆلەتكە باشچىلىق قىلىدىغان بىر خىل ھاكىمىيەت شەكلى. **سۇلتايماق** پ. روھى چۈشمەك، روھسىزلان-ماق، سالىپايماق؛ سولاشماق؛ ئۇنىڭ ۋۇجۇدلىرى ئوتى ئۆچۈرۈلمىگەن تراكتوردەك دىنرىلدەپ كەتتى. دىلشات ئۆمرىدە ئاڭلىمىغان قورقۇنچلۇق گەپنى ئاڭلاپ قولغا چۈشكەن ئوغرىدەك سۇلتىيىپلا قالدى.

سۇلفات نى (ر)لات <خىم> ← سۇلفاتلار؛ ئامبونى سۇلفات، // سۇلفات كىسلاتا. **سۇلفات كىسلاتا** <خىم> ئانتورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى H_2SO_4 ، ئۇ رەڭسىز، مايسىمان سۇيۇقلۇق بولۇپ، كۈچلۈك كىسلاتالىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە. سۇدا ئېرىگەندە، كۆپ مىقداردا ئىسسىقلىق چىقىرىدۇ. ئادەتتە كۈچلۈك سۇسىزلاندۇرغۇ-چى رېئاكتىۋ ھېسابلىنىدۇ. قەغەز، ياغاچ، تېرە ۋە كىيىم قاتارلىقلار ئۇنىڭغا تېگىپ كەتسە، كوكۇسقا ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئۇ ئاساسىي خىمىيە سانائىتىنىڭ مۇھىم مەھسۇلاتلىرىدىن بىرى بولۇپ، سوپۇن، بوياق، پارتلىغۇچى دورا، تىببىي دورا قاتارلىقلارنى ياساشقا ياكى نېفىت سانائىتى ۋە مېتاللوگىيە سانائىتىگە ئىشلىتىلىدۇ.

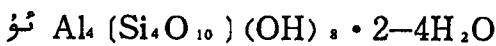
سۇلفاتلار نى <خىم> سۇلفات كىسلاتانىڭ مېتاللار بىلەن ھاسىل قىلغان تۈزلىرى. **سۇلفاتئازول** نى (لات) <تېب> بىر خىل دورا، يەنى ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا

ياكى تېرە ئاستىغا يىغىلىۋېلىشى قاتارلىق سەۋەبلەر بىلەن شەكىللىنىدىغان پۇرچاق چوڭلۇقىدىكى قاپارتمىلار.

سۇلۇق قاتلام <گېئول> يەر ئاستى سۇلىرى ساقلاپ قالغان، سۇغا تويۇنغان ۋە ئۆتكۈزەلەيدىغان قاتلام.

سۇلۇق گاۋلىك تېشى <گېئول> بىر

خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى

قەۋەتلەر ئارىسىدا سۇ تەركىبى بولغان

گاۋلىك تېشىغا باراۋەر كېلىدۇ. لېكىن

تۈزۈلمىسى ئوخشىمايدۇ. يەككە ياقلىق

كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ. كرىستاللىرى

ئېلېكترونلۇق مىكروسكوپ ئارقىلىق كۆزەت-

كەندە ئىنچىكە، ئۇزۇن نەيچىگە ئوخشاش

كۆرۈنىدۇ. كۆپىنچە داڭگالدەك چىقىدۇ.

ساپ بولغانلىرى ئاق بولىدۇ. ئادەتتە

تەركىبىدە ئارىلاشمىلار بولغانلىقتىن، ھەر

خىل رەڭلەردە تۇتۇق كۆرۈنىدۇ. قاتتىقلىقى

1-2؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 2.0 - 2.2.

سۇلۇق مانگان تېشى <گېئول> بىر

خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى

تەركىبىدىكى مانگان

(Mn) 62.4% يەككە ياقلىق كرىستال

سىستېمىسىغا كىرىدۇ. كرىستاللىرى تۈۋرۈك

شەكىلدە بولۇپ، يۈزىدە تىك سىزىقلار

بولىدۇ. رەڭگى قارا، سىزىقى قوڭۇر

كېلىدۇ. يېرىم مېتال پارچىراقلىقىغا ئىگە.

قاتتىقلىقى 3 - 4؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى

4.2 - 4.3.

سۇلۇق ئىششىق <تې> تېرە ئاستى

توقۇلىشىنىڭ ئارىلىق بوشلۇقلىرىغا كۆپ

مىقداردا سۇيۇقلۇق يىغىلىپ قېلىش

تۈپەيلىدىن پۈتۈن بەدەن ياكى بەدەن-

نىڭ بىر قىسمى ئىششىق كېتىدىغان بىر

رەڭگى ئاق، سىلىق ھەم قاسىراق ۋە

تارىشا ھالىتىدە كېلىدۇ. كۆپىنچە سېغىز

توپا تەركىبىدە، شۇنىڭدەك ئوتتۇراھال

ياكى كىسلاتالىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە

ماگما جىنسلىرى يىمىرىلگەندە ھاسىل

بولغان تۇپراق تەركىبىدە كۆپرەك

ئۇچرايدۇ.

سۇلۇق بولكا دەرىخى <بوت> ئۈجمە

ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان

دەرەخ. ئېگىزلىكى ئون مېتىرغا يېتىدۇ.

يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكىلدە، گۈلى كىچىك

بولۇپ، توپلىشىپ ئېلىپىنى شەكىللەندۈرىدۇ.

دۇ. مېۋىسىنى يېگىلى بولىدۇ. ئەسلىي

ماكانى ھىندىستان.

سۇلۇق تاشئالما <بوت> ① ئەترگۈل

ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان

دەرەخ. يوپۇرمىقى ئېلىپىس شەكىلدە،

گۈلى ئاق، كەچ باھاردا ئېچىلىدۇ.

مېۋىسى كىچىك ۋە شار شەكىلدە بولۇپ،

قىزىل ياكى سېرىق. سوغۇققا بەرداشلىق

بېرىش كۈچى ناھايىتى كۈچلۈك. تېرىش

ئارقىلىق كۆپەيتىلىدۇ. ياغىچى قاتتىق

بولۇپ، يېزا ئىگىلىك سايمانلىرى ۋە ئۆي

جابدۇقلىرىنى ياسىغىلى بولىدۇ. ② شۇ

خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

سۇلۇق سىنىك تاش <گېئول>

بىر خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى

يەككە ياقلىق

كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ. رەڭگى

ئاق ياكى سۇس سېرىق، قاتتىقلىقى

2.5؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى تۆت. ئادەتتە

ئۇ سفالېرىتنىڭ ئىككىلەمچى مىنېرالى

ھېسابلىنىدۇ.

سۇلۇق قاپا تېما <تې> پاتولوگىيىلىك

ئۆزگىرىش ۋە سۇيۇقلۇقلارنىڭ تېرە ئۈستى

كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورا ۋە دېزىنفېكسىيىلىگۈچى دورىلار ياسىلىدۇ.

سۇلىماق I پ ① بىرەر نەرسىگە قول بىلەن ياكى ئېغىز ئارقىلىق سۇنى چاچماق، پۈركۈمەك؛ ھۆل قىلماق، نەمدىمەك؛ ناننى سۇلىماق. تېرىنى سۇلىماق. ② سۇ ئىچمەك، سۇ ئوتلىماق: «نەدە ئوتلاپ، نەدە سۇلاپ، يۈردۈڭ نەلەردە؟» دەيتتى بوۋاي: «كەچمىشنى سۆزلىگىن تېزىرەك». * بۇرۇنقى زاماندا بىر ئۆچكە بىلەن بىر تۆگە دوست بولۇپتۇ. بۇلار بىللە ئوتلاپ، بىللە سۇلاپ ناھايىتى ئىناق ئۆتۈ-شىدىكەن.

سۇلىماق II پ. ئەيلەپ بولغان تېرىنى يەنە بىر قېتىم ئورغاق بىلەن قىرىپ يۇمشاتماق.

سۇلياۋ نى (خەن) <خم> سىمولا قاتارلىق يۇقىرى مولېكۇلىلىق بىرىكمىلەرنى مۇۋاپىق نىسبەتتە ئارىلاشتۇرۇپ قىزدۇرۇش پىرسىلاش ئارقىلىق ياسىلىدىغان مەلۇم شەكىلدىكى ماتېرىياللار. شەكلى ئادەتتىكى تېمپېراتۇرىدا ئۆزگەرمەيدۇ، تۈرى كۆپ بولىدۇ. مەسىلەن، باكبىلت، سېلۇلۇس، پولى ۋىنىل خلورىد قاتارلىقلار. غا ئوخشاش. ئۇنىڭ يەڭگىل، ئىزولىياتور-لۇق خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولۇش، چىرىد-تىش ۋە سۈركىلىشكە چىداملىق بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلىرى بولغاچقا ئايروپىلان، ئاپتوموبىل، پاراخوت، ئېلېكتر ماشىنىلىرىنى ياساش ۋە ماشىنىسازلىق، خىمىيە، بىناكارلىق قاتارلىق سانائەتلەردە كەڭ ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن يەنە ھەر خىل تۇرمۇش بۇيۇملىرىنى ياسىلىدۇ.

خىل كېسەل ئالامىتى. يۈرەك كېسىلى، بۆرەك كېسىلى، ئىچكى سېكرېتسىيە كېسەللىرى، جىگەر قېتىش، ئاقسىل يېتىشمەسلىك، قان ئازلىق ۋە يەرلىك ياللۇغلىنىشلارغا ئۇچرىغان كىشىلەردە بۇ خىل ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

سۇلۇق يامغۇر ئۈزۈلمەي چۈشۈپ دەرھال كەلكۈن كەلتۈرىدىغان قاتتىق يامغۇر.

سۇلۇق II نى ← ئېغىزدۇرۇق. **سۇلۇلۇق** نى. سۇلۇ تېرىلغان، سۇلۇ ئۆسكەن يەر: بىز ئۆتكەن ھەپتە پۈتۈن بىر كۈن سۇلۇلۇققا بېرىپ سۇلۇ ئوردۇق.

سۇلۇن سۈپ. ① چىرايلىق، گۈزەل: قايسى تەرەپكىلا قارساڭ راۋاب كۆتۈرۈپ يۈرگەن بالىلارنى كۆرسەن. ھەممىسىلا سېنىڭ پەدىلىرىڭگە چالىدۇ. «تاش پەدە»، «ساپ ئېرىق»، «سۇلۇن»، «ئاشنا-جان»، «يار مۇرادىغا يەتتى»، «قادىر مەۋلان»، «غولك پەدە» ھە ھېلىقى ھەپتىدە ئىشلىگىنىڭ نېمىدى؟ * مېنى تۇتۇش قەستىدە ئوتنى قويدى قومۇشقا. خاندىن بۇيرۇق چۈشۈپتۇ سۇلۇن كۆزۈم ئويۇشقا. ② ئاجايىپ، باشقىچە، غەلىتە: موللازەيدىن دېگەن يېنىپ كېلىپتۇدەك! تۇرپان خەلقى قومۇرۇلۇپ يەمشىگە ئالدىغا چىقىپتۇدەك! ئالتە جۈپ ناغىرنى چېلىپ، سۇنايلارنى تارتىپ، خەلق دېگەن موللازەيدىننى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ سۇلۇنلا ئىشلارنى قىلىپتۇدەك! — دېدى ئۇ ۋاڭغا تەزىم قىلىپ.

سۇلېما نى (رلات) <خم> ئانتورگانىك بىرىكمە. تەركىبى سىماب خلورىد (HgCl₂). ئۇ ئاق رەڭلىك پاراشوك بولۇپ، سۇبلىماتسىيىلىنىدۇ. زەھەرلىك

روللىرىغا ئىگە . ② سۈپ. سۇمبۇلغا ئوخ-
شاش ئۇزۇن ، چىرايلىق : سۇمبۇل چاچ . *
1932-يىلىنىڭ باش باھارى ، چېچەك چوكانلار
ئەمدى يېشىلىپ ، سۇمبۇل ئاللار باش كۆتۈرگەن
چاغ . . . پۈتۈن قەشقەر تەۋەسى قوزغىلىپ
كەتكەن ، ھەممە ياقتا قىقاس-سۈرەن ،
چاڭ-توزان ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن . * گۈلنەزەر
ھەققىدە كىشىلەرنىڭ « بويى بىر گۈل ، چېچى
سۇمبۇل ، تىلى بۇلبۇل » دېگەن شائىرانە
تەرىپلىرى بىكارغا ئېيتىلىغان .

سۇمبۇل چاچ سۇمبۇلغا ئوخشاش ئۇزۇن
ۋە چىرايلىق ئۆرۈلگەن ئۇزۇن چاچ :
ئاپخان بېشىنى بىرلا سىلكىپ كۆكسىگە چۈشۈ-
ۋالغان سۇمبۇل چاچلىرىنى ئارقىغا تاشلىدى-دە ،
سىرتقا ماڭدى . * بۇ يۇرتنىڭ پادىشاھىنىڭ
چىرايلىق بىر قىزى بار ئىكەن ، ئۇنىڭ قاپقارا
سۇمبۇل چاچلىرى تاپىنىغا چۈشىدىكەن .

سۇمۇ ئى [خەن <ياپونچە> <تەن> ← سۇمو
چېلىشىشى .

سۇمو چېلىشىشى <تەن> چېلىشىشقا
ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل تەنھەرىكەت
تۈرى . ياپونىيىدە كەڭ ئەۋج ئالغان .
بۇنىڭدا ، ئەسۋابسىز ئېلىشىپ ، قارشى
تەرەپنى يىقتىسا ياكى چېگرا سىزىقتىن
ئىتتىرىپ چىقىرىۋەتسە ، غەلبە قىلغان
بولدۇ .

سۇمۇرغ ئى (پ) قەدىمكى رىۋايەتلەردىكى
تېنى ناھايىتى چوڭ ، كۈچلۈك ، باتۇر بىر
خىل ئەپسانىۋى قۇش : بالا ئاۋاز چىققان
تەرەپكە بېرىپ قارىسا ، ئاسمان پەلەك بىر
توغراقنىڭ تۈۋىدە سۇمۇرغنىڭ بىر بالىسى
تۈكى چىقىمىغان قاناتلىرىنى سوزۇپ نالە
قىلىۋاتقۇدەك . * تاغ ئوغلى سۇمۇرغنىڭ ئۈچ
بالىسى بىلەن ئۆلگەن ئەجدىھاننىڭ قېشىدا
تۇرۇپتىكەن ، ئاسماندا بىر پارچە ئاق بۇلۇت

سۇماي ئى (سۇ+ماي) قىچا ، زاراڭزا ، گازىر
قاتارلىق ئىستېمال قىلىنىدىغان ئۆسۈملۈك
مايلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى .

سۇمەن ئى (پ) <بوت> ئاق ، خۇش بۇي
ئېچىلىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك ۋە
ئۇنىڭ گۈلى ؛ ياسمەن : سۇمەن قەددىگ-
نى بىر كۆرسەم ، بەھوش ئىپاردىن جىسىم ،
ئانار يۈزۈڭنى بىر سۆيسەم ، بولۇر گۈلنارىدىن
جىسىم .

سۇمبات ئى (پ) تاشقى كۆرۈنۈش ؛ بەدەن ،
قەد ، قامەت : گۈزەل سۇمبات . زەر سۇمبات .
* مەتنىياز ئىززەتخاننىڭ ئاكىسىنىڭكىگە
ئوخشاش قارا ئەگمە قاشلىرىنى ، قويۇق
كىرىكلىك قوي كۆزلىرىنى ، ئاناردەك مەڭزى-
لىرىنى ، كېلىشكەن سۇمباتنى كۆز ئالدىغا
كەلتۈردى . * ئۇ شۇ مەسىلىنىڭ كۈچى
بىلەن بۈگۈن دىدارلىشىدىغان لايىقنىڭ كۆڭۈل
تۈرىدىن ئورۇن ئېلىش ئۈچۈن گۈزەل چىرايى
ۋە ئەۋرىشم سۇمباتنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرۇشقا
تۈنۈش قىلدى .

سۇمباتلىق سۈپ . كېلىشكەن ، قەددى-قامەت-
لىك : سۇمباتلىق ئايال . سۇمباتلىق يىگىت .
* ئۇ ئۇششاق ئۆرۈلگەن قويۇق قارا چاچلىق ،
پىستە كۆزلۈك ، لەۋلىرى جىنەستىدەك قىزارغان
سۇمباتلىق باھار ئىدى . * ئىشك ئېچىلىپ ،
بوسۇغا تۈۋىدە كۆزلىرى قاپقارا ، پاكىز كىيىن-
كەن ، 23 - 24 ياشلاردىكى سۇمباتلىق
بىر ئايال كۆرۈندى .

سۇمبۇل (ئە) ① ئى <بوت> ئىزمۇق
ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ، سامان
غوللۇق ئۆسۈملۈك . يوپۇرمىقى پەيسىمان
مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ ئۇزۇن
ئۆسىدۇ ، گۈلى كىچىك ۋە سۇس قىزىل
رەڭدە ئېچىلىدۇ . يىلتىزى دورا قىلىنىدۇ .
تىنچلاندىرۇش ھەم ئاغرىق توختىتىش

12 بۇرجىنىڭ ئالتىنچىسى. بەلگىسى π . ئاسترونومىيەلىك ئۇزۇنلۇقى 150° تىن 180° قىچە. ئەسلىي ئورنى سۇنبۇلە يۇلتۇز تۈركۈمى بولۇپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئەسەد يۇلتۇز تۈركۈمىگە يۆتكەلگەن. ھەر يىلى 8-ئاينىڭ 23-كۈنىنىڭ ئالدى-كەينىدە قۇياش بۇ بۇرجاققا كېلىدۇ. بۇ ۋاقىتتىكى مەۋسۈم كۈزگى تېرىم بولىدۇ.

سۇنبۇلە يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 يۇلتۇز تۈركۈمىدىن بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 13 سائەت 20 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى $5^\circ -$ ، يەنى ئەسەد يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شەرقىگە، مىزان يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ غەربىگە توغرا كېلىدۇ.

سۇنتاختا سۇپ. ئىشتىن، كاردىن چىققان؛ سۇنغان، پاچاقلانغان؛ ئەبجى چىققان؛ سۇنتاختا قىلماق.

سۇنتاختا قىلماق ئىشتىن، كاردىن چىقارماق؛ سۇندۇرماق، پاچاقلىماق، ئەبجىنى چىقارماق.

سۇندۇرماق ① «سۇنماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇي دەرىجىسى: ناننى سۇندۇرماق. قولىنى سۇندۇرماق. * موللازەيدىن ئاق ناننى سۇندۇرۇپ، ئىككى پىيالە چاي بىلەن يەپ تۈگەتتى. * خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى غالىب بۆرىنىڭ ئومۇرتقىسىنى سۇندۇرۇپ، ئۆلەر ھالەتكە كەلتۈردى. ② ئايلاندۇرماق، تەڭلەشتۈرمەك، چىقىشتۇرماق (قىممەت، مىقدار قاتارلىقلار ھەققىدە): پۇلغا سۇندۇرماق. موغا سۇندۇرماق. * بۇ ئۆيىدىكى ھەممە نەرسىنى پۇلغا سۇندۇرسا، ناھايىتى كۆپ ھېسابلىغاندىمۇ 100 يۈەندىن ئاشمايتتى.

پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ ئارىسىدىن بىر سۇمۇرغ چىقىپ يەرگە قونۇپتۇ.

سۇمۇق نى <خىم> ← **زەمچە**.

سۇناي نى (پ) <مۇز> يەللىك چالغۇلاردىن بىرى. شەكلى كانايغا ئوخشاپ كېتىدۇ. ئۈستىدە يەتتە، ئاستىدا بىر دانە تۆشۈكى بولىدۇ؛ كۆپىنچە ناغرىغا تەڭ. كەش قىلىنىدۇ؛ كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە (ماقال). * تەلۋىنىڭ بىر قىلقى ئارتۇق» دەپ، ئاقسۇ، كۇچا ۋاڭلىرى ئۇزۇن سۇناي چالدۇرۇپ، بىر نەچچىدىن بەدەخشان ئاتلىرىنى باقتۇرۇپ يېتىۋەرسۇن.

سۇنايچى نى. سۇناي چالدىغان كىشى؛ بالا، سۇنايچىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، خالىتىنىڭ بوش قالغان يېرىنى تىزى ئاستىغا قويدى-دە، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ راۋابىنى قولغا ئالدى ۋە ئۇنى چېلىشقا باشلىدى.

سۇنايلاشماق «سۇنايلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ بۇ پاراڭلار ئالدى بىلەن ياتاقداشلار يۈز-كۆزىنى، پۇت-قولنى يۇيۇپ بولۇپ كارىۋاتقا سۇنايلاشقىنىدىن كېيىن باشلىناتتى.

سۇنايلىنماق «سۇنايلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ رەيھان ئايدىڭدا ئويناپ - ئويناپ ھاردى بولغاي، ئۈجمە ئاستىغا سېلىنغان كىگىز ئۈستىدە سۇنايلىنىپ يېتىپ ئۇخلاپ قالدى. * ئەبلەغىزى كاڭدا سۇنايلىنىپ ئۇزاق ياتتى.

سۇنايلىماق پ. پۇت-قولنى سۇنماق، سوزۇلماق؛ ئۇنىڭ دادىسىنىڭ مۇشۇ ئۆيدە مەيدىسىنى تۇتۇپ يۆتىلىشى، كۆزلىرىنى ئاران-ئاران پىلدىرىلىپ سۇنايلاپ ياتقىنى كۆز ئالدىغا كېلەتتى.

سۇنبۇلە نى (ئە) <ئاستر> ← **سۇنبۇلە بۇرجى**.

سۇنبۇلە بۇرجى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى

سۇنغان « سۇنماق I » پېئىلىنىڭ

سۈپەتتىكى: سۇنغان نۇر.

سۇنغان نۇر <فنز> بىر خىل مۇھىتتا تۈز سىزىق بويىچە تارقىلىپ، ئىككىنچى خىل مۇھىتقا كىرگەندە سۇنۇپ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتكەن نۇر.

سۇنغۇزماق « سۇنماق II » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئايشەمخان بالىسى ئۆمەرجاندىن ھەسەلخان ئاچىغا بىر چىنە چۆچۈرە سۇنغۇزدى.

سۇنماق I پ ① ئوشتۇلماق، پارچىلىنىپ

بۆلەكلەرگە ئاجرىماق، پارچىلانماق:

چىنە سۇنماق. ئەينەك سۇنماق. * كوزا

كۈندە سۇنماس، كۈندە سۇنار (ماقال). *

سۇنغان توقاچ يېپىشماس (ماقال). * شۇ

چاغدا دېرىزىگە تاشلار ئېتىلدى، كۆزنەك

جاراڭلاپ سۇندى، ۋالڭ-چۇڭ كۈچەيدى، غوۋغا

زورايدى. * ئابدۇرېھىم چۆچۈگىنىچە تانىنى

قويۇۋەتتى، قاسىم ئاكا ئەلەملىك ۋارقىراپ

« گۈلۈپ! » قىلىپ يەرگە يىقىلدى. ئۇنىڭ

ئوڭ قولى سۇنغاندى. * ئاكام ئۆيىمىزنىڭ

بۇلۇڭىدا سۇنۇپ ياتقان ئەسكى ساندۇقنىڭ

ئاغزىنى ئاجرىتىپ ئېلىپ، كىچىك بىر پەنزە

ياساپ، بويۇمغا ئېسىپ قويدى. ② <فنز>

نۇر، ئاۋاز دولقۇنى قاتارلىقلار ئىككى

خىل ماددىنىڭ تېگىشىش يۈزىدە تارقىلىش

يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىپ، ئىككىنچى خىل

ماددا ئىچىگە كىرمەك. ③ كۆچمە. قەرز

تۆلەشكە قۇربى يەتمەي ياكى ئىقتىسادىي

رىقابەتتە يېڭىلىپ، بارلىق مال-مۈلكىدىن

ئايرىلماق؛ خاراب، خانىۋەيران بولماق:

ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىكى سۇنۇشى

قانۇنىيەتلىك ھالدا ھەر ئون يىلدا بىر قېتىم

تەكرارلىنىپ تۇرىدۇ. * بۇ سۇنغان بايۋەچچە،

لۈكچەك، پومپىچىكىنىڭ يالاقچىسى جالڭ جىنلوڭ

* شۇ مەيداندىلا بىساتىدىكى توخۇ، ئۆردەك، قوي-ئۆچكە ۋە بىر ئىنەك، ھەممىنى 200 يۈەنگە سۇندۇرۇپ دۈيگە ئالدى. * قۇربانئاخۇن ئاشۇ گۇمانلار بىلەن بىر كۈنى تۇيدۇرمايلا، ناسىرئاخۇن ئائىلىسىنىڭ ھۆددە يېرىگە قەدەم سېلىپ موغا سۇندۇرۇپ باقتى.

سۇندۇرۇش « سۇندۇرماق » پېئىلىنىڭ

ئىسمىدىكى: سۇندۇرۇش كۈچى.

سۇندۇرۇش كۈچى <فنز> ئىككى خىل

مۇھىتتىكى يورۇقلۇق تېزلىكىنىڭ نىسبەت

قىسمىتىنى ئىپادىلەيدىغان فىزىكىلىق

مىقدار.

سۇندۇرۇشماق « سۇندۇرماق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: - تۈنۈگۈن ۋىبورگ

رايونىدا ئۈچ دۈكاننى تالاپ، ئۇرۇپ سۇندۇ-

رۇشۇپتۇ، - دېدى بىر كىشى. * ئەتراپتىكى

مېھمانلار تەرەپ كېتىشى. بەزىلەر قۇلاقنى

قۇلاققا يېقىشىپ يېچىرلاشماقتا، بەش مىسقال

ئالتۇننىڭ باھاسىنى يۇلغا سۇندۇرۇشماقتا.

سۇندۇرۇلغان « سۇندۇرۇلماق » پېئىلىنىڭ

سۈپەتتىكى: سۇندۇرۇلغان باھا.

سۇندۇرۇلغان باھا <س ئىق>

نەرسىلەرنىڭ يۇلغا سۇندۇرۇلۇپ ھېسابلان-

غان باھاسى.

سۇندۇرۇلماق « سۇندۇرماق » پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: داستىخانغا ھەر خىل

مېۋە-چېۋە، قەنت-گېزەكلەر قويۇلۇپ، نان-توقاچ-

لار سۇندۇرۇلدى ۋە جانان چىنىلەرگە قاپقارا

دەملەنگەن سىنچاي قويۇلدى. * مەدەنىيەت

ئىنقىلابىدا ئابباسى ئاكىمىنىڭ پۇتى ئۇرۇپ

سۇندۇرۇلۇپ، كۆپ ھەرەج تارتتى. * - ماتور

سىناش جازىسى ئاساسەن ئىشتىن سىرتقى

چاغلاردا ياسىلىدۇ. ئوشۇق ئىش ۋاقتى ئىش

كۈنىگە سۇندۇرۇلىدۇ، - دېدى شۇجى يىغىننىڭ

قارارىنى ئېلان قىلىپ.

سۇنماق II پ ① ئۇزاتماق، تەڭلىمەك:

قولنى سۇنماق. ياردەم قولنى سۇنماق. *
 كۈتۈلمىگەندە باش قوماندان مېنىڭ ئالدىغا
 كەلدى-دە، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىردى ۋە ئوڭ
 قولنى سۇندى. مەن ھودۇققان ھالدا ئۇنىڭ
 قولنى ئىككى قولۇم بىلەن چىڭ تۇتتۇم. *
 دەردەمگە ئۇ سۇنۇپ ياردەم قولنى، بېرەتتى
 خۇش خەۋەر ياخشى كۈنلەردىن. «چۈشىدۇ
 ئورنىغا قارا نىيەتلەر، بىز يەنە ياشايمىز
 باياشات، ئەركىن» ② سۇنايلىسماق،
 ئۇزاتماق، سوزماق: پۇتىنى سۇنماق. *
 يوتقانغا بېقىپ پۇت سۇن (ماقال). * ئۇ
 شۇلارنى ئويلاپ، پۇتىنى يوتقانغا ئۇزۇن
 سۇندى-دە، خىيال ئارىلاش ئۇيغۇغا كەتتى.
 ③ بەرمەك، تۇتماق، يوللىماق: ئاش
 سۇنماق. ھاراق سۇنماق. ئەرز سۇنماق. *
 رابىيە ھەدەم ئادەت بويىچە قوشنىدارچىلىق
 قىلىپ ئاش سۇندى. ئەمما ھېيتتاخۇننىڭ
 قورۇسىغا كىرىپ ھەيران قالدى. * قىزنىڭ
 ئەقلىدىن سۆيۈنگەن ئاتا، ئانار شەرىپتىنى
 كۆتۈرۈپ چىقىپ خۇشاللىق بىلەن مېھمانغا
 سۇندى. * بۇ يىغىندا مەسىلىلەرنى ئوچۇق
 ئوتتۇرىغا قويايلى، كۆپچىلىك مۇزاكىرىلەشسۇن،
 مۇنازىرىلەشسۇن. ئاخىرىدا بىر قارارغا كېلىپ
 پارتكومغا سۇنايلى. ④ ئىسسىنماق، قاقلاماق:
 ئاپتاپ سۇنماق. ئوت سۇنماق. * ئاپتاپ
 سۇنۇپ ئولتۇرغان بوۋايىلار ھەدەپ گەپكە
 چۈشتى. * ئۇ بىر تەرەپتىن ئوت سۇنۇپ،
 يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزىگە تونۇش چىرايلىرىغا
 يېقىملىق قارىدى. ئولتۇرغانلارمۇ ئۇنىڭ ئوت
 سۇنۇۋېلىشىغا يول قويۇپ ئانچە گەپ سورىماي
 جىم ئولتۇرۇشتى.

سۇنۇ سۈپ. دىئال. باشقىچە، ئاجايىپ،
 غەلىتە، يوچۇن، يات.

سۇنۇشماق «سۇنماق II» پېئىلىنىڭ

زور قىرغىن باشلانغان چاغدا ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى
 خوجايىنى خې شىشىۋىڭنىڭ قولىغا كىرىپ
 خائىنلىق قىلىشقا باشلىغانىدى. ④ كۆچمە.
 ئابرويى تۆۋەنلىمەك، ئېتىبارنى يوقاتماق:
 ئەجەبا، مەن شۇ قىز ياراتمىغۇدەك ئادەممۇ؟
 قېنى، كۆرەرمىز، سەن قانچىلىك بىرىنى
 تاپالارسەنكىن! غۇرۇرلۇق يىگىت بىر قىزنىڭ
 چوڭچىلىقى ئالدىدا ھەرگىز سۇنماسلىقى كېرەك.
 * ئوت-كۆيۈككە چىدىماي، چېكىپ نەشە
 چىلىمدا. سۇندۇق دۈشمەن ئالدىدا، بىر پۇلۇم
 يوق قولۇمدا. ⑤ بىرەر كېلىشمەسىلىك ياكى
 زەربە تۈپەيلىدىن ئازار يېمەك، رەنج-
 مەك، مەيۈسلەنمەك: ئازىنخان ئىككى
 بالىلىق بولغاندا ئېرى كېسەل بولۇپ ئۆلۈپ
 كەتتى. قاچان ئېرى ئۆلدى، ئايالدىن ئامەت
 قاچتى، كۆڭلى سۇندى. * يومىشچىنىڭ قولىدا
 ئاتا، ئامانەتتەك سېنىڭ ھاياتىڭ. قەددىڭ
 پۈكۈك، چاچلىرىڭدا ئاق، دىلىڭ سۇنغان،
 سۇنغان قاناتىڭ. ⑥ كۆچمە. ئەسلىسى
 ھالىتىنى يوقاتماق، سارغايماق، مەيۈس،
 غەمكىن ھالەتنى ئىپادىلىمەك (چىراي
 ھەققىدە): چىرايى سۇنماق. ⑦ كۆچمە.
 دەسلەپكى شىددىتى، كۈچى يوقالماق،
 پەس كويغا چۈشمەك، ئاجىزلىماق:
 ئۆچمەك: ئەسئەتلەر بۇ چۆلدە تەبىئەت
 بىلەن، چۈشكەچكە جان تىكىپ جەڭگە-مەيدان-
 خا؛ بوران ئېغىزىنىڭ سۇندى ھەيۋىسى،
 كەلسىدى بۇ غەلبە، لېكىن ئاسانغا. * گۈل
 ۋە ياپراقنىڭ تۈزۈشى مۇمكىن، لېكىن تۈزۈلمەس
 كۆڭۈل بېغىمىز. ئارزۇلار پاكىدۇر، سۇنمايدۇ
 تىلەك، سۇنماس ئىرادە، ئىشەنچ تېغىمىز. *
 شورلۇقنىڭ نالىسى توختىدى، تىنىدى، ھاياتلىق
 شامىنىڭ پالقۇنى سۇندى. ⑧ كۆچمە. بۇزۇل-
 ماق، پاكىزلىقنى يوقاتماق: تەرىتى
 سۇنماق.

ئۆملۈك دەرىجىسى: كىشىلەر كۈلۈشۈپ، دېھقاننىڭ كۆڭلى ئۈچۈن قوللىرىنى سۇنۇشۇپ بىر تالدىن شاپتۇل ئېلىشتى. * شۇنداق قىلىپ، قۇمۇل خەلقى نامىدىن تورپاق موللا ھاجى باشلىق 40 - 50 كىشى بارماقلىرىنى بېسىپ، يېڭى ئامبالغا خەنزۇچە ئەر زەخەت سۇنۇشتى.

سۇنۇق ① سۈپ. سۇنغان، بىرەر يېرى ئۇچۇپ كەتكەن، دەز كەتكەن ياكى سۇنۇپ ئىشتىن چىققان؛ ياراقسىز، كېرەك-سىز؛ سۇنۇق پىيالە. سۇنۇق ھارۋا. سۇنۇق دۇتار. * نازى جىددىي ھاجەتمەن بولۇپ مەندىن پۇل سوراپ كېلىپتۇ. مەن ئۆلمىگەن قېرىنىڭ قولىدا سۇنۇق يارماقمۇ يوق. * بوۋاي ئۇنىڭدىن سۇنۇق كۆزەينىكىنى ئېلىپ تاقىدى-- دە، قولىغا تۈكۈرۈپ بولقىنى ئالدى ۋە ئاياغقا مىخ قېقىشقا باشلىدى. ② سۈپ. سۇنۇپ پارچىلانغان نەرسىلەرنىڭ ھەربىر بۆلەكى، پارچىسى: 1945-يىلى ئاقسۇدا بولۇپ ئۆتكەن تارىخىي ۋەقەلەر مانا شۇنداق ئومۇمىي قىرغىنچىلىق، بۇلاڭ-تالاڭ، قولىدا سۇنۇق تۆمۈر بولمىغان مەزلۇم خەلقنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ۋەھشىيلەكلەر بىلەن دەھشەت-لىك ئاياغ ئاستى قىلىنىشى، سان-ساناقسىز كىشىلەرنىڭ بىگۇناھ ئۆلتۈرۈلۈشى، گومىنداڭ جاللاتلىرىنىڭ تەنلىك ھىجىيىلىرى ۋە قاقاقلىغان مەست كۈلكىلىرى ئىچىدە ئاياغلاشتى. * ئۇكام بىركۈنى لاتىدىن پۇل خالتىسى تىكىپتۇ. ئۇنىڭغا سۇنۇق چىنە، ساپاللارنى تولدۇرۇپ بەلبېغىغا ئېسىپتۇ. ③ نى <ئىب> زەخىملىنىش ياكى توقۇلمىلىرىدىكى كېسەللىك ئۆزگەرىشلىرى تۈپەيلىدىن سۇنغان، پارچىلانغان ياكى يېرىلغان سۆڭەك: سۇنۇقنى تاخماق. * مۇزەپپەرنىڭ ئالدىغا تېخى بۇنداق ئۇزۇن يىللىق سۇنۇق كەلمىگەچكە، بىر ئاز دېلىغۇل

بولاتتى. ④ سۈپ <مات> بۇلۇڭ ھاسىل قىلىپ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتكەن: سۇنۇق سىزىق. ⑤ سۈپ. كۆچمە، روھسىز، نۇرسىز، سولغۇن، مەيۈس، غەمكىن: رەڭگى سۇنۇق. * تاشخان ئۇستام 35 كۈندە تالا-تۈز-گە چىققۇدەك بولدى. ھېلىمۇ چىرايى سۇنۇق، سارغۇچ ئىدى. ⑥ سۈپ. كۆچمە. ئازاب چەككەن، ئازار يېگەن، دەرد تارتقان، غەم باسقان؛ پەرىشان: ئۆگزەمگە تولا چىقماڭ، ئۆگزەم تۆشۈك ئەمەسمۇ؟ دىلىغا ئازار بەرمەڭ، دىلىم سۇنۇق ئەمەسمۇ؟ * قولى قىسقىنىڭ قىسقا ئىكەن ئۆمرىمۇ، ھايات سەھراسىدا سۇنۇق ئىكەن كۆڭلىمۇ. ئېغىر يىللار تەرك ئەتتى ئۇنى ھاياتتىن، پېقىرلىق خانىسىنى بۇ شام چىراغىدىن.

سۇنۇق چىراي روھسىزلىق، غەمكىنلىك، مەيۈسلىك بىلىنىپ تۇرغان چىراي: تۇرمۇشۇمۇ يامان ئەمەس، بىراق، بىزنىڭ چىرايمىز ھامان سۇنۇق. بولمىغاچقا سىلەر بىزنىڭ يېنىمىزدا، ئۆيىمىز خۇددى قەبرىستاندەك غېرىپ-مۇڭلۇق.

سۇنۇق دىل ← سۇنۇق كۆڭلۈ: تۇرغۇن ۋەجىدان ئازابىدا تولغىنىۋاتقان خاسىيەتنىڭ سۇنۇق دىلىغا ئاۋۋالقىدەكلا كەچۈرۈم كوزىسىدىن تەسەللى، مېھىر-مۇھەببەت كەۋسرىنى قۇيۇۋېتىپ، - ئۆتكەن ئىشلارغا سالاۋات، ئۇنداق ئۆزۈڭنى قىيناۋەرمەڭ، - دېدى. **سۇنۇق سىزىق** <مات> بىر تۈز سىزىق ئۈستىدە ياتمايدىغان ۋە باش-ئاخىرى تەرتىپ بويىچە ئۆزئارا تۇتاشتۇرۇلغان بىرقانچە كېسىكتىن ھاسىل بولغان سىزىق.

سۇنۇق قوشۇقنىڭ سېپى تەگمەك كىچىككىنە ئەمەل-مەنەسەپكە، ئازراق ھوقۇققا ئىگە بولماق: ئەگەر بۇنىڭغا سۇنۇق

رايونىنىڭ 1982-يىللىق ئىگىلىك ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات پىلانىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى (لايىھىسى) بۇ قېتىمقى قۇرۇلتاينىڭ مۇزاكىرىسىگە سۈنۈلدى.

سۇنۇقىيىسى ئى <بوت> ① ياۋا كەشىمى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. سۇلۇق ئېتىزلاردا ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى يا ئوقنىڭ بېشىغا ئوخشايدۇ، گۈلى ئاق. يەر ئاستىدا شارسىمان غولى بولۇپ، سارغۇچ ئاق ياكى ئاق يېشىل كېلىدۇ، يېڭىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ يەر ئاستى غولى. **سۇۋاتماق** «سۇۋاتماق» يېشىلىنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى: تام سۇۋاتماق. ئوچاق سۇۋاتماق. ئۆي سۇۋاتماق.

سۇۋادان ئى <بوت> تال تېرەكلەر ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ. تۈز ئۆسىدۇ، ئېگىزلىكى 40 مېتىرغا يېتىدۇ. يوپۇرمىقى ئۈچ بۇلۇڭسىمان تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ، تەرتىپسىز چىشلىرى بولىدۇ. ئاستىنى قويۇق ھالەتتىكى تۈكلەر يېپىپ تۇرىدۇ. گۈلى باش باھاردا ئېچىلىدۇ، ئاتلىق-ئانلىقى ئايرىم تۈپتە، پوتلىسىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. غوزىلىق مېۋىسى ئىككىگە يېرىلىدۇ. يورۇقلۇقى خالايدۇ. ئوتتۇرا ھال ۋە ھاكىلىق تىنما تۈزلەڭلىكلەر-دە تېزىرەك ئۆسىدۇ. ياغىچىدىن ئۆي جاھازىلىرى، سەرەڭگە تېلى، پەنەركە، قەغەز قاتارلىقلار ياسىلىدۇ. ئادەتتە ئىھاتە ئورمانلىقى ۋە مەنزىرە ئۈچۈن ئۆستۈرۈلىدىغان دەرەخ خىللىرىغا كىرىدۇ. **سۇۋادان تېرەك <بوت>** ← **سۇۋادان:** كۆل بويىدىكى ياش سۇۋادان تېرەكلەر ئارىسىدىن بىرلا قارىغاندا، لەنگەر ۋە قۇمبېرە-

قوشۇقنىڭ سېپى تېگىپ قالسا-زە، ئىش بار ئىكەندە.

سۇنۇق كۆڭۈل دەرد تارتقان، ئازاب چەككەن غەم باسقان كۆڭۈل: ئۇ بۇ خىل كۆڭۈلسىز كەيپىياتنى ئۆزگەرتىشكە، تۈگىتىشكە، ھەمراخاننىڭ سۇنۇق كۆڭلىگىمۇ ئاشۇ ئىلگىرىدەك خۇشال-خۇراملىق كەيپىياتلىرى بىلەن ئارام بېرىشكە كۆڭۈل بۆلۈپ، كىشىلەرنى باغ، ھويلىسىغا تەكلىپ قىلىدىغان بولدى. * غەربىجان بۇ يەردە سۇنۇق كۆڭلىنى شىكارغا چىقىش بىلەن بەند قىلدى.

سۇنۇق يۈز <كېئول> مېنىراللارنىڭ سۇنغاندىن كېيىنكى ھاسىل بولغان يۈزى. ئوخشاش بولمىغان مېنىراللارنىڭ سۇنۇق يۈزىمۇ ئوخشىمىغان شەكىللەردە بولىدۇ. شۇڭلاشقا، بۇ ئارقىلىق مېنىراللارنىڭ تۈرلىرىنى بىر-بىرىدىن پەرقلەندۈرگىلى بولىدۇ.

سۇنۇقچى ئى. چىقىپ كەتكەن ئۈگىلەرنى ۋە سۇنغان ئەزالارنى جايغا كەلتۈرۈپ، تېگىپ داۋالايدىغان كىشى؛ تېگىقچى: قولۇم-قوشنىلار چالا ئۆلۈك ياتقان تاھىر ئاكىنى ئۆز ئۆيلىرىگە ئەكىرىپ دەرمانغا كەلتۈرگەن. قولنى سۇنۇقچىلار تاڭغان.

سۇنۇقچىلىق «سۇنۇقچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ تېگىقچىلىق: ئۇنىڭ باشلىقلىرى داۋالسىمىز دەپ ئالغىلى كەلگەندە مەن بەرمىدىم. ئۆزۈم بىر ئاي خەۋەر ئالدىم، قەدىرىسىز ئۆتكەن ئانا مىراس سۇنۇقچىلىق ھۈنرىم شۇ ۋاقىتتىلا ئەسقاتتى.

سۇنۇلماق II «سۇنۇلماق II» يېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇ بولسا سۇنۇلغان ناندىن بىر چىشلىدى. چىشلەنگەن نان ئىگىسى ئۆزىنى بەختلىك ھېسابلاپ، ناننى قوينىغا تىقىپ سەكرەپ كەتتى. * شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم

بولمىسۇن، ئاز-تولا مەسئۇلىيەتلىك خىزمىتى بار كادىرلارغا سۇۋىشىپلا يۈرىدۇ. * - كىچىكىگە كاۋا يېسەك يۈز-كۆزلىرىگە سۇۋىشىپ كېتىدىغان، ئەجەبۇ ئامراق ئىدىك بالام، - دېدى ھاۋاخان ئوغلىنى ئەركىلىتىپ.

سۇۋاق ئى <بىن> ① سۇۋاش ئىشى: قارا تۈگىسە بىر كۈن توختاپ ئاندىن ئىنچىكە سۇۋاق بېرىڭلار. ② سۇۋاش نە تىجىسىدە ھاسىل بولغان قاتلام: لاي سۇۋاق. گەج سۇۋاق. قۇم سۇۋاق. ئىنچىكە سۇۋاق. قارا سۇۋاق. * قازى زاھىر تەيجىنىڭ يېنىغا كىرىپ كەلگەندە باتۇر ئىشىك تۈۋىدە قالغانىدى. ئۇ ساڭ، ئامبارلارغا سۇۋاق بېرىۋاتقان كىشىلەرنى كۆردى. * سۇۋاقلىرى چۈشۈپ، ئىشىكى بىر يانغا قىيىسىپ كەتكەن بۇ ئەسكى ئۆيىنى ئەركىن دائىم قۇلۇپلاشقا ھالدا كۆرەتتى. * قادىرنىڭ ئۆي-جايى ئىنچىكە سۇۋاقلىرىغىچە قولىدىن چىقىپ پۈتكەن ئىدى.

سۇۋاقچى ئى ① سۇۋاش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم، ئۇستا: سۇۋاقچىلار ئاللا بۇرۇنلا ئىشقا چۈشۈپ كەتكەنىدى. ② كۆچمە. ئىشىنىڭ ماھىيىتىنى يوشۇرۇپ، مۇرەسسە، سالا-سۈلە بىلەن ھەل قىلىش تەرەپدارى؛ سالاچى؛ جاھاننى ئالدى قوڭتاجى، ئىشنى بۇزار سۇۋاقچى (ماقال).

سۇۋاقچىلىق ① «سۇۋاقچى» سۆزى ① نىڭ كەسىپ نامى: سۇۋاقچىلىق مېنىڭ ئاتا كەسىپىم. * ئۆيىنىڭ سۇۋاقچىلىقى تۈگىدى. ② ئى. كۆچمە. سالا، مۇرەسسە قىلىش ئىشى؛ سالاچىلىق: بىر كوممۇنىستىنىڭ مۇشۇنداق پىرىنسىپال مەسىلىدە سۇۋاقچىلىق قىلىشى ئۆزىنى ئاددىي پۇقرا دەرىجىسىگە چۈشۈرۈپ قويمايدۇ.

سۇۋاقسىز سۇپ. سۇۋىقى يوق، سۇۋالمىغان: سۇۋاقسىز تام. سۇۋاقسىز ئۆي. * يارىم بىلەن

نىڭ ئېتىز-ئېرىق، ئېغىل-قوتان، دۇي، ئىشخانا ئەتراپلىرى خۇددى بازاردەك قىزىپ كەتكەنلىكى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

سۇۋادانلىق ① سۇپ. سۇۋادان بىلەن قاپلانغان، سۇۋادان ئۆستۈرۈلگەن: سۇۋادانلىق ئورمان. سۇۋادانلىق ھويلا. ② ئى. سۇۋادان كۆپ ئۆستۈرۈلگەن جاي: چىرايلىق، كۈچۈم ئىدى مېنىڭ يۇرتۇم، يوللىرى سۇۋادانلىق بۈك-باراقسان. بۇ يەردە شوق ئوينايتتى ئېقىن سۇلار، ئۈستىدە كەڭ، پايانسىز كۆپكۆك ئاسمان.

سۇۋار رەۋ. تامامەن، پۈتۈنلەي، باشتىن-- ئاياغ، ھەممىسى، بىراقلا: روزىمەت، خېلىنىڭ سۇۋار ئاقىرىشقا باشلىغان ساقاللىرىغا تىكىلگىنىچە، ئېتىكىدىكى چالمىلارنىڭ ئايىقى ئاستىغا تۆكۈلگىنىنى تۇيمايلا قالدى. * مۇشۇ يېقىنقى 20 يىلدىن بۇيان ماڭا قاراشلىق تۆت كىچىك سايىنىڭ قارىغايلىرىنى بوران سۇۋار يېقىتىپ تاشلىدى.

سۇۋاشقاق سۇپ. ئاسان سۇۋىشىدىغان، سۇۋىشىپ قالدىغان، تېز يېپىشىدىغان، يېپىشقاق: سۇۋاشقاق ئادەم، سۇۋاشقاق نەرسە.

سۇۋاشقاقلىق «سۇۋاشقاق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ سۇۋاشقاقلىقى تېخى تۈگىمەيتۇ.

سۇۋاشماق ① «سۇۋاشماق» يېنىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ھېلى كىرگەن ئۈچ يېڭىنىڭ بىرى ھاۋۇ بىزنىڭ زەينە پىخاننىڭ ئوغلى بۇنۇس، قايسى كۈنى سەن ئۇنىڭغا تام سۇۋىشىپ بېرىسەن، مەن ئۇنىڭغا دىلبەرنى بېرىشكە ۋەدە قىلغانىدىم. ② سۇۋىلىپ قالماق، چاپلاشماق، يېپىشماق: ئۇ ئۆز تەجرىبىلىرى ئارقىلىق شۇنى ياخشى بىلەتتىكى، بەزى كىشىلەر زۆرۈرىيىتى بولسۇن ياكى

يالغۇز، سالتاك: ئۇ كۈنلەردە يېزىلاردا يالغۇز سۇۋاي-سالتاك ئاياللارلا ئەمەس، بەلكى ئېغىر ئايغ، يېڭى تۇغۇتلۇق ئاياللارمۇ تاغار، قاپ يۈدۈپ توپا ياكى قىغ توشۇپتى. **سۇۋېرېن** سۇپ (ر) مۇستەقىللىككە ئىگە بولغان؛ مۇستەقىل: سۇۋېرېن دۆلەت. سۇۋېرېن ھوقۇق. * بىز تىنچلىقنى سۆيىمىز. ئەمما، ئەگەر جاھانگىرلار خەلقىمىزنىڭ بېشىغا ئۇرۇش ئوتىنى يېقىپ، تېررىتورىيىمىزگە ۋە سۇۋېرېن ھوقۇقىمىزغا تاجاۋۇز قىلغاندا، بىز ئۇرۇشتىن ھەرگىز قورقۇپ قالمايمىز.

سۇۋىماق پ. بىرەر نەرسىگە ياكى ئادەم بەدىنىگە سۈرتىمەك، سۈرتۈپ سىلىقىماق: دورا سۇۋىماق. شىلىم سۇۋىماق. تام سۇۋى-ماق. * ئۇ ئەخلەتخانىدا ياكى يول ئۈستىدە ئۇچرىغان قەغەزلىرىنى تېرىۋېلىپ، ناننى چايناپ، ھېلىقى قەغەزلىرىنىڭ ئارقىسىغا سۇۋىيىتى. * - بىز ئاۋۋال تامنى سۇۋىۋېتەي-لى، ھازىر مانا ئوبدان چاي ئىچىۋالدۇق. قېنى تۇرۇڭ ئىنىم، - دېدى تامچى.

سۇياغ ئى (سۇياغ) ← سۇ ماي: سۇيىقى بىلەن قوي مېيىنى ئارىلاشتۇرۇپ ئەتكەن پۇلۇ ئىكەن، ئەجەب ئوخشاپتۇ.

سۇياغىقى ئى <بوت> ① سۇ ياغىقى ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غۇللۇق ئۆسۈملۈك. ساقلىق كۆلچەكلەردە ئۆسەدۇ. يىلتىزى پاتقاق ئىچىدە تۇرىدۇ. يوپۇرمىقى ئۈچ بۇلۇڭ شەكلىدە، گىرۋەك-لىرىدە ھەرىنىڭكىدەك لەيچىشلىرى بولىدۇ، ئادەتتە سۇ يۈزىگە لەيلەپ چىقىدۇ. گۈلى ئاق، مېۋىسى يېشىل ياكى قوڭۇر كېلىدۇ، پومستىدا مۇڭگۈزلىرى بولىدۇ. مېۋە ئېتىنى ئىستېمال قىلغىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

سۇيۇر سۇپ. تاشقى شەكلى، كۆرۈنۈشى

يۈزگەن ئۆيلەر سۇۋاقسىز ئىكەن، مەن يارىمىدىن سوۋاپ باقسام، كۆڭۈلىم ئىكەن. **سۇۋاقلق** سۇپ. سۇۋىقى بار، سۇۋالغان: سۇۋاقلق تام. سۇۋاقلق ئۆي. * ئۇ زاماندا كىشىلەر تۈزلەڭ رايونلاردا لاي سۇۋاقلق ياغاچ ئۆيلەر ۋە يېرىم گەمە شەكىللىك ئولتۇراق جايلارنى سالغان.

سۇۋالماق «سۇۋىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: نۇرغۇنلىغان ئەزەبلەر - سەئۇ-دىيە نېفىت سانائەتلىرىنىڭ ئىشچىلىرى پالما شاخلىرىدىن ياسالغان ۋە لاي بىلەن سۇۋالغان ناھايىتى ناچار ئۆيلەردە ياشىماقتا.

سۇۋان ئى <بوت> لويلا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك، يوپۇرمىقى ئىنچىكە ھەم يېپسىمان كېلىدۇ. مېۋىسى ياپىلاق شار شەكلىدە بولۇپ، گۈل يېپىنچىسى ئىچىدە ئورنىلىپ تۇرىدۇ، ئۇرۇقى قارا. كۆپىنچە شورلۇق جايلاردا ئۆسىدۇ. ئۇرۇقىدىن تارتىلغان ماي سوپۇن ۋە سىر قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ.

سۇۋانماق «سۇۋىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: دوستۇمنىڭ سىڭلىسى ئاغزىنى بىر قىسما قىلىپ كۆلۈپ قاپاقلارنى سوزغىنىچە كېلىپ ئاكىسىغا سۇۋاندى ۋە ئاۋازىنى يىغلىغان. دەك چىقىرىپ: - بىز دېگەن ئارتىس، - دەپ كۆلۈپ قويدى.

سۇۋاي سۇپ. چىشى ھايۋانلارنىڭ تۇغمىغىنى؛ قىسىر: سۇۋاي بايتال. سۇۋاي قالماق. * باغ ئىشكىنىڭ يېنىغا چوڭ داش قازان ئېسىلىپ، قوۋۇرغىسىغا ئىككىلىك ماي قونغان بىر سۇۋاي كالا سويۇلدى.

سۇۋاي قالماق تۇغماي قالماق، قىسىر قالماق.

سۇۋاي-سالتاك بالىسى يوق، بالىسىز،

سۇيۇق ئەينەك <خىم> ناتىرىي سىلىكاتنىڭ سۇدىكى ئېرىتمىسى. رەڭسىز ھەم سۈزۈك كېلىدۇ. يېپىشتۇرغۇچى ۋە چىرىشتىن، ئوتتىن مۇداپىئە قىلغۇچى ماتېرىيال ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنى يەنە قەغەزچىلىك، توقۇمىچىلىق سانائەتلىرىدىمۇ ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

سۇيۇق جىسىم <فىز> ← سۇيۇقلۇق.
سۇيۇق كۆڭۈل ← كۆڭلى سۇيۇق: سۇيۇق كۆڭۈل يىگىت. سۇيۇق كۆڭۈل ئايال.
سۇيۇق گاز <خىم> نېفىت گازغا ئوخشاش، سۇيۇلدۇرۇلغان ياكى سۇيۇق ھالەتتىكى گاز.

سۇيۇق ھالەت <فىز> ماددىلارنىڭ سۇيۇق ھالىتى. ئۇ ماددىلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدىكى بىر خىل شەكىل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

سۇيۇق ئوغۇت ئادەملەرنىڭ سۇيدۈك، گەندىلىرىنى ئېچىتقاندىن كېيىن، سۇ قوشۇش ئارقىلىق تەييارلانغان ئوغۇت.

سۇيۇقتاش نى (سۇيۇق+ئاش) ھەر خىل كېسىلگەن ياكى ئۈزۈلگەن چۆپلەرنى توغرىغان كۆكتات، گۆش ۋە باشقا خۇرۇچلار بىلەن بىللە سۇدا پىشۇرۇش ئارقىلىق ئېتىلىدىغان تاماقلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇنىڭ ئۆگزە ئاش، مەنچزە ئاش، قۇشقاچ تىلى ئاش ۋە ئۈزۈپ تاشلانغان ئاش قاتارلىق تۈرلىرى بولىدۇ: - سەپەر-دىن گەلگەن بولساڭلار، - دېدى قىز ئويلىنىپ، ئالدىرىماي، دانە-دانە سۆزلەپ، - خام قىيا قىلىپ، ئىنچىكە كېسىپ، سىركە-لازىنى تېتىتىپ، ئاچچىق-چۈچۈك سۇيۇقتاش قىلىپ بەرسۇن، قانداق؟ * خوتۇنى گۆشنى شورپا سېلىپ يەۋىلىپ، ئەپەندىگە سۇيۇقتاش ئېتىپ قويۇپتۇ.

سۇيۇق-سەلەك سۇيۇقتاش، ئوماچ،

بېلىققا ئوخشايدىغان ھەم ئۆز ھەرىكىتىدە ھاۋانىڭ قارشىلىقىغا ئاز ئۇچرايدىغان؛ سۇيۇر پىكاپ. سۇيۇر ۋاگون. * ئۇ بېشىنى چىقىرىپ پەسكە قارىدى، بىنا ئالدىدىكى مەيداندا توختاپ كەتكەن پىكاپلارغا كۆزى چۈشتى، ئۇلارنىڭ قاتارىدا سۇيۇر شەكىللىك، ئۈچ قاتار ئورۇندۇقى بار، كاتتا بىر قارا پىكاپ تۇراتتى.

سۇيۇرغال نى <تارىخ> شاھ، خان، ئەمىر تەرىپىدىن ئەمەلدار ۋە سەركەردىلەر-گە ئالاھىدە خىزمىتى ئۈچۈن ئىنتام قىلىنغان يەر-سۇ، يەر-مۈلۈك.

سۇيۇرغاللىق سۈپ. سۇيۇرغال ھەققىدىكى؛ سۇيۇرغالغا ئاساسلانغان؛ سۇيۇرغاللىق تۈزۈم.

سۇيۇق سۈپ ① سۇ تەركىبى كۆپ بولغان، سۇيۇلدۇرۇلغان؛ قويۇقنىڭ ئەكسى: سۇيۇق جىسىم. سۇيۇق ماددا. سۇيۇق لاي. * ئۇ تولغىناتتى، ئېغىناتتى، ئۆزىنى پاتقاققا ئۇراتتى... ئادەملەر يېتىپ كېلىشتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇيۇق لاي ۋە توپا تاشلاشتى. * تاماقنى يېگەندە ئالدى بىلەن ئاسان سىڭىدىغان سۇيۇق تاماقلارنى يېيىش كېرەك. ② زىچ ئۆسمىگەن، قويۇق ئەمەس؛ شالاڭ (چاچ، ئۆسۈملۈك قاتارلىقلار ھەققىدە): سۇيۇق ئۆسكەن شال. چېچى سۇيۇق ئايال. ③ كۆچمە. بىرەر ئىشتا ئۆزىنى تۇتۇۋالمايدىغان، تۇتامى يوق؛ يەڭگىل: سۇيۇق ئادەم. * گۈل-گىياھلارنىڭ ھىدى سەۋلەشنىڭ يېقىملىق ھىدى بىلەن قوشۇلۇپ مېنى مەست قىلىپ قويدى. ئەسلىدىنلا سۇيۇق بولغان غۇرۇرۇم، ئاللىقانداق تۇيغۇلارغا سىڭىپ كەتتى... * - ئۇ سەل سۇيۇقراق ئايال، دىققەت قىل، يەنە بىرەر پالاكەتكە يولۇقۇپ قالما، - دەپ نەسبەت قىلغانىدى دوستۇم ماڭا.

ھەرىكەتلىنىدىغان جىسىم. نورمال تېمپېراتۇرىدا ماي، سۇ، ھاراق، سىباب قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى سۇيۇقلۇق ھېسابلىنىدۇ؛ سۇيۇقلۇق بەرمەك. سۇيۇقلۇق پىرىسى. دورا سۇيۇقلۇقى. * ئارخىمىد قانۇنى بويىچە، جىسىمنىڭ سۇيۇقلۇق ئىچىدە يوقىتىدىغان ئېغىرلىقى شۇ جىسىمنىڭ ئۆز ھەجىمى باراۋەرلىكىدە سىقىپ چىقارغان سۇيۇقلۇقنىڭ ئېغىرلىقىغا تەڭ بولىدۇ. * ئىسائىل ئاكا ئۈچ كۈندىن كېيىن ھوشغا كېلىپ كۆزىنى ئاچقاندا كۆرگىنى ئاپئاق ئۆي، يېنىدا ئىنچىكە، ئېگىز جازىغا ئېسىپ قويۇلغان بوتۇلكىدىكى سۇيۇقلۇق ۋە ئۆزىگە قاراپ ئولتۇرغان ئاق خالالىق ئايال ئىدى. ② ماددىلارنىڭ سۇيۇلدۇرۇش دەرىجىسى: قاننىڭ سۇيۇقلۇقىنى ئۆلچەمەك. سۇيۇقلۇقى ئاشماق. ③ كۆچمە. تۇتامسىزلىق؛ قەتئىي ئىرادىسى، ئېنىق مەيدانى بولماسلىق؛ خاسىيەت: - سۇيۇقلۇق قىلماق، قىز، قېرىلارنى زاغلىق قىلىپ-ھە؟ مەتلۇبە: - سۇيۇقلۇقمۇ، قويۇقلۇقمۇ ئۇنى بىلىدىم، ماڭا ساۋاب كېرەك. قويۇق ئورنىڭىزدىن. * - قىزىڭىزنىڭ سۇيۇقلۇقىنى سىزمۇ بىلىدىغانسىز ئاچا، - دەيدى سىڭلىسى مەنلىك قىلىپ.

سۇيۇقلۇق بەرمەك <تب> قان يوقاتقان ياكى ئىچ سۈرۈش قاتارلىق سەۋەبلەردىن سۇسىزلانغان كېسەللەرگە گلۇكوزا، فىزىئولوگىيىلىك تۇز سۇلىرىنى كىرگۈزۈپ، قان مىقدارىنى تولۇقلىماق. **سۇيۇقلۇق پىرىسى <ماشىن>** سۇ پىرىسى، ماي پىرىسى قاتارلىقلارغا ئوخشاش سۇيۇق-لۇقتىن پايدىلىنىپ بېسىم ئۆزىتىدىغان ماشىنىلارنىڭ ئورتاق نامى.

سۇيۇقلىماق پ. سۇيۇق ھالغا كەلمەك. سۇيۇلماق.

سۇيۇلدۇرماق ① <سۇيۇلماق> پېئىلىنىڭ

شەۋكەتچۈرۈچ قاتارلىق سۇيى بىلەن چۆپى ئارىلاشقان، سۈمۈرۈپ ئىچىدىغان: سۇيۇق-سەلەك تاماق. * ئۇ ئاق باش ئانىسىنىڭ سۇيۇق-سەلەك ۋە قۇرۇق بولسىمۇ تەملىك تېتىيدىغان ئېشىنى ئىچىپ، ماجۇرىن بىلەن ئۇزاقچە مۇڭداشتى.

سۇيۇقلار ئاشتۇرماق <سۇيۇقلار ئاشماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تۇرمۇشتا جىق گەپ قىلىدىغان، بىرمۇ گېپىگە ئىگە بولمايدىغان ئادەملەر جىق. ئۇنداقلار تۆمۈرىنىمۇ سۆز بىلەن سۇيۇقلار ئاشتۇرۇپ، شاتراق لاي قىلىۋېتىدۇ.

سۇيۇقلار ئاشتۇرۇلماق <سۇيۇقلار ئاشتۇرماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۇيۇقلار ئاشماق پ <سۇيۇقلار ئاشماق> نەتىجىدە زاۋۇتنىڭ سىياسىي ھاۋاسى سۇيۇق-لىشىپ كېتىپلا قالماي، ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىيىتىمۇ يۈكسىلىشكە ئىگە بولالمايدۇ.

سۇيۇقلار ئاشدۇرماق <سۇيۇقلار ئاشماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گازنى سۇيۇقلاندۇر-ماق. * شۇنى بىلىش لازىمكى، ئۆت قاننى سان جەھەتتىن ئەمەس، بەلكى سۈپەت جەھەتتىن سۇيۇقلاندۇرىدۇ.

سۇيۇقلار ئاشدۇرۇلماق <سۇيۇقلار ئاشدۇرماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇنىڭدىن باشقا يەنە زاۋۇتنىڭ ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئۆيلىرىدىن 655 ئۆي تەكشۈرۈلۈپ، سۇيۇق-لاندۇرۇلغان گاز ئوچىقى ياكى تام مەش، ئىشىك-دېرىزە قاتارلىقلاردىن 96 سى يېڭىلاندى.

سۇيۇقلار ئاشماق پ. سۇيۇق ھالەتكە كەلمەك، سۇيۇلماق: گاز سۇيۇقلانماق. سۇيۇقلانغان توقۇلمىلار.

سۇيۇقلۇق ئى ① مۇئەييەن ھەجىمى بولغان، لېكىن شەكلى بولمىغان، ئېقىپ

كۈنلەرگە قويدىمۇ ۋەتەن، مېنى بۇ ئازابقا
سالدىمۇ ئەل-يۇرت؟ ياق، ئوغلۇم! ئەل-يۇرتىمۇ
چەكمەكتە پىغان، بېشىدا كۆيگەچكە سۇيىقەست-
لىك ئوت...»

سۇيىقەستلىك سۈپ. سۇيىقەست يوشۇرۇن-
خان، سۇيىقەست بىلەن قىلىنغان؛
سۇيىقەستلىك پىلان. سۇيىقەستلىك ئىش،
سۇيىقەستپىمال ئى (ئە) ئۆز مەنپەئىتى
ئۈچۈن يول قويۇلغان ئىشلاردىن ئارتۇقچە
پايدىلىنىش.

سۇيىقەستپالچىلىق ئى <پەلس> ←
پراگماتىزم.

سۆجە ئى. دىئال. سۆڭگەچ، يانپاش.

سۆرە ئى. دىئال. كەپە، چەللە.

سۆرەتمە سۈپ. تۇتۇپ، باغلاپ ياكى چېتىپ
سۆرتىلىدىغان؛ ئۇشتۇمتۇت كېمىدىكى سىم
ئارغامچا سۆرۈلۈشكە باشلىدى. تاشقى سودا
ماللىرىلىق بېسىلغان سۆرەتمە كېمىنى كەلكۈن
ئاققۇزۇپ كېتىش، پاچاقلىۋېتىش خەۋپى بار
ئىدى.

سۆرەتمەك «سۆرەتمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ مەن ئۆيىمىزدىكى
بىر تۈپ قۇرۇق قارىياغاچنى ئۆكۈزگە سۆرتىپ
ئالتىنچى كۈنى كەلدىم. * قانداق ئۆكۈزلىرىگە
ساپانلىرىنى سۆرتىپ ئېتىزغا ماڭدى.

سۆرەشتۈرمەك پ. سۆرەپ، تارتىپ ئېلىپ

ماڭماق؛ چېرىكلەر مېنى ئوربۇلۇپ، چۆچىنىڭ
بويىنىدىن تۇتقاندا تۇتۇپ سۆرەشتۈرۈپ،
يامۇلغا ئېلىپ ماڭدى. * ئۇنى قانداقتۇر
نۇرغۇن قوللار سۆرەشتۈرۈپ ئاچتى.

سۆرەشمەك «سۆرەشمەك» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى؛ كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر
ياغاچچى بىلەن دېھقان جاڭجاللىشىپ قېلىپ،
قازىنىڭ ئالدىغا سۆرىشىپ كېلىپتۇ. * ئىككىسى
يەنە تۇتۇشتى. بىر-بىرىنى ئالدى-كەينىگە

مەجبۇرىي دەرىجىسى. ② <خىم>
ئېرىتمىگە يەنە ئېرىتكۈچلەرنى قوشۇش
ئارقىلىق، ئېرىتمىنىڭ قويۇقلۇق دەرىجىسىنى
تۆۋەنلەتمەك.

سۇيۇلماق پ. سۇيۇق ھالغا كەلمەك، سۇ
تەركىبى كۆپەيمەك؛ بالام، بۇ قېتىقنى
ئاكاڭغا ئاپىرىپ بەر، بارغىچە چىنىنى
سىلىكىمەي، ئاۋايلاپ ماڭ، بولمىسا قېتىق
سۇيۇلۇپ كېتىدۇ. * ئۇ بۇ خەتلەرنى مىجىقلاپلا
مەشنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. «مېڭىسى
سۇيۇلۇپ كەتكەن ساراڭ، - دېدى ئۇ
ئىچىدە، - نومۇسنى بىلمەيدىغان
لۈكچەك...»

سۇيىقەست ئى (ئە) بىراۋغا روھىي ۋە
جىسمانىي جەھەتتىن زىيان-زەخمەت
يەتكۈزۈش، يوق قىلىش، ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن
قىلىنغان ھەرىكەت، قەست؛ سۇيىقەست
قىلماق. * بۇ قېتىمقى بۇنىڭدىن بىرنەچچە
يىل ئىلگىرىكى ساۋۇتبەگلەرنىڭ قەستىدىن
كېيىنكى ئىككىنچى قېتىمقى سۇيىقەست ئىدى.
* ئۇلار مەككەنىڭ بۇ كىشىلەرنى بوھتان
بىلەن قارىلاشتىكى سۇيىقەستنىڭ تېگى-تەكتى-
نى بىلەلمىدى.

سۇيىقەست قىلماق بىراۋغا زىيانكەشلىك
قىلىدىغان، قەستلەيدىغان ھەرىكەتلەرنى
ئېلىپ بارماق؛ ئۇ ياۋاش، سەمىمىي،
ھىيلە-مىكر ئىشلىتىشنى، سۇيىقەست قىلىشنى
بىلمەيدۇ.

سۇيىقەستچى ئى. سۇيىقەست ئىشى بىلەن
شۇغۇللانغۇچى، قەست قىلغۇچى ئادەم؛
چىقتى كۈن ئۆتمەي ئۇزۇن، يېرىپ بۇلۇتنى
ئاخىرى، سۇيىقەستچى تۈلكىنىڭ كۆيدى
نقابى-ئەستىرى.

سۇيىقەستچىلىك ئى. سۇيىقەست بىلەن
شۇغۇللىنىش ھەرىكىتى؛ - «مېنى بۇ

غان، ئېزىلەڭگۈ، مىس-مىس، ئەزەمە : سۆرەلمىپالاس ئادەم. * بۇ گەپ جېنىمغا تەگدى. سالىپ كەينىگە ياندىم، تونۇش-لىرىنى ئۇزاتقىلى چىققانلار رېشاتكا تۈۋىدە ماڭا قاراۋاتقاندەك، ھەممەيلەن تۇشۇتۇشتىن « بۇ ئېشەك ھارۋىسى ئەمەس، ئايروپىلان! »، « دەۋر ساڭا ئوخشاش سۆرەلمىپالاسلار-نى تاشلاپ كېتىدۇ! » دەۋاتقاندەك، زاڭلىق قىلىپ كۈلۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

سۆرەلمىپالاسلىق نى. سۇس، ئاستا ئىش قىلىدىغان، ئارقىدا قالىدىغان ئادەت؛ ئېزىلەڭگۈلۈك، ئەزەملىك: سۆرەلمىپالاسلىق قىلىماق.

سۆرەلمىپالاسلىق قىلىماق ئىش-ھەرىكەتتە سۇسلۇق قىلىپ باشقىلارنىڭ كەينىدە قالمىق؛ ئېزىلەڭگۈلۈك، مىس-مىسلىق قىلىماق.

سۆرەلمىلىك « سۆرەلمە » سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ ئۆزىنىڭ بۈگۈن چاقىرسا ئەتسى جاۋاب بېرىدىغان سۆرەلمىلىكىنى « سالماق-لىق »، قاسساپقا پۇل بېرىپ ناۋايغا قارايدىغان ھاڭۋاقتىلىقىنى « چېكىپ باققانلىق »، ھەر كۈنى ئەتگەندە ئىشقا كېچىكىپ قېلىشىنىمۇ پەرۋا قىلماي بېشىنى چۈمكەپ تۇخلىۋالىدىغان ھۈرۈنلۈقنى « مادار يىققانلىق »، كىر-قاتلىرى دۆۋىلىشىپ كەتسىمۇ يۇيۇۋېتەي دېمەي قاسماق پېتى يۈرۈۋېرىدىغان مەينەتلىكىنى « ئاددىي-ساددىلىق » دەپ تەرىپلەيتتى.

سۆرەم نى. تېرىلغان يەرنىڭ ئۈستىدىن سۆرىتىپ چالمىلىرىنى ئېزىش، يەرنى تۈزلەش ۋە شۇ ئارقىلىق نەملىكىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان دېھقانچىلىق سايمانى، ئۇ ياغاچتىن ياسىلىدۇ ياكى چىۋىقتىن توقۇلىدۇ: سۆرەم ياسماق. سۆرەم سالماق. * ئۇ ئۆز ئادىتى

سۆرىشىپ بىرھازا ئېلىشتى.

سۆرەلگۈچلەر نى <زوتول> ئومۇرتقىلىق ھايۋانلارنىڭ بىر كلاسسى. بۇنىڭغا كىرىدۇ-غان ھايۋانلارنىڭ تېنىدە قاسرىقى ياكى قېپى بولۇپ، بەدەن تېمپېراتۇرىسى ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشىغا ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ. ئۆپكىسى ئارقىلىق نەپەس ئالىدۇ، تۇخۇم ياكى تۇخۇم تۆرەلمىلىك تۇغۇش ئارقىلىق كۆپىيىدۇ، شەكىل ئۆزگەرتىمەيدۇ. مەسىلەن، يىلان، كەسلەنچۈك، تاشپاقا قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سۆرەلمە سۈپ ① سۆرىلىپ قالىدىغان، سۆرىلىۋالىدىغان، سۆرىلىدىغان: ئىبادەت ئۈچۈن كەلگەن ئۇزۇن يەڭلىك سۆرەلمە چاپان كىيگەن، تاقىرباش بۇت ماشايخلىرى كىرىپ چىقىپ يۈرۈشەتتى. ② ئۇزۇن داۋام قىلىدىغان: ئۇنىڭ كېسلى سۆرەلمە كېسەل بولۇپ قېلىپتۇ، ھەرقانداق بىرنەرسە نېرۋىسىغا تەگدىمۇ، بولدى، قوزغىلىۋېرىدۇ. * ئىسى-جىسىم-غا ماس كەلمىگەن فىلىمدىكى مەزىزسىز، سۆرەلمە كۆرۈنۈشلەردىن زېرىككەن زىننەت يېرىم سائەت، ئۆتە-ئۆتمەيلا كىنوخاندىن يېنىپ چىقتى. ③ كۆچمە. ئىتتىلىك، تېز ھەرىكەت قىلمايدىغان، ئېزىلەڭگۈ: دۇنيا ئەسلى بولغاندا بىنا، ئەپچىللەرگە تەئەللۇق ئىدى. كۆپلەر بىلىمەي تۇغۇلۇپ قالدى، سۆرەلمىگە ئورۇن يوق ئىدى.

سۆرەلمەك « سۆرىمەك » يېتىلىشنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كەڭ كىيىم سۆرىلىپ يىرتىلار، تار كىيىم تارتىشىپ يىرتىلار (ماقال). * قوپنىڭ پاچىقىنى تۇتۇۋالغان دېھقان دارقراپ قوي بىلەن بىللە سۆرەلدى.

سۆرەلمىپالاس، سۈپ (سۆرەلمە+پالاس) ئىش-ھەرىكەتتە سۇس، ئاستا ئىش قىلىدىغان، باشقىلارنىڭ كەينىدە قالىدۇ.

سۆرۈنجان نى (پ) <بوت> گۈلساماق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يەر ئاستىدا تۇخۇمىسمان تەڭگىچە غولى بولىدۇ. كۈزدە گۈلى ئېچىلىپ، كېيىنكى يىلى يوپۇرماق چىقىرىدۇ. گۈلى سۇس قىزىل، يوپۇرمىقى توق يېشىل ۋە يېپسىمان كېلىدۇ. ئەسلىي ماكانى ياۋروپا ۋە ئوتتۇرا دېڭىز بويلىرى بولۇپ، مەملىكىتىمىزدىمۇ ئۆستۈرۈلمەكتە. ئۇنى مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىشتىن سىرت ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ. ئۇرۇقى يەللىك بوغۇم ئاغرىقىنى داۋالاش ۋە ھۈجەيرىلەر بۆلۈنۈشىنى تورمۇزلاش رولىغا ئىگە.

سۆرۈنلەشتۈرمەك «سۆرۈنلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كۈز ھاۋاسى كۈچلارنى سۆرۈنلەشتۈرمەكتە، كۈن كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ مەشرىق مۇھىتىدىن ئاستا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. * - ئاۋۇ يەردە ئولتۇر، - دېدى لېتىپ كېچال. ئۇ ئەلپازنى بۆلەكچىلا سۆرۈنلەشتۈرگەندى. روزى باقى ئۇ ئىما قىلغان تۈكۈرۈك قاچىسى تۈۋىدىكى تۆت چاسا ئورۇندۇققا ئولتۇردى.

سۆرۈنلەشمەك پ ① سۆرۈن، سالقىن ھالغا كەلمەك، سالقىنلاشماق: ئۇ قەدەم-لىرىنى تەستە يۆتكەپ سىرتقا چىقتى. ئاسمان ئۇنىڭغا سۆرۈنلىشىپ كەتكەندەك بىلىندى. ② كۆچمە. تۈرۈلمەك، تۈتۈلماق، يېقىمىسىزلاش-ماق (چىراي ھەققىدە): شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئىلگىرىكى خۇش خۇي چىرايمۇ باشقىچە سۆرۈنلىشىپ قالغانىدى.

سۆرۈنلۈك «سۆرۈن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدە تولىمۇ كۆڭۈلسىز، سۆرۈنلۈك ھۆكۈم سۈرەتتى. * ئەمدى ئۇنىڭ چىرايدىكى بايقى ئاجزلىقىنىڭ ئورنىنى بىر خىل بىشەملەرچە سۆرۈنلۈك ئىگىلىگەندى.

بويىچە بوز ئىچىدىن يۇلغۇن ئەكىلەتتى. سېۋەت، زەمبىل، سۆرەم توقۇپ ھەر 15 كۈندە بىر قېتىم دادۇيگە ئۆتكۈزۈپ بېرەتتى. **سۆرەم سالماق** تېرىلىپ بولغان ئېتىزنىڭ ئۈستىنى سۆرەم بىلەن باستۇرماق: مەن سەندىن بەك رازى. نېپىشقا دېسەڭ، سەن بولغاچقا يەتتە مو يەر تالغاندەك يۇمشاق ھەيدىلىپ، ئۇرۇق سېلىنىپ بولدى. ئەمدى سۆرەم سالماقلا بولدى.

سۆرەمچى نى ① مەخسۇس سۆرەم ياساش ياكى توقۇش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم. ② سۆرەم سالدىغان كىشى.

سۆرۈن سۈپ ① بەك ئىسسىق ياكى بەك سوغۇق ئەمەس، ھاۋاسى مۆتىدىل، سالقىن: سۆرۈن جاي. سۆرۈندە ئولتۇرماق. * بۇ يەر تۈگمەن بولغان بىلەن سۈيى بەلەن، دەل-دەرمخ قويۇق، تاغنىڭ ئېتىكى سۆرۈن جاي. ② كۆچمە. ئېچىلمايدىغان، تۇتۇق، سوغۇق؛ يېقىمىسىز (چىراي ھەققىدە): سۆرۈن تەلەت. سۆرۈن چىراي. * گەرچە ئۇ كۆڭلىنى خۇش تۇتۇشقا تىرىشىمۇ، بېشىدا بىرەر ۋەھىمە ئەگىپ يۈرگەندەك يۈزلىرى سۆرۈن، كۆزلىرى خىرە ئىدى. // بۇ سۆرۈننى كىمۇ ياخشى كۆرەركىن تال؟

سۆرۈن تەلەت رەڭگىرۈيى يېقىمىسىز، چىرايى ئېچىلمايدىغان، چىرايدىن مۇز ياغدىغان، توك: بۇ سۆرۈن تەلەت موماي ئۇنىڭ سۈيۈرگە تۇتقۇدەك بولۇپ قالغانلىقىغا، تەرەت سۈيگىمۇ يارايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ھېپىزەمنى يېنىدا ئېلىپ قالدى.

سۆرۈن چىراي ← **سۆرۈن تەلەت**: ئۇ چاچىداپ ئۇرۇۋاتقان شىۋىرغاندىن كۆزىنى يۇمۇۋىدى، كۆز ئالدىغا يەنىلا تۇرسۇن شېجاڭنىڭ ياپما قاپاقلىق، سۆرۈن چىرايى كەلدى.

سۆز تىنىشەك «سۆز تىنىشەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: تاشكەنت قوزغىلاڭچىلىرىدە. نىڭ تەلەپلىرى بىلەن ئەزىز بەگنىڭ ئىككى پۇتىدىن ئارغامچا بىلەن باغلاپ، ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا سۆز تىنىشتى.

سۆزگۈچى سۈپ. سۆرەپ ماڭدىغان ياكى سۆرەيدىغان: سۆزگۈچى كېمە. // ھارۋا سۆزگۈچى.

سۆزگۈچى كېمە <قاتن> سۆرەش ئۈسكۈنىلىرى ئورۇنلاشتۇرۇلغان، كېمە ياكى سال قاتارلىقلارنى سۆرەپ مېڭىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ماتورلۇق كېمە. سۆرەمە سۈپ. سۆزلىدىغان، سۆزلىۋالدىدە. خان، سۆرەلمە: سۆرەمە كەش: سۆرەمە ئاياغ.

سۆرەمە ئاياغ ئارقا ئۆكچىسى يوق، ئاياغ. ئادەتتە ئۇ ئۆي ئىچىدە كىيىلىدۇ. سۆرەمە تور بېلىق تۇتۇش تورلىرىنىڭ بىر خىلى. شەكلى خالتىغا ئوخشايدۇ. ئادەتتە دېڭىز ئاستىغا تاشلىنىپ، بىر ياكى ئىككى بېلىقچى كېمىسىگە سۆزىتىلىدۇ. بۇ چاغدا، دېڭىز ئاستىدىكى بېلىق ۋە راك قاتارلىقلار تور ئىچىدە قالىدۇ.

سۆزىمەك پ ① بىرەر نەرسىنى كۆتۈر-مەي، يەرگە تەگكۈزۈپ ئالدىغا تارتماق: مۇشۇكىنى ھارۋىغا قاتساڭ، ھارۋىنى كارىۋاتنىڭ ئاستىغا سۆرەيدۇ (ماقال). * ئۇ بويىنغا باغلانغان كونا چىگە شوپنا بىلەن. قوينى خۇددى ئۆلۈكىنى سۆزىگەندەك دارقىرتىپ سۆرەپ كېتىۋاتتى. * دەل شۇ چاغدا مېنىڭ ئالدىدىن بىر كونا قول ھارۋىسىنى سۆرەپ بوتكا تەرەپكە كېتىپ بارغان تۈنىكىچى قېرى ئۆتۈپ قالدى. ② زورلۇق بىلەن بىر تەرەپكە تارتماق، ئېلىپ ماڭماق: ئۇنىسام-مۇ ئۇنىماي دادام قولۇمدىن سۆرەپ ماڭدى.

③ باشلىماق، ئەكەلمەك: بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېگەمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى، «كۆتۈرەلمە-ئىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دەپ تېخى ئايالىمۇ كەلگۈدەك! ئۇ بولمىدى دېگەندىمۇ، ئەركە بالىلىرىدىن بىرەر-ئىككىنى سۆرەپ كېلىدۇ. * بۇ تېپىشماقتەك ئىش يىگىتنى قانداقتۇر بىر قىزىقىش ئىچىگە سۆرەپ كەلدى. ④ كۆچمە. بىرەر ئىشنىڭ بېجىرىلىشى، ئورۇندىلىشىنى كەينىگە سۈرمەك، كېچىكتۈرمەك: نەچچە يىلدىن بېرى نېمىشقا بۇ ئادەمنىڭ ئىشىنى سىياسەت بويىچە بىر تەرەپ قىلماي، ھازىرغىچە سۆرەپ كەلدىڭلار؟ - دەيدى ئۇ باشلىقتا. * مەن ساڭا قاچان قەرز ئېلىپ لەۋزىمدە تۇرمىغان؟ بەرگىن، ئۇزاققا سۆرەمەيمەن، - دەيدى ئۇ.

سۆز ئى ① <تىل> تىلىنى تەشكىل قىلىدىغان، تاۋۇش بىلەن مەنە زىچ بىرىككەن، تىلدا ئەركىن قوللىنىشقا بولىدىغان ئەڭ كىچىك لېكسىكىلىق بىرلىك: تۈپ سۆز. ياسالما سۆز. جۈپ سۆز. سۆز ياساش. سۆز تۈرلەش. سۆز مەنىسى. سۆز ئۈزۈكى. ② بىرەر مەنە تۈرىگە، ئۇسلۇبقا ئائىت شۇنداق بىرلىك: چىرايلىق سۆز. سەت سۆز. بىئەدەپ سۆز. كوچا سۆزلىرى. سۆز كەملىك قىلماق. سۆز تاپالماي قالماق. * سۆز بىلەن سۆزنىڭ پەرقى بار، ئوتتۇز ئىككى نەرخى بار (ماقال). ③ گەپ، گەپ-سۆز، نۇتۇق: تەبرىك سۆزى. سۆز ئېيتماق. سۆز سورىماق. * ياخشىغا بىر سوز، يامانغا مىڭ سۆز (ماقال). * ياخشىنىڭ سۆزى، ياماننىڭ كۆزى (ماقال). * ئالاھىدىدە-نىڭ ئانىسى بولسا، سۇلتانغا بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلماستىن ئۆيگە يېنىپ كېتىپتۇ. * ئالىمخاننىڭ بېغىدا ئالما بىلەن ئۈزۈم بار. ئالىمخاننى تاپقاندا ئېيتىدىغان سۆزۈم بار. ④ ماقال،

تەمسىل؛ مادال؛ ئىبارە؛ ھېكمەتلىك سۆز. ئاتىلار سۆزى. ئەقلىيە سۆزى. * ئاتىلار سۆزى - ئەقلىنىڭ كۆزى (ماقال). ⑤ مەش-مەش گەپ؛ ئىغۇا؛ سۆز تارالماق. سۆز تارقاتماق. * ئەل بار يەردە سۆز بار (ماقال). ⑥ ۋەدە، لەۋز؛ سۆزىدە تۇرماق. سۆز بەرمەك. سۆزىدىن يېنىۋالماق. * مەردنىڭ سۆزى بىر (ماقال). * ئەرنىڭ ئۆزى ئەمەس، سۆزى (ماقال). * يولۋاس ئىزىدىن، يىگىت سۆزىدىن يانماس (ماقال). ⑦ «دېگەن» سۈپەتلىشى بىلەن كېسىم رولىدا كېلىپ «...بىلەن بارا-ۋەر»، «باشقا نەرسە ئەمەس» دېگەن مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ؛ ھەممە پەندىن ياخشى ئۆتتۈم، ئەمدى داشۆگە كەتتۇق دېگەن سۆز. سۆز ئاچماق گەپ باشلىماق، سۆزلە-مەك؛ سەپەر قۇل ھۆسنارىخانغا ئاتا بولۇپ ئەتە-ئۆگۈن توي باشلىماقچى بولۇشتى. گەپ ئارىسىدا رەۋىخان موماي ئامانقۇل بىلەن ئايقىزنىڭ تۇرمۇشى توغرىسىدا سۆز ئېچىپ قالدى. * سىرلىق ساندىق سىرىمەن، بەگ-خوجامنىڭ بىرىمەن. قىز-جۇۋانغا سۆز ئاچقان، يىگىتلەرنىڭ پىرىمەن. سۆز ئاخىرى <تىل> سۆزنىڭ ئاخىرقى قىسمىدىكى تاۋۇش ياكى قوشۇمچە. سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى <تىل> ئۆز ئالدىغا جۈملە بۆلىكى بولۇپ كېلەلمەيدۇ. خان، پەقەت مۇستەقىل سۆزلەرنىڭ ئاخىرىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، قوشۇمچە مەنە بىلدۈرىدىغان سۆزلەر. ئۇيغۇر تىلىدىكى سۆز ئارقا ياردەمچىلىرىنى مەنە جەھەتتىكى خۇسۇسىيىتى ۋە گرامماتىكىلىق رولى بويىچە تىركەلمىلەر ۋە يۈكلىمىلەر دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈش

مۇمكىن. سۆز ئارىلىماق بىراۋنىڭ سۆزلەۋاتقان سۆزى تۈگىمەستىلا سۆزلەپ كەتمەك، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلمەك؛ ئۇ نېمىنىدۇر دېيىشكە ئاغزىنى ئۆمەللەۋاتقاندا لېتىپچاننىڭ كىرىشى سۆھبەتنى ئۇزۇپ قويدى، لېتىپچان ئولتۇرۇۋېتىپ سۆز ئارىلىدى. * - ئالتۇنغا بەرگۈسىز بالا بولۇپتۇ جۈمۈ، - دېدى بىرەيلەن سۆز ئارىلاپ، - مەتروۋى تېخنىك ئۆزىنىمۇ، بىزنىمۇ باي قىلدى. سۆز ئالماق ① سۆزلەشكە رۇخسەت ئالماق، سۆزلىمەك؛ شۇ چاغدا باياتىدىن بېرى تاماكنى ئۈستى-ئۈستىگە چېكىپ ئولتۇر-غان مۇئاۋىن شۇجى ئەسەت سۆز ئالدى؛ - ئاسىم ئاكا، بۇنداق قىلساق قانداق بولار؟ * ئەڭ ئاخىرىدا، تالاش-تارتىشلارغا ئارىلاشماي ئولتۇرغان ئادىل مۇئەللىم سۆز ئالدى. ② بىرەر ئىش ياكى نەرسە ھەققىدە قارشى تەرەپنىڭ ئۇچۇر، خەۋىرىگە ئېرىشمەك، ۋەدىسىنى ئالماق؛ خۇداپار مۇسۇلمانقۇل بىلەن بىرلىكتە تاشكەنت ئۈستىگە چىقتى، يول ئۈستىدىمۇ تاشكەنتتىن يوشۇرۇن سۆز ئېلىپ، ئۇيەر بىلەن خەت يېزىشپ تۇرۇشتى. * تۈگىنىڭ تېگەر بولسا، بېشىڭنى قويدۇرما. ئاشقىنىدىن سۆز ئالساڭ، دۈشمىنىڭگە تۇيدۇرما. ③ بىراۋنىڭ دېگىنىنى ئاڭلىماق، ماقۇل كۆرمەك، دېگىنىنى بويىچە قىلماق؛ ئۇ خېلى سۆز ئالدىغان بالا بولدى. * ئۇ دادىسىنىڭ سۆزىنى ئالدى، ئەڭ ياخشى دادىسى گەپ قىلسۇن. سۆز ئەركىنلىكى <قا> پۇقرالارنىڭ ئاساسىي ھوقۇقلىرىدىن بىرى، يەنى پۇقرالارنىڭ ئاساسىي قانۇندا بەلگىلەن-گەن پىكىر بايان قىلىش ئەركىنلىكى. سۆز بەرمەك ① ۋەدە بەرمەك،

كېرەك، تېرىماي «ئاش چىقىدى» دەپ سۆز تاراتماقلىق خاتا.

سۆز تاشلىماق ← **سۆز ئاچماق**: ئۇ «لالخان» نىڭ ئاشۇ «لالە» ئىكەنلىكىگە تېخى تولۇق ئىشەنمىگەندى. ئۇ «نېمە بولسا بولسۇن» دەپ بىر سۆز تاشلاپ بېقىشنى خالايتتى، لېكىن قانداق قىلىپ سۆز ئېچىشنى بىلمەيتتى. * قانداقلاپچە بولدى ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز تونۇشۇپ قالدۇق. ئىسمى زۆرەم ئىكەن. كۆرۈپلا قالسام سۆز تاشلاپ چاقچاقمۇ قىلىپ قويمەن.

سۆز تالاشماق ← **گەپ تالاشماق**: ساۋساۋ ياۋ لەشكىرىنى باشلاپ بېسىپ كېلىۋاتقان يەردە، سىلەرنىڭ قانداق قىلىپ ياۋنى چېكىندۈرۈشىنىڭ ئامالنى ئىزلىمەي، ئەكسىچە سۆز تالاشىپ ئولتۇرغىنىڭلار نېمىسى! - دېدى.

سۆز تەرتىپى <تىل> سۆزنىڭ سۆز بىرىكمىسى ياكى جۈملىدىكى ئىلگىرى-كېيىن-لىك ئورۇن تەرتىپى. ئۇ بىر خىل گرامما-تىكىلىق ۋاسىتە ھېسابلىنىدۇ.

سۆز تەشەببۇك ← **گەپ تەشەببۇك**: گۈلباھار سۆز تەشتى ئەڭ ئالدى بىلەن، دېدى ئۇ: «سۆيۈنچە چىقىرىڭ سىزمۇ!»، «نېشىقا؟» «ئېيتمايمەن!»، «ئېيتماستىن تۇرۇپ، سۆيۈنچە چىقىرىڭ دېگەنمۇ سۆزمۇ؟!».

سۆز توشۇماق ← **گەپ توشۇماق**: ئۇ بىر ياقىتىن دېھقانلار ئارىسىدا يۇقىرىقىدەك گەپلەرنى تارقىتىپ، يەنە بىر ياقىتىن كادىرلارغا بىرنى ئون قىلىپ سۆز توشۇپ كېلەتتى.

سۆز تۈركۈمى <تىل> گرامماتىكىلىق كاتېگورىيىلەردىن بىرى، يەنى سۆزلەرنىڭ مورفولوگىيىلىك تۈرلىنىشى، سىنتاكتىكىلىق رولى ۋە لېكسىكىلىق مەنە جەھەتتىكى

لەۋز قىلماق: سالامەتلىكىگە دېققەت قىلىشقا، باشقىلارنىڭ ئىشىغا زادى ئارىلىشىۋالماستىن-قا ئالدىڭىزدا سۆز بېرەي. بۇ جەھەتتە ماڭا ئىشىنىڭ، - دېدى ئۇ مەترووزغا. * كۆرۈپ ئۇنى ئېتىزدا، شەپەق بولۇپ قىزاردىم. ئاتتىم ئىشقا ئۆزۈمنى، بەسلىشىشكە سۆز بەردىم. ② يىغىندا سۆزلەشكە رۇخسەت قىلماق: پاش قىلىشنى تەلەپ قىلىۋاتقانلاردىن بىرنەچچىسىگە سۆز بېرىڭ.

سۆز بولماق بىرەر مەسىلە ھەققىدە مىش-مىش گەپ پەيدا بولماق، تارالماق: مېنىڭچە ھەربىر جۇڭگولۇق ۋاراك-چۈرۈك قىلىشتىن ئۆز ئىشىنى پۇختا ئىشلىسە، ئۆزى سۆيىدىغان كەسپنى قىزغىن سۆيسە، ئۆز كەسپى توغرىسىدا سۆز بولغاندا يەۋاتقان تامىقىنى ئۇنتۇپ قالدىغان بولسا، ئاندىن خەلقنى باي قىلغىلى، دۆلەتنى كۈچلۈك قىلغىلى بولمامدۇ؟ * قار بىلەن مۆلدۈر يېغىپتۇ، كەلمە يارىم، ئىز بولۇر. ئاخشام كېلىپ ئەتە يانساڭ، بارچە خەققە سۆز بولۇر.

سۆز بېشى <تىل> سۆزنىڭ ئالدى قىسمىدىكى تاۋۇش ياكى قوشۇمچە.

سۆز بىرىكمىسى <تىل> ئىككىدىن ئارتۇق سۆزنىڭ سىنتاكتىكىلىق يول بىلەن بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان گۇرۇپپا سۆز بىرىكمىسى ئەركىن سۆز بىرىكمىسى ۋە تۇراقلىق سۆز بىرىكمىسىگە ئايرىلىدۇ. **سۆز پىشۇرماق** بىرەر ئىش ياكى نەرسە ھەققىدە بىر پىكىرگە كەلمەك، مەسلە-مەتنى، گېپىنى بىر قىلماق: ئۇلارنىڭ بۈگۈن چىدىر-بارگاھدا ئالدىن سۆز پىشۇرۇپ، با-مەسلەت كېلىشكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولۇپ تۇراتتى.

سۆز تاراتماق ← **گەپ تاراتماق**: تەڭرىنىڭ تەقدىرىنى ئىشلەشكىمۇ تەدبىر

خۇسۇسىيە تىلىرىگە قاراپ ئايرىلغان ئەڭ ئاساسىي گرامماتىكىلىق بىرلىك. ھەرقايسى تىللاردا سۆز تۈركۈملىرىنىڭ سانى ئوخشاش بولمايدۇ. ئۇيغۇر تىلىدا سۆز تۈركۈمى 12 بولۇپ، ئۇلار: ئىسىم، سۈپەت، سان، ئالماش، رەۋىش، پېئىل، مىقدار، باغلىغۇچىلار، تىركەلمىلەر، يۈكلىمىلەر، ئىملىقلار، تەقلىدلەردىن ئىبارەت.

سۆز تۈرلىگۈچى قوشۇمچە <تىل> سۆزنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ كېلىپ، سۆزگە گرامماتىكىلىق مەنە بېرىدىغان قوشۇمچە، مەسىلەن، «كادىرلىرىمىزنىڭ» دېگەن سۆزدىكى «-لار»، «-مىز»، «-» نىڭ» دېگەنلەرگە ئوخشاش.

سۆز تىك كەلمەك ئېيتىلغان بىرەر سۆز قاتتىق تەگمەك، ئېغىر كەلمەك، ھار كەلمەك: بايقى سۆزۈم ئاغرىققا تىك كەلدىمۇ قانداق، كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ باقسام، يۈز-كۆزلىرى مونچاق-مونچاق تەرگە چۆمۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ ئىچىم ئاغرىپ قالدى.

سۆز خاراكتېرى <تىل> سۆزنىڭ مەلۇم سۆز تۈركۈمىگە ئايرىلىشتا ئاساس بولۇپ بېرىدىغان خۇسۇسىيىتى.

سۆزدىن قالماق ← گەپتىن قالماق: روزىئاخۇن يەنە بىر مانتىنى ئاغزىغا سالدى. ئۇنى چاپناپ يۈتۈۋەتكۈچە سۆزدىن قالدى. سۆز سالماق بىرەر مەسىلە ھەققىدە باشقىلارنىڭ پىكىرىنى، مەقسىتىنى بىلمەك؛ راينى سىناپ كۆرمەك: ئانا ئوغلغا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ: يۇقىرىقى مەھەللىدىكى شادى. خاننىڭ قىزىغا سۆز سېلىپ قويغىلى نەۋاق، ئۇ قىز بولسا بەكمۇ كېلىشكەن، ئوڭلۇق بالا، ئۇلار بىلەن بىز شىرەم تۇغقان بولىمىز،

- دەيدى.

سۆز قاتماق ئېيتىلىۋاتقان سۆز، بولۇۋاتقان سۆھبەتكە گەپ قىستۇرماق، لوقما سالماق: قاغغا ئوق ئاتا، يامانغا سۆز قاتما (ماقال). * ئەمدى مېنىڭ سۆز قېتىشىمنىڭ ھاجىتى قالمىغاندى. شەرۋان ھەدىنىڭ مانغا ھەربىر قاراشلىرىدىن. «سەن ئارىلاشساڭمۇ بولار» دېگەندەك بىر مەنە چىقىپ تۇراتتى.

سۆز قايتۇرماق ← گەپ ياندۇرماق: ئىش باشقۇرغۇچى بولسا خوجايىنىنىڭ تىللىشىغا سۆز قايتۇرماستىن سەۋرچانلىق بىلەن قۇلاق سالاتتى. * ئۇ چاغدا مەن دادامغا سۆز قايتۇرۇپ قويغانلىقىم ئۈچۈن كاچات يېگەنسىم.

سۆز قوشماق ← سۆز قىستۇرماق: خان ئويلاپ تۇرغاندا ئايدىڭ خانىشى سۆز قوشتى: - تاشقى ئىشلاردا ئىشلىسە قانداق؟ - بولىدىغان گەپ، تازا لايىق، - دەيدى باتۇرغا. * نە قىلاي ئابۇ كەۋسەرنى نىكارىم بولمىسا ساقى، خارابات ئەھلىگە بېرىپ ئۇلارغا سۆز قوشۇپ ئۆتتۈم.

سۆز قىستۇرماق بولۇۋاتقان سۆھبەت، ياكى ئېيتىلىۋاتقان سۆزنى بولۇپ كەلگەن گەپ سۆز ئارىلاشتۇرماق: - مەسۇم ئاكام ئۈرۈمچىگە بېرىپ باقمىغىنى بىلەن بالىلىرى ئۇنىڭ نېرىسىغا ئۆتۈپ كەتتى، - دەپ سۆز قىستۇردى ئوسمان. * ئايالىنىڭ گېپى دەررۇ باشقىلارنىڭ دىققىتىنى تارتتى، سابىرنىڭ ئەتراپىدا قوناق ئورۇۋاتقانلار تەرەپ-تەرەپتىن سۆز قىستۇرۇپ، غەزەپ ۋە ئەلەم بىلەن سۆزلىشىپ كەتتى.

سۆز قىلماق سۆزلىمەك، گەپ قىلماق: يىغىندا نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار سۆز قىلدى. * شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارمۇ ئۆز تەلەپلىرىنى ئېنىق ئىپادىلەپ، قىزغىنلىق بىلەن ئارقىمۇئارقا سۆز قىلىپ ئۆتتى.

كېتىسىز. * - جانابى پاسبانم! بۈگۈن سىلى چاڭ سۇڭنىڭ سۆزىگە كىرىپ، ئۆزلىرىنى بالايقاغا تاشلاۋاتىدىلا! - دېدى.

سۆزگە لوقما سالماق بولۇۋاتقان سۆھبەت-كە سۆز قىستۇرماق، سۆزلەۋاتقان كىشىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ سۆز قىلماق: سىپىت ھاجى ئادەتنى بۇزۇپ سۆزگە لوقما سالغان شېرىكىگە ھومىيىپ قويۇپ، كېيىنى داۋام قىلدى.

سۆز مەنسى <تل> سۆزنىڭ فونېتىكىلىق شەكلى ئىپادىلەنگەن مەنە. ئادەتتە ئۇ لېكسىكىلىق مەنە ۋە گرامماتىكىلىق مەنە دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

سۆز مەنسىنىڭ تارىپىشى <تل> تىل تەرەققىياتى جەريانىدا، سۆزلەرنىڭ مەنە دائىرىسىنىڭ كىچىكلىشى ياكى مەنسىنىڭ ئازىيىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. تىلدا ئەسلىدە بىر سۆز ئارقىلىق بىر قانچە شەيى ياكى ھادىسە ھەققىدىكى ئۇقۇملار ئىپادىلەنگەن بولۇپ، كېيىنچە بۇ شەيى ياكى ھادىسىلەرنىڭ ئۆزئارا پەرقى چوڭقۇرراق تونۇلغاندىن كېيىن، سۆز مەنسىدە يەككىللىنىش ئەھۋالى يۈز بېرىدۇ. مەسىلەن، قەدىمكى زامان ئۇيغۇر تىلىدا «ياغاچ» دېگەن سۆز «دەل-دەرەخ» ۋە «ياغاچ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرەتتى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا بولسا پەقەت «ياغاچ» مەنىسىلا قالدى.

سۆز مەنسىنىڭ كۆچۈشى <تل> تىل تەرەققىياتى جەريانىدا بەزى سۆزلەرنىڭ ئەسلىدىكى تۈپ مەنىسى بارا-بارا ئىستېمالدىن قېلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى شۇ سۆزنىڭ كېيىنكى مەنىلىرىنىڭ ئېلىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەسىلەن، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا «خاتۇن» دېگەن سۆز

سۆز كۆچلىماق ← گەپ كۆچلىماق: ئەي ئۇلۇغ ئەمىر! بولىدىغان ئىش بولدى، ئەمدى بۇ ھەقتىكى ئىش ۋە سۆزنى كۆچلەپ سوراڭنىڭ ئاتچىلا ئەھمىيىتى يوق.

سۆزگە ئارىلاشماق ← گەپكە ئارىلاشماق: مەنمۇ ساھىبخانىنىڭ زورلىشى ئارقىسىدا ئۇلار بىلەن تەڭ ئىچىپ ئولتۇرغان بولساممۇ، تىلىم ھېچ قىزىمايۋاتاتتى. سۆزگە ئارىلاشماق دېسەمۇ ئارىلاشمايىتىم. * نېرى تەرەپتە تۇرغان ئايال سۆزگە ئارىلىشىپ، - مەن بىرنەچچە ئاينىڭ ئالدىدىلا پېنىسىگە چىقۇپلا دېمىدىممۇ؟ - دېدى.

سۆزگە تۇتماق ← گەپكە تۇتماق: - ياق، - دېدى مەنسىتمەي ھەسەل ھەرىسى، - ئىشلىرىم ئالدىراش تۇتمىغىن سۆزگە. بولمايدۇ يىغىسام ئۇۋا ئۈچۈن موم، ۋاقتىنى تۆتكۈزسەم قالسەن كۆزگە.

سۆزگە چىقماق سۆزلەش ياكى پىكىر بايان قىلىش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىقماق، ئوتتۇرىدا سۆزلىمەك: يېڭى مەكتەپ مۇدىرى سۆزگە چىقىپ، مائارىپ خىزمىتىنىڭ ئۇلۇغلىقى، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ جەمئىيەتتە تۇتقان ئورنى، ئۇستازلارنى ھۆرمەت قىلىش قاتارلىقلار ھەققىدە كەڭ تۈردە سۆزلەپ تۇتتى.

سۆزگە سالماق ← گەپكە سالماق: سۆيۈمقان مەست كىشىنى يەنە سۆزگە سالدى.

سۆزگە سۆز كەلگەندە ← گەپكە گەپ كەلگەندە: سۆزگە سۆز كېلىپ قالدى، ئېيتىنسام بولماس.

سۆزگە كىرمەك ← گەپكە كىرمەك: سىلەر مېنىڭ سۆزۈمگە كىرىڭلار. قۇربان، سىز ئاپام بىلەن ئوغۇلخانىنى ئېغىل ئۈستىدىكى بېدە ئارىسىغا يوشۇرۇپ، ئىش ئۆتكەندە ئاچقىپ

دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرغاندا، نەچچە تەمشەك لىپ بېقىپ، سۆزنى بوغزغا يۈتۈۋەتكەندى. **سۆزنى تارتىۋالماق ← گەپنى تارتىۋالماق:** ھېسامدىن زۇپەر شائىرنىڭ سۆزنى تارتىۋېلىپ، - بىلىپ ئىش قىلغاننىڭ بېلى ئوشتۇلماس دېگەندەك، مەكتەپ ئېچىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى قانداق چۈشەنسەك، ئۇنىڭغا بولىدىغان قارشىلىقنىمۇ تولۇق مۆلچەرلىشىمىز كېرەك، - دېدى. * خېلىل يەنە سۆزلەشكە ئاغزىنى ئېچىۋېدى، ئۇنىڭغىچە ئابدۇۋېلى ئاكا سۆزنى تارتىۋالدى.

سۆزنىڭ بېلىگە تەپەككە ← گەپنىڭ بېلىگە تەپەككە: ئۇنىڭ مازاق قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشەنمىگەن ئىسنا ئىسنا ئىسنا سۆيۈم ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي، بېشىنى ئىتتىك كۆتۈرۈپ كۆپچىلىككە كۈلۈپ قاراۋاتاتتى، كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ سۆزىنىڭ بېلىگە تەپەككە.

سۆزنىڭ تۈرلەنگەن قىسمى <تىل>
سۆزنىڭ تۈرلىگۈچى قوشۇمچە بۇلانىغان شەكلى.

سۆزنىڭ تېگىگە يەتمەك ← گەپنىڭ تېگىگە يەتمەك: ئويلىنىپ بۇ سۆزنىڭ تېگىگە يەتتىم، قىلمايمەن پۇشايىمەن بولغىنىمغا قىز. چۈشكەن يەنە بەيگىگە يىگىتلەر بىلەن، قالدۇرۇپ ھاياتتا ئەجرىدىن ھەق ئىز.

سۆزنىڭ ئۇرانى بولۇۋاتقان سۆھبەتنىڭ مەزمۇنى، مەنىسى، يۆنىلىشى: ئۇ غىپىدىلا تالغا چىقىپ، رەھمەتكە ئەلەم، تەقىيە ۋە پەرىجىلىرىگە قاراپ بېقىشنى تاپشۇرۇپ، قايتىپ كىردى-دە، ئىككىلەن ئارىسىدىكى سۆزنىڭ ئۇرانىغا سەزگۈرلۈك بىلەن قۇلاق سالدى.

سۆزنى يۆتكەش ← گەپنى يۆتكەش: دەرھال سۆزنى يۆتكىدى، گۆدەك چاغلاق ھەممىنى. پەردازلاشقا تىرىشتى، قاملاشمىغان گېپىنى.

«پادىشاھنىڭ ياكى يۇقىرى تەبىقىدىكىلەر-نىڭ ئايالى» دېگەن مەنىدە ئىدى. ئەمما ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا بۇ سۆزنىڭ شۇ مەنىسى ئىستېمالدىن قېلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى مۇشۇ مەنە ئاساسىدا پەيدا بولغان «ئايال» دېگەن يېڭى مەنە ئالدى. سۆز مەنىلىرىنىڭ كۆچۈش-دە، ئەسلىدىكى مەنە بىلەن كېيىنكى مەنەلەر ئوتتۇرىسىدا باغلىنىش بولۇشى كېرەك. بولمىسا، سۆز مەنىلىرىنىڭ كۆچۈشى ھېسابلانمايدۇ.

سۆز مەنسىنىڭ كېڭىيىشى <تىل>
تەرەققىياتى جەريانىدا سۆز مەنىلىرى كۆپىيىپ، تېخىمۇ كەڭ مەنىلەرنى بىلدۈرىدىغان بولۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. تىلدا بىر سۆز دەسلەپتە مەلۇم بىرلا ئۇقۇمنى ئىپادىلەنگەن بولۇپ، كېيىنچە ئۇ شۇ شەيئى ياكى ھادىسە بىلەن خاراكتېرى ياكى رولى ئوخشىشىپ كېتىدىغان باشقا شەيئى ياكى ھادىسە ھەققىدىكى ئۇقۇمنى ئىپادىلەش، يەنى ئەسلىدە بىرلا مەنىنى ئىپادىلەيدىغان سۆز كېيىن-چە يەنە بىرقانچە مەنىنى قوشۇمچە ئىپادىلەيدىغان بولسا، بۇنداق ھادىسە سۆز مەنىلىرىنىڭ كېڭىيىشى بولىدۇ. مەسىلەن، ئۇيغۇر تىلىدا «ئوق» دېگەن سۆز ئەسلىدە ئوقيانىڭ ئوقىنىلا كۆرسىتەتتى، ھازىر «مىلتىق ئوقى»، «زەمبىرەك ئوقى» غا ئوخشاش نەرسە-لەرنى كۆرسىتىدىغان بولدى.

سۆزنى بوغزغا يۈتۈۋەتمەك ئېيتماقچى بولغان، ئاغزىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن سۆزنى ئېيتماي قورسىقىدا ساقلاپ قالماق، ئېيتىشتىن ۋاز كەچمەك، سۆزلەش-تىن يالتايماق: ھەر نۆۋەت مۇشۇ بىر توپ

تېنىۋالماق ۋە دەسدىن يېنىۋالماق: قىمار دېگەننى ئوغۇل بالىنىڭ ئوغۇل بالىسى ئويىنىيالايدۇ، «يولۋاس ئىزىدىن، يىگىت سۆزىدىن قايتىماس» دەپتىكەن.

سۆزى سۆز ← گېپى گەپ: ھايانلاند-خان ھەلىمگە ئۇنىڭ قولىدىكى تۇرۇپكىغا ئاغزىنى يېقىپ: - خاتىرجەم بولۇڭ. سۆز-مىز-سۆز! - دەپ كۈلدى. ئۇمۇ ھەلىمگە قوشۇلۇپ قاقلاپ كۈلگەن پىتى تۇرۇپكىنى جايغا قويدى.

سۆزنى ئاڭلىماق ← گېپىنى ئاڭلىماق: ئۇ... ئاتىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىشى، ئاتىسىنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىماسلىقى لازىم. سۆزنى ئالماق سۆزىگە كىرمەك، دېگىنىگە ماقۇل بولماق؛ پىكىرىگە قوشۇل-ماق: - بۇ گېپىڭنى ئەكبەرگە دە، ھازىر ھەممىنى شۇ بەلگىلەيدىغان بولدىغۇ! ئەكبەرمۇ ئۆز بالىمىزغۇ، سۆزىمىزنى ئالار، بىز قېرىلار يىغىلىپ نەسەت قىلىپ كۆرەيلىمۇ؟

سۆزنى بۆلمەك ← گېپىنى بۆلمەك: مەتروزنىڭ تەنقىد قىلىش ئورنىغا گەپنى ئېزىنى داۋالاش مەسىلىسىگە بۇرۇۋەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈشكە مەجبۇر بولدى. * قاسىم باشلىققا يەر ئاستىدىن يەنە بىر قېتىم قارىۋالغان كېيىن ئوتقا ماي چاچماقچى بولۇۋىدى، باشلىق ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى.

سۆزنى رەت قىلماق ← گېپىنى رەت قىلماق: سۆزۈمنى رەت قىلدى، دەپ رەنجىمە دوستۇم، لېكىن سېنىڭ بۇ پىكىرلىرىڭگە مەن قوشۇلالمايمەن.

سۆزنى قېقىۋەتمەك ← گېپىنى قېقىۋەتمەك: روشەنخان ھەدە «بالىمىز يالغۇز قالدى، كۆڭلىگە ئازار يېتىپ قالمىسۇن» دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى قېقىۋەتتى.

سۆزنى يىرماق ← گەپنى يىرماق: ئۇ ئاقسۇغا مېڭىش ئالدىدىن ئاكىسىنىڭ ئۆزىگە نەسىھەتگۈيلىق بىلەن ئېيتقان مۇجەل سۆزلىرىدىن تولۇق ئۇقۇم ئاڭقىرالمىۋاتقان بولسىمۇ، سۆزنى يىرىپ قايتۇرۇپ ئۇنىڭدىن سوئال سوراشقا پېتىنالمىغانىدى.

سۆز ئويناتماق ← گەپ يورغىلاتماق: كەمبەر «شېرىن» سۆزلىرىنى ئوينىتار ھەر يان، ئېغىز كۆپۈك، باينى ماختاپ قالمايدۇ دەرمان.

سۆز ئويۇنى ① سۆزنى خىلمۇخىل مەنلەردە ئىشلىتىپ ياكى بىر خىل تاۋۇش بىلەن باشلانغان سۆزلەرنى ئىشلىتىپ باشقىلارنىڭ قىزىقىشىنى دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغاش پائالىيىتى: ئەمدى ئىككى قىزىقچى ئوتتۇرىسىدا سۆز ئويۇنى باشلاندى. ② گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دېمەي ئايلاندۇرۇپ ئېيتىش: - جامال ئاكا سۆز ئويۇنى قىلىۋاتامسىز نېمە؟ - دېدىم مەن ئاخىرى تاقەتسىزلىنىپ، - ئوچۇقراق گەپ قىلىڭىز.

سۆز ئۆزىكى <تىل> سۆزنىڭ سۆز ياسىغۇچى ۋە سۆز تۈرلىگۈچى قوشۇمچە قوبۇل قىلغان قىسمى.

سۆزىدە تۇرماق ← گېپىدە تۇرماق: ئاستا ئېقىپ كەلگۈدەك، يۈيدۇ «ھەتتەك!» دېگۈدەك. ئىككى خىيال بولۇپتۇ، لېكىن سۆزىدە تۇرۇپتۇ. * ئاخشىمى گۈل تەكتىدە، بەرگەن سۆزۈڭ يادىڭدۇم. ئۆز سۆزۈڭدە تۇرمىساڭ، ئۇ تۇرمىغا ياندىمۇ.

سۆزىدىن چىقماسلىق براۋىنىڭ كۆزىدە-مىسى بىلەن ئىش قىلماق، دېگىنىنى قىلماق سۆزىگە كىرمەك: سۈتۈق ئۇنىڭ سۆزىدىن چىقمايدۇ. ئۇ يوقالسلا سۈتۈقنىڭ ئوڭ قولى كېسىلدى.

سۆزىدىن قايتماق ئېيتقان سۆزىدىن

سۆزنى كەسمەك ← گېپنى بۆلەك:
 - جىددىي پەيتتە ئۆزنى بېسۋالمايلىق
 كوماندىرنىڭ مەغلۇبىيىتى ئەنۋەر ئەپەندى!
 - دەپى نىزامدىن دەرھال ئۇنىڭ سۆزىنى
 كېسىپ، - سەۋر قىلىڭ، ھۇجۇم ئالدىمىزدا!
 * تېكىن ئاغىچى بىرنەمە دەپمەكچى بولۇپ
 تەمشەلگەندى، خان سۆزىنى كەستى.
 سۆزنى يىرماسلىق ← گېپنى
 يىرماسلىق: ئۇلار بۈگۈن شائىرنىڭ سۆزىنى
 يىرمىدى.

سۆزى ئۆتمەك ← گېپى ئۆتمەك:
 راۋاپنى چالاي ئۆزۈم، يىغلايدۇ قارا كۆزۈم.
 كىشىنىڭ يۇرتىغا بېرىپ، ئۆتمىدى مېنىڭ
 سۆزۈم.

سۆز ياساش <تىل> سۆزگە سۆز
 ياسىغۇچى قوشۇمچىنى ئۇلاش ئارقىلىق
 يېڭى بىر سۆزنى ھاسىل قىلىش.

سۆز ياساش قائىدىسى <تىل>
 مورفولوگىيىنىڭ بىر تارمىقى، يەنى بىر
 سۆز يىلتىزى ئاساسىدا يېڭى سۆزلەرنى
 ياساشنىڭ قائىدىلىرى، ئادەتتە ئۇ
 مورفولوگىيىلىك سۆز ياساش قائىدىسى
 ۋە سىنتاكسىسلىق سۆز ياساش قائىدىسى
 دېگەن چوڭ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچە <تىل>
 سۆز يىلتىزىغا قوشۇلۇپ، يېڭى سۆزلەرنى
 ياسايدىغان قوشۇمچە. ئادەتتە ئۇ
 سۆز ياسىغۇچى ئالدى قوشۇمچە ۋە
 سۆز ياسىغۇچى ئارقا قوشۇمچە دەپ
 ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

سۆز ياندۇرماق ← گەپ ياندۇرماق:
 دادا، سابىر ئاخۇن تاغام ماڭا كۆپ تەربىيە
 بەردى، داداڭغا سۆز ياندۇرمىغىن، مۇشت
 ياندۇرمىغىن، ھۈرمەتسىزلىك قىلىمىن دەپ،
 - سىدىق.

سۆز يورغىلاتماق ← گەپ يورغىلاتماق:
 - مازاردىن ھېيىقماي كېلىشكە جۈرئەت قىلغان
 قانداق بۇلاڭچىلاردۇر-ئۇ؟ - شەيخ خۇپسەنلىك
 بىلەن سۆز يورغىلاتقىنىچە شېرىكىگە كۆز
 قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

سۆز يېمەك ← گەپ يېمەك.
 سۆز يىلتىزى <تىل> ئۇيغۇر تىلىدىكى
 «باش»، «كۆز»، «كۆر» دېگەن-
 لەرگە ئوخشاش سۆزنىڭ تۈپ لېكسىكىلىق
 مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان مورفېما.

سۆزەڭگۈر سۈپ. دىئال ① ياخشى گەپكىمۇ،
 يامان گەپكىمۇ ئۇنىمايدىغان، ئۇششاق
 سۆزلەيدىغان؛ قېيىدىغان. ② سۆزگە
 ئۇستا، سۆزمەن.

سۆز-چۆچەك ھەر خىل مىش-مىش گەپ،
 يالغان-ياۋىداق سۆز، ئەپچاچتى گەپ:
 ئۆلۈك چىققان ئۆيدە ئۈچ كۈنگىچە سۆز-چۆچەك
 (ماقال). * ئاساسسىز سۆز-چۆچەكلەر
 سەۋەبىدىن يوق ئىش بار بولۇپ قالىدىغان،
 قەلبەردىكى يوشۇرۇن تۇيغۇ ئاشكارا بولۇپ
 قالىدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇ. * ئايكۆل، بەشتۈك-
 مەن، قارىتال، توپلۇق، قۇمباش ۋە ئارال
 يېزىلىرىدىن ھۆكۈمەتنىڭ ئاشلىق ئىسكىلاتىغا
 ئاشلىق يۆتكەپ كېلىۋاتقان ھارۋىلارنىڭ جىقلىقى
 تۈپەيلىدىن، خەلق ئارىسىدا خىلمۇخىل سۆز-چۆ-
 چەكلەر تارالماقتا ئىدى.

سۆز-چۆچەك بولماق ھەر خىل يالغان--
 ياۋىداق گەپ-سۆز تارقالماق، پىتنە-پا-
 سات پەيدا بولماق: سىزمۇ بىر ئەردىن
 چىققان، مەنمۇ بىر-ئىككى ئۆيلەنگەن، ئارىغا
 ئادەم قويساق سۆز-چۆچەك بولىدۇ، شۇڭا
 ئۆزۈم ئوچۇقلا سۆزلىشەي دېدىم.

سۆز-چۆچەك قىلماق ھەر خىل يالغان--
 ياۋىداق گەپ-سۆز تارقالماق، پىتنە-پا-
 سات پەيدا قىلماق: تۇغۇلغان كۈنىمىزنى

خاتىرىلىمىسىڭىز بەزىلەر سۆز-چۆچەك قىلىشنى،
 - دېدى ئۇ. * شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئاتنى
 تاماق باشقۇرىدىغان ئەمەلدارنىڭ بىر تەرەپ
 قىلىشىغا تاپشۇرۇپ، كۆپچىلىكتىن بۇ ئىشنى
 سۆز-چۆچەك قىلىپ يۈرمەسلىكىنى ئۆتۈنۈپتۇ.
سۆز-چۆچەككە قالماق ھەر خىل
 يالغان ياۋىداق گەپ-سۆزگە، پىتنە-پا-
 سات، مەسخىرىگە قالماق: بىزنىڭ يېڭى
 دېھقان بۇ يىل ئۆزىنىڭ دېھقانچىلىقى بىلەن،
 مەھەللىدە خېلىلا سۆز-چۆچەككە ۋە كۈلكىگە
 قالدى. * ئەمدى سۆز-چۆچەككە قالىدىغان
 بولدۇم، دەپ ئويلىدىم.

سۆزخۇمار سۈپ (سۆز+خۇمار) ← **گە پىخۇمار:**
 سۆزخۇمار ئايال. * ئۆمەر ئاكا سۆزخۇمار
 ئادەم بولغاچقا ئېچىلىپ-يېيىلىپ سۆزلەيتتى.
 سۆزلەۋېتىپ پېشقەدەم ئاگرانومنى توختام
 تۈزۈشكە ئالدىرىتاتتى.

سۆزسىز ① سۈپ. سۆزى يوق، سۆز
 قىلمايدىغان؛ ئاۋازسىز: // سۆزسىز
 ئولتۇرماق. سۆزسىز ماڭماق. * ئەتسى
 ئەتگە نە ئوغلى قايتىشتىن بۇرۇن
 ئەختەمباي ئۇنى ھېلىقى نېرىقى ئۆيگە
 چاقىرىۋالدى. ئاتا-بالا ئىككىلەن بىرھا-
 زاغىچە سۆزسىز ئولتۇردى. * قىز ئادەم-
 نى قولتۇقلاپ ئالدى-دە، ئۇلار سەپىرىنى
 داۋاملاشتۇردى، خېلى يەرگىچە سۆزسىز
 مېڭىشتى. ② رەۋ. شەرتسىز، شۈبھىسىز؛
 چوقۇم: سۆزسىز ئىتائەت قىلماق. سۆزسىز
 بويسۇنماق. سۆزسىز قوبۇل قىلماق. * ئۇ مېنى
 ئۆيگە تەكلىپ قىلدى، سۆزسىز ماقۇللۇق
 بىلدۈردۈم. * قادىر ئۇنىڭغا سۆزسىز ئىتائەت
 قىلىپ زاۋۇتنىڭ دائىرىسىدىن چىقتى. ئۇ چاغلاردا
 شەرىھان ئۇلارنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ
 تۇرۇشقا، نېمە دېسە «خوپ» دېيىشكە،
 ئۇلارنىڭ ئېيتقىنىنى سۆزسىز ئورۇنداشقا

مەجبۇر ئىدى.
سۆزسىزلىك ئى. جىملىق، جىمجىتلىق،
 سۈكۈنات: ئۇنىڭ جىمغۇر ۋە سۆزسىزلىكى
 ئۇنىڭ مەجەزىنى ئاشۇنداق كۆرسىتەتتى. *
 قۇتىدار ئۆزىنىڭ ئورۇنسىز سوتالىغا ئۆكۈنۈپ
 يەرگە قارىدى. ئوتتۇرىدا يەنە سۆزسىزلىك،
 ئەپسىزلىك باشلاندى.

سۆزگەن ئى. كەپتەرنىڭ قۇيرۇقىغا
 باغلىنىدىغان ۋە ئۇچقاندا غوگۇلداپ ئاۋاز
 چىقىرىدىغان بىر خىل نەرسە، غولك
 قاپاق. كۆپىنچە قومۇش، كىچىك قاپاق
 ياكى ياڭاق شاكىلى قاتارلىقلاردىن
 ياسىلىدۇ: مانا، ئەتراپ ئاقىرىشقا، توپ-توپ
 قاغىلارمۇ قەشقەر ئاسمىدا ئەركىن ئويىناپ
 چۇقان سېلىشقا، توپ-توپ كەپتەرلەرمۇ
 سۆزگەنلىرىنى سايىرىتىپ بۇلۇتلار باغرىدا
 پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى.

سۆزلەپ «سۆزلىمەك» پېئىلىنىڭ
 رەۋىشىدىشى: سۆزلەپ قالماق.
سۆزلەپ قالماق كالىلىسى ئېلىشىپ،
 تاغدىن-باغدىن سۆزلەيدىغان بولۇپ
 قالماق، ئەقلىدىن ئاداشماق، ئالجمىماق:
 توغرا ئېيتىسەن، سۆزلەپ قالىدىم. نېمىشقا
 دەمسىنا؟ تەس كېلىۋاتىدۇ.

سۆزلەتكۈزمەك «سۆزلىمەك» پېئىلىنىڭ
 قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: دېھقانچىلىق
 مەيدانى پېشقەدەم ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى
 تەكلىپ قىلىپ، خەنزۇ ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە
 شورلۇقتا دېھقانچىلىق قىلىش تەجرىبىلىرىنى
 سۆزلەتكۈزمەك ئىدى.

سۆزلەتمەك «سۆزلىمەك» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ دەسلەپتە
 تاشۋاينى سۆزلىتىپ ئۇنىڭ ھايات كەچۈرمىشلىرى-
 نى ئاڭلىدى، كېيىن ئۇنىڭ بۇ گۈندىخانغا
 قامىلىش جەريانىدىنمۇ خەۋەر تاپتى.

سۆزلەشتۈرمەك «سۆزلەشمەك»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سادىق رەبھاننىڭ تەلىپى بويىچە، ئاسسا ئوكۇلدىن كېيىن ئۇنى ئەدىيالغا ئوراپ، كىچىك سىڭلىسىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ، كۈنگە بىر-ئىككى قېتىم ھامىسى ياتقان بۆلۈمنىڭ ئىشىكىگە ئېلىپ باراتتى، يۈز كۆرۈشتۈرۈپ سۆزلەشتۈرەتتى.

سۆزلەشمەك ① «سۆزلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سۆزگە چىققانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك مۇشۇ مەسىلە ئۈستىدە سۆزلەشتى. * ئۇلار بىز توغرۇلۇق سۆزلىشۋاتەدۇ. ② مۇڭداشماق، گەپلەشمەك، پاراڭلاشماق: ئەتسى چۈشتە مېنى قولدا كىتاب-دەپتەرلىرى بار، ئوتتۇرا بوي، ئورۇققىنە بىر ئايال ئىزلەپ كېلىپ سۆزلەشتى. * شۇ قېتىمقى سۆھبەتتىن كېيىن، ھاكىم سادىق بىلەن يەنە بىرنەچچە قېتىم سۆزلەشتى. بىرلىكتە مۇھاكىمە قىلدى. ③ ئالاقلاشماق، پۈتۈشمەك: بۇ ئىش توغرۇلۇق مەن ئۇلار بىلەن سۆزلىشىمەن.

سۆزلەم ئى <تەل> لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن ھەر بىر سۆز. ئادەتتە باش سۆزلەم ۋە بېقىندى سۆزلەم دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. بەزىدە «ماددا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

سۆزلەنمەك «سۆزلىمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى: ئۇنىڭدا لوقماننىڭ مىڭ يىللاپ ئۆمۈر كۆرگەنلىكى، ئادەمنىڭ ئۆلمەسلىك ئىشىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن كۆپ تەدبىر ئىزلىگەنلىكى سۆزلىنىدۇ. * سۆھبەتلەر باشلاندى ئارىدا تېزدىن، كۆپ يىللىق كەچمىش-لەر سۆزلەندى شۇ ئان. روزىخان كەلتۈردى سۈت چاي ئۇلارغا، چاي ئىچكەچ كېيىنى باشلىدى مېھمان.

سۆزلەيدىغان «سۆزلىمەك» پېئىلىنىڭ

سۈپەتتىشى.

سۆزلەيدىغان بولۇپ قالماق ←

سۆزلەپ قالماق: ئۇ سۆزلەيدىغان بولۇپ قېلىپتۇ-غۇ، توۋا خۇدايىم.

سۆزلۈك ① سۈپ. مەلۇم مىقداردىكى

سۆزدىن تەركىب تاپقان ياكى مەلۇم ساندىكى سۆزنى ئۆز ئىچىگە ئالغان:

20 مىڭ نىسۋىلۈك لۇغەت. ② ئى. بىرەر لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن ياكى مەلۇم بىر ئەسەردە ئىشلىتىلگەن سۆزلەر رويخېتى:

ئىزاھلىق لۇغەت سۆزلۈكى. سۆزلۈك تۈزمەك.

* لۇشۇن ئەسەرلىرى سۆزلۈكى. خەنزۇ تىلى دەرسلىكىنىڭ سۆزلۈك قىسمى. ③ ئى.

لۇغەت: ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق فرازىئولوگىيە-لىك سۆزلۈكى. ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىملا سۆزلۈكى.

④ سۈپ. بىرەر ئېنىقلىغۇچى بىلەن بىللە كېلىپ، شەخسنىڭ خاراكتېرى ياكى مۇئامىلىسىنى بىلدۈرىدۇ: شېرىن سۆزلۈك.

بىر سۆزلۈك. ئاز سۆزلۈك. ئۆز سۆزلۈك. * شاھ كەمبەغەلنىڭ توغرا سۆزلۈك، ئاق كۆڭۈل ئادەملىكىگە ئىشىنىپتۇ ۋە ئۇنىڭ بېشىغا چۈشكەن

بالانى دەپنە قىلىش نىيىتىگە كېلىپتۇ. * زىلۋا بويلىق، ئانار يۈزلۈك، قارا كۆزلۈك ۋە مۇلايىم

سۆزلۈك گۈلنىسا قىز ئەسلىي شەھەر قىزى ئىدى.

سۆزلىگەك سۈپ. ھەممىشە سۆزلەپ

يۈرىدىغان، كۆپ سۆزلەيدىغان.

سۆزلىگەك بولۇپ قالماق بىر سۆزنى كۆپ تەكرارلايدىغان، سۆزلەپلا يۈرىدەن-خان بولۇپ قالماق؛ بىر ئاز ئەقلىدىن ئادا شىماق، ھوش-كالىسىنى يوقاتماق:

ئۇ كېيىنكى كۈنلەردە ئۆزىچىلا سۆزلىگەك بولۇپ قالدى. دائىم دېگۈدەك «ئىسنىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلىدۇ» دەپ يۈرەتتى.

سۆزلىمەك پ ① ئاغزاكى پىكىر بايان

قىلماق، ئېغىز بىلەن ئېيتماق، دېمەك: سۆزلىگەن سۆزۈمگە مەن ئىكە، سۆزلىمىگەن سۆزۈم ماڭا ئىكە (ماقال). * بوۋام مېنى يېنىغا ئولتۇرغۇزدى، كۆزلىرىنى باراقسان ئۈجمە دەرەخلىرىگە تىككىنچە سۆزلىدى. ② گەپ قىلماق، ۋەز ئېيتماق: داشۋې خۇددى ئۇلارغا دەرس بەرگەندەك، خەلقئارا ۋەزىيەت، ئىچكى ئېقىم مەسىلىلىرى ۋە بىرلىك سەپ توغرىسىدا بىرمۇنچە سۆزلىدى. * ئاسىم ھىكمەت توغرىسىدا ئويلاشقا باشلىغاندا ئەبلەغى 2-قىتىم سەھنىگە چىقىپ، ئۆتمۈشتە تارتقان جەبىر-زۇلۇملىرىنى، يۈمۈشچىك ھېيتەك ۋە ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىسىنىڭ كەمبەغەللىرىنى ۋە ھىشىلەرچە ئەزگەنلىكىنى سۆزلىمەكتە ئىدى.

سۆزمەن سۈپ. سۆزگە ئۇستا، گەپدان، ئاتىق: سۆزمەن ئادەم. سۆزمەن ئايال. * باتۇرنى مەيداندا سىنا، سۆزمەننى دەۋادا سىنا (ماقال). * شامەخسۇت خەتنىڭ تولىمۇ چىرايلىق، مەزمۇنلۇق ئىكەنلىكىدىن ھەيران بولۇپ، خەتنىڭ ئىگىسىنى بىلىمدار، سۆزمەن، قايىل ئادەم ئىكەن، دەپ قارايدۇ ۋە دەرھال ئادەم ئەۋەتىپ ياسىنى ئۆز يېنىغا چاقىرىشپ كېلىدۇ.

سۆزمەنلىك «سۆزمەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سۆزمەنلىك قىلماق. * ئۆزى خالاپ، ئۆزى پىداكارلىق بىلەن باشلىغان ئىنقىلابىي كۈرەش ھەربىر كىشىنى خەلق ئىچىدە ئېلىپ بېرىلغۇسى تەشۋىقاتچىلىق ئۈچۈن ئەنە شۇنداق سۆزمەنلىك ۋە ناتىقلىققا ئۆزگەتمەكتە ئىدى. * تارىخنىڭ سىرلىق سەھىپىلىرىنى ئۆز ئاڭلىغۇچىلىرىغا ئاينىماي تەقدىم قىلىدىغان ۋايىزلار سۆزمەنلىكى بىلەن ھەرىكىتى ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى.

سۆزمۇسۆز بىر سۆز-بىر سۆزدىن، سۆز

تاشلىماي، ئەينەن: سۆزمۇسۆز سېلىشتۇر-ماق. سۆزمۇسۆز تەرجىمە قىلماق. * مەن ئىككى نۇسخىنى سۆزمۇسۆز سېلىشتۇرۇپ چىقتىم.

سۆز-نەسبەت سۆز ھەم نەسبەت؛ پەند-نەسبەت: كىشىنىڭ مەجەزى ۋە تەبىئىتى بۇزۇلغاندا ئۇنىڭغا ھەرقانداق ياخشى سۆز-نەسبەت تۈگەپ قىلمايدۇ.

سۆزنەك ئى (پ) <تې> ئاناسىل ئەزا كېسەللىكلىرىنىڭ بىر خىلى. سۆزنەك شار باكتېرىيىسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا، بىمارنىڭ سۈيدۈك يولى ياللۇغ-لىنىپ، يىرىڭدايدۇ، سۈيدۈكى يىرىڭ ئارىلاش كېلىدۇ.

سۆزنەك شار باكتېرىيىسى <تې> سۆزنەكنى پەيدا قىلىدىغان بىر خىل باكتېرىيە. ئۇ ئۆزى بىلەن بىر تىپقا كىرىدىغان باكتېرىيىلەر ئىچىدە ئەۋرىشكە تىپ ھېسابلىنىدۇ.

سۆز-ھەرىكەت سۆز ۋە ھەرىكەت: توقا دۈيىچاڭ كۆرۈنۈشتە قوپال-توڭ كىشىدەك كۆرۈنگىنى بىلەن گەپ-سۆزلىرى خېلى جايىدا، كۆڭلىدە يامانلىقى يوق، سەھرانىڭ ئاددىي--ساددا ئادەملىرى جۈملىسىدىن ئىكەنلىكى سۆز-ھەرىكىتىدىن مەلۇم بولۇپ تۇراتتى.

سۆز-ئىبارە <تىل> بىرەر چۈشەنچە ياكى پىكىرنى ئىپادىلەيدىغان سۆز ياكى سۆز بىرىكىملىرى: دىنىي ئەقىدە ئەينى ۋاقىتتا سىياسىي ئەقىدە ئىدى، تەۋراتتىكى سۆز-ئىبارىلەرنىڭ ھەممىسى سوتتا قانۇنىي كۈچكە ئىگە بولدى. * سېنىڭدە ئۆتكۈزگەن ھەر كۈن، ھەر سائەت، ھاياتىم بايىنىڭ بەخت ۋارىقى. سېنىڭدە ئۆزىگە نەگەن ھەر سۆز-ئىبارە، ئىلمىنىڭ جەۋھىرى، قايىمىقى، يېغى.

سۆسەر نى (پ) <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. تېنى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، تۆت پۈتى قىسقا، قۇلقى ئۈچ بۇرجەك، ئاڭلاش سەزگۈسى كۈچلۈك كېلىدۇ. تۈرى كۆپ بولۇپ، تېرىسى ئەتمۈرلىنىدۇ.

سۆسەر تۇماق سۆسەر تېرىسىدىن تىكىلگەن تۇماق؛ زورىغان ئاق داكا روملى ئۈستىدىن كونا سۆسەر تۇمىقىنى باستۇرۇپ كىيىپ، سىرتقا ماڭدى.

سۆسەي نى. ئاتقۇچىلىق دۈكىنىنىڭ ئېگەك ئۈستىگە چاپلانغان خام تېرە، ئۇ كىرىچنى تەڭشەپ تىرتىتىش رولىنى ئوينايدۇ.

سۆسەي باغ سۆسەينى قوزساق ئالدىدىن غول ياغاچقا چېتىپ تۇرىدىغان كىرىچ.

سۆسۈن سۈپ (پ) قىزىل بىلەن كۆكنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان، بىنەپشە (رەڭ ھەققىدە): سۆسۈن جامكا. سۆسۈن چىڭگىلىك. سۆسۈن داغ. * تاملارغا يېيىشىپ، يېپىلارغا يامىشىپ ئۆسىدىغان قۇلپاق، ھەشقىيە-چەك گۈللىرى سۆسۈن، قىزغۇچ ۋە كۆپكۆك رەڭلىنىپ ئەتراپنى قاپلىدى. * خەتتىن خۇش پۇراق چىقىپ تۇراتتى. قىزچاقنىڭ ئوماق كۆزلىرى سۆسۈن سىياھ بىلەن يېزىلغان راۋان، چىرايلىق خەتلەرگە چۈشتى.

سۆسۈن جامكا <بوت> جامكا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئېرىق-ئۆستەڭ ۋە كۆللەردىكى سۇ ئىچىدە لەيلەپ ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى ياپىلاق، تۈز ھەم ئېللىپس ياكى تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ، سىرتقى يۈزى يېشىل، ئارقا تەرىپى سۆسۈن كېلىدۇ، يوپۇرمىقىنىڭ ئاستىدىن چاچما يىلتىزى ئۆسىدۇ، گۈلى ئاق. تىبابەتچىلىكتە دورىغا ئىشلەتلىدۇ. تەرىلىتىش، سۈيدۈك ھەيدەش

رولىغا ئىگە.

سۆسۈن چىڭگىلىك <بوت> چوكا دەرىخى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، پىلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى ياماشقۇچى غول، يوپۇرمىقى پەسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، چۆرىسىدە ھەرىسىگىدەك چىشلىرى بولىدۇ، گۈلى توق قىزىل، گۈل تاجى ۋارونكا شەكلىدە كېلىدۇ. غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ. گۈلى، غولى ۋە يوپۇرمىقى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانىنى ھەيدەش رولىغا ئىگە.

سۆسۈن داغ <تې> بىر خىل كېسەللىك. كۆپىنچە قان پلاستىنكىلىرىنىڭ ئازىيىشى ياكى دورىغا بولغان سەزگۈر-لۈكنىڭ ھەددىدىن زىيادە ئېشىپ كېتىشى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ. كۆپرەك بالىلار ياكى ئاياللاردا بولىدۇ. بۇنىڭدا، تېرە، شىللىق پەردە قاتارلىقلارنىڭ ئىچكى قىسمىغا قان چۈشۈپ، تېرىدە سۆسۈن رەڭلىك داغلار پەيدا بولىدۇ.

سۆسۈن رەڭ <كەن> قىزىل بىلەن كۆكنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان بىر خىل ئارا رەڭ: قەغەزنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە قوش يۈرەك سۈرىتى، چۆرىسىگە غۇنچىلاۋاتقان قىزىلگۈل سىزىلىپ، تېگىگە سۆسۈن رەڭ بىلەن چىرايلىق خەت يېزىلىپتۇ. * ئۇنىڭ سىرتقى شەكلى سوقچاق، تىرناق چوڭلۇقىدىكى مۇدۈر-مۇدۈر قاپار تىقلاردىن ھاسىل بولغان سۆسۈن رەڭلىك پوست بىلەن ئورالغان، پوستنىڭ قۇرۇلمىسى ئانار ياكى ئاپىلىسىغا ئوخشاپراق كېتىدۇ.

سۆك نى. ئاقلانغان تېرىق: سۆك يەپ ئېغىر يىللاردىمۇ، ئارتقا چېكىنمەي قىلچىمۇ، تارىخقا شاندىن تۆھپىلەر يازغان ئازادلىق ئارمىيەم.

ئورۇن، جاي؛ بىز شۇ ماڭغانچە سەككىز سائەتلەردىن كېيىن بىر سۆكسۆكلۈكتىن ئۆتۈپ، غول توغراقلىققا بېرىپ ئارام ئالدىق. **سۆكەك I پ ①** تىكلەن نەرسىنىڭ

يىپىنى ئۈزۈپ، سۇغۇرۇپ، چېكىنى ئاجراتماق، بۆلەكلەرگە ئايرىماق، پارچە ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ چاپاننى سۆكەك، يوتقاننى سۆكەك. * ئوسمان ئاكا ئوغرىنىڭ بېشىدىكى كەپكىسىنى ئېلىپ سۆكۈۋىدى، شۇ ھامان يەرگە بىر تۇتام يۈل چېچىلىپ چۈشتى. ② ئۆي-ئىمارەت، جازا، ماشىنا، ئۆسكۈنە قاتارلىقلارنى ئۇرۇپ، بۇزماق، پارچىلىماق؛ چۇۋۇماق؛ قوللىرىم ھودۇقۇشتىن تىترەيتتى. ئالدىرىغانسېرى كاللام ئىشلىمەي قالدى. ھېلىقى سۆككەن زاپچاسىنى يەنە سۆككەن، يەنە قاچىلايمەن... لېكىن كاشىلا تېپىلىدى. * ماتور سىناش جازىسىنى چۇۋۇۋەتكەندە سۆكۈۋالغان ماتېرىيال - زاپچاسلارنى قانداق قىلغان بىلەنمۇ سېنىڭ ھېسابىڭغا يېزىپتۇ. * ئۇلارنىڭ تولىسى ئاشلىق ئامبارلىرى بىلەن يەم-بوغۇزغا تېگىش قىلسا، بەزىلىرى گازارما ئۆيلىرىنىڭ ئىشىك-پەنجىرلىرىنى سۆكۈش بىلەن بەند بولاتتى.

سۆكەك II پ. باشقىلارنى يامان سۆزلەر بىلەن ھاقارەت قىلماق، تىللىماق؛ ئىناۋىتىنى چۈشۈرمەك؛ شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئىككى دوست سىردىشىشقا چۈشكەندە كىملىرىنىڭ بىرلىكتە سۆكەتتى، كىملىرىگىدۇر بىرلىكتە ئىچ ئاغرىتاتتى. * مېنىڭ خەلق ئالدىدا سۆكۈشۈم بايغا ئېغىر كەلدى ئەتە-ھالىم، زەھەر يۇتقان بىلەندەك تولغىنىپ، ئېغىزغا كەلگەن گەپنى بوغۇزغا يۇتماي كاپىش دېۋەيلەپ كەلدى.

سۆكەن ئى. ئارس. قەدىمكى زامانلاردا ئۇرۇش، جەڭلەردە خىزمەت كۆرسەتكەن

سۆك شويلىسى سۆككىن شويلىغا ئوخشاش ئېتىلگەن تاماق. ئادەتتە ئۇ سۆككىنى پاكىز يۇيۇپ، سۇدا بوش قاينىتىش ئارقىلىق پىشۇرۇلىدۇ.

سۆك ئېشى سۆكتە ئېتىلگەن ئاش. **سۆكە I ئى.** ئاياللارنىڭ قولىغا ئاسە-دىغان، مەرۋايىت ياكى ياقۇتتىن كۆز قۇيۇلغان بىر خىل ھالقا؛ ئاپشەمگۈلنىڭ تويۇقىغا ئىشلەتكىلى شەھەرلىك خېنىمنىڭ سۆكە-مونچاق، ياقۇت، مەرۋايىتلىرى چىقىپ قالار، - دېدى ئۇ ئايالغا.

سۆكە II ئى. دىئال. سۇپا. **سۆكتۈرمەك** «سۆكەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **سۆكتۈرۈلمەك** «سۆكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سۆكسۆك ئى <بوت> لويلا ئائىلىسىدىكى چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ. يوپۇرمىقى تەڭگە شەكىلدە، گۈلى كىچىك ۋە باشاقسىمان گۈل رېتىدە، مېۋىسى شار شەكىلدە بولىدۇ. قۇرغاقچىلىققا چىداملىق، شىنجاڭ ۋە ئىچكى موڭغۇلنىڭ غەربىدىكى قۇملۇق رايونلاردا ئۆسىدۇ. ئۇنىڭ قۇمنى تۇراقلاشتۇرۇش رولى بولۇپ، قۇملۇقلاردا ئورمان بىنا قىلىشتىكى مۇھىم ئۆسۈملۈكلەر. دىن بىرى ھېسابلىنىدۇ؛ قەيسەر تامىقىنى چالا-بۇلا يەپلا سىرتقا چىقتى. ئۇ يۇلغۇن بىلەن سۆكسۆك قاپلىغان كەڭ دالدا بىر ئاز ئايلىنىپ، ھېلىقى خەتكە يەنە كۆز يۈگۈرتتى.

سۆكسۆكلۈك ① سۈپ. سۆكسۆك ئۆسكەن، سۆكسۆك بىلەن قاپلانغان؛ شۇ ئەسنادا ھېلىقى ئىككى ئادەم سۆكسۆكلۈك دۆڭدىن ئارتىلىپ چىقىپ كەلدى. * 20 دەك كىشى سۆكسۆكلۈك قۇم دۆۋىلىرىدىن ئىرىغىپ چىقىپ، ئوتلاققا چۈشتى. ② ئى. سۆكسۆك ئۆسكەن

گۈل رېتى پوتلىسمان. كېلىدۇ، تۈرى كۆپ بولىدۇ؛ ئۇ ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ چوڭ يولغا چىقتى-دە، ئېرىق بويىدىكى سۆگەت سايىسىدا ئولتۇردى. * چوڭ تاشيولنىڭ بويىدا، تىكتۇق تېرەك ھەم سۆگەت. مېۋىلىك كۆچەت-لەرنى، سايغا تىكتۇق رەتمۇرەت.

سۆگە تزارنى ← سۆگە تلىك.

سۆگە تگۈلنى (سۆگەت+گۈل) <بوت> سۆگە تگۈل ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ. يوپۇرمىقى يېپسىمان تۆمۈنە شەكلىدە بولۇپ، قېلىن ھەم چىڭ كېلىدۇ، گۈلى ئاق ياكى سۇس قىزىل، سەل پۇرايدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. غولى ۋە يوپۇرمىقى زەھەرلىك. تىببىي دورىگەرلىكتە، يۈرەكنى كۈچەيتكۈچى دورىلار ياسىلىدۇ.

سۆگە تلىك ① سۈپ. سۆگەت دەرەخى بار، سۆگەت دەرەخى ئۆستۈرۈلگەن: سۆگە تلىك ھويلا. سۆگە تلىك يول. * ئۇ ئادەم مېنى يېتىلەپ بۆلەك بىر يەرگە ئاپاردى. بۇ يەر سۆگە تلىك بىر ھويلا ئىدى. * بار ئۇندا ئوتتۇز ئۆيلۈك كىچىك بىر كەنت، < تاشچىلار مەھەللىسى > دەيدۇ ھەممە، يېزىنىڭ دوقۇشىدا سۆگە تلىك يول، بويىدىن ئاقار ئۆستەك ئوقۇپ نەزمە. ② ئى. سۆ-گەت دەرەخى ئۆستۈرۈلگەن يەر، جاي؛ بىراق، ئىش ئۇنداق بولىدى. ئىككى كۈن ئۆتكەندە موماي ئەتگە نلىك تاماقتىن كېيىن ئېرىق بويىغا چىقىۋىدى، سۆگە تلىك ئارىسىدىن قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى. * نىزام ئاكا، مۇشۇ خەتنى ئالغان ھامان ھەرقانداق جىددىي ئىشىڭىز بولسۇ قۇيۇپ تۇرۇپ، نۇرپاغ كۆلى بويىغا يېتىپ كېلىشىڭىزنى ئۆتۈنمەن. مەن سېزىنى كۆلىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى

باتۇرلارغا خان تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ھەربىي ئۇنۋان؛ باتۇر تاغا سۈتۈقنىڭ دادىسى بازىر قاراخاننىڭ نۇرغۇن قېتىملىق جەڭ يۈرۈشلىرىدە بىللە بولغان سادىق، يېقىن قولداشلىرىدىن بىرى ئىدى. ئۇ كېيىنكى ۋاقىتلاردا خانلىق چېرىكلەرنىڭ سۆكەن ئۇنۋانىدىكى چېرىكىشى ئىدى.

سۆكۈشمەك I «سۆكەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: قىز ئوقۇغۇچىلار كىر يۈمىز دەپ يوتقان-كۆرپىلىرىنى سۆكۈشۈۋاتاتتى. سۆكۈشمەك II «سۆكەك II» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: پاراڭدىن-پاراڭ چىقىپ، ئالىم توغرىسىدا گەپ ئېچىلغاندا، قىزلار ئالىنى بەكلا ماختاشتى، باتۇرنى بولسا: < قىلچىمۇ ئوقۇتقۇچىلىق سالاھىيىتى يوق بىر لۈكچەك > دەپ قاتتىق سۆكۈشتى.

سۆكۈك سۈپ. چاكىلىرى سۆكۈلگەن، چۈۋۈلگەن، بۇزۇلغان: سۆكۈك يوتقان. سۆكۈك ئىشتان. سۆكۈك ماشىنا.

سۆكۈكلۈك سۈپ. سۆكۈلگەن، بۇزۇلغان، چۈۋۈلگەن، سۆكۈك: سۆكۈكلۈك چاپان. سۆكۈكلۈك يوتقان. * ئۇ ھويلىدىكى سۆكۈكلۈك تۇرغان يوتقانىنى كۆرۈپ، ئايالىنىڭ كىر يۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندى.

سۆكۈلمەك «سۆكەك I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: موللام غەزەپ بىلەن يەنە ئۈچىنى ئۇرۇۋىدى، ئۆتۈكۈمنىڭ پاشىنى سۆكۈلۈپ چۈشتى. تاپنىم ئوتتا كۆيگەندەك بولۇپ، ئاغرىقى بېشىغىچە چىقتى. * چاقماق چىقىپ ئاسماندا، دۈرى-مونچاق تۆكۈلدى. گويىا قات-قات بولۇتلار، چاك-چېكىدىن سۆكۈلدى.

سۆگەت ئى <بوت> تال تېرەكلەر ئائى-لىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ ياكى چاتقال. يوپۇرمىقى تار ھەم ئۇزۇن،

سۆڭەك دېگەنلەرگە ئايرىلمدۇ؛ ئىتنىڭ كۆڭلى سۆڭەكتە (ماقال). * قۇرۇق سۆڭەك-تىن ياغ چىقماق (ماقال). * تاياق گۆشتىن ئۆتەر، تىل سۆڭەكتىن (ماقال). * ئۆي ئىگىسىنى ياخشى كۆرسەڭ، ئىتىغا سۆڭەك تاشلا (ماقال). * ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۈستەل ئۈستىدە غاچاپ تاشلاپ قويغان سۆڭەكلەر ۋە قېتىپ كەتكەن نان پارچىلىرى چېچىلىپ تۇراتتى. ② قۇرۇلما، گەۋدە (خەت، يېزىق قاتارلىقلارنىڭ)؛ سەپەر قۇل بىلەن ئامانقۇل كىرگەندە، تۆمۈر خەلپە ئۆزىنىڭ مېھمانخانىسىدىكى قارا چىراغ يورۇقىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ، تۇمارغا پۈتۈلگەن خەتلەر بىلەن ھېلىقى «سېغىزخان» يازغان مەخپىي مەلۇماتتىكى خەتنىڭ سۆڭىكىنى سېلىشتۇرۇپ ئولتۇراتتى. ③ كۆچمە. ئەۋلاد، نەسىل؛ پۇشت: - ئەي جىن، - دەپتۇ بوۋاي سۆز باشلاپ، - بۇ كېيىك مېنىڭ ئۆز قېرىندىشىم، ئۆز سۆڭىكىم، تاغامنىڭ قىزى، ياش چېغىدا مەن ياخشى كۆرۈپ بۇنىڭغا ئۆيلەندىم. 30 يىل چامىدا بىز بىللە ھايات كەچۈردۈق، لېكىن بالا يۈزى كۆرمىدۇق.

سۆڭەك ئەسۋابلار <ئارخېئول> قەدىمكى زاماندا سۆڭەكتىن ئىشلەنگەن تۈرلۈك ئەسۋاب ۋە تۇرمۇش بۇيۇملىرى. سۆڭەك پۈتۈك <تىل> قەدىمكى زاماندا تاشپاقا قېپى ياكى سۆڭەككە پۈتۈپ قويۇلغان خەت، يېزىقلار.

سۆڭەك كېسەللىكلىرى <تب> سۆڭەكنىڭ زەخىملىنىشى ياكى سۆڭەكتە بولىدىغان ھەر خىل كېسەللىكلەر. مەسىلەن، سۇنۇق، راخت، ئىلىك ئۆسمىسى قاتارلىقلارغا ئوخشاش. سۆڭەك ئوغۇت ھايۋانلارنىڭ سۆڭىكىنى ئېزىش ئارقىلىق ياسالغان ئوغۇت. بۇ

سۆڭەكلىكتە كۈتمەن، - دەپ يازدى ئۇ. **سۆڭەك ئى <تب>** تېرە كېسىلى. بىر خىل ۋىرۇس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا يۈز، باش ياكى قولنىڭ ئارقا تەرەپلىرىگە ئادەتتىكى تېرە رەڭگىدە ياكى سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە ئۇششاق ئۆسۈكچىلەر پەيدا بولىدۇ. ئۈستى قوپال ۋە قۇرغاق كېلىدۇ، ئاغرىمايدۇ ھەم قىچىشمايدۇ؛ بۇ ئۈچ كىشىدىن بىرى يېشى 40 لاردىن ئاشقان، بۇغداي ئۆڭلۈك، پېشانىسى ۋە بۇرنىنىڭ ئۆلك تەرىپىدە قوناق تەك سۆڭىكى بار كىشى ئىدى.

سۆڭەك چىقماق ① <تب> يۈز، قول، پۈت قاتارلىق جايلاردا بىر خىل قاپارتما پەيدا بولماق. ② كۆچمە. ئىشقا تارتىپ كاشىلا يەتمەك، ئىش توسالغۇ ياكى بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىماق، نەس باسماق؛ نىكاھ خېتى، توي كۈنىنى بېكىتىش توغرىسىدا قىزىق كېڭەش بولۇۋاتقان كۈنلەردە، ئوڭۇشلۇق راۋاجلىنىۋاتقان بۇ ئىشتىن تۇيۇقسىز سۆڭەك چىقىپ قالدى.

سۆڭەك لىسمان سۈپ. سۆڭەككە ئوخشاش، سۆڭەك شەكلىدىكى؛ سۆڭەك لىسمان پۈت. **سۆڭەك لىسمان پۈت <زوتول>** بوغۇم تەنلىك ھايۋانلار تىپى تۈك پۇتلۇقلار كلاسسىدىكى تۈكلۈك ھايۋانلارنىڭ قوشۇمچە پۈتى. شەكلى سۆڭەككە ئوخشايدۇ. سۇ ئۇزۇش ۋە مېڭىش رولىنى ئوينايدۇ.

سۆڭەك ئى ① <ئانات> ئادەم ۋە ئومۇرت-قىلىق ھايۋانلارنىڭ تېنىدىكى گەۋدىنى تىرەپ تۇرۇش ۋە ئىچكى ئەزالارنى مۇھاپىزەت قىلىش رولىنى ئوينايدىغان قاتتىق توقۇلما. ئاساسلىق تەركىبى كالىتسى كاربونات ۋە كالىتسى فوسفات. ئۇ شەكلىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئۇزۇن سۆڭەك، قىسقا سۆڭەك ۋە ياپىلاق

ئازراق پىچىرلاشقاندىن كېيىن، سۆڭىگىچنى قاشلىغىنىچە تالاغا چىقىپ كەتتى. * خان ئوقيانى بەتلەپ، كىرىپنى قاتتىق تارتىپ قويۇپ بەرگەندى، ساداق غۇبۇلداپ بېرىپ قېچىپ كېتىپ بارغان ئېلىكنىڭ سۆڭىگىچكە تەگدى.

سۆڭىگەچ پۈرمە كۆڭلەك سۆڭىگەچ قىسمىدىن پۈرمە ھاسىل قىلىپ تىكلەن ئاياللارنىڭ كۆڭلىكى.

سۆل I نى ① كۈچ، ماغدۇر، قۇۋۋەت؛

سۆلى بار. سۆلى يوق. * ئورنۇمدىن قوپام سۆڭىگىچىنىڭ سۆلى يوق. دەردىنى ئىچىدە بىلىپ، لېۋىنى چىشلەپ، جېنىنىڭ بارىچە قاچتىم. ② تەم، لەززەت.

سۆلى بار ① كۈچى، ماغدۇرى، قۇۋۋىتى بار؛ قۇۋۋەتلىك: سۆلى بار ئادەم. سۆلى بار ئوزۇقلۇق. ② تەمى، لەززىتى بار؛ تەملىك، لەززەتلىك: سۆلى بار تاماق. سۆلى بار ئاش.

سۆلى يوق ① كۈچى، ماغدۇرى، قۇۋۋىتى يوق؛ ھالسىز: ئۇنىڭ يەنە بىرى بەكمۇ ئېگىز، سۆلى يوق. بۇغداي ئوڭلۇك، ئىنچىكە بۇرۇتلۇق ئادەم ئىدى. ② تەمى، لەززىتى يوق؛ تەمسىز، لەززەتسىز.

سۆل II سۈپ. دىئال ① قىزىرىپ پىشىغان،

خام: سۆل نان. ② كۆچمە. چېنىقىمىغان: سۆل بالا.

سۆلەت نى (ئە) كۆركەم تاشقى قىياپەت، سالاپەتلىك كۆرۈنۈش، كۆرك: پەرىزاتنىڭ نېمە ئۈچۈندۈر چىرايىلا خاپا ۋە پەرىشان كۆرۈنەتتى. ئۇ ھېچكىمگە قارىماي، سۈرلۈك قىياپەتتە سۆلەت بىلەن مېڭىپ باشقۇرۇش سەھنىسىگىچە باردى. * مېۋە بەرمەي كىدىيىپ، سۆلەت بىلەن ماختانما. سۆلتى سۆسە بولماق كىبرى يوقالماق،

خىل ئوغۇتنىڭ تەركىبىدە فوسفور ۋە كالىي بولىدۇ. ئۇنى ئوغۇت قىلىشتىن سىرت، يەنە بوغۇز قىلىشقىمۇ بولىدۇ. سۆڭەك يېتىلدۈرگۈچى ھۈجەيرە <ئانات> ئارىلىق ماددىلىرىدىن ھاسىل بولغان ۋە سۆڭەك توقۇلمىلىرىنى شەكىللەندۈرىدۇ. خان ھۈجەيرە.

سۆڭەك يېلىمى سۆڭەكتىن ئىشلەپ-چىقىرىلىدىغان يېلىم: سۆڭەك يېلىمى 30 خىلدىن ئارتۇق كەسىپنىڭ خام ئەشياسىدۇر. سۆڭىكى قاتىمىغان قۇرامغا يەتمىگەن؛ چېنىقىمىغان ياش، گۆدەك.

سۆڭەك-سۆڭىكى پۈتۈن بەدەن، ئۈستە-خان ۋە سەزگۈ قاتارلىقلار: سۆڭەك-سۆڭىكىدىن ئۆتۈپ كەتمەك.

سۆڭەك-سۆڭىكىدىن ئۆتۈپ كەتمەك ← جان-جېنىدىن ئۆتۈپ كەتمەك: سوغۇق سۆڭەك-سۆڭىكىدىن ئۆتۈپ كەتكەن-لىكتىن ئاغزىم گەپكە كەلمەي، چىشلىرىم كاسىلداپ كەتكەندى.

سۆڭەكلىك سۈپ. سۆڭىكى بار، سۆڭىكىدىن ئاجرىتىلمىغان: سۆڭەكلىك گۆش.

سۆڭەكلىك بېلىقلار تۈركۈمى <زۈنول> بېلىقلارنىڭ بىر تۈرى. بۇ تۈردىكى بېلىقلارنىڭ سۆڭىكىنىڭ چوڭراق قىسىملىرى قاتتىق بولۇپ، ئومۇرتقا گەۋدىسى كۆپىنچە ئويما، ساقىقى تارغاق شەكىلدە كېلىدۇ. پالاقچىسىدا قاتتىق تىكەنلىرى بولىدۇ. ئادەتتە ئىستېمال قىلىنىدىغان بېلىقلارنىڭ كۆپىنچىسى مۇشۇ تۈرگە كىرىدۇ.

سۆڭىگەچ نى. ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ بەلدىن تۆۋەن يۆتىدىن ئۈستۈن قىسمى؛ يانپاش: جا شۇڭگەن ھېلىقلارغا ھومىيىپ قاراپ قويدى-يۇ، ھېچنېمە دېمىدى. بايقى ئەپەندى سۈپەت سېرىق كىشى بىلەن

ھەيۋىسى يەرگە ئۇرۇلماق: ئۇنىڭ سۆلىتى

سۆسە بولغىنىنى كىم بىلمەيدۇ؟

سۆلىتىنى ئات تارتالماسلىق سۆلە تۈزلىق

بىلەن ياسىنىپ، قېتىپ يۈرمەك: ئۇمۇ

قۇرۇق پاخپاق بىرىنمە، سۆلىتىنى ئات تارتال-

مايدۇ، ئەمما قولىدىن يوق كەلمەيدۇ.

سۆلىتىنى ھارۋا تارتالماسلىق ←

سۆلىتىنى ئات تارتالماسلىق: ئۇنىڭ ئىسمىنى

ھاپىز مەخسۇم دەيدىمۇ نېمە خۇدايىم، سالا-

پىتىنى دېمەسەن تېخى، سۆلىتىنى ئۈچ ئات

قوشقان ھارۋىمۇ تارتالمايدۇ.

سۆلە تېرەس سۈپ. ياسىنىپ، قېتىپ

يۈرۈشىنى ياخشى كۆرىدىغان، سۆلە تۈز:

سۆلە تېرەس ئادەم. سۆلە تېرەس ئايال.

سۆلە تېرەسلىك «سۆلە تېرەس»

سۆزىنىڭ ئىسمى شەكلى: سۆلە تېرەسلىك

قىلماق. * - ئامېرىكىغا بارغاندىن كېيىن،

ئۇ يەردىكى زىبۇزىننە تەك، كەيپ-ساپاغا،

سۆلە تېرەسلىككە بېرىلىپ كەتمەك، تىرىشىپ

ئوقۇپ، ئۆگىنىپ، ئىلىم-پەن جەھەتتە

شانلىق تۆھپە تارىتىك، - دەيدى ئايال ئېرى

بىلەن خوشلىشىپ.

سۆلە تىلىك سۈپ. سۆلىتى بار، كۆركەم،

ھەششە تىلىك كۆرۈنىدىغان: سۆلە تىلىك

ئادەم. * كېيىن ئالا چاپان كىيگەن ھاكىملار

بىلەن سۆلە تىلىك ئادەملەر يىغىلىشقا باشلاپتۇ.

* ناھىيە بازىرىنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىگە

جايلاشقان دوختۇرخانىنىڭ دائىرىسى كىچىك،

بىنالىرى ئاددىي، ئەمما سۆلە تىلىك ئىدى.

سۆلە تىمەن سۈپ (ئەپ) ئۆزىنى ياساپ

قېتىپ يۈرۈشىنى ئادەت قىلغان، ياسىنىشقا

خۇشتار: سۆلە تېرەس، سۆلە تىلىك:

بولۇپمۇ تۆنەننىڭ ھېلىقى چوشقىدەك سۆلە تىمەن

ئېرى بىلەن پاۋىلغا ئۇچراشقان چاغدىكى

كۆرۈنۈشلىرى تەسۋىرلەنگەندە قەيسەر

ھايچاندىن يەنە سۆزلەشكە باشلىدى.

سۆلە تۈز سۈپ ← سۆلە تېرەس:

سۆلە تۈز ئايال. * - توۋا! بۇ نېمە دېگەن-

لىرى، سائەت تاققانغا سۆلە تۈز بولامدۇ

كىشى؟ - دەيدى سائادەتخان ھەسرەتلىنىپ.

سۆلە تۈزلىق ئى. ياسىنىپ، قېتىپ يۈرۈش

ئادىتى: سۆلە تۈزلىق قىلماق. * بالىسىنىڭ

كۆڭلىنى دەپ ئۇنىڭغا سۆلە تۈزلىق، راھەت--

پاراغەت قوغلىشىش ئىدىيىسىنىڭ ئۆسۈپ قېلىشىغا

يول قويساق بولماس، - دەيدى سادىق جىڭلى

ئايالغا قاراپ.

سۆلۈك سۈپ ① كۈچ، ماغدۇرىدىن

كەتسەن: سۆلۈك ئادەم. ② تەمى بار،

تەملىك، لەززەتلىك: سۆلۈك ئاش.

سۆلۈسۈن (توغرىسى: سۆلە يىسۈن) ←

سۆلە يىسۈن.

سۆنىگە ئى. دىئال <تې> بەدەنگە (قولغا)

چىقىدىغان كۆيدۈرگە خاراكتېرىدىكى بىر

خىل كېسەللىك.

سۆھبەت نى (ئە) ① ئىككى ۋە ئۇنىڭدىن

ئارتۇق كىشى ئوتتۇرىسىدا بولغان گەپ-سۆز: -

پاراڭ: سۆھبەت ئۆتكۈزمەك. * يامان بىلەن

ماجرىا، ياخشى بىلەن سۆھبەت (ماقال). *

بەختىيار گۈلنارغا ئەمدىلا بىرىنمە دەپ

تۇرۇشىغا بۇ ئىككى كىشىنىڭ سۆھبىتى باشلىنىپ

قالدى. ② بىرەر ئىش ياكى تېمىدا

باشقىلار بىلەن پىكىر ئالماشتۇرۇش،

كېلىشىش يۈزىسىدىن ئۆتكۈزۈلگەن مەشغۇ-

لات: تىنچلىق سۆھبىتى. سۆھبەت يىغىنى. *

گومىنداڭ قوشۇنلىرى سۆھبەتنىڭ نەتىجىسىگە

ئاساسەن، قورال-ياراغلارنى كەڭ ساينىڭ

ئوتتۇرىسىغا تىزىپ تەخلىدى.

سۆھبەت ئۆتكۈزمەك بىر يەرگە جەم

بولۇپ مۇزاكىرە ئېلىپ بارماق، پىكىر

ئالماشتۇرماق، سۆھبەتلىشمەك: رومىنىيە

* ئاناپك كۈمۈش بۇۋىنىڭ لەۋلىرى ئۈستىدىكى قارا خالىنى شەرەت بىلەن كۆرسىتىپ: - ئاشۇ يەرنى بىر سۆيىدۈرسىڭىز سىزمۇ چوڭ ئەستىلىك تەييارلىغان بولاتتىڭىز، - دېدى. كۈمۈش بۇۋى قىزاردى.

سۆيگۈ نى. يىگىت بىلەن، قىز ياكى ئەر بىلەن ئايالنىڭ بىر-بىرىگە قەلبىدىن بېرىلگەنلىك تۇيغۇسى؛ مېھىر-مۇھەببەت، مۇھەببەت؛ سۆيگۈ پۇلغا سېتىلماس، كۆڭۈل پۇلغا تېپىلماس (ماقال). * ھاكىم كۈلۈپ قويۇپ، قولغا ئالدى ۋە چوڭقۇر سۆيگۈ دەرياسىغا پېتىپ كېتىۋاتقان مەجنۇنغا ئوخشاش، ھەسزەت بىلەن ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى.

سۆيگۈسىز رەۋ. مېھىر-مۇھەببەتتىن يوق، مېھىر-مۇھەببەتتىن مەھرۇم؛ ھاياتقا بەرسە كىم دىلىنى، مۇھەببەت شۇ ئۈچۈن تالىق، مۇھەببەت ياشىناتار دىلىنى، ئۆلۈكتۈر سۆيگۈسىز ئۆتكەن.

سۆيگۈ-مۇھەببەت سۆيگۈ ھەم مۇھەببەت، ئىش-مۇھەببەت؛ شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنىڭ سۆيگۈ-مۇھەببەتتە بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىپ، سەمەندەرگە كۈندۈزى بۇلبۇل، تورغايلار ناخشا ئېيتىپ بەرسە، كېچىسى سانسىز يۇلتۇزلار نۇر چېچىپتۇ. * ئاقتى سۇلار ئۈنچە چېچىپ ھەريانغا، چۆل قويندا كەلدى باغلار مەيدانغا، تاشتى سۆيگۈ-مۇھەببەت ھۈر دەۋرانغا، ئاشتى ئىشقا ئەسىرلەرنىڭ ئارمانى.

سۆيىمەك پ ① مۇھەببەت ۋە ھۈرمەتنى ئىزھار قىلىش يۈزىدىن لەۋنى بىرەر كىشىنىڭ يۈز، لەۋ، قول ياكى بىرەر يېرىگە تەگكۈزمەك؛ ئۇ كۈلشەن ئاران ئاڭلىغۇدەك قىلىپ سۆزلىدى، ئاندىن ئۇنى قۇچقىغا ئېلىپ ماڭلىغىغا سۆيۈپ قويدى. * كۆيىمەن، كۆيىمەن، قېشى قاراغا كۆيىمەن. قېشىغا قاراپ تۇرۇپ، شېكەر لېۋىگە سۆيىمەن.

ئىشچىلار پارتىيىسىنىڭ 3-قۇرۇلتىيىغا قاتناشقان سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەر كوممۇنىستىك ۋە ئىشچى پارتىيىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بۇخارىستتا سۆھبەت ئۆتكۈزدى. ھەم سۆھبەت ئاخباراتى ئېلان قىلدى.

سۆھبەتخۇمار سۈپ (سۆھبەت+خۇمار) سۆھبەتلىشىشنى ياخشى كۆرىدىغان، سۆھبەتكە ئامراق، سۆھبەتكە خۇشتار؛ گەپخۇمار: سۆھبەتخۇمار ئادەم. * شۇ خۇش ھاۋالىق جايدا خاس ئولتۇرۇپ، كەڭتاشا پاراڭلاشمامدۇق؟ - بولىدۇ، مىڭ مەرتىۋە بولىدۇ، مەن سۆھبەتخۇمار ئاشىقتەك بىر ئادەم.

سۆھبەتداش نى. بىرەر سورۇندا بىللە سۆھبەتلەشكەن، سۆھبەتكە قاتناشقان كىشى؛ ھەمسۆھبەت: ئۇنىڭغا شۇ تاپتا كۆڭۈلدىكىلىرىنى دېسە ئاڭلىغۇدەك بىر سۆھبەت-داش كېرەكتەك تۇيۇلاتتى. لېكىن بۇنداق سۆھبەتداش يوق ئىدى. * ئابدۇقادىر بىلەن لەيلىگۈل يول بويى پاراڭلىشىپ مېڭىپ، ناھايىتى بەلەن سۆھبەتداشلاردىن بولۇپ قالدى.

سۆھبەتلىشىش «سۆھبەتلىشىش» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۆھبەتلىشىش پ. بىر يەرگە جەم بولۇپ ئۆزئارا گەپلەشمەك، پاراڭلاشماق، سۆزلەشمەك، مۇڭداشماق؛ مەسلىھەتلىشىش-جەك: شۇ كۈنى ئەخمەت ئەپەندىم ناھىيە باشلىقلىرى ۋە يۇرت ئاقساقاللىرى بىلەن كېچە سائەت بىرگىچە سۆھبەتلىشتى. * تەتل بولغان ئاخشى، شادلىق ئۇرغۇپ قەلبىدە. نىجات ھەم ئۈچ سىڭلىسى، سۆھبەتلىشىش ئۆيىدە.

سۆيىدۈرمەك «سۆيىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بالا قۇچاقتىكى چاغدا سۆيىدۈرمە، ئۆسكەن چاغدا كۆيىدۈرمە (ماقال).

شادلىق، خۇرسەنلىك، مەمنۇنىيەت؛ قۇۋانچ.

سۆيۈنچە نى. كىشىنى خۇشال، مەمنۇن قىلىدىغان خەۋەر ئۈچۈن بېرىلىدىغان سوۋغا، ئىنئام: سۆيۈنچە ئالماق. سۆيۈنچە بەرمەك. * ئارىدىن كۆپ ۋاقىت ئۆتىدى، ئىچكىرىدىن ئايىداق يۈگۈرۈپ چىقتى ۋە دېرىزىدىن تۇرۇپ «سۆيۈنچە!» دېدى. ھاجى يانچۇقنى كولاۋېتىپ «ئەلەمدۇللا» دەپ قويدى. * قىزلار كېلىنىنى ئارىغا ئالغان ھالدا بولكۇۋاي ماشىنىنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ ۋە قادىردىن ماشىنىغا چىقىش سۆيۈنچىسى - ياغلىق تەلەپ قىلىپ قوللىرىنى سۇندۇ.

سۆيۈنچە ئالماق خۇش خەۋەر يەتكۈزگەنلىكى ئۈچۈن باشقىلاردىن سوۋغا، ئىنئام ئالماق: تۆمۈر خەلىپىلەر قوزغىلىپ تاغقا ماڭغان كۈنى ئەلنىڭ ئالدى يېتىپ بولغان بىرچاغدا، ياقۇپ ياساۋۇل كېلىپ نىياز دورىدىن سۆيۈنچە سورىدى ۋە بىر كۈمۈش تەڭگە سۆيۈنچە ئالغاندىن كېيىن، شاھزادە خوجىسىنىڭ چاقىرتقانلىقىنى ئېيتتى.

سۆيۈنچە بەرمەك خۇش خەۋەر يەتكۈزگەنلىك بەدىلىگە سوۋغا، ئىنئام بەرمەك: ۋەزىرلەرنىڭ مەسلىھەتى ئۇنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقىپتۇ. پادىشاھ ئۇلارغا سۆيۈنچە بېرىپ، قىزنى ئەكىلىشكە ئادەم بۇيرۇپتۇ. * ماڭا ئەمدى سۆيۈنچە بەر!

سۆيۈنچلۈك سۈپ. كىشىنى شادلىنىدۇرىدىغان، خۇشال قىلىدىغان، قۇۋانچلىق: ئۇ باغۋەن بوۋايىنى تېپىپ، بۇ سۆيۈنچلۈك خۇش خەۋەرنى ئۇنىڭغىمۇ ئېيتىپ قويۇش ئۈچۈن، باغدىن چىقىپ، كەچكە شەھەر كوچىلىرىنى ئايلىنىپ، ئۇنى ئىزدەپتۇ. * كىشىلەر ئاڭلىسا خۇشال بولىدىغان خۇش خەۋەر، بېشارەت، سۆيۈنچلۈك خەۋەر بولسا سۆزلىسەك بولىدۇ.

② يىگىت بىلەن قىز، ئەر بىلەن ئايال ئۆزئارا بىر-بىرىنى ياخشى كۆرمەك: چىرايلىق چىرايلىق ئەمەس، سۆيگەن چىرايلىق (ماقال). * كۆڭۈل كىمنى سۆيسە شۇ چىرايلىق (ماقال). * ئۇلار ماڭا ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ؛ مەنمۇ ئۇلارغا يامان ئەمەس مۇئامىلە قىلىمەن، لېكىن مېنى «سۆيىدىغان» ئادەم چىقىدى، مەنمۇ بىرەر ئادەمنى «سۆيۈپ» - باقىمىدىم. ③ خۇش كۆرمەك، ياقتۇرماق، ياخشى كۆرمەك، قەدىرلىمەك: خەنزۇ، موڭغۇل، قازاق، قىرغىز قاتارلىق قېرىنداش مىللەتلەرمۇ ھازىر ئۇيغۇر تىبابىتىنى سۆيىدۇ ۋە ئۇنىڭدىمۇ داۋالىنىدۇ. * مەن ئۇستازىمنى سۆيىمەن، ھەقىقەتنى تېخىمۇ سۆيىمەن.

سۆيۈنشمەك «سۆيىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: بىرۋاقىتلاردا دېڭىز بويىدا سۆيۈشكەندەك، ئۇلار بۇ قېتىمۇ ئۇزاق سۆيۈشتى، ھەتتا تىنالىماي قالدى. * كۆپ ئادەملەر تىز چۆكۈپ، ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ يېشىنى تۇتۇپ، تەۋەرىۈك قىلىپ سۆيۈشەتتى.

سۆيۈملۈك ① سۈپ. كىشى ياخشى كۆرىدىغان، ئىززەت-ھۆرمەتكە لايىق، قەدىرلىك، ئەزىز: سۆيۈملۈك بۇرادەر. سۆيۈملۈك ئۇستاز. سۆيۈملۈك ۋەتەن. * بەختىگۈلنىڭ بىردىنلا كۆڭلى بۇزۇلدى. ئۇ رىشتىدىن ئايرىلىپ قېلىشنى زادى خالىمايتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىدە، پۈتكۈل يېزىدا ئۇنىڭدىن باشقا بىرەرمۇ سۆيۈملۈك كىشى يوق ئىدى. * جۇڭگو ئانا ۋەتىنىمىز، ھەممىدىن بەك سۆيۈملۈكسەن. جەسۇر ئوغۇل-قىزلىرىمغا، شەپقىتىڭ كۆل، كۆيۈملۈكسەن.

② نى. سۆيگەن يار: - سۆيۈملۈكۈم، بىرىمۇ ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ، - دەپ ئايالىنىڭ لېۋىدىن يېنىككەنە سۆيىدى ئۇ ئىشكىتىن كىرىپ.

سۆيۈنچ نى. خۇشاللىق ھېس-تۇيغۇسى؛

سۆيۈندۈرمەك «سۆيۈنمەك» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆز ئېرىنىڭ مۇنچە مېھرىبانلىقى ئۇنى سۆيۈندۈرۈۋەتتى.

سۆيۈنمەك پ. سۆيۈنچ ھېس قىلماق، خۇشاللانماق، خۇرسەن بولماق، قۇۋانماق؛ ھەر مىللەت خەلق ئاممىسى خەلق ئازادلىق ئارمىيىمىزنىڭ بۇ شانلىق غەلبىسىدىن چەكسىز سۆيۈندى. * باھارنىڭ لەززىتىدىن جان سۆيۈندى، ياشنىدى قەشقەر، ئەزىز جۇڭخۇا - ۋەتەننى گۈللىتىش بىزگە شوئار بولغاچ.

سۆيۈنۈشمەك «سۆيۈنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۈۋەتتە يىزى ئى (خەن) <بوت> ساماسقنىڭ گۈل ئوقى. يۇمران چېغدا ئىستېمال قىلىنىدۇ.

سۈبھى ئى (ئە) ① تاڭ ئېتىشقا ئاز قالغان پەيت، سەھەر: سۈبھى كۆتۈرۈلگەن مەھەل بىلەن جەڭچىلەر ھېلىقى كەمچەت تۇماقلىق كىشى باشلىق بەش-ئالتە كىشىنى باشلاپ، قايتىپ كەلدى. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

سۈپ تەق. كونا ئادەت بويىچە دۇئا ئوقۇپ كېسەل كىشىگە ياكى ئۇنىڭغا بېرىدىغان نەرسىگە دەم سالغاندا چىقىدىغان ئاۋاز: داخان پىيالىدىكى ئازراق سۇنى تۇتۇپ ئىچىدە خېلى ئۇزۇن بىرنېمىلەرنى ئوقۇدى-دە، كېيىن «سۈپ» دەپ سۇغا دەم سالدى ۋە پىيالىدە-كى سۇنى كېسەلگە ئىچۈرۈۋەتتى.

سۈپەت ئى (ئە) ① <پەلس> شەيئى، ۋەقە ۋە ھادىسىلەرنىڭ خاراكتېر جەھەت-تە باشقا شەيئى، ۋەقە ۋە ھادىسىلەر-دىن پەرقلىنىدىغان ئۆزىگە خاس مۇئەييەن-يەنلىكى، ئۇنى شەيئىلەرنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئالاھىدە زىددىيەتلەر بەلگە-لەيدۇ. دۇنيانىڭ چەكسىز، شەيئىلەرنىڭ كۆپ خىل بولۇشى - شەيئىلەر ئوتتۇرىسىدە-

كى سۈپەت پەرقىنىڭ ئىپادىسىدۇر: ساننىڭ سۈپەتكە ئايلىنىشى. سۈپەت ئۆزگە-رىشى. ② ئادەم ياكى نەرسىلەرنىڭ ئىجابىي-سەلبىي خۇسۇسىيىتى، پەزىلىتى، خىسلىتى: ئادەمنى ئۇلۇغ قىلغان نەرسە ئۇنىڭ جىسمى (تەن قۇرۇلۇشى) ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان روھىي، ئەقلىي ۋە ئەخلاقىي سۈپەتلەردۇر. * ئادەمنى پەسلىشتۈرىدىغان سۈپەت نېمە؟ ئۇ بولسىمۇ تەكەببۇرلۇق، مەغرۇرلۇق ۋە يالغانچىلىقتۇر. ③ مال، مەھسۇلات ياكى بىرەر ئىشنىڭ ياراملىقلىق دەرىجىسى ياكى تەلەپ، ئۆلچەمگە قانچىلىك دەرىجىدە لايىق كېلىدىغانلىقىنى بەلگىلەپ بېرىدىغان خۇسۇسىيەتلىرى: ھازىر ئىشلەپچىقىرىلماقتان قەغەزلىرى پەقەت ئۈجمە دەرىخىنىڭ قوۋزىقە-دىن ياسالغان بولۇپ، سۈپىتى ناھايىتى ياخشى. * يېقىنقى بىرقانچە يىلدىن بۇيان، بۇ زاۋۇت ئۆز كۈچىگە تايىنىپ، ئىچكى قىسمىدە-كى يوشۇرۇن كۈچلەرنى ئىشقا سېلىش ئارقىلىق كۆپ خىل نېفىت ئايرىش ئەسۋابلىرىنى ياساپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى ئۆستۈردى.

④ <تىل> شەيئىلەرنىڭ خاراكتېرى ۋە بەلگىسى قاتارلىقلارنى بىلدۈرىدىغان سۆز: تۈپ سۈپەت. ياسالما سۈپەت. نىسپىي سۈپەت. سۈپەت دەرىجىسى. ⑤ باش كېلىشتىكى ئىسىملارنىڭ كەينىدە كېلىپ «ئوخشايدىغان» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئاي سۈپەت. شىر سۈپەت. تاغ سۈپەت. گۈل سۈپەت. يولۋاس سۈپەت. * كۆپ ئۆتمەي بۇ يەرگە كادىر سۈپەت ئىككى كىشى كەلدى-دە، ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى. * ئۈچ كىشى تەڭلا ئارقىسىغا ئۇرۇلۇپ قاراپ، ئوقۇغۇچى سۈپەت بىر بالىنى كۆرۈشتى. * قاش دەرياسى بويىدا قوزغالغان ئىنقىلاب

خەۋىرىنى يەتكۈزۈپ، مەخپىي خەت ئېلىپ كەلگەن سودىگەر سۈپەت كىشى - ئەينىدىن ئىدى. ⑤ تەۋەلىك قوشۇمچىلىرىدا تۈرلە-نىپ، « بىلەن » تىركەلمىسىنى ئېلىپ كەلگەندە « سالاھىيەتتە » ، « نامە-دا » ، « ئورنىدا » دېگەنگە ئوخشاش مەنلەرنى بىلدۈرىدۇ: قاسم: - گۈلخان، مەن سىزگە زەھىبەر سۈپىتىم بىلەن كەپ قىلىۋاتىمەن. * ئۇ: - بۇ يەردە مېھمان سۈپىتى بىلەن تۇرغان بىر ئادەم تۇرسام، قانداقسىگە ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى ئىشقا ئارىلىشالايمەن، - دېدى. دە، ئورنىدىن تۇرۇپ خوشلاشتى.

سۈپەت ئالماشتۇرۇش <لوك> ۋاقتىسىز خۇلاسىنىڭ بىر تۈرى. بۇنىڭدا، ئەسلى ھۆكۈمنىڭ سۈپىتى ئۆزگەرتىلىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ھۆكۈملىگۈچىنىڭ ئورنىغا شۇ ئۇقۇم-نىڭ زىت ئۇقۇمى قويۇلىدۇ. نەتىجىدە تەڭ قىممەتلىك يېڭى بىر ھۆكۈم كېلىپ چىقىدۇ.

سۈپەت ئانالىزى <خم> ئانالىزنىڭ خىمىيىدىكى مەلۇم ماددا تەركىبىدە قانچىلىك تەركىبلەرنىڭ بارلىقىنى ئېنىق-لايدىغان بىر خىل ئۇسۇل.

سۈپەت پېشلى <تل> ← سۈپەتداش. سۈپەت دەرىجىسى <تل> سۈپەتلەردە سىستېمىلىق كۆرۈلىدىغان بىر خىل گرامما-تىكىلىق كاتېگورىيە. ئادەتتە ئۇ بەلگىلىك گرامماتىكىلىق شەكىللەر ئارقىلىق شۇ سۈپەت ئىپادىلىگەن بەلگىنىڭ كۈچەيتىل-گەن ياكى ئاجىزلىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

سۈپەت ھېسسىياتى <سەن> بەدىئىي ئەسەرلەردە ئىپادىلەنگەن شەيئىلەرنىڭ كىشىگە بېرىدىغان چىنلىق تۇيغۇسى. **سۈپەت-ئورۇن ئالماشتۇرۇش <لوك>**

ۋاستىسىز خۇلاسىنىڭ بىر تۈرى. بۇنىڭدا، سۈپەت ئالماشتۇرۇش بىلەن ئورۇن ئالماشتۇرۇش بىللە قوللىنىلىدۇ.

سۈپەت ئۆزگىرىشى <پەلس> شەيئىلەرنىڭ تۈپ خاراكتېرى جەھەتتىكى ئۆزگىرىشى، يەنى شەيئىلەرنىڭ كونا سۈپەتتىن يېڭى سۈپەتكە توساتتىن ئۆزگىرىشى ياكى سەكرىشى.

سۈپەتداش نى <تل> پېشلىنىڭ سۈپەت ئورنىدا قوللىنىلىدىغان بىر خىل شەكىلى. ئۇ ھەم پېشلىلىق، ھەم سۈپەتلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولۇپ شەيئىلەرنىڭ ھەرىكەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان بىر خىل بەلگىسىنى بىلدۈرىدۇ: مەسە-لەن، « قاتناشقان » ، « ئۇچار » ، « ئۈنۈملۈك » دېگەن سۆزلەرگە ئوخشاش.

سۈپەتسىز سۈپ. سۈپەت جەھەتتىن تەلەپكە تولۇق جاۋاب بېرەلمەيدىغان، سۈپىتى ناچار: سۈپەتسىز رەخت. سۈپەتسىز مەھسۇلات. سۈپەتسىز ماللارنىڭ بازارغا كىرىشىنى قاتتىق توسۇش كېرەك.

سۈپەت تەلەشتۈرمەك « سۈپەت تەلەشمەك » پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۈپەت تەلەشمەك ① « سۈپەت تەلەشمەك » پېشلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② <تل> « سۈپەت » لىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولماق، « سۈپەت » رولىدا كەلمەك.

سۈپەت تەلەشمەك « سۈپەت تەلەشمەك » پېشلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ئالدىنقى ماسالدا ساھىبجامال قىزنىڭ گۈزەللىكى ئوبرازلىق سۈپەتلىنىپ كىتابخانلارغا كۈچلۈك ئېستېتىك زوق بېغىشلىغان. * بۇ ئەسەردە ئىدىل دەرياسى بويىدىكى جەڭنىڭ نەقەدەر قاتتىق بولغانلىقى ئوبرازلىق سۈپەتلىنىپ، كىتابخانلارنىڭ

كۆز ئالدىدا جانلىق نامايان قىلىنغان.
سۈپەتلىك سۈپ. سۈپەت جەھەتتىن تەلەپكە لايىق، سۈپىتى ياخشى؛ سۈپەتلىك مال. ئەلا سۈپەتلىك كۆڭلەك.
سۈپەتلىمەك پ. سۈپىتىنى يەنى خۇسۇسىيەت ۋە خۇسۇسىيەتلىرىنى تەرىپلەپ كۆرسەتمەك، تەرىپلىمەك: شەن ئۇنى قانچىلىك سۈپەتلىسەنمۇ، ئۇنىڭ ھېلىقى ئىشىنى يوققا چىقىرالمىسەن.

سۈپۈسۈزۈك سۈپ. ناھايىتى سۈزۈك، ئىنتايىن سۈزۈك: ئېرىقتىكى سۈپۈسۈزۈك سۇ شىلدىرلاپ ئاقماقتا ئىدى. * ئاسمان سۈپۈسۈزۈك. تېرەك، سۆگەت، قارياغاچلارنىڭ غولغا سۇ يۈگۈرۈشۈپ، چىرايلىق تۈسكە كىرگەن.

سۈپۈكۈچ نى (سۈپۈكۈچ) كونا ئادەت بويىچە كېسەلنى داۋالاش ئۈچۈن دۇئا ئوقۇپ، دەم سالغاندا داخاننىڭ كېسەللىككە قارىتىپ ئېيتىدىغان «بۇ ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدىن چىقىپ كەت، كۆچۈپ كەت» مەنىسىدىكى بۇيرۇق سۆزى.

سۈپۈكۈچلەتمەك «سۈپۈكۈچلەتمەك» پېشىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
سۈپۈكۈچلەشمەك «سۈپۈكۈچلەتمەك» پېشىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۈپۈكۈچلەتمەك پ «سۈپۈكۈچ» دەپ بىمارنىڭ ئاغرىغان يېرىگە دەمىدە قىلماق: رەمچى موماي تاشلىرىنى يىغىشتۇرۇپ خالتىسىغا سالدى ۋە ئۇنى ئاۋۋالقى ئورۇنغا ئېلىپ قويدى، ئاندىن دەمىدە سۈيى تەييارلاپ، سۇغا قاراپ ئىككى-ئۈچ ئايەت ئوقۇپ، نەزىرەنىڭ قوقاق تەگكەن ئېغىزىغا سۈپۈكۈچلەندى.

سۈپۈتمۈرە نى. دىئال. بۇرغا.
سۈپۈتمەك «سۈپۈتمەك» پېشىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - قاسسىماخۇن خىزمەتچىگە ئېيتىپ، كارىدورنى سۈپۈتۈپ

قويۇك، - دەيدى باشلىق چىقىپ كېتىۋېتىپ. **سۈپۈرگە** نى. توپا-چاڭ، ئەخلەت-چاۋارلار-نى سۈپۈرۈشكە ئىشلىتىدىغان سايمان: ھەم پۇختا، ھەم چىرايلىق سۈپۈرگە ئىكەن، ئىككىنى سېتىۋالدىم.

سۈپۈرگە زىيانكەش قىممەت ئېلىپ ئەرزان ساتىدىغان، دائىم زىيان تارتىپ تۇرىدىغان، زىيىنىغا ئىش قىلىدىغان ئادەم: - ئۆزۈم 150 يۈەنگە ئېلىپ، ساڭا 120 يۈەنگە بېرىدىغان مەن سۈپۈرگە زىيانكەشسىم ئاغىنە، - دەيدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ.

سۈپۈرگە قوناق <بوت> قىزىل قوناقنىڭ بىر خىل سورتى. رەڭگى قىزغۇچ بولىدۇ. باشقىدىن سۈپۈرگە ياسىلىدۇ.

سۈپۈرمەك پ ① چاڭ-توزان، ئەخلەت چاۋارلارنى سۈپۈرگە بىلەن يىغىپ چىقىرىۋەتمەك؛ تازىلىماق: ئۆي سۈپۈرمەك. ھويلا سۈپۈرمەك. ② كۆچمە. چىقارماق، تازىلىماق: ئەكسىيەتچىلەرنى ئىنقىلابىي قوشۇندىن سۈپۈرۈپ تاشلاش لازىم.

سۈپۈرۈشمەك «سۈپۈرمەك» پېشىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بىز كىرگەندە بالىلار سىنىپنى قولمۇقول سۈپۈرۈشۈۋاتقان ئىكەن.

سۈپۈرۈلمەك «سۈپۈرمەك» پېشىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ھويلا-ئاراملىرى، بۇلۇڭ-يۇچقاقلرىغىچە تازا سۈپۈرۈلگەن بولۇپ، چىش كولىغۇچ چاغلىق ئەخلەت كۆرۈنمەيتتى.

سۈپۈرۈندى نى. سۈپۈرۈپ چىقىرىۋەتكەن كېرەكسىز نەرسىلەر؛ ئەخلەت: مەن ھەر كۈنى ھويلىنى ئىككى قېتىم سۈپۈرۈپ، سۈپۈرۈندىنى ھېلىقى يوغان ئەخلەت ساندۇقىغا تۆكەتتىم.

سۈپۈتىدە تر. باش كېلىشتىكى ئىسىملارغا تىرىكلىپ، جۈملىدە ھالەت بولۇپ «ئورنىدە»

دا، ھالىتىدە « دېگەن ئۇقۇملارنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ باشلىق سۈپىتىدە سۆز قىلدى. سۈت ئى ① ئادەم ۋە ھايۋانلاردىكى سۈت بېزى ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان ئاق سۈيۈقلۈك. تەركىبىدە سۇ، ئاقسىل، لاکتوزا ۋە تۇز قاتارلىق ئوزۇقلۇق ماددىلار بولىدۇ: ئانا سۈتى، كالا سۈتى، ئۆچكە سۈتى، سۈت فېرمىسى، سۈت پاراشوكى. * سۈتتىن ئاغزى كۆيگەن، قېتىقنى بۈلەپ ئىچىر (ماقال). * زوقلىنىپ مەنمۇ ئىچتىم سۈيۈگىنى، خۇددى ئاندىك بەردىك سۈتۈگىنى. ② <بوت> بەزى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ غولى، يوپۇرمىقى ياكى مېۋىسىدىكى ئاق سۈيۈك-لۈك: سېسىز ئوتنىڭ سۈتى. يۇرچاق سۈتى.

سۈت ئانىسى ← ئىنىكئانا.

سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار <زوتول> ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋانلار. ئانا تېنىدىكى سۈت بېزىدىن ئاجرىلىپ چىققان سۈت ئارقىلىق بالىلىرىنى بېقىش ئۇلارنىڭ ئاساسىي ئالاھىدىلىكى. بۇلار ئىچىدە، ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك بىر تۆشۈكلۈك ھايۋانلار تۇخۇملۇق كۆپەيگەندىن سىرت، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى تۇغۇت ئارقىلىق كۆپىيىدۇ.

سۈت بېزى <ئانات> يېتىلگەن قىز ياكى سۈت ئەمگۈچى چىشى ھايۋانلارنىڭ ئەمچىكى ئىچىدە بولىدىغان بىر خىل بەز. سۈت ئاجرىتىپ چىقىرىش رولىنى ئوينايدۇ.

سۈت بېزى ياللۇغى <تب> ئاياللارنىڭ سۈت بېزىدە بولىدىغان بىر خىل كېسەل-لىك. كۆپىنچە ئېمىتىش مەزگىلىدە پەيدا بولىدۇ. بۇنىڭدا، بەدەن تېمپېراتۇرىسى ناھايىتى تېز ئۆزلەپ، قىسمەن جاي

ئىششىپ كۆپىدۇ، قىزىرىدۇ ۋە قاتتىق ئاغرىيدۇ. بەزىلىرى يىرىڭلايدۇ. سۈت پاراشوكى كالا، ئۆچكە قاتارلىقلار. نىڭ سۈتىنىڭ سۇ تەركىبى چىقىرىپ تاشلانغاندىن كېيىن ھاسىل بولغان پاراشوك. ساقلاشقا قولايلىق، ئىشلەتكەندە قايناقسۇ قوشۇپ، سۈيۈقلۈكقا ئايلاندۇرۇلىدۇ.

سۈت چىشى <ئانات> ئادەم ۋە سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار تۇغۇلۇپ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي چىقىدىغان چىش. بوۋاقلار تۇغۇلۇپ 6 - 7 ئاي بولغاندا چىشلار چىقىشقا باشلاپ، ئىككى يېرىم ياشقا تولغاندا تولۇق چىقىپ بولۇپ، 20 گە يېتىدۇ. ئالتە ياشتىن سەككىز ياشقا تولغانغا قەدەر بۇ چىشلار چۈشۈشكە باشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىنى تۇراقلىق چىشلار تەدرىجىي ئىگىلەيدۇ.

سۈت رەڭ رەڭگى سۈتكە ئوخشايدىغان: تومۇزدا تويغۇچە سۈمۈرۈۋالغان ئىسسىقنى تارتىپ ئۆلگۈرمىگەن تۇپراققا چۈشكەن تامچىلار سۈت رەڭ قويۇق تۇمانغا ئايلىنىپ، ئۇيۇق بىلەن كەڭ ئاسمان ئارىسىنى تولدۇردى.

سۈت شويلىسى سۇ ئورنىغا سۈت ئىشلىتىپ ئېتىلگەن شويلا.

سۈت فېرمىسى سۈت كالىلىرىنى بېقىپ، ئۇلاردىن سۈت ئالىدىغان ئورۇن: - يولداش ئابلا، كالىلارنى بىر ياشلىق بولمىسا باشقۇرغىلى بولمايدىكەن، نېمىگە كېلىپ قالدىڭىز؟ - سۈت فېرمىسىنىڭ تېخنىكى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ سورىدى.

سۈت قەغەز رەڭگى ئاق، ئۆزى سىلىق، خەت يېزىشقا، مەتبەلەردە خەت ۋە رەسىملەرنى بېسىشقا ئىشلىتىلىدۇ.

غان قەخەزە.

سۈت كالىسى <زوتول> سۈت ئېلىش ئۈچۈن مەخسۇس بېقىلىدىغان كالا. بۇ خىل كالىلار ئادەتتىكى كالىلارغا قارىغاندا كۆپ سۈت بېرىدۇ.

سۈت كىسلاتا باكتېرىيىسى <بىئول> قەنتلەرنى ئېچىتىپ سۈت كىسلاتاسى ھاسىل قىلىدىغان باكتېرىيە.

سۈت كىسلاتاسى <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى

$CH_3 CHOCOOH$. رەڭسىز ياكى سارغۇچ قىيام ھالىتىدىكى سۇيۇقلۇق بولۇپ، قېتىق، قان ياكى سۇيدۈك تەركىبىدە بولىدۇ. ئادەتتە يېمەك-ئىچمەك، كۆن-خۇرۇم، توقۇمىچىلىق ۋە تىببىي دورىگەرلىك سانائەتلىرىدە ئىشلىتىلىدۇ.

سۈت نەيچىلىرى <بوت> ئۆسۈملۈك تېنىدىكى ئىچىدە سۈت بولىدىغان نەيسە-جان تۈزۈلمە. بىر ياكى كۆپلىگەن ھۈجەيرىلەردىن تۈزۈلىدۇ. شاخلىنىدۇ ياكى شاخلانمايدۇ. كۆپىنچە ئۈجمە ئائىلىسى، سۈتلۈكئوت ئائىلىسى، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسى، ئەپيۈنگۈل ئائىلىسى، سۆگەتگۈل ئائىلىسى ۋە چىڭگىلىك ئائىلىسىدە بەزى ئۆسۈملۈكلەردە بۇ خىل تۈزۈلمە بولىدۇ.

سۈت ھەققى ئانىنىڭ ئېمىتكەن ۋە باققان ھەققى: دىنىي قائىدە بويىچە نىكاھ ۋاقتىدا سۈت ھەققى ئۈچۈن مەلۇم مىقداردا پۇل بەلگىلەپ قويىدۇ.

سۈتتەك سۈپ. سۈتكە ئوخشاش ئاپئاق: سۈتتەك ئايدىك.

سۈتچى ئى. سۈت ساتىدىغان ئادەم، سۈت ساتقۇچى.

سۈتچىلىك ئى. سۈت سېتىش ئىشى.

سۈتخور سۈپ. سۈت ئىچىشكە ئادەتلەنگەن (ئېمىدىغان ياكى ئېمىتىدىغان)، سۈت ئەمگۈچى: سۈتخور ھايۋان.

سۈتخور ھايۋان <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان.

سۈتخورلۇق «سۈتخور» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

سۈت-قايماق. سۈت ۋە قايماق: كۈچانلىك سۈت بازىرىدىكى سۈت-قايماقنى كۆرسىتىش كۈچالىقنىڭ ھەممىسى سۈتخورمىدۇ؟ - دەپ قالىسىز.

سۈت-قىمىز. سۈت ۋە قىمىز. سۈتتە تېمەك «سۈتلىمەك» پېتىلىنىك مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۈتتە نېمەك ① «سۈتلىمەك» پېتىلىنىك مەجبۇر دەرىجىسى: ئەتىگەنلىك تاماقتا سۈتتە ئېتىپ بەرگەن چاي ھەممىنىڭ ئاغزىغا تېتىدى. ② دان تەركىبىدە سۈتكە ئوخشاش ماددىلار پەيدا بولماق: بۇغداي چىچەكلەپ سۈتلەنگەندە دان سۈيىنى بېرىش لازىم.

سۈتلۈك سۈپ ① سۈتى بار، سۈت قوشۇلغان: سۈتلۈك چاي. سۈتلۈك ئاش. ② سۈت بېرىدىغان: سۈتى چىقى: سۈتلۈك كالا.

سۈتلۈك پۈلۈ سۈ ئورنىغا سۈت ئىشلىتىپ ئېتىلگەن پۈلۈ.

سۈتلۈك چاي چايغا سۈت قوشۇلغان چاي: موماي قىزىنى ئاشقا بۇيرۇپ قويۇپ، ئۆزى مېھمانلارغا سۈتلۈك چاي بىلەن نان ئېلىپ كەلدى. * بىرەر كۈن سۈتلۈك چاي ئىچمە-سەك ھېچقىسى يوق. بۈگۈن ئۆزۈمۈ كېچىكىپ قالدىم، - دەپ خوشلىشىپ چىقىپ كەتتىم.

سۈتلۈكئوت ئى (سۈتلۈك+ئوت) <بوت>
 سۈتلۈكئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئېگىزلىكى 50 - 80 سانتىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. غولىنى سۈندۈرسا، ئىچىدىن ئاق سۈت چىقىدۇ. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ھەم تۆمۈنە شەكىلدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، سېپى بولمايدۇ. غولى تىك ھەم توم، يۇقىرى قىسمىدا كىچىك شاخلىرى بولىدۇ. گۈل رېتى ئۆگزىسىمان، ئورغۇچى ياپىرد-قى سېرىق، غوزا مېۋىسى شەكىلدە كېلىدۇ. يىلتىزى تۈۋرۈك شەكىلدە، تاشقى پوستى خورما رەڭ بولىدۇ. يىلتىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. تەمى قېرىق، تەبىئىتى سوغۇق، زەھەرلىك. چوڭ-كىچىك تەرەتنى راۋان قىلىش رولىغا ئىگە.

سۈتلىگەن ئى. دىئال. سۈتلۈكئوت. **سۈتلىمەك** پ. تەركىبگە سۈت ئارىلاشتۇر-ماق، سۈت قوشماق: چاي سۈتلىمەك. **سۈتلىنىش** ① «سۈتلىمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى <بوت> ئاشلىق زىرائەتلىرى پىششىقا ئاز قالغاندا، ئوزۇقلۇق ماددىلارنىڭ توشۇغۇچى نەپچىلەر ئارقىلىق دانغا بېرىشى نەتىجىسىدە، تۆرەلمە سۈتنىڭ تەدرىجىي قويۇقلىشىپ بېرىشى. **سۈتۈن** سۈپ. دىئال. سۈت ھالىتىدىكى، سۈتلۈك.

سۈر I ئى ① قورقۇنچ، ۋەھىمە: سۈر باساق. ② سالاپەت: سۈرى بار ئادەم. **سۈر باسماق** قورقماق، ۋەھىمە ئىچىدە قالماق؛ جىددىيە شەكىل: كېچىچە سۈر بېسىپ زادىلا ئۇخلىيالىمدىم. * ئەپكە شىچىنى بىر خىل سۈر باسقىلى تۇردى.

سۈر II سۈپ. تۈزلاپ، ياكى ئىسلاپ قۇرۇتۇلغان: سۈر گۆش.

سۈر گۆش ئۇزۇن ساقلاش ئۈچۈن تۈزلاپ، ياكى ئىسلاپ قۇرۇتقان گۆش.

سۈر III ئى. دىئال. ئەپ، پەم، يول: ئىشنىڭ سۈرى.

سۈرە ئى (ئە) <دىن> قۇرئاننىڭ ھەر بىر بابى، يەنى قۇرئاندا جەمئىي 114 باب بولۇپ، بۇ 114 سۈرە دېيىلىدۇ. سۈرىلەر ئۇزۇن-قىسقىلىقى بىلەن پەرقلىنىدۇ. ئەڭ ئۇزۇن سۈرە 286 ئايەتتىن، ئەڭ قىسقا سۈرە ئۈچ ئايەتتىن تەركىپ تاپىدۇ. ھەر بىر سۈرىنىڭ ئۆز ئالدىغا نامى بولىدۇ: ئىشان يېتىلەپ كىرگەن ئېشىكىنى باغلاپ قويغاندىن كېيىن، موللازەبىدىن ئولتۇرغان سۈپىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ سۈرە ئوقۇدى. * توختىناخۇن قەبرە ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزى بىلىدىغان بىرلا سۈرە - «قۇلۇۋەللاھۇ ئەھەد» نى ئۈچ قېتىم ئوقۇپ دۇئا قىلدى.

سۈرئەت ئى (ئە) ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە-ھادىسە قاتارلىقلارنىڭ تېزلىك دەرىجىسى، ئىلداملىقى؛ تېزلىك: قۇرۇلۇش سۈرئىتى. ئىش سۈرئىتى. * ھازىر سۇ قۇرۇلۇشىنىڭ سۈرئىتى ناھايىتى تېز بولماقتا. * ئۇ قىزلارنىڭ جاراڭلىق ناخشا ساداسىنى ئاڭلىدىمۇ ياكى باشقا سەۋەب بولدىمۇ، ماشىنا سۈرئىتىنى ئاستىلىتىپ، ئاستا توختىدى.

سۈرئەت ئۆزگەرتكۈچ <ماشىن> ستا-نوك، ئاپتوموبىل، تراكتور قاتارلىقلارنىڭ سۈرئىتى ياكى سۈرئەت كۈچىنى ئۆزگەرتىدىغان قۇرۇلما. دىئامېترى ئوخشاش بولمىغان نۇرغۇنلىغان چىشلىق چاقلاردىن تەشكىل تاپىدۇ. ئادەتتە دۋىگا تېلدىكى ئاساسىي ئوق بىلەن ئەگەشمە ئوق ئارىسىغا ئورنىتىلىدۇ.

سۈرەت نى (ئە) ① ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ سىزىلغان ياكى فوتوئاپپاراتتا تارتىلغان تەسۋىرى، رەسىمى: سۈرەت سىزماق. قىستۇرما سۈرەت، بەدىئىي سۈرەت. * ئۇنىڭ ئوڭ يۈزىگە تاشتىن-تاشقا سەكرەپ چۈشۈ-ۋاتقان كۈمۈش سۇ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى گۈزەل مەنزىرىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەندى. * سۇلايمان سۈرەتلەرنى يېنىشلاپ-يېنىشلاپ كۆرۈپ، بىرىگە تىكىلگىنىچە خېلى ئۇزاق تۇرۇپ كەتتى. ② تاشقى قىياپەت، كۆرۈنۈش، شەكىل، تۇرق: يارنىڭ سۈرىتىگە قارىما، خۇلققا قارا (ماقال). * دىۋە قارا مۇشۇككە ئايلاندى، قىز بۆرە سۈرىتىگە كىردى. * ئۇ يەنە سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ كۆردىكى، ئالدىدا باشقا سۈرەتتىكى بىرنەرسە تۇراتتى. * شۇ مۇلايىم يىگىتنىڭ سۈرىتى سۇلتانچە بار. شۇ يىگىتتىن باشقىسى مەن ئۇچۇن ئۇلتانچە بار. ③ <مات> ئاددىي كەسىر-لەردىكى توغرا سىزىقنىڭ ئۈستىگە يېزىلىدىغان سان. مەسىلەن دىكى «2» سۈرەت بولىدۇ. ④ باش كېلىشتى-كى ئىسىملارنىڭ كەينىدە كېلىپ، «دەك»، «سە-جان»، «قا ئوخشاش» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: پەرىشتە سۈرەت ئادەم. گۈل سۈرەت قىز. ⑤ ئورۇن كېلىش قوشۇمچىلىرى بىلەن تۈرلىنىپ كېلىپ «ھالەتتە»، «رەۋىشتە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: كاردىنال ھەزرەتلى-رى، جانابلىرىنىڭ رازىلىق بەرمە يۇاتقانلىقى شەھەر تىنچلىقىغا قاتتىق خەۋپ تۇغدۇرۇۋاتىدۇ، جانابلىرىنىڭ بۇنىڭغا ئىشىنىشىنى يەنە بىر قېتىم جىددىي سۈرەتتە ئىلتىماس قىلمەن. سۈرەت تارتماق تەسۋىرىنى، قىياپەتنى فوتو ئاپپارات ياردىمى بىلەن نىكاپت يۈزىگە چۈشۈرمەك: جەسەتنى نەچچە

قېتىم سۈرەتكە تارتتى. سۈرەت تارتىش ئاپپاراتى <كىنو> ← فوتو ئاپپارات. سۈرىتى ئادەم كۆرۈنۈشى ئادەمگە ئوخشىسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئادەملىك ماھىيىتىنى يوقاتقان ئادەم. سۈرەتتەك سۈپ. گۈزەل، چىرايلىق: پادىشاھنىڭ سۈرەتتەك بىر قىزى بار ئىكەن. سۈرەتچى نى. ئادەم ۋە نەرسىلەرنى سۈرەتكە تارتىدىغان كىشى، فوتوگراف: ئەسەتنىڭ دادىسى ئۇزۇن يىللىق سۈرەتچى. سۈرەتچىلىك نى. سۈرەتكە تارتىش ئىشى، كەسىپى. سۈرەتخانا نى (ئە+پ) ← رەسىمخانا. سۈرەتلىك نەمەك ① «سۈرەتلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: زۇنۇن قادىرنىڭ «غۇنچەم» دراممىدا ئازادلىقتىن ئىلگىرىكى ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ خانىۋەيران تۇرمۇشى چىنلىق بىلەن سۈرەتلىگەن. ② كۆز ئالدىدا پەيدا بولماق، كۆرۈنمەك گەۋدىلەنمەك: مەن دوپپامنى ئالدىغا قويۇپ ئېچىنىپ ئويلىدىم. ئۆتۈشتە تارتقان جاپا-مۇشەققەتلىرىم كۆز ئالدىمدىن بىر-بىرلەپ سۈرەتلىنىپ ئۆتتى. سۈرەتلىك سۈپ. سۈرىتى بار، سۈرەت بىلەن بىزەلگەن: سۈرەتلىك تام. سۈرەتلىك كىتاب. * مەن ئىشخانغا كىرگىنىمدە گۈلناز سۈرەتلىك ژۇرنال كۆرۈۋاتقانكەن. سۈرەتلىمەك پ. شەيئىلەرنىڭ ھالىتىنى، ئوبرازىنى كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىغا خۇددى سۈرەتتە كۆرسەتكەندەك گەۋدىلەندۈر-مەك، تەپسىلىي تەسۋىرلەپ بەرمەك: پېرسوناژنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى سۈرەتلىمەك. سۈرەن نى. كۈچلۈك ئاۋازلار، چۇقان، غوۋغا: تۇتتى ئەغبار باشقا يولتۇزدىن ئورۇن

بىلگەچكە پەن، ئاچمەن دەپ كان، نېفىت
سالدى سۈرەن دەيمەن يەنە.
سۈرەن سالماق توۋلىماق، چۇقان
كۆتۈرمەك.

سۈرەنسىز سۈپ. سۈرنى يوق، سۈرەن
سالماق.

سۈر-توقاي ← سۈر-توقاي قىلماق.

سۈر-توقاي قىلماق سۈرۈپ، قوغلاپ،
ئەدبىنى بەرمەك: شاھ مەھمۇرخانغا
خۇشامەت قىلىپ يۈرگەن بەگلەرنى كۆر
ئوغلنىڭ نەرەپدارلىرى قەدەمۇقەدەم قوغلاپ
يۈرۈپ سۈر-توقاي قىلغىلى تۇردى. * تۈن
كېچە، تۈرمىگە كىردى باستۇرۇپ، خەۋەرنى
ئاڭلىغان جەسۇر يۇرت خەلقى. گۇندىپاي،
چېرىكىنى قىلدى سۈر-توقاي، ۋولقاندەك پارتلىغۇچ
ئۆچمەنلىك قەھرى.

سۈرتكۈچ. نى. دوسكا قاتارلىق نەرسىلەرنى
سۈرتۈش ئۈچۈن مەخسۇس ياسالغان
سايماق. ئۇ ئادەتتە بىر پارچە ياغاچقا
مويلۇق رەخت ياكى كىگىز قاتارلىق
نەرسىلەرنى چاپلاش ياكى مىخلاش
ئارقىلىق ياسىلىدۇ.

سۈرتكۈزمەك «سۈرتمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: مۇدىر ھەر خىل
بىنمەنە بۇيرۇقلار بېرىپ، خىزمەتچىلەرگە
چاڭ-توزانلارنى سۈرتكۈزەتتى. بەزىدە تامدىكى
رەسىملەرنىڭ ئورنىنى ئۆزگەرتتۈرەتتى.

سۈرتىمەك پ. سۈرتكۈچ، لاتا، قەغەز
قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن مەلۇم نەرسە-
لەرنى ئېرتىپ تازىلىماق، ئېرتماق:
دېرىزە سۈرتىمەك. جوزا سۈرتىمەك.

سۈرتۈشمەك پ. سۈرتىمەك پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: قىيالىڭاچ بالىلار بىر-بى-
رىنىڭ يۈز-كۆز، بەدەنلىرىگە لاي سۈرتۈشۈپ،
ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئوينىشۋاتاتتى.

سۈرتۈلمەك «سۈرتىمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇل دەرىجىسى: - مۇئەللىم سىنىپتىكى
پارتا-ئورۇندۇقلارنىڭ ھەممىسى سۈرتۈلۈپ
بولۇندى. ئەمدى قايتساق بولامدۇ؟
سۈركەتمەك «سۈركىمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۈركەشمەك ① «سۈركىمەك» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: «قىزىل قوغدىغۇچىلار»
چوڭ خەتلىك گېزىتلەرگە شىلىملارنى سۈركە-
شپ، ھەدەپ تاملارغا چاپلاشماقتا ئىدى.

② ئۆزئارا بىر-بىرىگە سۈركەلمەك:
چاپانغا شىلىم سۈركىشىپ قالماق.

سۈركەلمەك سۈركىلىدىغان، سۈركەپ
سىلىقلىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان:
سۈركەلمە ماتېرىيال.
سۈركەلمە ماتېرىيال مېتال سايماق،
ئەينەك قاتارلىقلارنى سىلىقلاشتا ئىشلە-
تىلىدىغان ماتېرىيال. ئالماس، كۋارتس،
ياقۇت قاتارلىقلار تەبىئىي سۈركەلمە
ماتېرىيال؛ سۈنئىي ياقۇت، كرىمنى
كاربىد قاتارلىقلار سۈنئىي سۈركەلمە
ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ قاتتىقلىقى
ئىنتايىن يۇقىرى بولۇپ، پارچىلانغاندىن
كېيىن كاربوروئىدا ئايلىنىدۇ.

سۈركەلمەك ① «سۈركىمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇل دەرىجىسى: موماي ماڭا بۇرۇلۇپ
قارىدى ۋە سومكىسىنىڭ مۇرەمگە سۈركىلىپ
كەتكەنلىكىنى ئوقۇپ، تەمتىرەپ كەتتى. ②
«سۈركىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرى-
جىسى: قۇباق ئۆيىنى ئاچتى. قۇتگۈل ئۆيگە
كىردى ۋە قۇباقتا سۈركەلدى.

سۈركەنمەك «سۈركىمەك» پېئىلىنىڭ
ئۆزلۈك دەرىجىسى: نېمىشقا بىكاردىن-بىكار
خەققە سۈركىنىپ يۈرسەن؟

سۈركىلىش ① «سۈركەلمەك» پېئىلىنىڭ

يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: تامغا سۈركە-
 لىش. ② ئى <فز> بىر جىسىم ئىككىنچى
 بىر جىسىم ئۈستىدە ھەرىكەت قىلغاندا،
 بۇ ئىككى جىسىم يۈزلىرى ئارىسىدا پەيدا
 بولىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ ھەرىكىتىگە
 توسالغۇلۇق قىلىدىغان بىر خىل قارشىلىق.
 جىسىملارنىڭ ھەرىكەتلىنىشى ۋاقىتتىكى
 تېگىشىش يۈزىنىڭ ئۆزگىرىشىگە قاراپ،
 بۇ خىل سۈركىلىشمۇ سىيرىلما سۈركىلىش
 ۋە دومىلانما سۈركىلىش دېگەنلەرگە
 ئايرىلىدۇ. ③ ئى. كۆچمە. ئادەملەر بىلەن
 ئادەملەر ياكى پارتىيە-گۇرۇھلار ئوتتۇ-
 رىسىدا يۈز بېرىدىغان پايدا-زىيان
 توقۇنۇشى، نىزا، زىددىيەت: ئۇلارنىڭ
 ئوتتۇرىسىدا بىر ئاز سۈركىلىش پەيدا بولدى.
 * ئۇ چاغلاردا مەدەنىيەت ئىنقىلابى باشلىنىپ،
 ئىككى تەرەپنىڭ سۈركىلىشى كۈچەيگەندى.
 سۈركىلىش كۈچى <فز> ھەرىكەتلىنىدۇ-
 غان بىر جىسىمنىڭ يۈزى بىلەن بىر
 جىسىمنىڭ يۈزى ئۆزئارا تېگىشكەندە
 ھاسىل بولىدىغان ھەرىكەتكە قارشى
 بىر خىل كۈچ، ئۇنىڭ يۆنىلىشى جىسىملار
 ھەرىكىتىنىڭ يۆنىلىشى بىلەن قارىمۇقارشى
 بولۇپ، ئۇنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى جىسىم
 يۈزلىرىنىڭ سىلىقلىق دەرىجىسى ۋە
 ئېغىرلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.
سۈركىلىشچان سۈپ. سۈركىلىش خۇسۇسىيىتى
 بار، سۈركىلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.
سۈركىلىشچانلىق <سۈركىلىشچان>
 سۆزىنىڭ ئىسمى شەكلى: گاز پومپىسىنى
 ھەرىكەتلىنىدۈرۈپ پۈتۈن ئاپتوموبىلنى تىزگىن-
 لەيدۇ. ماي پومپىسىنى ھەرىكەتلىنىدۈرۈپ
 ئۆزىنىڭ ئوزۇقى بولغان بېنزىننى سۈمۈرىدۇ
 ۋە سۈركىلىشچانلىقى كۈچلۈك ئىچكى زاپچاسلىرى-
 نى مايلاپ تۇرىدۇ.

سۈركىلىشمەك <سۈركەلمەك> پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى: بىرلىك ۋە ئۆملۈك
 قۇدرەتلىك كۈچ دەپ، دانا پارتىيە ئۆزۈڭ
 كۆرسەتكەن. ھەممە مىللەتلەر بولۇق
 ئىتتىپاق، سۈركىلىشلەر بوق، كەلمەسكە
 كەتكەن.
سۈركىمەك پ ① مەلۇم نەرسىلەرنىڭ
 يۈزىنى، سىرتىنى باشقا بىرنەرسە
 يۈزىگە، سىرتىغا تەگكۈزۈپ ھەرىكەتلىنىدۇ-
 مەك: ئۇ دەرهال بىر چۈپ تاشنى ئېلىپ،
 كۆڭلىكىنىڭ يېڭىدىن كىچىككە يىرتىپ تاشنىڭ
 ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ ئىككى تاشنى بىر-بىرىگە
 سۈركەپتۇ. تاشتىن ئوت پەيدا بولۇپتۇ. *
 ئەكسەر قولىنى بوشىتىش ئۈچۈن چېدىرنىڭ
 بولۇشىدىكى قازاننىڭ گىرۋىكىگە ئارغامچىنى
 سۈركەپتۇ. ② ماي شىلىم قاتارلىق
 يۇقىدىغان نەرسىلەرنى بىرەر نەرسىگە
 سۈرمەك، يۇقتۇرماق: دورا سۈرمەك. ماي
 سۈرمەك. * ئەگەر كىچىك بالىلار يىقىلىپ
 كېتىپ قالسا ياكى بېشى بىر يەرگە تېگىپ
 كەتسە، لاتىغا تۇخۇم سېرىقنى سۈركەپ
 بېشىغا ئوراپ تېگىپ قويسا بولىدۇ.
سۈرگە ئى. ئىچىنى يۇمشىتىدىغان، سۈرد-
 ىدىغان دورا: قېرىلارغا، بالىلارغا كۈچلۈك
 دورىلارنى بېرىپ ھارارەتنى بىراقلا چۈشۈرۈۋې-
 تىش، بەك تەرلىتىش ۋە سۈرگۈ بېرىش
 خەتەرلىك.
سۈرگۈزمەك <سۈرمەك> پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى: دورا بېرىپ، ئىچىنى
 سۈرگۈزمەك.
سۈرگۈن ئى ① سوت ئورۇنلىرىنىڭ
 ھۆكۈمى بىلەن جىنايەتچىنى يىراق،
 باشقا يەرگە ئەۋەتىش، پالاش: سۈرگۈن
 قىلماق. * دۈەن جياۋشۇغا بۇ ئەھۋالنى
 دېۋىدىم. دۈەن جياۋشۇ: <بىز سۈرگۈن

قىلىنغانلار ئوخشايىمىز. « دېدى. * ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، لۈتپۇللا « خىزمەت يۆتكەش» ھېلىسى بىلەن ئاقسۇغا مېڭىش ئۆقتۈرۈشىنى تاپشۇرۇۋالدى. ئۇ ئۆزى بىلەن نابورچىك دوستى تۇردى ھۈسۈيۈننىڭمۇ سۈرگۈن قىلىنغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۆزىنى يېنىك ھېس قىلدى. ② سۈرگۈن قىلىنغان، پالانغان ئادەم: بەختسىز سۈرگۈنلەر يۈرەكلىرىدىكى دەرد-ئەلەم، قايغۇ-ھەسرەت، ئارزۇ-تەلەكلەر-نى ئېيتىشىپ، چارسىز قالغان ئەل بۇرتى بىلەن ئاخىرقى مەرتىۋە خوشلاشتى. ③ شۇنداق جازا بېرىلگەن كىشىلەر يەنى، پالانغانلار بارىدىغان جاي: مەن جەمئىي بەش يىل سۈرگۈندە بولدۇم. * ئۇ سۈرگۈندىن قايتقاندا، ئادەم تونۇغۇسىز دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتكەندى.

سۈرگۈن بولماق ئۆز بۇرتىدىن باشقا، يىراق يەرگە ھەيدىۋېتىلمەك، پالانماق: ئاشىقى سۈرگۈن بولۇپمەن ئىشقىدىن قەدىم زەبۇن، ھېچقاچان بولماس ئىكەن ۋىسال چىغى زادى ئۇزۇن.

سۈرگۈن جازاسى <قا> بۇرۇنقى بىر خىل جازا تۈرى. بۇنىڭدا جىنايەتچى يىراق جايلارغا يالاپ بېرىلىپ، ئەمگەككە سېلىنىدۇ ياكى باشقا، چەت جايلارغا ھەيدىۋېتىلىدۇ.

سۈرگۈن قىلماق <قا> جىنايەتچىنى يىراق جايلارغا يالاپ بېرىپ مەجبۇرىي ئەمگەككە سالماق ياكى چەت، ياقا يۇرتلارغا ھەيدىۋېتىلمەك، پالماق: بۇ شېئىرنى ئوقۇغان پادىشاھ قەھرى-غەزىپىنى باسالماي، ئاقىل ۋەزىرىنى ئوردىدىن ھەيدەپ، يىراق بىر جەزىرىگە سۈرگۈن قىلىۋەتتى. * نۇزۇگۈمنىڭ مانجۇ مۇستەبىتلىرى تەرىپىدىن سۈرگۈن قىلىنىشى قەشقەر خەلقىنىڭ دىلىنى

تۆرتەپ كۆيدۈردى. **سۈرلە نىمەك** «سۈرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۈرلە نىمەك «سۈرلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۈرلە نىمەك «سۈرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سوقۇمنىڭ گۆشى تۇزلانغاندىن كېيىن ئىسلىنىپ سۈرلىنىدۇ. * ھۆرلىقاخان پادىشاھنىڭ خۇرجۇنىغا ھەر تۈرلۈك يەل-يېمىش ۋە سۈرلەنگەن گۆشلەردىن توشقۇزۇپ سېلىپ بېرىپتۇ.

سۈرلۈك سۈپ ① قورقۇنچىلۇق، ۋەھىمىلىك: بۇ چاغدا ئاي تېخى كۆتۈرۈلمىگەندى. ئەمما كۆكتە ساناقسىز يولتۇزلار چاقناپ تۇراتتى. ئەتراپ سۈرلۈك. قاراڭغۇ. * قاراڭغۇلۇق ئىچىگە چۆككەن مەھەللە جىمجىت ۋە سۈرلۈك بولۇپ پەقەت ياپراقسىز دەرمەخلەرنىڭ شامال بىلەن ئوينىشىپ شوۋۇلدىغان ئاۋازلىرىلا ئاڭلىناتتى. ② سۈرى بار، سالاپە تىلىك: سۈرلۈك ئادەم. // ئۇ بەك سۈرلۈك بولغاچقا، ئۇنىڭ ئالدىدا دائىم قورۇنۇپ قالاتتىم.

سۈرلۈكلەشتۈرمەك «سۈرلۈكلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: پۈتۈن مەكتەپ قورۇسقا ئالا قويماي چاپلانغان چوڭ خەتلىك گېزىتلەر، كىچىككەنە شامال چىقىسىمۇ شىلدىرلاپ، مەكتەپنى تېخىمۇ سۈرلۈكلەشتۈرۈۋەتكەندى.

سۈرلۈكلەشمەك پ. سۈرلۈك تۇس ئالماق، سۈرلۈك قىياپەتكە كىرمەك.

سۈرلىمەك پ. گۆشىنى تۇزلاپ ياكى ئىسلاپ قۇرۇتماق: گۆش سۈرلىمەك. * ئۇلار يىلقى گۆشىدىن قىزا تەييارلاپ، ئۇنىمۇ سۈرلەيدۇ.

سۈرمە ئى (پ) ① <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى (stibium) Sb. كۈمۈش رەڭدە بولۇپ، پارقرايدۇ. چۈرۈك، قاتتىق كېلىدۇ.

بولۇپ بىر چەتكە سۈرۈپ قويدى. ② ئىسىم بىلەن بىرىكىپ كېلىپ «داۋاملاشماق» ، «قىلماق» مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ: جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەك. * ھاكىم يەنە خېلىغىچە گەپ قىلمىدى. ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ خىيال سۈرمەكتە ئىدى. ③ بىرەر ئىشنىڭ ۋاقتىنى ئۆزگەرتىشكە يۆتكەشكە: كۈلشەننىڭ ئاپىسى قوشۇلمىغانلىقتىن، توي يەنە كەينىگە سۈرۈلدى. * مەلۇم سەۋەبلەردىن ھۇجۇم ۋاقتىنى ئەسلىدىكى پىلاندىن ئۈچ كۈن ئالدىغا سۈرۈشكە توغرا كەلگەندى. ④ بىرەر ئىشنىڭ لەززىتىنى ھېس قىلماق، لەززىتىنى ئالماق: راھەت پاراغەتنىڭ پەيزىنى سۈرمەك. * ھاراقنىڭ پەيزىنى سۈرمەك. ئوبۇننىڭ پەيزىنى سۈرمەك. ⑤ قوغلىماق، ھەيدىد-مەك: سۈرۈپ توقاي قىلماق. ⑥ ئاقماق، سۈيۈك كەلمەك: بالىنىڭ ئىچى سۈردى. **سۈرۈپ توقاي قىلماق** ← **سۈر-توقاي قىلماق**: باتۇرلار بولسا، «ئالغا» سادالىرىنى ياڭرىتىپ يەنە ئىلگىرىلەپ كەلمەكتە؛ ئۇلار دۈشمەننى سۈرۈپ توقاي قىلىپ، شەھەر سېپىلىگە قاراپ سەلدەك ئاقماقتا ئىدى. * بۇ چاغدا قىسىملىرىمىز ئۈچ ۋىلايەت دائىرىسىدىكى كۆمىنىداك قوشۇننى سۈرۈپ توقاي قىلىپ ماناس بويلىرىغا بارغانىدى.

سۈرمەك II پ. مەلۇم بىرنەرسىنىڭ سىرتقى يۈزىنى ئىككىنچى بىرنەرسىنىڭ يۈزىگە سۈركىمەك: يۈزىگە ماي سۈرمەك. * يۈزىنى سوپۇن سۈرۈپ يۇماق.

سۈرمەل سۈپ. تولا سۈركىلىپ، سىلىقلىنىپ كەتكەن: سۈرمەل تاش.

سۈرمىلىك سۈپ. سۈرمىسى بار، سۈرمە سۈرگەن: سۈرمىلىك كىرىپكىك ماڭا قاراپ سېھرى ئوقۇپ تۇرسا، قېشىڭ خەنجەر تۇتۇپ، قېشىدا قەددىمىنى پۈكۈپ تۇرسا.

ئاسانلا ئۇۋىلىپ، پاراشوكقا ئايلىنىدۇ. خىمىيە سانائىتى، ئېلېكتىر سانائىتى ۋە تىببىي دورىگەرلىكتە كەڭ ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ قېتىشمىلىرى قوغۇشۇن ھەرپ قۇيۇش ۋە ماشىنا قازىنى قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ. ② تەركىبىدە شۇ خىل ئېلېمېنت بولغان بىر خىل گىرىم بۇيۇمى. رەڭگى قارامتۇل كېلىدۇ. ئاسەسەن قاش-كىرىپكىلەرنى بويىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ: سۈرمە تارتماق. سۈرمە سۈرمەك. * ئۇيا-ئەڭلىك، سۈرمە ۋە قاشلىق سۈرگەن بۇ گۈزەللەر مۇزىيىدا ئۆزىگە مەنسۇپ بولغان بىرەر سۈرمەتنىڭ، بىرەر ئاشىنىنىڭ بولمىغانلىقى ئۇنىڭغا بەكمۇ ھار كەلدى. * ئايخاننىڭ ئورنىدا كۆزىگە سۈرمە تارتىپ، قېشىغا ئوسما قويغان، ئوك مەڭزىگە قازان قارسىدىن خال چەككەن، قۇلىقىغا ئالتۇن سىرغا، بويىغا كەھرىۋا ئاسقان ئاجايىپ سۆلەتمەن بىر «كېلىن» - نازۇ-كەرمەشمە بىلەن ئولتۇراتتى.

سۈرمە تارتماق قاش ۋە كىرىپكىلىرىگە سۈرمە سۈرمەك: مەلىكە يەنە ھەممەي-لەننىڭ كۆزىگە سۈرمە تارتىشنى بۇيرۇپتۇ. **سۈرمە تاش** <كېئول> ← **گرافىت**.

سۈرمە چېچىكى <كېئول> بىر خىل مېنېرال. خىمىيىۋى تەركىبى (Sb_2O_3) . سارغۇچ رەڭلىك كرىستال بولۇپ پارقراي-دۇ. قاتتىقلىقى ناھايىتى تۆۋەن. جۈلالىق سۈرمە تاش ياكى باشقا سۈرمە رۇدىلىرى ئوكسىدلانغان ياكى پارچىلانغان-دىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ. ئادەتتە بويلاق، دورا قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ.

سۈرمەك I پ ① بىرەر نەرسىنى بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايعا كۆنۈرمەستىن ئىتتىرىپ يۆتكەشكە: جۈزىنى ئالدىغا سۈر-مەك. * تۇرغان يەشنىڭ ئاغزىنى مىخلاپ

ماۋۇ چىرايلىق خانلىرىنىڭ يۈزلىرىگە سۈيۈن سۈرۈشۈپ، يۈيۈشۈپ كەتكىنى، - دەيدى قىيىنسى ئاچچىق بىلەن. ② ئىككى نەرسە ئۆزئارا بىر-بىرىگە كىرىشمەك، تۆتۈشمەك. **سۈرۈك I** نى (ر) ① <قا> دەۋا قانۇندا، دەۋا سۈيىيكتىپنىڭ ۋە باشقا ئىشتىراكىچىلار- نىڭ دەۋا پائالىيىتى باشلانغان ۋە ئاخىرلاشقان ۋاقىت كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ② مەلۇم بىر ئىش ئۈچۈن چەك بەلگىلەپ بېرىلگەن ۋاقىت، مۆھلەت، مۇددەت: «پولات قانداق تاۋلاندى» رومانىنى بىر دوستۇمدىن بىر ھەپتىلىك سۈرۈك بىلەن ئارىيە تەك ئالدىم. * - بېشىم بىلەن، - دەپتۇ بايۋەچچى ئۆزىنى تەسلىكتە بېسىپ، - بىراق، بۇ ئىش خېلى چىكىشتەك قىلىپ تۇرىدۇ، شۇڭا مېنىڭ كىتاب كۆرۈپ توغرا ھۆكۈم چىقىرىد- شىم ئۈچۈن ئۈچ كۈنلۈك سۈرۈك بېرىشكە بولامدېكىن.

سۈرۈك II نى. دىئال. پادا؛ توپ. **سۈرۈلمەك I** ① «سۈرۈمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: سەلىمە مەن تەرەپكە سۈرۈلۈپ ئولتۇردى. ② «سۈرۈمەك I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شۇنىڭدىن كېيىن ئىشلەپچىقىرىش ئالغا سۈرۈلۈپ يېزىنىڭ كەمبەغەللىك تۈسى ئۆزگەردى. **سۈرۈلمەك II** «سۈرۈمەك II» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بالىنىڭ يۈزىگە سۈيۈن سۈرۈلدى. * ھارۋىنىڭ چاقىغا ياغ سۈرۈلدى. * قازانغا ماي سۈرۈلدى.

سۈز. سۈپ. دىئال. سۈزۈك. **سۈزە** نى (ئە) <بوت> كالىپۇكىسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئېگىزلىكى 15 - 30 سانتىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنىدىن كۈچلۈك يالپۇز پۇرىقى چىقىپ

سۈرۈشتە نى ← **سۈرۈشتە قىلماق**. **سۈرۈشتە قىلماق** سۈرۈشتۈرمەك: ئۇ قىزىنىڭ ئۆزى بىلەن ئانچە مۇناسىۋىتى بولمىغان بۇ ئىشنى سۈرۈشتە قىلغىنىدىن سەل ھەيران بولغانىدى. * ئۆي ئىگىسى بۇلارنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى، نېمە ئادەملەر ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتە قىلىپ سوراپتۇ. **سۈرۈشتۈرمەك I** پ. مەلۇم بىر ئىشنىڭ تېگى- تەكتىنى، سەۋەپ- نەتىجىسىنى ھەر تەرەپلىمە تەكشۈرمەك، سوراشتۇر- ماق، سۈرۈشتە قىلماق: پادىشاھ دانىشپەن- نىڭ بۇ سۆزىنى كۆڭلىدە قوبۇل قىلىپ، ئوردا ئەمەلدارلىرىنىڭ پۇقرالارغا يامانلىق قىلىپقانلىقىنى ھەر كۈنى دېگۈدەك سۈرۈشتۈرىدىكەن. * مەلىكىنىڭ ئاكىسى قىزىنىڭ تۇيۇقسىز يوقالغانلىقى- دىن كۆڭلى ناھايىتى بىئارام بولۇپ، تەرەپ- تەرەپكە ئادەم ئەۋەتىپ سۈرۈشتۈرۈپتۇ. **سۈرۈشتۈرمەك II** پ. ئىككى نەرسىنى ئۆزئارا كىرىشتۈرمەك، ئۆتۈشتۈرمەك، يۈرۈشتۈرمەك: ئۈستىدىكى رەختنى سەل سۈرۈشتۈرۈپ تىكىك.

سۈرۈشتۈرۈشمەك «سۈرۈشتۈرمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. **سۈرۈشتۈرۈلمەك** «سۈرۈشتۈرمەك I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئىش كېيىن رابى ۋىت- ۋىت ئارقىلىق تىك- تىڭلاپ سۈرۈشتۈرۈلگەندە، ئەھۋال ھەقىقەتەن يۈسۈپ چوڭنىڭ پەرز قىلغىنىدەك بولۇپ چىققانىدى. * تەلىمگە يارىشا بۇ ئىش كېيىن سۈرۈش- تۈرۈلمىدى.

سۈرۈشمەك I «سۈرۈمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: كۈلۈشتى ئۇلار، كۆرۈشتى ئۇلار، ۋىسال پەيزىنى سۈرۈشتى ئۇلار. **سۈرۈشمەك II** ① «سۈرۈمەك II» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: - قاراڭ

تۇرىدۇ. يوپۇرمىقى ئۇزۇنچاق ياكى تۆمۈنە شەكلىدە بولۇپ ئۇدۇل ئۆسىدۇ. گۈلى كۆكۈچ سۆسۈن، كالىپۇك شەكلىدە ۋە باشسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ. يىلتىزىنىڭ يەر ئۈستىدىكى قىسمى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇيقۇسىزلىق، يۈرەك ئېغىش، سۆڭەك يۇمشاپ كېتىش (راخت) ۋە ئەرلىك جىنسى ئاجزلىق كېسەللىكلەردە گە قارىتا شىپالىق رولى بار.

سۆزدۈرمەك «سۆزمەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۆزدۈرۈشمەك «سۆزدۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۆزدۈرۈلمەك «سۆزدۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سۆزگە ئى. سۆزگۈچ.

سۆزگەك سۈپ. ئۈسكەك: سۆزگەك كالا. **سۆزگۈچ** ① سۈپ. سۈزۈش، ئايرىش رولىنى ئوينايدىغان: سۆزگۈچ قەۋەت. سۆزگۈچ جىسىم. ② ئى. چاچقا يېلىم چاچقاندا يېلىم تەركىبىدىكى قېتىشما نەرسىلەرنى سۈزۈش ياكى ئايرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. غان بىر خىل تارغاق. ئۇ ئادەتتە سۆڭەك، ياغاچ قاتارلىق قاتتىق نەرسەلەردىن ياسىلىدۇ. ئۇنىڭ چىشلىرى تارغاقنىڭكىدىن زىچ بولىدۇ.

سۆزگۈچ قەۋەت <سۈ> تومىلاردىكى سۈنىڭ لاتقىلىرىنى سۈزۈۋېلىپ، پاكىز سۈنى ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان قەۋەت. **سۆزگۈچلىمەك** پ. سۆزگۈچ بىلەن سۆزمەك، تارماق: قاپاق تېرەك تۈۋىدىكى ئازگال بېشىدا ئولتۇرۇپ، شالاڭ چاچلىرىنى سۆزگۈچلەپ، جىگدە يېلىمى چېپىۋاتقان ھۆسنارىخاننىڭ قولى ئىشتىن توختىدى.

سۆزمە ئى. ماتا ياكى خەسە خالىغا

قاچىلاپ ئېسىپ قويۇلغان قېتىقنىڭ سۈيى سارقىپ بولغاندىن كېيىن ھاسىل بولغان مەھسۇلات: سۆزمە خالىسى. * رەبھان شىرە ئۈستىگە داستىخان سېلىپ، چىندە سۆزمە، تەخسىدە كۆك تۇرۇپتا قىلىنغان ئاچچىق-چۈچۈك سەي ئەكىلىپ قويىدى. * - ئۇ چاغدا قۇرۇت ياساش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، سۆزمە ياساشقىمۇ بارمايسىز، - دېدى خالىدەنى. ② كۆچمە. قاتتىق ھۆل، چىلىق - چىلىق سۇ: يامغۇردىن كېيىنكى سۆزمە بولۇپ، چاچلىرى ياخىيىپ كەتكەن ھېلىقى يىگىت قىزدىن ئون قەدەم ئالدىدا ئېغىر قەدەملىرىنى ئاران يۆتكەپ كېتىۋاتاتتى. * مەن غېنىنىڭ قولىغا ئىككى يېرىم سوم پۇلنى تۇتقۇزدۇم ۋە سۆزمە بولۇپ كەتكەن كېيىم. - كېچە كىلىمىنى سېلىپ، سىقىشقا باشلىدىم. **سۆزمە تور** دەريا ياكى كۆللەرگە سېلىپ سۆرەش ئارقىلىق بېلىقنى سۈزۈپ ئالىدىغان تور.

سۆزمە خالىسى ① سۆزمە تەييارلاش ئۈچۈن ماتا، داكا ياكى خەسە قاتارلىق رەختلەردىن تىكىلىپ قېتىق قاچىلىنىدىغان خالتا. ② كۆچمە. قاتتىق ھۆل، چىلىق-چىلىق سۇ: - نەلەرگە بېرىپ كەلدىڭىز؟ - سورىدى ئۇ لامپىنى ياندۇرۇۋېتىپ. - قارىغا، ئۈستى-بېشىڭىز سۆزمە خالىسى بولۇپ كېتىپتۇ. **سۆزمە خالىسى قىلىۋەتمەك** ئۇرۇپ مېچىقنى چىقىرىۋەتمەك: ژاندارملار ئۇنى ئۇرۇپ، سۆزمە خالىسى قىلىۋېتىپتۇ.

سۆزمەك I پ ① سۆزگۈچ ياكى باشقا نەرسە ئارقىلىق سۇيۇقلۇق ئىچىدىن ياكى سۇيۇق ئارىلاشما نەرسىلەر ئىچىدىن كېرەكلىك قىسمىنى ئايرىپ ئالماق: سۈت سۆزمەك، ئاش سۆزمەك. * ئەكبەر بىر ئازدىن كېيىن چىلەككە سۆزگەن

يەككە ياقلىق كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ، كرىستالى سىلىندىر شەكلىدە، توغرا كەسىمى كۋادرات شەكلىدە كېلىدۇ. قۇراشۇمى دانچىسىمان، تاياقسى- مان ياكى نۇرسىمان بولىدۇ. رەڭگى سۇس يېشىل ياكى كۈل رەڭ، ئەينەك پارچىلىقىغا ئىگە. قاتتىقلىقى 5 - 6. سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 3.3 - 3.4. سۈزۈك جىسىم <كېئول> سۇ، ئەينەك، بىللۇر قاتارلىقلارغا ئوخشاش نۇر ئۆتكۈزدۈ- غان جىسىم.

سۈزۈك دالا شىپاتى <كېئول> بىر خىل مېنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى $K(A_1Si_3O_8)$. كۆپىنچە تەركىبىدە خېلى كۆپ مىقداردا $Na(A_1Si_3O_8)$ بولىدۇ. ئەڭ يۇقىرى بولغاندا 50 پىرسەنتكە يېتىدۇ. رەڭسىز، سۈزۈك، كۆز بىلەن پەرقلىنىدۇ. مى بولىدىغان باشقا بەلگىسى ئورتوكلاز بىلەن ئوخشاپ كېتىدۇ.

سۈزۈك شىلىندى <كېئول> پولىارىسكوپ- لۇق مىكروسكوپ ئاستىدا كۆزىتىش ئۈچۈن، تاغ جىنىسلىرىدىن ياپراقلاش ماشىنىسىدا كېسىۋېلىنغان تارىشىسىمان ئەۋرىشكە.

سۈزۈك كاۋاش <كېئول> كاۋاشنىڭ ئاق رەڭلىك سۈزۈك بىر خىلى.

سۈزۈكلۈك ① «سۈزۈك» سۆزىنىڭ ئىسمى شەكلى: كۆلنىڭ سۈيىنىڭ سۈزۈكلۈكىدىن ئاستىدىكى بېلىقلار ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * بوۋىلار چىشىدىن يۈتكەنمىش شۇ بىس، مومىلار يېشىدىن ئالغان سۈزۈكلۈك. ئاشۇ بىس، كۈمۈش ئاي ئەگمىسىكىن؟ شۇ بىسقا ئادالەت نۇرى كۆمۈكلۈك. ② سۈپ. سۈزۈل- گەن، سۈزۈۋېلىنغان: سۈزۈكلۈك ئاش. سۈزۈكلۈك بېلىق. ③ ئى <كېئول> جىسىمنىڭ

ھەسەلنى ئېلىپ چىقىرىپ يېنىغا كەلدى. ② سۈزۈگۈچ بىلەن چاچتىكى يېلىم قېتىشىمى، سىركە قاتارلىقلارنى چىقىرىۋەتمەك. ③ كۆچمە. قاش- قاپقىنى يۇقىرى كۆتۈرمەك؛ نازلانماق: ئاياللار ئولتۇرۇۋاتقان شىرەدىكى باش سورۇندا بايراق دورىگەرنىڭ دۈكىنىغا ساھىبخانا يىگىت بىلەن بىللە بارغان ئايال قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ناز قىلىپ، ئىچ ئىچكە سىغماي خۇشال ئولتۇراتتى.

سۈزمەك II پ. ئۈسمەك. **سۈزۈشمەك** «سۈزمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۈزۈك سۈپ ① ھېچقانداق نەرسە ئارىلاشمىغان، پاكىز؛ سۈزۈلگەن (سۈيۈك- لۇق ھەققىدە): سۈزۈك سۇ. ② تۇتۇق ئەمەس، ناھايىتى ئوچۇق: سۈزۈك ئەينەك. سۈزۈك تاش. سۈزۈك ئاسمان. * سۈزۈك ۋە ساپ ھاۋادا ياشىغان ئادەملەرنىڭ تېنى ساغلام، چىرايلىق، خۇش خۇي ۋە خۇشال بولىدۇ.

سۈزۈك ئامفىبول <كېئول> بىر خىل مېنېرال. يەنى ئامفىبولنىڭ بىر خىلى. خىمىيەۋى تەركىبى $Ca_2Mg_3(Si_4O_{11})_2(OH)_2$. ئاق كۈل رەڭ كېلىدۇ. تالا ھالىتىدىكى ئاگرې- گاتلىرى «سۈزۈك ئامفىبوللۇق تاشپاختا»، قاتتىق ھەم زىچ ھالەتتىكىلىرى ۋە ئۈزۈ- لۈش يۈزى تىكەن شەكلىدىكىلىرى «نېفىرت» دەپ ئاتىلىدۇ.

سۈزۈك پروكسېن <كېئول> بىر خىل مېنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى $CaMg(Si_2O_6)$. كالتسىي تۆمۈرلۈك پروكسېن بىلەن بىرىكىپ تولۇق ئىزومورفىزىملىق سىستېمىنى شەكىللەندۈردۈ. ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى ئەزالار ئىككىلەمچى سۈزۈك پروكسېن ۋە تۆمۈرلۈك ئىككىلەمچى سۈزۈك پروكسېن بولۇپ،

ئاغزى كەك تېگى تار، كۈرە شەكلىدە ياسالغان ساندۇق: گايىت بىر كېچە ئۇخلاپ ئۆتمەك بولۇپ، تۈگمەنگە كىرىپتۇ. تېنى ئەيمىنىپ، سۈكەنگە كىرىپ، بىرپەس يېتىپ بېقىپتۇ.

سۈكۈت نى (ئە) ھېچقانداق سادا چىقىمىغان، تىنچ، جىم ھالەت؛ سۈكۈنات: سۈكۈتتە تۇرماق. * كۆپچىلىك بىرئاز سۈكۈتتىن كېيىن، ئۆزئارا غۇلغۇلا قىلىشتى. * بىرھازادىن كېيىن، سوپى چەندازا خىيالىنى يىغىپ، يىگىتلەرگە قىيا بېقىپ، سۈرلۈك بىر قارىدى-دە، ئېغىر سۈكۈتتىن بۇزۇپ، سۆزگە كىرىشتى.

سۈكۈتتە تۇرماق ئۇنىسىز، جىمجىت تۇرماق: ھەرقانداق يەردە بولساڭ كۆپ ئاڭلىغۇچى. ناز سۆزلىگۈچى بول. ئەقىل ئىگىلىرى: «سۈكۈتتە تۇرۇش، جىم تۇرۇش - ئىككىنچى سالامەتلىكتۇر» دەيدۇ. * تۈرىمەن ھۈرمەت بىلەن سۈكۈتتە شائىر ئالدىدا، قەدىردان ئۇستاز - شېئىر، سەنئەتكە ماھىر ئالدىدا.

سۈكۈت چۈشمەك ئۇنىسىز، جىمجىت ھالەت يۈز بەرمەك، جىمجىتلىق باسماق: ئارىغا ئېغىر سۈكۈت چۈشتى. قىز تەشەببۇسىغا دەرھال جاۋاب بەرمىگەن يىگىت نەزىرىدىن چۈشۈپ، كۆڭلۈم قاينىدى.

سۈكۈت قىلماق ① گەپ-سۆز قىلماي جىم تۇرماق: - ئۇنداقتا، - مەن تاغامدىن قايتۇرۇپلا سورىدىم، - ئەنە شۇنداق رەزىللىك ئۈچۈن سۈكۈت قىلىش نېمىلىك بولىدۇ. ② تەخىر قىلماق، ساقلىماق: سەل سۈكۈت قىلىپ تۇرۇڭ ئۇ كېلىپ قالار.

سۈكۈتچان سۈپ. دائىم سۈكۈت قىلىدىغان، سەۋرلىك: ئەشەرەپ بوۋاي كەم سۆز، سۈكۈتچان ئادەم ئىدى.

سۈكۈتلىك سۈپ. سۈكۈتتە تۇرۇۋاتقان،

كۆرۈنىدىغان نۇرنى ئۆتكۈزۈش دەرىجىسى. مىنېرالوگىيىدە ئادەتتە بىر سانتىمېتىر قېلىنلىقتىكى مىنېرالنىڭ نۇر ئۆتكۈزۈش دەرىجىسى ئۆلچەم قىلىنىدۇ. مىنېراللارنىڭ سۈزۈكلۈكى سۈزۈك، يېرىم سۈزۈك ۋە تۇتۇق دەپ ئۈچ دەرىجىگە ئايرىلىدۇ. **سۈزۈلدۈرمەك** «سۈزۈلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاينىتىلغان سۇلارنى شېشە، چىنە، تۇچ ۋە قەلەپلەنگەن مىس قاچىلارغا قويۇپ سۈزۈلدۈرۈپ ئىچىش كېرەك. * ناسىر سوغدىكى سۈنى شاشلىق قىلىپ تەلپۈنۈپ تۇرغان ئاتنىڭ ئالدىدىكى سۇلاققا سۈزۈلدۈرۈپ قۇيدى.

سۈزۈلمەك ① «سۈزۈلمەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: سۇلاي بولسا، ئەلۋەتتە ئۇ سۈنى سۈزۈلگەندىن كېيىن ئىچىش كېرەك، بولمىسا سالامەتلىككە زىيان قىلىدۇ. ② سۈزۈك، ئوچۇق، روشەن ھالەتكە كەلمەك: ھاۋا سۈزۈلمەك. * تاڭ سۈزۈلگەن بولسىمۇ، ئاسمان بوشلۇقىدا بۇلۇتلار تېخى چاقناپ تۇراتتى. ③ زىچلىقنى يوقىتىپ، شالاڭلاپ قالماق (ھەر خىل توقۇلمىلار ھەققىدە): ئىشتاننىڭ تىزى سۈزۈلمەك. چاپاننىڭ يېڭى سۈزۈلمەك.

سۈكەن نى ① ئېشەك ۋە شۇ قاتارلىق ئۇلاغلارغا ئارتىش ئۈچۈن خورجۇنغا ئوخشاش قىلىپ تالدىن توقۇلىدىغان چوڭ سېۋەت، توكالڭ: - ھە بەللى، مانا ئەمدى ئىش جايدا بولدى! - دېدى بوۋاي تۇغلۇقنىڭ كۆڭلىنى تىندۈرۈپ ۋە ئۆزىنىڭ بالىلىق چاغلىرىدا بىر قېتىم ئېشەككە مىنىپ، سۈكەنگە قاچىلانغان تۇرۇكنى ئېلىپ بازارغا بارغانلىقى توغرىسىدا بالىلارغا ھېكايە سۆزلەپ بەرگەچ، يولىنى داۋاملاشتۇردى. ② ئۈگۈت قۇيۇش ئۈچۈن تۈگمەن تېشىنىڭ ئۈستىگە ئورنىتىلغان،

ئۇنى ئېقىتىپ سۈڭۈچتىن ياندىكى باغقا ئەكىرىپ كەتتى. * سۈڭۈچنىڭ تېكى بىلەن سۇ ئۆتمەمدۇ قارا قاش؟ سېنى بىردەم كۆرمىسەم كۈن ئۆتمەمدۇ قارا قاش ② تاملاردىن ئېچىلغان شۇ خىلدىكى تۆشۈك: قەسىرنىڭ مەسچىت تەرەپتىكى يان تېمىدىن بىر سۈڭۈچ ئېچىلدى-دە، سۈڭۈچتىن يەنە بىر توپ ناتونۇش قوراللىق كىشىلەر ئېتىلىپ چىقتى ③ ئېرىق-ئۆستەڭلەر تاشيول ياكى تۆمۈر يوللار بىلەن كېسىشكەندە، سۇنى ئۆتكۈزۈۋېتىش ئۈچۈن يول ئاستىغا قويۇلغان نور: يول، ئېرىق، سۈڭۈچ ۋە رېشاتكا قاتارلىقلارنى يۈرۈشلەشتۈرۈش لازىم.

سۈڭۈچ II نى. دىئال. سۈندۈك.

سۈڭۈگۈمەك پ. شۇڭغىماق: دەريا سۈيى بولغاندى. قارماقنى تاشلىغىچە بېلىق ئۆزى سۈڭۈپ كېلىپ قالدى.

سۈلەپ نى <بوت> تۈلكىمايىقى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى ئۇزۇن، گۈلى جىگەر رەڭ، يەر ئاستىدىكى تۈگۈنچەك غولى ئاق، تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىنىدۇ. قان توختىتىش رولىغا ئىگە.

سۈلەيسۈن نى <زۈنۈل> سۈت ئەمگۈچى يىرتقۇچ ھايۋان. سىرتقى كۆرۈنۈشى مۈشۈككە ئوخشايدۇ. لېكىن مۈشۈكتىن خېلى چوڭ، قۇيرۇقى قىسقا، ئىككى قۇلقىنىڭ ئۇچىدا بىر تۇتامدىن ئۇزۇن تۈكى بولىدۇ. ئىككى قوۋۇزنىڭ تۈكلىرىمۇ ئۇزۇن، پۈتۈن تېنى ئاچ سېرىق بولۇپ، ئۈستىدە كۈل رەڭ قوڭۇر رەڭلىك ئالىلىرى بار. قۇيرۇق ئۇچى قارا. دەرەخقە يامىشىشقا ماھىر، ھەرىكىتى چاققان. تېرىسى قېلىن ۋە يۇمشاق بولۇپ، ئەتە-

سۈكۈتتىكى: ئەتراپتىكى كۆچىلاردىن بىر-ئىككىلەپ كېلىۋاتقان كىشىلەر بۇ سۈكۈتلۈك كۈنلەرگە مەرسىيە ئوقۇۋاتقاندا دۇرۇت، ئىستىغپارلار ئېيتىپ ئېگىز پەشتاقلاردىن ئۆرلەپ مەسچىت مەنزىلىدىن غايىب بولماقتا ئىدى. **سۈكۈنات نى (ئە) ئۈن-تىنىسىز، جىمىجىت تۇرغان ھالەت؛ جىمىجىتلىق، سۈكۈت:** توپ ئىچى چۈن ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك سۈكۈناتقا چۆمدى، پەقەت سىم-سىم يېغىۋاتقان يامغۇر-نىڭ يوپۇرماقلىرىنى تىترىتىشىلا جىمىجىتلىقنى بۇزاتتى. * خەيرىيەت! ھاشىم ئاكا ئارىلىقتىكى ئېغىر سۈكۈنات ۋە ئوڭايسىزلىقنى بۇزۇۋەتتى. **سۈڭۈگۈتمە نى.** خۇشامەت قىلىشتەك بىرەر مۇددىئە بىلەن بىرەر نەرسىنى ئۆيىگە سۈڭۈگۈتۈپ يەنى ھېچكىمگە تۇيدۇرماستىن غىيىپدە كىرگۈزۈۋېتىلگەن نەرسە.

سۈڭۈگۈتمەك ① «سۈڭۈگۈمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھە، شۇ چاغدا بىر كىيىملىك رەختىنى كۆرمەيلا ئالدىم دېگەن، ھېلىقىلاردىن قورقۇپ قويۇندىن-قويۇنغا سۈڭۈ-تۇپلا ئالدىغان گەپ بولغاندىن كېيىن كۆرگىلى بولامدۇ، نېرىراق بېرىپ زادى بۇنىڭ رەڭگى ئاقمۇ، كۆكمۇ كۆرۈپ باقاي دەپ قويۇندىن چىقىرىشىغا بايىقى سولدا تار كۆرۈپ قېلىپ تارتىۋالدى. ② كۆچە. بىرەر مۇددىئە بىلەن بىر كىمگە بىرەر نەرسىنى ھېچكىمگە سەزدۈرمەي، خۇپىيانە ئاپىرىپ بەرمەك، گېلىغا ئۇرماق: سېنىڭمۇ بىزگە پايداك نەگمەيدىغان بولدى تاپقىنىڭنى لوزۇڭ بەگەرگە سۈڭۈتسەن.

سۈڭۈچ I نى ① باغ ياكى ھويلا تاملارنىڭ ئاستىدىكى سۇ ئاقىدىغان تۆشۈك: ئاش كەلسە ئاغزىڭنى ئاچ، سۇ كەلسە سۈڭۈچنى ئاچ (ماقال). * سۇ

ۋارلىنىدۇ.

سۈلكەت ئى (ئە) ① جە مئىيەتتە ، كىشىلەر

بىلەن بولغان مۇئامىلىدە ئۆزىنى تۇتۇش

تەرزى؛ مەجەز-خۇلق، قىلىق؛ - ئاللا

ئۆزلىرىگە بۇ ئالەمدىكى ئادەم زاتتا تېپىلمايدىغان

تەبىئىي سۈلكەت ئاتا قىلىپتىكەن، - دەپدى

موللام بەگكە خۇشامەت قىلىپ. ②

تەكەللۇپ؛ بىرچاغدا، تويۇقسىزلا ھېلىقى

دەللە كىرىپ «ئەسسالام!» دېگىنچە يۈز

سۈلكەت، مىڭ تەزىم بىلەن سۇپىغا كېلىپ

بىر چەتتىن ئورۇن ئالدى.

سۈلكەت قىلماق ئۆزىنى تۇتماق؛ -

سانادەتخان بالام قېنى؟ - قىلچە سۈلكەت

قىلىشنى بىلمەيدىغان بوۋاي غەزەپتىن ۋارقە-

رىۋەتتى.

سۈلكەتلىك سۈپ ① مەجەز-خۇلقى يېقىملىق،

سالاپەتلىك؛ سۈلكەتلىك ئاياللارنىڭدەك

يۇمشاق، تونۇش ئاۋازى ئاڭلىغان بوغراجان

بېشىنى كەينىگە بۇردى. * ياش-قۇرامى

بىر-بىرىدىن پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان بىر

جۈپ جۇۋان چىقىپ كەلدى-دە، سۈلكەتلىك

سالامدىن كېيىن ئۇلارنى ئىچكىرىگە باشلىدى.

② سىلىق، سىپايە، يۇمشاق؛ بەزىلەر

ئەتىگەندىن كەچكەچە ئەۋرىشىم بولۇۋېلىپ

«خوش-خوش، لەببەي، مەن تەييار، باش

ئۈستىگە ئۆزلىرىگە بولغانلىرى ئۇچۇنلا بىز

ياشالايمىز» دېگەندەك سۈلكەتلىك سۆزلەرنى

كۆپ ئىشلەتسەك ئىناۋەتلىك بولىسەن، دەپ

قارىدى.

سۈلھ ئى (ئە) ئۇرۇشقۇچى ئىككى تەرەپ

ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا يارىشىش، كېلىشىش؛

سۈلھ تۈزمەك. سۈلھ كېلىشىمى. * بۈگۈندىن

باشلاپ، ئۇرۇشنى دەرھال توختىتىپ، سۈلھ

تۈزۈش ئۈچۈن تاغقا ئەلچى چىقىرىلغاي، قانى

قان بىلەن يۇغىلى بولمايدۇ.

سۈلھ قىلماق ياراشماق، كېلىشمەك؛

دۈشمەن بىلەن تەڭ بولمىز دەپ قان تۆككەچە

سۈلھ قىلىپ بىللە تۆتكىنىمىز ياخشى.

سۈلھپەرۋەر سۈپ (ئە+پ) سۈلھ قىلىشنى،

ئۇرۇش بولماسلىقىنى، تىنچلىقنى ياقلايدى-

غان، ئارزۇ قىلىدىغان؛ سۈلھپەرۋەر ئادەم.

سۈلھپەرۋەرلىك «سۈلھپەرۋەر» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى.

سۈلھچى ئى. سۈلھ قىلىدىغان، ياراشتۇرىدۇ-

غان ئادەم؛ مەن ئەگەر سۈلھچىلەرنىڭ

سۆزىگە كىرىدىغان بولسام، ئاللىقاچان يارد-

ىشۇالغان بولاتتۇق.

سۈلھچىلىك ئى. سۈلھ قىلىش ئىشى،

پائالىيىتى.

سۈلھ-ساللا سۈلھ ۋە ساللا؛ ھېسامىدىن

داموللىنىڭ سۈلھ-سالاسى بۇ ئىشنىڭ چىگىشىنى

يەشكەندەك قىلدى ۋە ھەممىسى ئېغىر ھەم

ئەلەم بىلەن تىنىپ قويۇپ، ئورنىدىن

تۇرۇشتى.

سۈلھلەشمەك پ. سۈلھ قىلماق، ياراشماق،

كېلىشمەك؛ سۈلھلىشىشنى تەلەپ قىلماق. *

قارا بۆرسۈقنىڭ سۈلھلىشىش نىيىتى بولغانلىقتىن،

خوجىنىيازنىڭ توسۇشى بىلەن كارى بولماي

شامەخۇتنىڭ ئەلچىلىرىنى كۈتۈۋالدى.

سۈلۈك (توغرىسى: زۈلۈك) ← **زۈلۈك.**

سۈمە ئى (ئە) مازار ۋە خانىقالاردىكى

ئىستىقامەت قىلىدىغان جاي؛ گۈمبەز.

سۈمەل دىئال ① ئى. دورا سۈرىدىغان

تاش. ② سۈپ. كۆچمە. گەپ ئۆتمەس،

خىجىل بولمايدىغان، يۈزى قېلىن.

سۈمەللەشمەك پ. دىئال. قېلىنلىشىپ

كەتمەك، قېلىنلاشماق.

سۈمبە ئى ① تۆشۈك تېشىش ياكى بەلگە

سېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۇچى

ئوچلۇق پولات ئەسۋاب. ② <ھەرب>

كۈچى تەسىرىدە مېنېرال ئىچى ۋە مېنېرال دانىچىلىرى ئارىسىغا سۈمۈرۈۋېلىنغان سۇ. بۇ خىل سۇنىڭ مولېكۇلىسى H_2O شەكلىدە ساقلىنىپ، مىقدارىمۇ تۇراقلىق بولىدۇ. ئۆسۈملۈكلەر ئادەتتە پايدىلىنالمىدۇ.

سۈمۈرۈلمەك «سۈمۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بەدەندىن سىرتقا چىقالىغان زەھەرلىك تەر قانغا قايتا سۈمۈرۈلسە، قاننىڭ بۇلغىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سۈمۈلەك ئى. دىئال. ئۈچىنىڭ سۈيىنى قاينىتىپ، بىر ئاز ئۇن چېلىپ پىشۇرۇلىدۇ. خان، ھالۇنغا ئوخشايدىغان بىر خىل تاماق.

سۈندۈك ئى <زوتول> بىر خىل كىچىك قۇش. كۆپ ئۇچرايدىغانلىرىنىڭ بېشىنىڭ ئۈستى قارا، تۈمشۈقى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن، قۇيرۇقى بىلەن قاننى قارا ۋە ئۇزۇن كېلىدۇ. ئۈستىدە ئاق داغلىرى بولىدۇ. پېشانىسى ۋە قورسىقى ئاق. ھاشارات ۋە بېلىجانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. ئادەتتە قوغدىلىدىغان قۇش ھېسابلىنىدۇ.

سۈنگۈ ئى. دىئال. مىلتىقنىڭ نەيزىسى. **سۈننەت** ئى (ئە) ① <دىن> ئىسلامىيەتنىڭ شەرىئى ھۆكۈملىرىنىڭ ئىككىنچىسى، يەنى مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ سۆزلەنگەن، قىلغان ۋە باشقىلار تەرىپىدىن سۆزلەنگەن، قىلىنغاندا مۇھەممەت پەيغەمبەر مەنى قىلماي سۈكۈت قىلغان ئىشلار ھەم شۇنىڭغا ئاساسەن مۇسۇلمانلاردا ئەنئەنگە ئايلانغان ئىشلار ۋە دىنىي ئۆرپ-ئادەتلەر. ② مۇسۇلمانلاردىكى ئوغۇل بالىنىڭ جىنسى ئەزاسىنىڭ

مىلتىق سىتۈۋىنى تازىلاش، مايلاش ياكى ئاغزىدىن ئوقلىنىدىغان مىلتىققا ئوق سېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن مېتال زىخ.

سۈمبىلىك سۈپ ① سۈمبىسى بار؛ سۈمبە بىلەن ئوق سېلىنىدىغان؛ يىگىتنىڭ قولىدىكى سۈمبىلىك قارا مىلتىق بولغاچقا ئوقلاپ ئۈلگۈ-رەلىمىدى، سان جەھەتتە كۆپ بولغان ئەسكەرلەر ھەش-پەش دېگۈچە ئۇنى چەمبەرچاس باغلاپ تاشلىدى. ② سۈمبە ياسىغىلى بولىدىغان، سۈمبە چىققۇدەك؛ بىر سۈمبىلىك تۆمۈر.

سۈمۈرتمەك «سۈمۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

سۈمۈرگۈچ ئى. ھاۋا، سۇ، چاڭ-توزان، ئەخلەت قاتارلىق نەرسىلەرنى سۈمۈرىدىغان ئەسۋاب؛ ھاۋا سۈمۈرگۈچ. چاڭ-توزان سۈمۈرگۈچ.

سۈمۈرمەك پ. سىرتتىكى نەرسىلەرنى دېمى بىلەن ئۆز ئىچىگە تارتىپ ئەكىرمەك؛ شوراپ ئىچمەك؛ ھاۋا سۈمۈرمەك. تاماكا ئىسنى سۈمۈرمەك. * قورسىقى ئېچىپ كەتكەن شاھزادىنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ كېتىپتۇ-دە، توغاچتەك قىزىرىپ پىشقان توقاچنى ئىشتىھا بىلەن يەپ، قاچىدىكى سۈنى سۈمۈرۈپتۇ.

سۈمۈرۈشمەك «سۈمۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ سارايدىكىلەر قېنىق دەملەنگەن چايلارنى ئالدىرماي سۈمۈرۈشۈپ، ھەر خىل تېمپلاردا پاراك سوقاتتى.

سۈمۈرۈلگەن «سۈمۈرۈلمەك» پېئىلىنىڭ سۈپە تەدبىسى؛ سۈمۈرۈلگەن سۇ.

سۈمۈرۈلگەن سۇ <كېتول> مولېكۇلىلىق تارتىشىش كۈچى ۋە ستاتىكىلىق تارتىشىش

ئۈچ قىسىمىدىكى تېرىنى قىسمەن كېشىش ياكى كەستۈرۈش ئادىتى: سۈننەت قىلماق. سۈننەت توي. ③ قىزلارنىڭ ئىسمى. سۈننەت توي ئوغۇل بالىنى سۈننەت قىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن توي: سودىگەر شەمسىدىن ناھايىتى چوڭ سۈننەت توي قىلىپ، ئوغلىنىڭ قولىنى ھالاللاپتۇ. * 1932-يىلىنىڭ ئەتىيازلىقى، ئاستانىدە مۇھىتلار ئائىلىسىدە ئۆتكۈزۈلگەن سۈننەت تويىدا بېرىلگەن ئوغلاققا توپلانغان ئادەم بەك كۆپ ئىدى.

سۈننەت قىلماق ← **خەتنە قىلماق**: لېتىپ مېنىڭ ئالدىغا كىرگەندە باشتىلا سۈننەت قىلدۇرمىغان گۇناھ مەندە، لېكىن گۈلەندەم بۇ ئىشقا ھوشيار.

سۈننەتچى ئى ← **خەتنەچى**: خەتنە قىلىنغۇچىغا، خەتنە قىلىشقا لازىملىق جابدۇقلارنى كۆرسەتمەيدۇ. تەييارلىق يۈتكەندىن كېيىن، بالىنى بىرقانچە تەختۇش دوستلىرى بىلەن خەتنە قىلىدىغان ئۆيگە ئېلىپ كىرىدۇ. سۈننەتچى بالىنى ئەركىلىتىپ، چىرايلىق گەپلەر بىلەن كىيىملىرىنى سېلىشقا كۆندۈرىدۇ.

سۈننەتلىك سۈپ ← **خەتنىلىك**: سۈننەتلىك بالا. // سۈننەتلىك تۇغۇلماق.

سۈنئىي ئى (ئە) <دىن> سۈنئىي مەزھىپى ۋە بۇ مەزھەپتىكى كىشى.

سۈنئىي مەزھىپى <دىن> ئىسلام دىنىدىكى ئىككى چوڭ مەزھەپنىڭ بىرى. قۇرئان بىلەن بىرگە سۈننەت ئەقەدىلىرىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئۇ يەنە ئۆز ئىچىدىن ھەنەفى، مالىكى، شافىئى ۋە ھەنبەلى دېگەن تۆت كىچىك مەزھەپكە بۆلۈنىدۇ. ئىسلام دىنىدىكى

مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپ قىسمى سۈنئىي مەزھىپىدە.

سۈنئىي سۈپ (ئە) ① تەبىئىيگە ئوخشىتىپ ياسالغان، ئىشلەپچىقىرىلغان، تەبىئىي ئەمەس: سۈنئىي تالا. * تامدىكى دەز سۈنئىي ئېچىلغان. ئۇ مارقاچىلارنىڭ ئاخبارات توپلاش ۋاسىتىسى. * جاراڭلاپ كۈلكە سۈنئىي تاغلىرىدا، شىپاڭلار سايسىدە تۇرۇپ قالدىم. شامالار گۈل-چېچەكتىن ھەد سورايدۇ، باھارنىڭ پەيزىنى خوپ سۈرۈپ قالدىم. ② ساختا، ياسىما، يالغان: سۈنئىي كۈلكە. * قورقمايمەن بۇرادەر، جىن-ئالۋاستىدىن، ئۇنىڭ سەت بەتەشەرە، ھەيۋەت بەستىدىن. قورقىمەن پەقەتلا سۈنئىي كۈلكىنىڭ، ئاشكارا خۇشامەت، يوشۇرۇن قەستىدىن.

سۈنئىي ئەقلىي قابىلىيەت <پسخول> ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىلىرىدىكى ئادەمنىڭ تەپەككۈر پائالىيەتلىرىگە تەقلىد قىلىنغان ئەقلىي قابىلىيەت.

سۈنئىي تاللاش <پسخول> كىشىلەر تەرىپىدىن جانلىقلاردىكى ئۈزلۈكسىز بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەر ئىچىدىن تاللاش ئارقىلىق ئادەمگە پايدىلىقلىرىنى ساقلاپ قېلىپ ۋە توپلاپ، يېڭى تۈر ياكى يېڭى سورت يېتىشتۈرۈش.

سۈنئىي سەييارە <ناستر> راكېتا ئارقىلىق يۆلتۈزلار بوشلۇقىغا ئېتىپ چىقىرىلىپ، يەر شارىنىڭ تارتىش كۈچىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، سەييارىلەرگە ئوخشاش مۇئەييەن ئوربىتا بويىچە قۇياشنى ئايلىنىپ ھەرىكەت قىلىدىغان جىسىم.

سۈنئىي قاما قوي تېرىسىنى قامغا

رىلىدىغان ۋە مۇئەييەن ئوربىتا بويىچە يەر شارى ياكى باشقا سەييارىلەرنى ئايلىنىپ ھەرىكەت قىلىدىغان جىسىم. سۈنئىي ئوتلاق كىشىلەر تەرىپىدىن ئوت تېرىپ ئۆستۈرۈش ئارقىلىق بەرپا قىلىنغان ئوتلاق.

سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇش <بئول> سۈنئىي ئۇسۇللار ئارقىلىق ئەركەك ھايۋاننىڭ سېپىرما سۈيۈقلۈقىنى چىشى ھايۋاننىڭ بالىياتقۇسىغا كىرگۈزۈپ ئۇرۇق-لاندۇرۇش.

سۈنئىي ئۇسۇل تەبىئىي بولمىغان، كىشىلەر تەرىپىدىن ئېلىپ بېرىلغان ئۇسۇل: مۆلدۈر - بۇلۇتنىڭ تۈزۈلمىسى ۋە ئۇنى تۈرلەرگە ئايرىشنى تەتقىق قىلىش سۈنئىي ئۇسۇلدا مۆلدۈردىن مۇداپىئە كۆرۈش تەتقىقاتىنى يەنىمۇ قانات يايدۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ.

سۈنئىي ئىممۇنىتېت <بئول> ئانتىگېن ياكى ۋاكسىنىنى ئادەم تېنىگە ئەملەش ياكى ئىممۇنىتېت كۈچىگە ئىگە بولغان قان زەردابىنى ئادەم بەدىنىگە ئۆكۈل قىلىپ ئۇرۇش ئارقىلىق، بەدەننىڭ مەلۇم يۇقۇملۇق كېسەلگە بولغان قارشىلىق كۈچىنى پەيدا قىلىش ئۇسۇلى. مەسىلەن كالا چېچىكى ۋاكسىنىسىنى ئەملەش ئارقىلىق چېچەكنىڭ كېزىك ۋاكسىنىسىنى ئۆكۈل قىلىش ئارقىلىق كېزىكنىڭ ئالدىنى ئالغانغا ئوخشاش.

سۈنئىيە شىمەك پ. سۈنئىي ئۇسۇل بىلەن ئىشلەنمەك: زامان تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ مۇھىت ۋە سۇلارنىڭ بۇلغىنىشى، كىشىلەر تۇرمۇشىنىڭ قەدىمكى نورمال ھالەتتىن ھالقىپ كېتىشى، ئارزۇ-ھەۋەسلىرىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى،

ئوخشىتىپ پىششىقلاپ ئىشلەنگەن تېرە. سۈنئىي كاۋچۇك <خىم> ← سىنتېتىك كاۋچۇك.

سۈنئىي كرىستال <گېئول> سۈنئىي ئۇسۇلدا ياسالغان كرىستال.

سۈنئىي ماگنىت <فىز> پولات ياكى ماگنىتلىق قېتىشمىلار خام ئەشيا قىلىنىپ، سۈنئىي ئۇسۇلدا ماگنىتلاش ئارقىلىق ياسالغان بىر خىل ماگنىت. كۆپىنچە تاياق، ئاقا ۋە تۈۋرۈك شەكىللىرىدە بولىدۇ.

سۈنئىي مەرمەر <بىن> قۇرۇلۇشلارنى بېزەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ئادەتتە ئاق سېمونت، قۇم ۋە رەڭلەرنى سۇدا ئارىلاشتۇرۇپ، قاتقاندىن كېيىن سىلىقلاش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر خىل تاش ماتېرىيالى. بۇ تەبىئىي مەرمەرگە ناھايىتى ئوخشايدۇ. كۆپىنچە تام ۋە تۈۋرۈكلەرگە چاپلىنىدۇ.

سۈنئىي مۇز سۇنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى سۈنئىي ئۇسۇلدا تۆۋەنلىتىش ئارقىلىق توڭلىتىلغان مۇز.

سۈنئىي مۇز مەيدانى <تەن> ياز كۈنلىرى مۇز ئۈستى تەنھەرىكەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن سۇنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى سۈنئىي ئۇسۇلدا تۆۋەنلىتىپ توڭلىتىش ئارقىلىق تەييارلانغان مۇز مەيدانى.

سۈنئىي نېفىت <گېئول> ← سىنتېتىك نېفىت.

سۈنئىي ھەرىكەت <تيا> قەستەنگە قىلىنغان، چىن، تەبىئىي بولمىغان تۈرلۈك ياسالما ھەرىكەتلەر.

سۈنئىي ھەمراھ <ئاستر> راكېتا ئارقىلىق ئاسمان بوشلۇقىغا ئېتىپ چىقىدۇ.

بىلەن سۈنئىي ئۇسۇلدا سىيدۇرۇش. سۈيىدۈك نە يىچىسى <ئانات> ئىچىدە سۈيىدۈك ماڭدىغان نە يىسمان توقۇلما. بۆرەك جامى بىلەن دوۋساققا تۇتىشىدۇ. بۆرەكتە ھاسىل بولغان سۈيىدۈكنى دوۋساققا يەتكۈزۈپ بېرىش رولىنى ئوينايدۇ.

سۈيىدۈك يولى <ئانات> سۈيىدۈكنى بەدەننىڭ سىرتىغا چىقىرىۋېتىدىغان نە يىچە. دوۋساقنى تەن سىرتىغىچە بولىدۇ. ئۇنىڭدا پۈرمە مۇسكۇللار بولۇپ، ئېچىلىپ-يېپىلىشنى شۇ تورمۇزلاپ تۇرىدۇ.

سۈيىدۈك يولى ياللۇغى <تەب> سۈيىدۈك يولىنىڭ ھەر خىل باكتېرىيەلەر بىلەن ياللۇغلىنىشى. كۆپىنچە سۈيىدۈك يولى ئېغىزنىڭ بۇلغىنىشى بىلەن يۇقىرى تەرەپ يۇقۇملىنىش ئارقىلىق كېلىپ چىقىدۇ.

سۈيىلە تەك «سۈيلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سۈيىلە ئىمەك «سۈيلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سۈيىلە نەك «سۈيلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: دۇچار بولدى شۇ قىسمەتكە ھەم ئېلىلار، تەك سۈيلىنىپ كەلدى بىر كۈن كۆپ سېلىقلار.

سۈيىلىمەك پ. كىشىنى مەلۇم بىر ئىش-ھە-رىكەتنى تېزىرەك قىلىشقا ئالدىراتماق؛ ئۇندىمەك: - بۈگۈن بىرى قەرز سۈيىلەپ كېلىدۇ. ئۇ ئىشكىنى قېقىشىغا مېنى ئۆلدى دەپ يىغلاپ ئالدىغا چىقىلار، - دەپتۇ بەخل. * ئۇ كۈنى گۈلسۈرۈخ ئۆزىگە تىكتۈرۈۋاتقان مېغىز رەك توپلىسىنى سۈيىلەپ كەلگەندى.

ئىستېمال بۇيۇملىرىنىڭ سۈنئىيلىشى، ھاراق--شاراب، چاي-تاماكلارنى ئىستېمال قىلىش ۋە شەھۋانىيەتلىك ئېشىپ كېتىش ۋە روھىي جەھەتتىن جىددىيلىشىپ كېتىش قاتارلىق بىر يۈرۈش غەيرىي تەبىئىي ئامىللار ھەر خىل يېڭى كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلماقتا.

سۈنئىلىك «سۈنئىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: نېمىلەرنىدۇر خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ ئولتۇرغان غەيرەت ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن بىر خىل سۈنئىلىك ئالامىتىنى سېزىپ، ئۇنىڭغا يەر ئاستىدىن ئالىپ قويدى.

سۈۋە ئى. قوي، ئۆچكە، كالا قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىككى تال قوۋۇرغىسى.

سۈۋەرەك ئى (پ) <زوتول> بىر خىل ھاشارات. تېنى ياپىلاق ۋە توق قوڭۇر كېلىدۇ. سېسىق پۇراق چىقىرىدۇ. ھەم شەككىم-كېچەكلەرنى چىشلەپ ئورنىتىدۇ. كېزىك، خولپرا قاتارلىق كېسەللىكلەرنى تارقىتىدۇ. ئادەتتە زىيانلىق ھاشارات دەپ قارىلىدۇ.

سۈيىدۈك ئى <ئانات> ئادەم ۋە ھايۋان تېنىدىكى بۆرەكتە ھاسىل بولۇپ، تاناسىل ئەزا ئارقىلىق سىرتقا چىقىرىلىدىغان سۈيۈقلۈك. ئۇنى ئوغۇت قىلىشقا بولىدۇ؛ سۈيىدۈك يولى. سۈيىدۈك ئوغۇتى. سۈيىدۈك ئاجرىتىش ئەزالىرى. سۈيىدۈك ماڭدۇرۇش. سۈيىدۈك نە يىچىسى.

سۈيىدۈك ئاجرىتىش ئەزالىرى <ئانات> بۆرەك، سۈيىدۈك نە يىچىسى، دوۋساق ۋە سۈيىدۈك يولى قاتارلىق سۈيىدۈك ئىشلەپچىقىرىدىغان ۋە سىرتقا چىقىرىدىغان ئەزالار.

سۈيىدۈك ماڭدۇرۇش سىيەلىمەي قالغان ھايۋانلارنى رېزىنكە نە يىچە ياردىمى

تەرەپنى كۆزىتىدىغان مەخسۇس ئۆلچىملىرى ۋە ئوق ئۇزۇش ئۈچۈن ياسالغان كۆڭگە-رىلىرى بولىدۇ؛ سېپىل سوقماق. * ئۆتكىلى بولمايدىغان سېپىل يوق، قىلغىلى بولمايدىغان ئىش (ماقال). * ئۇلار ۋاڭ ئوردىسىغا يېقىنلاشتى. ئوردا شەھەرنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئىچىدە بولۇپ، شىمالىي سېپىلگە تىرەلگەن. * ئۈچىنچى توغرىغىچە ئاتتىن چۈشمەي سېپىل ئەتراپىنى چارلاپ يۈرگەن ئالتە يىگىتنىڭ بەزىلىرى ئەسنەشكە باشلىدى.

سېپىلماق «ساپماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: قول چاپاننىڭ يېڭىگە سېپىلدى. * بىر سېپىلغان تۆشۈككە ئېشەك، ئىككىنچى رەت باسمايدۇ ئاياغ. دەسسەۋېرىپ سۇنىدۇ پۈتۈك، سەن ئۇنىڭدىن ئالماساڭ ساۋاق. **سېپىلمەك** «سەپمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: توپا سېپىلمەك. سۇ سېپىلمەك. * ئۇزۇن ئۆتمەي گۆشى قۇراسمۇ پاك-پاكىز سۇيۇرۇلۇپ، سۇ سېپىلدى. * بۇ ھەسرەت ئۇنىڭ دەرد-ئەلەم بىلەن يارا بولۇپ كەتكەن يۈرىكى ئۈچۈن گويىكى تۈز بولۇپ سېپىلگەندەك بولدى.

سېتىك نى (ر) ① يىمپ ياكى سىمىدىن روجەك-روجەك قىلىپ توقۇلغان تور؛ ۋالىبول سېتىكىسى. سېتىكىدا قۇم تاسقىماق. * قەشقەر شەھىرىگە قاراشلىق ئۆستەڭبويى كوچا باشقارمىسىنىڭ باغچا كوچا ئاھالىلەر كومىتېتىدىكى 18 نەپەر ئائىلە ئايالى بىرلىك-شېپ، سېتىكا توقۇش كارخانىسى قۇردى. ئۇلار بىر تەرەپتىن ئائىلە ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقسا، يەنە بىر تەرەپتىن سېتىكا توقۇپ، توختامنىڭ ئىجرا بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلدى. ② جەدۋەل: دەرس سېتىكىسى.

سېتىشتۇرماق پ. سېتىش ۋە شۇ خىلدىكى پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانماق: ئۇلار

سې «س» ھەرپىنىڭ نامى. **سېپاراتور** نى (ر<لات) سۇيۇق ياكى قاتتىق جىسىملار تەركىبىدىكى ئارىلاشمىلارنى ئاجراتقۇچى ئاپپاراتلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

سېپالۇس نى (لات) <زوتول> بىر خىل بېلىق، تېنى ئۇزۇن، ئالدى قىسمى يۇمىلاق، ئارقا قىسمى ياپىلاق، بېشى قىسقا ھەم ياپىلاق، تۇمشۇقى كەڭ ۋە قىسقا، كۆزى چوڭ، تەڭگىچىلىرى يۇمىلاق كېلىدۇ. يان سىزىقلىرى بولمايدۇ. تېپىز دېڭىز ياكى دەريا ئېغىزىدىكى تۈزلۈك سۇ بىلەن تاتلىق سۇنىڭ چېگرىلىنىدىغان جايلىرىدا ياشايدۇ. كۆپ ئىستېمال قىلىنىدىغان بېلىقلار تۈرىگە كىرىدۇ.

سېپىتتېسېمىيە نى (ر<گېرېك) <تې> شارسىمان باكتېرىيە، تاياقچە باكتېرىيە قاتارلىقلارنىڭ قانغا كىرىشى نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدىغان بىر خىل كېسەللىك. بۇنىڭدا توڭۇپ تىترەش، بەدەن قىزىش، تېرە ۋە شىللىق پەردىلەرگە قان چېكىتىلىرى چۈشۈش، تال ئىشىشى قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. ئېغىر بولغاندا ھوشسىزلىنىش ياكى شۈك بولۇش ھادىسىلىرى يۈز بېرىدۇ.

سېپىشماق «ساپماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سېپىشمەك «سەپمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن، ئۇلار ئانارنىڭ كېيىگە ئەتىر سېپىشتى.

سېپىل نى. بۇرۇنقى چاغلاردا ئوردا ياكى شەھەرنى دۈشمەندىن ساقلاش ئۈچۈن ئوردا ياكى شەھەرنى چۆرىدەپ ئېگىز ھەم قېلىن قىلىپ سوقۇلىدىغان تام. ئۇنىڭ ئۈستىدە يۈرۈپ، دۈشمەن

ئەسكەرلىككە ئەلۋەتتە يارىمايتتى. بەزىلەر بولسا، بارى-يوقنى سېتىشتۇرۇپ، بەلگەلەنگەن مىقداردىن ئىككى ھەسسە ئوشۇق كۈمۈش تۆلەپ قۇتۇلۇشقا تىرىشاتتى.

سېتىشماق «ساتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: تۇرپانلىق ئۈزۈم سودىگەرلىرى ئۈزۈملىرىنى ئەرزان باھادا سېتىشتى. * پانۇس ساتقۇچىلار ھەر يىلى پانۇسلىرىنى شەھەرگە ئەكىلىپ سېتىشاتتى.

سېتىق ئى. سېتىش ئىشى، سېتىش پائالىيەتى؛ سېتىش: بۇ يۇرتتىن بىر زامان سودا، مەرىپەت كارۋىنى ئۆتكەن، مەرىپەتتىن ئېلىگە يېيىڭى ئەنداز ئېلىپ ئۆتكەن، سېتىقتىن ئەھلى كارۋان خۇش، پۇلى مالدىن ئېشىپ كەتكەن، ئاشۇ سودا ھېسابىنى خوتەن قەغزىگە پۈتكەن.

سېتىق ئاش سېتىلدىغان ئاشلىق، تاۋار ئاشلىق.

سېتىقچى ئى. سېتىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى، سودىگەر: بۈگۈن بازار كۈنى بولمىسۇ، ئادەم ئاز ئەمەس ئىدى. سېتىقچىلار ماختاپ-ۋارقىراپ خېرىدارلارنى ئۆزىگە چاقىرماقتا. * تۆمۈر خەلىپىنىڭ ئۆزىمۇ، گاھى سېتىقچى، پالچى، گاھى تېۋىپ-تۆمۈرچى قىياپىتىدە، خۇددى چۆچەكلەردىكى «سۇلايمان قالپىقى» بار ئەپسانىۋى قەھرىمانلاردەك، بۈگۈن بۇ تاغدا بولسا، ئەتىسى ئۇ تاغدا پەيدا بولۇپ جىددىي ھەرىكەتكە كىرىشتى.

سېتىقچىلىق ئى. سودا-سېتىق قىلىش ئىشى، كەسپى؛ سودىگەرچىلىك: سېتىقچىلىق قىلماق. * ئۇلار سېتىقچىلىقنى «تىرىكچىلىك» ھېسابغا قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئەلۋەتتە يىگنە ساتسىمۇ پايدىسىز بەرمەيتتى. * - مانا، ئۇكام، بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى خوتۇن-قىزىلارغا كېرەك نەرسىلەر، سەن مۇشۇ نەرسىلەر

بىلەن كوچمۇكوچا يۈرۈپ سېتىقچىلىق قىل، - دېدى ئۇ كىشى بىر نەۋرە ئىنىسىغا.
سېتىلما ئى. مەلۇم نەپ، پايدا-مەنپەئەتنى كۆزلەپ ئۆز خەلقىنىڭ زىيىنى، دۈشمەن-لىرىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ئىشلىگەن، دۈشمەنگە سېتىلغان ئادەم، ساتقۇن: ھاجى ھېچكىمگە بوي بەرمەي «نېرى تۇرۇڭلار، بۇ لومودى ئالتۇن-كۈمۈشكە توپسۇن، سېتىملار بۇنىڭدىن ئىبرەت ئالسۇن!» دېدى - دە ئىبرىتىنى ياسىن گاچىنىڭ ئاغزى بىلەن كۆزىگە قۇيماقچى بولدى.

سېتىلماق «ساتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بىركۈنى كوچا دوقمۇشىدىكى گۆش دۈكسىنىدا سويۇلغان بورداق قوي گۆشى سېتىلدى. * شەھىرىمىزدە ئىشلەنگەن رەڭسىز تېلېۋىزورنىڭ باھاسى مۇددەتتىن ئىككى كۈن بۇرۇن بەش پىرسەنت چۈشۈرۈلۈپ سېتىلدى. * ئۇ: - خەپ توختاپ تۇر! سېنىڭ دۈشمەنگە سېتىلغانلىقىنى مەن ئاللىقاچان بىلگەندىم! باتۇر بولالمىساممۇ، لېكىن خائىن بولمايمەن! - دېدى چىشىنى چىشلىگەن ھالدا.

سېتىلمىلىق ئى ← ساتقىنلىق.
سېتىۋالغۇچى ئى. سودا ماددىي ئەشيا ياكى ئۆي، مال-مۈلۈككە ئوخشاش نەرسىلەرنى سېتىۋالدىغان كىشى.

سېتىۋالماق پ (سېتىپ+ئالماق) بىرەر نەرسىنى قارشى تەرەپتىن پۇلغا ئالماق: بىرنەچچە كۈندىن كېيىن، تۆمۈر خەلىپە خۇسەيىن چانئىشېۋ دېگەن تاتار بېيىدىن 50 تال مىللىق سېتىۋالدى. * ئۇ بىركۈنى يالاڭ پەلتۇ كىيىش ئۈچۈن بىر ماگىزىندىن بارلىق پۇلغا يەتتە گەز كامپولات سېتىۋاپتۇ.

سېتىۋېلىش «سېتىۋالماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: سېتىۋېلىش سىياسىتى.

سېخىي يېر ئايالى بار ئىكەن، ئۇ دائىم كەمبەغەللەرگە ياردەم قولىنى سۇندىكەن. * بىز سېخىي ساھىبخاننىڭ مول داستىخنى بىلەن تەستە خوشلاشتۇق. * ئىمىن ئەپەندە-نى سېخىي قىلىۋەتكەنمۇ، دادامنى توي بېشى قىلىپ تىك تۇرغۇزغانمۇ پېقىر، سەن بىلىم ئۆگەنگەن بولساڭ، مەن دىپلوماتىيە ئۆگەنگەن، - دەپ سۆزلەپ كەتتى ئايگۈل ئۇنىڭغا. ② كۆچمە. ھاياتى، زۆرۈرى نەرسىلەرگە چەكسىز باي ۋە ئۇنى ئىنسانغا ئايىماي ئېھسان قىلىپ تۇرىدىغان؛ مول: ئەمگەك قىلساڭ يەر سېخىي (ماقال). * ياندۇرقى يىلى كۈزنىڭ سېخىي كۈنلىرىنىڭ بىرىدە شاھزادە بىلەن بۇ رايوننىڭ تويى بولۇپ ئۆتتى. * گەر خالساڭ كەل ئېتىزلىققا، بىرگە ئىشلەپ ئالايلى ھوسۇل. يۇرتىمىزغا سېخىي كۈز كەلسە، ئوينايللى توي، ئوينايللى ئۇسۇل.

سېخىيلاشماق پ. سېخىيلەردەك ئىش قىلماق، سېخىيلەردە بولىدىغان كەيپىيات پەيدا بولماق، سېخىيلىقى تۇتماق: - دوستۇم ئازراق تەڭشىلىپ قالغاندا سېخىيلىشىپ كېتىدۇ. ئەتسى ياخشى بولغاندا خەجلىگەن پۇلى ئۈچۈن بىر ھەپتە ھەسرەت چېكىدۇ. **سېخىيلىق** «سېخىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سېخىيلىق قىلماق. * ماتېرىيالچى ئايالنىڭ سېخىيلىقى كازىم كوچاڭنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى. * بۈگۈنكى سېخىيلىق بىلەن مەمۇرچىلىقنىڭ تېگى-تەكتىدە قانداق ئويۇننىڭ بارلىقى تېخى ھېچكىمگە مەلۇم ئەمەس.

سېخىيلىقى تۇتماق سېخىيلاردا بولىدىغان كەيپىيات پەيدا بولماق، سېخىيلاشماق؛ مەردلىك قىلماق: بۈگۈن ئەجەب سېخىيلىق تۇتۇپ كەتتىغۇ؟ * ئۇنىڭ سېخىيلىقى تۇتۇپ ئىنتايىن ئوچۇق قول بولۇپ كېتىپتۇ.

سېنتۇپىلىش سىياسىتى <س ئىق> پروپېتارىيات دىكتاتورىسى شارائىتىدا، دۆلەتتىن مەلۇم پۇل چىقىم قىلىپ، بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىنى پەيدىنپەي دۆلەت ئىختىيارىغا ئۆتكۈزۈۋېلىش سىياسىتى، ئېلىمىزدە سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش دەۋرىدە، مىللىي كاپىتالىستىك ئىگىلىكنىڭ ئىككى ياقلىملىق رولىغا ۋە مىللىي بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىككى يۈزلىملىكىگە ئاساسەن، تۈرلۈك شەكىلدىكى دۆلەت كاپىتالىزمى ئارقىلىق، مىللىي بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىنى پەيدىنپەي سېنتۇپىلىش سىياسىتى قوللىنىلدى.

سېنتۇپىلىشماق «سېنتۇالماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۆتكەن يىلنىڭ 10-ئېيىدا، شىنجاڭ بويىچە 50 مىليون جىڭدىن كۆپرەك ئاشلىق كېلىشىم باھادا سېنتۇپىلىنىپ، تاختاي باھاسىدا سېتىپ بېرىلدى.

سېخ ئى (ر>بىم) زاۋۇت، كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش داۋامىدا، مەلۇم ئىش تەرتىپىنى تاماملايدىغان ياكى مەلۇم بىر مەھسۇلاتنى مۇستەقىل ئىشلەپچىقىرىدۇ. خان بۆلۈمى ھەم ئۇنىڭ بىناسى: ئىشچىلار ئىشتىن چۈشۈپ كەتكەندى. بوشاپ قالغان سېختا نەم، سوغۇق ھاۋا ئۈزەتتى. * ل. مۇتەللىپ مۇنرىدىن خوجىلار بىلەن مېڭىپ، توپتوغرا گېزىتىغانغا كېلىپ، نابۇر سېختا كىردى.

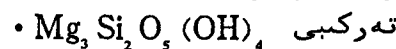
سېخىي سۈپ (ئە) ① كىشىدىن ھېچ نەرسىنى ئايىمايدىغان؛ كىشىگە غەمخور-لۇق قىلىدىغان؛ مەرد: سېخىي ئادەم. سېخىي بالا. * ئەقىللىق دېسە بولىدۇ ئېيتىمسا، بىلگەننى، سېخىي دېسە بولىدۇ، سورىمىسا بەرگەننى (ماقال). * پادىشاھنىڭ ناھايىتى

سېدە ئى <بوت> قارىياغاچ ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ. شاخلىرى زىچ ئۆسىدۇ. باراقسان گەۋدىسى گۈمبەز-گە ئوخشاپ كېتىدۇ. كۆل، يول بويلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىندۇ.

سېدىلىك ئى. سېدە جىق ئۆستۈرۈلگەن يەر.

سېرپېنتىن ئى (ر<لات> <گېئول> بىر خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى $Mg_3(Si_4O_{10})(OH)_2$. يەككە ياقلىق گىرستال سىستېمىسىدا بولۇپ، تەركىبىدە كۆپىنچە ئاليۇمىن، تۆمۈر، نىكېل، كوبالت قاتارلىقلار بولىدۇ. كۈل رەڭ، سۇس يېشىل، قېنىق يېشىل ياكى سارغۇچ يېشىل رەڭلەردە ئۇچرايدۇ. كاللەك بولغانلىرى قۇلۇلە قېپى شەكلىدە ياكى رەتسىز سۇنۇق يۈزلۈك كېلىدۇ. قاتتىقلىقى 2.5 - 3.5. سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 2.5 - 2.62.

سېرپېنتىن تاشپاختىسى <گېئول> تاشپاختىنىڭ بىر خىلى، يەنى تالا ھالىتىدىكى سېرپېنتىن. خىمىيەۋى

سېرپېنتىن ئى (ر<لات> <گېئول> ئاساسەن سېرپېنتىندىن تەركىب تاپقان مېتامورفىلىق جىنس. ئۇلترا ئاساسلىق جىنسىنىڭ ئوتتۇرا تۆۋەن تېمپېراتۇرىدىكى ئىسسىق سۇيۇقلۇق بىلەن ئالمىشىشى ياكى ئوتتۇرا تۆۋەن دەرىجىلىك رايون دائىرىلىك ئۆزگىرىشى جەريانىدا ئەسلى جىنىستىكى زەيتۇن تاش بىلەن پروكسىپىنىڭ سېرپېنتىنغا ئايلىنىشى ئارقىلىق شەكىللىنىدۇ.

سېرژانت ئى (ر<فران> <ھەرب> ← جۇڭشى.

سېرىك ئى (ر) ئېگىزدە موللاق ئېتىش، سىم ئارغامچىدا مېڭىش، ئات ئۈستىدە ماھارەت كۆرسىتىش، شىر، ئېيىق، ماييۇنغا ئوخ-شاش ھايۋانلارنى ئوينىتىش ۋە سېھىرگەر-لىك قاتارلىق ئويۇنلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

سېرىكچى ئى. سېرىك ئويۇنى ئوينىدىغان كىشى، سېرىك ئارتىسى.

سېرىكچىلىك «سېرىكچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ سېرىكچىلىك قىلماق. سېرىكچە-لىك بىلەن شۇغۇللانماق.

سېرىپسان ئى (ئىنگ) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، ئاساسلىق تەركىبى فېنىل سىماب ئاتىسېنتات $(C_6H_5HgOCOCH_3)$. ئاق رەڭلىك پاراشوك بولۇپ، زەھەرلىك. ئادەتتە قىزىل رەڭگە قوشۇلىدۇ. ئۇنىڭ يەنە ھاشارات ئۆلتۈرۈش كۈچى ناھايىتى كۈچلۈك، دېھقان-چىلىقتا كۆپرەك ئۇرۇق دورىلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سېرى ① ياردەمچى سۆزۈرۈلىدا «بىر» سۆزى بىلەن بىللە كېلىپ: 1) «بىر تەرەپ، بىر ياقلىق» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ كېتىپ بارار جەڭ، ئۈچ كۈندىن بېرى. ئۇرۇش تەقدىرى، بولماي بىر سېرى. * بارچە ئالەم بىر سېرى، يالغۇز ماڭا سەن بىر سېرى. 2) «ئادەتتىكىدەك، بۇرۇنقىدەك» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ سودىمىز بەكمۇ يامان ئەمەس، بىر سېرى كېتىۋاتىدۇ. ② ئىسىم رولىدا «تەرەپكە قاراپ، تەرەپكە» مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ تەلپۈنۈپ قۇشتەك ئۇچارمەن، ھەر زامان سېنىڭ سېرى. ③ «غان، قان، گەن، كەن» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلار ۋە ۋاقىت مەنىسىدىكى سۆزلەر بىلەن بىرىكىپ كېلىپ، «سايىن» مەنىسىدىكى

سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچى رولىدا كېلىدۇ؛ بارغانسېرى ياخشى بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. * ئادەمنىڭ ئوينىغانسېرى ئوينىغۇسى كېلىدىكەن. كۈنسېرى ئىلگىرىلىۋاتىمىز.

سېرىس ئى (پ) <بوت> ← سېرىس دەرىخى.

سېرىس دەرىخى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ. ئېگىزلىكى 4 - 5 مېتر كېلىدۇ. يوپۇرمىقى ئىككى قايتىلانغان چۈپ سانلىق پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، كىچىك يوپۇرماقلىرىدىن شەكىلى پىچاق شەكىلدە، سېپى بولمايدۇ. كۈندۈزى يېپىلىپ، كېچىسى يىغىلىۋالىدۇ. باشسىمان گۈل رېتى يېڭى شېخنىڭ ئۇچىدا ئۆسىدۇ، ئاتىلىق گۈل يېپى ھال رەڭ ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن كېلىدۇ. قاسراقلىق مېۋىسى مۇڭگۈزگە ئوخشايدۇ، ياپىلاق ھەم نېپىز كېلىدۇ، پىشقاندا سارغۇچ قوڭۇر رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. قوۋۇزى قى، غۇنچىسى ۋە يېڭى ئېچىلغان گۈلى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. تەمى تاتلىق، تەبىئىتى مۆتىدىل، زەھەرسىز. نېرۋىنى تىنچلاندۇرۇپ، خاپىغاننى تۈگىتىدۇ، قانىنى جانلاندۇرىدۇ. ئاغرىق توختىتىدۇ، پەي ۋە سۆڭەكنى چىگىتىدۇ.

سېرىس سۆڭەك <بوت> تال تېرەكلەر ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكىلدە، گۈلى تاق جىنسلىق ۋە پوتلىسىمان گۈل رېتىدە. ئۇرۇقىدا تالاغا ئوخشاش تۈكلىرى بولىدۇ. ياغىچى ئاق، يېنىك ھەم يۇمشاق. ئۇنىڭدىن ئۆي جابدۇقلىرى ۋە قۇرۇلۇش بۇيۇملىرى ياسىلىدۇ. ئادەتتە دەريا بويىدىكى نەم جايلاردا ياكى ئېگىزلىكلەردە.

كى قۇرغاق جايلاردا ئۆسىدۇ. سېرىس ئى (لات) <بوت> ← سېرىس دەرىخى.

سېرىس دەرىخى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ. يوپۇرمىقى سەل-سەل يۇمىلاق، سىرتقى يۈزى پارقرىق، گۈلى قىزغۇچ، چوكا مېۋىسى ياپىلاق كېلىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈم-لۈكى قىلىنىدۇ. ياغىچى ۋە قوۋۇزىنى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ھەيز ۋە سۈيدۈكنى راۋان قىلىش رولىغا ئىگە.

سېرىق ① سۈپ. سامان، جۈزە، ئالتۇن قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ رەڭگىدىكى: سېرىق گۈل. سېرىق گىلاس. سېرىق ماي. * بىر گرام سېرىق ئالتۇننى تۆت كىلوگىرام ئۇزۇن سىم قىلىپ سوزغىلى بولىدۇ. * يىغىن تارقىغاندا باش ئەتىيازنىڭ سېرىق ئاپتاپلىق كۈنى تۈگەپ، قورغاق شاماللىق ئۇزۇن كېچىسى باشلانغانىدى. ② سۈپ. كۆچمە. ئىدىيىسى ساغلام بولمىغان، شەھۋانىيلىق-نى، بۇزۇقچىلىقنى تەرغىپ قىلىدىغان: سېرىق ناخشا. سېرىق مۇزىكا. ③ ئى. تۇخۇمنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سارغۇچ قىسمى: تۇخۇمنىڭ سېرىقى.

سېرىق ئاش خېمىرغا توغرىغا سۈيى بېرىپ، لەڭمەندەك غۇلاچلاپ سوزىدىغان، سۇدا پىشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ياغلاپ، ئاچچىقسۇ، لازا، تۇخۇم تېڭى قۇيۇپ تەييارلىنىدىغان بىر خىل سوغۇق يېمەكلىك.

سېرىق ئاغىخان <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. تېنى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، دۈمبىسى قوڭۇر كۈل رەڭ، تۆت پۈتى قىسقا. قۇيرۇقى چېچىلىپ تۇرىدۇ.

كېچىسى ھەرىكەت قىلىپ، چاشقان ياكى ئۆي قۇشلىرىنى تۇتۇپ يەيدۇ. ئۇ بىر خىل تۈكلۈك ھايۋان بولۇپ، قۇيرۇقنىڭ تۈگىدىن موي قەلەم ئىشلىگىلى بولىدۇ.

سېرىق ئاكاتسىيە <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ. تىكىنى بولىدۇ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، گۈلى توق سېرىق ۋە پۇراق-لىق، چوكا مېۋىسى يۇمىلاق كاناي شەكلىدە كېلىدۇ. كۆپىنچە تروپىك بەلباغ رايونلىرىدا ئۆسىدۇ.

سېرىق ئالا شاخسانغۇچ <زوتول> شاخسانغۇچنىڭ بىر خىلى، رەڭگى سېرىق ۋە ئۈستىدە ئاللىرى بار.

سېرىق ئامۇت <بوت> ئامۇتنىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسىنىڭ رەڭگى سېرىق، ئېتى سۇلۇق ۋە چۈچۈمەل.

سېرىق ئەتىرگۈل <بوت> ① ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال. كىچىك شېخى قوڭۇر، قاتتىق تىكىنى بولىدۇ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق. كىچىك يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى سېرىق. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى.

سېرىق ئەمەن <بوت> ← سېسىق ئەمەن.

سېرىق ئەنجۈر <بوت> ئەنجۈرنىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسى غولغا تۇتاش، ساپاقلىرى قىسقا، شەكلى ياپىلاقراق يۇمىلاق. پىشقاندا سارغىيدۇ ۋە سولاش-قانەك كۆرۈنىدۇ، ساپاق تەرىپى بىرئاز ئۇزىرايدۇ. تەمى تاتلىق، شىرنىلىك، خۇش بۇي پۇرايدۇ.

سېرىق بۇيا <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان كىچىك چاتقال. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمىقى تۇخۇمىمان ئېللىپس شەكلىدە كېلىدۇ. گۈلى ئومۇمىي گۈل رېتىدە، گۈل تاجى ئاچ سېرىق. يىلتىزى دورا قىلىنىدۇ. ئىسسىقنى ياندۇرۇش، زەھەر قايتۇرۇش رولىغا ئىگە.

سېرىق بۇرگۈت <زوتول> يىرتقۇچ قۇش يەنى بۇرگۈتنىڭ بىر خىلى. چىشىنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىر مېترچە كېلىدۇ. ئەركەك-چىشىنىڭ رەڭگى ئوخشاش بولۇپ، يېتىلگەنلىرىنىڭ چوققىسىدىكى تۈكلەرى سارغۇچ قوڭۇر كېلىدۇ. تاغلىق جايلاردا ياشاپ پاختەك، بۆدۈنە، قىرغاۋۇل، ياۋا توشقان قاتارلىقلارنى تۇتۇپ يەيدۇ. كۆندۈرۈلسە، ئوۋغا يارايدۇ.

سېرىق بېلىق <زوتول> بېلىقلارنىڭ بىر ئۇرۇقىدىشى. تېنى ياپىلاق، قۇيرۇقى تار، بېشى يوغان. يان سىزىقىنىڭ ئاستىدا سېرىق رەڭلىك ماددا ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان بېزى بولىدۇ. دېڭىزدا ياشايدۇ. ئادەتتە چوڭ سېرىق بېلىق ۋە كىچىك سېرىق بېلىق دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

سېرىق پۇرچاق <بوت> پوستىنىڭ رەڭگى سېرىق دادۇر.

سېرىق تاماكا ئورۇپ قۇرۇغاندىن كېيىن يوپۇرمىقىنىڭ رەڭگى سارغىيدىغان بىر خىل تاماكا. كۆك تاماكاغا قارىغاندا كۈچى بوش، ئۇنىڭ ياغىچىنى ئارىلاشتۇر-ماي چېكىشكەمۇ بولىدۇ.

سېرىق تەنچە <بوتول> تۇخۇمدان ئىچىدىكى نۇرغۇنلىغان سېرىق رەڭلىك دانىچە ھۈجەيرىلەردىن شەكىللەنگەن

سېرىق توپا رەڭ سېرىق بىلەن ئاز مىقداردىكى پور رەڭنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان بىر خىل مۇرەككەپ رەڭ.

سېرىق توغاچ <بوت> شاپتۇلنىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسى يۇمىلاق، پوستى قېلىن، تۈكسۈز ۋە پارقراق كېلىدۇ. پوستى سېرىق بولۇپ، ئاپتاپ تەڭگەن تەرىپى سەل-پەل قىزىرىدۇ. ئېتى سېرىق، ئوتتۇرا ھال سۇلۇق، شىرنىلىك ۋە تاتلىق بولىدۇ. كېيىنرەك پىشىدۇ.

سېرىق تۆمۈر تاش <مېئول> بىر خىل مېنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى FeS_2 . ئالتۇن رەڭگىدە بولۇپ، قاتتىقلىقى يۇقىرى ۋە بىر يۆنىلىشلىك تۈك ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. تېمپېراتۇرىسىنى يۇقىرىلاتقاندا گۇڭگۇرت (IV) ئوكسىد (SO_2) نى چىقىرىدۇ. ئۇ گۇڭگۇرت ئېلىشنىڭ مۇھىم خام ئەشياسى بولۇپ، دورىگەرلىك-تەبىئىيەت مەس» دەپ ئاتىلىدۇ. سېرىق تۈك ① ئادەم بەدىنىنىڭ يۈز، قوللىقنىڭ ئىچى، قۇلاقنىڭ ئارقىسى، بويۇن قاتارلىق جايلىرىدا ئۆسدىغان، سارغۇچ-راق يۇمران تۈك: سېرىق تۈكى تەتۈر ئۆرۈلۈپ كەتمەك. ② كۆچمە. تېخى كىچىك، ئەقلى توشمىغان، بالىغا بولمىغان؛ بىرقانچە سېرىق تۈك بالا چىشىغا تېگىپ خاپا قىلدى. * بۇلارنى ئون نەچچە ياشلىق سېرىق تۈكلەر نەدىن بىلسۇن.

سېرىق تۈكلىرى تەتۈر ئۆرۈلۈپ كەتمەك ← قۇيغا چېچى تىك تۇرماق: قاسىمنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىسا ئۇنىڭ سېرىق تۈكلىرى تەتۈر ئۆرۈلۈپ كېتىدۇ.

سېرىق جۇخار <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق،

ئىچكى ئاجراتما تېنى. ئۇ تۇخۇمدان ھەر قېتىم تۇخۇم ئاجراتقاندا پەيدا بولىدۇ. ئايال كىشى ھامىلىدار بولغاندىن كېيىن يېتىلىپ چوڭىيدۇ. بۇ چاغدا ئۇ ئاجرىتىپ چىقارغان گورمون بالىياتقۇنىڭ شىللىق پەردىسىنى قېلىنلاشتۇرۇش، بالىياتقۇنىڭ قىسقىرىشىنى كونترول قىلىش ھەم سۈت بېزىنىڭ سۈت ئىشلەپچىقىرىشىنى تېزلىتىش رولىنى ئوينايدۇ.

سېرىق تەن گورمونى <بىئول> تۇخۇمداندىكى سېرىق تەنچىدىن ئاجرىدۇ. لىسپ چىقىدىغان بىر خىل گورمون. بالىياتقۇنىڭ ئىچكى پەردىلىرىدىكى توقۇلما ئۆزگىرىشلىرى ۋە تۇخۇمنىڭ ئۇرۇق قوبۇل قىلىشىنى تېزلىتىش، ھامىلىدار بولۇشنىڭ نورماللىقىنى تەڭشەپ تۇرۇش ھەم سۈت بەزىلىرىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ. كەم بولغاندا، بالا چۈشۈپ كېتىش ھادىسىلىرى كۆرۈلىدۇ.

سېرىق تەنلىكلەر <ئىرق> موڭغۇل ئىرقىدىكى كىشىلەر. ئۇلارنىڭ تېرىسى سېرىق، چېچى قارا ھەم تۈز، يۈزىمۇ تۈز كېلىدۇ. ئاساسەن ئاسىيانىڭ شەرقى ۋە شەرقىي جەنۇبىي قىسمىغا ئولتۇراقلاشقان.

سېرىق توپا قۇم دانچىلىرى، سېغىز توپا ۋە ئاز مىقداردىكى كالىتسىنلارنىڭ ئارىلاشمىسى. ئاچ سېرىق ياكى سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولۇپ، داڭگاللىرىنى قول بىلەن سەل قىسىپلا ئۇۋىلىپ كېتىدۇ. مۇنبەت كېلىدۇ. مەملىكىتىمىزنىڭ غەربىي شىمالى دۇنياغا داڭلىق سېرىق توپىلىق جايلار بولۇپ، تۇپراق قاتلىمىنىڭ قېلىنلىقى 200 - 300 مېترغا يېتىدۇ.

سېرىق داغ <ئانات> كۆزنىڭ تور پەردىسىنىڭ مەركىزىي قىسمى. سەل يۇمىلاق بولۇپ، سېرىق كېلىدۇ. ئۇدۇلدا قارىچۇق بولىدۇ. جىسىملارنىڭ تەسۋىرى بۇ نۇقتىغا چۈشكەندە، كۆزگە ناھايىتى ئېنىق كۆرۈنىدۇ.

سېرىق سۆگەت <بوت> تال تېرەكلەر ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرخ. يوپۇرمىقى چوڭ، ئۇزۇن ۋە ئېللىپس شەكىلدە كېلىدۇ، ئارقا تەرىپىدە تىۋىتىسىمان تۈكلىرى بولىدۇ. گۈلى قىزىل، چاڭدىنى سېرىق بولۇپ، پوتلىسىمان گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ. كۆپىنچە ئېرىق-ئۆستەڭ ۋە ئۆيلەرنىڭ ئەتراپلىرىدا ئۆسىدۇ. ئۆستەڭ قىرغاقلىرىنى قوغداش رولىغا ئىگە. ئۇ يەنە مەنزىرە ئۆسۈملۈكىمۇ قىلىنىدۇ.

سېرىق سىترىپتومىتىس <بىئول> ئاكتىنومىتىسنىڭ بىر تىپى. قاتتىق ئۆستۈرگۈچتە سېرىق رەڭلىك پىگمېنت ھاسىل قىلىدۇ. ئانتىبىيوتىكلارنى ئىشلەش سانائىتىدە ئاۋرېبۇمىتىس ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سېرىق سۈندۈك <زوتول> سۈندۈكنىڭ سېرىق رەڭلىك بىر خىلى.

سېرىق شاپتۇل <بوت> شاپتۇلنىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسى يۇمىلاق، پوستى قېلىن، تۈكلۈك كېلىدۇ. ئەسلىي رەڭگى سېرىق بولۇپ، ئاپتاپ تەڭگەن تەرىپى بېغىر رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. پوستى ئاسان سويۇلىدۇ، ئېتى سېرىق، ناھايىتى سۇلۇق، تاتلىق ۋە شىرنىلىك بولىدۇ. ئۇرۇقچىسىدىن ئاجرايدۇ.

سېرىق قار ① باش ئەتىيازدا ياغقان قار. ② <ئاستر> 24 مەۋسۈمنىڭ

سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك ۋە توپلىشىپ ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى نۆۋەتلەشپ ئۆسۈپ، پەيسىمان يېرىلىدۇ. گۈلى ئاق ۋە باشسىمان گۈل رېتىدە، شاخ ئۇچىدا بولىدۇ. باش باھاردىن باش يازغىچە ئۇدا ئېچىلىدۇ، سوغۇققا چىدەيدۇ. ئەسلىي ماكانى ياۋروپا بولۇپ، دۆلىتىمىزدىمۇ ئۆستۈرۈلمەكتە. قەلەمچە-لەپ تىككەش ئارقىلىق كۆپەيتىلىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. سېرىق جىنس <ئىرق> ← موڭغۇل ئىرقى.

سېرىق جىنسلىقلار <ئىرق> ← سېرىق تەنلىكلەر.

سېرىق چاشقان <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. تېنى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، تۈكى سارغۇچ، بۇرنىنىڭ ئۇچى ئاچ قىزىل، كالىپۇكلىرى ۋە كۆزىنىڭ چۆرىسى ئاق، كۆزى چوڭ ھەم بۆرتۈپ چىققان بولىدۇ. بوش يەردىن ئۇۋا كولايدۇ. دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى ۋە ياۋا ئوت-چۆپلەر ئارقىلىق ئوزۇقلىنىدۇ. چۇما كېسىلىنى تارقىتىدۇ.

سېرىق چۈشۈش <تب> كېسەل كىشىنىڭ تېرىسى، شىللىق پەردىسى ۋە كۆزىنىڭ ئېقى سارغىيدىغان بىر خىل كېسەل ئالامىتى. قان سۇيۇقلۇقىدىكى بىلرۇبىننىڭ ئېشىپ كېتىشى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ. كۆپىنچە جىگەر ياللۇغغا گىرىپتار بولغان بەزى كىشىلەردە بۇ خىل ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

سېرىق چىرىمتال <مېئول> چىرىمتالنىڭ بىر خىلى. خىمىيىۋى تەركىبى $\text{KMg}_3(\text{A}_2\text{Si}_{13}\text{O}_{10})(\text{OH})_2$ سارغۇچ قوڭۇر رەڭدىكىلىرى كۆپ ئۇچرايدۇ.

20-سى. مىلادىيە 22- ياكى 23- نوياىر كۈنلىرىدە باشلىنىدۇ.

سېرىق قاشقا قۇشقاچ <زوتول> بىر خىل قۇش. يۈزىدىن كۆكرىكىگىچە سېرىق، دۈمبىسى سارغۇچ يېشىل، قورسى-قى ئاق، قۇيرۇقى بىلەن قاننى قارا. يېقىملىق سايرايدۇ. ئۆزگەرگەن تۈرلىرى كۆپ. ئۇنىڭ كۆمۈر گازىغا بولغان سەزگۈرلۈكى ناھايىتى يۇقىرى بولۇپ، ھاۋا تەركىبىدە ئازراقلا كۆمۈر گازى بولسا، شۇ ھامان ھوشسىزلىنىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇ ئۇ كان قۇدۇقلىرىدىكى كۆمۈر گازىنىڭ بار-يوقلۇقىنى تەكشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدۇ.

سېرىق قان تۇزى <خىم> ئانتورگا-نىك بىركىمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $K_4Fe(CN)_6 \cdot 3H_2O$ ئاچ سېرىق رەڭلىك كرىستال، سۇدا ئېرىيدۇ. تۆمۈر تۈزلىرىنىڭ ئېرىتمىسى بىلەن رېئاكسىيەلەشپ، كۆك رەڭلىك چۆكىنى ھاسىل قىلىنىدۇ. خىمىيەدە رېئاكتىۋ قىلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن يەنە بوياق ئىشلەشتە پايدىلانغىلى بولىدۇ.

سېرىق قۇشقاچ <زوتول> قۇشقاچنىڭ بىر خىلى. تېنى تەخمىنەن 15 سانتىمېتر كېلىدۇ. ئەركىكىنىڭ بېشى قارا، دۈمبىسى بېغىر رەڭ، قورسىقى ئازراق يېشىل ئارىلاش سېرىق. پوكىنىدا توغرىسىغا كەتكەن بېغىر رەڭدىكى بەلباغسىمان يولىچىلىرى، ھەم ئىككى بىقىنىدا جىگەر رەڭ يوللىرى بولىدۇ. چىشىنىڭ بېشى قارا بولۇپ ئانچە ئېنىق ئەمەس. كۈزدە جەنۇبقا كۆچۈپ، شۇ ياقتا قىشلايدۇ. كۆچكەندە توپ-توپ بولۇپ دانلىق زىرائەتلەرگە تېگىدۇ. ئادەتتە دېھقانچىلىق-قا زىيانلىق قۇش دەپ قارىلىدۇ.

سېرىق قىچا <بوت> ← قىچا. سېرىق قىزىتما <تېب> ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل. بىر خىل ۋىرۇس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا، بەدەن تېمپېراتۇرىسى ئۇشتۇمتۇت ئۆرلەپ كېتىش، يۈرەكنىڭ سوقۇشى ئاستىلاش، قۇسۇش ۋە شىللىق پەردە قاناش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. بۇ خىل كېسەل جەنۇبىي ئامېرىكا ۋە ئافرىقا قىتئەلىرىدە كۆپرەك بولىدۇ.

سېرىق كاۋاش <كېئول> كاۋاشنىڭ سېرىق رەڭدىكى بىر خىلى.

سېرىق كەندىر <بوت> لىپا دەرىخى ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى كىچىك ھەم سېرىق، غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ. مېۋىسى شار شەكلىدە بولۇپ، يۈزىدە قورۇقلىرى بولىدۇ. قوۋزاق تالاسى توقۇمىچىلىقتا ئىشلىتىلىدۇ. يىلتىزى بىلەن يوپۇرمىقى دورا قىلىنىدۇ. بالياتقۇ قاناش، دوۋساققا تاش چۈشۈش كېسەلى-لىكىنى داۋالاش رولىغا ئىگە.

سېرىق كۆكچە كۆكچى قوغۇننىڭ بىر خىلى. پوستى سېرىق كېلىدۇ.

سېرىق كېسەل <تېب> ← سېرىق چۈشۈش.

سېرىق گۈللۈك بېدە <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. مۇرەككەپ يوپۇرمىقى ئۈچ دانە كىچىك يوپۇرماقتىن تەشكىل تاپقان. كىچىك يوپۇرماقلىرىنىڭ توپى يەلپۈگۈچ شەكلىدە، گۈلى كېپىنەك شەكلىدە ھەم سېرىق كېلىدۇ. مېۋىسى چوكا مېۋە بولۇپ، تىكە ئىكەنلىك كېلىدۇ. ئۇنى يەم-خەشەك ۋە ئوغۇت قىلىشقا بولىدۇ.

سېرىق ماي كالا، قوي، ئۆچكە قاتار-
لىقلارنىڭ سۈتىدىن ئايرىپ ئېلىنىدىغان
بىر خىل ماي.

سېرىق موم ھەسەل ھەرىسىنىڭ
قورسىقىدىكى موم بېزى ئاجرىتىپ چىقار-
غان بىر خىل ماددا. ئۇ ھەرىنىڭ كۆنەك
ياساش ماتېرىيالى.

سېرىق مىس <گېئول> مىس بىلەن
سېنىڭ قېتىشىمىسى. ئادەتتە تەركىبىدە-

كى سېنىڭ مىقدارى 45 پىرسەنت
ئېشىپ كەتمەيدۇ. ئۇنىڭغا يەنە باشقا
خىلدىكى ئېلېمېنتلارمۇ ئاز مىقداردا
ئارىلاشقان بولىدۇ. رەڭگى سېرىق،
قۇبىغا مۇۋاپىق كېلىدۇ. سوزۇلۇشچانلىقتا
ئىگە بولۇپ، سوزۇش ئارقىلىق سىم
ياسىغىلى ياكى ياپىلاقلىغىلى بولىدۇ.
ئىشلىتىش دائىرىسى ناھايىتى كەڭ.
ئۇنىڭدىن زاپچاس، مېشەك ۋە كۈندىلىك
تۇرمۇش بۇيۇملىرى قاتارلىقلار ياسىلىدۇ.

سېرىق مىس تاش <گېئول> بىر خىل
مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى $CuFeS_2$.
كۆپىنچە كاللەك ياكى دانىچە ھالىتىدە
كېلىدۇ. رەڭگى سېرىق، مېتال پارچىراقلىق-
غا ئىگە. ئادەتتە مىس تاۋلاشتىكى
ئاساسلىق خام ئەشيا ھېسابلىنىدۇ.

سېرىق ھاراق گۈرۈچ، تېرىققا ئوخشاش
نەرسىلەردىن چىرىتىلىدىغان رەڭگى
سېرىق، ئىسپىرت مىقدارى تۆۋەنرەك
بولغان بىر خىل ھاراق.

سېرىق ھالقىلىق يىلان <زوتول>
زەھەرلىك يىلاننىڭ بىر خىلى. باش
ۋە بويۇن قىسمىنىڭ كەينى قارا كېلىدۇ.
پۈتۈن تېنىدە قارا بىلەن سېرىقنىڭ
ئارىلىقىدا ھالقىسىمان بوغۇملىرى بولىدۇ.
زەھىرى كۈچلۈك. كىچىك ھايۋانلار بىلەن

ئوزۇقلىنىدۇ.

سېرىق ھەرە <زوتول> چوڭ سېرىق
ھەرە تىپىدىكى ھاشاراتلار كۆزدە
تۇتۇلىدۇ.

سېرىق ھېلىلە <بوت> ھېلىلەنىڭ بىر
خىلى، رەڭگى سېرىق، تەبىئىي مۆتىدىل
بولۇپ دورا قىلىنىدۇ.

سېرىق ئوسا باش ئەتىيازدا قىلىنىدىغان
ئوسا.

سېرىق ئۇيغۇر <ئىرق> ← يۇغۇر.
سېرىق ئېچىتقۇ زەمبۇرۇغى <بئول>
زەمبۇرۇغنىڭ بىر خىلى. بۇ خىل زەمبۇرۇغ-
نىڭ توپلىمى تۇخۇم شەكلىدە، سېپىرىسى
شار شەكلىدە كېلىدۇ. ئۇ ھاسىل قىلغان
توكسىن ئادەم ياكى ھايۋانلارنى زەھەر-
لىيەلەيدۇ. يەنە راک كېسىلىنى پەيدا
قىلىشىمۇ مۇمكىن.

سېرىق ياغلىقلىقلار قوزغىلىغى <تارىخ>
شەرقىي خەن سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى
يىللىرى يەنى مىلادى 184-يىلى جاڭ
جياۋ رەھبەرلىكىدە كۆتۈرۈلگەن كەڭ
كۆلەملىك دېھقانلار قوزغىلىغى. قوزغىلاڭچى-
لار سېرىق ياغلىقنى بىر بەلگە سۈپىتىدە
بېشىغا باغلاپ، ئۆزلىرىنى سېرىق ياغلىقلىق-
لار قوشۇنى دەپ ئاتايدۇ. قوزغىلاڭ
مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن، قېلىپ قالغان
قىسمى كۈرەشنى يەنىلا 20 نەچچە يىل
داۋاملاشتۇرۇپ، شەرقىي خەن سۇلالىسى
ھاكىمىيىتىگە قاتتىق زەربە بېرىدۇ.

سېرىق ياللىق ماييۇن <زوتول> سۈت
ئەمگۈچى ھايۋان. تېنى ئورۇق ھەم
ئۇزۇن، تۈكلىرى كۈل رەڭگە مايىل
سېرىق، بۇرۇن تۆشۈكى يۇقىرىغا قارىغان،
قۇيرۇقى ئۇزۇن كېلىدۇ. دۈمبىسىنىڭ
تۈكلىرى 30 نەچچە سانتىمېترغا يېتىدۇ.

بەدىنىدە قىزىل يول-يول سىزىقلىرى ۋە قىزىل داغلىرى بولىدۇ، زەھەرسىز كېلىدۇ.

سېرىق يىلىك <فىزئول> تەركىبىدە نۇرغۇنلىغان ماي ھۈجەيرىلىرى بولىدىغان، رەڭگى سېرىق يىلىك. ئۇ قۇرامىغا يەتكەن ئادەملەرنىڭ ئۇزۇن سۆڭەكلىرى ئىچىدە بولىدۇ.

سېرىقئەت ئى (سېرىق+ئەت) <ئانات> تېرە ئاستىدىكى بىرىكتۈرگۈچى توقۇلما، يۈم-شاق، تەركىبىدە ماي كۆپرەك. ئۇنىڭدا يەنە قان توقۇلمىلىرى، لىمفا نەيچىلىرى ۋە نېرۋىلار بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ بەدەن تېمپېراتۇرىسى، ئىسسىقلىق ۋە بەدەندىكى مېخانىكىلىق بېسىم قاتارلىقلارنى ساقلاش رولىنى ئوينايدۇ.

سېرىقتال (سېرىق+تال) ① ئى. دانلىق زىرائەتلەرنىڭ پىشش ئالدىدىكى دېنى قېتىپ، غول ۋە يوپۇرماقلىرى سارغايغان ھالىتى؛ بۇغداي سېرىقتال بولماق. سېرىقتال بولغان مەزگىل. * سىدىقجاننىڭ تازا سېرىق-تال ۋاقتىدا ئوزۇقى ئۈزۈلۈپ قالدى. ② سۈپ. دېھقانلارنىڭ ئوزۇق-تۈلۈكى ئاخىرلىشىپ ۋاقىتلىق ئۈزۈكچىلىك پەيدا بولغان، قىيىنچىلىق تۇغۇلغان؛ ئەزالار ئۈچۈن سېرىق قوناقنىڭ زاغرىسى تۇتيا بولىدىغان سېرىقتال ۋاقتىنى بېقىنلاشماقتا ئىدى. * چىرىيە ئۆرۈكى ئادەتتە كونا ئاشلىق خالتىسىنىڭ تېگى كۆرۈنۈپ قالغان، يېڭى ئاشلىق تېخى خامانغا چىقىمىغان سېرىقتال مەۋسۈمدە سارغىيىشقا باشلايدۇ. ③ سۈپ. كۆچمە. باياشات ئەمەس، ئۆتتۈرلۈق؛ ھېمىدىخان چوڭ ئايام يېنىدا قالغان ئوغۇللىرىنىڭ قولى ئىشقا تېگىپ سېرىقتال ۋاقىتلىرى ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، يېڭى مەھەللىگە ئۆي سېلىپ كۆچۈپ كەتكەندى.

ئېگىز تاغلاردىكى چوڭ دەرەخلەر ئۈستىدە ياشايدۇ. ئۇ دۆلىتىمىزدىكى ئالاھىدە ئەتىۋارلىق ھايۋان ھېسابلىنىدۇ.

سېرىق يەسىمەن <بوت> كەركىدانگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تۇخۇم ياكى ئۇزۇن ئېللىپس شەكلىدە، گۈلى سېرىق ھەم تاق جىنسلىق كېلىدۇ. باش باھاردا ئېچىلىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

سېرىق يۈگەي <بوت> يۈگەمەچ ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى يېپتەك ناھىيىتى ئىنچىكە ھەم سېرىق. ئۈستىدە باشقا ئۆسۈملۈك-لەر تېنىدىكى ئوزۇقلۇق ماددىلارنى سۈمۈرىدىغان ئورگىنى بولىدۇ. يوپۇرمىقى رودسېنتلاشقان، گۈلى ئاق ۋە كىچىك. كۆپىنچە پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك-لەر ئۈستىدە پارازىت ياشايدۇ. ئۆسۈم-لۈكلەرنىڭ ئۆسۈشىگە زىيانلىق. ئۇرۇقى سارغۇچ قوڭۇر بولۇپ، دورا قىلىنىدۇ. بۆرەكنى قۇۋۋەتلەندۈرۈش، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىش رولىغا ئىگە.

سېرىق يۈسۈنلەر تىپى <بوت> يۈسۈنلەرنىڭ بىر تىپى. تېنى بىر ھۈجەيرىلىك ياكى كۆپ ھۈجەيرىلىك؛ بىر يادرولۇق ياكى كۆپ يادرولۇق بولىدۇ. تەركىبىدە خلوروفىل بولۇشتىن سىرت، يەنە كاروتىن تىپىدىكى پىگمېنتلار-مۇ كۆپرەك بولىدۇ. شۇڭلاشقا، ئۆسۈملۈك تېنى سېرىق كۆرۈنىدۇ. ئادەتتە تاتلىق سۇدا ياشايدۇ.

سېرىق يىلان <زۈنول> يىلاننىڭ بىر خىلى، دۈمبىسى قارامتۇل يېشىل كېلىدۇ،

سېرىقتال بولماق «سېرىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ كېۋىرئاخۇننىڭ تېخى سېرىقتال تولۇق يوقاپ كەتمىگەن كۆزلىرىدە خۇشاللىق نامايان بولدى. * كىچىككەنە باغم بار، كومىقوناق تېرىقتال. چىرايمىدىن كەتمەيدۇ، پىراقىدا سېرىقتال.

سېرىقمارشال نى (سېرىق+مارشال) <بوت> ئالىمىنىڭ بىر خىل سورتى. مېۋىسى سوزۇنچاق، پوسىتى نېپىز ۋە سېرىق، ئېتى چىڭ ۋە ئوتتۇراھال سۇلۇق بولۇپ، شىرنىلىك كېلىدۇ. ساپىقى ئۇزۇن بولىدۇ. 9-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا پىشىدۇ.

سېرىقتېشەك نى (سېرىق+تېشەك) <زوتول> چايان.

سېرىن نى (د) <بوت> ← سېرىنگۈل. **سېرىنگۈل** نى (سېرىن+گۈل) <بوت> ① مارتا ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ. يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى بۆرەك شەكلىدە، گۈلى سۆسۈن ياكى ئاق، پۇراقلىق كېلىدۇ. گۈل تاجى ئۇزۇن، كاناي شەكلىدە بولىدۇ. مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى.

سېرىن نى (د) <لات> <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى (Ce) Cerium. كۈل رەڭ كرىستال بولۇپ، يالتىراق، يۇمشاق ۋە سوزۇلۇشچان كېلىدۇ. خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى ئاكتىپ. ئادەتتە ياخشى ئوكسىد-سىزىلغۇچى ھېسابلىنىدۇ. كۆپىنچە قېتىشىغا ئىشلىتىلىدۇ.

سېزىشمەك «سەزمەك» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ كەچلەردە قولۇم-قوشنىلارنىڭ بۇرۇتى خەت تارتقان ئوغۇللىرى ۋە كونا يىللىقچى ئاغىنىلىرى كېلىپ، ھە-ھۇ قىلىشىپ، كۈلكە-چاقچاقلار بىلەن بىرمۇنچە

* ئەگەر سەن ھازىردىن باشلاپ ئىقتىسادچىل بولۇشنى ئۆگەنمەي، ھەشەمەتخورلۇققا قىزىقساڭ، داداڭنىڭ روھىغا قانداق يۈز كېلەلەيسەن؟! دادامنى رازى قىلاي، ئانامنى خۇش قىلاي دېسەڭ، تۇرمۇشنى سېرىقتال ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگىن.

سېرىقتال بولماق بۇغداي قاتارلىق زىرائەتلەرنىڭ دېنى قېتىپ، بەرگىلىرى سارغىيىپ، پىشاي دەپ قالماق.

سېرىقچاي نى (سېرىق+چاي) <بوت> سېرىقچاي ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى يۇقىرى قىسمىدىن شاخلىنىدۇ. يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكلىدە بولۇپ، ئۇدۇل ئۆسىدۇ، سېپى بولمايدۇ. گۈلى سېرىق، چەكلىك كۈنۈسسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ. مېۋىسى غوزىلىق مېۋە. ئۇرۇقى كۆپ، قارامتۇل پور رەڭدە بولىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. ئىسسىقنى ياندۇرۇش، زەھەر قايتۇرۇش، ئىششىقنى ياندۇرۇش، تۇرۇپ قالغان قانىنى ھەيدەش رولىغا ئىگە.

سېرىقچىچەك نى (سېرىق+چىچەك) <بوت> ← قارىكۆز بەدىيان.

سېرىقسۇ نى (سېرىق+سۇ) ① بىرەر نەرسىنى بەك يېڭۈسى كەلگەن كىشىنىڭ ئېغىزىدا پەيدا بولىدىغان بىر خىل سۇيۇقلۇق، شۆلگەي؛ مىس لېگەندە دۆۋىلەپ تىزىلغان، خېمىرىغا ياغ يېڭۈزۈپ، يۈزىگە تۇخۇم سۈركەلگەن سامىلارنى كۆرگەندە، ھاۋاز «پوم» - نىڭ ئاغزىغا سېرىقسۇ كەلدى. * - ھېچقىسى يوق، تازا ياخشى بولۇپتۇ، - دېدىم مەن سۇيۇقتاشنىڭ گۈپۈلدەپ تۇرغان ئاچچىق-چۈچۈك ھىدىدىن ئاغزىغا سېرىقسۇ يىغىلىپ. ② جاراھەتلەرنىڭ ئىچىدىن چىقىدىغان رەڭگى سېرىققا مايىل شىلىمىش قان ماددا.

يېنىكلىتىشنى ۋە كۆز ئالدىدىكى سېزىلەرلىك پايدىغا ئىگە بولۇشنىلا ئويلىغان. * ساۋۇتجان ئۇنىڭ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە سېزىلەرلىك جۈدەپ كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ قوي كۆزلىرىنىڭ تېخىمۇ چوڭىيىپ، ئاپئاق بويۇنلىرىنىڭ تېخىمۇ كۆركەم زىلۋا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆردى.

سېزىلمەك «سەزمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: گۈلجامال تۇغۇلۇپ ئۇزاق ئۆتمەي، پۇتىنىڭ مايماق ئىكەنلىكى سېزىلدى. * ئۇنىڭ قويۇق شاخلىرى بېشىنى ئېگىپ تەزىم قىلىۋاتقاندا، يېشىل بويۇرماقلىرى بىزنى قارشى ئېلىپ چاۋاك چىلىۋاتقاندا سېزىلەتتى.

سېزىم ئى. تاشقى تەسىرنى قوبۇل قىلىش

قابىلىيىتى ۋە شۇ خىل تەسىردىن ئېلىنغان ھېس، تۇيغۇ: كۆرۈش سېزىمى. ئاڭلاش سېزىمى. ئاغرىش سېزىمى. * بۇ يەنىلا ناخشىچىنىڭ مۇزىكا سېزىمىنىڭ ئاجىز-كۈچلۈكلۈكى ۋە ئۆزلەشتۈرۈش ئىقتىدارىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكى بىلەن باغلىق. * ئۇنىڭ كۆزلىرى ئايشەمنىڭ ھەيرانلىق ئىلكىدە يېنىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقىنىدا، ۋۇجۇدىنى ئىسسىق بىر سېزىم چۈشۈۋالدى.

سېزىمچان سۈپ. ئاسان سېزىۋالالايدىغان،

سەزگۈر: شوخ قىز شۇنداق سۆزلەر بەزىدە، تىلىڭلار تىلسىز، سېزىمچان دىللار ھەمراھ بولۇپ ئۆتتى سىلەرگە، ياشلىق چېغىم، بەختىيار يىللار.

سېزىمچانلىق ئى. سېزىش قابىلىيىتى،

سەزگۈرلۈك: گاز ئوچاققا سۇيۇقلاشتۇرۇلغان نېفىت گازى ئىشلىتىلىدۇ. ئۇ ھىدروگېن ۋە كاربوننىڭ بىرىكىشىدىن پەيدا بولغان ئارىلاشما جىسىم بولۇپ، تېمپېراتۇرىنىڭ تەسىرىگە بولغان سېزىمچانلىقى يۇقىرى. * ئۇ توساتتىنلا يەنە پىكىر-خىيالى ئۆزگىرىپ، مۇشۇ ئىشخانا بەخش قىلغان سېزىمچانلىق بىلەن ناتونۇش كىشىنىڭ

كېسەك قۇيۇلۇپ كەتكەنلىكىنى ئۆزلىرىمۇ سېزىشمەي قالاتتى. * ئاياللار كۆردى سۈرەتنى شۇ ئاندا، سېزىشتى ئۆزلىرىنى ھاياجاندا.

سېزىك ئى <تې> ئايال كىشى ھامىلىدار

بولغاندا، كۆڭلى ئاينىدىغان، كۆڭلى بىرەر نەرسىنى تارتىدىغان بىر خىل روھىي ھالەت: سېزىك بولماق.

سېزىك بولماق ھامىلىدارلىق تۈپەيلى

كۆڭلى ئاينىماق، كۆڭلى مەلۇم نەرسىنى تارتماق؛ ئامراق بولۇپ قالماق: شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بۇ ئوغۇلنىڭ خوتۇنى گۆشكە سېزىك بولۇپ، گۆش غەلۋىسى قىلغىلى تۇرۇپتۇ. * كەلمسە كەلمە يۈەرسۇن، كىم ئۇنىڭغا سېزىك بولۇپ قىلىپتۇ.

سېزىك قۇسۇقى <تې> سېزىك

بولغاندا كۆرۈلىدىغان قۇسۇش ئالامىتى.

سېزىكىلىك سۈپ. سېزىك بولۇش باسقۇچىغا

كىرگەن، سېزىك بولغان، سېزىكى تۇتقان: ھامىلىدارنىڭ فىزىئونومىيىسىدە ھامىلىدارلىق مەزگىلىدە ئۆزگىرىش پەيدا بولۇپ، كۆڭلى بەزى نەرسىلەرنى تارتىدىغان ھالەت شەكىللىنىدۇ. بۇ مەزگىل خەلق ئارىسىدا «سېزىكىلىك دەۋرى» دەپ ئاتىلىدۇ. * سېزىكىلىك چاغلىرىم باشقا جۇدالىق مۆلدۈرى ياغدى. ئاتاڭ تاشلاندى زىندانغا، بۇ ھىجران-دىن يۈرەك ئاغدى.

سېزىلەر-سېزىلمەس شۇنچىكى، ناھايىتى

ئاز؛ سەل-پەل: ئۇ ئەسلىمىلەر ئېچە-نىشلىق-ئەلەملىك بولغان تەقدىردىمۇ كىشىلەرگە سېزىلەر-سېزىلمەس تەسىر كۆرسىتىدۇ. * بۇلۇتلارنىڭ سالماق سەيلىدىن سېزىلەر-سېزىلمەس يۇمشاق بىر شامال ئىسسىپ، يېنىكلا بىر ئىزغىزىنمۇ يۈزگە كېلىپ ئۇرۇلاتتى.

سېزىلەرلىك سۈپ. سەزگىلى بولىدىغان،

سېزىلمىپ تۇرىدىغان: ئۇلار ئۆز ئەمگىكىنى

نامۇ ئەھۋالنى بىلىپ باقماقچى بولدى.
سېزىي نى (ر<لات) <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى Cs (caesium). كۈمۈش رەڭ، يۇمشاق ۋە سوزۇلۇشچان كېلىدۇ. ھازىر مەلۇم بولغان مېتاللار ئىچىدە ئۇنىڭ خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى ئەڭ ئاكتىپ بولۇپ، سۇنى پارچىلاپ، پارتلاشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇ ۋاكۇئوم ئەسۋاب-لىرى، فوتو ئېلېكتىر لامپا قاتارلىقلارنىڭ مۇھىم ماتېرىيالىدۇر. خىمىيىدە كاتالىزاتور قىلىنىدۇ.

سېسترا نى (ر) دوختۇرخانىلاردا دوختۇرنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە بىمارلارنى داۋالىغۇ-چى ئايال: بۇ ئىشتىن تەسىرلەنگەن دوختۇر، سېسترالار ۋە باشقىلار ئارقا-ئارقىدىن قېنىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن تەييارلاندى. // سېسترا قىز بۆلۈمگە كىرىپلا: - 32-كارىۋاتتىكى كېسەلنىڭ تېپىراتۇرىسى داۋاملىق ئۆرلەپ كېتىۋاتىدۇ، - دېدى.

سېستىرالىق «سېسترا» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: سېستىرالىق قىلماق.

سېسىق ① «سېسىق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گۆشنى سېسىق. * ئۆردەك دەيدىكەن: كۆتۈم ئامان بولسا، ھەممە كۆلنى سېسىق مەن (ماقال). * يور بايۋەچچە دېدىكى: پۇراپ باقساڭ مۇشتۇمنى، يوقىتىسەن ھوشۇڭنى، بىرمۇشت بىلەن سېستاي، جىگرىڭنى-گۆشۇڭنى، باش ئۈستۇڭگە قوندۇراي ئەجەل-ماتەم قۇشۇڭنى! ② كۆچمە. خەلقى ئالەم ئالدىدا بىراۋنىڭ ئابرويىنى تۆكۈپ، رەسۋا قىلماق: - خەپ توختاپتۇر! سەن جالاپنى ناھىيە ئىچىدە سېسىق، ئىككى يۇلغا ئالغۇسىز قىلغۇتەمسەم، - دېدى جۈمە بىردىنلا ئاغزىنى بۇزۇپ. * - دىنىي ئەكسىيەتچىلەرنىڭ بوۋىسى، ئابدۇ-قادىرنى سېسىق تاشلايلى! - دەپ شوئار

توۋلىدى كىشلەردىن بىرى.
سېسىق «سېسىق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سېسىق سۇپ ① ھىدى ياخشى ئەمەس، پۇرىقى يېقىمىز: سېسىق گاز. سېسىق پۇراق. * سۆيگەن ئوتتەك ئىسسىق، سۆيىمگەن پوقتەك سېسىق (ماقال). * ئاچچىق ۋە سېسىق ئىس بېسىپ كېلىپ ھەممە ياقنى قاپلاپ كەتتى. * - ئۆي ئىچى سېسىق پۇراپ كېتىۋ، پاتەمخان، - دېدى ئۇ سەسكەنگەن ھالدا. // تېزەكنى قوزغىساڭ سېسىق چىقار (ماقال). ② ئۆزگىرىپ، پۇراپ ياكى بۇزۇلۇپ قالغان؛ ئېچىپ كەتكەن؛ سېسىق-مان: سېسىق گۆشنى چىۋىن تاپار، يامان ئىشنى يامان تاپار (ماقال). * ئۇ يىلتىزى يوق سېسىق كۆتەكتەك، پاشنىسى يوق ئەسكى ئۆتۈكتەك يولۇنۇپ چىقتى. * سېسىق سۇدا ئىشلەيمىز، قولىمىزدا چەنچە يۈزە. پاتقاقتىن چىقاي دېسەك، قورساققا تىقار نەيزە. ③ يامان، ئەسكى، ناچار، بۇزۇلغان، بۇزۇق: بۇ يەردىكى كاززاپلىقۇ سېسىق نامى پۇر كەتكەن ماسلىق ماسالدا كۆرگىنىمىزگە تامامەن ئوخشاش. * ئاشۇ ماتەم ئايلىرى يۇرتنىڭ سېسىق بايلىرى، غەملەشكە ئۆز ئىشنى، بىر قىلىپتۇ بېشىنى. ④ گەپ-سۆزى كىشىگە ياقمايدىغان، گەپ-سۆزى كىشىنىڭ جېنىغا تېگىدىغان، يامان مەنلىك: كېپى سېسىق ئادەم. * مەن ھېچ نەرسە يېمەيلا مېنى ئۇ بىرتالاي سېسىق گەپ بىلەن توپغۇزۇپ قويدى.

سېسىق ئاپېلىسىن <بوت> سۇزاپ ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ. غولدا تىكىنى بولىدۇ. يوپۇرمىقى ئۈچ پارچە كىچىك يوپۇرماقتىن تەركىب تاپقان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمىقى

سېسىق لويلا <بوت> لويلا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. تېنىدە بەز تۈكلىرى ۋە ئالاھىدە پۇرىقى بولىدۇ. غولى تىك ئۆسۈپ، كۆپ شاخلايدۇ. يوپۇرمىقى سوقىچاق بولۇپ نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، پەيسىمان يېرىلىدۇ. گۈلى ئاقۇچ يېشىل ۋە كۈنۈسىمان گۈل رېتىدە. مېۋىسى گۈل كاسسىغا ئورلىنىدۇ. ئۇرۇقى ياپىلاق ياكى يۇمىلاقراق بولىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. ھاشازاتلار-نى ئۆلتۈرۈش رولىغا ئىگە.

سېسىقتال نى (سېسىق+تال) <بوت> كرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى تار ھەم قوشۇق شەكىلدە كېلىدۇ، پەيگە ئوخشاش يېرىلىدۇ؛ ئۈستىدىكى يوپۇرماقلىرى يېپسىمان كېلىدۇ، گىرۋىكىدە تارغاق شەكىلدە چىشلىرى بولىدۇ. گۈلى كىچىك ئەتىياز بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدا ئېچىلىدۇ، ئومۇم گۈل رېتىدە. مېۋىسى مۇڭگۈزسىمان بولۇپ، سەل-پەل يۇمىلاق ياكى ئېللىپس شەكىلدە ياپىلاق كېلىدۇ. ئۇرۇقى قىزغۇچ قوڭۇر. يول ۋە ئېرىق ياقىلىرىدا ئۆسىدۇ. ئۇرۇقىدىن ماي تارتىشقا ياكى دورىغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. سۈيىدۈكنى راۋان قىلىش، يۆتەل توختىتىش ۋە بەلغەم بوشتىش رولىغا ئىگە.

سېسىقچىلىق نى. سېسىق نەرسىلەر ياكى سېسىق پۇراق بىلەن تولغان ھالەت، سېسىقلىق: جاپپار بىلەن ئەمەتنى بۇ فابرىكىنىڭ ئىپلاس، دىماغنى يارغۇدەك سېسىقچىلىق بىلەن قاپلانغان قورۇسى كۆڭۈلسىز ۋە غەمكىن ھالەتتە قارشى ئالدى. * پۈتۈن قاماقخانىنى سېسىقچىلىق قاپلاپ تۇراتتى.

تەتۈر تۇخۇم شەكىلدە ياكى ئېللىپس شەكىلدە، گۈلى ئاق، مېۋىسى شارىسە-مان، سېرىق ۋە ئاچچىق بولىدۇ. **سېسىق ئەمەن** <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك ئۆسۈپ، ئۈستىدىن شاخلايدۇ. يوپۇرمىقى ئۈچ قايىلىنىپ پەيسىمان تولۇق يېرىلىدۇ. گۈل رېتى شارغا ئوخشايدۇ، گۈلى سېرىق كېلىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. ئاشقازاننى ياخشىلاش رولى بار. يازدا چاي ئورنىدا دەملەپ ئىچىشكە مۇ بولىدۇ.

سېسىق بەز <ئانات> چۇسا، سېرىق ئاغمىخان قاتارلىقلارنىڭ تېنىدىكى سېسىق سۇيۇقلۇقلارنى ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان ياكى سېسىق پۇراق چىقىرىدىغان بەزلەر. - **سېسىق چۈلۈك** <بوت> ← **چۈلۈك**. **سېسىق سانجىقتوت** <بوت> ← **سانجىقتوت**.

سېسىق كېكىرمەك ① يېگەن نەرسە-لىرىنىڭ ياخشى ھەزىم بولۇپ كېتەلمىگەن-لىك ياكى چىق يەۋەتكەنلىك نەتىجىسىدە سېسىق پۇراقلىق بىر خىل كېكىرىك چىقارماق؛ سارىخان ئاپىسى ئەكىلىپ قويغان ئالدىدىكى تاماققا قاراپ كۆڭلى تېخىمۇ ئېلىشقاندەك بولدى-دە، سېسىق كېكىرىپ تەتۈر قارمۇۋالدى. ② كۆچمە. ئىنتايىن بىزار بولماق، ناھايىتى ئۆچ بولۇپ كەتمەك، تويۇپ كەتمەك.

سېسىق گەپ قارشى تەرەپكە مەقسەت-لىك تەڭكۈزۈپ ياكى تىللاپ ئېيتىلغان يامان گەپ: - خېنىم، بۇنداق سېسىق گەپلىرىنى ئاڭلايدىغان كىشىگە دەپ بەرسىلە، مەن بۇ ئوردىغا خۇشتار بولۇپ كەلگىنىم يوق، - دېدى ئۇ ئاچچىقى كېلىپ.

— بۇ سېسئىمچىلىقتا بىزگە نېمە بار، يۈر، بۇ يەردىن تېز چىقىپ كېتەيلى، — دېدى قىزچاق ئاغزىنى قول ياغلىقى بىلەن ئېتىۋېلىپ. * چىلە پۇراپ تۇرىدىغان سېسئىمچىلىقتا پاشنىڭ دەستىدە قېنىقنا بىردەم ئۇخلىيالمىدىم. بەش كۈن ئىچىدە ھېچكىم مەن بىلەن ئۈزۈكرەك گە پلەشمىدى.

سېغىز I ① يەر پوستىنىڭ يۈزىدىكى بىر خىل يېپىشقا توپا. ساپ ھالەتتىكى سېغىز گاۋلىك توپىسى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ زەڭگى سېرىققا مايىل ئاق ياكى كۆكۈچ بولۇپ، كۆيدۈرۈش ئارقىلىق فارفور بۇيۇملار ياسىلىدۇ. ئادەتتىكى سېغىزلاردىن خىش، كاھىش ۋە ساپال بۇيۇملار ئىشلىنىدۇ. سېغىز تەركىبى كۆپ بولغان يەرلەردە تېرىقچىلىق قىلىشقا توغرا كەلگەندە تۇپراق مەلۇم دەرىجىدە ئۆزگەرتىلىدۇ.

سېغىز تاختا تاش <گېئول> سېغىز تاشنىڭ مېتامورفىلىق ئۆزگىرىشى نەتە-جىسىدە شەكىللەنگەن تارشىسىمان تاغ جىنىسى. ئۇ ناھايىتى پۇختا بولۇپ، سۇ ئۆتكۈزمەيدۇ. كۆپ ھاللاردا كۈل رەڭ ياكى يېشىل، بىنەپشە رەڭلەر ئارىلىشىپ كەلگەنلىرى ئۇچرايدۇ. ئۇنىڭدىن تاش قەلەم، تاش دوسكا ۋە تاش كاھىش قاتارلىقلارنى ياساشقا بولىدۇ.

سېغىز تاش <گېئول> ئاساسەن دىئامېترى 0.005 مىللىمېتىردىن كىچىك بولغان سېغىز دانچىلىرىدىن تەركىب تاپقان چۆكۈندى جىنىس. سېغىز، لاي تاش، سىلانېتس قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. تەكشى ھەم سېپتا كېلىدۇ. ساپلىرىنىڭ رەڭگى ئاچراق، تەركىبىدە ئارىلاشمىلار بولغانلىرىنىڭ ھەر خىل

سېسئىكۆزەن ئى (سېسئى+كۆزەن) <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. دۈمبىسى قوڭۇر سېرىق ياكى ئاچ سېرىق كېلىدۇ. كېچىلىرى ھەرىكەت قىلىپ ئۇششاق ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. تېرىسىدىن كىيىم تىكىلىدۇ.

سېسئىقلىق «سېسئى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ياراتقان سېسئىقلىققا سەسكىنىشى، چىقارغان خۇش پۇراققا ئىشتىياقى. يۇمىسىنى سېسئىنى، ماختانسا كىم، بۇلغايدۇ ئۆزىدىكى خۇش پۇراقى.

سېسئىيار ئى (سېسئى+يار) <بوت> قاقىرتۇمشۇق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى سەل-پەل يۇمىلاق، گۈلى قىزىل، توخۇڭ ياكى ئاق رەڭلەردە بولىدۇ. غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

سېسئىماق پ ① سېسئى پۇراق چىقارماق، سېسئى ياكى يېقىمىسىز ھىد پەيدا قىلماق: پوقنى تەپسەڭ سېسئىدۇ (ماقال).
② سېسئى پۇراققا، ھىدقا تولماق: ئۆينىڭ ئىچى سېسئى كېتىپتۇ. **③** ئۆزگىرىپ، ئاينىپ، پۇراپ قالماق ياكى بۇزۇلۇپ قالماق، چىرىماق: ئاشۇ ئىسسىق كۈنلەردە كۆكتات ئىككى-ئۈچ كۈن تۇرۇپ قالسا بىردىنلا سېسئىغا باشلايتتى. **④** كۆچمە. بىرەر ئەس-كى ئىشنى قىلىپ قويغانلىقى سەۋەبلىك كىشىلەر ئارىسىدا يۈزى تۆكۈلمەك، نەزەردىن چۈشەك؛ سەت كۆرۈنمەك: مېھماننىڭ ئېتى بەسى، بەش كۈندىن ئاشا سېسى (ماقال). * بۇ ئايال شۇ ئىشى بىلەن سېسئىدى، ئاجايىپ سەت سېسئى كەتتى.

سېسئىچىلىق ئى. سېسئى پۇراق قاپلاپ كەتكەن ھالەت ياكى شۇنداق جاي:

گە قارىماستىن، ئىزلە-ئىزلە بىر سېغىزلىقنى تېپىپ، تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، سېغىز توپىغا قاراپ: - سېغىز ئاداش، بەرسەڭ سېغىز، ئېتەي كوزا، تارتاي سۇ، بۇياي تۇمشۇق، ئۇلاينى يەپ، بولاي سېمىز، - دەپتۇ.

سېغىشماق «ساغماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سېغىنچى ئاياللار كالىلىرىنى سېغىشىپ، سۈتلىرىنى پشۇرۇشۇپ تەخ بولۇپ تۇرۇشقاندى.

سېغىق سۈپ. سېغىلغان، سېغىپ قويۇلغان: سېغىق سۈت.

سېغىقسىز سۈپ. سېغىلماي قالغان، تېخى سېغىلمىغان: - ئەزان ئېيتقىلى نەكەم! پىتىلىرىڭدىن مېھرىڭنى ئۈزەلمە يۋاتسەن ھوي پاسكىنا! تۇر ئوچاقنىڭ كۈلى، ئۆيلەرنىڭ يۇندىسى، سېغىقسىز سېپىرلار تېخى تۇرۇپتۇ، - دەپ كايىدى ھېلىقى ئايال.

سېغىلماق «ساغماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: قارىسىڭز يېڭى سېغىلغان سۈتلەر بېسىلغان ھارۋىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، نەي چېلىپ مەھەللىگە كىرىپ كېلىۋاتقان قىزنى كۆرىسىز.

سېغىن سۈپ. سېغىلىدىغان: سېغىن سېپىر. سېغىن ئىنەك. سېغىن ئۆچكە. * يىغىندا بىزنىڭ پادىچى قىزىمىز گۈھەر سۆز ئېلىپ، دۈيىنىڭ سېغىن كالىلارنى بېقىشنىڭ ئەزالارنىڭ، بالىلارنىڭ سۈت مەسىلىسىنى ھەل قىلىشتىكى پايدىسىنى، دۈيىگە بولىدىغان ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئەزالارغا ئىنچىكە ھېسابلاپ كۆرسەتتى.

سېغىن سېپىر سۈت مەھسۇلاتى ئادەتتىكى سېپىرغا قارىغاندا يۇقىرى بولىدىغان، مەخسۇس سۈت ئېلىش ئۈچۈنلا بېقىلىدىغان سېپىر؛ سۈت كالىسى: گوگشى ئۇنىڭغا ئون نەچچە تۇپاق ئۇششاق مال، سېغىن سېپىر قالدۇرۇپ، قالغىنىنى ھېسابلاپ ئېلىپتۇ.

رەڭدىكى داغلىرى بولىدۇ. چۆكۈندى جىنسلا ئىچىدە ئۇ ئەڭ كەڭ تارقالغان بىر خىل تاغ جىنىسى ھېسابلىنىدۇ.

سېغىز توپا <گېئول> تەركىبىدە سېغىز مىقدارى كۆپرەك بولغان يېپىشماق توپا. **سېغىز رەڭ** رەڭگى سېرىق تۇپراققا ئوخشايدىغان، سېرىققا مايىل رەڭ: يۈك ئارتىلمىغان بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تۆڭكەردە قاسقاندا يوغان سەللە ئورنىغان، كىمخاب گۈللۈك سېغىز رەڭ پەرىجە كىيگەن سالاپەتلىك كىشىلەر ئولتۇراتتى.

سېغىز لاي <بىن> سېغىز توپىدىن ئېتىلگەن لاي.

سېغىز II نى ① كەمپىتنىڭ بىر تۈرى، ئۇ مانىلكارا دەرىخى ئاجرىتىپ چىقىرىدۇ. خان يېلىم ماددىسىغا شېكەر ۋە پۇراقلىق ماتېرىياللارنى ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق ياسىلىدۇ: ئۇ بوغىچىسى بار خوتۇنغا قاراپ كۆزىنى قىسىپ قويدى ۋە ئاغزىدىكى چاپناۋاتقان سېغىزنى كۆپتۈرۈپ «پاق» قىلىپ ئېتىلدۇ. رۇپ، يەنە چاپنىشىنى داۋام قىلدى. ② قارىغاي دېۋىرقىيىنىڭ قاتقىنى، قارىغاي سېغىزى.

سېغىزغان نى <زوتول> بىر خىل قۇش. تۇمشۇقى ئۇچلۇق، قۇيرۇقى ئۇزۇن، تېنى-نىڭ كۆپ قىسمى قارا، تارغاق ۋە قورساق قىسىملىرى ئاق كېلىدۇ. غاقلىداپ سايرايدۇ.

سېغىزلىق ① سۈپ. سېغىزى، سېغىز توپىسى بار: ئۇنىڭغا ئۆزى يوشۇرۇنۇپ تۇرغان قومۇشلۇقتىن ئېگىز تۇرغان سېغىزلىق يار بارغانسېرى كىچىكلەپ كېتىۋاتقاندا كۆرۈندى. * بوران ئاستا-ئاستا پەسپىشكە باشلىدى. سائەت ئۈچكە يېقىن ماشىنىلار سېغىزلىق ئېرتىمىنى يەتكۈزۈپ كېلىشكە باشلىدى. ② نى. سېغىز توپىلىق يەر: قاغا ئۆلە-تىرىلىشە.

سېغىن ئۆچكە سۈت مەھسۇلاتى ئادەتتە- كى ئۆچكەگە قارىغاندا يۇقىرى بولغان، مەخسۇس بېقىپ سېغىپ ئىچىدىغان ئۆچكە، سۈت ئۆچكىسى: ئۇنىڭ مەلۇم ئارقا كۆچىدا ئىككى ئېغىزلىق ئۆي ھەم چاققانغىنە ھويلىسى بار بولۇپ، ئايالى، كىچىك ئىككى بالىسى ۋە سېغىن ئۆچكىسى بار ئىدى.

سېغىن ئىنەك ← سېغىن سىيىو: دادىسىدىن ئۇنىڭغا بىر چوڭ ھويلا، ئۈچ سېغىن ئىنەك قاتارلىقلار قالغانىكەن.

سېغىنچىچەك ئى (سېغىن+چىچەك) <بوت> ئاقچىچەك ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تەتۈر تۆمۈنە شەكىلدە كېلىدۇ. گۈلى ئاق ۋە كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە جايلىشىدۇ. غوزلىق مېۋىسى شار شەكىلدە، پىشقاندا بەشكە يېرىلىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. ئىسسىقنى ياندۇرۇش، زەھەر قايتۇرۇش، ئىششىقنى ياندۇرۇپ ئاغرىق توختىتىش رولىغا ئىگە.

سېغىنچى ئى. سۈت ساغىدىغان كىشى: ئۇ سۈت فېرمىسىنىڭ سېغىنچىسى. // سېغىنچى قىزلار.

سېغىندۇرماق «سېغىنماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سېغىنماق پ ① ياخشى كۆرگەن نەرسىنى يېگۈسى، يېقىن كىشىسىنى، يۇرت، ۋەتىنىنى ناھايىتى بەك كۆرگۈسى كەلمەك؛ سېغىنىش ھېس قىلماق: ئۇ چولپاننى گويا نەچچە يىللاپ كۆرمىگەندەك قاتتىق سېغىندى. * مەن بۇ يەرگە كەلگەندىن بۇيان ئادىمىزات نەسلىدىن پەقەت سېنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈم. ئاتا-ئانامنى تولىمۇ سېغىندىم. * ئۇ يەنىلا ئۆزىنىڭ يېزا ھاياتىنى سېغىناتتى. * مېھمان لەڭمەننى ھەقىقەتەن بەك سېغىنىپ

كەتكەن بولسا كېرەك، كەينى-كەينىدىن ئىككى تەخسە ئاشنى پاك-پاكىز يەۋەتكەندىن كېيىن بىر چىنە مەنتاھنى ئالدىغا قويۇۋېلىپ يەنە پاراڭغا چۈشتى. * قاچانكى، ئىش بىلەن يىراق يەرلەردە يۈرگىنىدە، ئۇ نەپىس ئاۋازىنى سېغىنىدىغان بولدۇم. ② ياد ئەتمەك، چوڭقۇر ئەسلىمەك: ئۇ، سۇ ئورنىغا، ئاللاننى سېغىنىپ بىر يىغلىغانىكەن، بىر پىيالە ياش چىقىپتۇ، يېشىنى بېرىپتۇ. ئاخىرى يەر ئۈستىگە سالامەت ئۇچۇپ چىقىپتۇ. ③ كۆچمە. ئېتىقاد قىلماق، چوقۇنماق: ئىشەنمەك؛ باش ئۇرماق: ئۇيغۇرلاردا ئاتقا چوقۇنۇش، ئات ئىلاھىغا سېغىنىشتەك ئېتىقادلارمۇ بارلىققا كەلگەن. * - ئاللا ئۆزىگە سېغىنغان بەندىلىرىنى ھەرقاچان ياخشى كۆرىدۇ، - دېدى بوۋاي. ④ كۆچمە. پانالانماق؛ تايان-ماق: «تاپلا بۇ راست گەپ ئوخشىمامدۇ، شەھەردىمۇ شۇ گەپ، تاغدىمۇ شۇ گەپ. مۇبادا، بېيىڭ خان راستتىنلا موللاق ئېتىپ كەتكەن بولسا، چىڭ گاڭ غوجامنىڭ ھالى نېمە بولار؟ ئۇ چاغدا، مەن كىمنىڭ ھېمايسىگە سېغىنارمەن؟» دەپ ئويلاپ قالدى ئۇ.

سېغىنىش ① «سېغىنماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى. سېغىنىپ ئىنتىزار بولۇش ھېس-تۇيغۇسى: زىلەي ياشلىق چاغلارنى، تۇنجى قېتىم ئەختەمگە مۇھەببەت رىشتىسى باغلانغان پەيتلەرنى سېغىنىش بىلەن ئەسلەيدىغان بولۇپ قالدى. * دوستلار قۇچاقلاشتى، ئۇلارنىڭ سېغىنىش سۆزلىرى تۈگمەيتتى.

سېغىنىشلىق سۈپ. سېغىنىش بىلەن تولغان، سېغىنىشنى ئىپادىلەيدىغان: سېغىنىشلىق سالام خەت. * مەن سىلەر ئارقىلىق ئۆي-مىزدىكىلەرنىڭ ھەممىسىگە چوڭقۇر سېغىنىشلىق سالام يوللايمەن.

سېغىنىشماق «سېغىنىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىركۈنى يەنە خۇدانى سېغىنىشپ قالدۇ. * ئەمدى ئۇنىڭغا ئادىل بىلەن خۇشال ئۆتكەن ھەرقانداق بۇرۇنقى كۈنلەر، سېغىنىشپ خەت كۈتۈپ ئۆتكۈزگەن يىراقتىكى كۈنلەرلا ئەمەس، بەلكى كۆڭلىنىڭ قېتىدا ئۇنى ئەسلەپ، ئۇنىڭ ھەققىدە شېئىر يېزىپ ئۆتكەن كۈنلەرمۇ مەنسىز، بىمەنە كۆرۈندى.

سېغىنىماق نى <زوتول> بىر خىل قۇش.

تېنى كىچىك، بېشى يېشىل، تۇمشۇقى قىزىل، گال ۋە پۇتى سېرىق، پوكىنى سارغۇچ كېلىدۇ. ئادەتتە بېقىلىدۇ.

سېفې نى (ئېيويىچە) <ناستر> ← سېفې يۇلتۇز تۈركۈمى.

سېفې يۇلتۇز تۈركۈمى <ناستر> ئالەم قۇتۇبىدىكى يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 22 سائەت 30 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 70°، يەنى ئاق قۇ يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شىمالغا، كاسسىئوپىيە يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ غەربكە توغرا كېلىدۇ.

سېگانس نى <ر> <لات> <مات> تىك بۇلۇڭلۇق ئۈچ بۇلۇڭدا، يانتۇ تەرەپنىڭ مەلۇم بىر تار بۇلۇڭغا قوشنا بولغان تەرەپكە نىسبىتى. ئادەتتە «sec» بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن،

Sec A = c/b ياكى Sec B = c/a

سېكتور نى <ر> <لات> <مات> بىر ياي بىلەن شۇ يايىنىڭ ئۇچلىرىدىن ئۆتكەن ئىككى رادىئۇستىن ھاسىل بولغان گېئومېترىيەلىك شەكىل.

سېكرېتار نى <ر> <فران> كونا ← شۇجى. سېكسۇۋۇل نى. دىئال. سۆكسۆك.

سېكىل نى <ر> <گرېك> <ئەد> بىر-بىرىگە

باغلىق بولغان بىرقانچە ماۋزۇلار ئاستىدە. كى مەزمۇنداش ئەسەر ياكى شېئىرلار. نىڭ چېتىلىشىدىن ھاسىل بولغان بىر پۈتۈن گەۋدە؛ چاتما شېئىر.

سېكۇنت مىق <ر> <لات> ① بىرمىنۇتنىڭ

ئاتمىشتىن بىر ئۇلۇشىگە تەڭ بولغان ۋاقىت ئۆلچەم بىرلىكى: بىر سېكۇنت، ئۈچ سېكۇنت. * ئۆزىنى ئۆزى سۆيۈش تۇيغۇسىنى پەقەت بىرنەچچە سېكۇنتلا داۋام قىلدى. * سېكۇنت ساناپ پەم بىلەن، پەيتتى تازا ھېسابلاپ، پارتلىغۇچى ئېتىپلا، يوشۇرۇندۇم دومىلاپ. ② <مات> بىر مىنۇتنىڭ 60 تىن بىر ئۇلۇشىگە تەڭ بولغان ياي ياكى بۇلۇڭ ئۆلچەم بىرلىكى. ③ <جۇغ> بىر مىنۇتنىڭ 60 تىن بىر ئۇلۇشىگە تەڭ بولغان كەڭلىك ياكى ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى.

سېكۇنتلىق سۈپ. سېكۇنت كېلىدىغان،

سېكۇنت داۋام قىلىدىغان: بىر سېكۇنتلىق ۋاقىت. * لېكىن ھوشيار تۇرغىن ھەر مىنۇت، ئەگرى يولنىڭ تۇزاقلرىدىن. مەسك بولمىغىن زەھەرلىك ئوتنىڭ بىر سېكۇنتلىق پۇراقلىرىدىن. سېكۇندومېر نى <ر> ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئارىلىقىنى سېكۇنتلار بىلەن ئۆلچەيدىغان شەكلى سائەتكە ئوخشايدىغان بىر خىل ئەسۋاب.

سېكىلەك I نى ① قىزلارنىڭ ئۇششاق

قىلىپ ئۆرۈۋالغان بىرقانچە چېچى: سارايدا چىرايلىق كىيىنگەن، سېكىلىكى بار قىزلار ئېگىلىپ سۇتۇقنى قارشى ئالدى. ② ئەرگە چىققان قىزلارنىڭ جۇۋان بولغۇچە بولغان ئارىلىقتا چېكىسىنىڭ ئىككى تەردە. پىگە ئۇزۇن قىلىپ قويۇۋالغان ماڭلاي چېچى: ئۇ ماڭلىيىنى يېپىپ تۇرغان ھالقا-ھالقا سېكىلەكلىرىنى بىرلا سىلكىپ بېشىنى كۆتۈردى.

* سېكىلەكلىرى قىزلارنىڭ كىدەك پېشانىسىگە چېچىلغان، خۇش خۇي، تونۇش چوكان قىزىنى ئەركىلىتىپ ئۇنىڭ قوللىرىنى داسقا تۇتۇپ يۈيۈپ قويدى. ③ ئوغلى نۇرمىغان كىشلەر- نىڭ بالاغەتكە يەتمىگەن يالغۇز ئوغلىنى كۆز تېگىشتىن ساقلاش ئۈچۈن، بېشىنىڭ سول تەرىپىگە قويۇپ قويىدىغان بىر ئۆرۈم چاچ: ئاكام يالغۇز ئوغلىنى كىشلەرنىڭ كۆزىدىن يىراق قىلىش ئۈچۈن مازارغا ياغ پۇرتىپ، بېشىنىڭ سول تەرىپىگە بىر ئۆرۈم سېكىلەك قويدى. ④ يېڭى توي قىلغان، توي قىلىپ بالىلىق بولغۇچە بولغان ئارىلىقتىكى چوكان: - يۈرسىلە ئەمسە، ئۆيىمىزنى تاپايلى، - دەپ ھېلىقى سېكىلەك قۇلۇمنى تۇتۇپ قازىخاندىن سۆرەپ چىقتى. * شۇ يىلى ئايالىم بىلەن ئاجرىشىپ يېزىمىزغا باردىم. مېنى يۇرتداشلىرىم ئۆي بېسىپ مېھمان قىلدى. قايتار ۋاقتىمدا ھېيىزەم سېكىلەكنىڭ يولىدىشى چاقىردى. * گۈل ئارىلاپ ئۇچۇپ يۈرگەن جېنى نازۇك كېيىنەك، بىزنى مۇنچە كۆيدۈرگەن، بېلى نازۇك سېكىلەك. ⑤ كۆچمە. سۆڭەك قاتارلىق دەرەخلەرنىڭ پەسكە ساڭگىلاپ تۇرغان يۇمران نوتىسى: بوران تېخىمۇ ئەدەپ، ئاپئاق ئاقارتىلغان دوختۇرخانىنىڭ يېشىل سىرلانغان قوش قاناتلىق ئىشىكىنى قاتتىق جاراڭلىتىپ، ئۈزۈم باراڭلىرىنى غاراسلىتىپ سۇندۇرۇپ، دەرەخ سېكىلەكلىرىنى تارتىپ ئۆتۈپ كەتتى. * ئېلى باغچىسىنىڭ ئىچى بەك سالقىن، يوللارغا سېكىلەك پايغان مەجنۇنتال، قەلبىمدە بېسىلغان ھاياجان، دولقۇن يۈزۈمنى سىپلاپ ئۆتىدۇ شامال. سېكىلەك چاچ ئاياللار ئىككى چېكىگە چۈشۈرۈپ قويۇۋالدىغان قىسقا چاچ: زەيتۇنەم ئۇنىڭ چۈۈلۈپ كەتكەن سېكىلەك چاچلىرىنى تۈزەپ، مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ قويدى.

سېكىلەك II نى. پۇزا.
سېكىلەكلىك ① سۈپ. سېكىلەكلىكى بار، بېشىغا سېكىلەك چاچ قويۇۋالغان: سېكىلەك- لىك قىزلار. * تاملاردا قارلىق چوققىسى كۆرۈنۈپ تۇرغان يېشىل تاغ باغرىدىكى كەڭ باغلار، ئەر- ئاياللار سازچىلار، ئۇسسۇلچى قىزلارنىڭ سۈرەتلىرى سىزىلغان، چىرايلىق كىيىنگەن، ئۇزۇن چاچ، كالتە سېكىلەكلىك قىزلار نازلىق جىلۋە بىلەن مېھمانلارغا قارايتتى. * ئۇرۇۋاپسەن ئىككى تال سېكىلەكلىك چېچىڭى. ئالتۇن بىلەن قاپلاپسەن بىر چۈپ ئۇدۇل چىشىڭى. ② نى. ئاياللارنىڭ سېكىلەك- لىك چېچى ۋە شۇ ۋاقىتتىكى ھالىتى: خۇمارخان سېكىلەكلىكىدە شوخ ۋە چىرايلىق ئىدى.

سېكىن رەۋ. يىز. ت. ئالدىرماي، ئاستا:
 ماشىنىلار ئاستا، سېكىن ئۆتمەكتە.

سېگمېنت نى (ر-لات) <مات> بىر ياي بىلەن ئۇنىڭ قارشىسىدىكى خورددىن ھاسىل بولغان شەكىل.

سېلتىز نى (لات) <بوت> ← **سېلتىز دەرىخى.**

سېلتىز دەرىخى <بوت> قارىياغاچ ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرىخ. يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى ئېللىپس شەكىلدە كېلىدۇ. گۈلى كىچىك ۋە ئاچ سېرىق بولۇپ، مېۋىسى يۇمىلاق قارا، ئۇچكىلىك. ياغىچىدىن سايمان- جابدۇقلار ياسىلىدۇ.

سېلىسىيە نى. شىۋېدسىيەلىك ئاسترونومىيە ئالىمى.

سېلىسىيە شىكالىسى <فز> كۆپ ئىشلە- تىلىدىغان بىر خىل تېمپېراتۇرا شىكالىسى. بۇنىڭدا، سۇنىڭ ئاتموسفېرا بېسىمى ئاستىدىكى مۇزلاش نۇقتىسى 0 گرادۇس،

كۆكتات، مېۋە-چېۋە تەركىبىدىمۇ بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ ئاساسلىقى قەغەز، پروكس-لىن ۋە سۈنئىي تالا قاتارلىقلارنى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سېللىئۇلوزا ئاتسېتان <خىم> سېللىئۇلوزىنى سىركە كىسلاتا ئانگىدروت ئارقىلىق بىر تەرەپ قىلىش نەتىجىسىدە ھاسىل بولىدىغان بىر خىل سۈنئىي تالا. ئادەتتە توقۇمۇچىلىققا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنى يەنە ئىزولىاتور ماتېرىيالى قىلغىلىمۇ بولىدۇ.

سېللىئۇلوئىد نى <ر> (لات+كېرىك) <خىم> سۇلياۋنىڭ بىر خىلى. نىترو سېللىئۇلوزا بىلەن نافتالىننىڭ ئارىلاشمىسىنى قىزدۇرۇپ سۇيۇقلاندۇرۇش ھەمدە ئۇنى مېخانىكىلىق پىششىقلاپ ئىشلەش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ. رەڭسىز، سۈزۈك، ھەر خىل رەڭدە بويىغىلى بولىدۇ. ئاسان كۆپىدۇ. ئادەتتە ئۇنىڭدىن كىنو لېنتىسى، ئوبۇنچۇق ۋە مەدەنىي بۇيۇملار ياسىلىدۇ.

سېلىستىن نى <ر> (لات) <كېئول> بىر خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى $SrSO_4$. ئاچ كۆك ياكى ئاق رەڭلىك كرىستال، سۈزۈك ياكى يېرىم سۈزۈك كېلىدۇ، چۈرۈك بولىدۇ. ئەينەك ياكى ئۇنچە پارقىراقلىققا ئىگە. ئادەتتە سترونتسىي ۋە ئۇنىڭ تۇزلىرىنى ئېلىشتىكى مۇھىم خام ئەشيا ھېسابلىنىدۇ.

سېلىترو نى <ر> (لات) <كېئول> بىر خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى KNO_3 . رەڭسىز، ئاق ياكى كۈل رەڭ كرىستال بولۇپ، ئەينەك پارقىراقلىققا ئىگە. ئۇنىڭدىن پارتلىغۇچ دورا ياسىلىدۇ ياكى ئۇ ئوغۇت قىلىنىدۇ.

سېلىشتۇرغۇچى نى ① بېسىلىپ چىقىلغان ئورگانىلنى ئەسلىدىكى نۇسخىسى بىلەن

قايناش نۇقتىسى 100 گرادۇس قىلىپ بەلگىلەنگەن. 0 گرادۇس بىلەن 100 گرادۇس ئارىلىقى 100 تەڭ بۆلەككە بۆلۈنگەن بولۇپ، ھەر بىر بۆلەك بىر گرادۇسقا ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئادەتتە ئۇ «°C» ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇ خىل شكالنى شۋېدسىيەلىك ئاسترونومىيە ئالىمى سېلىستۇس (Anders Celsius) كە شىپ قىلغاچقا، شۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

سېلوفان نى <ر> (لات+كېرىك) <خىم> ئەينەك قەغەزنىڭ بىر خىلى. رەڭسىز، سۈزۈك ۋە پارقىراق بولۇپ، سېللىئۇلوزا ناترىي گىدروكسىد بىلەن كاربون سۇلفىد ئارقىلىق بىر تەرەپ قىلىنغاندىن كېيىن ھاسىل بولىدىغان سۇيۇقلۇقنى تارتۇشۇكچىلەردىن ئۆتكۈزۈش نەتىجىسىدە بارلىققا كېلىدۇ. ئۇنى ھەر خىل رەڭدە بويىغىلى بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ نەرسە -- كېرەكلەرنى ئوراش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سېلىمانىت نى <ر> (لات) <كېئول> بىر خىل مىنېرال. خىمىيەۋى تەركىبى Al_2SiO_5 . يانتۇ ياقلىق كرىستال سىستېمىسىدا بولۇپ، كرىستاللىرى يىڭنە شەكىلدە. رەڭگى كۈل رەڭ، ئاچ قوڭۇر ۋە ئاچ يېشىل كېلىدۇ. ئەينەك پارقىراقلىققا ئىگە. قاتتىقلىقى 7، سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 3.23 - 3.25. ئادەتتە ئالىي دەرىجىلىك ئوتقا چىداملىق ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ.

سېللىئۇلوزا نى <ر> (لات) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $(C_6H_{10}O_5)_n$. ئۇ ئۆسۈملۈك ھۈجەيە-رىسىنىڭ پوستىنىڭ ئاساسلىق تەركىبىي قىسمى، پاختا تالاسى تەركىبىدە مىقدارى ئەڭ كۆپ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە

قايتا سېلىشتۇرۇپ كۆرىدىغان ئادەم؛ كوررېكتور، ② بىرەر نەرسىنى ئىككىنچى بىرنەرسە بىلەن سېلىشتۇرۇپ، ئۆزئارا پەرقى ياكى ئوخشاشلىقىنى تاپىدىغان كىشى.

سېلىشتۇرغۇسىز سۆز. سېلىشتۇرۇپ بولغىلى بولمايدىغان؛ تەڭلەشتۈرگۈسىز، تەڭداش-سىز، مىسلىسىز؛ مۇۋەپپەقىيەت قازانغان كىشىنىڭ ئۆز قېرىنداشلىرىدىن ئالغىنى ئۇنىڭ ئۇلارغا قوشقان ھەسسسىدىن سېلىشتۇرغۇسىز دەرىجىدە كۆپ بولىدۇ. * درامىنى قانداق باشلاش جەھەتتە يولۇقىدىغان قىيىنچىلىق پروزا ئەسەرلىرىنى باشلاشتا يولۇقىدىغان قىيىنچىلىققا قارىغاندا سېلىشتۇرغۇسىز دەرىجىدە چوڭ بولىدۇ.

سېلىشتۇرما ① ئى. ئۆزئارا سېلىشتۇرۇلغان بىرەر ئىش، نەرسە ياكى مەسىلە قاتارلىقلار: كۈچ سېلىشتۇرمىسى، روشەن سېلىشتۇرما. * ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى روشەن سېلىشتۇرما ئۇنىڭ قەلبىدىكى نەپرەت يالقۇنىغا ماي چاچقاندى. * يۇقىرىدىكى سېلىشتۇرما ئارقىلىق شۇنى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز-كى، دۆلىتىمىزنىڭ قانۇنلىرى كاپالەتلەندۈرىدىغان خەلقنىڭ دېموكراتىيە ھوقۇقى بىلەن بۇرۇنقى تەرىپى تەرىپى قىلغان دېموكراتىيە، ئەركىنلىك ھوقۇقى ماھىيەت جەھەتتە تۇپتىن ئوخشمايدۇ. ② سۆز. ئۆزئارا سېلىشتۇرۇلغان، سېلىشتۇرۇشقا ئاساسلانغان، سېلىشتۇرۇشقا ئاساس بولىدىغان، سېلىشتۈرۈش ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان؛ سېلىشتۇرما گرامماتىكا، سېلىشتۇرما ئېغىرلىق. * سېلىشتۇرما كۆزىتىش ئېلىپ بارغاندا توغرا يېتەكچى رولغا ئىگە تىل ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارنى سېلىشتۇرۇشقا يېتەكلەش كېرەك.

سېلىشتۇرما ئەقلى خۇلاسىە <لوك>

ئەقلى خۇلاسىنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا ئىككى خىل شەيئىنىڭ مەلۇم بەلگىلىرىنىڭ ئوخشاشلىقىغا ئاساسەن، ئۇلارنىڭ باشقا بەلگىلىرى ئۈستىدە قىياسەن ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ. مەسىلەن، نۇر بىلەن ئاۋازنىڭ ھەر ئىككىسىدە نۇز سىزىق بويىچە تارقىلىش، قايتىش، سۇنۇش ۋە كاشلا پەيدا بولۇش قاتارلىق ھادىسىلەر بولىدۇ، ئاۋاز دولقۇن ھالىتىدە بولغاچقا، نۇرنىمۇ دولقۇن ھالىتىدە دەپ قىياس قىلىشقا بولىدۇ.

سېلىشتۇرما باھا <مال> ← **ئۆزگەر-مەس باھا.**

سېلىشتۇرما دەرىجە <تىل> ← **كېمە يېتە دەرىجە.**

سېلىشتۇرما قارشىلىق <فىز> جىسىملار-نىڭ توك ئۆتكۈزۈش قابىلىيىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان فىزىكىلىق مىقدار. سېلىشتۇرما قارشىلىق قانچە كىچىك بولسا، جىسىملار-نىڭ توك ئۆتكۈزۈش قابىلىيىتىمۇ شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ.

سېلىشتۇرما ئەملىك <مېتېئور> قۇرۇق ھاۋا بىلەن پاردىن تەركىب تاپقان نەم ھاۋادىكى پارنىڭ ماسسىسى بىلەن ھاۋا ماسسىسىنىڭ نىسبىتى.

سېلىشتۇرما ئېغىرلىق <فىز> ماددىنىڭ ئېغىرلىقى بىلەن ئوخشاش ھەجىمىدىكى ساپ سۇنىڭ 4°C تىكى ئېغىرلىقىنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق كېلىپ چىققان نىسبەت قىممىتى. مەسىلەن، ئالتۇننىڭ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 19.3، سىمابنىڭ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 13.55.

سېلىشتۇرماق پ ① ئىككى خىل ياكى كۆپ خىل شەيئىلەرنى ئۆزئارا تەڭلەش-تۈرمەك؛ ئاخىرىدا مەكتەپ بويىچە بالىلارنى

سېلىشماق. * دىۋانلەر سامسارنى يېمەي قويۇنلىرىغا سېلىشتى. * ساقچىلار ئۇلارنىڭ بىر قولىنى دولسىدىن ئارتىلدۇرۇپ، يەنە بىر قولىنى تۆۋەندىن ئارقىسىغا قىلىپ بىر يەرگە كەلتۈرۈپ كويۇپ سېلىشتى.

سېلىق I نى ① ئاھالىلەردىن مەلۇم تەرتىپتە ھۆكۈمەتكە تۆلىنىدىغان پۇل، مەبلەغ قاتارلىقلار: سېلىق سالماق. سېلىق بىغماق. سېلىق تاپشۇرماق. * ھۆكۈمەت سېلىق ئالغىلى يۇرتىمىزغا لەشكەر ئەۋەتكۈدەك، سېلىقنى ۋاقتىدا تاپشۇرماق ماڭمۇ كۈن يوق، - دېدى ئابلىز قارىي. * بۇلۇت ئەگىسە تاغنى، جۇدۇن بولىدۇ پات-پات. ئالۋان سېلىقى ئاشتى، پۇقرا ئىچىدە قات-قات. ② كۆچمە. ئېغىرچىلىق، يۈك: ئائىلە سېلىقى. * شۇنىڭ بىلەن كادىرلارنىڭ كىرىمى كۆپەي-دى، دېھقانلارنىڭ سېلىقى يېنىكلەشتى. * ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىغا مۇۋاپىق ھەق بېرىش، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، خادىملارنى قىسقارتىپ ئاممىنىڭ سېلىقىنى يېنىكلەتكۈزۈش دىققەت قىلىش كېرەك. ③ ئۆزئارا كېلىشىل-گەن ياردەم ياكى خىراجەت ئۈچۈن توي قىلىش ئۈچۈن، يىگىت تەرەپتىن قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان پۇل ياكى مەبلەغ، تۆلەم: تويىنىڭ سېلىقى. * ئۇلارنىڭ ئوقۇش پۈتكۈزۈپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقىنىغا ئەمدىلا بىر يىل بولغانىدى. بىر يىل ئىچىدە تۈككەن تۈگۈچى كامال كېچاڭنىڭ توي سېلىقى داۋىنىنى بويلىيالمىيىتى.

سېلىق سالماق ھەر خىل سېلىقلارنى ئورۇنداش مەجبۇرىيىتىنى ئارتماق: ئۇ ئابلىز قارىيدىن: «كېچىسى جۈۋىلىرىغا چۈشكەن كۈيە سىلنى ئۇخلاتمىسا، سىلى جۇۋا قېقىپ بىزنى ئۇخلاتمىسلا، ئونبېشىلىرى سېلىق سېلىپ پۇقرانى ئۇخلاتمىسا، بۇ زادى نېمە گەپ؟»

سەپكە تىزىپ سالامەتلىك تەكشۈرۈپ سېمىز-ئورۇق، كۈچلۈك-ئاجىز ۋە ئېگىز-پاكارلارنى سېلىشتۇرۇپتۇ. * جەمئىيەتنىڭ ئۆزگىرىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى جۇغراپىيەلىك مۇھىتنىڭ ئۆزگىرىشى ۋە تەرەققىي قىلىشىغا قارىغاندا سېلىشتۇرغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە تېز بولىدۇ. * گۈلخان قىزنىڭ ئىشىنى، سېلىشتۇردۇم ئۆزۈمگە. ئىسسىقنى ياش كەلدى، خىجىللىقتا كۆزۈمگە. ② نەشرىياتچىلىقتا بېسىلىپ چىققان ياكى تەرجىمە قىلىنغان ماتېرىياللار-نى ئەسلىدىكى ئورگىنال بىلەن بىر يەردە قويۇپ تەكشۈرمەك: تەرجىمىسىنى سېلىشتۇرماق.

سېلىشتۇرۇش ① «سېلىشتۇرماق» پېئىلىنىڭ

يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى <تىل> بىر شەيئى توغرىسىدىكى بىر-بىرىگە زىت بولغان ئىككى نەرسىنى، ئۇقۇمنى (چۈشەنچىنى) ياكى بىر-بىرىگە قارىمۇقار-شى بولغان ئىككى خىل شەيئىنى بىر يەرگە قويۇپ تۇرۇپ بايان قىلىش، تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئۇلارنى بىر-بىرىگە سېلىشتۇرۇپ، توغرىنى تېخىمۇ توغرا، خاتانى تېخىمۇ خاتا قىلىپ كۆرسىتىپ، كىتابخانلارنىڭ، ئاڭلىغۇچىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغاشتىن ئىبارەت سىستېمىلىك ۋاسىتە.

سېلىشتۇرۇلماق «سېلىشتۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: ئاخىرىدا مەكتەپ بويىچە بالىلارنى سەپكە تىزىپ سالامەتلىك تەكشۈرۈلۈپ سېمىز-ئورۇق، قاۋۇل-ئاجىز ۋە بويى ئېگىز-پاكارلار سېلىشتۇرۇلۇپتۇ. * چىنلىق، گۈزەللىك، ياخشىلىق ھەمىشە ساختىلىق، سەتلىك، رەزىللىك بىلەن سېلىشتۇرۇلغان ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ.

سېلىشماق «سالماق II» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: پىچاق سېلىشماق. پاراڭ

تۇرۇق « ئاۋازلار سېلىكىپ، جىلىققا ئايلانغاندى. **سېلىم** ەرق. بىر قېتىم سېلىشقا بولىدىغان، بىر قېتىم سېلىشقا يېتىدىغان: بىر سېلىم چاي. * بىر سېلىم تاماكنى يارىم ئەۋەتىپتۇ ماڭا. ئىچىمگە چوغنى سېلىپ، داغلاپ ئەۋەتىپتۇ ماڭا.

سېلىپ نى (د<كربك) <خىم> مېتاللوئىد ئېلېمېنت. بەلگىسى (Se selenium) كرىستال ھالىتىدىكىسى قارا، كرىستال ھالىتىدە بولمىغانلىرى توق قىزىل كېلىدۇ. كرىستال ھالىتىدىكىسىنىڭ توك ئۆتكۈزۈش قابىلىيىتى نۇرنىڭ يورۇتۇش كۈچلۈكلۈكىنىڭ ئارتىشى ياكى كېمپىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ. ئادەتتە ئۇ فوتو ئېلېمېنت، يېرىم ئۆتكۈزگۈچلۈك كرىستال لامپا قاتار-لىقلارنى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سېلىنچا (توغرىسى: سېلىنچا) ← **سېلىنچا.**

سېلىنچا نى. ئولتۇرغاندا، ياتقاندا ئاستىغا سالىدىغان كىگىز، كۆرپە قاتارلىق نەرسىلەر: ھەممىسىنىڭ كىيىملىرى يېلىك ئىدى. بۇ كىيىملەرنى بەزىدە سېلىنچا، بەزىدە يېپىنچا قىلىپ بىرنەچچە كۈن ئازگالاردا يېتىشتى. * نۇزۇگۈم گۇناھسىز سۈرگۈنلەر قاتارىدا داق يەرنى سېلىنچا، بۇلۇننى يېپىنچا قىلىپ، دەشت-باياۋانلارنى كېزىپ، ئېگىز داۋانلاردىن ئېشىپ ئىككى ئايدىن ئارتۇق پىيادە يول يۈردى.

سېلىنچى (توغرىسى: سېلىنچا) ← **سېلىنچا.**

سېلىنماق « سالىماق II » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بىز سۇ سېپىلىپ، پاكىز كۇچا كىگىزى سېلىنغان سۇپىغا ئولتۇرۇشتۇق. مېنىڭ ئاستىغا يىپەك كۆرپە سېلىنغانىدى. * ئۇلارنىڭ ئۆيى خام كېسەك بىلەن سېلىنغان

دەپ سورىدى. * - بىزنىڭ ئويلاپ تاپقىنىمىز ئەزالارغا ئوغۇت سېلىقى سېلىش، بىر ئائىلىگە ئون كۇبېتر ئوغۇت سېلىق سالىمىز، - دەپدى ئىبراھىم شۇجى كۆپچىلىككە بىر قۇر قاراپ. **سېلىق II** سۇپ. سېلىنغان ھالەتتىكى، سېلىنغان، سېلىقلىق: قاپقى سېلىق ئادەم. * بوۋاينىڭ قاپقى سېلىق، چىرايى تۇتۇق ئىدى.

سېلىقلىق سۇپ. سېلىنغان ھالەتتىكى، سېلىنغان، سېلىپ قويۇلغان: ئۆي سېلىقلىق. كىگىز سېلىقلىق. * ئەكبەر بالىلارنىڭ سېلىقلىق تۇرغان كىيىملىرىنى قولغا ئېلىپ بىرمۇبىر كۆردى. كىيىملەرنىڭ كىيگۈچلىكى يوق ئىدى. * ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر كىشى ياتقۇدەك ئورۇن بوش بولۇپ، ئاتنىڭ توقۇمىچىلىق بىر پارچە يىرتىق كىگىز سېلىقلىق ئىدى. * مەن ئالدى بىلەن قۇلۇپ سېلىقلىق تۇرغان دەرۋازى-نىڭ يېنىغا باردىم. * جەنۇبىدا قىشلاق ساي، شۇاق ئۆسكەن ئېدىرلىق. چىلىقلاردا كۈنگە-يەككە، ئېقىل، قوتان سېلىقلىق.

سېلىك سۇپ. ئاز، كەم: سېلىك سۇ يىلى. **سېلىك سۇ يىلى** <سۇ> گىدرولوگىيىلىك يىللار ئىچىدىكى سۈيى كەم بولغان يىل. **سېلىكىمەك** پ ① جىددىيلىكى تۈگىمەك، ئازايماق؛ شالاڭلىماق: مەن ئۆينىڭ ئىشلىرى سېلىكىمەندىن كېيىن سىرتقا چىقتىم. * ئاپتوموبىل-پىكاپلارمۇ يىلدىن-يىلغا سېلىكىپ، 1978-يىلىغا كەلگەندە پۈتۈنلەي ئۈزۈلگەندى. * ھازىر كەينى-كەينىدىن ئۈزۈلمەي كېلىۋاتقان داستىخانلار سېلىكىپ قالدى دېسەكمۇ بولدى. ② بوشىماق؛ پەسەيمەك: بوران بىرئاز سېلىكىپ قالغان بولسۇمۇ، لېكىن قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەندى. * مېنىڭ قايتىپ كەلگەن ۋاقتىم باشقىلارنىڭ چۈشلۈك تاماققا كەتكەن ۋاقتىغا توغرا كەلگەچكە، ئىش مەيدانىدىكى « تازاق--

قاتارلىقلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سېمپونت لاي ماشىنىسى <بىن>

سېمپونتتىن لاي ئېتىدىغان ماشىنا.

سېمپونتلاشماق «سېمپونتلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سېمپونتلاشماق «سېمپونتلىماق» پېئىلىنىڭ

تۆمۈك دەرىجىسى.

سېمپونتلانماق «سېمپونتلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: ئۆيىنىڭ تاملىرى

سېمپونتلاندى.

سېمپونتلىماق پ. سېمپونت بىلەن سۇۋىماق،

سېمپونت ياتقۇزماق: ئۇلار ئۆيىنى سېمپونتلاپ

بولدى.

سېمپونتلىنىش ① «سېمپونتلانماق» پېئىلىنىڭ

ئىسمىدىشى. ② ئى <گېئول> بوش

چۆكۈندى جىسىملارنىڭ چاپلىشىپ، قاتتىق

جىنىسقا ئايلىنىش جەريانى.

سېمپىز سۈپ ① بەدىنىگە چىق ئەت

قونغان، گۆشلۈك: سېمپىز ئادەم. سېمپىز

بالا. * شۇ چاغدا چىرايلىق كىيىنگەن سېمپىز

بىر كىشى جامائەتكە قاراپ توۋلاپتۇ. *

ئېچىلىپ تۇرغان ئىشىك ئارقىلىق ئۇزاقتىن

سېمپىز ساقچى باشلىقنىڭ پەلتۇسىنى ئىككى

قوللاپ كۆتۈرۈپ تۇرغان خىزمەتكار كۆرۈنۈپ

تۇراتتى. // ئوتتۇرا بوي، سېمپىزەك كەلگەن

ياقۇپ مۇدىر ئوقۇتقۇچىلار ئۈچۈن ئېچىلغان

ماتېماتىكا سىنىپى ھەققىدىكى خەۋەرنى

يەتكۈزدى. ② ماي ۋە گۆشى چىق،

سەمرىگەن (ھايۋانلار ھەققىدە): سېمپىز

قوي. سېمپىز گۆش. سېمپىز كالا. * سېمپىز

ئاتلار قۇلاقلىرىنى شىنتايىتپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ

يىراقلارغا قارىشاتتى. * ئۇ دادام بىلەن

قادىر ئاكا باشلىق بىرنەچچە كىشىنى تاغدىن

سېمپىز قويلارنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ.

سېمپىزلىك «سېمپىز» سۆزىنىڭ ئىسىم

تار ئۈچ ئېغىز ئۆي ئىدى. * تۆمۈر قەپەسكە

قوش مۇشتتەك يوغان قۇلۇپ سېلىنغانىدى. *

ئادەتتە چىندەك پاكىز تۇرىدىغان ھويلىغا

سۈپۈرگە سېلىنغان، كەچ كۈزنىڭ غازاڭلىرى

ھويلىنى بىر ئالغانىدى. * بۇددا كىتابلىرى

ھىندىستاندا ئاھاڭغا سېلىنىپ ئوقۇلاتتى ۋە

مۇزىكا تەڭكەش قىلىناتتى. * شۇ كۈنى

كەچتە ئۇلارغا يەنە بىر قېتىم ئوكۇل سېلىندى.

سېمپاسئولوگىيە ئى (ر<گىرىك> <تىل>

تىلشۇناسلىقنىڭ سۆز ۋە سۆز-ئىبارىلەر

مەنىسىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزگىرىشلىرىنى

ئۆگىنىدىغان ھەم ئۇلارنى تەتقىق قىلىدۇ-

غان تارمىقى. «سېمپانتىكا» دەپمۇ

ئاتىلىدۇ.

سېمپانتىكا ئى (ر<گىرىك> <تىل> ←

سېمپاسئولوگىيە.

سېمپانتىكىلىق سۈپ. سېمپانتىكىغا، سۆز

مەنىسىگە ئائىت: سېمپانتىكىلىق ئانالىز.

سېمپونت ئى (ر<لات> <بىن> بىر خىل

مۇھىم قۇرۇلۇش ماتېرىيالى. كۈل رەڭ

ياكى قوڭۇر رەڭدىكى پاراشوك بولۇپ،

ھاك تاشنى كۆيدۈرۈپ ئۇنى سېغىز

قاتارلىقلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ماشىنىدا

ئۇۋىتىش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. ئۇنى

سۇ، قۇم ۋە شېغىللار بىلەن ئارىلاشتۇ-

رۇپ، بوتقا ھالىتىگە كەلتۈرگەندىن

كېيىن قۇرۇتسا، يېپىشىپ ناھايىتى مۇستەھ-

كەم تاش بولۇپ قاتىدۇ. ئۇنىڭ قۇم

قوشۇلغان ئارىلاشمىسى تاملارنى سۇۋاش،

قۇيۇرۇش ۋە بېتون قۇيۇش ئۈچۈن ئىشلە-

تىلىدۇ: سېمونت تام. سېمونت زاۋۇدى.

سېمونت لاي <بىن> سېمونتقا قۇم،

سۇ، ھاك، سېغىز قاتارلىقلارنى مۇۋاپىق

نەسبەتتە قوشۇپ، ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق

ئېتىلگەن لاي. تام قوپۇرۇش، سۇۋاش

رېئال تۇرمۇشتىن ماتېرىيال ئېلىنىپ، ئىخچام خەتلەر بىلەن سېنارىيەلەشتۈرۈلۈپ ئاندىن رەسىملەشتۈرۈلدى.

سېنتاۋرنى (ر>لات) <ئاستر> ← سېنتاۋر يۇلتۇز تۈركۈمى.

سېنتاۋر يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> جەنۇبىي ئاسمان يۇلتۇز تۈركۈملىرىدىن بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 13 سائەت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 47°، يەنى سۇنئىيە يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ جەنۇبىغا، ئەقرەب يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ.

سېنتەبرنى (ر>لات) مىلادىيە يىل ھېسابى بويىچە توققۇزىنچى ئاي: بەشىنچى سېنتەبر. * بۈگۈن شەنبە، ھاۋا خېلىلا ئىسسىق، سېنتەبر ئايلىرىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى ئىدى. * سېنتەبرنىڭ شامىلى، دېرىزىدىن كىرگەچكە. ئويناپ كەتتى يۈرىكىم، خۇشاللىققا چۆمگەچكە. **سېنتىرنى (ر>لات <گىرېك> <تەن>** ۋاسكېتبول، پۇتبول قاتارلىق توپ مۇسابىقىلىرىدا ئوتتۇرىدا ئوينايدىغان ھۇجۇمچى.

سېنتىنېرمىق (ر>لات) مېتر سىستېمىسىدىكى 100 كىلوگرامغا تەڭ بولغان ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى.

سېنتىمېنتالىزمنى (ر>فران) <ئەد> 18-ئەسىردىن كېيىنكى ياۋروپا بۇرژۇئا ئاقارتىش ھەرىكىتى جەريانىدا مەيدانغا كەلگەن بىر خىل ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىۋى ئېقىمى. ئۇنىڭدا ئىچكى ھەرىكەت، تەبىئەت مەنزىرىسى، ھېسسىيات ۋە ئىندىۋىدۇئاللىق بىلەن شەخسنىڭ روھىي ھالىتى قاتارلىقلارنى تەسۋىرلەش تەكىتلىنىدۇ.

سېنكا نى (ر) گەزمال، كىيىم-كېچەك قاتارلىقلارنى بوياش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان

شەكلى: ئىلىيار خوجىنىڭ سېمىزلىكىدىن ئاتنىڭ يېلى ئېگىلىپ تۇراتتى. * ئۇ سېمىزلىك-تىن ئۆردەكتەك ئىرغاڭلاپ يولنى ئاۋۇتالمىدى. * ئۇنىڭ يۈزلىرى چىڭقىلىپ، گۈرەنلىرى كۆپۈپ، تومۇرلىرى تېشىغا تەپكەن، سېمىزلىكتىن كۆزلىرىنىڭ چۆرىسى كۆكرىپ كەتكەندى.

سېمىز ئوتنى (سېمىز ئوت) <بوت> سېمىز ئوت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى كىچىك ۋە تەتۈر تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى كىچىك، رەڭگى سېرىق. غول ۋە يوپۇرمىقىنى يېگىلى ياكى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. قۇرغاقچىلىققا چىداملىق بولۇپ، ھاياتى كۈچى كۈچلۈك. ئىسسىقنى تارقىتىش، زەھەر قايتۇرۇش، ئىششىقنى ياندۇرۇش ۋە تولغاقتى داۋالاش رولىغا ئىگە.

سېنارىيەنى (ر>ئىتال) كىنوچىلىقتا فىلىم ئىشلەش ئۈچۈن ئاساس بولىدىغان بەدىئىي ئەسەر: كىنو سېنارىيىسى. * نەشرىياتىمىز يېقىندا ئۇنىڭ «ئۆچمەس يۇلتۇزلار» ناملىق سېنارىيە، پوۋېست ۋە ھېكايەلەر توپلىمىنى نەشر قىلغانىدى.

سېنارىيىچىنى نى. سېنارىيە يازىدىغان كىشى ياكى ئەدەبىي، سېنارىيە يازغۇچىسى. **سېنارىيەلەشتۈرمەك** پ. رومان، ھېكايە ۋە باشقا ئەسەرلەرنى سېنارىيە تەلپىگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ ئۆزگەرتىمەك، سېنارىيە شەكلىگە كەلتۈرمەك: روماننى سېنارىيەلەشتۈرمەك. ھېكايىنى سېنارىيەلەشتۈرمەك.

سېنارىيەلەشتۈرۈلمەك «سېنارىيەلەشتۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئەسەر سېنارىيەلەشتۈرۈلدى. * چاتما رەسىمدە ئەدەبىي ئەسەر، ھېكايە ياكى

مەن بولسام بۇ يەردىن ئۇنى تاپالمىدىم، - دېدى ئۆزبېك ئايىم ئېرىنىڭ سوئالىغا ھەيران بولۇپ. // ئۆز بېشىدا ئولتۇرغان سېھىرچى قىزنىڭ سېھىرىگە باغلانغاندەك يەنە بىر چوڭراق دائىرىدە ئايلانغاندىن كېيىن، ئاستىلا كۆۋرۈكنىڭ ئاستىغا ئېقىپ كىرىپ كېتەتتى.

سېھىرگەر (ئەپ) ① ئى. سېھىر قىلغۇچى كىشى، سېھىرچى، ئەپسۇنچى، جادۇگەر؛ - بۈگۈن بىر كۆز باغلغۇچى سېھىرگەرنىڭ ئىلكىگە چۈشتۈمۇ - نېمە بولدۇم؟ - دەيتتى، ئۇ ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىپ. * دۇنيانىڭ ھەقىقىي بىرلىكى ئۇنىڭ ماددىلىقىدا، بۇنداق ماددىلىقنى بولسا سېھىرگەرلەرنىڭ بىر-ئىككى ئېغىز سۆزى بىلەن ئىسپاتلىغىلى بولمايدۇ. ② سۈپ. كۆپنە. مەھلىياھ قىلىدىغان، كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان؛ ئۈرۈكلەر ئاپىئاق چېچەكلىدى. بۇ چاغ، بۇ ۋادىنىڭ كىشى قەلبىنى ئىختىيارسىز تارتىدىغان ئەڭ سېھىرگەر، ئەڭ گۈزەل چاغلارنىڭ بىرى ئىدى.

سېھىرگەرلىك ئى ① سېھىر قىلىش ئىشى؛ سېھىرگەرلىك قىلماق. * بۇ تاغامنىڭ قىزى ياش چېغىدىلا سېھىرگەرلىكنى جادۇگەرلەردىن ئۆگىنىۋالغانىكەن. ② سېھىرگەرلەرگە خاس خاراكتېر؛ ئالدامچىلىق؛ قىلىش ئىشى * ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچكىرىسىدە قانداقتۇر بىر سېھىرگەرلىكنىڭ ئالامەتلىرى يوشۇرۇنۇپ تۇرىدۇ.

سېھىرلەشمەك «سېھىرلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سېھىرلەنمەك «سېھىرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئۇ سېھىرلەنگەن ئادەمدەك يارىدىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى. * خاننىڭ ئوغلى ئۇلارنىڭ جادۇسىدىن سېھىرلىنىپ قالدى.

سېھىرلىك سۈپ ① سېھىر قىلىنغان،

كۆكۈچ بويىق؛ ئۆيىنى ھاكىلغاندا، چىلغان ھاكىقا ئازراق سېنىكا ئارىلاشتۇرۇۋەتسە ھاك ھاۋا رەڭگە ئايلىنىپ، ئۆيىنى بەك ئاچىدۇ. **سېنىڭچە** رەۋ. سېنىڭ پىكرىڭچە، ئويلىشىڭ-چە؛ - سېنىڭچە، ئويىنى قانداق ئۆتكۈزسەك بولار؟

سېنىڭكى سۈپ. ساڭا قاراشلىق، ساڭا تېگىشلىك، ساڭا تەۋە؛ بىزنىڭكىگە كەلسەك يەپلا، سېنىڭكىگە بارسام گەپلا (ماقال). * ئالىم بولساڭ، ئالەم سېنىڭكى (ماقال). **سېھىر ئى** (ئە) دىنىي-خۇراپىي تەسەۋۋۇرلار-غا ئاساسلانغاندا، قانداقتۇر بىر غەيرىي تەبىئىي كۈچلەرنى بويسۇندۇرۇپ، ئۇلار-نىڭ ياردىمىدە مۆجىزىلەر ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدىغان ھەرىكەت ۋە دۇئالار؛ ئەپسۇن، جادۇ؛ سېھىر قىلماق. سېھىرنى قايتۇرماق. * جادۇگەر مەلىكە سېھىر بىلەن كېيىككە ئايلانغان ئۇ ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئەسلىگە كەلتۈرۈپ قويۇپ بېرىپتۇ. * ئۇ ماڭا ئوت سېھىرنى قوللانغانغا قەدەر، مەن ئۇنىڭغا ھەر تۈرلۈك سېھىر بىلەن مۇداپىئە كۆردۈم. * سېھىرى بىلەن تەبىئەت ئەگەر دەرەخ قىلىپ ياراتسا مېنى، شۇ چاغدىمۇ يىلتىزىم بىلەن قۇچاقلايتتىم ۋە تىنىم سېنى.

سېھىر قىلماق ← **سېھىرلىمەك**؛ ھاتەم خۇداغا شۈكۈرلەر بەجا كەلتۈرۈپ، بۇلاق بويىغا كەلدى ۋە پۈتۈن بەدىنىنى پاكىز يۇيۇپ ئولتۇردى، ئۇزاق ئۆتمەي سام جادۇگەر يەنە بىر سېھىر قىلدى. * بۇ موزاي باينىڭ سېھىر قىلىنغان بىردىنبىر ئوغلى، ئۇنى ئانىسى بىلەن قوشۇپ باينىڭ چوڭ خوتۇنى سېھىر قىلىپ مۇشۇ ئەھۋالغا سالغان.

سېھىرچى ئى. سېھىر قىلغۇچى، سېھىرىگەر؛ - مەرغۇلانلىقلارنىڭ موللىسى سېھىرچى ئىدى،

شامىلىنىڭ دولامنى قورۇغانلىقىدىنمۇ، ياكى يېقىنلا بىر يەردىن كېلىۋاتقان تولىمۇ مۇڭلۇق غەزەلنىڭ سېھىرى كۈچىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر، ئويغىنىپ كەتتىم.

سېئولىت نى (ر<گرېك) <گېئول> بىر خىل مىنېرال. ئاساسلىق تەركىبى ئاليۇمىنلىق ناترىي سىلىكات ياكى كالىتسى سىلىكات. كۆپچىلىكى رەڭسىز ياكى ئاق رەڭلىك كرىستال بولۇپ، ئەينەك پارقىراقلىقىغا ئىگە. كىسلاتاغا يولۇقسا شۇ ھامان پارچىلىنىدۇ. كۆپىنچە قاتتىق سۇنى يۇمشىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئادەتتە تەبىئىي ۋە سۈنئىي دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.

سېۋەپخانا نى. دىئال. مۇنچا. **سېۋەت** نى (پ) ئىچىگە بىرنەرسە سېلىش ئۈچۈن، چىۋىق، سىم ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەردىن توقۇلىدىغان قاچا: سېۋەت توقۇماق. سېۋەت ئۆرمەك. * سەۋەپ قىلساڭ، سېۋەتتە سۇ توختايدۇ (ماقال). * بۇ چاغدا تۇرسۇن سېۋەتتىكى پەمىدۇرنى يېيىش ئۈچۈن ماڭغانىدى.

سېۋەتچى نى. سېۋەت توقۇيدىغان ۋە ساتىدىغان كىشى.

سېۋەتلەپ رەۋ. سېۋەتكە قاچىلاپ، سېۋەتكە تولدۇرۇپ، سېۋەتنى بىلەن: سېۋەتلەپ توشۇماق. * بېرىدۇ ئەمگىكىم ھەر جانغا لەززەت، ئۇلار شوخ توي ئويىناپ، بەزمە تۈزگەندە. ئۈزىمەن ئانارنى سېۋەت-سېۋەتلەپ، تۇتۇشقا ئەمگە كىچان ئوغۇل-قىزلارغا.

سېپالكا نى (ر) <دې> يەرگە ئۇرۇق سالىدىغان ماشىنا. ئۇنى ئادەم سۆرسىمۇ ياكى بۇلاغ ۋە تراكتورغا سۆرەتسىمۇ بولىدۇ؛ تاڭ ئېتىش بىلەن تەڭ دۇيىنىڭ تۆمۈر بۇقىسىنىڭ «پات...پات...پات» قىلغان

سېھىرلەنگەن: سېھىرلىك كالتەك. سېھىرلىك ئالما. * ئۇ، بۇ يوللار ئېچىلىپ بىردەمدىلا ھېلىقى سېھىرلىك تاغقا كىرىپ قېلىپتۇ. ② سېھىرىي كۈچكە ئىگە، سېھىرلەيدىغان، مەپتۇن قىلىدىغان: تاشۋاينىڭ زەخمەك ئۇرۇشى ئۆزگىرىپ، تارىلاردىن شوخ، جۇشقۇن ئەمما تېگى-تېگىدە ئېغىر مۇڭ ياتقان سېھىرلىك سادالارنى چىقىرىشقا باشلىدى. * ئەسەت ئۇنىڭ ئەينى يىللاردىكى سېھىرلىك، لېكىن ساددا كۆزلىرىگە قارىدى. * ئۇ گۈللەرنىڭ ئاي شولىسىغا چۆمۈپ سېھىرلىك جىلۋىسىنى تاماشا قىلدى، لېكىن تېگىشلىك بەھرە ئالالمىدى. ③ سېھىرىي: شۇ تاپتا مېنىڭ ئۇ چېچەن تىللىرىمنى قانداقتۇر بىر سېھىرلىك كۈچ سېھىرلەپ قويغاندەك جۈرئەتسىز ھالدا ئىدى.

سېھىرلىمەك پ ① سېھىر قىلماق، سېھىر بىلەن كۆز باغلىماق: شۇ تاپتا مېنىڭ ئۇ چېچەن تىللىرىمنى قانداقتۇر بىر سېھىرلىك كۈچ سېھىرلەپ قويغاندەك جۈرئەتسىز ھالدا ئىدى. ② كۆچمە. ئەس-ھوشىنى ئېلىپ قويماق، مەپتۇن قىلماق: قىز يىگىتنى سېھىرلىۋاپتۇ. * قىرىلار ھەيرەتتە، چۈنكى ئاشۇ خەت سېھىرلەپ قىزلارنى قىلىۋاپتۇ رام. خۇش خەۋەر تارقىلار ئۆيىدىن ئۆيلەرگە، ھەممىنىڭ ئاغزىدا بىر سۆيۈملۈك نام.

سېھىرىي سۈپ (ئە) كىشىنىڭ ئەقلى-ھوشىنى ئالىدىغان، جەلپ قىلىدىغان؛ سىرلىق: ئالدىدا نەق دەلىل تۇرۇپتۇ، بۇ نەرسىلەر سېھىرىي ئالاھىدىلىككە ئىگە - بۇلاردىن مەلۇم نەرسىلەرنى ئەسلىشكە ۋە چۈشىنىشكە بولىدۇ.

سېھىرىي كۈچ جەلپ قىلغۇچى، ئېزىقتۇرغۇ-چى، سىرلىق كۈچ: مەن كامالنىڭ مەن تېخى چۈشىنىپ يەتمىگەن ئاجايىپ سېھىرىي كۈچىگە ھەيران قالدىم. * مەن سەھەر

ئاليۇمىن سىلىكاتلىق مىنېراللارنىڭ ئومۇمىي نامى. بۇنىڭدا ئاساسلىقى كۋارتس، دالا شپاتى، دالا شپاتسىمانلار ۋە ئاق چىرىمتال قاتارلىقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. جىنس تەركىبىدىكى كرىمنى، ئاليۇمىنلىق مىنېرال بىلەن تۆمۈر، ماگنى مىنېرالنىڭ نىسپىي مىقدارىنىڭ ئۆزگىرىشى كۆپىنچە ماگما جىنىسى تۈرگە ئايرىشنىڭ ئاساسى، شۇنىڭدەك جىنسلىرىنىڭ خىمىيەۋى تەركىبىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بەلگە ھېسابلىنىدۇ.

سىئان نى (ر<گرېك) <خىم> كاربون بىلەن ئازوتنىڭ بىرىكمىسى. مولېكۇلا فورمۇلىسى $(CN)_2$. رەڭسىز گاز بولۇپ، غىدىقلىغۇ-چى سېسىق پۇراققا ئىگە، زەھەرلىك. كۆيگەندە قوڭۇر قىزىل رەڭلىك يالقۇن چىقىرىدۇ.

سىئاندى نى (ر<گرېك) <خىم> ← سىئاندى كىسلاتا.

سىئاندى كىسلاتا <خىم> ئانئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى HCN. رەڭسىز سۇيۇقلۇق بولۇپ، ئاسان پارغا ئايلىنىدۇ، زەھەرلىك. سۇلياۋ، بوياق ۋە ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورىلارنى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ.

سېپا I (توغرىسى: سېپاھ) ← سېپاھ. **سېپا II** نى. دىئال. بەلگە، ئالامەت، نشان.

سېپار نى (پ) قەدىمكى ۋاقتلاردا ئوق، نەيزە، قىلىچ قاتارلىقلارنىڭ زەربىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن بىر خىل ئەسلىھە؛ قالغان: ئۆينىڭ ئويۇق تەكچىلىرىگە دۆۋىلەنگەن مامۇق ياستۇقلار، دەستە-دەستە جوڭگۇ جانانىلىرى، ئاپقۇرلار، كوزىلار، چىنە چاي ئەسۋابلىرى، قالغان ۋە سېپارلار كىشىنىڭ

ئاۋازى يەر-جاھاننى تىترىتىپ، 24 قۇرلۇق چوڭ سېپالكنى سۆرىگىنچە ئالتۇندەك پاكىز بۇغداي ئۇرۇقلىرىنى ئاغدۇرۇلغان پەرىگە سېلىشقا باشلىدى. * ئاخىرقى بىر پارچە سالا ئېتىزغا ئۇرۇق سېلىۋاتقان سېپالكا ئېتىز بېشىدا توختىدى.

سېپالکچى نى. سېپالكا ھەيدىگۈچى، باشقۇرغۇچى كىشى: ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئىشلەپچىقىرىش دۈيىدە قوش ھەيدىگەن، سېپالکچى بولغان، نومۇر خاتېرىلىگۈچىمۇ بولۇپ ئىشلىگەن.

سېپىسىمولوگىيە نى (ر<گرېك) يەر تەۋرەش ۋە ئۇنىڭغا ئائىت ھادىسىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. يەر تەۋرەش ھەرىكىتىنىڭ قانۇنىيىتىنى ئىگىلەش - يەر تەۋرەش-تىن ئالدىن مەلۇمات بېرىش، يەر تەۋرەشكە تاقابىل تۇرۇش ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش - بۇ پەننىڭ ئاساسىي مەقسىتى. بۇ پەن ئارقىلىق ئەسۋابلاردىن پايدىلىنىپ، يەر شارىنىڭ ئىچكى تۈزۈلۈشى ئۈستىدە ئىزدىنىپ، يەر ئاستى بايلىق مەنبەلىرىنى تاپقىلى بولىدۇ.

سېپىشماق «سايماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سېپىلماق «سايماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سىئال نى (ر) <گېئول> ← سىئال قاتلىمى.

سىئال قاتلىمى <گېئول> يەر پوستىدىكى گرانىت تاش قاتلىمى بىلەن بازالىت قاتلىمىنىڭ خىمىيەۋى تەركىبى ئوخشاشلا سىلتسىي بىلەن ئاليۇمىننى ئاساس قىلغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق ئاتالغان.

سىئال مىنېراللىرى <گېئول> ماگما جىنىستىكى كۋارتس ۋە تەركىبىدە قىسمەن كالىسى، كۆپرەك كالىي، ناترىي بولغان

كۆزنى چاقىنىش ۋە تىكۈدەك دەرىجىدە ئىدى. **سپارگەر** ئى. سپارنى ئىشلەتكۈچى، سپار ئىشلىتىدىغان ئادەم.

سپارگەرلىك ئى. سپارنى ئەپچىل ۋە چاققان ئىشلىتىش، سپار تۇتۇپ ئېلىشىش ئىشى؛ ئەنجدە ئۆزى ئۆگەنگەن سپارگەرلىك ۋە قىلىچۈزلىق مەشقىنى ئىشلىتىپ، خوتۇن سالغان قىلىچى ئۆزىگە تەگكۈزمەي، ئۇنىڭ قولىدىن يولۇۋاپتۇ. * مەن بىر پادىشاھنىڭ نۆۋەتلىرى بولۇپ، ئىشم سپارگەرلىك ئىدى.

سپارى ئى (ر) <بوت> ① پالما ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. غولى ناھايىتى ئېگىز، يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق. مېۋىسىنى يېگىلى ھەم دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ھەزىم قىلىشقا ياردەم بېرىدۇ ۋە مەدە قۇرتىنى چۈشۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ، تروپىك بەلباغ رايونلىرىدىن چىقىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

سپاشماق (توغرىسى: سپاشماق) ← **سپاشماق**.

سپاھ (سپاھى) ئى (پ) ① خان، پادىشاھ ياكى ئەمىرلەرنىڭ ئوردا، سارايلىرىدا ئۇزاق مۇددەت خىزمەت قىلغان ئەمەلدار؛ جانابلىرى قەلەمدار ۋە ئەلەمدار سپاھ، بەگلەر بىلەن كېڭەش قىلىپ باقتىلمۇ؟ * ھازىر ئوردىدىكى ئەمەلىي-قەلەمى سپاھلارنىڭ كۆپىنچىسى مەككە - خىيائەتچىلەر، ئۇلار خانى غاپلىقتا قويۇۋاتىدۇ. ② ئەسكەر؛ جەڭچى؛ ئايا تەرسا چقالمايىسەن قەلئەڭدىن، يىگىتلىرىم كېلۇر ئۆزگەنچ شەھىرىدىن، قىزلىرىڭنى نىكاھ قىلىپ بىر-بىرىدىن، سپاھلارغا بەرگەندە قىلغىن تاماشا.

سپاھلىق «سپاھ» سۆزىنىڭ ئابستراكت

ئىشم شەكلى.

سپايە سۈپ (پ) ھەرىكىتى، گەپ-سۆزلىرى ۋە مۇئامىلىسى سىلىق؛ تەمكىن، ئېغىر-بېسىق، ئۆزىنى تۇتۇۋالغان؛ كەمتەر، مۇلايىم؛ سپايە ئادەم. * دەرۋازا ئىچىدىن يۈرت چوڭلىرى سپايە ھالدا چىقىپ كېلىدۇ. شۇ ئاتتى. * قىزبالا دېگەن سپايە يۈرىدۇ. خان، ئەڭلىنى رەتلىك، چىرايلىق كېيىدىغان. * ئۇنىڭ ئاۋازى تولىمۇ سىلىق ۋە سپايە ئىدى.

سپايە قۇر <تىل> ئۇيغۇر كىشىلىك ئالماش، شەخسلىك يېشىل ۋە ئىسمىنىڭ تەۋەلىك قوشۇمچىلىرى قاتارلىقلاردىكى ئىككىنچى شەخسكە ئىشلىتىلىدىغان، ھۈرمەت تۈرىدىن تۆۋەنرەك، ئاددىي تۈرىدىن يۇقىرىراق تۈرىدىغان گرامماتىكىلىق فورما. مەسىلەن، «سىز»، «ئۆزىڭىز»، «بالىڭىز»، «كىتابىڭىز»، «يازىڭىز»، «كۆردىڭىز» دېگەنلەردىكى «سىز»، «دىڭىز» قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سپايە سۆز <تىل> ئىجتىمائىي ئالاقىدە، ئىجتىمائىي ئەخلاققا ئۇيغۇن بولمىغان، باشقىلارنىڭ ھۈرمەت-ئابرويىنى تۆككەن، غورۇرغا تېگىدىغان، بولۇپمۇ كولىپكىتىپ سورۇندا ئىشلىتىش بىلەن بولغان سۆزلەرنىڭ ئورنىغا ئىشلىتىلگەن، مەنىسى شۇ سۆزلەرگە يېقىن ۋە ئىجتىمائىي كولىپكىتىپ تەرىپىدىن ئۈنۈملۈك قوللىنىلىدىغان سۆزلەر. مەسىلەن، «ئۆلدى» نىڭ ئورنىغا ئىشلىتىلگەن «ۋاپات بولدى»، «تۇغدى» نىڭ ئورنىغا ئىشلىتىلگەن «كۆزى يورۇدى»، «ئەرگە تەگدى» نىڭ ئورنىغا ئىشلىتىلگەن «ياتلىق بولدى» سۆزى قاتار-

لىقلارغا ئوخشاش.

سپايى (توغرىسى: سپايە) ← **سپايە**.
سپايىگەر سۈپ (پ) ئۆزىنى گەپ-سۆز ۋە ھەرىكەتلەردە ئېغىر-بېسىق، سپايە قىلىپ كۆرسىتىدىغان: ۋۇنت سپايىگەر ئاۋىبارئۇسنىڭ چۈمپەردىسىنى ھېچ يۈز-خاتىرە قىلماستىن يىرتىپ تاشلىغان.

سپايىگەرچىلىك نى ← **سپايىگەرلىك**: راستتىنلا قىز بالىدەك مەجەزىگىز بار ئىكەن... دە، ھەمىلا ئىشقا سپايىگەرچىلىك كەتمەيدۇ. * - قۇدام ئادەم ئۆزى ئۈچۈن قاينۇرمىسا ئاسمانمۇ، يەرمۇ راۋا كۆرمەيدۇ، - دېدى قاسىمئاخۇن سپايىگەرچىلىك بىلەن گەپنى ئەگىتىپ.

سپايىگەرلىك نى. ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش؛ ئېغىر-بېسىقلىق، تەمكىنلىك؛ مۇلايىملىق: ئۇنىڭ مەجەزىدە ئانچە-مۇنچە سپايىگەرلىك پەيدا بولغان بولسىمۇ، يەنىلا شۇ بۇرۇنقى ئەلگە تونۇش مال بولۇپ قالغان داغلىق «گا سىلىك» ئىدى. * - نەدىن ئۆگەندىڭ بۇنداق سپايىگەرلىكنى! قۇيغىنا ئىككى رومكا، چوڭغا قۇي، - دېدى ئۇ تاماكىسىنى شوراۋېتىپ. «سپايىلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سپايىلەشمەك پ. ھەرىكىتى، گەپ-سۆزلىرى ۋە مۇئامىلىسى سىلىق بولماق؛ سپايە ھالەتكە كەلمەك؛ سپايە بولماق: ئۇ بىرئاز سپايىلىشىپ: - ئوتۇنۇڭنى نەچچىگە ساتسەن؟ - دەپ سورىدى ئوتۇنچىغا ئىچىنى ئاغرىتقان ھالدا.

سپايىلىك «سپايە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ ماڭا تېخىمۇ يېقىن سۈرۈلۈپ ئولتۇرۇپ ئىنتايىن سپايىلىك بىلەن سورىدى: - ئۇكام، ئۆزلىرى باياتىن نېمە دېدىلە؟ **سپەر** نى. دىئال. قالغان.

سپەنچى نى. ئىنچىكە قوۋۇرغىنىڭ گۆشى.

سپىتا سۈپ (پ) ① نېپىز، قېلىن ئەمەس، يۇپقا: يوتقان تولىمۇ سپىتا بولغانلىقتىن، ھەرقانچە قىلساممۇ سوغۇقتىن مۇداپىئەلەنەلمەيتە-تىم، نېمە ئامال؟ ئۇيقۇسىز دىرىلدەپ كېچىنى ئۆتكۈزدۈم. * ئۇ يانچۇقىدىن سپىتا قاتلانغان بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ ماڭا سۇندى.

② سىلىق، چىرايلىق: توغرا مەسلىھەت! ئۇمۇ ھۈنەر قىلىدۇ، خۇددى دادىسى رەھبەت-لىك ۋەسپىتىدە ئېيتقاندىكە زىل، سپىتا ھۈنەر قىلىدۇ! * «توختا» دەپتۇ ئىچىدە، «مەنۇ - ھۈنەر كۈچىدە. تىكىپ سپىتا كىيىمى، ئېتەي ساڭا گىرىمىنى. كىيىم ياپسۇن ئۈستۈڭنى، موللام كۆرسۈن ھۆسنىڭنى...»

سپىتىلىق «سپىتا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

سپىسىدام سۈپ. ناھايىتى سىدام، ھېچقانداق غودۇر-بۇدۇرى يوق: - ھېچنېمە يوق سپىسىداملىغۇ؟ - دېدى مەشرەپ سپىتىنىڭ پېشانىسىنى قولى بىلەن سىلاپ.

سپىسىلىق سۈپ. ناھايىتى سىلىق، ھېچقانداق ئوي-دۆڭى يوق: ئۇلار سۈپىنى سپىسىلىق سۇۋاشتى.

سپىۋىك نى. دىئال. ياغاچ قاتارلىقلارنى كېشىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان چىشلىق تۆمۈر ئەسۋاب؛ ھەرە.

سپىتىمور نى (پ) <زوتول> تاتلىق سۇدا ياشايدىغان قۇلۇللىلەرنىڭ ئورتاق نامى. كىچىكرەك بولىدۇ. ئۇ يەنە «بۇرمىسمان قۇلۇلە» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

سپىيلىماق (توغرىسى: سپىيىلىماق) ← **سپىيىلىماق**.

سپىيىماق (توغرىسى: سپىيىماق) ← **سپىيىماق**.

ئىدى. * بىر تىنىمىز يۈرەكتەك، ئىشلەر تىنماي ستانوك. ھەممە ئىشنى قىلغان ھەل، بۇندا سىجىل ئاققان توك.

سىجىللىق ① «سىجىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: يولغا قويۇلغان ئىقتىسادىي سىياسىتىمىز بۇ يىل ئومۇمەن ئۆزگەرمەيدۇ، سىياسەتنىڭ مۇقىملىقى ۋە سىجىللىقى ساقلاپ قېلىندۇ. ② ئى <فىز> جىسىملارنىڭ سىرتقى تەسىرگە قارىتا قارشىلىق قىلىش ئىقتىدارى، كۈچە-نىشى. ③ ئى <فىز> تەسىر كۈچىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى ۋە ئاۋاز، نۇر، ئېلېكتىر ھەم ماگنىت قاتارلىقلارنىڭ كۈچلۈك-ئاجىزلىقى. ④ ئى <س ئىق> ئىش، ئەمگەك قاتارلىقلارنىڭ جىددىيلىك دەرىجىسى، يەنى بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدىكى ئەمگەك كۈچىنىڭ سەرپ قىلىنىش دەرىجىسى: ئەمگەك سىجىللىقى.

سىجىماق پ. دىئال. جىجىماق.
سىدام سۈپ ① تۈكسىز، يېڭى چۈشۈرۈلگەن؛ سىلىق: يېقىندىلا ئۈستىرا تەگكەن سىدام بېشى بويىنىڭ ئېگىزلىكى بىلەن زادىلا ماسلاشما. مىغاندەك كۆرۈنەتتى. * ئۇنىڭ سىدام يۈزى كۈندىن-كۈنگە سارغىيىپ، پاكار گەۋدىسى تېخىمۇ كىچىكلەپ كېتىۋاتاتتى. * چىرايلىق ياسالغان قاپقارا بۇرۇت، شۇنچىلىك ياراشقان ئۇنىڭ ھۆسنىگە. ئېڭىكى سىدام ئىدى، قويىمىغان ساقال، يامالغان شىم-پەشمەت كىيگەن ئۈستىگە. ② ئۈستىگە ھېچ نەرسە سىزىلمىغان، گۈلسىز (رەخت، قەغەز قاتارلىقلار ھەققىدە): ئۇچىسىدا قارا دۇخا-ۋىدىن تىكىلگەن پىنجەك، ئاستىدا جىگەر رەك سىدام كۆڭلەك بار ئىدى. * ئۇنىڭ قولىدا سىدام ئاق قەغەزدىن ئۈچ بەت تۇراتتى. * ئۇ ئۇچىسىغا سىدام قىزىل كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى.

سىتەم ئى (پ) جە بىر، چاپا، زۇلۇم؛ مۇشكۈللۈك، ئېغىرچىلىق: سېنىڭ سىتەم، زۇلۇمىدىن، پۈتۈن بولماي نېنىمىز، يۇرتنى تاشلاپ كەتتۇقۇ؟ مۇشۇ چۆلگە يەتتۇقۇ؟
سىتەمكار ئى (پ) ① كىشىگە جە بىر-زۇلۇم سالغۇچى؛ ئەزگۈچى، زالىم: دەر ئىدى ئۆتمۈش سىتەمكارلار سېنى ئەيلەپ مازاق: «ساز بولامدۇ بۇ قەلەندەرلەر كۆتۈرگەن بەش قۇلاق؟» // پەلەك رەھىمىتىگى يار قىل ماڭا، ئاسانلىق، قۇدرەتنى نىسار قىل ماڭا. سىتەمكار زامانى بەربات ئېتەي، ئەلەپ-ئىلتىجايىمنى بار قىل ماڭا. ② كۆچمە. كىشىنى ئىشقا ئوتتۇغا مۇپتىلا قىلغۇچى، نازۇكەرەشمىلىرى بىلەن كۆيدۈرگۈچى: ئۆزىگە جانان نە كېرەكتۇر بىر پىداكار ئالدىدا. لەۋلىرى گۆھەر نىسار ئەتكەن شېكەر خار ئالدىدا. سايرىسام بۇلۇل سۈپەت تۈن-كۈن ۋاپادار ئالدىدا. ئەزىگە يۈ نالىشم ئول كۆزى خۇمار ئالدىدا. يۈزى گۈل، سۆزى شېكەر، شوخ سىتەمكار ئالدىدا. // سىتەمكار يار.

سىتەمكەش ئى (پ) جە بىر-زۇلۇم سالغۇچى، ئازابلغۇچى، زالىم: ئەگەرچە بۇ زامان پەيلى سىتەمكەش، ئەلەم-ھەسرەت چېكەر گەرچە قەلەمكەش، لېكىن ئىستەر شۇنى كۆڭلۈم بىتاقەت - ۋە گەرچە چەكتى كۆپ دەردۇ مالا مەت.

سىجاق ئى. دىئال. سىزىق، جىجىق.
سىجىل رەۋ. ئۈزلۈكسىز، ئۈزۈلمەي ياكى بىر-بىرىگە ئۇلاشقان ھالدا؛ ئارقىمۇئارقا، داۋاملىق: بىرنەچچە كۈن سىجىل ماڭدۇق، ئادەم ئۇلاغلىرىمىز ھېرىپ كەتتى، قوغلىغۇچىلار يەنە كەلدى، ئەمدى ئۆلمەكتىن باشقا يول قالدى. * نىزامىدىن ئۈچۈن ئۇلارنى سىجىل ئىزدەپ سۈرۈشتۈرۈشكۈم ئىمكانىيەت يوق

سىدام سىزىش <گ سەن> شەيئىلەر- نىڭ ئوبرازى ھەر خىل رەڭلەر بىلەن ئەمەس، پەقەت مەلۇم سىزىقلار ياردە- مىدىلا يارىتىلىدىغان بىر خىل رەسىم سىزىش ئۇسۇلى. ئۇ پۈتكۈل تەسۋىرىي سەنئەتنىڭ ئاساسى بولۇپ، ئادەتتە قېرىنداش، كۆمۈر قەلەم ۋە مەلۇم خىلدىكى يۇڭ قەلەملەر ئارقىلىق رەسىم سىزىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سىداملاشتۇرماق «سىداملاشماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **سىداملاشماق** پ. رەڭ جەھەتتىن بىر خىللاشماق، سىدام ھالەتكە كەلمەك؛ سىلقلاشماق: موماينى كۈنسېرى قېرىلىق بېسىپ، بەللىرى مۇكچىپ ئاق سانجىلغان چاچلىرى سىداملىشىشقا باشلىدى.

سىدىر ئى. كونا. ۋاڭلىق تۈزۈمىدە ئىگىسىز يەرلەرنى ۋاڭ تەرىپىدىن ئىجارىگە بېرىپ، ئىجارە ھەققىنى يىغىش، باشقۇرۇش- قا مەسئۇل بولغان كىشى: ۋاڭ ئىگىسىز قالغان يەرلەرنى تىزىملاپ «گاداي ساڭ يېرى» دەپ نام بەردى ۋە بۇ يەرلەرنى ئىجارىگە بەرگۈزدى، ھوسۇلنى «گاداي ساڭ» غا قۇيدۇرۇپ، ئۇنىڭغا مەسئۇل كىشىلەرنى بەلگىلىدى. مۇنداق كىشىلەر «سىدىر» دەپ ئاتىلاتتى.

سىر I تەق. بەدەننىڭ مەلۇم قىسمىنىڭ مەلۇم بىر تەسىر تۈپەيلىدىن يىڭنە سانچىغاندەك بىر خىل ئاغرىش ھالىتى.

سىر II ئى (ئە) ① باشقىلاردىن مەخپىي تۇتىلىدىغان، ئۆزىگىلا مەلۇم، ئۆزىگىلەرگە نامەلۇم بولغان ئىش-ھەرىكەت، نەرسە؛ مەخپىيەتلىك: دوست بول سىرنى بىلىپ (ماقال). * باش كەتسە كەتسۇن، سىر كەتسۇن (ماقال). * رەيھان تاشۇ كەمگىچە

ھېچكىمگە ئېيتىپ بەرمىگەن كۆڭۈل سىرلىرىنى سادىققا ئېيتىپ بەردى. * بۇ دۈشمەنلەردىن قەتئىي مەخپىي تۇتۇشقا تېگىشلىك ئەك مۇھىم ھەربىي سىر ئىدى. * كۆزنى چوڭ ئاچساڭ ئەگەر، ئادەم سىياقلىق تۈلكە بار، تۈلكىنى ئادەم بىلىپ سىر ئېيتما، سىرداش ئۆزىگىدۇر. ② تېخى ئېچىلمىغان، ئېنىقلانمىغان، ئىنسانىيەت تېخى بىلىپ يېتەلمىگەن نەرسە، خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك: - مانا مۇشۇ چۆللۈكلەردە، ئاشۇ قۇملۇقلارنىڭ ئاستىدا دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ سىرنى ئاچىدىغان ئالتۇن ئاچقۇچلار كۆمۈلۈپ ياتىدۇ، - دېدى دادام خەرىتىدىكى تەكلىماكان قۇملۇقىنى كۆرسىتىپ. * ئالتۇن تاغنىڭ سىرنى ھەممە كىشى بىلگەن بولسۇ، لېكىن تاغقا چىقىپ شۇ بايلىقلارنى ئېلىشنىڭ يولىنى ھېچكىم تاپالمايتۇ.

سىر ئاشكارىلانماق ← **سىر ئېچىلماق:** كىشىلەرنىڭ ئويىنىڭ ئەكسىچە، كۈتۈلمىگەندە، سىر ئاشكارىلىنىپ قالدى.

سىر ئالماق مەلۇم سىر ياكى مەخپىيەت- لىك ھەققىدە ئۇچۇر ياكى مەلۇماتقا ئىگە بولماق، ئېرىشەك: زالىم پەلەك بېشىڭدا قامچا قىلىچ ئويىنىتىپ، سىر ئالالماي ئاغزىڭدىن تارقەپەزگە سولتىپ قويغىنىدا غەزىپىڭ بوران كەبى قوزغىلىپ، شېشىڭنى ئوق قىلىپ ئاتتىڭ ياۋغا، مۇتەللىپ. * كۈلۈپ سېنىڭ سىرىڭنى ئالار، سېرىڭ بىلەن جېنىڭنى ئالار.

سىر بەرمەك بىرەر سىر، مەخپىيەتلىكنى باشقىلارغا بىلدۈرمەك، دەپ بەرمەك: سېنىڭ شۇنچە قىيناشقا چىداپ سىر بەرمىگىنىڭ ئاخىر سېنى ئۆلۈمگە ئېلىپ باردى، بىزدىن رەنجىمە، يىگىت! ... * بەزىلەر كېلىدۇ تىلى ياغلىما، ئۇلارنى ھەرگىزمۇ يۇمشاق چاغلىما، تۈلكىدەك ھىجىيىپ كەلسە ئالدىڭغا، سىر بېرىپ

قىزدۇرۇلغاندىن كېيىن ئېمال بولۇپ قاتىدۇ؛
داسنىڭ سىرى چۈشمەك. ③ ئەينەكلەرنىڭ
بىر يۈزىگە سۈركەش ئۈچۈن، سىماپ
بىلەن بىرەر مېتالنى قوشۇش ئارقىلىق
تەييارلانغان ئارىلاشما ياكى مېتاللارنىڭ
سىمابىدىكى قېتىشمىسى: سىرى چۈشكەن
ئەينەك.

سىر دەرىخى <بوت> سىر دەرىخى
ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان
دەرەخ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ
يوپۇرماق بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ.
كىچىك يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى ئېللىپس
شەكلىدە كېلىدۇ. گۈلى كىچىك، سارغۇچ
يېشىل ۋە كۈنۈسسيمان گۈل رېتىدە،
مېۋىسى ياپىلاق ۋە دۈڭلەك بولىدۇ.
غولىدىن چىققان سۇيۇقلۇقى ھاۋا بىلەن
ئۇچراشقاندىن كېيىن، تۇتۇق قوڭۇر
رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. ئادەتتە ئۇ خام سىر
دەپ ئاتىلىدۇ. قۇرۇغانلىرىنى دورىغا
ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

سىرنىڭ چۈشۈپ كېتەمدۇ؟ «ئۇپراپ،
كىچىككەپ كېتەمسەن؟» دېگەن
مەنىدىكى ئەينىلەش سۆزى: قاراپ
تۇرماي ئالە كەتمەننى، ئازراق ئەمگەك
قىلغانغا سىرنىڭ چۈشۈپ كېتەمدۇ؟

سىرات نى (ئە) ← پۇلسىرات.

سىرات كۆۋرۈكى ← پۇلسىرات: -
ئەپەندىم، قىيى قۇربانلىق قىلغانلار قىيامەتتە
سىرات كۆۋرۈكىدىن قويغا مىنىپ ئۆتىدۇ،
دېيىشىدۇ. قويغا كۈچى يەتمەي، زىننەت پېشىدا
ياغ پۇراتقانلار قانداق ئۆتىدۇ؟ - دەپ
سورايتۇ بىرى ئەپەندىدىن. ئەپەندىم
ئالدىرىماستىن: - جۇۋازچىنى مىنىپ ئۆتىدۇ،
- دەپتۇ جاۋاب بېرىپ.

سىراج I سۇپ <بىن> ← سىراج تام.

دوستۇم دەپ ئورۇن ساقلىما.
سىر تۇتماق بىرەر سىر، مەخپىيەتلىكنى
باشقىلارغا بىلدۈرمەستىن پەقەت ئۆز
كۆڭلىدە بىلمەك، باشقىلاردىن يوشۇرۇن
تۇتماق: ھەر ئىككىلىمىزلا مەخپىيەتلىكنىڭ
ئادەملىرى ئىكەنمىزغۇ، ئەمدى سىر تۇتىدىغان
نېمىسى قالدى؟ * ئۇ نەرسىلەر دۈشمەن
پايلاقچىلىرىدىن قەتئىي سىر تۇتۇش مەقسىتىدە
پولك شتابىنىڭ ئۆزىدە ياسالدى.

سىر ساقلىماق بىرەر سىر-مەخپىيەتلىكنى
باشقىلارغا بىلدۈرمەستىن ئۆزىلا بىلمەك،
باشقىلاردىن مەخپىيەت تۇتماق: سەن مېنى
راستتىنلا ياخشى كۆرمەيدىكەنەن. مەن
سېنى ناھايىتى ياخشى كۆرمەن. سەن
بولساڭ تېخى مەندىن سىر ساقلايمەن. بولدى،
مېنى ئاتا-ئانامنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قوي!

سىر ئېچىلماق بىرەر سىر-مەخپىيەتلىكنى
باشقىلار بىلىپ قالماق، مەخپىيەتلىك پاش
بولماق: ئەتىگەندىن بېرى تۇردىئاخۇننىڭ
كالىسىغا كىرىۋالغان 850 چىڭ بۇغداينىڭ
سىرى ئەمدى ئېچىلدى. * ئاخىر سىر ئېچىلدى،
بىراق بۇ چاغدا سەن بۇ شەھەرنى تاشلاپ
قاياقلارغىدۇر، كېتىپ بولغاندىڭ

سىرى يېشىلمەك سەۋەب-نەتىجىسى
مەلۇم بولماق: بۇ ئىشنىڭ سىرى يېشىلدى.
سالامەت ئىدارە بويىچە كۈرەشكە تارتىلدى.

سىر III نى ① مېنېرال بويلاق، ئەلىپماي
ۋە سىمولا قاتارلىقلاردىن ئىشلىنىدىغان،
نەرسىلەر يۈزىگە سۈركەش ئارقىلىق
چىرىشىن مۇداپىئەلەنگىلى ۋە پارقراقلىق-
نى ئاشۇرغىلى بولىدىغان بىر خىل بويلاق:
ئىشكاپنىڭ سىرى. پارتىنىڭ سىرى. ② سىمولا،
بويلاق قاتارلىقلاردىن ئىشلىنىپ قاچا-قۇچا،
ئىدىش قاتارلىقلار يۈزىگە سۈرۈلىدىغان
بىر خىل ماددا. يۇقىرى تېمپېراتۇرىدا

سراج تام <بىن> ئۆگزىلەرنى قاشالاش ياكى بىر-بىرىدىن ئايرىش مەقسىتىدە خىشنى يانتۇ قىلىپ قويۇلدى. خان تار ھەم پاكارراق تام: ئېگىز سۇۋادان تېرەكلەر قاپلاپ تۇرغان يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە سراج تاملىق تۆيلەر ۋە ھويىلار بار ئىدى. * يول ئۈستىدىن ھۇرۇنلۇق بىلەن غازاڭ تېرىپ يەپ كېتىۋاتقان ئېشەكلەر ئېگىز سراج تاملىق بىر چوڭ ھويلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، يولدىن قايرىلدى.

سراج II ئى. جىگدە يېلىمى بىلەن ئوت ئۇرۇقىدىن ياسالغان شىلىم، مۇلغۇي.

سەر-ئەسار ھەممە سىرلار، مەخپىيەتلىك لەر: گەرچە بۇ نەرسىلەر ئۇنى ئاجايىپ ھەيران قىلغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ بۇنىڭ سىر-ئەسارلىرى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمىدى. سەرەك سۈپ. كەم ئۇچرايدىغان، ئاز كۆرۈلىدىغان، كەم، ئاز: سەرەك مېتاللار. سەرەك يەر ئېلېمېنتلار. * ئاڭلىغاي دۇنيا دىۋاندەك ئوي-تەپەككۈر جەۋھىرى، تەڭدىشى ئالەمدە سەرەك نەزمە-داستاندىن يەنە.

سەرەك مېتاللار <خىم> يەر پوستىدىن-كى لىتىي، بېرىللىي، تانتال، گاللىي، سېلىن، تېللۇر، كرىپتون، ئارگون، رادون قاتارلىق ساقلىنىش مىقدارى ئاز، رۇدىلىرى تارقاق جايلاشقان مېتاللار. سەرەك يەر مېتاللار <خىم> ← سەرەك يەر ئېلېمېنتلار.

سەرەك يەر ئېلېمېنتلار <خىم> لانتان، سېرىي، پرازېئودىمىي، نېئودىمىي، پرومېتېي، سامارىي، يېۋروپىي، گادولم-نىي، تېرىپىي، دىسپروزيي، گولمىي، ئېرىي، تۇلىي، ئىتتېرىي، لىۋتېتسىي، ئىتتېرىي، سىكاندىدىن ئىبارەت بىر گۇرۇپپىنى تەشكىل قىلغان 17 خىل

ئېلېمېنت كۆزدە تۇتۇلدى. بۇ خىل ئېلې-مېنتلارنىڭ خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى بەكلا ئوخشاش بولۇپ، تەبىئەت دۇنياسىدا ئارىلىشىپ ساقلىنىدۇ. ئۇلار يەنە «سەرەك-يەر مېتاللار» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

سەرەكلەشمەك پ. شالاڭلاشماق، ئازلىماق: مېھماندارچىلىق خېلى كەچ ئاخىرلاشتى، ئۇلار ئۇزاق چىققاندا، كىنو خانىلار تارقىلىپ، يوللاردىمۇ ئادەملەر سەرەكلىشىپ قالغانىدى.

سىرت ئى ① ئۆي، ھويلا قاتارلىق مەلۇم قورشاشۋىدىكى دائىرنىڭ تاشقىرىسى، تالا، تالا-تۈز: ئۆي سىرتى. مەھەللە سىرتى. شەھەر سىرتى. * سىرتتا ئىشلە، ئۆيدە يە (ماقال). * رىشت شۇلارنى ئويلاپ ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى-دە، دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ سىرتقا قارىدى. * گۈلچىمەن بارغانسېرى تۈز خانىسىدىن زادىلا سىرتقا چىقىپايدىغان بولۇپ كەتتى. ② ئۆزى تۇرۇۋاتقان جايدىن باشقا چەت، ياقا جاي: بىركۈنى ئۇ خېلىدىن بۇيان تىرىشىپ ئىشلەپ باشقىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشىپ كېلىۋاتقان تۇرسۇن بىلەن خېي جىيە نېمىڭ توغرىسىدا بىر پارچە ماقالە يېزىپ، ئۇنى دۇيىنىڭ قارا تاختا گېزىتىگە كۆچۈرۈۋاتقان چېغدا سىرتقا كاماندېرۇپكىغا كەتكەن قادىر دۇيىچاڭ ئالدىراش كىرىپ كەلدى. * - لىۋبېي ئۈچ پالۋىنىنى سىرتتا قويۇپ، ئۆزى جىڭجۇدا تۇرىدىغان بولسا، ۋاقىتنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن ئۇ چوقۇم بىزگە ئاپەت بولىدۇ، - دېدى سەي ماۋ. ③ چەت دۆلەت، چەت ئەل: سىرتقا قارىتا ئىشكىنى ئېچىۋېتىش. * ئۇيغۇر تىبابىتىنى شىنجاڭدا «مىللىي تىبابەت» دەپ ئاتايدۇ. بىرزامانلاردا ئۇنى بەزى سىرتتىن كىرگەن كىشىلەر «يۇنانىي تىبا-بەت» دەپمۇ ئاتاشقان. ④ مەلۇم گۇرۇپپا

كۆزدە تۇتۇلدى.

سەرتاردۇش ئى <تارىخ> قەدىمكى

تۈركلەرنىڭ بىر قەبىلىسىنىڭ نامى. **سەرتتىن** رەۋ ① تاشقى يۈزىدىن، بىر چېتىدىن، تېشىدىن: سەرتتىن ئۇرۇنغان چەمبەر. سەرتتىن ئۇرۇنغان كۆپ تەرەپلىك. ② تاشقى كۆرۈنۈشىگە قارىغاندا، ئەپتىدىن، زاھىرەن: ئۇ سەرتتىن باتۇردەك كۆرۈنگىنى بىلەن، ئەمەلىيەتتە ناھايىتى توخۇ يۈرەك بىرنەمە ئىدى. ③ غايىبانە: بىز سەرتتىن تونۇشمىز. ④ غەيرىي رەسمىي ئەزا ياكى ۋەكىل سۈپىتىدە: سەرتتىن قاتناشماق. سەرتتىن ئاڭلىماق. ⑤ ئوقۇش يۇرتىغا قاتنىماي: سەرتتىن ئوقۇش. ⑥ ئۆزى يوق يەردە، ئۆزىگە بىلدۈر-مەي، ئارقىسىدىن: ئۇنى سەرتتىن يېزىپ قويدۇق. * مېنى سەرتتىن ئەزا قىلىپ قويغانىكەن.

سەرتتىن تېگىشكەن چەمبەر <مات> كۆپ تەرەپلىكنىڭ ھەرقايسى چوققىلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ سىزىلغان چەمبەر.

سەرتتىن ئوقۇش <مائار> ئوقۇش يۇرتىغا قاتنىماي، خەت-ئالاقە ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدىغان ئوقۇش.

سەرتتىن ئوقۇش مەكتىپى <مائار> ئوقۇتۇش ئىشلىرى خەت-ئالاقە ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدىغان مەكتەپ. بۇنىڭدا، ئوقۇغۇچى مەكتەپكە قاتنىمايدۇ ۋە مەكتەپ تەرىپىدىن ئەۋەتىلىدىغان دەرسلىك ماتېرىياللىرىنى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىدۇ. مەكتەپمۇ مۇۋاپىق تۈردە يېتەكچىلىك قىلىدۇ ھەم ئىمتىھان ئالىدۇ.

سەرتتىن ئۇرۇنغان كۆپ تەرەپلىك <مات> ھەرقايسى تەرەپلىرى بىر چەمبەرگە ئۇرۇنغان كۆپ تەرەپلىك.

ياكى ئويۇشما، تەشكىلات قاتارلىقلارنىڭ ئىچىگە كىرمىگەن، قارمىقىدا بولمىغان ئادەم ۋە باشقىلار: پارتىيە سەرتىدىكى زاتلار. ھاكىمىيەت سەرتىدىكى پارتىيە. ⑤ ئەتراپتىكى مۇھىت، بوشلۇق (ئادەمگە نىسبەتەن): ئۇنى سەرتقا چىقارماق. خەۋەرنى سەرتقا يايماق. ⑥ بىرەر نەرسە-نىڭ تاشقى يۈزى، كۆرۈنۈشى، قىياپىتى: كىتابنىڭ سەرتى. ئۆيىنىڭ سەرتى. بىنانىڭ سەرتى. * ماي قاچىسى سەرتتىن مەلۇم (ماقال). * يازدا باقسام ياش ئىدى باغدا ياڭاق، كۈزدە قېرىتۇ بېسىپ قورۇق، بىراق، كاللىنىڭ پىشقىنى ئەمەسمۇ شۇ، پۈتمەسەڭ، سەرتى ئەمەس ئىچىگە باق. ⑦ <مات> جىسم گىرۈكى ياكى بوشلۇقتىكى ئەگرى سىزىقنىڭ بەلگىلىك شەرت بويىچە ھەرىكەتلىنىش تراپىكتورىيىسى. مەسەلەن، شار سەرتى. سىلىندىر سەرتى قاتارلىقلارغا ئوخشاش. ⑧ قوي، كالا قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ ئومۇرتقا قىسمى: سەرت گۆشى. ⑨ چىقىش كېلىشتىكى سۆزلەر بىلەن بىللە كېلىپ «باشقا»، «تاشقىرى» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: بۇلار بېسىلىپ چىقسا، پىلان بويىچە ئاقسۇ يېگىشەھەر، كۈنشەھەر ناھىيىلىرىدىكى ئۇچقۇنلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزالىرىغا، ئۇلاردىن سەرت يەنە ۋىلايەتنىڭ باشقا ناھىيىلىرىگە ئەۋەتىلىپ، يوشۇرۇن تارقىتىلماقچى ئىدى. * بۈگۈنكى كۈندە، ئۇ يۇقىرىقى مەزمۇنلارغا ئىگە بولۇشتىن سەرت، تېخىمۇ كەڭ بىر مەنىگە، يەنى ئىلىم-پەن بىلەن ئۆزىنى قوراللىنىدۇرۇش دېگەن مەنىگىمۇ ئىگە.

سەرتتىن چېپىش <تېب> مەلەم ھالىتىدىكى دورىلارنى جاراھەت ياكى ئاغرىق جاينىڭ سەرتىغا سۈرۈش

سىرتقى كۈچ ① <فىز> مەلۇم بىر سىستېمىغا تەسىر قىلغان سىرتقى مۇھىتتە- كى كۈچ. مەسىلەن، بىر ئاتومغا باشقا ئاتوملار تەسىر كۆرسەتسە، بۇ تەسىر كۈچ شۇ ئاتومغا نىسبەتەن سىرتقى كۈچ بولىدۇ. ② دۆلەت سىرتىدىكى پايدىلىق ياكى پايدىسىز ئامىللار: سىرتقى كۈچلەرنىڭ ھۈجۈمىدىن مۇداپىئە كۆرۈش. * زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدا سىرتقى كۈچلەردىن تولۇق پايدىلىنىش لازىم.

سىرتقى مۇھىت ① <فىز> مەلۇم بىر جىسىم سىرتىدىكى بوشلۇق: ئايروپىلان ئۇچقاندا ھەمىشە سىرتقى مۇھىتتىكى ھاۋانىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ. ② ئادەم ياكى مەلۇم كولىكتىپنى ئوراپ تۇرغان ئىجتىما- ئىي مۇھىت؛ جەمئىيەت؛ تاشقى دۇنيا؛ تارىختا ئۆتكەن پەيلاسوپ، شائىر ۋە يازغۇچىلار ئاڭ فورماتسىيىسى جەھەتتە ئۆزلىرى ياشىغان سىرتقى مۇھىتنىڭ چەكلىمىسىدىن ھالقىپ كېتەلگەن ئەمەس.

سىرتقى ئوشۇق <ئانات> ئوشۇقنىڭ سىرتىدىكى پۇلتىيىپ چىققان قىسمى. ئۇ يان پاقالچاق سۆڭىكىنىڭ تۆۋەنكى ئۇچىدىن قۇرۇلغان بولىدۇ.

سىرتقى ئومۇمىي ئۇرۇنما <مات> ئىككى چەمبەر ئومۇمىي ئۇرۇنما سىزىقىنىڭ بىر تەرىپىدە ياتسا، بۇ خىل ئۇرۇنما سىزىقى «سىرتقى ئومۇمىي ئۇرۇنما» دەپ ئاتىلىدۇ.

سىرتقى ئېلېكتىر زەنجىرى <فىز> ← سىرتقى توك يولى.

سىرتقى يالقۇن <خىم> يالقۇننىڭ ئەڭ سىرتقى قەۋىتى. ئۇنىڭدا نۇر بولمايدۇ، ھاۋا يېتەرلىك، كۆيۈشى تولۇق تېمپېراتۇرا ئەڭ يۇقىرى بولىدۇ.

سرتقا قارىماق ← تالاغا قارىماق:

ئۇ ئېرىنىڭ ئايغىغا يامشىپ يالۋۇردى؛ - ئۇر، تىللا، قۇل قىل، قۇلۇڭ بولاي، لېكىن سرتقا قارىما!

سىرتقى سۇپ ① تاشقى، سىرت تەرىپىدە- كى؛ سىرت تەرەپكە جايلاشقان، سىرت تەرەپكە ئورۇنلاشتۇرۇلغان: قەھرىمانلىق - ئادەمنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىدە بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئىچكى روھىي بايلىقىدىن ئىبارەتتۇر. * ئۇ بۇ شەخسنى پەقەت سىرتقى قىياپىتىدىنلا بىلەتتى. ② كۆچمە. باشقا، بۆلەك (ۋاقىت ھەققىدە): سىزنىڭ ئىشتىن سىرتقى چاغلاردا ئىسكىرىپكا مەشق قىلىشىڭىز، سەنئەتنى سۆيگەنلىكىڭىز بۈگۈنكى كۈندە سىزنى سەھنىگە چىقىش يولىغا باشلاپ باردى.

سىرتقى توك يولى <فىز> ئېلېكتىر مەنبەسىنىڭ چىقىرىش ئۇچىنىڭ سىرتىدە- كى توك يولى. سىرتقى توك يولىنىڭ قارشىلىقى سىرتقى قارشىلىق دېيىلىدۇ.

سىرتقى تۆرەلمە قەۋەت <زوتول> تۆرەلمىنىڭ سىرتقى قەۋىتى. ئېپىدېرما، چاچ-تۈك، نېرۋا ۋە سەزگۈ ئورگانلىرىنىڭ ھەممىسى سىرتقى تۆرەلمە قەۋەتتىن شەكىللىنىدۇ.

سىرتقى تۆرەلمە ياپراقچىسى <زوتول> ← سىرتقى تۆرەلمە قەۋەت.

سىرتقى زەھەر <تېب> ← تاشقى توكسىن.

سىرتقى سۆڭەك <زوتول> ھاشارات، راي، قىسقىچ پاقا قاتارلىقلارنىڭ تەن سىرتىدىكى سۆڭىكى.

سىرتقى قىلىتىرىقچە <بوت> بۇغداي قاتارلىق زىرائەتلەرنىڭ گۈلىنى ئوراپ تۇرغۇچى پوستى.

سەرتقى يۈزىنىڭ كېرىلىش كۈچى <نز>
سۇيۇقلۇق يۈزىنىڭ تارىيىشىنى كەلتۈرۈپ
چىقارغۇچى كۈچ، ھەر خىل سۇيۇقلۇقلاردىن
كى بۇ خىل كۈچنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى
ئوخشاش بولمايدۇ.

سەرتقان نى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى
ھايۋان، سەرتقى شەكلى ئىنقا ئوخشايدۇ.
بېشى ئىتنىڭ بېشىدىن قىسقا ھەم يۇمىلاق-
راق بولىدۇ. پېشانىسى كەڭ، قۇيرۇقى
قىسقا، ئالدى پۇتى ئۇزۇن، ئارقا پۇتى
قىسقا، تۈكلىرى سارغۇچ قوڭۇر ياكى
بېغىر رەڭ قوڭۇر كېلىدۇ، ئۈستىنىڭ ئۇ
يەر-بۇ يېرىدە قارا قوڭۇر ئاللىرى
بولىدۇ. كۆپىنچە تروپىك ياكى سۈبتروپىك
بەلباغلاردا ياشايدۇ. ھايۋانلارنىڭ تاپلى-
رى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

سەرتلىماق پ. سويۇلغان پۈتۈن قويىنى
بەل ئومۇرتقىسىدىن تەڭ ئىككىگە بۆل-
مەك، يەنى ئوڭ تەرەپتىكى قوۋۇرغىلىرى
بىلەن بىر قول، بىر پۈتىنى بىر تەرەپ-
كە، سول تەرەپتىكى قوۋۇرغىلىرى بىلەن
بىر قول، بىر پۈتىنى بىر تەرەپكە
ئايرىماق.

سەرتىماق نى ① ئارغامچا ۋە شۇ قاتارلىق
نەرسىلەرنىڭ ئۈچ تەرىپىدىن يۇمىلاق
ھەم سىيرىلىدىغان قىلىپ چىكىپ تەييار-
لانغان، مەلۇم بىرنەرسە ھالقا ئىچىگە
كىرگەندە، يەنە بىر ئۇچىدىن تارتسا،
شۇ نەرسە بوغۇلۇپ قالدىغان قۇرۇلما؛
كەمەك ھەييار چىلتەنلىرىگە: «ئورا كولاپ
ئۆزۈڭلار ئورنىڭ ئىچىگە مۇكۈنۈڭلار، مەن
مۇختەرنى ئويغىتىپ ئۆزۈم ئورا تەرەپكە
قاچىمەن، مەن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ
پۇتىغا سەرتىماق سېلىپ تۇتۇڭلار» دەپ
ئۆگىتىپتۇ. * - راستىنى ئېيتقاندا، - دەيدى

ئۇ ئېغىر ئۇھ تارتىپ، - ئىللىق تاغ ئوغرىلىرى
بىز ئۈچۈن بويۇنغا سېلىنغان سەرتىماق بولۇپ
قالدى. ② كۆچمە. تۇزاق، يامان نىيەت،
يامان مەقسەت بىلەن كولانغان ئورا:
مەخۇت بەگ بۇ سەرتىماققا چۈشۈرۈۋالدىمۇ -
بولدى! * ئۇلار «ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش
ئېلانى» نىڭ ساختا سەرتىمىغا چۈشكەنلىكىنى
ئەمدى بىلىپ يەتتى. ③ كۆچمە. ئاسارەت،
ئىسكەنجە، زۇلۇم: مۇستەملىكىچىلىك سەرتىمى
ئۇلارنى مىدىرلىيالماس قىلىپ قويدى.

سەرتىماق سالىماق ← **سەرتىماقلىماق**.
سەرتىماقلىماق «سەرتىماقلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى.

سەرتىماقلىق سۈپ. سەرتىمى بار، سەرتىماق
سىلىنغان.

سەرتىماقلىماق پ. سەرتىماققا كىرگۈزۈپ،
سەرتىماق بىلەن بوغۇپ تۇتماق، سەرتىماق
سالىماق.

سەرتىقى نى. ئۇچۇر، خەۋەر، ئىز-دېرەك:
- ئۇ شەھەرگە كەتكەندى، تېخىمۇ
سەرتىقى يوق، نېمە بولغاندۇر، - دەيدى ئۇ
مەيۇس بىر ئاۋازدا.

سەرتىقى چىقماق ئىز-دېرىكى چىقماق؛
خەۋىرى، ئۇچۇرى كەلمەك: - ئوغلۇڭنىڭ
سەرتىقى چىقتىمۇ قانداق؟ - دەيدى ئۇ پەس
ئاۋازدا. * خەلىپىم بۇ ئىشنىڭ سەرتىقى
چىقىپ كېتىپ قالسا ئاقۇتى ياخشى بولماسمىكىن
دەپ، ئىچىدىكى ئېيتىپ تۇرىدۇ، ھەرقاچان؟
سەرتىقىنى ئالىماق بىرەر ئىش ھەققىدە
خەۋەر، ئۇچۇرغا ئىگە بولماق، خەۋەر
تاپماق: ھەر ھالدا سۈرۈشتۈرۈشلىرىم بىكارغا
كەتتى، ئىككى ئاي ئۇنىڭدىن-بۇنىڭدىن
سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ، ئاخىرى ئۇلارنىڭ سەرتىقىنى
ئالدىم.

سەرتىقىنى قىلماق سۈرۈشتۈرمەك،

خەۋىرىنى ئۇقۇشماق: - ھېلىقى كالىنىڭ سەرتقىنى قىلىپ باق ئۇكام، بىرەر يىپ ئۇچى چىقىپ قالسا ماڭا دەرھال خەۋەر قىل، مەن سېنى ئوبدان رازى قىلىمەن، - دەپ تاپلىدى بوۋاي.

سەرتقىچى ئى. خەۋەرچى.

سەرتقىچى ئى. ئۆي جاھازىلىرى قاتارلىق نەرسىلەرنى سىرلايدىغان ئادەم: كۆك ئىشىكنىڭ قانىتىنى سىرچىلارغا سىرلىتاي. مەھەللىگە كەلگەن يىگىتنى ھويلا-ئارامغا چىلىتاي.

سەرتقىچى ئى. ئۆي-جاھازىلىرى قاتارلىق نەرسىلەرنى سىرلاش ئىشى، سىرلاش كەسپى: دېھقانلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ، سىرچىلىقمۇ، يېزىلاردا خېلى ئېقىشلىق ھۈنەر بولۇپ قېلىۋاتىدۇ.

سەرداش ① ئى. ئۆزئارا سەردىشىدىغان، كۆڭلىدىكى سىرلىرىنى، دەرد-ئەلەم ياكى ئارزۇ-ئۈمىد، ھېس-تۇيغۇلىرىنى دېيىشىدىغان كىشىلەر؛ دوست، ئاغىنە: يامان بىلەن يولداش بولما. نادان بىلەن سەرداش بولما (ماقال). * گومىنداڭنىڭ ھەربىي ۋە ساقچىلىرى بۇ قېتىنقى ۋەزەقلىرىنىڭ چاپلىنىشىنى دەسلەپتە لۇتپۇللا ۋە ئۇنىڭ سەرداشلىرىدىن گۇمان قىلغانىدى. * ئەي سەردىشىم سەندىن جۇدا بولدۇم شۇ دەم، يىغلار كۆزۈم ئەتە ئاخشام ھىجرىك بىلەن. *
سەرداش ② سۆپ. كۆڭلىدىكى سىرلىرىنى ئۆزئارا دېيىشىدىغان؛ بىر-بىرىنىڭ كەچۈرمىشلىرى ۋە سىرلىرىنى بىلىشىدىغان، ناھايىتى يېقىن: ساۋاقداشلار ئۇنى ئۆزلىرىنىڭ سەرداش دوستى، تەدبىرلىك مەسلىھەتچىسى قاتارىدا كۆرۈپ ھۆرمەتلەيتتى. * ئەتسى مەلىكە بىرقانچە سەرداش ئادەملىرىنى ئېلىپ چايغا كېلىپتۇ.

سەرداش بولماق سىرلىرىنى، دەرد-ھەس-رەت ۋە ئارزۇ-ئۈمىد، ھېس-تۇيغۇلىرىنى ئۆزئارا دېيىشىپ تۇرىدىغان يېقىن دوستلار-دىن بولماق: بىلىدىم، سەرداش بولۇپ مەندىن بۆلەك يار كەلدىمۇ، بۇ جاھان تار كەلدىمۇ، ھەمراھ بولۇش ھار كەلدىمۇ، دەردى-دەۋران ئۈستىگە ئىشقىنى قوشقان قايدىسەن.

سەرداشلىق «سەرداش» سۆزىنىڭ

ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇ ماڭا سەرداش-لىق قىلىپ غەپمىنى خېلى يېنىكلەتتى.

سەرداشلىق پ. ئۆزئارا كۆڭۈل سىرلىرىنى

ئېيتىشىپ پاراڭلاشماق، مۇڭداشماق: ئۇ داشۇگە كەلگەندىن كېيىن خاسىيەت بىلەن تونۇشتى، سەرداشتى، ئۆمۈرلۈك بولۇشقا ۋەدىلەشتى. * شەبنەم تېخى قۇرۇمدى ئېتىزلىقتا، قىياقلاردا. توختا بىردەم سەرداشلىق، ساپە سېلىپ بۇلاقلارغا.

سەرداش «سەرداش I» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

سەرداش ئى. قۇلاققا سالىدىغان ھالقا:

ھاي-ھاي يۆلەن، ھاي يۆلەن گۈل قايدا بار، يار-يار، بىر ياخشىغا بىر يامان ھەر جايدا بار يار-يار. شىلدىر-شىلدىر قومۇشقا سىرغام چۈشتى يار-يار، سىنالىمغان يىگىتكە سىڭلىم چۈشتى يار-يار.

سىزغىسىغا تايىدۇرماق كىشىنىڭ بىرەر ئەيىبىنى ياكى مۇۋاپىق بولماي قالغان ئىشنى تۇتۇۋېلىپ ۋە شۇنى باھانە قىلىپ كىشىگە پالاكەت كەلتۈرمەك، كىشىنى يىقىتماق ياكى كېلىشمەسلىككە مۇپتىلا قىلماق: رەقەبىنىڭ گۈزەل ئاي ئۈچۈن ھەرنېمە قىلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىمەن. ئۇ باھانە تېپىپ مېنى پۇتلاشتۇرۇشى، سىرغامغا تايىدۇرۇشىمۇ مۇمكىن.

سرغانچۇق ئى. سىرىلىپ قولدا توختىمايدى-
غان، تۇتقىلى بولمايدىغان سىلىق نەرسە؛
تۇتۇق بەرمەيدىغان ئادەم؛ ئۇ خۇددى
ھىلىگەر يىلانپىلىقتەك سرغانچۇق، مەن
ئۇنىغا ئىشەنمەيەن.

سرغىتماق «سرغىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇاڭشى بىلەن جاۋ
ۋۇڭبېك چاننىڭ ئارقىسىغا چىقىۋېلىپ، تۆمۈر
ئۇچلۇق كالتەكنى مۇزغا تىرەپ چانلارنى
ئۇچقاندەك سرغىتىپ ئېلىپ كەتتى. * ئۇ
كىچىك بىر ئەسكى ماي قاچىسىغا كونا مايلارنى
سرغىتىۋېلىپ بىر تەرەپ چاق ئوقنى پاكىز
تازىلىدى.

سرغىشماق «سرغىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: توغان ئاستىغا بېسىلغان
ئوتلار ئارىسىدىن سرغىشىپ چىقۇۋاتقان سۇلار
خېلى يەرگىچە بارغاندى. * يوچۇقتىن
سرغىشىپ كىرىپ يىلانلار، تەشكىلات چوڭ
زىيان تارتتى ئاقۋەت. قان بىلەن پۈتۈلگەن
بۇ ئاچچىق ساۋاق، ساقلانغاي تاشتىكى
مۆھۈردەك ئەبەت.

سرغىلىق ئى. قۇلاقنىڭ پەست قىسمىدىكى
ھالقا تاقىلىدىغان يۇمشاق يېرى.

سرغىم ئى <سۇ> يامغۇر سۈيىنىڭ
پارلىنىپ، سىڭىپ ۋە توسۇلۇپ قالغاندىن
كېيىنكى قىسمىنىڭ يەر بېغىرلاپ سرغىپ
ئېقىشى. يەر ئۈستىدىكىسى «يەر
سرغىمى»، يەر ئاستىدىكىسى «يەر
ئاستى سرغىمى» دەپ ئاتىلىدۇ.

سرغىماق پ ① ناھايىتى ئاز مىقداردا
ئاستا-ئاستا ساقىماق، ساقىپ ئاقماق؛
ئۇلار كاننىڭ ئۇ يەر بۇ يېرىدە كۆلچەك قېزىپ
سرغىپ يىغىلغان سۇنى «سالغۇتاڭ» دەپ
ئاتالغان تۇڭ بىلەن يۇقىرىغا توشۇپتتى. *
نەينىڭ مۇڭغا چۆمۈلگەن زەپتۈنەمنىڭ كۆز

چاناقلىرىدىن چىققان ياش تامچىلىرى مەڭزىنى
بويلاپ تۆۋەنگە سرغىدى. * دوسكىنى باغلىغان
ئېلېكتر سىمى، بويىنى تىلماقتا، سرغىماقتا
قان. ئەي پەلەك، قىسىمىڭدە مۇشۇنداق
سوتنى، ئېيتقىنا، ئادەملەر كۆرگەننى قاچان؟
② سىرىلىماق: گۈل ئىچىدە مىسلى ئۇلار بىر
جۈپ كېيىنەك، قوغلىشاتتى سايدا گويا ئاھۇ
كېيىمىكتەك. تۇتتى قىزنى نەچچە، تۇتتىيۇ
ئەمما، قوللىرىدىن ئاجرار ئىدى سرغىپ
بېلىقتەك.

سرغىتماق «سرغىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سرغىتماق «سرغىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىلەمسەن، سېنىڭ
ھەربىر قېتىم ماڭا بېچارىلەرچە غەمكىن مۆلدۈر-
لەپ قارىشىڭ يۈرىكىمنى ئېچىشتۈرۈپ، گويا ئامبۇر
بىلەن قىسقاندەك سرغىتىپ ئۇتىدۇ.

سرغىشماق «سرغىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: شاھنىڭ سۆزى بىلەن
تەڭ ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى سرغىرىشىپ، پۈت-قۇل-
لىرى ماغدۇرسىزلىنىپ، نەپەسلىرى قىيىنلىشىپتۇ.
سرغىرىشماق پ «سر-سر» قىلماق،
«سر-سر» قىلىپ ئاغرىماق؛ ئۇنىڭ
مۇڭگۈزىگە ئۇرسا، تۇپقى سرغىرايدۇ (ماقال).
* شەۋكەت قورسىقىنىڭ ئېچىۋاتقانلىقىنى،
پاقالچاقلىرىنىڭ تېلىپ، تىزلىرىنىڭ سرغىراپ
ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدى.

سرغىماق پ. ئاز-ئازدىن تامچىلاپ ئاقماق،
سرغىماق، تامچىلىماق، ساقىماق؛ دېدى
دەرەخ: «ئۇجۇدۇمدىن سرغىپ چىققان،
مۇھەببەتلىك شەرىپتەرنىڭ جەۋھىرسەن،
سەنسىز باھار بېزەلمەيدۇ، ھاياتىمنىڭ -
باھاسىغا تەڭدىشى يوق شەۋكىتسەن».

سركا ئى. تۆمۈرچىلىك دۇكانلىرىنىڭ
ئوچىقى.

كۈل رەڭ بولۇپ، پارقرايدۇ، قاتتىق ھەم چۈرۈك كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن ئاتوم رېئاكسىيە قازىنىدىكى ئۇران كالىتىنىڭ سىرتقى قېپى ۋە ۋاكۇئوم ئەسۋابلىرىنىڭ گاز چىقىرىۋېتىش دورىلىرىنى ياسىغىلى بولىدۇ. سركونىي ۋە تورېنىيىنىڭ ماگنىيىدىكى قېتىشمىلىرى يېنىك، يۇقىرى تېمپېراتۇرا ۋە چىرىتىشكە چىداملىق بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئۇچۇش ئەسۋابلىرىنىڭ سىرتقى قاپلىرىنى ئىشلىتىش بولىدۇ.

سرکۈل نى (ر>لات) چەمبەر، چىرتىۋىز، سىخىما قاتارلىقلارنى سىزىش ياكى ئۇلارنى ئۆلچەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئىككى پۈتۈلۈك بىر خىل ئەسۋاب، پەركا: كەرىسوپ ئۆلچىگۈچنى قويۇپ سرکۈلنى ئەمدىلا بىر ئايلىنىدۇرۇپ تۇرۇشىغا بۇلۇڭ جۈزىسى ئۈستىدىكى تېلېفون چىرىڭلاپ قالدى.

سرکىپىياز سۈپ (سرکە+پىياز) تايىنى يوق، ئۇششاق سۆز، ئەڭ ئۇششاق، ئەرزىمەس نەرسىلەرنىمۇ ھېسابلاپ، سۈرۈشتۈرۈپ تۇرۇۋالىدىغان: سرکىپىياز ئادەم. // ئىزا تارتماي شاپتۇلۇمنى يەۋەلىپ، يەنە مېنى سرکىپىياز دەيسىنا تېخى!

سرکىچى I نى. كۆك ئۇزۇم قاتارلىقلارنىڭ سۈيىدىن سرکە ياسايدىغان ۋە شۇنى ساتىدىغان كىشى: ئۇ بېرىپ سرکىچىدىن سرکە ئەكىلىپتۇ. // - تۆت كۈچىدىكى سرکىچى ئايالدىن ئالدىم، - دەپتۇ بالىلارنىڭ بىرى.

سرکىچى II نى. دىئال. ئاچچىقسۇ ياسايدىغان ۋە ئۇنى ساتىدىغان كىشى.

سرکىچىلىك «سرکىچى II» سۆزلىرىنىڭ كەسىپ نامى: ئۇ كۈندىلىك تۇرمۇش ئېھتىياجىنى ئاشۇ سرکىچىلىك قىلىپ تاپقان ئازغىنە كىرىمى بىلەن قامدايدىكەن.

سرکاي (توغرىسى: سرکايە) ← **سرکايە**.

سرکايە نى ← پىيالە: يېيىلىپ بولۇندى مايلىق پولۇمۇ، سرکايە ئىچىدىن پۇرقرايتتى ھور، جۈزىنىڭ ئۈستىدە يانماقتا لامپا، بېرىلدى شاڭخېونىڭ قولغىمۇ سۇ.

سرکە I نى. پىتنىڭ تۇخۇمى.

سرکە II نى. كۆك ئۇزۇم سۈيىنى ئېچىتىپ تەييارلىنىدىغان، پۇرىقى كۈچلۈك، تۇزسىز سۇيۇقلۇق: بۇرنى قانغانلار سرکىنى پۇراپ بەرسە، قاننىڭ تېز توختىشىغا پايدىسى بولىدۇ.

سرکە كىسلاتاسى <خىم> ← **ئاتىپىئات كىسلاتا**.

سرکىسى سۇ كۆتۈرمە يىدىغان گەپ كۆتۈرەلمە يىدىغان، تەبىئىتى نازۇك؛ چاقچاققا ئاسان تېرىكىدىغان، چاقچاق خالىمايدىغان، نازۇك: سرکىسى سۇ كۆتۈرمە يىدىغان ئادەم. * ئائىلىدىكى كۆڭۈل-سىزلىكلەر ئۇنىڭ ئاغزىنىڭ ئىتتىكىلىكىدىن، يەنە سرکىسى سۇ كۆتۈرمە يىدىغان مەجەزىدىن بولۇپ تۇراتتى. * مۇدىرنىڭمۇ قاپقى ئېچىلمايدۇ، ئۇ تولىمۇ تېرىككەك، سرکىسى سۇ كۆتۈرمە يىدىغان بولۇپ كەتتى.

سرکە III نى. دىئال. ئاچچىقسۇ.

سرکون نى (ر>لات) <گېئول> بىر خىل مېنېرال. خىمىيىۋى تەركىبى $Zr(SiO_4)$. تەركىبىدىكى ZrO_2 نىڭ مىقدارى 67.1 پېرسەنتە تۆت ياقلىق كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ. رەڭگى قوڭۇر سېرىق، قوڭۇر ياكى رەڭسىز. ئالماس پارقرايلىقىغا ئىگە. قاتتىقلىقى 7 ~ 8، سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 4.7.

سرکونىي نى (ر>لات) <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Zr (zirconium).

سرلانتاق «سرلىق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: پۇلىمىز بولسا بىزمۇ ئىشك-دېرىزىلەرنى سىزلىتىۋالساق، ئۆيىمىزنى ياسىۋالساق تولمۇ ياخشى بولاتتى.

سرلانتاق «سرلىق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆي-جاھازلىرىدىكى سىزلىشىپتۇ.

سرلاقلق سۈپ.

مەلۇم رەڭدىكى سىر بىلەن سىرلاپ قويۇلغان، سىرلانغان: شاھزادە قارىغۇدەك بولسا ئەھۋال پۈتۈنلەي باشقىچە، ئۆيىنىڭ ئىچى-تېشى ۋە پۈتۈن جاھازىلار قىپقىزىل سىرلاقلق تۇرغۇدەك. * يامۇلنىڭ ياغاچلىرى قىزىل سىردا سىرلاقلق. مېنى باققان بەش يايى ئۈرۈمچىدە سولاقلق.

سرلانتاق «سرلىق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: ئەختەمباينىڭ دەرۋازىسى يېشىل سىر بىلەن سىرلانغاندى.

سرلىق I سۈپ ①

قانداقتۇر بىر سىر يوشۇرۇنغان، مەلۇم سىرى بار، مۆجىزىدە-لىك: - سىزچۇ؟ - تۆرەم يۇمران ساقال-بۇرۇتلە-رى ئۆسۈپ قالغان يۈزىنى سىلاپ قويۇپ، مايسەمگە سىرلىق قارىدى. - سىز ئۈندېمىدېڭىز-مۇ؟ * مەن سىزنىڭ مۇنداق سىرلىق گەپلە-رىڭىزنى چۈشەنمەيمەن. * سىرلىق يىللار ئۆز ۋاقتىدىكى ساھىبجامال، تەكەببۇر قىزنى تۆۋەنلىتىپ ئەزىمجان ئەپەندىگە خوش دەيدىغان، ئۇنى سېغىنىدىغان قىلىپ قويدى. ② باشقىلاردىن سىر تۇتۇلغان ياكى باشقىلار بىلىپ قالسا بولمايدىغان؛ مەخپىي، - يوشۇرۇن: - بۇ خىل ئۈزۈك ھەممىسى بولۇپ تۆت دانە، - دېدى ئۇ ئالباسقا قاراپ، - بۇ سىرلىق ئالاقىلىشىش بەلگىسى. * سىرلىق سۆھبەت داۋاملاشماقتا ئىدى. ئەمما ئولتۇر-غانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يۈرەكلىرى دۈپۈلدەپ، ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولاشقان. ③ سىرىنى

بىلىپ بولغىلى بولمايدىغان؛ ناھايىتى ھەيۋەتلىك: سەن، دوستۇم، مېنىڭ نەزىرىم-دە يەنە سىرلىق ئادەم بولۇپ قېلىۋاتسەن، پاتراق ئېيتقىنا، بۇ زادى نېمە ئىش؟... * ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆسكەن ئاسىدە بىر كۈندىلا، تەڭدىشى يوق چىرايلىق، ھەرىكەتلە-رى نەپىس، ئاۋازلىرى يېقىملىق باشقىلار بىر سىرلىق قىزغا ئايلىنىپ قالغاندى.

سرلىق II سۈپ.

سىرلانغان، يۈزىگە تەكشى سىر سۈرتۈلگەن، سىر بىلەن بويالغان: سىرلىك سىرلىق ئاياق، سىرلىك سىرلىك ئىتقا يالاق (ماقال). * ئاشخانا ئىشىكى ئالدىدا توختىتىپ قويۇلغان يېشىل سىرلىق يېپيىڭى مۆتىدىل ئۇنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى.

سرلىق جابدۇق <ئارخىئول>

قەدىمكى زامانلاردىكى ياغاچتىن ياسىلىپ ئۈستىگە سىر بېرىلگەن قول سانائەت بۇيۇملىرى.

سرلىقلاشتۇرماق «سرلىقلاشماق»

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سىر ئۈسۈسۈلى ئەسلىي ماھىيىتىدىن ئالغاندا خەلقنىڭ تەبىئەت بىلەن قىلغان كۈرەشلىرى ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەندى، ئۇ كېيىنچە خانلىق سەلتەنىنى سىرلىقلاشتۇرۇش قىياپىتىنى ئالغان.

سرلىقلاشتۇرۇش ① «سرلىقلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى. ② <پەلس> مستىتىسىزم

سرلىقلاشتۇرۇلماق «سرلىقلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. **سرلىقلاشماق پ.** سىرلىق تۇس ئالماق، كىشىلەر سىرىنى ياكى مەخپىيىتىنى ئاسانلىقچە بىلەلمەيدىغان ھالغا كەلمەك: - «پەرىزات خېنىم» مازىرى بارغانچە سىلىقلاشتى، - دېدى ئېلىقۇل، - دەسلەپكى

رازۇپىدا قىلىش نەتىجىلىرى بىزدە باشقىچە تەسىرات قالدۇرغان. رابى ۋىت-ۋىت ئۆزىنى ئۇنچىۋالا چوڭقۇر پەردەزلاپ كېتەلەيدىغان ئايال ئەمەس ئىدى.

سزلىماق پ. سىر بەرمەك، سىر بىلەن بويىماق؛ بۇ زاۋۇتنىڭ ئەمەس، رېمونتقا ئېلىپ كەلگەن ماشىنا، پۈتكۈزۈپ، سىرلاپ تەييار قىلىپ قويدۇق، سىناش ئۈچۈن ھەيدەپ باقىمىز.

سىرۇنى <تارىخ> — سىرۇ خانلىقى. **سىرۇ خانلىقى <تارىخ>** چاۋشىيەندە ئۆتكەن قەدىمكى دۆلەت. مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 57-يىلى پياۋخې چۈشى تەرىپىدىن قۇرۇلغان، كېيىن ئۇ قوشنا قەبىلىلەرنى پەيدىنپەي بويىسۇندۇرۇپ، 4 - 7-ئەسىرلەردە چاۋشىيەن يېرىم ئارىلىنىڭ كۆپ قىسمىنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ، تازا گۈللەنگەن. 9-ئەسىرگە كەلگەندە زاۋاللىققا يۈز تۇتقان. ئەينى ۋاقىتتا تاڭ سۇلالىسى بىلەن قويۇق مۇناسىۋەتلەردە بولغان.

سىز ئال. كىشىلىك ئالماش II شەخس بىرلىك شەكلىنىڭ سىپايە تۈرى، يەنى «سەن» نىڭ سىپايىلىك بىلەن ئېيتىلىشى؛ - ئاينۇر بىلەن سىز توغرىلۇق سۆزلىشى دەيمەن! - دەپ پاتىمە يەرگە قاراپ. * ۋاي تاۋى نازۇكەي، سىز بۇرۇن بىلىمگەن بولسىڭىز ئەمدى بىلىپ قالارسىز.

سىزدە بار قارا ئېشەك مەندىمۇ بار «سەندە بار نەرسە مەندىمۇ بار»، «مەن سەندىن كەم ئەمەس»، «مەنمۇ سەن بىلەن ئوخشاش» دېگەن مەنىلەردە ئىشلىتىلىدۇ؛ ۋالاقلاۋەرمەك ئەپەندىم، سىزدە بار قارا ئېشەك مەندىمۇ بار، بولدى قىلىك دېگەندىن كېيىن بولدى

قىلىك ئەمدى.

سىزدۇرۇماق «سىزماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ - بۇ رەسىمنى چەت ئەلدىن كەلگەن رەسىم دوستۇمغا سىزدۇردۇم، - دەپ ئۇ سۆزلىگەچ تامدىكى سۈرەتلەرنى كۆرسىتىپ.

سىزدۇرۇشماق «سىزدۇرۇماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن رەسىم بىلەن قايتا سۆزلىشىپ، رەسىمنى قايتىدىن سىزدۇرۇشتى.

سىزدۇرۇلماق «سىزدۇرۇماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئېلان رەسىملىرى كۆڭۈلدىكىدەك سىزدۇرۇلدى.

سىزغان «سىزماق» سۆزىنىڭ سۈپەتلىشى. سىزغان سىزىقىدىن چىقماسلىق نېمە دېسە شۇنى قىلماق، كۆرسەتكەن يولى بويىچە ئىشلىمەك، دېگىنىنى قىلماق؛ مەن ساڭا ئۆگىتىمەن، ئەگەر سىزغان سىزىقىدىن چىقمايدىغان بولساڭ، مال بېرىمەن. * چارچىساڭ ھاسا قىل، يولۇڭدا ئىشلەت، سەن سىزغان سىزىقتىن چىقمايمەن ئەبەد. بۈگۈن ھەم تاڭلا ھەم شۇدۇر ئىرادەم، «ھە!» دېسەڭ، «ھۇ!» دەيمەن، شۇ ماڭا راھەت. ئانىجان، ئانىجان باشغىن ئۇزاق.

سىزغۇنى. كىيىم پىچقاندا، رەخت ئۈستىگە سىزىق سىزىش ياكى ئىز چىقىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇم.

سىزغۇچىنى. ئەينەك، تۆمۈر، ياغاچ ياكى شۇ قاتارلىق نەرسىلەردىن تۈپتۈز ھەم بەلگىلىك ئۇزۇنلۇقتا ياسالغان، سىزىق سىزغاندا پايدىلىنىدىغان بۇيۇم؛ ھەرقاچان ئىش كېلىدىكەن گاھ ئاسان. گاھ تەس بولۇپ، گاھى سىزغۇچىتەك ئەجەب تۈز، گاھ ئېگىز، گاھ پەس بولۇپ.

سىزلامنى. تاناسىل ئەزا كېسەللىكلىرىنىڭ

بىر خىلى. ئالامەتلىرى: كېسەلگە گىرىپتار بولغان كىشىنىڭ پات-پاتلا سىنىگۈسى كېلىدۇ. ئەمما سۈيدۈك بىر-ئىككى تېمىدىن ئارتۇق كەلمەيدۇ ھەم سىيگەندە تاناسىل ئەزا كۆيۈشۈپ قاتتىق ئاغرىپ، ئادەم بەك قىيىلىدۇ. **سزىلەشمەك** «سزىلمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ قاش-كۆزلىرىنى ئويىنىتىپ بىر-بىرىگە قاراپ كۈلۈشلىرى، بىر-بىرىنى سزىلىشىپ ئوقۇشۇشلىرى ئادەمنىڭ بىرئاز غىدىقنى كەلتۈرەتتى.

سزىلمەك پ. قارشى تەرەپنى «سزى» دەپ سۆزلىمەك: ھاجى خوتۇننى سزىلەپ: «سزى ئىككى كېلىن تۇتۇشنى بىلمەيدىكەنسز، زەينەپكە جەبىر قىلغاندەك كۆرۈنسز» دەيتتى. * غۇبۇرئاخۇن دۇبىجاننى ھۈرمەت قىلىپ دائىم سزىلەيتتى.

سزىما I ① سۈپ. سزىلغان، سزىپ چىقىرىلغان: ئاسىم ئەپەندىنىڭ چوڭايتىلغان سزىما سۈرىتى تامنىڭ تۆرىگە، قىزىل دۇخاۋا رەخت ئۈستىگە زىننەتلەپ ئېسىلغان. * ئەكبەرلى شۇجىنىڭ كارىۋىتى بېشىدىكى سزىما خەرىتىگە قارىدى. ② ئى. قول بىلەن سزىپ ئىشلەنگەن رەسىم ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر: تاڭ دەۋرىدىكى ئۇيغۇر ناخشا-مۇزىكا ۋە ئۇسسۇل سەنئىتى توغرىسىدا بىز كۇچا قىزىل مىڭئۆيى، قۇمئۆر مىڭئۆيى، تۇرپان سىڭگىم ئېغىزىدىكى بېزەكلىك ۋە دۇڭخۇاڭ مىڭئۆيى تام سزىملىرىدىن باشقا ئاساسلىق مەھەللىۋى ماتېرىياللارغا ئىگە ئەمەسىز. * قەغەز يۈزىدىكى سزىملار ئاددىي كۆرۈنسىمۇ، ھەر ھالدا كىشىگە بەلگىلىك زوق بېرەتتى.

سزىما ساپال <ئارخېئول> ← **بوياق ساپال**.

سزىما II ئى. توغان، سۇ تۇرۇبىسى قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ سۇ ئاز-ئازدىن سزىپ چىقىپ تۇرىدىغان يېرىقى: دەل شۇ پەيتتە يەنە بىر كېلىشمەسلىك يۈز بەردى: دامىدىن سزىما پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ سۈيى بارغانچە لېيشقا باشلىدى.

سزىماق I پ ① سزىق تارتماق، سزىق چىقارماق، سزىق قىلماق: ئەنۋەر «ئانا» رومانىنى قولغا ئالدى-دە. قاتلاپ قويۇلغان بەتنى ئېچىپ ئۆزى ئاستىغا سزىپ قويغان قۇرلارنى ئوقۇشقا باشلىدى. ② سزىقلار ۋاسىتىسى بىلەن قەغەز، تاختايغا ئوخشاش نەرسىلەرگە شەكىل چۈشۈرمەك، تەسۋىرلىمەك: - سۈرەتكە ئەڭ ياخشىنى سزىدىغان بولغاندىكىن، بىزنىڭ ئەكبەر شۇجىنى سزىسىڭىز بولماسمى-دى؟ - دەپدى بىر ئايال. * ئۇ قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىگە بېرىپ، قول ھارۋى-لىرىنى لايىھىلەپ، ئۇنىڭ چېرتىۋىنى سزىدى. ③ كۆچمە. كۆرسەتمەك، كۆرسىتىپ بەرمەك (يول، جەريان، چارە، تەدبىر قاتارلىقلار ھەققىدە): پارتىيە سزىغان نۇرلۇق يولدا ماڭ، چۈنكى ئۇ - سېنىڭ چىن ئاتا-ئاناڭ.

سزىماق II پ ① ئاستا، ئاز-ئازدىن قىسىلىپ، سزىپ چىقماق، سىرغىماق: توغان ئاستىدىن سزىپ چىقىۋاتقان سۇغا ئۈچ كۈنگىچە كىشىلەر دىققەت قىلمىدى. * شۇندىن باشلاپ خەستە تېنىمگە قوشۇلغاندەك بولدى يېڭى جان. گويا يۈرەك تومۇرلىرىدىن سۇ ئورنىدا سزىپ چىقارغان. ② كۆچمە. جۈدىمەك، ئورۇقلىماق؛ ھالسىراپ كۈچىدىن كەتمەك: دەردمەن ئانا ھىجران قايغۇسىدا پۇچىلىنىپ، گويا بىر يالماۋۇز تاپىنىدىن قېنىنى شوربۇپلەۋاتقاندا، كۈندىن-كۈنگە سزىپ

75 نومۇر ئارتۇق ئىكەن. ⑥ كۆچمە. يول؛ پىلان؛ كۆرسەتمە، تاپشۇرۇق؛ سىزىقتىن چىقماسلىق. ⑦ <ئىل> تىنىش بەلگىلىرىدىن بىرى، يەنى رولى ئاساسەن تىرناققا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل ئىزاھ بەلگەسى. كۆپىنچە ئىزاھ، بايان، چەك مەنىلىرىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. ئادەتتە «-» بەلگىسى ئارقىلىق ئىپادە قىلىنىپ، سىزىقچىدىن ئۇزۇنراق تارتىلىدۇ. سىزىق تەسۋىرى <ك سەن> جۇڭگۇچە رەسىم سىزىشتىكى بىر خىل ئۇسۇل. بۇنىڭدا ئوبراز يالغۇز سىزىق ئارقىلىقلا تەسۋىرلىنىدۇ، رەڭ بېرىلمەيدۇ.

سىزىقتىن چىقماسلىق ← سىزغان سىزىقىدىن چىقماسلىق.

سىزىق چىقارغۇچ <ماشىن> سىزىق چىقارغۇچى تىغلار ئارقىلىق دېتال يۈزىگە ھەر خىل تەڭ ئارىلىقلىق سىزىقلارنى ئويۇپ چىقىرىدىغان بىر خىل ستانوك.

سىزىقىدىن چىقماسلىق ← سىزغان سىزىقىدىن چىقماسلىق: ھەئە، مەن ئاپاڭ! ئاپاڭ ئىكەنمەن، بۇندىن كېيىن سىزىقىدىن چىقمايسەن. * خۇدا ئالدىدا قەسەم قىلىمەن-كى، بۇندىن كېيىن سىزىقىڭىزدىن چىقمايمەن، سىز خۇددى ئۆز قۇرامىدىكى تاللاپ سۆيگەن گۈزەل قىزغا ئوخشايسىز.

سىزىقىغا كىرمەسلىك دېگەن سۆزىگە كىرمەسلىك، دېگىنىنى قىلماسلىق، كۆرسەتكەن يولىدا ماڭماسلىق؛ مەسلە-ھېتىنى ئاڭلىماسلىق.

سىزىقچە نى ① قىسقا سىزىق: دەرۋەقە، قەغەزنىڭ ئۈستى ئۈمۈچۈك تورىدەك چۈشىنىكسىز سىزىقلار بىلەن تولۇپ كەتكەندى. سىزىقچىلار ئۈستىگە سائىتىمىز، ھەتتا مىللىمېتىرلاپ سىفىرلار يېزىلغان، قانداقتۇر ھەرپلىك بەلگىلىرىمۇ

قۇرۇپ، ساماندىك سارغىيىپ، دەرمانسىزلىنىپ، تۇيۇقسىز قازا تاپتى. * مەنزىل قارا يۇلتۇزغا، گۈلمەرەم، ماڭدۇق بۈگۈن چۆل كېزىپ بىز، گۈلمەرەم. ئالدىمىزدا قىزىل تاغ، گۈلمەرەم، قاراپ تولا كۆز سىزىپ، گۈلمەرەم.

سىزمىچىلىق نى. سۈرەت، لايىھە ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى سىزىش ئىشى، كەسپى ياكى سەنئىتى.

سىزمىخانا نى <بىن> چېرتىۋىز سىزىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ئۆي.

سىزىشماق «سىزماق I» پېشلىنىڭ تۆمۈك دەرىجىسى: ئەل ئىچىدىكى كاتتا رەسساملارنىڭ ھەممىسى شاھنىڭ تەسۋىرلىگىنى بويىچە ئۆز ھۈنەرلىرىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ ئىككى پارچىدىن رەسىم سىزىشتى.

سىزىق نى ① يازىدىغان، سىزىدىغان ياكى يۇقىدىغان نەرسىلەر قالدۇرغان ئىنچىكە ئىز: ئۇزۇن سىزىق، قىسقا سىزىق. بىر بىلەن سىزىلغان سىزىق. * دانىشمەن يەرگە بىر دۈڭلەك سىزىپتۇ. نادان ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر سىزىق سىزىپ، دۈڭلەكنى ئىككىگە بۆلۈپتۇ. ② شۇ خىل شەكىلدىكى يول، ئىز؛ قورۇق: رەختنىڭ سىزىقلىرى، قول ئالغىنىنىڭ سىزىقلىرى. ③ <مات> بىر نۇقتىنىڭ خالغانچە سىلجىشىدىن ھاسىل بولغان گېئومېترىيەلىك شەكىل: تۈز سىزىق، ئەگرى سىزىق، گورىزونتال سىزىق، سۇنۇق سىزىق. ④ ئىككى نۇقتىنى تۇتاشتۇرىدىغان ياكى ئومۇمەن مەلۇم نۇقتىلار ئارقىلىق ئۆتكەن قىياسەن لىنىيە: ئېكۋاتور سىزىقى، ئۇيۇق سىزىقى. ⑤ مەلۇم ئىش ياكى نەرسىنىڭ چېگرىسى، دائىرىسىنى ئايرىپ كۆرسەتكۈچى چەك؛ بەلگىلىمە: چېگرا سىزىقى. نومۇر سىزىقى. * بۇ قىزنىڭ ئىمتىھان نومۇرى بەلگىلىمىدىكى ئىمتىھان نومۇرى سىزىقىدىن

يۆنىلىشتىكى ئۇزۇنلۇقنىڭ ئارتىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

سزىقلىق كېڭىيىش كوئېففىتسېنتى <فىز> قاتتىق جىسىمنىڭ (مۇئەييەن بېسىم ئاستىدا) تېمپېراتۇرا 1°C تۆرلىگەن چاغدىكى ئارتقان ئۇزۇنلۇقى بىلەن، ئۇنىڭ تېمپېراتۇرا 0°C ۋاقىتتىكى ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقىنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئېىرىدىكى شىكەن قىممەت.

سزىقلىق « I سىزماق » يېتىلىش

مەجھۇل دەرىجىسى: رەسىم چوڭ ھەم ئاجايىپ رەڭدار قىلىپ سزىلغانىدى. * بۇنىڭ بەزىلىرى بۇرۇن سزىلغان رەسىملەر، بەزىلىرى بولسا تېخى تۇنۇگۇنلا سزىلغان رەسىملەر ئىدى.

سىستېما ئى (د > گىرىك) ① تەركىبىي

قىسىملارنىڭ ئۆزئارا ئورگانىك باغلىنىپ، پىلانلىق رەۋىشتە جايلىشىغا ئاساسلانغان تەرتىپ: ماددا سىستېمىسى. تىل سىستېمىسى. * ماددىنىڭ ھەربىر چوڭ سىستېمىسىدىكى ھەرىكەت شەكلىنىڭ ئالاھىدە زىددىيىتىنى ۋە شۇ زىددىيەت بەلگىلىگەن ماھىيىتىنى تەتقىق قىلىپلا قالماستىن، بەلكى ماددىنىڭ ھەربىر ھەرىكەت شەكلىنىڭ ئۇزۇن تەرەققىيات يولىدىكى ھەربىر جەرياننىڭ ئالاھىدە زىددىيىتىنى ۋە ئۇنىڭ ماھىيىتىنى تەتقىق قىلىش كېرەك. ② ئوخشاش تىپتىكى شەيئە-لەرنىڭ مەلۇم مۇناسىۋەتتە تەشكىللىنىشى ئارقىلىق شەكىللەنگەن پۈتۈنلۈك: جاھانگىرلىك بولسا ئىنتايىن ئاز ساندىكى «ئالغا كەتكەن» مەملىكەتلەر يەر شارىدىكى زور كۆپچىلىك ئاھالىنى پۇل مۇئامىلە جەھەتتىن قۇل قىلىدىغان ۋە مۇستەملىكە قىلىپ ئېزىدىغان دۇنياۋى سىستېما بولۇپ قالدى. ③ <بئول> كلاسسىفىكاتسىيە:

چۈشۈرۈلگەندى. ② <تىل> تىنىش بەلگە-لىرىدىن بىرى، يەنى يېرىم قوشۇپ يېزىش بەلگىسى. ئاساسەن چۆپ سۆز ئارىسىغا، بوغۇم ئاخىرىغا ۋە زەقەم بىلەن ئىپادىلەنگەن دەرىجە سانلاردىن كېيىن قويۇلىدۇ. ئادەتتە « - » بەلگىسى بىلەن ئىپادە قىلىنىپ، سزىقتىن قىسقىراق تارتىلىدۇ.

سزىقىسىز سۈپ. سزىقى يوق، سزىق سزىلمىغان، سزىق تارتىلمىغان: سزىقىسىز قەغەز. سزىقىسىز كارتۇچكا.

سزىقلىق سۈپ ① سزىقى بار، سزىق سزىلمىغان، سزىق چىقىرىلغان؛ سزىق قويۇلغان: مەن ئىنتىزار بولغان قىز بىر تال ئۇزۇن چېچىنى ئالدىغا چۈشۈرۈۋېلىپ ئىلغۇچتىكى بەش سزىقلىق نوتىغا قاراپ رويال چېلىۋېتىپتۇ.

* مۇئەللىم ئۆز ئەكسىنىڭ دوسكىغا سزىقلىق تۇرغانلىقىنى خېلى ئۇزۇندىن كېيىن كۆردى. ② <فىز> مەلۇم سزىق بويلاپ سادىر بولىدىغان: سزىقلىق كېڭىيىش. سزىقلىق تېزلىك. سزىقلىق تەڭلىمە.

سزىقلىق تەڭلىمە <مات> ← بىرىنچى دەرىجىلىك تەڭلىمە.

سزىقلىق تېزلىك <فىز> ئەگرى سزىق بويىچە ھەرىكەت قىلىۋاتقان ماددىي نۇقتىنىڭ ئەگرى سزىق ئۈستىدە بىرلىك ۋاقىت ئىچىدە بېسىپ ئۆتكەن مۇساپىسى. ئۇنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى بۇلۇڭلۇق تېزلىك (سېكۇنت / رادىئان ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ) بىلەن چەمبەر رادىئۇسىنىڭ كۆپەيتىمىسىگە تەڭ، ئۇنىڭ يۆنىلىشى ھەرقايسى نۇقتىلارنىڭ ئۇرۇنما تەكشىلىكلىرىدىكى يۆنىلىشىدىن ئىبارەت بولىدۇ.

سزىقلىق كېڭىيىش <فىز> تېمپېراتۇرا تۆرلىگەندە، قاتتىق جىسىملارنىڭ مەلۇم

كېرەك، بەلكىم بىز بىلەن بىر سىستېمىدىكى مۇھىم باشلىقتۇر! * ھازىر تەكشۈرۈپ ئېنىق-لاندىكى، بۇ ئەبلەخ ئازادلىقتىن ئىلگىرى گومىنداڭنىڭ ھەربىي سىستېمىدىكى ئىشپىيىنى بولغان. ⑨ بىر مەقسەت ئۈچۈن بەلگىلەندۈرگەن ئۆسكۈنە، ماشىنا، مىخانىزم ۋە شۇ قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپقان يىرىك تېخنىكىلىق قۇرۇلما: ئىستىتىش سىستېمىسى، ئېنېرگىيە سىستېمىسى، سۇغىرىش سىستېمىسى، * شىنجاڭ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش سىستېمىسى تاۋار ئىشلەپچىقىرىشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، بۇتكەن يىلى دۆلەتكە زور تۈركۈمدە دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى سېتىپ بەردى. ⑩ بىرەر ئىشنى تەشكىل قىلىش ياكى ئەمەلگە ئاشۇرۇش فورمىسى: سايلام سىستېمىسى. ⑪ ئىجتىمائىي تۈزۈم، ئىجتىمائىي قۇرۇلۇش فورمىسى: سوتسىيالىستىك سىستېما. ⑫ <كېۋىل> يەر قاتلاملىرىنىڭ سېرىپىدىن بىر دەرىجە يۇقىرى، گۈرۈپپىدەدىن بىر دەرىجە تۆۋەن تۇرىدىغان ئاساسىي دەۋر قاتلام بىرلىكى. ⑬ <كېۋىل> بىر قاتار ئېلېمېنتلارنىڭ مۇقىم بىرلەشكەن گەۋدىسى.

سىستېمىسىز سۈپ. سىستېمىسى يوق، سىستېمىغا چۈشمىگەن، رەتسىز، قالايمىقان؛ بىمەنە، سىستېمىسىز گەپلەرنى سۆزلەۋەرمەك ئەپەندىم، ھازىر سىزنىڭ ئۇنداق سۆزلىرىڭىزنى ئاڭلاشقا ۋاقىت يوق.

سىستېمىلاشتۇرۇلماق «سىستېمىلاشماق» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئۆز ھاياتىدا كۆرگەن-بىلگەنلىرى ئاساسىدا ئۆز كۆز-قاراشلىرىنى سىستېمىلاشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ مەشھۇر ئەسىرىنى يېزىپ چىقتى.

سىستېمىلاشتۇرۇلماق «سىستېمىلاشتۇرۇلماق» پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بوتانىكىلىق سىستېما. ④ <پەلس> بىرەر تەلىماتقا ئاساس بولىدىغان قائىدىلەر، كۆز قاراشلار ۋە پىرىنسىپلار يىغىندىسى: دېكارتنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى. * بىز ھەممە ئىشتا ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىش، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزلەش، نەزەرىيىنى ئەمەلىيەت بىلەن بىرلەشتۈرۈشتە چىڭ تۇرساقلا، ماۋزېدوڭ ئىدىيىسى ئىلمىي سىستېمىسىنى مۇكەممەل، توغرا ئىگىلىپلەيمىز. * كېڭىل ماتىرىيالىزمى «ئۈزۈل-كېسىل تەجرىبە-بىچىلىك سىستېمىسى» دېگىنىدە شۇنداق دەپ يازغان. ⑤ بىرەر ئىشنىڭ مېتودلىرى ۋە تەرتىپ-ئۇسۇللىرىنىڭ يىغىندىسى: داۋالاش سىستېمىسى. تەلىم-تەربىيە سىستېمىسى. * ئۇ بىر پارچە ئاق قەغەزنى ئالدى-دە، دوكلات تىزىسى يېزىشقا كىرىشتى. ئاۋۋال ئاخبارات مەزمۇنلىرىنى تۈرلەرگە بۆلۈپ، ئاندىن كېيىن تۈرلەر بويىچە رەت نومۇرى قويۇپ، تىزىسىنى سىستېمىغا سېلىپ يېزىشنى داۋاملاشتۇردى. ⑥ ئومۇمىي بەلگىلىرىگە قاراپ بىرلەشتۈرۈلگەن ئېلېمېنتلار، بىرلىكلەر گۇرۇپپىسى: ئۆلچەم بىرلىكلىرى سىستېمىسى. مېتر سىستېمىسى. يەرلىك سىستېما. ⑦ ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىك بولغان قىسىملاردىن، ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان پۈتۈنلۈك: قۇياش سىستېمىسى. نېرۋا سىستېمىسى. قان تومۇرلار سىستېمىسى. ⑧ ۋەزىپىلىرىگە قاراپ ياكى تەشكىلىي جەھەتتىن بىر پۈتۈن گەۋدە بولۇپ، ئۇيۇشقان مۇئەسسەسەلەر يىغىندىسى: خەلق مائارىپى سىستېمىسى. سانائەت سىستېمىسى. سودا سىستېمىسى. * ئاغزى ئېچىلسىلا جاپپار، جاپپار دەيدۇ، بىزنىڭ جاجۇيچاڭنى بۇنداق دەۋاتقانلىقىدىن قارىغاندا، بۇ چوقۇم يۇقىرىدىن كەلگەن كادىر بولسا

سىستېمىلاشماق پ. بەلگىلىك تەرتىپ، قائىدىگە چۈشمەك، سىستېما ھالىتىگە كەلمەك، (پىكىر-قاراش ياكى مەلۇم ئىش پائالىيەت ھەققىدە).

سىستېمىلىق سۈپ. مۇئەييەن سىستېمىغا ئاساسلانغان، تەرتىپلىك، قانۇنىيەتلىك؛ يارايىسىز، گۈزەلئاي، توغرا يول تاللاپسىز، بىز ئۇيغۇرلار ناخشا-مۇزىكىغا باي، لېكىن بىزدە تېخى مۇزىكا ئىلمىنى سىستېمىلىق ئۆگەنگەنلەر ناھايىتىمۇ ئاز.

سىستېمىلىق يېتىلىش <بئول> جانلىقلار تۈركۈملىرىنىڭ تەرەققىيات تارىخى. بەزىدە ئۇ مەلۇم بىر تۈركۈمنىڭ شەكىللىنىش تارىخىنى كۆرسەتسە، يەنە بەزىدە ھاياتلىقلارنىڭ يەر شارىدا پەيدا بولغاندىن كېيىنكى ئۆزگىرىشلىرىدىن تارتىپ، تا ھازىرغا قەدەر بولغان پۈتكۈل تەرەققىيات جەريانىنى كۆرسىتىدۇ.

سىغارلىق سۈپ. سىغىدىغان، مۇۋاپىق؛ جايدا؛ تەنقىد سەمىمىي، يوللۇق، ئەقىلگە سىغارلىق بولسۇنكى، مۇبالغە قىلىشتىن، بۇرمىلاشتىن، بولۇپمۇ قورشاپ ھۇجۇم قىلىشتىن ساقلىنىش لازىم.

سىغداشماق «سىغدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ قازى كىشىلەرنى سېپىلغا يېقىنراق كېلىشكە ئۈندىدى. ۋاڭغا خام خيالدا بولغانلار ئالدىنقى سۈرۈلۈپ، بىر-بىرىنى سىغدىشىپ سېپىلغا يېقىنلاشتى. * قونداقتا سىغدىشىپ ئۇخلىشار توخۇ، قۇشقاچلار ئىزلىمەس ئەمدى دان-ئوزۇق.

سىغدىلماق ① «سىغدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ ئابلەق ئارىغا كىرىپ ناھايىتى تەستە سىغدىلىپ ئولتۇردى. * شىر بالىسى ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇپ، ساندۇققا يەنە سىغدىلىپ كىردى. ②

«سىغدىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: - قانداق ئىش بولاتتى، - دەيدى قىستاڭچىلىقتا چەتكىرەك سىغدىلىپ قالغان ھېلىقى ئايال، - دۇتار-تەمبۈرى قوش كەلدى، سېكىلىكى چاققان، يىڭىتى بوش كەلدى.

سىغدۇرماق «سىغماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرى دەرىجىسى؛ ئەمدى كات بولسا بولمىدى. كۆرۈپ تۇرۇپلا، كات بولسا بۇ تاغلارلاردىكى ئاشلىقنى نەگە سىغدۇرىمىز؟ * مۇمكىن ئەمەسكەن ئىشقىنى يوشۇرۇش، ھەرقانچە قىلدىم يوشۇرالمىدىم. دېمەي بولمىدى: «كۆيدۈمەن سىزگە» ئوتنى ئىچىگە سىغدۇرالمىدىم.

سىغدۇرۇشماق «سىغدۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ناۋادا بىز ئۇلارنىڭ ئالدىغا بارساق، ئۇلار بىزنى ئارىغا ئېلىپ، ئۇ يەردە سىغدۇرۇشامۇ؟

سىغدۇرۇلماق «سىغدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ تۆت كارىۋاتلىق بۇ ئۆيگە مىڭبىر چاپادا يەنە بىر كارىۋات سىغدۇرۇلۇپ يېڭى كەلگەن «مېھمان» ئۈچۈن ئورۇن راسلاندى.

سىغدىماق پ. ئىتتىرىپ تېخىمۇ يېقىنلاشتۇر-ماق، زىچلاشتۇرماق قىستىماق؛ بۇ ساندۇققا سىغدىساڭ خېلى كۆپ كىيىم پاتىدۇ. * قوشۇنلار قارشى تەرەپكە شىددەتلىك ھۇجۇم باشلاپ، يېرىم سائەتكە قالمىغان ۋاقىت ئىچىدە ئۇلارنى شەھەرگە سىغداپ كەلدى.

سىغماق پ ① مەلۇم بىر دائىرە ئىچىگە ئورۇنلاشماق، جايلاشماق، پاتماق؛ بەش قول ئېغىزغا سىغماس (ماقال). * ئىككى قىلىچ بىر غىلاپقا سىغماس (ماقال). * - قانچە كېشى سىغماق؟ - دەيدى ئۇ زالىنى كۆرۈپ كېتىۋېتىپ. ② مۇۋاپىق، ئۇيغۇن،

سغشيدىغان تاللانما ھۆكۈم <لۈك>
 تاللانمىلىرىنىڭ ئىچىدە بىردىن ئارتۇقى
 ھەقىقىي بولۇپ چىقىدىغان تاللانما ھۆكۈم.
 سىغىم مەلۇم مىقداردىكى نەرسىنى
 سىغدۇرۇپ كېتەلەيدىغان قابىلىيەت،
 ئىچكى ھەجىم، ئىچكى دائىرە: بىرەر
 ئىجتىمائىي ھالەت ئۆزىنىڭ سىغىمىدىكى
 ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ ھەممىسى تولۇق
 جارى بولمىغۇچە ھەرگىز يوقالمايدۇ.

سىغىمچان سۈپ. مەلۇم مىقداردىكى
 نەرسىنى سىغدۇرالايدىغان، بەلگىلىك
 سىغىمى بار.

سىغىمچانلىق ئى. نەرسىلەرنى ئۆز ئىچىگە
 سىغدۇرۇش ئىقتىدارى، قابىلىيىتى، سىغدۇ-
 رۇش دەرىجىسى: يايلاق قۇرۇلۇشىنى پائال
 كۈچەيتىپ، يايلاقلارنىڭ سىغىمچانلىقىنى تىرىشپ
 ئاشۇرۇش بىلەن بىللە، يېزىلاردىكى ئۆي
 ھايۋانلىرى، ئۆي قۇشلىرىنى بېقىش ئىشىنى
 جانلىق راۋاجلاندۇرۇشىمىز لازىم.

سىفون ئى (ر<گرېك> <فىز> سۇيۇقلۇقلاردا
 سىفون ھادىسىسىنى پەيدا قىلىش ئۈچۈن
 ئىشلىتىلىدىغان «U» شەكىللىك نەيچە.
 سىفون ھادىسىسى <فىز> سۇيۇقلۇقنىڭ
 ئېگىزىرەك جايدىن كېلىپ ۋە بىر دانە
 ئەگمەچ نەيچىدىن ئۆتۈپ، ئالدى بىلەن
 يۇقىرىغا، ئاندىن تۆۋەنرەك جايدا ئېقىپ
 چۈشۈش ھادىسىسى. بۇنىڭغا ئىشلىتىلىدىغان
 نەيچە «U» شەكىلىدە بولۇپ، بىر
 ئۇچى ئۇزۇنراق كېلىدۇ. ئىشلىتىلىشتىن
 ئىلگىرى ئۇنىڭغا ئالدىن سۇيۇقلۇق
 تولدۇرۇلۇشى شەرت.

سىفىر ئى (ئە) رەقەم: ئادىل بۇ تاختىسىنى
 كۆتۈرۈپ، كەچلەردە مۇتەللىپنىڭ ئۆيىگە
 كىرەتتى. مۇتەللىپ ئۇنىڭغا ئاددىي ھەرب
 ۋە سىفىرلارنى ئۆگىتىپ قوياتتى.

ماس، لايىق كەلمەك: سۆز قىل سىغار
 يەرگە، سۈنى سەپ سىگەر يەرگە (ماقال).
 * ئايۇپ ئاكنىڭ نەزىرىدە مەريەمنىڭ قىلىپ
 يۈرگەن ئىشلىرى ئەقلىگە سىغمايتتى. * -
 سېنىڭ پۇل چىقىرىشىڭ قاندىگە سىغمايدۇ،
 - دېدى ئۇ. ③ ياراشماق (كىيىم-كېچەك
 ھەققىدە): كۈل رەڭ كىيىملەر ساڭا تازا
 سىغمايدىكەن، ئەڭ ياخشى سەن قارا
 رەڭلىك رەختتىن كىيسەڭ بولغۇدەك.

سغشالمايدىغان سۈپ. ئۆزئارا چىقىشالمايدى-
 غان، كېلىشەلمەيدىغان: سغشالمايدىغان
 تاللانما ھۆكۈم.

سغشالمايدىغان تاللانما ھۆكۈم <لۈك>
 تاللانمىلىرىنىڭ ئىچىدە پەقەت بىرلا
 تاللانمىسى ھەقىقىي بولۇپ چىقىدىغان
 تاللانما ھۆكۈم.

سغشۇرماق «سغشماق» پېئىلىنىڭ
 مەجھۇل دەرىجىسى.

سغشلىق سۈپ. سىغىدىغان، مۇۋاپىق
 كېلىدىغان؛ يارىشىدىغان، يارىشىملىق؛
 سغشلىق كەپ. سغشلىق كىيىم.

سغشماق ① «سغشماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى: كەڭ ئېتىزلار ئوخشاپ
 قالدى دېگىزغا، دېھقانلارنىڭ داستىغىنى كەڭ
 بۈگۈن. يىگىت-قىزلار سغشمايدۇ ئېتىزغا،
 ئەر-ئاياللار ئىش-ئەمگەكتە تەڭ بۈگۈن.
 ② چىقىشماق، كېلىشمەك، ئوبدان مۇنا-
 سىۋەتتە ئۆتمەك: ئۇلار بىلەن ھەرگىز
 سغشالمايمەن. كۆرۈشكچە بېشىمىز ئامان
 بولسۇن! * بۇ قازاق يىگىتى مۇستەبىتلەرنىڭ
 ھەربىي-مەمۇرىي ۋە ساقچى ئورگانلىرىنىڭ
 ھېچبىرى بىلەن ئەسلا سغشالمايتتى.

سغشيدىغان سۈپ. ئۆزئارا ماس كېلىدىغان،
 بىر-بىرىنى چەتكە قاقمايدىغان:
 سغشيدىغان تاللانما ھۆكۈم.

سىقىملىق سۇپ. سىقىرى بار، رەقەملىك، رەقەم بىلەن يېزىلغان، سان بىلەن خاتىرىلەنگەن: سىقىملىق بەلگە.

سىقىملىق ئى (ر<>لات) <تسب> تاناسىل ئەزا كېسەللىكلەردىن بىرى. سىقىملىق بۇرمىسىمان تەنچىسى تەرىپىدىن قوزغىتىلىدۇ. كۆپىنچە جىنسىي ئالاقىدىن يۇقىدۇ. ئانىسى سىقىملىق بىلەن ئاغرىغان بولسا، بالا ھەمراھى ئارقىلىق ھامىلىگە يۇقىدۇ. بۇ خىل ئەھۋال تۇغما سىقىملىق دەپ ئاتىلىدۇ. بۇنىڭدا، دەسلەپكى باسقۇچتا قاتتىق شانكىر پەيدا بولۇپ، لىمفا تۈگۈنى ئىشىشىدۇ؛ ئىككىنچى باسقۇچتا ھەر خىل تاشمىلار چىقىپ، ئايرىم ئىچكى ئەزالاردا كېسەللىك ئۆزگىرىشلىرى يۈز بېرىدۇ؛ ئۈچىنچى باسقۇچتا تېرە ھەم شىللىق پەردىلەردە سىقىملىق ئۆسۈمىسى پەيدا بولۇپ، ئايلىنىش سىستېمىسى ياكى مەركەزىي نېرۋا سىستېمىسىدا كېسەللىك ئالا-مەتلىرى يۈز بېرىپ، يۇلۇن سىقىملىقى ۋە تەرەققىي قىلىشچان پالەچ قاتارلىق كېسەللىكلەر يۈز بېرىدۇ.

سىقتۇرماق «سىقماق» پېئىلىنىڭ مەجۇزىي دەرىجىسى؛ ئۇ كۆزلىرىنى يۇمۇپ، چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ، يارىسىنى دوختۇرغا سىقتۇردى.

سىقتۇرۇشماق «سىقتۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىقتۇرۇلماق «سىقتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سىقماق I پ ① ئوراپ، چاڭگاللاپ تۇتماق؛ قاماپ مۇجۇماق، قىسماق؛ ئاسم ئەكبەرنىڭ مۇشتلىرىنى تۇتتى ۋە قاتما ئالغانلىرى بىلەن چىڭ سىقتى. * - ھەي خوتۇنتالاق، بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرسەن؟ - ئالىم

كەلگەن بويى ئۇنىڭ گېلىدىن سىقتى. * ئامبۇردەك سىقماقتا مەشۇق بويىنى، ئاشىقنىڭ گۈزىدەك يوغان قوللىرى. «تاپتىڭمۇ ئۆزىڭنى مەندىن يۈز تۇرۇپ؟» - ياۋايى بىر ھالدا چىقار ئۇنلىرى. ② مۇجۇپ، تولغاپ تەركە-بىدىكى سۈيىنى چىقارماق؛ ئۇ ھۆل كىيىملىرىنى سىقىۋېتىپ، كارىۋات ياپقۇچىنى بېيىنىپ، كارىۋاتتا ئۇخلاپ قالغانىدى. ③ كۆچمە. ئورۇنسىز تەلەپ، شەرت ياكى بۆھتان قاتارلىقلار بىلەن كىشىگە زۇلۇم كەلتۈرۈپ قىيىنماق، ئازابلىماق؛ بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان چېرىكلەر سارايلەرنىڭ ئۆيىنى قورشىۋېلىپ، «ئۇچقۇن پاقىنى تېپىپ بەر» دەپ سىقتى. ④ بوغۇلماق، قىيىنلاشماق؛ بىردەمدىن بىردەمگە قىستىغان يۆتەل، دەم سىقىشلار ئۇنىڭ ئېسىگە ئاللىقانداق يامان ئىشلارنى سالاتتى.

سىقىپ چىقارماق مەلۇم كولىپكىتىپ، گۈرۈھ، تەشكىلات قاتارلىقلاردىن چىقىپ كېتىشىگە مەجبۇر قىلماق، مەجبۇرىي چىقىرىۋەتمەك؛ كاپىتالىستلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۈسۈلى باشتا ئىشچىلارنى سىقىپ چىقارغانىدى، ئەمدىلىكتە بولسا كاپىتالىستلارنى سىقىپ چىقاردى.

سىقىپ سۈيىنى ئىچىدىغان ناھايىتى بېخىل، پىخسىق؛ ئوك تەرەپ ئائىلىدىكى موماي بولسا، بېخىل، سىقىپ سۈيىنى ئىچىدىغان، كۆزەلمەس، ئىچى يامان، مەككار، كىشىگە شەپقەتسىز باي موماي ئىكەن.

سىقىپ سۈيىنى يالايدىغان سىقىپ سۈيىنى ئىچىدىغان؛ بۇ سىقىپ سۈيىنى يالايدىغان ئادەم دېگەن. چۆمۈچ تۇتقان خوتۇن بىلەن مېھماننىڭ ھالىغا ۋاي!

سىقىپ سىقىمىدىن چىققانى يالىماق ناھايىتى بېخىللىق، پىششىقلىق قىلماق؛

ئىنتايىن چىڭلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈر-
 مەك: سقىپ سىقىمىدىن چىققانى يالا
 دېسە، سىلىگە ئاش بولمايمەن، ھەممە
 گە پنى ھامام ئېيتقاندۇ، ھامامنىڭ دېگىنىگە
 كۆنسە، مەنۇ سىلنى قېرى كۆرمەيمەن!
سقىپ يالماق قولىدىكى ناھايىتى
 بېخىللىق بىلەن چىڭ تۇتماق: ئاشپۇزۇل
 خوجاينىنىڭ ئاكىسى خەقنى تالاپ، ئۆزىنىڭكىنى
 سقىپ يالاپ نۇرغۇن پۇل-پۇچەك، كېيىم-كې-
 چەك، مال-دۇنياغا ئىگە بولغانىكەن. *
 كىشىنىڭكىنى بۇلاپ-تالاپتۇ، ئۆزىنىڭكىنى سقىپ
 يالاپتۇ.

سقىماق II ئى. بىر خىل يېمەكلىك. قوناق
 ئۇنىدا يۇمشاق خېمىر يۇغۇرۇلۇپ، تەمى
 تەڭشەلگەن شورپىغا بارماق ئارىلىقلىرىد-
 ىدىن سقىپ چىقىرىپ، قاينىتىش ئارقىلىق
 پىشۇرۇلىدۇ: بىز بېرىپ خېلى كۈنلەرگىچە
 كۆنەلمىدۇق. ئۇ يەردە ئىسمىنى ئاڭلاپ
 باقمىغان غىزالار بار ئىكەن: يومدان دەمدۇ،
 زاڭ دەمدۇ، سقىماق دەمدۇ، ئىشقىلپ ھەممىسى
 قوناق ئۇنى بىلەن بولىدىكەن.

سقىماق III سۈپ. سقىپ چىقىرىلىدىغان:
 سقىماق ماي. سقىماق دورا. * - بالام،
 سەن ئىتتىك چىقىپ ماگىزىنىدىن بىر قۇتا
 سقىماق ماي ئېلىپ كىر، قارىسىدىن، - دېدى
 ئوغلىغا ئىككى يۈەن پۇل تۇتقۇزۇپ.
سقىرماق (توغرىسى: سىرقىرماق) ←
سىرقىرماق.

سقىشماق «سقىماق I» پېلىنىڭ
 ئۆمۈك دەرىجىسى: جىملىق باسقى ئارنى
 بىردەم، بىر-بىرىگە بېقىشنى كۆزلەر، بىر-بىرد-
 نى سقىشنى قوللار، دىلدا قالدى كۆپلىگەن
 سۆزلەر.

سقىق ① ئى. سقىلىش، ئىچى پۇشۇش،
 قورۇنۇش: بۇ سۆزنى رابىيە قىزمۇ ئىشتى،

خەلىتە بىر سقىق كۆڭلىگە چۈشتى. ② ئى.
 باش ئاغرىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن
 پېشانىنى چىمدىپ سقىشتىن ھاسىل
 بولغان ئىز: كېچە بېشىم بەكلا ئاغرىپ
 كەتتى، قارىسلا، شۇنىڭ بىلەن چىدىيالماي
 پېشانىلىرىمنى چىمدىپ يۈرۈپ ئاران ئوڭشالدىم،
 كىم بىلسۇن، ئەينەككە قارىسام پېشانىلىرىمدە
 ساپلا سقىق، شۇنىڭ بىلەن سىرتقىمۇ چىقالماي
 ئولتۇرغانىدىم. ③ سۈپ. سقىلغان: يۈزى
 سوزۇقراق، چىكىسى سقىقراق كەلگەن بوۋايىمۇ؟
سقىلماق ① «سقىماق I» پېلىنىڭ
 مەجھۇل دەرىجىسى: مەن كىرسەم جەملە
 سقىلغان كىر-قاتلارنى يېيىۋاتقانىكەن. *
 ئۇنىڭ كۈچلۈك ئىككى قول تەرىپىدىن سقىلغان
 گېلى تېخىمۇ ئىنچىلەپ، قىزىرىپ كەتكەندى.
 ② بىرەر نەرسىدىن ئەيمىنىش، تارتىنىش
 ياكى بىئەپلىك ھېس قىلىش تۈپەيلى
 روھىي جەھەتتىن قورۇنماق، ئازابلىنىش
 ھېس قىلماق: يۈرىكى سقىلاتتى. ئەمما
 قاتتىراق نەپەس ئالالمايتتى. كۆڭلى كۆپەتتى،
 ئەمما ئىسمى تاشقىرىغا چىقىرالمىيتتى. * -
 سقىلۋاتامسىز نېمە، ئازادە ئولتۇرۇڭ، ھەممىسى
 ئۆز ئادەملەر، - دېدى چەتتىرەك ئولتۇرغان
 قىزچاققا كۈلۈمسىرەپ. * ھەقنى سۆزلىسەم،
 تىلىم كېسىلۈر؛ سۆزلىمەي دېسەم، يۈرەك
 سقىلۈر.

سقىلىش «سقىلماق» پېلىنىڭ يەنە بىر
 خىل ئىسمىدىشى: سقىلىش دېفورماتسىيىسى.
سقىلىش دېفورماتسىيىسى <فz>
 جىسىملارنىڭ سىرتقى كۈچ تەسىرىدىن
 سقىلىشى نەتىجىسىدە يۈز بېرىدىغان
 شەكىل ياكى ھەجىم جەھەتتىكى
 ئۆزگىرىشى.

سقىم ① ئى. قولنىڭ بارماق ۋە ئالغانلىرىم-
 نىڭ بىرەر نەرسىنى چاڭگاللاپ، سىققان

ۋاقتىدىكى ھالىتى: باي-شاھيو دەمدۇ، شەنگەن-يايى دەمدۇ، بىز ئۇلارنىڭ ئاچسا ئالغىنىدىكى، يۇمىسا سىقىمىدىكى كىشىلەر بولۇپ قالدۇق. * سۆيۈملۈك ئانجان! ئاھ، ئەزىز يۇرتۇم! بىر سىقىم توپاڭدا بىر دۇنيا ئالتۇن! قارىسام مەن ئويىناپ ئۆسكەن باغرىڭغا. ئۆرلەيدۇ كۆكسىدىن ئەڭ ئوتلۇق يالقۇن! ② مىق. ساناق سانلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ ئۆزىنى ئېنىقلاپ كەلگەن نەرسە-نىڭ مىقدارىنى بىلدۈرىدۇ: مېكىيانىڭ خىيالى بىر سىقىم تېرىق (ماقال). * مەن ئادەت بويىچە قەبرە ئەتراپىنى سېرىپ-سۈيۈ-رۈپ، ئۈستىگە بىرنەچچە سىقىم توپا تاشلاپ ھۆرمەت بىلدۈردۈم.

سىقىمداقلىق سۈپ ← سىقىمداقلىق.
 سىقىمداقلىق پ ← سىقىمداقلىق.
 سىقىمداقلىق پ ← سىقىمداقلىق.
 سىقىمداقلىق « سىقىمداقلىق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىقىمداقلىق « سىقىمداقلىق » پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: ئۇلار بەس-بەس بىلەن ئالتۇنلارنى سىقىملىشىپ يانچۇقلىرىغا سېلىشقا باشلاپتۇ.

سىقىمداقلىق سۈپ. سىقىمداقلىق، سىقىمداقلىق سىقىم بىلەن تۇتۇلغان: كىچىكئاخۇن بولسا ئالغىنىدا چىڭ سىقىمداقلىق يۇلغا بىر قاراپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ يولغا كېتىۋەردى. // كەچ سائەت ئون بولاي دېدى، ئانىسىدىن كەلگەن خەت ئۇنىڭ قولىدا يەنىلا سىقىمداقلىق تۇراتتى. سىقىمداقلىق « سىقىمداقلىق » پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: ئۇنىڭ قولىدىكى ھېلىقى ئون تىيىن پۇل تېخىچە سىقىمداقلىق ئېتى تۇراتتى. سىقىمداقلىق پ. سىقىم ئارىسىغا ئالماق، سىقىم بىلەن تۇتماق: گۈللەيلى يەنە سىقىملاپ تەڭگە ئېلىپ چاقچۇ چاچتى. * ئۇ

قولىدىكى قەغەز پارچىلىرىنى مەھكەم سىقىم-لىغىنىچە سەنتۇرۇلۇپ بېرىپ تامغا يۆلەندى-دە، كۆزىنىڭ ئاق پاختىسىنى چىقىرىپ ئولتۇرۇپ قالدى.

سىقىمداقلىق ئى. سىقىمداقلىق: روھىي زەربە ۋە روھىي سىقىمداقلىقنىڭ تەسىرىدىن ئادەم بەدىنىدە پەيدا بولىدىغان كېسەللىكلەرنىڭ تۈرى كۈندىن-كۈنگە كۆپەيمەكتە. * شۇ سىقىمداقلىق ئىچىدە، ئىككىمىز بىللە ئىدۇق. تۇرمۇشنىڭ لەززىتىنى، ھېچقانداق كۆرەلمىدۇق.

سىكات ئى (ر<لات> <زوتول> ← سىكات بېلىق.

سىكات بېلىق <زوتول> بېلىقلارنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇ ئائىلىدىكى بېلىقلارنىڭ تېنى ياپىلاق، سەل يۇمىلاق ياكى رومبا شەكلىدە كېلىدۇ. سىرتى پارقرايدۇ، ئۈستىدە ئۇششاق تىكەنلىرى بولىدۇ، ئېغىزى كىچىك، چىشلىرى ئىنچىكە ھەم كۆپ. دېڭىزدا ياشايدۇ.

سىكاس ئى (ر<لات> <بوت> ← سىكاس دەرىخى.

سىكاس دەرىخى <بوت> سىكاس دەرىخى ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرىخ. يوپۇرمىقىنىڭ چوڭلىرى پەيسىمان مۇزەككەپ يوپۇرماق، كىچىكلىرى يېسىمان بولۇپ، غولىنىڭ ئۇچىدا توپلىشىپ ئۆسىدۇ، پارقرايدۇ. گۈلى غولىنىڭ ئۇچىدا ئاتىلىق-ئانىلىقى ئايرىم-ئايرىم تۇپتە، ئاتىلىق گۈلى كونۇسقا ئوخشايدۇ، ئانىلىق گۈلىدە بېغىر رەڭ تىۋىتلىرى بولىدۇ. ئۇرۇقى شار شەكلىدە كېلىدۇ. ئىسسىق جايلاردا ئۆسىدۇ، ئۆسۈشى ناھايىتى ئاستا بولىدۇ.

سىكلون ئى (ر<كربك> <مېتېئور> ← ھاۋا قاينىمى.

سىگان نى <ئىرق> 10-ئەسىردىن باشلاپ سىرتقا كۆچۈپ غەربىي ئاسىيا، شىمالىي ئافرىقا، ياۋروپا ۋە ئامېرىكا قىتئەلىرىدە سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن شىمالىي ھىندىستان ئاھالىسى. ئۇلار ئاساسەن پال سېلىشقا ۋە ناخشا-ئۇسسۇلغا تايىنىپ تىرىكچىلىك قىلىدۇ.

سىگان بۇغا <زوتول> ← سۇ بۇغىسى. **سىگاھ** نى (پ) <مۇز> ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ ئونبىرىنچىسى. ئۇ 6 نەغمە، 72 مىسرانى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: سىگاھ ئويغاتسا ھەر تاڭدا يېشىل قىرغاقنى سەيلەتسەم. سېغىندىم چىن كۈزەللىكى، مۇقامى چەبىيات چەكسەم.

سىگىنال نى (ر) <نەم> ① بىرەر مەلۇمات، بۇيرۇق، خەۋەر ۋە شۇ قاتارلىقلارنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن بېرىلگەن ئاۋاز، شەپپە، نۇر، شەرتلىك بەلگە ۋە ئىشارە قاتارلىقلار: ماشىنا سىگىنالى. جەڭ سىگىنالى. سىگىنال چىرىغى. * پويىز سىگىنال بەردى. * كۈتىگەندە سىرتقا قويۇپ بېرىلگەن ئويۇننىڭ باشلىنىش سىگىنالى ئاڭلاندى. * ئۇخلاش سىگىنالىنىڭ چېلىنىشىغا خېلى بىر ۋاقىت بولۇپ قالدى. * ئۇنىڭ بۈگۈن بىزگە يەتكۈ-زۈپ كەلگىنى غەلبە سىگىنالى، نۇسرەت سىگىنالى. ② ئېلېكتر زەنجىرىدىكى باشقا بۆلەكلەرنى كونترول قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان توك، توك بېسىمى ياكى رادىئو تارقاقچى ئاپپارات تارقاتقان ئېلېكتر دولقۇنى: ئادەتتە ئېلېۋىزور ئىستانسىسىدىن تارقىتىلغان سىگىنال، يەنى ئېلېكترو ماگنىت دولقۇنى ھاۋا سىمىغا ئۇرۇلغاندا، ئېكراننىڭ مۇناسىپ ئورنىدا سۈرەت پەيدا قىلىدۇ. ③ كۆچمە ئاگاھلاندىرۇش: ئۇلار بىزگە ئالدىنئاللا سىگىنال بولسۇن ئۈچۈن، يوشۇرۇن كۈرەشتىكى ئاكتىپ سەپداشلىرىمىزدىن ئېلىنى كېچىسى

ئۇشتۇمتۇت ئەكىتىپ قاماپ قويدى. * سىز ئۆزىڭىزنىڭ بەختىگە توپا چېچىپۋاتسىز، ئوقۇغۇچىلارنىڭ چوڭ خەتلىك گېزىتى سىزگە نىسبەتەن بىر سىگىنال. ④ كۆچمە. چاقىرىق، ئۈندەش، ھەيدەكچىلىك: ناخشا ئىنسانلارغا روھىي تۇيغۇ ئاتا قىلغان جاراڭلىق قوڭغۇراق. يېڭى دۇنيا ياراتقۇچى ئارىسلارنىڭ ئەزرائىل ئۇۋىسىنى پاچاقلاشتىكى سىگىنال، دىلخەستىلەر-نىڭ شىكەستىلەنگەن قەلبىگە مەلەم بەرگۈ-چى ئابھايات. * يولباشچىسىز پارتىيە، بەردى شائىلىق سىگىنال. كۆڭۈل قويۇپ دەرسىگە، ياخشىلارغا يېتىۋال.

سىگىنال بەت <مەت> ← ئاخىرقى نۇسخا: ئۇلار ئىشخانىنىڭ ئىشىكى سەل-پەللا غىجىرلاپ قالسا، ھودۇقۇشۇپ پاراخلىرىنى تېزلا يىغىشتۇرۇۋېلىشاتتى-دە، سىگىنال بەتلىرىنى سېلىشتۇرۇۋاتقان بولۇۋېلىشاتتى.

سىگىنال بەرمەك سىرتقا ياكى قارشى تەرەپكە سىگىنالنى مەلۇم قىلماق، ئۇقتۇرماق، ئاڭلاتماق: ھەيۋەتلىك بىر ماشىنا يىراقتىن سىگىنال بېرىپ كېلىپ، ئۇنى يانداپلا ئۇتۇپ كەتتى. * مەن ساڭا شۇ سۆز ئارقىلىق سىگىنال بەرگەندىم. بىراق سەن ھاڭۋاقىلىق قىلىپ، مانا ئەمدى ئىككى پۈتۈننى بىر ئۆتۈككە تىقۋالدىڭ.

سىگىنال چىرىغى يورۇقلۇق ئارقىلىق ھەر خىل سىگىناللارنى بېرىدىغان چىراغ.

سىگىنال نۇسخا <مەت> ← ئاخىرقى نۇسخا.

سىگىنالچى نى ① <مەرب> كانايچى. ② ھەر خىل ئەسۋابلار ياردىمىدە سىگىناللار-نى يوللىغۇچى خادىم.

سىگىناللىق سۈپ. سىگىنال بىرىش ئاپپاراتى ئورنىتىلغان، سىگىنال ياكى بەلگە بىرە-لەيدىغان: سىگىناللىق ماشىنا.

سىگىن نى. ئاچچىق، قىرتاق ئەم: ئۆزىنىڭ سىگىنى چىقىپ قېلىپتۇ.

سىگار ① سۇپ. يان، چەپ؛ بىر تەكشىلىككە

تۈز سىزىق بويىچە ئورۇنلاشقان چۈپ نەرسىنىڭ بىرى، تاق؛ بۇ بىر غەلتە كۆيۈش، بىر پۇتى، سىگار كاسسى كۆيگەن. ئوت بالىنىڭ قالغان يېرىمىنى ئاياپ قالغان. * تۇراتتى سەل قىسىپ سىگار كۆزىنى ئىمانىڭ يېنىدا ئىنايەت قارى. سەللىسى تېگىدە پىرقىرار قۇيۇن، چاراڭلار بىر رەزىل سۈپقەستنىڭ سىرى. ② رەۋ. يانتۇ، ئال-چاڭ، يېنىچە، قىپپاش؛ ئۇ ئىلاجىسىز قەمبەر شۇجىنى باشلاپ، قارا يورغىسىغا سىگار مىنىپ گۆشپىغا كەلدى.

سىگار باقماق بىر كۆزى بىلەن، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىماق؛ ساقى سىنىغۇچى كۆزلىرى بىلەن ھاكىمغا سىگار بېقىپ، تاماكىسىنى يۈر-يۈر چېكىپ ئولتۇراتتى. سىگار كۆز بېلىق <زۈنول> بېلىقنىڭ بىر خىلى. تېنى ئۇزۇن ۋە تۇخۇم شەكلىدە كېلىدۇ. ئىككى كۆزى ئادەتتە تېنىنىڭ سول تەرىپىدە بولىدۇ. ئوڭ تەرىپىدە بولىدىغانلىرىمۇ بەزىدە ئۇچراپ قالىدۇ. ئۈستۈنكى تەرىپىدىكى كۆزى بېشىنىڭ چوققىسىغا جايلاشقان، كۆزى بار تەرىپى سارغۇچ قوڭۇر، كۆزى يوق تەرىپى ئاق كېلىدۇ. ئاساسەن دۆلەتتىمىزنىڭ جەنۇبىي دېڭىز بويلىرىدىن چىقىدۇ.

سىگار كۆزىنى سالماق ← سىگار باقماق؛ ئۇ ئىككى قولى بىلەن جوزىغا تايىنىپ ئۆرە تۇرغان خادىمغا سىگار كۆزىنى سالدى ۋە «يا ھەزرىت، ساقچىدا ئىشلىگەن ئادەم نېھانچە بەتەبەشەر، سوغۇق تەلەت كېلىدىغاندۇ» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

سىگار يان ① بىر يان. ② يانتۇ،

قىپپاش؛ - مەنمۇ؟ - گۈلدەستە قەلەمدەك قاشلىرىنى، خۇمار كۆزلىرىنى ئويىتىپ بېشىنى سىگار يان قىلىپ كۆلدى، - مەنمۇ، مەنمۇ سىزگە چىرايلىق بىر نەرسە بېرىمەن. سىگار يان قاراپ يۈرمەك قىپپاپ، تەتۈر قاراپ يۈرمەك، سوغۇق مۇئامىلىدە بولماق؛ مەن ھېچ چۈشىنەلمەيۋاتىمەن، نېمىشىدۇر، ئۇ ماڭا سىگار يان قاراپ يۈرىدۇ. سىگار يان قارىماق ← سىگار يان قاراپ يۈرمەك؛ بىرمەزگىل بەزىلەر ماڭا سىگار يان قاراشتى، لېكىن كېيىنچە ئۇلارمۇ مېنى توغرا كۆرۈشتى.

سىگار يان قىلماق يانتۇ، قىپپاش ھالەت-كە كەلتۈرمەك؛ ئۇ ئاق قۇلاقچىسىنى ئوڭ قېشىغا سەل سىگار يان قىلىپ كىيىۋالغانىدى. سىگەرلىك سۇپ. سىگىدىغان، ھەزىم بولىدىغان، سىگىشلىك؛ بىنەپ ھەم پاسىق ئىشاندىن سەمىمى بىر دېھقان ياخشى. بۇزۇلغان، سىسغان مايدىن، سىگەرلىك زاغرا نان ياخشى.

سىگدۈرمە ئى ← ياپپا.

سىگدۈرمەك «سىگمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ - ۋاي خۇدايىمەي، نېمە دەۋاتىدىلا؟! - مەريەمخان چۆپۈپ ۋارقىرىۋەتتى، - بىر كىلو خورمىنى يەپ قانداق سىگدۈرەلەيدۇ! بالام، راستلا ھەممىنى سىنى سەن يەۋەتتىڭمۇ؟ * ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسى كۈچلۈك غەزەپنى ئۆزىگە سىگدۈرگەندى.

سىگدۈرۈشچان سۇپ. سىگدۈرۈش خۇسۇ-سىيىتى كۈچلۈك، سىگدۈرەلەيدىغان. سىگدۈرۈشچانلىق «سىگدۈرۈشچان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

سىگدۈرۈشمەك «سىگدۈرمەك» پېشلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىگدۈرۈلمەك «سىگدۈرمەك» پېشلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: جانغا مېھرىڭ سىڭدۇ-
رۈلگەن، بولمىغاي ھەرگىز جۇدا، مەن ئۈچۈن
راھەت-پاراغەت-سەن ئۈچۈن بولماق پىدا.
سىڭىگەن «سىڭمەك» پېئىلىنىڭ سۈپەت-
دىشى: سىڭگەن ناننى يېمەك.

سىڭگەن ناننى يېمەك كۆرگەن كۈنىگە،
ھال-ئوقتىگە شۈكۈر-قانائەت قىلماق؛
ئارتۇقچە ھەۋەس ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش
نەرسىلەرنى دەپ ئۆزىنىڭ تىنچ،
خاتىرجەم تۇرمۇشىنى بۇزۇشتىن ساقلا-
ماق؛ - قېرىغان چېغىدا ئاجىز چېنىقى
ئاسراپ، سىڭگەن نېنىڭنى يېسەك بولماسىدى،
- دەپتۇ پادىشاھ. * ھامىنى سېكىرتارنىڭ
ئالقىنىدىكى ئادەمىز، سىڭگەن نېنىمىزنى
يەپ، بۇيرۇغاننى قىلايلى.

سىڭمەك پ ① ئاستا-ئاستا سىزىپ ئىچكى
قاتلاملىرىغا ئۆتمەك، ئىچكى قىسمىغا كىرىپ
كەتمەك: سۇنىڭ مەلۇم مىقداردا يەر
ئاستىغا سىڭىپ كېتىدىغانلىقى ھەممىزگە
مەلۇم. * يامغۇر بولۇپ گۈل تۈۋىگە سىڭەي-
مەن، شامال بولۇپ گۈل بەرگىدە ئۈزەيمەن .
② ھەزىم بولماق، ئاشقازانغا كىرىپ
ئۆزلەشمەك: ئاشنى سىڭگەندە ماختا،
خوتۇننى ئۆلگەندە (ماقال). * سىڭمىگەن
پولۇدىن سىڭگەن ئوماچ ياخشى (ماقال).
③ كۆچمە. ئاش بولماق، ئەسقاتماق،
قۇنىماق: رازى بولسا، مالمۇ سىلگە سىڭسۇن،
پۇلىمۇ بىزگە. * ھازىر مەن بەگ بولۇپ
ئوبدان نەپ يەۋاتقاندىك قىلساممۇ، بۇلار
ماڭا سىڭمەيدۇ. ④ كۆچمە. سەرپ بولماق؛
ھويلا ۋە دېرىزىلەردە ئېچىلىپ تۇرغان
رەڭمۇرەڭ گۈللەرنىڭ ھەممىسىگە ئايشەمخاننىڭ
ئەمگىكى سىڭگەن. * كۆردۈم گويما مەن
لەيلىنى، بەرگەن چىمەنگە مەيلىنى، ھەر
گۈل-كۆچەت چىن ئاشىقى، سىڭگەن ئاڭا

تەر-مېھنىتى. ⑤ ئۆزلەشمەك، ئورناشماق؛
لايىق، مۇۋاپىق دەپ قارالماق، ماس
كەلمەك: ئاخىرى ئالىمغا «تۆگە» لەقىمى
سىڭىپ قالدى. * ئۇلارنىڭ تەربىيىسى ئاستا-
ئاستا ئوغلنىڭ كاللىسىغا سىڭمەكتە ئىدى.
بۇ ھال ئاننى تېخىمۇ ئەندىشىگە سېلىشقا
باشلىدى. * مەن يىزىمنى ياخشى كۆرىمەن،
ئۇندا قاينار ھوسۇل مېھنىتى. سىڭدى ماڭا
ئەجداتلىرىمنىڭ، ئەمگەك سۆيەر ياخشى
خىسلىتى. ⑥ كۆچمە. ئارىلىشىپ، بىردەك
بولۇپ كەتمەك، ئاسسىمىلياتسىيە بولماق؛
ھەرقايسى ھازىرقى زامان مىللەتلىرى كۆپلىگەن
ئالاقىدار قەبىلىلەر ۋە خەلقلەرنىڭ تارىخى
قوشۇلمىسى ياكى سىڭىشىدىن ھاسىل بولغان.
سىڭىپ پىشماق قىزىرىپ، قېتى-قېتىدىن
ئۆزلىشىپ پىشماق: مەيىنە قولىدىكى تۈگۈچنى
ئېچىپ، سىڭىپ پىشقان كۆمەچ بىلەن بىر
ساپاق ئۈزۈمنى ئابلاڭ ئالدىغا قويدى.

سىڭىر I ئى <ئانات> ← پەي II .
سىڭىر II ئى. دىئال. بۇرچەك، دوقمۇش.
سىڭىرتاش ئى (سىڭىر+تاش) گىپىس.
سىڭىرمەك پ ← سىڭدۈرمەك.
سىڭىش ① «سىڭمەك» پېئىلىنىڭ
ئىسمىدىشى. ② تونۇش، تونۇشلۇق: موماي
ئوردا ئەھلىنىڭ كۆزىگە سىڭىش بولۇپ قاپتۇ.
سىڭىش بېسىمى <فىز> ئېرىتمە كۆپ
تۆشۈكلۈك نېپىز پەردە بىلەن توسۇلۇپ
قالغاندا، ئۇنىڭ شۇ نېپىز پەردىگە
چۈشكەن بېسىمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ
خىل بېسىم ئېرىگۈچى ماددا مولېكۇلىلىرى-
نىڭ ئېرىتمىدە دىففۇزىيە ھادىسىسىنى
پەيدا قىلىشى ئارقىلىق بارلىققا كېلىدۇ
ۋە نېپىز پەردىنى سىرتقا قارىتا كېڭەيتىش
رولىنى ئوينايدۇ.
سىڭىش مىقدارى <فىز> گاز ياكى

سۇيۇقلۇقنىڭ كۆپ تۆشۈكلۈك جىسىمنىڭ بەلگىلىك مەيدانىدىن بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدە سىڭىپ ئۆتكەن مىقدارى.

سىڭىشلىق سۈپى ① ئاسان ھەزىم بولمىدىغان، كىشىگە ئوبدان سىڭىدىغان؛ بار ئەيىپ سەندە، «فروپىسور كەلمەك-چى» دەيدىك. مەن شۇڭا قېرىلارغا خاس سىڭىشلىق تاماق تەييارلىدىم. ② مۇۋاپىق، دەل جايدا قىلىنغان ياكى ئېلىپ بېرىلغان، دەل جايدا ئىشلەنگەن؛ سىڭىشلىق گەپ. سىڭىشلىق ئىش. // ئۇنىڭ سىلىق مۇئامىلىسى، باھا تالاشماسلىقى، ئىشنى چىرايلىق، سىڭىشلىق قىلىشى، ئۆزىنى تۇتۇشى، پاكىز ھەم چىرايلىق ھۆسنى جامالى مەھەل-لىدە ئالاھىدە تىلغا ئېلىناتتى.

سىڭىشمەك ① «سىڭمەك» يېنىلى ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ لارنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار جىمىرلاپ تۇرغان قۇملۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇچراشتى. بالقىپ تۇرغان تولۇنئاي نۇرىغا چۆمۈلۈپ بىر-بىرىگە سىڭىشىپ گويا بىر ئادەمدەك بولۇپ قېلىشتى. ② سىڭمەك؛ ئالىم تېزلا ئۇلارغا سىڭىشىپ كەتتىغۇ؟

سىڭىل ئى ① ئۆزىدىن كىچىك قىز قېرىندىشى؛ يېرىل تېشىم، يېرىل تېشىم، مەن سىڭىلنى كۆرۈۋالاي؛ دىدارغا تويۇۋالاي، مۇرادىغا يېتىۋالاي. ② ئۆزىدىن كىچىك بولغان قىز ياكى ئاياللارغا قىلىنغان مۇراجىئەتتە قوللىنىلىدۇ؛ - بۇ سىڭىلىز بەشكېرەمدىنمۇ؟ - بوۋاي ئۇ كىشىنىڭ يېنىدىكى ئايالنى كۆرسىتىپ سوردى. * سەكرەپ ئۆتكەن جەرەننى، سەككىز دەڭلار يار سېنەم. سەككىز قىزنىڭ بىرىنى سىڭىلىم دەڭلار يار سېنەم.

سىڭىلچاق ئى. كىچىك سىڭىل؛ بويىغا يەتمىگەن، ئارىسىدە قىز (چوڭلارغا

نەسبە تەن)؛ - كېلىڭلار سىڭىلچاقلار، كېلىڭلار، پاراك سالماي ئولتۇرۇڭلار، ئەمەسە، ھېكايىمىزنى باشلايمىز، - دەيدى بوۋاي ئالدىغا يۈگۈرۈشۈپ كەلگەن قىزچاقلارغا قاراپ قىزىقارلىق ئاھاڭ بىلەن.

سىڭىللىق سۈپى. سىڭىلىسى بار، سىڭىلغا ئىگە؛ ئانام بۇ قېتىم قىز يەڭگىگە نىدى. كۆپ ئائىلىلەر يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق قىز بولسا خۇشال بولۇشمايدۇ، بىراق بىز خۇشال بولدۇق. دادامۇ خۇشاللىقتىن مۇرەمگە ئۇرۇپ «مانا، سىڭىللىق بولدۇڭلار» دەپ كۈلدى.

سىل ئى (ئە) <تس> ← **تۇبېركۇلىيوز**؛ دېرىزە ۋە تۇڭلۇكتىن چۈشكەن كۈن نۇرىدا پىرقىراپ ئۇچۇپ يۈرگەن تۇششاق زەررىلەر ھاۋاغا قوشۇلۇپ ئۆپكەگە كىرىپ كەتسە، ئومۇمەن يۆتەل، سىل ۋە باشقا كېسەللىكلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سىل كېسەللىكى <تس> ← **تۇبېركۇلىيوز**؛ قازى نومۇستىن ئۆلگىدەك بولۇپ ئۆيدىن چىقالماپتۇ، دەرد-ئەلەمدىن سىل كېسەللىكىگە گىرىپتار بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. * ھېسزىخان قىرىق ياشلارنىڭ ئۈستىدىكى سېمىز، ئاق يۈزلۈك، بېجىرىم، تەقۋادار ئايال بولۇپ، قايسى بىر يىلى ئۇنىڭ موزدۇزلۇق قىلىدىغان ئېرى سىل كېسەللىكى بىلەن قازا قىلغاندىن بۇيان، بۇ كەڭ-كۈشادە، باغ-ئارام-لىق ھويلىدا ھۇقۇشتەك يالغۇز يېتىسىراپ ئولتۇرغانىدى.

سىلاپ-سىپاپ ① سىلاپ ۋە سىپاپ، ئېھتىيات بىلەن ھەرىكەت قىلىپ؛ ئايىتلا ئۆي تاملىرىنىڭ قانداقلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، تامنى سىلاپ-سىپاپ تۈر تەرەپكە ماڭدى. * چوتكا تۇتقان مالچى يىگىت ئاتلىرىنى سىلاپ-سىپاپ تارايدۇ. ئۆزى باققان بۇ ۋاپادار دوستىغا زوقى بىلەن ھەۋەسلىنىپ

ئۇنىڭ ئېتىنى سىلىشىپ كۆرۈشكە نىدىن كېيىن، ئاستا-ئاستا «يارماس ئات ئىكەن» دېيىشىپ تارقىشىپتۇ.

سىلانماق «سىلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سىلجىتماق «سىلجىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرى دەرىجىسى: بىلىم بۇلىقى قۇرۇپ كەتمەيدۇ. ئىنسانلارنىڭ بۇ جەھەتتە ھەرقانداق چەككە چۈشكەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە ئېرىشىشىدىن قەتئىينەزەر، كىشىلەر يەنىلا ئۈزلۈكسىز ئىزلىنىدۇ، قازىدۇ ۋە بىلىشنى ئالغا سىلجىتىدۇ.

سىلجىتىشماق «سىلجىتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىلجىتىلماق «سىلجىتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سىلجىش «سىلجىماق» سۆزىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: سىلجىش دېفۇرماتسىيىسى. سىلجىش دېفۇرماتسىيىسى <فوز> ئارىلىقى ئىنتايىن يېقىن، چوڭ-كىچىكلىكى تەڭ ۋە يۆنىلىشى قارىمۇقارشى بولغان ئىككى خىل كۈچنىڭ بىر جىسمىغا تەڭلا تەسىر قىلىشى نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدىغان دېفۇرماتسىيە. قايچا بىلەن نەرسە كەسكەندە مۇشۇ خىل دېفۇرماتسىيە ھاسىل بولىدۇ.

سىلجىشماق «سىلجىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ياشىغۇچە ھايۋاندىكى، ئۆلگەن ياخشى، جان كەتسىمۇ بىر قېتىم كۈلگەن ياخشى. ئىككى تەرەپ سىلجىشىپ كەلدى يېقىن، بولامدىكىن ياپىرەي قانلار ئېقىن؟!

سىلجىماق پ. ئاستا-ئاستا سۈرۈلمەك؛ ئاستا-ئاستا قوزغالماق، ئەسلى ئورنىدىن باشقا تەرەپكە قاراپ يۆتكەلمەك: بىرپەس جىم ياتقان دۈشمەنلەر يەنە قىمىرلىشىپ،

قارايدۇ. ② كۆچمە. ئەپلەپ-سەپلەپ، چىرايلىق گەپ-سۆزلەر بىلەن، سىلىق مۇئامىلە قىلىپ: راست سۆزنى دېمەي، سىلاپ-سىياپ، كۆڭلىنى ياساپ تۇتكۈزۈۋەتسەمۇ بولغانىكەن. * شەنگەن بىردىنلا جىددىي تۈس ئالدى، يۇمشاقلىق، سىلاپ-سىياپ ئىش قىلىش ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇ يۇرتتا ئاقمايدىغاندەك ئىدى. ③ كۆچمە. ئەركىلىتىپ ئۆز مەيلىگە قويۇپ: - بالا دېگەننى ھەددىدىن ئارتۇق سىلاپ-سىياپ ئۆگىتىپ قويساڭ، ئۇ كېيىن ئۆزۈڭگە بالا بولىدۇ! - دېدى بوۋام دادامغا تەنبە بېرىپ. * ئۇ كىچىكىدىن باشلاپلا ھەددىدىن ئارتۇق سىلاپ-سىياپلار ئىچىدە چوڭ بولغانلىقتىن ھەدپەندىلا فابرىكا ھاياتىغا كۆنەلمىدى.

سىلاپ-سىياپ كۆندۈرمەك ئەپلەپ-سەپلەپ، چىرايلىق سۆز-ھەرىكەت ياكى يۇمشاق ئۇسۇللار بىلەن مەلۇم مۇھىت ياكى ئەھۋالغا مايىل قىلماق، كۆندۈرمەك، ئادەتلەندۈرمەك.

سىلاپ-سىياپلاپ ← سىلاپ-سىياپ: ئۇ سىلاپ-سىياپلاپ يۈرۈپ ئەمدىلا ئىشىك يېنىغا يېتىپ بېرىشىغا، پەيزۇللا ئۇنى يەنە تۇتۇۋالدى.

سىلاتماق «سىلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرى دەرىجىسى: ئۇ يامان ئادەم، ئاسانلىقچە ساغرىسىنى سىلاتمايدۇ.

سىلاشتۇرماق پ. سىلاش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ھەرىكەتلەرنى قىلماق، بىرقۇر سىلاپ چىقماق: ئېلىئاخۇن ئۇستام ئۆتۈكنى قولغا ئالدى-دە، قولىنى ئۆتۈكنىڭ ئىچىگە تىقىپ سىلاشتۇرۇشقا باشلىدى. * ئۇ سىلاش-تۇرۇپ يۈرۈپ ئورەكنىڭ ئاغزىغا كەلدى.

سىلاتشماق «سىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك

كەتتى چېرىكلەر سىلكىلىشىپ شۇ زامان .
سىلكىلىشمەك پ ① سىلكىلىشى ۋە شۇ خىلدىكى ھەرىكەتلەرنى قىلماق، قوپال سىلكىمەك: - تۆرەم، نېمىگە قاراپ تۇرسىز؟! - جەننەت بىردىنلا يىغلامسىراپ تۆرەمنىڭ قولىنى سىلكىلىدى، - ئۆزىڭىز سۆيگەن قىزنى يولدا ئۇچرىغان مەست لۈكچەك ھاقارەتلىسە، چىداپ تۇرامسىز؟! * - پۇلغا تۇرامسەن، جانىمۇ؟! - غالىپ قاۋۇلنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ سىلكىلىدى. ② كۆچمە. قوپال، نامۇۋاپىق مۇئامىلىدە بولماق ياكى شۇنداق مۇئامىلە قىلماق، سەتلىمەك: ۋۇي جۇۋايىنمەك، قاچانغىچە سۆزلىپ يۈرسەن؟ ئاسماندىكى ھۆر-پەرىلەرنى ئالاتتىگۈ-يا؟ نېمانچە يوغانچى بولۇپ كەتتىڭ؟! بىر ئېغىز گېپىمنى ئېلىشنى ئۇنتۇپ، سىلكىلىشەيسنا، تېخى؟! بىلەمسەن، سەندەك چىرايلىقنىچۇ، مەندەك سەت خوتۇن تۇغقان!

سىلكىشمەك «سىلكىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: شاخنى شاخلارغا ئۇرۇپ لىگىشىپ، ئۇچار بوران قاناتلارنى سىلكىشىپ. **سىلكىمەك** پ ① كۈچ بىلەن ئۇيان - بۇيان ئىتتىرمەك، مىدىراتماق، تەۋرەت-مەك، پۇلاڭلاتماق: - زۇلپىقار دېگەن بىر سىلكىسە قىرىق گەز بولىدىغان، بىر چاپسا قىرىق دۈشمەننىڭ كاللىسىنى ئالىدىغان قىلىچ، - دېدى ئاچچىقى بىلەن ھېلىقى ئادەم. * - سەن ئۆلۈشنى خالامسەن؟ - مەخسۇت بەگ تۇيۇقسىز ئېتىلىپ بېرىپ قىزنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىدىن بوغۇپ تۇرۇپ سىلكىدى، - گەپ قىل، ئۆلۈشنى خالامسەن-يوق؟! ② كۆچمە. سەتلىمەك، قوپال مۇئامىلىدە بولماق، سىلكىشتۈرمەك: بىزنىڭ ئون بالىمىز يوق، ھەدېسىلا ئۇنى سىلكىۋەرسەك، كىشىلەر ئاڭلىسا، بىر بالىسى تۇرۇپمۇ قىلچە كۆيۈمى

يەر بېغىرلاپ ئۆملەپ ئالدىغا سىلجىشقا باشلىدى. * رازۇۋېتىچىكلار كەينىگە سىلجىپ، قويۇق ئوت-چۆپلەر ئارىسىغا كىرىۋالدى.

سىلغايتماق «سىلغايماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىلغايتماق «سىلغايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىلغايتماق «سىلغايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سىلغايماق پ. سىلىق ھالەتكە كەلمەك، سىلقلانماق: ئۇنىڭغا قولىنىڭ بارماقلىرى ئاۋالغىغا قارىغاندا، سىلغىيىپ قالغاندەك تۇيۇلدى. كىم بىلىدۇ، بەلكى ئۇنىڭ بارماقلىرىغا ھېلىقى ياش چوكاننىڭ يۈزىدىكى سىلىق بىرنەرسە چاپلاشقاندۇر ياكى ئۇنىڭ يۈزىنى چىمدىغانلىقتىن سىلغىيىپ كەتكەندۇر.

سىلكىتمەك «سىلكىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىلكىشتۈرمەك پ ① سىلكىشى ۋە شۇ خىلدىكى ھەرىكەتلەرنى قىلماق، ئۇ ياق - بۇ ياققا سىلكىمەك: A Q نىڭ ناھايىتى ئاچچىقى كەلدى. ئۇ كوچا بويلاپ غەزەپلەنگەن ھالدا قوللىرىنى سىلكىشتۈرۈپ شىكايەت قىلدى. * پاتەم ئۇنى سىلكىشتۈرۈپ ھوشىغا كەلتۈردى ۋە نېمە ئىش بولغانلىقىنى سوزىدى. ② كۆچمە. قوپال مۇئامىلە قىلماق، سەتلىمەك: سىزمۇ بىرچاغلاردا مۇشۇنداق پەرىزات ئەمەس ئىدىڭىز، ھىمىتمۇ شۇنداق. ھازىر بىرىڭلار باشلىق، بىرىڭلار «خانم» بولۇۋېلىپ، بىزدەك كونا چۆپقە تلىرىڭلارنى كۆرەرگە كۆزۈڭلار يوق. مېنى سىلكىشتۈرۈپ ھەيداۋاتقاندا، سىزمۇ بىرەر ئېغىز گەپ قىلىشقا ئېرىندىڭىز.

سىلكىشلەشمەك «سىلكىلىشمەك» پېئىلى-نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇستىخېنىمنى ئالماي يانار ئىدىم قۇسۇپ قان، ھەيدەپ

بولغانلىقتىن، سىلۇر رايونى دەپ ئاتالغان. ئەك دەسلەپكى سىلۇر دەۋرى ھازىرقى ئوردوۋىك دەۋرى ۋە سىلۇر دەۋرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. سىلۇر دەۋرى بۇنىڭدىن 440 مىليون يىل بۇرۇن باشلىنىپ، 35 مىليون يىل داۋاملاشقان. جانلىقلارنىڭ ئاساسىي ئالاھىدىلىكى، ئومۇرتقىلىق ھايۋانلاردىن تاڭلايسىزلار تۈرىدىكىلەر يەنىمۇ تەرەققىي قىلغان ھەم ئۆسۈملۈكلەر توپىدا قۇرۇقلۇقتا ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈكلەردىن پىسولفىتلار كۆرۈلۈشكە باشلىغان. دېڭىزدا ياشايدىغان ئومۇرتقىسىز ھايۋانلار مۇھىم ئورۇننى ئىگىلىگەن، يالغۇز گراپتولت كۆپەيگەن. مارجانلار بىلەن جەينەك پۈتۈلۈقلارنىڭ تۈركۈملەپ كۆپىيىشىنى ئۆزىنىڭ ئالاھىدىلىكى قىلىدۇ. سىلۇر دېگەن بۇ نام ئەنگىلىيىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى قەدىمىي سىلۇرسلار ئولتۇراقلاشقان جاينىڭ نامى «سىلۇرىيە» دىن كەلگەن دەپ قارىلىدۇ.

سىلۇر سىستېمىسى <گېئول> سىلۇر دەۋرىدە شەكىللەنگەن يەر قاتلاملىرى. ئۇ بالتىق دېڭىزنىڭ گوتلاندا ئارىلىدا ياخشى يېتىلگەن بولغاچقا، گوتلاندى سىستېمىسىمۇ دېيىلىدۇ. ئۇ ئىلگىرىكى، ئوتتۇرا ۋە كېيىنكى سىلۇر سېرىپىسىگە بۆلۈنىدۇ.

سېلىق سارلىق نى (د) <ماشىن> بولغا، ئېكەك، ئۈشكە، گىرە ھەم تۆشۈك سېتىش پىچىقى قاتارلىق ئەسۋابلار ئارقىلىق ماشىنا ۋە دېتاللارنى ياساش، قۇراشتۇرۇش ۋە رېمونت قىلىش خىزمىتىنى ئىشلەيدىغان ئىشچى، تېخنىك سېلىق سارلىق نى. ماشىنا-ئۆسكۈنىلەرنى

يوق ئىكەن، دېمەمدۇ؟ * بۇ سەت سۆز بىرچاغدا سايتنىڭ ئاغزىدىن چىققىنىدا ئۇنى سىلكۈەتكەن ھۈسەينەمنىڭ ئەمدى ئۆزى شۇنى دېۋاتقىغا ھەيران بولغان چوكان ئېرىگە لاپىدە قارىدى، ئەمما ھېچنېمە دېمىدى.

سېلىقندۇر مەك « سېلىق مەك » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئېتىلىپ كەلگەن دولقۇن قېيىنى قاتتىق سېلىقندۇرۇۋەتتى.

سېلىق مەك ① « سېلىق مەك » پېئىلىنىڭ

ئۆزلۈك دەرىجىسى: تۆگە سىلكىسە، ئېشەككە يۈك چىقار (ماقال). * سىلكىنىپ چىمەنگە چۈشتۈم، ئەي نىگارم قايدا سەن، سارغىيىپ ئاۋارە بولدۇم، ساق-سالامەت بارمۇ سەن. **② « سېلىق مەك » پېئىلىنىڭ مەجھۇل**

دەرىجىسى: شايبى ياغلىقنىڭ ئۆزۈلمەي سىلكىشىدىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالماي يىغىۋەتتىم. **سېلىق نى (د) ئوت-چۆپلەرنى كۆمۈپ،** ئېچىتىش ئارقىلىق تەييارلانغان يەم-خە-شەك. ئۇ ھاۋادىن ئايرىلىپ كاربوكسىل كىسلاتالارنى ھاسىل قىلغاچقا، ئۇزۇنغىچە ساقلىغىلى بولىدۇ ۋە ئۇزۇقلۇق تەركىبىنىڭ بۇزۇلۇشىمۇ كەم بولىدۇ.

سېلىق سېلىق نى. سېلىق تەييارلىنىدىغان

ۋە ساقلىنىدىغان جاي ياكى شۇنداق چوڭقۇر ئويما: سېلىق سېلىق ياسايدى، يېڭى تېخنىك ئۇسۇلدا. چۆپنى توغراپ ياسايدى، كېچىكەستىن ۋاقتىدا.

سېلىق نى (د) لات <گېئول> ← سېلىق دەۋرى.

سىلۇر دەۋرى <گېئول> قەدىمكى ھايات ئېراسىنىڭ ئۈچىنچى دەۋرى. ئۇ تۆۋەندىكى، ئوتتۇرا ۋە يۇقىرى دېگەن ئۈچ ئەسىرگە بۆلۈنىدۇ. دۆلىتىمىزدە يەر قاتلىمىنىڭ كۆرۈنۈشى مۇشۇ دەۋردە ياخشى

قۇراشتۇرۇش، رېمونت قىلىش ئىشى، كەسپى: ئۇ بەش يىلدىن بېرى سىلېسارلىق قىلىپ خېلى پىشپ قالغاندى. * ئۇ سىلېسارلىق ھۈنەرنى ئۆگىنىپ چىقىپ، تىنىمسز ئىشلەشكە باشلىغاندى. * بۇ ئىشلار سىلېسارلىق سىخنىڭ ئىشى بولۇپ، ئۇلار بۇنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن بىكار بولدى.

سلى I ئال. كىشىلىك ئالماس II شەخس بىرلىك شەكلىنىڭ سىپايە تۈرى: - قىزىق ئىكەنلا، دەپتۇ خوتۇنى، - سلى مېنى ئالغىلى ئۈچ ئاي بولدى، مەن سىلگە تەگكىلىچۇ؟ * بەھش خانا ئىچىدە گۈللەر ئېچىلغان. بىرى سلى، بىرى مەن، قوشماق ئېچىلغان.

سلى II ئى. گۋىنىيە نىڭ يۇل بىرلىكى. **سىلىتسىي** ئى (ر<>لات) <خىم> مېتاللوئىد ئېلېمېنت. بەلگىسى (silicium) Si. كۈل رەڭ، شەكىلسىز قاتتىق ماددا ياكى كرىستال بولۇپ، پارقىرايدۇ ۋە كۆپ خىل ئېلېمېنتلار بىلەن بىرىكەلەيدۇ، يەر پوستىغا ناھايىتى كەڭ تارقالغان. ئادەتتىكى قۇم ساپ بولمىغان سىلىتسىي ئوكسىد بىلەن ئىبارەت، كۆپىنچە سىلىتسىيلىق پولات قاتارلىق قېتىشمىلارنى تەييارلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ساپلىق دەرىجىسى يۇقىرى بولغانلىرى يېرىم ئۆتكۈزگۈچ جىسىملارنىڭ ماتېرىيالى ھېسابلىنىدۇ.

سىلىتسىي ئوكسىد <خىم> ئانىئورگانىك بىرىكمە. تەبىئەت دۇنياسىغا كەڭ تارالغان. قۇم، كۋارتس، بىللۇر، ھېقىق قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى سىلىتسىي ئوكسىدىدىن تۈزۈلگەن. ساپ ھالەتتىكى سىلىتسىي ئوكسىدنىڭ قاتتىقلىقى ۋە ئېرىش نۇقتىسى يۇقىرى كېلىدۇ. كۆپىنچە ئوپتىك ئەسۋاب، ئەينەك، ئوتقا چىداملىق

ماتېرىيال قاتارلىقلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. **سىلىتسىيلىق سۇپ.** تەركىبىدە سىلىتسىي بولغان، سىلىتسىيغا ئىگە: سىلىتسىيلىق پولات. سىلىتسىيلىق كاۋچۇك.

سىلىتسىيلىق پولات <خىم> تەركىبىدىكى سىلىتسىي مىقدارى 1 - 4.5 پىرسەنتتىن يۇقىرى بولغان قېتىشما پولات. تەركىبىدە - كى سىلىتسىي مىقدارى 1 - 4.5 پىر - سەنت ئارىلىقىدا بولغان سىلىتسىيلىق پولاتنىڭ ماگنىتلىنىش خۇسۇسىيىتى ياخشى بولۇپ، ئېلېكتر ئەسۋابلىرىنى ياساشتىكى ئىنتايىن مۇھىم ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ.

سىلىتسىيلىق كاۋچۇك <خىم> سىنتېتىك كاۋچۇكنىڭ بىر خىلى. ئۇنىڭدا دىمىتىل دىخلوروسىلىكان ماتېرىيال قىلىنىدۇ. ئۇ يۇقىرى ۋە تۆۋەن تېمپېراتۇرىغا چىداملىق بولغاچقا، ئاساسەن ئايروپىلان ۋە ئالەم كېمىلىرىنىڭ نازۇك ئەسۋابلىرى، نېپىز پەردىلەر، تۇرۇبىلار ھەم ئېزولىياتور قاتارلىقلارنى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سىلىتسىيلىق يۇسۇن <بوت> يۇسۇنلەر - نىڭ چوڭ بىر تۈرى. دېڭىز سۈيى ياكى تاتلىق سۇدا ياشايدۇ. بىر ھۈجەيرىلىك ئۆسۈملۈك ھېسابلىنىدۇ. ھۈجەيرە پوستى تەركىبىدە سىلىكات كىسلاتا، ھۈجەيرە تەركىبىدە خلوروفىل ۋە قوڭۇر رەڭلىك پېگمېنتلار بولىدۇ. قەدىمكى سىلىتسىيلىق يۇسۇنلەر دېڭىز ئاستىغا چۆككەن بولۇپ، ئۇزۇن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دىئانوس - مت قاتلىمى ۋە نېفىتلارنى ھاسىل قىلغان.

سلىق ① سۇپ. ھېچقانداق ئەگرى - بۇگىرىسى، ئوي - دۆڭى يوق، تەپ - تەكشى: پىلاننىڭ تېشى سلىق، ئىچى زەھەر (ماقال). * تراكتور سلىق يولغا چىققاندىن كېيىن، شوپۇر

گەن تاش قوراللار. بۇلار سۈركەش ئارقىلىق سىلىقلىتىلغان.

سلىق مۇسكۇل <ئانات> ئۇزۇن ئورچۇق شەكلىدىكى ھۈجەيرىلەردىن تۈزۈلگەن مۇسكۇل. ئۇ سلىق بولۇپ، توغرا يوللىرى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئىرادىنىڭ باشقۇرۇشىغا بويسۇنمايدۇ. ئاشقازان، ئۈچەي ۋە دوۋساق قاتارلىقلار سلىق مۇسكۇلدىن قۇرۇلغان.

سلىق يوپۇرماقلىق ئازغان <بوت>

① ئازغان ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال. ياماشقۇچى غولى بېغىر رەڭ كېلىدۇ، ئىلمەك شەكىللىك تىكەنلىرى بولىدۇ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى ئاق ۋە پۇراقلىق كېلىدۇ. مېۋىسى سارغۇچ قىزىل بولۇپ دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، بۆرەكنى، سىپىرمىنى تۇراقلاشتۇرۇش قاتارلىق روللارغا ئىگە.

② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

سلىقنىڭ سىلىقلىماق ← سىلىقلىماق.

سلىق-سىپايە سلىق ۋە سىپايە : - بالام، - دېدى ئۇ ئاخىرى تىترەك ئاۋازدا، - كۆڭۈل ئىزلىگىنىگە رەھمەت، ئەمما، بايا تامامەن توغرا ئىش قىلدىڭ، ئۇنداق جىددىي پەيتتە سىلىق-سىپايە بولمەن دېگىلى بولمايدۇ.

سلىقلاش « سىلىقلىماق » پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ياغاچنى رەندىلەپ تېخىمۇ سىلىقلىتىپ، ئاندىن ياغاچنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭدى.

سلىقلاش « سىلىقلىماق » پېشىلىنىڭ

ئىسمىدىشى: سىلىقلاش ستانوكى.

سلىقلاش ستانوكى <ماشىن> يۇقىرى

سۈرئەتتە ئايلىنىدىغان قۇم چاق ئورنە-

يىگىت رابىخانغا قاراپ كۈلدى ۋە سورىدى: - نەگە بارىدىلا؟ ② سۈپ. يۈزى ئادەم ياكى نەرسىلەر تېپىلىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە تەكشى، تېپىلغان: سلىق مۇز. * تېرەككە چىقىش بىلەن بۇ مومغا چىقىش ئوخشىمايدۇ، بۇ موما ئېگىز ھەم سلىق. ③ سۈپ. كۆچمە. گەپ-سۆز، ئىش-ھەرىكىتى جايدا، قوپال ئەمەس، ئەدەپ-ئەخلاق-لىق، يېقىشلىق، مۇلايىم: - رەھمەت قىزىم، رەھمەت. ئەجەبۇ سلىق، ئەدەپلىك بالا بولۇپسەن. كىمنىڭ قىزىسەن؟ - سورىدى ھاپىز بوۋاي قىزچاقتىن مېھرىبانلىق بىلەن. * كادىر بولساڭ سلىق بول، سوغۇق بولماي، ئىللىق بول. خەلقىمىزنىڭ ئىچىدە، سۇغا چۆمگەن بېلىق بول. ④ رەۋ. كۆچمە. چايقالماي، سىلىكىنىمەي، تەكشى بىر خىل رېتىمدا: چىپ ماشىنا سېمونت يولدا سلىق ماڭماقتا، كۆزلىرىم يۇمۇقلۇق، ئەمما تەسەۋۋۇرۇمدا پۈتكۈل دۇنيانى كۆرمەكتىمەن. * ئاستا مېڭىپ، سلىق بېسىپ، كىردى دوختۇر - دىلرانا. مېھرىبانلار ئۈلگىسىدەك مىسلى غەمخور دىلرانا. ⑤ سۈپ. كۆچمە. ناھايىتى چىرايلىق ھەم يارىشىملىق، سىغىشلىق؛ پىششىق ھەم كۆركەم: - مۇشۇنى ئالسلا، - دېدى ئۇ مەسلىھەت بېرىپ، - خۇرۇمى ياخشى، تىكىلىشى سلىق ئىكەن. * ئۇ ئىچكىرىدىن سلىق توقۇلغان رەختتىن بىر مىليون 200 مىڭ مېتردەك ئېلىپ كەلگەنكەن. ⑥ رەۋ. راۋان، توسالغۇسىز، ئۇرۇنماي: خورما يۇمشاق ھەم تاتلىق بولغاچقا، گالدىن بەكمۇ سلىق ئۆتىدىكەن. * - پاه ئەجەب ئىسلىغۇ بۇ، - دېدى ئۇ رومكىنى قايتۇرۇۋېتىپ، - خۇددى سۈدەك سلىق ئۆتىدىكەن.

سلىق تاش قورال <ئارخېئول> يېڭى

تاش قورال دەۋرىدە ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىل-

قەھرىلىك بولسۇ، لېكىن بۇرۇنقىدىن كۆپ سېلىقلىشىپ قالغانىدى.

سېلىقلانماق «سېلىقلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئۇ تۇتقۇچقا تايانغىنىچە خوشياقماسلىق بىلەن سېلىقلىنىپ كېلىۋاتقان دېتاللارغا تىكلەتتى. * كەتمەن سېپى تولىمۇ سېلىقلىنىپ، قولدا تۇرمىغۇدەك بولۇپ كەتكەنىدى.

سېلىقلىق «سېلىق» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى؛ بۇ ئايال نېمىشقا بۇنداق سېلىقلىق قىلدۇ؟ باشقا بىر گەپ بولمىسۇن يەنە؟! * - يەنە قانداق گەپ-سۆزۈڭ بار؟ - دەپ سورىدى ھېلىقى بوۋاي سېلىقلىق بىلەن.

سېلىقلىماق پ. سېلىق ھالەتكە كەلتۈرمەك،

سېلىق قىلماق؛ ئايال تېبى ئالىم دېرىزە سىرتىغا قاراپ، ئاۋازىنى ئىمكان قەدەر سېلىقلاپ، يېقىملىق بىر قىياپەتتە سۆز ئاشلىدى. * مېسىكەرلەر سېلىقلايدۇ مىس چۆگۈنى، يۈزلىرىدە مۇنچاق-مۇنچاق تەر تامچىسى. مانا بۇ پىچاقچىنىڭ ماھارىتى، كۈمۈشتەك يالىتىرايدۇ پىچاق بىسى.

سېلىكات ئى (ر<لات) <خىم> ← سېلىكاتلار.

سېلىكات ئانگىدروىد <خىم> ← سېلىتسىي ئوكسىد.

سېلىكات كىسلاتا <خىم> ئانىئورگانىك

بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى H_2SiO_3 . ئاق رەڭلىك پاراشوك بولۇپ، سۇدا ئېرىتمە ھالىتىدىكى كوللوئىدلىرىنى ھاسىل قىلىدۇ.

سېلىكات كىسلاتا تۇزلىرى <خىم> ←

سېلىكاتلار.

سېلىكاتلار ئى <خىم> سېلىكات كىسلاتاسىدە-

نىڭ تۇزلىرى، چىرىمتال، دالا شىپاتى، ئامفېبول قاتارلىقلارغا ئوخشاش يەر پوستىنى تۈزگۈچى ئاساسىي تەركىب ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ خىمىيەۋى خۇسۇسىيىتى

تىلغان ۋە دېتال يۈزىنى سېلىقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ستانوك. ئۇ دېتال يۈزىنى سېلىقلايتتىش ئارقىلىق، ئۇنىڭ ئېنىقلىق دەرىجىسىنى ئاشۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ.

سېلىقلاشتۇرماق «سېلىقلاشماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇرىي دەرىجىسى؛ كېيىن ئۇنىڭ «بىرىن-چى نول» دېگەن لەقىمىنى بالىلار سېلىقلاشتۇرۇپ «بىرىنچى» دەپلا ئاتىشىدىغان بولۇشتى.

سېلىقلاشتۇرۇش «سېلىقلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى؛ سېلىقلاشتۇرۇش مېيى. **سېلىقلاشتۇرۇش مېيى** <ماشىن>

ماشىنىلارنىڭ ئوق قاتارلىق ھەرىكەتلىنىدىغان قىسىملىرىنىڭ يۈزىگە سۈرتۈلىدىغان ماي. ئۇ سۈركىلىشنى ئازايتىش، قىزىپ كېتىش ھەم ماشىنا زاپچاسلىرىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قاتارلىق روللارنى ئوينايدۇ. ئادەتتە نېفىتنى دىستىللەش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ. ئۇنىڭ يەنە ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈك مايلىرىنى چەككەلەش ئارقىلىق ئېلىنىدىغانلىرىمۇ بولىدۇ.

سېلىقلاشتۇرۇلماق «سېلىقلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بۇ قوپال ھېكايە كېيىنچە سېلىقلاشتۇرۇلۇپ، خېلى ياخشى بىر رىۋايەتكە ئايلانغانىش. * بۇ مىسالدا «تۇغماق سۆزى ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئېيتىلماستىن، «كۆزى يورۇماق»، «يەڭگىمەك» دەپ سېلىقلاشتۇرۇلۇپ قوللىنىلغان.

سېلىقلاشماق پ ① سېلىق بولماق، سېلىق

ھالەتكە كەلمەك، سېلىقلانماق؛ سادىقنىڭ قولىدا نەچچە ئونلىغان بازغان، جوتولارنىڭ سېپىنىڭ سېلىقلىشىپ ئۇپراپ تۈگىگەنلىكى راست. ② گەپ-سۆز، ئىش-ھەرىكىتى جايىدا، يېقىملىق بولماق؛ بوۋاينىڭ ئاۋازى

چى خادىم، مەسىلەن، ھەربىي رايون سىلىڭيۈەنى، بىڭتۇەن سىلىڭيۈەنى دېگەن- لەرگە ئوخشاش. بەزىدە قىسقارتىلىپ «سېلىڭ» دەپمۇ ئېلىنىدۇ.

سېلىماق پ ① قولنىڭ ئالدىنى بوش، يۇمشاق تەڭكۈزۈپ ئۇ يان-بۇ يان ھەرىكەتلىنىدۇرمەك: ئۇنىڭ بەدىنى تىترەيتتى، ئۆزى ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلايتتى، مەن ئۇنىڭ سۇمبۇل چاچلىرىنى سىلايتتىم. * يىڭىتنىڭ سارغىيىپ كەتكەن چىرايى ھۈپپىدە قىزاردى. مېھرىبان يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئالدىنى بىلەن يىڭىتنىڭ كىرلىشىپ كەتكەن يۇرتىنى ئاستا سىلدى. ② سىيىلاپ، تېگىپ ئۆتمەك (شامال قاتارلىقلار ھەققىدە): قار ئۇچقۇنلىرى شەۋكەتنىڭ بويۇن-يۈزلىرىنى يۇمشاققنا سىلايتتى. * سۇنىڭ كۈچى بىلەن چىققان نەم شامال ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى سىلاپ ئۆتەتتى. ③ كۆچمە. ياخشىلىق قىلماق، كۆيۈنۈپ غەمخورلۇق قىلماق، مېھرىبانلىق كۆرسەتمەك: يامان كىشى سىلغانى بىلمەس (ماقال). * ئۇ كىشىنى باي دەپ يامان كۆرسەك بولىدۇ، چۈنكى ئۇ دائىم كەمبە-غەل، يېتىم-يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلايدۇ.

سېلىندىر ئى (دوڭبېك) ① <مات> تىڭ تۆت بۇلۇڭنىڭ بىر تەرىپىنى ئوق قىلىپ بىر قېتىم ئايلىنىشىدىن ھاسىل بولغان گېئومېترىيەلىك شەكىل. ئۇنىڭ ھەجىمى ئاساسىنىڭ يۈزى بىلەن ئېگىزلىكىنىڭ كۆپەيتىمىگە تەڭ. ② شۇنداق شەكىل-دىكى دېتال ياكى بۇيۇم، يەنى ئىچىدىن ياندىغان دۈڭگاتېل ياكى پار ماشىنىسى-نىڭ ئىچىدە پوروشىن بولىدىغان بۆلىكى.

سىم I ئى ① ئۇزۇن يىپ ياكى چىۋىق شەكىلدىكى مېتال مەھسۇلات: پولات سىم، مىس سىم، توم سىم، ئىنچىكە سىم.

تۇراقلىق، ئوتقا چىداملىق، قاتتىقلىقى يۇقىرى كېلىدۇ. ئادەتتە چىداملىق ماتېرىيال، ئەينەك، فارفور، سېمونت قاتارلىقلار ئۈچۈن خام ئەشيا قىلىنىدۇ. **سېلىڭ ئى (خەن) <ھەرب> ①** بەزى دۆلەتلەرنىڭ ئارمىيىسى ئىچىدىكى ھەربىي ئىشلارغا ئاساسلىق مەسئۇل بولغۇچى خادىم. ② سىلىڭيۈەن: ئادىل «جۈمە سېلىڭ» دېگەن ئىسمىنى ھېچقاچان ئاڭلاپ باقمىغانىدى. * ۋەن سېلىڭ خۇددى بورداغان ئۆردەكتەك ئېغىن مېڭىپ سىلىڭبۇ دەروازىسىدىن كىرىپ تۇرۇشقا دۈپۈرلىگەن ئات ئاۋازى ئاڭلاندى.

سېلىڭبۇ ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي باشلىقلار ئۇرۇشقا قوماندا نلىق قىلىدىغان ۋە قىسمىنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدىغان ئورگان. جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى-دە تۇەندىن يۇقىرى بولغان قىسىملارنىڭ ھەممىسىدە سىلىڭبۇ تەسىس قىلىنغان: ساۋۇتجان ئالاقچىنىڭ قولىنى باغلاپ، مەكتەپ تەرەپكە قارىتىپ: - بىزنى كەلگەن يولۇڭ بىلەن ئۇتتۇر سىلىڭبۇغا ئاپىرىسەن، مىدىر قىلساڭ، جاڭك بىر پاي ئوق! - دەپ بۇيرۇق قىلدى.

سېلىڭلىق ئى. سىلىڭغا يۈكلەنگەن خىزمەت، ۋەزىپە، ئىش ياكى ئەمەل: سىلىڭلىق قىلماق. * ئۇ سىلىڭلىقتىن پايدىلىنىپ ئوغلنى ئالدىنقى سەپكە ئەۋەتمىدى. * - ئۇلار تىنچلىقنى بۇزدى، مەن سىلىڭلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلىپ ئۇلارنى قولغا ئالدىم، - دېدى ئۇ مەغرۇر بىر تەلەپپۇزدا.

سېلىڭيۈەن ئى (خەن) <ھەرب> جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىدىكى ھەربىي ئىشلار جەھەتتىكى ھەر تەرەپلىمە خىزمەتلەرگە ئاساسلىق مەسئۇل بولغۇ-

تارتىشتا ئىشلىتىلىدىغان مۇنار شەكىللىك تۆمۈر جازا، كۆپىنچە «A» شەكىلىدە بولىدۇ.

سىم تور سىمىدىن توقۇلغان تور. سىم توساق تىكەنلىك سىمىدىن ياسالغان توساق.

سىم ساقال سىمغا ئوخشاش يىرىك ھەم شالاڭ ئۆسكەن ساقال؛ ھېلىقى ئەر كىشى ئورنىدىن تەستە تۇردى، چاپىنىنىڭ تۈگىملىرى ئوچۇق، ئېگىز بويى يادەك ئېگىلگەن، سىم ساقاللىرى سېرىق تۈرنى تېخىمۇ سېت رەڭگە كىرگۈزگەن بۇ ئادەمنىڭ ئەلەس كۆزلىرىدىن يا ئىچكەنلىكىنى يا چەككەنلىكىنى قىياس قىلغىلى بولاتتى.

سىم قامچا تاسمىسىغا مەلۇم مىقداردا سىم ئورالغان ياكى تاسمىسى پۈتۈنلەي سىمىدىن ياسالغان قامچا؛ بۇ يېزىدا ئۇنىڭ سىم قامچىسىنى تېتىمىغان كىشى قالغانىدى. * ئۇلار بىزنىمۇ يالغاچلاپ سىم قامچا بىلەن ئۇرۇپ نەچچىمىزنى زەخمىلەندۈرۈۋەتتى.

سىم كارىۋات پۈت ۋە يانلىرى تۆمۈر-دىن، ئادەم ياتىدىغان يېرى پۇرژىنا ۋە سىم ياكى قەلەيگە ئوخشاش مېتاللاردىن ياسالغان كارىۋات؛ ئۇلار توي قىلغاندا ئالغان سىم كارىۋاتنى ئۆيىنىڭ ئەڭ تەۋەرۈك نەرسىسى سۈپىتىدە ساقلايتتى.

سىم كېشىش ئامبۇرى سېپىدا ئېزولياتسى-يە قەۋىتى بولغان، ئادەتتە ئۆتكۈزگۈچ سىم ياكى مېتال سىملىرىنى كېشىش ئۈچۈن مانتىيورلار كۆپ ئىشلىتىدىغان بىر خىل ئامبۇر.

سىم كۆۋرۈك <قان> ئاساسىي ئېغىرلىق كۆتۈرۈش قۇرۇلمىسى سىم ئارغامچىدىن ئىبارەت بولغان بىر خىل كۆۋرۈك. ئۇنىڭ يۈزى سىم ئارغامچا

// سىم تور. سىم توساق. سىم ئارغامچا. سىم كارىۋات. ② <فنز> ئېلېكتر ياكى تېلېفون لىنىيىسىگە تارتىلىدىغان ئۆتكۈزگۈچ؛ ئېلېكتر سىمى، تېلېفون سىمى، سىم تارتماق. سىم ئورمى. ③ <مۇز> مۇزىكا ئەسۋاب-لىرىنىڭ مېتالدىن ئىشلەنگەن تارىسى، مېتال تار؛ تەمبۈر سىمى. راۋاب سىمى. چاڭنىڭ سىمى.

سىم ئارغامچا پولات سىمىنى ئېشىش ئارقىلىق ئىشلەنگەن ئارغامچا. تومراقلىرى-نىڭ ئارىسىغا چىگە ئارغامچىلار ئېلىنىدۇ. ئادەتتە ئېغىر نەرسىلەرنى كۆتۈرۈش ياكى سۆرەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. سىم ئەلگەك تورى سىمىدىن ياسالغان ئەلگەك.

سىم بۇرۇت ئىنچىكە ھەم قىسقا، سىمغا ئوخشايدىغان، شالاڭ ھەم يىرىك بۇرۇت؛ بېشىغا قۇلاقچا، ئۇچىسىغا چىبەرقۇت پاختىلىق چاپان كىيگەن سىم بۇرۇت، چوڭ كۆزلۈك، قارامتۇل كەلگەن ۋاھاپ دۇپچاڭ سىرلىرى ئۇڭغۇپ كەتكەن ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. * - تولا يوغان سۆزلىمە، سىم بۇرۇت! - ئۇ دىۋەيلەپ كەلدى.

سىم تاناپ توك-ئېلېكتر، تېلېفون لىنىيەلىرىگە تارتىلىدىغان ئۆتكۈزگۈچ سىم؛ ئالدىن يۈرەر ۋىزۋوت بۇ يەرگە كېلىش بىلەنلا، سىم تاناپلارنى كېسۋەتكەندى. * سىلار قىرغاققا ئەل چۇقان، ئېقىنغا تاشلىشىپ ئارقان، ئۈزۈلگەن سىم تاناپتىن بېگۇنا ئەل-قاننى كۆردۈم.

سىم تاناپ تۇۋرۇكى توك ياكى تېلېفون سىملىرىنى تارتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تۇۋرۇك. ئادەتتە ياغاچ، بېتون قاتارلىقلار-دىن قىلىنىدۇ.

سىم تاناپ مۇنارىسى توك سىملىرىنى

ئۈستىگە يانقۇزۇلغان ياكى ئېسىپ قويۇلغان بولىدۇ.

سىم ھەرە <ماشىن> ھەرىنىڭ بىر خىلى. شەكلى ياغا ئوخشايدۇ. تىغى پولات سىمىدىن ياسالغان بولۇپ، يۈزىدە ئىنچىكە چىشلىرى بولىدۇ. كۆپىنچە دېتاللار يۈزىدىكى تەشمە نەقىش شەكلىدىكى كاۋاكچىلارنى ھەرىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سىم ئۆلچىگۈچ <ماشىن> مېتال سىمىنىڭ دىئامېتىرىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ئۇ بىر پارچە يۇمىلاق ياكى چاسا شەكلىدە كىي پولات تاختا بولۇپ، گىرۋىكىدە چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان نۇرغۇنلىغان تۆشۈك ھەم شۇنىڭغا ماس ھالدا سىمىنىڭ نومۇرىنى كۆرسىتىدىغان ياكى دىئامېتىرىنى ئۆلچەيدىغان رازمىرلەرى بولىدۇ. مېتال سىم ئۇنىڭدىكى قايسى تۆشۈك توغرا كەلسە، ئۆلچىگۈچتىكى نومۇر شۇ خىل سىمىنىڭ نومۇرى ياكى دىئامېتىرى بولىدۇ.

سىم يولى <فىز> توكنىڭ بېسىپ ئۆتىدىغان يولى، ئۆتكۈزگۈچ سىم.

سىم II. تەق. يامغۇرنىڭ تامچىلاپ، سۇس، ئاستا چۈشۈش ھالىتى.

سىما (توغرىسى: سىيما) ← سىيما.

سىماب ئى (پ) <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Hg (hydrargyrum). كۈمۈش رەڭلىك سۇيۇقلۇق بولۇپ، زەھەرلىك. ئىچكى يىغىلىش كۈچى ناھايىتى كۈچلۈك، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى پاسسىپ. كۆپ خىل مېتاللارنى ئېرىتىپ، سۇيۇق ياكى قاتتىق ھالەتتىكى قېنىشىملارنى ھاسىل قىلالايدۇ. ئادەتتە دورا، تېرمومېتر ۋە قان بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ قاتارلىقلارنى

ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. سىماب برومىد <خىم> ئانسۇرگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $HgBr_2$. ئۇ بىر خىل ئاق رەڭدىكى زەھەرلىك كرىستال بولۇپ، نۇرغا قارىتا سەزگۈر كېلىدۇ، $235^{\circ}C$ تا سۇيۇقلۇققا ئايلىنىدۇ، ئىسپىرت ۋە ئېتىل ئېفىردا ئېرىيدۇ. كۆپىنچە تىببىي دورىگەرلىكتە ئىشلىتىلىدۇ.

سىماب چىراغ كۈچلۈك نۇر چىقىرىدىغان بىر خىل چىراغ. ئۇنىڭ تۇرۇبىكىسى قاتتىق ئەينەك ياكى كۋارتس ئەينەكتىن ياسىلىپ، ئىچىگە ھاۋا تارتىۋېلىنغاندىن كېيىن، گاز ھالەتتىكى سىماب تولدۇرۇلدى. توك ئۆتكەندە، ئۇنىڭ ئىچىدىكى سىماب گازى زەرەتسىزلىنىپ، كۈچلۈك نۇر چىقىرىدۇ. ئادەتتە ئۇ سۈرەت تارتىش ۋە كۈچلارنى يورۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سىماب خلورىد <خىم> ئانسۇرگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $HgCl_2$. ئىنتايىن زەھەرلىك. ئۇ سىمابنىڭ باشقا بىرىكمىلىرىنى تەييارلاش، ياغاچ ۋە ئاناتومىيە ئەسۋابلىرىنىڭ كېرەكلىكىنى چىقىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئىشلەتلىنىدۇ. ئۇنىڭ سۇيۇق ھالەتتىكى ئېرىتمەسى مىدىتسىنادا ناھايىتى ياخشى دېزىندىفېكسىيە دورىسى ھېسابلىنىدۇ.

سىماب (II) سۇلفىد <خىم> ئانسۇرگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى HgS . كرىستال ھالىتىدە بولۇپ، قىزىل ۋە قارا كرىستال دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. سۇدا ئېرىمەيدۇ، تىللا سۇيىدە ئېرىيدۇ. ئادەتتە ماي بويىاق، سۇرۇخ ۋە قىزىل سىر قاتارلىقلارنى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سىماب قاتلىمى <كېمى> يەر شارىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئارا قەۋەتنىڭ ئۈستىدە

ئۈستىگە يانقۇزۇلغان ياكى ئېسىپ قويۇلغان بولىدۇ.

سىم ھەرە <ماشىن> ھەرىنىڭ بىر خىلى. شەكلى ياغا ئوخشايدۇ. تىغى پولات سىمىدىن ياسالغان بولۇپ، يۈزىدە ئىنچىكە چىشلىرى بولىدۇ. كۆپىنچە دېتاللار يۈزىدىكى تەشمە نەقىش شەكلىدىكى كاۋاكچىلارنى ھەرىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سىم ئۆلچىگۈچ <ماشىن> مېتال سىمىنىڭ دىئامېتىرىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. ئۇ بىر پارچە يۇمىلاق ياكى چاسا شەكلىدە كىي پولات تاختا بولۇپ، گىرۋىكىدە چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان نۇرغۇنلىغان تۆشۈك ھەم شۇنىڭغا ماس ھالدا سىمىنىڭ نومۇرىنى كۆرسىتىدىغان ياكى دىئامېتىرىنى ئۆلچەيدىغان رازمىرلەرى بولىدۇ. مېتال سىم ئۇنىڭدىكى قايسى تۆشۈك توغرا كەلسە، ئۆلچىگۈچتىكى نومۇر شۇ خىل سىمىنىڭ نومۇرى ياكى دىئامېتىرى بولىدۇ.

سىم يولى <فىز> توكنىڭ بېسىپ ئۆتىدىغان يولى، ئۆتكۈزگۈچ سىم.

سىم II. تەق. يامغۇرنىڭ تامچىلاپ، سۇس، ئاستا چۈشۈش ھالىتى.

سىما (توغرىسى: سىيما) ← سىيما.

سىماب ئى (پ) <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Hg (hydrargyrum). كۈمۈش رەڭلىك سۇيۇقلۇق بولۇپ، زەھەرلىك. ئىچكى يىغىلىش كۈچى ناھايىتى كۈچلۈك، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى پاسسىپ. كۆپ خىل مېتاللارنى ئېرىتىپ، سۇيۇق ياكى قاتتىق ھالەتتىكى قېنىشىملارنى ھاسىل قىلالايدۇ. ئادەتتە دورا، تېرمومېتر ۋە قان بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ قاتارلىقلارنى

تۇرىدىغان زەپتۇن تاش قاتلىمى. ئۇنىڭ ئاساسلىق خىمىيىۋى تەركىبى سىلتىسى بىلەن ماگنىيىدىن ئىبارەت.

سىمابسىمان سۇپ. سىمابقا ئوخشاش، سىمابتەك: ئاي نۇرىدا سىمابسىمان سىيرىلىپلا ئۈن-تۈنۈشۈش ئېقىپ ئۆتەر سۈزۈك دەريا. تىنىغدا گۈللەر ھىدى، باغلار ھىدى، دولقۇندا ئاشىق يېشى چاقنار گويا.

سىمابلىق سۇپ. تەركىبىدە سىماب بولغان، سىماب قوشۇلغان؛ سىماب قاچىلانغان؛ سىمابلىق تېرەمۇپىتر.

سىمابلىق تېرەمۇپىتر <فىز> سىمابنىڭ ئىسسىقتىن كېڭىيىش، سوغۇقتىن تارىيىش خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن، تۇرۇبكىسى ئىچىگە سىماب تولدۇرۇش ئارقىلىق ياسالغان تېرەمۇپىتر.

سىماۋى (توغرىسى: ساماۋى) ← **ساماۋى.**

سىمباياۋان (سىم+باياۋان) <مۇز> دولان مۇقاملىرىدىن بىرىنىڭ نامى؛ سىم باياۋان، بوم باياۋان، خۇدەك باياۋان مۇقاملىرىنى ئېيتقاندا، ئاقباش، قارا كۆز، ئۇزۇن چاچ ئاسخان موماي قىلىۋاتقان ئىشنى توختىتىپ، زوقى بىلەن تىڭشايتتى، بەزىدە ئەگىشىپ غىشىپۇ قوياتتى.

سىمبويوگون ئى (لات) <بوت> ← **سىمبويوگون ئوتى.**

سىمبويوگون ئوتى <بوت> باشاقلقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى ياپىلاق، ئۇزۇن ھەم كەڭ. گۈلى كۈنۈسىمان گۈل رېتىدە. تروپىك بەلباغ رايونلىرىدا ئۆسىدۇ. غولى ۋە يوپۇرمىقىدىن ماي ئالغىلى بولىدۇ. بۇ خىل ماي ئەتىر ئۈچۈن خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

سىمپاتىك سۇپ (ر) قوشنا ياكى سىمپىترىك جايدىكى تەسىرلەرنى سېزىدىغان؛ يانپۇيان تۇرغان، جايلاشقان؛ بىر-بىرىگە يېقىن چېگرىداش؛ سىمپاتىك نېرۋا.

سىمپاتىك نېرۋا <ئانات> يۇلۇننىڭ كۆكرەك، بەل قىسىملىرىدىن چىقىدىغان نېرۋىلار. ئۇلار ئومۇرتقا تۇۋرۇكنىڭ ئىككى يېنىدا ئىككى تېزىق سىمپاتىك نېرۋا تۈگۈنلىرىنى شەكىللەندۈرۈپ، ئاندىن نېرۋا تاللىرىنى چىقىرىپ ئىچكى ئەزالار، بەزلەر ۋە قان تومۇرلارغا تارقىلىدۇ. ئۇلارنىڭ رولى پاراسىمپاتىك نېرۋىنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، يۈرەكنىڭ قىسقىلىشىنى كۈچەيتىدۇ ۋە تېزلىتىدۇ، قارىچۇقنى كېڭەيتىدۇ، ئۈچەينىڭ لۆمۈلدەش ھەرىكىتىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

سىمپتراش ئى. تاقلايدىغان ھايۋانلارنىڭ تۇيىقىنى كېسىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئورغاق شەكىللىك تىغلىق ئەسۋاب.

سىمپچىلاق (توغرىسى: چىمچىلاق) ← **چىمچىلاق.**

سىمىسىز سۇپ. سىم ئورنىتىلمىغان، سىم تارتىلمىغان، ئۆتكۈزگۈچ سىملارنىڭ ياردىمىگە تايىنىلمىغان؛ سىمىز تېلېفون.

سىم-سىم يامغۇرنىڭ تامچىلاپ، سۇس، ئاستا چۈشۈش ھالىتى؛ سىم-سىم يامغۇر.

سىم-سىم يامغۇر <مېتېئور> تامچىلىرى ناھايىتى ئۇششاق بولغان، ھاۋا ئېقىمىغا ئەگىشىپ لەيلەپ يۈرۈپ سۇس ۋە ئاستا چۈشىدىغان بىر خىل يامغۇر؛ قاتتىق يېغىۋاتقان يامغۇر بارغانسېرى ئاجىزلاپ سىم-سىم يامغۇرغا ئايلاندى. * بايقى سىم-سىم يامغۇر ئەمدى قارغا ئايلانغان بولۇپ، بارا-بارا كۈچىيۋاتاتتى.

سىمفونىيە نى (ر<گرېك) ① <مۇز> ئورگېستىر ئورۇنلايدىغان چوڭ تىپتىكى مۇزىكا ئەسىرى. ئادەتتە ئۇ تۆت مۇزىكا بايىدىن تەركىب تاپىدۇ، كۆپ خىل ۋە ئۆزگىرىشى مۇرەككەپ بولغان ئىدىيىۋى ھېسسىياتنى ئىپادىلەيدۇ؛ بىتخوۋىنىنىڭ بىرىنچى سىمفونىيىسى. ② كۆچمە، تۇرلۇك-تۈمەن تاۋۇش، رەڭ، ئاھاڭ ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ بىرىكىپ كەتكەن قوشۇلمىسى؛ ھايات سىمفونىيىسى. ئەمگەك سىمفونىيىسى.

سىمفونىيە ئورگېستىرى <مۇز> ئىسكىرىپكا، دۇخۇۋۇي چالغۇ، ئۇرغۇلۇق چالغۇ قاتارلىق بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان چالغۇ ئەسۋاب-لىرىدىن تەشكىللەنگەن بىرقانچە گۇرۇپ-پىنىڭ بىرلىشىشى ئارقىلىق ئۇيۇشقان چوڭ تىپتىكى ئورگېستىر.

سىمفونىيىلىك سۈپ. مۇزىكا ئانسامبلىنىڭ ئورۇنلىشىغا مۆلچەرلەنگەن؛ سىمفونىيىلىك پوئىما. * مۇقامدىن ئىبارەت بۇ خىل ژانىر بىلەن سىمفونىيىلىك ژانىر ئوتتۇرىسىدا مۇتلەق پائىل يوق.

سىمفونىيىلىك پوئىما <مۇز> پەقەت بىرلا مۇزىكا بولغان سىمفونىيىلىك مۇزىكا ئەسىرى. ئۇ تىپىلىق مۇزىكىنىڭ بىر خىلى بولۇپ، تېمىسى كۆپىنچە پوئىزىيىگە باي بولغان ئەدەبىي ئەسەرلەردىن ئېلىنىدۇ. ئادەتتە ئەركىن مۇزىكا شەكلىدە يېزىلىدۇ.

سىمكار نى. ھۈنەرۋەنلەرنىڭ ئىشلىگەن ئىشى ئۈچۈن ئالىدىغان ئىش ھەققى، مانجا؛ ئىشىغا قاراپ تاۋىقى، ھۈنەرگە قاراپ سىمكىرى (ماقال). * ماۋۇ سىمكار پۇلىگىزنى ئېلىك. مېنىڭ يەنە تىكتۇرىدىغان كىيىملىرىم بار، ئايرىم بىركۈنى كېلىمەن.

سىملىق سۈپ. سىم تارتىلغان، سىمى بار، سىم ئورنىتىلغان؛ سىمنىڭ ياردىمىدىن پايدىلىنىلغان؛ سىملىق رادىئو. سىملىق

ئەينەك.

سىملىق ئەينەك <بىن> بىخەتەرلىك ئەينىكىنىڭ بىر خىلى. بۇ خىل ئەينەك ئارىسىغا سىم تور ئېلىنغان بولۇپ، چېقىلسۇمۇ تۆكۈلۈپ كەتمەيدۇ. كۆپىنچە بىنالارنىڭ تۈڭلۈكلىرىگە ئورنىتىلىدۇ.

سىملىق رادىئو ئاۋازلار ئۆتكۈزگۈچ سىم ياردىمىدە تارقىتىلىدىغان بىر خىل رادىئو. بۇنىڭدا، ئاۋاز كۈچەيتكۈچ ئارقىلىق كۈچەيتىلىپ، ئۆتكۈزگۈچ سىم ئارقىلىق ھەرقايسى جايىلارغا ئورنىتىلغان رادىئو كانالىرىغا يەتكۈزۈلىدۇ.

سىمپترىك سۈپ (ر) سىمپترىيە قانۇنىيىتى بويىچە جايلاشقان ياكى ياسالغان؛ سىمپت-رىيىگە ئىگە بولغان؛ سىمپترىك ئوق. سىمپترىك ئوق <مات> ← سىمپترىيە ئوقى.

سىمپترىيە نى (ر<گرېك) ① <مات> بىرەر نەرسىنىڭ مەلۇم نۇقتا، سىزىق ياكى تەكشىلىككە نىسبەتەن قارىمۇقارشى تەرەپتە جايلاشقان قىسىملىرى ئوتتۇرىسىدە-كى ئوخشاشلىق، ماسلىق، ئۇيغۇنلۇق.

② <زوتول> ھايۋانلار تېنىنىڭ ئوخشاش تەرەپلىرىدىكى ئوخشاش تۈزۈلۈش. بۇ خىل ئوخشاش تۈزۈلۈش ئارىسىدىكى كەسىمە يۈز «سىمپترىيە يۈزى» ياكى «تەڭلىك يۈزى» دېيىلىدۇ. ئادەتتە ئۇ ئىككى ياقلىق سىمپترىيە، رادىئاتسىيە-لىك سىمپترىيە ۋە شارسىمان رادىئاتسىيە-لىك سىمپترىيە دېگەنلەرگە ئايرىلىدۇ.

③ <كېئول> جىسمىنىڭ ئوخشاش قىسمى ئارىسىدىكى قانۇنىيەتلىك تەكرارلىنىش.

سىمپترىيە ئامىللىرى <كېئول> نۇقتا، سىزىق، يۈز قاتارلىقلارغا ئوخشاش جىسمىنى قانۇنىيەتلىك تەكرارلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش ئۈچۈن ئاساس قىلىنىدىغان

بىر قېتىم تەكرارلىنىدۇ، يەنى پۈتكۈل كرىستال بىر قېتىم ئۆز ئەسلىگە قايتىدۇ. 360° ئايلىنىش جەريانىدا جىسىمنىڭ ئەسلىگە قايتىش قېتىم سانى مۇشۇ سىمېترىيە ئوقىنىڭ ئايلىنىش قېتىمى بولىدۇ.

سىمېترىيە يۈزى <كېۋىل> سىمېترىيە ئامىللىرىدىن بىرى، يەنى كرىستال مەركىزىدىن ئۆتىدىغان بىر قىياسىي تەكشىلىك. ئۇ كرىستالنى ئەينەكتە ئەكسىنى كۆرسەتكەندەك ئىككى ئوخشاش بۆلەككە بۆلىدۇ. سىمېترىيەنىڭ ئەكسى ئەتتۈرۈش رولىدىن پايدىلىنىپ، مۇشۇ ئىككى ئوخشاش بۆلەكنى ئۆزئارا تەكرارلىغىلى بولىدۇ. سىمېترىيە يۈزىنىڭ ئادەت بەلگىسى P، خەلقئارالىق بەلگىسى M.

سىمۋول ئى (ر <گىرىك>) ① <ئەد>

ستىلىستىكىلىق ۋاستىلەردىن بىرى. بۇنىڭدا بىرەر ئىش، نەرسە، ھادىسە قاتارلىقلار شەرتلىك ھالدا شۇلار ئىپادىلەپ بېرىدىغان ياكى ئەسلىتىدىغان تۈرمۈش ھادىسىلىرى، ئۇقۇملار ۋە نەرسىلەرگە بەلگە قىلىنىدۇ ياكى تەقاسىلىنىدۇ. مەسىلەن، تاڭ ئېتىشىنى ئازادلىققا، تۈننى زۇلۇمغا، بوراننى ئىنقىلابقا بەلگە قىلغانغا ئوخشاش. ② بىرەر غايە، چۈشەنچە، ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارنى ئىپادىلەيدىغان، ئەسلىتىدىغان باشقا خىل نەرسە، ھادىسە ياكى شەرتلىك بەلگە؛ كەچتەرتىمچىلىقنىڭ سىمۋولى. * ئىلىم-پەن ساھەسىدە ئەڭ يۇقىرى شان-شەرىپنىڭ سىمۋولى بولغان ئۇ ئۆزۈڭگىز بۇنىڭدىن بېرىم يىل بۇرۇن داشۆنى پۈتتۈرگەن چېغىدا دادىسى ھەدىيە قىلغانىدى. * بېشىڭدا ئېچىلار، بۇ فىزىل گۈل ھەر يىلى بولۇپ قالدى ئۇ بىزگە، سېھنىڭنىڭ سىمۋولى.

گېئومېترىك ئامىللار. كرىستالنىڭ تاشقى شەكلىدە سىمېترىيە يۈزى، سىمېترىيە مەركىزى، سىمېترىيە ئوقى، تەتۈر ئايلىما ئوق ۋە ئايلىما ئىنكاس ئوقى قاتارلىق سىمېترىيە ئامىللىرى بولىدۇ.

سىمېترىيە تىپى <كېۋىل> بىر خىل كرىستالدىكى بارلىق سىمېترىيە ئامىللىرىنىڭ يىغىندىسى. كرىستاللاردا بولىدىغان سىمېترىيە تىپى ئومۇمەن 32 خىل بولىدۇ. ئۇلار سىمېترىيە ئالاھىدىلىكىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ، يەنە يەككە كرىستال سىستېمىلىرىغا بۆلۈنىدۇ.

سىمېترىيە مەركىزى <كېۋىل>

سىمېترىيە ئامىللىرىدىن بىرى. يەنى كرىستال مەركىزىگە جايلاشقان بىر قىياسىي نۇقتا. كرىستاللاردا مۇشۇ نۇقتىدىن ئۆتىدىغان خالىغان بىر تۈز سىزىقنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى تەڭ ئارىلىقتا مۇقەررەر ماس كېلىدىغان ئوخشاش بۆلەكلەر بولىدۇ. سىمېترىيە مەركىزىنىڭ ئاغدۇرۇلۇشىدىن پايدىلىنىپ، ماس كېلىدىغان ئوخشاش بۆلەكلەرنى ئۆزئارا تەكرارلىغىلى بولىدۇ. سىمېترىيە مەركىزىنىڭ ئادەت بەلگىسى C، خەلقئارالىق بەلگىسى I.

سىمېترىيە ئوقى ① <مات> بىر تۈز

سىزىق بىر شەكىلنى سىمېترىك ھالەتتىكى ئىككى بۆلەككە بۆلسە، بۇ تۈز سىزىق شۇ شەكىلنىڭ سىمېترىيە ئوقى دەپلىنىدۇ. بۇ خىل سىمېترىيەنى «ئوق سىمېترىيەسى» دەپ ئاتىلىدۇ. ②

<كېۋىل> سىمېترىيە ئامىللىرىدىن بىرى، يەنى كرىستال مەركىزىدىن ئۆتىدىغان بىر قىياسىي تۈز سىزىق. كرىستال مۇشۇ تۈز سىزىقنى چۆرىدەپ بەلگىلىك گرادۇس ئايلىغاندا، ھەرقايسى ئوخشاش بۆلەكلەر

(ماقال). * ئانا يىقىلىپ-قوپۇپ يۈرۈپ تالاغا چىقتى، تالادا سىمىلداپ يامغۇر يېغىۋاتاتتى. سىننى ① قىياپەت، تۇرۇق، كۆرۈنۈش، شەكىل؛ چىراي؛ سىنى ئۇزۇن. * ئېشەك-چى؟! تۇرۇقۇڭدىن ئېشەك ھەيدىگەن سىن چىقمايدۇ، قېنى سۆزلە، قانداق ئىشك بار؟ * قارا بۇنىڭ ئوساللىقىنى، ئادەم سىنى يوق ئەبلەخ ئىكەن-دە، بۇ! ② نەزەر، كۆزىتىش.

سىن ئالماق كۆرۈنۈش مەنزىرە قاتار-لىقلارنى سىن ئالغۇ ئارقىلىق تېلېۋىيە ماگنىتلىق لىنىيىسىغا چۈشۈرمەك.

سىن سالماق ناھايىتى دىققەت بىلەن، تەپسىلىي كۆزەتمەك، نەزەر سالماق؛ ئۇ بوۋاينىڭ بېشىدىن ئايغىغىچە بىرھازا سىن سېلىپ قاراپ چىقتى.

سىن كىرمەك چىرايلىق، گۈزەل قىياپەت-كە كەلمەك، چىرايلىقلاشماق، گۈزەللەش-مەك؛ تەبىئەت ئۇنىڭغا سۈت بىلەن يۇغۇرغان-دەك ئاپئاققۇنا يۈز، يەنە بۇ يۈزلەرگە تېخىمۇ سىن كىرسۇن دېگەندەك بىر نەپىس قىزىللىقىنىمۇ قوشۇپ بەرگەندى. * — ئەمدى ساڭا سەل سىن كىرىپتۇ، يىگىت دېگەن ئەنە شۇنداق يۈرىدىغان، — دېدى ئانا كۈلۈپ تۈزۈپ.

سىنى ئۇزۇن بوۋى ئېگىز، بوۋى-تۇرۇقى، قامىتى يوغان.

سىناتماق «سىنماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىناش ① «سىنماق» پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى؛ ئۇ سۆزىنىڭ ياققان-ياقىغانلىقىنى سىناش ئۈچۈن يەردىن بېشىنى كۆتۈرگەندە بەزىلەرنىڭ پىخىلداپ، بەزىلەرنىڭ قاقلاپ كۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تېرىكىپ قالدى. * خەلىچە ئانا بۇگەپتىن كېيىن بىر خىل سىناش

سىمۋول قىلماق بىرەر ئىش، نەرسە، ھادىسە قاتارلىقلارنى شەرتلىك ھالدا شۇلار ئىپادىلەپ بېرىدىغان ياكى ئەسلىتىدىغان بىرەر غايە، چۈشەنچە، ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارغا بەلگە قىلماق، ئوخشاتماق، تەققاسلىماق؛ دەرۋەقە، ئەخمەتجان قاسىمىنى خۇددى ماركس ئېيتقان ھەقىقەتكە سىمۋول قىلساق، خاتا بولمايدۇ. ئەخمەتجان قاسىمى دەۋرىمىز-نىڭ ئاجايىپ تالانتلىق رەھبىرى ئىدى. * دېدىل ئۇلۇغ-كىچىك تىندى ۋە: — ئۇنداق دېسىمۇ بولىدۇ، ئەمما مېنىڭچە، بۇ شېئىر شىڭ شىسەي زامانىسىدا ۋۇجۇدقا كەلگەن بولۇشى، ئالتە قارغا ئۇنىڭ ئالتە سىياسەت دەيدىغان بىر نېمىسىگە سىمۋول قىلىنغان بولۇشى مۇمكىن، — دېدى.

سىمۋولچىلىقنى ① <ئەد> سىمۋولچىلىق. ② <پەلس> بەلگىچىلىك.

سىمۋوللاشتۇرماق پ. سىمۋول قىلىش ۋاسىتىسىدىن پايدىلىنىپ بىرەر غايە، چۈشەنچە، ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارنى ئىپادىلەشكە، ئەسلىتمەك؛ قەدىمكى مەركىزىي ئاسىيا ئاھالىلىرى قاناتلىق ئات ئوبرازىدىمۇ قۇياش ئېتىقادىنى سىمۋوللاشتۇرغان. سىمۋولچىلىقنى ① <ئەد> 19-ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا فرانسىيە ۋە گېرمانىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە مەيدانغا چىققان ئەدەبىيات-سەنئەت ئېقىملىرى ئىچىدىكى سۈببىيلىكتىن ئىدىئالىزمنى نەزەرىيەۋىي ئاساس قىلغان بىر ئاساسىي ئېقىم.

سىمىلداشماق «سىمىلداق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىمىلداق پ. سىم-سىم قىلماق؛ شارقىراپ ياغقان يامغۇر ياندىن ئۆتەر، سىمىلداپ ياغقان يامغۇر جاندىن ئۆتەر

② بىرەر ئىش، مەھسۇلات، ئۇسۇل قاتارلىقلارنىڭ نەتىجىسى، خۇسۇسىيىتى، سۈپىتى، ياراملىقلىقى قاتارلىقلارنى ئېنىق-لاش ئۈچۈن كونكرېت ئۆلچەم بويىچە، مەلۇم ئەسۋاب ياكى ئۇسۇللار ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدىغان نەتىجىگە ياكى شۇ مەقسەتتە قىلىنغان ئىش-ھەرىكەت: سىناق قىلماق. * قۇراشتۇرۇلغان ياكى چوڭ رېمونتتىن چىققان ماتورلارنى ئاپتوموبىلغا قاچىلاشتىن ئىلگىرى ئېلىپ كۆچۈرۈش بىلەن سىناق قىلىپ كۆرسەك، دەپ ئويلىغاندىم. * بۈگۈن كېچىلا ئىت بىلەن توشقان ئۈستىدە سىناق ئېلىپ بارماقچىمەن. ئەگەر ئۇلارنىڭ يۈرەك، كۆز، ھەزىم قىلىش ئەزالىرىدا ئۆزگىچە ئالامەت كۆرۈلمىسە، ئەتىلا يوللايمەن. ③ <ماتار> ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەرس ئۆزلەش-تۇرۇش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش ياكى مەلۇم تېخنىكا ساھەسىدىكى كىشىلەرنىڭ بىلىم سەۋىيىسى ياكى ئەمەلىي ئىقتىدار-نى كۆرۈپ بېقىش مەقسىتىدە ئېلىنىدىغان ئىمتىھان: يەنىمۇ ئالدى ئاخىرى تىل دەرسىدىن سىناققا، توغرا جاۋاب بېرىلمەي ئىككى-ئۈچچە سوراققا، * كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىنىپ، سىناقلاردىن يۈز ئالار. ئىلىم-ئىرپان بېغدا، ئۇ پۈرەكلەپ گۈل ئاچار.

سىناق ئالماق <ماتار> ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەرس ئۆزلەشتۈرۈش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش ياكى مەلۇم تېخنىكا ساھەسىدىكى كىشىلەرنىڭ بىلىم سەۋىيىسى ياكى ئەمەلىي ئىقتىدارىنى كۆرۈپ بېقىش مەقسىتىدە ئىمتىھان ئالماق، سىنماق: ئۇ يەنە بىر ئوقۇغۇچىدىن سىناق ئېلىپ، نومۇر قويۇپ بولۇپ: - سىزنىڭ نومۇرىڭىز 65، كۆڭۈل قويۇپ ئوبدان ئۆگىنىڭ! - دېدى. * ئالسا گەر خەلقىم مېنىڭدىن جەڭ-ماھارەت-

نەزىرى بىلەن سېلىم ئاڭغا قارىدى. ② <ماتار> سىناق: ئىمتىھان ۋاقتىدا دائىم چىقىرىلىدىغان بىر قىسىم سىناش سوئاللىرى بىرقانچە خىل جاۋاب ئىچىدىن توغرىسىنى تېپىشنى تەلەپ قىلىدىغان سوئاللاردۇر. * چارەكلىك سىناشتا ئىككى دەرس تە قالدۇ ئۆتەلمەي، كۆڭلى بۈگۈن غەش. تۈگەشكە ئاز قالدى بەش يىللىق ئوقۇش، قەلبىدە <ۋە لېكىن> ياكى تە تۈر پەش.

سىناش نەزىرى بىلەن قارىماق شۇنداق ياكى ئەمەسلىكىنى بىلىش، سىناپ كۆ-رۈش مەقسىتىدە قارىماق: - نېمىشقا بەختىيارنىڭ دېگىنى بويىچە قىلىدىڭىز، ئۇنىڭمۇ ئويلىغىنى بار بولغىنى، - دېدىم مەن سىناش نەزىرىم بىلەن قاراپ. * بوۋاي كىگىزگە بېسىلغان گۈللەرگە بىر ئاز تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ خە يۈرۈللاغا سىناش نەزىرى بىلەن قارىدى.

سىناشماق <سىنماق> پېشىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: - ئۇنداق بولسا، بىز بىلەن كۈچ سىنىشىپ باقماسلىرىمۇ؟ - دەپتۇ قىزلار. * شىلدىر-شىلدىر قومۇشقا، شەبنەم چۈشتى نېمىشقا. سىناشمىغان يارلارغا، كۆڭۈل چۈشتى نېمىشقا؟!

سىناق ئى ① ئادەم ياكى شەيئىنىڭ خىسەت-پەزىلىتى، قەتئىيلىكى، ساداقىتى ياكى توغرا-خاتالىقى ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان تەكشۈرۈش، سىناش ئىشى؛ ھالقىلىق پەيت، قىيىن شارائىت: مانا ئەمدىلىكتە بولسا، پەرھات ھەقىقىي ھاياتقا ئىز بېشى ئالدىدىكى جىددىي سىناقلارغا دۇچ كەلمەكتە ئىدى. * <بەشتە ياخشى> بۇ ئائىلە 40 يىللىق ئۇزاق سىناقتىن ئۆتكەن. * بۇ باسقۇچتا كوممۇنىستىك پارتىيە ئىككى قېتىملىق ئىنقىلابنىڭ سىناقلىرىدىن ئۆتكەن.

تىن سېناق، بار مېنىڭ كامىل ئىشەنچىم، مەن ئەلا ئۆتمە كېچەن.

سېناق تېشى ① <كېۋىل> تەركىبىدە كۆمۈر ماددىسى بار كۋارتس بىلەن ئوپال قاتارلىقلارنىڭ ئارىلاشمىسىدىن تەركىب تاپقان بىر خىل مېنېرال، زىچ، قاتتىق ۋە قارا كېلىدۇ. ئالتۇن بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىز چىقىرىش ئارقىلىق، ئالتۇننىڭ ساپلىق دەرىجىسىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ. ② كۆچە. شەيئەلەرنىڭ ئېنىق ھەم ئىشەنچلىك بولغانلىقى تەكشۈرۈش ئۇسۇلى ياكى ئاساسى: ماركسىزمنى ھەقىقىي چۈشەنگەن-چۈشەنمىگەنلىكىنى ۋە ئېتىراپ قىلغان-قىلمىغانلىقىنى مۇشۇ سېناق تېشى بىلەن تەكشۈرۈپ كۆرۈش لازىم. * تەبىئەت دۇنياسى - دىئالېكتىكىنى تەكشۈرۈش-نىڭ سېناق تېشى.

سېناق قەغمىزى ① <خىم> دورىغا چىلانغان قەغمىز. ئادەتتە ماددىلار تەركىبىدىكى مەلۇم بىرىكمە، ئېلېمېنت ياكى ئىئونلارنىڭ بار-يوقلۇقىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ② <ماتار> ئىمتىھان قەغمىزى.

سېناق قىلىق سېناپ كۆرمەك، سىنماق: ئۇلار قورام تاشنى تەشمە تاملارغا دەز كەتكۈزمەي پارتلىتىشنىڭ ئۇسۇلىنى سېناق قىلىقاتتى. * كەلدى ئۇلار باشلىۋەتتى يېڭىچە ئىشنى، تىرامۋايىنى سېناق قىلىپ خاڭنى ئېچىشنى.

سېناق مۇسابىقىسى <تەن> تەنتەربىيە ساھەسىدىكى چېنىقىش ئۆلچىمى، بەدەن-نىڭ تەبىئىي ساپاسى، تەنھەرىكەت ئاساسىي بىلىملىرى قاتارلىقلاردىن سېناق ئېلىش، شۇنىڭدەك تەنھەرىكەتچىلەرنىڭ ماھارىتىنى مەلۇم سەۋىيىگە يەتكۈزۈش

ياكى ئۇلارنىڭ نەتىجىسىنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىنى ئىگىلەش مەقسىتىدە ئۆتكۈ-زۈلىدىغان مۇسابىقە. بۇ خىل مۇسابىقىدە نام تەرتىبى بەلگىلەنمەيدۇ. ئادەتتە ئۇ مۇسابىقە ۋە سېناق تەلپى بويىچە ئۆتكۈزۈلۈپ، سېناق نەتىجىسى خاتىرىلىنىدۇ. سېناق نۇقتا مەلۇم بىر خىزمەت ياكى پائالىيەتنى رەسمى باشلاشتىن بۇرۇن بۇ ھەقتە مەلۇم تەجرىبە ھاسىل قىلىش مەقسىتىدە شۇ ئىشنى ئىشلەپ كۆرۈش ئۈچۈن تاللانغان ئورۇن: سېناق نۇقتىسى قىلىنغان ئورۇنلارنىڭ بەزىلىرى ئىستىپاق ئەزالىرىنى ئۆز يېنىدىكى ئىلغار ياشلارنى تاللاشقا سەپەرۋەر قىلدى. * خىزمەتلەرنى پىلانلىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، بىر تۈركۈم سېناق نۇقتىلىرىنى ياخشى يولغا قويۇش لازىم.

سىنالىقۇنى (سىن+ئالغۇ) تېلېۋىزىيە سۈرەتلىرى بىلەن تاۋۇشلۇق سىگناللارنى خاتىرىلەپ، قايتا كۆرسىتىلەيدىغان ماشىنا، تۈرلىرى كۆپ بولۇپ، ئادەتتە ماگنىتلىق لېنتا ئىشلىتىلىدىغان سىنالىقۇ كۆزدە تۇتۇلىدۇ: بەلغىيە ئايپاي بىلەن بولغان جېدەل تېخى بىر تەرەپ قىلىنماي تۇرۇپلا، مانا بۈگۈن مارجان بۇۋى يەنە بىر يېڭى كومپىدىيە قويۇپ بەردى، قىزىقى شۇ يەردىكى... بولىدلا، گەپنى ئۇزارتماي، سىنالىقۇغا ئېلىۋالغان شۇ بىر مىنۇتلۇق كومپىدىيىنىڭ ئۆزىنىلا قويۇپ بېرىدۇ.

سىنالىقۇ لېنتىسى تېلېۋىزىيە نومۇرلىرىنىڭ كۆرۈنمە چاستوتىلىق سىگناللىرىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تىپتىكى ماگنىتلىق لېنتا.

سىنالىقۇ «سىنماق» يېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سىنالىقۇ ئادەم. * سىنالىقۇ قاياقتىن سىنالىقۇ قېتىق ياخشى (ماقال).

سۈزۈكلۈكىدىن ئادەم قارىسا، ئادەمنىڭ شولسى چۈشۈپ تۇرىدىغان بىر خىل تاش، ئاق سۈزۈك تاش.

سىنتاكسىس نى (ر) <گىرېك> <تىل> گرامماتىكا-نىڭ بىر تارمىقى، يەنى سۆز بىرىكمىسى ۋە جۈملە قۇرۇلمىسى توغرىسىدىكى پەن. ئۇ ئاساسەن سۆزلەردىن جۈملە تۈزۈش قائىدىسىنى تەتقىق قىلىدۇ.

سىنتاكسىسلىق سۈپ. سىنتاكسىسقا خاس، سىنتاكسىسقا ئائىت: سىنتاكسىسلىق كاتىگورىيە. سىنتاكسىسلىق بىرىكىش. سىنتاكسىسلىق باغلىنىش.

سىنتېتىك سۈپ (ر) ① ئومۇملاشتۇرۇپ تەھلىل قىلىنىدىغان، ئومۇملاشتۇرۇلىدىغان: سىنتېتىك ئۇسۇل. ② بىرىكتۈرۈش ئاساسىدا ھاسىل قىلىنىدىغان، ئېلىنىدىغان: سىنتېتىك تالا. سىنتېتىك كاۋچۇك. سىنتېتىك سىمولا، سىنتېتىك بوياق. ③ <تىل> سۆز بىلەن سۆز ئوتتۇرىسىدىكى گرامماتىكىلىق مۇناسى-ۋەت ئاساسەن سۆزنىڭ تۈرلىنىشى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان: سىنتېتىك تىللار.

سىنتېتىك بوياق <خىم> سۈنئىي ئۇسۇلدا بىرىكتۈرۈش ئارقىلىق ئىشلەنگەن ئورگانىك بوياق. رەڭگىنىڭ كۆپ خىللىقى ۋە سۈپىتىنىڭ ياخشىلىقى جەھەتتە تەبىئىي بوياقتىن ئېشىپ چۈشىدۇ. كۆمۈر مېيى ۋە نېفىت ئۇنىڭ خام ئەشياسى قىلىنىدۇ.

سىنتېتىك تالا <خىم> يۇقىرى مولېكۇلە-لىق بىرىكمە، يەنى كۆمۈر، نېفىت، تەبىئىي گاز ۋە ئاتسېتېلېن قاتارلىقلارنى خام ئەشيا قىلىپ بىرىكتۈرۈش يولى بىلەن ئىشلەنگەن بىر خىل تالا. مەسى-لەن، تېلېن، يولى ئامىد، ۋىنىلون قاتارلىقلارغا ئوخشاش. سىنتېتىك تالانىڭ چىداملىقى يۇقىرى بولۇپ، سۈركىلىشكە

* پىچاق تاشتا بىلىنىدۇ، ئادەم ئىشتا سىنىلىدۇ (ماقال). * ھەقىقىي قەھرىمان ھەقىقىي جەڭ كۈنىدە سىنىلىدۇ.

سنانتروپ نى (ر) <ئارخىئول> بېيجىڭ مايۇنسىمان ئادىمى ياكى جۇڭگو مايۇنسىمان ئادىمى.

سنانىت نى (ر) <لات> <گېئول> دالا شىپاتىنىڭ بىر خىلى، يەنى تەبىئەت دۇنياسىغا ناھايىتى كەڭ تارالغان بىر خىل مىنېرال. ئاساسلىق تەركىبى كالىي ھەم ئاليۇمىن ئارىلاشقان سىلىكات بولۇپ، قاتتىقلىقى يۇقىرى كېلىدۇ. رەڭسىز، ئاق، كۈل رەڭ ياكى توخۇڭ ھالەتتە ئۇچرايدۇ. ئەينەك پارقىراقلىقىغا ئىگە، چۈرۈك كېلىدۇ. كۆپىنچە فازفور سانائىتىدە ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ تەركىبىدە كالىي بولغاچقا، يەنە ئوغۇت ياساشقىمۇ ماتېرىيال بولىدۇ.

سىنە (توغرىسى: سىينە) ← سىينە. **سىنە كىمەك** پ. دىئال. ئېتىبار بىلەن قارىماق، دىققەت-ئېتىبارنى قويماق، دىققەت بىلەن كۆزەتمەك.

سىنېرىك نى <بوت> باشاقلار ئائىلىسىدە-كى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تۇخۇمىسىمان تۆمۈنە شەكىلدە، گۈلى كۈل رەڭگە مايىل يېشىل ياكى سۆسۈن ئارىلاش كېلىدۇ. قىلتىرىقلىق مېۋىسى ئۇزۇن ھەم دۈڭلەك بولىدۇ. غولى ۋە يوپۇرمىقىنى سېرىق رەڭ ماتې-رىيالى قىلغىلى، تالاسىدىن قەغەز ئىشلىگىلى بولىدۇ.

سىنت نى (لات) يۈزدىن بىرنى تەشكىل قىلىدىغان پارچە پۇل بىرلىكى، پۇڭ، تىيىن: دىۋانە يانچۇقىدىن بىرمۇنچە سىنتلارنى چىقىرىپ، تىرىگىشىپ يەرگە تۆكۈپتۇ.

سىنتاش نى (سىن+تاش) <گېئول> ئاق ھەم

باغلىنىشلىرىدىن تارتىپ تەكشۈرۈشتىن ئىبارەت ئىلمىي تەتقىقات ئۇسۇلى. ② <خىم> ئاددى خىمىيلىك بىرىكمىلەر ياكى ئېلېمېنتلاردىن مۇرەككەپ خىمىيلىك بىرىكمىلەرنى ھاسىل قىلىش. ③ ئومۇملاشتۇرۇلغان بىرلىك، بىرىكتۈرۈلگەن پۈتۈنلۈك.

سىنتېزلاشماق «سىنتېزلىماق» پېشلىنىش مەجھۇل دەرىجىسى.

سىنتېزلىماق پ. سىنتېز ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ تەكشۈرمەك، ئومۇملاشتۇرماق، بىرلەشتۈرمەك، ھاسىل قىلماق.

سىنچاي نى. مېھمانلارغا، ئاساسەن، تا ئامدىن بۇرۇن بېرىلىدىغان چاي: - ھە مول بولدى. باشتا سىنچاي، ئاندىن ھالۋا، ئارقىدىن پولۇ، - ئېرى نان چىشلىگەچ سۆزلەيتتى.

سىنچەك نى. دىئال. قالق، باراڭ. **سىنچەكلىمەك** پ. دىئال. قارلىق ياكى باراڭ ھالىتىگە كەلتۈرمەك.

سىنچى I نى. ھەرقانداق نەرسىنىڭ تۇرقى، كۆرۈنۈشى، چىراي-شەكلىگە قاراپ شۇ نەرسىگە باھا بەرگۈچى كىشى؛ شۇ ھەقتە تەھلىل يۈرگۈزگۈچى كىشى: بەزى چاغلاردا ئاياللار بەكمۇ زىل، نازۇك ۋە تولىمۇ سىنچى كېلىدۇ. * مودەنىنىڭ تۇرقىنى كۆرگەن ھەر كىشى، ھەتتاكى سىنچى قىلمايتتى گۇمان. ئەمەلدار ئۆزىنىڭ گۆشىنى يەيتتى، بېشىنىڭ ئىچىدە قاپقارا تۇمان. // سىنچى يىگىتلەر ئۇ قىزنى زىيادە شوخ، شەپشەك قىز ئىكەن دېگەن خۇلاسگە كېلىشتى.

سىنچى II نى. دىئال. جەگە، لىم؛ يان ياغاچ، جەگە قوندۇرۇلىدىغان ياغاچ. **سىنچىكىلىمەك** پ. سىنچىلىماق: ئۇ سىنچى-

چىداملىق كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن ئارغامچا ئەشكىلى، توشۇغۇچ تاسما ۋە بالون قاتارلىقلارنىڭ ئەستەرلىكىنى ئىشلىگىلى بولىدۇ. ئۇ يەنە توقۇمىچىلىقتىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. **سىنتېتىك تىللار** <تىل> سۆز بىلەن سۆز ئوتتۇرىسىدىكى گرامماتىكىلىق مۇناسىۋەتلەر ئاساسەن سۆزنىڭ تۈرلىنىشى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان تىللار. مەسىلەن، ئۇيغۇر تىلى، رۇس تىلى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سىنتېتىك سىمولا <خىم> سۈنئىي ئۇسۇلدا بىرىكتۈرۈش ئارقىلىق ئىشلەنگەن سىمولا. خۇسۇسىيىتى تەبىئىي سىمولا بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ.

سىنتېتىك كاۋچۇك <خىم> يۇقىرى مولېكۇلىلىق بىرىكمە. ئادەتتە نېفىت، تەبىئىي گاز، كۆمۈر ۋە ئوتتاش قاتارلىقلار خام ئەشيا قىلىنىپ، بىرىكتۈرۈش ئارقىلىق ئىشلىنىدۇ. مەسىلەن، بۇتىل بېنزوللۇق كاۋچۇك ۋە ئىزوئامىل كاۋچۇكى قاتارلىقلارغا ئوخشاش. بۇ خىل كاۋچۇكنىڭ تۈرى كۆپ بولۇپ، بەزىلىرى مەلۇم جەھەتتە تەبىئىي كاۋچۇكنىڭ ئورنىنى ئىگىلىسە، يەنە بەزىلىرى ئۆزگىچە ئارتۇقچىلىقلىرى بىلەن تەبىئىي كاۋچۇكتىن ئېشىپ كەتتى.

سىنتېتىك نېفىت <خىم> كاربون (II) ئوكسىد بىلەن ھىدروگېننى بىرىكتۈرۈش ئارقىلىق ئىشلەنگەن كاربون گىدرىد بىرىكمىسى. خۇسۇسىيىتى تەبىئىي نېفىت بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ.

سىنتېز نى (<گرېك> ① نەرسە ۋە ھادىسىلەرنى بىر پۈتۈن ھالدا، ئۇلارنىڭ ئىچكى تەركىبىي قىسىملىرىنىڭ ئورگانىك

تىكىسى ئاجرىلىپ چىقىدۇ. ئادەتتە رەختكە گۈل بېسىش ۋە سىنىك مېتالنى ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

سىنىكا نى (ر) <خىم> توق كۆك رەڭدىكى ئانتورگانىك بويلاق. سېغىز، گۆڭگۈرت، ساپ كاربون ۋە كۋارتس قاتارلىقلارنى كۆيدۈرۈش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. كۆپىنچە رەختلەرنى كۆك رەڭدە بويلاش ياكى سىر، مەتبەئە مېيى قاتارلىقلارنى ئىشلەش ئۈچۈن ماتېرىيال قىلىنىدۇ.

سىنىكلىك سۈپ. تەركىبىدە سىنىك بولغان، تەركىبىگە سىنىك ئارىلاشقان: سىنىكلىك رودا.

سىنىكلىمەك پ <خىم> نەرسىلەرنىڭ سىرتقى يۈزىگە سىنىك سۈرتىمەك، ھەل بەرمەك: سىنىكلەنگەن نومۇر.

سىنىكا نى (ر) <تېب> ← سىنىكا كېسەللىكى. **سىنىكا كېسەللىكى** <تېب> بەدەندە ۋىتامىن C نىڭ كەمچىل بولۇشى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقىدىغان بىر خىل كېسەللىك. بۇنىڭدا، پۈتۈن بەدەن ئاجىزلىشىپ، ماغدۇرسىزلىنىش، مۇسكۇل ۋە ئۆڭلەر قاتتىق ئاغرىش، چىش مېلىكى ئىشىشىپ قاناش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

سىنىگارمونىزم نى (د) <گىرېك> <تىل> ← **ئاۋۇشلارنىڭ ماسلىشىشى.**

سىنوپىتىكا نى (د) <گىرېك> <مېتېئور> ئاتموسفېرا ئىلىمىنىڭ بىر تارمىقى. ھاۋا رايونىنىڭ شەكىللىنىش ھەم ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ. ئادەتتە ئۇ ھاۋا رايونىنى تەھلىل قىلىش ۋە ئۇنىڭدىن ئالدىن مەلۇمات بېرىش خىزمىتىنىڭ ئاساسى ھېسابلىنىدۇ.

سىنۇنىم نى (د) <گىرېك> <تىل> ← مەنداش سۆز.

كىلەپ قارىسا، ئالدىدىكى كىچىك قۇيۇن سەيچىن ئىكەن. * ئوقولدىكى قەغەزگە سىنچىكلەپ قاراپ ئولتۇراتتى.

سىنچىلاتماق «سىنچىلماق» يېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىنچىلاشماق «سىنچىلماق» يېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار ئاتلارغا سىنچىلىشىپ قاراشقاندىن كېيىن، ئۆزلىرىگە يارىغانلىرىنى تاللاشقا باشلاپتۇ.

سىنچىلىق نى. سىنچىلاردا بولىدىغان ئىقتىدار، سىنچىلارغا خاس خىسلەت ياكى ئەقىل، نەزەر: شائىر سىنچىلىق بىلەن سەپداشلارغا بىرقۇر كۆز يۈگۈرتۈپ قارىدى. * ئۇ ساقچى ئەمەلدارغا خاس سىنچىلىقى بىلەن ئاپتىلادىكى ئۆزگىرىشلەرگە باھا بېرىپ ئولتۇراتتى.

سىنچىلماق پ. دىققەت بىلەن زېھىن قويۇپ قارماق: - قاراڭلا خوتۇن، - دېدى ئۇ، - ھەرقانچە سىنچىلساممۇ ھازىرقى تۇرسۇنئايىم بۇرۇنقى تۇرسۇنئايىمغا ئوخشىمايۋاتەدۇ. * - سىز قەيەرنىڭ ئادىمى؟ - دېدى ئۇ ئات ئۈستىدىكى ئادەمگە تېخىمۇ سىنچىلاپ. * مەن غىياسىدىننىڭ تاماكا ئوراۋاتقان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئۇنىڭغا تېخىمۇ سىنچىلاپ دىققەت قىلدىم. * ئۇلار نېمىنىدۇر بىرنەرسىنى سىنچىلاپ كۆرۈشۈۋاتاتتى.

سىنىك نى (د) <نېم> <خىم> مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى (Zn) (zincum). كۆكۈچ ئاق رەڭلىك كرىستال بولۇپ، چۆرۈك كېلىدۇ. قېتىشما تەييارلاش ياكى تۆمۈر تاختىلارغا ھەل بېرىشتە ئىشلىتىلىدۇ.

سىنىك سۇلفات <خىم> ئانتورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى ZnSO₄. سۇدىكى ئېرىتمىسىدىن تەركىبى ZnSO₄ · 7H₂O بولغان كرىستال ھالەتتە.

سننۇسنى (ر) لات) < مات > تىك بۇلۇڭلۇق ئۈچ بۇلۇڭدا، خالىغان بىر تار بۇلۇڭنىڭ قارشىسىدىكى تەرەپنىڭ يانتۇ تەرەپكە بولغان نىسبىتى شۇ تار بۇلۇڭنىڭ سننۇسى دېيىلىدۇ ۋە « sin » بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن، $\sin A = \frac{a}{c}$ ياكى $\sin B = \frac{b}{c}$ سننۇسنى ئى (ئە) ① < پەلس > مۇئەييەن ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش سىستېمىسىدا، كىشىلەرنىڭ تۇتقان ئورنىنىڭ ۋە ئىشلەپ-چىقىرىش ۋاسىتىلىرىغا بولغان مۇناسىۋىتى. نىڭ ئوخشاش بولماسلىقى نەتىجىسىدە ئايرىلغان بۆلەك، گۇرۇھ: ئىشچىلار سننۇسى. پروپورتىيات سننۇسى. بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى سننۇس. * جەمئىيەتنىڭ ئېكسپلاتاتسىيە قىلغۇچى سننۇسى ۋە ئېكسپلاتاتسىيە قىلىنغۇچى سننۇسىغا، ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى سننۇس ۋە ئېزىلگۈچى سننۇسقا بۆلۈنۈشى ئىلگىرى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئانچە راۋاجلانمىغانلىقىنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسى ئىدى. ② < مائارىف > مەكتەپلەردىكى بىر ئوقۇش يىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەر بىر - باسقۇچ ياكى مەلۇم كەسپ بويىچە تەشكىللەنگەن ھەر بىر گۇرۇپپا: بىرىنچى سننۇس. سننۇس ئاتىلىماق. سننۇسنىڭ قالماق. * ئالىم 2-سننۇس 4-سننۇسقا چىققۇچە ھەر سننۇسقا ئىككى يىلدىن ئوقۇغاندى. * پىلان بويىچە بۇ ئالىي تېخنىكوم كەلگۈسىدە ھەر يىلى 500 نەپەر ئوقۇغۇچى ئوقۇيدىغان دەسلەپكى قەدەمدە يىلىغا تېۋىپلىق ۋە دورىگەرلىك كەسىپلىرى بويىچە ئىككىدىن سننۇس ئېچىپ، ئۇيغۇر مىللىي تىبابىتى ئۈچۈن بىر تۈركۈم ئالىي مەلۇماتلىق ئىختىساسلىق تىببىي خادىملارنى يېتىشتۈرىدىغان مەكتەپكە ئايلاندى. ③ < مائارىف > ئوقۇتۇش مەشغۇلاتى ئېلىپ بېرىلىدىغان، دەرس ئۆتۈلىدىغان ئۆي: ئازادە سننۇس. سننۇس دوسكىسى.

سننۇسنى تازىلىماق. * ئاخشام كەچكۈرىستىن قايتىۋاتساق، جالالىدىن سننۇس ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدى. ④ < بئول > بىر تىپتىكى جانلىقلارنىڭ ئوخشاش بەلگىلىرى ۋە تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىگە ئاساسەن قايتىدىن ئايرىلغان توپى. مەسىلەن، ئومۇرتقىلىق. ھايۋانلار تىپى بېلىقلار، قۇشلار ۋە ئېمىتكوچىلەر دېگەندەك سننۇسلارغا ئايرىلىدۇ. ئۇ ئادەتتە تىپتىن تۆۋەن، ئۇرۇقداشتىن يۇقىرى تۇرىدۇ. بەزىدە يەنە « كلاس » دەپمۇ ئاتىلىدۇ. سننۇس ئاتىلىماق < مائارىف > ئەسلى ئوقۇشى كېرەك بولغان مەلۇم بىر يىللىق سننۇسقا ئوقۇماستىنلا، ئۇنىڭدىن بىر دەرىجە يۇقىرى بولغان سننۇسقا چىقىپ ئوقۇماق: ئۇلار مېنى سننۇس ئاتىلىتىپ بىرىنچى سننۇسنىڭ بىراقلا ئۈچىنچى سننۇسقا يۆتكىدى. سننۇس ئاشىماق < مائارىف > ← سننۇس كۆچمەك: بۇ يىل سننۇس ئاشالماسك، 3-سننۇس يەنە ئوقۇيسەن، مەكتەپكە بار، ماڭ. سننۇس باشلىقى < مائارىف > ئوقۇغۇچىلار سايلاپ بېرىدىغان ۋە سننۇس مۇدىرىغا ياردەملىشىپ، سننۇسنىڭ بارلىق ئىشلىرىغا مەسئۇل بولىدىغان ئوقۇغۇچى. سننۇس قالماق < مائارىف > (ئوقۇغۇچىلار) يىللىق نەتىجىسى لايىقەتسىز بولۇپ قالغاندا، سننۇس ئاشالماي ئەسلىدىكى يىللىقتا قېلىپ، قايتىدىن يەنە بىر يىل ئوقۇماق. سننۇسنىڭ كۆچمەك < مائارىف > (ئوقۇغۇچى-لار) يىللىق ئىمتىھان نەتىجىسى لايىقەتلىك بولغاندا، تۆۋەن يىللىق سننۇسنىڭ يۇقىرى يىللىق سننۇسقا چىققاق. سننۇس ژۇرنىلى < مائارىف > ئوقۇغۇچىلارنىڭ كېلىپ-كېتىشى ئەھۋالى، ئۆگىنىش نەتىجىسى ۋە ئۆتۈلگەن دەرىجىلەرنىڭ قىسقىچە

مەزمۇنى قاتارلىقلار خاتىرىلىنىدىغان دەپتەر.

سەنئەت كادىرى <ماتار> ئوقۇغۇچىلار تەرىپىدىن سەنئەت كادىرىغا ۋە سەنئەت كادىرىغا مەلۇم ئىشلىرىغا مەسئۇل بولىدىغان ئوقۇغۇچى. ئادەتتە سەنئەت كادىرىغا باشلىق، ئۆگەنىش ھەيئىتى ۋە تۇرمۇش ھەيئىتى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سەنئەت كادىرى <ماتار> مەكتەپلەردە-كى مەلۇم سەنئەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ سىياسىي-ئىدىيىۋى تەربىيە خىزمىتىگە مەسئۇل بولغۇچى ئوقۇتقۇچى.

سەنئەت ھەيئىتى <ماتار> ← سەنئەت كادىرى.

سەنئەت يىغىنى. <ماتار> ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋە سەنئەت كادىرى ئومۇمى قىياپىتى، ئەمەلىي ئەھۋالى قاتارلىقلارنى تەھلىل قىلىپ ياكى خۇلاسە، كېيىنكى مەزگىللىك ئەھۋاللار ئورۇنلاشتۇرۇلىدىغان، قەرەللىك ئېچىلىپ تۇرىدىغان يىغىن: بۈگۈن ئۆمەر مۇتەللىم سەنئەت يىغىنى ئاچتى.

سەنئەتداش ئى (ئە+پ) بىر سەنئەت ئوقۇغان ياكى ئوقۇيدىغان بالىلار (بىر-بىرىگە نىسبەتەن)، ساۋاقداش: ھەر كۈنى سەنئەتداشلىرىم بىلەن كوچىلاردا شوئار ئاۋازىنى ئاڭلايتتۇق، داڭ-دۇمباق چېلىپ كوچىلارغا بىز مۇ شوئار توۋلاپ چىقاتتۇق. // بىز ھەممىز سەنئەتداش بالىلار ئەمەسمۇ، بولدى قويۇڭلار، يوق گەپنى تالىشىپ چىدەل- لەشمەيلى.

سەنئەتداشلىق «سەنئەتداش» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى.

سەنئەتپىسىز سۆپ. سەنئەت مەۋجۇت بولمىغان، سەنئەت يوقالغان؛ سەنئەت يوق؛ سەنئەتپىسىز كومۇنىزم جەمئىيىتىنى قۇرۇش ئۇلارنىڭ ئەڭ

بۈيۈك غايىسى ئىدى. سەنئەتلىق سۆپ. سەنئەت بار، سەنئەت ئۆز ئىچىگە ئالغان: 450 مىڭ يۈەنگە 30 سەنئەت ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتۇش بىناسى سېلىندى.

سەنئەت سۆپ (ئە) سەنئەت ئالاقىدار، سەنئەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك، سەنئەت تەۋە؛ مەلۇم بىر سەنئەت مەنپەئەتى ياكى روھىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان؛ سەنئەت مەيدان. سەنئەت ئاڭ. سەنئەت جەمئىيەت.

سەنئەت تەھلىل <پەلس> ماركسىزم-لېنىنىزمنىڭ سەنئەت جەمئىيەتتە-كى ئىجتىمائىي ھادىسىلەرنى سەنئەت ۋە سەنئەت كۈرەش نۇقتىسىز بويىچە كۆزىتىش ۋە تەتقىق قىلىشىدىكى تۈپ ئۇسۇلى.

سەنئەت جەمئىيەت <پەلس> سەنئەت قارىمۇقارشىلىق ئاساسىدىكى جەمئىيەت، يەنى ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىغا بولغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىك ئاساس قىلىنغان، ئېكسپلاتاتسىيە قىلغۇچى سەنئەت ھۆكۈمران ئورۇندا تۇرىدىغان جەمئىيەت.

سەنئەت زىددىيەت <پەلس> ئىجتىمائىي-ئىقتىسادىي ئورنى ئوخشاش بولمىغان سەنئەت ئوتتۇرىسىدا مەنپەئەت ۋە تەلەپنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقىدىغان زىددىيەت. بۇنىڭدا، ئاساسلىقى ئېكسپلاتاتسىيە قىلغۇچى سەنئەت بىلەن ئېكسپلاتاتسىيە قىلىنغۇچى سەنئەت ئوتتۇرىسىدىكى تۈپ پائىدا-زىيان توقۇنۇشىدىن كېلىپ چىقىدىغان زىددىيەت- لەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

سەنئەت كۈرەش <پەلس> قارىمۇقارشى سەنئەت ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش، يەنى ئېكسپلاتاتسىيە قىلىنغۇچى سەنئەت بىلەن

* ئۇ مەلەڭدىن بۇ مەلەڭگە ئويناپ دەپ كەلدىم. مەيلىك بارمۇ، مەيلىك يوقمۇ، سىناي دەپ كەلدىم. ② كۆرۈپ، بىلىپ بېقىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلماق، كۆرۈپ باقماق؛ تەجرىبە قىلماق؛ تەلەي سىنماق. كۈچ سىنماق. * سۇنايچىلار لىپىرلىرىنى يۇمشىتىپ سىناپ كۆردى. * ئۇ بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن: - مېنىڭچە، مۇشۇ چارە يامان ئەمەس. تەك قىلدۇ، قېنى سىناپ كۆرەيلى. تاپانچا ۋە باشقا مىلتىقلارنىمۇ ئارىلاش ئاتارمىز، - دېدى. ③ ئەقلىي قابىلىيىتى، بىلىم دەرىجىسى ياكى ئەمەلىي ئىقتىدارىنى ئېنىقلاش مەقسىتىدە سوئال سورىماق؛ ئىمتىھان ئالماق؛ زېھنىنى سىنماق. زېھنىنى سىناش مۇسابىقىسى. * شاھ ئەمەلدارلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە ئىشەنچ بىلەن، بەختنىڭ تىبابەتچىلىكتە تەڭدىشى يوق بولسۇ، ئەقىل-ئىدراك جەھەتتە قانداقلىقىنى سىناپ كۆرگەن. دىن كېيىن بىرنەرسە دېمەكچى بولغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. * يولداشلار، بۈگۈن بىز مەركەز-نىڭ مۇناسىۋەتلىك ھۆججىتىنىڭ روھىغا ئاساسەن، بىر قىسىم ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى سىناپ باقماقچىمىز.

سۆيۈچ نى <ماشىن> ← ئۇچقۇنلاتقۇچ: سۆيۈچ چىقىرىلمىغان چاغدىكى قۇم دانىچىلىرى تاسادىپىي چۈشۈپ قالغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. **سۆيۈنچ** (توغرىسى: سۆيۈنچ) ← سۆيۈنچ.

سىيا I (توغرىسى: سىياھ) ← سىياھ. **سىيا II** سۈپ (خەن) ← سىيا چۈشمەك. **سىيا چۈشمەك** قىماردا تۆت ئوشۇق تۆت خىل ھالەتتە يەنى ئالچۇ، بىرى چۈ، بىرى پوككا، بىر چىككا ھالەتتە تۇرماق. تۆت ئوشۇقنى ئاتقان ئادەمدە

ئېكىسپلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپ؛ ھۆكۈم-رانلىق قىلىنغۇچى سىنىپ بىلەن ھۆكۈم-رانلىق قىلغۇچى سىنىپ ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش.

سىنىپى مەۋقە <پەلس> ← سىنىپى مەيدان.

سىنىپى مەيدان <پەلس> مەلۇم سىنىپ تەرەپتە تۇرۇپ، شۇ سىنىپنىڭ مەنپەئەتى ۋە تەلپىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتىكى ئاساسىي پوزىتسىيە.

سىنىپىي نۇقتىئىنەزەر <پەلس> ① ماركسىزم-لېنىنىزمنىڭ سىنىپ ۋە سىنىپىي كۈرەش توغرىسىدىكى نۇقتىئىنەزىرى.

② ھەرقايسى سىنىپلارنىڭ شەيئىلەرگە مۇئامىلە قىلىشتىكى تۈپ قارىشى ۋە پوزىتسىيىسى.

سىنىپىيلىق نى <پەلس> سىنىپلىق جەمئە-يەتتە، كىشىلەرنىڭ ئالڭ-پىكىرىدە مۇقەررەر يوسۇندا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان سىنىپىي خۇسۇسىيەت. بۇ خىل خۇسۇسىيەت كىشىلەرنىڭ سىنىپىي ئورنى تەرىپىدىن بەلگىلىنىپ، شۇ سىنىپنىڭ پەۋقۇلئاددە مەنپەئەتى ھەم تەلپىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ؛ پارتىيىۋىلىك - پروپېتارىياتچە سىنىپىيلىقنىڭ ئالىي ئىپادىسى. * قانۇن سىنىپىي جەمئىيەتنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، ئۇ كۈچلۈك سىنىپىيلىققا ئىگە.

سىنىپاق پ ① مەلۇم ۋاستە، ئۇسۇللار ئارقىلىق تەكشۈرمەك، ئېنىقلىماق؛ مەرتىنى مەيداندا سىنا (ماقال). * مېھمان ئاز ئولتۇرار، كۆپ سىنار (ماقال). * بۇ سالام ئۈچ-تۆت قېتىم تەكرارلانغاندىن كېيىن، بالىنىڭ دادىسى بىلەن ئانىسى «بۇ سالامنىڭ تېگىدە بىر ئىش بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە» دەپ مەسلىھەتلىشىپ، موللامنى سىنماقچى بولۇشۇپتۇ.

ئىچىدىكى لۇشىيەننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا تۈزۈپ چىققان ھەرىكەت مەزىنى ياكى تۇتقان يولى: ئىچكى سىياسەت. تاشقى سىياسەت. زىيالىيلار سىياسىتى. * مەشۇرنىڭ يېزىدىكى ئېغىر كۈنلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئاغدۇرۇلۇپ، يېڭى سىياسەت ئىجرا قىلىنغاندىن كېيىن ئاخىرلاشتى. * شۇنى ئالدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، پارتىيىنىڭ توغرا لۇشىيەننى ۋە توغرا سىياسەتلىرىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئېلىمىزنىڭ تاۋار ئىشلەپچىقىرىشى چوقۇم تېز راۋاجلىنىدۇ. ② كۆچمە. دوق، قورقۇتۇش، پوپوزا: سىياسەت قىلماق. سىياسەت قىلماق پوپوزا قىلماق، ھەيۋە قىلماق؛ قورقۇتۇش: ئۇلار پۇقرالارغا، ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ، ئىش توختاتتىڭلار، دەپ خېلى سىياسەت قىلدى.

سىياسەتچىلىك ئى. سىياسىي رول، سىياسىي ئەھمىيەت؛ سىياسەت بىلەن بولغان باغلىنىش، مۇناسىۋەت، سىياسەتنى ئىجرا قىلىدىغان، ھىمايە قىلىدىغان روھ؛ سىياسەتچىلىك كۈچلۈك ئادەم. * خەزىنە چىكى تارقىتىش - چېتىلىش دائىرىسى كەڭ، سىياسەتچىلىك كۈچلۈك، قىيىنچىلىق بىرقەدەر چوڭ خىزمەت.

سىياسەتلىك سۈپ. سىياسەتنى ئىجرا قىلىدىغان، سىياسەت يۈرگۈزىدىغان؛ يارانلارغا دائىم زىكر-سۆھبەتلىك، دۈشەن-لەرگە قاتتىق سىياسەتلىك، دوستلىرىڭغا ۋاپادار، مۇرۇۋەتلىك، پىرىلەر سۆھبىتىدە بولغان بالامەن.

سىياسەت تۈزۈمى (ئەپ) قۇرۇق ياكى ئۆلۈك ھالدا سىياسەت سۆزلەپ، سىياسەت سېتىپ، يۈرىدىغان ئادەم: پارتىيىنىڭ ئىستىلىنى ياخشىلاشتا سىياسەت تۈزۈلەرغا قارشى تۇرۇشنى، زەربە بېرىشنى ئۇنتۇپ قېلىشقا

تۆت ئوشۇق مۇشۇنداق ھالەتتە تۇرسا ئاتقان ئادەم ئۇتقان، ئۇنىڭغا پۇل تىككەن كىشىلەر ئۇتقۇرغان بولىدۇ.

سياتېئا نى (لات) <بوت> ← سياتېئا دەرىخى.

سياتېئا دەرىخى <بوت> پاپورتىنىكلار-نىڭ بىر تۈرى. ياغاچ غوللۇق كېلىدۇ. غولى ئېگىز ھەم تۈز بولۇپ، تەركىبىدە كراخمال بولىدۇ. يوپۇرمىقى چوڭ ھەم پەيسىمان يېرىلىدۇ. غولىنى ئىستېمال قىلغىلى بولىدۇ.

سيادان نى (پ) <بوت> ① ئېپىقتاپان ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك، ئېگىزلىكى 30 - 60 سانتىمېتر ئەتراپىدا ئۆسىدۇ، كۆپ شاخلايدۇ. يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىدۇ، ئۈچ قايتىلىنىپ پەيسىمان ھەم چوڭقۇر يېرىلىدۇ. گۈلى ئاق ياكى كۆك بولۇپ، شېخىنىڭ ئۇچىدا يالغۇز ئۆسىدۇ. غوزىلىق مېۋىسى شاكال ھالىتىدە بولىدۇ، پىشقاندا ئۇچى يېرىلىدۇ. ئۇرۇقى كۆپ ھەم قارا كېلىدۇ. مايسىسى ۋە ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ، سوغۇق يەلنى ھەيدەش، خۇننى راۋان قىلىش ۋە قاننى جانلاندىرۇش رولىغا ئىگە. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

سيادانلىق سۈپ. ئۈستىگە سيادان سېپىلگەن، سيادان ئارىلاشتۇرۇلغان؛ بالا يولدا كېشۈپ، تۈگۈچنى ئېچىپ قارسا، يۇمغاقسۈتلۈك ئوخشىغان چۆچۈرە ئۈستىدە سيادانلىق يۇمشاق نان تۇرغۇدەك.

سياسەت نى (ئە) ① دۆلەت ھاكىمىيىتى ياكى سىياسىي پارتىيىلەرنىڭ دۆلەتنى باشقۇرۇش، سىرت بىلەن ئالاقە باغلاش ھەمدە بەلگىلىك تارىخىي شارائىت

سياسىي ئاڭ <پەلس> ← سىنىپىي ئاڭ.

سياسىي پاناھلىق بىرەر دۆلەت پۇقراسىنىڭ سياسي سەۋەب بىلەن باشقا دۆلەتكە قېچىپ بېرىپ، شۇ دۆلەت بېرىدىغان ئولتۇراقلىشىش ھوقۇقىغا ئېرىش-كەندىن كېيىن، تۇرۇپ قېلىشى كۆزدە تۇتۇلدى.

سياسىي تۈزۈم دۆلەت ھاكىمىيىتىنىڭ تەشكىلى شەكلى ۋە شۇنىڭغا مۇناسىۋەت-لىك بولغان تۈزۈملەرنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنىڭ بەلگىلىنىشى ياكى ئۆزگىرىشى سىنىپىي كۈرەش ياكى مەنپەئەت كۈرىشىنىڭ كونكرېت شارائىتى بەلگىلەيدۇ، ئۇ دۆلەتنىڭ تۈپ خاراكتېرىگە ماس بولىدۇ.

سياسىي جىنايەتچى <قا> ئۆزى ياشاۋاتقان دۆلەتنىڭ مەنپەئىتىگە قارشى مەلۇم سياسي پائالىيەت بىلەن شۇغۇل-لانغانلىقى ئۈچۈن، ھۆكۈمەت تەرىپىدىن جىنايەتچى دەپ قارالغان كىشى. سياسي خەرىتە <جۇغ> دۇنيانىڭ، قىتئەلەرنىڭ دۆلەتلەرگە بۆلۈنۈشىنى كۆرسىتىدىغان خەرىتە.

سياسىي خىزمەت سياسەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان، سياسەت ئەكس ئېتىدىغان، سياسەتكە ئائىت بولغان خىزمەت: بىز يېزىغا چۈشۈپ بېرىم يىل سياسىي خىزمەت ئىشلىگەندۇق.

سياسىي رەھبەر <ھەرب> جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى ليەندۇيلىرىدە-كى سياسىي خىزمەتنى تۇتۇپ ئىشلەيدى-غان، سياسىي خىزمەتكا مەسئۇل خادىم: - يولداش سياسىي رەھبەر، گۇڭشېيا يەتكۈزۈلدىغان ئوغۇتلارنى قاچىلاپ بولدىق.

بولمايدۇ. // سياسە تۈزۈم ئادەم.

سياسە تۈزۈلۈش ئى. قۇرۇق ياكى ئۆلۈك

ھالدا سياسەت سېتىپ يۈرۈش ھالىتى: - بۇنداق سياسە تۈزۈلۈش نەدىن ئۆگەندە-ئىز؟ - دەپ ھۈرپەيدى ئابدۇغېنى.

سياسىي (ئە) ① ئى. ھۆكۈمەت، پارتىيە،

ئىجتىمائىي تەشكىلات ۋە شەخس قاتار-

لىقلارنىڭ ئىچكى ئىشلار ھەم خەلقئارا

مۇناسىۋەت جەھەتلەردىكى پائالىيىتى.

ئۇ ئىقتىسادنىڭ مەركەزلەشكەن ئىپادىسى

بولۇپ، ھەرقانداق بىر سىنىپنىڭ سيا-

سياسىي ئۆز سىنىپىنىڭ مەنپەئىتىنى

قوغدايدۇ ۋە ھۆكۈمرانلىق ئورنىنى قولغا

كەلتۈرۈشنى ئاساسىي مەقسەت قىلىدۇ:

1816-يىلى سېن-سېن-سېن «سياسىي -

ئىشەنچسىزلىك توغرىسىدىكى پەن» دەپ

ئېلان قىلىدۇ ھەمدە سياسىيىنىڭ تامامەن

ئىقتىسادنىڭ ئىچىدە بولىدىغانلىقىنى ئالدىن

ئېيتىدۇ. ② سۈپ. سياسەتكە ئائىت،

سياسەت بىلەن باغلىق بولغان، سيا-

سەت ساھەسىدىكى: سياسىي مەسىلە.

سياسىي كۈرەش. سياسىي ماقالە. * باقى

ئاكام ھەر كۈنى بالىلارغا توخۇ بېقىش ھەققىدە-

كى كىتابلارنى ئوقۇشتىن باشقا، سياسىي

كىتابلارنىمۇ ئوقۇپ بېرەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن

ئۇنىڭ سۆزىگە سياسىي ئاتالغۇلار ئارىلىشىپ

قالغانىدى. * - بولمىسۇنچۇ، - قوشۇلدى جېلىل،

- شەھەر مۇدىرىنىڭ ئېيتىشىچە بولغاندا بېرىم

كۈن سياسىي ھەرىكەت ئېلىپ بارىدىكەنمىز.

ئاپتوموبىللارنى رېمونت قىلىپ بولدىق دېسىمىزچۇ.

③ سۈپ. دۆلەتكە، دۆلەت تۈزۈمى ۋە

گراژدانلىق ھەق-ھوقۇقىغا ئائىت: سياسىي

تۈزۈم. سياسىي ھوقۇق. ④ سۈپ. دۇنيانىڭ،

قىتئەلەرنىڭ دۆلەتلەرگە بۆلۈنۈشىنى

كۆرسىتىدىغان: سياسىي خەرىتە.

پەيچاڭ مېنى سىزدىن يوليۇرۇق سوراقتا ئەۋەتتى، — دېدى ئۇ چاس بېرىپ.

سىياسىي قانۇن <قا> سىياسىي بىلەن قانۇننىڭ ئومۇمىي نامى: مەيلى ئىنقىلاب ئىشلىرىدا بولسۇن ياكى قۇرۇلۇش ئىشلىرىدا بولسۇن، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى بولمايدىكەن، ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ، سىياسىي قانۇن خىزمىتىدەمۇ شۇنداق بولىدۇ. * شۇنداق قىلغاندىلا، ئەزىزلىرىنى توغرا، مۇۋاپىق، ئۆز ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىپ، سىياسىي قانۇن خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىگىلى بولىدۇ.

سىياسىي قىياپەت بىر ئادەمنىڭ سىياسىي مەيدانى، سىياسىي پائالىيىتى ۋە سىياسىي بىلەن ئالاقىدار بولغان تۈرلۈك ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

سىياسىي كومىسسار <ھەرب> جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ تۈەندىن يۇقىرى قىسىملىرى ياكى بەزى مۇستەقىل يىڭلاردا بولىدىغان سىياسىي خادىم. ئادەتتە ئۇ قىسىم پارتكومنىڭ كۈندىلىك خىزمەتلىرىنى باشقۇرىدۇ ۋە شۇ قىسىمنىڭ ھەربىي قوماندانى بىلەن بىر قاتاردىكى رەھبەر ھېسابلىنىدۇ؛ شۇندىن كېيىن پۈلك سىياسىي كومىسسارى ئابدۇكېرىم ئابباسوپ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا، جەڭچىلەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ھاياجانلىق نۇتۇقىنى سۆزلىدى. * بۇ ئۈچ نەپەر ياش ئارقىمۇئارقا سۆزلەپ ئۆزلىرىنى سىياسىي كومىسسارلارغا قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى.

سىياسىي كۈرەش <پەلس> سىنىپلار، پارتىيىلەر ۋە ئىجتىمائىي گۇرۇھلار ئوتتۇرىسىدا مەلۇم سىياسىي مەقسەت يولىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان كۈرەش: ئۇنىڭ ئەسلىي زاتى، بېشىدىن ئۆتكۈزگەنلىرى ۋە كەسپىي ئۇنى ئۆتكۈز، كەسكىن سىياسىي كۈرەش بىلەن

بىۋاسىتە ئالاقىلىشىش ناھايىتى تەس ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى.

سىياسىي كېڭەش ← سىياسىي مەسلىھەت پەت كېڭىشى: سىياسىي كېڭەش ئاپتونوم رايونلىق 4-نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ 4-يىغىنى 1981-يىلى 12-ئاينىڭ 28-كۈنى ئېچىلغانىدى.

سىياسىي لىرىكا <ئەد> ئاپتور چوڭ-چوڭ سىياسىي-ئىجتىمائىي مەسلىھەتلىرىنى تېما قىلىپ، ئۆزىنىڭ كۆز قارىشى، ئىددىيىسى ۋە ھېس-تۇيغۇلىرىنى ئىپادىلەپ يازغان شېئىر. مەسلىھەت، ل. مۇتەللىپنىڭ <يىللارغا جاۋاب> دېگەن شېئىرىغا ئوخشاش.

سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى دۆلىتىمىزنىڭ خەلق دېموكراتىك بىرلىك سېپىنىڭ تەشكىلى شەكلى. ئۇنىڭ مەملىكەت خاراكتېرلىك تەشكىلى <جۇڭگو خەلق سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى> بولۇپ، ھەرقايسى جايلاردا مۇيەزلىك ھەرىجىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭەشلىرى تەسىس قىلىنغان.

سىياسىي ھوقۇق <قا> پۇقرالار سىياسىي جەھەتتە قانۇن بويىچە بەھرىمەن بولىدىغان ھوقۇقلار. مەسىلەن، سايلاش، سايلانۇش ھوقۇقى، سۆز، خەت-ئالاقە، مەتبۇئات، مۇراسىم ئۆتكۈزۈش، تەشكىلاتلارغا ئۇيۇشۇش، ساياھەت قىلىش، نامايىش ئۆتكۈزۈش، دۆلەت ئورگانلىرىدا خىزمەت قىلىش، كارخانا، كەسپىي ئورۇن ۋە جامائەت تەشكىلاتلىرىدا رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەش ھوقۇقى ۋە باشقىلار.

سىياسىي ئوبزور سىياسىي مەسلىھەت رەگى قارىتا يېزىلىپ ئېلان قىلىنغان ئوبزور.

سىياسىي ئوبزورچى مەخسۇس سىياسىي

ئوبزور يېزىش بىلەن مەشغۇل بولغۇچى كىشى.

سىياسىي ئۆزگىرىش ھۆكۈمران گۇرۇھنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى بىر قىسىم كىشىلەر ھەربىي ياكى سىياسىي ۋاسىتىلەرنى قوللىنىش ئارقىلىق دۆلەت ھاكىمىيىتى ئۈستىدە پەيدا قىلىدىغان تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش: ئۇ سىياسىي ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى ئاڭلاپ، جىڭ شۇرپىنى قوغداش ئۈچۈن دەرھال ئۈرۈمچىگە كېلىپ، شەھەرنىڭ شەرقىي دەرۋازىسى سىرتىغا جايلاشقان ۋە سىياسىي ئۆزگىرىش قىلغانلارنى بېسىقتۇرماقچى بولغان.

سىياسىي ۋەزىيەت <پەلس> سىياسىي-نىڭ مەلۇم بىر دەۋرىدىكى تەرەققىيات ۋەزىيىتى: قىسقىسى، بىر يىلدىن بۇيان، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى سەپلىرىدە ناھايىتى زور نەتىجىلەر قولغا كەلدى، سىياسىي ۋەزىيەت بىلەن ئىقتىسادىي ۋەزىيەت ياخشى بولدى.

سىياسىي ئىقتىساد ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى ھەم ئۇنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئۇ ئىقتىسادشۇناسلىق ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم بىر پەن بولۇپ، كۈچلۈك سىنىپىيلىققا ۋە پارتىيىۋىلىككە ئىگە.

سىياسىي يانچۇقچى ھەر خىل سىياسىي ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ شەخسى مەنپەئەت ئېلىشنى كۆزلەيدىغان كىشى: ئۇنىڭ ئىدىيىسى ئەسلىي يامان بولۇپ، ئۇ بىر سىياسىي يانچۇقچى.

سىياسىيچى ئى. سىياسىي بىلىمى يۇقىرى، سىياسىي مەسلىھەتچى ۋە سىياسىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى، سىياسىي ئەرباب: ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرى

ئىچىدە ھەربىي ئالىملار، سىياسىيچىلار، ئىقتىساد باشقۇرغۇچىلار، تېۋىپلار، شائىرلار، مۇزىكانتلار، خەتتاتلار، رەسساملار، دىنىي ئۆلىمالار، ئەلچىلەر ۋە نۇرغۇن دۆلەتنىڭ تىلىنى بىلىدىغانلار بار ئىدى.

سىياسىي شۇناس ئى. دۆلەتنىڭ پەيدا بولۇشى، تەرەققىي قىلىشى ۋە يوقىلىشى، دۆلەتنىڭ خاراكتېرى، تۈزۈمى، سىياسىي تۈزۈم تارىخى ۋە سىياسىي ئىدىيە تارىخى قاتارلىقلارغا ئوخشاش، دۆلەت ۋە ئۇنىڭغا دائىر مەسلىھەتچى تەتقىق قىلغۇچى كىشى، مۇتەخەسسس.

سىياسىي شۇناسلىق ئى. دۆلەت ۋە ئۇنىڭغا دائىر پائالىيەتلەرنى ئۆزىنىڭ ئاساسىي تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىدىغان پەن. ئۇنىڭ تەتقىقات دائىرىسى دۆلەتنىڭ پەيدا بولۇشى، تەرەققىي تېپىشى ۋە يوقىلىشى، دۆلەتنىڭ خاراكتېرى، تۈزۈمى، تۈزۈلمىسى، فۇنكسىيىسى، سىياسىي پارتىيە تۈزۈمى، سىياسىي تۈزۈم تارىخى ۋە سىياسىي ئىدىيە تارىخى قاتارلىق مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سىياسىيلاشتۇرماق پ. سىياسىيغا تەۋە ياكى سىياسەتكە مۇناسىۋەتلىك دەپ قارىماق: بەزى مەسلىھەتچى ئەستايىدىللىق مۇئامىلە قىلىش كېرەك، كىشىلەرنىڭ خۇسۇسىي مۇناسىۋىتىنى سىياسىلاشتۇرۇۋەتمەيلى.

سىياسىيون ئى (ئە) ← **سىياسىيچى**. **سىياق** (**سىياقى**) ئى (ئە) تۇرۇق، كۆرۈنۈش، قىياپەت؛ شەكىل-كۆرۈنۈش: ئارقىدىن كېلىۋاتقان ئىككى كېنىزەك سۇلتانىنىڭ خاپىغان سىياقىغا سەپالدى-دە، يەر ئاستىدىن بىر-بىرىگە قارىشىپ، تىللىرىنى چىقىرىپ قويۇشتى. * ئۇنىڭ سايراشلىرى بۇلۇلغا ئوخشار، سىياقى باغدىكى بىر گۈلگە ئوخشار.

سېياقلىق سۈپ. باش كېلىشتكى ئىسىملاردىن كېيىن كېلىپ، ئوخشاش، ئوخشايدىغان؛ شەكىللىك، شەكىلدىكى؛ سۈپەتلىك دېگەن مەنلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ - ئادەم سېياقلىق ھايۋان! - دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن دېۋەيلەپ كېلىپ.

سېيانىيى ئى <ئىرق> ← سېيانىيىلار. سېيانىيىلار ئى <ئىرق> مەملىكىتىمىزدە ئۆتكەن قەدىمكى مىللەت. ھازىرقى شەرقىي شىمال، ئىچكى مۇڭغۇل قاتارلىق جايلاردا ياشىغان، خەن سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە پەيدىنپەي كۈچەيگەن؛ خەن ئۇيى-شىمالىي سۇلالىلەر دەۋرىدە شىمالىي ۋېي، شىمالىي چى ۋە شىمالىي جۇۋ خانلىقلىرىنى قۇرغان.

سېياھ (پ) ① سۈپ. قارا، قارا رەڭلىك؛ ئۇ نېمىشقا ئەرزىمەيدىغان ئىشلارغا كۆڭلىنى سېياھ قىلىدۇ، نېمىشقا بۈگۈنكى كۈننىڭ قەدرىگە يەتمەيدۇ؟! * بولسا ساڭا كۆڭلۈم ئىلتىجا قىلۇرمەنمۇ؟ مېنىڭدەك سېياھ دىلغا مەيلىگىنى زىيا ئەيلە. ② ئى. خەت يازغاندا گاڭبى ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش قەلەملەرگە ئىچۈرۈش ئۈچۈن تەييارلانغان رەڭلىك سۈيۈقلۈك؛ قىزىل سېياھ. * خەت يازدى كۆز يېشىنى قىلىپ سېياھ، كىرىپكىنى قەلەم، راھەت دەيدۇ سەن ئۈچۈن، ئۇشۇ دۇنيادا تارتسام ئەلەم. * كېتەردە خوش دېمەي كەتكەن، مېنىڭ ئۇنداق يارىم يوق، خەت يېزىپ بېرەي دېسەم، قەلەم يا سېياھم يوق.

سېياھ بېلىق <زوتول> يۇمشاق تەنلىك ھايۋان. تېنى ئېلىپس شەكىلدە بولۇپ، ياپىلاق ۋە رەڭگى ئاق كېلىدۇ، ئۈستىدە ھەر خىل قارا داغلىرى، باش قىسمىدا بىر جۈپ چوڭ كۆزى، ئېغزىنىڭ گىرۋەك-لىرىدە ئون تال جەينەك پۇتى ۋە

جەينەك پۇتىنىڭ ئىچ تەرىپىدە شورىغۇچ تەخسىسى بولىدۇ. تېنىدە خالتىسىمان ئورگىنى بولۇپ، قارا رەڭدىكى بىر خىل سۈيۈقلۈكنى ئاچرىتىپ چىقىرىدۇ. خەتەرگە يولۇققاندا بۇ خىل سۈيۈقلۈك ئارقىلىق ئۆزىنى نىقابلاپ، شۇ ئارقىلىق قېچىپ قۇتۇلىدۇ.

سېياھدان ئى (پ) سېياھ قاچىلىنىدىغان قۇتا، دۈۋەت؛ بىغۇبار قەلبىك - سېياھدان، قانلىرىك - ئۆچمەس سېياھ، چاچقىنىڭ زەر، مەرۋايىت، ئۆستۈرگىنىڭ مېھرىگىياھ، ئىستىكىم بولماقچى ۋارىس سەن كەبى نازىمغا مەن. سېيىاتماق «سېيىپىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سېيىاشتۇرماق پ. سېيىاش ۋە شۇ خىلدىكى ھەرىكەتلەرنى قىلماق؛ ئالدىراپ قالغان مايسىغان كارىۋات ئاستىغا بېشىنى تىقىپ، ئۇ بەر-بۇ يەرنى سېيىاشتۇرۇپ باقتى، لېكىن قولغا ھېچنەمە ئۇرۇنمىدى. * ئۇلار ئاۋۋال ئۆزلىرىنىڭ پۇل سالغان يانچۇقلىرىنى سېيىاش-تۈرۈپ، پۇللىرىنىڭ جايدا تۇرغانلىقىغا كۆڭلى تىنغاندىن كېيىن، باشلىرىنى موماي تەرەپكە سوزۇشۇپ، ئۇنى سوئال بىلەن كۆمۈۋېتىشتى.

سېيىاشماق «سېيىپىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ جامائەت ئىككىيلەننىڭ بەخت-سائادىتى ئۈچۈن «ئامىن!» دېيىشىپ، يۈزلىرىنى سېيىاشتى.

سېيىالماق «سېيىپىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سېيىيلاشماق «سېيىپىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سېيىيلاشتۇرماق پ ← سېيىيلاشتۇرماق؛ ئۇ قاراڭغۇدا سېيىيلاشتۇرۇپ يۈرۈپ، ئاخىرى كەتمەننى تېپىپ چىقتى.

سېيىيلاشماق «سېيىپىلماق» پېئىلىنىڭ

سىيىراپ ئەقەك سۇغا تويدۇرماق، سۇغا قاندۇرماق؛ مول، باياشات قىلماق؛ كۆز يېشى تامچىپ بۇ چاغ يامغۇر كەبى، تۇغقانلىق رىشتىسىنى ياشىناتتى. ئۆملۈكنىڭ شاخلىرىنى سىيىراپ ئېتىپ، يېپىڭى غۇنچىلارنى ياشىناتتى.

سىيىراپچىلىق سۈپ. ھەممە نەرسە ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان، موللۇق؛ ئۇ راستتىنلا سىيىراپچىلىق يىللىرى ئىدى.

سىيىراپلىق «سىيىراپ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ تارىتار شوخ ھايات شاۋقۇنلىرىنى، دىللاردا يېڭىچە ھېسلا ئويغىتىپ. سىيىراپلىق ئىلكىدە كۈلگەن بۇ يېزا، ئاراملىق بىر كەچنى ئالماقتا كۈتۈپ.

سىيىرىتما ① كىيىملەرنىڭ ئالدىنى، يانچۇق، سومكا قاتارلىقلارنىڭ ئېغىزىنى ئېتىش ھەم ئېچىش قاتارلىقلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل زەنجىرىسىمان، چىشلىق بۇيۇم؛ - نېمگە ھەيران بولسىلەر؟ - قۇربان ماتېرىيال سومكىسىنىڭ سىيىرىتىسىنى يەشتى. ② ماشىنىچىلىقتا كۆز تاختىنىڭ ئالدىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۆادرات شەكىللىك سايمان. ③ توقۇمۇچىلىقتا ئۆرۈشنىڭ ئاخىرىنى ئېسىپ قويدىغان ياغاچ. ④ ئۈستەل قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ نەرسە-كېرەك سېلىپ قويدىغان يېرى، تارتما؛ جۈزىنىڭ سىيىرىتىسى.

سىيىرىتماق «سىيىرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

سىيىرىشماق «سىيىرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ مەن ئېرىق بويىغا بارغاندا ئۇلار غازاك سىيىرىشۋاتقانكەن.

سىيىرىغۇ ئى. دىئال ← سۈزگۈچ. **سىيىرىلاڭغۇ** سۈپ. ئاسان سىيىرىلىپ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىيىلانماق «سىيىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سىيىلماق پ ← **سىيىماق**: دالنى سىيىلاپ سەھەر شامىلى، مايسىلار ئۈستىدىن يەلپۈپ ئۆتدۇ. «كەل، مانا باغرىمغا» دېگەندەك قىلىپ، مايسىلار ئەركىلەپ مېنى كۈتدۇ.

سىيىماق پ ① قول ياكى شۇنداق نەرسە بىلەن باشقا بىرنەرسىنى سىلماق؛ مەن ئۇ ئايامنىڭ قىلغىنى بويىچە ئالغىنىمنى يېيىپ يۈزۈمنى سىيىدىم. * كۆزنى ئېچىش مۇمكىن ئەمەستى، ئۇ پۇتى بىلەن تاش-شې-غىلارنى سىيىپ، ناھايىتى تەستە يول تېپىپ ماڭاتتى. ② يۇمشاق، يېنىك تېگىپ، ياكى سۈركىلىپ ئۆتمەك (شامال قاتارلىقلار ھەققىدە)؛ ئاسمان زۇمرەتتەك سۈزۈك، تولۇن ئاي ئاستا ئۈزەتتى، سالقىن شامال يۈزلىرىنى سىيىپ ئۆتۈپ، كىشىگە ئارام بېرەتتى. * تاغ شامىلى ئۇنىڭ يۈزلىرىنى سىيىپ، قۇلغىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىغاندەك قىلاتتى.

سىيىدۈرمەك «سىيىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ - بالنى سىيىدۈرۈپ ئاندىن ئۇخلاقتىن، - دېدى ئۇ قىزىغا، - بولمىسا كۆرپىگە سىيىپ قويدۇ.

سىيىدۈرۈشمەك «سىيىدۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىيىدۈرۈلمەك «سىيىدۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سىيىراپ سۈپ (پ) مول، باياشات؛ ئۈمىدىم گۈلشىنى ۋەسىلىنىڭ سۈيىدىن بولمىسا سىيىراپ، كېچەرمەن سۆيگۈ يولىدا پۈتۈنلەي يوقۇ بارىدىن.

كېتىدىغان، سىلىق؛ سىيرىلىپ چىقىدىغان؛ سىيرىلاڭغۇ يەر. سىيرىلاڭغۇ تام. سىيرىلاڭغۇ تاۋۇش.

سىيرىلاڭغۇ بوغۇز تاۋۇشى <تل> تەلەپپۇز قىلىنغاندا، بوغۇز قىسىلىپ ھاۋا ئېقىمىنىڭ سىيرىلىپ چىقىشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئۈزۈك تاۋۇش. مەسىلەن، تىلىمىزدىكى «خ، غ» تاۋۇشلىرىغا ئوخشاش.

سىيرىلاڭغۇ تاۋۇش <تل> تەلەپپۇز قىلغاندا، ھاۋا ئېقىمى ئۆتىدىغان ئورگان يىغىلىپ بىر قىسىلچاق ھاسىل بولىدىغان ۋە ھاۋا ئېقىمى شۇ قىسىلچاقتىن سىيرىلىپ چىقىش ئارقىلىق پەيدا بولىدىغان ئۈزۈك تاۋۇش. مەسىلەن، تىلىمىزدىكى «ف، س، ز، ژ، ش» قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

سىيرىلىدۇرماق «سىيرىلماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ كومىنداڭچىلار ئون نەچچە ئەسكىرىگە ھاراق ئىچۈرۈپ، كۇچا دەرۋازىسى ئۈستىدىن ئارغامچا بىلەن سىيرىلا-دۈرۈپ، سىپىلنىڭ سىرتىغا چۈشۈرگەنمەن. * بىنادىن بىر قىزنىڭ كىشىنىڭ ئىچىنى سىيرىلىدۇرغۇدەك ئېچىنىشلىق يىغا ئاۋازى بىلەن-بىلىنمەس ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

سىيرىلىدۇرۇلماق «سىيرىلىدۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ دۇئا-تەكبىر ۋە قىرائەت ئاۋازلىرى ئىچىدە جەسەت جىنازىدىن كۆرگە سىيرىلىدۇرۇلدى.

سىيرىلىغۇچ سۈپ <تەن> ← تېپىلىغۇچ شوتتا.

سىيرىلما ① سۈپ. سىيرىلىدىغان؛ سىيرىلىپ

چۈشىدىغان؛ سىيرىلما تاختا. * ئۇلار مەپىلەرنى يار ئۈستىدىن قايتۇرۇۋېتىپ، ئېگىزدىن پەسكە چۈشىدىغان سىيرىلما تار

چوققىدىن چۈشكەن. ② سۈپ <فنز> سىيرىلىش ئارقىلىق بارلىققا كېلىدىغان، سىيرىلىشتىن ھاسىل بولىدىغان؛ سىيرىلما ھەرىكەت. سىيرىلما سۈركىلىش. ③ ئى <گېئول> يەر يۈزىنىڭ قىيا جايلىرىدىكى زور كۆلەملىك ئوپا-تاشلار پۈتۈن گەۋدە-سى بىلەن پەسكە سىيرىلىپ چۈشىدىغان بىر خىل تەبىئەت ھادىسىسى. سۈرۈشتى تېزلىرى كۈچلۈك ئاۋاز ھەم ئوت ئۇچقۇنىنى پەيدا قىلىدۇ. كۆپىنچە ئۇ بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرى، تاشيول، تۆمۈر يول، ئېتىز-ئېرىق ۋە دەل-دەرەخ قاتارلىقلارنى ئېغىر ۋەيرانچىلىقلارغا ئۇچرىتىدۇ.

سىيرىلما سۈركىلىش <فنز> سۈركىلىشنىڭ بىر خىلى، يەنى جىسىم سىيرىلما ھەرىكەت قىلغاندا پەيدا بولىدىغان سۈركىلىش. ئۇنىڭ كۈچى دومىلانما سۈركىلىشنىڭكىدىن چوڭراق بولىدۇ.

سىيرىلما ھەرىكەت <فنز> بىر جىسىم-نىڭ يەنە بىر جىسىم ئۈستىدىكى تېگىشىش يۈزىنى ئۆزگەرتىش يۈزۈپ يۆتكىلىشى. مەسىلەن، مۇز تېپىلغان چاغدىكى كانكىنىڭ مۇز ئۈستىدىكى ھەرىكەتكە ئوخشاش.

سىيرىلماق ① «سىيرىلماق» پېئىلىنىڭ

ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ - دۈمبىگىز بەك سىلىق ئىكەن، سىيرىلىپ كېتىپ تۇرالىدىم، دۈمبىگىزگە ئېگەر ئوقۇساق، - دەپتۇ بالا ۋەزىرگە. ② پ. كۈچى. بىرەر ئىشقا ئېچىنىش، ئىچ ئاغرىتىش سەۋەبلىك ئۆكۈنۈپ ئازابلانماق، غەپنى يەپ قايغۇرماق؛ يولۋاس تېرىسىدىن ئەتكەن چورۇقى، تىلىپ، پۇتلىرى يېرىلىپتۇدەك. يىگىتنىڭ ھالىنى كۆرۈپ قۇشلارنىڭ ئىچ-باغرى ئېچىشىپ سىيرىلىپتۇدەك. ③ سىلىق ياكى يانتۇ يەردىن بىر تەرەپكە ياكى پەسكە

تېيلىماق، سۈرۈلمەك: تامدىن سىيرىلىپ چۈشتۈم.

سىيرىما سۈپ. سىيرىلىدىغان؛ سىيرىش ئارقىلىق ئېچىپ-يېپىلىدىغان: سىيرىما پەردە.

سىيرىما چاپان تۈگمە ئورنىغا سىيرىتما ئورنىتىلغان چاپان.

سىيرىماق پ ① قول بىلەن قاماللاپ، سىقىپ تۇتۇپ، قولى تۆۋەنگە ئاستا-ئاستا-ئاستا ماڭدۇرۇش ئارقىلىق ئىچى ياكى تېشىدىكى نەرسىلەرنى تۆۋەنگە چۈشۈر-مەك ياكى بىر يەرگە يىغماق (ئىنچىكە، ئۇزۇن نەرسىلەر ھەققىدە): ئۇنىڭغا چۆپلۈككە بېرىپ ئوت ئېلىپ كېلىش خۇش ياقايىتى، شۇڭا ئۇ ئاستىلا باغقا كىردى-دە، چىگدە غازاڭلىرىنى سىيرىپ چىقىپ قويلارغا تۆكۈپ بەردى. * - بىزنى كۆشكە تويغۇزىدەن بولدىڭىز-ھە، - دېدى بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ ئۈچەي سىيرىۋاتقان پاتىمە ھەدە سۆزگە ئارىلىشىپ. ② تىرناق ياكى بارماقنى چىڭ بېسىپ ماڭدۇرۇپ ئىز چىقارماق، چىچىماق: - غولۇمنى سىيرىپ تۇتۇپ قويغىنا، - دېدى ئۇ دۈم يېتىپ، بوينىنى بۇراپ نەۋرىسىگە قاراپ. ③ كۆچمە. ھېچنېمىسىنى قالدۇرماي، قۇپقۇرۇق قىلىپ قويماق؛ بارلىق ئوقەت، بايلىقلىرىدىن ئايرىپ قويماق: ئۇ بالا ھەققەتتە ئوسال بالا بولۇپ قالدى، بىچارە دادىسىنىڭ ئوقەتلىرىنى سىيرىۋەتتى، دەڭا. * - مېنى سىيرىۋېتىدىغان بولدۇڭ-دە، ھارامزادە، - ئۇ ئېچىنغان قىياپەتتە ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلىدى.

سىيگەك سۈپ. تولا سىيىدىغان، سىيىپ قويىدىغان: سىيگەك بالا. // تاۋۇز سىيگەك-نىڭ، قارا كاۋا ئۇسۇرغاقتىڭ (ماقال). * سىيگەك سۇغا ئامراق (ماقال).

سىيگەك كېسەللىكى <تب> ← سىيىپ قويۇش.

سىيىلتماق «سىيىلماق» يېلىنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى.

سىيىلشماق «سىيىلماق» يېلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

سىيىلنىماق «سىيىلماق» يېلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

سىيىلە-رەھىم غەمخورلۇق، كۆيۈمچانلىق، ياخشىلىق: - سەن ماڭا سىيە-رەھىم قىلىپ ئەسلىي ھالىتىگە قايتۇردۇڭ، مەن ساڭا قانداق خىزمەت قايتۇراي؟ - دەپتۇ ھېلىقى مەخلۇق بەختىگە.

سىيىلىق ئى. ھۈرمەت يۈزىسىدىن تارتىلغان تارتۇق، سوۋغات؛ مۇكاپات، ئىنتام: سىيلىق بەرمەك.

سىيىلىماق پ ① ھۈرمەت بىلدۈرمەك، قەدىرلىمەك، ئەزىزلىمەك، غەمخورلۇق قىلماق، كۆيۈنمەك، ياخشىلىق قىلماق.

② ھۈرمەت يۈزىسىدىن سوۋغا، تارتۇق بەرمەك؛ ئىنتام قىلماق.

سىيىما ئى (ئە) ① قىياپەت، كۆرۈنۈش؛ چىراي، يۈز، ئوبراز: ئۇنىڭ قېشى قويۇق؛ قاڭشارلىق، قارامتۇل، قىسقا ساقال، غەلىتە سىيىماسى سۈن چۈەنگە تازا يارىمىغاندى. * ھەر قېتىم بىرەر نەتىجە قازانغىنىدا دادامنىڭ مۆمىن ھەم مېھرىبان سىيىماسى كۆز ئالدىدا پەيدا بولىدۇ. * «خۇش خەۋەر» دېگەن گەپنى ئاڭلىغان ئابدەمنىڭ يۈرىكى خۇشاللىقتىن ئويىناپ، كۆز ئالدىدا بۇغراجاننىڭ كېلىشكەن سىيىماسى نامايان بولدى. ② سىمىۋول، ئوخشىتىلىدىغان ياكى ئوخشايدىغان نەر-سە: شۇڭا تاغ مەردانىلىك ھەم قەد كۆتۈرمەككە مىسال، قارىغاي، چىنار ۋە شەمشاد مەردلىككە سىيىما ھەر زامان. *

قەلب، يۈرەك؛ مەن يۈرەمەن تىكەشاللىق دۆڭلۈكتە، نەلەردىن كۆڭلۈم سۆيگەن مەلىكە؟ چاقماق كەبى ئوتۇڭ چۈشكەچ سىيەمگە، بۇلۇڭ بولۇپ سايراپ چىقىم ئىشكە.

سىيىرىنى ← ئىنەك: - ئىنساپلىقراق بولغىنىمىز تۈزۈك، - دەپتۇ بوۋاي مومايغا تەسەللى بېرىپ، - سەن سېھىپ ئىچكۈدەك بىر موزايلىق سىيىرى تىلە، مەن تېرىقچىلىق قىلغۇدەك بىر ئاز بەر، سۇ تىلەي، شۇنىڭ بىلەن ئانچە-مۇنچە مىدىرلاپ يۈرۈپ ھال-كۈ-نىمىزنى ياخشىلاۋالايلى.

سىيىرى بۆلجۈرگىنى <بوت> بۆلجۈرگەز-نىڭ بىر خىلى، ئادەتتىكى بۆلجۈرگەندىن مېۋىسى چوڭراق بولىدۇ.

سىيىرى خوجىلىقى يېزا ئىگىلىك ئىشلەپ-چىقىرىشنىڭ نەسىللىك كالىلارنى بېقىش، نەسىللەندۈرۈش ھەمدە سۈت ئىشلەش قاتارلىق مەقسەتلەر ئۈچۈن قۇرۇلغان بىر تارمىقى؛ كالا فېرمىسى.

سىيىرىچىلىك نى. مەخسۇس سىيىرى بېقىش بىلەن شۇغۇللىنىش، مەخسۇس سىيىرى بېقىپ، شۇ ئارقىلىق تۇرمۇشنى قامداش؛ ئۇ بىر-ئىككى يىلدىن بېرى سىيىرىچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، خېلىلا پىتىلىنىپ قالغانىدى. // ئالىم ئىدارىدە قېلىپ جەدۋەللەرنىڭ كۆپىيىشىنى كۆچۈرۈپ تۇرىدىغان، ئۇ سىيىرىچىلىك دۈيگە بېرىپ سانىنى ئېنىقلاپ كېلىدىغان بولدى.

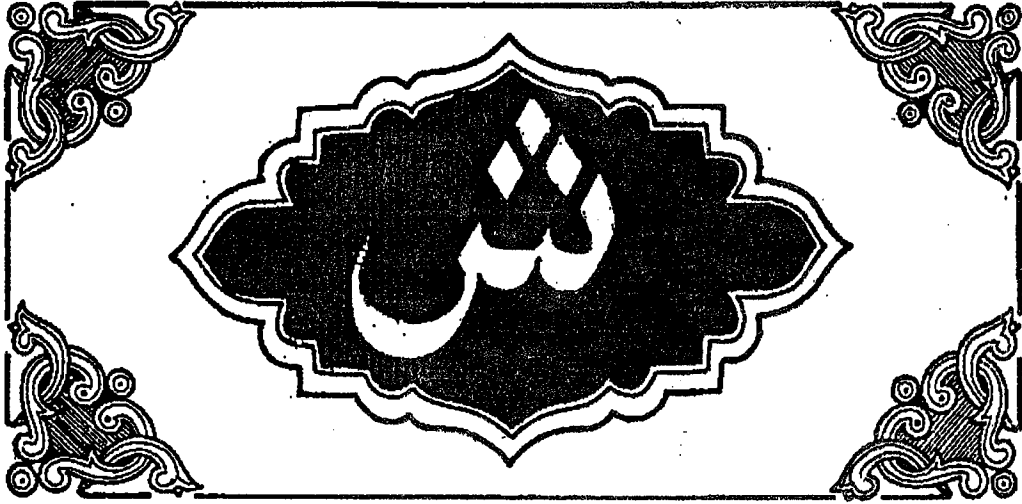
سىيىشەك «سىيەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

دەۋرىمىز خۇددى باھاردۇر، بەختىمىز گۈلگە سىيىمە، قەلبىدە ئابدۇرەھىمنىڭ تەسىرات قوزغاتتى گۈل. ③ ئىپادە؛ ئالامەت، ئىز؛ سەن تۇغۇلدۇڭ، مەسۇم يۈزۈڭدىن، كۆرۈنمەيدۇ ھەسرەت سىيىمىسى. سەن تۇغۇلدۇڭ قۇياش قوينىدىن، غۇنچە يەڭلىخ كۈلۈپ گويماكى. * ھەققانىيەت سىيىمىسى ئىزدەسەڭ، تاپقىن مەقسەت-نشانىمىدىن ئىزىنېر. شور ۋە ئۆزىنىڭ كانلىرىنى ئىزدەسەڭ، تاپقىن مېنىڭ پىشانەمدىن ئىزىنېر.

سىيىەك پ. سۈيىدۈك چىقىرىش ئەزالىرى ئارقىلىق، ئىچىدىكى كېرەكسىز سۇيۇقلۇقنى سىرتقا چىقىرىۋەتمەك؛ كىچىك تەرەت قىلماق؛ ئاخشى ئۇخلاش ئالدىدا سىيىپ كىرىش، كېچىسى سۈيىدۈك قىستىسا ھورۇنلۇق قىلماي تەرەتكە چىقىش لازىم.

سىيىپ قويۇش <تىپ> ئىختىيارسىز سىيىۋېتىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۈچ ياشتىن تۆۋەن بالىلاردىكى سىيىپ قويۇش بىر خىل نورمال فىزىئولوگىيىلىك ھادىسە. ئۈچ ياشتىن يۇقىرى بولغان بالا ياكى چوڭلاردىكى سىيىپ قويۇش بىر خىل نورمال بولمىغان ھادىسە بولۇپ، كۆپىنچە كېچىلىرى يۈز بېرىدۇ. شۇڭا ئۇ «سىيىگەك كېسەللىكى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

سىيىنە نى (پ) ① كۆكرەك، كۆكسى، مەيدە؛ قىلاي قانداقمۇ تاقەت مەن كېيىنە، ۋەتەننىڭ ئىشىدا كەرمەي بۇ سىيىنە. * يۈرەك باغرىم قانغا تولدى، بالام سەندىن ئايرىلىپ، سىيىنەلىرىم پارە بولدى، بالام سەندىن ئايرىلىپ. ② كۆچمە، دىل، كۆڭۈل،

ش ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئون تۆتىنچى ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە ئون تۆتىنچىنى كۆرسىتىدۇ.

شا (توغرىسى: شاھ) ← شاھ.

شاپ I نى <بوت> لويلا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. 10 - 40 سانتىمېتر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ. غولى تۈۋىدىن شاخلايدۇ. شاخلىرىنىڭ رەڭگى ئاقۇچ كۈل رەڭ بولۇپ، يۇمران ۋاقتىدا قويۇق تۈكلۈك كېلىدۇ. تۈكلىرى كېيىن تۈكۈلۈپ كېتىدۇ. يوپۇرمىقى تۈۋرۈك شەكىلدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۆشلىشىدۇ. مېۋىلىگە نەگۈل يېپىنچىسى قانات ھاسىل قىلىدۇ، شۇڭا مېۋىسىنىڭ بەش تال قانتى بولىدۇ. ئادەتتە قۇرغاق، شېغىللىق ۋە شورلۇق جايلاردا ئۆسىدۇ.

شاپ II تەق ① يۇمشاق بىرنەرسىنىڭ ئىككىنچى بىرنەرسىگە تېزلىك بىلەن تېگىپ چاپلىشىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئۇ چاغدا ستاتورغا «شاپ» قىلىپ

دەسسە يىمىز-دە، گۈزىكىرىتىپ كېتىۋېرىمىز. * بولات شاپلا قىلىپ تارتىۋالغاندا رەجەپنىڭ كۆزلىرى چەكچىپ كەتتى. * ئۇ ئاتتىن يىقىلىپ چۈشۈشتىن قورقتى، شۇڭا، ئات يۈرۈشىدە كېتىۋېتىپ بىر تۈپ چىنارنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە، «شاپ» قىلىپ چىنارنىڭ شېخىنى تۈتۈۋالدى. ② گۆش قاتارلىق بەزى تاماقلارنى چاينىغاندا، ئېغىزدىن چىققان ئاۋاز: ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەتتا غىزا چايناشلىرىنىمۇ ئاڭلىغىلى بولاتتى، بەزىلىرى خولۇپلىتىپ چۆپ ئىچىۋاتقان بولسا، بەزىلىرى چېپ-چاپ قىلىپ قاتلىما چايناۋاتاتتى، بەزىلىرى ھېلى شاپ، ھېلى شۇپ قىلىپ، خۇش ياقمىغان ھالدا گۆش چايناۋاتاتتى.

شاپ III (پ) ① ئى. ئۇچى ئارقىغا قايرىلغان ھالەتتە سوقۇلغان بىر خىل قىلىچ. ② سۈپ. شۇ خىل قىلىچ شەكىلدە قويۇلغان ياكى شۇ خىل قىلىچ شەكىلدىكى: شاپ بۇرۇت.

شاپ بۇرۇت ① شاپ شەكىلدە ئۇزۇن قويۇلغان بۇرۇت: سايىم بولسا ئاۋۋالقىدەك

بىپەرۋا، ئۇزۇن بارماقلىرى بىلەن شاپ بۇرۇتلىرىنى تولغاپ ئولتۇراتتى. * ياسىن كۆكېشى ئۆزىگە ياراشقان شاپ بۇرۇتىنى سىلغىنىچە بالغا ئەگىشىپ كېتىپ باراتتى. ② شۇ خىل بۇرۇتى بار ياكى شۇ خىل بۇرۇت قويغان؛ يۈزى دائىم ئىسلىشىپ تۇرىدىغان بۇ شاپ بۇرۇت ئادەمنى ئۇزۇندىن بۇيان ياخشى بىلەتتىم. خوتۇنى قازا تاپقاندىن كېيىن، بوپتاق ئۆتۈۋاتقان بۇ ئادەم ئۆزى يالغۇز ناۋايلىق قىلاتتى. * ئۇزۇن ئۆتمەي مۇرىسىدە كەتمىنى بار، 50 ياشلار چامىسىدىكى شاپ بۇرۇت، قاۋۇل بىر ئادەم ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى. ③ شۇ خىل بۇرۇتى بار ئادەم؛ — ھېلىقى شاپ بۇرۇتىنى تاپالىدىغىزمۇ، — سورىدى ئاۋۋت.

شاپ تارتماق شاپ شەكىلدە ئۇزۇن ئۆسمەك؛ قويۇق بۇرۇتى ئىككى تەرەپكە شاپ تارتىپ، ساقىلى پۈتۈن ئېگىكىنى قاپلاپ كەتكەنلىكىگە قارىماي، تېخىچە ئاق دىداردىن خالىي ئىدى. * شاپ تارتىپ كەتكەن بۇرۇتى ئۇنىڭ چىرايىنى تېخىمۇ سۈرلۈك قىلىپ كۆرسىتىپ تۇراتتى.

شاپ IV رەۋ. تېز، ئىتتىك.

شاپائەت نى (ئە) ① قوللاپ قۇۋۋەتلەش، ھىمايىسىگە ئېلىش؛ ياردەم؛ ياخشىلىق؛ ياراتقان ئىگەم بەندىسىگە شاپائەت قىلسا، قوشلاپ بېرىدىكەن. * شاپائەت قىل قەشقەر-گە، شەپقىتىڭنى ياغدۇرغىن، قانغا تويماس زالىمنى، ئۆزۈڭ زاۋال تاپتۇرغىن. ② ئاياللار-نىڭ ئىسمى.

شاپائەت قىلماق ھىمايىسىگە ئالماق، ياردەم قىلماق، قوللاپ-قۇۋۋەتلىمەك، ياخشىلىق قىلماق؛ توپتوغرا تاغ ئارقىسىغا ئۆتۈپ كېتەيلى، ئاندىن غەربكە، خۇداۋەندىكە-رىم شاپائەت قىلسا، ئۆزىمىزنى ئاشۇ تەرەپكە

تارتىمىز. * — ھۈرمەتلىك ئۇستاز، جانابلىرىنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىشتىن بۇرۇن بىزنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىمىز ھەققىدە سۆزلەپ بەرسەم، بىزگە جەزمەن شاپائەت قىلىدىغانلىقىمىزغا ئىشىنىمەن.

شاپائەتچى نى. شاپائەت، ياخشىلىق،

ياردەم قىلغۇچى؛ ھىمايىچى، قوللاپ-قۇۋۋەتلىگۈچى؛ بەختسىز كىشىلەر «شاپائەتچى بىلەن شاپائەتكە مۇبەسسەر بولغان كىشى دوست بولىدۇ، بارلىق ئۇلۇغ قەلب ئىگىسى تامامەن باراۋەر بولىدۇ» دەپ قارايدۇ. * بۇلبۇلغا گۈلىستان، شاپائەتچىم قول ئۇزات. قۇچقى چىمەن-بوستان، پاراغتىم قول ئۇزات.

شاپائەتسىز سۈپ. شاپائىتى يوق، كىشىلەر-

گە ياخشىلىق قىلمايدىغان، ياردەم بەرمەيدىغان، شەپقەتسىز؛ شاپائەتسىز ئادەم. // ھەي،... ئۇنداق شاپائەتسىزلەردىن ياردەم تىلەپ ئولتۇرۇش ئەخمەقلىك، «يا ئۆلۈم يا كۆرۈم» دەپ ئالغا ماڭماي ئامال يوق.

شاپائەتلىك سۈپ. شاپائىتى بار، كىشىلەر-

گە ياخشىلىق قىلىدىغان، ياردەم بېرىدىغان، قوللايدىغان، شەپقەتلىك؛ خۇدا ئۆزۈڭگە سېغىنىمەن، شاپائەتلىك قوللىرىڭ بېشىدا سايىۋەن بولۇپ پېقىرنى ئۆز قاناتلىرى ئاستىغا ئالسا ئەجەب ئەمەس. بۇ ئۈمىد، ئەلۋەتتە، ياخشىلىقنىڭ ئىپادىسى. * ئەي ئەقىل-پاراسەتتە كامالەتكە يەتكەن شاپا-ئەتلىك ئىگەم، ھىمىتىڭگە رەھمەت!

شاپاشلاتماق «شاپاشلىماق» پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ — ئۇمۇ ئوبدان يىگىتقۇ، — دەپتىنى ئامىنە جەملىنىڭ قۇلقىغا پىچىرلاپ. — شۇنچىۋالا شاپاشلىتىپ قىيىنغۇچە ماقۇللۇق بەرسەڭ بولىمادۇ... * — ئوبدان قىلىپتىلا، — دەيدى زورخان سوپۇمغا قاراپ،

قاتارلىقلاردىن ئەستەرسىز تىكىلگەن دوپپا: ھارۋىكەش كىرلىشىپ كەتكەن شاپاق دوپپىسىنى ئالدىغا ئىستىرىپ قويۇپ، كۆزىنىڭ قىرى بىلەن نېمىندۇر يېزىش بىلەن بەند بولۇپ كەتكەن شائىرغا قاراپ كۈلۈمسىردى. * كۆل بويىدا بېشىغا ئاق شاپاق دوپپا، ئۈستىگە مەخسۇمچە ئاق كۆڭلەك كىيگەن، بېلىنى كۆك بەلباغ بىلەن چىڭ باغلىۋالغان، قىسقىراق ئاق ئىشتانلىق، يالڭايغ، ئاق ساقال كىشى ئۆرە تۇراتتى.

شاپاق يارىسى <تې> يىرىڭلىق قاپارتقۇلارنىڭ ئومۇمىي نامى: كېسەل تېشىغا تەپكەنلىكتىنمۇ ياكى باشقا سەۋەبىتىنمۇ، ئىشقىلىپ يۈز-كۆزىگە خۇددى سۇ پۈركۈگەندەك «شاپاق يارىسى» چىقىپ كەتكەچكە، ئۇ يۈزىنى داكا بىلەن يېپىپ، سىرلىق قىياپەتتە ياتاتتى.

شاپاقچى ئى ① قوغۇن-تاۋۇزلارنىڭ شاپاقلىرىنى تېرىپ توپلىغۇچى كىشى.

② كۆچمە. تىل ھا. ئەخلاقسىز، بۇزۇق ئايال: - ماڭاۋاي شاپاقچى، - دېدى ئۇ ئاغزىنى بۇزۇپ.

شاپاقچىلىق ئى. ئەخلاقسىزلىق، ئۆز تېنىنى سېتىش قىلمىشى: - نېمە دەيتتۇق، شاپاق-چىلىق قىلما دەۋاتىمىز! - ئەزىمەتكە يانداش تۇرغان بىرى رىزۋاننى كۈچەپ ئىستىرۋەتتى، رىزۋان دۈگجۈپ بېرىپ سۆگەتكە ئۇسسۇپ قاپقىنى يېرىۋالدى.

شاپاق-شالتاق قوغۇن-تاۋۇز ۋە ئۈزۈم-شاپ-تۈل قاتارلىق نەرسىلەر: شاپاق-شالتاق بىلەنلا قورساق تويمايدۇ، بىرئاز ئاش يەيلى.

شاپاق-شالتاق ۋاقتى قوغۇن-تاۋۇز ۋە ئۈزۈم-شاپتۈل قاتارلىق يەل-يېمىشلەر پىشىپ، يەل-يېمىشلەر كەڭتاشا بولىدىغان ۋاقت.

- دەسلەپ تاھارىتىگە سۇ بەرسىلە دېگەندە ياق دېگەندىكىن، ئەمدى تازا شاپاشلاشلا. **شاپاشلاشماق** «شاپاشلىماق» يېنىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ يېقىندىلا ئۇلار سىزنى كۆككە كۆتۈرۈشكەندى، مانا ئەمدى ئۇنىڭ كەينىدە شاپاشلىشىپ يۈرىدۇ. * - ئۇلار بىلەن كارىڭز بولمىسۇن، ئۇلار شۇنداق ئەتىدىن-كەچكە-چە ئادەمنىڭ كەينىدىن شاپاشلىشىپ يۈرىدىغان لالما بىرنېمىلەر، - دېدى ئۇ مېنى ئۆزىگە تېخىمۇ بەكرەك تارتىپ.

شاپاشلىماق پ. مەلۇم بىر مەقسەت بىلەن بىرەر ئادەم ياكى بىرەر نەرسىنىڭ ئارقىسىدىن چېپىپ يۈرمەك؛ ئالدىراپ ماڭماق، ئالدىرىماق: ئۇ ئەمدى توختى شۇجىنىڭ قۇندۇز ئۈچۈن شۇنچە شاپاشلاپ كېتىشلىرىنىڭ سىرىنى چۈشەنگەندى. * جۇۋان ئايلام، چوكان ئايلام، سېنىڭ مەلەڭگە بارمايمەن، سېنىڭ مەلەڭگە بارغاندا، شاپاشلاپ زادى ھارمايمەن.

شاپاق ئى. قوغۇن، تاۋۇز قاتارلىقلارنىڭ پوستى: - شاپقى قېلىن تاۋۇز ئىكەن، - دېدى داۋۇت ئاكا تاۋۇزنى يەۋېتىپ. * ئىسرەت ئوغرى قوغۇن-تاۋۇز سېتىۋاتقانلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، كىمدۇر، ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ شاپاقلارنى ئاتتى.

شاپاق بۆك شاپاق دوپپا: باغقا كىردىم يارىنى كۆردۈم، ئاق شاپاق بۆكى بىلەن، يۈرىكىمگە داغنى قويدى، گۈل يوپۇرماق بىلەن.

شاپاقتىن ئەرزان ئىنتايىن ئەرزان، قىممىتى يوق: بۇ كەمدە ھەممە نەرسە شاپاقتىن ئەرزان تۇرسا قانداق قىلاتتىڭىز، ئەمەس؟ بىز ئالدىغان نەرسىلەرمۇ شۇنداق ئەرزان، بىكارغا بېرىشنىڭ ئورنى يوق.

شاپاق دوپپا شايى، خەسە، سىيامبۇ

گەن، شاپتۇل دەرىخى بار يەر، مەيدان ياكى باغ: - توغرا ئېرىقتىن شاپتۇللۇققا ئۇدۇل يول ئالمىز، - دېدى ئۇ بىزگە قاراپ. // مەن كىچىك چاغدا ھويلىمىزدا تۆت-بەش تۈپتەك شاپتۇل بار ئىدى، شۇڭا كىشىلەر بىزنىڭ ھويلىنى «شاپتۇللۇق ھويلا» دېيىشەتتى، بىراق ھازىر ھەممىسى تۈگەشنى! ...

شاپ-شاپ - شاپ «شاپ II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: يولغا يېيىتىلغان قاراماي 7-ئايىنىڭ ئىسسىقىدا ئېرىپ، كىشى ماڭسا ئايىغىغا شاپ-شاپ قىلىپ چاپلىشىپ تۇراتتى. **شاپشماق** (توغرىسى: چاپچىماق) ← چاپچىماق.

شاپۇر-شۈپۇر ① «شاپ-شاپ» ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: ئۇلار شاپۇر-شۈپۇر قىلىشىپ ئارانلا قېچىشقا ئۈلگۈردى. * ئۇ ئۆينىڭ ئىچىدىن چىقىۋاتقان شاپۇر-شۈپۇر ئاۋازنى ئاڭلاپ، تېخىمۇ سەگەكلىشىپ كەتكەندى. ② كۆچمە. ئالدىراپ-سالدىراپ؛ ناھايىتى تېز، ئىتتىكلا: ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، چاشكىدىكى سۇ بىلەن شاپۇر-شۈپۇر يۈزىنى يۇيۇپ سىرتقا قاراپ يۈگۈردى. * - بارايلىچۇ، - دېدى ئۇ ماڭا قاراپ كۆزىنى قىسىپ، - ئۇنىڭ يېرىم سائەتلىك ئىشنى شاپۇر-شۈپۇرلا قىلىۋېتىپ، ئاندىن پۇلنى ئېلىپ، راسا تاماشا قىلمايمىزمۇ؟!

شاپىگراف ئى (ر) بېسىش ماشىنىسىنىڭ ئەڭ ئاددىي بىر خىلى. بۇنىڭدا خەت شام قەغەز ئۈستىگە قول ياكى ماشىنىكا ياردىمىدە يېزىلىپ، ئۇنىڭغا مەتبەئە مېيىنى سۈركەش ئارقىلىق بېسىپ چىقىلىدۇ.

شاپالاق ئى ① قولنىڭ بەش بارماق ۋە ئالقان قىسمى: بۇ قىز شاپالاقلىرى بىلەن ئېگەكلىرىمنى بوشقىنە مەدەرىلىشىپ مېنى

شاپالداق ئى. دىئال ① شاپالاق. ② چۈش ئۆلتۈرىدىغان پالاق.

شاپاللىماق پ. دىئال. شاپالاقلىماق. **شاپىدە** I رەۋ «شاپ» قىلغان ھالدا، «شاپ» قىلىپ: قول بىلەن شاپىدە تۇتۇۋالغىلى بولسا ئىدى، چارىسىنى قىلماق ئاسان ئىدى. ئەمما، ھازىر گۇمانلا قىلا-لايمىز-دە... * ئانا شۇنداق كۈلگىنچە ئورا بېشىنى ئىككى ئايلاندى-دە، شاپىدە توختاپ قالدى.

شاپىدە II رەۋ. تېز، چاپسان، ئىتتىك. **شاپتۇل** ئى (پ) <بوت> ① ئازغان ئائى-

لىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان مېۋىلىك دەرەخ. كىچىك شاخلىرى سىلىق، يوپۇرماق قى ئۇزۇن ھەم ئېللىپس شەكلىدە، گۈلى ھال رەڭ ۋە تاق ھالەتتە ئۆسىدۇ. مېۋىسى سەل-پەل شار شەكلىدە بولۇپ، يۈزىدە قىسقا تۈكلىرى بولىدۇ، تەمى تاتلىق، سورتى كۆپ. مېغىزىنى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل دەرەخنىڭ مېۋىسى. ③ پەيزاۋات ناھە-يىسىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى.

شاپتۇل چېچىكى ① <بوت> شاپتۇل دەرەخىنىڭ چېچىكى - گۈلى. ② شاپتۇل دەرەخىنىڭ چېچىكى رەڭگىدىكى: شاپتۇل چېچىكى ياغلىق. شاپتۇل چېچىكى كۆڭلەك.

شاپتۇل چېچىكى رەڭ <ك سەن> شاپتۇل چېچىكىگە ئوخشاش بىر خىل مۇرەككەپ رەڭ، يەنى ھال رەڭ ياكى سۇس قىزىل رەڭ.

شاپتۇل قېقى پىشقان شاپتۇلنى قۇرۇتۇپ تەييارلىنىدىغان قاق.

شاپتۇل مۇرابباسى شاپتۇل مېۋىسىدىن ئىشلەنگەن مۇراببا.

شاپتۇللۇق ئى. شاپتۇل دەرىخى ئۆستۈرۈل-

كىمدۇر بىرى شاپلىدىتىپ گۆش چايناۋاتاتتى. **شاپلىداشماق** «شاپلىدىماق» پېئىلىنىپ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شاپلىدىماق پ «شاپ-شاپ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شاپ-شاپ» قىلماق؛ ئۇنىڭ شاپلىداپ بىرنەرسە يېيىۋاتقانلىقىنى سەزگەن قىز كۆزىنى بوشقىنە ئېچىپ ئۇنىڭغا قاراپ قويدى. * - شاپلىداپ مېڭىۋاتىدۇ، - موخوركا بۆگەۋېتىپ كۈلگىنىچە جاۋاب بەردى سايمىم.

شات (توغرىسى: شاد) ← **شاد.**

شاتارى نى <بوت> ① رويان ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇرمىقى ئېللىپس شەكىلدە بولۇپ، ئۇدۇل ئۆسىدۇ، پارقىرايدۇ. گۈلى چوڭ، ئاق ۋە پۇراقلىق كېلىدۇ. مېۋىسى تەتۈر تۇخۇم شەكىلدە، ئۇنى سېرىق بوياققا ماتېرىيال قىلغىلى ياكى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. تىبابەتچىلىكتە ئۇ قىزىتما ۋە ياللۇغنى قايتۇرغۇچى دورا ھېسابلىنىدۇ. گۈلى زىننەت ئۈچۈن ئۆستۈرۈلىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

شاتراق ① نى. سۇيۇق كەلگەن ئارقا

پېشاپ، چوڭ تەرەت: ئۆي چوڭ قورۇنى ئىككى ئايلا ناستىلا قۇيرۇقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ شاتراق قويۇۋەتتى. * ئۇ شاتراق قويۇۋېتىشتىن ئەنسىرەپ تۈگىلىۋالغانىدى. ② سۈپ. كۆچمە. شاللاق، تۇتۇرۇقسىز: شاتراق ئادەم، شاتراق ئوغۇل. * زەڭگى سۆرىگەن ۋاقتلاردا قارا ئىچۈك كاھ ئۆزىنىڭ ئاجىز كەلگەنلىكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن يەر بېغىرلاپ يېتىۋالاتتى ھەمدە ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ، ھازىر ۋاقتى ئەمەس، ساڭا تەڭ كەلگۈدەك ئادەم يوق، دېگەننى چۈشەندۈرۈپ قىسقا سۆز بىلەن «ئۇلار شاتراق» دەيتتى.

ئۆزىگە قارىتىشقا ئۇرۇندى. ② قولنىڭ بەش بارمىقى ۋە ئالغان بىلەن بېرىلگەن زەربە: ئابدەمنىڭ يۈزىگە كەينى-كەينىدىن بىرنەچچە شاپلاق تەگدى، غەزەپتىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولغان مەغپىرەتخان ئاچا ئوسماننىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ باردى. * سەن ئۇرغان شاپلاقنىڭ ماڭا بەرگەن ئازابىنى بىلگىنىڭدە، بۇنىڭغا ئۆزۈڭنىڭمۇ ئىچىڭ ئاغرىغان بولارمىدى. **شاپلاق سالماق** شاپلاق بىلەن ئۇرماق؛ ئۇ مەن تەرەپكە ئىتتىڭ بۇرۇلۇپ: - ھوي ئۇياتسىز! - دەپ يۈزۈمگە بىر شاپلاق سالدى-دە، ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.

شاپلاقلىماق پ ← **شاپلاقلىماق.**

شاپلاقلىتماق «شاپلاقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆزلىرى ئۇ چاغدا مېنى تازا شاپلاقلىتىدىلە، تەقسىر. بىراق ھازىر مەن سىلنى شاپلاقلىتمايمەن.

شاپلاقلىشماق «شاپلاقلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىر تەرەپتىن بىر-بىرىنى شاپلاقلىشىپ، كىيىملىرىنى يېرتىشسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئادەم چىدىغۇسىز سەت گەپلەر بىلەن تىللىشاتتى.

شاپلاقلىنماق «شاپلاقلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: - خوپ بولۇپتۇ، بارما، بارما! دېسەم ئۇنىماي بېرىپ، تازا شاپلاقلىنىپ كېلىپتۇ. - رەۋىخان تۆمۈر ئاخۇننىڭ سوتالىغا جاۋابى بۇ بەرمەستىن، كايىشقا باشلىدى.

شاپلاقلىماق پ. شاپلاق بىلەن ئۇرماق،

شاپلاق سالماق: ئەسقەر سوزۇلۇپ ئورنىدىن تۇردى، تېقىمغا شاپلاقلاپ، ئېچىنىشلىق بىر نەزەردە پىچىرىلدى: - ئاپلا، مۇنۇ نومۇسنى! * ئۇ بىر قولى بىلەن باشقا ئۇرۇپ يەنە بىر قولى بىلەن ئۇلارنىڭ يۈزىگە شاپلاقلايتتى.

شاپلىداشماق «شاپلىدىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئىچكىركى ئۆيدە

ناھايىتى چىرايلىق كېلىدۇ. تروپىك بەلباغ ئورمانلىرىدا ياشايدۇ، مېۋىلەر بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، ئادەملەرنىڭ ئاۋازلىرىنى دورىيالايدۇ.

شاتۇر ئى (ئە) ① پادىشاھنىڭ ئېتىنى يېتىلەپ ماڭغۇچى خىزمەتكار؛ پادىشاھنىڭ خاس قوغدىغۇچىسى؛ ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇيقۇلۇق ۋاقتىدا سادىق نۆكەرلىرى، شاتۇرلىرى، ۋەزىرلىرى ھەتتا بالىلىرى مۇھاپىزەتچىلىككە قويۇلسۇ، ئۇلاردىن گۇمانلىنىپ خەۋپسىندىكەن. ② تېز ماڭىدىغان، ئىتتىك يۈگۈرىدىغان، يەل تاپان ئادەم؛ - قاچ، قاچ! قايسىڭ قاچالساڭ شۇ شاتۇر! قايسىڭ ئامان قالساڭ شۇ باتۇر! - دەپ ۋارقىراۋاتقۇدەك. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

شاتۇن ئى (ر) <ماشىن> مېخانىزىملاردىكى پوروشېننىڭ يۇقىرى-تۆۋەن ھەرىكىتىنى دوڭ ئوققا ئۇزىتىپ بېرىدىغان ياكى دوڭ ئوقنىڭ ئايلىنىشىنى پوروشېنغا ئۇزىتىپ بېرىدىغان دېتال.

شاتۇۋار ئى. پاختا يېپتىن ئاياللارنىڭ كۆڭلەك كىيىشىگە باپ قىلىپ توقۇلغان چاقماق گۈللۈك رەخت؛ چاپىنىمنىڭ يېڭى، شاتۇۋاردا ئۇچلىغان، ئەرگە تەگمەيمەن دەپسەم، ئانام بېشىغا مۇشتلىغان. * روزىلەم ئوبدان بالا، شاتۇۋاردۇر كۆڭلىكى. بىر تېپىش-كەن ئەمەسمۇ، ئىككىمىزنىڭ يۈرىكى.

شاجا ئى. دىئال. ئۈلپەت، شېرىك؛ خېرىدار. **شاخ ئى (پ) ①** ئۆسۈملۈك، دەرەخ قاتار-لىقلارنىڭ يانلىرىدىن ئۆسۈپ چىققان تارماق بۆلىكى؛ پۇتاق؛ ئۈجمىلەر پىشىپ قاپتۇ، شاخ-شېخىدا مەي باغلاپ. يار ئايرىلمەن دەيدۇ، كۆيگەن يۈرەكنى داغلاپ. * ياپراقسىز دەرەخ بولمىغاندەكلا، دەرەخسىز ياپراق تۇغۇلار نەدىن؟! * شاخنى كۆتۈرگەن

* - ئۇ بالىنى دوستلىرىمۇ «ئاۋۇت شاتراق» دەيدىكەن، سەل شاتراقراق بالا ئوخشايدۇ. قىزىم نېمە دەركىن، - ھەلىمە ئاچا قوشنىسى بىلەن ئۆيگە تۇنۇڭگۈن كەلگەنلەر توغرىلۇق سۆزلىشىۋاتاتتى. ③ سۈپ. ئىچى سۈرۈپ كەتكەن، شاتراقلايدىغان؛ شاتراق موزاي. * بىر شاتراق كالا خامانى بۇلغايدۇ.

شاتراقلاتماق پ «شاتراقلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ھۇقەلەندەر، كالىلارنى خوخلىققا ھەيدەپ، خوخا يېگۈزۈپ كالىلارنى شاتراقلاتماقچىمۇ-سەن؟!

شاتراقلاتماق ش «شاتراقلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ - ھوي خوتۇن، موزايلاغا نېمە بەرگەندىك؟ موزايلا شاتراقلشىپ قوتاننى دەسسگۈسىز قىلۇپتېتۇ ئەمەسمۇ، - نۇرناخۇن ئاكا قوتان ئىشكىنى ئاچماستىنلا ئارقىسىغا ياندى.

شاتراقلماق پ. چوڭ تەرىتى، تېزىكى سۈيۈك كەلمەك؛ ئىچى سۈرۈپ كەتمەك؛ ئۇنىڭ بالىسى شاتراقلاپ تۇرىدۇ، بىچارە، بالىسىنى توسمەن دەپ ئولتۇرغانىكەن. * كالىلار شاتراقلاپ كېتىپتۇ، بۈگۈن خامانغا قوشقىلى بولمىغۇدەك، ئەتە-ئۈگۈن قوشايلى.

شاتۇت ئى (پ) <بوت> ① ئۈجمىنىڭ بىر تۈرى. مېۋىسىنىڭ رەڭگى قىزغۇچ ياكى قارامتۇل بولۇپ، تەمى چۈچۈمەل كېلىدۇ، ئىستېمال قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈك-نىڭ مېۋىسى.

شاتۇتلۇق ئى. شاتۇت دەرىخى ئۆسكەن يەر، مەيدان.

شاتۇتى ئى (پ) <زوتۇل> بىر خىل قۇش. تۇمشۇقنىڭ ئۈستۈنكى قىسمى چوڭ ۋە ئىلىمەك، ئاستىنقى قىسمى كىچىك ۋە قىسقا. پەي-تۈكلىرى ئاق، قىزىل، سېرىق، يېشىل قاتارلىق رەڭلەردە بولۇپ،

ياپراق ئەمەس ئۇ، شاختۇر ياپراقنى كۆتۈرگەن يەردىن. ② قوناقنىڭ بېشى ئۈزۈۋېلىنغان. دىن كېيىنكى غولى: - بۈگۈن قوناقنى ئۈزۈپ بولساق، ئەتە شاخنى توشۇپ بولسىز، - دەيتتى ئۇ يېنىدىكى ئايالغا. ③ بۇغا مۇڭگۈزنىڭ غولىدىن ئايرىلىپ چىققان ئۇششاق مۇڭگۈزلەر.

شاختىن شاخقا قونماق بىر ئىشنى ياكى بىر مەسىلىنى تولۇق ھەل قىلىپ تۈگەت-مەيلا يەنە بىر ئىش ياكى بىر مەسىلىگە ئۆتمەك، بىردەم بىر ئىشقا، يەنە بىردەم بىر ئىشقا تۇتۇنماق، تۇراقسىزلىق قىلماق؛ ئۇلاردىن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش روھىنى يېتىلدۈرۈشنى، ھۇرۇنلۇق ۋە شاخقتىن-شاخقا قونۇپ يۈرۈشنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى تەلەپ قىلىش لازىم. * ئۇ مېنى ئېرىتمەكچى بولۇ-ۋاتقاندۇر، لېكىن مەن ھېسسىياتقا بېرىلىپ شاختىن-شاخقا قوندىغان ئارتىس ئەمەس.

شاخ رەتلەش <ئورم> ئورمانلارنى پەرۋىش قىلىش تەدبىرلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، غولنىڭ تۈز ئۆسۈشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، تۆۋەن تەرەپتىن ئۆسۈپ چىققان شاخلار كېسىۋېتىلىدۇ.

شاخ سۆرەم دەرەخ چۈنقىدىن توقۇلىدۇ-خان سۆرەم، ئۇنىڭ ئۈستىگە نەم توپا قاتارلىق ئېغىر نەرسىلەرنى قويۇپ، ئاندىن سۆرەم قىلىدۇ؛ بۇ جەرياندا ناھىيە بويىچە 2-نۆۋەت تىرىلانغان، شاخ سۆرەم سېلىنغان بۇغدايلىق 190 نەچچە مىڭ موغا يەتتى.

شاخ ئۇلاق <ئورم> ئۇلاق شەكىللىرىد-دىن بىرى. بۇنىڭدا ئالدى بىلەن ئۇلاق تۈۋى يېرىلىپ، بىخ قالدۇرۇلغان ئۇلاقلىق ئۇنىڭغا كىرگۈزۈلگەندىن كېيىن، بوغۇچ بىلەن باغلىۋېتىلىدۇ.

شېخقا قاقماق رەددىيە بەرمەك، كېيىنكى بېلىگە تەپمەك، رەت قىلماق؛ ئۇلارچە سېنىپ تەربىيىچىسى دېگەن بىر قامۇس، نېمىنى ئاخىۋرسا، جاۋاب چىقىرىۋېرىدۇ. قانداق قىلسەن، شېخقا قېقىشقا، مەيدىسىدىن ئىتتىرىۋېتىشكە بولاتمۇ؟ * - ئۇ كۈنى خۇش ياقماي مەجلىسكە بارمىغاندىم، سىلى كۈزگىنى بۇزماسلىق ھەققىدە قايناپ كېتىپتەنلا، مەن بولغان بولسام شۇ يەردىلا شاخلىرىغا قېقى-ۋېتەرىشكەنمەن، - دېدى ئۇ نان چاپناۋېتىپ.

شاخاب ئى (پ) ① دەريا ۋە چوڭ ئۆستەڭ-لەردىن بۆلۈنگەن تارماق سۇ يولى، تارماق ئېقىن. ② قاغىلىق ناھىيىسىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى.

شاخابچە ئى. كىچىك شاخاب. **شاخار** ئى (پ) كۆمۈر قاتارلىقلارنىڭ چالا كۆيگەن قالدۇقى، تولۇق كۆيۈپ بولالمىغان قىسمى؛ چۈچىلا: بىركۈنى ئۇ ئۆيىدە پىشقان نانلار سويۇۋېلىنغاندىن كېيىن، تونۇرنىڭ كۆمۈر شاخارلىرىدا يەنە بىر قېتىم نان ياققۇدەك قىزىپ قالغىنىغا دىققەت قىلدى. * - شاخار دېگەن نېمە سۆز ئۇ، چۈچىلا دېسەڭمۇ بولدى ئەمەسمۇ؟ - دېدى ئۇ دوستىدىن رەنجىگەندەك.

شاخچە ئى. كىچىك شاخ؛ نوتىلار بىرقەدەر قېلىن بولسا، بەزى قوشۇمچە شاخچىلارنىڭ مېۋىگە كىرىشى بالدۇرراق بولىدۇ. // تۆمۈر بوۋا جىلغىدا توپلىنىپ تۇرغان سۇنىڭ قىزىلتاغ تەرىپىدە ھېچقانداق چىقىش يولى بولمىغاچقا، ھاۋا تازا ئىسسىپ، قار كۆپ ئېرىپ، جىلغا ئىچىدە سۇ تاشقىنى بولغان چاغلاردا كەينىگە يېنىپ، باشقا تارماق - شاخچە جىلغىلار ئارقىلىق نەگىدۇر ئېقىپ كېتىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

شاخسانغۇچ ئى (شاخ+سانغۇچ) <زوتول> ← شاخسانغۇچلار.

جەدەل تېرىلىدۇ، - دېدىم مەن زىۋىدىخاننى سۆزدىن توختاتماق بولۇپ. * ئاق لېنتا - ئاق ئۆستەك، قاش دەرياسىدىن، بۆلۈنۈپ يول ئالغان غەربكە قاراپ. كەلگۈچە كۈرەنىڭ ياقىسىغا ئۇ، كېتىدۇ ھەر يانغا شاخلىنىپ تاراپ. * كىردى سۇ شىلدېرلاپ ئېچىلغان بوزغا، شاخلىنىپ چېپىلغان ئېرىقلار پۈتۈپ.

شاخلىق سۈپ. شېخى بار، شاخ چىقارغان؛ مەن يۆلىنىپ تۇرغان پايپاك شاخلىق قېرى ئارچا دەرىخى ماڭا ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەتەتتى. * بېغىغا كىرىپ باقسام، شاپتۇلۇك ئەجەب شاخلىق. كىچىككەنە يارىم بار، سۆيسەم لەۋلىرى تاتلىق. شاخلىق قېلىپ سەرگەزگە گۈل بېسىش ئۈچۈن ياغاچ تاختىغا ھەر خىل گۈل ئويۇپ ياسالغان قېلىپ.

شاخلىما سۈپ. بۆلەكلەرگە بۆلۈنىدىغان، تارماق؛ شاخلىما نوتا. * غول نوتىدا ھەرقايسى شاخلىما نوتىلارنىڭ بەلگىلىك رېتى بولىدۇ. شاخلىما نوتا <مۇز> كولىپكىتىپ ئىجرا قىلىدىغان مۇزىكىلاردىكى بىللە چېلىشقا قاتناشقۇچىلار ئىشلىتىدىغان تارماق نوتا.

شاخلىماق پ ① <بوت> شاخ، پۇتاق چىقارماق؛ شاخ ئايرىماق؛ زاۋۇت، مەكتەپ، دوختۇرخانىلار، قاتار كەتكەن چوڭ يولىنى بويلاپ. يېشىل باغلار جەننەتتىن گۈزەل، بولدى بوستان كۆچەتلەر شاخلاپ. ② كۆچمە. تارماق، بۆلەكلەرگە بۆلۈنمەك؛ ئاقئۆستەك قاش دەرياسىدىن بۆلۈنگەندىن كېيىن غەربكە قاراپ يول ئېلىپ، كۈرەنىڭ ياقىسىغا كەلگۈچە ھەر يانغا قاراپ شاخلاپ كېتىدۇ. ③ كۆچمە. ئۇششاقلىماق؛ كۆپەيمەك، ئاۋۇماق؛ ئۇ بىزگە مىللەت توغرىسىدا لېكسىيە سۆزلەۋېتىپ، تىل توغرىسىدىكى تېمىغا كەلگەندە، بەكلا شاخلاپ كەتتى. * ناتونۇش كىشى توغرىسىدىكى

شاخسانغۇچلار ئى <زوتول> قۇشلارنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇ ئائىلىدىكى قۇشلارنىڭ تېنى كىچىك، كۆپىنچە قوڭۇر ياكى قېنىق يېشىل رەڭدە كېلىدۇ، تۇمشۇقى قىسقا ھەم ئۇچلۇق بولىدۇ، جاراڭلىق سايرايدۇ، ھاشاراتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. دېھقانچىلىق ۋە ئورمانچىلىققا پايدىلىق.

شاخشا سۈپ. دىئال. زىلۋا، كېلىشكەن، قاملاشقان.

شاخشارما سۈپ. دىئال. چۈل-چۈل، پاچاق--پاچاق، كۈكۈم-تالغان.

شاخشۇر ئى. دىئال. تاغ جىنىسلىرىنىڭ يىمىرىلىشى بىلەن ھاسىل بولغان ئۇششاق تاشلار.

شاخ-شۇمبا دەل-دەرەخلەرنىڭ كېسىلگەن شاخ-پۇتاقلىرى؛ ئۆيى ئاتاقلا ئۆي ئىكەن، تورۇستىن قۇمۇش، شاخ-شۇمبالار ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. * قازانغا سۇ قۇيۇپ ئوچاققا ئاستى، بىر قۇچاق شاخ-شۇمبىمۇ تەييارلاپ قويدى. **شاخلاتماق** «شاخلىماق» يېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ - بۇ دەرىخىنى بۇنچە شاخلىتىۋەتكۈچە كېسۋەتسەك بولمامدۇ؟ - دېدى ئۇ ماڭا قاراپ. * بولغان ئىش شۇنچىلىك بولسۇمۇ، ناۋاتخان ئۇنى شاخلىتىپ قىلىنى پىل قىلىۋەتتى.

شاخلاندىرماق «شاخلانماق» يېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ جانلىق ھاياتتا مۇقام مۇزىكىسىغا سېلىپ ياكى ئۇنىڭ نەغمىلىرىدىن شاخلاندىرۇپ چېلىنىدىغان ساناقسىز خەلق مۇزىكىلىرى بار. * ئېنىقى، مۇقاملار گەۋدىسى ئىچىدىن شاخلاندىرۇپ خەلق ناخشىلىرى ۋە ئەلنەغمىلىرى ئىشلەپچىقىرىلىدۇ.

شاخلانماق «شاخلىماق» يېئىلىنىڭ ئۆزۈزۈك دەرىجىسى؛ - بولدى قىلسىلا، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى تەكشۈرسە گەپ شاخلىنىپ

كېرىپ كېتىشىگە يول قويماي. // بىز يەنە ۋارقىراشتۇق: كىم چىدىسا ئويۇنغا، شۇنىڭ بىلەن ئوينايمىز، شاخنىچى بالىنى، بىز ئويۇنغا قوشمايمىز.

شادا سۈپ (پ) خۇشال، خۇرسەن، مەمنۇن: تۇغقان ئانامدەك، كۆرىمەن سېنى. ئۆستۈرمەك-تە شادا، تەربىيەك مېنى. // - بىزنى شادا قىلساڭ، خۇدا كۈلىدۇ، ئوغلۇم، - دەيدى بوۋاي. **شادا** ئەيلىمەك يېزات. خۇشال، خۇرسەن، مەمنۇن قىلماق: دىلرەبا مەن زارىنىڭ كۆڭلىنى سەن شادا ئەيلىگىن، مىڭ، تۈمەن مىڭ قاينۇدىن بىريولى ئازاد ئەيلىگىن.

شادا نى ① ئاستى-ئۈستىگە پاراللېل قويۇلغان ئىككى تال ياغاچقا بىرقانچە تال بالداقنى ئورنىتىش ئارقىلىق ياسالغان قۇرۇلما، رېشاتكا ۋە شۇ قۇرۇلمىنىڭ ھەربىر بالدىقى: كۆزلۈرۈم ئەلەس، كۆل تەرەپكە قارىدىم: كۆلنىڭ ئەتراپى پۈتۈنلەي شادا بىلەن توسۇلۇپتۇ. * - رېشاتكىنىڭ شادىلىرى بوشاپ كېتىپتۇ، كالىلار چىقىپ كەتمىسۇن، شىنا قېقىپ چىكىشۈەتكىن، - دەيدى ئۇ قىزغا تاپلاپ. ② ئەلەس دۈكىنىدىكى تۆت قات ئۆرۈش يىپلارنىڭ گېرەلىرىنى ئايرىپ تۇرىدىغان تۆت تال تايماچى.

شادا پاپورتنىڭ <بوت> پاپورتىنىڭ بىر تۈرى، يەنى بىرقەدەر ئاددىي بولغان يۇقىرى دەرىجىلىك ئۆسۈملۈك. ئېگىزلىكى 15 - 40 سانتىمېتر ئەتراپىدا كېلىدۇ. غولى يېشىل بولۇپ، ئارىسىمان شاخلايدۇ. يوپۇرمىقى كىچىك ھەم تەڭگە-چە شەكىلدە بولىدۇ. دەرەخ ئۈستى ۋە قورام تاشلار ئارىسىدا ئۆسىدۇ. ئۇنى مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلغىلى ۋە دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. يېقىلىش ۋە ئۇرۇلۇشتىن بولغان زەخمىلىنىش، ئىچكى زەخمىلىنىش،

ھېلىقى پىتنە-ئىغۋالار قۇلاقتىن قۇلاققا ئاڭلىنىشى داۋامىدا تېخىمۇ شاخلاپ، ئاخىرى بېسىپ بولغىلى بولمايدىغان زور غوغۇغانىڭ ئاساسچىسى بولۇپ قالدى.

شاخامات (توغرىسى: شاھمات) ← **شاھمات**.

شاخىنا نى. ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ئىچى سۈرۈپ كەتكەندە كېلىدىغان چوڭ تەرەت؛ شاتراق.

شاخىنا قويماق ① سۇيۇق چوڭ تەرەت قىلماق، چوڭ تەرەتتى سۇيۇق كەلمەك: - سوغۇق شورپىنى ئىچمەرسەڭ، ئەتە شاخىنا قويسەن، جۇمۇ، - دەيدى ئۇ مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ. ② كۆچمە. قىلغان گېپىدىن يېنىۋالماق، چىدىماسلىق قىلماق: - شاخىنا قويماي ماڭە ئەمدى، - دەيدى يۇسۇپجان دوستىنىڭ يۆتكەپ بولغان ئۇرۇقىنى «توختاپ تۇر، خاتا قىلىپتىمەن» دەپ قايتۇرۇۋالغىنىغا نارازى بولۇپ. * - شاخىنا قويماي چىدا ئەمدى! - دەيدى ئۇ توپىنى ئېلىپ كېتىۋېتىپ.

شاخىنەك I نى. دىئال. ئويماق.

شاخىنەك II نى. دىئال. ئازغان تىپىدىكى بىر خىل چاتقال.

شاخىنىچى نى ① چوڭ تەرەتتى سۇيۇق كېلىدىغان ئادەم ياكى ھايۋان: - بۇ يەرگە سەن ئولتۇرۇپ قويدۇڭمۇ شاخىنىچى، - دەپ ۋارقىرىدى ئانىسى ئۇنىڭغا. // - ھەي ئۆكۈم، - دەيدى ئۇ كۆزۈمگە قاراپ، - ئۇ بالىنى قالدۇرۇۋېتە يلىسىكىن، «شاخىنىچى كالا خاماننى بۇلغايدۇ» دېگەن گەپ بار، ئۇ بىكار سىلەرنىڭ نامىڭلارنى بۇلغاپ قويارمىكىن. ② كۆچمە. گېپىدە تۇرمايدىغان، چىدىماس ئادەم: - ياق، ياق، تازا شاخىنىچىكە نەسەن، بولدى، يېڭىتتەك ئوينا! - دەپتى ئۇ ئادىلنىڭ

كېچە ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرى ئۈمىد ۋە شادلىق بىلەن تولۇپ يايىپ كەتتى. * ھەرقانداق كۆڭۈل يېرىملىق، خاپىلىق كەلسە، رەنجىپ كەتمەي ئۆزۈڭنى چىڭ تۇتۇپ يۈرگىن، ئاخىرىدا شادلىق كېلىدۇ.

شادلىققا چۆمەك چەكسىز خۇشاللىق ھېس قىلماق، شادلانماق: كۈنلەردىن بىركۈنى بۇ گۈزەللىكتىن دىلى يايىپ شادلىققا چۆمگەن بۇلبۇل كېچىچە ناخشا ئېيتىپتۇ. * ھۇجرىدىن چىقىپ كېتىش ۋاقتىدا ئانىسىنىڭ بۇرۇلۇپ ماڭغان پەيتىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ ماڭلىسىغا سۆيۈۋالدى ھەم بۇ ئوغرىلىققە قىلغان گۇناھىدىن كۆڭلى ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز شادلىققا چۆمدى.

شادىبۇي نى (شادا+بۇي) ئورۇق ھەم ئېگىز بۇي؛ ئورۇق ھەم ئېگىز بويۇق ئادەم؛ دىنىياز ئۆزىنى ئالغاندا چەتكە، ئەلاننىڭ قىلچى كەستى ھاۋانى، ۋە لېكىن شۇ تاپتا يېگەن مۇشتقا، شادىبۇي تاپارمۇ دورا-داۋانى؟! **شادىپاچاق** نى (شادا+پاچاق) ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن پاچاق؛ ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن پاچاقلىق ئادەم؛ ھېلىمۇ ئېسىدە: كىچىك چاغلاردا بىز ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىپ «شادىپاچاق، شادىپاچاق، قولىدا ھاسا تاياق، ھاسسىنى تارتىۋالسا، يىقىلىدۇ دوڭغاقلاپ» دەپ ۋارقىرىشاتتۇق. // بازاردىن يانغۇچە شادىپاچاق بىر يىگىت بىلەن سوقۇشۇپ قالدىم.

شادىپاچاق قىلىپورغا <زوتول> قىلىپورغا- نىڭ بىر خىلى. پۇتلىرى ئۇزۇن، قانىتى قارا كېلىدۇ.

شادىپەن نى (شادا+پەن) ماتاچىلىق كەسىپدە بىر لوتنى ئىككىگە ئايرىيدىغان كىچىك تاختا ياغاچ.

شادىقۇلۇپ نى (شادا+قۇلۇپ) شادا شەكلىدە

رېماتىزم ۋە ئۇيۇشۇش قاتارلىقلارغا شىپالىق رولى بار. **شادەتنامە** نى (توغرىسى: شاھادەتنامە) ← **شاھادەتنامە**.

شاد-خۇرام (پ) خۇشال-خۇرام، ناھايىتى خۇشال، ئىنتايىن كۆڭۈللۈك: - بىز ئىلگىرى شاد-خۇرام ئىدۇق... ئەمدى ئۇنداق كۈنلەر يوق. بۇنى چۈشەنسەڭىز كېرەك، - دەيدى ئۇ ھەسرەتلىك ئاھاڭدا. * گۈلۈمسەن بۇلبۇلۇڭدۇرمەن، شېخىڭدا بىر ئۆمۈر سايرا، ئۆتەيلى بىللە سۆھبەتتە جاھاندىن شاد-خۇ-رام، ئاقسۇ.

شاد-خۇراملىق خۇشال-خۇراملىق، ناھايىتى خۇشاللىق: تراگېدىيە ئاخىرلىشىپ، بۇ ئالتۇن دىيار شاد-خۇراملىققا چۆمدى. * تۇنۇگۈن چۈشتىن كېيىن ئۈرۈمچى كوئىنلۇن مېھمانخانىسى- نىڭ زالى شاد-خۇراملىققا چۆمدى.

شادلاندىرماق «شادلانماق» يېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سادىق ئېلىپ كەلگەن خەۋەرلەر رەيھاننىمۇ، پەرھات بىلەن شىرىنئايىنىمۇ شادلاندىردى. * - رەيھانگۈلنىڭ يېقىملىق ئاۋازى ئانىنىڭ كۆڭلىنى شادلاند-دۇرۇۋەتتى.

شادلاندىرۇلماق «شادلاندىرۇلماق» يېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئارغىماقلار يېڭى سەپكە ئاتلاندىرۇلسا، مەزلۇم ئەلنىڭ غەمكىن دىلى شادلاندىرۇلسا، شۇندا مەنمۇ قەھ-قەھ ئۇرۇپ كۈلەتتىم راسا.

شادلانماق پ. خۇشال بولماق، مەنۇن بولماق، سۆيۈنمەك: خەۋەر تارقالغان ھامان ئامما شادلىنىپ ئارقا-ئارقىدىن غۇلغۇلا قىلىشتى. * بۇنى كۆرۈپ قىز، شادلاندى چەكسىز. شۇ خۇشاللىقتىن، ئويغاندى ھەم تېز.

شادلىق نى. خۇشاللىق، مەنۇنلۇق: خۇرسەنلىك، سۆيۈنۈش، خۇش بولۇش:

ياسالغان، ئاچقۇچى ئاچماق بىر خىل قۇلۇپ؛ سابىت ئاكنىڭ ئىشكىدىمۇ يوغان بىر شادىنقۇلۇپ تۇرۇپتۇ.

شادىلاتماق «شادىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئەتكەندىن بېرى بالىلارغا يالۋۇرۇپ يۈرۈپ ئاران قوتان ئەتراپ-نى شادىلاتسىم.

شادىلانماق «شادىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

شادىلىق سۈپ. شادىسى بار؛ شادىدىن ياسالغان؛ بىز شادىلىق دەۋرۋازىنى ئېچىپ ھويلىغا كىردۇق.

شادىلىماق پ. شادا بېكىتمەك، شادا ئورناتماق؛ قوتاننىڭ ئىشكىنى شادىلاپ بولدۇم.

شادىمان رەۋ (پ) شاد، خۇشال-خۇرام ھالدا؛ - ئەمدى ئۆز ماكانىڭلارغا بېرىپ شادىمان ياشاڭلار، - دېدى ھاتەم. * كاككۇك گۈل يۈزىدە خۇش خۇي تەبەسسۇم، دەريامۇ قاقاقلاپ كۈلدى شادىمان. كۈلمەكتە كۆك ئاسمان، كۈلمەكتە شەپەق، كۈلمەكتە پاراقلاپ كۆز ياش، ھايجان!...

شادىمان ئەيلىمەك ← شاد ئەيلىد. مەك؛ بۇ مۇبارەك خۇش خەۋەر دىلىنى زەپ شادىمان ئەيلىدى، ناخشا ئېيتماي مەن چىداپ قانداق تۇراي بۇ مەرىكىدە.

شادىمانلىق ئى. شادلىق، خۇشاللىق، خۇرسەنلىك؛ سۆزلىشىشنىڭ مۇنداق تەبىئىي باشلانغانلىقى ئىككىسىنىڭ كۆڭلىگە شادىمانلىق بېغىشلىدى. * پۈتۈن ئەل-يۇرت ۋە خالايق فەررۇخ سۇۋاردىن رازى بولۇپ خۇشاللىق ۋە شادىمانلىق بىلەن ئۆمۈر كەچۈرۈپتۇ.

شادىيانە (پ) ① رەۋ. تەنتەنلىك ھالدا؛ خۇشال-خۇراملىق بىلەن؛ ناغرىچىنىڭ يۇقىرى ئاۋازلىق جۈپ ناغرىسى شادىيانە

گۈمبۈزلەپ، ئويغاتقۇچى جاراڭلىق مۇقام ئاھاڭدە-رى تاڭ شاماللىرى ئارقىلىق يىراق-يىراقلارغا كەتتى. * ئويناقلشپ ئاقىدۇ، قىزىلتاغنىڭ سۈلىرى. شادىيانە ياغرايدۇ، قەلبىمىزنىڭ كۈيلىرى. ② سۈپ. تەنتەنلىك، شاد-خۇ-راملىق نامايان بولۇپ تۇرغان؛ ئۇنىڭ ئىككى مەڭزى قىزارغان، كۆزلىرىدە بىر خىل شادىيانە نۇر چىلىۋېلىپ تۇراتتى. * شاھ 40 كېچە-كۈندۈز شادىيانە مەرىكە قىلىپ قىزى ئەمىرىگە ئېلىپتۇ. ③ ئى. غەلبە، مۇۋەپپەقىيەت قاتارلىقلارنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن چېلىنىدىغان تەنتەنە مۇزىكە-سى، شادلىق كۈيى؛ ئۇيغۇر خەلق مۇزىكىلىرىدىن بىرىنىڭ نامى؛ ناغرا بىلەن سۇناي شادىيانىدىن ساماغا يۆتكەلدى. * چېلىنسا شادىيانە گەر سەھەردە، سۆيۈنچى بەلگىسىدۇر بۇ شەھەردە.

شادىيانىلىق ئى. خۇشال-خۇراملىق، شادلىق، تەنتەنە؛ پاتەمخان موماينىڭ گۆھىرى چانقىغا ئولتۇرۇشۇپ نۇرى تۆچكەن كۆزلىرىدە بىر خىل شادىيانىلىق چىلىۋەلدى. * ئاقسۇ خەلقى ئۆز يۇرتىدا يۈز بەرگەن بۇ يېڭىلىقنى شادىيانىلىق بىلەن كۈتۈۋالماقتا ئىدى.

شار I ئى (ر) ① <مات> يېرىم چەمبەر-نىڭ ئۆز دىئامېتىرى ئەتراپىدا بىر قېتىم ئايلىنىشىدىن ھاسىل بولغان گېئومېترىيەلىك شەكىل؛ شار سىرتى. شار سېگمېنتى. شار مەركىزى. ② شۇ شەكىلدىكى نەرسە؛ پولات شار. يەر شارى. ئاي شارى. شەرقىي يېرىم شار. غەربىي يېرىم شار. ③ نېپىز رېزىنكە، كاۋچۇك يالىتىلغان رەخت ۋە سۇلياۋ قاتارلىقلاردىن ياسىلىپ، ئىچىگە ھاۋا، ھىدروگېن ۋە گېلىي قاتارلىقلار قاچىلىنىدىغان يۇمىلاق خالتىسىمان بۇيۇم.

ھاۋادىن يەڭگىل بولغان گازلار قاچىلانسا، يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ. تۈرلىرى كۆپ بولىدۇ. بەزىلىرى ئويۇنچۇق ئورنىدا، بەزىلىرى بولسا توشۇش قورالى سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ. مەسىلەن، مېتېئورولوگىيە ۋە ھەربىي ئىشلاردا ئۇنىڭ بىلەن ھەر خىل ئەسۋاب-ئۈسكۈنىلەرنى ئېلىپ يۈرۈپ، يۇقىرى ھاۋا بوشلۇقىدا تۇرۇپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغىلى ۋە رازۋېدكا قىلغىلى بولىدۇ.

شار سىرتى <مات> شارنىڭ سىرتى، يەنى يېرىم چەمبەرنىڭ ئۆز دىئامېترى ئەتراپىدا بىر قېتىم ئايلىنىشىدىن ھاسىل بولغان يۈز.

شار سىگمېنتى <مات> شارنىڭ خالىغان بىر تەكشىلىك ئارقىلىق كېسىۋېلىنغان بۆلىكى.

شار مەركىزى <مات> شار سىرتىدىكى خالىغان نۇقتىلارغىچە بولغان ئارىلىقلىرى ئۆزئارا تەڭ بولغان بىر نۇقتا.

شار II تەق. سۇيۇقلۇقلارنىڭ تېز سۈرئەت بىلەن ئېقىشى ياكى تۆكۈلۈشى ۋە ياكى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشۈشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز؛ ئەمدىلا يېرىم يولغا كەلگەندە تۇيۇقسىز شار قىلىپ يامغۇر يېغىپ كەتتى.

شاراب ئى [ئە] يەرلىك ئۇسۇلدا ئىشلەندگەن، گرادۇسى تۆۋەن ياكى ناھايىتى ئاجىز بولغان بىر خىل ھاراق، مەي؛ بىركۈنى، چەت مەملىكەتتىن كەلگەن بىر سۈدىگەر پادىشاھنىڭ قانۇندىن خەۋەرسىز، ھېلىقى شەھەرگە شاراب ئېلىپ كىرىپ سېتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئادەملىرى سودىگەرنى دەرھال تۇتۇپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. * ئۇلار بىمالال يەپ-ئىچىپ تويغاندىن كېيىن، قوللىرىنى يۇيۇشۇپتۇ. بىر ئازدىن

كېيىن چۆرى شاراب ھازىرلاپتۇ. ئايماقلار قولىدىن-قولغا ئۆتۈپ ئايلىنىپدۇ.

شارابار ئى [ر] كەڭ ھەم بەل، پۇچقاقلرى رېزىنكە بىلەن يىغىلغان بوغماق ئىشتان.

شارابارا ئى. ئەسكى-تۈسكى كىيىم-كېچەك: «شارابارا! كونا يېڭى بارمۇ؟!» ساۋۇر ئاكا ئەنە شۇنداق ۋارقىراپ، مەھەللىلەرگە كىرىپ كېلەتتى.

شارابارىچى ئى. كونا-يېڭى كىيىم-كېچەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئەسكى-تۈسكىلەرنى يىغىدىغان كىشى.

شارابارىچىلىق ئى. كونا-يېڭى كىيىم-كېچەك، ئەسكى-تۈسكى نەرسىلەرنى يىغىش ئىشى.

شارابارىچىلىق قىلماق ئەسكى-تۈسكى، كونا كىيىم-كېچەك ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەرنى يىغىپ سېتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانماق؛ ئۇ ئىككى بېشىغا يوغان سېۋەت-لەر ئېسىلغان ئەپكىشىنى كۆتۈرۈپ، شارابارىچىلىق قىلاتتى.

شارابخانا ئى [ئە+پ] قەدىمكى زاماندىكى شاراب ساتىدىغان ۋە شاراب ئىچىلىدىغان ئۆي، شاراب دۇكىنى؛ قاۋاقخانا؛ ئۇ كېچە-كۈندۈز شارابخانىدىن چىقمايدىكەن، قىمار ئوينىمايدىكەن، شۇنداق قىلىپ ئاتىسىنىڭ پۇلىنى كۆپلەپ ئىسراپ قىلىۋېرىپتۇ.

شارابخور ئى [ئە+پ] شارابقا ئامراق، شارابنى كۆپ ئىچىدىغان كىشى؛ ھاراق-كەش؛ تەڭرى كېچىنى ئادەمىزاتنىڭ ئارام ئېلىپ راھەتلىنىشى ئۈچۈن ياراتتى، ئەگەر شارابخورلارغا يولۇقۇپ ئۇيقۇسىز قالساڭ، ئەتسى كۈندۈزدە ئۇخلىشىڭ لازىم.

شارابخورلۇق «شارابخور» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ لىۋېسى خەيرلىشىپ؛ - كۆپ شارابخورلۇق قىلالمايمەن،

سېغىزخاننىڭ سايرىغان ئاۋازى: «شاراق-شاراق» دەپ سايراۋاتقان سېغىزخان ئاۋازى ئۇلارنىڭ ئەندىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ باراتتى.

شاراق-شۇرۇق «شاراق» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: - بۇ نېمىسى؟ - دەپدى يۈلپە جەھلى بىلەن قولدىكى يەلپۈگۈچنى شاراق-شۇرۇق قاتلاپ تىزغا قويۇپ. * ئايال چوتنىڭ ئۇرۇقىنى شاراق-شۇرۇق قىلىپ ئۇيان-بۇيان ئىتتىرىپ: - 12 يۈەن 80 بۆك بولۇپتۇ، - دەپدى.

شاراقشىماق «شاراقشىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: خىزمەتچى خادىم بىر تىزىق ئاچقۇچنى شاراقشىتىپ كۆتۈرۈپ چىقتى-دە، ھەممە ئۆيلەرنىڭ ئىشىكلىرىنى ئاچتى. * ئىمىر شاراقشىتىپ سوقۇۋاتقان سەنپەننى توختاتتى.

شاراقشىماق پ. شاراقلىماق: ئۇ ئەمدى بايقى قار بوۋايدىن مۇز بوۋايغا ئايلانغاندى، سەللا مىدىرلىسا پۈتۈن بەدىنى شاراقشىتتى. * ئۇنىڭ نەزىرىدە پۈتۈن خاتىرجەملىك ۋە ئامەت كىشەنلەرنىڭ شاراقشىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان قارا دەرۋازا ئىچىگە كىرىۋالغانىدى.

شاراقلىتماق «شاراقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، بىرى ئىشىك ئىلغۇچىنى شاراقلىتتى. * چېرىكلەر مىلتىقلىرىنى شاراقلىتتى.

شاراقلاشماق «شاراقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يېڭى بويۇنتۇرۇقلار تاراقلاشتى، زەنجىرلەر شاراقلاشتى.

شاراقلىماق پ «شاراق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شاراق» قىلماق: كارىدور تەرەپتىن قۇلۇپ شاراقلاپ ئۇ كىرىپ كەلدى. * سېغىزخان شاراقلايدۇ، قارىياغاچ پۇتقىدا،

قايتاي، - دەپدى، * - ھۈرمەتلىك شاھىم، مەندەك قۇللىرىنىڭ ئوردا ئىچىدە شارابخورلۇق قىلىپ يۈرۈشى... - بىچارە ۋەزىر ئاخىرىنى سۆزلىيەلمەي قېلىپتۇ.

شاراپەت ئى (ئە) ① خىسلەت، پەزىلەت، خاسىيەت؛ پايدا، نەپ؛ ياخشىنىڭ شاراپىتى، ياماننىڭ كاساپىتى (ماقال). * بۇ ئۆستەك گەرچە كىچىك بولسىمۇ، ئۇنىڭ شاراپىتىدىن نەچچە مىڭ كىشى خاتىرجەم ھايات كەچۈرۈۋاتىدۇ. * ۋەتەندە ئېرۇر باينىڭ يوقسۇلنىڭ سائادىتى، شاراپىتى، ھۈر بەختى! ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

شاراپەتلىك سۈپ. خاسىيەتلىك، پەزىلەتلىك؛ پايدىلىق؛ قۇتلۇق؛ ئاخىرىدا مەھەللىنىڭ ئىمامى ئۇنىڭغا «ئەنۋەر» دېگەن ئىسمىنى قويۇپ بەردى. ئىمامنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ ئىسىم ئىنتايىن ئېسىل، شاراپەتلىك ئىسىم بولۇپ، بىزچە مەنىسى «نۇرلۇق، پارقراپ تۇرىدىغان» دېگەن بولىدىكەن.

شاراجىل ئى. دىئال. توپ ئۆسىدىغان، يوپۇرمىقى ئەمەنگە ئوخشاش ئۇششاق بولىدىغان ھەم سارغۇچ ئېچىلىدىغان بىر خىل ئوت.

شاراچىن ئى. دىئال. يوپۇرمىقى يېسىسى ھەم ئۇششاق، توپ ئۆسىدىغان، ئۇششاق چېچەكلەيدىغان بىر خىل ئوت. ئۇلاغ بەك يەيدۇ.

شاراق تەق. قاتتىق نەرسىلەرنىڭ ئۆزئارا ياكى باشقا قاتتىق نەرسىلەرگە ئۇرۇلۇشى-دىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئۇ ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىدىن تۇتۇپ ئالدىغا تارتقاندى، ئىشىك قانتى «شاراق!» قىلىپلا توختاپ قالدى.

شاراق-شاراق ① «شاراق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: قۇلۇپلار شاراق-شاراق قىلىپ ئارقا-ئارقىدىن ئېچىلىشقا باشلىدى. ②

كۆڭلۈمدىكى يار بولسا، ئولتۇرسام قۇچقىدا.
شاراك-شۇرۇك دېگۈسى كەلگەننى
 يۈز-خاتىرە قىلىپ تۇرماستىن ئوچۇقتىن-ئو-
 چۇق دەيدىغان، ئىچىدە گەپ ساقلىمايدى-
 غان (ئادەملەر ھەققىدە)؛ شاراك-شۇرۇك
 ئات كۆتۈرەر، جىغۇر بۇت كۆتۈرەر (ماقال).
 * - ماڭەي... ھەممىدىن بەكرەك چىدىمايدىغ-
 ىنى سەن! - دەپ كۈلۈپ داۋام قىلدى
 خاسىيەت سۆزىنى، - مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن!
 ئۇنداق ئىشلارغا كەلگەندە، ماڭا ئوخشاش
 شاراك-شۇرۇكلار بىرئاز ياخشى، دەيدىغاننى
 دەپ بىرئاز بېسىپ قالمىز.

شارائىت ئى (ئە) بىزمەر نەرسىنىڭ قانداق
 مەۋجۇت بولۇشىغا نەسىر كۆرسىتىدىغان
 ئومۇمىي ئەھۋال، مۇھىت، ھالەت،
 ۋەزىيەت؛ مىللىي ئارمىيىنىڭ جەنۇبىي يۆنىلىش
 يولى ئاقسۇ تەرەپتە تۇرۇۋاتقان شارائىتتا
 ئازاد ئۇچ ۋىلايەت زېمىنى بۇ يولنىڭ پايانسىز
 ۋە ئىشەنچلىك ئارقا سېپى ھېسابلىناتتى.

شارپا ئى (>فران) بويۇننى ئىسسىق تۇتۇش،
 كىيىمنىڭ ياقىسىنى ئاسراش ياكى زىننەت
 بېرىش مەقسەتلىرى ئۈچۈن بويۇنغا
 ئورنىلىدىغان ئۇزۇن ھەم چاسا شەكىلدە-
 كى توقۇلما بۇيۇم؛ ئۇنىڭ ئىچىدە بىر كونا
 شارپىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى. *
 ئۇ يۇقىرىغا يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى-دە،
 بىردەمدىن كېيىن كۆكرىكىدە ئەترىگۈل، بويىندا
 قارا ئىسپان تورىدىن قىلىنغان شارپا بىلەن
 قايتىپ چۈشتى.

شارت تەق ① تۆمۈر قاتارلىق بىرەر قاتتىق
 نەرسىنى تاش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش
 نەرسىلەرنىڭ يۈزىگە كۈچى بىلەن بېسىپ
 تۇرۇپ ئالدىرىماي سۈركىگەندە چېقىدىغان
 ئاۋاز. ② كۆچمە. تېز سۈرئەتتە ئېلىپ
 بېرىلغان ھەرىكەتتىن ھاسىل بولغان

ئاۋاز؛ بىر چېرىك ئوڭدىسىغا سوزۇلۇپ ياتقان
 قاسىم پالۋاننىڭ مەيدىسىگە دەسسەپ تۇرۇپ
 ئۇزۇن ساقلىدىن تارتىپ بېشىنى شارىت قىلىپ
 كېسىۋالدى. * ئۇ شارىت قىلىپ قىلىپ قىلىپ
 قىنىدىن چىقاردى.

شارىتىدە رەۋ ① «شارىت» قىلىپ ئاۋاز
 چىقارغان ھالدا، «شارىت» قىلىپ.
 ② كۆچمە. تېزلىك بىلەن، بىردىنلا، بىر
 يولى؛ قۇشقاچ تامغا قونۇشى بىلەن شارىتىدە
 باسائىتى! ئۇنىڭ بۇرۇتمۇ مۇشۇكىنىڭكىگە
 ئوخشايتتى. * ئابدۇنىياز شارىتىدە بۇرۇلدى-دە،
 ئىشك تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

شارت-شارت «شارىت» سۆزىنىڭ
 تەكرارلىنىشى.

شارت-شۇرت ① «شارىت» قىلغان ۋە
 ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار. ② كۆچمە.
 ناھايىتى تېز، تېزلىك بىلەن؛ - ھۇ
 كالۋا! - دەپ كەتتى دادام ھېچ گەپتىن
 ھېچ گەپ يوق، قولۇمدىن تۇماقلىرى شارىت-شۇرت -
 تارتىپ ئېلىپ.

شارىتلىداتماق «شارىتلىدماق» پېشىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ جېلىل غەزەپ بىلەن
 ئورنىدىن تۇرۇپ قىلىپنى شارىتلىدىنىپ تاشقا
 بىلەشكە باشلىدى.

شارىتلىدماق پ «شارىت-شارىت» قىلغان
 ئاۋاز چىقارماق، «شارىت-شارىت»
 قىلماق؛ ئورغاقلار شارىتلىداپ، سارغىيىشقا
 باشلىغان قوناق غوللىرىنى يىلتىزىدىن ئايرىپ
 باراتتى.

شارچە ① ئى. كىچىك شار؛ قوي سۈتىدە
 ياغ مول، ياغ شارچىلىرىنىڭ ھەجىمى كىچىك،
 تارقىلىشى تەكشى. شۇڭا، ئوڭاي ئېرىپ ئاسان
 ھەزىم بولىدۇ. * ئاشىقى بۇلبۇل ئۈچۈن زوق
 ئەيلىگەن گۈل-غۈنچىنىڭ، لەۋلىرىگە چەكتى
 خال گويىكى زۇمرەت شارچىلار. ② سۈپ.

شارغا ئوخشاش، شار شەكلىدىكى، يۇمىلاق: شارچە ئاقسىل. شارچە بىخ. شارچە ئاقسىل <بئول> ئىسسىقلىققا قارىتا تۇراقسىز بولغان بىر خىل قان زەرداپى ئاقسىلى. تويۇنۇش دەرىجىسى 50 پىرسەنت بولغان ئاممۇنى سۇلفات ئارقىلىق چۆكىمگە چۈشۈرۈشكە بولىدۇ. ئادەتتە ئۇ سۇيۇق تۇز كىسلاتاسىدا ئېرىدۇ.

شارچە بىخ <بوت> ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يوپۇرماق قولىقىدا ياكى گۈل رېتى ئىچىدە ئۆسىدىغان ھەمدە شەكلى تەڭگىچە غول ياكى تۈگۈنەك غولغا ئوخشايدىغان گۆشلۈك بىخ.

شاررىدە رمۇ ① «شار» قىلغان ئاۋاز

چىقىرىپ، «شار» قىلىپ: شاررىدە يامغۇر ياغدى-دە، بىزنى مەيداندىن سىنىپقا قاچۇردى. * شۇ چاغدا كىچىك قىزىم داستىخان ئۈستىدىكى چەينەكنى ئۆرۈۋەتتى، شاررىدە تۆكۈلگەن چاي داستىخاننى سۇ قىلۋەتتى. ② كۆچمە. تېز ھەم راۋان: - قېنى، ئالە، قولۇڭغا ئوغلۇم، - دېدى مەسۇم بوۋاي ئوغلغا كىتابنى تەڭلەپ، - مۇنۇ كادىر ئاكاڭنىڭ ئالدىدا شاررىدە بىر ئوقۇۋېتە!

شارسىمان سۈپ. شارغا ئوخشاش، شار

شەكلىدىكى؛ يۇمىلاق: شارسىمان مېۋە. شارسىمان باكتېرىيە. شارسىمان غول. شارسىمان ئەينەك <فنز> ← سىڧىرىك ئەينەك.

شارسىمان باكتېرىيە <بئول> باكتېرىيىنىڭ بىر خىلى. شار، تۇخۇم ياكى بۆرەك شەكىللىك بولىدۇ. تۈرلىرى ناھايىتى كۆپ.

شارسىمان غول <بوت> يەر ئاستى غولىنىڭ بىر خىلى. گۆشلۈك ۋە شار

شەكلىدە كېلىدۇ. مەسىلەن، بىجىكنىڭ يەر ئاستى غولىغا ئوخشاش.

شارسىمان كاكئۇس <بوت> كاكئۇس ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ئۆسۈملۈك. غولى شار ياكى ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ، گۆشلىشىدۇ. ئۈستىدە بوپىغا كەتكەن قىرلىرى، قىرلىرىدا توپ ئۆس-كەن تىكەنلىرى بولىدۇ. گۈلى چوڭ، قىزىل ياكى ئاق كېلىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

شارسىمان گرافىتلىق چوپيۇن چوپيۇننىڭ بىر خىلى. ئادەتتە تۆمۈر ئېرىتمىسىگە مەلۇم مىقداردىكى ماگنىي ياكى ماگنىي قېتىشمىسىنى قوشۇپ، تۈزۈلمىسىدىكى تارىشىمان گرافىتنى شار شەكلىگە كەلتۈرۈش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. بۇنداق قىلغاندا، ئۇنىڭ سىجىللىقى، ئەۋرىشىملىكى ۋە سوزۇلۇشچانلىقىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ئۇ ئاساسەن پولات ئورنىدا ئېغىر تىپتىكى مېخانىزم زاپچاسلىرى ۋە دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنىڭ دېتاللىرىنى قويۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

شارسىمان مېۋە <بوت> باشاقسىمان گۈل رېتىنىڭ بىر خىلى. شار ياكى كونۇس شەكلىدە بولۇپ، بۇرمىسىمان جايلاشقان ۋە ياغاچلاشقان نۇرغۇنلىغان تەڭگىچە ياپراقچىلاردىن تۈزۈلىدۇ. ئۆسۈپ يېتىلگەندىن كېيىن، مېۋىگە ناھايىتى ئوخشاپ كېتىدۇ. مەسىلەن، قارىغاي ۋە ئارچىلارنىڭ ئانىلىق گۈل باشقىغا ئوخشاش.

شار-شار «شار II» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى.

شار-شۇر ① «شار» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: كۆڭۈل ئاغرىقىمۇ

بىر پارچە قارا بۇلۇتقا ئوخشايدۇ، شار-شۇر قىلىپ تۆكۈدىغىنىنى تۆكىدۇ-دە، ئۆتۈپ كېتىدۇ. * ئەمدىلا ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ ھويلىدىن چىقىشىغا شار-شۇر يامغۇر قۇيۇۋەتتى، ئامالسىز يۈگۈردۈم. ② كۆچمە. كۆڭلىگە كەلگەن گەپنى ئايماي دەپ تاشلايدىغان، كۆڭلىدە گەپ ياتمايدىغان: شار-شۇر دېيىشىدۇ، بەزى يەرگە كەلگەندە شۇنداق شار-شۇرلارمۇ ياخشىكەن، ئادەم مەسىس بولغاندىن شار-شۇر بولسا ياخشىراق ئىكەن.

شارقيراتما ئى <سۇ> سۇنىڭ ئېگىز ئورۇندىن تىك ھالەتتە پەسكە قاراپ تېز ھەم شارقىراپ چۈشىدىغان جايى. ئۇنىڭ بەزىلىرى تەبىئىي شەكىللەنگەن بولسا، بەزىلىرى كىشىلەر تەرىپىدىن بەرپا قىلىنغان بولىدۇ؛ كۆلنىڭ ئەتراپىدىكى بۈك-باراقان تاللىرىنىڭ شېخىغا ئۇچۇپ كېلىپ قونغان قۇشقاچلار ۋە قەلئە تېغىنىڭ بېشىغا قاتار تىزىلىپ تۇرۇشقان سان-ساناقسىز قارلغاچلار توققۇز بۇلاق شارقىراتىسىنىڭ شاۋقۇن ئاۋازىغا ھەمبەھر بولۇپ توختىماي سايىرىشەتتى. * ئۆستەڭنىڭ «غالبىيەت» سۇ ئامبىرىغا بېرىپ قۇيۇلىدىغان شارقىراتىمىدا «يېڭى ھايات» سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ بىناسى قەد كۆتۈرمەكتە.

شارقىراتماق «شارقىرىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - سۇ ئاچتىم دەپ، سۇنى شارقىرتىپ ئۆستەڭگە باشلاپ قويغىنىڭ نېمىسى؟ - بوۋام شۇنداق دەيدى-دە، ئېرىقنىڭ سۇ تېشىپ چۈشۈرۈۋەتكەن يان تەرىپىنى كۆمۈشكە باشلىدى.

شارقىرىماق پ «شار» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شار-شار» قىلماق: يامغۇر شارقىراپ قۇيۇۋەتتى. * ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىماقتا ئىدى، دەريا بىر خىل رىتىدا تىنىمسىز

شارقىرايتتى.

شاركا (توغرىسى: شارىك) ← شا-رىك.

شاروللىسى ئى (فران) فرانسىيىدىكى بىر جاينىڭ نامى.

شاروللىسى كالىسى <زوتول> ئىش كالىرىنىڭ نەسلىنى تەدرىجىي ياخشىلاش يولى بىلەن يېتىشتۈرۈلگەن يېڭى سورت. ئەسلىدە فرانسىيىنىڭ شارولاي رايونىدىن چىققانلىقى ئۈچۈن شۇ نام بىلەن ئاتالغان. 12 ئايلىق بولغان مەزگىلدە ئېغىرلىقى 500 كىلوگرامغا يېتىدۇ، 62.2 پىرسەنت گۆش بېرىدۇ. سېغىن مەزگىلىدە 1251 - 2066 كىلوگرام سۈت بېرىدۇ، سۈت تەركىبىدىكى ماي مىقدارى 3.7 - 4.7 پىرسەنت بولىدۇ.

شارىك ئى (ر) پولاتتىن ياسالغان يۇمىلاق مارجان شەكىللىك دېتال. ئۇ ئادەتتە ئىچكى ۋە تاشقى قازانلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىزىلىپ، چاق ئايلانغاندا قازاننىڭ مەركىزىنى ئوراپ ئايلنىدۇ.

شارىلدىتماق «شارىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شارىلدىتىپ ئۆستەڭ سۈيىنى، سۇ ئىچكە تاشلاندى بىرى، ئۇنىڭ چاققان ئۈزۈشلىرىگە، قاراپ بىر قىز تۇراتتى نېرى.

شارىلدىماق پ ① «شار-شار» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «شار-شار» قىلماق، شارقىرىماق: شارىلداپ يېغۇتقان يامغۇر ئاخىرى ئىككىمىزنى بىر كۈنلۈك ئاستىغا كىرىپ مېڭىشقا مەجبۇر قىلدى. ② كۆچمە. چېتىلما رەۋىشداش قوشۇمچىسى بىلەن تۈرلىنىپ كېلىپ، «راۋان ھەم تېز» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سىز ئۇنى كىچىك دەپ بوش كۆرمەڭ، ھازىر ئۇ خەنزۇچە كىتابلارنى

ھۆركىرەيدىغان بەكمۇ يامان خۇي پەيدا قىلىۋالغانىدى.

شاشلاماق «شاشماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: زەپ چىرايلىق بوز يەر كېچىسى، ئولتۇراتتىم قەلبىم شادلىنىپ، مەنمۇ بۇندا تەر تۆككەن ئۈچۈن، يۈرەكلىرىم كېتەر شاشلىنىپ.

شاشلىق «شاش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: تۆگە شاشلىق قىلىپ بىزگە ھېچ تۇتۇق بەرمىدى. * - ھەي-ھەي، شاشلىق قىلىۋاتقىنىنى قاراڭلار، - باجگىر ئىنايەتنى قىچقىرىپ، ئۇنىڭغا ئاپقۇردىكى مۇسەللەسنى ئىچۈردى.

شاشماق پ. ئالدىرىماق، ھولۇقماق؛ ئېسە نىگىرىمەك: - شاشماي قىلىمەن، ئالدىرىمايدىغان ئىش يوق، - دېدى تاغىسى ئۇنىڭغا كۆيۈنۈپ. * تۆرەم، تولا شاشماك! سىز «ئادەم سەرسانلىقتىن قورقۇدۇ، تۆمۈر ئوتتىن» دېگەن گەپنى ئاڭلىغانمۇ؟ تاغىمىز قويغان نۇزاققا چۈشمەي نەگە بارا تىگىز!

شاشىي ئى (ئە) <دىن> ئىسلام دىنىنىڭ سۈننىي مەزھىپى ئىچىدىكى بىر تارماق مەزھەپ. ئاساسچىسى - ئىمام ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد شاشىي. ھازىر سۈننىي مەزھىپىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ 29 پىرسەنتى مۇشۇ مەزھەپتە.

شاق تەق. بىرنەرسىگە بىرنەرسىنىڭ ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: تەخمىنەن بىر ئاچقۇچنى قۇلۇپقا سېلىشىمغا، قۇلۇپ شاق قىلىپ ئېچىلىپ كەتتى.

شاقاقۇل ئى (پ) <بوت> گۈلسامماق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يىلتىزسىمان غولى گۆشلۈك كېلىدۇ. يوپۇرمىقى ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئاقۇچ،

شارىلداپ ئوقۇيالايدۇ.

شازا ئى <خەن> ياغاچ ياكى تۆمۈردىن ئۈچ يېنى قىرلىق، بىر تەرىپى ئوچۇق قىلىپ ياسالغان، بىرنەرسىنى يەنە بىرنەرسىگە يۆتكەش ياكى ئەخلەت قاتارلىقلارنى ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇم: مەرەمخان ئەخلەتلەرنى ئالىدىغان شازىنى تاپالماي، ئاچقىدا ئۆيدىكى ھەممە نەرسىنى پالاقىتىپ ئورنىدىن يۆتكەشكە باشلىدى.

شازىلىماق پ. شازىغا ئالماق، شازىغا قاچىلىماق: ئۇ ئەخلەتلەرنى شازىلاپ-شازىلاپ سېۋەتكە تۆكۈشكە باشلىدى.

شاش سۈپ ① تولۇق كۆندۈرۈلمىگەن؛ ئاسانلىقچە تۇتقىلى، باشقۇرغىلى بولمايدىغان: شاش ئات. شاش تۆگە. شاش تورپاق. شاش قوي. * ئاغزى يۇمشاق موزاي ھەرقانداق شاش كالىنىمۇ ئېمەلەيدۇ (ماقال). * ئۇ ئويىناپ تۇرغان شاش ئارغىماقنىڭ تىزگىنىنى قويۇپ بېرىپ، ئوردا دەرۋازىسىدىن شامالداك تېز چىقىپ كەتتى. ② كۆچمە. شوخ: سۈرىتىڭنى مۇنچە سىزغان قايسى بىر نەققاش ئىكەن؟ ئۆزلىرىڭدىن كۆزلىرىڭ كەپسىز ئىكەن - بەك شاش ئىكەن.

شاشتۇرماق «شاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: دۈشمەنلەرنى ھەم شاشتۇرۇپ، ئۆلۈكىنى ئاتقا باستۇرۇپ. ئەسقەر تېغىدىن ئاشۇرۇپ، چېپىڭ سەيلانە-سەيلانە.

شاشلاشماق پ. شاش ھالەتكە كەلمەك، شاش بولماق: - ياپلاق كەڭرى، ئاتلار سەمرىپ شاشلىشىپ كەتتى، تۇتقىلى بولامدە-كىن، تاڭ، - دېدى ئات باقار يىڭت كۆزلىرىنى قۇۋلۇق بىلەن ئويىتىپ. * ئۇ بارغانسېرى شاشلىشىپ ئۇ ياق-بۇ ياققا چاپىدىغان، بەزىدە ئورۇندا تۇرۇۋېلىپ ئاياغلىرى بىلەن يەر تاشلاپ

بىردىنلا، غاچچىدە: ئۇ شاققىدە ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، خۇشال ھالدا سۇپىغا قاراپ ماڭدى.

شاقۇر نى. دىئال ← **شارقىراتما**.

شاقۇر-شۇقۇر تاش، تۆمۈر پارچىسى قاتارلىقلارنىڭ بىر-بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: بىز ئۈستىگە تىنىپ كەتكەن شېغىلىنى يۇقىرىغا تاشلاشقا باشلىدۇق، بىردەمدىن كېيىنلا شاقۇر-شۇقۇر تاش ئاۋازى قۇلاقنى ئاغرىتى.

شاقىلداقماق «شاقىلداق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھاشىم ئاكا كەشە-نى شاقىلداقنىچە بۈگۈرۈپ دېگۈدەكلا مېھانخانىدىن چىقتى.

شاقىلداق نى ① سىلكىگە ندە «شاق -

شاق» ئاۋاز چىقىرىدىغان، شاقىلدايدى-غان بالىلار ئويۇنچۇقى. ② ياغاچتىن ياسالغان، سىلكىگە ندە شاقىلداق ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر خىل مۇزىكا. ③ كۆچمە. كازىپ، كاسكى، تولا سۆزلەيدىغان ئايال: - ھېلىقى شاقىلداقنى دەمسەن ئاداش، - دېدى رەبىھان زىلەينىڭ مۇرىسىگە بوش نوقۇپ.

شاقىلداق پ «شاق-شاق» قىلىپ

ئاۋاز چىقارماق، «شاق-شاق» قىلماق: شاقىلداقنىڭ شاقىلدىغان ئاۋازى قۇشقاچلارنى ئۈركۈتۈۋەتتى. ② كۆچمە. كۆپ سۆزلىمەك: ئۇ بۈگۈن شاقىلداق ھېچكىمنى سۆزلىگىلى قويمىدى.

شاكال I نى ① تۇخۇم، ئۈچكە، غوزا

قاتارلىقلارنىڭ تاشقى پوستى: - ئۈچكە چاقساقچىلار شاكىلىنى يىغىپ قالدۇپتىنلار، جۈمۈ! - دېدى ئۇ پۇتىغا پاتقان شاكالىنى تېرىۋېتىپ. * پىيالىدىكى ھاراقنىڭ ئاستى-ئۈستىدە تۇخۇم شاكىلىنى، موخوركا قالدۇقلىرى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ② يېيىلىپ بولغان ئۈزۈم شۆپۈ-

قوغغۇراق شەكلىدە، تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. شىرنىلىك مېۋىسى شار شەكلىدە بولۇپ، پىشقاندا قارىيىدۇ. يىلتىزسىمان غولى دورا قىلىنىدۇ. قۇۋۋەتلەندۈرۈش ھەم ئۆپكىنى نەمدەش رولىغا ئىگە.

شاقشاق I نى. ئاچا تۇياق ھايۋانلارنىڭ پۈت بېغىشنىڭ ئۈستى تەرىپىگە جايلاش-قان ئىككى تال سۆڭەك، دوڭقۇر.

شاقشاق II سۈپ. تولا سۆزلەيدىغان،

كۆپ سۆزلەشكە ئادەتلىنىپ قالغان؛ بىر ئىزدا تۇرمايدىغان، شوخلۇقتا ئېشىپ كەتكەن (ئاياللار ھەققىدە): بۇ قىزنىڭ ساددىلىقى مېنى ھاياجانلاندىرغان بولسىمۇ، بارغانچە مەلۇم بولۇۋاتقان شاقشاقلىقى مېنى ئىككىلەندۈرگەندى. * - بىر شاقشاق خوتۇن ئىكەنسىزغۇ! - دېدى كاسسىر ئايالدىن رەنجىپ.

شاق-شۇق ① «شاق» قىلغان ۋە

ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: بەزىدە باشقىلارنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن «ئۈنسۈر» دىن بىرەرنى ئۇخلىغانلىقتا ئەيىبلەپ شاق-شۇق بىرنەچچە كىچىك سېلىۋېتەتتى. * - ھۇ ئانغانى... - ئاھانەت بىلەن تەڭ شاق-شۇق قىلغان كىچىك ئاۋازىمۇ ئاڭلاندى. ② كۆچمە. تېزلىك بىلەن؛ ئىتتىك، چاپسان: - سۇنى باشقىلارغا بەرمەي، زىياننىڭ ئورنىنى شاق-شۇق تولدۇرۇۋېلىش زۆرۈر... - ھاشىماخۇن زىياننى تولدۇرۇۋېلىش توغرىسىدا قايناپ سۆزلەشكە باشلىدى. * - شاق-شۇق بولمامسەن، - دەيتتى ئۇ مېنى ئالدىرىتىپ.

شاققىدە رەۋ ① «شاق» قىلىپ ئاۋاز

چىقارغان ھالدا، «شاق» قىلىپ: ئۇ مېنى كۆرۈپ ئەپكىشىنى شاققىدە قويۇپ يېقىملىق كۈلۈمسىردى. ② كۆچمە. تېزلىكتە،

داق قۇشنى ئاسرايلى. * - ئۇستام، بۇ شاكىچىك سىلنىڭ ئوغۇلۇمۇ؟ - دەپ سورىدى ھېلىقى كىشى دادامغا مېنى ئىشارەت قىلىپ. **شاكىراب** سۈپ (پ) ① ئىنتايىن ئاچچىق، تۈزلۈك: تۇپراق شاكىراب تۈز ئىدى. * - ئاشنى شاكىرابلا قىلىۋېتىپسەنمۇ؟! - دەپ ئۇ پادىشاھلاردەك جارائىلىق سوراق تەلەپپۇزى بىلەن. ② تۈزلۈك سۇ: - بىراق شاكىرابقا چىلانغان ناننىڭ يېرىمىنى سېپىت يېدى-دە، **شاكىلات** نى (ر) كاكائۇ، شېكەر قاتارلىقلار- نىڭ قوشۇلۇشىدىن ياسالغان بىر خىل كەمپۇت: ئۇ كىتابنى ھەربىر ئاچقىنىدا: «مارۇسا كىرافت دۇكىنىدىن ئېرى ئېلىپ كېلىدىغان شاكىلاتنى ياخشى كۆرەتتى...» دېگەن يېرىگە كۆزى چۈشەتتى.

شاگىرت نى (پ) ① مەلۇم بىر ھۈنەرۋەن، كاسپىن ھۈنەر ئۈگەنگۈچى كىشى: ئوغۇلۇمنى ئاخىرى ماشىنىچىلىققا شاگىرتلىققا بەردىم. ② ئوقۇغۇچى، تالىپ: - ھازىرقى موللارنىڭ كۆپلىرى توختاخۇن خەلىپەنىڭ شاگىرتلىرى، - دەپ دادام ماڭا تېخىمۇ تەپسىلىي چۈشەندۈرۈپ. * ئوقۇتقۇچىم باسقان ئىزىڭ تولىدى ئالتۇن چېچەكلەرگە، شاگىرتلىرىڭ پەرۋاندىدۇر، ئىشقىڭ سېنىڭ گۈلخان بولۇر. ③ بىرەر كىشىنىڭ پىكرى يا تەلىماتىنىڭ قوللىغۇچىسى، تەرەپدارى، ئۇنى داۋام- لاشتۇرغۇچى: بىز ئۇلۇغ ماركىزىمچى ماۋزېدوڭ- نىڭ شاگىرتلىرى.

شاگىرتلىق «شاگىرت» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئاتام مېنى ئامالسىز مەكتەپتىن چىقىرىۋېلىپ ئۆزىنىڭ تىرىكچىلىكىگە ياردەملەشتۈرگەن، ئاز-تولا ھۈنەر-كەسپ ئۆگەنسۇن دەپ جۇۋا- تۇماقچىلىققا شاگىرتلىقتىمۇ بەرگەن.

شاڭ نى (پ) ئۆتۈك پۈتكەندىن كېيىن

كى، ئۈزۈم خامىنىدىن قېلىپ قالغان ئۇششاق ياغاچ قاتارلىقلار: - 60 ياشقا كىردىم، - دەپ ئۇ ئۈستەلدىكى ئۈزۈم شاكالىرىنى يىغىشتۇرۇپ. ③ كۆچمە. كېرەكسىز نەرسە: ماركىس بىلەن ئېنگېلس كېڭىل دىئالېكتىكىسىنىڭ ئىدىئالىستىك شاكىلىنى تاشلىۋېتىپ، دىئالېكتىكىنى ئالغا قاراپ راۋاج- لاندۇردى. * ئېيتىساممۇ بىلەرسىز، ئېسىل مىسرا چىقماستىن ھەرگىز شاكالىسىز، بۇنىڭغا ئىزا تارتىش ھاجەتسىز.

شاكال بەدىيان <بوت> ① ماگنولىيە ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ھەم ئېللىپس شەكلىدە، گۈلى قىزىل، مېۋىسى سەككىز - بۇرجەكلىك كېلىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈم- لۈكنىڭ مېۋىسى. ئۇ ئادەتتە كۆپ ئىشلىتىلىدىغان تەم تەڭشەگۈچى دورا بولۇپ، تەركىبىدە ئۇچۇچان مايلا بولىدۇ. تىببىي دورىگەرلىكتە ئاشقازاننى كۈچەيت- كۈچى ۋە بەلغەم بوشاتقۇچى دورا سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ.

شاكاللاشماق پ. سىرتقى پوستى قېتىپ شاكال ھالىتىگە كەلمەك، شاكالغا ئايلىنماق: غوزىلار سېرىق شاكاللىشىپ، بۇلۇتتەك كۆپۈپ ئېچىلىدىغان ياخشىلار نابۇت بولدى، نېمە قىلىشنى بىلمەيلا قالدۇق.

شاكالىق سۈپ. شاكىلى بار، شاكىلى تۈگىمىگەن: - ۋىيەي، سويۇپ بەردىم دەپ، بەرگىنىڭىز مۇشۇمۇ، ساپ شاكالىق تۇرمامدۇ بۇ تېخى، - دەپ ئۇ ماڭا چاقچاق قىلغاچ سىرلىق كۆزلىرىنى تىكىپ.

شاكىچىك نى. كىچىك ئوغۇل بالا: - شۇنداق، - دەپ ھەمدۇللا بوۋاي يېنىدا ئولتۇرغان شاكىچىكىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ، - ئادەملەرگە زىيىنى تەگمەيدىغان ھەرقان-

بەك شاڭخوچى، ئۇنىڭ يېنىدا ئاۋايلاپ سۆزلىمىسە بولمايدۇ. * // بۈگۈننە ھەممە شاڭخوچى قىزلار يىغىلىپ قالغانىكەن-دە.

شاڭخوچىلىق «شاڭخوچى» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئاشپۇزۇلغا كىرىپ قالسا ماڭا «دا» دەپ، شاڭخوچىلىق بەزمىدە ھا، ھا، ھا دەپ، «ئۆزۈمنىڭ گۈل، باشقىلارنىڭ شۇمبۇيا» دەپ، شىكايەتكە بېشىچە پاتقان شائىر ئەمەس.

شاڭزۇڭ ئى (خەن) 1949-يىلدىن بۇرۇنقى سودىگەرلەرنىڭ سودىگەرلەر ئىچىدىن سايلانغان باشلىقى: - شاڭزۇڭ تاغا، - دېدىم مەن ھولۇققان ھالدا تەمتىرەپ، - پۇلى كېلەر ھەپتە جەزمەن تاپشۇرىمەن. **شاڭشى** ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى جۇنشى ئىچىدىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجە.

شاڭشياۋ ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى شياۋگۈەنلەر ئىچىدىكى بىر دەرىجە، جۇڭشياۋدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.

شاڭۋېي ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى ۋېيگۈەنلەر ئىچىدىكى بىر دەرىجە. جوڭۋېيدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.

شاڭيو ئى (خەن) ئازادلىقتىن بۇرۇنقى تۈزۈمدە ھازىرقى يېزا باشلىقىغا تەڭ مەمۇرىي ئەمەل ۋە شۇنداق ئەمەلگە ئېرىشكەن ئادەم، مۇنداق ئەمەلدارنى ھۆكۈمەت شۇ يەرلىك خەلقنى بەلگىلەيدى. مان بولۇپ، شاڭيو بىر يېزىنى ھۆكۈمەتكە ۋەكالىتەن باشقۇراتتى: جاھالەت كۈلپىتىدىن بىزگە بىر كۈن كۆپ خاتا باردۇر، ئېيتىڭىزچۇ ھالىمىزنىڭ قايسىبىرىدە ساپا باردۇر؟ جاھاننىڭ ھالىدىن ۋاقىپ بولۇپ تۇرماقنىڭ ئورنىغا، بىرنى شاڭيو سايلاپ ئارقىدىن دەۋايىمىز باردۇر.

قونچىنى تۈزەش ۋە كېڭەيتىش ئۈچۈن قونچىغا قاقىدىغان ياغاچ كالتەك، ئۆتۈك-نىڭ قونچىغا سېلىنىدىغان ياغاچ قېلىپ، **شاڭ قاقماق** ئۆتۈك پۈتكەندىن كېيىن، قونچىنى تۈزەپ سۈپەتلىك قىلىش ئۈچۈن قونچىغا شاڭ سالماق.

شاڭتو ئى (خەن) ھارۋىنىڭ شوتىسى ئىچىگە قوشۇلغان (ئىچ) ئاتنىڭ ئالدىغا يەنە ئات قوشۇشى ئۈچۈن، شوتىنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۇزۇن قىلىپ ئورۇن-لاشتۇرۇلغان، بىر تەرىپىگە جاۋەن بېكىتىلىدىغان، يەنە بىر ئۇچى بولسا ھارۋا ئوقى ياكى شوتىنىڭ ئاستى قىسمىغا تۇتاشتۇرۇلدىغان ئىككى يانلىق ئارغامچا: شاڭتو ئات.

شاڭتو ئات شاڭتوغا قوشۇلدىغان ئات. **شاڭجياڭ** ئى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى گېنېراللار ئىچىدىكى بىر دەرىجە. جۇڭجياڭدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. **شاڭخادەن** ئى (خەن) ئەلا سۈپەتلىك بىر خىل تاۋار: بويا شاڭخادەندىن تىكىلگەن يېپىڭى يوتقان-كۆرپىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلار يۇڭ ئەدىيالغا ئورالغانىدى.

شاڭخو ئى (خەن) مەسخىرە، مازاق؛ چاقچاق: قىزنىڭ شاڭخوسى ھەممەيلەننى يەنە كۈلدۈرۈۋەتتى. * بۇلارنىڭ بىر-بىرىگە قارىشىپ قالغانلىقىنى كۆرگەن چوكانلار بۇنى شاڭخوغا ئايلاندۇرۇپ كۈلكە قىلغانىدى. **شاڭخو قىلماق** مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق؛ چاقچاق قىلماق: - باشتا گۈلنسانى ئېغىزىغا ئالمايسەن، ئەمدى بولسا ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيسەن، - دېدى نۇرۇللا رۇستەمنى شاڭخو قىلىپ.

شاڭخوچى ئى. باشقىلارنى مەسخىرە قىلىشقا ئامراق ھەم ئۇستا ئادەم: قاسم

كېسەللىك، ئۇنى شال ۋاباسى زەمبۇرۇغى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا شال تۈپلىرىنىڭ كېسەللەنگەن قىسمىدا ئاقۇچ كۈل رەڭ ياكى قوڭۇر كۈل رەڭ داغلار پەيدا بولىدۇ. كېسەللىنىش دەرىجىسى يۇقىرى بولغاندا تۈپلەر سولشىپ، باشقا چىقىرالمىدۇ.

شال II نى (پ) يۇڭدىن توقۇلغان قېلىن تىۋىتلىق رومال: - ئالدىدا ماك-تۇر - دەيدى، باتۇر يۈرەك ئۆمەر جان. چۈشتى ئاتنىڭ ئالدىغا، شال يېپىنغان جاسۇس خان.

شال III نى (پ) مەلۇم قېلىنلىقتا ۋە مەلۇم كەڭلىكتە تىلىنغان ياغاچ: قاپقاراڭغۇ كېچە، قەدىردىن دېرىزىلىرىگە شال قېقىلغان سىنىپنى ئايلىنىپ كېتەلمىگەنگە يېرىم سائەتتىن ئاشتى.

شال IV نى. ئېغىزدىن ئاققان شىلمىش قىچىق سۈيۈقلۈك، شۆلگەي: - بۆرسى يوق جاڭگال، ئوغرىسى يوق يۇرت نەدە بار؟ - دەيدى بەگ غەزەپ بىلەن شالنى چېچىپ، - بىزنىڭ يېڭىساردا ئوغرى يوقمۇ؟ مەن بىلىمەن. * - شالنى چاقماي گەپ قىلە! - دەيدى ئۇ دىۋە يىلگىنىچە داۋۇتنىڭ ئالدىغا كېلىپ.

شالى ئاقماق تولا سۆزلىمەك، كۆپ گەپ قىلماق: ئۆزگىرەر بىرپەستىلا كۈنگە بېقىپ، بەزىلەرنى كۆپتۈرەر شالى ئېقىپ، بەزىلەرنى چۆكتۈرەر گۆرگە تىقىپ، باشلىقىغا قول چوماق، قاپقان جاناب.

شالنى چاقماق تۇتۇقسىز، بىمەنە گەپلەرنى توختىماي سۆزلەۋەرمەك، تولا سۆزلىمەك؛ ئورۇنسىز ئاچچىقلاپ قاقشماق: - ئەتىدىن كەچكىچە شالنى چاقماي، يولۇڭغا ماڭمامسەن، قىزىيۇ! - دەيدى تاقتى تاق بولغان زىۋىدىخان ئۆزىنى تۇتۇۋالماي.

شاگيولۇق «شاگيو» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: 40-يىللاردا شاگيولۇق قىلغان بۇ كىشى مانا ئەمدى كۆچىدە تىلەم-چىلىك قىلىدىغان دىۋانگە ئايلىنىپ قېلىپتۇ، ھەي ئەقىدىر...

شال I نى (پ) <بوت> ① باشاقلقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى تار ھەم ئۇزۇن، گۈلى ئاق ياكى يېشىل كېلىدۇ. ئۇرۇقنىڭ شاكىلى ئېلىپ تاشلانغاندىن كېيىن دېنى گۈرۈچ دېيىلىدۇ. ئۇ ئاساسلىق ئاشلىق زىرائەتلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ؛ بۇ گۆگىشەدا ئۆتكەن ئىككى يىلدا شالنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى بىر ھەسسەدىن كۆپرەك ئاشتى. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئاقلانمىغان دېنى: شال ئاقلماق.

شال پاخلى شالنىڭ دېنى ئاجرد-تىۋىلىنغاندىن كېيىنكى قالغان غولى. ئۇنىڭدىن ئارغامچا، ئىشىك پەردىسى قاتارلىقلارنى توقۇشقا، قەغەز ياساشقا ياكى ئۇلاققا يەم-خەشەك قىلىشتا بولىدۇ.

شال پەرۋانسى <زوتول> بىر خىل ھاشارات. خىللىرى كۆپ، ئاساسەن شالغا، ئۇنىڭدىن قالسا ئاق قوناق، كۆممىقوناق، شېكەر قومۇچى قاتارلىقلارغا زىيان سالىدۇ. شۇڭا ئۇ دېھقانچىلىقتىكى ئاساسىي زىيانداش ھېسابلىنىدۇ.

شال قۇرتى <زوتول> بىر خىل ھاشارات. يېتىلگىنىنىڭ شەكلى پەرۋانغا ئوخشايدۇ. لېچىنىكىسى يېشىل بولۇپ، ئۇرچۇققا ئوخشاپ كېتىدۇ. قورچىقى يوپۇرماققا ئورنىلىۋالىدۇ. دېھقانچىلىقتا شالغا زىيانلىق ھاشارات دەپ قارىلىدۇ. **شال ۋاباسى** شالدىكى بىر خىل

شال ۷ نى. قەدىمكى دەۋرلەردە جىنايەتچىلەرنىڭ بويىغا سېلىنىدىغان تاختاي، تاقاق؛ تاقاقنىڭ ئۈستىگە كىيىۋەردى شالىنى، سېلىشتى كۈندە ئۈستىگە ئىشكەلىنى. **شالا نى.** مەش، ئوچاق، پىلىتە قاتارلىقلار. نىڭ ئوت قالغاندا كۈلى ئاستىغا چۈشۈپ كېتىش ئۈچۈن تۆمۈردىن تارغا قىسمان ياسالغان قۇرۇلمىسى؛ كۆمۈر ئۆگزىدىن سۈكەن ئارقىلىق ئايلا شالاغا يېتىپ كېلىشى بىلەن، شالا ئۆزۈلۈكىدىن ئىستېمال قىلىپ شورايىتى.

شالاپ تەق ① بىرەر نەرسىنىڭ سۇ، لاي قاتارلىق نەرسىلەرگە چۈشۈپ كېتىشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز؛ «قورققان يەردە جىن بار» دېگەندەك، ئەمدىلا قاچاي دەپ ئارقامغا ئۆرۈلۈشۈمگە، بىر پۈتۈم شالاپ قىلىپ پاتقاققا كىرىپ كەتتى. **② ئادەم ۋە ھايۋانلار بىرنەرسىنى ئىتتىك يېگەندە چىققان ئاۋاز؛** - كەچكەچە شالاپ قىلىپ ئولتۇرماي ئىتتىكرەك يېمەسەن؟ - دەيدى ئاپام مېنى ئالدىرىتىپ.

شالاپپىدە رەۋ «شالاپ» قىلغان ھالدا، «شالاپ» قىلىپ؛ ئىت ئۇ گۆشىنى شالاپ-پىدە يەۋەتتى.

شالاپ-شالاپ «شالاپ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ نەچچە كۈن ئاچ قالغان بۇ ئىت شالاپ-شالاپ قىلىپلا يالاقىتىكى ئۇماچنى ئىچىپ تۈگەتتى.

شالاپ-شۇلۇپ «شالاپ» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار؛ ئەجدىھا قانىنى شالاپ-شۇلۇپ يەپ بولۇپ، كۆتۈرۈلۈپ بوۋايغا بېشىنى لىگىشىپ قويدىكەن. * ئۇ بىر چىنە ئاشنى شالاپ-شۇلۇپ قىلىپلا ئىچى-ۋەتتى-دە، ئالدىراپ ئۆيدىن چىقتى.

شالاپشماق «شالاپشماق» پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ شۇ ئارىدا قەيەر-دەندۇر، بىر ئىت كېلىپ بەتبۇي قۇسۇقنى شالاپشماق ئازراق يالدى-دە، كېيىن نەگىدۇر يوقالدى. * ئۇلار ھاراق ئىچىشتى، ئاخىر مەست بولۇپ نېمىلىكىنى ئۇقمايلا، بولاقتىكى نەرسىلەرنى شالاپشماق يېپىشكە باشلىدى. **شالاپشماق پ «شالاپ-شالاپ»** قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شالاپ-شالاپ» قىلماق.

شالاپشماق «شالاپشماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ تۈگىتىپلا «ئېلىپ» - نى «بىلىم» دېمە، سۇدا قارماق قىمىرلىسا «ئىلىم» دېمە، تىزىغىچە سۇنى كېچىپ شالاپلىتىپ، «مەن دېگىزنىڭ تۇۋىگىچە كىردىم» دېمە.

شالاپشماق «شالاپشماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئىككى بۆرە يەردىكى قانلارنى شالاپلىشىپ ئىچىپ بولۇپتۇ.

شالاپشماق پ «شالاپ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شالاپ» قىلماق؛ راست دېگەندەك ئالدى تەرەپتىن بىرنىڭ پاتقاققا شالاپلاپ كېلىۋاتقانلىقى كۆرۈندى. * - شالاپلاپ بىردەمدە يەپ بولىدۇ ئۇ، - دەيدى تام تەرەپكە يۆلىنىپ تۇرغان بالا.

شالاسۇن ← شالا. **شالاسىن نى.** دىئال ← شالا.

شالاق تەق ① سۇيۇقلۇقلارنىڭ يەر يۈزىگە بىردىنلا تۆكۈلۈشىدىن ياكى چايقىلىشىدىن ۋە ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ سۇيۇقلۇقلارغا قاتتىق ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز؛ ئۇ جاسۇسنىڭ يۈزىگە شالاق قىلىپ تۆكۈردى-دە، ئۇ يان-بۇ يان قاراپمۇ قويماي ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. **②** سۈپ. كۆچمە. ئۈسكۈنىلىرى كونىراپ كاردىن چىققان، دېئاللىرى بوشىشىپ ئەسكەرەپ كەتكەن،

كونا؛ كارغا كەلمەيدىغان؛ ئەبجەق؛
 ھارۋام بار دېگىنى بىلەن ئۇنىڭ شالاق
 ھارۋىسى بىزگە يارىمايتتى، مەن ئاخىر
 دوستلىرىم بىلەن قايتىش قارارىغا كەلدىم.
 * ئۇنىڭ بۇ شالاق ماشىنىسىغا مېنى يولۇقتۇرۇپ
 قويغان خۇدادىن رەنجىدىم، بىراق ئامال
 يوق-تە!

شالاق-شۇلۇق «شالاق» قىلغان ۋە

ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: ئۇ داسلاردى-
 كى سۈنى شالاق-شۇلۇق قىلىپ تۆكۈشكە
 باشلىدى. * توشمىغان تۇڭ تېگىپ قويسا،
 «شالاق-شۇلۇق» شالاقلايدۇ، ۋالاقىتە كۆكۈر
 بىلەي تۇرۇپ، بىلىمەن دەپ ۋالاقلايدۇ.

شالاقشىتماق «شالاقشىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاتتىق بوران
 ئامباردىكى سۈنى شالاقشىتىپ قىرغاقلارغا
 تۇراتتى. * ئاخىر ئۇ ۋېلىسىپىنىنى ئەكىلىپ
 بەردى، بىراق قارىسام شالاقشىتىۋېتىپتۇ.

شالاقشىماق پ ← «شالاقلىماق» راۋاب

قېپىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا سازنىڭ قاپ ئىچىدە
 شالاقشىپ قالماسلىقىغا دىققەت قىلىشىمىز كېرەك.
 * - ھارۋىمۇ شالاقشىپ كەتتى، - دەيدى
 ئۇ گەپنى ھارۋىغا يۆتكەپ.

شالاققىدە رەۋ «شالاق» قىلغان ھالدا،

«شالاق» قىلىپ: مۇدىر ئارانلا كۆزىنى
 ئېچىپ مۇساغا ئالايماقچى بولۇۋىدى، بوۋاي
 ئۇنىڭ يۈزىگە شالاققىدە تۈكۈردى.

شالاقلىتماق «شالاقلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ئوھوي، - دەيدى
 مەسىم بوۋا ئوچاق بېشىدا ئولتۇرغان نەۋرد-
 سىنىڭ بېشىنى سىلاپ، - ئۇماچنى شالاقلىتىپ
 تازا قاينىتىۋېتىپسە نغۇ، تازا ئوخشايدىكەن-دە.
 * «ماشىنا دېگەن ھۆكۈمەتنىڭ-دە، بىر
 ئايدا شالاقشىتىۋەتسەڭمۇ ئىچىڭ ئاغرىمايدۇ»
 دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

شالاقلىشماق «شالاقلىماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

شالاقلىماق پ ① «شالاق» قىلغان

ئاۋاز چىقارماق، شالاقشىماق: ئامباردا
 سۇ كۆپ ئەمەس ئىدى، لېكىن ئۇ تاغ
 شاملىنىڭ تەسىرىدە يېنىڭ داۋالغۇپ بىر خىل
 رىتم بىلەن شالاقلاپ قىرغاققا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى.
 ② كۆچمە. ئۆسكۈنە، دېتاللىرى كونىراپ
 كەتمەك، دېتاللىرى بوشاپ كونىرماق،
 ئەبجەقى چىقماق: راستىنى ئېيتسام مېنىڭ
 ھارۋام شالاقلاپ كەتكەن بىر ھارۋا ئىدى.

شالاڭ سۈپ. زىچ، قويۇق ئەمەس؛ ئۇ

يەردە بۇ يەردە، سۇيۇق، ئاز، كۆپ
 ئەمەس: شالاڭ تېرەك. شالاڭ كېۋەز. شالاڭ
 قوناق. شالاڭ ئۇزۇم. شالاڭ ئەلگەك. *
 تولۇن ئاي شالاڭ بۇلۇتلار ئارىسىدىن ئۇياتچان
 قىزلاردەك غىل-پال كۆرۈنۈپ قويۇپ، غەربكە
 قاراپ ئۈزمەكتە ئىدى. * شەھەر كوچىلىرىدا
 ئادەملەر شالاڭ ئىدى. * ئۇنىڭ شالاڭ
 ئاقارغان ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن، ئۆزى
 بىر ئىشقا ئالدىراپ تۇراتتى.
 شالاڭ ئەلگەك نىسبەتەن شالاڭ
 توقۇلغان ئەلگەك.

شالاڭ تۈزۈلمە <ئورم> قۇم-بوران

ئېغىر بولغان رايونلاردا بەرپا قىلىنىدىغان
 ئېتىز-ئېرىق ئىھاتە ئورمان بەلبېغىنىڭ
 بىر خىل تۈزۈلمىسى.

شالاڭشىتماق پ «شالاڭشىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: كېرىم بوۋاي نېمە
 ئۈچۈندۇر قوناق مايسىلىرىنى يۇلۇپ شالاڭ-
 لىشىتىۋەتكەندى.

شالاڭشىماق پ ← «شالاڭلىماق»

شالاڭلىتماق پ «شالاڭلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: كېۋەز شالاڭلىتماق.
 قوناق شالاڭلىتماق. * ئورمانلارنى كېسىپ

شالاڭلىتىش مۇھىتىنىڭ بۇلغىنىشىغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدۇ.

شالاڭلاشتۇرماق «شالاڭلاشماق» پېئىلىد.

نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: نۇرغۇن تۈنلەرنى ئۇيغۇسىز ئۆتكۈزۈپ قويۇق دولقۇنلۇق چاچلىرىنى شالاڭلاشتۇرۇۋالغان بۇ ئالىم خەتنى يەنە ئىخلاس بىلەن ئوقۇشقا باشلىدى.

شالاڭلاشتۇرۇلماق «شالاڭلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاھالىلەرنىڭ بىر قىسمى سىرت يېزىلارغا كۆچۈرۈلۈپ، مەھەللە بىرئاز شالاڭلاشتۇرۇلدى.

شالاڭلاشماق «شالاڭلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆلۈك دەرىجىسى: سائەت 12 بولۇپ قالدى، ئەمدى كېلىدىغانلازمۇ شالاڭلاشماقتا ئىدى. * بىر تەمسىلدە «ئاي تولۇن بولسا يۇلتۇزلار شالاڭلىشىدۇ» دېيىلىدۇ.

شالاڭلىتىلماق «شالاڭلاتماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: مايسىلار بىرىنچى يىلى مۇۋاپىق شالاڭلىتىلغاندىن كېيىن، تۇپراقنىڭ نەملىكى يېتەرسىز بولۇشى زۆرۈر.

شالاڭلىماق پ. شالاڭ ھالەتكە كەلمەك:

بارغانسېرى ئاقىرىپ كېتىۋاتقان كوچىلاردا ئادەملەر ئايغى شالاڭلىماقتا ئىدى.

شالالىق سۈپ. شالالىسى بار، شالا ئورنىد.

تىلغان: ئۇ يەر تۆمۈرچىلىك دۈكىنى قىلىشقا ھەقىقەتەن ئەپلىك، بىزدىن كېتىدىغىنى پەقەت شالالىق ئوچاق سېلىپ پەستىن كۆمۈر چىقىرىشلا ئىدى.

شالتاق ① ئى. مېۋە-چېۋە، قوغۇن-شاپاق

قاتارلىقلارنىڭ بىرنەرسىگە چاپلاشقان شىرنىسى: بالا تاۋۇزنى يەيمەن دەپ يۈزلىرىنى شالتاق قىلىۋالدى. * مەشرەپ: غۇنچەم قالتىس بالا-دە، (سىپىتنىڭ مەيدىسىدىكى شالتاقلارنى تاتىلاپ) ئەمدى ئۆيلىنىدىغان يىگىت بولغاندىن كېيىن، كىيىملىرىنى شالتاق

قىلماي، ئۆزۈڭنى تۈزەپ يۈرسەڭ بولىدۇ. ② سۈپ. كۆچمە. پاسكىنا، مەينەت: - بىلىپ قوي، سەنمۇ چوڭ بۆرىنىڭ كۈچىكى، شالتاق ئاغزىڭدىن شۆلگە يلىرىڭنى كۆپ ئېقىتما، - دەپدى باشلىق زەردە قىلىپ.

شالتاق قىلماق پاسكىنا قىلماق، مەينەت قىلماق: ئەتراپتىكى بالىلار ئۇنىڭ يانچۇقىغا قوللىرىنى تىقىشىپ، ئېزىلگەن شاپتۇللارنىڭ سۈيى بىلەن كىيىملىرىنى شالتاق قىلىۋېتەتتى.

شالتىقىغا تېپىلماق بىركىمىنىڭ يامان ئىشىغا قوشۇلۇپ قالماق، باشقىلارنىڭ يامان ئىشلىرى تۈپەيلى ئەيىبلەنمەك: - ھەتتا ئايۇپ دېگەن ھوقۇقدارمۇ ئۇنىڭ شالتىقىغا تېپىلىپ، ئىككى يىلدىن بېرى سۇ قۇرۇلۇشىدىن كېلەلمەيۋاتىدۇ، - دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ.

شالتىقىنى ئادالىماق چاتىقىنى تۈگەتمەك، خاتالىرىنى ئوڭشىماق، پوقنى ئېرىغدىماق: - ئەتىدىن كەچكىچىلا ھاراقلا ئىچسەن، ئۆزۈڭنى جۈندەشنى بىلمەيسەن، بىز زادى قاچانغىچە سېنىڭ شالتىقىڭنى ئادالايىمىز؟! - دادام ئەمدى ۋارقىراپ سۆزلەشكە باشلىدى.

شالچى I ئى. شال تېرىيدىغان دېھقان:

ھازىر ئۇ يەردە شالچىلارنىڭ ئۆيلىرىمۇ پەيدا بولدى.

شالچى II ئى. ياغاچنى شال قىلىپ

تىلىدىغان ئادەم، شال تىلغۇچى.

شالدام ئى. دىئال. ئېغىزدىن شالى ئېقىپ

تۇرىدىغان ئادەم.

شالداما ئى. كىچىك بالىلار بىرنەرسە

يېگەندە مەيدىسىنى شالتاق قىلىۋەتمەس-لىك ئۈچۈن مەيدىسىگە تارتىپ قويۇلىدۇ. خان، بەلگىلىك ئۆلچەم بويىچە تەييارلانغان لاتا: بىز قىزىمىزنىڭ مەيدىسىدىكى شالدامىنى ئېلىۋېتىپ، ئۇنى يېتىلگىنىمىزچە

ئاۋاز چىقارماق، «شالدىر» قىلماق؛ شامالدا يوپۇرماقلىرى شالدىرلاۋاتقان دەرەخلەر ئارىسىدىن ئېگىز-پەس ئۆيلەر بىلەن يېزا مەسچىتىنىڭ يېشىل گۈمبىزى قارىيىپ كۆرۈنەتتى. **شالدىرما ئى.** ئېشەك، ئات قاتارلىق ھايۋانلارنى مىنىپ ماڭغاندا، ئۇلارنىڭ ھەيۋىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش ئۈچۈن توقۇم ياكى ئېگەرنىڭ بىر يەرلىرىگە ۋە ياكى نوختىنىڭ بىر يەرلىرىگە ئېسىپ قويۇلىدىغان، شالدىرلاپ تۇرىدىغان كىچىك كولدۇرما، كىچىك قوڭغۇراق.

شالغۇت ① سۈپ <بئول> ئوخشاش بولمىغان تۈر، ئۇرۇقداش ياكى ئوخشاش بولمىغان سورتتىكى ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانلارنى چېتىشتۈرۈش ئارقىلىق كېلىپ چىقىدىغان؛ مېتىس: شالغۇت خوراز. شالغۇت زىگوتا. شالغۇت كالا. * نەسىللىك ساغلىقلاردىن 75 پىرسەنت، شالغۇت ساغلىقلاردىن 80 پىرسەنت، يەرلىك قوي، ئۆچكىلەردىن 83 پىرسەنت تۆل ئېلىش بېكىتىلدى. * قوي ئاكا، ئەمدى ئاشۇ كاجلىقنى، ئۆتكەن يىل ئاچچىق ساۋاق ئالىدۇقۇمۇ؟ ساپاسىز چېچىپ شالغۇت دانى يەرگە، خاماندا ئەلەم يۈتۈپ قالىدۇقۇمۇ؟ ② ئى <بئول> ئۆسۈملۈك ياكى ھايۋانلاردىكى ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل تۈر، ئۇرۇقداش ياكى ئىككى خىل سورتنى چېتىشتۈرۈش ئارقىلىق كېلىپ چىققان يېڭى بىر خىل سورت. بۇنىڭدا ئالدىنقى بىر ئەۋلاد سورتنىڭ ئالاھىدىلىكى بولىدۇ؛ شالغۇت ئەجدادى. شالغۇت ئەۋزەللىكى. ③ سۈپ. ئوخشاش بولمىغان ئىرق ياكى مىللەت كىشىلىرىنىڭ ئۆزئارا قوشۇلۇشىدىن تۇغۇلغان؛ پۇرۇمى پوپ شالغۇت ئىدى. ئۇنىڭ چوڭ دادىسى ئۆز ۋاقتىدا ئامېرىكىغا كۆچۈپ بارغانىكەن، چوڭ

دادامنىڭ ئالدىغا چىقتۇق. **شالدىر تەق.** دەرەخ ۋە قوناق شاخلىرى قاتارلىقلارنىڭ سىلكىنىشىدىن ياكى ئۆزئارا ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز.

شالدىر-شۇلدۇر «شالدىر» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: قوناقلقتا قېچىپ يۈرگىنىگە ھەپتە بولۇپ قالدى، قوناقلقتىكى ھەربىر شالدىر-شۇلدۇر مېنى كويا توشقاندىنمۇ سەگەك قىلىۋەتكەندى.

شالدىرۇق ئى ← **شالداما.** **شالدىر تەق.** قوناق شېخى قاتارلىقلارغا باشقا نەرسىلەرنىڭ تېگىشىدىن ياكى ئۆزئارا ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز.

شالدىراق سۈپ «شالدىر» قىلغان ئاۋازنى چىقىرىدىغان؛ شالدىراق يىلان. **شالدىراق يىلان** <زئول> زەھەرلىك يىلانىنىڭ بىر خىلى. قۇيرۇقىنىڭ ئۇچىدا مۇڭگۈز ماددىلىق ھالقىسى بولۇپ، سىلكىگە نەندە ئاۋاز چىقىرىدۇ. ئامېرىكا قىتئەسىدە ياشايدۇ، كىچىك ھايۋانلار بىلەن ئوزۇق-لىنىدۇ.

شالدىرشاپ ئى. ئۈجمە، ئۆرۈك قاتارلىقلارنى قاققاندا، قېقىلغان مېۋىلەر ئۈستىگە چۈشىدىغان چوڭ داستىخان.

شالدىر-شۇلدۇر «شالدىر» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار.

شالدىرلاتماق «شالدىرلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بوران ئاددىي دېھقان ئۆيلىرىنىڭ ئۆگزىسىدىكى قوناق شاخلىرىنى شالدىرلىتىپ، ئاپتاپپەرەس غوللىرى ۋە شال پاخاللىرىنى ئۇچۇرتۇپ تۆتەتتى.

شالدىرلاشماق «شالدىرلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: شامالدا قوناقلار شالدىر-لىشىپ، ئۇنىڭ ئەندىشىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى.

شالدىرلىماق پ «شالدىر» قىلغان

ئانىسى يەھۇدىنىڭ قېنى ئارىلاشقان بېلگىلىك ئايال ئىكەن.

شالغۇت ئەجدادى <بئول> شالغۇتلاشتۇرۇش-قا قاتناشقان چىشى ۋە ئەركەك يەككە تەنلەرنىڭ ئومۇمىي نامى.

شالغۇت ئەۋزەللىكى <بئول> ئوخشاش بولمىغان ئىرسىيەتچانلىق ياكى ئىرسىيەت تىپىگە ئىگە يەككە تەنلەر شالغۇتلىشىپ ھاسىل قىلغان ئەۋلادلارنىڭ ئۆسۈش كۈچى كۈچلۈك، يېتىلىشى تېز، ھاياتى كۈچى ۋە كۆپىيىش ئىقتىدارى يۇقىرى بولىدىغان بىر خىل ھادىسە.

شالغۇت زىگوتا <بئول> ئىرسىيەت تىپى ئوخشاش بولمىغان ئىككى گامېتا بىرلىشىپ ھاسىل قىلغان زىگوتا ياكى شۇ خىل زىگوتىدىن يېتىلگەن يەككە تەن.

شالغۇتلاشتۇرماق <شالغۇتلاشماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شالغۇتلاشتۇرۇش ئارقىلىق يېڭى كۆممىقوناق ئۇرۇقلۇقى يېتىشتۈرۈلدى.

شالغۇتلاشتۇرۇش ① <شالغۇتلاشتۇرماق> پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

② <بئول> ئوخشاش بولمىغان تۈر، ئۇرۇقداش ياكى ئوخشاش بولمىغان سورتتىكى ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانلارنى چېتىشتۈرۈش ئارقىلىق يېڭى بىر خىل سورتنى پەيدا قىلىش جەريانى: يىراق نەسلىلەرنى ئۆزئارا شالغۇتلاشتۇرۇش ئارقىلىق يېتىشتۈرۈلگەن بۇ يېڭى بۇغداي ئۇرۇقى بىر قېتىم تېرىلسا، ئىككى يىلدىن ئۈچ يىلغىچە ھوسۇل بېرەلەيدۇ.

شالغۇتلاشتۇرۇپ نەسىل يېتىشتۈرۈش <بئول> ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ نەسىلىنى يېتىشتۈرۈشتىكى ئاساسلىق ئۇسۇللاردىن بىرى. بۇنىڭدا، ئوخشاش

بولمىغان ئىرسىيەت تىپىدىكى ھايۋانات ياكى ئۆسۈملۈكلەرنى چېتىشتۈرۈپ ياكى بىرلەشتۈرۈپ، ئەلا خۇسۇسىيەتكە ئىگىلىرىنى شالغۇت يەككە تەن ئارىسىغا قوشۇپ، ئۆستۈرۈش، تاللاش، كۆپەيتىش، سېلىشتۇرۇش ۋە بېكىتىش ئارقىلىق يېڭى سورت ھاسىل قىلىنىدۇ.

شالغۇتلاشتۇرۇلماق <شالغۇتلاشتۇرماق> پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شالغۇتلاشتۇرۇلغان سوقچاق شال سورتلىرى يېتىشتۈرۈلدى.

شالغۇتلاشماق پ <بئول> ئوخشاش بولمىغان تۈر، ئۇرۇقداش ۋە سورتتىكى ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋاناتلار قوشۇلۇپ ياكى چېتىشىپ، يېڭى بىر خىل سورتنى پەيدا قىلماق: بىرقانچە يىلدىن بۇيان ئۇرۇقچىلىق شىركىتى <سورتتىن ئاز كىرگۈزۈش، نۇقتىدا سىناق قىلىش> ئاساسىدا، ئاساسلىق ئۇرۇقلۇق خىللىرىنى دەسلەپكى قەدەمدە بېكىتىپ، سورتى كۆپ بولۇش، قالايمىقان بولۇش، شالغۇتلىشىپ كېتىش ھادىسىلىرىنى ئاساسىي جەھەتتىن تۈگەتتى.

شاللاتماق <شاللىماق> پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تېخنىك ئۆزى تۆپىدە تۇرۇپ ئۇرۇق شاللاتتى.

شاللاش ① <شاللىماق> پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② <پەلس> ماددا ئالمىشىش داۋامىدا، شەيئىلەرنىڭ كونا شەيئىلەر ئىچىدىكى ئاكتىپ ئامىللارنى جارى قىلدۇرۇپ، پاسسىپ ئامىللارنى تاشلاش جەريانى.

شاللاش مۇسابىقىسى <تەن> مۇسابىقە شەكىللىرىدىن بىرى. بۇ خىل مۇسابىقە بەلگىلەنگەن تەرتىپ بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدا ئۆتتۈرغانلار ئۆزلۈكىدىن

شاللىنىپ قېلىپ، ئۇتقانلار تاكى چېمپيونلۇق-نى قولغا كەلتۈرگەنگە قەدەر مۇسا-بىقىلىشىدۇ.

شاللاشماق « شاللىماق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇرۇقچىلىق فۇنكىتىدا 20 گە يېقىن ئايال ھەدەپ ئۇرۇق شاللىشۋاتىدۇ.

شاللاق سۈپ. ئېغىر-بېسىق ئەمەس،

تۇتۇرۇقسىز، ئۈجمە كۆڭۈل: - ما بالىنىڭ ئىشىنى؟ - ھېزىمناخۇن ئاكام ئاچچىق ئارىلاش

ساقلىنى سىلاپ قويدى، - ئۆتەساپا بېرىپ، بىر ئەر ئالمىغان شاللاققا ئېسىلىپ قالغىنىنى!

* - ھەنپەمنىڭ ئەھۋالىنى بىز ھەر جەھەتتىن ئۇقۇشۇپ باقتۇق، بەك شاللاق،

يېنىك قىز ئىكەن، سىزگە خىل كەلمەيدۇ، - ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ كۈلگۈم كەلدى. //

ھەم سېمىز، ھەم پاكار ئەركىن قارىماققا شاللاقتەك تۇرسىمۇ، ئەمەلىيەتتە خېلى

ئۆتكۈر ۋە چوڭقۇر پىكىر قىلاتتى. **شاللاقلق** « شاللاق » سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: بەزىلەر مەسىلىلەر ئۈستىدە ئويلىغاندا مېڭە ئىشلەتمەي شاللاقلق قىلىدۇ.

* بىرچاغلاردا ئۇمۇ كېلىشكەن قىز بولسا كېرەك، شاللاقلق ئۇنى مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ

قويغاندۇر. **شاللانماق** « شاللىماق » پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: رەھبەرلىك سېپىدىكى ئىقتىدارسىز كىشىلەرنىڭ ھەرقاندىقى ئاستا-ئاس-

تا شاللىنىپ رەھبەرلىك سېپى خىللاشتۇرۇلۇشى كېرەك.

شاللىق ئى. شال تېرىلغان يەر؛ شال

ئېتىزى: بىز ئىككىمىز يېتىلىشىپ شاللىققا باردۇق.

شاللىماق پ. ئىلغاپ، تاللاپ چىقىرىۋەتمەك:

ئويلىمىغان يەردىن ئۇلار مېنى ئۆز قاتارىدىن شاللىۋېتىشتى، كېيىن بۇ ئۈچۈن ئۇلار پۇشايمان

قىلىشتى، مەن ئويلاپ خۇشال بولدۇم.

شالۈك ئى. دىئال. ئېغىزىدىن ئاققان شۆلگەي.

شالۋاق ئى ← شۆلگەي.

شالۋۇر ئى (ر) تېرىدىن تىكىلگەن شىم، ئىشتان: مامۇت زور كۈلۈپ كەتتى، ئۇ تۈلكە

جۇۋا، بۆرە تېرىسىدىن تىكىلگەن شالۋۇر كىيگەندى.

شام I ئى (پ) ① كۈن ئولتۇرۇپ قاراڭغۇ

چۈشۈشكە باشلىغان ۋاقىت: ئۇلار شام ئارىلىقىدا بىر شەھەرگە كىرىپتۇ. * يولغا

باقتىم سۈبەي-شام، كۆيدۈم بولۇپ گوپاكى شام، يار، كېلەر ۋاقتىڭىدى، بامدات. پېشىن

ۋە ياكى شام؟ ② مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندە ئۆتەيدىغان بەش ۋاخ نامىزىنىڭ تۆتىنچە-

سى، يەنى نامازدىگەردىن كېيىن شام ۋاقتىدا ئۆتىلىدىغان ناماز، ناماز شام:

دادام شامنى ئۆتەپ بولۇپ قايتىپ چىقتى. **شام** II ئى (پ) ① ھايۋان مېيىدىن

ئوتتۇرىسىغا پىلىك بېكىتىپ ياسايدىغان چوكسىمان چىراغ: ئۇلار چاي ئىچىشىپ

ئولتۇرغىنىدا، شام تۈگەپ ئۆچۈپ قېلىپتۇ. * ئۆلىگەن جاندا - ھە، ئۈمىد بار دوستۇم،

ئۆچۈرمە قەلبىڭدىن ھايات شامنى...

شام گۆر ئۇزۇن ۋە چوڭقۇر ئېرىق تارتىپ، ئىككى تەرىپىگە قاتارلاپ ئېچىلغان

گۆر ياكى يۇمىلاق گۈمبەز ياكى ئۆي شەكىللىك ئۆي ئورۇنلاشتۇرۇلغان گۆر:

پادىچى تاغ ئۆڭكۈرىگە، دەرەخنىڭ كاۋىكىغا ياكى بۇچۇق گۈمبەز، شام گۆرلەرگە كىرىۋېلىپ

سوغۇقتىن دالدىنىدىكەن. **شام ياقىماق** شامنى ياندۇرماق، شامغا

ئوت تۇتاشتۇرماق: ياتاققا كىرسەم توك يوق، شام يېقىشقا مەجبۇر بولدۇم.

شاما ئى. قايناق سۇغا سېلىنغان چاپنىڭ

تەمى چىقىپ بولۇپ، قېلىپ قالغان قالدۇقى: - چەينەكنىڭ تۈۋىدىكى شامنى تۆكۈۋېتىپ يېڭى چاي دەملىسەڭچۇ! - دادام ئانامغا ۋارقىردى. * - ھېلىقى چاينىڭ شامسىدەك چايناپ پۈركۈۋېتىمەن، - دەپتۇ بۆرە ھەيۋە بىلەن.

شاما بولماق ① ئېزىلىپ كەتمەك.

② تولۇق ئىگىلەپ بولۇنماق: ئاپتۇر ئىلىم - پەن ئۈستىدە گەپ قىلغاندا، ھازىرغىچە تولا دېيىلىپ شاما بولۇپ كەتكەن ئىبارىلەرنى تەكرارلاپ ئولتۇرمايدۇ.

شاما قىلىۋەتمەك ① ھالىدىن كەتكۈ - زۈۋەتمەك، ئېزىپ مېچىلدىتىۋەتمەك (بىرەر نەرسىنى ئۇرۇش ياكى شۇنداق ھەرىكەت ھەققىدە): ئىشنى قىلما، ماڭ ھېلى بىكار شاما قىلىۋەتمەي. ② ۋايىغا يەتكۈزمەك؛ تولۇق بىلمەك، مۇكەممەل ئىگىلىمەك: ئۇ ساز دېگەننى شاما قىلىۋەتتى. * - بىز دېگەنچۇ، ياپونچىنى 15 ياش چىقىمىزدا شاما قىلىۋەتكەن، جۇمۇ، - دېدى ئۇ مەيدىسىگە مۇشتلاپ.

شامال ئى (ئە) ① ھاۋانىڭ يەر يۈزىنى

بويلاپ ئېقىشى، ھاۋانىڭ ئاقما ھەرىكىتى. ھاۋا بېسىمىنىڭ تارقىلىشىنىڭ باراۋەر بولماسلىقى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ: تۈنۈگۈن قاتتىق سوغۇق شامال چىقتى. ② كۆچمە. ئىجتىمائىي مۇھىتقا تەسىر كۆرسەتتىدىغان، تېز چىقىپ، تېز ئاخىرلىشىدىغان ئىجتىمائىي ھەرىكەت: زىۋىرشا، ھەيدەرلەر - مۇشۇ، ئۇلار ھەرقانچە جۇۋا تاراقشىتىپمۇ شامال چىقىرالمىدۇ. * قەرز قايتۇرۇش شامىلى كەلگەندە بەشبولاقلىقلارنىڭ ياشتىن كۆزى نەمەلمىگىنى يوق. ③ مارالبېشى ناھىيىسىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى.

شامال ئارقىلىق چاڭلىشىدىغان گۈل

<بوت> چېگىنى شامال كۈچى ياردىمىدە تارقىتىدىغان گۈل. بۇ خىل گۈلنىڭ روشەن ھالەتتىكى يېپىنچىسى ۋە شىرنىسى يوق، گۈل چېگى يېنىك ۋە كۆپ بولىدۇ، رەڭگى ئوچۇق بولمايدۇ.

شامال ئارقىلىق چاڭلىشىدىغان ئۆسۈملۈك

<بوت> شامال كۈچى ياردىمىدە چاڭلىشىش ئىشنى تاماملايدىغان ئۆسۈملۈك. بۇ خىل ئۆسۈملۈكلەر گۈللۈك ئۆسۈملۈكلەر - نىڭ تەخمىنەن بەشتىن بىرىنى ئىگىلەيدۇ. ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈكلەردىن قېيىن، دۇپ دەرىخى، تېرەك قاتارلىقلار؛ سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكلەردىن شال، پاقىيوپۇرماق قاتارلىقلار مۇشۇ خىل ئۆسۈملۈك تىپىغا كىرىدۇ.

شامال بايقاش شارى <مېتېئور> يۇقىرى

ھاۋا بوشلۇقىدىكى شامالنىڭ يۆنىلىشى ۋە سۈرئىتىنى بايقاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان شار. ئېغىرلىقى 30 گرام ئەتراپىدا بولۇپ، قىزىل، ئاق، سېرىق ۋە قارا رەڭلەردە كېلىدۇ ھەمدە ئوخشاش بولمىغان ھاۋا رايىغا ئاساسەن تاللاپ ئىشلىتىلىدۇ. ئىچىگە مۇۋاپىق مىقداردا ھىدروگېن ياكى گېلىي گازى قاچىلىنىپ قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن، بەلگىلىك سۈرئەتتە ئۆزلۈكىدىن يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ. ئادەتتە ئۇ شامال بايقىغۇچى تېئودولېت ئارقىلىق قوغلىنىپ، بەلگىلىك ۋاقىت (ئادەتتە بىر مىنۇت ئارىلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ) ئىچىدە ئۇنىڭ بوشلۇقتىكى ئورنى ئېنىقلىنىپ، شامالنىڭ ھەرقايسى ئېگىزلىكلەردىكى يۆنىلىشى ۋە سۈرئىتى ھېسابلاپ چىقىلىدۇ.

شامال بېسىمى <مېتېئور> شامالنىڭ

جىسىملارغا تىك ھالەتتە تەسىر قىلغان چاغدىكى بېسىم كۈچى.

شامال تەگمەك ① <تب> شامالداش

تۈپەيلى بىرەر كېسەلگە گىرىپتار بولماق، ئاغرىپ قالماق: - تاماقتى يەپلا سىرتقا چاپقىنىنى، - دەپى دادام ئىنىمنى توسۇپ، - تەرىك قۇرۇماستا سىرتقا چىقساڭ، شامال تېگىپ قالامدۇ؟ * - سىلەرگە دۇئا قىلاي! بۇنى تىنچ قويۇڭلار، - دەپ يالۋۇردى موماي، - ھېلىسراقتا دورا ئىچۈرگەندىم، شامال تەگمىسۇن! ② كۆچمە. بىرەر نەرسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ زىيان تارتماق: ئۇ ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگەك مېۋىسىگە شامال تەگمەيدىغانلىقىنى جەزم قىلغانىدى.

شامال چىقارماق ھەرىكەت قوزغىماق؛ غۇلغۇلا پەيدا قىلماق: ئۇ دىلشاتنىڭ بۇ چوڭ خەتلىك گېزىتى ئارقىلىق بىر شامال چىقىرىپ، شەھەر بويىچە «بۇرۇۋاتما ئاڭرىپ لۇشىيەنگە قارشى تۇرۇشنىڭ ئۈلگىسى» نى ياراتماقچى ئىدى.

شامال دارىماق دىنىي چۈشەنچىدە: جىن چاپلىشىپ، نېرۋىسى ئاجىزلاشماق، ساراڭ بولۇپ قالماق: بىرنەچچە شامال دارىپ قالغان ئاغرىق-سىلاقنى تېپىپ، تۇغ باغلاپ بېرە قىلدىم.

شامال دەرىجىسى <مېتېئور> شامال كۈچىنىڭ دەرىجىسى، ئادەتتە 13 دەرد-جىگە بۆلۈنىدۇ. سۈرئىتى 0.2 مېتىر سېكۇنتتىن تۆۋەن بولسا، بۇ خىل شامال-نىڭ دەرىجىسى نۆل، 32.6 مېتىر سېكۇنتتىن يۇقىرى بولسا، بۇ خىل شامال-نىڭ دەرىجىسى 12 بولىدۇ.

شامالدىن ئۈركۈمەك ← سايسىدىن ئۈركۈمەك.

شامال ساندۇقى <دىئال> قول ياكى دۆڭگاتېل بىلەن ئايلاندۇرۇپ شامال چىقىرىش ئارقىلىق تېپىلگەن دانلىق زىرائەتلەرنىڭ سامىنى بىلەن دېنىنى

ئايرىيدىغان بىر خىل قۇرۇلما. شامال سۈرئىتى <مېتېئور> بىرلىك ۋاقىت ئىچىدە، ھاۋانىڭ گورىزونتال يۆنىلىشتە سۈرۈلگەن ئارىلىقى. ئادەتتە ئۇ ھاۋانىڭ بىر سېكۇنت ئىچىدە قانچە مېتىر سۈرۈلگەنلىكى ياكى بىر سائەت ئىچىدە قانچە كىلومېتىر سۈرۈلگەنلىكى ئارقىلىق ھېسابلىنىدۇ.

شامال سۈرئىتىنىڭ كۈندىلىك ئۆزگىرىشى <مېتېئور> شامال سۈرئىتىنىڭ بىر كۈن ئىچىدىكى تېز-ئاستىلىقىنىڭ دەۋرىيلىك ئۆزگىرىشى. ئاساسەن تېمپېراتۇرىنىڭ بىر كۈن ئىچىدىكى دەۋرىيلىك ئۆزگىرىش-دىن كېلىپ چىقىدۇ.

شامالغا ئەگەشمەك ۋەزىيەتكە، شارائىتقا قاراپ ئىش كۆرمەك، ۋەزىيەت قايسى تەرەپكە يۈزلەنسە شۇ تەرەپتە تۇرۇپ ھەرىكەت قىلماق: شامالغا ئەگىشىپ ماڭىدىغان بىر كىشى توغرىسىدا بىرەيلەن سوراپ قالدى: - ئۇ كىشىنى چۈشىنەمسىز؟ ئۆزى قانداقراق ئادەم؟

شامالغا باقماق ۋەزىيەتكە قاراپ ئىش تۇتماق، ۋەزىيەت قايسى تەرەپكە يۈزلەنسە شۇ تەرەپتە تۇرماق.

شامالغا سورۇۋەتمەك بىكار ئىسراپ قىلماق، ئورۇنسىز بۇزۇپ-چاچماق: - ئاتاڭنىڭ شۇنچىۋالا مال-دۇنياسىنى ئىككى يىلدا شامالغا سورۇۋەتتىڭ، ئەمدى سەل كېيىنكىگىمۇ ئويلاپ قوي، - دەپى بوۋاي مېنى ئەيىبلەپ.

شامالغا قاراپ خامان سورۇماق ئەھۋالغا قاراپ ئىش كۆرمەك، شامالغا باقماق: - ھەرھالدا، - دەپى ئۇگەپ قىستۇرۇپ، - شامالغا قاراپ خامان سورۇغىنىمىز تۈزۈك.

شامالغا قاراپ ئىش تۇتماق ←

كۆڭۈلدىن تاش يېغىپ، سەن توغۇرلۇق پىتتە-ئىغۇ تارالسا؛ ئېقىپ بىرچاغ بۇ پىتتەلەر ئەل ئارا، شامال كىرمەس ھەققەت دەپ قارالسا؛ بۇ «ھەققەت» ئالدىبالاس ئۇنى ھېچ، بۇ «ھەققەت ئەل قىلالماس دىلىنى. ② ئۆزئارا مۇناسىۋەتنىڭ يېقىن ھەم قويۇقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇلار ئەسلىدىنلا كونا دوستلاردىن بولۇپ ئارىسىغا شامال كىرمەيتتى. * مەن ھەر دائىم: «جەمىلە بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئارىسىغا شامال كىرمەيدۇ» دەپلا كەلگەندىم.

شامال ئېغىزى <مېتېئور> دالدىسى يوق ھەمدە شامال كۈچى ئىككى تەرەپكە قارىغاندا كۈچلۈكرەك بولىدىغان جاي.

شامال يۆنىلىشى <مېتېئور> شامالنىڭ چىقىش يۆنىلىشى، شامالنىڭ نامى ئادەتتە شەرق شامىلى، جەنۇب شامىلى دېگەنگە ئوخشاش شامال يۆنىلىشى بويىچە ئاتىلىدۇ. شامال يۆنىلىشىنىڭ كۈندىلىك ئۆزگىرىشى <مېتېئور> شامال يۆنىلىشىنىڭ بىر كۈن ئىچىدىكى دەۋرىيلىك ئۆزگىرىشى. ئادەتتە ئۇ نېمىپىراتۇرنىڭ بىر كۈن ئىچىدىكى دەۋرىيلىك ئۆزگىرىشى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ. تاغلىق رايونلار ياكى دېڭىز بىلەن قۇرۇقلۇق تۇتاشقان رايونلاردا روشەن ھالدا ئىپادىلىنىدۇ.

شامال يۈكى <بىن> شامال كۈچىنىڭ ئۆي-ئىبارەتلەرنىڭ گەۋدە قۇرۇلمىلىرىدىكى بۆلەكلەرگە بولغان تەسىرى.

شامال يېپەك سالقىن، ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالماق؛ شامالداپ سەگىدىمەك؛ - ئۆي تىنچ بولۇپ كەتتى، بىردەم شامال يېپ كىرەيلىمۇ، - دېدى ئۇ بالارغا قاراپ.

شامىلى چىقماق ھەرىكىتى قوزغالماق، دولقۇنى كۆتۈرۈلمەك؛ يېزىدا «ھەمىنى

شامالغا ئەگەشمەك: ئاپتور «يۇرت بې-شى» ناملىق ھېكايىدە شامالغا قاراپ ئىشى تۇتىدىغان، ھىلىگەر، ئىككى يۈزلىمە ئادەمنىڭ بەدىئىي ئوبرازىنى جانلىق ياراتقان.

شامالغا كەتمەك بىكارغا كەتمەك، ئورۇنسىز تۈگىمەك؛ خارابە ئۆيگە باراي دېسە، جەننەت ئاچنىڭ كۆرۈپ قېلىشى ئېنىق ئىدى. ئىشكىنى ئېچىپ چىقىپ كېتەي دېسە، ئولتۇرۇشنىڭ مەقسىتى ئېچىلمىغان بولۇپ پۈتۈن مۇشەققىتى شامالغا كېتەتتى.

شامالغا ئۇچماق ← شامالغا كەتمەك؛ ئەجىرسىز كەلگەن پۇلنىڭ بەرىكىتى بولىدى - ئىككى كۈن ئىچىدىلا شامالغا ئۇچقانداك خەجلىنىپ تۈگىدى.

شامالغا ئۇچۇپ كەتمەك ← شامالغا كەتمەك.

شامال كۆرسەتكۈچ <مېتېئور> ← فىلېۋگېر.

شامال كۈچى <مېتېئور> شامالنىڭ كۈچى، شامال كۈچىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى شامال سۈرئىتىنىڭ تېز-ئاستىلىقى بىلەن ئۆلچەنەن تاناسىپ بولىدۇ.

شامال كېيىنىكى <زوتول> بىر خىل چوڭ تىپتىكى كېيىنەك. ھاشىراتلار كلاسسى تەنكىچە قاناتلىقلار ئەترىتىگە كىرىدۇ. قانىتى ئىككى جۈپ بولۇپ، ئۈستىدە زىچ ۋە ھەر خىل رەڭلەردىكى تەڭگىچىلىرى بولىدۇ. ئارقا قانتىنىڭ ئۇچىدا قۇيرۇقسىز-مان ئۆسۈكى ۋە لېچىنىكىنىڭ 1-كۆكرەك بوغۇمىنىڭ دۈمبە تەرىپىدە ئارىسىمان كىچىك خالتىسى بولىدۇ. ئادەتتە يوپۇرماق بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

شامال كىرمەسلىك ① مۇستەھكەم؛ ئىشەنچلىك؛ بۇ ئىشنىڭ ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىغا شامال كىرمەيدۇ. * ئىبتائىلۇقى، تار

قوشۇپ، بىر ئائىلە قىلىش» شامىلى چىقتى. **شاماللىق كەتمەك** بىرەر ئىجتىمائىي ھەرىكەتنىڭ دەسلەپكى قىزغىن پەيتىگە توغرا كېلىپ، شۇنىڭ تەسىرى بىلەن زىيان تارتماق؛ ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىماق؛ ئۇ بۇ قېتىمى «چوڭ تازىلاش» نىڭ شاماللىق كەتكەنلەرنىڭ بىرى ئىدى.

شامالپەرەس سۈپ. شامالغا قاراپ (ۋەزدە-يەتكە قاراپ) ئىش تۇتىدىغان، ۋەزدە-يەتپەرەس.

شامالپەرەسلىك ئى. شامالغا (ۋەزىيەتكە) قاراپ ئىش ئېلىپ بارىدىغان، قىلىق، خاراكتېر؛ تېخى ئۇلار كۈلەمدۇ بىزدىن كەنتى ئۆز بېشىغا كىيىپ. رايىمىزغا باقمايدۇ شامال، بىراق ئۇنىڭ شامالپەرەسلىك بەك يامان ئەيىب.

شامالداشماق «شامالداشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئوڭۇشنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، ئىچىنى پات-پات شامالدىتىپ تۇردۇم، ئۇلارنى ئېرتىپ ياغلاپ داتلاشتۇرمىدىم. * كۈندىغاندا مەھبۇسلارنى شامالدىتىشقا ئېلىپ چىقىدىغان بىر رەسمىيەت بار ئىدى.

شامالداشماق «شامالداشماق» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى؛ - شامالدىتىپ كىرگەندۇ، - دەپى ئۇ. پەس ئەمما بىر خىل كۈندەشلىك تۇيغۇسى بىلەن گۇڭراپ.

شامالدىرغۇچ ئى. ئېلىپكىتىر دۋىگاتېلى ئارقىلىق پالاتچىلارنى ئايلاندۇرۇپ، ھاۋا ئېقىمىنى پەيدا قىلىدىغان بىر خىل قۇرۇلما. تۈرى كۆپ بولۇپ، ئۆي ئىچىنى سالقىنىلىتىش، شامال چىقىرىش، ھاۋا ئالماشتۇرۇش، كېرەكسىز گازلارنى چىقىرىپ تاشلاش، ئىس-تۈتەك سۈمۈرۈش ۋە قۇرۇتۇش قاتارلىق مەقسەتلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئىشلىتىش ئورنىغا قاراپ

شەكلىمۇ ھەر خىل بولىدۇ؛ شامالدىرغۇچ ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئىككى يېنىغا تولغىنىپ ئايلىنىپ، پېشقەدەم پروفېسسورنىڭ ئاقارغان چاچلىرى ۋە يېپەك كۆڭلىكىنى ئۇچۇرتۇپ تۇراتتى. * بىركۈنى يەرلىك پېچقا رودا، كۆمۈر ۋە باشقا ئارىلاشماقنى قاچىلاپ، ئوت يېقىپ، شامالدىرغۇچنى ماڭدۇرۇۋەتكەندىن كېيىن، ئوچاق ئالدىدا ئايلىنىپ ئىشلەپ يۈرۈپ زېرىكتىم.

شامالدىتىلماق «شامالداشماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ئۆزۈملەرنى باغلايدىغان پىچان قايناق سۇغا سېلىپ يۇمشىتىلىدۇ ۋە ئارقىدىن شامالدىتىلىدۇ.

شامالدىماق پ ① ئۆزىنى شامالغا تۇتماق، شامال چىقىۋاتقان يەردە تۇرماق؛ - يۈرۈشقا شامالداپ كىرەيلى، - ئۇ دەپى مەندىن تارتىنىۋاتقاندا بىر خىل تۈستە پەس ئاۋاز بىلەن. * ئازراق شامالداپ كىرەي دەپ سىرتقا چىقتىم. ② شامال تەڭگەنلىك تۈپەيلىدىن بىرەر ئەزاسىنىڭ كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈنمەك؛ - ئۆپكەسى شامالداپتۇ، - دەپى ئايۇپ شۇجىگە مەنلىك تىكىلىپ، - جىددىي داۋالىمىغاندا... * - ئۇكاڭنى يۆگەككە يۆگەپ قوي، شامالداپ قالسۇن، - ھەلىمخان قىزىغا شۇنداق دەپى-دە، سومكىنى كۆتۈرگىنىچە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

شامالداپ قالماق سوغۇق ئۆتۈپ ياكى شامال تېگىپ، ساقسىز بولۇپ قالماق؛ - شامالداپ قالغان ئوخشايىمەن، بېشىم ئاغرىغاندەك قىلىۋاتىدۇ، - دەپى ئۇ مەيۈس ناھالدا.

شاماللاتماق ← **شامالداشماق**. شاماللىق سۈپ. شامىلى بار، شامال چىقىپ تۇرىدىغان؛ يولۇچىلار ئۆيلىرىدىن چىقىشىپ،

سالتىن شاماللىق جايلارنى ئىزدەشپ يۈرەتتى. * دېرىزە راملىرىغا چاپلانغان قەغەز لەر ياز كەلگەندىن بېرى يىرتىپ ئېلىۋېتىلگەنلىكتىن، زال ئىچى يورۇق ۋە شاماللىق ئىدى.

شاماللىماق پ ← شامالدىماق.

شامان نى (د) <دىن> شامان دىندىكى روھلار بىلەن ئۇچرىشىدىغان ھەمدە روھلارنىڭ ئەسكىلىكلىرىنى توسىدىغان شەخس دەپ قارىلىدىغان كىشى، روھانىي، **شامان دىنى** <دىن> ئىپتىدائىي دىنلاردىن بىرى. ئاسىيا ۋە ياۋروپانىڭ شىمالىي قىسىملىرىغا تارقالغان. بۇ دىننىڭ ئاساسىي ئىدىيىسى يامان روھلارنىڭ ئەسكىلىكلىرىنى قايتۇرۇش ۋە ياخشى روھلارنىڭ ياخشىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭدا دۇنيا ياخشى ۋە يامان روھلار بىلەن تولغان، شامان دەپ ئاتالغان روھانىيلار ۋاسىتىسى بىلەن يامان روھلار قوغلىنىپ، ياخشى روھلارنىڭ ياخشىلىقلىرى داۋام قىلدۇرۇلىدۇ دەپ قارىلىدۇ.

شامانىزم نى (د) <دىن> ← **شامان دىنى.**

شامپان نى ① فرانسىيىدىكى بىر چاي ئىسمى. بۇ چاي شامپان ھارىقى چىقىرىش بىلەن داڭ چىقارغان (Champagne) • ② شامپان ھارىقى.

شامپان ھارىقى تەركىبىدە كاربون (IV) ئوكسىدى بار، كۆپۈكلىنىپ تۇرىدىغان ئاق ئۇزۇم ھارىقى. بۇ ھاراق ئەسلىي فرانسىيىنىڭ شامپان دېگەن يېرىدە ئىشلەنگەنلىكى ئۈچۈن شۇ جاينىڭ نامى بىلەن ئاتالغان؛ ھازىر بىر بوتۇلكا شامپان ھارىقىغا 100 سوملاپ پۇل تۆلەشكە توغرا كېلىدىغان بولۇپ قالدى.

شامپانىسكىي نى (ر) ← **شامپان ھارىقى.** **شامپى** نى. شام ياسايدىغان ئادەم؛ ئۇ كۈنلەردە بۇ بوۋاي داڭقى بار شامپى ئىدى.

شامچىلىق «شامپى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ بۇ مەھەللىدە شامچىلىق قىلىدىغانلاردىن تۆت-بەشى بار ئىدى.

شامدار نى. خوجايىنلىرى ياكى ھۈرمەتكە سازاۋەر كىشىلەر ئالدىدا شام كۆتۈرۈپ ماڭغۇچى؛ چىراغچى؛ ئاخىرىدا چوڭ بىر بۇت كۆتۈرگەن دىئاگون بىلەن شاملىرى يېنىپ تۇرغان ئىككى شامدار ئۆتتى.

شامدان نى (ئە+پ) شام قادايدىغان نەرسە؛ خەلىپە ھارۇن رەشىمنىڭ بۇ يەردە ئالتۇندىن ئىشلەنگەن بىر شامدىنى بار ئىكەن. * لەخىگە كىرىپ قارىسا، ئۇ يەردە شامدان، ياغ قاچىسى، ئوت-چۆپلەر دۆۋىسى تۇرغۇدەك.

شاملىق سۈپ. شامى بار، شام قادالغان، شام ئورۇنلاشتۇرۇلغان؛ - مەن ئەسلىدە ھەممە پانۇسنى ئېلىپ قالاي دېۋىدىم، سىلەرنى ئازابقا قالمىدىم دەپ 81 شاملىق كۈللۈك پانۇسنىلا ئېلىپ قالىدىغان بولدۇم، - دەپتۇ ئۇ سىلىق ئاۋازدا.

شامۇسە ھەر ① شام ۋە سەھەر، ئاخشام ۋە ئەتىگەن؛ ئارىلاپ چالسام ئوشاقنى، مۇقامنى راكتا يەتكۈزسەم، كى ئول شامۇسە ھەرلەردە مۇشاۋىرەكنى مەن چالسام. ② ھەر دائىم، داۋاملىق، ھەمىشە؛ ئىزلىتىن كەلگۈسى بەختىڭ ۋەسلىنى شامۇسە ھەر، پەن، ھۈنەرۇ كەشپىياتتا خۇددى زور كاندۇر ھايات.

شامىلىق ① نى. چۆگۈن، چەينەك قاتار-لىقلارنىڭ چاي قويغان چاغدا چاينىڭ شامىسى چىنىگە چۈشۈپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ئورنىتىلغان سۈزگۈچ. چەينەك ئىچىدە مەخسۇس چاي تۇرىدىغان كۆپ

شان ۋە شۆھرەت: ئۇلۇغ ئەجدادلىرىمىز مەھبۇت قەشقىرى ۋە يۈسۈپ خاس ھاجىپلارنىڭ شان-شەۋكىتى مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ.

شان-شۆھرەت شان ۋە شۆھرەت: ئېيت ناخشاڭنى يەنىمۇ ياڭراق، ۋەتەننىڭ ياغۇن شان-شۆھرەت. ھايات چەكلىك ۋە لېكىن ناخشاڭ، مۇقام كەبى ياشايدۇ ئەبەد.

شانىكر نى (<فران> <تب> بىر خىل جىنسىي كېسەللىك. قاتتىق شانىكر ۋە يۇمشاق شانىكر دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. قاتتىق شانىكر سىفىلىسنىڭ دەسلەپكى باسقۇچى بولۇپ، بۇنىڭدا جىنسىي ئەزا، تىل ۋە لەۋ قاتارلىقلاردا جاراھەت پەيدا بولىدۇ ھەمدە كېسەل ئوچىقىنىڭ ئاستى قىسمى قاتتىقلىشىدۇ، ئاغرىتمايدۇ. يۇمشاق شانىكرنى يۇمشاق شانىكر تاياقچە باكتېرىيىسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا جىنسىي ئەزانىڭ سىرتقى قىسمىدا جارا-ھەت پەيدا بولۇپ، كېسەل ئوچىقىنىڭ ئەتراپى توقۇلمىلىرى يۇمشاقلىشىدۇ ۋە قاتتىق ئاغرىتىدۇ.

شانلىق سۈپ. شان شۆھرەتكە ئىگە، ياخشى نام چىقارغان، داڭلىق، مەشھۇر: ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىدا شانلىق خىزمەت كۆرسەتكەن قەھرىمانلار مەڭگۈ ھايات! * بىزنىڭ پارتىيىمىز شانلىق پارتىيە، ئۇ ئاچقان يول شانلىق يول.

شانۇشەۋكەت ← شان-شەۋكەت: شانۇشەۋكەت، تاجۇتەخت دىيارىمىدىن ئايرىلىدىم، شادلىقىمىدىن، بەختىمىدىن، گۈل يارىمىدىن ئايرىلىدىم.

شاھ (شاھى) نى (پ) ① پادىشاھلىق تۈزۈم يۈرگۈزۈۋاتقان دۆلەتلەردىكى ئەڭ ئالىي ھاكىمىيەت يۈرگۈزگۈچى شەخس، پادىشاھ، خان: ھاتەم بارلىق سەرگۈزەشتىلەردە

تۆشۈكلۈك قۇتا: چۆگۈننىڭ شاملىقى. ② سۈپ. شامىسى بار، شامىسى كۆپ: - نېمانداق شاملىق چاي بۇ، چاي ئىچەمدىمىز، شاما چاينامدىمىز؟ - بۇرۇتلۇق يىگىت ئاشپەز تەرەپكە قاراپ ۋارقىردى.

شان نى (ئە) ياخشى ئىشلار بىلەن ئېرىش-كەن ھۆرمەت، شەرەپ، ئابروي، شەۋكەت؛ نام، داڭقى، شۆھرەت: بارار دولقۇن يېرىپ ئۆرلەپ بۈيۈك ئارزۇدا ھەمرا-ھىڭ، كېلەمدۇ شان يەنە قولغا، يېرىم يولدا ھېرىپ قالساڭ. * ئوت يۈرەك پەرزەنت-لىرىڭ دولقۇن يېرىپ ئالغا ماڭار، مىللىتىم تارىخىنىڭ شانغا شان قوشقان خوتەن.

شانانى نى. بۆز توقۇيدىغان دەستىگاھنىڭ ئۆرۈشى يېپىلىرىنى كۆتۈرۈپ-چۈشۈرۈپ تۇرىدىغان قىسمى: بۆزنى بۇزغان شاننى، قىزنى بۇزغان ئانىسى (ماقال).

شانبا باغلىماق ئىككى قات ئۆرۈشنى ئوتتۇرىدىن ئارقاق ئېلىش ئۈچۈن گىرە-لەشتۈرۈپ بېرىدىغان شاننى بىر تەكشىلىكتە تۇتۇپ تۇرىدىغان كالتەككە باغلىماق.

شان-شەرەپ شان ۋە شەرەپ، پەخىر ۋە ئىپتىخار، ئاتاق-ئابروي: ئەدەبلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك بولۇش - پۈتۈن مىللەتنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى، شان-شەرەپى بىلەن مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش. * شان-شە-رەپ - ئەقىل ۋە ئىلىم، ياخشى ئەخلاق بىلەن كېلىدۇ.

شان-شەرەپ كەلتۈرمەك شان-شەرەپ ئاتا قىلماق، شان-شەرەپكە ئىگە قىلماق، شان-شەرەپلىك قىلماق: ئەمگەك - ھەممىزگە شان-شەرەپ كەلتۈردى، ئەمگەك بىزنى پاراۋان قىلدى.

شان-شەۋكەت شان ۋە شەۋكەت،

نى بىر-بىزلەپ بايان قىلدى، جىنلار شاھى تەھسىن-ئاپىرىنلا ئېيتتى. ② شاھىمات ئويۇندا ئەڭ ئاساسىي، باشقا ئۇرۇقلار-نىڭ ھەممىسى قوغدايدىغان ئۇرۇق، باشقا ئۇرۇقلارغا قارىغاندا ئېگىزرەك بولىدۇ؛ ئالدىراشلىقتا ئۇ شاھ بىلەن گەردىنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ تىزىپ قويۇپتۇ. ③ شاھىمات ئويۇندا قارشى تەرەپنىڭ شاھىغا قىلىنغان ھۇجۇم؛ زەربە: - مانا، ئەمدى، شاھ، تۈگىدىغۇ، - دەيدى ئۇ پوچىلىق بىلەن ھىجىيىپ. * ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتە ئۆتمەيلا ئالىم بىرلا شاھ بېرىپ ئۇنىڭ گەردىسىنى ئېلىۋەتكەندى. ④ كۆچمە. ئادەم ياكى نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى، سەرخىلى، مەشھۇرى: ھەقىقەتەن، ئۇ، يىگىتلەرنىڭ شاھى ئىدى. // ياراتتىڭ شاھ مۇقاملارنى، ئىجادكارنى، ئۇلۇغ زاتنى، ھىمالاياسى سەنئەت-نىڭ، ئەدەب، ئالىمغا كان خەلقىم. ⑤ كۆچمە. ئىگە، خوجا: دەل تەرەققىيات كۆككە قىلدى شاھ ئادەمنى پەن، ئەگدى باشنى ھەر دېڭىز، ھەر تاغ دېگەن، دەپمەن يەنە.

شاھ بەرمەك شاھىمات ئويۇندا قارشى تەرەپنىڭ شاھىغا ھۇجۇم قوزغىماق، قارشى تەرەپنىڭ شاھىنى مۇھاسىرىگە ئالماق؛ ئۇ شۇنداق ئەپچىللىك بىلەن ئوينىدىكى، بىرلا شاھ بېرىپ قارشى تەرەپنى مات قىلدى.

شاھادەت نى (ئە) يىز ت ① گۇۋاھلىق،

شاھىماتلىق؛ گۇۋاھلىق سۆزى؛ ئىمام دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، كېكىردەكلىرىنى قىرىشتۇرۇپ جامائەتكە شاھادەت ئۆگەتتى. * بېرىپ ئۆتمۈشكە تارىخىي شاھادەت، ئېچىناتتى شۇ ھاللارغا ناھايەت. ② شېھىت، قۇربان؛ قىلىپ دۈشمەن بىلەن جەڭ بۇ ناھايەت، دۆۋە قۇملۇقتا تاپقاندۇر شاھادەت. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

شاھادەتنامە نى (ئە+پ) ① بىرەر بىلىم

ئېلىش ئورنىدا ئوقۇپ، ئوقۇشنى لايىقەت-لىك تاماملىغانلارغا بېرىلىدىغان رەسمىي گۇۋاھلىق ھۆججىتى؛ گۇۋاھنامە، دىپلوم؛ سادىق ئۆز كەسپىنى ئەلا پۈتكۈزگەن ئوقۇغۇچى سۈپىتىدە شاھادەتنامە ئالدى. ② بىرەر پاكىتنى رەسمىي تەستىقلايدىغان ھۆججەت، گۇۋاھنامە؛ قېرى گرافىيە ھۈرمەتلىك پان دوختۇردىن خىزمەتكار قىز ۋىراغا شاھادەتنامە بېرىشى ئىلتىماس قىلغان. * ئىلزابىت ئالتۇن مېدالىغا ئېرىشكەن ھەربىر ئادەم بىردىن ئالىم كۆزلۈك ئۈزۈككە ئىگە بولاتتى، ئۈزۈكنىڭ نامى پادىشاھ ئىسمى جەمئىيەتنىڭ تارىخىغا، ئالتۇن مېدال شاھادەتنامىسىگە بېزىلاتتى، ئۈزۈكنىڭ ئالتۇن بېغىمۇ ئويۇلاتتى.

شاھانە سۈپ (پ) پادىشاھلارغا خاس،

پادىشاھلاردا بولىدىغان، ئالىي دەرىجىدە-كى، ئاجايىپ ئېسىل؛ كۆركەم، ھەيۋەت-لىك؛ شاھانە كىيىم، شاھانە توي. * باتۇر تەڭرىقۇت زېمىن مەسىلىسىگە كەلگەندە، ئويۇق، خوتۇن-بالىلىرىدىنمۇ ۋاز كېچىپ پۈتۈن ئەلنى سەپەرۋەر قىلىپ جەڭگە ئاتلانغان. بۇ ھەرقانداق پادىشاھلاردا بولۇۋەرمەيدىغان شاھانە پەزىلەت.

شاھزادە نى (پ) ① شاھنىڭ ئوغلى؛

بىركۈنى شاھزادە بەزمە ئۆتكۈزگەندە باغداش دۈرغىسىنىڭ قىزى تولىمۇ چىرايلىق ئىكەن دەپ ئاڭلاپ، قىزنى ئېلىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتتى. * «مەن ئوڭ تەرەپتىكى يولغا ماڭمەن» دەپتۇ چوڭ شاھزادە. ② قىزلارنىڭ ئىسمى.

شاھزادىلىك سۈپ. شاھزادىلەرگە خاس،

شاھزادىلەر كىيىدىغان؛ بەگزادىلەر قۇرۇق قايتماقچى بولۇۋاتقاندا، پادىچى شاھزادىلىك كىيىملىرىنى كىيىپ، يولۋاس، بۆرىلەرنى

ئەگە شتۇرگەن ھالدا ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ.
شاھلىق ① «شاھ» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ - شاھلىق ماڭا ئانا مىراس تۇرسا، نېمە ئۈچۈن شۇنداق دەيسەن؟ - دەپتۇ پادىشاھ. * ئە بۇ ساپىر شاھلىق سۈپىتى بىلەن ئۇلارنىڭ ھالىنى سوراپتۇ. ② سۈپ. شاھلارغا خاس، پەقەت شاھلارغا لايىق؛ ئارمانۇس شاھ ئوردىسىغا ھازىر بولغانلارغا ئۆزىنىڭ شاھلىق ۋەزىپىسىدىن چەكلەنگەنلىكىنى ئېلان قىلىپتۇ. * مەلىكە بەرنا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، ۋايىتقا ھۈرمەت بىلدۈرۈپتۇ ۋە ئۆز قولى بىلەن شاھلىق تاجىنى كىيىدۈرۈپ، ئالتۇن تەختكە چىقىرىپتۇ.

شاھمات ئى (پ) <تەن> بىر خىل تەنتەربىيە مۇسابىقى تۈرى. بۇنىڭدا، ھەر ئىككى تەرەپتە ئاق-قارا بولۇپ 16 دىن ئۇرۇق بولۇپ، ئويناغاندا قائىدە بويىچە ئۇرۇقلارنى ماڭىدۇ. قارشى تەرەپنى مات قىلغان غەلبە قىلغان بولىدۇ؛ قوشۇن سەپەر تەييارلىقى بىلەن بولۇۋاتقان كۈنلەردە مەخسۇت مۇھىتى بوش چاغلارنى قاسم ئەپەندى بىلەن شاھمات ئويناپ ئۆتكۈزەتتى. * بەردى يەنە ئۇتتۇر ھېلىقى باغقا كېلىپتۇ. باغنى ئارىلاپ كېتىۋېتىپ، توپلىشىپ شاھمات ئويناۋاتقانلارغا كۆزى چۈشۈپتۇ-دە، ئۆگىنىش ھەۋسى قوزغىلىپ، ئون تىللىنى بېرىپ شاھمات ئويناشنى ئۆگىنىپ، يۇرتىغا قايتىپتۇ.

شاھمات تاختىسى <تەن> شاھمات ئوينىغاندا ئۈستىگە ئۇرۇق تىزىلىدىغان تاختا، ئۇ چاسا شەكلىدە بولۇپ، چوڭ-كەچىكلىكى ئوخشاش ۋە ئاق-قارا رەڭدە بويالغان 64 پارچە كاتەكچىدىن تەركىب تاپىدۇ. ئادەتتە شاھمات ئۇرۇقلىرى سېلىنىدىغان ساندۇقچە شاھمات تاختىسى-نىڭ رولىنى ئۆتەيدۇ.

شاھمات رسالىسى <تەن> شاھمات ئويناش ماھارىتى رەسىم ۋە يېزىق ئارقىلىق چۈشەندۈرۈلگەن ياكى ئىزاھلانغان كىتاب.

شاھنامە ئى ① شاھلار ھەققىدىكى خاتىرە، شاھلار تارىخى. ② ئوبۇلقاسىم پىردەۋىسنىڭ قەدىمكى پادىشاھلارنىڭ تارىخىغا بېغىشلاپ يېزىلغان داستاننىڭ نامى؛ سەرگۈزەشتەمدىن رىۋايەت ئەيلىسەم، شاد ئېتەر «شاھنامە» نى تەپسىرلىرىم. بۇ كارامەت بۇ ئالامەت ئالدىدا تاڭ قالدۇر، پىردەۋىس دەك تەقسىرلىرىم.

شاھت ئى (ئە) بىرەر ئەھۋالغا (ۋەقە، ئىش-ھەرىكەت ياكى پائالىيەتكە) بىۋاسىتە قاتناشقان، كۆرگەن ئادەم؛ گۇۋاھ؛ مەنمۇ نۇرغۇن پاجىئەلىك ئىشلارنىڭ شاھىتلىرىنىڭ بىرى. * مەن ئۇ زامانلاردىكى ئىشلارنى بىلىمەن، چۈنكى مەن شۇ زاماندىن قېلىپ قالغان تىرىك شاھىت.

شاھىت بولماق گۇۋاھ بولماق؛ تۈمەن دەريا نەرە تارتتى، سۇ ئورنىدا قانلار ئاقتى. شاھىت بولۇپ شۇ تارىخقا، مىڭلاپ نۇزۇك نەزمە قاتتى.

شاھىتلىق ئى. گۇۋاھلىق؛ - مەن بۇنىڭغا ئىمانىم بىلەن شاھىت. شاھىتلىقىم يالغان بولسا، مېنى قۇرئان ئۇرسۇن، - دەپتى ئۇۋەيسى ئەلەم فىڭ ھاجىنىڭ قولىدىن قۇرئاننى ئېلىپ. * بايقى ئەھۋالنى نەق كۆرگۈچىدىن، ئۈچىنى شاھىتلىققا تاللاپ كۈچىدىن. ماڭدى دەۋاغا-شەرىئەت ئالدىغا، بولغۇسى ھەمدەم كاپالەت ئالدىغا.

شاھنشاه ئى (پ) ① ئىران شاھىنىڭ ئۇنۋانى ۋە شۇ ئۇنۋانغا ئىگە بولغان شەخس. ② شۇنداق كاتتا ھۈرمەتكە سازاۋەر، نام-ئاتاقلىق پادىشاھ؛ پادىشاھ

توققۇز تەزىم قىلىپ: - شەھرىمىزنىڭ بىر قىزىغا شاھىنشاھنىڭ نەزىرى چۈشكەن بولسا، بېشىمىزغا ئامەت قۇشى قونۇپتۇ. قىز ئايلا نسۇن! - دەپتۇ.

شاۋجياڭ نى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى گېنېراللار ئىچىدىكى بىر دەرىجە، جۇڭجياڭدىن تۆۋەن تۇرىدۇ. **شاۋرۇن** نى (ر) تۇڭچە تېرىسىدىن ئىشلەنگەن بىر خىل يۇمشاق خۇرۇم؛ شۇ پەيتتە گۈمبەز ئىشىكىدە يۇتقا شاۋرۇن مەسە كىيگەن بىر ئادەم پەيدا بولدى.

شاۋ-شۈۋ تەق. خىلمۇخىل ئاۋازلاردىن چىققان ۋاراك-چۈرۈك؛ بىرچاغدا قارىغىدەك بولسا، سازلىقنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا دەھشەتلىك دولقۇن كۆتۈرۈلۈپ، قومۇشلار شالدىرلاپ، پۈتۈن ئەتراپ شاۋ-شۈۋغا تولۇپ كېتىپتۇ. * ياتاقتىكى سەپداشلار سىرتتىكى شاۋ-شۈۋلارنى ئېنىق ئاڭلاپ ئولتۇردى.

شاۋ-شۈۋ كۆتۈرۈلمەك شاۋقۇن-سۈرەن پەيدا بولماق، ۋاراك-چۈرۈك چىقماق.

شاۋشياۋ نى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى شاۋگۈەنلەر ئىچىدىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجە.

شاۋقۇن نى ① تۈرلۈك نەرسىلەردىن چىققان ياكى تۈرلۈك سەۋەبلەر بىلەن پەيدا بولۇپ ئۆزئارا قوشۇلۇپ كەتكەن كۈچلۈك ئاۋاز؛ ۋاك-چۈك؛ تۈمەن دەرياسى باھار مەۋسۈمىدىكى شاۋقۇنلىرى بىلەن شەھەرنىڭ قايناق ھايات مۇزىكىسىغا ھېسسىيات-لىق كۈي قوشۇپ تۇراتتى. * كۈنسىرى قۇچقاي پەلەكنى يېڭى كۈيلەر شاۋقۇنى، تۈگمەس مەڭگۈ بۇ ئەلدە ئىز باسار كارۋانلىرىم. ② جىددىي تالاش-تارتىش، جاڭجال، شاۋقۇن--سۈرەن؛ ئاشۇ كۈنى ئىشخانىدا شۇ بىرلا پاراك، (مۇنچە شاۋقۇن بىزدە بولۇپ

باقىغان، قاراك).

شاۋقۇن سالماق شاۋقۇن پەيدا قىلماق، شاۋقۇن كۆتۈرمەك، شاۋقۇنلىماق؛ ياتاق ئەتراپىدا ئادەملەر شاۋقۇن سېلىپ يۈگۈرۈشۈپ يۈرەتتى. * ئۇ شاۋقۇن سېلىپ ئېقىۋاتقان سۇغا بىرپەس قاراپ ئولتۇردى. * ئىلىم-پەن ئۆزى كەلمەس ئەجىر قىلماي شاۋقۇن سالسا، ئىلىم ئۈچۈن جاپا چېكىپ ئەمگىكىدىن شادلان قىزىم.

شاۋقۇن كۆتۈرمەك يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ ۋاراك-چۈرۈك قىلماق، غۇلغۇلا، جاڭجال پەيدا قىلماق؛ شائىر نەزە تارتتى، ئاچىل-ئاچىل... دەپ توۋلىدى، بىر تەرەپتىن نەيزە-قىلىچ ئوينايتتى، شاۋقۇن كۆتۈرۈلدى. * - شاۋقۇن كۆتۈرمە؟! - دېدى يىگىتلەردىن بىرى ئەدەبىسىزلىرىچە ھىجىيىپ، - ئىشەنگەن تېشىڭ تىكشۈەتتى، ئەمدى بىزنىڭ ئىختىيارلىقىمىزدا بولسەن!

شاۋقۇن-سۈرەن ① كۈچلۈك شاۋقۇن، يۇقىرى ئاۋازلىق ۋاراك-چۈرۈك، قالايمىقان ۋارقىراپ-جارقىراشلار؛ تاھىر ئاكىنىڭ تەمبۈر ئاۋازى بالىلارنىڭ شاۋقۇن-سۈرەن، ۋاراك-چۈرۈكلىرىنى بېسىپ كەتكەندى. * مۇدىرنىڭ سەھنىگە چىقىشى بىلەن ئوقۇغۇچىلار-نىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى بىرئاز پەسلىدى. ② كۆڭۈلسىز ۋاراك-چۈرۈك، جەڭگە-جە-دەل، ئۇرۇش-تالاش؛ شاۋقۇن-سۈرەنلەرگە تولغان كۈنلەر خۇددى تاسادىپىي پەيدا بولغان قۇيۇندەك چاڭ-توزانلارنى توزۇتۇپ ئۆتۈپ كەتتى. * ئەسلىدە مەن بۇ كۈرەشنى كېڭىشىش يولى بىلەن شاۋقۇن-سۈرەنسز ھەل قىلىۋېتىش نىيىتىدە ئىدىم.

شاۋقۇنسز سۈپ. شاۋقۇنى، ۋاراك-چۈرۈكى يوق، ۋارقىراش-جارقىراش بولمىغان؛ تاڭ سەھەردىكى شاۋقۇنسز يېزا قوينىدىن نەي

ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. // مەكتەپ ئىچى
شاۋقۇنسىز بولۇپ، بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى.
شاۋقۇنلارنىڭ «شاۋقۇنلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: بوران لىغىلداپ
تېتىنىچ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىنى شاۋقۇنلىتىپ،
دولقۇنلارنى ھاسىل قىلىشقا باشلىدى.

شاۋقۇنلارنىڭ «شاۋقۇنلىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى
تاغدىن شاۋقۇنلىنىپ چۈشۈۋاتقان دەريا سۈيى
تاشتىن تاشقا ئۇرۇلۇپ ئاقاتتى.

شاۋقۇنلۇق سۈپ. شاۋقۇنى بار، شاۋ-شۈۋ
ئاۋازلار بىلەن تولغان، ۋاراڭ-چۈرۈڭ
كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان؛ قاينام-تاشقىنلىق؛
مۇشۇ قىيانىڭ جەنۇبىدىن شاۋقۇنلۇق مۇزات
دەرياسى ئۆتىدۇ. * كەنت ئۆزىنىڭ ئادەتتىكى
شاۋقۇنلۇق ھاياتىنى يەنە باشلىۋەتكەندى.
شاۋقۇنلۇق تاۋۇش <تىل> تاۋۇش
چىقىرىش ئورگانلىرىنىڭ تەرتىپسىز تىترىشى-
دىن چىقىدىغان ھەمدە قۇلاققا يېقىمسىز
ئاڭلىنىدىغان تاۋۇش.

شاۋقۇنلىماق پ. شاۋقۇن پەيدا بولماق،
شاۋقۇن كۆتۈرۈلمەك، ۋاراڭ-چۈرۈڭ
قىلماق؛ شاۋقۇنلاپ تۇرغان مەيدان بىردىنلا
سۈكۈتكە چۆكتى، ھەممىنىڭ كۆزى يېڭى
باشلىققا چۈشتى. * شاۋقۇنلاپ تۇرغان يېزا
تۇرمۇشى مېنى داۋاملىق ئۆزىگە جەلپ قىلىپ
كەلدى.

شاۋۋېي نى (خەن) <ھەرب> ھەربىي
ئۇنۋان، يەنى تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر-
لار ئىچىدىكى بىر دەرىجە. ئادەتتە
جۇڭخۇيىدىن تۆۋەن تۇرىدۇ.

شائىر نى (ئە) <ئەد> شېئىرىي ئەسەر
يازىدىغان كىشى؛ خەلق شائىرى. * ل.
مۇتەللىپ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ جەڭگىۋار

شائىرىدۇر.

شائىرانە (ئە+پ) <ئەد> ① رەۋ. شائىرلارغا
خاس ئىلھام ۋە كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن،
شائىرلارچە: شائىرانە سۆزلىمەك. شائىرانە
ئوقۇماق. * ئۇلار قىلىشاتتى چاقچاق شائىرانە،
ئوقۇشاتتى شېئىرلارنى ماھىرانە. ② سۈپ.
شائىرلارغا خاس، شائىرلار ئويلىغاندەك
گۈزەل ۋە جەزىبىلىك: شائىرانە سۆز.
شائىرانە تۇيغۇ. شائىرانە ھېسسىيات. * بۇ
چاغدا ئۇنىڭ قەلبىدە يېڭى-يېڭى شائىرانە
ئىلھام قوزغىلىشقا باشلىدى. ئۇ كېيىن بېرىپ
ھېلىقى كۈنى مومسىنىڭ ئۆيىدە ئۇچراشقان
گۈل دەستىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى ھەم ئۇنىڭ
شائىرانە بىر جۈملە سۆزىنى ئەسلەيتتى.

شائىرە نى (ئە) <ئەد> شېئىرىي ئەسەر
يازغۇچى ئايال، ئايال شائىر؛ بۈگۈنكى
گېزىتكە شائىرە بېلىقىنىڭ بىر پارچە شېئىرى
يېسىلدى. * كۆرمىسەممۇ مەن سىزنى، سىزگە
كۆيدۈم شائىرە. مەرىپەتنىڭ ئاشىقى، سىزنى
سۆيۈم شائىرە.

شائىرچاق نى. شېئىر ھەۋەسكارى،
دەسلەپكى قەدەمدە شېئىر يېزىشقا
كىرىشكەن كىشى، بالا شائىر؛ كۆرۈپ
قالدىم يالقۇننى، سۆيۈپ قالدىڭ شائىرچاق،
زاۋۇت قىزى ئالتۇننى.

شائىرلارچە رەۋ. شائىرلارغا ئوخشاش،
شائىرلاردەك: ئۇ بارغانچە قىزىپ شائىرلارچە
سۆزلەشكە باشلىدى.

شائىرلىق ① «شائىر» سۆزىنىڭ
ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ شائىرلىقنىڭ
تۈپ ماھىيىتى - ئاجىزلارنىڭ دەردىگە دەرمان
بولۇپ روھنى كۆتۈرۈش، ئۇنىڭ تەبىئىتى -
خۇشامەتتىن خالىي بولۇش. ② نى.
سۆزمەنلىك، سۆزگە ئۈستىلىق: -

قەيەرگىلا بارسا شائىرلىق قىلىپ، باشقىلارغا سۆز بەرمەي سۆزلەۋېرىش ياخشى ئەمەس، ئەقىللىق ئادەم ئاز سۆزلەيدۇ، - دېدى ئۇ ئەلانى ئەيىبلەپ.

شاي سۈپ. شاش، كۆندۈرۈلمىگەن، توسۇن: سۆزلىرى غول سۈيىدەك راۋان ئۇنىڭ، چىرايى ئاسماندىكى نۇرانە ئاي، يېشى سەكسەن ئالتىدىن ئۆتكەن، بىراق، دۆڭگە چاپسا نەۋ قىران ياشىنىمۇ شاي.

شاياتۇن نى (ئە) شەيتان، جىن-شەيتان، ئالۋاستى: كىم شاياتۇن، كىم ئېنىق ئادەم بۈگۈن، كىمگە تەن بولماق كېرەك ئالەم بۈگۈن؟ * شاياتۇنلار سالىدى باشقا كۈرمىگەن بالانى، ئۆتتى كۆڭۈل جاراھىتى تاپماي داۋانى.

شاياردى نى. دىئال. داۋراڭچى، پوچى.

شايان نى (پ) يېزىت. ئاشكارا، مەلۇم،

ئايان: خەلقىنىڭ بەختىنى تەمىن ئېتىشىنى

كۆزدە تۇتقانسەن، خۇسۇسىي مەنپەئەتنى

ئەۋۋەلۇئاخىر ئۇنتۇغانسەن، ئېزىلگەن بارچە

ئەللەرگە ھوقۇقىنى تونۇتقانسەن، شەرەپلىك

بۇ مۇقەددەس يول پۈتۈن دۇنياغا شاياندۇر.

شايان بولماق ئاشكارا بولماق، مەلۇم

بولماق، ئايان بولماق: - ئۆمرىڭىز ئۇزۇن،

دۆلىتىڭىز زىيادە بولسۇن، پادىشاھى ئالەم!

ھېلىقى ۋەقە پۈتۈن ئالەمگە شايان بولۇپتۇ،

- دەپتۇ ۋەزىر تەختىنىڭ ئالدىغا كېلىپ.

شايەت باغل (پ) يېزىت. ئەگەر، ئەگەردە،

مۇبادا (ئېھتىماللىق دەرىجىسىنىڭ ئەڭ

ئاز، كىچىك بولۇشى ھەققىدە): بەختتە

ئەسلىسە غۇربەتنى ئادەم، تاپۇر ئىقبالىنى

غۇربەتتە ئۇ ھەم. بۇ داستاندۇر مۇراد

شۇندۇر ناھايەت، ئايان بولسا شۇ مەقسەت

ئەلگە شايەت.

شاييا نى (>بىم) بۇرما ئاستىغا قويۇلدىغان

نېپىز مېتال ھالقا: بۇرما چىگىسغاچقا ئاستىغا شاييا قويۇشقا توغرا كەلدى، بىراق ئەپلىك شاييا تاپالماي خېلى ئاۋارە بولدۇق.

شاييا (توغرىسى: شاييا) ← شاييا.

شايكا نى (پ) ① ياۋۇزلۇق قىلىش نېيىتىدە

تىل بىرىكتۈرگەن ۋە ياۋۇزلۇق قىلىدىغان

ئادەملەر توپى، يامان مەقسەتلىك

ئادەملەردىن تەشكىللەنگەن گۇرۇھ؛

قارا تەشكىلات: كېچىلىرى يول توسۇپ

يۈرىدىغان بۇلاڭچىلار شايكىلىرى توغرىلۇق

خۇددى ئەپسانىلەردەك سىرلىق گەپ-سۆزلەر

تارقىلىپ كەتكەندى. * شياۋ شياۋزى دېگەن

بىر يىگىت كېلىپ، نىۋ داشۈينى شايكىغا بىللە

كىرىشكە ئۈندىدى. ② ياۋۇزلۇق نېيىتىدىكى

كىشىلەرنىڭ شېرىكى، قارا تەشكىلاتلار-

نىڭ ئەزاسى: توختى توڭنىڭ بىر نەچچە

شايكىلىرى كېلىپ مېنى كالتەكلەشكە باشلىدى.

* ئۇلارنى ئىلياس ئەپەندى بىلەن نىزامدىن

ئەپەندىنىڭ شايكىلىرى دەپ تۇتۇۋېتىپتۇ!

شايلىماق پ. دىئال. خۇش قىلماق.

شايى نى (پ) يېپەكتىن توقۇلغان رەخت:

ئايتىللا شۇ كۈنى ئاقسۇدا ئەڭ ئەتۋارلىق

ھېسابلانغان خوتەن شايىسىدىن كۆڭلەك

كىيگەن، قاپقارا ئۇزۇن چېچىنى كالىلەكلەپ،

ئۈستىگە ياغلىق چىگۋالغانىدى. * يارىم

ماڭا ئۇزاتتى، ئاق شايىدىن قول ياغلىق.

چۆرىسىگە گۈل چەككەن، ئاڭا كۆچكەن

بوستانلىق. // شايى رومال. شايى كۆڭلەك.

شايى رومال شايىدىن تەييارلانغان

ياكى شايى توقۇيدىغان يېپەكتىن

توقۇلغان رومال: شوق شامال قىزنىڭ

شايى رومىلىنى ئۇچۇرۇپ چۈشۈرۈۋەتتى.

* ئايىشەم خېنىم بېشىغا شايى رومال

سېلىۋالغانىدى.

قەدىمكى زاماندا يىپەك رەختلەر ئۈستى-
گە پۈتۈلگەن تۈرلۈك مەزمۇندىكى ئە-
سەر ياكى خەت-چەكلەر.
شايىچى ئى. شايى توقۇيدىغان ئادەم،
شايى توقۇغۇچى؛ ۋىلايىتىمىزدىكى شايىچىلار-
نىڭ توقۇغان شايىلىرى چەت ئەللىك دوستلار-
نىڭ ئالغىشىغا ئېرىشتى. // شايىچى قىزلار.
شەب ئى (پ) يېزىت. كېچە، كەچ، تۈن؛
نسىپى شەب. * گۈل بىلەن بۇلبۇل تېپىشقان
كەبى، ياكى ئانىنى تاپقاندىكە سەبى،
ئوخشاش يورىغان كۈندۈز ھەم شەبى، دەپسەم
ھۈز بىلەن غىلمانىم ئۇسسۇل.

شەبان ئى (ئە) <ئاستر> ھىجرىيىنىڭ
سەككىزىنچى ئېيى، يەنى قەمەربىيە
يىلى ھېسابىدىكى سەككىزىنچى ئاي.
ئۇ 29 كۈن بولىدۇ.

شەببەدە ئى. يېزىت. مەيىن، سالقىن
شامال: رويالىنىڭ مۇڭلۇق ساداسى ئۇنىڭ
خىيالىنى باھار شەببەدەسىغا چۆمگەن ۋەتىنىگە
ئېلىپ كەتتى.

شەبنەم ئى (پ) <مېتېئور> يەر يۈزى
ياكى يەر يۈزىگە يېقىن تۇرغان جىسىملار
ئۈستىدە پەيدا بولىدىغان سۇ تامچىلىرى.
بۇ يەر يۈزىدىكى ئوت-چۆپ، دەل-دە-
رەخ، تۇپراق ۋە تاش قاتارلىق جىسىملار-
نىڭ ياز كېچىلىرى ئۆزىدىكى ئىسسىقلىقنى
چىقىرىۋېتىپ سوۋۇشى ھەمدە تېمپېراتۇرا-
سى تەدرىجىي تۆۋەنلەپ، يەر يۈزىدىكى
ھاۋا تېمپېراتۇرىسىغا يېقىنلىشىپ (يەنىلا
0°C تىن يۇقىرى بولىدۇ) تەركىبىدىكى
سۇ گازىنى تويۇندۇرۇشى نەتىجىسىدە
شەكىللىنىدۇ: سىز شەبنەمنى بىلەمسىز؟
گۈل ھەر سەھەر بۇلبۇل ئۇيقۇغا چۆككەندە
ھەسرەت چېكىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا ئۇنىڭ
قىمىزىل زىناقلىرىدا شەبنەم پەيدا بولىدۇ.

شايى ئۇسسۇلى <ئۇس> ئۇسسۇلنىڭ
بىر خىل تۈرى. بۇنىڭدا ئۇسسۇلچى
قولدا ئۇزۇن ھەم رەڭدار شايىلارنى
تۇتقان ھالدا ئۇسسۇل ئويناپ، ئۇلارنى
سەكرەش ياكى قەدەم رېتىمىغا كەلتۈ-
رۈپ دولقۇنلىتىش ئارقىلىق ھەر خىل
شەكىللەرنى چىقىرىدۇ. بۇنىڭدا سەھنە
كەيپىياتى قىزغىن، ئۇسسۇلچىنىڭ روھى
ئۈستۈن بولىدۇ. ئۇسسۇل قەدىمگە
ئەگىشىپ ئۇچۇراتقان رەڭدار شايىلار
پۈتۈن سەھنە بوشلۇقىنى ئىگىلەپ،
تاماشىبىنغا بىر خىل ئېستېتىكىلىق زوق
بەخش ئېتىدۇ.

شايى ياغلىق شايىدىن تەييارلانغان
ياكى شايى توقۇيدىغان يىپەكتىن
توقۇلغان ياغلىق، نېپىز ھەم ئالىي
دەرىجىلىك گەزلىمىلەردىن تەييارلانغان
ياغلىق: رەڭگارەڭ ھەسەن-ھۈسەن،
شايى ياغلىقىم بولسا.

شايى-ئەتلەس شايى ۋە ئەتلەس
قاتارلىق يىپەكتىن توقۇلغان ئالىي
دەرىجىلىك رەختلەر: مېھمانخاننىڭ پەنجە-
رىلىرىگە ئۇزۇن-ئۇزۇن رەڭلىك شايى-ئەتلەس
پەردىلەر تارتىلغانىدى. * ئامراق ئىكەن
قىز بالا، شايى-ئەتلەس كىيىشكە.

شايىپەتتا ئى (شايى+پەتتا) سۇلۇق قىلىپ
قورۇلغان سەي، قورداق، سۇيۇق
چېلىنغان ئۇماچ، سۇيۇقئاش قاتارلىقلارنىڭ
ئۈستىگە ئۇششاق توغرىغان ناننى
سېلىش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر
خىل تاماق: داڭقاندا ئەتكەن شايىپەتتانى
ئۇسۇشقا بىرنەرسە تاپالماي ئاخىرى ھېلىقى
يوبدان يۇقى قىچىنى يۇۋۇلۇپتىپلا ئۇنىڭغا
ئۇسۇپ ئىچتى.

شايىپۈتۈك ئى (شايى+پۈتۈك) <ئارخېئول>

شە پە بەرسە كۇ بولدىغۇ دەيمەن؟ - دەپدى ئابدۇكېرىم. * يامغۇرنىڭ شە پىسى بار. * مەۋجۇتكەن دۇنيادا زومگەر يەنە، مەۋجۇتتۇر يەنىلا ئۇرۇش شە پىسى.

شە پە بەرمەك بەلگە، بېشارەت، ئالدىن مەلۇمات ياكى دىققەتنى تارتقۇ- دەك خەۋەر بەرمەك؛ سىگنال بەرمەك؛ پارتىزانلار ئوق ئۇزۇش ئارقىلىق دۈشمەنگە ئوڭدىن شە پە بەرگەن بولۇپ، ئاساسلىق ھۇجۇمچى يىگىتلەر سولدىن ھۇجۇمغا ئۆتكەندى. * - نېمە ئۈچۈن ئىشتىن ئاۋۋال ماڭا بىرەر شە پىمۇ بېرىپ قويمايسەن؟ - دەپدى ئۇ رەنجىپ.

شە پە بولماق بەلگە، بېشارەت مەلۇم بولماق؛ تىۋىش، خەۋەر كەلمەك: موزاي ياپراق يالماش بىلەن ئاۋارە، تۈلكە يېدى ئۈزۈملەرنى تويعۇچە، چېچىلغاننى ئاتا قىلىپ موزايغا، تىكۋەتنى بىرەر شە پە بولغۇچە.

شە پە رەڭ نى (پ) <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. بېشى بىلەن گەۋدىسى چاشقانغا ئوخشاپ كېتىدۇ، تۆت پۇتى بىلەن قۇيرۇقى ئارىسىدا تېرە پەردىسى بولىدۇ، كېچىسى ئۇچىدۇ. پاشا، پەرۋانە قاتارلىق ھاشا-راتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. كۆرۈش قۇۋۋىتى بەكلا ئاجىز بولۇپ، ئۆزى چىقىرىدىغان ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنىغا تايىنىپ ئۇچىدۇ.

شە پە ق نى (ئە) <ئاستر> قۇياش نۇرىنىڭ يانتۇ چۈشۈشى ۋە ھاۋانىڭ تارقىلىش تەسىرى تۈپەيلىدىن ئاسمان بوشلۇقى ھەم بۇلۇت قاتلاملىرى سېرىق، قىزىل ۋە قىزغۇچ رەڭلەردە كۆرۈنىدىغان بىر خىل ھادىسە، يەنى كۈن چىقىش ۋە كۈن يېتىش ئالدىدا ئۇپۇقتا پەيدا بولىدۇ. خان قىزىللىق: بىر-بىرىگە مىنگىشىپ ئۇزاق-تىن-ئۇزاققا سوزۇلۇپ ياتقان تاغلارنىڭ قارلىق

شە بنەم گۈلنىڭ كۆز يېشى! * ناخشا ئېيتقان ئۇنۇڭنى چۈشۈمدىسۇ ئاڭلايمەن، شە بنەم چۈشكەن گۈلشەنگە كېلىپ ساڭا قارايمەن. شە بنەم نۇقتىسى <مېتېئور> تەركىبىدە سۇ گازى بولغان نەم ھاۋانىڭ بېسىم ئۆزگەرمىگەن شارائىتتا سوۋۇپ، تەركە-بىدىكى سۇ گازىنى تويۇنغان ھالەتكە كەلتۈرگەن ۋاقىتتىكى تېمپېراتۇرىسى.

شە بنەملىك سۈپ. شە بنەم چۈشكەن؛ شە بنەم بىلەن قاپلانغان، شە بنەم قونغان؛ ئەكەلگىن شە پەقنى مەي قىلىپ دىلدار، شە بنەملىك دالنىڭ غۇنچىسىنى جام. جاپالىق ئەمگەكتىن چارچىغان جانغا، گۈزەللىك يالقۇنى بېرىدۇ ئارام. * ئەمدى قىز قارىدى ئالدىدا تۇرغان - شائىرنىڭ شە بنەملىك تونۇش يۈزىگە.

شە بىستان نى (پ) يېزىت ① كەچكى قونالغۇ، كېچىدە ئارام ئالدىغان ئورۇن؛ كۈچ، ئەقىل، ئىرادە، ئۈمىد ۋە ئىشەنچ، جىمكى بايلىقنىڭ يۈتمەس كانى بۇ، ئاۋايلا، ئۇيۇغا بەرمىگىن مالال، مەرھۇمنىڭ زەرەپشان شە بىستانى بۇ. ② قاراڭغۇ جاي.

شە پە نى ① تىۋىش، پەس ئاۋاز؛ ئالماس پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، شە پە چىقارماي ئۆي ئىچىگە كىرىپ كەلدى. * نۇرسا شە پە چىقارماي تۇردى ۋە پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ سىرتقا چىقتى. * ئارقا تەرەپتىن كەلگەن ھەربىر شە پىگە ئەنسىزلىك ئىچىدە قۇلاق سالاتتىم. ② كۆچە. بەلگە، ئالامەت؛ ئىما، ئىشارەت، بېشارەت؛ ئالدىن مەلۇمات، سىگنال؛ - بۇ بىر ياشلىقنىڭ شە پىسى، دېھقان ئاكىلىرىمىزنىڭ... - مەن سۆزۈمنىڭ ئاخىرىنى قىلىپ بولالماستىن يېنىمىزغا يوغان بىر داڭگال چۈشتى. * - ياش ئوقۇتقۇچىمىزنىڭ يىگىتلىرى سىنالغان بولسا، مۇشۇ ئىشلاردىن

زادىلا يوق ئىكەن، باغرىك تاش ئىكەن، سېنىڭ، - دېدى ئىنژېنېر. * بىنا بولۇپتۇ ئۆتۈپ يىللار-ئەسىرلەر، ئۇ ئەۋلادتىن توققۇز ئوغۇز، ئون ئۇيغۇر. بۇ بىر خەلق قەد تىكلەپتۇ دۇنيادا، كۆك تەڭرىنىڭ شەپقىتىدىن تېپىپ نۇر. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

شەپقەت قىلماق رەھىم قىلماق، مېھرىد-بانلىق قىلماق، ياخشىلىق قىلماق؛ ئەتسى دېھقان ئۇنىڭ ئەسلىي ئىش ھەققىدىن چىقراق نەرسىلەرنى شەپقەت قىلىپ بېرىۋېتىپتۇ. * مۇنداق ئىپلاس كىشىگە شەپقەت قىلىشنى خالىمىدىم-دە، ئۇ يەردىن كېتىپ باشقا يۇرتلارنى ئايلاندىم.

شەپقەت ھەمىشە سېسترا: مىللىي ئارمىيىنىڭ شەپقەت ھەمىشەرسى قەمەرنىسا ئۇلار بىلەن بىللە كەلگەندى.

شەپقەتچان سۈپ. مېھىر- شەپقىتىنى ئايمىيدىغان، شەپقەتلىك؛ بوۋاق ھەرقاچان بولۇپ تۇرغىنىدەك ھازىرمۇ ئاپىسىنىڭ قۇچقىدا ياتقۇسى ۋە ئۇنىڭ شەپقەتچان كۆكرىكىگە ئوماقلىق بىلەن چاپلىشىپ، ئۆزىنىڭ ئەنە شۇ يەردىكى شىپالىق پاك ئوزۇقىنى قېنىپ-قېنىپ تامىشغۇسى - سۈت ئەمگۈسى كېلەتتى.

شەپقەتچانلىق ئى. مېھرىبانلىق، رەھىم-دىللىك، كۆيۈنۈش؛ ل. مۇتەللىپ سىرداش ۋە پىكىرداشلىرىغا شەپقەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى.

شەپقەتچى ئى. ئىچ ئاغرىتىپ ياردەم قىلغۇچى، مېھرىبانلىق قىلغۇچى، ياخشىلىق قىلغۇچى؛ خەتەردىن قۇتۇلغان ئايال شەپقەتچىسىگە بېشىنى كۆتۈرۈپ تەبەسسۇم بىلەن قارىدى. * قىلچ بولسا سۇتۇقىنى شەپقەتچى دەپ تولىمۇ ھۆرمەت قىلاتتى.

شەپقەتسىز سۈپ. مېھىر- شەپقەتتى بىلمەيدىغان، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلماي-

چوققىلىرى كەچكى شەپقەت نۇرىدا ئوتقاشتەك تاۋلىنىپ تۇراتتى. * كۆركەم تاڭ شەپقى سەھەرنىڭ سۇس تۇمانىنى قىزىللىققا پۈركەپ، كەڭ دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرىپ، ئازادە ياتاقنى تېخىمۇ يورۇتۇۋەتكەندى.

شەپەقسىمان سۈپ. شەپقەت ئوخشاش، شەپقەت رەڭگىدىكى؛ بىراق ئۆز يارىسىدىن بۆلدۈقلاپ ئاققان قان، يەرنى شەپەقسىمان قېقىزىل رەڭگە بويۇۋەتكەندى. // ئىشىنى چۈشۈپ قاراپ ماڭدۇق يېزىغا، چاقچاقلىشىپ چەكسىز شادلىق ئىلكىدە. يۈزلىرىمىز شەپقەت-سىمان قىزارغان، لەۋلىرىمىز تىنىم تاپماس كۈلكىدە.

شەپەقلىق سۈپ. شەپقەت نۇرىغا چۆمۈل-گەن، شەپقەت بىلەن قاپلانغان؛ شۇنچىلىك چىرايلىق شەپقەتلىك ئالەم، ئۇچاتتى يېقىملىق لەرزىلەر شاماللىرى. تۇرىدۇ نېرىدا چىرايىدا غەم، قەلبىنى ئورنىغان ئەر ۋە ئاياللار.

شەپشەك سۈپ. شاللاق، تەنتەك، بەڭباش، شاش؛ زەبىيان ۋە ئۇنىڭ ھەمراھ-لىرى جاۋاب قايتۇرغۇچە، ئارىدىن بىر شەپشەك قىزگەپنى چاقچاققا بۇرۇۋەتتى. * بىركۈنى ئىشقىۋاز شەپشەك ھەپشەك، يول سالىدى جىلۋە قىلىپ ئۆستەك بويىغا.

شەپشەكلىك ئى. شەپشەك، شاللاق قىلىق؛ شاللاقلىق، بەڭباشلىق، تەنتەك-لىك؛ شاشلىق؛ ھەقىقەتەن ئۇ قىزنىڭ شەپشەكلىك قىلىپ ئىشىنى بۇزۇپ قويۇش ئېھتىمالى بار ئىدى. * - تولا شەپشەكلىك قىلماڭلار، جېنىم بالىلىرىم! - دېدى دادام بىزگە قاراپ زەردە بىلەن.

شەپقەت ئى (ئە) ① ئىچ ئاغرىتىپ رەھىم قىلىش، ئاياش؛ رەھىمدىللىك، مېھرىبانلىق؛ رەھىم: - سەندە شەپقەت، مېھرىبانلىق

دىغان، رەھىمسىز؛ ۋەھشىي؛ بەلكىم ئۆيۈڭدە بۇرۇنقىدىنمۇ قاتتىق ئىسكەنجىگە ئېلىنغانىن، شە پەقەتسىز، شۇم پەلەك بىزنى رەھىمسىزلارچە ئۆگەيلىشىدىن ئاھ چېكىدىغان- سەن، غەزەپلىنىدىغانىن... تىترەيدىغان- سەن...! * نەيزىلەر سۇندى كۆپ، سۇنىمىدى قىساس، چۆمگەچكە قان ياشلىق يامغۇرغا جاھان، ۋە لېكىن ئىستىلا ئىزىنى بويار ۋاقتىنىڭ شە پەقەتسىز ئېقىمى يامان.

شە پەقەتسىزلىك «شە پەقەتسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: قىزلار شە پەقەتسىز بولىدۇ، پاتىگۈلنىڭ ئەزەلدىن يېقىملىق ئاڭلىنىپ كەلگەن كۈلكىسى شۇ شە پەقەتسىزلىكنىڭ بېشارىتىدەك بىلىنىدى.

شە پەقەتلىك سۈپ. بىراۋغا ئىچ ئاغرىتىپ ياخشىلىق قىلىدىغان، مېھىر-شە پەقەت قىلىدىغان؛ مېھىربان، رەھىمدىل؛ پادىشاھ ئۆزى ئۈچۈن كۆيۈنگەن بۇ شە پەقەتلىك كېنىزەككە بولۇپ تۇتكەن ۋەقەنىڭ جەريانىنى تولۇق سۆزلەپ بېرىپتۇ. * ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن مېھىربان ئانىسى، شە پەقەتلىك دادىسى، غەيرەتلىك بوۋىسى، شېرىن سۆزلۈك مومىسى، جانجىگەر سىڭلىسى تۇتتى.

شە پەقەتلىك نى (ر) ئالدى تەرىپىدە سايىۋىنى - چېكىلىكى بولغان بىر خىل باش كىيىمى؛ ئۇ «ئۇررا!» سادالىرى كۆتۈرۈلۈشى بىلەن ئالدىنقىنى شە پەقەتلىك چېكىلىكىگە ئېلىپ سالام قىلدى. * يۈسۈپ چوڭنىڭ يېنىدا ئۈستىگە تۆت يانچۇقلۇق كۆك چاپان، بېشىغا چېكىلىكى ئۇچلۇق كۆك شە پەقەت كىيۈلگەن بىر ئادەم تۇراتتى.

شە پەقەتچى نى. شە پەقەت تىكىپ ساتىدىغان ئادەم؛ نۇرىدىن ھەقىقەتەن ئۇستا شە پەقەتچى ئىدى. * شە پەقەتچىدىن 55-نومۇرلۇق شە پەقەتچىدىن بىرنى سېتىۋېلىپ، بالغا

كىيىدۈرۈپ قويدۇم.

شە پەقەتچىلىك «شە پەقەتچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ ئۇ بىرمەزگىل بازاردا شە پەقەتچىلىك قىلىپ كۆردى، يەنىلا كۆنەلمىدى، شۇنىڭ بىلەن قەدىرلىك ئايالىنى ئىزدەيدى. * ئۇ ئۆزىنىڭ شە پەقەتچىلىكىنى ياخشى تىكىدىغانلىقىنى ئويلاپ شە پەقەتچىلىك قىلىش قارارىغا كەلگەنىدى. **شە پەقەتچىلىك** سۈپ ① شە پەقەتچىسى بار، شە پەقەتچى كىيگەن؛ «ياق» دېگەن سۆز بىلەن تەڭ، تاماكىسىنى قىغىر چىشىلىگەن سېرىق شە پەقەتچىلىك بالا ئادىلىنىڭ تەستىكىگە چاڭگىدە بىرنى سالىدى. // - قوي ئۇنى، - دېدى ھەرە تۇتقانلاردىن بىرەيلەن سېرىق شە پەقەتچىلىككە قاراپ، - بۇ ئاداش خىلۋەت ئورمانلىققا كىرىۋېلىپ، جاھاننىڭ ئىشلىرىدىن بىخەۋەر ئىكەن. ② شە پەقەتچى تىكىشىگە لايىق، مەلۇم ساندىكى شە پەقەتچى يېتە- دىغان؛ شە پەقەتچى سارچا. شە پەقەتچى رەخت.

شە پەقەتچى سۈپ ① ئۇن-تۇشسىز، ئاۋازسىز؛ ئۇ شە پەقەتچى قەدەملەر بىلەن كارىدور ئارقىلىق ئىشىككە باردى. // ئۇ ئۆيدىكىلەرنى ئويغىدى. تىنەتەسلىك ئۈچۈن ئاۋايلاپ، شە پەقەتچى سۈپ تالغا چىقتى. ② بەلگە ياكى ئالامەتسىز، سىگنالسىز؛ ئابدۇللا داموللىنىڭ ھەرىكىتى سىرلىق ھەم شە پەقەتچى ئىدى. // يوشۇرۇن دۈشمەن ئاشكارا دۈشمەندىن خەتەرلىك دەپ ئېيتقىنىمىزدا، ئاجىز شامالنىڭمۇ شە پەقەتچى كېلىپ شامنى ئۆچۈرۈپ تاشلىيالايدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتىمىز.

شە پەقەتچى نى (ر) پاختا يېپتىن ياكى ئۇنىڭغا ئاز مىقداردا يۇڭ، يىپەك يىپ ئارىلاشتۇرۇلۇپ ۋە رەڭدار كاتەكچىلەر چىقىرىلىپ توقۇلغان رەخت.

شە جەرە نى (ئە) ① مەلۇم بىر ئۇرۇق ئەۋلادلىرىنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە ئۇلارنىڭ

سۆزلەر ئىپادىلىگەن شەيئى ۋە ئىش-ھە-رىكەتنىڭ قايسى شەخسكە تەۋە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

شەخسكە چوقۇنۇش <پەلس> شەخس-نىڭ تارىختىكى رولىنى مۇبالىغە قىلىپ، ئايرىم كىشىلەرنى خاسىيەتلىك تالانت ئىگىسى، دۇنيانى ياراتقان قەھرىمان، ھەتتا پەيغەمبەر، ئەۋلىيا قىلىپ كۆككە كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭغا چوقۇنۇش، ئۇ ئىدېئالزم-لىق تارىخىي قاراشنىڭ ئامما بىلەن داھىي ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت مەسىلىسىدىكى ئاساسلىق ئىپادىسىدۇر.

شەخسەن رەۋ (ئە) كىشى، ئادەم: ناتونۇش شەخس. ئومۇمغا كۆڭۈل بۆلۈشنى شەخسكە كۆڭۈل بۆلۈشتىن مۇھىم كۆرمەك * بۇ جەرياندا ئىلغار ئورۇن ۋە شەخسلەر مەيدانغا كەلدى. ② مەلۇم جەھەتتە تىپىك خۇسۇسىيەتنى ئىپادىلەيدىغان ياكى گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولغان كىشى: تارىخىي شەخس. شەخسكە چوقۇنۇش. ③ <تەل> ئىسىم، ئالماش ۋە پېئىللاردا كۆرۈلىدىغان ھەمدە شۇ خىل سۆز تۈركۈمىدىكى سۆزلەرنىڭ مەلۇم تۈرلەندىگەن شەكلى ئارقىلىق شۇ سۆز ئىپادىلىگەن شەيئى ۋە ئىش-ھەرىكەتنىڭ سۆزلەنگۈچى، ئاڭلىغۇچى ۋە سۆزلىگۈچىلەر-دىن ئىبارەت ئۈچ تەرەپنىڭ قايسى بىرىگە تەۋە ئىكەنلىكى ئىپادىلەنگەن گرامماتىكىلىق فورما. ئادەتتە ئۇ بىرىنچى شەخس، ئىككىنچى شەخس ۋە ئۈچىنچى شەخس دەپ ئۆچكە ئايرىلىدۇ.

شەخسى سۈپ (ئە) شۇ شەخسنىڭ ئۆزىگە تەۋە، ئۆزىگە تېگىشلىك، ئۆزى پايدىلىنىدىغان؛ خۇسۇسىيە، ئىندىۋىدۇئال: شەخسى چارۋا. شەخسى مۈلۈك. شەخسى خاراكتېر. * - ئاھ، بۇ پەقەت مېنىڭ شەخسى قاينۇم، - دېدى ئۇ يەرگە قاراپ. * - بىرىنچىدىن، - دېدى سادىق سۆزنى داۋاملاشتۇرۇپ، - مەن كىشىنىڭ شەخسى سىرىغا قىزىقمايمەن.

شەخسى قەھرىمانلىق <پەلس> بۇرژۇئا شەخسىيەتچىلىكىنىڭ بىر خىل ئىپادىسى. ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى: خەلق ئاممىسى ۋە كوللېكتىپنىڭ كۈچىگە سەل قاراپ، شەخسنىڭ رولىنى كۆپتۈرۈش،

قەھرىمانلىق دەرىجىسىنى رېئى بويىچە ئۆزچىل يوسۇندا كۆرسىتىپ بەرگۈچى رويخەت، تارىخ؛ نەسەبنامە: كۆكەننىڭ قەھرىمان ئوفتسېر بولۇپ يېتىلىشىمۇ ئۇنىڭ شەخسەدىن مىراس بولۇپ قالغان. * ئۇ ياشلىقتىن تارتىپلا ئەدەبىياتقا ھەۋەس قىلغان، خەلقنى ئاڭلىغان قىسسە، شەخەرە، بېيىت قاتارلىق خەلق ئېغىز ئەدەبىياتلىرىنى ئېسىدە تۇرۇپ ساقلىغان. ② <بئول> تۈرلەرنىڭ ئۆزگىرىش سىستېمىسى ياكى مەلۇم بىر ھايات ۋە ئۆسۈملۈك ئەۋلادلىرىغا ئائىت خاتىرىلەر.

شەخس ئى (ئە) ① كىشى، ئادەم: ناتونۇش شەخس. ئومۇمغا كۆڭۈل بۆلۈشنى شەخسكە كۆڭۈل بۆلۈشتىن مۇھىم كۆرمەك * بۇ جەرياندا ئىلغار ئورۇن ۋە شەخسلەر مەيدانغا كەلدى. ② مەلۇم جەھەتتە تىپىك خۇسۇسىيەتنى ئىپادىلەيدىغان ياكى گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولغان كىشى: تارىخىي شەخس. شەخسكە چوقۇنۇش. ③ <تەل> ئىسىم، ئالماش ۋە پېئىللاردا كۆرۈلىدىغان ھەمدە شۇ خىل سۆز تۈركۈمىدىكى سۆزلەرنىڭ مەلۇم تۈرلەندىگەن شەكلى ئارقىلىق شۇ سۆز ئىپادىلىگەن شەيئى ۋە ئىش-ھەرىكەتنىڭ سۆزلەنگۈچى، ئاڭلىغۇچى ۋە سۆزلىگۈچىلەر-دىن ئىبارەت ئۈچ تەرەپنىڭ قايسى بىرىگە تەۋە ئىكەنلىكى ئىپادىلەنگەن گرامماتىكىلىق فورما. ئادەتتە ئۇ بىرىنچى شەخس، ئىككىنچى شەخس ۋە ئۈچىنچى شەخس دەپ ئۆچكە ئايرىلىدۇ.

شەخس كاتېگورىيىسى <تەل> گرامماتىكىلىق كاتېگورىيىلەردىن بىرى. ئۇيغۇر تىلىدا ئىسىم، ئالماش ۋە پېئىلدا كۆرۈلۈپ، ئادەتتە شۇ خىل سۆز تۈركۈمىدىكى

شۆھرەتپەرەسلىك قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

شەخسىي مەنپەئەتپەرەسلىك <پەلس> ئۆزىنىڭ مەنپەئەتىنى دەپ باشقىلار ۋە كوللېكتىپنىڭ مەنپەئەتى بىلەن كارى بولمايدىغان بىر خىل ئىدىيە. ئۇ ئېكسپى-لاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپلار دۇنيا قارىشى-نىڭ بىر خىل ئىپادىسىدۇر.

شەخسىيەت نى (ئە) ① قەدەر-قىممىتىنى سېزىش تۇيغۇسى، ئۆزىنى ۋە ئۆز ھۆرمىتىنى بىلىش ھېسىسى، غۇرۇر، ۋىج-دان؛ شەخسىيەتكە تەگمەك. ② شەخسىي مەنپەئەت؛ بۇ ئادەتتىكى ئاياللاردىن ئەمەس، بەلكى ئەل-يۇرتنىڭ ئۈمىد-ئارزۇسى، بەختى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ بارلىق شەخسىيەتنى قۇربان قىلىپ «بېشىغا ھەر بالا كەلسە، ئۆزۈمنىڭ شورى دەپمەن» دەپ، شىجائەت كەمىرىنى مەھكەم باغلىغان بىر پىداكار ئايال بولسا كېرەك.

شەخسىيەتكە تەگمەك بىراۋنى كەمسىتىدىغان، غۇرۇرغا تېگىدىغان، ئابرويىنى چۈشۈرىدىغان گەپ-سۆز ۋە قىلىقلارنى قىلماق؛ - سەن ئۇنىڭ شەخسىيەتكە تەگمە، ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر خورلۇق باشقىلارنىڭ ئۆزىنىڭ شەخسىيەتكە تەگمەلىكى-نى سېزىش، - دەپ دۈستۈم ماڭا مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ.

شەخسىيەتچى نى. ئۆز قەدەر-قىممىتىنى باشقىلاردىن ئۈستۈن قويدىغان، شەخسىي مەنپەئەتىنى ئويلاپ ئىش تۇتىدىغان كىشى؛ كىشى ھەققىگە ھېچ چاغدا قارا سانماڭلار، شەخسىيەتچى، ئابرويپەرەس بولماڭلار. // نىياز ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ كۆمىچىگە چوڭ تارتىدىغان شەخسىيەتچى ئادەم ئىدى.

شەخسىيەتچىل سۈپ. شەخسىيەتچىلەرگە

خاس؛ شەخسىيەتچىگە مايىل، شەخسىيەتچىلىكنى قوللايدىغان؛ كونا جەمئىيەتتىن قالغان «ئادەم ئۆزى ئۈچۈن قاينۇرسا، ئاسمانى، يەرمۇ راۋا كۆرمەيدۇ» دەيدىغان ئەزگۈچى سىنىپلارنىڭ شەخسىيەتچىل ئەخلاق كۆز قارىشى ئۆسمۈر ۋە ياشلارنىڭ روھىنى چىرىتىدۇ.

شەخسىيەتچىلىك نى <پەلس> ھەممىدە شەخسىي ئاساس قىلىدىغان، شەخسىي مەنپەئەتنى كوللېكتىپ مەنپەئەتتىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويدىغان ۋە ئۆزى بىلەنلا بولۇپ، باشقىلار بىلەن كارى بولمايدىغان بىر خىل خاتا ئىدىيە. ئۇ ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىغا بولغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىكنىڭ مەھسۇلى، شۇنىڭدەك بۇرژۇئازىيە دۇنيا قارىشىنىڭ يادروسىدۇر. ئۇ شەخسىي قەھرىمانلىق، لىبېراللىزم، تار مەھكىمىچىلىك ۋە مەزھەپ-چىلىك قاتارلىق بىرقانچە خىل شەكىلدە ئىپادىلىنىدۇ؛ بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلار كىچىك گۇرۇھلارغا ئۇيۇشۇۋالىدۇ، ھەتتا بىر-بىرىنىڭ كەمچىلىكىنى يوشۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلاردا شەخسىيەتچىلىك پىسخىكىسى، شەخسىي قەھرىمانلىق قاتارلىق ناچار ئەخلاقىي پەزىلەتلەر يېتىلىپ قالىدۇ. * ئوسماندا ئەزەلدىن ئازدۇر-كۆپتۇر ئۆز كۆمىچىگە چوڭ تارتىدىغان شەخسىيەتچىلىك بار ئىدى.

شەخسىيەتسىز سۈپ. شەخسىي ئاتاق-ئابروي ۋە شەخسىي مەنپەئەتى بىلەن ھېسابلاشمايدىغان، ئۆز كۆمىچىگە چوڭ تارتمايدىغان؛ سوتسىيالىستىك دەۋرىمىزدە قاۋۇلغا ئوخشاش شەخسىيەتسىز، نامسىز قەھرىمانلار مىڭلاپ-مىڭلاپ مەيدانغا كەلدى ھەم كەلمەكتە.

شەخسىيەتسىزلىك «شەخسىيەتسىز»

تېپىك، يۇرتۇم خوتەننى ئاڭتۇرۇپ،
شەرەپ نى (ئە) ① پەخىرلىنىشكە ئەرزىي-
 دىغان نەرسە ياكى ئىش؛ پەخىر،
 ئىپتىخار؛ - مېنىڭ ئاتتىن چۈشۈپ ئالدىلىرىغا
 چىققانلىقىمنى جانابلىرى شەرەپ دەپ بىلمەدىلا؟
 - دەپ سورىدى ئاقىياز. * - ھە بىئۇل
 ھەربىي بولسا، سىزنىڭ شەرەپىڭىز، مەھەل-
 لىمىزنىڭ شەرەپى، - دەپدى نۇسرەت ھەمدۇل-
 نى قوللاپ. ② ياخشى ئىش تۈپەيلىدىن
 خەلق ئارىسىدا ئېرىشكەن نام، ھۈرمەت،
 داڭق، ياخشى ئاتاق؛ يېقىندا 28 ياشلىق
 بىر ياش ئىنژېنېرلىق شەرەپىگە ئېرىشتى. *
 ئەل ئاغزىدا داستان قىز، شەرەپ گۈلى
 تاققان قىز، بۇلبۇل بولۇپ ئىشقىدا، كۆپىنچىسى
 بىلدىڭمۇ؟

شەرەپ تاپماق ئاتاق-ئابروي، ھۈرمەتكە
 سازاۋەر بولماق؛ پەخىرلەنگۈدەك نەتىجىگە
 ئىگە بولماق؛ - خەير، خوش ئوغلۇم!
 خەير خوش! ئىشلىرىڭدا شەرەپ تاپقىن! ...
 - دەپدى موماي كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش
 ئېلىپ.

شەرەپ تاختىسى خىزمەت ياكى باشقا
 ئىشلاردا نەتىجە ياراتقانلارنىڭ نامى
 يېزىلىپ ئېلان قىلىنىدىغان تاختا ياكى
 سەھىپە؛ ئۇنىڭ ستانوكنى ھادىسە چىقارماي
 دادىللىق بىلەن مۇستەقىل باشقۇرۇپ كەلگەن-
 لىكى ئالاھىدە تىلغا ئېلىنىپ، شەرەپ تاختىسىغىمۇ
 يېزىلدى.

شەرەپ-شان ← **شان-شەرەپ**؛ بۇ
 جاھان مېھنەت جاھانى مېھنىتىڭ ئۆلمەس
 ئەبەد، مېھنىتىڭ بىرلە تاپارسەن زور
 شەرەپ-شان ئاقىۋەت. * مەنزىل پارلاق،
 غەلبە يار بىزگە، ئاڭا تولۇق ئىشەنچ-ئاسا-
 سم. بولسام ئەگەر بۇ يولدا قۇربان، دەيمەن
 دوستلار بۇ شەرەپ-شانم.

سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۈچ پارچە
 ئۆتۈنۈش خېتى شەخسىيە تىزىلىك، كەڭ
 قورساقلىق، سەمىي سۆزلەر بىلەن ئىپا-
 دلەنگەن.

شەخسىيە رەسى نى (ئە+پ) ←
شەخسىيە تېجى؛ - مەن ئۆمرۈمدە سېنىڭدەك
 شەخسىيە رەسلەرنى ناھايىتى كۆپ كۆرگەندە-
 دىم، - دەپدى ئۇ غەزەپ بىلەن. // بىرى
 شەخسىيە رەسى زالىم، بىرى قاشقىر مەجەز
 ھاكىم، بىرى گال بەندىسى «ئالىم» ...
 ساداقەتتە رىيا كۆردۈم.

شەددات (ئە) ① نى. قەدىمكى زاماندا
 يەمەن ۋىلايىتىدىكى ئاد قوۋمىنىڭ بىر
 پادىشاھى. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە،
 ئۇ بىر باغ ياساپ، ئۇنى جەننەت دەپ
 ئاتىغانىش ھەم خۇدا بىلەن خۇدالىق
 تالاشقانمىش، قول ئاستىدىكى پۇقرالارنى
 ئۆزىنى خۇدا دەپ ئېتىقاد قىلىشقا زورلە-
 خانمىش؛ «تەۋرات» تا؛ «شەددات
 ياسىغان باغى ئېرەمدە <ئۆلمەسلىك ئالى-
 مى> ناملىق بىر مېۋە بار» دېگەن رىۋايەت
 يېزىلغان. ② سۈپ. كۆچمە. شەپقەتسىز،
 زالىم؛ جاھىل، ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇ-
 ۋالدىغان؛ قۇرداش دېگەن شۇنداق
 شەددات بولارمۇ؟ ئۇ كىشىنىڭ كۆزلىرىنى
 ئويارمۇ؟ * بۇ خوتۇن قارىماققا ناھايىتى
 ياۋاشتەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، ئۆتۈپ
 كەتكەن شەددات ئىكەن.

شەددە نى (ئە) <بىن> مەسچىتلەرنىڭ
 پەشتاقلىرى ئۈستىگە مېھرابچە شەكلىدە
 قويۇلغان خىش.

شەددىئەلەم نى (شەددە+ئەلەم) چۆرىسىگە
 چىشىمان پۈپۈكچە چىقىرىلغان كىچىك
 بايراقچە؛ بولسۇن خادام - مۈلكۈم قەلەم،
 ئاسماڭ ئاڭا شەددىئەلەم، يىللار سېرى روھم

شەرەپلىك سۈپ. ئالقىشلاشقا، مەدھىيىگە ۋە ھۈرمەتكە سازاۋەر؛ پەخىرلىنىشكە ئەرزىيدىغان؛ ئانا ۋە تەننىڭ ھۈرلۈكى ئۈچۈن كۈرەش قىلغان، ئەمما مەقسەتلىرىگە ئېرىشەلمەي قۇربان بولغان مىليونلىغان قەھرىمانلارنىڭ شەرەپلىك نامى دىلىمىزدا مەڭگۈ ياد ئېتىلۈر!
* بېيجىڭ شەرەپلىك، بېيجىڭ مۇقەددەسى، ئانا ۋە تەننىڭ ئاشۇ يۈرىكى.

شەرەت (توغرىسى: ئىشارەت) ← ئىشارەت.

شەربەت نى (ئە) ① پىشقان ھۆل مېۋىنىڭ تەركىبىدىكى قەنت ماددىسى، شىرنە؛ مېۋە سۈيى: 9-ئايدا تۇرپاننىڭ ئۈزۈمى شەربەتكە تولدۇ. * بىر پىيالە شەربەتنى تىنماي سۈمۈرۈپ ئىچىپ بولغان مېھمان بوۋايغا رەھبەت ئېيتتى. ② مېۋىنى مۇۋاپىق نىسبەتتىكى سۇغا سېلىپ قاينىتىشتىن ھاسىل بولغان سۇيۇقلۇق؛ ئانار شەربىتى. ئەنجۈر شەربىتى، جىگدە شەربىتى. // ئەلگە يازدا شەربەت سۇ، سوغدا يالقۇن، چوچ بولۇپ، گۈل ئۈندۈرگەن ئىزىدىن، بارسا مەيلى قەيەرگە.

شەربەتلىك سۈپ. شەربىتى بار، تەركەبىدە شەربەت كۆپ، شىرنىلىك؛ شېرىن؛ تۇرپاننىڭ شەربەتلىك ئۈزۈملىرىدىن، قويدۇق تاغ سۈيىدە يۇيۇپ لېگەنلەپ.

شەرت نى (ئە) ① بىرەر ئىش، مەسىلە ئۈستىدە يازما ياكى ئاغزاكى يوسۇندا تۈزۈلگەن كېلىشىم، توختام؛ ۋەدە، ئەھدە؛ ھۇرۇنلار سۇ ئەكىلىشكە بىر-بىرىنى بۇيرۇپ، جاڭجال قىلىش كۈنى كەچ قىلىشىپتۇ. ئاخىر ئۇلار «كىم گەپ قىلسا ياكى مىدىرلسا، سۈنى شۇ ئەپكەلسۇن» دېگەن شەرتكە ماقۇل بولۇشۇپتۇ. * مۇسابىقە شەرتلىرىمىزگە «ئۆزئارا ياردەم بېرىش» دېگەن سۆزلەر

يېزىلغانىدى. ② ئۆزئارا شەرتلىشىۋاتقان ياكى بىرەر مۇناسىۋەتتە بولۇۋاتقان تەرەپلەردىن بىرىنىڭ يەنە بىرىگە قارىتا قويغان تەلپى، تەكلىپى؛ نەزەر ئۈنچىماستىن قايتىپ كېلىپتۇ ۋە پادىشاھ قويغان شەرتنى ئايالغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. * - خاتىرجەم بول، - دېدى قاۋۇل، نۇرۇللانىڭ شەرتىنى دەرھال قوبۇل قىلىپ. ③ مەلۇم ئىش تۈپەيلى بېكىتىلگەن ئۆلچەم ياكى بۇ ئۆلچەم ئاساسىدا ھازىرلاش زۆرۈر بولغان مۇۋاپىق تەرەپلەر؛ كۆرسىتىلگەن شەرتلەرگە ئارزۇگۈل تېخىمۇ مۇۋاپىق كېلەتتى. * ئۇنىڭ نەمۇنىچى بولۇشقا شەرتى توشمايدۇ. ④ <پەلس> شەيئىلەرنىڭ بارلىققا كېلىشى، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ۋە تەرەققىي قىلىشىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ياكى ئۇنىڭ ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ئامىل، سەۋەب؛ پايدىلىق شارائىت؛ جىرىم تىكىپ، ئورمان بىنا قىلىش - دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاساسىي شەرتى. * دەرسنى ياخشى ئۆتۈشنىڭ ئالدىنقى شەرتى. ⑤ كېسىم ۋەزىپىسىدە كېلىپ «زۆرۈر»، «كېرەك»، «لازىم» قاتارلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ؛ مىللىي خۇسۇسىيەتلىرىمىزنى ساقلايمىز دەيدىكەنمىز، مىللىي خۇسۇسىيەتلىرىمىز - مۇبىزنى ساقلىيالىشى شەرت. * ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى قانداق بولسا، ئىشلەپچىقىرىش مۇنا-سەۋەتلىرىمۇ شۇنداق بولۇشى شەرت. **شەرت بۆلەك** <لوگ> شەرتلىك ھۆكۈمنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى. بۇنىڭدا نەتىجە بۆلەككە نىسبەتەن مەلۇم شەرت ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ. **شەرت قويماق** ① مەلۇم بىر ئۆلچەم، تۈزۈم بەلگىلىمەك؛ ھەر يىلدىكى «تۆمۈر

قويۇلمىغان؛ ئۆلچەم ياكى تەلەپ، بەلگىلىمىسى يوق؛ شەرتسىز رېفېلىكس. ② رەۋ. ھېچقانداق شەرت، تەلەپ، باھانە كۆرسەتمەستىن؛ گەپ-سۆزسىز ھالدا؛ ئانار ئۇنىڭ تەلپىنى ئىلىك ئالسا، ئۇمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئانارنىڭ تەلپىگە شەرتسىز كۆنمەكچى بولدى. * ئەكبەر «ئەمەلىيە شتۇرەيلى» دېگەن سۆزنى شۇنداق بىر تەلەپپۇز بىلەن ئىپتىتىكى، ئۇنىڭدىن «غىڭ-پىڭ قىلماي، شەرتسىز ئىجرا قىلسەن!» دېگەن مەنە ئۆزلۈكىدىن چىقىپ تۇراتتى.

شەرتسىز رېفېلىكس <فىزىئول> ئادەم ياكى ھايۋانلاردا تۇغۇلۇشىدىن تارتىپلا بولىدىغان بىرقەدەر ئاددىي رېفېلىكس. مەسىلەن قولىنى ئوتقا تەگكەن ھامان دەرھال تارتىۋالغانغا ئوخشاش.

شەرت-شارائىت ① شەرت ۋە شارائىت؛

ۋەزىيەت؛ ھەرقانداق ئىشنىڭ ۋاقتى-سائىتى، شەرت-شارائىتى بولىدۇ. * ئوخشاش بولىغان ۋاقت، ئورۇن، شەرت-شارائىت ئاستىدا، بۇ يەكۈننىڭ قانداق ئۆزگىرىدىغانلىقىنى بىلىشىمىز لازىم. * يېرىم يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيانقى ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى، ئۆز يېرىنىڭ شەرت-شارائىتىغا قاراپ ئىش كۆرۈپ، كۆپ خىل شەكىلدە داۋالاش ئىشلىرىنى يولغا قويۇش ناھايىتى ياخشى ئۇنۇم بەردى. * دوختۇرلار؛ - بۇنداق ئوپىراتسىيەنى ئىشلەشكە ھازىر بىزدە شەرت-شارائىت يوق، شۇڭا ئىلاجى بار تېزدىن شاڭخەيگە ئاپىرنىڭ، - دەپ مەسلىھەت بەردى. ② <پەلس> شەيئىلەرنىڭ بارلىققا كېلىشى، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ۋە تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ياكى ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ئامىل، سەۋەب؛ كۆچۈرۈش-نىڭ بارلىققا كېلىشى شەرت-شارائىتلىرىنى

چارۋا «سانقىدا ھەممىگە ئوخشاش شەرت قويۇلاتتى. * «بۇ ئويۇنغا ئاتىنىڭ، ئاتىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەرگەنلەر قاتنىشىدۇ» دەپ شەرت قويۇڭلار. ② مەلۇم بىر تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويماق؛ مەلۇم بىر ئىش ئۈچۈن بېكىتىلگەن ئۆلچەم ياكى بەلگىلىمىنى ئوتتۇرىغا قويماق؛ شاھ ئەلچىلەرگە ئىككى تۈرلۈك شەرت قويىدىكەن. * - مەن ئاكا، سەن ئۇكا بولسەن، - دەپتۇ يىگىت شەرت قويۇپ.

شەرت قىلماق ① مەلۇم بىر ئىش-ھەرىد-كەت ياكى ئەھۋال توغرىسىدا مەلۇم بىر نەرسىنى ئۆلچەم قىلماق، تەلەپ قىلماق؛ ئۇ كەملەردە شەھەردە قىز چوڭ قىلغۇچىلار «جېنىنى ئاسانراق باقارمىكەن» دېگەن نىيەت بىلەن كۇيۇغۇلنىڭ ئىش ئورنى بولۇشىنى شەرت قىلغانغا ئوخشاش سەھراالاردا دېھقانلار ئەلچى كىرسە، بىرىنچى گەپتىلا، يىگىتلەرنىڭ ئېشەك ھارۋىسى بار-يوقلۇقىنى سورايتتى. * - ئۆتسە مېنىڭ لەۋزىمۇ، ئىككى مويەر ئەپقىلىپ، قوغۇن-تاۋۇز تېرىيلى، - دېدى ئايخان شەرت قىلىپ. ② ۋەدە بەرمەك، قەسەم قىلماق؛ ئۇ «بۇ يۇلنى ئالىدىغان بولسام ۋە ئىشلىتىدىغان بولسام...» دەپ شەرت قىلىۋەتتى. * - خۇدا ساقلىسۇن، - دېدىم مەن، - سېنىڭ كۆز ئالىدىغا

قانداق شەرت قىلغىنىمنى ئۇنتۇدۇڭمۇ؟ شەرتى پىشماق بىرەر ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن لازىم بولغان ھەممە نەرسە - شەرت-شارائىت تەييار بولماق، ھازىرلانماق؛ ھىندونېزىيىنىڭ مۇستەقىللىك ھەرىكىتى جەريانىدا بەزى زىيالىيلار «تېخى بىزنىڭ مۇستەقىل بولۇش شەرتىمىز پىشىدى» دەپ قارىغانىدى.

شەرتسىز ① سۈپ. شەرتى يوق، شەرت

يېزىلغان قەغەزلىرى يېپىشتۇرۇپ قويۇلغانىدى. ② خەرىتىلەردە يەر يۈزىدىكى خىلمۇخىل جۇغراپىيىلىك نەرسىلەرنى (قۇرۇقلۇق، دېڭىز، دەريا، دۆلەت چېگرىسى...) ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان خىلمۇخىل بەلگە ۋە رەڭ قاتارلىقلار.

شەرتلىك تەڭسىزلىك <مات> پەقەت مەلۇم دائىرىدىكى سانلىق قىممەتلەرنىلا تەركىبىدىكى ھەرپلەرنىڭ ئورنىغا قويغاندا كۈچكە ئىگە بولىدىغان تەڭسىزلىك.

شەرتلىك رېڧلىكس <نېزىئول> ئورگانىزم-نىڭ سىگنال ئارقىلىق بولىدىغان غىدىقلاشلار-غا نىسبەتەن قايتۇرىدىغان ئىنكاسى. مەسىلەن، قوڭغۇراق ئاۋازى ئەسلىدە ئىننىڭ شۆلگەي ئاجرىتىپ چىقىرىشىغا سەۋەب بولالمايتتى، لېكىن ھەر قېتىم يەم بېرىشتىن ئىلگىرى قوڭغۇراق چېلىنىپ، بىرنەچچە ۋاقىت تەكرار داۋاملاشتۇرۇلغاندا دىن كېيىن، ئىت قوڭغۇراق ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان دەرھال شۆلگەي ئاجرىد-تىپ چىقىرىدىغان بولغان. بۇ يەردىكى قوڭغۇراقنىڭ چېلىنىشى شەرتلىك غىدىقلاش بولۇپ، قوڭغۇراق ئاۋازى سىگنال رولىنى ئوينىغان. بۇ خىل غىدىقلاش ئارقىلىق ھاسىل بولغان ئىنكاس ئادەتتە شەرتلىك رېڧلىكس دېيىلىدۇ. شەرتلىك رېڧلىكس شەرتسىز رېڧلىكس ئاساسىدا شەكىللىنىدۇ. بەزى شەرتلىك رېڧلىكسلەر ئىرسىيەت ئارقىلىقمۇ مۇستەھكەملىنىپ بارىدۇ.

شەرتلىك غىدىقلاش <نېزىئول> شەرتلىك رېڧلىكسنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان غىدىقلاش. شەرتلىك قويۇپ بېرىش <قا> جازا مۇددىتى توشمىغان جىنايەتچىنى مەلۇم شەرتلەر بىلەن ۋاقىتلىق قويۇپ بېرىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ مەزگىلدە جىنايەتچى

ھەر تەرەپتىن تەھلىل قىلىشىمىز زۆرۈر. ③ ئەمەلىي ئەھۋال، ۋەزىيەت، شارائىت: ئۇ بۇ يەرنىڭ شەرت-شارائىتى بىلەن ئوبدان تونۇشۇپ قالغانىدى.

شەرتلەشمەك پ ① مەلۇم بىر ئىشى توغرىلۇق ئۆزئارا كېلىشىم ھاسىل قىلماق، كېلىشمەك؛ ۋەدىلەشمەك: باشتا بىز ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەتسىز نەرسىلەرنى سورىماسلىققا شەرتلەشكەندىق. * يارىم بىلەن ئىككىمىز، بىر ئاخشىمى سۆزلەشكەن. بولۇپ ئىشتا نەمۇنە، توي قىلىشقا شەرتلەشكەن. ② باغلاشماق، تىكشمەك: - شەرتلەشمەك، - دەپتۇ مەردان، - ئەگەر مېنىڭ سىلگە بەرگەن جاۋابىم توغرا بولسا، خالىغىنىمنى بېرمەلا؟ * - ئەگەر مەن ئاشىق بولغان يىگىت سېنىڭ قىزىڭدىن چىرايلىق بولسا، شەكسىزكى، ئۇ چاغدا مەن ئۇتقان بولىمەن. شەرتلەشكەن نەرسە مېنىڭ بولىدۇ، - دەپتۇ ئۇ.

شەرتلىك سۈپ ① شەرتى بار، مەلۇم نەرسە شەرت قىلىنغان: شەرتلىك بەلگە. * بۇ بىز ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئېغىر شەرتلىك توختام ئىدى. * مەن ئاستا قەدەملەر بىلەن شەرتلىك جايغا باردىم. // بىز ئۇلارنىڭ تەلپىنى شەرتلىك قوبۇل قىلىشىمىز مۇمكىن ئىدى. ② چەكلىك، دائىملىق ئەمەس: ئۇلارنىڭ ياشىشى شەرتلىك، يەر يۈزىدە كېلىپ چىقىدىغان پۈتۈن ھادىسىلەرمۇ ھەقىقەت بولماي، بەلكى يالغانغا ئوخشايتتى.

شەرتلىك بەلگە ① بىرەر شەرت ئاساسىدا ئۆزئارا كېلىشىپ قويۇلغان، مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر ئۆزلىرى بىلىدىغان بەلگە: بىزنىڭ شەرتلىك بەلگىمىز كەپتەرنى دوراپ كۆڭۈلداش ئىدى. * ئېسىلغان خالتىلارغا شەرتلىك بەلگە ۋە چۈشەندۈرۈش سۆزلىرى

قايتا يېڭى جىنايەت سادىر قىلمىسا، ئەسلىدىكى جىنايى جازا ئىجرا قىلىنىپ بولغان بولىدۇ؛ ئەگەر ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، بۇرۇن ھەم كېيىن قىلىنغان جىنايى جازا بىرلەشتۈرۈلۈپ ئىجرا قىلىنىدۇ.

شەرتلىك مۇناسىۋەت <لۈم> مەلۇم شەرت ئاساسىدا ئورنىتىلغان مۇناسىۋەت. **شەرتلىك ھۆكۈم <لۈم>** ھۆكۈملەنگۈچىسى بىلەن ھۆكۈملىگۈچىسى مەلۇم شەرتكە - ئاساسەن باغلانغان ھۆكۈم.

شەرتلىك ئۈچ ھۆكۈملۈك <لۈم> ئۈچ ھۆكۈملۈك خۇلاسەنىڭ بىر خىل تۈرى. ئۇنىڭ چوڭ ئاساسى شەرتلىك ھۆكۈم، كىچىك ئاساسى بىلەن يەكۈنى كەسمە ھۆكۈم بولىدۇ.

شەرتنامە ئى (ئە+پ) ① دۆلەت بىلەن دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئىمزالىنىدىغان، سىياسىي، ھەربىي، ئىقتىساد ياكى مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتلەردىكى ھوقۇق-مەجبۇرىيەت توغرىسىدىكى ھۈججەت، كېلىشىم؛ تەڭ ھوقۇقسىز شەرتنامە. جۇڭگو - روسىيە ئىلى شەرتنامىسى. جۇڭگو-ياپونىيە تىنچلىق-دوستلۇق شەرتنامىسى. ② بىرەر مەسىلە يۈزىسىدىن ئۆزئارا كېلىشىلگەن يازما توختام؛ شەرتنامىگە قول قويماق.

شەرق ئى (ئە) ① دۇنيانىڭ تۆت تەرەپنىڭ بىرى، يەنى غەربنىڭ قارشىسىدىكى، كۈن چىقىدىغان تەرەپ؛ كۈنچىقىشى؛ شەرق شامىلى. * شەرقتىن كۆتۈرۈلگەن كۈن ئەمدى نەيزە بويى ئۆرلىگەندى. * بىزنىڭ دەۋرىمىز شەرقتە قارايدۇ. ② غەربىي ياۋروپاغا نىسبەتەن شەرق تەرەپتىكى مەملىكەتلەر، جايلار؛ يېقىن شەرق. يىراق شەرق. ئوتتۇرا شەرق.

شەرق شامىلى ① <مېتېئور> شەرق تەرەپتىن چىققان شامال. ② ئىنقىلاب كۈچى ۋە تەسىرى، پايدىلىق شارائىت؛ سىياسەت ئېنىق ۋە تۇراقلىق بولدى. بىز مۇشۇ شەرق شامىلىدىن پايدىلىنىپ. قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى تېز باشلىشىمىز كېرەك.

شەرق قامچىئوتى <بوت> قامچىئوت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى ئۈچ مېتىرغا يېتىدۇ، يوپۇرمىقى كەڭ ۋە تۇخۇم شەكىلدە بولۇپ، گۈلى قىزىل ياكى ئاق، مېۋىسى قارا كېلىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

شەرق نەزگىز گۈلى <بوت> گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. تەڭگىچە غولى شار شەكىلدە، يوپۇرمىقى قېلىن ۋە تۆمۈنە شەكىلدە كېلىدۇ. گۈلى كۆك، سۆسۈن، قىزىل، سېرىق ۋە ئاق رەڭلەردە بولۇپ، ئومۇم گۈل رېتىدە. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

شەرقشۇناس ئى (ئە+پ) شەرقىتىكى مەملىكەتلەرنىڭ تارىخى، تىل-يېزىقى، ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيىتى قاتارلىقلار. ئى تەتقىق قىلىدىغان مۇتەخەسسس، ئالىم؛ ياۋروپا شەرقشۇناسلىرىدىن ۋ. ئى. گابائىن، ۋامبىرى، ئۇنىشتاين، سىدىن ھېددىن قاتارلىق ئالىملار ئىلگىرى شىنجاڭدىن ئېلىپ كەتكەن تارىخىيولوگىيىلىك ماتېرىياللارغا ئاساسەن ئېلان قىلغان تەتقىقات ئەسەرلىرىدىن ئۇيغۇر تىبابىتىنىڭ قەدىمكى پائالىيەتلىرىگە دائىر مەلۇماتلار بېرىلگەن.

شەرقشۇناسلىق ئى <تارىخ> شەرقىتىكى (ئاسىيا، شەرقىي شىمالىي ئافرىقىدىكى) ھەرقايسى مەملىكەتلەرنىڭ تارىخى،

تايلاندا، برما، مالايشيا، سىنگاپور، فىلىپپىن، ھىندونېزىيە، شەرقىي تىمور ۋە برۇنېي قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شەرقىي جۇ خانلىقى <تارىخ>
مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 770-يىلدىن مىلادىيىدىن كېيىنكى 256-يىلىغىچە مەملىكىتىمىزدە ئۆتكەن خانلىق. پايتەختى لويى (ھازىرقى خېنەندىكى لويياڭ شەھىرىنىڭ غەربى) بولغان.

شەرقىي جىن <تارىخ> ← **شەرقىي جىن خانلىقى**.

شەرقىي جىن خانلىقى <تارىخ>
مىلادىيە 317 - 420-يىللىرى مەملىكىتىمىز-دە ئۆتكەن خانلىق. ئۇ يۈەن دى (سىما رۇي) نىڭ جىيە نۆۋى يىلنامىسىنىڭ 1-يىلىدىن تارتىپ، گوكڭ دى (سىما دېۋىن) نىڭ يۈەنشى يىلنامىسىنىڭ 2-يىلىغا قەدەر ھۆكۈم سۈرگەن. پايتەختى جىيەنكاڭ (ھازىرقى نەنجىڭ) بولغان.

شەرقىي خەن <تارىخ> ← **شەرقىي خەن خانلىقى**.

شەرقىي خەن خانلىقى <تارىخ>
مىلادىيە 25 - 220-يىللىرى مەملىكىتىمىز-دە ئۆتكەن خانلىق. ئۇ گۇاڭ ۋۇدى (ليۇ شيۇ) نىڭ جىيە نۆۋى يىلنامىسىنىڭ 1-يىلىدىن تارتىپ، شيەن دى (ليۇ شى) نىڭ يەنكاڭ يىلنامىسىنىڭ 1-يىلىغىچە داۋام قىلغان. پايتەختى لويياڭ بولغان. ئۇ يەنە «كېيىنكى خەن» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.
شەرقىي شىمال <جۇغ> مەلۇم بىر ئورۇننىڭ شەرق تەرىپى بىلەن شىمال تەرىپى تۇتىشىپ تۇرغان جايلار.
شەرقىي غوزلار <ئىرق> ← **شەرقىي توڭگۇسلار**.

تىل-يېزىقى ۋە ماددىي، مەنىۋى مەدە-نىيىتى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەنلەرنىڭ ئورتاق نامى. 16-، 17-ئەسىر-لەردىكى غەرب كاپىتالىزمى سىرتقا كېڭەيگەن مەزگىللەردە بارلىققا كېلىپ، 18-، 19-ئەسىرلەرگە كەلگەندە قەدىمكى يېزىقلار ترانسكرىپسىيىسىدىكى ئۇقۇملارغا ئەگىشىپ زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلغان ۋە مىسرىشۇناسلىق، ئاسسۇرىيىشۇناسلىق قاتارلىق تارماق پەنلەر شەكىللىنىشكە باشلىغان.

شەرقىي سۈپ (ئە) شەرقتىكى، شەرققە جايلاشقان، شەرقتە تۇرىدىغان: شەرقىي ئاسىيا. * بىز شەرقىي رايونلارغا ياردەم بېرىش بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ بىزگە پايدىلىق شارائىتىدىن پايدىلىنىشىمىز كېرەك.

شەرقىي ئاسىيا <جۇغ> ئاسىيا قىتئەسىنىڭ شەرقى قىسمى. ئۇ جۇڭگو، چاۋشيەن، موڭغۇلىيە ۋە ياپونىيىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شەرقىي ئافرىقا <جۇغ> ئافرىقا قىتئەسىنىڭ شەرقى قىسمى. ئۇ سومالى، جىبۇتى، ئېفىئوپىيە، كېنىيە، ئۇگاندا، رۋاندا، بۇرۇندى، تانزانىيە ۋە سېشىل قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شەرقىي توڭگۇسلار <ئىرق>
مەملىكىتىمىزدە ئۆتكەن قەدىمكى بىر خەلق. ئۇ ھازىرقى ئىچكى موڭغۇلنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى رايونلاردا ياشىغان. **شەرقىي جەنۇب** <جۇغ> مەلۇم بىر ئورۇننىڭ شەرق تەرىپى بىلەن جەنۇب تەرىپى تۇتىشىپ تۇرىدىغان جايلار.

شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا <جۇغ>
ئاسىيا قىتئەسىنىڭ شەرقىي جەنۇبىي قىسمى. ئۇ ۋيېتنام، كامبودژا، لاوس،

ئەسلا ئويلىمىغانىدى. * - ئويىناپ كۆڭۈل ئېچىشقا بىزنى خۇشال قىلىدۇ، ئەگەر «ئويىناي-سىز» دەپ شەرمەندە بولساق قانداق قىلارمىز؟ - دەپدى ئۇ ئىككىلەنگەن ھالدا. شەرمەندە قىلماق باشقىلارنىڭ ئالدىدا يۈزىنى چۈشۈرۈپ ئوسال ئەھۋالغا قويماق، رەسۋا قىلماق: مەن ئۇنىڭ مېنى ئۇنداق ھىيلە بىلەن شەرمەندە قىلىشىنى ئويلىمىغانىكەنمەن. * - ئۇ بىزنى شەرمەندە قىلدى، بىلەمسەن، بىز ئەمدى ئۇنداق نەرسىلەرنى دوست دەپ تونۇمايمىز! - ۋارقىرىدى ئۇ ھامۇتقا دوستانە ئەمما غەزەپلىك ئاللىپ. **شەرمەندىچىلىك نى** ← شەرمەندىلىك: - ۋاي ئىست، نېمە شەرمەندىچىلىك بۇ؟! ... - دەپتتى مومام توختىماستىن ئۆزىنى ئۆزى كاپتلاپ.

شەرمەندىلەرچە رەۋ. شەرمەندىلەرگە خاس ھالدا، شەرمەندە بولغانلارغا ئوخشاش: تۈنۈگۈن خەلقىنىڭ بېشىدا قانلىق قىلىچ ئويىناقتان جاللانلار بۈگۈن خەلق ئاممىسىنىڭ ئالدىدا شەرمەندىلەرچە شۈمىشىپ، تىترىشىپ تۇراتتى.

شەرمەندىلىك «شەرمەندە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئانىسىنىڭ شەرمەندىلىكىدىن بېشى تۆۋەن چۈشۈپ كېتىپتۇ. * دۇنيادىكى پۈتۈن شەرمەندىلىكنىڭ ھەممىسى مۇشۇ ئوردىدا بار.

شەرمىسار سۈپ (پ) شەرمەندە، رەسۋا: بۈگۈن گۈم بولۇپ شەرمىسار قاتىلىك، كۈلۈپ باقتى قايتا ئادالەت ساڭا. // ئۆز رەقىبىڭ ئالدىدا تىترەپ شەرمىسار بولماقتىن قورقۇنچلۇق ئىش دۇنيادا بارمۇ؟

شەرمىسارلىق «شەرمىسار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: نەسەپتىم شۇكى، ئاخشامقى شەرمىسارلىقتىن ساۋاق ئال. يامان نىيەتتە

شەرقىي ئۇزۇنلۇق <جۇغ> نۆل گرادۇسلۇق مېرىدىئان سىزىقنىڭ شەرقىدىكى ئۇزۇنلۇق ياكى مېرىدىئان. **شەرقىي ۋېي** <تارىخ> ← **شەرقىي ۋېي خانلىقى.**

شەرقىي ۋېي خانلىقى <تارىخ> شىمالىي سۇلالىلەردىن بىرى. ئۇ يۈەن شىيەنجىيەن تەرىپىدىن قۇرۇلغان، مىلادىيە 534-يىلىدىن مىلادىيە 550-يىلىغىچە داۋام قىلغان.

شەرقىي ياۋروپا <جۇغ> ياۋروپا قىتئەسىنىڭ شەرقىي قىسمى. ئۇ رۇمىنىيە، پولشا، چېخوسلوۋاكىيە، ۋېنگرىيە ۋە روسىيە، لاتۋىيە، لىتۋا قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شەرم نى (پ) نومۇسلۇق ئىشى ۋە ھەرىكەتلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىش، خىجىل بولۇش ھېسىسى؛ ھايا، نومۇس، ئار: پۈتۈن دىققەت، كۆزلىرى ئىدى ئېكراندا، پەقەت مەنلا كۆيەر ئىدىم ئارماندا، تۈگىگەنمەن شەرمىم مېنىڭ شۇ ئاندا، بۇ ئايالنى سۆيۈپ ئالماق بولدۇمەن.

شەرمەندە سۈپ (پ) شەرم-ھاياسىنى يوقاتقان، ھاياسىز، نومۇسىز، رەسۋا: - نىزام بارغۇ، قاراڭ، بىر ئېپلاس، شەرمەندە قارا نىيەت نەرسە. بىز ئۇنى تازا بىلىمىز، - دەپدى ئۇ قۇلقىغا پىچىرلاپ تۇرۇپ. * بىز ھەرگىزمۇ ئۇنداق شەرمەندە تەشۋىقاتنىڭ جارىچىسى بولمايمىز. * چارە يوق بۆلەك مەندە، رەھىم بارمۇ ھېچ سەندە؟ قىلما مېنى شەرمەندە، سۆيگۈدىن ئاداشقان قىز.

شەرمەندە بولماق باشقىلارنىڭ ئالدىدا ھاياسىز ياكى نومۇسىزلىق قىلىپ ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق، رەسۋا بولماق: شەرۋان ئۆزىنىڭ بۇنداق شەرمەندە بولۇشىنى

بولما، * ساڭا چەكسىز ساداقەتتىن جاھاندا باشقا يار تۇتسام، ئۇنىڭچۇن شەرمىسارلىقتا مېنىڭدەك نەدە «ئەخلەت» بار.

شەرم-ھایا شەرم ۋە ھایا، خىجىل بولۇش ياكى ئۇيىلىش ھېسسى: - قارا باستىمۇ؟ تاھارتىڭگە سۇ بەرگەندىم، ئەمدى ھارام... مېنى يەرلىكىدە قويۇپ بولمايلا خىيالىڭ ئاغچا كويىدا بولدى... سەندە شەرم-ھایا يوق!... - ئۇ يىغلايتتى. * نە ئېرۇر قىز زىننىتى؟ قىز زىننىتى شەرم-ھایا، قىز ئەمەس ئالۋاس-تىدۇر، شەرم-ھایاسى بولمىسا.

شەرھ (شەرھى) نى (ئە) يېز ت. بىرەر نەرسىنىڭ مەزمۇنى، ماھىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكىنى ئېچىپ بايان قىلىپ بېرىش، چۈشەندۈرۈش؛ ئىزاھ، ئىزاھلاش؛ ئىبنى رۇشىدى قەدىمكى يۇنان پەيلاسوپلىرىدىن ئەپلاتون قاتارلىق پەيلاسوپلارنىڭ پەلسەپىلىرىنى ئۆگەنگەن ۋە ئۇنىڭغا شەرھلەر يازغان.

شەرھى دىل دىلىدىكى ھەممە گەپنى ئوچۇق، ئاشكارا بايان قىلىش؛ كۆڭۈلدە بار ئارزۇ-ئارمان، تىلەك ھەم شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى ئوچۇق بايان قىلىش؛ باھاردا ئاچىلغان تازا گۈلۈمنى، ھېچكىم بىلمەس مېنىڭ شەرھى دىلىمنى، سىزگە بەردىم بارچە تابە ئېلىمنى، خالايقلار يار بولسۇن سىزگە يۈسۈپخان.

شەرھىچى نى. بىرەر نەرسىنى شەرھلەپ، ئىزاھلاپ بەرگۈچى، چۈشەندۈرگۈچى؛ نەدىن ئالسۇن نەۋ باھار زىننەتنى ئۇ گۈل بولمىسا، كىم يېتەر گۈل قەدىرگە شەرھىچى بۇلۇل بولمىسا.

شەرھلەتمەك «شەرھلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شەرھلەشمەك «شەرھلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شەرھلەتمەك «شەرھلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇنىڭ ئەسىرىدە فارابىنىڭ پەلسەپىۋى قاراشلىرى خېلىلا ئەتراپلىق شەرھلەنگەن.

شەرھلىمەك پ. بىرەر نەرسىنىڭ مەزمۇنى، ماھىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكىنى ئېچىپ، بايان قىلىپ چۈشەندۈرمەك؛ ئىزاھلىماق؛ دۇچ كەلگەن چوڭ-چوڭ مەسىلىلەرنى نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا شەرھلەش لازىم. * - ئائىلىلەرگە ئۈچ مودىن يەر تەقسىم قىلىنىپ بېرىپتۇ، - دېدى ئۇ خەتتىكى مەزمۇنلارنى شەرھلەپ.

شەرھەت (توغرىسى: شەرئەت) ← شەرئەت.

شەرئى I سۈپ (ئە) <دىن> شەرئەتكە ئۇيغۇن، شەرئەتنىڭ قائىدە-قانۇنلىرىغا ماس، مۇۋاپىق كېلىدىغان؛ سىز مېنىڭ شەرئى خوتۇنۇمسىز، ياخشىلىق بىلەنمۇ ۋە يامانلىق بىلەنمۇ مەن بۇنى ئىسپات قىلىشقا تەييارمەن! // مېنىڭ بۇ تالاق خېتىمنى شەرئەت پېشىۋالىرى شەرئى ھېسابلاپ، ئېدىتىمىز تۈگەش بىلەن سىزگە باشقا ئەركە تېگىش ئىختىيارىنى بېرىشكە كېرەك.

شەرئى II نى (ئە) <ئىب> ← ئۇتقاق كېسەللىكى.

شەرئەت نى (ئە) <دىن> ① مۇسۇلمانلار-نىڭ قۇرئان ئاساسىدا تۈزۈلگەن دىنىي ئىشلار، جىنايىتى ئىشلار ۋە پۇقرالىق ھوقۇقى قاتارلىقلارغا ئائىت قانۇن-قائىدىلەر-نىڭ جۇغلانىمىسى، ئىسلام دىنى قانۇنى؛ شەرئەتنىڭ يەتمىش ئىككى پۇتقى بار (ماقال). * غەزەنەۋىيەلەر سۇلتانى مەخمۇت سەبۇق تېكىن (مەھمۇد غەزەنەۋىي) بۇخارانى بېسىۋالدى. ئىبنىسناۋۇ بۇخارادىن چېكىنىپ چىقىۋېلىشقا مەجبۇر بولدى. چۈنكى، ئىبنىسناۋۇنىڭ

ئىلىم ۋە پەلسەپە تەلىماتى بەزى مۇتەئەسسىپ-لەر تەرىپىدىن دىنىي ئېتىقاد ۋە شەرىئەتكە خىلاپ دەپ تونۇلغانىدى. * قازىنىڭ مۇلازىمى: - ئەپەندىم، بىزنىڭ شەرىئىتىمىز ئېتىراپ قىلغان مەزھەپلەردە بۇ ياخشى ئىش ئەمەس. ئەگەر شەرىئىتىمىزدىكى مەزھەپ ۋە قائىدىلەر-نى ياخشى بىلىمىڭىز، بۇ ئىشتا مەن سىزنىڭ ۋەكىلىڭىز بولاي! - دەپتۇ. ② دەۋا ئىشلىرىنى دىنىي يول بىلەن بىر تەرەپ قىلىدىغان ئورۇن، قازىخانا؛ سوت مەھكىمىسى: پالتىۋاي ئاتتىنمۇ كۆرە ئىزا-ئاھانەتكە چىدىماي، پاساۋاينىڭ تۆھمىتىنى تەن ئالماپتۇ، ئىككىلىسى يەنە تەگىشىپ، سەن-پەن دېيىشىپ قېلىپتۇ. جەدەل ئۇلغىيىپ بۇلار شەرىئەتكە بېرىشىپتۇ. شەرىئەتكە توغرىلىماق قانۇن-قائىدە، ئۆرپ-ئادەتكە خىلاپ كەلمەيدىغان ھالغا كەلتۈرمەك.

شەرىپ (ئە) ① سۈپ. مۇقەددەس، ئەزىز، تەۋرەرۈك؛ مۇبارەك (كۆپىنچە سۈپەتلەنگۈچىدىن كېيىن كېلىدۇ): بۇ كىشى مەككە شەرىپىگىمۇ بارغان. * ھاتەم بوۋايدىن سورىدى: - ئەي غوجام، ئېتىڭىز نېمە؟ دادىڭىزنىڭ ئىسىم شەرىپىچۇ؟ ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

شەرىپە ئى (ئە) ① <بىن> قۇرۇلۇشلاردى-كى مېھرابنىڭ كىچىكلىتىپ چۈشۈرۈلگەن شەكلى. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

شەرىم (توغرىسى: شەرم) ← شەرم.

شەشپەر ئى (پ) ئۇچىغا يۇمىلاق ياكى ئەگرى-بۈگرى تۆمۈر ئورنىتىلغان تاياق، ئۇزۇن دەستىلىك يېنىك گۈرزە: مىلتىق، شەشپەر تۇتقان ياش ۋە قېرى مۇھاپىزەتچىلەر ئۇنى سالام بېرىپ كۈتۈۋېلىشەتتى ۋە ئەزىز بەگنىڭ «رەھمەت، پۇقرالىرىم» دېگىنىنى

ئاڭلاپ ئوبدانلا كۆرەڭلىشىپ قېلىشاتتى. **شەشمەك** (توغرىسى: يەشمەك) ← يەشمەك.

شەققە ئى (ئە) ① <تې> باشنىڭ بىر تەرىپى زىڭىلداپ ئاغرىش كېسىلى: توختىغان شەققە بولۇپ قېلىپتۇ. ② شەققە بولۇپ قالغانلارنى ساقايتىش ئۈچۈن ئوقۇيدىغان ئايەت: شەققە ئوقۇماق. ③ كۆچمە. سۈپ. ساراڭ، كازراپ، تولا سۆزلەيدىغان، كاس-كاس (ئاياللارغا قارىتا ئېيتىلىدىغان ھاقارەت سۆزى): - ھۇ شەققە! پۇل دېگەن مانا، ئالە! - دېدى. - دە، پۇلنى ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتتى. * - تېگى پەس شەققە! ... - مايسىغان غۇدۇرىدى. **شەققە ئوقۇماق** كونا ئادەت بويىچە شەققە بولۇپ قالغانلارنى ساقايتىش مەقسىتىدە دۇئا ۋە ئايەت ئوقۇماق: موللام دادامنىڭ ئاغرىۋاتقان بېشىنى تىزغا قويۇۋېلىپ شەققە ئوقۇشقا باشلىدى.

شەك ئى (ئە) گۇمان، شۈبھە: بۇ مەجلىس-خانغا كىرگەن ھەرقانداق ئادەمنىڭ قوشباغنى ناھايىتى باي، ئىلغار ئورۇن ئىكەن دەپ ئىشىنىشىدە شەك يوق ئىدى. * بارىمەن ئاسماندىكى پەرىشتىدەك، سەپرىمدىن يوق مېنىڭ كۆڭلۈمدە شەك.

شەك چۈشمەك شەك، گۇمان پەيدا بولماق: ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ كۆڭلۈمگە ئازراق شەك چۈشكەندى. * ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بەزى گەپ-سۆز، مۇئامىلەلەر ئويلىرىغا شەك چۈشۈرەتتى.

شەك كەلتۈرمەك گۇمانسىزلىماق، شۈبھىلەنمەك؛ ئىشەنمەسلىك، نەزىرى بىلەن قارىماق: ھەرقانداق مىللىي، ئىنقىلابىي ھەرىكەتتە داھىيلار ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. بۇنى تارىخ قايتا-قايتا ئىسپاتلىغان،

شەكىللىك سۈپ. گۇمانلىق، شۈبھىلىك: كۈتەتتىم ئۈمىدلەر، چىقىش سەن قەللاپ! سىزدىم مەن ھەممىگە شەكىللىك بىر سىزىق. ئۈمىدىم ئۈزۈلگەن سەندىن ھەي كاززاپ يادىدا قىلمىشنىڭ تارىخى تىزىق.

شەكىل نى (ئە) ① ماددىلارنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى، سىرتقى قىياپىتى، پىچىمى، فورمىسى: ئاي شەكىلدىكى قىلىچ. تۇخۇم شەكىلدىكى يوپۇرماق. ئادەم شەكىلدىكى مەخلۇق. * شەكىلدىن ياخشى-يامان دەپ بەلكى ھايۋاننى تونۇ، ئىچكى دۇنياسى بىلەن ئادەمنى، شەپقاننى تونۇ. ② ماددىلار كۆرۈنۈشىنىڭ تەقلىد قىلىنغان ياكى بىرەر نەرسە يۈزىگە چۈشۈرۈلگەن ئەكسى، ئەينى، قىياپىتى، ھالىتى: ياغلىقنىڭ چۆرسىگە يەنە شۇ قان بىلەن بويالغان قىزىل يىپتا لەيلىگۈلنىڭ شەكلى قاتار سىزىلغانىدى. * بۇۋى شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا ئىشقا كىرىشىپتۇ ۋە ياغاچچى قىچقىرىپ، ياغاچتىن ئادەم شەكلىنى ياساشقا بۇيرۇپتۇ. ③ <مات> مەلۇم فورما، كۆرۈنۈشتىكى نەرسىلەر: گېئومېترىيەلىك شەكىل. تەكشىلىكتىكى شەكىل. ④ <فىز> جىسىمنىڭ ھالىتى، كۆرۈنۈشى: مۇز سۇنىڭ قاتتىق شەكلىدۇر. * ئۇنى خىمىيىۋى ئۇسۇلدا پارچىلاندىمۇ ئەسلىدىكى ھالەت، شەكىل ۋە خۇسۇسىيەتلىرىگە يانماسلىقى لازىم. ⑤ <پەلس> شەيئىلەرنىڭ مەزمۇنىدىن قەتئىينەزەر، تاشقى كۆرۈنۈشى، ئىپادىلىنىشى ياكى شەيئىلەردىكى ئىچكى ئامىللارنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە تەشكىلى. لىنىيىسى: دېموكراتىيە شەكىل جەھەتتىكى تەڭلىكىلا بىلدۈرىدۇ. * بۇ مەزمۇننى ئېلىۋېتىپ، شەكىلنى قالدۇرۇش، تەسلىم بولۇشتىن ئىلگىرىكى ئىدىيىۋى تەييارلىق ياكى جامائەت پىكرى تەييارلىقى دەپ ئاتىلىدۇ. ⑥ <ئەد>

بۇنىڭغا شەك كەلتۈرۈشكە بولمايدۇ. * قويماي يامان ئويلىرىغا چەك، ئۇ مەردانغا كەلتۈرۈپتۇ شەك.

شەكسىز سۈپ. ئېنىق، شۈبھىسىز، گۇمانسىز، مۇقەررەر، چوقۇم: كېنىزەك خىتاب قىلىپ: - ئەي بېلىقچى، - دەپتۇ، - بۇ شەكسىز ياخشى بېلىق ئىكەن. * ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كېلىۋاتقىنى شەكسىز ئابلز ئىدى. // ئاڭلىسا سېنىڭ بۇ خىل سۆزۈڭنى، شەكسىز ئويىدۇ ئىككى كۆزۈڭنى.

شەك-شۈبھە شەك ۋە شۈبھە، گۇمانسىز-راش ۋە ئىشەنمەسلىك: - سىز تېخىچە شۇگەپتىمۇ؟ - دەپتتى مۇزەپپەر سەل رەنجىگەندەك، - بۇنىڭدا قىلچە شەك-شۈبھە يوق.

شەك-شۈبھىسىز شەك ۋە شۈبھە يوق، ناھايىتى ئېنىق، بەك ئىشەنچلىك: مۇقەررەر ھالدا، چوقۇم: بۇ بۈگۈن ئارىمىزدا بولمىغىنى بىلەن بىزنىڭ ھەرىكىتىمىزگە شەك-شۈبھىسىز ھېسداشلىق قىلىدۇ. * ئۇنداقتا ئۇ كىشى باشلىق بولۇشى مۇمكىن، مۇمكىنلا ئەمەس، شەك-شۈبھىسىز باشلىق بولىدۇ.

شەكلەن رەۋ (ئە) شەكىل جەھەتتىن ئىپادىلىنىش شەكلىگە كۆرە: ئۇ تۆت مىسراقلىق قىلىپ يېزىلىشى بىلەن شەكلەن رۇبائىيغا ئوخشىسىمۇ، مەزمۇنەن رۇبائىي بولالمايدۇ. * - دەسلەپكى سۆزىڭىز شەكلەن توغرا، - دەپتى پاتەم سەل ئويلىنىپ.

شەكلەندۈرمەك «شەكلەنمەك» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شەكلەنمەك پ. گۇمانلانماق، شۈبھىلەن-مەك، گۇمان ياكى شۈبھە بىلەن قارد-ماق: پارتىزان پىكىتلەر، قانداقلا بولسۇن، بەگنىڭ ئۆلگەنلىكىگە شەكلەنمىدى. * ئىسەن بېدىكىنىڭ سۆزىدىن شەكلەنگەن نەسىرەم ئاچچىقى بىلەن غودۇڭشىدى.

بەدەن تۈزۈلۈشىدە يۈز بەرگەن كەمتۈك-
لەرنى ياماش يولى ئارقىلىق قىياپەتنى
قىسمەن ياكى تولۇق ئەسلىگە كەلتۈرۈش
بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خىرورگىيە ئىلمى.

شەكىل مىنىپرالشۇناسلىقى <گېئول>
مىنىپرالشۇناسلىقنىڭ بىر تارمىقى. ئۇ
يەككە مىنىپراللار ۋە قوراماسقلارنىڭ
شەكىل ئالاھىدىلىكى، شەكىللىنىش
قانۇنىيىتى، ئىچكى قۇرۇلمىسى ۋە شەكىل-
لىنىش شارائىتى ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا
مۇناسىۋەت قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدۇ.

شەكىل ئۆزگەرتىش ① <زونول> بەزى
ھايۋانلارنىڭ ئىندىۋىدۇئال راۋاجلىنىش
جەريانىدىكى مورفولوگىيەلىك ئۆزگىرىشى.
مەسىلەن، بەزى ھاشارلار (پاشا،
چىۋىن قاتارلىقلار) تۇخۇم، لېچىنكا،
قورچاق ۋە يېتىلگەن تەندىن ئىبارەت
تۆت باسقۇچنى بېشىدىن كەچۈرىدۇ.
بۇ خىل ئۆزگىرىش ئادەتتە تولۇق
شەكىل ئۆزگەرتىش دەپ ئاتىلىدۇ؛
بەزى ھاشارلار (تومۇزغا، چېكەتكە
قاتارلىقلار) قورچاق باسقۇچنى بېشىدىن
كەچۈرمەي، بىۋاسىتەلا يېتىلىدۇ. بۇ خىل
ئۆزگىرىش چالا شەكىل ئۆزگەرتىش
دېيىلىدۇ؛ يەنە بەزى ھاشارلار (پىت،
كۈيە قاتارلىقلار) نىڭ تۇخۇمىدىن چىققان
لېچىنكىسى كىچىك ۋە جىنىسى يېتىلمىگەن-
دىن باشقا، شەكىل ۋە خۇسۇسىيەت
جەھەتتە يېتىلگەن تەنگە ئوخشايدۇ.
بۇ خىل ئۆزگىرىش ئادەتتە شەكىل
ئۆزگەرتىش دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن
باشقا پاقىلارنىڭ قۇمچاق باسقۇچنى
بېسىپ ئۆتۈشىمۇ شەكىل ئۆزگەرتىش
بولدۇ. ② <بوت> بەزى ئۆسۈملۈكلەر-
نىڭ سىرتقى مۇھىت تەسىرىنى ئۇزۇن

تۇر، فورما؛ تەرجىمىدە شېئىرىيەتتىكى بىر
شەكىل. * مۇقام داستانلىرىدىكى مۇرەببە
شەكىلىدىكى شېئىرىيەت نەمۇنىلىرى مەھمۇت
قەشقىرىنىڭ «دىۋان لۇغەتتە تۈرك» دىكى
ئەڭ كونا قوشاقلار بىلەن ئەپراسىياپنىڭ
ئۆلۈمىگە بېغىشلانغان مەرسىيەلەردە ئومۇملاشقان
شېئىرىي شەكىل. ⑦ كۆچمە. بىرەر ئىشنى
ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىكى ئۇسۇل، يول،
يوسۇن؛ شىنجاڭ داشۆ پارتكومى كۆپ خىل
شەكىللەرنى قوللىنىپ، ئوقۇش پۈتكۈزىدىغان
ئوقۇغۇچىلارغا ئىدىيىۋى تەربىيە بەردى. *
ماركىنىڭ تەكرار ئىشلەپچىقىرىش توغرىسىدىكى
نەزىرىيىسى بىزگە شۇنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدۇكى،
تەكرار ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىشتە ئىككى
خىل شەكىل بار. ⑧ كۆچمە. ياڭزا، ئىپادە؛
ياتاقتىكى دىققەتكە سازاۋەر ئالاھىدىلىك -
تۆت تامنىڭ خېلى بىر قىسمىغا ماھىرلىق بىلەن
مەنىلىك شەكىل چىقىرىپ ئېسىپ قويۇلغان
سان-ساناقسىز رەڭلىك ئاتىكىرىتكا، ماي بوياق
رەسىم ۋە كىتاب-ژۇرناللاردىن قىيىۋېلىنغان
مەنزىرە سۈرەتلىرى ئىدى.

شەكىل ئۆزگەرگەن غول <بوت>
ئۆسۈملۈكلەر فۇنكسىيىسىنىڭ ئۆزگىرىشى
نەتىجىسىدە شەكىل ۋە تۈزۈلۈش جەھەتتە
ئۆزگىرىش ھاسىل قىلغان غول.

شەكىل ئۆزگەرگەن يوپۇرماق <بوت>
ئۆسۈملۈكلەر فۇنكسىيىسىنىڭ ئۆزگىرىشى
نەتىجىسىدە شەكىل ۋە تۈزۈلۈش جەھەتتە
ئۆزگىرىش ھاسىل قىلغان يوپۇرماق.

شەكىل ئۆزگەرگەن يىلتىز <بوت>
ئۆسۈملۈكلەر فۇنكسىيىسىنىڭ ئۆزگىرىشى
نەتىجىسىدە شەكىل ۋە تۈزۈلۈش جەھەتتە
ئۆزگىرىش ھاسىل قىلغان يىلتىز.

شەكىل تۈزەش خىرورگىيىسى <تب>
زەخىملىنىش ياكى كېسەل تۈپەيلىدىن

ماختىنىپ لاڭقا ئېشەك « مەن ئات » دېسە « سەن ئات » دېسە . پىتنە ئوقياسىنى كۆڭلۈك ئۆزگىلەرگە تەڭلىسە ، سۇندۇرۇپ تاشلا ئوچاققا « قېنى چەنلەپ - ئات » دېسە .

شەكىلداشلىق « شەكىلداش » سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: « بالا (ئاپەت) » بىلەن « بالا (پەرزەنت) » سۆزىنىڭ شەكىلداشلىقى ئۇلارنىڭ پەقەت يېزىق شەكلى جەھەتتىنلا ئوخشىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ ، ھەرگىزمۇ مەنىسىنىڭ ئوخشاشلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ .

شەكىلسىز سۆپ . مۇئەييەن شەكىل ،

كۆرۈنۈشكە ئىگە بولمىغان ؛ تۇرۇق ، قىياپىتى بولمىغان ؛ قانداقتۇر بىر خىل شەكىلسىز كۈچ مېنى ئالغا ئىتتىرەتتى . * ۋە لېكىن بۈگۈن بۇنداق كۈزەللىك ، چەتتىدۇر بەختكام سالغان نەزەردىن . كۆڭلىدە قانداقتۇر شەكىلسىز ساپە ، ئالدۇرماس ھېچ بەھىر گۈلكۈن سەھەردىن .

شەكىلسىز خوراش <س ئق> ماشىنا ، ئۈسكۈنە قاتارلىق تۇراقلىق مۈلۈكلەرنىڭ ئۈنۈملۈك ئىشلىتىلىشى مەزگىلى ئىچىدە ئىشلىتىلىشى ۋە تەبىئەت كۈچىنىڭ تەسىرىدىن باشقا يېڭى ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسى قوللىنىلىپ ، ئۈنۈمى تېخىمۇ يۇقىرى بولغان ماشىنا- ئۈسكۈنلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىلىشى نەتىجىسىدە قىممىتىنىڭ تۆۋەنلەش ئەھۋالى كۆزدە تۇتۇلدى .

شەكىللەندۈرمەك « شەكىللەنمەك »

پېشىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى ؛ مۇھىتى ياخشىلاش ئۈچۈن مۇۋاپىق جايلارنىڭ ھەمىسىگە ئورمان قويۇپ ، ئىھاتە ئورمانلىق شەكىللەندۈرۈش كېرەك . * ئۇزۇن يىللىق ساۋاقداشلىق ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەبىئىي چىن دوستلۇقنى شەكىللەندۈرگەندى .

مۇددەت قوبۇل قىلىش نەتىجىسىدە يىلتىز ، غول ۋە يوپۇرماقلىرىنىڭ تۈزۈلۈشى ، مورفولوگىيىلىك ۋە فىزىئولوگىيىلىك رولى جەھەتتە ئالاھىدە ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلىشى . مەسىلەن ، ياڭيۇننىڭ تۈگۈنەك غولى ۋە ئالقانىسىمان كاكىتوسنىڭ يىڭنە يوپۇرماقلىرىنىڭ ئۆزگىرىشلىرىگە ئوخشاش .

شەكىل يارىتىش سەنئىتى < سەن > مەلۇم بوشلۇق ئارقىلىق ئېستېتىك تۇيغۇ بېرەلەيدىغان ئوبرازلاردىن تۈزۈلدىغان ، كىشىلەر كۆرۈش سەزگۈسى ئارقىلىق بەدىئىي زوق ئالالايدىغان بىر خىل سەنئەت . ئادەتتە ئۇ رەسساملىق ، ھەيكەلتاراشلىق ۋە بىناكارلىق قاتارلىقلار . نى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

شەكىلچىلىك نى ← شەكىلۋازلىق ؛

ناھىيىسىزدە شەكىلچىلىك ، قۇرۇق گەپ ، داغدۇغا كۆپ .

شەكىلداش سۆپ . تاشقى كۆرۈنۈش يەنى

شەكىل جەھەتتىن ئوخشاش ، شەكىل جەھەتتىن پەرقلەنمەيدىغان ؛ شەكىلداش سۆزلەر .

شەكىلداش سۆزلەر < تىل > يېزىلىش شەكلى ئوخشاش ئەمما ئوقۇلۇشى ياكى تەلەپپۇزدا پەرق قىلىدىغان سۆزلەر . مەسىلەن ، ئارا (دېھقانچىلىق سايمانى) بىلەن ئارا (ئىككى تاغ ئارىسى) ؛ ئاچا (ئاچا-سىڭىل) بىلەن ئاچا (دەرەخنىڭ ئاچىسى) ؛ بالا (بالا-چاقا) بىلەن بالا (بالا-قازادىكى) . . . غا ئوخشاش .

شەكىلداش قاپىيە < ئەد > شەكىلداش

سۆزلەردىن تۈزۈلگەن قاپىيە . بۇ خىل قاپىيە ئاساسەن تۇيۇقلاردا ئىشلىتىلىدۇ . مەسىلەن ، يۆگمە چىنى دېسە « رەي-ھان » زەپ ياراشقان ئات دېسە ،

شەكىللەندۈرۈلمەك « شەكىللەندۈر -

مەك » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بىزنىڭ يېڭى جەمئىيىتىمىزدە ھەممە كىشى ياشلار، ئۆسمۈرلەر ۋە بالىلارغا كۆيۈنىدىغان ئىجتىمائىي كەيپىيات جەزمەن ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلۈشى ۋە شەكىللەندۈرۈلۈشى لازىم.

شەكىللەنمەك پ ① مۇئەييەن بىر

شەكىلگە، فورمىغا، ھالەتكە كەلمەك؛ بەلگىلىك بىر شەكىل، تۈس ئالماق؛ رەسىم قەغىزىنى دورىغا سالغاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇ ئادەمنىڭ گەۋدىسى شەكىللىنىشكە باشلىدى. ② كۆچمە. پەيدا بولماق. بارلىققا كەلمەك؛ ئۇ باسقان ھەرىبەر قەدەم سۆزىسىز ئوڭۇشلۇق بولىدۇ دېگەن قاراش ناھايىتى تېز شەكىللىنىپ، ئاخىر ئۇنىڭ بۇ ماھىر قەلەمكەشكە چىڭ باغلانغان مۇستەھكەم ئەقىدىسىگە ئايلانغانىدى. * ئوقۇتۇش باسقۇچ - لىرىنى توغرا تەھلىل قىلىپ، توغرا تەشكىللەش ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىلىم ۋە قابىلىيىتىنىڭ شەكىللىنىشىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

شەكىللىك سۈپ. مۇئەييەن شەكىل

كۆرۈنۈشكە ئىگە بولغان؛ تۇرۇق، قىياپىتى بولغان؛ - ئادەم شەكىللىك ھايۋان ئىكەن - سەن! - بوۋاي شۇنداق دېدى - دە، يەرگە ئاچچىق بىلەن تۈكۈرۈپ چىقىپ كەتتى. * بۇ گرانىت تاش ۋە قۇم - شېھىل بىلەن ياسالغان لىم شەكىللىك تاش كۆۋرۈك ئىكەن.

شەكىللىك پولات توغرا كەسىمە يۈزى

ئوخشاش بولمىغان شەكىللەردىكى پولات ماتېرىيالى. توغرا كەسىمە يۈزى «L» شەكىلدە بولغانلىرى «بۇلۇڭلۇق پولات»؛ «U» شەكىلدە بولغانلىرى «نوركەش پولات»؛ چەمبەر شەكىلدە بولغانلىرى «يۇمىلاق پولات»؛ چاسا شەكىلدە بولغانلىرى «چاسا شەكىللىك پولات»؛

«I» شەكىلدە بولغانلىرى «I»

شەكىللىك پولات»؛ «T» شەكىلدە بولغانلىرى «T شەكىللىك پولات» دەپ ئاتىلىدۇ.

شەكىللىك خوراش <س ئىق>

شەكىلسىز خوراشنىڭ ئەكسى، يەنى ماشىنا - ئۆسكۈنە، زاۋۇت بىناسى قاتارلىق تۇراقلىق مۈلۈكلەرنىڭ ئىشلىتىلىپ ۋە تەبىئەت كۈچىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ خورىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

شەكىلۋاز ئى. بىرەر نەرسىنىڭ مەزمۇن

ۋە ماھىيىتىنى ئەمەس پەقەت شەكىللىنىش دورىغۇچى؛ بىرەر ئىش - ھەرىكەتنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتى بىلەن ھېسابلاشماي پەقەت شەكىلگىلا ئەھمىيەت بېرىدىغان، شەكىل ئىشلەيدىغان ئادەم؛ ئۇلارنىڭ بەزىسى شەكىل ئۇچۇنلا ئەمگەك قىلىپ قويايتتى، لېكىن ئەخمەتجان ئۇنداق شەكىلۋاز ئەمەس ئىدى.

شەكىلۋازلىق ئى ① مەزمۇن ۋە ماھىيىتى

بىلەن ھېسابلاشماي شەكىلگىلا ئەھمىيەت بېرىدىغان ئىش ئۇسۇلى، ئادەت، قىلىق؛ - سەمەتجان، بۇندىن كېيىن ئەمەلىي ئۇنۋىمى بار ئىشلارنى كۆپرەك ئىشلەڭ، - دېدىم مەن ئۇنىڭغا جىددىي ھالدا تىكىلىپ، - قۇرۇق شەكىلۋازلىققا تولا باش قاتۇرماڭ، بىرەر باشلىقنى ئەمەس، كۆپچىلىكنى رازى قىلىشقا تىرىشىڭ، تەجرىبە - ساۋاقلارنىڭ ئوبدان يەكۈنلەڭ. ② <پەلس> بىر تەرەپلىمە ھالدا شەكىلگىلا ئېسىلىۋېلىپ، ماھىيەتكە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان خىزمەت ئىستىلى ياكى ھادىسىنىلا كۆرۈپ، ماھىيەتنى تەھلىل قىلمايدىغان بىر خىل ئىدىيىۋى ئۇسۇل؛ چەت ئەل نەرسىلىرىنى شەكىلۋازلىق بىلەن قوبۇل قىلىشتىن جۇڭگو

ئۆتمۈشتە كۆپ زىيان تارتقانىدى. * ئۇقتۇرۇشتا: « شۇ يەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا يارىشا ئىش قىلىش، جانلىق، كۆپ خىل مەزمۇنلۇق قىلىشى، شەكىلۋازلىق قىلماسلىقى لازىم » دەپ كۆرسىتىلدى. ③ <ئەد> 19-ئەسىرنىڭ ئاخىرى ۋە 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا مەيدانغا كەلگەن رېئاللىزمغا قارشى بىر خىل سەنئەت ئېقىمى. ئۇ رېئال تۇرمۇش-تىن ئايرىلغان بولۇپ، سەنئەتنىڭ ئىدىيىۋىلىكىنى ئىنكار قىلىدۇ ھەمدە ئىپادىلەش شەكلى جەھەتتە غەيرىي يول تۇتىدۇ.

شەگگەن نى (خەن) كونا. كونا جەمئىيەتتە-كى ناھىيە باشلىقى: شەگگىنىڭدىن قورقمايمەن، قوناقلقتىن چىقمايمەن.

شەگگەن يامۇل كونا. كونا جەمئە-يەتتىكى ناھىيىلىك ھۆكۈمەت: مەن شاگيولۇقنى ئالغۇچە ئاز چىقىم تارتىمىمۇ؟ ئوردىغا يۈگۈرۈپ، شەگگەن يامۇلغا يۈگۈرۈپ، يۇرتقا چاي قويۇپ، قانچە يامۇ، قانچە مۈنەك پۇللار چىقىپ كەتتى.

شەلپەر نى (پ) يىپەكتىن توقۇلغان قىزىل رەخت: ۋاڭنىڭ ئالدىدىكى كالا بېشىغا شەلپەر چىكىلگەندى. // ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر شەلپەر كۆڭلەك ئايدىغا ياقىتى بولغاي، ئۇنى قولغا ئېلىپ ئايلاندۇرۇپ كۆردى.

شەلپەر رەڭ <گ سەن> ① قىزىل ئاپپىلىسىنىڭ پوستىغا ئوخشاش بىر خىل قىزغۇچ سېرىق رەڭ: قۇياش پېتىپ ئۇيۇقنىڭ يۈزى قىزارغاندا شەلپەر رەڭ ئېلىپ، پىكىرلەش-تى سەككىز-ئون جەڭچى، ئىشتىن چۈشۈپ لاگېرغا كېلىپ. ② شۇ خىل رەڭ بېرىل-گەن ياكى شۇ خىل رەڭدىكى: شەلپەر رەڭ لېنتا.

شەلپەرلەنمەك پ. قىزارماق، قىزغۇچ

ھالغا كەلمەك: ئاپتاپ چاققان ماڭلايلىرى كەچ مەزگىلى - قىزىلگۈلدەك شەلپەرلىنىپ رەڭ تۈزىدۇ.

شەلدەم سۈپ. ياشاڭغىراپ چاپاقلشپ قالغان: شەلدەم كۆز.

شەلدەم كۆز ياشاڭغىراپ چاپاقلشپ كەتكەن كۆز، ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆز: ھاجى ئىشاننىڭ شەلدەم كۆزلىرىدە ياش ئەگىدى. * مەخسۇت بەگ قىزارغان شەلدەم كۆزلىرى بىلەن يۈزبېشىلارغا بىرمۇبىر قاراپ چىقتى.

شەللەڭزە نى (خەن) ① قاشقىسى پېشانىسىدەن تارتىپ تۇمشۇقغىچە چۈشكەن ئات.

② كۆچمە. تىل ھا. شاللاق، كوت-كوت: - ھۇ شەللەڭزە! - ئاباق قوقاسقا ئولتۇرۇپ سالغاندەك چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، - ئۇ مېنى بىركىمگە چىقىپتىمۇ؟

شەلۋەرەتمەك « شەلۋەرەتمەك » پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: پاچاق ۋە بىلەكلىرىنى قىرلىق تاشلار تىلىپ، تىزلىرىنى شەلۋەرەتمەك ئېچىپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاغرىقنى سەزمەيتتى.

شەلۋەرەتمەك پ. يارا ياكى جاراھەتلەن-گەن جاي قىزىرىپ، سۇ چىقىپ تۇرماق: ئۇنىڭ جاراھىتى كۈندىن-كۈنگە قىزىۋاتقان قۇياشنىڭ تەپتىدىن شەلۋەرەپ قارىغۇسىز بولۇپ كەتكەندى. * مەھبۇسنىڭ شەلۋەردە-گەن يارىسى ئادەمنىڭ ئىچىنى ئېلىشتۇراتتى.

شەمەر سۈپ (ئە) ① ناھايىتى تېز ھەرىكەتلىنىدىغان، چاققان؛ تېز، چاپسان: - كىچىك بولسىمۇ، ھەر ئىشقا شەمەر ئىكەن، ئۆزۈڭمۇ خوپ ئوبدان كەلدىڭ، - ئۇ بىر يۆنىلىپ بىزنى ئولتۇرۇشقا شەرەت قىلدى. * - بىز دېگەن شەمەر بالىلار - ھەي! - دەيدى شۇخلۇق بىلەن ئەركىلەپ. ② ئىتتىك،

بولدۇ: ھوشۇر بەگ يىگىتلىرى بىلەن جەڭ قىلىپ يۈرە ئىدى، بىر دۈشمەن يۈسۈپ بەگنىڭ ئېتىنى ئېلىپ چېپىپ كېتىپ باراتتى. ھوشۇر بەگ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ بېرىپ شەمشەر بىلەن شۇنداق چاپتىكى، دۈشمەننىڭ كاللىسى يەرگە چۈشتى. * تالقان تۆكتى چاغ كەلدى زوق قاينىتىپ يار-يار، قولدا شەمشەر ئويناقتۇق كۆز چاقىنىتىپ يار-يار. ② سۈپ، كۆچمە. ئىتتىك، ئۆتكۈر: سەن ۋىچىرلاپ ئۇچقاندا، شەمشەر قانات قارىغاچ، زوقۇم بىلەن قارايمەن، كۆڭلۈم كۈلۈپ يايىغاچ. * پارقىرايدۇ، ئوينايدۇ قولدا شەمشەر ئورغاقلار، جاراڭلايدۇ ئىسرلار ئېيتقان غەزەل-- قۇشاقلا.

شەمشەر بېلىق <زوتول> بىر خىل بېلىق. تېنى ياپىلاق، ئۇزۇنلۇقى 9-12 سانتىمېتىر كېلىدۇ. يان سىزىقلىرى بولماي-دۇ. بېشى كىچىك ھەم ئۇچلۇق، قۇيرۇقى ئۇچلۇق ھەم ئىنچىكە كېلىدۇ. دېڭىز-- ئوكيانلاردا ياشايدۇ، ئەتىياز ياكى باش ياز مەزگىللىرىدە دەريالارغا ئۈزۈپ كېلىپ تۇخۇم سالىدۇ.

شەمشەر چىشلىق پىل <زوتول> قەدىمكى سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. شەكلى ھازىرقى پىلغا ئوخشايدۇ. ئۈستۈنكى كۆرەك چىشى ئۇزۇن ھەم ئەگمەچ كېلىدۇ. ئۈچىنچى دەۋرنىڭ ئاخىرى، تۆتىنچى دەۋرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان.

شەمشەر چىشلىق يولۋاس <زوتول> قەدىمكى سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. شەكلى ھازىرقى يولۋاسقا ئوخشايدۇ. ئۈستۈنكى قوزۇق چىشى ئالاھىدە ئۇزۇن كېلىدۇ. ئۈچىنچى دەۋرنىڭ ئاخىرى، تۆتىنچى دەۋرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان.

ئۆتكۈر: غەم قىلما ئۇكا، پېچىقنى شەمەر قىلئەتتىم. تاشنى ئىككى قىلئەتتىدۇ. شەمسى ئى (ئە) يىزىت. قۇياش، كۈن: ئى ساپا مەندىن دۇئا ئول شوخ يارىغا ئېيتىپ، شەمسى تەلئەت، ئاھۇ كۆز نازۇك نىھالىغا ئېيت.

شەمسىيە ئى (ئە) <ئاستر> يەر شارنىڭ قۇياشنى ئايلىنىپ قىلغان ھەرىكىتىنىڭ دەۋرىيلىكىگە ئاساسەن تۈزۈلگەن بىر خىل كالىندار. بۇنىڭدا بىر يىل 365 ياكى 366 كۈن بولىدۇ. ئۇ يەنە «قۇياش كالىندارى» ياكى «كۈن كالىندارى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئادەتتە دېيىلىۋاتقان شەمسىيە كۆپىنچە خەلقئارادا ئورتاق قوللىنىلىۋاتقان مىلادىيىنى كۆرسەتدۇ. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

شەمشاد ئى (پ) <بوت> قارىغاي ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. ئېگىزلىكى 30 مېتىردىن ئاشىدۇ. قوۋزىقى قوڭۇر كۈل رەڭ، يوپۇرمىقى يىڭنە شەكلىدە ھەم سەل-پەل ئەگمەچ كېلىدۇ. شارچە مېۋىسى قوڭۇر ۋە ئۇزۇن ئېلىپس شەكلىدە، ياغىچى ئاق، قاتتىق ھەم سىپىتا. ئادەتتە قۇرۇلۇش ۋە قورال-جابدۇق ماتېرىيالى قىلىنىدۇ؛ ھېلىقى كولانغان يەردىن خۇددى ھەسەن-ھۈسەندەك رەڭگارەڭ نۇر چەمبىرىكى ھاسىل بولۇپ، ئاستا-ئاستا يۇقىرى ئۆرلەپ، بىر تۈپ شەمشادقا ئايلىنىپتۇ.

شەمشەر (پ) ① ئى <ھەرب> قەدىمكى ئۇرۇش قوراللىرىدىن بىرى، يەنى بىر خىل خەنجەر. خەنجەردىن ئۇزۇنراق كېلىدۇ. تۇچ ياكى تۆمۈردىن ئىككى بىسلىق ۋە ئۇچى ئۇچلۇق قىلىپ ياسىلىدۇ. قىسقا سېپى بولۇپ، يانغا ئېسىپ يۈرۈشكەمۇ

شەمشەردەك سۈپ. ئىتتىك، ئۆتكۈر، بەك كېسىدىغان: - شەمشەردەك پىچاقنى كەسمەيدىكەن دېگىنىنى، - دېدى دادام پىچاقنى ئاكامنىڭ قولىدىن تارتىپ ئېلىپ. * «باس!» شۇندا بېسىلدى بىردىن كۆنۈپكا، ئايلاندى پىرقىراپ بۇرغا بىسىۋ. شەمشەردەك چىشلىرى چۆكتى كۆمۈرگە، تېشىلدى كۆمۈرمۇ ھەتتا تېشىۋ.

شەمشەرقۇيرۇق ئى (شەمشەرقۇيرۇق) <زۈنول> بوغۇم پۇتلۇق ھايۋان. تېنى ياپىلاق كېلىدۇ. بېشى بىلەن كۆكرەك قىسمىدا قاسراقلىق قاپچۇقى بولۇپ، تاشپاقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. قۇيرۇقى ئارا شەكلىدە بولىدۇ. سۇلۇق ئېتىز ۋە جىلغىلاردا ياشايدۇ.

شەمشەرلىك سۈپ. شەمشىرى بار، شەمشەر ئاسقان: شەمشەرلىك چاپارمەن ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتتى.

شەمشەرۋاز ئى (پ) شەمشەر ئىشلىتىشكە، شەمشەر بىلەن ئۇرۇشقا ماھىر كىشى.

شەمشەرۋازلىق ئى. شەمشەر ئىشلىتىش، شەمشەر ئۇرۇش ماھارىتى: شەمشەرۋازلىق قىلماق. شەمشەرۋازلىقنى ئۆگەنمەك. * ئۇ شەمشەرۋازلىق، كاماندازلىققا ماھىر بولۇپ، شەمشەرۋازلىقنى ياخشى كۆرەتتى.

شەمى (ئە) يېز ① ئى. شام، چىراغ، نۇر: پىراقىدا بولۇپ مەجنۇن، يانايمەن شەمشەك ھەر تۈن، ئېرىپ جىسىم ئاقار كۆزدىن يېشىم دۇردانە-دۇردانە. ② سۈپ. كۆچمە. نۇرلۇق، يورۇق: نە قىسمەتتۇر كۆزۈمگە، يار كۆرۈندى-كۆرۈندى. ئۇنىڭ شەمى ھۆسنىدىن، جان بەر ئەمدى، بەر ئەمدى.

شەن ئى (ئە) ① ئەل ئارىسىدا چىققان ياخشى نام، ئابروي؛ داغىق، شۆھرەت،

ياخشى پەزىلەت: - بىر يولداش «شەنم - ئەسلىگە كەلسە ئىشلىمەيمەن» دەۋاتسا، بۇنى يىغىندا ھەل قىلمايدىكەنمىز؟ - دېدى زاۋۇت باشلىقى زەردە بىلەن. * - ئۇ ئىشقا چىقىمسا، شەنمىزگە سەت ئەمەسمۇ؟ - دېدى ئالىم. * «نېمىشەت، ئاھ نېمىشەت» دەپ شارقىراپسەن تاغ سۈيى، نېمىشەتنىڭ شەنگە ناخشا ئوقۇيسەن يول بويى. ② قەدىر-قىممەت، غۇرۇر، پەخىر: ئۇ بۇنى يىگىتلىك شەنى ئالدىدىمۇ ۋىجدانى قەرز دەپ ھېسابلايتتى. * - بىر يىگىتنىڭ شەنگە، ئەلۋەتتە ئادەم ئۆلتۈرۈش ئۇيات ۋە نومۇس، - دېدى ئۇ زەردە بىلەن.

شەنگە چىچماق كىشىلەر ئارىسىدىكى يۈز-ئابرويى ۋە ئىناۋىتىنى، ياخشى نامىنى يوقاتماق، نامىنى بۇلغىماق: - مەن سېنىڭ قايسى يۈزۈڭگە قارايمەن! سەن ئاتا-بوۋىلىرىڭنىڭ شەنگە چىچتىڭ، ئىست! - دەپ لەنەت ئوقۇدى ئۇ ئاچچىقى بىلەن قولىنى شىرەگە ئۇرۇپ.

شەنگە داغ تەگكۈزمەك كىشىلەر ئارىسىدىكى ياخشى نامىنى، ھۆرمەت ۋە ئىززەت-ئابرويىنى تۆۋەنلەتمەك: بەزى كادىرلار پارا ئارقىلىق دۆلەت كادىر-لىرىنىڭ شەنگە داغ تەگكۈزۈۋاتىدۇ. * ئۇنىڭ بۇ ئىشى باشقا قۇشنىلارنىڭ شەنگە داغ تەگكۈزمەمدۇ، ئۇ نەمۇنچى بولۇشقا لايىق ئەمەس.

شەنگە داغ چۈشۈرمەك ← شەنگە داغ تەگكۈزمەك: ئۇ سىزنىڭ قىلغانلىرىڭىزغا رەھبەت ئېيتىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەكسچە شەننىڭ داغ چۈشۈرىدىغان بىرمۇنچە ھاقارەتلىك سۆزلەرنى قىلدى.

شەنگە داغ كەلتۈرمەك ← شەنگە داغ تەگكۈزمەك: سىز قاراپ تۇرۇپ يۇقىرى

شەنبە كۈنى بولىدىغان بازار. ②
شەنبە كۈنى بازار بولىدىغان جاينىڭ
نامى. ③ كېرىيە ناھىيىسىدىكى بىر
يېزا بازىرىنىڭ نامى.

شەنبىلىك سۈپ. شەنبە كۈنى ئېلىپ
بېرىلىدىغان، شەنبە كۈنى قىلىنىدىغان؛
شەنبىلىك تازىلىق تۈزۈمىنى ھەرقايسى
ئورۇنلاردا تۇرغۇزۇش كېرەك.

شەھەر نى (پ) ① ئادەم زىچ ئولتۇراقلاش-
قان، سودا-سانائەت تەرەققىي قىلغان،
ئاهالىسى دېھقانچىلىق قىلمايدىغان كىشىلەر-
نى ئاساس قىلغان، ئەتراپىدىكى جايلار-
نىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت
مەركىزى ھېسابلىنىدىغان جاي؛ قەشقەر
شەھىرى، ئۈرۈمچى شەھىرى، * شەھەر
چوڭ بولغاچقا، ھەر جۈمە كۈنى نەچچە يۈز
ھارۋا ئوتۇن سېتىلىپ تۈگەيدىغانلىقىنى
چۈشەنمىگەن ئادەم بۇ ئوتۇننىڭ كۆپلۈكىگە
قاراپ «قالاپ تۈگەتكىلى بولامدۇ» دەپ
قالاتتى. * بۇ شەھەر شۇنداق چىرايلىق
شەھەر ئىكەنكى، ۋەزىر ئۆمرىدە بۇنداق
چىرايلىق شەھەرنى كۆرمىگەنكەن. ②
مەمۇرىي رايون بىرلىكى. مەملىكىتىمىزدە،
مەركەزگە بىۋاسىتە قاراشلىق شەھەر،
ئۆلكىگە (ئاپتونوم رايونغا) بىۋاسىتە
قاراشلىق شەھەر ۋە ۋىلايەتكە (ئاپتونوم
نوم ئوبلاستقا) بىۋاسىتە قاراشلىق
شەھەر دەپ ئايرىلىدۇ؛ تۇرپان شەھىرى،
سانجى شەھىرى. ③ قەدىمدە ئۆتكەن
كىچىك دائىرىدىكى دۆلەت، يۇرت؛
شەھەر سورىماق. * پادىشاھلىق نۆۋىتى
بەھزاتقا كېلىپتۇ. لېكىن شەھەر خەلقى بىزگە
قارىغۇ پادىشاھ كېرەك ئەمەس دەپ، ئۇنىڭ
پادىشاھلىقىنى قوبۇل قىلماپتۇ. * ئاتامنىڭ
ئۆكسىمۇ باشقا بىر شەھەرگە شاھ ئىدى.

دەرىجىلىك بىر رەھبىرىي كادىرنىڭ شەنگە
داغ كەلتۈرىدىغان غەيۋەت-شىكايەتلەرگە
يول قويۇۋاتسىز.

شەنگە گەپ تەگمەك نام-ئابرويىنى
چۈشۈرىدىغان گەپ-سۆزلەر بولماق،
باشقىلار تەرىپىدىن سۆز-چۆچەك قىلىن-
ماق؛ ئۇ «قىزنىڭ شەنگە گەپ تېگىپ
قالمىسۇن» دەپ ئويلىدى-دە، قىز بىلەن
شۇ يەردىلا خوشلاشتى.

شەنگە ئولتۇرماق ← شەننى
بۇلغىماق؛ بىزنىڭ دۇپچاڭ ئۇبدان ئادەم ئىدى،
كىچىككەن ئىش بىلەن شەنگە ئولتۇردى.
شەننى بۇلغىماق ئىززەت-ئابرويىنى
يوقاتماق، نام-شەرىپىنى يوقاتماق،
خەلق ئارىسىدىكى ئىناۋىتىنى چۈشۈرمەك؛
بىزدە بەزىلەر ياتلارغا چوقۇنۇپ ۋە خۇشامەت
قىلىپ، قۇللارچە باش ئېگىپ، نەتىجىدە بۈيۈك
دۆلىتىمىزنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىنى يوقىتىپ،
شەننى بۇلغاپ، خەلقنىڭ قارغىش، ھاقارىتىگە
قالدى.

شەنى يامان باشقىلار ئالدىدا يۈز-ئاب-
روپى، ھۈرمىتى يوق، كىشىلەر ئارىسىدا
ئەسكى نامى چىققان؛ - بۇ پىكىرلىرىدىن
يانسلا بولامىكىن، شەرىخان، شەنى يامان
ئاشۇنداق بىرنىمىنى كۈيۈغۈل قىلىمەن دېگەن-
لىرى نېمىسى؟ - شاراپەتخان شەرىخانغا
«نەسەت» قىلاتتى.

شەنبە نى (پ) <ئاستى> ھەپتىنىڭ جۈمە-
دىن كېيىنكى، يەكشەنبىدىن بۇرۇنقى
ئالتىنچى كۈنى؛ شۇ چاغدىكى مەسلىمەت
بويىچە لۇتپۇللا ھەر شەنبە كۈنى ئەغزەمنىڭ
ئۆيىگە چىقىپ، تۇن يېرىمىغىچە ۋە ئەتسى
كەچكىچە ئۇنىڭ ئۆگىنىشىگە ياردەم بېرىپ
تۇردى.
شەنبە بازار ① بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدە

شەھەر ئالدىغاندەك ناھايىتى زور ھەيۋە بىلەن، ئىنتايىن دەبدەبە بىلەن؛ ئېرى قىزىل بۇرۇن تاتۇقۇ پاختا ئېتىپ شەھەر ئالدىغاندەك گۈزەل كىردى.

شەھەر سورىماق ھاكىمىيەت تۇتماق، ھاكىمىيەت بېشىدا تۇرماق؛ ھوت پادشاھ بولغاندىن كېيىن ئادالەت بىلەن شەھەر سوراپ خەلقنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلدى.

شەھەر كۆرمىگەن ① ئۆزى تۇرغان جايدىن باشقا يەرلەرگە بارمىغان. ② كۆچە. ئىش كۆرمىگەن، نەزەر دائىرىسى تار، تەجرىبىسىز؛ - شەھەر كۆرمىگەن بالىلار دە، - دېدى ئۇ بىزگە قاراپ، ئۆزىچە ئۆز سۆزىدىن مەنۇن بولغان ھالدا مەغرۇرلۇق بىلەن. * شەھەر كۆرمىگەن چالا موللا بىر ئادەمدىن ھېچ ئىش چىقمايدۇ.

شەھەر كىلىماتى <مېتېئور> شەھەرنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى، خاراكتېرى، جۇغراپىيىلىك ئورنى، يەر يۈزى ئەھۋالى، كوچىلىرىنىڭ ئورۇنلىشىشى، ئاھالىسىنىڭ زىچلىق دەرىجىسى ۋە سانائىتىنىڭ جايلىشىشى ئەھۋالى قاتارلىق ئامىللار تەرىپىدىن بەلگىلىنىدىغان ئالاھىدە كىلىمات. شەھەردە، ئەتراپىدىكى رايونلارغا قارىغاندا تۇمان كۆپ، ئاتموسفېرا ئوخشىمىغان دەرىجىدە بۇلغانغان بولىدۇ. ئۇنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە ھاۋا تېمپېراتۇرىسى يۇقىرىراق، قىسمەن جايلار بىلەن بولغان شامال سۈرئىتى، شامال يۈنلىشى ۋە ھۆل-يېغىن مىقدارى جەھەتتە لىرىدىكى پەرقى ناھايىتى زور بولىدۇ.

شەھەرلەر ئارا مۇسابىقە <تەن> چوڭ شەھەرلەر ۋە كىچىك كوماندىلىرى ئوتتۇرىسىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى. ئادەتتە توپ تۈرلىرى مۇسابىقىلىرىگە قارىتىلىدۇ. ئۇنىڭ مەقسىتى،

ئۆزئارا دوستلۇق ئورنىتىش ۋە ئۇنى كۈچەيتىش؛ چېنىقىش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ۋە تەنھەرىكەت تېخنىكا سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت. شەھەرنى ئالدى قونتاچى بۇ ئىبارە ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز، تەجرىبىسىز ئادەمنىڭ ئىشنىڭ بېشىغا چىقىۋېلىپلا، ئىشنى قالايمىقان، ئوڭ-تەتۈر قىلىۋېتىشىنى مەسخىرە قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ؛ - شەھەرنى ئالدى قونتاچى دەپ، ئەمدى سېنىڭ ھاكىم بولۇپ قىلىشىڭ مۇشۇ بولىدۇ؟! - دېدى بوۋاي زەردە بىلەن ھاكىم بولغان ئوغلىغا ھومىيىپ.

شەھەرچە ① ئى. كىچىك شەھەر؛ ئۇلار كەچتە ئارالدىكى بىر شەھەرچىگە يېتىپ كېلىپتۇ. ② رەۋ. شەھەردىكىگە ئوخشاش؛ شەھەرلىكلەردەك؛ - بۇ يەرلەردىمۇ شەھەرچە يۈرسەڭ، كىشىلەر سېنى ئاسان ئارىغا ئالمايدۇ، - دېدىم مەن ئۇنىڭغا سەمسىيلىك بىلەن چۈشەندۈرۈپ. * - بىزنىڭ بۇ يىگىت شەھەرچە يۈرىدىغان بولۇپ كەتتى، - دېدى دادام ئەمدىلا سەككىز ياشقا تولۇۋاتقان ئىنىمنى ئەركىلىتىپ قۇچىقىغا ئالغاج.

شەھەرچىلەر ① رەۋ. شەھەردىكىلەرگە ئوخشاش قىلىپ، شەھەردىكىلەرنى دوراپ؛ - خىمىيىۋى ئوغۇتتىن كۆپرەك ئىشلەتسەڭلار بولامتى؟ شەھەرچىلەر گەپنى قىلىۋېرىدىكەنسىز، - دېدى زەيتۇنە قېيىدىغاندەك قىلىپ.

شەھەرلىك سۈپ ① شەھەردە ياشىغۇچى، شەھەردە ھايات كەچۈرگۈچى؛ بىر بازار كۈنى باي شەھەرلىك ئەل-ئاغىنلىرىنى چاپىغا قىچقىرىپتۇ. // ئۇ شەھەرلىكلەرنى ناھايىتى كەم سۈندۈرۈراتتى. ② شەھەرگە تەۋە، شەھەر دائىرىسىدىكى، شەھەر

دەرىجىلىك : شەھەرلىك باج ئىدارىسى.
شەھەرلىك پارتكوم.

شە ھەلا سۈپ (ئە) يېز ت. نۇرلۇق، قارىغا مايىل كۆك ۋە چوڭ-چوڭ (كۆز ھەققە-دە) : شە ھەلا كۆز. * نەزمىلەر پۈتتۈم كۆزى شە ھەلاغا، چىقىمىدى بارىم ئۆيىدىن تالغا. * ئۇنتۇپ قال! ... ئۇنتۇپ قال، يوقلىما مېنى، يوقلىما ئەي چىۋەر كۆزلىرى شە ھەلا. ئېكراندا قاش ئاتقان گۈزەل جاناندىن، ئاغزىدا سۇ بەرگەن پۇچۇق قىز ئەلا.

شە ھەلا كۆز نۇرلۇق، قارىغا مايىل كۆك ۋە چوڭ-چوڭ كۆز؛ خۇمار كۆز؛ چىرايلىق ۋە چوڭ-چوڭ قارا كۆز؛ ئۇ شە ھەلا كۆزلىرىنى نىجاتقا تىكىپ، بىرنەپەلەرنى دەپ ۋىلىقلاپ كۆلدى. * قازى يۇڭلۇق مەيدىسىنى ئېچىپ مۇناجات قىلىپتۇ؛ - ئاھ خېنىم، ئايئاق خېنىم، شېرىن سۆزلۈك، شە ھەلا كۆزلۈك خېنىم، ئورۇن راسلىماملا، كۆيگەن كۆڭلۈمنى ئالماملا؟!

شە ھۆانە (توغرىسى: شە ھۆانى) ←
شە ھۆانىي.

شە ھۆانىي سۈپ (ئە) ① جىنسىي تەلەپتىن بولغان، شە ھۆەتتىن كېلىپ چىقىدىغان؛ ئۇ شە ھۆانىي نەپسىنى قاندۇرغاندىن كېيىن، چالا ئۆلۈك بولۇپ قالغان ئازادگۈلنى تورۇسقا ئېسىپ قويدى. * ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر خىل شە ھۆانىي لەززەتنىڭ دولقۇنى كۆتۈرۈلدى. ② شە ھۆەتپەرەسلىككە ئائىت، ئەخلاق-سىز، بەتقىلىق بايانلار ۋە سۈرەتلەر بېرىلگەن؛ يېقىنقى يىللاردىن بېرى شە ھۆانىي كىتاب-ژۇرناللار تۈرلۈك يوللار بىلەن ئېلىمىزگە ئېلىپ كىرىلىپ، جەمئىيەتمىزنىڭ كەيپىياتىنى بۇلغىدى. * بىر تەرەپتە ئەمەللەر غېجەك تارتىپ شە ھۆانىي ناخشىلارنى ئېيتىپتۇ ئىدى.

شە ھۆانىيەت ئى (ئە) ← شە ھۆانىيلىق؛

ئىنسان شە ھۆانىيەت ئۈچۈن ئەمەس، ئالەم تەرەققىياتىغا تېگىشلىك تۆھپە قوشۇش ئۈچۈن دۇنياغا كەلگەن، جىنسىي ئالاقىنى نەسىل قالدۇرۇش مەقسىتىدىكى نورمال ھەرىكەت دەپ بىلىپ، نورمال شۇغۇللىنىش لازىم.

شە ھۆانىيلىق ئى. شە ھۆەتتە كۆپ بېرىلىش، شە ھۆەتپەرەسلىك؛ شاھزادە باغداشقا چىققاندىن كېيىن شە ھۆانىيلىقتا چىكىدىن ئېشىپ كىشىلەرنىڭ غەزەپ-نەپرىتىنى قوزغىۋەتتى. * ئۇنىڭ شە ھۆانىيلىقلىرى بەك كۆپ ئىدى.

شە ھۆەت ئى (ئە) جىنسىي تەلەپ، جىنسىي ئىنتىلىش؛ تەڭرى ئىنسانلارنىڭ نەسلىنى كۆپەيتىش ۋە بىر-بىرىگە باغلىنىشلىق قىلىش ئۈچۈن شە ھۆەتنى ياراتتى. ئاتا-ئانىلارنى پەرزەنتىنىڭ دۇنياغا كېلىشى ئۈچۈن سەۋەب قىلدى. * ھاتەم ئون كۈنگىچە بىرەر قېتىمۇ ئۇلارغا شە ھۆەت نەپسىنى قويۇپ بەرمىدى. قىزلار ھاتەمنىڭ بۇ سۈپىتىنى ئاتا-ئانىلىرىغا تەرىپلەپ ئېيتىپ بېرىشتى.

شە ھۆەتپەرەس سۈپ (ئە+پ) شە ھۆانىيلىقتا بېرىلگەن، جىنسىي تەلەپنى كۈچلۈك؛ شەھەرگە يېڭىدىن بىر شاھ پەيدا بولۇپتۇ، بۇ شاھ شە ھۆەتپەرەس ئىكەن. * شە ھۆەتپەرەس زالىم پادىشاھ قىزغا غايىبانە ئاشىق-بىقارار بولۇپتۇ.

شە ھۆەتپەرەسلىك «شە ھۆەتپەرەس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ سۇلتان مامۇتنىڭ شە ھۆەتپەرەسلىكى قوزغىلىپ، ئانارخانىنى كۆرۈشكە ئالدىرىدى. * يېتىلىپ قالغان گۈزەل قىزنى كۆرۈپ، مەخسۇت بەگنىڭ شە ھۆەتپەرەسلىكى تۈتتى.

شە ھۆەتخور سۈپ (ئە+پ) ← شە ھۆەتپە-رەس؛ ئۇ پادىشاھنىڭ ئوغلى تولىمۇ شە ھۆەتخور ئىكەن.

شە ھۋە تخورلۇق « شە ھۋە تخور » سۆزىنىڭ

ئىسىم شە كلى: مەلىكىنىڭ يالغۇزلۇقىنى ۋە ئۇنىڭ ھۆسن-جامالىنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرگەن ۋەزىر ئوغلنىڭ شە ھۋە تخورلۇقى زىيادە ئېشىپتۇ. **شە ھىد** (توغرىسى: شېھىت) ← شېھىت. **شە ۋىق** (توغرىسى: شوق) ← شوق. **شە ۋكەت** نى (ئە) ① ئابروي، ھۈرمەت؛ شان-شۆھرەت؛ كۆي قاتسام شۇڭا دىلدىن، شېكەر ياغدى بۇ تىلدىن، شە ۋكىتى بۇ دىيارىمنىڭ يۈرەككە ئىشتىياق سالدى. * بەختلىككەن، باھاسىز دۆلىتىم بار، قېشىمدا يار، ھاياتتا شە ۋكىتىم بار. ② كۈچ-قۇۋۋەت، سالاپەت؛ ھە يۋەت، ھە شىمەت؛ - شاھزادە بېگىمنىڭ شە ۋكىتى بىلەن مۇشۇ كۈنلەرگە ئېرىشكەن قۇللىرى، خىزمەتلىرىگە تەييار تۇرۇپتۇ، - دېدى سودىگەر ئامان قېلىش ئۈمىدىگە تولۇپ.

شە ۋكە تلىك سۈپ ① چوڭ ھۈرمەت ۋە

ئابروي-ئىناۋەتكە ئىگە بولغان، شۆھرەت-لىك، داڭلىق؛ - ئەي شە ۋكە تلىك پادىشاھ ئالىيلىرى، مەن بۇ ئوردا شەھرىنىڭ غەربىدە-كى قەبىلىدىن، ئانام يوق، ئاتام بولسا سەپەردە، - دەپتۇ پادىچى. * ئۇلار شە ۋكەت-لىك بىر قەھرىماننىڭ تۇغۇپ ئۆستۈرگۈچىسىنى ئۆلۈم خەۋىرى بىلەن كۈتۈۋېلىشتى. ② ھە شىمە تلىك، ھە يۋە تلىك؛ باغ ئىچىگە خەلىپە ھارۇن رەشىد تەرىپىدىن بىنا قىلىنغان شە ۋكە تلىك چوڭ ساراي جايلاشقانكەن.

شە ۋۋال نى (ئە) <ئاستر> ھىجرىيىنىڭ

ئونىنچى ئېيى، يەنى قەمەرىيە يىلى ھېسابىدىكى ئونىنچى ئاي. ئۇ 29 كۈن بولىدۇ.

شە يتان I (ئە) ① نى <دىن> دىنىي

چۈشەنچە بويىچە، ئادەملەرنى دىن يولىدىن ئازدۇرغۇچى، يامانلىققا، بەتقە-

لىقلىققا باشلىغۇچى ئەپسانىۋى مەخلۇق، ئىبلىس: شە يتانغا « توپا يەمسەن؟ » دېسە « يېغى بارمۇ؟ » دەپتۇ (ماقال). * - بەگدىن ياخشىلىق تىلەش - شە يتاندىن ئىمان تىلىگەن بىلەن باراۋەر، - دېدى مەشرەپ ئىككى خىيال بولۇپ. * قاراڭغۇدا ئەقلىنى يوقىتىپ قويغان خېلىلىنىڭ كۆزىگە شە يتان كۆرۈنگەندەك بولدى. ② ئى. كۆچمە. سەلب. ھە ييار، قۇۋ، ئادەم ئالداشقا ئۇستنا؛ - ئۇ دادىسىدىن ئون ھەسسە ئۈستۈن ماھىرلىق بىلەن ئالدىنى توراپ تۇرىۋاتىدۇ، كاساپەتنىڭ بالىسى بىر شە يتان. - دە! - دېدى ئۇ مەيۈس پىچىرلاپ. * - ھۇ شە يتان، بالام دەپ يۈرسەم، مېنى ئالداپ يۈرگىنىنى، - دېدى دادام ئاچچىق بىلەن قولىنى شىلتىپ. ③ سۈپ. كۆچمە. شوخ، چاققان، ھەرىكەت ۋە قىلىقلىرى ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان (بالىلار ھەققىدە)؛ - ھەي شە يتان قىز، مېنى ئالداپسىز-دە، - دېدى نۇرۇم. * شوخراق، شە يتانراق، گارمۇن چېلىشنى بىلىدىغان بۇ تاتار يىگىتنىڭ ئىسمى رەئۇپ ئىكەن. * ئەركىن سەلىقنىڭ سۆز ئويۇنغا ئەجەبلىنەتتى ۋە « ھەي شە يتان قىز » دېگەندەك ئۇنىڭغا قارايتتى. ④ ئى. كۆچمە. سەلب. قارائىيەت، ئالدامچى، ھىيلىگەر، مەككار، شۇم نىيەت؛ - ئۇنىڭ كاللىسى ئەجەبىي شە يتان-لارنىڭ رامكىسى بىلەن تولۇپ كەتكەن، ئۇنىڭ دەۋاتقانلىرى ئەجەبىيلەرنىڭ سۆزى، - دەپ ۋارقىرىدى ئۇ. * غەزەپتىن بىر سەكرەپ چۈشتۈم مەيدانغا، قول شىلتىپ ۋارقىرىدىم پالتا تۇتقانغا: « سەن چىۋىن، ئەل زور تاغ، تارتقىن قولۇڭنى، ئەسلا يول قويمايىز سەندەك شە يتانغا! » ⑤ ئى. ئادەمنى ئېزىقتۇرىدىغان ھېس، ئادەمنى يامان

ئىش-ئوقەتنى نەدىنرەك باشلىسام دەيدىكىن؟
ئاڭلىسام ئۇ شە يتانغا دەرس ئۆگىتىدىغان بالا
ئىشى، - دېدى بارات مەزىن مومايغا سوئال
نەزىرىدە تىكىلىپ.

شە يتانغا ساۋاق بېرىدىغان ←

شە يتانغا دەرس بېرىدىغان: مەن ئويلى-
مىغانكىنەن، ئۇ ھەقىقەتەن شە يتانغا ساۋاق
بېرىدىغان بىرنەمە ئىكەن.

شە يتانغا نوختا سالىدىغان ←

شە يتانغا دەرس بېرىدىغان: توۋا،
غۇلجىلىقتىن ساختا چىقسا ئۇنداق-مۇندىقى
چىقمايدىكەن. نامەت ساختا شە يتانغا نوختا
سالىدىغان بىرنەمە دېسە... - ئايال ماڭا
چاي قۇيۇپ بېرىپ، ھاشىرنى چاقىرىشقا چىقىپ
كەتتى.

شە يتاننى ئالدايدىغان ← شە يتانغا

دەرس بېرىدىغان.

شە يتاننىڭ بۇرۇنغا چۈلۈك ئۆتكۈزىدىغان

← شە يتانغا دەرس بېرىدىغان.

شە يتاننىڭ پەيلى ئادەمنى ئېزىقتۇرۇپ
يامان ئىشلارنى قىلىشقا ئۈندەپ تۇرىدىغان
ئىچكى ھېس-تۇيغۇ، يامان نىيەت، يامان
ئارزۇ: - ھەي، - دەپ پىچىرىلىدى ئۇ
سوتلىنىۋاتقان تاغماغا قاراپ، - شە يتاننىڭ
پەيلى بىلەن بىر قىزنى دەپ ئۆزۈڭنى
بۇلغۇۋالدىڭ-دە.

شە يتاننىڭ كە يىنگە كىرمەك كۆڭلىدە

پەيدا بولغان يامان، ناچار ئارزۇ-ھەۋەس
بويىچە ئىش قىلماق، ئەخمەقلىك قىلماق:

مەن شە يتاننىڭ كە يىنگە كىرىپ ئېزىپتەن،

* - ھەي خوتۇن، مېنىزە، ئۆزى... بىر پۇتى

گۆرگە ساڭگىلىغاندا شە يتاننىڭ كە يىنگە
كىرىپ، پۇل-پۇچەك توپلاشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ

دەپ ئويلاپ قېلىپسە-دە؟ ھى-ھى-ھى...
- دېدى ئۇ قورۇق باسقان چىرايىغا

ئىشلارنى قىلىشقا ئۈندەپ تۇرىدىغان ئىچكى
تۇيغۇ: - نامەت بىلەن ئاپەت، - دېدى
ساھىبجامال ئايال ئارقىدىن، - دائىم بىر
ئۆيدە قونغۇدەك، قىزىلگۈل بىلەن تىكەن بىر
شاختا تۇرغۇدەك، شە يتاندىنمۇ ئادەم شە يتىنى
يامان بولغۇدەك. * شە يتىنى ئۇنى ئالاۋىدىن
ئەبۇ ئەشەمەتنىڭ ھۆسنىگە قاتتىق خۇشتار
قىلىپتۇ.

شە يتان ئاتلىماق چۈشىدە جىنسى

مۇناسىۋەتتە بولۇپ مەنى كەلمەك،
ئېھتىلام بولماق: تولا شە يتان ئاتلاشۇ بىر
خىل كېسەللىك.

شە يتان ئارىلاشماق بىرەر ئىش ياكى

پائالىيەت، يامان نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ
ئارىلىشىپ قېلىشى سەۋەبلىك دەخلى-تەرۈز-

غا ئۇچرىماق: - بۇ ئىشنى ھازىرچە ئۆزىمىزلا
بىلەيلى، ئىشىمىزغا شە يتان ئارىلىشىپ قالسۇن،
يەنە، - دېدى تەلەپخان گۈلۈمخاننىڭ
قۇلغىغا ئاستا پىچىرلاپ.

شە يتان تارازا جان ت. قىسمەت باھالىق

ياكى تەجرىبىخانىلاردا ئىشلىتىلىدىغان
نازۇك ماددىلارنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆلچەش

ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ئىككى بېشىغا
كىچىك تەخسە ئورنىتىلغان، ئوتتۇرىدا

ئىككى تەرەپنىڭ تەڭپۇڭ بولغان-بولمىغانلىقى-
نى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ھەرىكەتلىك نۇر-
چى سىرتىلغا تارازا.

شە يتانغا دەرس بېرىدىغان شە يتاندىنمۇ

ئېشىپ چۈشىدىغان، ئادەم ئالداشقا
ناھايىتى ئۇستا: - ئۇ دېگەن شە يتانغا

دەرس بېرىدىغان نەرسە، مەن ئۇنى ئوبدان

بىلىمەن، - دېدى ئىسمى ماڭا نامەلۇم بولغان

بۇ ئەپەندى كەسكىن تەلەپپۇزدا.

شە يتانغا دەرس ئۆگىتىدىغان ←

شە يتانغا دەرس بېرىدىغان: - نازىجان

كۈلكە يۈگۈرتۈپ.

شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىگە ئالدىنماق

← شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەك: ناۋادا شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىگە ئالدىنىپ، مەرھۇمە ئاجىزەنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ دۇنيا-دەپنىلىرىدىن ئالغان بولساڭلار، دەرھال توۋا قىلىپ، ئىقرار قىلىڭلار.

شەيتاننى ئۇسسۇلغا سالىدىغان ھەر خىل ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ نۇرغۇن ئىشنى قىلالايدىغان، ھەر خىل ئىشلار قولىدىن كېلىدىغان: - ياسىنى بۇ ئىشنى قىلالايدۇ، دېمەك، ئۇ شەيتاننى ئۇسسۇلغا سالىدىغان نېمە، - دېدى باشلىقىمىز قانداقتۇر بىرنەرسىنى ئەسلىگەندەك قىلىپ.

شەيتان ھارۋا جان ت. ۋېلىسىپت.

شەيتان ئۇرسۇن «چىن چاپلىشىپ ساراڭ بولۇپ قالسۇن» ياكى «خۇدا بالا بەرسۇن» دېگەن مەنىدىكى قارغىش ئىبارىسى: - راست، شەيتان ئۇرسۇن، ئەزىرايى، - دەپ ئاۋاز قوشتى يەنە بىر ئاق ساقال ۋە ھىچچىپ تۇرۇپ قۇربان ئاقساقالغا چىلىم تۇتتى.

شەيتان ۋەسۋەسىگە سالىماق شەيتان ئازدۇرماق، كۆڭلىدىكى بىر خىل ناتوغرا ئارزۇ-ئىستەك ئۇنى خاتا يولغا باشلىماق: - بۇ ئىشنى ئوبدانراق ئويلاپ قىل، ھەرقاچان شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىگە سېلىۋاتىدۇ، شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمە، - دەپ نەسەت قىلغاندى ئاكام. ئەمما مەن ئۇنىڭ نەسەتتىگە قۇلاق سالمىدىم.

شەيتىنى پۈۋلىمەك بىرەر ئىشنى قىلىش ھەۋسى ئۆرلىمەك، شۇ ئىشنى قىلىشقا بولغان ئىنتىلىشى كۈچەيمەك: - دۇبىجاڭ «سوپەك» ئالغاندىن بۇيان مېنىمۇ شەيتىنىم پۈۋلەپ ئۇچۇرۇشقا باشلىدى، ئەمما پۇل

بىرئاز كېمىدىكەن، شۇڭا ئۆزلىرىنىڭ قېشىغا...

- ئۇ خۇشامەتگۈيلۈك بىلەن ھىجايىدى. **شەيتىنى تۇتماق ①** شەيتىنى ئۆرلىمەك: ئۇنىڭ ئادالەتسىز سۆزلىرىنى ئاڭلىغان يىگىتنىڭ شەيتىنى تۇتۇپ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماپتۇ-دە، ئۇنىڭغا ئېتىلىپتۇ. * قىزنىڭ قەستەن قىلىۋاتقان نازلىق قىلىقلىرىنى كۆرگەن ئەخمەق يىگىتنىڭ شەيتىنى تۇتۇپتۇ-دە، قىزنى بىلىكىدىن تۇتۇپ قۇچقىغا تارتىپتۇ. **② كۈلگۈسى كەلمەك**، كۈلگۈسى ئۆرلىمەك: ئۇنىڭ ھالىنى كۆرۈپ شەيتىنىم تۇتتى-دە، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈپ كەتتىم. * - شەيتىنىڭ تۇتتى-ھە، جىم ئولتۇرە، - دېدى ھامام بىقىنىغا بوشقىنە نوقۇپ، پىچىرلاپ تۇرۇپ.

شەيتىنى غالىپ كۆڭلىگە كەلگەن بىرەر ئىش ياكى بىرەر گەپنى پالاق-پۇلۇق قىلىپ دەپ تاشلايدىغان؛ ئۆزىنى تۇتۇ-ۋالالمايدىغان: ئۇنىڭ كۈلگەن چاغدا سېھىرلىك كۆرۈنىدىغان سەدەپ چىشلىرىنىڭ جۇلاسىغا قاراپ بەزىلەر ھەۋەس باغلىسىمۇ، سىنچى يىگىتلەر ئۇ قىزغا شەيتىنى غالىپ كۈلگەك قىز ئىكەن دەپ باھا بېرىشەتتى.

شەيتىنى غالىپ كەلمەك كۆڭلىدىكى بىرەر يامان نىيەت، ئارزۇ-ئىستەكنىڭ زورى بىلەن يامان ئىش قىلماق: نۇرغۇن قېتىم ئىككىلەندىم. ئاخىرى شەيتىنىم غالىپ كېلىپ بۇ ئىشنى قىلىپ تاشلاپتىمەن.

شەيتىنى غالىس ← شەيتىنى غالىپ:

- شەيتىنىڭ بەكمۇ غالىس ئىكەن، ئۇكام، - دېدى بوۋاي قولىمنى تۇتۇۋېلىپ، - ئاچچىقىنى بېسۋال، ئۇرۇش-جېدەل سېنى شەرەپكە ئىگە قىلمايدۇ. * - شەيتىنىڭ بەكمۇ غالىس ئىكەن، تېخى مەلىكە كەلمىدى، ئالدىنماي تۇرمامسىز، - دېدى دەللال موماي سودىگەر يىگىتكە قاراپ مەككارلاچە ھىجىيىپ.

يۇقىرى نۇقتىسىدا تۇرىدۇ. شەيتان گوريزونتال تەكشىلىكتە تۇرغاندا، كۆپۈك نەيچىدىكى شىكالنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىدۇ، بۇ شۇنداق ئەسۋابنىڭ بىر خىلى.

شەيتان تېرىسى نى (شەيتان+تېرە+سى) قېلىن ھەم توقۇلۇشى ناھايىتى زىچ، ئاسان يىرتىلمايدىغان بىر خىل رەخت: شەيتان تېرىسىدىن تىكلەن پەشمىتىدىن قول ياغلىقىنى ئالدىم.

شەيتانچاق نى. جان ت. ۋېلىسپىت: باي بالىسى كۆرەڭلىگەن ھالدا شەيتانچاقنى مېنىپ قاۋۇلنى بېسىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. * - دۇرۇس، «شەيتانچاق» دېگەن سۆزنى سىلەر ئاڭلاپ باقمىغان - ھە؟ - دېدى بوۋاي كۈلۈپ قويۇپ ۋە چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى، - بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا كىشىلەر ھازىر سىلەر مېنىپ يۈرگەن ۋېلىسپىتلەرنى «شەيتانچاق» دېيىشەتتى.

شەيتانلىق نى ① مەككارلىق، ھىيلەگەر-لىك، ئالدامچىلىق: - قادىرئاخۇن ئۇستىنىڭ شەيتانلىقى باردەك قىلىدۇ، ئۇ مايمۇننى ئۇسسۇلغا سالالايدىغان ئادەم... دەپ گەپ باشلىدى ئەخمەت چاڭچاڭ. * ھەي... ئۇ گومۇشى يەنە قانداق شەيتانلىق بىلەن مەشغۇلدۇ؟ * بىلگەن بولسام شەيتانلىقنى، ئاشىق بولۇپ سېنى سۆيۈمەستىم. ② شوخلۇق، كەپسىزلىك: - سېنىڭ شەيتانلىقىڭنى شۇ... - دېدى دادام مېنى كۆتۈرۈپ ئەركىلىتىپ.

شەيتانلىق قىلماق ① ھەييارلىق، ئالدامچىلىق، مەككارلىق قىلماق: ئەگەر نامان شەيتانلىق قىلىۋاتقان بولسا، بۇنى قاسىمغا ئۇقتۇرۇپ «كۆزۈڭنى ئاچ» دېيىش كېرەك. * - ھە، ئاشۇ شەيتانلىق قىلىپ چىرايىنى مىڭ ياڭزا ئۆزگەرتىش ۋە غىلجىلاپ

شەيتىنغا ھاي بەرمەك ئۆزىنى تۇتۇ-ۋالماق، يامان ئىشنى سادىر قىلىش نىيىتىدىن يانماق، يامان غەرەزدىن ۋاز كەچمەك: - ھەرگىز تەتۈرلۈك قىلىپ يۈرمە، - دېدى ئۇ سىرتقا چىققاندىن كېيىن، - شەيتىنغا ھاي بەر، ئۆزۈڭدىن ئۆتتى، تۈزەتسەڭ بولىدىغۇ؟ ساڭا باشقىلارنىڭمۇ پىكىرى كۆپ.

شەيتىنى قوزغىماق كۆڭلىدە بىرەر يامان ئىش قىلىش تۇيغۇسى پەيدا بولماق: - شەيتىنم قوزغاپ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالماي بۇ بىر باش قوناقنى ئۇزۇپ سېلىپتەن ئۇكام، بۇندىن كېيىن... - بوۋاي «قىزىل قوغدىغۇ-چى» ياشنىڭ قورقۇنچلۇق تەلەتكە قاراپ، سۆزدىن توختاپ قالدى. * قىزنىڭ يالغۇز قالغانلىقىنى بىلگەن يىگىتنىڭ شەيتىنى قوزغاپ، ئۆز ئايالىنى ئۇنتۇغانىدى.

شەيتىنى كۈچلۈك ← شەيتىنى غالىب: - ئۇ ناھايىتى شەيتىنى كۈچلۈك ئادەم، قانخورلۇق قىلىشتىنمۇ يانمايدۇ، ئۇنىڭ بىلەن جېدەللەشمە، - دېدى بوۋام ماڭا نەسەت تەلەپپۇزىدا. * قىزنىڭ كۈزەل جامالىنى كۆرگەن شەيتىنى كۈچلۈك يىگىتنىڭ شەھۋانى ھەۋسى تېخىمۇ ئۆرلەپتۇ.

شەيتىنى ئۆرلىمەك كۆڭلىدە بىرەر يامان ئىش قىلىش نىيىتى پەيدا بولماق ۋە شۇنداق نىيىتى كۈچىيىپ بارماق: ئالتۇنى كۆرگەن يىگىتنىڭ شەيتىنى ئۆرلەپ، بەگنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپتۇ.

شەيتان II نى (ئە) گوريزونتال تەكشىلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. رامكا بىلەن ئىچىگە ئېتىل ئېغىر ياكى ئىسپرت قاچىلانغان ئەينەك نەيچىدىن تۈزۈلىدۇ. نەيچە ئىسپىدە بىر دانە كۆپۈك قالدۇرۇلغان بولۇپ، ئۇ باشتىن-ئاخىر نەيچىنىڭ ئەڭ

بېلىنى تولغاشلار... - دەيدى ئۇ ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان چوكانغا قاراپ سەسكەنگەندەك. ② شوخلۇق ياكى قىزىقچىلىق قىلماق: ئۇ كۆزلىرىنى بىرقىسىلا ئوينىتىپ شەيتانلىق قىلدى. * ئەخمەتنىڭ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، شەيتانلىق قىلغۇم كەلدى-دە، يۈز-كۆزىگە قارا كۈيە سۈركەپ، تونىغۇسىز قىلىپ قويدۇم. شەيتانلىقى تۇتماق شوخلۇق قىلغۇسى، قىزىقچىلىق قىلغۇسى كەلمەك: - شەيتانلىق قىلماق تۇتتىمۇ نېمە، تۇخان؟ نېمە بولدۇك؟ - دەيدى ئابدۇرىشت. - مانا كۆردۈڭلارمۇ، تازا قىزىق قوشاق تېپىۋالدىم، - شوخلۇق بىلەن جاۋاب بەردى تۇخان.

شەيخ ئى (ئە) ① ئىسلام دۆلەتلىرىدىكى بىلىملىك كىشىلەر، ئالىملار، ئۆلىمالار ۋە دىنىي ئالىي مەكتەپلەرنىڭ مۇدەررىسلىرى-گە بېرىلىدىغان ئۇنۋان. ② <دىن> تەرىقەت خانىقاسىنىڭ باش دەرۋىشى؛ ئايمىخاننىڭ زارلىنىشىنى شەيخ ئاڭلىماسقا سېلىپ، مۇرىتلارغا كايىپ: - قىزىق تۇتۇڭلار، سوۋۇپ قالماڭلار!... ھە! - دەيتتى. * ئۇ شۇنداق قارسا، ئارقىدا قارا جەندە كىيىۋالغان سېمىز بىر شەيخ تۇرغۇدەك. ③ <دىن> مازار، زىيارەتگاھ قاتارلىقلاردا، ئەۋلىيالار-غا، خۇدا يولىغا ئاتالغان سەدىقە ۋە نەزىر-نىيازىلار ھېسابىغا ياشايدىغان كىشى، مازارغا قارىغۇچى: شۇندا نۇرۋان ھېچ تۇتالماي ئۆزىنى، يوشۇرۇپ ئەلدىن پەرىشان يۈزىنى. دېۋىتىپ ئاتنى بۇراپ ماڭغان پېتى، كەلدى قەبرىستانغا ئاھ ئۇرغان پېتى. «نەگە كۆمگەندۇر ئۇنى» دەپ گاڭگىراپ، شۇ مازارنىڭ شەيخىدىن بىلدى سوراپ. ④ كۆچمە. تەييار، بىكار تاماققا ئادەتلەن-گەن كىشى: ئاتام مازارغا شەيخ، مەن تەييارغا شەيخ (ماقال).

شەيخۇلئىسلام ئى (ئە) <دىن> ئىسلام دىنىدىكى ئەڭ چوڭ دىنىي مەنسەپ، ئۇنۋان ۋە مۇشۇ ئۇنۋانغا ئېرىشكەن كىشى: ئابدۇرىشتخان دەرھال شەيخۇلئىسلامنى چاقىرتىپ بۇ مەسىلە ھەققىدە ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى.

شەيدا ئى (پ) ① ھەددىدىن ئارتۇق مەپتۇن بولغان، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگەن ئاشىق: ھەممە قايىل ھەمرا قىز، مەنىۋ ساڭا شەيدا قىز. * مەپتۇن بولۇپ قونار شاخقا گۈل شەيداسى، جىمى جانغا يېتەر ئاندىن كۆي-ئىداسى. // جاھان بەرنالىرى شەيدا گۈزەلنى ساقلىغان مىڭئۆي، قىلۇر ئاشىق يۈرەكلەرنى ئەسىرنىڭ ھېكمىتى ئاقسۇ. ② بىرەر نەرسىگە ھەددىدىن ئارتۇق قىزىقىش بىلەن بېرىلگۈچى، مەستانە: ناخشا ئەل-يۇرتقا تارالغان ھامان ئۇنىڭ ھېكايىسىمۇ دەرھال تارقىلىپ بولدى، بىراق بۇ مۇھەببەت شەيدالىرى ئاشۇ كۈنلەردە مۇھەببەت شارابىنى ئىچىشكە مۇيەسسەر بولالمىغانىدى. * مەن ئەمەسمۇ مەكتەپلىرىڭ-دە، ھەر مەۋسۈمدە ئەلا ئوقۇغان، نەزمە، قوشاق شەيداسى بولۇپ، ئون تۆت ياشتا قوشاق توقۇغان.

شەيدا ئەتمەك ← شەيدا قىلماق: قاراپ باقساڭ جامالى گۈلنى شەيدا ئەتكۈدەك. بىراق ۋىجدان بولمىسا، زىيالىقى نە كېزەك. شەيدا بولماق ئاشىق بولماق، ھەددى-دىن ئارتۇق ياخشى كۆرۈپ قالماق، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن سۆيمەك، مەپتۇن بولماق، بېرىلمەك، ئۆزىنى ئاتماق: - ئەي لەنتى شەيتان نەسىللىك! مەھبۇبىڭنىڭ ئاشىقىغا شەيدا بولۇپ قانداق سۆز، قانداق ھەرد-كەتلەرنى قىلغانلىقىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگەنەن! - دەپتۇ ئۇ دىۋىگە ۋارقىراپ.

* ئەختەرنىڭكىگە داستىخانلار ئاز كەلمىدى، كۆپلىرى قىزغا شەيدا بولغان، قىسمەنلىرى ئەمەلگە. * ئەتلىسىدىن ئۆرنەك ئالدىم، گۈللىرىدىن ئەترىنى، شاھ قىزى شەيدا بولۇر يۇتسا دىيارىڭ قەترىنى، ئامىتى ئوڭدىن كېلىپ، چەرخى چۆرگۈلگەن خوتەن.

شەيدا قىلماق ئاشىق قىلماق، كۆيدۈر-مەك؛ مەپتۇن قىلماق، ئۆزىگە تارتماق، مەھلىيا قىلماق: - پاه، بۈگۈن ئادەمنى شەيدا قىلغۇدەك چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىز! - دېدى ئۇ يۇقىرى ئاۋازدا. * ئۇ ئويلىغانسىرى، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئادەمنى شەيدا قىلىدىغان پۈتۈن بىر قىياپەت گەۋدىلىنەتتى. * ھۆسننى بىر كۆرسىتىپ قەلبىنى شەيدا قىلدى گۈل، بارچە ئىنسان قەلبىگە ئىشقىنى پەيدا قىلدى گۈل.

شەيدالىق ئى. ئاشىقلىق، ئامراقلىق، مەپتۇنلۇق: داۋۇت موللامنىڭ توختىغانغا بولغان شەيدالىقى پەقەت كۆز بىلەن كۆرگۈ-لى، قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان شەيدالىقلا ئىدى. // سۆيۈشكە ئىنتىزار چوڭدەك لەۋلىرى، كۆزىدە يالقۇنلار شەيدالىق ئوتى.

شەيدايى سۈپ (پ) بىركىمگە ياكى نەرسىگە بولغان قىزىقىش، تەلپۈنۈشى ھەددىدىن ئارتۇق كۈچىيىپ ئەقىل-ھوش-نى يىغالماس بولۇپ قالغان، مەجنۇنلارچە ئاشىق بولغان، بەك بېرىلىپ ھوشىنى يوقاتقان؛ سەۋدايى: مەن قوشاققا شەيدا-بى، ئوقۇر ئىدىم ھەر كۈنى، ئولتۇرساممۇ قوپساممۇ، ئاڭغا بېرىپ ئىشقىمنى. * يارىم غەزەل ئوقۇدى، قۇلاق سالىدىم سارتىغا. شەيدايى بولۇپ قالىدىم، بۇلۇلدەك ئاۋازغا.

شەيدايلىق «شەيدايى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

شەيى ئى (ئە) <پەلس> ئوبىيەكتىپ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بارلىق نەرسىلەر

ۋە ھادىسىلەر: يېڭى شەيى، شەيى ئۇقۇمى. * مەلۇم بولغان شەيىنىڭ دەردىنى تارتىمىغان كىشى كەشپىياتنىڭ ھۇزۇرىنى بىلمەيدۇ. * شەيىنىڭ ھەرىكىتى بىرىنچى ھالەتتە بولغاندا، شەيىدە پەقەت سان ئۆزگىرىشلا بولىدۇ، سۈپەت ئۆزگىرىشى بولمايدۇ. شۇڭا ئۇ جىمجىت تۇرغاندەك كۆرۈنىدۇ. **شەيى ئۇقۇمى** <لوگ> شەيىنىڭ ئۆزىنى ئەكس ئەتتۈرگۈچى ئۇقۇم. «بەلگە ئۇقۇمى» غا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

شىپال ئى (ر) ① <قان> رېلىسنىڭ ئاستىغا توغرىسىغا ياتقۇزۇلىدىغان چاسا تۇۋرۇك شەكلىدىكى ياغاچ ياكى بېتون. ② <ئورم> ياغاچ دومىلىتىشتا، ئاستىغا قويۇلىدىغان ياغاچ.

شىپال شېغىلى <قان> تۆمۈر يول ئۇلىغا ۋە شىپال ئاستىغا يېپىتىلىدىغان شېغىل.

شىپورسى ئى (ر) <نېم> <تېب> جانلىقلار تېنىگە سۇيۇق ھالەتتىكى دورا، قان قاتارلىقلارنى ئوكۇل قىلىپ سېلىش ياكى بەدەندىن قان ئېلىش قاتارلىق مەقسەتلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب. سىلىندىر شەكلىدە بولۇپ، كۆپىنچە ئەينەكتىن ياسىلىدۇ. ئۇچىغا يىڭنە بېكىتىلىدۇ.

شتاب (شتابى) ئى (ر) <نېم> ① <مەرب> ھەربىي قىسىملارنىڭ قوماندانلىق ئورگىنى؛ باش شتاب. يولك شتابى. * بۇ ئورۇندا يەنە بانالىيون شتابى جايلاشقاندى. * ئەخمەتجان بىلەن ئابدۇكېرىم قوماندانلىق شتابىغا پات-پات كېلىپ ئىسھاقىيەك بىلەن ئۇرۇش توغرىسىدىكى كونكرېت مەسىلىلەر ئۈستىدە مەسلىھەت قىلىشىپ تۇراتتى. ② كۆچمە. يەرلىك ئورۇنلاردىكى بىرەر

ئىنشائات ياكى قۇرۇلۇش ئىشلىرىغا يېتەك-چىلىك قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان فۇنكسىيەلىك ئورگان، رەھبەرلىك ئاپپاراتى. تى: سۇ قۇرۇلۇشى قوماندانلىق شتابى. ئورمان ئاسراش قوماندانلىق شتابى.

شتات I (شتاتى) نى (د>نېم) بەزى كاپىتالىستىك فېدېراتىپ دۆلەتلەردىكى مەلۇم دەرىجىدە ئۆزىنى ئۆزى ئىدارە قىلىش ھوقۇقىغا ئىگە بولغان مەمۇرىي، تېررىتورىيەلىك بىرلىك: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، كالىفورنىيە شتاتى.

شتات II نى (د>نېم) تەشكىلى ئاپپاراتلار، ئۇنىڭدىكى خادىملارنىڭ سانى ھەمدە ئۇلارغا تەقسىملەنگەن ۋەزىپە قاتارلىقلار ھەققىدە يۇقىرىدىن پىلان بويىچە چۈشۈرۈلگەن نورما، سان: شتات كەم. شتات تولۇق. شتاتنى قىسقارتماق. كادىرلار شتاتى. شتاتتىكى ئىشچى.

شتاتلىق سۈپ. شتاتقا ئىگە، شتات ئىچىدە-كى، شتاتقا كىرگۈزۈلگەن: ۋاھىد ئەمدى شتاتلىق كادىر بولۇپ قالدى، تويۇم قىلىۋالدى.

شتانكا نى (د>نېم) <تەن> ئېغىرلىق كۆتۈرۈش ئەسۋابى. ئادەتتە تۆمۈر كالتەكنىڭ ئىككى ئۇچىغا تەخسىسمان يۇمىلاق تۆمۈرلەرنى بېكىتىش ئارقىلىق ياسىلىدۇ. تەخسىلەرنىڭ ئەڭ ئېغىرى 25 كىلوگرام، ئەڭ يېنىكى 1,25 كىلوگرام كېلىدۇ.

شتانگېنسىركۇل نى (د>نېم) ماشىنا دېتاللىرى ۋە ھەر خىل ئىشلەنمىلەرنىڭ ئىچكى-تاشقى دىئامېترى ياكى ئۇلارنىڭ قېلىنلىق دەرىجىسى قاتارلىقلارنى ئۆلچەش-تە ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب. زىللىق دەرىجىسى 0,02 مىللىمېترغا يېتىدۇ.

شتېپىل نى (د>نېم) <فىز> ئۆتكۈزگۈچ سىمىنىڭ بىر بېشىغا ئۇلىنىدىغان چاتقۇچ. ئۇنى روزېتكىغا سانجىغاندا توك ئۇلىنىدۇ.

شكالا نى (د>لات) ① <ماشىن> ئۆلچىگۈچ، سائەت قاتارلىق ئەسۋابلار ئۈستىگە ئويۇلغان ياكى سىزىلغان، ھەمدە ھەر خىل مىقدارلار (رازمېر، تېمپېراتۇرا، توك بېسىمى قاتارلىقلار) نىڭ چوڭ-كىچىكلىك دەرىجىسىنى ئىپادىلەيدىغان سان-سىفر ۋە سىزىقلار. ② مىقدار، دەرىجە، تېمپېراتۇرا، خۇسۇسىيەت ۋە شۇ قاتار-لىقلارنى ئۆلچەش ياكى باھالاش ئۈچۈن قوبۇل قىلىنغان سانلار سىستېمىسى: سېلىسىيە شكالىسى. فارېنگېيت تېمپېراتۇرا شكالىسى.

شلانكا نى (د>نېم) رېزىنكە ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش سۇ ئۆتكۈزۈمەيدىغان، ئەمما ئېگىلىشچانلىققا ئىگە ماتېرىياللاردىن ياسالغان تۇرۇبا، نوركەش: ئۇ شلانكا ئارقىلىق ئېرىقنىڭ سۈيىنى لاي ئورسىغا چۈشۈردى-دە، تەييار توپا بىلەن لاي ئېتىشكە باشلىدى.

شۋېت نى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى.

شۋېتلارنى شۋېت مىللىتى يەنى شۋېتسىيەنىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنى تەشكىل قىلغۇچى خەلق.

شوئار نى (ئە) ① كىشىلەرنى مەلۇم بىر پائالىيەت ياكى ھەرىكەتكە سەپەرۋەر قىلىش ئۈچۈن ئېغىزدا توۋلىنىدىغان ياكى لوزۇنكا، قەغەز قاتارلىقلارغا يېزىلىدىغان، تۈپ ئىدىيە ياكى سىياسىي تەلەپنى ئىپادىلىگۈچى قىسقا جۈملە، چاقىرىق، تەشەببۇسنامە: - ياشىسۇن ئەركىنلىك!

شوپاڭچى نى. شوپاڭ ئاچقان كىشى، شوپاڭنىڭ ئىگىسى؛ ھېلىقى شوپاڭچى ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، قالغان پۇللىرىنى بېرىۋېتىشنى تەلەپ قىلدى.

شوپاڭچىلىق نى. شوپاڭ ئېچىپ تىرىكچىلىك قىلىش كەسپى؛ ياكى لاۋبەن دېگەن قېرى بۇ يەردە 30 يىلدىن بېرى شوپاڭچىلىق قىلىۋاتتى.

شوپاڭكەش نى ← شوپاڭچى.

شوپاڭكەشلىك نى ← شوپاڭچىلىق.

شوپۇر نى (ر>فران) ئاپتوموبىل، ترامۋاي، پويىز قاتارلىق قاتناش قوراللىرىنى ھەيدىگۈچى كىشى؛ ماشىندا شوپۇر بىلەن قوشقاندا بەش ئادەم بار ئىدى.

شوپۇرلۇق «شوپۇر» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ 20 يىل شوپۇرلۇق قىلغان بوۋاي ئەمدى قولىدىن ئايرىلغاچقا ماشىنا ھەيدىيەلمەس بولۇپ قالغانىدى. // بۈگۈن چۈشتىن كېيىن شوپۇرلۇق مەكتىپىدە بىللە ئوقۇغان ئىككى ئاغىنە مېنى يوقلاپ كەلدى.

شوتا نى ① تەڭ ئىككى تال ئۇزۇن ياغاچقا بالداقلارنى مەلۇم نىسبەتتە ئارىلىق قالدۇرۇپ بېكىتىش ئارقىلىق ياسالغان، تۆۋەندىن يۇقىرىغا چىقىش، يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب (ئۇنىڭ ھازىر تۆمۈردىن ياسىلىدىغانلىرىمۇ بار)؛ دۈشمەنلەر سېپىلگە نۇرغۇن شوتلارنى قويۇپ، سېپىل ئۈستىگە چىقىشقا ھەرىكەت قىلدى. * - مەيلى، چىقساق چىقىپ كېتەيلى، ئەمما قانداق چىقىمىز؟ ئاسمانغا يەتكۈدەك ئۇزۇن شوتا تېپىپ بولامدۇكىن؟ - دەپتۇ ساۋۇت قاپاق. ② ھارۋىنىڭ ئۇلاغ قوشۇلىدىغان ئىككى يان ياغىچى ۋە چاق ھەم ئوقتىن باشقا ھەممە قىسمى؛ ھارۋا چاقى گوداڭغا

ياشسۇن ئازادلىق! ... - لۇتپۇللا ئاخىرقى قېتىم جاراڭلىق شوتار توۋلاپ، ئازىكالى ئىچىگە يېقىلدى. * - لەيلىگۈل ئاچام بىلەن جىقلا شوتار يازدۇق، - دېدى قىز ئالغانلىرىنى بىر-بىرىگە ئۇرۇپ، خۇشال سەكرەپ. * ھەر سۆزى بولۇپ گويا يالتۇنلۇق شوتار، جەڭگىۋار قوشۇننى چاقىرار جەڭگە. ② شۇنداق جۈملىلەر يېزىلغان قەغەز: شوتار چاپلىماق. * تامنىڭ ئۇ يەر-بۇ يەرلىرىگە شوتار چاپلانغانىدى.

شوتارۋاز نى (ئە+پ) ① <ئەد>

ئەسەرلىرىدە ئەدەبىياتنىڭ ئىنسان روھىنى ئېچىپ بېرىشتىن ئىبارەت ئاساسىي بۇرچىنى چەتتە قويۇپ، پەقەت شوتار خاراكىتىلىك شېئىرلارنى يازىدىغان شائىر؛ ئۇ «شوتارۋاز» بولسا ئۆزىنىڭ ئىشى. بزمۇ ئۆز ئۇسلۇبىمىز، ئۆز خاھىشىمىز بويىچە يازىۋېرىمىز. ② قىلغان ئىشنىڭ تايىنى يوق، ئەمما قۇرۇق چاقىرىقنى ھەممىدىن كۆپ قىلغۇچى، ئەمەلىي ئۈنۈمى يوق ئىشقا باشقىلارنى ئۈندىگۈچى.

شوتارۋازلىق «شوتارۋاز» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ بىر قىسىم شائىر ۋە ھەۋەسكارلىرىمىزنىڭ شوتارۋازلىق، قېلىپىزلىق ۋە دورامچىلىق ئىللەتلىرى تېخى تۈگىگىنى يوق.

شوپاڭ نى (خەن) ① ھاراق ساتىدىغان،

ۋە ھاراق ئىچىدىغان ئۆي؛ ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئىچ پۇشۇقنى تۆت ئوشۇق بىلەن چىقىرىشقا تىرىشا، بەزىلىرى شوپاڭ ياقلايدىغان بولۇۋالدى. ② بەزىبىر شوپاڭ ئاچقان ياكى ھاراقنى كۆپ ئىچىدىغان كىشىلەرگە قويۇلغان لەقەم: ھوشۇر شوپاڭ. * - ھېلىقى ياكى شوپاڭ دېگەن دۈمچەك ئەبلەخ ئاخشام ئۇلۇۋاپتۇ ئەمەسمۇ؟ - دەيتتى ئۇ.

چۈشۈپ كېتىپ ھارۋىنىڭ شوتىسى سۇنۇپ كەتتى. * بوۋاي ھارۋا شوتىسى يېنىدا ئىشەكنىڭ ئارغامچىسىنى تۇتقىنچە ئاستا ۋە ئېغىر قەدەم تاشلىغان ھالدا كېتىۋاتتى. * قامچا سىلىكىپ، دەلدەڭشىپ يولغا چىققان ھارۋىكەش. ئاتنى ياخشى باقماستىن، شوتىغا قوشقان ھارۋىكەش.

شوتا قويۇپ بەرمەك بىرەر ئېغىر ھالەتتىن قۇتۇلۇش ياكى يۇقىرى ئۆرلەش ئۈچۈن قولايلىق يارىتىپ بەرمەك، ياردەم قىلماق؛ بولدى ئەمدى، ئۆزىنى خېلى توبدان تەكشۈردى، شوتا قويۇپ بېرەيلى، چۈشۈۋالغۇن. **شوتىلىق** سۈپ ① شوتىسى بار، شوتا ئورنىتىلغان، شوتا بېكىتىلگەن؛ شوتىلىق ھارۋا. ② شوتا قىلىشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان، شوتا قىلىشقا بولىدىغان ياكى مەخسۇس شوتا ياساش ئۈچۈن تەييارلانغان؛ شوتىلىق ياغاچ.

شوخ سۈپ (پ) ① ۋاقتىنى ئويۇن بىلەن ئۆتكۈزىدىغان، ئويۇنغا ئامراق؛ جىمغۇر ئەمەس، كەپسىز؛ دىلشات بۇرۇندىن شوخراق ئوقۇغۇچىلاردىن بولسۇ، لېكىن دەرس ئىنتىزامىنى ساقلايتتى، ئوقۇتقۇچىلارنى ھۈرمەت-لەپىتى. * بىرنەچچە شوخ بالىلار خەقنىڭ ئۆگزىسىدىن قوراي ئوغرىلاپ كېلىپ تىنماي ئوت قالايتتى. ② ئويۇن-كۈلكىنى، ھەزىل-چاقچاق-نى ياخشى كۆرىدىغان، خۇش خۇي، خۇش چاقچاق، ئوچۇق-يورۇق؛ توي خەۋىرىنى ئاڭلىغان يېزىمىزنىڭ شوخ ياشلىرى سائىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ كىرىپ كېلىشتى. * ئۇ باتۇردىن ئىككى ياش كىچىك، شوخ ۋە چىرايلىق قىز ئىدى. * ئالىخان شوخ ئايال بولغاچقا تولا ئويناپ، ئاخىرى ئەپپۇنگە كىرىشىپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانىدى. ③ كۆچمە. ئويىناق، چاققان، ئەركىن (تۈرلۈك

نەرسىلەرنىڭ ھەرىكىتى توغرىسىدا)؛ ئاسىيەنىڭ زىلۋا قامىتى، شوخ ئۇسسۇلى، يېقىملىق تەبەسسۇمگە تولغان چېھىزى كۆز ئالدىدىن كەتمەيتتى. * ئۇ بالىلىق چاغلىرىدىن-كى شوخ قىلىقلىرىنى تەكرارلاپ، بۇغداي ئېتىزى ئۈستىدە تازا بىر ئېغىنۋالدى. * تۆت تۈلپار ئۇچىدۇ زەپەر كۆكەدە، كەلگۈسى مەنزىلگە قېقىپ شوخ قانات. ④ كۆچمە. كىشىگە شادلىق تۇيغۇسى ۋە ھۇزۇر بېغىشلايدىغان، يېقىملىق، جۇشقۇن (ناخشا--مۇزىكا، قوشاق، شامال قاتارلىقلار ھەققىدە)؛ شوخ كۆي. شوخ ناخشا. شوخ پەدە. شوخ شامال. * گارمونىچى يىگىتنىڭ شوخ كۈيلىرى قىزىپ قالغان ئايغالارنى ئىختىيارسىز ئوينىتىۋەتتى، * گۈل لېۋىنى سۆيۈپ چىرايلىق، تاڭ سەھەردە چىقتى شوخ شامال. * سەھەرلەردە شوخ ئېچىلغان قىزىل گۈلدەك، سايرا قىزىم، گۈل شېخىغا قونغان بۇلبۇلدەك.

شوخا ئى. دەرەخ ياكى چاتقاللارنىڭ تېنىدىن بىخلاپ چىققان يوغان ۋە قاتتىق تىكەن؛ جىگدە شوخسى. ئۈرۈك شوخسى. * ئۇنىڭ تاپىنىغا جىگدە شوخسى كىرىپ كەتكەن بولۇپ، شوخا يوتقان يىڭىنى چوڭلۇقىدا بار ئىدى. * راست، ئېرىقتىن سۈزۈۋالدىق. قايسى كۈنى سەن ئېرىقتىن توسقان جىگدە شوخسىغا كەپلىشىپ قاپتىكەن، - دېدى قىزىم.

شوخشۇتماق «شوخشۇماق» يېتىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئەڭ ئۈنۈملۈك نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولىدىغان ئامال بىرلا؛ ئۇ بولسۇ سەركىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋېلىپ، ئۇنى كەينىگە شوخشۇتۇش ئىدى. **شوخشۇماق** پ ① ئارقىچىلاپ كەينىگە يانماق؛ ئايىتلا ئىتنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلىنىش

شوخلۇق قىلمايدۇ. راستمۇ، شەۋكەت؟ - دەيدى ئۇ بالىنى ئاقلاپ. * مەلىكە چېدىرنىڭ ئېتەكلىرىنى چۈشۈردى-دە، شاھنىڭ بويىغا كىرەسەلپ ئاجايىپ شوخلۇقلارنى قىلدى.

شوخلاشماق پ. تېنىدە شوخا پەيدا بولماق، تېنىدىن يوغان-يوغان تىكەنلەر ئۆسۈپ چىققا؛ ئاق ئۆرۈك بۇ يىل شوخلىشىپ كەتكەچكە، كىچىك ئىنىم ئۇنىڭغا ئۆتكەن يىللاردىكىگە ئوخشاش ئاسانلا چىقالمايتتى.

شوخلىق سۈپ ① غولى ياكى شاخلىرىدا شوخسى بار، شوخا ئۆسۈپ چىققان؛ شوخلىق جىگدىگە چىقسام، يىرتىلدى چاپانلىرىم. سىلنى ئىزدەپ يۈرۈپ، يېرىلدى تاپانلىرىم. ② تىكىنى بار شاخ-شۇمبىلاردىن قىلىندىغان؛ مۇشۇك بىر شوخلىق چىتىنىڭ ئارىسىدىن ھويلىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

شوخلىماق پ. غول ياكى شاخلىرىدا شوخا پەيدا بولماق، شوخا ئۆسۈپ چىققا؛ شوخلاپ كەتكەن ئۆرۈك شاخلىرى ئۇنىڭ كىيىملىرىنى ئىلىۋېلىپ، ئۇنى تېخىمۇ خاپا قىلىشقا باشلىدى.

شور I (پ) ① ئى <خىم> ئانتورگانىك بىرىكمە، يەنى تەركىبىدە كرىستاللاشقان ئون دانە سۇ مولېكۇلىسى بولغان ناترىي سۇلفات ($Na_2SO_4 \cdot 10H_2O$). ئاق ياكى رەڭسىز كېلىدۇ، ئادەتتە خىمىيە سانائىتى، ئەينەكچىلىك سانائىتى ۋە قەغەزچىلىك سانائىتى قاتارلىقلارغا خام ئەشيا قىلىنىدۇ. تىببىي دورىگەرلىكتە بولسا سۈرگە دورىسى قىلىنىدۇ. ② ئى. تەرنىڭ ئۈستىباش ياكى سىرتقا تېپىشىدىن ھاسىل بولىدىغان تۇز، ئاق داغ؛ روزىئا-خۇن بوۋاي كۆكسىدىن ۋە بىقىنلىرىدىن ئاپئاق شور ئۆرلەپ كەتكەن ئىككى ئورۇق ئاتنى كۆرۈپ: - بۇلارغىمۇ قول سېلىپتۇ-دە، پاھ!

ئۈچۈن كەينىگە شوخشۇدى، ئاندىن دوقمۇش تەرەپكە قاراپ بار كۈچى بىلەن يۈگۈردى. ② قىلغان ئىشىدىن توختىماق، ۋاز كەچمەك؛ ئولتۇرۇش كېچە سائەت ئىككىگىچە داۋاملاشقان بولسىمۇ <ئەمدى بولدى، ئىچمەيتتىم> دەپ ئارقىغا شوخشۇيدىغانلار چىقىدى.

شوخلا ئى <بوت> ① چەيزە ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئۆسۈملۈك غولىدا يۇمشاق تۈكلەرى بولىدۇ. گۈلى سېرىق كېلىدۇ. شىرنىلىك مېۋە تۇتىدۇ. مېۋىسى ياپىلاق ياكى شار شەكلىدە بولۇپ، ئاساسەن كۆكتات قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈك-نىڭ مېۋىسى. ئۇ يەنە <پەمدۇر> دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

شوخلانماق «شوخلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شوخلاشماق پ. بارغانسېرى شوخ ھالغا كەلمەك، شوخ بولۇپ كەتمەك، شوخلاند-ماق؛ ئۇ تېخىمۇ شوخلىشىپ كەتكەندى.

شوخلاندىرماق «شوخلانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شوخلانماق پ. شوخ ھالغا كەلمەك، شوخ بولۇپ كەتمەك، شوخلاشماق؛ بىر-بىرىگە سۇ چاچرىتىپ شوخلىنىپ، چۆمۈلمەك-تە بىر توپ ئۇششاق بالىلار. * ئامراق سېغىزخان شوخلىنىپ ماختانغىلى، سازاڭ مۆكەر كۈن نۇرىدىن ساقلانغىلى. شۆھرەت تەلەپ قىلمايدۇ بۈركۈت ھېچقاچان، تەييار لېكىن قۇزغۇنغا دەل ئاتلانغىلى.

شوخلەك (توغرىسى: شوخلا) ← شوخلا.

شوخلۇق «شوخ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - ھېچ ۋەقەسى يوق، ئەمدى

— سەنمۇ نۇقتىلىق ئائىلە بولغان بولساڭ، گەپ يوق يەنە ئون خالتا چۈشۈرۈۋالاتىڭ، ئۇزۇڭنىڭ شورى-دە، بىز كەتتۇق. ② سۈپ. تەتۇر، ئوڭ كەلمىگەن؛ شۇم؛ شور پېشانە. شور تەلەي. شور ئېغىز.

شور پېشانە بەختسىز، تەلەپسىز، بەختى قارا، بىچارە؛ مەن شۇ كېچە تاڭ ئاتقۇچە يىغلاپ چىقتىم، شور پېشانە تۇغۇلغىنىغا ئاھ ئۇردۇم. * — ئۇھ، ئەجەبمۇ شور پېشانە تۇغۇلۇپ قېلىپتىمەن، — سەلىمە ئاللىقىنى بىلەن يۈزىنى ياپقىنچە ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.

شور تۇمشۇق ← شور ئېغىز؛ قىزچاقنىڭ ئانىسى «سەن شور تۇمشۇقىنى قانداق قىلساق بولار، تىلىڭ نېمانداق ئۇزۇندۇر» دېگەندەك، قىزغا ئىتتىك قاراپ قويدى. * بۇ چاغدا شور تۇمشۇق پاتەمخان تۇيۇقسىزلا قىزلارنىڭ ئارىسىدا پەيدا بولۇپ قالدۇ.

شور ئېغىز كۆڭۈلسىز، نامۇۋاپىق گەپلەر-نى قىلىپ كىشىلەرگە پاراكەندىچىلىك تېپىپ بەرگۈچى، ئەندىشلىك گەپ-سۆز-لەرنى تارقاققۇچى؛ — «ئانام تۈگەپ كېتەرمىكىن» دېگىنىنى تېخى، شور ئېغىزنىڭ، — دېدى ئاچام سىڭلىمنى جىمىلەپ. * — ئۇ دېگەن بىر شور ئېغىز، شۇنىڭغىمۇ ئىشەندىگۈم، — دېدى شازادە ئايلا پەرۋاسىز ھالدا.

شورغا شورپا تۆكۈلگۈر «بەختسىزلىككە دۇچار بولغۇر، خاراب بولغۇر، كۈلپەتكە يولۇقۇر» دېگەن مەنلەردىكى قارغىش سۆزى؛ — ۋاي شورۇڭغا شورپا تۆكۈلگۈر، كۈمۈش! — دېدى گۈلۈم، — مەن شۇنداق ئەرنى تېپىپ تېگىدىغان بولسام، بېشىم ئاسمانغا يېتەتتى.

شورى قۇرۇسۇن «ھالغا ۋاي، بەختى قارا، ھالى خاراب» دېگەن مەنلەردە-كى ھەم ئېچىنىش ھەم ھېسداشلىقنى

قارا، بۇ زىۋىرشانىڭ ھەددىدىن ئاشقىنىنى! — دېدى غەزەپلىنىپ. * قارىسام، كۆڭلىكىنىڭ دۈمبىلىرى شور باغلاپ كېتىپتۇ. ③ سۈپ. تەركىبىدە تۇز ماددىسى كۆپ بولغان، كۆپەيگەن، شور تاڭ؛ زەي؛ شور توپا. شور تۇپراق. شور سەي.

شور ئاپىتى شور قاتلىمىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى سەۋەبىدىن تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ شورلىشىپ كېتىش ھادىسىسى؛ — كاساپەت قۇرغاقچىلىق، شور ئاپىتى مائىسلارنى نابۇت قىلغىلى تۇردى، — دېدى بارات دۇيچاڭ بىزگە قاراپ ئېچىنغان ھالدا.

شور توپا تەركىبىدە ناتىرىي كاربونات ۋە ناتىرىي بىكاربونات مىقدارى بىرقەدەر كۆپ ھەمدە ئىشقارلىق خۇسۇسىيىتى كۈچلۈك بولغان توپا.

شور تۇپراق تەركىبىدە زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىگە پايدىسىز ئېرىشچان تۇز مىقدارى بەك كۆپ تۇپراق.

شور كۆتۈرمەك تۇپراق تەركىبىدىكى شور يەر يۈزىگە كۆتۈرۈلۈپ، يەر يۈزىدە ئاق رەڭلىك كرىستال قەۋەت ھاسىل بولماق؛ يېزا-كەنتلەر تۆۋەنلىگە نىسبەتەن شور كۆتۈرۈپ چىققان زەينىڭ تەسىرى شۇنچە ئېنىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

شور ئۆرلەش يەر قاتلاملىرىدىكى سۇدا ئېرىگەن تۇزلار كاپىلىقلىق ھادىسىسى تۈپەيلىدىن يەر يۈزىگە ئۆرلەپ چىقىدىغان بىر خىل ھادىسە. ئېغىرلىرىدا يەر يۈزىدە ئاق رەڭلىك كرىستال قەۋىتى ھاسىل بولىدۇ.

شور II (شورى) (پ) ① نى. بەختسىز-لىك، تەلەپسىزلىك، بىچارىلىك، بەختسىز تەقدىر؛ ۋاي شورۇم. * — تۆت خالتا، ئارىسىدىكى توختام شۇ-دە، — دېدى مەتباقى،

شورالماق قۇرۇغۇر « شورالماق » پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: - بىردەم كەمپۇت شورالماق تۇرغىنا، خېمىرنى يۇغۇرۇپ بولۇپ ئاندىن ئەمچەك سالاى، - دەپدى ئاسىيە سىڭلىسىغا قاراپ.

شورالماق قۇرۇغۇر « شورالماق » پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

شورالماق « شورالماق » پېئىلىنىڭ مەجھۇل-

رىي دەرىجىسى: - ئۇكام بىر شورالماق قويغىنا، - دەپدى ئۇ ۋە يوغان يۈگەلگەن تاماكنى كۈچەپ-كۈچەپ شورالماق باشلىدى.

شورالماق ① « شورالماق » پېئىلىنىڭ يەنە

بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى <فاز> ئاقار جىسىملار ئوتتۇرىسى تار تۇرۇبىدىن ئىتتىك ئېقىپ ئۆتكەندە، تار جايدىكى بېسىم ئاتموسفېرا بېسىمىدىن تۆۋەن بولىدۇ. ئەگەر بۇ يەرگە ئىنچىكە نەيچە بىلەن باشقا بىر ئاقار جىسىمنى ئۇلغاندا، بۇ جاي ئۇلغان شۇ ئاقار جىسىمنى سۈمۈ-رۈۋالىدۇ. بۇ خىل ئەھۋال « شورالماق » دەپ ئاتىلىدۇ. پۈركۈگۈچ ۋە ئىچىدىن ياندىغان دۇكا تېلىنىڭ كارىيۇراتورى مۇشۇ پىرىنسىپقا ئاساسلانغان.

شورالماق « شورالماق » پېئىلىنىڭ تۆمۈك

دەرىجىسى: - يولداشلار! - دەپدى ئۇ خىرىلىدىغان ۋە تىتىرىگەن ئاۋاز بىلەن، - ئۇلار بىزنىڭ قېنىمىزنى قاچانغىچە شورالماق...

شورالماق « شورالماق » پېئىلىنىڭ مەجھۇل

دەرىجىسى: بەدىئىي ئەسەرلەردىكى يېتىشىزلىكلەرنىڭ مۇھىم سەۋەبى ئەسەر ئىدىيىسىنىڭ سەنئەتكار تەرىپىدىن كۆڭلىدە يېتەرلىك رەۋىشتە شورالماقلىقىدا. * تومۇرلىرىمىز قۇرۇدى قانلىرىمىز شورالماق. مەدىرلايلى دوستلار... ھەي دوستلار!... ئۆلمەيلى بۇنداق تولىغىنىپ.

ئىپادىلەيدىغان سۆز: - سەن « لېكىن » - نى قوي! - دەپدى ئاسىم ئاچچىقلاپ، - كېلەر يىلى نەگە تېرىقچىلىق قىلىسىلەر، ئاشلىق تېرىمىغان دېھقاننىڭ شورى قۇرۇسۇن! 96 تۇتۇنلۇك ئەترەتكە نېمە لازىم؟

شورى قۇرۇغۇر « بەختى قارا، تەلەي-

سىز، بىچارە... » دېگەن مەنىلەردىكى ھەم ھېسداشلىق ھەم ئېچىنىشنى بىلدۈ-رىدىغان سۆز: - ھوي، شورى قۇرۇغۇر! ئاشۇ روشەنچىلىكمۇ بولالمايدىمۇ، - دەپدى تۇرسۇنغا دوق قىلىپ. * - شورى قۇرۇغۇر لەنتىلەر!... غالىجلار! - دەپدى ئۇ گۇند-پايلارغا قاراپ ۋارقىراپ.

شورى قۇرۇغۇر بەختسىزلىككە دۇچار

بولماق، خاراب ياكى ۋەيران بولماق، رەسۋا بولماق: شۇ كېچە يەنە ئىككى توخۇنىڭ شورى قۇرۇپتۇ. * - ۋاي شورۇم قۇرۇپتۇغۇ مەن شور پېشانىنىڭ، ۋاي دادىسى ئەمدى قانداق قىلاي، - دەپدى گۈلۈمخان.

شورا I نى. باغ ۋە ھويلا-ئاراملارنىڭ

توسما تاملارنىڭ بۇزۇلۇپ ئادەم ئۆتكۈدەك بولۇپ قالغان كەمتۈك يېرى: بىزنىڭ بۇ يەردە بەزىبىر قىز-يىگىتلەر تامنىڭ شورسىدىن مارتىشىپ، مېغىزدىن تىزىق ياساپ سىرغا قېلىشىپ، بىر-بىرىگە ئىسسىق ئۆتكۈزۈشىدۇ. تۇرۇپلا قىزمۇ، يىگىتمۇ ناخشىچى بولۇپ قالىدۇ. * باغقا كىردىم شورالماق، تەمەيسىم يوق غوراغدىن. ماڭا بەرمىگەن قىزىغىنى، ئوغرى ئالسۇن موراغدىن.

شورا II نى (ب) <بوت> شورا ئائىلىسىدىكى

بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى كۈل رەڭ بولۇپ، ئۈستى يالتىراق كېلىدۇ. تاشلاندىق يەر، ئېتىز-ئېرىق بويلىرىدا ياۋايى ھالەتتە ئۆسىدۇ.

شورپا ئى (پ) ① گۆشىنى سۇدا قاينىتىپ

پشۇرۇشتىن ھاسىل بولغان سۇيۇقلۇق، بەزىدە ئۇنىڭغا ئازراق تۇز، پىياز، دورا-دەرمانلار سېلىنىپ تەملىك يېمەكلىك قىلىنىدۇ؛ چەينەك شورپىسى. توخۇ شورپىسى. * پۇل بولسا، جاڭگالدا شورپا (ماقال). * ئەپەندىم «ياخشى كەپسلەر» دەپ ئۇلارنىمۇ شورپا بىلەن مېھمان قىلىپتۇ. * ئۇنىڭغا ھېچقانداق داۋا كار قىلمىغاندىن كېيىن، خوتۇنى: - ماڭا ئاشۇ ئىككى قۇشقاچنى سويۇپ، شورپا قىلىپ بەرسىڭىز، ساقىيەن، - دەپتۇ. ② مانتا، سامسا قاتارلىق قىيمىلىق تاماقلارنىڭ مايلىق سۈيى: ئۇلار ئىككىسى شورپىسى ئېقىپ تۇرغان يېتىر مانتىنى يەپ ئولتۇرۇپ، شۇ ئىشلار ئۈستىدە ئۇزاق مەسلىمە تەلەشتى.

شورپىسىنىڭ شورپىسى ئۇرۇق-تۇغقانلىق ۋە دوستلۇقنىڭ بەك يىراقلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان يەنى «تۇغقىنىنىڭ تۇغقىنى، دوستىنىڭ دوستى» دېگەن مەنىلەردىكى ئىبارە.

شورپا-شەلەك شورپا ۋە شۇ خىلدىكى

سۇيۇق تاماقلار: ھەربىر دىۋىنىڭ بىر ۋاخلىق تامىقى ئۈچۈن قازانغا 7000 چىك گۈرۈچ سالسىز. بۇغا، بۇقا، ئات، تۆگىلەرنى چاناپ قىيما قىلىپ، شورپا-شەلەك قىلىپ بېرىمىز، بىرلا سۈمۈرۈپ تۈگىتىۋېتىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى يېڭىشكە كۈچىڭىز يەتمەيدۇ.

شورپىلانماق پ. شورپا بىلەن قورساق

تويىدۇرماق، شورپا ئىچمەك: مېھمانلار ئىسسىق ئۆيدە ئوبدان شورپىلىنىپ، ھاردۇق ئېلىشتى. * - ئۇلار ئوبدانراق شورپىلىنىپ ئارام ئالسۇن، - دېدى مەھمۇت مۇھىتى ئىشك تۈۋىدە ئولتۇرغان مېرۇل مەرگەنگە قاراپ.

شورتاڭ سۈپ. شورلاشقان، شور بېسىپ

كەتكەن، شورى كۆپ: شورتاڭ يەر. * خەنزۇ تارىخلىرىدىمۇ: «كىرورەن، گوس (تۇرپان ئەتراپىدىكى يەرلەر) دېگەن جايلاردىكى شەھەرلەرنىڭ سېپىللىرى بار، ئورنى شورتاڭ، سازلقلارغا يېقىن» دەپ يېزىلغان. * ئۇ ئېكىنزارلىقتىن ئايرىلىپ شورتاڭ جاڭگاللىققا كىرىپ كەتتى.

شورتاڭلىق ئى. شورلىشىپ كەتكەن،

شورلۇق يەر: تاغام كۆز يېتىم ئارىلىقىنى ئايلىنىپ، ئۇ يەر-بۇ يەرنى چاناپ بېقىپ كۆك يانتاق بېسىپ كەتكەن بىر شورتاڭلىقتا توختىدى. * شورتاڭلىققا تىكىلگەن قاغا چىگدە كۆچەتلىرى ئادەم بويىدەك ئۆسكەندى.

شورسىز سۈپ. شورى يوق ياكى تۈز

تەركىبى نورمال: بۇ يەرلەر پۈتۈنلەي شورسىز يەرلەر، زىرائەتلەر ناھايىتى ئوخشايدۇ، كۆزلىگەن ھوسۇلنى ئالغىلى بولىدۇ.

شورسىزلاندۇرماق پ. ئارتۇق تۈز

تەركىبىنى چىقىرىۋېتىپ نورمال ھالەتكە كەلتۈرمەك، شورىنى تازىلىماق: بەزى ئەللەردە دېڭىز سۈيىنى مەخسۇس شورسىز-لاندۇرۇش زاۋۇتلىرىدا شورىدىن ئاجرىتىپ، ئىچىشكە ئىشلەتمەكتە.

شورسىزلاندۇرۇلماق «شورسىزلاندۇرماق»

يېتىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سۇ مەنبە-سى قىس بولغاچقا، ئۇلار ئەمدى شورسىز-لاندۇرۇلغان دېڭىز سۈيىنى ئىچىشكە ئىشلەتتى.

شورسىزلانماق پ. تەركىبىدىكى شور

ياكى تۈز تەركىبى ئاجرىتىپ چىقىرىۋېتىل-مەك، شورسىز ھالەتكە كەلتۈرۈلمەك.

شورلاتماق «شورلىماق» يېتىلنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شورلاشتۇرماق «شورلاشماق» يېتىلنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: كۆزىدىن ئاقتان ياش تەر بىلەن قوشۇلۇپ ئۇنىڭ ئېغىزىنى

ئۆزىگە قەرز دەپ بىلگەن بولسۇ، بىرھازاغچە سۆزىنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي ئولتۇرۇپ قالدى.

شورلىماق پ ① نان ياقىدىغان تونۇر ياكى ئوچاقنىڭ نان يېقىلىدىغان يۈزىگە شور توپىسى ياكى تۇز توپىسىدىن تەييارلانغان لايىنى تەكشى چاپلىماق. ② كۆن-خۇرۇمچىلىقتا، تېرىنى تۇزلانغان سۇغا سالماق.

شورستىلماق «شوراتماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

شورىخانا ئى. تارس ← **باجخانا:** ئۇ كۇچادىكى شورىخاننىڭ جىساسى ئىدى. * ئاستىنقى سايدا ئوتۇن بازىرى، ئۈستۈنكى سايدا توخۇ، ئۆردەك، كەپتەر، تۇخۇم، تۇزغاق بازىرى بار ئىدى، ئۇنىڭدىن سەل يۇقىرىدا شورىخانا بار ئىدى.

شورىدىماق پ. تاملار شورلاپ تۆكۈلۈپ تۆشۈك ۋە شورىلار ھاسىل بولماق؛ تاملرى شورىداپ، قارا بوران دەرۋازىسىنى بىر تەرەپكە قىسايىتىپ قويغان خارابە مەنزىلگاھ بىردەمدىلا ئادەمگە لىق تولۇپ ئاۋات جايغا ئايلىنىپ قالغانىدى.

شورىغۇچ سۈپ. شورىدايدىغان ياكى شوراش رولىنى ئوينايدىغان؛ قان شورىغۇچ قۇرت، شورىغۇچ تەخسە.

شورىغۇچ تەخسە <زوتول> بەزى ھايۋانلارنىڭ باشقا ھايۋان ياكى نەرسە-لەرگە چاپلىشىپ تۇرۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئورگىنى. شەكلى يۇمىلاق تەخسەگە ئوخشايدۇ، ئوتتۇرىسى ئويما كېلىدۇ، مەسىلەن، سىياھ بېلىق، سۈلۈك قاتارلىقلاردا بۇ خىل ئورگان بولىدۇ.

شورىگول ئى (شورا+گول) <بوت> سېمىزئوت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق

تېخىمۇ شورلاشتۇرۇۋەتتى.

شورلاشماق پ. تۇز تەركىبى ئېشىپ شور قاپلاپ كەتمەك، شور بېسىپ كەتمەك؛ شىنجاڭدا تۇپراقنىڭ زەيلىشىشى ۋە شورلىشىشى ئېشىپ، ئەگەر شورنى يوقىتىش تەدبىرلىرى قوللىنىلسا، دېھقانچىلىقتىن مول ھوسۇل ئېلىش مۇمكىن ئەمەس. * ئۇنىڭ مايكىسى تەردىن شورلىشىپ كەتكەندى.

شورلانماق پ. تەركىبىدە تۇز ياكى شور پەيدا بولماق.

شورلۇق I ① سۈپ. شور قىسمى كۆپ، شور قاپلاپ كەتكەن؛ ئۇچتۇرپاندىن ئۇزاپ، كەلپىندىن ئۆتۈپ، مارالبېشىنىڭ تۇمشۇقىغا يەتكەندە نوچىنىڭ ئېتى بىر شورلۇق يەرگە پاتتى. * لايىنىڭ شورلۇق خۇسۇسىيىتىدىن پايدىلىنىپ ھەرە چاققان جايلارغا چاپلاپ ئاغرىقنى پەسەيتكىلى بولىدۇ. ② ئى. تۇز تەركىبى كۆپىيىپ يۈزى شورلىشىپ كەتكەن - يەر: ئۆيىمىزنىڭ ئارقا تەرىپىدە بىر كەڭ شورلۇق بار ئىدى. * بۇ يەر شەھەرگە ئوخشىمايدۇ، يوللار غىچلا قۇم، يانتاق ۋە شورلۇق.

شورلۇق II ① سۈپ. بەختسىز، بىچارە؛ پېشانىسى تەتۈر، تەلەپسىز؛ ئۇنىڭ شورلۇق ئائىلىسىمۇ ئىككى ئاي ئىلگىرى نەگىدۇر تارقاق-لاشتۇرۇلۇپتۇ. * ئانا: - ئىست! قىزىم، شورلۇق بالام! - دەپ چاپلىرىنى يۇلۇپ يىغلايتتى. * ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى يەردە ئېچىلىپ تۇرغان شورلۇق خەتنىڭ دىلىنى سەدىپارە قىلغۇچى قۇرلىرىنى نەملەشتۈرۋەتتى. ② ئى. كېلىشمە سىلىك، بەختسىزلىك، پالاکە تلىك، بالايىناپەت: - ئەمدى مانا كەلدى بۇ شورلۇق دېگەن؟ - دەيدى ئۇ پېشانىسىگە مۇشتلاپ ئازاب بىلەن خىرقىراپ. * ئۇ قىزى بۇ شورلۇقتىن خەۋەردار قىلىشنى

كۆرۈنەتتى گۈزەل باھار ئاي بىلەن قىلغان سۆھبىتىگە يەنىمۇ شوقلانغاندەك...
شوكۇم I ئى. دىئال. نويدا مېھمانلارنىڭ توي ئىگىسىگە ئېلىپ كەلگەن سوۋغىتى.
شوكۇم II ئى. دىئال. ئىتائەت؛ يېلىنىش. **شوكۇم قىلماق** دىئال. ئىتائەت قىلماق، يېلىنماق.

شول ئال. يېزىت. شۇ: بەندە بولدۇم، شول ئىرادە، قالدېم سانسىز مەن بالادا.

شولا ئى (ئە) ① بىرەر جىسمىدىن تارقالغان يورۇقلۇق، نۇر، يالقۇن: ئاي شولىسى. * ئەتىگە نىلىك قۇياش كۆتۈرۈلۈپ، يوپۇرماقلار ئارىسىدىن رەڭگارەڭ شولىلىرىنى تۆكتى. * ئۇنىڭ يۈزلىرى ئوت شولىسىدا خۇددى ماي سۈركەپ قويغاندەك پارقرايتتى. * ياشلىقىم چاقماق بولۇپ، تۈندە ۋە تەنگە شولا چاچ. ② ئادەم ياكى نەرسىلەرنىڭ سۇدا پەيدا بولغان ئەكسى، سۇ يۈزىدە ئەكس ئېتىلگەن سۈرىتى: قىز قەددىنى رۇسلاپ، ئۆزىنىڭ سۈدىكى شولىسىغا قارىدى. * بېشىڭدىكى دوپپاڭنىڭ سۇغا چۈشتى شولىسى، يارنىڭ بىزنى كۆرگىلى، تەگمەمدىكىن چولىسى.

شولگۈل ئى (شولا+گۈل) <بوت> گۈلچىيار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك ۋە تۈكلۈك كېلىدۇ. يوپۇرمىقى تۆمۈنە شەكىلدە بولۇپ، تۇۋىدىن ئۆسكەنلىرى توپ ھالەتتە، غولىدىن ئۆسكەنلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، يازدا ئېچىلىدۇ، رەڭگى سېرىق، كېچىلىرى ئېچىلىپ، سەھەرگە يېقىن تۈگۈلۈۋالىدۇ. ئەسلىي ماكانى جەنۇبىي ئامېرىكا. ھازىر مەملىكىتىمىزنىڭ دۇڭبىي، شەندۇڭ، جياڭسۇ قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىمۇ ئۆستۈرۈلمەكتە. تە. ئۇنى ئۇرۇقى ئارقىلىق كۆپەيتىپ

ئۆسۈملۈك. غولى ۋە يوپۇرمىقى گۆشلۈك كېلىدۇ، گۈلى جىگەر رەڭ، ھال قىزىل، سېرىق ۋە ئاق رەڭلەردە بولىدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

شورماق پ ① تىلى، ئاغزى بىلەن شۈمۈپ، سۈمۈرۈپ ئىچىگە تارتماق، ئىچمەك (سۇيۇقلۇقلار ھەققىدە): ئۇ توخۇمنىڭ ئۇچىنى قەلەمىتىراش بىسى بىلەن ئەپلەپ ئۇرۇپ ئاچتى-دە، ئىچىدىكىسىنى شوراپ ئىچۈۋەتتى. * بىز ئەتىدىن كەچكىچە كۆكتاتلارنىڭ ئاق سۈيىنى شوراپ زېرىككەندۇق. * ئۇ ئۇسسغاندا ئاتنىڭ تېنىگە بىگىز سانجىپ، ئاغزىنى چاپلاپ تۇرۇپ ئات قېنىنى شوراپىدىكەن. ② ئىچىگە تارتماق، چەكمەك (چېكىملىكلەر ھەققىدە): - پاتمە نېمە دەركىن؟ - دەپدى ئۇ تاھاكىسىنى شوراپ تۇرۇپ. * ئېرىم چىلىمنى يورۇقلىتىپ قاتتىق شوراپ تۇرۇپ مېنى شەرەت بىلەن يېنىغا چاقىردى. * توختىشاخۇن ئاكام غاڭزىسىنى قاتتىق شوراپۇتتىپ، ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى.

شوشاڭ ئى. قوي قىرقىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، نىسبەتەن ئۇزۇنراق بولغان قايىچە-سىمان سايىمان: دادام شوشاڭنى ئېلىپ قويلارنى قىرقىشقا باشلىدى. **شوشاڭ** تەگمىگەن تۇغۇلغاندىن بېرى قىرقىلىمغان: شوشاڭ تەگمىگەن ئۈچ پاقلان ئېتىزلىقتا ئوتلاۋاتتۇ.

شوق (شوقى) ئى (ئە) بىرنەرسىگە قاتتىق بېرىلىش، قىزىقىش، ئىشتىياق؛ ئىش: شۇ مۇھەببەت شوقى مەندىن كەتمىدى، قول سېلىپ سۇنسام لېۋىگە يەتمىدى. ناگاھان يەتسە قولۇم تاتلىقلىقى زادى، ھەرگىزمۇ دىلىمدىن كەتمىدى.

شوقلانماق پ. بىرەر نەرسىگە قاتتىق قىزىقماق، بېرىلمەك، ئىشتىياق باغلىماق:

شوۋىنىزم نى (ر)فران بىر خىل ئەكسىيەت-چىل بۇرژۇئا مىللەتچىلىكى. بۇنىڭدا ئۆز مىللىتىنىڭ مەنپەئىتىنى ھەممىدىن ئۈستۈن قويۇپ، باشقا مىللەتلەرنى بويسۇندۇرۇش ۋە قۇل قىلىش تەشەببۇس قىلىنىدۇ. بۇ ناپالىيونىڭ زورلۇق بىلەن فرانسىيىنىڭ كۈچىنى سىرتقا كېڭەيتىشنى ئەڭ ئاكتىپ قوللانغان ھەربىي ئەمەلدار شوۋىنىنىڭ نامى بىلەن «شوۋىنىزم» دەپ ئاتالغان؛ بىز ھەرقانداق بىر دۆلەت ھاكىمىيىتىنىڭ چوڭ دۆلەت شوۋىنىزمىنى يولغا قويۇشتەك قىللىقلىرىغا ئىزچىل تۈردە قارشى تۇرىمىز. **شوۋىنىزملىق** «شوۋىنىزم» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ ئۇلار ئېغىزىدا سوتسىيالىزم دەيدۇ، ئەمەلىيەتتە شوۋىنىزملىق قىلدۇ.

شوۋىنىست نى (ر) شوۋىنىزم تەرەپدارى، شوۋىنىزم ئىدىيىسى سىڭگەن كىشى. **شويلا** نى (پ) سەۋزىنى مايدا قورۇپ، سۇ قوشۇلغاندىن كېيىن گۈرۈچ سېلىنىپ، پەس ئوتتا مەلۇم ۋاقىت قايناتقاندىن كېيىن دۈملەپ پىشۇرۇلدىغان بىر خىل تاماق. ئۇ شوۋىنگۈرۈچتىن قويۇقراق، پۇلۇدىن يۇمشاقراق بولىدۇ؛ ئۇ كۆڭلىدە «دادام پۇلۇ ياكى شويلىنى ياخشى كۆرەرمۇ؛ ياكى سامسىنى كۆڭلى تارتىپ قالارمۇ؟» دەپ ئويلايتتى.

شويىنا نى ① يۇڭ ياكى پاختىدىن تۆمۈنە توملۇقىدا ئېشىلگەن يىپ؛ دادام ساندۇقتىن شويىغا ئۆتكۈزۈلگەن بىر توپ تۇچ پارماقنى ئالدى. * ئۇ يانچۇقىدىن بىر تال ئۇزۇن، ئىنچىكە شويىنى چىقىرىپ، باچكىنىڭ پۈتىنى باغلىدى-دە، ئۇنى ئۇچۇردى. ② شۇنداق يىپتىن قىلىنغان بوغۇچ (ئاياغنىڭ)؛ ئۇ ئوڭ پۈتىنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ، ئايغىنىڭ شويىنىسىنى يېشىكە باشلىدى.

مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلغىلى، ئۇرۇقىدىن ماي تارتقىلى بولىدۇ. يىلتىزىنى قىزىتىشنى قايتۇرغۇچى دورا ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

شولىق سۈپ. شولا تارقالغان، شولا چۈشكەن؛ شولا بىلەن قاپلانغان؛ قاش قارىيىشتىن بۇرۇنقى بۇ قىزغۇچ شولىق قۇملۇق ئۇنىڭغا خۇددى كېپەك ئالتۇن چېچىۋەتكەندەك تۇيۇلۇپ ئاجايىپ بىر خىل ھۇزۇر ئاتا قىلغانىدى. * دىل ئىشقىدىن سادا بېرىپ نەي ئۇنى، تارقىلاتتى ئاق شولىق ھاۋادا.

شوۋا (توغرىسى: شورپا) ← شورپا. **شوۋۇرماق** پ. دىئال. شۇڭغۇماق، چۈشمەك؛ قار شوۋۇردى.

شوۋىچى نى. تىل ھا ① خوتۇنى ياكى قىزلىرىنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىشىغا يول قويىدىغان، ئېغىر ئالمايدىغان ئەر؛ - ئايالى ئەكسىگەن نەرسىنى سورىمايلا تەكچىگە تىزىش شوۋىچىلارنىڭ ئىشى، ئۇقتۇڭ-مۇ!؟ - ئۇ ئىنىغا زەردە بىلەن ۋارقىردى. ② شۇنداق دەپ قارالغان ئەرلەرگە قارىتا ئېيتىلىدىغان ھاقارەت سۆزى.

شوۋىچىلىق نى. خوتۇنى ياكى قىزلىرىنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىشىغا يول قويۇش ئىشى ۋە ئۇلارنى ئېغىر ئالمايدىغان ئادەت؛ - ساڭا ئوخشاش شوۋىچىلىق قىلىدىم، - دەيدى ئۇ غەزەپ بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ.

شوۋىنگۈرۈچ نى (شورپا+گۈرۈچ) سۇغا مۇۋاپىق مىقداردا گۈرۈچ، قىيما، پىياز، يۇمغاقسۇت، قۇرۇق مېۋىلەر سېلىنىپ، قاينىتىش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان سۇيۇق يېمەك-لىك؛ ھويلىغا بىرنەچچە داش ئېسىلغان بولۇپ، بىرنەچچە بوۋاي-موماي ئالدىراپ سۇ قاينىتىپ شوۋىنگۈرۈچ پىشۇرۇۋاتاتتى. * جەجەربۇۋى قۇم چۆگۈندە ئەينۇلا سېلىپ دەرھال شوۋىنگۈرۈچ تەييارلىدى.

بىلەن كېلىپ سۆز بولۇۋاتقان ۋەقە ،
 ھادىسە ياكى نەرسىنىڭ ئېيتىپ ئۆتۈل-
 گەن ياكى كۆزدە تۇتۇلغان ۋەقە ،
 ھادىسە ياكى نەرسە بىلەن بىر ۋاقىتتا
 سادىر بولغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ : شۇ
 كەمگىچە ئۇ بىر قېتىم كۆرۈنىدى . * ئەنە
 شۇ كۈنى سىلەر ئۆيدە يوق ئىكەنسىلەر .
 شۇ ئارىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ياكى
 كۆزدە تۇتۇلغان ۋەقە ، ھادىسە يۈز
 بەرگەن چاغدا ، ۋاقىتتا : بىز دەرەخ
 يېنىغا بېرىپ ئولتۇرايلى دەپ تۇراتتۇق ،
 شۇ ئارىدا يىراقتىن بىرسىنىڭ قارىسى
 كۆرۈندى . شۇ ئارىدا قوزبۇنىڭ قۇدىسى
 كېلىپ ، ئەپۇ سوراپ ، بالىلارنى پاراشتۇرۇپ
 قويۇش توغرىسىدا تەكلىپ بەردى .
 شۇ ئان ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ئىش ۋەقە
 يۈز بەرگەن چاغ ، ۋاقىت ؛ شۇ ھامان :
 - دادا ! - قىز قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى . ئۇنىڭ
 چىرايى شۇ ئان تاتىرىپ كەتتى . * ئۇچتى
 خىيال كەپتىرىم ئوتتۇز بەش يىل ئالدىغا .
 ئۇتۇلغۇسىز بىر ۋەقە كەلدى شۇ ئان يادىغا .
 شۇ ئاي ، شۇ كۈنلەردە ئېيتىپ ئۆتۈل-
 گەن ئاي ، ۋاقىت ئىچىدە : كېيىن ، ئۆزىمايلا ،
 مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى باشلىنىپ كەتتى .
 شۇ ئاي ، شۇ كۈنلەردە نېمىلەرنىڭ بولۇپ
 كەتكەنلىكى ھەممىزگە ئايانغۇ ؟
 شۇ ئەسنادا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ۋەقە ،
 ئىش يۈز بەرگەن بەلگىلىك ۋاقىتتا :
 باتۇر بىرىنچە دەپمە كىچى بولۇپ تۇراتتى ، شۇ
 ئەسنادا باقى قوپچىنىڭ يىراقتىن گۈلشەننى
 چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى .
 شۇ بۇ ← مۇشۇ : ئاتام مېنى ، ئانام
 مېنى ، نېشىقا ئارزۇلاپتىكىن ؟ شۇ بۇ كۈنگە
 قالارىمىنى ، نېشىقا ئويلىماپتىكىن ؟
 شۇ پېتى شۇ تۇرقى ، شۇ قىياپەتتە ،

شوپنا بەل ئۇزۇن ، ئىنچىكە بەل :
 تۆرە بەگ شادىپاچاق ، شوپنا بەل ، ئۆچكە
 باش بىر مەخلۇق ئىدى ، كۈلسە شاپ بۇرۇتى
 لىك-لىك قىلاتتى .
 شوپنى ئى (خەن) ئەمەلدارنىڭ بالىسى ؛
 بەگزادە ، خانزادە ، بايۋەچچە : خەلقنىڭ
 مەسخىرىلىك چاقچاقلىرى پەسكەش بۇ
 شوپنى كۆزلىرىدىن ياش ئېقىتىپ ، قۇيرۇقنى
 يىغۇپلىشقا مەجبۇر قىلدى . بۇ شوپنى چىدد-
 يالماي بۇرنىنى ئېقىتىپ تىكۋەتتى .
 I ئال ① سۆزلىگۈچىگە يېقىن جايدىكى
 ياكى سۆزلىگۈچىنىڭ كۆز ئالدىدىكى
 ئادەم ياكى نەرسىنى كۆرسىتىش رولىنى
 ئوينايدۇ : - ئەمەتنىڭ دادىسى شۇ بولسا
 كېرەك ، - دەيدى ئۇ ئالدىمىزدىن ئۆتۈپ
 كېتىۋاتقان كىشىنى كۆزى بىلەن ئىشارە قىلىپ .
 * كۆتۈپ تۇرىدۇ سېنى ئالدىڭدا ، سۇپسۈزۈك
 بۇلاق ، شۇ بۇلاقدۇرمەن ! ② كېلىشى
 قوشۇمچىلىرى بىلەن ئىسىم ۋەزىپىسىدە
 كېلىپ سۆزلىگۈچىنىڭ دىققەت-ئېتىبارى
 قارىتىلغان نەرسە ياكى ئادەمنى
 ئىپادىلەيدۇ : شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەپ
 ئۆتۈش كېرەككى ، ئادەم ئۆز ئەمگىكى بىلەنلا
 قىممەتلىك . * مەن شۇنىڭدىن ئېتىبارەن
 تاماكىنى تاشلىدىم . * شۇڭا سەن غىپىدە
 تىكۋېتىپكەن سەن-دە . ③ كېسىم رولىدا
 كېلىپ « ئەنە ئاشۇنىڭ ئۆزى » ،
 « دەل ئۆزى » ، دېگەندەك مەنلەرنى
 ئىپادىلەيدۇ : - ئاتام مازارغا شەيخ ، مەن
 تەييارغا شەيخ دېگەن شۇ ! - دەيدى
 پاتەمخان مەسخىرىلىك تەلەپپۇزدا . * -
 قاسىم تەلۋە دېگەن شۇ ! - دەيدى ئۇ
 يىراقتا تۇرغان بۇرۇتلۇق كىشىنى ئېڭىكى بىلەن
 ئىما قىلىپ پەس ، ئەمما غەزەپلىك ئاۋازدا .
 ④ ۋاقىت مەنىسىدىكى بەزى سۆزلەر

شۇ

مۇشۇنداق بىر ئېسىل يۇرتتا تۇغۇلدۇم، تۇغۇلدۇم
شۇ زامات دەردكە بوغۇلدۇم.

شۇ زامان شۇ ھامان، دەرھال.
شۇ قەدەر شۇ دەرىجىدە، شۇنچىلىك؛
ئۇنىڭ يۈزى شۇ قەدەر ئاقىرىپ كەتكەنكى،
ئادەمگە ئىختىيارسىزلا ئۆلۈكنىڭ سىماسىنى
ئەسلىتىدۇ. * ئۇ شۇ قەدەر قاتتىق كۈلدىكى،
گويا كېچە جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ، بىر پاي ئوق
ئاسمان گۈمبىزىدە سادا قىلغاندەك بولدى.

شۇ كەم ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، سۆز
بولۇۋاتقان ۋاقىت، چاغ؛ ھازىر: نىياز
ئەپەندىنى شۇ كەمگىچە بويتاق يۈرگەن
دېگىلى بولمايتتى، ئۇنىڭمۇ چىرايلىق خوتۇنى
بولغان، ئوغۇلۇ كۆرگەن. * نەدە قېلىۋىدىك؟
كىمىنى كۆرۈۋىدى مېنىڭ كۆزۈم؟ كۆرمەستىن
گۈل ھۆسىنىڭنى شۇ كەمگىچە؟...

شۇ مەھەل شۇ زامان، شۇ ھامان،
دەرھال: جەڭچىلەر ئۇنى شۇ مەھەل قىمىر
قىلدۇرماي گەجگىسىدىن قاماللاپ، يەرگە چىڭ
بېسىپ قويدى. * قاسىم قەمبىرى شۇ مەھەل
شىتاب غوجدارىنى چاقىرىپ، مىلىتىق، تاپانچا،
قىلىچ، ئوق ۋە قول بومبىلىرىنى ئايرىم قويۇپ
ساقلاپ تۇرۇشنى تاپىلدى.

شۇنىڭ بىلەن شۇنداق قىلىپ، نەتىجىدە:
ئۇ ئۆزىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ھېلىقى چوڭ ئىش
ئۈستىدە خىيال سۈرۈشكە باشلىدى، شۇنىڭ
بىلەن ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن تۈرلۈك گۈزەل
سۈرەتلەر ئۆتۈشكە باشلىدى. * ھاكىم
ئاچچىقلاپ چىقىپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن
مەجلىس تامام بولدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن شۇ سەۋەب بىلەن،
شۇ سەۋەبتىن، شۇڭا: مېنىڭ ئاۋازىم
ناخشىغا زادىلا ماسلىشالمايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن
بىرەر ئادەم بار يەردە ھەتتا غىغشىپ ناخشا
ئېيتىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتىم.

شۇ ھالدا: ئۇ شۇ پېتى ئۆيىگە بارسا،
ئېھتىمال، قېرى ئانىسى ئايىشە ئايپاقمۇ تونۇ-
يالماسلىقى مۇمكىن. * چەندارېن ئۇدۇلدىكى
تاغقا قارىدى. بايا كۆرگەن ئادەملەر شۇ
پېتى قىمىر قىلماي تۇراتتى.

شۇ تاپ سۆز بولۇۋاتقان پەيت، ھازىر،
مۇشۇ ۋاقىت، مۇشۇ چاغ: شۇ تاپتا
سىلەر نەگە بارماقچى؟ - دەپ سورىدى
ئۇ سادىقتىن. * شۇ تاپتا ئۇنىڭ يا خۇشال
بولغىنىنى، يا خاپا بولغىنىنى بىلگىلى بولمايتتى.
* قولۇم تۇت، دىلبىرىم مەھكەم، چىقايلى
بىللە مۇنبەرگە، شۇ تاپ توپنىڭ ناۋاسىغا
پۈتۈن ئالەمبۇ تار كەلدى.

شۇ قەرىقىدە شۇ يوسۇندا، شۇ
ئۇسۇلدا: ئۇ شۇ تەرىقىدە خېلى مېڭىپتۇ. *
قىز شۇ تەرىقىدە بىرنەچچە كۈن ۋەزىر
سارىيىدا تۇرۇپ قېلىپتۇ. * باشقىلارمۇ مۇشۇ
تەرىقىدە ئۆز ھۈنرىنى قانىچلىك بولسا،
شۇنچىلىك تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈپتۇ.

شۇ قۇرقى شۇ ھالىتى، شۇ پېتى:
سادىر شۇ ھالدا بۇ ئىككىيلەننى قۇچاقلاپ
كۆتۈرۈپ، بىرنەچچىنى پىرقىرىتىشقا تەييار
ئىدى. * شۇ تۇرقىدا ئۇلار گويا بىرى خان،
بىرى ھەيۋەتلىك قەيسەر ئارىسلانغا ئوخشايتتى.
شۇ دەم ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ئىش، ۋەقە
يۈز بەرگەن چاغ، ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە:
بوۋاينىڭ كۆز چانقىدا مارجاندەك ياش پەيدا
بولدى، خۇدا ئۇنىڭغا كارامەت ئاتا قىلغان
بولسا، شۇ دەمنىڭ ئۆزىدىلا بىر «سۈپ»
دەپ ۋالىينىڭ پۇتىنى ساقايتىۋەتكەن بولسا،
نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى-ھە! * بىر نىيەت،
بىر مەقسەتتە قىزىپ كەتتى جەڭ، باتۇر
پولات تۇردى شۇ دەم جەينەككە يەڭ.
شۇ زامات ← شۇ زامان: مەن شۇ
زامات گاپىتنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردۈم. *

شۇ ھالدا شۇ پېتى، شۇ تۇرقىدا : ئۇ شۇ ھالدا ئاكسىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كېلىپتۇ. * ئاخىرى ئۇ يۇقى بېسىپ ھەممە نەرسە ئىرماش-چىرماش بولۇپ كەتتى-دە، شۇ ھالدا تۇخلاپ قالدى.

شۇ ھالى بىلەن شۇنچىلىك ئەھۋالى، شۇنچىلىك ئىقتىدارى بىلەن : ئۇ تېخى شۇ ھالى بىلەن ماڭا قارشى چىققاچىمىكەن؟! شۇ ھامان شۇ ۋاقىتنىڭ دەل ئۆزىدە، شۇ زامات، دەرھال : ئالىم شۇ ھامان ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋەتتى. * ئۇ ۋەزىرىنى ئات ئۈستىدىن كاپلا قىلىپ يۇلۇپ ئېلىپتۇ ۋە شۇ ھامان يەرگە تۇرۇپتۇ.

شۇ ياقى كۆرسىتىلگەن تەرەپ : يىڭنە قاياققا ماڭسا، يىپ شۇ ياققا ماڭار (ماقال). شۇ يان ← شۇ ياق : قوناقلىقتىن ئۇيۇقسىز غەيرىي تاۋۇش ئاڭلاندى. بىرپەس تىڭشاپ قوشكېزەك دەرھال شۇ يان ئاتلاندى.

شۇ II ئى (خەن) <تارىخ> ← شۇ خانلىقى.

شۇ خانلىقى <تارىخ> ئۈچ پادىشاھلىقنىڭ بىرى. مىلادىيىنىڭ 221 - 263- يىللىرى لىيۇبېي تەرىپىدىن قۇرۇلغان. ئۇنىڭ تېررىتورىيىسى ھازىرقى سىچۈەن ئۆلكىسىنىڭ شەرقىي قىسمى، يۈننەن، گۇيجۇ ئۆلكىسى لىرىنىڭ شىمالى ۋە شەنشى ئۆلكىسىنىڭ خەنجوڭ رايونلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. كېيىن ۋېي خانلىقى تەرىپىدىن يوقىتىلغان. شۇپۇڭ ئى. تومراق چىۋىق : ئۇ دائىم قولىدا شۇپۇڭ تۇتۇۋېلىپ، دەريا بويىدا كالا بېقىپ يۈرەتتى.

شۇپۇڭدىماق پ. شۇپۇڭ بىلەن ئۇرماق : - ھېلى داداڭ شۇپۇڭدايدۇ، جۇمۇ! غەلۋە قىلماي تالاغا چىقىپ ئوينا، يۈگۈر، - دېدى مايسەم ئوغلىنىڭ قۇلقىنى چىمدىپ.

شۇجى ئى (خەن) پارتىيە، ئىتتىپاق ئورگان-لىرىدىكى ھەر دەرىجىلىك تەشكىلاتلارنىڭ ئاساسىي مەسئۇلى : ئۇ بۇ قېتىم كەنت پارتكومنىڭ شۇجىسى بولغانىدى.

شۇجىلىق ئى. شۇجىغا يۈكلەنگەن خىزمەت، ۋەزىپە : - ھامدىن دېگەن 15 يىل كەنتتە شۇجىلىق قىلغان، ئۇنى سىلەر ئاددىي، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم دەپ ئويلاپ قالماڭلار، جۇمۇ! - بوۋاي سۆزلەۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى. شۇدلۇق سۈپ. دىئال. ئىشنىڭ ئېپىنى بىلىدىغان، بىر ئىشنى يولىدا قىلالايدىغان؛ قابىلىيەتلىك.

شۇر تەق ① سۇيۇق نەرسىلەرنىڭ تېز ئېقىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز. ② بەدەننىڭ مەلۇم قىسمىدا سۇيۇق نەرسىلەرنىڭ تېز ئاققىنىغا ئوخشاش ھېس قىلىنغان سېزىم : سايرىنىڭ مېڭىسىدىن بىر خىل دەھشەتلىك تۇيغۇ شۇر قىلىپ ئۆتتى-دە، ۋۇجۇدىنى مۇزدەك تەر بېسىپ كەتتى. * بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى مۇز شۇر قىلىپ ئېرىگەندەك بولدى.

شۇررىدە رەۋ. شۇر قىلغان ھالدا، شۇر قىلىپ؛ ناھايىتى تېز : يۈرىكىم شۇررىدە ئېقىپ كەتكەندەك بولدى. * مەشۇرنىڭ يۈرىكى ئېرىگەن قوغۇشۇندەك شۇررىدە قىلىپ قالدى.

شۇر-شۇر «شۇر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. شۇرقىراتماق «شۇرقىرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شۇرقىراتماق «شۇرقىرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شۇرقىرماق پ. شۇر قىلماق، ئادەمدە «شۇر» قىلغاندەك سېزىم پەيدا قىلماق : ئۇنىڭ تېنى شۇرقىراپ، پېشانىسىدىن پۇرقىراپ تەر چىقتى. * ئاتا مېھرى -

مۇھەببىتىم شۇرقىراپ، ئۆركەش ياساپ ئاقتى بۇرەك-قەلبىدە.

شۇرۇق ئى. دىئال ① ئۇزۇن تاياقچە. ② سۇ تەكتىدىكى يەر يۈزىگە سانجىپ، كېمىنى ھەيدەش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئۇزۇن، قالقانسىز تاياقچە.

شۇشەن ئى (خەن) <جۇغ> فۇجيەن ئۆلكىسى فۇجۇ شەھىرىنىڭ غەربىگە، يەنى مىنخوۋ ناھىيىسىگە جايلاشقان بىر تاغ.

شۇشەن تېشى <كېئول> ئاساسلىق تەركىبى پىروفىللىتتىن ئىبارەت بولغان بىر خىل تاش. سەل-پەل سۈزۈك كېلىدۇ. ئادەتتە ئۇ تامغا ئويۇشتىكى قىممەتلىك ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ. فۇجيەن ئۆلكىسىدىكى شۇشەن تېغىدىن چىقىدىغان بولغاچقا، شۇ نام بىلەن ئاتالغان.

شۇغۇللاندۇرماق «شۇغۇللانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شۇغۇللاندۇرۇلماق «شۇغۇللاندۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شۇغۇللانماق پ. داۋاملىق بىرەر ئىش بىلەن ھەپلەشمەك، مەشغۇل بولماق؛ جىددىي ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغاندا، بىر سائەت ياكى بىر يېرىم سائەت ئارىلىقىدا بەش-ئون مىنۇت تۇرلۇك ئۇسۇللار بىلەن دەم ئېلىپ، مېگە ھۈجەيرىلىرىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق زورۇقۇشىدىن ساقلىنىش كېرەك. * بىز كىرگەندە سادىقنىڭ ئانىسى ئۆي ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانكەن.

شۇغۇنسى باغل. بىراق، لېكىن، ئەمما، ئەپسۇس؛ ئۇ يىگىتقۇ ياخشى بالىكەن، شۇغۇنسى بەك ياۋاشتەك قىلىدۇ. * - تاپقىلى بولار، شۇغۇنسى بىرقانچە كۈن تەخىر قىلىپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ؟! - دېدى كىتاب ساتقۇچى مۇلاپملىق بىلەن.

شۇك (توغرىسى: شۇك) ← **شۇك I.** **شۇك ئى.** تەك (ئۇزۇم تېلى) نىڭ غولىدىن ئۆسۈپ چىققان شاخلار: باراڭغا ئېلىنغان ئۇزۇم شۇڭلىرى ھويلىغا قويۇق سايە تاشلاپ تۇراتتى. * ئەتىيازنىڭ شامىلى، ئېرىتتى مۇز توڭلارنى. بىخ ئايلاندى چېچەككە، گۈل قاپلىدى شۇڭلارنى.

شۇك تارتماق ئۇزۇم تېلى شاخلىماق: ھويلىدىكى ئۇزۇم شۇك تارتىپ، باراڭ كۈن چۈشمەيدىغان سايىۋەنگە ئايلانغانىدى.

شۇك قىرقىماق ئۇزۇم تېلىنىڭ غولىدىن ئۆسۈپ چىققان ياۋا شۇڭلىرىنى كېسۋەت-مەك: ئۇ كىچىك قول ھەرىسى ۋە شۇك قىرقىيدىغان قايچىسىنى ئېلىپ، كەتمىنى مۇرىسىگە سالىدى-دە، چوڭ باغقا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

شۇڭا باغل «شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇڭلاشقا» دېگەن مەنىدە سەۋەب باغلىغۇچى رولىدا سەۋەب بېقىندى جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىدۇ: - ئانام توپغا كەتكەندى، شۇڭا دادام بىلەن كېتىپ بارىمەن، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. * بۇ ئىشقا بازىرىدا سەندەك كۈزەلنى كۆرمىدىم ھەرگىز، شۇڭا ۋەسلىگە دەرھاللا جېنىمدىن خېرىدار بولدۇم.

شۇڭىپەن (توغرىسى: شۇمپەن) ← **شۇمپەن.**

شۇڭخۇتماق I ئى. بىر خىل يېمەكلىك. قوناق ئۇنىدىن يۇغۇرۇلغان خېمىر ياڭاق چوڭلۇقىدا ئۇزۇلۇپ، ئوتتۇرىسى كاۋاك قىلىنغاندىن كېيىن شورپىغا سېلىپ پىشۇرۇلىدۇ.

شۇڭخۇتماق II «شۇڭخۇتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ۋەتەننىڭ ئەركىنلىكىنى قولغا كەلتۈرۈش ھەققىدىكى ئوتلۇق ئىستەكلەر ئۇلارنى ئىنقىلابىي كۈرەشنىڭ بىر دولقۇنىدىن

يەنە بىر دولقۇنغا تارتىپ كۈچلۈك شۇڭغۇتۇشقا باشلىغانىدى.

شۇڭغۇتۇشماق « شۇڭغۇتماق » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شۇڭغۇتۇلماق « شۇڭغۇتماق » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

شۇڭغۇشماق « شۇڭغۇتماق » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: دولقۇنلار ئەتراپقا چاچىدۇ ئۈنچە، ياقۇت قىرغاقلارغا كۆكسىنى ئۇرۇپ، ئېھ، قانداق كۆڭۈللۈك دەريا سەيلىسى، بېلىقلار ئوينىشار ھەربىيان شۇڭغۇشۇپ.

شۇڭغۇتماق پ. سۇ، ھاۋا (بوشلۇق) قاتارلىقلارنىڭ ئىچىگە ئېتىلىپ كىرمەك ياكى شۇلارنىڭ ئىچىدىن ئېتىلىپ چىققا: ئۇ؛ - خاتىرجەم بولۇڭ، پالنىڭىزنى مەن سۈزۈپ بېرەي، - دەپتۇ ۋە سۇ ئاستىغا شۇڭغۇپلا كۆزدىن غايىب بولۇپتۇ. * ھاياتلىق دولقۇنلىنىپ ئاتقان دەريا، بەختنىڭ مەنسىدۇر نىك قىيالىار. كىمكى شۇڭغۇپ يۈرۈپ دۈرلەر قازسا، خۇش بولۇر ئۆتكەن ئەجداد - ئۆلىمالار.

شۇڭقار ① ئى. بۈركۈت تىپىدىكى ناھايىتى كۈچلۈك، يىرتقۇچ ئوۋچى قۇش: پاقنىڭ بەختىدىن شۇڭقارنىڭ شورلۇقى ئەلا (ماقال). * سۈزۈك ئاسمان، كۆك ئاسمان شۇڭقارلار قانات قاققان. ② سۈپ. كۆچمە. باتۇر، قەھرىمان، مەرد، پالۋان: سىيىنشاخۇن - سىيىت گاڭگۈڭ، جېنىدىن جۇدا بولدى. ئەزىزانە قەشقەرنىڭ شۇڭقارى ئادا بولدى. * ئۇچۇردۇم شۇڭقار قۇشۇمنى ھېچبىر يەردە دېرەكى يوق. ھەسرەت بىلەن ئول سەييارنى تاپماغۇنچە قارارىم يوق.

شۇڭلاشقا باغل. شۇنداق بولغاچقا، شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇ سەۋەبلىك، شۇنىڭغا ئاسا-سەن: - سىزنى بەك سېغىندىم، شۇڭلاشقا

كەلدىم، - دېدى ئۇمۇ چاقچاق قىلىپ كۈلۈپ. * كۆپلەپ قۇيۇپ ئوغۇتنى، تاللاپ ئۇرۇق سېلىپتۇ، بىر مو يەردىن شۇڭلاشقا، مىڭ جىڭ ھوسۇل ئېلىپتۇ.

شۇلتا ئى <خم> تەركىبىدە كرىستاللاشقان ئون دانە سۇ مولېكۇلىسى بولغان ناترىي كاربونات. رەڭسىز كرىستال ھالىتىدە بولۇپ، يۇيۇش دورىسى قىلىنىدۇ ۋە ئېچىغان ياكى بولدۇرۇلغان خېمىردىكى ئاچچىق تەمىنى يوقاتقۇچى دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

شۇلۇق تەق. سۇيۇقلۇقلارنىڭ چايقىلىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز.

شۇلۇق-شۇلۇق « شۇلۇق » سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

شۇلۇقلىماق پ « شۇلۇق-شۇلۇق » ئاۋاز چىقارماق: نېمىسىنى دەپسىز، بىردەمدە ھەممىسى شۇلۇقلاپ پىشتى.

شۇم سۈپ (ئە) ① قولدىن ھەرقانداق ئەسكىلىك كېلىدىغان؛ نىيىتى بۇزۇق، ئەسكى، يارىماس، بۇزۇق: - قانداقسىغا بۇ شۇم ئوغرى سىزنىڭ ئۇقۇغۇچىڭىز بولىدۇ، - سورىدى ئۇ ھەيرانلىق بىلەن. * ئەگىدىم بوي شۇم رەقىبگە، بولدى خەنجەر كۈيلىرىم، قوللىدى دائىم مېنى ئەمگە كىچى خەلقىم-قولدى-شم. ② بەختسىزلىك كەلتۈرىدىغان، ئادەمگە ھالاكەت، پاراكەندىچىلىك ئېلىپ كېلىدىغان، ئادەمدە ۋەھىمە پەيدا قىلىدىغان: ھېلىقى شۇم قۇيۇن بۇغراجان بىلەن مەغرىبەتخان ئاچىنى ھاياتلىق دۇنياسى-دىن ئۇچۇرۇپ ئېلىپ كەتتى. * ھەسەتخورلۇق شۇم كېسەل، ئۇنداقلارغا دورا بەر. ③ بەختسىز، پالاكەت باسقان، نەس باسقان، قايغۇلۇق: قۇم يەر - شۇم يەر (ماقال). * ئۆتمىشۈك ئۆيۈمدە يوق بسات -

روزغار، شۇم زاماندا ئازاب تارتقان، بولغان خار-زار. * مايسخاننى ئۆلتۈردى، ئەلگە بالا شۇم پەلەك.

شۇم ئاياغ باسقان قەدىمى بىرەر بەختسىزلىك، پالاكەتكە سەۋەب بولىدۇ. خان، پالاكەت: - ھېلىقى شۇم ئاياغ ئەلچىلەرچۇ؟ - سورىدى ئۇ ئىككىلىنىپ. * ھەي شۇم ئاياغ ئاغىغان، ئېيت، قاچماقچى سەن قاين؟!

شۇم پەلەك رەھىمسىز، بەختسىز تەقدىر، مۇدھىش زامان: كاجلىقى بۇ شۇم پەلەكنىڭ، مېنى سەندىن ئايرىدى. * ۋاپاسىز شۇم پەلەك ھەم شۇنچە چاغ سول كۆز بىلەن باقتى، ئېلىم قەلبىدە ئورناشقان ساداقەتلىك ئۆيىن چاقتى.

شۇم پېشانە ← شور پېشانە: ئەمما، ناسىر بۇ شۇم پېشانە يىگىتنىڭ نالە-زارىغا پەرۋامۇ قىلماي، شۇئان ئۇنى ئىككى ساقچىغا تاپشۇرۇپ، تۈرمىگە ئەۋەتتۈ. * بوۋاي دائىم «شۇم پېشانە ئىكەنمىز» دەپ، شۇك بولۇپ قالاتتى.

شۇم تەلەپ ← شۇم نىيەت: ۋەتەن، مىللەتكە كۆرسەتكىن ئاۋۋال-ئاخىر سەمىيەت، تىلە ئىنسانغا ئاسايىشىنى، ھەرگىز شۇم تەلەپ بولما.

شۇم تەلەي تەلەيسىز، تەلەيى يوق، ئاممىنى كەلمىگەن؛ بەختسىز: ئاھ! جېنىم بالام، مېنىڭ بىردىنبىر بالام، مەن خەقلەرنىڭ مېنى تاشلىۋېتىشىگە رازىمەن! شۇم تەلەي ئادەم بولۇشقا رازىمەن! تەلەينى ياخشى كۆرىدىغان، راستتىنلا ياخشى كۆرىدىغان ئادەملەرمۇ بولىدۇ. * شۇم تەلەي قىز ھاياتنىڭ ھېچبىر لەززىتىنى كۆرەلمىدى.

شۇم خەۋەر ئادەمنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىدىغان، ئادەمنى قاينۇغا سالدىغان،

ئۆلۈم-يېتىم، خېيىم-خەتەر ھەققىدىكى خەۋەر: تاز بازارغا بارسا شۇم خەۋەر تاپار. * باشلىقتىن ئاڭلىغان شۇم خەۋەر ئىلگىرىكى خۇشاللىقىمنى شامال ئۇچۇرغان توپىدەك تۈزۈتۈۋەتتى. * چاقماقتەك تارالدى ھەر ياننى قاپلاپ، «جان ئۇزدى ئوغللىمىز» دېگەن شۇم خەۋەر.

شۇم قەدەم ← **شۇم ئاياغ**: دۈشمەنلەرنىڭ شۇم قەدەملىرىنى ۋەتەنسىزنىڭ بىر غېرىچ يېرىگىمۇ دەسسەتمەيمىز.

شۇم نىيەت بۇزۇق، قارا نىيەت، يامان مەقسەت؛ نىيىتى يامان: - بۈگۈن ھېلىقى مامۇت دېگەن نەرسە مەن بىلەن يەنە سۆزلەشتى، - دېدى رەيھان، - ئۇنىڭ شۇم نىيىتىدىن سىزنى خەۋەرلەندۈرۈپ قوياي دېدىم. * بار ئەسكىلىك كەلدى بىزىلەرگە، شۇم نىيەتلىك جىنۇشە يىتاندىن.

شۇم ئېغىز ← شور ئېغىز: - سەن شۇم ئېغىز ئېيتىپ قويۇپسەن، ئاناڭنى... - دېدى. دە، سۇيۇرگىنى قولغا ئېلىپ ئۇرماقچى بولىدى. * - ھەي شۇم ئېغىز دىۋانە، ئۆيۈمدىن چىق! - دەپ ھەيدەپ چىقىرىپتۇ.

شۇمبۇيا ئى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تەتۈر قويغان تۇخۇمغا ئوخشايدۇ، گۈلى ئاق، چوكا مېۋىسى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن كېلىدۇ. غولى، يوپۇرمىقى ۋە ئۇرۇقىدىن ئاروماتىك مايلىرىنى ئالغىلى، ئۇرۇقىنى دورىغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

شۇمبۇيا ئى (شۇم+بۇيا) ① <بوت> شۇمبۇيا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. كۆپىنچە مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈكلەر يىلتىزىدا پارازىت ئۆسىدۇ. غولى ياغاچلاشقان، يوپۇرمىقى تەڭگىچە شەكىلدە ھەم

سارغۇچ قوڭۇر، گۈلى سۆسۈن رەڭدە كېلىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا بولىدۇ. تىبابەتچىلىكتە قۇۋۋەتلىك تەندۈرگۈچى دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. ئەگەر ئۇ قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىقلارنىڭ يېنىغا ئۈنسە ئۇلارنىڭ تەمىنى بۇزۇپ لاۋزلاشتۇرىدۇ. شۇڭا كىشىلەر زىرائەت ئىچىگە ئۈنگەن شۇمبۇيىنى يۇلۇۋېتىدۇ. ② كۆچمە. ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلەپ باشقىلارغا زىيان سالدىغان ھەمدە پارازىت، تىرىكتاپلارچە ھايات كەچۈرىدىغان كىشى، زىيانداش، تىرىكتاپ: ۋە لېكىن ئادەمگە ئوخشىماي ئۇنىڭ، قىلىق ۋە خىسلىتى ئۆستىباشقىچە. بولۇپ بىر شۇمبۇيا ئىنسانلار ئۈچۈن، كەلتۈردى كۆپ زىيان چەكتىن ئاشقۇچە. * دوزىخى ئۆتۈش ئىدى ئەل بېشىدا زۇلمەت زامان، ئاچىغان بەختىڭ چېچەك باسقان جاھانى شۇمبۇيا.

شۇمبۇيىدەك ئۈنمەك زىيان سېلىش ئۈچۈن پەيدا بولماق: - مەنلا بىر ئىش قىلسام شۇمبۇيىدەك ئۈنسىز، بۇ جاھان سىز ئۈچۈنلا يارالغانىدى؟! - دېدى سۈبەي نۇرمەھمەت تەك ئالىيىپ.

شۇمبۇيىلىق نى ① شۇمبۇيا ئۆسكەن، شۇمبۇيا كۆپ يەر. ② كۆچمە. قارا نىيەت-لىك، ئەسكىلىك، يامانلىق: - سەن بۇ ئىشقا شۇمبۇيىلىق قىلما، - دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن. **شۈمپەن** نى (خەن) جان ت. ئادەم ئۆلتۈرگەن جىنايەتچى، قاتىل: ئۇ قورسىقىنىڭ ئاچلىقىنى ئۈنۈپ، قوشۇملىرىنى تۇرۇپ، شۈمپەندەك قورقۇنچۇلۇق ھالەتتە ئولتۇراتتى. * - مەخسۇت بەگ دېگەن شۈمپەننى بۆرىگە يەم قىلغانۇ پىقىر ئۆزۈم، - دېدى ئۇ مەغرۇرانە ھىجىيىپ.

شۇمتال نى (شۇم+تال) <بوت> ← مانجۇرىيە ئەرمۇدۇنى.

شۇمتەك نى. ناھايىتى شوخ، غەلۋىچى بالا؛ قىلمىشى يامان، پاراكەندىچىلىك تېرىيدىغان بالا: «ئەجەبى شەيتان» ئەگەر ئاشۇ شەھەردىكى ئون نەچچە ياشلىق شۇمتەكلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ قولىغا سۇ قويۇپ بېرىلەيدۇ... * - بۇ شۇمتەكلەر بىلەنمۇ تەك بولامدىغان، - دېدى مىرزا ئىلى تاغا يادىگار خېنىمغا.

شۇمقۇش نى (شۇم+قۇش) ① ھۇقۇش. ② پالاكەت ئېلىپ كەلگۈچى، شۇملۇق تېرىغۇچى، بالا-قازا تېرىغۇچى: «قايسى شۇمقۇش ئۇنى مۇشۇ كۈچىغا باشلىدىكىن؟...» رەھبەتجان ئويلىنىپ قالدى. * ئەي بېغىم كۆكسۈڭگە داغ قويغانىدى شۇمقۇش بۇرۇن، ئاق كۆڭۈل ۋىجدانى پاك جانلار ئۈچۈن بەرمەي ئورۇن.

شۇملۇق «شۇم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: چۈچىنىڭ شۇملۇقىدىن توخۇنىڭ ئەمچىكى يوق (ماقال). * كۆرۈنۈشتە خۇشامەت قىلىپ، ئاستىرتىن شۇملۇق قىلىدىغان بۇزۇقلاردىن ھەر ۋاقىت ھوشيار بولۇش كېرەك. * ھىجىز زالىمنىڭ سارىيىدا چىرايدىن شۇملۇق يېغىپ تۇرىدىغان ھارامزادە كەمپىر بار ئىكەن.

شۇملۇق قىلماق ئەسكىلىك قىلماق، يامانلىق قىلماق، باشقىلارغا قارىتا يامان غەرزەدە بولماق: زامانقۇل شۇملۇق قىلىپ، ئۆتكەن قېتىم سىمكار ھەققىگە 20 دوللار كەم بەرگەندى.

شۇنچى نى (خەن) <تارىخ> ← **شۇنچى يىللىرى**.

شۇنچى يىللىرى <تارىخ> چىڭ سۇلالە-سى خانى شىزۇ (ئەيشىن جۇبلۇ فۇلىن) ھۆكۈم سۈرگەن دەۋر، يەنى مىلادىيە 1644-يىلىدىن 1661-يىلىغىچە بولغان

ئارىلىق كۆزدە تۇتۇلدى.

شۇنچە ① رەۋ. شۇنچىلىك، شۇ قەدەر، شۇ دەرىجىدە: - پام، قارا، بۇنىڭ شۇنچە چوڭ بولۇپ كەتتىڭىز! - دېدى ئۇ ئوغلۇمنى قولىغا ئېلىپ. * تۈگمەيدۇ يول، ماڭسام ماڭسام مەن، شۇنچە ئالدىراپ، قەدەم ئالسام مەن. ② سۈپ. چىق، كۆپ، ئاز بولمىغان: شۇنچە ئەلنىڭ ئارىسىدا، ئۇنى بىرلا كۆرگە-ئىدىم. * شۇنچە يىل ئەرگە تەگمەي يۈرۈپسەن، قەدىنىڭ ئېرىگە بولغان ساداقەت ۋە ھۆرمىتىڭگە رەھمەت. ③ ئال. شەرت بېقىندى جۈملىنىڭ بېقىنغۇچى تەركىبىدە كېلىپ، بېقىندۇرغۇچى تەركىبىدە ئاشكا-رىلانغان مىقدارغا تەڭ مىقدارنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭدا قانچە تال ئالما بولسا، مەندىمۇ شۇنچە تال ئالما بار ئىدى. * تاغ ئۆمرى قانچە، خەلقىم ئۆمرى شۇنچە، قۇشتى زور تاغقا تاغلار قېزىپ تۇنچە.

شۇنچىزى رەۋ. « شۇنچىۋالا: سۆزلەپ كەتكۈدەك نېمە ئىش بولدى، ھە؟! - دېدى مومام ئانامغا كايىپ. * مەن ئۇنىڭ قانداق قىلىپ شۇنچىزى يارىدار بولغانلىقىنى ھېچ كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمىدىم.

شۇنچىكى ① رەۋ. ئازراق، ئازغىنە؛ مۇنداقلا: - ئالدىغا شۇنچىكى يۆتكەسەك بولدى ئەمەسمۇ؟! - دېدى ئوغلنىڭ دىتسىزلىقىدىن رەنجىگەن بوۋاي. ② سۈپ. زور ئەھمىيەتكە ئىگە بولمىغان ئەرزى-مەس؛ ئادەتتىكى، ئاددىي: - شۇنچىكى گەپكە نېمانچە چېچىلىپ كېتىسەن؟ - دېدى دادام ئاكامغا ھاي بېرىپ. * شۇنچىكى ئىشلارغا چېچىلىپ نېرۋىنى بۇزۇش ياخشى ئەمەس. ③ رەۋ. چوڭقۇر ئويلاپ كەتمەي، ئويىناشقاندىكە: بەزىدە شۇنچىكى دەپ قويغان گېپىڭمۇ بىرمۇنچە پالاکەتلەرنى

ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن.

شۇنچىلىك ① رەۋ. شۇ قەدەر، شۇ دەرىجىدە، شۇنچە، شۇنچىۋالا: ئۇنىڭ ئابدۇللاغا دەيدىغان گېپى شۇنچىلىك چىق ئىدىكى، ھەرقانچە يازسىمۇ تۈگمەيتتى. * مەن ئۇ قىزنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرەتتىمكىن، ئۇنىڭدىن زادىلا ئۈمىدىمنى ئۈزەلمىدىم. * غۇنچەم سومكىنى كۆتۈردى ئەپلىك، ئۇنىڭ ھەرىكىتى شۇنچىلىك رەتلىك. ② سۈپ. ئۆزى ئېنىقلاپ كەلگەن ئىسىم ئىپادىلىگەن شەيئىنى، مىقدار، ھەجىم، دەرىجە، خۇسۇسىيەت ۋە ھالەت قاتارلىق جەھەت-لەردىن تۆۋەنلىتىپ ئىپادىلەشتە قوللىنىلىدۇ: - سېنىڭ كارامىتىڭ شۇنچىلىكلا ئىكەن-دە! - دەپتۇ بۆرە كۆرەڭلەپ. * ئوغللىرىڭ ھالىمۇ شۇنچىلىك، قىزلار ياراتمايۋات-سا قانداق قىلغۇلۇق؟ كۆڭۈل دېگەنگە بىرىنمە دەپ بولمايدۇ.

شۇنچىۋالا « شۇنچە » سۆزىنىڭ كۈچەي-تىلىمىسى: ئۇنىڭ پىكىر دائىرىسى شۇنچىۋالا كەڭرى ۋە نازۇك بولۇپ، كىشى قەلبىنىڭ ئەڭ زىل تارلىرىنى چېكەلەيتتى. * - ماڭسۇ رەھىم قىلىدىغان كۈنىڭىز بار ئىكەن، شۇنچىۋالا كۈتتۈردىڭىز، - دېدى ئۇ مۇلايىمغىنا. **شۇنداق** رەۋ. شۇ چاغدا، ئاشۇ ۋاقىتتا، شۇ مەزگىلدە: قېنى ئەسكە ئېلىك شائىر، ئۇزاق يىل بىز ئەلەم تارتتۇق، بوغۇلدى ئەركىمىز شۇندا، بۇرۇقتۇرما ئىلىكىدە ياتتۇق. * قالدىم ئۇنتۇپ ئۇ كۈننى بولمىدىم يەپ نان بىلەن، بىلىمەن شۇندا بوپالغان رەڭگ-روپۇڭ قان بىلەن.

شۇنداق ① ئال. ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، كۆزدە تۇتۇلغاندەك، كۆز ئالدىدىكىدەك، ئاشۇنداق: - تاشۋاي ئاكاڭ ماڭماقچى، بىز ئۇنى مۇنداقلا ئۇزىتىپ قويساق بولمايدۇ. مەن گۆش،

ئىپادىلەيدۇ: كۈندۈزدە ئۆزىمنى يوشۇردۇق، تۈندە يول يۈردۈق، شۇنداق قىلىپ، سالامەت ھالدا يۇرتقا بېرىۋالدۇق. * شۇنداق قىلىپ، بىز ھەممىمىزلا ئالىي مەكتەپكە ئۆتتۇق.

شۇنداققا باغل. شۇنداق بولغاندا؛ شۇ ھالدا: - پالۋانلارغا ئېيت، ھەربىرى بەش تالدىن ئوق بەرسۇن، شۇنداققا بىرنەچچە يۈز تال ئوق چىقىپ قالدۇ، - دېدى ھاجى مىرولغا قاراپ. * شۇنداققا، ھەممىسى قانچىلىك پايدا چىقىپتۇ.

شۇنداقلا ① باغل. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ ئۈستىگە: ئوسمانجان بىلەن ئابلىكىم ساۋاقداش، شۇنداقلا خىزمەتداش بولغاچقا، بىر-بىرىگە ئىشەنەتتى. * مەن ئاشۇ سۆيۈم-لۈك ياشلارغا قوشۇلۇپ كۈلدۈم، شۇنداقلا ئۇلارغا قوشۇلۇپ يىغلىدىم. * قانۇن تۈزۈلگەندە-كەن، ئىجرا قىلىش كېرەك، شۇنداقلا ئۇنىڭغا رىئايە قىلىش كېرەك. ② رەۋ. ئادەتتىكىدەك، ئادەتتىكىگە ئوخشاشلا: - ۋاي-ۋۇي، بۇ نېمە ئاۋارىچىلىك، شۇنداقلا كېلىۋەرمەي، بىز تونۇمايدىغان، بىلىمگەن ئادەملەر بولمىغاندىن كېيىن، ھەممىمىز بىر يېزىدا تۇغۇلۇپ ئۆسەن ئەمەسمۇ؟ - دېدى جاپپار ئۈستەلگە قاراپ. * - شۇنداقلا بېرىۋەرمەمسىز، سىز بىر ياتنىڭ ئۆيىگە بارمىغاندىن كېيىن، - دېدى بۇۋىسارەم سوۋغا-سالامغا يارىغۇدەك بىرنەرسە تاپالماي تىتىلداپ كېتىۋاتقان شازادىخانغا قاراپ تۈز كۆڭۈللۈك بىلەن. ③ ئال. شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇنىڭغا ئوخشاشلا: ئۇ نىزامىدىن-نىڭ سۆزلىرىگە قانداق قايىل بولسا، ئادەمنىڭ سۆزلىرىگىمۇ شۇنداقلا ئىنتايىن رازى بولغانىدى. * بۇ ئىش ئۈچۈن ئۇ قانداق خۇشال بولغان بولسا، مەنمۇ شۇنداقلا، ھەتتا ئۇنىڭدىن بەكرەك خۇشال بولغانىدىم.

شۇنسى ① ئال. شۇنداق بىر يېرى، شۇ

سەۋزە تېپىپ كېلىپ، ئۆز قولۇم بىلەن بەتتە پۈلۈ ئېتىپ بېرىي. بىزنىڭ ئاخىرقى خوشلىشىشىمىز شۇنداق ئۆتسۇن، - دېدى سالخ ئاكا قىزى گۈلچېھرىگە. * - ھە... ھە... غالىبىيەت باشلانغۇچ مەكتىپى... غالىب دەمەسز؟ توغرا، توغرا، شۇنداق بىر ئوقۇغۇچىمىز بار... * - كېۋىر، قېنى گەپ قىل! - روزىئاخۇن بوۋاي ماخو ئۆگزىسىدە تۇرۇپ كېۋىر تورغايفغا شۇنداق دېدى. ② رەۋ. ئېيتىلغان ياكى كۆزدە تۇتۇلغان تەرتىپتە؛ شۇ بويىچە، شۇ تەرتىپتە، شۇ تەرزىدە: كۆپچىلىك: - شۇنداق قىلايلى، - دېيىشىپ، لەيلىگۈلنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ئېلىپ ماڭدى. * ئۇلار شۇنداق ھېسابلاپ ئوتنى 70 باغ چىقارغانىدى. ③ تەستىقلىغۇچى جاۋاب ئورنىدا قوللىنىلىپ «ھە ئە، توغرا، ئەلبەتتە، دېگىنىڭ راست» دېگەندەك مەنلەرنى ئىپا-دىلەيدۇ: - بىر-ئىككى كۈن ئىچىدە دەمدۇلا؟ - شۇنداق. * - شۇنداق، - دەپتۇ نەجىب، - مەن ئاتامدىن ئايرىلغانمەن. * - شۇنداق، - دېدى جاپپار سۆزۈمنى تەستىقلاپ. ④ رەۋ. شۇ قەدەر، شۇنىچىلىك: شۇ دەرىجىدە ئۆتتى كۆپ يىللار شۇنداق قايغۇدا، شۇنداق ئازابتا، بىزنىڭ بۇ باشتىن، ئەمما تاپىمىدۇق ھەم تاپالمىدۇق، ھېچبىر يورۇق يول، يىغلاپ قاقشاشتىن. * ئاھ، ئۇ كۆزلەر شۇنداق نۇرانە، شۇنداق سېھىرلىك ئىدى. * ئۇ قارىغۇدەك بولسا، شۇنداق بىر چىرايلىق قىز ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرغۇدەك. ⑤ رەۋ. ئادەتتىكى-دەك باشقىچە، شۇ دەرىجىدە: ئۇ شۇنداق قارىسا، بىر چىرايلىق قىز كېلىۋاتقۇدەك. **شۇنداق قىلىپ** سۆزلىنىۋاتقان ئىش-ھە-رىكەتنىڭ نەتىجىسى ئىپادىلەنگەن جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىپ «ئاخىر، ئاق-ۋەت»، دېگەنگە ئوخشاش مەنلەرنى

رايونى قەشقەر شۆبىسىنىڭ باش سىياسى كومىسارى بولغانىدى. // ئۇ ياڭاقلىق يېزىسىدىكى بەگلىك مەركىزىي مەكتىپىنىڭ مۇدىرلىقىنى ئۆتكەندىن باشقا، يەنە مۇشۇ بەگلىكنىڭ ھەر قايسى يېزىلىرىدىكى شۆبە مەكتەپلەرنىڭ مۇدىرلىقىنى قوشۇمچە ئۆتكەندى.

شۆبە ئەترەت بىرەر ئەترەت تەركىبىدە-كى كىچىك، تارماق ئەترەت: زەربىدارلار شۆبە ئەترىتى. ياشلار شۆبە ئەترىتى. * يىغىنغا شەھەر تەۋەسىدىكى خەلق ئەسكەر-لىرى شۆبە ئەترەتلىرىنىڭ خادىملىرى، ئاھالە كومىتېتىنىڭ ئامانلىق ساقلاش ھەيئەتلىرىگە قاتناشتى. * دۆلىتىمىزدە ۋودود بومبىسىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك سىناق قىلغانلىقى مۇداپىئە شۆبە ئەترىتىدىكى كوماندىر-جەڭچىلەرنىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتى قاتارىدا ئەنگە ئېلىندى.

شۆپەك (توغرىسى: شۆپۈك) ← شۆپۈك.

شۆپۈك ئى. مېۋە-چېۋىنىڭ پوستى: كېنەك، ئۇنىڭغا ياستۇقمۇ، مېۋىمۇ، شۆپۈكۈ، ئىشقىلىپ، نېمە ئۇچرىسا شۇنى ئېتىپتۇ. * قەنتىنىمۇ تاتلىق شۆپۈكۈك، يۆگەشكە لازىم ياپرىقنىڭ، ساپ شۇنچە، يوقتۇر شاكىلىك، بالدەك پىشار-سەن ئەنجۈرۈم.

شۆپۈكسىمەك پ. شۆپۈكىنى سويماق،

شۆپۈكىنى ئايرىپ چىقىرىۋەتمەك: شاپتۇل خۇددى دېگەندەك: «مېنى بەگلەر شۆپۈك-دەپ»، چۈشەر ئاچراپ شېخىدىن تۇرۇپ-تۇ-رۇپ تۇرۇڭلار.

شۆپۈكلۈك سۈپ. شۆپۈكى بار، پوستلۇق:

ئاممىۋى سورۇنلاردا شۆپۈكلۈك نەرسىلەرنى يېيىش مەدەنىيەتسىزلىك.

شۆلگەي ئى <بئول> رېفېلىكس تەسىرىدە

ئېغىز بوشلۇقىدا پەيدا بولىدىغان سۇيۇق-لۇق، شال. ئۇ ئېغىزنى نەمدەپ، يېمەك-لىكلەرنى يۇمشىتىش ياكى كراخماننى

يېرى: - شۇنداق، دەپ جاۋاب بەردى باتۇر تاغا، - لېكىن شۇنىسى باركى، سارايدا تۇشلۇق ئادەم يوق-دە. * شۇنىسى ئېنىقكى، بىزگىچە يېتىپ كەلگەن يازما پاكىتلارغا قاراپلا، ئۇ دەۋردە ئارانلا ئۈچ ئالىم ۋە ئۈچ ئەسەر مەيدانغا كەلگەن دەپ قاراشقا بولمايدۇ. ② ئال. شۇنداق بولغىنى: - ئاتا، مېنى كەچۈرگىلىرى كەلمسە، قىلىچ ئەكەلدۈرۈپ، كالىلانى ئالسلا، شۇنىسىلا تۈزۈك، - دېدى ئۇ. ③ باغل. لېكىن، بىراق، ئەمما: مەن ئۆزۈممۇ مۇشۇنداق ئاجايىپ بىرچاغلارنىڭ يېقىنلا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزگەندىم، شۇنىسى، بۇ مىنۇتلار بۈگۈن مېنىڭ كۆز ئالدىمغا راستتىنلا كەلگەندە بولسا، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم.

شۇۋ تەق. مەلۇم سىرتقى تەسىردىن

ئادەمنىڭ بىرەر ئىچكى ئەزاسى ياكى ۋۇجۇدىدا ھاسىل بولغان، سەسكىنىش، شۈركۈنۈش ھالىتى: ئۇنىڭ كۆزى پوتەيگە چۈشتى-دە، يۈرىكى شۇۋ قىلىپ ئويىناپ كەتتى. * ئانار تۇۋىدە تۇرغان قاپقارا بىر گەۋدىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ تېنى شۇۋ قىلىپ قالدى.

شۇۋۇلدا تىماق «شۇۋۇلدىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: - مەن نازۇك تەرەپلەرنى، شۇۋۇلدىتىدىغان ئىشلارنى بىلمەيدىكەنمەن، - دېدى خاسىيەت. * «ئىشچىلارغا ئىنقىلابنى، ئۆزلىرىگە ھېسسىياتنى شۇۋۇلدىتىدىغان ئاشۇنداق سۆزلەرنى قىلىدىغان كىشىلەر ئادىل بىلەن چىقىشالارمۇ» دەپتىنى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە.

شۇۋۇلدىماق پ. شۇۋۇ قىلماق، شۇۋۇ قىلىپ

قالماق: شۇۋۇلداپ كەتمەك.

شۆبە ئى (ئە) بىرەر تەشكىلات ياكى

ئورگاننىڭ تارمىقى: ئۇ شىنجاڭ ھەربىي

مېنىڭ يۇرتۇم «ناخشا-ئۇسسۇل ماكانى» دەپ ئاتالغان، تارىخ سەھىپىسىدە شۇ نام بىلەن شۆھرەت قازانغان.

شۆھرەتپەرەس سۇپا (ئەپ) ئەل ئارىسىدا نام چىقىرىپ شۆھرەت تېپىشقا تىرىشىدىغان، ئۆز ئىشىنى گەۋدىلەندۈرۈپ كۆرسىتىشكە ئۇرۇنىدىغان؛ مەنەنچى، ماختانچاق؛ ئىتتىپاقلىقنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن، يالغۇز ئۆز شەخسى مەنپەئىتى يولىدا بىر-بىرىنى يەپ-ئىچىدىغان مەنەسپە-رەس، دۇنياپەرەس ۋە شۆھرەتپەرەس مۇتتە-ھەم ھاماقەتلەر ئارىسىدىن يوقالماي تۇرۇپ، بىزنىڭ ئادەم بولۇشىمىزغا ئەقلىم يەتمەي قالدى. * تەكەببۇر ۋە شۆھرەتپەرەس بولغان بۇ ئادەم ئۆزىنىڭ مەنپەئىتىنى ھەمىشە خىزمەت ۋەزىپىسىدىن يۇقىرى قويدۇ.

شۆھرەتپەرەسلىك «شۆھرەتپەرەس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئايالىنىڭ شۆھرەتپەرەسلىكى، رەھىمسىزلىكىگە قارشى بۇرۇنراق بىرەر چارە-تەدبىر تېپىش لازىم ئىكەن، ھەي ئىست! // مەن ئۇ كىشىنىڭ شۆھرەتپەرەسلىك ئارزۇسىنى قاندۇردۇم.

شۆھرەتلىك ئىدۇر مەك «شۆھرەتلىك نەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ تىببىي خادىملار رەستە-بازارلاردا ياكى جامائەت توپلاشقان ئورۇنلاردا ئۆزىنىڭ شاگىرتلىرى ياكى يېقىنلىرى ئارقىلىق ئۆزىنى شۆھرەت-لەندۈرمەسلىكلىرى لازىم.

شۆھرەتلىك نەمەك پ. شان-شۆھرەتكە ئىگە بولماق، تونۇلماق، مەشھۇر بولماق، داڭقى چىقماق؛ ئىشىغا ئىخلاسى بىلەن قارىغىنىم ئۈچۈن ئېتىم خەلق ئارىسىدا «ئۇستا ئالىم كىچىككەنە» بولۇپ شۆھرەت-لەنگەندى.

شۆھرەتلىك سۇپا. شۆھرەتنى بار، شۆھرەتكە

پارچىلاپ، ھەزىم قىلىشقا ياردەم بېرىش رولىنى ئوينايدۇ؛ نەزەرنىڭ ئاغزىدىن شۆلگەي ئېقىپ تۇراتتى، بىر سىپاھ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئاق ياغلىق بىلەن شۆلگەيلىرىنى سۈرتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ قۇلقىغا شۆبىرىلدى. **شۆلگەي بېزى** <ئانات> ئادەم ۋە ئومۇرتقىلىق ھايپانلارنىڭ ئېغىز بوشلۇقىدىكى شۆلگەي ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان بەز.

شۆلگەيلىرى ئاقماق ① ئاغزىدىن شۆلگەيلىرى پەسكە چۈشمەك؛ بىچارىنىڭ سۆزلەپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتكەندى. ② بىرەر نەرسىگە ئېرىشىش يولىدىكى نەپىسى ئاقلىدىماق؛ يېگۈسى كەلمەك؛ خېرىدار باينىڭ شۆلگەيلىرى ئېقىپ، يېگىت بىلەن قىزغا ئېچىرماق قاراپ تۇراتتى. * شورپىسى ئېقىپ تۇرغان پېتىر مانتىلارنى كۆرگەن دىۋاننىڭ شۆلگەيلىرى ئېقىپتۇ.

شۆھرەت ئى (ئە) ① ياخشىلىق بىلەن خەلقنىڭ ئىچىدە ئېرىشىلگەن نام-ئابروي، ئىناۋەت؛ ئاتاق، داڭقى؛ شائىرنىڭ شۆھرىدى-تىنى ئاڭلاپ بىر كۆرۈش ئارزۇسىدا بولغانلار كۆپ ئىدى. * - شۆھرەت دېگەن ھېلىقى سەتەڭلەردەك ئۆزىچە قۇچاق ئېچىپ كېلىدىغان نەرسە ئەمەس، ئۇنى ھەركىم ئۆزى تېپىشى كېرەك، - دېدى ناسىر زامانقۇلغا. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

شۆھرەت تاپماق كاتتا ئابرويغا، ئىناۋەت-كە مۇيەسسەر بولماق، ئەلنىڭ ھۆرمىتى-گە ئېرىشمەك، داڭقى چىقماق؛ ئۇنىڭ كەسپى سەۋىيىسى ئۆسكەنسېرى چىق شۆھرەت تاپتى. * بالىلىرىنىڭ مەرتىۋىسى تۈپەيلىدىن ئاتا-ئانىسى شۆھرەت تېپىپتۇ. * تىرىشچان، قابىلىيەتلىك، ئەل قايغۇسىغا يىغلايدىغان كىشىلەر ھامان شۆھرەت تاپىدۇ. **شۆھرەت قازانماق** ← **شۆھرەت تاپماق**؛

بەھۇدە شۆبھە قىلىپ ئولتۇرىسىلەر، - دەپى
يەنە بىر بوۋاي.

شۆبھىچى نى. بىرەر نەرسىگە، مەسىلىگە
شۆبھە بىلەن قارايدىغان ياكى تازا
ئىشەنمەيدىغان كىشى؛ گۇمانلانغۇچى:
بەزى شۆبھىچىلەر «بۇ ۋەزىپە خام-خىيالىدىنلا
ئىبارەت، ئۇنى ئورۇندىغىلى بولمايدۇ»
دېيىشەكتە.

شۆبھىچىلىك ① «شۆبھىچى» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى. ② نى <پەلس>
ئوبېيكتىپ دۇنيا ۋە ئوبېيكتىپ ھەقىقەتنىڭ
مەۋجۇتلۇقىدىن، ئۇنى بىلگىلى بولىدىغانلىقىدا.
دىن شۆبھىلىنىدىغان بىر خىل پەلسەپىۋى
تەلىمات: نىسپىيچىلىكنى بىلىش نەزەرىيىسىنىڭ
ئاساسى قىلغاندا، ئۆزىنى يا مۇتلەق شۆبھە-
چىلىككە، بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسىگە ۋە
كازىپلىققا، يا سۇبېيكتىپچىلىققا قوبۇشى مۇقەررەر.
شۆبھىسىز رەۋ. ھېچقانداق شۆبھە تۇغدۇر-
مايدىغان، شەكسىز، گۇمانسىز؛ مۇقەررەر،
سۆزسىز؛ ئۇلار ئالپاسنىڭ سۆزىگە شۆبھىسىز
ئىشەنەتتى. * مۇنچىلىك كۆپ رەڭگارەك پۇلنىڭ
تېخى تۇرمۇشىنى چۈشەنمىگەن، يەنە كېلىپ
يامان ئادەتنى يۇقتۇرۇۋالغان بىر بالىنىڭ
قولغا كىرىشى، شۆبھىسىزكى زور بىر خەۋپ.

شۆبھىلەندۈرمەك «شۆبھىلەنمەك»
پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنىڭ
بەزىدە جىمجىتلا ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىشلىرى
مېنى شۆبھىلەندۈرۈشكە، ئويلاندىرۇشقا
باشلىغانىدى.

شۆبھىلەنمەك پ. شۆبھە قىلماق، گۇمانلانماق،
ئىشەنچسىزلىك بىلەن قارىماق: ئۇ ياغاچچى
يىگىتتىن راستتىنلا شۆبھىلىنىپ قالدى. * ئۇ
«بۇ يەردە تېخىمۇ يامانراق بىرەر ئەھۋال
بارمۇ نېمە» دەپ ئىختىيارسىز شۆبھىلىنىشكە
باشلىدى.

ئىگە، ھۈرمەتكە سازاۋەر بولغان،
مەشھۇر، داڭلىق: - ئەي شۆھرەتلىك
مەلىكەم، مېنىڭ ھۈنرىم قۇل ئېلىپ، قۇل
سېتىش، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ شاھ بەھرام.
* بۇ جەرياندا نوھ II ئىبنى مەنسۇر
ھەممىدىن شۆھرەتلىك نام چىقاردى.

شۆھرەتۋاز سۇپ (ئەپ) ← شۆھرەتپەرەس:
تۇرمۇشتا شۆھرەتۋاز كىشىلەر پات-پات
كۆزىمىزگە چېلىقىپ تۇرىدۇ.

شۆھرەتۋازلىق «شۆھرەتۋاز» سۆزىنىڭ
ئىسىم شەكلى: ئۇ شۆھرەتۋازلىقنى ياقتۇر-
مايتتى.

شۆبھەن نى (خەن) <ماتار> ئالىي
مەكتەپنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا مەلۇم
كەسىپ ئوقۇتۇشى ئاساسىي مەزمۇن
قىلىنىدۇ. مەسىلەن، سانائەت شۆبھەنى،
مۇزىكا شۆبھەنى، پېداگوگىكا شۆبھەنى
قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

شۆبھە نى (ئە) ئىشەنمەسلىك، گۇمانسىراش،
گۇمان، شەك: رەپىق ئاكا باخشىغا شۆبھە
بىلەن تىكىلدى. * ھەرقانداق كىشىدىن قىل
دائىم گۇمان، شۆبھە - زېرەكلىكتۇر ساقلا
ئۇ ئامان.

شۆبھە چۈشمەك شۆبھە پەيدا بولماق،
شۆبھىلەنمەك، گۇمانلانماق: ھەقىقىي
مۇھەببىتى بار بىر ئايالنىڭ كۆڭلىگە شۆبھە
چۈشكەندە، ئۇ كەيپ-ساپا سۈرۈۋاتقان ۋە
لەززەتلىنىۋاتقان چاغدىكىدىنمۇ سەزگۈر بولىدۇ.
* يولىدىشى قايتىپ كەلمىگەنسىرى ئۇنىڭ
كۆڭلىگە «يەنە نېمە ئىش بولغاندۇر»
دېگەن شۆبھە چۈشتى.

شۆبھە قىلماق شۆبھە بىلەن قارىماق،
شۆبھىلەنمەك، گۇمان قىلماق: مەن ئۇنىڭ
قولدىن ئىش كېلىدىغانلىقىغا زەررەچە شۆبھە
قىلمايمەن. * - ئۇ سالامەت كېلىدۇ، سىلەر

مول ھوسۇلنىڭ ئاساسلىق كاپالىتى ئىدى. شۇندىكى قىلماق يەرنى ئاغدۇرۇپ ئاپتاپقا سالماق؛ گۆھەر خان چوڭ ئانام يەر شۇندىكى قىلىۋاتقان تراكتورچىلارنىڭ كىچىلىك سېمىسى ئۈچۈن پۇلۇ قىلغانىدى. * ئۇ 300 مو يەرنى شۇندىكى قىلىپ بېرىپ ئەترەتتىكىلەر- نىڭ قىزغىن رەھىمىتىگە ئېرىشتى.

شۈركۈندۈرمەك «شۈركۈنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ۋىزىلداپ چىقۇۋاتقان سوغۇق شامال بويۇن، يەك ئارقىلىق كىرىپ پۈتۈن بەدەننى شۈركۈندۈرەتتى. * ئۇنىڭ خۇنۇك كۆزلىرى كىشىنى شۈركۈندۈرسە، ئاۋاق يۈزلىرىدىن شۇملۇق ئالامەتلىرى چىقىپ كىشىنى ئەندىشىگە سالاتتى.

شۈركۈنمەك پ. جۇغۇلداپ نىتىرىمەك، ئەندىكىش ئىچىدە سىلكىنىپ تەۋرەنمەك، سەسكەنمەك؛ ئۇنىڭ بەدىنى سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك شۈركۈنۈپ رەڭگى تاتىرىپ كەتتى. * كەتتى بىردىن شۈركۈنۈپ تېنىم مېنىڭ، قايتا ئۈزۈلدى گويا دېسىم مېنىڭ.

شۈرمەل ئى. ئەتسىيازدا دەريا ياكى ئېرىق-ئۆستەڭلەردە ئاققان مۇز؛ قولۋاق دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا لەپەڭشىپ، شۈرمەللەرگە ئۇرۇلۇپ كەلمەكتە ئىدى. * ئۆگەن دەرياسى شۈرمەللەرنى لەپىلىتىپ ھەيۋەت بىلەن تولغىنىپ ئاقاتتى.

شۈك I ئى (د>فران) <تسب> كلىنىكىدا كۆپ ئۇچرايدىغان بىر خىل ئۇنىۋېرسال كېسەللىك. كۆپىنچە بەدەن قاتتىق زەخمىلىنىش، ھەددىدىن زىيادە توڭلاش، چارچاش ياكى روھىي جەھەتتىكى زەربە مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسىنى تورمۇزلاپ قويۇش قاتارلىقلارنىڭ باشقا سىستېمىلار فۇنكسىيىسىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىشى نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭدا، قان

شۈبھىلىك سۈپ. شۈبھە، گۇمان تۇغدۇرىدۇ-غان، ئىشىنىپ بولمايدىغان، گۇمانلىق؛ مەن شۈبھىلىك كۆزلىرىم بىلەن ئايالىمغا تىكىلىدىم. * ياسىن شۇجىنىڭ قاشلىرى ھىمىرىلىپ، چىرايىدا ئويىناپ تۇرغان ئىسسىق كۈلۈمسىرەش شۈبھىلىك تۇيغۇ بىلەن ئالماشتى. **شۈبھىلىنىشمەك** «شۈبھىلەنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇنىڭ ھەرىكىتىدىن ھەممەيەن شۈبھىلىنىشمەكتە ئىدى.

شۈپشۈك سۈپ. بەكلا شۈك، جىمجىت، تىپتىنچ؛ ئەتراپىنى تاماشا قىلىپ شۈپشۈك ئولتۇرۇشقان ياشلار قولۋاقتىڭ «خۇش بۇي كەچ راۋىقى» ئالدىغا كېلىپ قالغىنىنى سۈ سەزمەي قېلىشتى.

شۈدە ئى. ماي سۈرتۈلگەن جايغا توپا قونۇپ ھاسىل بولغان قاسماق، كىر؛ غۇپۇرئاخۇن شۈدە باسقان كىچىككەنە بىر چىشلىق چاقنى ئوققا بۇراپ كىرگۈزۈش بىلەن ئاۋارە بولۇۋاتاتتى.

شۈدىگەر ئى (پ) ① ئاغدۇرۇلغان ياكى ئاغدۇرۇپ، تېرىلماي ئاپتاپقا سېلىنغان يەر؛ بىر بالاسى بولسا، شۈدىگەردە قۇيرۇق نە قىلۇر (ماقال). * بۇ كېلەر يىللىق شۈدىگەرنىڭ تەييارلىقى ئىدى. // سۆيۈملۈك يۇرتۇمغا كەچكۈز كەلدى، شۈدىگەر ئېتىزلاردا ياتار داڭگال. پايانسىز ئېكىنزارلار بوشاپ قالدى، ئالتۇن رەڭ بولۇپ قالدى يېشىل جاڭگال. ② كۈز پەسلىدە، يەرنى ئاپتاپقا سېلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ئاغدۇرۇش، چېپىش قاتارلىق بىر يۈرۈش ئىشلار؛ يىراقتا قۇياش نۇرىدا پارقىراپ ناۋات رەڭ تۈسكە كىرگەن ئېگىزلاردا زەنجىر تاپانلىق تۆمۈر بۇقا ھەيۋەت بىلەن مۈرىگىنىچە ئاق دۇردۇن ئورنىغا قارا مەخمەل يېيىپ كەلمەكتە ئىدى، بۇ كۈزلۈك شۈدىگەر بولۇپ، كېلەر يىللىق

شۈككىدە ئولتۇرۇپ قېلىشتى. * بالا شۈككىدە بولۇپ قالدى. مۇدىر يۈكۈرۈپ كېلىپ بوۋاينىڭ ئاغزىغا مۇشت بىلەن ئۇردى.

شۈكلى شىمەك پ ← **شۈكلىمەك**؛ ئۇ نېمە ئۇچۇندۇر بىرقانچە كۈندىن بېرى شۈكلىشىپ كەتتى. * - دادامۇ ئانامنىڭ كېيىنى... - ئۇ ئېسە دەپ يىغلىۋەتتى. سىنىپتا ھازا بولغاندەك بالىلارمۇ شۈكلىشىپ كەتتى.

شۈكلىمەك پ. گەپ- سۆز قىلماي، شۈك بولۇپ قالماق؛ بۇ شۇم خەۋەر يېتىپ كەلگەندىن كېيىن موماي شۈكلىپ كەتتى. * - ئېسىمدە، - دېدى ئېغىر خۇرسىنىپ نۇر پالۋان، - مەنمۇ شۇ غەم بىلەن قىزىم، - ئۇ بىرپەس شۈكلىپ تۇرۇپ كەتتى.

شۈكۈر (ئە) ① ئىم. بىرەر نەرسىدىن رازى، مىننەتدار بولغانلىقىنى ئىپادىلەپ «رەھمەت، تەشەككۈر» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ - راستمۇ، خۇداغا شۈكۈر، بۇ يىل شۇ بالامنى ئۆيلۈۋالسام مېنىڭمۇ غەپىم تۈگەيتتى. - دېدى ئامىنخان. * - شۈكۈر، بۈگۈن ئوبدانلا بولۇپ قېلىپتىمەن، ئەمدى چىقىپ كەتسەممۇ بولار؟! - دېدى سېسترا قىزنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىپ باقى. ② **ئەرلەرنىڭ ئىسمى.**

شۈكۈر دېمەك ھازىرقى ئەھۋالدىن رازى، مىننەتدار بولماق؛ قانائەت قىلماق؛ - مۇشۇنىڭغا شۈكۈر دېسەك بولغۇدەك، - دېدى ئۇ ھىجىيىپ تۇرۇپ. * شۈكۈر دە ئاغىنە، ئۆتمۈشنى ئوتتۇدۇڭمۇ، ئاشۇ بالايىناپەت- لىك كۈنلەردە نېمىلەرنى كۆرمىدۇق، شۇنىڭغىمۇ چىدىغانغۇ؟

شۈكۈر قىلماق ھازىرقى ئەھۋالغا قانا- ئەت قىلماق؛ رازى بولماق، مىننەتدار بولماق؛ ھا، ھا، ھا... ئۇنداق بولسا، بىز شۈكۈر قىلساق بولغۇدەك. * - نېمە بولاتتى،

بېسىمى تۆۋەنلەش، قان ھەرىكىتى ئاستىلاش، تۆت مۇچە توڭلاش، رەڭگى تاتىرىش، بەدەن تېمپېراتۇرىسى تۆۋەن- لەش، ئەس- ھوشىنى يوقىتىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

شۈك II رەۋ ① **جىم، تىنچ، ئۈن- تىن چىقارماي ھەم ھەرىكەت قىلماي؛** غەلۋە- غودۇر قىلماي؛ نۇرئەلاخان شەلپەز- دەك قىزىرىپ كەتتى. دەماللىققا گەپ تاپالمىغانلىقتىن، سۆز قىلغۇسى بولسىمۇ شۈك ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. * ئۇ تولمۇ كەپسىز بولۇپ بىر دەمۇ شۈك تۇرمايتتى. ② **بۇيرۇق سۈپىتىدە «جىم تۇر، تىنچ- لۇن»** دېگەندەك مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ - شۈك دېدىم شۈك! - دېدى نۇرمەت ئەكرەمنىڭ ئاغزىنى توسۇپ.

شۈكرانە ئى (ئە+پ) بىرەر ئېھتىياجلىق نەرسىگە ئىگە بولغانلىق يۈزىسىدىن بىلدۈرۈلگەن مىننەتدارلىق، تەشەككۈر، مەمنۇنىيەت، رەھمەت؛ مەن بۇنىڭ شۈكرانىسىغا ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇپ دۇئا قىلدىم. * - خۇدا ھازىر ساڭا ئوبدان بېرىۋاتىدۇ، كۈندە بىر ۋاخ شۈكرانە نامىزى ئوقۇ، خۇداغا شۈكۈر- دە! - دېدى بوۋام تاغامغا نەسەت قىلىپ.

شۈكرانە ئوقۇماق ← **شۈكرانە ئېيت- جاق**؛ بوۋاي شۈكرانە ئوقۇپ، يەنە ئىشقا كىرىشىپتۇ.

شۈكرانە ئېيتماق رەھمەت ئېيتماق، تەشەككۈر بىلدۈرمەك؛ ھاتەم ئوت ئىچىدىن چىقىپ، ئاللاغا شۈكرانلەر ئېيتىپ، يەنە يولغا راۋان بولدى.

شۈككىدە رەۋ «شۈك» بولغان ھالدا، «شۈك» ھالەتتە، مىدىرلىماي ھەم ئۈن چىقارماق؛ ھەممەيلى بىرپەس

كۆزدە ئىككىمىز توي قىلدۇق ۋە كەمبەغەل بولساقمۇ، بارىغا شۈكۈر قىلىپ ياخشى ئۆتتۇق، - دېدى بوۋاي ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ. **شۈكۈر ئېيتماق** رەھمەت ئېيتماق، مەننە تىدارلىقنى بىلدۈرمەك، تەشەككۈر ئېيتماق: مەنىمۇ ئۆلدۈم بۇ كېچە، ئۆلۈپ تىرىلىدىم بۇ كېچە. يەنە يۈز قانسۇر خۇداغا، شۈكۈر ئېيتتىم بۇ كېچە.

شۈكۈر-سانا شۈكۈر ۋە سانا، تەشەككۈر ۋە مەدھىيە: ھاتەم شۈكۈر-سانا ئېيتىپ، ئاۋاز كېلىۋاتقان جايغا يۈگۈردى.

شۈكۈر سىزلىك ئى. قانائەتسىزلىك؛ نەپسانىيەتچىلىك، نەپسى يامانلىق.

شۈكۈر-قانائەت شۈكۈر ۋە قانائەت: -

توپىلاڭ قىلىشماڭلار، جانابىي يولداشلار، شۈكۈر-قانائەت دەيدىغان بىرنەرسىمۇ بار. ئىنساپ قىلىش كېرەك، - دېدى ۋە بىر كۆتۈرۈشتە رومكىنى بىكار قىلىپ گۆشتىن بىر چىشلىدى. * شۈكۈر-قانائەت ھۇرۇنلارنىڭ دەسمايىسى، توختام سۇ بولۇپ قېلىشنىڭ ئامالى. **شۈكۈرلۈك** ئى. رازىلىق، مەننە تىدارلىق:

- يولڭىزلاردا بېرىلگەن قۇربانلىقتىن تېتىپ كۆرۈش ۋە بۇ تۈپەيلى شۈكۈرلۈك بىلدۈرۈش ئۈچۈن بايرامغا تەنتەنە بىلەن كەلدىڭىزلەر.

شۈڭگەن ئى (خەن) كونا. گومىنداڭ دەۋرىدە -

دىكى ساقچى ئىدارىسىنىڭ تەكشۈرۈشكە مەسئۇل ئوفىتسىرى: - ھە، جۈمەك، ئىش

ئەپلەشمەي قالغان ئوخشىمامدۇ؟ - دېدى جاشۈڭگەن ئالغاغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

شۈڭگەنلىك ئى. كونا. شۈڭگەنگە يۈكلەن -

كەن خىزمەت، ۋەزىپە: ساقچى زامانقۇلى «ياراملىق ئىكەن» دەپ شۈڭگەنلىك ئىشىغا

قويدى.

شۈلمەك (توغرىسى: شىلماق) ←

شىلماق.

شۈلۈك ئى. باشقىلارنىڭ قان-تەرى بەدىلىگە بېيىغان، باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىنى خۇددى گۆشنى شىلغاندەك شىلىپ ئالىدىغان زومىگەر: ئۇلار نىياز شۈمتەكنى ئاغزى-ئاغزغا تەگمەي ماختىشۋاتىدۇ. 20 نەچچە ئادەمنىڭ قېنىنى شوراۋاتقان بىر شۈلۈك شۇنچە ئەتىۋارلىق بولۇپ كەتتىمۇ؟ ئۇنىڭغا يالغۇز مەنلا قارشى تۇردۇم.

شۈمەك ئى ① بالىنى بۆشۈككە بۆلگەندە كىچىك تەرەتنى كۈلتۈككە چۈشۈرۈپ بېرىش رولىنى ئوينايدىغان ياغاچ ياكى سۆڭەكتىن تەييارلانغان كىچىك نوركەش:

بالىنى شۈمەك قوبىيى بۆشۈككە بۆلسە سۈيدۈك يېيىۋېتىدۇ. ② يارغۇنچاقنىڭ ئۈستۈنكى تېشىنىڭ بىر نۇقتىدا ئايلىنىپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئاستىنقى تاشقا ئورنىتىلغان ياغاچ.

شۈمەك تىرىكى شۈمەكنى ئورۇنلاشتۇرۇپ رۇپ بولغاندىن كېيىن شۈمەكنىڭ قوزغىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن بالا چىتىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان لاتا.

شۈمەدەكلىمەك پ. دىئال. شىمايلىماق، تۈرمەك.

شۈمدۈرمەك «شۈمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شۈمشەرىمەك پ ← شۈمشە يىمەك: ھەدىسىدىن ئايرىلىپ قالغان كېيىك بالىسى كۈندىن-كۈنگە كۆل بويىدىن كەتمەي شۈمشەرەپ يىغلايدىغان بولۇپتۇ.

شۈمشە يىمەك «شۈمشە يىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - كەل جېنىم،

كەل! سوغۇق شۈمشە يىتۈپتېتۇ، ھە، - دېدى ئانا بوۋىقىنى قۇچقىغا ئېلىپ ئەركىلەتكەچ،

شۈمشە يىمەك پ ① بىرەر سىرتقى تەسىردىن بەدەنلىرى قورۇلۇپ تۈگۈلۈپ

شۈيزۇ تىلى <تىل> شۈيزۇلار ئىشلىتىدۇ-
خان تىل. بۇ تىل خەنزۇ-زاڭزۇ تىللىرى
سىستېمىسى، جۇاڭزۇ-دۇڭزۇ تىللىرى
تۈركۈمىنىڭ دۇڭزۇ-شۈيزۇ تىللىرى تارمى-
قىغا كىرىدۇ.

شۈيزۇچە ① سۈپ. شۈيزۇ خەلقىگە، ئۇنىڭ
تىلى، يېزىقى، ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيىتى-
گە ئائىت: شۈيزۇچە ئادەت. شۈيزۇچە
ئۇسۇل. ② ئى. شۈيزۇ تىلى: ئۇ شۈيزۇچىنى
ياخشى بىلىدۇ. ③ رەۋ. شۈيزۇ تىلىنى
ئىشلىتىپ، شۈيزۇلاردەك: شۈيزۇچە
سۆزلەشمەك.

شۈيزۇلار ئى <ئىرق> شۈيزۇ مىللىتى،
شۈيزۇ خەلقى. بۇلار ئاساسەن مەملە-
كىتىمىزنىڭ گۇبۇڭ ئۆلكىسى چىيەننەن
بۇيى-مياۋزۇ مىللىي ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ
سەندۇ شۈيزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىگە
ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، يەنە بىر قىسمى
لىبو، روڭجياڭ، سوڭجياڭ، دۇشەن،
دۇجۇن ناھىيىلىرى ۋە گۇاڭشى ئۆلكىسىنىڭ
شىمالىغا تۇتىشىدىغان بەزى جايلارغا
تارقاق ئولتۇراقلاشقان.

شىپى <ش> ھەرپىنىڭ نامى.
شىپى ئى (ئە) ھىمايىچى؛ ۋاستىچى.
شىپى قىلماق ← شىپى كەلتۈرمەك:
قەدىرلىك جېلىم، بىز جاھانغا يورۇقلۇق
بەرگۈچى ئۇلۇغ قۇياشنى گۇۋاھ قىلىپ،
ئاشىقلارنىڭ شاھلىرى پەرھاد-شېرىن،
غېرىب-سەنەم، تاھىر-زۆھرەلەرنى شىپى
قىلىپ، ئۆمۈر بويى بىللە ئۆتۈشكە ۋەدە-
لەشكەندۇق.

شىپى كەلتۈرمەك ئۆزىنىڭ ھىمايىچىسى،
ۋاستىچىسى، شاپائەتچىسى قىلىپ كۆرسەت-
مەك، گۇۋاھلىققا تارتماق: بىز ئۇ ئوغرىنىڭ
ئەۋلىيالارنى شىپى كەلتۈرۈپ يالۋۇرغىغا

قالماق: - ماڭا يېقىن كەلمىسە، ئۆتۈنەي!
- گۇلتايشەم شۈمشىپ ئولتۇرۇۋېلىپ ئۇنىڭغا
يېلىندى. * ۋەسۋەسە ئۆتۈپ كەتكەن
بولسىمۇ، ئۇ سوغۇقتا شۈمشىپ ئولتۇرۇۋەردى.
* سەن سوغۇقتا يايمايسەن، مەن شۈمشىپ
مايمايمەن. تەڭ بولساقمۇ ئىككىمىز، ئىككى
ياڭزا خۇلقىمىز. ② كۆچمە. ناچار ھالەتتە
قالماق؛ بىچارلەشمەك، غەمكىن، مەسكىن
بولۇپ قالماق: - ئەتىدىن كەچكىچە
شۈمشىپ ئولتۇرمىزمۇ؟ - دەيدى ئۇ كۆزۈمگە
تىكىلىپ، - ئامال قىلايلى! * مۇساپىرچىلىقتا
ئۇنىڭ بىلەن تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى
چۈشىنىپ دەڭنىڭ دەرۋازىسى يېنىدىكى تاشتا
شۈمشىپ ئولتۇردۇم.

شۈمشۈك سۈپ. دىئال. تاتلىق-تۇرۇم ياكى
يېمەكلىكلەرنى ئوغرىلىقچە يەۋالدىغان؛
گېلىغا ئامراق، ئاچكۆز: شۈمشۈك بالا.
شۈمشۈك مۈشۈك. شۈمشۈك خوتۇن:

شۈمشىپشەك «شۈمشەيمەك» يېتىلنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: قورالسىز چېرىكلەر
قاتارغا تىزىلىپ شۈمشىپ تۇراتتى. * ئۇلار
ئەمدى سوغۇقتىن شۈمشىپ، ئويناۋاتقان
قارتىنى تاشلاشقا مەجبۇر بولۇشتى.

شۈمەك پ. شورماق: بەك ئۇسۇپ كېتىپ
بىئارام بولۇپ قالسا، مۇز پارچىسىنى شۈمۈپ
تۇرۇش كېرەك. * ھەرە شۈمەك شىرنەڭنى،
سانجمايسەن تىكەننى. يېتەكلەيسەن تەڭ
ئۆسۈپ، يېنىڭدىكى چىمەننى.

شۈمۈشمەك «شۈمەك» يېتىلنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

شۈمۈمەك (توغرىسى: شۈمەك) ←
شۈمەك.

شۈيزۇ ئى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن
ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ
كىشى.

قوشنىلارنى دېسە 300 سومغا بىزگە ساتسۇن. **شېپىلىك** سۈپ ① ھەييار، قۇۋ؛ شالاق، شەيتان؛ ئۇ ھەققە تەنۇ چىراي جەھەتتە تەڭداشسىز، لېكىن شېپىلە، راھەتپەرەس. شۇ تۈپەيلىدىن لايىقلار قېچىپ، ئولتۇرۇپ قالغانىدى. * دەسلەپكى چاغلاردا ئۇ ئۆز مۇھەببىتى غەلبىسىنىڭ سەلتەنتىنى بېزەش ئۈچۈن بۇ شۆھرەتپەرەس ۋە شېپىلە كىشىلەرگە مەرھەمەت كۆرسىتىپ يۈردى. ② شوخ، قىزىقچى؛ ۋاي شېپىلە قىزىم، ۋاي ئەقلى بار قىزىم، قېنى ئۇسسۇلۇڭنى ئويناۋەر، كۆزۈم سەندە.

شېپىللىك ئى. قۇۋلۇق، شەيتانلىق، شوخلۇق؛ - تولا شېپىللىك قىلماڭ! - دېدى كەنجى قىزىنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ، - بىردەمدىن كېيىن چىتىنىڭ يېنىغا كېلىڭا، بىر مۇھىم گېپىم بار، كېلەمسىز؟ * دىلشات دەرس ئۆتۈلۈۋاتقاندا بەزىدە ھاڭۋېقىپ ئولتۇرسا، بەزىدە شېپىللىك قىلىپ بالىلارنىڭ دىققىتىنى بۇزاتتى.

شېرىس ئى (د) يۇڭدىن توقۇلغان رەخت؛ ئۇ شېرىستىن تىكىلگەن كاستۇم كىيىۋالغانىدى. // قىزىنىڭ شېرىس ياغلىقى ئۆزىگە بەكمۇ ياراشقاندى.

شېرىك (ئە) ① ئى. بىرەر ئىش، كەسىپتە ھەمكارلىشىپ. ياردەملىشىپ بىرگە ئىشلەيدىغان، بىرەر نەرسىنىڭ پايدا-مەنپەئىتىدىن تەڭ بەھرىمەن بولىدىغان كىشىلەر (بىر-بىرىگە نىسبەتەن)؛ ساۋۇتجاننىڭ بۇ يېڭى ھۈنەرگە يېڭى شېرىكمۇ تېپىلدى. * مۇسانىڭ تېپىكلىرى بىلەن دوڭغا قلاپ قالغان ئۇزۇن تۇرا بىرلا ئىسقىرتىپ شېرىكلىرىنى چاقىردى. دە، يول بويىدىكى ئېتىزلىقتا ئوتلاۋاتقان چىلان تورۇقنىڭ بېشىنى قايرىپ تۇرۇپ بۇيرۇق قىلدى. * ئىز قوغلاش جەريانىدا ئوغرىلارنىڭ

قارىماي، قارىياغاچقا باغلاپ قويدۇق. * قۇربان تۇغقانچىلىقىمىزنى شېپى كەلتۈرۈپ، مېنىڭ مەنپەئەتتىم ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ يالۋۇردى.

شېپىلىك ① «شېپى» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى. ② ئاۋۋال سېتىۋېلىش ھوقۇقى؛ شېپىلىك تالاشماق.

شېپىلىك تالاشماق ئاۋۋال سېتىۋېلىش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەرد-كەت قىلماق، تالاشماق؛ ئۇ ئون چارەكلىك يېرىنى ساتماقچى بولغاندا، خوجاھاپىز بەگ شېپىلىك تالاشىپ، باشقىلارنىڭ ئېلىشىغا يول قويماي، بىر-ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئاخىرى بىر چارەكلىك يەرنى 40 سەر تەڭگىگە باھا قىلىپ ئۆزى سېتىۋالدى.

شېپىلىكتىن ئۆتكۈزمەك ساتىدىغان نەرسىسىنى ئۆزىگە ھىمايە بولىدىغان قولۇم-قوشنىلىرى، يېقىن كىشىلىرىگە كۆرسىتىپ، ئۇلارنىڭ ئالىدىغان-ئالمايدىغانلىقىنى، شۇلارنىڭ مەسلىھەت-رازىلىقىنى سوراپ، ئاندىن ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن بىر تەرەپ قىلماق؛ بۇ ئۆتكۈزمىغۇ تازا سوقۇمغا يارىغۇدەك بولۇپ قالغان، نەق گەپنى دېسەم شۇنى شەيتان ئەينەككە تېگىشىشتىن ئاۋۋال ئالدىڭلاردىن شېپىلىكتىن ئۆتكۈزۈپ قويماي دېيىشىم.

شېپىلىكتىن ئۆتمەك بىركىمنىڭ ساتىدىغان نەرسىسىنى قولۇم-قوشنىلار ياكى شۇ كىشىگە ھىمايىچى بولىدىغان يېقىن-يورۇقلار كۆرۈپ، مەسلىھەت كۆرسىتىپ گۇۋاھلىقتىن ئۆتمەك؛ قولۇم-قوشنىدىن ئاشقانى مەھەللە، مەھەللىدىن ئاشقانى سىرت ئالىدىغان ئىش بار. شېپىلىكتىن ئۆتۈپ بېرىڭلار دەپ چاقىرىپتۇ. بىز ئۆتمىدۇق. خوش، مانا ئەمدى بۇلنى دېسە 400 سومغا شۇلارغا ساتسۇن، قولۇم -

مامۇت دوکار بىلەن شېرىك ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى. ② سۈپ. بىرەر ئىشتا ھەمكار-لاشقان، ياردەملەشكەن؛ ئۇنىڭدا شېرىك كارخانىلارنىڭ دۆلەت پىلانىغا بويسۇنۇشى لازىملىقى ۋە ھاكازالار بەلگىلەنگەن. ③ ئى. باشقىلارنىڭ خۇشاللىقى ياكى غەم-قايغۇسىغا ئورتاقلاشقۇچى ئادەم ياكى باشقا نەرسە؛ قىز-يىگىتلەرنىڭ رىشتىدۇر تارىڭ، شادلىققا، غەمگە شېرىك ئاۋازىڭ، مەپتۇن قىلدى بۇلۇننى سازىڭ، شۇڭا يۇقىرى شۆھرىتىڭ-شانىڭ. ④ ئى. ئوخشاش مەسلەكتىكى كىشى، مەسلەكداش؛ كائۇتسىكى ۋە ئۇنىڭ شېرىكلىرىنىڭ ئومۇميۈزلۈك باراۋەرلىك، «- ساپ» دېموكراتىيە ۋە «كامالەتكە يەتكەن» دېموكراتىيە قاتارلىقلار توغرىسىدىكى قۇرۇق سۆزلىرى ئېكىسپلاتاتسىيە قىلىنغۇچىلار بىلەن ئېكىسپلاتاتسىيە قىلغۇچىلار ئوتتۇرىسىدا باراۋەرلىك بولۇشى مۇمكىن ئەمەسلىكىدىن ئىبارەت بۇ شۈبھىسىز پاكىتنى يوشۇرغانلىق. ⑤ ئى. ئۆلپەت، دوست؛ ئالاھىدىن: - ماڭا ئايدەك ئاق 48 كېنىزەك قۇل يەتكۈز، ئۇلار مېنىڭ شېرىكلىرىم بولىدۇ، ئۇلارنىڭ 24 ى ئالدىمدا، 24 ى كەينىمدە ماڭىدىغان بولسۇن، - دەپتۇ.

شېرىك بولماق ← شېرىكلەشمەك: ئۇ دادىسىنىڭ ئىپلاسلىقلىرىغا ئۆمۈرۋايەت شېرىك بولۇپ، قارا كۆڭۈللۈك، ئىپلاسلىق پاتقىغا يېتىپ يۈرۈشنى خالىمايتتى. * مەن سىزنى ھەممە جەھەتتىن چۈشىنىشى، خۇشاللىقىڭىزغىمۇ، قايغۇڭىزغىمۇ شېرىك بولۇشنى خالايمەن! ...

شېرىكچىلىك ئى ← شېرىكلىك: بىلسەك خاسىيەت، بۇ مۇۋەپپەقىيەتتە سېنىڭ شېرىكچىلىكىڭ ھەممىدىن چوڭ، شۇڭا مەنمۇ بۇ مۇۋەپپەقىيەت بىلەن سېنى تەبرىكلەيمەن.

* جۇڭگو-چەت ئەل شېرىكچىلىكىدىكى «تىياند-شان» يۈك توقۇمىچىلىق زاۋۇتى پۈتۈپ، ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلدى.

شېرىكلەشمەك پ. بىرەر ئىشنى قىلىش ياكى بىرەر پائالىيەتنى ئېلىپ بېرىشتا باشقىلار بىلەن ھەمكارلىشىپ، بىرلىكتە ئىشلىمەك، باشقىلارغا قوشۇلماق؛ ئۇكام بۇ دۇكاننى بىزمۇ شېرىكلىشىپ ئاچقان، سودىمىز ياخشى ئەمەس، تېشىمىز پارقىراپ تۇرغىنى بىلەن بىزمۇ ئارانلا تۇرىمىز. * ئۇلار ئامېرىكا جاھانگىرلىكىنىڭ گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى بىلەن شېرىكلىشىپ دۇنيا دوختۇرخانىسىدا باكتېرىيە ئۇرۇشى تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغان چەكسىز جىنايىتىگە قاتتىق ئېتىراز بىلدۈردى.

شېرىكلىك «شېرىك» سۆزى ① ③ ④ ⑤ لارنىڭ ئابستراكت ئىسمى شەكلى: ئادىل بىلەن رەبھانەم ماتېرىيال ئوغرىلاشتا شېرىك مۇناسىۋەت ئورناتقان. بۇنداق شېرىكلىك ئۇلارنىڭ ئۆز ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. * - سەن ئۇلارنىڭ شېرىكلىكىنى ماڭا ئىنكاس قىلغان پېتىڭدىكىدەك پاش قىلما- سەن ئەمدى؟ - دەپتى ئۇ زەردە بىلەن.

شېرىن سۈپ (پ) ① تاتلىق، مەزىزلىك، لەززەتلىك، شىرنىسى كۈچلۈك، شىرىكلىك (مېۋە-چېۋە، قەنت-شېكەر قاتارلىقلار ھەققىدە)؛ ئۇنىڭغا شۇنداق بىر ئۆستەك ئۇچرىدىكى، تاشلىرى مەرۋايىت، سۈيى ھەسەلدىن شېرىن، سۈتتىنمۇ ئاق ئىدى. * بۇ باغ ھەر خىل شېرىن مېۋىلىرى بىلەن ئادەمگە ھۇزۇر بەخش ئېتەتتى. ② كۆچمە. ئادەمگە خۇش ياقىدىغان، ھۇزۇر بەغىش-لايدىغان، كىشىنىڭ مەيلىنى تارتىدىغان، كۆڭۈلنى ئاچىدىغان؛ شېرىن سۆھبەت. شېرىن تۇيغۇ. شېرىن سۆز. شېرىن چۈش. * ھايات ئۆز ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىپ، ئۇلارنىڭ

كوي شېرىنكانە تاپاتتى ياكى ھېلىقى يوغان سېۋىنىنى كۆكتات، مېۋىلەرگە تولدۇراتتى. *
- بىر كوي شېرىنكانىدىن قۇرۇق قويدۇڭ-دە!
- دەيدى ئۇ.

شېرىنلە ئىتۈرمەك « شېرىنلە شىمەك »

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
شېرىنلە شىمەك پ. تەم كىرمەك، لەززەت-لىك، تاتلىق بولماق، شىرىنسى كۆپەيمەك؛ ئۇنىڭ قورسىقى ئاچ بولغاچقا، قۇرۇق نان تولىمۇ شېرىنلىشىپ كەتكەندەك بىلىنىدى.

شېرىنلىك « شېرىن » سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: « جېنىم!... » دېگەن بۇ سۆز بىلەن تەڭ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا تەسۋىرلەپ بولىدىغان بولمايدىغان ئاجايىپ بىر خىل شېرىنلىك پەيدا بولىدى، كۆزلىرى تېخىمۇ خۇمارلاشتى.
شېزۇ نى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى.

شېزۇلار نى <ئىرق> شېزۇ مىللىتى، شېزۇ

خەلقى. بۇلار ئېلىنىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ئاساسەن فۇجىيەن، جېجياڭ، جياڭشى ۋە گۇاڭدوڭ قاتارلىق ئۆلكىلەرگە ئولتۇراقلاشقان.

شېشە I نى. پاختىدىن توقۇلغان رەخت، ماتا، خام.

شېشە II نى (پ) ① ئەينەك؛ يۈز تەڭگىگە

چىنە ۋە شېشە قاچا ئالدىم. * - ئانا، قىزىڭىزنىڭ ئىسمى نېمە؟ ئۇنىڭ يۇلتۇزىنى بىلىمەي تۇرۇپ داۋالاش تەس، - دەپتۇ ئۇ شېشە قۇتىدىكى قاننى قولغا ئېلىپ. ② ئەينەك ياكى چاقچۇقتىن ياسالغان بوغۇزى تار بوتۇلكا ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى: - نەدىكىنى! ئاي دېگەن، ئاي! سۇ ئىچسە كېلىدىن كۆرۈنىدىغان قىز ئۇ! - رەپقەت سەل توختۇۋېلىپ قوشۇپ قويدى، - ئىشەنگىڭ

بۇرىكىگە شېرىن لەززەت بېغىشلىغۇچى قوللىرىنى سالىدى-دە، ئىككىسى ئەڭ ياخشى چۈشىنىدىغان بىر رىشتىنى تۇتاشتۇرۇپ قويدى. * بۇ كېچە رۇقىيەم ئۈچۈن توي كېچىسىدىن بۇيانقى ئەڭ شېرىن كېچە بولدى. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى. **شېرىن خىيال** كېلەچەك ھەققىدىكى ئادەمگە كۆڭۈل ئارامى بېرىدىغان، كىشىنىڭ كۆڭلىنى سۆيۈندۈرىدىغان، شېرىن ئارزۇ ياكى تەسەۋۋۇر: شېرىن خىيال ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، ئۇ ئەمدى ھەرقانداق قىلىپمۇ ئۇخلىيالمىدى. * يىگىتنىڭ مۇھەببىتى ئۆز ۋاقتىدا ئۇنىڭغا بىرمۇنچە شېرىن خىياللارنى بېغىشلىغان بولسا، ئەمدىلىكتە ئۇنى قاپقاراڭغۇ ھاڭىنىڭ ئىچىگە ئىستىرمەكتە ئىدى. **شېرىن دۈشمەن** ئايرىلغىلى بولمايدىغان، دائىم بىللە بولۇپ تۇرىدىغان دۈشمەن: بۇ ئىشنى سەل ئويلىشىپ قىلغىنىمىز تۈزۈك، بولسا شېرىن دۈشمەنلىرىمىز ئالدىدا كۈلكىگە قالىمىز.

شېرىنسۇخەن سۈپ (پ) يېقىملىق گەپ

قىلىدىغان: ئۇ شۇنچىلىك شېرىنسۇخەن ئايال ئىدىكى، ئۇنىڭ بىر قېتىم سۆھبىتىنى ئاڭلىغان ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭغا مەھلىيا بولۇپ قالاتتى.

شېرىن-ئىشپەكەر ناھايىتى تاتلىق، بەكمۇ

شېرىن: سايىراپ تۇرغان بۇلبۇلدەك شېرىن-شې-كەر سۆزلىرى، ھېچ كىشىگە كۆيمەپتىم، كۆيدۈرۈۋالغان ئۆزلىرى.

شېرىنكانە نى <سودا> سودا-سېتىقتا

ئوتتۇرىدا تۇرغان ۋاسىتىچى ياكى سالاچىغا بېرىلىدىغان ھەق، پۇل: ئىسمائىل سوپۇم باشقا سودا-سېتىق قىزىغىچە ئۇدۇل كۆكتات، مېۋە بازىرىغا كېلەتتى-دە، ھېچكىم ئۇنى تەكلىپ قىلىشىمۇ ئۇلارنىڭ كۆكتات، مېۋىلىرىنى ئېلىپ-ساتارلارغا كېلىشتۈرۈپ قويۇپ، بىر-ئىككى

دىن بىرى، يەنى تەركىبى ۋە چوڭ-كە-چىكىلىكى ئوخشاش بولمىغان مېنېرال ئۇۋاقلارنىڭ سېمونتلىنىپ بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان تاغ جىنىسى.

شېغىللىق ئى. شېغىلى بار، شېغىل بىلەن قاپلانغان يەر؛ بۇ يەرلەرنىڭ كۆپ قىسمى شېغىللىق، تېتىرلىق ئىدى. * ئۇ چوڭ يولدىن ئايرىلدى. دە، شېغىللىق ئىچى بىلەن شىمال تەرەپكە يول ئالدى. // ئەمدى بۇ باياۋاندىمۇ شېغىللىق قەبرىلەر «قەد كۆتۈرۈش» كە باشلىغانىدى.

شېكەر (پ) ① ئى. شېكەر قومۇشى ياكى قىزىلچىنىڭ شىرنىسىنى قايناتقاندىن كېيىن ئايرىلىپ چىققان قىيام ئارقىلىق ئىشلىنىدۇ. خان كرىستال جىسىم، دانىچىلىرى كىچىك ۋە قۇم دانىچىلىرىغا ئوخشايدۇ. تەمى تاتلىق كېلىدۇ. ئادەتتە ئاق شېكەر ۋە قارا شېكەر دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. ئاق شېكەرنىڭ رەڭگى ئاق ياكى سېرىققا مايىل بولۇپ، ساپلىق دەرىجىسى يۇقىرى؛ قارا شېكەرنىڭ رەڭگى قارا، قىزغۇچ ياكى سارغۇچ قوڭۇر بولۇپ، تەركىبىدە ئاق شېكەر ۋە قىيام بولىدۇ. تۇرمۇشتا ھەر ئىككى خىلى ئىستېمال قىلىنىدۇ؛ ناۋات بەرسەم يېسەڭچۇ، شېكەر بەرسەم يېسەڭچۇ، كېلىپ ئايدەك ئالدىغا، جېنىم ئانا دېسەڭچۇ. * ياندا بۇلاق قاينىغان. دەك يارىمىنىڭ كۆزى. شېكەر، ناۋات چاينىغان. دەك سۆزلىگەن سۆزى. ② سۈپ. كۆچمە. شېرىن، تاتلىق، لەززەتلىك؛ لەيلىنىڭ ۋەسلىگە يەتتىك بىر زامان مەجنۇن بولۇپ، ئۇل شېكەر لەۋ بولدى شېرىن سەن ئاڭغا پەرھادى بول. ③ سۈپ. كۆچمە. كىشىگە ياقىدىغان، يېقىملىق؛ تىلى شېكەر، ئىچى زەرەر. * يىگىتنىڭ شېرىن-شېكەر سۆزلىرىد-

كەلمە، شېشە بىلەن پېشانەگە «ۋاقتىدە» بىرنى قوي-دە، قېنىڭنى ئېقىتىپ دوختۇرغانغا چاپ. تەلىيىڭ بولسا، ئۇ قىزنىڭ مېنىڭ دوۋسۇنۇمنىڭ بېشىغا تەگكەن قوللىرى سېنىڭ پېشانەگە تېگىپ قالسىمۇ ئەجەب ئەمەس!... ھا... * چايدان ئۇرۇلۇپ، چايدان شېشىسى چىقىلىپ كەتتى. * - تاس ئۇنتۇپ قالدىكەن-مەن، - دېدى يىگىت ھودۇققان ھالدا يانچۇقىدىن بىر شېشىنى ئېلىپ ئابدەمگە ئۇزىتىپ، - ماۋۇ ناھايىتى ئوبدان دورا، بۇنى كۈندە ئۈچ ۋاخ يېگۈزۈشنى ئۇنتۇماڭ. ③ لامپا، پانارلارنىڭ نۇرىنى يىغىش ۋە شامالدىن مۇداپىئە قىلىش رولىنى ئوينايدىغان ئەينەك بۇيۇم.

شېشەن ئى (پ) شېشە قۇتىلىرى، گۈل قاچىلىرىنى تىزىپ قويىدىغان ياغاچ ساندۇق.

شېشىلمەك (توغرىسى: يېشىلمەك) ← يېشىلمەك.

شېغىل ئى. تاغ جىنىسلىرىنىڭ سۇ ئېقىمى يالاپ، گىرۋەكلىرىنى سىلىقلىتىۋەتكەن ياكى يۇمىلاق، ياپىلاق شەكىلگە كەلتۈرۈپ قويغان پارچىلىرى، ئۇششاق تاشلار. دىئامېتىرى 10 - 100 مىللىمېتىرغىچە بولىدۇ، تەركىبىدە قۇم ۋە ھەر خىل ئارىلاشمىلار بولىدۇ. ئادەتتە قۇرۇلۇش ماتېرىيالى سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ؛ ھەر تەرەپتە تۆمۈر يول، قاتار-قاتار ۋاگونلار، توپا، شېغىل توشۇيدۇ، ۋاگونلاردا ئاياللار. **شېغىل تاش ①** شېغىلنى تەشكىل قىلغۇچى ئۇششاق تاش ۋە مېنېرال پارچىلىرى؛ ئەپەندىم تۇرمۇشتىن قېيىنلىپ، ئۇششاق شېغىل تاشلارنى يىغىپ، بازارغا ئاچقىپ ئالدىغا يېيىپ ئولتۇرغىنىدا، بىر كىشى كېلىپ سوراپتۇ. ② <كېۋىل> تاغ جىنىسلىرىد-

شېكەر قومۇشى <بوت> ① باشاقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تۈۋرۈك ياكى سىلىندىر شەكلىدە بولۇپ، بوغۇملۇق. سىرتى سىلىق، پارقراق، سارغۇچ يېشىل ياكى سۆسۈن رەڭدە كېلىدۇ. غولنىڭ تەركىبىدە قەنت ماددىسى بولىدۇ. ئادەتتە شېكەر ئىشلەشتە خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ غولى. شېكەر قوناق <بوت> قوناقنىڭ بىر خىل سورتى. غول ئۆزىكىدە قەنت ماددىسى بولۇپ، تەمى تاتلىق كېلىدۇ. ئادەتتە خام يېپىشكىمۇ بولىدۇ.

شېكەر قىيامى <خىم> ① شېكەرنىڭ ئاساسلىق تەركىبى، يەنى ساخاروزىغا دىستىللەنگەن سۇ قوشۇپ، قىزدۇرۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان قويۇق ھالەتتىكى يېپىشقا سۇيۇقلۇق. قويۇقلۇق دەرىجىسى 60 پىرسەنت بولۇپ، تاتلىق كېلىدۇ. كۆپىنچە شېكەر، قەنت-گېزەك قاتارلىقلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا بەزى دورىلارنى يۇتۇشقا ئوڭايلاشتۇرۇش ئۈچۈن، ئاز مىقداردا ئارىلاشتۇرۇلىدۇ.

② تەركىبىدە شېكەر، ئاقسىل ۋە پىگمېنت بولغان قويۇق ھەم يېپىشقا سۇيۇقلۇق. قارا شېكەر تەركىبىدە ئاق شېكەر بىلەن مەلۇم نىسبەتتە ئارىلاشقان ھالەتتە ساقلىنىدۇ.

شېكەر مانتا خېمىرنىڭ ئىچىگە شېكەر سېلىپ تۈگۈلگەن مانتا. بەزىدە شېكەر-گە ئاز مىقداردا قوي مېيى، ياڭاق مېغىزى ئارىلاشتۇرۇلىدۇ.

شېكەرنىڭ ئوكسىگېنسىز پارچىلىنىشى <بىئول> ماددا ئالماشتۇرۇشتىكى بىر خىل يول. تىزىك ھۆججە يىرىلەر ئوكسىگېن

دىن مەستخۇش بولغان قىز ئاخىرى ئۆزىنى ئۇنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇردى.

شېكەر پالمىسى <بوت> ① پالما ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تار ھەم ئۇزۇن، گۈلى گۆشلۈك، باشاقسىمان گۈل رېتىدە، مېۋىسى تەتۈر كۈنۈس شەكلىدە بولۇپ، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ. تروپىك بەلباغدىن چىقىدۇ. غولنىڭ ئۆزىكىدىن كراخمال ئايرىپ ئالغىلى، يوپۇرماق سېپى تالاسىدىن ئارغامچا ئەشكىلى بولىدۇ.

② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى. شېكەر تاپ تۆمۈرنىڭ مەلۇم گرادۇستا قىزىپ ئانچە-مۇنچە چېچەكلىگەن ۋاقتى؛ شېكەر تاپ بولماق.

شېكەر سىيىش كېسەللىكى <تب> سوزۇلما خاراكتېرلىك بىر خىل كېسەل. كۆپىنچە ئاشقازان ئاستى بېزى ئىچىدىكى ئىنسۇلىننىڭ ئاجرىلىشى يېتەرسىز بولۇش، يېمەكلىكلەردىكى كاربون سۇ بىرىكىملىرىنىڭ ئالمىشىشى نورمال بولماسلىق نەتىجىسىدە، بەدەندە ھاسىل بولغان گلۇكوزا سۈيدۈك ئارقىلىق سىرتقا چىقىپ كېتىش سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭدا، ئىشتىھا بەك ئېچىلىپ كېتىش، دائىم ئۇسساش، سۈيدۈك كۆپىيىپ كېتىش، بەدەن ئورۇقلاش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. ئېغىر بولغاندا كۆرۈش قۇۋۋىتى دەخلىگە ئۇچرايدىغان، ھەتتا ھوشسىزلىنىدىغان ئەھۋاللارمۇ كۆرۈلىدۇ.

شېكەر فېرمېنتى <بىئول> دىساخاروزا ياكى ئۇنىڭدىنمۇ مۇرەككەپ بولغان قەنتلەرنىڭ گىدرولىزلىنىشىنى تېزلىتىدىغان خالىغان بىر خىل فېرمېنت.

ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇش-جەڭلەردە قۇربان بولغان، جېنىنى پىدا قىلغان شەخس؛ - سەۋر قىلسلا، - دەپ تەكرارلىدى ئايال، - شېھىتلەر ئۈچۈن يىغىلسا يامان بولىدۇ. ئۇلارنىڭ روھىغا كۆپرەك دۇئا قىلىش كېرەك. * داموللام شېھىت بولدى، ياتار جايى بېھش بولدى. داموللامغا قەشقەرلىك، كۆپ يىغلاپ بەھۇش بولدى. ② ۋە تەن-خەلق ئۈچۈن، ھەققانىيەت ئۈچۈن ئۆز جېنىنى پىدا قىلغان، ھەققەت يولىدا قۇربان بولغان كىشى؛ شەپقەت ھەم شىرىلەرىمىزۇ دۈشمەنگە قارشى كۈرەش مەيدانىدا شېھىت بولغان ۋە تەننىڭ قەھرىمان ئەزىز پەرزەنتلىرى قاتارىدىن ئورۇن ئالدى. * جىگدىلىكتىن جەڭ باشلاپ، شېھىت بولساق ئارمان يوق. بۇندىن ئارتۇق چىدارغا، ئەمدى بىزدە دەرمان يوق. شېھىت بولماق قۇربان بولماق؛ زىندان تېمى ئېگىز تام، ئۇنىڭ ئىچى گۆرستان. ئەرەنلىككە بەل باغلاپ، شېھىت بولغان مايمىخان.

شېھىتلىك ① «شېھىت» سۆزىنىڭ

ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ھەي-ي... ئىست، يىگىتلىك چاغلىرىم بولىدىغان بولسا، ھاسا ئورنىدا ئاللىقاچان قىلىچ تۇتقان بولاتتىم. چېرىكلەرنىڭ قولىدا ھارام ئۆلگۈچە شېھىتلىك مۇقامغا يېتەتتىم. ② ئى. جان. ت. زاراتگاھ، قەبرىستانلىق: كونا شېھىتلىك ھازىرقى خاڭچىڭ كوچىسى بىلەن كىتابخانا ئارىلىقىدىكى دۆڭلۈكتە ئىدى. * شېھىتلىكنىڭ چېتىگىرەك جايلاشقان بىر قەبرىنىڭ يېنىدا بىر كىشى تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئۆز ھەسرىتىنى تۈكمەكتە ئىدى. بۇ دەل تاشۋاي ئىدى.

شېۋە ئى (پ) <تىل> بىر مىللەتنىڭ ئورتاق تىلىنىڭ مەلۇم دائىرىگە، رايونغا خاس تارمىقى. ئادەتتە دىئالېكتتىن كىچىك

يېتىشىمگەن ئەھۋال ئاستىدا، مۇشۇ يول ئارقىلىق گۈلۈكوزا ياكى گۈلۈكۈگېنىنى سۈت كىسلاتاسىغا پارچىلاپ، ئۈچ فوسفاتلىق ئادىنىوزىنلارنى بىرىكتۈرىدۇ. ئۆسۈملۈك ۋە مىكرو ئورگانىزىملارمۇ بۇ يول ئارقىلىق ھېكسوزىنى سۈت كىسلاتاسى ۋە ئىسپىرتقا پارچىلايدۇ.

شېكەر يالىتىلغان زەمبىرەك ئوقى كىشىنى ئۆزىگە تارتىش ئارقىلىق چىرىد-تىپ-پۇچەكلەشتۈرىدىغان ئىش-ھەرىكەت ياكى پائالىيەتلەر ھەققىدە ئېيتىلىدىغان تەمسىل خاراكتېرلىك ئىبارە.

شېكەر سۈيى ئى (شېكەر+سۈيى) قوغۇننىڭ بىر خىلى. شەكلى يۇمىلاق ۋە چىلگىدىن چوڭ بولىدۇ، تەمى تاتلىق ھەم شىرنىلىك كېلىدۇ.

شېكە شۇن ئى. قوغۇننىڭ بىر خىلى، تەمى ناھايىتى تاتلىق: گۈلنىڭ پۇرىقى ئۇرۇپ دىماغقا، بېرەر گۈزەللىك ئىسسىق تومۇزغا، چىلگە، شېكە شۇن... يېرىپ يېگەندە، لەززەت بېرىدۇ تىلغا، قوۋۇزغا.

شېڭسەي ئى (خەن) <بوت> ① مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يەنى ئوسۇڭنىڭ ئۆزگەرگەن تۈرى. يوپۇرمىقى تار ھەم ئۇزۇن، گۈلى سېرىق كېلىدۇ. ئادەتتە يوپۇرمىقى كۆكتات قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمىقى.

شېڭمۇ ئى (خەن) <تىل> خەنزۇ تىلىدىكى بوغۇمنىڭ بېشىدا كەلگەن ئۈزۈك تاۋۇش. خەنزۇ تىلىدا بوغۇملار شېڭمۇ بىلەن يۈنمۇدىن ياكى يالغۇزلا يۈنمۇدىن تۈزۈلەدۇ. بۇ سۆز يۈنمۇغا نىسبەتەن ئېيتىلغان. **شېھىت** ئى (ئە) ① <دىن> دىن ياكى دىنىي مەزھەپلەرنىڭ غالبىيىتى ئۈچۈن

شېئىرىي تېپىشماق <ئەد> شېئىر بىلەن يېزىلغان تېپىشماق.

شېئىرىي دراما <ئەد> شېئىر بىلەن دىئالوگلاشتۇرۇلۇپ يېزىلغان دراما.

شېئىرىي رومان <ئەد> شېئىر شەكلىگە چۈشۈرۈپ يېزىلغان رومان. ئۇنىڭدا خۇددى رومانلاردىكىگە ئوخشاش، پېرسوناژلار خاراكتېرى ۋە ئۇنىڭ تەرەققىيات جەريانى ئىنچىكىلىك بىلەن تەسۋىرلىنىدۇ، مۇكەممەل سۆز ئىنتىق قۇرۇلمىسى بولىدۇ.

شېئىرىيەت ئى (ئە) <ئەد> ① بىرەر مىللەت ياكى خەلقنىڭ شېئىرىي ئەسبەرلىرىنىڭ يىغىندىسى؛ پوئېزىيە: ئۇيغۇر شېئىرىيىتى. شېئىرىيەت خەزىنىسى. * ئۇ بولۇپمۇ شېئىرىيەت سەھنىسىدە كۆپ ئىجادىيەت ياراتتى. * ئۇنىڭ بىرلە شېئىرىيەت باغچىسىغا باشلىدۇق تەڭ سۇ، دەپدى: بارماق ۋەزىن، ئارزۇ ئارا بەھرى راۋان تاپتىم. ② شېئىر يېزىش سەنئىتى: بۇ تۇرپان قوزغىلىڭىنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدىلا قولغا قورال ئېلىپ سەپكە قوشۇلغان ۋە قۇرئان كېرىم بىلەن ئىسلام ئەھكاملىرىنى ياخشى بىلگەنلىكى، ھەتتا شېئىرىيەتتىن خەۋەردارلىقى بىلەن ھەممىگە تونۇلغان نامەت خەلىپىتىم دېگەن كىشى بولۇپ، بۇ كۈنلەردە ھاجىنىڭ مەسلى-ھەتچىلىرى قاتارىدا ئىدى.

شېئىرىيەتلىك سۆز. شېئىرلاردا بولىدىغان، شېئىرلارغا خاس، شېئىرىي: بۇ نەغمىلەرنىڭ مۇزىكىلىق، ئۇسسۇللۇق ۋە شېئىرىيەتلىك مىللىي ئالاھىدىلىكلىرىدىن «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ تارىخىي مەنبەگە باي ئىكەنلىكىنى ۋە ئىجتىمائىي-بەدىئىي قىممىتىنى چوڭقۇر ھېس قىلىمىز.

شېئىخ (توغرىسى: شەيخ) ← شەيخ.

بولدۇ. دىئالېكتنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى مەلۇم بىر رايون ياكى مەھەللىۋى تىلنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىكىگە قارىتا ئېيتىلىدۇ؛ ئۇنىڭ سۆزلىرىگە سىلاۋىيان تىلى، فرانسۇز تىلى ۋە ئىتالىيە شېۋىسىمۇ ئارىلىشىپ قالاتتى. * ئۆز تىلىدا، ئۆز يېرىنىڭ شېۋىسىدە ئىشلەنگەن بۇ كىنولار يىراق تاغ، يېزىلارغا ئېلىپ بېرىلغاندا، دېھقان-چارۋىچىلار خۇشاللىقنى باسالماي قالدى.

شېئىر ئى (ئە) <ئەد> ئەدەبىي ژانىرلاردىن بىرى، يەنى مەلۇم ۋەزىن ۋە قاپىيلىك كىچىك تىپتىكى بەدىئىي ئەسەر. ئۇنىڭدا ئىجتىمائىي ھايات رىتىم، ۋەزىن، قاپىيە-دىن ئىبارەت تىل ۋاسىتىسى ھەم باي تەسەۋۋۇر ۋە كۈچلۈك ھېسسىيات ياردىمى بىلەن ھەم ئىخچام، ھەم چۈشىنەرلىك قىلىپ تەسۋىرلىنىدۇ. سۆزلەر ئوبرازلىق، يېقىملىق، ئاھاڭدار ۋە رىتىملىق بولىدۇ. شېئىرنىڭ ئادەتتە چاچما شېئىر، لىرىك شېئىر، ئېپىك شېئىر دېگەندەك ھەر خىل تۈرلىرى بولىدۇ.

شېئىر توپلىمى <ئەد> بىر ياكى بىرنەچچە شائىرنىڭ شېئىرلىرى توپلىنىپ ئىشلەنگەن كىتاب، توپلام.

شېئىرىي سۆز (ئە) شېئىر شەكلىدە يېزىلغان؛ شېئىرغا خاس، شېئىرغا ئوخ-شاش لىرىكىلىق ۋە جۇشقۇن، جانلىق؛ شېئىرىي داستان. شېئىرىي ئەسەر. * مۇقام نەزمە تېكىستلىرىنى ئۇنىڭدىكى نەغمە رىتىملىرىغا لايىق كېلىدىغان ۋەزىن، شېئىرىي شەكىل ۋە پۇراق بويىچە ئىسلاھ قىلىشىمىز، ئۆزگەرتىشىمىز لازىم. * شارقىراپ ئاقىدۇ ئىلى دەرياسى، ياڭراق ئەكس سادا بېرەر تاغۇتاش، دەريا بويىدا ئايلىنىپ تەنھا، شېئىرىي تۇيغۇلارغا بولمەن يولداش.

شىنى (خەن) <مەرب> ئارمىيە ئىچىدىكى شىتات بىرلىكى. جۈن ياكى جىتۈەنجۈنگە قارايدۇ، تەركىبىدە بىر قانچە لۈي ياكى تۈەن بولىدۇ.

شىئەنى (ئە) <دىن> ئىسلام مەزھەپلىرىدىن بىرى، ئۇلار ئەلى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى خەلىپىلىكىنى داۋاملاشتۇرۇشقا تېگىشلىك دەپ قارايدۇ.

شىئە مەزھىپى <دىن> ← شىئە. شىئە مۇرىتلىرى <دىن> ← شىئەلەر.

شىئەلەر ئى <دىن> شىئە مەزھىپىدىكى مۇسۇلمانلار.

شىئەن ئى (خەن) <جۇغ> غەربىي شىمالدىكى بىر چوڭ شەھەر. ئورنى: شەنشى ئۆلكىسى ۋېيخې تۈزلەڭلىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، غا، ۋېيخې دەرياسىنىڭ جەنۇبى ۋە چىنلىك تېغىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ. ئۇ مەملىكىتىمىزنىڭ قەدىمكى پايتەختلىرىدىن بىرى بولۇپ، غەربىي خەن، ئالدىنقى چىن، سۈي، تاڭ قاتارلىق سۇلالىلەر ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ، ئۇنى پايتەخت قىلغان، قەدىمكى ئىسمى چاڭئەن.

شىئەن ۋە قەسى <تارىخ> 1936-يىلى 12-ئاينىڭ 12-كۈنى گومىنداڭ گېنېراللىرىدىن گېنېرال جاڭ شۆلياڭ بىلەن گېنېرال يانڭ خۇچېڭ شىئەندە جياڭ جېشىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن كومپار-تىيە بىلەن بىرلىشىپ، ياپونغا قارشى تۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ قوزغىغان بىر قېتىملىق ۋەقە. بۇ ۋەقەدە، جياڭ جېشى كومپارتىيەنىڭ ياراشتۇرۇشى بىلەن ئىچكى ئۇرۇشنى توختىتىش ۋە ياپونغا قارشى تۇرۇشقا ماسلىشىش شەرتى ئاستىدا

قويۇپ بېرىلگەن. شىبە ئى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى. شىبە تىلى <تىل> شىبەلەر ئىشلىتىدۇ. خان تىل. بۇ تىل ئالتاي تىللىرى سىستېمىسى توڭگۇس-مانجۇ تىللىرى تۈركۈمىنىڭ مانجۇ تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ. مانجۇ يېزىقى ئاساسىدا ئىجاد قىلىنغان شىبە يېزىقىنى قوللىنىدۇ.

شىبەچە ① سۈپ. شىبە خەلقىگە، ئۇنىڭ تىلى، يېزىقى، ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت: شىبەچە ئادەت. شىبەچە ئۇسۇل. ② ئى. شىبە تىلى: ئۇ شىبەچىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ. ③ رەۋ. شىبە تىلىنى ئىشلىتىپ، شىۋەلەرگە ئوخشاش: شىبەچە سۆزلىمەك.

شىبەلەر ئى <ئىرق> شىبە مىللىتى، شىبە خەلقى. ئۇلار مەملىكىتىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەردىن بىرى بولۇپ، ئاساسەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستىغا؛ لياۋنىڭ ئۆلكىسىنىڭ شېنياڭ، يېشىەن، فىڭچېڭ قاتارلىق جايلىرىغا ۋە جىلىن ئۆلكىسىنىڭ فۇيۈ قاتارلىق جايلىرىغا ئولتۇراقلاشقان.

شىبەن ئى (خەن) <بىن> تاختا شەكىلىدىكى تاش، ياپىلاق تاش، تاش تاختا: شۇ كۈنى كەچ كىرىش بىلەن تەڭ پوچاڭزا ئاۋازلىرى ھەممە ياقنى قاپلاپ كەتتى. پوچاڭزا ئاۋازىدىن شىبەن ياتقۇزۇلغان يەرمۇ تىترەپ كېتەتتى.

شىبىلىت ئى (د) خۇرۇمدىن تىكىلگەن ئەرەنچە كۈزلۈك، ئەتىيازلىق ئاياغ: رىشت ياتقىغا كىرىپ چاپىنى كارۋىتىغا تاشلاپ، قويۇپ ئالدىراپ-سالدىراپ ساقلىنى قىردى،

كېسەل ياكى دەرد-ئەلەمدىن خالاس قىلىدىغان، ئارامبەخشلىك ھېس قىلدۇرىدۇ. خان نەرسە ياكى شۇ ئۇچۇن قوللىنىلغان ۋاسىتە، چارە-تەدبىر، ئامال؛ داۋا، دورا؛ تۇرسۇن ياماقچى؛ «ئادراسمان، ئادراسمان، ئاغرىققا شىپا، ئاجىزغا دەردمان» دەپ ۋارقىرىغىنىچە بىر قولتۇق ئادراسماننى كۆتۈرۈپ كېتىپ باراتتى. * - ئوھۇ... تەنگە داۋا، دىلغا شىپا دەپسە، - دەيدى ئۇ رازىمەنلىك بىلەن. // قوينى قوشلاپ تۆللەت-كەن، كۆرسەتكۈچى ئۆرلەتكەن، چارۋا-مالنى كۆكلەتكەن، ئاغرىققا ھەم شىپا قىز.

شىپا بولماق كېسەل ياكى ئاغرىققا داۋا بولماق، پايدا قىلماق؛ دەرد-ئەلەم ياكى روھىي ئازابنىڭ تۈگىشىگە سەۋەب بولماق؛ قولۇم-قوشنىلارنىڭ قىلغانلىرى شىپا بولىدۇ قانداق، گۈلسۈمخان ئاستا-ئاستا ئوگىشلىققا باشلىدى. * - «ئاغرىقىغا شىپا بولارمىكىن» دەپ، غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يەۋاتمەن، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

شىپا تاپماق ① كېسەل ياكى ئاغرىقتىن خالاس بولماق، ئوگىشالماق، ساقايماق، تۈزۈلمەك؛ دەرد-ئەلەم، روھىي ئازابلار-دىن قۇتۇلماق؛ بۇ دوختۇرخانىدا كېسەللەرنىڭ شىپا تېپىشى 85 پىرسەنتتىن ئاشتى. * بىمارلارنى كېسلىنىڭ شىپا تېپىشىغا ئىشەندۈرۈش قاتارلىق روھىي داۋالاش ئۇسۇللىرى مىللىي داۋالاشنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمىدۇر. * بولمىغا يە يىزى چىمەننىڭ بۇلبۇل ناۋاسى بولمىسا، تاپماس شىپا شىكەستە دىل خۇش بۇي ھاۋاسى بولمىسا. ② كېسەل، دەرد قاتارلىقلارنى ساقايتىشنىڭ چارە-ئامالىنى، ئىلاجىسىنى تاپماق؛ ئۇ كېسلىگە شىپا تاپالمى، 80 يېشىدا ئەنە شۇ كەنتتە

ئاندىن شېبىلىتنى مايلاشقا باشلىدى. * شۇ ئارىدا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بويى سەل ئېگىزرىك، چاچلىرى گەدىنىنى ياپقان، ئۇچىسىغا قىزىل يېشىل يوللۇق چاقماق كۆڭلەك، كەڭ پۇچقاقلق شىم، پۇتغا ئالا-بۇلىماچ شېبىلت كىيۋالغان بىرى توپتىن ئايرىلىپ چىقىپ ئۇدۇل گۈلباھارنىڭ يېنىغا كەلدى.

شېبىلىتلىق سۈپ. شېبىلىتى بار، شېبىلت كىيگەن؛ شېبىلىتلىق بىراۋنىڭ قاتۇرۇلغان يولدا ماڭغان تېۋىشى بارغانسېرى يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. * يولغا يۇمىلاق تاش يېيىتىلغان بولۇپ، شېبىلىتلىق ئادەمنى بىراز ئاۋارە قىلاتتى.

شىپ I ئى ← **تورۇس.**

شىپ II تەق ① ماڭغان چاغدا قەدەمنىڭ يەرگە يەڭگىل ۋە سىلىق چۈشۈشىدىن ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش ھەرىكەتلەردىن ھاسىل بولغان ئاۋاز؛ نېرىقى ئۆيدە يېنىۋاتقان شامنىڭ نۇرى دېرىزىنىڭ يۇچۇقىدىن پىلىلداپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ئەمما «شىپ» قىلغان تاۋۇشۇ ئاڭلانمايتتى. * يۈگۈرۈپ كېلىپ يان تەرەپتىن بىر قىزچاق، سەكرەپ ئۆتتى يۈز ئۈنەشتىن «لىپ» قىلىپ. خۇددى ئاق قۇ كۆلگە ئەپچىل قونغاندەك، قۇم ئۈستىگە قوندى شۇنداق «شىپ» قىلىپ. ② ماگىنىنىڭ ئۇششاق تۆمۈر پارچىلىرىنى ئۆزىگە تارتىش ھالىتى قاتارلىقلارنى بىلدۈرىدۇ؛ ماگىنت بىر تال كىچىك يىڭىنى شىپ قىلىپ تارتىۋالدى.

شىپا ئى (ئە) ① كېسەلنى ساقىيىتىش، كېسەلدىن خالاس بولۇش، ئوگىشلىش؛ ئولتۇرغىنىغا بولدى ئىككى كۈن، ۋە لېكىن يوق ئىدى شىپادىن دېرەك. ئەمما ئۇ ئىشەنچتە تۇراتتى مەھكەم، غوجامنىڭ سۆزلىرى بولۇپ يار-يۆلەك. * كېچە-كۈندۈز دەرد چەككەنگە ھەق ئۆزى داۋا يەتكۈزەر. كۆزىدىن ئاققان ياشقا ئول ئىگەم شىپا يەتكۈزەر. ② ئادەمنى

بەك بېشىنى ئىرغىتىپ، يەلپۈگۈچ تۇتۇپ ئۆرە تۇرغان بالىلارنى شىپاڭدىن چىقىرىۋەتتى. * يارىمىدىكى، ئەمەسىدىكى شىپاڭدا ياتقان. قاشنى ئېتىپ، كۆز ئوينىتىپ، جاننى قاقشاتقان. **شىپاڭلىق** سۈپ. شىپىڭى بار، شىپاڭ ياسالغان، شىپاڭ سېلىنغان: شىپاڭلىق باغ. شىپاڭلىق ھويلا.

شىپالانماق پ. شىپا تاپماق، ساغلاملاشماق: شاخ مانتىسى، قوغۇنى ئابناۋات قەن، قەشقەر. ئاشۇ شەرىپەت مېۋىدىن شىپالىنار تەن، قەشقەر.

شىپالىق ① «شىپا» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ۋاقت ئۇنىڭغا بارغانسېرى شىپالىق بەخش ئېتىپ ئۆتمەكتە ئىدى. * تاشۋاي مال-بىساتلىرىنىڭ كارغا كەلگۈدەكلىرىنىڭ بارىنى سېتىپ بوۋايغا شىپالىق ئىزلىدى. * سەپەر تۇتسام مۇھەبەت بەرسىڭىز، شىپالىقتۇر رەنجىمگە شۇ قىز. ② سۈپ. شىپا بولىدىغان، ئاغرىقنى ساقايتىدىغان؛ كېسەل ياكى ئاغرىقنىڭ ساقىيىشىغا سەۋەب ياكى داۋا بولىدىغان؛ كىشىنى غەم-ئەندىشە، روھىي ئازابىتىن خالاس قىلىدىغان: - بۇھ... خۇداغا شۇكۇر، قۇتۇققاخۇننىڭ شىپالىق قولى بىلەن دەردتىن قۇتۇلدۇڭ، جېنىم قىزىم! - دېدى ئانا. بۇ سۆز بىلەن تەڭ قۇتۇقنىڭ يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى. * ئەركىلەتكۈچى ئىللىق ئاۋازلار تەسىر قىلدىمۇ ياكى شىپالىق دورىلار ئۆز تەسىرىنى كۆرسەتەتتىمۇ، ئەيتاۋۇر، قىز ئاستا-ئاستا كۆزلىرىنى ئاچتى. * مەن ئەمدى توختى بىلەن بىر يۈزلىشەي، ھاۋارايى ھازىر بىز ئۈچۈن پايدىلىق، پات ئارىدا شىپالىق يامغۇر يېغىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.

شىپالىق بەرمەك كېسەل ياكى ئاغرىقتىن خالاس قىلماق، دەرد-ئەلەم ياكى روھىي

ئالەمدىن ئۆتتى. * يەتتە ئىقلىمدىن كەلگەن ھېكىم-ھۆكۈمالار، قۇرئەندازلارمۇ پادىشاھقا شىپا تاپالماي، بېشى تېنىدىن جۇدا بولۇپتۇ. * مەن ئۇچرىدىم بىر زالىمغا، رەھىم ئەتتىم بۇ ھالىغا، ھەر كۈن يىغلاپ خۇدايىغا، ئاخىر دەردكە شىپا تاپتىم.

شىپا قىلماسلىق كېسەل ياكى ئاغرىققا پايدا قىلماسلىق، كېسەل ياكى ئاغرىقنىڭ ئوڭشىلىشىغا تۈرتكە بولماسلىق، داۋا بولماسلىق: ئوكۇل ۋە خىلمۇخىل دورىلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭ كېسەلگە شىپا قىلمىدى. * بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ قىزى توققۇز يىلدىن بېرى ئىشقى سەۋداسىغا كىرىپتار بولۇپ ھېچقانداق دورا شىپا قىلمىدى.

شىپابەخشى سۈپ (ئە+پ) كېسەلگە داۋا بولىدىغان، سالامەتلىكىنى ياخشىلايدىغان، شىپالىق: ئۇ زامانىسىنىڭ ئەڭ ئۇستا تېۋىپلىرىدىن بولۇپ، شىپابەخشى دورىلارنى يېنىدىن ئۈزۈمەيتتى.

شىپاخانا ئى (ئە+پ) <تې> ← دوختۇرخانا: نا: مۇھەممەد ئەجەلخاننىڭ ئاتىسى داڭلىق ئىسلام تىبابىتى ھۆكۈمىسى بولۇپ، دۇنيانىڭ بىرقانچە ئەللىرىنى ساياھەت قىلىپ ئۆزىنىڭ بىلىم ۋە نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، ھىندىستاننىڭ دېھلى، لاھۇر، ھەيدەرئاباد قاتارلىق شەھەرلىرىدە مەخسۇس شىپاخانىلارنى قۇرغان.

شىپاگەر سۈپ. كېسەلنى ساقايتالايدىغان، داۋالىيالايدىغان، ئاغرىقنىڭ ياخشىلىنىشىغا چارە تاپالايدىغان: - شىپاگەر تېۋىپ كەلدى! - دېدى قىز پەردىنى قايرىپ سىرتقا قاراپ.

شىپاڭ ئى (خەن) باغ ۋە ھويلىلارغا سېلىندىغان، تۆت ئەتراپى ئوچۇق، ئۈستى يېپىق، سەگدەيدىغان ئورۇن: مەخسۇت

ئازابلاردىن قۇتۇلدۇرماق: ئۇنداق دېمە دوستۇم، خۇدايىم شىپالىق بېرىپ قالار. * بۇ يەردىكىلەر سېلىمناخۇن دەم سېلىپ ساغرىنى سىلاپ قويسلا ھەرقانداق كېسەل مالغا شىپالىق بېرىدۇ دەپ قارىشاتتى. * ھاياتىم ۋىسالىڭ ئۈمىدى ئېرۇر، جامالىڭ ماڭا شىپالىق بېرۇر.

شىپالىق تاپماق كېسەلدىن ساقايماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك، دەرد-ئە- لەم ياكى روھىي ئازابتىن قۇتۇلماق: شۇ تاپتا ھېلىقى جانان قىز ئىشكىنى قىيا ئېچىپ ئايدەك جامالىنى بىر كۆرسىتىپ قويسا، يىگىتنىڭ بىر يىلدىن بۇيان جۇدالىق ئوتلىرىدا غەلۋىردەك تېشىلىپ كەتكەن يۈرىكى بىر ئاز شىپالىق تاپاتتىمكىن. - ئال؟ * شۇنداق بىر كېسەل بار ئادەمدە - توغرىغا كۈشەندە - خاتالىق. ۋاقتىدا شىپالىق تاپمىسا، قىلدۇ ئادەمنى گۇناھلىق.

شىپپاڭ تەقى. ئۇ يانغا بىر، بۇ يانغا بىر، يېنىڭ تەۋرىنىش، پۇلاڭلاش ھالىتى (ئىت، مۈشۈكلەرنىڭ قۇيرۇقى ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ مىدىرلىشى ھەققىدە).

شىپپاڭ-شىپپاڭ «شىپپاڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: بۆرە ئىتى قۇيرۇقىنى شىپپاڭ- شىپپاڭ قىلىپ ئىگىسىنىڭ يېنىغا كەلدى.

شىپپاڭشىتماق «شىپپاڭشىتماق» يېنىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئالا ئىت ئاۋازىنى پەسەيتىپ غىڭشىپ قويدى-دە، قۇيرۇقىنى شىپپاڭشىتىپ قويۇپ كىرىپ كەتتى. * «قارا يىلپىز» ئۆز ئىگىسىنى تونۇپ جىم بولدى-دە، قۇيرۇقىنى شىپپاڭشىتىپ كېلىپ، ئامانقۇلنىڭ تېرە شالۋۇرىنى پۇراشقا باشلىدى.

شىپپاڭشىتىماق «شىپپاڭشىتماق» يېنىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىپپاڭشىتماق پ «شىپپاڭ-شىپپاڭ» قىلىپ تەۋرەنمەك؛ بىر ئۇ يانغا، بىر بۇ يانغا يېنىك پۇلاڭلىماق، سىلكىنمەك (قۇيرۇق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر ھەققىدە).

شىپپاڭلىتماق «شىپپاڭلىتماق» يېنىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - مەڭگۈ سىزگە ھەمراھ بولىمەن، - دەپتۇ مۈشۈك قۇيرۇقىنى شىپپاڭلىتىپ، - ئۆلسىڭىز بىللە ئۆلىمەن، تىرىلسىڭىز بىللە تىرىلىمەن. * - ۋاي يولۋاس پادىشاھىم، ئۇ قازان تۇۋى ئەمەس، ئادەم، - دەپتۇ تۈلكە قۇيرۇقىنى شىپپاڭلىتىپ.

شىپپاڭلىماق پ. مىدىرلىماق، سىلكىنمەك، بىر ئۇ يانغا، بىر بۇ يانغا يېنىك تەۋرەن- مەك، پۇلاڭلىماق (قۇيرۇق ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەر ھەققىدە).

شىپپىدە رەۋ ① «شىپ» قىلىپ، «شىپ» قىل- خان ھالدا: قامچا ئاۋازىدىن چۆچۈگەن ئاتلار بىردىنلا سەگەكلىشىپ، ئالدىغا شۇنداق تارتىشكى، ھارۋا خۇددى بىرى سىلىققىغا كۆتۈرۈپ ئېلىپ قويغاندەك، پاتقاقتىن شىپپىدە چىقىپ كەتتى. ② كۆچمە. بىردىنلا، دەرھال- لا، ئۇن-تىنىسىز، جىمجىتلا ياكى تۇيۇقسىزلا: مېنىڭ كىرىشىم بىلەن پاراقلاپ قايناۋاتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك، ئۇلار شىپپىدە جىمىپ قالدى. * جىپ ماشىنا ئىككى قاننى كەڭ ئېچىۋېتىلگەن دەرۋازىدىن ئۆتۈپ شىپپىدە توختىدى. * ئۇ شىپپىدە ئولتۇرۇپ، قوللىرىنى سۇپىنىڭ پىششىق خىشلىرىغا سۈركىدى.

شىپپۇر سۈپ. دىئال. مەينەت، كىر، پاسكە- نا، ناھايىتى كىرىلىشىپ، مەينەتلىشىپ كەتكەن: شىپپۇر كىيىم.

شىپ-شىپ «شىپ II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: تۆت لاپ-لاپ، ئەگرى ساپلاپ، ئىككى دىك-دىك، بىر شىپ-شىپ،

چۆچۈپ، - بۇ ئورمانلارغا رەھمەت! ئورمانلار بولمىغان بولسا قانداقمۇ قىلاتتۇق.

شېشىر - شېشىر «شېشىر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: شېشىر-شېشىر قىلغان ئاياغ تۈشى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى. * قاسم ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە، ئارقا تەرەپتىن شېشىر-شېشىر قىلغان ئاياغ ئاۋازى، ھالسىز پۇشۇلداش ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلدى.

شېشىرلىماق پ ① «شېشىر» قىلغان ئاۋاز. چىقارماق، «شېشىر» قىلماق: - ئەپەندىم! - دېدى ئۇ مۇلايىم قىياپەتتە ۋە شېشىرلاپ مېڭىپ يېنىغا كەلدى، - مەكتەپ-كە ماڭغان ئوخشىماملا؟ ② كۆچمە. يەڭگىل ۋە سىلىق قەدەم تاشلاپ تېز-تېز ماڭماق، يەڭگىل قەدەملەر بىلەن تېز يۈرمەك: مۇزەپپەر ئورنىدىن تۇرۇپ شېشىرلاپ يېنىغا كېلىشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭ ئالدىنى توستۇم.

شېشىلداشماق «شېشىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شېشىلداشماق «شېشىلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شېشىلداق ① سۈپ. شېشىلداپ تۇرىدىغان، چىم-چىم قىلىپ تۇرىدىغان، چىمىلداپ تۇرىدىغان (كۆز ھەققىدە): شېشىلداق كۆز. ② ئى. چىم-چىم كۆز ياكى كۆزى چىمىلداپ تۇرىدىغان ئادەم.

شېشىلدىماق پ ① «شېشىر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شېشىر» قىلماق: بىردىنلا ئۇنىڭ شېشىلداپ ماڭغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدۇم. ② يەڭگىل ۋە سىلىق قەدەم تاشلاپ ماڭماق: تۈن يېرىمىدىن ئۆتكەندە باينىڭ خوتۇنى شېشىلداپ كېلىپ: - ھەي ئاتىسى، تۇرسىلا، ئاۋۇ تاز توڭگۇزدەك خورۇلداپ راسا قاتتىق ئۇخلاۋېتىپتۇ، ئويغىنىپ

نېمە؟ (تۆگە).

شېشىر سۈپ. دىئال. زىچ، نۇرغۇن، كۆپ ھەم زىچ، مىخ-مىخ.

شېشىقماق پ. زەرب ياكى كۈچ بىلەن قىستىماق، نىقتىماق؛ يېقىنلاشماق، يېقىنلاپ كەلمەك: - مەن ساڭا ناخشا ئېيتىپ بەرگىلى كەلمىدىم، سەن بىلەن دېيىشكىلى كەلدىم، دەيىمەن، يامان بولساڭ تىلىنى كېسۋەت! - دىلەيسىغان ئۇنىڭغا شېشىقماق. * - تىڭشىغىنا، - دېدى ئاسىم مەنسۇرغا شېشىقماق، - ھە، شۇنداق قىلىپ، 3-دادۇيدە ئېلىپ بارغان سوتسىيالىستىك تەربىيىنىڭ خۇلاسىسى چىقىپتۇ، دېگىنە؟ * - قېنى، تازا شېشىقماق، ئاز قالدى، - دېدى ئۇ تاقاقنى توغرىلاپ تۇرۇپ.

شېشۈن ئى (ر<فران) ئىنچىكە ھەم تەكشى قاپارتمىلىرى بولغان يىپەك رەخت. سۈزۈك ھەم نېپىز كېلىدۇ. كۆپىنچە ئاياللارنىڭ يازلىق كىيىملىرى تىكىلىدۇ.

شېشۈن تاۋار تېگى شېشۈن، گۈلى تاۋار قىلىپ توقۇلغان يىپەك رەخت. يەڭگىل ھەم ئۇچۇشچان كېلىدۇ. كۆپىنچە ئاياللار-نىڭ يازلىق كىيىملىرى تىكىلىدۇ.

شېشۈن دۇخاۋا تېگى شېشۈن، گۈلى دۇخاۋا قىلىپ توقۇلغان يىپەك رەخت. يۇمشاق كېلىدۇ. گۈلنىڭ تىۋىتلىرى بىر يۆنىلىشتە ياتقان بولۇپ، پارقرايدۇ. كۆپىنچە ئاياللارنىڭ يازلىق كىيىملىرى تىكىلىدۇ.

شېشىر تەق. قەدەمنىڭ يەڭگىل ۋە تېز ئېلىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: چاشقاننىڭ شېشىر قىلىپ ئۆتۈپ كېتىشىمۇ ئۇنى خېلىلا ۋەھىمگە سالاتتى.

شېشىر قىلماق «شېشىر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، شېشىرلىماق: - سېلىم، - دېدى ئايغىز ئالدىدىن شېشىر قىلىپ ئۆتكەن بېغىرتاقتىن

قالغۇچە چاپسانراق بېرىپ ئۇچۇقتۇرۇۋېتەيلى،
- دەپ نوقۇپتۇ.

شېنپىل نى (د>نېم) <گېئول> بىر خىل
مىنېرال. خىمىيىلىك تەركىبى $MgA_{12}O_4$.
كۆپىنچە تۆمۈر، خروم، مانگان، سىنىك
قاتارلىق ئىزومورفىزىمىلار ئارىلاش كېلىدۇ.
تەڭ ئوقلۇق كرىستال سىستېمىسىدا بولۇپ،
كرىستاللىرى كۆپ ھاللاردا سەككىز
ياقلىق شەكىلدە قىزىل، يېشىل، قارا
قوڭۇر رەڭلەردە بولىدۇ. رەڭسىزلىرى ئاز
ئۇچرايدۇ، ئەينەكتەك پارچىرايدۇ،
قاتتىقلىقى 8؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 3.5
- 3.7؛ ئۈزۈلۈش يۈزى سەدەپ شەكىل-
دە كېلىدۇ. سۈزۈك ۋە چىرايلىقلىرى گۆھەر
ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. ئادەتتىكىلىرى بىلەي
ماتېرىيالى قىلىنىدۇ.

شىتارى نى <بوت> باشاقلار ئائىلىسىدىكى
بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك.
غولى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرمىقى تار
ھەم يېپسىمان كېلىدۇ. گۈل رېتى كۈنۈس-
سىمان بولۇپ، شاخلايدۇ. كىچىك باشاقل-
رى پىشقاندا تۇتۇق يېشىل ياكى سۆسۈن
رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. ئىسسىق جايلاردا
ئۆسىدۇ. ئادەتتە ئۆي ھايۋانلىرىنىڭ ئەلا
سۈپەتلىك ئوزۇقى ھېسابلىنىدۇ.

شىتلىق نى <تەن> پاقالچاق سۆڭىكىنى
ئاسراش ئۈچۈن تاقىلىدىغان ئەسۋاب.
شىتۈەن نى (خەن) <ھەرب> بەزى دۆلەت-
لەرنىڭ ئارمىيىسى ئىچىدىكى شىتات
بىرلىكى. دەرىجىسى ئېلىمىزدىكى شى
(دىۋىزىيە) گە تەڭ كېلىدۇ.

شىتىر تەق. قۇرۇق ئوت-چۆپ، شاخ-شۇمبا،
قەغەز ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ
مىدىرلىشى، تەۋرىنىشى ياكى ئۆزئارا
ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز.

شىتىر-شىتىر «شىتىر» سۆزىنىڭ
تەكرارلىنىشى.

شىتىرلاتماق «شىتىرلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىتىرلاشماق «شىتىرلىماق» پېئىلىنىڭ
تۆمۈك دەرىجىسى.

شىتىرلىماق پ «شىتىر» قىلىماق،
«شىتىر» قىلغان ئاۋاز چىقماق ياكى
شۇنداق ئاۋاز پەيدا قىلماق؛ ئەمەتنىڭ
مىدىرلىماي تۇرغان پۇتلىرىنىڭ تېگىدە نەلەر-
دىندۇر شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن غازاڭلار
خۇددى چاشقان ماڭغاندەك شىتىرلايتتى.

شىجائەت نى (ئە) مۇشكۈل ۋە قىيىن
شارائىتتا كۆرسىتىلىدىغان غەيرەت؛
جەسۇرلۇق، باتۇرلۇق، قەتئىيلىك،
جاسارەت؛ قەيسەر شىجائەت دۇنيادىكى
ھەرقانداق ئېگىزلىكنى بويسۇندۇرالايدۇ. *
ئادالەت ئەخمەق قىز ئەمەس. ئۇ ئۆزىگە
ئۆمۈرلۈك بولىدىغان يېڭىنىڭ پاراسەت ۋە
شىجائەتكە ئىگە، ئەمگەك قىلىپ نان
تاپالايدىغان بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ. سىزگىمۇ
ئۆزىڭىزگىمۇ مۇناسىپ بىرى باردۇر.

شىجائەتسىز سۈپ. شىجائىتى، جاسارىتى
يوق؛ شىجائەت بىلەن ئىش قىلمايدىغان،
غەيرەتسىز؛ شىجائەتسىز بالا. * شىجائەتسىز
كىشىلەر مۇشكۈل داۋانلاردىن ئاشالمايدۇ،
ئۇلۇغ ئىشلارنى قىلالمايدۇ.

شىجائەتلىك سۈپ. شىجائىتى بار، ھەرقانداق
ئىشقا غەيرەت بىلەن كىرىشىدىغان،
جەسۇر، جاسارەتلىك؛ غەيرەتلىك،
مۇشكۈلچىلىك، ئېغىرچىلىقلاردىن قورقمايدى-
غان؛ شىجائەتلىك ئادەم. شىجائەتلىك بالا.
* - شىجائەتلىك بولۇڭلار، ئىشەنچ-ئۈمىد
بىلەن ياشاڭلار، - دېدى ئەخمەتجان
بالىلارنىڭ بېشىنى سىلاپ. * شۆھرەت ئىزلەپ

جەك داۋام قىلماقتا ئىدى.

شىر I (پ) ① نى <زوتول> سۈت ئەمگۈ-
چى گۆشخور ھايۋان. تېنىنىڭ ئۇزۇنلۇقى
ئۈچ مېتر ئەتراپىدا، تۆت پۈتى كۈچلۈك
كېلىدۇ. پۈتىنىڭ ئۇچىدا ئىلمەك تىرنىقى،
ئالدىقىدا بىر پارچە گۆشى بولىدۇ.
قۇيرۇقى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن بولۇپ،
ئۇچىدا بىر تۇتام تۈكى بولىدۇ. ئەركىك-
نىڭ بويىنىدا ئۇزۇن يالى بولۇپ، پۈتۈن
بەدىنىدىكى تۈكلىرى سارغۇچ قوڭغۇر
رەڭدە كېلىدۇ. ئافرىقا ۋە ئاسىيانىڭ
غەربىي قىسمىدا ياشايدۇ. ھايۋانلارنى
تۇتۇپ يەيدۇ. كۈچلۈك ھۆركىرەيدۇ.
ئادەتتە ھايۋانلار پادىشاھى دەپ قارىلىدۇ.
دۇ: خاقان خۇشلۇقى ئىچىگە سىغىغان ھالدا
ھەر خىل سوۋغاتلارنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقان
چاغدا، بىرى ئادەت بويىچە بىر شىر ئېلىپ
كىردى. يەردە ياتقان بۇ شىر خاقانغا قاراپ
قۇيرۇق شىپپاڭلىتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ، ئېھتىرام
بىلدۈرەتتى. ② سۈپ. كۆچمە. كۈچكە تولغان،
بەقۇۋەت؛ قورقماس، پالۋان، باتۇر؛
ئۇزۇننى ئەر چاغلىساڭ، باشقىلارنى شىر
چاڭلا (ماقال). ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.
شىر ئۇسسۇلى خەنزۇلارنىڭ كەڭ
تارقالغان بىر خىل مىللىي ئۇسسۇلى.
بۇنىڭدا ئىككى كىشى شىر تېرىسىگە
ئوخشىتىپ ئىشلەنگەن يېپىنچىنى يېپىنىپ،
شىرنىڭ رولىنى ئالىدۇ. يەنە بىر كىشى
قولدا رەڭلىك توپنى تۇتقان ھالدا شىرنى
ئەگەشتۈرۈپ، ئۇسسۇلغا سالىدۇ.
شىر يۈرەك قورقماس، باتۇر، خەۋپ-خە-
تەر، مۇشكۈلچىلىكلەر ئالدىدا باش
ئەگمەيدىغان، جەسۇر؛ تۇغۇلۇپ قوينۇڭدا
ئۆستۈم شىر يۈرەك ئوغلان بولۇپ، شۇ سەۋەب
قەلبىدە پەخرىم، شادلىقىم فونتان ئېرۇر.

بۇندا تالاي يارانلار، قالدى ئاخىر قارا يەرنى
قۇچاقلاپ. تالاي-تالاي شىجائەتلىك ئوغلانلار،
چىقالىغاندى سەندەك بەل باغلاپ.
شىدار سۈپ. دىئال. قويۇق، زىچ؛ ئۆسكىلەڭ،
بىر تۇتاش.

شىددەت نى (ئە) ① ھەرىكەتتىكى نەرسە
ۋە ھادىسىلەرنىڭ تېزلىك كۈچى، زەربى،
سالىمىقى؛ قارىسا پۈتۈن ئالەمنى قاپلىغان
تارقاق-تۇرۇق ئاۋاز بىلەن تاغلار تاغقا، تاشلار
تاشقا ئۇرۇلۇۋاتقۇدەك، شىددەتتى ئالەمگە
تارقىغان بۇ ئاۋاز دەريادىن چىقۇۋاتقۇدەك. *
ئىنقىلاب قازىدۇ يىگىندە قۇدۇق، شىددەتتى
ئەسلىتەر كۈچلۈك بورانى. بىريولى ئايرىش
تەس مۇنداق چاغلاردا، ئادەملەر ئىچىدە
ياخشى-يامانى. * بورانىڭ شىددەتتى بازغانچە
ئاشتى، بۇ قۇم دەرياسى دولقۇنلاپ تاشتى.
② زور غەيرەت، شىجائەت، جاسارەت؛
بۇدۇرۇق بىلەكلەر. چېكىلەر بەزى، قىزىرىپ
كۆيسىمۇ ئېغىر مېھنەتتە، چارچاشنى ئۆزىگە
بولاتماي يېقىن، ئىشچانلار باراقتى ھامان
شىددەتتە. ③ كۆچمە. كۈچلۈك غەزەپ-نەپ-
رەت، قاتتىق ئاچچىق؛ تارتىپ ئۇ كەتمىنى
بىر كۈچەپلا، ھۈسەننى يېراق قىلدى زەربە
بىلەن. شىددەتتە ئايلاندۇرۇپ باش ئۈستىدىن،
ئېچىققا سالدى شۇ ئان زەربە بىلەن. * ئۇ
باققالغا تاش ئاتاتتى توختىماي، ھامان مولجال
ئېلىپ ئۇنىڭ كۆزىنى، تولغاندى غەزەپكە ۋە
شىددەتكە، ھېس قىلغاندەك قانلىق جەڭدە
ئۆزىنى.

شىددەتلىك سۈپ. شىددەت بىلەن پەيدا
بولغان، بولۇۋاتقان ياكى بولىدىغان؛
قاتتىق، كەسكىن، كۈچلۈك؛ شىددەتلىك
بوران ئۇلارنى خۇددى قامغاققەك ئۇچۇرتۇپ
ئەجەل ئازگاللىرىغا تىقۇۋەتكەندى. * بۇ
يەردە دۈشمەنگە قارشى ئەڭ شىددەتلىك

شەر II تەق. سۇنىڭ ئارتۇقچە شاۋقۇنلاند-
 ماي ئېقىشى، تال-يوپۇرماقلارنىڭ تەۋرە-
 نىشى، كىيىم تىكىش ماشىنىسىغا ئوخشاش
 نەرسىلەرنىڭ ھەرىكەتلىنىشى قاتارلىقلار-
 دىن ھاسىل بولغان ئاۋاز.

شەر III سۈپ. ئىچى كاۋاك ياكى پور
 ئەمەس، پۈتۈن؛ زىچ، چىڭ، پورلاشمى-
 ھان: شەر لوبۇ. شەر ياغاچ.

شەرازا نى (پ) ① تۆگىچىلىكتە دوم بىلەن
 گەدەن باغنى تۆگىنىڭ بوينىغا ئاسىدىغان
 بىر غېرىچ كەڭلىكتىكى كاشا. ② كىتابنى
 تۈپلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان يىپ ۋە لاتا.
شەرازىچى نى. كىتاب-ژۇرناللارنىڭ مۇقاۋا،
 بەت، قىستۇرما رەسىم، تۈپلىنىشى قاتار-
 لىقلارنى لايھىلىگۈچى ۋە تۈپلىگۈچى ئىشچى.
شەرازىلىق «شەرازىلىق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شەرازىلىق «شەرازىلىق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

شەرازىلىق «شەرازىلىق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇل دەرىجىسى.

شەرازىلىق پ. كىتاب-ژۇرناللارنىڭ
 مۇقاۋا، بەت، قىستۇرما رەسىم قاتارلىقلار-
 نى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ تۈپلىمەك.
شەراغول سۈپ. دىئال. جاھىل، گەپ ئۆت-
 مەس، قېلىن.

شەراق نى ① جانلىقلار پاقىقىنىڭ تىزىدىن
 ئوشۇققىچە بولغان ئارىلىقتىكى قىسمى؛
 قوينىڭ شەرقى. ② مىلىتىنى ئاتىدىغان
 چاغدا تىرەپ تۇرىدىغان ئاچا ياغاچ ياكى
 تۆمۈر؛ ئۇلار ئايلىنىپ يانغا ئۆتتى-دە،
 مىلىتلىرىنىڭ شەراقلارنى يەرگە سانجىپ،
 تەپكىنى قايرىپ پىستان باستى. ③
 گىلەمچىلىكتە دۇكاننى ئېگىزلىتىپ پەس-
 تىش ئۈچۈن پاچاقنىڭ ئۈستى تەرىپىگە

چىقىرىلغان، ئۈستى گۈندىغا كىرىپ
 تۇرىدىغان ئەركەك تۈرۈم.

شەراقلق سۈپ. شەرقى بار، شەراق
 بېكىتىلگەن؛ ئۇچقۇنلار ئىتتىپاقى بىرقانچە
 كۈن داۋامدا تۆمۈرچىلەرگە 15 دانە قىلىچ،
 17 تال نەيزە ياساتتى. يەنە يېڭىدىن ئون
 دانە شەراقلق مىلىتى ياساتماقچى بولدى.
 * ئۇنى بۇ يەردە شەراقلق ئوۋ مىلىتلىرى
 بىلەن ئوسمان ۋە ئۇنىڭ بىر توپ سەپداشلى-
 رى كۈتۈپ تۇراتتى.

شەرە I نى. كالا، تۆگە، ئات قاتارلىق
 چوڭ مالنىڭ خام تېرىسى؛ قورساق دېگەن
 شەرە، يېسە كىرەر (ماقال). // شەرە چورۇق.
شەرە چورۇق خام تېرىدىن تەييارلانغان
 چورۇق؛ كۆرگەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما، شەرە
 چورۇقۇڭنى قۇرۇتما (ماقال). * ئۇ يۇتقا
 كونا شەرە چورۇق كىيۈلغانىدى.

شەرە II نى (پ) ① مېۋە-چېۋە قاتارلىقلار
 پىشقاندا ئۇلارنىڭ تەركىبىدە ھاسىل
 بولىدىغان تاتلىق سۇيۇقلۇق، شەرەبەت؛
 قوغۇن شەرىسى. ② تۇخۇم، ئۇن، تۇز
 قاتارلىقلارنى ئارىلاشتۇرۇپ تەييارلىنىدىغان
 بىر خىل خام ئوماچ.

شەرە چاي ← ھۈمەلچاي.
شەرە كاۋاپ كاۋاپنىڭ بىر خىلى. گۆش
 قاق چوڭلۇقىدا توغرىلىپ، زىخقا ئۆتكۈ-
 زۈلگەندىن كېيىن تۇخۇم، ئۇن، تۇز
 قاتارلىقلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ تەييارلانغان
 شەرىگە چىلىنىپ، ئاندىن ئوتقا قاقلاپ
 پىشۇرۇلىدۇ.

شەرە III نى. ياغاچتىن تۆت پۇتلۇق، ئۆت
 چاسا ياكى يۇمىلاق قىلىپ ياسالغان.
 تاماق يېيىش، خەت يېزىش قاتارلىقلار
 ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان سايمان، جوزا،
 ئۈستەل: - ئىچكىرىكى ئۆيدە مەن يانمەن!

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ باشقىلارنىڭ شىرتلىدىشىپ خاتىرە يېزىۋاتقانلىقىنى كۆردى. شىرتلىداشماق «شىرتلىدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىرتلىدىماق پ «شىرت» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شىرت» قىلماق: سىنىپ ئىچى تىمتاس بولۇپ، پەقەت قەلەمنىڭ شىرتلىدىغان ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. * ئالتۇن ئېتىزدا شىرتلىدار ئورغاق، ئالتۇن دان ئۈچدۈ كۆپكۆك سامادا.

شىرداق ئى ① ئوك يۈزىگە قول بىلەن كەشتىلەنگەن ھەر خىل گۈل نۇسخىلىرى چاپلىنىپ ئىشلەنگەن پۇختا، كۆركەم بىر خىل كىگىز: ئۇلار ئازادە ئۈچ ئېغىزلىق ئۆيدە ئولتۇرىدىكەن، مەن پاكار سۇپىسىغا ئىككى پارچە شىرداق سېلىنغان پاكىز بىر ئۆيگە باشلاندىم. * يۇڭلىرىغا ئىشچىلار تەكتىدىن ئامراق، قوزام. ھەدىلەر تىنماي ياسار، گىلەم ھەم شىرداق، قوزام. ② كۆچە. ئورۇق، ئاۋاق، تېرىسى ئۈستىغا چاچىلىشىپ قالغان.

شىردان ئى (پ) <زوتول> كۆشىگۈچى ھايۋانلار قېرىنىنىڭ تۆتىنچى قىسمى. ئىچكى دىۋارى ئاشقازان سۇيۇقلۇقىنى ئاجرىتىپ چىقىرىدۇ. ئوزۇقلۇق توققۇز تونلۇقتىن شىردانغا ئۆتۈپ، ھەزىم قىلىنغاندىن كېيىن ئۈچەيگە بارىدۇ.

شىردىمال ئى ← شىرداق: ساھىبخانا خۇشاللىقىدىن نېمە قىلارنى بىلمەي، پېشايۋان ئاستىدىكى كىگىزلەر ئۈستىگە چوڭ بىر پارچە شىردىمال سالىدۇ.

شىر-شىر «شىر II» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: بۇلاق سۇلىرىنىڭ شىر-شىر قىلغان ئاۋازى ئۇنىڭ دىققىتىنى بۆلۈۋەتتى. * ھەسەن بوۋاينىڭ ئەمدىلا ئۇيغۇغا ئىلىنگەن كۆزلىرى

- دەپ تۈۋلىدى گۈلنۇر قولىدىكى قوشۇقنى شىرەگە ئۇرۇپ. * ئۇ بىر قولىدا شىرەنىڭ لېۋىنى، ئىككىنچى قولىدا ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىنى تۇتقىنىچە ئۆرە تۇراتتى.

شىرەم سۇپ. تازا يېقىن ئەمەس، سەل يىراقراق (ئورۇق-تۇغقان ھەققىدە): شىرەم تۇغقان: * نامان بىلەن ھەر ھالدا، شىرەم بولساقمۇ، تۇغقانچىلىقىمىز بار، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ كۆرەي. * - سىلەر بىلەن شىرەمەركە بولساقمۇ، تۇغقانچىلىقىمىز بار، بىز تۇرۇپ، نۇر كىملىرىنىڭ ئالدىدا سارغىيىپ يۈرىدۇ، - دېدى شاڭيو تۈلكىلەرچە ھىجىيپ. شىرەم تۇغقان بەك يېقىن بولمىغان، سەل يىراقراق تۇغقان: رەيھان شەھەردىكى ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىر باينىڭ يالغۇز قىزى بولۇپ، ئەختەم باينىڭ خوتۇنى ھۈرنىساخانغا شىرەم تۇغقاندى.

شىرت تىق. بۇرۇن تارتىش، ئىتتىك تىغ بىلەن بىرەر نەرسىنى تېز كېسىش ياكى قەلەم بىلەن قەغەزگە خەت يېزىش قاتارلىق ھەرىكەتلەردىن چىققان ئاۋاز: - ھەئە، ھەممىسىگە ئائىمەن، - دېدى ساسىپەت شىرت قىلىپ بۇرۇنى تارتىپ.

شىرتلىدىماق رەۋ «شىرت» قىلغان ئاۋاز چىقىرىپ، «شىرت» قىلغان ھالدا: ئۇ يېپىنى بىر تارتىپ شىرتلىدىمە ئۈزۈۋەتتى. * ئۇ شىرتلىدىمە مىشقىردى-دە، يەنە يولغا راۋان بولدى.

شىرتتا-شىرتتا «شىرت» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: شامال دالدىدا ئۇرۇپ قالغان بۇ بىر تۈپ كىلاسىنىڭ يوپۇرماقلىرىنى شىرت-شىرت - ئۇزۇپ تاشلىماقتا ئىدى. * ئۆيدىن پەقەتلا قەلەمنىڭ شىرت-شىرت قىلغان ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

شىرتلىداشماق «شىرتلىدىماق» پېئىلىنىڭ

گويا يەر ئاستىدىن چىقۇۋاتقانداك ئاڭلانغان بىر خىل شر-شر ئاۋازنىڭ تەسىرى بىلەن ئېچىلىپ كەتتى. * قەلەم يانچۇق دەپتىرىنىڭ ئاق، قېلىن بەتلەرى ئۈستىدە شر-شر ئاۋاز چىقىرىپ تېز ماڭاتتى.

شرشم سۈپ. نەملىشىپ قالغان، تېخى تولۇق قۇرۇپ كەتمىگەن، تەركىبىدىكى سۇ تېخى تولۇق چىقىپ بولمىغان؛ شرشم ئوتۇن ھەرقانچە پۈۋىلىسىمۇ يانمىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئىس كىرىپ ياش ئېقىپ كەتتى. * ئۆزىنى چاغلايدۇ گۆھەر، باشقىلارنى ئوت-خەشەك، خۇلقى بىر شرشم كۆتەكتۇر، مەنسىز خۇرسەن كېلەر.

شرشملىق ① «شرشم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② ئى <بىن> ماتېرىياللار-نىڭ سىرتقى كۈچ تەسىرىدە، دېفورماتسىيە ھاسىل قىلغان بولسىمۇ، ئاسانلىقچە ئۈزۈلۈپ كەتمەيدىغان ھەمدە يۇمشاق تۇرۇقلۇقمۇ ئاخىرىغىچە چىداشلىق بېرىدىغان بىر خىل خۇسۇسىيىتى.

شرغا I ئى. دىئال. جىرغا.

شرغا II سۈپ ← شرغا ئات.

شرغا ئات <زىئول> تۇمشۇقى، قۇيرۇقى، يالى، چېكىسى ۋە ئاياغلىرىدىكى تۈكلىرى ئاق، باشقا يەرلىرىدىكى تۈكلىرى قىزغۇچ سېرىق رەڭدىكى ئات.

شرقىرماق «شرقىرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شرقىراشماق پ «شرقىرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شرقىرماق پ «شر-شر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شر-شر» قىلماق؛ نىياز قۇربان ئۇلارنىڭ قارشىسىدا تۇرۇپ شرقىراپ ئېقۇۋاتقان سۇغا نەزەر سالىدى. * منۇت تۆتمەي بۇرۇن-قۇلاقلىرىنىڭ ئىچى قۇم

بىلەن تولدى، يەلكەمدىن ئىچىگە شرقىراپ تۇم كىرىشىگە باشلىدى. مەن بېشىمنى كۆتۈرۈلمەي ئاتنىڭ يالدىن چىڭ تۇتۇۋالدىم.

شرشمەت ئى (ئە) مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش، تاشۋار ئالماشتۇرۇش تىجارىتى ياكى بىناكارلىق قۇرۇلۇشى قاتارلىق ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغان سودا-سانائەت بىرلەشمىسى؛ پولات-تۆمۈر شرىكتى. كۆمۈر سانائىتى شرىكتى. ئەمگەك مۇلازىمەت شرىكتى. * ياسىن باۋۇدۇن شەھەرلىك قۇرۇلۇش شرىكتىنىڭ بۇلۇم باشلىقى ئىدى. * شۇ كۈنلەردە شرىكتە كۆتۈرگە ئالغان چوڭ بىر ماگىزىننى دۆلەت بايرىمىغا ئۆلگۈرتۈپ يۈتكۈزۈپ چىقىش ئۈچۈن جىددىي ئىشلەۋاتاتتى. * ھازىر بۇ شرىكتە ماشىنا-سايماقلارنى يەنىمۇ كۆپلەپ يۆتكەپ كېلىپ، يېزا-كەنتلەرنىڭ تېرىلغۇ ئىشلىرىغا زور كۈچ بىلەن ياردەم بەرمەكتە.

شرىگە تېچلىك ئى. شرىگەت قۇرۇش، شرىگەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىش پائالىيىتى؛ شېرىكچىلىك؛ جۈۋەككەنە كەلگەن كوسا ساقال ھەسەن بالاھاجى ئەسلىي ئاتۇشتىن بولۇپ، قۇمۇلغا يەرلىشىپ، تىجارەت ئىشلىرىدا شامەخسۇت بىلەن شرىگە تېچلىك قىلاتتى.

شرىگە يىپ سۈپ (پ+ئە) ھاراقنىڭ كۈچلۈك تەسىرىدىن روھىي ھالەت كۆتۈرۈلگۈ ھەم جۇشقۇنلاشقان؛ شر كەيپ كىشى. شر كەيپ بولماق. * ناسىر يارىنى ياقلاپ كېلىپ شرىگە يىپ كۆزلىرىنى يار ئىچىدىكى مەخسۇمغا بىرپەس تىكىپ تۇردى. // ئۇنىڭ مەستلىكىنى يىغىسى ئۆيدىكىلەرنىڭ شرىگە يىپنى بۇزالىدى، سازەندىلەرمۇ ئانغا قاراپ سازلىرىنى توختىتىپ قويۇشىمىدى.

شرىگە يىپلىك «شرىگە يىپ» سۆزىنىڭ

مېۋىلەر ۋە بەزى كۆكتاتلاردىن مەلۇم نىسبەتتە سۇ ۋە شېكەر بىلەن قىيام بولغۇچە قاينىتىپ تەييارلىنىدىغان شىرنە-لىك، مۇراببا: ئۈجمە شىرنىسى. ئۈزۈم شىرنىسى.

شىرنە باغلىماق شېرىن تەم كىرمەك؛ تاتلىق، شېرىن ھالەتكە كەلمەك؛ ئورمانلىق كىشىنىڭ زوقى كەلگۈدەك چىرايلىق ئىدى، جىگدىلەر چېچەكلەپ پۇراق چېچىشقا، ئۈجمىلەر شىرنە باغلاپ پىششىقا باشلىغان بۇ چاغلار كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئاچاتتى.

شىرنە ھالۋىسى ھالۋىنىڭ بىر خىلى. مايدا قورۇلغان ئۇنغا ئۈزۈم شىرنىسى ياكى قىيامنىڭ سۇدىكى ئېرىتمىسى ئارىلاشتۇرۇلۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ.

شىرنەمخۇر سۈپ (پ) شىرنىسى ياخشى كۆرىدىغان، شىرنىنى كۆپ ئىستېمال قىلىشقا ئادەتلەنگەن؛ شىرنەمخۇر قۇرت.

شىرنەمخۇر قۇرت <زوتول> بىر خىل ھاشارات. يېتىلگىنىنىڭ تېنى كىچىك، قىزغۇچ سېرىق، كاۋا چېچىكى ياكى ئاقۇچ سېرىق رەڭلەردە بولۇپ، پاشىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. سەزگۈ مۇڭگۈزچىسى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن كېلىدۇ. شەكلى تەسۋىگە ئوخشايدۇ. بىر جۈپ قانتى بولىدۇ. لېچىنىكى ياپىلاق، تۇخۇمغا ئوخشايدۇ. رەڭگى يېتىلگىنى بىلەن ئوخشاش بولىدۇ. بۇغداي دېنىنىڭ شىرنىسى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. ئادەتتە زىيانداش ھاشارات ھېسابلىنىدۇ.

شىرنىلەشمەك پ. شىرنىگە ئوخشاش چاپلىشىپ، يېپىشىپ تۇرىدىغان بولماق؛ ئۇلار چېكە تىكىنىڭ كاللىسىنى ئۇزۇۋېرىپ، تۇمشۇقى شىرنىلىشىپ، ئاغزىنى تەستە ئاچىدۇ. خان ھالەتكە كەلگەندە، ئېرىق بويىغا بېرىپ،

ئىسىم شەكلى: - بۈگۈن ئىچىمگەن ھاراقىسى... - دەيدى ئۇ شىركە يېلىكتىن ئېچىلىپ، - قېنى، توختى ئاكا، خوشە، ئىچەيلى... بۈگۈن ئىچىپ ئەتە دوۋاخقا كىرسەكمۇ مەيلى... .

شىرمانى (دېم) ئۆيىنى بۆلۈش، ئايرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەخسۇس ھەردەكە تىچان توسۇق، پەردە؛ ئەركىن يەنە سورىماقچى بولۇپ تۇرغاندا ئايتۇرسۇن چىقىپ شىرما ئارقىسىدا تۇرۇۋالدى. سەلەي بولسا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئۈندىمىدى.

شىرمە ننان نى (شىرمە ننان) ناننىڭ بىر خىلى. ئادەتتىكى نانلاردىن يوغانراق بولۇپ ئۈستىگە گۈل چېكىلىدۇ. يۈزىگە جىگدە شىرنىسى سۈرۈلۈپ، تونۇردا پىشۇرۇلىدۇ؛ ئۇلار كېتىۋېتىپ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، بىر ناۋايخاننىڭ پەسخونىدا يېڭلا تونۇردىن قورۇلغان شىرمە ننان، گىردە، كۈنجۈت، سېيادان سېپىلگەن توقاچلار دېۋىلىنىپ تۇرغۇدەك. * تونۇردا ئوت كۆيۈپ قىزىقماق ئۇنى، پىشىدۇ شىرمە ننان ئاچايىپ تاتلىق. كىشىلەر يېگەندە تېنى كۈچ ئېلىپ، سېزىدۇ ۋەجۈدى تۈگمەس شادلىق.

شىرنە نى (پ) ① ئۆسۈملۈكلەرنىڭ مېۋىسى، گۈلى، غولى ياكى بەزى ماددىلار تەركىبىدە بولىدىغان شېرىن سۇيۇقلۇق؛ ئۈزۈم شىرنىسى، قوغۇن شىرنىسى. * ئەنجۈرنىڭ ئىككىنچى پىشىشى باشلانغان بولۇپ، خىزمەتچىلەر ئالتۇن يالىتىلغان كۈمۈش لېگەندە ياغلىشىپ پىشقان، شىرنىسى تېمىپ تۇرغان ئەنجۈرلەرنى كەلتۈردى. * گۈل شىرنە ئىشلەيدۇ، بوغۇن بولسا شىرنىدىن ھەسەل چىقىرىدۇ، ئۇلارنىڭ كۈنلىرى ئالدىراش، ئۇلار ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىنسانلار ئۈچۈن ئىشلەيدۇ. ② ھۆل ياكى قۇرۇق

تۇمشۇقنى سۇغا چىلاپ يۇيۇپ كېلىدىكەن. **شېرىنلىك** سۇپ. شېرىنسى بار، تاتلىق:

- بۇ يەرنىڭ قوغۇنلىرى بەك شېرىنلىك، تولىمۇ تاتلىق، - دېدى يېزا باشلىقى بىزنى قوغۇنلۇقتا باشلاپ كېتىۋېتىپ.

شېرىنلىك مېۋە <بوت> سۇلۇق مېۋىلەر- نىڭ بىر تۈرى. بۇ خىل مېۋىلەرنىڭ ئوتتۇرا مېۋە شۆبۈكى بىلەن ئىچكى مېۋە شۆبۈكى گۆشلەشكەن بولۇپ، سۇ تەركىبى كۆپ كېلىدۇ. مەسىلەن، ئۈزۈم، پەمىدۇر قاتارلىقلارنىڭ مېۋىسىگە ئوخشاش.

شېرىتماق «شېرىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ- رىي دەرىجىسى.

شېرىشماق «شېرىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شېرىق I نى. يوتقان، پاختىلىق چاپان قاتارلىقلارنىڭ ئىچىگە سېلىنغان يۇڭ ياكى پاختىنىڭ بۆلۈنۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن قول ياكى تىكش ماشىنى- سى بىلەن تىكىلگەن تىككەچ: ئۇ يوتقانلارغا شېرىق سالىدى. * يوتقانى ئېچىپ قارىسام، يوتقانىنىڭ شېرىقلىرى سۆكۈلۈپ كەتكەنكەن. // شېرىق چاپان.

شېرىق چاپان ئەستەر، تاش ۋە پاختا قوشۇلۇپ شېرىلغان چاپان.

شېرىق II تەق. مېتال ۋە ئەينەك پارچىلىرىنىڭ ئۆزئارا ئۇرۇلۇشى ياكى قۇرۇق ئوت-چۆپ، قەغەزگە ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ دەسسەلىشى، سۇنۇشى قاتارلىقلاردىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: زەنجىر شېرىق قىلىپ ئىشىك قىيا ئېچىلدى ۋە ئۆي ئىگىسىنىڭ چوقۇر يۈزى كۆرۈندى.

شېرىق قىلماق ← شېرىقلىماق.

شېرىقشېتماق «شېرىقشېماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يېنىدا 500 كوي

پۇلۇم بولسا، خەجلىمىسەمۇ، كۈندە بىر قېتىم شېرىقشېتىپ ساناپ قويسام، ئارمىنىغا قاناتتىم. * شەرىپە غازاڭلارنى شېرىقشېتىپ دەسسەپ غالىبىنىڭ قېشىغا كەلدى.

شېرىق-شېرىق «شېرىق II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

شېرىقشېماق پ «شېرىق-شېرىق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شېرىق-شېرىق» رىق «قىلماق: ئىشىكنىڭ ئىلچۇق زەنجىرى تۇيۇقسىزلا شېرىقشېپ، ئۇنىڭ شېرىن خىيالىنى ۋەھىيلىك ئەندىشىگە ئايلاندۇرۇپ قويدى. * ئۇنىڭ قولىدىكى شېرىقشېپ تۇرغان پۇلنى كۆرگەن مەككەر دەللانىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ، بۇرەكلىرى دۇپۇلدەپتۇ.

شېرىقلاشماق «شېرىقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ل. مۇتەللىپ دەرۋازا يوقۇقىدا پەيدا بولغان ئۈچ كۆلەڭگىنىڭ تاقاق زەنجىرىنى بوش شېرىقلىتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. **شېرىقلاشماق** «شېرىقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شېرىقلىماق پ «شېرىق-شېرىق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، شېرىقشېماق: ۋېلىسپىتلارنىڭ چاقى ئاستىدىكى شېغىل تاشلار شېرىقلايتتى. * تۇيۇقسىز قۇلقىغا تۈرمە ئىشىكنىڭ شېرىقلاپ ئېچىلىۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

شېرىلداشماق «شېرىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شامال ئۆگزىدىكى غازاڭ ۋە پاخاللارنى شېرىلدىتىپ يەرگە چۈشۈرۈۋىدى، ئۇ قورقۇپ ئۆلگىلى تاس قالدى. * - شېرىلدىتىپ بىردەمدە تىكۋەتمەسەن؟ - دېدى ئۇ رەختنى ياش ئۇستامنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ.

شېرىلداشماق «شېرىلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شېرىلدىماق پ «شېرى-شېرى» قىلغان

دەرىخى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىدە. خان دەرەخ. يوپۇرماق ئېللىپس ياكى تەتۈر تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ، دۈمبە تەرىپى تۈكلۈك. گۈلى ئاق، شىرنىلىك مېۋە تۇتىدۇ، مېۋىسى ياپىلاق ياكى كۈنۈس شەكلىدە كېلىدۇ، رەڭگى قىزىل ياكى قىزغۇچ سېرىق. ئادەتتە ئىستېمال قىلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

شىزاندىرا ئى (لات) <بوت> ماگنولىيە ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان پىلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى ياغاچلاشقان، يوپۇرماق تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى ئاقۇچ سېرىق بولۇپ، خۇش بۇي پۇرايدۇ، مېۋىسى قىزىل، دورغا ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ نېرۋا ئاجىزلىقى، جىگەر ياللۇغى قاتارلىقلارنى داۋالاشتا ئۈنۈمى يۇقىرى.

شىشى ئى. دىئال ① ساڭزا سالغاندا ئىشلىتىدىغان زىخ. ② ئارغامچا تۈگۈنلىرىدىن يېشىشتە ئىشلىتىدىغان مۈڭگۈز ياكى ياغاچ زىخ.

شىشخال ئى (پ) ① بىر خىل قىمار ئەسۋا. بى. سۆڭەك، چاقچۇق، ياغاچ ۋە سۇلياۋ قاتارلىقلاردىن ياسىلىدۇ. كۈب شەكلىدە بولۇپ، ئالتە يېقىغا رەت بويىچە ئايرىم-ئايرىم ھالدا 1، 2، 3، 4، 5، 6 دانىدىن قىلىپ رەڭلىك چېكىتلەر ئويۇلغان بولىدۇ؛ ئۇ ئەتراپتىكى چېدىرلاردا شاراقلاۋاتقان شىشخال ئاۋازلىرىنى ئاڭلاپ، تۈن نىسپىغىچە شۇ ھالدا ئويغاق ياناتتى. * ياكى زىگىۋەن؛ - ئەكەل، مەن ئوينايمەن، - دەيدى-دە، جانان پىيالىنىڭ يوسمىنى موككىدە كۆتۈردى. كۆردىكى ئۇنىڭ كۆزىگە ئۈچ شىشخالنىڭ بىردىن ئۈچ كۆزى مىختەك قاندىلىپ تۇراتتى. ② شۇ خىل

ئاۋاز چىقارماق، «شىر-شىر» قىلماق؛ شىرقىرىماق؛ ئېگىز بوي تارتقان قوناق شاخلىرى بوش شىرىلداپ تەۋرەپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن بىر كىشى كۆرۈندى. * گەرچە ئۇ ئۆزى كىيىم تىكىۋاتقان بولسىمۇ، شىرىلداپ تۇرغان ماشىنا ئاۋازى قۇلقىغا كىرمەيتتى. **شىرىلماق** «شىرىماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

شىرىلىك سۈپ ① شىرىسى بار، شىرىسى كۆپ؛ تاتلىق، لەززەتلىك، تەملىك؛ شىرىلىك نەرسىلەر - ھەسەل، قەنت، ناۋات، ئۈزۈم، مېغىز قاتارلىقلارنىڭ قالدۇقلىرى چىشقا كۆپ زىيانلىق. ② كۆچمە. مەزمۇنلۇق، مەنىلىك؛ يېقىشلىق، كۆڭۈلگە ياقىدىغان (گەپ-سۆز ھەققىدە)؛ ياشلار «ئەجەبۇ شىرىلىك گەپ بولدى» دېيىشتى. * ئۇ تازىمۇ شىرىلىك سۆز قىلغانىدى.

شىرىما سۈپ. شىرىقى بار، شىرىلغان، شىرىپ تىكىلگەن؛ شىرىق؛ ئۇ بېشىغا قارا كۆرپە «قۇلاقچا، ئۈستىگە نىل رەك شىرىما چاپان كىيگەندى. * ئۇلار ماڭا باشتىن ئاياغ قارىماقتا ئىدى. پۈتۈمدا ئەسكى چۈخەي، ئۇچامدا مازلىرى مارىلاپ تۇرغان شىرىما چاپان بولۇپ، بېلىنى كەندىر تانا بىلەن باغلىۋالغانىدىم.

شىرىما چاپان ← شىرىق چاپان. **شىرىماق** پ. يوتقان ياكى پاختىلىق چاپان قاتارلىقلارنىڭ ئىچىدىكى پاختا ياكى يۇڭنىڭ بۆلۈنۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن يىڭنە ياكى تىكىش ماشىنىسى بىلەن تىكمەك؛ ئۇ يوتقانلىرىنى شىرىپ، كىرلىرىنى يۇيۇپ بەرگەندى. * - يېتەك دېگەننى كۆپرەك شىرىۋەتكەننىڭ ھەرگىز زىيىنى يوق، - دەيدى ئۇ مۇلايىملىق بىلەن.

شىزا ئى (خەن) <بوت> ① ئەبنۇس

ئىشى؛ ئوۋ: خوجىزادە شىكاردىن قايتىپ كېلىپ قارسا، مەلىكە گىلەم بىلەن ئۇچۇپ كېتىۋاتقۇدەك. * جىرالاردا ئات چاپتۇرۇپ، مەن شىكاردىن يانغىنىدا، خۇش خۇي كۈلۈپ قىمىز سۇندۇڭ، ئۇسسۇغاندا، ھارغىنىدا.

شىكار قىلماق ئوۋ قىلماق: ئۇ ئويۇن-كۈلكە-نى ۋە شىكار قىلىشنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن. * قىشلىقى ئاش-نان ئۈچۈن بايلارغا بولدۇم مەدىكار، گامى ئىشىز ئاچ قېلىپ، قۇشقاچنىمۇ قىلدىم شىكار.

شىكارگاھ نى (پ) شىكار پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، شىكار قىلىدىغان جاي: ئوۋ ئوۋلاش رۇخسەت قىلىنغان ئورۇن ياكى دائىرە: مەلىكە كېنىزە كلىرى بىلەن يۈزگە يېقىن لەشكەرنى ئېلىپ، پادىشاھنىڭ شىكارگاھىنىڭ قارشىسىدىن چىقىپ كېلىپتۇ.

شىكايەت نى (ئە) ① بىرەر ئىش ياكى ئەھۋالنىڭ ئادىل بولمىغانلىقى ۋە ياكى ئۆز كۆڭلىدىكىدەك ئېلىپ بېرىلمىغانلىقى سەۋەبلىك ئېيتىلىدىغان نارازىلىق: - ھا... ھا... زەھەر-دە، - دەيدى كامىل كۈلۈپ، - خانقزنىڭ شىكايىتىنى ئاڭلاۋېرىپ ماڭا ئۈچ بولۇپ قېلىپسىز-دە. * سۇنماپتۇ كۆزۈڭدە مەغرۇر قاراشلار، بار قارا ئەسىرلەر شىكايىتى ھەم، ئۇيقۇسىز كېچە ۋە ھارغىن كۈندۈزلەر ئىزىدا بار غايە شىجائىتى ھەم، // ئۇ بۇ مەسىلىدە ئاپتونوم رايونىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگانلىرىغا شىكايەت خەتلىرى يازغانىدى. ② شىكايەتنامە، ئەرز: تۇرسۇن شېجاڭ ئەزالار نامىدىن يېزىلغان بۇ شىكايەتنى ئوقۇپ كۈلۈمسىردى. * ئۇ ئادەتتىكى خەت بولماستىن، بەلكى ئاق كۆڭۈل، ساددا بىر قىزنىڭ قان-ياشلىرى بىلەن يازغان شىكايىتى ئىدى.

ئەسۋاب ئارقىلىق ئوينىلىدىغان قىمار: بۇ يەردىكى تاماشا باشقىچە ئىدى. ئادەملەر توپ-توپ دۈگىلەك بولۇپ ئولتۇرۇپ تۆت ئوشۇق ئاتاتتى، شىشخال ۋە جۈپ-ئاق ئوينايىتى. * ئۇ چاغلاردا ئۇ ھەمىنى ئۇنتۇغان ھالدا خۇشاللىققا چۆمۈپ ئاكا-ئۇكا، ئاچا-سىڭىللىرى بىلەن بىللە ماچاڭ، شىشخال ۋە باشقا ئويۇنلارنى ئوينىۋاتاتتى.

شىغرىتا نى. قۇم ۋە شېغىللار ئارىلاش بولغان يەر: شىغرىتلىقتا ھارۋىنى تارتىپ مېڭىش ناھايىتى تەس. // شىغرىتا يول. **شىغىر** نى (ر) ئە مەخپىي خەت-ئالاقىلەردە ئىشلىتىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن شەرتلىك بەلگىلەر، ھەرپلەر ياكى سان-رەقەملەر. **شىق** تەق. چۈرۈك نەرسىلەرنىڭ سۇنۇشى، قاتتىق نەرسىلەرنىڭ ئۆزئارا سوقۇلۇشى قاتارلىقلاردىن ھاسىل بولغان ئاۋاز.

شىقىلداقماق «شىقىلداق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **شىقىلداشماق** «شىقىلداق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىقىلداق I نى. سىلكىگەندە «شىق - شىق» ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر خىل بالىلار ئويۇنچۇقى، شاقىلداق.

شىقىلداق II نى <بوت> قوڭغۇراقگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يوپۇرمىقى تار ھەم ئۇزۇن، تۆت تېلى ئايلىنىما ھالەتتە ئۆسىدۇ. گۈلى سۆسۈن، گۈل تاجى قوڭغۇراق شەكلىدە، گۈل كاسسى تار ھەم ئۇزۇن كېلىدۇ، يىلتىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، بەلغەمنى بوشتىش رولىغا ئىگە.

شىقىلداقماق پ «شىق-شىق» ئاۋاز چىقارماق، «شىق-شىق» قىلماق. **شىكار** نى (پ) ئوۋ قىلىش، ئوۋ ئوۋلاش

نارازىلىق بىلدۈرمەك، نارازى بولماق؛
- ئۇكام، چاقچىقىڭىزنى قويۇڭا، - دېدى ئۇ
شكايەتلىنىپ. * ئۇ خورلۇق ئىچىدە چوڭ
بولغان. شۇڭا تۇرمۇشنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىدىن
ھەرگىز شكايەتلىنىپ يۈرمەيتتى.

شكايەتنامە نى (ئەپ) بىرەر شەخس،
گۇرۇھ، تەشكىلات ياكى شۇ قاتارلىقلار -
نىڭ ئادالەتسىز ئىش - ھەرىكەت، پائال -
لىيەتلىرىگە نارازىلىق بىلدۈرۈپ يېزىلغان
شكايەت خەتى، ئەرز؛ ئاڭلىسام، يېقىندا
ئۇ بىرەيلەن توغرىلۇق ئىنتىزام تەكشۈرۈش
كومىتېتىغا بىر پارچە شكايەتنامە يېزىپ،
ئۇلارنىڭ «يېغىر» نى «كولاپ» تۇ.

شكەستە (پ) ① سۈپ. جاراھەتلىگەن،
سۈنۈق، قايغۇلۇق، ھەسرەتلىك؛ مەغلۇپ؛
بۇ سۆز بىلەن ئۇنىڭ شكەستە دىلى سەل
ئارامغا چۈشكەندەك بولدى. * تاپقاندا
شكەشتە جىسمىغا مەلەم، تىڭلايدۇ زوق
بىلەن رەھبەر سۆزىنى. تەلپۈنەر ئۇنىڭغا
سەبىي بوۋاقلار، كۆرگەندەك قەدىردان
ئاتا يۈزىنى. ② نى. جاراھەت؛ غەم - قايغۇ،
دەرد - ھەسرەت، ئەلەم؛ نېمىشقا بۇ تىلىم
بارمايدۇ گەپكە، ھەر قېتىم كۆرگەندە قالمىن
دەردتە. ئايرىلىپ كەتكەندە يېنىڭدىن بىردەم،
پىراقىڭ بۇ دىلنى قىلار شكەستە.

شكەستە بولماق جاراھەتلىگەنمەك،
قايغۇلۇق، دەرد - ھەسرەتلىك ھالغا چۈ -
شۈپ قالماق، ھەسرەتلىگەنمەك؛ ئون يىل
شكەستە بولدى دىل، ئەمدىكى بۇ پۇرسەت -
نى بىل، پۇرسەتكە لايىق چۈرۈشتى -
جەۋانغا قەلبىم ئىنتىزار. * مەن خۇددى
گاس كىشىدەك، نالە ئۇلار ئىشىدەك، مەن
مەغرۇر لاچىن كەبى، بولماس ئىدىم شكەستە.
شكەستە يەتمەك جاراھەتلىگەنمەك،
خەۋپ يەتمەك، مەغلۇبىيەتكە يۈز

شكايەت ئەيلىمەك يېزىت ← **شكايەت**
قىلماق؛ قارىلغۇچ ئايىم بەگلەرنىڭ ئاتلىرىنى
تونۇپ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ چاچلىرىنى يۇلۇپ،
پەلەكتىن شكايەت ئەيلىپ نالە - زار قىلىپتۇ.
* ئەمدى مەن ئەيلىي شكايەت، ھەقىتى
سۆزلەش چېغى بۇ، يۈرىكىمنىڭ دەردلىرىنى
ئاڭلىغىن دوستۇ ياران.

شكايەت قىلماق بىرەر ئىش ياكى
ئەھۋالنىڭ ئادىل ياكى ئۆز كۆڭلىدىكىدەك
بولمىغىنى ئۈچۈن شۇ ھەقتە نارازىلىق
بىلدۈرمەك، ئەرز قىلماق؛ ئۇنىڭغا كىشىلەر -
نىڭ ھەممىسى داقا - دۇمباق چېلىپ ئۆز
ئەتراپىغا يىغىلۇتقاندا، قېرى - چۆرىلەر كۆز
يېشى قىلىپ ئۆزى ئۈستىدە شكايەت قىلۇتقان -
دەك تۈيۈلدى. * - ئىپلاس، سېنىڭ ئۈستۈڭدىن
قانۇنغا شكايەت قىلىمەن! - دېدى گۈلجەمىلە
ئالغا ئېتىلىپ.

شكايەت يىغىنى مەلۇم شەخس ياكى
گۇرۇھنى پاش قىلىش، تەنقىد قىلىش
ياكى خالايق ئالدىدا ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ
خاتالىقىنى تونۇتۇپ توۋا قىلدۇرۇش
يۈزىسىدىن مەخسۇس ئۇيۇشتۇرۇلغان
ئاممىۋى يىغىلىش، مەجلىس؛ شكايەت
يىغىنى دەل ۋاقتىدا باشلاندى، يىغىنغا سۆيۈملۈك
ئوقۇتقۇچى ئابدۇللا روزىمۇ قاتناشتى.

شكايەتچى نى. باشقىلار ئۈستىدىن
شكايەت قىلىدىغان، دائىم دېگۈدەكلا
باشقىلار ئۈستىدىن شكايەت قىلىپ
قاقتاپ يۈرىدىغان كىشى؛ شكايەتچىلەرنىڭ
ھەممىسى بۈگۈن نېمىشقىدۇر، جىمجىت بولۇپ
قېلىشقانىدى. // باسىت ئۇنىڭ بۆلۈمىگە
كىرگەندە، بارى جەينىكى بىلەن ئۈستەلگە
تايىنىۋېلىپ، شكايەتچى ئايالغا خىيالچان
كۆزلىرى بىلەن قارىلىپ ئولتۇراتتى.

شكايەتلىگەنمەك پ. شكايەت قىلماق،

تۇتماق: سوك جياڭ گۇەن شېڭغا شكەستە يېتىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ، لەشكەرلەرنى قايتۇرۇش بۇيرۇقى بەردى.

شىكەستە يېمەك زەخىمىلەنمەك؛ زىيانغا، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماق؛ مىلادىيە 840-يىلى تەبىئىي ئاپەت ۋە باشقا ئۇلۇسلار بىلەن بولغان. ئۇرۇشتا مەغلۇپ بولۇش ئاقىۋىتىدە بۈيۈك ئۇيغۇر خانىدانلىقىنىڭ بىرلىكى شكەستە يېدى. * ئۇزىماي تېرىقچان سۆز قاتتى يەرگە: «بۇرادەر بىر يېرىك يېدىمۇ شكەستە؟»

شىكەستلەندۈرمەك «شىكەستلەندۈ-

مەك» يېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سىلەر ئۇزۇڭلەرگە شكەستە يەتكۈزگەن كىشىلەرنى قوبۇل قىلىسىلەر، ھەتتا ئۇلاردىن قورقسىلەر، باشقىلارنى شكەستلەندۈرگەن، ئەمما قانچىلىك دەرىجىدە شكەستلەندۈرگەنلىك. نى بىلمەيدىغانلارنى ئەخمەق دەپسىلەر، ئەگەر ئۇ راستتىنلا ئەخمەق بولسا كىشىلەر ئۇنى كۆزگە ئىلمىغان بولاتتى.

شىكەستلەنمەك پ. مەجرۇھ بولماق،

يارىلانماق، زەخىمىلەنمەك، جاراھەتلەندۈ- مەك: كىتاب، خىيال ۋە مۇزىكا شكەستلەندۈ- گەن روھىغا ئارام بېرىدۇ، مېنى ئۈمىدۋارلىققا، ھاياتنى سۆيۈشكە ئۈندەپ، يۈرىكىمدىكى يارىنىڭ ساقىيىشىنى تېزلىتىدۇ. * ھەم زىلۋا، ھەم پۇتى شكەستلەنگەن قىزنىڭ پىرىكىگى بىلەن كۈچ سىنىشىپ ئۇتۇۋالغىنى نەدە بار؟! زەپىتۇنەم ئاجىز كەلدى.

شىگېلا نى (ئىنگىلات) <تب> ←

شىگېلا باكتېرىيىسى.

شىگېلا باكتېرىيىسى <تب> ئۈچەي

تاياقچە باكتېرىيىسى ئائىلىسىدىكى بىر خىل باكتېرىيە، يەنى بىخ سپورىلىق تولغاق تاياقچە باكتېرىيىسى.

شىك I نى (خەن) ① ئاشلىقنى ئۆلچەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل سايمان، ئادەتتە بىر شىك ئون ئوچۇمغا تەڭ بولىدۇ. ② ساناق سانلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ ئاشلىق قاتارلىقلارنىڭ مىقتارىنى بىلدۈرىدۇ: بەش شىك تېرىق، تۆت شىك گۈرۈچ.

شىك II تەق. سۇيۇقلۇقلار قىزىپ قايناشقا يېقىنلاشقاندا ياكى پەس قايناۋاتقاندا ھاسىل بولغان ئاۋاز.

شىگنايماق (توغرىسى: شىنتايماق) ← شىنتايماق.

شىك-شىك «شىك II» نىڭ تەكرار-

لىنىشى: قازاندىكى سۇنىڭ شىك-شىك قىلغىنى قايناشقا ئاز قالغانلىقىدىن بېشارەت بېرىدۇ. **شىگالتاق** نى <ئانات> تىزنىڭ كەينى تەرىپىدىكى ئويما، يەنى تىز ئېگىلىگەندە ئۇنىڭ ئارقا قىسمىدا شەكىللىنىدىغان ئويما.

شىگىل نى. بىر ساپ ئۈزۈمنىڭ كىچىك

شاخچىلىرى، ئۈزۈم سېپىنىڭ كىچىك پارچىسى ياكى بۆلىكى: ئارىسلان بىر شىگىل مۇناقى ئۈزۈمنى ئايدىغا سۇندى. * ئۇ يەنە بىر شىگىل ئۈزۈمنى يېيىشكە باشلىدى.

شىگلانماق «شىگلىماق» يېتىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئوغلغا گۈرۈچنى شىگلىتىپ كۆرۈۋېدى، ئەسلىدىكى مۆلچەردىن ئون شىگدەك كەم چىقتى.

شىگلانماق «شىگلىماق» يېتىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار تەييار گۈرۈچنى تۆت تەرەپتىن شىگلىشىپ، بۆلۈشۈشكە باشلاپتۇ.

شىگلانماق «شىگلىماق» يېتىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: - تېخى تۈنۈگۈنلا

شىڭلىنىپ تاغارغا ئېلىنغان تۇرسا، يەنە بۈگۈن شىڭلىمىز دېگىنىڭ نېمىسى؟! - دېدى ئۇ غۇدۇراپ.

شىڭلى ئى (خەن) سەپەرگە چىققاندا يېتىپ-قويۇشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن ئېلىۋالدى. - خان يوتقان-كۆرپە، يۈك-ئاق؛ - شىڭلىنى كۆتۈر! - دېدى ئۇ بوۋايغا ۋارقىراپ. * شىڭلىلىرىنىڭ ئارقىسىغا ئورغاق ۋە پېمىلارنى قىستۇرۇۋالغان ياشلار توپ-توپ بولۇپ كەلمەكتە ئىدى.

شىڭلىماق پ. شىڭ بىلەن ئۆلچىمەك: ئۇ كۈرۈچنى شىڭلاپ بولۇپ، تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېتىشكە باشلىدى.

شىڭلىدماق پ «شىڭ-شىڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق: - ھىم... ئانىسى. بول، چېپىڭ نېمىشقا تېخىچىلا شىڭلىدىمايدۇ؟ خام قايمىقنى يوقىدى؟ بول، قاتلىماڭ بىلەن قايماقنى ئېلىپ كەل، - دېدى بوۋاي ئالدىراپ.

شىلماچى (توغرىسى: شىيلاچى) ← شىيلاچى.

شىلەپە ئى (ر) چۆرىسى قاسقانلىق باش كىيىمى، قالپاق: سۈكنو شىلەپە. شىلەپە كىيىمەك. * مايلانغان ئىش كىيىمى ئۇنىڭ يوغان قامىتىگە ياراشقان، ساقلىق پاكىز قىرىلغان، بۇرۇنقى يوغان قاسقانلىق شىلەپىسى ئورنىغا ھازىر چاققان شەپكە كىيگەندى. * بىر كۈنى، دۇكانغا بېشىغا شىلەپە كىيىپ، قولغا ھاسا تاياق تۇتقان، قويندىكى يانچۇق سائىتىنىڭ كۈمۈش زەنجىرى چېبەرقۇت چاپىنىنىڭ مەيدىسىدە ئېسىلىپ تۇرغان بىر ئاق ساقال كىشى كىرىپ كەلدى.

شىلەپىلىك سۈپ. شىلەپىسى بار، شىلەپە كىيگەن: ئۇ شىلەپىلىك، ئاق سېمىز، چىرايلىق ئايالنىڭ قىياپىتىنى، چىرايلىق مېڭىشىنى، خۇش ئاۋازىنى ئوبدانلا ئەسلىۋالدى. // ئاق

شىلەپىلىك ئالدىغا كەلدى. دە، مەنىستە سىلىك بىلەن قاراپ تۇردى.

شىلتىشماق «شىلتىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بايا مەكتەپكە كېلىۋاتقان ۋاقتىدا بىرمۇنچە ئوقۇغۇچى ۋە لۈكچەكلەر يول بويى كەينىسىگە كىرىۋېلىپ قوللىرىنى شىلتىشىپ «كىچىك راھىبە» دەمدۇ، «ئۆردەك قۇيرۇقى» دەمدۇ، ئىشقىلىپ، ئاغزىغا كەلگىنىنى دېيىشىپ مېنى تىللاشتى.

شىلتىڭ ئى. ئات-ئۇلاغلارنىڭ پۈتىنى قالايمىقان سىلكىپ، يۇقىرى-تۆۋەن ھەرد-كە تەلەندۈرۈشى.

شىلتىڭ ئاتماق ① پۈتىنى قالايمىقان، يۇقىرى-تۆۋەن سىلكىمەك؛ چېچاڭلىماق (ئات-ئۇلا-قا ئوخشاش ھايۋانلار ھەققىدە): سەمرد-كەن ئېشەك شىلتىڭ ئېتىپ ئۇنى ھېچ مىندۈر-مدى. ② كۆچمە. چوڭچىلىق قىلماق، پوچىلىق قىلماق، ھالغا باقماي تاراقلىماق: ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىڭ ئېتىپتەمەن، پالاسقا يۆگىنىپ ھەپتە يېتىپتەمەن (ماقال).

شىلتىماق پ. قول ۋە قولغا ئوخشاش نەرسىلەرنى كۈچ بىلەن سىلكىمەك، زەرب بىلەن يۇلاڭلىتىپ ئالدىغا سوزماق: ئوق يەتمىگەن يەرگە قىلچ شىلتىما (ماقال). * - سىزنىڭچە ھاكىم جاۋابكار ئەمەسمۇ؟ - مەن قولۇمنى شىلتىپ زەردە بىلەن سورىدىم. * ئۇ ئەنگۈشتەرنى بىر شىلتىغانىكەن، ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا زۈمرەتتەك سۈزۈك سۈيى بار بىر كۆل پەيدا بولۇپتۇ.

شىلدۇرماق «شىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىلدىر تەق. ئېرىقلاردىكى سۇنىڭ ئېقىشى، يوپۇرماق ۋە قەغەز قاتارلىقلارنىڭ بەكرەك تەۋرىنىشى ياكى ئۆزئارا ئۇرۇ-لۇشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئۇ لەيلىنىڭ

چېلىنىدۇ. سول قول داپنى كۆتۈرۈپ، چاي قاپ بېرىدۇ.

شىلغاق سۈپ. شىلىدىغان، شىلىپ ئېلىشقا ئۇستا؛ شىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان؛ — ئەمدى سېنى، — دېدى ئۇ ماڭا قولنى شىلىپ، — يۈزىدە قېنى بار، يېگەن-ئىچكەن-دەك دەپ بوغالتىرلىققا بېكىتىپ قويسا، ھۈججەت يىرتىپ باشقىلارنى شىلغاق چىقىتىك... ھېلىمۇ ئالتە-يەتتە ئايدىن بېرى بۇ مەكتەپ ئۆرە تۇرۇۋاتىدۇ.

شىللاق سۈپ ← شىللاق قۇرت.

شىللاق قۇرت <زوتول> بىر خىل ھاشارات. سۈبىتروپىك بەلباغدا ئۆسىدۇ. خان بەزى دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىدا پارازىت ياشايدۇ. چىشى رىتىمىسى بىلىنىدىر شەكلىدە، ئەركىكى موكا شەكلىدە بولىدۇ. لېچىنكىسى دەرەخ شاخلىرى تەركىبىدىكى شىرنىلەرنى سۈمۈرۈپ، قىزغۇچ بىنەپشە رەڭدىكى بىر خىل يېلىمنى ئاجرىتىپ چىقىرىدۇ.

شىللە ئى. جانلىقلار تېنىنىڭ باش بىلەن ئومۇرتقا سۆڭىكىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئورنى، بويۇن، گەدەن؛ بىردىنلا بىلگە تېكىن بىلەن ئىلىك ھاجىنىڭ «بۇ مەرەزلەر» نى كىشىلەرنىڭ شىللىسىدىن ئېلىپ تاشلىشىغۇچە، نامرات بودۇن ئەركىن بولالمايدۇ» دېگەن سۆزلىرى يادىغا چۈشتى.

شىللىسىغا ئارتىماق ئۇستىگە يۈكلىمەك؛ — ساڭا زەربە يولداش سەلەي، — پەرىزات چۈشەندۈرۈشكە ئالدىراپ، — ئامباردىن تالونىز ماتېرىيال بەرگەن قىلىپ، يۈتكەن-قاچقانىنى سېنىڭ شىللەڭگە ئارتىدۇ، ئادىل قۇتۇلىدۇ.

شىللىسىغا چىقۇۋالماق ← شىللىسىغا مىنمەك؛ مەن ئويلىنىپ قالىدىم. ئۇ مۇشۇنداق كۆزنى يۇمۇۋېلىپ يالغان سۆزلەپ، ھىمايىگە،

چاپىنىنى يەردىن سىلكىپ ئېلىۋىدى، چاپاننىڭ يانچۇقىدىن يېنىپ قالغان بىر پارچە خەت شىلدىر قىلىپ يەرگە ئۇچۇپ چۈشتى. **شىلدىر شاپ** ئى ← **شىلدىر شاپ**. **شىلدىر-شىلدىر** «شىلدىر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ سىمابىتەك سۈزۈك تاغ سۈيى تاڭ توخۇلىرىنىڭ چىللاشلىرىغا جور بولۇپ شىلدىر-شىلدىر قىلىپ ئېقۇۋاتاتتى. * شىلدىر-شىلدىر قومۇشقا، شەبنەم چۈشتى نېمىشقا. قەدىر بىلمەس نادانغا، كۆڭلۈم چۈشتى نېمىشقا.

شىلدىرلاتماق «شىلدىرلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ كەچ كۈزنىڭ سوغ شامىلى كىلاس ۋە ئالما يوپۇرماقلىرىنى شاخلاردىن ئۈزۈپ شىلدىرلىتىپ ئۇچۇرماقتا ئىدى. **شىلدىرلاشماق** «شىلدىرلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىلدىرلىماق پ «شىلدىر-شىلدىر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شىلدىر-شىلدىر» قىلماق؛ ئۇ دەرەخلەر ئارىسىدا ئوتلاپ يۈرگەن بىر ئاتنى ۋە شىلدىرلاپ ئېقۇۋاتقان سۇ بويىدا ئولتۇرغان بىر قىزنى كۆردى. * قارا كېچە، قارىياغاچ مېنىڭ يولىدىم. يوپۇرمىقى شىلدىرلايدۇ، تۆكۈلدى يېشىم.

شىلدىرما سۈپ «شىلدىر-شىلدىر» قىلىپ ئاۋاز چىقىرىدىغان، شىلدىرلايدىغان؛ شىلدىرما داپ.

شىلدىرما داپ <مۈز> مۇقىم ئاۋاز ئېگىزلىكى بولمىغان بىر خىل ئۇرغۇلۇق داپ. گەردىشى ياغاچتىن ياسىلىپ، بىر تەرتىپىگە قوي تېرىسى كىيىدۈرۈلىدۇ، گەردىش سىرتىغا نۇرغۇنلىغان ئۇششاق قوڭغۇراق ياكى تۆمۈر ھالقىلار ئورنىتىلىپ، چالغاندا شىلدىرلىغان قوشۇمچە ئاۋازلارنى چىقىرىپ بېرىدۇ. ئادەتتە ئوڭ قولنىڭ بارمىقى ياكى ئاللىقىنى بىلەن ئۇرۇپ

② كۆچمە. ئالدامچىلىق ياكى زورلۇق ۋاستىسى بىلەن باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىنى تارتىۋالماق، ئۆزىنىڭ قىلۋالماق، قان-تە-رىنى شورماق؛ شىلغاندى بىر چاغ گومىندا، داڭ، ئەلنى شۇنداق سېلىقلار سېلىپ. تىرىلدى شۇ سېلىقلار يەنە، كەلدىمۇ يا گومىنداڭ يېنىپ؟ **شىلۋى ئى.** تال-تال ئۆسدىغان، قوۋزىقى ئاق، ئىچى سېرىق، ئۇچى چوۋۇلغان چاچتەك پاخپىيىپ تۇرىدىغان، ياغىچى ئەڭ قاتتىق ھەم مۇستەھكەم بىر خىل تاغ ئۆسۈملۈكى: - تاغقا بارمايمىز، شىلۋى ياغىچى ئالمايمىز، چوكا ياسمايمىز، - دەپتۇ شېتە.

شىلپ تەق. ئىت، مۇشۇك قاتارلىقلارنىڭ تەركىبىدە سۇ مىقدارى بىر ئاز كۆپ بولغان نەرسىلەرنى يەپ-ئىچىشىدىن، ھاسىل بولغان ئاۋاز. شىلپ قىلماق «شىلپ-شىلپ» ئاۋاز چىقارماق، شىلپىلماق.

شىلپىدە رەۋ «شىلپ» قىلىپ، «شىلپ» - قىلغان ھالدا، «شىلپ» قىلغان ئاۋاز چىقىرىپ.

شىلپ-شىلپ «شىلپ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

شىلپىلاتماق «شىلپىلماق» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىلپىلماق پ «شىلپ-شىلپ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «شىلپ-شىلپ» قىلماق.

شىلش «شىلماق» پېئىلنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى؛ شىلش ستانوكى.

شىلش ستانوكى مېتاللارنى شىلش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ستانوك. بۇنىڭدا تاياق ياكى تەخسە شەكلىدىكى كۆپ بىسلىق تىغلار ئورنىتىلىپ تەكشى

ئېتىبارغا ئىگە بولۇۋېلىپ، بىزدەكلەرنىڭ شىللىسىغا چىقۇالامدۇ تېخى...
شىللىسىغا مىنمەك بوزەك قىلماق، زۇلۇم سالماق، قىيىنماق، دەرد-ئەلەم، كۈلپەت-كە دۇچار قىلماق؛ باس ت مۇدىر، پارتىيە بىلەن خەلقنىڭ بىزنى ھوقۇقدار قىلىشى ھەرگىزمۇ ئۆز شىللىسىگە مىنگۈزۈش ئۈچۈن ئەمەس! * ئۆزلە نېمىگە ئۇنداق قىللا، تالا مۇشۇكى ئۆي مۇشۇكىنى قوغلاپتۇ دەپ، بۇ تۇڭگاننىڭ ھېلىتىنلا شىللىمىزغا مىنمەكچى بولۇۋاتقىنىنى كۆرمە يۇتامدىلا!؟

شىللىباغ ئى (شىللە+باغ) جاۋەننىڭ ياغاچلىرىد-نىڭ ئۈستىنى بىر-بىرىگە چېتىپ تۇرىدىغان تانا، يىپ، باغ.
شىللىق سۈپ. يېپىشقا، سۇيۇق يېلىمىسمان: شىللىق پەردە.

شىللىق پەردە <ئانات> ئېغىز بوشلۇقى، كاناي، ئاشقازان، ئۇچەي، سۈيدۈك يولى قاتارلىق ئەزالار ئىچىدە بولىدىغان بىر قەۋەت نېپىز پەردە. ئىچىدە قان تومۇر ۋە نېرۋىنلار بولۇپ شىللىشىق سۇيۇقلۇقلارنى ئاچرىتىپ چىقىرىدۇ.

شىللىك ئى (د>نېم) ① ئاۋستىرىيەنىڭ ۋە بىرەزى ئافرىقا مەملىكەتلىرىنىڭ پۇل بىرلىكى. ② ئەنگلىيەدە بىر فۇند-ستېرلىڭ-نىڭ يىگىرمىدىن بىرىگە توغرا كېلىدىغان تەڭگە پۇل.

شىلماق پ ① نەرسىلەرنىڭ سىرتى ياكى تېنىنى ئوراپ تۇرغان تېرە، پوست قاتارلىق نەرسىلەرنى تارتىپ سويۇپ ئالماق؛ ئۇ جادۇگەرنىڭ بىر قارا تۇلپار ئېتى بار، شۇنى ئېلىپ كەلسەك قىزىمنى ساڭا بېرىمەن، بولمىسا تېرەڭنى شىلمەن. * يالغانىدى بەگلەرنىڭ مېنى شوراپ يېگىنى؟ يالغانىدى تېرەمنى شىلپ كىيىم كىيگىنى؟...

يۈز، ئەگە يۈز ۋە ھەر خىل ئوقۇر شەكلىدىكى يۈزلەرنى يۈنۈش مەشغۇلاتىنى بېجىرىدۇ. ئىشلىگەندە تىخ ئايلىنىدۇ، دېتال قوزغىلىپ تىخقا يېقىنىلىشىدۇ. بۇ خىل ستانوكنىڭ تۈرلىرى خېلى كۆپ. شىلىش ئىشچىسى شىلىش ستانوكىدا مېتاللارنى شىلىش مەشغۇلاتىنى ئېلىپ بارىدىغان ئىشچى.

شىلىشماق «شىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىلىق تەق. سۇيۇقلۇقلارنىڭ يېنىك چايقىلىشى ياكى قاشقا ئۇرۇلۇپ قايتىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز.

شىلىق-شىلىق «شىلىق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

شىلىققىدە رەۋ «شىلىق» قىلغان ھالدا، «شىلىق» قىلىپ.

شىلىقلىتماق «شىلىقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىلىقلىماق پ «شىلىق-شىلىق» ئاۋاز چىقارماق، «شىلىق-شىلىق» قىلماق. **شىلىم ئى.** قەغەز قاتارلىق نەرسىلەرنى

بىر-بىرىگە چاپلاش، يەمەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان يېلىمىسىمان سۇيۇقلۇق:

ئىگەلەپتەن بەش يىل ئىچىدە، بىلىم ئورنىغا باشقىچە ھۈنەر. شىلىم قاينىتىپ دازىباۋ يېزىش - بىلەنلا ئۆتتى كۈنلەر ۋە تۈنلەر.

شىلىمىشقى سۈپ. شىلىمغا ئوخشاش، قويۇق ھەم يېپىشقا، چاپلىشاڭغۇ (سۇيۇق نەرسىلەر ھەققىدە): ئانا توختىشاۋنىڭ

چىرايغا، شىلىمىشقى قان داغلىرى ئۇيۇپ قالغان ساقال-بۇرۇتلىرىغا قاراپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى. * يۆتەل كۈچەيگەندە كېسەل بالا

شىلىمىشقى سۇيۇقلۇق تۈكۈرىدۇ، ھەتتا ياندۇرىدۇ.

شىلىمىلاتماق «شىلىمىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىلىمىلاشتۇرماق «شىلىمىلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىلىمىلاشتۇرۇلماق «شىلىمىلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

شىلىمىلاشماق ① «شىلىمىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② شىلىم ھالىتىگە

كەلمەك، شىلىمدەك بىرنەرسە پەيدا بولماق: ئاغزىم شىلىپلىشىپ، ئىشتىھايىم بوغۇلۇپ بىرقىسىلا بولۇپ قالدىم.

شىلىمىلانماق «شىلىمىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

شىلىمىلماق پ. شىلىم سۈركىمەك. شىلىم چاپماق.

شىلىنماق «شىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: قارىسام ھېلىقى تاي يولىنىڭ سول تەرىپىدە توختاپ قېلىپتۇ، ئارقا سول پۇتنىڭ تېرىسى شىلىنىپ، قىپقىزىل قان ئېقىۋېتىپتۇ. *

يۈزۈم تاشقا سۈركىلىپ شىلىنىپ كەتتى. **شىلىيۈز ئى** (ر-بىم) <قانن> ← كېمە ئۆتكىلى.

شىم ئى ← ئىشتان: گەلەپى شىم. ئۇزۇن شىم. * ئۇ كىچىك كۆزلىرىنى قىسىپ گەز باغلاپ كەتكەن قېلىن كالىپۇكلىرىنى يالاپ قويدى-دە، تاراقشىپ تۇرغان پۇلنى چىرايلىق قاتلاپ، شىمىنىڭ يانچۇقىغا سالدى. * كۈل رەڭ سارجىدىن شىم، چاقماق يوللۇق قىسقا يەڭ كۆڭلەك كىيگەن، زىلۋا بويۇق، كېلىشكەن يىگىت شەۋكەت ئىشتىن چۈشۈپ كوچىنىڭ چىتى بىلەن ئىلدام كېلىۋاتاتتى.

شىمال (شىمالى) ئى (ئە) دۇنيانىڭ تۆت تەرىپىنىڭ بىرى، جەنۇبىنىڭ قارشىسىدىكى تەرەپ: شىمالغا يۈرۈش قىلىش ئۇرۇشى.

شىمال شامىلى <مېتېئور> شىمال

شىمالىي مۇز ئوكيان بىلەن، جەنۇبتا مېكسىكا قولتۇقى ۋە كارب دېڭىزى بىلەن تۇتىشىدۇ. پاناما قانىلى ئۇنى جەنۇبىي ئامېرىكا قىتئەسىدىن ئايرىپ تۇرىدۇ. يەر كۆلىمى 24 مىليون 350 مىڭ كۋادرات كىلومېتر كېلىدۇ. بۇ يەردە ياۋروپا كۆچمە نلىرىنىڭ ئەۋلادلىرى، نېگىرلار ۋە يەرلىك ئىندىئانلار ياشايدۇ.

شىمالىي تاج يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> شىمالىي ئاسمان يۇلتۇز تۈركۈملىرىدىن بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 15 سائەت 50 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 33° ، يەنى پادىچى يۇلتۇز تۈركۈمى بىلەن گېرگۈلېس يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ ئوتتۇرىسىغا توغرا كېلىدۇ. شىمالىي تروپىك سىزىقى <جۇڭ> يەر خەرىتىسىدىكى شىمالىي كەڭلىك $27^{\circ} 23'$ نى ئىپادىلەيدىغان سىزىق.

شىمالىي جۇڭگو <جۇڭ> جۇڭگونىڭ شىمالىي قىسمى، يەنى مەملىكىتىمىزنىڭ شىمالىدىكى خېيى، شەنشى ئۆلكىلىرى ۋە بېيجىڭ، تىيەنجىن شەھەرلىرى جايلاشقان رايونلار شۇنىڭدەك خۇاڭخې دەريا ۋادىسى ۋە ئۇنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى رايونلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

شىمالىي چوڭ قۇرۇقلۇق <كېنول> دائىرىسى شىمالىي ئامېرىكا قىتئەسى (غەربىي قىسمىدىن باشقا)، ياۋروپا قىتئەسى (ئىتالىيە قاتارلىقلاردىن باشقا) ئاسىيا قىتئەسىنىڭ كۆپ قىسمىنى (ھىندىستان ۋە ئەرەب يېرىم ئارىلى قاتارلىق جايلاردىن باشقا) ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان چوڭ قۇرۇقلۇق. بەزى كىشىلەر ئۇنى ئەسلىدە بىر پۈتۈن قۇرۇقلۇق بولۇپ، ئوتتۇرا ھايات ئېزاسى ۋە يېڭى ھايات

تەرەپتىن چىققان شامال.

شىمالغا يۈرۈش قىلىش ئۇرۇشى <تارىخ> بىرىنچى قېتىملىق ئىچكى ئىنقىلابىي ئۇرۇش.

شىمالىي سۈپ (ئە) شىمال تەرەپتىكى، شىمال تەرەپكە جايلاشقان: شىمالىي قۇتۇپ. شىمالىي ئافرىقا. شىمالىي ئامېرىكا. شىمالىي ئاسمان يۇلتۇز تۈركۈملىرى <ئاستر> ئاسمان شارىنىڭ شىمالىي قىسمى (40° — 90° كەڭلىك دائىرىسى ئىچىدىكى رايون) غا ئورۇنلاشقان يۇلتۇز تۈركۈملىرى.

شىمالىي ئافرىقا <جۇڭ> ئافرىقا قىتئەسىنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى رايونلار. ئادەتتە مىسىر، سۇدان، لىۋىيە، تۇنىس، ئالجىرىيە، ماراكەش، غەربىي سەھرا-پىكە بىر ۋە كانارى تاقىم ئاراللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شىمالىي ئامېرىكا <جۇڭ> ① شىمالىي ئامېرىكا قىتئەسى. ② ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ شىمالىي قىسمى.

شىمالىي ئامېرىكا ئادەمگىياھى <بوت> تىكەنلىك شەيئان دەرىخى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. ئادەمگىياھ بىلەن بىر ئۇرۇقداش ھېسابلىنىدۇ. يىلتىزى يۇمىلاق تۇۋرۇك شەكلىدە بولۇپ، دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۆپكەنى قۇۋۋەتلەندۈرۈپ، ئىسسىقنى قايتۇرىدۇ. شىمالىي ئامېرىكا قاتارلىق جايلاردىن چىقىدىغان بولغاچقا شۇ نام بىلەن ئاتالغان.

شىمالىي ئامېرىكا قىتئەسى <جۇڭ> ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ شىمالىي يېرىم قىسمى. شەرقتە ئاتلانتىك ئوكيان بىلەن، غەربتە تىنچ ئوكيان بىلەن، شىمالدا

كۆرۈنىدىغان بىر دانە يورۇق يۇلتۇز. ئاسمان شارىنىڭ شىمالىي قۇتۇپىغا يەردىن بولغان ئارىلىقى ناھايىتى يېقىن، يەردىن ئوقىغا ئۇدۇل دېگۈدەك كېلىدۇ. يەردىن ئارىسىدىن قارىغاندا، ئۇنىڭ ئورنى ئاساسەن ئۆزگەرمەيدۇ. شۇڭلاشقا دېڭىز قاتنىشى ۋە ساياھەت ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا ئاساسەن يۆنىلىش بەلگىلىنىدۇ. لېكىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بولىدىغان ئۆزگىرىشلەر نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ ئورنىنى مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدۇ دېگىلى بولمايدۇ. ھازىرقى كىچىك ئېيىق يۇلتۇزى تۈركۈمدىكى يۇلتۇزى مىلادىيە 14000-يىلىغا بارغاندا توقۇمىچى قىز يۇلتۇزى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

شىمالىي قۇرۇقلۇق <ئېنول> — شىمالىي چوڭ قۇرۇقلۇق.

شىمالىي كەڭلىك <جۇغ> ئېكۋاتورنىڭ شىمالىدىكى كەڭلىك گرادۇسى ياكى كەڭلىك سىزىقى.

شىمالىي مۇز ئوكيان <جۇغ> تۆت چوڭ ئوكياننىڭ ئەڭ كىچىكى، شۇنىڭدەك شىمالىي قۇتۇپ چەمبىرىكى ئىچىگە جايلاشقان ھەمدە ئاسىيا، ياۋروپا ۋە شىمالىي ئامېرىكىدىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ قىتئە ئارقىلىق قورشىلىپ تۇرىدىغان ئوكيان. كۆلىمى 13 مىليون 100 مىڭ كۋادرات كىلومېتىر بولۇپ، كۆپ قىسمىنىڭ ئۈستىنى يىل بويى مۇز قاپلاپ تۇرىدۇ. شىمالىي مىللىتارىستلار <تارىخ> مىنگو-نىڭ دەسلەپكى يىللىرىدىكى (1912-1927 يىللار) - شىمالىدىكى فېئودال كۈچلەرگە ۋەكىللىك قىلغۇچى مىللىتارىستلار گۇرۇھى. دەسلەپكى رەھبىرى يۈەن شىكەي بولۇپ، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن بىرقانچە مەزھەپلەرگە

ئېراسى دەۋرلىرىدە تەدرىجىي پارچىلەنىپ، ھازىرقى شىمالىي ئامېرىكا، ياۋروپا، ئاسىيا قاتارلىق قىتئەلەر ۋە شىمالىي ئاتلانتىك ئوكيانغا بۆلۈنگەن دەپ پەرەز قىلىدۇ.

شىمالىي سۇغۇق بەلباغ <جۇغ> شىمالىي يېرىم شارىدىكى سۇغۇق بەلباغ. ئورنى شىمالىي قۇتۇپ چەمبىرىكى بىلەن شىمالىي قۇتۇپ ئارىسىدا بولىدۇ. شىمالىي سۇڭ <تارىخ> — شىمالىي سۇڭ خانلىقى.

شىمالىي سۇڭ خانلىقى <تارىخ> مىلادىيە 960 - 1127-يىللىرى مەملىكىتىمىزدە ئۆتكەن خانلىق. تەي زۇ (جاۋكۋاڭيىن) نىڭ جىيەنلۇڭ يىلنامىسىنىڭ 1-يىلىدىن تارتىپ، چىن زۇڭ (جاۋخۇەن) - نىڭ چىڭ كاڭ يىلنامىسىنىڭ 2-يىلىغىچە داۋام قىلغان. پايتەختى بېيەنجىڭ (ھازىرقى خېنەندىكى كەيفېڭ) بولغان. شىمالىي قۇتۇپ ① <جۇغ> يەردىن ئوقىنىڭ شىمالىي ئۇچى، يەنى شىمالىي يېرىم شارىنىڭ چوققا قىسمى. ② <فىز> شىمالىي ماگنىت قۇتۇپى. ئۇ N بەلگىسى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

شىمالىي قۇتۇپ تۈلكىسى <زوتول> — ئاق تۈلكە.

شىمالىي قۇتۇپ چەمبىرىكى <جۇغ> شىمالىي يېرىم شارىدىكى قۇتۇپ چەمبىرىكى. ئادەتتە ئۇ شىمالىي سۇغۇق بەلباغ بىلەن شىمالىي مۆتىدىل بەلباغنى ئايرىپ تۇرىدىغان چېگرا ھېسابلىنىدۇ. شىمالىي قۇتۇپ ئېيىقى <زوتول> ئاق ئېيىق.

شىمالىي قۇتۇپ يۇلتۇزى <ئاستر> ئاسمان بوشلۇقىنىڭ شىمالىي قىسمىدا

كى بىر يېرىم مېترغا يېتىدۇ، تۈكلىرى قارا، يۈزى قوڭۇر كۈل رەڭ، ئەمما تۈكسىز، قاش سۆڭىكى ئېگىز كېلىدۇ. ئافرىقا ئورمانلىرىدا توپلىشىپ ياشايدۇ، ياۋا مېۋە، كىچىك قۇش ۋە ھاشاراتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. ئۇ ئادەمگە ناھايىتى ئوخشايدىغان، يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋان بولۇپ، كۆپىنچە يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋانلارنىڭ فزىئولوگىيىلىك ۋە پسخىكىلىق تەجرىبىلىرىدە كۆپ ئىشلىتىلىدۇ.

شىم-تۇجۇركا شىم ۋە تۇجۇركا. **شىملىق سۈپ** ① شىمى بار، شىم كىيىۋال-خان: قارا شىملىق ھېلىقى يىگىت ئۇدۇل ئايتۇراننىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، ھىچىپ ئايتۇرانغا تىكىلدى. ② شىم تىكىشكە بولىدىغان، شىم تىكىمە يېتىدىغان: بىر شىملىق رەخت. // - يەنە بۇنى مانا ئالغۇچە ئۆزىڭىزگە شىملىق ئالسىڭىز بولماسمىدى؟ - دېدى ئۇ ئېرىگە.

شىمىرەك پ. دىئال. شىمايلىماق، تۈرمەك. **شىنا** ئى (ر>نېم) ياغاچ جابدۇق ياكى ھەر خىل ساپلىق ئەسۋابلارنى چىقىتىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئاراچلىرىغا قىستۇرۇلىدۇ. خان ئۈچ بۇلۇڭ ياكى ياپىلاق شەكىللىك ياغاچ، شۇ خىلدىكى نەرسە، پانا: كەككىنىڭ شىنىسى. بولقنىڭ شىنىسى.

شىنا يوپۇرماقلىق شەمشاد <بوت> شىنا يوپۇرماقلىق شەمشاد ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. باراقىپىنى مۇنارغا ئوخشايدۇ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە تۆمۈنە شەكىلدە، گۈلى تاق جىنسلىق، مېۋىسى شار شەكىلدە بولىدۇ. ياغىچى ئاق ۋە يېنىك بولۇپ، خۇش بۇي پۇرايدۇ. ئادەتتە قۇرۇلۇشقا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن يەنە ھەر خىل سايمانلارنى ياسىغىلىمۇ بولىدۇ.

بۆلۈنگەن بولسىمۇ جاھانگىرلارنىڭ قوللىشى ئاستىدا ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنى كونترول قىلىۋېلىپ ئىنقىلابىي كۈچلەرنى باستۇرغان، دۆلەتنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىنى ساتقان ۋە ئۇدا بىرنەچچە يىل ئىچكى ئۇرۇش قىلغان.

شىمالىي ۋېي <تارىخ> ← **شىمالىي ۋېي خانلىقى**.

شىمالىي ۋېي خانلىقى <تارىخ> شىمالىي سۇلالىلەردىن بىرى. سىيانپىيلار-دىن توباگۇي دېگەن كىشى قۇرغان بولۇپ، مىلادىيە 386-يىلدىن مىلادىيە 534-يىلىغىچە داۋام قىلغان، كېيىن شەرقىي ۋېي ۋە غەربىي ۋېيگە پارچە-لانغان.

شىمالىي يېرىم شار <جۇغ> يەر شارىنىڭ ئېكۋاتورنىڭ شىمالىدىكى قىسمى. **شىمايلىماق** «شىمايلىماق» يېتىلىشكە مەجبۇرىي دەرىجىسى.

شىمايلىنىماق «شىمايلىماق» يېتىلىشكە ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىمايلىنىماق «شىمايلىماق» يېتىلىشكە مەجھۇل دەرىجىسى: يەڭلىرى شىمايلىنىغان يىگىتلەرنىڭ قوللىرىدىكى كەتمە نەلەر يىراقىنىلا پارقراپ كۆرۈنەتتى.

شىمايلىماق پ. ئارقىسىغا قايرىپ تۇرۇپ يۇقىرى تەرەپكە سۈرمەك، تۈرمەك (يەڭ ھەققىدە): موزدۇزخانغا ئورۇنلاشقان كونا چاپانلىق ئىككى نەپەر جەڭچى يەڭلىرىنى شىمايلاپ، جىددىي ئەھۋالغا قارىتا تەق بولۇپ تۇراتتى. * ئانا سابىرنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇۋەتتى-دە، يەڭلىرىنى شىمايلاپ، يوغان داستىكى كىرنى مىجىقلاپ يۇيۇشقا باشلىدى. **شىمپە نىزە** ئى (ر>فران) <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. ئۆرە تۇرغاندا ئېگىزلى-

شىنجايتماق « شىنجايتماق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ماشىنىنىڭ قاتتىق سىگنالدىن چۆچۈگەن بوز يورغا قۇلاقلىرىنى شىنجايتىپ ئۆزگۈرتۈپ قاچقىلى تاس قالدى. * تۆگىلەر بويۇنلىرىنى شىنجايتىپ، كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئويۇر-تويۇر بولۇشتى.

شىنجايتىشماق « شىنجايتماق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: سازدا ئوتلاۋاتقان ماللار بۇ قىزىل جانئۆردىن ئۆزگۈشۈپ، يىراقلارغا بېرىۋېلىپ قۇلاقلىرىنى شىنجايتىش قارىشى.

شىنجايتماق پ. دىڭگايماق، تىك ھالەتكە

كەلمەك، تىكلىمەك: بوز ئات ياقماقلىق يېزىنى يىراقتىن كۆرۈپ، ئۇياقلىرىنى يەرگە ئۈرۈپ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، قۇلاقلىرىنى شىنجايتىپ كىشىپ قويدى.

شىنجاڭ ئى (خەن) <جۇغ> مەملىكىتىمىزنىڭ

غەربىي شىمالغا جايلاشقان مىللىي ئاپتونوم رايون. تولۇق نامى « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ». شەرقتە گەنسۇ، چىڭخەي بىلەن؛ جەنۇبتا شىزاڭ بىلەن، غەربتە قىرغىزىستان ۋە تاجىكىستانلار بىلەن؛ غەربىي جەنۇبتا ھىندىستان، پاكىستان ۋە ئافغانىستان بىلەن؛ غەربىي شىمالدا قازاقىستان بىلەن، شەرقىي شىمالدا تاشقى موڭغۇلىيە بىلەن چېگرىلىنىدۇ. يەر كۆلىمى 1 مىليون 600 مىڭ كۋادرات كىلومېتىردىن ئارتۇق، ئاھالىسى 14 مىليون 467 مىڭ نەپەر (1991-يىللىق سىتاتىستىكا بويىچە). مەركىزى ئۈرۈمچى. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى ئۈرۈمچىگە جايلاشقان. مۇھىم شەھەرلىرىدىن يەنە غۇلجا، قەشقەر، تۇرپان، قۇمۇل، قاراماي، ئاقسۇ، شىخەنزە، خوتەن قاتارلىقلارمۇ بار.

شىنجاڭ ئارال پاختىسى نەسلىسىنى كۆپرەك تەلەپ قىلىدىغان، يېزى ئۈزۈنراق بولىدىغان يەرلەرگە ماس كېلىدىغان بىر خىل پاختا سورتى.

شىنجاڭ ئىنچىكە يۇڭلۇق ئويى <دۈنۈل> ئېلىمىزدە يېتىشتۈرۈلگەن ئىنچىكە يۇڭلۇق قوينىڭ بىرىنچى نەسلى. يېشى چوڭراق قوچقارلىرىنىڭ تىرىك ئېغىرلىقى 92.35 كىلوگرام ئەتراپىدا بولۇپ، 13.22 كىلوگرام يۇڭ بېرىدۇ؛ ساغلىقلىرىنىڭ تىرىك ئېغىرلىقى 51.11 كىلوگرام ئەتراپىدا بولۇپ 5.37 كىلوگرام يۇڭ بېرىدۇ.

شىنجاڭ ئى (خەن) <ئاستى> دېھقانلارنىڭ 60 يىللىق دەۋرىي مۇچىلىدىكى 38-بىلىم نامى.

شىنچۇ شەرتنامىسى <تارىخ> 1901-يى-

لى (كۋاشۇنىڭ 27-بىلى، شىنچۇ يىلى) 9-ئاينىڭ 7-كۈنى چىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىلى يى كۋاڭ ۋە لى خۇڭجاڭلار ئەنگىلىيە، ئامېرىكا، روسىيە، گېرمانىيە، ياپونىيە، ئاۋستىرىيە، فرانسىيە، ئىتالىيە، ئىسپانىيە، گوللاندىيە ۋە بېلگىيە قاتارلىق 11 دۆلەت ۋەكىللىرى بىلەن بېيجىڭدا ئىمزالانغان تەڭ ھوقۇقسىز شەرتنامە: جەمئىي 12 ماددا بولۇپ، ئاساسىي مەزمۇنى: چىڭ ھۆكۈمىتى ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىي چىقىمى ئۈچۈن ئۆسۈمى بىلەن جەمئىي 982 مىليون سەر كۈمۈش « تۆلەم » بېرىش، بۇنى 39 يىلغا بۆلۈپ تۈگىتىش؛ چەت ئەل تاجاۋۇزچىلىرىنىڭ بېيجىڭ ۋە بېيجىڭدىن تىيەنجىن، شەنخەيگە نىڭىچە بولغان يول ياقىلىرىدا ئەسكەر تۇرغۇزۇش ئىستىيازى بولۇش؛ جۇڭگو خەلقىنىڭ جاھانگىرلىككە قارشى ھەرىكەتلىرىنى

مەنگۇ مەنئى قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.
شىنخەي ئى (خەن) <ناستىر> دېھقانلارنىڭ 60 يىللىق دەۋرىي مۇچىلىدىكى 48-يىلنىڭ نامى.

شىنخەي ئىنقىلابى <تارىخ> سۈن جۇڭشەن رەھبەرلىگىدە چىڭ سۇلالىسىنىڭ فېئودال ھۆكۈمرانلىقىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاش يۈزسىدىن ئېلىپ بېرىلغان بۇرژۇئا دېموكراتىك ئىنقىلاب. 1911-يىلى (دېھقان-لار كالىندارى بويىچە شىنخەي يىلى) 10-ئاينىڭ 10-كۈنى خۇبېيدا ۋۇچاڭ قوزغىلىڭى پارتلىغاندىن كېيىن، ھەرقايسى ئۆلكىلەر ئارقا-ئارقىدىن ماسلىشىپ، مەملىكەت خاراكتېرلىك ئىنقىلابىي ھەرىكەت شەكىللەندۈرىدۇ ۋە چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئەكسىيەتچىل ھۆكۈمرانلىقىنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ، بۇ ئارقىلىق جۇڭگودا 2000 يىلدىن ئارتۇق ھۆكۈم سۈرگەن فېئودال پادىشاھلىق تۈزۈمگە خاتىمە بېرىدۇ. 1912-يىلى 1-ئاينىڭ 1-كۈنى نەنجىڭدا جۇڭخۇا مىنگونىڭ ۋاقىتلىق ھۆكۈمىتى قۇرۇلىدۇ. كېيىن، بۇرژۇئازىيىنىڭ مۇرەسسە قىلىپ يول قويۇشى بىلەن ئىنقىلابنىڭ مېۋىسى شىمالىي مىلىتارىست يۈەن شىكەينىڭ قولىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ.

شىنخۇا ئى (خەن) يېڭى جۇڭخۇا: شىنخۇا تاڭبىتلىقى، شىنخۇا كىتابخانىسى.

شىنخۇا تاڭبىتلىقى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى بىلەن جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ تەشۋىق ئاخبارات ئورگىنى. 1937-يىلى 4-ئايدا يەنئەندە قۇرۇلغان. جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، باش ئورگىنى بېيجىڭ شەھىرىگە يۆتكەلگەن.

دۆلەت ئىچىدىكى ھەرقايسى ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلار ھەم دۇنيادىكى نۇرغۇن دۆلەت ۋە رايونلاردا ئۇنىڭ شۆبە ئورگانلىرى تەسىس قىلىنغان. **شىنخۇا كىتابخانىسى** مەملىكىتىمىزدىكى كىتاب-ژۇرناللارنى تارقىتىش ئورگىنى. مەخسۇس كىتاب-ژۇرناللارنى تارقىتىپ سېتىش كەسىپى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تارماق ئورگانلىرى بولۇپ، مەملىكىتىمىزنىڭ كىتاب-ژۇرنال تارقىتىش تورىنى ھاسىل قىلغان.

شىۋاق ئى <بوت> كۆپىنچە شورلۇق يەرلەردە پاكار ئۆسىدىغان، ئەتىيازدا بالدۇر چىقىدىغان، بىر خىل ئۆسۈملۈك.
شىۋاقلىق ئى. شىۋاق كۆپ ئۆسكەن، شىۋاق بىلەن قاپلانغان جاي: ئۇلار شىۋاقلىقتا مۆكۈ-مۆكۈلەك ئويناۋاتاتتى. // پەرھات شىۋاقلىق ساينىڭ ئۈستىدە دۈرنەمنىڭ بېشىنى تىزغا ئېلىپ خېلى ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قالدى.

شىۋەك ئى. ئۈستىگە ئىككى قولىدەك تاسما تىكىلگەن بىر خىل يازلىق كەش: ئۈستەل يېنىدا سوڭى يانچىلىپ كەتكەن ئەسكى شىۋەكتىن باشقا كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مۇئەللىمنىڭ ياستۇقى ئاستىغا تىقىۋېتىلگەندى. * ماربىيە ئاق شىۋەك كىيگەن ئايىقىنى قىمىرلىتىپ، يىگىتنىڭ نېپىتىغا پېتىنمايۋاتقان ئىچ سىرنى سېزىۋاتقان دەك مۇڭلىنىپ ئولتۇراتتى.

شىۋەكلىك سوپ ① پۇتىدا شىۋەك بار، شىۋەك كىيگەن. **شىۋەك تىكشەك لايىق، شىۋەككە يېتىدىغان: شىۋەكلىك** رەخت.

شىۋېر تەق. پەقەت سۆزلىگۈچى بىلەن

ئاڭلىغۇچىلا ئاڭلىيالايدىغان دەرىجىدە پەس ھەم زەئىپ ياكى كۈچسىز چىققان ئاۋاز. **شۋېر-شۋېر** «شۋېر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

شۋېرغان نى <مېتېئور> قىش كۈنلىرى چىققان كۈچلۈك شامالنىڭ زور مىقداردا يىغىلىپ قالغان ياكى چۈشۈۋاتقان قارلارنى ئۇچۇرۇش ھادىسىسى: غالب تاشيولدىن ئەگىپ ھارۋا يولىغا چىققاندا قار توختاپ، بىردىنلا قاتتىق شۋېرغان باشلاندى. * ئاتلار تاراسلاپ ئۇچماقتا. قار ئارىلاش شۋېرغان جان-جەھلى بىلەن ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇشقا ئۇرۇنماقتا. **شۋېرغانلىق** سۈپ. شۋېرغان بار، شۋېرغان چىقىپ تۇرغان: ئۇ قىشنىڭ شۋېرغانلىق ئۇزۇن كېچىلىرىنى ئاپتوموبىللار يېنىدا كىرىپك قاقماي ئۆتكۈزەتتى. * ئاھ، ھېلىقى ئايدىڭ كېچە، شۋېرغانلىق قارلىق كېچە!... بىزنىڭ شۇ چاغدىكى ئارزۇ-ئارمانلىرىمىز نېمىدېگەن ياخشى، لېكىن نېمىدېگەن بالىلارچە-ھە؟

شۋېرلانماق «شۋېرلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سۈتتەك ئايدىڭ ئاخشىمى كۈز پەسلىدە، شۋېرلاشقان ئىككى باش كىم ئەسلىدە.

شۋېرلىماق پ. پەس ئاۋازدا سۆزلىمەك، پىچىرلىماق: تاشۋاينىڭ ئالدىدا قولتۇققا يوغان بوغچا قىستۇرغان گۈلچىمەن پەيدا بولدى ۋە تاشۋايغا شۋېرلىدى: - بۇنى ئېلىڭ، تېز بولايلى... * - قىزىق، كىم ئىكەن بۇ؟ - بوۋاي بىلىنەر-بىلىنمەس قىلىپ ئۆز-ئۆزىگە شۋېرلىدى.

شۋىق (توغرىسى: چۋىق) ← چۋىق، شىي نى (خەن) ئارىلاشتۇرۇش.

شىياشنى نى (خەن) <ھەرب> ھەربىي ئۇنۋان، يەنى جۇنىشلار ئىچىدىكى ئەڭ

تۆۋەن دەرىجە.

شىياڭشېڭ نى (خەن) <شيا> ئەلنە غىمىنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا كۈلكىلىك گەپ-سۆز-لەر، قىزىقارلىق سوئال-جاۋابلار، ناخشا ۋە تۈرلۈك قىزىقچىلىقلار ئارقىلىق تاما-شىبىنلارنى كۈلدۈرۈش مەقسەت قىلىندۇ. كۆپىنچە مەسخىرىنى ئاساس قىلىدۇ. ھازىر يېڭى كىشى، يېڭى ئىشلارمۇ بۇ ئارقىلىق مەدھىيلىنىدىغان بولدى. ئادەتتە ئۇ قاتناشقان كىشىلەرنىڭ سانغا قاراپ قوش كىشىلىك شياڭشېڭ، كۆپ كىشىلىك شياڭشېڭ ۋە تاق كىشىلىك شياڭشېڭ دېگەنلەرگە ئايرىلىدۇ.

شىياۋدۇي نى (خەن) ① <ھەرب> قوشۇن تۈزۈلمىسىدىكى ئاساسىي شىتات بىرلىكى، جۇڭدۇي قارمىقىدا بولىدۇ. ② ئىشلەپچىقىرىش دۇي.

شىيالىتماق «شىيىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **شىيىلانماق** «شىيىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

شىيىلامچى نى. باشقىلارنى شىيىلاپ، ماختاپ كۆككە ئۇچۇرۇش ئارقىلىق مەقسىتىگە يەتمەكچى بولغان كىشى؛ ئالدامچى: پاسار دېگەن تازا شىيىلامچى بولۇپتۇ، لېكىن ھەر ھالدا ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە ھوشيار بولغىنىڭ ياخشى.

شىيىلامچىلىق نى. باشقىلارنى شىيىلاپ، ماختاپ كۆككە ئۇچۇرۇش ئىشى، ھەرىكەتتى ۋە قىلىقى؛ ئالدامچىلىق: - يەنە بىر شىيىلامچىلىق قىلاي دەپتىكەنەن-دە، - دېدى ئۇ سوغۇق كۈلۈپ.

شىيىلامچىلىق قىلماق شىيىلاپ، ماختاپ كۆككە ئۇچۇرماق؛ خۇشامەت، قۇۋۇلۇق-شۈم-لۇق قىلىپ ئالدىماق؛ ئۇ شىيىلامچىلىق قىلىپ

كوممۇنىزم ھەرىكىتىدىكى بىر خىل بۇرژۇئا پىكىر ئېقىمى. 19-ئەسىرنىڭ 90-يىللىرى مەيدانغا كەلگەن. ئەينى ۋاقىتتا گېرمانىيە سوتسىيالىستىك دېموكراتلار پارتىيىسىدىكى ئۆزىنى ماركسنىڭ ئوقۇغۇچىسى دەپ ئاتىۋالغان بېرنشتېين ئېنگېلس ۋاپات بولغاندىن كېيىن ماركسنىڭ ئىنقىلابىي پرىنسىپلىرىغا قارىتا تۈزىتىش ئېلىپ بارغان. بۇ ئىش ئەينى ۋاقىتتا شىۋجېڭجۈي دەپ ئاتالغان.

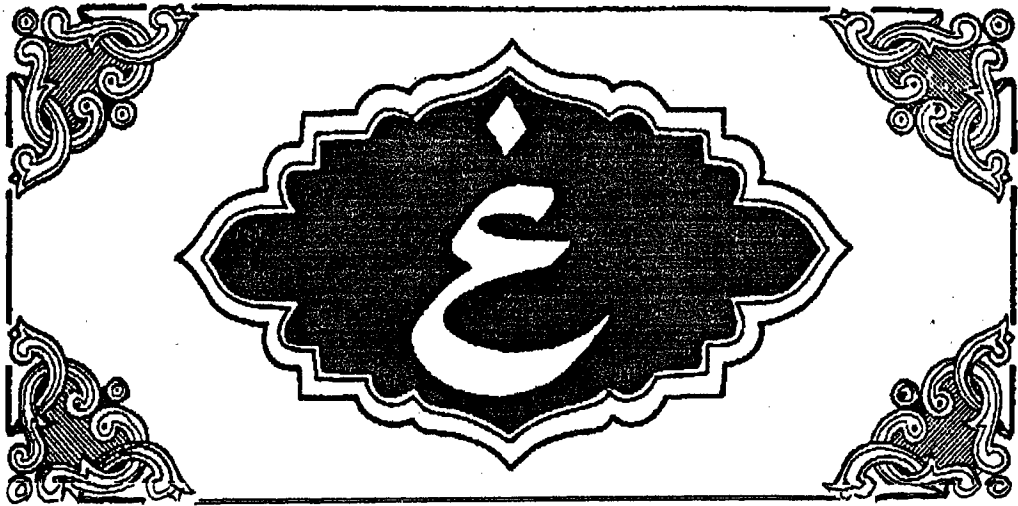
شىۋجېڭجۈيچى نى. شىۋجېڭجۈي پەرەس، شىۋجېڭجۈيغا چوقۇنغۇچى ياكى شۇ خىل خاھىشقا ئىگە كىشى.

شىۋجېڭجۈيلىق سۈپ. شىۋجېڭجۈيغا خاس، شىۋجېڭجۈيىنىڭ دۇنيا قاراش ۋە پرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان، شىۋجېڭجۈيىغا ئائىت: شىۋجېڭجۈيلىق كۆز قاراش.

يۈرۈپ، خېلى چوڭ مەنەپكە چىقۇۋالدى. **شىيلىنماق** «شىيلىنماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

شىيلىنماق ① قارىتىش ئارىلاشتۇرۇپ، ئويىنىشۇچىلارغا بۆلۈپ بەرمەك: — مەن شىيلىپ قويۇپ تۇر، مەن ھازىرلا كىرىمەن، — دېدى ئۇ شارىتلا ئورنىدىن تۇرۇپ. ② كىچىك. ياخشى گەپلەر بىلەن ماختاپ، ئۇچۇرۇپ ئالدىماق، كۆككە كۆتۈرۈپ ئۆزى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرماق: لى كىچاڭ ئەھۋال تەپسىلاتىنى تولۇق يېزىۋالغاندىن كېيىن روزى باقى بەنە بىر قۇر ئوبدان شىيلىپ، ئۇنىڭغا چىقىش ئىجازىتى بەردى. * ئۇ بۇنىڭ بەدىلىگە ئارتۇق ناختىنى گەپ بىلەن شىيلىپ، قالغىنىغا ئازغىنە ئاق تەڭگە تاشلاپ بېرەتتى.

شىۋجېڭجۈيى نى (خەن) <پەلس> خەلقئارا

غ ① ئۇيغۇر ئېلىبەسىنىڭ ئون بەشىنچى ھەرىپى. ② رەت تەرتىپى بويىچە ئون بەشىنچىنى كۆرسىتىدۇ. **غاپ رەۋ** ← **غاپ ئەتمەك**. **غاپ ئەتمەك** دىئال. **كاپ ئەتمەك**، **ھاپ ئەتمەك**.

غاپشماق پ. دىئال. ھاۋشماق. **غاپىل سۇپ (ئە)** ① بىرەر ئىشقا، ھادىسىگە، مەسىلىگە قارىتا بىغەملىك، سۇسلۇق بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان؛ غەپلەتتە قالغان، غەپلەت باسقان؛ چۈشسە گەر ئاسمان گۈمۈرۈلۈپ، غەم يېمەس غاپىل كىشى، ھەممەنەپەس بولغاي كۈرەشتە، ئەل بىلەن ئاقىل كىشى. ② بىخەۋەر، خەۋەرسىز؛ مەن پەلەككىڭ ئويۇنلىرىدىن غاپىل ئىكەن-مەن. * ھېكم ئۆز قىلمىشلىرىدىن بىزلەرنى «غاپىل» دەپ خۇشاللىنىۋاتقاندۇ.

غاپىل بولماق ① غەپلەت باسماق، غەپلەتتە قالماق؛ قېرىپ ئۆمرۈڭ 60 - 70 كە كىردى، ئاقساقال سەن ئاخىرەتنى ئويلىغىن. ئەيىب ئىشتىن زادى قولى يىغىم-

دىڭ، غاپىل بولما! بەش كۈنۈڭنى ئويلىغىن. ② خەۋەرسىز قالماق؛ دىلدار! سېنى كۆرمەك مۇيەسسەر ئەمەس. مۇيەسسەر بولۇشتىن، مېھرىمدىن يىراق، دەردىمنى بىلمەس-تىن كۈلمە تولا، بەس ئىشقىدىن غاپىل بولما، ئۆزىنى تۇت ئويغاق.

غاپىللىق «غاپىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: غاپىللىق ئىچىدە قايىمۇقۇپ يۈرگىنىدە، مەشئەل بولۇپ ماڭا توغرا يولنى كۆرسەتكەن ئاشۇ قەيسەر-ياخشى ئادەمنى چەكسىز سېغىنىش بىلەن يادلايمەن. * ئۇ بۇ شېئىر بىلەن بىزنىڭ ئالدىمىزغا غاپىللىقنى تاشلاپ ياخشى ئىش ۋە ياخشى دوست تېپىشنى ئويلاۋاتقان جاپاكەش خەلقىمىزگە مەدەتكار بولۇش يولىنى تېپىشنى قويۇۋاتىدۇ.

غاجاتماق «غاجماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بالىلار قويلرىغا كۆچەتلەرنى غاجىتىۋېتىپتۇ.

غاجاشماق «غاجماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سەككىز-ئون بالا قوللىرىدىكى توك سويىلىرىنى غاجىشىپ، بىخۇدۇك ئويناشماقتا ئىدى.

ئاجراتماق: كونا ئۇستىخاننى ئىت غاجماس (ماقال). * دەرەخلەرنى مال غاچىۋەتتى. * ئۇ نان شۇنچىلىك قاتتىق ئىدىكى، بوۋاي ناننى كۈچ بىلەن غاچايتتى. ② كۆچمە. ئارقىسىدىن تىللىماق، غە يۋەت قىلماق، كەينىدىن گەپ ئايماق: - مېنىڭچە مۇنداق، - باياتىن بېرى يولداشلارنىڭ كېيىگە قۇلاق سېلىپ تۇرغان نادىر گەپ ئاچتى، - غۇلامنى غاچاۋەرگەندىن پايدا چىقمايدۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە، ئۇنىڭ سۈتىنى باشقا قاچىغا ئېلىپ قويۇپ، باشقىلارنىڭ سۈتىنى بېرىۋەرسەك.

غاچ تەق. كونا ئىشىك، كۆتەك ھارۋا قاتارلىقلارنى ھەرىكەتلىگەندە چىقىدىغان ئاۋاز: ھۈسەينەمنىڭ كېيى تۈگە-تۈگمەي، ھۈجرىنىڭ ئىشىكى «غاچ» قىلىپ ئېچىلىپ، ئۆيگە بىر تۈگىچى كىرىپ كەلدى. * شۇ ئەسنادا، ھېچ كۈتۈلمىگەندە، «غاچ» قىلىپ ئىشىك ئېچىلدى.

غاچچىدە رەۋ ① «غاچ» قىلغان ئاۋاز چىقىرىپ، «غاچ» قىلغان ھالدا: شۇنداق دەسسۈۋىدى، غاچچىدە ئېزىلدى.

② ناھايىتى تېز، بىردىنلا: شۇ ئاندا بىر يىگىت ئوڭ قولىنىڭ بىگىز بارمىقىنى غاچچىدە چىشلەپ ئۇزۇۋالدى-دە، ئوت يالقۇنى يورۇتقان تۈرمە تېمىغا قان بىلەن خەت يېزىشقا باشلىدى. ③ يۈتۈنلەي، تەلتۈكۈس:

ھاۋا ناھايىتى سوغۇق بىرچاغ ئىدى، دەريا بويىغا بارسام دەريا غاچچىدە توڭلاپ كېتىپتۇ. **غاچ-غاچ** «غاچ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئۇ ماڭغان چاغدا يېڭى كېگەن شېلىتىدىن «غاچ-غاچ» قىلىپ ئاۋاز چىققاتتى.

غاچ-غۇچ ① «غاچ» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: ئۇنىڭ مايلانغان ئۆتۈكىنىڭ «غاچ-غۇچ» ۋە ئاڭلاندى. ② كۆچمە. بىردەمدىلا، ناھايىتى تېز: بىردەم

غاجالماق «غاجىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ دەرەخنىڭ قوۋزىقى غاچىلىپ يالغاچلىنىپلا قالغاندى.

غاجىغۇچى سۈپ. مەلۇم نەرسىلەرنى چىشى بىلەن غاچىلايدىغان، ئۇپرىتىدىغان، نابۇت قىلىدىغان: غاجىغۇچى ھايۋانلار.

غاجىغۇچى ھايۋانلار <زوتول> ← **غاجىغۇچىلار.**

غاجىلاتقۇزماق «غاجىلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غاجىلاتماق «غاجىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن ماخودىن كەتمەيمەن، قېنىم بىلەن ئۆستۈرگەن مېۋىنى غاجىلاتمايمەن!

غاجىلىغۇچ ① نى. غاجىلايدىغان نەرسە.

② سۈپ. كۆچمە. جاننى ئۇپرىتىدىغان، قىيىنايدىغان، ئازابلاندىغان: مۇنىرىدىن خوجا ئۆپكە كېسىلى بىلەن ئاغرىغاندىن بېرى، بۇ غاجىلىغۇچ نىجىس كېسەل ئۇنى دېيەرلىك ئورۇقلىتىپ خېلىلا ۋىجىكلەشتۈرۈۋەتكەن، بېلىنى ئېگىپ ئالدىغا بىلىنەرلىك مۈكچە يېتىپ قويغاندى. **غاجىلىغۇچىلار** نى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنىڭ بىر خىلى، كۈرەك چىشىنىڭ يىلتىزى يوق بولسىمۇ، ئۆمۈر بويى ئۆسۈپ تۇرىدۇ. قوزۇق چىشى بولمايدۇ، كۆپىيىش ئىقتىدارى يۇقىرى، ئۆسۈملۈكلەر بىلەن ياكى ئارىلاش ئوزۇقلىنىدۇ. مەسىلەن، چاشقان قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

غاجىلىماق پ ← **غاجىماق:** ئالىم قۇرۇق

ناننى غاچىلىغىنىچە، كەتمەننى مۇرىسىگە ئېلىپ ئېتىزغا يۈرۈپ كەتتى. * جۈمەش تۆردە ئولتۇرۇپ، بىر پارچە سۆڭەكنى ئىشتىغا بىلەن غاچىلىماقتا ئىدى.

غاجىماق پ ① قاتتىق نەرسىلەرنى چىشى بىلەن قىرماق، ئۇپراتماق، ئۇۋاتماق،

بولۇپ، ئاياغ ئاستىدا غاچىلداپ تۇرغان ئاپئاق قاردىن باشقا ھېچنەنى پەرق قىلىپ بولمايتتى. * ئانچە ئۆتمەي دەرۋازا غاچىلداپ ئېچىلدى. -- دە، ئوتتۇرا بوي، چاسا يۈزلۈك، 40 نەچچە ياشلاردىكى بىر كىشى چىقىپ كەلدى.

غادايتماق «غادايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ- رىي دەرىجىسى: مەن كەلگەچكە ئۆيۈڭگە، ئېچىنغاچقا كۈنۈڭگە، تېجەپ تۇتۇپ ئۆيۈڭنى، غادايتتىمۇ بويۇڭنى!

غادايتماق پ ① قەددىنى رۇسلاپ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، گەۋدىسىنى ئارقىغا تاشلاپ تۇرماق: ئانچە غادىيۋالماي ئەركىنرەك ئولتۇرمامسەن، - دېدى ئۇ بالسىغا. ② ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، سالاپەتلىك كۆرسەتمەك: كۈنلاردا «ئېگىلگەنگە ئېگىل بېشىڭ يەرگە تەككەچە، غادايتماق غادايتماق بېشىڭ كۆككە يەتكۈچە» دېگەن گەپ بار. * سۇلايمان قوللىرىنى بېلىدىكى كەك تاسما ئاستىدىن ئۆتكۈزگەن ھالدا بىردەم غادىيەپ تۇرۇپ، ئەتراپقا ھاكاۋۇرلۇق بىلەن نەزەر تاشلىدى.

غادىر-سۈكۈر دىئال. ئاخشۇرۇش. **غادىيىشماق** «غادايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار شەھەردىن چىقىپ خېلى كۈنلەرگىچە كىشىلەرگە ئانچە ئارىلاش- ماي، ئوشۇق-تۆشۈك گەپ قىلماي غادىيىشپ يۈردى.

غار I ئى <جۇغ> تاغلارنىڭ ئىچكى قىسمىدا تەبىئىي شەكىللەنگەن چوڭ ھەجىمدىكى بوشلۇق، ئۆڭكۈر: پادىشاھمۇ ئاتتىن چۈشۈپ، كېيىكىنىڭ ئارقىسىدىن غارغا كىرىپتۇ.

غار II تەق. ئېغىز چايقىغان، ماتور ئوت ئالغان چاغدا چىققان ئاۋاز: موتسكىلت «غار» قىلىپ يۈرۈپ كەتتى.

ئولتۇرسىلا، «غاچ-غۇچ» تاماق قىلاي. **غاچىر تەق.** قار ئۈستىدە ماڭغاندا ياكى چەم ئىچىدە قىل قويۇپ تىكىلگەن ئاياغ كىيىمىنى كىيىپ ماڭغاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

غاچىر-غۇچۇر «غاچىر» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: ئابابەكرى ۋە رەيھانەنىڭ ئاياغ ئاستىدىن چىقۇاتقان «غاچىر-غۇچۇر» ئاۋازلار ياڭراق مۇزىكىدەك جاراڭلايتتى ۋە جىمجىتلىق ئىچىدە ئەكس سادا قايتۇراتتى.

غاچىرلاققۇزماق «غاچىرلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غاچىرلاتماق «غاچىرلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غاچىرلاشماق پ «غاچىرلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غاچىرلىماق پ «غاچىر» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، غاچىر قىلماق.

غاچىلداققۇزماق «غاچىلدىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غاچىلداقماق «غاچىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سادىق باھار قويندا

يالڭاچ ياتقان دالغا، ئېتىز-ئېرىقلارغا، ئاندا -- ساندا كۆزگە چۈشكەن جىمجىت يېزا-كەنتلەر- گە ئويچانلىق بىلەن نەزەر تاشلاپ، ئۇششاق تاش-شېغىللارنى غاچىلدىتىپ دەسسەپ، بىر خىل قەدەم تاشلاپ كەلمەكتە.

غاچىلداشماق «غاچىلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غاچىلدىتىشماق «غاچىلداقماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غاچىلدىماق پ «غاچ-غاچ» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «غاچ-غاچ» قىلماق: ئاينىڭ يۈزىنى قوغۇشۇن رەڭ تۈتەك قاپلىۋالغان

چۈنكى ئۇ، گەپنى ياساپ سۆزلەشنىمۇ بىلمەيتتى، شۇڭا مەقسىتىنى توغرىلا ئېيتىۋەتتى، — ئىككىمىز ئۆي-ئوچاقنى بىر قىلساق. * سۇلايمان غاراڭ-غۇرۇڭ ئاۋازى بىلەن قامچىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىردى.

غاراڭلىقماق «غاراڭلىقماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
غاراڭلىقماق «غاراڭلىقماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غاراڭلىقماق پ «غاراڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غاراڭ» قىلماق؛ سەمەت ئالدىرىماي سۆزلىگىنى بىلەن ئۇنى غاراڭلاپ چىقاتتى.

غارال ئى. دىئال. قوتاننىڭ شادلىق ياغاچ ئىشىكى، قاشا.

غارام ئى ① تېپىش ئۈچۈن خامانغا يىغىلغان بۇغداي ئۆنچىسى: غارام چىقارماق. * ئېتىمىز-خامانلىرىڭ باقسام، بۈرەك ئوينايدۇ شادلىقتىن، بۇلۇت سۆيگەن غاراملار مول-با-ياشاتلىق ئاتا ئەيلەر. ② توپ، غۇزمەك: كەپتەرلەر، تۇرۇلغا-پاختەكلەر، قۇشقاچلار، قارلىغاچلار... كوۋۇكلاردىن، غارام دەرەخلىكتىن، ئۇۋىلاردىن ئايرىلىپ، ھەرقايسى ئۆز تىلىدا يېقىملىق ۋىچىرلاشقان پېتى خىل-خىلى، توپ-تو-پى بىلەن كۆككە ئۆرلەيتتى-دە، نەگىدۇر پەرۋاز قىلىشاتتى.

غارايپ سۈپ (ئە) كىشىنى ئەجەبلەندۈرىدىدۇ-غان، كىشىنىڭ دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغايدىغان، غەلىتە، ئاجايىپ، غەيرىي، باشقىچە: ئاجايىپ-غارايپ ۋەقە. * — ماقۇل ئاكا، مەنمۇ بىر ھېكايە ئېيتىپ بەرسەم بېرەي، سىلنىڭ ئېيتقانلىرى كونا زاماننىڭ ئاجايىپ بىر ھېكايىسى بولسا، ئەمدى مېنىڭ ئېيتىدىغىنىم يېڭى زاماننىڭ غارايپ بىر ھېكايىسى، — دېدى شوپۇر.

غاراس تەق. ياغاچ ۋە شۇ قاتارلىق چۈرۈك نەرسىلەر سۇندۇرۇلغاندا چىققان ئاۋاز: ئۇ ئىككىنچى پۈتتىمۇ غول شاختىن ئېلىشقا، دەسسەپ تۇرغان شاخ «غاراس» قىلىپ قالدى.

غاراسسىدە رەۋ «غاراس» قىلغان ھالدا، «غاراس» قىلىپ: ئۇ دەسسەپ تۇرغان شاخ غاراسسىدە سۈنۈپ كەتتى-دە، موللاق ئېتىپ يەرگە چۈشتى.

غاراس-غاراس «غاراس» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: قاتتىق بوراندا ئىشك ئالدىدە-كى قېرى سۆگەتنىڭ شاخلىرى غاراس-غاراس قىلىپ سۈنۈپ كەتتى.

غاراس-غۇرۇس «غاراس» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: بىردىنلا ئۆيىنىڭ لى «غاراس-غۇرۇس» قىلىپ سۈنۈپ كەتتى. * شەرق تەرەپتە-بىرەر يۈز قەدەمچە نېرىدا يوغان-يوغان، قارا-قۇرا نەرسىلەر كۆرۈندى، ھەتتا قارنىڭ «غاراس-غۇرۇس» قىلغان ئاۋازىمۇ ناھايىتى ئېنىق ئاڭلاندى.

غاراسلاتقۇزماق «غاراسلىقماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غاراسلىقماق «غاراسلىقماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئوق ئاۋازى بىلەن تەڭ، دەريادا مۇزلار غاراسلاپ سۇنغاندەك بولدى. * ماشىنىلار مۇزلارنى غاراسلىتىپ دەسسەپ تەسلىكتە ئىلگىرىلىدى.

غاراسلىقماق پ «غاراس» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غاراس» قىلماق: دەسلەپ ئۆگزە غاراسلىدى، كېيىن براۋنىڭ ئىلدام ماڭغىنى ئاڭلاندى.

غاراڭ-غۇرۇڭ سۆزلىگەندە چىقىرىدىغان بىر خىل غەيرىي نورمال، سەل بۇزۇلغان ئاۋاز: — ئازىنغان، — دەپ گەپ باشلىدى پاسار قولاشمىغان غاراڭ-غۇرۇڭ ئاۋازى بىلەن.

غارت تەق. ھەرە تارتقاندا ياكى بىرنەرسە-نى بىرنەرسىگە سۈركىگەندە چىققان ئاۋاز: غارت قىلماق. * ئۇلار ئۆزى چېلىۋاتقان پەدىنىڭ، ئېيىتىۋاتقان ناخشىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمەيدىكىن تاڭ، بىرى «غارت» قىلسا بىرى «غارت» قىلىپ، تىڭشۇغۇچىنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرىدىكەن.

غارتتىدە رەۋ «غارت» قىلغان ھالدا، «غارت» قىلىپ؛ ئىشك غارتتىدە ئېچىلىپ، ئالىم كىرىپ كەلدى. * ئىشك «غارتتىدە» ئېچىلىپ، يەڭلىرىگە قىزىل لاتا تاقىۋالغان ئىسيانچىلار ئۆيگە باستۇرۇپ كىردى. غارت-غارت «غارت» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: ھويلىدىن «غارت-غارت» قىلغان ھەرە ئاۋازى ئاڭلاندى.

غارت-غۇرت «غارت» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: باغدىن غارت-غۇرت ھەرە ئاۋازى، تاڭ-تۆڭ پالتا ئاۋازى كېلىشكە باشلىدى. * - ھېلىقى غارت-غۇرتنى تۈزەيمىز-مۇ؟ - دەيدى ئۇ تراكتورنىڭ ئاستىنى شەرەت قىلىپ.

غارتلىدا تاقۇزماق «غارتلىدىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غارتلىدا تىماق «غارتلىدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غارتلىدىماق پ «غارت-غارت» قىلغان ئاۋازنى چىقارماق، «غارت-غارت» قىلماق؛ ماشىنا ماتورى بىر-ئىككى غارتلىداپ ئاخىرى ئۆچۈپ قالدى.

غارس تەق. شاخ-شۇمبا، قۇرۇق ياغاچ قاتارلىق نەرسىلەر سۇنغاندا چىقىدىغان ئاۋاز: غارس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ، ئۇ ئېسىلىپ تۇرغان ئىنچىكە شاخ سۇنۇپ كەتتى. غارسىدە رەۋ «غارس» قىلغان ھالدا، «غارس» قىلىپ؛ ئۇ ئاچچىقىدا قولدىكى

قەلەمنى غاراسىدە سۇندۇرۇۋەتتى. غارس-غۇرس «غارس» قىلغان ۋە شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: شاخلار سۇنۇپ غارس-غۇرس، - ئوتتا كۆيدى پارس-پۇرس.

غارسىلدا تاقۇزماق «غارسىلدىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى. غارسىلدا تىماق «غارسىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆگزىنىڭ ئۈستىنى غارسىلدىتىپ ئۇ ياقىن-بۇ ياققا ماڭدىغان ئاۋاز، بىر كېچى توختاپ قالدى.

غارسىلدىماق پ «غارس-غارس» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غارس-غارس» قىلماق؛ سۇنغان دەرەخنىڭ غارسىلدىغان ئاۋازى كېچە جىمجىتلىقىدا يىراقلارغا ئاڭلىناتتى. غارنىشئامال ئى. دىئال. شە پەرەڭ.

غار-غار <بوت> ← غار-غار دەرىخى. غار-غار دەرىخى <بوت> كامفارا ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. يوپۇرمىقى تۆمۈنە ياكى ئېلىپس شەكلىدە بولۇپ نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى سارغۇچ ۋە كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ، شىرنىلىك مېۋىسى تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ، توق قوڭۇر كېلىدۇ، ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ، يوپۇرمىقىنى پۇراقلىق ماتېرىيال ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

غار-غار «غار II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئۇ ئېغىزنى غار-غار قىلىپ چاقىماقتا. * ماتور غار-غار قىلىپ ئايلانماقتا.

غارغالتا ئى. دىئال. قولۋاق ياكى كېمە توختىتىدىغان ئورۇن؛ پورت.

غار-غۇر «غار» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: تالادا ئىتلارنىڭ غار-غۇر قىلىپ تالاشقان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى. * ماشىنا-تراكتورلارنىڭ غار-غۇر ئاۋازلىرى،

زاۋۇتلارنىڭ تاراق-تۇرۇقلىرى شەھەر جىجىتە-
لىقنى بۇزۇپ تۇراتتى.

غازقرا تاقۇزماق «غازقرا تاقۇزماق» پېئىلىنىڭ
قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غازقرا تاقماق «غازقرا تاقماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىزنىڭ ساقچى
قوشۇنىمىز موتسىكىلىتلارنى غازقرا تاقماق ھەيۋەت
بىلەن ئىلگىرىلىمەكتە.

غازقرا تاقماق «غازقرا تاقماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

غازقرا تاقماق پ «غاز-غاز» قىلغان ئاۋاز
چىقارماق، «غاز-غاز» قىلماق؛ ئەتراپنى
زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ غازقراپ كەلگەن ئايروپى-
لان بېشىمىزدىلا ئەگىپ ئۆتۈپ ئايروودرومغا
ئاستا قوندى. * ئاقۇچ بۇلۇتلار ئارىسىدا
بىردىنلا ئايروپىلانلار پەيدا بولۇپ قالدى-دە،
غازقراپ-شۇڭغۇپ كېلىپ، شەھەر ئۈستىگە
پىلىموتتىن ئوق ياغدۇرۇۋەتتى.

غازقۇن نى (پ <كېرىك> <بوت> دەرەخ
مەرزىنىڭ بىر تۈرى، يەنى پارازىت
ياشايدىغان بىر خىل زەمبۇرۇغ، كۆپىنچە
يوپۇرماق تاشلايدىغان قارىغاي غولىدا
بولدۇ، سىرتى قاتتىق ۋە سىلىق، رەڭگى
ئاقۇچ كۈل رەڭ ياكى سۇس سارغۇچ
قوڭۇر، شەكلى تاقسىمان كېلىدۇ. تىبا-
بە تىجىلىكتە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئۆپكەننى
ئىسسىتىپ بەلغەمنى بوشىتىش، يەلنى
ھەيدەش، ئىشقىنى ياندۇرۇش، سۈيدۈك-
نى راۋان قىلىش ۋە يىلاننىڭ زەھىرىنى
قايتۇرۇش خۇسۇسىيەتلىرىگە ئىگە.

غازىلدا تاقۇزماق «غازىلدا تاقۇزماق» پېئىلىنىڭ
قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غازىلدا تاقماق «غازىلدا تاقماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەزىزىخان تىكىش
ماشىنىسىنى بىردە ئۇزاق، بىردە ئۈزۈك-ئۈزۈك

غازىلدا تاقماق ئىش قىلىۋاتاتتى. * ئەمدى ئۇنىڭ
بايقى ئالاقىزادىلىكى يوق، ئۇ يەنە غىگىشپ
ناخشا ئېيتىپ تىكىش ماشىنىسىنى غازىلدا تاقماق.
غازىلدا تاقماق «غازىلدا تاقماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: كېچىچە ئىتلار غازىلدا تاقماق،
مۈشۈكلەر مياڭلىشىپ چىقتى.

غازىلدا تاقماق پ «غاز-غاز» قىلغان ئاۋاز
چىقارماق، «غاز-غاز» قىلماق؛ يېزا
يوللىرىدا ئاپتوموبىل، تراكتورلار غازىلدا تاقماق،
توخىماي ئۆتۈپ تۇرىدۇ.

غاز نى <زوتۇل> بىر خىل قۇش. پەي-تۈكلە-
رى ئاق ياكى كۈل رەڭ، پېشانىسىدە توق
سېرىق ياكى قارا قوڭۇر رەڭدە گۆشلۈك
ئۆسسىسى بار، ئەركىكىنىڭ بۇ خىل
ئۆسسىسى چوڭراق، بوينى ئۇزۇن، تۇمشۇقى
ياپىلاق ۋە كەڭ. پۇتىدا پەنجىسى بولىدۇ،
سۇ ئۈزلەيدۇ. ئاشلىق دانلىرى، كۆكتات
ۋە راك قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

غاز قانتى بولماق غازنىڭ قانتىغا
ئوخشاش شەكلىدە تۇرماق، ياي شەكلىدە
بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تەكشى تىزىلماق؛
شۇ ئەسنادا مەكتەپ بالىلىرى ناخشىلارنى
ياڭرىتىپ ئېتىزلىققا كەلدى-دە، ئەزالارنىڭ
قىزغىن ئالغىشلىرى ئىچىدە غازقانتى بولۇپ
تىزىلىپ باشاق تېرىشكە چۈشتى. * شىرەنىڭ
ئەتراپىغا غاز قانتى بولۇپ ئولتۇرغان ئەر-ئايال
ئەزالار ئۇنىڭ دادىل ھەققانىي ئۈمىدۋارلىق
بىلەن تولغان سۆزلىرىنى باشلىرى بىلەن
ماقۇللاپ، چاۋاك بىلەن ئالقىلاپ ئولتۇراتتى.

غاز كاۋىپى غاز گۆشىدىن قىلىنغان
كاۋاپ. بۇنىڭدا غاز پاكىز يۇڭدىلىپ،
ئۈستىگە تۇخۇم، ئۇن ۋە دورا-دەرمەك
قاتارلىقلاردىن تەييارلانغان شىرنە
سۈركىلىپ، تونۇردا پىشۇرۇلىدۇ.

غازات نى (ئە) <دىن> دىن يولىدا قىلىنغان

ئۇرۇش، جەڭ؛ ئومۇمەن ئۇرۇش، جەڭ؛ دەسلەپتە ھىندىستان تەرەپكە يۈرۈش قىلىپ كۆپ غازات قىلىدىم، ئۇنىڭدىن كېيىن رۇم تەرەپكە بېرىپ غازات قىلىش ئارزۇسىدا بولدۇم.

غازات قىلىق جەڭ قىلىق، ئۇرۇش قىلىق؛ غازات قىلغان باتۇرنىڭ ئېگەكلىرى چىتىلدى. ھەر يۈرەكتىن غەزەپتىن ۋولقانلىرى ئېتىلدى. * يېنىپ ھۈرلۈك تەقەززاسى بىلەن شىردەك غازات قىلغان، ئېلىپ قولغا بوۋام سادىر مىراسى نەيزە-شەمشەرنى.

غازات نى (پ) ئۆسۈملۈكلەرنىڭ كۈز پەسلىدە سارغىيىپ بەرگىدىن ئاچراپ چۈشكەن يوپۇرمىقى؛ كەچ كۈزنىڭ بىركۈنى، دۇكاننىڭ ئالدىدىكى مەجنۇنلارنىڭ يەرگە چۈشكەن غازاڭلىرىنى سۇپۇرۇۋاتاتتىم، ھەبىۋىللاخان ئۆيى تەرەپتىن چىقىپ كەلدى. **غازات بولماق** ① ئۆسۈملۈك يوپۇرماقلىرى سارغىيىپ قۇرۇماق، قۇرۇپ بەرگىدىن ئاچراپ چۈشمەك؛ سەن بېيجىڭغا كەتكەن-دىن كېيىن، ئاسمان قۇرۇپ كەتكەندەك، بىر قېتىم يامغۇر ياغىدى، بۇلقلارنىڭ سۈيىمۇ بارغانسېرى تارتىلىپ كەتتى، 3-ئەترەت-نىڭ 24 مو كېۋىزى سۇسىزلىقتىن قۇرۇپ غازات بولۇپ كەتتى. ② كۆچمە. نابۇت بولماق، خار بولماق، ۋەيران بولماق؛ - ئاچما مەن سىلىدىن ئۆتۈنەي، ماڭا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن، مەن ھاياتىمنىڭ بىۋەدە غازات بولۇپ كېتىشىنى خالىمايمەن، ماڭا ياردەم قىلسلا. * گۈلنار يىغلىۋەتتى، - ... مەن... مەن سىلىدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، كېيىنچە ۋاپاسىزلىق دەشتلىرىدە ياش ئۆمرۈم غازات بولسۇن!

غازات پەرۋانىسى <زوتول> پەرۋانىنىڭ بىر خىلى. تېنى قىزغۇچ قوڭۇر بولۇپ، تىنچ تۇرغاندا خۇددى غازاڭغا ئوخشاپ

قالدۇ، لېچىنكىسىنىڭ تېنى سەل ياپىلاق، كۈل رەڭگە مايىل سۆسۈن كېلىدۇ، شاپتۇل، ئۆرۈك ۋە نەشپۈت قاتارلىقلارنىڭ يوپۇرمىقى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

غازات قىلىق ① ئۆسۈملۈك يوپۇرماقلىرىدىن سارغايتماق، قۇرۇتۇپ يەرگە چۈشۈر-مەك؛ مەن مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىي قەدىرى-قىممىتىنى بىلگەن چاغدا، بۇ مۇھەببەت خۇددى سوغۇق كۈز شامىلى غازات قىلغان گۈلدەك تۈزىدى. ② كۆچمە. ۋەيران قىلىق، نابوت قىلىق، يوقاتماق؛ تۇرمۇشنىڭ لەززىتىنى ئازراقمۇ تېپىپ كۆرمىگەن بىر قىز ئۆزىنىڭ ياشلىق باھارىنى غاراڭ قىلىشقا مەجبۇر بولدى. * بۇ كەڭ جاھان مەن ئۈچۈن، بولدى دوزاخ. ياش گۈلۈمنى غازات قىلدى. قانخور ئەبلەخ. * مسالغا ئالسام داستانغا پاتماس، كۆرسىتەي ئۇنىڭ مىڭدىن بىرىنى. يۈرىكىنى يەپ ياقۇپ توختىنىڭ، غازات قىلغاندى غۇنچە گۈلىنى.

غازات كېيىنىكى <زوتول> ← **غازات پەرۋانىسى**.

غازات-غۇزۇڭ يەرگە چۈشكەن غازات ۋە غازاڭغا ئوخشاش ئەخلەت-چاۋارلار؛ بۇلار يېڭىلا كۆتۈرۈلگەن كۈننىڭ قىزغۇچ نۇرى چۈشۈپ، ئاستا-ئاستا ئېرىۋاتقان كىچىككىنچە ھارۋا يولىدىكى چېچىلىپ ياتقان پاخال قالدۇقلىرى، غازات-غۇزۇڭلاردىكى پارقىراپ تۇرغان ئاپتاق قىراۋلارنى مىچىلدىتىپ دەسسەگىنىچە سوقىدىن ئۇزاپ كەتتى.

غازاتلىق ئى. غازات بار، غازات كۆپ چۈشكەن يەر؛ راۋابىگىنى كۆرەش مۇقامىغا سازلىمىساڭ، كونا مۇقامىڭ دوستۇم قۇلاققا خۇش ياقماس. باغ ياساپ گۈللەر تېرىپ ياشناتىمىساڭ، غازاتلىققا بۇلبۇللار قانات قاقماس. **غاز تاپان** نى (غاز+تاپان) <بوت> ئازغان

توختىتىش رولىغا ئىگە .

غازىي (ئە) ① سۈپ <دىس> غازاتقا ، مۇقەددەس ئۇرۇشقا قاتناشقۇچى ، ئۆز ئەقىدىسى ، ئېتىقادى يولىدا جەڭ قىلغۇ-چى : غازاتتا ئۆلگەنلەر شېھىت ، تىرىك قالغانلار غازىي بولىدۇ . نازىمجاننىڭ غازىي بولماقلىقى دۇئالىرىنىڭ بەرىكتى ، -دېدى ئۇ ، سۆزلىگەچ دەرۋازىنىڭ يېنىدىكى قۇرۇق ئۈجمە كۆتىكىگە ئولتۇرۇپ ، يۈزلىرىنى كۆك شايى بەلبېغى بىلەن سۈرتۈشكە باشلىدى . * ئۆلگەنلەر شېھىتتۇر ، قالغانلار غازىي ، ۋەتەن دەپ ياغرايدۇ ئەلنىڭ ئاۋازى . ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى .

غازىيانە رەۋ . غازىيلارغا ئوخشاش ، غازىيلار-چە : تىرىش يۈكسەك ، يولۇڭ پارلاق ھېلىمەم غازىيانە بول ، بېشىڭنى سىلىغاي ھەردەم ، زامانەم شەپقىتى ئاقسۇ .

غازىيەس ئى (غاز+يەس) <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك . غولى ئىنچىكە ۋە ئاجىز ، يوپۇرماقلىرى كىچىك ۋە تەتۈر تۇخۇمىسىمان بولۇپ ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ ، سېپى بولمايدۇ . گۈلى كىچىك ، سېرىق ۋە شارىسىمان بولۇپ ، باشسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ ، كۈزدە ئېچىلىدۇ . پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ ، دېمىغى پۈتۈش ، بۇرنىدىن سۇ ئېقىش ، كۆزى چاپاقلىشىش قاتارلىقلارنى داۋالاشتا شىپالىق رولى بار .

غاز تەق . رادىئو ، ئۇنىئالغۇ قاتارلىقلار كونىراپ قالغان چاغدا چىققان ئاۋاز ، نەپەس يولى ياللۇغى بىلەن ئاغرىغانلارنىڭ نەپەس ئالغاندا چىقىدۇ-غان ئاۋازغا ئوخشاشلار : رادىئو غاز ،

ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك . پۈتۈن تېنى قىسقا تۈكچىلەر بىلەن قاپلانغان ، يىلتىزى تىك ۋە ياغاچلاشقان . غولى كۆپ شاخلايدۇ ، تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرمىقى ئالقانىسىمان يېرىلىدۇ . غولىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى ئازراق بولۇپ ، ئارقا تەرىپىدە تىۋىتلىرى بولىدۇ . گۈلى سېرىق . پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ ، ئىسسىقنى ياندۇرۇپ زەھەرنى قايتۇرۇش ، قانىنى توختىتىش رولىغا ئىگە .

غازتاپان ئېرەن <بوت> زەرەڭ ئائە-لىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ . يوپۇرمىقى ئۈچكە يېرىلىپ ، كۆرۈنۈشى خۇددى غازنىڭ تاپىغا ئوخشاپ قالىدۇ ، يوپۇرمىقى بىلەن سېپى ئوخشاش ئۇزۇن-لۇقتا بولىدۇ . گۈلى كىچىك ، كۈنلۈكىسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ . قاناتلىق مېۋە تۇتىدۇ . ياغىچىدىن ئۆي جابدۇقلىرى ياسىلىدۇ .

غازقانات ئى (غاز+قانات) <بوت> ← **غازقانات ئوت** .

غازقانات ئوت <بوت> چوقا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ، سامان غوللۇق ئۆسۈم-لۈك . يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە ئېللىپسىسىمان تۆمۈنە شەكلىدە بولۇپ نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ ، گىرۋىكىدە چىشلىرى بولىدۇ . گۈلى جىگەر رەڭ ياكى قىزىل بولۇپ ئورنىغۇچى يوپۇرمىقى بولىدۇ . ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ .

غازئوت ئى (غاز+ئوت) <بوت> ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك . يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق ، گۈلى كىچىك ۋە سېرىق . غولى ۋە يوپۇرمىقى دورا قىلىنىدۇ ، قانىنى

قاتارلىقلارنىڭ پىشىپ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن ھالىتى؛ قېرى، قاتتىق. **غازا** نى. سۈزۈلگەن مەشۇتلەرنى ماشپىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان كىچىك خالتەك.

غاز تەق. غاز، ئۆردەك قاتارلىقلار سايرىد. خاندا چىققان ئاۋاز: ئەتىياز كۈنلىرى غاز-ئۆردەكلەر غاز، غاز قىلىشىپ، جەنۇبتىن شىمالغا ئۇچىشىدۇ.

غاز-غاز «غاز» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىدىغان شى: ئۆردەكلەر «غاز-غاز» قىلىشىپ، كۆلدە ئۇزۇپ يۈرۈشەتتى.

غازلىدا تۇزماق «غازلىدىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غازلىدا تىماق «غازلىدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غازلىدا شىماق «غازلىدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەدەم بىر كۈنى ئۆز

ماكاندا تائەت-ئىبادەت قىلىپ ئولتۇراتتى. ھاۋادا بىرمۇنچە غازلار غاقلدىشىپ ئۇچۇپ كەلدى. * جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ پەس ئۇچقان تۇرنىلارنىڭ غاقلداشلىرى ھەربىر دىلغا ھۇزۇر-لەززەت بېغىشلايتتى.

غازلىدىماق پ «غاز، غاز» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غاز، غاز» قىلماق:

ئۇلارنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا كېتىۋىدى ھويلىدا غاز غاقلداپ كەتتى. * بۇ كېچىسى بىر ئاق تۇرنا يامۇل قورۇسى ئۈستىدە 40 نەچچە قېتىم غاقلداپ سايراپ كۈنپېتىش تەرەپكە ئۇچۇپ كەتتى.

غازا نى. تاماكا چېكىشتە ئىشلىتىدىغان ئەسۋاب. كۆپىنچە مەس، قاتتىق ياغاچ

ياكى چاقچۇق قاتارلىقلاردىن ياسىلىدۇ. باش قىسمىغا تاماكا قاچىلىنىپ، يەنە بىر ئۇچىدىن شورلىنىدۇ: سەمەت ئۈستام

غازلا قىلىدۇ، نېمە بولغاندۇ؟

غاز-غاز «غاز» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. **غاز-غۇز** ① «غاز» قىلغان ۋە ياكى

شۇ خىلدىكى ئاۋازلار: - بالام ئاكاڭنى چاقىرە. رادىئو غاز-غۇزلا قىلىدۇ، ئېنىقراق

بىر نەرسە ئاڭلىغىلى بولمايدۇ، قاراپ باقسۇن. ② كۆچمە. چاپ-چاپ، تازا قىزىغان (بازار

ھەققىدە): چوڭراق يېزا-كەنتلەردە ھەپتىنىڭ مەلۇم كۈنلىرى غاز-غۇز بازار بولۇپ تۇرغىنىدەك

ئاقسۇ ناھىيىسىنىڭ بۇ مەركىزىي رايونىغىمۇ ھەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبەسىدە بارلىق خەلق

ئەنئەنىۋىي يوسۇندا ئۆز-ئۆزىدىن تولۇق بىر كۈن ئاۋات بازار كۈنى ئۆتكۈزەتتى. * كۈلۈپ

ئالدى بىردەمدىلا غاز-غۇز بازارغا ئايلىنىدى. **غاز-غۇزلا شىماق** ئۇرىشىپ قالماق، تىللىشىپ

قالماق، ۋارقىرىشىپ قالماق: ئۇنى بىر قىسىم غاز-غۇزلىشىپ قالغاندا، ياندۇرغانلىقى ئۈچۈن

غۇجى بىر تەستەك سالىدى. **غازلىدا تۇزماق** «غازلىدىماق» پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى. **غازلىدا تىماق** «غازلىدىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى. **غازلىدا شىماق** ① «غازلىدىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى. ② كۆچمە. جەدەللىشىپ ئۇرۇشۇپ قالماق: ئاكا-ئۇكا ئىككىسى ئاسانلا

غازلىدىشىپ قالاتتى. شۇ كۈنى يانا غازلىداشقاندا، ئاكىسى ئاچچىغا پايلىماي ئۈكسىنى بىر

تەستەك سالىدى. **غازلىدىماق** پ «غاز-غۇز» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غاز-غۇز» قىلماق.

غاش I سۈپ. چەكسىز كەتكەن، كۆز يەتكۈسىز: غاش چۆل.

غاش چۆل چەكسىز كەتكەن كۆز يەتكۈسىز، بوستانلىقى بولمىغان چۆل.

غاش II سۈپ. سەۋزە، تۇرۇپ، چامغۇر

سۆڭەت سايىسىدا ئولتۇرۇپ غاڭزىغا تاماكا سالىدى-دە، ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

غاڭشماق پ «غاڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غاڭ» قىلماق: كۈچۈكنىڭ پۈتۈنغا ئوتنى تەڭكۈزسەك، ئۇ ئۆگەنمەي تۇرۇپمۇ پۈتۈننى تارتىۋېلىپ غاڭشىپ قاپىدۇ.

غالتەك (پ) ① ئى. يىپ، سىم، لېنتا قاتارلىق نەرسىلەرنى ئوراش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ئىككى تەرىپى كەڭ، ئوتتۇرىسى تار، ئىچى نوركەش چاقسىمان بۇيۇم: يىپ غالتىكى. فوتو سۈرەت لېنتىسىنىڭ غالتىكى. ② سىق. ساناق سانلاردىن كېيىن كېلىپ يىپ، سىم قاتارلىقلارنىڭ ئورنىلىش مىقدارىنى بىلدۈرىدۇ: بىر غالتەك يىپ، ئۈچ غالتەك سىم. ③ ئى. ھارۋا ياكى بىرەر مېخانىزمىنىڭ يۈرۈشى، ھەرىكەت قىلىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئوققا ئورنىتىلىدىغان ۋە ئايلىنىدىغان يۇمىلاق قىسمى، چاقى؛ ياغاچ چاق: غالتەك ئورنىتىلغان ھارۋا. غالتەكلىك كەش. * يېرىم دۈڭلەك، چاڭ باسقان دېرىزىلەردىن زاۋۇت ئىچىدىكى ھېسابسىز كۆپ غالتەك ۋە ماشىنىلارنى ئايلاندۇرىدىغان تاسمىلار، پولات ۋە برونزىلارنى تېشىدىغان، چاقلايدىغان ۋە تەكشۈلەيدىغان ستانوكلارنىڭ توختىماي يۈرۈپ تۇرۇشى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * ئاكامنىڭ پىلانى بويىچە ئالدى بىلەن قۇدۇقلارنىڭ ئېغىزىغا ئۈچ داندىن ياغاچنىڭ بېشىنى چىكىپ جازا ياساپ، ئۇنىڭغا شارىكىلىق غالتەكلەرنى بېكىتتۇق. ④ ئى <فz> چۆرىسىدە ئېرىقچىسى بولغان چاقلارنى مېتال ياكى ياغاچتىن قۇرۇلغان جاھازغا ئورنىتىش ئارقىلىق ياسالغان ھەمدە ئارقان، تاسما ياكى زەنجىر ياردىمىدە ئېغىر نەرسىلەرنى كۆتۈرۈش

ۋە سىلجىتىش رولىنى ئوينايدىغان بىر خىل ئاددىي مېخانىزم. ⑤ ئى. ئېلېكتر تېخنىكىسى ۋە رادىئو تېخنىكىلىرىدا مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان سىم ئورامى؛ كاتوشكا: ئوراملىق غالتەك. ⑥ ئى. بىر ياكى تۆت چاق بېكىتىلىدىغان ھەمدە قول بىلەن ئىتتىرىپ نەرسىلەرنى توشىۋېدىغان كىچىك ياغاچ ھارۋا: «چېقىل ساي» ئىچىدە بولسا ھەقىقىي ئەمگەك بەزمىسى ئەۋجىگە چىققاندى؛ نەچچە يۈزلىگەن ئەر-ئايال ئەزالار غالتەك، ئەپكەش، زەمبىللەر بىلەن بەس-بەستە توپا توشۇپ دامبىنى ئېگىزلىتىۋاتاتتى. * ئىشپون ياش ئۇچقۇنغا مۇشت سالماقچى بولۇپ ئالدىغا ئېتىلدى. لېكىن مەستلىك ئىچىدە قاتتىق چاقىلىپ كېتىپ مۇدۈرۈپ يىقىلدى. ئۇ تەرەپتە غالتەك بار ئىدى. ئۇنىڭ بەدەن ئېغىرلىقى بىلەن غالتەك تۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى قوغۇنلار يېرىلىپ، شىمشىكا، گۈلە-- قاقار توپىلاڭ يەرگە تۆكۈلدى.

غالتەك تاياق <ماشىن> ماشىنا ياكى ئاددىي مېخانىزمىلاردىكى ئايلانما ھەرىكەت قىلىدىغان يۇمىلاق تۈۋرۈكسىمان ئەسۋاب. ئادەتتە ئېغىر نەرسىلەرنى يۆتكەشكە نەچچە چاقنىڭ رولىنى ئوينايدۇ. **غالتەك كانكى <تەن>** ئاسفالت ياكى سېمونت مەيدانلاردا تېپىلىشقا ماسلاشتۇرۇپ ئاستىغا تۆت دانە كىچىك غالتەك ئورنىتىلغان كەش ياكى بەتتىك شەكل-دىكى كانكى.

غالتەك كانكىدا تېپىلىش <تەن> تەنھەرىكەت تۈرلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا تەنھەرىكەتچى غالتەك كانكى بىلەن ئاسفالت ياكى سېمونت مەيدانلاردا تېپىلىپ ماڭىدۇ. ئۇنىڭ مۇسابىقە تۈرلىرى

ئادەتتە تېز تېپىلىش ۋە فىگۇرا چىقىرىپ تېپىلىش قاتارلىق تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ. غالتەكلەر گۇرۇپپىسى <نز> قوزغالماس غالتەك ۋە ھەرىكەتچان غالتەكلەردىن تەركىب تاپقان قۇرۇلما. غالتەك ئوقى كېسىم تىكش ماشىنىسىنىڭ ئۈستىگە ئورنىتىلغان، غالتەكنى سېلىپ قويىدىغان زىچخە. غالتەك يىپ غالتەككە يۆگەپ تەييارلانغان يىپ.

غالتەكچى ئى. غالتەك ھارۋىغا ھەر خىل نەرسىلەرنى سېلىپ سۆرەپ يۈرۈپ ساتىدىغان كىشى، تىجارەتچى: قەلىمىنىڭ ناچارلىقىدىن غالتەكچىلەرنىڭ تىلغا ئوخشاش قويال تىل بىلەن يازغانلىقىنى ئويلاپ، بۇ نەرسىنى ئۇلۇغ نام بىلەن ئاتاشقا پېشىنالىمىدىم. **غالتەكلىك** سۈپ. غالتەكنى بار، غالتەك ئورنىتىلغان: غالتەكلىك يەشك ئۈستىدىكى «زەمبىرەك» ستولى كۈمۈشتەك پارقراپ تۇراتتى.

غالباق ئى. دىئالوچى كېيىك. **غالجىر ① ئى** <تې> ئۆتكۈر يۇقۇملۇق كېسەل. بۇنى بىر خىل ۋىرۇس كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، كۆپىنچە ئىت، مۈشۈك قاتارلىق ئۆي ھايۋانلىرىدا ياكى بۇ خىل كېسەلگە گىرىپتار بولغان ئىت، مۈشۈكلەر چىشلۇال-غان ئادەملەردە بولىدۇ. ئادەملەرگە شۇ ھايۋانلار چىشلىگەندىن كېيىن يۇقىدۇ. ھايۋانلار بۇ كېسەل بىلەن ئاغرىغاندا، ئىشتىھاسى تۈتۈلۈش، سۇدىن قورقۇش، قايلايمىقان قاۋاش ياكى مياڭلاش، سېزىملىنىش، ئادەم ياكى ھايۋانلارنى كۆرسە چىشلەش ئالامەتلىرى كۆرۈلۈپ، ئاخىرى پۈتۈن بەدىنى پالەچ بولۇپ ئۆلۈپ قالىدۇ. ئادەملەردە بولسا نېرۋا

نورمالسىزلىشىش، كۆڭۈل ئېلىشىش، شۆلگەي ئېقىش، سۇدىن خەۋپسىزەش، مۇسكۇللىرى تارتىشىپ قېلىش، نەپەس قىيىنلىشىش قاتارلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلۈپ، ئاخىرى پۈتۈنلەي پالەچ بولۇپ ئۆلۈپ كېتىدۇ. ② سۈپ. شۇ خىل كېسەلگە گىرىپتار بولغان: غالجىر ئىت چىشىدىن زەھەر تامىدۇ. * غالجىر ئىت مۇئاۋىن شۇجىنىڭ پاختىلىق چاپىنىنىڭ مۇرىسىدىن چىشلەپ ئۇنى قاتتىق سىلكىدى. ③ سۈپ. كۆچمە. ئەسە بىيلەش-كەن ۋەھشى، ياۋۇز، قەبىھ: ئايالىنىڭ خەۋەر تېپىشىچە، مەن يىقىلغاندىن كېيىن، ئۆلمەك ئۈستىگە تەپەك دېگەندەك، ھېلىقى غالجىر چېرىك بىرنەچچىنى تېپىپتۇ. يەنە ئوتۇن بىلەن ئۇرۇپتۇ. * ئەي ۋەھشى فاشىزم بولساغۇ غالجىر، نەقدىرىڭ ئۆلۈمدۈر چارە يوق ئۆزىگە. بولغاچقا كۈرەشتە بىز باتۇر، ماھىر، كۆمىمىز گۆرۈڭگە، مەقسەت شۇ بىزدە.

غالجىرانە رەۋ. غالجىرلىق بىلەن، غالجىرلار-چە، ۋەھشىلەرچە: ئۇلۇغ ئىنقىلابچىلار ھايات چاغدا، ئەزگۈچى سىنىپلار ئۇلارغا ھامان ئۈزلۈكسىز زىيانكەشلىك قىلىپ ئۇلارنىڭ تەلىماتلىرىغا ئەڭ ئەشەددىي دۈشمەنلىك، ئەڭ غالجىرانە ئۆچمەنلىك، ئەڭ ئۇچىغا چىققان ئېغۇ ۋە تۆھمەتلەر بىلەن مۇئامىلە قىلىشتى.

غالجىرلارچە رەۋ. غالجىرلىق بىلەن، ۋەھشىلەرچە، غالجىرانە: شۇ ئارىدا ئەمەت غالجىرلارچە سۇپىغا ئېتىلىپ چىقىپ ئىلىككە كالتەك ئۇرماقچى بولغاندى، بىرى ئۇنىڭ كالتىكىنى ئۇرۇپ چۈشۈردى.

غالجىرلاشتۇرماق «غالجىرلاشماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ نەرسىنى ئىت يېسە، ئىتتىمۇ غالجىرلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

شى مۇمكىن.

غالبولاشماق پ. غالبولاش ئوخشاش ھالەت-كە كەلمەك، ۋەھشىيلەشمەك؛ دۈشمەنلەر غالبولاشپ، قاماش چارسىگە باش ئۇرۇۋاتقان چاغدا، ئۇچقۇنلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزالىرىغا تېخىمۇ زور ئىرادە بىلەن ئىشلەشكە توغرا كېلەتتى. * چېرىكلەر ھەر تەرەپكە چېچىلغان ھالدا تېخىمۇ غالبولاشتى.

غالبولۇق «غالبول» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ غالبولۇقى تۇتۇپتۇ، قىلىچ بىلەن دىلئارامنى چېپىپتۇ. * شىڭ شىسەي ئىلغار زاتلارنى غالبولۇق بىلەن قىرغاندا ساقشاخۇن ئاكىمۇ زىيانكەشلىككە ئۇچرىدى.

غالبولۇق ئى. باشقىلارغا (بايلار ياكى ئەمەلدارلارغا) خىزمەت قىلىدىغان كىشى؛ مالاى، چاكار؛ يالاقچى؛ ھۇ پوقى يوغان نانقىپى! مەن سېنىڭ بىركۈنى سۈيدۈكۈڭنى، بىركۈنى پوقۇڭنى تازىلايدىغان غالبولۇقىمىدىم؟ * بىزنىڭ ئېيتقانلىرىمىز ئىچكى-تاشقى ئەكس-يەتچىلەرگە يەنى جاھانگىرلەر ۋە ئۇلارنىڭ غالبولۇقىغا قارىتىلغان، باشقا ھېچقانداق كىشىگە قارىتىلمىغان.

غالبولۇق ئى <بوت> غالبولۇق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. غولى تىك، كۆپ شاخلىنىدۇ. يوپۇرماق تۆمۈنە شەكىلدە بولۇپ ئۇدۇل ئۆسىدۇ، سېپى يوق دېپەرلىك. گۈلى قىزغۇچ سۆسۈن، توپلىشىپ باشقا قىسمىمان گۈل رېتىنى ھاسىل قىلىدۇ. غوزا مېۋىسى سوقىچاقراق، ئۇرۇقى كۆپ ۋە بەك ئۇششاق بولىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. تەمى سەل ئاچچىق، تەبىئىتى مۆتىدىل، زەھەرسىز. ئىچ سۈزۈشنى توختىتىش رولىغا ئىگە.

غالبولۇق «غالبول» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: مەن-زە، ھەرقايسىنىڭ غالبولۇقىنى قىلىدىكەنەن-دە! * ساڭا دېھقانچىلىقنىڭ كېرىكى يوق، بىر ئۆي لازىم ئەمەس، كۈنۈڭ غالبولۇق بىلەن ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ. سەن ھامان غالبولۇق بولغاندىن كېيىن بار! بېرىپ خەقنىڭ غالبولۇقىنى قىل! **غالبولۇق** تەق. ئىككى يېنىغا ئىراڭلاپ، دەلدەڭشىش ھلىتى: غالبولۇق قىلىپ يىقىلماق. غالبولۇق، غالبولۇق قىلىپ ماڭماق. * ئەمدىلا ئايىغى چىققان بالا غالبولۇق، غالبولۇق قىلىپ مېڭىشقا باشلىدى.

غالبولۇق «غالبولۇق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **غالبولۇق** «غالبولۇق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غالبولۇق پ «غالبولۇق-غولدوك» قىلىماق، «غالبولۇق-غولدوك» قىلىپ ھەرىكەت قىلماق، غالبولۇق، دەلدەڭ-شىمەك: مەست ئادەمدەك ئىككى يېنىغا غالبولۇقىدى. * بالا غالبولۇقىپ ماڭدى.

غالبولۇق-غولدوك «غالبولۇق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئەمدىلا ئايىغى چىققان ۋارىسجان غالبولۇق-غولدوك قىلىپ كەتتى. * ھاراق ئىچىپ ئېغىر مەست بولغان مۆمىن خۇددى كەچ قالغان بازارچىدەك چوڭ يولنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا غالبولۇق-غولدوك قىلىپ يۈرۈپ كەتتى.

غالبولۇق-غولدوك «غالبولۇق» قىلغان ۋە ياكى شۇنىڭغا ئوخشايدىغان ھالەتلەر: غالبولۇق-غولدوك ماڭماق. غالبولۇق قىلماق تىك تۇرماق. * كۈندىلا دېگۈدەك تۆت سەر ئىچىۋېلىپ بەش سەر مەست بولۇۋالدىغان سايىم نوچى غالبولۇق-غولدوك قىلىپ ئەخمەتنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى ۋە ئۇنىڭغا كۆڭلىنى

جۈرئەتلىك، ۋىجدانلىق يىگىت ئىكەنغۇ، بىزدە شۇنچىلىك جۈرئەت، ۋىجدان، نومۇس يوقمۇ؟
 ② ئالدىراپ-تېنىمەك، ئالدىراپ-سالدىراپ يۈرمەك، ئالدىرىماق: ئەتىدىن كەچكىچە غالۋاراپ يۈرمەك. * - ئانا، سىز بىزنى ئۆيىڭىزگە چاقىرىۋالسىمەن دەپ بەك غالۋاراپ كەتتىڭىز، مۇنچۇلا ئاۋارە بولمىسىڭىزمۇ بولاتتى، - دېدى ئەركىن مېھمانلارغا ۋەكالىتەن چوڭ ئانىسىغا.

غالب (ئە) ① سۈپ. ئۇرۇش، جەڭ، كۈرەش، مۇسابىقە قاتارلىقلاردا غەلبە قازانغان، ئۈستۈن چىققان، يەڭگەن؛ يېڭىلىمەس: سىلەرنىڭ ھەر تەرەپلىنە ھەمكارلىق ۋە ياردىمىڭلارغا ئىگە بولۇۋاتقان مىللىي ئارمىيە باشتىن-ئاياغ غالب ئورۇندا تۇرۇپ كەلدى. * غالب قوللاردا ئېگىز كۆتۈرۈلگەن مىللىي ئۈچىدىكى ئىشتىكلار پارلاق قۇياش نۇرىدا ۋال-ۋۇل چاقىماقتا. ② نى. غەلبە قىلغۇچى، غەلبە قازانغۇچى، ئۈستۈنلۈكتە تۇرغۇچى؛ باھار غالب، جۈدۈن بولسا ئۆتكۈنچى. * غالبىلار گويىكى يالقۇنلۇق گۈلخان، ھەر ئادەم چوغ ياكى ئالتۇن ئۇچقۇن-دى. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

غالب بولماق ئۇرۇش، جەڭ، كۈرەش، مۇسابىقە قاتارلىقلاردا غەلبە قىلماق، غەلبە قازانماق، يەڭمەك: ئەگەر ئۇرۇشتىن غالب بولۇپ قايتىسىڭىز، ھېچ بولمىغاندا ئوغرىلارنىڭ بىرەر ئادىمىنى تىرىك قولغا چۈشۈرسىڭىز مەرتۈڭىز يەنە ئۇسىدۇ. **غالب چىقماق** ← غالب كەلمەك: غالب چىقىش ئىشەنچسى كىشىنى چەكسىز خۇشال قىلىدۇ، بۇنى ئەرلەر ئېتىراپ قىلىسىمۇ، بىراق شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى بەزى ئاياللار مەپتۇن قىلىدۇ. * بىرەر سائەتتەك قىزغىن ۋە جىددىي چېلىشىش

چۈشەندۈرمە كىچى بولدى. **غالدالغلاماق** «غالدالغلاماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غالدالغلاماق پ «غالدالغ-غۇلدۇڭ» قىلماق، غالدالغشماق، سەنتۈرۈلمەك، ئىرغالغلاماق: ئەلەم ئىشكىنى بىرلا تېپىپ ئېچىپ، غالدالغلاپ ئۆيگە كىردى.

غالدىر تەق. غالتەك ياكى رېزىنكە چاقلىق ھارۋا قاتارلىقلار چاقىنىڭ قاتتىق نەرسە-لەرگە ئۇرۇلۇپ سىلكىنىشىدىن پەيدا بولغان ئاۋاز.

غالدىراڭ سۈپ ← غالدىراڭ قومۇش.

غالدىراڭ قومۇش ئېگىز ئۆسۈپ قۇرۇپ قالغان، بورا توقۇيدىغان قومۇش.

غالدىر-غۇلدۇر «غالدىر» قىلغان ۋە ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش ئاۋازلار.

غال-غال ① غەزەپلىنىشتىن، قورقۇشتىن، سوغۇق زەربىسى قاتارلىقلاردىن كېلىپ چىققان تىترەش ھالىتى: قاتىل بولسا، ئۆزىنىڭ ئېتىنىمۇ ئېيتماي، غال-غال تىترەپ تۇراتتى. * زىمىستان قىشنىڭ ئۇزۇن تۈنلىرىدە ئۆزى غال-غال تىترەپ چىقىمۇ، بەدىنى بىلەن ئاشۇ قىزىنى ئىسىستىغان. ② كۆچمە. بوش، قۇرۇق: تېشى پال-پال، ئىچى غال-غال (ماقال).

غالغۇي سۈپ. تەرسا، سەپرا، ئەگىز، كاج: ئۇ ھازىر بالدۇرقىدەك غالغۇي ئەمەس، خېلى ئوڭلىنىپ قالدى.

غالمۇس-غۇلماس دىئال. شالاپ-شۇلۇپ.

غالۋارىماق پ ① ئاچچىقلانماق، چېچىلماق؛ غەزەپلەنمەك: ئايىمخان ئۆزىچە غالۋاراپ قىزىنى كەچقۇرۇن ئۆيگە بېرىشقا تاپىلاپ چىقىپ كەتتى. * - ئەنە نادەم يېزىنىڭ بىر مالاي بالىسىغۇ، غالۋارىغان ھېلىقى ساقچى ئەمەلدار-نىڭ راسا ئەدىبىنى بەردىغۇ، ئۇ شۇنچىلىك

غەلبە : دۆلىتىمىز قانۇنلىرىنىڭ خەلق دېموكراتىيە ھوقۇقى توغرىسىدىكى بەلگىلىمىلىرىدە خەلقىمىزنىڭ غالبىيەت مېۋىلىرى قانۇن شەكلى ئارقىلىق قەيت قىلىنغان.

غالىس سۈپ (ئە) ئۈستۈن، كۈچلۈك؛ ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان، قاتتىق، قاتتىق؛ كۆلدە ئادەمدىن غالىس كېلىدىغان لوخا بېلىقلار بار. * يامانلىق مەن غالىس دەپ تۇرار. * بۇ ھاقارەتلىك سۆزنى ئاڭلىغان بەھرامنىڭ غالىس ئاچچىقى كېلىپ، قىلچىنى سۇغۇرۇپلا ئۇنىڭ قورسىقىغا ئۇرغاندى، قورسىقى يېرىلىپ شۇ ھامان ئۆلدى. غالىس كەلمەك ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىمەك، كۈچلۈك كەلمەك.

غالىلدا تىماق «غالىلدا تىماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غالىلدا شىماق «غالىلدا تىماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ باتۇر جەڭچى، يوللىغان كۆزگە ئۇنى، نەيزە تۇرۇپ. قالغىنى غالىلدا شىپ توشقان كەبى، تاشلاشقان قورالنى تەسلىم بولۇپ.

غالىلدا تىماق پ «غال-غال» قىلىنىپ تەۋرەنمەك، «غال-غال» قىلماق؛ قىزنىڭ قوللىرى غالىلداپ تىتىدى. * ئۇ بۇ گەپنى پىچىرلاپ ئېيتقاندا، پۈتۈن بەدىنى غالىلداپتتى.

غانجۇغا ئى. نەرسە-كېرەكلەرنى تېڭىش ئۈچۈن ئېگەرنىڭ ئارقا ئىككى تەرىپىگە بېكىتىلىدىغان تاسما ياكى تانا؛ ئۇ كۆمۈش ئۈزەڭگىگە پۈتىنى چىڭ تىرەپ ئات ئۈستىدە مىختەك ئولتۇراتتى. ئېتىنىڭ غانجۇغىسىدا ھازىرلا ئوۋلانغان بىر تاغ تېكىسى باغلاقمىق تۇراتتى. * ئاتنىڭ غانجۇغىسىغا ئۇزۇن ئالا ئارغامچا ئېسىلغاندى.

غانجۇغا بوقۇش ← دەۋر تاسىسى.

نەتىجىسىدە ھەممە پالۋانلارنى يېقىتىپ غالىب چىققان ياڭخى نىياز ئوتتۇرىدا قالدى.

غالىب كەلمەك ئۇرۇش، جەڭ، كۈرەش، مۇسابىقە قاتارلىقلاردا ئۈستۈن چىقماق، غەلبە قىلماق، يەڭمەك؛ ئەگەر سەندە بىرئاز ئەقىل-ئىدراك بولىدىغان بولسا، ئۇلاردىن غالىب كېلىسەن. * ئۇ ئۆزىگە خاس تەمكىنلىك بىلەن بىرنەچچە سېكۇنت ئىچىدىلا ھودۇقۇش ئۈستىدىن غالىب كەلدى-دە، بوسۇغدا تۇرغانغا سەپالدى. * بىر-بىرىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببەت ئۇلارنىڭ بارلىق جەبىر-جاپا-لار ئۈستىدىن غالىب كېلىشىگە ھەمدەم بولدى. **غالبانە** رەۋ (ئە+پ) غالىبلارغا خاس، غالىبلىق بىلەن؛ شوپۇر ئاۋازىنى بولۇشچە قويۇۋېتىپ غالبانە كۈلدى. // مىللىي ئارمىيە شەرققە قاراپ داۋام قىلدۇرۇۋاتقان غالبانە يۈرۈشىدە تېز ئىلگىرىلەپ ئۈرۈمچىگە كۈنسىپرى يېقىنلاپ بارماقتا.

غالىبلارچە رەۋ. غالىبلارغا خاس ھالدا، غالبانە قىياپەتتە، غالىبلىق بىلەن؛ ئۇ مەيداندا ئىككى قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، غالىبلارچە مېڭىپ يۈرەتتى. // ئۇنىڭ بىردە يۈمۈلۈپ، بىردە مىتىلداپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئاللىقانداق غالىبلارچە تەمەننا ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

غالىبلىق ① ئى. غالىب كەلگەنلىك، غالىب بولغانلىق، غەلبە؛ چىلىش قىلسا مەھەللىسىز-نىڭ بالىلىرى، غالىبلىقنى ئۇ ھېچكىمگە بەرمەيتتى. ② سۈپ. غالىب كېلىدىغان، يېڭىلىمەس؛ شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ بىلەن ئوينىشىدىغان بىكار تەلەپلەر ئۇنىڭ روھىي جەھەتتىكى غالىبلىق مىجەزىنى پۈتۈنلەي دېگۈدەك بىلىۋالغان-دى. * جۇش ئۇرار تېنىدە غالىبلىق روھى. مەردانە تۇيغۇلار يۈرىكىدە ھەم.

غالبىيەت ئى (ئە) يېڭىش، ئۈستۈنلۈك،

دۆلىتىمىزنى ئوبدان گۈللەندۈرىدىغان ئۇلۇغۋار غايىگە ئىگە خەلق.

غايەت رەۋ (ئە) ھەددىدىن تاشقىرى، ناھايىتى، بەك، ئىنتايىن؛ بۈگۈنكى كۈندە بىزگە ئازراق تەجرىبىنىڭمۇ غايەت زور يېتەكچىلىك رولى بولۇۋاتىدۇ. *ئىجاد ئۆز قەلبىنىڭ غايەت زور پەخىرلىنىش تۇيغۇلىرى ئىچىدە سەمىي خۇشاللىققا چۆمۈۋاتقانلىقىنى سەزدى.

غايىلىق پ. دىئال. قېپىپ كەتمەك، چە تىنمەك.

غايىنۇق ئى. دىئال. كالا بىلەن قوتازنى چېتىشتۈرۈشتىن پەيدا بولغان كالا؛ ئارغۇن.

غايىپ سۈپ (ئە) كۆرۈنمەيدىغان، كۆز ئالدىدا بولمىغان، يوقىلىپ كەتكەن؛ مەۋجۇت ئەمەس؛ بۇلارغا تاغ ئارقىسىدىن غايىپ روھ مەدەت بېرىپ تۇرىدۇ. * بوۋاي بىرنەچچە چامدام مېڭىپلا، كۆزىدىن غايىپ بولدى. * كېرىسجان تېنىگە غايىپتىن كۈچ قوشۇلغاندەك لېيلا قىلىپ كاپىنىڭغا قوندى-يۇ، بۆلەكچە ھاياجان بىلەن جانۋارنى ھەرىكەتكە سالىدى.

غايىپ بولماق كۆزدىن يۈتمەك، كۆزگە كۆرۈنمەس بولماق، يوقالماق؛ ساقاللىق يۈچۈن ئادەم شۇندىن كېيىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، قوناقلىق ئارىسىدا غايىپ بولدى. * شۇنداق قىلىپ بىردەمنىڭ ئىچىدە بايقى تاغلار، سۇلار، دەل-دەرەخلەر ۋە ئادەملەرنىڭ بارلىقى شاھزادىنىڭ كۆزىدىن غايىپ بولۇپتۇ.

غايىپ خەزىنە بۇرۇنقىلاردىن قالغان، ئىككىسىزمال-مۈلۈك، دۇنيادە پىنە: - چۈشۈمگە ئايان بولۇۋاتىدۇ، ماڭا بىر غايىپ خەزىنە ئۇچراپ قالدىغاندەك تۇرىدۇ، - دەپ خوتۇننى بەزلەيتتى ئۇ.

غانجۇغدا كۆرۈشمەك قىيامەتتە كۆرۈش-مەك، ئۇ ئالەمدە كۆرۈشمەك؛ ئاخىرى بىركۈنى كۆرۈشمەك: - ھازىرچە گەپ سىلىنىڭ بولغاچ تۇرسۇن، كېيىنچە غانجۇغدا كۆرۈشۈپ قالارمىز! - دەپدى بارا تاخۇن.

غانجۇغلا تىقۇزماق «غانجۇغلىماق» پېئىل-نىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى. **غانجۇغلا تىماق** «غانجۇغلىماق» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غانجۇغلا شىماق «غانجۇغلىماق» پېئىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غانجۇغلا نىماق «غانجۇغلىماق» پېئىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ رۇستەم ئېگەرگە غانجۇغلانغان خورجۇن، خالتىلارنى يەشتى. **غانجۇغلىماق** پ. غانجۇغا بىلەن ئېگەرنىڭ ئارقىسىغا نەرسە-كېرەكلەرنى باغلىماق، تاڭماق؛ گۈلەم سومكىسىنى غانجۇغلىدى-دە، ئېتىنى قامچىلاپ توختاسىنىڭ ئۆيىگە قاراپ چاپتى. * شاھزادە ئوۋ كىيىكلىرىنى ئېتىغا غانجۇغلاپ، شىكاردىن قايتىپتۇ.

غاۋۇر-غۇۋۇر قالايمىقان ئاۋازلار، ۋاراڭ-چۈ-رۇڭ؛ زۇللانىڭ بويۇن كۆپتۈرۈپ ۋارقىرىشى بىلەن غاۋۇر-غۇۋۇر بىر ئاز بېسىققاندەك بولدى، باسىت ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ كېكىردىكىنى قىردى.

غايە ئى (ئە) ① كەلگۈسى شەيئىلەر ھەققىدىكى تەسەۋۋۇر ياكى ئارزۇ، ئۈمىد، ئىستەك؛ كوممۇنىزم - ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ غايىسى. غايە تىكلىمەك. ② بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى قىلىش توغرىسىدا كى ئوي، نىيەت، مەقسەت؛ ئۇنىڭ غايە ۋە بەخت قارىشىدىن كۆڭلۈم يورۇپ كەتكەندەك بولدى، راستتىنلا ئۇ مېنى ئەيۇ قىلامدىكىنە؟ ياخشى كۆرۈمدىكىنە؟ * خەلقىمىز ئەمگەكچان، باتۇر، پاراسەتلىك، قولىدىن ئىش كېلىدىغان،

غايە ئىدىئولوگىيىگە ئاساسلانغان: غايىۋى شەخس. * بالىلار باشتا ئۆز ھەرىكەتلىرىنى غايىۋى شەخسلەرنىڭ ھەرىكىتىگە سېلىشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ تەربىيىلىنىشىنى كۈچەيتىدۇ. * كۆپچىلىكنىڭ كۆز ئالدىدا قىزىلتاغ گوگشىسىنىڭ تاغ-دەريالىرىنى باشقىدىن ئورۇنلاشتۇرۇشنىڭ گۈزەل-غايىۋى خەزىتىسىنى سىزىپ كۆرسەتتى. ② يوشۇرۇن: ئۇ قانداقتۇر غايىۋى كۈچنىڭ مەدەنىي بىلەن خىيالىدىن قۇتۇلۇپ يوتقانىنى تىكىشكە باشلىدى. * كۆزلىرىدىن ئۇمىد نۇرى چاقنىدى. ۋۇجۇدۇمدا قانداقتۇر بىر خىل غايىۋى كۈچ پەيدا بولدى.

غايىۋى جەننەت ئەدەبىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەندەك رېئال تۇرمۇشتىن ئايرىلغان ھەمدە تاشقى دۇنيانىڭ تەسىرىگە ئۇچرىمايدىغان، خاتىرجەم، كۆڭۈللۈك، گۈزەل دۇنيا.

غايىۋىلەشتۈرمەك « غايىۋىلەشمەك »

پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. غايىۋىلەشتۈرۈلمەك « غايىۋىلەشتۈرمەك » پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئەقىل دۇنياسى بۇرژۇئازىيىنىڭ غايىۋىلەشتۈرۈلگەن دۇنياسىدىنلا ئىبارەت.

غايىۋىلەشمەك پ. مۇئەييەن بىر غايىگە ئىگە بولماق، مۇئەييەن بىر غايىنى شەكىللەندۈرمەك.

غايىۋىلىك نى ① « غايىۋى » سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى. ② <ئەد> بەدئىي ئەسەرنىڭ غايىۋى يۆنىلىشى. ئۇ يازغۇ-چىنىڭ دۇنيا قارشى ئاساسدا ۋۇجۇدقا كېلىدۇ ۋە ئەسەر مەزمۇنىنىڭ قىممىتىنى بەلگىلەيدۇ. يازغۇچىنىڭ غايىسى قانچىكى ئىلغار ۋە تەرەققىيپەرۋەر بولسا، ئۇنىڭ ئەسىرىدە ھايات شۇنچىلىك كەڭ، چوڭقۇر ھەمدە ھەققانىي ئىپادىلىنىدۇ،

غايىب قىلىماق يوقاتماق؛ كۆرۈنمەيدىغان قىلىپ قويماق؛ ئۇنى كۆزدىن غايىب قىلىنىشى بەك ياخشى بولدى.

غايىب ئوق ئېتىلغان ئەمما ئاتقۇچىسى نامەلۇم بولغان ئوق؛ ئۇ ئاكوپتىن ئەمدىلا بېشىنى كۆتۈرۈشكە بىر تال غايىب ئوق كېلىپ، ئۇنىڭ چېكىسىنى سىجاپ ئۆتۈپ كەتتى.

غايىبانە ① رەۋ. ئۆزىنى كۆرمىگەن ياكى

سۆھبەتلەشمىگەن ھالدا، سىرتتىن: مۇھەببەتنىڭ سېھىرلىك كۈچى غايىبانە ھالدا ئۇنى ئەسىر ئەتتى. * ئايىتلا بۇلارنى ئاقسۇغا كەلمەستىلا بىلەتتى، ئۇ بايدىكى چېغىدىلا، شائىرغا نىسبەتەن غايىبانە ئىشقى-مۇھەببەت كويىغا چۈشكەندى. ② سۈپ. ئۆزىنى كۆرمىگەن، نامەلۇم؛ قىز ئويغىنىپ خيالغا چۆكۈپتۇ، كېيىن يەنە كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپ، چۈشىدە پەرمانقۇلنى كۆرۈپتۇ. شۇندىن كېيىن قىز بۇ غايىبانە يىگىتكە ئاشىق بولۇپ قېلىپتۇ. * تەرجىمان، سەن ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى سانسىز تىل قىرغاقلىرىنى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرغۇ-چى غايىبانە كۆۈرۈكنىڭ ئىنژېنېرىدۇرسەن.

غايىسىز سۈپ. غايىسى يوق، غايىگە ئىگە بولمىغان؛ غايىسىز ئادەم. * ھەرىكە بەرمەس ھەسەل. سۈنئىي چېچەك، قونىسۇ بەرگىگە بولۇپ پايپىتەك. غايىسىز ئۆتكەن باھارىڭدىن چوقۇم، پىشىمغاي قوغۇن بولۇپ كۆزدە خەمەك.

غايىلىك سۈپ. غايىسى بار، غايىگە ئىگە؛

غايىلىك ئادەم. * ياشلىرىمىزنى ۋە ئۆسمۈرلىرىمىزنى تىرىشىپ غايىلىك، ئەخلاقلىق، بىلىملىك ۋە ساغلام كىشىلەرگە ئايلاندۇرۇشىمىز لازىم. * ئۇ غايىلىك، ئىرادىلىك بولۇپلا قالماي، بەلكى ھەرگىز تىز پۈكمەي، قەيسەرلىك بىلەن ئېلىشىش روھىغا ئىگە.

غايىۋى سۈپ (ئە) ① مۇئەييەن بىر غايە،

ئىدىئولوگىيىگە ئىگە؛ مۇئەييەن بىر

بەدىئىي ئەسەرنىڭ قىممىتىمۇ مۆلچەرلىگۈ-
سىز ھالدا يۇقىرى باھالىنىدۇ.
غەپسە رەۋ. دىئال. بەك، ناھايىتى، ئەجەب:
ئۇ غەپسە يوغان ئادەم ئىكەن.

غەپلەت نى (ئە) خەۋەرسىزلىك، بىلمەس-
لىك؛ بىخەستەلىك، بېپەرۋالىق: غاپلىق؛
نادانلىق: بۇ شېئىر مىڭلىغان كىشىلەرگە
مەدەت-ئىلھام بېغىشلىدى ۋە ئۇلارنى غەپلەتتىن
ئويغاتتى. * قەشقەرنىڭ خىلۋەت كېچىسى،
ھەممە ياق جىمىت. تاڭ خورازلىرىمۇ قەشقەر-
لىققە ئوخشاش غەپلەت ئۇيقۇسىدا تېخىچىلا
ئۇخلىماقتا ئىدى. * ئەسقەر ئۆزىنى غەپلەتكە
سىلىپ ئايشەمنىڭ يېنىغا باردى.

غەپلەت باسماق بېپەرۋالىق قىلماق،
بىخەستەلىك قىلماق؛ بىخەۋەر قىلماق؛
ئۇلار تەجرىبىلىك شەھەر ئادەملىرىنىڭ
ھەميانىنى سۇغۇرۇۋېلىش ئۈچۈن خېلى ئاۋا-
رىچىلىك تارتىدىغان بولسىمۇ، غەپلەت باسقان
قايسى بىر ياۋاش-ساددا دېھقاننىڭ يانچۇقىنى
كۆزنى يۇمۇپ-ئاقچۇچە ھېچ قىينالماستىنلا
پاك-پاكىز قۇرۇقداپ قوياتتى. * بۈگۈن كېچە
ئىستىقامەت غارىدا ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرۇپ،
سۈبەي يورۇغان ۋاقىتتا، غەپلەت بېسىپ كۆزۈم
ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

غەپلەتتە ياتماق ← غەپلەت ئۇيقۇسى-
دا ياتماق: ئۇ ئۆمرىدە ئىككىنچى قېتىم
مانا مۇشۇنداق ئىشتىياق بىلەن ئەزان ئېيتىپ،
غەپلەتتە ياتقانلارنى ئويغاتتى.

غەپلەت ئۇيقۇسى ① قاتتىق ئۇيقۇ،
ھېچ نەرسىنى تۇيىمايدىغان ئۇيقۇ؛ ھەممە
نەرسىدىن بىخەۋەر، ھېچ نېمە بىلەن
كارى بولماي، گويا قاتتىق ئۇيقۇغا
كەتكەندەك يۈرۈش ھالىتى: بۇ زامانى
تونۇماستىن ئۆتكىنىڭ پۈتكۈل خاتا، مۇنچە
غەپلەت ئۇيقۇسىغا چۆككىنىڭ پۈتكۈل خاتا.

* پەن دېمەك - مەشئەل دېمەكتۇر دىلغا
نۇرلار چاچقۇچى، كىمكى غەپلەت ئۇيقۇسىدا،
قالدى ئارمان ئىچىدە.

غەپلەت ئۇيقۇسى باسماق ① قاتتىق
ئۇيقۇسى كەلمەك: تاڭ سۈزۈلۈشكە ئاز
قالغاندا بۇلۇننى غەپلەت ئۇيقۇسى بېسىپ
كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ② كۆچمە. ھېچ
نەرسىدىن خەۋىرى يوق يۈرمەك؛
نادانلىقتا قالماق: باسسۇن ئاگاھ بولايلى،
بىزنى غەپلەت ئۇيقۇسى، يەنە يازمايلى
پۇشايانلىق نادامەت قىسسسى.

غەپلەت ئۇيقۇسىدا ياتماق ① ھېچ
نەرسىنى تۇيماي قاتتىق ئۇيقۇغا كەتمەك؛
تاڭ سۈزۈلۈشكە ئاز قالغاندا باتۇر غەپلەت
ئۇيقۇسىدا يېتىپ قېلىپتۇ. شۇ چاغدا دۈۋە كېلىپ
پەرزاتنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. ② كۆچمە. ھېچ
نەرسىدىن خەۋىرى يوق يۈرمەك؛
نادانلىقتا قالماق: ل. مۇتەللىپنىڭ جەڭگىۋار
شېئىرلىرى غەپلەت ئۇيقۇسىدا ياتقان خەلقىنى
كۈرمەشكە، ئىنقىلابقا چاقىردى.

غەپلەتلىك سۈپ. غەپلەتتە قالغان،
غەپلەت باسقان: يەنە بەزىلەرگە يىللارنىڭ
كونا-يېڭى بولۇشىنىڭ ئانچە كارايمى يوق.
ئۇلار بۇ يىلنى غەپلەتلىك ئۇيقۇ ئىچىدە
ئۆتكۈزمەكتە. * ئىلىنىڭ بويىدا كەلدىڭ
ئالەمگە، ئىلىدەك دولقۇنلۇق بىر ئوغلان ئىدىڭ.
ئانلار ئاھىدىن ۋەتەن، خەلقىگە، غەپلەتلىك
ئۇيقۇدىن «تۇر، ئويغان» دېدىڭ.

غەجەپ نى. دىئال. خەتكۈش.

غەچچەي نى. دىئال. سۈتۈك ئوت.

غەرنى (پ) يامان نىيەتتىكى، يامان ئىش
قىلىدىغان ئادەم؛ بۇزۇق، پاهىشە ئايال؛
غەر غەرەزچى كېلەر. ئوغرى ئاسماقچى
(ماقال).

غەرەز نى (ئە) ① بىركىمگە قارشى يامان

غەرەزلىك سۈپ. يامان غەرىزى بار، يامان غەرەز يوشۇرۇنغان: سەيبۇك توختىنىڭ: «تۆمۈرئاخۇن خەلپە بولۇۋېلىپ مۇرادىغا يەتتى، بولمىسا، نېمىشقا شەھەرگە ھۇجۇم قىلىپ شامەخسۇتىنى ئۆزۈۋەتمەيدۇ» دېگەن غەرەزلىك گەپلىرىگە بىرقىسىم كىشىلەرنىڭ، ھەتتا قارا بوسۇق بىلەن خوجىنىياز پالۋاننىڭمۇ ئىشىنىپ قالغانلىقى ھەممىدىن قاتتىقراق ئەلەم قىلاتتى. * ھوشۇر ئەلەس بىر توپ ئادەمنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا غەرەزلىك ھالدا ئېگىشىپ گۈلچىمەنىڭ قۇلقىغا پىچىرلىدى.

غەرب ئى (ئە) ① دۇنيانىڭ تۆت تەرىپىنىڭ بىرى؛ شەرققە قارىمۇقارشى تەرەپ؛ كۈنئېقىتىش: غەربىي يېرىم شار. * كۈن شەرقتىن چىقىپ، غەربتە ئولتۇرىدۇ. * كۈن غەربكە قىسايغاندا، غەرب تەرەپتە ماتورلۇق كېيىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ② غەربىي ياۋروپا، ياۋروپا ۋە باشقا ياۋروپا دۆلەتلىرى: ھازىرقى غەرب تىبابىتى خەۋەرىسىز تۇرۇۋاتقان نۇرغۇن داۋالاش ئۇسۇللىرى ئۇيغۇر تىبابىتىدە مەۋجۇت.

غەرب تىبابىتى ياۋروپا، ئامېرىكا دۆلەتلىرىنىڭ جۇڭگوغا كىرگەن داۋالاش ئۇسۇلى: شىنجاڭدا غەرب تىبابىتى پەيدا بولغىنىغا ئاران 70 - 80 يىل بولدى.

غەرب چالغۇلىرى <مۇزى> ئاككوردىيون، پىئاننو، گېتار، ساكسوفون، ئېلېكترونلۇق چالغۇ ۋە جاز دۇمباق قاتارلىق ياۋروپادىن قوبۇل قىلىنغان چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئورتاق نامى.

غەرب شامىلى <مېتېئور> غەرب تەرەپ-تىن چىققان شامال.

غەرب شامىلى بەلبېغى <مېتېئور> جەنۇبىي ۋە شىمالىي يېرىم شاردىكى ئوتتۇرا كەڭلىك رايونىغا جايلاشقان،

نىيەت، مەقسەت (سۆز-ھەرىكەت ھەققىدە): ھىم، سېنىڭ غەرىزىڭ ماڭا ئايان. * بۇ ئىش مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەن ھەقىقىي راست ئىش، بۇنىڭدا ھېچقانداق يامان غەرەز يوق. ② داۋلى، مەقسەت، گەپ: سەنلەرگە ھال ئېيتىشقا ئۆلۈكتىن ئىمان سورىغاندەكلا بىر ئىش، ئىنسان بولغاندىن كېيىن غەرەز ئۇقار دەپتىمەن. * ئەمەت ئۇستا بارغانچە جاھىل، تېرىككەك، غەرەز ئۇقمايدىغان بولۇپ كەتتى.

غەرەز ئۇقىدىغان داۋلى، مەقسەتنى چۈشىنىدىغان؛ كاج ئەمەس، گەپ يەيدىغان؛ سەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ كۆر، ئۇ غەرەز ئۇقىدىغان ئادەم، بەلكى ئۇناپ قېلىشى مۇمكىن.

غەرەزچى ئى. يامان غەرەزدىكى ئادەم، غەرەزگۇي: غەرەزچى كېلەر، ئوغرى ئاسماقچى (ماقال).

غەرەزسىز سۈپ. يامان غەرىزى يوق، يامان غەرەز يوشۇرۇنمىغان: غەرەزسىز ئادەم. * مەن ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى شۇ ھەرىكىتىنى ھېچبىر غەرەزسىز دەپ ئويلىشىنى خالايتتىم، بۇ مېنىڭ روھىي قىسلىشىمغا ئەلۋەتتە ئاراملىق بېرەتتى. * ئۇنىڭ غەرەزسىز، ساپ مۇھەببەت ئوتى بىلەن چاقنىغان كۆزلىرى مېنىڭدە ھېسسىيات ئويغاتتى.

غەرەزگۇي ئى. يامان غەرەزلىك ئادەم، غەرەزچى: بىز توغرىمىزدا يامان مەقسەت بىلەن سىزگە چىقىمچىلىق قىلغان ئېغۋاگەر ۋە غەرەزگۇيلار بۇ مەجلىسكە كېلىشۈن-دە، ئۆزلىرىنىڭ شۇملۇق كەشپىياتلىرىنى ۋە كۆرگەن-ئاڭلىغانلىرىنى ئىسپات قىلىپ، بىزنى يېڭىاشتىن دار ئاستىغا ئەۋەتسۇن! ئەكسچە، قىلالمايدىغان بولۇشسا، ئۇ چاغدا بىزگە كولىغان ئوربىلىرىغا ئۆزلىرى ئىتتىرىلسۇن!

غەربىي ئافرىقا <جۇغ> ئافرىقىنىڭ غەربىي قىسمى. ئۇ ماۋرىتانىيە، مالى، سېنگال، گامبىيە، يۇقىرى ۋولتا، گۋىنېيە، سېررالېئون، لىبېرىيە، پىل چىشى قىرغىقى، گانا، توگو، بېنىن، نىگېر، نىگېرىيە، كامېرون، ئېكۋاتور گۋىنېيىسى، سان تومې ۋە پرىنسىپى، يېشىل تۇمشۇق جۇمھۇرىيىتى، كانارى تاقىم ئاراللىرى ۋە ئەسلى ئىسپانىيە-كە قاراشلىق بولغان سەھرا قاتارلىق جايلار-نى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

غەربىي جۇ <تارىخ> ← غەربىي جۇ خانلىقى.

غەربىي جۇ خانلىقى <تارىخ> مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 11-ئەسىردە جۇ ۋۇۋاڭ شاڭ سۇلالىسىنى ئاغدۇرغاندىن تارتىپ، تاكى مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 770-يىلىغا (جۇپىڭ-ۋاڭنىڭ شەرققە كۆچۈشىدىن بىر يىل بۇرۇنغا) قەدەر داۋاملاشقان سۇلالە. خاۋجىڭ (ھازىرقى شەنشىدىكى شىئەن شەھىرىنىڭ غەربىي جەنۇبى) پايتەختى بولغان.

غەربىي خەن <تارىخ> ← غەربىي خەن خانلىقى.

غەربىي خەن خانلىقى <تارىخ> مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 206-يىلىدا ليۇباڭ خان دەپ ئاتالغاندىن تارتىپ تاكى مىلادىيە 25-يىلى ليۇشۈەنگېڭنىڭ ئۈچىنچى يىلىغىچە داۋاملاشقان سۇلالە. چاڭئەن (ھازىرقى شىئەن) پايتەختى بولغان. ئۇ يەنە «دەسلەپكى خەن» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

غەربىي دىيار <تارىخ> خەن سۇلالىسى دەۋرىدە، ھازىرقى يۇمىنگۇەننىڭ غەربىدە-كى شىنجاڭ ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا قاتارلىق رايونلار بۇ نام بىلەن ئاتالغان.

سۈبىتروپىك يۇقىرى ھاۋا بېسىمى رايونىدىن ئىككى قۇتۇپقا قاراپ غەربكە ئاققان ھالەتتە سۈرۈلگەن ھاۋا ئېقىمى بەلبېشى.

غەرب شامىلى دولقۇنى <مېتېئور> ئوتتۇرا كەڭلىكتىكى غەرب شامىلى بەلبېشىدا بولىدىغان ئاتموسفېرا دولقۇنى شەكلىدىكى بىر خىل كاشىلا.

غەربچە سۇپ. غەرب ئەللىرىگە خاس، غەرب ئەللىرىدە بولىدىغان: غەربچە كىيىم. * ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىدە غەربچە تىبابەتتە قوللىنىدىغان خېلى كۆپ دورا ئىسىملىرى ۋە كېسەللىك ئىسىملىرى بار ئىكەن دېيىشىدۇ.

غەربلەشتۈرمەك «غەربلەشمەك» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇنداق قىلغانلىق ھەرگىزمۇ تىبابەتچىلىكىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى داۋالاش ئۇسۇللىرىنى «غەربلەش-تۈرگەنلىك» بولمايدۇ.

غەربلەشمەك پ. مەدەنىيىتى، تۈزۈلمىسى ۋە شۇ قاتارلىقلار غەربلەرنىڭكىگە ئوخشاش بولماق، غەربنىڭكى ئەينەن كۆچۈرۈلۈپ ئىشلىتىلمەك: پۈتۈنلەي غەربلىشىش دېگەن تەشەببۇس - خاتا نۇقتىئىنەزەر.

غەربلىك ئى. غەرب ئەللىرىدە ياشىغۇچى كىشى: ئۇلار سىزنىڭ غەربلىك، يەنە كېلىپ، ئەمدىلا جەنۇبىي ئوكيان سەپىرىدىن قايتىپ كەلگەنلىكىڭىزنى ئۇقۇپ، نېمىلا بولمىسۇن سىزنىڭ ھەمراھ بولۇپ بېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ.

غەربىي سۇپ (ئە) غەرب تەرەپكە جايلاش-قان، غەرب تەرەپتىكى: نىزامدىن يېنىدىكى ئاقىلبېككە قاراپ: - ئۇرۇش مەيدانىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى قىسىملار مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن ئالغا سېلىشى كېرەك! - دېدى بۇيرۇق ئاھاڭدا.

چۆكتۈرمەك، پاتۇرماق؛ سۇغا غەرق قىلماق. * ئېسىگە بولسۇن تاغا، دېڭىز كېمە، پارا-خوتلارنى دائىم كۆتۈرۈپلا تۇرمايدۇ، ۋاقتى كەلگەندە، ئاغدۇرۇپ سۇغا غەرقىۋ قىلىۋىتەلەي-دۇ! * مانا بىر كۈننىڭ ئىچىدە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەر ئۇنى مۇشكۈل بىر ئىشقا دۇچ كەلتۈرۈپ، خىيال دەرياسىغا غەرق قىلىپ تاشلىدى.

غەرق مەست ئۆزىنى، ھوشىنى بىلمىگۈدەك دەرىجىدە مەست؛ قاتتىق مەست؛ غەرق مەست بولماق. * ئۇ ئۆزىنىڭ كېلەچىكى ھەققىدىكى شېرىن خىياللىرى بىلەن غەرق مەست ھالدا ساراياغا قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى.

غەرق مەست بولماق ① ئۆزىنى، ھوشىنى بىلمىگۈدەك دەرىجىدە مەست بولماق، خۇددىنى يوقاتماق؛ ئۇ غەرق مەست بولسا كېرەك، ھارۋىدا ئۆز بەدىنىنى باشقۇرالمىي ئالدى-كەينىگە تەۋرىنىپ ئولتۇراتتى. ② كۆچمە. قاتتىق تەسىرلەن-مەك، مەپتۇن بولماق؛ ئوقۇپ ئەشئارلىرىنى غەرق مەست بولۇپ، تەسىراتىم چىنىسىگە تەسىرات تولۇپ، كۆزۈم بىر نۇقتىغا قاراپ قېتىپ قالىدۇ. ۋۇجۇدۇم خىيال بەھرىگە پېتىپ قالىدۇ.

غەزەپ نى (ئە) ھەددىدىن زىيادە نەپرەت، ئاچچىق؛ غەزىپى كەلمەك. * مۇمۇن ئاكىمنىڭ كۆزلىرىدە غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى، * قەيسەر ئىرادىلىك بۇ پېشقەدەم پروفېسسور ھازىر ئۆزىنىڭ 18 ياشلىق بالىسىنى باشقۇ-رالمىيۋاتىدۇ. بۇ ئەھۋال بۇنىڭغا قاتتىق تەسىر قىلدى، ئۇنىڭ غەزىپىنى كەلتۈردى، **غەزەپكە تولماق** قاتتىق غەزەپلەنمەك، غەزىپى ھەددىدىن ئاشماق؛ ئەزەللىرى ئاياللىرىنى ئۇرغاندا ياكى ئاتا-ئانىلىرى

غەربىي زېمىن <تارىخ> ← غەربىي دىيار.

غەربىي ئۇزۇنلۇق <جۇغ> نۆل گرادۇس-لۇق مېرىدىئان سىزىقىنىڭ غەربىدىكى ئۇزۇنلۇق ياكى مېرىدىئان.

غەربىي ياۋروپا <جۇغ> ياۋروپانىڭ غەربى. ئۇ تار مەنىدە ئەنگلىيە، ئىرېلاندىيە، فرانسىيە، مۇناكو، گوللاندىيە، بېلگىيە ۋە لىۇكسېمبورگ قاتارلىق دۆلەتلەرنى؛ كەڭ مەنىدە شەرقىي ياۋروپادىن باشقا بارلىق ياۋروپا دۆلەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

غەربىي ياۋروپا ئورتاق بازىرى غەربىي ياۋروپادىكى ئاساسلىق كاپىتالىستىك دۆلەتلەرنىڭ ئويۇشتۇرغان سىياسىي ئىقتىسادىي گۇرۇھى.

غەرق سۇپ (ئە) ① بىرەر نەرسە ئىچىگە چۆككەن، چۆمۈلگەن، پاتقان؛ سۇغا غەرق بولماق. * تۇققۇز ئوغۇل بىر-بىرىدىن قىزغىنىپ، بۇرۇنراق سۇغا چۈشۈپ كۆپرەك قوي ھەيدەپ چىقىشنىڭ غېمىدە ئارقا-ئارقىدىن دەرياغا سەكرەپتۇ-دە، سۇغا غەرق بولۇپتۇ. * ھاجى بولسا، چوڭقۇر خىيال دېڭىزغا غەرق ئىدى. ② ھەددىدىن زىيادە، ھەددىدىن تاشقىرى، ناھايىتى؛ غەرق مەست.

غەرق بولماق بىرەر نەرسە ئىچىگە چۆكمەك، چۆمۈلمەك، پاتماق؛ سۇغا غەرق بولماق. * يىگىت سۇ ئۇزۇشىنى بىلمەيدىكەن، سۇغا غەرق بولدى. * ئۇ قانداقتۇر خىيال دېڭىزغا غەرق بولغاندەك كۆرۈنەتتى. * مىڭ تەسلىكتە بىر ئۆڭكۈرنى تېپىپ، مۈكچىنىپ ئولتۇرۇپ شېرىن ئۇيقۇغا غەرق بولدۇم.

غەرق قىلماق بىرەر نەرسە ئىچىگە

بىر قانچىنى سالىدى. * بوۋاي، غەزەپكە پايلىماي؛ - «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچ-لۈك» دېگەن راست گەپ ئىكەن-دە، ساقچى دېگەن مۇشۇنداق بولامدۇ؟ - دېدى. غەزەپنى مىڭ گەز ئۆرلىمەك غەزەپنى ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتمەك، ئىنتايىن قاتتىق غەزەپلەنمەك: ئۇ ئاچچىقلاپ غەزەپنى مىڭ گەز ئۆرلەپ كەتتى.

غەزەپنى ئىچىگە يۇتماق غەزەپنى باسماق، غەزەپكە ھاي بەرمەك، ئۆزىنى تۇتۇۋالماق: شۇنداق قىلىپ نادەم ئانىسىنىڭ بىر ماتا ئۈچۈن مىڭ تەسلىكتە يىغىپ بەرگەن يۇلدىنىمۇ ئايرىلىپ قالدى-دە، غەزەپنى ئىچىگە يۇتۇپ، ھارۋىسىنى ھەيدەپ ماڭدى. * قىزلار بولسا تېخىچە غەزەپنى ئىچىگە يۇتۇپ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي، قازناقنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن مەھكەم تاقىۋېلىپ ئىككى كۈنىنى ئۆتكۈزدى.

غەزەپنى يۇتماق ئاچچىقى كېلىدىغان ئىشلار يۈز بەرسىمۇ، ئاچچىقلانماي سالماق بولماق، ئۆزىنى تۇتۇۋالماق، ئاچچىقىغا ھاي بەرمەك: ئۇ غەزەپنى يۇتۇپ سىلىق سۆزلىدى.

غەزەپنى ئۆرلىمەك قاتتىق ئاچچىقلانماق، غەزەپلەنمەك، غەزەپنى كەلمەك: گۈلپەمخانىنىڭ مانا ئەمدى قېنى قىزىپ، غەزەپنى ئۆرلىدى. * - نېمە؟ بىر كۈرە، بۇغداي؟... كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە تۇرۇپتۇ، - بوۋاينىڭ غەزەپنى ئۆرلىدى.

غەزەپلەندۈرمەك «غەزەپلەنمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مۇشۇنداق بىر قەدىردان دوستىنىڭ يامانلاردىن چىشى چۈشكىدەك دەرىجىدە ئازار يېگەنلىكى، شۇ تاپتا سۈنۈقتى ئىنتايىن غەزەپلەندۈردى. * ئەسئەتنىڭ كېيىنكى بىر ئىشى تېرىكىپ ئاران

بالىلىرىنى ئۇرغاندىمۇ ئازابلانپ غەزەپكە تولاتتىم. * چېھرىڭنىڭ يۈزلىرى قۇلاقلىرىغىچە يېنىپ كەتتى، كۆزلىرى ئەلەم ۋە غەزەپكە تولدى.

غەزەپكە كەلمەك ← غەزەپلەنمەك: شاننىياز غەزەپكە كېلىپ، لەشكەر بىلەن قاتتىق ئېلىشتى، بىراق لەشكەرلەر ئۇنى چېپىپ تاشلىدى. * شاھ غەزەپكە كېلىپ، ئادەملىرىگە ئۇنى ئېلىپ چىقىپ كالىنىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇدى.

غەزەپنى قاينىماق ← غەزەپنى ئۆرلىمەك: ئەكبەر بۇ تەرسا ئادەمنى ئەيۋەشكە كەلتۈرەلمىگەنلىكىگە غەزەپنى قايناپ سۆزلەپلا كەتتى.

غەزەپنى قوزغالماق ← غەزەپنى ئۆرلە-مەك: ئۆتمۈشۈمنى ئەسلىم، قوزغىلىدۇ غەزەپىم، ئوتتۇز يىلدىن ئارتۇقراق قۇلدەك ھەقىسىز ئىشلىدىم.

غەزەپنى قىرىق گەز ئۆرلىمەك غەزەپنى چېكىدىن ئاشماق، تازا ئاچچىقى كەلمەك: ئۇنىڭ غەزەپنى قىرىق گەز ئۆرلەپ ئانىسى ۋە ئۇستازى ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىشقا ئاتلاندى. غەزەپنى كەلمەك ئاچچىقلانماق، غەزەپ-لەنمەك: بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپنى كەلدى.

غەزەپكە بەس كېلەلمەسلىك ← ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەسلىك: غەزەپكە بەس كېلەلمەي تۇرغان پادىشاھ سول قول ۋەزىرىنى قىچقىرىپ: - سەن نېمىشقا لاي، كېسەكنى يەتكۈزۈپ بېرەلمەيسەن؟ - دەپ ۋارقىراپتۇ.

غەزەپكە پايلىماي قاتتىق غەزەپلەنگەنلىك-تىن ئۆزىنى تۇتالماي؛ غەزەپنى، ئاچچىق-نى باسالماي؛ بەھرام غەزەپكە پايلىماي، خوتۇنى دىلتارامنى ئاتتىن يۇلۇۋېلىپ كاختىغا

ئاھاڭغا سېلىنغان شۇ خىل شېئىر؛
 ناخشا: غەزەل ئېيتماق. * كىشىلەر توي
 غەزەللىرىنى ئوقۇپ، چىن قەلبىدىن شادلىنىپ
 كۈلۈشمەكتە. * كەلدى باھار، كۈلدى
 جاھان، زەپۇ گۈزەل. كەلدى قۇشلار جەنۇب
 ياقتىن ئېيتىپ غەزەل.

غەزەلچى ئى. غەزەل ئېيتىدىغان ئادەم؛
 بۇ بازاردا غەزەلچىلەر، راۋابچىلار، ئىت
 تالاشتۇرغۇچىلار... ئىش قىلىپ خىلمۇخىل
 ئادەملەر بار ئىدى.

غەزەلخان ئى (ئەپ) ← **غەزەلچى**؛
 غەزەلخان بولمىسا بۇلبۇل، كىرەرمۇ جىلۋىگە
 ھەر گۈل. ئاشارمۇ قىمىتى گۈلنىڭ، قونماي
 بەرگىگە بۇلبۇل؟ * بار ئىكەن شۇنداق بىر
 ماھىر غەزەلخان، ھەسرەتتە ئۆتەرەكەن
 كۈنلىرى ھامان.

غەزەلخانلىق ئى. غەزەل ئېيتىش، غەزەل
 ئوقۇش: - بىزنىڭ ۋەزىپىمىز غەزەلخانلىق
 ئەمەس، بەلكى ھويلا-ئارامنى ئوغرى
 يالغاندىن، ئېغىل-قوتاننى بۇرە-قاۋاندىن
 ساقلاش، - دېدى تاغىل ئىت.

غەزەللىيات ئى (ئە) «غەزەل» سۆزىنىڭ
 كۆپلۈكى - غەزەللەر: «ئون ئىككى
 مۇقام» نىڭ ناخشىلىرى لىرىك غەزەللىيات،
 خەلق قوشاقلىرى، خەلق داستانلىرىدىن
 تۈزۈلگەن.

غەزۋە ئى <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر
 ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق
 ئۆسۈملۈك. كۆپىنچە تۈۋىدىن شاخلىنىدۇ،
 يوپۇرمىقى قوشۇق ياكى يىپ شەكلىدە
 بولۇپ، يۇمشاق تۈكلىرى بولىدۇ. گۈلى
 سېرىق ۋە باشسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ.
 غولى ۋە يوپۇرمىقى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ،
 يۆتەل توختىتىش ۋە بەلغەم بوشتىتىش
 رولىغا ئىگە.

تۇرغان ئاپىسىنى تېخىمۇ غەزەپلەندۈرۈۋەتتى.
غەزەپلەنمەك پ. غەزىپى كەلمەك،
 قاتتىق ئاچچىقلانماق؛ ئۇ كۆز ئالدىدا ئاشكارا
 ھالدا يۈز بېرىۋاتقان بۇنداق كەمسىتىش ۋە
 خورلۇققا ئىچ-ئىچىدىن غەزەپلەندى. * خەلق
 توپى خۇددى غەزەپلەنگەن شىردەك شەھەر
 دەرۋازىسىغا ئۆزىنى ئۇردى.

غەزەپلىك سۈپ. غەزىپى بار، غەزەپكە
 كەلگەن؛ بوۋاينىڭ غەزەپلىك تۇرقى ئۆزگىرىپ،
 چوڭقۇر ئۇھ تارتتى-دە، ئاپىسىغا كېلىپ، شائىر
 بىلەن يانمۇيان ئولتۇردى. * توپ ئىچىدىن
 ئايىقىزنىڭ جاراڭلىغان غەزەپلىك ئاۋازى
 ئاڭلاندى.

غەزەپلىنىشمەك «غەزەپلەنمەك» يېنىلە-
 نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بۇ ئىشتىن
 قاتتىق غەزەپلىنىشتى.

غەزەپ-نەپرەت غەزەپ ۋە نەپرەت؛
 خەت ئوقۇلۇپ تۈگە-تۈگىمەي، خەلق توپى
 دېڭىزدەك چايقىلىپ، تۈگۈلگەن مۇشتلار ھاۋادا
 پۇلاڭلاپ، غەزەپ-نەپرەت سادالىرى گۈلدۈرمامە-
 دەك ياڭراپ كەتتى. * ئۆمەر جان پۈتۈن
 غەزەپ-نەپرەتنى كۆزىگە يىغىپ، بۇلۇڭغا
 تىكىلىپ چىقىر كۆز قاسىنى قاقچۇرۇپ قويماسلىقىنى
 ئويلاپ تۇراتتى.

غەزەل ئى (ئە) <ئەد> ① دەسلەپكى
 بېيىتنىڭ ھەر ئىككى مىراسى قاپپىداش
 بولغان، كېيىنكى بېيىتلىرىنىڭ ئاخىرقى
 مىراسى دەسلەپكى ئىككى مىراسىغا
 قاپپىداش بولۇپ كېلىدىغان لىرىك شېئىر؛
 ناۋايى غەزەللىرى. گۇمناڭ غەزەللىرى. *
 روداكى پارس تىلىدا قەسىدە، غەزەل، رۇبائىي
 ۋە تۇيۇقلارنى قالدۇرۇپتۇ. * دېدى قاسىم؛
 يىگىرمە بۇ يىل يېشىم، قوتاز بېقىپ ئۆتۈشتۈر
 كۈندە ئىشىم. ئاتا-ئانام بار چىنى ئوقۇغانمەن،
 شامە شىرەپتەك غەزەلمۇ توقۇغانمەن. ②

غەزىنە (توغرىسى: خەزىنە) ←
خەزىنە.

غەزىنەت ئى. دىئال. تاپا-تەنە.
غەسسال ئى (ئە) دىئال. مېيىتنى يۇيىدىغان
ئادەم، مېيىت يۇغۇچى.
غەسسل ئى (ئە) مېيىتنى يەرلىككە قويۇشتىن
بۇرۇنقى يۇيۇش ھەرىكىتى.
غەسسل قىلماق مېيىتنى يۇماق.

غەش سۈپ (پ) بىرەر نەرسىدىن تەشۋىش-
لەنگەن، خاپا بولغان، خاپا، تۇتۇق
(كۆڭۈل ھەققىدە): كۆڭلى غەش بولماق.
* بۇ ئىشلار سەپەر قۇلىنىڭ كۆڭلىنى ناھايىتى
غەش قىلاتتى. * بۇ ئىشتىن بىر تۇرۇپ خۇشال
بولسام، يەنە بىر تۇرۇپ، كۆڭلۈمنىڭ ئاللىقانداق
بىر يېرى غەش ئىدى.

غەش بولماق تىت-تىت بولماق، بىئارام
بولماق: كۆڭلى غەش بولماق. * ئاسمانغا
قارىغان كىشىنىڭ كۆڭلى ئىختىيارسىز غەش
بولاتتى. * ياسىنىڭ كۆڭلى غەش بولۇپ
روھسىز ھالدا ئارقىغا بۇرۇلدى.

غەش قىلماق ئارامنى بۇزماق، بىئارام
قىلماق: كۆڭلىنى غەش قىلماق. * بۇ ھال
كۆڭلۈمنى سەل-پەل غەش قىلدى. *
قىياپەتلىك شەرنى تەتقىق قىلدىغان ئادەملەر-
گە ئايلىنىپ قېلىشىمىز مۇمكىن، مانا بۇ
ھەقتە تەن كۆڭۈلنى غەش قىلدىغان ئىش.

غەشچىلىك ئى ← غەشلىك.

غەشلىك ئى. بىرەر نەرسىدىن تەشۋىش-
لىنىش، بىئاراملىق، خاپىلىق: كۈندە
دېگۈدەك ھاۋا تۇتۇلۇپ كۆڭۈلگە غەشلىك
سالاتتى. * بۇ غەشلىك ئەلۋەتتە نۇرغۇن
يېڭى سوئاللار بىلەن تۇتىشىپ كەتكەن ئىدى.
* ئۇنىڭ غەلتە مەجەزىنى ئويلىغىنىدا كۆڭلى
غەشلىككە تولاتتى.

غەشلىكى كەلمەك كۆڭلى بىر قىسما

بولماق، تىت-تىت بولماق: ئالىمنىڭ
غەشلىكى كەلدى. * - ئۇ بىچارىگە يېڭى
ھۇجۇم تەييارلاۋاتامسىز؟ - دەپ سورىدى
ئۇ غەشلىكى كەلگەن بىر ئاھاڭدا.

غەللە (توغرىسى: غەللە) ← غەللە.
غەللەپ ئى. دىئال. غىلاپ.

غەللەت سۈپ (ئە) يالغان، ساختا، راس
بولمىغان: غەللەت سۆز. * غەللەت گەپ.
* - ئەگەر غەللەت بولسا... - نېپە دەپ
جۆيلىۋاتىلا، - ھەيران بولغان ھەسەن
قازىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى. * كاككۈك
ئاغزى تون كىيىپ، يېزىغا چىققان يالغۇزۇم،
چىنىمىكىن-غەللەتسىكىن، بەندەم كۆتۈرگەن
يالغۇزۇم.

غەللەت گەپ ھېچقانداق ئاساسى
بولمىغان، بولمىغۇر گەپ، يوق گەپ،
ساختا، يالغان گەپ: خەقتە ئاشلىق بار،
ئۇلارنىڭ يوق دېگىنى غەللەت گەپ.

غەلدى-غەش قالدى-قاتتى، كېرەكسىز
نەرسىلەر، ئەخلەت-چاۋار، سۈپۈرۈندى:
شاۋكەت لىقمۇلىق بىر قازان قوغۇشۇنى
چەككىلەپ، غەلدى-غەشلىرىنى پاكىز سۈزۈپ
بولدى. * بىرنەچچە ۋاقىتتىن بېرى باھارخان-
نىڭ شىۋاق سۈپۈرگۈسىدىن قۇتۇلۇپ قالغان
ئەخلەت-چىرىندىلەر ۋە كېسەلنىڭ غەلدى-
غەشلىرى ئىنتايىن يامان بۇراق چېچىپ
تۇراتتى.

غەللە ئى (ئە) ① ئاشلىق، مەھسۇلات:
غەللە-پاراق. ② تۈگمەن ھەققى ئۈچۈن
بېرىلدىغان ئاشلىق ياكى باشقا نەرسە.
③ سودا دۇكانلىرىدا سودىدىن چۈشكەن
پۇل: غەللە سانماق. ④ سودىدىن چۈشكەن
پۇلنى سالىدىغان ساندۇقچە: غەللىگە پۇل
سالماق.

غەللە-پاراق دېھقانلارنىڭ ھۆكۈمەتكە

بىرىنچى. // - قاراڭ، غەلۋىچىلەر يەنە كەلدى، - دېدى ئۇ ماڭا.

غەلۋە - غوۋغا ئۇرۇش-جېدەل: قازىخاننىڭ ئىچى غەلۋە-غوۋغا بىلەن تولۇپ كەتتى.

غەلۋىخور سۈپ. جېدەلخور، ئۇرۇشقا، غەلۋىچى: - تازىمۇ غەلۋىخور ئادەم ئىكەنسى-

لەر! - ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى ئىدى، لېكىن تەرەپ-تەرەپتىن كۆتۈرۈلگەن غەزەپلىك ئاۋازلار ئۇنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

// - تېخى بىرنەچچە غەلۋىخورلار دات ئېيتىپمۇ كىرگەن ئوخشايدۇ، - دېدى ئۇ غودىراپ.

غەلۋىرى ئى. بۇغداي، گۈرۈچ قاتارلىقلارنى تاسقىش ئۈچۈن كىرىش ياكى سىمىدىن توقۇلغان، قاسقانلىق ئۆي سايىمىنى، تۆشۈكلىرى ئەلگەكتىن چوڭراق: ئۇ: -

مەن ئامباردىن غەلۋىرى ئېلىپ بېرىمى، مۇشۇ يەردىلا تازىلا، - دەپ بۇيرۇپ قويۇپ كېتىپ قالدى.

غەلۋىرى سۆڭەك <ئانات> باش سۆڭەك-لىرىنىڭ بىر پارچىسى. ئۇ باش سۆڭەك بوشلۇقىنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا، ئىككى كۆز چانقىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ۋە بۇرۇن بوشلۇقىنىڭ چوققا قىسمىدا بولۇپ، باش سۆڭەك بوشلۇقى بىلەن بۇرۇن بوشلۇقىنى ئايرىپ تۇرىدىغان پاسىل ھېسابلىنىدۇ.

غەلۋىرىك ئى. <تې> بىر خىل تېرە كېسىلى. ئۇزۇمسىمان شارچە باكتېرىيە ياكى زەنجىرسىمان باكتېرىيەلەرنىڭ تۈك خالىتىغا كىرىۋېلىشى تۈپەيلىدىن پەيدا بولىدۇ. بۇنىڭدا، مەلۇم جايغا قان تولۇپ قېلىپ، مونەكلىشىۋالىدۇ. بۇ ئورۇن قىزىرىپ ئىشىشىدۇ، يىرىڭلايدۇ ۋە قاتتىق ئاغرىيدۇ.

غەلۋىرىچى ئى. غەلۋىرى ياساپ ساتىدىغان ئادەم.

غەلۋىرىسىمان سۈپ. شەكلى غەلۋىرىگە

مەلۇم نىسبەت بويىچە باج ئورنىدا تاپشۇرىدىغان ئاشلىقى: غەلۋە-پاراق تاپشۇرماق. * - ياق، - دېدى قىز دادىسىغا خۇشال كۈلۈمسىرەپ، - قوشنا دادۇيىنىڭ غەلۋە-پاراق تاپشۇرۇشقا كىرگەن تراكتورغا ئولتۇرۇۋالدىم. * ئۇلار ئەشۇ يول بىلەن بىرى، غەلۋە-پاراقنى كېچىرىم قىلدۇرماقچى، يەنە بىرى دۆلەتتىن ياردەم - قۇتقۇزۇش ئالماقچى ئىكەن.

غەللىچى ئى. غەلۋە-پاراق يىغىدىغان ئادەم.

غەلۋە ئى ① جېدەل، ماجىرا: غەلۋە قىلماق. غەلۋە كۆتۈرمەك. * كاۋاپچىنىڭ غەللىسىدە قالغان 30 كوينى قايتۇر دەپ غەلۋە قىلىپ ھۆرىپىۋاتىدۇ. * دېھقاننىڭ چوڭ بالىسى ئەسقىر. ناھايىتى ئەركە ۋە بەتخەج ئىكەن، بەرگەن تەڭگىنى ھەر كۈنى خەجلەپ تۈگىتىدىكەن ۋە دادىسىغا يەنە «تەڭگە بەرگىن» دەپ غەلۋە قىلىدىكەن. ②

ۋاراڭ-چۈرۈڭ: - غەلۋە قىلماڭلار! - دەپ ۋارقىرىدى ئاسىم يىغىن باشقۇرغۇچىلار ئۈچۈن قويۇلغان شىرنەنىڭ يىنىغا تۆتۈپ. * ئۇ شۇنچە غەلۋە ئىچىدىمۇ مۈگدەشكە باشلىدى. ③

توپىلاڭ: بىلىپ يۇرتتا غەلۋە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سۇتۇق بۇغراخان بەك خاپا بولدى.

غەلۋە قىلماق ① جېدەللىشىمەك، ئۇرۇشماق: قارىغاندا كۈندە پايدا ئاز دەپ ئۆيدە غەلۋە قىلىپ ئولتۇرىدىغان ئوخشاپسىلەر. ② ۋاراڭ-چۈرۈڭ قىلماق: - غەلۋە قىلماڭ-لار! - دەپ ۋارقىرىدى يىغىن باشقۇرغۇچى.

غەلۋىچى سۈپ. ئۇرۇشقا، سوقۇشقا، جېدەلخور: غەلۋىچى ئادەم. * - ئۈچىنچى ئۆكەمنى سورىسىڭىز، - دېدىم خەلىپىگە، - ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئىسمى «بەقىق»، ئۆزى تولىمۇ غەلۋىچى

ئوخشاش، غەلۋىر شەكىللىك: غەلۋىرسىمان نەپچە. غەلۋىرسىمان ھۈجەيرە. غەلۋىرسىمان نەپچە <بئول> فلويىمىنى تەشكىل قىلغۇچى تەركىبلەردىن بىرى. ئۇ نۇرغۇنلىغان كانايىسىمان ھۈجەيرىلەرنىڭ ئاستى-ئۈستى تەرەپلىرىنىڭ ئۈلنىشى ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ، ئۇلانغان جايدىدا-كى ھۈجەيرە پوستىدا ئۇششاق تۆشۈكچە-لەر بولۇپ، غەلۋىرگە ئوخشاپ قالىدۇ. ئادەتتە ئۇلار ئوزۇقلۇق توشۇش رولىنى ئوينايدۇ.

غەلۋىرسىمان ھۈجەيرە <بوت> قارىغايىلارنىڭ ئەۋرىشىم قىسمىدىكى ئوزۇقلۇق تۇشۇغۇچى ھۈجەيرە. ئۇنىڭ شەكلى موگىغا ئوخشايدۇ، بۇ خىل ھۈجەيرىلەرنىڭ تۇتاشقان يېرىدە غەلۋىر-نىڭدەك تۆشۈكلىرى بولۇپ، بىر ھۈجەيرىدىكى ئوزۇقلۇق بۇ تۆشۈكلەر ئارقىلىق يەنە بىر ھۈجەيرىگە ئۆتىدۇ.

غەلىبە ئى (ئە) ① ئۇرۇش ۋە جەڭلەردە قولغا كەلتۈرگەن ئۈستۈنلۈك، مۇۋەپپەقىيەت-يەت؛ زەپەر: غەلىبە قىلماق. غەلىبە قازانماق. * بۇ ئۇرۇشلارنىڭ ھەممىسىدە ئەنگلىيە غەلىبە قازانغان، 18-ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىغا كەلگەندە، دۇنيا سودىسىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنىڭ قولغا توپلانغان. * بۈگۈنكى غەلىبە مۇختار مەركەزىنىڭ تۆھپىسىگە مەنسۇپ. ② بىرەر ئىشتىن قولغا كەلتۈرگەن نەتىجە، مۇۋەپپەقىيەت: بۇ يىل باھاردا يۈز بەرگەن قۇرغاقچىلىق ئاپىتى ئۈستىدىنمۇ غەلىبە قىلىندى. * ئۇ ئۆز ئىشىنىڭ غەلىبە قىلىشىغا قاتتىق ئىشىنىدۇ. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

غەلىبە قىلماق مۇۋەپپەقىيەت قازانماق، نەتىجىگە ئېرىشمەن، ئۈستۈنلۈكنى

ئىگىلىمەك: سوتسىيالىستىك دۆلەت ۋە سوتسىيالىستىك قانۇنلار بولسا يېڭى كۈچلەرگە ۋەكىللىك قىلغاچقا، قۇدرەتلىك ھاياتى كۈچكە ئىگە بولۇپ، دۇنيادا ئۈزلۈكسىز ھالدا غەلىبە قىلىدۇ.

غەلىبىسىرى رەۋ. غەلىبە ئۈستىگە غەلىبە قۇچۇپ، غەلىبىدىن غەلىبىگە قاراپ: ئۇلار بۇ سوئالغا: «تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، غەلىبىسىرى ئىلگىرىلەپ، ۋەتەننىڭ ئىلىم-پەن ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تېخىمۇ زور تۆھپە قوشىمىز» دەپ جاۋاب بېرىشتى.

غەلىبىلىك I سۈپ. غەلىبىسى بار، غەلىبە قىلغان، غەلىبىگە ئېرىشكەن: غەلىبىلىك سەپەر. غەلىبىلىك يىغىن. * جەڭچىلەرنىڭ باتۇرانە جەڭ قىلىشى نەتىجىسىدە، قېرىنداش قىسىملار بىلەن بىرلىكتە ئۇلۇغ ۋەتەننىڭ مۇقەددەس زېمىنىغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن تاجاۋۇزچى قوشۇننى غەلىبىلىك ھالدا چېكىندۈردى. ② رەۋ. غەلىبە بىلەن، غەلىبە قىلغان ھالدا: شۇنىڭ بىلەن تولغاق مىكرۇبلىرى پاك-پاكىز يوقىتىلىپ، جەڭ غەلىبىلىك ئاخىرلاشتى. * سىناق غەلىبىلىك بولدى.

غەلىتە سۈپ (ئە+پ) كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان، ئاجايىپ، ئۆزگىچە، باشقىچە: غەلىتە ئادەم. غەلىتە ئىش. غەلىتە خىيال. * ھەممە يەر كۆڭۈلنى غەش قىلىۋېتىدىغان غەلىتە جىمجىتلىق ئىچىگە غەرق بولۇپ كەتكەندەك ئىدى. * ئۇ تاشۋاي بالا چاغلىرىدا ھەزرەتتە ئۇچراتقان ھېلىقى چىراي-تۇرقى، خۇلقى-مىجەزى، پىكىر قىلىشلىرى غەلىتە بولغان دەرۋىش بوۋاي ئىدى. * بۇ كۈنلەردە شوپۇللىقلار ئارىسىدا غەلىتە گەپ-سۆزلەر بولۇۋاتاتتى. // قامزانىڭ بۇ قىلقى خوجىنىيازغا بىر غەلىتە بىلىندى. *

تۇيۇقسىزدىن بىر قۇشنىڭ غەلتە سايرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ بېشىنى كۆتۈردى.

غەلتىلەشمەك پ. غەلتە ھالەتكە

كەلمەك، ئۆزگىچە بولۇۋالماق؛ خېلى كۈنلەردىن بۇيان قىزنىڭ غەلتىلىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى بايقىغان ئابلانخۇن غەلچىخاننى ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ بېقىشقا بۇيرۇدى. * راستتىنلا ئۇنىڭ يۈرۈش-تۇرۇش، كىيىم-كېچەكلىرىدە مۇغەلتىلىشىپ ئۆزگىرىشكە باشلىغانىدى.

غەلتىلىك «غەلتە» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى؛ غەلتىلىك ھېس قىلماق. * ئۇنىڭ كۈلكىسىدىكى غەلتىلىك ئەكرەمنىمۇ ھەيران قالدۇردى. * ئۆگەي ئاپىسىنىڭ بۈگۈن مۇنداق توختىماي مېھرىبانلىق كۆرسىتىشلىرىدىن نەسىبە بىر خىل غەلتىلىك ھېس قىلغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ يەنىلا ئۆگەي ئاپىسىنىڭ سۆزلىرىگە سۆزسىز ئىشەندى.

غەلىيان ئى (ئە) يېزىت. قارشىلىق، نارازىلىق

قىلىش تۈپەيلىدىن كۆتۈرۈلگەن ئىسيان، توپىلاڭ، قوزغىلاڭ، غەلۋە، ماجىرا؛ غەلىيان كۆتۈرمەك. غەلىيان قىلماق. * پېقىر سولغا جىياڭ جىياپچۇڭدا غەلىيان كۆتۈرۈپ، تاغقا كەلگەندىن كېيىن، ھەرقايسىلارنىڭ مەدەت-كارلىقى بىلەن سەردار بولۇپ قالدىم. * توپ ئىچىدە غەلىيان كۆتۈرۈلدى. * ئۇ قوغۇنلۇقتىكى غەلىياننى كۆرۈپ، دەسلەپ ھاڭ-تاڭ قالدى، كېيىن ئىشنىڭ تېگىگە چۈشىنىپ بالىلاردىن ئۈچىنى تۇتۇۋالدى، قالغانلىرى قېچىپ كەتتى.

غەلىيان كۆتۈرمەك قوزغىلاڭ، ئىسيان،

توپىلاڭ قىلماق؛ شۇ كۈنى شەھىرى بەلخنىڭ خەلقى، شاھ مەھمۇرخانىنىڭ ئۈستىدىن غەلىيان كۆتۈرۈپ، قولغا تاش-كېسەك، تاياق-توقماق ئېلىپ ئوردىغا باستۇرۇپ كىردى.

غەلىيانچى ئى. توپىلاڭچى، قوزغىلاڭ

كۆتۈرگۈچى، ئىسيانكار؛ پالتوبەگ باشقا بەگلەر بىلەن بىللە غەلىيانچىلارغا تاقابىل تۇرۇشنىڭ چارىسىنى مەسلىھەتلەشتى.

غەلىيانلىق سۈپ. توپىلاڭ، ئىسيان كۆتۈرۈل-

گەن، قوزغىلاڭ بولغان؛ ئۆتكەنكى شۇ غەلىيانلىق يىللارنىڭ يىلتىزى قومۇرۇپ تاشلاند. خىنىغا تېخى ئانچە كۆپ ۋاقىت بولمىدى، شۇنچا خەلق ئاممىسىدىكى مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن قالغان ئەندىشە-گۇمانلارنى، ئىشەنچ مەسلىكلەرنى بىردىنلا تۈگەپ كېتىدۇ دەپ ئېيتىشقا بولمايدۇ.

غەم ئى (ئە) ① ئەندىشە، تەشۋىش،

ئەنسىرەش؛ غەم قىلماق. غەمدە قالماق. * ئەرنىڭ غېمى ئەلدە (ماقال). * بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، ئاچنىڭ غېمى ئاشلىقتا، توقنىڭ غېمى يوق ئىكەن. * - مەن ئائىلىنىڭ غېمىنى قىلمىسام بولامدۇ؟ - دېدى ئالىم. ② كۆچمە. تەبىئىيلىق، ھازىرلىق؛ قىشنىڭ غېمى، ئوزۇق-تۈلۈك غېمى. * كەنتىكىلەر مال-چارۋىلارنى قىشتىن ئامان-ئېسەن ئۆتكۈزۈشنىڭ غېمىنى قىلىۋاتىدۇ.

غەم تارتماق ← غەم يېمەك؛ - توۋا،

بۇ قىزنىڭ باشقا بىر ئادەم ئۈچۈن غەم تارتىپ يۈرگىنىنى، - دېدى رىزۋانئاي. غەم چەكمەك ← غەم يېمەك؛ نۇرشاد بولغارى ئاكىسى بەھزادنىڭ قايغۇسىدا، يەنە كېلىپ بۈگۈنكى جەڭدە ئۆلۈپ كەتكەن ئۆتكۈر ئىككى پالۋىنى بىلەن 10 مىڭ لەشكىرىنىڭ دەردىدە غەم چېكىپ ئولتۇراتتى.

غەم قىلماق غەم يېمەك، غەمدە قالماق؛

- غەم قىلماڭ ئاكا، - دېدى ئەكبەر ئۇنىڭ ھالىغا يېتىپ. * قادىر، بۇ ئۆيگە كېلىشتىن ئىلگىرى، خاسىيەت قارشى ئالارمۇ-ئالماسمۇ؟ قارشى ئېلىپ قالغاندا كۆڭۈلسىزلىكلەر توغرىسىدا

قانداق چۈشەندۈرۈپ بولارمەن دەپ كۆپ غەم قىلغانىدى .

غەمگە پاتماق غەمگە چۆمەك، ئەنسىز-رىمەك؛ پادشاھ يەنە غەمگە يېتىپ، تورۇسقا قاراپ يېتىپ كېچىنى تاڭغا ئۇلاپتۇ، پۇقرالارمۇ شۇ تەرىقىدە تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. * گاڭگىراپ، ھۇرۇنلىشىپ، غەمگە يېتىپ، قەددىڭ يۈكۈلگەن-دە، ئايالىڭنىڭ مۇلايىم تەلەپپوزدا ئەيىبلىشى سېنى ئالغا ئىلگىرىلەشكە ئۈندەيدۇ .

غەمگە چۆكەك غەم ئىچىدە قالماق؛ ئەنسىزىمەك: باي، ئەمدى 500 سەر تەڭكىدىن قۇرۇق قالدىغان بولدۇم دەپ غەمگە چۆكۈپتۇ .

غەمگە چۈشمەك ← غەمگە چۆكەك: پادشاھ غەمگە چۈشۈپ، تېۋىپ ئىزلەش بىلەن ئاۋارە بولۇپتۇ. * ئايشەم نېمە قىلارنى بىلەلمەي غەمگە چۈشتى .

غەمگە سالماق غەم ئىچىدە قالدۇرماق؛ مانا بۇ ھوشۇرنى غەمگە سالغان باھار ئۆزگىرىشلىرى گۈلئايىم ئۈچۈن خۇشاللىق بولدى . غەم يۇتماق غېمىنى ئىچىگە سىڭدۈرمەك؛ غەم ئىچىدە قالماق: يېتىم خامباپ يىگىت غەملەر يۇتۇپتۇ، ئەلەم-غۇربە تىچلىكتە يىل ئۆتۈپتۇ. * ئاچچىق-ئاچچىق غەم يۇتۇپ، باغرىنى خۇناپ ئەيلىگەي، كىمكى ھىجران بابىدىن بىر ئەكس دىلدار ئىزلىسە .

غەم يېمەك تەشۋىشلەنمەك، ئەندىشە قىلماق، ئەنسىزىمەك: ئەجەب بۈگۈن مېنىڭلا غېمىنى يەپ قېلىپسىلەر-غۇ؟ * - قىممەتلىكم غەم يېمە! - دەپتۇ قەمەر، - مېنىڭ ئاكام ئاندا-ساندا كېلىپ، مەن بىلەن بىر-ئىككى كۈن تۇرۇپ قايتىپ كېتىدۇ .

غېمىدە بولماق مەلۇم بىرنەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئىنتىلمەك، مەلۇم نەرسىنىڭ كويىدا بولماق: ئوغۇل بالىلار

تويىدا مىنىدىغان تايلىرىنىڭ غېمىدە بولسا، قىزلار چاچلىرىنى تاراپ ئۆزلىرىنى ياسايتتى . غېمىدە يوق ئويلاپمۇ قويماي، خىيالغا كەلتۈرمەي، بىغەم ھالدا: ئەنۋەرنىڭ قوللىرى تىترىدى، چىرايى تاتىرىپ، كۆزلىرى چەكچەيدى ۋە يالت قىلىپ ئادىلغا قارىدى، ئۇ بولسا غېمىدە يوق پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى . * لۇتپۇللا بولسا، غېمىدە يوق، مۇئەللىمنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى .

غېمىگە چۈشمەك ← غېمىدە بولماق: بوۋاي بىلەن موماينىڭمۇ كۆڭلى ئارام تېپىپ، بۇ ئۆز ئايىقى بىلەن كەلگەن قۇتلۇق كېلىنىنىڭ مەرىكىسىنى قاچان ۋە قانداق ئۆتكۈزۈشنىڭ غېمىگە چۈشكەندى .

غېمىنى قىلماق ← غېمىنى يېمەك: ئۆز ئىستىقبالىڭنىڭ غېمىنى قىل .

غېمىنى يېمەك مەلۇم بىرنەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن شۇ نەرسىنىڭ غېمىدە بولماق ۋە شۇ نەرسىنى ئويلىماق، غېمىنى قىلماق: قىشنىڭ غېمىنى يېمەك. * تۈن كېچىسى ئۇخلىماي، غېمىمنى يېمەپمىدىڭ، ئەلەي ئېتىپ بۆشۈكتە، ئاق سۈت بېرىپ باقماپمىدىڭ .

غەم-ئەندىشە غەم ۋە ئەندىشە: ئاپرېل ئېيى ئەتراپى قانچىلىك گۈزەللىك بىلەن بېزىگەن بولسۇن. ئۇ بەرپىر ئادىلنىڭ غەم-ئەندىشە بىلەن تولغان كۆڭلى ئۈچۈن تەسەللى بولالمايتتى. * ئۇلار پادشاھتىن يىغلىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىسا جاۋاب بەرمەيدى-كەن ۋە ھەمىشە غەم-ئەندىشە قىلىدىكەن .

غەمخان (ئە+پ) ① ئى. باشقىلارنىڭ غېمىنى قىلغۇچى، مېھرىبان، غەمگۈزار: ياراتقان ئىكسى بىلىدۇ بالام، خۇدايىمنىڭ ئۆزى غەمخان، كەچ قويسۇمۇ، ئاچ قويماس، دەپتىكەن. ② كۆچمە. سۈپ. پەرىشان،

تەزىم ئەت « دەپتىكەن. سەن ئوبدان خىيال قىل، بىزنىڭ بېشىمىزغا غەم-قايغۇ كەلگەندە ئۇلار بىز بىلەن تەڭ قايغۇرغان، - دەپ نەسەت قىلدى.

غەم-غۇسسە غەم-قايغۇ، غەم-ھەسرەت، خاپىلىق؛ ئادەم ھەمىشە ئۆزىنى خۇشال-خۇرام تۇتۇشى كېرەك. ھەرقانچە قىيىنچىلىق ۋە غەم-غۇسسە ئىچىدە بولسۇمۇ ئۆزىنى خۇشال تۇتۇش ھەر جەھەتتىن ياخشى.

غەم-غۇسسەگە چۆمەك ← **غەمگە چۆمەك**؛ - چىڭگاڭ غوجامنىڭ قىزلارغىمۇ قارايدىغان پۇرچىسى يوق، يېڭىنى ئوغا، كېيىن كېيەن بولۇپ، غەم-غۇسسەگە چۆمۈپلا كېتىپتۇ، - دېدى ئاسىيە ئاپئاق.

غەم-غۇسسەگە چۈشمەك ← **غەمگە چۆكەك**؛ باتۇر ھەجەر ئاپئاق كىرگەندىن كېيىن، قازنىڭ غەم-غۇسسەگە چۈشۈپ، پۇتى كۆيگەن توخۇدەك ئالدىراپ يۈرگىنىنى بايقىدى.

غەم-قايغۇ غەم ۋە قايغۇ؛ شۇ تاپتا شائىر ھېكم نۇرنى ئەسكە ئېلىپ قالدى. ھېكم نۇر مەسىلىسى سەپداشلارنى غەم-قايغۇغا سېلىۋاتقان، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلارنى قايتا-قايتا ھوشيارلىققا ئۈندەۋاتقان ئېغىر بىر مەسىلە بولۇپ قالغانىدى. * نىجاتنى قىناۋاتقان بارلىق غەم-قايغۇ، ئۈمىدسىزلىك، ئەندىشە... دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى، خۇددى ئىس-تۈتەك-ئەك بىردىنلا غايىپ بولۇپ كەتتى.

غەمكىن سۈپ (ئە) غەم-ئەندىشىگە پاتقان، غەم باسقان، قايغۇلۇق، مىسكىن، مەيۇس؛ بىركۈنى مەردان قاپقى ساڭگىلىغان ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇنى ھېچقاچان بۇنداق غەمكىن ھالەتتە كۆرمىگەن رۇقىيەنىڭ كۆڭلى بىرقىسىلا بولۇپ قالدى. * ھاجى غەمكىن خوشلىشىپ قاپتى.

غەمكىن: قىلما نالە، بۇلبۇلۇم، چەكمە پىغان، ئۇنچىۋالامۇ قالغىن غەمخانى بولۇپ. * مەن بىر ئىشقا خېلىدىن ھەيران، ئويلىغانچە بولمەن غەمخانى.

غەمخانىە ئى (ئە+پ) قايغۇ، ھەسرەت يىغلىغان جاي؛ - كەلسە مامۇت ئاكا، يۇقىرى ئۆتسە، پېقىرنىڭ غەمخانىسى... - سېپىت سارغىيىپ تۈكلەرى كۆيۈپ كەتكەن ئۆچكە تېرىسنى ئالدىغا سۈرۈپ قويدى. * ئۆمرۈڭ ئۆتەر نۇر ئىشقىدا پەرۋانە، جۈرئىتىڭگە بولدى دىللار غەمخانىە.

غەمخور سۈپ (ئە+پ) باشقىلار ئۈچۈن قايغۇرىدىغان، كۆيۈنىدىغان، مېھرىبان؛ ئاخىرى ئۇ ئۆزىنى ناھايىتىمۇ غەمخور قىلىپ كۆرسىتىپ، شاھنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. * كىم يېتەر مەزىلگە بىر باش بولسا، جان كۆپەر غەمخور سەپەرداش بولسا.

غەمخورلۇق «غەمخور» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئەمەت باشقىلارنىڭ غەمخورلۇقىغا رەھبەت ئېيتتى.

غەمخورلۇق قىلماق كۆيۈنمەك، ئاتىدارچە-لىق قىلماق، مېھرىبانلىق قىلماق؛ سەمەت دادىسىغا؛ - سەن دادا قانداق كەنت باشلىقى؟ مەھەللىمىزدە يەسلى قۇرۇلسۇنۇ سەن ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلساڭ بولامدۇ، - دېدى.

غەمسىز سۈپ. غەمى يوق، بىغەم؛ غەمسىز ئادەم. * ھەببە ئاغزىنى تەمشىپ ياتقان غەمسىز بوۋاقتا قاراپ ئۇلۇغ كىچىك تىندى-دە، يۈز-كۆزىدىكى ياشنى سۈرتتى.

غەمسىنماق پ. چىراي شەكلىدىن غەمكىن-لىك ئىپادىلەنمەك، غەمكىنلىك ھېس قىلماق، غەمكىنلەشمەك؛ توختىماخۇن خوتۇنغا؛ - كىمبۇ زەھەر يۇتۇپ غەمسىنپ يۈرۈشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، «ئادەم ئەتكەنگە

غەمكىن بولماق غەم-ئەندىشىدە قالماق، ھەسرەتلىك نەمەك، مەيۈسلەنمەك: ئۇ ناھايىتى غەمكىن بولۇپ ئاتىسى ئۈچۈن ئۇزاق ماتەم تۇتۇپتۇ.

غەمكىنلەشمەك پ. غەمكىن ھالەتكە كەلمەك، غەمكىن بولماق، مەيۈسلەنمەك: بەزى چاغلاردا، ئۇ شۇ قەدەر غەمكىنلىشىپ كېتەتتىكى، نېمە قىلارنى بىلمەي، مېخانىكىلىق ھالدا كۈندىلىك خاتىرىلا يازاتتى. * ئۇنىڭ چىرايى غەمكىنلىشىپ ئاۋازى تىترەپ كەتتى. **غەمكىنلىك** «غەمكىن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: مۇتەللىپ بالىلارغا غەمكىنلىك بىلەن قاراپ قويۇپ، ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. * ئۇنىڭ چىرايىنى بىردىنلا غەمكىنلىك قاپلىدى. * شۇ تاپتا ئۇنىڭ چىرايىدا غەمكىنلىك، كۆزلىرىدە بولسا تەشۋىش ئالامەتلىرى ئەكس ئېتەتتى.

غەمگۈزار سۈپ (ئەپ) باشقىلارنى غەم-ئەندىشىدىن خالاس قىلغۇچى، كۆيۈمچان، مېھرىبان، غەمخور: مەن ئۇنىڭ گېپىگە پەرۋا قىلماي، ئەل-جامائەتكە قارىدىم، ئۇلار قانداق ياخشى، قانداق غەمگۈزار، سەمىمىي كىشىلەر، مەن ئۇلارنىڭ روھىنى كۆتۈرىدىغان بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىشنى نىيەت قىلدىم. * شوق شامال بۇ غەمگۈزار قىزنىڭ كەڭ پېشانىسىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان ماڭغلاي چېچىنى خۇددى مايسىنى تەۋرەتكەندەك يەلپۈپ تارايتتى.

غەملىك تەك «غەملىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غەملىك شىمەك «غەملىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: ئۇلار كەم-كۈتلىرىنى غەملىشىپ سەپەرگە تەخ بولۇپ تۇرۇشتى. **غەملىك نەمەك** «غەملىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: چارۋىلارنىڭ قىشلىق ئوزۇق-تۇلۇكى غەملىدى.

غەملىك سۈپ. غەمى بار، غەمگە پاتقان، غەمكىن، قايغۇلۇق: قەمەرۇز زامان كۆزلىرىدىن مۇنچاقتەك ياش تۆكۈپ تۇرۇپ، كۆڭلى سۇنۇق، دىلى مۇڭلۇق، ئۆزى غەملىك ھالدا ئاتىسىغا قارايتتۇ. * ئېرى كېتىپ ئۈچ كۈندىن كېيىن ئايالدا يۈز بەرگەن بۇ ئۆزگىرىش بالىلارنى قىزىقتۇرغىنى بىلەن كېلىنىنى غەملىك، چوڭ ئوغۇل بىلەن قويىچىنى غەزەپ-نەپرەتلىك قىلىپ قويدى.

غەملىمەك پ ① كېرەك بولغان نەرسە -- كېرەكلەرنى تەييارلىماق، ھازىرلىماق، يىغماق: بىز ئون كۈنلۈك ئوزۇق-تۇلۇكنى غەملىپ ھوشۇر ئاكا بىلىدىغان نىشانلارغا قاراپ ئاتلىق يولغا چىقتۇق. * ھازىرغىچە ھەممە ئادەم ئىنقىلاب بىلەن بولۇپ كېتىپ، دېھقانچىلىق بىلەن كارى بولمايۋاتىدۇ، شۇڭا، ياخشى كۈنلەرنىڭ يامىنىغا ئاتاپ ئاز-تولا ئاشلىق غەملىپ قويغاندىم. ② كۆچمە. تويدۇرماق: نېمىشقا شۇنى ئايرىپ بېرىش باھانىسى بىلەن قورسىقىنى غەملىپ كەلمەيمەن.

غەملىك سۈپ (ئەپ) يېزىق. روھىي جەھەتتە تىن چۈشكۈن، غەمكىن؛ خاپا: مەن ئىشقى چۆلدە غەملىك بولۇپ يۈرگەن بىر يىگىتنىڭ ئىشىنى ئاسان قىلىش ئۈچۈن سەپەرگە ئاتلاندىم. * بارالىدىم باغچامغا، سالام ئېيتىڭ ئاغچامغا. دىلى غەملىك بەش بالام، قىزىل گۈلۈم، غۇنچەمغا.

غەملىك بولماق روھىي جەھەتتە چۈشكۈنلەشمەك، غەمكىنلەشمەك: قاراخان غەملىك بولۇپ، كۈن-تۈن ئۇخلىيالمىدى. * دەريادىن ئۆتەلمەي غەملىك بولدۇم دەپ ئاھ ئۇردى.

غەم-ھەسرەت غەم ۋە ھەسرەت: جەمئىيەتتە ئورنى ئەڭ يۇقىرى بولغان ئادەملەر غەم-ھەسرەت دېگەننى بىلمەيدۇ

غەننېمەت ئالماق ئۇرۇش، ئوۋ قاتارلىقلار-
 دا مەلۇم نەرسىلەرنى قولغا كىرگۈزمەك،
 ئولجا ئالماق: خوجىنىياز ھاجىغا پەقەت ئۆزى
 غەننېمەت ئالغان ئىككى پىلىموت بىلەن يىگىتلەر
 غەننېمەت ئالغان 100 تالچە مىلتىق قالدى.
 * مىللىي ئارمىيە باتالىيونى مەلۇم مىقداردىكى
 قورال-ياراغ زاپىسىغا ئىگە بولۇپ، ئۇلارنى
 قىيسر تاغ ئېغىزىدىكى ئۇرۇشتا دۈشمەن
 قوشۇنىدىن غەننېمەت ئالغانىدى.

غەننېمەت بىلمەك قولايلىق دەپ ھېساب-
 لىماق، قولغا كەلگەن، ئەڭ مۇۋاپىق
 دەپ ھېسابلىماق: - ھەي مەلىكەم، -
 دەپى ھاتەم پۇرسەتنى غەننېمەت بىلىپ، -
 تەمىم بىچارىنى ۋىسالنىڭدىن مەھرۇم قىلماي،
 ئۇنىڭ نىكاھىغا ئۆتسىڭىز ياخشى بولاتتى. *
 يىگىت پۇرسەتنى غەننېمەت بىلىپ ئۆزىنىڭ
 ئىشىنى قىلىپ قويۇپتۇ.

غەۋغا (توغرىسى: غوۋغا) ← غوۋغا.

غەۋۋاس ئى (ئە) ① سۇ ئاستىغا چۈشۈپ،
 ئۈنچە-مەرۋايت قاتارلىقلارنى ئىزدەپ
 تېپىش ئارقىلىق تۇرمۇشىنى قامدايدىغان
 كىشى: - پادىشاھ: ئەي غەۋۋاسلار!
 ھەمىڭلار بۇ كىشىگە دەريادىن گۆھەر تاشلاپ
 بېرىڭلار، بۇ يەردىن تېز يانسۇن، - دەپ
 پەرمان قىلدى. * مەن گويا غەۋۋاس بولۇپ
 چۆكتۈم ھايات ئوكيانغا، تولدى ئىلھام ساندۇقى
 سانسز ئېسىل دۇردانىغا. ② سۇ ئۆتكۈزمەيدى-
 غان مەخسۇس كىيىملەرنى كىيىپ، سۇ
 ئاستىدا خىزمەت قىلىدىغان خادىم:
 غەۋۋاس كىيىمى.

غەۋۋاس كىيىمى غەۋۋاسلار سۇ ئاستى
 مەشغۇلاتى ئېلىپ بارغاندا كىيىدىغان
 كىيىم. ئادەتتە ئىشتان-چاپان، ئاياغ
 ۋە باش كىيىمىدىن تەركىب تاپىدۇ.
 ئۇنىڭغا سۇ ئۆتمەيدۇ، كۆپىنچە ئوكسىگېن

دەيدىغان سۆز توغرا ئەمەس ئىكەن.
غەنخۇ سۈپ. دىئال. غالجىر.

غەننېي (ئە) ① سۈپ. ھېچ نەرسىگە
 موھتاج بولمايدىغان؛ باي، دۆلەتمەن:
 غەننېيلارغا كۈندە مەشرەپ، كۈندە توي،
 غەربىلارغا كۈندە ھەسرەت، كۈندە ئوي. ②
 ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

غەننېلىك «غەننېي» سۆزى ① نىڭ
 ئىسىم شەكلى: غەننېلىك ھەممە ئادەمگە
 نېسىپ بولۇۋەرمەيدۇ.

غەننېمەت (ئە) ① ئى. <ھەرب> ئۇرۇش
 ياكى ئوۋلاردا قولغا چۈشكەن ئولجا،
 قورال-ياراغ ياكى ھەر خىل ماددىي
 ئەشيا: شۇنىڭدىن كېيىن، قوزغىلاڭچىلار
 قۇربان بولغان بەش قېرىندىشنىڭ تاغ باغرىدى-
 كى تاش قەبرىلىرى بىلەن ۋىدالىشىپ، نۇرغۇن
 غەننېمەت بىلەن قورايغا قاراپ يولغا چىقتى.
 * ئۇلار تاغلىق رايونلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىدا
 تەبىئەتتىن توپلاپ يىغىۋاتقان بۇيۇملار ۋە ئوۋ
 غەننېمەتلىرىنىڭ بىر قىسمىنى ئۆزلىرى ئىشلىتىدۇ،
 يەنە بىر قىسمىنى باشقىلارغا ساتىدۇ. *
 كىرىپ بۇ غەننېمەتكە يولۇققىنىدىن سۆيۈنۈپ،
 ئۆزىنىڭ جۈپتى بىلەن بىرلىشىپ، يەرگە
 چۈشكەن خورمىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ
 ئۇۋىسىغا توشۇپتۇ. ② سۈپ. تېزدىن ئۆتۈپ
 كېتىدىغان، قايتا تەكرارلانمايدىغان،
 قەدرىگە يېتىش لازىم بولغان (ئادەم
 ياكى نەرسىلەر ھەققىدە)؛ ئەڭ قولاي،
 ئەڭ مۇۋاپىق (پەيت، ۋاقىت ۋە پۇرسەت-
 لەر ھەققىدە): ياشلىق غەننېمەتتۇر. ۋاقىت
 غەننېمەتتۇر. * گالدىن ئۆتكەن غەننېمەت
 (ماقال). * يولۇچىلار تاڭ سەھەرنىڭ بۇ
 غەننېمەت ۋە سېھىرلىك مەنزىرىسىنى تاماشا
 قىلىشتى. * مەن ئاخىرى بۇ غەننېمەت
 پۇرسەتنىڭ كەلگەنلىكىدىن خۇشال بولدۇم.

ساقلاش قۇرۇلمىلىرى ئورنىتىلغان بولىدۇ.
غەۋۋاسلىق «غەۋۋاس» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى.

غەيرەت نى (ئە) ① بىرەر ئىشنى تېزىرەك ئورۇنداشقا بولغان ئىنتىلىش، تىرىشچانلىق، جاسارەت؛ غەيرەت بەرمەك. غەيرەت قىلماق. * ھۇرۇننىڭ غەيرەتتىكى ئىش تۈگىگەندە كېلەر (ماقال). * غەيرەتنىڭ بولسا يۇلتۇز سانايىسەن (ماقال). * غەيرەت قىلىپسەن، ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي شۇنچە ئۇزاق يەردىن يوقلاپ كېلىپسەن، بېشىمىز ئاسمانغا يەتتى. * بۇ سۆزلەر سەلەيگە باشقىچە غەيرەت ۋە كۈچ بەردى. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

غەيرەت قىلماق تىرىشماق، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك؛ سادىق ئامباردىن كۆزىنى ئېلىپ، ھەمراھلىرىغا قارىدى؛ - قېنى، قېرىنداشلار، ئاخىرقى سىناق، غەيرەت قىلغىلار، كەتەن-گۈرچىكىڭلارنى ئېلىڭلار، پالتا بولسا ئۇنىمۇ ئېلىۋېلىڭلار، - دەپ سۇ يامراپ چۈشۈۋاتقان دامبىنىڭ ئۈستى بىلەن يۈگۈرۈپ كەتتى. * تۆمىنىڭ ئۆزىدىنمۇ خاتىرجەم بولىدۇق. يەنە بىرەر سائەتتىن كېيىن، بىز يەنە بىر غەيرەت قىلىپ، بۇ تاقاقلارنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈۋېتىمىز.

غەيرەتكە كەلمەك ئۆز ۋۇجۇدىدا غەيرەت پەيدا قىلماق، غەيرەتلەنمەك؛ ياش يىگىتتەك غەيرەتكە كەلگىنىم ئۆزۈمگە ئايان. پۇت-قولۇمنىڭ قىچىشىپ تۇرغىنى بىكار ئەمەس... يەرگىمۇ، باغقىمۇ شۇنداق ئىشلەيدىكى، يۇرتداشلار قىسمەت چورۇقنىڭ قولىدىن قانداق ئىش كېلىدىغانلىقىنى بىر كۆرۈپ قويسۇن. * يېزا ئىقتىسادىي سىياسىتىنىڭ ئەمەلىيەتتە شتۇرۇلۇشى، ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنىڭ يولغا قويۇلىشىغا ئەگىشىپ، يېزا ئەزالىرى غەيرەتكە كەلدى.

غەيرەت كۆرسەتمەك غەيرەتتىكى ئىپا-دېلىمەك، غەيرەتتىكى نامايان قىلماق؛ يېڭىش تۇغىنى كۆتۈرگەن قۇللار، لېنىنى ئەستە ساقلايدۇ ئەبەد. يېڭىش تويىنى قىزىتىپ دائىم، باسدۇ ئالغا كۆرسىتىپ غەيرەت.

غەيرەت كىرمەك غەيرەت پەيدا بولماق، غەيرەتلەنمەك؛ بۇ چاغدا ئالماس غەيرەتكە كىرىپ ئۇنى قوغلاپ كەلدى، ئۇنىڭ كارامەتلىك نەيزىسى شانپىازنىڭ ئارقا پۇتىنىڭ ئوشۇقىغا كېلىپ تەگدى-دە، ئۇ ئېتىدىن موللاق ئېتىپ يىقىلىپ چۈشتى.

غەيرەت-جاسارەت غەيرەت ۋە جاسارەت؛ بىز جەزمەن ئامىغا، ئاممىنىڭ غەيرەت-جاسارىتىگە ئىشىنىشىمىز لازىم.

غەيرەتچان سۈپ. غەيرەتتىكى بار، غەيرەت قىلالايدىغان، غەيرەتلىك؛ ئۇ بەك غەيرەتچان ئادەم ئىدى.

غەيرەتسىز سۈپ. غەيرەتتىكى يوق، جۈرئىتى يوق؛ غەيرەتسىز ئادەم. * ئۇ بىر تەرەپتىن باش قوناقنى ئۆزىنىڭ بىر ئامال قىلىپ بىر-ئىككى كۈن ئىچىدىلا توشۇۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۆزىنىڭ غەيرەتسىز ئىكەنلىكىنى ئەيىبلەپ كاپىدى.

غەيرەتسىزلىك «غەيرەتسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ غەيرەتسىزلىك ئادەم ئۈچۈن ئېغىر نۇقسان.

غەيرەت-شىجائەت غەيرەت ۋە شىجائەت؛ ئالىي ئىستەك كىشىدە غەيرەت-شىجائەت پەيدا قىلىدۇ. * خەلقنىڭ بەختلىك باھارى قايتىدىن كۈلگەن يىللاردا كېسەل ۋە ياشانغان بولۇشىغا قارىماستىن، يەنىلا قايتىدىن غەيرەت-شىجائەتكە كەلدى.

غەيرەتلەندۈرمەك «غەيرەتلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ھەي

غەيرى ئاۋاز <مۇز> ئادەم ۋە ھايۋان-لارنىڭ يۈرىكى، ئۆپكەسى چىقارغان ياكى ماشىنا-ئۆسكۈنىلەر، رادىئو قوبۇللىغۇچ قاتارلىقلاردا كاشىلا پەيدا بولغاندا چىقىدىغان نورمالسىز ئاۋاز.

غەيرى بويلىدىغان دانچە <بىئول> بىر خىل ئىشقارخۇمار دانىچە ماددا، كۆپىنچە يادرو كىسلاتاسى دەپمۇ قارىلىدۇ. ئادەتتە يۈسۈنلەر ۋە باشقا مىكرو ئورگانىزملارنىڭ ۋاكۇئۇللىرى ۋە پلازىملىرىدا دانىچە شەكىلدە بولىدۇ.

غەيرى بويلىدىغان ماددا <بىئول> ستوپلازما ئىچىدىكى يادرو كىسلاتاسىدا كىچىك دانىچىلەر ھالىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان بىرىكمە ماددىلار.

غەيرى خروموسوما <بىئول> تىپىك بولمىغان خالىغان بىر خروموسوما، يەنى چوڭ-كىچىكلىكى ۋە شەكلى ئادەتتىكى خروموسومغا ئوخشمايدىغان بىر خىل خروموسوما.

غەيرى دېتېرمىنىزم <پەلس> سۈبېكتىپ ئىدىئالىستلارنىڭ دېتېرمىنىزم نەزەرىيىسىگە قارشى ئوتتۇرىغا قويغان بىر خىل تەلىم-تى. ئۇنىڭدا «ئىرادە ئەركىنلىكى» تەكىتلىنىپ، شەيئىلەردە ھەرقانداق قانۇنىيەتنىڭ بولىدىغانلىقى ئىنكار قىلىنىدۇ.

غەيرى لاتقا ئېقىم <سۇ> سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى ئوخشاش بولمىغان سۇيۇقلۇقلار ئۇچراشقاندا پەيدا بولىدىغان بىر خىل نىسپىي ھەرىكەت. بۇنىڭدا، سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى چوڭ بولغىنى ئاستىدا، كىچىك بولغىنى ئۈستىدە ئاقىدۇ. مەسىلەن، تەركىبىدە قۇم-شېغىللار بولغان سۇلار سۇ ئامبىرىغا كىرىپ سۈزۈك سۇ بىلەن ئۇچراشقاندا ۋە دەريا سۇلىرى بىلەن

توز ئاچا، شۇنداق قىلىپ مەن ھېلىقى شىرنىڭ بالىسىنى «ئادەم ئوغلدىن ئېھتىيات قىل!» دەپ غەيرەتلەندۈرگەندىم، ئاخىرى ئۇ ئىرىپ ئورنىدىن تۇردى.

غەيرەتلەندۈرۈلمەك «غەيرەتلەندۈر-مەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. غەيرەتلەنمەك پ. غەيرەتكە كەلمەك، غەيرىتى قوزغالماق، غەيرەت قىلماق، روھلانماق؛ ئۇلار قايتىدىن غەيرەتلىنىپ، بىرپەس ماڭغاندىن كېيىن «تۇمشۇق» قا يېتىپ كەلدى. * ئۇلار ئەمگەكتىمۇ بۆلەكچىلا غەيرەتلىنىپ كەتكەندى، لېكىن، «يىقىلغان تام غەيرىنى بېسىپتۇ» دېگەندەك، يەنە دېھقانلارغا چارۋا سېتىپ بېرىش سېلىقى چۈشتى.

غەيرەتلىك سۈپ. غەيرىتى بار، جۈرئەتلىك؛ غەيرەتلىك ئادەم. // - بەللى يارايىسەن ئوغلۇم! مۇشۇنداق غەيرەتلىك بولساڭ، چوڭ بولغاندا راست ئايروپىلان ھەيدىيەلەيسەن، - دەپ ماختىدى. * - بۇ توغرا ئەمەس، - دېدى شائىر كەسكىن پىكىر قىلىپ، - ھىمىمەتلىك، غەيرەتلىك بولۇڭ، ھاياتقا ئۈمىدۋار بولۇڭ.

غەيرى سۈپ (ئە) ① باشقا، باشقىچە، ئۆزگە، ئۆزگىچە: ئۇنىڭ قىزغا تىكىلگەن قارا كۆزلىرىدە كۈچلۈك بولغان بىر خىل غەيرى ھېسسىيات ئۇچقۇنلىرى يېغىپ تۇراتتى. * غارنىڭ ئىچى ئۈنچە ھەيۋەتلىك بولمىسۇ، سۈتۇققا غەيرى كۆرۈندى. ② ناتونۇش، يات، بىگانە، يوچۇن: غەيرى ئادەم. غەيرى دىن. غەيرى يۇرت. * ئۆمرىدە ئېزىدىن باشقا غەيرى ئەركىشىگە ئۆز بەدىنىنى تۇتقۇزۇپ باقمىغان ھەمرا خىجىللىقتىن يېرىلاي دېگەن بولمىسۇ ئامالسىز بويسۇنۇشقا مەجبۇر بولۇپ، كۆزىنى مەھكەم يۇمۇۋالدى.

دېڭىز سۇلىرى قوشۇلغاندا بۇ خىل ئەھۋال كۆرۈلىدۇ.

غەيرى ئورگانىك ماددا <خىم> ئاددىي ماددا ۋە ئانئورگانىك بىرىكمىلەر-نىڭ ئومۇمىي نامى.

غەيرى يادرولۇق تەنچە <بىئول> ئىرسىيەت جەھەتتە پەرقلىنىدىغان ئىككى يادروغا ئىگە ھۆججە يىرە (تەنچە).

غەيرىيلىك ① «غەيرىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② <تب> ئادەم ۋە ھايۋانلار تېنىدىكى مەلۇم قىسىملارنىڭ يېتىلىشىدىكى نورمالسىزلىق ھادىسىلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەسىلەن، قولدا ئالتە بارماق بولۇش قاتارلىقلارغا ئوخشاش. **غەينۇلا** (توغرىسى: ئەينۇلا) ← ئەينۇلا.

غەيۇر سۇپ (ئە) غەيرىتى بار، غەيرەتلىك، جەسۇر، قەيسەر، باتۇر: - مېنىڭ ئېرىم ناھايىتى غەيۇر كىشى، - دەيدى مەلىكە، - مېنىڭ يېنىمغا سىزدەك شاھلار كېلىپ-كېتىپ تۇرىدۇ. * شامەخۇت نىشان تۇغى ئاستىغا كېلىپ خوجىنىيازنىڭ ئەسكەرلىرىنى كۆزىتىۋىدى. خوجىنىياز ئەسكەرلىرىنىڭ ھەربىرى دېگۈدەك غەيۇر، قەھرىمان كۆرۈنىدى. * كىشى كىم پاك ياشار مەڭگۈ ئۇنىڭدا چىن غۇرۇر بولسا، ئىجاد ئاسماندا ئۇچقاي جاسارەتلىك، غەيۇر بولسا.

غەيۇرانە ① رەۋ. غەيۇرلەرچە، مەردانلەر-چە: غەيۇرانە چامدىماق. غەيۇرانە سۆزلە-مەك. ② سۇپ. غەيۇرلەردەك، باتۇرلۇق چىقىپ تۇرىدىغان: ئۇ ئاستا تولغاندى، لېكىن چىرايى شۇنچىلىك مەردانە، نۇر يېغىپ تۇرار. ئەڭ جۇشقۇن بىر تۇيغۇ، غەيۇرانە روھ تىتىلغان بويىدا قايناپ چۈش تۇرار.

غەيۇرلۇق «غەيۇر» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ قېرى دەرمەخنىڭ قوۋزىقىدەك تىلىم-تىلىم قورۇقلار بىلەن تۈگەل قاپلانغان

پېشانىسىدە ياشاشقا ئىشتىياق باغلىغان ھارماس، قەيسەر ئادەمگە خاس غەيۇرلۇق، پاراسەت ۋە خۇش كۆڭۈللۈكنىڭ شولسى ئوينايدۇ... * كۆللىنىش يولىدا كېرەك غەيۇرلۇق، كەشپىيات بەرگۈسى يىللارغا جاۋاب.

غەيۋەت ئى (ئە) بىراۋ توغرىلۇق باشقا بىرىكىمگە قىلىنغان يامان گەپ؛ ئارقىدىن قىلىنغان گەپ، سۆز-چۆچەك: غەيۋەت قىلماق. * گاس دەپ غەيۋەت قىلما، قارىغۇ دەپ خىيانەت قىلما (ماقال). * ياخشى مېھمان تاماق ئۈستىگە كېلەر، يامان مېھمان غەيۋەت ئۈستىگە كېلەر (ماقال). * سەن مېنى غەيۋەت قىلىپسەن، مەن سېنى شەيدا قىلاي. كۆزۈڭگە كۆز ئويىتىپ، توققۇز ئاشق پەيدا قىلاي.

غەيۋەت قىلماق بىراۋنىڭ يامان گېپىنى قىلماق، كەينىدىن گەپ قىلماق، سۆز-چۆ-چەك پەيدا قىلماق: يېشى توختىغان خېنىملار دىۋاندا ئولتۇرۇشۇپ، ھېچ تىنماستىن ئۆز يېقىنلىرىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشماقتا ئىدى. * ئېتىز دېگەندە نېمە گەپ بولمايدۇ دەپسىز؟ تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇللارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشقاندۇ تاينلىق!

غەيۋەتچى ئى. دائىم باشقىلارنىڭ غەيۋەت-تىنىنى قىلىدىغان ئادەم، غەيۋەتخور: غەيۋەتچىلەرنىڭ غەيۋىتىنى تىڭشاشنىڭمۇ غەيۋەت قىلىشقا يېقىن پەس قىلىق. // ھەيرانەن، غەيۋەتچى خوتۇنلاردەك ئۇششاق كەپلەرنى يازغىلى تۇرغىنىنى قارىمامسەن.

غەيۋەتچىلىك ئى. غەيۋەت قىلىش ئادىتى؛ غەيۋەتخورلۇق. **غەيۋەتخور** (ئە+پ) ① سۇپ. دائىم باشقىلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدىغان: غەيۋەتخور ئادەم. ② ئى. دائىم باشقىلارنىڭ غەيۋەت-تىنىنى قىلىدىغان ئادەم، غەيۋەتچى:

بولسا، ئاشكارا بەرسەڭلار بولىدۇ، - دەپدى مەجلىس رەئىسى يان تەرەپتە ئولتۇرغانلارغا قاراپ.

غوتۇلدىماق پ. بىرەر نەرسىدىن نارازى بولۇپ، ئېنىقسىز بىرنېمىلەرنى دېمەك؛ كوتۇلدىماق؛ پەرىزات خۇددى بىركىم بىلەن ئۇرۇشۇپ قالغاندەك دومىسايفان پېتى يېنىچە ئولتۇرۇپ جاۋاب بەردى. كېيىن باشقىلار ئاڭلىغۇدەك ئاۋاز بىلەن غوتۇلداپ قويدى. * زەينەپ ئۆزىنىڭ خاتاسىنى چۈشەندى ۋە سۆزلىيەلمەي غوتۇلدىدى.

غوجا ئى (پ) ① مەلۇم ئىمتىيازغا، مال-مۈ-لۈككە ئىگە بولغان كىشى: غوجامنىڭ غوجىسى بار، چامغۇرنىڭ ئورسى بار (ماقال). ② بىرىنچى بولۇپ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان كىشىلەر ياكى تۆت خەلىپىنىڭ ئەۋلادى دەپ قارالغانلار. ③ ۋاڭلىق تۈزۈمىدە ۋاڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئەركىلەتمە نامى. ④ ئىگىلىك قوشۇمچىسى بىرىنچى شەخس بىرلىكى بىلەن تۈرلىنىپ كېلىپ ھۈرمەتنى بىلدۈرىدۇ: - قاسىمئاخۇنۇم غوجام، نېمانچە كايىدىلا؟ - دەپدى تۇردىئاخۇن ئاكا سېمىز قوي گۆشىنىڭ شورپىسى كەلتۈرۈلگەن. دە تەكەللۇپ بىلەن تىزلىنىپ.

غوجا تام تامنىڭ ئۆرۈلۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن تىرەك ئورنىدا يۆلەپ قويۇرۇلغان تام: ھە، نېمە قىلاي ئەمەس، يېڭى ئۆي ئالىمەن دېسە، يول قويمىساڭلار، ئەتىيازلىققا ئۆيلىرىم ئۆرۈلسۇنمۇ؟ ماۋۇ كېسەكلەرنى يۆتكەپ قىشتا بولسۇ ئۆيۈمگە غوجا تام قويۇرۇپ چىقىسام بولامدۇ؟ * ئەكبەر غوجا تام ۋە تىرەكلەر تىرەلگەن تاملارغا قارىدى.

غوجا كۆرسۇن چىن كۆڭۈلدىن ئەمەس، خوجايىن ياكى باشلىققا كۆرسىتىش

غە يۈە تخورنىڭ تىلىنى كەس، ئاڭلىغۇچىنىڭ قۇلىقىنى كەس (ماقال).
غە يۈە تخورلۇق ئى. غە يۈەت قىلىش ئادىتى: غە يۈەت تخورلۇق ئىنساندىكى ئەڭ پەسكەش مەجەز.

غە يۈەت-شكايەت غە يۈەت ۋە شكايەت: راھىلە بۇلارنى كۆرۈپ قىزىرىپ كەتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ غە يۈەت-شكايەتلىرىگىمۇ ئانچە پەرۋا قىلمىدى. * كېۋىرئاخۇن باشقىلارنىڭ غە يۈەت-شكايەتتىن قورقۇپ مەسچىتىدىن ھەممىدىن كېيىن چىقتى-دە، تېزلا ئۆيى تەرەپكە يول ئالدى.

غوپ تەق. ئىچى كاۋاك نەرسىلەرنىڭ ئىچىگە سەل بوشراق كېلىدىغان نەرسە-لەرنى تىققاندا چىقىدىغان ئاۋاز: ئۇ ئۆتۈكنى غوپ قىلىپ كىيۋالدى-دە، چىقىپ كەتتى.

غوپپىدە رەۋ. غوپ قىلغان ھالدا، غوپ قىلىپ: ئۆتۈكنى غوپپىدە كىيەك.

غوپ-غوپپالانگ دىئال. قۇپقۇرۇق، بوش. **غوت** تەق. بىرەر مەسىلە ئۈستىدە ئۆز نارازىلىقىنى بىلدۈرۈپ ئېيتىلغان كوتۇلداشقا تەقلىد قىلىپ ئېيتىلىدۇ.

غوت-غوت «غوت» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: نېمىدېگەن كۆپ گەپ غوت-غوت بۇ، پىكرىڭ بولسا ئوچۇق دېمەمسەن.

غوت-غوت قىلماق ← **غوتۇلدىماق**: قادىرغا قارىتا پىكرى بارلار كۆپچىلىكىنىڭ ئالدىدا، ئوچۇق-ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇشى كېرەك. يىغىندا گەپ قىلماي ئارقىدىن غوت-غوت قىلسا ياخشى بولمايدۇ.

غوتۇلداشماق «غوتۇلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غوتۇلداشماق «غوتۇلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: - غوتۇلداشماڭلار، پىكر

غوداي ئى. بىر خىل سۇ قۇشى. بويىنى قىسقا، ئاغزى چوڭ، تۇمشۇقى ئۇزۇن، رەڭگى كۆكۈچ، گېلىدا يوقىقى بار، ئاساسەن بېلىق بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

غودايماق (توغرىسى: غادايماق) ← غادايماق.

غودۇدۇڭ سۈپ. يىرىك، قوپال؛ ئېگىز-پەس؛ كۆيۈغۇل قۇلىنىڭ يېرىلىپ كەتكەن غودۇدۇڭ قولىرىنى ھەرەڭ-سەرەڭ قىلىپ، كېيىكنىڭ بالىسىدەك چىرايلىق قىزنى ھەر تەرەپكە ئېگىپ ئوينىغۇسى كەلدى. * قارىغنا، بىزنىڭ قوۋزاقلرىمىزمۇ يىرىك، سۆزلىرىمىزمۇ غودۇدۇڭ.

غودۇر سۈپ ① ئۈستى سىلىق، تەكشى بولمىغان؛ قوتۇر: يەكشەنبە كۈنى، ئادىل چۈشلۈك تامىقىنى يەپ بولۇپلا قەپەسنى كۆتۈرۈپ ئىشىك ئالدىدىكى قېرى ئۈجمە دەرىخىگە ياماشتى. ئۈجمە دەرىخى توم ھەم غودۇر ئىدى. ② بىرىكىم تېرىمىغان، پەقەت ئۆزلۈكىدىن ئۇ يەر بۇ يەردە، ئېگىز--پەس ئۇنۇپ قالغان؛ غودۇر ئۈنمەك. غودۇر بۇغداي. ③ تىل ھا. دادىسى ياكى ئانىسى بولمىغان: - ئابدۇللا، ھەي ئىپلاس غودۇر! - ئۇ غەزەپ بىلەن تۈۋلاپ ئېيتتى، - ئەخمەت-جاننىڭ ياخشىلىقىنى باشقىلاردىن كۆپرەك كۆردۈڭ، ئوقۇتتى، خىزمەتكە چىقاردى. ئۆزۈڭگە شۇنچە غەمخورلۇق قىلغان رەھبىرىمىزنى قىيىناپ ئۆلتۈرۈشى، بۇنى ئاز دەپ قىزنى دەپسەندە قىلىشى قانداق كۆڭلۈك كۆتۈردى؟!؟

غودۇر بۇغداي بىرىكىم تېرىمىغان، ئۆزلۈكىدىن ئۇ يەردە، بۇ يەردە ئۇنۇپ قالغان بۇغداي.

غودۇراڭغۇ سۈپ. تولا گەپ قىلىدىغان، كوت-كوت.

غودۇر-بۇدۇر ئويمان-چوڭقۇر، ئېگىز-پەس، تەكشى ئەمەس؛ كېسەلنىڭ قوشۇما قاشلىرى

ئۈچۈنلا؛ مۇئاۋىن مۇدىر بولسىمۇ، كىم ئىشقا كەلمەيدىكەن، كەلسىمۇ غوجا كۆرسۈن قىلىپ پىلانىنى ئورۇندىمايدىكەن، ئىش ھەققىنى تۇتۇش لازىم.

غوجام چاڭگىلى قىلماق دىئال. ھەممىگە چات كېرىۋالماق، مونوپول قىلىۋالماق.

غوجىدار ئى (پ) ① بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا پومبىشچىك، بايلارنىڭ ئۆيلىرىدە ئائىلە تەئەللۇقاتلىرى ۋە كۈندىلىك ئۆي ئىشلىرىنى باشقۇرغان خىزمەتكار: كۆرۈندى ئېگىز بوي، كەكە ساقاللىق، كۆزلىرى ۋاللىداپ تۇرغان غوجىدار. بۇ ئادەم باشقۇرار ھويلا ئىشىنى، يۈزلىرى سوقچاق، پېشانىسى تار.

② كوللېكتىپ ئورۇننىڭ مال-مۈلكى ۋە كۈندىلىك ئىشلىرىغا مەسئۇل خادىم: باتالىيون كوماندىرى روتا ۋە ۋىزۇوتلارنىڭ كوماندىرلىرىنى يىغىپ، يۈرۈش تەييارلىقىغا كىرىشىشنى بۇيرۇدى. باتالىيون غوجىدارى سابىق گومىنداڭ رازۋىتكىچىغا يەڭگۈشلىۋېلىش ئۈچۈن مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرىنىڭ زاپاس ھەربىي كىيىمىدىن بىر يۈرۈش بەردى. ③

<پەلس> قۇللۇق جەمئىيەت ۋە فېئوداللىق جەمئىيەتنىڭ دەسلەپكى چاغلرىدا خاننىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بىرەر جايدا ھوقۇق ئىگىلىگەن ئادەم. ئۇ ئىقتىسادىي جەھەتتە يەر ئىگىسى، سىياسىي جەھەتتە ھۆكۈمران بولىدۇ.

غوجىدارلىق «غوجىدار» سۆزىنىڭ

ئابىستراكت ئىسىم شەكلى.

غوجىزادە ئى. غوجا ئوغلى: ئۆزۈم يەتتە

ئەۋلاد غوجىزادە. يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ دىلىم تارتىپ كىردىم. * غوجىزادە ئۇنىڭ خورەك ئاۋازىنى ئاڭلاپ، دەرھال كېيىكلەرنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ، ئۇ ھاياۋانلارنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ.

ئۆز-ئۆزىگە گەپ قىلماق، ئېنىق ئاڭلىغىلى بولمايدىغان بىرنېمىلەرنى دېمەك: خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇ ھاجىدىن گەپ كۈتۈپ تۇرمايلا «بۇ بوۋاي راستتىنلا تۇز سالمىغان ئۇماچتەك لاۋزا گەپلەرنى قىلىپتىغۇ! دەريا-دەريا ئاققان قانلىرىمىز بىكار كەتكۈ-دەكمۇ؟» دەپ غودۇڭشىپ قويدى. * بەزىلەر بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇنداق چاغدا ھېكايە ئېيتىپ بېرەي دېگىنىگە ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەجەبلىنىپ قاراشتى. ھەتتا بەزىلەر نارازى بولۇپ غودۇڭشىدى.

غور I نىم ← غور-غور.

غور II تەق. قورساق ئاغرىپ ئىچى سۈرگەندە چىققان ئاۋاز.

غورا (پ) ① نى. ئۆرۈكنىڭ پىشىپ يېتىلىگەن مېۋىسى: ۋاقىت شامدىن ئۆتكەن ۋە خېلى قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى. ئەتەگەندە شائىرغا بەرگەن ۋەدىسىگە ۋاپا قىلغان «ئالىم زەمبىرەكچى» بىر كىچىك سېۋەت كەنجى ئۆرۈك غورىسىنى كۆتۈرۈپ، ھۇجرا ئىچىگە كىرىپ كەلدى. * - تېخى پىشىغان غورلارنى نېمىشقا شۇنچە جىق ئۇزۇۋېتىسىز، تاغا؟ - دەپ سورىدى ئابدۇرېھىم. ② نى. ئاساسەن پىشىپ يېتىلمىگەن مېۋە، توك: سەۋر قىلساڭ، غورىدىن ھالۋا پىشار (ماقال). * شىمالدىكى يانداش باغ تەرەپتىن كەلگەن شامال نەشپۈت، ئامۇتلارنىڭ پۇرىقىنى باغ ئىچىگە چېچىشقا باشلىدى. * ئالما يەيلى، غورا يەيلى، تۆپە شاخلارنى ئېگىپ، كۈن چىقىشتا بىر يارىم بار، ئۆلمسۇن تىلىم تېگىپ. ③ سۈپ، كۆچمە. تۇرمۇش تەجرىبىسى كەم، بېشىدىن ئىسسىق-سوغۇق ئۆتكۈزۈم-گەن، ھېچ ئىش كۆرمىگەن؛ كىچىك: - ھوي، شۇ غورلارنىڭ كېيىگە كىرىپ يۈردۈڭمۇ، - دېدى بوۋاي غەزەپ بىلەن.

تۈرۈلگەن، ئاغزى يېرىم يۇمۇق، ياڭاق سۆڭەكلىرى بۇرتۇپ چىققان، چېكىلىرى ئولتۇرۇ-شۇپ كەتكەن، ئورۇق، تاتارغان غودۇر-بۇدۇر يۈزلىرى ۋە ئۆسۈپ قالغان ساقال-بۇرۇتلىرى ئارىسىدا، قاڭشارلىق بۇرنىنىڭ ئۇچىدا تەر تامچىلىرى چىمىرلاپ تۇراتتى. * ئۇنىڭ غودۇر-بۇدۇر بارماقلىرى قولۇمنى مەھكەم قىستى. **غودۇر-غودۇر** بىر يەردە تۇرغان كىشىلەر-نىڭ ئۆزلىرىدىن باشقىلار ئاڭلىمىغۇدەك قىلىپ سۆزلەشكەن ۋاقىتتىكى ئاۋازلار: توپ ئىچىدە غودۇر-غودۇر گەپلەر باشلاندى. * جامائەت ئىچىدە غودۇر-غودۇر باشلاندى. **غودۇرلاشماق** «غودۇرلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غودۇرلۇق نى <سۇ> دەريا قىنى، ئېرىق - ئۆستەڭ ياكى تۇرۇبا دىۋارىنىڭ يىرىكلىك دەرىجىسى. ئۇ سۇيۇقلۇقنىڭ ئېقىش سۈرئىتىگە قارىتا گەۋدىلىك رول ئوينايدۇ. ئېقىن سۈرئىتىنىڭ ھېسابلاش فورمۇلىسىدا ھەمىشە «n» ئارقىلىق ئىپادە قىلىنىدۇ. **غودۇرلىماق** پ ← **غودۇڭشىماق**.

غودۇرلىماق پ ← **غودۇڭشىماق**: گۈلبانۇم دەسلەپتە خېلى غودۇرىغان بولسىمۇ، تېلېۋىزور نومۇرلىرىنى كۆرۈپ ھەممە خاپىلىقنى ئۇنتۇدى. * لەززەتلىك چۈشنىڭ داۋامىنى كۆرەلمىگەن قاسىم نېمىلەرنىدۇر دەپ غودۇراپ قويۇپ، داۋامىنى كۆرۈش ئۈچۈن كۆزىنى چىڭ يۇمغان بولسىمۇ، قايتا ئۇخلىيالىمىدى.

غودۇڭشىتماق «غودۇڭشىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غودۇڭشىشماق «غودۇڭشىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غودۇڭشىغاق سۈپ. تولا غودۇڭشىيدىغان: غودۇڭشىغاق ئادەم.

غودۇڭشىماق پ. بىرەر ئىشقا نارازى بولۇپ

غورا خامتەك ئۈزۈملەر غورا بولغان چاغدا كۈن نۇرىنىڭ ئۈزۈمگە ياخشى تېگىشى ئۈچۈن تەك شاخلىرىنى شالاڭلىتىپ رەتلەش.

غورا شەرىپى ئۆرۈك غورىسىنى قاينىتىش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان بىر خىل ئىچىم-لىك. ئۇ تەپ كېسىلگە شىپا بولىدۇ. **غورا قاپاق** دۆڭ قاپاق: خۇرشىدە غورا قاپاق، دوغلاق كەلگەن، كۆك كۆز، 50 ياشلاردىكى ئايال ئىدى. * ئۇ كونسۇل تەرەپتىن مەخسۇس ياردەمچىلىككە ئەۋەتىلگەن بۇ ئېھتىقەك بوغان، غورا قاپاق ئادەم بىلەن تېخى يېقىندىلا تونۇشقانىدى.

غوراپ ئى. دىئال. خام ئۈزۈم. **غورەك** «غورا» سۆزى ③ نىڭ كەمىستىپ ئېيتىلىشى: - ئۇنداق بولسا، تېخى بۇرغىغا سۇ كىرمىگەن غورەك دەڭلا، - دەيتتى يەنە بىرەيلەن.

غور تەك سۈپ. ۋىجىك، كىچىك؛ كىشىلەر كۆزگە ئىلمايدىغان، قەدىرىسىز؛ بۈگۈنكى كۈندە ئۇ ئېتىزدا پېشانىسى كۆيگۈدەك ئىشلىمەي، ھەدەپسە ئويۇن-تاماشا بىلەن بولۇۋاتقان ئاشۇ قادىردەك غور تەكلەردىن كېيىن قالدىمۇ؟

غور-غور I قوچقار سوقۇشتۇرغۇچىلارنىڭ ئىككى قوچقارنى سوقۇشتۇرۇشتا ئىشلىتىدۇ. خان ئۈندەش ئىماسى: مەيدانغا ئىككى تەرەپتىن ئىككى قوچقارنى ئىككى ئادەم يېتىلەپ كىرىپ، بىر-بىرىگە قارىتىپ توختاتتى، بىرپەس-تىن كېيىن «غور-غور» دەپ قويۇپ بېرىۋىدى، شۇنداق قاتتىق سوقۇشتىكى، ناۋادا پولات ئىككى قوچقارنىڭ ئارىسىدا قالغان بولسا، مىجىلىپ كەتكەن بولاتتى.

غور-غور II «غور II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: غور-غور قان ئاقماق.

غورۇ ئى ① قوتان ۋە ھويلا-ئاراملارغا

ئىشك ياكى تام ئورنىدا ئىككى ياكى ئۈستىدىن ئارتۇق ياغاچلارنى بىر-بىرىگە پاراللېل قىلىپ ياسىغان توسما: غۈنچەم كۈل قىسقان، قولدا ئوتغۇچ تۇتقان ھالدا نۇرنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن قاشانىڭ غورۇسى ئالدىغا كېلىدۇ. * ھارۋا مەھەللىنىڭ چېتىدىكى ئۆي ئالدىدا توختىدى. ئارۇپ بوۋاي ھارۋىدىن چۈشۈپ، غورۇ ياغاچلىرىنى ئېلىۋەتتى-دە، ھارۋىنى ھويلىغا ئەكىرىپ، تەرلەپ كەتكەن ئاتنى چىقارمايلا باغلاپ قويدى. ② قوش قاناتلىق ئىشكىلەرنى ئىچىدىن تاقاپ قويدىغان توغرا ياغاچ؛ تاقاق؛ لۇتپۇللا مۇتەللىپ بۇنى كۆرۈپ دەرۋازىنىڭ تاقاقسىز قالغانلىقىنى بايقىدى-دە، ئىتتىك بېرىپ غورۇ سېلىپ قايتتى. * ئۇلار دەرۋازا تۈۋىگە كېلىپ قارىسا، دەرۋازا چىڭ ئېتىلىپ، غورۇ سېلىپ قويۇپتۇ.

غورۇڭ تەق. زۇكام ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئاۋازنىڭ ئۆزگىرىپ بوم چىقىشىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ.

غورۇڭ-غورۇڭ «غورۇڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: مەجەزىك يوقمۇ نېمە، ئاۋازىڭ غورۇڭ-غورۇڭلا چىقىدۇ-غۇ؟

غورۇلانماق «غورۇلسماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئادەم مەھەللىدىن چىقىپ بىر قىزغا ئۇچرىدى. قىز ئەختەمباينىڭ بېدىلىك بېغىنىڭ غورۇلانغان ئىشىكىگە يۆلىنىپ تۇراتتى. * بۇ قورۇنىڭ شىمال، جەنۇب دەرۋازىلىرى تۆمۈر لوملار بىلەن غورۇلانغاندىن تاشقىرى، ئىچ تەرەپتىن يەنە ئالتە قەۋەت كېسەك تام قوپۇرۇلغانىدى.

غورۇلاي ئى <زوتول> بىر خىل قۇش. ماڭغىلىي بىلەن بېشىنىڭ ئىككى يېنى قارا، بويىنى كۈل رەڭ كۆك، دۈمبىسى قىزغۇچ قوڭۇر كېلىدۇ. دۈمبىسىدە قارا

رەنجىشمەي، خۇشال-خۇرام ئولتۇرۇپ بېرىشلىرىنى تۇتۇنمەن.

غورىگىلچىلىك نى ← غورىگىللىق.

غورىگىللىق «غورىگىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

غورىلىماق پ. غورا ھاسىل قىلماق، غورىغا ئايلانماق: ئۆرۈك غورىلىدى.

غوزا نى (پ) ① <بوت> كېۋەزنىڭ مېۋىسى.

شەكلى دەسلەپتە قوڭغۇراققا، پىشقاندا بولسا، شاپتۇلغا ئوخشاپ قالىدۇ. ئادەتتە تۆت پارچە ياپراقچىدىن تۈزۈلگەن بولۇپ، رەڭگى دەسلەپ يېشىل، پىشقاندا بولسا قوڭۇر رەڭگە ئۆزگىرىدۇ، ئىچىدە پاختا ۋە چىگىت بولىدۇ؛ بەزى كېۋەزلىكلەردە ياۋا ئوت كېۋەزدىن بەكرەك ئۆسۈپ كېتىپ، كېۋەزنىڭ غولى ئۆسەلمىگەن، غوزىسى چوڭ-يالىغان، پىشىغان. * شۇنچە چېۋەر ئۇ - ھەرىكىتى چاققان، غوزا ئۈستىدە ئوينايدۇ

قولى. ئاق ئالتۇن كانى - شۇ پاختىزلىق، ئەجەب «ئازدۇردى» ئوتلۇق كۆڭلۈمنى.

② <زۈل> بەزى ھاشارانلارنىڭ لېچىنىكىسى

سى قورچاققا ئايلىنىشتىن بۇرۇن قۇسۇپ چىقارغان مەشۇتلىرى ئارقىلىق توقۇپ ياسىغان قېپى. ئادەتتە ئاق ياكى سېرىق رەڭدە بولىدۇ. مەسىلەن، پىلە غوزىسىغا ئوخشاش: 1960-يىلى باققان 60 قۇتا پىلىدىن ئاران دېگەندە 180 كىلوگرام غوزا چىقتى.

غوزا باغلىماق ← غوزىلىماق: - ھاۋا

بەك ئىسسىق، - دەيدى ئۇ قارا قاشلىق سۇچى يىگىتكە قاراپ، - مۇشۇنداق پەيتتە، غوزا باغلىغان كېۋەزنى سۇغىرىش قانداق بولىدۇ، بەكمۇ پايدىسىزغۇ؟ غوزىسى تۈكۈلۈپ كەتمەسمۇ؟

غوزا تۇتماق ← غوزىلىماق.

غوزا چۆلمەك ① پىشماي قالغان كېۋەز غوزىلىرىنى ئاپتاپقا سالغاندىن كېيىن

رەڭدە دولقۇنسىمان توغرا يوللىرى بولىدۇ، ھاشارات ۋە كىچىك قۇشلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ ئازغان ۋە يېشىل تاللار ئارىسىدا بۇدۇنە، غورۇلاي، سېرىق قۇشقاچ ۋە يېكەن بۇلبۇللىرى ئاجايىپ مۇڭلۇق ۋە يېقىملىق سايرىشىپ تۇراتتى.

غورۇلدا تاق «غورۇلدا تاق» پېشلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غورۇلداي (توغرىسى: غورۇلاي) ←

غورۇلاي.

غورۇلدا تاق پ «غور-غور» قىلىپ ئاۋاز

چىقارماق، «غور-غور» قىلماق: قورسىقى غورۇلداپ ئاغرىماق.

غورۇلۇق سۈپ. غورۇسى بار، غورۇ بېكىتىل-

گەن: غورۇلۇق، تار، كىچىك ھويلا ئىچىگە، ھۆكۈمران ھۇۋلىغان ئېغىر جىمجىتلىق. چىراغدىن، قاراڭغۇ ئۆيىنىڭ ئىچىنى تاتىلار تىرنىقى بىلەن تىت-تىنلىق.

غورۇلىماق پ. غورۇ بىلەن ئەتمەك،

تاقىماق: بىلال ئەزىزى شۇ چاغدىلا دەرۋازىدىن تاقاقسىز قالغانلىقىنى يادىغا ئېلىپ، ئىتتىك چىقىپ ئۇنى ئىچىدىن غورۇلاپ كىردى. * ئاقسۇ شەھىرىنىڭ غەرب دەرۋازىسى ئۇرۇش باشلانغاندىن تارتىپ غورۇلاپ، مەھكەم ئېتىۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئەمما شەھەرنىڭ شىمال، شەرق، جەنۇب دەرۋازىلىرىدەك بىريولى ئىچىدىن قوپۇرۇلۇپ ئېچىلماس قىل-ۋېتىلمىگەندى.

غورىگىل سۈپ. كەمبەغەل، نامرات؛

باياشات، مول-كول ئەمەس: غورىگىل تۇرمۇش. * - مەخسۇم، داستىخىنىمىز غورىگىل بولۇپ قالدى، كۆڭۈللىرىگە ئالماي ئانچە-مۇنچە ئېغىز تەگسىلە، - دەيدى ئۆي ئىگىسى مېھمانغا قاراپ. * بۇنىڭغا مەن تولىمۇ خۇشالمەن، گەرچە داستىخىنىمىز غورىگىل بولسىمۇ،

ئىچىدىن ياخشىسىنى ئېلىۋالماق. ② كۆچمە. ئۇزۇندىن-ئۇزۇن ئەزۋەيلەپ گەپ قىلماق؛ ئۇششاق گەپ قىلماق: - ئوي... ئۇ يەنە غوزا چۆلىگىلى تۇردى-غۇ، - دېدى بىر چەتتە تۇرغان ئاينىساخان.

غوزا قۇرتى <زوتول> بىر خىل ھاشا-رات. يېتىلگىنىنىڭ ئالدىنقى قانتى سارغۇچ قوڭۇر ياكى كۈل رەڭ قوڭۇر بولۇپ، چۆرىسىدە ئۇششاق قارا سەپكۈن-لىرى بولىدۇ. ئارقا قانتىنىڭ تۇۋى سارغۇچ قوڭۇر، چۆرىسى قارا قوڭۇر كېلىدۇ. كېچىدە ھەرىكەت قىلىدۇ. لېچىنىكىسىنىڭ تېنى ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە، يېشىل ياكى قوڭۇر كېلىدۇ، ئالسى بولىدۇ. قورچىقى قىزغۇچ قوڭۇر ۋە ئۇرچۇق شەكلىدە بولىدۇ. لېچىنىكىسى كۆپىنچە كېۋەز ۋە چەيزىلەرگە زىيان سالىدۇ. غوزا قىزىل قۇرتى <زوتول> بىر خىل ھاشارات. يېتىلگىنى كۈل رەڭ ياكى قوڭۇر رەڭدىكى كىچىك پەرۋانە بولۇپ، ئېلىپىس شەكلىدە كېلىدۇ. لېچىنىكىسى قوڭۇر، قورچىقى پارقراق ۋە ئۇزۇن، ئېلىپىس شەكلىدە بولىدۇ. ئادەتتە كېۋەزنىڭ ئاساسلىق زىياندىشى دەپ قارىلىدۇ. ئۇ يەنە پاختا دەرىخى، تۈگمىگۈل ۋە كېۋەز ئانىسى قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرگە زىيان سالىدۇ.

غوزا مېۋە <بوت> قۇرۇق مېۋىنىڭ بىر خىلى. ئىككىدىن ئارتۇق ئانىلىق ياپراق-چىسىدىن تۈزۈلىدۇ، ئىچىدە نۇزغۇنلىغان ئۇرۇقلىرى بولىدۇ. قۇرۇغاندىن كېيىن يېرىلىدۇ. مەسىلەن، كۈنجۈت، كېۋەز، گۈلسامساق ۋە خېنىگۈل قاتارلىقلارنىڭ مېۋىسىگە ئوخشاش.

غوزەك نى (پ) ① پىلە قورتىنىڭ غوزىسى:

ئۆتكەن يىل ئېلىنغان پىلە غوزىكى 1980-يىلىدىكىدىن 60 پىرسەنت ئېشىپ كەتتى. ② <بوت> بەزى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ گۈلى ياكى دېنىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان ۋە ئانىلىق ياپراقچىلىرىدىن تۈزۈلگەن تۈگۈنچىكى: تەنتەك ئۇرۇق سۆزىنى تۈگىتىپلا غوزىكىدىن چوڭ قارىغايىنىڭ سايىسىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. * ياغدى مۆلدۈر بىتۇيۇق باغ ئارلاپ، تۈزىدى گۈل بەرگى، بولدى گۈل خاراب. چۈشتى ئەمما ئۇرۇقى تۇپراق ئارا، غوزىكىدىن تۈگۈلۈپ ھەر يان تاراپ.

غوزەك قالىپىقى <بوت> مۇخسىمان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ سېپورلىق تېنىنىڭ ئۇچىنى قاپلاپ تۇرىدىغان پەردىسىمان ماددىسى.

غوزەكلىمەك پ. غوزەك ھاسىل قىلماق، غوزەك ھالەتكە كەلمەك: تەڭرىتېغىدىكى قارىغايىلار غۇزمەك-غۇزمەك غوزەكلەپتۇ.

غوزو ئى. دىئال. مەڭگەن، بۇغداي پاخىلى. غوزىلىماق پ. غوزا ھاسىل قىلماق، غوزا تۇتماق: 7-ئاينىڭ كىرىشى بىلەن كېۋەزلەر غوزىلاشقا باشلىدى.

غوڭ تەق. ھەرە قاتارلىقلار ئۇچقاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

غوگشىتماق «غوگشىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غوگشىتماق «غوگشىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غوگشىماق پ ① «غوڭ-غوڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غوڭ-غوڭ» قىلماق.

بىرەر نەرسىدىن نارازى بولۇپ ئۆز-ئۆزىگە گەپ قىلماق، غودۇگشىماق:

- سىز كېزىت كۆرمىدىڭىزمۇ؟ - پەرىزاتنىڭ جۇدۇنى ئۆرلەپ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى، - مانا ئۇ كېزىت! - ئۇ قەغەزلىرىنىڭ تېگىدىن

غول I ① نى. ئوڭ مۇرباشتىن سول مۇرباشقىچە بولغان ئارىلىق ياكى دۈمبىنىڭ يۇقىرى قىسمى: غولى ئاپتاپ كۆرمىگەن. غولى كەڭ. * شۇ پەيتتە ئۇ ماشىنا رېمونت دۈيىگە قاراپ كېتىۋاتقان ئوسمان، غوپۇرئاخۇن باشلىق بىرنەچچە كىشىنىڭ دۈيىنىڭ مۇئاۋىن دۈيىچىسى، باش تېخنىك يولداش كۆرەشنى غولىدىن ئىستىركىنىچە سېختىن ھەيدەپ چىقىرىۋاتقانلىقىنى كۆردى. * بۇ كىشىنىڭ كەڭ كەلگەن غوللىرىغا، يوغان ئاياغلىرىغا قاراپ، بۇرۇن ناھايىتى بەستىلىك، تەمبەل ئادەم ئىكەنلىكىنى، كېيىن بىرەر خېيىم-خەتەرگە يولۇققانلىقىنى پەرەز قىلدىم.

② نى <بوت> ئۆسۈملۈك تېپىنىڭ بىر قىسمى. تۆرەلمە بىخىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ. تۆۋەنكى قىسمى يىلتىز بىلەن تۇتىشىدۇ، يۇقىرىقى قىسمىدا يوپۇرماق، گۈل، مېۋە ئۆسىدۇ. ئۇ سۇ، ئانتورگانىك تۇز ۋە ئوزۇقلۇق ماددىلارنى ئۆسۈملۈك تېپىنىڭ ھەرقايسى قىسىملىرىغا توشۇپ ۋە ئۆزىدە زاپاس ساقلاپ، شاخ، يوپۇرماق، گۈل ۋە مېۋە قاتارلىقلارنىڭ ئۆسۈشىگە ياردەم بېرىش رولىنى ئوينايدۇ. غول ئادەتتە تىك غول، يۆگمەچ غول، ياماشقۇچى غول ۋە يەر بېغىرلىغۇچى غول دېگەندەك كۆپ خىل تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ: دەرەخ غولىدىن سۇنماس، شېخىدىن سۇنار (ماقال). * يوپۇرماقلار سارغىيىپ، شاخلار سۇندى غولىدىن. ساق قالىدى ھېچ كىشى، زالىملارنىڭ قولىدىن. ③ نى. بۇغا مۇڭگۈزنىڭ باشتىن ئۆسۈپ چىققان ئاساسىي قىسمى. ④ نى <ھەرب> قوشۇن ۋە سەپنىڭ مەركىزىي، ئاساسىي قىسمى: بۇ قېتىمى ئۇرۇشتا، قوشۇننىڭ غولىدا تۇرۇپ جەڭ قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ كارامەتلىرىنى كۆرسىتىشتى. ⑤

بىر خالتا گېزىتنى ئېلىپ، شۇجىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى، ئاندىن ئۆزىچە غوڭشىپ چەتكە بۇرۇلدى. * ئامانگۈل مۇدىر بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندا بۇغداينىڭ ئارىسىغا بېشىنى چۆكۈرۈۋالغان سۇلتان نېمىلەرنىڭ دەپ غوڭشىدى.

غوڭغارماق پ. چۆلدەرىمەك: بۇتخانىدىن ئىككى پاراڭچى بوۋاي كېتىۋىدى، ياتاق غوڭغاراپ قالدى.

غوڭ-غوڭ غوڭ «غوڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

غوڭقا نى. تارس. ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ بىر خىلى: «مىڭ سۇلالىسى تارىخى. مۇزىكا تەزكىرىسى» دە بەش تارلىق پىپا (راباپ) نامى يېزىلغان. بىراق تۆت تەرەپ ياقا خەلقلەر چالغۇلىرى ئىچىدە ئۇيغۇرلارغا ئائىت پىپا (پەرباپ)، غوڭقا، غېجەك، نەي، دۇمباق قاتارلىقلارنىڭ نامى تىلغا ئېلىنغان.

غوڭغىدە رەۋ «غوڭ» قىلغان ھالدا، «غوڭ» قىلىپ.

غوڭۇلدا تىماق «غوڭۇلدا تىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ سۆز تراكتورنىڭ ئاۋازىدەك ئۇنىڭ قۇلاقلىرىنى غوڭۇلدىتىۋەتتى.

غوڭۇلدا شىماق «غوڭۇلدا تىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: خەلق توپى «ئاللا-تو-ۋا» دېيىشىپ، ئۇۋىسى چۈۋۈلۈپ كەتكەن ھەسەل ھەرىلىرىدەك غوڭۇلدىشىپ كەتتى.

غوڭۇلداق نى. غوڭۇلداپ ئاۋاز چىقىرىدىغان ئىچى كاۋاك بىر خىل ئويۇنچۇق.

غوڭۇلدا تىماق پ «غوڭ-غوڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غوڭ-غوڭ» قىلماق: ھايال ئۆتمەي ھەرە غوڭۇلداپ ئۇچقىنىچە بەختىنىڭ ئالدىدا ھازىر بولۇپتۇ. * بۇ سوئاللار تېخى تۇرمۇشنىڭ ھېچ نەرسىنى چۈشىنىپ يەتمەن شاۋكەتنىڭ كاللىسىدا ھەرە ئۇۋىسى-دەك غوڭۇلدايتتى.

كۆرسەتكەندە، چالغۇلارنىڭ بىر ۋاقت ئىچىدە بېجىرىدىغان ئاۋاز بەلگىلىرى تىك سىزىقلارغا ئۇدۇل كەلتۈرۈلۈشى شەرت. غول نوتىدا ھەرقايسى شاخلىما نوتىلارنىڭ بەلگىلىك رېتى بولىدۇ، ئوخشاش خىلدىكى چالغۇلار يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قارىتا رەتلىنىدۇ، ئوخشاش گۇرۇپپىلاردا بولسا، ئاۋازى يۇقىرى سازلار يۇقىرىغا، تۆۋەنلىرى تۆۋەنگە قارىتا رەتلىنىپ ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ.

غول ئورايدىغان چىڭگىلىك <بوت> چىڭگىلىك ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. كۆپ شاخلايدۇ، يوپۇرمىقى يېرىم دۈگىلىك ياكى يۈرەك شەكلىدە بولۇپ، ئۇدۇل ئۆسىدۇ، سېپى بولمايدۇ، تولۇق گىرۋەكلىك كېلىدۇ. گۈلى كىچىك، سۇس سۆسۈن، چەكلىك كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە بولىدۇ. مېۋىسى كونۇسقا ئوخشايدۇ. يىلتىزى دورا قىلىنىدۇ، يەل ھەيدەش، زەھەرنى كېشىش ۋە ئىششىقنى ياندۇرۇش رولىغا ئىگە.

غول ئۆستەڭ <سۇ> ئېلىش بېشى ئارقىلىق سۇ مەنبەسىدىن بىۋاسىتە باشلىنىپ، يەنە ئۆزىدىن كىچىك بىرقاز-چە ئۆستەڭ ۋە ئېرىقلارغا بۆلۈنىدىغان ئۆستەڭ: 12 كىلومېتىرلىق غول ئۆستەڭ بىلەن 47 كىلومېتىرلىق تارماق ئۆستەڭ چېپىش ۋەزىپىسىنى كۆڭشې تايانچ مېنىڭلىرى ئۈستىگە ئالغانىدى. * ياچېيكا شۇجىسى يولداش يۇنۇس تۇردى بىرقانچە كادىر ۋە ئەزا بىلەن تۆت كىلومېتىرچە يىراقلىقتىكى غول ئۆستەڭدىن سۇ باشلاپ كەلدى.

غول ئېرىق <سۇ> غول ئۆستەڭدىن بۆلۈنگەن سۇ ئېقىپ كىرىدىغان سۇغرىش رايونىدىكى ئاساسىي ئېرىق: ھازىر بار سۇ بايلىقىدىن پايدىلىنىشتا، ئۆز دائىرىمىزدىكى

سۇپ. ئومۇمىيلىق ئىچىدە ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدىغان ياكى مۇھىم، ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدىغان؛ ئاساسىي؛ مەركىزىي؛ غول ئۆستەڭ. غول ئېرىق. * ياش كادىرلار يۇقىرىقىدەك بىرقاتار ئۈنۈملۈك چارىلەر ۋە جانلىق ئېلىپ بېرىلغان تەربىيىنىڭ تۈرتكىسى ئاستىدا، سىياسىي ئاڭ ۋە ھەربىي سۈپەت جەھەتتە تېزلا يۈكسەش ھاسىل قىلىپ، قىسىم قۇرۇلۇشنىڭ غول تايانچلىرىغا ئايلىنىپ قالدى. * شەھەر ئىچىنىڭ ساقچى ئىدارىسى جايلاشقان بۇ غول كوچىسى خېلى ئۇزۇنغىچە بۇرۇقۇم چاڭ ئىچىدە قالدى. ⑥ ئىككى تاغ ياكى يار ئارىسىدىكى بوشلۇق، چوڭ جىلغا؛ سۇ يولى؛ دۈشمەن ئالدىنىپ غول ئىچىگە كىرگەندە، تاغلىقلار تەرەپ-تەرەپتىن توسۇپ زەربە بېرىدۇ. * چاپچال ناھىيىسىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى خۇنخاي غولى چوڭ بىر غول بولۇپ، غولدا خۇنخاي دەرياسى ئېقىپ تۇرىدۇ.

غول ئەستەر چاپان، كۆڭلەك قاتارلىقلار. نىڭ غول قىسىمغا تۇتۇلىدىغان يېرىم ھالەتتىكى ئەستەر.

غول تارتماق غولى يوغىنماق؛ ئۆسمەك؛ بۇغداي غول تارتتى. قوناق غول تارتتى. * بۇ ئىككى تۈپ يۇلتۇن ئادەمنىڭ قۇچىقى يەتمىگۈدەك دەرىجىدە غول تارتقانىدى.

غول خالتىسى بوۋاقلارنى بۆشۈككە بۆلگەندە بوۋاقتىڭ بەل تەرىپىنى يۆ-گەش ئۈچۈن ئۇدا ئۈستىگە سالىدىغان كۆرپە.

غول نوتا <مۇز> كولىپكتىپ بىرلىشىپ ئورۇنلايدىغان مۇزىكىلاردا ئىشلىتىلىدىغان نوتا. بۇنىڭدا ئورۇنلاشقا قاتناشقان چالغۇلارنىڭ نوتىسى قۇرلار بويىچە دەستە-دەستىلەپ يېزىلىدۇ. دەستىلەپ

رەڭدە، پارقىراق ۋە ئۇچ بۇرجەك شەكلىدە بولىدۇ. سېپى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن كېلىدۇ. تىبابەتچىلىكتە دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئىستىمنى قايتۇرۇش، زەھەرنى كېشىش، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرۇش ۋە ئىششىقنى ياندۇرۇش روللىرىغا ئىگە. ئۇنى يەنە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىشقىمۇ بولىدۇ.

غولدا ئى. توملۇقى ئادەمنىڭ بىلىكىدەك، ئۇزۇنلۇقى بىر غۇلاچتىن ئۇزۇن بولغان ياغاچ، كالتەك: ۋاڭ شۇ يەردىلا بوۋايىنى 40 غولدا ئۇرۇشقا بۇيرۇدى ۋە بۇنىڭغىمۇ قانائەت قىلماي زىندانغا تاشلاشنى ئېيتىپ كېتىپ قالدى. * - ھاي، ھاي، شۇ يەردە توختاپ قالسا بولۇرمىكىن، - دېدى ئەلچى پوپوزا قىلىپ، - ئېشەكتەك بولۇپ قالغان قىزنى نامە ھەرم بولىدۇ دېمەي ئۆيگە ئەكىرىۋالغانلىرىنى چىڭگاڭ غوجام ئاڭلايدىغان بولسا، ھەر ئىككىلىرىگە 40 غولدا ئۇرۇشتىن يانمايدۇ.

غولدا تىماق «غولدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سېنىڭ بۇ قويلارنى بېقىپ غولدىتىش ھەققىڭلا باركى، ئۇنى ئىشلىتىش، بىر تەرەپ قىلىش تەشكىلنىڭ ئىشى. * - سۆز-چۆچەكنى غولدا تىماسلىق ئۈچۈن، ئادىل بىلەن بىرمەھەل يېقىنلاشماڭ! - دېدى ئۇ ئاخىر.

غولدا تىماق «غولدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غولدۇر تەق. مەلۇم ئوزۇقلۇقلارنى ئىستېمال قىلغاندا ئۇلارنىڭ زىيان قىلىشى ياكى باشقا سەۋەبتىن قورساقتىن چىققان ئاۋاز.

غولدۇر-غولدۇر «غولدۇر» سۆزىنىڭ

دەريالارنى بىرمۇبىر ياخشى تەرتىپكە سېلىپ، ئېرىق-ئۆستەڭلەرنى ياخشى رېمونت قىلىش، غول ئېرىق، تارماق ئېرىق ۋە سۇغىرىش ئېرىقلىرىنى ئوبدان رېمونت قىلىش لازىم. * قىزلارغا ئۇزۇن غول ئېرىقتىن تېخى توختىمىغان سارقىندى سۈنى تۈسۈپ، سۇ كىرمىگەن ئېتىزلارغا باشلاپ، سۇ توختىغاندىن كېيىن قايتىش تاپشۇرۇلغانىدى.

غولى ئاپتاپ كۆرمىگەن كۆپ جاپا تارتىمىغان، كۆپ ئەمگەك قىلمىغان، تەبىئىي يەپ چوڭ بولغان: - كۈچ بىلەنلا بولىدىغان ئىش بولسا، بىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، باخشىم، ھەرقانداق يەرگە بارساق خەتنى رازى قىلىپ، نېنىمىزنى تېپىپ يېڭۈچىلىكىمىز بار، - رەپىق ئاكنىڭ غولى ئاپتاپ كۆرمىگەن بۇ باخشىنىڭ ئالدىدا بىر ماختىنىۋالغۇسى كەلگەندى.

غول ياغاچ كىگىزچىلىك دۈكىنىدىكى قورساق، سوغباغ، سوسەي بېغى قاتار-لىقلار ئورنىتىلغان ئۇزۇن ياغاچ.

غول II سۈپ. كۆپ، چىق، مول: سۈيۈك غول، ھوسۇلۇك مول (ماقال). * بىز ئۆستەڭ-دىكى ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان غول سۇدىن كوتۇرۇلگەن سالقىن ھاۋادىن ئەركىن نەپەس ئېلىپ، بەھۇزۇر پاراڭلىشىۋاتقىنىمىزدا، دادۇي پارتىيە باچچىكىسىنىڭ شۇجىسى مەھەممەت توختى بىلەن دادۇيچاڭ سەمەت باش تەرەپتىن سۇ ياقلاپ كېلىشتى. * ئېسىلدى بويىغا شۇ ئان سېلىپ قول، ئۆزىنى نوختىتالماي يىغلىدى غول.

غولاسەن سۈپ. دىئال. چوڭ، گەۋدىلىك، قامەتلىك.

غولچىچى ئى (غول+چاچ+ئى) <بوت> پاپوروتنىكلار-نىڭ بىر تۈرى. يوپۇرمىقى قارا بىنەپشە

تەكرارلىنىشى.

غولدۇرلاتماق « غولدۇرلىماق » پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ۋاھ، ئەجەبمۇ مۇزدەك ئىكەن، يۈرىكىم يايىپ كەتتى! ئېرىقتىكى لاي سۇ قورساقنى غولدۇرلىتۋەتكەنە-دى، - دەيدى ئۇ ئانىسى ئېلىپ بەرگەن قېتىقنى ئىچۈپتېپ.

غولدۇرلاشماق « غولدۇرلىماق » پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

غولدۇرلىماق پ « غولدۇر-غولدۇر » قىلغان

ئاۋاز چىقارماق، « غولدۇر-غولدۇر » قىلماق: قورساق غولدۇرلىماق. * بىركىمگە قول سوزۇپ، بىرەر پۇك پۇل، بىرەر چىشلەم نان تىلەپ، توختىماي غولدۇرلاۋاتقان قورساقنى ئارام ئالدۇرۇش ئۇنىڭغا نومۇس تۇيۇلدى.

غولدىماق پ. كۆپەيمەك، ئاۋۇماق، جىقلە-

ماق: - مەن بوراننى تىلەۋاتىمەن تۇقتە-نىم... - دەيدى دېھقان بايا گەپ قىلغان ئايالغا قاراپ، - قارىمامسىلەر، يىراقتىن بوغۇناق كۆتۈرۈلۈۋاتىدۇ. ھېلىتىن غولدىغىلى تۇردى، مۇشۇنىڭ ئۆزىلا كۇپايە! مانا توپا پۇراۋاتىدۇ، بۇ قارا بوراننىڭ شەپسى.

غولسىز سۈپ. غولى يوق، غول تارتمايدىغان:

غولسىز ئۆسۈملۈك.

غولغۇن ئى. ئادەملەر توپى: ئالماس غولغۇندىن

كۆزنى ئېلىپ، مەدرىسىنىڭ قارشى تەرىپىدىكى مەكتەپ بىناسىغا كۆز تاشلىدى. * ئۇ قەدىمىنى چوڭ-چوڭ يۆتكەپ، غولغۇندىن تېزلا ئايرىلدى-دە، تۆت كوچا دوقمۇشىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، چوڭ يولغا چۈشتى.

غوللۇق سۈپ ① غولى بار، غول تارتقان:

غوللۇق ئۆسۈملۈك. * پىرامىدىنىڭ ئۈستىدە خۇددى زىننەت تاجىسىدەك كۆركەم قىزىل غوللۇق چۆل گۈللىرى كۆز چاقنىتىپ جۇلانىتتى. ② گەۋدىلىك، بەستىلىك، گروي، يوغان:

غوللۇق ئادەم. * مەنسۇر 45 ياشلاردىكى غوللۇق، ئوتتۇرا بوي، قويۇق قارا بۇرۇتلۇق، ساغلام ئادەم. * كېمە بويىدا ئەنسىزلىك ھۆكۈم سۈرەتتى. قاراۋۇللۇق پونكىتى يېنىدا ئىككى قازاق كىشىگە - بىرى پاكار سېمىز، بىرى ئېگىز بويلىق غوللۇق كىشىگە بىر ئەسكەر مىلىتىنى تەڭلەپ تۇراتتى. ③ ئاساسلىق، مۇھىم: زۇنۇن قادىر ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى غوللۇق يازغۇ-چىلارنىڭ بىرى. * ئۇ جېدەلخورلارنىڭ غوللۇق ئادەملىرىنى بىرلا جەڭ بىلەن كۆزدىن نېرى قىلدۇق.

غوللىماق پ ← **غولدىماق**.

غوۋغا (غوۋغاسى) ئى (پ) ئۇرۇش-جېدەل،

ماجىرا؛ قىيا-چىيا: غوۋغا چىقارماق. غوۋغا كۆتۈرمەك. * بىركۈنى بوۋاي قورايلىقتىن كەچ قايتىپ كېلىپتۇ. ئۇ كېلىشى ھامان ئايالى: « سېنىڭ شۇ يەردە بىرنېمەك بار، بولمىسا نېمىگە كەچ قالدىك! » دەپ كۈنلەپ غوۋغا چىقىرىپتۇ. * ئەتىسى تاڭ ئېتىشى بىلەنلا شەھەردە غوۋغا كۆتۈرۈلدى. غوۋغا ئاۋۋال ئەزىم مەدرىسىدىن باشلىنىپ، بارا-بارا بارلىق مەسچىتلەرگە تارالدى، ئۇزاق ئۆتمەيلا پۈتۈن شەھەرنى قاپلاپ كەتتى.

غوۋغا چىقارماق جېدەل-ماجىرا پەيدا قىلماق، ئۇرۇشماق: شانىياز ئوۋغا چىقسا، كەينىدىن غوۋغا چىقار (ماقال). * - ئۇكام، - دەيدى ئالماس يېقىملىق ئاھاڭدا، - ئۆزۈڭنى بېسۋال، سېنىڭ مۇنداق غوۋغا چىقىرىشىڭدىن نېمە چىقىدۇ؟ سەن بىر ئادەم نېمە قىلالايسەن؟ **غوۋغا چىقماق** جېدەل-ماجىرا پەيدا بولماق، جېدەل كۆتۈرۈلمەك: غوۋغا چىقىدىغانلىقى كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. * چوڭ غوۋغا چىقىشى كۆرۈنۈپ تۇرغاندا پەرىزات گەپ تېپىنى باشقا ياققا يۆتكۈۋەتتى.

بىزمۇ ھايات، ئەۋلادلىرىڭ ئويغاق ھامان، ئاق لىچەككە قونمىغاي دەپ بىر غۇبار، بۇغدا ئانام. ② كۆچە. بىرەر كۆڭۈلسىز ھادىسىلەر-نىڭ قالدۇق تەسىرى، داغ: ئاڭلىسام تەغمەڭنى مەن، قالماس دىلىدا غەش-غۇبار، سايرىساڭ سەن نەدە، شۇ يەر مىسلى ئۇچماق بۇلبۇلۇم.

غۇبارسىز سۈپ ① چاڭ-توزانسىز، چاڭ-تو-زان بولمىغان، قونمىغان: ئانا بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ غۇبارسىز كۆكتە ئەرەكنى پەرۋاز قىلىۋاتقان قارىلغاچلارغا قارىدى. ② ساپ، پاك: ئۇستازىم، سىز مېنى ۋە ماڭا ئوخشاش ياش ئۆسمۈرلەرنى مېھرىبانلىق بىلەن قولىمىزدىن يېتىلەپ بىلىم باغچىسىغا جەلپ قىلىدىڭىز، غۇبارسىز كۆڭۈللەرگە بىلىم-ئەقىلدىن ئوزۇق بەردىڭىز. * ئۆمۈر مەنزىلىدىن ئىزدەپ غۇبارسىز چىن ھەقىقەتنى، قەلەندەردەك كېزىپ يۈردۈم چېكىپ مىڭىر مۇشەققەتنى. **غۇپ تەق.** سۇيۇق نەرسىلەرنى يۇتقاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

غۇپىدە رەۋ «غۇپ» قىلغان ھالدا، «غۇپ» قىلىپ: كېرىم ئالدىدىكى رومكىنى قولغا ئېلىپ، بىرپەس تۇتۇپ تۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىكى ھاراقنى غۇپىدە ئىچىۋەتتى-دە، توختىغا قاراپ سۆزلىدى.

غۇجۇم ئى. دىئال. سېپىدىن ئاچراپ كەتكەن ئۇۋاق ئۇزۇم.

غۇچ سۈپ. ① بىر يەرگە توپلانغان، كالىلەكلەنگەن، يىغىلغان، زىچ. ② پۈتۈنلەي، ھەممىسى: - پىۋاغۇچ ئوزۇق، كىشىنىڭ ئىشتىھاسىنى ئاچىدۇ، - سۆز قىستۇردى بىلال ئەزىزى، - غۇلجا ھەقىقەتەن پىۋا كۆپ ئىچىلىدىغان چاي، بۇ شەھەرنىڭ خەلقى پىۋىنىڭ قەدرىنى ياخشى بىلىدۇ.

غۇچچىدە ① رەۋ. زىچ ھالدا: پارنىكتا

غوۋغا قىلماق ئۇرۇشماق، جېدەللەش-مەك، ماجىرا پەيدا قىلماق: - چوپچوڭ تۇرۇپ نېمىگە غوۋغا قىلسەن، - دەيدى ئانا بالىنى جىسلەپ. * - سەن كەلمەستە شۇنداق ياۋاش بالىلار ئەمدىلىكتە ئۇنى ئېلىپ بەرسۇن، بۇنى ئېلىپ بەرسۇن دەپ غوۋغا قىلىدىغان بولۇۋالدى، سەن ئۇنداق خالىغانچە قالايمىقان خەجلىيدىغانغا دۆلەتنىڭ خەزىنىسى ئاناڭدىن قالغان مىراسىمدى؟!

- دەيدى سايتوپ ئەخمەتكە ۋارقىراپ. **غوۋغا كۆتۈرمەك** ← **غوۋغا چىقارماق:** - مەن توپلىشىپ غوۋغا كۆتۈرگەن گاداينى تېخى كۆرمىگەن، - دەيدى ۋەزىر. * بۇ گەپنى تاغامغا ئېيتسام، ئۇنىڭ مەجەزى ئىتتىك، غاۋغا كۆتۈرىدۇ.

غوۋغاچى ئى. تولا جېدەل-ماجىرا قىلىدىغان كىشى، جېدەلخور: ھېلىقى بىرنەچچىسىنىڭ ۋەتەنلىكى چىقىپ كەتتى، ھازىرقى شارائىتتا، ئۇنداق غوۋغاچىلارنىڭ ھەر ھالدا پالاقشىپ يۈرۈشۈۋاتقىنىغا سېلىشتۇرغاندا سىلەرنىڭ زاۋۇتتا ئۇلارغا بازار يوق ئىكەن.

غوۋغاسىز سۈپ. غوۋغاسى يوق، غوۋغا چىقارماي، تىنچ: ئاز ئېشىم - غوۋغاسىز بېشىم (ماقال). * ئۇ بالدۇر كېلىپ قالسا ئۇنى يوقاتماي ئىلاج يوق. ئىلاجى بار غوۋغاسىز ئىش قىلغىنىمىز ياخشى.

غوۋغالاشماق پ. غوۋغا پەيدا قىلماق، غوۋغا چىقارماق، غوۋغا كۆتۈرمەك: غوۋغالىشىپ قالماق.

غوۋغالىق سۈپ. غوۋغا كۆتۈرۈلگەن، غوۋغا پەيدا بولغان: غوۋغالىق چاي.

غۇبار ئى (ئە) يىز ت ① چاڭ، توزان: ماڭا سۇلتان بولۇپ يات ئەلدە يۈرمەكتىنمۇ مىڭ ئەلا، سېنىڭ باغرىڭدا بىر ئۇلتاڭ بولۇپ سۆيىمەك غۇبارىڭنى. * سەن ھايات -

ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەنلا، ئابدەمنىڭ تېنى «جۇغىسدە» قىلىپ، چىشلىرى غەزەپتىن غۇچۇرلىدى. * مۆمىن ئاكا چىقىپ كېتىشى بىلەن ئاقتى-تاق بولۇپ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ كەتكەن جىڭلى سۆزلەپلا كەتتى.

غۇدۇراتماق «غۇدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غۇدۇراتماق «غۇدۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ بۇنى كۆرگەن بىرقانچە كىشى ئىشنى توختىتىپ: «نېمىشقىمۇ چىققان بولغىدۇق، ھاۋادىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يېگەندەك، نا ئۈمىد ئىشقا ئۆزىمىزنى ئۇرۇپتىمىز» دېيىشىپ خېلى غۇدۇراشتى.

غۇدۇرماق پ. بىرەر ئىشتىن نارازى بولۇپ، ئاللىنىمىلەرنى دەپ ئۆز-ئۆزىگە گەپ قىلماق؛ غوتۇلدىماق؛ ئەپكە شىچى غەزەپ بىلەن غۇدۇراپ ئۇلارنى تىللاپ 50-60 قەدەمچە ماڭغاندىن كېيىن چوڭ يولدىن چىقىپ چىغىر يولىنى بويلاپ يۈرۈپ كەتتى. * - گۇۋرېپىغا قىزلارنىمۇ قوشۇۋالغىنى نېمىسى-ھە؟ - غۇدۇردى دى سايتوپ.

غۇر تەق. بىرەر نەرسىنىڭ تېز ھەرىكىتى ياكى شامالدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز؛ - ئىنقىلاب دېگەن كەشتە تىكشى ئەمەس، ئۇ مۇلايىملىق، يۇمشاق گەپنى كېرەك قىلمايدۇ، - گايىت شۇنداق دەپ ماڭا بىر ئالايدى-دە، يېنىمدىن غۇرلا قىلىپ ئۆتۈپ دەرۋازىنى پۈتى بىلەن قاتتىق تەپتى.

غۇربەت (ئە) ① ئى. يوقسۇزلۇق، كەمبە-غەللىك، نامراتلىق؛ تىرىكلەر چۆرى-قۇل، ئىت ئورنىدا خار، ئۆزىنىڭ يۇرتىدا غۇربەتكە دۇچار. * مەربەتكە جان تىككەندە ئەل دېگەن ئاقىل، غۇربەتلەرنى سەن سۆككەندە ئەل دېگەن ئادىل. ② ئى. مۇساپىرلىق، غەربىلىق؛ كەمىنلىرى غۇربەتتە يۈرۈپ،

ئۆستۈرۈپ، قوغۇنلۇققا يانداپ كۆچۈرۈلگەن شوغلا، لازىلارمۇ تېزلا ئايىنىپ، غۇچىچىدە چېچەكلىدى. ② سۇپ. كۆچمە. جىقلا، نۇرغۇن؛ - ئەكبەر ياخشى مەرگەن ئىكەن، بىزگە يەنە بەش-ئالتە كۈن ئوۋلاپ بەرسە، قاۋاندىن 10-20 نى ئېتىۋالساڭ... غۇچىچىدە پۇل بولاتتى. ③ سۇپ. ھەممىسى، پۈتۈنلەي؛ چارۋىچى ماركونىڭ كۈلۈۋاتقىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا: - بۇ قوينى كۆرۈنۈشى سەت ئىكەن دەپ قالما، ئۇنىڭ گۆشى سېمىز ۋە يۇمشاق، بەكمۇ تاتلىق، بولۇپمۇ قۇيرۇقىنى قازانغا سالغاندا، غۇچىچىدە ماي چىقىدۇ، - دېدى. * ئاپتاپ يېگەن بوزنىڭ ئۆزى غۇچىچىدە ئوغۇت. **غۇچۇق** ئى. دىئال. قىچىق.

غۇچ-غۇچ «غۇچ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ ئۇ دەۋرلەردە يەڭگىلەرەك جىنايەت ئۆتكۈزگەنلەر-نى باغلاپ تاش ئۈستىدە يۈمىلىتىپ ئۈگە سۆڭەكلىرىنى غۇچ-غۇچ قىلىۋېتەتتى ياكى ئوشۇقنى چىقىپ تاشلايتتى.

غۇچۇر تەق. سىلىق، قاتتىق نەرسىلەرنىڭ بىر-بىرىگە سۈركىلىشىدىن چىققان ئاۋاز. **غۇچۇر-غۇچۇر** «غۇچۇر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

غۇچۇرلاتماق «غۇچۇرلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ يۈزىدە سەپكۈنى بار، ئالتۇن چىشلىق ئادەم چىقىم كۆزلىرىنى ھەدەپ چىمىچىقلىتىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، پۇشۇلداپ ئېغىر ھاسىرايتتى. * مەڭىسا ئاچا پىياللەرنى غۇچۇرلىتىپ يۈيۈپ سىنچاي قويدى. **غۇچۇرلىتىشماق** «غۇچۇرلاتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار چىشلىرىنى غۇچۇر-لىتىشىپ، كۆزلىرىنى چەكچەپتىشىپ، چايناپ يۈتۈۋەتكۈدەك ئەلپازدا تۇراتتى.

غۇچۇرلىماق پ «غۇچۇر-غۇچۇر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غۇچۇر» قىلماق؛ بۇ

غۇربەتلىك تۇرمۇش، غۇربەتلىك كۈنلەر. * ئالما چېچكى باغدا، يۇلغۇن چېچكى سايدا، ييار ئايرىلمەن دەيدۇ، غۇربەتلىك يامان چاغدا.

غۇرت تەق. سۇيۇق نەرسىلەرنى تېزىرەك يۇتقاندا چىقىدىغان ئاۋاز: غۇرت قىلىپ يۇتماق. * - قولنىڭ لەززىتى بار ئادەم-دە، - دېدى ئابدۇكېرىم نەم دىندارى قالغان كېكىردىكىنى نەمدەش ئۈچۈن مىڭ جاپادا يېغقان تۈكۈرۈكنى «غۇرت» قىلىپ يۇتۇۋېتىپ - ھەي خەيرىنسا، بىر چۆگۈن چاي دەملىگەنە.

غۇرتكەك مىق. دىئال. يۇتۇم، ئوتلام. **غۇرتتىدە** رەۋ «غۇرت» قىلغان ھالدا، «غۇرت» قىلىپ: - توپنى قاچان قىلىمىز دېمەكچىمۇسەن؟ - دېدى تۇراپ شۇجى ئاغزىدىكى ئاشنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ. **غۇرت-غۇرت** «غۇرت» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: ھىكمەت چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى. سۇلايمان بولسا بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى چىشى بىلەن ئاچتى-دە، ئوڭدا يېتىپ غۇرت-غۇرت قىلىپ ئىچشكە باشلىدى. * ئالىم كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن بۇنىنى كۆچلەپ ئالىمغا قاراپ زوڭزىيىپ ئولتۇرغىنىچە تەلمۈرۈپ، تۈكۈرۈكلىرىنى غۇرت-غۇرت يۇتاتتى، كالىپۇكلىرىنى تەمشىپ قوياتتى.

غۇرتۇلداشماق «غۇرتۇلداشماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ھاراقىنى ئۈستەلگە ۋە كىيىملىرىگە تۆكۈپ، غۇرتۇلدىتىپ ئىچتى. * ئاخشام ئىچكەن ھاراقىنىڭ تەسىرىدىن چاڭغاپ كەتكەن نىياز شىرە ئۈستىدە تۇرغان پىيالىدىكى ئاللىقاچان مۇزلاپ قالغان چايىنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىۋەتتى.

غۇرتۇلداشماق «غۇرتۇلداشماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ھاياتىدا ئاتا-ئانىنى كۈتەلمىدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەجدادلىرىمنىڭ نەزىر-چىراغلىرىنى بېرەلمىدىم، بۇ ناھايىتى ۋاپاسىزلىقتۇر. * ناخشا ساداسى ئىچىدە قەشقەرنىڭ غۇربەت ئارقا كۆچىلىرىدا، تۈگۈلۈپ يېتىپ قالغان يېتىم-يېسىرلار كۆرۈنىدۇ.

غۇربەت چەكمەك غۇربەتچىلىكىنى باشتىن كەچۈرمەك، غۇربەتچىلىكتە ئۆتمەك: - ئاكا! سېنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى غۇربەت چەككەنلىرىڭ يەتمەسمىدى؟ ئىست! سېنىڭ ھاياتىڭ، - دېدى بەھرام. **غۇربەتچىلىك** ئى. غۇربەت قاپلىغان ھالەت، غۇربەتلىك كۈن؛ يوقسۇزلۇق، نامراتلىق، مۇساپىرلىق: قادىرنىڭ ئۆسمۈرلۈك چاغلىرى ئېغىر كۈلپەت ۋە غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى. * تۇرمۇشتىكى غۇربەتچىلىك ئاقسۇ ناھىيىسىنىڭ بارلىق يېزا ۋە بازارلىرى بىلەن كوچا ۋە مەھەللىلىرىنى تەكشى قاپلاپ كەتكەندى. **غۇربەتچىلىك تارتماق** غەربانە، سېرىقتال تۇرمۇش كەچۈرمەك؛ غورىگىل ياشىماق: كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان تاپاۋەتتىن غۇربەتچىلىك تارتقانىنىڭ ئۆزى تۈزۈك ئەمەسمۇ؟

غۇربەتسىزلىق پ. غۇربەتچىلىك ھېس قىلماق، غۇربەتچىلىك ئىچىدە قالماق: تال بېشىدا تۇرىدۇ بىر قوڭغۇراق، تاڭدا يامغۇر؛ پادىدا غۇربەتسىزلىق. كۆزىدىن ئاقماقتا ياش تارام-تارام، تىلى لال، كۆڭلى سۇنۇق باغرى كاۋاپ.

غۇربەتلىك شەمەك پ. غۇربەتچىلىكتە قالماق، غۇربەتچىلىكتە ياشىماق؛ نامراتلاشماق، كەمبەغەللىك شەمەك: شۇ كۈنلەردە ئانام ئاغرىق، دادام ئىشىشىز بولغاچقا بىز بەك غۇربەتلىشىپ كەتتۇق.

غۇربەتلىك سۈپ. غۇربەتچىلىككە تولغان، غۇربەتچىلىك قاپلىغان، غۇربەتلىك شەك: -

يوغانراق ھېچ نەرسە يوق!... ماڭا نومۇس كېرەك. قەمەر، نومۇس!... * دادىڭىز ھەققە تەنمۇ غۇرۇرى بار، توغرا يول بىلەن ياشاشنى ئۆزىگە ئېتىقاد قىلغان ئادەم ئىدى. ② كىشىلەرنىڭ بىرەر نەرسىدىن مەننۇن بولۇش ھېسسىياتى؛ پەخىر، ئىپتىخار؛ تۆمۈر خەلپە غالىب سەركەردىلەرگە خاس غۇرۇر ۋە سالاپەت بىلەن يىگىتلىرىنى باشلاپ قورايغا قايتقاندا، خەلق توپى خۇددى توي تارتىپ كەلگەن يىگىتلەرنى قارشى ئالغاندەك، ئۇلارنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. ③ كىشىلەر پەخىرلىنىشكە ئاساس بولىدىغان نەرسە؛ مەھمۇت قەشقىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ غۇرۇرى.

غۇرۇرى تۇتماق غۇرۇرى قوزغالماق: بۇنى كۆرۈپ، رابى ۋىت-ۋىتنىڭ كۈتۈلمىگەندە غۇرۇرى تۇتتى. غۇرۇرىغا تەگمەك زىتىگە تەگمەك، شەخسىيەتكە تەگمەك، كەمسىتمەك، مازاق قىلماق: بۇ كەپ قىسمەت چورۇقنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى.

غۇرۇرلانماق پ. غۇرۇرى قوزغالماق، پەخىرلەنمەك: ساناقسىز مال-مۈلۈككۈگە ئىشەنمە، ھېچ غۇرۇرلانما، ۋە تەن خەلقىگە خىزمەت قىل، ئۇلۇغ تۆھپەك بىكار بولماس. **غۇرۇرلۇق** ① سۈپ. غۇرۇرى بار، غۇرۇرىنى ساقلايدىغان: ئۇ ئىنتايىن غۇرۇرلۇق ئادەم. ② ئى. ئۆز قەدىر-قىممىتىنى بىلىش: - ئۇ ناخشىچىمىزنىڭ ھەققە تەن ماختىغۇچىلىكى بار، - جانلىنىپ جاۋاب بەردى ئابلىز ۋە چىرايىدا ئىللىق غۇرۇرلۇق تۇيغۇسى جىلۋە قىلدى. * ھارۋىكە شىنىڭ يۈزىدە قانداقتۇر تەبىئىي غۇرۇرلۇق تۇيغۇسى پەيدا بولدى. **غۇر** تەق ① مەلۇم نەرسىلەرنىڭ بىر يەرگە بىراقلا، تېز يىغىلىش ھالىتىنى ئىپادىلەشتە قوللىنىدۇ. ② ھەرە، چىۋىن

غۇرتۇلدىماق پ «غۇرت-غۇرت» قىلغان ئاۋازنى چىقارماق، «غۇرت-غۇرت» قىلماق.

غۇررەك ئى. ئەتلەس توقۇش دۈكىنىدىكى قاش بېغىنى ئۆرۈشكە ئۇلايدىغان يېپىق ياغاچ ھالقا.

غۇررىدە رمۇ «غۇر» قىلغان ھالدا، «غۇر» قىلىپ: ماشىنا يېنىدىن غۇرىدە ئۆتۈپ كەتتى.

غۇر-غۇر «غۇر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ ئەتراپ قۇياشنىڭ چوغدەك قىزىق ھارارىتى بىلەن يېلىنچاپ تۇرسىمۇ، شاخ-ياپراقلىرى قويۇق سايە تاشلاپ تۇرغان قېرى ياڭاق تۇۋى غۇر-غۇر سالقىن شاماللىق ۋە ئارام بەخشلىك ئىدى. * ئۆستەڭدە سۈزۈك سۇ ئېقىپ تۇراتتى. بۈك-باراقسان دەرەخلىك ئىچىدىن چىققان غۇر-غۇر شامال كىشىگە ھۇزۇر بەخش قىلاتتى.

غۇرقىرماق «غۇرقىرماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غۇرقىراشماق «غۇرقىرماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غۇرقىرماق پ «غۇر-غۇر» قىلغان ئاۋازنى چىقارماق، «غۇر-غۇر» قىلماق؛ ئەتراپ يوپۇرۇق ئىدى. بەختنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ كەتتى. كېچىنىڭ سوغۇق شامىلى غۇرقىرايتتى. * غۇرقىراپ چىقىۋاتقان كۆز شامىلى ھەشىمەتلىك بىنالارغا قاراۋۇللاردەك غادىيىپ سايە تاشلاپ تۇرغان دەرەخنىڭ ساراغىغان يوپۇرماقلىرىنى ئۇچۇرۇپ كۆچىلارغا يايماقتا.

غۇرۇر ئى (ئە) ① كىشىنىڭ ئۆز قەدىر-قىممىتىنى بىلىش ھېسىسى، ئىززىتى-نەپسى؛ - نېمە؟ - زۇلال تېخىمۇ تېرىكتى، - ئىنسانغا ئۆزىنىڭ غۇرۇرى ۋە نومۇسىنى قوغداشتىن

پىچە كگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك. يەر ئاستىدا تۈگۈنەك غولى، يەر ئۈستىدە يۈگمەچ غولى بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى تار ۋە ئۇزۇنچاق بولۇپ، ئۇدۇل ئۆسىدۇ. گۈلى باشاقسىمان گۈل رېتىدە كېلىدۇ، غوزا مېۋىسىدە ئۈچ تال قاننى بولىدۇ، تۈگۈنەك غولىنىڭ سىرتى قارا بىنەپشە رەڭدە، ئىچى قىزغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ. غولى تەركىبىدىكى يېلىم ماددىسى بىلەن پاختا، كەندىر رەختلىرىنى بويىغىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ تۈگۈنەك غولى.

غۇژمەك مېۋە <بوت> مېۋىنىڭ بىر خىلى. ئادەتتە بىر تۈپ گۈلدە توپلىشىپ ئۆسكەن، يېتىلگەن كۆپ ساندىكى ئۇرۇقدان ۋە گۈل تەڭلىكلىرىنىڭ بىرلىشىپ تەرەققىي قىلىشى نەتىجىسىدە شەكىللىنىدۇ. مەسىلەن، بۆلجۈرگەن، نېلۇپەر قاتارلىقلارنىڭ مېۋىسىگە ئوخشاش.

غۇژمەك ئۆسۈش <بوت> ئۆسۈملۈكلەر-نىڭ بىر ئورۇندا زىچ ئۆسۈشىگە قارىتىلىدۇ.

غۇژمەك- غۇژمەك بىرقانچە غۇژمەك: بىر ئېتىزدا غۇژمەك-غۇژمەك قىزىرىپ كەتكەن پەمدۇر، يەنە بىرىدە لازا ۋە تەرخەمەكلەر، كۆپكۆك پىلەكلەر ئىچىدىكى سەي كاۋىلىرى، چەيزىلەر، يەنە بىرىدە تەكشى تاختلانغان چىگسەيلەر گۈپۈلدەپ ئىللىق پۇراق چېچىپ تۇراتتى. * غۇژمەك-غۇژمەك ئۆسكەن قىزىل يۇلغۇن، چىغلىقلار كەينىدىن توشقانلار چىقىپ قالاتتى.

غۇژمەكلەشتۈرۈلمەك «غۇژمەكلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. غۇژمەكلەشتۈرۈلمەك «غۇژمەكلەشتۈرۈلمەك»

قاتارلىقلارنىڭ بىر يەرگە تېز يىغىلىشى-دىن چىقىدىغان ئاۋاز.

غۇژىدە رەۋ ① «غۇژ» قىلغان ھالدا، «غۇژ» قىلىپ. ② كۆچمە. بىردىنلا، تېزلا؛ مېنىڭ غۇژىدە ئاچچىقم كېلىپ، چىكە تومۇرلىرىم لوقۇلداپ كەتتى. * بۇ سوئال بىلەن تەك شەمەرنىڭ ۋۇجۇدىغا غۇژىدە تىترەك ئولاشتى.

غۇژ-غۇژ «غۇژ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. غۇژغۇن سۈپ ① تېز ئاچچىقى كېلىدىغان، سەپرا؛ ئىس ئاكا كەينىدىن كەلسە تېپىپ، ئالدىدىن كەلسە چىشلەيدىغان غۇژغۇن سەپرا مېجەز ئادەملەردىن ئەمەس ئىدى. ② زىچ، قويۇق.

غۇژغۇنلاشماق پ. ئاچچىقلانماق، سەپرالاش-ماق؛ بۇنداق ئادەملەر بىرەر گەپنىڭ ساپىقىغا ئېسىلىۋالدىمۇ، بولدى، سالجىدەك يېپىشىۋېلىپ ئاجرىمايدۇ، ئۆزىچە ئەزۋەيلەپ، غۇژغۇنلىشىپ كېتىدۇ.

غۇژغۇنلۇق ئى. زىچلىق، قويۇقلۇق؛ تۆت ئاغىنە ئەتىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، قورساقلىرىنى تۇيدۇرۇشقاندىن كېيىن، بىرلىكتە شەھەرگە كىرىپ كېلىپتۇ. شەھەرنىڭ ئاۋانلىقى، رەستە-بازارلارنىڭ غۇژغۇنلۇقى ئۇلارنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ.

غۇژمەك سۈپ. بىر يەرگە يىغىلغان، توپلانغان؛ توپ؛ سەلىمە ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ غۇژمەك بولۇپ ئۆسكەن يۇلغۇننىڭ دالدىسىغا ئېلىپ باردى، ئىككىسى بوراندا ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرۇشتى. * مەتقاسىم تۆت-بەشتىن غۇژمەك بولۇپ، نېمىلەر ئۈستى-دىندۇر قىزىق سۆزلىشۋاتقان كىشىلەر ئارىسىنى ئارىلاپ يۈرۈپ ئاران دېگەندە سۇپۇرگە مىراب بېگىنى تېپىۋالدى.

غۇژمەك پىچە كگۈل <بوت> ①

تاماق يېيىشنىڭ ئالدىدا غۇسۇل قىلىش پايدىلىق. * ئۇ ئايلىنىپ يۈرۈپ بىر بۇلاققا يەتتى. ئۇ يەردە ئولتۇرۇپ بىردەم ئارام ئالغاندىن كېيىن غۇسۇل قىلىپ، كىتاب ئوقۇشقا باشلىدى.

غۇسۇل-تاھارەت غۇسۇل ۋە تاھارەت:

سودىگەر بىر چۆگۈن سۇ بەردى. مەلىكە غۇسۇل-تاھارەت ئېلىپ سەجدىگە باش قويدى. **غۇلاتماق** «غۇلماق» يېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئەينى زاماندا ئوتتۇرا ئاسىيادا بولۇپمۇ ئۆزبېكىستاندا تۆمۈرىيلەر سۇلالىسى ۋە ئۇنىڭ ئاخىرقى ۋەكىلى سۇلتان ھۈسەيىن بايقارا ھاكىمىيىتىنى غۇلاتقان شەيبانىخان ۋە ئۇنىڭ سۇلالىسى تەسىرىدە يېڭى مىللىي قايتا شەكىللىنىش - ئۆزبېك مىللىتىنىڭ شەكىللىنىش جەريانى يۈز بېرىۋاتتى. * زامان-زامانلاردىن بۇيان، خەلق «چاقچاق» بىلەن زۇلۇمغا خەنجەر ئاتقان، مەسخىرە كۈلكىسى بىلەن ئەخمەقلەر ھەيۋىنىنى غۇلاتقاندى.

غۇلاچ ① ئى. ئىككى قولى ئىككى يانغا تۈز قىلىپ كەرگەندە بىر قولىنىڭ ئۈچىدىن يەنە بىر قولىنىڭ ئۈچىغىچە بولغان ئارىلىق: غۈلچىنى كېرىپ كۈچ بىلەن يۈزىگە ئۈرۈۋەتتىم. ئۇ ئارقىچە سەنتۇرۇلۇپ بېرىپ ئوڭدا يىقىلدى. * دادامنىڭ مېنى ياتلىق قىلىشتا قويغان ئۈچ تۈرلۈك شەرتىنىڭ بىرىنچىسى: ئوردىدا ئىككى ئادەمنىڭ غۈلچى يەتمەيدىغان يوغان بىر دانە كۆتەك بار، ئۇنى بىر پالتا ئۇرۇش بىلەنلا يەتتە پارچە قىلىسىز، پالتىنى دادام كۆرسەتكەن يەتتە پالتىنىڭ ئارىسىدىن تاللاپ ئالسىز، دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. ② مىق. ساناق سانلار بىلەن بىللە كېلىپ غۇلاچقا تەڭ ئارىلىقنى بىلدۈرىدۇ: بىر غۇلاچ ئارغامچا: * ئەخمەتجان ئەجدىھاننىڭ تېرىسىدىن 3000 غۇلاچ تاسما

مەك « يېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. **غۇزمەكلەشمەك** پ. غۇزمەك ھالەتكە كەلمەك، غۇزمەك بولماق: ياش ئۇچقۇنلار ھەيدىلىپ تۆت كوچا ئاغزىغا كەلگەندە ئۆز-ئۆزىدىن غۇزمەكلىشىپ، بىرلەشكەن چوڭ گەۋدە شەكىلگە كىرىپ قالدى. * دەڭنىڭ ئىچىدە يۈك ئارتىلغان تۆگىلەر غۇزمەكلىشىپ تۇراتتى.

غۇزمەكلەشمەك پ ← **غۇزمەكلەشمەك.**

غۇزۇلداقماق «غۇزۇلداقماق» يېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غۇزۇلداشماق «غۇزۇلداقماق» يېشىلىنىڭ تۆمۈك دەرىجىسى.

غۇزۇلداقماق پ «غۇز» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غۇز-غۇز» قىلماق: بالا قولى بىلەن چىۋىنىلەرنى قورۇيتتى، لېكىن غۇزۇلداشقان چىۋىنىلەر ئۇنى بىئارام قىلىپ قىيناۋاتتى. * سەل-پەل جىمجىتلىقتىن كېيىن ئەزالار ئۇۋىسىغا سۇ كىرىپ كەتكەن ھەردە-لەردەك غۇزۇلداپ سۆزلەشكە باشلىدى.

غۇسسە ئى (ئە) غەم، قايغۇ، ھەسرەت، ئەلەم: بوۋايلا تىلىدىن ئاڭلىدىم قىسسە، زەخمەتلىك يۈرەكلەردە ئەلەم ۋە غۇسسە. * ئاھ، قانچە رەڭمۇرەڭ، چەكسىز بىر ھايات، ھەر ئىنسان ھاياتى بىر قىزىق قىسسە. ھەركىمنىڭ بېشىدا خىلمۇخىل تەغدىر، خۇشال-لىق ھەم بەخت، قايغۇ ۋە غۇسسە.

غۇسۇل ئى (ئە) پۈتۈن بەدىنىنى يۇيۇش، يۇيۇنۇش: ئەپەندىم قازى سورىغان ئايەت-لەرنى تولۇق ئوقۇپ بېرىپتۇ، كېيىن قازى ئۆلۈكىنى غۇسۇل قىلغاندا ئوقۇيدىغان ئايەتنى سورايتۇ. ئەپەندىم ئۇنىمۇ يادا ئوقۇپ بېرىپتۇ.

غۇسۇل قىلماق پۈتۈن بەدىنىنى يۇماق، يۇيۇنماق: ياز كۈنلىرىدە تاماق يېگەندە،

تىلىپ دىئۇبىلەر ماكانى كوھىقاپنىڭ ئاغزىغا بېرىپتۇ.

غۇلاچ ئاتماق ① غۇلاچ تاشلىماق: ئۇزدى يۈسۈپ قاينىمىدا غۇلاچ ئېتىپ، پەخىرلەندى تەرىپىنى كۆيگە قېتىپ. ② كۆچمە. ئىلگىرىلە-مەك، ئالغا باسماق: زەرەپشان، زەرەپشان ئەي ئەزىم دەريا، غۇلاچ ئات مەنزىلگە، ئۆركەشلەپ راۋان. كەلگۈسى ئىقبالىك بەختىنى كۆپلەپ، شارقىرا دولقۇنلاپ زامان-دىن-زامان.

غۇلاچ ئاچماق غۇلىچىنى كەڭ يايماق، كەرمەك: مامۇت ئاكام غۇلىچىنى كەڭ ئېچىپ بىزنى ھويلىغا كىرىشكە تەكلىپ قىلدى.

غۇلاچ تاشلاپ ئۇزۇش <نەن> سۇ ئۇزۇش ئۇسۇللىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، تەنھەرىكەتچى سۇ يۈزىدە دۈم بولۇپ، ئىككى يۈتى بىلەن سۇنى ئۇرۇپ، ئىككى قولى بىلەن نۆۋەتلىشىپ سۇنى سىيرىيدۇ. بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن سۇ ئۈزگەندە، سۈرئەت ئەڭ تېز بولىدۇ.

غۇلاچ تاشلىماق ① غۇلىچىنى ئالدىغا تاشلاپ ھەرىكەت قىلماق، غۇلاچ ئاتماق: ئۇ ئۆركەشلەپ تۇرغان دەريادىن غۇلاچ تاشلاپ ئۇزۇپ ئۆتتى، توغراقلىق ئورماننى توغرىسىغا ئۇچقاندىكە كېسىپ ئۆتۈپ، ئۇدۇل تاغ تەرەپكە يۈگۈردى. ② كۆچمە. ئىلگىرىلىمەك، ئالغا باسماق: بىز ئورتاق ھالدا ئوقۇ-ئوقۇتۇش سۈپىتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە قاراپ غۇلاچ تاشلىشىمىز كېرەك.

غۇلاچ كەرمەك ← **غۇلاچ ئاچماق**.
غۇلاچ يايماق ← **غۇلاچ ئاچماق**: يارىم كېتىپ دەيدۇ، مەن كەتكىلى قويايمەن. يولىدا غۇلاچ يېيىپ، ھېچ ئۆتكىلى قويايمەن. **غۇلىچى تۈگەپ**، غېرىچى قالماق مەلۇم بىر ئىشنىڭ ياكى ۋاقىتنىڭ كۆپ قىسمى

تۈگەپ ئازلا بىر قىسمى قالماق: - ھەي قېرى، ئۆمرۈڭنىڭ غۇلىچى تۈگەپ، غېرىچى قالدى، بەربىر بۇ كۆچەتلەرنىڭ مېۋىسىنى يېيەلمەيسەن، ئاۋارە بولۇپ جېنىڭنى قىيىنغىچە ئارام ئالساڭ بولماسمىدى؟ - دەپتۇ ئۇنىڭغا شەيتان.

غۇلىچىغا چىداپ، غېرىچىغا چىدىماسلىق مەلۇم بىر ئىشنىڭ ئېغىرى ياكى كۆپ قىسمىنى تۈگىتىپ، ئاز ياكى ئاسان قىسمى قالغاندا بەرداشلىق بېرەلمەي، قىلغان ئىشنى چالا تاشلاپ قوبۇش؛ قىلىۋاتقان ئىشنى تولۇق تۈگىتەلمەسلىك: - قېنى تۈگىتىۋېتەيلى، ئاز قالدى. **غۇلىچىغا چىداپ**، غېرىچىغا چىدىماساق بولماس، - دېدى ئۇ ئالىغا.

غۇلاچلا تىماق «غۇلاچلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئارغامچىنى غۇلاچلىتىپ كۆرۈۋىدى توپتوغرا ئون غۇلاچ چىقتى.

غۇلاچلا تىماق «غۇلاچلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: نېمە ئۇچۇندۇر ئۇلار تاملارنى غۇلاچلىشىۋاتاتتى.

غۇلاچلىق سۈپ. غۇلاچ كېلىدىغان: ھەر كۈنلۈكى 20 غۇلاچلىق مومىنىڭ ئۇچىدا ھەيۋەت بىلەن لەپىلدەپ تۇرىدىغان 12 بۇرچەكلىك، ئاق كۈن نۇرى چۈشۈرۈلگەن ھاۋارەك بايراق ئۇنىڭ كۆزىگە خۇددى ئالىپاساق ئۇتىلىنىپ قورۇلۇپ قالغان تېرىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

غۇلاچلىماق پ ① غۇلىچىنى كەڭ كېرىپ ئالدىغا تاشلىماق، غۇلاچ ئاتماق: غۇلاچلاپ سۇ ئۈزمەك. ② غۇلاچ بىلەن ئۆلچىمەك: - ئۇكام ماۋۇ تانىنى غۇلاچلاپ قوي، كېيىن بىزمۇ ئۆتىنىسىنى غۇلاچلاپ قايتۇرىمىز، - دېگەندى ئاكام ماغا.

غۇلاش ① «غۇلىماق» پېئىلىنىڭ ئىسمىدە.

سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىدا ئىشلەۋاتقان تەجرىبىلىك دېھقانلارمۇ تىلغا ئېلىۋاتىدۇ، غۇلۇقا قىلىۋاتىدۇ. **غۇلغۇي** ئى. نارازىلىق، نارازىلىق تۈپەيلىدىن كىشىلەرنىڭ دېگەن گەپ-سۆز، پىكىرلەر. **رى**: غۇلغۇي پەيدا قىلماق. * پادىشاھ ئەمگەكچىلەر ئارىسىدىكى غۇلغۇيىنى بېسىش ئۈچۈن ياسالما گەپلەرنى چىقىرىپ تەشۋىقات يۈرگۈزدى. * قەلبىدە شۇ مننۇت تاشقىن يامرىدى، دەردمەنلەر توپىغا تىكىتم كۆزۈمنى، زورلۇقنىڭ ئالدىدا قورقۇش ئەمدى بات، غۇلغۇيغا ئوت ياقىتىم باشلاپ سۆزۈمنى. **غۇلغۇيچىلىق** ئى ← **غۇلغۇيلىق**: بۇ كېمە ۋەبىجۋاڭلىقلارنى غۇلغۇيچىلىققا سالدى، كۈن چۈش بولمايلا ھەممە ئاھالىنىڭ يۈرەكلىرى خەۋپ تۇيغۇسىغا تولدى.

غۇلغۇيلىق «غۇلغۇي» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: بۈگۈن ئادەملەرنىڭ، خۇسۇسەن كەمبەغەللەرنىڭ چىرايىدىن ھېچقاچان كۆرۈنمىگەن ئومۇمىي بىر خاپىلىق ۋە نارازىلىق كۆرۈنەتتى، گاھىدا بۇ نارازىلىق ئايرىم شەخسلەردە غۇلغۇيلىققا ئۆرۈلۈپ، تاشىدىغان جاي تاپالمىغان سۈدەك تۇرۇپ بېسىلىپ قالاتتى.

غۇلۇپ (توغرىسى: قۇلۇپ) ← **قۇلۇپ**. **غۇلى** تر. زادى، پەقەت، ھەرگىز. **غۇلماق** پ ① ئېگىزدىن پەسكە قاراپ چۈشمەك، ئۆرۈلمەك، يىقىلماق: دەرمخ غۇلماق. تاغ غۇلماق. * يىگىت ئوق تېگىشى بىلەن چوڭقۇر غولغا غۇلاپ چۈشتى. * — نېمە بولاتتى، — دېدى گۈلبانۇم تاپسىنىڭ بۇلۇڭىدىكى كالا تېرىسىنى سۇپىغا ئېلىپ، — شېپىلىقتىن ئۆتەلىگەن تاغلى ئۆكۈزىمىز تاغدىن غۇلاپ ئۆلۈپتىكەن، ھېلىقى قامزا دېگەن مالچى تېرىسىنى ئەكىلىپ قويۇپ كەتتى. ② كۈچە. تەختى، ۋەزىپىسى قاتارلىقلاردىن ئايرىل.

شى. ② <گېئول> تاغ جىنىسلىرىنىڭ فىزىكىلىق يىمىرىلىش تەسىرىدە يېرىلىپ، پارچىلىنىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. **غۇلاشماق** «غۇلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غۇلام ئى (ئە) كونا ① ئوردا، سارايلاردا خىزمەت قىلىدىغان خىزمەتچى: شاھزادە بەھرام ئوۋ ئوۋلاشقا چىقىپ كەتكىنچە قايتىپ كەلمىدى. سەركەردە، غۇلاملار ئۇنى ئۇدا ئون كۈن ئىزدىگەن بولسىمۇ ئۇچۇرى بولمىغاچقا، ئىلاج قىلالماي ئەھۋالنى ئۇنىڭ ئاتىسى قەيسەر رۇمغا مەلۇم قىلدى. ② قۇل: ھەر تەرەپتىن بايلار غۇلاملىرىنى ئېلىپ كەلدى. ھېچقايسى غۇلام ئەمىرلەرگە بارسىدى. ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

غۇلجا ئى ① <زىئول> ئەركەك ئارقار. مۇڭگۈزى چوڭ، ئاستىغا ئېگىلگەن ۋە سەل-پەل بۇرما شەكىلدە بولىدۇ، تۈكلىرى قويۇق ھەم سەل ئۇزۇن، رەڭگى كۈل رەڭ قوڭۇر كېلىدۇ، قۇيرۇقى قىسقا، تۆت پۇتى كۈچلۈك بولىدۇ، تاغقا چىقالايدۇ. ② ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ مەركىزىنىڭ نامى.

غۇلغۇلا ئى (پ) بىرەر مەسىلە ئۈستىدە بىرقانچە كىشىنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان گەپ-سۆزى، پىكىرلىرى: سايلامدا سايلە-غۇچىلار نامزاتلار ئۈستىدە قايتا-قايتا غۇلغۇلا قىلىپ ۋە كېڭىشىپ، كادىرلارنى ئەستايىدىل باھالىدى. * ئەزالار بىرمەزگىل غۇلغۇلا قىلىش ئارقىلىق ئاخىرى ئەتىيازلىق تېرىلغۇدىن ئىلگىرى تۇرسۇننى ئامبارچى قىلىپ سايلىۋالدى.

غۇلغۇلا قىلماق مەلۇم بىر ئىش ئۈستىدە بىرقانچە يىلەن ئۆزئارا پىكىرلەشمەك، ھەركىم ئۆز پىكىرىنى ئېيتماق: سۇ ئامبىرى ئېلىپ كېلىدىغان زەي مەسىلىسىنى ھازىر

ماق، ئەمىلىدىن چۈشمەك؛ ئاغدۇرۇلماق، يوقىتىلماق: ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە پۇقرانىڭ كۆز يېشى گويا كەلكۈندەك بىزنى ئېقىتىپ كېتىشى مۇمكىن، خانلىقنىڭ غۇلشۇ شۇنىڭ ماسلىدۇر. * نېمە دېمەكچى؟ سوتسىيالىستىك تۈزۈم غۇلايدۇ دېمەكچى سەن؟

غۇم ئى. مەلۇم ئىشلار تۈپەيلىدىن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا پەيدا بولغان نارازىلىق، ئاداۋەت؛ تۈگۈن، گىنە: غۇم ساقلىماق. * توختى شۇجىنىڭ سەل جۇدۇنى تۇتتى، ئۇ غوجىنىڭ يېقىنقى بىر ياچىيكا يىغىنىدىن كېيىن ئۆزىگە غۇم ساقلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلەتتى.

غۇم ساقلىماق بىركىمگە نىسبەتەن كۆڭلىدە پەيدا بولغان ئاداۋەت، گىننى چىقىرىۋەتمەي داۋاملاشتۇرماق: ئىماملىق ئورنىدىن چۈشۈرۈۋېتىلگىنىگە قورسىقىدا غۇم ساقلاپ يۈرگەن رۇسۇل چۈشكە تەبىرى بەردى. * بۇ مەسىلە توغرىسىدا ئىككى ئەترەت ئوتتۇرىسىدا ئوچۇق ئاشكارا سۆز بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن كۆڭۈللىرىدە غۇم ساقلاپ كەلمەكتە ئىدى.

غۇمىسىنماق پ. غۇم ساقلىماق: ئۇ يەرلىك ھەم بۇ يەرلىكتۇر، ئىچىدە غۇمىسىنپ خەپتۇر، دىتىغا ياقمىسا ھەيدەر، قۇرۇپ كەتسۇن كۈرۈھۋازلىق.

غۇملىماق پ. دىئال. دەرد ئېيتماق؛ كوتۇلدىماق. **غۇمۈكلەشمەك** پ. دىئال. بىرلەشمەك، تىل بىرىكتۈرمەك.

غۇنان ئى. ئىككى ياشلىق ئات: غۇنان يولدىن چىقىپ ئېرىقتىن ئاتلىدى-دە، مۇدۇرۇپ كەتتى. ئات ئۈستىدىكى ئادەم ئېگەردىن موللاق ئېتىپ چۈشتى.

غۇنچا ئى. دىئال. گۈل سالىدىغان لوڭقا.

غۇنچە (پ) ① ئى <بوت> تېخى ئېچىلمىغان ياكى بەرگىلىرى تېخى يېتىلمىگەن گۈل، گۈل تۈگۈنى: قىز پىسىگىدە كۈلۈۋېدى، ئۇنىڭ ئالۋىچىدەك قىزىل كالىپۇكلىرى يېڭى ئېچىلۋاتقان قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىغا ئوخشاپ كەتتى. * گۈلى كۆپ ھەم گۈلنىڭ تولىسى غۇنچە ھالدا تۇرغان بۇ شاخ ئۆزىنىڭ ئەگمەچ، لېكىن مەزمۇت تۇرقى بىلەن كىشىنى جەلپ قىلاتتى. ② سۈپ. ياش؛ يېڭى: گۈل دىيارى، غۇنچە قەلبى تۇتاش تۆمۈر، بۇلبۇل بولۇپ ئۇندىن كەتمەس باھار، جەڭچى. * كولىپكىتىپ ئۈچۈن تۆكتى ئۈنچىلەر، ئاپتاپتا پىشقان باتۇر غۇنچىلار. ③ سۈپ. كۆچمە. چىسرايلىق، كېلىشكەن، زىلۋا: غۇنچە بوي.

غۇنچە بويى بويى غۇنچىدەك نازۇك، زىلۋا، كېلىشكەن: ئىشىك پەردىسى كۆتۈرۈلدى، بايقى ئاياللاردىنمۇ ئوبدانراق كېيىن-گەن، غۇنچە بويى بىر چوكان چىقىپ، مېھمانغا تەزىم قىلماقچى بولدى-يۇ، ئاخۇنبەگىنى كۆرۈپ خۇددى ھوشىنى يوقىتىپ قويغاندەك تۇرۇپ قالدى.

غۇنچە ئۇزۇم <بوت> ئۇزۇم ئائىلىسىدە-كى كۆپ يىللىق، پىلەك غوللۇق ئۆسۈم-لۈك. يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈپ، ئالىقانسىمان يېرىلىدۇ، گۈلى سۇس يېشىل، گۈل رېتى كۈنۈس شەكىللىك بولۇپ، يوپۇرمىقىنىڭ ئۇدۇلىدا ئۆسۈدۇ، مېۋىسى كىچىك، شىرنىلىك، جىگەر رەڭدە بولىدۇ. دورىغا مېۋىسى ئىشلىتىلىدۇ، تاش بەدەننى تازىلاپ، قىزىلنى سىرتقا تەپتۈرۈش، سۈيدۈكنى ھەيدەپ، زەھەر-نى تارقىتىۋېتىش رولىغا ئىگە.

غۇنچىسىمان سۈپ. شەكلى غۇنچىغا ئوخشاي-دىغان ياكى غۇنچە شەكلىدىكى: غۇنچىسىمان مېۋە.

غۇنچىسىمان مېۋە <بوت> مېۋىنىڭ بىر خىلى، بىر پارچە ئانىلىق ياپراقچىسىدىن تۈزۈلىدۇ. ئۇرۇقدا پەقەت بىرلا خانە بولۇپ، پىشقان چاغدا، پوستى پەقەت بىر تەرەپتىنلا يېرىلىدۇ. مەسىلەن، چوغلۇق، شاكالەدىيان ۋە ماگنولىيە قاتارلىقلارنىڭ مېۋىسىگە ئوخشاش.

غۇنچىلىماق پ. غۇنچە تۈگمەك، غۇنچە چىقارماق: بۇ ياخشى كۆرۈش دوستلۇق يىلتىزىدىن ئۇنۇپ چىققان مۇھەببەت گۈلىنىڭ غۇنچىلىشى بولسا كېرەك.

غۇنچىن ئى. ئۈچ ياشلىق چىشى كالا، ئىنەك.

غۇنچىن ئازابى قاتتىق ئازاب، جاپا-- مۇشەققەت: ئۆمرۈمدە مۇنداق قىيىن ئىشنى كۆرمىگەن، غۇنچىن ئازابى كۆرسەتتى. تۆت ئىلىك ئېتىمدىن چۈشۈپ كەتتىم.

غۇۋا سۈپ ① روشەن ئەمەس، تۇتۇق، گۇڭگا: ھاجى ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كىرىسىن لامپىنى ياقىتى-دە، ئۇنىڭ غۇۋا يورۇقىغا قاراپ ئولتۇرۇپ خىيالغا كەتتى. * ئىككىيلەن بۇرۇلۇپ ئارقىسىغا قارىدى. بېكەت ئالدىدا تېخىچە ئادەملەر توپى غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ② روشەن، ئېنىق كۆرۈنمەيدۇ-غان: غۇۋا كۆز.

غۇۋالاشتۇرماق «غۇۋالاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: خەلىپىغان ھەدە پانارنىڭ يورۇقىنى سەل غۇۋالاشتۇرۇپ سەل-مىگە قاراپ پېچىرىلدى.

غۇۋالاشتۇرۇلماق «غۇۋالاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كوچىدىن بىر خىل شەپە ئاڭلىنىپ ئۈستەلگە تۆپە-تۆپە-لەپ يېيىپ قويۇلغان «ئاقسۇ گېزىتى» نىڭ بۇ ئۈچ سانى يىغىشتۇرۇلدى، پىلىك پەسەيتىلىپ، لامپا يورۇقى سەل-پەل غۇۋالاشتۇرۇلدى.

غۇۋالاشماق پ. غۇۋا ھالەتكە كەلمەك، سەل قاراڭغۇلاشماق: ئارقا-ئارقىدىن تېگىۋاتقان مۇشت، پەشۋالارنىڭ زەربىسىدىن تۇرسۇن ئەپەندىنىڭ كۆزلىرى بىردىنلا غۇۋال-شىپ ھوشىدىن كەتتى. * كېتەرگە خوشلىشىپ كەلدىك، بىراق قىيىس كۆزۈڭ مەندىن. دېسەمۇ قانچە ياش تۆكمەي، غۇۋالاشتى كۆزۈم نەمدىن.

غۇۋالىق «غۇۋا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: خىيالىدىن كالىغا كەپتۇ بىر گۇمان، قاپلاپتۇ كۆڭلىنى غۇۋالىق، تۇمان.

غۇي تەق. ماشىنا قاتارلىق قاتناش قورال-لىرىنىڭ تېز ئۆتۈشى ياكى شامالنىڭ تېز ھەرىكىتىدىن پەيدا بولغان ئاۋاز. **غۇي-غۇي** «غۇي» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: غۇي-غۇي شامال.

غۇيۇلدا تىماق «غۇيۇلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **غۇيۇلدا شىماق** «غۇيۇلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غۇيۇلدىماق پ «غۇي-غۇي» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غۇي-غۇي» قىلماق: ھەربىي ماشىنا غۇيۇلداپ مېڭىپ كەتتى. * سوغۇق كەچ كۆز شامىلى غۇيۇلداپ ئۆتۈپ تۇراتتى.

غۇيياڭشىماق پ. دىئال. غۇيۇلدىماق. **غۇيىدە رەۋ** «غۇي» قىلغان ھالدا، «غۇي» قىلىپ: ئۇ ئاتقان تاش غۇيىدە پېنىمدىن ئۆتۈپ تامغا تەگدى.

غى «غ» ھەرپىنىڭ نامى. **غىجەك** ئى (پ) <مۈز> ئۇيغۇرلارنىڭ كامانچە بىلەن چالىدىغان بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى. بېشى سىلىندىر شەكلىدە بولۇپ، بىر تەرىپىگە تېرە كېرىلىدۇ. باش قىسمى، كۆپرەك يۇپقا تۆمۈر ياكى سەل قېلىن

شەھەزگە بېرىپ تاماشا كۆرۈپ كەلسەك بولمامدۇ؟ - ياق، بارمايمەن، مەندەك بىر غېرىبقا تاماشىنىڭ نېمە كېرىكى. * زاراخەتە تاش بولدى، باي-بېگىمەر باش بولدى. ئۇلار ئۈچۈن تاش بولدى، غېرىبلارغا تاش بولدى. ③ سۈپ. يالغۇز، تەنھا: دوستۇم سىزچۇ؟ ئەگەر شۇ غېرىب قەبرىنى كۆرۈشنى خالىسىڭىز، يۈرۈڭ، مەن بىلەن بىللە مېڭىڭ، مەن سىزگە ئۇنىڭ ئىچىنى ئېچىپ كۆرسىتەي! ④ سۈپ. مەسكىن، غەمكىن: ئابدۇسادىر قاسساپنى مەن ھېچقاچان بۈگۈنكىدەك غېرىب ھالدا ئۇچراتمىغانىدىم. ⑤ ئەرلەرنىڭ ئىسمى. غېرىب بولماق يېتىم، باش-پاناھسىز قالماق؛ مۇساپىر بولماق؛ كەمبەغەل، يوقسۇل، بىچارە ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق؛ قېچىپ چىققان غەنىم ئىبنى ئايۇپ بار-يوقىدىن ئايرىلىپ، غېرىب بولۇپتۇ. * غېرىب بولدۇم، غېرىب بولدۇم، غېرىب بولغانغا يىغلايمەن. كىشىنىڭ يۇرتىغا بېرىپ، يېتىم بولغانغا يىغلايمەن. **غېرىببانه** (ئە+پ) ① رەۋ. غېرىبلارغا خاس، يېتىملارچە: بۇ ئۆيىدىكى موماي غېرىببانه يالغۇز بىر ئايالىنى كۆرۈپ، ئىشىكىنى ئېچىپ ئۆيگە باشلاپ كىرىپ ئۇنىڭغا نان بەردى. ② سۈپ. يالغۇز، نامرات: ھېلىقى چاغدىكى غېرىببانه كەپنىڭ ئىزىمۇ قالغانىدى. * - خۇش كېلىشىپلا قارىم، مېنىڭدەك بىر ئاجىزەنىڭ غېرىببانه كولىسىغا قەدەم تەشرىپ قىلغانلىرىغا رەھمەت، - دېدى موماي.

غېرىببەررۈەر سۈپ. غېرىب-مۇساپىرلارنى يۆلەيدىغان، ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىدىغان: غېرىببەررۈەر پادىشاھ. غېرىببەررۈەر كىشى. // - ئوغلۇم يەمەن دىيارىغا بارساڭ، ئۇ يەرنىڭ پادىشاھىنى خېلى مېجەزى تۈزۈك غېرىببەررۈەر دەپ ئاڭلىدىم، - دېدى بوۋاي.

غېرىبچە سۈپ. غېرىبلارغا خاس، غېرىبلار

قەلەيدىن ياسىلىدۇ. سۈركەپ چېلىنىدۇ. خان ئادەتتىكى سىم تاردىن باشقا بىرقانچە رېزونانس پەيدا قىلىدىغان سىملار تار تىلىدۇ. 50-يىللاردىن كېيىن ئۆزگەرتىپ ياسالغانلىرىنىڭ تۆت تارى بولىدۇ. بېشى يۇمىلاق بولۇپ تاۋۇزغا ئوخشاپ قالىدۇ. دەستىسى ئىسكىرىپكىنىڭ دەستىسىدىن ئۇزۇنراق بولۇپ، ئۇچىدا يۇمىلاق قۇببىسى بولىدۇ. e, a, d, G لاردا سازلنىدۇ.

غېجەك چالماق قاتتىق توڭلىغانلىقتىن جاقىلداپ تىترىمەك: يائاللا، ئەجەب سوغۇق ئۆي ئىكەن، يوتقان يېلىڭ، تاڭ ئاتقۇچە غېجەك چېلىپ چىقىم.

غېجەكچى ئى. غېجەك چالدىغان ئادەم.

غېجىرىنى ← **غېجىرى سالۋا**.

غېجىرى سالۋا <زۈنۈل> تاپ يەيدىغان بىر خىل قۇش. تېنى چوڭ ۋە ھەممە يېرى قارا قوڭۇر كېلىدۇ، باش ۋە بويۇن قىسمى يالىڭاچ بولۇپ، ئازراق تىۋىتلىرى بولىدۇ، تۇمشۇقى چوڭ، ئەگمەچ ۋە ئۆتكۈر كېلىدۇ، تاپ ۋە ئۇششاق ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

غېدىرىنى (ئە) ساپال قاچا، ساپال چىنە: ئۇنىڭ كۆزدىن يوقالغانلىقىنى كۆرگەن كانچىلار كۈلۈشكەن پىتى چۆچەك، غېدىرلىرىنى ئېلىشىپ تاش گەمىنىڭ يېنىدا ئېسىقلىق يوغان داش قازانغا قاراپ ماڭدى.

غېرىپ (ئە) ① سۈپ. ھېچقانداق ئۇرۇق-تۇغۇق-نى بولمىغان، يېتىم، باش-پاناھسىز، مۇساپىر: غېرىپنىڭ ھالىغا غېرىپ يېتەر (ماقال). * - مەن مۇشۇ شەھەردىكى تۇل غېرىپ موماينىڭ ئوغلى مەھمۇت بولمەن، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يىگىت. ② سۈپ. كەمبەغەل، يوقسۇل؛ بىچارە: - سەنمۇ

قىلغاندەك، غەربلار قىلىدىغان: غەربچە يېيىنماق.

غەربچە يېيىنماق چاچاننىڭ بىر يېشىنى باش تەرەپكە، بىر يېشىنى ئاياغ تەرەپكە قىلىپ يېيىنماق: گۈلئايشەم ۋاراك-چۈرۈڭ-دىن ئويغانغاندا تاڭ ئېتىپتۇ. ھويلىدا بالىلار ۋارقىراشماقتا. ئۆزىدىن نەرىدا سامان تەككىگە بېشىنى قويۇپ، چەكەن يەكتەكنى غەربچە يېيىنىپ روزەك بەز يېتىپتۇ. * تۇرسۇن خېلى بۇرۇنلا چاچاننى غەربچە يېيىنىپ، ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەندى.

غەربچىلاپ رەۋ. غەربلارغا خاس ھالدا، غەربلارغا ئوخشاش، غەربچە: ئۇ چاچاننى غەربچىلاپ يېيىنىپ ئۇيقۇغا كەتتى.

غەربىخانا (ئە+پ) بولۇشقا تېگىشلىك سەرەمجانلار كەم بولغان، نامراتلىقى بىلىنىپ تۇرغان ئۆي: ئاخشاملىرى ئۆزىنىڭ غەربىخانىسىدا قولغا ساتارنى ئالاتتى-دە، دەرد-ئەلەم، قايغۇ-مۇھەببەت ۋە ياكى ئىشقى-مۇسەبەت قوشاقلىرىنى ئېيتاتتى.

غەربىسىنماق پ. غەربلىق ھېس قىلماق، غەربلارغا ئوخشاپ قالماق، غەرب بولۇپ قالماق: غەربىسىنساڭ ئوت سۇن (ماقال). * مەن بىلەن بىرگە تۇرۇۋاتقان ياشلارنىڭ ھەممىسى ئۆيلىرىگە قايتتى، مەن يالغۇزلۇقتا غەربىسىنىپ قالدىم.

غەرب-غۇرۋا (ئە) ئىگە-چاقىسىز، ئاجىز - ئورۇق، يېتىم-يېسىر، مۇساپىر كىشىلەر: - سىز ئاۋۋال بېرىپ، ئۇ خەزىنىنى ئېچىپ ئۈچ ھەسسەنى غەرب-غۇرۋالارغا خەير-ساخا-ۋەت قىلىپ بېرىڭ، - دەپتۇ.

غەربلاشتۇرماق «غەربلاشماق» يېنىلە-نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غەربلاشماق پ. غەرب بىر ئەھۋالغا چۈشمەك، غەرب بولۇپ قالماق: بۇ

ۋەقەلەر ئۇنىڭ قورسىقىنى كۆپتۈردى، ئۇ كۆپتىن بېرى ئۆزىنىڭ غەربلىشىپ قالغانلىقىنى سېزىپ يۈرەتتى، بولۇپمۇ ئادىلنىڭ بۆلۈم باشلىقى بولغانلىقى ئۇنىڭ تېخىمۇ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

غەربلىق «غەرب» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئىنسانىيەت ھەرگىز غەربلىققا چۈشۈپ قالمايدۇ، چۈنكى ھايات ئالغا باسدۇ، ئۇ ئۈمىدۋار. * كۆشۈتى داۋاندا ئات كۆكسىدە ياغدى قار، ئايرىلغىلى بولمايدۇ، غەربلىقتا سۆيگەن يار.

غەرب-مۇساپىر غەرب ۋە مۇساپىر: غەرب-مۇساپىر، بىر كەمپىر ئىدىم، ئايرىلىپ سەندىن نەگە كېتەرەمەن.

غەرب-مىسكىن غەرب ۋە مىسكىن: كەچ كۈزنىڭ سوغۇق شاماللىرى غەرب-مىسكىنلەرنىڭ چىرايدەك سارغىيىپ كەتكەن غازاڭلارنى پەرىشان ئۇچۇرۇپ يۈرەتتى.

غەربچ ① ئى. قولنى كەرگەندە باش بارماقنىڭ ئۈچىدىن سىنىچلاق قولنىڭ ئۈچىغىچە بولغان ئارىلىق: مېنىڭ غەربچىم كىچىك، سەن غەربچىلا. ② مىق. ساناق سانلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ غەربچىقا تەڭ ئارىلىقنى بىلدۈرىدۇ: ئادەم بويىدىن بىر غەربچىلا ئېگىزلىكتىكى ئۆي، بۇنى ئۆي دەپ ئېيتقىلىمۇ بولمايدۇ، مومايلارنىڭ «ئالۋاستى كەپسى» دېگىنىگە ئوخشاشلا بىرنەرسە.

غەربچىقا ئېرىشىپ غۇلاچقا تىكىلمەك ئاز-راق، نەرسىگە ئېرىشىپ، ئۇنىڭدىن چوڭراق ياكى كۆپرەك نەرسىنى تەمە قىلماق: دۈشمەنگە بىر غەربچ يەرنىمۇ بەرمەسلىك كېرەك، ئۇلار غەربچىقا ئېرىشسە، غۇلاچقا تىكىلىدۇ.

غەربچىنى غۇلاچ قىلىپ كۆرسەتمەك ئازراق، كىچىككىنە ئىشلارنى كۆپتۈرۈپ

سېلىپ چىگدايدىغان ۋە مىلتىقنىڭ ستۆۋلە-
نى تازىلايدىغان سايمان.

غېچىدىماق پ. دىئال. چىگدىماق.

غېچىنىماق پ. ئەيمەنمەك، تارتىنماق،

قورۇنماق؛ كۆچىدا كېتىۋاتقان كەمبەغەللەر

ئۇلارنى كۆرۈپ غېچىنىپ، نېرىدىنلا ئات-ئۇ-

لاغلىرىدىن چۈشۈپ، ئېگىلىپ تەزىم قىلغىنىچە

ئۇن چىقارماي ئۆتۈشۈپ تۇراتتى.

غىپ-غىپ «غىپ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىدۇ.

شى؛ كېيىن يىپ ئېشىپ مومدايدىغان، غىپ-غىپ

تارتىدىغان بولىدۇ.

غىپلا رەۋ. تېزلا، شەپە چىقارماستىن؛ بۇ

ئاۋاز بىلەن تەك مېھانخاننىڭ دالان ئىشىكى

تۈۋىدە بىر ئايال كىشىنىڭ گەۋدىسى غىپلا

قىلىپ قاراڭغۇدا كۆزدىن غايىپ بولىدۇ.

غىپىلدا تىماق «غىپىلدا تىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىپىلدا تىماق «غىپىلدا تىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىپىلدا تىماق پ «غىپ-غىپ» قىلماق،

«غىپ-غىپ» قىلىپ ماڭماق؛ ھاۋاخان

كەشىنى قولغا ئالدى-دە، توپا يولى يالڭايغ

كېچىپ غىپىلداپ ماڭغىنىچە ئۇچقاندەك كەتتى.

* ئىشىكىگە مەن بارسام، يۈرىكىم جىغىلدايدۇ.

دۈشمەنلەر مېنى كۆرۈپ، ئارقامدىن

غىپىلدايدۇ.

غىت ① تەق. مەلۇم نەرسىلەرنىڭ سۈركە-

لىشى ياكى قىسىلىشىدىن ھاسىل بولىدىغان

ئاۋاز. ② رەۋ. كۆچىپ. جىم؛ چىڭ، مەھكەم، -

بەك؛ غىت قىسماق.

غىت قىسماق ① چىڭ، مەھكەم قىسماق.

② كۆچىپ. جىم، شۈك تۇرماق؛ ھە

شۇنداق، كېيىن ناماقۇل بولۇپ قالسەن،

شۇڭا غىت قىس!

غىت-غىت «غىت» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

يوغىناتماق، چوگاي تىماق؛ - بولدى، غېرىچى
غۇلاچ قىلىپ كۆرسەتمە يىلا قوي، - دېدى ئۇ.

غېرىچلا تىماق «غېرىچلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غېرىچلا تىماق ① «غېرىچلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى. ② كۆچىپ. ئۆزىدىن

چوڭلار بىلەن گەپ تالاشماق، تاكالاڭلاش-

ماق؛ - بالام، سىز تېخى كىچىك، ئۇنداق،

ھەدېگە ئىدىلا ئاڭلىغۇز بىلەن غېرىچلاشماڭ،

ئاڭلىغۇز بولمىسا، بىزنىڭ كۈنىمىز تەسلىشىدۇ،

- دەپ نەسبەت قىلدى نىساخان ئانا كىچىك

ئوغلىغا.

غېرىچلا تىماق «غېرىچلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى؛ رەخت غېرىچلاندى.

غېرىچلىماق پ. غېرىچ بىلەن ئۆلچىمەك؛

ئۇ پارتىنىڭ ئېگىزلىكىنى غېرىچلاپ كۆرۈۋىدى،

ئۇنىڭ ئېگىزلىكى دەل كۆڭلىدىكىدەك چىقتى.

غىپ تەق. مېڭىش ھەرىكىتىنىڭ تېز ۋە

يوشۇرۇنچە ئورۇندالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛

غىپ قىلىپ كەتمەك.

غىپىدە رەۋ «غىپ» قىلغان ھالدا،

«غىپ» قىلىپ؛ ناھايىتى تېز، كۆزنى

يۈمۈپ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا، ھەش-پەش -

دېگۈچە؛ غىپىدە تىكۈۋەتمەك. * قىز غىپىدە

باشقا بىر دەرەخنىڭ كەينىگە ئۆتتى، يىگىت

قوغلىدى. * ئەخمەتجان گىلەمنى تامدىن

چۈشۈردى-دە، ئۇنى قاتلاپ، ھېچقايسىغا

كۆرۈنمەي غىپىدە ئۆيدىن چىقتى.

غىپىدە تىكۈۋەتمەك ھەش-پەش

دېگۈچە يوقاپ كەتمەك، جىمىدە كېتىپ

قالماق؛ تۇيدۇرماستىن قېچىپ كەتمەك؛

غەلىتە ئادەم چۆچۈپ غىپىدە تىكۈۋەتتى.

غىپچا ئى. دىئال ① جۇۋازنىڭ ياغ چىقىدىغان

تۆشۈكىگە تىقىپ قويىدىغان ياغاچ. ②

قەدىمكى زامانلاردىكى مىلتىققا ئوق-دورا

غىتمەك ئى. سەلب. مەجەز-خۇلقى، مېڭىش--
تۇرۇشى خوتۇن-قىزلارغا ئوخشاپ كېتىدۇ-
غان ئەر: ما غىتمەكنىڭ قىلقلرىنى كۆرمە-
دىغان، ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرۈپ.

غىتىلدا تىماق «غىتىلدىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.
غىتىلدا شىماق «غىتىلدىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىتىلدىماق پ ① «غىت-غىت» قىلغان
ئاۋاز چىقارماق. ② كۆچمە، ئىككى تېقىمىنى
بىر-بىرىگە سۈركەپ زەپپانلەرچە
تېز-تېز ماڭماق.

غىجىڭ سۈپ. كاج، گىجىڭ.
غىجىڭلىق «غىجىڭ» سۆزىنىڭ ئىسىم
شەكلى: ئەزىمەت غىجىڭلىق قىلىپ بەزىدە:
«ۋايىيەي، لازا سېلىپسەن! مەن لازا
يېمەيتىم!» دېسە، بەزىدە «پىيازنىڭ
پۇرىقى كېلىۋاتىدۇ» دەيتتى.

غىجىم سۈپ. سەل قورۇپ قاپارتىلىپ
توقۇلغان، كۆپتۈرۈپ گۈل چىقىرىلغان
(رەخت ھەققىدە): غىجىم رومال. غىجىم
دۇخاۋا.

غىجىم دۇخاۋا دۇخاۋىنىڭ بىر خىلى،
ئۇ ئادەتتە موپىلىرى ئۇزۇن ۋە كۆپتۈرۈپ
توقۇلىدۇ.

غىجىم رومال ← بۆرتىمە شال.
غىجىمىدىماق پ. دىئال. مىجىقلىماق، سىقىمىدۇ-
ماق، قورۇماق.

غىجىمىلانماق پ. دىئال. مىجىقلانماق، سىقىمى-
لانماق، قورۇلماق.
غىجىمىلىماق پ. دىئال. سىقىمىدىماق، مىجىقل-
ماق، قۇرۇلماق.

غىجىنماق پ. سەسكەنمەك، يىرگەنمەك:
- قاراڭ، نەۋاق بولدى؟ - دېدى ئايىمگۈل
يىگىتنىڭ سىياقىدىن غىجىنغاندەك تۇمشۇقنى

ئۇچلاپ، - سائىتىڭىزنىڭ سىترېلكىسىغا چۈيۈن
باغلاپ قويسىڭىز بولۇپتىكەن، - قىز ئويلاپ
تۇرماستىنلا شۇنداق قىزىق گەپ قىلىپ قويغىنىغا
ئۆزىمۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

غىچ I نەق. ئىشىك ئېچىلغاندا ياكى
يېپىلغاندا ئىشىكنىڭ گىرەچىسىدىن، ماڭغان
ۋاقىتتىكى ئاياقنىڭ چەمى قاتارلىقلاردىن
چىققان ئاۋاز: شۇ چاغدا ئىشىك «غىچ»
قىلىپ ئېچىلىپ، مۇرىسىدە سومكا كۆتۈرگەن
ھالدا ئامىنە كىرىپ كەلدى.

غىچ II سۈپ. پۈتۈنلەي، ھەممە، ساپلا:
غىچ پۇل. * - ياغدا ئەتتىم، گۆشتە ئەتتىم.
غىچ ياغ، گۆش يەڭلا دېھقانلار، - دەپ
جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرايتتى ئاشپەز.

غىچىچىدە ① رەۋ «غىچ» قىلىپ ئاۋاز
چىقارغان ھالدا، «غىچ» قىلىپ: شۇ
ئەسنادا ئىشىك غىچىچىدە ئېچىلىپ گۈلۈمۇخان
كىرىپ كەلدى. * ئۇ پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەس-
سەپ، ئىشىكىنى غىچىچىدە ئېچىپ، بىر تۈرلۈك
ھىجىيىپ كىرگىنىدە تۇيۇقسىز ئولتۇرغان ئاۋۇتلار
چۆچۈپ كەتتى. ② سۈپ. كۆچمە. پۈتۈنلەي،
ساپلا: دادۇينىڭ ئايىغى غىچىچىدە بوز، لېكىن
سۇ يوق. * بىر تال پەن بىلەن تۆت زىختا
ھارۋىغا مىخلانغان ھېكىمىئاخۇن غىچىچىدە قان
ئىچىدە ياتاتتى.

غىچىر ① نەق. ئىشىك ۋە كارىۋات قاتارلىق
نەرسىلەرنىڭ يېنىك تەۋرىنىشىدىن
چىقىدىغان ئاۋاز. ② ئى. ئاياغنى كىيىپ
ماڭغاندا غىچ-غىچ قىلىپ ئاۋاز چىقىرىش
ئۈچۈن چەم ئارىسىغا سېلىنىدىغان قىل
(موزدۇزلىقتا).

غىچىر-غىچىر «غىچىر» سۆزىنىڭ
تەكرارلىنىشى.

غىچىرلاتماق «غىچىرلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ قاراڭغۇدا پۈتلىشىپ،

غىچىرلاشماق — غىدىقلىماق

خان بولىدۇ! - دەپ ۋارقىراشتى.
غىدىقى كەلمەك ① بەدەندە بىر خىل
غەيرىي سېزىم پەيدا بولماق: ئۇنىڭ
تاپىنى تاتلىساڭ غىدىقى كېلىدۇ. ② كۆچمە.
نە پىرىتى قوزغالماق، يىرگە نەمەك: ئۇنىڭ
ئۆسۈپ كەتكەن چېچىنى مايلاپ تارتۇپلىشى
كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرەتتى. * ئۇ ھۆرگۈلگە
ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان بىر ھىجىيىش
بىلەن سالام بەردى.

غىدىق - پىدىق بىرەر ئىشقا نىسبەتەن
ئوچۇق-ئاشكارا دېمەستىن، ئاڭلىنار-ئاڭلاز-
ماس قىلىپ، چالا-پۇچۇق بىلدۈرگەن
نارازىلىق: زۇۋان بېرىپ غىدىق-پىدىق
دېگەننىڭ، بېشى بۇلار يەلكىگە ئامانەت.
خالىغاندا ئاللايسەن سەن ئۇنى، ھەم دوزاخقا
قىلالايسەن دالالەت.

غىدىقلىتماق «غىدىقلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىدىقلىشماق «غىدىقلىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: يۇمشاق قۇم ئۈستىدە
بىرقانچە بالا بىر-بىرىنى بېسىپ، غىدىقلىشىپ
ئىنتايىن شاد-خۇرام ئوينىشۋاناتتى.

غىدىقلىنماق «غىدىقلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇل دەرىجىسى.
غىدىقلىغۇچ ئى ① غىدىق پەيدا قىلىدىغان،
غىدىق كەلتۈرىدىغان نەرسە، ئامىل:
ئىتقا قوڭغۇراق ئاۋازى بىلەن تەك يېمەكلىك
بېرىش بىرقانچە قېتىم تەكرارلانس، قوڭغۇراق
ئاۋازىمۇ ئىتنىڭ شۈلگەي ئاجرىتىپ چىقىرىشىنى
قوزغايدىغان غىدىقلىغۇچ بولۇپ قالىدۇ. ②
<پىسخول> كىشىلەرنىڭ مەلۇم خىلدىكى
ھەرىكىتىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئوبىيېكتىنىپ
سەۋەب.

غىدىقلىماق پ ① باشقىلارنىڭ بەدىنىگە
قول ياكى بىرەر نەرسىنى تەگكۈزۈش

ھۇجرىنىڭ ئىشىكىگە كەلدى-دە، ئاۋايلاپ
غىچىرلاتماستىن ئىشىكىنى ئاچتى ۋە ئاستاغىنە
تاشقىرىغا باش چىقىرىپ ساراينى تەكشۈردى.
غىچىرلاشماق «غىچىرلىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىچىرلىماق پ «غىچىر» قىلغان ئاۋازنى
چىقارماق، «غىچىر-غىچىر» قىلماق:
ھارۋا بۇزۇلۇشتىن ئاۋۋال غىچىرلايدۇ (ماقال).
* ھارۋا مەھەللىنىڭ ئەگرى-بۇگرى توپا
يولىدا غىچىرلاپ مېڭىپ، ئۇلارنىڭ كۆزىدىن
غايىب بولدى.

غىچىلداشماق «غىچىلدىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاتلارنىڭ قارىنى
غىچىلدىتىپ كېتىۋاتقان تاۋۇشىدىن باشقا
جىمجىتلىققا كاشىلا بولغۇدەك ھېچنەمە يوق
ئىدى.

غىچىلداشماق «غىچىلدىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىچىلدىتىلماق «غىچىلداشماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇل دەرىجىسى.

غىچىلدىماق پ «غىچ-غىچ» قىلىپ ئاۋاز
چىقارماق، «غىچ-غىچ» قىلماق: ئۆينىڭ
ئىشىكى غىچىلداپ ئېچىلدى. * بىرىنىڭ ئىچىگە
ئىككىدىن جەمئىي تۆت جەسەت سېلىنغان
ئىككى يار-يار ھارۋا كۆڭۈلسىز غىچىلداش بىلەن
ئادەملەر توپىنى يېرىپ، ئۈستەل ئالدىغا
كېلىپ توختىدى.

غىدىغۇچ ئى. چىنە قاداچىسىنىڭ قادايدىغان
چىنىنى تېشىدىغان ئۈسكۈنىسى.

غىدىق ئى. ئادەم بەدىنىنىڭ مەلۇم
جايلىرىغا بىرەر نەرسىنىڭ تېگىشى بىلەن
پەيدا بولىدىغان بىر خىل غەيرىي
سېزىم: غىدىقى كەلمەك. * - لە يىلگۈل
بوش كەلمە، غىدىقلا، ئۇنىڭ غىدىقى بوينىدىلا،
غىدىقلىساڭلا ئەل بولىدۇ، سىرىڭنى ئاشكارلىمايدۇ.

ئارقىلىق غىدىقنى كەلتۈرمەك: چىمەن ھامان چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ كۈلۈپ سۆزلەيتتى. ئۇ دوستىنىڭ بىقىنىنى غىدىقلاپمۇ قويدى. نېلۇپەر بىر دەققە كۈلۈپ قاچتى-دە، كۆزلىرى يەنە مەيۈس تۈسكە كىردى. * سۇتۇق يېنىچە بۇرۇلۇپ، سۇپىغا يېقىن تۇرغان قامچىگۈلدىن بىر تال ئۇزۇپلا ئۇنىڭ بىلەن تېخىچە ئالاقىنى يۈزىدىن ئالمىغان ئايدىڭنىڭ بويىنى غىدىقلىدى. ② <پىسخول> رېئال جىسىم ۋە ھادىسىلەر ياكى تاۋۇش، نۇر ۋە ئىسسىقلىق قاتارلىقلار سەزگۈ ئەزالىرى ياكى جانلىق ئورگانىزملارغا تەسىر قىلىپ، ئۇلاردا ھەرىكەت ۋە ئۆزگىرىشكە ئوخشىغان تۈرلۈك ئىنكاسلارنى پەيدا قىلماق: بۇ گۈل قادىرنىڭ كۆزىگە گويا لاۋىلداپ يېنىپ تۇرغان قىپقىزىل يالقۇندەك كۆرۈنۈپ، ئۇنىڭ بالىلارغا خاس قىزىقىش سەزگۈسىنى غىدىقلىدى. * ئۇ چۈشىنىپ بولمايدىغان بىر خىل شېرىن تۇيغۇنىڭ غىدىقلىشى بىلەن جىددىيەلەشتى. ③ ئاچماق؛ ئويغانماق؛ قوزغىماق: ناننىڭ ئۈستىدىكى ئۆرۈكتەك سارغىيىپ پىشقان تۇخۇم پوشكىلى كىشىنىڭ ئىشتىھاسىنى غىدىقلاپ، ھور چىقىپ تۇراتتى.

غىدىك تەق. بوش ياكى نائېنىق ھالدا نارازى بولۇش، باھانە-سەۋەب كۆرسىتىش، قارشىلىق قىلىش ھالىتى؛ غۇدۇراش. **غىدىك-پىدىك** ئارتۇق كەپ-سۆز، باھانە-سەۋەب؛ قارشىلىق: غىدىك-پىدىك قىلماسلىق. * - غىدىك-پىدىكىنى قوي، بۈگۈن جەزمەن يولغا چىقىمىز، - دەيدى ئەركىن ئەسەتكە قاراپ. **غىدىك-پىدىك** قىلماق ئوشۇقچە گەپ-سۆز، قارشىلىق قىلماق، باھانە-سەۋەب كۆرسەتمەك: بۇ توغرىدا غىدىك-پىدىك

قىلىشقا ھېچكىمنىڭ ھەققى يوق. **غىر** تەق. بىرەر دۈگىلەك، شارسىمان نەرسىنىڭ تەكشى يۈزىدە سىلىق مېڭىشتىن چىقىدىغان ئاۋاز.

غىرە-ئىشەر سەل-پەل، ئاز-تولا؛ تۇتۇقراق: مۇقام ئاھاڭدا لەرزىلەر ئېيتىلغان مۇڭلۇق ناخشا دېرىزە يوقۇقلىرىدىن ئۆتۈپ، ئايخانغا غىرە-ئىشەر ئاڭلاندى. * قويۇق دەرەخ ئارىسىدىن ئۇلارنىڭ ئويىنىغان ئۇسسۇللىرى غىرە-ئىشەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

غىرت تەق. مەلۇم نەرسىلەرنىڭ سۈركە-لىشىدىن چىقىدىغان ئاۋاز.

غىرتىدە رەۋ «غىرت» قىلغان ھالدا، «غىرت» قىلىپ.

غىرت-غىرت «غىرت» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

غىرتىلدا تىماق «غىرتىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىرتىلدا ئىشماق «غىرتىلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىرتىلدىماق پ «غىرت-غىرت» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «غىرت-غىرت» قىلماق.

غىرتىلداق ئى. دىئال. بوغۇز، كېكىردەك. **غىردا تىماق** «غىردىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىردا ئىشماق «غىردىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىردالماق «غىردىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

غىردىماق پ. بىرەر نەرسىنى قىرىپ، سۈركەپ، ئۇپرىتىپ كەسمەك: ئېكەك بىلەن تۆمۈرنى غىردىماق. * ئەپەندىم ماقۇل بولۇپتۇ، ئاغىنىسى گال ئۇستىرا بىلەن ئەپەندىمىنىڭ بېشىنى غىرداشقا باشلاپتۇ.

غىرىدە رەۋ ① «غىر» قىلغان ھالدا،

« غىر » قىلىپ: غىرىدە مېگىپ كەتسەك.
② كۆچە. تېز: ۋېلىسپىنتتە غىرىدە بېرىپ كەلگەنە.

غىر-غىر « غىر » سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: مۇز ئۈستىدە « غىر-غىر » كانكى تېيىلىپ يۈرگەن بالىلار نېمە ئۈچۈندۇر بىردىنلا توختاپ قېلىشى.

غىرقىراتماق « غىرقىرماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
غىرقىراشماق « غىرقىرماق » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىرقىراق سۈپ. ئىنچىكە بوغۇلۇپ چىقىدىغان، چىرقىراق: بىركۈنى ئۇشتۇمتۇتلا ھېلىقى ئىنچىكە، غىرقىراق ئاۋاز ئاڭلاندى. پەرىشان ئولتۇرغان ماھىرە ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا چاچراپ ئورنىدىن تۇردى-دە، يۈگۈرۈپ چىقتى.
غىرقىرماق پ. غىرقىرىغان ئاۋازنى چىقارماق.

غىرىسى تىق. قار، ئۆگزە قاتارلىقلاردا ماڭغاندا ياكى شۇنداق نەرسىلەرنىڭ ئۈستىنى باسقاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

غىرىسى-غىرىسى « غىرىس » سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: بىرنەچچە كۈن بۇرۇن باغقان قارنىڭ ئاياغلىرىمىز ئاستىدا غىرىس-غىرىس قىلغان ئاۋازىدىن باشقا ئەتراپتا تىۋىش يوق.

غىرىسلاتماق « غىرىسلىماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىرىسلىماق پ « غىرىس » قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، « غىرىس » قىلماق: ئۇ كىشى لاپ قىلىپ ماڭا بىر قارىدى-دە، ئورنىدىن تۇرۇپ كۈلۈمسىرىگەن يېتى قولىنى سۇندى، ئۇنىڭ قانداق باسقان كەڭ ئالقىنى ئارىسىدا قولۇم قاتتىق-قاتتىق سىلكىنىشتىن غىرىسلاپ كەتتى.

غىرىڭ تەق ← غىدىڭ.

غىرىڭ-پىرىڭ ← غىدىڭ-پىدىڭ.
غىرىڭ-پىرىڭ قىلماق ← غىدىڭ-پىدىڭ قىلماق: ئۇ ئىچىدە نارازى بولسۇ، لېكىن باشلىقنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ، غىرىڭ-پىرىڭ قىلىشتىن چىقىپ كەتتى.

غىرىلداتماق « غىرىلدىماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
غىرىلداشماق « غىرىلدىماق » پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىرىلدىماق پ « غىر-غىر » قىلغان ئاۋازنى چىقارماق، « غىر-غىر » قىلماق: تارىم بويىدىكى ئاددىي بىر تۈگمەننىڭ تېشى غىرىلداپ چۆگىلمەكتە.

غىزا ئى (ئە) كىشىلەر كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئىستېمال قىلىدىغان يېمەكلىك، تائام، تاماق: لۇتپۇللا مۇتەللىپ تاشقىرىقى بازاردىن ئۆتۈشتە چۈشلۈك غىزاغا ئاتاپ نان، سامسا، كاۋاپ، گۆش ئېلىۋالغانىدى. * قېرىغان ئادەملەر غىزاغا ئالاھىدە دىققەت قىلىشى، تاماقنى ئازراق ۋە پات-پات يېگىنى ياخشى.
غىزا تارتماق ← ئاش تارتماق.

غىزالاندۇرماق « غىزالانماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: رەھىم ناۋاي تاشۋاينى يېتىلەپ كەلگەن ئاشۇ كېچىدە ئالدى بىلەن ئۇنى غىزالاندۇردى.

غىزالاندۇرۇلماق « غىزالاندۇرماق » پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلارغا پاكىز ۋە ئىسسىق سايىناخ، تاۋار يوتقانلار بىرىلىپلا قالماي، يەنە ئۇلار توخۇ، ئۆردەك، ھازاق، تاماق بىلەن تويغۇچە غىزالاندۇرۇلدى.

غىزالانماق پ. غىزا يېمەك: ئۈستىگە قوي گۆشى بېسىلغان ياغلىق پولۇدىن غىزالانغان مۇختار ئانىسى بىلەن ئىككىمىزنىڭ كىنوغا جابدۇغىمىزغا پەرۋامۇ قىلماي تاپشۇرۇق ئىشلەش-كە تۇتۇندى.

غزالىق سۈپ. غىزا (ئوزۇق) بولىدىغان، قۇۋۋەت رولىنى ئوينايدىغان؛ ھەرخىل ھايۋان گۆشلىرىنىڭ ئادەم بەدىنىگە غزالىق ۋە داۋالىق تەسىرى ئوخشاش بولمايدۇ. غزالىقنىڭ «غزالىق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىزۇ تەق. نەپسىنىڭ قىسلىپ چىقىشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز.

غىزۇ-غاز ① «غىزۇ» قىلغان ۋە ياكى شۇ خىلدىكى ئاۋازلار. ② كۆچمە. جېدەل-ماجرا، ئۇرۇش-تالاش؛ ئەنۋەر مۇنازىرە قىلمەن، دەۋالشمەن دەپ ئۆيدىكىلەر بىلەن غىزۇ-غاز قىلىپ، كۆڭۈلنىڭ ئارامىنى قويمايدىغان بولدى.

غىزۇ-غىزۇ ① «غىزۇ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. ② كۆچمە. گەپ تاللىشىش؛ غىزۇ-غاز؛ شۇ سەۋەبتىنمۇ قېيىن سېڭىللار بىلەن قۇدرەت-ئاخۇننىڭ ئايالى ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق غىزۇ-غىزۇ ئاداۋەت يۈز بەرمىدى.

غىزۇ-غىزۇلىق پ. ۋارقىرىشىپ قالماق، گەپ تاللىشىپ قالماق؛ ئانا-بالا كەچتە داستىخان ئۈستىدىلا غىزۇ-غازلىشىپ قالدى. * ئاسىم خوتۇنى بىلەن پات-پات غىزۇ-غازلىشىپ قالاتتى.

غىزۇمۇدۇن ئى. دىئال. ئورۇنسىز ئىشلارنى باھانە قىلىپ يىغلايدىغان بالا، يىغلاڭغۇ. غىزۇلىق «غىزۇلىق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىزۇلىق ① «غىزۇلىق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② كۆچمە. غىزۇ-غىزۇ، غىزۇ-غازلىشىش؛ گەپ تاللىشىش، جېدەل-لەشمەك؛ ئۇلار نەق مەيدانغا بارغۇچە ئەنە شۇنداق غىزۇلىداشتى. * بۇ ھال ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ بىردەم-بىردەم غىزۇلىداش-دە ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

غىزۇلىق پ «غىزۇ-غىزۇ» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «غىزۇ-غىزۇ» قىلماق؛ ھېلىقى يارىدار تايغان ھەممىدىن قاتتىق تالدى. كېيىن ئۇ توڭگۇزنىڭ بوغۇزىدىن چىشلەپ غىزۇلىداپ تۇرۇپ، ئالدى ئاياغلىرىنى يەرگە قاتتىق تىرەپ، ئارقىسىغا داچىپ بارلىق كۈچى بىلەن سۆرىدى.

غىق ① تەق. تاماققا بىرەر نەرسە تىقىلغاندا، بوغۇلغاندا ھاسىل بولغان ئاۋاز. ② رەۋ. كۆچمە. ھەددىدىن زىيادە؛ قاتتىق؛ ئېغىر؛ غىق تويماق.

غىق-غىق «غىق» سۆزى ① نىڭ تەكرارلىنىشى.

غىققىدە رەۋ «غىق» قىلغۇدەك دەرىجىدە، گالىچىچە: مەن ئۇ ئەھۋالغا قاراپ غىققىدە بولدۇم. دە، چوكامنى تاشلاپ قويۇپ، ئاشخانىدە دىن چىقتىم. * مەن غىققىدە تويىدۇم، شۇ تاپتا تىلىمۇ، يۈزۈمۇ تەڭلا كۆيمەكتە ئىدى، ئۇ مېنىڭ ھالىغا ئىچ ئاغرىتىمۇ، بىردىنلا مۇلايملاشتى.

غىقىلىدا تىماق «غىقىلىدا» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ باتۇر ئۇنىڭ كېكرىدىكى-نى غىقىلىدىتىپ سىقىپ چىقىشنى جەھەننەمگە يوللىدى. * - بۇرادەرلەر دۈشمەننى يوقىتىش ئۈچۈن ئالغا! - چوڭ ئىممۇنىتەت ژارفىرىغان يېتى نىكتىغا ئېتىلدى. دە، ئۇنىڭ كانىيىدىن غىقىلىدىتىپ سىقىشقا باشلىدى.

غىقىلىدا تىماق «غىقىلىدا» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىقىلىدا تىماق پ «غىق-غىق» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «غىق-غىق» قىلماق.

غىڭ ① تەق. پاشا، ھەرە قاتارلىقلار ئۇچقاندا چىقىدىغان ئاۋاز. ② ئىم. بىرەر ئىش ياكى مەسىلىگە قارىتا نارازىلىق بىلدۈرۈش ئىماسىنى ئىپادىلەيدۇ؛ غىڭ

ئاۋازدا غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي ساغلاملىققا كۆپ پايدىسى بار. ② نارازى بولماق، قارشى چىقماق؛ ئۇششاق گەپنى تولا قىلماق، ۋايسىماق؛ تولا غىڭشىماي، ئىشغنى قىلە.

غىڭ-غىڭ «غىڭ» سۆزى ① ② نىڭ تەكرارلىنىشى: غىڭ-غىڭ قىلىپ ناخشا ئېيتماق. * پاشا غىڭ-غىڭ قىلىپ ئۇچۇپ يۈرۈپ، تۆگىنى بىر تاغنىڭ باغرىدىن تېپىۋاپتۇ، كۆزىنى ئىككى-ئۈچ قېتىملا چىقىپ، قارىغۇ قىلىپ تاشلاپتۇ. **غىڭلىدا تىماق** «غىڭلىدا تىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **غىڭلىدا شىماق** «غىڭلىدا تىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىڭلىدا تىماق پ «غىڭ-غىڭ» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «غىڭ-غىڭ» قىلماق؛ ئۇ بىردىنلا جىم بولۇپ قالدى، يۈزىنى ئاسمانغا قارىتىپ كۆتۈردى، قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن بارغان-سېرى كۈچىيىپ غىڭلىدىغان ئاۋاز كېلىۋاتقاندى. **غىل I** نەق ① ئېلاستىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە نەرسىلەرنىڭ تىترەش ھالىتى. ② كۆڭۈل بۇزۇلغاندا بىردىنلا كۆزگە ياش كېلىش ھالىتىنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇنىڭ كۆزىدىن غىل قىلىپ ياش ئەگىدى.

غىل II سۈپ. دىئال. غۇدۇر-بۇدۇرى يوق، سىلىق؛ تېپىلماق. **غىل تېپىلماق** دىئال. سىلىق نەرسە ئۈستىدە تېپىلماق؛ مۇز تېپىلماق.

غىلاپ ئى (نە) قورال-ياراغ ۋە تىغلىق ئەسۋابلارنى سېلىش ئۈچۈن تىغۇ نەرسىدە، شەكلىدە تىكىلگەن قاپ، قىن؛ پىچاق، ئىتتىك بولسا غىلىپىنى كېسەر (ماقال). * ياغاچ پىچاققا تۆمۈر غىلاپ (ماقال). * سۆز قېلىپىدا ياخشى، پىچاق غىلىپىدا (ماقال). * ئۇ يېنىدىكى تاپانچىسىنى غىلىپىدىن چىقارماي

قىلماي ئىشلىمەك. ③ سۈپ. چەكسىز كەت-كەن، كۆز يەتكۈسىز، بىپايان؛ غىڭ تۈزلەك. غىڭ ساي.

غىڭ قىلماي قارشىلىق قىلماي، نارازىلىق بىلدۈرمەي، ئۇن-تىنىسىز؛ خۇدا بەرسە، پەيغەمبەر غىڭ قىلماپتۇ (ماقال). * ئۆي ئىشلىرىنىڭ جاپاسى قورام تاشتەك يەلكىسىدىن باسسۇ غىڭ قىلمايدىغان ئايەتنىڭ بۇ سۆزى ئۇنى ئەجەبلەندۈردى.

غىڭ-پىڭ نارازىلىق ۋە بۇھەقتىكى گەپ-سۆزلەر: - ئىش ئۆتۈپ كەتتى. ئەمدى غىڭ-پىڭنى قويايلى، ئەگەر ئەھۋال يەنە تەكرارلىنىدىغان بولسا، ئاندىن كۆرەرمىز، - دەپ بالىلارنى گەپ قىلدۇرمىدى تۈردىناخۇن تاكام.

غىڭ-پىڭ قىلماسلىق ھېچقانداق نارازىلىق بىلدۈرمەسلىك، قارشىلىق قىلماسلىق؛ سەلىمە ھېرىپ-چارچاپ كەتسۇ ئۇلارغا ئىش قىلىپ بېرىشنى ساۋابلىق دەپ بىلگەچكە غىڭ-پىڭ قىلمايتتى.

غىڭشىتماق «غىڭشىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

غىڭشىتماق «غىڭشىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ يۈزىدە گەپ قىلماي، ئارقىسىدىن غىڭشىغىنلار نېمىسى، بۇ ئوغۇل بالىلىق ئەمەس، كېيىنلار بولسا، ئالدىدا، ئاشكارا دەڭلار.

غىڭشىغاق سۈپ. ئۇششاق گەپنى چىق قىلىدىغان، تولا ۋايسىيدىغان، چىدىماس؛ غىڭشىغاق ئادەم.

غىڭشىماق پ ① «غىڭ-غىڭ» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «غىڭ-غىڭ» قىلماق؛ قادىر ئىتقا ۋارقىردى، ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭ-شىقىنچە غىڭشىپ نېرى كەتتى. * بىردىنلا مېنىڭ ئارقا تەرىپىمدىن بىر خىل زەئىپ ئاۋاز بىلەن كىمىڭدۇر غىڭشىغنى ئاڭلاندى. * پەس

تۇرۇپ ۋارقىرىدى. غىلاپ بەندىسى سىرت بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى بولمىغان، باردى-كەلدىسى يوق ئادەم.

غىلاپسىز سۇپ. غىلىپى بار، غىلاپقا سېلىنغان؛ ئۇ كۆمۈش غىلاپلىق خەنجەر ئېسىلغان كەسىرىنى بېلىگە چىڭ تارتىپ دەسسەپ كېلەتتى. **غىلاپلىق سۇپ.** غىلىپى يوق، غىلاپقا سېلىنمىغان؛ غىلاپسىز پىچاق.

غىلاڭ سۇپ. ساپلا، پۈتۈنلە يىلا؛ ھىممىتى چەكسىز تەبىئەت غىلاڭ تاشلىق بۇ سايدا ئاندا-ساندا يۇلغۇن، چاكاندا، ئاق تىكەنلا ئاتا قىلغانمىكىن؟ * قاقاس شورلۇق بىنەم يەر ئوغۇت بىلەن جانلاندى، قۇرۇق ياتقان غىلاڭ ساي ئورمانلىققا ئايلاندى.

غىل-پال بىر كۆرۈنۈپ بىر كۆرۈنمەي، بىلىنەر-بىلىنمەس، ئاندا-ساندا؛ قويۇق دەرەخلەر ئارىسىدا غىل-پال قىلىپ يالغۇز چىراغ كۆرۈنمەكتە. * تاڭ ئۇيقۇسىدىكى شېرىن چۈشەنك غىل-پال ياللىرىغان شەھلا كۈزلۈك كۈزەل قىزنىڭ سىماسىمۇ بىلىنەر-بىلىنەر-جەس ئىز قالدۇرۇپ سادىقنىڭ كۆڭلىدىن ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

غىلتاڭ سۇپ ① تېپىلغاق، سىلىق؛ ئۇنىڭ ئېگىز-پەس ئاياغلىرى غىلتاڭ يول ئۈستىدىكى قار-مۇزلارنى ھاۋانچا تېشىدەك ئېزىپ، غاچ-غۇچ ئاۋاز چىقىراتتى. * غىلتاڭ مۇز بىلەن قاپلانغان شەھەر كوچىسىدا ئاپتوبۇسلارنىڭ مېڭىشى تەس ئىدى. ② پۈتۈنلەي، ساپلا؛ ئوپىتاغ ئېغىزىدىكى غىلتاڭ تاشلىق سايدا ھەر كۈنى دېڭۈدەك قىسقا ئەمما شىددەتلىك جەڭلەر بولۇپ تۇردى. * غېرىب شۇ سائەتتىن باشلاپ يول تەييارلىقىنى قىلىپ چولپان بىلەن تەڭ ئاتلاندى، غىلتاڭ چۆللۈكىنى بېسىپ بىر تاغقا يېتىپ كەلدى.

غىلجىڭ سۇپ. ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرۈپ رىدىغان؛ ئوپىتاڭ؛ غىلجىڭ ئادەم. * ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ھېلىقى ئادەمنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدىغان غىلجىڭ قىياپىتى نېرى بولمايتتى. * ئايتىللا بىر خىل غىلجىڭ تەلەپپۇزدا سۆز قىلدى. **غىلجىڭشىماق** پ. قايناقلىماق، غىلجىڭلىماق؛ - ئاۋۇ ھىمىت ياسانچۇق، - تۇرغۇن ئېڭىكى بىلەن ئىشارەت قىلىپ دېدى، - يېنىدىكى «خەلچە نايناق»، بۇلتۇر ھەر ئىككىسى كۆچمەلمەي سىنىپتا قالغان، بۇ يىل يەنە مۇشۇنداق غىلجىڭشىپ يۈرسە... بىلىمىدىم، ئاخىر يەنە قانداق بولاركىن.

غىلجىڭلاشماق «غىلجىڭلىماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

غىلجىڭلىق «غىلجىڭ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ گېزىتنىڭ كېيى چىقىش بىلەن دىڭ قۇلاق بولۇپ تۇرغان ئايتىللا غىلجىڭلىق بىلەن شوپۇرنىڭ ئالدىنى توسىدى. **غىلجىڭلىماق** پ. نايناقلىماق، ناز قىلماق؛ غىلجىڭشىماق.

غىلدىر ① تەق. يۇمىلاق نەرسىلەرنىڭ سىلىق نەرسە ئۈستىدە مېڭىشىدىن چىققان ئاۋاز. ② سۇپ. غىلدىرلايدىغان، سىلىق ھەم پارقىراق؛ ماشىندا بىر ئادەم بىلەن ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن، ئېسىل غىلدىر ياغلىق تاڭغان، قول، قۇلاق، بۇيۇنلىرى پالت-پۇلت ئالتۇن بېزەكلەر بىلەن تولغان، ئۇپا-ئەڭلىك بىلەن ئۆزىنى ياشارتىۋالغان بىر ئايال ئولتۇراتتى.

غىلدىرەك ئى. غالتەك؛ شەھەردىكى ئۆيدىن ئايرىم تۇرار يېرى، پەقەت ئۇنىڭ تېگىدە بار تۆت غىلدىرەك.

غىلدۇرغۇچ ئى. دىئال. قىيىقچە قىلغاندا خېمىرنى كېسىدىغان چىشلىق غالتەك؛ قىيىقچە.

لىنىشى: ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىدا غىل-غىل ياش ئەگىگە نىدەك قىلدى.

غىللىدە رەۋ «غىل» قىلغان ھالدا، «غىل» قىلىپ: ئۇ كۆزىگە غىللىدە ياش ئېلىش بىلەن بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ لېۋىنى چىشلىگىنىچە توختاپ قالدى.

غىلمان ئى (ئە) بالا خىزمەتكار: ئاتا-ئانا بوۋىلىرى باغبانئورنىزۋان بولدى، جەسۇر قىزلار ھۈر-پەرى، ئوغۇللىرى غىلمان بولدى.

غىمسا دىئال ① سۈپ. يوشۇرۇن، پىنھان، خىلۋەت. ② ئى. تار يول.

غىمىسىدە رەۋ. جىمىدە، ئاۋاز چىقارماي، شەپسىز: كىشلەر بىر ئالماسقا، بىر ھارۋىغا قاراپ، بىرپەس ھاڭۋېقىپ تۇرۇشتى-دە، غىمىسىدە تارقىلىپ كېتىشى. * مەنسۇر بەگ ئەنجۈرنى يەپ بىر سائەتكە قالماستىن غىمىسىدە جان بەردى.

غىمىسىماق پ. دىئال. ھەۋەس قىلماق، قىزىقماق، ياخشى كۆرمەك.

غىنجە ئى. دىئال. ئىتنى باغلاش ئۈچۈن ئارغامچا ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان كالتەك. **غىنجىباغ** ئى. دىئال. چانا ياغىچىنى ئاتقا تاڭىدىغان ئارغامچا.

غۇۋا (توغرىسى: غۇۋا) ← غۇۋا.

غۇۋە ئى. چىگىتىدىن ئايرىلىپ، ئېگىرىشكە تەييارلانغان پاختا: چېچى غۇدەك ئاقارغان ئانا، چۈشكەن يۈزىگە قورۇقلار سانا.

غىلدىر-غىلدىر «غىلدىر» سۆزىنىڭ

تەكرارلىنىشى: بىر چاغدا چۆچۈپ ئويغىنىپ سائىتىمگە قارىسام، سائەتنىڭ ئىللىرى غىلدىر-غىلدىر قىلدۇ، ئويلىسام ئالدىراشچىلىقتا سائىتىمنى تاقىدىم. دەپ كومپاسنى تاقىۋاپتىمەن.

غىلدىرلاشماق «غىلدىرلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەۋليا ئوخشايدۇ، دەپ پال باقتۇردۇم، ئېشىكىمنى ئوغرى ئېلىپ كەتتى دېسەم، پال چوكسىنى غىلدىرلىتىپ تاشلاپ «ئېشىكىمنى ئوغرى ئالماپتۇ، ئالغان بولسۇم كۈچىدا مىنمە پتۇ، تېۋېپتىن سۈرگە دورىسى ئېلىپ ئىچۈۋەت» دەپ ئولتۇرىدۇ.

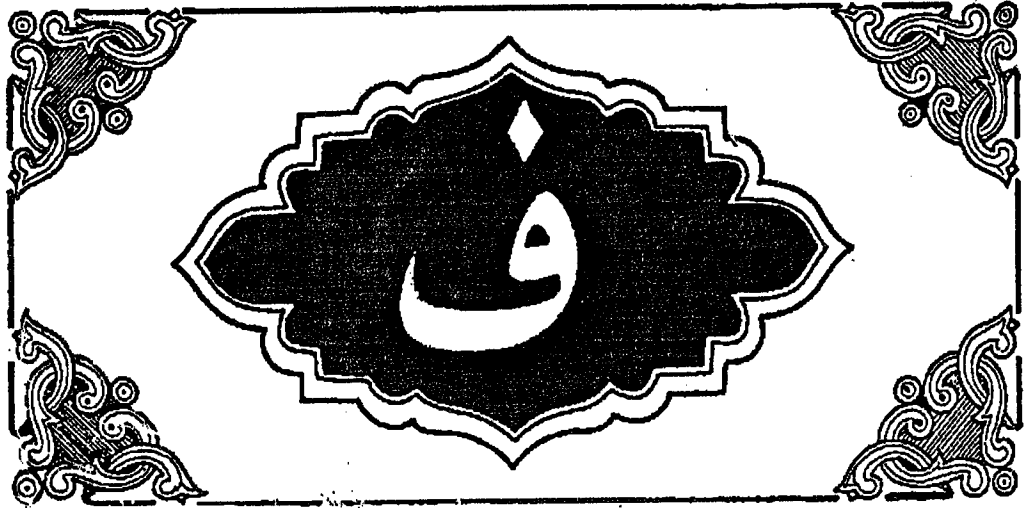
غىلدىرلاشماق «غىلدىرلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: مەرۋايىت قوناق شىلدىرلىشىدۇ، يەرگە چېچىلىپ غىلدىرلىشىدۇ.

غىلدىرلىماق پ ① «غىلدىر-غىلدىر»

قىلماق: بىر كران زەنجىرلىرىنى شىلدىرلىتىپ، غىلدىرلاپ-مەشلەردىن بىرىنىڭ ئۈستىگە كەلدى. * قاشتېشىدىن ياسالغان كۆز پىلىدىرىلدى، سىمى-سىمغا تېگىپ، غالتە غىلدىرلىدى. ② غىلدىر-غىلدىر قىلىپ دومىلانماق، دومىلماق، دۈگىلىمەك: سامۇق ياغلىقنىڭ ئۈچىدىن تۇتۇپ بىر سىلكە-ۋىدى، قىزىل بويالغان تۇخۇملار يولىنىڭ نە-نەلىرىگە غىلدىرلاپ كەتتى.

غىل-غىل «غىل 1» سۆزىنىڭ تەكرار-

نام ئەنگلىيە فىزىكا ئالىمى فارادىي
(Michael Faraday) نى خاتىرىلەش
يۈزىسىدىن بېرىلگەن .

فارفور نى (پ) گاۋلىك توپىسى قاتارلىقلارنى
قىزدۇرۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدىغان
ماتېرىيال، قاتتىق ۋە چۈرۈك، ئاق ياكى
سېرىق كېلىدۇ، ساپالغا قارىغاندا سىلىق-
راق بولىدۇ؛ فارفور خىش، فارفور بۇيۇملار،
فارفور بۇيۇملار فارفور ماتېرىيالدىن
ياسالغان بۇيۇملار.

فارفور توپىسى <كېئول> كۆيدۈرۈش
ئارقىلىق فارفور بۇيۇملار ياسىلىدىغان
گاۋلىك توپىسى.

فارفور خىش <بىن> فارفور توپىسىنى
كۆيدۈرۈش ئارقىلىق ياسالغان قۇرۇلۇش
ماتېرىيالى، ئادەتتە تۆت چاسا ۋە ئاق
بۆلۈپ، يۈزىدە ئىپال ماددىسى بولىدۇ.

فارماكوپىيە نى (ر) <گرېك> <تې> دۆلەتنىڭ
قانۇنىدا بەلگىلەنگەن ھەمدە دورىلارنىڭ
نامى، خاراكتېرى، شەكلى، تەركىبى،
ئىشلىتىش مىقدارى ۋە تەڭشەش، ساقلاش

ف ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئون ئالتىنچى
ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە
ئون ئالتىنچىنى كۆرسىتىدۇ.

ف (ر) <لات> <مۇز> مۇزىكا گاممىسىنىڭ
4-تاۋۇشى ۋە ئۇنىڭ نوتا بەلگىسى.

فابرىكا نى (ر) <لات> <سانا> خام ئەشيانى
توقۇلما مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ چىقىرىدى-
غان سانائەت كارخانىسى؛ فابرىكا
ئىشچىسى. توقۇمىچىلىق فابرىكىسى. *
1975-يىلى 8-ئايدا، بىر توقۇمىچىلىق فابرىكى-
سى بۇ يەردىن ئىشچى قوبۇل قىلغانىدى.

فابرىكانت نى (ر) <سانا> فابرىكا خوجايىنى،
فابرىكا ئىگىسى.

فارادا مىق (ر) <ئىنگ> <فىز> ئېلېكتىر
سىغىمى بىرلىكى. بىر دانە كوندېنساتورغا
بىر كۈلۈن زەرەت قاچىلانغاندا، ئېلېكتىر
پوتېنسىئالى بىر ۋولت ئۆرلەيدۇ. بۇ
چاغدا ئۇنىڭ ئېلېكتىر سىغىمى بىر فارادا
بولىدۇ. ئەمەلىي ئىشلىتىشتە، ھەمىشە
 $\frac{1}{1000\ 000}$ فارادا (مىكرو فارادا) ياكى
تېخىمۇ كىچىك بىرلىك قوللىنىلىدۇ. يۇ

فاسسئولا نى (د<لات) <زئول> بىر خىل پارازىت قۇرت. رەڭگى قىزىل، شەكلى زەنجىۋىلگە ئوخشاپ كېتىدۇ، شورغۇچ تەخسى بولىدۇ. يېتىلگەنلىرى ئادەمنىڭ ئىنچىگە ئۇچىيىدە پارازىت ياشايدۇ، تۇخۇملىرى ئادەمنىڭ چوڭ تەرتى بىلەن سىرتقا چىقىدۇ. لېچىنكىسى يېسى بۇرمە-لىق قۇلۇلە تېنىدە يېتىلىپ، سۇ ياڭقى، بېجىك قاتارلىق سۇ ئۆسۈملۈكلىرىگە يېپىشىۋالىدۇ. ئادەم ئىچىدە ياشىغاندا، قورساق ئاغرىش، كۆپۈش ۋە ئىچ سۈرۈش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

فاشىزم نى (د<ئىتال) <پەلس> كاپىتالىستىك دۆلەتلەردىكى ئەڭ ئەكسىيەتچى بولغان مۇستەبىتلىك تۈزۈم ھەم شۇ خىل ئىدىئولوگىيە سىستېمىسى. ئۇ مەملىكەت ئىچىدە بۇرژۇئازىيىنىڭ «دېموكراتىيە» شەكلىنى بىكار قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ تېررورلۇق ھۆكۈمرانلىقىنى يولغا قويىدۇ؛ سىرتقا قارىتا قوراللىق تاجاۋۇزچىلىق ۋە مىللىي زۇلۇم سىياسىتىنى يۈرگۈزىدۇ. ئۇ كاپىتالىزمنىڭ ئىنتايىن چىرىگەن دەۋرىدىكى دىكتاتۇرا شەكلى بولۇپ، جاھانگىرلىكنىڭ سىياسىي جەھەتتە ئومۇميۈزلۈك ئەكسىيەتچىلىككە يۈزلەن-گەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئۇ ئىتالىيە مۇستەبىتى مۇسولىنىنىڭ فاشىستلار پارتىيىسىدىن باشلانغان.

فاشىزمچى نى. فاشىزم تەرەپدارى، فاشىزم ئىدىيىسىنى قوبۇل قىلغان كىشى؛ مېنىڭچە، لىن بىياۋ قاتارلىقلارنىمۇ شۇنداق دېيىش كېرەككى، ئۇلار دەسلەپتە سوتسىيالىزىمغا ئىشىنىتتى، كېيىن فېئودال فاشىزمچى بولۇپ كەتتى.

فاشىست نى (د) فاشىستلار پارتىيىسىنىڭ

ئۆسۈللىرى قاتارلىقلاردا خاتىرىلەنگەن كىتاب، قامۇس.

فارېنگېيىت نى. گېرمانىيە فىزىكا ئالىمى (Gabriel Daniel Fahrenheit) نىڭ نامى. ئۇ فارېنگېيىت تېمپېراتۇرا شىكالىسىنى كەشىپ قىلغانلىقى ئۈچۈن، بۇ خىل شىكالا ياكى تېرمومېترمۇ ئۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

فارېنگېيىت تېرمومېترى <مېتېئور> تېرمومېترنىڭ بىر خىلى. ئۇنىڭدا فارېنگېيىت تېمپېراتۇرا شىكالىسى قوللىنىلىدۇ.

فارېنگېيىت تېمپېراتۇرا شىكالىسى <مېتېئور> فارېنگېيىت تېرمومېترىدا قوللىنىلىدىغان ھەمدە ئاتموسفېرا بېسىمى ئاستىدا سۇنىڭ مۇزلاش نۇقتىسى 32 گرادۇس، قايناش نۇقتىسى 212 گرادۇس قىلىپ بەلگىلەنگەن بىر خىل شىكالا. ئۇ جەمئىي 180 تەڭ بۆلەككە بۆلۈنگەن بولۇپ، ھەر بىر بۆلەك بىر گرادۇسقا ۋەكىللىك قىلىدۇ. بۇ شىكالا ئادەتتە «F» ئارقىلىق ئىپادە قىلىنىدۇ.

فازا نى (د<گېرمانىيە> <فىز> ئۆزگىرىشچان ئېلېكتىر يولىنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى. مەسىلەن، ئۈچ فازىلىق ئۆزگىرىشچان توك گېنېراتورىنىڭ ئۈچ دانە ئورامى بولۇپ، ھەر بىر ئورام بىر فازا دېيىلىدۇ. فازا بېسىمى <فىز> ئۈچ فازىلىق ئۆزگىرىشچان توك سىستېمىسىدىكى ئۈچ دانە ئوت سىمىنىڭ خالىغان بىرى بىلەن يەر سىمى ئوتتۇرىسىدىكى ئېلېكتىر بېسىمى. فازا توكى <فىز> ئۈچ فازىلىق ياكى كۆپ فازىلىق ئۆزگىرىشچان توك گېنېراتورلىرىدىكى ھەر بىر فازا چىقارغان توك.

فازا كۈچىنىشى <فىز> ← فازا بېسىمى.

تەركىب تاپىدۇ. ئادەتتە ئۇنىڭغا قوش تىل ئورنىتىلدىغان بولۇپ، قىسقا بۆلىكىنىڭ ئۇچىغا قىستۇرۇلىدۇ.

فاڭجېن نى (خەن) ئىش-ھەرىكەتنى يېتەكلەيدىغان يۆنىلىش ۋە نىشان: مائارىپ فاڭجېنى. فاڭجېن-سىياسەت. * تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەپ، ئىقتىساد قىلىش بىزنىڭ تۈپ فاڭجېنىمىز. * ھەر دەرىجىلىك سەھىيە تارماقلىرى ئالدىنى ئېلىش فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇپ، ئومۇملاشتۇرۇپ تىزگىنلەشنى ئىشقا ئاشۇرۇشى كېرەك.

فامىلە نى (ر>لات) ① شەخس ئىسمىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، شۇ شەخسنىڭ نەسلىنى يەنى، ئاتىسىنى ياكى بوۋىسىنى بىلدۈرىدىغان ئائىلىۋى نام: ئەخمەتجان سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ ئوقۇشقا كىرگەن ۋاقتىدا، ئانا تەرەپ بوۋىسى قاسىم ئاخۇننىڭ ئىسمىنى ئۆزىگە فامىلە قىلىپ تىزىغا ئالدۇرغان.

فانتازىيە نى (ر>گرېك) ① <پىسخول> جەمئىيەت تەلىپى ياكى شەخسىي ئارزۇلار ئاساسىدا، كەلگۈسى شەيلىلەر ئۈستىدە قىلىنغان ئىجادىي تەسەۋۋۇر، پەرەز؛ خىيال: ئىلمىي فانتازىيە. * ئەقىل-پاراسەتسىز فانتازىيە غەلتە نەرسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، ئەقىل-پاراسەت بىلەن بىرلەشكەن فانتازىيە - سەنئەتنىڭ ئانىسى ھەم مۆجىزە بۇلىقىدۇر. ② ئەمەلگە ئېشىشى قىيىن بولغان ياكى مۇمكىن بولمايدىغان خىيالىي ئارزۇ، خام خىيال: فانتازىيە بولسا بولغاي سۆزلىگىنىم، لېكىن ئىشقا ئاشار يازغان كۆزلىگىنىم.

فانتازىيىلىك سۈپ. ئەمەلىيەتتە بولمايدىغان ياكى بولۇپ باقمىغان، ئويلاپ، توقۇپ چىقىرىلغان، خىيالىي، ئويدۇرما: فانتازىيىلىك رومان. فانتازىيىلىك ھېكايە.

ئەزاسى؛ فاشىزمنى ھىمايە قىلغۇچى، فاشىزم تەرەپدارى؛ ھاكىمىيەتلەشكەن ياكى فاشىزمغا خاس ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: گېرمانىيە فاشىستلىرى. فاشىستلارنى يوقاتماق.

فاشىستلارچە رەۋ. فاشىستلاردەك، فاشىست-لارغا خاس.

فاشىستلاشماق پ. فاشىزمنىڭ تۈزۈم، تەرتىپلىرى ئورنىتىلماق، فاشىزم ئىدىيىسى بويىچە ئۆز بېشىمچىلىق قىلماق.

فاشىستلىق سۈپ. ھەددىدىن ئاشقان زوراۋانلىق، ئۆز بېشىمچىلىق: فاشىستلىق قىلماق. * ئارىدىن ياش بىر يىگىت نامەتكە: - بۇ قىلىنىڭلار توغرا بولمىدى، بۇ ئىنقىلاب ئەمەس، فاشىستلىق بولدى، - دېدى غەزەپلىنىپ. * ئۇلارنىڭ بۇنداق قىلىشتىكى جىنايى مەقسىتى پىرولېتارىيات دىكتاتورىسىنى فېئودال فاشىستلىق دىكتاتورىغا ئايلاندۇرۇش ئىدى.

فاكتور نى (ر>لات) <سودا> سېتىلىدىغان ماللارنىڭ رويخېتى، مىقدارى ۋە نەرخى قاتارلىقلار كۆرسىتىلگەن ھۆججەت.

فاكۇلتېت نى (ر) <مائارىپ> ئالىي مەكتەپلەردىكى پەنلەر بويىچە بۆلۈنگەن ئوقۇتۇش بۆلۈملىرى: پەلسەپە فاكۇلتېتى. تىل فاكۇلتېتى. * قايىسى فاكۇلتېتقا؟ - دەپ سورىدى ئالىم. * ئۇ فاكۇلتېت بويىچە «ئۈچتە ياخشى ئوقۇغۇچى» بولۇپ باھالاندى.

فاگاۋ نى (خەن) گۈرۈچ ئۇنى، ئاق ئۇن قاتارلىقلاردىن ئېچىتىپ تەييارلىنىدىغان يېمەكلىك، بەزىدە شېكەر، چىلان، ئۈزۈم قاتارلىقلارمۇ قوشۇلىدۇ.

فاگوت نى (ر>ئىتال) <مۇز> ياغاچتىن ياسالغان بىر خىل يەللىك چالغۇ ئەسۋابى. گەۋدىسى قىسقا بۆلەك، ئۇزۇن بۆلەك، ئاستىنقى بۆلەك ۋە كانايىدىن

HF. رەڭسىز ھەم زەھەرلىك، يىمە-رىشچانلىقى ئىنتايىن كۈچلۈك. ئەينەك ۋە نۇرغۇنلىغان مېتاللارنى يىمىرەلەيدۇ. ئادەتتە، ئەينەك يۈزىگە خەت ۋە رەسىم قاتارلىقلارنى چېكىشتە مۇشۇ خىل كىسلاتا ئىشلىتىلىدۇ.

فرازىئولوگىيە نى (د<گرېك) ① <تىل> تىلشۇناسلىقنىڭ تۇراقلىق بىرىكمىلەرنىڭ قۇرۇلمىسى، مەنىسى ۋە ئۇلارنىڭ تىلدىكى قوللىنىلىشى، تەرەققىياتى قاتارلىق مەسىلەلەرنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىدىغان بىر تارمىقى. ② تەركىبىدىكى سۆزلەرنى خالىغانچە ئۆزگەرتىشكە بولمايدىغان، پەقەت پۈتۈن بىرىكمە شەكلىدىلا ئىشلىتىلىدىغان ھەم ئادەتتىكى سۆز ياكى ساش قائىدىسى بىلەن تەھلىل قىلىشقا بولمايدىغان تۇراقلىق سۆز بىرىكمىلىرى؛ ئۇيغۇر تىلى فرازىئولوگىيىسى.

فرازىئولوگىيىلىك سۆپ. فرازىئولوگىيىگە ئائىت: فرازىئولوگىيىلىك بىرىكمە.

فرازىئولوگىيىلىك بىرىكمە <تىل> ← تۇراقلىق بىرىكمە.

فرانسۇز نى <ئىرىق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى.

فرانسۇز تىلى <تىل> فرانسۇزلار ئىشلىتىدىغان تىل، يەنى خەلقئارادا كەڭ ئىشلىتىلىدىغان تىللارنىڭ بىرى. بۇ تىل ھىندى-ياۋروپا تىل سىستېمىسىنىڭ رىم تىلى تۈركۈمىگە كىرىدۇ. فرانسىيە، بېلگىيە، شۋېتسارىيە قاتارلىق مەملىكەتلەر-دە ئىشلىتىلىدۇ، لاتىن يېزىقىنى قوللىنىدۇ.

فرانسۇزچە ① سۆپ. فرانسۇزلارغا خاس، فرانسۇز تىلى، ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيەتلىرى-گە ئائىت: فرانسۇزچە ئادەت. فرانسۇزچە

فانتازىيىلىك ئاھاڭ <مۇز> چالغۇ ئەسۋابلىرى ئارقىلىق ئورۇندىلىدىغان بىر خىل ئاھاڭ. بۇرۇن تىللىق چالغۇلاردا يەككە ئورۇندىلىپ كەلگەن، كېيىنچە تەرەققىي قىلىپ، مەزمۇنى مول، ھېسسىياتى ياڭراق، شەكلى ئەركىن ھەمدە تېماتىك شەكىلگە ئىگە، يالغۇز كىشى ئورۇندايدىغان مۇزىكا ئەسىرىگە ئايلاندى. **فەرد** نى (ئە) <ئەد> پەقەت بىرلا بېيىتتىن ئىبارەت بولغان كىچىك تىپتىكى مۇستەقىل شېئىر.

فتور نى (د<گرېك) <خىم> گاز ئېلېمېنت، بەلگىسى F (fluorum). ئاچ سېرىق، يېشىل رەڭلىك، سېسىق پۇراقلىق. خىمىيىلىك خۇسۇسىيىتى ناھايىتى ئاكتىپ بولۇپ، ھىدروگېن بىلەن بىۋاسىتە بىرىكمە پارتلايدۇ. نۇرغۇنلىغان مېتاللار فتور گازىدا كۆيىدۇ.

فتور شېئىتى <بېئول> ← فلىوئوروت. **فتورلۇق** سۆپ. تەركىبىدە فتور بولغان، فتورغا ئىگە: فتورلۇق كاۋچۇك. فتورلۇق سۇلياۋ.

فتورلۇق كاۋچۇك <خىم> سىنتېتىك كاۋچۇكنىڭ بىر خىلى، فتور گازى بىلەن ئارىلاشقان ئورگانىك ماددىدىن ھاسىل بولىدۇ. ئۇنىڭ يۇقىرى ھارارەتكە، مايغا، چىرىتىشكە چىداش دەرىجىسى ھازىر بار بولغان ھەر خىل كاۋچۇكلار ئىچىدە ئەڭ يۇقىرى. ھەربىي سانائەت ۋە ئەڭ ئىلغار تېخنىكىلاردا ئىشلىتىلىدۇ.

فتورىد نى (د<گرېك) <خىم> ← فتورىد كىسلاتا.

فتورىد كىسلاتا <خىم> ئانتورگانىك بىرىكمە، يەنى ھىدروگېن فتورىدنىڭ سۇدىكى ئېرىتمىسى. مولېكۇلا فورمۇلىسى

كىتاب. * فرانسۇزچە كىتابتىن جەمئىي ئۈچىنى ئوقۇدۇم. ② ئى. فرانسۇز تىلى: مەن ھازىر فرانسۇزچىنى ئۆگىنىۋاتىمەن. ③ رەۋ. فرانسۇز تىلىنى ئىشلىتىپ، فرانسۇز تىلى بىلەن؛ فرانسۇزچە سۆزلىمەك.

فرانسۇزلار ئى <ئىرق> فرانسۇز مىللىتى، فرانسۇز خەلقى. ئۇلار ئاساسەن فرانسىيىگە ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، ئۇنىڭ ئاساسى ئاھالىسىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بېلگىيە، شۋېتسارىيە قاتارلىق دۆلەتلەردىمۇ فرانسۇزلار ياشايدۇ.

فرانسىي ئى <ر> (لات) <خىم> رادىئوئاكتىپلىق ئېلېمېنت. بەلگىسى Fr (francium) ئەڭ تۇراقلىق ئىزوتوپلىرىنىڭ يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى 21 مىنۇت.

فرانك ئى <ر> (فران) فرانسىيە، بېلگىيە، شۋېتسارىيە قاتارلىق بىرقانچە دۆلەتلەرنىڭ پۇل بىرلىكى.

فرونت ئى <ر> (بېم) ① <ھەرب> ئۇرۇش ۋاقتىدا، دۈشمەن قوشۇنى بىلەن ئۇچرىشىدىغان جاي، جەڭ مەيدانى؛ ئالدىنقى سەپ؛ شۇ كەچتە پۈتۈن شەھەر خەلقى فرونتقا كېتىۋاتقان ئوغۇل-قىز جەڭچىلەر بىلەن قىيىقاس-چۇقانلار ئىچىدە خوشلاشتى. * - يولداش مۆمىنۇپ بىلەن بىز فرونتتا تونۇش-قاندۇق، - دەيدى ئۇ. ② <مېتېئور> ئاتموسفېرادىكى سوغۇق ھاۋا ماسسىسى بىلەن ئىللىق ھاۋا ماسسىسىنى ئايرىپ تۈزۈدىغان تار، ئۆتكۈنچى بەلباغ.

فرونت رايونى <مېتېئور> ① جەڭ مەيدانى، ئورنى. ② گورېزونتال يۆنىلىشتە-كى زىچلىق پەرقى روشەن بولغان ئىككى ھاۋا ماسسىسى ئارىسىدىكى ئۆتكۈنچى بەلباغ.

فرونتنىڭ پەيدا بولۇشى <مېتېئور> ئەسلىدىكى فرونتنىڭ كۈچىشى ياكى يېڭى فرونتنىڭ شەكىللىنىش جەريانى. مەلۇم جاينىڭ بىرلىك ئارىلىقىدىكى گورېزونتال تېمپېراتۇرا پەرقىنىڭ تەدرىجىي ھالدا چوڭىيىشى فرونتنىڭ پەيدا بولۇش بەلگىسى ھېسابلىنىدۇ.

فرونتنىڭ يوقىلىشى <مېتېئور> ئەسلىدىكى فرونتنىڭ ئاجىزلىشىشى ياكى يوقىلىش جەريانى. مەلۇم جاينىڭ بىرلىك ئارىلىقىدىكى گورېزونتال تېمپېراتۇرا پەرقىنىڭ تەدرىجىي ھالدا كىچىكلىشىشى فرونتنىڭ يوقىلىش بەلگىسى ھېسابلىنىدۇ.

فرونت يۈزى <مېتېئور> فىزىكىلىق خۇسۇسىيىتى ئوخشاش بولمىغان ئىككى ھاۋا ماسسىسىنىڭ ئۇچرىشىش يۈزى.

فروكتوزا ئى <ر> (لات) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، يەنى ساخاروزا، شېكەر قاتارلىقلارنى تەشكىل قىلغۇچى ماددا. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_6H_{12}O_6$. ئاق رەڭلىك كرىستال ھالىتىدە بولۇپ، تاتلىق كېلىدۇ، مېۋە-چېۋە، ھەسەل قاتارلىقلار تەركىبىدە بولىدۇ.

فلاگېللار ئى <ر> (لات) <زوتول> بىر ياكى بىرنەچچە تال قامچا تۈكىنى ھەرىكەت ئورگىنى قىلىدىغان ئاددىي ھايۋان. تاتلىق سۇ ياكى تۇزلۇق سۇلاردا ياشايدۇ. بەزىلىرى ھايۋان تېنىدە پارازىت ياشايدۇ. مەسىلەن، ئېۋگېلىنا، قارا بەزگەكىنى پەيدا قىلغۇچى قۇرت ۋە تامپا قۇرت قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

فلانگى ئى (ئىن) <ماشىن> ← فلانگى تەخسە.

فلانگى تەخسە <ماشىن> مېتال تۈرۈبىلارنى ئۇلاش ياكى چىگىشتا

ئېففېكتى. فوتو ئېلېمېنت. فوتو ئاپپارات سۈرەت تارتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلدىغان بىر خىل مېخانىزم. ئادەتتە كۆز، لېنتا قاپچۇقى، زاتئور، دالئومېتر، مەنزىرە رامكىسى ۋە فوتومېتر قاتارلىق بۆلەكلەردىن تەركىب تاپىدۇ؛ ئۇ كۆپلىكتە ۋە شەخسىلەرنىڭ يۈزلىگەن رادىئو ۋە فوتو ئاپپاراتلىرىنى ھەقسىز رېمونت قىلىپ بەردى. فوتو باسما <مەت> سۈرەتكە ئېلىش ئۇسۇلى ئارقىلىق بەت ياسىلىدىغان باسما. كۆپىنچە ئۇ كىتاب، جەدۋەل (گرافىك)لارنى كۆچۈرۈپ ياكى كۆپەيتىپ بېسىشتا ئىشلىتىلىدۇ. فوتو باسما ماتېرىيال <مەت> سۈرەت تارتىش ئۇسۇلى بويىچە بەت ياسىلىپ، شۇ ئارقىلىق بېسىپ چىقىلغان ماتېرىيال. فوتو بىئولوگىيە ئى <بىئول> بىئولوگىيەنىڭ يورۇقلۇقنىڭ تىرىك ئورگانىزمغا بولغان تەسىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر تارمىقى. فوتو تېلېگرافى <فىز> فوتو ئېلېكتىر ئېففېكتىدىن پايدىلىنىپ، سىملىق ياكى سىمسىز رادىئو قۇرۇلمىسى ئارقىلىق رەسىم، جەدۋەل، خەت-چەك، ھۆججەت قاتارلىقلارنى بىۋاسىتلا يىراق جايلارغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان بىر خىل ئالاقە شەكلى ياكى شۇنداق قۇرۇلما. فوتو تېلېگرامما فوتو تېلېگرافى ئارقىلىق يوللانغان تېلېگرامما. فوتو سۈرەت فوتو ئاپپارات ئارقىلىق تارتىلغان سۈرەت. بۇ خىل سۈرەت ئادەتتە نۇر سەزگۈچ قەغەزنى سۈرەت ئېلىنغان نېگاتىپ ئاستىغا قويۇپ، نېگاتىپنى نۇرلاندۇرۇپ، چۈشكەن كۆلەڭگىنى ئۇنىڭدا مۇقىملاشتۇرۇش ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ. فوتو سۈرەتچىلىك فوتو ئاپپارات بىلەن

ئىشلىتىلدىغان تەخسە شەكىللىك دېئال. فلانېل ئى (ئىن) كۈز ۋە ئەتىيازلىق كىيىم-لەرنى تىكشە مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ، يۇڭدىن ياكى يۇڭ بىلەن پاختىدىن ئارىلاش توقۇلغان گەزلىمە، رەخت.

فلوت ئى (د > نېم) <ھەرب> ① مەلۇم ستراتېگىيەلىك دېڭىز رايونلىرىدا جەڭ قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان دېڭىز ئارمىيە كۈچى. ئادەتتە ئۇ سۇ ئۈستى ھەربىي پاراخوتى، سۇ ئاستى پاراخوتى، دېڭىز ئارمىيىسىنىڭ ئاۋىئاتسىيە قىسمى، دېڭىز ئارمىيىسىنىڭ قۇرۇقلۇقتا جەڭ قىلغۇچى قىسمى قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپىدۇ. ② ئۇرۇش قىلىش ياكى مەلۇم ۋەزىپىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن نۇرغۇن پاراخوتلاردىن ۋاقىتلىق قۇرۇلغان سەپ؛ بىز قۇدرەتلىك قۇرۇقلۇق ئارمىيىسىگە ئەمەس، بەلكى قۇدرەتلىك ھاۋا ۋە دېڭىز فلوتىغىمۇ ئىگە بولۇشىمىز كېرەك.

فلورېن ئى (د > لات) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{10}H_{13}$. ئاق رەڭلىك تارشىسىمان كرىستال جىسىم. تاشكۆمۈر يېغى تەركىبىدە بولىدۇ.

فلورىن ئى. گوللاندىيەنىڭ پۇل بىرلىكى. فلېپىتا ئى (د > ئىتال) <مۇز> يەللىك چالغۇ ئەسۋابى. كۆپىنچە مېتالدىن ياسىلىدۇ، نەيگە ئوخشايدۇ. ئۈستىدە تۆشۈكلىرى بولۇپ، بۇ تۆشۈكلەر ئۈستىدە تىللىرى بولىدۇ.

فوتو (د > گرېك) ① ئى «فوتوگرافىيە» سۆزىنىڭ قىسقارتىلغان شەكلى؛ فوتو ئاپپارات. ② سۈپ. يورۇقلۇق ھادىسىلىرى بىلەن باغلانغان، يورۇقلۇققا ئائىت؛ فوتو بىئولوگىيە. فوتو قارشىلىق. فوتو ئېلېكتىر

ئۈستىگە ئېلېكتر ماگنىتلىق رادىئاتسىيە ئارقىلىق نۇر چۈشۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئېلېكتر رون قويۇپ بېرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. خان بىر خىل ھادىسە.

فوتو ئېلېكتر ئېففېكتى <فوز> بەزى ماددىلارنىڭ نۇر تەسىرىدە ئېلېكترون قويۇپ بېرىش ھادىسىسى. مەسىلەن، سېلېن، كالىي، ناترىي قاتارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ ھەممىسىدە بۇ خىل ھادىسە يۈز بېرىدۇ.

فوتو ئېلېمېنت <فوز> نۇرنىڭ چېچىلىشىدىن پايدىلىنىپ ئېلېكتر ئېنېرگىيىسىنى ھاسىل قىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب. ئادەتتە فوتو ئېلېكتر ئېففېكتى كۈچلۈك بولغان سېلېن، مىس ئوكسىدى قاتارلىق ماددىلاردىن ياسىلىدۇ. سۈرەت تارتىشتا يورۇقلۇق دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان فوتومېترمۇ بۇ خىل ئېلېمېنتتىن ئىشلەنگەن.

فوتوسىنتېز نى (ر.گىربك) <بوت> يېشىل ئۆسۈملۈكلەر خىلوروفىلىنىڭ كۈن نۇرىدا سۇ بىلەن كاربون (IV) ئوكسىدىنى سىنتېزلاپ ئورگانىك ماددىلارنى ھاسىل قىلىش ھەم ئوكسىگېننى چىقىرىۋېتىش جەريانى.

فوتوسىنتېز باكتېرىيىسى <بئول> فوتو سىنتېز رولىنى بېجىرەلەيدىغان بىر قىسىم باكتېرىيىلەر. مەسىلەن، بىنەپشە ياكى يېشىل رەڭدىكى تىئوسۇلفون باكتېرىيىسىگە ئوخشاش.

فوتوسىنتېز رولى <بوت> يېشىل ئۆسۈملۈكلەر خىلوروفىلىنىڭ كۈن نۇرىدا سۇ بىلەن كاربون (IV) ئوكسىدىنى سىنتېزلاپ ئورگانىك ماددا ھاسىل قىلىش ھەمدە ئوكسىگېن قويۇپ بېرىش رولى؛ ئالىملارنىڭ دەسلەپكى تەكشۈرۈشلىرىگە

سۈرەت تارتىش كەسىپى.

فوتو قارشىلىق <فوز> يېرىم ئۆتكۈزگۈچ-لىك ئېلېكتر ئەسۋابلىرىنىڭ دېئالى، يورۇقلۇققا بولغان سەزگۈرلۈكى ئىنتايىن كۈچلۈك. قارشىلىق قىممىتى يورۇقلۇقنىڭ كۈچىشى ۋە ئاجىزلىشىشىغا ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ، يورۇقلۇق سىگنالىنى ئېلېكتر سىگنالغا ئۆزگەرتىدۇ. ئۇنى فوتو ئېلېكتر كونتروللۇغۇچنىڭ دېئالى ئورنىدا ئىشلەتكۈچى بولىدۇ.

فوتو مۇخبىر <مەت> گېزىت ۋە ژۇرنال-لارنى تەشۋىقات ئاساسىدىكى سۈرەتلىك خەۋەرلەر بىلەن تەمىنلىگۈچى مۇخبىر؛ شىنجاڭ گېزىتىنىڭ فوتو مۇخبىرى.

فوتو نۇسخا <مەت> ھۇججەت، خەت-چەك ۋە بىرەر كىتاب قاتارلىقلارنىڭ ئەسلى نۇسخىسى ياكى ئورنىگىنالىنى سۈرەتكە ئېلىپ، قايتا بېسىش ئارقىلىق كۆپەيتىلگەن نۇسخىسى؛ «بابۇرنامە» نىڭ فوتو نۇسخىسى.

فوتو ئېلېكتر كۆز <فوز> ① ئۆزلۈكىدىن كونترول قىلىنىدىغان بەزى ئۆسكۈنىلەردىكى فوتو ئېلېكتر لامپا كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ② سىمسىز رادىئو قۇرۇلمىلىرىدىكى تەڭشەش دەرىجىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. خان ئېلېكترون لامپا.

فوتو ئېلېكتر لامپا <فوز> يورۇقلۇق ئېنېرگىيىسىنى ئېلېكتر ئېنېرگىيىسىگە ئايلاندۇرىدىغان دېئال. شەكلى لامپۇچكىغا ئوخشايدۇ، ئىچىگە فوتو ئېلېكتر ئېففېكتى ئىشلەپچىقىراالايدىغان ئېلېكتر قۇتۇپى قاچىلىنىدۇ، نۇرنى قوبۇل قىلغان ھامان سىرتقا ئېلېكترون چىقىرىدۇ. تۈرلۈك تېخنىكا ساھەلىرىدە كەڭ قوللىنىلىدۇ. فوتو ئېلېكتر ھادىسىسى <فوز> ماددىلار

كۈچلۈكلۈك دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

فوتون نى (د>كربك) <فىز> نۇرنى تەشكىل قىلغۇچى ئاساسىي زەررىچە، ئۇ بەلگىلىك ئېنېرگىيىگە ئىگە بولۇپ، يورۇقلۇق ئېنېرگىيىسىنىڭ ئەڭ كىچىك بىرلىكى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئېنېرگىيىسى نۇرنىڭ دولقۇن ئۇزۇنلۇقىغا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، دولقۇن ئۇزۇنلۇقى قانچە قىسقا بولسا، فوتوننىڭ ئېنېرگىيىسى شۇنچە چوڭ بولىدۇ.

فورا مېنېبرا نى (د>لات) <زوتول> بىر ھۈجەيرىلىك ھايۋان. قېپىدا كۆپلىگەن تۆشۈكچىلەر، تېنىدە نۇرغۇنلىغان يېسىمان يالغان يۇتلىرى بولىدۇ. دېڭىز-ئوكيانلاردا ياشايدۇ، قاپلىرى دېڭىز ئاستىدا دۆۋدەلىنىپ، تاغ جىنىسلىرىنى ھاسىل قىلىدۇ. فورامېنېبرانىڭ تاشقا ئايلانغان قالدۇقىدىن تاغ جىنىسلىرىنىڭ گېئولوگىيىلىك يېشىنى ئېنىقلاپ چىقىشقا بولىدۇ.

فورما نى (د>لات) ① بىرەر نەرسىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى، شەكلى، نۇسخىسى، پاسونى؛ ئۇ شەھەر فورمىسىدا، شەھەر بايلىرىنىڭ ئۆيلىرىگە ئوخشىتىپ سېلىنغان كۆلەم دەۋازىلىق يوغان ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. * گومىنداڭنىڭ ساقچى فورمىسىدا كىيىنگەن مۇڭ دۇيچاڭ جىددىي مېشىپ يۈرگەندە پەردە ئېچىلىدۇ. ② مەلۇم بىر ساھەدىكى كىشىلەر ئۈچۈن مەخسۇس تىكىلگەن، تىكىلىش ئالاھىدىلىكى ئۆز بەلگىلىرى، ئوخشاش بولغان كىيىم-كېچىنىڭ ھەربىي فورمىسىغا ئىچى كۆيەتتى. * - بۇ جىنايەتچىنىڭ ھەربىي فورمىلىرى ئېلىنىۋاتىدۇ، دەپدى زاھىدوپ.

فورمات نى (د>لات) <مەت> كىتاب،

قارىغاندا، بىر مو ئورمان فوتوسىنتېز رولى ئارقىلىق ھەر كۈنى 49 كىلوگرام ئوكسىگېن ئىشلەپچىقىرىپ، 67 كىلوگرام كاربون (IV) ئوكسىدىنى سۈمۈرۈۋالدىكەن.

فوتوگرافى نى (د) <كىنو> فوتو ئاپپارات بىلەن سۈرەت تارتقۇچى مۇتەخەسسس، فوتوگرافىيە مۇتەخەسسسى؛ ئۇ ئىشتىن چۈشۈپ بولغۇچە، تەشۋىقات كادىرى فوتوگرافنى ئالاھىدە كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن مەخسۇس راسلانغان ئۆيگە باشلاپ كەتكەندى.

فوتوگرافىيە نى (د>كربك) فوتو ئاپپاراتلار ئارقىلىق، ئوبېيكتىپ تارقىتىدىغان ھەم قايتۇرىدىغان نۇرلىنىشلار تەسىرىدە نۇر سەزگۈچى قاتلاملاردا يۈز بېرىدىغان فىزىكىلىق ھەم خىمىيىلىك ئۆزگىرىشلەرنى مۇقىملاشتۇرۇش يولى بىلەن، جىسىملار ۋە ئوپتىك سىگناللارنىڭ تۇرغۇن تەسۋىردىكى ھاسىل قىلىش ئۇسۇللىرى ۋە جەريانلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

فوتوگرافىيە سەنئىتى <سى سەن> شەكىل يارىتىش سەنئىتىنىڭ بىر خىلى. بۇنىڭدا، سەنئەتكار فوتو ئاپپارات بىلەن ئىجتىمائىي تۇرمۇش ۋە تەبىئەت ھادىسىلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق، ئۆزىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى: ئىپادىلەنمەكچى بولغان ئوبېيكت رېئال تۇرمۇشتا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ھەقىقىي نەرسىلەر بولۇپ، پېرسوناژ، ۋەقەلىك ۋە مۇھىتتىكى ھەقىقىي بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئۇ پەقەت رېئال تۇرمۇشتىكى ھەقىقىي شەيئىلەرنىلا تەسۋىرلەيدۇ؛ ئۆتۈپ كەتكەن ياكى كېلەچەكتىكى شەيئىلەرنى بولسا تەسۋىرلىيەلمەيدۇ.

فوتومېتر نى (فوتو+مېتر) <فىز> نۇرنىڭ

شەكىللىرىنى ۋە ئەينىيەت قانۇنى، زىددىيەت قانۇنى، ئۈچىنچىسى مۇستەسنا قانۇنى قاتارلىق تەپەككۈر قانۇنلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ.

فورمالدېگىد ئى (د>لات) <خم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى HCHO . ئۇ رەڭسىز گاز جىسىم بولۇپ، غىدىقلىغۇچى سېسىق پۇراققا ئىگە. ئادەتتە سۇلياۋ، پارىتلاتقۇچ دورا ۋە بوياق قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ. تەركىبىدە 40 پىرسەنت فورمالدېگىد بولغان سۇلۇق ئېرىتمىلەر كۆپىنچە دېزىنفېكسىيە دورىسى قىلىنىپ، ئەسۋاب-ئۈسكۈنىلەر ۋە يارا ئاغزىنى يۇيۇشقا، دېھقانچىلىقتا بولسا ئۇرۇقلارنى دورىلاش ۋە دېزىنفېكسىيە قىلىشقا ئىشلىتىلىدۇ.

فورمالىزم ئى (د) <لو> لوگىكا، ئەدەبىيات-سەنئەت قاتارلىق پەنلەردە ئاساسىي مەزمۇنغا سەل قاراپ شەكىل، فورمىغا ئارتۇقچە ئەھمىيەت بېرىدىغان، رېئاللىققا قارىمۇقارشى بولغان بىر خىل ئىدىئالىستىك ئۇقۇم؛ شەكىلۋازلىق، رەسمىيەتچىلىك.

فورمالىزمچى ئى. فورمالىزم تەرەپدارى، فورمالىزمىنى قوبۇل قىلغان ۋە شۇ بويىچە ئىش قىلىدىغان كىشى.

فورمالىن ئى (د) فورمالدېگىدنىڭ سۇلۇق ئېرىتمىسى. ئۇ دېزىنفېكسىيە ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

فورمۇلا ئى (د>لات) ① <مات> بىرقانچە مىقدارلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت شەرتلىك بەلگىلەر ئارقىلىق يېزىلغان ئىپادە. مەسىلەن، ئىككى ساننىڭ يىغىندىسى S ، ئايرىمىسى d بولسا، بۇ ئىككى ساننى تېپىش فورمۇلىسى مۇنداق بولىدۇ: چوڭ سان $(s+d) \frac{1}{2}$ ياكى

گېزىت-ژۇرنال قاتارلىقلارنىڭ چوڭ-كىچىك-لىك ئۆلچىمى. ئادەتتە ئۇ بىر پۈتۈن باسما قەغەزنىڭ تەڭ ھالەتتە بۆلۈنگەن بۆلەكلىرىنىڭ سانى ئارقىلىق بەلگىلىنىدۇ. مەسىلەن، بىر پۈتۈن قەغەز 16 تەڭ بۆلەككە بۆلۈنسە، بۇ باسما بۇيۇمىنىڭ ئۆلچىمى 16 فورمات؛ ئەگەر 32 تەڭ بۆلەككە بۆلۈنسە، بۇ باسما بۇيۇمىنىڭ ئۆلچىمى 32 فورمات بولىدۇ.

فورماتسىيە ئى (د>لات) <پەلس> ① ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئەييەن ئىقتىسادىي دېيازىس ۋە ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كېلىدىغان ئۈستۈرۈلما بىلەن خاراكتېرلىنىدىغان تارىخىي تەرەققىيات باسقۇچلىرى؛ ئىجتىمائىي فورماتسىيە، ئىجتىمائىي-ئىقتىسادىي فورماتسىيە * جەمئىيەت تەرەققىياتى بەش خىل ئاساسىي فورماتسىيەگە بۆلۈنىدۇ. مۇشۇ بەش خىل ئاساسىي ئىقتىسادىي فورماتسىيەگە ماس كېلىدىغان، خاراكتېرى جەھەتتىن ئوخشاش بولمايدىغان بەش خىل مائارىپمۇ بولىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا مائارىپ يەنە تارىخىي كاتېگورىيە. ② شەيئىلەرنىڭ شەكىلى ياكى ئىپادىسى؛ ئەخلاق ئىجتىمائىي ئاڭ فورماتسىيىسىنىڭ بىرى. * مانا بۇلار سوتسىيالىستىك تۈزۈمدىكى ئىككى خىل دۇنيا قاراش، ئىككى خىل ئاڭ فورماتسىيىسى ئارىسىدىكى كۈرەشنىڭ ئىنكاسى.

فورمال سۇپ (د) فورما ياكى شەكىلگە ئاساسلانغان نەرسە ۋە ھادىسىلەرنىڭ ھەقىقىي ھالىتىگە زىت، شەكىلەن: فورمال لوگىكا.

فورمال لوگىكا <لو> تەپەككۈر شەكىلى ۋە قانۇنىيىتى توغرىسىدىكى پەن. ئۇ تەپەككۈرنىڭ ئۇقۇم، ھۆكۈم ۋە ئەقلىي خۇلاسە قاتارلىق ئاساسىي

فوسفات كىسلاتا ئېنېرمى <خىم>
فوسفات كىسلاتاسىنىڭ گىدرولىزلىنىشى
ۋە بىرىكتۈرۈلۈشىگە كاتالىزاتورلۇق قىلىش
بىلەن بىرگە، فوسفات كىسلاتا رادىكالىنى
فوسفات كىسلاتاسىدىن باشقا خىمىيەۋى
بىرىكىمىلەرگە يۆتكەيدىغان ئېنېرمى.

فوسفاتلارنى <خىم> فوسفات كىسلاتاسىنىڭ
مېتاللار بىلەن ھاسىل قىلغان تۇزلىرى.
فوسفات كىسلاتاسى ئۈچ نېگىزلىك كىسلاتا
بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۈچ خىل تۇز ھاسىل
قىلىدۇ. ئادەتتە ئۇلار ئوغۇت ئورنىدا
ئىشلىتىلىدۇ.

فوسفاتلاشتۇرغۇچى «فوسفاتلاشتۇرماق»
پېئىلىنىڭ سۈپەتلىشى: فوسفاتلاشتۇرغۇچى
ئېنېرمى.

فوسفاتلاشتۇرغۇچى ئېنېرمى <خىم>
گىلۇكوزىگە ۋە ئانتورگانىك فوسفاتقا
كاتالىزاتورلۇق قىلىپ (I) فوسفاتلىق
گىلۇكوزىنى شەكىللەندۈرىدىغان ئېنېرمى.
ئۇ ئۆسۈملۈك، ھايۋانات ۋە مىكرو ئورگان-
نىزملاردا كەڭ ئۇچرايدۇ.

فوسفاتلىق سۇپ. تەركىبىدە فوسفات بولغان:
فوسفاتلىق ماي.

فوسفاتلىق ماي <خىم> ئۆسۈملۈك
ۋە ھايۋانلارنىڭ ھۈجەيرىسىدىكى تەركىب-
بىدە فوسفور بىلەن ئازوت بولغان ماي.
ئۇنىڭ ئوزۇقلۇق قىممىتى يۇقىرى بولۇپ،
ئادەتتە تاتلىق يېمەكلىكلەرنى تەييارلاشقا
ئىشلىتىلىدۇ. ئۇ يەنە ئەڭ ياخشى
ئېنۇلسىيلىگۈچى بولغاچقا، گىرىم بۇيۇمى-
رى، سوپۇن، كاۋچۇك ۋە كۆن-خۇرۇم
قاتارلىقلارنى تەييارلاشتىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.
فوسفورنى <گرېك> <خىم> مېتاللوئىد
ئېلېمېنت، بەلگىسى P (phosphorum).
رەڭگىگە قاراپ ئاق فوسفور (سېرىق

كىچىك سان (s-d) $\frac{1}{2}$. <خىم>
ماددىلار سوستاۋىنىڭ خىمىيەۋى بەلگە
ياكى كوئېففىتسېنتلار ئارقىلىق يېزىلغان
ئىپادىسى: سۇنىڭ فورمۇلىسى. سۇلفات
كىسلاتاسىنىڭ فورمۇلىسى.

فورمۇللاشتۇرماق پ. فورمۇلا شەكىلگە،
فورمۇلا ھالىتىگە كەلتۈرمەك.

فورمۇللاشتۇرۇلماق «فورمۇللاشتۇرماق»
پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاۋىنارئوسنىڭ
بىئومېخانىكىسى زادىلا ھېچقانداق يېڭى كۆزىتىش-
نى ئاساس قىلغان ئەمەس، ئۇنىڭ بەلگىسى
ساپ فورمۇللاشتۇرۇلغان ئۇقۇملار تۈزۈملىرىدىن
ئىبارەت.

فورمىئاتنى <لات> <خىم> ← فورمىئات
كىسلاتا.

فورمىئات كىسلاتا <خىم> ئەڭ ئاددىي
بولغان بىر خىل ئورگانىك كىسلاتا.
مولېكۇلا فورمۇلىسى HCOOH. رەڭسىز
سۇيۇقلۇق بولۇپ، غىدىقلىغۇچى سېسىق
پۇراققا ئىگە. ئادەتتە ئۇنىڭدىن ئوكسىلات
كىسلاتاسى ئىشلىتىدۇ. ئۇ يەنە بوياقچىلىق
ۋە كۆنچىلىك سانائىتىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.
فورمىئاتنى. ۋېنگرىيەنىڭ پۇل بىرلىكى.
فوسفاتنى <گرېك> <خىم> ←
فوسفاتلار.

فوسفات كىسلاتا <خىم> ئانتورگانىك
بىرىكىمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى H_3PO_4 .
سۈزۈك كرىستال جىسىم، ھاۋادا ئاسانلا
ئېرىپ پارچىلىنىپ، كىسلاتالىق خۇسۇ-
سىيىتىنى ئاشكارىلايدۇ. ئۇنىڭ قويۇقراق
ئېرىتمىسى كۆپرەك ئىشلىتىلىدۇ. كۆپىنچە
ئۇ رېئاكتىپ تەجربە دورىسى قىلىنىدۇ،
شۇنداقلا ئۇنىڭدىن ئوغۇت، تىببىي دورا،
بوياش دورىسى قاتارلىقلارنى ياسىغىلى
بولىدۇ.

فوسفور)، قىزىل فوسفور ۋە قارا فوسفور قاتارلىقلارغا بۆلۈنىدۇ. ئۇ مۇھىم بىر خىل ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ نېرۋا، مېگە (باش) ۋە سۆڭەك توقۇلمىلىرىنىڭ ھەممىسىدىلا فوسفور بولىدۇ؛ بىز ھۆددە ئالغان يەرنىڭ تۇپراق خىلى، كالتسىي ماددىسى كۆپ ھاكىلىق تۇپراق. ئورگانىك تەركىبلىرى يوق دېگۈدەك، بەك كەمدۇر فوسفور بىلەن كالىي بىراق. فوسفور نۇرى <فz> بەزى ماددىلار- نىڭ سۈركىلىش، تەۋرىنىش، يورۇقلۇق، ئىسسىقلىق ياكى ئېلېكتر دولقۇنىنىڭ تەسىرى بىلەن چىقارغان نۇرى مەسى- لەن، ئالماسنىڭ قۇياش نۇرىنىڭ تەسى- رىگە ئۇچرىغاندىن كېيىن، قاراڭغۇ جايدا چىقىرىدىغان يېشىل نۇرى؛ كالتسىت، فلىيۇئورىت، كۋارتس، بارت ھەمدە كالتسىي، بارىي، سترونتسىي قاتارلىقلارنىڭ سولفىدلىرى چىقارغان نۇرلار.

فوسفور يالقۇنى <خم> فوسفىن يانغاندا چىقارغان يالقۇن، فوسفور بىلەن سۇ ياكى ئاساس تەسىرلەشكەندە فوسفىن ھاسىل بولىدۇ. فوسفىن ئۆزلۈك- ىدىن يانىدىغان گازدۇر. ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ جەستى چىرىگەندىن كېيىن فوسفىن ئاجرىلىپ چىقىپ، ئۆزلۈك- ىدىن يانىدۇ. بەزى كېچىلىرى داللىلاردا كۆكۈچ ئارىلاش ئاق نۇرلارنىڭ يالقۇنىنى كۆرگىلى بولىدۇ. مانا بۇ فوسفور يالقۇ- نىدۇر.

فوسفورلۇق سۇپ. تەركىبىدە فوسفور بار، فوسفور ئارىلاشقان: فوسفورلۇق ئوغۇت. فوسفورلۇق سائەت. * مايۇر بۇ كېلىشكەن جەڭچىگە زوقمەنلىك بىلەن قاراپ قولغا فوسفورلۇق سائەتتىن بىرنى تاقاپ قويدى.

* ھەر مو يەرگە 100 تاغاردىن ئوغۇت تۆككەندىن تاشقىرى، ئۇرۇقنى فوسفورلۇق ئوغۇتقا ئارىلاشتۇرۇپ سالىدى.

فوسفورلۇق ئوغۇت <خم> تەركىبىدە فوسفور بولغان ئوغۇت. ئادەتتە ئىشلە- تىلىۋاتقانلىرى سۆڭەك پاراشوكى، سۇپپىر فوسفات ۋە فوسفورلۇق مېنېرال ماددا قاتارلىقلاردۇر. فوسفورلۇق ئوغۇتلار زىرا- ئەت دانلىرىنىڭ تولۇقلىنىشىنى كاپالەتلەندۈ- رۈپ بالدۇر پىششىغا ياردەم بېرىدۇ.

فوسفورىت ئى (ر) <گپول> يوشۇرۇن كرىستاللىق ئاپاتىتلار گۇرۇپپىسىدىكى مېنېراللار بىلەن ھەر خىل قوشۇمىلاردىن تەشكىل تاپقان چۆكۈندى جىنىس. مۇتلەق كۆپچىلىكى خىمىيىلىك يول بىلەن دېڭىز ئاستىغا چۆكۈپ پەيدا بولغان. دېھقانچىلىقتا ئوغۇت قىلىنىدۇ.

فوسفىن ئى (ر) <گرېك> <خم> ئورگانىك بىرىكمىلەرنىڭ بىر تۈرى. ھىدرو فوسفىد تەركىبىدىكى ھىدروگېن ئاتومىنىڭ بىر قىسمى ياكى ھەممىسى ھىدرو كاربون رادىكالى بىلەن ئالماشقاندىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ.

فوسگېن ئى (ر) <گرېك> <خم> بىر خىل ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $COCl_2$. رەڭسىز، زەھەرلىك گاز. ئۇنىڭدىن بوپاق ۋە ئۇپا- ئەڭلىك، ئەتىر قاتارلىق پۇراقلىق بۇيۇملار ئىشلىنىدۇ. نەپەس ئېلىش ئورگانلىرىنى ئاسان زەھەرلەيدۇ. بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدا جاھانگىرلار ئۇنى زەھەرلىك گاز ئورنىدا ئىشلەتكەن- دى.

فوكستروت ئى (ر) <ئىنگ> <ئۇس> كىچىك قەدەملەر بىلەن ئاياغنى سۆرەپ يۈرۈپ ئوينىلىدىغان، رېتىمى $\frac{4}{4}$ تاكتىلىق ئانسا

سۇ ئېتىلىپ چىقىپ تۇرىدىغان تۇرۇبا نە يېچسى، شۇنداق قۇرۇلما؛ تۈن پەردىسى چۈشۈشكە باشلىغاندا، يىغىن بىناسىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ چىراغلار تەڭلا نۇر چېچىشقا باشلاپ، فونتاندىن ئېتىلىپ چىققان سۈزۈك سۇلارغا ئاجايىپ چىرايلىق ھۆسن كىرگۈزگەندى. فونتان بولماق فونتانغا ئوخشىماق؛ يۇقىرى ئۆرلەمەك: مانا كىشىنى خۇشال قىلىدىغان مۆجىزە - نە چىچە قات يەر تەكتىدىن قارا ئالتۇن قىياملىرى فونتان بولۇپ ئېتىلىپ چىققاندا. * تۇرىدۇ ئون ئۈچ پەرى قاھ-قاھ ئۇرۇپ، شادلىقى ئۇرغۇپ گويا فونتان بولۇپ.

فونتان قىلماق ئۇرغۇنماق، ئېتىلدۈرۈپ چىقارماق، يۇقىرى ئۆرلەمەك: يولدا تۆتلەشتۈرۈشنىڭ يېڭىچە زور جۈرئەت بىلەن، ئاتلىنىپ مەنزىلگە - ئالغا، غەيرەتنى فونتان قىلىدىگىز.

فونتانگۈل نى (فونتان+گۈل) <بوت> ئەرمۇدۇن ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال. يوپۇرمىقى تۆمۈنە ياكى تۇخۇم-سىمان تۆمۈنە شەكىلدە بولۇپ، پارقراي-دۇ. گۈلى ئاق ۋە خۇش بۇي پۇرايدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. **فونتانلىق** سۇپ. فونتىنى بار، فونتان ئورۇنلاشقان؛ پەلەمپە يىنىدا تاشلاپ قويۇلغان بىر يۇمىلاق فونتانلىق كۆل بار ئىدى.

فوند I نى (ر>لات) ① دۆلەت ياكى خەلقنىڭ مەلۇم بىرەر ئىش ئۈچۈن ئاجراتقان پۇلى، مەبلىغى: جامائەت فوندى. پاراۋانلىق فوندى. ② غەملەپ، توپلاپ قويۇلغان بايلىق ياكى مەۋجۇت بار نەرسە: لۇغەت فوندى. ئۇرۇقلۇق فوندى. **فوند II** نى (لات) مىسىر، سۇدان، لىۋانلار-نىڭ پۇل بىرلىكى. **فوند ستېرلىك** ئەنگلىيىنىڭ پۇل بىرلىكى.

ۋە شۇ تانىنىڭ مۇزىكىسى.

فوكۇس I نى (ر>لات) ① <فz> سۇنغان ياكى قايتقان پاراللېل نۇرلارنىڭ ئۆزئارا كېسىشكەن ياكى توپلانغان نۇقتىسى: يېتىنقى لىنىزىنىڭ فوكۇسى. ② <مات> ئېللىپس، گىپىربولا، ياكى پارابوللار بىلەن ئالاھىدە مۇناسىۋەتكە ئىگە بولغان نۇقتا. مەسىلەن، ئېللىپسنىڭ ئىككى فوكۇسىدىن ئېللىپسنىڭ ئۈستىدىكى خالىغان بىر نۇقتىغىچە بولغان ئارىلىقلارنىڭ يىغىندىسى بىر تۇراقلىق سان بولىدۇ. **فوكۇس ئارىلىقى** <فz> سىغىرىلىق ئەينەك ياكى لىنىزىنىڭ مەركىزىدىن باش فوكۇسىغىچە بولغان ئارىلىق.

فوكۇس نۇقتىسى <فz> ← **فوكۇس I**. **فوكۇس II** نى (ر>نېم) ياڭزا، شەكىل. **فوكۇس چىقارماق** مەلۇم بىر خىل شەكىل چىقارماق، ياڭزا چىقارماق: خەتنى فوكۇس چىقىرىپ يازماق. * ئۇ دائىم بىر خىل فوكۇس چىقىرىپ ماڭاتتى.

فولكلور نى (ر>ئىن) <ئەد> خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى: ئاپتونوم رايونىمىزدا فولكلور يىغىش ۋە ئۇنى نەشر قىلىش خىزمىتى 3-ئومۇمىي يىغىندىدىن كېيىن ھەيران قالارلىق دەرىجىدە يۈكسەلدى.

فونتان نى (ر>ئىتال) ① كۈچلۈك بېسىم بىلەن يەر ئۈستىگە ئېتىلىپ چىقىپ تۇرىدىغان سۇ، گاز، نېفىت قاتارلىقلار: ئۇرغۇپ يەر قېتىدىن چىققان سۈزۈك سۇ، بولۇپتۇ بېھساب مەرۋايىت جالا. كۈمۈشتەك ھەر جالا قايرىلىپ چۈشۈپ، ياساپ زور بىر فونتان تۇرار باغ ئارا. ② مەنزىرىنى گۈزەللەشتۈرۈش ياكى باشقا ئېھتىياجىلار تۈپەيلىدىن كۆل ياكى مۇناسىۋەتلىك جايلارغا ئورنىتىلىدىغان، ئېغىزدىن يۇقىرىغا

فونولوگىيە نى (د<گرېك) <تل> تىلشۇ- ناسلىقنىڭ فونېملار سىستېمىسىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزگىرىشىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر تارمىقى.

فونولت نى (ئىنگ) <گېئول> يانار تاغلارنى شەكىللەندۈرىدىغان ئاچ رەڭلىك، يوشۇرۇن كرىستاللىق جىنىس. تەركىبىدە كۆپ مىقداردا ئىشقارلىق دالا شپاتى، دالا شپاتىسمانلار ۋە ئاز مىقداردا ماگنىي- تۆمۈرلۈك مېنېراللار بولىدۇ.

فونون نى (د<گرېك) <فىز> كرىستالدىكى ئاۋاز تېزلىكى بىلەن تارقىلىدىغان ئاتوم تەۋرىنىش دولقۇنىنىڭ ئېنېرگىيە كۋانتى. فونېتىكا نى (د<گرېك) <تىل> ① تىلشۇناسلىق- نىڭ بىر تارمىقى. تىلنىڭ تاۋۇش سىستې- مىسى ۋە ئۇنىڭ ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ. ② تىلنىڭ تاۋۇش سوستا- ۋى: ئۇيغۇر تىلى فونېتىكىسى.

فونېتىكىلىق سۆز. فونېتىكىغا خاس، فونېتىكىغا دائىر: فونېتىكىلىق ئۆزگىرىش. فونېتىكىلىق خۇسۇسىيەت. * ھەرقايسى مىللەتلەر بۇنداق فونېتىكىلىق سۆز خۇسۇسىيەتلىرىنى شېئىرىي ۋەزىندە ھەر خىل ئاتىشىدۇ.

فونېتىكىلىق ئۆزگىرىش <تىل> تىل تاۋۇشلىرىدا يۈز بېرىدىغان ئۆزگىرىش. فونېما نى (د<گرېك) <تىل> بىر تىلنىڭ تاۋۇش سىستېمىسىدىكى مەنە پەرقلىنىدۇ- رۇش رولىغا ئىگە بولغان ئەڭ كىچىك بىرلىك.

فونىزم نى (فران) <كى سەن> فرانسىيە ھازىرقى زامان رەسساملىق ئېقىملىرىدىن بىرى. بۇ ئېقىمدىكىلەر سۇپېكتىپ تەسە- راتنى تەكىتلەيدۇ، چوڭ رەڭ پارچىلىرى ۋە سىزىقلار بىلەن مۇبالىغە قىلىپ، شەكلى ئۆزگەرگەن ئوبرازلار ئارقىلىق

«ساپلاشتۇرۇلغان» زىننەتلىك ئۇنۋىنى قوغلىشىدۇ.

فۇراتسىلىن نى (لات) <تب> بىر خىل دورا، يەنى ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_6H_8O N_4$. ئۇ ئاچ سېرىق رەڭلىك پاراشوكسىمان ماددا بولۇپ، كۆپ خىل باكتېرىيەلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ياكى ئۇنى يوقىتىش رولىنى ئوينايدۇ، تېرە ۋە شىللىق پەردىلەرگە سىرتتىن سۈرتۈپ دېزىنېكسىيە دورىسى قىلىشقا بولىدۇ.

فۇران نى (د<ئىنگ) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى C_4H_4O . ئۇ رەڭسىز سۇيۇقلۇق بولۇپ، دورا ياساشتا پايدىلىنىلىدۇ، ھەمدە خىمىيە سانائىتىنىڭ مۇھىم خام ئەشىياسى ھېسابلىنىدۇ.

فۇرۇرول نى (د<لات) <خىم> ئورگانىك بىرىكمە. مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_4H_8O \cdot CHO$. ئۇ بىر خىل رەڭسىز سۇيۇقلۇق بولۇپ شال پاخلى، مەدەك، خۇاسىڭ شاكىلى قاتارلىقلارنى خام ئەشيا قىلىپ گىدرولىز- لاش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ. ئادەتتە ئۇ سۇلياۋ، سىنتېتىك تالا، سىنتېتىك كاۋچۇك ۋە دورا قاتارلىقلارنىڭ خام ماتېرىيالى ھېسابلىنىدۇ.

فۇگا نى (لات) <مۇز> مۇرەككەپ كۈيلۈك مۇزىكا شەكىللىرىدىن بىرى. بىر تېمىلىقى «يەككە فۇگا»، ئىككى تېمىلىقى «قوش فۇگا»، ئۈچ تېمىلىقى «ئۈچ فۇگا» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنى ئۆز ئالدىغا ئەسەر قىلىپ پايدىلىنىشقىمۇ، مۇقەددىمە بىلەن بىرلەشتۈرۈپ يۈرۈشلۈك ئاھاڭ قىلىپ پايدىلىنىشقىمۇ بولىدۇ.

فۇگۇەن نى (خەن) <ھەرب> ① بۇرۇنقى

پسخولوگىيە ئېقىملىرىدىن بىرى، يەنى ئامېرىكا پسخولوگىيە ساھەسىدىكى ئاساسىي ئېقىم. بۇنىڭدا قۇرۇلما پسخولوگىيىسىگە قارشى ئاڭنىڭ فۇنكسىيىسى ۋە رولىنى تەتقىق قىلىش تەشەببۇس قىلىنىدۇ، پسخولوگىيىنىڭ ئوقۇل ھالدا ئاڭنىڭ مەزمۇنىنى تەتقىق قىلىشقا قارىشى تۇرىدۇ؛ پسخىكا، ئاڭنى ئورگانىزم-نىڭ مۇھىتقا ماسلىشىشىنىڭ مەھسۇلى، «بىلىش» ۋە «ھەرىكەت» بولسا ئىنسانىيەتنىڭ مۇھىتقا ماسلىشىش ۋاسىتىسى ۋە قورالى دەپ قارايدۇ.

فۇنكسىيە نى (ر>لات) ① <مات> باشقا مىقدارنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان ئۆزگىرىشچان مىقدار، يەنى ئۆزگەرگۈچى مىقدار x نىڭ مەلۇم بىر دائىرىدىكى ھەربىر قىممىتىگە نىسبەتەن، ئىككىنچى بىر ئۆزگەرگۈچى مىقدار y ئۇنىڭغا ماس كېلىدىغان بىر ياكى بىرنەچچە قىممەتكە ئىگە بولسا، ئۇ ھالدا y نى x نىڭ فۇنكسىيىسى دەيمىز. بۇ خىل مۇناسىۋەت ئادەتتە $y=f(x)$ بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ② <بئول> ھۈجەيرە توقۇلمىلىرى ياكى ئەزا قاتار-لىقلارنىڭ رولى ۋە پائالىيەت ئىقتىدارى؛ ماتېرىياللىقلار پىسخىكىلىق پائالىيەت ئادەم تېنىنىڭ بىر خىل فۇنكسىيىسى، پسخىكا بەدەنگە تايىنىدۇ دەپ قارايدۇ. * بۇ خىلدىكى قوغداش خاراكتېرلىك تورمۇزلىنىشنى ئۆگىنىش ۋە مەشىق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇ چوڭ مېگە پوستلە-قىدا ئەزەلدىن بار بولغان بىر خىل فىزىئولوگىيە-لىك فۇنكسىيە. ③ كۆچمە. ئادەم، شەيئىلەر ۋە ئورگان قاتارلىقلارنىڭ بولۇشقا تېگىشلىك رولى؛ ۋەزىپىسى ياكى پائالىيەت دائىرىسى؛ يۇلنىڭ فۇنكسىيىسى. * ئاممىۋى تەشكى-

ۋاقتلاردىكى ئارمىيە ئىچىدە مەمۇرىي خىزمەت ئۆتەيدىغان ئوفىتسىيەر. ② ئوفىتسىيەرلارنىڭ ئامانلىقىغا مەسئۇل ھەربىي - خادىم، كانئۇي: ئۇنىڭ ھەربىي خىزمەت قىلىشىغا توپتوغرا تۆت يىل بولغان بولۇپ، ئىككى يىل ئالاھىدە خىزمەت لىيەندە؛ ئىككى يىل باتالىيون كوماندىرىنىڭ فۇگۇەنى بولۇپ ئىشلىدى.

فۇلمنات نى (ر) <خىم> ← **فۇلمنات كىسلاتا.**

فۇلمنات كىسلاتا <خىم> ئورگانىك كىسلاتا. مولېكۇلا فورمۇلىسى HONC. ئۇچۇچان، تۇراقسىز ماددا بولۇپ، ئادەت-تىكى تېمپېراتۇرىدا ناھايىتى ئاسان يولىمىلىنىدۇ، سۇدا ئاز ئېرىيدۇ، سىرگە كىسلاتاسى ۋە ئېفىردا ياخشى ئېرىيدۇ. زەھەرلىك. بۇ كىسلاتانىڭ سىماب تۇزى (Hg (ONC)₂) گۈلدۈرلىگۈچى سىماب دەپ ئاتىلىدۇ. پارتلاتقۇچ دورىلار ئىچىدە-كى كاپسۇللارغا مانا مۇشۇ گۈلدۈرلىگۈچى سىماب قاچىلانغان.

فۇندا مېنت نى (ر>لات) <بىن> ← ئۇل.

فۇنستا ئۇس نى (لات) <زوتول> بىر خىل بېلىق. تېنىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 16 - 20 سانتىمېتر ئەتراپىدا بولۇپ، ياپىلاق كېلىدۇ. دۈمبە قىسمى بوز يېشىل، ئىككى يان تەرىپى ئاق كۈمۈش رەڭدە بولىدۇ. دۈمبە پالاقچىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر تېلى ناھايىتى ئۇزۇن. دۆلىتىمىزنىڭ دېڭىز ياقلىرىدا ياشايدۇ.

فۇنكسىئونال سۈپ (ر) فۇنكسىيىگە ئائىت،

فۇنكسىيىگە باغلىق بولغان: فۇنكسىئونال پسخولوگىيە.

فۇنكسىئونال پسخولوگىيە <پسخول> غەرب دۆلەتلىرىدە ھازىرقى زامان

لاتلارنىڭ زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى فۇنكسىيەگە توغرا باھا بېرىش-بەرمەسلىك - بۇ خىزمەتتىكى ئاچقۇچلۇق مەسىلە .

فۇنكسىيە نەزەرىيىسى <مات> ھەقىقىي ئۆزگەرگۈچلۈك فۇنكسىيە نەزەرىيىسى بىلەن كومپلېكس ئۆزگەرگۈچلۈك فۇنكسىيە نەزەرىيىسىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇپ ئاتىلىشى .

فۇنكسىيەلىك سۈپىتى ① فۇنكسىيەگە يەنى مۇئەييەن ۋەزىپىگە ئىگە ، بەلگىلىك ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان ، ھوقۇقلۇق ؛ مالىيە تارماقلىرى ئىقتىسادىي تارماقلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى راۋاجلاندىرۇشقا ۋە كىرىمىنى ئاشۇرۇشقا بارلىق كۈچى بىلەن ياردەم بېرىش بىلەن بىللە ، ئۆزىنىڭ فۇنكسىيەلىك رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ، مەبلەغنىڭ مۇۋاپىق ئىشلىتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشى ۋە نازارەت قىلىشى ، ئىگىلىك جانلانغانسېرى نازارەتنى شۇنچە كۈچەيتىشى لازىم . * سىياسىي قانۇن تارماقلىرى دۆلەت ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزىدىغان فۇنكسىيەلىك ئورگانلاردۇر . ② فۇنكسىيەگە ئائىت ، فۇنكسىيەگە ئالاقىدار بولغان ؛ فۇنكسىيەلىك ئۆزگىرىش . فۇنكسىيەلىك باغلىنىش . فۇنكسىيەلىك تەقسىمات . * مۇشۇنداق مۇناسىۋەتتە ، مۇشۇنداق فۇنكسىيەلىك تەقەززالىق مۇناسىۋىتىدىلا ئامىل تۇيغۇدىن ئىبارەت بولىدۇ .

فېتىشنىم نى (ر) <دىن> ئىپتىدائىي قەبە-لىلەرنىڭ نەرسىلەرگە سەجدە قىلىشى . بۇنىڭدا مەلۇم نەرسە ئىلاھ دەپ قارىلىپ ، ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىنىدۇ . ئۇنىڭ بەلگىلىك تەشكىلى شەكلىمۇ بولمايدۇ .

فېدېراتسىيە نى (ر) <لات> ① ئايرىم-جەمئىيەتلەر ياكى تەشكىلاتلارنىڭ ئۇيۇشمىسى ؛ ئىتتىپاق ؛ دۇنيا دەپوكراتىك باشلار فېدېراتسىيىسى . ② مۇستەقىل دۆلەتلەرنىڭ بىرلەشمىسى ؛ بىرلەشمە

دۆلەت .

فېدېراتىپ سۈپىتى (ر) <لات> فېدېراتسىيە ئاساسىدا تۈزۈلگەن ، فېدېراتسىيە پىرىنسىپى بويىچە بىرلىككە كەلگەن ؛ فېدېراتىپ دۆلەت .

فېرما نى (ر) <فران> چارۋىچىلىقنىڭ مەلۇم بىر تارمىقى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ، ئالاھىدە ئىختىساسلاشقان ئىگىلىك ؛ مەيدان ؛ توخۇ فېرمىسى . سۈت فېرمىسى . بېلىق فېرمىسى . قوي-كالا فېرمىسى . * ئېھتىمال ، ئۇ ، بۇقنى « كونا ئورنىغا كېتىپ قالدىمۇ-قانداق ؟ » دەپ شۇ فېرمىغا ئىزلەپ كەتكەندۇ .

فېرمېنت نى (ر) <لات> <بىئول> جانلىقلار تېنىدىكى ھۈجەيرىلەر ھاسىل قىلىدىغان يىلمىسمان ئورگانىك ماددا . ئاقسىلدىن تۈزۈلىدۇ . ئادەتتە ئۇ ئورگانىزمىلار ئىچىدىكى خىمىيەۋى ئۆزگىرىشنى تېزلىتىش يەنى تەن ئىچىدىكى ئوكسىدلىنىش ، ھەزىم قىلىش ۋە ئېچىتىش رولى قاتار-لىقلارنى ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ . بىر خىل فېرمېنت پەقەت مەلۇم بىر تۈر ياكى مەلۇم بىر خىل خىمىيەۋى ئۆزگىرىشكە قارىتا كاتالىزاتورلۇق رولىنى ئوينايدۇ .

فېرمى نى <فىز> ئاتوم يادرو فىزىكىسىدىكى ئۇزۇنلۇق بىرلىكى . 10 سانتىمېتىرغا تەڭ . بۇ نام ئىتالىيە فىزىكا ئالىمى فېرمى (Enrico Fermi) نى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن بېرىلگەن .

فېرمىئون نى <فىز> ئۆزلۈكىدىن ئايلىنىش ھەرىكەت مىقدارى $\frac{1}{2} \frac{h}{2\pi}$ نىڭ تاق سانلىق ھەسسىسىگە باراۋەر بولغان مىكرو زەررىچە . بۇ ناممۇ ئىتالىيە فىزىكا ئالىمى فېرمى (Enrico Fermi) نى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن بېرىلگەن .

لەرنى ئۆتكۈزۈپ تىل بىلەن مەسخىرە ۋە تەنقىد قىلىپ يېزىلغان ئاكتۇئال تېمىدىكى تەنقىدىي ماقالە : شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بۇ ئوت يۈرەك شائىرنىڭ گېزىتلەردە ئېلان قىلىنغان شېئىرلىرىنى، فېلىيە تونلىرىنى ئىخلاس بىلەن توپلاپ، ساقلاپ كەلگەنكەن .

فېنانتىرېن نى (ئىنگ <گىربك> <خىم> ھىدروكاربون بىرىكمىلىرىنىڭ بىر تۈرى . مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{14}H_{10}$. ئۇ ئانتىراتسىدنىڭ ئىزومېرى بولۇپ، رەڭسىز، پارقىراق كرىستاللىق . ئادەتتە كوكۇس مېيىنى دىستىللەش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ . بوياق ۋە پارتلاتقۇچ دورا قاتارلىقلارنى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ .

فېندۇي نى (خەن <ھەرب> شۆبە ئەت-رەت .

فېنوبارىتال نى (گىربك+لات) <خىم> ← لۇمىنال .

فېنوكسىست نى (گىربك <گېئول> ماگما جىنىسلىرىنىڭ ئۇششاق دانچىلىق ئۇلۇق ماددىسىدىكى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان كرىستال . ھەمىشە بىر پۈتۈن كرىستال ھالىتىدە ئۇچرايدۇ .

فېنول نى (ر<لات+گىربك> <خىم> ئورگانىك بىرىكمە . مولېكۇلا فورمۇلىسى C_6H_5OH . بېنزولىدىكى بىر ھىدروگېن ئاتومى گىدروكسىل رادىكالى بىلەن ئالماشقاندىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ . ساپ فېنول رەڭسىز كرىستال بولۇپ، يورۇقلۇققا يولۇقسا، ھال قىزىل رەڭگە ئۆزگىرىدۇ . ئۆتكۈر پۇراققا ئىگە ، زەھەرلىك ، ئادەتتە ئۇ چىرىتىشنىڭ ئالدىنى ئالغۇچى ۋە ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورا سۈپىتىدە كۆپ ئىشلىتىلىدۇ . ئۇنىڭدىن باشقا يەنە سانائەت كىمىيە خام ئەشيا قىلىنىدۇ .

فېرمىي نى (ئىنگ <لات> <خىم> رادىئوئاكتىپ گېلىمېنت . بەلگە - Fm (fermium) . سۈنئىي ئېلىنىدۇ . ئەڭ تۇراقلىق ئىزوتوپىنىڭ يېرىم يىمىرىش مەزگىلى ئۈچ كۈن .

فېستىۋال نى (ر<فران> سەنئەتنىڭ مەلۇم بىر تۈرى ياكى ھەممە تۈرلىرى بويىچە قەرەللىك ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدىغان ئومۇمىي كۆرەك ۋە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن بولىدۇ . مان بايرام ، تەنتەنە : قاراك ، ئۇ ياغرىماقتا شوخ ، چىرايلىق سەھنە-زاللاردا ، يېزا-قىشلاق ، قىسىم ، مەكتەپ ، ئاۋۇل ، زاۋۇت ۋە كانلاردا . پەخىرلەر قوزغىماقتا شاد بەختلىك خۇش چىرايلاردا ، ئىگە بولماقتا ئالغىشقا كۆرەك . لەر-فېستىۋاللاردا ، چۆمۈلدۈرمەكتە شۆھرەتكە ، شەرەپكە بۇ دىيارىنى .

فېشىر نى (لات) <بوت> ← فېشىر سۈتلۈك-ئوتى .

فېشىر سۈتلۈكئوتى <بوت> سۈتلۈكئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك . يوپۇرمىقى ئۇزۇنچاق بولۇپ ئايلىنىپ ئۆسىدۇ ، گۈلى تاق جىنىسلىق ، غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ . مېۋىسى ياپىلاق كېلىدۇ . يىلتىزى زەھەرلىك بولۇپ دورىغا ئىشلىتىلىدۇ ، بەلغەم بوشىتىش ، ئاغرىق توختىتىش رولىغا ئىگە .

فېلدشېر نى (ر<خىم> <تې> ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېببىي داۋالاش سەۋىيىسىگە ئىگە بولغان تېببىي خادىم ، ۋىراجنىڭ ياردەمچىسى .

فېلدشېرلىق نى . فېلدشېرنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپە ، ئىش : فېلدشېرلىق قىلىق .

فېلىيە تون نى (ر<فران> <ئەد> كۈندىلىك تۇرمۇشتا يۈز بەرگەن سەلبىي ھادىسە .

فېنولفتالېن نى (ئىنگ >لات) <خىم>
 ئورگانىك بىرىكمە . مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{20}H_{14}O_4$. ئۇ، رەڭسىز كرىستال بولۇپ،
 ئىسپىرىتتىكى ئېرىتمىسى نىترال ياكى
 كىسلاتالىق ئېرىتمىدە رەڭسىز، ئاساسلىق
 ئېرىتمىلەردە بولسا قىزىل بولىدۇ. خىمىيە-
 لىك ئانالىزدا ئىندىكاتور قىلىنىدۇ.
فېنولوگىيە نى (ر >كربك) <بئول> بئولوگىيە-
 نىڭ ئۆسۈملۈكلەر ۋە ھايۋاناتلارنىڭ
 پەسىل ئۆزگىرىشلىرىگە باغلىق بولغان
 ئۆزگىرىشلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر
 تارمىقى.

فېنىلئامىن نى (لات) <خىم> ئورگانىك
 بىرىكمە . مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_6H_5NH_2$.
 رەڭسىز سۇيۇقلۇق بولۇپ، زەھەرلىك.
 بوياق ۋە دورا ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.
فېنىلئىتىلىن نى (لات) <خىم> ئورگانىك
 بىرىكمە . مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_6H_5CH=CH_2$
 رەڭسىز ھەم پۇراقلىق سۇيۇقلۇق. سېتىپ-
 تىك كاۋچۇك، سۇلياۋ قاتارلىقلارنى
 ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ.

فېئودال (ر >لات) ① نى <پەلس> فېئودالىزم
 جەمئىيىتىدىكى ئىقتىسادىي جەھەتتە
 يەر ئىگىلەپ دېھقانلارنى ئېكسپلاتاتسىيە
 قىلىدىغان، سىياسىي جەھەتتە ھۆكۈمران
 ئورۇندا تۇرىدىغان چوڭ يەر ئىگىلىرى،
 پومېشچىكلار: تۆت فېئودال بۇ ئويغانغان
 زېمىننى، ئايلاندۇرۇپ كېتەلمىدى دوزاخقا.
 غالىب بولۇپ چىقتى ئاخىر يورۇقلۇق، زۇلمەت
 داۋام قىلالىدى ئۇزاققا. ② سۈپ. فېئوداللار
 تەبىقىسىگە، سىنىپىغا مەنسۇپ، خاس،
 تەۋە، ئالاقىدار بولغان: فېئودال كۈچلەر.
 فېئودال پومېشچىكلار، فېئودال ئېكسپلاتاتسىيە.
 * يېڭى كاپىتالىستىك جەمئىيەت دەۋرىدە
 فېئودال كۈچلەر بولسا ئاۋۋالقى ئۈستۈنلۈكتە

تۇرغان كۈچتىن بېقىندا كۈچكە ئايلىنىدۇ،
 ئۇنىڭدىن كېيىن پەيدىنپەي يوقىلىپ بارىدۇ.
 ③ سۈپ. فېئوداللىق جەمئىيەتنى، تۈزۈمنى
 ياقلايدىغان ياكى ئۇنىڭ تەسىرى سىڭ-
 گەن: ئۇلارغا فېئودال ئائىلە باشلىقلىرىغا
 خاس بېسىم ئىشلىتىش ۋە تەرىپىيە بېرىش
 ئۇسۇلى بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا ھەرگىز
 بولمايدۇ. * ئۇنىڭ دادىسى شاڭخەيدە بىر
 زاۋۇتنىڭ كادىرى بولۇپ، فېئودال ئائىلە
 باشلىقلىقىنىڭ ئىستىلى ئېغىر ئىدى. ئادەتتە
 بالىلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدىن قورقاتتى.

فېئوداللىق سۈپ ① فېئودالىزمغا مەنسۇپ،
 خاس، ئالاقىدار: فېئوداللىق مۇناسىۋەتلەر.
 فېئوداللىق جەمئىيەت. * جاپا چەككەن
 دېھقانلارنىڭ ھەقىقىي ئازادلىقىنى قولغا
 كەلتۈرۈش ئۈچۈن فېئوداللىق يەر ئىگىلىك
 تۈزۈمىنى پاچاقلاپ تاشلاش كېرەك. * فېئوداللىق
 ئەنئەنىۋى قاراشلار بىلەن زامانىۋى ئىلىم-پەن
 نۇرلىرىنىڭ كالىڭىزغا قانداق قىلىپ تەڭ
 ئورۇنلاشقىغا ھەيرانمەن. ② فېئودالىزم
 قائىدە-پىرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغان: فېئوداللىق
 تۈزۈم. فېئوداللىق تەرتىپ. * بۇ قانۇنلارنىڭ
 ھەممىسى قۇللۇق تۈزۈمىنىڭ ياكى فېئوداللىق
 تۈزۈمىنىڭ قانۇنلىرى بولۇپ، قۇلدۇرلارنىڭ ياكى
 فېئوداللارنىڭ ئەمگەكچى خەلق ئۈستىدىن
 ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزۈش ۋە ئۇلارنى ئېزىشتىكى
 قورالى ئىدى. * فېئوداللىق نىكاھ تۈزۈمى
 ئەمەلدىن قالغىلى نەچچە يىل بولدى، سەن
 زادى ئەزىمەتنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرەم-
 سەن؟

فېئوداللىق بۆلۈنمە <پەلس> فېئوداللىق
 جەمئىيەتتىكى قوراللىق كۈچكە ئىگە
 كىشىلەرنىڭ بىر قىسىم جايلارنى ئىگىلىۋې-
 لىپ، مەركىزىي ھاكىمىيەت بىلەن
 قارشىلىشىپ، ئۆز ئالدىغا ئىش كۆرۈشتىن

بەرگەن، ئۇنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش كېرەككى، ھەرگىز فېئوداللىق جەمئىيىتىدىكى ئەمەلدار-غوجاملاردەك شەخسى مەنپەئىتىنى كۆزلەيدىغان ئالاھىدە ھوقۇق قىلىۋالماستىكى كېرەك.

فېئورال نى (د>لات) مىلادىيىنىڭ ئىككىنچى ئېيى. ئۇ 28 كۈن ياكى 29 كۈن بولىدۇ: 18-فېئورال. * بۇ ئەسەر 1977-يىلى 27-فېئورال - قەشقەردە يېزىلغانىكەن.

فىرۇزە نى (ئە>پ) ① <كېئول> بىر خىل مىنېرال. يېرىم سۈزۈك بولۇپ، ھاۋا زەڭ، كۆك يېشىل، ئاچ يېشىل ياكى ئازراق يېشىل ئارىلاش كۈل رەڭ قاتارلىق رەڭلەردە ئۇچرايدۇ. كرىستاللىرى ئۈچ ياقلىق كرىستال سىستېمىسىدا. ئادەتتە قىممەت باھالىق مۇھىم مىنېرال ھېسابلىنىدۇ. كۆپىنچە بېزەك بۇيۇملىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ: فىرۇزە كۆزلۈك ئۈزۈك. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

فىزىكا نى (د>فىز) <فىز> فىزىكا مۇتەخەسسسى، فىزىكا ئالىمى: بۇ مەسىلىلەر كەلگۈسى فىزىكىلىرىمىزنىڭ تەتقىق قىلىشىنى كۈتۈپ تۇرماقتا.

فىزىكا نى (د>كېرك) تەبىئىي پەنلەر ئىچىدىكى ئاساسلىق بىر پەن. ماددىلارنىڭ خۇسۇسىيىتى، تۈزۈلۈشى ۋە ھەرىكەت قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ. ئادەتتە ئۇ ئاكۇستىكا، ئىسسىقلىق ئىلمى، ماگنىتىزم، ئوپتىكا ۋە ئاتوم فىزىكىسى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

فىزىكىلىق سۈپ. فىزىكىغا دائىر، فىزىكىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان: فىزىكىلىق ھادىسە. فىزىكىلىق قانۇنىيەت. فىزىكىلىق خۇسۇسىيەت. فىزىكىلىق خىمىيە <خىم> فىزىكىلىق ئۇسۇلدىن پايدىلىنىپ خىمىيىنى تەتقىق

شەكىللەنگەن ھالەت.

فېئوداللىق تۈزۈم ① فېئوداللىق پىرىنسىپىغا ئاساسەن ئورنىتىلغان تۈرلۈك قائىدە-ئۆزۈملەر. ② <پەلس> فېئوداللىق جەمئىيىتىدە، پادىشاھلار يەرنى ئۆزلىرىنىڭ ئۇرۇق جەمەتى ۋە خىزمەت كۆرسەتكەنلەرگە بۆلۈپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ بۇ يەرلەردە بەگلىكلەرنى قۇرۇشىغا يول قويىدىغان بىر خىل سىياسىي تۈزۈم.

فېئوداللىق جەمئىيەت <پەلس> جەمئىيەت تەرەققىياتى تارىخىدىكى بەش خىل ئىجتىمائىي فورماتىپنىڭ بىرى. ئۇنىڭ بەلگىسى، پومېشچىلار يەرلەرنى ئىگىلىۋالغان، دېھقانلارنىڭ يېرى ناھايىتى ئاز ياكى زادىلا يېرى يوق بولۇپ، پەقەت پومېشچىلارنىڭ يېرىنى تېرىيدۇ، ئەمما مەھسۇلاتنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى پومېشچىلار تارتىۋالىدۇ. فېئوداللىق جەمئىيەت قۇللۇق جەمئىيەتكە قارىغاندا بىرقەدەر ئىلغار بولۇپ، دېھقانلارنىڭ خۇسۇسىي ئىگىلىكى بولىدۇ، بىراق ئۇلار ئۆمۈر بويى يەرگە تايانغانلىقتىن ئەمەلىيەتتە يەنىلا جىسمانىي ئەركىنلىككە ئىگە بولالمايدۇ.

فېئوداللىق مەدەنىيەت فېئوداللىق جەمئىيەتتە بەرپا بولغان ۋە فېئوداللىق تۈزۈلمىسىنىڭ تەسىرىدە يېتىلگەن مەدەنىيەت: بۇلار غەربنىڭ بۇرژۇئا دېموكراتىك مەدەنىيىتى بولۇپ جۇڭگونىڭ فېئوداللىق مەدەنىيىتى بىلەن قارىسۇقارشى ئىدى.

فېئوداللىق تۈزۈم نى (د>پەلس) بىر خىل ئىجتىمائىي تۈزۈم. ئۇنىڭ ئاساسى پومېشچىلار يەر ئىگىلەپ، دېھقانلارنى ئېكىسپلاتاتسىيە قىلىشتىن ئىبارەت: كادىرلارنىڭ ھوقۇقىنى پارتىيە ۋە خەلق

قىلىدىغان پەن. بۇنىڭدا فىزىكىلىق ھادىسىلەر بىلەن خىمىيەلىك ھادىسىلەر- نىڭ باغلىنىشىدىن پايدىلىنىپ، ماددا تۈزۈلۈشىنىڭ خاراكتېرى، ماددا تۈزگە- رىشىنىڭ قانۇنىيەتلىرى قاتارلىق ماددىلار ئۆزگىرىشىنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى تېپىپ چىقىلىدۇ.

فىزىكىلىق داۋالاش <تې> غەرب تىبابىتىدىكى بىر خىل داۋالاش ئۇسۇلى. بۇنىڭدا نۇر، ئېلېكتر، ئىسسىق لاي، ئىسسىق موم، ئوخشاش بولمىغان تېمپېراتۇرىدا- كى سۇ قاتارلىقلار ئارقىلىق بەدەننىڭ مەلۇم قىسمىدىكى تېرىنى غىدىقلاپ، نېرۋا رېفلېكسى ئارقىلىق پۈتۈن بەدەنگە تەسىر كۆرسىتىلىدۇ.

فىزىكىلىق دىئاگنوز <تې> غەرب تىبابىتىدىكى كېسەلگە دىئاگنوز قويۇش ئۇسۇللىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا كېسەل كىشىنىڭ رەڭگىرىيى، ئىپادىسى ۋە يېتىلىش ئەھۋالى كۆزىتىلىپ، تىگىشغۇچ ئارقىلىق يۈرەك ۋە ئۆپكەننىڭ تاۋۇشى تىگىشلىدۇ، بارماقلار ئارقىلىق بىمارنىڭ كۆكرەك ۋە قورساق قىسمى چېكىلىدۇ ياكى بېسىلىدۇ ھەمدە چوكا ئارقىلىق جەينەك، تىز قاتارلىقلارنىڭ ئۆگىلىرى چېكىلىدۇ.

فىزىكىلىق مىقدار <فىز> فىزىكىلىق خۇسۇسىيەتنى ئىپادىلەيدىغان مىقدار. مەسىلەن، ئېغىرلىق، ماسسا، تېزلىك، ۋاقىت، تېمپېراتۇرا، ئىش، ئېنېرگىيە، توك بېسىمى، توك ئېقىمى قاتارلىقلار.

فىزىكىلىق ئۆزگىرىش <فىز> ماددىلار- نىڭ پەقەت شەكىلىدىلا ئۆزگىرىش بولۇپ، خىمىيەلىك تەركىبىدە ئۆزگىرىش بولمايدىغان ئۆزگىرىش. مەسىلەن، سۇيۇقلۇقلارنىڭ ھورغا ئايلىنىشى ياكى

قېتىشى قاتارلىقلارغا ئوخشاش. **فىزىكىلىق يېمىرىلىش <كېئول>** يېمىرىلىش- نىڭ بىر خىلى، يەنى تاغ جىنىسلىرىنىڭ فىزىكىلىق ھالىتىدە ئۆزگىرىش بولۇپ، خىمىيەلىك ئۆزگىرىش يۈز بەرمە يلا بۇزۇلۇپ، ۋەيران بولۇش ھادىسىسى. **فىزىئولوگىيە ئى (ر)** فىزىئولوگىيە ئىلمىنىڭ مۇتەخەسسسىسى، فىزىئولوگىيە ئالىمى. **فىزىئولوگىيە ئى (ر <كېك>)** جانلىقلارنىڭ فۇنكسىيەسىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئادەتتە ئۇ ئادەم فىزىئولوگىيىسى، ھايۋا- نات فىزىئولوگىيىسى ۋە ئۆسۈملۈكلەر فىزىئولوگىيىسى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ يېقىنقى زامان فىزىئولوگىيىسى، بولۇپمۇ ئېلېكتر فىزىئولوگىيىسى ۋە بىئوخىمىيە قاتارلىق پەنلەر تەجرىبە ۋە تەتقىقاتلار ئارقىلىق نېرۋا سىستېمىسى ۋە مېڭىنىڭ فۇنكسىيەسىنى ئېچىش جەھەتتە يەنە زور ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتى.

فىزىئولوگىيەلىك سۈپ. فىزىئولوگىيەگە ئائىت، فىزىئولوگىيەگە ئالاقىدار بولغان: فىزىئولوگىيە- لىك فۇنكسىيە. فىزىئولوگىيەلىك جەريان. * جىنسىي يېتىلىش ھادىسىسى ئالدى بىلەن بەدەننىڭ تاشقى قىسمىدا بەزى فىزىئولوگىيەلىك ئۆزگىرىشلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. * ئىرسىيەت - ئادەملەردىكى ئاتا- بوۋىسىدىن قېلىپ قالغان تۇغما فىزىئولوگىيەلىك ۋە ئاناتومىيە- لىك ئالاھىدىلىكىدىن، مۇھىمى ئادەمنىڭ چوڭ مېڭىسى ۋە ئۇنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىنىڭ پەۋقۇلئاددە ئالاھىدىلىكىدىن ئىبارەت.

فىزىئولوگىيەلىك تۈز سۈيى <بىئول> تەركىبىدە 0.35 - 0.95 پىرسەنتكىچە ئاش تۇزى بولغان ئېرىتمە. ئوسموسىلۇق بېسىمى قان سۇيۇقلۇقىنىڭ ئوسموسىلۇق بېسىمى بىلەن ئوخشاش. كلىنىكىدا

چاتقال. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە ئېللىپس شەكلىدە بولۇپ ئۇدۇل ئۆسۈدۇ، گۈلى ئومۇمىي گۈل رېتىدە، گۈل تاجى سۈت رەڭگىدە كېلىدۇ. گۈل كاسسىسى سارغۇچ يېشىل بولۇپ، خۇشى بۇي پۇرايدۇ. ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ. **فىللىت** نى <خىم> (ر>لات) سۇيۇقلۇق ياكى گازلارنى كېرەكسىز ئارىلاشمىلاردىن تازىلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب، سۈزگۈچ: فىللىت بىلەن سۈزمەك. //

فىللىت قەغەز. **فىللىت قەغەز** <خىم> ساپ بولغان تالالاردىن ئىشلەنگەن كۆپ تۆشۈكلۈك قەغەز. ئادەتتە چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان يۇمىلاق شەكىللەردە كېسىلىپ، كۈنۈس شەكلىدە يۆڭىلىدۇ، كېيىن ۋارونكا ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، سۇيۇقلۇقلار فىللىتلىنىدۇ.

فىللىتلاتماق «فىللىتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

فىللىتلانغان «فىللىتلانماق» پېئىلىنىڭ سۈپەتلىشى: فىللىتلانغان قەغەز.

فىللىتلانغان ئېرىتمە <خىم> فىللىتلاش قۇرۇلمىلىرى ياكى ئەسۋابلىرىدىن ئۆتكەن سۇيۇقلۇق، ئېرىتمە.

فىللىتلانماق «فىللىتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

فىللىتلىماق پ. پىللىتلىدىن ئۆتكۈزۈمەك، سۈزمەك: دەل-دەرەخلەردە مىكروپ ئۆلتۈرۈش، ھاۋانى پىللىتلاش رولى بار.

فىللىت نى (ر>كربك) <گېئول> بىر خىل مېتامورفىلىق جىنىس. نېپىز تارىشىمى تۈزۈلمىگە ئىگە. ئاساسلىق تەركىبى چىرىمتال، كۋارتس، خلورىت قاتارلىقلار بولۇپ، قىزىل، كۈل رەڭ، سېرىق،

سۇيۇقلۇق تولۇقلاش ۋە جاراھەت ئېغىزىنى يۇيۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

فكۇس نى (ر>لات) <بوت> ئۈجمە ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ. ئۇنىڭ يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ، ئۇچى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، گۈل تەڭلىكى شارغا يېقىنراق شەكلىدە، گۈلى ئۇنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان بولىدۇ. مېۋىسى ياپىلاق، پىشقاندا قارا قوڭۇر رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. ئەسلىي ماكانى ئاسىيادىكى ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدۇر. قوۋزىقىدىن ئېلىنغان سۈتسىمان سۇيۇقلۇقتىن قاتتىق دەرەخ يېلىمى ئىشلىگىلى بولىدۇ.

فكۇرا نى (ر>لات) گەۋدىنىڭ تۈزۈلۈشى، پىچىمى، قەددى-قامەت: فىگۇرىسى چىرايلىق. فىگۇرىسى قاملاشقان. * شياڭگاڭ مۇزىكىلىرى بىلەن غەلىتە فىگۇرىلار تۆرمەگە دەسلەپ بىر قىسما تۇيۇلغاندى، كېيىن قاراۋېرىپ كۆزى ئادەتلەندىمۇ، ئىشقىلىپ، يېڭى مۇزىكىلار چىققاندا ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا پۈتتىنى مېدىتلىتىپ، گەۋدىسىنى قوزغاپ قويىدىغان بولۇپ قالدى.

فكۇرا چىقىرىپ مۇز تېپىلىش <تەن> مۇز ئۈستى تەنھەرىكەت تۈرلىرىدىن بىرى. بۇنىڭدا، مۇز تېپىلىش بىلەن بىرگە ھەر خىل قىياپەتتە سەكرەش ۋە پىرقىراش ھەرىكەتلىرى ئورۇنلىنىدۇ.

فكۇرا كانكىسى <تەن> كانكىنىڭ بىر خىلى. ئۇ فىگۇرا چىقىرىپ مۇز تېپىلىش ئاينىغىنىڭ ئاستىغا ئورنىتىلىدۇ. بىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېرىقچىسى بولىدۇ. باش قىسمى ئەگمەچ بولۇپ چىشلىرى بولىدۇ، قۇيرۇق قىسمى تۈز ھەم قىسقا كېلىدۇ. **فمادېلفون** نى (لات) <بوت> تاشيارغان ئائىلىسىدىكى يوپۇرمان تاشلايدىغان

فېلىم مۇلازىمى <كنو> فېلىم ئىشلەش-كە مۇناسىۋەتلىك بولغان تۈرلۈك ئارقا سەپ خىزمەتلىرىگە مەسئۇل خادىم. **فېلىيۇگېر** نى (د<نېم>) <مېتېئور> شامال يۆنىلىشىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئەسۋاب. ئادەتتە ئېگىز تۇۋرۇكنىڭ ئۈستىگە ئورنىتىلغان بىر تال يا ئوقسىمان تۆمۈر بولۇپ، شامالغا ئەگىشىپ ئايلىنىدۇ، سىتېرىلكا داۋاملىق شامال كەلگەن تەرەپنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

فېلىئۇئوروت نى (د<لات>) <كېئول> بىر خىل مېنېرال. خىمىيىلىك تەركىبى كالتسىي فئورىد (CaF_2) بولۇپ، ئاق-يېشىل، بىنەپشە رەڭلەردە ئۇچرايدۇ، ئەينەك پارچىراقلىقىغا ئىگە، ھەمىشە يالىتىراپ تۇرىدۇ. ئادەتتە ئۇ تەركىبىدە فئور بولغان مۇھىم مېنېرال ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن فئورىد كىسلاتاسى ۋە فئورلۇق سېمونت ئىشلىگىلى بولىدۇ، مېتاللورگىيە سانائىتىدە ئېرىتكۈچ قىلىنىدۇ.

فېن نى <ئىرق> مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان مىللەت ۋە بۇ مىللەتكە مەنسۇپ كىشى. **فېن تىلى** <تىل> فېنلار ئىشلىتىدىغان تىل. بۇ تىل ئۈگۈر-فېن تىل سىستېمىسىدىكى نىڭ فېن تىلى تارمىقىغا كىرىدۇ.

فېنچە ① سۈپ. فېن خەلقىگە، ئۇنىڭ تىلى، ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت: **فېنچە ئۆي**. فېنچە كىيىم. ② ئى. فېن تىلى ۋە يېزىقى: **فېنچىنى بىلمەك**. ③ رەۋ. فېن تىلىنى ئىشلىتىپ، فېن تىلى بىلەن: **فېنچە سۆزلەشمەك**.

فېنلار نى <ئىرق> فېن مىللىتى، فېن خەلقى. ئۇلار فېنلاندىيەنىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنى تەشكىل قىلىدۇ.

فېنىك نى <ئىرق> غەربىي ئاسىيادىكى

يېشىل، قارا قاتارلىق رەڭلەردە ئۇچرايدۇ. يېپەك پارچىراقلىقىغا ئىگە. **فلولوگ** نى (د) فلولوگىيە ئىلمىنىڭ مۇتەخەسسىسى، فلولوگىيە ئالىمى.

فلولوگىيە نى (د<گرېك>) تىل-يېزىق، ئەدەبىيات مەسىلىلىرىنى، ئاساسەن يازما يادىكارلىقلاردىن پايدىلىنىپ تەتقىق قىلىدىغان پەنلەرنىڭ ئومۇمىي نامى. كەڭ مەنىدىكى فلولوگىيە تىلشۇناسلىق، يېزىقشۇناسلىق، فونېتىكا ئىلمى ۋە شۇ قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھازىرقى ۋاقىتتا، كۆپىنچە ئۇ تىلشۇناسلىقنىڭ بىر تارمىقى ھېسابلىنماقتا.

فېلىم نى (د<ئىنگ>) <كنو> ① كىنو قويۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان لېنتا، كىنو لېنتىسى: **فېلىم بېسىش ئاپپاراتى**. * **فېلىم ئۇزۇلۇپ قېلىپ**، خېلى كۈتۈشكە توغرا كەلدى. ② **كىنو: رەڭلىك فېلىم**. رەڭسىز فېلىم. ھېكايە فېلىم. ھۆججەتلىك فېلىم. * **كىنوخانىلاردا «سەرگەردان» فېلىمى قويۇلۇشقا باشلىدى.** * **ماشىنىنىڭ ئىككى چىرىغىنىڭ نۇرى ئىچىدىن «ئاچچىق ساۋاق» دېگەن فېلىم ئىسمى كۆرۈندى.**

فېلىم بېسىش ئاپپاراتى <كنو> كىنو فېلىملىرىنى بېسىپ كۆپەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ئاپپارات.

فېلىم مۇقىملاشتۇرۇش <كنو> كىنو ئىشلەش مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى. ئادەتتە ئۇ روشەنلەشتۈرۈلگەن نۇر سەزگۈچى ماتېرىياللارنى سۈرەت مۇقىملاشتۇرۇش سۈيۈقلۈققا چىلاپ، كۈمۈش ماددىسىدىكى سۈرەتتىن باشقا، بارلىق گالوگېنلىق كۈمۈشلەرنى ئېرىتىپ تاشلاپ، ئۇنىڭدىكى سۈرەتنى ئۆزگەرمەس دەرىجىدە مۇقىملاشتۇرۇش جەريانىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

فنىك ئېلىپبەسى <تل> مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى فنىكلار ئوللانغان بىر خىل ئېلىپبە. ئۇ قەدىمكى مىسىر يېزىقىدىن ئۆزگەرگەن سامى ھەرپلىرىدىن كېلىپ چىققان. ھەرپلىرى جەمئىي 22 بولۇپ، ھەممىسى ئۈزۈك تاۋۇشنى ئىپادىلەيدۇ. كېيىن فنىك ھەرپلىرى ئاساسىدا گرىك ھەرپلىرى، گرىك ھەرپلىرى ئاساسىدا لاتىن ۋە سىلاۋىيەن ھەرپلىرى بارلىققا كەلگەن. شۇنداقلا، فنىك ئېلىپبەسى ياۋروپادىكى ھەر خىل يېزىقلارنىڭ ئورتاق مەنبەسىدۇر.

قەدىمكى مىللەتلەردىن بىرى. ئاساسەن ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي قىرغىقىنىڭ ئوتتۇرىسى ۋە شىمالغا تارقالغان (ھازىرقى لىۋان ۋە سۈرىيەنىڭ دېڭىز ياقىسىدىكى جايلىرىغا توغرا كېلىدۇ). مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 2000-يىللاردا قۇللۇق تۈزۈمىدىكى بەزى دۆلەتلەرنى قۇرغان، كېيىن ئۇزۇن مۇددەت مىسىر پىرئەۋنلىرىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا بولغان، مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 12-ئەسىردە مۇستەقىل بولۇپ، ئوتتۇرا دېڭىزدىكى بەزى رايونلاردا مۇستەملىكىلەرگە ئىگە بولغان.

ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئزاھلىق لۇغىتى

تۈزگۈچىلەر: ئابلىز ياقۇب، غەنزات غەيۇرانى، ئىسمائىل قادىر،
ھەمدۇللا ئابدۇراخمان، پەرھات نۇر، ئابلىز ئەمەت، ئەسقەر ئابدۇقادىر،
ئابدۇزاھىر تاھىر، ئابلىكىم رېھىمان
مەسئۇل مۇھەررىرلەر: ئابلىز ياقۇب، غەنزات غەيۇرانى
كوردېكتورلار: ئابلىز ئەمەت، بۇۋەيشخان ئابدۇللا، ئەلانۇر

نەشر قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى

ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى

باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى

(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى كومىتېتى

«بوغدا» ئېلېكترونلۇق مەتبەئە سىستېمىسىدا تىزىلدى)

1992-يىلى 12-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى

1992-يىلى 12-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى

باھاسى: 19.00 يۈەن

(京)新登字 154 号

维吾尔语详解辞典 (三)

(维吾尔文)

阿布拉孜·牙库甫, 艾尼扎提·艾尤拉尼, 司马义·卡的尔,
海木都拉·阿布都热合满, 帕力哈提·努尔, 阿布拉孜·艾买提, **编**
艾斯哈尔·阿布都哈地尔, 阿布都扎依尔·塔依尔, 阿布力克木·热依木

责任编辑: 阿布拉孜·牙库甫
艾尼扎提·艾尤拉尼

责任校对: 阿布拉孜·艾买提
布外西汗·阿布都拉
艾拉奴尔

民族出版社出版发行 各地新华书店经销

民族印刷厂印刷

开本: 787×1092毫米 1/16 印张: 59 $\frac{1}{2}$

1992年12月第一版

1992年12月北京第一次印刷

印数: 0001—4,000册

ISBN 7-105-01692-2/Z·116

民文 (维 11) 定价: 19.00元